
BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO EBOLENSE
37
31 C
7

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΤΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ ΜΟΥΣΑΙ.

HERODOTI

HALICARNASSENSIS HISTORIARUM LIBRI IX.

PARISIIS. — EXCUDEBANT FIRMIN DIDOT FRATRES, VIA JACOB, 56.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ.

HERODOTI HISTORIARUM LIBRI IX

RECOGNOVIT

ET COMMENTATIONEM DE DIALECTO HERODOTI PRÆMISIT

GUILIELMUS DINDORFIUS.

CTESIÆ CNIDII

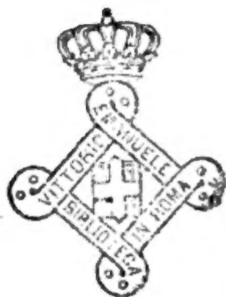
ET CHRONOGRAPHORUM, CASTORIS, ERATOSTHENIS, ETC.

FRAGMENTA DISSERTATIONE ET NOTIS ILLUSTRATA

A

CAROLO MÜLLERO.

GRÆCE ET LATINE CUM INDICIBUS.





PARISIIS,

EDITORE AMBROSIO FIRMIN DIDOT,

INSTITUTI REGII FRANCIÆ TYPOGRAPHO.

M DCCC XLIV.

DIALECTUS IONICA HERODOTI

CUM DIALECTO

ATTICA VETERI COMPARATA.

SCRIPSIT

GUILIELMUS DINDORFIUS.



Dialecti Ionicæ quattuor species accurate distinxit Herodotus 1, 142 (1), Caricam, Lydiam, Chiam cum Erythræa, Samiam. Eas an disputationis de dialecto Ionica suæ fundamentum fecerit Philoxenus (2) an non fecerit nescimus: qui hodie supersunt grammatici duo hujus dialecti genera distinguere solent, quorum alterum τὴν ἀρχαίαν sive παλαιὰν Ἰάδα appellant, Homericam vel epicam veterem intelligentes, alterum τὴν δευτέραν vel μεταγενεστέραν vel ὑστέραν vel νέαν sive νεωτέραν Ἰάδα (3), quibus nominibus comprehenduntur quicunque post

(1) Herodoti verba sunt, γλῶσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὗτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσερας παραγωγέων. Μίλητος μὲν αὐτέων πρώτη κέεται πόλις πρὸς μεσαμβρίην, μετὰ δὲ Μυοῦς τε καὶ Πριήνη· αὗται μὲν ἐν τῇ Καρίῃ κατοικέαται κατὰ ταὐτὰ διαλεγόμεναί σφι, αἵδε δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ, Ἔφεσος, Κολοφὼν, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναὶ, Φώκαια. Αὗται δὲ αἱ πόλιες τῇσι πρότερον λεχθείσῃσι ὁμολογέουσι κατὰ γλῶσσαν οὐδὲν, σφίσι δὲ ὁμοφωνέουσι. Ἔτι δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι Ἰάδες πόλιες, τῶν αἱ δύο μὲν νήσους οἰκέαται, Σάμον τε καὶ Χίον, ἡ δὲ μία ἐν τῇ ἠπείρῳ ἵδρυται, Ἐρυθραί· Χῖοι μέν νυν καὶ Ἐρυθραῖοι κατὰ τὠυτὸ διαλέγονται, Σάμιοι δὲ ἐπ' ἑωυτῶν μοῦνοι. Οὗτοι χαρακτῆρες γλώσσης τέσσερες γίνονται.

(2) Philoxeni de dialecto Ionica liber aliquoties memoratur ab Etymologici M. compositore (p. 531, 14; 540, 47; 616, 48), nihil tamen inde afferente præter argutas de vocabulorum quorundam etymologia opiniones.

(3) V. schol. Apollonii Rh. 1, 1081, Etym. M. p. 821, 40, gramm. in Crameri Anecd. Oxon. vol. 1, p. 265, 7, Eustath. p. 1643, 1; 1714, 16, ad Dionys. P. 384. Quattuor species, ut Herodotus fecit, distinguere videtur Grammaticus codicis Leidensis in appendice ad Greg. Cor. p. 629, γεγόνασι δὲ αὐτῆς (τῆς Ἰάδος) μεταπτώσεις δ'· quocum comparanda Gregorii Cor. verba p. 490, ex Joanne grammatico descripta, εἰδέναι δεῖ ὡς ἡ μὲν ἀρχαία Ἰὰς μετέπεσε παρὰ τὴν τῶν κατοικούντων περιτροπήν· διέμεινε δὲ ἕως ἐκείνου τοῦ καιροῦ, ἐφ' ᾧ ἐποίησαν οἱ Ἴωνες τὰς ἀποικίας καὶ διεσπάρησαν εἰς τόπους πλείονας. Manifestum tamen est hos quoque grammaticos nihilo ceteris peritiores fuisse. Nam nec Gregorius in libro suo quidquam discriminis inter dialectum Homeri et Herodoti animadvertit et grammaticus Leidensis diversissimos hujus dialecti scriptores miscens verbis supra positis addit, κέχρηται δὲ αὐτῇ Ὅμηρός τε καὶ Ἡσίοδος καὶ πολλοὶ ἐποποιοὶ, καὶ Ἀνακρέων καὶ Ἱππῶναξ καὶ Ἡρόδοτος ὁ ἱστοριογράφος, καὶ Δημόκριτος ὁ φυσικὸς καὶ Ἱπποκράτης ὁ ἰατρός.

Epicos veteres Ionice scripserunt. Quam parum subtilem distinctionem esse patet, quum et epici poetæ multis usi sint vocabulis vocabulorumque formis vel ex aliis dialectis petitis vel propter metri heroici necessitatem inventis, quæ nunquam in communem ullius gentis Ionicæ usum sunt receptæ, qui autem præter Epicos Ionice scripserunt multis modis inter se discrepaverint, prout quisque vel nativam veterum Ionum linguam exprimere, vel dialectum epicam cum delectu quodam imitari, vel ad veterum Atticorum dialectum, quam ex Ionica originem duxisse constat, propius accedere propositum haberet. Cujus discriminis etsi suspicionem aliquam habuerunt unus alterque grammaticorum (4), parum tamen fructuosæ eorum observationes sunt, quæ eo fere redeunt ut scriptores dialecto Ionica alios puriore alios minus pura usos esse referant, quibus autem rebus dialecti illius major minorve puritas censeatur docere supersedeant. Itaque nihil aliud nobis relinquitur quam ut Ionicorum scriptorum libris qui integri supersunt perditorumque fragmentis diligenter pervestigatis, adhibitisque grammaticorum de formis Ionicis testimoniis, quas quisque scriptor leges secutus esse videatur indagare studeamus. Quæ res multis magnisque implicita est difficultatibus. Primo enim scriptorum antiquissimorum, quos cum recentioribus comparasse ad cognoscenda Ionismi initia et progressus gravissimi foret momenti, opera interierunt, quæ autem supersunt perexigui ambitus fragmenta pleraque omnia in linguam vulgarem translata exhibentur ab grammaticis. Deinde scriptorum Ionicorum superstitum codices, labe jam antiquis temporibus contracta et quo frequentius opera illa describerentur tanto majorem in modum aucta, incredibilem experti sunt librariorum et negligentiam et temeritatem. Nam quum librarii Homeri potissimum Atticorumque scriptorum lectioni assueti essent, alii, quo nullum est frequentius genus errorum, formis vocabulorum Ionicis Atticas substituerunt, alii genuinam antiquiorum codicum lectionem inferendis formis Homericis

(4) De Hecatæo et Herodoto Hermogenes vol. 3, p. 399 ed. Walz. : Ἑκαταῖος δὲ ὁ Μιλήσιος, παρ' οὗ δὴ μάλιστα ὠφέληται ὁ Ἡρόδοτος, καθαρὸς μέν ἐστι καὶ σαφὴς, ἐν δέ τισι καὶ ἡδὺς οὐ μετρίως, τῇ διαλέκτῳ δὲ ἀκράτῳ Ἰάδι καὶ οὐ μεμιγμένῃ χρησάμενος, οὐδὲ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ποικίλῃ, ἧττόν ἐστιν ἕνεκά γε τῆς λέξεως ποιητικός. Quocum Walzius comparavit recentiorum quorundam grammaticorum excerpta in appendice ad Greg. Cor. p. 679 et 910, quorum alter Hippocratem τῇ ἀκράτῳ Ἰάδι usum esse contendit, uterque autem Herodoto τὴν μεμιγμένην τῇ ποιητικῇ dialectum tribuunt. Contra Herodotus τῆς Ἰάδος ἄριστος κανών appellatur ab Dionysio Hal. vol. 6, p. 775, et Ἰωνικῆς διαλέκτου κανὼν ὡς Ἀττικῆς Θουκυδίδης a Photio Bibl. p. 19, 18. Samia dialecto usum eum esse hariolatur scriptor vitæ Herodoti ab Suida excerptus, non alio, ut videtur, argumento motus quam quod Sami commoratum esse constaret Herodotum. De dialecto Hippocratis Galenus vol. 12, p. 153 : ... ἐνίων μὲν γραφόντων « ἔχρῆν τὸν ἰητρόν », ἐνίων δὲ χωρὶς τοῦ κατ' ἀρχὴν ε « χρῆν τὸν ἰητρόν »· ἔστι γὰρ ἀμέλει καὶ τοῦτο σύνηθες τοῖς Ἀττικοῖς, ὧν τῇ διαλέκτῳ χρῆται κατά τι καὶ ὁ Ἱπποκράτης, ὡς ἀποφήνασθαί τινας αὐτὴν ἀρχαίαν Ἀτθίδα. Ἐμοὶ δὲ καθ' ἕτερον ἰδίᾳ γράμμα μικρὸν ἃ φρονῶ περὶ τῆς Ἱπποκράτους διαλέκτου δεδήλωται etc. et brevius vol. 8, p. 517.

interpolarunt, alii denique, qui præ ceteris sapere sibi viderentur, obscurum quendam sensum suum secuti falsaque analogiæ specie decepti formas finxerunt quæ ipsis quidem viderentur Ionicæ, revera autem nemini Græcorum veterum unquam essent auditæ. Verum ut in omni literarum genere tanta est vis veritatis ut quantumvis obscurata tamen exstirpari funditus nequeat, ita his minutis quoque in rebus, si quis numerosis quæ vel in codicibus relicta sunt vel e grammaticorum libris eruere licet veræ rationis vestigiis prudenter uti sciat, tenebræ, quibus hæc materia involuta esse vulgo creditur, si non omni, certe maxima ex parte dispelli posse videntur. In quo labore, quod ad Herodotum attinet, post immemorabiles aliorum conatus primus rectam viam ingressus est C. L. Struvius, Gymnasii dum viveret Regimontani doctor, editis Quæstionum de dialecto Herodoti speciminibus tribus a. 1828-1830, quibus ille pauca tantum quædam vocabulorum genera, sed eximia et diligentia et perspicacitate tractavit. Hujus igitur viri exemplum secutus ego reliquam laboris partem absolvere studui, omisso tamen quem addere facile, sed ab hujus scriptionis consilio alienum erat copiosiore doctrinæ apparatu, quem H. L. Ahrensium expositurum esse speramus, qui in explicandis linguæ Græcæ dialectis egregiam operam ponere cœpit. Mihi enim nihil aliud nunc propositum fuit quam ut tirones qui ad Herodoti lectionem accederent probabili hujus dialecti scientia imbuerem moneremque ut ab superstitiosa sibi caverent reverentia codicum, quorum auctoritate sola qui regi judicium suum patiuntur perinde faciunt ac si quis tesserarum jactu decernendum esse contendat quibus quoque in loco vocabulorum formis usus esse putandus sit Herodotus.

DIALECTUS IONICA HERODOTI

CUM DIALECTO

ATTICA VETERI COMPARATA.

§ 1.

De permutationibus consonantium.

Litera δ pro σ posita duobus tantum in vocabulis, ὀδμή ejusque compositis et ἴδμεν. De utroque dicetur § 21 in indice alphabetico.

Z fuerunt qui pro δ positum esse crederent in vocabulo ζορκάδες, quod 4, 192 legitur, duobus in libris δορκάδες scriptum, quemadmodum κέρας δορκάδος legitur in omnibus 7, 69. Nihil caussæ est cur alterutra forma Ionicæ dialecto adscribatur, ut hoc quidem argumento dijudicari non possit utra forma usus sit Herodotus. Quum tamen probabilius videatur librarios ζορκάς in δορκάς mutasse quam contra, ζορκάδος corrigendum videtur 7, 69. Eadem vocabuli ζάπεδον ratio est, quod pro δάπεδον dixit Xenophanes apud Athen. 11, p. 462, C. Id per μέγα ἔδαφος explicuit Hesychius : ex quo manifestum est fuisse qui ex ζα et πέδον compositum esse crederent. Mirus vero Heraclidis vel, quod credere malim, Eustathii Heraclidis sententiam referentis error de litera ζ pro γ ab Ionibus posita in vocabulo ὀλίζον, de quo is ita scribit p. 1643, 1, ut ὀλίζος ὀλίζη ὀλίζον dictum esse videatur, τὸ ὀλίγον ὀλιζὸν (hoc accentu) καθ' Ἡρακλείδην Ἴωνές φασιν οἱ νεώτεροι τῷ ζ ἀντὶ τοῦ γ χρώμενοι. Positivus hujus adjectivi gradus ὀλίγος est, dialectis nihil inter se discrepantibus, nisi quod Tarentini ὀλίος dixerunt. Comparativi forma poetica ὀλίζων et genere neutro ὀλιζον est, quæ ut aliorum adjectivorum gradus comparativi interdum ponitur ubi positivo locus est. Positivi forma ὀλίζος nemini, ut opinor, Græcorum audita fuit.

Literarum κ et π permutatio propria est adjectivis ποῖος πόσος πότερος et adverbiis πῇ ποῖ ποῦ πῶς πόθεν ποτέ eorumque formis relativis ὁποῖος ὁπόσος ὅπῃ etc. et adverbiis compositis οὔποτε οὐδέποτε οὐδεπώποτε etc. quæ omnia Iones constanter per κ scripta pronunciarunt κοῖος κόσος κότερος etc., quorum duo exempli caussa ponit Apollon. De synt. p. 61, 28 : οὐ μὴν ἐπὶ τοῦ ποῖος καὶ τῶν ὁμοίων (τὸ δασὺ εἰς ψιλὸν μετατιθέασιν Ἴωνες), εἴ γε κοῖός φασι καὶ κόσος· οὐ γὰρ διὰ τοῦ φ ἐδύνατο τὰ τοιαῦτα μόρια ἐκφέρεσθαι διὰ τὸ ἀνταποδιδόμενον φωνῆεν δασύ· ἀλλ' οὐδ' ἄλλο τι σύμφωνον ἐδύνατο παραδέξασθαι ἢ μόνον τὸ κ· δέδεικται γὰρ ὅτι κἂν ἀνταπόδοσις ψιλὸν ἀπαιτῇ σύμφωνον, ἀλλ' οὐδὲν ἐλείπετο ψιλὸν ἢ τὸ τ, ὅπερ κατετέτακτο εἰς τὸ τοῖος καὶ τόσος. De iisdem Gregorius Cor. p. 413 : τῷ κ ἀντὶ τοῦ π ἐν τοῖς ἐρωτηματικοῖς καὶ ἀναφορικοῖς κεχρῆσθαι εἰώθασιν, οἷον πόσα κόσα, ὁπόσα ὁκόσα, ὅπως ὅκως· inepte vero additur οὐ μὴν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, quod ex alio codice καὶ μὴν καὶ — scribendum. Eadem enim omnium istiusmodi vocabulorum ratio est, nisi quis ποδαπός et ὁποδαπός eximere velit, quod per π scriptum in libris omnibus 5, 13; 7, 218; 9, 16. Verum huic quoque adjectivo literam κ recte restituisse arbitror Bekkerum.

Literæ κ et χ permutantur in verbo δέκομαι, quod Iones pro δέχομαι dixerunt, de quo v. § 21 s. v. Δέχομαι. Absurdum vero est quod quidam sunt commenti πανταχῇ pro πανταχῇ dictum esse 2, 124, ubi nunc ex aliquot codicibus παν-

ταχῇ est restitutum, quæ forma in aliis omnibus legitur locis Herodoti.

Litera ξ pro duplici σ posita in formis adjectivorum διοσός et τριοσός Ionicis διξός et τριξός.

§ 2.

De consonantibus tenuibus (κ π τ) pro aspiratis (χ φ θ) positis.

Eustathius p. 468, 32: Ἰώνων ἰδία ἡ τῶν δασέων καὶ ψιλῶν ἀντιμεταχώρησις εἰς τὰ σύστοιχα. Δηλοῦσι καὶ τὰ τοῦ γλυκέος Ἴωνος Ἡροδότου, τὸ ἐνθεῦτεν, τὸ κιθών, τὸ βάθρακος, καὶ πολλὰ τῶν κοινῶν καὶ ἰδιωτικῶν· τὰ γοῦν ἀκάνθια ἀχάντιά τινές φασιν ἐώων ἀνδρῶν· ... Ἰωνικῶς δὲ ἰδιώτισται καὶ τὸ ἐκ τῆς χύτρας συντεθὲν μονόκυθρον. Apud Herodotum hæc literarum permutatio tribus constanter adhibita est vocabulis, ἐνθαῦτα ἐνθεῦτεν et κιθών. Substantivi χύτρα, quod κύθρη Ionice dixit Herodes apud Stobæum Floril. 78, 6, nullum in Herodoti libris exemplum est: legitur vero χυτρίς 5, 88, et nomen loci Χύτροι 7, 176, quæ dubitari potest an κυθρίς potius et Κύθροι sint scribenda. Illud vero non dubium est, quin βάτραχος, quod sine ullo librorum dissensu legebatur 4, 131, in βάθρακος fuerit mutandum, quod ego restitui. Nam Eustathii de hac forma testimonium, haud dubie ex antiquiore grammatico excerptum, majus facit momentum quam codicum cunctorum auctoritas. Ceterum ex Eustathio interpolatus est Gregorius Cor. p. 414, ubi § 28 totam, quæ a quattuor codicibus melioribus abest, ejicere debebant editores.

Eandem legem Herodotus sibi scripsit in literis tenuibus spiritum asperum antecedentibus quum in compositione tum in elisione, quas Attici in asperas mutant, ille vero non mutatas servat, ἀπάπτειν ἀπικνέεσθαι ἐπηξᾶν ἐπορᾶν κατηγέεσθαι κατύπερθε, ἀπ' οὗ ἐπ' οὗ et alia omnia hujusmodi dicens. Nam quod ἀφείς 1, 77; ἀφελώμεθα 2, 114; ἄφες 1, 206; 5, 106; ἀφήσειν 7, 193; ἀφεῖτο 8, 49; μέθες 1, 37 et 39; ἔφεδρος 5, 41, in libris vel omnibus vel plerisque leguntur, librariorum, non Herodoti culpa est, qui ubique consonantibus tenuibus usus erat, quemadmodum ἀπέλησθε ἀπείς ἀπήσοντες ἀπείθη alibi sæpius apud eum leguntur et ἐπέδρην 1, 75, et 5, 65: de quibus restituendis jam Schæferus et Schweighæuserus cogitarunt. Denique καθώς 9, 82 in κατώς mutandum foret, nisi probabilior Schæferi emendatio esset καί restituentis. Faciliorem excusationem ἔφοροι habet, quod legitur 1, 65; 5, 41; 6, 63, 65, 82; 9, 7-11, 76. Hoc enim quum magistratus Spartani nomen sit, Herodoto fortasse non opus visum est Ionicæ accommodare dialecto, quæ ἔποροι postularet. Similis Ἀφετῶν ratio est, quod nomen est loci terræ Magnesiæ ab verbo ἀφιέναι ductum, de quo Herodotus 7, 193, ἐνθεῦτεν ἔμελλον ὑδρευσάμενοι ἐς τὸ πέλαγος ἀπήσειν (libri ἀφήσειν), ἐπὶ τούτου δὲ τῷ χώρῳ οὔνομα γέγονε Ἀφεταί. Id igitur per φ scriptum reliqui et hoc loco et infra c. 196, et 8, 4, 6, 7, 8, 11, 12, 14, sed ubique correxi vitiosum accentum librorum Ἀφέται. Nam nomen esse oxytonum docet Herodianus apud Arcadium p. 114, 1: τὰ εἰς τη παραληγόμενα τῷ ε κύρια ὄντα βαρύνεται, Βρεμέτη Ὠκυπέτη Δημαρέτη· τὸ δὲ Ἀφεταί πληθυντικῶς λέγεται. Recto accentu scriptum apud Stephanum Byz. et in libris plerisque Diodori 11, 12; vitioso apud Plutarch. V. Themist. c. 7, et Strabon. 9, p. 436.

Easdem leges vix dubitari potest quin reliqui quoque scriptores Ionici sint secuti, licet librarii plerumque literas aspiratas substituerint, velut in libris Hippocratis et Aretæi, in quibus constanter fere ἀφικνέεσθαι, ἀφηλικέστερος et alia hujusmodi leguntur, notata jam ab Heringa Observ. crit. p. 46.

§ 3.

De literis σσ.

Literas σσ, quæ in verbis et nominibus in ττ mutantur in vulgari dialecto Atticorum, non solum Herodotus, sed omnes omnino scriptores Ionici servarunt non mutatas, ἀλλάσσω γλῶσσα θάλασσα Ὑμησσός et reliqua omnia hujusmodi dicentes, quemadmodum de Atticis quoque veteribus tragici et Thucydides fecerunt.

§ 4.

De permutationibus vocalium.

Literæ α et ε paucis tantum quibusdam in vocabulis permutantur. Nam μέγαθος et ὑπερμεγάθης pro μέγεθος et ὑπερμεγέθης, τάμνω et τράπω pro τέμνω et τρέπω dixit Herodotus: de quibus formis dicetur § 21 in indice alphabetico. Contra α in ε mutarunt Iones ἔρσην pro ἄρσην et τέσσερες τεσσεράκοντα pro τέσσαρες τεσσαράκοντα dicentes.

Litera η pro α brevi Atticorum posita est in vocabulis διπλήσιος τριπλήσιος ceterisque hujus formæ numeralibus, λάξομαι λάξις, μεσαμβρίη, ἀμφισβατέω ἀμφισβασίη: de quibus exponetur § 21 s. v. Διπλήσιος. Male vero in libris interdum τεσσερήκοντα pro τεσσεράκοντα scriptum, et πεντηκόσιοι (p. 435, 20, 33, 36) pro πεντακόσιοι,

quod recte legitur alibi, ut p. 3, 20; 121, 3; 435, 51; 439, 6; 456, 53. Nam quod Homerus πεντηκόσιοι metri caussa dixit Od. Γ, 7, nihil ad Herodotum.

Latissime apud Iones literæ η usus patet pro α longo Atticorum positæ, accommodate ad linguæ Ionicæ mollitiem, quod non fugit Aristidem Quintilianum De mus. p. 92: ἡ Ἰὰς τὸ στερεὸν ὑποστελλομένη τοῦ α καταφέρεται πρὸς τὸ η· τὸ δὲ θῆλυ μέν ἐστι κατὰ τὸ πλεῖστον. Ac primo quidem α in η mutatur in terminatione declinationis primæ in α et ας, velut αἰτίη αἰτίης αἰτίῃ αἰτίην, καρτερή καρτερῆς καρτερῇ καρτερήν, θηλυδρίης θηλυδρίῃ θηλυδρίην, Στρυμονίης Στρυμονίῃ Στρυμονίην.

2° In nominibus tertiæ declinationis in αξ literam α natura longam habentibus, velut θώρηξ ἴρηξ οἴηξ, θώρηκος ἴρηκος οἴηκος et reliquis trium numerorum casibus, et derivatis, velut θωρηκοφόρος et οἰηκίζω pro θωρακοφόρος et οἰακίζω.

3° In nominibus quibusdam tertiæ declinationis in ᾶν.: quale est epicum Τιτῆνες pro Τιτᾶνες. Apud Herodotum præter Αἰνιῆνες vel Ἐνιῆνες 7, 132, quod Homero præeunte dixisse videtur, unum, ni fallor, hujus generis exemplum est Ἀχαρνῆνα 7, 221, quod si recte legitur, Ἀχαρνανίῃ 2, 10, et 7, 126, necessario Ἀχαρνηνίῃ scribendum erit. Sed vereor ne Herodotus Ἀχαρνᾶνα potius dixerit. Alia ejusdem terminationis nomina sunt Ἀγριᾶνες 5, 16, Γινδᾶνες 4, 186.

4° In adverbiis in ᾶ et ᾶν terminatis, velut λάθρη λίην πέρην.

5° In paralexi substantivorum et adjectivorum eorumque derivatis: qualia sunt θυμίημα, τριηκάρηνος, Ἰστριηνός Παριηνός Σαρδιηνός, Στησήνωρ, τιήρης, ἀνιηρός, θυμίησις, Ἁλικαρνησσός Παρνησσός, θυμιητήρ θυμιητήριον, θεητής, Κρηστωνιήτης Κροτωνιήτης Παρωρεήτης (quod recte scriptum 8, 73: unde correxi quod 4, 148 legebatur Παρωρεάτας) Ποτιδαιήτης Σπαρτιήτης Σπαρτιῆτις Σπαρτιητικός, θεητός ἀξιοθέητος περητός νηυσιπέρητος, Δημάρητος Λυκάρητος, θέητρον, ἱστιήτωρ ἱστιητόριον. Servatum α apud Herodotum 5, 68 in nominibus Doricis Ὑᾶται Ὀνεᾶται Χοιρεᾶται. Neque Θεασίδης, hominis Spartani nomen, in Θεησίδης mutatum 5, 85.

6° In commissura vocabulorum compositorum: qualia sunt apud Herodotum γενεηλογέω ἀντιγενεηλογέω, διήκονος διηκονέω, λοχηγέω, ναυηγέω ναυηγίη ναυήγιον, σειρηφόρος, σκηπτροφέω, et in nomine proprio hominis Thebani Τιμηγενίδης 9, 38 (ubi var. lect. Τιμογενίδης) et 86, quod servata partim forma Ionica Τιμηγενίδας scriptum apud Pausan. 7, 10, 2. Non mutatur vero α in aliis, ut ἰθαγενής et χαραδοχέω.

7° In formis quibusdam verborum in αω, de quibus infra dicetur § 19.

8° In aliis vocabulis multis, quæ quum certis regulis non sint adstricta, sola usus observatione cognoscuntur. Horum exempla hæc sunt apud Herodotum.

Ἄδρηστος (Non fugitivus) 4, 142, et nomen proprium Ἄδρηστος pro Ἄδραστος 1, 35 seqq., 5, 67, 68, præeuntibus Epicis, qui et hoc nomen et alia ejusdem familiæ (Ἀδρήστεια Ἀδρηστίνη) per η scripserunt, utpote ab verbo διδράσκω ducta, cujus α longum Iones per omnia tempora et in derivatis in η mutarunt, ἀποδιδρήσκω ἀπέδρην ἀποδρῆναι ἀποδρήσομαι ἀπόδρησις δρησμός dicentes. Ejusdem stirpis est δρηπέτης, quod legitur 6, 11, et verbum διαδρηπέτευσε quod restitui 4, 79, ubi libri διεπρήστευσε vel ἐπρήστευσε.

Γήδειρα pro Γάδειρα 4, 8.

Διηκόσιοι pro διακόσιοι.

Ἔηγα pro ἔαγα præteritum verbi ἄγνυμι, ut δόρατα κατεηγότα 7, 224. Aoristi, qui apud Atticos ἔαξα, apud Homerum ἦξα est, nulla apud Herodotum exempla sunt. Substantivis κάτηγμα et κάτηξις frequenter utuntur medici Ionici, licet ἄγμα, non ἧγμα dicatur.

Εὐφρήτης pro Εὐφράτης 1, 185, 191; 5, 52.

Ἠήρ pro ἀήρ 1, 172; 4, 31.

Ἰήλυσος 1, 144.

Ἰήπυγες Ἰηπυγίη 3, 138; 4, 99; 7, 170.

Ἰήσων 4, 179; 7, 193.

Ἰητρός et ἰητρικός 2, 84; 3, 129. al.

Κρητήρ et ὑποκρητηρίδιον pro κρατήρ et ὑποκρατηρίδιον, ἄκρητος pro ἄκρατος, ejusque composita ἀκρητοπότης ἀκρητοποσίη.

Ληός et νηός pro λαός et ναός, de quibus infra dicetur in indice formarum Ionicarum alphabetico.

Λήρισαι et Ληρισαῖος 1, 149; 9, 1, 58.

Νεηνίης et νεηνίσκος.

Οἰηκίζειν 1, 171.

Πιπρήσκω, πέπρηκα πέπρημαι ἐπρήθην, et derivata πρῆσις et πρητήριον.

Πρήσσω per omnia tempora et derivata πρῆγμα πρῆξις πρήκτωρ πρηγματεύεσθαι πολυπρηγμονέειν, cum nominibus propriis, qualia apud Herodotum sunt Πρηξίλεως et Πρηξῖνος. Simile etiam Persicum nomen Πρηξάσπης.

Πρηΰς et πρηΰνω.

Ῥηϊδίως pro ῥᾳδίως et ῥηστώνη pro ῥαστώνη.

Ῥηχίη pro ῥαχία 2, 11; 7, 37; 8, 129; et ῥηχός vel ῥῆχος 7, 142, pro ῥᾶχος.

Συρήκουσαι et Συρηκόσιος 7, 155 seqq.

Σφρηγίς 3, 41; 7, 69.

Τρηκάς 1, 65, et τριήκοντα cum compositis (τριηκονταέτις τριηκόντερος) τριηκοστός et τριηκόσιοι.

Τηΰγετον 4, 145.

Τρηχύς et τρηχέως pro τραχύς et τραχέως, pariterque Τρηχίς et Τρηχίνιος 7, 175, 198, seqq.; 8, 31.

Φρήτρη pro φράτρα 1, 125. Eadem forma utitur Pseudo-Herodotus in Vita Homeri c. 31: sed α servatum in φράτορες ibid. et c. 29.

Φλυηρέω pro φλυαρέω 7, 103, 104.

Litera η ab Ionibus pro ω ponitur in adjectivis gentilibus in ωτης et ωτις: quorum exempla apud Herodotum sunt Ἀμπρακιήτης Θεσσαλιῆτις Ἱστιαιῆτις Μαιήτης Μαιῆτις Φθιήτης Φθιῆτις, in libris non raro per literam ω scripta, quod notavit Wessel. ad 4, 20.

Litera ι pro ε posita est in vocabulo ἱστίη pro ἑστία ejusque derivatis: de quo v. indicem alphabeticum s. h. v.

Literæ ἱε in ι longum contrahuntur in adjectivi ἱερός forma Ionica ἱρός ejusque derivatis: de quo v. indicem s. v. Ἱρός.

Literarum ω et η ab Ionibus permutatarum duo exempla memorat Eustath. p. 484, 3, verba πτώσσω et ῥώσσω pro πτήσσω et ῥήσσω dicta. De priore v. indicem alphabeticum: alterius verbi nulla apud Herodotum exempla sunt.

Diphthongus αυ in ω mutata ab Ionibus in vocabulis θῶμα et τρῶμα corumque derivatis pro θαῦμα et τραῦμα. De his dictum ab nobis in indice s. v. Θῶμα. Duo alia, χῶμα pro χαῦμα et ὤριον pro αὔριον, addunt grammatici in Append. ad Greg. Cor. p. 654, 698, quibus nemo facile fidem habebit, nisi graviora accesserint testimonia.

Literarum οη contractionem in ω præter numerale ὀγδώκοντα tribus tantum verbis adhibuit Herodotus. Eorum primum est βοᾶν, cujus aoristi activi forma Ionica est βῶσαι (et compositum ἀμβῶσαι), medii ἐπιβώσασθαι προσβώσασθαι, futuri ἐπιβώσεσθαι et καταβώσεσθαι, aoristi passivi ἐβώσθην et præteriti βεβωμένος. Et has quidem formas librarii satis diligenter servarunt. Tanto major in verbo βοηθέειν eorum inconstantia fuit, quod modo sic modo βωθέειν scripserunt, pariterque in ceteris temporibus verbi quum simplicis tum cum præpositionibus ἐκ, ἐπί et πρό compositi. Ego formam legitimam constanter restitui, quemadmodum in Thesauro Stephani vol. 2, p. 305, præceperam, intactum vero reliqui βοηθός 5, 77; 6, 100. Nam fieri potest ut alia verbi, alia substantivi ratio sit. Tertium denique verbum νοῆσαι est, cujus contracti exempla reliquerunt librarii, ἐννώσας 1, 68 et 86; ἐννενώκασι 3, 6; ἐνένωτο 1, 77; ἐνένωντο 7, 206; νενωμένου 9, 53; διενένωντο 7, 206. Quo indicio ἐπενώθη et ἐπινωθῆναι restitui 3, 122; 6, 115; et ἐπινώσας νώσας νώσαντες 1, 48; 2, 104; 4, 118; νώσωσι 8, 97; ὑπονώσαντες 9, 99, quæ omnia in libris per οη scripta sunt. Quæ literæ servantur in adjectivo νοήμων 3, 34, et substantivo νόημα 3, 80, nisi hoc νῶμα scribendum. Νένωνται ex Aethlii Ὥροις Samiorum attulit Etym. M. p. 601, 26. Ceterum contractio illa ne ab Atticorum quidem usu plane aliena fuit, quanquam sermonis poetici finibus inclusa. Nam βῶσον et βώσομαι Cratinus et Aristophanes dixerunt, de quo vid. Thesaur. Steph. vol. 2, p. 301, et νένωται ex Sophoclis fabula perdita (fr. 191) memoravit Etymol. M. p. 601, 20. Liberiore contractionis forma usi Æschylus et Sophocles κἀπιβῶ et νῷ pro κἀπιβόα et νόει dixerunt: de quo exposui ad Soph. El. 882. Non minus singulare est νοῦνται, quod pro νοέονται vel νοεῦνται dictum ex Democrito memoratur in Etym. M. p. 601, 27.

§ 5.

De diphthongis.

Diphthongus αι pro α longo Atticorum ponitur ab Ionibus in vocabulis αἰετός καίω et κλαίω. Neque ἀεί dixerunt, sed αἰεί, ut Epici: de quo infra exponetur in indice. — De diphthongo αι in η vel ηϊ ab Ionibus mutato v. s. v. Μήων.

Ει pro ε est in εἰλίσσειν εἰνακόσιοι εἴνατος εἵνεκεν εἴρεσθαι εἰρύειν εἰρωτᾶν εἰρώτημα εἰρώτησις κεινός ξεῖνος στεινός. Porro ἔννυσθαι, abjecto altero ν, in εἵνυσθαι mutatur.

Contraria ratione ει diphthongus in ε transit 1° in nominibus quibusdam proparoxytonis in εια vel ειος terminatis, velut ἐπιτήδεος et ὑπώρεα. 2° In formis femininis adjectivorum in υς, εια, υ, ut θήλεα pro θήλεια, ἰθέα πλατέα pro ἰθεῖα πλατεῖα. 3° In comparativis κρέσσων et μέζων pro κρείσσων et μείζων. 4° In temporibus quibusdam verbi δεικνύναι, in verbo ἔργω pro εἴργω, in præterito ἔωθα pro εἴωθα. Sed hæc singula infra tractabimus suis locis.

Ευ pro εο Ionico vel ου Attico est 1° in pronominibus ἐμεῦ σεῦ εὗ τεῦ τευ ὅτευ pro ἐμοῦ σοῦ οὗ τοῦ (i. e. τίνος) του (i. e. τινός) ὅτου.

2° In adjectivi πλέων formis iis quæ in dialecto vulgari εο habent, ut πλεῦν πλεῦνος πλεῦνες pro πλέον πλέονος πλέονες.

3° In formis verborum in εω quæ in dialecto

communi ου habent ex εο vel εου contractum, ut καλεῦσι καλεῦνται ἐκάλευν καλεῦσα καλεῦντος καλεύσης. Eodem modo ου in futuris aliorum verborum diphthongum ου ex εο contractam habentibus in ευ mutatur, ut ἀπολεῦντες ἀπολεύμενος ἀποθανεύμενος. Magna tamen in his formis exhibendis inconstantia est in libris Herodoti modo formas solutas (εο) modo contractas (ευ) præbentibus.

Diphthongus ου ab Ionibus paucis quibusdam in vocabulis pro litera ο simplici ponitur. Ea sunt apud Herodotum substantivorum γόνυ et δόρυ casus trisyllabi γούνατος γούνατι δούρατος δούρατι etc., μοῦνος νοῦσος Οὔλυμπος οὔνομα οὖρος (i. e. ὅρος) οὐρίζειν (pro ὁρίζειν) οὖρος (i. e. ὅρος), cum derivatis et compositis omnibus, excepto fortasse verbo νοσέω: de quibus omnibus explicatius dicetur infra in indice alphabetico. Minus certa diphthongus videtur in nomine Μουρυχίδης 9, 4 et 5.

De diphthongis ει in εε et ου in οο solutis infra dicetur ubi de declinatione et conjugatione agetur. Literas οε, quas Attici in vocabulis compositis multis in ου contrahere solent, solutas servant Iones. Ex quo genere apud Herodotum exempla plura sunt verborum cum πρό compositorum, quibus diphthongum Atticam passim intulerunt librarii, ut προέβαινε προέβαλε προεθυμέετο προεμαντεύσατο προέπεμψαν προετείνετο et composita quædam cum ἔτος et ἔργον, ut τριακοντοέτιδας σπονδάς 7, 149 (quas τριακοντούτιδας dixit Aristophanes), Λυκοεργέας 7, 76, ἀγαθοεργίη 3, 154, 160 (unde ἀγαθουργίαν attulit Antiatt. in Bekk. Anecd. p. 78, 14, compositionem vocabuli, non formam spectans), ἀγαθοεργός 1, 67, δημιοεργός 7, 31, quod restituendum 4, 194, ubi libri δημιουργούς, et fortasse κακοεργοί pro κακοῦργοι 1, 41. Tertia quædam, sed suspecta forma est ἱρουργίαι in codice Mediceo aliisque nonnullis 5, 83, ubi ceteri ἱρουργίαι, quod ἱροεργίαι scribendum. Servatur vero diphthongus in nomine Λυκούργου.

§ 6.

De diæresi.

Diæresis diphthongi ει duplex est: nam aut utraque vocalis servatur non mutata, ut in dativis tertiæ declinationis βασιλέϊ πάθεϊ pro βασιλεῖ πάθει, aut ε producto ηϊ scribitur, quod fit in substantivis paroxytonis in εία, properispomenis in εῖον, et adjectivis in εῖος, εία, εῖον. Quarum formarum exempla apud Herodotum sunt 1° de nominibus in εία, ἀϊδρηΐη (nam sic ex codd. corrigendum vulgatum ἀϊδρείη 6, 69) ἀνδρηΐη βασιληΐη δουληΐη ἐπιστρατηΐη ἑταιρηΐη θεραπηΐη κηρυκηΐη ληΐη μαντηΐη πολιτηΐη προμαντηΐη πρυτανηΐη σατραπηΐη στρατηΐη. Suspectum igitur νηστείας 4, 186.

2° De nominibus in εῖον, ἀγγήϊον ἀριστήϊον ἐργαλήϊον ἱρήϊον μαντήϊον νεκυομαντήϊον πορθμήϊον πρυτανήϊον σημήϊον ὑδρήϊον χαλκήϊον.

3° De adjectivis in εῖος, ἀγγαρήϊος ἀνδρήϊος ἀχρήϊος γυναικήϊος ἑταιρήϊος Καδμήϊος Κήϊος οἰκήϊος (cum derivatis, nisi libri fallunt, οἰκηιότης 6, 54, et οἰκηιοῦσθαι 1, 94; 4, 148; et 3, 2, quo loco libri non pauci οἰκειεῦνται, quemadmodum in omnibus scriptum 1, 4).

Librarii etsi in his formis exprimendis non raro ad communis dialecti consuetudinem aberrarunt, tot tamen rectæ scripturæ exempla reliquerunt ut vocabula supra ab nobis apposita nihil plane dubitationis habere et sex tantum alia ab mutatione diphthongi exempta esse videantur, Δαρεῖος Ἀργεῖος Ἠλεῖος Καδμεῖος (nisi quod Καδμήϊα γράμματα legitur 5, 59) ἐρκεῖος θεῖος: nam Διονύσῳ τῷ Βακχείῳ, quod bis legitur 4, 79, in Βακχηΐῳ mutandum videtur, δευτερεῖον autem, cujus numerus pluralis δευτερεῖα et δευτερείοισι legitur 1, 32, et 8, 123, non dubito quin δευτερήϊον sit scribendum ut ἀριστήϊον. Nec στυπεῖον recte habere videtur 8, 52.

Formæ patronymicæ ειδης in ηΐδης mutatæ unum apud Herodotum exemplum est nominis proprii Βασιληΐδεω 8, 132. Servatur diphthongus in aliis, qualia sunt Ἡρακλείδης et gentilia Ἡρακλεῖδαι et Περσεΐδαι.

Nomina proparoxytona in εια ειον ειος diphthongi mutationem non admittunt, exceptis Ἀρήϊος βασιλήϊος Ποσιδήϊον, quæ jam ab veteribus Epicis sunt usurpata, et paucis aliis, quorum partim incerta auctoritas est, ἀνθρωπήϊος Ἀχιλλήϊος Βορήϊος Εὐρωπήϊος Φοιβήϊος χηλωνήϊον χηρυκήϊον et Λιμενήϊον 1, 18, cujus loci nomen Λιμένειον est apud Suidam. Epici λαισήϊα, quo Herodotus utitur 7, 91, hæc sola usitata forma est. Manifesta vero librariorum peccata sunt quæ passim in codice uno alteroque leguntur ἀληθηΐη ἀτρεκηΐη ἱρηΐη σιτοδηΐη προαστήϊον, pro ἀλήθεια ἀτρέκεια ἱέρεια σιτόδεια προάστειον, et ξεινηΐην adeo pro ξεινίην in libris pluribus 3, 39.

Diphthongus Attica η in ηϊ dirimitur ab Ionibus in vocabulis κληΐς κληΐω κληΐζω χρηΐζω ληΐζομαι ληϊστύς Θρηΐκη Θρήϊκες.

Diphthongus οι in οϊ solvitur ab Ionibus in nominibus ὀΐς et οϊστός. De priore testem habemus Aristophanem Pac. 930. Χ. δΐ. | Τ. δΐ, Χ. ναί μὰ Δί'. Τ. ἀλλὰ τοῦτό γ' ἔστ' Ἰωνικὸν | τὸ

ῥῆμ'. X. ἐπίτηδες οὖν, ἵν' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ | ὡς χρὴ πολεμεῖν λέγων τις οἱ καθήμενοι | ὑπὸ τοῦ δέους λέγωσ' Ἰωνικῶς οἵ, quod homini Attico οἴ dicendum fuisset. Genitivus et accusativus pluralis ὀΐων et ὄϊς est apud Herodotum 2, 42; ὄϊν et ὄϊας apud Lucianum De dea Syr. c. 49, 54, 55. Alterius, ὀϊστός, qua forma Epici quoque sola utuntur, exempla apud Herodotum sunt 4, 70, et 5, 105. Ibidem et tribus aliis locis (3, 36; 156, 7, 12) verbum καταπροΐξεσθαι legitur, quod Atticos καταπροίξεσθαι pronunciasse, non καταπροΐξεσθαι, ut in codicibus scribi solet, poetarum exempla arguunt.

Diphthongus ῳ in ωϊ solvitur apud Herodotum in adjectivis μητρώϊος et πατρώϊος, in quibus præiverunt Epici, et in ἡρώϊον, πρωΐ et πρώϊος, servatur vero in nominibus ζῷον Κῷος Ἀγελῷος Γελῷος aliisque : cujus discriminis rationem non perspicio. Itaque hæc quoque cum diæresi scribenda esse censeo.

§ 7.

De iota demonstrativo.

Iota demonstrativi, cujus frequens in vulgari Atticorum sermone usus est, nullum apud Herodotum exemplum reperitur præter νυνὶ 7, 229. Quam formam quum librarios interdum pro νῦν intulisse constet, solitarium illud exemplum Herodoti merito in suspicionem vocavit L. Dindorfius in Thesauro Stephani s. v. Νῦν. Nec multum profuerit ταυτί comparasse, quod apud Lucianum legitur De dea Syr. c. 23.

§ 8.

De ν ἐφελκυστικῷ, de hiatu et de crasi.

Ν ἐφελκυστικὸν, quo Attici hiatus vitandi caussa uti solent, alienum videtur ab Herodoto, cui utendi eo caussa nulla fuit, quum dialecti Ionicæ mollities vocales hiantes minime defugiat. Nam quæ in veteribus editionibus non pauca reperiuntur additæ hujus literæ exempla, pleraque omnia bonorum codicum auctoritate removere licuit recentioribus editoribus.

Difficilius est de elisione vocalium judicium facere : in quo genere etsi librarii ut in aliis scriptoribus quibusvis, ita in Herodoto quoque parum diligentes se præbuerint, tamen si quis omnem exemplorum copiam pervestiget, non obscura quædam rectæ rationis vestigia relicta esse animadvertet. Ac primo quidem illud certum haberi posse videtur, Herodotum elisionem constanter adhibuisse præpositionibus, quæ elisa syllaba altera accentum amittunt, ἀνά ἀντί ἀπό διά κατά μετά παρά ὑπό. Eadem ἀλλά particulæ ratio esse videtur, excepto, quod sponte intelligitur, ubi sequitur pronomen reflexivum οἱ, ut p. 426, 29. Præter ἀλλά nulla alia particula frequentius elisionem patitur quam δέ; quamquam non elisæ non minor exemplorum copia est, ita ut ad liquidum in tanta librorum fluctuatione perduci non possit ubi elisionem vel admiserit vel non admiserit Herodotus. Porro οὐδέ οὔτε, μηδέ μήτε et τε passim eliduntur : rarius γε, ut p. 355, 28; 368, 20. Ceterarum elisionum exempla sunt in editione nostra εἶτ' p. 131, 17; 210, 53; εὖτ' 284, 37; 373, 4; ἥδ' 96, 6; τόδ' 324, 47; τῶνδ' 130, 6; 336, 2; τοῦτ' 146, 5; 200, 53; 413, 40; ταῦτ' 99, 54; τοιαῦτ' 323, 7; ἅμ' ἡμέρῃ 162, 22, et 440, 52 (quo altero loco libri nonnulli ἅμα); ἅμ' αὐτῷ 211, 3; ἄρ' 441, 47; ἆρ' 435, 1; ἔστ' ἂν 239, 3; 356, 31; 386, 32; 400, 13; 424, 32, 46; 425, 21; ὥστ' 167, 8; (non παραυτίκ', quod Bekkerus intulerat p. 361, 43;) ἔχ' ἥσυχος 401, 18; ἔχοιμ' ἂν 261, 9; βούλοιτ' 223, 16; γίνοιτ' 77, 24; δεξαίατ' 145, 32; ἀπηλαύνετ' 149, 20; μέμφοιτ' 334, 27; ὀρθοῖτ' 346, 13; γενοίατ' 346, 23, γένοιτ' 411, 40; in quibus haud dubie plures sunt quæ non Herodoto, sed librariis debentur.

Conjuncta cum hac quæstione crasis est, cujus ipsius quoque usus finibus apud Herodotum circumscriptus est aliquanto quam apud scriptores Atticos arctioribus. Nam paucis tantum quibusdam vocabulis cum articulo vel particula καί coalescentibus crasin Herodotus, etsi non constanter, adhibuit. Est autem crasis articuli forma duplex, altera quæ communis ei est cum Atticis, cujus exempla sunt τἄλλα et ταὐτά, quibus sæpissime utitur, τἀγάλματα, τἀνθρώπου, τἀληθέος· altera Ionica, ὡνήρ ὧνδρες ὥνθρωπος ὥνθρωποι ὧλλοι ωὑτός ωὑτοί τωὐτό τὤγαλμα τὠληθές τὠρχαῖον τὠπό (p. 67, 5; 146, 21); τὠποβαῖνον (p. 97, 22); οὕτερος (p. 46, 28, 29; 159, 18); τοὔτερον (p. 10, 36); quæ omnia per α longum et αυ efferre solent Attici, ἀνήρ ἄνθρωπος et reliqua dicentes, αὐτός αὐτοί ταυτό et ἅτερος θάτερον. Dixit de hac crasi Gregorius Cor. p. 415 seqq., recte ille notans ineptum quorundam commentum, qui quum ὥνθρωπος nominativo casu dictum viderent, accusativum finxerunt ὥνθρωπον, cujus erroris particeps est Joannes Grammaticus p. 372, et qui ὠκινάκης ab Herodoto pro ἀκινάκης dictum esse commentus est grammaticus, de quo infra dicetur s. v. Ἀκινάκης. De ὧλλοι Etym. M. p. 821, 39: ὦλλοι (cum spiritu leni : nam sic hæc in codicibus, etiam apud Herodotum, non raro scribuntur, de quo dixit Buttmann. Gramm. vol. I, p. 120), ἀντὶ τοῦ οἱ ἄλλοι· αἱ τοιαῦται δὲ συναλοιφαὶ τῆς

δευτέρας εἰσὶν Ἰάδος, ᾗ Ὅμηρος οὐκ ἐχρήσατο. Quæ notatio referenda fortasse ad Apoll. Rh. 1, 1081 : ὤλλοι μέν ῥα πάρος δεδμημένοι εὐνάζοντο· ubi hanc συναλοιφὴν τῆς νεωτέρας Ἰάδος esse annotavit scholiasta, reprehendens Zenodotum, qui ὦλλοι pro ἄλλοι Homero intulerit, de quo vid. schol. Hom. Il. B, 1, et K, 1. Quod qui improbarunt, articulum ab Zenodoto additum reprehendere debebant, non crasin, quam non plane alienam etiam ab veterrimis epicis fuisse, Homericum ωὑτός (Il. E, 396) docet et quod octies in Iliade, semel in Odyssea legitur ὤριστος ex ὁ ἄριστος contractum.

Præter hæc crasis exempla aliud olim satis frequens apud Herodotum ferebatur, τοὔνομα ex τὸ ὄνομα more Attico formatum. Verum quum Herodotum non ὄνομα, sed οὔνομα dixisse constet, quod crasin cum articulo non fert, et ingens locorum numerus sit in quo τὸ οὔνομα libri optimi præbeant, nemo tam superstitiosus erit qui τὸ οὔνομα constanter ab me restitutum improbet et τοὔνομα revocari velit, quod librarii posuerunt Atticæ dialecto assueti.

Crasis cum particula καί perpauca apud Herodotum exempla reperiuntur, quorum duo (p. 9, 41; 119, 33) ad usitatum illud καλὸς κἀγαθός pertinent, quod vix quisquam Græcorum καλὸς καὶ ἀγαθός dixit; tria alia, κἄκεῖθι p. 112, 1, κἀκεῖνον p. 438, 31, et κἀμοί p. 160, 31, in medio relinquimus utrum Herodoti an librariorum sint, qui καὶ ἄν, in quo omnes consentiunt p. 216, 26, alio in loco (p. 352, 54) in duobus codicibus in κἄν mutarunt. Illud vero extra dubitationem positum esse puto, Herodotum, qui centies dixit καὶ ἔπειτα (vel ἔπειτεν), non uno in loco (p. 97, 51) κἄπειτα scripsisse. Hoc igitur correxi.

§ 9.

De declinatione prima.

a) DE NUMERO SINGULARI.

Littera α, ubi in terminatione nominativi longa est, per omnes casus in η mutatur, ut ἕδρη ἕδρης ἕδρῃ ἕδρην, ἰσχυρὴ ἰσχυρῆς ἰσχυρῇ ἰσχυρήν, ubi brevis, non mutatur nisi in genitivo et dativo. Sic ἀλήθεια ἀληθείης ἀληθείῃ ἀλήθειαν, εὔνοια εὐνοίης εὐνοίῃ εὔνοιαν, μία μιῆς μιῇ μίαν. Librarii vero duorum illorum casuum forma Ionica decepti literam η non raro etiam nominativo et accusativo impertiverunt, ἀληθείη ἀληθείην, εὐνοίη εὐνοίην, μοίρη μοίρην, μίη μίην et alia hujusmodi scribentes, ut ἀναιδείην 6, 129; εὐπετείη 5, 20; εὐτελείην 2, 92; ἱρείη 5, 72; 8, 104; Ἱστιαίην 8, 23, 25, 66; Ποτιδαίην 8, 128 (sed Ποτίδαιαν ib. 129); πολυτελείην 2, 87; πρεσβυγενείην 6, 51; ὑγιείην 2, 77. Quæ vitiosa esse bene perspexit Schweigh. in Lexico s. v. Εἷς, Μηδείς, Μοῖρα et Πρόνοια, et convelluntur multo majore rectæ formæ exemplorum numero, velut ἄδεια ἅμιλλα ἀπόπειρα ἄρουρα βασίλεια γέφυρα δίαιτα διάπειρα ἐμμέλεια ἐπιμέλεια εὐμένεια μεγαλοπρέπεια περιφάνεια, Αἰγίλεια Αἴγινα Αἴνεια Ἀμφίκαια Ἀνόπαια Δίκαια Ἐλάτεια Ἐρύθεια Εὔβοια Ἡράκλεια Θέσπεια Ἰφιγένεια Κώμβρεια Λάκαινα Λεβάδεια Μαρώνεια Πλάταια Προμένεια Σήπεια Φώκαια Ψυττάλεια. Itaque πρῴρην quoque, quod in libris omnibus legitur 1, 194, in duobus 7, 180, in πρῷραν mutandum esse censeo, nisi altero loco aliorum codicum lectio præferenda ἐπὶ τῆς πρῴρης. Nam quod Apoll. Rh. 1, 372, metri caussa πρῴρην dicere ausus est (sic enim vulgatum πρώραν recte correxit Lehrsius), nihil ad Herodotum facit, cui ab communi usu discedendi caussa nulla fuit. Sic Νύσῃ metri caussa dictum in Hymno Homerico in Bacch. v. 8, Herodotus vero legitima usus forma Νῦσαν dixit 2, 146: unde correxi Νύσην, quod legebatur 3, 97, uno in codice νῆσσαν scriptum. Eadem de caussa suspecta habeo Σμύρνη et Σμύρνην pro Σμύρνα et Σμύρναν dicta 1, 14, 16, 94, 149, 150; 2, 106; quod non defenditur exemplo Homerico Epigr. 4, 6: Αἰολίδα Σμύρνην ἁλιγείτονα. Recta scriptura Σμύρνα et Σμύρναν servata in Ps.—Herodoti vita Hom. c. 2, 8 et 38.

Nominum in ας et ης exeuntium declinatio Ionica est ης, εω, ῃ, ην. Sic

Ἀρισταγόρης, βορέης, νεηνίης, δεσπότης.
Ἀρισταγόρεω, βορέω, νεηνίεω, δεσπότεω.
Ἀρισταγόρῃ, βορέῃ, νεηνίῃ, δεσπότῃ.
Ἀρισταγόρην, βορέην, νεηνίην, δεσπότην.

Servatum α in nomine Θήρας 4, 147, 148, et genitivo Θήρα ib. 148, 150, et nomine Θανύρᾳ 3, 15, de quibus dubites. Illud vero non dubium quin Ἀριστέας vulgo lectum 7, 137, in Ἀριστέης fuerit mutandum, ut 4, 13 seqq. scribitur.

Nominum in εης exeuntium genitivum libri non raro extrito altero ε scriptum exhibent, ut βορέω Ἀνδρέω Πυθέω. Quas formas fuerunt qui Homericis quibusdam defendi posse putarent genitivi βορέω trisyllabi exemplis, quibus mihi nihil effici videtur. Nam si poetæ literam ejicere quam synizesin duabus ultimis syllabis adhibere maluerunt, rationem secuti sunt idoneam. Quæ quum nulla sit in oratione prosa, ego plenam formam εεω ubique vel ex codicibus vel ex conjectura restitui, quum præsertim librarios viderem etiam aliis in formis pluribus, de quibus infra suis locis dicetur, alterum de duobus juxta se positis ε non raro neglexisse.

Genitivi formæ communis in ευ tria apud Herodotum exstant exempla. Primo Κυνέου 6, 101, quod necessario Κυνέω scribendum, nisi nominativum Κύνεος esse voluit Herodotus, quod parum probabile propter nomen simillimum Κινέας sive Ionice Κινέης apud Herodotum 5, 63, aliosque: quod fortasse illi quoque loco restituendum, licet in scriptura per υ consentiant libri Pausaniæ 7, 10, 2. Eadem de nomine Δασκύλου dubitatio est, quod ego Δασκύλεω scripsi 1, 8, qua forma usus est Alexander Anth. Pal. 7, 709, αἴ με τυράννων | θῆκαν καὶ Γύγεω μείζονα Δασκύλεω. Denique Αἰσχρέου quoque nomen, quod adhuc legebatur 8, 11, in Αἰσχρέω mutandum foret, nisi probabilior esset quam ex optimis codicibus restitui scriptura Αἰσχραίου. Cujus nominis exemplum est in inscriptione Attica ab Welckero edita in Museo Rhenano (a. 1842) vol. 2, p. 318, 13: ἐπὶ Αἰσχραίου ἄρχοντος. Similiter Φιλαίου nomen in Φιλέου corruptum in libris pluribus 6, 35.

Accusativus nominum in ας et ης ab Ionibus non solum in ην, sed etiam in εα terminatur ad tertiam declinationem aberrantibus, quemadmodum vicissim Attici accusativum et singularem et pluralem ac nominativum pluralem nominum propriorum in ης tertiæ declinationis interdum primæ accommodarunt, Ἀριστοφάνην Ἀριστοφάναι et Ἀριστοφάνας pro Ἀριστοφάνη et Ἀριστοφάνεις dicentes. Prioris vero generis exempla apud Herodotum sunt nominum Ἀλυάττεα Ἀμύντεα Ἀράξεα Ἀρισταγόρεα Ἀρτεμβάρεα Γηρυόνεα Γύγεα Δηιόκεα Ἐπιάλτεα Εὐαλκίδεα Εὐρυβιάδεα Ἱπποκλείδεα Καμβύσεα Λευτυχίδεα Λεωνίδεα Λυκίδεα Λυσαγόρεα Μιλτιάδεα Μιτροβάτεα Μουρυχίδεα Ξέρξεα Ὀρέστεα Ὀροίτεα Ὀτάνεα Πρηξάσπεα Στησαγόρεα Ὑδάρνεα Φαρνούχεα Χοάσπεα. Non constant tamen sibi libri in hac forma: nam pleraque illorum nominum modo sic modo per ην scripta sunt, quæ terminatio constanter servatur in aliis, ut Ἀριστέην ceterisque in εης, Ἀρταύκτην Ἀρταύντην Ἀσπαθίνην Βάδρην Γύνδην Γωβρύην Δαυρίσην Εὐρυβάτην Ἡγίην Ἱππίην Ἰσαγόρην Κλεάδην Κλυτιάδην Κρανάσπην Κώην Μαραύην Μασίστην Μασκάμην Μασσάγην Μεγαβάτη Μεγιστίην Μίδην Μιτραδάτην Ὀθρυάδην Οκταμασάδην Πακτύην Πανίτην Παντικάπην Παντίτην Πασαργάδην Παυσανίην Σισάμην Σκύλην Τελλίην Τηλίνην Τιμησενίδην Τύρην Φειδιππίδην. Itaque amplius de libertate illa terminationis quærendum erit: de qua quidquid statuatur, hoc mihi certum videtur, locum eam non habere nisi in nominibus propriis, et vitiosum esse habendum quod locis pluribus apud Herodotum (ut 1, 11; 3, 1; 4, 23; 7, 88), semel apud Lucianum (De dea Syr. c. 25 legitur δεσπότεα pro δεσπότην, in quo alibi (ut 3, 134; 4, 136) consentiunt libri, et duobus locis (8, 118) κυβερνήτεα pro κυβερνήτην, quæ notæ sunt nihilo melioris quam ἐξηγητέας et δεσπότεας olim lecta 1, 78, 111, nunc optimorum librorum auctoritate correcta. Nec nomen gentile Πέρσην, quod aliquoties (8, 3, 108, 109) Πέρσεα scriptum legebatur libris ne consentientibus quidem, hanc admittere formam censeo. Quamobrem Πέρσην prætuli magna aliorum exemplorum copia munitum. Σκύθεα apud Lucianum De dea Syr. c. 12, in Σισύθεα a Buttmanno mutatum etiam aliis de caussis vitiosum est habendum.

Vocativi formæ ἑτεροκλίτου exempla sunt Ἀρτέμβαρες 1, 116 (ubi præcedit genitivus declinationis primæ Ἀρτεμβάρεω c. 114, 115) et Πρήξασπες 3, 34, 35, 62, 63, comparanda cum Aristophaneo Στρεψίαδες pro Στρεψιάδη. Minus certa res est de genitivo et dativo. Sic Ἀστυάγεος libri 1, 130, et Ἀστυάγεϊ 1, 74, 129, quibus quum multa obstent genitivi Ἀστυάγεω exempla (velut 1, 73, 76, 112, 122 etc.), non solum Ἀστυάγεος illic in Ἀστυάγεω mutandum cum Bekkero, sed etiam Ἀστυάγῃ corrigendum, quod 1, 129 in libro Sancroftiano servatum. Porro Κυαξάρεϊ scriptum 1, 73, 44 (ut Κυαξάρει in codicibus quibusdam Xenophontis), sed Κυαξάρῃ 1, 16, et Πρηξάσπεος 3, 62, 63, sed Πρηξάσπεω 3, 74, 75, 78. De nomine ἀκινάκης dicetur in indice alphabetico § 21.

b) DE NUMERO PLURALI.

Declinatio Ionica pluralis ab Attica non differt nisi genitivi terminatione ῶν in omni nominum genere in έων soluta, ut γλωσσέων ἡμερέων λιθοτομιέων παλλακέων γενεέων, et dativi terminatione αις in ῃσι producta, non αισι, quod passim scripserunt librarii poetarum Atticorum lectione imbuti. De utroque casu dixit Greg. Cor. p. 379-382. Genitivi nominum quorum paralexis ε est, ut γενεέων 7, 171, alterum ε plerumque neglexerunt librarii. Sic αἰγέων et συκέων pro αἰγεέων et συκεέων in libris omnibus 4, 189; 1, 193 legitur, et ἀδελφεῶν scriptum erat 3, 31, et 5, 80, qui genitivus est masculini ἀδελφεός, non feminini ἀδελφεή. Quamobrem ἀδελφεέων scripsi. Nec γεῶν 4, 198, et Μαλεῶν 1, 82, recte habere puto, sed γεέων et Μαλεέων scribendum. Aliud ejusdem generis exemplum latebat 2, 15, ubi genitivus nominis loci Ægyptiaci in libris ταριχειῶν ταριχέων ταριχηΐων scriptus est et accusativus ταριχείας in omnibus ibid. c. 113, quæ patienter tulerunt editores neglecto Stephani

Byz. testimonio, ex quo manifestum est diphthongum ab librariis esse illatam: Ταριχέαι, πόλεις πολλαὶ, αἱ μὲν Μενδήσιαι, αἱ δὲ Σχηνικαὶ, αἱ δὲ Κανωβικαί. — Καὶ ὤφειλε διὰ διφθόγγου. Ἔστι καὶ Ταριχέα καὶ ἑνικῶς καὶ πληθυντικῶς λεγομένη πόλις τῆς Ἰουδαίας, ὡς Ἰώσηπος. Τὸ ἐθνικὸν Ταριχεάτης καὶ ταριχεία τὸ πρᾶγμα παρὰ τὸ ταριχεύω. Ex quo sequitur apud Herodotum Ταριχεέων et Ταριχέας corrigendum esse, quæ ego restitui.

De genitivo ἐτησιέων vel ἐτησίων infra dicetur § 12.

c) DE DECLINATIONE CONTRACTA.

Nominum in έη, quod Attici in ῆ contrahere solent, Iones formas servant solutas. Ex quo genere apud Herodotum hæc sunt exempla, partim librariorum obscurata præposteris correctionibus. Ἀλωπεκέας 7, 75. Ἀνθρωπέη 5, 25, ubi libri ἀπέδειρε πᾶσαν τὴν ἀνθρωπηίην, Eustathius p. 374, 35, ἀνθρωπείην, Pollux vero, 2, 5, ἀνθρωπῆν, quod proxime abest ab vera quam ego restitui scriptura ἀνθρωπέην. Κυνέην et κυνέας 2, 151; 7, 77, 89, male vero vulgo κυνῆ 4, 180. Λεοντῆν vulgo 4, 8: sed λεοντέας et παρδαλέας 7, 69. Rursus male γαλαῖ 4, 192, pro γαλέαι, et μυγαλᾶς vel μυγαλάς 2, 67. Quod μυγαλέας scribendum fuisse jam Schweighæuserus intellexit in Lexico s. h. v., in hoc uno errans quod etiam μυγαλάς oxytonum ferri posse putavit. Denique συκέην legitur 1, 193, et 4, 23, et genit. pluralis αἰγέων et συκέων, quem αἰγεέων et συκεέων scribendum esse supra significabamus, 1, 193; 4, 189.

Forma Attica μνᾶ ab Herodoto in μνέα solvitur. Sic μνέαι pro μναῖ 2, 168, 180 (in μνέες corruptum in codicibus Luciani De dea Syr. c. 48); μνέων pro μνῶν est 3, 131; μνέας pro μνᾶς 1, 151; 2, 180.

Nominis Ἑρμῆς quinque apud Herodotum exempla exstant, genitivi Ἑρμέω et accusativi Ἑρμῆν, 2, 51, 67, 138, 145; 5, 6, et Ἑρμέω apud Lucian. De dea Syr. c. 38, De astrol. c. 20. Quibus formis jam veteres Epici usi sunt.

§ 10.

De declinatione secunda.

Declinatio Ionica secunda omni ex parte eadem est quæ Attica, excepto dativo plurali in οις, qui apud Iones in οισι producitur.

Genitivi singularis formam epicam in οιο, quæ in uno alteroque codice illata est 3, 97; 4, 192, plane alienam ab Herodoto esse liquet et ne apud Lucianum quidem recte habere videtur De dea Syr. c. 22, ubi libri ἔρωτος ἀπρήκτοιο. Non magis ferenda genitivi terminatio εω est, quam editores pluribus in locis Herodoti tulerunt, Βάττεω 2, 181 (ubi cum Ἀρκεσίλεω conjunctum est); 4, 159, 160; Ἐρξάνδρεω 5, 37; Κλεομβρότεω 5, 32; Κροίσεω 8, 122; Πεισιστράτεω 6, 102; Μεμβλιάρεω 4, 147. Quorum pleraque quum ipse codicum dissensus suspecta reddat, omnia corrigere non dubitavi, ne postremo quidem excepto, in quo solo libri omnes consentire videntur veteris culpa librarii, qui quum Μεμβλιάρου τοῦ Ποικίλεω scriptum videret, prius nomen alteri sive consulto sive calami lapsu assimilavit, cujusmodi errorum exempla aliquot infra videbimus. Eodem referendum erit Ξάνθεω 2, 135, nisi hoc ab nominativo Ξάνθης est, quod non puto Persici nominis Ξάνθην exemplo apud Æschyl. Pers. 995 comprobari posse. Omisi vero Γορδίεω 1, 14, 35, 45; 8, 138, et apud Tzetz. Hist. 1, 103, quod non dubitandum quin a ab nominativo sit Γορδίης, non Γόρδιος, qua forma uti placuit Arriano Anab. 2, 3, 1 seqq. Denique quod in epistolis commentitiis Hippocratis p. 1273, 44; 1275, 18, legitur Δημοκρίτεω, id ipsum quoque non scriptori, sed librariis imputandum videtur. Recta forma Δημοκρίτου p. 1274. 7.

Genitivi pluralis forma ἑτεροκλίτῳ νησάων et ψηφάων pro νήσων et ψήφων, qua Callimachus usus est præeunte Hesiodo, qui βλεφάρων ἀπὸ κυανεάων metri caussa dixit pro κυανῶν, et μοτάων pro μοτῶν apud Quint. Sm. 4, 412, fortasse quis utatur ut ὀστέων pro ὀστῶν dictum defendat, quod Phœnici Colophonio apud Athen. 11, p. 495, D, restituit Casaubonus, Θαλῆς γὰρ ὅστις ἀστέων (vulgo ἀστέρων) ὀνήϊστος —, et θυμέων pro θύμων apud Zonam Sardianum Anth. Pal. 9, 226, nisi, quod probabilius, ἠδὲ θύμων scribendum cum Brunckio. Non videntur tamen hæc exempla, quæ metri necessitas extorsit poetis, sufficere ad similes formas vindicandas, quas Herodoto in codicibus quibusdam paucis in locis intulerunt librarii, quarum patrocinium suscepit Wesseling. ad 2, 36, πεσσέων 1, 94, πυρέων 2, 36 (ubi κριθέων, quocum conjunctum est, fraudi fuisse librario animadvertit Matthiæ Gramm. vol. 1, p. 150. Recte πυρῶν libri omnes 4, 33, ter; 7, 187), Θεσσαλέων 5, 64, Σουσέων 5, 35 (recte vero Σούσων 5, 53; 6, 1, 119), quibus addi potest ἀλφιτέων uno in codice scriptum pro ἀλφίτων 5, 57; ἑρπετέων in fragmento Democriti apud Stobæum Flor. 44, 18; et βρυτέων apud Aretæum p. 8, A, quod vicino κριθέων, ut πυ-

ρέων apud Herodotum, originem suam debere videtur. Ejusdem generis est γυναικῶν σιτοποιέων καὶ παλλακέων, quod intactum reliquerunt editores 7, 187, licet veram scripturam præberet codex Schellershemianus σιτοποιῶν, neque animadverterunt vulgatæ scripturæ obstare ὀλκάδων σιταγωγῶν 7, 191, quod σιταγωγέων scribendum foret, si recte illic legeretur σιτοποιέων. Denique non raro in libris scriptum αὐτέων et τουτέων pro αὐτῶν et τούτων: de quo infra dicetur ubi de pronominibus agemus.

Nominum contractorum in ους et ουν, ut νοῦς εὔνους, πλοῦς περίπλους, ῥοῦς, ὀστοῦν, διπλοῦς, ἀργυροῦς, χρυσοῦς et quæ sunt reliqua, formis Iones utuntur solutis νόος εὔνοος, πλόος περίπλοος, ῥόος, ὀστέον, διπλόος, ἀργύρεος, χρύσεος. Male igitur νῷ in libro 1, 27, pro νόῳ, et ἔσπλου 6, 33, quod ἐσπλόου scribendum, ut διεκρόου scribitur in omnibus 7, 129.

§ 11.

De declinatione tertia.

Genitivus in ῶν, quoniam formæ contractæ speciem offerebat librariis, in codicibus interdum in έων est corruptus. Sic ἀνδρέων 7, 187, χηνέων 2, 45, χιλιαδέων 7, 28, vulgo lecta, quæ ex aliquot codicibus correxi. Nec μυριαδέων 8, 71: ἔτι δὲ ἐουσέων μυριαδέων πολλέων, ubi manifesta erroris origo est, in μυριάδων mutare dubitavi. Nam quod genitivos substantivorum numeralium in άς, velut χιλιαδῶν μυριαδῶν, ab Atticis circumflecti annotarunt grammatici (Arcad. p. 136, 4, Chœrob. p. 458, 27 ed. Gaisf.), non satis argumenti esse videtur, ut Iones χιλιαδέων et μυριαδέων dixisse putemus, quum præsertim ne veteribus quidem Atticis, sed τοῖς μεταγενεστέροις accentum illum tribuant technici ab Chœrobosco memorati. Nonnihil dubitationis habet genitivus εἱλωτέων, qui consentientibus, ut videtur, libris legitur 6, 58, 75, 80; 9, 28 et duobus tantum codicibus εἱλώτων præbentibus 9, 80. Nam quum non solum εἵλωτες, sed etiam εἱλῶται dicti servi illi sint, de quo diserto constat testimonio Stephani Byzantini, neutra genitivi forma per se spectata vitiosa haberi potest. Quum tamen apud Herodotum non solum accusativus pluralis εἵλωτας, qui facile in εἱλώτας mutari posset, legatur 6, 81; 9, 80, sed etiam accusativus singularis εἵλωτα 7, 229, et εἵλωτες 9, 81, nec verisimile sit inter utramque formam Herodotum fluctuasse, genitivum ubique εἱλώτων scribendum esse censeo, nisi quis servato εἱλωτέων reliquorum locorum corrigere scripturam malit, εἱλώτην εἱλῶται εἱλώτας, quæ non improbabilis conjectura foret, quum rarior nominis forma ab librariis facile aliquoties in vulgarem mutata esse possit.

Non majoris momenti sunt quæ apud Hippocratem aliosque reperiuntur genitivi in έων exempla, velut σαρκέων apud Hippocr. vol. 3, p. 242, χειρέων vol. 2, p. 74, vol. 3, p. 462, 474 ed. Littr., quorum non pauca ex codicibus corrigere licet. Μηνέων pro μηνῶν ex duobus libris male illatum Luciano De astrol. c. 5.

Dativi pluralis forma in εσσι exiens, velut δαιτυμόνεσσι πάντεσσι παίδεσσι κοράκεσσι, qua epici et lyrici poetæ sæpissime, tragici raro usi sunt, interdum omisso propter metri necessitatem altero σ profertur, ut ἀνάκτεσι ἵνεσι χείρεσι apud Homerum, πολίεσι apud Pindarum, χέρεσι et πόδεσι in fragmento Sophoclis apud gramm. in Crameri Anecd. Paris. vol. 4, p. 183. Priore forma etiam Dorienses usos esse constat in poesi pariter ac prosa oratione, de quo dixit Ahrens. De dial. Dor. p. 229, 230: alteri nunquam extra poesin locus fuisse videtur. Nam quod Herodoto 7, 224 ab recentioribus editoribus duorum codicum auctoritate tributum est πλεόνεσι pro πλέοσι satis convellitur aliis locis (2, 53; 8, 69; 9, 122), in quibus libri omnes in recta consentiunt scriptura πλέοσι. Non minus leviter μήνεσι pro μησί unius tantum codicis auctoritate receptum est 4, 43 et 8, 51. Hæc igitur quum ego rursus expulerim, consequens erat ut δαιτυμόνεσι quoque, quod 6, 57 librarii posuerant Homerici fortasse memores δαιτυμόνεσσι, corrigerem legitima forma restituenda δαιτυμόσι. Nec σπλήνεσι pro σπλησί, quod passim legitur apud Hippocratem (velut vol. 3, p. 328, 450, 452; vol. 4, p. 120, 148, 156, 161, 218, 220 ed. Littr.) recte habere puto. Librarii quam proclives fuerint ad hujusmodi formas inferendas, Archippi versus docere potest ap. Athen. 3, p. 86, C et 90, F:

Λεπάσιν ἐχίνοις ἐσχάραις βελόναις τε τοῖς κτένεσίν τε,

cui κτεσίν jam ab Elmslejo est restitutum. Plane enim incredibile est poetam anapæstum ante catalexin iambici tetrametri admittere quam legitima uti maluisse vocabuli forma. Idem vitium apud Pollucem 7, 52 corrigendum, qui πεντέκτενα quid significet explicans non πέντε κτένεσιν ἐνυφασμένοι scripserat, sed κτεσίν.

Nominum in ις, ιος (vel εως) desinentium declinatio Ionica quomodo ab Attica differat schemate infra posito declaramus.

Singularis.

	Atticæ.	Ionicæ.
N.	πόλις	πόλις
G.	πόλεος et πόλεως	πόλιος
D.	πόλει	πόλι
A.	πόλιν	πόλιν
V.	πόλι	πόλι.

Dualis.

N. A.	πόλει vel πόλη	πόλι et πόλιε
G. D.	πολίοιν	πολίοιν.

Pluralis.

N. V.	πόλεις	πόλιες et πόλις
G.	πόλεων	πολίων
D.	πόλεσι	πόλισι
A.	πόλεις	πόλιας et πόλις.

Formas omnium hujusmodi nominum Ionicas etsi librarii sæpissime in vulgares mutarunt, tot tamen in codicibus relicta sunt Ionicarum exempla, ut non dubitandum sit quin recte fecerit Bekkerus, qui Ionicas per totum Herodoti opus constanter restituit, nisi quod ποιήσει reliquit 2, 82. Dativus singularis in ι longum terminatur. Nam quod Buttmannus (Gramm. vol. 1, p. 189, 211) vulgatarum editionum vitiis et, quod plane alienum ab hac quæstione est, Homerico δαΐ deceptus sibi persuaserat Κλέοβι 1, 31 et ἄπολι 8, 61, ι brevi dicta esse, vana est opinio. Recte Κλεόβι Bekkerus et ἀπόλι ex pluribus codicibus jam Schweighæuserus correxerunt, ut συμφορῇ ἀχάρι 1, 41, quod ipsum quoque in pluribus codicibus ἄχαρι scriptum, in aliis ἀχάριτι. Nominativi pluralis formam in ιες in omnibus hujusmodi nominibus fere constanter exhibent codices Herodoti, qui tamen non dubito quin contracta potius usus sit πόλις, cujus testes habemus Apollonium De pronom. p. 380, B, a quo αἱ παρ' Ἴωσι γραφαὶ πόλις φύσις memorantur, et Greg. Cor. p. 475, de nomine ὄφις (quod ὄφιες scribitur apud Herodotum) et pauca quædam exempla relicta in codicibus sunt, velut πόλις 2, 177; 7, 22 et 234. Eadem accusativi ratio est, qui etsi ipse quoque non raro in ιας terminatus est in libris (ut πόλιας quater duabus in paginis 48, 20, 28; 49, 25, 39), tamen contractam formam, quam ubique restitui oportet, non paucis in locis servarunt codices, præsertim in nomine Σάρδις, velut p. 51, 9, 26, 39, 52; p. 52, 3, 23, 30, in πόλις p. 103, 24; 111, 46; 131, 11; ἴδις 95, 49; καλασίρις 97, 17; χυλλήστις 96, 31; ὄφις 95, 48, 50; 96, 6; σαγάρις 71, 39, et aliis alibi. Quibus annumerare licet exempla terminationis in εις, quod ex ις potius corruptum est quam ex ιας. Sic codices ἄρδεις καὶ σαγάρις p. 71, 39; καταβάσεις et καταβάσιας p. 61, 46. Nominativi et accusativi dualis πόλιε vel πόλι nulla mihi in promptu sunt exempla. Ceterum in his quoque formis, πόλις et πόλι, ι longum est. Nam quod Parmenio Anth. Pal. 9, 113, οἱ κόρις et τοὺς κόρις correpto ι dixit, metri necessitate adactus regulam violavit. Dativi pluralis in ισι, non εσι, terminati exempla apud Herodotum plura sunt. Sic πόλισι 1, 151; πίστισι 4, 172; Σάρδισι 5, 102.

Eandem declinationem sequuntur nomina in ι, ιος, ut σίνηπι et πέπερι, σινήπιος πεπέριος, σινήπι πεπέρι, nec pauca barytonorum in ις quæ in dialecto vulgari in genitivo et dativo literam δ adsciscunt, ut Θέμις Θέτις Πάρις Ἶσις Πάπρημις, quorum formæ Ionicæ sunt Θέμιος Θέτιος Πάριος Ἴσιος Παπρήμιος, Θέμι Θέτι Πάρι Ἴσι Παπρήμι, pro Θέτιδος Θέτιδι etc.

Substantiva barytona in ης et ος quorum casus obliqui in dialecto vulgari contrahuntur, apud Iones formas servant solutas. Sic τριήρης τριήρεος τριήρεϊ τριήρεα, μέρος μέρεος μέρεϊ, pariterque in duali et plurali terminationes Atticæ η, οιν, εις, et ων, εις in εε, εα, εοιν, εες, εων, εας solvuntur. Eædem solutiones aliorum quoque substantivorum quorumvis casibus iis adhibentur qui apud Atticos in ει, εις vel η terminantur. Sic πήχεϊ πήχεα πήχεες πήχεας, ἄστεϊ ἄστεα ἄστεα Iones dixerunt pro πήχει πήχεις, ἄστει ἄστη. Genitivo in εος iidem non solum pro ους, sed etiam pro Attico εως constanter usi sunt, πήχεος et ἄστεος dicentes, non πήχεως et ἄστεως. Contractio genitivi in ευς, qua poetæ epici et lyrici usi sunt, γένευς θάμβευς θάρσευς σάκευς et alia hujusmodi dicentes, aliena videtur esse ab oratione prosa Ionum. Male igitur Ἐχεκράτευς in libris quibusdam 5, 92, p. 267, 18. Accusativi nominum propriorum in ης in recentiori dialecto Atticorum non raro declinationis primæ formam adsciscunt in ην, ut Σωκράτην et Ἀριστοφάνην pro Σωκράτη et Ἀριστοφάνη. Nullum hujusmodi formarum vestigium apud Iones deprehenditur, qui veteri forma usi hos accusativos in εα terminarunt constanter.

Substantivorum cum κλέος compositorum Attici in oratione prosa formis uti solent contractis, Ἡρακλῆς Θεμιστοκλῆς Περικλῆς etc., in poesi modo contractis modo solutis Ἡρακλέης, Θεμιστοκλέης, Περικλέης, quas solas admittit dialectus Ionica: nam quod apud Herodotum 2, 145 bis legebatur Ἡρακλῆς in Ἡρακλέης et Προκλῆς 3, 50, 51, in Προκλέης mutandum fuit. Casuum

obliquorum declinatio Attica est Ἡρακλέους Ἡρακλέει Ἡρακλέα, accusativo interdum contracto Ἡρακλῆ: epica Ἡρακλῆος Ἡρακλῆι Ἡρακλῆα, quam adscivit prosa Ionum, servato tamen ε brevi Atticorum, Ἡρακλέος Ἡρακλέϊ Ἡρακλέα. Vocativus Θεμιστόκλεες 8, 59, ubi cod. Sancroftianus Θεμιστόκλεις, fortasse pro Θεμίστοκλες.

Nominum in εύς declinatio Ionica est βασιλεύς βασιλέος βασιλέϊ βασιλέα βασιλεῦ, βασιλέε βασιλέοιν, βασιλέες βασιλέων βασιλεῦσι βασιλέας· ab qua legitima forma locis plurimis aberrarunt librarii, rarius ad Atticam (βασιλέως βασιλεῖ), sæpissime ad epicam (βασιλῆος βασιλῆι βασιλῆα etc.): de quo primus accurate præcepit C. L. Struvius in Quæstionum de dialecto Herodoti specimine secundo, diligenter collectis omnium hujus generis nominum apud Herodotum exemplis. Struvium secutus est Bekkerus correctis ubique formis illis ab usu Herodoti alienis. Genitivi in εῖος, ut Ἀχιλλεῖος βασιλεῖος Περσεῖος, quem Chœroboscus vol. 1, p. 60, 13 ed. Gaisf. τοῖς νεωτέροις Ἴωσι, scholiasta Nicandri Ther. 764 Æolensibus tribuit, nullum apud Herodotum vestigium deprehenditur.

De declinatione substantivi νηῦς dicetur in indice alphabetico.

Nominum in ας, ατος, declinationis Ionicæ, quæ ipsa quoque nonnihil differt ab Attica, exempla nonnulla apud Herodotum exstant de nominum κέρας γέρας τέρας casibus præter nominativum quattuor κέρεος τέρεος, κέρεϊ, κέρεα γέρεα τέρεα, κερέων. Quæ formæ probabiliores sunt quam τέρατος et τέρατα 2, 82. Substantivi γῆρας dativus γήραϊ est 6, 24, ut apud Epicos, et genitivus γήραος 3, 14 (in formula ἐπὶ γήραος οὐδῷ) et apud Aretæum p. 3 extr., p. 31, A. Substantivi κρέας genitivus pluralis κρεῶν apud Herodotum 1, 73, 119; 2, 47, 168; 3, 18, qui apud Hippocratem sæpius κρεέων scribitur.

Nominum in ώ et ώς Iones in casibus obliquis terminationes servant contractas, quemadmodum poetæ quoque epici fecerunt. Sic ἠοῦς apud Herodotum 2, 8; 7, 167; Ἰοῦς 1, 2; Βουτοῖ 2, 156; ἀπεστοῖ 9, 85; εὐεστοῖ 1, 85; συνεστοῖ 6, 128. Accusativus vero non ut in dialecto et epica et Attica in ῶ terminatur, sed in οῦν, de quo Greg. Cor. p. 427: τὰ εἰς ω λήγοντα θηλυκὰ ἐπὶ τῆς αἰτιατικῆς εἰς ουν περατοῦσι, Λητὼ Λητοῦν, Σαπφὼ Σαπφοῦν, ἠῶ ἠοῦν, αἰδῶ αἰδοῦν. Et sic Ἰοῦν apud Herodotum 1, 1, 2; 2, 41; Βουτοῦν 2, 59, 63, 75; Λητοῦν 2, 156; Τιμοῦν 6, 134, 135: sed contra dialecti normam αἰδῶ 1, 8, et ἠῶ vel (quod rarius) ἕω 1, 142, 201, 204; 2, 8, 17, 32, 99, 138, 158; 4, 40; 7, 58 et alibi non raro (adde Σαρδώ 1, 170; 5, 106, 124), quæ librariis deberi veterem scripturam interpolantibus jam Koenius animadvertit in annotatione ad Greg. p. 428. Scribendum igitur αἰδοῦν et ἠοῦν, quorum alteri pepercerunt librarii in versu Hedyli apud Athen. 11, p. 473, A: ἐξ ἠοῦς εἰς νύκτα καὶ ἐκ νυκτῶν πάλι Σωκλῆς | εἰς ἠοῦν πίνει. Ἀπεστοῦν et κακεστοῦν annotavit Hesychius, εὐεστοῦν Democrito apud Clem. Al. Strom. 2, p. 498 restituit Valcken. ad Herodot. 1, 85. His exemplis fretus Koenius l. c. etiam εἰκώ, quod apud Herodotum legitur 7, 69, in εἰκοῦν mutandum esse conjecit, aliorum locorum (2, 143, 172) immemor ubi εἰκόνα legitur. Et recte fortasse Koenius: quanquam conjectura non tam certa mihi visa est ut recipiendam ducerem. Nam etsi Atticos genitivum et accusativos εἰκόνος εἰκόνα εἰκόνας in εἰκοῦς εἰκὼ εἰκούς contraxisse constat, nominativi tamen εἰκώ, cui apta foret terminatio accusativi Ionica in οῦν, testis nullus est, nisi quis Hesychii glossæ aliquid tribuendum esse censeat Εἰκώ, εἰκών, χαρακτήρ, ὄψις, in qua literarum certe seriem suadere ut εἰκώ ex dittographia ortum esse putemus L. Dindorfius monuit in Thesauro vol 3, p. 235. Itaque apud Herodotum, nisi εἰκοῦν scripsit, utrobique aut εἰκώ aut, quod probabilius, εἰκόνα scribendum erit, ut εἰκόνας legitur 2, 172; εἰκόνας 2, 144.

Accusativum nominum Ἀπόλλων et Ποσειδῶν, cujus plena forma Ἀπόλλωνα et Ποσειδῶνα est, Attici non raro ejecto ν in ω contraxerunt Ἀπόλλω et Ποσειδῶ dicentes. Iones vero plenam formam prætulisse videntur, ut Ἀπόλλωνα apud Herodotum 1, 87; 2, 156; 4, 59, et sola ea usi sunt in nomine Neptuni, cujus forma Ionica soluta Ποσειδέων est, testata ab Herodiano Περὶ μονήρους λέξ. p. 11, 5: unde Ποσειδέωνα apud Herodotum 7, 129; 8, 55. Eandem illam contractionem Attici comparativorum in ων accusativo singulari et nominativo et accusativo plurali non raro adhibuerunt, ut ἀμείνω pro (τὸν et τὰ) ἀμείνονα et ἀμείνους pro ἀμείνονες et ἀμείνονας. Quarum formarum priore Herodotus quoque sæpissime usus est. Sic, ut intra libros duo primos subsistam, ἐλάσσω p. 29, 37; 40, 23; 65, 14; 105, 39; 110, 14; 115, 39; 120, 6; καλλίω 46, 46; μέζω 47, 14; 83, 23; 117, 23; 120, 44; (μέζονα 94, 11; 121, 11;) πλέω 46, 6; 47, 13; 58, 39, 43; 73, 38; 83, 22, 24; 92, 3; 93, 29; 97, 30; 118, 14 (πλέονα 119, 51). Alterius formæ exempla aliquot reperiuntur adjectivi πλεῦνες (nisi hoc pro πλεῦνες et πλεῦνας ab librariis positum), aliorum vix ulla, velut ἀμεί-

νους in libris omnibus p. 262, 45, et in uno cod. Schellersh. p. 267, 11, ubi alii omnes ἀμείνονας.

Nomina in ἄων, ἄονος ab Ionibus in εων terminantur. Sic Ἀμυθάονος nomen apud Herodotum 2, 49 Ἀμυθέωνος scriptum, et substantivum ὀπάων, quo sæpe usi sunt Tragici, ὀπέωνες 9, 50, 51; unde ὀπέων pro ὀπάων restitui 5, 111. Tertium hujusmodi nomen est Φιλάονα 8, 11, quod ipsum quoque Φιλέωνα scribendum, ni fallor.

§ 12.

De adjectivis et adverbiis.

Declinatio adjectivorum quum iisdem regatur legibus quas de substantivis supra exposuimus, hic non dicendum nobis est nisi de formis quibusdam quæ adjectivorum propriæ sunt.

Adjectiva nonnulla in ειος desinentia ab Ionibus in εος terminantur. Qualia sunt apud Herodotum præter τέλεος, quo Attici quoque sæpe usi sunt, αἴγεος βόεος ὠμοβόεος οἴεος ἐπέτεος ἐπιτήδεος et ἀνεπιτήδεος (cum adverbio ἐπιτηδέως), Ἀριμάσπεος (Ἀριμάσπεα ἔπεα 4, 14, quod apud Origenem Ἀριμάσπεια, apud Tzetzam Ἀριμάσπια scriptum), Ἡράκλεος (in nomine Ἡρακλέων στηλέων, quod legitur 2, 33; 4, 8, 42, 185, et accus. Ἡρακλέας στήλας 4, 43, 181), et quod substantivum factum est ὀπώρεα, obliterata quidem illa plerumque in libris vulgatis illata diphthongo, vel ηϊ in Ἡρακληΐων et Ἡρακληΐας, sed pluribus in locis recte scripta in melioris notæ codicibus. His addendum ἡμιόνεος, quod pro ἡμιόνειος duo de præstantioribus codicibus præbent 1, 188, et suspicari licet alia hujusmodi alibi esse restituenda ubi codices omnes in ει vel ι consentiunt, velut 1, 119; μηλείων κρεῶν, ubi probabilius est μηλέων, ut αἴγεος βόεος et οἴεος, et 5, 53, 54; 7, 151, ubi libri Μεμνόνειος vel Μεμνόνιος, Herodotus vero Μεμνόνεος, ut opinor, scripserat, quod cum epico Ἀγαμεμνόνεος comparandum.

Adjectivorum in υς formis femininis in εια ipsis quoque litera ι, et constanter quidem, ab Ionibus eximitur, servato tamen vulgaris formæ et accentu et mensura. Sic θήλεα (de quo Greg. Cor. p. 440) et ἡμίσεα pro θήλεια et ἡμίσεια, et βαθέα βραχέα δασέα ἡδέα ἰθέα ὀξέα παχέα πλατέα ταχέα τρηχέα pro βαθεῖα βραχεῖα etc., et numero plurali θήλεαι ἡμίσεαι βαθέαι βραχέαι et sic porro. Genitivus et dativus singularis quum ex communi declinationis primæ regula α longum in η mutatum habeat apud Iones, ut θηλέης ἡμισέης βαθέης βραχέης, θηλέῃ ἡμισέῃ βαθέῃ βραχέῃ, et librarii, quemadmodum in substantivis in α breve exeuntibus fecerunt, his quoque in formis literam η etiam nominativo et accusativo intulerunt, rarius apud Herodotum, sæpissime apud Hippocratem aliosque, θηλέη θηλέην, ὀξέη ὀξέην, εὐρέη εὐρέην et reliqua scribentes, quæ non dubitandum quin omnia ad rectam rationem sint revocanda, quod de Herodoto præcepit Buttmannus Gramm. vol. I, p. 253.

Reliquum est ut de genitivi pluralis adjectivorum et, quorum ratio eadem est, participiorum passivi forma quadam dubia generis feminini declinationis primæ dicatur.

Genitivi declinationis primæ terminationem περισπωμένην ῶν ab Ionibus in eas solvi syllabas, ex quibus contracta est, id est έων, supra ostendi ubi de declinatione substantivorum agebam. Ex quo sequitur genitivum περισπώμενον adjectivorum eandem admittere solutionem, velut λοιπέων πασέων πολλέων θερινέων ὀπτέων (πλίνθων) ὑψηλέων διαφθαρεισέων λεχθεισέων, quam etsi apud Herodotum satis diligenter servarunt librarii, tamen uno alteroque loco neglexerunt, ut 2, 27, ubi θερμέων χωρέων correxi pro vulgato θερμῶν, et 2, 15; ubi vulgo Ταριχειῶν τῶν Πηλουσιακῶν, quod Πηλουσιακέων scripsi, ut Μηδικέων νεῶν legitur 3, 136, et Ἀττικέων γυναικῶν 6, 138. Alia vero eorum adjectivorum lex est quorum genus femininum ex regula ab Arcadio p. 135, Joanne Alex. Τον. παραγγ. p. 17, aliisque grammaticis exposita accentum servat generis masculini, ut οἱ φίλοι τῶν φίλων, αἱ φίλαι τῶν φίλων, οἱ τυπτόμενοι τῶν τυπτομένων, αἱ τυπτόμεναι τῶν τυπτομένων. Nihilominus his quoque formis terminatio in έων non raro tribuitur in codicibus Herodoti, quamvis nec consentientibus ubique inter se nec sibi constantibus. Sic ἀλλέων 4, 182 bis, 184 bis; ἀλληλέων 4, 113, 6, 12, et (ubi plerique omnes ἀλλήλων) 111; ἐκεινέων 4, 111; ἐσχατέων 8, 47; μεγαλέων in uno tantum codice 6, 46; ὁκοσέων 5, 50; Αἰγυπτιέων 2, 55; 4, 181; ἀντιέων 7, 10; δημοσιέων 6, 57; ἐπιχωριέων 5, 88; κουριδιέων in tribus codicibus 6, 138; διηκοσιέων in duobus 7, 184; χιλιέων ibid. (quod fortasse defendas accentu feminini Attico χιλιῶν, quanquam grammatici de hoc ita loquuntur ut proprius videri possit formulæ χιλιῶν δραχμῶν). Ἑξακισχιλιέων καὶ δισμυριέων in uno codice Mediceo 1, 32, licet in præcedenti διηκοσίων cum ceteris libris consentiat. Τετρακοσιέων 7, 190; ἁλισκομενέων quattuor codices 5, 124; ἀνατριβομενέων in duobus 3, 113; ἁρπαζομενέων in multis 1, 4; μαχομενέων 2, 76 (ubi μαχομένων ex tribus optimæ notæ libris edidi); πειθομενέων præter unum omnes 5, 18; προκειμενέων in tribus 7, 16

ταρασσομενέων 8, 16; φυλασσομενέων τῶν ὁδῶν 5, 35; licet in φυλασσομένων τῶν ὁδῶν omnes consentiant 1, 23. Hæ igitur formæ etsi epicis ἀλλάων ἐρχομενάων similibusque, quas in ᾶν contraxerunt Dorienses ἀλλᾶν ἐρχομενᾶν et alia omnia hujusmodi dicentes, quodammodo defendi possunt, tamen, nisi pluribus certioribusque exemplis grammaticorumve testimoniis munitæ fuerint, nimio potius Ionismi studio librariorum, ut alia multa, deberi videbuntur: qui tanto facilius errare potuerunt, quod adjectiva illa et participia non raro cum nominibus primæ declinationis in έων sunt conjuncta, ut Θηβέων Αἰγυπτέων, ἐσχατέων χωρέων, ὀκοσέων ἡμερέων, μελαινέων ἰουσέων, προκειμενέων γνωμέων, ἀντιέων γνωμέων. Facilius defendi posset ἐτησιέων ἀνέμων 6, 140 et 7, 168, quod si scripsit Herodotus, ignotum ei fuit præceptum grammaticorum (de quo v. Thes. Steph. vol. 3, p. 2152 ed. Par.) genitivum non ἐτησιῶν (cui respondet forma soluta ἐτησιέων), sed ἐτησίων scribentium. Verum quum loco altero duo de libris optimis cum Eustathio ἐτησίων præbeant, probabilius videtur ἐτησίων utrobique esse restituendum.

Gradus adjectivorum secundæ declinationis comparativum et superlativum ab Ionibus non solum in οτερος ωτερος et οτατος ωτατος, ut in dialecto communi, sed etiam in εστερος εστατος, ut tertiæ declinationis adjectivorum in ής, formari annotarunt grammatici: vid. Etym. M. p. 31, 7; 394, 5; 420, 48; Eustath. p. 1441. Non sunt tamen hæ formæ Ionum propriæ: nam Attici quoque et Dorienses iis usi sunt, quamquam fortasse minus frequenter quam Iones. Quorum Herodotus hanc formam adjectivis adhibuit ἀμορφέστατος ἐρρωμενέστερος εὐνοέστερος σπουδαιέστερος, etsi non constanter. Ἐπιτηδειέστατος, quod ex Democrito annotavit Eustathius, nusquam dixit, sed ubique ἐπιτηδεώτερος et ἐπιτηδεώτατος. Ceterum Democritus dubitari potest utrum ἐπιτηδειέστατος an ἐπιτηδεέστατος dixerit. Diphthongus certe non defendi potest positivi ἐπιτήδειος exemplis in fragmentis Democriti apud Stob. Flor. 46, 46; 76, 16, quorum fides nulla est.

Adverbia ab adjectivis in ης derivata in dialecto communi in ως desinunt perispomenon, quod in έως solvitur ab Ionibus. Horum exempla apud Herodotum sunt ἀληθέως ἀσφαλέως ἀτρεκέως ἀφειδέως ἀψευδέως δυσπετέως ἐμφανέως ἐναργέως ἐπιεικέως ἐπιστρεφέως ἑτεραλκέως εὐπετέως εὐπρεπέως εὐτυχέως παντελέως προσφυέως σαφέως σαφηνέως συνεχέως. Male igitur ἀκριβῶς legitur 7, 32; ἀκλεῶς 5, 77; ἀδεῶς 1, 216; 3, 65 et 67; 9, 109. Scribendum ἀκριβέως ἀκλεέως (quod ἀκλειῶς dixerunt Epici) et ἀδεέως, in quibus duplex ε non magis offensioni esse potest quam in adjectivo περιδεέας 5, 44; triplex ε in ἐπιδεέες 4, 130 (ubi male nonnulli codices ἐπιδευέες) et 7, 29. Nam formæ contractæ fortuito debentur errori librarii, ut παντελῶς apud Hippocratem vol. 2, p. 390 ed. Littr., ἐλλιπῶς apud Aretæum p. 116, ἀφειδῶς p. 108, quod ἀφειδέως scriptum p. 115. Similiter in adjectivis interdum peccatum: sic δημοτελῆ apud Herodotum 6, 57, pro δημοτελέα legebatur. Nec, si ἐπιδεέες περιδεέας et ὑγιέα scripsit Herodotus, intelligi potest cur ἀκλεᾶ ἐνδεᾶ et καταδεᾶ, quæ 1, 1; 2, 108, et 121, 2, leguntur, dicere maluerit quam ἀκλεέα ἐνδεέα et καταδεέα. Inter adverbia vero omisi ἀνακῶς 1, 24; 8, 109; quod non constat utrum ab ἀνακός an ἀνακής sit derivandum.

§ 13.

De pronominibus.

a) DE ARTICULO.

Articuli declinatio apud Iones non differt a dialecto communi, nisi quod dativus τοῖς et ταῖς secundum legem supra memoratam τοῖσι et τῇσι est, pariterque in composito τοισίδε et τῃσίδε. Nam quod nominativi pluralis οἱ αἱ formæ Doricæ τοί ταί paucis quibusdam in locis in uno alteroque libro posita sunt, vix opus moneri librariorum factum esse errore.

b) DE PRONOMINE RELATIVO & EJUSQUE COMPOSITIS ὅσπερ ET ὅστις.

De hujus pronominis formarum usu Herodoteo investigando egregie meruit C. L. Struvius in Quæstionum de dialecto Herodoti specimine primo, cujus disputationis nos satis habemus summam exposuisse, omissis quæ Struvius collecta apposuit exemplis librariorumque contra rectam normam peccatis, quæ ab Struvio ita sunt confutata, ut eorum patrocinium nemo in posterum sit suscepturus nisi qui codicum auctoritati serviliter sit addictus.

Pronominis igitur ὅς et compositi ὅσπερ una tantum in casibus rectis Herodotus usus est forma ὅς ἥ τό, ὅσπερ ἥπερ τόπερ, et in numero plurali οἵ αἵ τά, οἵπερ αἵπερ τάπερ. Casuum vero obliquorum formas non admisit nisi eas quæ literam τ præfixam habent, nisi ubi præpositionem sequantur, quo μέχρι et ἄχρι quoque pertinent: quorum locorum magna ex parte ratio alia est. Nam ubicunque pronomen relativum præpositionem sequitur, quæ apostrophum pati potest, præpositio ultimam vocalem amittit et relativum

τ præfixum aspernatur. Apostrophum vero patiuntur præpositiones ἀντί ἀπό διά ἐπί κατά μετά παρά ὑπό, quibus ἀμφί et ἀνά addendæ forent, nisi casu factum esset ut harum præpositionum ante pronomen relativum positarum nulla apud Herodotum exempla reperiantur. Contra ubi in anastrophe pronomen præpositionem antecedit, rursus formæ a consonante incipientes requiruntur. Sic Herodotus 5, 106, τῷ πάρα dixit, licet nusquam παρὰ τῷ, sed ubique παρ' ᾧ dixerit.

Præpositiones quæ apostrophum non recipiunt octo sunt hæ, ἐν ἐξ ἐς περί πρό πρός σύν ὑπέρ, ex quibus πρό et ὑπέρ cum relativo simplici conjunctæ apud Herodotum non reperiuntur, περί autem ubi cum pronomine relativo conjunctum est, non aliter ponitur quam cum anastrophe, ut 2, 135, αὕτη, τῆς πέρι λέγεται ὅδε ὁ λόγος, et interdum alio vocabulo interjecto, ut 4, 16, τῶν ἡμεῖς πέρι λόγους ἀποφερομένους ἀκούομεν, pariterque πέριξ, ut 2, 29, τὴν πέριξ νομάδες Αἰθίοπες νέμονται. Reliquarum præpositionum (ne πάρεξ quidem excepto, quod sic, non παρέκ, etiam ante consonantes scribitur, ut 8, 73, πάρεξ τῶν κατέλεξα) primaria est lex ut sequens relativum a consonante incipiat, velut 1, 106, τεσσεράκοντα ἔτεα, σὺν τοῖσι Σκύθαι ἦρξαν, et 4, 134, εἶπε ἄρα πρὸς τούσπερ ἐώθεε καὶ τὰ ἄλλα λέγειν, unde 4, 200, τὰ μὲν δὴ ἄλλα ἔσχε κωφὸς πρὸς ἃ προσίσχε, πρὸς τὰ scribendum esse recte monuit Struvius. Ad præpositiones vero ἐν ἐς et ἐξ quod attinet, singularis apud Herodotum usus obtinet, quo relativum, quod eas sequitur, spiritum retinet in formulis ἐν ᾧ, *hoc tempore*, ἐς ὃ sive ἐς οὗ, *usque ad id tempus, donec*, et ἐξ οὗ, *ex quo tempore*, ita ut plerumque relativum ad nullum certum nomen, quod vel præcedat vel sequatur, referri possit. Eodem modo μέχρι et ἄχρι οὗ dicitur, nusquam μέχρι et ἄχρι τοῦ. Ubi vero temporis notio abest, præpositiones ἐν ἐς et ἐκ formas pronominis flagitant eas quæ a τ incipiunt. Cui regulæ quæ repugnant exempla recte judicavit Struvius librariorum deberi erroribus, exceptis fortasse tribus de ἐς ὃ exemplis, 4, 156: κατὰ τοῦτο τῆς χώρης, ἐς ὃ γινώσκεται ὁ Βορυσθένης· 4, 71: ταφαὶ δὲ τῶν βασιλέων ἐν Γέρροισί εἰσι, ἐς ὃ ὁ Βορυσθένης ἐστὶ προσπλωτός· 7, 50: ὁρᾷς τὰ Περσέων πρήγματα, ἐς ὃ δυνάμιος προκεχώρηκε, in quibus fieri posse ut ἐς ὃ, nisi forte ἐς ὅσον scribendum sit, non ad certum aliquod nomen relatum, sed sic adverbialiter positum, vulgari temporis notione ad spatium translata dixerit Herodotus. Cujusmodi excusatio quum non parata sit novem aliis locis, in quibus ἐξ οὗ ἐξ ἧς ἐξ ὧν libris consentientibus legitur (5, 17; 6, 118; 3, 52; 4, 78; 1, 125; 2, 44, 92, 154; 3, 82), non dubitandum quin ἐκ τοῦ ἐκ τῆς ἐκ τῶν cum Struvio sit corrigendum. Nulla enim excogitari caussa potest cur Herodoto, qui quater (6, 41, 71; 8, 136; 9, 111) γυνὴ ἐκ τῆς τέκνα ἐγίνετο vel ἐστι dixit, semel (4, 78) ἐξ ἧς dicere placuerit, aut (5, 17) μέταλλον ἐξ οὗ τάλαντον ἀργυρίου Ἀλεξάνδρῳ ἡμέρης ἑκάστης ἐφοίτα scribere, quum 3, 115, scripserit νήσους ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ.

De pronomine relativo ὅστις duo esse observanda docuit Struvius, primo nunquam hoc pronomen a consonante τ incipere (male enim τήν τινα 1, 90 in omnibus codicibus et τόν τινα in uno 1, 98 scribi); deinde in genitivis et dativis unice regnare breviorem illam formam quam epicam dicere solemus (ὅτευ ὅτεῳ ὁτέων ὁτέοισι, pro Atticis ὅτου ὅτῳ ὅτων ὅτοισι), nunquam vero reperiri οὗτινος ᾧτινι ὧντινων οἷστισι. (Vitiosum igitur est μέχρι ὅτου πληθώρης ἀγορῆς 2, 173; quod etsi facile in ὅτευ mutari potest, tamen etiam ex ὅσου corruptum habere licet, quod legitur 8, 3, μέχρι ὅσου κάρτα ἐδέοντο αὐτῶν, quamquam quum hic alii iique optimi libri μέχρις vel μέχρι οὗ præbeant, probabilius esse puto Herodotum utrobique μέχρι οὗ scripsisse, ut aliis in locis pluribus). Neque nominativus pluralis generis neutrius ἅτινα est, sed ὅσσα (1, 47, 138, 197) pro Attico ἅττα: quod 1, 138, in libris pluribus in ὁκόσα est mutatum. Similiter ἅσσα vel ὅσα scriptum in fragmentis Democriti apud Stobæum Flor. 43, 46; 103, 25, cui ἅσσα ex optimo cod. Paris. restituere debebat Gaisfordus.

c) DE PRONOMINIBUS PERSONALIBUS.

Genitivi ἐμοῦ σοῦ οὗ Iones formis usi sunt et solutis et contractis, solutis ἐμέο σέο ἕο, contractis ἐμεῦ σεῦ εὗ. Apollon. Dysc. de pronom. p. 342: ἐμεῦ· κοινὴ Ἰώνων καὶ Δωριέων. Ἐμεῦ δ' ἕλετο μέγαν ὅρκον (Hom. Od. Δ, 746), ... καὶ Φερεκύδης ἐν τῇ θεολογίᾳ καὶ ἔτι Δημόκριτος ἐν τοῖς περὶ ἀστρονομίας καὶ ἐν τοῖς ὑπολειπομένοις συντάγμασι συνεχέστερον χρῶνται τῇ ἐμεῦ καὶ ἔτι τῇ ἐμέο. Utriusque formæ apud Herodotum quoque frequentia sunt exempla: sed formæ encliticæ constanter contractionem patiuntur, μευ σευ εὑ.

Dativi σοί forma enclitica est τοι.

Accusativi pronominis tertiæ personæ forma quædam enclitica est μιν (quod νιν dixerunt Dorienses et poetæ Attici), quæ modo pro αὐτόν vel αὐτήν, modo pro ἑαυτόν vel ἑαυτήν dicitur addito intellectove αὐτόν vel αὐτήν.

Numeri horum pronominum dualis nulla apud Herodotum exempla exstant.

Nominativi pluralis eadem apud Iones atque Atticos forma est ἡμεῖς ὑμεῖς σφεῖς; nam quod in codicibus Herodoti non raro formæ reperiuntur solutæ ἡμέες ὑμέες σφέες, quas ego ubique removi, manifesto est documento qua temeritate librarii falsa analogiæ specie decepti formas vocabulorum finxerint quæ ipsis viderentur Ionicas. Nam quum genitivum et accusativum constanter solvi ab Ionibus, ἡμέων ὑμέων σφέων, ἡμέας ὑμέας σφέας dicentibus, vidissent librarii, eandem solutionem nominativis adhibuerunt, in quibus ne a veteribus Epicis quidem est admissa, nedum a prosæ orationis scriptoribus, de quibus disertum habemus Apollonii Dyscoli testimonium in libro De pronomine p. 378: αἱ πληθυντικαὶ καὶ κοινολεκτοῦνται κατ' εὐθεῖαν πρός τε Ἰώνων καὶ Ἀττικῶν ἡμεῖς ὑμεῖς σφεῖς. Ἔστι πιστώσασθαι καὶ τὸ ἀδιαίρετον τῆς εὐθείας παρ' Ἴωσιν ἐκ τῶν περὶ Δημόκριτον, Φερεκύδην, Ἑκαταῖον. Τὸ γὰρ ἐν Εἰδωλοφανεῖ « ὑμέες Αἰόλιον περιχεύετε » παρὰ Παρθενίῳ ὑπὸ ποιητικῆς ἀδείας παραληφθὲν οὐ καταψεύσεται διαλέκτου πιστουμένης ἐλλογίμοις συγγραφεῦσιν· iterumque p. 380. Quæ nemo erit qui Gregorii Cor. p. 479, Favorini s. v. Ἐγών similiumque grammaticorum auctoritate elevare conetur, qui ἡμέες et σφέες schematis sui explendi caussa posuerunt. Parthenium quid moverit ut ὑμέες scriberet nescimus, nisi forte carmen illud ex versibus heroicis puris compositum esse voluit, ut Joannes Tzetza versus a Cramero editos Anecd. Oxon. vol. 3, p. 333, inter quos hic est,

Ὑμέες αὖτε ἕκαστος ἐν οὔασι ταῦτα βαλόντες.

Dativum primæ et secundæ personæ ἡμῖν ὑμῖν in enclisi ἧμιν ὗμιν retracto accentu correptoque ι scribendum esse præcipiunt grammatici, quorum opinioni in Herodoto non magis quam in aliis scriptoribus se accommodarunt librarii. Ionibus scripturam illam tribuit Apollonius Dysc. De pronom. p. 383: ἡμῖν Ἴωνες, ἧ καὶ Ἀττικοί. Τὸ ἐγκλινόμενον παρ' Ἴωσι συστέλλει τὸ ι. Σημειῶδες, καθὸ αἱ ἐγκλινόμεναι τὸν αὐτὸν χρόνον φυλάττουσι ταῖς ὀρθοτονουμέναις· et p. 384· ὗμιν πάλιν παρ' Ἴωσι προπερισπᾶται ἐγκλινομένη, καθὸ συστέλλει τὸ ι. Similiter Etym. M. p. 84, 16.

Dativi tertiæ personæ duplex est forma, altera ὀρθοτονουμένη σφίσι, altera enclitica σφι: nam quod 7, 149, legitur σφὶ μὲν εἶναι δύο βασιλέας, Ἀργείοισι δὲ ἕνα, σφίσι scribendum est ex codice Sancroftiano. De utriusque autem formæ usu recte judicavit Matthiæ, cujus hæc est annotatio ad 1, 57:

« Pronomen σφίσι et σφί ab Herodoto ita usurpari, ut hoc pronomen sit tertiæ personæ pro αὐτοῖς, *iis, illis,* illud vero semper reciprocum, *sibi, sibi ipsis,* ἑωυτοῖσι, sequentibus argumentis satis confirmari videtur. 1° Loci complures sunt, ubi σφί et σφίσι hoc significationis discrimine posita proxime sequuntur. Sic 6, 49, ποιήσασι δέ σφι (ubi solus codex Florentinus σφίσι exhibet) ταῦτα ἰθέως Ἀθηναῖοι ἐπεκέατο δοκέοντες ἐπὶ σφίσι ἔχοντας τοὺς Αἰγινήτας δεδωκέναι, ὡς ἅμα τῷ Πέρσῃ ἐπὶ σφέας στρατεύωνται. Conf. 1, 86: ὥς δέ σφι ἄσημα ἔφραζε, et mox τοὺς παρὰ σφίσι αὐτοῖς δοκέοντας. 2° Utrumque, σφί et σφίσι, centies hac sensus proprietate observata legimus, illud in quacunque fere pagina. Quod ad hoc attinet, conf. ex libro primo c. 27, 57: σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι, ubi σφίσι ad Κρηστωνιήτας et Πλακιηνοὺς referendum est, c. 93, 94, v. 6 et 8, c. 97: ἐδίδοσαν σφίσι λόγον (huc conf. 6, 138; 7, 145; 8, 9; 3, 76; 5, 68; quibus locis lectio codicis Sancroftiani σφίσι pro vulgari σφί 3, 45, egregie confirmatur), c. 98, 146. 3° In iisdem loquendi formulis σφίσι et ἑωυτοῖσι et σφίσι αὐτοῖσι commutantur; 1, 97: σφίσι λόγον ἐδίδοσαν· 6, 138: ἑωυτοῖσι λόγους ἐδίδοσαν· 8, 9: λόγον σφίσι αὐτοῖσι ἐδίδοσαν. 4° Voci σφίσι sæpius appositum est αὐτοῖσι sive αὐτῇσι, ut 1, 86, 146; 6, 42, 126. 5° Plerumque unus saltem codex veram lectionem præbet, ut pauci tantum loci vel codicibus abnuentibus ex hac regula corrigendi remaneant. »

Præter has formas Herodotus accusativo σφέ usus est, qui trium generum est et singularis et pluralis, pro αὐτὸν αὐτήν αὐτό et αὐτούς αὐτάς αὐτά, et neutro plurali σφέα pro αὐτά.

d) DE PRONOMINIBUS αὐτός ET οὗτος.

Pronominum αὐτός et οὗτος declinatio Ionica eadem est quæ dialecti vulgaris, exceptis dativis τούτοισι αὐτοῖσι αὐτῇσι pro τούτοις αὐτοῖς αὐταῖς, et genitivo feminino αὐτέων pro αὐτῶν, quem annotavit Apollonius Dysc. De pronom. p. 383: ὃν τρόπον τὸ νυμφέων διαιρεῖται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὸ αὐτῶν, ὁπότε θηλυκὸν σημαίνει, καὶ ἔτι (apud Epicos) αὐτάων. Qua forma in errorem inducti librarii non solum masculinum αὐτῶν interdum in αὐτέων (velut 1, 108; 7, 233, 234), et τούτων, cujus hæc communis trium generum ut apud Atticos ita apud Iones quoque forma est, in τουτέων mutarunt, sed etiam literam ε aliis a quibus aliena est horum pronominum casibus in syllabam longam exeuntibus inseruerunt, rarius apud Herodotum, centenis in locis apud Hippocratem, Aretæum aliosque recentiores dialecti Ionicæ scriptores, quorum in

libris non solum αὐτέου αὐτέης τουτέου ταυτέης τουτέῳ αὐτέῳ αὐτέῃ τουτέοισι αὐτέῃσι etc., sed etiam cognatæ non melioris notæ formæ reperiuntur, ἑωυτέου ἑωυτέης τοιουτέου τοιουτέῳ ἑωυτέων τοιουτέων τοσουτέων ἑωυτέοισι τοιουτέοισι. Qualia vitia an reliquenda sint recentioribus hujus dialecti scriptoribus nunc non quæram: Herodoto ea omnia eximenda fuisse, quod ego feci, nemo dubitabit qui diligenter collectis rectæ pravæque scripturæ exemplis rationem subducere volet. Non magis ferendum ἐκεινέων 4, 111, quod ἐκείνων scribendum, ut paullo post (c. 113) ἀλλήλων pro ἀλληλέων ex codice Sancroftiano restituendum: quæ ut interpolarent librarii formis in vicinia positis αὐτέων et μουνωθεισέων permoti sunt.

De pronominibus reflexivis cum αὐτός compositis ἐμεωυτοῦ σεωυτοῦ ἑωυτοῦ pro ἐμαυτοῦ σεαυτοῦ ἑαυτοῦ supra diximus § 5. De pronomine ἐκεῖνος vel κεῖνος vide indicem alphabeticum.

e) DE PRONOMINE τίς.

Pronominis interrogativi τίς genitivi et dativi singularis et pluralis formæ Ionicæ sunt τέο vel τεῦ, τέῳ, τέων, τέοισι, pro vulgaribus τίνος τίνι τίνων τίσι, quas interdum illis substituerunt librarii, velut 3, 38, ubi libri omnes ἐπὶ τίνι χρήματι, quod τέῳ scripserat Herodotus. Eadem pronominis indefiniti τὶς declinatio est, cujus genitivus τεο vel τευ accentum rejicit. Formula πολλῷ τεῳ, qua utitur Herodotus 1, 181; 2, 48, 67, 124; 4, 47, restituenda Luciano De dea Syr. c. 2, ubi in πολλοστῷ corrupta est.

De composito ὅστις supra diximus sub *b*.

§ 14.

De numeralibus.

Εἷς. Femininum μία et μίαν in codicibus non raro μίη et μίην scriptum esse errore librariorum quibus genitivi et dativi μιᾶς μιᾷ formæ Ionicæ μιῆς μιῇ fraudem fecissent, supra notavimus § 10.

De numeris δύο et δυώδεκα v. indicem alphabeticum s. v. Δύο.

Reliquorum numerorum formæ, quatenus a dialecto communi discrepant, hæ sunt, τέσσερες τέσσερα et τεσσερεσκαίδεκα, τριήκοντα, τεσσεράκοντα (non τεσσερήκοντα, quod librarii interdum posuerunt), ὀγδώκοντα, διηκόσιοι τριηκόσιοι εἰνακόσιοι, et cardinalia εἴνατος cum adverbio εἰνάκις et compositis velut εἰνακισχίλιοι, τριηκοστός, τεσσεράκοστος, διηκοσιοστός etc. Vitiosum πεντηκόσιοι notavimus § 4. De adjectivis διπλήσιος τριπλήσιος etc. diximus s. v. Διπλήσιος.

DE CONJUGATIONE.

§ 15.

De augmento.

Augmentum syllabicum ab Herodoto nusquam esse omissum (excepto, in quo Attici quoque non raro omiserunt, plusquamperfecto) tam manifestum est ut mireris νέες 1, 155 et ἐξαναχώρεε ib. 208, quorum alterum Schæferus, alterum ego demum ex codicibus correximus, non esse pridem ab editoribus emendata. Nec ceterorum scriptorum Ionicorum quisquam hanc libertatem, quæ propria est poesis epicæ et lyricæ, sibi sumpsisse videtur, nisi quis Homerica λίσσετο et φθέγξατο ab Luciano posita esse sibi persuadeat, De dea Syr. c. 19, 22 et 25, quod mihi tanto minus verisimile videtur, quum c. 18 recta in libris forma sit servata ἐλίσσετο, quod c. 19 præbet codex Marcianus. Neque ἀναχέετο ferendum c. 45, sed corrigendum ἀνεχέετο.

In verbis cum πρό compositis augmentum syllabicum apud Atticos plerumque cum præpositione in unam syllabam contrahitur πρου. Iones vero in his ut in aliis vocabulis formam solutam prætulerunt. Sic apud Herodotum προέβαινε 1, 134; προέδωκε 6, 23; προεθυμέετο 5, 78 (ubi male libri nonnulli προὐθυμέετο et deterius etiam alii προθυμέετο); 9, 38; προεκαλέετο 4, 201; προεκομίζοντο 4, 121; προεκόπτετο 3, 56; προέφερε 5, 28, et alia: quemadmodum composita a προο— incipientia ipsa quoque contractionem Atticam respuunt, velut προοπτέον 1, 20; πρόοπτος 9, 17; προοφείλεσθαι 5, 82.

Aliquanto difficilior de augmento temporali quæstio est, in quo vel addendo vel omittendo etsi summa est in plerisque verbis inconstantia codicum, tamen ut in aliorum vocabulorum formis, ita in his quoque veri quædam vestigia relicta sunt, ex quibus quam normam secutus sit Herodotus probabiliter conjici posse videatur; quanquam multum abest ut has regulas certas putem nullisque dubitationibus obnoxias.

1° Augmento constanter carent quinque verba linguæ Ionicæ propria, ἀγινέω et composita, ἀναισιμόω, ἀρρωδέω et composita, ἀρτέομαι (cum infinitivo ἀρτέεσθαι, non ἀρτᾶσθαι), ἑσσόω. Eidem legi fortasse subjectæ fuerunt trium aliorum verborum formæ Ionicæ, οὐνομάζω, cujus tempora præterita modo ab ου modo ab ω incipiunt in codicibus, de quo dixi in indice alphabetico s. h. v.; οὐρίζω (pro ὁρίζω), cujus aoristus in paucis ubi legitur locis οὔρισε scriptus est, non ὤρισε; ἔργω (pro εἴργω, ut ἐρκτή pro εἰρκτή), quod etsi interdum cum augmento scribitur, ut

ἐξεῖργον in omnibus codicibus 5, 22, κατεῖρξαν in duobus legitur 5, 63, longe major tamen exemplorum numerus augmenti commendat omissionem.

2° Augmentum recte abesse videtur a verbis quibusdam ab usu vulgari remotioribus et sermoni poetico fere propriis, qualia sunt ἀέθλεον 1, 67; 7, 212; ἀλύκταζον 9, 70; ἄνωγε 3, 81; ἐλίνυον 8, 71; ἔρδον 9, 103; ἔρξαν 5, 65; 7, 8; quibus haud dubie verba ἀγαίεσθαι et ἀέξειν accederent, si temporum præteritorum exempla apud Herodotum exstarent.

3° Augmenti verborum ἐργάζομαι et ἐάω omissi tot sunt apud Herodotum exempla, ut ab his quoque verbis communis dialecti formas εἰργαζόμην εἰργασάμην εἴργασμαι εἴων alienas habuisse et ἐργαζόμην (nisi forte ἠργαζόμην scribendum) — ἔων dicere maluisse videri possit Herodotus, quemadmodum ἔωθα dixit, non εἴωθα: quo pacto etiam ἐνερμένος defendi posset 4, 190, nisi hæc scriptura quattuor codicum, inter quos duo sunt de antiquissimis, auctoritate labefactaretur, in quibus ἐνειρμένος scriptum est.

4° Augmentum temporale abjectum videri potest in formis præteriti passivi pluralis Ionicis in αται, quales sunt ὁρμέαται cum plusquamperfecto ὁρμέατο, cujus exempla multa sunt, in libris modo sic modo per ω scripta, ἀγωνίδαται 9, 26, memoratum ab Eustathio p. 234, 20, et ἀρτέαται 1, 125, cujus scripturæ testis est antiquissimus Stephanus Byzant. (s. v. Ἀρταία, Ἀρταῖται et Μάσπιοι), qui male intellectis Herodoti verbis nomen finxit gentis Ἀρτεᾶται, qui error communis ei est, ut videtur, cum librariis qui ἀρτεᾶται scripserunt, quod in pluribus codicibus legitur. De quo si recte judicamus, sequitur errasse editores qui 9, 68 codicum quorundam auctoritate πάντα τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἤρτηντο ἐκ Περσέων ediderint, quod ἀρτέατο scribendum foret, nisi manifestum esset veram esse ceterorum librorum scripturam ἤρτητο.

His igitur verbis a communis dialecti regula exemptis, si modo omnia sunt eximenda, hæc apud Herodotum relinquuntur verba eorumque composita.

1° A vocali incipientia, ἀγάλλεσθαι ἀγγέλλειν ἄγειν ἀγείρειν ἀγοράζειν ἀγορεύειν ἐξαγριοῦν ἀγωνίζεσθαι ἀδικεῖν ἀείρειν ἐπαΐειν ἀΐσσειν ἀϊστοῦν ἀκμάζειν ἀκούειν ἀκρωτηριάζειν ἀλγεῖν ἀλείφειν ἀλίζειν ἁλίσκεσθαι ἀλλάσσειν ἁμαρτάνειν ἀμαυροῦν ἀμείβειν ἀμελεῖν ἀμύνειν ἀναγκάζειν ἁνδάνειν ἀνδραποδίζειν ἀνδροῦσθαι ἀνθίζειν ἀνοίγειν ἀντᾶν ἀντιάζειν ἀντιοῦσθαι ἄνειν ἀνύειν ἀξιοῦν ἀπατᾶν ἀπειλεῖν ἀπιστεῖν ἀπορεῖν ἅπτειν ἀρᾶσθαι ἀράσσειν ἀργυροῦν ἄρδειν ἀρέσκειν ἀριθμεῖν ἀριστεύειν ἀρκεῖν ἁρμόζειν ἁρπάζειν ἀρτᾶσθαι καταρτίζειν ἀρτύειν ἄρχειν ἀσεβεῖν ἀσκεῖν ἀσπάζεσθαι ἀσπαίρειν ἀσχάλλειν ἀτιμοῦν ἀτρεμεῖν ἀφανίζειν ἀφάσσειν ἀφιέναι (in aoristo ἀπείθησαν, non ἀπέθησαν) ἄχθεσθαι, ἐγείρειν ἐθέλειν ἐθελοκακεῖν εἶναι (in imperfecto ἦσαν vel ἔσαν) ἐλαύνειν ἐλέγχειν ἐλευθεροῦν ἕλκειν ἐλπίζειν ἐμεῖν ἐξεμπολᾶν ἐνεῖκαι ἐπείγειν περιέπειν ἕπεσθαι ἐπίστασθαι ἐρᾶν κατερείκειν ἐρείπειν ἐρημοῦν ἔρχεσθαι (cujus aoristus ἦλθον ne a poetis quidem sine augmento profertur) ἐσθίειν ἐσθίειν ἑτεροιοῦν προετοιμάζειν ἔχειν ἕψειν, ἴσχειν (cujus imperfectum in libris ἴσχον et πρόσισχον scriptum ἶσχον potius et προσῖσχον scribendum), ὀγκοῦν ὁδοιπορεῖν ὀδύρεσθαι ὀκέλλειν ὀλλύναι ὁμιλεῖν ὀμνύναι ὁμολογεῖν ὀνειδίζειν ὀνινάναι κατόνεσθαι ὁπλίζειν ὀπτᾶν ὑποπτεύειν ὁρᾶν ὀρέγεσθαι ἐπιορκεῖν ἐξορκοῦν ὁρμᾶν ὁρμεῖν ὁρμίζειν ὀρτάζειν ὀρύσσειν ὀρχεῖσθαι ἐξοστρακίζειν ὀσφραίνεσθαι ὀφείλειν ὀφλεῖν ὀχεῖν ὀχλεῖν. (Omittimus ἵζεσθαι ἱστάναι in imperfecto, ἱστιᾶν, quæ augmentum omnino non recipiunt.)

2° A diphthongo incipientia προαιδεῖσθαι αἰνεῖν αἱρεῖν αἴρειν αἰσθάνεσθαι αἰτεῖν διαιτᾶσθαι αὐαίνειν αὐθάζεσθαι αὐδᾶν ἐναύειν αὐξάνειν αὔξειν αὐτομολεῖν, εἶδον εὕδειν εὐδοκιμεῖν εὐθενεῖσθαι εὐνομεῖσθαι εὐοδοῦσθαι εὑρίσκειν (quod apud Herodotum constanter sine augmento scribitur ut apud alios cujusvis dialecti scriptores plerosque: de quo v. quæ dixi ad Aristoph. Nub. 137) εὐτυχεῖν εὔχεσθαι εὐωχεῖν ἀνοίγειν οἴεσθαι οἰκεῖν οἰκίζειν οἰκοδομεῖν οἰκοφθορεῖν οἰκτείρειν οἰκτίζεσθαι οἰνοῦν οἴχεσθαι (de quo genere verborum v. ibid.).

Quodsi omissis verbis iis, quæ propter exemplorum paucitatem vix quidquam alterutram in partem ponderis habent, ea tantum spectamus quorum frequentior usus est, omnemque lectionis diversitatem, quatenus ex codicibus enotata est, pervestigamus, in multis par fere utramque in partem momentum esse intelligitur, codicibus augmentum temporale aliis in verbis sæpius in aliis rarius vel addentibus vel omittentibus nec raro uno eodemque in loco in contrarias partes abeuntibus, ita ut facile appareat librarios certæ rationis plane ignaros temere modo hoc modo illud arripuisse, prout quisque vel Ionicæ, qualem animo informasset, vel communis dialecti studiosior esset. Cujusmodi inconstantia et hæsitatio quum non videatur cadere in Herodotum, nihil aliud relinquitur quam ut augmentum temporale in plerisque omnibus istius modi verbis, qualia supra collecta apposui, ab eo vel omissum vel, quæ mihi probabilior sententia videtur, additum esse existimemus, excepto for-

tasse uno alteroque verborum ab diphthongis incipientium, non excepto vero imperfecto ἀμείβετο, quo nullum aliud frequentius sine augmento in codicibus scribitur, librariorum, ut opinor, arbitrio, qui quum Homerum et ἀμείβετο et ἠμείβετο, prout metro commodum est, dixisse scirent, formam augmento carentem ut magis Ionicam prætulerunt; quanquam ἀμείβετο interdum etiam ex ἀμείβεται corruptum esse potest, quo passim usus est Herodotus etiam in narratione rei præteritæ. In universum autem Herodotum augmentum temporale addere quam omittere maluisse, non solum constans augmenti syllabici usus arguere videtur, sed etiam eo probabile fit, quod ne poetæ quidem epici augmentum temporale omisisse videntur, nisi ubi metri lex postularet. Nam quod apud Homerum Il. Γ, 447, in libris omnibus ἄρχε scriptum est pro eo in quo alibi centies consentiunt omnes, ἦρχε, et si qua sunt similia, magna est superstitio si qui recondito nescio cui consilio poetæ quam fortuito veteris alicujus librarii errori imputare malunt. Ceterum de trium verborum augmento jam Henricum Apetzium et A. Matthiæ recte judicasse video. Eorum primum est εἶδον, de quo Apetzius ad 5, 59, hæc scripsit: « εἶδον sæpius apud Herodotum sine diversitate legitur, ἴδον nunquam nisi cum var. lect. εἶδον. Itaque εἶδον Herodoteum videtur, ἴδον grammaticorum, Ionismi Herodoto ipso amantiorum. » Secundum est ἤλασα, de quo idem ad 7, 20: « Vulgo ἔλασαν. Sed huic verbo Herodotus ubique augmentum addit, v. c. 1, 50, 59, 77, 146, 153, 154, 157, 164, 176. Sic 8, 113, scribendum ἐξήλαυνον ex Ald. Sancroft. » Tertium denique est ἦσαν, de quo Matthiæ ad 1, 31: « Hoc primo loco in nonnullis codicibus est ἔσαν, ante in ἦσαν omnes conspirabant. In sequentibus etiam sæpius est ἦσαν sine diversitate, ut 1, 34, 57, 63, 65, 74, 80, 93, 100; 5, 138; 3, 45. Ἔσαν ubi legitur, semper altera scriptura ἦσαν e codicibus notata est. Itaque hic etiam ἦσαν scriptum oportuit, ut est in Sancroftiano et Vindobonensi et al. » Contraria Wesselingii fuerat sententia in annotatione ad 1, 63; quam secutus Bekkerus ubique ἔσαν scripsit, unde in editionem Didotianam transiit, servavit vero ἦσαν in compositis (ut ἀπῆσαν 4, 1; 9, 70; ἐνῆσαν 5, 101; 9, 32; ἐπῆσαν 1, 180; 2, 142; 7, 76, 78, 96, 176; παρῆσαν 1, 45, 48, 82, 115, 119, 126; 3, 86; 5, 13, 99, 108; 6, 8; 7, 53, 202, 218; 8, 67; 9, 30, 31; περιῆσαν 7, 188; συνῆσαν 9, 115; ὑπῆσαν 7, 86), excepto περίεσαν 9, 31, in quo libri, ut videtur, consentiunt præter codicem Sancroftianum, qui formam manifeste vitiosam præbet περιέασαν.

§ 16.

De litera ε verbis barytonis male inserta.

Literam ε ut aliis vocabulis pluribus, de quibus supra est expositum, ab librariis Ionicas quæ ipsis viderentur formas fingentibus interdum insertam esse vidimus, ita eadem verborum quorundam barytonorum terminationibus est illata, unde formæ prodierunt ab hoc verborum genere plane alienæ, quæ propriæ sunt verbis contractis, quorum Iones formis uti solent solutis. Sic συμβαλλεόμενος legebatur 1, 68; 3, 68; 7, 24, 184, 189, et ἐπειρεόμενος 3, 64, quæ nunc meliorum librorum auctoritate in συμβαλλόμενος et ἐπειρόμενος sunt mutata, ὑπερβαλλέεσθαι vel ὑπερβαλέεσθαι est in libris pluribus 3, 76, ubi recte alii ὑπερβαλέσθαι, in quo consentit Eustathius p. 1441, 61. Porro quum 3, 14 in codicibus antiquioribus quibusdam ἡγεόμενον ἐπὶ θάνατον scriptum esset, alii autem librarii verbum ἄγεσθαι requiri intellexissent, servata terminatione verbi ἡγεόμενον, ἀγεόμενον scripserunt, quod in aliquot codicibus legitur et in editione Aldina. Recta vero quam ego restitui scriptura est ἀγόμενον, quod probabilius esse puto quam quod Schæferus olim posuit ἀγινεόμενον: præcedit enim ἤγοντο (vel ἄγοντο) ποινὴν τίσοντες. Non minus vitiosa sunt μεμνεώμεθα, quod ex aliquot codicibus intulerunt editores nuperi 7, 47, quum recte vulgo legeretur μεμνώμεθα consentiente Eustathio p. 767, 36, et imperfecta ἔψεε ἐνείχεε et aoristus ὤφλεε pro ἧψε ἐνεῖχε ὦφλε, de quibus v. § 21, s. v. Ἕψειν. Suspecta etiam μαχεόμενος 7, 104; 9, 75 et, ubi μαχόμενος scriptum in cod. Flor., 7, 225; συμμαχέεται, quod 7, 239 Schweighæuserus intulit ex Suida (s. v. εἰκός), cui συμμάχεται ex cod. Leidensi restituit Bernhardyus; et verbi σίνεσθαι formæ diductæ, in quibus codices modo consentiunt modo dissentiunt, σινέεσθαι 4, 123; 9, 120; σινεόμενος 9, 73, 87; ἐσινέετο 9, 13; ἐσινέοντο 5, 89; 9, 49. Nam μαχεόμενος non multum præsidii habet a formis μαχέοιτο μαχειόμενος μαχεούμενος, quibus pro μάχοιτο et μαχόμενος metri caussa, raro tamen, usi sunt poetæ epici, σινέεσθαι autem nihil plane habet quo commendetur, et utrique formæ multo plura rectæ scripturæ exempla obstant. Eadem fere verbi πιέζειν ratio est. Nam etsi duplex hujus verbi forma exstitit, altera barytona πιέζω, altera contracta πιεζέω πιεζῶ, hac tamen recentiores potius scriptores usi sunt, velut Plutarchus, ex quo eam memoravit Eustathius p. 1710, 34: veteres an nunquam

usi sint dubitatur. Nihil enim tribuendum exemplis duobus Homericis Od. M. 174, 196, ubi πιέζευν in fine versus legitur, aliis libris πίεζον præbentibus, quam formam solam agnoscere videntur Herodianus Περὶ μον. λέξ. p. 44, 3, et grammaticus in Crameri Anecd. Oxon. vol. 1, p. 367, πιέζω Atticis et Ionibus tribuentes. Quamobrem non dubitavi Herodoto quoque 3, 146; 6, 108; 8, 142, pro vulgato πιεζεύμενος ex aliis libris πιεζόμενος restituere, qua forma verbi alibi constanter utitur. Reliqua sunt verba ἐπιστέωνται (pro ἐπίστωνται) in quo libri consentiunt 3, 134, et δυνεόμεθα δυνέωνται in libris pluribus 4, 97; 7, 163, quibus sine ulla vitii suspicione usus est Buttmannus Gramm. vol. 2, p. 155 ed. Lob. Manifestum vero est ab librariis fictas formas illas esse, deceptis fortasse præsentis et imperfecti formis Ionicis ἐπιστέαται ἠπιστέατο δυνέαται ἐδυνέατο. Denique contra dialectum Ionicam peccat quod 7, 226 adhuc legebatur ἀπιέωσι, in duobus codicibus ἀφίωσι scriptum: unde ἀπίωσι correxi. Conjunctivi enim verbi ἰέναι forma Iones utuntur non contracta ut Attici ἰέω ἰῶ, sed barytona ἴω, de qua dixi in indice alphabetico s. v. Ἰέναι, et sic ἀπίῃ legitur in libris omnibus 4, 190, quod ἀπιέῃ scribendum foret, si isto in loco recte legeretur ἀπιέωσι. Omisimus in his singularia unius alteriusque codicis peccata, quæ ipsa quoque ostendunt quam proclives fuerint librarii ad literam ε temere inferendam, velut εὑρέῃς, quod pro εὕρῃς scriptum est in codice Sancroftiano 4, 163.

§ 17.

De conjugatione verborum barytonorum activa.

a) DE IMPERFECTI ET AORISTORUM FORMA FREQUENTATIVA.

Imperfecti et aoristorum formam frequentativam activam in σκον, passivam mediamque in σκόμην, cujus de significatione recte præcepit Buttmannus Gramm. vol. 1, p. 393, Ionicæ dialecto tribuunt grammatici: vid. Etym. M. p. 381, 36. Ejus exempla plurima reperiuntur apud Homerum ceterosque Epicos, nec pauca apud Herodotum, velut ἄγεσκον 1, 148; ἐσάγεσκον 1, 196; ἔρδεσκε 2, 13; 3, 117; μετεκβαίνεσκε 7, 41; ἐθέλεσκον 6, 12; ἀπελαύνεσκον 7, 119; ἔχεσκε 6, 12; ἔχεσκον 7, 119; κλαίεσκε 3, 119; μένεσκον 4, 42; πέμπεσκε 7, 106; σπείρεσκον 4, 42; λάβεσκε 4, 78, et sæpissime ἔσκον ἔσκε, de quo dixi in indice alphabetico s. v. Εἶναι; ὀδυρέσκετο 3, 119; χρηΐσκοντο 3, 117. Eadem forma verbis adhibetur contractis quibusvis: exempla tamen Herodotea ad solam pertinent formam in έω, ut ποιέεσκον, 1, 36; ποιέεσκε 4, 79; ποιεέσκετο 7, 5, 119; πωλέεσκε 1, 196; ἠχέεσκε 4, 200, qualia in codicibus plerumque omisso altero ε scribuntur. Quod etsi poetarum exemplis defendi potest, qui πωλέσκετο καλέσκετο κράτεσκεν dixerunt propter metri necessitatem, apud Herodotum tamen ut in aliis vocabulis, in quibus formæ solutæ duplex ε præbent, plenæ formæ præferendæ videntur. Ceterum legitima in his formis est augmenti et syllabici et temporalis omissio, de qua dictum in Etym. M. p. 625 in., nisi quod poetæ hanc quoque legem interdum migrarunt ubi metrum postularet, ut Hom. Od. Υ, 7, ἤϊσαν, αἳ μνηστῆρσιν ἐμισγέσκοντο πάρος περ. Iidem an augmentum etiam præter metri necessitatem addiderint, ut ἀνεμορμύρεσκε παρέβασκε παρεκέσκετο apud Homerum leguntur, nunc non quæram, quum Herodotea hujus generis exempla nullius plane momenti sint. Sic κατελίπεσκε, quod 4, 78 legebatur, nunc ex duobus codicibus est correctum restituto καταλείπεσκε. Λάβεσκον 4, 130 pro ἐλάβεσκον reposuit Schæferus, ut λάβεσκε in libris omnibus legitur 4, 78. Neque ἐπεπέμπεσκον 1, 100, scribere in mentem venire potuit Herodoto, quum ibidem ἐκπέμπεσκε dixerit. Recte igitur Bekkerus ἐσπέμπεσκον.

b) DE PLUSQUAMPERFECTO.

Plusquamperfecti formæ quæ in dialecto vulgari in ειν εις ει ... εισαν exeunt, ab Ionibus in εα (quod respondet formæ Atticæ veteri in η) εας εε et, qua forma Attici quoque uti solent, in εσαν terminantur. V. Etym. M. p. 386, 14; 419, 10. Sic apud Herodotum ἐώθεα ἐώθεε ἐώθεσαν, ἐγεγόνεε ἐγεγόνεσαν, κατεστήκεε, λελαβήκεε, πεπόνθεε, συνῃδέατε, et alia plura. Personam tertiam singularis librarii, ut solent de duobus ε alterum omittere, non raro in tertiam personam perfecti corruperunt. Sic παραβεβήκε ἐλήλυθε προαχήκοε olim legebantur 7, 40; 8, 50 et 79, pro παραβεβήκεε ἐληλύθεε προακηκόεε.

c) DE OPTATIVO AORISTI PRIMI.

Optativi ut apud Atticos ita apud Iones quoque duplex in verbis et barytonis et contractis usitata forma est, altera αιμι, αις, αι, altera αιμι, ειας, ειε, quam et Attici veteres et Herodotus priori prætulerunt. Sic ἀκούσειαν p. 219, 42; ἀποστείλειας 383, 44; 501, 30; ἄψειαν 397, 45; ἐνείκειε 294, 11; ἐντρέψειαν 377, 42; ἐπιστείλειε 278, 29; κατυπνώσειας 325, 13; λυπήσειε 270, 54; νοστήσειας 331, 52; ὁπλίσειε 280, 45; ὁρμήσειαν 387, 9; παλήσειε 390, 29; πελάσειε 449,

30; πέμψειε 386, 46; ποιήσειας 334, 53; συμβουλεύσειε 387, 44; τελευτήσειε 334, 13; φήσειε 296, 47; φιλήσειε 85, 39; ψαύσειε 142, 22; 154, 10. Contra ἀποδέξαιεν p. 394, 7; ῥίψαι 102, 52; συμβουλεύσαι 183, 6; συνενείκαιεν 360, 24; διαφυλάξαιεν 305, 48.

d) DE INFINITIVO AORISTI SECUNDI.

Infinitivum aoristi in εῖν exeuntem in έειν solvere solent Iones. Etym. M. p. 465, 49: ἰδέειν ἀόριστος δεύτερος καὶ μέλλων. Ὁ κανών· οἱ Ἴωνες ἐπὶ τῶν εἰς ειν ἀπαρεμφάτων πλεονάζοντες τὸ ε διὰ τοῦ εειν προφέρουσι, θανεῖν θανέειν. Hujusmodi infinitivorum exempla apud Herodotum de his exstant verbis eorumque compositis, βαλεῖν δραμεῖν ἑλεῖν εὑρεῖν θανεῖν ἰδεῖν λαβεῖν μαθεῖν παθεῖν πεσεῖν πιεῖν ταμεῖν τεκεῖν φυγεῖν et ἀναβλαστεῖν ὑπεκθορεῖν: quorum alia frequentius, alia, ut εὑρεῖν, rarius in codicibus soluta reperiuntur. Ego formam solutam verbis illis ubique restitui, contracta vero servavi ἀγαγεῖν ἐλθεῖν λιπεῖν τυχεῖν eorumque composita, in quibus libri in formis consentire solent contractis apud Herodotum pariter ac ceteros scriptores Ionicos. Nec monosyllaba σπεῖν (cujus composito περισπεῖν utitur Herodotus 1, 115; 2, 64) et σχεῖν ejusque composita ἐπισχεῖν μετασχεῖν παρασχεῖν attentanda esse puto, licet ἐπισχέειν vulgo legatur 1, 32, ubi tamen ex aliis libris ἐπισχεῖν corrigere licet, in quo omnes consentire videntur 1, 108; 5, 51, 89; 7, 10, 11; 7, 19; 8, 5, 100. Facilius credam ἁδεῖν et ἀπαδεῖν (de quibus vid. indicem alphabeticum s. v. Ἁνδάνω) et ἐξαμαρτεῖν 1, 108; πταρεῖν 6, 107, in έειν esse solvenda. Omisi vero εἰπεῖν, quod ex usu Herodoti εἶπαι scribendum fuit, de quo dixi in indice s. v. εἰπεῖν. Quodsi tamen aoristo etiam secundo usi sunt Iones, εἰπεῖν in εἰπέειν non magis a quoquam solutum esse puto quam ἐλθεῖν in ἐλθέειν. Exemptos autem a communi regula nonnullos hujusmodi infinitivos esse non magis mirandum est quam quod Iones constanter δεῖ (*oportet*) et δεῖν dixerunt, nunquam δέει et δέειν, licet alia omnia hujusmodi verba, inter quæ verbum quoque δέειν (*vincire*) est, solvere soleant.

e) DE FUTURI FORMA CONTRACTA.

Futura contracta, quorum forma activa apud Atticos in ῶ εῖν, media in οῦμαι εῖσθαι exit, ab Ionibus constanter in έω έειν, έομαι έεσθαι terminantur, nisi quod vocales εο interdum in ευ, ut in aliis multis verborum formis, coalescunt. Sic apud Herodotum ἐρέω 6, 43; συνομανέω 4, 47; σημανέω 6, 39; κερδανέεις 1, 35; ἀποβαλέει 1, 34; μενέομεν 4, 119; 7, 141; ὑπομενέουσι 4, 3; ἀμυνεῦσι 9, 6; ἀμυνέειν 7, 168; ἐρέων 7, 49; ἀμυνέοντες 9, 60; ἐναγωνιεῦμαι 3, 83; κομιέαι 7, 49; ἀνανεμέεται 1, 173; ἀποθανέεται 4, 190; πεσέεται 8, 130; ἀμυνεύμεθα 8, 143; κομιεύμεθα 8, 62; φανέονται 3, 35; ἀποθανέονται 4, 95; ἐξανδραποδιεῦνται 6, 9; ἀποθανέεσθαι 3, 143; ἀποκρινέεσθαι 5, 49; φανέεσθαι 1, 60; ἀπολέεσθαι 3, 71; 6, 29; ἀπολεόμενοι 7, 218, et alia plurima. Formarum contractarum quæ apud Herodotum exempla vulgo reperiuntur, manifestum est ad unum omnia librariorum imputanda esse negligentiæ, quam corrigere non dubitavi. Sic ἐρεῖς legebatur 8, 100; κατακοντιεῖ 9, 17; κομιεῖ 2, 121 (p. 110, 39); γομιοῦμεν 2, 17; ἀτρεμιεῖν 8, 68; καταγιεῖν 1, 86; καταπλουτιεῖν 6, 132; μακαριεῖν 9, 93; μενεῖν 4, 147; ἀμυνούντων 3, 155; χαριῇ vel χαριεῖ 1, 90 (quod χαριέαι scribendum erat, ut κομιέαι, quod intactum reliquerunt librarii 7, 49); ἀνδραποδιεῖται 6, 17; μανεῖται 1, 109; χαριεῖσθε 4, 98; ἀνασκολοπιεῖσθαι 3, 132; 4, 43; ἀποκρινεῖσθαι 8, 101; ἐπισιτιεῖσθαι 7, 176; χαριεῖσθαι 1, 158; 3, 39. Futuri personæ secundæ singularis forma legitima in εεαι exit, librarii vero hic quoque morem suum tenentes alterum ε non raro neglexerunt. Sic libri inter ἀποθανέεαι et ἀποθανέαι fluctuant 4, 163, inter εὐφρανέεαι et εὐφρανέαι vel εὐφράνεαι 4, 9; in ἀπολαμπρύνεαι consentiunt 1, 41 (nisi quod nonnulli ἀπολαμπρύνεται præbent), quæ secunda præsentis persona foret, non futuri: quod quum propter sententiam requiri intellexissent editores, mutato solum accentu ἀπολαμπρυνέαι scripserunt. Debebant vero ἀπολαμπρυνέεαι, quemadmodum illa quoque κομιέαι et χαριέαι, de quibus paullo ante dicebam, κομιέεαι potius et χαριέεαι scribenda sunt, nisi quis in his propter plurium vocalium concursum alterum ε extritum esse sibi persuadeat euphoniæ caussa, cui non multum tribuendum est in hac dialecto.

Contrariam rationem Herodotus in futuris quibusdam in ἄσω tenuit, quarum formam contractam, qua Attici quoque utuntur, plenæ prætulit. Sic διασκεδᾷς dixit 8, 68; ἐλᾷς et ἐλῶσι 1, 207; ἀπελᾷς 8, 102; ἐλῶν 2, 162; 4, 148; ἐξελῶντες 3, 59; ἀποδικᾶν 1, 97; δοκιμᾷ 1, 199.

§ 18.

De conjugatione verborum barytonorum passiva et media.

a) DE PRÆSENTI ET FUTURO.

Præsentis et futuri personæ secundæ, quæ in dialecto Attica veteri in ει, in recentiore in ῃ

terminatur, Iones una constanter utuntur forma soluta in εαι, velut βούλεαι βουλεύεαι διακελεύεαι φαίνεαι ἀλώσεαι ἔσεαι ἐπιθήσεαι προσκτήσεαι τεύξεαι et alia non pauca apud Herodotum. V. Etym. M. p. 237, 15; 381, 21. Eadem solutio præsentis et futuri formis contractis adhibetur, velut διαιρέεαι 7, 47, 50; ἐπαινέεαι 3, 34; προθυμέεαι 1, 206; φοβέεαι 1, 39; 7, 52, et de quibus § 17 diximus κομιέεαι χαριέεαι, quibus in exemplis omnibus aliisque alterum ε plerumque omiserunt librarii. Alio modo erratum 8, 143, ubi vulgo δέει vel δέῃ, quod δέεαι scribendum erat, ut 7, 161, ubi duo tantum libri δέῃ, ceteri omnes δέεαι.

Præsentis indicativi personam secundam quum in εαι solverent Iones, rationi consentaneum erat ut conjunctivi præsentis et aoristi secundi personam secundam non in ῃ, sed in ηαι terminarent, quemadmodum δύνηαι ἴδηαι νέηαι et alia hujusmodi dixerunt Epici. V. Etym. M. p. 466, 7; 599, 28. Nihilominus Herodotus, nisi codicum auctoritas fraudem nobis facit, vulgarem conjunctivi formam prætulisse videtur, velut βούλῃ δέῃ πείθῃ ἔλῃ πύθῃ παραβάλῃ et alia præter ἴδηαι, in quo libri consentiunt 4, 9, et συνέχηαι 5, 23, nisi quod duo συνέχεαι: quæ exempla propter ipsam paucitatem sunt suspecta.

Personæ secundæ singularis imperativi præsentis et imperfecti aoristique secundi quum indicativi tum imperativi terminatio Attica est ου, Ionica εο vel, si monosyllaba est, ευ. Sic apud Herodotum ἀπαλλάσσεο 5, 50; ἕπεο 5, 18; ἐπιλέγεο 7, 50; προσδέκεο 3, 62; ἀνέχευ 1, 206; 5, 19; βούλευ 1, 85; 7, 10, 4; πείθευ 7, 10, 4; τέρπευ 2, 78 etc.; ἐνετέλλεο 1, 117; ἐγένεο 1, 35; ἀπίκευ 1, 124; ἴθευ 3, 155; 7, 209; εἵλευ 3, 52, 119; ἐτράπευ 7, 39; βαλεῦ 8, 68 extr.; πυθεῦ 3, 68: nam sic corrigendus est vitiosus librorum accentus πύθευ, quod significaret *putresce*. Eodem modo imperativus solvitur verborum contractorum in έω, qui in dialecto vulgari in οῦ terminatur, quod quum ex έου ortum sit, formam legitimam Ionicam έεο esse sequitur. Ejusmodi verborum exempla apud Herodotum sunt αἰτέεο ἀκέεο ἀναιρέεο ἀπικνέεο ἐξηγέεο λυπέεο ποιέεο φοβέεο, quæ librarii plerumque omisso altero ε scripserunt. Quod quum non videatur defendi posse poetarum exemplis quibusdam, velut Homericis ἀποαιρέο Iliad. Α, 275, et imperfectis ἐκλέο ἐπωλέο Il. Ω, 202, Od. Δ, 811, pro ἀποαιρέεο ἐκλέεο ἐπωλέεο, Herodoto ubique aut duplex ε restituendum erit aut forma Ionice in εῦ contracta, quæ passim servata in codicibus est, ut ποιεῦ 8, 100; φοβεῦ 1, 9. Imperfecti persona secunda ἐδέου est in libris omnibus 7, 161, quod ipsum quoque ἐδέεο vel ἐδέευ scribendum erat.

b) DE OPTATIVI TERMINATIONE οιατο ET αιατο.

Optativi vocis passivæ et mediæ in dialecto vulgari in οιντο et αιντο exeuntes ab Ionibus in οιατο et αιατο terminantur, quibus formis Attici quoque poetæ non raro usi sunt. Exempla Herodotea (ἀγοίατο ἀπικοίατο βουλοίατο γενοίατο νομιζοίατο φαινοίατο φεροίατο δεοίατο λυπεοίατο γευσαίατο τισαίατο συναπισταίατο etc.) intacta reliquerunt librarii, nisi quod ἐγράσαιντο pro ἐργασαίατο 8, 108, et δύναιντο scripserunt 6, 44, quod in δυναίατο est mutandum, ut legitur 7, 103.

c) DE PERFECTI ET PLUSQUAMPERFECTI PASSIVI PERSONA TERTIA PLURALIS.

Perfecti et plusquamperfecti passivi tertiæ personæ pluralis in verbis et barytonis et contractis in literas νται et ντο in dialecto communi exeunt, exceptis verbis iis quibus propter consonantium concursum terminatio illa adhiberi nequit, quorum personæ tertiæ per participium perfecti cum verbo εἰσίν vel ἦσαν conjunctum exprimi solent. In dialecto vero Ionica ut optativi in οιντο et αιντο exeuntes in οίατο et αίατο terminantur, sic in tertia persona perfecti et plusquamperfecti communis omni fere verborum generi terminatio est αται et ατο, qua Attici quoque interdum usi sunt. De ea sic præcipit Gregorius Cor. p. 483: οἱ Ἴωνες τὰ τρίτα πρόσωπα τῶν πληθυντικῶν παθητικῶν παρακειμένων οὕτω ποιοῦσιν. Ἐν τοῖς τρίτοις προσώποις τῶν ἑνικῶν, τοῖς ἔχουσι πρὸ τοῦ τ ψιλόν, τρέπουσι τὸ ψιλὸν εἰς τὸ ἀντιστοιχοῦν δασὺ καὶ ποιοῦσι προσθήκην τοῦ α, νένιπται νενίφαται, λέλεκται λελέχαται, γέγραπται γεγράφαται. Πᾶν γὰρ τρίτον ἑνικῶν, ἔχον πρὸ τοῦ τ ψιλόν, τροπῇ τοῦ ψιλοῦ εἰς δασὺ καὶ προσθέσει τοῦ α ποιοῦσιν οἱ Ἴωνες τὸ τρίτον τῶν πληθυντικῶν. Εἰ δέ τοι εἴη τὸ κοινὸν διὰ τοῦ στ βαρύτονον, τότε καὶ τὸ Ἰωνικὸν ἔχει πρὸ τοῦ αται τὸ χαρακτηριστικὸν σύμφωνον τοῦ μέσου παρακειμένου, πέφρασται πεφράδαται, ὅτι πέφραδα, ἤλευσται ἠλεύθαται, ὅτι ἤλευθα. Εἰ μέντοι ἀπὸ περισπωμένων φύσει μακρᾷ παραληγόμενον, ταύτην συστέλλουσι πρὸ τοῦ αται εἰς τὴν ὀφειλομένην συστολήν, πεποίηται πεποιέαται, βεβόηται βεβοέαται. Quibuscum comparandæ Eustathii notationes p. 234, 10; 1568, 31; 1895, 44, et grammaticorum in Etym. M., ubi de Homericis exemplis agunt, velut βεβολήατο δειδέχαται δεδαίαται δεδομήατο ἐρράδαται εἰρύαται. Herodotea hæc fere sunt, ἀγωνίδαται ἀναραιρέατο ἀρτέαται ἀποδεδέχαται ἐδι-

δέατο εἰλίχατο κατειλίχατο εἰρέαται ἡγέαται τεθάφαται ἱδρύατο ἐνιδρύαται ἀπίχαται ἀπίχατο (pro quo ἀπιγμένοι ἦσαν p. 462, 26) κεκλέαται (i. e. κέκληνται) ἀποκεκλέαται vel ἀποκεκληίαται κεκοσμέαται ἐκεκοσμέατο ἐκτέαται ἐκτέατο οἰκέαται οἰκέατο κατοικέαται κατοικέατο οἰκοδομέαται ὁρμέαται ὡρμέατο ἐπεπειρέατο ἀναπεπτέαται ἐνεπορπέατο ἐσεσάχατο ἐσκευάδαται ἐσκευάδατο (pro quo ἐσκευασμένοι ἦσαν dixit p. 339, 1, 21; 344, 8; ut ἐσταλμένοι ἦσαν p. 338, 52) παρεσκευάδατο ἐστάλατο κατεστράφατο ἐτετάχατο ἐτετιμέατο τετρίφαται ὑμνέαται διεφθάρατο καταχεχύαται κεχωρίδαται. Horum pleraque recte scripta sunt in codicibus, etsi non constanter: neque enim mirandum in his quoque formis ad dialectum vulgarem aberrasse librarios. Sic ἥγηνται est in libris 2, 40, 69, 72, licet in ἡγέαται consentiant 1, 136; ἵδρυνται 2, 42, sed ἐνιδρύαται et ἱδρύατο ib. c. 156, 182; ἔκτηνται 2, 42; 3, 97; ἔκτηντο 5, 90; οἴκηνται vel κατοίκηνται 1, 142; 3, 57; 4, 51; 53; 5, 49; 7, 122; quæ corrigere non magis dubitavi quam διοίχηνται 4, 136, in διοιχέαται mutare. Incertum est περιεβεβλήατο 6, 24, de quo paullo post dicetur. Si tamen plusquamperfecto illo usus est Herodotus, περιεβεβλέατο potius scribendum erit ex regula ab Gregorio Cor. recte exposita, quæ non convellitur Homerico πεφοβήατο et si qua sunt similia quæ metro coacti dixerunt poetæ. Alia dubitatio de verbis est ἐπέπαυντο (1, 83; 7, 52) et ἐκδεδωρίευνται 8, 73, quorum prius Schweighæusero in ἐπεπαύατο mutandum videbatur, alterum ἐκδεδωρίδαται cum Valckenario scribendum erit, si quid librorum quorundam tribuendum lectionibus ἐκδεδωρίαται ἐκδεδωριᾶται ἐκδεδωριάτε. Ego utrumque intactum reliqui nec δίδονται (7, 134) et κατέστρωντο (8, 53) fore puto qui in δεδόαται et κατεστρώατο, formas inauditas, mutari velit. Idem de perfectis παρατέτανται apud Hippocr. vol. 4, p. 190, et σεσήμανται apud Lucian. De dea Syr. c. 48, aliisque nonnullis dicendum.

d) DE PRÆSENTIS ET IMPERFECTI PERSONA TERTIA PLURALIS IN εαται-εατο et υαται-υατο.

Quam perfecti in omni prope genere verborum propriam esse supra ostendimus terminationem in εαται, eadem ab Ionibus præsenti verborum quorundam est adhibita, quorum persona tertia in ανται ενται ειται ηνται exiens externam quandam cum perfecto similitudinem habet. Ex quo genere apud Herodotum sunt formæ magno exemplorum numero comprobatæ δυνέαται ἐπιστέαται cum imperfectis ἐδυνέατο ἠπιστέατο pro δύνανται ἐπίστανται ἐδύναντο ἠπίσταντο, et ἱστέαται ἱστέατο ἕαται ἕατο κέαται ἐκέατο τιθέαται ἐτιθέατο eorumque composita, pro ἵστανται ἵσταντο ἧνται ἧντο κεῖνται ἔκειντο τίθενται ἐτίθεντο: in quibus exprimendis raro tantum a recta norma aberrarunt librarii, ut προτίθενται in codicibus omnibus scriptum 2, 40, et codice uno excepto 4, 26. Recte vero παρετιθέατο et προτιθέαται in omnibus 1, 119, 133. Sed 7, 119, ubi nunc τιθέαται cum neutro plurali constructum legitur, præferenda videtur aliorum codicum scriptura τίθεται, ut ἤρτητο τὰ πράγματα 9, 68, e libris quibusdam supra correximus pro vulgato ἤρτηντο. De verbis in υμι unum tantum, ni fallor, in libris Herodoti servatum est formæ Ionicæ exemplum, ἐδεικνύατο 9, 58. Quod si recte scriptum est, et videtur recte scriptum esse, manifestum est verbis ἐπεδείκνυντο 7, 223, ἀπεδείκνυντο 9, 40, et si qua reperiuntur similia, velut πήγνυνται 4, 53, ἀπώλλυντο 2, 120, Ionicas restituendas esse terminationes υαται et υατο. Ἀπόλλυνται apud Lucian. De dea Syr. c. 47.

Reliquum est ut de præsenti et imperfecto in ονται οντο et aoristis formæ mediæ in αντο οντο dicatur, quibus ipsis quoque Ionica illa terminatio in εαται εατο interdum tributa est in codicibus. Est tamen horum exemplorum numerus, si cum ceterorum multitudine comparetur, tam exiguus, ut non videatur dubitari posse quin illa omnia librariorum debeantur interpolationibus, qui etsi frequentius peccant formas Ionicas in vulgares mutando, tamen etiam in contrariam partem aberrasse deprehenduntur formas quæ nunquam exstiterunt Ionicas fingendo, quales aliquoties supra notandæ nobis fuerunt. Sunt autem exempla illa hæc, ἐκδιδόαται ἀγέαται ἀπαγέαται pro ἐκδίδονται ἄγονται ἀπάγονται in uno codice Schellershemiano 2, 47 et 67; qui pariter κηδέαται pro κήδονται præbet 1, 209; quod κηδέανται scriptum in codice Passionei, si vera rettulit Wesselingius. Ἐβουλέατο 1, 4; 3, 143; quod vel ex ἐδεβουλέατο corruptum vel ex ἐβούλοντο, quod priore loco legitur apud Plut. Mor. p. 856, F, Herodoti verba afferentem; ἐγινέατο 1, 67, ubi libri optimi ἐγίνοντο; ἐγενέατο 2, 166; περιεγενέατο 1, 214, ubi tres, inter quos Sancroftianus, περιεγένοντο; ἀπεγραφέατο 5, 29; ἐναπενιζέατο 2, 172; ὑποδεκέατο tres codd. pro ὑπεδέκοντο 4, 167; ἐπυθέατο plerique 7, 172, ubi duo ἐπύθοντο, in quo paullo post c. 173 et 175 consentiunt omnes. Περιεβαλέατο Sancroftianus aliique nonnulli 6, 24, ubi alii περιεβεβλήατο: ut dubitari possit utrum περιεβάλοντο an περιεβεβλέατο scripserit Herodotus. Ἐσινέατο 7, 147, quod ἐσίναντο recte scriptum

in omnibus 8, 31. Denique, quæ paullo frequentiora sunt in codicibus, ἀπικέαται pro ἀπίκαται et ἀπικέατο modo pro ἀπίκατο modo pro ἀπίκοντο scripta.

Verbis contractis terminatio illa tribus tantum locis temere illata est, primo 1, 76, ubi quum ab Aldo ἐπειράατο editum esset vitiose, ex aliquot codicibus ἐπειρώατο ab aliis editoribus est correctum. Verum quum libri quidam optimi ἐπειρῶντο præbeant, non difficile est rectam revocare verbi formam ἐπειρέοντο. Alter locus est 5, 63, ubi quum librorum scripturam ἐμηχανέατο merito in dubitationem vocasset Matthiæ, duas proposuit conjecturas, ἐμεμηχανέατο et, quam vitioso isto ἐπειρώατο defendit, ἐμηχανώατο, posthabita quam ipse memorat ex 8, 7 et 52, vera forma verbi ἐμηχανέοντο, quam huic quoque loco reddi oportebat. Alia tertii loci conditio est 1, 68, ὅκως ἐπειρώατο ἀλλήλων, ubi nulla e libris annotata est lectionis diversitas præter ἐπειρέατο ex cod. Paris. uno, quod in ἐπειρέοντο mutandum foret, nisi huic loco aliquanto aptior esset optativus πειρώατο, quem restituendum esse bene vidit Schweighæuserus.

e) DE CONJUNCTIVO AORISTI PRIMI PASSIVI.

Aoristi hujus pariterque aoristorum βῶ εἰδῶ θῶ θῶμαι et στῶ ω in dialecto communi perispomenon in έω solvunt Iones in verbis et barytonis et contractis. Ex quo genere apud Herodotum sunt ἀπαιρεθέω p. 154, 11 (unde ἀποδεχθῶ p. 43, 26, et ἐπιμνησθῶ p. 73, 21, in ἀποδεχθέω et ἐπιμνησθέω sunt mutanda), ἑσσωθέωμεν p. 211, 18; αἱρεθέωσι p. 299, 1; ἀνδρωθέωσι p. 359, 24; ἐπιφανέωσι p. 248, 15; ἑσσωθέωσι p. 276, 29; εὑρεθέωσι p. 94, 2; νικηθέωσι p. 397, 16; ὁρμηθέωσι p. 14, 38; ὀφθέωσι p. 387, 14; συλλεχθέωσι p. 92, 6; 293, 24; συμμιχθέωσι p. 352, 43; φανέωσι p. 13, 8; ἐπιβέωμεν p. 335, 21; εἰδέω p. 178, 7 male vulgo εἰδῶ p. 107, 6; εἰδέωσι in fragmento Democriti apud Stob. Flor. 29, 88); προσθέω p. 37, 12; περιθέωμεν p. 160, 42; θέωσι p. 203, 34; ὑπερθέωμαι p. 246, 25; 320, 37; διαθέωνται p. 65, 18; ἐπιθέωνται p. 372, 31; ὑπεκθέωνται p. 386, 33 (cum optativo προσθέοιτο p. 16, 23; ὑποθέοιτο p. 384, 41); ἐξαναστέωμεν p. 215, 40. Similem solutionem aoristorum illorum personis iis quæ η perispomenon habent ab Ionibus adhiberi, velut εὑρεθέῃς pro εὑρεθῇς, Buttmanni (Gramm. vol. 1, p. 336) aliorumque grammaticorum opinio est, quod ad Herodotum attinet de nihilo ficta, nisi quis δεηθέῃ probet quod Bekkerus 4, 154, pro vulgato ὅτι ἂν δεηθῇ intulit, Suidæ (s. v. Βάττος) inductus scriptura δεηθείη, quæ ex δεηθῇ est depravata, quemadmodum 4, 196, πρὶν ἂν σφι ἀπισωθείη olim legebatur, ubi nunc ἀπισωθῇ e libris optimis est correctum. Recte igitur δεηθῇ legitur, ut p. 165, 7; 175, 57. Eademque forma in aliis omnibus hujusmodi aoristis servatur, ut ἐπαρθῇς p. 70, 49; ἐπειχθῇς p. 402, 26; 31; κατονοσθῇς p. 116, 54; μνησθῇς p. 363, 5; νικηθῇς p. 23, 20; φοβηθῇς p. 275, 3; ἀναγνωσθῇ p. 384, 11; ἀνενειχθῇ p. 391, 4; 401, 16; ἀποκληϊσθῇ p. 54, 40; ἀποπειρηθῇ p. 95, 27; ἀπορραγῇ p. 80, 51; δηλωθῇ p. 53, 4; διαβληθῇ p. 391, 5; ἐκπολεμωθῇ p. 155, 4; ἑλκυσθῇ p. 47, 45; 94, 51; ἐξενειχθῇ p. 99, 1; ἐπευρεθῇ p. 460, 11; ἑψηθῇ p. 200, 39; καρῇ p. 219, 4; κατατρωθῇ p. 137, 41; κατακαυθῇ p. 202, 46; κατακλυσθῇ p. 243, 49; κατακοιμηθῇ p. 186, 10; κομισθῇ p. 98, 4; κριθῇ p. 241, 14; μιχθῇ p. 66, 31, 51; 131, 29; 231, 46; ὀρθωθῇ p. 69, 145; παρευρεθῇ p. 142, 40; προσδιαλεχθῇ p. 149, 26; προσενειχθῇ p. 274, 44; σαπῇ p. 85, 47; σφαλῇ p. 365, 31; τιμηθῇ p. 241, 14; φανῇ p. 99, 29; 123, 13; 141, 33; 177, 38; ἀναβῇ p. 76, 10; ἐκβῇ p. 94, 24; 377, 16; ἀντιστῇ p. 336, 10; ἀποστῇ p. 420, 15; ὑποθῆται p. 315, 27; 416, 9.

f) DE AORISTI MEDII PERSONA SECUNDA SINGULARIS ET DE IMPERATIVO VERBI ἐπίσταμαι.

Aoristi primi medii personæ secundæ singularis terminatio Attica in ω ab Ionibus constanter in αο solvitur. V. Etym. M. p. 324, 11. Sic apud Herodotum ἀπεφήναο p. 335, 41; ἀπωρχήσαο p. 314, 19; 3; διεπρήξαο p. 152, 53; ἐβουλεύσαο p. 324, 28; ἐδέξαο p. 244, 25; ἐκτήσαο p. 329, 33; ἐμιμήσαο p. 143, 19; ἐργάσαο p. 14, 8; 102, 24; 273, 36; 333, 42; ἐφθέγξαο p. 273, 25; 346, 4; κατεχρήσαο p. 40, 27; προσεκτήσαο p. 171, 45; ὑπεθήκαο p. 325, 3: ex quibus satis, ut opinor, manifestum est ἐποιήσω, quod p. 412, 11 legebatur, in ἐποιήσαο mutandum fuisse.

Similis imperativi verbi ἐπίσταμαι forma est, qui apud Atticos ἐπίστασο vel ἐπίστω est, apud Iones ἐπίσταο, quod servarunt tres libri optimi apud Herodotum 7, 209, pro vulgato ἐπίστασο: unde ἐπίστασο ib. c. 29, in ἐπίσταο mutandum cum L. Dindorfio Thes. vol. 3, p. 1793, A, et ἐξεπίστασο 7, 39, in ἐξεπίσταο.

§ 19.

De conjugatione verborum contractorum.

Formas Ionicas verba contracta alias sibi proprias alias cum barytonis communes habent. De his quum supra sit expositum, ubi de con-

jugatione barytona explicabamus, de illis tantum dicendum nobis restat.

a) DE VERBIS IN έω.

Verborum in έω, quæ Attici in ῶ contrahunt, Iones (uno de quo infra dicam verbo excepto) formis utuntur solutis, quarum de una Heraclides apud Eustath. p. 1892, 38: τὸ παρ' ἡμῖν ἔπλει καὶ ἔρρει παρὰ τοῖς Ἴωσιν ἔπλεεν ἔρρεεν, ὡς τῆς ει διφθόγγου τεμνομένης παρ' αὐτοῖς εἰς ἄμφω ταῦτα, et de præsenti et imperfecto Greg. Cor. p. 395 sq. Earum paradigma quum ex vulgaribus grammaticorum libris peti possit, apponere supersedemus, satis habentes peccata quædam notasse librariorum, qui interdum formas invexerunt contractas, licet millenis in locis servaverint Ionicas solutas. Sic ἀγνοεῖν scribebatur pro ἀγνοέειν 2, 162; ἀποστερεῖ 6, 65; αὐχεῖτε 7, 103; βοήθει 7, 157 (sed ib. c. 159, βοήθεε), δηλῆται pro δηλέηται 4, 187; δυσθύμει 8, 100; ἐξηγῆται 6, 74; ἐξήρκει 7, 161; ἐπιμετρουμένου 3, 91; εὐνοεῖν 9, 79; κινεῖ 3, 80; μαρτυρεῖ 8, 94; μυεῖται 8, 65; ξυροῦντες 2, 65, et περιξυροῦντες 3, 8 (sed ξυρέονται 2, 66, et ξυρεῦνται 2, 36 et 37); περιποιῶσι 8, 76; ποθῇ 3, 36, ποιῇ 3, 69; ποιοῖ 2, 169, ποιοῖεν 5, 75 (sed ποιέοιεν 8, 25; 9, 104); ποιῆται 9, 45; ποιοῖτο 7, 48 (sed ποιέοιτο 8, 67); πολεμεῖν 5, 120; τηρεῖν 9, 104; χώρει 5, 72; ὤθει 3, 78. Aliis in locis utraque in libris forma est, velut 8, 26, ubi vulgatum θεωρεῖν ex duobus codicibus est correctum. Exemptum vero ab hac regula est verbum δεῖ (*oportet* vel *opus est*) ejusque infinitivus δεῖν una cum compositis ἐνδεῖ ἐνδεῖν καταδεῖ καταδεῖν, etc. quæ non solum apud Herodotum, sed etiam apud Hippocratem ceterosque scriptores Ionicos tam constanter forma contracta scribuntur ut vix unum alterumque solutæ exemplum in libris reperiatur, velut δέει apud Herodotum 3, 127; 8, 68; δέειν 8, 62: quæ correxi. Imperfectum vero ἔδεε est, non ἔδει, quod legebatur 2, 15; 3, 80; 7, 168. Nec δέεσθαι, quod legitur 5, 79, 80, in δεῖσθαι contraxisse videntur Iones, multoque minus δέειν *vinciendi* significatione dictum in δεῖν contrahi poterat, quod uno in loco Herodoti (1, 11) fecerunt librarii ἐνδεῖν scribentes et sæpius, quanquam non constanter, apud Hippocratem.

Optativi forma Attica in οιην, cujus exempla plura sunt apud Hippocratem (velut αἱμορραγοίη vol. 4, p. 112; ἀπωθοίη ib. p. 226, et cum var. lect. ἀπωθέοι p. 304; ξυνοσφαλοίη p. 132; ποιοίη p. 82), Herodotus in verbis contractis non magis usus est quam in barytonis. Nam quod 6, 36 legebatur ἐπειρησόμενος τὸ χρηστήριον εἰ ποιοίη (duo codices optimi ποιοῖ, alius ποιείη) τάπερ ... προσεδέοντο, ego ποιέῃ scripsi cum Dobræo ex usu Herodoti, cujus ignarus librarius aliquis ποιοίη interpolavit.

Syllabis εο et εου, ut in substantivorum et adjectivorum formis, de quibus supra diximus, ita in verbis quoque Iones et solutis et in ευ contractis usi sunt, velut καλέουσι ποιέουσι ἐκάλεον ἐποίεον ἐκαλεόμην ἐποιεόμην et καλεῦσι ποιεῦσι ἐκάλευν ἐποίευν ἐκαλεύμην ἐποιεύμην, in quibus formis exhibendis tanta est fluctuatio codicum ut certam qua earum usus regeretur normam indagare mihi non magis quam aliis contigerit. Hoc tamen non improbabiliter conjici posse mihi videtur, Iones, ut fert vivæ vocis natura ad contrahendas syllabas quam ad distinguendas procliviorìs, in communi sermone formas illas contractas potius quam solutas pronunciasse: scribentes vero alii fortasse solutas, alii contractas prætulerunt, alii denique utrisque promiscue usi sunt. Inter quos si fuit Herodotus, facile intelligitur nunquam ad liquidum perductum iri qua quoque in loco et quoque in verbo forma usus sit. Nam codicum in tali re fides plane nulla est.

b) DE VERBIS IN άω.

Verba in αω pleraque omnia literam α ex αω αο vel αου contractam in formas verbis in εω proprias εω εο vel εου mutatam habent in dialecto Ionica, velut ὁρέω ὁρέοντες ὥρεον ὁρέουσι et conjunctivus ὁρέωσι pro ὁρῶ ὁρῶντες ὥρων ὁρῶσι. Aliena tamen hæc diversarum conjugationum permutatio habita est ab verbo ἐῶ, cujus exempla plurima (ἐῶσι ἐᾶν ἐῶντες ἔων etc.) sunt apud Herodotum, et a monosyllabis velut κλῶ (κατέκλων 9, 62), κνῶ (cujus infinitivi tantum κνᾶν et aoristi ἐξέκνησα exempla apud Herodotum sunt), σῶ (σῶσι, i. e. σήθουσι, 1, 200), ψῶ (καταψῶσαν 6, 61), quæ nemo erit qui in ἐέουσι ἐέων ἐέοντος ἔεον κατέκλεον σέουσι καταψέουσαν, formas inauditas, mutari velit. Eadem haud dubie ratio verbi σμῶ est, cujus imperfectum ἐξέσμων legitur 3, 148, consentientibus libris et Hesychio, si ejus glossa ἐξέσμων ad hunc locum est referenda. Ἐξέσμων autem si scripsit Herodotus, non est verisimile eundem διασμέοντας scripsisse, quod nunc legitur 2, 37, ex aliquot codicibus partim hoc partim διασμέωντες præbentibus, sed διασμῶντες dicere debuit, quod in tribus aliis iisque optimis libris legitur. Ex quo sequitur Valckenarium quum 7, 209 corrigeret τὰς κεφαλὰς σμέονται (libri κοσμέονται), collato 4, 73, σμησάμενοι τὰς κεφαλάς· et 9, 109, τότε καὶ τὴν μίτρην κεφαλὴν,

etsi de verbo restituendo recte haud dubie judicavit, tamen in forma errasse, quæ σμῶνται potius esse debebat, quod ipsum quoque facile in κοσμέονται corrumpi potuit. Inter verba polysyllaba in άω præter ἐῶ unum tantum est quod non sine veri specie quadam ab conjugatione Ionica exemptum esse credi possit, νικῶ, quo licet sæpissime usus sit Herodotus, tamen nullum usquam formæ νικέω vestigium deprehenditur : quanquam fieri potest ut librariorum nos ludificetur in genuina verbi forma interpolanda constantia. Nam si νικέουσι recte legitur in fragmento Democriti apud Stobæum Flor. 43, 34, nulla probabilis ratio excogitari potest, cur eadem forma uti non potuerit Herodotus. Accedunt ad hoc alia quædam verba (velut ἀπαντῶ γελῶ ἐγγυῶ ἐρευνῶ λυσσῶ νωμῶ ὀφθαλμιῶ πεινῶ στυγῶ φυρῶ), quæ ipsa quoque in codicibus Herodoti constanter contracta reperiuntur : quibus tamen propter exemplorum paucitatem nihil est tribuendum. Quamobrem omissis his ego exempla formarum Ionicarum ab iis potissimum verbis petam, quorum major est exemplorum copia. Nam quum libri in his quoque verbis modo Ionicas modo vulgaris dialecti formas præbeant, non multum effici patet verbis quorum alterutram formam paucis tantum exemplis testatam habemus, sed majore opus esse numero, ex quo si vera hujus conjugationis forma cognita fuerit, etiam de rarioribus verbis et facilius et probabilius judicari poterit. Est autem omnium frequentissimum verbum ὁρᾶν. Hujus præsentis persona prima singularis et indicativi et conjunctivi est ὁρέω, servata in libris 1, 111; 7, 236; et ἐνορέω 8, 140, 2 (ubi codex Schellersh. ἐνορῶ), τολμέω 8, 77; sed obliterata 1, 207, ubi omnes τὸ ἂν ὁρῶ, quod ego ὁρέω scripsi.

Persona prima pluralis indicativi ὁρέομεν legitur 5, 40, et 9, 58, paucis tantum in libris in ὁρέωμεν vel ὁρῶμεν corrupta. Conjunctivi exempla ex Herodoto nulla mihi in promptu sunt. Eum tamen non alium esse posse quam ὁρέωμεν et per se manifestum est et tertia persona docet 9, 66 : ὅκως ἂν αὐτὸν ὁρέωσι, ubi ex uno codice Sancroftiano ὁρῶσι annotavit Gaisfordus. Rursus indicativi persona tertia ὁρέουσι est, quæ terminatio apud Herodotum ubique fere in έωσι vel in vulgarem formam ῶσι ab librariis est depravata. Sic ἐπορέωσι vel ἐπορῶσι 1, 124, ubi ἐπορέουσι restituit Schæferus. Τιμέωσι 2, 50; τιμῶσι 1, 134 bis; φοιτῶσι 2, 22; φοιτέουσι vel φοιτῶσι 3, 69. Utrobique φοιτέωσι unus codex Schellersh., quemadmodum idem 2, 60 συμφοιτέωσι cum aliis, pro quo quattuor libri συμφοιτῶσι : sed φοιτέουσι omnes 2, 66. Alio modo peccatum 4, 191, ubi librarii formam epicam κομόωσι intulerunt, quod in duobus libris optimis κομῶσι scriptum ego in κομέουσι mutavi (quod in libris excepto uno, qui κομόωσι, omnibus est, 1, 36 et in plerisque 4, 180, uno tantum κομέωσι unoque κομῶσι præbente), pariterque participii κομῶσαι 4, 168 rectam restitui formam κομέουσαι. Neque enim vereor ne quis κομόωσι imperfecti forma ἠγορόωντο 6, 11 defendi posse opinetur (quod verbum epicæ linguæ proprium ab Homero Il. Δ, 1 sumpsit Herodotus, ut alia nonnulla de quibus v. indicem alphabeticum s. v. Al.) aut Arrianeis κομόωντας κομάοντες ῥυπόωντες (Hist. Ind. p. 350, 351) et si qua reperiuntur similia in scriptis Ionicis recentioribus, quæ nunc non quæram utrum scriptoribus an librariis sint imputanda.

Participii formæ Ionicæ sunt ὁρέων ὁρέουσα ὁρέον et numero plurali ὁρέοντες ὁρέουσαι ὁρέοντα, in libris modo recte scriptæ modo cum vulgaribus commutatæ. Neque in eo non peccarunt librarii quod passim εω pro εου scripserunt, ut ὁρέωσι pro ὁρέουσι 1, 99; φοιτεῦσα pro φοιτέουσα 3, 119, in cod. Schellersh. ex conjectura librarii, qui plurima temere novavit, aut pro εο, ut φοιτέωντες in eodem codice 4, 172; ὁρέωντες pro ὁρέοντες 3, 159; 5, 75, et alibi non raro, τιμέωντες 5, 67. Literis εο in ευ contractis, quod rarum est in hoc genere verborum, εἰρωτεῦντας legitur 3, 62, ubi codex Sancroftianus εἰρωτῶντας, unde εἰρωτέοντας conjici posset, nisi vulgata scriptura imperfecti εἰρώτευν exemplis satis firmata esset.

Imperfecti persona prima singularis et tertia pluralis est ὥρεον, prima pluralis ὡρέομεν : quæ formæ toties servatæ sunt in libris, ut non videatur operæ pretium librariorum aliis in locis peccata perstringere. Terminatio in εον apud Herodotum interdum in ευν contracta reperitur in verbo εἰρώτευν ejusque compositis, velut 1, 158; 3, 140; 9, 89 et 93, ut aliis in locis, ubi librarii ἐπειρώτεων formam ex Ionica et Attica dialecto mixtam posuerunt, dubitari possit utrum ἐπειρώτεον an ἐπειρώτευν sit scribendum.

Optativi forma, quantum ex paucis modi hujus exemplis colligi potest, eadem est quæ apud Atticos. Sic ἐνορῴη 1, 89; νικῷεν 9, 69, 100.

Passivi præsentis et medii formæ Ionicæ sunt indicativi ὁρέομαι ὁρεόμεθα ὁρέονται, conjunctivi ὁρέωμαι ὁρεώμεθα ὁρέωνται, imperfecti ὡρεόμην ὡρεόμεθα ὡρέοντο, quæ ipsæ quoque non raro librariorum obscuratæ sunt erroribus, modo vulgaris dialecti formas inferentium modo lite-

ras ε et ω permutantium. Sic κοιμῶνται et κοιμέονται est in libris 2, 95; 4, 172, codicis vero Schellershemiani librarius, ut solet in hoc formarum genere ubique ω inferre, utrobique κοιμέωνται, quemadmodum ἀρέωμαι scripsit 3, 65 extr., ubi alii omnes ἀρέομαι. Conjunctivus διαιτώμεθα et πειρώμεθα in libris omnibus 4, 114 et 8, 100, pro διαιτεώμεθα et πειρεώμεθα. Imperfectum ἐμηχανῶντο ἐμηχανέοντο ἐμηχανέωντο est in libris 7, 172 et alibi non raro, ὁρμέωντο pro ὁρμέοντο 7, 88; ἠρῶντο in omnibus 8, 94, quod ἠρέοντο scribendum erat, ut καταρέονται editum 2, 39, ubi καταρῶνται codex Sancroft., καταρέωνται Schellersh., quod idem præbet 4, 184, ubi ceteri καταρῶνται. Formæ ex εο contractæ exemplum est ἀνιεῦνται 7, 236, ut διαιτεῦνται apud Hippocratem vol. 2, p. 68 et 72 ed. Littr.

Participii præsentis triplex in codicibus Herodoti terminatio reperitur, ώμενος εώμενος et, quæ multo rarior est, εόμενος. Earum primam, quæ est dialecti communis, alienam esse patet ab usu Herodoti, exceptis de quibus supra diximus verbis iis quibus formationem Ionicam omnino non adhibuit; quibus fortasse addenda βιώμενος et ἰώμενος, si quid codicum et Herodoti et aliorum scriptorum Ionicorum in forma vulgari consensui constanti tribuendum. Quæritur igitur an ceterorum verborum participia (velut αἰτιώμενος ἐπαιτιώμενος καταιτιώμενος ἀλώμενος ἁμιλλώμενος διαιτώμενος εἰρωτώμενος κοιμώμενος συγκοιμώμενος κτώμενος λωβώμενος μηχανώμενος μνώμενος ὁρμώμενος ἐξορμώμενος πειρώμενος ἀποπειρώμενος πλανώμενος σταθμώμενος τιμώμενος φυσώμενος) in εώμενος an in εόμενος sint terminanda. De quo ego ita sentio ut, licet vocalis longa, quam utcunque defendit Buttmannus Gramm. vol. 1, p. 500, multo quam brevis majorem a codicibus commendationem habeat, tamen brevem reliquarum hujus conjugationis formarum, de quibus supra est expositum, analogiæ solam convenire putem. De quo omnis dubitatio sublata foret, si certum haberi posset Herodotum 8, 130, scripsisse quod in libris omnibus legitur σταθμεύμενοι idque ab σταθμᾶσθαι derivari voluisse. Hoc enim quum non possit ex σταθμεόμενοι contractum haberi, manifestum genuinæ participii terminationis εόμενος documentum præberet. Verum quum alio in loco (2, 150) in libris plerisque σταθμεόμενοι, in aliis σταθμεώμενοι scriptum sit, et σταθμεύμενοι pro σταθμούμενοι dictum esse possit, de qua forma verbi v. § 21 s. v. Σταθμοῦσθαι, nihil illi σταθμεύμενοι tribuendum esse patet.

Imperativi præsentis ut activi, ita passivi conjugatio Ionica eadem est quæ Attica, excepto χρέο vel χρέω, de quo dicetur in indice alphabetico s. v. Χρᾶσθαι. In aliis omnibus vulgari forma usus est Herodotus, qui non solum ἰῶ et βιῶ dixit 3, 53; 9, 111, sed etiam μηχανῶ 3, 85; πειρῶ 8, 57, 143. Neque imperfecti personam secundam in εου solvit, sed contractam servavit formam, velut ἐμηχανῶ 8, 106.

Optativi persona tertia pluralis forma Attica est ῷντο. Iones vero ut in verbis barytonis terminationem οιντο et αιντο in οίατο et αίατο mutarunt, ita contractorum ex αω optativum in ῴατο terminarunt. Sic πειρῴατο apud Herodotum 4, 139; 6, 138, et ex emendatione Schweighæuseri 1, 68, ubi libri ἐπειρώατο, et ἀνιῴατο 4, 130. Ex quo manifestum est vitiose μηχανοίατο in libris scriptum esse 6, 46, quod in μηχανῴατο mutandum. Nam forma soluta si usus esset Herodotus, quum μηχαναοίατο dici non potuerit, saltem μηχανεοίατο scribere debuisset, quemadmodum λυπεοίατο dixit. Illud vero quod nunc legitur μηχανοίατο optativus foret non verbi contracti μηχανῶμαι, sed barytoni μηχάνομαι, quod nullum unquam fuit. Attica autem diphthongo ῳ usum esse Herodotum etiam singularis persona tertia docet, cujus exempla plura sunt, velut κοιμῷτο 3, 68; ὀπτῷτο 8, 137; πειρῷτο 8, 108; ἐκπειρῷτο 3, 135; σιγῷτο 3, 82. Male ἐξαπατέοιτο apud Lucian. De dea Syr. c. 27.

Aoristorum α longum in η constanter mutant Iones, βιηθῆναι βιήσασθαι αἰτιήσασθαι περῆσαι περήσασθαι πειρῆσαι πειρήσασθαι et alia omnia hujusmodi dicentes pro Atticis βιαθῆναι βιάσασθαι αἰτιάσασθαι etc. Eodem modo α longum præsentis et imperfecti et infinitivi præsentis in η mutatur ab Doriensibus ὁρῇς ὁρῇ ὁρῆτε ὁρῆν ὁρῆσθαι dicentibus (v. Ahrens De dial. Dor. p. 195 seqq.): quam rationem in formis verborum ζῆν κνῆν σμῆν ψῆν διψῆν πεινῆν μαλκιῆν χρῆσθαι adsciverunt Attici, de quo post alios dixit Buttmannus Gramm. vol. 1, p. 504. Iones vero dubitatur an longius progressi vocalium illarum permutationem in omnibus hujus conjugationis verbis admiserint. Ex quo genere sunt ἀνιῆσθαι ἀριστῆν βοῆν αὐδῆν διαιτῆν ὁρῆν ἐρωτῆν θυμιῆν ἰῆσθαι ὁρῆν ὁρῆσθαι πειρῆν πειρῆσθαι περῆν περῆσθαι πυριῆν πυριῆσθαι φοιτῆν φυρῆν φυσῆν, alia, quorum exempla non pauca apud Hippocratem, Aretæum aliosque leguntur, libris tamen sæpissime vulgares formas præbentibus: de quo amplius quærere a proposito meo alienum est, quum Herodotum nihil hujusmodi dixisse, sed in formis illis omnibus constanter litera α usum esse extra dubitationem positum videatur. Nam quod 4, 75 legitur θυμιῆται, ex quo Buttmannus l. c. p.

503 regulam finxit, α in η mutari post vocalem ι, id θυμιᾶται scribendum erat ex duobus optimis codicibus, ut βιᾶται ἱρᾶται κοιμᾶται ὁρμᾶται ἐπιτεχνᾶται σμᾶται διαιτᾶτο διαπειρᾶτο πειρᾶσθαι μηχανᾶσθαι ὁρᾶσθαι et alia plura apud Herodotum scribuntur. Non minus vitiosum est ἐκπηδέειν, quod pro ἐκπηδᾶν scriptum est in duobus optimis codicibus 8, 118, et ἐνδιαιτέεσθαι pro ἐνδιαιτᾶσθαι in iisdem ib. c. 41, quæ cum φοιτέεις comparari possunt, quod in epistola Thaleti supposita legitur apud Diog. L. 1, 43, ὁρέει apud Lucianum De dea Syr. c. 29, ὁρέεσθαι De astrolog. c. 21 (ubi libri plerique ὁράασθαι), ἰσορέης et ἰσορέῃ De dea Syr. c. 32 (sed ὁρῇ ib. c. 31, 32, 48), καθορέῃς apud Aretæum p. 12, C, προσεδόκεε (pro προσεδόκα) p. 78, A (quod comparandum cum ἠρώτεε apud scriptorem Vitæ Hom. c. 23, ubi duo codd. ἠρώτα, recte, nisi quod εἰρώτα potius scribendum); μηχανέεσθαι p. 75, A, quod μηχανάασθαι, qua forma Epici utuntur, scriptum apud Hippocr. vol. 4, p. 252 ubi μηχανᾶσθαι ex pluribus codicibus restitui debebat, licet ἀμφαφόωντα ἀμφαφόωσι ἐξεφαάνθη et alia hujusmodi Homeri exemplo dixerint Aretæus aliique scriptores recentiores.

c) DE VERBIS IN οω.

Verborum in οω Herodotus formis non usus est nisi contractis, ita ut conjugatio Ionica nihil plane differat ab Attica, nisi quod diphthongus ου præsentis et imperfecti quorundam verborum interdum cum ευ, quæ contractio propria est verborum in εω, permutata reperitur. Sic apud Herodotum δικαιεῦσι 1, 133; 2, 47; 3, 8; 4, 186 (et apud Lucian. De dea Syr. c. 54); δικαιεῦντος 9, 42; ἐδικαίευν 3, 79; 6, 15, 73, 138; 9, 19 et 26; ἐδικαίευ 1, 100; 3, 52; (sed ἐδικαίου omnes 3, 19;) δικαιεῦν pro δικαιοῦν in libris deterioribus 6, 82; (sed δικαιοῦν omnes ib. c. 86;) ἐδήιευν pro ἐδήιουν in duobus bonæ notæ codicibus 5, 89; ἀνδρευμένῳ 1, 123; ἀντιεύμεθα 9, 26; ἀντιεύμενοι 7, 139; (sed aliis in locis non paucis constanter per ου;) ἐναντιευμένου 7, 49; ἀξιεῦμαι 5, 126; ἀξιεύμεθα 9, 26; ἀξιεύμενος 1, 199; 7, 16; 9, 111; ἀποσιεύμενος 4, 154 et 203; σταθμεύμενοι 8, 30 (de quo supra dicebamus sub *b*); ἐδικαιεῦντο 3, 29; μισθεῦνται 3, 131 (sed ἐμισθοῦντο omnes 9, 34); οἰκηιεῦνται 3, 2; οἰκηιεύμενος 4, 148; ἐξομοιεῦντες 3, 24; ὁμοιεύμενος 7, 50 (sed ὁμοιούμενος omnes 1, 123); παρισεύμενος pro παρισούμενος in libris nonnullis 4, 166 et 8, 140; στεφανεῦνται 8, 59. Quibus locis tot obstant legitimæ formæ exempla, ut magnopere dubitari possit an diphthongus ευ in illis verbis omnibus non sit ab Herodoto profecta, sed pravæ debeatur sedulitati librariorum, cui illud quoque imputandum quod μαστιγέων in libris omnibus nunc legitur 1, 114, forma vitiosa pro μαστιγῶν. Non minus incerta et suspecta sunt quæ apud alios hujus dialecti scriptores reperiuntur verborum in οω in conjugationem in εω transeuntium exempla, velut δικαιέουσιν vulgo lectum apud Hippocratem vol. 3, p. 524 et 526, cui δικαιοῦσιν ex decem codicibus restituit Littréus, qui nollem servasset ἀποπληρέουσιν vol. 4, p. 192, ubi ἀποπληροῦσιν corrigendum, quod in duobus codicibus est adscriptum.

§ 20.

De verbis in μι.

De verbis εἰμί εἶμι τίθημι ἵστημι et δίδωμι quum in indice alphabetico dicturi simus, sola hoc loco attingenda nobis sunt verba in υμι, quorum Iones ut Attici duplici forma utuntur, altera in υω, cujus exempla non pauca apud Herodotum reperiuntur (velut ὀλλύεις δεικνύει δεικνύοντες ἐδείκνυε ἐζεύγνυε ἐπεζεύγνυον), altera in υμι (quam Attici veteres priori prætulerunt), velut ἀποδείκνυμι 2, 16 et 18; ἀποδεικνύναι 1, 125; ἐπόμνυμι 5, 106. In tertia persona pluralis codices Herodoti inter triplicem fluctuant terminationem, ῦσι ύουσι ύασι, velut δεικνῦσι δεικνύουσι δεικνύασι, quarum etsi nulla per se reprehendenda est, contracta tamen forma in ῦσι, qua Atticos quoque veteres usos esse scimus, ceteris duabus præstare et, si quid exemplorum numero est tribuendum, Herodoto ubique restituenda videtur. De formis passivis in υνται et υντο, quas Iones in υαται υατο solvisse videntur, v. § 18 *d*.

§ 21.

FORMARUM IONICARUM

INDEX ALPHABETICUS.

Ἀδελφός et ἀδελφή inserto ε dicuntur ἀδελφεός et ἀδελφεή pariterque in derivatis, ut ἀδελφεοκτόνος 3, 65. Feminini ἀδελφεή genitivus pluralis ἀδελφεέων est, male in libris ἀδελφεῶν scriptus, quod notavi § 9.

Ἀεθλέειν, ἀεθλεύειν, ἄεθλον, ἄεθλος, πεντάεθλος, ἀεθλοφόρος, ἀέκων: quæ omnia Attici αε in α longum contracto dicunt. Male ἄκοντας in libris Herodoti 4, 120.

Ἀείδειν, non ᾄδειν, et ἐπαείδειν, καταείδειν, pariterque ἐπαοιδή 1, 132, non ἐπῳδή. Contra κιθαρῳδός legitur 1, 23, et συνῳδόν 5, 92, p. 267, 36, ut ξυνῳδόν apud Aretæum p. 115. Quanquam hic ξυνᾴδοι quoque dixit p. 114 et ᾠδή p. 75. Ἀείδειν etiam Lucianus De dea Syr. c. 50:

sed ibidem ἄσματα, quod fortasse ἀείσματα scribendum, ut apud Herodotum 2, 79. Similiter Herodotus ἀείρειν potius dixisse videtur quam αἴρειν in præsenti certe et imperfecto. Aoristus vero ἦραν et ἀπῆραν est 9, 59; 6, 99.

Αἴ pro εἰ optantis semel dixit Herodotus 1, 27: αἲ γὰρ τοῦτο θεοὶ ποιήσειαν ἐπὶ νόον νησιώτῃσι, locos imitatus Homericos, qualis est Od. Υ, 236: αἲ γὰρ τοῦτο, ξεῖνε, ἔπος τελέσειε Κρονίων. Eadem particulæ κε ratio est, qua ipsa quoque uno tantum in loco usus est Herodotus 7, 159: ἦ κε μέγ' οἰμώξειεν ὁ Πελοπίδης Ἀγαμέμνων, Homeri ante oculos habens versum Il. Η, 125: ἦ κε μέγ' οἰμώξειε γέρων ἱππηλάτα Πηλεύς· quocum locum Herodoti jam Eustathius comparavit p. 670, 57. Similiter Aretæus versus Homerici particulam orationi suæ inseruit p. 27: ἔνθα δὴ ἀρετὴ δικαίδεται ἀνδρὸς ἰητροῦ, et versum integrum p. 102 et 110.

Αἰεί non est dubium quin constanter dixerit Herodotus, etsi librarii non raro ad Atticam formam ἀεί aberrarunt: quemadmodum καίειν et κλαίειν, non κάειν et κλάειν dixit. Exemptum vero ab lege illa ἀείναος adjectivum est (1, 93 et 1, 145), quod quum ne Epici quidem per diphthongum dixerint, nemo erit qui αἰείναος scribi velit apud Herodotum, cui ἀέναος potius, quod loco altero duo præbent libri optimi, utrobique est restituendum, pariterque Aretæo p. 54, ubi ἀένναον. Rectius fortasse diphthongus Ἀειμνήστου nomini adhiberetur, quod apud Herodotum 9, 64 et 72 vulgo legitur, nisi hoc ex aliis libris Ἀρίμνηστος potius scribendum esset, de quo videnda Wesselingii annotatio.

Αἱρέειν ejusque composita. Præteritum hujus verbi, quod ᾕρηκα et ᾕρημαι apud Atticos est, apud Herodotum ex more Ionum est ἀραίρηκα et ἀραίρημαι, in quo exprimendo passim peccarunt librarii, velut 4, 66, ubi libri ἀναιρηκότες excepto uno, qui ἀραιρηκότες, unde recte correctum ἀναραιρηκότες, et 3, 65, 126, ubi ὑπαραιρημένος et ἀπαραιρημένος in παραιρημένος corrupta sunt in pluribus codicibus.

Ἀΐσσω, non ᾄσσω. Sic προεξαΐσσοντες 9, 62. Male vero διῆξε 4, 134, quod διήϊξε scribendum erat.

Ἀκινάκης. Hujus vocabuli Ionicam formam ὠκινάκης commentus est grammaticus in Etym. M. p. 48, 31: ἀκινάκης· — Ἡρόδοτος δὲ διὰ τοῦ ω ὠκινάκης φησί· εἰκός ἐστι κατὰ τροπὴν τοῦ α εἰς ω, ὡς ἀκή ἀκύς καὶ ὠκύς· ἢ παρὰ τὸ ὠκὺς καὶ τὴν ἀκὴν γίνεται ὠκινάκης. Similiter Suidas: Ὠκινάκης οὐδ' ἄλλως Ἀττικόν, ἀλλὰ Ἡρόδοτος οὕτω λέγει τὸν ὠκινάκην. Contra quos Wesselingius ad 7, 54 recte monuit α non posse in ω mutari nisi crasis accedat cum articulo ὁ ἀκινάκης ὠκινάκης, cui quum locus non sit p. 200, 52, quo uno loco nominativus legitur apud Herodotum, nihil aliud relinquitur quam ut scriptura codicis alicujus vitiosa deceptus sit grammaticus. Nam quod Wesselingius conjecit p. 201, 1, ubi nunc τῷ ἀκινάκεϊ legitur, τὠκινάκεϊ scriptum fuisse, nihilo probabilius esse puto quam si quis ibidem paullo post τοῦ ἀκινάκεος in τὠκινάκεος mutaret, quod τἀκινάκεος potius dicturus erat Herodotus, quemadmodum τἀνθρώπου et τἀληθέος dixit. Illud vero, quod ipsum quoque Wesselingius proposuit, ut p. 336, 23, Περσικὸν ξίφος, τὸ (rectius alii libri τόν) ἀκινάκεα καλεῦσι, τὠκινάκην scriberetur, fieri plane non potest. Neque enim τό, quod illic pronomen est relativum, crasin pati potest, quæ propria est articuli τό. Ad declinationem quod attinet, duplex exstitit forma, altera primæ declinationis ἀκινάκης ἀκινάκεω ἀκινάκῃ ἀκινάκην, qua Plato, Xenophon aliique usi sunt, altera tertiæ declinationis, quæ constanter restituenda Herodoto, ἀκινάκεος p. 201, 9; ἀκινάκεϊ p. 201, 1; 417, 37; ἀκινάκεα p. 170, 51; 203, 2; 336, 23; 459, 23; ἀκινάκεας p. 174, 27; 339, 11; 451, 20: quibus in locis libri partim primæ declinationis formas præbent ἀκινάκῃ ἀκινάκην ἀκινάκας, consentiunt vero omnes in genitivo ἀκινάκεος.

Ἀμφισβασίη, Ἀμφισβατέω. V. Διπλήσιος.

Ἀνά. Præpositionem ἀνά ante literas β et π in ἀμ more poetarum mutat in compositis ἀμπαύεσθαι ἀμπαυστήριος ἀμβῶσαι et, qua forma vulgaris quoque dialecti scriptores uti solent, ἄμπωτις, servat vero in aliis, ut ἀναβάλλειν ἀνάβασις ἀναβιβάζειν ἀναβλαστάνειν ἀναπείρειν ἀναπιμπλάναι etc. Quanquam suspicio est plura in his esse in quibus formam præpositionis monosyllabam obliterarint librarii.

Ἁνδάνειν. Aoristus hujus verbi constanter est ἕαδον, imperfectum vero duobus in locis (7, 172; 8, 29) ἥνδανε, duobus aliis (9, 5 et 19) ἑάνδανε scriptum, quæ librariorum, non Herodoti inconstantia est, qui ubique aut ἥνδανε scripsit, quod Buttmannus Gramm. vol. 2, p. 114 ed. Lob. probabat propter similitudinem quæ ipsi videbatur imperfecti Ionici ὥρων, aut, quod mihi verisimilius videtur, ἑάνδανε.

Ἀρρωδέειν, καταρρωδέειν et ἀρρωδίη, pro ὀρρωδεῖν, κατορρωδεῖν et ὀρρωδία constans est apud Herodotum. Apud Hippocratem, Aretæum et Lucianum hæc per ο scribuntur.

Αὖτις et Αὐτιγενής dixit Herodotus, non αὖθις et αὐθιγενής forma Attica, ad quam sæpius aberrarunt librarii.

Αὐτώδης pro αὐθάδης dixisse Iones testatur Apollonius Dysc. De pronom. p. 354, C. Apud Herodotum 6, 92, αὐθαδέστερον.

Βορέης. Trium hujus nominis casuum exempla Herodotea Βορέης Βορέω Βορέην ab librariis non raro in Βορῆς Βορέω Βορῆν sunt mutata contra dialecti normam, quam ego constanter sum secutus. De genitivo dictum § 9.

Βυσσός quod Ionibus tribuit scholiasta Aristoph. Ran. 138, dixit Herodotus 2, 96; 3, 23, nusquam βυθός.

Βωθέειν. Vide § 4.

Γίνομαι et Γινώσκω, quibus formis veteres quoque Epici usi sunt, constanter dixisse Herodotum extra dubitationem positum videtur, quanquam librarii Atticas formas γίγνομαι et γιγνώσκω passim intulerunt. Explicatius hanc quæstionem tractavi in Thesauro vol. 2, p. 621. Compositi ἀναγινώσκειν, ubi persuadendi significationem ex usu Ionico habet, aoristus Atticis non usitatus ἀνέγνωσα est, quo sæpius usus est Herodotus, velut 1, 68; 1, 87; 3, 61.

Γόνυ in casibus trisyllabis per diphthongum scribitur, velut γούνατος 2, 80; γούνατα 2, 80; γουνάτων 9, 76; γούνασι 4, 152. Eadem haud dubie nominis δόρυ δούρατος declinatio est, velut δούρατα 1, 79, licet in codicibus plerumque per ο scriptum sit, ut p. 242, 4; 332, 47; 343, 8; 354, 28; 377, 37; 381, 3; 446, 12. Compositum δοριάλωτος legitur 8, 74; 9, 4.

Γῶν. V. Ὦν.

Δεικνύναι. Aoristum, futurum et præteritum exempto ι ab Ionibus dici annotavit Greg. Cor. p. 432. Cujus formæ tot sunt apud Herodotum exempla quum de verbo simplici δέξαι et δέξειν tum de compositis (ἀναδέξαι ἀναδεχθῆναι ἀποδέξαι ἀπεδέδεκτο ἀπεδέχθη διαδέξαι ἐπιδέξαι καταδέξαι προδέξαι ὑποδέξαι) et substantivis ab aoristo derivatis (ἀπόδεξις ἐπίδεξις), ut vix dignum memoratu sit codices uno alteroque in loco in scripturam per diphthongum consentire (velut 4, 79; 6, 61; 8, 137; 9, 82), manifesto errore librariorum, quem pridem notavit Koenius in annot. ad Gregorium.

Δέκεσθαι pro δέχεσθαι in verbo simplici et compositis constanter scriptum apud Herodotum. Nulla hujus formæ exempla exstare videntur in codicibus Hippocratis, nec frequentia in aliorum scriptis reperiuntur, velut δέκεσθαι apud Arrian. Hist. Ind. p. 342 extr. ed. Gron. et ὑποδέκομαι p. 335, et constanter in Luciani libellis Ionicis.

Δένδρον. De tribus hujus nominis formis, δένδρον δένδρεον δένδρος, prima, quæ usitata Atticis est, nusquam usus esse videtur Herodotus, qui Homeri sequi exemplum maluit ubique δένδρεον dicentis. Tertiæ formæ unum est exemplum idque ne satis certum quidem 6, 76, ubi nunc ex duobus codicibus legitur ἀναβὰς ἐπὶ δένδρος, pro quo plerique δένδρου, unus δένδρον· unde δένδρεον scribendum, quemadmodum in eadem locutione 4, 22 legitur sine ullo librorum dissensu. Alia dativi δένδρεσι ratio est 2, 138, qua forma Attici quoque scriptores utuntur, licet nominativo δένδρος abstineant: v. L. Dindorf. in Thesauro vol. 2, p. 991.

Διξός et Τριξός ab Ionibus pro δισσός et τρισσός dicitur. Utriusque adjectivi plura apud Herodotum exempla sunt. Nulla mihi ex aliis scriptoribus in promptu sunt harum formarum exempla. Vitiosum est δισσέοισι apud Aretæum p. 7, quod διξοῖσι scribendum.

Διπλήσιος et reliqua hujusmodi adjectiva numeralia (ut πενταπλήσιος 6, 13; ἑξαπλήσιος 4, 81) et πολλαπλήσιος per η ab Ionibus proferuntur, quod de διπλήσιος annotavit Apollon. Dysc. in Bekkeri Anecd. p. 545, licet formæ Atticæ διπλάσιος et πολλαπλάσιος α breve habeant. Ionica mensura Eratosthenes quoque usus est in epigrammate apud Archimed. p. 22 ed. Basil.: εἰ κύβον ἐξ ὀλίγου διπλήσιον, ὦ 'γαθέ, τεύχειν | φράζεαι. Nam sic editionis Basil. scriptura διπλάσιον ex cod. Flor. est correcta. In libris Hippocratis et Aretæi Attica forma regnat librariorum, ut opinor, arbitrio. Contraria ratione in aliis quibusdam vocabulis α breve ab Ionibus positum est pro η Atticorum. V. Greg. Cor. p. 444 seqq. Nam λέλαμμαι pro λέλημμαι, λάξομαι et λάξις (non λᾶξις, ut apud Greg. Cor. p. 534) pro λήξομαι et λῆξις, μεσαμβρίη et urbis nomen Μεσαμβρίη (ap. Herodot. 4, 93; 6, 33; 7, 108) pro μεσημβρία dixerunt, ἀμφισβητέω in ἀμφισβατέω mutarunt, quod annotavit Suidas et ex libris optimis Herodoto est restitutum 9, 74 et ex Origene (C. Cels. 3, p. 463) 4, 14. Substantivum ἀμφισβασίη, quod ipsum quoque librarii in codicibus plerisque in ἀμφισβησίη corruperunt, legitur 4, 14; 8, 81.

Διπλόος. Masculina hujus adjectivi forma legitur 6, 104, διπλόον θάνατον· unde neutrum plurale διπλᾶ, quod legebatur 2, 148; 8, 87, in διπλόα mutavi. Femininum διπλῆ in διπλέη solvisse videntur Iones, fortasse ut ab substantivo διπλόη discernerent. Nam χάρις διπλέη consentientibus libris omnibus legitur 3, 42. Quo indicio διπλέην scripsi 5, 90 et διπλέας 3, 28, ubi libri διπλῆν et

διπλῆς librariorum arbitrio, qui manifestum temeritatis suæ indicium ipsi quamvis inscii reliquerunt 6, 72, ubi quum Herodotus χειρῖδι πλέῃ ἀργυρίου scripsisset, quod felici conjectura restituit Wesselingius, illi autem syllabis male divisis hoc pro χειρὶ διπλέῃ accepissent, hic quoque formam contractam invexerunt, χειρὶ διπλῆ, quæ per codices omnes est propagata.

Δόρυ. V. Γόνυ.

Δύνασθαι. Aoristus, qui apud Atticos veteres ἠδυνήθην est, apud Herodotum, ut apud Homerum, ἐδυνάσθην est, qua forma Xenophon quoque et vulgaris dialecti scriptores interdum usi sunt.

Δύο, non δύω, cum Atticis dixit Herodotus, si quid librorum auctoritati est tribuendum, quæ in hac quæstione exigua est, quum veteres o breve et longum scriptura non distinxerint: contra δυώδεκα dixit, ut veteres Epici non raro, et δυωδεκαπόλιες 7, 95, non δώδεκα cum Atticis, neque, ut opinor, δυοκαίδεκα p. 164, 2; 417, 62. Genitivus δυοῖν est cum nomine duali, ut δυοῖν ὁδοῖν παρεουσέων 1, 11: cum plurali δυῶν (quam formam Ionibus tribuit Eustath. p. 802, 28, etsi non ab his solis usurpatam esse Tabularum Heracleensium exempla docent) locis pluribus, in quibus librarii partim δυῷν (cum iota subscripto) δυοῖν δυεῖν scripserunt. Dativus cum nomine plurali est δυοῖσι 1, 32; 7, 104, cujus formæ exemplum aliud est apud Aretæum p. 10, 1. Nisi hoc ex δοιοῖσι corruptum. Nam δοιοὶ χιτῶνες dixit Aretæus p. 61, 17 et δοιαὶ ὄσχιες 64, 57. Alia ejusdem corruptelæ exempla memoravi in Thesauro vol. 2, p. 1717. Denique notandum δύο indeclinabile apud Herodotum cum genitivo plurali 8, 82, cum dativo 7, 149.

Compositum σύνδυο legitur apud Herodotum 4, 66.

Ἐείκοσι et Ἐέργω, formæ epicæ, paucis quibusdam in locis olim lectæ, nunc codicum auctoritate sunt remotæ, qui εἴκοσι et ἔργω præbuerunt.

Ἐθέλειν centenis locis scriptum servarunt codices: non infrequens tamen etiam θέλειν, quæ forma priori posthabenda apud Herodotum.

Εἶαρ. Εἴαρος pro ἔαρος dixit Lucianus De dea Syr. c. 49. Apud Herodotum vero 7, 162, ἔαρ scribitur, recte an secus non liquet.

Εἶναι. Hujus verbi conjugatio ab Atticorum consuetudine his formis differt. 1° Εἰμέν pro ἐσμέν; 2° ἔα ἔας ἔατε pro ἦν (eram) ἦσθα ἦστε. 3° Imperfecti forma frequentativa ἔσκον. 4° Conjunctivo ἔω (ut παρέω 4, 98), cujus persona tertia pluralis ἔωσι interdum in ὦσι mutata in codicibus, et optativo ἔοι (ἐνέοι 7, 6 et 125), cujus tamen non constans usus est, quum multo frequentius εἴη reperiatur. Tertia persona pluralis modo εἴησαν est, ut p. 74, 13; 376, 33; 389, 9; 390, 2; 430, 1, modo εἶεν, ut p. 56, 22; 288, 43; 434, 47. 5° Participio ἐών ἐοῦσα ἐόν pro ὤν οὖσα ὄν, et adverbio ἐόντως pro ὄντως. Imperfecti formas ἦς vel ἦεν et ἔην, quæ paucis olim in locis legebantur, ex Epicis temere ab librariis Herodoto esse illatas jam Struvius notavit Quæstion. 1, p. 20. Nec Lucianus ἔην dixit, sed ἦν: v. § 22 ad p. 737, 46. Eadem alius formæ ratio, ἔασι, quæ recte legitur in oraculo 1, 66, et frequens est apud Aretæum, male vero in codice uno pro εἰσὶ illata est Herodoto 1, 125. Neque epico ἔμμεναι usus est Herodotus, quod apud Lucianum legitur De dea Syr. c. 4, 14, 17, 33, 35, et frequentatum ab Aretæo est, qui adeo ἀπελθέμεναι pro ἀπελθεῖν dixit p. 4 extr., θέμεναι pro θεῖναι p. 104 extr. et 130. Non minus alienum ab usu Herodoti est ἔσσεται, quod apud Lucian. legitur De dea Syr. c. 19, 20, 25. De augmento imperfecti ἦσαν vel ἔσαν supra diximus § 15.

Ἕνεκα præpositionis duæ tantum in codicibus Herodoti formæ reperiuntur, εἵνεκα et εἵνεκεν, cæque ante consonantes pariter atque vocales. Ego ubique εἵνεκεν scripsi, formarum Ionicarum εἶτεν et ἔπειτεν analogia commendatum. Apud Lucianum τοὔνεκα pro τοῦ ἕνεκα, de quo v. § 22 ad p. 742, 54.

Εἵνυσθαι pro ἕννυσθαι dictum ex composito cognitum est ἐπιείνυσθαι 4, 64. Nam verbi simplicis nulla apud Herodotum exempla sunt.

Εἶπα quum simplex tum in verbis compositis, infinitivus εἶπαι et participium εἴπας toties apud Herodotum leguntur, ut aoristi secundi quæ ferebantur exempla, εἶπον εἰπεῖν εἰπών, vel invitis libris corrigere non dubitaverim. De participio recte præcipit Greg. Cor. p. 481: τῇ εἰπὼν οὐ χρῶνται, ἀλλὰ τῇ εἴπας μετοχῇ ἀορίστου πρώτου, προφέροντες ὡς τύψας. Intactum vero reliqui imperativum εἰπέ 3, 35; 5, 111; 7, 47, 103, 234; 8, 68, 1, et ἄπειπε et πρόειπε 1, 155, quum forma εἰπόν vel ut alii scribunt εἶπον, cujus omnino rarissimus usus fuit, consulto abstinuisse videatur Herodotus. Aoristi primi formæ mediæ plura apud eum exempla reperiuntur de verbo composito ἀπείπασθαι. Aoristi passivi, qui apud Atticos ἐρρήθην est, forma Ionica εἰρέθην est 4, 77, 156; 7, 184; 8, 119, libris inter hanc scripturam et εἰρήθην et ἐρρήθην fluctuantibus.

Εἴρεσθαι, cujus verbi aoristo tantum secundo utuntur Attici ἠρόμην et ἐρέσθαι, frequens apud Herodotum et simplex et compositum ἐπείρεσθαι, et ἐπανειρόμενος 1, 91. V. Buttmann. Gramm. vol. 2, p. 179 ed. Lobeck. Bene tamen tenendum nulla usquam apud Herodotum inveniri exempla formarum quæ præsentis propriæ sunt, εἴρομαι (quod Homerus dixit Il. A, 553) εἴρεται εἴρονται, sed omnia ita esse comparata ut significationem habere possint aoristi. Futurum εἰρήσομαι est, non ἐρήσομαι, pluribus testatum exemplis compositi ἐπειρησόμενος 1, 67, 158; 4, 161; 6, 35, 52, 135; 7, 148. Male igitur ἐπερησομένους scribitur 1, 174. Nihili est ἐπειρεόμενος quod olim lectum 3, 64 non debebat defendi a Buttmanno. Recte nunc ex aliquot codicibus ἐπειρόμενος legitur.

Ἐκεῖνος. Hujus pronominis formam Ionicam κεῖνος esse testatur præter alios Apollonius Dysc. De pronom. p. 333. Utraque forma, prout metrum postulat, utuntur poetæ epici, lyrici et tragici. Apud Herodotum vero tot sunt formæ trisyllabæ exempla ut hoc vocabulum in iis esse censeam quorum formam Atticam Ionicæ prætulerit Herodotus. Itaque ubique ἐκεῖνος scripsi pariterque ἐκείνως, non κείνως, et ἐκεῖθεν edidi pro κεῖθεν 1, 122, et κἀκεῖθι pro καὶ κεῖθι 2, 122, quemadmodum ἐκεῖσε, non κεῖσε dixit Herodotus. Et ἐκεῖνος constanter apud Lucianum. V. § 22 ad p. 736, 43.

Ἐνεῖκαι. V. Φέρω.

Ἐπεάν constanter apud Herodotum, nusquam ἐπήν, cujus exempla multa sunt apud alios hujus dialecti scriptores. Male ἐπήν libri nonnulli 4, 134. Contra ἤν dixit Herodotus, nusquam ἐάν.

Ἐπείτε pro ἐπεί usitatissimum Herodoto annotavit Gregor. Cor. p. 412: Τό τε πλεονάζει παρ' αὐτοῖς καὶ παρέλκει. Ἡρόδοτος « ἐπεί τε ἐγένοντο ταῦτα » ἀντὶ τοῦ ἐπεὶ ἐγένοντο.

Ἔπειτεν pro ἔπειτα ab Herodoto dictum esse gravissimum testem habemus Ælium Dionysium apud Eustath. p. 1158, 38: Ἀττικὰ μὲν τὸ εἶτα καὶ ἔπειτα· τὰ δὲ εἶτεν καὶ ἔπειτεν Ἰακά· διὸ καὶ παρ' Ἡροδότῳ κεῖνται. Particulæ simplicis εἶτεν nulla apud Herodotum exempla reperiuntur: compositæ ἔπειτεν rara quidem, sed certissima in codicibus vestigia supersunt, ut non dubitaverim Herodoto suam ubique reddere formam, expulso Attico ἔπειτα. Eodem modo μετέπειτεν scripsi 1, 25; 7, 7 et 197.

Ἐπίστιος. V. Ἱστιᾶν.

Ἐπιτήδεος una cum compositis suis et derivatis exempto ι dicitur pro ἐπιτήδειος. Quod annotavit Gregor. Cor. p. 473. Apud Hippocratem constanter ἐπιτήδειος.

Ἔργειν et composita (ἀπέργειν ἐξέργειν ἐσεργνύναι κατέργειν) pro Attico εἴργειν, et ἐρκτή pro εἱρκτή. Male vulgo κατειργνῦσι 4, 69, et διείργειν libri præter unum omnes 1, 179; ἀπείργουσα 9, 68. De augmento omisso v. § 15.

Ἑρμῆς. V. § 9.

Ἔρσην Iones dixerunt pro ἄρσην.

Ἐ., non εἰς, quum in præpositione simplici tum in vocabulis cum ea compositis ab Herodoto dictum esse certum haberi potest, licet librarii interdum εἰς intulerint. Eadem adverbii ἔσω ratio est, quod aliquot in locis male εἴσω scriptum erat.

Ἕσσων in codicibus Herodoti fere constanter scribitur pariterque ἑσσοῦν, qua verbi forma Iones pro Attico ἡττᾶν usi sunt. Recte igitur Schæferus adverbium ἧσσον, quod olim quibusdam in locis legebatur, in ἕσσον mutavit. Apud Hippocratem et Aretæum ἥσσων et ἧσσον.

Ἕψειν. Vitiosa imperfecti forma ἕψει legebatur 1, 48, ubi veram restitui ἧψε. Ejusdem generis vitia ab L. Dindorfio notata in Thesauro vol. 3, p. 2603, 2635, sunt ἐνείχεε et ὤφλεε, quæ legebantur 1, 118; 8, 26, et ἤχθεε in versu Hermesianactis apud Athen. 13, p. 598, A, quod ἤχθεν scribendum.

Ἔωθα et plusquamperfectum ἐώθεα pro Atticis εἴωθα et εἰώθειν dixit Herodotus.

Ἑωυτοῦ et reliqui casus pro ἑαυτοῦ pariterque ἐμεωυτοῦ et σεωυτοῦ pro ἐμαυτοῦ et σεαυτοῦ. Originem hujus formæ notum est ab genitivo esse repetendam ἕο αὐτοῦ, ἐμέο αὐτοῦ, σέο αὐτοῦ, in quo crasi Ionica literæ οα in ω contrahuntur. Conf. Apollon. Dysc. De pronom. p. 354, ubi ἐμωυτοῦ scriptum.

Ζόη. Legitima hæc est substantivi forma, qua Attici quoque veteres usi sunt, ab librariis non raro in ζωή mutata, de quo dixi in Thesauro vol. 4, p. 55.

Ζώειν tot apud Herodotum exemplis est munitum ut non dubitari possit quin hac forma sola uti ei placuerit, quod non attendentes librarii uno alteroque loco ad communis dialecti formam aberrarunt ζῶσι et ζῶντες scribentes, velut 2, 69; 4, 23 et 103, vel ζῆν 5, 6: τὸ ζῆν ἀπὸ πολέμου, quod ζώειν scripserat Herodotus, ut ἀπὸ θήρης ζώοντες dixit 4, 22 et alia similia. Compositum διέζωον est 3, 25; ἐπέζωσε 1, 120. Similis verbi forma ἱδρώειν est, qua Lucianus utitur De dea Syr. c. 10, 17.

Ἠέλιος in libris quibusdam 4, 40, male scri-

ptum pro ἥλιος, qua forma sola utitur Herodotus. Lucianus vero ἠέλιος prætulit : de quo dixi § 22 ad p. 741, 52.

Ἠώς, gen. ἠοῦς, accus. ἠῶ (quem tamen ἠοῦν potius scribendum esse ostendimus § 11) dixit Herodotus, non ἕως. Recte igitur 4, 40, ubi libri omnes τὸ πρὸς τὴν ἕω, ἠῶ restituendum esse Schweighæuserus quamvis dubitanter conjecit. Adjectivum ab hoc nomine derivatum ἠοῖος scribitur 4, 100 et 160, quod tertio quoque loco 7, 157 restituendum fuit, ubi ἠῷος in libris scriptum.

Θεᾶσθαι. Hujus verbi Herodotus quattuor usus est temporibus, præsenti, imperfecto, aoristo et futuro, quarum formas adscivit Homericas. Nam præsentis participium apud eum est θηεύμενος (a forma θηέομαι, quæ cum Dorica θαέομαι comparanda est), imperfectum ἐθηεῖτο ἐθηεῦντο, aoristus ἐθησάμην θησάμενος, futurum θήσεαι: librarii vero his quoque formis plus uno in loco vulgares substituerunt, θεώμενος pro θηεύμενος, θεήσασθαι pro θηήσασθαι, θεήσεαι pro θηήσεαι scribentes. Imperfectum ἐθηεῖτο, quod in codicibus (1, 10; 4, 85; 7, 56) partim ἐθηῆτο scriptum est, dubitari potest an ἐθηέετο potius sit scribendum, quod jam Schæferus restitui voluit.

Vocalem brevem Herodotus servasse creditur in substantivis θέητρον (6, 21) et θεηταί (3, 139), nisi hoc θηηταί scribendum : quam formam, satis jam munitam Homerico θηητήρ, annotavit Hesychius, qui θηητής per θεωρός est interpretatus. Et θηητός legitur apud Aretæum p. 122 extr. Facilius credam Herodotum, qui θέης ἄξιος dixit 1, 25; 9, 25, adjectivum ἀξιοθέητος, cujus multa apud eum exempla reperiuntur, sic maluisse pronunciare quam ἀξιοθήητος.

Θρασυδήϊος. V. Μήων.

Θῶμα, Θωμάζω (et Ἀποθωμάζω), Θωμάσιος, Θωμαστός pro θαῦμα, θαυμάζω etc., utrum dixerit Herodotus an diphthongo Ionica usus θωῦμα vel θώϋμα scripserit a multis est dubitatum. Nam codices etsi hoc nomen ejusque derivata plerumque per ωυ scripta exhibent, tamen etiam alterius scripturæ satis frequentia sunt exempla. Mihi antiquam Ionicæ dialecti formam θῶμα esse videri in Thesauro significavi vol. 4, p. 258, eamque præter Hesychium annotarunt grammatici in append. ad Gregor. Cor. p. 654, 668, 998. Alteram formam, servatis adeo punctis diæreticis, θώϋμα, defendere studuit Struvius in Quæstionum de dialecto Herodoti specimine tertio, *gravissimam* vocans Gregorii Corinthii (p. 419) et Eustathii (p. 482, 39; 563, 21) auctoritatem, quam levissimam esse multorum pridem cognitum est et pudendorum, quos novitii isti magistri commiserunt, errorum exemplis. Itaque his auctoribus nihil aliud efficitur, quam scripturæ per ωυ exempla in codicibus illorum temporum exstitisse. Idem tamen Struvius τρῶμα probat, rejicit τρώϋμα, cujus non minus frequentia quam de θώϋμα ejusque derivatis exempla nos esse habituros credibile est, si æque frequens illius usus esset.

Ἴδμεν pro Attico ἴσμεν constanter ab Herodoto dictum, et sæpissime quidem in formula τῶν ἡμεῖς ἴδμεν : raro in uno alteroque libro in ἴσμεν mutatum, ut 2, 12 : τὴν δὲ Λιβύην ἴδμεν ἐρυθροτέρην γῆν, ubi duo codd. ἴσμεν. Suspectum est οἴδαμεν, quod legitur 2, 17; 7, 214, et συνοίδαμεν 9, 60. Numeri singularis persona secunda οἶδας est 3, 72, et tertia pluralis οἴδασι 2, 43. Quæ Attici οἶσθα et ἴσασι potius dicere solent.

Ἰέναι. Hujus verbi conjugatio ab Attica non differt nisi eo quod Herodotus ἤϊα ἤϊε ἤϊσαν (et in compositis ἀπήϊσαν προσήϊσαν) dixit pro Atticis ᾖα ᾔει ᾖσαν.

Ἱέναι. Hujus verbi formæ ab Atticorum usu discrepantes hæ sunt: 1° ἱεῖ pro ἵησι, ut ex compositorum exemplis cognoscitur ἀνιεῖ 2, 113; 3, 109; 4, 28, 125 (ubi vulgatum ἀνίει ex duobus codicibus correctum), 152; ἀπιεῖ 4, 157; 5, 107; 6, 62 (ubi var. lect. ἀπίησι); ἐξιεῖ 1, 6, 180; 2, 17; 6, 20; 7, 124; κατιεῖ, 5, 16. Huic formæ accurate respondet conjunctivi forma ἀπιῇ, in qua libri omnes consentire videntur 4, 190. Ex quo sequi videtur tertiam personam pluralis ἀπιέωσι vulgo scriptam 7, 226, in ἀπιῶσι esse mutandam duorum optimorum codicum auctoritate, in quibus ἀφίωσι scriptum; 2° ἱεῖσι pro Attico ἱᾶσι. Sic ἀνιεῖσι 2, 36; ἀπιεῖσι 1, 194 (ubi var. lect. ἀπιᾶσι) et 4, 69 : unde correxi ἀπιᾶσι, quod legebatur 2, 41; ἐξιεῖσι 2, 87; ἐσιεῖσι 7, 109. (Vulgaris forma ἐνιᾶσι et ἀπιᾶσι apud Lucianum De dea Syr. c. 49, 58, 60.) 3° μεμετιμένος (i. e. μεθειμένος) 5, 108; 6, 1; 7, 229. Sed ἀνειμένος 2, 167; 7, 103; 4° ἀνέωνται (i. q. ἀνεῖνται) ex codice uno restitutum 2, 165, ubi vulgo ἀνέονται. Id Buttmannus Gramm. vol. 1, p. 541, cum præteriti forma activa ἀφέωκα comparavit, memorata a grammatico in Bekk. Anecd. p. 470, unde passivum ἀφέωνται, quod Suidas ex Evang. Matthæi 9, 2, attulit, sed ab antiquioribus scriptoribus usurpatum esse excerpta ex Herodiano in Etym. M. p. 176, 50, proposita arguunt. — Participii ἀπιέμενος forma vitiosa ἀπιεύμενος ex

aliquot codicibus male a quibusdam illata 3, 109. In recta scriptura libri consentiunt, 7, 122.

Ἰθύς pro communi εὐθύς dixit eademque forma in derivatis et compositis, ut ἰθύνειν et ἰθυμαχίη, usus est. Male igitur codices optimi εὐθὺ Βοιωτῶν 8, 38, ubi recte vulgo ἰθύ.

Ἴκελος, quod adjectivum ex poesi epica in prosam Ionum transiit, et προσίκελος in codicibus aliis sic, aliis εἴκελος et προσείκελος scribuntur. Poetæ epici utraque forma usi sunt, εἴκελος scribentes ubi syllaba longa, ἴκελος ubi brevi opus esset. Ego apud Herodotum ἴκελος et προσίκελος prætuli. Vide 3, 81; 8, 8; 2, 12; 3, 110; 4, 61, 177.

Ἱρός cum derivatis et compositis omnibus ut) ἱρᾶσθαι ἵρεια ἱρήϊον ἵρηξ ἱρουργίη ἱροφάντης ἱρωσύνη καλλιρέειν) extrita quam communis forma ἱερός habet litera ε et ι producto ab Ionibus dicitur: v. Gregor. Cor. p. 475. Et rectam scripturam plerumque servarunt librarii, excepto verbo καλλιρέειν, quod fere constanter καλλιερέειν scripserunt, velut 6, 76; 7, 113, 134; 9, 38, 96. Ceterum formæ Ionicæ ἱρός aliquis etiam apud poetas scenicos Atticorum usus fuit, cujus exempla pleraque librariorum obliteravit imperitia: de quo dixi in Thesauro vol. 4, p. 544.

Ἱστάναι. Hujus verbi formæ ab Atticorum usu his modis discrepant. 1° Præsentis indicativi et imperfecti personam tertiam singularis ab forma ἱστάω sumpsit Herodotus: nam ἱστᾷ dixit 4, 103, et imperfectum ἵστα 2, 106; 6, 61; κατίστα 6, 43. Ex quo sequitur ὑπίστησι et ἐνίστη, quæ in libris leguntur 2, 102, et 5, 16, in ὑπιστᾷ et ἐνίστα mutanda fuisse, quemadmodum ἐνεπίμπρη, cujus verbi ratio est eadem, 1, 17, in ἐνεπίμπρα mutandum. Alias præsentis formas ab ἵστημι duxit, ἱστᾶσι ἀπιστᾶσι ἐπιστᾶσι, ἱστάναι κατιστάναι, ἀπιστάς, et imperfectum ἵστασαν ἵσταντο. Infinitivi forma epica ἀπιστάμεναι libris pluribus illata 1, 76, pro ἀπιστάναι apud Herodotum non magis ferenda quam ἑστάμεναι in codicibus plerisque 1, 17, ubi ἑστάναι recte codex Mediceus et Suidas s. v. Γύγης.

2° Perfecti pluralis personæ secundæ forma vitiosa προεστέατε vulgo lecta 5, 49, et frustra defensa a Buttmanno Gramm. vol. 2, p. 29, veræ cessit codicum optimorum scripturæ προέστατε. Recte vero habet persona tertia κατεστέασι 1, 176, 200; 2, 70, 84. Male igitur ἑστᾶσι scribitur 1, 4; 8, 122; ἀπεστᾶσι 1, 155; διεστᾶσι 8, 98; et ἐνεστᾶσι 1, 179. Contrario vitio ἀνιστέασι pro ἀνιστᾶσι 5, 71.

Participium est ἑστεώς multis comprobatum exemplis verbi simplicis et compositorum ἀπεστεώς ἐνεστεώς ἐπεστεώς κατεστεώς συνεστεώς et συνεστεώσης 1, 74, ita ut nemo facile sibi persuasurus sit Herodotum uno loco (8, 79) συνεστηκότων, uno (7, 142) συνεστηκυῖαι scripsisse: quæ in συνεστεώτων et συνεστεῶσαι sunt mutanda, pariterque corrigenda κατεστηκότων 6, 140; ἑστηκυῖαν 2, 126; ἀνεστηκυίη 5, 29.

Ἱστιᾶν pro ἑστιᾶν, ἱστίη pro ἑστία, ἱστιητόριον pro ἑστιατόριον, ἐπίστιος pro ἐφέστιος dixit Herodotus: in quibus formis exprimendis paucis tantum in locis lapsi sunt librarii, velut 2, 100; 5, 20; 6, 86; 4, 7, 135. Ionicam formam, quæ communis huic dialecto cum Dorica est, testantur Etym. M. p. 382, 41, et Eust. p. 280,17.

Καλλιρέειν. V. Ἱρός.

Κέεσθαι. Diphthongum ει verbi κεῖσθαι et compositorum in εε solvit Herodotus quattuor in formis, κέεται ἐκέετο κεέσθω κέεσθαι, quibus diphthongum sæpissime intulerunt librarii. Κεῖνται in κέαται solvitur, ἔκειντο in ἐκέατο. Formis solutis etiam ceteri scriptores Ionici usi sunt, quanquam in horum quoque codicibus magna fuit librariorum inconstantia. Κέαται quod pro κέεται aliquoties apud Lucianum legitur et Aretæum p. 107, scribarum est peccatum, quod non debebat scriptoribus ipsis imputari a Buttmanno Gramm. vol. 1, p. 566. Non minus vitiosæ sunt formæ ξυγκέονται apud Aretæum p. 20, συγκέενται p. 55, et quod plane absurdum est ἐπικέηνται p. 85. Neque ἐγκεόμενος non suspectum est, quod legitur p. 91 extr. et 124 bis. Nam apud Herodotum certe aliosque diphthongus in participio servatur non mutata. Mira secundæ personæ forma est πρόσκεαι (pro πρόσκεισαι) in epistola Thaletis apud Diog. L. 1, 44, quæ comparari potest cum κατάκειαι in hymno Hom. in Merc. 254.

Κεινός pro κενός, non κενεός, quod male in libris quibusdam scriptum 8, 28; unde κεκεινωμένα correxi 4, 123, pro vulgato κεκενωμένα.

Κεῖνος. V. Ἐκεῖνος.

Κῇ, κοῖ, κοῦ, κῶς, κοῖος, κόσος et reliqua hujus stirpis v. § 1.

Κληδών, formam Homericam, librarii Herodoto intulerunt 5, 72, ubi scribendum fuit κληδόνι, in qua forma libri consentiunt 9, 91 et 101.

Κληΐειν forma Ionica soluta pro κλείειν vel quod Attici veteres dixerunt κλῄειν frequens apud Herodotum in compositis ἀποκληΐειν ἐγκληΐειν ἐκκληΐειν παρακληΐειν περικληΐειν συγκατακληΐειν συγκληΐειν (συγκεκληϊμένην 7, 129, ubi libri multi συγκεκληϊσμένην male, quemadmodum ἐκκληϊζόμενοι scriptum erat in veteribus

editionibus 1, 31, ubi nunc ἐκκληϊόμενοι e libris optimis legitur). Plusquamperfectum passivi ἀπεκεκλέατο (alii ἀποκεκλέατο) legitur 9, 50, quod ἀπεκεκληίατο scribendum. Nam κεκλέατο non hujus verbi, sed verbi καλέειν plusquamperfectum est. Sic κεκλέαται pro κέκληνται 2, 164. Substantivi κληΐς pro κλείς vel κλῄς unum apud Herodotum exemplum est 5, 108, ubi Κληΐδες τῆς Κύπρου promontorii nomen memoratur.

Κρέσσων et Μέζων Iones pro κρείσσων et μείζων dixerunt.

Λαγχάνειν. Futurum hujus verbi apud Atticos λήξομαι est, apud Iones λάξομαι, α brevi. Id apud Herodotum semel legitur 7, 144. Idem substantivo λάξις, quod λῆξις Attici dicunt, bis usus est 4, 21. Pravo accentu λᾶξιν apud Gregor. Cor. p. 534.

Λαμβάνειν. Quattuor sunt hujus verbi tempora, quorum formæ ab Atticis differunt. Nam perfectum activi non εἴληφα est, sed λελάβηκα (cum plusquamperfecto λελαβήκεα), qua forma Eupolin quoque alicubi usum esse annotavit grammaticus in Crameri Anecd. Oxon. vol. 1, p. 268; perfectum passivi λέλαμμαι (α brevi), quod Attici plerumque εἴλημμαι, rarius λέλημμαι dixerunt. Sic præter alios Sophocles memoratus a grammatico Crameri l. c., qui addit τὸ τρίτον λέληπται, τὸ πληθυντικὸν Ἰακῶς λελήφαται· ex quibus verbis non potest colligi λελήφαται apud scriptores Ionicos lectum esse. Aoristus primus passivi est ἐλάμφθην et futurum medium λάμψομαι. Adjectivum verbale, quod Atticis ληπτέος est, Iones λαμπτέος formarunt. Sic καταλαμπτέος 3, 127. Et φοιβόλαμπτος pro φοιβόληπτος 4, 13.

Ληός. Tres hujus nominis formæ in codicibus Herodoti reperiuntur, λαός λεώς ληός: vid. var. lect. ad 1, 22; 2, 124, 129; 4, 148; 5, 42; 8, 136. Quarum una vera habenda est ληός, comparanda cum νηός pro ναός ab Ionibus dicto, quam libri optimi servarunt 5, 42; et ipsum illud λεώς commendat, quod aliis in locis posuerunt librarii male interpretati veterum scripturam codicum ΛΕΟΣ. Accedunt ad hæc grammaticorum non contemnenda testimonia, Herodiani in Epitome Arcadii p. 36, 24, λαός καὶ ληός ponentis, Hesychii Ληόν per ἔθνη καὶ ὄχλον interpretantis, et grammatici in Crameri Anecd. Oxon. vol. 1, p. 267, 7: τὸ λαός ἄτρεπτον ἔμεινε παρ' Ὁμήρῳ, καίτοι τῇ μεταγενεστέρᾳ Ἰάδι (id est scriptoribus Ionicis post Homerum) τραπέν· « Ληὸν ἀθρήσας » Ἱππῶναξ. Diversas in nominibus propriis cum λαός compositis rationes secutus est Herodotus. Nam Λαοδάμαντος et Λαοδίκης nominum formas Epicorum usu sancitas et Λεωπρέπεος Simonidis carminibus celebrati servavit non mutatas, nec Λαφάνους nomen (6, 127), cujus aliud exemplum est in inscr. Acarnaniæ apud Bœckh. vol. 2, n. 1794, a, b, alia forma induere voluit. Contra Λαβώταν, nomen Spartanum, quod mutata tantum terminatione Λαβώτην dixit Xenophon Hell. 1, 2, 18, in Λεωβώτην mutavit, de quo diserte monuit Pausan. 3, 2, 3, non Ληβώτην, qua forma utitur auctor inscriptionis apud Bœckh. vol. 2, n. 2268, eodemque modo Λεωκήδης scripsit 6, 127; Λεωφόρος 1, 187; Λεωσφέτερος 9, 33. Λευτυχίδην vero, Spartanorum regem, Λευτυχίδεα dixit, mira nominis forma, quæ non ex Λεωτυχίδεα, sed ex Λεοτυχίδεα contracta esse potest. Nominum in λαος exeuntium forma Attica usus est in λεως. Sic Μενέλεως 2, 113, 116, 118, 119 (cum adjectivo Μενελάϊος λιμήν 4, 169), Ἀρκεσίλεως 4, 159-165 (plural. Ἀρκεσίλεως τέσσερας 163), Ἀρχέλεως 7, 204 (sed Ἀρχέλαοι tribus Sicyoniæ nomen 5, 68), Ἡγησίλεως 7, 204, Χαρίλεως 3, 145.

Λούειν. In hujus verbi formatione cum Atticis consentire videtur Herodotus. Nam λοῦνται legitur 1, 198 (ubi et duo optimæ notæ libri λούονται); 4, 75; λοῦσθαι 3, 124; ἐλοῦτο 3, 125; ex quo sequitur λουόμενοι, quod legitur in libris 3, 23, in λούμενοι esse mutandum.

Μαζός an μαστός dixerit Herodotus dubitatur. Prioris formæ tria reperiuntur exempla (2, 85; 4, 202; 9, 112), quorum in duobus posterioribus libri plures alteram præbent formam μαστός, in qua omnes consentiunt 3, 133; 5, 18. Hæc igitur constanter restituenda videtur, non μαζός, quod librarii ex Homero ut alia multa invexerunt Ionici usus ignari, cujus testem habemus grammaticum in Crameri Anecd. Oxon. vol. 1, p. 443, 18: σεσημείωται τὸ μαζός, ὅτι μονογενὲς ὂν ὀξύνεται· μήποτε οὖν ἀναλογιώτεροι οἱ Ἴωνες μαστὸν λέγοντες.

Μέγαθος pro μέγεθος et ὑπερμεγάθης pro ὑπερμεγέθης dixit. Librarii etsi in his quoque vocabulis interdum ad communis dialecti formas aberrarunt, de quo dixerunt Wessel. ad 1, 51, et Koen. ad Greg. Cor. p. 468, in universum tamen Ionicas satis diligenter servarunt.

Μέζων, μεζόνως. V. Κρέσσων.

Μείς pro μήν, forma ab Homero usurpata, quam dialecto Æolicæ tribuit Eustath. p. 1174, 19, legitur apud Herodotum 2, 82, et Hippocr. p. 256, 1: ἐν τοῖς ἕνδεκα μησὶ μείς ἐστι. De dativo μησί in μήνεσι corrupto diximus § 11.

Μεμετιμένος. V. Ἱέναι.

Μένειν et composita dixit Herodotus, non μίμνειν, quod sæpissime, etsi non constanter, apud Aretæum legitur et apud Lucian. De dea Syr. c. 29. Utraque forma poetæ epici usi sunt.

Μεσαμβρίη. V. Διπλήσιος.

Μετέπειτεν. V. Ἔπειτεν.

Μήων pro Μαίων est 1, 7; et Μηΐονες (vel Μηΐόνες : nam de accentu dissentiunt grammatici) 7, 74 et 77, ubi præferenda videtur aliorum librorum scriptura Μηόνες, quæ exemplis Homericis commendatur. Similis diphthongi mutatio in nomine Θρασυδαῖος est, quod Θρασυδήϊος scriptum 9, 58.

Μιμνήσκειν. Imperativus præteriti passivi, qui apud Atticos μέμνησο est, μέμνεο est apud Herodotum 5, 105, nisi libri fallunt : quam formam ex Orphei Lith. 603 et epigrammate Anth. Pal. Append. 855 memoravit Lobeckius ad Buttmanni Gramm. vol. 2, p. 244. Plusquamperfecti ἐμέμνητο forma soluta ἐμεμνέατο apud Herodot. 2, 104.

Μνέα forma soluta pro μνᾶ. Vide § 9.

Μοῦνος pro μόνος dixerunt Iones omnes pariterque in derivatis et compositis, quorum exempla apud Herodotum sunt μουνοῦν, μουναρχέειν μουναρχίη μούναρχος, μουνογενής, μουνόκωλος, μουνόλιθος, μουνομαχέειν μουνομαχίη, μουνόφθαλμος, μουνοφυής.

Νεηνίης et νεηνίσκος pro νεανίας et νεανίσκος.

Νεοάλωτος in libris plerisque legitur 9, 120, ubi præferendum νεάλωτοι, quod in aliis est et apud Eustath. p. 1728, 35. Alia ratio adjectivi πεντάετης, quod Herodotus 1, 136 Homeri exemplo prætulit Attico πεντέτης, et φρέοικος 4, 46, qua forma jam Hesiodus usus est.

Νέειν (Accumulare) præsentis nulla apud Atticos exempla sunt, duo apud Herodotum, qui ἐπινέουσι dixit 4, 62, et περινέειν 6, 80. Aoristi vero νῆσαι forma Homerica νηῆσαι legitur 1, 50, et περινηῆσαι 2, 107 bis, contra περινήσας 4, 164; συνένησε 1, 34; συννήσας 1, 86; 7, 107 : unde illis quoque in locis νῆσαι et περινῆσαι, quod libri nonnulli præbent, præferendum judico. Perfectum συννενέαται (pro συννένηνται) legitur 4, 62.

Νηός pro ναός dixit Herodotus, ut ληός pro λαός, eodemque modo προνήϊον 1, 51, et προνηίη Ἀθηναίη 1, 92; 8, 37, 39 : quam eandem esse quæ vulgo προναία dicatur observavit Harpocratio s. h. v., qua forma, olim a multis addubitata, hodie inscriptionum veterum auctoritate extra dubitationem posita (v. Curtium ad Inscr. Delph. p. 78), præter alios usi sunt Æschines in oratione contra Ctesiphontem p. 69, ab Harpocratione citatus, et Æschylus Eum. 21, quemadmodum περίναιος et σύνναιος pro περίναος et σύνναος dicitur : quæ comparavit Franckius in annot. ad Inscrr. Richteri p. 150.

Νηῦς. Hujus nominis declinatio Ionica hæc est, νηῦς νεός νηί νέα, plur. νέες νεῶν νηυσί νέας. Frequentia in his formis peccata librariorum, qui nominativi et dativi forma decepti νηός νῆα νῆες et νῆας scripserunt : de quo dixit Schweigh. in Lexico vol. 2, p. 125. Accusativi pluralis formam Ionicam annotavit Gregor. Cor. p. 400 : τὰς νῆας νέας λέγουσι συστέλλοντες τὸ η εἰς ε.

Νοέειν. Aoristus νοῆσαι et perfectum νενόημαι ab Ionibus in νῶσαι et νένωμαι contrahuntur : de quo diximus § 4.

Νοσσεύειν. Νενοσσευμένα forma ab Atticorum usu, de quo videndus Phrynichus p. 208 edit. Lobeck., aliena legitur 1, 159, quæ nihil caussæ esset cur in dubitationem vocaretur apud Herodotum, nisi νεοσσιάς et νεοσσιέων legeretur 3, 111, ubi nulla e libris annotata scripturæ discrepantia est præter νοσσιέων ex editione Aldina. Parum enim verisimile est alia verbi alia substantivi forma uti placuisse Herodoto. Quamobrem recte judicasse Portum puto, qui νενεοσσευμένα restituit.

Νοῦσος Herodotus ceterique scriptores Ionici præeuntibus poetis epicis constanter dixerunt pro νόσος, pariterque adjectivum ἄνουσος scriptum apud Herodotum 1, 32 : verbi vero νοσέω vocalis simplex tanta constantia, ut videtur, in libris est servata, ut vix ulla relicta sint vestigia diphthongi, velut νουσέων apud Aretæum p. 81, B, cujus discriminis rationem probabilem excogitare ego non possum. Quamobrem diphthongum ubique restituendam censeo et verbo νουσέω et ceteris derivatis, velut ἀνόσως ἐπινόσως, νούσημα et νουσηρός (quæ apud Hippocratem et Aretæum modo sic modo per vocalem simplicem scribuntur), quemadmodum μοῦνος et οὔνομα diphthongum communem habent cum derivatis et compositis suis omnibus.

Ξεῖνος pro ξένος ejusque derivata et composita omnia per diphthongum ab Ionibus dicuntur, velut ξεινίζειν ξεινικός ξείνιος ξεινοκτονέειν et πρόξεινος, quod πρόξενος scriptum olim 8, 136, consentientibus, ut videtur, codicibus, qui alibi non raro hoc quoque in nomine servarunt diphthongum; quæ ne a nominibus propriis quidem aliena est habita, velut Τιμόξεινος 8, 128.

Ξυνός, qua forma veteres Epici constanter et de Tragicis Æschylus et Sophocles aliquoties usi

sunt, apud Herodotum quoque aliquot in locis legitur, longe frequentius tamen κοινός et composita ἐπίκοινος et ἀνακοινοῦσθαι. Poetæ lyrici utraque forma usi sunt, prout metro commodum esset.

Ὀγδώκοντα. V. § 4.

Ὀδμή ab Ionibus pro ὀσμή dici testatur præter alios Phrynichus p. 89 ed. Lob. : ὀσμή χρὴ λέγειν διὰ τοῦ σ· διὰ γὰρ τοῦ δ ὀδμὴ Ἰώνων. Παρανομεῖ γοῦν Ξενοφῶν εἰς τὴν πάτριον διάλεκτον ὀδμὴ λέγων. Apud Herodotum præter ὀδμή legitur etiam adjectivum δύσοδμος 3, 112.

Οἰδοῖον pro αἰδοῖον dictum Ionibus tribuere videtur Orion in Etym. M. p. 31, 2. Apud Herodotum constanter αἰδοῖον, ut 2, 48, 51, 102, 104, 106; 3, 103, 149.

Οἰκέναι pro ἐοικέναι. Οἶκα οἴκασι οἰκώς οἰκός satis diligenter servata sunt in codicibus Herodoti : de quo dixit Schweighæuserus in Lexico vol. 1, p. 186. Recte igitur οἰκότως quoque pro vulgato olim εἰκότως 2, 25, ex aliquot optimæ notæ libris jam ab Wesselingio restitutum.

Ὀπέων, εωνος, forma Ionica pro ὀπάων, ονος, servata in libris 9, 50, 51; unde eandem restitui 5, 111, ubi libri in ὀπάων consentiunt. V. § 11.

Ὁρτή et ὁρτάζειν pro ἑορτή et ἑορτάζειν frequens apud Herodotum aliosque hujus dialecti scriptores. Formæ Ionicæ unum in poesi Attica exemplum superest Ionis tragici apud Athen. 6, p. 258 F: ἐνιαυσίαν γὰρ δεῖ με τὴν ὁρτὴν ἄγειν· nam sic codicis scripturam ἑορτήν emendavi. De qua correctione immerito, ut opinor, dubitavit Meinekius in Exercit. in Athen. I, p. 22, qui quod unicum hoc esset Ionicæ formæ apud Tragicos exemplum, transpositis vocabulis numerisque minus elegantibus scribere maluit, ἐνιαυσίαν γὰρ τὴν ἑορτὴν δεῖ μ' ἄγειν. Cui conjecturæ, quæ mihi quoque in promptu erat, alteram consulto prætuleram. Nam si Euripidi Electr. 625, forma Æolica ἔροτις semel uti licuit, quidni Ionica semel uti licuerit Ioni? Adjectivum ἀνεόρταστος legitur in fragmento Democriti apud Stob. Flor. 16, 21. Quod ἀνόρταστος scribendum videtur.

Οὐ particulæ formis præter hanc ipsam usus est Herodotus duabus οὐκ et οὐκί pro Attico οὐχί : nam tertiæ οὐχ locus non fuit, quum literas tenues ante spiritum asperum in asperas non mutet.

Οὔκων. V. Ὦν.

Οὔλυμπος montis nomen in libris plerisque per diphthongum scribitur (1, 36, 43, 56; 7, 74, 129, 173) uno excepto loco 7, 128, eodemque modo Οὐλυμπιηνοί 7, 74. Quo indicio suspicari licet reliqua quoque hujus stirpis nomina, Ὀλυμπιάς Ὀλυμπίη Ὀλυμπικός Ὀλύμπιος Ὀλυμπιονίκης et Ὀλυμπιοδώρου nomen (9, 21), omnia per diphthongum esse scribenda.

Οὔνομα ejusque derivata (οὐνομάζειν οὐνομαίνειν οὐνομαστός) ab Ionibus per diphthongum scribuntur, quæ nominibus propriis quoque Ὀνομάκριτος 7, 6, et Ὀνομαστός 6, 127, restituenda videtur. Nam quum in nominibus cum ξένος compositis forma Ionica ξεῖνος adsciscatur, nulla excogitari ratio potest, cur non idem factum sit in nominibus cum ὄνομα compositis. Οὔνομα cum articulo conjunctum sæpissime in libris recte scriptum τὸ οὔνομα, aliis tamen in locis non paucis librarii crasin Atticam intulerunt τοὔνομα, quæ locum non habet in forma vocabuli Ionica. Quamobrem ubique τὸ οὔνομα scripsi. Difficilior de augmento verbi ὀνομάζειν et compositorum (ἐπονομάζειν μετονομάζειν προσονομάζειν) quæstio est. Nam codices Herodoti inter triplicem fluctuant temporum præteritorum scripturam, modo ὀνόμασα ὀνόμασται etc., modo eadem per ω vel ου scripta exhibentes. Ac prima quidem scribendi ratio manifesto falsa est : nam augmentum si omittere placuit Herodoto, necessario οὐνόμαζον οὐνόμακα οὐνόμασα οὐνόμασμαι dicere debuit. Itaque hoc solum quærendum relinquitur, utrum augmentum an diphthongus Ionica potior visa sit Herodoto. Ego augmentum prætuli, quod majorem a libris auctoritatem habere videbatur : quanquam non diffiteor alteram quoque scripturam habere quo commendetur. Nam quum Herodotus verbis Ionicæ linguæ propriis, qualia sunt ἀγινέειν ἀναισιμοῦν ἀρρωδέειν ἀρτέεσθαι ἑσσοῦν, augmentum nusquam videatur adhibuisse, idem ei placere potuit in verbo οὐνομάζειν et, cujus ratio eadem, οὐρίζειν. Hujus enim verbi aoristus οὔρισε et οὔρισαν, non ὤρισε ὥρισαν, scriptus in libris omnibus 3, 142; 6, 108.

Οὖρος, ὁ, pro ὅρος, ὁ, mutato propter diphthongum spiritu dixerunt Iones, pariterque in derivatis οὐρίζειν οὔρισμα ὅμουρος πρόσουρος προσόμουρος (nisi hoc ex ὅμουρος vel πρόσουρος corruptum est 4, 173) et reliquis omnibus. Non minus certum est οὖρος, τὸ, pro ὄρος, τὸ, constanter dictum esse, ut vix operæ pretium sit notare codices Herodoti tribus quattuorve in locis in ὄρος consentire.

Οὕτω non solum ante consonantes, sed etiam ante vocales dixit Herodotus. Quæ lex quum satis diligenter servata in codicibus sit, pauca

formæ οὕτως ante vocalem positæ exempla, quæ vulgo ferebantur, correxi.

Πιέζειν. Participium πιεζόμενος in codicibus nonnullis πιεζεύμενος scriptum 3, 146; 6, 108; 8, 142. Nihil tribuendum paucis his locis, quibus major obstat alterius formæ exemplorum numerus. De quo dixi § 16.

Πιμπλάναι. Vitiosa hujus verbi forma ἐμπιπλέει legitur 7, 39, ubi duo codices ἐμπιπλεῖ (ut vulgo apud Hippocr. p. 464, 27) vel ἐπιπλεῖ, recte alius ἐμπιπλᾷ, quam scripturam confirmat Stobæus Flor. 20, 46, ubi vulgo quidem ἐμπίπλη, sed codex optimus ἐμπίπλα, quod ἐμπιπλᾷ est, ut ἱστᾷ pro ἵστησι dixit Herodotus. Non magis ferri potest ἐπιμπλέατο vel ἐπιπλέατο, quod vulgo lectum 3, 88, in ἐπίμπλατο mutavi, ut 3, 108, e libris correctum pro vulgato ἐπιμπλέετο. Accedunt ad hæc exempla formarum in libris omnibus recte scriptarum ἀναπίμπλαμεν 6, 12; ἐμπιπλᾶσι 4, 72; πίμπλασθαι 3, 84; ἐμπιπλάμενος 1, 112; 8, 117, et conjunctivus πίμπληται 7, 37. Ex quibus manifestum est conjugationem hujus verbi apud Herodotum eandem esse quam verbi ἱστάναι. Apud Hesiodum quod legitur πιμπλεῦσαι (Theogon. 880) ex πιμπλέουσαι contractum est, quod pro πιμπλῶσαι dictum, ut ὁρέουσαι pro ὁρῶσαι, si recte habet scriptura illa, de quo magnopere dubito. Nam quum Homerus πιμπλᾶσι dixerit, multo probabilius est Hesiodum quoque πιμπλᾶσαι scripsisse, quod ipsum H. Stephanus in Thesauro posuit, præeunte Lexico septemvirali, sumptum, ut opinor, ex editione Iuntina, in qua πιμπλῆσαι scriptum ut in aliquot codicibus, quod ex πιμπλᾶσαι corruptum esse judicavit emendationis illius auctor.

Πλέος, πλέη, πλέον pro Attico πλέως, πλέα, πλέων. Sic βίκους οἴνου πλέους 1, 194; τάφρος πλέη ὕδατος 1, 178; χειρῖδι πλέῃ ἀργυρίου 6, 72. Formam contractam πλῆ ex Diogene Apolloniata annotavit Herodianus Περὶ μον. λέξ. p. 7, 7, ἄγνωστον τοῖς ἄλλοις dicens.

Πλώειν et reliqua hujus verbi compositorumque tempora per ω scripta apud Herodotum tanto confirmata sunt exemplorum numero, ut locis reliquis, quamvis ipsis quoque numerosis, in quibus vulgares formæ πλέειν πλεῦσαι πλεύσεσθαι etc. legebantur, Ionicas restituere non dubitaverim.

Πολιήτης forma Ionica pro πολίτης in codicibus Herodoti satis accurate servata, ita ut uni tantum loco 1, 96 sine librorum auctoritate πολιητέων pro πολιτέων restituendum fuerit ab editoribus. Sed præterea adjectivum gentile Ἡλιουπολῖται sive sic sive divisim Ἡλίου πολῖται scriptum legitur 2, 3, et Καλλιπολίτας 7, 154, quos non dubitandum quin Ἡλιοπολιήτας et Καλλιπολιήτας dixerit Herodotus. Sic Ἱεραπολιῆτις in epigrammate apud Plut. Mor. p. 14, B: Εὐρυδίκη Ἱεραπολιῆτις τόνδ' ἀνέθηκε.

Πολλάκι formam epicam vulgo lectam 1, 36; 2, 2, in πολλάκις mutavi ex aliquot codicibus: nam hac tantum forma utitur Herodotus. V. 2, 134; 3, 74, 160; 4, 3, 79; 7, 46.

Πολλαπλήσιος. V. Διπλήσιος.

Πολλός. Poetæ epici tribus usi sunt hujus adjectivi formis, πολύς πουλύς πολλός, Herodotus una πολλός πολλή πολλόν, cujus tanta apud eum est exemplorum copia ut non difficile intellectu sit paucos quosdam locos, in quibus libri πολύς vel πολύ præbent (velut 3, 57; 6, 72, 125; 7, 46, 160), ad ceterorum exemplum esse refingendos. Aliquanto major apud Hippocratem et Aretæum codicum fluctuatio est inter tres quas supra dicebam formas, quibus apud Hippocratem quarta interdum accessit πουλλός, ab librariis excogitata, veterum Græcorum auribus non audita. Composita cum hoc adjectivo, velut πολυάργυρος πολυαρχής πολύγονος πολύκαρπος, a πολύς formantur ab Herodoto, non a πουλύς, quod male illatum erat 1, 56, ubi vulgatum πουλυπλάνητος ex codice suo (et Stephano Byz. s. v. Δώριον) correxit Schweighæuserus. Simili errore πουλύ olim legebatur 3, 38.

Πόμα, forma a Polluce 6, 15 aliisque grammaticis agnita, ter apud Herodotum legitur 3, 22 et 23, et frequens est apud Hippocratem et Aretæum. Eandem quum librarii non raro scriptis Atticorum intulerint, quos πῶμα dixisse extra dubitationem positum est, facile apparet ne Ionicorum quidem scriptorum exempla satis certa haberi posse.

Προσίκελος. V. Ἴκελος.

Πτώσσειν pro πτήσσειν legitur apud Herodotum 9, 48. Hanc formam, qua etiam poetæ epici usi sunt, Ionicæ dialecto tribuit Eustath. p. 484, 3. Eadem bis legitur apud Euripidem (Bacch. 223, Hec. 1064), qui alibi non raro πτήσσειν dixit ut Æschylus et Sophocles.

Ῥέεθρον forma soluta pro ῥεῖθρον: cujus exempla plurima sunt apud Herodotum.

Σίνεσθαι. Recta hæc est verbi forma, jam ab Homero usurpata, qua non dubitandum est quin Herodotus quoque sola usus sit. Nam quæ in codicibus modo pluribus modo paucioribus passim reperiuntur formæ σινέεσθαι σινεόμενοι

et, in qua semel (5, 81) libri omnes consentiunt, ἐσινέοντο, librariorum videntur esse peccata, quibus fortasse verbi σιτέεσθαι similitudo fraudi fuit. V. var. lect. ad 4, 123; 9, 13, 49, 73, 87, 120.

Σμικρός dixit Herodotus, non μικρός, quod paucis quibusdam in locis ab librariis positum correxi. Nimia Matthiæ fuit diligentia, qui post vocabula in literam σ exeuntia μικρός scribendum esse censuit in annotatione ad 1, 5.

Σόος ab librariis interdum in σῶος mutatum: v. var. lect. ad 2, 181; 5, 96; 6, 86; 8, 39. In σῶαι consentiunt libri omnes 1, 66, ubi σόαι jam ab Schæfero restitutum, in σώων et σῶα 2, 121 (p. 110, 12); 4, 124. Suspectum etiam σῶς 1, 24; 4, 76.

Σταθμοῦσθαι pro σταθμᾶσθαι dixerunt Iones quemadmodum ἡττᾶν in ἑσσοῦν mutarunt. Sic apud Herodotum σταθμώσασθαι 3, 15; 4, 58; 7, 10, 11, 214: quorum ad locorum exemplum non dubito quin corrigendi sint alii quibus vulgarem formam intulerunt librarii, σταθμησάμενος pro σταθμωσάμενος scripto 2, 2; 9, 37, et σταθμώμενος σταθμεόμενος vel σταθμεώμενος 2, 150; 7, 237, pro σταθμούμενος vel σταθμεύμενος, quod 8, 130 legitur: de qua forma dixi § 19 *b* et *c*.

Στεινός Iones dixerunt pro στενός, ut κεινός pro κενός. Apud Herodotum στεινός et comparativus στεινότερος et compositum στεινόπορος leguntur.

Σύν. Qua Attici veteres sæpissime inter eosque Thucydides constanter usi sunt præpositionis σύν forma duriore ξύν, ei Herodotus molliorem σύν ita prætulit ut ab altera prorsus abstinuisse videatur: de quo recte judicavit Schweighæuserus in Lexico s. v. Σύν, ubi unum tantum codicem Schellershemianum inde a libro sexto frequentius ξύν inferre annotavit, et s. v. Ξυμμίξας, ubi pauca quædam ex uno alteroque codice exempla commemoravit de vocabulis ξύμμαχος ξυμμίξας ξυνήνεικε ξυμφορή ξύμπαντες, quæ nullius plane momenti sunt si cum aliorum comparentur multitudine, in quibus libri in σύν consentiunt. Quamobrem non dubitandum esse puto quin ξυμμάχους 3, 37 in συμμάχους et ἀξυνετώτερον, quod in libris omnibus legitur 3, 81, in ἀσυνετώτερον sit mutandum, quemadmodum συνετά nullo turbatum librorum dissensu legitur 2, 57.

Major de ceteris scriptoribus Ionicis dubitatio est. Nam in libris Hippocraticis centena sunt utriusque formæ exempla, codicibus modo in alterutra consentientibus, modo inter utramque fluctuantibus, ita tamen ut ξύν aliquanto plus præsidii a codicibus habere videatur; eademque fere in aliis scriptoribus inconstantia animadvertitur, velut in fragmentis Democriti apud Stobæum, in quibus ξύν legitur Floril. 94, 24; ξυγχωρέειν 108, 64; ξύμπας 40, 7; ξυμφορή 7, 32, 112, 10; ξυνιᾶσι 112, 10; ξυνουσίη 6, 57: contra συγγινώσκεσθαι 43, 44; συμφέρον 20, 62; συμφορή 105, 68; συναγωγή 10, 65; συνειδήσει 120, 20; συνεχές 92, 14; συντέτανται 37, 26.

Τάμνειν pro τέμνειν, ex Herodoto et Hippocrate annotatum ab Gregorio Cor. p. 476, pariterque ἔταμνον Epicorum exemplo dixerunt Iones: cujus exempla plurima sunt apud Herodotum et verbi simplicis et compositorum ἀποτάμνειν διατάμνειν περιτάμνειν συντάμνειν. Aoristus ἔταμον est, qua forma Attici quoque veteres interdum pro ἔτεμον usi sunt. Forma media ταμέσθαι est apud Herodotum 5, 82.

Ταξιάρχης et similia nomina, quæ in αρχος potius terminare solent antiquiores scriptores Attici, primæ declinationi attribuere maluit Herodotus, vt videtur. Nam ταξιαρχέων, non ταξιάρχων, in libris plerisque scriptum 7, 99; 9, 53; στρατάρχης in omnibus 3, 157; στρατάρχεω 8, 45, et χιλιάρχας μυριάρχας ἑκατοντάρχας 7, 81. Fortasse igitur τοὺς ταξιάρχους 9, 42, in τοὺς ταξιάρχας mutandum. Contra in ναύαρχος et ναύαρχοι libri consentiunt 7, 59, 100, et 8, 42.

Τέσσερες, τέσσερα, pro τέσσαρες τέσσαρα dixerunt Iones, eandemque vocalis mutationem numeralibus hinc derivatis adhibuerunt, τεσσερεσκαίδεκα τεσσεράκοντα. Librarii vero interdum formas communes posuerunt, velut 1, 51, ubi libri omnes τέσσαρας, quod correxit Schæferus, et 6, 41, ubi plerique τέσσαρσι.

Τέως pro ἕως dixisse Herodotum editores sibi persuaserunt uno adducti exemplo 4, 165, ubi ἕως restitui. Contrario modo peccatum 8, 74, ubi ἕως μὲν — τέλος in libris omnibus legitur, quod τέως scripsisse Herodotum aliorum locorum non paucorum comparatio docet, in quibus τέως μέν respondentes habet formulas ἔπειτεν δέ, μετὰ δέ, τέλος δέ.

Τιήρης, ὁ, forma Ionica pro τιάρα, ἡ, servata in libris 8, 120: τιήρῃ χρυσοπάστῳ. Forma partim Attica partim Ionica τὸν τιάραν 1, 132; πίλους τιάρας 3, 12; τιάρας καλυμένους 7, 61; quæ τιήρην et τιήρας scribenda esse jam ab aliis est intellectum. Apud Lucianum De dea Syr. c. 42, τιάρῃ χρυσέῃ, quod ipsum quoque τιήρῃ scribendum.

Τιθέναι. Hujus verbi conjugatio Ionica ab

Attica formis quibusdam differt a conjugatione in έω sumptis, quemadmodum ἵστημι et δίδωμι formas quasdam mutuantur conjugationi in άω et όω proprias : quas omnes non raro interpolarunt librarii ad Atticæ conjugationis formulas aberrantes. Ac primo quidem pro τίθης et τίθησι Iones τιθεῖς et τιθεῖ dixerunt, ut ἱστᾷς ἱστᾷ διδοῖς διδοῖ pro ἵστης ἵστησι δίδως δίδωσι. Sic ἐπιτιθεῖς apud Herodotum 5, 95; προτιθεῖς 1, 133; τιθεῖ 1, 113; ἐπιτιθεῖ 5, 95; 7, 35; παρατιθεῖ 4, 73; προτιθεῖ 1, 133. Tertiæ personæ pluralis τιθεῖσι compositorumque exempla, partim in τιθέασι ab librariis mutata, sunt 3, 53; 4, 23, 34, 67; 5, 8; 7, 197. Imperfectum est ἐτίθεα pro ἐτίθην et ἐτίθεις ἐτίθει pro ἐτίθης ἐτίθη, ut ἵστα et ἐδίδου pro ἵστη et ἐδίδω. Sic ὑπερετίθεα 3, 155; περιετίθει 6, 69; unde προετίθεε 8, 49 in προετίθει mutandum. De aoristo θῶ et θῶμαι in θέω et θέωμαι soluto dixi § 18 *c*, de formis passivis τιθέαται ἐτιθέατο pro τίθενται ἐτίθεντο ibidem *d*.

Τράπειν. Communis dialecti formis τρέπω ἔτρεπον τρέπομαι ἐτρεπόμην ἐτρέφθην respondent Ionicæ τράπω— ἐτράφθην. Servatur vero litera ε in aoristo et futuro ἔτρεψα τρέψω, quibus ipsis quoque α interdum illatum a librariis. V. exempla ab Schweighæusero memorata in Lexico s. v. Ἐπιτρέπω.

Τρῶμα et derivata τρωματίης τρωματίζειν etc. Iones constanter dixerunt pro τραῦμα. Id librarii passim τρωῦμα vel τρώϋμα scripserunt, quemadmodum θῶμα in θωῦμα vel θώϋμα mutarunt, de quo supra diximus.

Ὑπείροχος pro ὑπέροχος libri multi et boni præbent 5, 92, 7, p. 268, 52, et recte fortasse : quanquam librarii formam Homericam fere ubique vulgari substituerunt, etiam ubi locus ei non est, velut Æsch Prom. 429, Soph. Trach. 1096.

Ὑπερμεγάθης. V. Μέγαθος.

Ὗς potius quam σῦς dixit Herodotus, si quid exemplorum numero codicumque auctoritati est tribuendum : vide 1, 36, 43; 2, 14, 47, 68, 70; 4, 192, 186, cum var. lect. Prætulit vero Homericum συβώτης (2, 47, 48) Attico ὑοβοσκός. Contra Lucianus σῦς, De dea Syr. c. 6, 12, 54.

Φέρειν. Aoristis Atticis ἤνεγκα et ἤνεγκον non utuntur Iones, qui ἤνεικα ἠνεικάμην, ἐνεῖκαι ἐνείκασθαι, dixerunt.

Χείρ. Magna est codicum Herodoti inconstantia in exhibendis formis χειρός χειρί χεῖρα χεῖρες χειρῶν χεῖρας et χερός χερί χέρα χέρες χερῶν χέρας. Videtur tamen præferenda esse diphthongus, cujus non dubius apud Herodotum usus est in adjectivis cum χείρ compositis, velut χειροπλήθης et χειροποίητος.

Χρᾶσθαι χρᾶται ἐχρᾶτο χράσθω χράσθων eorumque composita Iones dixerunt pro Atticis χρῆσθαι χρῆται ἐχρῆτο, χρήσθω χρήσθων, quæ illis passim substituerunt librarii. Iisdem, ut opinor, acceptas referimus apud Herodotum (nam de aliis scriptoribus nunc non quæram) formas locis pluribus obvias χρέεσθαι χρέεται ἐχρέετο, quæ ex formis fidæ videntur ω in εο vel εω solutum habentibus, quarum ratio alia est, ut χρέονται et conjunctivo χρέωνται pro χρῶνται, ἐχρέοντο pro ἐχρῶντο, χρεώμενος (vel potius χρεόμενος : v. § 19 *b*) pro χρώμενος. Imperativus χρέω 1, 155, rectius χρέο scribi videtur, quod restitutum ab Schæfero et frequens est apud Hippocratem, quanquam apud hunc quoque libri non raro χρέω præbent vel formam vulgarem χρῶ, quæ eximenda est fragmento Democriti apud Stobæum Flor. 62, 45. Eadem formarum activarum ratio, χρᾶν χρᾷς χρᾷ ἔχρα cum compositis ἀποχρᾶν ἀποχρᾷ ἀπέχρα (male ἀπέχρη scripto in libris plerisque 1, 66) καταχρᾷ κατέχρα. Participium χρῶσα in χρέουσα solutum 7, 111 (ubi libri optimi χρέωσα, ut alibi ὁρέωντες pro ὁρέοντες) : ex quo sequitur ἀποχρῶσι vulgo lectum 5, 31 in ἀποχρέουσι mutandum fuisse.

Ὦν forma Ionica pro οὖν, annotata ab Apollonio Dysc. De adverb. p. 495, 8, et in compositis γῶν pro γοῦν, οὐκῶν et οὔκων pro οὐκοῦν et οὔκουν, τοιγαρῶν pro τοιγαροῦν.

§ 22.

De dialecto Ionica Luciani.

De scriptoribus qui vel ante vel post Herodotum Ionice scripserunt etsi dicere alienum est a proposito meo, duas tamen scriptiunculas Ionicas, quæ inter Luciani opera leguntur, paullo accuratius pertractandas mihi sumam, quoniam exceptis paucorum quorundam vocabulorum formis totæ sunt ad imitationem Herodoti compositæ. Sequar autem paginarum versuumque numeros editionis Didotianæ, correctionesque quæ minus certæ videantur addito interrogandi signo ab ceteris distinguam.

I.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΡΙΗΣ ΘΕΟΥ.

P. 733, 15. ἐννοίην λαβεῖν] ἔννοιαν λαβέειν. — 18. πολλοστῷ] πολλῷ τεῳ corrigendum esse supra

diximus § 13. — 22. ἔσαν] ἦσαν, quod legitur p. 376, 50. — πολὺ] πολλόν: quæ forma servata in libris est infra p. 733, 26; 734, 24; 735, 26, 52; 736, 39; 738, 16, 47; 741, 8, 21; 742, 39; 744, 39, 46, et περὶ τῆς ἀστρολογίης p. 373, 48; 374, 2, 26; 375, 28, 53; 376, 2; 377, 22. — 31. βασιλῆος] βασιλέος. — 34. εἰς] ἐς. — 37. ἐφεζομένην] ἐπεζομένην.

734, 15. τρέπεται] τράπεται. — 17, 20. θαῦμα] θῶμα? — 18. γίγνεται] γίνεται: quod legitur p. 747, 8. — 19. ἐθεησάμην] ἐθηησάμην. — 46. πόλει] πόλι: quod in editione Didotiana pro vulgato πόλει restitui p. 737, 54; 738, 49; 739, 25; 746, 39; 747, 8. — 48. θαύματα] θώματα? — 52. κλεισθέντος] κληϊσθέντος.

735, 3. ἀποκέαται] ἀποκέεται: nam vulgata scriptura etsi eo defendi potest quod κεκοσμέαται c. 39 cum neutro plurali conjunctum legitur (nisi hoc ipsum quoque corruptum est), tamen quum in aliis hujus libelli locis codices inter κέεται et κέαται fluctuent, probabilius videtur ἀποκέεται. — 14. ἐπὶ τοῦ] similiter ἐπὶ τῶν p. 736, 48, 52; ἐπὶ τοῖσι p. 740, 49; ἐπὶ τῆς p. 742, 1; ἀπὸ τῶν p. 741, 37; quæ in ἐπ' οὗ ἐπ' ὧν ἐπ' οἷσι ἐπ' ἧς ἀπ' ὧν ex usu Herodoti mutanda erunt, si Lucianus ἀντ' ὧν scripsit p. 735, 23. Ἐπὶ τοῖσι p. 375, 30, quod Herodotus ἐπ' οἷσι dicit. Contra ἐν οἷς p. 374, 19, pro Herodoteo ἐν τοῖσι, quod legitur p. 376, 36, ubi tamen ἐν δὲ τοῖσι scribendum videtur. — 23. σφίσιν] σφίσι. — 28. ἐλίπετο] ἐλείπετο. — 29. εἵνεκα] εἵνεκεν? — 36. ἔπλευσαν] ἔπλωσαν. — 39. πόλει] πόλι. — θαυμάσαι] θωμάσαι? — 44, 45. μικρὸν] σμικρόν.

736, 7. ἐθεησάμην, θέημα ξένον· ἡμισέη] ἐθηησάμην, θέημα ξεῖνον· ἡμίσεα. — 9. πόλει] πόλι. — 14 εἵνεκα] εἵνεκεν? — 21. ἱερὸς error typothetæ pro ἱρός. — 25. Σαμόθρακες] Σαμοθρήϊκες. — 26. ἔτεμε] ἔταμε. — 27. θηλέην] θήλεαν. — 37. τέμνονται] τάμνονται. — 43. κείνην] ἐκείνην: quæ forma legitur p. 737, 7, 10; 741, 1, 35; 741, 19, 26, 40; 744, 5, 9; 746, 21, et ex codicibus restituenda est p. 747, 4. Conf. ad p. 372, 13. — 47. ἑστᾶσι] ἑστέασι? — 48, 52. ἐπὶ τῶν] ἐπ' ὧν. — 53. μικροὺς] σμικρούς.

737, 7. βασιλῆος] βασιλέος. — 11. ἐπινοίη] ἐπίνοια. — 12. κατέλαβεν] κατέλαβε. — 13. Ἔκειτο] Ἐκέετο. — 14. ἐτρέπετο] ἐτράπετο. — 20. ἔχε] εἶχε. — 24. ἄρξατο... ἔχετο] ἤρξατο... εἴχετο. — 25. γιγνόμενα] γινόμενα. — 27. ὀρρωδέοντα] ἀρρωδέοντα. — 29. φρενοβλαβείη] φρενοβλάβεια. — 34, et 740, 48. ἔσχετο] εἴχετο vel ἔσχητο. — 36. προξενέειν] προξεινέειν. — 37. ἀμείβετο] ἠμείβετο vel ἀμείβεται. — 46. ἔην] ἦν, ut p. 739, 2, nisi, quod non credo, illud contra usum Herodoti dixit ut ἔμμεναι; ἔην iterum p. 744, 43, ubi cod. Gorlic. ἦν, in quo omnes consentiunt p. 376, 23. — 47. τουτέοισι] τούτοισι. — 53. ἐθεήσατο] ἐθηήσατο. — 55. ἀπείλεε] ἠπείλεε.

738, 1. οὐδεμίην] οὐδεμίαν. — 6. εἵνεκα] εἵνεκεν? — 15. λίσσετο] ἐλίσσετο. — 17. ὀρρώδεε] ἀρρώδεε. — 29. εἰπὼν] εἴπας? — 30. μικρὸν] σμικρόν. — 31. ἔπειτα] ἔπειτεν? — 33. βασιλῆα] βασιλέα. — οἰκηίοισι] οἰκίοισι. — 40. σῶον] σόον. — 46. ὀρρώδεε] ἀρρώδεε. — 47. συνόντα] συνεόντα. — ἄρχετο] ἤρχετο. — 49. τουτέων] τούτων.

739, 5. αἰδέετο] ᾐδέετο. — 8. ἀγνοίην] ἄγνοιαν. — 10. οἰκήϊα] οἰκία. — 11. αὐλίζετο] ηὐλίζετο. — λίσσετο... ἅπτετο] ἐλίσσετο... ἥπτετο. — 13. ἀναίνετο] ἠναίνετο. — 14. Ἀπειλούσης] Ἀπειλεούσης. — 18. ἔλπετο] ἤλπετο. — 20. ἀπρήκτοιο] ἀπρήκτου. Ἔστιν] Ἔστι. — 21. γίγνεται] γίνεται, pariterque 27. — 31. πείρην] πεῖραν. — 33. ταυτὶ] ταυτά. — 34. Σθενεβοίην] Σθενέβοιαν. — 41. ἔχε] εἶχε. — 44. ἄρχετο] ἤρχετο. — προύφερε] προέφερε. — 46. τρισσὰ] τριξὰ? — 51. ἐργασμένον] εἰργασμένον ex codd., ut εἰργάσαο p. 740, 12, διειργάσατο p. 740, 39. Conf. ad p. 376, 21. — 53. φθέγξατο] ἐφθέγξατο. — 54. εἵνεκα] εἵνεκεν?

740, 4. ἐπέδειξε] ἐπέδεξε. — 6. ὀρρωδέων] ἀρρωδέων. — 8. δεσπότεα] δεσπότην. — 17. αὐτέων] αὐτῶν. — 29. εἵνεκα] εἵνεκεν? — 31. Ἑρμοκλέους] Ἑρμοκλέος, ut Ἡρακλέος p. 733, 24, 25. — 34. ἔτεμον] ἔταμον. — 38. ἀνανδρηίη] ἀνανδρίη. — 45. τουτέων] τούτων. — 46. συνενείχθη] συνηνείχθη. — 47. τε ὄντα] τ' ἐόντα. — 48. ἔσχετο] V. ad p. 737, 34. — 49. Ἐπὶ τοῖσι] Ἐπ' οἷσι. — 52. ἐξαπατέοιτο] ἐξαπατῷτο.

741, 1. αὐτέων] αὐτῶν. — 2, 18, 25. εἵνεκα] εἵνεκεν? — 3. εἰπεῖν] εἶπαι? — 6. κέαται] κέεται. — 7. περικέαται] περικέεται. — 11. ἑστᾶσι] ἑστέασι? — 13. τουτέων] τούτων. — 19. ξυμφορῆς] συμφορῆς, ut p. 744, 4. — 21. ὀρρωδέοντες] ἀρρωδέοντες. — 23. τουτέοισι] τούτοισι. — 25. κατίζουσιν] κατίζουσι. — 30. προσφυῶν] προσφυέων. — 32. ὅπωσπεν] ὅπωσπε. — 35. ἀφεὶς] ἀπείς. — 37. ἀπὸ τῶν] ἀπ' ὧν. — 38. εἶπον] εἶπα? — 40. ἀφέντες] ἀπέντες. — 42. τοὔνομα] τὸ οὔνομα. — 47. ἐπικέαται] ἐπικέεται. — 48. ἐστὶν] ἐστί. — 49. οὐκ ἔχω ἐρέειν] Constructio vitiosa pro οὐκ ἔχω εἶπαι, ut loquitur Herodotus 3, 116. Non minus vitiose dictum est ἐπερέεται p. 743, 35, pro Herodoteo ἐπειρωτᾷ. — 50. ὀρρωδίη] ἀρρωδίη. — 51. ὁρέει] ὁρᾷ. — 52. ἠέλιον] Ἥλιος ter infra c. 34, et frequenter in libello Περὶ τῆς ἀστρολογίης. Apud Herodotum constanter ἥλιος. — 53. ἐστὶν] ἐστί.

742, 1. ἐπὶ τῆς] ἐπ' ἧς. — 3. θαῦμα] θῶμα? — 7. σοι] τοι. — 21. ἐφέζεται] ἐπέζεται. — 22. ὁρῇ] ὁρᾷ. — 24. In libris recte τοι scriptum, σοι ab

Solano illatum, credo propter σοι v. 7, quod ipsum in τοι mutandum erat. — 25 ξύμπαντα] σύμπαντα. — 42. θωυμαστόν] θωμαστόν? — 43. ἐσορέῃς... ὁρῇ... ἐσορέῃ] ἐσορᾷς... ὁρᾷ... ἐσορᾷ scribere debuit nisi ab Herodoti exemplo descivit. — 54. ἐφέστηκε] ἐπέστηκε. — Τοὔνεκα] Idem infra legitur c. 39, 54. Hoc nusquam dixit Herodotus, sed τοῦ εἵνεκεν.

743, 2. εἶπον] εἶπα? — 6. εἵνεκα] εἵνεκεν? — 8. πάντεσι] Hoc quoque contra usum Herodoti, qui πᾶσι dicit. — 14. ἥγηνται] ἡγέαται. — 18. αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 23. εἰπεῖν] εἶπαι? — 24. θωυμάζειν] θωμάζειν? — 27. ἐστιν] ἐστι. — 35. ἐπιφέεται] Vid. ad p. 741, 49. — 41. ἔρονται pro ἔσονται editores posuerunt ex conjectura, quæ si vera est, aut hic ἐρέονται aut paullo ante ἐπίρεται scribendum erit. — 42. εἶπον] εἶπα? — 45. ἔλιπεν] ἔλιπε. — 46. ἐστιν] ἐστι. — 48. κεκοσμέαται] κεκόσμηται? — 52. νεὼ] νηοῦ.

744, 7. τρέπεσθαι] τράπεσθαι. — 11. Πάριδος] Πάριος? — 12. Νιρέως] Νιρέος. — 18. ἄφατοι] ἄπατοι? — 25. πλείονες] πλέονες. — 26. αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 28. ἐπιγίγνεται] ἐπιγίνεται. — τιάρῃ] τιήρῃ. — 38. εἰπεῖν ἐδύναντο] εἶπαι ἐδυνέατο? — 41. Γίγνονται] Γίνονται. — αὐτέων] αὐτῶν ex cod. Gorl. — 43. ἔην] ἦν ex cod. Gorl. Vid. ad p. 737, 46. — 44. αὐτέῳ] αὐτῷ, in quo libri consentiunt v. 16. Ib. ἀνακέετο ex cod. Vaticano editum: alii ἀνακέατο vel ἀνακέαται. Scribendum ἀνεκέετο, de quo dixi § 15. — 45. ἐθεησάμην] ἐθηησάμην. — 51. ὑφεστεὼς] ὑπεστεώς.

745, 1. Γίγνονται] Γίνονται. — 4. εἵνεκα] εἵνεκεν? — 9. αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 10. τουτέων] τούτων. — 11. εἰπεῖν] εἶπαι? — 17. ὁρῇ] Hoc ὁρᾷ scribendum erat ex usu Herodoti: quem si deserere voluit Lucianus, ὁρέῃ scribere debuit, ut ἐσορέῃ et ἐσορέῃς legitur p. 742, 43, 45. — 18. τουτέου] τούτου. — 25. ἑστᾶσι] ἑστέασι? — 30. ἐνιᾶσι] ἐνιεῖσι? — 41. γίγνεται] γίνεται ex cod. Gorl. — 43. γίγνονται] γίνονται. — 47. ἀποκέαται] ἀποκέεται. — 51. ἔταμεν] ἔταμε. — 52. θηλέην] θήλεαν.

746, 2. ἐὰν] Paullo post (v. 7) ἢν, qua forma sola utitur Herodotus. Sed hic fortasse ἐπεὰν præstat. — 6. οὕτως] οὕτω. — 7. τουτέων ἢν ἐσέλθωσιν] τούτων ἢν ἐσέλθωσι. — 9. χρέωνται τουτέοισιν] χρέονται τούτοισι. — 10. αὐτέων] αὐτῶν. — 12. αὐτέων Solanus intulit. Recte libri αὐτῶν. — 16. ἄρσενας] ἔρσενας — θήλεας] θηλέας. — 19, 22. αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 22. οἰκήια] οἰκία. — 34. Ἄρας] ἀείρας? — 35. χρεόμενος] χρεώμενος codex Gorl. — εἵνεκα] εἵνεκεν? — 46. οἰκήια] οἰκία. — 49. ἀπιᾶσι] ἀπιεῖσι? — 52. αὐτέοισι] αὐτοῖσι.

747, 4. κεῖνοι] Scribendum ἐκεῖνοι ex codicibus: v. ad p. 736, 43. — 6. σφιν... εἶναι] Lectio ex conjectura interpolata. Libri μιν... ἰέναι. Neutrum ferri potest. Et σφιν quidem propterea est rejiciendum, quia constans in hoc libello usus est formæ disyllabæ σφίσι: vid. p. 733, 5, 49; 734, 9, 50; 735, 23, 35; 736, 13; 738, 45; 739, 23; 745, 39; 746, 15, 42, pariterque in libello Περὶ τῆς ἀστρολογίης p. 373, 27; 374, 4, 37; 375, 42; 376, 42; 377, 11, 23. — 10. ἀπιᾶσι] ἀπιεῖσι? — 11. καθαθέντες error typothetæ pro καταθέντες. In cod. Gorlic. κατθέντες, quod ex κατέντες corruptum videri posset, nisi ἐς ἀγγήιον κατέθετο legeretur p. 738, 30.

II.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΗΣ.

Libello de dea Syria omni ex parte, quod ad dialectum attinet, similis est ignoti scriptoris commentatio περὶ τῆς ἀστρολογίης, inter Luciani opera recepta vol. 2, p. 360-373 (p. 372-377 ed. Didotianæ), quæ ab librariis editoribusque dialecti ignaris multis modis interpolata sic fere est corrigenda:

P. 372, 2. αὐτέων ... αὐτέου ... ἀληθηίης ab Solano et Jensio positum est. Recte libri αὐτῶν ... αὐτοῦ... ἀληθείης. — 3. τουτέων] τούτων. — 4. οὐχ] οὐκ. — 7. πᾶσι] παισὶ Solanus recte. — 8. τιμέουσιν] τιμέουσι. — 11. ἐστιν] ἐστι. — 13. κείνοισι] ἐκείνοισι, ut p. 373, 46; 374, 8, 13, 20, 21; 377, 3, 9. — ἀνδράσιν] ἀνδράσι. — 16. νομίζουσιν] νομίζουσι.

373, 1. αἰδρίη] Sic codex unus: alii αἰδρείη, quod αἰδρηίη scribendum. V. § 6. — 5. αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 9. οἰκέουσιν] οἰκέουσι. — 11. γιγνομένην] γινομένην. — 12. τρεπομένην] τραπομένην. — αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 13. θωύματος] θώματος? — 14. τουτέων] τούτων. — 18. δυναστείην] δυναστηίην. — 20. αὐτέοισιν] αὐτοῖσι. — 23. γείτοσιν] γείτοσι. — 26. κινήσεως] κινήσιος: quod ex cod. uno restitutum p. 375, 16, ubi vulgo κινήσεος vel κινήσεως, et ex conjectura p. 377, 11. — 27. μηνέων καὶ] μηνῶν καὶ. — μηνέων μὲν e libris duobus editum. Recte ceteri μηνῶν μέν. V. § 11. — 30. πολλῷ] Codex unus πολλὸν non male. — τουτέων] τούτων. — 34. οἰκεῖα] οἰκήϊα. — 37. Nihili est ἀπὸ τέω, quod hic ex tribus libris pro vulgato olim ἀπὸ τέων positum est et infra p. 374, 38 in omnibus legitur. Scribendum ἀπ' ὅτευ, ut Herodotus loqui solet. — 45. αὐτέοις] αὐτοῖς. — ἱρώτατον] Libri præter unum ἱερώτατον. Scribendum ἱρότατον. — 53. τουτέων] τούτων.

374, 2. τουτέους] τούτους. — 4. σφίσιν] σφίσι. — 7. γοητείην] γοητηίην. — διανοίη] διάνοια. Similia vitia μοίρην 374, 14, διανοίην 375, 46, ἀπορροίη et οὐδεμίην ἀπορροίην 377, 16, 18. — 14. αὐτέη] αὐτῇ. — 18. ἐν οἷς] ἐν οἷσι vel, si Herodoti regulam secutus est, ἐν τοῖσι. Vid. ad p. 735, 14. — 20. του-

τέων] τούτων. — 24. τουτέων] τούτων. — 27. εἰπεῖν] εἶπαι? Conf. ad p. 374, 44. — 28, 31. ἄρρενες ... ἄρρενα] ἔρσενες ... ἔρσενα. — 38. ὑπέδειξεν] ὑπέδεξε. — ἀπὸ τέω] Vid. ad p. 373, 37. — 40, 45. αὐτέου] αὐτοῦ libri recte. — 44. εἰπόντα] εἴπαντα? — 49. οὐχὶ] οὐχί.

375, 4. νῷ] νόῳ. — 5. ἀληθηίης] ἀληθείης. — 10. αὐτέης] αὐτῆς. — 11. εἰς] ἐς. — 14. ἐπενοήσαντο] ἐπενώσαντο. — 16. αὐτέων] αὐτῶν. — 23. αὐτέῳ] αὐτῷ. — 29. ἀπαιωρούμενος] ἀπαιωρεύμενος vel ἀπαιωρεόμενος. — 30. Ἐπὶ τοῖσι] Vid. ad p. 735, 14. — 31. βαλεῖν] βαλέειν. — 34. αὐτέῳ] αὐτῷ. — σταλάουσι si recte legitur, imperitiam prodit scriptoris, qui σταλάζουσι vel σταλάσσουσι dicere debebat. — Οὐχ] Οὐκ. — 36. αὐτέῳ] Recte libri αὐτῷ. — 41. αὐτέων] αὐτῶν. — 45. χρόην] χροιὴν Solanus recte: vid. p. 374, 16. — 46. διανοίην] Vid. ad p. 374, 7. — 47. βουλήσει] βουλήσι. — 54. ὁρέεσθαι] Alii libri ὁράασθαι. Recta forma ὁρᾶσθαι est.

376, 9. αὐτέῳ] Recte libri αὐτῷ. — 10. μοιχείην] μοιχηίην. — 13. αὐτέων] Hic quoque libri nonnulli recte αὐτῶν. — 14. εἰπὼν] εἴπας? — 18. Ἅπερ] Τάπερ. — 19. αὐτέην] Recte libri αὐτήν. — 21. ἐργάζοντο] Probabilius εἰργάζοντο. Vid. ad p. 739, 51. — 22. αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 24. προφητείην] προφητηίην. — 28. ὀνομάζεται] οὐνομάζεται. — 29. αὐτέοισι] Recte libri αὐτοῖσι. — 33. εἰς] ἐς. — 36. ἐν τοῖσι] ἐν δὲ τοῖσι? — 37. πιεῖν] πιέειν. — 38, 46. αὐτέῃ] Recte libri αὐτῇ. — 39. εἰπεῖν] εἶπαι? — 40. διψῶσαν] διψέουσαν? — 45. δυναστείην] δυναστηίην. — 49. σελεναίης error typothetæ pro σεληναίης. — 51. αὐτέων] αὐτῶν.

377, 2. ἕνεκα] εἵνεκεν? — 3, 18. οὐδεμίην] οὐδεμίαν. — 4. ἔστιν] ἔστι. αὐτέοισι] αὐτοῖσι. — 9. κεῖνα] error typothetæ pro ἐκεῖνα. — εἰπεῖν] εἶπαι? — 12. ἐπιγίγνεται] ἐπιγίνεται. — 15. γίγνεσθαι] γίνεσθαι. — 16, 18, ἀπορροίη—ἀπορροίην] Vid. ad p. 374, 7. — 18. δεχόμεθα] δεκόμεθα. — 20. ἔστιν] ἔστι. — 23. δέχονται] δέκονται. — 25. ἐγὼν] ἐγώ.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΡΩΤΗ.

(ΚΛΕΙΩ.)

Ἡροδότου Ἁλικαρνησσέος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε, ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα, ἀκλεᾶ γένηται, τά τε ἄλλα καὶ δι' ἣν αἰτίην ἐπολέμησαν ἀλλήλοισι.

I. Περσέων μέν νυν οἱ λόγιοι Φοίνικας αἰτίους φασὶ γενέσθαι τῆς διαφορῆς. Τούτους γὰρ ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλευμένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν καὶ οἰκήσαντας τοῦτον τὸν χῶρον τὸν καὶ νῦν οἰκέουσι, αὐτίκα ναυτιλίῃσι μακρῇσι ἐπιθέσθαι, ἀπαγινέοντας δὲ φορτία Αἰγύπτιά τε καὶ Ἀσσύρια τῇ τε ἄλλῃ ἐσαπικνέεσθαι καὶ δὴ καὶ ἐς Ἄργος· (2) τὸ δὲ Ἄργος τοῦτον τὸν χρόνον προεῖχε ἅπασι τῶν ἐν τῇ νῦν Ἑλλάδι καλευμένῃ χώρῃ· ἀπικομένους δὲ τοὺς Φοίνικας ἐς δὴ τὸ Ἄργος τοῦτο διατίθεσθαι τὸν φόρτον. (3) Πέμπτῃ δὲ ἢ ἕκτῃ ἡμέρῃ ἀπ' ἧς ἀπίκατο, ἐξεμπολημένων σφι σχεδὸν πάντων, ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν θάλασσαν γυναῖκας ἄλλας τε πολλὰς καὶ δὴ καὶ τοῦ βασιλέος θυγατέρα· τὸ δέ οἱ οὔνομα εἶναι κατὰ τὠυτὸ τὸ καὶ Ἕλληνες λέγουσι, Ἰοῦν τὴν Ἰνάχου. (4) Ταύτας στάσας κατὰ πρύμνην τῆς νεὸς ὠνέεσθαι τῶν φορτίων τῶν σφι ἦν θυμὸς μάλιστα, καὶ τοὺς Φοίνικας διακελευσαμένους ὁρμῆσαι ἐπ' αὐτάς. Τὰς μὲν δὴ πλεῦνας τῶν γυναικῶν ἀποφυγέειν, τὴν δὲ Ἰοῦν σὺν ἄλλῃσι ἁρπασθῆναι. Ἐσβαλομένους δὲ ἐς τὴν νέα οἴχεσθαι ἀποπλώοντας ἐπ' Αἰγύπτου.

II. Οὕτω μὲν Ἰοῦν ἐς Αἴγυπτον ἀπικέσθαι λέγουσι Πέρσαι, οὐκ ὡς Ἕλληνες, καὶ τῶν ἀδικημάτων τοῦτο ἄρξαι πρῶτον. Μετὰ δὲ ταῦτα Ἑλλήνων τινάς (οὐ γὰρ ἔχουσι τοὔνομα ἀπηγήσασθαι) φασὶ τῆς Φοινίκης ἐς Τύρον προσσχόντας ἁρπάσαι τοῦ βασιλέος τὴν θυγατέρα Εὐρώπην· εἴησαν δ' ἂν οὗτοι Κρῆτες. (2) Ταῦτα μὲν δὴ ἴσα σφι πρὸς ἴσα γενέσθαι· μετὰ δὲ ταῦτα Ἕλληνας αἰτίους τῆς δευτέρης ἀδικίης γενέσθαι. Καταπλώσαντας γὰρ μακρῇ νηῒ ἐς Αἶάν τε τὴν Κολχίδα καὶ ἐπὶ Φᾶσιν ποταμόν, ἐνθεῦτεν, διαπρηξαμένους καὶ τἆλλα τῶν εἵνεκεν ἀπίκατο, ἁρπάσαι τοῦ βασιλέος τὴν θυγατέρα Μήδειαν. (3) Πέμψαντα δὲ τὸν Κόλχον ἐς τὴν Ἑλλάδα κήρυκα αἰτέειν τε δίκας τῆς ἁρπαγῆς καὶ ἀπαιτέειν τὴν θυγατέρα. Τοὺς δὲ ὑποκρίνασθαι ὡς οὐδὲ ἐκεῖνοι Ἰοῦς τῆς Ἀργείης ἔδοσάν σφι δίκας τῆς ἁρπαγῆς· οὐδὲ ὦν αὐτοὶ δώσειν ἐκείνοισι.

III. Δευτέρῃ δὲ λέγουσι γενεῇ μετὰ ταῦτα Ἀλέξαν-

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER PRIMUS.

(CLIO.) (Pag. 1—3 Wess.)

Herodotus Halicarnasseus, quæ quum cæteris de rebus, tum de caussa bellorum Græcos inter Barbarosque gestorum, perquirendo cognovit, ea his libris consignata in publicum edit; ne, quæ ab hominibus gesta sunt, progressu temporis oblivione deleantur, neve præclara mirabiliaque facta, quæ vel a Græcis edita sunt vel a Barbaris, sua laude fraudentur.

I. Jam Persarum quidem literatos si audias, inimicitiarum primi auctores Phœnices fuere. Hos enim, aiunt, postquam a mari quod Rubrum vocatur ad hoc nostrum mare advenissent, hancque regionem quam etiam nunc incolunt, cœpissent habitare, continuo navigationibus longinquis dedisse operam, et transvehendis mercibus Ægyptiis Assyriisque quum alias Græciæ partes, tum vero et Argos adiisse. (2) Argos enim illis temporibus inter alia ejus regionis oppida, quæ Græcia nunc nominatur, rebus omnibus eminebat. Ad Argos igitur hoc postquam adpulissent Phœnices, ibique merces suas venum exposuissent, (3) quinto aut sexto ab adventu die, divenditis fere rebus omnibus, mulieres ad mare venisse, quum alias multas, tum vero et regis filiam, quam quidem eodem nomine Persæ adpellant atque Græci, Io Inachi. (4) Quæ dum ad puppim navis stantes mercarentur merces quæ illarum maxime animos advertissent, Phœnices interim mutuo sese cohortatos impetum in illas fecisse: et majorem quidem mulierum numerum profugisse, Io vero cum aliis fuisse raptam: quibus in navem impositis, soluta navi Phœnices Ægyptum versus vela fecisse.

II. Hac quidem ratione in Ægyptum pervenisse Io aiunt Persæ, secus atque Græci, idque primum fuisse injuriarum initium. Deinde vero Græcos nonnullos, quorum nomina non possunt memorare, (fuerint hi autem Cretenses,) Tyrum in Phœnice aiunt adpulisse, filiamque regis rapuisse Europam; (2) ac sic quidem par pari fuisse ab his repensum. Post hæc autem Græcos secundæ injuriæ fuisse auctores: etenim longa navi Æam, Colchidis oppidum, et ad Phasin flumen profectos, perfectis cæteris rebus quarum caussa advenissent, rapuisse inde regis filiam Medeam; (3) quumque ad pœnas raptus hujus repetendas et ad reposcendam filiam caduceatorem in Græciam misisset Colchus, respondisse Græcos, quemadmodum illi de raptu Argivæ Ius sibi non dedissent pœnas, sic ne se quidem illis daturos.

III. Tum deinde, proxima ætate, Alexandrum Priami

δρον τὸν Πριάμου ἀκηκοότα ταῦτα ἐθελῆσαί οἱ ἐκ τῆς Ἑλλάδος δι' ἁρπαγῆς γενέσθαι γυναῖκα, ἐπιστάμενον πάντως ὅτι οὐ δώσει δίκας· οὐδὲ γὰρ ἐκείνους διδόναι. (2) Οὕτω δὴ ἁρπάσαντος αὐτοῦ Ἑλένην, τοῖσι Ἕλλησι δόξαι πρῶτον πέμψαντας ἀγγέλους ἀπαιτέειν τε Ἑλένην καὶ δίκας τῆς ἁρπαγῆς αἰτέειν. (3) Τοὺς δέ, προϊσχομένων ταῦτα, προφέρειν σφι Μηδείης τὴν ἁρπαγήν, ὡς οὐ δόντες αὐτοὶ δίκας, οὐδὲ ἐκδόντες ἀπαιτεόντων, βουλοίατό σφι παρ' ἄλλων δίκας γίνεσθαι.

IV. Μέχρι μὲν ὦν τούτου ἁρπαγὰς μούνας εἶναι παρ' ἀλλήλων, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου Ἕλληνας δὴ μεγάλως αἰτίους γενέσθαι· προτέρους γὰρ ἄρξαι στρατεύεσθαι ἐς τὴν Ἀσίην ἢ σφέας ἐς τὴν Εὐρώπην. (2) Τὸ μέν νυν ἁρπάζειν γυναῖκας ἀνδρῶν ἀδίκων νομίζειν ἔργον εἶναι, τὸ δὲ ἁρπασθεισέων σπουδὴν ποιήσασθαι τιμωρέειν ἀνοήτων, τὸ δὲ μηδεμίαν ὤρην ἔχειν ἁρπασθεισέων σωφρόνων· δῆλα γὰρ δὴ ὅτι, εἰ μὴ αὐταὶ ἐβουλέατο, οὐκ ἂν ἡρπάζοντο. (3) Σφέας μὲν δὴ τοὺς ἐκ τῆς Ἀσίης λέγουσι Πέρσαι ἁρπαζομένων τῶν γυναικῶν λόγον οὐδένα ποιήσασθαι, Ἕλληνας δὲ Λακεδαιμονίης εἵνεκεν γυναικὸς στόλον μέγαν συναγεῖραι καὶ ἔπειτεν ἐλθόντας ἐς τὴν Ἀσίην τὴν Πριάμου δύναμιν κατελέειν. (4) Ἀπὸ τούτου αἰεὶ ἡγήσασθαι τὸ Ἑλληνικὸν σφίσι εἶναι πολέμιον· τὴν γὰρ Ἀσίην καὶ τὰ ἐνοικέοντα ἔθνεα βάρβαρα οἰκειεῦνται οἱ Πέρσαι, τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἥγηνται κεχωρίσθαι.

V. Οὕτω μὲν Πέρσαι λέγουσι γενέσθαι, καὶ διὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν εὑρίσκουσι σφίσι ἐοῦσαν τὴν ἀρχὴν τῆς ἔχθρης τῆς ἐς τοὺς Ἕλληνας. (2) Περὶ δὲ τῆς Ἰοῦς οὐκ ὁμολογέουσι Πέρσῃσι οὕτω Φοίνικες· οὐ γὰρ ἁρπαγῇ σφέας χρησαμένους λέγουσι ἀγαγεῖν αὐτὴν ἐς Αἴγυπτον, ἀλλ' ὡς ἐν τῷ Ἄργεϊ ἐμίσγετο τῷ ναυκλήρῳ τῆς νεός, ἐπεὶ δὲ ἔμαθε ἔγκυος ἐοῦσα, αἰδεομένη τοὺς τοκέας, οὕτω δὴ ἐθελοντὴν αὐτὴν τοῖσι Φοίνιξι συνεκπλῶσαι, ὡς ἂν μὴ κατάδηλος γένηται. (3) Ταῦτα μέν νυν Πέρσαι τε καὶ Φοίνικες λέγουσι· ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τούτων οὐκ ἔρχομαι ἐρέων ὡς οὕτω ἢ ἄλλως κως ταῦτα ἐγένετο, τὸν δὲ οἶδα αὐτὸς πρῶτον ὑπάρξαντα ἀδίκων ἔργων ἐς τοὺς Ἕλληνας, τοῦτον σημήνας προβήσομαι ἐς τὸ πρόσω τοῦ λόγου, ὁμοίως σμικρὰ καὶ μεγάλα ἄστεα ἀνθρώπων ἐπεξιών. (4) Τὰ γὰρ τὸ πάλαι μεγάλα ἦν, τὰ πολλὰ αὐτῶν σμικρὰ γέγονε· τὰ δὲ ἐπ' ἐμεῦ ἦν μεγάλα, πρότερον ἦν σμικρά. Τὴν ἀνθρωπηίην ὦν ἐπιστάμενος εὐδαιμονίην οὐδαμὰ ἐν τὠυτῷ μένουσαν, ἐπιμνήσομαι ἀμφοτέρων ὁμοίως.

VI. Κροῖσος ἦν Λυδὸς μὲν γένος, παῖς δὲ Ἀλυάττεω, τύραννος δὲ ἐθνέων τῶν ἐντὸς Ἅλυος ποταμοῦ, ὃς ῥέων ἀπὸ μεσαμβρίης μεταξὺ Σύρων καὶ Παφλαγόνων ἐξίει πρὸς βορέην ἄνεμον ἐς τὸν Εὔξεινον καλεύμενον πόντον. (2) Οὗτος ὁ Κροῖσος βαρβάρων πρῶτος τῶν ἡμεῖς ἴδμεν τοὺς μὲν κατεστρέψατο Ἑλλήνων ἐς φόρου ἀπαγωγήν, τοὺς δὲ φίλους προσεποιήσατο· κατεστρέψατο μὲν Ἴωνάς τε καὶ Αἰολέας καὶ Δωριέας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίῃ, φίλους δὲ προσεποιήσατο Λακεδαιμονίους.

filium, quum ista audivisset, cupidinem incessisse uxoris sibi e Græcia per rapinam comparandæ; existimantem utique se non daturum pœnas, quoniam nec illi dedissent. (2) Ita quum is rapuisset Helenam, visum esse Græcis primum missis nunciis Helenam repetere et pœnas de raptu poscere: (3) illos vero hisce, postulata sua exponentibus, raptum exprobrasse Medeæ, ut qui, quum ipsi nec pœnas dedissent, nec illam reposcentibus reddidissent, vellent ab aliis pœnas sibi dari.

IV. Hucusque igitur mutuis solum rapinis esse actum: ab illo vero tempore Græcos utique graviorum injuriarum exstitisse auctores; hos enim priores Asiæ cœpisse bellum inferre, quam Persæ intulissent Europæ. (2) Et mulieres quidem rapere, videri sibi aiunt iniquorum esse hominum; raptarum vero ultionem tanto studio persequi, amentium; contra, nullam raptarum curam habere, prudentium: quippe manifestum esse, nisi ipsæ voluissent, non futurum fuisse ut raperentur. (3) Itaque se quidem, Asiam incolentes, aiunt Persæ, raptarum mulierum nullam habuisse rationem; Græcos autem mulieris Laconicæ caussa ingentem contraxisse classem, et mox in Asiam profectos Priami regnum evertisse: (4) ab eo tempore se constanter Græciæ populos sibi esse inimicos existimasse. Nam Asiam et barbaras gentes eam incolentes ad se pertinere autumant Persæ; Europam vero et Græcos nihil secum commune habere.

V. Hunc in modum Persæ quidem gestas res esse memorant, et ab Ilii excidio repetunt inimicitiarum suarum adversus Græcos initium. (2) De Io vero cum Persis non consentiunt Phœnices rem isto modo esse gestam. Negant enim se raptu usos illam in Ægyptum abduxisse: sed Argis eam cum nauclero aiunt concubuisse, et quum se gravidam sensisset, veritam parentum iram, sic volentem ipsam cum Phœnicibus enavigasse, ne comperta foret. (3) Hæc sunt igitur quæ partim a Persis, partim a Phœnicibus memorantur. Ego vero, utrum tali modo hæc gesta sint, an alio, non adgredior disceptare: sed, quem ipse novi primum fuisse injuriarum Græcis illatarum auctorem, hunc ubi indicavero, tunc ad reliqua exponenda progrediar, perinde et parvarum civitatum et magnarum res persecuturus. (4) Etenim quæ olim fuerant magnæ, earum plurimæ parvæ factæ sunt: et quæ nostra memoria magnæ fuere, eædem prius exiguæ fuerant. Itaque, bene gnarus humanam felicitatem nequaquam in eodem fastigio manere, perinde utrarumque faciam mentionem.

VI. Crœsus, genere Lydus, Alyattis filius, rex fuit populorum intra Halyn fluvium incolentium; quod flumen, a meridie Syros inter et Paphlagonas interfluens, ad septentrionem in Euxinum qui vocatur Pontum se exonerat. (2) Hic Crœsus e barbaris, quos novimus, primus alios Græcorum imperio suo subjecit et ad tributum pendendum adegit, alios sibi socios et amicos adjunxit. Subegit Ionas et Æoles et Dorienses Asiam incolentes; amicos autem sibi

(3) Πρὸ δὲ τῆς Κροίσου ἀρχῆς πάντες Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι· τὸ γὰρ Κιμμερίων στράτευμα τὸ ἐπὶ τὴν Ἰωνίην ἀπικόμενον Κροίσου ἐὸν πρεσβύτερον οὐ καταστροφὴ ἐγένετο τῶν πολίων, ἀλλ' ἐξ ἐπιδρομῆς ἁρπαγή.

VII. Ἡ δὲ ἡγεμονίη οὕτω περιῆλθε, ἐοῦσα Ἡρακλειδέων, ἐς τὸ γένος τὸ Κροίσου, καλευμένους δὲ Μερμνάδας. (2) Ἦν Κανδαύλης, τὸν οἱ Ἕλληνες Μυρσίλον οὐνομάζουσι, τύραννος Σαρδίων, ἀπόγονος δὲ Ἀλκαίου τοῦ Ἡρακλέος. (3) Ἄγρων μὲν γὰρ ὁ Νίνου τοῦ Βήλου τοῦ Ἀλκαίου πρῶτος Ἡρακλειδέων βασιλεὺς ἐγένετο Σαρδίων, Κανδαύλης δὲ ὁ Μύρσου ὕστατος. Οἱ δὲ πρότερον Ἄγρωνος βασιλεύσαντες ταύτης τῆς χώρης ἦσαν ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Ἄτυος, ἀπ' ὅτευ ὁ δῆμος Λύδιος ἐκλήθη ὁ πᾶς οὗτος, πρότερον Μῄων καλεύμενος. (4) Παρὰ τούτων Ἡρακλεῖδαι ἐπιτραφθέντες ἔσχον τὴν ἀρχὴν ἐκ θεοπροπίου, ἐκ δούλης τε τῆς Ἰαρδάνου γεγονότες καὶ Ἡρακλέος, ἄρξαντες μὲν ἐπὶ δύο τε καὶ εἴκοσι γενεὰς ἀνδρῶν, ἔτεα πέντε τε καὶ πεντακόσια, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεκόμενος τὴν ἀρχήν, μέχρι Κανδαύλεω τοῦ Μύρσου.

VIII. Οὗτος δὴ ὦν ὁ Κανδαύλης ἠράσθη τῆς ἑωυτοῦ γυναικός, ἐρασθεὶς δὲ ἐνόμιζέ οἱ εἶναι γυναῖκα πολλὸν πασέων καλλίστην. Ὥστε δὲ ταῦτα νομίζων, ἦν γάρ οἱ τῶν αἰχμοφόρων Γύγης ὁ Δασκύλεω ἀρεσκόμενος μάλιστα, τούτῳ τῷ Γύγῃ καὶ τὰ σπουδαιέστερα τῶν πρηγμάτων ὑπερετίθετο ὁ Κανδαύλης καὶ δὴ καὶ τὸ εἶδος τῆς γυναικὸς ὑπερεπαινέων. (2) Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος (χρῆν γὰρ Κανδαύλῃ γενέσθαι κακῶς) ἔλεγε πρὸς τὸν Γύγεα τοιάδε· « Γύγη, οὐ γάρ σε δοκέω πείθεσθαί μοι λέγοντι περὶ τοῦ εἴδεος τῆς γυναικός (ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν), ποίεε ὅκως ἐκείνην θεήσεαι γυμνήν. » (3) Ὁ δὲ μέγα ἀμβώσας εἶπε, « δέσποτα, τίνα λέγεις λόγον οὐκ ὑγιέα, κελεύων με δέσποιναν τὴν ἐμὴν θηήσασθαι γυμνήν; ἅμα δὲ κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. (4) Πάλαι δὲ τὰ καλὰ ἀνθρώποισι ἐξεύρηται, ἐκ τῶν μανθάνειν δεῖ· ἐν τοῖσι ἓν τόδε ἐστί, σκοπέειν τινὰ τὰ ἑωυτοῦ. Ἐγὼ δὲ πείθομαι ἐκείνην εἶναι πασέων γυναικῶν καλλίστην, καί σεο δέομαι μὴ δέεσθαι ἀνόμων.»

IX. Ὁ μὲν δὴ λέγων τοιαῦτα ἀπεμάχετο, ἀρρωδέων μή τί οἱ ἐξ αὐτῶν γένηται κακόν· ὁ δὲ ἀμείβετο τοισίδε, « θάρσεε, Γύγη, καὶ μὴ φοβεῦ μήτε ἐμέ, ὥς σεο πειρώμενος λέγω λόγον τόνδε, μήτε γυναῖκα τὴν ἐμήν, μή τί τοι ἐξ αὐτῆς γένηται βλάβος· ἀρχὴν γὰρ ἐγὼ μηχανήσομαι οὕτω ὥστε μηδὲ μαθέειν μιν ὀφθεῖσαν ὑπὸ σεῦ. (2) Ἐγὼ γάρ σε ἐς τὸ οἴκημα ἐν τῷ κοιμώμεθα ὄπισθε τῆς ἀνοιγομένης θύρης στήσω· μετὰ δ' ἐμὲ ἐσελθόντα παρέσται καὶ ἡ γυνὴ ἡ ἐμὴ ἐς κοῖτον. Κέεται δὲ ἀγχοῦ τῆς ἐσόδου θρόνος· ἐπὶ τοῦτον τῶν ἱματίων κατ' ἓν ἕκαστον ἐκδύνουσα θήσει, καὶ κατ' ἡσυχίην πολλὴν παρέξει τοι θεήσασθαι. (3) Ἐπεὰν δὲ ἀπὸ τοῦ θρόνου στείχῃ ἐπὶ τὴν εὐνὴν κατὰ νώτου

conciliavit Lacedæmonios. (3) Ante Crœsi vero imperium Græci omnes liberi fuerunt : nam Cimmeriorum expeditio adversus Ioniam, ante Crœsi ætatem suscepta, non oppidorum fuerat redactio in potestatem, sed rapina ex incursione.

VII. Cæterum regnum illud, quum Heraclidarum antea fuisset, ad Crœsi genus, qui Mermnadæ nominabantur, tali modo pervenerat. (2) Candaules, quem Græci Myrsilum vocant, Sardium fuit rex, ab Alcæo oriundus, Herculis filio. (3) Nam Agron, Nini filius, Beli nepos, Alcæi pronepos, primus ex Heraclidis rex fuerat Sardium; Candaules vero, Myrsi filius, postremus. Qui vero ante Agronem in eadem regione regnaverant, a Lydo Atyis filio erant oriundi, a quo universus populus Lydorum nomen invenit, quum prius Mæones fuissent nominati. (4) Ab his priscis regibus commissum sibi regnum ex oraculi edicto obtinuerunt Heraclidæ, Iardani ancilla et Hercule prognati; regnantes, per duas et viginti virorum generationes, annos quinque et quingentos, continua serie filius patri succedens usque ad Candaulen Myrsi filium.

VIII. Hic igitur Candaules uxoris suæ amore tenebatur, eamque deperiens arbitrabatur esse sibi uxorem mulierum omnium formosissimam. Quod quum ei esset persuasum, apud Gygen Dascyli filium, unum e corporis custodibus, quem maxime acceptum habebat, ut de rebus etiam gravissimis cum eo communicabat, ita formæ laudem uxoris supra modum extulit. (2) Nec multo post (erat enim in fatis ut infortunatus esset Candaules) his verbis Gygen est adlocutus : « Gyge, videris tu mihi de forma uxoris meæ verba facienti fidem non adhibere; auribus enim minus fidere amant homines quam oculis : fac igitur ut nudam illam spectes. » (3) At ille, vehementer exclamans, « Domine, inquit, quemnam sermonem haudquaquam sanum profers, jubens me heram meam nudam spectare! Mulier enim tunicam exuens, simul etiam verecundiam exuit. (4) Jam olim vero honestatis præcepta inventa sunt ab hominibus, a quibus discere oportet : quorum unum hoc est, Sua quemque debere inspicere. Ego vero persuasum habeo esse illam mulierum omnium pulcerrimam; teque oro, ne postules illicita. »

IX. His usus verbis repugnavit Gyges, veritus ne quid sibi ex ea re mali accideret. Cui rex vicissim, « Confide, inquit, Gyge; neque aut me time, quasi te tentaturus utar hoc sermone, aut uxorem meam, ne quid tibi ex illa detrimenti creetur. Omnino enim eam rationem equidem inibo, ut illa ne intellectura sit quidem, esse se a te conspectam. (2) Te enim post apertam januam cubiculi, in quo cubamus, collocabo. Postquam ego ero ingressus, aderit et uxor mea in cubiculum : posita est autem prope introitum sella, in qua illa vestes suas, aliam post aliam exuens, deponet : ibi tunc licebit tibi multo cum otio eam spectare. (3) Deinde, quum e sella in lectum conscendet et tu a

τε αὐτῆς γένῃ, σοὶ μελέτω τὸ ἐνθεῦτεν ὅκως μή σε ὄψεται ἰόντα διὰ θυρέων. »

X. Ὁ μὲν δὴ ὡς οὐκ ἐδύνατο διαφυγέειν, ἦν ἑτοῖμος· ὁ δὲ Κανδαύλης, ἐπεὶ ἐδόκεε ὥρη τῆς κοίτης εἶναι, ἤγαγε τὸν Γύγεα ἐς τὸ οἴκημα, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτίκα παρῆν καὶ ἡ γυνή. (2) Ἐσελθοῦσαν δὲ καὶ τιθεῖσαν τὰ εἵματα ἐθηεῖτο ὁ Γύγης. Ὡς δὲ κατὰ νώτου ἐγένετο ἰούσης τῆς γυναικὸς ἐς τὴν κοίτην, ὑπεκδὺς ἐχώρεε ἔξω. Καὶ ἡ γυνὴ ἐπορᾷ μιν ἐξιόντα. (3) Μαθοῦσα δὲ τὸ ποιηθὲν ἐκ τοῦ ἀνδρὸς οὔτε ἀνέβωσεν αἰσχυνθεῖσα οὔτε ἔδοξε μαθέειν, ἐν νόῳ ἔχουσα τίσεσθαι τὸν Κανδαύλεα· παρὰ γὰρ τοῖσι Λυδοῖσι, σχεδὸν δὲ καὶ παρὰ τοῖσι ἄλλοισι βαρβάροισι, καὶ ἄνδρα ὀφθῆναι γυμνὸν ἐς αἰσχύνην μεγάλην φέρει.

XI. Τότε μὲν δὴ οὕτως οὐδὲν δηλώσασα ἡσυχίην εἶχε· ὡς δὲ ἡμέρη τάχιστα ἐγεγόνεε, τῶν οἰκετέων τοὺς μάλιστα ὥρα πιστοὺς ἐόντας ἑωυτῇ, ἑτοίμους ποιησαμένη ἐκάλεε τὸν Γύγεα. (2) Ὁ δὲ οὐδὲν δοκέων αὐτὴν τῶν πρηχθέντων ἐπίστασθαι ἦλθε καλεύμενος· ἐώθεε γὰρ καὶ πρόσθε, ὅκως ἡ βασίλεια καλέοι, φοιτᾶν. (3) Ὡς δὲ ὁ Γύγης ἀπίκετο, ἔλεγε ἡ γυνὴ τάδε, « νῦν τοι δυοῖν ὁδοῖν παρεουσέων, Γύγη, δίδωμι αἵρεσιν, ὁκοτέρην βούλεαι τραπέσθαι· ἢ γὰρ Κανδαύλεα ἀποκτείνας ἐμέ τε καὶ τὴν βασιληίην ἔχε τὴν Λυδῶν, ἢ αὐτόν σε αὐτίκα οὕτω ἀποθνήσκειν δεῖ, ὡς ἂν μὴ πάντα πειθόμενος Κανδαύλῃ τοῦ λοιποῦ ἴδῃς τὰ μή σε δεῖ. Ἀλλ' ἤτοι ἐκεῖνόν γε τὸν ταῦτα βουλεύσαντα δεῖ ἀπόλλυσθαι, ἢ σὲ τὸν ἐμὲ γυμνὴν θηησάμενον καὶ ποιήσαντα οὐ νομιζόμενα. » (4) Ὁ δὲ Γύγης τέως μὲν ἀπεθώμαζε τὰ λεγόμενα, μετὰ δὲ ἱκέτευε μή μιν ἀναγκαίῃ ἐνδέειν διακρῖναι τοιαύτην αἵρεσιν. Οὐκ ὦν δὴ ἔπειθε, ἀλλ' ὥρα ἀναγκαίην ἀληθέως προκειμένην ἢ τὸν δεσπότεα ἀπολλύναι ἢ αὐτὸν ὑπ' ἄλλων ἀπόλλυσθαι· αἱρέεται αὐτὸς περιεῖναι. (5) Ἐπειρώτα δὴ λέγων τάδε, « ἐπεί με ἀναγκάζεις δεσπότεα τὸν ἐμὸν κτείνειν οὐκ ἐθέλοντα, φέρε ἀκούσω τέῳ καὶ τρόπῳ ἐπιχειρήσομεν αὐτῷ. » Ἡ δὲ ὑπολαβοῦσα ἔφη, « ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν χωρίου ἡ ὁρμὴ ἔσται ὅθεν περ καὶ ἐκεῖνος ἐμὲ ἐπεδέξατο γυμνήν, ὑπνωμένῳ δὲ ἡ ἐπιχείρησις ἔσται. »

XII. Ὡς δὲ ἤρτυσαν τὴν ἐπιβουλήν, νυκτὸς γινομένης (οὐ γὰρ μετίετο ὁ Γύγης, οὐδέ οἱ ἦν ἀπαλλαγὴ οὐδεμία, ἀλλ' ἔδεε ἢ αὐτὸν ἀπολωλέναι ἢ Κανδαύλεα) εἵπετο ἐς τὸν θάλαμον τῇ γυναικί. Καί μιν ἐκείνη, ἐγχειρίδιον δοῦσα, κατακρύπτει ὑπὸ τὴν αὐτὴν θύρην. (2) Καὶ μετὰ ταῦτα ἀναπαυομένου Κανδαύλεω ὑπεσδύς τε καὶ ἀποκτείνας αὐτὸν ἔσχε καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν βασιληίην Γύγης· τοῦ καὶ Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενόμενος, ἐν ἰάμβῳ τριμέτρῳ ἐπεμνήσθη.

XIII. Ἔσχε δὲ τὴν βασιληίην καὶ ἐκρατύνθη ἐκ τοῦ ἐν Δελφοῖσι χρηστηρίου. Ὡς γὰρ δὴ οἱ Λυδοὶ δεινὸν ἐποιεῦντο τὸ Κανδαύλεω πάθος καὶ ἐν ὅπλοισι ἔσαν, συνέβησαν ἐς τὠυτὸ οἵ τε τοῦ Γύγεω στασιῶται καὶ οἱ λοιποὶ Λυδοί, ἢν μὲν δὴ τὸ χρηστήριον ἀνέλῃ μιν βασι-

tergo ejus eris, reliquum est ut tu cures ne illa te conspiciat foras exeuntem.

X. Igitur Gyges, quum effugere non posset, paratus fuit: quem Candaules, postquam cubandi tempus visum est adesse, in cubiculum introduxit; pauloque post uxor etiam adfuit. (2) Ingressam et vestimenta ponentem Gyges quum spectasset, mox ubi aversa illa in lectum se contulit, clam ipse foras se subduxit: at egredientem conspicata est mulier. (3) Quae ut intellexit quid a marito actum esset, neque exclamavit, pudore retenta, et se animadvertisse dissimulavit, in animo habens ultionem capere de Candaule. Apud Lydos enim, ac fere apud cæteros quoque barbaros, etiam viro magnum in probrum vertitur nudum conspici.

XI. Itaque tunc quidem nihil aperiens, silentium tenuit illa: simulac vero illuxit, præsto esse jussis famulis quos maxime fidos sibi cognoverat, Gygen ad se vocavit. (2) Et ille, nihil eam nosse ratus eorum quæ gesta essent, arcessitus venit; quippe et antea solitus, quoties regina vocaret, eam convenire. (3) Ut venit, his verbis eum adlocuta est mulier: Gyge, « nunc duarum viarum tibi apertarum optionem concedo utram ingredi volueris: aut enim, interfecto Candaule, et me et regnum Lydorum habeto; aut te ipsum protinus sic mori oportet, ne posthac, Candaulæ in omnibus obsequens, spectes quæ te spectare nefas est. Enimvero aut illum, qui ista molitus est, interire oportet, aut te, qui nudam me es conspicatus et illicita fecisti. » (4) Ad hæc verba Gyges primum stupere, tum deinde obsecrare illam ne se necessitati illigaret dijudicandæ talis optionis. Nec vero ei persuasit; sed vidit necessitatem utique sibi propositam aut perdendi herum aut per alios pereundi. Elegit itaque ut ipse superesset: (5) et illam percontans, « Quandoquidem invitum me, inquit, adigis ad herum meum occidendum, age audiam ecquo illum modo adgressuri simus? » Et illa excipiens, « Ex eodem loco, inquit, adoriendus erit, unde ille nudam me tibi ostendit: in sopitum somno impetus fiet. »

XII. Ita quum de faciendis insidiis inter se constituissent, ingruente nocte Gyges (nec enim dimittebatur, neque ullum ei effugium erat, sed aut ipsum interire oportebat aut Candaulen) secutus est mulierem in cubiculum; ubi eum illa, tradito pugione, post eamdem januam occultavit. (2) Deinde quiescente Candaule leniter accessit; illoque obtruncato et uxorem et regnum obtinuit Gyges: cujus etiam Archilochus Parius, qui eadem vixit ætate, in iambis trimetris meminit.

XIII. Obtinuit autem regnum in eoque confirmatus est ex Delphici oraculi effato. Nam quum indigne ferrent Lydi casum Candaulæ, essentque in armis, convenit inter Gygæ factionem et reliquos Lydos, ut, si respondisset ora-

λέα εἶναι Λυδῶν, τὸν δὲ βασιλεύειν, ἢν δὲ μή, ἀποδοῦναι ὀπίσω ἐς Ἡρακλείδας τὴν ἀρχήν. (2) Ἀνεῖλέ τε δὴ τὸ χρηστήριον καὶ ἐβασίλευσε οὕτω Γύγης. Τοσόνδε μέντοι εἶπε ἡ Πυθίη, ὡς Ἡρακλείδῃσι τίσις ἥξει ἐς τὸν πέμπτον ἀπόγονον Γύγεω. Τούτου τοῦ ἔπεος Λυδοί τε καὶ οἱ βασιλέες αὐτῶν λόγον οὐδένα ἐποιεῦντο, πρὶν δὴ ἐπετελέσθη.

XIV. Τὴν μὲν δὴ τυραννίδα οὕτω ἔσχον οἱ Μερμνάδαι τοὺς Ἡρακλείδας ἀπελόμενοι, Γύγης δὲ τυραννεύσας ἀπέπεμψε ἀναθήματα ἐς Δελφοὺς οὐκ ὀλίγα, ἀλλ' ὅσα μὲν ἀργύρου ἀναθήματα ἐστί οἱ πλεῖστα ἐν Δελφοῖσι, πάρεξ δὲ τοῦ ἀργύρου χρυσὸν ἄπλετον ἀνέθηκε, ἄλλον τε καὶ τοῦ μάλιστα μνήμην ἄξιον ἔχειν ἐστί, κρητῆρές οἱ ἀριθμὸν ἓξ χρύσεοι ἀνακέαται. (2) Ἑστᾶσι δὲ οὗτοι ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ, σταθμὸν ἔχοντες τριήκοντα τάλαντα· ἀληθέϊ δὲ λόγῳ χρεωμένῳ οὐ Κορινθίων τοῦ δημοσίου ἐστὶ ὁ θησαυρός, ἀλλὰ Κυψέλου τοῦ Ἠετίωνος. (3) Οὗτος δὲ ὁ Γύγης πρῶτος βαρβάρων τῶν ἡμέες ἴδμεν ἐς Δελφοὺς ἀνέθηκε ἀναθήματα μετὰ Μίδεα τὸν Γορδίεω Φρυγίης βασιλέα. Ἀνέθηκε γὰρ δὴ καὶ Μίδης τὸν βασιλήϊον θρόνον ἐς τὸν προκατίζων ἐδίκαζε, ἐόντα ἀξιοθέητον· κέεται δὲ ὁ θρόνος οὗτος ἔνθα περ οἱ τοῦ Γύγεω κρητῆρες. (4) Ὁ δὲ χρυσὸς οὗτος καὶ ὁ ἄργυρος τὸν ὁ Γύγης ἀνέθηκε, ὑπὸ Δελφῶν καλέεται Γυγάδας ἐπὶ τοῦ ἀναθέντος ἐπωνυμίην. (5) Ἐσέβαλε μέν νυν στρατιὴν καὶ οὗτος, ἐπείτε ἦρξε, ἔς τε Μίλητον καὶ ἐς Σμύρνην, καὶ Κολοφῶνος τὸ ἄστυ εἷλε· ἀλλ' οὐδὲν γὰρ μέγα ἔργον ἀπ' αὐτοῦ ἄλλο ἐγένετο βασιλεύσαντος δυῶν δέοντα τεσσεράκοντα ἔτεα, τοῦτον μὲν παρήσομεν τοσαῦτα ἐπιμνησθέντες.

XV. Ἄρδυος δὲ τοῦ Γύγεω μετὰ Γύγεα βασιλεύσαντος μνήμην ποιήσομαι. Οὗτος δὲ Πριηνέας τε εἷλε ἐς Μίλητόν τε ἐσέβαλε, ἐπὶ τούτου τε τυραννεύοντος Σαρδίων Κιμμέριοι ἐξ ἠθέων ὑπὸ Σκυθέων τῶν νομάδων ἐξαναστάντες ἀπικέατο ἐς τὴν Ἀσίην καὶ Σάρδις πλὴν τῆς ἀκροπόλιος εἷλον.

XVI. Ἄρδυος δὲ βασιλεύσαντος ἑνὸς δέοντα πεντήκοντα ἔτεα, ἐξεδέξατο Σαδυάττης ὁ Ἄρδυος, καὶ ἐβασίλευσε ἔτεα δυώδεκα, Σαδυάττεω δὲ Ἀλυάττης. Οὗτος δὲ Κυαξάρῃ τε τῷ Δηϊόκεω ἀπογόνῳ ἐπολέμησε καὶ Μήδοισι, Κιμμερίους τε ἐκ τῆς Ἀσίης ἐξήλασε, Σμύρνην τε τὴν ἀπὸ Κολοφῶνος κτισθεῖσαν εἷλε, ἐς Κλαζομενάς τε ἐσέβαλε. Ἀπὸ μέν νυν τούτων οὐκ ὡς ἤθελε ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ προσπταίσας μεγάλως· ἄλλα δὲ ἔργα ἀπεδέξατο ἐὼν ἐν τῇ ἀρχῇ ἀξιαπηγητότατα τάδε.

XVII. Ἐπολέμησε Μιλησίοισι, παραδεξάμενος τὸν πόλεμον παρὰ τοῦ πατρός. Ἐπελαύνων γὰρ ἐπολιόρκεε τὴν Μίλητον τρόπῳ τοιῷδε. (2) Ὅκως μὲν εἴη ἐν τῇ γῇ καρπὸς ἁδρός, τηνικαῦτα ἐσέβαλλε τὴν στρατιήν· ἐστρατεύετο δὲ ὑπὸ συρίγγων τε καὶ πηκτίδων καὶ αὐλοῦ γυναικηίου τε καὶ ἀνδρηίου· ὡς δὲ ἐς τὴν Μιλησίην ἀπίκοιτο, οἰκήματα μὲν τὰ ἐπὶ τῶν

culum hunc esse regem Lydorum, ipse regnaret; sin minus, Heraclidis restitueret regnum. (2) Edito igitur secundum eum oraculo, Gyges ita regnum obtinuit. Verumtamen hoc simul edixerat Pythia, ultionem venturam esse Heraclidis in quintum ex posteris Gygæ: quod quidem vaticinium nec Lydi nec eorum reges ullius momenti fecerunt, donec exitu comprobatum est.

XIV. Tali igitur modo ad Mermnadas pervenit Lydiæ regnum, Heraclidis ereptum. Gyges autem, regnum adeptus, Delphos donaria misit non pauca. Et argentea quidem donaria ejus maximo numero Delphis exstant: præter argentum vero, auri etiam immensam vim dedicavit, quum aliarum rerum, tum vero (quod præcipue memoratu dignum) crateres aurei numero sex ab eodem dedicati exstant, (2) pondere triginta talentorum [*aureorum, quæ hodie fuerint* 2, 106, 900 *libræ*. LARCH.], repositi in Corinthiorum thesauro; qui quidem thesaurus, vere ut dicam, non publicus civitatis Corinthiorum est, sed Cypseli, Eetionis filii. (3) Est autem hic Gyges barbarorum quos novimus primus qui donaria Delphis dedicavit post Midam Gordiæ filium, Phrygiæ regem. Dedicaverat enim Midas quoque regiam sellam, in qua præsidens jus dicere consueverat, spectatu dignam; positaque est hæc sella ibidem ubi Gygæ crateres. (4) Aurum vero istud et argentum, quod a Gyge dedicatum est, Gygadas [*id est* Gygæum] vocatur a Delphensibus de illius nomine qui dedicavit. (5) Hic quoque, postquam regno est potitus, arma intulit Mileto et Smyrnæ, et Colophonis urbem cepit: cæterum, quum per octo et triginta, quos regnavit, annos nihil aliud memorabile ab eodem gestum sit, hisce commemoratis, missum hunc faciemus.

XV. Ardyis vero, Gygæ filii, qui post illum regnavit, mentionem injiciam. Hic Prienenses expugnavit, et Miletum invasit: eodemque regnum Sardium obtinente, Cimmerii suis sedibus a Scythis nomadibus pulsi in Asiam venerunt, Sardesque præter arcem ceperunt.

XVI. Ardys postquam undequinquaginta annos regnarat, successorem habuit filium Sadyatten, qui annos regnavit duodecim. Sadyattæ successit Alyattes; qui cum Cyaxare, Deiocæ nepote, et cum Medis bellum gessit. Idem Cimmerios ex Asia ejecit; et Smyrnam, Colophoniorum coloniam, cepit; et Clazomenas invasit: quo quidem ab oppido non ita ut voluerat discessit, sed cladem haud mediocrem passus. Verum et alias res, dum regnum tenuit, gessit; quarum memoratu dignissimæ hæ sunt.

XVII. Bellum gessit cum Milesiis, a patre traditum. Oppugnabat igitur incursione facta Miletum tali modo: (2) quando terræ fruges adultæ erant, tunc exercitum in regionem immittebat, expeditionem faciens ad cantum fistularum fidiumque, ac tibiæ tam muliebris quam virilis. Ubi vero in fines Milesiorum pervenerat, ædificia in agris nec

ἀγρῶν οὔτε κατέβαλλε οὔτε ἐνεπίμπρη οὔτε θύρας ἀπέσπα, ἔα δὲ κατὰ χώρην ἑστάναι· ὁ δὲ τά τε δένδρεα καὶ τὸν καρπὸν τὸν ἐν τῇ γῇ ὅκως διαφθείρειε, ἀπαλλάσσετο ὀπίσω. Τῆς γὰρ θαλάσσης οἱ Μιλήσιοι ἐπεκράτεον, ὥστε ἐπέδρης μὴ εἶναι ἔργον τῇ στρατιῇ. (3) Τὰς δὲ οἰκίας οὐ κατέβαλλε ὁ Λυδὸς τῶνδε εἵνεκεν, ὅκως ἔχοιεν ἐνθεῦτεν ὁρμεώμενοι τὴν γῆν σπείρειν τε καὶ ἐργάζεσθαι οἱ Μιλήσιοι, αὐτὸς δὲ ἐκείνων ἐργαζομένων ἔχοι τι καὶ σίνεσθαι ἐσβάλλων.

XVIII. Ταῦτα ποιέων ἐπολέμεε ἔτεα ἕνδεκα, ἐν τοῖσι τρώματα μεγάλα διφάσια Μιλησίων ἐγένετο, ἔν τε Λιμενηίῳ χώρης τῆς σφετέρης μαχεσαμένων καὶ ἐν Μαιάνδρου πεδίῳ. (2) Τὰ μέν νυν ἓξ ἔτεα τῶν ἕνδεκα Σαδυάττης ὁ Ἄρδυος ἔτι Λυδῶν ἦρχε, ὁ καὶ ἐσβάλλων τηνικαῦτα ἐς τὴν Μιλησίην τὴν στρατιήν (οὗτος γὰρ καὶ ὁ τὸν πόλεμον ἦν συνάψας)· τὰ δὲ πέντε τῶν ἐτέων τὰ ἑπόμενα τοῖσι ἓξ Ἀλυάττης ὁ Σαδυάττεω ἐπολέμεε, ὃς παραδεξάμενος, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωται, παρὰ τοῦ πατρὸς τὸν πόλεμον προσεῖχε ἐντεταμένως. (3) Τοῖσι δὲ Μιλησίοισι οὐδαμοὶ Ἰώνων τὸν πόλεμον τοῦτον συνεπελάφρυνον ὅτι μὴ Χῖοι μοῦνοι. Οὗτοι δὲ τὸ ὅμοιον ἀνταποδιδόντες ἐτιμώρεον· καὶ γὰρ δὴ πρότερον οἱ Μιλήσιοι τοῖσι Χίοισι τὸν πρὸς Ἐρυθραίους πόλεμον συνδιήνεικαν.

XIX. Τῷ δὲ δυωδεκάτῳ ἔτεϊ ληίου ἐμπιπραμένου ὑπὸ τῆς στρατιῆς συνηνείχθη τι τοιόνδε γενέσθαι πρῆγμα· ὡς ἄφθη τάχιστα τὸ λήιον, ἀνέμῳ βιώμενον ἅψατο νηοῦ Ἀθηναίης ἐπίκλησιν Ἀσσησίης, ἀφθεὶς δὲ ὁ νηὸς κατεκαύθη. Καὶ τὸ παραυτίκα μὲν λόγος οὐδεὶς ἐγένετο, μετὰ δὲ τῆς στρατιῆς ἀπικομένης ἐς Σάρδις ἐνόσησε ὁ Ἀλυάττης. (2) Μακροτέρης δέ οἱ γενομένης τῆς νούσου πέμπει ἐς Δελφοὺς θεοπρόπους, εἴτε δὴ συμβουλεύσαντός τευ, εἴτε καὶ αὐτῷ ἔδοξε πέμψαντα τὸν θεὸν ἐπείρεσθαι περὶ τῆς νούσου. Τοῖσι δὲ ἡ Πυθίη ἀπικομένοισι ἐς Δελφοὺς οὐκ ἔφη χρήσειν πρὶν ἢ τὸν νηὸν τῆς Ἀθηναίης ἀνορθώσωσι, τὸν ἐνέπρησαν χώρης τῆς Μιλησίης ἐν Ἀσσησῷ.

XX. Δελφῶν οἶδα ἐγὼ οὕτω ἀκούσας γενέσθαι· Μιλήσιοι δὲ τάδε προστιθεῖσι τούτοισι, Περίανδρον τὸν Κυψέλου ἐόντα Θρασυβούλῳ τῷ τότε Μιλήτου τυραννεύοντι ξεῖνον ἐς τὰ μάλιστα, πυθόμενον τὸ χρηστήριον τὸ τῷ Ἀλυάττῃ γενόμενον, πέμψαντα ἄγγελον κατειπεῖν, ὅκως ἄν τι προειδὼς πρὸς τὸ παρεὸν βουλεύηται. Μιλήσιοι μέν νυν οὕτω λέγουσι γενέσθαι.

XXI. Ἀλυάττης δέ, ὥς οἱ ταῦτα ἐξαγγέλθη, αὐτίκα ἔπεμπε κήρυκα ἐς Μίλητον βουλόμενος σπονδὰς ποιήσασθαι Θρασυβούλῳ τε καὶ Μιλησίοισι χρόνον ὅσον ἂν τὸν νηὸν οἰκοδομέῃ. (2) Ὁ μὲν δὴ ἀπόστολος ἐς τὴν Μίλητον ἤιε, Θρασύβουλος δὲ σαφέως προπεπυσμένος πάντα λόγον, καὶ εἰδὼς τὰ Ἀλυάττης μέλλοι ποιήσειν, μηχανᾶται τοιάδε. (3) Ὅσος ἦν ἐν τῷ ἄστεϊ σῖτος καὶ ἑωυτοῦ καὶ ἰδιωτικός, τοῦτον πάντα συγκομίσας ἐς τὴν ἀγορὴν προεῖπε Μιλησίοισι, ἐπεὰν

diruebat nec incendebat, neque fores abstrahebat, sed intacta stare omnia sinebat; verum arbores et terræ fruges ut corruperat, domum se recipiebat: quum enim mare obtinerent Milesii, nil attinebat circumsedere urbem cum exercitu. (3) Ædificia autem non diruebat Lydus hoc consilio, ut possent inde progressi Milesii terram serere colereque, ipse vero, quum illi terram colerent, haberet quod incursione facta popularetur.

XVIII. Hoc ille modo bellum gerebat, per undecim annos; intra quos duo ingentia vulnera Milesii accepere, unum prælio ad Limeneum in ipsorum finibus commisso, alterum in Mæandri campo. (2) Horum undecim annorum sex adhuc Sadyattes, Ardyis filius, apud Lydos regnaverat, qui ætate illa cum exercitu fines Milesiorum incursavit; Sadyattes enim hic conflaverat id bellum: quinque vero insequentibus annis Alyattes, Sadyattæ filius, bellum gerebat, qui illud, a patre (ut supra etiam memoravi) sibi traditum, intente persecutus est. (3) Quo in bello nulli ex Ionibus sublevarunt Milesios, præterquam Chii soli: hi autem, opem illis ferentes, vicem rependerunt; nam et Milesii antea Chiis, in bello cum Erythræis, sociam præstiterant operam.

XIX. Sed anno duodecimo, dum succendebantur ab exercitu segetes, hoc rei accidit. Simulatque incensæ segetes erant, valido coorto vento Minervæ templum cognomine Assesiæ corripuit flamma, eoque incendio templum conflagravit. Quæ res principio nullius momenti est habita, deinde vero, simul Sardes redierat exercitus, in morbum Alyattes incidit. (2) Diuturnior quum esset morbus, Delphos misit qui deum de valitudine consulerent, sive alieno consilio ad mittendum inductus, sive suo. Hi quum Delphos venissent, negavit Pythia se responsum eis reddituram priusquam Minervæ templum restituissent, quod Assesi in Milesiorum agro cremassent.

XX. Hæc ita acta esse equidem ex Delphensibus auditu cognovi: sed Milesii istis hoc adjiciunt, Periandrum Cypseli filium, quum audivisset oraculum Alyattæ redditum, ea de re Thrasybulum, Milesiorum tunc temporis tyrannum, hospitio et amicitia sibi inprimis conjunctum, misso nuncio fecisse certiorem; quo ille, re ante cognita, consilium aliquod ad rem pertinens caperet. Ita quidem Milesii rem gestam narrant.

XXI. Alyattes vero, nunciato Pythiæ responso, præconem protinus Miletum misit, inducias cum Thrasybulo et Milesiis ad tempus pacturus dum templum ædificaret. (2) Miletum dum se confert legatus, Thrasybulus de tota re liquido antea certior factus, nec ignarus quid moliretur Alyattes, hæc machinatur. (3) Quidquid frumenti in urbe erat, tam suum, quam privatorum, id omne in forum comportari jussit, prædixitque Milesiis, ut ubi signum ipse dedisset,

αὐτὸς σημήνῃ, τότε πίνειν τε πάντας καὶ κώμῳ χρέεσθαι ἐς ἀλλήλους.

XXII. Ταῦτα δὲ ἐποίεέ τε καὶ προαγόρευε Θρασύβουλος τῶνδε εἵνεκεν, ὅκως ἂν δὴ ὁ κῆρυξ ὁ Σαρδιηνὸς ἰδών τε σωρὸν μέγαν σίτου κεχυμένον καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐν εὐπαθείῃσι ἐόντας ἀγγείλῃ Ἀλυάττῃ. (2) Τὰ δὴ καὶ ἐγένετο· ὡς γὰρ δὴ ἰδών τε ἐκεῖνα ὁ κῆρυξ καὶ εἴπας πρὸς Θρασύβουλον τὰς ἐντολὰς τοῦ Λυδοῦ ἀπῆλθε ἐς τὰς Σάρδις, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, δι' οὐδὲν ἄλλο ἐγένετο ἡ διαλλαγή. (3) Ἐλπίζων γὰρ ὁ Ἀλυάττης σιτοδείην τε εἶναι ἰσχυρὴν ἐν τῇ Μιλήτῳ καὶ τὸν ληὸν τετρῦσθαι ἐς τὸ ἔσχατον κακοῦ, ἤκουε τοῦ κήρυκος νοστήσαντος ἐκ τῆς Μιλήτου τοὺς ἐναντίους λόγους ἢ ὡς αὐτὸς κατεδόκεε. (4) Μετὰ δὲ ἥ τε διαλλαγή σφι ἐγένετο ἐπ' ᾧ τε ξείνους ἀλλήλοισι εἶναι καὶ ξυμμάχους, καὶ δύο τε ἀντ' ἑνὸς νηοὺς τῇ Ἀθηναίῃ οἰκοδόμησε ὁ Ἀλυάττης ἐν τῇ Ἀσσησῷ, αὐτός τε ἐκ τῆς νούσου ἀνέστη. Κατὰ μὲν τὸν πρὸς Μιλησίους τε καὶ Θρασύβουλον πόλεμον Ἀλυάττῃ ὧδε ἔσχε.

XXIII. Περίανδρος δὲ ἦν Κυψέλου παῖς, οὗτος ὁ τῷ Θρασυβούλῳ τὸ χρηστήριον μηνύσας. Ἐτυράννευε δὲ ὁ Περίανδρος Κορίνθου· τῷ δὴ λέγουσι Κορίνθιοι (ὁμολογέουσι δέ σφι Λέσβιοι) ἐν τῷ βίῳ θῶμα μέγιστον παραστῆναι, Ἀρίονα τὸν Μηθυμναῖον ἐπὶ δελφῖνος ἐξενειχθέντα ἐπὶ Ταίναρον, ἐόντα κιθαρῳδὸν τῶν τότε ἐόντων οὐδενὸς δεύτερον, καὶ διθύραμβον πρῶτον ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν ποιήσαντά τε καὶ οὐνομάσαντα καὶ διδάξαντα ἐν Κορίνθῳ.

XXIV. Τοῦτον τὸν Ἀρίονα λέγουσι, τὸν πολλὸν τοῦ χρόνου διατρίβοντα παρὰ Περιάνδρῳ, ἐπιθυμῆσαι πλῶσαι ἐς Ἰταλίην τε καὶ Σικελίην, ἐργασάμενον δὲ χρήματα μεγάλα ἐθελῆσαι ὀπίσω ἐς Κόρινθον ἀπικέσθαι. Ὁρμᾶσθαι μέν νυν ἐκ Τάραντος, πιστεύοντα δὲ οὐδαμοῖσι μᾶλλον ἢ Κορινθίοισι μισθώσασθαι πλοῖον ἀνδρῶν Κορινθίων. (2) Τοὺς δὲ ἐν τῷ πελάγεϊ ἐπιβουλεύειν τὸν Ἀρίονα ἐκβαλόντας ἔχειν τὰ χρήματα. Τὸν δὲ συνέντα τοῦτο λίσσεσθαι, χρήματα μὲν προϊέντα σφι, ψυχὴν δὲ παραιτεόμενον. (3) Οὐκ ὦν δὴ πείθειν αὐτὸν τούτοισι, ἀλλὰ κελεύειν τοὺς πορθμέας ἢ ἑωυτὸν διαχρᾶσθαί μιν, ὡς ἂν ταφῆς ἐν γῇ τύχῃ, ἢ ἐκπηδᾶν ἐς τὴν θάλασσαν τὴν ταχίστην. (4) Ἀπειληθέντα δὲ τὸν Ἀρίονα ἐς ἀπορίην παραιτήσασθαι, ἐπειδή σφι οὕτω δοκέοι, περιιδέειν αὐτὸν ἐν τῇ σκευῇ πάσῃ στάντα ἐν τοῖσι ἑδωλίοισι ἀεῖσαι· ἀείσας δὲ ὑπεδέκετο ἑωυτὸν κατεργάσεσθαι. (5) Καὶ τοῖσι ἐσελθεῖν γὰρ ἡδονὴν εἰ μέλλοιεν ἀκούσεσθαι τοῦ ἀρίστου ἀνθρώπων ἀοιδοῦ, ἀναχωρῆσαι ἐκ τῆς πρύμνης ἐς μέσην νέα. Τὸν δὲ ἐνδύντα τε πᾶσαν τὴν σκευὴν καὶ λαβόντα τὴν κιθάρην, στάντα ἐν τοῖσι ἑδωλίοισι διεξελθεῖν νόμον τὸν ὄρθιον, τελευτῶντος δὲ τοῦ νόμου ῥῖψαί μιν ἐς τὴν θάλασσαν ἑωυτόν, ὡς εἶχε, σὺν τῇ σκευῇ πάσῃ. (6) Καὶ τοὺς μὲν ἀποπλώειν ἐς Κόρινθον, τὸν δὲ δελφῖνα λέγουσι ὑπολαβόντα ἐξενεῖκαι ἐπὶ Ταίναρον. Ἀποβάντα δὲ αὐτὸν χωρέειν ἐς Κόριν-

tunc compotationes comessationesque mutuas cuncti instituerent.

XXII. Id fecit prædixitque Thrasybulus hoc consilio, ut Sardianus legatus, postquam ingentem frumenti acervum in foro profusum et homines vidisset oblectationibus vacantes, Alyattæ rem renunciaret. (2) Quod et factum : nam postquam ista vidit caduceator, expositisque Thrasybulo Lydi mandatis domum rediit, nullam aliam ob caussam (ut ego audio) pax composita est. (3) Quum enim existimasset Alyattes vehementem frumenti penuriam Mileti esse, populumque ad extremum malorum esse redactum et fere contritum, audivit ex caduceatore Mileto domum redeunte contraria eorum quæ erat opinatus. (4) Inde paullo post pax inter illos conciliata est hac lege, ut mutuo hospites essent sociique : et pro uno Minervæ templo ad Assesum duo ædificavit Alyattes, ipseque e morbo convaluit. Hæc igitur ratio exitusque belli fuit, quod Alyattes cum Milesiis et Thrasybulo gessit.

XXIII. Periander vero Cypseli filius erat, is qui Thrasybulum de edito oraculo certiorem fecit, et Corinthi tyrannus : cui maximum in vita oblatum fuisse miraculum narrant Corinthii, hisque Lesbii adsentiuntur; scilicet Arionem Methymnæum delphino insidentem ad Tænarum fuisse delatum. Citharœdus is erat, nulli suæ ætatis secundus; primusque hominum, quos novimus, dithyrambum et fecit et nominavit docuitque Corinthi.

XXIV. Hunc Arionem aiunt, postquam plurimum temporis apud Periandrum esset versatus, in Italiam Siciliamque cupivisse navigare; ingentique pecunia ibi comparata, voluisse Corinthum reverti. Igitur quum Tarento esset profecturus, nec ullis magis quam Corinthiis fidem haberet, navigium conduxisse hominum Corinthiorum : (2) at hos, ubi altum tenuere, consilium agitasse de illo in mare projiciendo, quo pecunia potirentur. Tum illum, quid ageretur intelligentem, ad preces confugisse; et, pecunia omni nautis oblata, vitam esse deprecatum : (3) nautas vero, precibus viri nil commotos, jussisse ut aut sibi manus inferret, quo in terra sepulturam nancisceretur, aut ut illico in mare se projiceret. (4) Has in angustias et consilii inopiam redactum Arionem orasse, ut, quandoquidem ita eis placitum esset, sinerent se omni ornatu suo indutum, in summo puppis foro stantem, canticum canere; quo facto pollicebatur sibi se manus illaturum. (5) Tunc nautas, cupidine captos audiendi præstantissimi omnium cantoris, e puppi 'mediam in navem concessisse; et illum, omni ornatu indutum', capta cithara, in summo navis foro stantem, carmen quod orthion vocatur peregisse; peractoque cantu, ita ut erat, cum omni ornatu in mare se conjecisse. (6) Tum illos, continuato cursu, Corinthum navigasse : hunc vero, aiunt, a delphino exceptum dorso, Tænaron fuisse delatum; ubi quum in terram esset egressus,

θον σὺν τῇ σκευῇ, καὶ ἀπικόμενον ἀπηγέεσθαι πᾶν τὸ γεγονός. (7) Περίανδρον δὲ ὑπ' ἀπιστίης Ἀρίονα μὲν ἐν φυλακῇ ἔχειν οὐδαμῇ μετιέντα, ἀνακῶς δὲ ἔχειν τῶν πορθμέων· ὡς δὲ ἄρα παρεῖναι αὐτούς, κληθέντας ἱστορέεσθαι εἴ τι λέγοιεν περὶ Ἀρίονος. (8) Φαμένων δὲ ἐκείνων ὡς εἴη τε σῶς περὶ Ἰταλίην καί μιν εὖ πρήσσοντα λίποιεν ἐν Τάραντι, ἐπιφανῆναί σφι τὸν Ἀρίονα ὥσπερ ἔχων ἐξεπήδησε· καὶ τοὺς ἐκπλαγέντας οὐκ ἔχειν ἔτι ἐλεγχομένους ἀρνέεσθαι. (9) Ταῦτα μέν νυν Κορίνθιοί τε καὶ Λέσβιοι λέγουσι, καὶ Ἀρίονός ἐστι ἀνάθημα χάλκεον οὐ μέγα ἐπὶ Ταινάρῳ, ἐπὶ δελφῖνος ἐπεὼν ἄνθρωπος.

XXV. Ἀλυάττης δὲ ὁ Λυδὸς τὸν πρὸς Μιλησίους πόλεμον διενείκας μετέπειτεν τελευτᾷ, βασιλεύσας ἔτεα ἑπτὰ καὶ πεντήκοντα. Ἀνέθηκε δὲ ἐκφυγὼν τὴν νοῦσον δεύτερος οὗτος τῆς οἰκίης ταύτης ἐς Δελφοὺς κρητῆρά τε ἀργύρεον μέγαν καὶ ὑποκρητηρίδιον σιδήρεον κολλητόν, θέης ἄξιον διὰ πάντων τῶν ἐν Δελφοῖσι ἀναθημάτων, Γλαύκου τοῦ Χίου ποίημα, ὃς μοῦνος δὴ πάντων ἀνθρώπων σιδήρου κόλλησιν ἐξεῦρε.

XXVI. Τελευτήσαντος δὲ Ἀλυάττεω ἐξεδέξατο τὴν βασιληίην Κροῖσος ὁ Ἀλυάττεω, ἐτέων ἐὼν ἡλικίην πέντε καὶ τριήκοντα, ὃς δὴ Ἑλλήνων πρώτοισι ἐπεθήκατο Ἐφεσίοισι. (2) Ἔνθα δὴ οἱ Ἐφέσιοι πολιορκεύμενοι ὑπ' αὐτοῦ ἀνέθεσαν τὴν πόλιν τῇ Ἀρτέμιδι, ἐξάψαντες ἐκ τοῦ νηοῦ σχοινίον ἐς τὸ τεῖχος· ἔστι δὲ μεταξὺ τῆς τε παλαιῆς πόλιος, ἣ τότε ἐπολιορκέετο, καὶ τοῦ νηοῦ ἑπτὰ στάδιοι. (3) Πρώτοισι μὲν δὴ τούτοισι ἐπεχείρησε ὁ Κροῖσος, μετὰ δὲ ἐν μέρεϊ ἑκάστοισι Ἰώνων τε καὶ Αἰολέων, ἄλλοισι ἄλλας αἰτίας ἐπιφέρων, τῶν μὲν ἐδύνατο μέζονας παρευρίσκειν, μέζονα ἐπαιτιώμενος, τοῖσι δὲ αὐτῶν καὶ φλαῦρα ἐπιφέρων.

XXVII. Ὡς δὲ ἄρα οἱ ἐν τῇ Ἀσίῃ Ἕλληνες κατεστράφατο ἐς φόρου ἀπαγωγήν, τὸ ἐνθεῦτεν ἐπενόεε νέας ποιησάμενος ἐπιχειρέειν τοῖσι νησιώτῃσι. (2) Ἐόντων δέ οἱ πάντων ἑτοίμων ἐς τὴν ναυπηγίην, οἱ μὲν Βίαντα λέγουσι τὸν Πριηνέα ἀπικόμενον ἐς Σάρδις, οἱ δὲ Πιττακὸν τὸν Μυτιληναῖον, εἰρομένου Κροίσου εἴ τι εἴη νεώτερον περὶ τὴν Ἑλλάδα, εἴπαντα τάδε καταπαῦσαι τὴν ναυπηγίην, « ὦ βασιλεῦ, νησιῶται ἵππον συνωνέονται μυρίην, ἐς Σάρδις τε καὶ ἐπὶ σὲ ἔχοντες ἐν νόῳ στρατεύεσθαι. » (3) Κροῖσον δὲ ἐλπίσαντα λέγειν ἐκεῖνον ἀληθέα, εἶπαι « αἲ γὰρ τοῦτο θεοὶ ποιήσειαν ἐπὶ νόον νησιώτῃσι, ἐλθεῖν ἐπὶ Λυδῶν παῖδας σὺν ἵπποισι. » (4) Τὸν δὲ ὑπολαβόντα φάναι, « ὦ βασιλεῦ, προθύμως μοι φαίνεαι εὔξασθαι νησιώτας ἱππευομένους λαβέειν ἐν ἠπείρῳ, οἰκότα ἐλπίζων. (5) Νησιώτας δὲ τί δοκέεις εὔχεσθαι ἄλλο ἢ ἐπείτε τάχιστα ἐπύθοντό σε μέλλοντα ἐπὶ σφίσι ναυπηγέεσθαι νέας, λαβέειν αἰωρευμένους Λυδοὺς ἐν θαλάσσῃ, ἵνα ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ οἰκημένων Ἑλλήνων τίσωνταί σε, τοὺς σὺ δουλώσας ἔχεις; » (6) Κάρτα τε ἡσθῆναι Κροῖσον τῷ ἐπιλόγῳ, καί οἱ προσφυέως γὰρ δόξαι λέγειν, πειθόμενον παύσασθαι τῆς ναυπη-

Corinthum inde eodem habitu pervenisse, ibique quid accidisset enarrasse. (7) Periandrum vero, quum fidem non haberet, tenuisse Arionem in custodia, ne quo prodiret, cæterum curam intendisse in nautas. Nautæ ut Corinthum advenerunt, accitos ad se percontatum esse Periandrum, ecquid de Arione memorarent: (8) quibus dicentibus salvum illum in Italia esse, et fortunatum Tarenti a se relictum, adparuisse Arionem eodem cultu quo in mare prosiluerat; et illos, perterritos convictosque, non potuisse amplius ire infitias. (9) Hæc quidem et Corinthii narrant et Lesbii; et exstat Tænari donarium Arionis æneum, non magnum illud quidem, homo insidens delphino.

XXV. Alyattes Lydus, confecto cum Milesiis bello, deinde, quum septem et quinquaginta annos regnasset, vita excessit. Dedicavit autem hic, secundus ex hac familia, postquam e morbo convaluerat, Delphis craterem argenteum ingentem, et basin crateris ferream ferruminatam, spectatu dignam inter omnia quæ sunt Delphis donaria; Glauci Chii opus, qui unus hominum omnium ferruminationem ferri invenit.

XXVI. Mortuo Alyattæ successit in regnum Crœsus, Alyattæ filius, annos natus quinque et triginta: qui Græcorum primos Ephesios armis invasit. (2) Ibi tunc Ephesii, quum ab eo obsiderentur, urbem suam Dianæ dedicarunt, fune ex illius templo ad murum adligato: est autem inter veterem urbem, quæ tunc obsidebatur, et Dianæ templum septem stadiorum intervallum. (3) Hos igitur primos adgressus est Crœsus; deinde vero, per vices, singulos quoque Ioniæ et Æoliæ populos, aliis alias caussas inferens, graviora caussatus adversus hos in quibus graviores reperire caussas poterat, nonnullis etiam eorum levia admodum exprobrans.

XXVII. Deinde, postquam Asiam incolentes Græci ad pendendum tributum erant subacti, constituit ædificatis navibus insulanos adgredi. (2) Ad quas compingendas quum omnia ei essent parata, aiunt alii Biantem Prienensem, quum Sardes venisset, alii Pittacum Mytilenæum, interrogatum a Crœso ecquid maxime novi gereretur apud Græcos, ea respondisse quæ illum ne classem conficeret inhibuerunt. Dixisse enim: « Insulani, o rex, decem millia equitum conducunt, expeditionem adversus Sardes atque te molientes. » (3) Crœsum autem, ratum vera eum dicere, respondisse: « Utinam dii hanc mentem dent insulanis, ut Lydorum filios cum equitatu invadere velint! » (4) Tum illum excipientem dixisse: « Videris mihi, rex, cupide vota facere ut insulanos equis vectos deprehendas in continente, haud absurda spe; (5) insulanos vero quid putas, ex quo primum ædificare te contra se classem audiverunt, exoptare aliud, nisi ut, in altum evectos deprehendant Lydos in mari, teque pro Græcis continentem incolentibus, quos tu in servitute contines, ulciscantur? (6) Cujus conclusione orationis admodum delectatum Crœsum, paruisse illi, ut qui perapte ad rem locutus videretur, et a

γίης. Καὶ οὕτω τοῖσι τὰς νήσους οἰκημένοισι Ἴωσι ξεινίην συνεθήκατο.

XXVIII. Χρόνου δὲ ἐπιγινομένου καὶ κατεστραμμένων σχεδὸν πάντων τῶν ἐντὸς Ἅλυος ποταμοῦ οἰκημένων (πλὴν γὰρ Κιλίκων καὶ Λυκίων τοὺς ἄλλους πάντας ὑπ' ἑωυτῷ εἶχε καταστρεψάμενος ὁ Κροῖσος· εἰσὶ δὲ οἵδε, Φρύγες, Μυσοὶ, Μαριανδυνοὶ, Χάλυβες, Παφλαγόνες, Θρήϊκες οἱ Θυνοί τε καὶ Βιθυνοὶ, Κᾶρες, Ἴωνες, Δωριέες, Αἰολέες, Πάμφυλοι),

XXIX. κατεστραμμένων δὲ τούτων καὶ προσεπικτωμένου Κροίσου Λυδοῖσι, ἀπικνέονται ἐς Σάρδις ἀκμαζούσας πλούτῳ ἄλλοι τε οἱ πάντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος σοφισταὶ, οἳ τοῦτον τὸν χρόνον ἐτύγχανον ἐόντες, ὡς ἕκαστος αὐτῶν ἀπικνέοιτο, καὶ δὴ καὶ Σόλων ἀνὴρ Ἀθηναῖος, ὃς Ἀθηναίοισι νόμους κελεύσασι ποιήσας ἀπεδήμησε ἔτεα δέκα, κατὰ θεωρίης πρόφασιν ἐκπλώσας, ἵνα δὴ μή τινα τῶν νόμων ἀναγκασθῇ λῦσαι τῶν ἔθετο· (2) αὐτοὶ γὰρ οὐκ οἷοί τε ἔσαν αὐτὸ ποιῆσαι Ἀθηναῖοι· ὁρκίοισι γὰρ μεγάλοισι κατείχοντο δέκα ἔτεα χρήσεσθαι νόμοισι τοὺς ἄν σφι Σόλων θῆται.

XXX. Αὐτῶν δὴ ὦν τούτων καὶ τῆς θεωρίης ἐκδημήσας ὁ Σόλων εἵνεκεν ἐς Αἴγυπτον ἀπίκετο παρ' Ἄμασιν καὶ δὴ καὶ ἐς Σάρδις παρὰ Κροῖσον. (2) Ἀπικόμενος δὲ ἐξεινίζετο ἐν τοῖσι βασιληΐοισι ὑπὸ τοῦ Κροίσου· μετὰ δὲ, ἡμέρῃ τρίτῃ ἢ τετάρτῃ, κελεύσαντος Κροίσου τὸν Σόλωνα θεράποντες περιῆγον κατὰ τοὺς θησαυροὺς, καὶ ἐπεδείκνυσαν πάντα ἐόντα μεγάλα τε καὶ ὄλβια. (3) Θηησάμενον δέ μιν τὰ πάντα καὶ σκεψάμενον ὥς οἱ κατὰ καιρὸν ἦν, εἴρετο ὁ Κροῖσος τάδε, « ξεῖνε Ἀθηναῖε, παρ' ἡμέας γὰρ περὶ σέο λόγος ἀπῖκται πολλὸς καὶ σοφίης εἵνεκεν τῆς σῆς καὶ πλάνης, ὡς φιλοσοφέων γῆν πολλὴν θεωρίης εἵνεκεν ἐπελήλυθας· νῦν ὦν ἵμερος ἐπείρεσθαί μοι ἐπῆλθε εἴ τινα ἤδη πάντων εἶδες ὀλβιώτατον. » (4) Ὁ μὲν ἐλπίζων εἶναι ἀνθρώπων ὀλβιώτατος ταῦτα ἐπειρώτα· Σόλων δὲ οὐδὲν ὑποθωπεύσας, ἀλλὰ τῷ ἐόντι χρησάμενος λέγει, « ὦ βασιλεῦ, Τέλλον Ἀθηναῖον. » (5) Ἀποθωμάσας δὲ Κροῖσος τὸ λεχθὲν εἴρετο ἐπιστρεφέως, « κοίῃ δὴ κρίνεις Τέλλον εἶναι ὀλβιώτατον; » ὁ δὲ εἶπε, « Τέλλῳ τοῦτο μὲν τῆς πόλιος εὖ ἡκούσης παῖδες ἔσαν καλοί τε κἀγαθοὶ, καί σφι εἶδε ἅπασι τέκνα ἐκγενόμενα καὶ πάντα παραμείναντα, τοῦτο δὲ τοῦ βίου εὖ ἥκοντι, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν, τελευτὴ τοῦ βίου λαμπροτάτη ἐπεγένετο· (6) γενομένης γὰρ Ἀθηναίοισι μάχης πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἐν Ἐλευσῖνι, βοηθήσας καὶ τροπὴν ποιήσας τῶν πολεμίων ἀπέθανε κάλλιστα, καί μιν Ἀθηναῖοι δημοσίῃ τε ἔθαψαν αὐτοῦ τῇ περ ἔπεσε καὶ ἐτίμησαν μεγάλως. »

XXXI. Ὡς δὲ τὰ κατὰ τὸν Τέλλον προετρέψατο ὁ Σόλων τὸν Κροῖσον εἴπας πολλά τε καὶ ὄλβια, ἐπειρώτα τίνα δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ἴδοι, δοκέων πάγχυ δευτερεῖα γῶν οἴσεσθαι. (2) Ὁ δὲ εἶπε, « Κλέοβίν τε καὶ Βίτωνα. Τούτοισι γὰρ ἐοῦσι γένος Ἀργείοισι βίος τε ἀρκέων ὑπῆν, καὶ πρὸς τούτῳ ῥώμη σώματος

fabricanda classe destitisse. Atque ita cum Ionibus insulas incolentibus hospitium contraxit.

XXVIII. Insequente tempore, subactis fere omnibus populis intra Halyn fluvium incolentibus: (nam, exceptis Cilicibus ac Lyciis, cæteros omnes suæ potestati subjectos Crœsus tenebat; sunt autem populi hi, Phryges, Mysi, Mariandyni, Chalybes, Paphlagones, Thraces quum Thyni, tum Bithyni, Cares, Iones, Dorienses, Æolenses, Pamphyli:)

XXIX. hos igitur postquam sub potestatem suam Crœsus redegerat, eaque accessione regnum Lydorum auxerat, adveniebant Sardes, urbem divitiis florentem, quum alii omnes e Græcia viri per illud tempus sapientiæ laude clari, ut cuique commodum erat eo proficisci, tum vero etiam Solon, Atheniensis: qui postquam Atheniensibus jussu ipsorum scripserat leges, navi profectus, caussam interserens velle se alias spectare regiones, decem annos peregrinatus est; ne scilicet quampiam ex legibus, quas tulerat, mutare cogeretur. (2) Nam ipsis Atheniensibus per se id facere nefas erat, quippe qui gravissimo jurejurando sese obstrinxerant, per decem annos eis legibus, quascumque ipsis Solon tulisset, esse usuros.

XXX. Hanc ipsam igitur ob caussam, tum vero etiam spectandi gratia, peregre profectus Solon in Ægyptum se contulit ad Amasin, atque etiam Sardes ad Crœsum. (2) Quo ut advenit, in regia hospitio acceptus est a Crœso. Tum tertio aut quarto post die, jussu Crœsi, ministri regis circumduxerunt Solonem, thesauros omnes et quidquid ibi magni et opulenti inerat, ostentantes. (3) Quæ quum ille spectasset, et cuncta, ut ei commodum fuerat, esset contemplatus, tali modo eum percunctatus est Crœsus: « Hospes Atheniensis, inquit, multa ad nos de te fama manavit, quum sapientiæ tuæ caussa, tum peregrinationis, ut qui sapientiæ studio incumbens multas terras spectandi caussa obieris. Nunc igitur incessit me cupido ex te sciscitandi, ecquem tu adhuc videris omnium hominum beatissimum. » (4) Nempe, quod se ipsum hominum beatissimum esse putaret, idcirco hanc illi quæstionem proposuit. At Solon, nulla usus adsentatione, sed ut res erat respondens, « Ego vero, inquit, beatissimum vidi Tellum Atheniensem. » (5) Quod dictum miratus Crœsus, concitate quærit: « Qua tandem ratione Tellum beatissimum judicas? » Cui ille: « Tellus, inquit, florente civitate, filios habuerat bonos viros honestosque, et illis cunctis prognatos viderat liberos, eosque omnes superstites: idemque, quum re familiari satis lauta, ut apud nos, usus esset, vitæ finem habuit splendidissimum; (6) nam in prælio, quod Athenienses adversus finitimos ad Eleusinem commiserunt, postquam fortiter pugnavit, hostemque in fugam vertit, honestissima morte defunctus est; et eodem loco, quo cecidit, publice ab Atheniensibus sepultus est et magnifice honoratus. »

XXXI. Hisce quum Solon, quæ de Tello ejusque felicitate copiose exposuit, admonuisset Crœsum, interrogare hic instituit, quemnam secundum ab illo vidisset beatissimum; existimans utique secundas certe partes sese laturum. (2) At ille, « Cleobin, inquit, et Bitonem. His enim, genere Argivis, et victus suppetebat probabilis, et robur

τοιήδε· ἀεθλοφόροι τε ἀμφότεροι ὁμοίως ἔσαν, καὶ δὴ καὶ λέγεται ὅδε ὁ λόγος. (2) Ἐούσης ὁρτῆς τῇ Ἥρῃ τοῖσι Ἀργείοισι ἔδεε πάντως τὴν μητέρα αὐτῶν ζεύγεϊ κομισθῆναι ἐς τὸ ἱρὸν, οἱ δέ σφι βόες ἐκ τοῦ ἀγροῦ οὐ παρεγίνοντο ἐν ὥρῃ· ἐκκληϊόμενοι δὲ τῇ ὥρῃ οἱ νεηνίαι ὑποδύντες αὐτοὶ ὑπὸ τὴν ζεύγλην εἷλκον τὴν ἅμαξαν, ἐπὶ τῆς ἁμάξης δέ σφι ὠχέετο ἡ μήτηρ, σταδίους δὲ πέντε καὶ τεσσεράκοντα διακομίσαντες ἀπίκοντο ἐς τὸ ἱρόν. (4) Ταῦτα δέ σφι ποιήσασι καὶ ὀφθεῖσι ὑπὸ τῆς πανηγύριος τελευτὴ τοῦ βίου ἀρίστη ἐπεγένετο, διέδεξέ τε ἐν τούτοισι ὁ θεὸς ὡς ἄμεινον εἴη ἀνθρώπῳ τεθνάναι μᾶλλον ἢ ζώειν. (5) Ἀργεῖοι μὲν γὰρ περιστάντες ἐμακάριζον τῶν νεηνιέων τὴν ῥώμην, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα αὐτῶν, οἵων τέκνων ἐκύρησε· ἡ δὲ μήτηρ περιχαρὴς ἐοῦσα τῷ τε ἔργῳ καὶ τῇ φήμῃ, στᾶσα ἀντίον τοῦ ἀγάλματος εὔχετο Κλεόβι τε καὶ Βίτωνι τοῖσι ἑωυτῆς τέκνοισι, οἵ μιν ἐτίμησαν μεγάλως, δοῦναι τὴν θεὸν τὸ ἀνθρώπῳ τυχεῖν ἄριστόν ἐστι. (6) Μετὰ ταύτην δὲ τὴν εὐχὴν ὡς ἔθυσάν τε καὶ εὐωχήθησαν, κατακοιμηθέντες ἐν αὐτῷ τῷ ἱρῷ οἱ νεηνίαι οὐκέτι ἀνέστησαν, ἀλλ' ἐν τέλεϊ τούτῳ ἔσχοντο. Ἀργεῖοι δέ σφεων εἰκόνας ποιησάμενοι ἀνέθεσαν ἐς Δελφοὺς ὡς ἀνδρῶν ἀρίστων γενομένων. »

XXXII. Σόλων μὲν δὴ εὐδαιμονίης δευτερεῖα ἔνεμε τούτοισι, Κροῖσος δὲ σπερχθεὶς εἶπε, « ὦ ξεῖνε Ἀθηναῖε, ἡ δὲ ἡμετέρη εὐδαιμονίη οὕτω τοι ἀπέρριπται ἐς τὸ μηδὲν ὥστε οὐδὲ ἰδιωτέων ἀνδρῶν ἀξίους ἡμέας ἐποίησας; » (2) Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ Κροῖσε, ἐπιστάμενόν με τὸ θεῖον πᾶν ἐὸν φθονερόν τε καὶ ταραχῶδες ἐπειρωτᾷς ἀνθρωπηΐων πρηγμάτων πέρι. Ἐν γὰρ τῷ μακρῷ χρόνῳ πολλὰ μὲν ἔστι ἰδέειν τὰ μή τις ἐθέλει, πολλὰ δὲ καὶ παθέειν. Ἐς γὰρ ἑβδομήκοντα ἔτεα οὖρον τῆς ζόης ἀνθρώπῳ προτίθημι. (3) Οὗτοι ἐόντες ἐνιαυτοὶ ἑβδομήκοντα παρέχονται ἡμέρας διηκοσίας καὶ πεντακισχιλίας καὶ δισμυρίας, ἐμβολίμου μηνὸς μὴ γινομένου· εἰ δὲ δὴ ἐθελήσει τοὔτερον τῶν ἐτέων μηνὶ μακρότερον γίνεσθαι, ἵνα δὴ αἱ ὧραι συμβαίνωσι παραγινόμεναι ἐς τὸ δέον, μῆνες μὲν παρὰ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτεα οἱ ἐμβόλιμοι γίνονται τριήκοντα πέντε, ἡμέραι δὲ ἐκ τῶν μηνῶν τούτων χίλιαι πεντήκοντα. (4) Τουτέων τῶν ἁπασέων ἡμερέων τῶν ἐς τὰ ἑβδομήκοντα ἔτεα, ἐουσέων πεντήκοντα καὶ διηκοσιέων καὶ ἑξακισχιλιέων καὶ δισμυριέων, ἡ ἑτέρη αὐτέων τῇ ἑτέρῃ ἡμέρῃ τὸ παράπαν οὐδὲν ὅμοιον προσάγει πρῆγμα. (5) Οὕτω ὦν, ὦ Κροῖσε, πᾶν ἐστὶ ἄνθρωπος συμφορή. Ἐμοὶ δὲ σὺ καὶ πλουτέειν μέγα φαίνεαι καὶ βασιλεὺς εἶναι πολλῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνο δὲ τὸ εἴρεό με, οὔ κώ σε ἐγὼ λέγω, πρὶν ἂν τελευτήσαντα καλῶς τὸν αἰῶνα πύθωμαι. (6) Οὐ γάρ τοι ὁ μέγα πλούσιος μᾶλλον τοῦ ἐπ' ἡμέρην ἔχοντος ὀλβιώτερός ἐστι, εἰ μή οἱ τύχη ἐπίσποιτο πάντα καλὰ ἔχοντα τελευτῆσαι εὖ τὸν βίον. Πολλοὶ μὲν γὰρ ζάπλουτοι ἀνθρώπων ἀνόλβιοί εἰσι, πολλοὶ δὲ μετρίως ἔχοντες βίου εὐτυχέες. (7) Ὁ μὲν δὴ μέγα πλούσιος, ἀνόλβιος δὲ δυοῖσι προέχει τοῦ εὐτυχέος μούνοισι, οὗτος

corporis erat tale, ut et uterque pariter certaminum præmia abstulerit, et de eisdem hæc etiam narretur historia. (3) Quum festus dies ageretur Junonis Argivæ, oporteretque omnino matrem horum bigis in templum vehi, nec vero in tempore ex agro adessent boves; tunc juvenes, urgente hora, jugum ipsi subeuntes, plaustrum traxerunt quo mater vehebatur, eoque per quadraginta quinque stadia tracto ad templum pervenerunt. (4) Quo facto quum oculos universi cœtus in se convertissent, optimus eisdem obtigit vitæ exitus; ostenditque in his numen, melius esse hominibus mori, quam vivere. (5) Nam quum circumstantes Argivi laudarent juvenum robur, Argivæ vero felicem prædicarent matrem quod tales haberet filios; mater, et facto vehementer gavisa et omine, stans ante simulacrum precata est deam, ut Cleobi et Bitoni filiis suis, qui ipsam magnifice honorassent, id daret quod optimum esset contingere homini. (6) Post hanc precationem, peracto sacrificio, laute epulati juvenes, quum in ipso templo somno se dedissent, non amplius resurrexerunt, sed hoc vitæ exitu sunt perfuncti. Eorundem dein imagines, ut qui homines fuissent præstantissimi, fieri curarunt Argivi, Delphisque dedicarunt.

XXXII. Istis igitur secundum felicitatis locum Solon tribuebat. Tum vero subiratus Crœsus: « Hospes Atheniensis, ait, nostra vero felicitas adeo abs te in nihilum projicitur, ut ne privatis quidem hominibus æquiparandos nos existimes? » (2) Cui ille: « Crœse, inquit, gnarum me numen omne esse invidum et summa imis mutare, interrogas de rebus humanis. In diuturno tempore multa videre est quæ quis nolit, atque etiam tolerare multa. Propono enim homini terminum vitæ ad septuaginta annos. (3) Hi septuaginta anni constant ex viginti quinque millibus ac ducentis diebus, mense intercalari non posito: sin velis alternos ex illis annis interjecto mense fieri longiores, quo tempestatum vicissitudines justo tempore redeant, menses intercalares per annos septuaginta conficientur triginta quinque, dies autem ex his mensibus mille et quinquaginta. (4) Horum autem dierum omnium, qui in septuaginta annis sunt numero ducenti et quinquaginta supra viginti sex millia, nullus est qui rem prorsus similem, qualis ab alio adducta est, adducat. (5) Itaque, Crœse, homo quantus est, fortunæ casibus est obnoxius. Jam te quidem ego et opulentum video, et multorum hominum regem; istud vero, quod ex me quærebas, de te nondum prædicabo priusquam te vita bene defunctum audiero. (6) Neque enim beatior est magnis opibus præditus, quam is cui in diem victus suppetit, nisi eidem omnibus bonis prædito fortuna concesserit vita bene defungi. Etenim multi homines perquam opulenti, non idcirco beati sunt: multi vero, quibus mediocris res familiaris est, felices. (7) Jam qui admodum dives est, nec tamen beatus, is duabus tantum rebus antecellit felicem;

δὲ τοῦ πλουσίου καὶ ἀνολβίου πολλοῖσι. Ὁ μὲν ἐπιθυμίην ἐκτελέσαι καὶ ἄτην μεγάλην προσπεσοῦσαν ἐνεῖκαι δυνατώτερος, ὁ δὲ τοισίδε προέχει ἐκείνου· ἄτην μὲν καὶ ἐπιθυμίην οὐκ ὁμοίως δυνατὸς ἐκείνῳ ἐνεῖκαι, ταῦτα δὲ ἡ εὐτυχίη οἱ ἀπερύκει, ἄπηρος δέ ἐστι, ἄνουσος, ἀπαθὴς κακῶν, εὔπαις, εὐειδής. (8) Εἰ δὲ πρὸς τούτοισι ἔτι τελευτήσει τὸν βίον εὖ, οὗτος ἐκεῖνος, τὸν σὺ ζητέεις, ὄλβιος κεκλῆσθαι ἄξιός ἐστι· πρὶν δ' ἂν τελευτήσῃ, ἐπισχεῖν, μηδὲ καλέειν κω ὄλβιον, ἀλλ' εὐτυχέα. (9) Τὰ πάντα μέν νυν ταῦτα συλλαβέειν ἄνθρωπον ἐόντα ἀδύνατόν ἐστι, ὥσπερ χώρη οὐδεμία καταρκέει πάντα ἑωυτῇ παρέχουσα, ἀλλ' ἄλλο μὲν ἔχει, ἑτέρου δὲ ἐπιδέεται· ἣ δὲ ἂν τὰ πλεῖστα ἔχῃ, ἀρίστη αὕτη. (10) Ὡς δὲ καὶ ἀνθρώπου σῶμα ἓν οὐδὲν αὔταρκές ἐστι· τὸ μὲν γὰρ ἔχει, ἄλλου δὲ ἐνδεές ἐστι· ὃς δ' ἂν αὐτῶν πλεῖστα ἔχων διατελέῃ καὶ ἔπειτεν τελευτήσῃ εὐχαρίστως τὸν βίον, οὗτος παρ' ἐμοὶ τὸ οὔνομα τοῦτο, ὦ βασιλεῦ, δίκαιός ἐστι φέρεσθαι. Σκοπέειν δὲ χρὴ παντὸς χρήματος τὴν τελευτήν, κῇ ἀποβήσεται· πολλοῖσι γὰρ δὴ ὑποδέξας ὄλβον ὁ θεὸς προρρίζους ἀνέτρεψε. »

XXXIII. Ταῦτα λέγων τῷ Κροίσῳ οὔ κως ἐχαρίζετο, ὁ δὲ λόγου μιν ποιησάμενος οὐδενὸς ἀποπέμπεται, κάρτα δόξας ἀμαθέα εἶναι, ὃς τὰ παρεόντα ἀγαθὰ μετεὶς τὴν τελευτὴν παντὸς χρήματος ὁρᾶν ἐκέλευε.

XXXIV. Μετὰ δὲ Σόλωνα οἰχόμενον ἔλαβε ἐκ θεοῦ νέμεσις μεγάλη Κροῖσον, ὡς εἰκάσαι, ὅτι ἐνόμισε ἑωυτὸν εἶναι ἀνθρώπων ἁπάντων ὀλβιώτατον. Αὐτίκα δέ οἱ εὕδοντι ἐπέστη ὄνειρος, ὅς οἱ τὴν ἀληθείαν ἔφαινε τῶν μελλόντων γενέσθαι κακῶν κατὰ τὸν παῖδα. (2) Ἔσαν δὲ τῷ Κροίσῳ δύο παῖδες, τῶν οὕτερος μὲν διέφθαρτο, ἦν γὰρ δὴ κωφός, ὁ δὲ ἕτερος τῶν ἡλίκων μακρῷ τὰ πάντα πρῶτος· οὔνομα δέ οἱ ἦν Ἄτυς. Τοῦτον δὴ ὦν τὸν Ἄτυν σημαίνει τῷ Κροίσῳ ὁ ὄνειρος, ὡς ἀπολέει μιν αἰχμῇ σιδηρέῃ βληθέντα. (3) Ὁ δ' ἐπείτε ἐξηγέρθη καὶ ἑωυτῷ λόγον ἔδωκε, καταρρωδήσας τὸν ὄνειρον ἄγεται μὲν τῷ παιδὶ γυναῖκα, ἐωθότα δὲ στρατηγέειν μιν τῶν Λυδῶν οὐδαμῇ ἔτι ἐπὶ τοιοῦτο πρῆγμα ἐξέπεμπε· ἀκόντια δὲ καὶ δοράτια καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τοῖσι χρέονται ἐς πόλεμον ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ἀνδρεώνων ἐκκομίσας ἐς τοὺς θαλάμους συνένησε, μή τί οἱ κρεμάμενον τῷ παιδὶ ἐμπέσῃ.

XXXV. Ἔχοντος δέ οἱ ἐν χερσὶ τοῦ παιδὸς τὸν γάμον, ἀπικνέεται ἐς τὰς Σάρδις ἀνὴρ συμφορῇ ἐχόμενος καὶ οὐ καθαρὸς χεῖρας, ἐὼν Φρὺξ μὲν γενεῇ, γένεος δὲ τοῦ βασιληΐου. (2) Παρελθὼν δὲ οὗτος ἐς τὰ Κροίσου οἰκία κατὰ νόμους τοὺς ἐπιχωρίους καθαρσίου ἐδέετο κυρῆσαι, Κροῖσος δέ μιν ἐκάθηρε· ἔστι δὲ παραπλησίη ἡ κάθαρσις τοῖσι Λυδοῖσι καὶ τοῖσι Ἕλλησι. (3) Ἐπείτε δὲ τὰ νομιζόμενα ἐποίησε ὁ Κροῖσος, ἐπυνθάνετο ὁκόθεν τε καὶ τίς εἴη, λέγων τάδε, « ὤνθρωπε, τίς τε ἐὼν καὶ κόθεν τῆς Φρυγίης ἥκων ἐπίστιος ἐμοὶ ἐγένεο; τίνα τε ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἐφόνευσας; » (4) Ὁ δὲ ἀμείβετο, « ὦ βασιλεῦ, Γορδίεω μὲν τοῦ Μίδεω εἰμὶ παῖς, ὀνομάζομαι δὲ Ἄδρηστος, φονεύσας δὲ ἀδελφεὸν

hic vero divitem, multis rebus. Ille ad explendas cupiditates et ad tolerandum magnum aliquod incidens damnum, validior est : hic vero illum superat hisce rebus; damnum quidem et cupiditatem non similiter, atque ille, potest ferre, sed hæc incommoda ab illo abigit felicitas; est vero membris integris, prospera fruens valitudine, malorum exsors, lætus liberis, formosus. (8) Quodsi præterea diem quoque extremum feliciter obierit, hic ille est quem tu quæris, dignus qui beatus prædicetur. Priusquam vero diem obierit, differendum est, necdum beatus hic nominandus, sed felix. (9) Jam ista simul cuncta ut consequatur homo, id quidem fieri non potest; quemadmodum nulla est terra quæ cuncta sibi suppeditet, sed aliud habet, alio indiget; quæ vero plurima habet, ea optima est. (10) Nempe eodem modo etiam hominum nemo est omnium, cui uni omnia cumulate adsint, sed alia habet, aliorum autem indiget : qui vero eorum plurima ad vitæ usque exitum habuit, ac deinde placide finiit vitam, hic, o rex, me judice, nomine isto prædicari dignus est. Denique in omni re respiciendus finis est, in quem sit res exitura : multos enim deus, postquam felicitatem illis ostendit, funditus dein evertit. »

XXXIII. Hæc dicens minime gratum se præbebat Crœso, sed is nullam ejus rationem habens a se dimisit, inscitum admodum esse hominem ratus, qui præsentia bona omittens, finem cujusque rei juberet respicere.

XXXIV. Post Solonis discessum gravis divinitus vindicta Crœsum excepit; hac causa, ut conjicere licet, quod se ipsum hominum beatissimum judicaret. Ac statim quidem per quietem oblatum ei somnium est, veritatem indicans malorum quæ filio ejus essent eventura. (2) Erant enim Crœso filii duo; alter corporis vitio laborabat, erat enim mutus; alter inter æquales rebus omnibus longe primus : nomen ei erat Atys. Hunc Atyn, Crœso significat somnium, fore ut amittat ferrea cuspide ictum. (3) Expergefactus ille, re secum versata, pertimescens somnium, capit filio uxorem; eumque, quum solitus esset exercitum ducere Lydorum, nusquam porro ad tale munus emittit : jacula vero et hastas, et cujusque generis tela quibus ad bellum utuntur homines, ex virorum habitatione in interiora conclavia congeri jubet, ne quid suspensum in filium suum incidat.

XXXV. Interim dum filius ejus nuptias ageret, advenit Sardes vir calamitate obstrictus, cui manus non erant puræ, natione Phryx, regio de genere. (2) Qui quum ad ædes Crœsi venisset, orassetque ut ritu patrio expiari sibi contingeret, expiavit eum Crœsus : est autem modus expiandi apud Lydos similis ei quo Græci utuntur. (3) Peractis legitimis, percontatur Crœsus hominem, unde veniret, quisve esset, his usus verbis : « Quis tu es, homo, et quonam e Phrygiæ loco veniens, ad meos lares supplex te recepisti? et quem virum, quamve fœminam occidisti? » (4) Cui ille respondit : « O rex, Gordiæ sum filius, Midæ nepos; est autem nomen mihi Adrasto. Fratrem meum occidi invitus,

ἐμεωυτοῦ ἀέκων πάρειμι ἐξεληλαμένος τε ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ἐστερημένος πάντων. » (5) Κροῖσος δέ μιν ἀμείβετο τοισίδε, « ἀνδρῶν τε φίλων τυγχάνεις ἔκγονος ἐὼν καὶ ἐλήλυθας ἐς φίλους, ἔνθα ἀμηχανήσεις χρήματος οὐδενὸς μένων ἐν ἡμετέρου. Συμφορὴν δὲ ταύτην ὡς κουφότατα φέρων κερδανέεις πλεῖστον. » Ὁ μὲν δὴ δίαιταν εἶχε ἐν Κροίσου.

XXXVI. Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ τούτῳ ἐν τῷ Μυσίῳ Οὐλύμπῳ ὑὸς χρῆμα γίνεται μέγα· ὁρμεώμενος δὲ οὗτος ἐκ τοῦ οὔρεος τούτου τὰ τῶν Μυσῶν ἔργα διαφθείρεσκε, πολλάκις δὲ οἱ Μυσοὶ ἐπ' αὐτὸν ἐξελθόντες ποιέεσκον μὲν οὐδὲν κακὸν, ἔπασχον δὲ πρὸς αὐτοῦ. (2) Τέλος δὲ ἀπικόμενοι παρὰ τὸν Κροῖσον τῶν Μυσῶν ἄγγελοι ἔλεγον τάδε, « ὦ βασιλεῦ, ὑὸς χρῆμα μέγιστον ἀνεφάνη ἡμῖν ἐν τῇ χώρῃ, ὃς τὰ ἔργα διαφθείρει. Τοῦτον προθυμεύμενοι ἑλέειν οὐ δυνάμεθα. Νῦν ὦν προσδεόμεθά σευ τὸν παῖδα καὶ λογάδας νεηνίας καὶ κύνας συμπέμψαι ἡμῖν, ὡς ἄν μιν ἐξέλωμεν ἐκ τῆς χώρης. » (3) Οἱ μὲν δὴ τούτων ἐδέοντο, Κροῖσος δὲ μνημονεύων τοῦ ὀνείρου τὰ ἔπεα ἔλεγέ σφι τάδε, « παιδὸς μὲν πέρι τοῦ ἐμοῦ μὴ μνησθῆτε ἔτι· οὐ γὰρ ἂν ὑμῖν συμπέμψαιμι· νεόγαμός τε γάρ ἐστι καὶ ταῦτά οἱ νῦν μέλει. (4) Λυδῶν μέντοι λογάδας καὶ τὸ κυνηγέσιον πᾶν συμπέμψω, καὶ διακελεύσομαι τοῖσι ἰοῦσι εἶναι ὡς προθυμοτάτοισι συνεξελέειν ὑμῖν τὸ θηρίον ἐκ τῆς χώρης. »

XXXVII. Ταῦτα ἀμείψατο, ἀποχρεωμένων δὲ τούτοισι τῶν Μυσῶν ἐπεσέρχεται ὁ τοῦ Κροίσου παῖς ἀκηκοὼς τῶν ἐδέοντο οἱ Μυσοί. (2) Οὐ φαμένου δὲ τοῦ Κροίσου τόν γε παῖδά σφι συμπέμψειν, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ νεηνίης τάδε, « ὦ πάτερ, τὰ κάλλιστα πρότερόν κοτε καὶ γενναιότατα ἡμῖν ἦν ἔς τε πολέμους καὶ ἐς ἄγρας φοιτέοντας εὐδοκιμέειν· νῦν δὲ ἀμφοτέρων με τούτων ἀποκληίσας ἔχεις, οὔτε τινὰ δειλίην μοι παριδὼν οὔτε ἀθυμίην. (3) Νῦν τε τέοισί με χρὴ ὄμμασι ἔς τε ἀγορὴν καὶ ἐξ ἀγορῆς φοιτέοντα φαίνεσθαι; κοῖος μέν τις τοῖσι πολιήτῃσι δόξω εἶναι, κοῖος δέ τις τῇ νεογάμῳ γυναικί; κοίῳ δὲ ἐκείνη δόξει ἀνδρὶ συνοικέειν; Ἐμὲ ὦν σὺ ἢ μέτες ἰέναι ἐπὶ τὴν θήρην, ἢ λόγῳ ἀνάπεισον ὅκως μοι ἀμείνω ἐστὶ ταῦτα οὕτω ποιεύμενα. »

XXXVIII. Ἀμείβεται Κροῖσος τοισίδε, « ὦ παῖ, οὔτε δειλίην οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἄχαρι παριδών τοι ποιέω ταῦτα, ἀλλά μοι ὄψις ὀνείρου ἐν τῷ ὕπνῳ ἐπιστᾶσα ἔφη σε ὀλιγοχρόνιον ἔσεσθαι· ὑπὸ γὰρ αἰχμῆς σιδηρέης ἀπολέεσθαι. Πρὸς ὦν τὴν ὄψιν ταύτην τόν τε γάμον τοι τοῦτον ἔσπευσα καὶ ἐπὶ τὰ παραλαμβανόμενα οὐκ ἀποπέμπω, φυλακὴν ἔχων, εἴ κως δυναίμην ἐπὶ τῆς ἐμῆς σε ζόης διακλέψαι. Εἷς γάρ μοι μοῦνος τυγχάνεις ἐὼν παῖς· τὸν γὰρ δὴ ἕτερον [διεφθαρμένον τὴν ἀκοὴν] οὐκ εἶναί μοι λογίζομαι. »

XXXIX. Ἀμείβεται ὁ νεηνίης τοισίδε, « συγγνώμη μὲν ὦ πάτερ τοι, ἰδόντι γε ὄψιν τοιαύτην, περὶ ἐμὲ φυλακὴν ἔχειν· τὸ δὲ οὐ μανθάνεις, ἀλλὰ λέληθέ σε τὸ ὄνειρον, ἐμέ τοι δίκαιόν ἐστι φράζειν. (2) Φῄς τοι τὸ ὄνειρον ὑπ' αἰχμῆς σιδηρέης φάναι ἐμὲ τελευτήσειν· ὑὸς

unde ejectus a patre adsum, et rebus omnibus destitutus. » (5) Tum Crœsus : « Ex viris amicis, inquit, oriundus es, et ad amicos venisti, ubi nullius rei indigebis quoad apud nos manseris. Istam autem calamitatem quam poteris levissime ferendo, plurimum lucri feceris. » Ita ille in Crœsi ædibus vitam agebat.

XXXVI. Per idem tempus in Olympo Mysio aper exstitit mira magnitudine, qui ex illo monte irruens Mysorum arva vastabat; contra quem quum sæpe egressi essent Mysi, nihil ei mali inflixerant, sed male ab illo fuerant accepti. (2) Ad extremum venere ad Crœsum Mysorum legati, hæc dicentes : « Adparuit, o rex, in regione nostra immani magnitudine aper, qui agrestia corrumpit opera; cujus ut potiamur studiosi operam dantes, nihil proficimus. Itaque te nunc oramus, filium tuum et selectos juvenes canesque nobiscum emittas, quo belluam e terra nostra tollamus. » (3) Hæc illis precantibus Crœsus, recordatus eorum quæ per somnum ipsi prædicta erant, ita respondit : « Filii quidem mei nolite amplius facere mentionem : nec enim illum emittere vobiscum possum, est enim novus nuptus, et hæc res ei nunc curæ est. (4) Lydorum autem selectam manum et venaticum omne ministerium una mittam; hortaborque exeuntes, ut quam promtissime vobiscum belluam a terra submoveant.

XXXVII. Hæc Crœsus respondit; quibus quum contenti essent Mysi, intervenit filius, auditis quæ Mysi precarentur. (2) Pernegante vero Crœso se filium cum illis missurum, hæc inquit ad eum adolescens : « At antehac, o pater, hoc mihi honestissimum et nobilissimum fuit, in bella et in venationes exeundo gloriam parare : nunc vero utroque horum exclusum me tenes, nulla in me cognita ignavia aut animi dejectione. (3) Nunc ergo quibus oculis me conspici oportet euntem in forum, aut ex foro redeuntem? quis tandem esse videbor civibus? qualis videbor novæ nuptæ? cui illa viro putabit se connubio esse junctam? Proinde me tu aut sinas venatum exire, aut ratione mihi persuadeas, melius mihi hoc esse quod tu ita facis. »

XXXVIII. Cui respondens Crœsus, « Non quod ignaviam, inquit, o fili, aut aliud quidquam parum mihi gratum in te cognoverim, hoc facio; sed quod mihi somnii species per quietem oblata dixit brevis ævi te futurum, quippe ferrea periturum cuspide. Cujus visi caussa et has tuas nuptias maturavi, nec ad ea quæ nunc suscipiuntur te emitto, vigilans si quo pacto, dum vivo, periculo te queam subducere. Es enim unicus mihi filius; nam alterum [auribus captum] pro nullo existimo. »

XXXIX. Ibi rursus adolescens : « Ignosco quidem tibi, inquit, pater, quod, quum tale tibi oblatum sit visum, custodiam mei agas : sed, quod tu parum animadvertis, quodve oblitus es in hoc insomnio, id me te monere fas est. (2) Somnium ais tibi dixisse, ferrea cuspide me periturum : at

δὲ κοῖαι μέν εἰσι χεῖρες, κοίη δὲ αἰχμὴ σιδηρέη τὴν σὺ φοβέεαι; εἰ μὲν γὰρ ὑπ' ὀδόντος τοι εἶπε τελευτήσειν με, ἢ ἄλλου τευ ὅ τι τούτῳ οἶκε, χρῆν δή σε ποιέειν τὰ ποιέεις· νῦν δὲ ὑπ' αἰχμῆς. Ἐπείτε ὦν οὐ πρὸς ἄνδρας ἡμῖν γίνεται ἡ μάχη, μέτες με. »

XL. Ἀμείβεται Κροῖσος, « ὦ παῖ, ἔστι τῇ με νικᾷς γνώμην ἀποφαίνων περὶ τοῦ ἐνυπνίου. Ὡς ὦν νενικημένος ὑπὸ σέο μεταγινώσκω, μετίημί τέ σε ἰέναι ἐπὶ τὴν ἄγρην. »

XLI. Εἴπας δὲ ταῦτα ὁ Κροῖσος μεταπέμπεται τὸν Φρύγα Ἄδρηστον, ἀπικομένῳ δέ οἱ λέγει τάδε, « Ἄδρηστε, ἐγώ σε συμφορῇ πεπληγμένον ἀχάρι, τήν τοι οὐκ ὀνειδίζω, ἐκάθηρα καὶ οἰκίοισι ὑποδεξάμενος ἔχω, παρέχων πᾶσαν δαπάνην. (2) Νῦν ὦν (ὀφείλεις γὰρ ἐμεῦ προποιήσαντος χρηστὰ ἐς σὲ χρηστοῖσί με ἀμείβεσθαι) φύλακα παιδός σε τοῦ ἐμοῦ χρηΐζω γενέσθαι ἐς ἄγρην ὁρμεωμένου, μή τινες κατ' ὁδὸν κλῶπες κακοῦργοι ἐπὶ δηλήσι φανέωσι ὑμῖν. Πρὸς δὲ τούτῳ καὶ σέ τοι χρεών ἐστι ἰέναι ἔνθα ἀπολαμπρυνέαι τοῖσι ἔργοισι· πατρώϊόν τε γάρ τοί ἐστι καὶ προσέτι ῥώμη ὑπάρχει. »

XLII. Ἀμείβεται ὁ Ἄδρηστος, « ὦ βασιλεῦ, ἄλλως μὲν ἔγωγε ἂν οὐκ ἤϊα ἐς ἄεθλον τοιόνδε· οὔτε γὰρ συμφορῇ τοιῇδε κεχρημένον οἰκός ἐστι ἐς ὁμήλικας εὖ πρήσσοντας ἰέναι, οὔτε τὸ βούλεσθαι πάρα, πολλαχῇ τε ἂν ἴσχον ἐμεωυτόν. (2) Νῦν δὲ, ἐπείτε σὺ σπεύδεις καὶ δεῖ τοι χαρίζεσθαι (ὀφείλω γάρ σε ἀμείβεσθαι χρηστοῖσι), ποιέειν εἰμὶ ἕτοιμος ταῦτα, παῖδά τε σὸν, τὸν διακελεύεαι φυλάσσειν, ἀπήμονα τοῦ φυλάσσοντος εἵνεκεν προσδόκα τοι ἀπονοστήσειν. »

XLIII. Τοιούτοισι ἐπείτε οὗτος ἀμείψατο Κροῖσον, ἤϊσαν μετὰ ταῦτα ἐξηρτυμένοι λογάσι τε νεηνίῃσι καὶ κυσί. Ἀπικόμενοι δὲ ἐς τὸν Οὔλυμπον τὸ οὖρος ἐζήτεον τὸ θηρίον, εὑρόντες δὲ καὶ περιστάντες αὐτὸ κύκλῳ ἐσηκόντιζον. (2) Ἔνθα δὴ ὁ ξεῖνος, οὗτος δὴ ὁ καθαρθεὶς τὸν φόνον, καλεύμενος δὲ Ἄδρηστος, ἀκοντίζων τὸν ὗν, τοῦ μὲν ἁμαρτάνει, τυγχάνει δὲ τοῦ Κροίσου παιδός. (3) Ὁ μὲν δὴ βληθεὶς τῇ αἰχμῇ ἐξέπλησε τοῦ ὀνείρου τὴν φήμην, ἔθεε δέ τις ἀγγελέων τῷ Κροίσῳ τὸ γεγονός· ἀπικόμενος δὲ ἐς τὰς Σάρδις τήν τε μάχην καὶ τὸν τοῦ παιδὸς μόρον ἐσήμηνέ οἱ.

XLIV. Ὁ δὲ Κροῖσος τῷ θανάτῳ τοῦ παιδὸς συντεταραγμένος μᾶλλόν τι ἐδεινολογέετο ὅτι μιν ἀπέκτεινε τὸν αὐτὸς φόνου ἐκάθηρε. Περιημεκτέων δὲ τῇ συμφορῇ δεινῶς ἐκάλεε μὲν Δία καθάρσιον, μαρτυρόμενος τὰ ὑπὸ τοῦ ξείνου πεπονθὼς εἴη, ἐκάλεε δὲ ἐπίστιόν τε καὶ ἑταιρήϊον, τὸν αὐτὸν τοῦτον οὐνομάζων θεὸν, τὸν μὲν ἐπίστιον καλέων, διότι δὴ οἰκίοισι ὑποδεξάμενος τὸν ξεῖνον φονέα τοῦ παιδὸς ἐλάνθανε βόσκων, τὸν δὲ ἑταιρήϊον, ὡς φύλακα συμπέμψας αὐτὸν εὑρήκοι πολεμιώτατον.

XLV. Παρῆσαν δὲ μετὰ τοῦτο οἱ Λυδοὶ φέροντες τὸν νεκρὸν, ὄπισθε δὲ εἵπετό οἱ ὁ φονεύς. Στὰς δὲ οὗτος πρὸ τοῦ νεκροῦ παρεδίδου ἑωυτὸν Κροίσῳ, προτείνων τὰς χεῖρας, ἐπικατασφάξαι μιν κελεύων τῷ νεκρῷ,

apro quænam sunt manus, quæve ferrea cuspis, quam tu timeas? Quodsi enim a dente me periturum dixisset, aut ab alia re simili, tum hoc, quod agis, agere te oporteret; nunc vero a cuspide dixit. Quare, quum non sit nobis cum viris proposita pugna, abire me patere. »

XL. Tum Crœsus: Fili, ait, aliquatenus me vincis, sententiam insomnii declarans. Itaque, tamquam a te victus, sententiam muto, et veniam tibi do venatum exeundi. »

XLI. Quibus dictis, Adrastum Phrygem jubet vocari; eumque, ubi adfuit, sic est adlocutus: « Adraste, ego te funesta calamitate obstrictum, quam tibi non exprobro, expiavi, et domum meam recepi, in qua etiam nunc omnium rerum sumtum tibi suppedito. (2) Nunc ergo (debes enim de me, prius de te bene merito, in vicem bene mereri) rogo te ut custos sis filii mei venatum exeuntis, ne qui in itinere cooriantur vobis malefici grassatores in perniciem. Ad hæc, tua etiam ipsius interest ut eas ubi splendorem ex rebus gestis possis parare; nam et patrium hoc est tibi, et præterea robur inest. »

XLII. Cui Adrastus: « Alioquin, inquit, rex, in istud certamen non eram proditurus; neque enim tali adfectum calamitate fas est æqualibus se immiscere fortunatis, neque id ego cupio; atque etiam alias sæpe me continui. (2) Nunc vero, quoniam tibi hoc cordi est, cui gratum facere debeo (nam rependenda mihi sunt beneficia tua), paratus sum exsequi mandatum: tuque filium tuum, quem custodire me jubes, rediturum esse incolumem, quod quidem penes custodem fuerit, exspecta. »

XLIII. Hæc postquam Crœso ille responderat, proficiscuntur deinde selectis juvenibus stipati canibusque. Ubi ad Olympum montem pervenerunt, indagant belluam, et inventam circumfusi jaculis incessunt. (2) Ibi tum hospes, idem ille qui a cæde fuerat purgatus, cui Adrasto nomen, vibrato in aprum jaculo, ab illo quidem aberrat, sed Crœsi filium ferit. (3) Atque ita ille, cuspide ictus, somnii effatum explevit. Quod factum nunciaturus aliquis Crœso cucurrit, veniensque Sardes et pugnam ei et fatum filii indicavit.

XLIV. Crœsus, morte filii consternatus, tanto gravius eam tulit, quod is eum occidisset quem ipse expiaverat a cæde. Et calamitatem eam gravissime lamentans, Jovem Expiatorem invocavit, testificans quæ ab hospite esset passus; et Larem quoque et Sodalitium invocavit, eumdem deum adpellans. Nempe Larem (*sive* Focorum præsidem) vocavit, quod, quem hospitem domi suæ receperat, eumdem imprudens interfectorem filii sui aluisset: Sodalitium vero, quod, quem custodem adjunxisset filio suo, eumdem inimicissimum deprehendisset.

XLV. Post hæc Lydi venerunt cadaver ferentes, quos pone sequebatur interfector. Et hic quidem, ubi adfuit, stans ante cadaver tradidit sese Crœso, manus protendens, oransque ut se super cadavere mactaret; non esse sibi vi-

λέγων τήν τε προτέρην ἑωυτοῦ συμφορὴν, καὶ ὡς ἐπ' ἐκείνῃ τὸν καθήραντα ἀπολωλεκὼς εἴη, οὐδέ οἱ εἴη βιώσιμον. (2) Κροῖσος δὲ τούτων ἀκούσας τόν τε Ἄδρηστον κατοικτείρει, καίπερ ἐὼν ἐν κακῷ οἰκηίῳ τοσούτῳ, καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν, « ἔχω, ὦ ξεῖνε, παρὰ σεῦ πᾶσαν τὴν δίκην, ἐπειδὴ σεωυτοῦ καταδικάζεις θάνατον. Εἶς δὲ οὐ σύ μοι τοῦδε τοῦ κακοῦ αἴτιος, εἰ μὴ ὅσον ἀέκων ἐξεργάσαο, ἀλλὰ θεῶν κού τις, ὅς μοι καὶ πάλαι προεσήμαινε τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. » (3) Κροῖσος μέν νυν ἔθαψε, ὡς οἰκὸς ἦν, τὸν ἑωυτοῦ παῖδα· Ἄδρηστος δὲ ὁ Γορδίεω τοῦ Μίδεω, οὗτος δὴ ὁ φονεὺς μὲν τοῦ ἑωυτοῦ ἀδελφεοῦ γενόμενος, φονεὺς δὲ τοῦ καθήραντος, ἐπείτε ἡσυχίη τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο περὶ τὸ σῆμα, συγγινωσκόμενος ἀνθρώπων εἶναι τῶν αὐτὸς ᾔδεε βαρυσυμφορώτατος, ἑωυτὸν ἐπικατασφάζει τῷ τύμβῳ.

vendum, dicens, qui, post superiorem calamitatem, expiatorem etiam suum perdidisset. (2) Quibus auditis Crœsus, tanto licet domestico in luctu, commiseratus tamen Adrastum, dixit illi : « Habeo abs te, hospes, omnem vindictam, quoniam te ipse morte condemnas; nec tu mihi hujus mali auctor es, nisi quatenus invitus illud fecisti, sed deorum nescio quis; qui mihi jam pridem hoc futurum ante significavit. » (3) Crœsus igitur filium, prout justum erat, sepeliendum curavit. Adrastus vero, Gordiæ filius, Midæ nepos, hic idem qui et fratris sui fuerat interfector, et sui expiatoris, ubi silentium fuit hominum circa sepulcrum, agnoscens se esse hominum quos ipse novisset calamitosissimum, super busto se ipse jugulavit.

XLVI. Κροῖσος δὲ ἐπὶ δύο ἔτεα ἐν πένθεϊ μεγάλῳ κατῆστο, τοῦ παιδὸς ἐστερημένος. Μετὰ δὲ ἡ Ἀστυάγεω τοῦ Κυαξάρεω ἡγεμονίη καταιρεθεῖσα ὑπὸ Κύρου τοῦ Καμβύσεω καὶ τὰ τῶν Περσέων πρήγματα αὐξανόμενα πένθεος μὲν Κροῖσον ἀπέπαυσε, ἐνέβησε δὲ ἐς φροντίδα, εἴ κως δύναιτο, πρὶν μεγάλους γενέσθαι τοὺς Πέρσας, καταλαβέειν αὐτῶν αὐξανομένην τὴν δύναμιν. (2) Μετὰ ὦν τὴν διάνοιαν ταύτην αὐτίκα ἀπεπειρᾶτο τῶν μαντηίων τῶν τε ἐν Ἕλλησι καὶ τοῦ ἐν Λιβύῃ, διαπέμψας ἄλλους ἄλλῃ, τοὺς μὲν ἐς Δελφοὺς ἰέναι, τοὺς δὲ ἐς Ἄβας τὰς Φωκέων, τοὺς δὲ ἐς Δωδώνην· οἱ δέ τινες ἐπέμποντο παρά τε Ἀμφιάρεων καὶ παρὰ Τροφώνιον, οἱ δὲ τῆς Μιλησίης ἐς Βραγχίδας. (3) Ταῦτα μέν νυν τὰ Ἑλληνικὰ μαντήια ἐς τὰ ἀπέπεμψε μαντευσόμενος Κροῖσος· Λιβύης δὲ παρ' Ἄμμωνα ἀπέστειλε ἄλλους χρησομένους. (4) Διέπεμπε δὲ πειρεώμενος τῶν μαντηίων ὅ τι φρονέοιεν, ὡς εἰ φρονέοντα τὴν ἀλήθειαν εὑρεθείη, ἐπείρηταί σφεα δεύτερα πέμπων εἰ ἐπιχειρέῃ ἐπὶ Πέρσας στρατεύεσθαι.

XLVI. Crœsus vero, filio orbatus, duos annos ingenti in luctu desedit. Sed posthac imperium Astyagis, Cyaxaræ filii, a Cyro Cambysis filio eversum, resque Persarum crescentes, luctui Crœsi finem fecerunt, curamque injecerunt ei et cogitationem, si qua ratione posset crescentem Persarum potentiam, priusquam nimium invalesceret, coercere. (2) Ab hac igitur cogitatione statim tentare oracula cœpit, tum quæ apud Græcos erant, tum id quod in Libya; aliosque alio dimisit, quorum alii Delphos irent, alii Abas, Phocensium oppidum, alii Dodonam. Alii item ad Amphiaraum mittebantur, et ad Trophonium; alii ad Branchidas ditionis Milesiæ. (3) Hæc Græca sunt oracula, ad quæ Crœsus misit consulenda : in Libyam vero ad Ammonem alios misit, qui ab illo responsa peterent. (4) Misit autem tentaturus oracula quid saperent; ut, si illa reperisset verum nosse, tum iterum mitteret qui ex illis quærerent, an expeditionem adversus Persas deberet suscipere.

XLVII. Ἐντειλάμενος δὲ τοῖσι Λυδοῖσι τάδε ἀπέπεμπε ἐς τὴν διάπειραν τῶν χρηστηρίων, ἀπ' ἧς ἂν ἡμέρης ὁρμηθέωσι ἐκ Σαρδίων, ἀπὸ ταύτης ἡμερολογέοντας τὸν λοιπὸν χρόνον ἑκατοστῇ ἡμέρῃ χρέεσθαι τοῖσι χρηστηρίοισι, ἐπειρωτέοντας ὅ τι ποιέων τυγχάνοι ὁ Λυδῶν βασιλεὺς Κροῖσος ὁ Ἀλυάττεω· ἅσσα δ' ἂν ἕκαστα τῶν χρηστηρίων θεσπίσῃ, συγγραψαμένους ἀναφέρειν παρ' ἑωυτόν. (2) Ὅ τι μέν νυν τὰ λοιπὰ τῶν χρηστηρίων ἐθέσπισε, οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν· ἐν δὲ Δελφοῖσι ὡς ἐσῆλθον τάχιστα ἐς τὸ μέγαρον οἱ Λυδοὶ χρησόμενοι τῷ θεῷ καὶ ἐπειρώτεον τὸ ἐντεταλμένον, ἡ Πυθίη ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ λέγει τάδε,

Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης,
καὶ κωφοῦ συνίημι καὶ οὐ φωνεῦντος ἀκούω.
Ὀδμή μ' ἐς φρένας ἦλθε κραταιρίνοιο χελώνης
ἑψομένης ἐν χαλκῷ ἅμ' ἀρνείοισι κρέεσσιν,
ᾗ χαλκὸς μὲν ὑπέστρωται, χαλκὸν δ' ἐπιέσται.

XLVII. Ad tentanda igitur oracula hisce cum mandatis Lydos emisit, ut ab eo die, quo Sardibus essent profecti, centum consequentes numerarent dies, et centesimo die oracula adirent, ex eisque quærerent, quid esset quod illo die ageret rex Lydorum Crœsus, Alyattæ filius; et quidquid a quoque oraculo responsum fuisset, id scripto mandarent, ad seque deferrent. (2) Jam, quid fuerit quod cætera responderint oracula, a nemine memoriæ proditum est : Delphis autem, simul atque Lydi deum consulturi penetrale templi intrarant, et quod ipsis mandatum erat interrogaverant, Pythia hexametro tenore hæc respondit :

Æquoris est spatium et numerus mihi notus arenæ,
mutum percipio, fantis nihil audio vocem.
Venit ad hos sensus nidor testudinis duræ,
quæ simul agnina coquitur cum carne lebete
ære infra strato, et stratum cui desuper æs est.

XLVIII. Ταῦτα οἱ Λυδοὶ θεσπισάσης τῆς Πυθίης συγγραψάμενοι οἴχοντο ἀπιόντες ἐς τὰς Σάρδις. Ὡς

XLVIII. Hoc Pythiæ responsum quum scripto mandassent Lydi, Sardes sunt reversi. Postquam vero cæteri quo

δὲ καὶ ὧλλοι οἱ περιπεμφθέντες παρῆσαν φέροντες τοὺς χρησμούς, ἐνθαῦτα ὁ Κροῖσος ἕκαστα ἀναπτύσσων ἐπώρα τῶν συγγραμμάτων. (2) Τῶν μὲν δὴ οὐδὲν προσίετό μιν· ὁ δὲ ὡς τὸ ἐκ Δελφῶν ἤκουσε, αὐτίκα προσεύχετό τε καὶ προσεδέξατο, νομίσας μοῦνον εἶναι μαντήϊον τὸ ἐν Δελφοῖσι, ὅτι οἱ ἐξευρήκεε τὰ αὐτὸς ἐποίησε. (3) Ἐπείτε γὰρ δὴ διέπεμψε παρὰ τὰ χρηστήρια τοὺς θεοπρόπους, φυλάξας τὴν κυρίην τῶν ἡμερέων ἐμηχανήσατο τοιάδε· ἐπινώσας τὰ ἦν ἀμήχανον ἐξευρέειν τε καὶ ἐπιφράσασθαι, χελώνην καὶ ἄρνα κατακόψας ὁμοῦ ἧψε αὐτὸς ἐν λέβητι χαλκέῳ, χάλκεον ἐπίθημα ἐπιθείς.

XLIX. Τὰ μὲν δὴ ἐκ Δελφῶν οὕτω τῷ Κροίσῳ ἐχρήσθη· κατὰ δὲ τὴν Ἀμφιάρεω τοῦ μαντηίου ὑπόκρισιν, οὐκ ἔχω εἶπαι ὅ τι τοῖσι Λυδοῖσι ἔχρησε ποιήσασι περὶ τὸ ἱρὸν τὰ νομιζόμενα· οὐ γὰρ ὧν οὐδὲ τοῦτο λέγεται ἄλλο γε ἢ ὅτι καὶ τοῦτον ἐνόμισε μαντήϊον ἀψευδὲς ἐκτῆσθαι.

L. Μετὰ δὲ ταῦτα θυσίῃσι μεγάλῃσι τὸν ἐν Δελφοῖσι θεὸν ἱλάσκετο· κτήνεά τε γὰρ τὰ θύσιμα πάντα τρισχίλια ἔθυσε, κλίνας τε ἐπιχρύσους καὶ ἐπαργύρους καὶ φιάλας χρυσέας καὶ εἵματα πορφύρεα καὶ κιθῶνας, νήσας πυρὴν μεγάλην, κατέκαιε, ἐλπίζων τὸν θεὸν μᾶλλόν τι τούτοισι ἀνακτήσεσθαι· Λυδοῖσί τε πᾶσι προεῖπε θύειν πάντα τινὰ αὐτῶν τούτῳ ὅ τι ἔχοι ἕκαστος. (2) Ὡς δὲ ἐκ τῆς θυσίης ἐγένετο, καταχεάμενος χρυσὸν ἄπλετον ἡμιπλίνθια ἐξ αὐτοῦ ἐξήλαυνε, ἐπὶ μὲν τὰ μακρότερα ποιέων ἑξαπάλαιστα, ἐπὶ δὲ τὰ βραχύτερα τριπάλαιστα, ὕψος δὲ παλαιστιαῖα, ἀριθμὸν δὲ ἑπτακαίδεκα καὶ ἑκατόν, καὶ τούτων ἀπέφθου χρυσοῦ τέσσερα, τρίτον ἡμιτάλαντον ἕκαστον ἕλκοντα, τὰ δὲ ἄλλα ἡμιπλίνθια λευκοῦ χρυσοῦ, σταθμὸν διτάλαντα. (3) Ἐποιέετο δὲ καὶ λέοντος εἰκόνα χρυσοῦ ἀπέφθου, ἕλκουσαν σταθμὸν τάλαντα δέκα. Οὗτος ὁ λέων, ἐπείτε κατεκαίετο ὁ ἐν Δελφοῖσι νηός, κατέπεσε ἀπὸ τῶν ἡμιπλινθίων (ἐπὶ γὰρ τούτοισι ἵδρυτο), καὶ νῦν κέεται ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ, ἕλκων σταθμὸν ἕβδομον ἡμιτάλαντον· ἀπετάκη γὰρ αὐτοῦ τέταρτον ἡμιτάλαντον.

LI. Ἐπιτελέσας δὲ ὁ Κροῖσος ταῦτα ἀπέπεμπε ἐς Δελφούς, καὶ τάδε ἄλλα ἅμα τοῖσι, κρητῆρας δύο μεγάθεϊ μεγάλους, χρύσεον καὶ ἀργύρεον, τῶν ὁ μὲν χρύσεος ἐκέετο ἐπὶ δεξιὰ ἐσιόντι ἐς τὸν νηόν, ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπ' ἀριστερά. (2) Μετεκινήθησαν δὲ καὶ οὗτοι ὑπὸ τὸν νηὸν κατακαέντα, καὶ ὁ μὲν χρύσεος κέεται ἐν τῷ Κλαζομενίων θησαυρῷ, ἕλκων σταθμὸν ἔνατον ἡμιτάλαντον καὶ ἔτι δυώδεκα μνέας, ὁ δὲ ἀργύρεος ἐπὶ τοῦ προνηίου τῆς γωνίης, χωρέων ἀμφορέας ἑξακοσίους· ἐπικίρναται γὰρ ὑπὸ Δελφῶν θεοφανίοισι. (3) Φασὶ δέ μιν Δελφοὶ Θεοδώρου τοῦ Σαμίου ἔργον εἶναι, καὶ ἐγὼ δοκέω· οὐ γὰρ τὸ συντυχὸν φαίνεταί μοι ἔργον εἶναι. Καὶ πίθους τε ἀργυρέους τέσσερας ἀπέπεμψε, οἳ ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ ἑστᾶσι, καὶ περιρραντήρια δύο ἀνέθηκε, χρύσεόν τε καὶ ἀργύρεον, τῶν τῷ χρυσέῳ ἐπιγέγραπται Λακεδαιμονίων φαμένων εἶναι ἀνάθημα, οὐκ ὀρθῶς

que, quos circummiserat Crœsus, rediere vaticinia ferentes, singula scripta evolvens Crœsus inspexit. (2) Ac horum quidem nullum advertebat ejus animum, præter id quod Delphis erat adlatum: quod simul atque cognovit, adoravit probavitque, unum existimans esse oraculum illud Delphicum, quippe cui compertum fuisset, quid ipse fecisset. (3) Postquam enim emiserat homines qui oracula consulerent, statutum diem observans, tale quidpiam machinatus erat, ea commentus quæ nemo cognoscere aut hariolari posset: testudinem et agnum in frusta concidit, et una coxit ipse æneo in lebete, æneo imposito operculo.

XLIX. Hoc igitur Delphis responsum accepit Crœsus: quid sit vero quod ab Amphiarai oraculo Lydis fuerit responsum, postquam in illius templo legitimis cærimoniis essent perfuncti, non habeo dicere: nec enim de hoc aliud quidquam memoratur, nisi quod hunc etiam Crœsus oraculum verax habere existimaverit.

L. Post hæc autem ingentibus sacrificiis Delphicum deum propitium sibi reddere instituit. Lectas enim victimas ter millenas de quoque genere immolavit; præterea lectulos auro argentove obductos, et phialas aureas, et purpureas vestes tunicasque, ingenti pyra exstructa, concremavit, hisce sperans deum magis sibi se conciliaturum; Lydisque cunctis edixit, ut de suo, quidquid quisque haberet, eidem deo sacrificaret. (2) Tum peractis sacrificiis, conflata immensa vi auri, dimidiatos lateres ex eo procudi jussit, palmarum sex in longitudinem, trium palmarum in latitudinem, crassitie palmari, numero centum et septemdecim. Horum quattuor ex purissimo auro erant, singuli pondo duorum talentorum cum dimidio; reliqui semilateres ex albido auro, pondo binorum talentorum. (3) Fecit etiam leonis effigiem ex auro purissimo, cujus pondus decem talentorum erat. Hic leo, quo tempore deflagravit Delphicum templum, de semilateribus decidit (super illis enim erat collocatus), et nunc in Corinthiorum thesauro est repositus, pondusque ejus sex talentorum est cum dimidio; periere enim liquefacta talenta tria cum dimidio.

LI. Hæc Crœsus postquam confecta habuit, Delphos misit, cum eisque simul hæcce: crateres duos ingenti magnitudine, alterum aureum, argenteum alterum; quorum aureus ad dextram positus erat intrantibus templum, argenteus ad sinistram. (2) Sed et hi, quo tempore conflagravit templum, loco moti sunt: et aureus quidem, cujus pondus octo talenta cum dimidio colligit duodecimque insuper libras, in Clazomeniorum thesauro positus est; argenteus vero in atrii angulo, capiens amphoras sexcentas; miscetur enim in eo vinum a Delphensibus festo Theophaniorum die. (3) Aiunt autem Delphenses, esse opus Theodori Samii; quod etiam ego existimo, esse enim fabricam haud vulgarem adparet. Præterea quattuor dolia misit argentea, quæ in Corinthiorum thesauro reposita sunt. Duas item urnas lustrales dedicavit, auream alteram, alteram argenteam: quarum illa, quæ ex auro est, titulum præfert LACEDÆMONIORUM, dicuntque Lacedæmonii suum esse dona-

λέγοντες· (4) ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο Κροίσου, ἐπέγραψε δὲ τῶν τις Δελφῶν Λακεδαιμονίοισι βουλόμενος χαρίζεσθαι, τοῦ ἐπιστάμενος τὸ οὔνομα οὐκ ἐπιμνήσομαι. Ἀλλ' ὁ μὲν παῖς, δι' οὗ τῆς χειρὸς ῥέει τὸ ὕδωρ, Λακεδαιμονίων ἐστὶ, οὐ μέντοι τῶν γε περιρραντηρίων οὐδέτερον. (5) Ἄλλα τε ἀναθήματα οὐκ ἐπίσημα πολλὰ ἀπέπεμψε ἅμα τούτοισι ὁ Κροῖσος, καὶ χεύματα ἀργύρεα κυκλοτερέα, καὶ δὴ καὶ γυναικὸς εἴδωλον χρύσεον τρίπηχυ, τὸ Δελφοὶ τῆς ἀρτοκόπου τῆς Κροίσου εἰκόνα λέγουσι εἶναι. Πρὸς δὲ καὶ τῆς ἑωυτοῦ γυναικὸς τὰ ἀπὸ τῆς δειρῆς ἀνέθηκε ὁ Κροῖσος καὶ τὰς ζώνας.

LII. Ταῦτα μὲν ἐς Δελφοὺς ἀπέπεμψε, τῷ δὲ Ἀμφιάρεῳ, πυθόμενος αὐτοῦ τήν τε ἀρετὴν καὶ τὴν πάθην, ἀνέθηκε σάκος τε χρύσεον πᾶν, ὁμοίως καὶ αἰχμὴν στερεὴν πᾶσαν χρυσέην, τὸ ξυστὸν τῇσι λόγχῃσι ἐὸν ὁμοίως χρύσεον· τὰ ἔτι καὶ ἀμφότερα ἐς ἐμὲ ἦν κείμενα ἐν Θήβῃσι, καὶ Θηβέων ἐν τῷ νηῷ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος.

LIII. Τοῖσι δὲ ἄγειν μέλλουσι τῶν Λυδῶν ταῦτα τὰ δῶρα ἐς τὰ ἱρὰ ἐνετέλλετο ὁ Κροῖσος ἐπειρωτᾶν τὰ χρηστήρια εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας Κροῖσος καὶ εἴ τινα στρατὸν ἀνδρῶν προσθέοιτο φίλον. (2) Ὡς δὲ ἀπικόμενοι ἐς τὰ ἀπεπέμφθησαν οἱ Λυδοὶ ἀνέθεσαν τὰ ἀναθήματα, ἐχρέοντο τοῖσι χρηστηρίοισι λέγοντες, « Κροῖσος ὁ Λυδῶν τε καὶ ἄλλων ἐθνέων βασιλεὺς, νομίσας τάδε μαντήϊα εἶναι μοῦνα ἐν ἀνθρώποισι, ὑμῖν τε ἄξια δῶρα ἔδωκε τῶν ἐξευρημάτων, καὶ νῦν ὑμέας ἐπειρωτᾷ εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας καὶ εἴ τινα στρατὸν ἀνδρῶν προσθέοιτο σύμμαχον. » (3) Οἱ μὲν ταῦτα ἐπειρώτεον, τῶν δὲ μαντηίων ἀμφοτέρων ἐς τὠυτὸ αἱ γνῶμαι συνέδραμον, προλέγουσαι Κροίσῳ, ἢν στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας, μεγάλην ἀρχήν μιν καταλῦσαι· τοὺς δ' Ἑλλήνων δυνατωτάτους συνεβούλευόν οἱ ἐξευρόντα φίλους προσθέσθαι.

LIV. Ἐπείτε δὲ ἀνενειχθέντα τὰ θεοπρόπια ἐπύθετο ὁ Κροῖσος, ὑπερήσθη τε τοῖσι χρηστηρίοισι, πάγχυ τε ἐλπίσας καταλύσειν τὴν Κύρου βασιληίην, πέμψας αὖτις ἐς Πυθὼ Δελφοὺς δωρέεται, πυθόμενος αὐτῶν τὸ πλῆθος, κατ' ἄνδρα δύο στατῆρσι ἕκαστον χρυσοῦ. (2) Δελφοὶ δὲ ἀντὶ τούτων ἔδοσαν Κροίσῳ καὶ Λυδοῖσι προμαντηίην καὶ ἀτέλειαν καὶ προεδρίην, καὶ ἐξεῖναι τῷ βουλομένῳ αὐτῶν γενέσθαι Δελφὸν ἐς τὸν αἰεὶ χρόνον.

LV. Δωρησάμενος δὲ τοὺς Δελφοὺς ὁ Κροῖσος ἐχρηστηριάζετο τὸ τρίτον· ἐπείτε γὰρ δὴ παρέλαβε τοῦ μαντηίου ἀληθείην, ἐνεφορέετο αὐτοῦ. Ἐπειρώτα δὲ τάδε χρηστηριαζόμενος, εἴ οἱ πολυχρόνιος ἔσται ἡ μουναρχίη. (2) Ἡ δὲ Πυθίη οἱ χρᾷ τάδε,

Ἀλλ' ὅταν ἡμίονος βασιλεὺς Μήδοισι γένηται,
δὴ τότε, Λυδὲ ποδαβρὲ, πολυψήφιδα παρ' Ἕρμον
φεύγειν μηδὲ μένειν, μηδ' αἰδεῖσθαι κακὸς εἶναι.

LVI. Τούτοισι ἐλθοῦσι τοῖσι ἔπεσι ὁ Κροῖσος πολλόν τι μάλιστα πάντων ἥσθη, ἐλπίζων ἡμίονον οὐδαμὰ

rium, falso; (4) nam et hoc Crœsi est, titulum autem inscripsit Delphensium non nemo, Lacedæmoniis gratificaturus; cujus nomen, bene mihi cognitum, edere nolo. Sed puer quidem, cujus per manum effluit aqua, Lacedæmoniorum donarium est, at urnarum neutra. (5) Alia denique multa donaria minus insignia simul cum istis misit Crœsus: in his guttos argenteos orbiculata forma; et præsertim mulieris simulacrum aureum tricubitale, quam Delphenses aiunt effigiem esse pistricis Crœsi. Ad hæc uxoris etiam suæ monilia dedicavit, ejusdemque cingula.

LII. Ista igitur dona Delphos Crœsus misit. Amphiarao vero, cujus et virtutem et calamitatem fando audierat, clypeum dedicavit totum ex auro; item hastam ex solido auro totam, cujus hastile pariter aureum atque spiculum: quæ donaria ad meam usque ætatem Thebis reposita sunt, et Thebarum quidem in templo Ismenii Apollinis.

LIII. Hæc dona ad deorum templa delaturis Lydis injunxit Crœsus, ut interrogarent oracula, An adversus Persas expeditionem susciperet Crœsus, et an posset sociorum aliquas copias sibi adjungere? (2) Qui ut eo quo missi erant pervenere, dedicatis donariis, oracula consuluerunt his verbis: « Crœsus, Lydorum rex aliorumque populorum, existimans hæc sola vera esse oracula hominibus, dona vobis misit digna vestris inventis, et nunc e vobis quærit, an adversus Persas suscipiat expeditionem, tum ecquem exercitum socium armorum possit sibi adjungere? » (3) Quæ quum illi interrogassent, utriusque oraculi responsa ad eandem sententiam collinearunt; quippe prædicebant Crœso, si bellum inferret Persis, eversurum eum esse magnum imperium; simulque ei consulebant, ut Græcorum exquireret potentissimos, eosque sibi socios adjungeret.

LIV. Ea oracula postquam ad se relata Crœsus cognovit, responsis istis vehementer est gavisus: prorsusque existimans se Cyri regnum esse eversurum, missis rursus Delphos legatis, Delphensium singulos, numerum illorum percontatus, viritim duobus stateribus auri donavit. (2) Vicissimque Delphenses Crœso Lydisque in omne futurum tempus primas detulerunt in consulendo oraculo partes, immunitatemque, et primum in consessibus locum, denique jus civitatis cuique qui numero Delphensium vellet adscribi.

LV. Cæterum donis istis Delphenses prosecutus Crœsus, tertio oraculum consulit; quippe veracitatem ejus expertus, largiter sibi in eo consulendo indulgebat. Interrogavit autem oraculum hæc proponens, an diuturnum sibi futurum esset imperium? (2) Cui Pythia hæc respondit:

Regis apud Medos mulo jam sede potito,
Lyde, fugam mollis scruposum corripe ad Hermon,
neve mane, ignavus posito sis, Lyde, pudore!

LVI. Quibus verbis ad Crœsum perlatis, longe omnium maxime gavisus est, ratus nunquam in Medos mulum

ἀντ' ἀνδρὸς βασιλεύσειν Μήδων, οὐδ' ὦν αὐτὸς οὐδὲ οἱ ἐξ αὐτοῦ παύσεσθαί κοτε τῆς ἀρχῆς. (2) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐφρόντιζε ἱστορέων τοὺς ἂν Ἑλλήνων δυνατωτάτους ἐόντας προσκτήσαιτο φίλους, ἱστορέων δὲ εὕρισκε Λακεδαιμονίους καὶ Ἀθηναίους προέχοντας τοὺς μὲν τοῦ Δωρικοῦ γένεος, τοὺς δὲ τοῦ Ἰωνικοῦ. (3) Ταῦτα γὰρ ἦν τὰ προκεκριμένα, ἐόντα τὸ ἀρχαῖον τὸ μὲν Πελασγικόν, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔθνος. Καὶ τὸ μὲν οὐδαμῆ κω ἐξεχώρησε, τὸ δὲ πολυπλάνητον κάρτα. (4) Ἐπὶ μὲν γὰρ Δευκαλίωνος βασιλέος οἴκεε γῆν τὴν Φθιῆτιν, ἐπὶ δὲ Δώρου τοῦ Ἕλληνος τὴν ὑπὸ τὴν Ὄσσαν τε καὶ τὸν Οὔλυμπον χώρην, καλευμένην δὲ Ἱστιαιῆτιν. (5) Ἐκ δὲ τῆς Ἱστιαιήτιδος ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων, οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδνὸν καλεύμενον. Ἐνθεῦτεν δὲ αὖτις ἐς τὴν Δρυοπίδα μετέβη, καὶ ἐκ τῆς Δρυοπίδος οὕτω ἐς Πελοπόννησον ἐλθὸν Δωρικὸν ἐκλήθη.

LVII. Ἥντινα δὲ γλῶσσαν ἵεσαν οἱ Πελασγοὶ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπαι· εἰ δὲ χρεών ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν τοῖσι νῦν ἔτι ἐοῦσι Πελασγῶν τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρηστῶνα πόλιν οἰκεόντων, οἱ ὅμουροί κοτε ἔσαν τοῖσι νῦν Δωριεῦσι καλευμένοισι, οἴκεον δὲ τηνικαῦτα γῆν τὴν νῦν Θεσσαλιῆτιν καλευμένην, καὶ τῶν Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκισάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ, οἳ σύνοικοι ἐγένοντο Ἀθηναίοισι, καὶ ὅσα ἄλλα Πελασγικὰ ἐόντα πολίσματα τὸ οὔνομα μετέβαλε, εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες. (2) Εἰ τοίνυν ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικόν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος ἐὸν Πελασγικὸν ἅμα τῇ μεταβολῇ ἐς Ἕλληνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε. (3) Καὶ γὰρ δὴ οὔτε οἱ Κρηστωνιῆται οὐδαμοῖσι τῶν νῦν σφέας περιοικεόντων εἰσὶ ὁμόγλωσσοι οὔτε οἱ Πλακιηνοί, σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι· δηλοῦσί τε ὅτι τὸν ἠνείκαντο γλώσσης χαρακτῆρα μεταβαίνοντες ἐς ταῦτα τὰ χωρία, τοῦτον ἔχουσι ἐν φυλακῇ.

LVIII. Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλώσσῃ μέν, ἐπείτε ἐγένετο, αἰεί κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι· ἀποσχισθὲν μέντοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ ἐὸν ἀσθενές, ἀπὸ σμικροῦ τέο τὴν ἀρχὴν ὁρμεώμενον αὔξηται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων πολλῶν μάλιστα, προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν. Πρὸς δὴ ὦν ἔμοιγε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον, οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι.

LIX. Τούτων δὴ ὦν τῶν ἐθνέων τὸ μὲν Ἀττικὸν κατεχόμενόν τε καὶ διεσπασμένον ἐπυνθάνετο ὁ Κροῖσος ὑπὸ Πεισιστράτου τοῦ Ἱπποκράτεος τοῦτον τὸν χρόνον τυραννεύοντος Ἀθηναίων. (2) Ἱπποκράτεϊ γὰρ ἐόντι ἰδιώτῃ καὶ θεωρέοντι τὰ Ὀλύμπια τέρας ἐγένετο μέγα· θύσαντος γὰρ αὐτοῦ τὰ ἱρὰ οἱ λέβητες ἐπεστεῶτες καὶ κρεῶν τε ἐόντες ἔμπλεοι καὶ ὕδατος ἄνευ πυρὸς ἔζεσαν καὶ ὑπερέβαλον. (3) Χίλων δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος παρατυχὼν καὶ θηησάμενος τὸ τέρας συνεβούλευε Ἱπποκράτεϊ πρῶτα μὲν γυναῖκα τεκνοποιὸν μὴ ἄγεσθαι ἐς τὰ οἰκία, εἰ δὲ τυγχάνει ἔχων, δεύτερα τὴν

pro viro esse regnaturum, adeoque nec ipsum, nec suos posteros, umquam privatum iri imperio. (2) Deinde curam suam eo convertit, ut inquireret quinam essent Græcorum potentissimi, quos socios sibi adjungeret. Sciscitatus igitur repperit, Lacedæmonios et Athenienses præter cæteros eminere, illos quidem Dorico in genere, hos vero in Ionico. (3) Hi enim duo populi præcipui habebantur, alter Pelasgicus, quum antiquitus sint, alter Hellenicus: et alter quidem numquam solo suo excesserat, alter vero valde multumque erat vagatus. (4) Nam sub Deucalione rege Phthiotin terram habitaverat; sub Doro vero, Hellenis filio, regionem Ossæ et Olympo subjectam occupavit, quæ Histiæotis vocatur; (5) tum ex Histæotide ejectus a Cadmeis, Pindum incoluit, et Macednus populus est nominatus; inde rursus in Dryopidem transiit; ex Dryopide denique sic in Peloponnesum venit, et Doricus est adpellatus.

LVII. Jam Pelasgi quanam lingua usi sint, pro certo adfirmare non possum. Sed si fas est conjecturam capere ex his qui etiam nunc supersunt Pelasgi, qui supra Tyrrhenos Crestonem oppidum incolunt, qui eam regionem olim, quæ nunc Thessaliotis vocatur, habitaverant, finitimique per id tempus fuerant eorum qui Dorienses hodie nominantur; item ex illis Pelasgis qui Placiam et Scylacen in Hellesponto condiderunt, qui cum Atheniensibus una habitaverant; sive quæ sunt alia oppida Pelasgica, quæ nomen mutarunt: ex his si conjecturam capere fas est, barbara lingua usi sunt Pelasgi. (2) Quodsi igitur eadem ratio fuit universi Pelasgici generis, statuendum fuerit Atticum populum, quum sit Pelasgici generis, ex quo in Hellenum nomen transiit, simul linguam suam dedidicisse et cum Hellenum lingua permutasse. (3) Etenim neque Crestoniatarum lingua cum ullis eorum, qui nunc circum habitant, consentit, neque Placianorum; inter ipsos autem convenit: et satis adparet, servasse utrosque eandem sermonis formam, quam secum attulerant quum in has, quas nunc incolunt, regiones immigrarunt.

LVIII. Hellenicum vero genus, ex quo ortum cepit, lingua quidem semper utitur eadem, ut mihi quidem prorsus videtur: sed discretum a Pelasgico genere, quum esset infirmum et ab exiguis profectum initiis, in hanc tamen populorum multitudinem maximam adcrevit, compluribus etiam aliis populis barbaris sese illi adjungentibus. Quo nimirum, ut mihi etiam videtur, factum est ut Pelasgicum genus, barbarum quum esset, numquam magnos fecerit profectus.

LIX. Horum igitur populorum Atticum quidem rescivit Crœsus teneri et in partes divulsum esse a Pisistrato, Hippocratis filio, qui ea tempestate tyrannus erat Atheniensium. (2) Hippocrati enim, quum esset privatus spectaretque Olympia, ingens oblatum prodigium fuerat. Sacra quum fecisset, in propinquo stantes lebetes, carnibus et aqua repleti, absque igne fervere cœperant et exundare. (3) Itaque Chilon Lacedæmonius, qui forte aderat prodigiumque erat conspicatus, suasit Hippocrati, primum quidem, ne domum duceret uxorem ex qua liberos procrearet: sin jam haberet, secundo loco, ut repudiaret uxorem;

γυναῖκα ἐκπέμπειν, καὶ εἴ τίς οἱ τυγχάνει ἐὼν παῖς, τοῦτον ἀπείπασθαι. (4) Οὐκ ὦν ταῦτα παραινέσαντος Χίλωνος πείθεσθαι θέλειν τὸν Ἱπποκράτεα· γενέσθαι οἱ μετὰ ταῦτα τὸν Πεισίστρατον τοῦτον, ὃς στασιαζόντων τῶν παράλων καὶ τῶν ἐκ τοῦ πεδίου Ἀθηναίων, καὶ τῶν μὲν προεστεῶτος Μεγακλέος τοῦ Ἀλκμέωνος, τῶν δὲ ἐκ τοῦ πεδίου Λυκούργου τοῦ Ἀριστολαΐδεω, καταφρονήσας τὴν τυραννίδα ἤγειρε τρίτην στάσιν, συλλέξας δὲ στασιώτας καὶ τῷ λόγῳ τῶν ὑπερακρίων προστὰς μηχανᾶται τοιάδε. (5) Τρωματίσας ἑωυτόν τε καὶ ἡμιόνους ἤλασε ἐς τὴν ἀγορὴν τὸ ζεῦγος ὡς ἐκπεφευγὼς τοὺς ἐχθρούς οἵ μιν ἐλαύνοντα ἐς ἀγρὸν ἠθέλησαν ἀπολέσαι δῆθεν, ἐδέετό τε τοῦ δήμου φυλακῆς τινὸς πρὸς αὐτοῦ κυρῆσαι, πρότερον εὐδοκιμήσας ἐν τῇ πρὸς Μεγαρέας γενομένῃ στρατηγίῃ, Νίσαιάν τε ἑλὼν καὶ ἄλλα ἀποδεξάμενος μεγάλα ἔργα. (6) Ὁ δὲ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων ἐξαπατηθεὶς ἔδωκέ οἱ τῶν ἀστῶν καταλέξας ἄνδρας, τούτους οἳ δορυφόροι μὲν οὐκ ἐγένοντο Πεισιστράτου, κορυνηφόροι δέ· ξύλων γὰρ κορύνας ἔχοντες εἵποντό οἱ ὄπισθε. Συνεπαναστάντες δὲ οὗτοι ἅμα Πεισιστράτῳ ἔσχον τὴν ἀκρόπολιν. (7) Ἔνθα δὴ ὁ Πεισίστρατος ἦρχε Ἀθηναίων, οὔτε τιμὰς τὰς ἐούσας συνταράξας οὔτε θέσμια μεταλλάξας, ἐπί τε τοῖσι κατεστεῶσι ἔνεμε τὴν πόλιν κοσμέων καλῶς τε καὶ εὖ.

LX. Μετὰ δὲ οὐ πολλὸν χρόνον τὠυτὸ φρονήσαντες οἵ τε τοῦ Μεγακλέος στασιῶται καὶ οἱ τοῦ Λυκούργου ἐξελαύνουσί μιν. Οὕτω μὲν Πεισίστρατος ἔσχε τὸ πρῶτον Ἀθήνας, καὶ τὴν τυραννίδα οὔκω κάρτα ἐρριζωμένην ἔχων ἀπέβαλε. (2) Οἱ δὲ ἐξελάσαντες Πεισίστρατον αὖτις ἐκ νέης ἐπ' ἀλλήλοισι ἐστασίασαν. Περιελαυνόμενος δὲ τῇ στάσι ὁ Μεγακλέης ἐπεκηρυκεύετο Πεισιστράτῳ, εἰ βούλοιτό οἱ τὴν θυγατέρα ἔχειν γυναῖκα ἐπὶ τῇ τυραννίδι. (3) Ἐνδεξαμένου δὲ τὸν λόγον καὶ ὁμολογήσαντος ἐπὶ τούτοισι Πεισιστράτου, μηχανῶνται δὴ ἐπὶ τῇ κατόδῳ πρῆγμα εὐηθέστατον, ὡς ἐγὼ εὑρίσκω, μακρῷ, ἐπεί γε ἀπεκρίθη ἐκ παλαιτέρου τοῦ βαρβάρου ἔθνεος τὸ Ἑλληνικὸν ἐὸν καὶ δεξιώτερον καὶ εὐηθίης ἠλιθίου ἀπηλλαγμένον μᾶλλον, εἰ καὶ τότε γε οὗτοι ἐν Ἀθηναίοισι τοῖσι πρώτοισι λεγομένοισι εἶναι Ἑλλήνων σοφίην μηχανῶνται τοιάδε. (4) Ἐν τῷ δήμῳ τῷ Παιανιέϊ ἦν γυνὴ τῇ οὔνομα ἦν Φύη, μέγαθος ἀπὸ τεσσέρων πηχέων ἀπολείπουσα τρεῖς δακτύλους καὶ ἄλλως εὐειδής. (5) Ταύτην τὴν γυναῖκα σκευάσαντες πανοπλίῃ, ἐς ἅρμα ἐσβιβάσαντες καὶ προδέξαντες σχῆμα οἷόν τι ἔμελλε εὐπρεπέστατον φανέεσθαι ἔχουσα, ἤλαυνον ἐς τὸ ἄστυ, προδρόμους κήρυκας προπέμψαντες, οἳ τὰ ἐντεταλμένα ἠγόρευον ἐς τὸ ἄστυ ἀπικόμενοι, λέγοντες τοιάδε, « ὦ Ἀθηναῖοι, δέκεσθε ἀγαθῷ νόῳ Πεισίστρατον, τὸν αὐτὴ ἡ Ἀθηναίη τιμήσασα ἀνθρώπων μάλιστα κατάγει ἐς τὴν ἑωυτῆς ἀκρόπολιν. » (6) Οἱ μὲν δὴ ταῦτα διαφοιτέοντες ἔλεγον· αὐτίκα δὲ ἔς τε τοὺς δήμους φάτις ἀπίκετο ὡς Ἀθηναίη Πεισίστρατον κατάγει, καὶ ἐν τῷ ἄστεϊ πειθόμε-

filiumque, si forte ei jam natus esset, abdicaret. (4) Cujus consilio parere nolenti Hippocrati natus posthac est hic Pisistratus; qui in seditione litoralium Atheniensium, quibus præerat Megacles, Alcmæonis filius, et campestrium, quibus Lycurgus præerat, Aristolaidæ filius, tertiam concitavit factionem, tyrannidem in mente habens. Contractis enim seditiosis qui secum facerent, per caussam tutandi montanos, hujuscemodi rem machinatus est. (5) Se ipsum ac mulos quum vulnerasset, agitavit jumenta in forum, quasi elapsus esset ex inimicorum manibus, qui ipsum rus proficiscentem interimere nimirum voluissent; precatusque est populum, ut aliquid custodiæ ab illo obtineret: jam enim prius in existimatione apud populum fuerat, quod in bello adversus Megarenses, ipsius ductu gesto, cepisset Nisæam, et alia præclare facta edidisset. (6) Sic deceptus populus Atheniensium adjunxit ei delectos ex urbe viros, qui ut satellites non quidem hastis eum stipabant, sed clavis: ligneas enim clavas gestantes, a tergo eum sequebantur. Iidem vero simul cum Pisistrato insurgentes, arcem occuparunt. (7) Inde igitur imperio Atheniensium potitus Pisistratus, nullis qui tunc erant magistratibus perturbatis, neque legibus mutatis, sed priore statu integro, administrabat civitatem, ac bene recteque moderabatur.

LX. Sed haud multo post Megaclis factio et factio Lycurgi, facta consensione, eum ejecerunt. Ita Pisistratus, postquam primum Athenas obtinuerat, mox tyrannidem nondum satis firmatam rursus amisit. (2) Sed, qui eum ejecerant, mox denuo inter se dissidium fecerunt. Fatigatus autem seditione Megacles, misso ad Pisistratum caduceatore, sciscitatus est velletne filiam suam ducere uxorem, tyrannidis præmio. (3) Quem sermonem ubi admisit Pisistratus, eaque conditione pactionem cum Megacle iniit, machinantur hi ad illum reducendum rem, ut mihi quidem plane videtur, longe stultissimam. Quandoquidem enim jam a priscis inde temporibus a barbarico genere distinctum Græcum fuit, utpote dexterius et a stolida fatuitate magis abhorrens, stultum utique debet videri, usos illos esse tali invento apud Athenienses, qui inter Græcos feruntur sapientia principes. (4) Erat in pago Pæaniensi mulier, nomine Phya, quattuor cubitorum statura minus tribus digitis, et alioqui formosa. (5) Hanc mulierem quum universa instruxissent armatura, in currumque sustulissent edoctam prius eum adsumere vultus corporisque habitum quo maxime decora esset adparitura, in urbem agunt, præmissis qui præcurrerent præconibus, qui ubi in urbem venissent, hæc mandata edicerent: « Athenienses, bono animo excipite Pisistratum, quem Minerva ipsa præcipuo inter homines honore prosecuta, in suam reducit arcem! » (6) Hi igitur passim circumeuntes hæc prædicaverunt: statimque rumor per pagos manavit, Pisistratum a Minerva reduci; et qui

νοι τὴν γυναῖκα εἶναι αὐτὴν τὴν θεὸν, προσεύχοντό τε τὴν ἄνθρωπον καὶ ἐδέκοντο Πεισίστρατον.

LXI. Ἀπολαβὼν δὲ τὴν τυραννίδα τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ὁ Πεισίστρατος κατὰ τὴν ὁμολογίην τὴν πρὸς Μεγακλέα γενομένην γαμέει τοῦ Μεγακλέος τὴν θυγατέρα. Οἷα δὲ παίδων τε οἱ ὑπαρχόντων νεηνιέων καὶ λεγομένων ἐναγέων εἶναι τῶν Ἀλκμεωνιδέων, οὐ βουλόμενός οἱ γενέσθαι ἐκ τῆς νεογάμου γυναικὸς τέκνα ἐμίσγετό οἱ οὐ κατὰ νόμον. (2) Τὰ μέν νυν πρῶτα ἔκρυπτε ταῦτα ἡ γυνὴ, μετὰ δὲ εἴτε ἱστορεύσῃ εἴτε καὶ οὒ φράζει τῇ ἑωυτῆς μητρὶ, ἡ δὲ τῷ ἀνδρί. Τὸν δὲ δεινόν τι ἔσχε ἀτιμάζεσθαι πρὸς Πεισιστράτου· ὀργῇ δὲ, ὡς εἶχε, καταλλάσσετο τὴν ἔχθρην τοῖσι στασιώτῃσι. (3) Μαθὼν δὲ ὁ Πεισίστρατος τὰ ποιεύμενα ἐπ' ἑωυτῷ ἀπαλλάσσετο ἐκ τῆς χώρης τὸ παράπαν, ἀπικόμενος δὲ ἐς Ἐρέτριαν ἐβουλεύετο ἅμα τοῖσι παισί. Ἱππίεω δὲ γνώμην νικήσαντος ἀνακτᾶσθαι ὀπίσω τὴν τυραννίδα, ἐνθαῦτα ἤγειρον δωτίνας ἐκ τῶν πολίων αἵτινές σφι προηδέατό κού τι. (4) Πολλῶν δὲ μεγάλα παρασχόντων χρήματα, Θηβαῖοι ὑπερεβάλοντο τῇ δόσι τῶν χρημάτων. Μετὰ δὲ, οὐ πολλῷ λόγῳ εἶπαι, χρόνος διέφυ καὶ πάντα σφι ἐξήρτυτο ἐς τὴν κάτοδον· καὶ γὰρ Ἀργεῖοι μισθωτοὶ ἀπίκατο ἐκ Πελοποννήσου, καὶ Νάξιός σφι ἀνὴρ ἀπιγμένος ἐθελοντής, τῷ οὔνομα ἦν Λύγδαμις, προθυμίην πλείστην παρείχετο, κομίσας καὶ χρήματα καὶ ἄνδρας.

LXII. Ἐξ Ἐρετρίης δὲ ὁρμηθέντες δι' ἑνδεκάτου ἔτεος ἀπίκοντο ὀπίσω. Καὶ πρῶτον τῆς Ἀττικῆς ἴσχουσι Μαραθῶνα. (2) Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χώρῳ σφι στρατοπεδευομένοισι οἵ τε ἐκ τοῦ ἄστεος στασιῶται ἀπίκοντο, ἄλλοι τε ἐκ τῶν δήμων προσέρρεον, τοῖσι ἡ τυραννὶς πρὸ ἐλευθερίης ἦν ἀσπαστότερον. (3) Οὗτοι μὲν δὴ συνηλίζοντο, Ἀθηναίων δὲ οἱ ἐκ τοῦ ἄστεος, ἕως μὲν Πεισίστρατος τὰ χρήματα ἤγειρε, καὶ μεταῦτις ὡς ἔσχε Μαραθῶνα, λόγον οὐδένα εἶχον, ἐπείτε δὲ ἐπύθοντο ἐκ τοῦ Μαραθῶνος αὐτὸν πορεύεσθαι ἐπὶ τὸ ἄστυ, οὕτω δὴ βοηθέουσι ἐπ' αὐτόν. (4) Καὶ οὗτοί τε πανστρατιῇ ἤισαν ἐπὶ τοὺς κατιόντας, καὶ οἱ ἀμφὶ Πεισίστρατον, ὡς ὁρμηθέντες ἐκ Μαραθῶνος ἤισαν ἐπὶ τὸ ἄστυ, ἐς τὠυτὸ συνιόντες ἀπικνέονται ἐπὶ Παλληνίδος Ἀθηναίης ἱρὸν, καὶ ἀντία ἔθεντο τὰ ὅπλα. (5) Ἐνθαῦτα θείῃ πομπῇ χρεώμενος παρίσταται Πεισιστράτῳ Ἀμφίλυτος ὁ Ἀκαρνὰν χρησμολόγος ἀνὴρ, ὅς οἱ προσιὼν χρᾷ ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ τάδε λέγων,

Ἔρριπται δ' ὁ βόλος, τὸ δὲ δίκτυον ἐκπεπέτασται,
θύννοι δ' οἰμήσουσι σεληναίης διὰ νυκτός.

LXIII. Ὁ μὲν δή οἱ ἐνθεάζων χρᾷ τάδε, Πεισίστρατος δὲ συλλαβὼν τὸ χρηστήριον καὶ φὰς δέκεσθαι τὸ χρησθὲν ἐπῆγε τὴν στρατιήν. Ἀθηναῖοι δὲ οἱ ἐκ τοῦ ἄστεος πρὸς ἄριστον τετραμμένοι ἔσαν δὴ τηνικαῦτα, καὶ μετὰ τὸ ἄριστον μετεξέτεροι αὐτῶν οἱ μὲν πρὸς κύβους, οἱ δὲ πρὸς ὕπνον. (2) Οἱ δὲ ἀμφὶ Πεισίστρατον ἐσπεσόντες τοὺς Ἀθηναίους τρέπουσι. Φευγόντων

in urbe erant, persuasi hanc mulierem esse ipsam Minervam, adorarunt eam, Pisistratumque receperunt.

LXI. Hunc igitur in modum, quem diximus, recuperata tyrannide, Pisistratus ex pacto cum Megacle inito filiam Megaclis duxit uxorem. Verum quum et filii essent ei adolescentes, et Alcmæonidæ dicerentur obnoxii esse piaculo, nolens ex novo conjugio liberos suscipere, non uti fas est coibat cum uxore. (2) Atque id quidem primum celavit mulier: deinde vero, sive interrogata a matre, sive non, matri suæ adperuit, atque illa cum marito rem communicavit. Megacles vero inique ferens se a Pisistrato ludibrio haberi, per iram e vestigio cum adversæ factionis hominibus, positis inimicitiis, in gratiam rediit. (3) Tum Pisistratus, ubi quid contra se ageretur rescivit, prorsus e terra Attica discessit: et Eretriam profectus est, ubi cum filiis de rebus suis deliberavit. Ubi perferente Hippia suam sententiam, tyrannidem postliminio occupandam esse, munera colligebant ex eis civitatibus, quæ illos superiori tempore observantia quadam erant prosecuti. (4) Quarum quum multæ magnas conferrent pecunias, Thebani præ cæteris liberalitate eminuere. Post hæc, ut brevi sermone absolvam, interjecto tempore, omnia ad reditum eis parata fuere: nam Argivi mercenarii advenerant ex Peloponneso, et Naxius vir, cui Lygdamis nomen, ultro eos convenerat, et quum collatis pecuniis, tum adductis militibus, propensam inprimis animi voluntatem probaverat.

LXII. Itaque Eretria profecti, undecimo anno in patriam redierunt, et primum in Attica terra Marathonem occuparunt. (2) Quo loco quum castra posuissent, mox partim ex urbe qui cum illis sentiebant ad eos conveniebant, partim e pagis alii confluebant, quibus regnum libertate erat optabilius. (3) Atque ita hi quidem congregabantur. Athenienses vero in urbe, quam diu Pisistratus pecuniam cogebat, ac deinde rursus quum Marathonem teneret, nullam ejus rationem habuerant: sed ubi resciverunt, Marathone eum urbem versus movere, tum vero ei occurrendum statuerunt. (4) Hi igitur cum omnibus copiis adversus redeuntes egressi sunt: simulque Pisistratus et qui cum eo erant, ut Marathone profecti contra urbem ivere, illis occurrentes ad templum pervenerunt Pallenidos Minervæ, ibique castra ex adverso posuerunt. (5) Ibi tum divinitus missus adstitit Pisistrato Amphilytus Acarnan [*Acharnensis?*], vir vaticinia edere doctus, qui illum adiens, hexametro tenore vaticinium edidit his verbis:

Jactum est verriculum nunc, est tibi rete repansum:
nocte aderunt thynni claro sub sidere lunæ.

LXIII. Sic ille divino adflatu concitatus cecinit: Pisistratus vero, percepto oraculo, accipere se omen dicens, exercitum in hostes duxit. Athenienses autem urbani per id tempus ad prandium se converterant, et a prandio alii ad tesserarum ludum, alii ad somnum. (2) Hos igitur Pisistratus cum suis, facto impetu, in fugam vertit. Qui dum

δὲ τούτων βουλὴν ἐνθαῦτα σοφωτάτην Πεισίστρατος ἐπιτεχνᾶται, ὅκως μήτε ἁλισθεῖεν ἔτι οἱ Ἀθηναῖοι διεσκεδασμένοι τε εἶεν· ἀναβιβάσας τοὺς παῖδας ἐπ' ἵππους προέπεμπε, οἱ δὲ καταλαμβάνοντες τοὺς φεύγοντας ἔλεγον τὰ ἐντεταλμένα ὑπὸ Πεισιστράτου, θαρσέειν τε κελεύοντες καὶ ἀπιέναι ἕκαστον ἐπὶ τὰ ἑωυτοῦ.

LXIV. Πειθομένων δὲ τῶν Ἀθηναίων, οὕτω δὴ Πεισίστρατος τὸ τρίτον σχὼν Ἀθήνας ἐρρίζωσε τὴν τυραννίδα ἐπικούροισί τε πολλοῖσι καὶ χρημάτων συνόδοισι, τῶν μὲν αὐτόθεν, τῶν δὲ ἀπὸ Στρυμόνος ποταμοῦ συνιόντων, ὁμήρους τε τῶν παραμεινάντων Ἀθηναίων καὶ μὴ αὐτίκα φυγόντων παῖδας λαβὼν καὶ καταστήσας ἐς Νάξον (καὶ γὰρ ταύτην ὁ Πεισίστρατος κατεστρέψατο πολέμῳ καὶ ἐπέτρεψε Λυγδάμι), πρός τε ἔτι τούτοισι τὴν νῆσον Δῆλον καθήρας ἐκ τῶν λογίων, καθήρας δὲ ὧδε· (2) ἐπ' ὅσον ἔποψις τοῦ ἱροῦ εἶχε, ἐκ τούτου τοῦ χώρου παντὸς ἐξορύξας τοὺς νεκροὺς μετεφόρεε ἐς ἄλλον χῶρον τῆς Δήλου. Καὶ Πεισίστρατος μὲν ἐτυράννευε Ἀθηναίων, Ἀθηναίων δὲ οἱ μὲν ἐν τῇ μάχῃ ἐπεπτώκεσαν, οἱ δὲ αὐτῶν μετ' Ἀλκμεωνιδέων ἔφευγον ἐκ τῆς οἰκηίης.

LXV. Τοὺς μέν νυν Ἀθηναίους τοιαῦτα τὸν χρόνον τοῦτον ἐπυνθάνετο ὁ Κροῖσος κατέχοντα, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους ἐκ κακῶν τε μεγάλων πεφευγότας καὶ ἐόντας ἤδη τῷ πολέμῳ κατυπερτέρους Τεγεητέων. (2) Ἐπὶ γὰρ Λέοντος βασιλεύοντος καὶ Ἡγησικλέος ἐν Σπάρτῃ τοὺς ἄλλους πολέμους εὐτυχέοντες οἱ Λακεδαιμόνιοι πρὸς Τεγεήτας μούνους προσέπταιον. Τὸ δὲ ἔτι πρότερον τούτων καὶ κακονομώτατοι ἦσαν σχεδὸν πάντων Ἑλλήνων κατά τε σφέας αὐτοὺς καὶ ξείνοισι ἀπρόσμικτοι. Μετέβαλον δὲ ὧδε ἐς εὐνομίην. (3) Λυκούργου τῶν Σπαρτιητέων δοκίμου ἀνδρὸς ἐλθόντος ἐς Δελφοὺς ἐπὶ τὸ χρηστήριον, ὡς ἐσήιε ἐς τὸ μέγαρον, ἰθὺς ἡ Πυθίη λέγει τάδε,

Ἥκεις, ὦ Λυκόοργε, ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὸν
Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσιν.
Δίζω ἤ σε θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον.
Ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκόοργε.

(4) Οἱ μὲν δή τινες πρὸς τούτοισι λέγουσι καὶ φράσαι αὐτῷ τὴν Πυθίην τὸν νῦν κατεστεῶτα κόσμον Σπαρτιήτῃσι· ὡς δ' αὐτοὶ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι, Λυκοῦργον ἐπιτροπεύσαντα Λεωβώτεω, ἀδελφιδέου μὲν ἑωυτοῦ, βασιλεύοντος δὲ Σπαρτιητέων, ἐκ Κρήτης ἀγαγέσθαι ταῦτα. (5) Ὡς γὰρ ἐπετρόπευσε τάχιστα, μετέστησε τὰ νόμιμα πάντα, καὶ ἐφύλαξε ταῦτα μὴ παραβαίνειν. Μετὰ δὲ τὰ ἐς πόλεμον ἔχοντα, ἐνωμοτίας καὶ τριηκάδας καὶ συσσίτια, πρός τε τούτοισι τοὺς ἐφόρους καὶ γέροντας ἔστησε Λυκοῦργος.

LXVI. Οὕτω μὲν μεταβαλόντες εὐνομήθησαν, τῷ δὲ Λυκούργῳ τελευτήσαντι ἱρὸν εἱσάμενοι σέβονται μεγάλως. Οἷα δὲ ἔν τε χώρῃ ἀγαθῇ καὶ πλήθεϊ οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν, ἀνά τε ἔδραμον αὐτίκα καὶ εὐθενήθησαν. (2) Καὶ δή σφι οὐκέτι ἀπέχρα ἡσυχίην ἄγειν, ἀλλὰ καταφρονήσαντες Ἀρκάδων κρέσσονες εἶναι ἐχρη-

profugiunt, ibi tum prudentissimo consilio usus est Pisistratus, quominus ordines redintegrarent Athenienses, sed dispersi manerent. Filios suos equis impositos præmisit; qui consecuti fugientes, Pisistrati verbis bono animo esse juberent, et ad sua quemque abire.

LXIV. Ita, dicto parentibus Atheniensibus, Pisistratus tertio potitus Athenis, tyrannidem firmavit quum auxiliaribus multis, tum pecuniarum reditibus, quæ partim ex ipsa regione, partim a Strymone fluvio cogebantur. Filios quoque eorum Atheniensium, qui restiterant neque e vestigio fugam capessiverant, obsidum loco captos Naxum transtulit: nam etiam Naxum Pisistratus bello subegerat, et Lygdamidi tradiderat administrandam. Ad hæc Delum insulam ex oraculi responso expiaverat. Expiavit autem hoc modo: (2) quo usque prospectus templi pertinebat, ex tota ea regione effodienda cadavera curavit, et in alium insulæ locum transferenda. Ita Pisistratus Athenis regnabat: Atheniensium autem alii in prælio ceciderant, alii cum Alcmæonidis e patria terra profugerunt.

LXV. Talem igitur rerum statum per id tempus apud Athenienses obtinere audiverat Crœsus. Lacedæmonios vero rescivit, magnis malis defunctos, bello jam superiores esse Tegeatis. (2) Quippe, regnantibus Spartæ Leone et Hegesicle, quum cæteris in bellis feliciter rem gessissent Lacedæmonii, a Tegeatis solis cladem acceperant. Ac superioribus quidem temporibus et inter se invicem legibus usi erant pessimis fere omnium Græcorum, et cum aliis populis nullum habuerant commercium. Sed leges eorum in melius mutatæ sunt hoc modo. (3) Lycurgo, viro inter Spartanos probato, Delphos ad oraculum profecto, simulatque penetrale ingressus est, protinus Pythia hæcce profatur:

Ad mea venisti præpingula templa, Lycurge,
grate Jovi et cunctis qui tecta tuentur Olympi.
Ambigo, te-ne deum jam nunc, hominemve, salutem:
sed multo magis esse deum te credo, Lycurge.

(4) Nonnulli præter hæc aiunt Pythiam eidem leges etiam et instituta ea tradidisse, quæ nunc apud Spartanos obtinent. At Lacedæmonii ipsi narrant, Lycurgum, quum fuisset tutor filii fratris sui Leobotæ, Spartanorum regis, e Creta hæc attulisse. (5) Simulatque enim tutor factus est, omnia jura immutavit, operamque dedit ne quis ea quæ ab ipso constituta essent transgrederetur. Deinde quæ ad bellum pertinent ordinavit, enomotias, triacadas [*quasi dicas cohortes moræ et phratrias triginta*] et syssitia; ad hæc ephoros et senatores instituit Lycurgus.

LXVI. Ita igitur legibus institutisque in melius mutatis usi sunt Lacedæmonii: vita autem functo Lycurgo templum statuerunt, et magnopere eundem colunt. Tum vero bonitate soli et cultorum frequentia factum est ut brevi incrementum caperent, opibusque augerentur. (2) Jamque quietem agere non contenti, quum Arcadibus præstantio-

στηριάζοντο ἐν Δελφοῖς ἐπὶ πάσῃ τῇ Ἀρκάδων χώρῃ. Ἡ δὲ Πυθίη σφι χρᾷ τάδε,

Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς; μέγα μ' αἰτεῖς· οὔ τοι δώσω.
Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν,
οἵ σ' ἀποκωλύσουσιν. Ἐγὼ δέ τοι οὔτι μεγαίρω.
Δώσω τοι Τεγέην ποσσίκροτον ὀρχήσασθαι
καὶ καλὸν πεδίον σχοίνῳ διαμετρήσασθαι.

(3) Ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, Ἀρκάδων μὲν τῶν ἄλλων ἀπείχοντο, οἱ δὲ πέδας φερόμενοι ἐπὶ Τεγεήτας ἐστρατεύοντο, χρησμῷ κιβδήλῳ πίσυνοι, ὡς δὴ ἐξανδραποδιεύμενοι τοὺς Τεγεήτας. (4) Ἑσσωθέντες δὲ τῇ συμβολῇ, ὅσοι αὐτῶν ἐζωγρήθησαν, πέδας τε ἔχοντες τὰς ἐφέροντο αὐτοὶ καὶ σχοίνῳ διαμετρησάμενοι τὸ πεδίον τὸ Τεγεητέων ἐργάζοντο. Αἱ δὲ πέδαι αὗται, ἐν τῇσι ἐδεδέατο, ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦσαν σόαι ἐν Τεγέῃ, περὶ τὸν νηὸν τῆς Ἀλέης Ἀθηναίης κρεμάμεναι.

LXVII. Κατὰ μὲν δὴ τὸν πρότερον πόλεμον συνεχέως αἰεὶ κακῶς ἀέθλεον πρὸς τοὺς Τεγεήτας, κατὰ δὲ τὸν κατὰ Κροῖσον χρόνον καὶ τὴν Ἀναξανδρίδεώ τε καὶ Ἀρίστωνος βασιληίην ἐν Λακεδαίμονι ἤδη οἱ Σπαρτιῆται κατυπέρτεροι τῷ πολέμῳ ἐγεγόνεσαν, τρόπῳ τοιῷδε γενόμενοι. (2) Ἐπειδὴ αἰεὶ τῷ πολέμῳ ἑσσοῦντο ὑπὸ Τεγεητέων, πέμψαντες θεοπρόπους ἐς Δελφοὺς ἐπειρώτεον τίνα ἂν θεῶν ἱλασάμενοι κατύπερθε τῷ πολέμῳ Τεγεητέων γενοίατο. Ἡ δὲ Πυθίη σφι ἔχρησε τὰ Ὀρέστεω τοῦ Ἀγαμέμνονος ὀστέα ἐπαγαγομένους. (3) Ὡς δὲ ἀνευρέειν οὐκ οἷοί τε ἐγίνοντο τὴν θήκην τοῦ Ὀρέστεω, ἔπεμπον αὖτις ἐς θεὸν ἐπειρησομένους τὸν χῶρον ἐν τῷ κέοιτο ὁ Ὀρέστης. Εἰρωτέουσι δὲ ταῦτα τοῖσι θεοπρόποισι λέγει ἡ Πυθίη τάδε,

Ἔστι τις Ἀρκαδίης Τεγέη λευρῷ ἐνὶ χώρῳ,
ἔνθ' ἄνεμοι πνείουσι δύο κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης,
καὶ τύπος ἀντίτυπος, καὶ πῆμ' ἐπὶ πήματι κεῖται.
Ἔνθ' Ἀγαμεμνονίδην κατέχει φυσίζοος αἶα,
τὸν σὺ κομισσάμενος Τεγέης ἐπιτάρροθος ἔσσῃ.

(4) Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἤκουσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀπεῖχον τῆς ἐξευρέσιος οὐδὲν ἔλασσον, πάντα διζήμενοι, ἐς οὗ δὴ Λίχης τῶν ἀγαθοεργῶν καλευμένων Σπαρτιητέων ἀνεῦρε. (5) Οἱ δὲ ἀγαθοεργοί εἰσι τῶν ἀστῶν, ἐξιόντες ἐκ τῶν ἱππέων αἰεὶ οἱ πρεσβύτατοι, πέντε ἔτεος ἑκάστου· τοὺς δεῖ τοῦτον τὸν ἐνιαυτόν, τὸν ἂν ἐξίωσι ἐκ τῶν ἱππέων, Σπαρτιητέων τῷ κοινῷ διαπεμπομένους μὴ ἐλινύειν ἄλλους ἄλλῃ.

LXVIII. Τούτων ὦν τῶν ἀνδρῶν Λίχης ἀνεῦρε ἐν Τεγέῃ καὶ συντυχίῃ χρησάμενος καὶ σοφίῃ. Ἐούσης γὰρ τοῦτον τὸν χρόνον ἐπιμιξίης πρὸς τοὺς Τεγεήτας ἐλθὼν ἐς χαλκήιον ἐθηεῖτο σίδηρον ἐξελαυνόμενον, καὶ ἐν θώματι ἦν ὁρέων τὸ ποιεύμενον. (2) Μαθὼν δέ μιν ὁ χαλκεὺς ἀποθωμάζοντα εἶπε παυσάμενος τοῦ ἔργου, « Ἦ κου ἄν, ὦ ξεῖνε Λάκων, εἴ περ εἶδές τό περ ἐγώ, κάρτα ἂν ἐθώμαζες, ὅκου νῦν οὕτω τυγχάνεις θῶμα ποιεύμενος τὴν ἐργασίην τοῦ σιδήρου. (3) Ἐγὼ γὰρ ἐν τῇδε ἐθέλων τῇ αὐλῇ φρέαρ ποιήσασθαι, ὀρύσσων ἐπέτυχον

res esse arbitrarentur, de universa Arcadum regione oraculum Delphis consuluere. Quibus Pythia hæc respondit :

Me petis Arcadiam? Magnum petis : haud tibi tradam.
Multi apud Arcadiam vescentes glande viri sunt,
qui te rejicient. Nec vero invidero prorsus :
saltandam Tegeam planta plaudente daturus,
utque queas campum metiri fune feracem.

(3) Quod responsum ubi accepere Lacedæmonii, a cæteris quidem abstinuerunt Arcadibus, Tegeatis vero bellum intulerunt, compedes secum ferentes; videlicet captioso oraculo freti, tamquam redacturi Tegeatas in servitutem. (4) Verum prælio victi, quicumque eorum vivi sunt capti, hi eisdem compedibus vincti, quas ipsi secum attulerant, campumque Tegeatarum fune metientes, opus facere sunt coacti. Compedes autem illæ, quibus hi vincti erant, ad meam usque ætatem Tegeæ servatæ sunt, circa Minervæ Aleæ templum suspensæ.

LXVII. Ita quidem priore bello infeliciter semper pugnaverant cum Tegeatis : sed Crœsi ætate, regnum Lacedæmone tenentibus Anaxandrida et Aristone, superiores jam bello fuerant Spartani, idque tali ratione erant consecuti. (2) Quum in bello numquam non superarentur a Tegeatis, missis Delphos consultoribus sciscitati sunt oraculum, quemnam deorum placarent, ut bello superiores Tegeatis essent futuri. His Pythia respondit, tum futuros, quum ossa Orestis, filii Agamemnonis, ad se attulissent. (3) At loculum Orestis postquam reperire nullo pacto potuerunt, rursus ad deum mittunt sciscitaturos, quonam loco situs Orestes esset. Id interrogantibus consultoribus hæc respondit Pythia :

Est quædam Arcadiæ Tegea in regione patenti :
hic duo flant venti, vi pervehemente citati;
reppulsus pulsus, noxæ superindita noxa.
Hic Agamemnonides terra omniparente tenetur;
quo tu sublato, Tegeæ sperabere victor.

(4) Ubi hæc quoque audierunt Lacedæmonii, nihilo magis reperire potuerunt, omnia licet disquirentes : donec tandem Lichas, unus ex iis Spartanis qui *(benemeriti)* Agathoergi vocantur, invenit. (5) Sunt autem Benemeriti illi, cives e militia equestri egressi, ætate semper maximi, quinque quotannis : qui eo anno, quo ex equitibus exeunt, non debent otium agere, sed reipublicæ causa Spartanorum alius alio dimittuntur.

LXVIII. Ex horum igitur hominum numero Lichas id quod quærebatur invenit Tegeæ, quum fortuna usus, tum solertia. Nam quum eo tempore jus commercii esset Lacedæmoniis cum Tegeatis, intrans ille Tegeæ in ferrariam officinam, spectabat ibi procudendi ferri rationem, mirabaturque id quod fieri videbat. (2) Cujus admirationem animadvertens faber, cessans ab opere ait : « Profecto magis quodammodo, hospes Lacon, miratus fuisses, si id quod ego vidi, tu vidisses, qui nunc fabricationem ferri ita admiraris. (3) Hac ipsa enim in aula puteum quum facere voluissem, fodiendo incidi in loculum septem cubitorum.

σορῷ ἐπταπήχεϊ· ὑπὸ δὲ ἀπιστίης μὴ μὲν γενέσθαι μηδαμὰ μέζονας ἀνθρώπους τῶν νῦν, ἄνοιξα αὐτὴν καὶ εἶδον τὸν νεκρὸν μήκεϊ ἴσον ἐόντα τῇ σορῷ· μετρήσας δὲ συνέχωσα ὀπίσω.» (4) Ὁ μὲν δή οἱ ἔλεγε τά περ ὀπώπεε, ὁ δὲ ἐννώσας τὰ λεγόμενα συνεβάλλετο τὸν Ὀρέστεα κατὰ τὸ θεοπρόπιον τοῦτον εἶναι, τῇδε συμβαλλόμενος· τοῦ χαλκέος δύο ὁρέων φύσας τοὺς ἀνέμους εὕρισκε ἐόντας, τὸν δὲ ἄκμονα καὶ τὴν σφῦραν τόν τε τύπον καὶ τὸν ἀντίτυπον, τὸν δὲ ἐξελαυνόμενον σίδηρον τὸ πῆμα ἐπὶ πήματι κείμενον, κατὰ τοιόνδε τι εἰκάζων, ὡς ἐπὶ κακῷ ἀνθρώπου σίδηρος ἀνεύρηται. (5) Συμβαλλόμενος δὲ ταῦτα καὶ ἀπελθὼν ἐς Σπάρτην ἔφραζε Λακεδαιμονίοισι πᾶν τὸ πρῆγμα. Οἱ δὲ ἐκ λόγου πλαστοῦ ἐπενείκαντές οἱ αἰτίην ἐδίωξαν. (6) Ὁ δὲ ἀπικόμενος ἐς Τεγέην καὶ φράζων τὴν ἑωυτοῦ συμφορὴν πρὸς τὸν χαλκέα ἐμισθοῦτο παρ' οὐκ ἐκδιδόντος τὴν αὐλήν. Χρόνῳ δὲ ὡς ἀνέγνωσε, ἐνοικίσθη, ἀνορύξας δὲ τὸν τάφον καὶ τὰ ὀστέα συλλέξας οἴχετο φέρων ἐς Σπάρτην. (7) Καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου, ὅκως πειρῴατο ἀλλήλων, πολλῷ κατυπέρτεροι τῷ πολέμῳ ἐγίνοντο οἱ Λακεδαιμόνιοι· ἤδη δέ σφι καὶ ἡ πολλὴ τῆς Πελοποννήσου ἦν κατεστραμμένη.

LXIX. Ταῦτα δὴ ὦν πάντα πυνθανόμενος ὁ Κροῖσος ἔπεμπε ἐς Σπάρτην ἀγγέλους δῶρά τε φέροντας καὶ δεησομένους συμμαχίης, ἐντειλάμενός τε τὰ λέγειν χρῆν. Οἱ δὲ ἐλθόντες ἔλεγον, «ἔπεμψε ἡμέας Κροῖσος ὁ Λυδῶν τε καὶ ἄλλων ἐθνέων βασιλεύς, λέγων τάδε, ὦ Λακεδαιμόνιοι, χρήσαντος τοῦ θεοῦ τὸν Ἕλληνα φίλον προσθέσθαι, ὑμέας γὰρ πυνθάνομαι προεστάναι τῆς Ἑλλάδος, ὑμέας ὦν κατὰ τὸ χρηστήριον προσκαλεῦμαι φίλος τε ἐθέλων γενέσθαι καὶ σύμμαχος ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης.» (2) Κροῖσος μὲν δὴ ταῦτα δι' ἀγγέλων ἐπεκηρυκεύετο, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀκηκοότες καὶ αὐτοὶ τὸ θεοπρόπιον τὸ Κροίσῳ γενόμενον ἥσθησάν τε τῇ ἀπίξι τῶν Λυδῶν καὶ ἐποιήσαντο ὅρκια ξεινίης πέρι καὶ ξυμμαχίης· καὶ γάρ τινες αὐτοὺς εὐεργεσίαι εἶχον ἐκ Κροίσου πρότερον ἔτι γεγονυῖαι. (3) Πέμψαντες γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐς Σάρδις χρυσὸν ὠνέοντο, ἐς ἄγαλμα βουλόμενοι χρήσασθαι τοῦτο τὸ νῦν τῆς Λακωνικῆς ἐν Θόρνακι ἵδρυται Ἀπόλλωνος· Κροῖσος δέ σφι ὠνεομένοισι ἔδωκε δωτίνην.

LXX. Τούτων τε ὦν εἵνεκεν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν συμμαχίην ἐδέξαντο, καὶ ὅτι ἐκ πάντων σφέας προκρίνας Ἑλλήνων αἱρέετο φίλους. (2) Καὶ τοῦτο μὲν αὐτοὶ ἔσαν ἕτοιμοι ἐπαγγείλαντι, τοῦτο δὲ ποιησάμενοι κρητῆρα χάλκεον ζῳδίων τε ἔξωθεν πλήσαντες περὶ τὸ χεῖλος καὶ μεγάθεϊ τριηκοσίους ἀμφορέας χωρέοντα ἄγον, δῶρον βουλόμενοι ἀντιδοῦναι Κροίσῳ. Οὗτος ὁ κρητὴρ οὐκ ἀπίκετο ἐς Σάρδις δι' αἰτίας διφασίας λεγομένας τάσδε. (3) Οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι λέγουσι ὡς ἐπείτε ἀγόμενος ἐς τὰς Σάρδις ὁ κρητὴρ ἐγίνετο κατὰ τὴν Σαμίην, πυθόμενοι Σάμιοι ἀπελοίατο αὐτὸν νηυσὶ μακρῇσι ἐπιπλώσαντες· αὐτοὶ δὲ Σάμιοι λέγουσι ὡς ἐπείτε ὑστέρησαν οἱ ἄγοντες τῶν Λακεδαιμονίων τὸν κρητῆρα, ἐπυνθάνοντο δὲ

Ego vero, quum persuadere omnino mihi non potuissem, fuisse umquam majores quam nunc sunt homines, aperui loculum, et vidi cadaver eadem cum loculo longitudine: cujus postquam mensuram cepi, rursus terra obrui.» (4) Hæc illo quæ viderat referente, Lichas narrata animo volvens, conjectabat esse hunc Orestem, quem oraculum dixisset. Conjectabat autem hac ratione.: duos videns fabri ferrarii folles, hos esse ventos illos reperiebat; incudem vero et malleum, pulsum illum et repulsum; procusum porro ferrum, noxam superinditam noxæ; quod quidem ex ea conjectabat ratione, quod in noxam hominis inventum esset ferrum. (5) Quæ quum ita ille conjectasset, Spartam abiit, totamque rem Lacedæmoniis exposuit. Tum illi ex composito fictum crimen homini inferentes, exilio eundem mulctant. (6) Qui Tegeam profectus, calamitatem suam rettulit fabro, cum eoque egit ut aulam sibi elocaret. Cui dic quidem reluctanti quum ad extremum persuasisset, ibi habitavit; moxque effosso sepulcro ossa collegit, Spartamque remigrans transportavit. (7) Quo ex tempore, quoties vires suas invicem tentarunt, semper superiores bello excessere Lacedæmonii: eisdemque jam major etiam pars Peloponnesi erat subjecta.

LXIX. Hæc igitur cuncta quum Crœsus comperisset, legatos Spartam misit dona ferentes, societatem petitum, quibus quæ dicere oporteret mandavit. Qui ubi advenere, his usi sunt verbis «: Misit nos Crœsus, Lydorum rex aliorumque populorum, hæc dicens: O Lacedæmonii, quoniam deus me per oraculum monuit, ut Græcum mihi adsciscerem socium, vos autem audio principatum tenere Græciæ, vos idcirco ex oraculi mandato invito, amicus esse cupiens et socius absque dolo et fraude.» (2) Hæc Crœsus per legatos nunciavit. Quorum adventu gavisi Lacedæmonii, qui et ipsi oraculum Crœso editum cognoverant: hospitium et societatem pacto fœdere cum eo contraxerunt; nam et antea jam beneficiis nonnullis a Crœso fuerant adfecti. (3) Sardes enim quum misissent Lacedæmonii ad emendum aurum, quo usuri erant in statuam hanc quæ Apollini posita nunc est in Thornace Laconiæ, Crœsus illud emturis dono dederat.

LXX. Quum hanc igitur ob caussam, tum quod ipsos reliquis omnibus præferens Græcis selegisset amicos, societatem belli admiserunt Lacedæmonii. (2) Ad quam non modo parati erant denuncianti, verum etiam craterem æneum fabricandum curarunt, multis imagunculis circa exterius labium ornatum, ea magnitudine ut trecentas caperet amphoras, quem ad Crœsum miserunt, dono hoc illum remuneraturi. Hic vero crater Sardes non pervenit, cujus rei caussa dupliciter narratur. (3) Lacedæmonii quidem aiunt, quum Sardes veheretur crater ille et prope Samum esset, Samios, re cognita, navibus longis advectos, eum intercepisse. Ipsi vero Samii aiunt, Lacedæmonios craterem advehentes, quum sero venissent et Sardes ex-

Σάρδις τε καὶ Κροῖσον ἡλωκέναι, ἀπέδοντο τὸν κρητῆρα ἐν Σάμῳ, ἰδιώτας δὲ ἄνδρας πριαμένους ἀναθεῖναί μιν ἐς τὸ Ἥραιον· τάχα δὲ ἂν καὶ οἱ ἀποδόμενοι λέγοιεν ἀπικόμενοι ἐς Σπάρτην ὡς ἀπαιρεθείησαν ὑπὸ Σαμίων.

LXXI. Κατὰ μέν νυν τὸν κρητῆρα οὕτω ἔσχε, Κροῖσος δὲ ἁμαρτὼν τοῦ χρησμοῦ ἐποιέετο στρατηίην ἐς Καππαδοκίην, ἐλπίσας καταιρήσειν Κῦρόν τε καὶ τὴν Περσέων δύναμιν. (2) Παρασκευαζομένου δὲ Κροίσου στρατεύεσθαι ἐπὶ Πέρσας, τῶν τις Λυδῶν νομιζόμενος καὶ πρόσθε εἶναι σοφὸς, ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς γνώμης καὶ τὸ κάρτα οὔνομα ἐν Λυδοῖσι ἔχων, συνεβούλευσε Κροίσῳ τάδε· οὔνομά οἱ ἦν Σάνδανις· (3) « ὦ βασιλεῦ, ἐπ' ἄνδρας τοιούτους στρατεύεσθαι παρασκευάζεαι, οἳ σκυτίνας μὲν ἀναξυρίδας, σκυτίνην δὲ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα φορέουσι, σιτέονται δὲ οὐκ ὅσα ἐθέλουσι, ἀλλ' ὅσα ἔχουσι, χώρην ἔχοντες τρηχέαν· πρὸς δὲ οὐκ οἴνῳ διαχρέονται, ἀλλ' ὑδροποτέουσι, οὐ σῦκα δὲ ἔχουσι τρώγειν, οὐκ ἄλλο ἀγαθὸν οὐδέν. (4) Τοῦτο μὲν δὴ, εἰ νικήσεις, τί σφεας ἀπαιρήσεαι, τοῖσί γε μὴ ἔστι μηδέν; τοῦτο δὲ, ἢν νικηθῇς, μάθε ὅσα ἀγαθὰ ἀποβαλέεις· γευσάμενοι γὰρ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν περιέξονται οὐδὲ ἀπωστοὶ ἔσονται. Ἐγὼ μέν νυν θεοῖσι ἔχω χάριν, οἳ οὐκ ἐπὶ νόον ποιεῦσι Πέρσῃσι στρατεύεσθαι ἐπὶ Λυδούς. » (5) Ταῦτα λέγων οὐκ ἔπειθε τὸν Κροῖσον· Πέρσῃσι γὰρ, πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἁβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν.

LXXII. Οἱ δὲ Καππαδόκαι ὑπ' Ἑλλήνων Σύριοι οὐνομάζονται· ἔσαν δὲ οἱ Σύριοι οὗτοι τὸ μὲν πρότερον ἢ Πέρσας ἄρξαι Μήδων κατήκοοι, τότε δὲ Κύρου. Ὁ γὰρ οὖρος ἦν τῆς τε Μηδικῆς ἀρχῆς καὶ τῆς Λυδικῆς ὁ Ἅλυς ποταμὸς, ὃς ῥέει ἐξ Ἀρμενίου οὔρεος διὰ Κιλίκων, μετὰ δὲ Ματιηνοὺς μὲν ἐν δεξιῇ ἔχει ῥέων, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου Φρύγας· παραμειβόμενος δὲ τούτους καὶ ῥέων ἄνω πρὸς βορέην ἄνεμον ἔνθεν μὲν Συρίους Καππαδόκας ἀπέργει, ἐξ εὐωνύμου δὲ Παφλαγόνας. (2) Οὕτω ὁ Ἅλυς ποταμὸς ἀποτάμνει σχεδὸν πάντα τῆς Ἀσίης τὰ κάτω ἐκ θαλάσσης τῆς ἀντίον Κύπρου ἐς τὸν Εὔξεινον πόντον. Ἔστι δὲ αὐχὴν οὗτος τῆς χώρης ταύτης ἁπάσης· μῆκος ὁδοῦ εὐζώνῳ ἀνδρὶ πέντε ἡμέραι ἀναισιμοῦνται.

LXXIII. Ἐστρατεύετο δὲ ὁ Κροῖσος ἐπὶ τὴν Καππαδοκίην τῶνδε εἵνεκεν, καὶ γῆς ἱμέρῳ προσκτήσασθαι πρὸς τὴν ἑωυτοῦ μοῖραν βουλόμενος, καὶ μάλιστα τῷ χρηστηρίῳ πίσυνος ἐὼν καὶ τίσασθαι ἐθέλων ὑπὲρ Ἀστυάγεω Κῦρον. (2) Ἀστυάγεα γὰρ τὸν Κυαξάρεω, ἐόντα Κροίσου μὲν γαμβρὸν, Μήδων δὲ βασιλέα, Κῦρος ὁ Καμβύσεω καταστρεψάμενος εἶχε, γενόμενον γαμβρὸν Κροίσῳ ὧδε. (3) Σκυθέων τῶν νομάδων εἴλη ἀνδρῶν στασιάσασα ὑπεξῆλθε ἐς γῆν τὴν Μηδικήν· ἐτυράννευε δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Μήδων Κυαξάρης ὁ Φραόρτεω τοῦ Δηιόκεω, ὃς τοὺς Σκύθας τούτους τὸ μὲν πρῶτον περιεῖπε εὖ ὡς ἐόντας ἱκέτας, ὥστε δὲ περὶ πολλοῦ ποιεύμενος αὐτοὺς, παῖδάς σφι παρέδωκε τὴν γλῶσσάν τε ἐκμαθέειν καὶ τὴν τέχνην τῶν τόξων. (4) Χρόνου

pugnatas regemque captum esse comperissent, craterem in Samo insula vendidisse, privatosque homines suo ære emtum in Junonis templo consecrasse : fortasse autem hos, qui eum vendiderant, Spartam reversos, dixisse fuisse ipsis illum a Samiis vi ablatum.

LXXI. Ac de cratere quidem ita res se habuit. Crœsus vero, quum ab oraculi sententia aberrasset, Cappadociam bello invasit, Cyrum et Persarum potentiam eversurum se sperans. (2) Dum vero bellum adversus Persas Crœsus parabat, Lydorum aliquis, qui et jam ante habebatur sapiens, et ab hac, quam tunc dixit, sententia vel maxime etiam nomen est inter Lydos adeptus (Sandanis vocabatur) his verbis Crœsum admonuit : (3) « O rex, inquit, tales adversus homines tu bellum paras, qui coriaceas braccas et ex corio reliquam vestem gestant : qui comedunt non quantum volunt, sed quantum habent, aspero solo utentes : ad hæc non vino utuntur, sed aquam bibunt : non ficos habent quas comedant, nec aliud bonum ullum. (4) Hos igitur sive viceris, quid eis auferes, nihil habentibus? sin victus fueris, vide quot quantaque bona sis amissurus. Nostra enim bona postquam degustaverint, nolent ea e manibus dimittere, neque se abigi patientur. Equidem igitur diis habeo gratias, quod Persis non in animum inducunt bello invadere Lydos. » (5) Hæc ille dicens, Crœso non persuasit. Etenim Persis, priusquam Lydos subegissent, nihil delicati, nihil boni fuerat.

LXXII. Cappadoces illi a Græcis Syrii nominantur. Fuerant autem hi Syrii, priusquam Persæ obtinuissent imperium Medorum potestati subjecti : tunc vero Cyro parebant. Limes enim Medici imperii et Lydici Halys fluvius erat; qui ex Armenio monte ortus per Ciliciam fluit, deinde a dextra Matienos habet, a sinistra Phrygas; quos prætterlapsus versus boream sursum fluens, ab altera parte Syrios Cappadocas, a læva vero Paphlagonas disjungit. (2) Ita Halys fluvius omnem fere inferiorem disterminat Asiam, a mari quod Cypro oppositum est ad Pontum usque Euxinum; estque hæc cervix totius hujus regionis : longitudinem quod attinet itineris, expedito viro quinque dies insumuntur.

LXXIII. Bellum autem Crœsus Cappadociæ intulit his de caussis : partim quidem potiundæ regionis illius desiderio, quam suæ adjicere ditioni cupiebat; maxime vero, quod oraculo confisus ultionem capere de Cyro vellet Astyagis caussa. (2) Astyagem enim, Cyaxaris filium, Crœsi adfinem, Mediæ regem, Cyrus Cambysis filius bello victum captumque tenebat. Adfinis autem Crœsi factus erat Astyages hac ratione. (3) Scytharum nomadum turma per seditionem in terram Medicam secesserat, quo tempore Medis imperabat Cyaxares, Phraortæ filius, Dejocis nepos, qui Scythas istos, ut supplices advenientes, benigne exceperat. Idem, quum eos magni faceret, pueros eisdem tradidit, qui et linguam eorum et sagittandi artem addiscerent. (4) Inter-

δὲ γενομένου, καὶ αἰεὶ φοιτεόντων τῶν Σκυθέων ἐπ' ἄγρην καὶ αἰεί τι φερόντων, καί κοτε συνήνεικε ἑλεῖν σφέας μηδέν· νοστήσαντας δὲ αὐτοὺς κεινῇσι χερσὶ ὁ Κυαξάρης (ἦν γὰρ, ὡς διέδεξε, ὀργὴν ἄκρος) τρηχέως κάρτα περιέσπε ἀεικίῃ. (5) Οἱ δὲ ταῦτα πρὸς Κυαξάρεω παθόντες, ὥστε ἀνάξια σφέων αὐτῶν πεπονθότες, ἐβουλεύσαντο τῶν παρὰ σφίσι διδασκομένων παίδων ἕνα κατακόψαι, σκευάσαντες δὲ αὐτὸν ὥσπερ ἐώθεσαν καὶ τὰ θηρία σκευάζειν, Κυαξάρεϊ δοῦναι φέροντες ὡς ἄγρην δῆθεν, δόντες δὲ τὴν ταχίστην κομίζεσθαι παρ' Ἀλυάττεα τὸν Σαδυάττεω ἐς Σάρδις. (6) Ταῦτα καὶ ἐγένετο· καὶ γὰρ Κυαξάρης καὶ οἱ παρεόντες δαιτυμόνες τῶν κρεῶν τούτων ἐπάσαντο, καὶ οἱ Σκύθαι ταῦτα ποιήσαντες Ἀλυάττεω ἱκέται ἐγένοντο.

LXXIV. Μετὰ δὲ ταῦτα (οὐ γὰρ δὴ ὁ Ἀλυάττης ἐξεδίδου τοὺς Σκύθας ἐξαιτέοντι Κυαξάρεϊ) πόλεμος τοῖσι Λυδοῖσι καὶ τοῖσι Μήδοισι ἐγεγόνεε ἐπ' ἔτεα πέντε, ἐν τοῖσι πολλάκις μὲν οἱ Μῆδοι τοὺς Λυδοὺς ἐνίκησαν, πολλάκις δὲ οἱ Λυδοὶ τοὺς Μήδους· ἐν δὲ καὶ νυκτομαχίην τινὰ ἐποιήσαντο. (2) Διαφέρουσι δέ σφι ἐπ' ἴσης τὸν πόλεμον τῷ ἕκτῳ ἔτεϊ συμβολῆς γενομένης συνήνεικε ὥστε τῆς μάχης συνεστεώσης τὴν ἡμέρην ἐξαπίνης νύκτα γενέσθαι. (3) Τὴν δὲ μεταλλαγὴν ταύτην τῆς ἡμέρης Θαλῆς ὁ Μιλήσιος τοῖσι Ἴωσι προηγόρευσε ἔσεσθαι, οὖρον προθέμενος ἐνιαυτὸν τοῦτον ἐν τῷ δὴ καὶ ἐγένετο ἡ μεταβολή. (4) Οἱ δὲ Λυδοί τε καὶ οἱ Μῆδοι ἐπείτε εἶδον νύκτα ἀντ' ἡμέρης γινομένην, τῆς μάχης τε ἐπαύσαντο καὶ μᾶλλόν τι ἔσπευσαν καὶ ἀμφότεροι εἰρήνην ἑωυτοῖσι γενέσθαι. Οἱ δὲ συμβιβάσαντες αὐτοὺς ἔσαν οἵδε, Συέννεσίς τε ὁ Κίλιξ καὶ Λαβύνητος ὁ Βαβυλώνιος. (5) Οὗτοί σφι καὶ τὸ ὅρκιον οἱ σπεύσαντες γενέσθαι ἔσαν, καὶ γάμων ἐπαλλαγὴν ἐποίησαν· Ἀλυάττεα γὰρ ἔγνωσαν δοῦναι τὴν θυγατέρα Ἀρύηνιν Ἀστυάγεϊ τῷ Κυαξάρεω παιδί· ἄνευ γὰρ ἀναγκαίης ἰσχυρῆς συμβάσιες ἰσχυραὶ οὐκ ἐθέλουσι συμμένειν. (6) Ὅρκια δὲ ποιέεται ταῦτα τὰ ἔθνεα τά περ τε Ἕλληνες, καὶ πρὸς τούτοισι, ἐπεὰν τοὺς βραχίονας ἐπιτάμωνται ἐς τὴν ὁμοχροίην, τὸ αἷμα ἀναλείχουσι ἀλλήλων.

LXXV. Τοῦτον δὴ ὦν τὸν Ἀστυάγεα Κῦρος ἐόντα ἑωυτοῦ μητροπάτορα καταστρεψάμενος ἔσχε δι' αἰτίην τὴν ἐγὼ ἐν τοῖσι ὀπίσω λόγοισι σημανέω· τὰ Κροῖσος ἐπιμεμφόμενος τῷ Κύρῳ ἔς τε τὰ χρηστήρια ἔπεμπε εἰ στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας, καὶ δὴ καὶ ἀπικομένου χρησμοῦ κιβδήλου, ἐλπίσας πρὸς ἑωυτοῦ τὸν χρησμὸν εἶναι, ἐστρατεύετο ἐς τὴν Περσέων μοῖραν. (2) Ὡς δὲ ἀπίκετο ἐπὶ τὸν Ἅλυν ποταμὸν ὁ Κροῖσος, τὸ ἐνθεῦτεν, ὡς μὲν ἐγὼ λέγω, κατὰ τὰς ἐούσας γεφύρας διεβίβασε τὸν στρατόν, ὡς δὲ ὁ πολλὸς λόγος Ἑλλήνων, Θαλῆς οἱ ὁ Μιλήσιος διεβίβασε. (3) Ἀπορέοντος γὰρ Κροίσου ὅκως οἱ διαβήσεται τὸν ποταμὸν ὁ στρατός (οὐ γὰρ δὴ εἶναί κω τοῦτον τὸν χρόνον τὰς γεφύρας ταύτας) λέγεται παρεόντα τὸν Θαλῆν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ποιῆσαι αὐτῷ τὸν ποταμὸν ἐξ ἀριστερῆς χειρὸς ῥέοντα τοῦ στρατοῦ

jecto tempore, quum venatum semper exirent Scythæ, et nunquam non aliquid adferrent, accidit aliquando ut nihil caperent: quos vacuis manibus reversos Cyaxares, vir (ut tum ostendit) ad iram præceps, aspere admodum et contumeliose accepit. (5) Tum illi, indigne secum actum ægerrime ferentes, consilio habito decreverunt unum ex eis pueris, qui in ipsorum disciplinam dati essent, in frusta concidere, et eodem modo paratum quo ferinam parare consuevissent, Cyaxari tamquam feram a se captam adferre, protinusque inde ad Alyatten, Sadyattæ filium, Sardes sese recipere. (6) Atque ita etiam, ut illi decreverant, facta res est. Nam et Cyaxares, et qui cum eo erant convivæ, carnes istas gustarunt; et Scythæ, perpetrato facinore, ad Alyatten supplices venerunt.

LXXIV. Post hæc, quum Alyattes repetenti Cyaxari Scythas tradere nollet, bellum Lydos inter et Medos gestum est per quinque continuos annos: quo in bello Medi sæpe de Lydis, sæpe vero etiam de Medis Lydi victoriam retulerunt; semel etiam nocturno quodam prælio dimicarunt. (2) Scilicet pari utrimque fortuna bellum continuantibus accidit sexto anno, ut, postquam signa contulissent, jamque ferveret pugna, subito dies in noctem converteretur: (3) quam diei mutationem Thales Milesius Ionibus prædixerat, hunc ipsum annum præfiniens, quo facta est illa immutatio. (4) Lydi vero et Medi, quum loco diei subito noctem ingruere viderent, pugnandi finem fecerunt, et aliquanto etiam magis utrique componendæ paci cœperunt studere. Auctores vero conventionis hi erant, Syennesis Cilix, et Labynetus Babylonius; (5) quibus rem urgentibus factum est ut et fœdus inter partes pangeretur, et mutua jungerentur connubia: decreverunt quippe, ut Alyattes filiam suam Aryenin Astyagi, Cyaxaris filio, daret uxorem. Nam absque firmo necessitudinis vinculo non solent conventiones firmæ manere. (6) Fœdus autem sanciunt hi populi eodem ritu atque Græci, nisi quod præterea brachia incidunt summa in cute, et sanguinem mutuo lingunt.

LXXV. Hunc igitur Astyagem, avum suum maternum, Cyrus regno dejectum in sua potestate tenebat, eam ob caussam quam in sequentibus exponam. Quo nomine Crœsus ei infensus, ad oracula miserat qui consulerent an bellum Persis inferret; et ambiguum responsum nactus, ratus sibi favere responsum, expeditionem in Persarum ditionem suscepit. (2) Ubi vero ad Halyn fluvium pervenit Crœsus, deinde, ut ego quidem aio, pontibus eis, qui ibi erant, copias traduxit; ut vero vulgo Græci narrant, Thales eas Crœso traduxit Milesius. (3) Dubitante enim rege quo pacto flumen transmitterent copiæ suæ (necdum enim eo tempore pontes hos exstitisse), Thaletem aiunt, quum in castris adesset, effecisse ut flumen, quod a læva exercitus fluebat, a

καὶ ἐκ δεξιῆς ῥέειν, ποιῆσαι δὲ ὧδε· (4) ἄνωθεν τοῦ στρατοπέδου ἀρξάμενον διώρυχα βαθέαν ὀρύσσειν, ἄγοντα μηνοειδέα, ὅκως ἂν τὸ στρατόπεδον ἱδρυμένον κατὰ νώτου λάβοι, ταύτῃ κατὰ τὴν διώρυχα ἐκτραπόμενος ἐκ τῶν ἀρχαίων ῥεέθρων, καὶ αὖτις παραμειβόμενος τὸ στρατόπεδον ἐς τὰ ἀρχαῖα ἐσβάλλοι, ὥστε ἐπείτε καὶ ἐσχίσθη τάχιστα ὁ ποταμὸς, ἀμφοτέρῃ διαβατὸς ἐγένετο. (5) Οἱ δὲ καὶ τὸ παράπαν λέγουσι καὶ τὸ ἀρχαῖον ῥέεθρον ἀποξηρανθῆναι. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ προσίεμαι· κῶς γὰρ ὀπίσω πορευόμενοι διέβησαν αὐτόν;

LXXVI. Κροῖσος δὲ ἐπείτε διαβὰς σὺν τῷ στρατῷ ἀπίκετο τῆς Καππαδοκίης ἐς τὴν Πτερίην καλευμένην (ἡ δὲ Πτερίη ἐστὶ τῆς χώρης ταύτης τὸ ἰσχυρότατον, κατὰ Σινώπην πόλιν τὴν ἐν Εὐξείνῳ πόντῳ μάλιστά κῃ κειμένη), ἐνθαῦτα ἐστρατοπεδεύετο φθείρων τῶν Συρίων τοὺς κλήρους. (2) Καὶ εἷλε μὲν τῶν Πτερίων τὴν πόλιν καὶ ἠνδραποδίσατο, εἷλε δὲ τὰς περιοικίδας αὐτῆς πάσας, Συρίους τε οὐδὲν ἐόντας αἰτίους ἀναστάτους ἐποίησε. (3) Κῦρος δὲ ἀγείρας τὸν ἑωυτοῦ στρατὸν καὶ παραλαβὼν τοὺς μεταξὺ οἰκέοντας πάντας ἠντιοῦτο Κροίσῳ. Πρὶν δὲ ἐξελαύνειν ὁρμῆσαι τὸν στρατὸν, πέμψας κήρυκας ἐς τοὺς Ἴωνας ἐπειρᾶτό σφεας ἀπὸ Κροίσου ἀπιστάναι. (4) Ἴωνες μέν νυν οὐκ ἐπείθοντο, Κῦρος δὲ ὡς ἀπίκετο καὶ ἀντεστρατοπεδεύσατο Κροίσῳ, ἐνθαῦτα ἐν τῇ Πτερίῃ χώρῃ ἐπειρῶντο κατὰ τὸ ἰσχυρὸν ἀλλήλων. Μάχης δὲ καρτερῆς γενομένης καὶ πεσόντων ἀμφοτέρων πολλῶν, τέλος οὐδέτεροι νικήσαντες διέστησαν νυκτὸς ἐπελθούσης. Καὶ τὰ μὲν στρατόπεδα ἀμφότερα οὕτω ἠγωνίσατο.

LXXVII. Κροῖσος δὲ μεμφθεὶς κατὰ τὸ πλῆθος τὸ ἑωυτοῦ στράτευμα (ἦν γάρ οἱ ὁ συμβαλὼν στρατὸς πολλὸν ἐλάσσων ἢ ὁ Κύρου), τοῦτο μεμφθεὶς, ὡς τῇ ὑστεραίῃ οὐκ ἐπειρᾶτο ἐπιὼν ὁ Κῦρος, ἀπήλαυνε ἐς τὰς Σάρδις, ἐν νόῳ ἔχων παρακαλέσας μὲν Αἰγυπτίους κατὰ τὸ ὅρκιον (ἐποιήσατο γὰρ καὶ πρὸς Ἄμασιν βασιλεύοντα Αἰγύπτου συμμαχίην πρότερον ἤπερ πρὸς Λακεδαιμονίους), μεταπεμψάμενος δὲ καὶ Βαβυλωνίους (καὶ γὰρ πρὸς τούτους αὐτῷ ἐπεποίητο συμμαχίη, ἐτυράννευε δὲ τῶν Βαβυλωνίων τὸν χρόνον τοῦτον Λαβύνητος), ἐπαγγείλας δὲ καὶ Λακεδαιμονίοισι παρεῖναι ἐς χρόνον ῥητὸν, ἁλίσας τε δὴ τούτους καὶ τὴν ἑωυτοῦ συλλέξας στρατιὴν ἐνένωτο, τὸν χειμῶνα παρεὶς, ἅμα τῷ ἔαρι στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Πέρσας. (2) Καὶ ὁ μὲν ταῦτα φρονέων, ὡς ἀπίκετο ἐς τὰς Σάρδις, ἔπεμπε κήρυκας κατὰ τὰς συμμαχίας προερέοντας ἐς πέμπτον μῆνα συλλέγεσθαι ἐς Σάρδις· τὸν δὲ παρεόντα καὶ μαχεσάμενον στρατὸν Πέρσῃσι, ὃς ἦν αὐτοῦ ξεινικὸς, πάντα ἀπεὶς διεσκέδασε, οὐδαμὰ ἐλπίσας μή κοτε ἄρα ἀγωνισάμενος οὕτω παραπλησίως Κῦρος ἐλάσῃ ἐπὶ Σάρδις.

LXXVIII. Ταῦτα ἐπιλεγομένῳ Κροίσῳ τὸ προάστειον πᾶν ὀφίων ἐνεπλήσθη· φανέντων δὲ αὐτῶν οἱ ἵπποι μετιέντες τὰς νομὰς νέμεσθαι, φοιτέοντες κατή-

dextra etiam flueret. Effecisse autem aiunt hunc in modum: (4) exorsum ab ea fluvii parte, quæ supra castra erat, altam effodisse fossam, et lunata specie ita duxisse, ut, postquam castra ad fluvium locata circuisset a tergo, flumen illac ex pristino alveo per fossam aversum, et castra rursus præterlapsum, in pristinum alveum influeret. Ita, simulatque divisum fuisset flumen, ab utraque parte permeabile factum esse. (5) Nonnulli vero etiam aiunt, pristinum alveum prorsus exaruisse. At mihi quidem hoc non persuadent; quo enim modo, quum reversi sunt, flumen transierunt?

LXXVI. Crœsus igitur, superato cum copiis fluvio, in eam Cappadociæ partem pervenit, quæ Pteria nominatur, estque totius hujus regionis pars validissima, ex adverso fere Sinopes urbis ad Pontum Euxinum sita. Ibi castris positis, prædia devastavit Syriorum, (2) et oppidum Pteriorum cepit in servitutemque redegit: cunctaque etiam finitima cepit oppida, Syriosque nihil commeritos funditus evertit. (3) Tum Cyrus, coactu exercitu, adsumtisque omnibus qui in medio incolebant, obviam Crœso ivit. Priusquam autem educere aggrederetur copias, caduceatores ad Iones misit sollicitandos ut a Crœso deficerent. (4) Et Iones quidem non paruerunt: Cyrus vero ut advenit, castra Crœso opposuit; et ibidem in terra Pteria valido impetu vires invicem tentarunt. Acri prælio commisso, multis utrimque occisis, ad extremum, quum nox ingrueret, neutram in partem inclinante victoria discesserunt. Et hunc quidem in modum uterque exercitus pugnaverat.

LXXVII. Crœsus vero, quem copiarum suarum paucitatis pœnitebat: nam militum ejus, qui conflixerant, multo minor, quam Cyri, numerus fuerat: ea de causa, quum postridie ejus diei Cyrus adgredi illum non conaretur, Sardes reversus est, habens in animo et Ægyptios evocare ex fœdere (quorum cum rege Amasi, prius quam cum Lacedæmoniis, fœdus inierat), et Babylonios arcessere (nam et cum his societatem armorum pepigerat; rex autem per id tempus Babyloniorum Labynetus erat), et Lacedæmoniis denunciare, ut ad definitum tempus adsint: denique hisce conjunctis, suisque ipsius copiis contractis, constituerat, simulatque præteriisset hiems, primo vere expeditionem in Persas suscipere. (2) Hæc ille animo agens, ut Sardes venit, nuncios misit ad socios, qui illis edicerent, ut ad quintum mensem Sardes convenirent. Præsentem vero exercitum, qui cum Persis pugnaverat, qui ibi aderat mercede conductus, omnem dimisit dispersitque; nequaquam ratus fore ut Cyrus, qui pari adeo Marte pugnasset, adversus Sardes copias suas duceret.

LXXVIII. Hæc dum secum reputat Crœsus, suburbana omnia serpentibus impleta sunt: quos equi, ut adparuerunt, omissis pascuis consuetis, accedentes deglutiebant. Id Crœso

σθιον. Ἰδόντι δὲ τοῦτο Κροίσῳ, ὥσπερ καὶ ἦν, ἔδοξε τέρας εἶναι· αὐτίκα δὲ ἔπεμπε θεοπρόπους ἐς τοὺς ἐξηγητὰς Τελμησσέων. (2) Ἀπικομένοισι δὲ τοῖσι θεοπρόποισι καὶ μαθοῦσι πρὸς Τελμησσέων τὸ ἐθέλει σημαίνειν τὸ τέρας, οὐκ ἐξεγένετο Κροίσῳ ἀπαγγεῖλαι· πρὶν γὰρ ἢ ὀπίσω σφέας ἀναπλῶσαι ἐς τὰς Σάρδις ἥλω ὁ Κροῖσος. (3) Τελμησσέες μέντοι τάδε ἔγνωσαν, στρατὸν ἀλλόθροον προσδόκιμον εἶναι Κροίσῳ ἐπὶ τὴν χώρην, ἀπικόμενον δὲ τοῦτον καταστρέψεσθαι τοὺς ἐπιχωρίους, λέγοντες ὄφιν εἶναι γῆς παῖδα, ἵππον δὲ πολέμιόν τε καὶ ἐπήλυδα. (4) Τελμησσέες μέν νυν ταῦτα ὑπεκρίναντο Κροίσῳ ἤδη ἡλωκότι, οὐδέν κω εἰδότες τῶν ἦν περὶ Σάρδις τε καὶ αὐτὸν Κροῖσον.

LXXIX. Κῦρος δὲ αὐτίκα ἀπελαύνοντος Κροίσου μετὰ τὴν μάχην τὴν γενομένην ἐν τῇ Πτερίῃ, μαθὼν ὡς ἀπελάσας μέλλοι Κροῖσος διασκεδᾶν τὸν στρατὸν, βουλευόμενος εὕρισκε πρῆγμά οἱ εἶναι ἐλαύνειν ὡς δύναιτο τάχιστα ἐπὶ τὰς Σάρδις, πρὶν ἢ τὸ δεύτερον ἁλισθῆναι τῶν Λυδῶν τὴν δύναμιν. (2) Ὡς δέ οἱ ταῦτα ἔδοξε, καὶ ἐποίεε κατὰ τάχος· ἐλάσας γὰρ τὸν στρατὸν ἐς τὴν Λυδίην αὐτὸς ἄγγελος Κροίσῳ ἐληλύθεε. (3) Ἐνταῦθα Κροῖσος ἐς ἀπορίην πολλὴν ἀπιγμένος, ὥς οἱ παρὰ δόξαν ἔσχε τὰ πρήγματα ἢ ὡς αὐτὸς κατεδόκεε, ὅμως τοὺς Λυδοὺς ἐξῆγε ἐς μάχην. (4) Ἦν δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἔθνος οὐδὲν ἐν τῇ Ἀσίῃ οὔτε ἀνδρηιότερον οὔτε ἀλκιμώτερον τοῦ Λυδίου. Ἡ δὲ μάχη σφέων ἦν ἀπ' ἵππων, δούρατά τε ἐφόρεον μεγάλα, καὶ αὐτοὶ ἔσαν ἱππεύεσθαι ἀγαθοί.

LXXX. Ἐς τὸ πεδίον δὲ συνελθόντων τοῦτο τὸ πρὸ τοῦ ἄστεός ἐστι τοῦ Σαρδιηνοῦ, ἐὸν μέγα τε καὶ ψιλόν (διὰ δὲ αὐτοῦ ποταμοὶ ῥέοντες καὶ ἄλλοι καὶ Ὕλλος συρρηγνῦσι ἐς τὸν μέγιστον, καλεύμενον δὲ Ἕρμον, ὃς ἐξ οὔρεος ἱροῦ μητρὸς Δινδυμήνης ῥέων ἐκδιδοῖ ἐς θάλασσαν κατὰ Φώκαιαν πόλιν), ἐνταῦθα ὁ Κῦρος ὡς εἶδε τοὺς Λυδοὺς ἐς μάχην τασσομένους, καταρρωδήσας τὴν ἵππον ἐποίησε Ἁρπάγου ὑποθεμένου ἀνδρὸς Μήδου τοιόνδε. (2) Ὅσαι τῷ στρατῷ τῷ ἑωυτοῦ εἵποντο σιτοφόροι τε καὶ σκευοφόροι κάμηλοι, ταύτας πάσας ἁλίσας καὶ ἀπελὼν τὰ ἄχθεα ἄνδρας ἐπ' αὐτὰς ἀνέβησε ἱππάδα στολὴν ἐσταλμένους, σκευάσας δὲ αὐτοὺς προσέταξε τῆς ἄλλης στρατιῆς προϊέναι πρὸς τὴν Κροίσου ἵππον, τῇ δὲ καμήλῳ ἕπεσθαι τὸν πεζὸν στρατὸν ἐκέλευε, ὄπισθε δὲ τοῦ πεζοῦ ἐπέταξε τὴν πᾶσαν ἵππον. (3) Ὡς δέ οἱ πάντες διετετάχατο, παραίνεσε τῶν μὲν ἄλλων Λυδῶν μὴ φειδομένους κτείνειν πάντα τὸν ἐμποδὼν γινόμενον, Κροῖσον δὲ αὐτὸν μὴ κτείνειν, μηδ' ἢν συλλαμβανόμενος ἀμύνηται. (4) Ταῦτα μὲν παραίνεσε, τὰς δὲ καμήλους ἔταξε ἀντία τῆς ἵππου τῶνδε εἵνεκεν· κάμηλον ἵππος φοβέεται, καὶ οὐκ ἀνέχεται οὔτε τὴν ἰδέην αὐτῆς ὁρέων οὔτε τὴν ὀδμὴν ὀσφραινόμενος. Αὐτοῦ δὴ ὦν τούτου εἵνεκεν ἐσεσόφιστο, ἵνα τῷ Κροίσῳ ἄχρηστον ᾖ τὸ ἱππικόν, τῷ δή τι καὶ ἐπεῖχε ἐλλάμψεσθαι ὁ Λυδός. (5) Ὡς δὲ καὶ συνήισαν ἐς τὴν μάχην, ἐνταῦθα ὡς ὤσφραντο τάχιστα τῶν καμήλων οἱ

cernenti visum est, ut erat, esse portentum: itaque e vestigio misit qui haruspices consulerent Telmessenses. (2) Sed consultoribus Telmessum profectis, ibique quid significaret prodigium edoctis, non contigit, ut Crœso renunciare responsum possent; nam priusquam Sardes renavigassent, captus Crœsus erat. (3) Atqui Telmessenses ita censuerant, exercitum peregrinum ingressurum esse terram Crœsi, et incolas oppressurum: serpentes enim, aiebant, esse terræ filios; equos autem, hostes et advenas. (4) Et hæc quidem responderunt Telmessenses Crœso jam capto, sed nescii adhuc ipsi quid Sardibus ageretur aut quid Crœso accidisset.

LXXIX. At Cyrus certior factus Crœsum, quum continuo post pugnam in Pteria pugnatam copias suas domum reduceret, decrevisse post reditum dimittere copias, consilio inito intellexit e re sua esse, quam celerrime posset adversus Sardes ducere, priusquam Lydorum copiæ rursus collectæ essent. (2) Atque, ut ei visum erat, ita protinus fecit. Nam exercitum in Lydiam ducens, ipse nuncius Crœso advenit. (3) Ibi tum Crœsus in magnam consilii inopiam adductus, quum longe secus atque exspectaverat res cecidisset, tamen Lydos in prælium eduxit. (4) Erat autem ea ætate nullus Asiæ populus fortior, nec magis strenuus, quam Lydius. Pugnandi genus erat ex equis; hastasque gestabant prælongas, et equitandi inprimis erant periti.

LXXX. Quum in campo esset concursum, ante urbem Sardianam sito, magno et nudo, quem perfluentes cum alii amnes, tum Hyllus, perrumpunt omnes in eum qui maximus est, cui nomen Hermus; qui, e monte Matri Dindymenæ sacro ortus, in mare se exonerat juxta Phocæam urbem: hic ubi Lydos ad pugnandum instructos vidit Cyrus, reformidans equitatum, monitu Harpagi Medi tale iniit consilium. (2) Coactis omnibus quæ exercitum ipsius sequebantur camelis, vel frumentum vel vasa portantibus, sarcinas detraxit, et viros imposuit equestri cultu ornatos: quibus ita instructis præcepit, ut cæteras copias præirent adversus Crœsi equitatum; peditatum vero jussit camelorum aciem subsequi; denique post pedestrem aciem equitatum omnem locavit. (3) His omnibus ita ordinatis, edixit ne cui parcerent Lydorum cæterorum, sed occiderent cunctos qui resisterent, Crœsum vero ipsum non occiderent, ne si captus quidem repugnaret. (4) Hoc imperium dedit. Camelos autem adversus equitatum instruxit hac de caussa: camelum equus reformidat, adeo quidem ut nec speciem ejus intueri, nec odorem percipere sustineat. Ob id ipsum igitur rationem istam inierat, ut Crœso inutiles essent equestres copiæ, quibus vel maxime se prævaliturum Lydus cogitaverat. (5) Atque etiam, postquam ad pugnam concursum est, ibi tum equi, simulatque

ἵπποι καὶ εἶδον αὐτὰς, ὀπίσω ἀνέστρεφον, διέφθαρτό τε τῷ Κροίσῳ ἡ ἐλπίς. (6) Οὐ μέντοι οἵ γε Λυδοὶ τὸ ἐνθεῦτεν δειλοὶ ἔσαν, ἀλλ' ὡς ἔμαθον τὸ γινόμενον, ἀποθορόντες ἀπὸ τῶν ἵππων πεζοὶ τοῖσι Πέρσῃσι συνέβαλον. Χρόνῳ δὲ πεσόντων ἀμφοτέρων πολλῶν ἐτράποντο οἱ Λυδοὶ, κατειληθέντες δὲ ἐς τὸ τεῖχος ἐπολιορκεῦντο ὑπὸ τῶν Περσέων.

LXXXI. Τοῖσι μὲν δὴ κατεστήκεε πολιορκίη, Κροῖσος δὲ δοκέων οἱ χρόνον ἐπὶ μακρὸν ἔσεσθαι τὴν πολιορκίην ἔπεμπε ἐκ τοῦ τείχεος ἄλλους ἀγγέλους ἐς τὰς συμμαχίας· οἱ μὲν γὰρ πρότερον διεπέμποντο ἐς πέμπτον μῆνα προερέοντες συλλέγεσθαι ἐς Σάρδις, τούτους δὲ ἐξέπεμπε τὴν ταχίστην δέεσθαι βωθέειν ὡς πολιορκευμένου Κροίσου.

LXXXII. Ἔς τε δὴ ὦν τὰς ἄλλας ἔπεμπε συμμαχίας καὶ δὴ καὶ ἐς Λακεδαίμονα. Τοῖσι δὲ καὶ αὐτοῖσι τοῖσι Σπαρτιήτῃσι κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν χρόνον συνεπεπτώκεε ἔρις ἐοῦσα πρὸς Ἀργείους περὶ χώρου καλευμένου Θυρέης· τὰς γὰρ Θυρέας ταύτας ἐούσας τῆς Ἀργολίδος μοίρης ἀποταμόμενοι ἔσχον οἱ Λακεδαιμόνιοι. (2) Ἦν δὲ καὶ ἡ μέχρι Μαλεῶν ἡ πρὸς ἑσπέρην Ἀργείων, ἥ τε ἐν τῇ ἠπείρῳ χώρη καὶ ἡ Κυθηρίη νῆσος καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν νήσων. (3) Βωθησάντων δὲ Ἀργείων τῇ σφετέρῃ ἀποταμνομένῃ, ἐνταῦθα συνέβησαν ἐς λόγους συνελθόντες ὥστε τριηκοσίους ἑκατέρων μαχέσασθαι, ὁκότεροι δ' ἂν περιγένωνται, τούτων εἶναι τὸν χῶρον· τὸ δὲ πλῆθος τοῦ στρατοῦ ἀπαλλάσσεσθαι ἑκάτερον ἐς τὴν ἑωυτοῦ μηδὲ παραμένειν ἀγωνιζομένων, τῶνδε εἵνεκεν, ἵνα μὴ παρεόντων τῶν στρατοπέδων ὁρέοντες οἱ ἕτεροι ἑσσουμένους τοὺς σφετέρους ἐπαμύνοιεν. (4) Συνθέμενοι ταῦτα ἀπαλλάσσοντο, λογάδες δὲ ἑκατέρων ὑπολειφθέντες συνέβαλον. Μαχομένων δέ σφεων καὶ γινομένων ἰσοπαλέων ὑπελείποντο ἐξ ἀνδρῶν ἑξακοσίων τρεῖς, Ἀργείων μὲν Ἀλκήνωρ τε καὶ Χρομίος, Λακεδαιμονίων δὲ Ὀθρυάδης· ὑπελείφθησαν δὲ οὗτοι νυκτὸς ἐπελθούσης. (5) Οἱ μὲν δὴ δύο τῶν Ἀργείων ὡς νενικηκότες ἔθεον ἐς τὸ Ἄργος, ὁ δὲ τῶν Λακεδαιμονίων Ὀθρυάδης σκυλεύσας τοὺς Ἀργείων νεκροὺς καὶ προσφορήσας τὰ ὅπλα πρὸς τὸ ἑωυτοῦ στρατόπεδον ἐν τῇ τάξι εἶχε ἑωυτόν. Ἡμέρῃ δὲ δευτέρῃ παρῆσαν πυνθανόμενοι ἀμφότεροι. (6) Τέως μὲν δὴ αὐτοὶ ἑκάτεροι ἔφασαν νικᾶν, λέγοντες οἱ μὲν ὡς ἑωυτῶν πλεῦνες περιγεγόνασι, οἱ δὲ τοὺς μὲν ἀποφαίνοντες πεφευγότας, τὸν δὲ σφέτερον παραμείναντα καὶ σκυλεύσαντα τοὺς ἐκείνων νεκρούς· τέλος δὲ ἐκ τῆς ἔριδος συμπεσόντες ἐμάχοντο, πεσόντων δὲ καὶ ἀμφοτέρων πολλῶν ἐνίκων Λακεδαιμόνιοι. (7) Ἀργεῖοι μέν νυν ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου κατακειράμενοι τὰς κεφαλὰς, πρότερον ἐπάναγκες κομέοντες, ἐποιήσαντο νόμον τε καὶ κατάρην μὴ πρότερον θρέψειν κόμην Ἀργείων μηδένα, μηδὲ τὰς γυναῖκάς σφι χρυσοφορήσειν, πρὶν ἂν Θυρέας ἀνασώσωνται· Λακεδαιμόνιοι δὲ τὰ ἐναντία τούτων ἔθεντο νόμον· οὐ γὰρ κομέοντες πρὸ τοῦ ἀπὸ τούτου κομέειν. (8) Τὸν δὲ ἕνα λέγουσι τὸν περιλειφθέντα τῶν τριηκοσίων,

olfecerunt camelos conspexeruntque, protinus retro se averterunt, et elusa Crœso spes erat. (6) Nec vero idcirco Lydi continuo abjecere animos; sed, re cognita, ab equis desilientes, pedibus conflixere cum Persis. Postremo vero, multis utrimque cæsis, in fugam versi sunt Lydi: itaque intra murum compulsi, obsidebantur a Persis.

LXXXI. Dum vero obsidionem parant Persæ, Crœsus in longius processuram obsidionem ratus, alios ex arce nuncios mittit ad socios. Nam qui prius dimissi erant, hi ad coeundum Sardes quintum mensem edixerant: nunc hos emisit oratum, ut quam celerrime auxilia sibi mitterentur, quippe ab hostibus obsesso.

LXXXII. Igitur cum ad alios socios misit, tum ad Lacedæmonios. Per idem vero illud tempus ipsis etiam Spartanis acciderat ut contentionem haberent cum Argivis, de loco cui nomen Thyrea. Hasce quippe Thyreas, quum essent Argolicæ ditionis, Lacedæmonii Argivis ademtas tenebant. (2) Etenim Argivorum etiam erat ad Maleas usque regio ad occasum sita, cum in continente, tum insula Cytheria, reliquæque insulæ. (3) Igitur quum ad opem ferendam ademto suo territorio adcurrissent Argivi, in colloquium ibi convenerunt cum Lacedæmoniis, pactique sunt ut trecenti utrimque pugnarent, et, utri superiores excessissent, eorum regio foret; reliquus autem exercitus utrorumque domum discederet, neque præsto esset dum illi pugnarent; ea scilicet caussa, ne, si adessent exercitus, parti quam succumbentem alterutri viderent, auxilium sui ferrent. (4) His conventis disgressi sunt; selecti vero ex utrisque relicti, certamen inierunt: qui quum æquo Marte pugnassent, ex sexcentis tres omnino reliqui fuere; ex Argivis Alcenor et Chromius, ex Lacedæmoniis Othryades. Hi autem interveniente nocte supererant. (5) Duo igitur Argivi, ut qui vicissent, cursu Argos repetierunt; Lacedæmonius vero Othryades, spoliatis Argivorum cadaveribus, armisque in ipsius castra delatis, in statione mansit. Postridie utrique, re audita, advenere: (6) ac statim quidem utrique, vicisse se, contendebant; Argivi, dicentes suorum plures superfuisse; Lacedæmonii vero, illos profugisse demonstrantes, suum vero perstitisse, et cadavera spoliasse Argivorum. Ad extremum, ex contentione ad arma concurrentes, pugnam capessunt; et, multis utrimque cæsis, Lacedæmonii victores discedunt. (7) Quo ex tempore Argivi, tonsis capitibus, quum antea necessario comati essent, legem condiderunt, sese devoventes, ne prius comam aleret quisquam Argivorum, neve mulieres aurum gestarent, quam Thyreas recepissent. E contrario Lacedæmonii, quum antehac non comarentur, legem tulerunt, ut ab hoc tempore alerent comam. (8) Unum autem illum ex trecentis superstitem, Othryadem, aiunt pudore retentum ne

Ὀθρυάδεα, αἰσχυνόμενον ἀπονοστέειν ἐς Σπάρτην τῶν οἱ συλλοχιτέων διεφθαρμένων, αὐτοῦ μιν ἐν τῇσι Θυρέῃσι καταχρήσασθαι ἑωυτόν.

LXXXIII. Τοιούτων δὲ τοῖσι Σπαρτιήτῃσι ἐνεστεώτων πρηγμάτων ἧκε ὁ Σαρδιηνὸς κῆρυξ δεόμενος Κροίσῳ βωθέειν πολιορκευμένῳ. Οἱ δὲ ὅμως, ἐπείτε ἐπύθοντο τοῦ κήρυκος, ὡρμέατο βωθέειν. Καί σφι ἤδη παρεσκευασμένοισι, καὶ νεῶν ἐουσέων ἑτοίμων, ἦλθε ἄλλη ἀγγελίη, ὡς ἡλώκοι τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν καὶ ἔχοιτο Κροῖσος ζωγρηθείς. Οὕτω δὴ οὗτοι μὲν συμφορὴν ποιησάμενοι μεγάλην ἐπέπαυντο.

LXXXIV. Σάρδιες δὲ ἥλωσαν ὧδε. Ἐπειδὴ τεσσερεσκαιδεκάτη ἐγένετο ἡμέρη πολιορκευμένῳ Κροίσῳ, Κῦρος τῇ στρατιῇ τῇ ἑωυτοῦ, διαπέμψας ἱππέας, προεῖπε τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι τοῦ τείχεος δῶρα δώσειν. (2) Μετὰ δὲ τοῦτο πειρησαμένης τῆς στρατιῆς, ὡς οὐ προεχώρεε, ἐνθαῦτα τῶν ἄλλων πεπαυμένων ἀνὴρ Μάρδος ἐπειρᾶτο προσβαίνων, τῷ οὔνομα ἦν Ὑροιάδης, κατὰ τοῦτο τῆς ἀκροπόλιος τῇ οὐδεὶς ἐτέτακτο φύλακος· οὐ γὰρ ἦν δεινὸν κατὰ τοῦτο μὴ ἁλῷ κοτέ. (3) Ἀπότομός τε γάρ ἐστι ταύτῃ ἡ ἀκρόπολις καὶ ἄμαχος· τῇ οὐδὲ Μήλης ὁ πρότερον βασιλεὺς Σαρδίων μούνῃ οὐ περιήνεικε τὸν λέοντα τόν οἱ ἡ παλλακὴ ἔτεκε, Τελμησσέων δικασάντων ὡς περιενειχθέντος τοῦ λέοντος τὸ τεῖχος ἔσονται Σάρδιες ἀνάλωτοι. (4) Ὁ δὲ Μήλης κατὰ τὸ ἄλλο τεῖχος περιενείκας, τῇ ἦν ἐπίμαχον τὸ χωρίον τῆς ἀκροπόλιος, κατηλόγησε τοῦτο ὡς ἐὸν ἄμαχόν τε καὶ ἀπότομον· ἔστι δὲ πρὸς τοῦ Τμώλου τετραμμένον τῆς πόλιος. (5) Ὁ ὦν δὴ Ὑροιάδης οὗτος ὁ Μάρδος ἰδὼν τῇ προτεραίῃ τῶν τινὰ Λυδῶν κατὰ τοῦτο τῆς ἀκροπόλιος καταβάντα ἐπὶ κυνέην ἄνωθεν κατακυλισθεῖσαν καὶ ἀνελόμενον, ἐφράσθη καὶ ἐς θυμὸν ἐβάλετο. Τότε δὲ δὴ αὐτός τε ἀναβεβήκεε καὶ κατ' αὐτὸν ἄλλοι Περσέων ἀνέβαινον. Προσβάντων δὲ συχνῶν, οὕτω δὴ Σάρδιές τε ἡλώκεσαν καὶ πᾶν τὸ ἄστυ ἐπορθέετο.

LXXXV. Κατ' αὐτὸν δὲ Κροῖσον τάδε ἐγένετο. Ἦν οἱ παῖς, τοῦ καὶ πρότερον ἐπεμνήσθην, τὰ μὲν ἄλλα ἐπιεικής, ἄφωνος δέ. Ἐν τῇ ὦν παρελθούσῃ εὐεστοῖ ὁ Κροῖσος τὸ πᾶν ἐς αὐτὸν ἐπεποιήκεε ἄλλα τε ἐπιφραζόμενος καὶ δὴ καὶ ἐς Δελφοὺς περὶ αὐτοῦ ἐπεπόμφεε χρησομένους. (2) Ἡ δὲ Πυθίη οἱ εἶπε τάδε,

Λυδὲ γένος, πολλῶν βασιλεῦ, μέγα νήπιε Κροῖσε,
μὴ βούλευ πολύευκτον ἰὴν ἀνὰ δώματ' ἀκούειν
παιδὸς φθεγγομένου. Τὸ δέ σοι πολὺ λώϊον ἀμφὶς
ἔμμεναι· αὐδήσει γὰρ ἐν ἤματι πρῶτον ἀνόλβῳ.

Ἁλισκομένου δὲ τοῦ τείχεος, ἤιε γὰρ τῶν τις Περσέων ἀλλογνώσας Κροῖσον ὡς ἀποκτενέων, Κροῖσος μέν νυν ὁρέων ἐπιόντα ὑπὸ τῆς παρεούσης συμφορῆς παρημελήκεε, οὐδέ τί οἱ διέφερε πληγέντι ἀποθανέειν· (3) ὁ δὲ παῖς οὗτος ὁ ἄφωνος ὡς εἶδε ἐπιόντα τὸν Πέρσην, ὑπὸ δέους τε καὶ κακοῦ ἔρρηξε φωνήν, εἶπε δέ, « ὤνθρωπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσον. » Οὗτος μὲν δὴ τοῦτο πρῶτον ἐφθέγξατο, μετὰ δὲ τοῦτο ἤδη ἐφώνεε τὸν πάντα χρόνον τῆς ζόης.

occisis commilitonibus Spartam rediret, illic apud Thyreas mortem sibi conscivisse.

LXXXIII. Hæc dum apud Spartanos aguntur, advenit Sardianus legatus, orans ut obsesso Crœso suppetias ferrent. Et illi nihilo minus, audito legato, ad succurrendum se accinxerunt. Sed quum jam parati essent, et in promtu starent naves, alius adfertur nuncius, arcem Lydorum expugnatam esse, Crœsumque vivum ab hostibus captum. Ita quidem Lacedæmonii, casum regis vehementer dolentes, auxilia mittere supersederunt.

LXXXIV. Expugnatæ autem sunt Sardes hoc maxime modo. Quartodecimo quam obsideri cœptæ erant die, Cyrus, dimissis per castra equitibus, edixerat copiis suis, dona se daturum ei qui murum primus conscendisset. (2) Mox periculo a militibus facto, postquam conatui non respondit successus, ibi tum, quiescentibus cæteris, vir Mardus genere, cui nomen Hyrœades, adscendere conatus est ea parte arcis, qua nulli locati custodes erant; quia non verendum visum erat, ne ab illa parte umquam arx caperetur. (3) Est enim ibi abrupta arx et inexpugnabilis : qua una etiam parte Meles, rex antiquus Sardium, non circumtulerat leonem, quem ipsi pellex pepererat; quum responsum edidissent Telmessenses, si leo ille circa murum circumferretur, inexpugnabiles fore Sardes. (4) Meles igitur circa reliquum murum circumferens, qua expugnabile munimentum arcis erat, hanc partem spreverat, ut inexpugnabilem et abruptam : est autem ea Tmolo opposita pars urbis. (5) Hyrœades igitur hic Mardus, quum pridie vidisset Lydorum aliquem ab illa parte arcis descendentem, recepturum galeam quæ superne devoluta erat, eandemque reportantem; advertens animum, deliberaverat secum. Tunc igitur et ipse adscendit, et ejus vestigia legentes plures Persarum adscendebant. Quum igitur frequenti numero adscendissent, ita Sardes captæ sunt, atque urbs omnis direpta.

LXXXV. Ad ipsum autem Crœsum quod spectat, gesta sunt hæcce. Erat ei filius, cujus etiam supra mentionem feci, cætera quidem non ineptus, sed mutus. Superiore igitur felici rerum statu omnia pro viribus fecerat Crœsus hujus pueri caussa, cum aliis initis rationibus, tum Delphos missis legatis qui super eo oraculum consulerent. (2) Responderat autem ei Pythia hæc :

Lyde genus, rex multorum, valde inscie Crœse,
ne cura gnati exoptatam audisse loquentis
intra ædes vocem, sine qua melius tibi longe :
ille die quoniam primum infelice loquetur.

Nunc capta arce quum Persarum aliquis, cui ignotus Crœsus erat, illum peteret occisurus; Crœsus quidem, invadentem se conspiciens, ob præsentem casum insuper habuit, quum nihil ipsius interesset percussum oppetere mortem : (3) at puer hic mutus, ubi Persam vidit irruentem, præ metu doloreque rupit vocem, dixitque : « Homo, ne occide Crœsum! » Sic igitur hic tum primum vocem edidit : et post hæc jam per omne vitæ tempus loquela usus est.

LXXXVI. Οἱ δὲ Πέρσαι τάς τε δὴ Σάρδις ἔσχον καὶ αὐτὸν Κροῖσον ἐζώγρησαν, ἄρξαντα ἔτεα τεσσερεσκαίδεκα καὶ τεσσερεσκαίδεκα ἡμέρας πολιορκηθέντα, κατὰ τὸ χρηστήριόν τε καταπαύσαντα τὴν ἑωυτοῦ μεγάλην ἀρχήν. Λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ Πέρσαι ἤγαγον παρὰ Κῦρον. (2) Ὁ δὲ συννήσας πυρὴν μεγάλην, ἀνεβίβασε ἐπ' αὐτὴν τὸν Κροῖσόν τε ἐν πέδῃσι δεδεμένον καὶ δὶς ἑπτὰ Λυδῶν παρ' αὐτὸν παῖδας, ἐν νόῳ ἔχων εἴτε δὴ ἀκροθίνια ταῦτα καταγιέειν θεῶν ὁτεῳδή, εἴτε καὶ εὐχὴν ἐπιτελέσαι θέλων, εἴτε καὶ πυθόμενος τὸν Κροῖσον εἶναι θεοσεβέα, τοῦδε εἵνεκεν ἀνεβίβασε ἐπὶ τὴν πυρήν, βουλόμενος εἰδέναι εἴ τίς μιν δαιμόνων ῥύσεται τοῦ μὴ ζώοντα κατακαυθῆναι. (3) Τὸν μὲν δὴ ποιέειν ταῦτα· τῷ δὲ Κροίσῳ ἑστεῶτι ἐπὶ τῆς πυρῆς ἐσελθεῖν, καίπερ ἐν κακῷ ἐόντι τοσούτῳ, τὸ τοῦ Σόλωνος, ὥς οἱ εἴη σὺν θεῷ εἰρημένον, τὸ μηδένα εἶναι τῶν ζωόντων ὄλβιον. (4) Ὡς δὲ ἄρα μιν προσστῆναι τοῦτο, ἀνενεικάμενόν τε καὶ ἀναστενάξαντα ἐκ πολλῆς ἡσυχίης ἐς τρὶς οὐνομάσαι Σόλωνα. Καὶ τὸν Κῦρον ἀκούσαντα κελεῦσαι τοὺς ἑρμηνέας ἐπείρεσθαι τὸν Κροῖσον τίνα τοῦτον ἐπικαλέοιτο, καὶ τοὺς προσελθόντας ἐπειρωτᾶν. (5) Κροῖσον δὲ τέως μὲν σιγὴν ἔχειν εἰρωτεώμενον, μετὰ δέ, ὡς ἠναγκάζετο, εἶπαι, « τὸν ἂν ἐγὼ πᾶσι τυράννοισι προετίμησα μεγάλων χρημάτων ἐς λόγους ἐλθεῖν. » Ὡς δέ σφι ἄσημα ἔφραζε, πάλιν ἐπειρώτεον τὰ λεγόμενα. (6) Λιπαρεόντων δὲ αὐτῶν καὶ ὄχλον παρεχόντων ἔλεγε δὴ ὡς ἦλθε ἀρχὴν ὁ Σόλων ἐὼν Ἀθηναῖος, καὶ θηησάμενος πάντα τὸν ἑωυτοῦ ὄλβον ἀποφλαυρίσειε οἷα δὴ εἴπας, ὥς τε αὐτῷ πάντα ἀποβεβήκοι τῇ περ ἐκεῖνος εἶπε, οὐδέν τι μᾶλλον ἐς ἑωυτὸν λέγων ἢ ἐς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον καὶ μάλιστα τοὺς παρὰ σφίσι αὐτοῖσι δοκέοντας ὀλβίους εἶναι. Τὸν μὲν Κροῖσον ταῦτα ἀπηγέεσθαι, τῆς δὲ πυρῆς ἤδη ἁμμένης καίεσθαι τὰ περιέσχατα. (7) Καὶ τὸν Κῦρον ἀκούσαντα τῶν ἑρμηνέων τὰ εἶπε Κροῖσος, μεταγνόντα τε καὶ ἐννώσαντα ὅτι καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος ἐὼν ἄλλον ἄνθρωπον, γενόμενον ἑωυτοῦ εὐδαιμονίῃ οὐκ ἐλάσσω, ζώοντα πυρὶ διδοίη, πρός τε τούτοισι δείσαντα τὴν τίσιν καὶ ἐπιλεξάμενον ὡς οὐδὲν εἴη τῶν ἐν ἀνθρώποισι ἀσφαλέως ἔχον, κελεύειν σβεννύναι τὴν ταχίστην τὸ καιόμενον πῦρ καὶ καταβιβάζειν Κροῖσόν τε καὶ τοὺς μετὰ Κροίσου. Καὶ τοὺς πειρεωμένους οὐ δύνασθαι ἔτι τοῦ πυρὸς ἐπικρατῆσαι.

LXXXVII. Ἐνθαῦτα λέγεται ὑπὸ Λυδῶν Κροῖσον μαθόντα τὴν Κύρου μετάγνωσιν, ὡς ὥρα πάντα μὲν ἄνδρα σβεννύντα τὸ πῦρ, δυναμένους δὲ οὐκέτι καταλαβέειν, ἐπιβώσασθαι τὸν Ἀπόλλωνα ἐπικαλεύμενον, εἴ τί οἱ κεχαρισμένον ἐξ αὐτοῦ ἐδωρήθη, παραστῆναι καὶ ῥύσασθαί μιν ἐκ τοῦ παρεόντος κακοῦ. (2) Τὸν μὲν δακρύοντα ἐπικαλέεσθαι τὸν θεόν, ἐκ δὲ αἰθρίης τε καὶ νηνεμίης συνδραμέειν ἐξαπίνης νέφεα καὶ χειμῶνά τε καταρραγῆναι καὶ ὗσαι ὕδατι λαβροτάτῳ, κατασβεσθῆναί τε τὴν πυρήν. (3) Οὕτω δὴ μαθόντα τὸν Κῦρον ὡς εἴη ὁ Κροῖσος καὶ θεοφιλὴς καὶ ἀνὴρ ἀγα-

LXXXVI. Persæ vero et Sardibus potiti erant, et Crœsum vivum ceperant, postquam regnaverat quattuordecim annos, totidemque dies erat obsessus; qui adeo ex oraculi responso finem imposuit magno suo imperio. Captum vero Persæ ad Cyrum duxerunt: (2) qui ingenti rogo, ad id ipsum exstructo, compedibus vinctum Crœsum jussit imponi, et circa eum bis septem Lydorum filios; sive primitias has deo alicui offerre habens in animo, sive votum aliquod persolvere; sive etiam religiosum esse Crœsum compererat, et rogo imposuit cupidus sciendi, an deus aliquis eum esset liberaturus, ne vivus combureretur. (3) Hoc quidem fecisse Cyrum aiunt; Crœso vero super pyram stanti in mentem venisse, quamquam cum tanta calamitate colluctanti, illud Solonis, quod sibi divino nutu fuisset dictum, Neminem viventem esse beatum. (4) Hoc ergo dictum ubi animum ejus subierit, post longum silentium fertur ex imo pectore vocem edidisse, et ingemiscens ter nominasse Solonem. Tum Cyrum, aiunt, hoc audito, jussisse interpretes e Crœso quærere, quis ille esset quem invocaret; illosque accedentes quæsivisse. (5) Sed Crœsum initio nihil iis respondisse; ad extremum vero, quum urgeretur, dixisse: « Is est qui ut omnibus regibus in colloquium veniret, ego ingenti pecuniarum copiæ prætulissem. » Cujus responsi vim quum parum illi intelligerent, denuo quærebant quid esset quod diceret. (6) Instantibus et operose urgentibus dixit demum quod res erat, quo pacto olim Solon ad se venisset Atheniensis, qui postquam omnes suas opes esset contemplatus, pro nihilo eas duxisset, talia scilicet loquutus, et ut sibi omnia evenerint prout ille dixisset; nec vero ea illum in se magis dixisse, quam in universum genus hominum, et in eos maxime qui sibi ipsis viderentur esse beati. Hæc dum Crœsus referebat, jam incenso rogo arsisse aiunt extrema circumcirca: (7) Cyrum vero, ubi ex interpretibus cognovit quæ Crœsus dixisset, pœnitentia ductum, cogitantemque quid esset quod, quum ipse homo esset, alium hominem, qui sese non inferior fuisset felicitate, vivum igni traderet, ad hæc veritum deorum vindictam, reputantemque quam nihil esset in rebus humanis stabile, ocyus restingui jussisse accensum ignem, Crœsumque et qui cum eo erant deduci; verum eos, quibus id mandatum esset, vim flammæ non amplius potuisse superare.

LXXXVII. Ibi tum Crœsum, aiunt Lydi, cognita Cyri mutatione sententiæ, quum cerneret omnes homines restinguendo igni dare operam, nec coercere illum posse, exclamantem invocasse Apollinem, si quod a se donum ei gratum fuisset oblatum, nunc sibi adesset et ex præsenti malo se liberaret. (2) Ita inter lacrimas deum invocante Crœso, repente nubes, quum serenum et tranquillum adhuc fuisset cœlum, esse contractas; coortaque tempestate, et vehementissimo effuso imbre, ignem esse exstinctum. (3) Tum Cyrum, qui ita intellexisset et deo acceptum et bo-

θὸς, καταβιβάσαντα αὐτὸν ἀπὸ τῆς πυρῆς εἴρεσθαι τάδε, « Κροῖσε, τίς σε ἀνθρώπων ἀνέγνωσε ἐπὶ γῆν τὴν ἐμὴν στρατευσάμενον πολέμιον ἀντὶ φίλου ἐμοὶ καταστῆναι; » (4) Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ ταῦτα ἔπρηξα τῇ σῇ μὲν εὐδαιμονίῃ, τῇ ἐμεωυτοῦ δὲ κακοδαιμονίῃ. Αἴτιος δὲ τούτων ἐγένετο ὁ Ἑλλήνων θεὸς ἐπαείρας ἐμὲ στρατεύεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ οὕτω ἀνόητός ἐστι ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἱρέεται· ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες τοὺς πατέρας θάπτουσι, ἐν δὲ τῷ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας. Ἀλλὰ ταῦτα δαίμοσί κου φίλον ἦν οὕτω γενέσθαι. »

LXXXVIII. Ὁ μὲν ταῦτα ἔλεγε, Κῦρος δὲ αὐτὸν λύσας κάτισέ τε ἐγγὺς ἑωυτοῦ καὶ κάρτα ἐν πολλῇ προμηθίῃ εἶχε, ἀπεθώμαζέ τε ὁρέων καὶ αὐτὸς καὶ οἱ περὶ ἐκεῖνον ἐόντες πάντες. (2) Ὁ δὲ συννοίῃ ἐχόμενος ἥσυχος ἦν. Μετὰ δὲ ἐπιστραφείς τε καὶ ἰδόμενος τοὺς Πέρσας τὸ τῶν Λυδῶν ἄστυ κεραΐζοντας εἶπε, « ὦ βασιλεῦ, κότερον λέγειν πρὸς σὲ τὰ νοέων τυγχάνω ἢ σιγᾶν ἐν τῷ παρεόντι χρή; » Κῦρος δέ μιν θαρσέοντα ἐκέλευε λέγειν ὅ τι βούλοιτο. Ὁ δὲ αὐτὸν εἰρώτα λέγων, « οὗτος ὁ πολλὸς ὅμιλος τί ταῦτα σπουδῇ πολλῇ ἐργάζεται »; (3) Ὁ δὲ εἶπε, « πόλιν τε τὴν σὴν διαρπάζει καὶ χρήματα τὰ σὰ διαφορέει. » Κροῖσος δὲ ἀμείβετο, « οὔτε πόλιν τὴν ἐμὴν οὔτε χρήματα τὰ ἐμὰ διαρπάζει· οὐδὲν γὰρ ἐμοὶ ἔτι τούτων μέτα· ἀλλὰ φέρουσί τε καὶ ἄγουσι τὰ σά. »

LXXXIX. Κύρῳ δὲ ἐπιμελὲς ἐγένετο τὰ Κροῖσος εἶπε· μεταστησάμενος δὲ τοὺς ἄλλους, εἴρετο Κροῖσον ὅ τι οἱ ἐνορῴη ἐν τοῖσι ποιευμένοισι. Ὁ δὲ εἶπε, « ἐπείτε με θεοὶ ἔδωκαν δοῦλόν σοι, δικαιῶ, εἴ τι ἐνορέω πλέον, σημαίνειν σοι. (2) Πέρσαι φύσιν ἐόντες ὑβρισταί εἰσι ἀχρήματοι. Ἢν ὦν σὺ τούτους περιίδῃς διαρπάσαντας καὶ κατασχόντας χρήματα μεγάλα, τάδε τοι ἐξ αὐτῶν ἐπίδοξα γενέσθαι· ὃς ἂν αὐτῶν πλεῖστα κατάσχῃ, τοῦτον προσδέκεσθαί τοι ἐπαναστησόμενον. (3) Νῦν ὦν ποίησον ὧδε, εἴ τοι ἀρέσκει τὰ ἐγὼ λέγω. Κάτισον τῶν δορυφόρων ἐπὶ πάσῃσι τῇσι πύλῃσι φυλάκους, οἳ λεγόντων πρὸς τοὺς ἐκφέροντας τὰ χρήματα ἀπαιρεόμενοι ὡς σφεα ἀναγκαίως ἔχει δεκατευθῆναι τῷ Διί. Καὶ σύ τέ σφι οὐκ ἀπεχθήσεαι βίῃ ἀπαιρεόμενος τὰ χρήματα, καὶ ἐκεῖνοι συγγνόντες ποιέειν σε δίκαια ἑκόντες προήσουσι. »

XC. Ταῦτα ἀκούων ὁ Κῦρος ὑπερήδετο, ὥς οἱ ἐδόκεε εὖ ὑποτίθεσθαι· αἰνέσας δὲ πολλά, καὶ ἐντειλάμενος τοῖσι δορυφόροισι τὰ Κροῖσος ὑπεθήκατο ἐπιτελέειν, εἶπε πρὸς Κροῖσον τάδε, « Κροῖσε, ἀναρτημένου σεῦ ἀνδρὸς βασιλέος χρηστὰ ἔργα καὶ ἔπεα ποιέειν, αἴτεε δόσιν ἥντινα βούλεαί τοι γενέσθαι παραυτίκα. » (2) Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ δέσποτα, ἐάσας με χαριέαι μάλιστα τὸν θεὸν τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἐγὼ ἐτίμησα θεῶν μάλιστα, ἐπείρεσθαι, πέμψαντα τάσδε τὰς πέδας, εἰ ἐξαπατᾶν τοὺς εὖ ποιεῦντας νόμος ἐστί οἱ. » (3) Κῦρος δὲ εἴρετο ὅ τι οἱ τοῦτο ἐπαγορεύων παραιτέοιτο. Κροῖσος δέ οἱ ἐπαλιλλόγησε πᾶσαν τὴν ἑωυτοῦ διάνοιαν καὶ

num virum esse Crœsum, a rogo ad se jussisse eum deduci, atque in hunc modum interrogasse : « quis tibi hominum, Crœse, persuasit, ut irruptione meam in ditionem facta hostis mihi quam amicus esse malueris? » (4) Cui ille respondit : « hæc ego, o rex, feci tuo prospero, meo infausto fato. Caussa autem incepti fuit Græcorum deus, qui me ad bellum impulit suscipiendum. Nemo enim ita amens est, ut bellum præferat paci, quum in hac filii sepeliant patres, in illo autem a patribus filii sepeliantur. Sed, hæc ut ita fierent, diis puto placuerat. »

LXXXVIII. Hæc postquam Crœsus locutus est, Cyrus vinculis solutum prope se jussit adsidere, et plurima eum observantia prosequebatur, intuensque mirabatur eum, cum ipse, tum omnes qui cum eo erant. (2) At ille, cogitabundus, silentium tenuit. Deinde vero conversus, ubi Persas vidit Lydorum urbem vastantes, « Utrum eloqui tibi, inquit, o rex, quod nunc sentio, an tacere hoc in tempore debeo? » Quem ubi Cyrus fidenter quæ vellet dicere jussit, interrogans ille eum, ait : « Ingens hæc hominum turba quid tandem tanto studio facere properat. ? » (3) Tum rex, « Urbem, inquit, tuam diripit, et opes tuas dissipat. » At Crœsus respondit : « Neque meam urbem, nec meas opes diripit; nihil enim horum amplius ad me pertinet : sed tua agunt feruntque. »

LXXXIX. Advertit hoc Crœsi dictum animum Cyri : itaque remotis cæteris interrogavit Crœsum, quid animadverteret utile ipsi in his, quæ fierent? Tum ille : « Quoniam dii, inquit, me tibi servum tradiderunt, æquum censeo ut, si quid melius in rebus video, id tibi indicem. (2) Persæ natura protervi sunt, iidemque inopes. Quodsi igitur hos passus fueris raptam ingentem pecuniæ vim sibi retinere, hoc tibi ab his credibile est eventurum : ut quisque istorum plurimis opibus fuerit potitus, ita maxime exspectare debebis hunc adversus te insurrecturum. (3) Nunc igitur ita fac, si tibi placuerit quod ego dico. Adpone ad omnes portas custodes ex satellitibus, qui exportantibus res auferant, dicentes, necesse esse ut earum decimæ Jovi offerantur. Sic nec tu in odium illorum incurres, per vim eis res auferendo; et illi, justa te facere intelligentes, facient non inviti. »

XC. Hæc audiens Cyrus supra modum gavisus est, ita illi bene monita videbantur. Igitur valde laudato Crœso, jussisque satellitibus exsequi quæ ille monuerat, his verbis eum est adlocutus : « Crœse, quoniam hoc tibi institutum est, ut viri regis bene facta dictaque exsequaris, pete quidquid muneris a me volueris in præsentia tibi dari. » (2) Et ille : « Domine, inquit, maxime gratum mihi feceris, si siveris me deum Græcorum, quem maxime omnium veneratus eram, missis hisce compedibus interrogare, Numquid illi fas sit bene de ipso meritos decipere? » (3) Quærenti dein Cyro, quid rei esset, de qua illum accusans hanc a se gratiam peteret; altius repetens Crœsus, consilia

τῶν χρηστηρίων τὰς ὑποκρίσις καὶ μάλιστα τὰ ἀναθήματα, καὶ ὡς ἐπαρθεὶς τῷ μαντηΐῳ ἐστρατεύσατο ἐπὶ Πέρσας. Λέγων δὲ ταῦτα, κατέβαινε αὖτις παραιτεόμενος ἐπεῖναί οἱ τῷ θεῷ τούτων ὀνειδίσαι. (4) Κῦρος δὲ γελάσας εἶπε, « καὶ τούτου τεύξεαι παρ' ἐμεῦ, Κροῖσε, καὶ ἄλλου παντὸς τοῦ ἂν ἑκάστοτε δέῃ. » Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσε ὁ Κροῖσος, πέμπων τῶν Λυδῶν ἐς Δελφοὺς ἐνετέλλετο τιθέντας τὰς πέδας ἐπὶ τοῦ νηοῦ τὸν οὐδὸν εἰρωτᾶν εἰ οὔ τι ἐπαισχύνεται τοῖσι μαντηΐοισι ἐπαείρας Κροῖσον στρατεύεσθαι ἐπὶ Πέρσας ὡς καταπαύσοντα τὴν Κύρου δύναμιν, ἀπ' ἧς οἱ ἀκροθίνια τοιαῦτα γενέσθαι, δεικνύντας τὰς πέδας· ταῦτά τε ἐπειρωτᾶν, καὶ εἰ ἀχαρίστοισι νόμος εἶναι τοῖσι Ἑλληνικοῖσι θεοῖσι.

XCI. Ἀπικομένοισι δὲ τοῖσι Λυδοῖσι καὶ λέγουσι τὰ ἐντεταλμένα τὴν Πυθίην λέγεται εἶπαι τάδε, « τὴν πεπρωμένην μοῖραν ἀδύνατά ἐστι ἀποφυγέειν καὶ θεῷ. Κροῖσος δὲ πέμπτου γονέος ἁμαρτάδα ἐξέπλησε, ὃς ἐὼν δορυφόρος Ἡρακλειδέων, δόλῳ γυναικηΐῳ ἐπισπόμενος ἐφόνευσε τὸν δεσπότεα καὶ ἔσχε τὴν ἐκείνου τιμὴν οὐδέν οἱ προσήκουσαν. (2) Προθυμεομένου δὲ Λοξίεω ὅκως ἂν κατὰ τοὺς παῖδας τοὺς Κροίσου γένοιτο τὸ Σαρδίων πάθος καὶ μὴ κατ' αὐτὸν Κροῖσον, οὐκ οἷός τε ἐγένετο παραγαγεῖν μοίρας. Ὅσον δὲ ἐνέδωκαν αὗται, ἤνυσέ τε καὶ ἐχαρίσατό οἱ· τρία γὰρ ἔτεα ἐπανεβάλετο τὴν Σαρδίων ἅλωσιν, καὶ τοῦτο ἐπιστάσθω Κροῖσος ὡς ὕστερον τοῖσι ἔτεσι τούτοισι ἁλοὺς τῆς πεπρωμένης. (3) Δεύτερα δὲ τούτων καιομένῳ αὐτῷ ἐπήρκεσε. Κατὰ δὲ τὸ μαντήϊον τὸ γενόμενον οὐκ ὀρθῶς Κροῖσος μέμφεται. Προηγόρευε γάρ οἱ Λοξίης, ἢν στρατεύηται ἐπὶ Πέρσας, μεγάλην ἀρχὴν αὐτὸν καταλύσειν. Τὸν δὲ πρὸς ταῦτα χρῆν εὖ μέλλοντα βουλεύεσθαι ἐπείρεσθαι πέμψαντα κότερα τὴν ἑωυτοῦ ἢ τὴν Κύρου λέγοι ἀρχήν. Οὐ συλλαβὼν δὲ τὸ ῥηθὲν οὐδ' ἐπανειρόμενος ἑωυτὸν αἴτιον ἀποφαινέτω. (4) Τῷ καὶ τὸ τελευταῖον χρηστηριαζομένῳ εἶπε τὰ εἶπε Λοξίης περὶ ἡμιόνου· οὐδὲ τοῦτο συνέλαβε. Ἦν γὰρ δὴ ὁ Κῦρος οὗτος ἡμίονος· ἐκ γὰρ δυοῖν οὐκ ὁμοεθνέων ἐγεγόνεε, μητρὸς ἀμείνονος, πατρὸς δὲ ὑποδεεστέρου· ἡ μὲν γὰρ ἦν Μηδὶς καὶ Ἀστυάγεω θυγάτηρ τοῦ Μήδων βασιλέος, ὁ δὲ Πέρσης τε ἦν καὶ ἀρχόμενος ὑπ' ἐκείνοισι καὶ ἔνερθε ἐὼν τοῖσι ἅπασι δεσποίνῃ τῇ ἑωυτοῦ συνοίκεε. » (5) Ταῦτα μὲν ἡ Πυθίη ὑπεκρίνατο τοῖσι Λυδοῖσι, οἱ δὲ ἀνήνεικαν ἐς Σάρδις καὶ ἀπήγγειλαν Κροίσῳ. Ὁ δὲ ἀκούσας συνέγνω ἑωυτοῦ εἶναι τὴν ἁμαρτάδα καὶ οὐ τοῦ θεοῦ. Κατὰ μὲν δὴ τὴν Κροίσου τε ἀρχὴν καὶ Ἰωνίης τὴν πρώτην καταστροφὴν ἔσχε οὕτω.

XCII. Κροίσῳ δέ ἐστι καὶ ἄλλα ἀναθήματα ἐν τῇ Ἑλλάδι πολλὰ καὶ οὐ τὰ εἰρημένα μοῦνα. Ἐν μὲν γὰρ Θήβῃσι τῇσι Βοιωτῶν τρίπους χρύσεος, τὸν ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Ἰσμηνίῳ, ἐν δὲ Ἐφέσῳ αἵ τε βόες αἱ χρύσεαι καὶ τῶν κιόνων αἱ πολλαί, ἐν δὲ Προνηΐης τῆς ἐν Δελφοῖσι ἀσπὶς χρυσέη μεγάλη. (2) Ταῦτα

sua omnia exposuit, et oraculorum responsa, maximeque donaria deo a se dicata, et quo pacto concitatus oraculi responso bellum adversus Persas suscepisset. Hæc commemorans eo devenit ut preces suas repeteret, nimirum ut sibi liceret ista exprobrare deo. (4) Cui adridens Cyrus, « Et hoc, inquit, a me impetrabis, et quidquid aliud idemtidem a me rogaveris. » His auditis Crœsus Lydorum nonnullos Delphos misit, jussos positis ad templi limen compedibus sciscitari, annon puderet deum, quod oraculi responsis excitasset Crœsum ad bellum Persis inferendum, injecta spe eversurum eum esse Cyri potentiam, unde tales ipsi primitiæ evenissent? nempe compedes ei ostenderent. Hoc igitur sciscitari jussi sunt, et, num fas sit diis Græcorum, esse ingratis.

XCI. Lydis illuc profectis ac mandata exsecutis, Pythia fertur ita respondisse : « Sortem fato destinatam effugere etiam deus non potest. Crœsus autem quinti genitoris peccatum luit; qui quum satelles fuisset Heraclidarum, mulieris dolo obsecutus, interemit dominum, illiusque dignitate potitus est, nihil ad ipsum pertinente. (2) Quamvis autem studuerit Apollo, ut ista Sardium calamitas incideret filiorum Crœsi ætate, non vivente ipso Crœso, mutare tamen fata non potuit : sed, quantum illa permiserunt, tantum effecit, eique gratificatus est. Nam tribus annis distulit Sardium expugnationem : et hoc sciat Crœsus, tribus post annis, quam fata destinarant, captum se esse. (3) Secundo loco quum in eo esset ut igne cremaretur, opem ei tulit. Jam quod ad oraculum spectat, immerito Crœsus deum accusat. Prædixerat enim ei Apollo, si bellum Persis inferret, fore ut ingens everteret imperium. Crœsus autem ad hæc, si recte sibi consulere voluisset, debuerat denuo mittere sciscitatum, suumne, an Cyri imperium dixerit deus? Igitur quum non intellexerit responsum, nec denuo quæsierit, sibi ipsi tribuat culpam. (2) Eidem vere etiam postremum consulenti respondit Apollo ea quæ de mulo respondit : at ille ne hoc quidem intellexit. Nam mulus hic, Cyrus erat : quippe ex duabus diversis gentibus ortus, matre melioris conditionis, patre vero inferioris. Illa enim Meda erat, et quidem Astyagis filia, regis Medorum : hic vero Persa fuit, illorum subjectus imperio, et, quum inferior esset rebus omnibus, dominam suam in matrimonium duxit. » (5) Hæc Lydis Pythia respondit; quæ illi Sardes retulerunt, Crœsoque nunciarunt. Quibus auditis, ille suam ipsius agnovit esse culpam, non dei. Quod igitur ad Crœsi imperium spectat, et ad primam Ioniæ sub alienum imperium redactionem, eo modo quo exposuimus res gestæ sunt.

XCII. Donaria autem Crœsi non ea solum, quæ commemoravimus, sed et alia multa exstant in Græcia. Etenim Thebis Bœotiis tripus est aureus, quem Apollini dicavit Ismenio : Ephesi vero, boves aureæ, et columnarum pleræque : tum in Pronæa æde Delphis, clypeus aureus ingens. (2) Et hæc quidem ad meam usque ætatem superfuerunt;

μὲν καὶ ἔτι ἐς ἐμὲ ἦν περιεόντα, τὰ δ' ἐξαπόλωλε τῶν ἀναθημάτων. Τὰ δ' ἐν Βραγχίδῃσι τοῖσι Μιλησίων ἀναθήματα Κροίσῳ, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ἴσα τε σταθμὸν ὁμοῖα τοῖσι καὶ ἐν Δελφοῖσι. (3) Τὰ μέν νυν ἔς τε Δελφοὺς καὶ ἐς τοῦ Ἀμφιάρεω ἀνέθηκε οἰκήϊά τε ἐόντα καὶ τῶν πατρωΐων χρημάτων ἀπαρχήν· τὰ δὲ ἄλλα ἀναθήματα ἐξ ἀνδρὸς ἐγένετο οὐσίης ἐχθροῦ, ὅς οἱ πρὶν ἢ βασιλεῦσαι ἀντιστασιώτης κατεστήκεε, συσπεύδων Πανταλέοντι γενέσθαι τὴν Λυδῶν ἀρχήν. (4) Ὁ δὲ Πανταλέων ἦν Ἀλυάττεω μὲν παῖς, Κροίσου δὲ ἀδελφεὸς οὐκ ὁμομήτριος· Κροῖσος μὲν γὰρ ἐκ Καείρης ἦν γυναικὸς Ἀλυάττῃ, Πανταλέων δὲ ἐξ Ἰάδος. (5) Ἐπείτε δὲ δόντος τοῦ πατρὸς ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς ὁ Κροῖσος, τὸν ἄνθρωπον τὸν ἀντιπρήσσοντα ἐπὶ κνάφου ἕλκων διέφθειρε, τὴν δὲ οὐσίην αὐτοῦ ἔτι πρότερον κατιρώσας, τότε τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἀνέθηκε ἐς τὰ εἴρηται. Καὶ περὶ μὲν ἀναθημάτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

XCIII. Θώματα δὲ γῆ Λυδίη ἐς συγγαφὴν οὐ μάλα ἔχει, οἷά τε καὶ ἄλλη χώρη, πάρεξ τοῦ ἐκ τοῦ Τμώλου καταφερομένου ψήγματος. Ἓν δὲ ἔργον πολλὸν μέγιστον παρέχεται χωρὶς τῶν τε Αἰγυπτίων ἔργων καὶ τῶν Βαβυλωνίων. (2) Ἔστι αὐτόθι Ἀλυάττεω τοῦ Κροίσου πατρὸς σῆμα, τοῦ ἡ κρηπὶς μέν ἐστι λίθων μεγάλων, τὸ δὲ ἄλλο σῆμα χῶμα γῆς. Ἐξεργάσαντο δέ μιν οἱ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι καὶ οἱ χειρώνακτες καὶ αἱ ἐνεργαζόμεναι παιδίσκαι. (3) Οὖροι δὲ πέντε ἐόντες ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἔσαν ἐπὶ τοῦ σήματος ἄνω, καί σφι γράμματα ἐνεκεκόλαπτο τὰ ἕκαστοι ἐξεργάσαντο, καὶ ἐφαίνετο μετρεόμενον τὸ τῶν παιδισκέων ἔργον ἐὸν μέγιστον. (4) Τοῦ γὰρ δὴ Λυδῶν δήμου αἱ θυγατέρες πορνεύονται πᾶσαι, συλλέγουσαι σφίσι φερνάς, ἐς ὃ ἂν συνοικήσωσι τοῦτο ποιεῦσαι· ἐκδιδόασι δὲ αὐταὶ ἑωυτάς. (5) Ἡ μὲν δὴ περίοδος τοῦ σήματός εἰσι στάδιοι ἓξ καὶ δύο πλέθρα, τὸ δὲ εὖρός ἐστι πλέθρα τριακαίδεκα. Λίμνη δὲ ἔχεται τοῦ σήματος μεγάλη, τὴν λέγουσι Λυδοὶ ἀέναον εἶναι· καλέεται δὲ αὕτη Γυγαίη. Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτό ἐστι.

XCIV. Λυδοὶ δὲ νόμοισι μὲν παραπλησίοισι χρέονται καὶ Ἕλληνες, χωρὶς ἢ ὅτι τὰ θήλεα τέκνα καταπορνεύουσι, πρῶτοι δὲ ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ καὶ κάπηλοι ἐγένοντο. (2) Φασὶ δὲ αὐτοὶ Λυδοὶ καὶ τὰς παιγνίας τὰς νῦν σφίσι τε καὶ Ἕλλησι κατεστεώσας ἑωυτῶν ἐξεύρημα γενέσθαι. Ἅμα δὲ ταύτας τε ἐξευρεθῆναι παρὰ σφίσι λέγουσι καὶ Τυρσηνίην ἀποικίσαι, ὧδε περὶ αὐτῶν λέγοντες, ἐπὶ Ἄτυος τοῦ Μάνεω βασιλέος σιτοδείαν ἰσχυρὴν ἀνὰ τὴν Λυδίην πᾶσαν γενέσθαι, καὶ τοὺς Λυδοὺς τέως μὲν διάγειν λιπαρέοντας, μετὰ δέ, ὡς οὐ παύεσθαι, ἄκεα δίζησθαι, ἄλλον δὲ ἄλλο ἐπιμηχανᾶσθαι αὐτῶν. (3) Ἐξευρεθῆναι δὴ ὦν τότε καὶ τῶν κύβων καὶ τῶν ἀστραγάλων καὶ τῆς σφαίρης καὶ τῶν ἄλλων πασέων παιγνιέων τὰ εἴδεα, πλὴν πεσσῶν· τούτων γὰρ ὦν τὴν ἐξεύρεσιν οὐκ οἰκηιεῦνται Λυδοί. (4) Ποιέειν δὲ ὧδε πρὸς τὸν λιμὸν

alia vero interciderunt donaria. Ea autem, quæ apud Branchidas Milesiorum consecraverat, æqualia erant pondere, ut audio, et similia eis quæ sunt Delphis. (3) Et quæ quidem Delphis et Amphiarai oraculo donavit, propria ipsius fuerant et paternarum opum primitiæ: reliqua vero donaria e facultatibus viri fuerunt inimici, qui Crœso, priusquam regnaret, fuerat in republica adversarius, Pantaleonti conciliare studens Lydorum regnum. (4) Erat autem Pantaleon Alyattæ quidem filius, Crœsi frater, at non ex eadem matre: nam Crœsus ex Carica uxore natus erat Alyattæ, Pantaleon vero ex Ionica. (5) Postquam autem tradito a patre imperio potitus erat Crœsus, hominem illum, qui sibi erat adversatus, tribulis cruciatum necavit; et bona ejus, jam ante a se diis dicata, tunc eo quo diximus modo locis istis consecravit. Et hæc quidem de donariis hactenus dicta sunto.

XCIII. Res admirandas, quæ scripto consignentur, terra Lydia nullas admodum habet, prout aliæ regiones; præter auri ramenta, quæ e Tmolo deferuntur. Unum vero opus hominum exhibet multo maximum, post Ægyptiorum utique et Babyloniorum opera. (2) Est ibi Alyattæ sepulcrum, patris Crœsi; cujus basis ex grandibus lapidibus confecta, reliquum monumentum terræ tumulus est, manibus hominum aggestus. Confecerunt illud homines forenses, opifices, et puellæ corpore quæstum facientes. (3) Fuerunt autem ad meam usque ætatem in summo tumulo quinque termini, in quibus incisa scriptura indicabat quid a singulis confectum fuisset: adparebatque ex mensura, puellarum partem operis fuisse maximam. (4) Nam filiæ populi Lydorum meretricantur omnes, dotem sibi colligentes hoc quæstu, quem faciunt donec nupturæ sunt: se autem ipsæ in matrimonium elocant. (5) Circuitus monumenti sex stadiorum est et duorum plethrorum: latitudo, plethrorum tredecim. Monumento contiguus est lacus ingens, quem Lydi referunt esse perennem; vocatur autem Gygæus. Atque hæc quidem ita se habent.

XCIV. Legibus autem utuntur Lydi similibus atque Græci, præterquam quod filias suas vitæ tradant meretriciæ. Primi vero hominum, quos novimus, aureos et argenteos procuderunt numos eisque usi sunt: primique etiam fuerunt mercium institores. (2) Narrant porro ipsi Lydi, lusus etiam hos, qui nunc et apud ipsos et apud Græcos in usu sunt, ipsorum fuisse inventum: per idem autem tempus, quo lusus isti apud se sint inventi, Tyrrheniam colonis a Lydis esse frequentatam. Eas res hunc in modum accidisse referunt. Regnante Atye, Manis filio, gravem annonæ caritatem per totam fuisse Lydiam: et Lydos quidem aliquamdiu patienter tolerasse malum; deinde vero, quum non cessaret, quæsisse remedium, et alium aliud excogitasse. (3) Eo igitur tempore inventos esse et tesserarum et talorum ludum, et pilæ cæterorumque lusuum omnium genera, exceptis calculis: horum enim inventionem sibi non vindicant Lydi. (4) Inventis autem istis adversus famem

ἐξευρόντας, τὴν μὲν ἑτέρην τῶν ἡμερέων παίζειν πᾶσαν, ἵνα δὴ μὴ ζητέοιεν σιτία, τὴν δὲ ἑτέρην σιτέεσθαι παυομένους τῶν παιγνιέων. Τοιούτῳ τρόπῳ διάγειν ἐπ' ἔτεα δυῶν δέοντα εἴκοσι. (5) Ἐπείτε δὲ οὐκ ἀνιέναι τὸ κακὸν, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον ἔτι βιάζεσθαι, οὕτω δὴ τὸν βασιλέα αὐτῶν δύο μοίρας διελόντα Λυδῶν πάντων κληρῶσαι τὴν μὲν ἐπὶ μονῇ, τὴν δὲ ἐπ' ἐξόδῳ ἐκ τῆς χώρης, καὶ ἐπὶ μὲν τῇ μένειν αὐτοῦ λαγχανούσῃ τῶν μοιρέων ἑωυτὸν τὸν βασιλέα προστάσσειν, ἐπὶ δὲ τῇ ἀπαλλασσομένῃ τὸν ἑωυτοῦ παῖδα, τῷ οὔνομα εἶναι Τυρσηνόν. (6) Λαχόντας δὲ αὐτῶν τοὺς ἑτέρους ἐξιέναι ἐκ τῆς χώρης καταβῆναι ἐς Σμύρνην καὶ μηχανήσασθαι πλοῖα, ἐς τὰ ἐσθεμένους τὰ πάντα ὅσα σφι ἦν χρηστὰ ἐπίπλοα, ἀποπλώειν κατὰ βίου τε καὶ γῆς ζήτησιν, ἐς ὃ ἔθνεα πολλὰ παραμειψαμένους ἀπικέσθαι ἐς Ὀμβρικοὺς, ἔνθα σφέας ἐνιδρύσασθαι πόλιας καὶ οἰκέειν τὸ μέχρι τοῦδε. (7) Ἀντὶ δὲ Λυδῶν μετονομασθῆναι αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ βασιλέος τοῦ παιδὸς, ὅς σφεας ἀνήγαγε· ἐπὶ τούτου τὴν ἐπωνυμίην ποιευμένους οὐνομασθῆναι Τυρσηνούς. Λυδοὶ μὲν δὴ ὑπὸ Πέρσῃσι δεδούλωντο.

XCV. Ἐπιδίζηται δὲ δὴ τὸ ἐνθεῦτεν ἡμῖν ὁ λόγος τόν τε Κῦρον, ὅστις ἐὼν τὴν Κροίσου ἀρχὴν κατεῖλε, καὶ τοὺς Πέρσας, ὅτεῳ τρόπῳ ἡγήσαντο τῆς Ἀσίης. (2) Ὡς ὦν Περσέων μετεξέτεροι λέγουσι, οἱ μὴ βουλόμενοι σεμνοῦν τὰ περὶ Κῦρον, ἀλλὰ τὸν ἐόντα λέγειν λόγον, κατὰ ταῦτα γράψω, ἐπιστάμενος περὶ Κύρου καὶ τριφασίας ἄλλας λόγων ὁδοὺς φῆναι. (3) Ἀσσυρίων ἀρχόντων τῆς ἄνω Ἀσίης ἐπ' ἔτεα εἴκοσι καὶ πεντακόσια, πρῶτοι ἀπ' αὐτῶν Μῆδοι ἤρξαντο ἀπίστασθαι, καί κως οὗτοι περὶ τῆς ἐλευθερίης μαχεσάμενοι τοῖσι Ἀσσυρίοισι ἐγένοντο ἄνδρες ἀγαθοὶ, καὶ ἀπωσάμενοι τὴν δουλοσύνην ἠλευθερώθησαν. Μετὰ δὲ τούτους καὶ τὰ ἄλλα ἔθνεα ἐποίεε τὠυτὸ τοῖσι Μήδοισι.

XCVI. Ἐόντων δὲ αὐτονόμων πάντων ἀνὰ τὴν ἤπειρον, ὧδε αὖτις ἐς τυραννίδας περιῆλθον. Ἀνὴρ ἐν τοῖσι Μήδοισι ἐγένετο σοφὸς, τῷ οὔνομα ἦν Δηϊόκης, παῖς δ' ἦν Φραόρτεω. Οὗτος ὁ Δηϊόκης ἐρασθεὶς τυραννίδος ἐποίεε τοιάδε. (2) Κατοικημένων τῶν Μήδων κατὰ κώμας, ἐν τῇ ἑωυτοῦ ἐὼν καὶ πρότερον δόκιμος καὶ μᾶλλόν τι καὶ προθυμότερον δικαιοσύνην ἐπιθέμενος ἤσκεε· καὶ ταῦτα μέντοι ἐούσης ἀνομίης πολλῆς ἀνὰ πᾶσαν τὴν Μηδικὴν ἐποίεε, ἐπιστάμενος ὅτι τῷ δικαίῳ τὸ ἄδικον πολέμιον ἐστι. (3) Οἱ δ' ἐκ τῆς αὐτῆς κώμης Μῆδοι ὁρέοντες αὐτοῦ τοὺς τρόπους δικαστήν μιν ἑωυτῶν αἱρέοντο. Ὁ δὲ δὴ, οἷα μνεώμενος ἀρχὴν, ἰθύς τε καὶ δίκαιος ἦν. Ποιέων τε ταῦτα ἔπαινον εἶχε οὐκ ὀλίγον πρὸς τῶν πολιητέων, οὕτω ὥστε πυνθανόμενοι οἱ ἐν τῇσι ἄλλῃσι κώμῃσι ὡς Δηϊόκης εἴη ἀνὴρ μοῦνος κατὰ τὸ ὀρθὸν δικάζων, πρότερον περιπίπτοντες ἀδίκοισι γνώμῃσι, τότε, ἐπείτε ἤκουσαν, ἄσμενοι ἐφοίτεον παρὰ τὸν Δηϊόκεα καὶ αὐτοὶ δικασόμενοι, τέλος δὲ οὐδενὶ ἄλλῳ ἐπετράποντο.

XCVII. Πλεῦνος δὲ αἰεὶ γινομένου τοῦ ἐπιφοιτέον-

hunc in modum usos se esse narrant: duorum quorumque dierum alterum ludendo traduxisse totum, ne scilicet cibum requirerent: altero vero, intermissis lusibus, cibum cepisse. Hoc modo per duodeviginti annos traduxisse vitam. (5) Quum vero non remitteret malum, sed magis atque magis ingravesceret; tum quidem regem Lydos, bifariam divisos, in sortem misisse; quorum altera pars maneret, altera e patria terra exiret: et se ipsum quidem ei parti adtribuisse regem, cui sors eventura esset manendi, filium autem suum, cui nomen Tyrrheno, ei parti quæ domo esset egressura. (6) Sortitione facta, hos quibus sors obvenerat patrio solo excedendi, Smyrnam descendisse, et constructis navibus, impositisque supellectilibus quæcumque ad usum commoda habuissent, profectos esse, victum et novas sedes quærentes; donec multos prætervecti populos, in Umbriam pervenissent: ibi oppida condidisse, atque ad hunc usque diem habitare. (7) Mutato vero Lydorum nomine, adscita denominatione a regis filio, qui coloniam deduxerat, Tyrrhenos ab ea se ipsos vocasse. Lydi igitur, ut diximus, a Persis in servitutem sunt redacti.

XCV. Hinc jam anquirit narratio nostra, Cyrus ille quisnam fuerit, qui Crœsi evertit imperium, et Persæ qua ratione imperio Asiæ sint potiti. (2) Igitur, quemadmodum quidam memorant Persarum, qui non extollere res Cyri, sed prout illæ se habent referre student, ita ego scribam; quum possim triplices etiam alias de Cyro narrandi vias indicare. (3) Postquam Assyrii per annos quingentos et viginti superioris Asiæ tenuerant imperium, primi deficere ab illis Medi cœperunt; qui pro libertate pugnantes cum Assyriis, strenue se gesserunt, excussoque servitutis jugo libertatem obtinuerunt. Post quos et reliquæ gentes idem fecere quod Medi.

XCVI. Cæterum quum jam omnes per continentem populi propriis viverent legibus, tali modo rursus tyrannidi subjecti sunt. Fuit inter Medos vir sapiens, cui nomen erat Dejoces, filius Phraortæ; qui quum ad tyrannidem adspiraret, ita se gessit. (2) Quum per vicos habitarent Medi, Dejoces jam ante apud suos probatus, tum magis etiam studiosiusque æquitatem data opera exercebat; idque, quum multa iniquitas per universam Mediam obtineret, tamen faciebat, quamvis sciret injustos inimicos esse justis. (3) Cujus mores ubi perspexerunt cives eumdem vicum incolentes, judicem illum sibi constituerunt. Et ille, ut qui principatum ambiret, rectum se æquumque præbuit, eaque re laudem apud populares obtinuit haud exiguam; ita quidem ut reliquorum vicorum incolæ, intelligentes Dejocem unum esse virum qui ex æquo jus diceret, quum antea iniquis sententiis sæpe succubuissent, tunc, postquam hoc cognoverunt, libenter et ipsi Dejocem adirent qui lites suas dirimeret, et postremo nulli alii caussarum suarum judicium permitterent.

XCVII. Crescente vero in dies numero adcurrentium,

τος οἷα πυνθανομένων τὰς δίκας ἀποβαίνειν κατὰ τὸ ἐὸν, γνοὺς ὁ Δηϊόκης ἐς ἑωυτὸν πᾶν ἀνακείμενον, οὔτε κατίζειν ἔτι ἤθελε ἔνθα περ πρότερον προκατίζων ἐδίκαζε, οὔτ' ἔφη δικᾶν ἔτι· οὐ γάρ οἱ λυσιτελέειν τῶν ἑωυτοῦ ἐξημεληκότα τοῖσι πέλας δι' ἡμέρης δικάζειν. (2) Ἐούσης ὦν ἁρπαγῆς καὶ ἀνομίης ἔτι πολλῷ μᾶλλον ἀνὰ τὰς κώμας ἢ πρότερον ἦν, συνελέχθησαν οἱ Μῆδοι ἐς τὠυτὸ καὶ ἐδίδοσαν σφίσι λόγον, λέγοντες περὶ τῶν κατηκόντων. (3) Ὡς δ' ἐγὼ δοκέω, μάλιστα ἔλεγον οἱ τοῦ Δηϊόκεω φίλοι, « οὐ γὰρ δὴ τρόπῳ τῷ παρεόντι χρεώμενοι δυνατοί εἰμεν οἰκέειν τὴν χώρην, φέρε στήσωμεν ἕνα ἡμέων αὐτῶν βασιλέα· καὶ οὕτω ἥ τε χώρη εὐνομήσεται καὶ αὐτοὶ πρὸς ἔργα τρεψόμεθα, οὐδὲ ὑπ' ἀνομίης ἀνάστατοι ἐσόμεθα. » Ταῦτά κῃ λέγοντες πείθουσι ἑωυτοὺς βασιλεύεσθαι.

XCVIII. Αὐτίκα δὲ προβαλλομένων ὄντινα στήσονται βασιλέα, ὁ Δηϊόκης ἦν πολλὸς ὑπὸ παντὸς ἀνδρὸς καὶ προβαλλόμενος καὶ αἰνεόμενος, ἐς ὃ τοῦτον καταινέουσι βασιλέα σφίσι εἶναι. Ὁ δ' ἐκέλευε αὐτοὺς οἰκία τε ἑωυτῷ ἄξια τῆς βασιληίης οἰκοδομῆσαι καὶ κρατῦναι αὐτὸν δορυφόροισι. (2) Ποιεῦσι δὴ ταῦτα οἱ Μῆδοι· οἰκοδομέουσί τε γὰρ αὐτῷ οἰκία μεγάλα τε καὶ ἰσχυρὰ, ἵνα αὐτὸς ἔφρασε τῆς χώρης, καὶ δορυφόρους αὐτῷ ἐπιτράπουσι ἐκ πάντων Μήδων καταλέξασθαι· (3) Ὁ δὲ ὡς ἔσχε τὴν ἀρχὴν, τοὺς Μήδους ἠνάγκασε ἓν πόλισμα ποιήσασθαι, καὶ τοῦτο περιστέλλοντας τῶν ἄλλων ἧσσον ἐπιμέλεσθαι. Πειθομένων δὲ καὶ ταῦτα τῶν Μήδων οἰκοδομέει τείχεα μεγάλα τε καὶ καρτερὰ, ταῦτα τὰ νῦν Ἀγβάτανα κέκληται, ἕτερον ἑτέρῳ κύκλον ἐνεστεῶτα. (4) Μεμηχάνηται δὲ οὕτω τοῦτο τὸ τεῖχος, ὥστε ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου κύκλος τοῖσι προμαχεῶσι μούνοισί ἐστι ὑψηλότερος. Τὸ μέν κού τι καὶ τὸ χωρίον συμμαχέει κολωνὸς ἐὸν ὥστε τοιοῦτο εἶναι, τὸ δὲ καὶ μᾶλλόν τι ἐπετηδεύθη, κύκλων ἐόντων τῶν συναπάντων ἑπτά· ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τὰ βασιλήϊα ἔνεστι καὶ οἱ θησαυροί. (5) Τὸ δὲ αὐτῶν μέγιστόν ἐστι τεῖχος κατὰ τὸν Ἀθηνέων κύκλον μάλιστά κῃ τὸ μέγαθος. Τοῦ μὲν δὴ πρώτου κύκλου οἱ προμαχεῶνές εἰσι λευκοὶ, τοῦ δὲ δευτέρου μέλανες, τρίτου δὲ κύκλου φοινίκεοι, τετάρτου δὲ κυάνεοι, πέμπτου δὲ σανδαράκινοι. (6) Οὕτω πάντων τῶν κύκλων οἱ προμαχεῶνες ἠνθισμένοι εἰσὶ φαρμάκοισι. Δύο δὲ οἱ τελευταῖοί εἰσι ὁ μὲν καταργυρωμένους, ὁ δὲ κατακεχρυσωμένους ἔχων τοὺς προμαχεῶνας.

XCIX. Ταῦτα μὲν δὴ ὁ Δηϊόκης ἑωυτῷ τε ἐτείχεε καὶ περὶ τὰ ἑωυτοῦ οἰκία, τὸν δὲ ἄλλον δῆμον πέριξ ἐκέλευε τὸ τεῖχος οἰκέειν. (2) Οἰκοδομηθέντων δὲ πάντων κόσμον τόνδε Δηϊόκης πρῶτός ἐστι ὁ καταστησάμενος, μήτε ἐσιέναι παρὰ βασιλέα μηδένα, δι' ἀγγέλων δὲ πάντα χρέεσθαι, ὁρᾶσθαί τε βασιλέα ὑπὸ μηδενὸς, πρός τε τούτοισι ἔτι γελᾶν τε καὶ πτύειν ἀντίον καὶ ἅπασι τοῦτό γε εἶναι αἰσχρόν. (3) Ταῦτα δὲ περὶ ἑωυτὸν ἐσέμνυνε τῶνδε εἵνεκεν, ὅκως ἂν μὴ ὁρέοντες οἱ ὁμήλικες ἐόντες σύντροφοί τε ἐκείνῳ καὶ

utpote qui intelligerent lites ex vero terminari, animadvertens Dejoces omnia in se esse sita, jam non amplius pro tribunali sedere, ubi antea jus dicere consueverat, voluit, negavitque se porro lites judicaturum; nec enim e re sua esse, neglectis suis rebus totum diem dirimendis aliorum litibus impendere. (2) Inde quum rapinæ iniquitatesque per vicos multo etiam magis, quam ante, grassarentur; concilio convocato Medi colloqui inter se de præsente rerum statu deliberareque instituerunt. (3) Ut autem ego existimo, amici maxime Dejocis verba fecerunt hujusmodi : « Profecto, hoc more utentes, non possumus amplius hanc terram incolere. Agite igitur, regem nobis constituamus : sic terra nostra bonis legibus administrabitur, et nos ad negotia nostra redibimus, nec ob hominum iniquitatem solum vertere cogemur. » Talia fere dicentes persuaserunt Medis, ut a rege gubernari vellent.

XCVIII. Tum continuo in deliberationem adducitur, quemnam sibi regem constituant; et frequens ab unoquoque proponitur laudaturque Dejoces, ad extremum communi consensu Rex creatur. Tum ille jussit eos ædes sibi ædificare dignas regno, et satellitibus ipsum munire : (2) quod et fecerunt Medi, ædesque ei ædificarunt amplas munitasque in ea regionis parte quam ipse definivit, et satellites ex universis Medis sibi eligere permiserunt. (3) Ille vero, postquam obtinuit imperium, coegit Medos unam urbem condere; quo hanc tuentes, reliqua oppida minus curarent. Obsequentibus etiam hac in re Medis, arcem exstruxit amplam validamque, hanc quæ nunc Ecbatana vocatur, ita ut alius mœnium orbis alio esset circumdatus : (4) et sic instituta erat hæc arx, ut alius mœnium orbis alio nonnisi propugnaculis esset excelsior. Quod ut fieret, adjuvabat partim quidem ipsius loci commoditas, quum esset collis : sed magis etiam data opera institutum est opus, quum orbes universi sint septem, quorum in postremo regia est et thesauri. (5) Qui autem murus maximum conficit orbem, is Athenarum fere ambitum mœnium amplitudine æquat. Jam primi orbis propugnacula alba sunt; secundi nigra; tertii orbis purpurea; quarti cærulea, quinti sandaracina : (6) ita cunctorum orbium propugnacula pigmentis sunt obducta; duorum vero postremorum orbium alter argentata propugnacula habet, alter inaurata.

XCIX. Hæc igitur munimenta Dejoces sibi exstruxit et circa ædes suas : tum vero reliquum populum jussit circumcirca arcem habitare. (2) Constructis autem istis omnibus, ordinem primus Dejoces instituit hunc, ut nemini ad regem liceret ingredi, sed per internuncios omnia transigerentur, nec conspiceretur rex a quoquam : ad hæc, ut ridere aut exspuere coram illo, utique omnibus factu turpe haberetur. (3) Adfectabat autem gravitatem istam hoc consilio, ne cernentes eum æquales et una cum eo educati, domoque orti

οἰκίης οὐ φλαυροτέρης, οὐδὲ ἐς ἀνδραγαθίην λειπόμενοι, λυπεοίατο καὶ ἐπιβουλεύοιεν, ἀλλ' ἑτεροῖός σφι δοκέοι εἶναι μὴ ὁρέουσι.

C. Ἐπείτε δὲ ταῦτα διεκόσμησε καὶ ἐκράτυνε ἑωυτὸν τῇ τυραννίδι, ἦν τὸ δίκαιον φυλάσσων χαλεπός· καὶ τάς τε δίκας γράφοντες ἔσω παρ' ἐκεῖνον ἐσπέμπεσκον, καὶ ἐκεῖνος διακρίνων τὰς ἐσφερομένας ἐκπέμπεσκε. (2) Ταῦτα μὲν κατὰ τὰς δίκας ἐποίεε, τὰ δὲ δὴ ἄλλα ἐκεκοσμέατό οἱ· εἴ τινα πυνθάνοιτο ὑβρίζοντα, τοῦτον ὅκως μεταπέμψαιτο, κατ' ἀξίην ἑκάστου ἀδικήματος ἐδικαίευ, καί οἱ κατάσκοποί τε καὶ κατήκοοι ἔσαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώρην τῆς ἦρχε.

CI. Δηϊόκης μέν νυν τὸ Μηδικὸν ἔθνος συνέστρεψε μοῦνον, καὶ τούτου ἦρξε. Ἔστι δὲ Μήδων τοσάδε γένεα, Βοῦσαι, Παρητακηνοί, Στρούχατες, Ἀριζαντοί, Βούδιοι, Μάγοι. Γένεα μὲν δὴ Μήδων ἐστὶ τοσάδε.

CII. Δηϊόκεω δὲ παῖς γίνεται Φραόρτης, ὃς τελευτήσαντος Δηϊόκεω, βασιλεύσαντος τρία καὶ πεντήκοντα ἔτεα, παρεδέξατο τὴν ἀρχήν, παραδεξάμενος δὲ οὐκ ἀπεχρῆτο μούνων ἄρχειν τῶν Μήδων, ἀλλὰ στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς Πέρσας πρώτοισί τε τούτοισι ἐπεθήκατο καὶ πρώτους Μήδων ὑπηκόους ἐποίησε. (2) Μετὰ δὲ ἔχων δύο ταῦτα ἔθνεα, καὶ ἀμφότερα ἰσχυρά, κατεστρέφετο τὴν Ἀσίην ἀπ' ἄλλου ἐπ' ἄλλο ἰὼν ἔθνος, ἐς ὃ στρατευσάμενος ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ Ἀσσυρίων τούτους οἳ Νίνον εἶχον καὶ ἦρχον πρότερον πάντων, τότε δὲ ἔσαν μεμουνωμένοι μὲν συμμάχων ἅτε ἀπεστεώτων, ἄλλως μέντοι ἑωυτῶν εὖ ἥκοντες, ἐπὶ τούτους δὴ στρατευσάμενος ὁ Φραόρτης αὐτός τε διεφθάρη, ἄρξας δύο καὶ εἴκοσι ἔτεα, καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ὁ πολλός.

CIII. Φραόρτεω δὲ τελευτήσαντος ἐξεδέξατο Κυαξάρης ὁ Φραόρτεω τοῦ Δηϊόκεω παῖς. Οὗτος λέγεται πολλὸν ἔτι γενέσθαι ἀλκιμώτερος τῶν προγόνων, καὶ πρῶτός τε ἐλόχισε κατὰ τέλεα τοὺς ἐν τῇ Ἀσίῃ, καὶ πρῶτος διέταξε χωρὶς ἑκάστους εἶναι, τούς τε αἰχμοφόρους καὶ τοὺς τοξοφόρους καὶ τοὺς ἱππέας· πρὸ τοῦ δὲ ἀναμὶξ ἦν πάντα ὁμοίως ἀναπεφυρμένα. (2) Οὗτος ὁ τοῖσι Λυδοῖσί ἐστι μαχεσάμενος ὅτε νὺξ ἡ ἡμέρη ἐγένετό σφι μαχομένοισι, καὶ ὁ τὴν Ἅλυος ποταμοῦ ἄνω Ἀσίην πᾶσαν συστήσας ἑωυτῷ. Συλλέξας δὲ τοὺς ὑπ' ἑωυτῷ ἀρχομένους πάντας ἐστρατεύετο ἐπὶ τὴν Νίνον, τιμωρέων τε τῷ πατρὶ καὶ τὴν πόλιν ταύτην θέλων ἐξελέειν. (3) Καί οἱ, ὡς συμβαλὼν ἐνίκησε τοὺς Ἀσσυρίους, περικατημένῳ τὴν Νίνον ἐπῆλθε Σκυθέων στρατὸς μέγας, ἦγε δὲ αὐτοὺς βασιλεὺς ὁ Σκυθέων Μαδύης Προτοθύεω παῖς· οἳ ἐσέβαλον μὲν ἐς τὴν Ἀσίην Κιμμερίους ἐκβαλόντες ἐκ τῆς Εὐρώπης, τούτοισι δὲ ἐπισπόμενοι φεύγουσι οὕτω ἐς τὴν Μηδικὴν χώρην ἀπίκοντο.

CIV. Ἔστι δὲ ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν καὶ ἐς Κόλχους τριήκοντα ἡμερέων εὐζώνῳ ὁδός, ἐκ δὲ τῆς Κολχίδος οὐ πολλὸν ὑπερβῆναι

non viliori, nec virtute inferiores, dolerent eique insidiarentur; sed ut diversæ naturæ homo illis videretur, ipsum non intuentibus.

C. His ita ordinatis, quum firmasset sibi imperium, in exercenda justitia valde severum se præbuit. Litigantes caussas suas scripto consignatas ad eum per internuncios intro mittebant; quas ille judicatas remittebat. (2) Hunc morem in judicandis caussis sequebatur: et reliqua etiam omnia recte ab eo ordinata erant. Si quem intellexisset protervius agentem, hunc ad se arcessitum inflicta pro delicti modo pœna multabat: eaque caussa exploratores auscultatoresque per universam, cui imperabat, regionem habebat.

CI. Dejoces igitur solam Medicam nationem in unam contraxit, eique imperavit. Cujus nationis tot numero gentes [*id est, tribus*] sunt: Busæ, Paretaceni, Struchates, Arizanti, Budei, Magi. Hæ sunt tot Medorum gentes.

CII. Fuit autem Dejocis filius Phraortes, qui, mortuo Dejoce postquam tres et quinquaginta annos regnasset, suscepit imperium. Hic non contentus solis imperare Medis, expeditionem in Persas suscepit, hosque primos adgressus est, primosque imperio Medorum subjecit. (2) Deinde vero, quum esset horum duorum populorum dominus, validi utriusque, Asiam subegit, ab alio populo ad alium transiens. Postremo adversus Assyrios arma convertens, nempe Assyriorum illos qui Ninum tenebant, quique, quum antea omnibus imperassent, tunc sociis, quippe qui ab illis defecerant, erant nudati, cæterum felici rerum suarum statu utebantur; adversus hos postquam arma convertit Phraortes, periit et ipse, secundo et vicesimo anno quam regno erat potitus, et plurima pars copiarum ipsius.

CIII. Mortuo Phraorti successit Cyaxares, Phraortis filius, Dejocis nepos. Hic dicitur multo majoribus suis fortior fuisse: et primus in Asia centuriavit milites et per cohortes distribuit, primusque ordinavit ut seorsum in acie staret unumquodque militum genus, hastati, sagittarii, equites; quum prius omnia promiscue pariter fuissent confusa. (2) Idem hic est qui cum Lydis bellum gessit, quo tempore in ipsa pugna dies in noctem est conversus; quique totam supra Halyn fluvium Asiam sibi subjectam tenuit. Tum undique contractis copiis, quascumque sub potestate sua habebat, adversus Ninum arma convertit, patrem ulturus, et urbem hanc exscindere cupiens. (3) At, superatis prœlio Assyriis, dum Ninum circumsedit, ingruit adversus eum ingens Scytharum exercitus, duce rege Scytharum Madye, Protothyæ filio: qui in Asiam irruperant, quum Cimmerios ex Europa ejecissent; quos dum fugientes persequebantur, ita in Medicam terram pervenerunt.

CIV. Est autem a Mæotide palude ad Phasin flumen atque Colchos expedito viatori iter triginta dierum; e Colchis vero non ita longo itinere perveniri potest in Mediam,

ἐς τὴν Μηδικὴν, ἀλλ' ἓν τὸ διὰ μέσου ἔθνος αὐτῶν ἐστὶ, Σάσπειρες, τοῦτο δὲ παραμειβομένοισι εἶναι ἐν τῇ Μηδικῇ. (2) Οὐ μέντοι οἵ γε Σκύθαι ταύτῃ ἐσέβαλον ἀλλὰ τὴν κατύπερθε ὁδὸν πολλῷ μακροτέρην ἐκτραπόμενοι, ἐν δεξιῇ ἔχοντες τὸ Καυκάσιον οὖρος. Ἐνθαῦτα οἱ μὲν Μῆδοι συμβαλόντες τοῖσι Σκύθῃσι καὶ ἑσσωθέντες τῇ μάχῃ τῆς ἀρχῆς κατελύθησαν, οἱ δὲ Σκύθαι τὴν Ἀσίην πᾶσαν ἐπέσχον.

CV. Ἐνθεῦτεν δὲ ἤισαν ἐπ' Αἴγυπτον· καὶ ἐπείτε ἐγένοντο ἐν τῇ Παλαιστίνῃ Συρίῃ, Ψαμμίτιχός σφεας Αἰγύπτου βασιλεὺς ἀντιάσας δώροισί τε καὶ λιτῇσι ἀποτράπει τὸ προσωτέρω μὴ πορεύεσθαι. Οἱ δὲ ἐπείτε ἀναχωρέοντες ὀπίσω ἐγένοντο τῆς Συρίης ἐν Ἀσκάλωνι πόλι, τῶν πλεύνων Σκυθέων παρεξελθόντων ἀσινέων ὀλίγοι τινὲς αὐτῶν ὑπολειφθέντες ἐσύλησαν τῆς οὐρανίης Ἀφροδίτης τὸ ἱρόν. (2) Ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ἱρὸν, ὡς ἐγὼ πυνθανόμενος εὑρίσκω, πάντων ἀρχαιότατον ἱρῶν, ὅσα ταύτης τῆς θεοῦ· καὶ γὰρ τὸ ἐν Κύπρῳ ἱρὸν ἐνθεῦτεν ἐγένετο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι Κύπριοι, καὶ τὸ ἐν Κυθήροισι Φοίνικές εἰσι οἱ ἱδρυσάμενοι ἐκ ταύτης τῆς Συρίης ἐόντες. (3) Τοῖσι δὲ τῶν Σκυθέων συλήσασι τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Ἀσκάλωνι καὶ τοῖσι τούτων αἰεὶ ἐκγόνοισι ἐνέσκηψε ἡ θεὸς θήλεαν νοῦσον· ὥστε ἅμα λέγουσί τε οἱ Σκύθαι διὰ τοῦτό σφεας νοσέειν, καὶ ὁρᾶν παρ' ἑωυτοῖσι τοὺς ἀπικνεομένους ἐς τὴν Σκυθικὴν χώρην ὡς διακέαται, τοὺς καλεῦσι ἐναρέας οἱ Σκύθαι.

CVI. Ἐπὶ μέν νυν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ἔτεα ἦρχον τῆς Ἀσίης οἱ Σκύθαι, καὶ τὰ πάντα σφι ὑπό τε ὕβριος καὶ ὀλιγωρίης ἀνάστατα ἦν· χωρὶς μὲν γὰρ φόρον ἔπρησσον παρ' ἑκάστων τὸ ἑκάστοισι ἐπέβαλλον, χωρὶς δὲ τοῦ φόρου ἥρπαζον περιελαύνοντες τοῦτο ὅ τι ἔχοιεν ἕκαστοι. (2) Καὶ τούτων μὲν τοὺς πλεῦνας Κυαξάρης τε καὶ Μῆδοι ξεινίσαντες καὶ καταμεθύσαντες κατεφόνευσαν, καὶ οὕτω ἀνεσώσαντο τὴν ἀρχὴν Μῆδοι, καὶ ἐπεκράτεον τῶν περ καὶ πρότερον, (3) καὶ τήν τε Νίνον εἷλον (ὡς δὲ εἷλον, ἐν ἑτέροισι λόγοισι δηλώσω) καὶ τοὺς Ἀσσυρίους ὑποχειρίους ἐποιήσαντο πλὴν τῆς Βαβυλωνίης μοίρης. Μετὰ δὲ ταῦτα Κυαξάρης μὲν, βασιλεύσας τεσσεράκοντα ἔτεα σὺν τοῖσι Σκύθαι ἦρξαν, τελευτᾷ.

CVII. Ἐκδέκεται δὲ Ἀστυάγης ὁ Κυαξάρεω παῖς τὴν βασιληίην. Καί οἱ ἐγένετο θυγάτηρ τῇ οὔνομα ἔθετο Μανδάνην, τὴν ἐδόκεε Ἀστυάγης ἐν τῷ ὕπνῳ οὐρῆσαι τοσοῦτον ὥστε πλῆσαι μὲν τὴν ἑωυτοῦ πόλιν, ἐπικατακλύσαι δὲ καὶ τὴν Ἀσίην πᾶσαν. Ὑπερθέμενος δὲ τῶν μάγων τοῖσι ὀνειροπόλοισι τὸ ἐνύπνιον, ἐφοβήθη παρ' αὐτῶν αὐτὰ ἕκαστα μαθών. (2) Μετὰ δὲ τὴν Μανδάνην ταύτην ἐοῦσαν ἤδη ἀνδρὸς ὡραίην Μήδων μὲν τῶν ἑωυτοῦ ἀξίων οὐδενὶ διδοῖ γυναῖκα, δεδοικὼς τὴν ὄψιν· ὁ δὲ Πέρσῃ διδοῖ τῷ οὔνομα ἦν Καμβύσης, τὸν εὕρισκε οἰκίης μὲν ἐόντα ἀγαθῆς, τρόπου δὲ ἡσυχίου, πολλῷ ἔνερθε ἄγων αὐτὸν μέσου ἀνδρὸς Μήδου.

CVIII. Συνοικεούσης δὲ τῷ Καμβύσῃ τῆς Μανδάνης ὁ Ἀστυάγης τῷ πρώτῳ ἔτεϊ εἶδε ἄλλην ὄψιν· ἐδό-

sed unus duntaxat interjectus est populus, Saspires; quos ubi transieris, continuo Media occurrit. (2) Scythæ tamen hac non irruperunt, sed per deflexum alia via superiore et multo longiore, Caucasum montem a dextra habentes. Ibi tum Medi cum Scythis congressi, prælioque superati, Asiæ imperium amiserunt; Scythæ vero universa Asia sunt potiti.

CV. Inde Ægyptum versus intendebant viam: sed Syriam Palæstinam ingressis occurrens Ægypti rex Psammitichus, muneribus precibusque effecit, ut ulterius non progrederentur. Ubi regredientes Ascalonem venerunt, Syriæ oppidum; maxima Scytharum parte sine maleficio prætergressa, pauci ex illis, pone sequentes, Veneris Cœlestis templum despoliarunt. (2) Est autem illud, quantum sciscitans intelligo, ex omnibus hujus deæ templis vetustissimum. Nam quod in Cypro est templum, hinc prodiit, ut ipsi etiam Cyprii narrant: et, quod Cytheris est, id Phœnices condiderunt, ex hac Syria oriundi. (3) His autem Scythis, qui templum Ascalonis exspoliarunt, eorumque semper posteris, inflixit dea muliebrem morbum; ita quidem ut etiam Scythæ dicant, ob hanc caussam morbo hoc laborare illos, et apud se ab adeuntibus Scythicam terram conspici quo pacto adfecti sint, quos Enareas (*sive androgynos*) Scythæ adpellant.

CVI. Igitur per octo et viginti annos Asiæ imperium obtinuerunt Scythæ; per eorumque proterviam et contemtum omnia susque deque versa sunt. Nam, præter cædes, tributum exigebant quod a singulis imposuerant, et præter tributum obequitantes rapiebant quod quique haberent. (2) Sed horum quidem majorem numerum Cyaxares et Medi, hospitio exceptos et mero inebriatos, obtruncarunt: atque ita regnum receperunt Medi, et rerum, quarum antea domini fuerant, denuo sunt potiti. (3) Tum vero et Ninum ceperunt (quam quo pacto ceperint, in aliis historiarum libris exponam), et Assyrios, excepta Babylonica ditione, sub potestatem suam redegerunt. Post hæc Cyaxares, postquam quadraginta annos (simul numeratis his, quibus penes Scythas fuerat imperium) regnaverat, fato functus est.

CVII. Cyaxari in regnum successit filius Astyages. Huic nata erat filia, cui Mandanæ imposuerat nomen: quæ ei per somnum visa est tantum urinæ fundere, ut et urbs ejus impleretur et tota inundaretur Asia. Quod somnium quum communicasset cum illis ex Magorum numero, qui somniorum interpretationi dabant operam, conterritus est, singula quæque ab iis edoctus. (2) Tum deinde Mandanen, viro jam maturam, Medorum nulli, qui ipsius familia dignus fuisset, in matrimonium dedit, visum istud reformidans; verum Persæ cuidam junxit, cui nomen Cambyses, quem repererat quidem bona familia ortum, et tranquillo hominem ingenio, cæterum quem inferioris esse conditionis, quam mediocrem Medum, judicaverat.

CVIII. Postquam domum duxit Cambyses Mandanen, primo anno aliud vidit visum Astyages. Videbatur ei ex

κεε δέ οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων τῆς θυγατρὸς ταύτης φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν τὴν Ἀσίην πᾶσαν. (2) Ἰδὼν δὲ τοῦτο καὶ ὑπερθέμενος τοῖσι ὀνειροπόλοισι, μετεπέμψατο ἐκ τῶν Περσέων τὴν θυγατέρα ἐπίτεκα ἐοῦσαν, ἀπικομένην δὲ ἐφύλασσε βουλόμενος τὸ γεννώμενον ἐξ αὐτῆς διαφθεῖραι· ἐκ γάρ οἱ τῆς ὄψιος οἱ τῶν μάγων ὀνειροπόλοι ἐσήμαινον ὅτι μέλλοι ὁ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ γόνος βασιλεύσειν ἀντ' ἐκείνου. (3) Ταῦτα δὴ ὢν φυλασσόμενος ὁ Ἀστυάγης, ὡς ἐγένετο ὁ Κῦρος, καλέσας Ἅρπαγον ἄνδρα οἰκήϊον καὶ πιστότατόν τε Μήδων καὶ πάντων ἐπίτροπον τῶν ἑωυτοῦ, ἔλεγέ οἱ τοιάδε, « Ἅρπαγε, πρῆγμα τὸ ἄν τοι προσθέω, μηδαμὰ παραχρήσῃ, μηδὲ ἐμέ τε παραβάλῃ καὶ ἄλλους ἑλόμενος ἐξ ὑστέρης σεωυτῷ περιπέσῃς. Λάβε τὸν Μανδάνη ἔτεκε παῖδα, φέρων δὲ ἐς σεωυτοῦ ἀπόκτεινον· μετὰ δὲ θάψον τρόπῳ ὅτεῳ αὐτὸς βούλεαι· » (4) Ὁ δὲ ἀμείβεται, « ὦ βασιλεῦ, οὔτε ἄλλοτέ κω παρεῖδες ἀνδρὶ τῷδε ἄχαρι οὐδέν, φυλασσόμεθα δὲ ἐς σὲ καὶ ἐς τὸν μετέπειτεν χρόνον μηδὲν ἐξαμαρτέειν. Ἀλλ' εἴ τοι φίλον τοῦτο οὕτω γίνεσθαι, χρὴ δὴ τό γε ἐμὸν ὑπηρετέεσθαι ἐπιτηδέως. »

CIX. Τούτοισι ἀμειψάμενος ὁ Ἅρπαγος, ὥς οἱ παρεδόθη τὸ παιδίον κεκοσμημένον τὴν ἐπὶ θανάτῳ, ἤιε κλαίων ἐς τὰ οἰκία. Παρελθὼν δὲ ἔφραζε τῇ ἑωυτοῦ γυναικὶ τὸν πάντα Ἀστυάγεω ῥηθέντα λόγον. (2) Ἡ δὲ πρὸς αὐτὸν λέγει, « νῦν ὦν τί σοι ἐν νόῳ ἐστὶ ποιέειν; » Ὁ δὲ ἀμείβεται, « οὐ τῇ ἐνετέλλετο Ἀστυάγης, οὐδ' εἰ παραφρονήσει τε καὶ μανέεται κάκιον ἢ νῦν μαίνεται, οὔ οἱ ἔγωγε προσθήσομαι τῇ γνώμῃ, οὐδὲ ἐς φόνον τοιοῦτον ὑπηρετήσω. (3) Πολλῶν δὲ εἵνεκεν οὐ φονεύσω μιν, καὶ ὅτι αὐτῷ μοι συγγενής ἐστιν ὁ παῖς, καὶ ὅτι Ἀστυάγης μέν ἐστι γέρων καὶ ἄπαις ἔρσενος γόνου· εἰ δ' ἐθελήσει τούτου τελευτήσαντος ἐς τὴν θυγατέρα ταύτην ἀναβῆναι ἡ τυραννίς, τῆς νῦν τὸν υἱὸν κτείνει δι' ἐμεῦ, ἄλλο τι ἢ λείπεται τὸ ἐνθεῦτεν ἐμοὶ κινδύνων ὁ μέγιστος; Ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀσφαλέος εἵνεκεν ἐμοὶ δεῖ τοῦτον τελευτᾶν τὸν παῖδα, δεῖ μέντοι τῶν τινὰ Ἀστυάγεω αὐτοῦ φονέα γενέσθαι, καὶ μὴ τῶν ἐμῶν. »

CX. Ταῦτα εἶπε, καὶ αὐτίκα ἄγγελον ἔπεμπε ἐπὶ τῶν βουκόλων τῶν Ἀστυάγεω τὸν ἠπίστατο νομάς τε ἐπιτηδεωτάτας νέμοντα καὶ οὔρεα θηριωδέστατα, τῷ οὔνομα ἦν Μιτραδάτης. (2) Συνοίκεε δὲ ἑωυτοῦ συνδούλῃ, οὔνομα δὲ τῇ γυναικὶ ἦν, τῇ συνοίκεε, Κυνὼ κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν, κατὰ δὲ τὴν Μηδικὴν Σπακώ· τὴν γὰρ κύνα καλεῦσι σπάκα Μῆδοι. (3) Αἱ δὲ ὑπώρεαί εἰσι τῶν οὐρέων, ἔνθα τὰς νομὰς τῶν βοῶν εἶχε οὗτος δὴ ὁ βουκόλος, πρὸς βορέεω τε ἀνέμου τῶν Ἀγβατάνων καὶ πρὸς τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου· ταύτῃ μὲν γὰρ ἡ Μηδικὴ χώρη πρὸς Σασπείρων ὀρεινή ἐστι κάρτα καὶ ὑψηλή τε καὶ ἴδῃσι συνηρεφής, ἡ δὲ ἄλλη Μηδικὴ χώρη ἐστὶ πᾶσα ἄπεδος. (4) Ἐπεὶ ὦν ὁ βουκόλος σπουδῇ πολλῇ καλεύμενος ἀπίκετο, ἔλεγε ὁ Ἅρπαγος τάδε, « κελεύει σε Ἀστυάγης τὸ παιδίον τοῦτο

naturalibus hujus filiæ enasci vitis, eaque vitis universam obtinere Asiam. (2) Quo de viso sibi oblato quum retulisset ad somniorum interpretes, arcessivit ex Persis filiam partui viciuam; eamque, postquam advenit, in custodia habuit, interimere cogitans prolem ex ea nascituram : nam ex viso illo significaverant ei magi somniorum interpretes, prolem filiæ hujus, loco ipsius, regno esse politurum. (3) Hæc igitur cavens Astyages, simul atque natus erat Cyrus, vocatum ad se Harpagum, virum sibi cognatum, et Medorum fidissimum, cui res suas crederet omnes, his compellavit verbis : « Harpage, quod tibi committo negotium, id cave ne ullo pacto neglectim tractes, neve me decipias, aliisque hominibus studens, tuis ipse artibus dehinc capiaris. Cape quem Mandane peperit puerum, et domum tuam deportatum occide; dein, quoquo modo volueris, sepelito. » (4) Respondit ille « : Nec alias, o rex, vidisti in hoc homine aliquid quod ingratum tibi fuisset; cavebimus vero etiam, ne in posterum quidquam in te delinquamus. Quare si tibi gratum est hoc ita fieri, oportet nempe, quod in me est, idoneam operam præstare. »

CIX. Hoc dato responso Harpagus, quum ei traditus esset puerulus ornatus ut in mortem, abiit flens domum suam : quo ubi venit, sermonem, quem secum Astyages habuerat, uxori suæ retulit. (2) Cui illa, « Nunc ergo, inquit, quidnam facere cogitas? » Et ille : « Non quemadmodum mandavit Astyages; nec, si vel pejus, quam nunc, insanierit furiosusque fuerit, voluntati ejus obsequar, nec hujus cædis minister ero. (3) Multis autem de caussis hunc non occidam; quoniam et mihi cognatus est puer, et ætate provectus est Astyages, proleque caret mascula. Quodsi igitur post illius obitum in hanc filiam regnum transiturum est, cujus nunc puerum per me vult occidere, nonne mihi supererit ut hoc facto in summum discrimen adducar? Verumtamen meæ ipsius salutis caussa necesse est ut moriatur hic puer : oportet autem ut interfector ejus sit non aliquis meorum, sed ex ipsius Astyagis ministris »

CX. His dictis, protinus nuncium misit ad unum ex Astyagis pastoribus, quem noverat pascua habere maxime idonea et montes feris frequentissimos. Nomen huic erat Mitradates; (2) uxorem autem habebat conservam suam, cui nomen, græca lingua, erat Cyno; Medorum vero idiomate Spaco : canem enim spaca dicunt Medi. (3) Saltus autem montium, ubi boum pascua habebat hic bubulcus, ad septemtriones erant Ecbatanorum, Pontum Euxinum versus. Hoc enim in tractu, quem versus Saspires incolunt, montosa admodum est Medica terra, et alta, silvisque opaca, reliqu, vero Media plana est omnis. (4) Vocatus igitur bubulcus postquam nulla interposita mora advenit, hæc ei dixit Harpagus : « Jubet te Astyages hunc puerulum sumere, et loco

λαβόντα θεῖναι ἐς τὸ ἐρημότατον τῶν οὐρέων, ὅκως ἂν τάχιστα διαφθαρείη. Καὶ τάδε τοι ἐκέλευσε εἶπαι, ἢν μὴ ἀποκτείνῃς αὐτὸ, ἀλλά τεῳ τρόπῳ περιποιήσῃ, ὀλέθρῳ τῷ κακίστῳ σε διαχρήσεσθαι. Ἐπορᾶν δὲ ἐκκείμενον τέταγμαι ἐγώ. »

CXI. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βουκόλος καὶ ἀναλαβὼν τὸ παιδίον ἤιε τὴν αὐτὴν ὀπίσω ὁδὸν, καὶ ἀπικνέεται ἐς τὴν ἔπαυλιν. Τῷ δ' ἄρα καὶ αὐτῷ ἡ γυνὴ ἐπίτεξ ἐοῦσα πᾶσαν ἡμέρην, τότε κως κατὰ δαίμονα τίκτει οἰχομένου τοῦ βουκόλου ἐς πόλιν. (2) Ἔσαν δὲ ἐν φροντίδι ἀμφότεροι ἀλλήλων πέρι, ὁ μὲν τοῦ τόκου τῆς γυναικὸς ἀρρωδέων, ἡ δὲ γυνὴ ὅ τι οὐκ ἐωθὼς ὁ Ἅρπαγος μεταπέμψαιτο αὐτῆς τὸν ἄνδρα. Ἐπείτε δὲ ἀπονοστήσας ἐπέστη, οἷα ἐξ ἀέλπτου ἰδοῦσα ἡ γυνὴ εἴρετο προτέρη ὅ τι μιν οὕτω προθύμως Ἅρπαγος μεταπέμψαιτο. (3) Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ γύναι, εἶδόν τε ἐς πόλιν ἐλθὼν καὶ ἤκουσα τὸ μήτε ἰδέειν ὤφελον μήτε κοτὲ γενέσθαι ἐς δεσπότας τοὺς ἡμετέρους. Οἶκος μὲν πᾶς Ἁρπάγου κλαυθμῷ κατείχετο, ἐγὼ δὲ ἐκπλαγεὶς ἤια ἔσω. Ὡς δὲ τάχιστα ἐσῆλθον, ὁρέω παιδίον προκείμενον ἀσπαῖρόν τε καὶ κραυγανόμενον, κεκοσμημένον χρυσῷ τε καὶ ἐσθῆτι ποικίλῃ. (4) Ἅρπαγος δὲ ὡς εἶδέ με, ἐκέλευε τὴν ταχίστην ἀναλαβόντα τὸ παιδίον οἴχεσθαι φέροντα, καὶ θεῖναι ἔνθα θηριωδέστατον εἴη τῶν οὐρέων, φὰς Ἀστυάγεα εἶναι τὸν ταῦτα ἐπιθέμενόν μοι, πολλὰ ἀπειλήσας, εἰ μή σφεα ποιήσαιμι. Καὶ ἐγὼ ἀναλαβὼν ἔφερον, δοκέων τῶν τινὸς οἰκετέων εἶναι· οὐ γὰρ ἄν κοτε κατέδοξα ἔνθεν γε ἦν. (5) Ἐθάμβεον δὲ ὁρέων χρυσῷ τε καὶ εἵμασι κεκοσμημένον, πρὸς δὲ καὶ κλαυθμὸν κατεστεῶτα ἐμφανέα ἐν Ἁρπάγου. Καὶ πρόκατε δὴ κατ' ὁδὸν πυνθάνομαι τὸν πάντα λόγον θεράποντος, ὃς ἐμὲ προπέμπων ἔξω πόλιος ἐνεχείρισε τὸ βρέφος, ὡς ἄρα Μανδάνης τε εἴη παῖς τῆς Ἀστυάγεω θυγατρὸς καὶ Καμβύσεω τοῦ Κύρου, καί μιν Ἀστυάγης ἐντέλλεται ἀποκτεῖναι. Νῦν τε ὅδε ἐστί. »

CXII. Ἅμα δὲ ταῦτα ἔλεγε ὁ βουκόλος καὶ ἐκκαλύψας ἀπεδείκνυε. Ἡ δὲ ὡς εἶδε τὸ παιδίον μέγα τε καὶ εὐειδὲς ἐὸν, δακρύσασα καὶ λαβομένη τῶν γουνάτων τοῦ ἀνδρὸς ἐχρήιζε μηδεμιῇ τέχνῃ ἐκθεῖναί μιν. Ὁ δὲ οὐκ ἔφη οἷός τ' εἶναι ἄλλως αὐτὰ ποιέειν· ἐπιφοιτήσειν γὰρ κατασκόπους ἐξ Ἁρπάγου ἐποψομένους, ἀπολέεσθαί τε κάκιστα ἢν μή σφεα ποιήσῃ. (2) Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε ἄρα τὸν ἄνδρα, δεύτερα λέγει ἡ γυνὴ τάδε, « ἐπεὶ τοίνυν οὐ δύναμαί σε πείθειν μὴ ἐκθεῖναι, σὺ δὲ ὧδε ποίησον, εἰ δὴ πᾶσά γε ἀνάγκη ὀφθῆναι ἐκκείμενον. Τέτοκα γὰρ καὶ ἐγὼ, τέτοκα δὲ τεθνεός. (3) Τοῦτο μὲν φέρων πρόθες, τὸν δὲ τῆς Ἀστυάγεω θυγατρὸς παῖδα ὡς ἐξ ἡμέων ἐόντα τρέφωμεν. Καὶ οὕτω οὔτε σὺ ἁλώσεαι ἀδικέων τοὺς δεσπότας, οὔτε ἡμῖν κακῶς βεβουλευμένα ἔσται· ὅ τε γὰρ τεθνεὼς βασιληίης ταφῆς κυρήσει καὶ ὁ περιεὼν οὐκ ἀπολέει τὴν ψυχήν. »

CXIII. Κάρτα τε ἔδοξε τῷ βουκόλῳ πρὸς τὰ παρεόντα εὖ λέγειν ἡ γυνὴ, καὶ αὐτίκα ἐποίεε ταῦτα. Τὸν

maxime deserto montium deponere, ut quam citissime pereat. Et hoc præterea me jussit tibi dicere, nisi illum occideris, sed quocumque modo superstitem esse curaveris, pessimo exitio te ab ipso periturum. Mihi autem injunctum est, ut expositum inspiciam. »

CXI. His auditis bubulcus, accepto puerulo, rediit eadem via, et ad stabula pervenit. Forte autem fortuna accidit ut pastoris etiam hujus uxor, quum per totum diem parturiisset, tunc peperisset, quum pastor in urbem esset profectus. (2) Erant autem anxii uterque alterius caussa, ille timens partui uxoris; uxor autem, quod alioquin non solitus esset Harpagus ad se vocare ipsius maritum. Ut vero ex itinere redux adstitit pastor, tamquam ex insperato eum conspiciens mulier, prior ex illo quæsivit, quid esset quod tam propere eum ad se vocasset Harpagus. (3) Tum ille, « O mulier, inquit, urbem ingressus vidi audivique quæ numquam videre me fas erat, nec umquam cadere debebant nostros in dominos. Tota Harpagi domus fletu erat oppleta; et ego consternatus ivi intro. Ut primum intravi, vidi puerulum in medio positum, palpitantem clamitantemque, auro et variegata veste ornatum. (4) Harpagus ut me conspexit, jussit acceptum ocyus puerum asportare, in locoque feris maxime obnoxio montium deponere; Astyagem esse dicens, qui hoc mihi injungeret, multas adjiciens minas ni mandata exsequerer. Et ego sumens puerum asportavi, ratus esse alicujus e domesticis; numquam enim exputare potuissem unde esset. (5) Stupebam autem videns auro pretiosaque veste ornatum puerum, ad hæc vero planctum manifestum in Harpagi ædibus. Sed protinus in itinere totam rem cognovi ex famulo, qui me urbe egredientem comitatus est, infantemque mihi tradidit; esse scilicet puerum Mandana natum, Astyagis filia, et Cambyse, Cyri filio; Astyagemque occidi eum jubere. Et ecce hic ille est! »

CXII. Hæc dicens bubulcus, puerum detectum ostendit. Et illa, ut vidit puerum, magnum et formosum, lacrimans genuaque complectens mariti, oravit ut neutiquam illum exponeret. At ille negavit se aliter facere posse; adventuros enim ab Harpago speculatores, rem inspecturos; seque misere periturum, nisi imperata fecisset. (2) Mulier, ut viro non persuasit, iterum hæc ei verba fecit: « Quoniam ergo persuadere tibi, ne exponas puerum, non possum; at tu, si utique necesse est ut conspiciatur expositus, ita fac. Nempe et ego peperi, et quidem mortuum enixa sum. (3) Hunc tu asporta et expone; puerum vero filiæ Astyagis alamus ut a nobis progenitum: ita nec tu convinceris deliquisse adversus heros nostros, nec nobis male fuerit consultum. Defunctus enim regiam consequetur sepulturam; et, qui superstes est, vitam non amittet. »

CXIII. Optime ad rem præsentem dicere mulier visa est pastori, et statim rem est executus. Quem puerum

μὲν ἔφερε θανατώσων παῖδα, τοῦτον μὲν παραδιδοῖ τῇ ἑωυτοῦ γυναικὶ, τὸν δὲ ἑωυτοῦ ἐόντα νεκρὸν λαβὼν ἔθηκε ἐς τὸ ἄγγος ἐν τῷ ἔφερε τὸν ἕτερον· κοσμήσας δὲ τῷ κόσμῳ παντὶ τοῦ ἑτέρου παιδὸς, φέρων ἐς τὸ ἐρημότατον τῶν οὐρέων τιθεῖ. (2) Ὡς δὲ τρίτη ἡμέρη τῷ παιδίῳ ἐκκειμένῳ ἐγένετο, ἤιε ἐς πόλιν ὁ βουκόλος, τῶν τινὰ προβοσκῶν φύλακον αὐτοῦ καταλιπὼν, ἐλθὼν δὲ ἐς τοῦ Ἁρπάγου ἀποδεικνύναι ἔφη ἑτοῖμος εἶναι τοῦ παιδίου τὸν νέκυν. (3) Πέμψας δὲ ὁ Ἅρπαγος τῶν ἑωυτοῦ δορυφόρων τοὺς πιστοτάτους, εἶδέ τε διὰ τούτων καὶ ἔθαψε τοῦ βουκόλου τὸ παιδίον. Καὶ τὸ μὲν ἐτέθαπτο, τὸν δὲ ὕστερον τούτων Κῦρον οὐνομασθέντα παραλαβοῦσα ἔτρεφε ἡ γυνὴ τοῦ βουκόλου, οὔνομα ἄλλο κού τι καὶ οὐ Κῦρον θεμένη.

CXIV. Καὶ ὅτε δὴ ἦν δεκαέτης ὁ παῖς, πρῆγμα ἐς αὐτὸν τοιόνδε γενόμενον ἐξέφηνέ μιν. Ἔπαιζε ἐν τῇ κώμῃ ταύτῃ ἐν τῇ ἔσαν καὶ αἱ βουκολίαι αὗται, ἔπαιζε δὲ μετ' ἄλλων ἡλίκων ἐν ὁδῷ. (2) Καὶ οἱ παῖδες παίζοντες εἵλοντο ἑωυτῶν βασιλέα εἶναι τοῦτον δὴ τὸν τοῦ βουκόλου ἐπίκλησιν παῖδα. Ὁ δὲ αὐτῶν διέταξε τοὺς μὲν οἰκίας οἰκοδομέειν, τοὺς δὲ δορυφόρους εἶναι, τὸν δέ κού τινα αὐτῶν ὀφθαλμὸν βασιλέος εἶναι, τῷ δέ τινι τὰς ἀγγελίας ἐσφέρειν ἐδίδου γέρας, ὡς ἑκάστῳ ἔργον προστάσσων. (3) Εἷς δὴ τούτων τῶν παίδων συμπαίζων, ἐὼν Ἀρτεμβάρεω παῖς ἀνδρὸς δοκίμου ἐν Μήδοισι, οὐ γὰρ δὴ ἐποίησε τὸ προσταχθὲν ἐκ τοῦ Κύρου, ἐκέλευε αὐτὸν τοὺς ἄλλους παῖδας διαλαβέειν, πειθομένων δὲ τῶν παίδων ὁ Κῦρος τὸν παῖδα τρηχέως κάρτα περιέσπε μαστιγέων. (4) Ὁ δὲ ἐπείτε μετείθη τάχιστα, ὥς γε δὴ ἀνάξια ἑωυτοῦ παθὼν, μᾶλλόν τι περιημέκτεε, κατελθὼν δὲ ἐς πόλιν πρὸς τὸν πατέρα ἀποικτίζετο τῶν ὑπὸ Κύρου ἤντησε, λέγων δὲ οὐ Κύρου (οὐ γάρ κω ἦν τοῦτο τὸ οὔνομα) ἀλλὰ πρὸς τοῦ βουκόλου τοῦ Ἀστυάγεω παιδός. (5) Ὁ δὲ Ἀρτεμβάρης ὀργῇ, ὡς εἶχε, ἐλθὼν παρὰ τὸν Ἀστυάγεα, καὶ ἅμα ἀγόμενος τὸν παῖδα, ἀνάρσια πρήγματα ἔφη πεπονθέναι, λέγων, « ὦ βασιλεῦ, ὑπὸ τοῦ σοῦ δούλου, βουκόλου δὲ παιδὸς ὧδε περιυβρίσμεθα, » δεικνὺς τοῦ παιδὸς τοὺς ὤμους.

CXV. Ἀκούσας δὲ καὶ ἰδὼν ὁ Ἀστυάγης, ἐθέλων τιμωρῆσαι τῷ παιδὶ τιμῆς τῆς Ἀρτεμβάρεω εἵνεκεν, μετεπέμπετο τόν τε βουκόλον καὶ τὸν παῖδα. Ἐπείτε δὲ παρῆσαν ἀμφότεροι, βλέψας πρὸς τὸν Κῦρον ὁ Ἀστυάγης ἔφη, « σὺ δὴ ἐὼν τοῦδε τοιούτου ἐόντος παῖς ἐτόλμησας τὸν τοῦδε παῖδα ἐόντος πρώτου παρ' ἐμοὶ ἀεικίῃ τοιῇδε περισπεῖν; » (2) Ὁ δὲ ἀμείβετο ὧδε, « ὦ δέσποτα, ἐγὼ ταῦτα τοῦτον ἐποίησα σὺν δίκῃ. Οἱ γάρ με ἐκ τῆς κώμης παῖδες, τῶν καὶ ὅδε ἦν, παίζοντες σφέων αὐτῶν ἐστήσαντο βασιλέα· ἐδόκεον γάρ σφι εἶναι ἐς τοῦτο ἐπιτηδεώτατος. (3) Οἱ μέν νυν ἄλλοι παῖδες τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον, οὗτος δὲ ἀνηκούστεέ τε καὶ λόγον εἶχε οὐδένα, ἐς ὃ ἔλαβε τὴν δίκην. Εἰ ὦν δὴ τοῦδε εἵνεκεν ἄξιός τευ κακοῦ εἰμὶ, ὅδε τοι πάρειμι. »

CXVI. Ταῦτα λέγοντος τοῦ παιδὸς τὸν Ἀστυάγεα

morti traditurus attulerat, eum tradidit uxori: suum vero, qui mortuus erat, in vas illud, in quo alterum attulerat, imposuit; et omni cultu alterius pueri ornatum, in desertissimam regionem montium deportatum exposuit. (2) Postquam in tertium diem expositus infans fuit, in urbem proficiscitur pastor, subbubulcorum aliquo custode illius relicto; et ad Harpagum ingressus, paratum se esse, ait, cadaver pueruli ostendere. (3) Harpagus, missis satellitum suorum fidissimis, per hos inspexit, sepelivitque pastoris puerum. Quo sepulto, illum qui postmodum Cyrus adpellatus est sumsit enutrivitque pastoris uxor, aliud ei nomen, non Cyri, imponens.

CXIV. Is quum decem annorum esset puer, res quædam accidit hujusmodi, quæ eum cognitum fecit. Ludebat in eo vico, in quo erant boum greges quos diximus, ludebat autem in via publica: (2) et pueri cum eo colludentes regem suum elegerant hunc quem pastoris filium vulgo nominabant. Ille igitur horum aliis partes distribuebat ædificandi domos, aliis ut essent satellites, uni etiam eorum ut esset regis oculus, alii munus dedit intro ferendi nuncios; atque ita singulis proprias adsignaverat partes. (3) Quum autem unus horum puerorum colludens cum reliquis, qui erat Artembarei filius, nobilis inter Medos viri, mandatis Cyri non paruisset; jussit Cyrus ceteros pueros medium illum comprehendere. Qui quum ei morem gessissent, aspere admodum Cyrus tractavit puerum. (4) Ille vero, simul atque dimissus est, gravissime offensus, ut qui indigna sese passus esset, in urbem abiit; et apud patrem de his, quæ ei a Cyro accidissent, acriter est conquestus; non a Cyro dicens) nec enim jam tum erat ei hoc nomen), sed a filio bubulci Astyagis. (5) Et Artembares ira excandescens regem e vestigio adiit, filium secum ducens, et indigna se passum esse aiebat, dicens: « O rex, a tuo servo, qui bubulci est filius, in hunc modum (hic humeros filii ostendebat) contumelia sumus adfecti. »

CXV. Hæc audiens conspiciensque Astyages, quum vellet honoris Artembaris gratia ulcisci filium, arcessivit bubulcum et puerum. Qui ubi adfuerunt ambo, Cyrum intuitus Astyages ait: « Tu vero, quum sis hujus talis hominis gnatus, ausus es filium hujus viri, qui apud me principe loco est, ita contumeliose tractare! » (2) Cui Cyrus ita respondit: « At equidem, o domine, cum eo sic egi jure meritoque. Nam colludentes ex vico nostro pueri, quorum in numero hic fuit, regem me constituerant: visus enim illis eram ad hoc maxime idoneus. (3) Igitur reliqui pueri imperata faciebant; at hic dicto non erat audiens, et mandata nihili faciebat, donec tandem pœna ei est inflicta. Quod si ergo hujus rei caussa malum aliquod commerui, en tibi præsto sum! »

CXVI. Hæc dum puer loquebatur, subiit Astyagem ut il-

ἐσήιε ἀνάγνωσις αὐτοῦ, καί οἱ ὅ τε χαρακτὴρ τοῦ προσώπου προσφέρεσθαι ἐδόκεε ἐς ἑωυτὸν καὶ ἡ ὑπόκρισις ἐλευθεριωτέρη εἶναι, ὅ τε χρόνος τῆς ἐκθέσιος τῇ ἡλικίῃ τοῦ παιδὸς ἐδόκεε συμβαίνειν. (2) Ἐκπλαγεὶς δὲ τούτοισι ἐπὶ χρόνον ἄφθογγος ἦν. Μόγις δὲ δή κοτε ἀνενειχθεὶς εἶπε, θέλων ἐκπέμψαι τὸν Ἀρτεμβάρεα, ἵνα τὸν βουκόλον μοῦνον λαβὼν βασανίσῃ, « Ἀρτέμβαρες, ἐγὼ ταῦτα ποιήσω ὥστε σὲ καὶ τὸν παῖδα τὸν σὸν μηδὲν ἐπιμέμφεσθαι. » (3) Τὸν μὲν δὴ Ἀρτεμβάρεα πέμπει, τὸν δὲ Κῦρον ἦγον ἔσω οἱ θεράποντες κελεύσαντος τοῦ Ἀστυάγεω. Ἐπεὶ δὲ ὑπελέλειπτο ὁ βουκόλος μοῦνος μουνόθεν, τάδε αὐτὸν εἴρετο ὁ Ἀστυάγης, κόθεν λάβοι τὸν παῖδα καὶ τίς εἴη ὁ παραδούς. (4) Ὁ δὲ ἐξ ἑωυτοῦ τε ἔφη γεγονέναι καὶ τὴν τεκοῦσαν αὐτὸν ἔτι εἶναι παρ' ἑωυτῷ. Ἀστυάγης δέ μιν οὐκ εὖ βουλεύεσθαι ἔφη ἐπιθυμέοντα ἐς ἀνάγκας μεγάλας ἀπικνέεσθαι. Ἅμα τε λέγων ταῦτα ἐσήμαινε τοῖσι δορυφόροισι λαμβάνειν αὐτόν. (5) Ὁ δὲ ἀγόμενος ἐς τὰς ἀνάγκας οὕτω δὴ ἔφαινε τὸν ἐόντα λόγον. Ἀρχόμενος δὴ ἀπ' ἀρχῆς διεξήιε τῇ ἀληθείῃ χρεώμενος, καὶ κατέβαινε ἐς λιτάς τε καὶ συγγνώμην ἑωυτῷ κελεύων ἔχειν αὐτόν.

CXVII. Ἀστυάγης δὲ τοῦ μὲν βουκόλου τὴν ἀλήθειαν ἐκφήναντος λόγον ἤδη καὶ ἐλάσσω ἐποιέετο, Ἁρπάγῳ δὲ καὶ μεγάλως μεμφόμενος καλέειν αὐτὸν τοὺς δορυφόρους ἐκέλευε. Ὡς δέ οἱ παρῆν ὁ Ἅρπαγος, εἴρετό μιν ὁ Ἀστυάγης, « Ἅρπαγε, τέῳ δὴ μόρῳ τὸν παῖδα κατεχρήσαο τόν τοι παρέδωκα ἐκ θυγατρὸς γεγονότα τῆς ἐμῆς; » (2) Ὁ δὲ Ἅρπαγος ὡς εἶδε τὸν βουκόλον ἔνδον ἐόντα, οὐ τράπεται ἐπὶ ψευδέα ὁδὸν, ἵνα μὴ ἐλεγχόμενος ἁλίσκηται, ἀλλὰ λέγει τάδε, « ὦ βασιλεῦ, ἐπείτε παρέλαβον τὸ παιδίον, ἐβούλευον σκοπέων ὅκως σοί τε ποιήσω κατὰ νόον, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ γινόμενος ἀναμάρτητος μήτε θυγατρὶ τῇ σῇ μήτε αὐτῷ σοὶ εἴην αὐθέντης. (3) Ποιέω δὴ ὧδε. Καλέσας τὸν βουκόλον τόνδε παραδίδωμι τὸ παιδίον, φὰς σέ τε εἶναι τὸν κελεύοντα ἀποκτεῖναι αὐτό. Καὶ λέγων τοῦτό γε οὐκ ἐψευδόμην· σὺ γὰρ ἐνετέλλεο οὕτω. (4) Παραδίδωμι μέντοι τῷδε κατὰ τάδε, ἐντειλάμενος θεῖναί μιν ἐς ἐρῆμον οὖρος καὶ παραμένοντα φυλάσσειν ἄχρι οὗ τελευτήσῃ, ἀπειλήσας παντοῖα τῷδε, ἢν μὴ τάδε ἐπιτελέα ποιήσῃ. (5) Ἐπείτε δὲ ποιήσαντος τούτου τὰ κελευόμενα ἐτελεύτησε τὸ παιδίον, πέμψας τῶν εὐνούχων τοὺς πιστοτάτους καὶ εἶδον δι' ἐκείνων καὶ ἔθαψά μιν. Οὕτω ἔσχε, ὦ βασιλεῦ, περὶ τοῦ πρήγματος τούτου, καὶ τοιούτῳ μόρῳ ἐχρήσατο ὁ παῖς. » Ἅρπαγος μὲν δὴ τὸν ἰθὺν ἔφαινε λόγον.

CXVIII. Ἀστυάγης δὲ κρύπτων τόν οἱ ἐνεῖχε χόλον διὰ τὸ γεγονὸς, πρῶτα μὲν, κατά περ ἤκουσε αὐτὸς πρὸς τοῦ βουκόλου τὸ πρῆγμα, πάλιν ἀπηγέετο τῷ Ἁρπάγῳ, μετὰ δὲ, ὥς οἱ ἐπαλιλλόγητο, κατέβαινε λέγων ὡς περίεστί τε ὁ παῖς καὶ τὸ γεγονὸς ἔχει καλῶς· « τῷ τε γὰρ πεποιημένῳ » ἔφη λέγων « ἐς τὸν παῖδα τοῦτον ἔκαμνον μεγάλως, καὶ θυγατρὶ τῇ ἐμῇ διαβεβλημένος οὐκ ἐν ἐλαφρῷ ἐποιεύμην. (2) Ὡς ὦν τῆς

lum agnosceret; quum et faciei species convenire cum sua videretur, et responsum esse liberalius, et tempus expositionis cum ætate pueri videretur congruere. (2) Quibus rebus perculsus, aliquantum temporis continuit vocem. Ægre tandem se recipiens, volensque Artembarem dimittere, quo pastorem solum secum relictum posset percunctari: « Artembares, inquit, hæc equidem ita confecturus sum, ut nec tu nec filius tuus habeatis de quo conqueramini. » (3) Dimisso Artembare, Cyrum in interiora ædium introducunt famuli jussu Astyagis. Jamque solum relictum pastorem interrogavit Astyages, puerum hunc unde acceperit, et quis esset qui eum illi tradidisset: (4) et ille ex se progenitum, ait, matremque pueri adhuc domi suæ vivere. Astyages vero, non bene illum sibi consulere, inquit, qui velit tormentis ad confitendum adigi: dumque hæc loquitur, signum dat satellitibus ut corripiant hominem. (5) Tum ille, tormentis expromtis, ita demum rem, ut erat, declaravit: nempe a principio orsus, omnia persecutus est, nihil a veritate deflectens; denique ad preces descendit, et, ut veniam sibi rex daret, oravit.

CXVII. Astyages, postquam verum pastor erat confessus, jam minorem rationem culpæ ejus habuit; sed Harpago vehementer indignatus, jussit satellites eum vocare. Qui ubi adfuit, quæsivit ex eo Astyages: Harpage, quonam genere mortis interfecisti puerum, quem tibi tradidi ex filia mea natum? (2) Harpagus, quum pastorem videret intus esse, non ad mendacia se convertit, ne veritate convictus caperetur; sed in hunc modum locutus est: « O rex, postquam puerum accepi, deliberavi mecum, anquirens quo pacto et tibi ex voluntate tua facerem, et, dum apud te culpa vacarem, nec filiæ tuæ, nec ipsi tibi, essem mea manu carnifex. (3) Igitur ita statui agendum. Pastori huic, ad me vocato, tradidi puerum, dicens te esse qui illum occidi juberes: atque hoc dicens, non sum mentitus; tu enim ita jusseras. (4) Tradidi autem ei hoc modo, ut mandaverim, exponeret illum in deserto monte, et maneret observaretque donec vitam finiisset; multa huic comminatus nisi hæc effecta dedisset. (5) Postquam hic imperata fecit, obiitque puer, tum eunuchorum fidelissimos misi, per eosque inspexi mortuum, et sepelivi. Tali modo, rex, gesta est hæc res, talique fato functus est puer. » Sic igitur Harpagus ex vero rem exposuit.

CXVIII. Astyages autem, tegens iram quam adversus eum ob id factum animo conceptam habebat, primum ei rursus narravit rem prouti ex bubulco ipse audiverat; tum, postquam ei hoc repetierat, ad extremum dixit, superesse puerum, et, quæ facta sint, bene habere. « Etenim (sic perrexit dicere) admissum in hunc puerum facinus et graviter ipse dolebam, et, quod in filiæ meæ offensionem incurrissem, haud leviter ferebam. (2) Nunc ergo feliciter

τύχης εὖ μετεστεώσης, τοῦτο μὲν τὸν σεωυτοῦ παῖδα ἀπόπεμψον παρὰ τὸν παῖδα τὸν νεήλυδα, τοῦτο δέ (σῶστρα γὰρ τοῦ παιδὸς μέλλω θύειν, τοῖσι θεῶν τιμὴ αὕτη προσκέεται) πάρισθί μοι ἐπὶ δεῖπνον. »

CXIX. Ἅρπαγος μὲν ὡς ἤκουσε ταῦτα, προσκυνήσας καὶ μεγάλα ποιησάμενος ὅτι τε ἡ ἁμαρτάς οἱ ἐς δέον ἐγεγόνεε καὶ ὅτι ἐπὶ τύχῃσι χρηστῇσι ἐπὶ δεῖπνον ἐκέκλητο, ἤϊε ἐς τὰ οἰκία. Ἐσελθὼν δὲ τὴν ταχίστην, ἦν γάρ οἱ παῖς εἷς μοῦνος, ἔτεα τρία καὶ δέκα κου μάλιστα γεγονὼς, τοῦτον ἐκπέμπει, ἰέναι τε κελεύων ἐς Ἀστυάγεω καὶ ποιέειν ὅ τι ἂν ἐκεῖνος κελεύῃ. Αὐτὸς δὲ περιχαρὴς ἐὼν φράζει τῇ γυναικὶ τὰ συγκυρήσαντα. (2) Ἀστυάγης δὲ, ὥς οἱ ἀπίκετο ὁ Ἁρπάγου παῖς, σφάξας αὐτὸν καὶ κατὰ μέλεα διελὼν τὰ μὲν ὤπτησε, τὰ δὲ ἥψησε τῶν κρεῶν, εὔτυκτα δὲ ποιησάμενος εἶχε ἑτοῖμα. (3) Ἐπείτε δὲ τῆς ὥρης γινομένης τοῦ δείπνου παρῆσαν οἵ τε ἄλλοι δαιτυμόνες καὶ ὁ Ἅρπαγος, τοῖσι μὲν ἄλλοισι καὶ αὐτῷ Ἀστυάγεϊ παρετιθέατο τράπεζαι ἐπίπλεαι μηλείων κρεῶν, Ἁρπάγῳ δὲ τοῦ παιδὸς τοῦ ἑωυτοῦ, πλὴν κεφαλῆς τε καὶ ἄκρων χειρῶν τε καὶ ποδῶν, τἄλλα πάντα· ταῦτα δὲ χωρὶς ἐκέετο ἐπὶ κανέῳ κατακεκαλυμμένα. (4) Ὡς δὲ τῷ Ἁρπάγῳ ἐδόκεε ἅλις ἔχειν τῆς βορῆς, Ἀστυάγης εἴρετό μιν εἰ ἡσθείη τι τῇ θοίνῃ. Φαμένου δὲ Ἁρπάγου καὶ κάρτα ἡσθῆναι, παρέφερον, τοῖσι προσεκέετο, τὴν κεφαλὴν τοῦ παιδὸς κατακεκαλυμμένην καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, Ἅρπαγον δὲ ἐκέλευον προσστάντες ἀποκαλύπτειν τε καὶ λαβέειν τὸ βούλεται αὐτῶν. (5) Πειθόμενος δὲ ὁ Ἅρπαγος καὶ ἀποκαλύπτων ὁρᾷ τοῦ παιδὸς τὰ λείμματα. Ἰδὼν δὲ οὔτε ἐξεπλάγη, ἐντός τε ἑωυτοῦ γίνεται. (6) Εἴρετο δὲ αὐτὸν ὁ Ἀστυάγης εἰ γινώσκοι ὅτευ θηρίου κρέα βεβρώκοι. Ὁ δὲ καὶ γινώσκειν ἔφη, καὶ ἀρεστὸν εἶναι πᾶν τὸ ἂν βασιλεὺς ἔρδῃ. Τούτοισι δὲ ἀμειψάμενος, καὶ ἀναλαβὼν τὰ λοιπὰ τῶν κρεῶν; ἤϊε ἐς τὰ οἰκία. Ἐνθεῦτεν δὲ ἔμελλε, ὡς ἐγὼ δοκέω, ἁλίσας θάψειν τὰ πάντα.

CXX. Ἁρπάγῳ μὲν Ἀστυάγης δίκην ταύτην ἐπέθηκε, Κύρου δὲ πέρι βουλεύων ἐκάλεε τοὺς αὐτοὺς τῶν μάγων οἳ τὸ ἐνύπνιόν οἱ ταύτῃ ἔκριναν. Ἀπικομένους δὲ εἴρετο ὁ Ἀστυάγης τῇ ἔκρινάν οἱ τὴν ὄψιν. Οἱ δὲ κατὰ ταὐτὰ εἶπαν, λέγοντες ὡς βασιλεῦσαι χρῆν τὸν παῖδα, εἰ ἐπέζησε καὶ μὴ ἀπέθανε πρότερον. (2) Ὁ δὲ ἀμείβεται αὐτοὺς τοισίδε, « ἔστι τε ὁ παῖς καὶ περίεστι, καί μιν ἐπ' ἀγροῦ διαιτώμενον οἱ ἐκ τῆς κώμης παῖδες ἐστήσαντο βασιλέα. Ὁ δὲ πάντα, ὅσα περ οἱ ἀληθεῖ λόγῳ βασιλέες, ἐτελέωσε ποιήσας· καὶ γὰρ δορυφόρους καὶ θυρωροὺς καὶ ἀγγελιηφόρους καὶ τὰ λοιπὰ πάντα διατάξας ἦρχε. Καὶ νῦν ἐς τί ὑμῖν ταῦτα φαίνεται φέρειν; » (3) Εἶπαν οἱ μάγοι, « εἰ μὲν περίεστί τε καὶ ἐβασίλευσε ὁ παῖς μὴ ἐκ προνοίης τινὸς, θάρσεέ τε τούτου εἵνεκεν καὶ θυμὸν ἔχε ἀγαθόν· οὐ γὰρ ἔτι τὸ δεύτερον ἄρξει. Παρὰ σμικρὰ γὰρ καὶ τῶν λογίων ἡμῖν ἔνια κεχώρηκε, καὶ τά γε τῶν ὀνειράτων ἐχόμενα τελέως ἐς ἀσθενὲς ἔρχεται. » (4) Ἀμείβεται Ἀστυάγης

conversa fortuna, tu tuum filium mitte ad hunc puerum recens advenam, et ipse quoque mihi ad cœnam adesto; nam pro servato puero sacra diis, ad quos hic honos pertinet, sum facturus. »

CXIX. His auditis Harpagus adoravit regem, et admodum gratulatus sibi, quod et delictum commode ipsi cessisset, et quod felicibus auspiciis ad cœnam esset vocatus, domum rediit. Quam ubi ingressus est, protinus filium, quem habuit unicum, tredecim fere annos natum, emittit, adire jubens Astyagis ædes, et facere quidquid ille jussisset. Ipse vero supra modum gavisus, narravit uxori quæ evenissent. (2) At Astyages, ut ad eum venit Harpagi filius, jugulavit eum, et membratim concidens corpus, partim assavit carnes, partim elixavit; easque postquam recte paratæ fuerunt, in promtu habuit. (3) Tum, ubi cœnæ adfuit hora, quum convenissent et reliqui convivæ et Harpagus, aliis convivis et ipsi Astyagi adponebantur mensæ carnibus agninis refertæ; Harpago vero partes omnes corporis filii ipsius, excepto capite et extremis manibus pedibusque: hæc enim seorsum in canistro reposita erant contecta. (4) Postquam satis pastus illo cibo sibi visus erat Harpagus, quæsivit ex eo Astyages, numquid delectatus esset epulo: qui ubi respondit, valde quidem se eo esse delectatum, attulerunt, quibus id mandatum erat, caput pueri obtectum et manus pedesque; et adstantes jusserunt Harpagum detegere, sumereque ex eis quidquid libuisset. (5) Harpagus obtemperans, ubi detexit, conspicit filii sui reliquias: quo quidem spectaculo non consternatus est, sed sui compos mansit. (6) Quæsivit autem ex eo Astyages, cognosceretne cujus feræ carnes comedisset? Cui ille, et noscere se, respondit, et placere sibi quidquid rex faceret. Hoc dato responso, sumtis secum reliquis carnibus, domum abiit. Inde collectas, ut puto, reliquias cunctas erat humaturus.

CXX. Hac ultione de Harpago capta, de Cyro deliberans Astyages eosdem vocavit magos, qui ei insomnium in istam partem interpretati erant. Qui ubi convenerunt, quæsivit ex iis, quam in partem interpretati essent insomnium. Illi vero eodem modo responderunt; dicentes, in fatis fuisse ut regnaret puer, si in vita mansisset, nec ante tempus decessisset. (2) Excepit Astyages: « Atqui vivit puer, et superest: et ruri agentem pueri ejusdem pagi regem elegerunt: atque ille, quæcumque faciunt vere nominati reges, cumulate fecit; nam et satellites, et janitores, et internuncios, et qui reliquis præessent muneribus, habuit constitutos. Et nunc, quorsum vobis hæc valere videntur? » (3) Responderunt magi: « Si superest puer, et regnavit non præmeditato, confide hactenus, et bono esto animo; non enim iterum regnabit. Nam in exiguum quiddam etiam oraculorum nonnulla nobis exierunt; et quæ de genere sunt insomniorum, ea quidem in admodum exile quidpiam subinde desinunt. » (4) Ad hæc Astyages, « Et

τοιάδε, «καὶ αὐτός, ὦ μάγοι, ταύτῃ πλεῖστος γνώμην εἰμί, βασιλέος οὐνομασθέντος τοῦ παιδὸς ἐξήκειν τε τὸν ὄνειρον καί μοι τὸν παῖδα τοῦτον εἶναι δεινὸν οὐδὲν ἔτι. Ὅμως μέν γέ τοι συμβουλεύσατέ μοι, εὖ περισκεψάμενοι, τὰ μέλλει ἀσφαλέστατα εἶναι οἴκῳ τε τῷ ἐμῷ καὶ ὑμῖν.» (5) Εἶπαν πρὸς ταῦτα οἱ μάγοι, «ὦ βασιλεῦ, καὶ αὐτοῖσι ἡμῖν περὶ πολλοῦ ἐστι κατορθοῦσθαι ἀρχὴν τὴν σήν. Ἐκείνως μὲν γὰρ ἀλλοτριοῦται ἐς τὸν παῖδα τοῦτον περιιοῦσα ἐόντα Πέρσην, καὶ ἡμεῖς ἐόντες Μῆδοι δουλούμεθά τε καὶ λόγου οὐδενὸς γινόμεθα πρὸς Περσέων, ἐόντες ξεῖνοι· σέο δ' ἐνεστεῶτος βασιλέος, ἐόντος πολιήτεω, καὶ ἄρχομεν τὸ μέρος καὶ τιμὰς πρὸς σέο μεγάλας ἔχομεν. (6) Οὕτω ὦν πάντως ἡμῖν σέο τε καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς προοπτέον ἐστί. Καὶ νῦν εἰ φοβερόν τι ὡρέομεν, πᾶν ἂν σοι προεφράζομεν· νῦν δὲ ἀποσκήψαντος τοῦ ἐνυπνίου ἐς φλαῦρον αὐτοί τε θαρσέομεν καὶ σοὶ ἕτερα τοιαῦτα παρακελευόμεθα. Τὸν δὲ παῖδα τοῦτον ἐξ ὀφθαλμῶν ἀπόπεμψαι ἐς Πέρσας τε καὶ τοὺς γειναμένους.»

CXXI. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἀστυάγης ἐχάρη τε καὶ καλέσας τὸν Κῦρον ἔλεγέ οἱ τάδε, «ὦ παῖ, σὲ γὰρ ἐγὼ δι' ὄψιν ὀνείρου οὐ τελέην ἠδίκεον, τῇ σεωυτοῦ δὲ μοίρῃ περίεις· νῦν ὦν ἴθι χαίρων ἐς Πέρσας, πομποὺς δ' ἐγὼ ἅμα πέμψω. Ἐλθὼν δὲ ἐκεῖ πατέρα τε καὶ μητέρα εὑρήσεις οὐ κατὰ Μιτραδάτεά τε τὸν βουκόλον καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.»

CXXII. Ταῦτα εἴπας ὁ Ἀστυάγης ἀποπέμπει τὸν Κῦρον· νοστήσαντα δέ μιν ἐς τοῦ Καμβύσεω τὰ οἰκία ἐδέξαντο οἱ γειναμένοι, καὶ δεξάμενοι ὡς ἐπύθοντο, μεγάλως ἠσπάζοντο οἷα δὴ ἐπιστάμενοι αὐτίκα τότε τελευτῆσαι, ἱστόρεόν τε ὅτεῳ τρόπῳ περιγένοιτο. (2) Ὁ δέ σφι ἔλεγε, φὰς πρὸ τοῦ μὲν οὐκ εἰδέναι, ἀλλ' ἡμαρτηκέναι πλεῖστον, κατ' ὁδὸν δὲ πυθέσθαι πᾶσαν τὴν ἑωυτοῦ πάθην· ἐπίστασθαι μὲν γὰρ ὡς βουκόλου τοῦ Ἀστυάγεω εἴη παῖς, ἀπὸ δὲ τῆς ἐκεῖθεν ὁδοῦ τὸν πάντα λόγον τῶν πομπῶν πυθέσθαι. (3) Τραφῆναι δὲ ἔλεγε ὑπὸ τῆς τοῦ βουκόλου γυναικός, ἤϊέ τε ταύτην αἰνέων διὰ παντός, ἦν τέ οἱ ἐν τῷ λόγῳ τὰ πάντα ἡ Κυνώ. Οἱ δὲ τοκέες παραλαβόντες τὸ οὔνομα τοῦτο, ἵνα θειοτέρως δοκέῃ τοῖσι Πέρσῃσι περιεῖναί σφι ὁ παῖς, κατέβαλον φάτιν ὡς ἐκκείμενον Κῦρον κύων ἐξέθρεψε. Ἐνθεῦτεν μὲν ἡ φάτις αὕτη κεχώρηκε.

CXXIII. Κύρῳ δὲ ἀνδρευμένῳ καὶ ἐόντι τῶν ἡλίκων ἀνδρηϊοτάτῳ καὶ προσφιλεστάτῳ προσεκέετο ὁ Ἅρπαγος δῶρα πέμπων, τίσασθαι Ἀστυάγεα ἐπιθυμέων· ἀπ' ἑωυτοῦ γὰρ ἐόντος ἰδιώτεω οὐκ ἐνώρα τιμωρίην ἐσομένην ἐς Ἀστυάγεα, Κῦρον δὲ ὁρέων ἐπιτρεφόμενον ἐποιέετο σύμμαχον, τὰς πάθας τὰς Κύρου τῇσι ἑωυτοῦ ὁμοιεύμενος. (2) Πρὸ δ' ἔτι τούτου τάδε οἱ κατέργαστο· ἐόντος τοῦ Ἀστυάγεω πικροῦ ἐς τοὺς Μήδους, συμμίσγων ἑνὶ ἑκάστῳ ὁ Ἅρπαγος τῶν πρώτων Μήδων ἀνέπειθε ὡς χρὴ Κῦρον προστησαμένους Ἀστυάγεα παῦσαι τῆς βασιληίης. (3) Κατεργασμένου δέ οἱ τούτου καὶ ἐόντος ἑτοίμου, οὕτω δὴ τῷ Κύρῳ διαιτωμένῳ

ipse ego, inquit, o magi, in hac maxime sum sententia, quod rex nominatus fuit puer, in eo exitum habere insomnium, nec eum porro esse mihi ullo modo timendum. Verum tamen, probe omnia circumspicientes, consulite mihi, quid futurum sit tutissimum et domui meæ et vobis.» (5) Tum magi, «Nostra etiam, inquiunt, plurimi interest, ut firmum stet tuum regnum. Nam isto modo alienatur illud, si in hunc puerum transit, qui est Persa; et hos, Medi quum simus, servituri sumus, et nulla in existimatione erimus apud Persas, utpote extranei : te vero manente rege, qui popularis es noster, et regnamus ex nostra parte, et magnos a te honores obtinemus. (6) Ita igitur omnino et tibi et regno tuo debemus prospicere. Et nunc, si quid quod timendum esset cerneremus, cuncta tibi prædicturi eramus : at, quum jam in rem exilem exierit insomnium, et nos confidimus, et te ut idem facias hortamur. Hunc vero puerum e conspectu dimitte in Persas et ad suos parentes.»

CXXI. His auditis gavisus Astyages, Cyrum ad se vocatum his verbis compellat : «O puer, ego propter insomnii visum vanum injuria te adfeci; tu vero tuo fato superes. Nunc igitur securus abi in Persas; quo qui te comitentur, tecum mittam. Eo quum veneris, patrem ibi et matrem invenies, non ejus sortis cujus sunt Mithradates bubulcus illiusque uxor.»

CXXII. Hæc quum dixisset Astyages, dimisit Cyrum. Quem, ad Cambysis ædes delatum, recepere parentes; receptumque, ubi quis esset cognovere, vehementi cum gaudio sunt amplexati, ut quem protinus a partu vitam finiisse sibi persuasissent : percunctatique sunt, quonam pacto superfuerit. (2) Et ille ipsis rem exposuit; dicens, se ipsum antea nescivisse, sed plurimum a vero aberrasse; in itinere autem omnia, quæ sibi acciderint, rescivisse. Putasse enim esse filium bubulci Astyagis; sed ex Media huc iter facientem totam rem ex comitibus suis cognovisse. (3) Commemorabat autem educatum se fuisse a bubulci uxore; et hanc laudabat continenter, eratque ei sermonum argumentum omne Cyno. Quod nomen adripientes parentes ejus, quo magis divinitus superesse Persis videretur puer, sparserunt famam, fuisse Cyrum, quum expositus esset, a cane enutritum. Inde hæc fama in vulgus manavit.

CXXIII. Jam virilem ætatem ingressum Cyrum, quum et fortissimus esset suorum æqualium et omnibus carissimus, solicitavit Harpagus donis missis, de Astyage cupiens capere ultionem. Nam a se, privato homine, intelligebat vindictam adversus Astyagem non posse existere : sed Cyrum videns subcrescentem, hunc sibi conciliare socium studuit, quæ Cyrus passus erat cum sua conferens calamitate. (2) Sed jam antea hoc ab illo præparatum erat : quum acerbus in Medos esset Astyages, Harpagus cum unoquoque principum Medorum colloquia miscens, persuaserat illis, necesse esse Cyrum rebus præficere, et finem facere regno Astyagis. (3) His ita præparatis, sic demum Cyro in Per-

ἐν Πέρσῃσι βουλόμενος ὁ Ἅρπαγος δηλῶσαι τὴν ἑωυτοῦ γνώμην, ἄλλως μὲν οὐδαμῶς εἶχε ἅτε τῶν ὁδῶν φυλασσομένων, ὁ δὲ ἐπιτεχνᾶται τοιόνδε. (4) Λαγὸν μηχανησάμενος, καὶ ἀνασχίσας τούτου τὴν γαστέρα καὶ οὐδὲν ἀποτίλας, ὡς δὲ εἶχε, οὕτω ἐσέθηκε βιβλίον, γράψας τά οἱ ἐδόκεε· ἀπορράψας δὲ τοῦ λαγοῦ τὴν γαστέρα, καὶ δίκτυα δοὺς ἅτε θηρευτῇ τῶν οἰκετέων τῷ πιστοτάτῳ, ἀπέστειλε ἐς τοὺς Πέρσας, ἐντειλάμενός οἱ ἀπὸ γλώσσης διδόντα τὸν λαγὸν Κύρῳ ἐπειπεῖν αὐτοχειρίῃ μιν διελέειν καὶ μηδένα οἱ ταῦτα ποιεῦντι παρεῖναι.

CXXIV. Ταῦτά τε δὴ ὦν ἐπιτελέα ἐγίνετο, καὶ ὁ Κῦρος παραλαβὼν τὸν λαγὸν ἀνέσχισε. Εὑρὼν δὲ ἐν αὐτῷ τὸ βιβλίον ἐνεὸν λαβὼν ἐπελέγετο. (2) Τὰ δὲ γράμματα ἔλεγε τάδε, « ὦ παῖ Καμβύσεω, σὲ γὰρ θεοὶ ἐπορέουσι· οὐ γὰρ ἄν κοτε ἐς τοσοῦτο τύχης ἀπίκευ· σύ νυν Ἀστυάγεα τὸν σεωυτοῦ φονέα τῖσαι. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν τούτου προθυμίην τέθνηκας, τὸ δὲ κατὰ θεούς τε καὶ ἐμὲ περίεις. (3) Τά σε καὶ πάλαι δοκέω πάντα ἐκμεμαθηκέναι, σέο τε αὐτοῦ πέρι, ὡς ἐπρήχθη, καὶ οἷα ἐγὼ ὑπ' Ἀστυάγεω πέπονθα, ὅτι σε οὐκ ἀπέκτεινα, ἀλλ' ἔδωκα τῷ βουκόλῳ. Σύ νυν, ἢν βούλῃ ἐμοὶ πείθεσθαι, τῆς περ Ἀστυάγης ἄρχει χώρης, ταύτης ἁπάσης ἄρξεις. (4) Πέρσας γὰρ ἀναπείσας ἀπίστασθαι στρατηλάτεε ἐπὶ Μήδους· καὶ ἤν τε ἐγὼ ὑπ' Ἀστυάγεω ἀποδεχθῶ στρατηγὸς ἀντία σεῦ, ἔσται τοι τὰ σὺ βούλεαι, ἤν τε τῶν τις δοκίμων ἄλλος Μήδων· πρῶτοι γὰρ οὗτοι ἀποστάντες ἀπ' ἐκείνου καὶ γενόμενοι πρὸς σέο Ἀστυάγεα καταιρέειν πειρήσονται. Ὡς ὦν ἑτοίμου τοῦ γε ἐνθάδε ἐόντος, ποίεε ταῦτα, καὶ ποίεε κατὰ τάχος. »

CXXV. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Κῦρος ἐφρόντιζε ὅτεῳ τρόπῳ σοφωτάτῳ Πέρσας ἀναπείσει ἀπίστασθαι, φροντίζων δὲ εὕρισκέ τε ταῦτα καιριώτατα εἶναι, καὶ ἐποίεε δὴ ταῦτα. Γράψας ἐς βιβλίον τὰ ἐβούλετο, ἁλίην τῶν Περσέων ἐποιήσατο, μετὰ δὲ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον καὶ ἐπιλεγόμενος ἔφη Ἀστυάγεά μιν στρατηγὸν Περσέων ἀποδεικνύναι. « Νῦν, » ἔφη τε λέγων, « ὦ Πέρσαι, προαγορεύω ὑμῖν παρεῖναι ἕκαστον ἔχοντα δρέπανον. » (2) Κῦρος μὲν ταῦτα προηγόρευσε· ἔστι δὲ Περσέων συχνὰ γένεα, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ὁ Κῦρος συνήλισε καὶ ἀνέπεισε ἀπίστασθαι ἀπὸ Μήδων. (3) Ἔστι δὲ τάδε, ἐξ ὧν ὦλλοι πάντες ἀρτέαται Πέρσαι, Πασαργάδαι, Μαράφιοι, Μάσπιοι. Τούτων Πασαργάδαι εἰσὶ ἄριστοι, ἐν τοῖσι καὶ Ἀχαιμενίδαι εἰσὶ φρήτρη, ἔνθεν οἱ βασιλέες οἱ Περσεῖδαι γεγόνασι. (4) Ἄλλοι δὲ Πέρσαι εἰσὶ οἵδε, Πανθιαλαῖοι, Δηρουσιαῖοι, Γερμάνιοι. Οὗτοι μὲν πάντες ἀροτῆρές εἰσι, οἱ δὲ ἄλλοι νομάδες· Δάοι, Μάρδοι, Δροπικοί, Σαγάρτιοι.

CXXVI. Ὡς δὲ παρῆσαν ἅπαντες ἔχοντες τὸ προειρημένον, ἐνθαῦτα ὁ Κῦρος, ἦν γάρ τις χῶρος τῆς Περσικῆς ἀκανθώδης ὅσον τε ἐπὶ ὀκτωκαίδεκα σταδίους ἢ εἴκοσι πάντῃ, τοῦτόν σφι τὸν χῶρον προεῖπε ἐξημερῶσαι ἐν ἡμέρῃ. (2) Ἐπιτελεσάντων δὲ τῶν Περσέων

sis versanti aperire consilium suum cupiens Harpagus, quum aliter id efficere, custoditis itineribus, non posset, tali usus est commento. (4) Leporem callide instruxit; cujus ventri, ita rescisso ut nihil pilorum avelleret, prout erat, indidit libellum, in quo quæ voluerat scripta erant: tum, consuto rursus ventre, leporem atque retia, veluti venatori, tradidit servorum fidissimo, eumque in Persas misit, ore tenus hoc adjiciens mandatum, ut Cyro leporem tradens simul diceret, necesse esse ut ille sua manu eum exenteret, neque quisquam hoc facienti adsit.

CXXIV. His rebus ita perfectis, Cyrus acceptum leporem aperit, et libellum in eo repertum perlegit, (2) in quo erant perscripta hæc: « O fili Cambysis! quod te dii respiciunt; hoc enim absque esset, numquam tam mira usus esses fortuna: tu nunc de Astyage, tuo interfectore, cape pœnas. Etenim ex hujus consilio tu perieras; deorum autem beneficio et meo superes. (3) Quæ te omnia pridem puto cognovisse, quum quæ tecum acta sunt, tum quæ ego ab Astyage passus sum eo, quod te non occidi, sed pastori tradidi. Tu nunc, si mea volueris consilia sequi, quibus terris imperat Astyages, earum omnium rex eris. (4) Persuade Persis ut ab illo desciscant, exercitumque duc in Mediam: et, sive ego ab Astyage dux adversus te fuero nominatus, sive alius quisquam nobilium Medorum, habebis quæ voles. Nam primi hi ipsi ab illo deficient, et tecum facientes, tollere Astyagem studebunt. Quare persuasus parata tibi hic quidem esse omnia, fac quæ dixi, et fac celeriter! »

CXXV. His intellectis Cyrus secum deliberavit quo callidissimo modo Persas ad defectionem permoveret. Re deliberata, commodissimum hoc ei visum est consilium, quo nimirum etiam usus est. Conscriptis in libello quæ voluit, concionem convocavit Persarum: tum aperiens libellum legensque, ait, Astyagem sese ducem constituere Persarum. « Nunc igitur, » perrexit dicere, « edico vobis, Persæ, præsto sitis singuli cum falcibus. » (2) Hæc Cyrus pro concione dixit. Sunt autem Persarum plura genera; quorum nonnulla in concionem vocavit Cyrus, et ad deficiendum a Medis sollicitavit. (3) Sunt autem ea hæc, e quibus alii omnes Persæ pendent: Pasargadæ, Maraphii, Maspii. Ex his nobilissimi sunt Pasargadæ, in quibus est Achæmenidarum familia, ex qua reges Persidæ sunt prognati. (4) Alii vero Persæ hi sunt: Panthialæi, Derusiæi, Germanii, qui omnes agrorum culturam exercent; reliqui sunt nomades, Dai, Mardi, Dropici, Sagartii.

CXXVI. Ut convenerunt omnes cum prædicto instrumento, ibi tum Cyrus, quum esset tractus Persicæ regionis spinis obsitus, patens quaquaversum octodecim aut viginti stadia, hunc tractum jussit illos eadem die eruncare. (2) Proposito labore postquam perfuncti sunt Persæ, iterum

τὸν προκείμενον ἄεθλον, δεύτερά σφι προεῖπε ἐς τὴν ὑστεραίην παρεῖναι λελουμένους. Ἐν δὲ τούτῳ τά τε αἰπόλια καὶ τὰς ποίμνας καὶ τὰ βουκόλια ὁ Κῦρος πάντα τοῦ πατρὸς συναλίσας ἐς τὠυτὸ ἔθυε καὶ παρεσκεύαζε ὡς δεξόμενος τῶν Περσέων τὸν στρατόν, πρὸς δὲ οἴνῳ τε καὶ σιτίοισι ὡς ἐπιτηδειοτάτοισι. (3) Ἀπικομένους δὲ τῇ ὑστεραίῃ τοὺς Πέρσας κατακλίνας ἐς λειμῶνα εὐώχεε. Ἐπείτε δὲ ἀπὸ δείπνου ἔσαν, εἴρετό σφεας ὁ Κῦρος κότερα τὰ τῇ προτεραίῃ εἶχον ἢ τὰ παρεόντα σφι εἴη αἱρετώτερα. (4) Οἱ δὲ ἔφασαν πολλὸν εἶναι αὐτῶν τὸ μέσον· τὴν μὲν γὰρ προτέρην ἡμέρην πάντα σφι κακὰ ἔχειν, τὴν δὲ τότε παρεοῦσαν πάντα ἀγαθά. (5) Παραλαβὼν δὲ τοῦτο τὸ ἔπος ὁ Κῦρος παρεγύμνου τὸν πάντα λόγον, λέγων, « ἄνδρες Πέρσαι, οὕτω ὑμῖν ἔχει. Βουλομένοισι μὲν ἐμέο πείθεσθαι ἔστι τάδε τε καὶ ἄλλα μυρία ἀγαθά, οὐδένα πόνον δουλοπρεπέα ἔχουσι· μὴ βουλομένοισι δὲ ἐμέο πείθεσθαι εἰσὶ ὑμῖν πόνοι τῷ χθιζῷ παραπλήσιοι ἀναρίθμητοι. (6) Νῦν ὦν ἐμέο πειθόμενοι γίνεσθε ἐλεύθεροι. Αὐτός τε γὰρ δοκέω θείῃ τύχῃ γεγονὼς τάδε ἐς χεῖρας ἄγεσθαι, καὶ ὑμέας ἥγημαι ἄνδρας Μήδων εἶναι οὐ φλαυροτέρους οὔτε τἆλλα οὔτε τὰ πολέμια. Ὡς ὦν ἐχόντων ὧδε, ἀπίστασθε ἀπ' Ἀστυάγεω τὴν ταχίστην. »

CXXVII. Πέρσαι μέν νυν προστάτεω ἐπιλαβόμενοι ἄσμενοι ἠλευθεροῦντο, καὶ πάλαι δεινὸν ποιεύμενοι ὑπὸ Μήδων ἄρχεσθαι· Ἀστυάγης δὲ ὡς ἐπύθετο Κῦρον πρήσσοντα ταῦτα, πέμψας ἄγγελον ἐκάλεε αὐτόν. (2) Ὁ δὲ Κῦρος ἐκέλευε τὸν ἄγγελον ἀπαγγέλλειν ὅτι πρότερον ἥξοι παρ' ἐκεῖνον ἢ αὐτὸς Ἀστυάγης βουλήσεται. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἀστυάγης Μήδους τε ὥπλισε πάντας, καὶ στρατηγὸν αὐτῶν ὥστε θεοβλαβὴς ἐὼν ἀπέδεξε Ἅρπαγον, λήθην ποιεύμενος τά μιν ἐόργεε. (3) Ὡς δ' οἱ Μῆδοι στρατευσάμενοι τοῖσι Πέρσῃσι συνέμισγον, οἱ μέν τινες αὐτῶν ἐμάχοντο, ὅσοι μὴ τοῦ λόγου μετέσχον, οἱ δὲ αὐτομόλεον πρὸς τοὺς Πέρσας, οἱ δὲ πλεῖστοι ἠθελοκάκεόν τε καὶ ἔφευγον.

CXXVIII. Διαλυθέντος δὲ τοῦ Μηδικοῦ στρατεύματος αἰσχρῶς, ὡς ἐπύθετο τάχιστα ὁ Ἀστυάγης, ἔφη ἀπειλέων τῷ Κύρῳ, « ἀλλ' οὐδ' ὣς Κῦρός γε χαιρήσει. » (2) Τοσαῦτα εἴπας πρῶτον μὲν τῶν μάγων τοὺς ὀνειροπόλους, οἵ μιν ἀνέγνωσαν μετεῖναι τὸν Κῦρον, τούτους ἀνεσκολόπισε, μετὰ δὲ ὥπλισε τοὺς ὑπολειφθέντας τῶν Μήδων ἐν τῷ ἄστεϊ, νέους τε καὶ πρεσβύτας ἄνδρας. (3) Ἐξαγαγὼν δὲ τούτους καὶ συμβαλὼν τοῖσι Πέρσῃσι ἑσσώθη, καὶ αὐτός τε Ἀστυάγης ἐζωγρήθη καὶ τοὺς ἐξήγαγε τῶν Μήδων ἀπέβαλε.

CXXIX. Ἐόντι δὲ αἰχμαλώτῳ τῷ Ἀστυάγεϊ προστὰς ὁ Ἅρπαγος κατέχαιρέ τε καὶ κατεκερτόμεε, καὶ ἄλλα λέγων ἐς αὐτὸν θυμαλγέα ἔπεα, καὶ δὴ καὶ εἴρετό μιν πρὸς τὸ ἑωυτοῦ δεῖπνον, τό μιν ἐκεῖνος σαρξὶ τοῦ παιδὸς ἐθοίνησε, ὅ τι εἴη ἡ ἐκείνου δουλοσύνη ἀντὶ τῆς βασιληίης. (2) Ὁ δέ μιν προσιδὼν ἀντείρετο εἰ ἑωυτοῦ ποιέεται τὸ Κύρου ἔργον. Ἅρπαγος δὲ ἔφη, αὐτὸς γὰρ γράψαι, τὸ πρῆγμα δὴ ἑωυτοῦ δικαίως εἶναι. (3)

eisdem prædixit, ut in posterum diem adessent loti. Intérim vero Cyrus caprarum oviumque et boum greges patris sui omnes in unum congregatos mactavit paravitque, quippe Persarum exercitum hisce excepturus, et vino farinaceisque cibis commodissimis; (3) utque postridie convenerunt Persæ, recumbere in prato jussos lauto excepit epulo. Dein, postquam a cœna surrexerunt, quæsivit ex his Cyrus, utra optabiliora ipsis viderentur: quæ pridie habuerint, an præsentia? (4) Et illi, multum interesse, dixerunt: pridie enim omnia se mala habuisse, præsente vero die bona omnia. (5) Id verbum adripiens Cyrus, rem omnem, quam eis propositurus erat, aperuit dicens: « Viri Persæ! ita vobis se res habet. Quod si me sequi volueritis, erunt vobis hæc et infinita alia bona, eritisque omnibus servilibus laboribus expertes: me vero sequi nolentibus erunt labores hesternis similes innumeri. (6) Nunc ergo, mihi dicto audientes, estote liberi! Nam et ego divina sorte ad hoc natus mihi videor, ut hæc bona in manus nostras congeram; et vos judico viros esse Medis non inferiores, quum aliis rebus, tum militari laude. Quæ quum ita sint, desciscite quam primum ab Astyage! »

CXXVII. Igitur Persæ, quum jam pridem ægre tulissent Medorum imperium, ducem nunc patronumque nacti, libenter in libertatem se vindicabant. Astyages vero, ut intellexit moliri hæc Cyrum, misso nuncio, eum ad se vocavit. (2) Cui renunciare nuncium jussit Cyrus, prius se adventurum, quam gratum futurum esset Astyagi. Quo audito Astyages Medos armavit cunctos, ducemque eis, velut divinitus mente perculsus, præfecit Harpagum, oblitus quæ adversus illum patraverat. (3) Medi, in bellum profecti, ubi Persis ad manus venerunt, pars eorum, quicumque consilii non erant participes, pugnam inibant; alii vero ad Persarum transierunt partes; sed plerique ultro cessantes a pugna, fugam capessebant.

CXXVIII. Ita turpiter dissoluto Medorum exercitu, ut rem cognovit Astyages, minitans Cyro, ait: « At ne sic quidem gaudebit Cyrus. » (2) His dictis, primum magos somniorum interpretes, qui ei ut Cyrum dimitteret persuaserant, e palis suspendit: deinde Medos, qui in urbe relicti erant, armavit, juvenes provectioresque ætate viros. (3) Quibus eductis, prælio cum Persis inito, victus est: et ipse Astyages, amissis quos eduxerat Medis, vivus in hostium venit potestatem.

CXXIX. Tum captivo Astyagi adstans Harpagus, lætitia ob illius casum gestiens, insultavit; et quum alia in eum acerba dicteria conjecit, tum respiciens ad cœnam eam, qua filii carnes comedendas illi Astyages proposuerat, ex eo quæsivit, ecquid placeret ei servitus, qui modo rex fuisset? (2) Quem adspiciens Astyages, vicissim interrogavit, an suum faceret Cyri factum? Et Harpagus, suum merito censeri, ait, factum; se enim ipsum de eo suscipiendo ad Cy-

Ἀστυάγης δέ μιν ἀπέφαινε τῷ λόγῳ σκαιότατόν τε καὶ ἀδικώτατον ἐόντα πάντων ἀνθρώπων, σκαιότατον μέν γε, εἰ παρεὸν αὐτῷ βασιλέα γενέσθαι, εἰ δὴ δι' ἑωυτοῦ γε ἐπρήχθη τὰ παρεόντα, ἄλλῳ περιέθηκε τὸ κράτος, ἀδικώτατον δὲ, ὅτι τοῦ δείπνου εἵνεκεν Μήδους κατεδούλωσε· εἰ γὰρ δὴ δεῖν πάντως περιθεῖναι ἄλλῳ τέῳ τὴν βασιληίην καὶ μὴ αὐτὸν ἔχειν, δικαιότερον εἶναι Μήδων τέῳ περιβαλέειν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἢ Περσέων· νῦν δὲ Μήδους μὲν ἀναιτίους τούτου ἐόντας δούλους ἀντὶ δεσποτέων γεγονέναι, Πέρσας δὲ δούλους ἐόντας τὸ πρὶν Μήδων νῦν γεγονέναι δεσπότας.

CXXX. Ἀστυάγης μέν νυν βασιλεύσας ἐπ' ἔτεα πέντε καὶ τριήκοντα οὕτω τῆς βασιληίης κατεπαύθη, Μῆδοι δὲ ὑπέκυψαν Πέρσῃσι διὰ τὴν τούτου πικρότητα, ἄρξαντες τῆς ἄνω Ἅλυος ποταμοῦ Ἀσίης ἐπ' ἔτεα τριήκοντα καὶ ἑκατὸν δυῶν δέοντα, πάρεξ ἢ ὅσον οἱ Σκύθαι ἦρχον. (2) Ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ μετεμέλησέ τέ σφι ταῦτα ποιήσασι, καὶ ἀπέστησαν ἀπὸ Δαρείου· ἀποστάντες δὲ ὀπίσω κατεστράφθησαν μάχῃ νικηθέντες. Τότε δὲ ἐπ' Ἀστυάγεω οἱ Πέρσαι τε καὶ ὁ Κῦρος ἐπαναστάντες τοῖσι Μήδοισι ἦρχον τὸ ἀπὸ τούτου τῆς Ἀσίης. Ἀστυάγεα δὲ Κῦρος κακὸν οὐδὲν ἄλλο ποιήσας εἶχε παρ' ἑωυτῷ, ἐς ὃ ἐτελεύτησε. (3) Οὕτω δὴ Κῦρος γενόμενός τε καὶ τραφεὶς καὶ ἐβασίλευσε, καὶ Κροῖσον ὕστερον τούτων ἄρξαντα ἀδικίης κατεστρέψατο, ὡς εἴρηταί μοι τὸ πρότερον. Τοῦτον δὲ καταστρεψάμενος οὕτω πάσης τῆς Ἀσίης ἦρξε.

CXXXI. Πέρσας δὲ οἶδα νόμοισι τοιοισίδε χρεωμένους, ἀγάλματα μὲν καὶ νηοὺς καὶ βωμοὺς οὐκ ἐν νόμῳ ποιευμένους ἱδρύεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖσι ποιεῦσι μωρίην ἐπιφέρουσι, ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, ὅτι οὐκ ἀνθρωποφυέας ἐνόμισαν τοὺς θεοὺς κατά περ οἱ Ἕλληνες εἶναι. (2) Οἱ δὲ νομίζουσι Διὶ μὲν ἐπὶ τὰ ὑψηλότατα τῶν οὐρέων ἀναβαίνοντες θυσίας ἔρδειν, τὸν κύκλον πάντα τοῦ οὐρανοῦ Δία καλεῦντες· θύουσι δὲ ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ γῇ καὶ πυρὶ καὶ ὕδατι καὶ ἀνέμοισι. (3) Τούτοισι μὲν δὴ μούνοισι θύουσι ἀρχῆθεν· ἐπιμεμαθήκασι δὲ καὶ τῇ Οὐρανίῃ θύειν, παρά τε Ἀσσυρίων μαθόντες καὶ Ἀραβίων. Καλεῦσι δὲ Ἀσσύριοι τὴν Ἀφροδίτην Μύλιττα, Ἀράβιοι δὲ Ἄλιττα, Πέρσαι δὲ Μίτραν.

CXXXII. Θυσίη δὲ τοῖσι Πέρσῃσι περὶ τοὺς εἰρημένους θεοὺς ἥδε κατέστηκε. Οὔτε βωμοὺς ποιεῦνται οὔτε πῦρ ἀνακαίουσι μέλλοντες θύειν· οὐ σπονδῇ χρέονται, οὐκὶ αὐλῷ, οὐ πέμμασι, οὐκὶ οὐλῇσι. (2) Τῶν δὲ ὡς ἑκάστῳ θύειν θέλει, ἐς χῶρον καθαρὸν ἀγαγὼν τὸ κτῆνος καλέει τὸν θεὸν, ἐστεφανωμένος τὸν τιήρην μυρσίνῃ μάλιστα. Ἑωυτῷ μὲν δὴ τῷ θύοντι ἰδίῃ μούνῳ οὔ οἱ ἐγγίνεται ἀρᾶσθαι ἀγαθά· ὁ δὲ πᾶσι τοῖσι Πέρσῃσι κατεύχεται εὖ γίνεσθαι καὶ τῷ βασιλέϊ· ἐν γὰρ δὴ τοῖσι ἅπασι Πέρσῃσι καὶ αὐτὸς γίνεται. Ἐπεὰν δὲ διαμιστύλας κατὰ μέρεα τὸ ἱρήϊον ἑψήσῃ τὰ κρέα, ὑποπάσας ποίην ὡς ἁπαλωτάτην, μάλιστα δὲ τὸ τρίφυλλον, ἐπὶ ταύτης ἔθηκε ὦν πάντα τὰ κρέα. (3) Διαθέντος δὲ αὐτοῦ μάγος ἀνὴρ παρεστεὼς ἐπαείδει θεογο-

rum scripsisse. (3) Tum Astyages, longiorem exorsus sermonem, declaravit ineptissimum illum esse hominum omnium, simulque iniquissimum : ineptissimum quidem, qui, quum ipse potuisset rex evadere, si quoniam hæc res per ipsum gestæ sint, ad alium detulerit imperium : iniquissimum vero, quod propter cœnam istam Medos in servitutem conjecisset. Quodsi enim oportuisset in alium quempiam transferre imperium, seseque destituere; æquius fuisse Medorum alicui tribuere hoc bonum, quam cuipiam ex Persis. Nunc vero Medos, culpa vacantes, servos factos esse pro dominis; Persas autem, quum Medorum pridem fuissent servi, dominos eorum evasisse.

CXXX. Igitur Astyages, postquam quinque et triginta annos regnaverat, ita regno exutus est : Medi vero, propter hujus acerbitatem, Persis succubuerunt; postquam imperium superioris trans Halyn fluvium Asiæ per annos trecentos et duodetriginta tenuerant, demtis eis annis quibus penes Scythas fuerat imperium. (2) Postero quidem tempore pœnituit eos hujus facti, desciveruntque a Dario : sed post defectionem denuo subacti sunt, prælio superati. Tunc Persæ cum Cyro, postquam regnante Astyage adversus Medos rebellarant, Asiæ regnum ab eo tempore obtinuere. Astyagem vero Cyrus, nullo alio malo adficiens, apud se tenuit donec vitam finivit. (3) Hoc igitur modo et natus et educatus Cyrus regnum obtinuit, et post hæc Crœsum, qui ipsum adgredi cœperat, devicit, quemadmodum a me supra expositum est : quo superato, universæ Asiæ imperavit.

CXXXI. Persas vero hisce uti institutis compertum habeo. Simulacra et templa et altaria statuere nefas existimant; stultitiamque his, qui hoc faciunt, imputant : scilicet, ut mihi videtur, quod non humanæ similem naturam aut formam habere deos arbitrantur, sicuti Græci. (2) Illis igitur mos est, Jovi in summis montium jugis facere sacra, universum cœli orbem Jovem nominantibus. Faciunt autem et Soli sacra, et Lunæ, et Terræ, et Igni, et Aquæ, et Ventis. (3) Et his quidem solis numinibus a priscis inde temporibus sacra faciunt. Addidicerunt vero etiam Uraniæ sacrificare, ab Assyriis et Arabibus accepto ritu. Venerem autem Assyrii Mylitta nominant, Arabes vero Alitta; Persæ Mitran.

CXXXII. Sacrificiorum autem, quæ hisce diis peraguntur a Persis, talis est ratio. Nec altaria erigunt, nec ignem accendunt sacra facturi : libatione non utuntur, non tibia, non libis, non mola. (2) Ut cuique deo sacra quispiam vult facere, in locum mundum adducit victimam, deumque invocat, tiaram myrto maxime cinctam gestans. Non est autem licitum, ut sibi soli bona precetur sacrificans : sed cunctis Persis atque regi ut bene sit, precatur; quippe in cunctorum Persarum numero et ipse continetur. Postquam in frusta dissecuit victimam, carnesque elixavit, substernit herbas quam tenerrimas, maxime trifolium, hisque carnes omnes imponit. (3) Quibus ita dispositis, vir magus adstans accinit theogoniam quampiam, qualem illi esse iu-

νίην, οἵην δὴ ἐκεῖνοι λέγουσι εἶναι τὴν ἐπαοιδήν· ἄνευ γὰρ δὴ μάγου οὔ σφι νόμος ἐστὶ θυσίας ποιέεσθαι. Ἐπισχὼν δὲ ὀλίγον χρόνον ἀποφέρεται ὁ θύσας τὰ κρέα, καὶ χρᾶται ὅ τι μιν ὁ λόγος αἱρέει·

CXXXIII. Ἡμέρην δὲ ἁπασέων μάλιστα ἐκείνην τιμᾶν νομίζουσι τῇ ἕκαστος ἐγένετο. Ἐν ταύτῃ δὲ πλέω δαῖτα τῶν ἄλλων δικαιεῦσι προτίθεσθαι· ἐν τῇ οἱ εὐδαίμονες αὐτῶν βοῦν καὶ ἵππον καὶ κάμηλον καὶ ὄνον προτιθέαται ὅλους ὀπτοὺς ἐν καμίνοισι, οἱ δὲ πένητες αὐτῶν τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων προτιθέαται. (2) Σίτοισι δὲ ὀλίγοισι χρέονται, ἐπιφορήμασι δὲ πολλοῖσι καὶ οὐκ ἁλέσι· καὶ διὰ τοῦτό φασι Πέρσαι τοὺς Ἕλληνας σιτεομένους πεινῶντας παύεσθαι, ὅτι σφι ἀπὸ δείπνου παραφορέεται οὐδὲν λόγου ἄξιον· εἰ δέ τι παραφέροιτο, ἐσθίοντας ἂν οὐ παύεσθαι. (3) Οἴνῳ δὲ κάρτα προσκέαται, καί σφι οὐκ ἐμέσαι ἔξεστι, οὐκὶ οὐρῆσαι ἀντίον ἄλλου. Ταῦτα μέν νυν οὕτω φυλάσσεται, μεθυσκόμενοι δὲ ἐώθασι βουλεύεσθαι τὰ σπουδαιέστατα τῶν πρηγμάτων. (4) Τὸ δ' ἂν ἅδῃ σφι βουλευομένοισι, τοῦτο τῇ ὑστεραίῃ νήφουσι προτιθεῖ ὁ στέγαρχος, ἐν τοῦ ἂν ἐόντες βουλεύωνται· καὶ ἢν μὲν ἅδῃ καὶ νήφουσι, χρέονται αὐτῷ, ἢν δὲ μὴ ἅδῃ, μετιεῖσι. Τὰ δ' ἂν νήφοντες προβουλεύσωνται, μεθυσκόμενοι ἐπιδιαγινώσκουσι.

CXXXIV. Ἐντυγχάνοντες δ' ἀλλήλοισι ἐν τῇσι ὁδοῖσι, τῷδε ἄν τις διαγνοίη εἰ ὁμοῖοί εἰσι οἱ συντυγχάνοντες· ἀντὶ γὰρ τοῦ προσαγορεύειν ἀλλήλους φιλέουσι τοῖσι στόμασι, ἢν δὲ ᾖ οὕτερος ὑποδεέστερος ὀλίγῳ, τὰς παρειὰς φιλέονται· ἢν δὲ πολλῷ ᾖ οὕτερος ἀγενέστερος, προσπίπτων προσκυνέει τὸν ἕτερον. (2) Τιμέουσι δὲ ἐκ πάντων τοὺς ἄγχιστα ἑωυτῶν οἰκέοντας μετά γε ἑωυτούς, δεύτερα δὲ τοὺς δευτέρους· μετὰ δὲ κατὰ λόγον προβαίνοντες τιμέουσι· ἥκιστα δὲ τοὺς ἑωυτῶν ἑκαστάτω οἰκημένους ἐν τιμῇ ἄγονται, νομίζοντες ἑωυτοὺς εἶναι ἀνθρώπων μακρῷ τὰ πάντα ἀρίστους, τοὺς δὲ ἄλλους κατὰ λόγον τὸν λεγόμενον τῆς ἀρετῆς ἀντέχεσθαι, τοὺς δὲ ἑκαστάτω οἰκέοντας ἀπ' ἑωυτῶν κακίστους εἶναι. (3) Ἐπὶ δὲ Μήδων ἀρχόντων καὶ ἦρχε τὰ ἔθνεα ἀλλήλων, συναπάντων μὲν Μῆδοι καὶ τῶν ἄγχιστα οἰκεόντων σφίσι, οὗτοι δὲ καὶ τῶν ὁμούρων, οἱ δὲ μάλα τῶν ἐχομένων. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ οἱ Πέρσαι τιμέουσι· προέβαινε γὰρ δὴ τὸ ἔθνος ἄρχον τε καὶ ἐπιτροπεῦον.

CXXXV. Ξεινικὰ δὲ νόμαια Πέρσαι προσίενται ἀνδρῶν μάλιστα. Καὶ γὰρ δὴ τὴν Μηδικὴν ἐσθῆτα νομίσαντες τῆς ἑωυτῶν εἶναι καλλίω φορέουσι, καὶ ἐς τοὺς πολέμους τοὺς Αἰγυπτίους θώρηκας· καὶ εὐπαθείας τε παντοδαπὰς πυνθανόμενοι ἐπιτηδεύουσι, καὶ δὴ καὶ ἀπ' Ἑλλήνων μαθόντες παισὶ μίσγονται. (2) Γαμέουσι δ' ἕκαστος αὐτῶν πολλὰς μὲν κουριδίας γυναῖκας, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας παλλακὰς κτέονται.

CXXXVI. Ἀνδραγαθίη δ' αὕτη ἀποδέδεκται, μετὰ τὸ μάχεσθαι εἶναι ἀγαθόν, ὃς ἂν πολλοὺς ἀποδέξῃ παῖδας· τῷ δὲ τοὺς πλείστους ἀποδεικνύντι δῶρα ἐκπέμ-

cantationem dicunt: nam absque mago non fas est illis sacra facere. Interjecto brevi tempore, qui sacra fecit, carnes aufert, eisque utitur prout ei ratio suadet.

CXXXIII. Dierum omnium enm maxime celebrare moris est Persis, quo quisque natus est. Eo die æquum censent copiosius epulum quam alias adponere: et fortunatiores quidem eo die bovem, equum, camelum aut asinum adponunt integrum, in camino assatum; pauperiores vero minores adponunt pecudes. (2) Farinaceis cibariis paucis utuntur, obsoniis vero et secundis mensis multis, eisque non simul sed paulatim, inlatis. Quapropter Persæ dicunt, Græcos, quum cibum capiunt, desinere esurire; quoniam post cœnam nihil amplius, quod alicujus momenti sit, eis adponitur: si quid enim porro adponeretur, a comedendo non esse cessaturos. (3) Vino largiter admodum indulgent: nec vero vomere illis licet, nec urinam mittere, alio præsente; atque hoc illi ita observant. Dum autem vino largius indulgent, interim de rebus maxime seriis deliberare consuerunt: (4) quod vero deliberantibus placuit, id ædium herus, apud quem habita est deliberatio, postridie ejus diei jejunis proponit. Quodsi jejunis idem placet, hoc utuntur; sin minus, omittunt. Contra, quæ jejuni sobriique ante deliberaverunt, ea vino madidi recognoscunt.

CXXXIV. Si qui in via sibi mutuo obviam veniunt, hac re cognoscere aliquis potest utrum eadem conditione sint qui sibi occurrunt: nempe hi, salutationis loco, ora invicem osculantur. Quodsi alteruter paulo est inferior, osculantur genas; si multo inferior, prostratus adorat alterum. (2) In honore autem habent, post sese mutuo, illos qui a se proxime habitant; post hos, qui his finitimi; et sic deinde in honore habendo pro ratione progrediuntur: minimeque omnium in honore habent hos, qui ab ipsis longissime remoti vivunt. Scilicet se ipsos hominum omnium arbitrantur esse longe præstantissimos; alios vero pro prædicta ratione virtutem colere; denique, qui ab ipsis longissime habitent, esse ignavissimos. (3) Quoad vero penes Medos fuerat imperium, etiam populi alter alteri imperabant: cunctis quidem Medi, et præsertim his qui proxime eis habitabant; hi vero, suis finitimis; et illi rursus his qui eos proxime attingebant. Et pari quoque ratione Persæ in honore habent alios populos: nam similiter progrediendo alius populus alii præest, et in illum imperii partem aliquam sibi commissam exercet.

CXXXV. Peregrina autem instituta admittunt Persæ omnium hominum maxime. Etenim Medicam vestem, sua esse honestiorem existimantes, gestant; et ad bella Ægyptiacos adoptarunt thoraces. Atque etiam voluptatum varia genera, ex aliis cognita, sectantur; et quidem pueris etiam ad venerem utuntur, a Græcis edocti. (2) Ducunt autem eorum quisque legitimas uxores multas, multo vero etiam plures habent pellices.

CXXXVI. Strenuitas et boni viri officium apud eos, post bellicam virtutem, æstimatur, si quis multos progenuit filios: et, qui plurimos edidit, huic quotannis dona mit-

πει βασιλεὺς ἀνὰ πᾶν ἔτος. Τὸ πολλὸν δ' ἡγέαται ἰσχυρὸν εἶναι. (2) Παιδεύουσι δὲ τοὺς παῖδας, ἀπὸ πενταέτεος ἀρξάμενοι μέχρι εἰκοσαέτεος, τρία μοῦνα, ἱππεύειν καὶ τοξεύειν καὶ ἀληθίζεσθαι. Πρὶν δὲ ἢ πενταέτης γένηται, οὐκ ἀπικνέεται ἐς ὄψιν τῷ πατρὶ, ἀλλὰ παρὰ τῇσι γυναιξὶ δίαιταν ἔχει. (3) Τοῦδε δὲ εἵνεκεν τοῦτο οὕτω ποιέεται, ἵνα ἢν ἀποθάνῃ τρεφόμενος, μηδεμίαν ἄσην τῷ πατρὶ προσβάλῃ.

CXXXVII. Αἰνέω μέν νυν τόνδε τὸν νόμον, αἰνέω δὲ καὶ τόνδε, τὸ μὴ μιῆς αἰτίης εἵνεκεν μήτε αὐτὸν τὸν βασιλέα μηδένα φονεύειν, μήτε τῶν ἄλλων Περσέων μηδένα τῶν ἑωυτοῦ οἰκετέων ἐπὶ μιῇ αἰτίῃ ἀνήκεστον πάθος ἔρδειν· ἀλλὰ λογισάμενος ἢν εὑρίσκῃ πλέω τε καὶ μέζω τὰ ἀδικήματα ἐόντα τῶν ὑπουργημάτων, οὕτω τῷ θυμῷ χρᾶται. (2) Ἀποκτεῖναι δὲ οὐδένα κω λέγουσι τὸν ἑωυτοῦ πατέρα οὐδὲ μητέρα, ἀλλ' ὁκόσα ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο, πᾶσαν ἀνάγκην φασὶ ἀναζητεόμενα ταῦτα ἂν εὑρεθῆναι ἤτοι ὑποβολιμαῖα ἐόντα ἢ μοιχίδια· οὐ γὰρ δή φασι οἰκὸς εἶναι τόν γε ἀληθέως τοκέα ὑπὸ τοῦ ἑωυτοῦ παιδὸς ἀποθνήσκειν.

CXXXVIII. Ἅσσα δέ σφι ποιέειν οὐκ ἔξεστι, ταῦτα οὐδὲ λέγειν ἔξεστι. Αἴσχιστον δὲ αὐτοῖσι τὸ ψεύδεσθαι νενόμισται, δεύτερα δὲ τὸ ὀφείλειν χρέος, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων εἵνεκεν, μάλιστα δὲ ἀναγκαίην φασὶ εἶναι τὸν ὀφείλοντα καί τι ψεῦδος λέγειν. (2) Ὃς ἂν δὲ τῶν ἀστῶν λέπρην ἢ λεύκην ἔχῃ, ἐς πόλιν οὗτος οὐ κατέρχεται οὐδὲ συμμίσγεται τοῖσι ἄλλοισι Πέρσῃσι· φασὶ δέ μιν ἐς τὸν ἥλιον ἁμαρτόντα τι ταῦτα ἔχειν. (3) Ξεῖνον δὲ πάντα τὸν λαμβανόμενον ὑπὸ τούτων πολλοὶ ἐξελαύνουσι ἐκ τῆς χώρης, καὶ τὰς λευκὰς περιστερὰς, τὴν αὐτὴν αἰτίην ἐπιφέροντες. Ἐς ποταμὸν δὲ οὔτε ἐνουρέουσι οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται, οὐδὲ ἄλλον οὐδένα περιορέουσι, ἀλλὰ σέβονται ποταμοὺς μάλιστα.

CXXXIX. Καὶ τόδε ἄλλο σφι ὧδε συμπέπτωκε γίνεσθαι, τὸ Πέρσας μὲν αὐτοὺς λέληθε, ἡμέας μέντοι οὔ· τὰ οὐνόματά σφι ἐόντα ὅμοια τοῖσι σώμασι καὶ τῇ μεγαλοπρεπείῃ τελευτῶσι πάντα ἐς τὠυτὸ γράμμα, τὸ Δωριέες μὲν σὰν καλεῦσι, Ἴωνες δὲ σίγμα. Ἐς τοῦτο διζήμενος εὑρήσεις τελευτῶντα τῶν Περσέων τὰ οὐνόματα, οὐ τὰ μὲν, τὰ δ' οὔ, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως.

CXL. Ταῦτα μὲν ἀτρεκέως ἔχω περὶ αὐτῶν εἰδὼς εἶπαι· τάδε μέντοι ὡς κρυπτόμενα λέγεται καὶ οὐ σαφηνέως περὶ τοῦ ἀποθανόντος, ὡς οὐ πρότερον θάπτεται ἀνδρὸς Πέρσεω ὁ νέκυς πρὶν ἂν ὑπ' ὄρνιθος ἢ κυνὸς ἑλκυσθῇ. Μάγους μὲν γὰρ ἀτρεκέως οἶδα ταῦτα ποιεῦντας· ἐμφανέως γὰρ δὴ ποιεῦσι. (2) Κατακηρώσαντες δὴ ὦν τὸν νέκυν Πέρσαι γῇ κρύπτουσι. Μάγοι δὲ κεχωρίδαται πολλὸν τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱρέων. (3) Οἱ μὲν γὰρ ἁγνεύουσι ἔμψυχον μηδὲν κτείνειν, εἰ μὴ ὅσα θύουσι· οἱ δὲ δὴ μάγοι αὐτοχειρίῃ πάντα πλὴν κυνὸς καὶ ἀνθρώπου κτείνουσι, καὶ ἀγώνισμα τοῦτο μέγα ποιεῦνται, κτείνοντες ὁμοίως μύρμηκάς τε καὶ ὄφις καὶ τἆλλα ἑρπετὰ καὶ πετεινά. Καὶ

tuntur a rege. In multitudine enim existimant robur inesse. (2) Puerorum institutio, a quinto anno incipiens usque in vicesimum, ad sola hæc tria refertur, equitare, arcu uti, et verum loqui. Priusquam quinquennis est puer, non venit in patris conspectum, sed apud mulieres vitam agit: (3) id ea fit caussa, ne, si dum ita educatur obit, dolorem adferat patri.

CXXXVII. Laudo equidem istud institutum: sed et hoc laudo, quod propter unam simplicem culpam nec rex ipse quemquam morte plectit, nec reliquorum Persarum quisquam unius culpæ caussa in aliquem suorum atrocius quiddam et irreparabile committit: sed, subductis rationibus, postquam plura et majora esse delicta reperit quam præstita officia, sic demum iræ indulget. (2) Ut autem patrem aliquis aut matrem occiderit, id vero numquam aiunt accidisse: sed quæcumque talia adhuc facta sint, utique necesse esse aiunt, ut caussa curatius cognita reperiantur commissa ea esse aut a suppositititiis aut adulterino sanguine natis; nec enim veri simile esse, ut, qui vere pater fuerit, a proprio filio occidatur.

CXXXVIII. Quæcumque vero illis facere non licet, ea nec dicere licitum est. Turpissimum autem apud eos habetur, mendacium dicere; alterum post hoc, æs alienum habere; et hoc quidem quum aliis de caussis, tum quod necesse esse aiunt, ut, qui æs alienum habet, etiam subinde mendacium dicat. (2) Si quis e civibus lepra aut vitiligine est correptus, in urbem hic non intrat, nec cum aliis Persis consuetudinem habet. Dicunt autem, eo huic id accidisse, quod in Solem quidpiam deliquerit. (3) Peregrinum vero quemlibet, qui tali morbo laborat, frequentes terra ejiciunt: etiam columbas albas exturbant, eodem malo eas laborare existimantes. In fluvium neque immingunt, neque exspuunt, nec manus in eo abluunt, nec alium hæc facere patiuntur: sed fluvios præcipue colunt.

CXXXIX. Porro hoc aliud habent Persæ, quod ipsos quidem latet, at nos non præterit. Scilicet nomina eorum, quæ corporibus vel magnificentiæ cujusque ipsorum respondent, desinunt omnia in eandem literam, quam Dores San, Iones Sigma vocant. In hanc literam, si volueris inquirere, reperies desinere Persarum nomina, non unum et alterum, sed pariter omnia.

CXL. Hæc habui quæ de Persis citra dubitationem bene gnarus dicerem. Istud vero ut occultum refertur, nec satis aperte, quod ad vita functos spectat; scilicet, non prius sepeliri hominis Persæ cadaver, quam ab ave aut a cane sit discerptum. Et Magis quidem esse hoc institutum, certo scio: faciunt enim aperte. (2) Cæterum cera obductum cadaver terra condunt Persæ. Magi vero multum, quum ab aliis hominibus differunt, tum a sacerdotibus Ægyptiorum. (3) Hi enim nefas existimant, quidquam vivum necare, præter ea quæ diis immolant: Magi vero omnia manu sua occidunt, excepto cane atque homine; et in hoc studium etiam magnum ponunt, necantes perinde et formicas et angues, et alia reptilia atque volucria. Sed utcumque se

ἀμφὶ μὲν τῷ νόμῳ τούτῳ ἐχέτω ὡς καὶ ἀρχὴν ἐνομίσθη, ἄνειμι δὲ ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον.

CXLI. Ἴωνες δὲ καὶ Αἰολέες, ὡς οἱ Λυδοὶ τάχιστα κατεστράφατο ὑπὸ Περσέων, ἔπεμπον ἀγγέλους ἐς Σάρδις παρὰ Κῦρον, ἐθέλοντες ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι εἶναι τοῖσι καὶ Κροίσῳ ἔσαν κατήκοοι. (2) Ὁ δὲ ἀκούσας αὐτῶν τὰ προΐσχοντο, ἔλεξέ σφι λόγον, ἄνδρα φὰς αὐλητὴν ἰδόντα ἰχθῦς ἐν τῇ θαλάσσῃ αὐλέειν, δοκέοντά σφεας ἐξελεύσεσθαι ἐς γῆν· ὡς δὲ ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος, λαβέειν ἀμφίβληστρον καὶ περιβαλέειν τε πλῆθος πολλὸν τῶν ἰχθύων καὶ ἐξειρύσαι, ἰδόντα δὲ παλλομένους εἶπαι ἄρα αὐτὸν πρὸς τοὺς ἰχθῦς, « παύεσθέ μοι ὀρχεόμενοι, ἐπεὶ οὐδ' ἐμέο αὐλέοντος ἠθέλετε ἐκβαίνειν ὀρχεόμενοι. » (3) Κῦρος μὲν τοῦτον τὸν λόγον τοῖσι Ἴωσι καὶ τοῖσι Αἰολεῦσι τῶνδε εἵνεκεν ἔλεξε, ὅτι δὴ οἱ Ἴωνες πρότερον αὐτοῦ Κύρου δεηθέντος δι' ἀγγέλων ἀπίστασθαί σφεας ἀπὸ Κροίσου οὐκ ἐπείθοντο, τότε δὲ κατεργασμένων τῶν πρηγμάτων ἔσαν ἑτοῖμοι πείθεσθαι Κύρῳ. (4) Ὁ μὲν δὴ ὀργῇ ἐχόμενος ἔλεγέ σφι τάδε, Ἴωνες δὲ ὡς ἤκουσαν τούτων ἀνενειχθέντων ἐς τὰς πόλιας, τείχεά τε περιεβάλλοντο ἕκαστοι, καὶ συνελέγοντο ἐς Πανιώνιον οἱ ἄλλοι πλὴν Μιλησίων· πρὸς μούνους γὰρ τούτους ὅρκιον Κῦρος ἐποιήσατο ἐπ' οἷσί περ ὁ Λυδός. Τοῖσι δὲ λοιποῖσι Ἴωσι ἔδοξε κοινῷ λόγῳ πέμπειν ἀγγέλους ἐς Σπάρτην, δεησομένους Ἴωσι τιμωρέειν.

CXLII. Οἱ δὲ Ἴωνες οὗτοι, τῶν καὶ τὸ Πανιώνιόν ἐστι, τοῦ μὲν οὐρανοῦ καὶ τῶν ὡρέων ἐν τῷ καλλίστῳ ἐτύγχανον ἱδρυσάμενοι πόλιας πάντων ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν· οὔτε γὰρ τὰ ἄνω αὐτῆς χωρία τὠυτὸ ποιέει τῇ Ἰωνίῃ οὔτε τὰ κάτω, οὔτε τὰ πρὸς τὴν ἠῶ οὔτε τὰ πρὸς τὴν ἑσπέρην, τὰ μὲν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ τε καὶ ὑγροῦ πιεζόμενα, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τε καὶ αὐχμώδεος. (2) Γλῶσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὗτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσερας παραγωγέων. Μίλητος μὲν αὐτῶν πρώτη κέεται πόλις πρὸς μεσαμβρίην, μετὰ δὲ Μυοῦς τε καὶ Πριήνη· αὗται μὲν ἐν τῇ Καρίῃ κατοικέαται κατὰ ταὐτὰ διαλεγόμεναί σφι· αἵδε δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ, Ἔφεσος, Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναί, Φώκαια. (3) Αὗται δὲ αἱ πόλιες τῇσι πρότερον λεχθείσῃσι ὁμολογέουσι κατὰ γλῶσσαν οὐδέν, σφίσι δὲ ὁμοφωνέουσι. Ἔτι δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι Ἰάδες πόλιες, τῶν αἱ δύο μὲν νήσους οἰκέαται, Σάμον τε καὶ Χίον, ἡ δὲ μία ἐν τῇ ἠπείρῳ ἵδρυται, Ἐρυθραί. (4) Χῖοι μέν νυν καὶ Ἐρυθραῖοι κατὰ τὠυτὸ διαλέγονται, Σάμιοι δὲ ἐπ' ἑωυτῶν μοῦνοι. Οὗτοι χαρακτῆρες γλώσσης τέσσερες γίνονται.

CXLIII. Τούτων δὴ ὦν τῶν Ἰώνων οἱ Μιλήσιοι μὲν ἔσαν ἐν σκέπῃ τοῦ φόβου, ὅρκιον ποιησάμενοι, τοῖσι δὲ αὐτῶν νησιώτῃσι ἦν δεινὸν οὐδέν· οὔτε γὰρ Φοίνικες ἔσαν κω Περσέων κατήκοοι οὔτε αὐτοὶ οἱ Πέρσαι ναυβάται. (2) Ἀπεσχίσθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἰώνων οὗτοι κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, ἀσθενέος δὲ ἐόντος τοῦ παντὸς τότε Ἑλληνικοῦ γένεος, πολλῷ δὲ ἦν ἀσθενέστατον τῶν ἐθνέων τὸ Ἰωνικὸν καὶ λόγου ἐλαχίστου· ὅτι γὰρ μὴ Ἀθῆναι, ἦν οὐδὲν ἄλλο πόλισμα λόγιμον. (3) Οἱ μέν

habeat instituti istius genuina ratio, hæc hactenus : redeo ad superiorem narrationem.

CXLI. Simul atque Lydi subacti a Persis fuere, Iones Æolesque legatos Sardes miserunt ad Cyrum, volentes eisdem conditionibus imperio ejus esse subjecti, quibus Crœso paruerant. (2) At ille, auditis eorum postulatis, fabulam eis narravit hujusmodi : Fuit olim tibicen, inquit, qui, piscibus conspectis in mari, tibia cecinit, ratus illos in terram esse egressuros. Is ubi spe frustratum se vidit, capit rete, et ingentem piscium numerum reti inclusum extraxit. Quos ubi vidit palpitantes, dixit eis : « Desinite nunc saltare, quum, me tibia canente, egredi saltareque nolueritis. » (3) Hanc fabulam Ionibus Æolibusque hac caussa Cyrus proposuit, quoniam ante id tempus Iones, per legatos invitati a Cyro ut a Crœso desciscerent, non paruerant; et tunc demum, confectis rebus, ad parendum Cyro erant parati. (4) Ille igitur, ira commotus, ista eis respondit. Quo responso ad Ionum civitates relato, muris singuli oppida sua cingebant, et ad Panionium congregabantur reliqui omnes præter Milesios; cum his enim solis Cyrus fœdus fecerat eisdem conditionibus quibus olim Lydus. Reliquis vero Ionibus placuit communi consilio Spartam legatos mittere, qui rogarent Spartanos ut Ionibus auxilio venirent.

CXLII. Iones hi autem, quorum est etiam Panionium illud, præ omnibus quos novimus hominibus oppida condita tenebant in terræ tractu temperie cœli aerisque longe præstantissimo. Etenim neque locorum superius sitorum eadem ratio est atque Ioniæ, neque inferius sitorum; nec eorum quæ orientem spectant, nec quæ occidentem : quorum alia frigore aut humiditate premuntur, alia æstu et siccitate. (2) Lingua autem non utuntur eadem, sed quatuor modis deflexionum [*dialectis*]. Prima civitatum Miletus versus meridiem sita est; dein Myus et Priene : et hæ quidem in Caria sitæ sunt, et dialecto utuntur eadem. Istæ vero in Lydia : Ephesus, Colophon, Lebedus, Teos, Clazomenæ, Phocæa. (3) Atque hæ civitates, ad sermonis characterem quod attinet, cum illis, quas ante nominavi, nihil commune habent, sed inter se conveniunt. Supersunt tres Ionicæ civitates, quarum duæ insulas incolunt, Samum atque Chium : tertia in continente sita est, Erythræ. (4) Ex his Chii et Erythræi eadem utuntur dialecto; Samii vero sua, ab aliis diversa. Hi sunt quattuor sermonis characteres.

CXLIII. Horum igitur Ionum Milesii tuti a metu erant, utpote fœdus cum Cyro pacti. Qui autem ex eisdem insulas incolebant, ne illi quidem quidquam metuebant : necdum enim eo tempore Phœnices Persarum imperio erant subjecti, nec Persæ ipsi mare exercebant. (2) Separaverant se autem hi Iones (*Milesii*) a ceteris Ionibus, non aliam ob caussam, nisi quod, quum universa tunc stirps Hellenica infirma esset, populorum omnium infirmissimus et minimi momenti fuerit Ionicus : nam, præter Athenas, nulla alia erat eorum civitas notabilis. (3) Quare et alii Iones et

νυν ἄλλοι Ἴωνες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔφυγον τὸ οὔνομα, οὐ βουλόμενοι Ἴωνες κεκλῆσθαι, ἀλλὰ καὶ νῦν φαίνονταί μοι οἱ πολλοὶ αὐτῶν ἐπαισχύνεσθαι τῷ οὐνόματι· αἱ δὲ δυώδεκα πόλιες αὗται τῷ τε οὐνόματι ἠγάλλοντο καὶ ἱρὸν ἱδρύσαντο ἐπὶ σφέων αὐτέων, τῷ οὔνομα ἔθεντο Πανιώνιον, ἐβουλεύσαντο δὲ αὐτοῦ μεταδοῦναι μηδαμοῖσι ἄλλοισι Ἰώνων (οὐδ' ἐδεήθησαν δὲ οὐδαμοὶ μετασχεῖν ὅτι μὴ Σμυρναῖοι)·

CXLIV. κατά περ οἱ ἐκ τῆς πενταπόλιος νῦν χώρης Δωριέες, πρότερον δὲ ἑξαπόλιος τῆς αὐτῆς ταύτης καλευμένης, φυλάσσονται ὦν μηδαμοὺς ἐσδέξασθαι τῶν προσοίκων Δωριέων ἐς τὸ Τριοπικὸν ἱρὸν, ἀλλὰ καὶ σφέων αὐτέων τοὺς περὶ τὸ ἱρὸν ἀνομήσαντας ἐξεκλήϊσαν τῆς μετοχῆς. (2) Ἐν γὰρ τῷ ἀγῶνι τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος ἐτίθεσαν τὸ πάλαι τρίποδας χαλκέους τοῖσι νικῶσι, καὶ τούτους χρῆν τοὺς λαμβάνοντας ἐκ τοῦ ἱροῦ μὴ ἐκφέρειν, ἀλλ' αὐτοῦ ἀνατιθέναι τῷ θεῷ. Ἀνὴρ ὦν Ἁλικαρνησσεὺς, τῷ οὔνομα ἦν Ἀγασικλέης, νικήσας τὸν νόμον κατηλόγησε, φέρων δὲ πρὸς τὰ ἑωυτοῦ οἰκία προσεπασσάλευσε τὸν τρίποδα. (3) Διὰ ταύτην τὴν αἰτίην αἱ πέντε πόλιες, Λίνδος καὶ Ἰήλυσός τε καὶ Κάμειρος καὶ Κῶς τε καὶ Κνίδος, ἐξεκλήϊσαν τῆς μετοχῆς τὴν ἕκτην πόλιν Ἁλικαρνησσόν. Τούτοισι μέν νυν ταύτην τὴν ζημίην οὗτοι ἐπέθηκαν.

CXLV. Δοκέουσι δέ μοι δυώδεκα πόλιας ποιήσασθαι οἱ Ἴωνες καὶ οὐκ ἐθελῆσαι πλεῦνας ἐσδέξασθαι τοῦδε εἵνεκεν, ὅτι καὶ ὅτε ἐν Πελοποννήσῳ οἴκεον, δυώδεκα ἦν αὐτῶν μέρεα, κατά περ νῦν Ἀχαιῶν τῶν ἐξελασάντων Ἴωνας δυώδεκά ἐστι μέρεα, (2) Πελλήνη μέν γε πρώτη πρὸς Σικυῶνος, μετὰ δὲ Αἴγειρα καὶ Αἰγαὶ, ἐν τῇ Κρᾶθις ποταμὸς ἀέναός ἐστι, ἀπ' ὅτευ ὁ ἐν Ἰταλίῃ ποταμὸς τὸ οὔνομα ἔσχε, καὶ Βοῦρα καὶ Ἑλίκη, ἐς τὴν κατέφυγον Ἴωνες ὑπ' Ἀχαιῶν μάχῃ ἑσσωθέντες, καὶ Αἴγιον καὶ Ῥύπες καὶ Πατρέες καὶ Φαρέες καὶ Ὤλενος, ἐν τῷ Πεῖρος ποταμὸς μέγας ἐστὶ, καὶ Δύμη καὶ Τριταιέες, οἳ μοῦνοι τούτων μεσόγαιοι οἰκέουσι.

CXLVI. Ταῦτα δυώδεκα μέρεα νῦν Ἀχαιῶν ἐστὶ καὶ τότε γε Ἰώνων ἦν. Τούτων δὴ εἵνεκεν καὶ οἱ Ἴωνες δυώδεκα πόλιας ἐποιήσαντο, ἐπεὶ ὥς γέ τι μᾶλλον οὗτοι Ἴωνές εἰσι τῶν ἄλλων Ἰώνων ἢ κάλλιόν τι γεγόνασι, μωρίη πολλὴ λέγειν· τῶν Ἄβαντες μὲν ἐξ Εὐβοίης εἰσὶ οὐκ ἐλαχίστη μοῖρα, τοῖσι Ἰωνίης μέτα οὐδὲ τοῦ οὐνόματος οὐδὲν, Μινύαι δὲ Ὀρχομένιοι ἀναμεμίχαται καὶ Καδμεῖοι καὶ Δρύοπες καὶ Φωκέες ἀποδάσμιοι καὶ Μολοσσοὶ καὶ Ἀρκάδες Πελασγοὶ καὶ Δωριέες Ἐπιδαύριοι, ἄλλα τε ἔθνεα πολλὰ ἀναμεμίχαται· (2) οἱ δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πρυτανηΐου τοῦ Ἀθηναίων ὁρμηθέντες καὶ νομίζοντες γενναιότατοι εἶναι Ἰώνων, οὗτοι δὲ οὐ γυναῖκας ἠγάγοντο ἐς τὴν ἀποικίην, ἀλλὰ Καείρας ἔσχον, τῶν ἐφόνευσαν τοὺς γονέας. (3) Διὰ τοῦτον δὲ τὸν φόνον αἱ γυναῖκες αὗται νόμον θέμεναι σφίσι αὐτῇσι ὅρκους ἐπήλασαν καὶ παρέδοσαν τῇσι θυγατράσι, μή κοτε ὁμοσιτῆσαι τοῖσι ἀνδράσι μηδὲ οὐνόματι βῶσαι τὸν ἑωυτῆς ἄνδρα, τοῦδε εἵνεκεν ὅτι ἐφόνευσαν σφέων

ipsi Athenienses nomen etiam fugiebant, nec Iones volebant adpellari: immo etiam nunc plerosque eorum pudet hujus nominis. Sed duodecim illæ civitates gaudebant hoc nomine, et separatim ab aliis templum sibi statuerunt, cui Panionio imposuere nomen; decreveruntque nullos alios Ionas participes illius facere: nec vero etiam alii, ut in consortium reciperentur, petivere, præter Smyrnæos.

CXLIV. Simili ratione Dorienses, Pentapolin quæ nunc vocatur incolentes, quæ olim eadem Hexapolis nominata erat, cavent ne alios ullos ex finitimis Doriensibus in Triopici templi communionem recipiant; verum etiam suo de numero eos, qui adversus id templum scelus admiserant, communione excluserunt. (2) Nam quum in ludis Triopii Apollinis ex prisco instituto aurei tripodes donarentur victoribus; quos tripodas qui acceperant, his non licebat eos extra templum exportare, sed ibidem deo dedicare oportebat; civis quidam Halicarnassensis, cui nomen erat Agasicles, victoriam quum reportasset, spreta lege domum suam detulit tripodem et clavis ibi adfixit. (3) Hanc ob culpam quinque civitates, Lindus, Ialysus, Camirus, Cos et Cnidus, sextam civitatem Halicarnassum communione excluserunt. Talem illi his pœnam inflixere.

CXLV. Quod autem duodecim civitates confecerunt Iones, nec plures voluerunt recipere, id ea caussa fecisse mihi videntur, quod etiam, quo tempore in Peloponneso habitaverant, totidem eorum fuerant regiones; quemadmodum nunc Achæorum, qui Ionas expulerunt, duodecim regiones sunt: (2) prima Pellene, haud procul Sicyone; dein Ægira, et Ægæ, in qua est Crathis amnis perennis, a quo et ille in Italia nomen accepit; tum Bura, et Helice, in quam confugerant Iones ab Achæis prælio superati; et Ægium, et Rhypes, et Patrenses, et Pharenses, et Olenus, in qua Pirus est amnis ingens; et Dyme et Tritæenses, qui soli ex istis omnibus mediterranea habitant.

CXLVI. Hæ sunt nunc duodecim Achæorum regiones, quæ olim ibi Ionum fuerant: qua nimirum de caussa etiam in Asia duodecim civitates confecerunt: nam, esse hos magis Ionas quam reliqui Iones, aut nobiliori quadam stirpe oriundos, id vero dicere magna foret stultitia. Sunt enim horum quidem haud minima pars Abantes ex Eubœa, quibus nihil cum Ionia aut cum nomine isto commune est: admixti porro eis sunt Minyæ Orchomenii, et Cadmei, et Dryopes, et Phocenses, qui a popularibus suis se sejunxerunt, et Molossi, et Arcades Pelasgi, et Dorienses Epidaurii; denique multæ aliæ gentes illis immixtæ sunt. (2) Qui vero eorum ex Athenarum prytaneo sunt profecti, nobilissimique censentur esse Ionum, hi vero uxores secum in coloniam non adduxerant, sed Caricas habebant uxores, quarum parentes occiderant. (3) Quam ob cædem mulieres hæ legem sibi, juramento firmatam, imposuerunt, filiabusque suis tradiderunt, ne unquam cum maritis caperent cibum, nec maritum suum ulla nomine compellaret; hanc

τοὺς πατέρας καὶ ἄνδρας καὶ παῖδας καὶ ἔπειτεν ταῦτα ποιήσαντες αὐτῇσι συνοίκεον. Ταῦτα δὲ ἦν γινόμενα ἐν Μιλήτῳ.

CXLVII. Βασιλέας δὲ ἐστήσαντο οἱ μὲν αὐτῶν Λυκίους ἀπὸ Γλαύκου τοῦ Ἱππολόχου γεγονότας, οἱ δὲ Καύκωνας Πυλίους ἀπὸ Κόδρου τοῦ Μελάνθου, οἱ δὲ καὶ συναμφοτέρους. Ἀλλὰ γὰρ περιέχονται τοῦ οὐνόματος μᾶλλόν τι τῶν ἄλλων Ἰώνων, ἔστωσαν δὲ καὶ οἱ καθαρῶς γεγονότες Ἴωνες· εἰσὶ δὲ πάντες Ἴωνες, ὅσοι ἀπ' Ἀθηνέων γεγόνασι καὶ Ἀπατούρια ἄγουσι ὁρτήν. (2) Ἄγουσι δὲ πάντες πλὴν Ἐφεσίων καὶ Κολοφωνίων· οὗτοι γὰρ μοῦνοι Ἰώνων οὐκ ἄγουσι Ἀπατούρια, καὶ οὗτοι κατὰ φόνου τινὰ σκῆψιν.

CXLVIII. Τὸ δὲ Πανιώνιόν ἐστι τῆς Μυκάλης χῶρος ἱρὸς, πρὸς ἄρκτον τετραμμένος, κοινῇ ἐξαραιρημένος ὑπ' Ἰώνων Ποσειδέωνι Ἑλικωνίῳ. (2) Ἡ δὲ Μυκάλη ἐστὶ τῆς ἠπείρου ἄκρη πρὸς ζέφυρον ἄνεμον κατήκουσα Σάμῳ, ἐς τὴν συλλεγόμενοι ἀπὸ τῶν πολίων Ἴωνες ἄγεσκον ὁρτὴν τῇ ἔθεντο οὔνομα Πανιώνια. (3) Πεπόνθασι δὲ οὔτι μοῦναι αἱ Ἰώνων ὁρταὶ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ Ἑλλήνων πάντων ὁμοίως πᾶσαι ἐς τὠυτὸ γράμμα τελευτῶσι, κατά περ τῶν Περσέων τὰ οὐνόματα.

CXLIX. Αὗται μὲν αἱ Ἰάδες πολιές εἰσι· αἵδε δὲ αἱ Αἰολίδες, Κύμη ἡ Φρικωνὶς καλευμένη, Λήρισαι, Νέον τεῖχος, Τῆμνος, Κίλλα, Νότιον, Αἰγιρόεσσα, Πιτάνη, Αἰγαῖαι, Μύρινα, Γρύνεια. (2) Αὗται ἕνδεκα Αἰολέων πόλιες αἱ ἀρχαῖαι· μία γάρ σφεων παρελύθη ὑπ' Ἰώνων, Σμύρνη· ἔσαν γὰρ καὶ αὗται δυώδεκα αἱ ἐν τῇ ἠπείρῳ. Οὗτοι δὲ οἱ Αἰολέες χώρην μὲν ἔτυχον κτίσαντες ἀμείνω Ἰώνων, ὡρέων δὲ ἥκουσαν οὐκ ὁμοίως.

CL. Σμύρνην δὲ ὧδε ἀπέβαλον Αἰολέες. Κολοφωνίους ἄνδρας στάσι ἑσσωθέντας καὶ ἐκπεσόντας ἐκ τῆς πατρίδος ὑπεδέξαντο. Μετὰ δὲ οἱ φυγάδες τῶν Κολοφωνίων φυλάξαντες τοὺς Σμυρναίους ὁρτὴν ἔξω τείχεος ποιευμένους Διονύσῳ, τὰς πύλας ἀποκληίσαντες ἔσχον τὴν πόλιν. (2) Βωθησάντων δὲ πάντων Αἰολέων ὁμολογίῃ ἐχρήσαντο, τὰ ἔπιπλα ἀποδόντων τῶν Ἰώνων ἐκλιπεῖν Σμύρνην Αἰολέας. Ποιησάντων δὲ ταῦτα Σμυρναίων ἐπιδιείλοντό σφεας αἱ ἕνδεκα πόλιες καὶ ἐποιήσαντο σφέων αὐτέων πολιήτας.

CLI. Αὗται μέν νυν αἱ ἠπειρώτιδες Αἰολίδες πόλιες, ἔξω τῶν ἐν τῇ Ἴδῃ οἰκημένων· κεχωρίδαται γὰρ αὗται. Αἱ δὲ τὰς νήσους ἔχουσαι πέντε μὲν πόλιες τὴν Λέσβον νέμονται (τὴν γὰρ ἕκτην ἐν τῇ Λέσβῳ οἰκεομένην Ἀρίσβαν ἠνδραπόδισαν Μηθυμναῖοι, ἐόντας ὁμαίμους), ἐν Τενέδῳ δὲ μία οἰκέεται πόλις, καὶ ἐν τῇσι Ἑκατὸν νήσοισι καλευμένῃσι ἄλλη μία. (2) Λεσβίοισι μέν νυν καὶ Τενεδίοισι, κατά περ Ἰώνων τοῖσι τὰς νήσους ἔχουσι, ἦν δεινὸν οὐδέν· τῇσι δὲ λοιπῇσι πόλισι ἕαδε κοινῇ Ἴωσι ἕπεσθαι τῇ ἂν οὗτοι ἐξηγέωνται.

CLII. Ὡς δὲ ἀπίκοντο ἐς τὴν Σπάρτην τῶν Ἰώνων καὶ Αἰολέων οἱ ἄγγελοι (κατὰ γὰρ δὴ τάχος ἦν ταῦτα πρησσόμενα), εἵλοντο πρὸ πάντων λέγειν τὸν Φωκαέα, τῷ οὔνομα ἦν Πύθερμος. Ὁ δὲ πορφύρεόν τε εἷμα πε-

ob caussam, quod ipsarum parentes maritosque et liberos illi occidissent, et dein patrato hoc facinore ipsas duxissent uxores. Hæc autem Mileti facta erant.

CXLVII. Reges vero sibi constituerant, alii Lycios, a Glauco Hippolochi filio oriundos; alii Cauconas Pylios, a Codro Melanthi filio; alii ex utroque genere. Enimvero nomen hi tuentur aliquanto acrius quam reliqui Iones. Sint vero etiam ipsi maxime genuini Iones: sunt tamen Iones omnes, quicumque ex Attica oriundi sunt, et Apaturia celebrant: (2) celebrant autem hoc festum omnes, exceptis Ephesiis et Colophoniis; hi enim soli ex Ionibus Apaturia non celebrant, idque ob cædis quandam quam afferunt caussam.

CXLVIII. Est autem Panionium sacer locus Mycalæ, septentrionem spectans, communi Ionum consilio Neptuno Heliconio dedicatus. (2) Mycale autem promontorium est continentis, ab occidente Samum versus porrectum. Huc convenientes e civitatibus omnibus Iones festum celebrabant, quod Panionia nominabant. (3) Habent hoc autem non solum Ionum festa, sed etiam Græcorum omnium: ut eorum nomina in eandem desinant literam, quemadmodum etiam Persarum nomina.

CXLIX. Hæ igitur, quas dixi, Ionum sunt civitates. Æolides vero civitates hæ sunt: Cyme, Phriconis cognominata, Larissæ, Neotichos, Temnus, Cilla, Notium, Ægiroessa, Pitane, Ægææ, Myrina, Grynea. (2) Hæ sunt undecim Æolensium civitates antiquæ: una enim eis adempta est ab Ionibus, Smyrna. Fuerant enim et hæ civitates duodecim, in continente omnes sitæ. Colebant autem hi Æolenses regionem, cui solum præstantius quam Ionum, cæterum cœli temperie Ionum regioni erat inferior.

CL. Smyrnam vero tali modo amiserant Æolenses. Cives Colophonios, qui in popularium seditione inferiores discesserant, patriaque fuerant pulsi, intra urbem suam receperunt. Post hæc iidem exsules Colophonii, observato die quo Smyrnæi Baccho extra muros sacra faciebant, occlusis portis urbem tenuere. (2) Dein succurrentibus Æolensibus cunctis, fit pactum hac conditione, ut Iones omnia quæ moveri possent Æolensibus redderent, Æolenses Smyrnam relinquerent. Quo facto, reliquæ undecim civitates Smyrnæos inter se dispertitæ, in civium numerum receperunt.

CLI. Hæ sunt igitur Æolensium civitates in continente sitæ, præter eas quæ Idam incolunt; hæ enim ab illis sejunctæ sunt. Qui vero insulas obtinent, eorum quinque civitates Lesbum incolunt: nam sextam, quam in Lesbo condiderant, Arisbam, Methymnæi in servitutem redegerunt, quum essent consanguinei. In Tenedo vero una habitatur civitas; et in Centum-insulis quæ vocantur, itidem una. (2) Lesbii igitur et Tenedii, quemadmodum Iones insulas incolentes, nihil metuebant: reliquis vero civitatibus communi consilio placuit Ionas sequi, quocumque hi ducerent.

CLII. Spartam ut venerunt Ionum Æolensiumque legati, (celeriter enim hæc conficiebantur), oratorem qui nomine omnium verba faceret delegerunt civem Phocæensem, cui nomen erat Pythermus. Et ille purpureo amictus pallio, quo

ριβαλόμενος, ὡς ἂν πυνθανόμενοι πλεῖστοι συνέλθοιεν Σπαρτιητέων, καὶ καταστὰς ἔλεγε πολλὰ τιμωρέειν ἑωυτοῖσι χρηΐζων. (2) Λακεδαιμόνιοι δὲ οὔ κως ἤκουον, ἀλλ' ἀπέδοξέ σφι μὴ τιμωρέειν Ἴωσι. Οἱ μὲν δὴ ἀπαλλάσσοντο, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀπωσάμενοι τῶν Ἰώνων τοὺς ἀγγέλους ὅμως ἀπέστειλαν πεντηκοντέρῳ ἄνδρας, ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέει, κατασκόπους τῶν τε Κύρου πρηγμάτων καὶ Ἰωνίης. (3) Ἀπικόμενοι δὲ οὗτοι ἐς Φώκαιαν ἔπεμπον ἐς Σάρδις σφέων αὐτῶν τὸν δοκιμώτατον, τῷ οὔνομα ἦν Λακρίνης, ἀπερέοντα Κύρῳ Λακεδαιμονίων ῥῆσιν, γῆς τῆς Ἑλλάδος μηδεμίαν πόλιν σιναμωρέειν ὡς αὐτῶν οὐ περιοψομένων.

CLIII. Ταῦτα εἴπαντος τοῦ κήρυκος, λέγεται Κῦρον ἐπείρεσθαι τοὺς παρεόντας οἱ Ἑλλήνων τίνες ἐόντες ἄνθρωποι Λακεδαιμόνιοι καὶ κόσοι πλῆθος ταῦτα ἑωυτῷ προαγορεύουσι. (2) Πυνθανόμενον δέ μιν εἶπαι πρὸς τὸν κήρυκα τὸν Σπαρτιήτην, « οὐκ ἔδεισά κω ἄνδρας τοιούτους, τοῖσί ἐστι χῶρος ἐν μέσῃ τῇ πόλι ἀποδεδεγμένος ἐς τὸν συλλεγόμενοι ἀλλήλους ὀμνύντες ἐξαπατῶσι. Τοῖσι, ἢν ἐγὼ ὑγιαίνω, οὐ τὰ Ἰώνων πάθεα ἔσται ἔλλεσχα, ἀλλὰ τὰ οἰκήϊα. » (3) Ταῦτα ἐς τοὺς πάντας Ἕλληνας ἀπέρριψε ὁ Κῦρος τὰ ἔπεα, ὅτι ἀγορὰς κτησάμενοι ὠνῇ τε καὶ πρήσι χρέονται· αὐτοὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἀγορῇσι οὐδὲν ἐώθασι χρέεσθαι, οὐδέ σφι ἔστι τὸ παράπαν ἀγορή. (4) Μετὰ ταῦτα ἐπιτρέψας τὰς μὲν Σάρδις Ταβάλῳ ἀνδρὶ Πέρσῃ, τὸν δὲ χρυσὸν τόν τε Κροίσου καὶ τὸν τῶν ἄλλων Λυδῶν Πακτύῃ ἀνδρὶ Λυδῷ κομίζειν, ἀπήλαυνε αὐτὸς ἐς Ἀγβάτανα, Κροῖσόν τε ἅμα ἀγόμενος καὶ τοὺς Ἴωνας ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιησάμενος τὴν πρώτην εἶναι. (5) Ἥ τε γὰρ Βαβυλών οἱ ἦν ἐμπόδιος καὶ τὸ Βάκτριον ἔθνος καὶ Σάκαι τε καὶ Αἰγύπτιοι, ἐπ' οὓς ἐπεῖχέ τε στρατηλατέειν αὐτός, ἐπὶ δὲ Ἴωνας ἄλλον πέμπειν στρατηγόν.

CLIV. Ὡς δὲ ἀπήλασε ὁ Κῦρος ἐκ τῶν Σαρδίων, τοὺς Λυδοὺς ἀπέστησε ὁ Πακτύης ἀπό τε Ταβάλου καὶ Κύρου, καταβὰς δὲ ἐπὶ θάλασσαν, ἅτε τὸν χρυσὸν ἔχων πάντα τὸν ἐκ τῶν Σαρδίων, ἐπικούρους τε ἐμισθοῦτο καὶ τοὺς ἐπιθαλασσίους ἀνθρώπους ἔπειθε σὺν ἑωυτῷ στρατεύεσθαι. Ἐλάσας δὲ ἐπὶ τὰς Σάρδις ἐπολιόρκεε Τάβαλον ἀπεργμένον ἐν τῇ ἀκροπόλι.

CLV. Πυθόμενος δὲ κατ' ὁδὸν ταῦτα ὁ Κῦρος εἶπε πρὸς Κροῖσον τάδε, « Κροῖσε, τί ἔσται τὸ τέλος τῶν γινομένων τούτων ἐμοί; οὐ παύσονται Λυδοί, ὡς οἴκασι, πρήγματα παρέχοντες καὶ αὐτοὶ ἔχοντες. Φροντίζω μὴ ἄριστον ᾖ ἐξανδραποδίσασθαί σφεας. (2) Ὁμοίως γάρ μοι νῦν γε φαίνομαι πεποιηκέναι ὡς εἴ τις πατέρα ἀποκτείνας τῶν παίδων αὐτοῦ φείσαιτο. Ὡς δὲ καὶ ἐγὼ Λυδῶν τὸν μὲν πλέον τι ἢ πατέρα ἐόντα σὲ λαβὼν ἄγω, αὐτοῖσι δὲ Λυδοῖσι τὴν πόλιν παρέδωκα, καὶ ἔπειτεν θωμάζω εἴ μοι ἀπεστέασι. » (3) Ὁ μὲν δὴ τά περ ἐνόεε ἔλεγε, ὁ δ' ἀμείβετο τοισίδε, δείσας μὴ ἀναστάτους ποιήσῃ τὰς Σάρδις, « ὦ βασιλεῦ, τὰ μὲν οἰκότα εἴρηκας, σὺ μέντοι μὴ πάντα θυμῷ χρέω, μηδὲ πόλιν ἀρχαίην ἐξαναστήσῃς ἀναμάρτητον ἐοῦσαν καὶ τῶν πρότερον καὶ τῶν νῦν

major Spartanorum numerus, adventu eorum cognito, conveniret, in medium progressus, multa fecit verba, orans ut ipsis succurrerent. (2) At Lacedæmonii neutiquam audiebant, nec placebat eis opem ferre Ionibus. Itaque illi discesserunt: Lacedæmonii vero, rejectis Ionum legatis, tamen quinquaginta remorum navi viros emiserunt, res Cyri Ioniæque ut mihi quidem videtur, exploraturos. (3) Qui quum Phocæam adpulissent, Sardes miserunt e suis virum probatissimum, Lacrinen nomine, qui Lacedæmoniorum verbis ediceret Cyro, ne ulli civitati terræ Græciæ damnum inferret; se enim eam rem non neglecturos.

CLIII. Hæc quum dixisset legatus, fertur Cyrus ex præsentibus Græcis quæsisse, quinam homines essent Lacedæmonii, quantaque illorum multitudo, qui hæc ei edicerent. (2) Quæ postquam ex his cognovit, legato Spartiatæ respondit: « Numquam timui tales viros, qui in medio oppido locum habent designatum, in quo congregati, interposito juramento, sese invicem decipiunt: quibus, si ego valebo, accidet ut non de his quæ Ionibus, sed quæ sibi impendent, sint confabulaturi. » (3) Hæc Cyrus in universos conjecit Græcos, eo quod fora publica habent, in quibus emtioni et venditioni dant operam: Persæ autem foris non utuntur, nec est omnino apud illos forum rerum venalium. (4) Post hæc vero, Sardium custodia Tabalo tradita, homini Persæ, et auri transferendi cura, quod Crœsi aliorumque Lydorum fuerat, Pactyæ commissa, Lydo homini, ipse Ecbatana proficiscitur, Crœsum secum ducens, Ionum autem, in præsentia certe, rationem nullam habens. (5) Obstabat enim Babylon, et Bactriana gens, et Sacæ atque Ægyptii, in quos ipse expeditionem cogitabat suscipere, adversus Ionas vero alium mittere ducem.

CLIV. Ut vero Sardibus discesserat Cyrus, Lydos Pactyas ad desciscendum a Tabalo et Cyro permovit: et ad mare profectus, quum aurum omne ex Sardibus in potestate haberet, auxilia mercede conduxit, maritimisque hominibus ut secum militarent persuasit. Tum exercitu adversus Sardes ducto, Tabalum oppugnavit, in arce conclusum.

CLV. Ea re in itinere cognita, Cyrus his verbis Crœsum compellavit: « Crœse, quis mihi erit harum rerum finis? Non desinent Lydi, uti videtur, et molestiam creare mihi, et ipsi sibi exhibere. Subit animum cogitatio, optimum fore, ut prorsus in servitutem eos redigam. (2) Similiter enim nunc mihi videor fecisse, atque si quis, quorum patrem occidisset, filiis pepercerit. Sic nempe et ego, quum te in potestate habens mecum ducam, qui amplius etiam aliquid quam pater illis fuisti, ipsis Lydis urbem tradidi: ac dein miror, a me eos descivisse! » (3) Sic ille quæ sentiebat dixit. Cui Crœsus, veritus ne funditus everteret Sardes, his verbis respondit. » Æqua sunt, inquit, o rex, quæ dixisti. At tu tamen ne prorsus indulgeas iræ, nec penitus evertas antiquam urbem, quæ et ante actorum insons est,

ἀστεώτων. (4) Τὰ μὲν γὰρ πρότερον ἐγώ τε ἔπρηξα καὶ ἐγὼ κεφαλῇ ἀναμάξας φέρω· τὰ δὲ νῦν παρεόντα, Πακτύης γάρ ἐστι ὁ ἀδικέων, τῷ σὺ ἐπέτρεψας Σάρδις, οὗτος δότω τοι δίκην. Λυδοῖσι δὲ συγγνώμην ἔχων τάδε αὐτοῖσι ἐπίταξον, ὡς μήτε ἀποστέωσι μήτε δεινοί τοι ἔωσι. (5) Ἄπειπε μέν σφι πέμψας ὅπλα ἀρήϊα μὴ ἐκτῆσθαι, κέλευε δέ σφεας κιθῶνάς τε ὑποδύνειν τοῖσι εἵμασι καὶ κοθόρνους ὑποδέεσθαι, πρόειπε δ' αὐτοῖσι κιθαρίζειν τε καὶ ψάλλειν καὶ καπηλεύειν τοὺς παῖδας. Καὶ ταχέως σφέας, ὦ βασιλεῦ, γυναῖκας ἀντ' ἀνδρῶν ὄψεαι γεγονότας, ὥστε οὐδὲν δεινοί τοι ἔσονται μὴ ἀποστέωσι. »

CLVI. Κροῖσος μὲν δὴ ταῦτά οἱ ὑπετίθετο, αἱρετώτερα ταῦτα εὑρίσκων Λυδοῖσι ἢ ἀνδραποδισθέντας πρηθῆναι σφέας, ἐπιστάμενος ὅτι ἢν μὴ ἀξιόχρεων πρόφασιν προτείνῃ, οὐκ ἀναπείσει μιν μεταβουλεύσασθαι, ἀρρωδέων δὲ μὴ καὶ ὕστερόν κοτε οἱ Λυδοί, ἢν τὸ παρεὸν ὑπεκδράμωσι, ἀποστάντες ἀπὸ τῶν Περσέων ἀπόλωνται. (2) Κῦρος δὲ ἡσθεὶς τῇ ὑποθήκῃ καὶ ὑπεὶς τῆς ὀργῆς ἔφη οἱ πείθεσθαι. Καλέσας δὲ Μαζάρεα ἄνδρα Μῆδον, ταῦτά οἱ ἐνετείλατο προειπεῖν Λυδοῖσι τὰ ὁ Κροῖσος ὑπετίθετο, καὶ πρὸς ἐξανδραποδίσασθαι τοὺς ἄλλους πάντας οἳ μετὰ Λυδῶν ἐπὶ Σάρδις ἐστρατεύσαντο, αὐτὸν δὲ Πακτύην πάντως ζώοντα ἀγαγεῖν παρ' ἑωυτόν.

CLVII. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐντειλάμενος ἀπήλαυνε ἐς ἤθεα τὰ Περσέων· Πακτύης δὲ πυθόμενος ἀγχοῦ εἶναι στρατὸν ἐπ' ἑωυτὸν ἰόντα, δείσας ᾤχετο φεύγων ἐς Κύμην. (2) Μαζάρης δὲ ὁ Μῆδος ἐλάσας ἐπὶ τὰς Σάρδις τοῦ Κύρου στρατοῦ μοῖραν ὅσην δή κοτε ἔχων, ὡς οὐκ εὗρε ἔτι ἐόντας τοὺς ἀμφὶ Πακτύην ἐν Σάρδισι, πρῶτα μὲν τοὺς Λυδοὺς ἠνάγκασε τὰς Κύρου ἐντολὰς ἐπιτελέειν, ἐκ τούτου δὲ κελευσμοσύνης Λυδοὶ τὴν πᾶσαν δίαιταν τῆς ζόης μετέβαλον. (3) Μαζάρης δὲ μετὰ τοῦτο ἔπεμπε ἐς τὴν Κύμην ἀγγέλους, ἐκδιδόναι κελεύων Πακτύην. Οἱ δὲ Κυμαῖοι ἔγνωσαν συμβουλῆς πέρι ἐς θεὸν ἀνῷσαι τὸν ἐν Βραγχίδῃσι· ἦν γὰρ αὐτόθι μαντήϊον ἐκ παλαιοῦ ἱδρυμένον, τῷ Ἴωνές τε πάντες καὶ Αἰολέες ἐώθεσαν χρέεσθαι. Ὁ δὲ χῶρος οὗτός ἐστι τῆς Μιλησίης ὑπὲρ Πανόρμου λιμένος.

CLVIII. Πέμψαντες ὦν οἱ Κυμαῖοι ἐς τοὺς Βραγχίδας θεοπρόπους εἰρώτευν περὶ Πακτύην ὁκοῖόν τι ποιέοντες θεοῖσι μέλλοιεν χαριέεσθαι. Ἐπειρωτέουσι δέ σφι ταῦτα χρηστήριον ἐγένετο ἐκδιδόναι Πακτύην Πέρσῃσι. Ταῦτα δὲ ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Κυμαῖοι, ὡρμέατο ἐκδιδόναι. (2) Ὁρμεωμένου δὲ ταύτῃ τοῦ πλήθεος, Ἀριστόδικος ὁ Ἡρακλείδεω ἀνὴρ τῶν ἀστῶν ἐὼν δόκιμος ἔσχε μὴ ποιῆσαι ταῦτα Κυμαίους, ἀπιστέων τε τῷ χρησμῷ καὶ δοκέων τοὺς θεοπρόπους οὐ λέγειν ἀληθέως, ἐς ὃ τὸ δεύτερον περὶ Πακτύεω ἐπειρησόμενοι ἤϊσαν ἄλλοι θεοπρόποι, τῶν καὶ Ἀριστόδικος ἦν.

CLIX. Ἀπικομένων δὲ ἐς Βραγχίδας ἐχρηστηριάζετο ἐκ πάντων Ἀριστόδικος, ἐπειρωτέων τάδε, « Ὦναξ, ἦλθε παρ' ἡμέας ἱκέτης Πακτύης ὁ Λυδός, φεύγων

et eorum quæ nunc aguntur. (4) Nam, quæ ante acta sunt, ea ego feci, et meo capite culpam luo : quæ vero nunc aguntur, eorum reus Pactyas est, cujus tu fidei Sardes commisisti ; hic igitur tibi det pœnas. Lydis vero dans veniam, hæc illis impone, ne posthac a te deficiant, aut ullo modo metuendi sint. (5) Missis nunciis interdicito illis, ne arma possideant bellica ; et tunicas jube eos sub palliis gestare, cothurnosque pro calceis induere : denique edic ut pueros suos instituant citharam pulsare, et canere, et mercaturam exercere : et mox videbis eos, o rex, feminas ex viris factos, ut porro non sit quod verearis ne a te deficiant. »

CLVI. Hæc Cyro Crœsus suasit, optabiliora Lydis ratus, quam in servitutem redigi et pro mancipiis vendi : pulcre quippe intelligebat, nisi probabilem adferret rationem, non persuasurum se esse Cyro, ut mutaret consilium ; simul vero timebat, ne in posterum aliquando Lydi, si præsens periculum evasissent, desciscerent a Persis seseque perditum irent. (2) Cyrus admonitione Crœsi gavisus, et de ira remittens, se ei pariturum ait : et vocato ad se Mazari, homini Medo, dat mandatum, ut, quæ ipsi Crœsus suaserat, illis imperaret ; cæterum ceteros omnes, qui cum Lydis contra Sardes militassent, sub hasta venderet, ipsum autem Pactyam utique vivum ad se adduceret.

CLVII. His ille mandatis ex itinere datis, Persarum in sedes properavit. Pactyas autem, ubi rescivit in propinquo esse exercitum adversus se proficiscentem, timens sibi fugam capessivit, et Cymen pervenit. (2) Mazares, Medus, cum aliqua parte copiarum Cyri adversus Sardes ducens, ubi Pactyam non amplius Sardibus invenit, primum Lydos coegit Cyri mandata exsequi : cujus mandati consequens erat, ut omnem vitæ rationem Lydi mutarent. (3) Dein nuncios Cymen misit Mazares, tradi Pactyam jubens. Cymæi vero statuerunt de consilio in hac re capiendo ad deum referre qui in Branchidis oracula edit. Erat enim ibi oraculum ab antiquis temporibus constitutum, quo et Iones omnes et Æolenses uti consueverant. Est autem locus ille in Milesiorum ditione, supra Panormum portum.

CLVIII. Missis igitur ad Branchidas legatis Cymæi quæsiverunt de Pactya, quidnam facientes gratum maxime diis essent facturi. Et interrogantibus respondit oraculum, dederent Pactyam Persis. Quod responsum ubi ad se relatum audivere Cymæi, tradere illum pararunt. (2) Quam in partem quum ferretur multitudo, Aristodicus Heraclidæ filius, probatus vir inter cives, inhibuit eos ne id facerent, fidem non adhibens effato oraculi, existimansque vera non retulisse consultores. Denique alii denuo mittuntur legati, qui de Pactya iterum consultarent, quorum in numero Aristodicus erat.

CLIX. Hi ubi ad Branchidas venerunt, unus ex omnibus Aristodicus oraculum consuluit, interrogavitque his verbis : « O rex, venit ad nos supplex Pactyas Lydus mortem effu-

θάνατον βίαιον πρὸς Περσέων· οἱ δέ μιν ἐξαιτέονται, προεῖναι κελεύοντες Κυμαίους. Ἡμεῖς δὲ δειμαίνοντες τὴν Περσέων δύναμιν, τὸν ἱκέτην ἐς τόδε οὐ τετολμήκαμεν ἐκδιδόναι, πρὶν ἂν τὸ ἀπὸ σεῦ ἡμῖν δηλωθῇ ἀτρεκέως ὁκότερα ποιέωμεν. » (2) Ὁ μὲν ταῦτα ἐπειρώτα, ὁ δ' αὖτις τὸν αὐτόν σφι χρησμὸν ἔφαινε, κελεύων ἐκδιδόναι Πακτύην Πέρσῃσι. Πρὸς ταῦτα ὁ Ἀριστόδικος ἐκ προνοίης ἐποίεε τάδε· περιιὼν τὸν νηὸν κύκλῳ ἐξαίρεε τοὺς στρουθοὺς καὶ ἄλλα ὅσα ἦν νενεοσσευμένα ὀρνίθων γένεα ἐν τῷ νηῷ. (3) Ποιεῦντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα λέγεται φωνὴν ἐκ τοῦ ἀδύτου γενέσθαι φέρουσαν μὲν πρὸς τὸν Ἀριστόδικον, λέγουσαν δὲ τάδε, « ἀνοσιώτατε ἀνθρώπων, τί τάδε τολμᾷς ποιέειν; τοὺς ἱκέτας μου ἐκ τοῦ νηοῦ κεραΐζεις; » (4) Ἀριστόδικον δὲ οὐκ ἀπορήσαντα πρὸς ταῦτα εἶπαι, « ὦναξ, αὐτὸς μὲν οὕτω τοῖσι ἱκέτῃσι βωθέεις, Κυμαίους δὲ κελεύεις τὸν ἱκέτην ἐκδιδόναι; » Τὸν δὲ αὖτις ἀμείψασθαι τοισίδε, « ναὶ κελεύω, ἵνα γε ἀσεβήσαντες θᾶσσον ἀπόλησθε, ὡς μὴ τὸ λοιπὸν περὶ ἱκετέων ἐκδόσιος ἔλθητε ἐπὶ τὸ χρηστήριον. »

CLX. Ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Κυμαῖοι, οὐ βουλόμενοι οὔτε ἐκδόντες ἀπολέσθαι οὔτε παρ' ἑωυτοῖσι ἔχοντες πολιορκέεσθαι ἐς Μυτιλήνην αὐτὸν ἐκπέμπουσι. (2) Οἱ δὲ Μυτιληναῖοι ἐπιπέμποντος τοῦ Μαζάρεος ἀγγελίας ἐκδιδόναι τὸν Πακτύην παρεσκευάζοντο ἐπὶ μισθῷ ὅσῳδή· οὐ γὰρ ἔχω τοῦτό γε εἶπαι ἀτρεκέως· οὐ γὰρ ἐτελεώθη· Κυμαῖοι γὰρ ὡς ἔμαθον ταῦτα πρησσόμενα ἐκ τῶν Μυτιληναίων, πέμψαντες πλοῖον ἐς Λέσβον ἐκκομίζουσι Πακτύην ἐς Χίον. (3) Ἐνθεῦτεν δὲ ἐξ ἱροῦ Ἀθηναίης πολιούχου ἀποσπασθεὶς ὑπὸ Χίων ἐξεδόθη. Ἐξέδοσαν δὲ οἱ Χῖοι ἐπὶ τῷ Ἀταρνέϊ μισθῷ· τοῦ δὲ Ἀταρνέος τούτου ἐστὶ χῶρος τῆς Μυσίης, Λέσβου ἀντίος. (4) Πακτύην μέν νυν παραδεξάμενοι οἱ Πέρσαι εἶχον ἐν φυλακῇ, ἐθέλοντες Κύρῳ ἀποδέξαι· ἦν δὲ χρόνος οὗτος οὐκ ὀλίγος γενόμενος, ὅτε Χίων οὐδεὶς ἐκ τοῦ Ἀταρνέος τούτου οὔτε οὐλὰς κριθέων πρόχυσιν ἐποιέετο θεῶν οὐδενὶ οὔτε πέμματα ἐπέσσετο καρποῦ τοῦ ἐνθεῦτεν, ἀπείχετό τε τῶν πάντων ἱρῶν τὰ πάντα ἐκ τῆς χώρης ταύτης γινόμενα.

CLXI. Χῖοι μέν νυν Πακτύην ἐξέδοσαν, Μαζάρης δὲ μετὰ ταῦτα ἐστρατεύετο ἐπὶ τοὺς συμπολιορκήσαντας Τάβαλον, καὶ τοῦτο μὲν Πριηνέας ἐξηνδραποδίσατο, τοῦτο δὲ Μαιάνδρου πεδίον πᾶν ἐπέδραμε ληίην ποιεύμενος τῷ στρατῷ, Μαγνησίην δὲ ὡσαύτως. Μετὰ δὲ ταῦτα αὐτίκα νούσῳ τελευτᾷ.

CLXII. Ἀποθανόντος δὲ τούτου Ἅρπαγος κατέβη διάδοχος τῆς στρατηγίης, γένος καὶ αὐτὸς ἐὼν Μῆδος, τὸν ὁ Μήδων βασιλεὺς Ἀστυάγης ἀνόμῳ τραπέζῃ ἔδαισε, ὁ τῷ Κύρῳ τὴν βασιληίην συγκατεργασάμενος. (2) Οὗτος ὡνὴρ τότε ὑπὸ Κύρου στρατηγὸς ἀποδεχθεὶς ὡς ἀπίκετο ἐς τὴν Ἰωνίην, αἵρεε τὰς πόλιας χώμασι· ὅκως γὰρ τειχήρεας ποιήσειε, τὸ ἐνθεῦτεν χώματα χῶν πρὸς τὰ τείχεα ἐπόρθεε. Πρώτῃ δὲ Φωκαίῃ Ἰωνίης ἐπεχείρησε.

giens violentam, a Persis sibi imminentem. Hunc illi repetunt, Cymæos illum sibi tradere jubentes. Nos vero, Persarum metuentes potentiam, tradere illum adhuc non sustinuimus, priusquam a te liquido nobis, utrum facere debeamus, declaretur. » (2) Hic postquam ita interrogavit, rursus idem responsum deus dedit, tradere jubens Pactyam Persis. Tum Aristodicus hoc, a se præmeditatum, instituit facere : circa templum circummeans, passeres disturbavit aliaque avium genera, quæ in templo nidificaverant. (3) Dum ille hoc facit, aiunt ex adyto prodiisse vocem, ad Aristodicum conversam, hæc dicentem : « Scelestissime mortalium, quid est quod hic facere audes? Supplices meos ex meo templo evertis! » (4) Et Aristodicus, nil dubitans, respondisse ad hæc fertur : « O rex, tu tuos supplices ipse ita tueris : Cymæos vero jubes tradere supplicem ! » Cui rursus deus regessit : « Aio et jubeo, quo vos impii ocyus pereatis; ne dehinc de prodendis supplicibus adeatis oraculum. »

CLX. Hæc relata ubi audierunt Cymæi, quum nec prodendo hominem vellent ipsi perire, nec apud se servando oppugnari, Mytilenen eum emiserunt. (2) Mytilenæi vero, quum missis nunciis Mazares Pactyam repetiisset, parati erant eum tradere, pacti mercedem nescio quam; nec enim hoc perspicue traditum est; nec res effectum habuit : nam Cymæi, ut intellexerunt id agere Mytilenæos, navi Lesbum missa, in Chium Pactyam transportarunt. (3) Inde vero, ex Minervæ templo urbis Præsidis vi extractus a Chiis, Persis traditus est : tradiderunt eum autem Chii, mercedem pacti Atarneum; est autem Atarnensis hic ager in Mysia, ex adverso Lesbi. (4) Pactyam igitur sibi deditum Persæ in custodia habuerunt, Cyri in conspectum volentes eum producere. Exinde vero multum effluxit temporis, quo nemo Chiorum mola ex hordeo Atarnensis illius agri deorum ulli litavit, aut ex frumento illinc allato libum coxit; quidquid ille progenuit ager, id ab omnibus sacrificiis procul habitum est.

CLXI. Postquam Pactyam Chii tradiderant, bello adgressus est Mazares eos qui cum illo Tabalum oppugnaverant. Et Prienenses quidem devictos sub corona vendidit; Mæandri vero campum universum incursans, itemque Magnesiam, exercitum præda ditavit. His autem rebus gestis, paulo post morbo vitam finiit.

CLXII. Mortuo Mazare, advenit imperii in inferiore Asia successor Harpagus, natione itidem Medus; is qui a rege Medorum Astyage nefario epulo erat acceptus, quique Cyro in comparando regno sociam præstiterat operam. (2) Hic vir tunc a Cyro dux copiarum nominatus, ut in Ioniam pervenit, oppida aggeribus jactis capere instituit : scilicet oppidanos intra muros statim compulit, deinde adgestis ad muros aggeribus oppugnavit. Et primum quidem Ioniæ oppidum, quod adgressus est, Phocæa fuit.

CLXIII. Οἱ δὲ Φωκαιέες οὗτοι ναυτιλίῃσι μακρῇσι πρῶτοι Ἑλλήνων ἐχρήσαντο, καὶ τόν τε Ἀδρίην καὶ τὴν Τυρσηνίην καὶ τὴν Ἰβηρίην καὶ τὸν Ταρτησσὸν οὗτοί εἰσι οἱ καταδέξαντες· ἐναυτίλλοντο δὲ οὐ στρογγύλῃσι νηυσὶ, ἀλλὰ πεντηκοντέροισι. (2) Ἀπικόμενοι δὲ ἐς τὸν Ταρτησσὸν προσφιλέες ἐγένοντο τῷ βασιλέϊ τῶν Ταρτησσίων, τῷ οὔνομα μὲν ἦν Ἀργανθώνιος, ἐτυράννευσε δὲ Ταρτησσοῦ ὀγδώκοντα ἔτεα, ἐβίωσε δὲ τὰ πάντα εἴκοσι καὶ ἑκατόν. (3) Τούτῳ δὴ τῷ ἀνδρὶ προσφιλέες οἱ Φωκαιέες οὕτω δή τι ἐγένοντο ὡς τὰ μὲν πρῶτά σφεας ἐκλιπόντας Ἰωνίην ἐκέλευε τῆς ἑωυτοῦ χώρης οἰκῆσαι ὅκου βούλονται, μετὰ δὲ, ὡς τοῦτό γε οὐκ ἔπειθε τοὺς Φωκαιέας, ὁ δὲ πυθόμενος τὸν Μῆδον παρ' αὐτῶν ὡς αὔξοιτο, ἐδίδου σφι χρήματα τεῖχος περιβαλέσθαι τὴν πόλιν. Ἐδίδου δὲ ἀφειδέως· καὶ γὰρ καὶ ἡ περίοδος τοῦ τείχεος οὐκ ὀλίγοι στάδιοί εἰσι, τοῦτο δὲ πᾶν λίθων μεγάλων καὶ εὖ συναρμοσμένων.

CLXIV. Τὸ μὲν δὴ τεῖχος τοῖσι Φωκαιεῦσι τρόπῳ τοιῷδε ἐξεποιήθη· ὁ δὲ Ἅρπαγος ὡς ἐπήλασε τὴν στρατιὴν, ἐπολιόρκεε αὐτοὺς, προϊσχόμενος ἔπεα ὥς οἱ καταχρᾷ εἰ βούλονται Φωκαιέες προμαχεῶνα ἕνα μοῦνον τοῦ τείχεος ἐρεῖψαι καὶ οἴκημα ἓν κατιρῶσαι. (2) Οἱ δὲ Φωκαιέες περιημεκτέοντες τῇ δουλοσύνῃ ἔφασαν θέλειν βουλεύσασθαι ἡμέρην μίαν καὶ ἔπειτεν ὑποκρινέεσθαι· ἐν ᾧ δὲ βουλεύονται αὐτοὶ, ἀπαγαγεῖν ἐκεῖνον ἐκέλευον τὴν στρατιὴν ἀπὸ τοῦ τείχεος. (3) Ὁ δ' Ἅρπαγος ἔφη εἰδέναι μὲν εὖ τὰ ἐκεῖνοι μέλλοιεν ποιέειν, ὅμως δέ σφι παριέναι βουλεύσασθαι. Ἐν ᾧ ὦν ὁ Ἅρπαγος ἀπὸ τοῦ τείχεος ἀπήγαγε τὴν στρατιὴν, οἱ Φωκαιέες ἐν τούτῳ κατασπάσαντες τὰς πεντηκοντέρους, ἐσθέμενοι τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ ἔπιπλα πάντα, πρὸς δὲ καὶ τὰ ἀγάλματα τὰ ἐκ τῶν ἱρῶν καὶ τὰ ἄλλα ἀναθήματα, χωρὶς ὅ τι χαλκὸς ἢ λίθος ἢ γραφὴ ἦν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἐσθέντες καὶ αὐτοὶ ἐσβάντες ἔπλωον ἐπὶ Χίου. Τὴν δὲ Φώκαιαν ἐρημωθεῖσαν ἀνδρῶν ἔσχον οἱ Πέρσαι.

CLXV. Οἱ δὲ Φωκαιέες, ἐπείτε σφι Χῖοι τὰς νήσους τὰς Οἰνούσσας καλευμένας οὐκ ἐβούλοντο ὠνευμένοισι πωλέειν, δειμαίνοντες, μὴ αἳ μὲν ἐμπόριον γένωνται, ἡ δὲ αὐτῶν νῆσος ἀποκληϊσθῇ τούτου εἵνεκεν, πρὸς ταῦτα οἱ Φωκαιέες ἐστέλλοντο ἐς Κύρνον· ἐν γὰρ τῇ Κύρνῳ εἴκοσι ἔτεσι πρότερον τούτων ἐκ θεοπροπίου ἀνεστήσαντο πόλιν, τῇ οὔνομα ἦν Ἀλαλίη. (2) Ἀργανθώνιος δὲ τηνικαῦτα ἤδη τετελευτήκεε. Στελλόμενοι δὲ ἐπὶ τὴν Κύρνον, πρῶτα καταπλώσαντες ἐς τὴν Φώκαιαν κατεφόνευσαν τῶν Περσέων τὴν φυλακὴν, ἣ ἐφρούρεε παραδεξαμένη παρ' Ἁρπάγου τὴν πόλιν. (3) Μετὰ δὲ, ὡς τοῦτό σφι ἐξέργαστο, ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑωυτῶν τοῦ στόλου. Πρὸς δὲ ταύτῃσι καὶ μύδρον σιδήρεον κατεπόντωσαν, καὶ ὤμοσαν μὴ πρὶν ἐς Φώκαιαν ἥξειν πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναφῆναι. (4) Στελλομένων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὴν Κύρνον, ὑπὲρ ἡμίσεας τῶν ἀστῶν ἔλαβε πόθος τε καὶ οἶκτος τῆς πόλιος καὶ τῶν ἠθέων

CLXIII. Phocæenses hi longinquis navigationibus primi Græcorum usi erant: et Adriaticum mare et Tyrrheniam et Iberiam et Tartessum Græcis ostenderunt. Vehebantur autem non rotundis navibus, sed penteconteris [*quæ quinquaginta remis uno ordine instructæ*]. (2) Ac Tartessum quidem postquam venerunt, cari fuerunt regi Tartessiorum, cui erat nomen Arganthonius, qui octoginta annos Tartessiorum regno præfuit, vixit autem in universum annos centum et viginti. (3) Huic viro ita cari fuerunt Phocæenses, ut primum quidem eos hortaretur, Ioniam relinquerent, et qua parte suæ ditionis vellent, habitatum concederent; dein, ut hoc eis non persuasit, ex eisdem vero cognovit de ingruente Medorum potentia, pecuniam illis dedit ex qua murum urbi circumdarent; et largiter quidem dedit: nam circuitus muri haud pauca sunt stadia, et totus hic murus ex magnis lapidibus, eisque bene coaptatis, est exstructus.

CLXIV. Tali igitur modo perfectus erat Phocæensium murus. Harpagus vero admoto exercitu urbem obsidens, conditionem proposuit, satis sibi fore, dicens, si unum modo propugnaculum muri dejicere Phocæenses vellent, et unam habitationem dedicare (*regi, in obedientiæ ipsi argumentum*). (2) Phocæenses vero, ægerrime ferentes servitutem, unum diem se deliberaturos aiebant, ac deinde responsuros: interim vero dum deliberarent, postulabant ut exercitum a muro abduceret. (3) Quibus Harpagus, probe quidem se nosse, ait, quid essent facturi; verumtamen tempus illis ad deliberandum concedere. Igitur dum a muro exercitum abducit Harpagus, Phocæenses interim deductis quas habebant penteconteris navibus, liberos, et uxores, et quæ moveri poterant omnia, eis imponunt; ad hæc signis deorum templis, aliisque donariis, præterquam quidquid æs aut lapis aut pictura esset, reliquis omnibus in naves impositis, ipsi eas conscendunt, et Chium versus navigant. Phocæam autem hominibus vacuam Persæ tenuerunt.

CLXV. Constituerant Phocæenses a Chiis dato pretio Œnussas quæ vocantur insulas emere. Sed quum vendere eas nollent Chii, metuentes ne emporium fierent hæ insulæ, eaque re ipsorum insulæ mercatu excluderentur, super hæc in Corsicam (Cyrnum Græci vocant) Phocæenses sunt profecti. In Corsica enim vicesimo ante anno, oraculi monitu, oppidum condiderant, cui nomen Alalia. (2) Arganthonius vero illo tempore e vita jam discesserat. In Corsicam vero profecturi, prius ad Phocæam adpulsis navibus, Persarum præsidium, cui ab Harpago custodia urbis mandata erat, interficiunt; (3) dein, hoc patrato, atroces diras imprecantur si quis ipsorum classem desereret. Ad hæc ingentem ferri massam mari demergunt, jurantes non prius Phocæam se redituros, quam massa illa e mari emersisset. (4) Sed dum in Corsicam abire parant, ultra dimidium civium desiderium cepit et misericordia urbis et consuetarum in patria terra sedium. Igitur hi,

τῆς χώρης, ψευδόρκιοι δὲ γενόμενοι ἀπέπλωον ὀπίσω ἐς τὴν Φώκαιαν. Οἳ δὲ αὐτῶν τὸ ὅρκιον ἐφύλασσον, ἀερθέντες ἐκ τῶν Οἰνουσσέων ἔπλωον.

CLXVI. Ἐπείτε δὲ ἐς τὴν Κύρνον ἀπίκοντο, οἴκεον κοινῇ μετὰ τῶν πρότερον ἀπικομένων ἐπ' ἔτεα πέντε, καὶ ἱρὰ ἐνιδρύσαντο. Καὶ ἦγον γὰρ δὴ καὶ ἔφερον τοὺς περιοίκους ἅπαντας, στρατεύονται ὦν ἐπ' αὐτοὺς κοινῷ λόγῳ χρησάμενοι Τυρσηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι, νηυσὶ ἑκάτεροι ἑξήκοντα. (2) Οἱ δὲ Φωκαιέες πληρώσαντες καὶ αὐτοὶ τὰ πλοῖα, ἐόντα ἀριθμὸν ἑξήκοντα, ἀντίαζον ἐς τὸ Σαρδόνιον καλεύμενον πέλαγος. (3) Συμμισγόντων δὲ τῇ ναυμαχίῃ Καδμείη τις νίκη τοῖσι Φωκαιεῦσι ἐγένετο· αἱ μὲν γὰρ τεσσεράκοντά σφισι νέες διεφθάρησαν, αἱ δὲ εἴκοσι αἱ περιεοῦσαι ἔσαν ἄχρηστοι· ἀπεστράφατο γὰρ τοὺς ἐμβόλους. (4) Καταπλώσαντες δὲ ἐς τὴν Ἀλαλίην ἀνέλαβον τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν ἄλλην κτῆσιν ὅσην οἷαί τε ἐγίνοντο αἱ νέες σφι ἄγειν, καὶ ἔπειτεν ἀπέντες τὴν Κύρνον ἔπλωον ἐς Ῥήγιον.

CLXVII. Τῶν δὲ διαφθαρεισέων νεῶν τοὺς ἄνδρας οἵ τε Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Τυρσηνοὶ * * * ἔλαχόν τε αὐτῶν πολλῷ πλεῦνας, καὶ τούτους ἐξαγαγόντες κατέλευσαν. (2) Μετὰ δὲ Ἀγυλλαίοισι πάντα τὰ παριόντα τὸν χῶρον ἐν τῷ οἱ Φωκαιέες καταλευσθέντες ἐκέατο ἐγίνετο διάστροφα καὶ ἔμπηρα καὶ ἀπόπληκτα, ὁμοίως πρόβατα καὶ ὑποζύγια καὶ ἄνθρωποι. (3) Οἱ δὲ Ἀγυλλαῖοι ἐς Δελφοὺς ἔπεμπον, βουλόμενοι ἀκέσασθαι τὴν ἁμαρτάδα. Ἡ δὲ Πυθίη σφέας ἐκέλευσε ποιέειν τὰ καὶ νῦν οἱ Ἀγυλλαῖοι ἔτι ἐπιτελέουσι· καὶ γὰρ ἐναγίζουσί σφι μεγάλως καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικὸν ἐπιστᾶσι. (4) Καὶ οὗτοι μὲν τῶν Φωκαιέων τοιούτῳ μόρῳ διεχρήσαντο, οἱ δὲ αὐτῶν ἐς τὸ Ῥήγιον καταφυγόντες ἐνθεῦτεν ὁρμεώμενοι ἔκτισαν πόλιν γῆς τῆς Οἰνωτρίης ταύτην ἥτις νῦν Ὑέλη καλέεται. (5) Ἔκτισαν δὲ ταύτην πρὸς ἀνδρὸς Ποσειδωνιήτεω μαθόντες ὡς τὸν Κύρνον σφι ἡ Πυθίη ἔχρησε κτίσαι ἥρων ἐόντα, ἀλλ' οὐ τὴν νῆσον. Φωκαίης μέν νυν πέρι τῆς ἐν Ἰωνίῃ οὕτω ἔσχε.

CLXVIII. Παραπλήσια δὲ τούτοισι καὶ Τήιοι ἐποίησαν· ἐπείτε γάρ σφεων εἷλε χώματι τὸ τεῖχος Ἅρπαγος, ἐσβάντες πάντες ἐς τὰ πλοῖα οἴχοντο πλώοντες ἐπὶ τῆς Θρηίκης, καὶ ἐνθαῦτα ἔκτισαν πόλιν Ἄβδηρα, τὴν πρότερος τούτων Κλαζομένιος Τιμήσιος κτίσας οὐκ ἀπόνητο, ἀλλ' ὑπὸ Θρηίκων ἐξελασθεὶς τιμὰς νῦν ὑπὸ Τηίων τῶν ἐν Ἀβδήροισι ὡς ἥρως ἔχει.

CLXIX. Οὗτοι μέν νυν Ἰώνων μοῦνοι τὴν δουλοσύνην οὐκ ἀνεχόμενοι ἐξέλιπον τὰς πατρίδας· οἱ δ' ἄλλοι Ἴωνες, πλὴν Μιλησίων, διὰ μάχης μὲν ἀπίκοντο Ἁρπάγῳ κατά περ οἱ ἐκλιπόντες, καὶ ἄνδρες ἐγένοντο ἀγαθοὶ περὶ τῆς ἑωυτοῦ ἕκαστος μαχόμενοι, ἑσσωθέντες δὲ καὶ ἁλόντες ἔμενον κατὰ χώρην ἕκαστοι καὶ τὰ ἐπιτασσόμενα ἐπετέλεον. (2) Μιλήσιοι δέ, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, αὐτῷ Κύρῳ ὅρκιον ποιησάμενοι

violato juramento, retro navigant Phocæam. Cæteri vero, jusjurandum servantes, sublatis ancoris ex Œnussis insulis sunt profecti.

CLXVI. Hi postquam in Corsicam pervenere, quinque annos una cum eis qui antea eo migraverant habitarunt, et templa ibi constituerunt. Cæterum quum vicinos omnes incursionibus prædationibusque molestarent, bellum eis communi consilio intulerunt Tyrrheni et Carthaginienses, utrique navibus sexaginta. (2) Quibus Phocæenses, impletis suis navigiis, quæ erant numero sexaginta, obviam ivere in Sardonium quod vocatur mare. (3) Tum commisso prælio navali, Cadmea quædam victoria obtigit Phocæensibus : nam quadraginta ex eorum navibus perierunt; viginti autem reliquæ, detortis rostris, inutiles sunt factæ. (4) Inde Alaliam revecti, adsumtis liberis et uxoribus, et quidquid ex eorum facultatibus ferre naves possent, relicta Corsica, Rhegium navigarunt.

CLXVII. Homines vero, qui navibus depressis vecti erant, Carthaginienses et Tyrrheni, *** sortitique sunt eorum partem longe maximam : quos, in terram eductos, lapidibus obruêre. (2) Deinde Agyllæis (*sive Cæritibus*), quidquid præter eum locum, in quo lapidati Phocæenses jacebant, præteribat, id omne distortum, mutilum, aut membris captum reddebatur, perinde pecudes, jumenta, homines. (3) Itaque Delphos Agyllæi mittebant quæsituros quo pacto delictum possent expiare. Quos Pythia id facere jussit, quod etiam nunc Agyllæi faciunt : nempe magnifice illis parentant, et in eorum honorem ludos agunt gymnicos et equestres. (4) Igitur hi quidem ex Phocæensium numero fato tali functi sunt. Qui veró eorum Rhegium se receperunt, ii illinc profecti oppidum in terra Œnotria condiderunt hoc quod nunc Hyela (*sive Velia*) nominatur. (5) Condiderunt illud autem, ab homine Posidoniata edocti jussos se esse Pythiæ oraculo Cyrnum heroem colere, non insulam. Et hæc quidem hactenus de rebus Phocæensium, Ionicæ civitatis.

CLXVIII. Similiter vero, atque hi, Teii etiam fecerunt. Nam postquam murum illorum, aggere jacto, cepit Harpagus, cuncti navibus conscensis abierunt, in Thraciamque navigarunt, et ibi Abderam condiderunt coloniam : quam quum ante eos Clazomenius Timesius condidisset, operæ fructum non perceperat, sed a Thracibus erat ejectus : cui nunc honorem, ut heroi, habent Teii Abderam habitantes.

CLXIX. Isti igitur soli ex Ionibus fuere, qui servitutem non sustinentes, patrias sedes reliquerunt. Cæteri Iones, exceptis Milesiis, armis cum Harpago dimicarunt, quemadmodum hi qui terra excessere, fortesque viri fuerunt quique pro sua patria pugnantes; sed victi expugnatique, in sua quique patria manentes imperata fecerunt. (2) Milesii vero, qui, ut prædictum est, cum ipso Cyro fœdus

ἡσυχίην ἦγον. Οὕτω δὴ τὸ δεύτερον Ἰωνίη ἐδεδούλωτο. Ὡς δὲ τοὺς ἐν τῇ ἠπείρῳ Ἴωνας ἐχειρώσατο Ἅρπαγος, οἱ τὰς νήσους ἔχοντες Ἴωνες καταρρωδήσαντες ταῦτα σφέας αὐτοὺς ἔδοσαν Κύρῳ.

CLXX. Κεκακωμένων δὲ Ἰώνων καὶ συλλεγομένων οὐδὲν ἔσσον ἐς τὸ Πανιώνιον, πυνθάνομαι γνώμην Βίαντα ἄνδρα Πριηνέα ἀποδέξασθαι Ἴωσι χρησιμωτάτην, τῇ εἰ ἐπείθοντο, παρεῖχε ἄν σφι εὐδαιμονέειν Ἑλλήνων μάλιστα· (2) ὃς ἐκέλευε κοινῷ στόλῳ Ἴωνας ἀερθέντας πλώειν ἐς Σαρδὼ καὶ ἔπειτεν πόλιν μίαν κτίζειν πάντων Ἰώνων, καὶ οὕτω ἀπαλλαχθέντας σφέας δουλοσύνης εὐδαιμονήσειν· νήσων τε ἁπασέων μεγίστην νεμομένους καὶ ἄρχοντας ἄλλων· μένουσι δέ σφι ἐν τῇ Ἰωνίῃ οὐκ ἔφη ἐνορᾶν ἐλευθερίην ἔτι ἐσομένην. (3) Αὕτη μὲν Βίαντος τοῦ Πριηνέος γνώμη ἐπὶ διεφθαρμένοισι Ἴωσι γενομένη, χρηστὴ δὲ καὶ πρὶν ἢ διαφθαρῆναι Ἰωνίην Θάλεω ἀνδρὸς Μιλησίου ἐγένετο, τὸ ἀνέκαθεν γένος ἐόντος Φοίνικος, ὃς ἐκέλευε ἓν βουλευτήριον Ἴωνας ἐκτῆσθαι, τὸ δὲ εἶναι ἐν Τέῳ (Τέων γὰρ μέσον εἶναι Ἰωνίης), τὰς δὲ ἄλλας πόλιας οἰκεομένας μηδὲν ἔσσον νομίζεσθαι κατά περ εἰ δῆμοι εἶεν. Οὗτοι μὲν δή σφι γνώμας τοιάσδε ἀπεδέξαντο.

CLXXI. Ἅρπαγος δὲ καταστρεψάμενος Ἰωνίην ἐποιέετο στρατηίην ἐπὶ Κᾶρας καὶ Καυνίους καὶ Λυκίους, ἅμα ἀγόμενος καὶ Ἴωνας καὶ Αἰολέας. (2) Εἰσὶ δὲ τούτων Κᾶρες μὲν ἀπιγμένοι ἐς τὴν ἤπειρον ἐκ τῶν νήσων. Τὸ γὰρ παλαιὸν ἐόντες Μίνω τε κατήκοοι καὶ καλεύμενοι Λέλεγες εἶχον τὰς νήσους, φόρον μὲν οὐδένα ὑποτελέοντες, ὅσον καὶ ἐγὼ δυνατός εἰμι μακρότατον ἐξικέσθαι ἀκοῇ· οἱ δὲ, ὅκως Μίνως δέοιτο, ἐπλήρουν οἱ τὰς νέας. (3) Ἅτε δὲ δὴ Μίνω κατεστραμμένου γῆν πολλὴν καὶ εὐτυχέοντος τῷ πολέμῳ, τὸ Καρικὸν ἦν ἔθνος λογιμώτατον τῶν ἐθνέων ἁπάντων κατὰ τοῦτον ἅμα τὸν χρόνον μακρῷ μάλιστα. (4) Καί σφι τριξὰ ἐξευρήματα ἐγένετο τοῖσι οἱ Ἕλληνες ἐχρήσαντο· καὶ γὰρ ἐπὶ τὰ κράνεα λόφους ἐπιδέεσθαι Κᾶρές εἰσι οἱ καταδέξαντες καὶ ἐπὶ τὰς ἀσπίδας τὰ σημήϊα ποιέεσθαι, καὶ ὄχανα ἀσπίσι οὗτοί εἰσι οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι· τέως δὲ ἄνευ ὀχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας πάντες οἵ περ ἐώθεσαν ἀσπίσι χρέεσθαι, τελαμῶσι σκυτίνοισι οἰηκίζοντες, περὶ τοῖσι αὐχέσι τε καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὤμοισι περικείμενοι. (5) Μετὰ δὲ τοὺς Κᾶρας χρόνῳ ὕστερον πολλῷ Δωριέες τε καὶ Ἴωνες ἐξανέστησαν ἐκ τῶν νήσων, καὶ οὕτω ἐς τὴν ἤπειρον ἀπίκοντο. (6) Κατὰ μὲν δὴ Κᾶρας οὕτω Κρῆτες λέγουσι γενέσθαι· οὐ μέντοι αὐτοί γε ὁμολογέουσι τούτοισι οἱ Κᾶρες, ἀλλὰ νομίζουσι αὐτοὶ ἑωυτοὺς εἶναι αὐτόχθονας ἠπειρώτας, καὶ τῷ οὐνόματι τῷ αὐτῷ αἰεὶ διαχρεωμένους τῷ περ νῦν. (7) Ἀποδεικνῦσι δὲ ἐν Μυλάσοισι Διὸς Καρίου ἱρὸν ἀρχαῖον, τοῦ Μυσοῖσι μὲν καὶ Λυδοῖσι μέτεστι ὡς κασιγνήτοισι ἐοῦσι τοῖσι Καρσί· τὸν γὰρ Λυδὸν καὶ τὸν Μυσὸν λέγουσι εἶναι Καρὸς ἀδελφεούς· τούτοισι μὲν δὴ

pepigerant, quietem habuerunt. Atque ità quidem Ionia iterum in servitutem redacta est. Postquam vero Ionas continentem incolentes subegit Harpagus, insulani Iones, horum exemplo perterriti, ultro se Cyro tradiderunt.

CLXX. His malis adflicti Iones quum nihilo minus ad Panionium convenirent, Biantem civem Prienensem audio saluberrimam illis aperuisse sententiam : quam si essent secuti, potuerant Græcorum omnium esse opulentissimi. (2) Hortabatur ille, ut sociata classe Iones vela darent ventis, et in Sardiniam navigarent, ibique unam Ionum omnium conderent civitatem : ita servitute liberatos, opulentos fore, insulam omnium maximam obtinentes, aliisque imperantes : qui si in Ionia manerent, non videre se, ait, quo pacto libertatem umquam sint recuperaturi. (3) Hæc fuit Biantis sententia, quum jam perditæ essent res Ionum. Sed etiam, priusquam pessum iret Ionia, salutaris fuerat Thaletis sententia, civis Milesii, qui generis originem e Phœnicia repetebat. Is Ionas erat hortatus, ut unam communem curiam haberent, quæ esset Tei : Teum enim meditullium esse Ioniæ : reliquæ autem civitates, ab Ionibus habitatæ nihilo minus suis uterentur institutis, perinde ac si singuli essent populi. Tales illis sententias duo hi viri in medium proposuerunt.

CLXXI. Ionia subacta Harpagus bellum intulit Caribus, Cauniis, atque Lyciis, simul et Ionas et Æolenses secum ducens. (2) Cares, quos dixi, ex insulis in continentem advenerant. Olim enim Minois imperio subjecti, Lelegesque nominati, insulas incoluerant : et tributum quidem, quoad ego auditu, ultima tempora repetens, potui cognoscere, nullum pependerant ; sed, quoties Minos eorum opera indigebat, naves ejus compleverant. (3) Quandoquidem igitur multos terræ tractus Minos sibi subjecerat, et felicitate utebatur in bello, Carica gens omnium gentium per id tempus longe fuerat clarissima. (4) Ac tria illis inventa debentur, quibus Græci usi sunt : nam et galeis cristas imponere primi Cares docuere, et signa clypeis insculpere ; denique, qui clypeis ansas adjungerent, hi primi fuere, quum antea clypeos absque ansis gestassent quicumque clypeis consueverant uti, coriaceis loris illos regentes, quæ cervicibus et dexteris humeris circumligata habebant. (5) Deinde, multo tempore interjecto, Cares a Doriensibus et Ionibus ex insulis sunt ejecti, atque ita in continentem pervenerunt. (6) Hæc quidem de Caribus Cretenses memorant ; at Cares ipsi his non adsentiuntur ; sed a prima gentis origine continentem se autumant incoluisse, eodemque nomine semper fuisse adpellatos, quo nunc utuntur. (7) Ostenduntque in oppido, cui Mylasa nomen, priscum Jovis Carii templum, quod quidem cum Mysis atque Lydis commune habent, ut qui consanguinei sint Carum ; Lydum enim et Mysum fratres Caris aiunt fuisse. Cum his igitur templum illud commune habent ; sed quicumque ex alia

μέτεστι, ὅσοι δὲ ἐόντες ἄλλου ἔθνεος ὁμόγλωσσοι τοῖσι Καρσὶ ἐγένοντο, τούτοισι δὲ οὐ μέτα.

CLXXII. Οἱ δὲ Καύνιοι αὐτόχθονες δοκέειν ἐμοί εἰσι, αὐτοὶ μέντοι ἐκ Κρήτης φασὶ εἶναι. Προσκεχωρήκασι δὲ γλῶσσαν μὲν πρὸς τὸ Καρικὸν ἔθνος, ἢ οἱ Κᾶρες πρὸς τὸ Καυνικόν (τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως διακρῖναι), νόμοισι δὲ χρέονται κεχωρισμένοισι πολλὸν τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων καὶ Καρῶν. (2) Τοῖσι γὰρ κάλλιστόν ἐστι κατ' ἡλικίην τε καὶ φιλότητα εἰλαδὸν συγγίνεσθαι ἐς πόσιν, καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ καὶ παισί. Ἱδρυθέντων δέ σφι ἱρῶν ξεινικῶν, μετέπειτεν, ὥς σφι ἀπέδοξε, ἔδοξε δὲ τοῖσι πατρίοισι μοῦνον χρᾶσθαι θεοῖσι, ἐνδύντες τὰ ὅπλα ἅπαντες Καύνιοι ἡβηδόν, τύπτοντες δούρασι τὸν ἠέρα, μέχρι οὔρων τῶν Καλυνδικῶν εἵποντο, καὶ ἔφασαν ἐκβάλλειν τοὺς ξεινικοὺς θεούς. Καὶ οὗτοι μὲν τρόποισι τοιούτοισι χρέονται.

CLXXIII. Οἱ δὲ Λύκιοι ἐκ Κρήτης τὠρχαῖον γεγόνασι (τὴν γὰρ Κρήτην εἶχον τὸ παλαιὸν πᾶσαν βάρβαροι)· διενειχθέντων δὲ ἐν Κρήτῃ περὶ τῆς βασιληίης τῶν Εὐρώπης παίδων Σαρπηδόνος τε καὶ Μίνω, ὡς ἐπεκράτησε τῇ στάσι Μίνως, ἐξήλασε αὐτόν τε Σαρπηδόνα καὶ τοὺς στασιώτας αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀπωσθέντες ἀπίκοντο τῆς Ἀσίης ἐς γῆν τὴν Μιλυάδα· τὴν γὰρ νῦν Λύκιοι νέμονται, αὕτη τὸ παλαιὸν ἦν Μιλυάς, οἱ δὲ Μιλύαι τότε Σόλυμοι ἐκαλεῦντο. (2) Τέως μὲν δὴ αὐτέων Σαρπηδὼν ἦρχε, οἱ δὲ ἐκαλεῦντο τό πέρ τε ἠνείκαντο οὔνομα καὶ νῦν ἔτι καλεῦνται ὑπὸ τῶν περιοίκων οἱ Λύκιοι, Τερμίλαι· ὡς δὲ ἐξ Ἀθηνέων Λύκος ὁ Πανδίονος, ἐξελασθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ ἀδελφεοῦ Αἰγέος, ἀπίκετο ἐς τοὺς Τερμίλας παρὰ Σαρπηδόνα, οὕτω δὴ κατὰ τοῦ Λύκου τὴν ἐπωνυμίην Λύκιοι ἀνὰ χρόνον ἐκλήθησαν. (3) Νόμοισι δὲ τὰ μὲν Κρητικοῖσι, τὰ δὲ Καρικοῖσι χρέονται. Ἓν δὲ τόδε ἴδιον νενομίκασι καὶ οὐδαμοῖσι ἄλλοισι συμφέρονται ἀνθρώπων· καλεῦσι ἀπὸ τῶν μητέρων ἑωυτοὺς καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῶν πατέρων, εἰρομένου δὲ ἑτέρου τὸν πλησίον τίς εἴη, καταλέξει ἑωυτὸν μητρόθεν καὶ τῆς μητρὸς ἀνανεμέεται τὰς μητέρας. (4) Καὶ ἢν μέν γε γυνὴ ἀστὴ δούλῳ συνοικήσῃ, γενναῖα τὰ τέκνα νενόμισται· ἢν δὲ ἀνὴρ ἀστὸς, καὶ ὁ πρῶτος αὐτῶν, γυναῖκα ξείνην ἢ παλλακὴν ἔχῃ, ἄτιμα τὰ τέκνα γίνεται.

CLXXIV. Οἱ μέν νυν Κᾶρες οὐδὲν λαμπρὸν ἔργον ἀποδεξάμενοι ἐδουλώθησαν ὑπ' Ἁρπάγου, οὔτε αὐτοὶ οἱ Κᾶρες ἀποδεξάμενοι οὐδὲν οὔτε ὅσοι Ἑλλήνων ταύτην τὴν χώρην οἰκέουσι. (2) Οἰκέουσι δὲ καὶ ἄλλοι καὶ Λακεδαιμονίων ἄποικοι Κνίδιοι, οἳ τῆς χώρης τῆς σφετέρης τετραμμένης ἐς πόντον, τὸ δὴ Τριόπιον καλέεται, ἀργμένης δὲ ἐκ τῆς Χερσονήσου τῆς Βυβασσίης, ἐούσης τε πάσης τῆς Κνιδίης πλὴν ὀλίγης περιρρόου (τὰ μὲν γὰρ αὐτῆς πρὸς βορέην ἄνεμον ὁ Κεράμειος κόλπος ἀπέργει, τὰ δὲ πρὸς νότον ἡ κατὰ Σύμην τε καὶ Ῥόδον θάλασσα), τὸ ὦν δὴ ὀλίγον τοῦτο, ἐὸν ὅσον τε ἐπὶ πέντε στάδια, ὤρυσσον οἱ Κνίδιοι ἐν ὅσῳ

gente sunt, quamvis eadem cum Caribus lingua utentes, ad hos communio illa nihil pertinet.

CLXXII. Caunii vero ex eadem, quam incolunt, terra oriundi mihi videntur; quamquam ipsi se Cretenses esse affirmant. Linguam vero aut ipsi ad Caricum populum adcommodarunt, aut Cares ad Caunium; nec enim hoc dijudicare liquido possum. Institutis autem utuntur longe et ab aliis populis et a Caribus discrepantibus; (2) habetur enim apud illos honestissimum, ut secundum ætatem atque amicitiam catervatim ad compotationes conveniant viri et mulieres et pueri. Iidem, quum prius templa constituta habuissent peregrinorum deorum, deinde mutata sententia, postquam eis placuit nonnisi patriis uti diis, arma capessiverunt cuncti puberes, et hastis aerem ferientes usque ad Calyndicos fines progressi sunt, dicentes se peregrinos ejicere deos. Talibus institutis Caunii utuntur.

CLXXIII. Lycii vero antiquitus ex Creta erant oriundi. Cretam enim omnem olim barbari tenebant. Quum vero de regno in Creta dissiderent Europæ filii, Sarpedon et Minos, superior ex contentione discedens Minos, Sarpedonem ejusque assecias ejecit. Tum hi, insula expulsi, in Asiam pervenerunt, in terram Milyadem: nam, quam regionem nunc Lycii incolunt, hæc olim Milyas erat: Milyæ vero Solymi tum nominabantur. (2) Aliquantum igitur temporis regnum in eos obtinuit Sarpedon: ipsi vero nominabantur, quod et olim nomen obtinuerant, et quo etiam nunc Lycii a finitimis adpellantur, Termilæ. Ut vero Athenis Lycus, Pandionis filius, et ipse a fratre expulsus Ægeo, in Termilas ad Sarpedonem pervenit, inde demum, a Lyci nomine, successu temporis, Lycii sunt adpellati. (3) Institutis autem utuntur partim Creticis, partim Caricis. Unum autem hocce proprium habent, nec cum ullis aliis hominum commune: sese ipsi a matribus nominant, non a patribus. Si quis ex altero, quis sit, quærit; respondebit illi hic, esse se hujus vel illius matris filium, et matris suæ matres a superioribus temporibus repetet. (4) Porro, si mulier, quæ civis sit, servo nupserit, honesto loco nati censentur liberi: sin vir civis, atque etiam princeps civium, peregrinam aut uxorem aut pellicem habet, ignobiles erunt liberi.

CLXXIV. Jam Cares quidem, nullo claro edito facinore, subjugati sunt ab Harpago: nec vel Cares ipsi memorabile quidquam tunc gesserunt, nec quicumque natione Græci illam regionem incolunt. (2) Incolunt autem quum alii, tum Lacedæmoniorum coloni Cnidii, quorum ager mari est obversus, Triopiumque vocatur. Initium capit Cnidiorum ditio a Bybassia peninsula, et est tota, exiguo excepto spatio, mari circumflua: nam quæ pars ejus ad septemtrionem spectat, eam Ceramius sinus includit; quæ vero ad meridiem, mare quod ad Symen et Rhodum est. Istud igitur exiguum spatium, quod quinque fere stadiorum est, perfodere instituerunt Cnidii per id tempus quo Ioniam Har-

Ἅρπαγος τὴν Ἰωνίην κατεστρέφετο, βουλόμενοι νῆσον τὴν χώρην ποιῆσαι. (3) Ἐντὸς δὲ πᾶσά σφι ἐγίνετο· τῇ γὰρ ἡ Κνιδίη χώρη ἐς τὴν ἤπειρον τελευτᾷ, ταύτῃ ὁ ἰσθμός ἐστι τὸν ὤρυσσον. Καὶ δὴ πολλῇ χειρὶ ἐργαζομένων τῶν Κνιδίων, μᾶλλον γάρ τι καὶ θειότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεσθαι οἱ ἐργαζόμενοι τοῦ οἰκότος τά τε ἄλλα τοῦ σώματος καὶ μάλιστα τὰ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς θραυομένης τῆς πέτρης, ἔπεμπον ἐς Δελφοὺς θεοπρόπους ἐπειρησομένους τὸ ἀντίξοον. (4) Ἡ δὲ Πυθίη σφι, ὡς αὐτοὶ Κνίδιοι λέγουσι, χρᾷ ἐν τριμέτρῳ τόνῳ τάδε,

Ἰσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ' ὀρύσσετε·
Ζεὺς γάρ κ' ἔθηκε νῆσον, εἴ γ' ἐβούλετο.

Κνίδιοι μὲν ταῦτα τῆς Πυθίης χρησάσης τοῦ τε ὀρύγματος ἐπαύσαντο καὶ Ἁρπάγῳ ἐπιόντι σὺν τῷ στρατῷ ἀμαχητὶ σφέας αὐτοὺς παρέδοσαν.

CLXXV. Ἔσαν δὲ Πηδασέες οἰκέοντες ὑπὲρ Ἁλικαρνησσοῦ μεσόγαιαν, τοῖσι ὅκως τι μέλλοι ἀνεπιτήδεον ἔσεσθαι, αὐτοῖσί τε καὶ τοῖσι περιοίκοισι, ἡ ἱρεία τῆς Ἀθηναίης πώγωνα μέγαν ἴσχει. Τρίς σφι τοῦτο ἐγένετο. (2) Οὗτοι τῶν περὶ Καρίην ἀνδρῶν μοῦνοί τε ἀντέσχον χρόνον Ἁρπάγῳ καὶ πρήγματα παρέσχον πλεῖστα, οὖρος τειχίσαντες τῷ οὔνομά ἐστι Λίδη.

CLXXVI. Πηδασέες μέν νυν χρόνῳ ἐξαιρέθησαν· Λύκιοι δέ, ὡς ἐς τὸ Ξάνθιον πεδίον ἤλασε ὁ Ἅρπαγος τὸν στρατόν, ἐπεξιόντες καὶ μαχόμενοι ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς ἀρετὰς ἀπεδείκνυντο, ἑσσωθέντες δὲ καὶ κατειληθέντες ἐς τὸ ἄστυ συνήλισαν ἐς τὴν ἀκρόπολιν τάς τε γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰ χρήματα καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ ἔπειτεν ὑπῆψαν τὴν ἀκρόπολιν πᾶσαν ταύτην καίεσθαι. (2) Ταῦτα δὲ ποιήσαντες καὶ συνομόσαντες ὅρκους δεινούς, ἐπεξελθόντες ἀπέθανον πάντες Ξάνθιοι μαχόμενοι. Τῶν δὲ νῦν Λυκίων φαμένων Ξανθίων εἶναι οἱ πολλοί, πλὴν ὀγδώκοντα ἱστιέων, εἰσὶ ἐπήλυδες· αἱ δὲ ὀγδώκοντα ἱστίαι αὗται ἔτυχον τηνικαῦτα ἐκδημέουσαι, καὶ οὕτω περιεγένοντο. (3) Τὴν μὲν δὴ Ξάνθον οὕτω ἔσχε ὁ Ἅρπαγος· παραπλησίως δὲ καὶ τὴν Καῦνον ἔσχε· καὶ γὰρ οἱ Καύνιοι τοὺς Λυκίους ἐμιμήσαντο τὰ πλέω.

CLXXVII. Τὰ μέν νυν κάτω τῆς Ἀσίης Ἅρπαγος ἀνάστατα ἐποίεε, τὰ δὲ ἄνω αὐτῆς αὐτὸς Κῦρος, πᾶν ἔθνος καταστρεφόμενος καὶ οὐδὲν παριείς. Τὰ μέν νυν αὐτῶν πλέω παρήσομεν· τὰ δέ οἱ παρέσχε πόνον τε πλεῖστον καὶ ἀξιαπηγητότατά ἐστι, τούτων ἐπιμνήσομαι.

CLXXVIII. Κῦρος ἐπείτε τὰ πάντα τῆς ἠπείρου ὑποχείρια ἐποιήσατο, Ἀσσυρίοισι ἐπετίθετο. Τῆς δὲ Ἀσσυρίης ἐστὶ μέν κου καὶ ἄλλα πολίσματα μεγάλα πολλά, τὸ δὲ οὐνομαστότατον καὶ ἰσχυρότατον, καὶ ἔνθα σφι τῆς Νίνου ἀναστάτου γενομένης τὰ βασιλήϊα κατεστήκεε, ἦν Βαβυλών, ἐοῦσα τοιαύτη δή τις πόλις. (2) Κέεται ἐν πεδίῳ μεγάλῳ, μέγαθος ἐοῦσα μέτωπον ἕκαστον εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίων ἐούσης τετραγώνου·

pagus subegit, cupientes ex agro suo insulam facere. (3) Erat autem universa eorum ditio intra isthmum; nam ubi illa versus continentem desinit, ibi is isthmus est, quem perfodiebant. Multorum igitur hominum manibus in opere occupatis, quum magis quam consentaneum erat laborarent et alia corporis membra et maxime oculi eorum qui opus faciebant et petram perfringebant, ita ut adpareret non sine deorum numine id fieri; miserunt Delphos qui consulerent oraculum quidnam esset quod ipsis adversaretur. (4) Quibus Pythia, ut ipsi fatentur Cnidii, trimetro tenore hæcce respondit:

Nec aggerate vos nec isthmum fodite:
nam, si placuisset, insulam dederat deus.

Quo accepto responso, Cnidii a fodiendo destitere; et Harpago cum exercitu advenienti ultro sese, nulla inita pugna, dediderunt.

CLXXV. Fuere autem Pedasenses, mediterranea super Halicarnassum habitantes: quibus quoties publice imminet aliquod incommodum, tam ipsis quam accolis, sacerdos femina Minervæ ingentem emittit barbam; quæ res illis ter accidit. (2) Hi soli ex omnibus Cariam habitantibus Harpago aliquamdiu restitere, et plurimam illi molestiam crearunt; quum montem, cui Lida nomen, muro muniissent.

CLXXVI. Et Pedasenses quidem haud multo post sunt expugnati. Lycii vero, ut in Xanthium campum Harpagus promovit exercitum, eductis copiis pugnam inierunt, pauci adversus multos, et egregia virtutis specimina edidere. Sed prælio superati, et in oppidum compulsi, congregatis in arcem uxoribus liberisque et rebus pretiosis et servis, ignem subjecerunt arci, ut tota concremaretur. (2) His factis, diris juramentis invicem adstricti, egressi sunt, et fortiter pugnantes Xanthii omnes obierunt. Eorum autem Lyciorum, qui nostra ætate Xanthios se esse prædicant, advenæ sunt plerique, exceptis octoginta familiis; quæ familiæ octoginta tunc temporis forte domo aberant, atque ita superfuerunt. (3) Xantho igitur tali modo potitus Harpagus est. Simili vero ratione etiam Cauno est potitus; nam et Caunii majori ex parte Lycios sunt imitati.

CLXXVII. Inferiorem igitur Asiam subegit Harpagus, superiora autem Asiæ Cyrus ipse, singulos populos in potestatem suam redigens, nullumque prætermittens. Quorum pleraque silentio nos præteribimus: quæ vero plurimo cum labore gessit et quæ præ cæteris maxime sunt memorabilia, eorum faciam mentionem.

CLXXVIII. Universo continente inferioris Asiæ potestati suæ subjecto, Assyrios Cyrus adgressus est. Sunt autem Assyriæ quum aliæ urbes insignes multæ, tum clarissima omnium et munitissima, quæ post Ninum eversam regia sedes erat, Babylon; cujus hæc erat conditio. (2) Sita in ampla planitie, formam habet quadratam, cujus quodque latus centum et viginti stadia metitur: ita totius

οὗτοι στάδιοι τῆς περιόδου τῆς πόλιος γίνονται συνάπαντες ὀγδώκοντα καὶ τετρακόσιοι. Τὸ μέν νυν μέγαθος τοσοῦτόν ἐστι τοῦ ἄστεος τοῦ Βαβυλωνίου, ἐκεκόσμητο δὲ ὡς οὐδὲν ἄλλο πόλισμα τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. (2) Τάφρος μὲν πρῶτά μιν βαθέα τε καὶ εὐρέα καὶ πλέη ὕδατος περιθέει, μετὰ δὲ τεῖχος πεντήκοντα μὲν πηχέων βασιληΐων ἐὸν τὸ εὖρος, ὕψος δὲ διηκοσίων πηχέων· ὁ δὲ βασιλήϊος πῆχυς τοῦ μετρίου ἐστὶ πήχεος μέζων τρισὶ δακτύλοισι.

CLXXIX. Δεῖ δή με πρὸς τούτοισι ἔτι φράσαι ἵνα τε ἐκ τῆς τάφρου ἡ γῆ ἀναισιμώθη καὶ τὸ τεῖχος ὅντινα τρόπον ἔργαστο. Ὀρύσσοντες ἅμα τὴν τάφρον ἐπλίνθευον τὴν γῆν τὴν ἐκ τοῦ ὀρύγματος ἐκφερομένην, ἑλκύσαντες δὲ πλίνθους ἱκανὰς ὤπτησαν αὐτὰς ἐν καμίνοισι· μετὰ δὲ τέλματι χρεώμενοι ἀσφάλτῳ θερμῇ, καὶ διὰ τριήκοντα δόμων πλίνθου ταρσοὺς καλάμων διαστοιβάζοντες, ἔδειμαν πρῶτα μὲν τῆς τάφρου τὰ χείλεα, δεύτερα δὲ αὐτὸ τὸ τεῖχος τὸν αὐτὸν τρόπον. (2) Ἐπάνω δὲ τοῦ τείχεος παρὰ τὰ ἔσχατα οἰκήματα μουνόκωλα ἔδειμαν, τετραμμένα ἐς ἄλληλα· τὸ μέσον δὲ τῶν οἰκημάτων ἔλιπον τεθρίππῳ περιέλασιν. Πύλαι δὲ ἐνεστέασι πέριξ τοῦ τείχεος ἑκατόν, χάλκεαι πᾶσαι, καὶ σταθμοί τε καὶ ὑπέρθυρα ὡσαύτως. (3) Ἔστι δὲ ἄλλη πόλις ἀπέχουσα ὀκτὼ ἡμερέων ὁδὸν ἀπὸ Βαβυλῶνος· Ἲς οὔνομα αὐτῇ. Ἔνθα ἐστὶ ποταμὸς οὐ μέγας· Ἲς καὶ τῷ ποταμῷ τὸ οὔνομα, ἐσβάλλει δὲ οὗτος ἐς τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν τὸ ῥέεθρον. Οὗτος ὦν ὁ Ἲς ποταμὸς ἅμα τῷ ὕδατι θρόμβους ἀσφάλτου ἀναδιδοῖ πολλούς, ἔνθεν ἡ ἄσφαλτος ἐς τὸ ἐν Βαβυλῶνι τεῖχος ἐκομίσθη.

CLXXX. Τετείχιστο μέν νυν ἡ Βαβυλὼν τρόπῳ τοιῷδε, ἔστι δὲ δύο φάρσεα τῆς πόλιος. Τὸ γὰρ μέσον αὐτῆς ποταμὸς διέργει, τῷ οὔνομά ἐστι Εὐφρήτης· ῥέει δὲ ἐξ Ἀρμενίων, ἐὼν μέγας καὶ βαθὺς καὶ ταχύς· ἐξίει δὲ οὗτος ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν. (2) Τὸ ὦν δὴ τεῖχος ἑκάτερον τοὺς ἀγκῶνας ἐς τὸν ποταμὸν ἐλήλαται· τὸ δὲ ἀπὸ τούτου αἱ ἐπικαμπαὶ παρὰ χεῖλος ἑκάτερον τοῦ ποταμοῦ αἱμασιὴ πλίνθων ὀπτέων παρατείνει. (3) Τὸ δὲ ἄστυ αὐτὸ ἐὸν πλῆρες οἰκιέων τριωρόφων τε καὶ τετρωρόφων κατατέτμηται τὰς ὁδοὺς ἰθέας, τάς τε ἄλλας καὶ τὰς ἐπικαρσίας τὰς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ἐχούσας. (4) Κατὰ δὴ ὦν ἑκάστην ὁδὸν ἐν τῇ αἱμασιῇ τῇ παρὰ τὸν ποταμὸν πυλίδες ἐπῆσαν, ὅσαι περ αἱ λαῦραι, τοσαῦται ἀριθμόν· ἔσαν δὲ καὶ αὗται χάλκεαι, φέρουσαι καὶ αὗται ἐς αὐτὸν τὸν ποταμόν.

CLXXXI. Τοῦτο μὲν δὴ τὸ τεῖχος θώρηξ ἐστί, ἕτερον δὲ ἔσωθεν τεῖχος, οὐ πολλῷ τέῳ ἀσθενέστερον τοῦ ἑτέρου τείχεος, στεινότερον δέ. Ἐν δὲ φάρσεϊ ἑκατέρῳ τῆς πόλιος ἐτετείχιστο ἐν μέσῳ ἐν τῷ μὲν τὰ βασιλήϊα περιβόλῳ μεγάλῳ τε καὶ ἰσχυρῷ, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ Διὸς Βήλου ἱρὸν χαλκόπυλον, καὶ ἐς ἐμὲ τοῦτο ἔτι ἐόν, δύο σταδίων πάντῃ ἐὸν τετράγωνον. (2) Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱροῦ πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ πύργῳ

urbis circuitus conficitur quadringentorum octoginta stadiorum. Hæc amplitudo est urbis Babyloniæ. Exornata vero instructaque erat ita, ut nulla alia cujus ad nos notitia pervenit. (2) Statim fossa eam circumdat alta lataque, et aqua numquam non repleta: dein murus, cujus latitudo quinquaginta cubitorum regiorum est, altitudo ducentorum cubitorum. Est autem cubitus regius major vulgari tribus digitis.

CLXXIX. Oportet vero ad hæc me declarare, quem in usum insumta sit terra e fossa egesta, et murus ille quo pacto fuerit confectus. Ut fossam fodiebant, ita simul terram e fossa egestam formabant in lateres: utque laterum probabilem numerum duxerant, ita eos in fornacibus coquebant. Tum loco calcis asphalto calida utentes, et tricesimo cuique laterum ordini arundinum texta interstipantes, primum labia construxerunt fossæ, deinde ipsum murum eodem modo. (2) Super muro vero in utriusque lateris ora ædificarunt unius conclavis domunculas, sibi invicem obversas, medium autem spatium tantum reliquerunt, ut circumagi in eo quadrigæ possent. In muro circumcirca centum sunt portæ, æneæ omnes; et postes etiam, et superiora limina, itidem ex ære. (3) Est autem aliud oppidum, octo dierum itinere distans a Babylone, cui nomen Is. Ibi fluvius est, non magnus, cui et ipsi Is nomen, qui in Euphratem undam suam infundit. Hic igitur Is fluvius simul cum unda sua multos edit grumos asphalti: unde ad ædificandum murum Babylonis asphaltus devecta est.

CLXXX. Tali igitur modo munita Babylon est. Sunt autem duæ urbis regiones: mediam enim perfluit et in duas partes dividit flumen, cui nomen Euphrates. Is ex Armenia fluit amplus et altus atque rapidus; exonerat se autem in Erythræum mare. (2) Murus igitur utrimque brachia ad flumen usque ducta habet: inde inflexa procedit utrimque maceria ex coctili latere, quæ utrique fluminis labio prætenditur. (3) Urbs ipsa domibus repleta est trium aut quatuor tabulatorum; per eamque ductæ sunt viæ ad lineam directæ, quum ceteræ, tum eæ quæ e transverso ad flumen pertinent. (4) Ad harum viarum quamque apertæ sunt in maceria juxta flumen decurrente portæ minores, totidem numero quot viæ sunt: atque etiam hæ portæ ex ære sunt, per quas ad ipsum flumen transitur.

CLXXXI. Murus quem dixi, robur præcipuum munimenti est: circumductus est autem interius alius murus, haud multo infirmior altero, sed angustior. In medio autem utriusque regionis, in quas urbs dividitur, exstructa erat, in altera quidem regia aula, vasto circuitu validoque; in altera, Jovis Beli templum æneis portis instructum, quod nunc etiam superest, duo stadia quaquaversum metiens, forma quadrata. (2) Hujus in templi medio turris solida exstructa est, unum stadium tam in longitudinem quam in

ἄλλος πύργος ἐπιβέβηκε, καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρι οὗ ὀκτὼ πύργων. (3) Ἀνάβασις δὲ ἐς αὐτοὺς ἔξωθεν κύκλῳ περὶ πάντας τοὺς πύργους ἔχουσα πεποίηται. Μεσοῦντι δέ κου τῆς ἀναβάσιός ἐστι καταγωγή τε καὶ θῶκοι ἀμπαυστήριοι, ἐν τοῖσι κατίζοντες ἀμπαύονται οἱ ἀναβαίνοντες. (4) Ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ πύργῳ νηὸς ἔπεστι μέγας· ἐν δὲ τῷ νηῷ κλίνη μεγάλη κέεται εὖ ἐστρωμένη, καί οἱ τράπεζα παρακέεται χρυσέη. (5) Ἄγαλμα δὲ οὐκ ἔνι οὐδὲν αὐτόθι ἐνιδρυμένον· οὐδὲ νύκτα οὐδεὶς ἐναυλίζεται ἀνθρώπων ὅτι μὴ γυνὴ μούνη τῶν ἐπιχωρίων, τὴν ἂν ὁ θεὸς ἕληται ἐκ πασέων, ὡς λέγουσι οἱ Χαλδαῖοι ἐόντες ἱρέες τούτου τοῦ θεοῦ.

CLXXXII. Φασὶ δὲ οἱ αὐτοὶ οὗτοι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, τὸν θεὸν αὐτὸν φοιτᾶν τε ἐς τὸν νηὸν καὶ ἀμπαύεσθαι ἐπὶ τῆς κλίνης, κατά περ ἐν Θήβῃσι τῇσι Αἰγυπτίῃσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς λέγουσι οἱ Αἰγύπτιοι· καὶ γὰρ δὴ ἐκεῖθι κοιμᾶται ἐν τῷ τοῦ Διὸς τοῦ Θηβαιέος γυνή, ἀμφότεραι δὲ αὗται λέγονται ἀνδρῶν οὐδαμῶν ἐς ὁμιλίην φοιτᾶν· (2) καὶ κατά περ ἐν Πατάροισι τῆς Λυκίης ἡ πρόμαντις τοῦ θεοῦ, ἐπεὰν γένηται· οὐ γὰρ ὦν αἰεί ἐστι χρηστήριον αὐτόθι· ἐπεὰν δὲ γένηται, τότε ὦν συγκατακληίεται τὰς νύκτας ἔσω ἐν τῷ νηῷ.

CLXXXIII. Ἔστι δὲ τοῦ ἐν Βαβυλῶνι ἱροῦ καὶ ἄλλος κάτω νηός, ἔνθα ἄγαλμα μέγα τοῦ Διὸς ἔνι κατήμενον χρύσεον, καί οἱ τράπεζα μεγάλη παρακέεται χρυσέη, καὶ τὸ βάθρον οἱ καὶ ὁ θρόνος χρύσεός ἐστι· καὶ ὡς ἔλεγον οἱ Χαλδαῖοι, ταλάντων ὀκτακοσίων χρυσίου πεποίηται ταῦτα. (2) Ἔξω δὲ τοῦ νηοῦ βωμός ἐστι χρύσεος. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος βωμὸς μέγας, ὅπου θύεται τὰ τέλεα τῶν προβάτων· ἐπὶ γὰρ τοῦ χρυσέου βωμοῦ οὐκ ἔξεστι θύειν ὅτι μὴ γαλαθηνὰ μοῦνα. (3) Ἐπὶ δὲ τοῦ μέζονος βωμοῦ καὶ καταγίζουσι λιβανωτοῦ χίλια τάλαντα ἔτεος ἑκάστου οἱ Χαλδαῖοι τότε ἐπεὰν τὴν ὁρτὴν ἄγωσι τῷ θεῷ τούτῳ. (4) Ἦν δὲ ἐν τῷ τεμένεϊ τούτῳ ἔτι τὸν χρόνον ἐκεῖνον καὶ ἀνδριὰς δυώδεκα πηχέων χρύσεος στερεός· ἐγὼ μέν μιν οὐκ εἶδον, τὰ δὲ λέγεται ὑπὸ Χαλδαίων, ταῦτα λέγω. (5) Τούτῳ τῷ ἀνδριάντι Δαρεῖος μὲν ὁ Ὑστάσπεος ἐπιβουλεύσας οὐκ ἐτόλμησε λαβέειν, Ξέρξης δὲ ὁ Δαρείου ἔλαβε, καὶ τὸν ἱρέα ἀπέκτεινε ἀπαγορεύοντα μὴ κινέειν τὸν ἀνδριάντα. Τὸ μὲν δὴ ἱρὸν τοῦτο οὕτω κεκόσμηται, ἔστι δὲ καὶ ἴδια ἀναθήματα πολλά.

CLXXXIV. Τῆς δὲ Βαβυλῶνος ταύτης πολλοὶ μέν κου καὶ ἄλλοι ἐγένοντο βασιλέες, τῶν ἐν τοῖσι Ἀσσυρίοισι λόγοισι μνήμην ποιήσομαι, οἳ τὰ τείχεά τε ἐπεκόσμησαν καὶ τὰ ἱρά, ἐν δὲ δὴ καὶ γυναῖκες δύο. (2) Ἡ μὲν πρότερον ἄρξασα, τῆς ὕστερον γενεῇσι πέντε πρότερον γενομένη, τῇ οὔνομα ἦν Σεμίραμις, αὕτη μὲν ἀπεδέξατο χώματα ἀνὰ τὸ πεδίον ἐόντα ἀξιοθέητα· πρότερον δὲ ἐώθεε ὁ ποταμὸς ἀνὰ τὸ πεδίον πᾶν πελαγίζειν.

CLXXXV. Ἡ δὲ δὴ δεύτερον γενομένη ταύτης βασίλεια, τῇ οὔνομα ἦν Νίτωκρις, αὕτη δὲ συνετωτέρη γε-

latitudinem patens: et super hac turri erecta est alia, iterumque super hac alia, ad octo turres numero. (3) Hæ turres conscenduntur extrinsecus, via circum omnes sursum ducente: in medio vero adscensu diversorium est, et sellæ in quibus residentes requiescere possint qui adscendunt. (4) Extremæ turri templum superstructum est amplum: quo in templo stratus lectus magnus, juxtaque eum adposita mensa aurea. (5) Imago autem aut statua nulla inest, neque pernoctat ibi quisquam mortalium, præter unam mulierem ex indigenis, quamcumque ex omnibus selegerit deus, ut Chaldæi aiunt, qui sunt hujus dei sacerdotes.

CLXXXII. Narrant autem iidem, quod mihi quidem non persuadent, ventitare ipsum deum in istud templum, et in lecto illo quiescere, sicut Thebis Ægyptiis fit eodem modo, ut Ægyptii narrant; nam et ibi in Jovis Thebani templo decumbit mulier: utramque autem harum cum nullo viro aiunt habere consuetudinem: (2) similiterque Pataris in Lycia fatidica dei sacerdos, suo quidem tempore; nec enim constanter ibi est oraculum: quod si est, tunc qualibet nocte cum deo illa in templo includitur.

CLXXXIII. Est autem in Babylonico templo alia etiam ædes inferne: ubi magnum est simulacrum Jovis sedentis, aureum, cui mensa magna adposita aurea, et scabellum et sella ex auro: omnia hæc, ut narraverunt Chaldæi, ex octingentis auri talentis confecta. (2) Extra templum vero altare est aureum. Estque præterea alia ara ingens, ubi justæ ætatis mactantur victimæ; nam ad auream illam aram non nisi lactentes mactare pecudes fas est. (3) In majore ara vero adolent etiam singulis annis Chaldæi mille thuris talenta, quo tempore festos dies huic deo agunt. (4) Erat autem illa adhuc ætate in eodem templo statua solida ex auro, duodecim cubitorum: quam ego quidem non vidi, refero autem quæ a Chaldæis narrantur. (5) Huic statuæ insidiatus Darius, Hystaspis filius, non tamen ausus est eam auferre: Xerxes vero Darii filius abstulit, occiso sacerdote, qui, ut statuam loco moveret, conatus erat prohibere. Atque ita quidem exornatum illud templum erat: exstant vero in eodem complura etiam privata donaria.

CLXXXIV. Babylonis hujus quum multi alii fuerant reges, qui et urbem et templa exornarunt, quorum in Assyriarum rerum historia faciam mentionem: tum in his etiam duæ mulieres. (2) Harum illa, quæ prior regnavit, posteriorem quinque generationibus antecessit, eique nomen fuit Semiramis; quæ aggeres per planitiem excitavit spectatu dignos, quum antea fluvius per universum campum solitus esset restagnare.

CLXXXV. Altera, quæ post hanc regnavit, nomine Nitocris, quæ priore regina fuit intelligentior, partim monumenta

νομένη τῆς πρότερον ἀρξάσης τοῦτο μὲν μνημόσυνα ἐλίπετο τὰ ἐγὼ ἀπηγήσομαι, τοῦτο δὲ τὴν Μήδων ὁρέουσα ἀρχὴν μεγάλην τε καὶ οὐκ ἀτρεμίζουσαν, ἀλλ' ἄλλα τε ἀραιρημένα ἄστεα αὐτοῖσι, ἐν δὲ δὴ καὶ τὴν Νίνον, προεφυλάξατο ὅσα ἐδύνατο μάλιστα. (2) Πρῶτα μὲν τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν ῥέοντα πρότερον ἰθὺν, ὅς σφι διὰ τῆς πόλιος μέσης ῥέει, τοῦτον ἄνωθεν διώρυχας ὀρύξασα, οὕτω δή τι ἐποίησε σκολιὸν ὥστε δὴ τρὶς ἐς τῶν τινὰ κωμέων τῶν ἐν τῇ Ἀσσυρίῃ ἀπικνέεται ῥέων. (3) Τῇ δὲ κώμῃ οὔνομά ἐστι, ἐς τὴν ἀπικνέεται ὁ Εὐφρήτης, Ἀρδέρικκα. Καὶ νῦν οἳ ἂν κομίζωνται ἀπὸ τῆσδε τῆς θαλάσσης ἐς Βαβυλῶνα, καταπλώοντες ἐς τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν τρίς τε ἐς τὴν αὐτὴν ταύτην κώμην παραγίνονται καὶ ἐν τρισὶ ἡμέρῃσι. (4) Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτο ἐποίησε, χῶμα δὲ παρέχωσε παρ' ἑκάτερον τοῦ ποταμοῦ τὸ χεῖλος ἄξιον θώματος, μέγαθος καὶ ὕψος ὅσον τι ἐστί. (5) Κατύπερθε δὲ πολλῷ Βαβυλῶνος ὤρυσσε ἔλυτρον λίμνῃ, ὀλίγον τι παρατείνουσα ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, βάθος μὲν ἐς τὸ ὕδωρ αἰεὶ ὀρύσσουσα, εὖρος δὲ τὸ περίμετρον αὐτοῦ ποιεῦσα εἴκοσί τε καὶ τετρακοσίων σταδίων· τὸν δὲ ὀρυσσόμενον χοῦν ἐκ τούτου τοῦ ὀρύγματος ἀναισίμου παρὰ τὰ χείλεα τοῦ ποταμοῦ παραχέουσα. (6) Ἐπείτε δέ οἱ ὀρώρυκτο, λίθους ἀγαγομένη κρηπῖδα κύκλῳ περὶ αὐτὴν ἤλασε. Ἐποίεε δὲ ἀμφότερα ταῦτα, τόν τε ποταμὸν σκολιὸν καὶ τὸ ὄρυγμα πᾶν ἕλος, ὡς ὅ τε ποταμὸς βραδύτερος εἴη περὶ καμπὰς πολλὰς ἀγνύμενος, καὶ οἱ πλόοι ἔωσι σκολιοὶ ἐς τὴν Βαβυλῶνα, ἔκ τε τῶν πλόων ἐκδέκηται περίοδος τῆς λίμνης μακρή. (7) Κατὰ τοῦτο δὲ ἐργάζετο τῆς χώρης τῇ αἵ τε ἐσβολαὶ ἔσαν καὶ τὰ σύντομα τῆς ἐκ Μήδων ὁδοῦ, ἵνα μὴ ἐπιμισγόμενοι οἱ Μῆδοι ἐκμανθάνοιεν αὐτῆς τὰ πρήγματα.

CLXXXVI. Ταῦτα μὲν δὴ ἐκ βάθεος περιεβάλετο, τοιήνδε δὲ ἐξ αὐτῶν παρενθήκην ἐποιήσατο. Τῆς πόλιος ἐούσης δύο φαρσέων, τοῦ δὲ ποταμοῦ μέσον ἔχοντος, ἐπὶ τῶν πρότερον βασιλέων, ὅκως τις ἐθέλοι ἐκ τοῦ ἑτέρου φάρσεος ἐς τοὔτερον διαβῆναι, χρῆν πλοίῳ διαβαίνειν, καὶ ἦν, ὡς ἐγὼ δοκέω, ὀχληρὸν τοῦτο. (2) Αὕτη δὲ καὶ τοῦτο προεῖδε· ἐπείτε γὰρ ὤρυσσε τὸ ἔλυτρον τῇ λίμνῃ, μνημόσυνον τόδε ἄλλο ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔργου ἐλίπετο. Ἐτάμνετο λίθους περιμήκεας, ὡς δέ οἱ ἔσαν οἱ λίθοι ἑτοῖμοι καὶ τὸ χωρίον ὀρώρυκτο, ἐκτρέψασα τοῦ ποταμοῦ τὸ ῥέεθρον πᾶν ἐς τὸ ὤρυσσε χωρίον, ἐν ᾧ ἐπίμπλατο τοῦτο, ἐν τούτῳ ἀπεξηρασμένου τοῦ ἀρχαίου ῥεέθρου, τοῦτο μὲν τὰ χείλεα τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰς καταβάσιας τὰς ἐκ τῶν πυλίδων ἐς τὸν ποταμὸν φερούσας ἀνοικοδόμησε πλίνθοισι ὀπτῇσι κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον τῷ τείχεϊ, τοῦτο δὲ κατὰ μέσην κου μάλιστα τὴν πόλιν τοῖσι λίθοισι τοὺς ὠρύξατο οἰκοδόμεε γέφυραν, δέουσα τοὺς λίθους σιδήρῳ τε καὶ μολίβδῳ. (3) Ἐπιτείνεσκε δὲ ἐπ' αὐτὴν, ὅκως μὲν ἡμέρη γένοιτο, ξύλα τετράγωνα, ἐπ' ὧν τὴν διάβασιν ἐποιεῦντο οἱ Βαβυλώνιοι· τὰς δὲ νύκτας τὰ ξύλα ταῦτα ἀπαιρέεσκον τοῦδε εἵνεκεν, ἵνα μὴ διαφοιτέοντες τὰς νύκτας

reliquit, quæ commemorabo; partim, quum Medorum imperium amplum videret nec agens quietem, quod et alia multa oppida ab illis capta essent, et in his Ninus, præmunivit se adversus illos quam maxime potuit. (2) Primum quidem Euphratem fluvium, qui Babylonem perfluit, quum antea recto cursu fluxisset, hunc illa, fossis superne ductis, ita tortuosum reddidit, ut ter in suo cursu ad quempiam Assyriæ vicum perveniat. (3) Ardericca vici nomen est, ad quem ita Euphrates accedit. Et nunc, qui ab hoc nostro mari Babylonem proficiscuntur, quum Euphrate fluvio versus illam descendunt, ter ad eumdem vicum accedunt, et quidem tribus deinceps diebus. (4) Hoc tale ab illa effectum est. Præterea aggerem ad utramque fluvii ripam adgessit miratu dignum, quum latitudinis caussa, tum altitudinis. (5) Longe vero supra Babylonem alveum effodit recipiendo lacui, nonnihil deflectens a flumine; et in altitudinem quidem ubique fodit usque dum aqua scaturiret, in amplitudinem vero circuitum alvei fecit quadringentorum et viginti stadiorum: terram autem ex fossa egestam insumsit in aggeres juxta ripam fluvii jaciendos. (6) Tum, absoluto effodiendi labore, advectis lapidibus, totum alveum circumcirca crepidine munivit. Duo autem ista opera fecit, flumen tortuosum, et ex effosso alveo lacunam, hoc consilio, ut lentius flueret flumen, multis flexibus fracto illius impetu, utque flexuosa fieret navigatio Babylonem, et post navigationem exciperet accedentes longus circa lacunam anfractus. (7) Ab ea autem parte terræ Babylonia fecit hæc Nitocris, qua erat ex Media introitus et iter brevissimum; ne Medi sese ingerentes, res ipsius specularentur.

CLXXXVI. Has igitur munitiones illa ex profundo sibi circumdedit: quibus tale quoddam corollarium, alteri instituto veluti medium interponens, adjecit. Quum in duas regiones divisa urbs esset, quarum medium fluvius obtinebat; superiorum regum ætate, quoties ex una regione in alteram vellet aliquis transire, navigio erat transeundum. Quod quum, ut equidem existimo, esset molestum, (2) illa huic quoque rei providit. Ut enim alveum stagno recipiendo effodit, simul aliud hoc monumentum ejusdem operæ reliquit. Lapides cædendos curavit permagnos: qui postquam fuere parati, effossusque locus fuit quem dixi, in hunc ipsum effossum locum cursum omnem fluminis avertit; qui locus ut implebatur, ita vetus fluminis alveus exsiccabatur. Igitur per id tempus partim fluvii labia, qua is per urbem decurrit, ac descensus qui ex minoribus portis ad flumen ducunt, coctis lateribus eodem modo, quo murus structus erat, exædificavit: partim, in media fere urbe, ex lapidibus, quos excindi jusserat, pontem ædificavit, ferro et plumbo lapides vinciens. (3) Eo super ponte interdiu quotidie tigna quadrata intendebantur, quibus transirent Babylonii; noctu vero tollebantur hæc tigna, ea caussa, ne per noctem ex altera urbis regione in alteram

κλέπτοιεν παρ' ἀλλήλων. (4) Ὡς δὲ τό τε ὀρυχθὲν λίμνη πλήρης ἐγεγόνεε ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ τὰ περὶ τὴν γέφυραν ἐκεκόσμητο, τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν ἐς τὰ ἀρχαῖα ῥέεθρα ἐκ τῆς λίμνης ἐξήγαγε, καὶ οὕτω τὸ ὀρυχθὲν ἕλος γενόμενον ἐς δέον ἐδόκεε γεγονέναι καὶ τοῖσι πολιήτῃσι γέφυρα ἦν κατεσκευασμένη.

CLXXXVII. Ἡ δ' αὐτὴ αὕτη βασίλεια καὶ ἀπάτην τοιήνδε τινὰ ἐμηχανήσατο. Ὑπὲρ τῶν μάλιστα λεωφόρων πυλέων τοῦ ἄστεος τάφον ἑωυτῇ κατεσκευάσατο μετέωρον ἐπιπολῆς αὐτέων τῶν πυλέων, ἐνεκόλαψε δὲ ἐς τὸν τάφον γράμματα λέγοντα τάδε, « τῶν τις ἐμεῦ ὕστερον γινομένων Βαβυλῶνος βασιλέων ἢν σπανίσῃ χρημάτων, ἀνοίξας τὸν τάφον λαβέτω ὁκόσα βούλεται χρήματα. Μὴ μέντοι γε μὴ σπανίσας γε ἄλλως ἀνοίξῃ· οὐ γὰρ ἄμεινον. » (2) Οὗτος ὁ τάφος ἦν ἀκίνητος μέχρι οὗ ἐς Δαρεῖον περιῆλθε ἡ βασιληΐη. Δαρείῳ δὲ καὶ δεινὸν ἐδόκεε εἶναι τῇσι πύλῃσι ταύτῃσι μηδὲν χρέεσθαι, καὶ χρημάτων κειμένων, καὶ αὐτῶν τῶν χρημάτων ἐπικαλευμένων, μὴ οὐ λαβέειν αὐτά. Τῇσι δὲ πύλῃσι ταύτῃσι οὐδὲν ἐχρᾶτο τοῦδε εἵνεκεν, ὅτι ὑπὲρ κεφαλῆς οἱ ἐγίνετο ὁ νεκρὸς διεξελαύνοντι. (3) Ἀνοίξας δὲ τὸν τάφον εὗρε χρήματα μὲν οὔ, τὸν δὲ νεκρὸν καὶ γράμματα λέγοντα τάδε, « εἰ μὴ ἄπληστός τε ἔας χρημάτων καὶ αἰσχροκερδής, οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἀνέῳγες. » Αὕτη μέν νυν ἡ βασίλεια τοιαύτη τις λέγεται γενέσθαι.

CLXXXVIII. Ὁ δὲ δὴ Κῦρος ἐπὶ ταύτης τῆς γυναικὸς τὸν παῖδα ἐστρατεύετο, ἔχοντά τε τοῦ πατρὸς τοῦ ἑωυτοῦ τὸ οὔνομα Λαβυνήτου καὶ τὴν Ἀσσυρίων ἀρχήν. Στρατεύεται δὲ δὴ βασιλεὺς ὁ μέγας καὶ σιτίοισι εὖ ἐσκευασμένος ἐξ οἴκου καὶ προβάτοισι, καὶ δὴ καὶ ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Χοάσπεω ποταμοῦ ἅμα ἄγεται τοῦ παρὰ Σοῦσα ῥέοντος, τοῦ μούνου πίνει βασιλεὺς καὶ ἄλλου οὐδενὸς ποταμοῦ. (2) Τούτου δὲ τοῦ Χοάσπεω τοῦ ὕδατος ἀπεψημένου πολλαὶ κάρτα ἅμαξαι τετράκυκλοι ἡμιόνεαι κομίζουσαι ἐν ἀργυρέοισι ἀγγηίοισι ἕπονται, ὅκῃ ἂν ἐλαύνῃ ἑκάστοτε.

CLXXXIX. Ἐπείτε δὲ ὁ Κῦρος πορευόμενος ἐπὶ τὴν Βαβυλῶνα ἐγίνετο ἐπὶ Γύνδῃ ποταμῷ, τοῦ αἱ μὲν πηγαὶ ἐν Ματιηνοῖσι οὔρεσι, ῥέει δὲ διὰ Δαρδανέων, ἐκδιδοῖ δὲ ἐς ἕτερον ποταμὸν Τίγριν, ὁ δὲ παρ' Ὦπιν πόλιν ῥέων ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν ἐκδιδοῖ, τοῦτον δὴ τὸν Γύνδην ποταμὸν ὡς διαβαίνειν ἐπειρᾶτο ὁ Κῦρος ἐόντα νηυσιπέρητον, ἐνθαῦτά οἱ τῶν τις ἱρῶν ἵππων τῶν λευκῶν ὑπ' ὕβριος ἐσβὰς ἐς τὸν ποταμὸν διαβαίνειν ἐπειρᾶτο, ὁ δέ μιν συμψήσας ὑποβρύχιον οἰχώκεε φέρων. (2) Κάρτα τε δὴ ἐχαλέπαινε τῷ ποταμῷ ὁ Κῦρος τοῦτο ὑβρίσαντι, καί οἱ ἐπηπείλησε οὕτω δή μιν ἀσθενέα ποιήσειν ὥστε τοῦ λοιποῦ καὶ γυναῖκάς μιν εὐπετέως, τὸ γόνυ οὐ βρεχούσας, διαβήσεσθαι. (3) Μετὰ δὲ τὴν ἀπειλὴν μετεὶς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνα στράτευσιν διαίρεε τὴν στρατιὴν δίχα, διελὼν δὲ κατέτεινε σχοινοτενέας ὑποδέξας διώρυχας ὀγδώκοντα καὶ ἑκατὸν παρ' ἑκάτερον τὸ χεῖλος τοῦ Γύνδεω τετραμμέ-

transeuntes furta exercerent. (4) Postquam fossa lacus fuerat factus aqua fluminis repletus, perfectusque pons fuerat; tum deinde Euphrates fluvius in pristinum alveum ex lacu iterum est derivatus: atque ita, quum effossus locus palus fieret, commode hoc recteque factum visum est, et civibus pons erat exstructus.

CLXXXVII. Eadem regina dolum etiam quempiam machinata est hujusmodi. Super porta urbis celeberrima sepulcrum exstrui sibi jussit sublime, in summo ipsius portæ. Ei sepulcro inscriptionem incidi curavit in hanc sententiam: SI QUIS EORUM, QUI POST ME REGES ERUNT BABYLONIS, PECUNIA INDIGUERIT, APERIAT HOC SEPULCRUM, ET SUMAT QUANTUM VOLUERIT PECUNIÆ. AT, NISI ADMODUM INDIGUERIT, UTIQUE NON APERIAT. NEC ENIM ID ILLI PROFUERIT. (2) Hoc sepulcrum intactum stetit, donec regnum ad Darium pervenit. Dario vero indigna res esse videbatur, hac porta non uti, et pecuniam quæ ibi deposita esset, atque etiam ipsa invitaret, non auferre. Porta hac autem non utebatur eo, quod per illam transeunti cadaver capiti immineret. (3) Igitur aperuit sepulcrum: at pecuniam quidem repperit nullam, sed cadaver, et aliam inscriptionem his fere verbis conceptam: NISI INSATIABILIS ESSES ET TURPI LUCRO INHIANS, DEFUNCTORUM LOCULOS NON APERUISSES. Hæc sunt quæ de regione hac memorantur.

CLXXXVIII. Ejusdem hujus reginæ filium, Assyriæ regem, cui nomen erat Labynetus, idem quod patri, bello petiit Cyrus. Proficiscitur autem in bellum rex magnus, bene instructus domo farinaceis cibariis et pecudibus: atque etiam aquam ex Choaspe fluvio secum vehit, qui Susa præterfluit, ex quo solo rex bibit neque ex ullo alio fluvio. (2) Hoc ex Choaspe aquam decoctam vehentes in vasis argenteis quam plurimi currus quattuor rotarum mulis juncti constanter eum sequuntur quocumque proficiscitur.

CLXXXIX. Cyrus igitur adversus Babylonem proficiscens ubi ad Gynden amnem pervenit; qui fontes in Matianis montibus habens, postquam per Dardanenses perfluit, in alium fluvium Tigrin sese exonerat, qui Opin oppidum præterfluens in Erythræum mare infunditur; hunc Gynden fluvium, qui navibus poterat trajici, quum transire Cyrus conaretur; ibi tunc unus e sacris equis candidis, ferox et petulans ut erat, ingressus flumen, transire conabatur: at fluminis impetus, illum contorquens, demersum abripuit. (2) Cui fluvio vehementer ob hanc contumeliam iratus Cyrus, minatus est, ita tenuem illum se effecturum, ut posthac mulieres etiam, ne genu quidem madefacientes, possint transire. (3) Hæc minatus, omissa adversus Babylonem expeditione, exercitum bifariam divisit: eoque facto, intentis funibus designavit ab utraque Gyndæ ripa centum et octoginta fossas, quaquaversum ducendas; distributum-

νας πάντα τρόπον, διατάξας δὲ τὸν στρατὸν ὀρύσσειν ἐκέλευε. (4) Οἷα δὲ ὁμίλου πολλοῦ ἐργαζομένου ἤνετο μὲν τὸ ἔργον, ὅμως μέντοι τὴν θέρειαν πᾶσαν αὐτοῦ ταύτῃ διέτριψαν ἐργαζόμενοι.

CXC. Ὡς δὲ τὸν Γύνδην ποταμὸν ἐτίσατο Κῦρος ἐς τριηκοσίας καὶ ἑξήκοντά μιν διώρυχας διαλαβών, καὶ τὸ δεύτερον ἔαρ ὑπέλαμπε, οὕτω δὴ ἤλαυνε ἐπὶ τὴν Βαβυλῶνα. (2) Οἱ δὲ Βαβυλώνιοι ἐκστρατευσάμενοι ἔμενον αὐτόν. Ἐπεὶ δὲ ἐγένετο ἐλαύνων ἀγχοῦ τῆς πόλιος, συνέβαλόν τε οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ἑσσωθέντες τῇ μάχῃ κατειλήθησαν ἐς τὸ ἄστυ. Οἷα δὲ ἐξεπιστάμενοι ἔτι πρότερον τὸν Κῦρον οὐκ ἀτρεμίζοντα, ἀλλ' ὁρέοντες αὐτὸν παντὶ ἔθνεϊ ὁμοίως ἐπιχειρέοντα, προεσάξαντο σιτία ἐτέων κάρτα πολλῶν. (3) Ἐνθαῦτα οὗτοι μὲν λόγον εἶχον τῆς πολιορκίης οὐδένα, Κῦρος δὲ ἀπορίῃσι ἐνείχετο ἅτε χρόνου τε ἐγγινομένου συχνοῦ ἀνωτέρω τε οὐδὲν τῶν πρηγμάτων προκοπτομένων.

CXCI. Εἴτε δὴ ὦν ἄλλος οἱ ἀπορέοντι ὑπεθήκατο, εἴτε καὶ αὐτὸς ἔμαθε τὸ ποιητέον οἱ ἦν, ἐποίεε δὴ τοιόνδε. Τάξας τὴν στρατιὴν ἅπασαν ἐξ ἐμβολῆς τοῦ ποταμοῦ, τῇ ἐς τὴν πόλιν ἐσβάλλει, καὶ ὄπισθε αὖτις τῆς πόλιος τάξας ἑτέρους, τῇ ἐξίει ἐκ τῆς πόλιος ὁ ποταμός, προεῖπε τῷ στρατῷ, ὅταν διαβατὸν τὸ ῥέεθρον ἴδωνται γενόμενον, ἐσιέναι ταύτῃ ἐς τὴν πόλιν. (2) Οὕτω τε δὴ τάξας καὶ κατὰ ταῦτα παραινέσας ἀπήλαυνε αὐτὸς σὺν τῷ ἀχρηΐῳ τοῦ στρατοῦ. Ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ τὴν λίμνην, τά περ ἡ τῶν Βαβυλωνίων βασίλεια ἐποίησε κατά τε τὸν ποταμὸν καὶ κατὰ τὴν λίμνην, ἐποίεε καὶ ὁ Κῦρος ἕτερα τοιαῦτα· (3) τὸν γὰρ ποταμὸν διώρυχι ἐσαγαγὼν ἐς τὴν λίμνην ἐοῦσαν ἕλος, τὸ ἀρχαῖον ῥέεθρον διαβατὸν εἶναι ἐποίησε, ὑπονοστήσαντος τοῦ ποταμοῦ. Γενομένου δὲ τούτου τοιούτου, οἱ Πέρσαι οἵ περ ἐτετάχατο ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κατὰ τὸ ῥέεθρον τοῦ Εὐφρήτεω ποταμοῦ ὑπονενοστηκότος ἀνδρὶ ὡς ἐς μέσον μηρὸν μάλιστά κῃ, κατὰ τοῦτο ἐσήϊσαν ἐς τὴν Βαβυλῶνα. (4) Εἰ μέν νυν προεπύθοντο οἱ Βαβυλώνιοι ἢ ἔμαθον τὸ ἐκ τοῦ Κύρου ποιεύμενον, οὐκ ἂν περιιδόντες τοὺς Πέρσας ἐσελθεῖν ἐς τὴν πόλιν διέφθειραν κάκιστα· κατακληΐσαντες γὰρ ἂν πάσας τὰς ἐς τὸν ποταμὸν πυλίδας ἐχούσας, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τὰς αἱμασιὰς ἀναβάντες τὰς παρὰ τὰ χείλεα τοῦ ποταμοῦ ἐληλαμένας, ἔλαβον ἄν σφεας ὡς ἐν κύρτῃ. (5) Νῦν δὲ ἐξ ἀπροσδοκήτου σφι παρέστησαν οἱ Πέρσαι· ὑπὸ δὲ μεγάθεος τῆς πόλιος, ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ οἰκημένων, τῶν περὶ τὰ ἔσχατα τῆς πόλιος ἑαλωκότων τοὺς τὸ μέσον οἰκέοντας τῶν Βαβυλωνίων οὐ μανθάνειν ἑαλωκότας, ἀλλὰ τυχεῖν γάρ σφι ἐοῦσαν ὁρτήν, χορεύειν τε τοῦτον τὸν χρόνον καὶ ἐν εὐπαθείῃσι εἶναι, ἐς ὃ δὴ καὶ τὸ κάρτα ἐπύθοντο. Καὶ Βαβυλὼν μὲν οὕτω τότε πρῶτον ἀραίρητο.

CXCII. Τὴν δὲ δύναμιν τῶν Βαβυλωνίων πολλοῖσι μὲν καὶ ἄλλοισι δηλώσω ὅση τις ἐστί, ἐν δὲ δὴ καὶ τῷδε. Βασιλέϊ τῷ μεγάλῳ ἐς τροφὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς στρατιῆς διαραίρηται, πάρεξ τοῦ φόρου, γῆ πᾶσα ὅσης

que exercitum has fossas fodere jussit. (4) Igitur, magna hominum multitudine opus faciente, effectum quidem est opus; verumtamen totam æstatem in eodem hoc loco opus facientes consumsere.

CXC. Postquam Gyndæ fluvio hanc pœnam inflixit Cyrus, ut in trecentos sexaginta canales esset diductus, altero demum adpetente vere adversus Babylonem exercitum duxit. (2) Et Babylonii; copiis extra urbem eductis, eum exspectarunt. Ubi propius urbem accessit, prælio cum eo conflixerunt Babylonii, quo prælio superati, in urbem sunt compulsi. Jam pridem vero, bene gnari non quieturum Cyrum, quum vidissent eum cunctos pariter populos adgredi, permultorum annorum commeatum in urbem comportaverant. (3) Quare hi quidem non admodum graviter ferebant obsidionem : at Cyrus magnis difficultatibus premebatur, quandoquidem multo jam tempore circumacto nihil admodum promotæ res ejus erant.

CXCI. Igitur, sive quis alius ei dubitanti consilium subgessit, sive ipse quid faciendum esset intellexit, hoc facere instituit. Universo exercitu circa flumen disposito, ab ea maxime parte qua urbem influit, partim vero etiam a tergo ubi ex urbe egreditur, prædixit militibus, ut, quum viderint vado transiri flumen posse, tunc ea via urbem ingrediantur. (2) Hoc dato mandato, ipse cum inutili copiarum parte abiit, et ad lacunam contendit. Quo ut pervenit, quod Babyloniorum regina circa flumen et circa paludem fecerat, idem nunc ipse Cyrus fecit. (3) Fluvio per fossam in eum locum, qui nunc palus erat, derivato, pristinum alveum vado pervium reddidit, subsidente aqua. Quo facto Persæ, qui ad hoc ipsum ibi dispositi erant, per alveum Euphratis fluvii, cujus aqua in tantum retrogressa erat, ut vix medium femur hominis attingeret, per hunc alveum Babylonem sunt ingressi. (4) Quodsi igitur aut ante cognovissent aut animadvertissent Babylonii quæ Cyrus instituebat, sane non passi essent Persas urbem intrare, sed misere perdidissent. Quippe si portulas omnes, quæ ad flumen pertinent, clausissent, ipsique macerias conscendissent secundum utramque fluminis ripam ductas, veluti in nassa capturi illos fuerant. (5) Nunc ex inopinato adstiterunt eis Persæ. Propter amplitudinem vero urbis, ut aiunt ejus incolæ, postquam captæ jam erant extremæ urbis partes, qui mediam Babylonem incolebant, non animadverterunt captos se esse; sed quum festus forte tunc ageretur dies, saltabant per id tempus et voluptatibus indulgebant, donec tandem verum resciverunt. Atque ita quidem tunc primum capta est Babylon.

CXCII. Opes autem quantæ sint Babyloniorum, quum aliis documentis declarabo, tum hoc. Magno regi, præter tributa quæ ei penduntur, universa terra cui imperat, ad alendum ipsum et exercitum ejus, in certas partes est

ἄρχει. (2) Δυώδεκα ὧν μηνῶν ἐόντων ἐς τὸν ἐνιαυτὸν τοὺς τέσσερας μῆνας τρέφει μιν ἡ Βαβυλωνίη χώρη, τοὺς δὲ ὀκτὼ τῶν μηνῶν ἡ λοιπὴ πᾶσα Ἀσίη. Οὕτω τριτημορίη ἡ Ἀσσυρίη χώρη τῇ δυνάμι τῆς ἄλλης Ἀσίης. (3) Καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς χώρης ταύτης, τὴν οἱ Πέρσαι σατραπηΐην καλεῦσι, ἐστὶ ἁπασέων τῶν ἀρχέων πολλόν τι κρατίστη, ὅκου Τριτανταίχμῃ τῷ Ἀρταβάζου ἐκ βασιλέος ἔχοντι τὸν νομὸν τοῦτον ἀργυρίου μὲν προσήϊε ἑκάστης ἡμέρης ἀρτάβη μεστή (ἡ δὲ ἀρτάβη μέτρον ἐὸν Περσικὸν χωρέει μεδίμνου Ἀττικῆς πλεῦν χοίνιξι τρισὶ Ἀττικῇσι), ἵπποι δέ οἱ αὐτοῦ ἔσαν ἰδίῃ, πάρεξ τῶν πολεμιστηρίων, οἱ μὲν ἀναβαίνοντες τὰς θηλέας ὀκτακόσιοι, αἱ δὲ βαινόμεναι ἑξακισχίλιαι καὶ μύριαι· ἀνέβαινε γὰρ ἕκαστος τῶν ἐρσένων τούτων εἴκοσι ἵππους. (4) Κυνῶν δὲ Ἰνδικῶν τοσοῦτο δή τι πλῆθος ἐτρέφετο ὥστε τέσσερες τῶν ἐν τῷ πεδίῳ κῶμαι μεγάλαι, τῶν ἄλλων ἐοῦσαι ἀτελέες, τοῖσι κυσὶ προσετετάχατο σιτία παρέχειν. Τοιαῦτα μὲν τῷ ἄρχοντι τῆς Βαβυλῶνος ὑπῆρχε ἐόντα.

CXCIII. Ἡ δὲ γῆ τῶν Ἀσσυρίων ὕεται μὲν ὀλίγῳ, καὶ τὸ ἐκτρέφον τὴν ῥίζαν τοῦ σίτου ἐστὶ τοῦτο· ἀρδόμενον μέντοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἁδρύνεταί τε τὸ λήϊον καὶ παραγίνεται ὁ σῖτος, οὐ κατά περ ἐν Αἰγύπτῳ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἀναβαίνοντος ἐς τὰς ἀρούρας, ἀλλὰ χερσί τε καὶ κηλωνηΐοισι ἀρδόμενος. (2) Ἡ γὰρ Βαβυλωνίη χώρη πᾶσα, κατά περ ἡ Αἰγυπτίη, κατατέτμηται ἐς διώρυχας· καὶ ἡ μεγίστη τῶν διωρύχων ἐστὶ νηυσιπέρητος, πρὸς ἥλιον τετραμμένη τὸν χειμερινὸν, ἐσέχει δὲ ἐς ἄλλον ποταμὸν ἐκ τοῦ Εὐφρήτεω, ἐς τὸν Τίγριν, παρ' ὃν Νίνος πόλις οἴκητο. (3) Ἔστι δὲ χωρέων αὕτη ἁπασέων μακρῷ ἀρίστη τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Δήμητρος καρπὸν ἐκφέρειν· τὰ γὰρ δὴ ἄλλα δένδρεα οὐδὲ πειρᾶται ἀρχὴν φέρειν, οὔτε συκέην οὔτε ἄμπελον οὔτε ἐλαίην. Τὸν δὲ τῆς Δήμητρος καρπὸν ὧδε ἀγαθὴ ἐκφέρειν ἐστὶ ὥστε ἐπὶ διηκόσια μὲν τὸ παράπαν ἀποδιδοῖ, ἐπεὰν δὲ ἄριστα αὐτὴ ἑωυτῆς ἐνείκῃ, ἐπὶ τριηκόσια ἐκφέρει. (4) Τὰ δὲ φύλλα αὐτόθι τῶν τε πυρῶν καὶ τῶν κριθέων τὸ πλάτος γίνεται τεσσέρων εὐπετέως δακτύλων. Ἐκ δὲ κέγχρου καὶ σησάμου ὅσον τι δένδρεον μέγαθος γίνεται, ἐξεπιστάμενος μνήμην οὐ ποιήσομαι, εὖ εἰδὼς ὅτι τοῖσι μὴ ἀπιγμένοισι ἐς τὴν Βαβυλωνίην χώρην καὶ τὰ εἰρημένα καρπῶν ἐχόμενα ἐς ἀπιστίην πολλὴν ἀπῖκται. Χρέονται δὲ οὐδὲν ἐλαίῳ, ἀλλ' ἐκ τῶν σησάμων ποιεῦντες. (5) Εἰσὶ δέ σφι φοίνικες πεφυκότες ἀνὰ πᾶν τὸ πεδίον, οἱ πλεῦνες αὐτῶν καρποφόροι, ἐκ τῶν καὶ σιτία καὶ οἶνον καὶ μέλι ποιεῦνται· τοὺς συκέων τρόπον θεραπεύουσι τά τε ἄλλα, καὶ φοινίκων τοὺς ἔρσενας Ἕλληνες καλεῦσι, τούτων τὸν καρπὸν περιδέουσι τῇσι βαλανηφόροισι τῶν φοινίκων, ἵνα πεπαίνῃ τέ σφι ὁ ψὴν τὴν βάλανον ἐσδύνων καὶ μὴ ἀπορρέῃ ὁ καρπὸς τοῦ φοίνικος· ψῆνας γὰρ δὴ φορέουσι ἐν τῷ καρπῷ οἱ ἔρσενες κατά περ οἱ ὄλυνθοι.

CXCIV. Τὸ δὲ ἁπάντων θῶμα μέγιστόν μοί ἐστι τῶν ταύτῃ μετά γε αὐτὴν τὴν πόλιν, ἔρχομαι φράσων.

distributa. (2) Jam quum in anno duodecim sint menses, per quattuor menses alit eum Babylonia terra; per octo reliquos menses, tota reliqua Asia. Ita Assyria hæc terra tertiam partem possidet opum totius Asiæ: (3) et præfectura hujus regionis (Satrapias Persæ vocant) omnium præfecturarum longe est præstantissima; quandoquidem Tritantæchmæ, Artabazi filio, cui hic districtus a rege commissus erat, quotidie redibat artaba pecunia repleta: est autem artaba mensura Persica, capiens medimnum Atticum cum tribus chœnicibus Atticis. Equos autem ibidem rex suum in usum alebat, exceptis his qui ad belli usum erant destinati, admissarios quidem octingentos, equas autem, quibus illi admittebantur, decies sexies mille; nam singuli mares vicenis feminis admittebantur. (4) Canum autem Indicorum tanta alebatur multitudo, ut quattuor essent ampli vici in planitie siti, aliorum tributorum immunes, quibus hoc injunctum erat, ut canes illos alerent. Has opes possidebat is, qui Babyloni imperabat.

CXCIII. In agro Assyriaco pluit quidem aliquantulum, et hoc est ex quo radix frumenti primum capit nutrimentum; dein vero ex flavio irrigata seges augetur, et maturescit triticum, non quod fluvius ipse, sicut in Ægypto, arva inundet, sed manibus hominum et tollenonibus hæc irrigantur. (2) Est enim tota Babylonia terra fossis discissa: quarum fossarum maxima, orienti hiberno obversa, navibus trajicitur; influit autem ex Euphrate in alium fluvium, Tigrin, ad quem Ninus urbs ædificata erat. (3) Est autem hæc regio omnium, quas quidem novimus, longe fertilissima ferendo cereali frumento. Nam alias fruges ex arboribus ne conatur quidem proferre, nec ficum, nec vitem progignens, nec oleam. Sed cereali frumento progignendo ita opportunum solum est, ut ducena plerumque reddat: quando vero plurimum, etiam tricena profert. (4) Folia autem tritici atque hordei quattuor admodum digitorum latitudinem habent. Ex milio et sesamo quantæ magnitudinis arbor existat, bene equidem cognitum habens, commemorare nolo; satis gnarus, eos qui Babyloniam terram non adierunt, ne his quidem, quæ de aliis frumenti generibus dicta sunt, fidem ullam adhibituros. Oleo non utuntur, nisi quod e sesamo paratur. (5) Palmas vero arbores habent, per totam planitiem plantatas; quarum pleræque frugiferæ sunt, e quibus et cibum et vinum et mel parant. Has arbores colunt ficuum more, quum aliis rebus, tum quod mascularum quas Græci vocant palmarum fructum glandiferis palmis circumligant, quo glandem maturet culex sese insinuans, nec decidat fructus palmæ. Nam culices in suo fructu generant masculæ palmæ, similiter ut apud nos caprificorum grossi.

CXCIV. Quod vero eorum quæ sunt in illa regione, post ipsam quidem urbem, maxime mihi mirabile visum

Τὰ πλοῖα αὐτοῖσί ἐστι τὰ κατὰ τὸν ποταμὸν πορευόμενα ἐς τὴν Βαβυλῶνα ἐόντα κυκλοτερέα πάντα σκύτινα. (2) Ἐπεὰν γὰρ ἐν τοῖσι Ἀρμενίοισι τοῖσι κατύπερθε Ἀσσυρίων οἰκημένοισι νομέας ἰτέης ταμόμενοι ποιήσωνται, περιτείνουσι τούτοισι διφθέρας στεγαστρίδας ἔξωθεν ἐδάφεος τρόπον, οὔτε πρύμνην ἀποκρίνοντες οὔτε πρῴρην συνάγοντες, ἀλλ' ἀσπίδος τρόπον κυκλοτερέα ποιήσαντες καὶ καλάμης πλήσαντες πᾶν τὸ πλοῖον τοῦτο ἀπιεῖσι κατὰ τὸν ποταμὸν φέρεσθαι, φορτίων πλήσαντες· μάλιστα δὲ βίκους φοινικηΐου κατάγουσι οἴνου πλέους. (3) Ἰθύνεται δὲ ὑπό τε δύο πλήκτρων καὶ δύο ἀνδρῶν ὀρθῶν ἑστεώτων, καὶ ὁ μὲν ἔσω ἕλκει τὸ πλῆκτρον, ὁ δὲ ἔξω ὠθέει. Ποιέεται δὲ καὶ κάρτα μεγάλα ταῦτα τὰ πλοῖα καὶ ἐλάσσω· τὰ δὲ μέγιστα αὐτῶν καὶ πεντακισχιλίων ταλάντων γόμον ἔχει. (4) Ἐν ἑκάστῳ δὲ πλοίῳ ὄνος ζωὸς ἔνεστι, ἐν δὲ τοῖσι μέζοσι πλεῦνες. Ἐπεὰν ὦν ἀπίκωνται πλώοντες ἐς τὴν Βαβυλῶνα καὶ διαθέωνται τὸν φόρτον, νομέας μὲν τοῦ πλοίου καὶ τὴν καλάμην πᾶσαν ἀπ' ὦν ἐκήρυξαν, τὰς δὲ διφθέρας ἐπισάξαντες ἐπὶ τοὺς ὄνους ἀπελαύνουσι ἐς τοὺς Ἀρμενίους. (5) Ἀνὰ τὸν ποταμὸν γὰρ δὴ οὐκ οἷά τέ ἐστι πλώειν οὐδενὶ τρόπῳ ὑπὸ τάχεος τοῦ ποταμοῦ· διὰ γὰρ ταῦτα καὶ οὐκ ἐκ ξύλων ποιεῦνται τὰ πλοῖα, ἀλλ' ἐκ διφθερέων. (6) Ἐπεὰν δὲ τοὺς ὄνους ἐλαύνοντες ἀπίκωνται ὀπίσω ἐς τοὺς Ἀρμενίους, ἄλλα τρόπῳ τῷ αὐτῷ ποιεῦνται πλοῖα. Τὰ μὲν δὴ πλοῖα αὐτοῖσί ἐστι τοιαῦτα.

CXCV. Ἐσθῆτι δὲ τοιῇδε χρέονται, κιθῶνι ποδηνεκέϊ λινέῳ· καὶ ἐπὶ τοῦτον ἄλλον εἰρίνεον κιθῶνα ἐπενδύνει καὶ χλανίδιον λευκὸν περιβαλλόμενος, ὑποδήματα ἔχων ἐπιχώρια, παραπλήσια τῇσι Βοιωτίῃσι ἐμβάσι. Κομέοντες δὲ τὰς κεφαλὰς μίτρῃσι ἀναδέονται, μεμυρισμένοι πᾶν τὸ σῶμα. (2) Σφρηγῖδα δ' ἕκαστος ἔχει καὶ σκῆπτρον χειροποίητον· ἐπ' ἑκάστῳ δὲ σκήπτρῳ ἔπεστι πεποιημένον ἢ μῆλον ἢ ῥόδον ἢ κρίνον ἢ αἰετὸς ἢ ἄλλο τι· ἄνευ γὰρ ἐπισήμου οὔ σφι νόμος ἐστὶ ἔχειν σκῆπτρον. Αὕτη μὲν δή σφι ἄρτισις περὶ τὸ σῶμα ἐστί.

CXCVI. Νόμοι δὲ αὐτοῖσι ὧδε κατεστέασι· ὁ μὲν σοφώτατος ὅδε κατὰ γνώμην τὴν ἡμετέρην, τῷ καὶ Ἰλλυριῶν Ἐνετοὺς πυνθάνομαι χρέεσθαι. Κατὰ κώμας ἑκάστας ἅπαξ τοῦ ἔτεος ἑκάστου ἐποιέετο τάδε. (2) Ὡς ἂν αἱ παρθένοι γινοίατο γάμων ὡραῖαι, ταύτας ὅκως συναγάγοιεν πάσας, ἐς ἓν χωρίον ἐσάγεσκον ἁλέας, πέριξ δὲ αὐτὰς ἵστατο ὅμιλος ἀνδρῶν, ἀνιστὰς δὲ κατὰ μίαν ἑκάστην κῆρυξ πωλέεσκε, πρῶτα μὲν τὴν εὐειδεστάτην ἐκ πασέων· μετὰ δέ, ὅκως αὕτη εὑροῦσα πολλὸν χρυσίον πρηθείη, ἄλλην ἀνεκήρυσσε ἣ μετ' ἐκείνην ἔσκε εὐειδεστάτη. Ἐπωλέοντο δὲ ἐπὶ συνοικήσι. (3) Ὅσοι μὲν δὴ ἔσκον εὐδαίμονες τῶν Βαβυλωνίων ἐπίγαμοι, ὑπερβάλλοντες ἀλλήλους ἐξωνέοντο τὰς καλλιστευούσας· ὅσοι δὲ τοῦ δήμου ἔσκον ἐπίγαμοι, οὗτοι δὲ εἴδεος μὲν οὐδὲν ἐδέοντο χρηστοῦ, οἱ δ' ἂν χρήματά τε καὶ αἰσχίονας παρθένους ἐλάμβανον. (4) Ὡς γὰρ δὴ διεξέλθοι ὁ κῆρυξ πωλέων τὰς εὐειδεστάτας

est, exponere adgredior. Navigia, quibus utuntur qui secundo flumine Babylonem proficiscuntur, rotunda sunt, et ex corio confecta cuncta. (2) Scilicet in Armeniis, qui supra Assyrios incolunt, ex sectis salicibus costas conficiunt: his, fundi loco, pelles extrinsecus tectorias praetendunt, nec puppim distinguentes, nec proram in angustius contrahentes, sed clypei instar rotunda facientes navigia. Tale navigium, mercibus impositis, totum stramine complent, et flumini permittunt deferendum: maxime vero dolia palmeo vino onusta devehunt. (3) Regitur autem navis duobus remis, a duobus viris, quorum alter introrsus trahit remum, alter extrorsus pellit, uterque stans rectus. Conficiuntur autem hujusmodi navigia etiam admodum magna, itemque minora: et maxima quidem onus ferunt quinque millium talentorum. (4) In quoque navigio asinus inest vivus, in majoribus plures. Postquam igitur navi Babylonem pervenerunt, mercesque distraxerunt, tum et costas navigii et stramentum venumdant; pelles vero asinis imponunt, hosque retro agunt in Armeniam. (5) Nam adverso flumine navigari nullo pacto potest, propter fluminis impetum: quam ob caussam etiam non ex ligno, sed ex pellibus, conficiunt navigia. (6) Postquam asinos agitando in Armeniam redierunt, alia navigia eodem modo conficiunt. Talis igitur illis est navigiorum ratio.

CXCV. Vestimento autem utuntur hujusmodi: tunica ad pedes promissa linea, cui aliam superinduunt tunicam laneam, tum candidam paenulam superne circumjiciunt. Calceamenta gestant sui moris, Bœotiis soccis fere similia. Comam alunt; mitris caput redimiunt: toto corpore unguntur. (2) Annulum signatorium unusquisque gestat, et baculum arte factum: in quoque baculo superne vel malum est fabrefactum, vel rosa, vel lilium, vel aquila, aut aliud quidpiam: nec enim illis mos est baculum absque insigni gestare. Talis igitur illis est corporis cultus.

CXCVI. Institutis vero utuntur hujusmodi. Uno quidem hoc, ut mea fert sententia, prudentissimo; quo etiam Venetos uti, Illyricum populum, fando accepi. In singulis vicis, semel quotannis, hæc faciebant. (2) Virgines, quotquot viro maturæ essent, congregatas simul omnes, in unum locum deducebant: ibi eas virorum circulus circumstabat. Tunc præco singulas deinceps, quamque sigillatim, in medio statuens venum exponebat; incipiens ab ea quæ omnium pulcerrima esset: deinde, hac magno auri pretio venum data, aliam proclamabat, quæ huic venustate formæ proxima erat. Vendebantur autem hac conditione, ut matrimonio jungerentur. (3) Igitur ex Babyloniis nuptiarum cupidis quicumque erant locupletes, hi licitando quisque alterum superantes emebant sibi formosissimas: qui vero de plebe erant, hi formæ speciem nihil curantes, pecuniam accipiebant et virgines deformiores. (4) Nam præco, postquam speciosissimarum virgi-

τῶν παρθένων, ἀνίστα ἂν τὴν ἀμορφεστάτην ἢ εἴ τις αὐτέων ἔμπηρος ἦν, καὶ ταύτην ἀνεκήρυσσε, ὅστις θέλοι ἐλάχιστον χρυσίον λαβὼν συνοικέειν αὐτῇ, ἐς ὃ τῷ τὸ ἐλάχιστον ὑπισταμένῳ προσεκέετο. Τὸ δὲ ἂν χρυσίον ἐγίνετο ἀπὸ τῶν εὐειδέων παρθένων, καὶ οὕτω αἱ εὔμορφοι τὰς ἀμόρφους καὶ ἐμπήρους ἐξεδίδοσαν. (5) Ἐκδοῦναι δὲ τὴν ἑωυτοῦ θυγατέρα ὅτεῳ βούλοιτο ἕκαστος οὐκ ἐξῆν, οὐδὲ ἄνευ ἐγγυητέω ἀπαγαγέσθαι τὴν παρθένον πριάμενον, ἀλλ' ἐγγυητὰς χρῆν καταστήσαντα ἦ μὲν συνοικήσειν αὐτῇ, οὕτω ἀπάγεσθαι. Εἰ δὲ μὴ συμφεροίατο, ἀποφέρειν τὸ χρυσίον ἐκέετο νόμος. Ἐξῆν δὲ καὶ ἐξ ἄλλης ἐλθόντα κώμης τὸν βουλόμενον ὠνέεσθαι. (6) Ὁ μέν νυν κάλλιστος νόμος οὗτός σφι ἦν, οὐ μέντοι νῦν γε διετέλεσε ἐών, ἄλλο δέ τι ἐξευρήκασι νεωστὶ γενέσθαι, ἵνα μὴ ἀδικέοιεν αὐτὰς μηδ' ἐς ἑτέρην πόλιν ἄγωνται· ἐπείτε γὰρ ἁλόντες ἐκακώθησαν καὶ οἰκοφθορήθησαν, πᾶς τις τοῦ δήμου βίου σπανίζων καταπορνεύει τὰ θήλεα τέκνα.

CXCVII. Δεύτερος δὲ σοφίῃ ὅδε ἄλλος σφι νόμος κατέστηκε. Τοὺς κάμνοντας ἐς τὴν ἀγορὴν ἐκφορέουσι· οὐ γὰρ δὴ χρέονται ἰητροῖσι. Προσιόντες ὦν πρὸς τὸν κάμνοντα συμβουλεύουσι περὶ τῆς νούσου, εἴ τις καὶ αὐτὸς τοιοῦτο ἔπαθε ὁκοῖον ἔχει ὁ κάμνων, ἢ ἄλλον εἶδε παθόντα· ταῦτα προσιόντες συμβουλεύουσι καὶ παραινέουσι, ἅσσα αὐτὸς ποιήσας ἐξέφυγε ὁμοίην νοῦσον ἢ ἄλλον εἶδε ἐκφυγόντα. Σιγῇ δὲ παρεξελθεῖν τὸν κάμνοντα οὔ σφι ἔξεστι, πρὶν ἂν ἐπείρηται ἥντινα νοῦσον ἔχει.

CXCVIII. Ταφαὶ δέ σφι ἐν μέλιτι, θρῆνοι δὲ παραπλήσιοι τοῖσι ἐν Αἰγύπτῳ. Ὁσάκις δ' ἂν μιχθῇ γυναικὶ τῇ ἑωυτοῦ ἀνὴρ Βαβυλώνιος, περὶ θυμίημα καταγιζόμενον ἵζει, ἑτέρωθι δὲ ἡ γυνὴ τὠυτὸ τοῦτο ποιέει. Ὄρθρου δὲ γενομένου λοῦνται καὶ ἀμφότεροι· ἄγγεος γὰρ οὐδενὸς ἅψονται πρὶν ἂν λούσωνται. Ταὐτὰ καὶ Ἀράβιοι ποιεῦσι.

CXCIX. Ὁ δὲ δὴ αἴσχιστος τῶν νόμων ἐστὶ τοῖσι Βαβυλωνίοισι ὅδε. Δεῖ πᾶσαν γυναῖκα ἐπιχωρίην ἱζομένην ἐς ἱρὸν Ἀφροδίτης ἅπαξ ἐν τῇ ζόῃ μιχθῆναι ἀνδρὶ ξείνῳ. (2) Πολλαὶ δὲ καὶ οὐκ ἀξιεύμεναι ἀναμίσγεσθαι τῇσι ἄλλῃσι οἷα πλούτῳ ὑπερφρονέουσαι, ἐπὶ ζευγέων ἐν καμάρῃσι ἐλάσασαι πρὸς τὸ ἱρὸν ἑστᾶσι, θεραπηίη δέ σφι ὄπισθε ἕπεται πολλή. (3) Αἱ δὲ πλεῦνες ποιεῦσι ὧδε. Ἐν τεμένεϊ Ἀφροδίτης κατέαται στέφανον περὶ τῇσι κεφαλῇσι ἔχουσαι θώμιγγος πολλαὶ γυναῖκες· αἱ μὲν γὰρ προσέρχονται, αἱ δὲ ἀπέρχονται· σχοινοτενέες δὲ διέξοδοι πάντα τρόπον ὁδῶν ἔχουσι διὰ τῶν γυναικῶν, δι' ὧν οἱ ξεῖνοι διεξιόντες ἐκλέγονται. (4) Ἔνθα ἐπεὰν ἵζηται γυνή, οὐ πρότερον ἀπαλλάσσεται ἐς τὰ οἰκία ἤ τίς οἱ ξείνων ἀργύριον ἐμβαλὼν ἐς τὰ γούνατα μιχθῇ ἔξω τοῦ ἱροῦ. (5) Ἐμβαλόντα δὲ δεῖ εἶπαι τοσόνδε, « ἐπικαλέω τοι τὴν θεὸν Μύλιττα· » Μύλιττα δὲ καλεῦσι τὴν Ἀφροδίτην Ἀσσύριοι. Τὸ δὲ ἀργύριον μέγαθός ἐστι ὁσονῶν· οὐ γὰρ

num peregerat venditionem, tum vero deformissimam excitabat, aut si qua illarum manca esset, et hanc proclamabat quis vellet, accepto minimo auri pondere, in matrimonium ducere; et, qui minimo se contentum fore declarasset, ei hæc tradebatur. Aurum autem conficiebatur a formosioribus virginibus: atque ita formosiores elocabant deformes et mancas. (5) Nemini autem licitum erat, filiam suam cui ipse vellet in matrimonium dare: neque emptori absque fidejussore domum ducere virginem licebat; sed dato præde spondere quisque tenebatur, in matrimonium se eam utique accepturum, et sic demum abducere secum licebat: si sibi mutuo non convenissent, lege cautum erat ut pecuniam acceptam sponsus repræsentaret. Licitum vero etiam erat homini, qui ex alio vico adfuisset, aliquam ex virginibus, si quam vellet, sibi emere. (6) Hoc igitur pulcerrimum institutum apud eos olim valebat. At nunc quidem non amplius est in usu: sed recens aliud quiddam invenerunt, ne injuria adficerentur filiæ aut in aliam civitatem abducerentur: ubi capta urbe malis premi cœperunt, resque eorum perditæ sunt, quilibet homo de plebe, inopia victus laborans, filias suas ad quæstum corpore faciendum adigit.

CXCVII. Alio, post istud, prudenti instituto utuntur hocce. Ægrotos in forum publicum exportant; medicis enim non utuntur: ibi accedunt ad ægrotum, eique de curando morbo consulunt, si quis vel eodem morbo, quo ille, olim laboravit, aut alium vidit laborantem. Adeuntes igitur consulunt huic ea suadentque, quibus quisque remediis adhibitis vel ipse morbum evaserat, vel alium vidit evasisse. Silentio vero præterire ægrotum nemini licet, quin eum interrogaverit quonam morbo laboret.

CXCVIII. Mortuos melle condunt. Luctus funebres, Ægyptiis similes. Quoties cum uxore sua concubuit vir Babylonius, incenso thuri adsidet, et ex alia parte idem facit mulier: tum, ubi illucescit, lavantur ambo; nullum enim vas tangunt priusquam se abluerint. Idem institutum Arabes sequuntur.

CXCIX. Est autem institutorum, quibus Babylonii utuntur, turpissimum hocce. Quamlibet indigenam mulierem oportet, in Veneris templo sedentem, semel in vita cum peregrino viro consuetudinem habere. (2) Multæ igitur, dedignantes ceteris se immiscere mulieribus, quippe divitiis superbientes, plaustris vectæ in camaris stant ad templum, et ingens illas famularum numerus sequitur. (3) Pleræque autem hoc modo faciunt. In septo Veneri consecrato sedent corona funiculi modo torta caput redimitæ mulieres numero multæ; aliæ enim adveniunt, aliæ abeunt. Sunt autem per medias mulieres transitus viarum ad lineam quaquaversum directi, quibus transeuntes viri seligunt quas volunt. (4) Ibi postquam consedit mulier, non prius domum abit, quam peregrinorum quispiam, pecunia in sinum conjecta, cum ea extra fanum concubuit. (5) Qui pecuniam ei projicit, is compellare eam his verbis debet: « Mylitta deam, ut tibi adsit, precor. » Mylitta autem Venerem vocant Assyrii. Pecunia vero quantulacumque

μὴ ἀπώσηται· οὐ γάρ οἱ θέμις ἐστί· γίνεται γὰρ ἱρὸν τοῦτο τὸ ἀργύριον. (6) Τῷ δὲ πρώτῳ ἐμβαλόντι ἕπεται, οὐδὲ ἀποδοκιμᾷ οὐδένα. Ἐπεὰν δὲ μιχθῇ, ἀποσιωσαμένη τῇ θεῷ ἀπαλλάσσεται ἐς τὰ οἰκία, καὶ τὠπὸ τούτου οὐκ οὕτω μέγα τί οἱ δώσεις ὥς μιν λάμψεαι. (7) Ὅσαι μέν νυν εἴδεός τε ἐπαμμέναι εἰσὶ καὶ μεγάθεος, ταχὺ ἀπαλλάσσονται, ὅσαι δὲ ἄμορφοι αὐτέων εἰσὶ, χρόνον πολλὸν προσμένουσι οὐ δυνάμεναι τὸν νόμον ἐκπλῆσαι· καὶ γὰρ τριέτεα καὶ τετραέτεα μετεξέτεραι χρόνον μένουσι. Ἐνιαχῇ δὲ καὶ τῆς Κύπρου ἐστὶ παραπλήσιος τούτῳ νόμος.

CC. Νόμοι μὲν δὴ τοῖσι Βαβυλωνίοισι οὗτοι κατεστέασι, εἰσὶ δὲ αὐτῶν πατριαὶ τρεῖς αἳ οὐδὲν ἄλλο σιτέονται εἰ μὴ ἰχθῦς μοῦνον, τοὺς ἐπείτε ἂν θηρεύσαντες αὐήνωσι πρὸς ἥλιον, ποιεῦσι τάδε· ἐσβάλλουσι ἐς ὅλμον, καὶ λεήναντες ὑπέροισι σῶσι διὰ σινδόνος, καὶ ὃς μὲν ἂν βούληται αὐτῶν, ἅτε μᾶζαν μαξάμενος ἔχει, ὃ δὲ ἄρτου τρόπον ὀπτήσας.

CCI. Ὡς δὲ τῷ Κύρῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος κατέργαστο, ἐπεθύμησε Μασσαγέτας ὑπ' ἑωυτῷ ποιήσασθαι. Τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο καὶ μέγα λέγεται εἶναι καὶ ἄλκιμον, οἰκημένον δὲ πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς, πέρην τοῦ Ἀράξεω ποταμοῦ, ἀντίον δὲ Ἰσσηδόνων ἀνδρῶν. Εἰσὶ δὲ οἵτινες καὶ Σκυθικὸν λέγουσι τοῦτο τὸ ἔθνος εἶναι.

CCII. Ὁ δὲ Ἀράξης λέγεται καὶ μέζων καὶ ἐλάσσων εἶναι τοῦ Ἴστρου. Νήσους δ' ἐν αὐτῷ Λέσβῳ μεγάθεα παραπλησίας συχνάς φασι εἶναι, ἐν δὲ αὐτῇσι ἀνθρώπους οἳ σιτέονται μὲν ῥίζας τὸ θέρος ὀρύσσοντες παντοίας, καρποὺς δὲ ἀπὸ δενδρέων ἐξευρημένους σφι ἐς φορβὴν κατατίθεσθαι ὡραίους, καὶ τούτους σιτέεσθαι τὴν χειμερινήν. (2) Ἄλλα δέ σφι ἐξευρῆσθαι δένδρεα καρποὺς τοιούσδε τινὰς φέροντα, τοὺς ἐπείτε ἂν ἐς τὠυτὸ συνέλθωσι κατὰ εἴλας καὶ πῦρ ἀνακαύσωνται κύκλῳ περιιζομένους ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ, ὀσφραινομένους δὲ καταγιζομένου τοῦ καρποῦ τοῦ ἐπιβαλλομένου μεθύσκεσθαι τῇ ὀδμῇ κατά περ Ἕλληνας τῷ οἴνῳ, πλεῦνος δὲ ἐπιβαλλομένου τοῦ καρποῦ μᾶλλον μεθύσκεσθαι, ἐς ὃ ἐς ὄρχησίν τε ἀνίστασθαι καὶ ἐς ἀοιδὴν ἀπικνέεσθαι. (3) Τούτων μὲν αὕτη λέγεται δίαιτα εἶναι. Ὁ δὲ Ἀράξης ποταμὸς ῥέει μὲν ἐκ Ματιηνῶν, ὅθεν περ ὁ Γύνδης, τὸν ἐς τὰς διώρυχας τὰς ἑξήκοντά τε καὶ τριηκοσίας διέλαβε ὁ Κῦρος, στόμασι δὲ ἐξερεύγεται τεσσεράκοντα, τῶν τὰ πάντα πλὴν ἑνὸς ἐς ἕλεά τε καὶ τενάγεα ἐκδιδοῖ, ἐν τοῖσι ἀνθρώπους κατοικῆσθαι λέγουσι ἰχθῦς ὠμοὺς σιτεομένους, ἐσθῆτι δὲ νομίζοντας χρᾶσθαι φωκέων δέρμασι. (4) Τὸ δὲ ἓν τῶν στομάτων τοῦ Ἀράξεω ῥέει διὰ καθαροῦ ἐς τὴν Κασπίην θάλασσαν. Ἡ δὲ Κασπίη θάλασσά ἐστι ἐπ' ἑωυτῆς, οὐ συμμίσγουσα τῇ ἑτέρῃ θαλάσσῃ. Τὴν μὲν γὰρ Ἕλληνες ναυτίλλονται πᾶσαν, καὶ ἡ ἔξω στηλέων θάλασσα ἡ Ἀτλαντὶς καλευμένη καὶ ἡ Ἐρυθρὴ μία τυγχάνει ἐοῦσα.

CCIII. Ἡ δὲ Κασπίη ἐστὶ ἑτέρη ἐπ' ἑωυτῆς, ἐοῦσα

fuerit, mulier eam non rejecerit: nam nefas hoc ei est; fit enim sacra pecunia. (6) Sequitur igitur eum qui primus pecuniam projecit, nec enim ullum repudiat. Postquam vero cum illo rem habuit et religioni deæ satisfecit, domum abit: ab eoque tempore, quantumcumque sit quod ei offeras, non poteris rem cum ea habere. (7) Quæ igitur speciosa sunt forma præditæ et statura, eæ cito redeunt: quæ vero deformes, multum manent temporis, priusquam legi possint satisfacere; manent enim nonnullæ ad tres et quattuor annos. Obtinet autem alicubi etiam in Cypro simile institutum.

CC. Sed de institutis Babyloniorum hæc hactenus. Sunt autem inter illos tres familiæ sive tribus, quæ nulla re alia nisi piscibus vescuntur. Hos illi postquam ceperunt, siccant ad solem, deinde tali modo parant: in mortarium conjectos, et pistillis contusos, per sindonem tamquam cribro incernunt. Tum, qui his vesci cupit, vel tamquam mazam subigit, vel coquit veluti panem.

CCI. Jam Cyrum, hoc etiam subacto populo, incessit cupido Massagetas sub potestatem suam redigendi. Populus hic et magnus dicitur esse et validus, habitans versus orientem solem trans Araxen fluvium, ex adverso Issedonum. Aiuntque etiam nonnulli, esse Scythicum hunc populum.

CCII. Araxes autem ab aliis major, ab aliis minor esse perhibetur Istro: esse autem in illo aiunt insulas frequentes, Lesbi fere magnitudine. In his habitare homines, qui æstate radicibus vescantur cujusque generis, quas e terra effodiant; fruges autem arborum, quas reperiant, in cibum seponant maturas, eisque vescantur per hiemem. (2) Repertas autem ab his etiam esse alias arbores, hujusmodi fructus ferentes, quos catervatim congressi, accensoque igni circumsedentes, in ignem conjiciant, tum olfacientes fructum in igne ardentem, odore inebrientur, perinde atque Græci vino: majore vero copia injecto fructu, magis inebriari; denique ad saltandum surgere, et ad canendum progredi. (3) Talem his esse vitæ rationem narrant. Fluit autem Araxes ex Matianis, indidem atque Gyndes ille quem in trecentos sexaginta fossas Cyrus diduxit. Erumpit autem ex quadraginta orificiis, quæ omnia, uno excepto, in paludes et lacunas exeunt, quibus in paludibus habitare aiunt homines crudis piscibus vescentes, et pro vestimento pellibus utentes phocarum. (4) Unus ille, quem dixi, alveorum Araxis nullo obstante impedimento in Caspium mare influit. Exsistit autem Caspium mare seorsum per se, et cum reliquo mari non miscetur. Nam et totum quod Græci navigant mare, et quod est extra columnas, quod Atlanticum vocatur, et Erythræum, hæc omnia unum sunt mare et continuum.

CCIII. Caspium vero aliud est, ab illo disjunctum,

μῆκος μὲν πλόου εἰρεσίῃ χρεωμένῳ πεντεκαίδεκα ἡμερέων, εὖρος δὲ, τῇ εὐρυτάτη ἐστὶ αὐτὴ ἑωυτῆς, ὀκτὼ ἡμερέων. Καὶ τὰ μὲν πρὸς τὴν ἑσπέρην φέροντα τῆς θαλάσσης ταύτης ὁ Καύκασος παρατείνει, ἐὼν οὐρέων καὶ πλήθεϊ μέγιστον καὶ μεγάθεϊ ὑψηλότατον. (2) Ἔθνεα δὲ ἀνθρώπων πολλὰ καὶ παντοῖα ἐν ἑωυτῷ ἔχει ὁ Καύκασος, τὰ πολλὰ πάντα ἀπ' ὕλης ἀγρίης ζώοντα· ἐν τοῖσι καὶ δένδρεα φύλλα τοιῆσδε ἰδέης παρεχόμενα εἶναι λέγεται, τὰ τρίβοντάς τε καὶ παραμίσγοντας ὕδωρ ζῷα ἑωυτοῖσι ἐς τὴν ἐσθῆτα ἐγγράφειν· τὰ δὲ ζῷα οὐκ ἐκπλύνεσθαι, ἀλλὰ συγκαταγηράσκειν τῷ ἄλλῳ εἰρίῳ κατά περ ἐνυφανθέντα ἀρχήν. Μῖξιν δὲ τούτων τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἐμφανέα κατά περ τοῖσι προβάτοισι.

CCIV. Τὰ μὲν δὴ πρὸς ἑσπέρην τῆς θαλάσσης ταύτης τῆς Κασπίης καλευμένης ὁ Καύκασος ἀπέργει, τὰ δὲ πρὸς ἠῶ τε καὶ ἥλιον ἀνατέλλοντα πεδίον ἐκδέκεται πλῆθος ἄπειρον ἐς ἄποψιν. Τοῦ ὦν δὴ πεδίου τοῦ μεγάλου οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν μετέχουσι οἱ Μασσαγέται, ἐπ' οὓς ὁ Κῦρος ἔσχε προθυμίην στρατεύσασθαι. (2) Πολλά τε γάρ μιν καὶ μεγάλα τὰ ἐπαείροντα καὶ ἐποτρύνοντα ἦν, πρῶτον μὲν ἡ γένεσις, τὸ δοκέειν πλέον τι εἶναι ἀνθρώπου, δεύτερα δὲ ἡ εὐτυχίη ἡ κατὰ τοὺς πολέμους γενομένη· ὅκῃ γὰρ ἰθύσειε στρατεύεσθαι Κῦρος, ἀμήχανον ἦν ἐκεῖνο τὸ ἔθνος διαφυγέειν.

CCV. Ἦν δὲ τοῦ ἀνδρὸς ἀποθανόντος γυνὴ τῶν Μασσαγετέων βασίλεια· Τόμυρίς οἱ ἦν οὔνομα. Ταύτην πέμπων ὁ Κῦρος ἐμνᾶτο τῷ λόγῳ, θέλων γυναῖκα ἣν ἔχειν. Ἡ δὲ Τόμυρις συνιεῖσα οὐκ αὐτήν μιν μνώμενον, ἀλλὰ τὴν Μασσαγετέων βασιληίην, ἀπείπατο τὴν πρόσοδον. (2) Κῦρος δὲ μετὰ τοῦτο, ὥς οἱ δόλῳ οὐ προεχώρεε, ἐλάσας ἐπὶ τὸν Ἀράξεα ἐποιέετο ἐκ τοῦ ἐμφανέος ἐπὶ τοὺς Μασσαγέτας στρατηίην, γεφύρας τε ζευγνύων ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ διάβασιν τῷ στρατῷ, καὶ πύργους ἐπὶ πλοίων τῶν διαπορθμευόντων τὸν ποταμὸν οἰκοδομεόμενος.

CCVI. Ἔχοντι δέ οἱ τοῦτον τὸν πόνον πέμψασα ἡ Τόμυρις κήρυκα ἔλεγε τάδε, « ὦ βασιλεῦ Μήδων, παῦσαι σπεύδων τὰ σπεύδεις· οὐ γὰρ ἂν εἰδείης εἴ τοι ἐς καιρὸν ἔσται ταῦτα τελεύμενα· παυσάμενος δὲ βασίλευε τῶν σεωυτοῦ, καὶ ἡμέας ἀνέχευ ὁρέων ἄρχοντας τῶν περ ἄρχομεν. (2) Οὐκ ὦν ἐθελήσεις ὑποθήκῃσι τῇσίδε χρέεσθαι, ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ἢ δι' ἡσυχίης εἶναι. Σὺ δὲ εἰ μεγάλως προθυμέεαι Μασσαγετέων πειρηθῆναι, φέρε, μόχθον μὲν τὸν ἔχεις ζευγνὺς τὸν ποταμὸν ἄπες, σὺ δὲ ἡμέων ἀναχωρησάντων ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τριῶν ἡμερέων ὁδὸν διάβαινε ἐς τὴν ἡμετέρην. Εἰ δ' ἡμέας βούλεαι ἐσδέξασθαι μᾶλλον ἐς τὴν ὑμετέρην, σὺ τὠυτὸ ποίεε. » (3) Ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ Κῦρος συνεκάλεσε Περσέων τοὺς πρώτους, συναγείρας δὲ τούτους ἐς μέσον σφι προετίθεε τὸ πρῆγμα, συμβουλευόμενος ὁκότερα ποιέῃ. (4) Τῶν δὲ κατὰ τὠυτὸ αἱ γνῶμαι συνεξέπιπτον, κελευόντων ἐσδέκεσθαι Τόμυρίν τε καὶ τὸν στρατὸν αὐτῆς ἐς τὴν χώρην.

longitudinem habens navigationis dierum quindecim, navi remis agitata; latitudinem, ubi latissime patet, octo dierum. Et ei quidem parti hujus maris quæ ad occidentem spectat, Caucasus mons prætenditur, montium omnium et amplissimus et altissimus. (2) Populos autem multos et multiplicis generis in se comprehendit Caucasus; quorum plerique fructibus silvestrium arborum arbustorumque vitam sustentant. In his aiunt esse arbores, folia hujusmodi ferentes, quibus contritis, admixta aqua, varias in vestimentis figuras pingant; easque figuras non elui, sed cum reliqua lana senescere, ac si initio intextæ fuissent. Concubitum autem horum hominum in propatulo fieri aiunt, veluti pecudum.

CCIV. Occidentalem igitur plagam hujus maris, quod Caspium vocatur, Caucasus mons includit: versus auroram vero et orientem solem excipit planities, immensæ amplitudinis prospectu: cujus amplæ planitiei haud minimam partem tenebant hi Massagetæ, quos Cyrus bello adgredi studiose parabat. (2) Fuerunt autem multæ res magnæque, quæ ad hoc bellum illum excitaverant atque stimulaverant. Primum quidem, ipsius ortus, quo fiebat ut aliquid amplius quam hominem se esse existimaret: tum vero felicitas, qua in bellis usus erat; nam quocumque arma sua Cyrus direxisset, nullo pacto fieri poterat ut ea gens vim illius effugeret.

CCV. Erat ea tempestate Massagetarum regnum penes feminam, quam mortuus rex viduam reliquerat: Tomyris reginæ nomen fuit. Hanc Cyrus, missis legatis, voluit sibi, ut aiebat, despondere, cupiens in matrimonio habere. At Tomyris intelligens, non se, sed regnum ambiri Massagetarum, aditu illi interdixit. (2) Post hæc Cyrus, ut dolo res ei non successit, exercitu ad Araxen ducto, aperto bello Massagetas adortus est, fluvium pontibus jungens, quibus traduceret copias, et turres in navigiis ædificans, quibus pars copiarum transveheretur.

CCVI. Qui dum his rebus occupatur, mittit ad eum Tomyris caduceatorem, qui reginæ verbis hæc Cyro diceret: « O rex Medorum, desine urgere quæ tu urges: nec enim nosti an tuo commodo sit futurum ut hæc perficiantur. His vero omissis, regna in tuis, et patere ut nos videas regnare apud hos quibus imperamus. (2) Noles autem meis monitis uti; immo quidlibet potius, quam quietem agere, voles. Quodsi ergo vehementer cupis pugnæ discrimen cum Massagetis experiri; age, omisso labore quem jungendo flumini impendis, ingredere nostram terram: nos interim trium dierum itinere a fluvio recedemus. Sin malueris nos in vestram recipere, tu similiter fac. » (3) His auditis Cyrus, convocatis Persarum primatibus, rem in medium proposuit, una cum eis deliberaturus quidnam facere debeat. (4) Quorum cunctorum sententiæ in hoc consentiebant, ut illum juberent Tomyrin ejusque exercitum in suam regionem recipere.

CCVII. Παρεὼν δὲ καὶ μεμφόμενος τὴν γνώμην ταύτην Κροῖσος ὁ Λυδὸς ἀπεδείκνυτο ἐναντίην τῇ προκειμένῃ γνώμῃ, λέγων τάδε, « ὦ βασιλεῦ, εἶπα μὲν καὶ πρότερόν τοι ὅτι ἐπεί με Ζεὺς ἔδωκέ τοι, τὸ ἂν ὁρέω σφάλμα ἐὸν οἴκῳ τῷ σῷ, κατὰ δύναμιν ἀποτρέψειν· τὰ δέ μοι παθήματα ἐόντα ἀχάριτα μαθήματα γέγονε. (2) Εἰ μὲν ἀθάνατος δοκέεις εἶναι καὶ στρατιῆς τοιαύτης ἄρχειν, οὐδὲν ἂν εἴη πρῆγμα γνώμας ἐμὲ σοὶ ἀποφαίνεσθαι· εἰ δ' ἔγνωκας ὅτι ἄνθρωπος καὶ σὺ εἷς καὶ ἑτέρων τοιῶνδε ἄρχεις, ἐκεῖνο πρῶτον μάθε, ὡς κύκλος τῶν ἀνθρωπηίων ἐστὶ πρηγμάτων, περιφερόμενος δὲ οὐκ ἐᾷ αἰεὶ τοὺς αὐτοὺς εὐτυχέειν. (3) Ἤδη ὦν ἐγὼ γνώμην ἔχω περὶ τοῦ προκειμένου πρήγματος τὰ ἔμπαλιν ἢ οὗτοι. Εἰ γὰρ ἐθελήσομεν ἐσδέξασθαι τοὺς πολεμίους ἐς τὴν χώρην, ὅδε τοι ἐν αὐτῷ κίνδυνος ἔνι. (4) Ἑσσωθεὶς μὲν προσαπολλύεις πᾶσαν τὴν ἀρχήν· δῆλα γὰρ δὴ ὅτι νικῶντες Μασσαγέται οὐ τὸ ὀπίσω φεύξονται, ἀλλ' ἐπ' ἀρχὰς τὰς σὰς ἐλῶσι· νικῶν δὲ οὐ νικᾷς τοσοῦτον ὅσον εἰ διαβὰς ἐς τὴν ἐκείνων, νικῶν Μασσαγέτας, ἕποιο φεύγουσι· τὠυτὸ γὰρ ἀντιθήσω ἐκείνῳ, ὅτι νικήσας τοὺς ἀντιουμένους ἐλᾷς ἰθὺ τῆς ἀρχῆς τῆς Τομύριος. (5) Χωρίς τε τοῦ ἀπηγημένου αἰσχρὸν οὐκ ἀνασχετὸν Κῦρόν γε τὸν Καμβύσεω γυναικὶ εἴξαντα ὑποχωρῆσαι τῆς χώρης. Νῦν ὦν μοι δοκέει διαβάντας προελθεῖν ὅσον ἂν ἐκεῖνοι ὑπεξίωσι, ἐνθεῦτεν δὲ τάδε ποιεῦντας πειρᾶσθαι ἐκείνων περιγενέσθαι. (6) Ὡς γὰρ ἐγὼ πυνθάνομαι, Μασσαγέται εἰσὶ ἀγαθῶν τε Περσικῶν ἄπειροι καὶ καλῶν μεγάλων ἀπαθέες· τούτοισι ὦν τοῖσι ἀνδράσι τῶν προβάτων ἀφειδέως πολλὰ κατακόψαντας καὶ σκευάσαντας προθεῖναι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ ἡμετέρῳ δαῖτα, πρὸς δὲ καὶ κρητῆρας ἀφειδέως οἴνου ἀκρήτου καὶ σιτία παντοῖα· ποιήσαντας δὲ ταῦτα, ὑπολειπομένους τῆς στρατιῆς τὸ φλαυρότατον, τοὺς λοιποὺς αὖτις ἐξαναχωρέειν ἐπὶ τὸν ποταμόν. (7) Ἢν γὰρ ἐγὼ γνώμης μὴ ἁμάρτω, ἐκεῖνοι ἰδόμενοι ἀγαθὰ πολλὰ τρέψονταί τε πρὸς αὐτὰ καὶ ἡμῖν τὸ ἐνθεῦτεν λείπεται ἀπόδεξις ἔργων μεγάλων. »

CCVIII. Γνῶμαι μὲν αὗται συνέστασαν, Κῦρος δὲ μετεὶς τὴν προτέρην γνώμην, τὴν Κροίσου δὲ ἑλόμενος, προηγόρευε Τομύρι ἐξαναχωρέειν ὡς αὐτοῦ διαβησομένου ἐπ' ἐκείνην. (2) Ἡ μὲν δὴ ἐξανεχώρεε κατὰ ὑπέσχετο πρῶτα· Κῦρος δὲ Κροῖσον ἐς τὰς χεῖρας ἐσθεὶς τῷ ἑωυτοῦ παιδὶ Καμβύσῃ, τῷ περ τὴν βασιληίην ἐδίδου, καὶ πολλὰ ἐντειλάμενός οἱ τιμᾶν τε αὐτὸν καὶ εὖ ποιέειν, ἢν ἡ διάβασις ἡ ἐπὶ Μασσαγέτας μὴ ὀρθωθῇ, ταῦτα ἐντειλάμενος καὶ ἀποστείλας τούτους ἐς Πέρσας αὐτὸς διέβαινε τὸν ποταμὸν καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ.

CCIX. Ἐπείτε δὲ ἐπεραιώθη τὸν Ἀράξεα, νυκτὸς ἐπελθούσης εἶδε ὄψιν, εὕδων ἐν τῶν Μασσαγετέων τῇ χώρῃ, τοιήνδε. Ἐδόκεε ὁ Κῦρος ἐν τῷ ὕπνῳ ὁρᾶν τῶν Ὑστάσπεος παίδων τὸν πρεσβύτατον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ὤμων πτέρυγας, καὶ τούτων τῇ μὲν τὴν Ἀσίην, τῇ δὲ τὴν Εὐρώπην ἐπισκιάζειν. (2) Ὑστάσπεϊ δὲ

CCVII. At consilio quum interesset Crœsus Lydus, hanc ille sententiam improbans, contrariam proposuit, his usus verbis: « O rex, jam alias tibi professus sum, quoniam me Juppiter tibi in manus tradidit, si quem videro casum domui tuæ impendere, pro viribus me illum aversurum. Quæ mihi acciderant tristia, documenta mihi fuere. (2) Quodsi immortalis existimas esse, et exercitui imperare immortali, nil opus fuerit me meam tibi sententiam declarare: sin te et hominem esse intelligis, et hominibus imperare; illud primum cogita, orbem quemdam esse rerum humanarum, qui dum convertitur, non sinit eosdem semper esse felices. (3) Jam igitur ego de re proposita contra, quam hi, sentio. Si enim hostes voluerimus in nostram recipere terram, hoc tibi in ea re periculum inest: (4) si inferior discesseris, simul universum regnum perdes; manifestum est enim, victores Massagetas non retro fugituros, sed in tua regna irrupturos: sin viceris, non tanta erit victoria, quanta si trajecto flumine viceris Massagetas, et fugientes insequaris; nam hoc idem priori oppono, victorem te hostium continuo in medium regnum Tomyrios ducturum exercitum. (5) Sed, præter hæc quæ exposui, turpe est, nec ferendum, ut Cyrus Cambysis filius, feminæ cedens, pedem referat ex regione quam occupavit. Nunc ergo mihi videtur, trajecto fluvio progrediendum esse quantum illi recesserint, ac deinde operam dandam ut illos superes tali inita ratione. (6) Scilicet quum Massagetæ, ut equidem audio, bonorum Persicorum sint insueti, et magnorum vitæ commodorum expertes; hisce hominibus, cæsa parataque magna pecudum copia, ad hæc vini meri crateribus et farinaceis omnis generis cibariis largiter adpositis, epulum parandum est nostris in castris; ac deinde, relicta vilissima copiarum parte, cum reliquis versus fluvium retrogrediendum. (7) Nisi enim me fallit sententia, illi conspecto bonarum rerum adparatu, in has se conjicient, et nobis oblata erit magnorum edendorum facinorum occasio. »

CCVIII. Hæ quum inter se oppositæ essent sententiæ, Cyrus, repudiata priore, Crœsi sententiam amplexus est, et Tomyri prædixit, ut retro cederet; se enim, trajecto flumine, illi occursurum. (2) Illa igitur retro cessit, quemadmodum prius pollicita erat. Et Cyrus, postquam Crœsum in manus filii sui Cambysis, cui etiam regnum reliquit, tradiderat, multisque verbis filio mandarat, ut illum in honore haberet, beneque ei faceret, si transitus in Massagetas minus prospere cessisset; hisce datis mandatis, illos remisit in Persidem, ipse vero cum exercitu flumen trajecit.

CCIX. Trajecto Araxe, prima nocte in Massagetarum terra quiescenti Cyro visum oblatum est tale. Visus sibi est per somnum conspicere filiorum Hystapis maximum natu, alas in humeris habentem, et harum altera Asiam obumbrantem, altera Europam. (2) Erat autem Hystaspi

τῷ Ἀρσάμεος, ἐόντι ἀνδρὶ Ἀχαιμενίδῃ, ἦν τῶν παίδων Δαρεῖος πρεσβύτατος, ἐὼν τότε ἡλικίην ἐς εἴκοσί κου μάλιστα ἔτεα, καὶ οὗτος καταλέλειπτο ἐν Πέρσῃσι· οὐ γὰρ εἶχέ κω ἡλικίην στρατεύεσθαι. (3) Ἐπεὶ ὦν δὴ ἐξεγέρθη ὁ Κῦρος, ἐδίδου λόγον ἑωυτῷ περὶ τῆς ὄψιος. Ὡς δέ οἱ ἐδόκεε μεγάλη εἶναι ἡ ὄψις, καλέσας Ὑστάσπεα καὶ ἀπολαβὼν μοῦνον εἶπε, « Ὕστασπες, παῖς σὸς ἐπιβουλεύων ἐμοί τε καὶ τῇ ἐμῇ ἀρχῇ ἑάλωκε. Ὡς δὲ ἀτρεκέως ταῦτα οἶδα, ἐγὼ σημανέω. (4) Ἐμεῦ θεοὶ κήδονται, καί μοι πάντα προδεικνύουσι τὰ ἐπιφερόμενα. Ἤδη ὦν ἐν τῇ παροιχομένῃ νυκτὶ εὕδων εἶδον τῶν σῶν παίδων τὸν πρεσβύτατον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ὤμων πτέρυγας, καὶ τούτων τῇ μὲν τὴν Ἀσίην, τῇ δὲ τὴν Εὐρώπην ἐπισκιάζειν. (5) Οὐκ ὦν ἐστι μηχανὴ ἀπὸ τῆς ὄψιος ταύτης οὐδεμία τὸ μὴ ἐκεῖνον ἐπιβουλεύειν ἐμοί. Σὺ τοίνυν τὴν ταχίστην πορεύεο ὀπίσω ἐς Πέρσας, καὶ ποίεε ὅκως, ἐπεὰν ἐγὼ τάδε καταστρεψάμενος ἔλθω ἐκεῖ, ὥς μοι καταστήσεις τὸν παῖδα ἐς ἔλεγχον. »

CCX. Κῦρος μὲν δοκέων Δαρεῖόν οἱ ἐπιβουλεύειν ἔλεγε τάδε· τῷ δὲ ὁ δαίμων προέφαινε ὡς αὐτὸς μὲν τελευτήσειν αὐτοῦ ταύτῃ μέλλοι, ἡ δὲ βασιληίη αὐτοῦ περιχωρέοι ἐς Δαρεῖον. (2) Ἀμείβεται ὦν δὴ ὁ Ὑστάσπης τοισίδε, « ὦ βασιλεῦ, μὴ εἴη ἀνὴρ Πέρσης γεγονὼς ὅστις τοι ἐπιβουλεύσει, εἰ δ' ἔστι, ἀπόλοιτο ὡς τάχιστα· ὃς ἀντὶ μὲν δούλων ἐποίησας ἐλευθέρους Πέρσας εἶναι, ἀντὶ δὲ τοῦ ἄρχεσθαι ὑπ' ἄλλων ἄρχειν ἁπάντων. (3) Εἰ δέ τίς τοι ὄψις ἀπαγγέλλει παῖδα τὸν ἐμὸν νεώτερα βουλεύειν περὶ σέο, ἐγώ τοι παραδίδωμι χρᾶσθαι αὐτῷ τοῦτο ὅ τι σὺ βούλεαι. » Ὑστάσπης μὲν τούτοισι ἀμειψάμενος καὶ διαβὰς τὸν Ἀράξεα ἤιε ἐς Πέρσας, φυλάξων Κύρῳ τὸν παῖδα Δαρεῖον.

CCXI. Κῦρος δὲ προελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἀράξεω ἡμέρης ὁδὸν ἐποίεε τὰς Κροίσου ὑποθήκας. Μετὰ δὲ ταῦτα Κύρου τε καὶ Περσέων τοῦ καθαροῦ στρατοῦ ἀπελάσαντος ὀπίσω ἐπὶ τὸν Ἀράξεα, λειφθέντος δὲ τοῦ ἀχρηίου, ἐπελθοῦσα τῶν Μασσαγετέων τριτημορὶς τοῦ στρατοῦ τούς τε λειφθέντας τῆς Κύρου στρατιῆς ἐφόνευε ἀλεξομένους, καὶ τὴν προκειμένην ἰδόντες δαῖτα, ὡς ἐχειρώσαντο τοὺς ἐναντίους, κλιθέντες ἐδαίνυντο, πληρωθέντες δὲ φορβῆς καὶ οἴνου εὗδον. (2) Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπελθόντες πολλούς μέν σφεων ἐφόνευσαν, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας ἐζώγρησαν, καὶ ἄλλους καὶ τὸν τῆς βασιλείης Τομύριος παῖδα στρατηγέοντα Μασσαγετέων, τῷ οὔνομα ἦν Σπαργαπίσης.

CCXII. Ἡ δὲ πυθομένη τά τε περὶ τὴν στρατιὴν γεγονότα καὶ τὰ περὶ τὸν παῖδα, πέμπουσα κήρυκα παρὰ Κῦρον ἔλεγε τάδε, « ἄπληστε αἵματος Κῦρε, μηδὲν ἐπαρθῇς τῷ γεγονότι τῷδε πρήγματι, εἰ ἀμπελίνῳ καρπῷ, τῷ περ αὐτοὶ ἐμπιπλάμενοι μαίνεσθε οὕτω ὥστε κατιόντος τοῦ οἴνου ἐς τὸ σῶμα ἐπαναπλώειν ὑμῖν ἔπεα κακά, τοιούτῳ φαρμάκῳ δολώσας ἐκράτησας παιδὸς τοῦ ἐμοῦ, ἀλλ' οὐ μάχῃ κατὰ τὸ καρτερόν. (2) Νῦν ὦν μευ εὖ παραινεούσης ὑπόλαβε τὸν λόγον. Ἀπο-

Arsamis filio, ex Achæmenidarum familia, filius natu maximus Darius, juvenis tunc temporis viginti maxime annorum: isque relictus erat in Perside, quippe militarem nondum habens ætatem. (3) Et somno experrectus Cyrus, de oblato viso secum cogitabat. Quod quum illi magni videretur esse momenti, Hystaspem ad se vocat, remotisque arbitris ei dicit: « Hystaspes! filius tuus deprehensus est mihi et meo regno insidiari: id qua ratione certo cognoverim, tibi dicam. (4) Mei curam gerunt dii, mihique ante significant omnia quæ imminent. Nunc igitur proxima nocte per quietem vidi filiorum tuorum natu maximum alas in humeris habentem, earum altera Asiam obumbrantem, altera Europam. (5) Quod quum mihi oblatum sit visum, fieri prorsus nullo modo potest quin mihi illum insidiari intelligam. Quare tu ocyus retro proficiscere in Persidem, et fac, postquam rebus hic bene gestis illuc rediero, filium tuum mihi sistas, ut ejus caussam cognoscam. »

CCX. Hæc Cyrus dixit, ratus sibi Darium insidias struere: at illi deus significaverat, ipsum eodem loco, ubi erat, periturum, regnumque ipsius ad Darium transiturum. (2) Hystaspes illi his verbis respondit: « O rex, ne sit is homo Persa natus, si quis tibi insidias est structurus! Sin fuerit, pereat quam primum! Tibi-ne insidiari, qui Persas ex servitute in libertatem vindicasti; et, quum aliis fuissent subjecti, fecisti ut imperent omnibus! (3) Quodsi vero visum aliquod tibi significat, filium meum res novas adversus te moliri, ego illum tibi tradam, ut de eo facias quodcumque placuerit. » Hæc postquam respondit Hystaspes, trajecto Araxe in Persas profectus est, Cyro filium suum Darium custoditurus.

CCXI. Cyrus ab Araxe unius diei itinere progressus, fecit quod Crœsus illum monuerat. Deinde postquam ipse, inutili copiarum parte in castris relicta, cum flore exercitus Persarum, ad Araxem regressus est, adcurrit castra invadens tertia pars exercitus Massagetarum. Hi eos, qui de Cyri exercitu relicti erant, repugnantes occidunt; tum, paratum conspicati epulum, superatis adversariis, ad epulandum discumbunt; denique cibo potuque repleti, sopore opprimuntur. (2) Inter hæc supervenientes Persæ magnum eorum numerum interficiunt, multo vero plures vivos capiunt, quum alios, tum reginæ Tomyrios filium, ducem Massagetarum, cui nomen erat Spargapises.

CCXII. Tum illa, cognitis quæ et exercitui et filio suo acciderant, misso ad Cyrum legato hæc ei edixit: « Inexplebilis sanguine Cyre! ne utique efferaris re gesta, quod viteo fructu, quo repleti vos ita insanitis, ut postquam vinum in corpus descendit, scelestis vocibus exundetis, tali veneno deceptum filium meum superasti, non justo prœlio et bellica virtute vicisti. (2) Nunc ergo consilium, quod tibi bono animo profero, accipe. Redde mihi filium, et abi ex

δούς μοι τὸν παῖδα ἄπιθι ἐκ τῆσδε τῆς χώρης ἀζήμιος, Μασσαγετέων τριτημορίδι τοῦ στρατοῦ κατυβρίσας· εἰ δὲ μή, ἥλιον ἐπόμνυμί τοι τὸν Μασσαγετέων δεσπότεα, ἦ μέν σε ἐγὼ καὶ ἄπληστον ἐόντα αἵματος κορέσω. »

CCXIII. Κῦρος μὲν τῶν ἐπέων οὐδένα τούτων ἀνενειχθέντων ἐποιέετο λόγον· ὁ δὲ τῆς βασιλείης Τομύριος παῖς Σπαργαπίσης, ὥς μιν ὅ τε οἶνος ἀνῆκε καὶ ἔμαθε ἵνα ἦν κακοῦ, δεηθεὶς Κύρου ἐκ τῶν δεσμῶν λυθῆναι ἔτυχε, ὡς δὲ ἐλύθη τε τάχιστα καὶ τῶν χειρῶν ἐκράτησε, διεργάζεται ἑωυτόν. Καὶ δὴ οὗτος μὲν τρόπῳ τοιούτῳ τελευτᾷ.

CCXIV. Τόμυρις δέ, ὥς οἱ Κῦρος οὐκ ἐσήκουσε, συλλέξασα πᾶσαν τὴν ἑωυτῆς δύναμιν συνέβαλε Κύρῳ. Ταύτην τὴν μάχην, ὅσαι δὴ βαρβάρων ἀνδρῶν μάχαι ἐγένοντο, κρίνω ἰσχυροτάτην γενέσθαι, καὶ δὴ καὶ πυνθάνομαι οὕτω τοῦτο γενόμενον. (2) Πρῶτα μὲν γὰρ λέγεται αὐτοὺς διαστάντας ἐς ἀλλήλους τοξεύειν, μετὰ δέ, ὥς σφι τὰ βέλεα ἐξετετόξευτο, συμπεσόντας τῇσι αἰχμῇσί τε καὶ τοῖσι ἐγχειριδίοισι συνέχεσθαι. (3) Χρόνον τε δὴ ἐπὶ πολλὸν συνεστάναι μαχομένους καὶ οὐδετέρους ἐθέλειν φεύγειν· τέλος δὲ οἱ Μασσαγέται περιεγίνοντο. (4) Ἥ τε δὴ πολλὴ τῆς Περσικῆς στρατιῆς αὐτοῦ ταύτῃ διεφθάρη, καὶ δὴ καὶ αὐτὸς Κῦρος τελευτᾷ, βασιλεύσας τὰ πάντα ἑνὸς δέοντα τριήκοντα ἔτεα. (5) Ἀσκὸν δὲ πλήσασα αἵματος ἀνθρωπηίου Τόμυρις ἐδίζητο ἐν τοῖσι τεθνεῶσι τῶν Περσέων τὸν Κύρου νέκυν, ὡς δὲ εὗρε, ἐναπῆκε αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἐς τὸν ἀσκόν. (6) Λυμαινομένη δὲ τῷ νεκρῷ ἐπέλεγε τάδε, « σὺ μὲν ἐμὲ ζώουσάν τε καὶ νικῶσάν σε μάχῃ ἀπώλεσας, παῖδα τὸν ἐμὸν ἑλὼν δόλῳ· σὲ δ' ἐγώ, κατά περ ἠπείλησα, αἵματος κορέσω. » Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν Κύρου τελευτὴν τοῦ βίου, πολλῶν λόγων λεγομένων ὅδε μοι ὁ πιθανώτατος εἴρηται.

CCXV. Μασσαγέται δὲ ἐσθῆτά τε ὁμοίην τῇ Σκυθικῇ φορέουσι καὶ δίαιταν ἔχουσι, ἱππόται δέ εἰσι καὶ ἄνιπποι (ἀμφοτέρων γὰρ μετέχουσι) καὶ τοξόται τε καὶ αἰχμοφόροι, σαγάρις νομίζοντες ἔχειν. (2) Χρυσῷ δὲ καὶ χαλκῷ τὰ πάντα χρέονται· ὅσα μὲν γὰρ ἐς αἰχμὰς καὶ ἄρδις καὶ σαγάρις, χαλκῷ τὰ πάντα χρέονται, ὅσα δὲ περὶ κεφαλὴν καὶ ζωστῆρας καὶ μασχαλιστῆρας, χρυσῷ κοσμέονται. (3) Ὡς δ' αὔτως τῶν ἵππων τὰ μὲν περὶ τὰ στέρνα χαλκέους θώρηκας περιβάλλουσι, τὰ δὲ περὶ τοὺς χαλινοὺς καὶ στόμια καὶ φάλαρα χρυσῷ. Σιδήρῳ δὲ οὐδ' ἀργύρῳ χρέονται οὐδέν· οὐδὲ γάρ σφι ἐστι ἐν τῇ χώρῃ, ὁ δὲ χρυσὸς καὶ ὁ χαλκὸς ἄπλετος.

CCXVI. Νόμοισι δὲ χρέονται τοιοισίδε. Γυναῖκα μὲν γαμέει ἕκαστος, ταύτῃσι δὲ ἐπίκοινα χρέονται· τὸ γὰρ Σκύθας φασὶ Ἕλληνες ποιέειν, οὐ Σκύθαι εἰσὶ οἱ ποιεῦντες, ἀλλὰ Μασσαγέται· τῆς γὰρ ἐπιθυμήσει γυναικὸς Μασσαγέτης ἀνήρ, τὸν φαρετρεῶνα ἀποκρεμάσας πρὸ τῆς ἁμάξης μίσγεται ἀδεῶς. (2) Οὖρος δὲ ἡλικίης σφι προκέεται ἄλλος μὲν οὐδείς· ἐπεὰν δὲ γέρων γένηται κάρτα, οἱ προσήκοντές οἱ πάντες συνελ-

hac terra, impune ferens quod tertiam exercitus Massagetarum partem hac contumelia adfecisti. Quodsi hæc non feceris, Solem juro, dominum Massagetarum, certe me te, quamvis inexplebilem, sanguine satiaturam. »

CCXIII. Horum verborum ad se relatorum nullam Cyrus habuit rationem. Reginæ autem Tomyrios filius Spargapises, postquam remissa vi vini didicit quonam in malo esset, oravit Cyrum ut vinculis solveretur, idque ei rex indulsit. At simulatque solutus erat et manuum suarum potens, se ipse interemit. Et hoc vitæ exitu ille usus est.

CCXIV. Sed Tomyris, ubi ei morem non gessit Cyrus, contractis omnibus copiis, prælio cum illo conflixit. Hoc prælium, quotquot a barbaris hominibus prælia commissa sunt, equidem existimo omnium fuisse acerrimum; rem enim tali modo gestam esse accepi. (2) Primum ex aliquo spatio distantes, tela invicem conjecisse; dein, absumtis telis, concurrisse, et hastis conflixisse gladiisque; (3) atque diutius ita consertis manibus pugnasse, neutris fugam capessere volentibus. Ad extremum vero superiores Massagetæ discesserunt. (4) Igitur maxima pars Persici exercitus eodem in loco est interemta, et ipse Cyrus obiit, postquam annos regnaverat undetrigin'a. (5) Tum Tomyris, sacco sanguine repleto humano, Cyri cadaver inter cæsorum Persarum stragem jussit perquiri: ubi repperit, caput ejus in saccum demisit, (6) mortuo his verbis insultans: « Tu me vivam, tuique victricem, perdidisti, qui filium meum dolo cepisti: te vero ego, sicuti minata sum, sanguine satiabo. » Quod igitur ad vitæ finem Cyri spectat, multa quidem alia diversaque narrantur, sed ista mihi maxime verisimilis visa erat narratio.

CCXV. Utuntur Massagetæ et vestimento et vitæ ratione simili Scytharum. Ex equis pugnant, et pedites: nam utroque genere valent. Et arcu et hastis utuntur, bipennesque gestare consuerunt. (2) Ad omnia auro utuntur aut ære. Ad hastas, ad sagittarum cuspides, ad bipennes non nisi ære utuntur; ad capitis ornatum, et ad cingula circum lumbos et circa axillas, auro. (3) Similiter equis circa pectus æneos circumponunt thoraces: habenarum autem ornatum et frenos et phaleras ex auro habent. Argento vero et ferro nihil utuntur; nec enim in eorum terra metalla hæc reperiuntur, sed æris et auri immensa copia.

CCXVI. Institutis utuntur hisce. Uxorem quidem ducit unusquisque; his autem in commune utuntur. Nam, quod Græci aiunt a Scythis fieri, id non Scythæ faciunt, sed Massagetæ: nempe cujuscumque mulieris cupido incessit Massagetam, cum ea, pharetra pro plaustro suspensa, impune concumbit. (2) Terminum quidem ætatis nullum statutum habent: sed quando quis admodum ætate prove-

θόντες θύουσί μιν, καὶ ἄλλα πρόβατα ἅμα αὐτῷ, ἑψήσαντες δὲ τὰ κρέα κατευωχέονται. Ταῦτα μὲν τὰ ὀλβιώτατά σφι νενόμισται, τὸν δὲ νούσῳ τελευτήσαντα οὐ κατασιτέονται, ἀλλὰ γῇ κρύπτουσι, συμφορὴν ποιεύμενοι ὅτι οὐκ ἵκετο ἐς τὸ τυθῆναι. (3) Σπείρουσι δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἀπὸ κτηνέων ζώουσι καὶ ἰχθύων· οἱ δὲ ἄφθονοί σφι ἐκ τοῦ Ἀράξεω ποταμοῦ παραγίνονται· γαλακτοπόται δέ εἰσι. (4) Θεῶν δὲ μοῦνον ἥλιον σέβονται, τῷ θύουσι ἵππους. Νόμος δὲ οὗτος τῆς θυσίης· τῶν θεῶν τῷ ταχίστῳ πάντων τῶν θνητῶν τὸ τάχιστον δατέονται.

ctus est, convenientes propinqui mactant eum, et alias simul cum eo pecudes, coctisque carnibus laute epulantur. Et hæc eis sors felicissima habetur. Qui vero morbo obiit, eum non comedunt, sed terra condunt; miserum reputantes quod eo non pervenerit ut immolaretur. (3) Sementem nullam faciunt; sed pecoribus victitant, et piscibus, quos ingenti copia Araxes fluvius illis suppeditat: lacte pro potu utuntur. (4) Deorum unum Solem colunt, cui equos immolant. Lex autem et ratio hujus sacrificii hæc est: deorum pernicissimo tribuunt pernicissimum mortalium.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΗ.

(ΕΥΤΕΡΠΗ.)

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER SECUNDUS.

(EUTERPE.)

I. Τελευτήσαντος δὲ Κύρου παρέλαβε τὴν βασιληίην Καμβύσης, Κύρου ἐὼν παῖς καὶ Κασσανδάνης τῆς Φαρνάσπεω θυγατρὸς, τῆς προαποθανούσης Κῦρος αὐτός τε μέγα πένθος ἐποιήσατο καὶ τοῖσι ἄλλοισι προεῖπε πᾶσι, τῶν ἦρχε, πένθος ποιέεσθαι. (2) Ταύτης δὲ τῆς γυναικὸς ἐὼν παῖς καὶ Κύρου Καμβύσης Ἴωνας μὲν καὶ Αἰολέας ὡς δούλους πατρωΐους ἐόντας ἐνόμιζε, ἐπὶ δὲ Αἴγυπτον ἐποιέετο στρατηλασίην, ἄλλους τε παραλαβὼν τῶν ἦρχε καὶ δὴ καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐπεκράτεε.

II. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι, πρὶν μὲν ἢ Ψαμμίτιχον σφέων βασιλεῦσαι, ἐνόμιζον ἑωυτοὺς πρώτους γενέσθαι πάντων ἀνθρώπων· ἐπειδὴ δὲ Ψαμμίτιχος βασιλεύσας ἠθέλησε εἰδέναι οἵτινες γενοίατο πρῶτοι, ἀπὸ τούτου νομίζουσι Φρύγας προτέρους γενέσθαι ἑωυτῶν, τῶν δὲ ἄλλων ἑωυτούς. Ψαμμίτιχος δὲ ὡς οὐκ ἐδύνατο πυνθανόμενος πόρον οὐδένα τούτου ἀνευρέειν, οἳ γενοίατο πρῶτοι ἀνθρώπων, ἐπιτεχνᾶται τοιόνδε. (2) Παιδία δύο νεογνὰ ἀνθρώπων τῶν ἐπιτυχόντων διδοῖ ποιμένι τρέφειν ἐς τὰ ποίμνια τροφήν τινα τοιήνδε, ἐντειλάμενος μηδένα ἀντίον αὐτῶν μηδεμίαν φωνὴν ἱέναι, ἐν στέγῃ δὲ ἐρήμῃ ἐπ' ἑωυτῶν κέεσθαι αὐτὰ, καὶ τὴν ὥρην ἐπαγινέειν σφι αἶγας, πλήσαντα δὲ τοῦ γάλακτος τἄλλα διαπρήσσεσθαι. (3) Ταῦτα δ' ἐποίεέ τε καὶ ἐνετέλλετο ὁ Ψαμμίτιχος θέλων ἀκοῦσαι τῶν παιδίων, ἀπαλλαχθέντων τῶν ἀσήμων κνυζημάτων, ἥντινα φωνὴν ῥήξουσι πρώτην. (4) Τά περ ὦν καὶ ἐγένετο· ὡς γὰρ διετὴς χρόνος ἐγεγόνεε ταῦτα τῷ ποιμένι πρήσσοντι, ἀνοίγοντι τὴν θύρην καὶ ἐσιόντι τὰ παιδία ἀμφότερα προσπίπτοντα βεκὸς ἐφώνεον, ὀρέγοντα τὰς χεῖρας. (5) Τὰ μὲν δὴ πρῶτα ἀκούσας ἥσυχος ἦν ὁ ποιμήν· ὡς δὲ πολλάκις φοιτέοντι καὶ ἐπιμελομένῳ πολλὸν ἦν τοῦτο τὸ ἔπος, οὕτω δὴ σημήνας τῷ δεσπότῃ ἤγαγε

I. Vita functo Cyro, regnum suscepit Cambyses, Cyri filius et Cassandanæ, Pharnaspis filiæ, quæ quum antea fato esset functa, ingenti luctu eam Cyrus erat prosequutus, et aliis omnibus, quibus imperabat, luctu eam prosequi præceperat. (2) Hujus igitur mulieris et Cyri filius Cambyses, quum Ionas et Æolenses pro servis a patre acceptis haberet, adversus Ægyptum expeditionem suscepit, quum alios ad id bellum faciendum ducens, quibus imperabat, tum nimirum et Græcos qui ipsius potestati erant subjecti.

II. Ægyptii, priusquam apud eos regnum obtinuisset Psammitichus, antiquissimos sese omnium hominum esse existimaverant. Postquam vero Psammitichus, regnum adeptus, voluit cognoscere, quinam fuerint primi et antiquissimi, ab illo tempore Phrygas sese priores arbitrantur, se autem reliquis omnibus. Psammitichus autem, quum perquisitione instituta nullum exitum hujus quæstionis, quinam essent primi hominum, potuisset reperire, tale quiddam est machinatus. (2) Duo pueros recens natos ex humilis sortis parentibus tradidit pastori, qui eos apud greges tali modo aleret: præcepit ut nemo coram illis vocem ullam ederet, sed jacerent in solitaria casa seorsim, et justis temporibus capræ ad eos adducerentur: ubi lacte expleti forent, alia omnia pastor ageret. (3) Hæc fecit præcepitque Psammitichus, cupiens cognoscere, quamnam post obscuros infantum vagitus primam vocem essent edituri. (4) Atque id etiam factum est. Nam postquam per duos continuos annos mandata executus erat pastor, aperienti januam intrantique adlabentes ambo pueruli *becos* clamabant, manusque porrigebant. (5) Quod pastor primum audiens, tacuit: sed, quum crebrius adeunti pueros curanti idem semper verbum repeteretur, ita demum significavit hero, ejusque jussu pueros in conspectum ejus pro-

τὰ παιδία κελεύσαντος ἐς ὄψιν τὴν ἐκείνου. (6) Ἀκούσας δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ψαμμίτιχος ἐπυνθάνετο οἵτινες ἀνθρώπων βεκός τι καλεῦσι, πυνθανόμενος δὲ εὕρισκε Φρύγας καλεῦντας τὸν ἄρτον. Οὕτω συνεχώρησαν Αἰγύπτιοι, καὶ τοιούτῳ σταθμησάμενοι πρήγματι, τοὺς Φρύγας πρεσβυτέρους εἶναι ἑωυτῶν. (7) Ὧδε μὲν γενέσθαι τῶν ἱρέων τοῦ Ἡφαίστου ἐν Μέμφι ἤκουον· Ἕλληνες δὲ λέγουσι ἄλλα τε μάταια πολλὰ καὶ ὡς γυναικῶν τὰς γλώσσας ὁ Ψαμμίτιχος ἐκταμὼν τὴν δίαιταν οὕτω ἐποιήσατο τῶν παιδίων παρὰ ταύτῃσι τῇσι γυναιξί.

III. Κατὰ μὲν δὴ τὴν τροφὴν τῶν παιδίων τοσαῦτα ἔλεγον, ἤκουσα δὲ καὶ ἄλλα ἐν Μέμφι, ἐλθὼν ἐς λόγους τοῖσι ἱρεῦσι τοῦ Ἡφαίστου. Καὶ δὴ καὶ ἐς Θήβας τε καὶ ἐς Ἡλίου πόλιν αὐτῶν τούτων εἵνεκεν ἐτραπόμην, ἐθέλων εἰδέναι εἰ συμβήσονται τοῖσι λόγοισι τοῖσι ἐν Μέμφι· οἱ γὰρ Ἡλιοπολῖται λέγονται Αἰγυπτίων εἶναι λογιώτατοι. (2) Τὰ μέν νυν θεῖα τῶν ἀπηγημάτων, οἷα ἤκουον, οὐκ εἰμὶ πρόθυμος ἐξηγέεσθαι, ἔξω ἢ τὰ οὐνόματα αὐτῶν μοῦνον, νομίζων πάντας ἀνθρώπους ἴσον περὶ αὐτῶν ἐπίστασθαι· τὰ δ' ἂν ἐπιμνησθῶ αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ λόγου ἐξαναγκαζόμενος ἐπιμνησθήσομαι.

IV. Ὅσα δὲ ἀνθρωπήια πρήγματα, ὧδε ἔλεγον ὁμολογέοντες σφίσι, πρώτους Αἰγυπτίους ἀνθρώπων ἁπάντων ἐξευρέειν τὸν ἐνιαυτόν, δυώδεκα μέρεα δασαμένους τῶν ὡρέων ἐς αὐτόν. (2) Ταῦτα δὲ ἐξευρέειν ἐκ τῶν ἄστρων ἔλεγον. Ἄγουσι δὲ τοσῷδε σοφώτερον Ἑλλήνων, ἐμοὶ δοκέειν, ὅσῳ Ἕλληνες μὲν διὰ τρίτου ἔτεος ἐμβόλιμον ἐπεμβάλλουσι τῶν ὡρέων εἵνεκεν, Αἰγύπτιοι δὲ τριηκονθημέρους ἄγοντες τοὺς δυώδεκα μῆνας ἐπάγουσι ἀνὰ πᾶν ἔτος πέντε ἡμέρας πάρεξ τοῦ ἀριθμοῦ, καί σφι ὁ κύκλος τῶν ὡρέων ἐς τὠυτὸ περιιὼν παραγίνεται. (3) Δυώδεκά τε θεῶν ἐπωνυμίας ἔλεγον πρώτους Αἰγυπτίους νομίσαι καὶ Ἕλληνας παρὰ σφέων ἀναλαβέειν, βωμούς τε καὶ ἀγάλματα καὶ νηοὺς θεοῖσι ἀπονεῖμαι σφέας πρώτους, καὶ ζῷα ἐν λίθοισι ἐγγλύψαι. (4) Καὶ τούτων μέν νυν τὰ πλέω ἔργῳ ἐδήλουν οὕτω γενόμενα, βασιλεῦσαι δὲ πρῶτον Αἰγύπτου ἀνθρώπων ἔλεγον Μῆνα. Ἐπὶ τούτου, πλὴν τοῦ Θηβαϊκοῦ νομοῦ, πᾶσαν Αἴγυπτον εἶναι ἕλος, καὶ αὐτῆς εἶναι οὐδὲν ὑπερέχον τῶν νῦν ἔνερθε λίμνης τῆς Μοίριος ἐόντων, ἐς τὴν ἀνάπλοος ἀπὸ θαλάσσης ἑπτὰ ἡμερέων ἐστὶ ἀνὰ τὸν ποταμόν.

V. Καὶ εὖ μοι ἐδόκεον λέγειν περὶ τῆς χώρης· δῆλα γὰρ δὴ καὶ μὴ προακούσαντι, ἰδόντι δέ, ὅστις γε σύνεσιν ἔχει, ὅτι Αἴγυπτος, ἐς τὴν Ἕλληνες ναυτίλλονται, ἐστὶ Αἰγυπτίοισι ἐπίκτητός τε γῆ καὶ δῶρον τοῦ ποταμοῦ, καὶ τὰ κατύπερθε ἔτι τῆς λίμνης ταύτης μέχρι τριῶν ἡμερέων πλόου, τῆς πέρι ἐκεῖνοι οὐδὲν ἔτι τοιόνδε ἔλεγον, ἔστι δ' ἕτερον τοιοῦτο. (2) Αἰγύπτου γὰρ φύσις τῆς χώρης ἐστὶ τοιήδε. Πρῶτα μὲν προσπλέων ἔτι καὶ ἡμέρης δρόμον ἀπέχων ἀπὸ γῆς, κατεὶς καταπειρητηρίην πηλόν τε ἀνοίσεις καὶ ἐν ἕνδεκα ὀργυιῇσι

duxit. (6) Quod ubi ipse etiam Psammitichus cognovit, sciscitatus est, quinam hominum rem aliquam *becos* vocarent: et sciscitando comperit, Phrygas eo vocabulo panem significare. Ita Ægyptii, ex eo quidem ducto argumento, Phrygibus concessere, esse illos se antiquiores. (7) Ita quidem rem actam esse, ex Vulcani sacerdotibus Memphi audivi. Græci vero et alia narrant vana multa, et in his, mulierum linguas exscidisse Psammitichum, hisque mulieribus pueros illos tradidisse nutriendos.

III. De puerorum igitur illorum nutritione mihi ista narrata sunt. Sed et alia (ad Ægyptiorum antiquitatem pertinentia) Memphi audivi, cum Vulcani sacerdotibus sermones miscens. Atque earumdem rerum caussa Thebas etiam et Heliopolim me contuli, scire cupiens, an illorum narrationes conveniant cum his quæ Memphi narrantur. Heliopolitæ enim dicuntur ex omnibus Ægyptiis peritissimi antiquitatis. (2) Quæ igitur audivi ad res divinas spectantia, ea non est mihi animus in publicum edere, exceptis deorum nominibus, existimans omnes (in Ægypto) homines idem de his nosse: quæcumque vero de illis rebus præterea commemoravero, eorum nonnisi a narrationis serie coactus faciam mentionem.

IV. Quod ad res humanas spectat, hæc illi secum consentientes dixerunt: primos hominum omnium Ægyptios annum invenisse, duodecim partes succedentium invicem temporum per illum distribuentes. (2) Hæc autem illos ex astris invenisse aiebant. Agunt autem annum Ægyptii tanto prudentius, ut equidem arbitror, quam Græci; quod Græci tertio quoque anno, vicissitudinis temporum caussa, intercalarem mensem coguntur adjicere; Ægyptii vero duodecim menses tricenorum dierum agentes, singulis annis quinque dies extra numerum adjiciunt, atque ita illis circumactus vicissitudinum anniversariarum circulus eodem semper tempore redit. (3) Ad hæc duodecim deorum nomina Ægyptios primos aiebant instituisse, et ab illis Græcos accepisse: aras item et imagines et templa diis primos eosdem tribuisse, et figuras lapidibus insculpsisse. (4) Et horum pleraque re ipsa demonstrabant ita se habere. Regnasse autem in Ægypto, ex hominum numero, primum dixere Menem. Hoc regnante totam Ægyptum, excepto Thebano districtu, paludem fuisse; et tunc temporis nihil ex aqua eminuisse eorum, quæ nunc sunt infra Mœridem lacum, ad quem est ex mari navigatio adverso flumine septem dierum.

V. Et recte quidem hoc, quod ad terram spectat, dixisse mihi visi sunt. Etenim cuilibet, qui, etiam si non ante audiverit, tamen oculis suis hanc terram adspexerit, si modo non prorsus destitutus fuerit intelligentia, manifestum est, Ægyptum hanc, quam Græci navibus adeunt, adquisitam Ægyptiis terram esse, et fluminis donum; atque etiam eorum, quæ supra hunc lacum sita sunt ad trium dierum navigationem, eamdem esse rationem; quamquam de hoc tractu nihil amplius tale illi narraverunt. (2) Est enim natura hujus regionis, quæ Ægyptus vocatur, hujusmodi. Primum quidem, navi eam petens, quando unius etiam diei cursu adhuc abfueris a terra, si bolidem demiseris,

ἔσεαι. Τοῦτο μὲν ἐπὶ τοσοῦτο δηλοῖ πρόχυσιν τῆς γῆς ἐοῦσαν.

VI. Αὐτῆς δὲ τῆς Αἰγύπτου ἐστὶ μῆκος τὸ παρὰ θάλασσαν ἑξήκοντα σχοῖνοι, κατὰ ἡμεῖς διαιρέομεν εἶναι Αἴγυπτον ἀπὸ τοῦ Πλινθινήτεω κόλπου μέχρι Σερβωνίδος λίμνης, παρ' ἣν τὸ Κάσιον οὖρος τείνει· ταύτης ὦν ἄπο οἱ ἑξήκοντα σχοῖνοί εἰσί. (2) Ὅσοι μὲν γὰρ γεωπεῖναί εἰσι ἀνθρώπων, ὀργυιῇσι μεμετρήκασι τὴν χώρην, ὅσοι δὲ ἧσσον γεωπεῖναι, σταδίοισι, οἳ δὲ πολλὴν ἔχουσι, παρασάγγῃσι, οἳ δὲ ἄφθονον λίην, σχοίνοισι. Δύναται δὲ ὁ μὲν παρασάγγης τριήκοντα στάδια, ὁ δὲ σχοῖνος ἕκαστος, μέτρον ἐὸν Αἰγύπτιον, ἑξήκοντα στάδια. Οὕτω ἂν εἴησαν Αἰγύπτου στάδιοι ἑξακόσιοι καὶ τρισχίλιοι τὸ παρὰ θάλασσαν.

VII. Ἐνθεῦτεν μὲν καὶ μέχρι Ἡλίου πόλιος ἐς τὴν μεσόγαιάν ἐστι εὐρέα Αἴγυπτος, ἐοῦσα πᾶσα ὑπτίη τε καὶ ἔνυδρος καὶ ἰλύς. Ἔστι δὲ ὁδὸς ἐς τὴν Ἡλίου πόλιν ἀπὸ θαλάσσης ἄνω ἰόντι παραπλησίη τὸ μῆκος τῇ ἐξ Ἀθηνέων ὁδῷ τῇ ἀπὸ τῶν δυώδεκα θεῶν τοῦ βωμοῦ φερούσῃ ἔς τε Πῖσαν καὶ ἐπὶ τὸν νηὸν τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου. (2) Σμικρόν τι τὸ διάφορον εὕροι τις ἂν λογιζόμενος τῶν ὁδῶν τούτων, τὸ μὴ ἴσας μῆκος εἶναι, οὐ πλέον πεντεκαίδεκα σταδίων· ἡ μὲν γὰρ ἐς Πῖσαν ἐξ Ἀθηνέων καταδεῖ πεντεκαίδεκα σταδίων ὡς μὴ εἶναι πεντακοσίων καὶ χιλίων, ἡ δὲ ἐς Ἡλίου πόλιν ἀπὸ θαλάσσης πληροῖ ἐς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον.

VIII. Ἀπὸ δὲ Ἡλίου πόλιος ἄνω ἰόντι στεινή ἐστι Αἴγυπτος. Τῇ μὲν γὰρ τῆς Ἀραβίης οὖρος παρατέταται, φέρον ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσαμβρίης τε καὶ νότου, αἰεὶ ἄνω τεῖνον ἐς τὴν Ἐρυθρὴν καλευμένην θάλασσαν· ἐν τῷ αἱ λιθοτομίαι ἔνεισι αἱ ἐς τὰς πυραμίδας κατατμηθεῖσαι τὰς ἐν Μέμφι. (2) Ταύτῃ μὲν λῆγον ἀνακάμπτει ἐς τὰ εἴρηται τὸ οὖρος· τῇ δὲ αὐτὸ ἑωυτοῦ ἐστὶ μακρότατον, ὡς ἐγὼ ἐπυνθανόμην, δύο μηνῶν αὐτὸ εἶναι τῆς ὁδοῦ ἀπ' ἠοῦς πρὸς ἑσπέρην, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἠῶ λιβανωτοφόρα αὐτοῦ τὰ τέρματα εἶναι. (3) Τοῦτο μέν νυν τὸ οὖρος τοιοῦτο ἐστί, τὸ δὲ πρὸς Λιβύης τῆς Αἰγύπτου οὖρος ἄλλο πέτρινον τείνει, ἐν τῷ αἱ πυραμίδες ἔνεισι, ψάμμῳ κατειλυμένον, τεταμένον τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν καὶ τοῦ Ἀραβίου τὰ πρὸς μεσαμβρίην φέροντα. (4) Τὸ ὦν δὴ ἀπ' Ἡλίου πόλιος οὐκέτι πολλὸν χωρίον ὡς εἶναι Αἰγύπτου, ἀλλ' ὅσον τε ἡμερέων τεσσέρων ἀναπλόου στεινή ἐστι Αἴγυπτος ἐοῦσα. Τῶν δὲ οὐρέων τῶν εἰρημένων τὸ μεταξὺ πεδιὰς μὲν γῆ, στάδιοι δὲ μάλιστα ἐδόκεόν μοι εἶναι, τῇ στεινότατόν ἐστι, διηκοσίων οὐ πλεῦνες ἐκ τοῦ Ἀραβίου οὔρεος ἐς τὸ Λιβυκὸν καλεύμενον. Τὸ δ' ἐνθεῦτεν αὖτις εὐρέα Αἴγυπτός ἐστι.

IX. Πέφυκε μέν νυν ἡ χώρη αὕτη οὕτω, ἀπὸ δὲ Ἡλίου πόλιος ἐς Θήβας ἐστὶ ἀνάπλοος ἐννέα ἡμερέων, στάδιοι δὲ τῆς ὁδοῦ ἑξήκοντα καὶ ὀκτακόσιοι καὶ τετρακισχίλιοι, σχοίνων ἑνὸς καὶ ὀγδώκοντα ἐόντων. Οὗτοι συντιθέμενοι στάδιοι Αἰγύπτου, τὸ μὲν παρὰ θάλασσαν ἤδη μοι καὶ πρότερον δεδήλωται ὅτι ἑξακοσίων

limum extrahes, et in undecim orgyiis [66 *pedibus*] eris: quod quidem ostendit, in tantum progredi telluris profusionem.

VI. Ipsius autem Ægypti longitudo secundum mare est sexaginta schœnorum, quatenus quidem nos Ægyptum definimus, ut a Plinthinete sinu pertineat usque ad Serbonidem lacum, ad quem Casius mons porrigitur: ab hoc igitur lacu sunt sexaginta illi schœni. (2) Nam qui haud multum terræ possident homines, hi eam orgyiis metiuntur; qui paulo plus, stadiis; qui multum possident, parasangis; qui valde amplam regionem, hi schœnis eam metiuntur. Valet autem parasanga triginta stadia; schœnus vero unusquisque (quæ Ægyptia est mensura) sexaginta stadia. Ita Ægypti longitudo secundum mare ter mille sexcentorum fuerit stadiorum.

VII. Inde versus interiora, usque Heliopolin, in latitudinem patet Ægyptus, tota plana est, aquis irrigua, limosa. Est autem iter a mari Heliopolin adscendenti par fere longitudine viæ ei, quæ Athenis a duodecim deorum ara Pisam ducit ad Olympii Jovis templum. (2) Exiguum quiddam interesse reperiet, si quis computaverit, quominus æqualis sit longitudo utriusque itineris; haud amplius quam quindecim stadia: nam via Athenis Pisam eget quindecim stadiis ad explendum mille quingenta; a mari autem Heliopolin plenus hic numerus est.

VIII. Ab Heliopoli superiora petenti angusta Ægyptus est: nam ab altera parte mons Arabiæ prætenditur, a septemtrione versus meridiem et austrum excurrens, semper in altius tendens ad Erythræum quod vocatur mare; quo in monte lapicidinæ sunt, unde Memphin ducti sunt lapides ad exstruendas pyramides. (2) Hoc loco desinens mons flectitur in eam quam dixi partem. Qua vero est maxima ejus longitudo, duorum mensium itineris esse accepi ab oriente versus occidentem; et extrema quidem illius, orientem spectantia, thuris esse feracia. (3) Hæc igitur hujus montis ratio est. Ab altera Ægypti parte, Libyam versus, alius mons prætenditur saxeus, in quo pyramides exstructæ sunt, arena obvolutus, pari modo porrectus atque ea pars Arabici montis quæ ad meridiem tendit. (4) Ab Heliopoli igitur non multum in latitudinem patet regio quæ Ægyptus esse censetur, sed ad quattuor dierum adverso flumine navigationem angusta Ægyptus est. Est autem regio, inter duos quos dixi montes interjecta, campestris; cujus latitudo, ubi minima, ducentorum admodum stadiorum esse, haud amplius, mihi visa est, ab Arabico monte ad Libycum: exinde vero rursus fit latior Ægyptus.

IX. Hæc igitur est hujus regionis natura. Est vero Heliopoli Thebas naviganti adverso flumine iter novem dierum: stadia sunt autem quater mille octingenta et sexaginta; schœni enim numerantur octoginta et unus. Hæc stadia si inter se componantur, quum latitudinem secundum mare porrectam jam supra dixerim esse trium millium sex

τέ ἐστι σταδίων καὶ τρισχιλίων, ὅσον δέ τι ἀπὸ θαλάσσης ἐς μεσόγαιαν μέχρι Θηβέων ἐστὶ, σημανέω· στάδιοι γάρ εἰσι εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ ἑξακισχίλιοι. Τὸ δὲ ἀπὸ Θηβέων ἐς Ἐλεφαντίνην καλευμένην πόλιν στάδιοι χίλιοι καὶ ὀκτακόσιοί εἰσι.

X. Ταύτης ὦν τῆς χώρης τῆς εἰρημένης ἡ πολλὴ, κατά περ οἱ ἱρέες ἔλεγον, ἐδόκεε καὶ αὐτῷ μοι εἶναι ἐπίκτητος Αἰγυπτίοισι. Τῶν γὰρ οὐρέων τῶν εἰρημένων τῶν ὑπὲρ Μέμφιν πόλιν κειμένων τὸ μεταξὺ ἐφαίνετό μοι εἶναί κοτε κόλπος θαλάσσης, ὥσπερ γε τὰ περὶ Ἴλιον καὶ Τευθρανίην καὶ Ἔφεσόν τε καὶ Μαιάνδρου πεδίον, ὥστε εἶναι σμικρὰ ταῦτα μεγάλοισι συμβαλέειν· τῶν γὰρ ταῦτα τὰ χωρία προσχωσάντων ποταμῶν ἑνὶ τῶν στομάτων τοῦ Νείλου, ἐόντος πενταστόμου, οὐδεὶς αὐτῶν πλήθεος πέρι ἄξιος συμβληθῆναι ἐστί. (2) Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ, οὐ κατὰ τὸν Νεῖλον ἐόντες μεγάθεα, οἵτινες ἔργα ἀποδεξάμενοι μεγάλα εἰσί· τῶν ἐγὼ φράσαι ἔχω οὐνόματα καὶ ἄλλων καὶ οὐκ ἥκιστα Ἀχελώου, ὃς ῥέων δι' Ἀκαρνανίης καὶ ἐξιεὶς ἐς θάλασσαν τῶν Ἐχινάδων νήσων τὰς ἡμισέας ἤδη ἤπειρον πεποίηκε.

XI. Ἔστι δὲ τῆς Ἀραβίης χώρης, Αἰγύπτου δὲ οὐ πρόσω, κόλπος θαλάσσης ἐσέχων ἐκ τῆς Ἐρυθρῆς καλευμένης θαλάσσης, μακρὸς οὕτω δή τι καὶ στεινὸς ὡς ἔρχομαι φράσων. (2) Μῆκος μὲν πλόου, ἀρξαμένῳ ἐκ μυχοῦ διεκπλῶσαι ἐς τὴν εὐρέαν θάλασσαν, ἡμέραι ἀναισιμοῦνται τεσσεράκοντα εἰρεσίῃ χρεωμένῳ· εὖρος δὲ, τῇ εὐρύτατός ἐστι ὁ κόλπος, ἥμισυ ἡμέρης πλόου. Ῥηχίη δ' ἐν αὐτῷ καὶ ἄμπωτις ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην γίνεται. (3) Ἕτερον τοιοῦτον κόλπον καὶ τὴν Αἴγυπτον δοκέω γενέσθαι κου, τὸν μὲν ἐκ τῆς βορηίης θαλάσσης κόλπον ἐσέχοντα ἐπ' Αἰθιοπίης, τὸν δὲ Ἀράβιον, τὸν ἔρχομαι λέξων, ἐκ τῆς νοτίης φέροντα ἐπὶ Συρίης, σχεδὸν μὲν ἀλλήλοισι συντετραίνοντας τοὺς μυχοὺς, ὀλίγον δέ τι παραλλάσσοντας τῆς χώρης. (4) Εἰ ὦν ἐθελήσει ἐκτρέψαι τὸ ῥέεθρον ὁ Νεῖλος ἐς τοῦτον τὸν Ἀράβιον κόλπον, τί μιν κωλύει ῥέοντος τούτου ἐκχωσθῆναι ἐντός γε δισμυρίων ἐτέων; ἐγὼ μὲν γὰρ ἔλπομαί γε καὶ μυρίων ἐντὸς χωσθῆναι ἄν· κοῦ γε δὴ ἐν τῷ προαναισιμωμένῳ χρόνῳ πρότερον ἢ ἐμὲ γενέσθαι οὐκ ἂν χωσθείη κόλπος καὶ πολλῷ μέζων ἔτι τούτου ὑπὸ τοσούτου τε ποταμοῦ καὶ οὕτω ἐργατικοῦ;

XII. Τὰ περὶ Αἴγυπτον ὦν καὶ τοῖσι λέγουσι αὐτὰ πείθομαι, καὶ αὐτὸς οὕτω κάρτα δοκέω εἶναι, ἰδών τε τὴν Αἴγυπτον προκειμένην τῆς ἐχομένης γῆς κογχύλιά τε φαινόμενα ἐπὶ τοῖσι οὔρεσι καὶ ἅλμην ἐπανθέουσαν, ὥστε καὶ τὰς πυραμίδας δηλέεσθαι, καὶ ψάμμον μοῦνον Αἰγύπτου οὖρος τοῦτο τὸ ὑπὲρ Μέμφιος ἔχον. (2) Πρὸς δὲ τῇ χώρῃ οὔτε τῇ Ἀραβίῃ προσούρῳ ἐούσῃ τὴν Αἴγυπτον προσικέλην οὔτε τῇ Λιβύῃ, οὐ μὴν οὐδὲ τῇ Συρίῃ (τῆς γὰρ Ἀραβίης τὰ παρὰ θάλασσαν Σύριοι νέμονται), ἀλλὰ μελάγγαιόν τε καὶ κατερρηγμένην ὥστε ἐοῦσαν ἰλύν τε καὶ πρόχυσιν ἐξ Αἰθιοπίης κατενηνειγμένην ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ· (3) τὴν δὲ

centorum stadiorum, quaenam sit longitudo a mari versus mediterranea Thebas usque, nunc declarabo : est nempe stadiorum sexies mille centum et viginti. Thebis autem usque Elephantinen sunt mille et octingenta stadia.

X. Hujus igitur quam dixi regionis plurima pars, quemadmodum et narrarunt sacerdotes, et mihi ipsi visum erat, adquisita Ægyptiis terra est. Etenim, quod inter prædictos montes supra Memphin sitos interjectum est, id mihi visum erat olim sinus maris fuisse, quemadmodum ea quae circa Ilium sunt et Teuthraniam, et quæ circa Ephesum et Mæandri campum, si licet parva conferre cum magnis : nam neuter eorum fluviorum, quorum ex proluvie hæc loca enata sunt, ne cum uno quidem ex Nili ostiis, quæ numero quinque sunt, magnitudinem si spectes, meretur comparari. (2) Sunt vero etiam alii fluvii, magnitudine cum Nilo neutiquam conferendi, qui tamen res maximas efficiunt : quorum ego nomina edere possum, quum aliorum, tum maxime Acheloi ; qui Acarnaniam perfluens, ibique in mare se exonerans, Echinadum jam dimidiam partem ex insulis fecit continentem.

XI. Est autem in Arabia, haud procul ab Ægypto, maris sinus, ex Rubro quod vocatur mari in terram pertinens, ita longus et angustus, uti dicturus sum. (2) Longitudo navigationis, si ab intimo sinus recessu proficiscaris navi remis agitata, donec in mare apertum perveneris, tanta est ut dies in ea consumantur quadraginta : latitudo autem, ubi latissimus sinus, dimidii unius diei navigatio. Obtinet autem in illo quotidie fluxus maris et refluxus. (3) Alium igitur similem fere huic sinum olim Ægyptum fuisse existimo, e septentrionali mari versus Æthiopiam influentem, sicut Arabius ille, de quo dicturus sum, ex australi mari Syriam versus tendit; ambo propemodum sibi invicem recessus suos perforantes, exiguo terræ spatio interjecto. (4) Quodsi igitur Nilus in hunc Arabium sinum voluerit alveum suum avertere, quid impedit quominus hic sinus intra viginti annorum millia ingesto limo compleatur? Ego quidem arbitror, etiam intra decem millia annorum posse compleri. Cur igitur intra temporis spatium, quod ante meam ætatem effluxit, sinus multo etiam major quam hic non potuerit compleri a fluvio tam ingenti tamque valido?

XII. Itaque hæc, quæ de Ægypto retuli, et his qui ea referunt credo, et ipse per me ita se habere existimo; quum et prominere videam Ægyptum ultra terram continentem, et conchylia videam reperiri in montibus, et salsuginem ubique efflorescere, ita ut ab ea etiam pyramides corrodantur, et eum solummodo montem Ægypti, qui supra Memphin est, arena obtectum : (2) ad hæc nec finitimæ regioni Arabicæ similem Ægyptum videmus, nec Libycæ, nec vero etiam Syriacæ; (nam Arabiæ partem secundum mare porrectam Syri tenent) : sed nigram terram atque confractam, utpote limum et proluviem ex Æthiopia a fluvio delatam : (3) contra, Libyæ solum scimus rubicun-

Λιβύην ἴδμεν ἐρυθροτέρην τε γῆν καὶ ὑποψαμμοτέρην, τὴν δὲ Ἀραβίην τε καὶ Συρίην ἀργιλωδεστέρην τε καὶ ὑπόπετρον ἐοῦσαν.

XIII. Ἔλεγον δὲ καὶ τόδε μοι μέγα τεκμήριον περὶ τῆς χώρης ταύτης οἱ ἱρέες, ὡς ἐπὶ Μοίριος βασιλέος, ὅκως ἔλθοι ὁ ποταμὸς ἐπ' ὀκτὼ πήχεας τὸ ἐλάχιστον, ἄρδεσκε Αἴγυπτον τὴν ἔνερθε Μέμφιος· καὶ Μοίρι οὔκω ἦν ἔτεα εἰνακόσια τετελευτηκότι, ὅτε τῶν ἱρέων ταῦτα ἐγὼ ἤκουον. (2) Νῦν δέ, ἢν μὴ ἐπ' ἑκκαίδεκα ἢ πεντεκαίδεκα πήχεας ἀναβῇ τὸ ἐλάχιστον ὁ ποταμός, οὐκ ὑπερβαίνει ἐς τὴν χώρην. (3) Δοκέουσί τέ μοι Αἰγυπτίων οἱ ἔνερθε τῆς λίμνης τῆς Μοίριος οἰκέοντες τά τε ἄλλα χωρία καὶ τὸ καλεύμενον Δέλτα, ἢν οὕτω ἡ χώρη αὕτη κατὰ λόγον ἐπιδιδῷ ἐς ὕψος καὶ τὸ ὅμοιον ἀποδιδῷ ἐς αὔξησιν, μὴ κατακλύζοντος αὐτὴν τοῦ Νείλου πείσεσθαι τὸν πάντα χρόνον τὸν ἐπίλοιπον Αἰγύπτιοι τό κοτε αὐτοὶ Ἕλληνας ἔφασαν πείσεσθαι. (4) Πυθόμενοι γὰρ ὡς ὕεται πᾶσα ἡ χώρη τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οὐ ποταμοῖσι ἄρδεται κατά περ ἡ σφετέρη, ἔφασαν Ἕλληνας ψευσθέντας κοτὲ ἐλπίδος μεγάλης κακῶς πεινήσειν. Τὸ δὲ ἔπος τοῦτο ἐθέλει λέγειν ὡς, εἰ μὴ ἐθελήσει σφι ὕειν ὁ θεός, ἀλλ' αὐχμῷ διαχρᾶσθαι, λιμῷ οἱ Ἕλληνες αἱρεθήσονται· οὐ γὰρ δή σφί ἐστι ὕδατος οὐδεμία ἄλλη ἀποστροφὴ ὅτι μὴ ἐκ τοῦ Διὸς μοῦνον.

XIV. Καὶ ταῦτα μὲν ἐς Ἕλληνας Αἰγυπτίοισι ὀρθῶς ἔχοντα εἴρηται. Φέρε δὲ νῦν καὶ αὐτοῖσι Αἰγυπτίοισι ὡς ἔχει φράσω. Εἴ σφι ἐθέλοι, ὡς καὶ πρότερον εἶπα, ἡ χώρη ἡ ἔνερθε Μέμφιος (αὕτη γάρ ἐστι ἡ αὐξανομένη) κατὰ λόγον τοῦ παροιχομένου χρόνου ἐς ὕψος αὐξάνεσθαι, ἄλλο τι ἢ οἱ ταύτῃ οἰκέοντες Αἰγυπτίων πεινήσουσι, εἰ μήτε γε ὕσεταί σφι ἡ χώρη μήτε ὁ ποταμὸς οἷός τ' ἔσται ἐς τὰς ἀρούρας ὑπερβαίνειν; (2) Ἦ γὰρ δὴ νῦν γε οὗτοι ἀπονητότατα καρπὸν κομίζονται ἐκ γῆς τῶν τε ἄλλων ἀνθρώπων ἁπάντων καὶ τῶν λοιπῶν Αἰγυπτίων· οἳ οὔτε ἀρότρῳ ἀναρρηγνύντες αὔλακας ἔχουσι πόνους οὔτε σκάλλοντες οὔτε ἄλλο ἐργαζόμενοι οὐδὲν τῶν ὧλλοι ἄνθρωποι περὶ λήϊον πονέουσι, ἀλλ' ἐπεάν σφι ὁ ποταμὸς αὐτόματος ἐπελθὼν ἄρσῃ τὰς ἀρούρας, ἄρσας δὲ ἀπολίπῃ ὀπίσω, τότε σπείρας ἕκαστος τὴν ἑωυτοῦ ἄρουραν ἐσβάλλει ἐς αὐτὴν ὗς, ἐπεὰν δὲ καταπατήσῃ τῇσι ὑσὶ τὸ σπέρμα, ἄμητον τὸ ἀπὸ τούτου μένει, ἀποδινήσας δὲ τῇσι ὑσὶ τὸν σῖτον οὕτω κομίζεται.

XV. Εἰ ὦν βουλόμεθα γνώμῃσι τῇσι Ἰώνων χρᾶσθαι τὰ περὶ Αἴγυπτον, οἵ φασι τὸ Δέλτα μοῦνον εἶναι Αἴγυπτον, ἀπὸ Περσέος καλευμένης σκοπιῆς λέγοντες τὸ παρὰ θάλασσαν εἶναι αὐτῆς μέχρι Ταριχειέων τῶν Πηλουσιακέων, τῇ δὴ τεσσεράκοντά εἰσι σχοῖνοι, τὸ δὲ ἀπὸ θαλάσσης λεγόντων ἐς μεσόγαιαν τείνειν αὐτὴν μέχρι Κερκασώρου πόλιος, κατ' ἣν σχίζεται ὁ Νεῖλος ἔς τε Πηλούσιον ῥέων καὶ ἐς Κάνωβον, τὰ δὲ ἄλλα λεγόντων τῆς Αἰγύπτου τὰ μὲν Λιβύης τὰ δὲ Ἀραβίης εἶναι, ἀποδεικνύοιμεν ἂν τούτῳ τῷ λόγῳ χρεώμενοι Αἰγυπτίοισι οὐκ ἐοῦσαν πρότερον χώρην. (2) Ἤδη γὰρ

dum esse et arenosius, Arabiæ vero et Syriæ magis argillosum petrosumque.

XIII. Magnum vero etiam hoc mihi documentum memorarunt sacerdotes, ex quo de hujus terræ natura possit judicari : scilicet regnante Mœride, quando fluvius ad octo minimum cubitos auctus erat, irrigabat Ægyptum quæ infra Memphin est : a Mœridis autem obitu usque ad id tempus, quo ego hoc e sacerdotibus audivi, nondum effluxerant anni nongenti. (2) Nunc vero, nisi ad sedecim, aut ad quindecim minimum, cubitos augeatur fluvius, in terram non exundat. (3) Videnturque mihi ex Ægyptiis hi qui infra Mœridem lacum quum alia loca, tum Delta quod vocatur, incolunt, si pro eadem portione paulatim exaltabitur ea terra, et magis proinde magisque augebitur; videntur, inquam, mihi Ægyptii, quum terram eorum non amplius inundare Nilus potuerit, tunc per omne reliquum ævum idem passuri esse, quod ipsi aiebant Græcos aliquando passuros. (4) Nam quum audissent, universam Græcorum terram pluvia irrigari, non fluviis, quemadmodum Ægyptus; dixerunt, fore ut Græci aliquando, magna spe frustrati, misere esuriant. Quod verbum eo valebat, si quando ipsis deus noluerit pluere, sed siccitatem immittere, fame pressum iri Græcos; nec enim aliud illis esse refugium unde aquam petant, nisi a solo Jove.

XIV. Et hoc quidem, ad Græcos spectans, recte dixere Ægyptii. Age vero, ipsorum etiam Ægyptiorum quænam conditio sit, dicam. Si acciderit, quod paulo ante dixi, ut regio infra Memphin sita (hæc est enim quæ augetur) eadem ratione, qua præterito tempore, in altitudinem augeatur, quid aliud eveniet, nisi ut fame premantur Ægyptii regionem illam incolentes, quandoquidem nec pluvia irrigabitur illorum terra, nec fluvius poterit arva inundare? (2) Nam profecto nunc quidem hi, præ aliis hominibus cunctis, et præ reliquis Ægyptiis, minimo labore fructum e terra percipiunt : qui neque aratro sulcos findendo, nec terram fodiendo molestiam habent, nec opus ullum faciunt eorum, quibus alii omnes homines circa segetem multo cum labore occupantur : sed, postquam fluvius sponte accedens arva inundavit, et irrigata rursus reliquit, semen quisque in arvum suum spargit, tum sues in illud immittit; deinde, conculcato a suibus semine, messis tempus exspectat : denique, postquam per sues [*ni potius*, per boves] frumentum extrivit, ita illud domum comportat.

XV. Quodsi igitur Ionum de Ægypto sequi vellemus sententiam, qui Delta solum aiunt esse Ægyptum, quam secundum mare a Persei quæ vocatur specula usque ad Pelusiacas Taricheas porrigi dicunt, qua sunt quadraginta schœni; a mari vero versus mediterranea pertinere Ægyptum aiunt usque ad Cercasorum oppidum, ad quod scinditur Nilus, partim Pelusium versus fluens, partim Canobum; reliquos autem omnes Ægypti tractus, alios Libyæ esse aiunt, alios Arabiæ : hac, inquam, ratione utendo demonstrare possemus, nullam olim terram habuisse Ægyptios; (2) quandoquidem Delta hoc, ut ipsi adfirmant Ægyptii, atque

σφι τό γε Δέλτα, ὡς αὐτοὶ λέγουσι Αἰγύπτιοι καὶ ἐμοὶ δοκέει, ἐστὶ κατάρρυτόν τε καὶ νεωστὶ ὡς λόγῳ εἴπαι ἀναπεφηνός. Εἰ τοίνυν σφι χώρη γε μηδεμία ὑπῆρχε, τί περιεργάζοντο δοκέοντες πρῶτοι ἀνθρώπων γεγονέναι; οὐδὲ ἔδεε σφέας ἐς διάπειραν τῶν παιδίων ἰέναι, τίνα γλῶσσαν πρώτην ἀπήσουσι. (2) Ἀλλ' οὔτε Αἰγυπτίους δοκέω ἅμα τῷ Δέλτα τῷ ὑπ' Ἰώνων καλευμένῳ γενέσθαι, αἰεί τε εἶναι ἐξ οὗ ἀνθρώπων γένος ἐγένετο, προϊούσης δὲ τῆς χώρης πολλοὺς μὲν τοὺς ὑπολειπομένους αὐτῶν γενέσθαι, πολλοὺς δὲ τοὺς ὑποκαταβαίνοντας. Τὸ δ' ὦν πάλαι αἱ Θῆβαι Αἴγυπτος ἐκαλέετο, τῆς τὸ περίμετρον στάδιοί εἰσι εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ ἑξακισχίλιοι.

XVI. Εἰ ὦν ἡμεῖς ὀρθῶς περὶ αὐτῶν γινώσκομεν, Ἴωνες οὐκ εὖ φρονέουσι περὶ Αἰγύπτου· εἰ δὲ ὀρθή ἐστι ἡ τῶν Ἰώνων γνώμη, Ἕλληνάς τε καὶ αὐτοὺς Ἴωνας ἀποδείκνυμι οὐκ ἐπισταμένους λογίζεσθαι, οἵ φασι τρία μόρια εἶναι γῆν πᾶσαν, Εὐρώπην τε καὶ Ἀσίην καὶ Λιβύην· τέταρτον γάρ σφεας δεῖ προσλογίζεσθαι Αἰγύπτου τὸ Δέλτα, εἰ μήτε γέ ἐστι τῆς Ἀσίης μήτε τῆς Λιβύης. (2) Οὐ γὰρ δὴ ὁ Νεῖλός γέ ἐστι κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ὁ τὴν Ἀσίην οὐρίζων τῆς Λιβύης· τοῦ Δέλτα δὲ τούτου κατὰ τὸ ὀξὺ περιρρήγνυται ὁ Νεῖλος, ὥστε ἐν τῷ μεταξὺ Ἀσίης τε καὶ Λιβύης γίνοιτ' ἄν.

XVII. Καὶ τὴν μὲν Ἰώνων γνώμην ἀπίεμεν, ἡμεῖς δὲ ὧδέ κῃ περὶ τούτων λέγομεν, Αἴγυπτον μὲν πᾶσαν εἶναι ταύτην τὴν ὑπ' Αἰγυπτίων οἰκεομένην κατά περ Κιλικίην τὴν ὑπὸ Κιλίκων καὶ Ἀσσυρίην τὴν ὑπ' Ἀσσυρίων, οὔρισμα δὲ Ἀσίῃ καὶ Λιβύῃ οἴδαμεν οὐδὲν ἐὸν ὀρθῷ λόγῳ εἰ μὴ τοὺς Αἰγυπτίων οὔρους. (2) Εἰ δὲ τῷ ὑπ' Ἑλλήνων νενομισμένῳ χρησόμεθα, νομιέομεν Αἴγυπτον πᾶσαν ἀρξαμένην ἀπὸ Καταδούπων τε καὶ Ἐλεφαντίνης πόλιος δίχα διαιρέεσθαι καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐπωνυμιέων ἔχεσθαι· τὰ μὲν γὰρ αὐτῆς εἶναι τῆς Λιβύης, τὰ δὲ τῆς Ἀσίης. (3) Ὁ γὰρ δὴ Νεῖλος ἀρξάμενος ἐκ τῶν Καταδούπων ῥέει μέσην Αἴγυπτον σχίζων ἐς θάλασσαν. Μέχρι μέν νυν Κερκασώρου πόλιος ῥέει εἷς ἐὼν ὁ Νεῖλος, τὸ δὲ ἀπὸ ταύτης τῆς πόλιος σχίζεται τριφασίας ὁδούς. (4) Καὶ ἡ μὲν πρὸς ἠῶ τράπεται, τὸ καλέεται Πηλούσιον στόμα, ἡ δὲ ἑτέρη τῶν ὁδῶν πρὸς ἑσπέρην ἔχει· τοῦτο δὲ Κανωβικὸν στόμα κέκληται. Ἡ δὲ δὴ ἰθέα τῶν ὁδῶν τῷ Νείλῳ ἐστὶ ἥδε· ἄνωθεν φερόμενος ἐς τὸ ὀξὺ τοῦ Δέλτα ἀπικνέεται, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου σχίζων μέσον τὸ Δέλτα ἐς θάλασσαν ἐξίει, οὔτε ἐλαχίστην μοῖραν τοῦ ὕδατος παρεχόμενος ταύτῃ οὔτε ἥκιστα οὐνομαστήν· τὸ καλέεται Σεβεννυτικὸν στόμα. (5) Ἔστι δὲ καὶ ἕτερα διφάσια στόματα ἀπὸ τοῦ Σεβεννυτικοῦ ἀποσχισθέντα, φέροντα ἐς θάλασσαν· τοῖσι οὐνόματα κέεται τάδε, τῷ μὲν Σαϊτικὸν αὐτῶν, τῷ δὲ Μενδήσιον. Τὸ δὲ Βολβίτινον στόμα καὶ τὸ Βουκολικὸν οὐκ ἰθαγενέα στόματά ἐστι, ἀλλ' ὀρυκτά.

XVIII. Μαρτυρέει δέ μοι τῇ γνώμῃ, ὅτι τοσαύτη ἐστὶ Αἴγυπτος ὅσην τινὰ ἐγὼ ἀποδείκνυμι τῷ λόγῳ, καὶ τὸ Ἄμμωνος χρηστήριον γενόμενον· τὸ ἐγὼ τῆς ἐμεωυ-

mihi videtur, adluta terra est, et, verbo ut dicam, nuper enata. Quodsi igitur nulla olim fuit Ægyptiorum terra, quas tandem nugas egerunt, primos se hominum fuisse existimantes? Nec vero oportebat eos experimentum facere in puerulis, quemnam sermonem primum essent emissuri. (3) Ego vero existimo, Ægyptios non simul cum Delta, quod Iones vocant, originem cepisse, quin potius semper exstitisse, ex quo hominum exstitit genus; postquam vero proluvione aucta fuit eorum terra, multos quidem eorum in pristinis sedibus mansisse, alios vero paulatim versus inferiora descendisse. Olim igitur Thebæ (Thebais) Ægyptus nominabatur; cujus est circuitus sexies mille centum et viginti stadiorum.

XVI. Quodsi igitur nos recte de his statuimus, Iones non recte de Ægypto sentiunt: Sin vera est Ionum sententia, demonstrabo equidem, Græcos et ipsos Ionas nescire computare numeros. Nam quum tres esse dicant universæ terræ partes, Europam, Asiam, et Libyam; oportebat sane his quartam adnumerare, Delta Ægyptiacum; si quidem (ut iidem hi aiunt) nec Asiæ illud est, nec Libyæ. (2) Nam, secundum hanc utique rationem, non Nilus est qui Asiam a Libya disterminat: sed, quum circa apicem hujus Delta in duas partes frangatur Nilus, consequens est ut inter Asiam et Libyam medium Delta sit interjectum.

XVII. Sed Ionum omittamus opinionem; nos vero de his ita statuimus: Ægyptum dicimus esse universam hanc regionem ab Ægyptiis habitatam, quemadmodum Ciliciam quæ a Cilicibus, et Assyriam quæ ab Assyriis. Limitem vero qui Asiam a Libya disterminet, rectam si sequamur rationem, nullum alium novimus nisi Ægyptiorum fines. (2) Sin ea ratione utamur, quam Græci sequuntur, statuemus Ægyptum universam, initium sumentem a Catadupis [*Catarrhacte minore*] et Elephantine oppido, in duas secari partes, et utrumque nomen participare; alteram enim ejus partem Africæ esse, alteram Asiæ. (3) Nilus enim postquam ad Catadupa Ægyptum primum intravit, mediam illam dividens fluit in mare. Usque ad Cercasorum igitur oppidum nonnisi uno alveo fluit: ab hoc vero oppido tres in vias scinditur, (4) quarum una orientem versus tendit, quod Pelusium ostium vocatur; altera via occidentem versus tendens, Canobicum nominatur ostium. Quæ autem Nili via recta progreditur, hæc est: postquam e superiore regione delatus ad apicem illius Delta pervenit, inde medium Delta scindens in mare undas suas exonerat, nec minimam aquarum portionem, nec minime notabilem, huic viæ tribuens: quæ Sebennyticum ostium vocatur. (5) Sunt vero etiam duo alia ostia a Sebennytico diremta et per se in mare exeuntia: quorum alterum Saiticum, alterum nominatur Mendesium. Bolbitinum vero ostium et Bucolicum, non nativa sunt ostia, sed manu effossa.

XVIII. Confirmatur autem mea sententia, tantam esse Ægyptum quantam ego ratione demonstravi, effato etiam quod Ammonis oraculum edidit; quod effatum ego tum

τοῦ γνώμης ὕστερον περὶ Αἴγυπτον ἐπυθόμην. (2) Οἱ γὰρ δὴ ἐκ Μαρέης τε πόλιος καὶ Ἄπιος οἰκέοντες Αἰγύπτου τὰ πρόσουρα Λιβύῃ, αὐτοί τε δοκέοντες εἶναι Λίβυες καὶ οὐκ Αἰγύπτιοι, καὶ ἀχθόμενοι τῇ περὶ τὰ ἱρὰ θρησκηίῃ, βουλόμενοι θηλέων βοῶν μὴ ἔργεσθαι, ἔπεμψαν ἐς Ἄμμωνα φάμενοι οὐδὲν σφίσι τε καὶ Αἰγυπτίοισι κοινὸν εἶναι· οἰκέειν τε γὰρ ἔξω τοῦ Δέλτα καὶ οὐκ ὁμολογέειν αὐτοῖσι, βούλεσθαί τε πάντων σφίσι ἐξεῖναι γεύεσθαι. (3) Ὁ δὲ θεός σφεας οὐκ ἔα ποιέειν ταῦτα, φὰς Αἴγυπτον εἶναι ταύτην τὴν ὁ Νεῖλος ἐπιὼν ἄρδει, καὶ Αἰγυπτίους εἶναι τούτους οἳ ἔνερθε Ἐλεφαντίνης πόλιος οἰκέοντες ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου πίνουσι. Οὕτω σφι ταῦτα ἐχρήσθη.

XIX. Ἐπέρχεται δὲ ὁ Νεῖλος, ἐπεὰν πληθύῃ; οὐ μόνον τὸ Δέλτα, ἀλλὰ καὶ τοῦ Λιβυκοῦ τε λεγομένου χώρου εἶναι καὶ τοῦ Ἀραβίου, ἐνιαχῇ καὶ ἐπὶ δύο ἡμερέων ἑκατέρωθι ὁδὸν, καὶ πλεῦν ἔτι τούτου καὶ ἔλασσον. (2) Τοῦ ποταμοῦ δὲ φύσιος πέρι οὔτε τι τῶν ἱρέων οὔτε ἄλλου οὐδενὸς παραλαβέειν ἐδυνάσθην. Πρόθυμος δὲ ἔα τάδε παρ' αὐτῶν πυθέσθαι, ὅ τι κατέρχεται μὲν ὁ Νεῖλος πληθύων ἀπὸ τροπέων τῶν θερινέων ἀρξάμενος ἐπ' ἑκατὸν ἡμέρας, πελάσας δ' ἐς τὸν ἀριθμὸν τούτων τῶν ἡμερέων ὀπίσω ἀπέρχεται, ἀπολείπων τὸ ῥέεθρον, ὥστε βραχὺς τὸν χειμῶνα ἅπαντα διατελέει ἐὼν μέχρι οὗ αὖτις τροπέων τῶν θερινέων. (3) Τούτων ὦν πέρι οὐδενὸς οὐδὲν οἷός τ' ἐγενόμην παραλαβέειν παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, ἱστορέων αὐτοὺς ἥντινα δύναμιν ἔχει ὁ Νεῖλος τὰ ἔμπαλιν πεφυκέναι τῶν ἄλλων ποταμῶν. Ταῦτά τε δὴ τὰ λελεγμένα βουλόμενος εἰδέναι ἱστόρεον, καὶ ὅτι αὔρας ἀποπνεούσας μοῦνος πάντων ποταμῶν οὐ παρέχεται.

XX. Ἀλλ' Ἑλλήνων μέν τινες ἐπίσημοι βουλόμενοι γενέσθαι σοφίην ἔλεξαν περὶ τοῦ ὕδατος τούτου τριφασίας ὁδοὺς, τῶν τὰς μὲν δύο τῶν ὁδῶν οὐδ' ἀξιῶ μνησθῆναι εἰ μὴ ὅσον σημῆναι βουλόμενος μοῦνον. (2) Τῶν ἡ ἑτέρη μὲν λέγει τοὺς ἐτησίας ἀνέμους εἶναι αἰτίους πληθύειν τὸν ποταμὸν, κωλύοντας ἐς θάλασσαν ἐκρέειν τὸν Νεῖλον. Πολλάκις δὲ ἐτησίαι μὲν οὐκ ὦν ἔπνευσαν, ὁ δὲ Νεῖλος τὠυτὸ ἐργάζεται. Πρὸς δὲ, εἰ ἐτησίαι αἴτιοι ἔσαν, χρῆν καὶ τοὺς ἄλλους ποταμοὺς, ὅσοι τοῖσι ἐτησίῃσι ἀντίοι ῥέουσι, ὁμοίως πάσχειν καὶ κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ Νείλῳ, καὶ μᾶλλον ἔτι τοσούτῳ ὅσῳ ἐλάσσονες ἐόντες ἀσθενέστερα τὰ ῥεύματα παρέχονται. (3) Εἰσὶ δὲ πολλοὶ μὲν ἐν τῇ Συρίῃ ποταμοὶ, πολλοὶ δὲ ἐν τῇ Λιβύῃ, οἳ οὐδὲν τοιοῦτο πάσχουσι οἷόν τι καὶ ὁ Νεῖλος.

XXI. Ἡ δ' ἑτέρη ἀνεπιστημονεστέρη μέν ἐστι τῆς λελεγμένης, λόγῳ δὲ εἶπαι θωμασιωτέρη· ἣ λέγει ἀπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ ῥέοντα αὐτὸν ταῦτα μηχανᾶσθαι, τὸν δ' Ὠκεανὸν γῆν περὶ πᾶσαν ῥέειν.

XXII. Ἡ δὲ τρίτη τῶν ὁδῶν πολλὸν ἐπιεικεστάτη ἐοῦσα μάλιστα ἔψευσται. Λέγει γὰρ δὴ οὐδ' αὕτη οὐδὲν, φαμένη τὸν Νεῖλον ῥέειν ἀπὸ τηκομένης χιόνος, ὃς ῥέει μὲν ἐκ Λιβύης διὰ μέσων Αἰθιόπων, ἐκδιδοῖ δὲ ἐς Αἴγυπτον. (2) Κῶς ὦν δῆτα ῥέοι ἂν ἀπὸ χιόνος, ἀπὸ

demum cognovi, postquam meam de Ægypto sententiam mecum jam constitutam habueram. (2) Scilicet Mareæ oppidi et Apidis incolæ, quorum ager Libyæ est confinis, ipsi sese Libyes existimantes esse, non Ægyptios; quum ægre ferrent cærimonias sacrorum quæ in Ægypto observantur, cuperentque non prohiberi esu boum feminarum; ad Ammonem miserunt, dicentes, sibi nihil cum Ægyptiis esse commune; habitare enim extra Delta, nec sibi cum illis convenire, [*sive*, nec eadem, qua illos, lingua uti], postulareque ut sibi liceat omni genere carnium vesci. (3) Hoc vero eos deus vetuit facere, dicens, Ægyptum esse hanc terram quam Nilus affluens irriget; et Ægyptios esse hos, qui infra Elephantinen urbem habitantes, ex hoc fluvio bibant. Hoc illis oraculum editum est.

XIX. Inundat autem Nilus, ubi justum augmentum cepit, non modo Delta, verum etiam eas regiones, quæ vel Libyæ dicuntur esse, vel Arabiæ, et quidem alicubi ad bidui utrimque viam, alibi etiam amplius, alibi minus. (2) De natura autem hujus fluvii nec a sacerdotibus, nec ab alio quoquam discere quidquam potui. Cupidus autem eram ex illis cognoscere, cur Nilus descendat augmentum capiens inde a solstitio æstivo ad centum dies, dein, expleto fere hoc numero dierum, retro cedat, diminuta paulatim aquæ copia ita ut constanter per totam hiemem brevis sit, donec redeat æstivum solstitium. (3) De his igitur nihil quidquam potui comperire ab Ægyptiis, quum ex eis quærerem, quamnam vim habeat Nilus, quod natura contraria esset at que reliqui fluvii. Hæc igitur, quæ dixi, cognoscere cupiens, sciscitatus sum, tum vero etiam, cur unus omnium fluviorum nullas efflantes auras præberet.

XX. Græcorum vero nonnulli, insignes esse cupientes sapientiæ nomine, triplices vias explicandæ fluvii hujus naturæ inierunt: quarum viarum duas ne commemorare quidem operæ pretium duco, nisi quod nude significare eas volo. (2) Nempe earum altera [*quæ Thaletem auctorem habet*] ait, ventos etesias efficere ut augeatur flumen, prohibentes Nilum quominus in mare influat. At sæpius accidisse novimus, ut non flarent etesiæ, et idem tamen fecerit Nilus. Ad hæc, si etesiæ in caussa essent, oporteret ut aliis etiam fluviis, qui adversus etesias fluunt, idem quod Nilo et eodem modo accideret; atque eo etiam magis, quo minores sunt illi, adeoque cursum habent debiliorem. (3) Sunt autem in Syria multi fluvii, sunt item in Libya, quibus nihil tale accidit quale Nilo.

XXI. Altera via [*Hecatæi*] inscitior est quidem, quam prædicta, sed (ut ita dicam) mirabilior: ait enim, eo id facere Nilum, quod ab Oceano fluat; Oceanum autem totam circumfluere terram.

XXII. Jam tertia illarum viarum, [*Anaxagoræ*] quum maxime speciosa sit, maxime omnium a vero aberrat. Nam et hæc nihil dicit, quum ait, e liquefacta nive fluere Nilum; qui quidem ex Libya per mediam fluit Æthiopiam, ac tum demum Ægyptum intrat. (2) Quo igitur pacto e nive

τῶν θερμοτάτων τόπων ῥέων ἐς τὰ ψυχρότερα; τῶν τὰ πολλά ἐστι ἀνδρί γε λογίζεσθαι τοιούτων πέρι οἵῳ τε ἐόντι, ὡς οὐδὲ οἰκὸς ἀπὸ χιόνος μιν ῥέειν. (3) Πρῶτον μὲν καὶ μέγιστον μαρτύριον οἱ ἄνεμοι παρέχονται πνέοντες ἀπὸ τῶν χωρέων τούτων θερμοί· δεύτερον δὲ, ὅτι ἄνομβρος ἡ χώρη καὶ ἀκρύσταλλος διατελέει ἐοῦσα, ἐπὶ δὲ χιόνι πεσούσῃ πᾶσα ἀνάγκη ἐστὶ ὗσαι ἐν πέντε ἡμέρῃσι, ὥστε εἰ ἐχιόνιζε, ὕετο ἂν ταῦτα τὰ χωρία. (4) Τρίτα δὲ οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τοῦ καύματος μέλανες ἐόντες· ἰκτῖνοι δὲ καὶ χελιδόνες δι' ἔτεος ἐόντες οὐκ ἀπολείπουσι, γέρανοι δὲ φεύγουσαι τὸν χειμῶνα τὸν ἐν τῇ Σκυθικῇ χώρῃ γινόμενον φοιτέουσι ἐς χειμασίην ἐς τοὺς τόπους τούτους. (5) Εἰ τοίνυν ἐχιόνιζε καὶ ὁσονῶν ταύτην τὴν χώρην δι' ἧς τε ῥέει καὶ ἐκ τῆς ἄρχεται ῥέων ὁ Νεῖλος, ἦν ἂν τούτων οὐδὲν, ὡς ἡ ἀνάγκη ἐλέγχει.

XXIII. Ὁ δὲ περὶ τοῦ Ὠκεανοῦ λέξας ἐς ἀφανὲς τὸν μῦθον ἀνενείκας οὐκ ἔχει ἔλεγχον· οὐ γάρ τινα ἔγωγε οἶδα ποταμὸν Ὠκεανὸν ἐόντα, Ὅμηρον δὲ ἤ τινα τῶν πρότερον γενομένων ποιητέων δοκέω τὸ οὔνομα εὑρόντα ἐς τὴν ποίησιν ἐσενείκασθαι.

XXIV. Εἰ δὲ δεῖ μεμψάμενον γνώμας τὰς προκειμένας αὐτὸν περὶ τῶν ἀφανέων γνώμην ἀποδέξασθαι, φράσω διότι μοι δοκέει πληθύνεσθαι ὁ Νεῖλος τοῦ θέρεος. Τὴν χειμερινὴν ὥρην ἀπελαυνόμενος ὁ ἥλιος ἐκ τῆς ἀρχαίης διεξόδου ὑπὸ τῶν χειμώνων ἔρχεται τῆς Λιβύης τὰ ἄνω. (2) Ὡς μέν νυν ἐν ἐλαχίστῳ δηλῶσαι, πᾶν εἴρηται· τῆς γὰρ ἂν ἀγχοτάτω ᾖ χώρης οὗτος ὁ θεὸς καὶ κατ' ἥντινα, ταύτην οἰκὸς διψῆν τε ὑδάτων μάλιστα καὶ τὰ ἐγχώρια ῥεύματα μαραίνεσθαι τῶν ποταμῶν.

XXV. Ὡς δὲ ἐν πλέονι λόγῳ δηλῶσαι, ὧδε ἔχει. Διεξιὼν τῆς Λιβύης τὰ ἄνω ὁ ἥλιος τάδε ποιέει· ἅτε διὰ παντὸς τοῦ χρόνου αἰθρίου τε ἐόντος τοῦ ἠέρος τοῦ κατὰ ταῦτα τὰ χωρία καὶ ἀλεεινῆς τῆς χώρης ἐούσης, οὐκ ἐόντων ἀνέμων ψυχρῶν, διεξιὼν ποιέει οἷόν περ καὶ τὸ θέρος ἔωθε ποιέειν ἰὼν τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ· (2) ἕλκει γὰρ ἐπ' ἑωυτὸν τὸ ὕδωρ, ἑλκύσας δὲ ἀπωθέει ἐς τὰ ἄνω χωρία, ὑπολαμβάνοντες δὲ οἱ ἄνεμοι καὶ διασκιδνάντες τήκουσι· καί εἰσι οἰκότως οἱ ἀπὸ ταύτης τῆς χώρης πνέοντες, ὅ τε νότος καὶ ὁ λίψ, ἀνέμων πολλὸν τῶν πάντων ὑετώτατοι. (3) Δοκέει δέ μοι οὐδὲ πᾶν τὸ ὕδωρ τὸ ἐπέτεον ἑκάστοτε ἀποπέμπεσθαι τοῦ Νείλου ὁ ἥλιος, ἀλλὰ καὶ ὑπολείπεσθαι περὶ ἑωυτόν. Πρηϋνομένου δὲ τοῦ χειμῶνος ἀπέρχεται ὁ ἥλιος ἐς μέσον τὸν οὐρανὸν ὀπίσω, καὶ τὸ ἐνθεῦτεν ἤδη ὁμοίως ἀπὸ πάντων ἕλκει τῶν ποταμῶν. (4) Τέως δὲ οἱ μὲν ὀμβρίου ὕδατος συμμισγομένου πολλοῦ αὐτοῖσι, ἅτε ὑομένης τε τῆς χώρης καὶ κεχαραδρωμένης, ῥέουσι μεγάλοι· τοῦ δὲ θέρεος τῶν τε ὄμβρων ἐπιλειπόντων αὐτοὺς καὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου ἑλκόμενοι ἀσθενέες εἰσί. (5) Ὁ δὲ Νεῖλος ἐὼν ἄνομβρος, ἑλκόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ ἡλίου, μοῦνος ποταμῶν τοῦτον τὸν χρόνον οἰκότως αὐτὸς ἑωυτοῦ ῥέει πολλῷ ὑποδεέστερος ἢ τοῦ θέρεος· τότε μὲν γὰρ μετὰ

fluat, qui e calidissimis locis fluit in frigidiora? Quarum rerum pleræque sunt ejusmodi, ut homini, qui quidem judicare de talibus rebus valet, nullo modo probabile videatur Nilum fluere ex nive. (3) Primum quidem et maximum documentum exhibent venti, qui ex illis locis calidi perflant. Deinde hoc, quod constanter illa regio absque imbribus et absque glacie est : postquam autem nix decidit, omnino necesse est ut intra quinque dies pluat; quare, si ningeret in illis regionibus, plueret etiam. (4) Tertium documentum sunt homines, ab æstu nigri : tum quod milvi et hirundines non desinunt istic perennes esse; grues vero, hiemem Scythicæ terræ fugientes, in hæc loca tamquam in hiberna confugiunt. (5) Quodsi ergo ningeret, vel quantulumcumque, in hac regione per quam fluit et ubi initium capit Nilus, nihil horum esset futurum, quemadmodum necessitas arguit.

XXIII. Qui vero de Oceano dixit, is quum rem, de qua quæritur, in obscurum rejecerit, refutari non meretur. Ego enim fluvium Oceanum nullum novi : Homerum vero, aut alium ex antiquioribus poetis, puto invenisse nomen, et in poesin introduxisse.

XXIV. Jam si, improbatis sententiis quæ ab aliis sunt propositæ, nunc meam de rebus tam occultis debeo declarare, dicam qua de caussa fieri mihi videatur, ut æstate Nilus augeatur. Hiberno tempore sol, a priore cursu per hiemes depulsus, per superiora Libyæ transit. (2) Ita brevissimis verbis res tota declarata est : cui enim regioni proximus est hic deus, et supra quam ille transit, eam consentaneum est maxime sitire et aquæ inopiam pati, adeoque maxime exsiccari fluviorum scaturigines quæ sunt in ea regione.

XXV. Ut vero pluribus verbis rem declarem, ita se habet. Sol, per superiora Libyæ transiens, facit hocce : quum in illis locis constanter serenus sit aer, quumque calida sit ipsa regio, nec venti frigidi; per ea loca transiens sol facit idem, quod æstate facere consuevit, quando per medium cœlum transit. (2) Scilicet attrahit ad se aquam, attractamque in superiora loca dispellit, quam suscipientes venti dissipantesque liquefaciunt; ex quo consequitur ut venti ex illa regione flantes, Notus et Africus, omnium ventorum maxime sint pluvii. (3) Videtur autem mihi sol ne omnem quidem Nili aquam, quam quotannis attrahit, semper demittere, sed partem etiam circum se retinere. Mitescente vero hieme, redit sol in medium cœlum, et ab eo inde tempore pariter ex omnibus fluminibus aquam attrahit. (4) Ante id tempus igitur, quum multa de cœlo aqua fluviis misceatur, quippe imbribus perfusa terra, torrentibusque excavata, grandes illi fluunt : æstate vero, quum imbres eos deficiunt et sol aquam fluviorum attrahit, fluunt tenues. (5) Quare consentaneum est ut Nilus, quum imbribus non augeatur, aqua vero ejus a sole attrahatur, solus fluviorum per hiemem multo tenuior fluat quam æstate : æstate enim

πάντων τῶν ὑδάτων ἴσον ἕλκεται, τὸν δὲ χειμῶνα μοῦνος πιέζεται. Οὕτω τὸν ἥλιον νενόμικα τούτων αἴτιον εἶναι.

XXVI. Αἴτιος δὲ ὡυτὸς οὗτος κατὰ γνώμην τὴν ἐμὴν καὶ τὸν ἠέρα ξηρὸν τὸν ταύτῃ εἶναι, διακαίων τὴν διέξοδον αὐτοῦ· οὕτω τῆς Λιβύης τὰ ἄνω θέρος αἰεὶ κατέχει. (2) Εἰ δὲ ἡ στάσις ἤλλακτο τῶν ὡρέων, καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῇ μὲν νῦν ὁ βορέης τε καὶ ὁ χειμὼν ἑστᾶσι, ταύτῃ μὲν τοῦ νότου ἦν ἡ στάσις καὶ τῆς μεσαμβρίης, τῇ δὲ ὁ νότος νῦν ἕστηκε, ταύτῃ δὲ ὁ βορέης, εἰ ταῦτα οὕτω εἶχε, ὁ ἥλιος ἂν ἀπελαυνόμενος ἐκ μέσου τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ βορέω ἤϊε ἂν τὰ ἄνω τῆς Εὐρώπης κατά περ νῦν τῆς Λιβύης ἔρχεται, διεξιόντα δ' ἄν μιν διὰ πάσης Εὐρώπης ἔλπομαι ποιέειν ἂν τὸν Ἴστρον τά περ νῦν ἐργάζεται τὸν Νεῖλον.

XXVII. Τῆς αὔρης δὲ πέρι, ὅτι οὐκ ἀποπνέει, τήνδε ἔχω γνώμην, ὡς κάρτα ἀπὸ θερμέων χωρέων οὐκ οἰκός ἐστι οὐδὲν ἀποπνέειν, αὔρη δὲ ἀπὸ ψυχροῦ τινὸς φιλέει πνέειν.

XXVIII. Ταῦτα μέν νυν ἔστω ὡς ἔστι τε καὶ ὡς ἀρχὴν ἐγένετο· τοῦ δὲ Νείλου τὰς πηγὰς οὔτε Αἰγυπτίων οὔτε Λιβύων οὔτε Ἑλλήνων τῶν ἐμοὶ ἀπικομένων ἐς λόγους οὐδεὶς ὑπέσχετο εἰδέναι, εἰ μὴ ἐν Αἰγύπτῳ ἐν Σάϊ πόλι ὁ γραμματιστὴς τῶν ἱρῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίης. (2) Οὗτος δ' ἔμοιγε παίζειν ἐδόκεε φάμενος εἰδέναι ἀτρεκέως. Ἔλεγε δὲ ὧδε, εἶναι δύο οὔρεα ἐς ὀξὺ τὰς κορυφὰς ἀπηγμένα, μεταξὺ Συήνης τε πόλιος κείμενα τῆς Θηβαΐδος καὶ Ἐλεφαντίνης, οὐνόματα δὲ εἶναι τοῖσι οὔρεσι τῷ μὲν Κρῶφι, τῷ δὲ Μῶφι· (3) τὰς ὦν δὴ πηγὰς τοῦ Νείλου ἐούσας ἀβύσσους ἐκ τοῦ μέσου τῶν οὐρέων τούτων ῥέειν, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ὕδατος ἐπ' Αἰγύπτου ῥέειν καὶ πρὸς βορέην ἄνεμον, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἐπ' Αἰθιοπίης τε καὶ νότου. (4) Ὡς δὲ ἄβυσσοί εἰσι αἱ πηγαί, ἐς διάπειραν ἔφη τούτου Ψαμμίτιχον Αἰγύπτου βασιλέα ἀπικέσθαι· πολλέων γὰρ αὐτὸν χιλιάδων ὀργυιέων πλεξάμενον κάλον κατεῖναι ταύτῃ καὶ οὐκ ἐξικέσθαι ἐς βυσσόν. (5) Οὕτω μὲν δὴ ὁ γραμματιστής, εἰ ἄρα ταῦτα γενόμενα ἔλεγε, ἀπέφαινε, ὡς ἐμὲ κατανοέειν, δίνας τινὰς ταύτῃ ἐούσας ἰσχυρὰς καὶ παλίρροιαν, οἷα δὲ ἐμβάλλοντος τοῦ ὕδατος τοῖσι οὔρεσι, μὴ δύνασθαι κατιεμένην καταπειρητηρίην ἐς βυσσὸν ἰέναι.

XXIX. Ἄλλου δὲ οὐδενὸς οὐδὲν ἐδυνάμην πυθέσθαι, ἀλλὰ τοσόνδε μὲν ἄλλο ἐπὶ μακρότατον ἐπυθόμην, μέχρι μὲν Ἐλεφαντίνης πόλιος αὐτόπτης ἐλθών, τὸ δ' ἀπὸ τούτου ἀκοῇ ἤδη ἱστορέων. (2) Ἀπ' Ἐλεφαντίνης πόλιος ἄνω ἰόντι ἀναντές ἐστι χωρίον· ταύτῃ ὦν δεῖ τὸ πλοῖον διαδήσαντας ἀμφοτέρωθεν κατά περ βοῦν πορεύεσθαι· ἢν δὲ ἀπορραγῇ, τὸ πλοῖον οἴχεται φερόμενον ὑπ' ἰσχύος τοῦ ῥόου. Τὸ δὲ χωρίον τοῦτό ἐστι ἐπ' ἡμέρας τέσσερας πλόος, σκολιὸς δὲ ταύτῃ κατά περ ὁ Μαίανδρος ἐστὶ ὁ Νεῖλος· σχοῖνοι δὲ δυώδεκά εἰσι οὗτοι τοὺς δεῖ τούτῳ τῷ τρόπῳ διεκπλῶσαι. (3) Καὶ ἔπει-

pariter atque aliæ omnes aquæ attrahitur, hieme vero solus hoc patitur. Ita equidem mihi persuasi, solem esse hujus rei caussam.

XXVI. Est autem, ut mea fert opinio, idem sol etiam caussa, quæ ut aer ibi siccus sit efficit, omnia qua transit exurens: unde fit, ut superiora Libyæ perpetuo æstu premantur. (2) Quodsi permutaretur statio plagarum; si in ea cœli parte, qua nunc stat Boreas et hiems, foret Notus et meridies; contra, ubi nunc Notus, ibi Boreas staret: hæc si ita haberent, sol ab hieme et Borea e medio cœlo depulsus, transiturus esset superiora Europæ, quemadmodum nunc transit superiora Libyæ. Quodsi ergo per Europam omnem transiret, existimo eum Istro flumini idem esse facturum quod nunc Nilo facit.

XXVII. De aura vero, quod ex Nilo non perflat, hæc est mea sententia: nullo modo esse consentaneum ut e calidis locis aura perflet: aura enim e frigido aliquo spirat.

XXVIII. Sed sint hæc uti sunt, utque a principio fuerunt. Fontes vero Nili nemo neque Ægyptiorum, nec Libyum, nec Græcorum, quibuscum ego sermones miscui, se scire professus est, nisi in Ægypto, in Sai oppido, scriba rerum pretiosarum quæ Minervæ consecratæ sunt. (2) At is ludere mihi visus est, dicens adcurate se nosse. Dixit autem hoc modo: esse duos montes, cacuminibus in acutum desinentibus, inter Syenen Thebaidis oppidum et inter Elephantinen sitos; quorum alter Crophi, alter Mophi nominetur. (3) E medio horum montium fluere Nili fontes, fundum nullum habentes; et dimidium quidem aquarum versus Ægyptum et septemtrionem fluere, alterum dimidium versus Æthiopiam et meridiem. (4) Quod autem fundo careant hi fontes, id experimento cognovisse, aiebat, Psammitichum Ægypti regem; etenim funem eo loci demisisse, multa millia orgyiarum continentem, neque ad fundum pervenisse. (5) Ita scriba ille, si modo vera sunt quæ dixit, declaravit, ut equidem intelligo, propter validos quosdam gurgites et aquarum repercussionem, quippe quæ montibus illidantur, descendere in fundum non potuisse demissam bolidem.

XXIX. Ex alio vero nemine nihil quidquam potui comperire. Sed hæc certe alia, quæ ad superiorem Ægyptum spectant, quoad longissime potui, exquirendo cognovi; quum usque ad Elephantinen oppidum ipse spectator accesserim, ulteriora vero auditu acceperim. (2) Ab Elephantine oppido superiora petenti acclivis locus est. Eo igitur loco navi utrimque, veluti bove, alligata oportet iter facere: quodsi rumpatur funis, retrograditur navigium, vi fluminis abreptum. Est autem ille locus quattuor dierum navigatio; et tortuosus ibi Nilus est, quemadmodum Mæander: schœni autem sunt duodecim, per quos isto modo navigare

τεν ἀπίξεαι ἐς πεδίον λεῖον, ἐν τῷ νῆσον περιρρέει ὁ Νεῖλος· Ταχομψὼ οὔνομα αὐτῇ ἐστί. Οἰκέουσι δὲ τὰ ἀπ' Ἐλεφαντίνης ἄνω Αἰθίοπες ἤδη, καὶ τῆς νήσου τὸ ἥμισυ, τὸ δὲ ἥμισυ Αἰγύπτιοι. (4) Ἔχεται δὲ τῆς νήσου λίμνη μεγάλη, τὴν πέριξ νομάδες Αἰθίοπες νέμονται· τὴν διεκπλώσας ἐκ τοῦ Νείλου τὸ ῥέεθρον ἥξεις, τὸ ἐς τὴν λίμνην ταύτην ἐκδιδοῖ. Καὶ ἔπειτεν ἀποβὰς παρὰ τὸν ποταμὸν ὁδοιπορίην ποιήσεαι ἡμερέων τεσσεράκοντα· σκόπελοί τε γὰρ ἐν τῷ Νείλῳ ὀξέες ἀνέχουσι καὶ χοιράδες πολλαί εἰσι, δι' ὧν οὐκ οἷά τέ ἐστι πλώειν. (5) Διεξελθὼν δὲ ἐν τῇσι τεσσεράκοντα ἡμέρῃσι τοῦτο τὸ χωρίον, αὖτις ἐς ἕτερον πλοῖον ἐμβὰς δυώδεκα ἡμέρας πλώσεαι, καὶ ἔπειτεν ἥξεις ἐς πόλιν μεγάλην τῇ οὔνομά ἐστι Μερόη· λέγεται δὲ αὕτη ἡ πόλις εἶναι μητρόπολις τῶν ἄλλων Αἰθιόπων. (6) Οἱ δ' ἐν ταύτῃ Δία θεῶν καὶ Διόνυσον μούνους σέβονται, τούτους τε μεγάλως τιμέουσι, καί σφι μαντήϊον Διὸς κατέστηκε. Στρατεύονται δ' ἐπεάν σφεας ὁ θεὸς οὗτος κελεύῃ διὰ θεσπισμάτων, καὶ τῇ ἂν κελεύῃ, ἐκεῖσε.

XXX. Ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς πόλιος πλώων ἐν ἴσῳ χρόνῳ ἄλλῳ ἥξεις ἐς τοὺς αὐτομόλους ἐν ὅσῳ περ ἐξ Ἐλεφαντίνης ἦλθες ἐς τὴν μητρόπολιν τὴν Αἰθιόπων. Τοῖσι δὲ αὐτομόλοισι τούτοισι οὔνομά ἐστι Ἀσμάχ, δύναται δὲ τοῦτο τὸ ἔπος κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν οἱ ἐξ ἀριστερῆς χειρὸς παριστάμενοι βασιλέϊ. (2) Ἀπέστησαν δὲ αὗται τέσσερες καὶ εἴκοσι μυριάδες Αἰγυπτίων τῶν μαχίμων ἐς τοὺς Αἰθίοπας τούτους δι' αἰτίην τοιήνδε. Ἐπὶ Ψαμμιτίχου βασιλέος φυλακαὶ κατέστασαν ἔν τε Ἐλεφαντίνῃ πόλι πρὸς Αἰθιόπων καὶ ἐν Δάφνῃσι τῇσι Πηλουσίῃσι ἄλλη πρὸς Ἀραβίων καὶ Σύρων, καὶ ἐν Μαρέῃ πρὸς Λιβύης ἄλλη. (3) Ἔτι δὲ ἐπ' ἐμεῦ καὶ Περσέων κατὰ ταὐτὰ αἱ φυλακαὶ ἔχουσι ὡς καὶ ἐπὶ Ψαμμιτίχου ἔσαν· καὶ γὰρ ἐν Ἐλεφαντίνῃ Πέρσαι φρουρέουσι καὶ ἐν Δάφνῃσι. Τοὺς ὦν δὴ Αἰγυπτίους τρία ἔτεα φρουρήσαντας ἀπέλυε οὐδεὶς τῆς φρουρῆς· οἱ δὲ βουλευσάμενοι καὶ κοινῷ λόγῳ χρησάμενοι πάντες ἀπὸ τοῦ Ψαμμιτίχου ἀποστάντες ἤϊσαν ἐς Αἰθιοπίην. (4) Ψαμμίτιχος δὲ πυθόμενος ἐδίωκε· ὡς δὲ κατέλαβε, ἐδέετο πολλὰ λέγων, καί σφεας θεοὺς πατρωΐους ἀπολιπεῖν οὐκ ἔα καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας. Τῶν δέ τινα λέγεται δείξαντα τὸ αἰδοῖον εἶπαι, ἔνθα ἂν τοῦτο ᾖ, ἔσεσθαι αὐτοῖσι ἐνθαῦτα καὶ τέκνα καὶ γυναῖκας. (5) Οὗτοι ἐπείτε ἐς Αἰθιοπίην ἀπίκοντο, διδοῦσι σφέας αὐτοὺς τῷ Αἰθιόπων βασιλέϊ. Ὁ δέ σφεας τῷδε ἀντιδωρέεται· ἔσαν οἱ διάφοροί τινες γεγονότες τῶν Αἰθιόπων· τούτους ἐκέλευε ἐξελόντας τὴν ἐκείνων γῆν οἰκέειν. Τούτων δὲ ἐσοικισθέντων ἐς τοὺς Αἰθίοπας ἡμερώτεροι γεγόνασι Αἰθίοπες, ἤθεα μαθόντες Αἰγύπτια.

XXXI. Μέχρι μέν νυν τεσσέρων μηνῶν πλόου καὶ ὁδοῦ γινώσκεται ὁ Νεῖλος πάρεξ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ῥεύματος· τοσοῦτοι γὰρ συμβαλλομένῳ μῆνες εὑρίσκονται ἀναισιμούμενοι ἐξ Ἐλεφαντίνης πορευομένῳ ἐς τοὺς αὐτομόλους τούτους. Ῥέει δὲ ἀπ' ἑσπέρης τε καὶ ἡ-

oportet. (3) Inde in planum pervenis campum, in quo insulam Nilus circumfluit, cui nomen est Tachompso. Jam regionem supra Elephantinen sitam, et insulæ, quam dixi, dimidiam partem, Æthiopes incolunt; alteram insulæ partem Ægyptii. (4) Insulæ contiguus est lacus ingens, circum quem nomades incolunt Æthiopes: hunc lacum ubi pernavigaveris, rursus in alveum Nili pervenies, qui in hunc lacum perfluit. Inde progrediens, secundum flumen iter facies quadraginta dierum: eminent enim ex Nilo scopuli acuti, frequentiaque saxa sunt, per quæ navigare non licet. (5) Hoc tractu intra quadraginta dies peragrato, rursus aliud navigium conscendes, et post dierum duodecim navigationem ad magnum pervenies oppidum, cui nomen Meroe; quod oppidum dicitur esse metropolis reliquorum Æthiopum. (6) In hoc ex diis omnibus unum Jovem colunt et Bacchum; hos vero magnis honoribus venerantur: estque ibi Jovis oraculum constitutum. Bellum hi Æthiopes faciunt, quando hic deus illos per oraculum jussit; et quo ille jubet, eo bellum inferunt.

XXX. Ab hoc oppido navi profectus, eodem temporis spatio, quo ex Elephantine ad metropolin pervenisti Æthiopum, ad Automolos [*id est*, Transfugas] pervenies. Automolis his nomen est Asmach; quod vocabulum nostro sermone significat Regi a sinistra manu stantes. (2) Erant autem hi Ægyptii, ex bellatorum ordine, numero ducenta quadraginta millia, qui ad Æthiopes defecerant hac de caussa. Regnante Psammiticho præsidia constituta erant Ægyptiorum, adversus Æthiopas, in Elephantine oppido; adversus Arabes vero et Syros aliud præsidium Daphnis Pelusiacis; rursusque aliud Mareæ, adversus Libyam. (3) Et mea etiam ætate adhuc eodem modo se habent Persarum præsidia atque olim sub Psammiticho erant: nam et Elephantinæ in præsidio sunt Persæ, et Daphnis. Jam Ægyptiis, qui tunc Elephantinen tribus continuis annis præsidio tenuerant, nemo advenit qui eis in præsidium succederet: itaque hi, re deliberata, communi consilio omnes a Psammiticho desciscentes, ad Æthiopas transierunt. (4) Qua re cognita, Psammitichus illos persecutus est: adsecutusque multis verbis oravit dehortatusque est, patrios ne desererent deos, et liberos atque uxores. Cui unum ex his, pudenda ostendentem, respondisse ferunt, ubi hæc essent, ibi non defore ipsis liberos, nec uxores. (5) Hi postquam in Æthiopiam pervenere, tradiderunt se regi Æthiopiæ; qui illos ita remuneratus est: erat illi cum nonnullis Æthiopum contentio; jussit igitur hos sedibus suis expellere et eorum terram habitare. Ita, Ægyptiis intra Æthiopum fines receptis, mitiores facti sunt Æthiopes, mores Ægyptiacos edocti.

XXXI. Ad quattuor igitur mensium navigationem viamque cognitus est Nilus, ultra eum cursum quem per Ægyptum conficit. Etenim dierum summam colligendo, reperies tot insumendos esse menses, si quis ab Elephantine ad hos Automolos voluerit proficisci. Fluit autem Nilus a

λίου δυσμέων. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε οὐδεὶς ἔχει σαφέως φράσαι· ἔρημος γάρ ἐστι ἡ χώρη αὕτη ὑπὸ καύματος.

XXXII. Ἀλλὰ τάδε μὲν ἤκουσα ἀνδρῶν Κυρηναίων φαμένων ἐλθεῖν τε ἐπὶ τὸ Ἄμμωνος χρηστήριον καὶ ἀπικέσθαι ἐς λόγους Ἐτεάρχῳ τῷ Ἀμμωνίων βασιλέϊ, καί κως ἐκ λόγων ἄλλων ἀπικέσθαι ἐς λέσχην περὶ τοῦ Νείλου, ὡς οὐδεὶς αὐτοῦ οἶδε τὰς πηγάς, καὶ τὸν Ἐτέαρχον φάναι ἐλθεῖν κοτὲ παρ' αὐτὸν Νασαμῶνας ἄνδρας· (2) τὸ δὲ ἔθνος τοῦτο ἐστὶ μὲν Λιβυκὸν, νέμεται δὲ τὴν Σύρτιν τε καὶ τὴν πρὸς ἠῶ χώρην τῆς Σύρτιος οὐκ ἐπὶ πολλόν· ἀπικομένους δὲ τοὺς Νασαμῶνας καὶ εἰρωτεωμένους εἴ τι ἔχουσι πλέον λέγειν περὶ τῶν ἐρήμων τῆς Λιβύης, φάναι παρὰ σφίσι γενέσθαι ἀνδρῶν δυναστέων παῖδας ὑβριστάς, τοὺς ἄλλα τε μηχανᾶσθαι ἀνδρωθέντας περισσὰ καὶ δὴ καὶ ἀποκληρῶσαι πέντε ἑωυτῶν ὀψομένους τὰ ἐρῆμα τῆς Λιβύης, καὶ εἴ τι πλέον ἴδοιεν τῶν τὰ μακρότατα ἰδομένων. (3) (Τῆς γὰρ Λιβύης τὰ μὲν κατὰ τὴν βορηΐην θάλασσαν ἀπ' Αἰγύπτου ἀρξάμενοι μέχρι Σολόεντος ἄκρης, ἣ τελευτᾷ τὰ τῆς Λιβύης, παρήκουσι παρὰ πᾶσαν Λίβυες καὶ Λιβύων ἔθνεα πολλὰ, πλὴν ὅσον Ἕλληνες καὶ Φοίνικες ἔχουσι· τὰ δ' ὑπὲρ θαλάσσης τε καὶ τῶν ἐπὶ θάλασσαν κατηκόντων ἀνθρώπων,. τὰ κατύπερθε θηριώδης ἐστὶ ἡ Λιβύη· τὰ δὲ κατύπερθε τῆς θηριώδεος ψάμμος τέ ἐστι καὶ ἄνυδρος δεινῶς καὶ ἐρῆμος πάντων.) (4) Ἐκείνους ὦν τοὺς νεηνίας ἀποπεμπομένους ὑπὸ τῶν ἡλίκων, ὕδασί τε καὶ σιτίοισι εὖ ἐξηρτυμένους, ἰέναι τὰ πρῶτα μὲν διὰ τῆς οἰκεομένης, ταύτην δὲ διεξελθόντας ἐς τὴν θηριώδεα ἀπικέσθαι, ἐκ δὲ ταύτης τὴν ἐρῆμον διεξιέναι, τὴν ὁδὸν ποιευμένους πρὸς ζέφυρον ἄνεμον, διεξελθόντας δὲ χῶρον πολλὸν ψαμμώδεα καὶ ἐν πολλῇσι ἡμέρῃσι ἰδέειν δή κοτε δένδρεα ἐν πεδίῳ πεφυκότα, καί σφεας προσελθόντας ἅπτεσθαι τοῦ ἐπεόντος ἐπὶ τῶν δενδρέων καρποῦ, ἁπτομένοισι δέ σφι ἐπελθεῖν ἄνδρας μικροὺς, μετρίων ἐλάσσονας ἀνδρῶν, λαβόντας δὲ ἄγειν σφέας· φωνῆς δὲ οὔτε τι τῆς ἐκείνων τοὺς Νασαμῶνας γινώσκειν οὔτε τοὺς ἄγοντας τῶν Νασαμώνων. (5) Ἄγειν τε δὴ αὐτοὺς δι' ἑλέων μεγίστων, καὶ διεξελθόντας ταῦτα ἀπικέσθαι ἐς πόλιν ἐν τῇ πάντας εἶναι τοῖσι ἄγουσι τὸ μέγαθος ἴσους, χρῶμα δὲ μέλανας. Παρὰ δὲ τὴν πόλιν ῥέειν ποταμὸν μέγαν, ῥέειν δὲ ἀπ' ἑσπέρης αὐτὸν πρὸς ἥλιον ἀνατέλλοντα, φαίνεσθαι δὲ ἐν αὐτῷ κροκοδείλους.

XXXIII. Ὁ μὲν δὴ τοῦ Ἀμμωνίου Ἐτεάρχου λόγος ἐς τοῦτό μοι δεδηλώσθω, πλὴν ὅτι ἀπονοστῆσαί τε ἔφασκε τοὺς Νασαμῶνας, ὡς οἱ Κυρηναῖοι ἔλεγον, καὶ ἐς τοὺς οὗτοι ἀπίκοντο ἀνθρώπους, γόητας εἶναι πάντας· τὸν δὲ δὴ ποταμὸν τοῦτον τὸν παραρρέοντα καὶ Ἐτέαρχος συνεβάλλετο εἶναι Νεῖλον, καὶ δὴ καὶ ὁ λόγος οὕτω αἱρέει. (2) Ῥέει γὰρ ἐκ Λιβύης ὁ Νεῖλος, καὶ μέσην τάμνων Λιβύην· καὶ ὡς ἐγὼ συμβάλλομαι τοῖσι ἐμφανέσι τὰ μὴ γινωσκόμενα τεκμαιρόμενος, τῷ Ἴστρῳ ἐκ τῶν ἴσων μέτρων ὁρμᾶται. Ἴστρος τε γὰρ

vespera et solis occasu. Quæ vero ultra sunt, nemo novit : est enim deserta terra ob solis fervorem.

XXXII. Verumtamen hæcce audivi ex hominibus nonnullis Cyrenæis, qui se dicebant ad Ammonis venisse oraculum, ibique sermones miscuisse cum Etearcho, rege Ammoniorum. Tum forte, ex aliis sermonibus incidisse se, aiebant, in confabulationem de Nilo, cujus fontes nemini sint cogniti : et dixisse Etearchum, venisse ad se olim homines Nasamonas : (2) est autem hic Libycus populus, Syrtin incolens et terræ tractum a Syrti orientem versus haud ita magnum; hos Nasamonas, ubi ex eis quæsisset an aliquid amplius haberent quæ de desertis dicerent Libyæ, narrasse : fuisse apud se dynastarum quorumdam filios petulantes; qui, postquam virilem attigissent ætatem, quum alia curiosius machinati sint, tum vero quinque e suo numero sorte designaverint, solitudines Africæ lustraturos, operamque daturos, ut aliquid amplius viderent quam hi qui eas quam longissime inspexissent. (3) (Nam Libyæ totum tractum secundum mare boreale porrectum, ab Ægypto inde usque ad Soloentem promontorium, ubi desinit Libyca, Libyes incolunt, et multi quidem Libyci populi, præter eas partes quas Græci atque Phœnices obtinent. Quæ vero supra oram maritimam sita sunt, et supra eorum hominum ditionem quorum sedes usque ad mare pertinent; superiora ista Libyæ a feris habitantur : supra vero tractum feris refertum, arena est, arida prorsus et aqua carens terra, denique omnino deserta.) (4) Juvenes igitur illos, ab æqualibus suis emissos, aqua et cibariis bene instructos, primum terram peragrasse habitatam : eaque trajecta, pervenisse in eam quæ feris est referta; tum ex hac transisse in desertam, iter Zephyrum ventum versus per eam facientes. Postquam multum terræ arenosæ permeassent, post multos dies conspexisse tandem aliquando arbores, quæ in planitie creverant; accessisseque et fructum arborum gustasse. Gustantibus vero supervenisse homines parvos, minores modica statura, qui eos prehensos abduxissent : sermonem vero illorum non intellexisse Nasamonas, nec illos sermonem ipsorum. (5) Ab his igitur abductos esse per maximas paludes, easque prætergressos pervenisse in oppidum, in quo cunctos fuisse his, qui illos abduxerant, statura æquales, nigros autem colore. Ad oppidum illud fluere flumen ingens : fluere autem ab occidente versus orientem solem, in eoque reperiri crocodilos.

XXXIII. Hactenus igitur a me exposita sit Ammonii Etearchi narratio : hoc unum adjiciam, dixisse eum, rediisse hos Nasamonas, ut quidem narraverint Cyrenæi; et homines illos, ad quos pervenissent, præstigiatores esse omnes. Jam vero fluvium illum præterfluentem et Etearchus conjectabat esse Nilum, atque etiam ratio ita suadet. (2) Fluit enim ex Libya Nilus, mediam illam secans; et, ut ego conjicio, ex manifestis de his quæ minus cognita sunt conjecturam capiens, similem Istro cursus rationem habet. Nam

ποταμὸς ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν καὶ Πυρήνης πόλιος ῥέει μέσην σχίζων τὴν Εὐρώπην. (3) Οἱ δὲ Κελτοί εἰσι ἔξω Ἡρακλέων στηλέων, ὁμουρέουσι δὲ Κυνησίοισι, οἳ ἔσχατοι πρὸς δυσμέων οἰκέουσι τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατοικημένων. Τελευτᾷ δὲ ὁ Ἴστρος ἐς θάλασσαν τὴν τοῦ Εὐξείνου πόντου, τῇ Ἰστρίην οἱ Μιλησίων οἰκέουσι ἄποικοι.

XXXIV. Ὁ μὲν δὴ Ἴστρος, ῥέει γὰρ δι' οἰκευμένης, πρὸς πολλῶν γινώσκεται, περὶ δὲ τῶν τοῦ Νείλου πηγέων οὐδεὶς ἔχει λέγειν· ἀοίκητός τε γάρ ἐστι καὶ ἐρῆμος ἡ Λιβύη δι' ἧς ῥέει. Περὶ δὲ τοῦ ῥεύματος αὐτοῦ, ἐπ' ὅσον μακρότατον ἱστορεῦντα ἦν ἐξικέσθαι, εἴρηται· ἐκδιδοῖ δὲ ἐς Αἴγυπτον. (2) Ἡ δὲ Αἴγυπτος τῆς ὀρεινῆς Κιλικίης μάλιστά κῃ ἀντίη κέεται· ἐνθεῦτεν δὲ ἐς Σινώπην τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ πέντε ἡμερέων ἰθέα ὁδὸς εὐζώνῳ ἀνδρί· ἡ δὲ Σινώπη τῷ Ἴστρῳ ἐκδιδόντι ἐς θάλασσαν ἀντίον κέεται. Οὕτω τὸν Νεῖλον δοκέω διὰ πάσης τῆς Λιβύης διεξιόντα ἐξισοῦσθαι τῷ Ἴστρῳ. Νείλου μέν νυν πέρι τοσαῦτα εἰρήσθω.

XXXV. Ἔρχομαι δὲ περὶ Αἰγύπτου μηκυνέων τὸν λόγον, ὅτι πλεῖω θωμάσια ἔχει ἢ ἄλλη πᾶσα χώρη καὶ ἔργα λόγου μέζω παρέχεται πρὸς πᾶσαν χώρην· τούτων εἵνεκεν πλέω περὶ αὐτῆς εἰρήσεται. (2) Αἰγύπτιοι ἅμα τῷ οὐρανῷ τῷ κατὰ σφέας ἐόντι ἑτεροίῳ καὶ τῷ ποταμῷ φύσιν ἀλλοίην παρεχομένῳ ἢ οἱ ἄλλοι ποταμοί, τὰ πολλὰ πάντα ἔμπαλιν τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι ἐστήσαντο ἤθεά τε καὶ νόμους· ἐν τοῖσι αἱ μὲν γυναῖκες ἀγοράζουσι καὶ καπηλεύουσι, οἱ δὲ ἄνδρες κατ' οἴκους ἐόντες ὑφαίνουσι. (3) Ὑφαίνουσι δὲ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ κάτω. Τὰ ἄχθεα οἱ μὲν ἄνδρες ἐπὶ τῶν κεφαλέων φορέουσι, αἱ δὲ γυναῖκες ἐπὶ τῶν ὤμων. (4) Οὐρέουσι αἱ μὲν γυναῖκες ὀρθαί, οἱ δὲ ἄνδρες κατήμενοι. Εὐμαρίῃ χρέονται ἐν τοῖσι οἴκοισι, ἐσθίουσι δὲ ἔξω ἐν τῇσι ὁδοῖσι, ἐπιλέγοντες ὡς τὰ μὲν αἰσχρὰ ἀναγκαῖα δὲ ἐν ἀποκρύφῳ ἐστὶ ποιέειν χρεών, τὰ δὲ μὴ αἰσχρὰ ἀναφανδόν. (5) Ἱρᾶται γυνὴ μὲν οὐδεμία οὔτε ἔρσενος θεοῦ οὔτε θηλέης, ἄνδρες δὲ πάντων τε καὶ πασέων. Τρέφειν τοὺς τοκέας τοῖσι μὲν παισὶ οὐδεμία ἀνάγκη μὴ βουλομένοισι, τῇσι δὲ θυγατράσι πᾶσα ἀνάγκη καὶ μὴ βουλομένῃσι.

XXXVI. Οἱ ἱρέες τῶν θεῶν τῇ μὲν ἄλλῃ κομέουσι, ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ξυρεῦνται. Τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι νόμος ἅμα κήδεϊ κεκάρθαι τὰς κεφαλὰς τοὺς μάλιστα ἱκνέεται· Αἰγύπτιοι δὲ ὑπὸ τοὺς θανάτους ἀνιεῖσι τὰς τρίχας αὔξεσθαι τάς τε ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ γενείῳ, τέως ἐξυρημένοι. (2) Τοῖσι μὲν ἄλλοισι ἀνθρώποισι χωρὶς θηρίων ἡ δίαιτα ἀποκέκριται, Αἰγυπτίοισι δὲ ὁμοῦ θηρίοισι ἡ δίαιτά ἐστι. Ἀπὸ πυρῶν καὶ κριθέων ὧλλοι ζώουσι, Αἰγυπτίων δὲ τῷ ποιευμένῳ ἀπὸ τούτων τὴν ζόην ὄνειδος μέγιστόν ἐστι, ἀλλ' ἀπ' ὀλυρέων ποιεῦνται σιτία, τὰς ζειὰς μετεξέτεροι καλεῦσι. (3) Φυρῶσι τὸ μὲν σταῖς τοῖσι ποσί, τὸν δὲ πηλὸν τῇσι χερσί, καὶ τὴν κόπρον ἀναιρέονται. Τὰ αἰδοῖα ὧλλοι μὲν ἐῶσι

Ister fluvius, a Celtis et Pyrene oppido initium sumens, mediam perfluit scinditque Europam. (3) Habitant autem Celtæ extra Herculis columnas, finitimique sunt Cynesiorum, qui sunt extremus populus versus occidentem eorum qui Europam incolunt. Desinit autem Ister, in mare influens Ponti Euxini, ubi Istriam habitant coloni Milesiorum.

XXXIV. Ister igitur, quum per habitatam fluat terram, multis hominibus notus est. Nili autem fontes docere nemo nos potest, quoniam non habitata desertaque est Libya, quam perfluit. De ejus cursu vero, quoad longissime eum cognoscere percunctando potui, dictum est. Exit autem Nilus in Ægyptum. (2) Sita est autem Ægyptus ex adverso maxime montanæ Ciliciæ, unde ad Sinopen oppidum ad Pontum Euxinum via recta est expedito homini quinque dierum : Sinope autem est ex adverso Istri, qua is in mare influit. Ita Nilum quidem, qui totam Libyam percurrit, æqualem censeo Istro. Sed de Nilo hæc dicta sufficiant.

XXXV. Progredior nunc, longiorem de Ægypto narrationem exordiens, quoniam et plures res mirabiles habet, quam alia quælibet regio, et narrationem omnem superantia opera exhibet præ quavis alia : qua de caussa copiosius de ea exponam. (2) Ægyptii, quemadmodum apud eos cœlum diversum est, et fluvii natura longe differt ceterorum natura fluviorum, sic et ipsi plerisque omnibus in rebus mores sequuntur et instituta ceteris hominibus contraria. Apud eos mulieres forum frequentant et mercantur; viri autem, domi sedentes, telam texunt. (3) Texunt autem alii homines tramam sursum adigentes, Ægyptii deorsum. Onera viri in capitibus ferunt; feminæ in humeris. (4) Mingunt feminæ, rectæ stantes; viri, se deprimentes. Alvum exonerant intra domos; cibum vero capiunt extra, in viis publicis : dicentes, quæ turpia quidem sint, sed necessaria, ea in occulto facienda; quæ vero non turpia, in aperto. (5) Femina nulla sacerdotio fungitur, nec dei ullius, nec deæ : viri sacerdotes sunt tam dearum omnium, quam deorum. Nutrire parentes non tenentur filii, nisi ultro id faciant; filiæ vero, etiam si nolint, lege tenentur.

XXXVI. Deorum sacerdotes aliis in terris comam alunt; in Ægypto tondentur. Apud alios homines institutum est, ut in propinquorum funeribus tondeant caput : Ægyptii, mortuo aliquo suorum, capillos et barbam augeri sinunt, antea tonsi. (2) Alii homines seorsum ab animalibus vitam agunt : Ægyptii una cum animalibus degunt. Alii tritico et hordeo vescuntur : apud Ægyptios, qui hisce vitam sustentat, ei id maximo probro est; ex olyra vero panem et alia farinacea parant, quam nonnulli zeam vocant. (3) Farinam Ægyptii pedibus subigunt, lutum vero manibus; manibus item stercus tollunt. Pudenda alii homines si-

6.

ὡς ἐγένοντο, πλὴν ὅσοι ἀπὸ τούτων ἔμαθον, Αἰγύπτιοι δὲ περιτάμνονται. (4) Εἵματα τῶν μὲν ἀνδρῶν ἕκαστος ἔχει δύο, τῶν δὲ γυναικῶν ἓν ἑκάστη. Τῶν ἱστίων τοὺς κρίκους καὶ τοὺς κάλους οἱ μὲν ἄλλοι ἔξωθεν προσδέουσι, Αἰγύπτιοι δὲ ἔσωθεν. (5) Γράμματα γράφουσι καὶ λογίζονται ψήφοισι Ἕλληνες μὲν ἀπὸ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ φέροντες τὴν χεῖρα, Αἰγύπτιοι δὲ ἀπὸ τῶν δεξιῶν ἐπὶ τὰ ἀριστερά· καὶ ποιεῦντες ταῦτα αὐτοὶ μέν φασι ἐπὶ δεξιὰ ποιέειν, Ἕλληνας δὲ ἐπ' ἀριστερά. Διφασίοισι δὲ γράμμασι χρέονται, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἱρὰ, τὰ δὲ δημοτικὰ καλέεται.

XXXVII. Θεοσεβέες δὲ περισσῶς ἐόντες μάλιστα πάντων ἀνθρώπων νόμοισι τοιοισίδε χρέονται. Ἐκ χαλκέων ποτηρίων πίνουσι, διασμέοντες ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην, οὐκ ὁ μὲν, ὁ δ' οὔ, ἀλλὰ πάντες. (2) Εἵματα δὲ λίνεα φορέουσι αἰεὶ νεόπλυτα, ἐπιτηδεύοντες τοῦτο μάλιστα. Τά τε αἰδοῖα περιτάμνονται καθαριότητος εἵνεκεν, προτιμέοντες καθαροὶ εἶναι ἢ εὐπρεπέστεροι. (3) Οἱ δὲ ἱρέες ξυρεῦνται πᾶν τὸ σῶμα διὰ τρίτης ἡμέρης, ἵνα μήτε φθεὶρ μήτε ἄλλο μυσαρὸν μηδὲν ἐγγίνηταί σφι θεραπεύουσι τοὺς θεούς. (4) Ἐσθῆτα δὲ φορέουσι οἱ ἱρέες λινέην μούνην, καὶ ὑποδήματα βύβλινα· ἄλλην δέ σφι ἐσθῆτα οὐκ ἔξεστι λαβέειν, οὐδὲ ὑποδήματα ἄλλα. Λοῦνται δὲ δὶς τῆς ἡμέρης ἑκάστης ψυχρῷ, καὶ δὶς ἑκάστης νυκτός. Ἄλλας τε θρησκηίας ἐπιτελέουσι μυρίας ὡς εἶπαι λόγῳ. (5) Πάσχουσι δὲ καὶ ἀγαθὰ οὐκ ὀλίγα· οὔτε τι γὰρ τῶν οἰκηίων τρίβουσι οὔτε δαπανέονται, ἀλλὰ καὶ σιτία σφί ἐστι ἱρὰ πεσσόμενα, καὶ κρεῶν βοέων καὶ χηνέων πλῆθός τι ἑκάστῳ γίνεται πολλὸν ἑκάστης ἡμέρης, δίδοται δέ σφι καὶ οἶνος ἀμπέλινος. (6) Ἰχθύων δὲ οὔ σφι ἔξεστι πάσασθαι. Κυάμους δὲ οὔτε τι μάλα σπείρουσι Αἰγύπτιοι ἐν τῇ χώρῃ, τούς τε γενομένους οὔτε τρώγουσι οὔτε ἕψοντες πατέονται. Οἱ δὲ δὴ ἱρέες οὐδὲ ὁρέοντες ἀνέχονται, νομίζοντες οὐ καθαρόν μιν εἶναι ὄσπριον. (7) Ἱρᾶται δὲ οὐκ εἷς ἑκάστου τῶν θεῶν, ἀλλὰ πολλοὶ, τῶν εἷς ἐστὶ ἀρχιέρεως· ἐπεὰν δέ τις ἀποθάνῃ, τούτου ὁ παῖς ἀντικατίσταται.

XXXVIII. Τοὺς δὲ βοῦς τοὺς ἔρσενας τοῦ Ἐπάφου εἶναι νομίζουσι, καὶ τούτου εἵνεκεν δοκιμάζουσι αὐτοὺς ὧδε. Τρίχα ἢν καὶ μίαν ἴδηται ἐπεοῦσαν μέλαιναν, οὐ καθαρὸν εἶναι νομίζει. (2) Δίζηται δὲ ταῦτα ἐπὶ τούτῳ τεταγμένος τῶν τις ἱρέων καὶ ὀρθοῦ ἑστεῶτος τοῦ κτήνεος καὶ ὑπτίου, καὶ τὴν γλῶσσαν ἐξειρύσας, εἰ καθαρὴ τῶν προκειμένων σημηίων, τὰ ἐγὼ ἐν ἄλλῳ λόγῳ ἐρέω. Κατορᾷ δὲ καὶ τὰς τρίχας τῆς οὐρῆς, εἰ κατὰ φύσιν ἔχει πεφυκυίας. (3) Ἢν δὲ τούτων πάντων ᾖ καθαρὸς, σημαίνεται βύβλῳ περὶ τὰ κέρεα εἱλίσσων, καὶ ἔπειτεν γῆν σημαντρίδα ἐπιπλάσας ἐπιβάλλει τὸν δακτύλιον· καὶ οὕτω ἀπάγουσι. Ἀσήμαντον δὲ θύσαντι θάνατος ἡ ζημίη ἐπικέεται. Δοκιμάζεται μέν νυν τὸ κτῆνος τρόπῳ τοιῷδε.

XXXIX. Θυσίη δέ σφι ἥδε κατέστηκε. Ἀγαγόντες τὸ σεσημασμένον κτῆνος πρὸς τὸν βωμὸν, ὅκου ἂν

nunt uti natura sunt, nisi qui ab his didicere, Ægyptii ea circumcidunt. (4) Vestes vir quilibet binas habet; femina unam. Velorum annulos et funes alii extrinsecus adligant, Ægyptii intrinsecus. (5) Literarum elementa scribunt et calculis computant Græci a sinistra parte ad dextram promoventes manum : Ægyptii a dextra ad sinistram; atque id facientes, dextrorsum se scribere dicunt, Græcos autem ad sinistram. Utuntur autem duplici genere scripturæ, quorum alterum sacrum vocatur, alterum populare.

XXXVII. Religiosi quum sint supra modum, et magis quam alii omnes homines, ritibus utuntur hujusmodi. Ex æneis bibunt poculis, eaque quotidie operose eluunt exterguntque; non hic, nec vero ille; sed ad unum omnes. (2) Vestimenta gestant linea, semper recens lota; hoc enim quam maxime curant. Pudenda autem circumcidunt munditiei caussa; maluntque mundi esse, quam decori. (3) Sacerdotes tertio quoque die totum radunt corpus, ne aut pediculus aut aliud quid sordidum illis insit, dum diis officia præstant. (4) Vestem sacerdotes nonnisi lineam gestant, et calceamenta ex papyro; aliam vestem, aut alia calceamenta gestare, non est illis licitum. Bis quotidie lavantur frigida, et bis unaquaque nocte. Denique alias observant cærimonias, verbo ut dicam, infinitas. (5) Fruuntur vero etiam commodis haud paucis. Nihil enim suarum rerum vel usu deterunt vel consumunt : sed adponuntur illis quotidie sacri cibi cocti, et carnis bovinæ et anserinæ copia quædam haud exigua : etiam vinum viteum eisdem præbetur. (6) Piscibus autem vesci nefas illis est. Fabas nullas utique serunt Ægyptii, et, si quæ nascuntur, has nec crudas manducant, nec coctis vescuntur : sacerdotes vero ne adspicere quidem eas sustinent, immundum esse legumen existimantes. (7) Non est autem cuique deo sacerdos unus; sed plures, quorum unus est princeps sacerdos : qui si moritur, ei succedit filius.

XXXVIII. Boves mares Epapho sacros esse æstimant; et hac de caussa in hunc modum eos explorant. Si vel unum pilum nigrum in bove conspicit is qui explorat, hunc non censet esse mundum. (2) Est autem sacerdos ad id constitutus, qui et recto stante bove, et resupinato, et lingua ejus exserta, inquirat an mundus sit respectu præscriptorum signorum, quæ ego alibi exponam. Inspicitque ille etiam caudæ pilos, an habeat illos bos secundum naturam constitutos. (3) Quodsi his omnibus rebus mundus bos est, tum notat illum sacerdos papyro cornibus circumvoluto, deinde inlita terra signatoria annulum imprimit; atque ita bos abducitur : non signatum autem immolanti, capitis pœna dicta est. Hic est ritus, quo exploratur victima.

XXXIX. Sacrificium autem tali modo instituitur. Postquam justa nota signatus bos ad aram adductus est, ad

θύωσι, πυρὴν καίουσι, ἔπειτεν δὲ ἐπ' αὐτοῦ οἶνον κατὰ τοῦ ἱρηΐου ἐπισπείσαντες καὶ ἐπικαλέσαντες τὸν θεὸν σφάζουσι, σφάξαντες δὲ ἀποτάμνουσι τὴν κεφαλήν. (2) Σῶμα μὲν δὴ τοῦ κτήνεος δείρουσι, κεφαλῇ δὲ ἐκείνῃ πολλὰ καταρησάμενοι φέρουσι, τοῖσι μὲν ἂν ᾖ ἀγορὴ καὶ Ἕλληνές σφι ἔωσι ἐπιδήμιοι ἔμποροι, οἱ μὲν φέροντες ἐς τὴν ἀγορὴν ἀπ' ὦν ἔδοντο, τοῖσι δὲ ἂν μὴ παρέωσι Ἕλληνες, οἱ δ' ἐκβάλλουσι ἐς τὸν ποταμόν. (3) Καταρέονται δὲ τάδε λέγοντες τῇσι κεφαλῇσι, εἴ τι μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσι ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, ἐς κεφαλὴν ταύτην τραπέσθαι. Κατὰ μέν νυν τὰς κεφαλὰς τῶν θυομένων κτηνέων καὶ τὴν ἐπίσπεισιν τοῦ οἴνου πάντες Αἰγύπτιοι νόμοισι τοῖσι αὐτοῖσι χρέονται ὁμοίως ἐς πάντα τὰ ἱρά, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ νόμου οὐδὲ ἄλλου οὐδενὸς ἐμψύχου κεφαλῆς γεύσεται Αἰγυπτίων οὐδείς.

XL. Ἡ δὲ δὴ ἐξαίρεσις τῶν ἱρῶν καὶ ἡ καῦσις ἄλλη περὶ ἄλλο ἱρόν σφι κατέστηκε. Τὴν δ' ὦν μεγίστην τε δαίμονα ἡγέαται εἶναι καὶ μεγίστην οἱ ὁρτὴν ἀνάγουσι, ταύτην ἔρχομαι ἐρέων. (2) Ἐπεὰν ἀποδείρωσι τὸν βοῦν, κατευξάμενοι κοιλίην μὲν κεινὴν πᾶσαν ἐξ ὦν εἷλον, σπλάγχνα δὲ αὐτοῦ λείπουσι ἐν τῷ σώματι καὶ τὴν πιμελήν, σκέλεα δὲ ἀποτάμνουσι καὶ τὴν ὀσφὺν ἄκρην καὶ τοὺς ὤμους τε καὶ τὸν τράχηλον. (3) Ταῦτα δὲ ποιήσαντες τὸ ἄλλο σῶμα τοῦ βοὸς πιμπλᾶσι ἄρτων καθαρῶν καὶ μέλιτος καὶ ἀσταφίδος καὶ σύκων καὶ λιβανωτοῦ καὶ σμύρνης καὶ τῶν ἄλλων θυωμάτων, πλήσαντες δὲ τούτων καταγίζουσι, ἔλαιον ἄφθονον καταχέοντες. Προνηστεύσαντες δὲ θύουσι, καιομένων δὲ τῶν ἱρῶν τύπτονται πάντες. Ἐπεὰν δὲ ἀποτύψωνται, δαῖτα προτίθενται τὰ ἐλίποντο τῶν ἱρῶν.

XLI. Τοὺς μέν νυν καθαροὺς βοῦς τοὺς ἔρσενας καὶ τοὺς μόσχους οἱ πάντες Αἰγύπτιοι θύουσι, τὰς δὲ θηλέας οὔ σφι ἔξεστι θύειν, ἀλλ' ἱραί εἰσι τῆς Ἴσιος· τὸ γὰρ τῆς Ἴσιος ἄγαλμα ἐὸν γυναικήϊον βούκερών ἐστι, κατά περ Ἕλληνες τὴν Ἰοῦν γράφουσι, καὶ τὰς βοῦς τὰς θηλέας Αἰγύπτιοι πάντες ὁμοίως σέβονται προβάτων πάντων μάλιστα μακρῷ. (2) Τῶν εἵνεκεν οὔτ' ἀνὴρ Αἰγύπτιος οὔτε γυνὴ ἄνδρα Ἕλληνα φιλήσειε ἂν τῷ στόματι, οὐδὲ μαχαίρῃ ἀνδρὸς Ἕλληνος χρήσεται οὐδ' ὀβελοῖσι οὐδὲ λέβητι, οὐδὲ κρέως καθαροῦ βοὸς διατετμημένου Ἑλληνικῇ μαχαίρῃ γεύσεται. (3) Θάπτουσι δὲ τοὺς ἀποθνήσκοντας βοῦς τρόπον τόνδε. Τὰς μὲν θηλέας ἐς τὸν ποταμὸν ἀπιᾶσι, τοὺς δὲ ἔρσενας κατορύσσουσι ἕκαστοι ἐν τοῖσι προαστείοισι, τὸ κέρας τὸ ἕτερον ἢ καὶ ἀμφότερα ὑπερέχοντα σημηΐου εἵνεκεν· ἐπεὰν δὲ σαπῇ καὶ προσίῃ ὁ τεταγμένος χρόνος, ἀπικνέεται ἐς ἑκάστην πόλιν βᾶρις ἐκ τῆς Προσωπίτιδος καλευμένης νήσου. Ἡ δ' ἔστι μὲν ἐν τῷ Δέλτα, περίμετρον δὲ αὐτῆς εἰσὶ σχοῖνοι ἐννέα. (4) Ἐν ταύτῃ ὦν τῇ Προσωπίτιδι νήσῳ ἔνεισι μὲν καὶ ἄλλαι πόλιες συχναί, ἐκ τῆς δὲ αἱ βάριες παραγίνονται ἀναιρησόμεναι τὰ ὀστέα τῶν βοῶν, οὔνομα τῇ πόλι Ἀτάρβηχις, ἐν δ' αὐτῇ Ἀφροδίτης ἱρὸν ἅγιον ἵδρυται. (5)

quam peragere volunt sacrificium, pyram accendunt. Deinde super ara vinum adversus victimam libant, invocatoque deo illam mactant, mactatæque caput abscindunt. (2) Tum corpus quidem pecudis excoriant; capiti vero illi multa mala imprecantur, eoque facto, qui forum venale habent, et quorum in oppido Græci mercatores cum ipsis habitant, hi caput illud in forum ferunt venduntque; quibus vero non adsunt Græci, hi illud in fluvium abjiciunt. (3) Imprecantur autem capitibus, hæc verba pronunciantes: Si quid mali aut nobis sacrificantibus aut universæ imminet Ægypto, illud in hoc caput vertito! Quod igitur ad capita mactatarum victimarum attinet, et ad vinum super eas effusum, Ægyptii omnes, omnibus in sacrificiis, eisdem ritibus perinde utuntur: atque inde fit ut nullius etiam alius animantis capite quisquam Ægyptius vescatur.

XL. Exenteratio autem victimæ et crematio, pro diversis sacris, diversa est. Quam igitur maximam deam censent esse, cui item maximum agunt festum, huic quo ritu fiat exenteratio et crematio dicam. (2) Postquam excoriarunt bovem, peractis precibus, totam inferiorem alvum exenterant, viscera vero et adipem in corpore relinquunt: pedes autem amputant, et extremam coxam, armosque, et cervicem. (3) His factis, reliquum bovis corpus implent panibus mundis, melle, uva passa, ficis, thure, myrrha, aliisque aromatibus: tum ita repletum incendunt, oleum largiter infundentes. Priusquam autem id sacrum faciant, jejunium agunt. Dum ardet victima, plangunt omnes: denique, plangendi fine facto, epulum adponunt ex victimarum reliquiis.

XLI. Mundos igitur boves mares et vitulos immolant Ægyptii omnes. feminas vero immolare nefas est, sed sacræ illæ sunt Isidi. Est enim Isidis imago muliebris, bubulis instructa cornibus, quemadmodum Io pingitur a Græcis: et boves feminas cuncti perinde colunt Ægyptii pecudum omnium longe maxime. (2) Quapropter nec vir Ægyptius, neque mulier, Græcum virum osculabitur, aut cultro hominis Græci aut veru aut olla utetur; et ne mundi quidem bovis carnem, quæ græco cultro dissecta fuerit, gustabit. (3) Mortuos vero boves hoc modo sepeliunt. Feminas quidem in fluvium conjiciunt: mares autem defodiunt quique in suis suburbiis, ita ut alterum cornu aut etiam utrumque emineat e terra signi caussa. Putrefacto cadavere, quando statutum adest tempus, venit in unumquodque oppidum navis ex Prosopitide quæ vocatur insula, quæ in Delta est, novem schœnos in circuitu habens. (4) In hac igitur Prosopitide insula quum alia insunt oppida multa, tum illud e quo naves circummittuntur boum ossa ablaturæ, cui nomen Atarbechis; in qua est templum Veneri sacrum. (5) Ex hoc igitur oppido multi homines, alii

Ἐκ ταύτης τῆς πόλιος πλανέονται πολλοὶ ἄλλοι ἐς ἄλλας πόλις, ἀνορύξαντες δὲ τὰ ὀστέα ἀπάγουσι καὶ θάπτουσι ἐς ἕνα χῶρον πάντες. Κατὰ ταὐτὰ δὲ τοῖσι βουσὶ καὶ τἄλλα κτήνεα θάπτουσι ἀποθνήσκοντα· καὶ γὰρ περὶ ταῦτα οὕτω σφι νενομοθέτηται· κτείνουσι γὰρ δὴ οὐδὲ ταῦτα.

XLII. Ὅσοι μὲν δὴ Διὸς Θηβαιέος ἵδρυνται ἱρὸν ἢ νομοῦ τοῦ Θηβαίου εἰσὶ, οὗτοι μέν νυν πάντες ὀίων ἀπεχόμενοι αἶγας θύουσι· (θεοὺς γὰρ δὴ οὐ τοὺς αὐτοὺς ἅπαντες ὁμοίως Αἰγύπτιοι σέβονται πλὴν Ἴσιός τε καὶ Ὀσίριος, τὸν δὴ Διόνυσον εἶναι λέγουσι· τούτους δὲ ὁμοίως ἅπαντες σέβονται·) ὅσοι δὲ τοῦ Μένδητος ἐκτέαται ἱρὸν ἢ νομοῦ τοῦ Μενδησίου εἰσὶ, οὗτοι δὲ αἰγῶν ἀπεχόμενοι ὄϊς θύουσι. (2) Θηβαῖοι μέν νυν, καὶ ὅσοι διὰ τούτους ὀίων ἀπέχονται, διὰ τάδε λέγουσι τὸν νόμον τόνδε σφι τεθῆναι, Ἡρακλέα θελῆσαι πάντως ἰδέσθαι τὸν Δία καὶ τὸν οὐκ ἐθέλειν ὀφθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, τέλος δὲ, ἐπείτε λιπαρέειν τὸν Ἡρακλέα, τὸν Δία μηχανήσασθαι κριὸν ἐκδείραντα προέχεσθαί τε τὴν κεφαλὴν ἀποταμόντα τοῦ κριοῦ, καὶ ἐνδύντα τὸ νάκος οὕτω οἱ ἑωυτὸν ἐπιδέξαι. (3) Ἀπὸ τούτου κριοπρόσωπον τὤγαλμα τοῦ Διὸς ποιεῦσι Αἰγύπτιοι, ἀπὸ δὲ Αἰγυπτίων Ἀμμώνιοι, ἐόντες Αἰγυπτίων τε καὶ Αἰθιόπων ἄποικοι καὶ φωνὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων νομίζοντες. (4) Δοκέειν δ' ἐμοὶ καὶ τὸ οὔνομα Ἀμμώνιοι ἀπὸ τοῦδέ σφι τὴν ἐπωνυμίην ἐποιήσαντο· Ἀμοῦν γὰρ Αἰγύπτιοι καλεῦσι τὸν Δία. Τοὺς δὲ κριοὺς οὐ θύουσι Θηβαῖοι, ἀλλ' εἰσί σφι ἱροὶ διὰ τοῦτο. (5) Μιῇ δὲ ἡμέρῃ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν ὁρτῇ τοῦ Διὸς, κριὸν ἕνα κατακόψαντες καὶ ἀποδείραντες κατὰ τὠυτὸ ἐνδύουσι τὤγαλμα τοῦ Διός, καὶ ἔπειτεν ἄλλο ἄγαλμα Ἡρακλέος προσάγουσι πρὸς αὐτό. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες τύπτονται οἱ περὶ τὸ ἱρὸν ἅπαντες τὸν κριὸν, καὶ ἔπειτεν ἐν ἱρῇ θήκῃ θάπτουσι αὐτόν.

XLIII. Ἡρακλέος δὲ πέρι τόνδε τὸν λόγον ἤκουσα, ὅτι εἴη τῶν δυώδεκα θεῶν. Τοῦ ἑτέρου δὲ πέρι Ἡρακλέος, τὸν Ἕλληνες οἴδασι, οὐδαμῇ Αἰγύπτου ἐδυνάσθην ἀκοῦσαι. Καὶ μὴν ὅτι γε οὐ παρ' Ἑλλήνων ἔλαβον τὸ οὔνομα τοῦ Ἡρακλέος Αἰγύπτιοι, ἀλλ' Ἕλληνες μᾶλλον παρ' Αἰγυπτίων, καὶ Ἑλλήνων οὗτοι οἱ θέμενοι τῷ Ἀμφιτρύωνος γόνῳ οὔνομα Ἡρακλέα, πολλά μοι καὶ ἄλλα τεκμήριά ἐστι τοῦτο οὕτω ἔχειν, (2) ἐν δὲ καὶ τόδε, ὅτι τε τοῦ Ἡρακλέος τούτου οἱ γονέες ἀμφότεροι ἔσαν Ἀμφιτρύων καὶ Ἀλκμήνη γεγονότες τὸ ἀνέκαθεν ἀπ' Αἰγύπτου, καὶ διότι Αἰγύπτιοι οὔτε Ποσειδέωνος οὔτε Διοσκούρων τὰ οὐνόματά φασι εἰδέναι, οὐδέ σφι θεοὶ οὗτοι ἐν τοῖσι ἄλλοισι θεοῖσι ἀποδεδέχαται. (3) Καὶ μὴν εἴ γε παρ' Ἑλλήνων ἔλαβον οὔνομά τευ δαίμονος, τούτων οὐκ ἥκιστα, ἀλλὰ μάλιστα ἔμελλον μνήμην ἕξειν, εἴ περ καὶ τότε ναυτιλίῃσι ἐχρέοντο, καὶ ἔσαν Ἑλλήνων τινὲς ναυτίλοι, ὡς ἔλπομαί τε καὶ ἐμὴ γνώμη αἱρέει· ὥστε τούτων ἂν καὶ μᾶλλον τῶν θεῶν τὰ οὐνόματα ἐξηπιστέατο Αἰγύπτιοι ἢ τοῦ Ἡρακλέος. (4) Ἀλλά τις ἀρχαῖός ἐστι

in alia oppida, circumvehuntur, qui ossa illa effodiunt, et abducta sepeliunt unum in locum cuncta. Eodem vero modo, atque boves, sepeliunt etiam alia pecora mortua: est enim etiam de his ita lege cautum; nam ne hæc quidem mactant.

XLII. Jam quicumque templum habent Jovi Thebano sacrum, aut qui præfecturam incolunt Thebanam, hi omnes ovibus abstinent, capras vero immolant. (Nec enim omnes Ægyptii eosdem perinde deos colunt, exceptis Iside et Osiride, quem esse Bacchum aiunt: hos enim pariter colunt omnes.) Qui vero templum habent Mendeti sacrum, aut qui ex Mendesia sunt præfectura, hi capris abstinent, oves vero immolant. (2) Thebani igitur, et quicumque alii, horum sacra sequentes, ovibus abstinent, hac de caussa legem illam sibi constitutam dicunt: cupivisse Herculem utique conspicere Jovem, hunc autem ab illo conspici noluisse; ad extremum, quum assidue rogaret Hercules, hoc invento usum esse Jovem: excoriasse arietem, tum abscissum arietis caput sibi prætendentem, et vellere ejus indutum, ita se ei ostendisse. (3) Inde Jovis imaginem faciunt Ægyptii arietina facie; et ab Ægyptiis hoc accepere Ammonii, qui sunt Ægyptiorum Æthiopumque colonia, et sermone utuntur ex utrisque mixto. (4) Videturque mihi ipsum etiam nomen Ammoniorum indidem originem cepisse; nam Jovem Ægyptii Ammoun vocant. Thebani igitur arietes non mactant: sed sacros eos istam ob caussam habent. (5) Verumtamen uno die quotannis, in Jovis festo unum arietem cædunt; cujus detracto vellere similiter induunt Jovis simulacrum, deinde aliud simulacrum Herculis ad illud adducunt: eoque facto omnes, qui circa templum sunt, plangunt hircum, et deinde sacro in loculo eum sepeliunt.

XLIII. Ad Herculem vero quod spectat, hunc sermonem audivi, esse eum ex duodecim deorum numero. De altero vero Hercule, quem Græci norunt, nusquam in Ægypto comperire quidquam potui. Ac sane, nomen Herculis non a Græcis accepisse Ægyptios, sed Græcos potius ab Ægyptiis, et Græcorum eos ipsos qui Amphitryonis filio nomen Herculis imposuerunt; hoc, inquam, ita esse, quum alia multa documenta habeo, (2) tum vero et hoc, quod hujus Herculis parentes ambo, Amphitryo et Alcmena, origine Ægyptii fuere, et quod Ægyptii nec Neptuni nomen, nec Dioscurorum, se nosse aiunt, neque hi dii ab illis in reliquorum deorum numerum sunt relati. (3) Atqui si a Græcis ullius dei nomen accepissent, horum haud minime, immo vel maxime, memoriam erant conservaturi (quandoquidem jam tunc navigationibus utebantur, atque etiam Græcorum nonnulli mare exercebant), ut existimo equidem, et non temere persuasum habeo: quare horum deorum nomina magis etiam, quam Herculis, ad Ægyptiorum notitiam erant perventura. (4) At est Ægyptiis antiquus aliquis deus Her-

θεὸς Αἰγυπτίοισι Ἡρακλέης· ὡς δὲ αὐτοὶ λέγουσι, ἔτεά ἐστι ἑπτακισχίλια καὶ μύρια ἐς Ἄμασιν βασιλεύσαντα, ἐπείτε ἐκ τῶν ὀκτὼ θεῶν οἱ δυώδεκα θεοὶ ἐγένοντο, τῶν Ἡρακλέα ἕνα νομίζουσι εἶναι.

XLIV. Θέλων δὲ τούτων πέρι σαφές τι εἰδέναι ἐξ ὧν οἷόν τε ἦν, ἔπλωσα καὶ ἐς Τύρον τῆς Φοινίκης, πυνθανόμενος αὐτόθι εἶναι ἱρὸν Ἡρακλέος ἅγιον. (2) Καὶ εἶδον πλουσίως κατεσκευασμένον ἄλλοισί τε πολλοῖσι ἀναθήμασι, καὶ ἐν αὐτῷ ἔσαν στῆλαι δύο, ἡ μὲν χρυσοῦ ἀπέφθου, ἡ δὲ σμαράγδου λίθου λάμποντος τὰς νύκτας μέγαθος. Ἐς λόγους δὲ ἐλθὼν τοῖσι ἱρεῦσι τοῦ θεοῦ εἰρόμην ὁκόσος χρόνος εἴη ἐξ οὗ σφι τὸ ἱρὸν ἵδρυται. (3) Εὗρον δὲ οὐδὲ τούτους τοῖσι Ἕλλησι συμφερομένους· ἔφασαν γὰρ ἅμα Τύρῳ οἰκιζομένῃ καὶ τὸ ἱρὸν τοῦ θεοῦ ἱδρυθῆναι, εἶναι δὲ ἔτεα ἀπ' οὗ Τύρον οἰκέουσι τριηκόσια καὶ δισχίλια. (4) Εἶδον δὲ ἐν τῇ Τύρῳ καὶ ἄλλο ἱρὸν Ἡρακλέος ἐπωνυμίην ἔχοντος Θασίου εἶναι. (5) Ἀπικόμην δὲ καὶ ἐς Θάσον, ἐν τῇ εὗρον ἱρὸν Ἡρακλέος ὑπὸ Φοινίκων ἱδρυμένον, οἳ κατ' Εὐρώπης ζήτησιν ἐκπλώσαντες Θάσον ἔκτισαν· καὶ ταῦτα καὶ πέντε γενεῇσι ἀνδρῶν πρότερά ἐστι ἢ τὸν Ἀμφιτρύωνος Ἡρακλέα ἐν τῇ Ἑλλάδι γενέσθαι. (6) Τὰ μέν νυν ἱστορημένα δηλοῖ σαφέως παλαιὸν θεὸν Ἡρακλέα ἐόντα· καὶ δοκέουσι δέ μοι οὗτοι ὀρθότατα Ἑλλήνων ποιέειν, οἳ διξὰ Ἡράκλεια ἱδρυσάμενοι ἐκτέαται, καὶ τῷ μὲν ὡς ἀθανάτῳ, Ὀλυμπίῳ δὲ ἐπωνυμίην θύουσι, τῷ δ' ἑτέρῳ ὡς ἥρωϊ ἐναγίζουσι.

XLV. Λέγουσι δὲ πολλὰ καὶ ἄλλα ἀνεπισκέπτως οἱ Ἕλληνες· εὐήθης δὲ αὐτῶν καὶ ὅδε ὁ μῦθός ἐστι τὸν περὶ τοῦ Ἡρακλέος λέγουσι, ὡς αὐτὸν ἀπικόμενον ἐς Αἴγυπτον στέψαντες οἱ Αἰγύπτιοι ὑπὸ πομπῆς ἐξῆγον ὡς θύσοντες τῷ Διΐ· τὸν δὲ τέως μὲν ἡσυχίην ἔχειν, ἐπεὶ δὲ αὐτοῦ πρὸς τῷ βωμῷ κατάρχοντο, ἐς ἀλκὴν τραπόμενον πάντας σφέας καταφονεῦσαι. (2) Ἐμοὶ μέν νυν δοκέουσι ταῦτα λέγοντες τῆς Αἰγυπτίων φύσιος καὶ τῶν νόμων πάμπαν ἀπείρως ἔχειν οἱ Ἕλληνες· τοῖσι γὰρ οὐδὲ κτήνεα ὁσίη θύειν ἐστὶ χωρὶς ὀΐων καὶ ἐρσένων βοῶν καὶ μόσχων, ὅσοι ἂν καθαροὶ ἔωσι, καὶ χηνῶν, κῶς ἂν οὗτοι ἀνθρώπους θύοιεν; (3) Ἔτι δὲ ἕνα ἐόντα τὸν Ἡρακλέα, καὶ ἔτι ἄνθρωπον, ὡς δή φασι, κῶς φύσιν ἔχει πολλὰς μυριάδας φονεῦσαι; Καὶ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα ἡμῖν εἴπασι καὶ παρὰ τῶν θεῶν καὶ παρὰ τῶν ἡρώων εὐμένεια εἴη.

XLVI. Τὰς δὲ δὴ αἶγας καὶ τοὺς τράγους τῶνδε εἵνεκεν οὐ θύουσι Αἰγυπτίων οἱ εἰρημένοι. Τὸν Πᾶνα τῶν ὀκτὼ θεῶν λογίζονται εἶναι οἱ Μενδήσιοι, τοὺς δὲ ὀκτὼ θεοὺς τούτους προτέρους τῶν δυώδεκα θεῶν φασὶ γενέσθαι. (2) Γράφουσί τε δὴ καὶ γλύφουσι οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ἀγαλματοποιοὶ τοῦ Πανὸς τὤγαλμα κατάπερ Ἕλληνες, αἰγοπρόσωπον καὶ τραγοσκελέα, οὔτι τοιοῦτον νομίζοντες εἶναί μιν, ἀλλ' ὅμοιον τοῖσι ἄλλοισι θεοῖσι· ὅτευ δὲ εἵνεκεν τοιοῦτον γράφουσι αὐτόν, οὔ μοι ἥδιόν ἐστι λέγειν. (3) Σέβονται δὲ πάντας τοὺς αἶγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τοὺς ἔρσενας τῶν θη-

les: nam, ut ipsi dicunt, septemdecim millia annorum usque ad Amasidis regnum effluxerant, postquam ex primis octo diis exstiterunt illi duodecim, quorum in numero Herculem ponunt.

XLIV. Qua de re cupiens certius aliquid, undecumque possem, cognoscere, Tyrum etiam navigavi in Phœnice, quum audivissem esse ibi Herculis templum præcipua religione cultum: (2) conspexique id templum, quum aliis multis donariis largiter instructum, tum duæ in eo columnæ erant, altera purissimo ex auro, altera ex smaragdo lapide, quæ noctu eximie splendebat. Sermones autem miscens cum illis dei sacerdotibus, quæsivi ex eis quantum temporis esset ex quo id templum esset statutum. (3) Reperi autem, ne his quidem convenire cum Græcis: dixerunt enim, simul cum Tyro condita templum etiam illud esse constitutum; esse autem, ex quo condita Tyrus sit, annos bis mille et trecentos. (4) Vidi vero Tyri aliud etiam Herculis templum, cognomine Thasii. (5) Adii autem etiam Thasum, ibique templum reperi a Phœnicibus illis exstructum, qui, quum ad quærendam Europam navibus essent profecti, Thasum condiderunt: quod quidem quinque hominum generationibus prius accidit, quam in Græcia natus est Hercules, Amphitryonis filius. (6) Ex hactenus igitur narratis clare patet, antiquum deum Herculem esse. Quare rectissime mihi videntur illi ex Græcis facere, qui bina Herculis templa constituta habent; et alteri Herculi ut immortali, cognomine Olympio, sacra faciunt; alterum heroicis honoribus prosequuntur.

XLV. Narrant autem Græci quum alia multa inconsiderate, tum et hæc fatua eorum fabula est, quam de Hercule memorant; dicentes, quum in Ægyptum venisset, coronatum ab Ægyptiis veluti victimam fuisse, et cum pompa eductum, ut Jovi immolaretur: illumque initio quidem quietem egisse, deinde vero quum ad altare auspicarentur sacrificium, exserto robore cunctos interfecisse. (2) Mihi vero hæc dicentes Græci prorsus ignari videntur esse naturæ Ægyptiorum, institutorumque quibus illi utuntur. Quibus enim nefas est vel pecudes mactare, exceptis ovibus et bobus maribus vitulisque, si mundi fuerint, et anseribus; hi quo pacto hominem mactarent? (3) Præterea, quum unus fuerit Hercules, atque etiam tum homo, ut ipsi aiunt; quo pacto fieri potuit ut multas hominum myriades occideret? Sed hæc a me hactenus hisce de rebus dicta dii et heroes, quæso, in bonam partem accipiant!

XLVI. Capras autem et hircos hac de caussa non mactant ii ex Ægyptiis, quos supra dixi. Pan in octo deorum numero habetur apud Mendesios: quos octo deos priores aiunt fuisse duodecim diis. (2) Pingunt autem et exsculpunt pictores et sculptores simulacrum Panis prorsus ut Græci, facie caprina, et pedibus hirci: non quod eum talem esse arbitrentur; sed similem illum ceteris diis existimant. Cur autem ita pingant eum, non mihi lubet exponere. (2) Religiose autem colunt Mendesii caprarum omne genus, sed magis etiam mares quam feminas; et horum eos majore ii

λέων, καὶ τούτων οἱ κόλοι τιμὰς μέζονας ἔχουσι· ἐκ δὲ τούτων εἷς μάλιστα, ὅστις ἐπεὰν ἀποθάνῃ, πένθος μέγα παντὶ τῷ Μενδησίῳ νόμῳ τίθεται. (4) Καλέεται δὲ ὅ τε τράγος καὶ ὁ Πὰν Αἰγυπτιστὶ Μένδης. Ἐγένετο δ' ἐν τῷ νομῷ τούτῳ ἐπ' ἐμεῦ τοῦτο τὸ τέρας· γυναικὶ τράγος ἐμίσγετο ἀναφανδόν. Τοῦτο ἐς ἐπίδεξιν ἀνθρώπων ἀπίκετο.

XLVII. Ὗν δὲ Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἡγέαται θηρίον εἶναι· καὶ τοῦτο μέν, ἤν τις ψαύσῃ αὐτῶν παριὼν ὑός, αὐτοῖσι ἱματίοισι ἀπ' ὧν ἔβαψε ἑωυτὸν βὰς ἐπὶ τὸν ποταμόν, τοῦτο δὲ οἱ συβῶται ἐόντες Αἰγύπτιοι ἐγγενέες ἐς ἱρὸν οὐδὲν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐσέρχονται μοῦνοι πάντων, οὐδέ σφι ἐκδίδοσθαι θυγατέρα οὐδεὶς ἐθέλει οὐδ' ἄγεσθαι ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκδίδονταί τε οἱ συβῶται καὶ ἄγονται ἐξ ἀλλήλων. (2) Τοῖσι μέν νυν ἄλλοισι θεοῖσι θύειν ὗς οὐ δικαιεῦσι Αἰγύπτιοι· Σελήνῃ δὲ καὶ Διονύσῳ μούνοισι τοῦ αὐτοῦ χρόνου, τῇ αὐτῇ πανσελήνῳ, τοὺς ὗς θύσαντες πατέονται τῶν κρεῶν. (3) Διότι δὲ τοὺς ὗς ἐν μὲν τῇσι ἄλλῃσι ὁρτῇσι ἀπεστυγήκασι, ἐν δὲ ταύτῃ θύουσι, ἔστι μὲν λόγος περὶ αὐτοῦ ὑπ' Αἰγυπτίων λεγόμενος, ἐμοὶ μέντοι ἐπισταμένῳ οὐκ εὐπρεπέστερός ἐστι λέγεσθαι. (4) Θυσίη δὲ ἥδε τῶν ὑῶν τῇ Σελήνῃ ποιέεται· ἐπεὰν θύσῃ, τὴν οὐρὴν ἄκρην καὶ τὸν σπλῆνα καὶ τὸν ἐπίπλοον συνθεὶς ὁμοῦ κατ' ὦν ἐκάλυψε πάσῃ τοῦ κτήνεος τῇ πιμελῇ τῇ περὶ τὴν νηδὺν γινομένῃ, καὶ ἔπειτεν καταγίζει πυρί· τὰ δὲ ἄλλα κρέα σιτέονται ἐν τῇ πανσελήνῳ ἐν τῇ ἂν τὰ ἱρὰ θύσωσι, ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρῃ οὐκ ἂν ἔτι γευσαίατο. Οἱ δὲ πένητες αὐτῶν ὑπ' ἀσθενείης βίου σταιτίνας πλάσαντες ὗς καὶ ὀπτήσαντες ταύτας θύουσι.

XLVIII. Τῷ δὲ Διονύσῳ τῆς ὁρτῆς τῇ δορπίῃ χοῖρον πρὸ τῶν θυρέων σφάξας ἕκαστος διδοῖ ἀποφέρεσθαι τὸν χοῖρον αὐτῷ τῷ ἀποδομένῳ τῶν συβωτέων. (2) Τὴν δὲ ἄλλην ἀνάγουσι ὁρτὴν τῷ Διονύσῳ οἱ Αἰγύπτιοι πλὴν χορῶν κατὰ ταὐτὰ σχεδὸν πάντα Ἕλλησι· ἀντὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφί ἐστι ἐξευρημένα ὅσον τε πηχυαῖα ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας γυναῖκες, νεῦον τὸ αἰδοῖον, οὐ πολλῷ τέῳ ἔλασσον ἐὸν τοῦ ἄλλου σώματος. (3) Προηγέεται δὲ αὐλός, αἱ δὲ ἕπονται ἀείδουσαι τὸν Διόνυσον. Διότι δὲ μέζον τε ἔχει τὸ αἰδοῖον καὶ κινέει μοῦνον τοῦ σώματος, ἔστι λόγος περὶ αὐτοῦ ἱρὸς λεγόμενος.

XLIX. Ἤδη ὦν δοκέει μοι Μελάμπους ὁ Ἀμυθέωνος τῆς θυσίης ταύτης οὐκ εἶναι ἀδαής, ἀλλ' ἔμπειρος· Ἕλλησι γὰρ δὴ Μελάμπους ἐστὶ ὁ ἐξηγησάμενος τοῦ Διονύσου τό τε οὔνομα καὶ τὴν θυσίην καὶ τὴν πομπὴν τοῦ φαλλοῦ. (2) Ἀτρεκέως μὲν οὐ πάντα συλλαβὼν τὸν λόγον ἔφηνε, ἀλλ' οἱ ἐπιγενόμενοι τούτῳ σοφισταὶ μεζόνως ἐξέφηναν· τὸν δ' ὦν φαλλὸν τὸν τῷ Διονύσῳ πεμπόμενον Μελάμπους ἐστὶ ὁ κατηγησάμενος, καὶ ἀπὸ τούτου μαθόντες ποιεῦσι τὰ ποιεῦσι Ἕλληνες. (3) Ἐγὼ μέν νύν φημι Μελάμποδα γενόμενον ἄνδρα σοφὸν μαντικήν τε ἑωυτῷ συστῆσαι καὶ πυθόμενον ἀπ' Αἰγύπτου ἄλλα τε πολλὰ ἐσηγήσασθαι Ἕλλησι καὶ τὰ

honore habent qui cornua non emittunt. Ex his autem unus est maxime, qui quando moritur, universa Mendesia præfectura ingenti in luctu versatur. (4) Nominatur vero et hircus et Pan sermone Ægyptiorum Mendes. Accidit autem in hac præfectura mea ætate hoc prodigium: hircus cum muliere coiit propalam: eaque res ad omnium hominum notitiam pervenit.

XLVII. Suem vero sordidum animal esse censent Ægyptii; ita quidem, ut, si quis inter transeundum vel solis vestimentis suem tetigerit, ad flumen abeat, et immergens sese abluat. Itaque etiam subulci, quamvis sint indigenæ Ægyptii, soli ex omnibus Ægyptiis nullum templum ingrediuntur: neque quisquam illis filiam vult elocare, nec illorum filiam ducere uxorem: sed inter se subulci filias elocant, et matrimonia ineunt. (2) Aliis igitur diis sues immolare nefas ducunt Ægyptii: Lunæ vero et Baccho solis, eodem tempore, eodem plenilunio, sues immolant, et carne eorum vescuntur. (3) Cur autem ceteris in festis a suibus abhorreant, in hoc vero eas immolent, caussam hujus rei adferunt Ægyptii; quam licet noverim, non valde me decet referre. (4) Sacrificantur autem sues Lunæ in hunc modum: qui sacrum facit, is mactata sue extremam ejus caudam, splenem, et omentum, in unum componit, omnique adipe, qui in pecudis abdomine est, obtegit, tum accenso igne adolet. Deinde reliqua carne vescuntur eodem plenilunii die, quo sacra fecerunt: alio vero die nemo amplius gustaverit. Pauperes vero, ob victus tenuitatem, farinaceas fingunt sues, eisque coctis sacrificium peragunt.

XLVIII. Baccho vero, vespera quæ festum antecedit, unusquisque suem ante januam ædium suarum mactat; mactatam vero eidem subulco, qui illi eam vendiderat, tradit auferendam. (2) Reliquum vero festum Baccho, choros si excipias, Ægyptii eodem prorsus modo agunt atque Græci. Loco phallorum autem alio invento utuntur; imaginibus fere cubitalibus, nervo mobilibus, quas per vicos circumferunt mulieres, nutante veretro, haud multo minori quam reliquum totum corpus. (3) Præcedit tibia, sequunturque mulieres, Baccho carmina canentes. Cur autem veretrum sit majus, et hoc unum in corpore moveatur, ejus rei sacra quædam redditur ratio.

XLIX. Jam igitur hujus sacri videtur mihi Melampus, Amythaonis filius, non fuisse ignarus, sed cognitum illud habuisse. Qui enim Græcos et nomen et sacra Bacchi et phalli pompam docuit, is Melampus est. (2) Sed non totam rem recte perceptam aperuit: alii autem post eum docti viri amplius illam patefecerunt. Phallum certe, qui in Bacchi pompa circumfertur, Melampus instituit, et ab illo edocti faciunt Græci quæ faciunt. (3) Ego itaque adfirmo, Melampodem, quum esset vir doctrina et ingenio præstans, et divinandi artem sibi comparasse, et quum alia multa, quæ ex Ægypto cognoverat, tum ea quæ ad Bac-

περὶ τὸν Διόνυσον, ὀλίγα αὐτῶν παραλλάξαντα. (4) Οὐ γὰρ δὴ συμπεσέειν γε φήσω τά τε ἐν Αἰγύπτῳ ποιεύμενα τῷ θεῷ καὶ τὰ ἐν τοῖσι Ἕλλησι· ὁμότροπα γὰρ ἂν ἦν τοῖσι Ἕλλησι καὶ οὐ νεωστὶ ἐσηγμένα. Οὐ μὴν οὐδὲ φήσω ὅκως Αἰγύπτιοι παρ' Ἑλλήνων ἔλαβον ἢ τοῦτο ἢ ἄλλο κού τι νόμαιον. (5) Πυθέσθαι δέ μοι δοκέει μάλιστα Μελάμπους τὰ περὶ τὸν Διόνυσον παρὰ Κάδμου τε τοῦ Τυρίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐκ Φοινίκης ἀπικομένων ἐς τὴν νῦν Βοιωτίην καλευμένην χώρην.

L. Σχεδὸν δὲ καὶ πάντων τῶν θεῶν τὰ οὐνόματα ἐξ Αἰγύπτου ἐλήλυθε ἐς τὴν Ἑλλάδα. Διότι μὲν γὰρ ἐκ τῶν βαρβάρων ἥκει, πυνθανόμενος οὕτω εὑρίσκω ἐόν. Δοκέω δ' ὦν μάλιστα ἀπ' Αἰγύπτου ἀπῖχθαι. (2) Ὅτι γὰρ δὴ μὴ Ποσειδέωνος καὶ Διοσκούρων, ὡς καὶ πρότερόν μοι ταῦτα εἴρηται, καὶ Ἥρης καὶ Ἱστίης καὶ Θέμιος καὶ Χαρίτων καὶ Νηρηΐδων, τῶν ἄλλων θεῶν Αἰγυπτίοισι αἰεί κοτε τὰ οὐνόματά ἐστι ἐν τῇ χώρῃ. Λέγω δὲ τὰ λέγουσι αὐτοὶ Αἰγύπτιοι. (3) Τῶν δὲ οὔ φασι θεῶν γινώσκειν τὰ οὐνόματα, οὗτοι δέ μοι δοκέουσι ὑπὸ Πελασγῶν οὐνομασθῆναι, πλὴν Ποσειδέωνος· τοῦτον δὲ τὸν θεὸν παρὰ Λιβύων ἐπύθοντο· οὐδαμοὶ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς Ποσειδέωνος οὔνομα ἐκτέαται εἰ μὴ Λίβυες, καὶ τιμέουσι τὸν θεὸν τοῦτον αἰεί. Νομίζουσι δ' ὦν Αἰγύπτιοι οὐδ' ἥρωσι οὐδέν.

LI. Ταῦτα μέν νυν καὶ ἄλλα πρὸς τούτοισι, τὰ ἐγὼ φράσω, Ἕλληνες ἀπ' Αἰγυπτίων νενομίκασι· τοῦ δὲ Ἑρμέω τὰ ἀγάλματα ὀρθὰ ἔχειν τὰ αἰδοῖα ποιεῦντες οὐκ ἀπ' Αἰγυπτίων μεμαθήκασι, ἀλλ' ἀπὸ Πελασγῶν πρῶτοι μὲν Ἑλλήνων ἁπάντων Ἀθηναῖοι παραλαβόντες, παρὰ δὲ τούτων ὧλλοι. (2) Ἀθηναίοισι γὰρ ἤδη τηνικαῦτα ἐς Ἕλληνας τελέουσι Πελασγοὶ σύνοικοι ἐγένοντο ἐν τῇ χώρῃ, ὅθεν περ καὶ Ἕλληνες ἤρξαντο νομισθῆναι. Ὅστις δὲ τὰ Καβείρων ὄργια μεμύηται, τὰ Σαμοθρήϊκες ἐπιτελέουσι παραλαβόντες παρὰ Πελασγῶν, οὗτος ὡνὴρ οἶδε τὸ λέγω· (3) τὴν γὰρ Σαμοθρηΐκην οἴκεον πρότερον Πελασγοὶ οὗτοι οἵ περ Ἀθηναίοισι σύνοικοι ἐγένοντο, καὶ παρὰ τούτων Σαμοθρήϊκες τὰ ὄργια παραλαμβάνουσι. Ὀρθὰ ὦν ἔχειν τὰ αἰδοῖα τἀγάλματα τοῦ Ἑρμέω Ἀθηναῖοι πρῶτοι Ἑλλήνων μαθόντες παρὰ Πελασγῶν ἐποιήσαντο· οἱ δὲ Πελασγοὶ ἱρόν τινα λόγον περὶ αὐτοῦ ἔλεξαν, τὰ ἐν τοῖσι ἐν Σαμοθρηΐκῃ μυστηρίοισι δεδήλωται.

LII. Ἔθυον δὲ πάντα πρότερον οἱ Πελασγοὶ θεοῖσι ἐπευχόμενοι, ὡς ἐγὼ ἐν Δωδώνῃ οἶδα ἀκούσας, ἐπωνυμίην δ' οὐδ' οὔνομα ἐποιεῦντο οὐδενὶ αὐτῶν· οὐ γὰρ ἀκηκόεσάν κω. (2) Θεοὺς δὲ προσωνόμασάν σφεας ἀπὸ τοῦ τοιούτου, ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πρήγματα καὶ πάσας νομὰς εἶχον. (3) Ἔπειτεν δὲ χρόνου πολλοῦ διεξελθόντος ἐπύθοντο ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἀπιγμένα τὰ οὐνόματα τῶν θεῶν τῶν ἄλλων, Διονύσου δὲ ὕστερον πολλῷ ἐπύθοντο. Καὶ μετὰ χρόνον ἐχρηστηριάζοντο περὶ τῶν οὐνομάτων ἐν Δωδώνῃ· τὸ γὰρ δὴ μαντήϊον τοῦτο νενόμισται ἀρχαιότατον τῶν ἐν Ἕλλησι χρηστηρίων εἶναι, καὶ ἦν τὸν χρόνον τοῦτον μοῦνον.

chum spectant, Græcos docuisse, pauca ex illis immutantem. (4) Nec enim dicam equidem, fortuito congruere ea quæ in Ægypto peraguntur huic deo, et quæ apud Græcos: forent enim reliquis Græcorum moribus institutisque conformia, nec recens introducta: nec vero rursus dicam, a Græcis accepisse Ægyptios sive hoc, sive aliud ullum institutum. (5) Accepisse autem Melampus hæc quæ ad Bacchi cultum spectant, maxime a Cadmo Tyrio mihi videtur et ab his qui cum eo ex Phœnice in hanc terram, quæ nunc Bœotia vocatur, advenerant.

L. Enimvero omnia propemodum deorum nomina ex Ægypto in Græciam pervenerunt. Nam, a barbaris advenisse, perquirendo compertum habeo: puto autem, ex Ægypto maxime fuisse adlata. (2) Etenim si Neptunum et Dioscuros excipias, ut jam ante dixi, tum Junonem, Vestam, Themidem, Charitas et Nereidas; reliquorum deorum omnium nomina ab omni retro tempore in Ægypto exstitere. Dico autem quæ dicunt ipsi Ægyptii. (3) Quorum vero deorum ignorare se nomina aiunt, his mihi videntur Pelasgi nomina imposuisse, excepto Neptuno: hujus autem dei notitia ex Libya ad Græcos pervenit: nullus enim populus, præter Libyes, Neptuni olim nomen habuit: Libyes vero deum hunc perpetuo coluerunt. Porro nec heroas ullo cultu prosequuntur Ægyptii.

LI. Ista igitur, quæ dixi, et præterea alia, de quibus dicturus sum, ab Ægyptiis receperunt Græci. Quod vero Mercurii imagines faciunt erecta pudenda habentes, id non ab Ægyptiis didicerunt; sed a Pelasgis acceperunt primi Græcorum omnium Athenienses, ac deinde ab his ceteri. (2) Nam cum Atheniensibus, qui jam tum Hellenibus accensebantur, simul in eadem regione habitabant Pelasgi; unde etiam ipsi cœperunt in Hellenum numero haberi. Quisquis mysteriis Cabirorum initiatus est, quæ Samothraces celebrant, is novit quid sit quod dico. (3) Samothraciam enim prius incoluerant hi Pelasgi, qui cum Atheniensibus habitaverunt: et ab his Samothraces mysteria acceperunt. Igitur Mercurii imagines pudendis erectis primi Græcorum Athenienses fecerunt, a Pelasgis edocti. Pelasgi vero ejus rei sacram quamdam rationem adferebant, quæ in Samothracicis mysteriis explicatur.

LII. Sacrificia autem omnia olim peragebant Pelasgi deos precantes, ut ego Dodonæ mihi adfirmatum cognovi: sed cognomento aut nomine nullum eorum compellabant; necdum enim audiverant. (2) Simpliciter deos, θεούς, adpellabant, eo quod illi omnes res ordine posuissent, θέντες (a θεῖναι, *ponere*), et distributionem earum omnem in manu haberent. (3) Deinde vero, multo interjecto tempore, didicerunt ex Ægypto adlata deorum nomina ceterorum præter Bacchum, cujus nomen multo post cognoverunt. Aliquanto post, Dodonam miserunt, horum nominum causa oraculum consulentes: est enim antiquissimum Græcis oraculum hoc constitutum, et tunc temporis nullum aliud

(4) Ἐπεὶ ὦν ἐχρηστηριάζοντο ἐν τῇ Δωδώνῃ οἱ Πελασγοὶ εἰ ἀνέλωνται τὰ οὐνόματα τὰ ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἥκοντα, ἀνεῖλε τὸ μαντήϊον χρᾶσθαι. Ἀπὸ μὲν δὴ τούτου τοῦ χρονου ἔθυον τοῖσι οὐνόμασι τῶν θεῶν χρεώμενοι. Παρὰ δὲ Πελασγῶν Ἕλληνες ἐξεδέξαντο ὕστερον.

LIII. Ἔνθεν δὲ ἐγένετο ἕκαστος τῶν θεῶν, εἴτε δ' αἰεὶ ἔσαν πάντες, ὁκοῖοί τέ τινες τὰ εἴδεα, οὐκ ἠπιστέατο μέχρι οὗ πρώην τε καὶ χθὲς ὡς εἶπαι λόγῳ. (2) Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι, καὶ οὐ πλέοσι· οὗτοι δέ εἰσι οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἕλλησι, καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες καὶ τιμάς τε καὶ τέχνας διελόντες, καὶ εἴδεα αὐτῶν σημήναντες. (3) Οἱ δὲ πρότερον ποιηταὶ λεγόμενοι τούτων τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι ὕστερον, ἔμοιγε δοκέειν, ἐγένοντο. Τούτων τὰ μὲν πρῶτα αἱ Δωδωνίδες ἱρειαι λέγουσι, τὰ δὲ ὕστερα τὰ ἐς Ἡσίοδόν τε καὶ Ὅμηρον ἔχοντα ἐγὼ λέγω.

LIV. Χρηστηρίων δὲ πέρι τοῦ τε ἐν Ἕλλησι καὶ τοῦ ἐν Λιβύῃ τόνδε Αἰγύπτιοι λόγον λέγουσι. Ἔφασαν οἱ ἱρέες τοῦ Θηβαιέος Διὸς δύο γυναῖκας ἱρείας ἐκ Θηβέων ἐξαχθῆναι ὑπὸ Φοινίκων, καὶ τὴν μὲν αὐτέων πυθέσθαι ἐς Λιβύην πρηθεῖσαν, τὴν δὲ ἐς τοὺς Ἕλληνας, ταύτας δὲ τὰς γυναῖκας εἶναι τὰς ἱδρυσαμένας τὰ μαντήϊα πρώτας ἐν τοῖσι εἰρημένοισι ἔθνεσι. (2) Εἰρομένου δέ μευ ὁκόθεν οὕτω ἀτρεκέως ἐπιστάμενοι λέγουσι, ἔφασαν πρὸς ταῦτα ζήτησιν μεγάλην ἀπὸ σφέων γενέσθαι τῶν γυναικῶν τούτων, καὶ ἀνευρέειν μέν σφεας οὐ δυνατοὶ γενέσθαι, πυθέσθαι δὲ ὕστερον ταῦτα περὶ αὐτέων τά περ δὴ ἔλεγον.

LV. Ταῦτα μέν νυν τῶν ἐν Θήβῃσι ἱρέων ἤκουον· τάδε δὲ Δωδωναίων φασὶ αἱ προμάντιες, δύο πελειάδας μελαίνας ἐκ Θηβέων τῶν Αἰγυπτιέων ἀναπταμένας τὴν μὲν αὐτέων ἐς Λιβύην, τὴν δὲ παρὰ σφέας ἀπικέσθαι, ἱζομένην δέ μιν ἐπὶ φηγὸν αὐδάξασθαι φωνῇ ἀνθρωπηίῃ ὡς χρεὼν εἴη μαντήϊον αὐτόθι Διὸς γενέσθαι, καὶ αὐτοὺς ὑπολαβέειν θεῖον εἶναι τὸ ἐπαγγελλόμενον αὐτοῖσι, καὶ σφέας ἐκ τούτου ποιῆσαι. (2) Τὴν δὲ ἐς τοὺς Λίβυας οἰχομένην πελειάδα λέγουσι Ἄμμωνος χρηστήριον κελεῦσαι τοὺς Λίβυας ποιέειν· ἔστι δὲ καὶ τοῦτο Διός. (3) Δωδωναίων δὲ αἱ ἱρειαι, τῶν τῇ πρεσβυτάτῃ οὔνομα ἦν Προμένεια, τῇ δὲ μετὰ ταύτην Τιμαρέτη, τῇ δὲ νεωτάτῃ Νικάνδρη, ἔλεγον ταῦτα· συνωμολόγεον δέ σφι καὶ οἱ ἄλλοι Δωδωναῖοι οἱ περὶ τὸ ἱρόν.

LVI. Ἐγὼ δ' ἔχω περὶ αὐτέων γνώμην τήνδε. Εἰ ἀληθέως οἱ Φοίνικες ἐξήγαγον τὰς ἱρὰς γυναῖκας καὶ τὴν μὲν αὐτέων ἐς Λιβύην, τὴν δὲ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἀπέδοντο, δοκέει ἐμοὶ ἡ γυνὴ αὕτη τῆς νῦν Ἑλλάδος, πρότερον δὲ Πελασγίης καλευμένης τῆς αὐτῆς ταύτης, πρηθῆναι ἐς Θεσπρωτούς, ἔπειτεν δουλεύουσα αὐτόθι ἱδρύσασθαι ὑπὸ φηγῷ πεφυκυίῃ Διὸς ἱρόν, ὥσπερ ἦν οἰκὸς ἀμφιπολεύουσαν ἐν Θήβῃσι ἱρὸν Διός, ἔνθα ἀπίκετο, ἐνθαῦτα μνήμην αὐτοῦ ἔχειν. (2) Ἐκ δὲ

præter hoc erat. (4) Consulentibus igitur Dodonæ oraculum Pelasgis, an nomina susciperent deorum a barbaris adlata, datum est responsum, Uterentur illis. Ab hoc igitur tempore in sacris faciendis usi sunt Pelasgi nominibus deorum : a Pelasgis vero postmodum acceperunt ea Hellenes.

LIII. Unde autem exstiterit unusquisque deorum, an vero semper fuerint omnes, tum qua sint specie, ignorarunt Græci, usque ad nuperrimum diem, ut verbo dicam. (2) Hesiodum enim et Homerum quadringentis annis me antiquiores esse existimo, non amplius. Hi sunt autem qui deorum generationem Græcis condiderunt, et cognomina ac nomina diis imposuerunt, et honores artesque distribuerunt, et eorum formas delinearunt. (3) Qui vero dicuntur his antiquiores fuisse poetæ, hi post illos, ut equidem puto, exstiterunt. Jam quæ prius dixi, ea ex ore Dodonidarum sacerdotum retuli: quæ vero deinde, ad Hesiodum et Homerum spectantia, ea meis verbis dico.

LIV. De oraculis autem, quum de illo quod apud Græcos (*Dodonæ*) est, tum eo quod in Libya, hancce historiam narrant Ægyptii. Dixerunt mihi Jovis Thebani sacerdotes duas mulieres, templi ministras, Thebis olim abductas fuisse a Phœnicibus; compertumque esse, alteram earum venditam fuisse in Libyam, alteram in Græciam: hasque esse mulieres, quæ oracula illa apud prædictos populos primum instituissent. (2) Quum vero ex illis quæsissem, unde hæc, quæ adfirmeat, tam adcurate nossent, responderunt ad hæc : magnam curam fuisse adhibitam ad investigandas mulieres, sed reperiri eas non potuisse : deinde vero compertum ipsis esse id quod dixissent.

LV. Ista igitur ex Thebanis audivi sacerdotibus; Dodonæorum vero prophetissæ hæc narrant : duas nigras columbas Thebis Ægyptiis avolasse, earum alteram in Libyam, alteram ad se venisse. Et hanc quidem in fago residentem, humana lingua locutam dixisse, instituendum ibi esse Jovis oraculum. Dodonæos igitur existimasse, divinitus id sibi præcipi, et continuo mandata fecisse. (2) Illam autem columbam quæ in Libyam abierat, dicunt, jussisse Libyas, ut Ammonis instituerent oraculum. Est autem et hoc, Jovis oraculum. (3) Hæc mihi dixerunt mulieres quæ apud Dodonæos sacerdotio funguntur; quarum natu maximæ nomen est Promeneæ; alteri, Timaretæ; natu minimæ, Nicandræ. Atque his consentiebant ceteri Dodonæi, qui circa id templum ministrant.

LVI. Quibus de rebus hæc est mea sententia. Quodsi revera Phœnices sacras mulieres abduxerunt, earumque alteram in Libyam vendiderunt, alteram in Græciam; videtur mihi hæc altera in hujus terræ, quæ nunc Græcia, olim vero Pelasgia vocabatur, eam regionem vendita fuisse, quam Thesproti incolunt; deinde vero, quum ibi serviret, sub fago arbore ædem Jovi statuisse : quemadmodum consentaneum est, eam quæ Thebis in Jovis templo famulata esset, eo in loco, quo nunc delata esset, memoriam illius servasse. (2) Deinde, postquam Græcum ad-

τούτου χρηστήριον κατηγήσατο, ἐπείτε συνέλαβε τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν. Φάναι δέ οἱ ἀδελφεὴν ἐν Λιβύῃ πεπρῆσθαι ὑπὸ τῶν αὐτῶν Φοινίκων ὑπ' ὧν καὶ αὐτὴ ἐπρήθη.

LVII. Πελειάδες δέ μοι δοκέουσι κληθῆναι πρὸς Δωδωναίων ἐπὶ τοῦδε αἱ γυναῖκες, διότι βάρβαροι ἔσαν, ἐδόκεον δέ σφι ὁμοίως ὄρνισι φθέγγεσθαι. (2) Μετὰ δὲ χρόνον τὴν πελειάδα ἀνθρωπηίῃ φωνῇ αὐδάξασθαι λέγουσι, ἐπείτε τὰ συνετά σφι ηὔδα ἡ γυνή· ἕως δὲ ἐβαρβάριζε, ὄρνιθος τρόπον ἐδόκεέ σφι φθέγγεσθαι, ἐπεὶ τέῳ τρόπῳ ἂν πελειάς γε ἀνθρωπηίῃ φωνῇ φθέγξαιτο; Μέλαιναν δὲ λέγοντες εἶναι τὴν πελειάδα σημαίνουσι ὅτι Αἰγυπτίη ἡ γυνὴ ἦν.

LVIII. Ἡ δὲ μαντηίη ἥ τε ἐν Θήβῃσι τῇσι Αἰγυπτίῃσι καὶ ἐν Δωδώνῃ παραπλήσιαι ἀλλήλῃσι τυγχάνουσι ἐοῦσαι. Ἔστι δὲ καὶ τῶν ἱρῶν ἡ μαντικὴ ἀπ' Αἰγύπτου ἀπιγμένη. (2) Πανηγύρις δὲ ἄρα καὶ πομπὰς καὶ προσαγωγὰς πρῶτοι ἀνθρώπων Αἰγύπτιοί εἰσι οἱ ποιησάμενοι, καὶ παρὰ τούτων Ἕλληνες μεμαθήκασι. Τεκμήριον δέ μοι τούτου τόδε· αἱ μὲν γὰρ φαίνονται ἐκ πολλοῦ τευ χρόνου ποιεύμεναι, αἱ δὲ Ἑλληνικαὶ νεωστὶ ἐποιήθησαν.

LIX. Πανηγυρίζουσι δὲ Αἰγύπτιοι οὐκ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, πανηγύρις δὲ συχνάς, μάλιστα μὲν καὶ προθυμότατα ἐς Βούβαστιν πόλιν τῇ Ἀρτέμιδι, δεύτερα ἐς Βούσιριν πόλιν τῇ Ἴσι· ἐν ταύτῃ γὰρ δὴ τῇ πόλι ἐστὶ μέγιστον Ἴσιος ἱρόν, ἵδρυται δὲ ἡ πόλις αὕτη τῆς Αἰγύπτου ἐν μέσῳ τῷ Δέλτα, Ἶσις δέ ἐστι κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Δημήτηρ. Τρίτα δ' ἐς Σάϊν πόλιν τῇ Ἀθηναίῃ πανηγυρίζουσι, τέταρτα δὲ ἐς Ἡλίου πόλιν τῷ Ἡλίῳ, πέμπτα δὲ ἐς Βουτοῦν πόλιν τῇ Λητοῖ, ἕκτα δὲ ἐς Πάπρημιν πόλιν τῷ Ἄρεϊ.

LX. Ἐς μέν νυν Βούβαστιν πόλιν ἐπεὰν κομίζωνται, ποιεῦσι τοιάδε. Πλώουσί τε γὰρ δὴ ἅμα ἄνδρες γυναιξί, καὶ πολλόν τι πλῆθος ἑκατέρων ἐν ἑκάστῃ βάρι· αἱ μέν τινες τῶν γυναικῶν κρόταλα ἔχουσαι κροταλίζουσι, οἱ δὲ αὐλέουσι κατὰ πάντα τὸν πλόον, αἱ δὲ λοιπαὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἀείδουσι καὶ τὰς χεῖρας κροτέουσι. (2) Ἐπεὰν δὲ πλώοντες κατά τινα πόλιν ἄλλην γένωνται, ἐγχρίμψαντες τὴν βᾶριν τῇ γῇ ποιεῦσι τοιάδε· αἱ μέν τινες τῶν γυναικῶν ποιεῦσι τά περ εἴρηκα, αἱ δὲ τωθάζουσι βοῶσαι τὰς ἐν τῇ πόλι ταύτῃ γυναῖκας, αἱ δ' ὀρχέονται, αἱ δ' ἀνασύρονται ἀνιστάμεναι. (3) Ταῦτα παρὰ πᾶσαν πόλιν παραποταμίην ποιεῦσι. Ἐπεὰν δὲ ἀπίκωνται ἐς τὴν Βούβαστιν, ὁρτάζουσι μεγάλας ἀνάγοντες θυσίας, καὶ οἶνος ἀμπέλινος ἀναισιμοῦται πλέων ἐν τῇ ὁρτῇ ταύτῃ ἢ ἐν τῷ ἅπαντι ἐνιαυτῷ τῷ ἐπιλοίπῳ. (4) Συμφοιτέουσι δέ, ὅ τι ἀνὴρ καὶ γυνή ἐστι πλὴν παιδίων, καὶ ἐς ἑβδομήκοντα μυριάδας, ὡς οἱ ἐπιχώριοι λέγουσι. Ταῦτα μὲν δὴ ταύτῃ ποιέεται.

LXI. Ἐν δὲ Βουσίρι πόλι ὡς ἀνάγουσι τῇ Ἴσι τὴν ὁρτήν, εἴρηται πρότερόν μοι. Τύπτονται μὲν γὰρ δὴ μετὰ τὴν θυσίην πάντες καὶ πᾶσαι, μυριάδες κάρτα

didicit sermonem, oraculum ibidem instituit. Probabile est etiam, dixisse eam, sororem suam in Libyam esse venditam ab eisdem Phœnicibus, a quibus et ipsa vendita fuisset.

LVII. Quod autem columbæ nominatæ sint a Dodonæis istæ mulieres, id ea re factum mihi videtur, quod barbaræ fuissent: eo enim visæ illis erant vocem edere similem avibus. (2) Post aliquod tempus autem humana voce aiunt locutam esse columbam; scilicet postquam eo sermone, quem ipsi intelligebant, loqui cœpit: quoad vero barbare loquebatur, avium more sonum edere illis visa erat. Nam quo pacto columba humana lingua loqueretur? Quod vero nigram fuisse dicunt columbam, significant Ægyptiam fuisse mulierem.

LVIII. Est autem modus quo oracula redduntur similis Thebis Ægyptiacis atque Dodonæ. Est vero etiam divinatio in templis ab Ægyptiis profecta. (2) Jam panegyres (*sacros conventus*) et pompas et adductiones *victimarum ad aras* primi utique Ægyptii instituerunt; et ab his Græci acceperunt. Cujus rei documentum mihi hoc est, quod apud illos ab longo inde tempore instituti sunt hi ritus; apud Græcos autem nuper introducti.

LIX. Celebrant autem panegyres Ægyptii non semel quotannis, sed frequentius. Maxime quidem et præcipuo cum studio panegyrin agunt Bubastin oppidum, in Dianæ honorem: deinde Busirin, Isidi; est enim in hoc oppido maximum Isidis templum. Situm est autem id oppidum in medio Delta Ægyptiaco; Isis vero Græco sermone Demeter (*Ceres*) est. Tertiam panegyrin in Sain oppidum agunt Minervæ: quartam, Heliopolin, Soli: quintam, in oppidum cui Buto nomen, Latonæ: sextam, Papremin oppidum, Marti.

LX. Quæ Bubastin agitur panegyris, tali modo instituitur. Navigant una viri et mulieres, et quidem magna utrorumque multitudo in quaque navi. Per totum navigationis cursum, mulierum aliæ crotala pulsant, viri vero tibiis canunt: reliquæ mulieres virique canunt et manibus plaudunt. (2) Quoties inter navigandum prope aliud oppidum accedunt, navi ad terram adpulsa, talia agunt: ex mulieribus aliæ pergunt ea facere quæ dixi; aliæ clamantes dicteriis incessunt oppidi illius mulieres; aliæ tripudiant; aliæ stantes attracta veste corpora nudant. (3) Hæc ad quodlibet oppidum juxta fluvium situm faciunt. Ubi vero Bubastin venerunt, festum celebrant, magna sacrificia offerentes: et vini vitei in festo illo plus absumitur, quam reliquo toto anno. (4) Conveniunt autem, viri et mulieres, non comprehensis in eo numero pueris puellisque, ad septingenta utique millia, ut aiunt indigenæ. Hæc igitur ita peragunt.

LXI. In Busiride vero oppido qua ratione Isidi festum agant, supra dixi. Plangunt ibi, post peractum sacrificium, viri omnes mulieresque, multæ admodum myriades ho-

πολλαὶ ἀνθρώπων· τὸν δὲ τύπτονται, οὔ μοι ὅσιόν ἐστι λέγειν. (2) Ὅσοι δὲ Καρῶν εἰσὶ ἐν Αἰγύπτῳ οἰκέοντες, οὗτοι δὲ τοσούτῳ ἔτι πλέω ποιεῦσι τούτων ὅσῳ καὶ τὰ μέτωπα κόπτονται μαχαίρῃσι, καὶ τούτῳ εἰσὶ δῆλοι ὅτι εἰσὶ ξεῖνοι καὶ οὐκ Αἰγύπτιοι.

LXII. Ἐς Σάϊν δὲ πόλιν ἐπεὰν συλλεχθέωσι τῇσι θυσίῃσι, ἔν τινι νυκτὶ λύχνα καίουσι πάντες πολλὰ ὑπαίθρια περὶ τὰ δώματα κύκλῳ. Τὰ δὲ λύχνα ἐστὶ ἐμβάφια ἔμπλεα ἁλὸς καὶ ἐλαίου· ἐπιπολῆς δὲ ἔπεστι αὐτὸ τὸ ἐλλύχνιον· καὶ τοῦτο καίεται παννύχιον, καὶ τῇ ὁρτῇ οὔνομα κέεται λυχνοκαΐη. (2) Οἳ δ' ἂν μὴ ἔλθωσι τῶν Αἰγυπτίων ἐς τὴν πανήγυριν ταύτην, φυλάσσοντες τὴν νύκτα τῆς θυσίης καίουσι καὶ αὐτοὶ πάντες τὰ λύχνα, καὶ οὕτω οὐκ ἐν Σάϊ μούνῃ καίεται, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν Αἴγυπτον. Ὅτευ δὲ εἵνεκεν φῶς ἔλαχε καὶ τιμὴν ἡ νὺξ αὕτη, ἔστι ἱρὸς περὶ αὐτοῦ λόγος λεγόμενος.

LXIII. Ἐς δὲ Ἡλίου πόλιν καὶ Βουτοῦν θυσίας μούνας ἐπιτελέουσι φοιτέοντες. Ἐν δὲ Παπρήμι θυσίας μὲν καὶ ἱρὰ κατά περ καὶ τῇ ἄλλῃ ποιεῦσι· εὖτ' ἂν δὲ γίνηται καταφερὴς ὁ ἥλιος, ὀλίγοι μέν τινες τῶν ἱρέων περὶ τὤγαλμα πεπονέαται, ὁ δὲ πολλοὶ αὐτῶν ἐκ ξύλων κορύνας ἔχοντες ἑστᾶσι τοῦ ἱροῦ ἐν τῇ ἐσόδῳ· ἄλλοι δὲ εὐχωλὰς ἐπιτελέοντες, πλεῦνες χιλίων ἀνδρῶν, ἕκαστοι ἔχοντες ξύλα καὶ οὗτοι ἐπὶ τὰ ἕτερα ἁλέες ἑστᾶσι. (2) Τὸ δὲ ἄγαλμα ἐὸν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχρυσωμένῳ προεκκομίζουσι τῇ προτεραίῃ ἐς ἄλλο οἴκημα ἱρόν. Οἱ μὲν δὴ ὀλίγοι οἱ περὶ τὤγαλμα λελειμμένοι ἕλκουσι τετράκυκλον ἅμαξαν ἄγουσαν τὸν νηόν τε καὶ τὸ ἐν τῷ νηῷ ἐνεὸν ἄγαλμα, οἱ δὲ οὐκ ἐῶσι ἐν τοῖσι προπυλαίοισι ἑστεῶτες ἐσιέναι, οἱ δὲ εὐχωλιμαῖοι τιμωρέοντες τῷ θεῷ παίουσι αὐτοὺς ἀλεξομένους. (3) Ἐνθαῦτα μάχη ξύλοισι καρτερὴ γίνεται, κεφαλάς τε συναράσσονται, καὶ ὡς ἐγὼ δοκέω, πολλοὶ καὶ ἀποθνήσκουσι ἐκ τῶν τρωμάτων· οὐ μέντοι οἵ γε Αἰγύπτιοι ἔφασαν ἀποθνήσκειν οὐδένα.

LXIV. Τὴν δὲ πανήγυριν ταύτην ἐκ τοῦδε νομίσαι φασὶ οἱ ἐπιχώριοι, οἰκέειν ἐν τῷ ἱρῷ τούτῳ τοῦ Ἄρεος τὴν μητέρα, καὶ τὸν Ἄρεα ἀπότροφον γενόμενον ἐλθεῖν ἐξανδρωμένον ἐθέλοντα τῇ μητρὶ συμμῖξαι, καὶ τοὺς προπόλους τῆς μητρὸς, οἷα οὐκ ὀπωπότας αὐτὸν πρότερον, οὐ περιορᾶν παριέναι, ἀλλ' ἀπερύκειν, τὸν δ' ἐξ ἄλλης πόλιος ἀγαγόμενον ἀνθρώπους τούς τε προπόλους τρηχέως περισπεῖν καὶ ἐσελθεῖν παρὰ τὴν μητέρα. Ἀπὸ τούτου τῷ Ἄρεϊ ταύτην τὴν πληγὴν ἐν τῇ ὁρτῇ νενομικέναι φασί. (2) Καὶ τὸ μὴ μίσγεσθαι γυναιξὶ ἐν ἱροῖσι μηδὲ ἀλούτους ἀπὸ γυναικῶν ἐς ἱρὰ ἐσιέναι οὗτοί εἰσι οἱ πρῶτοι θρησκεύσαντες. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι σχεδὸν πάντες ἄνθρωποι, πλὴν Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων, μίσγονται ἐν ἱροῖσι καὶ ἀπὸ γυναικῶν ἀνιστάμενοι ἄλουτοι ἐσέρχονται ἐς ἱρὸν, νομίζοντες ἀνθρώπους εἶναι κατά περ τὰ ἄλλα κτήνεα· καὶ γὰρ τὰ ἄλλα κτήνεα ὁρᾶν καὶ ὀρνίθων γένεα ὀχευόμενα ἔν τε τοῖσι νηοῖσι τῶν θεῶν καὶ ἐν τοῖσι τεμένεσι· εἰ ὦν εἶναι τῷ

minum : quis sit vero quem plangunt, nefas mihi est declarare. (2) Qui vero Cares natione in Ægypto habitant, hi tanto etiam amplius faciunt quam ceteri, ut frontes quoque cultris concidant; et ea re produnt se peregrinos esse, non Ægyptios.

LXII. Quum in Sain oppidum solennis sacrificii caussa conveniunt, certa quadam nocte lucernas accendunt omnes sub dio circum domos suas. Sunt autem hæ lucernæ vascula sale repleta et oleo; superne est ellychnium, quod per totam noctem ardet; adpellantque festum illud, Accensionem lucernarum. (2) Alii autem Ægyptii, qui conventui non intersunt, observantes noctem sacrificii, lucernas et ipsi accendunt omnes : ita fit ut non solum in Sai oppido, sed per totam Ægyptum lucernæ ardeant. Qua vero de caussa nox hæc lumine ita honoretur, ea de re sacra quædam ratio adfertur.

LXIII. Heliopolin et in Buto oppidum quum conveniunt, nonnisi sacrificia peragunt : Papremi vero et sacrificia et alios sacros ritus celebrant, sicut ceteris in locis. Ibi vero, quando sol occasui vicinus est, pauci nonnulli ex sacerdotibus circa dei simulacrum occupantur; plerique vero eorum, ligneis clavis instructi, stant in templi introitu; alii vero, susceptum votum exsequentes, plures quam mille homines, ex adverso stant, fuste quisque instructus. (2) Simulacrum autem dei, quod in parva ædicula inest lignea deaurata, pridie ejus diei in aliam sacram ædem transportant. Jam pauci illi, qui apud simulacrum relicti sunt, trahunt plaustrum quattuor rotarum, cui imposita est ædicula et quod ei inest simulacrum : isti vero, qui in propylæo stant, hos non sinunt intrare. Atque hi, qui vota susceperunt, deo opem ferentes, pugnam ineunt, illosque fustibus cædunt : (3) fitque ibi acre prælium, multisque contunduntur capita; nec pauci, ut equidem arbitror, moriuntur etiam ex vulneribus; quamquam adfirmant Ægyptii neminem interire.

LXIV. Hanc autem panegyrin hac caussa institutam esse aiunt indigenæ : habitasse in illo templo matrem Martis : Martem autem, alibi educatum, postquam ad virilem pervenit ætatem, voluisse matri in commercium venire : ministros autem matris, ut qui illum numquam ante vidissent, non sivisse eum accedere, sed prohibuisse : tum illum, adductis secum ex alio oppido hominibus, male mulcasse ministros et ad matrem introivisse. In ejus rei memoriam verberationem hanc in festo Marti sacro a se aiunt esse institutam. (2) Etiam hanc religionem primi coluerunt Ægyptii, ut nefas ducant in templo coire cum mulieribus, aut a concubitu intrare in templa illotum. Ceteri enim fere omnes homines, exceptis Ægyptiis et Græcis, coeunt in locis sacris, et ab uxoribus surgentes, templum intrant illoti : existimantes nihil inter homines et alias pecudes differre. Videre se enim alias pecudes et avium varia genera coire in ipsis deorum ædibus et in locis deo alicui con-

θεῷ τοῦτο μὴ φίλον, οὐκ ἂν οὐδὲ τὰ κτήνεα ποιέειν. Οὗτοι μέν νυν τοιαῦτα ἐπιλέγοντες ποιεῦσι ἔμοιγε οὐκ ἀρεστά.

LXV. Αἰγύπτιοι δὲ θρησκεύουσι περισσῶς τά τε ἄλλα περὶ τὰ ἱρὰ καὶ δὴ καὶ τάδε. Ἐοῦσα ἡ Αἴγυπτος ὅμουρος τῇ Λιβύῃ οὐ μάλα θηριώδης ἐστί· τὰ δὲ ἐόντα σφι ἅπαντα ἱρὰ νενόμισται, καὶ τὰ μὲν σύντροφα αὐτοῖσι ἀνθρώποισι, τὰ δὲ οὔ. (2) Τῶν δὲ εἵνεκεν ἀνεῖται τὰ ἱρὰ εἰ λέγοιμι, καταβαίην ἂν τῷ λόγῳ ἐς τὰ θεῖα πρήγματα, τὰ ἐγὼ φεύγω μάλιστα ἀπηγέεσθαι· τὰ δὲ καὶ εἴρηκα αὐτῶν ἐπιψαύσας, ἀναγκαίῃ καταλαμβανόμενος εἶπα. (3) Νόμος δέ ἐστι περὶ τῶν θηρίων ὧδε ἔχων. Μελεδωνοὶ ἀποδεδέχαται τῆς τροφῆς χωρὶς ἑκάστων, καὶ ἔρσενες καὶ θήλεαι τῶν Αἰγυπτίων, τῶν παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδέκεται τὴν τιμήν. (4) Οἱ δὲ ἐν τῇσι πόλισι ἕκαστοι εὐχὰς τάσδε σφι ἀποτελέουσι· εὐχόμενοι τῷ θεῷ τοῦ ἂν ᾖ τὸ θηρίον, ξυρεῦντες τῶν παιδίων ἢ πᾶσαν τὴν κεφαλὴν ἢ τὸ ἥμισυ ἢ τὸ τρίτον μέρος τῆς κεφαλῆς, ἱστᾶσι σταθμῷ πρὸς ἀργύριον τὰς τρίχας· τὸ δ' ἂν ἑλκύσῃ, τοῦτο τῇ μελεδωνῷ τῶν θηρίων διδοῖ, ἡ δ' ἀντ' αὐτοῦ τάμνουσα ἰχθῦς παρέχει βορὴν τοῖσι θηρίοισι. (5) Τροφὴ μὲν δὴ αὐτοῖσι τοιαύτη ἀποδέδεκται· τὸ δ' ἄν τις τῶν θηρίων τούτων ἀποκτείνῃ, ἢν μὲν ἑκών, θάνατος ἡ ζημίη, ἢν δὲ ἀέκων, ἀποτίνει ζημίην τὴν ἂν οἱ ἱρέες τάξωνται. Ὃς δ' ἂν ἶβιν ἢ ἴρηκα ἀποκτείνῃ, ἤν τε ἑκὼν ἤν τε ἀέκων, τεθνάναι ἀνάγκη.

LXVI. Πολλῶν δὲ ἐόντων τῶν ὁμοτρόφων τοῖσι ἀνθρώποισι θηρίων πολλῷ ἂν ἔτι πλέω ἐγίνετο, εἰ μὴ κατελάμβανε τοὺς αἰελούρους τοιάδε. Ἐπεὰν τέκωσι αἱ θήλεαι, οὐκέτι φοιτέουσι παρὰ τοὺς ἔρσενας· οἱ δὲ διζήμενοι μίσγεσθαι αὐτῇσι οὐκ ἔχουσι. Πρὸς ὦν ταῦτα σοφίζονται τάδε· ἁρπάζοντες ἀπὸ τῶν θηλέων καὶ ὑπαιρεόμενοι τὰ τέκνα κτείνουσι, κτείναντες μέντοι οὐ πατέονται. Αἱ δὲ στερισκόμεναι τῶν τέκνων, ἄλλων δὲ ἐπιθυμέουσαι, οὕτω δὴ ἀπικνέονται παρὰ τοὺς ἔρσενας· φιλότεκνον γὰρ τὸ θηρίον. (2) Πυρκαϊῆς δὲ γενομένης θεῖα πρήγματα καταλαμβάνει τοὺς αἰελούρους· οἱ μὲν γὰρ Αἰγύπτιοι διαστάντες φυλακὰς ἔχουσι τῶν αἰελούρων, ἀμελήσαντες σβεννύναι τὸ καιόμενον, οἱ δὲ αἰέλουροι διαδύοντες καὶ ὑπερθρώσκοντες τοὺς ἀνθρώπους ἐσάλλονται ἐς τὸ πῦρ. (3) Ταῦτα δὲ γινόμενα πένθεα μεγάλα τοὺς Αἰγυπτίους καταλαμβάνει. Ἐν ὁτέοισι δ' ἂν οἰκίοισι αἰέλουρος ἀποθάνῃ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, οἱ ἐνοικέοντες πάντες ξυρεῦνται τὰς ὀφρῦς μούνας, παρ' ὁτέοισι δ' ἂν κύων, πᾶν τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλήν.

LXVII. Ἀπάγονται δὲ οἱ αἰέλουροι ἀποθανόντες ἐς ἱρὰς στέγας, ἔνθα θάπτονται ταριχευθέντες, ἐν Βουβάστι πόλι· τὰς δὲ κύνας ἐν τῇ ἑωυτῶν ἕκαστοι πόλι θάπτουσι ἐν ἱρῇσι θήκῃσι. (2) Ὡς δ' αὔτως τῇσι κυσὶ οἱ ἰχνευταὶ θάπτονται. Τὰς δὲ μυγαλέας καὶ τοὺς ἴρηκας ἀπάγουσι ἐς Βουτοῦν πόλιν, τὰς δὲ ἴβις ἐς Ἑρμέω πόλιν. (3) Τὰς δὲ ἄρκτους ἐούσας σπανίας καὶ τοὺς λύ-

secratis : id si ingratum esset deo, pecudes non esse facturas. Talia illi prætexentes faciunt ista, mihi quidem minime probata.

LXV. Sed Ægyptii, quum aliis in rebus, tum nimirum et hac in parte, curiose colunt templorum religionem. Ægyptus, quamvis sit Libyæ confinis, non est tamen bestiis frequens. Quæ vero in ea reperiuntur, sacræ habentur omnes : et illarum quidem aliæ cum ipsis hominibus aluntur; aliæ non item. (2) Quodsi vero declarare vellem, cur deorum cuique consecratæ sint hæ quæ sacræ habentur, descenderem ad sermonem faciendum de divinis rebus, quas exponere equidem imprimis devito : quarum si quas ego in narratione mea tetigi, necessitate adductus de eis sum locutus. (3) Obtinet autem, quod ad hasce bestias spectat, institutum hujusmodi. Constituti sunt, quibus earum alendarum, et quidem cujusque generis sigillatim, cura commissa est, viri Ægyptii mulieresque; quo in munere patri filius succedit. (4) Præterea singuli oppidorum incolæ vota illis exsolvunt hæc, quæ deo ei fecerunt cui sacrata est bestia : scilicet liberorum suorum sive totum caput, sive dimidium, aut tertiam radunt partem; deinde capillos in trutina argentum contra pendunt, et, quantum fuerit capillorum pondus, tantum argenti solvunt curatrici bestiarum : illaque, pro hoc, escam bestiis concisos pisces præbet; (5) hoc enim eis alimenti genus adsignatum est. Si quis vero harum bestiarum quampiam occiderit, si sponte id fecerit, capite delictum luit; sin invitus, mulctam pendit, quantam irrogaverint sacerdotes. Qui vero ibin aut accipitrem necavit, sive volens, sive invitus, eum mori necesse est.

LXVI. Quamvis autem multæ sint bestiæ quæ cum hominibus aluntur vitamque agunt, multo etiam plures forent, nisi felibus accideret hocce. Postquam pepererunt feminæ, non amplius accedunt ad mares : at hi, coire cum illis concupiscentes, quum non possint, tali utuntur invento : rapiunt illarum fœtus, raptosque interficiunt; nec tamen comedunt occisos. Tum illæ, fœtu privatæ, et alium desiderantes, sic demum iterum ad mares accedunt : est enim amans prolis bestia. (2) Quodsi vero incidit incendium, divinitus quasi furore quodam corripiuntur feles. Nam Ægyptii quidem, per intervalla dispositi, custodiam felium agunt, incendium interim nihil curantes; at feles, aut sese insinuantes per hominum intervalla, aut superne transilientes, in ignem insiliunt : (3) quod ubi fit, ingens luctus capit Ægyptios. Quodsi ultro in domo quadam moritur felis, omnes ædium illarum incolæ supercilia sola radunt; apud quos vero canis mortuus fuerit, hi totum radunt corpus et caput.

LXVII. Abducuntur autem mortuæ feles in sacra sepulcra, quæ in Bubasti sunt oppido, ubi conditæ sepeliuntur. Canes autem mortuos in suo quisque oppido sacris in conditoriis sepeliunt : (2) et similiter, atque canes, sepeliuntur ichneumones. Mures autem araneos et accipitres in Buto oppidum deducunt : ibes vero, *Mercurio sacras,* Hermopolin. (3) Ursos autem, raros illos quidem in Ægypto, et lu-

χους οὐ πολλῷ τέῳ ἐόντας ἀλωπέκων μέζονας αὐτοῦ θάπτουσι τῇ ἂν εὑρεθέωσι κείμενοι.

LXVIII. Τῶν δὲ κροκοδείλων ἡ φύσις ἐστὶ τοιήδε. Τοὺς χειμεριωτάτους μῆνας τέσσερας ἐσθίει οὐδὲν, ἐὸν δὲ τετράπουν χερσαῖον καὶ λιμναῖον ἐστί· τίκτει μὲν γὰρ ᾠὰ ἐν γῇ καὶ ἐκλέπει, καὶ τὸ πολλὸν τῆς ἡμέρης διατρίβει ἐν τῷ ξηρῷ, τὴν δὲ νύκτα πᾶσαν ἐν τῷ ποταμῷ· θερμότερον γὰρ δή ἐστι τὸ ὕδωρ τῆς τε αἰθρίης καὶ τῆς δρόσου. (2) Πάντων δὲ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν θνητῶν τοῦτο ἐξ ἐλαχίστου μέγιστον γίνεται· τὰ μὲν γὰρ ᾠὰ χηνέων οὐ πολλῷ μέζονα τίκτει, καὶ ὁ νεοσσὸς κατὰ λόγον τοῦ ᾠοῦ γίνεται, αὐξανόμενος δὲ γίνεται καὶ ἐς ἑπτακαίδεκα πήχεας, καὶ μέζων ἔτι. (3) Ἔχει δὲ ὀφθαλμοὺς μὲν ὑὸς, ὀδόντας δὲ μεγάλους καὶ χαυλιόδοντας κατὰ λόγον τοῦ σώματος. Γλῶσσαν δὲ μοῦνον θηρίων οὐκ ἔφυσε. Οὐδὲ τὴν κάτω κινέει γνάθον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μοῦνον θηρίων τὴν ἄνω γνάθον προσάγει τῇ κάτω. (4) Ἔχει δὲ καὶ ὄνυχας καρτεροὺς καὶ δέρμα λεπιδωτὸν ἄρρηκτον ἐπὶ τοῦ νώτου. Τυφλὸν δὲ ἐν ὕδατι, ἐν δὲ τῇ αἰθρίῃ ὀξυδερκέστατον. Ἅτε δὴ ὦν ἐν ὕδατι δίαιταν ποιεύμενον, τὸ στόμα ἔνδοθεν φορέει πᾶν μεστὸν βδελλέων. (5) Τὰ μὲν δὴ ἄλλα ὄρνεα καὶ θηρία φεύγει μιν, ὁ δὲ τροχίλος εἰρηναῖόν οἵ ἐστι ἅτε ὠφελευμένῳ πρὸς αὐτοῦ· ἐπεὰν γὰρ ἐς τὴν γῆν ἐκβῇ ἐκ τοῦ ὕδατος ὁ κροκόδειλος καὶ ἔπειτεν χάνῃ (ἔωθε γὰρ τοῦτο ὡς ἐπίπαν ποιέειν πρὸς τὸν ζέφυρον), ἐνθαῦτα ὁ τροχίλος ἐσδύνων ἐς τὸ στόμα αὐτοῦ καταπίνει τὰς βδέλλας· ὁ δὲ ὠφελεύμενος ἥδεται καὶ οὐδὲν σίνεται τὸν τροχίλον.

LXIX. Τοῖσι μὲν δὴ τῶν Αἰγυπτίων ἱροί εἰσι οἱ κροκόδειλοι, τοῖσι δ' οὒ, ἀλλ' ἅτε πολεμίους περιέπουσι. Οἱ δὲ περί τε Θήβας καὶ τὴν Μοίριος λίμνην οἰκέοντες καὶ κάρτα ἡγέαται αὐτοὺς εἶναι ἱρούς. (2) Ἐκ πάντων δὲ ἕνα ἑκάτεροι τρέφουσι κροκόδειλον, δεδιδαγμένον εἶναι χειροήθεα, ἀρτήματά τε λίθινα χυτὰ καὶ χρύσεα ἐς τὰ ὦτα ἐνθέντες καὶ ἀμφιδέας περὶ τοὺς προσθίους πόδας, καὶ σιτία ἀποτακτὰ διδόντες καὶ ἱρήϊα, καὶ περιέποντες ὡς κάλλιστα ζώοντας· ἀποθανόντας δὲ ταριχεύοντες θάπτουσι ἐν ἱρῇσι θήκῃσι. (3) Οἱ δὲ περὶ Ἐλεφαντίνην πόλιν οἰκέοντες καὶ ἐσθίουσι αὐτοὺς, οὐκ ἡγεύμενοι ἱροὺς εἶναι. Καλεῦνται δὲ οὐ κροκόδειλοι, ἀλλὰ χάμψαι· κροκοδείλους δὲ Ἴωνες ὠνόμασαν, εἰκάζοντες αὐτῶν τὰ εἴδεα τοῖσι παρὰ σφίσι γινομένοισι κροκοδείλοισι τοῖσι ἐν τῇσι αἱμασιῇσι.

LXX. Ἄγραι δέ σφεων πολλαὶ κατεστέασι καὶ παντοῖαι· ἡ δ' ὦν ἔμοιγε δοκέει ἀξιωτάτη ἀπηγήσιος εἶναι, ταύτην γράφω. Ἐπεὰν νῶτον ὑὸς δελεάσῃ περὶ ἄγκιστρον, μετίει ἐς μέσον τὸν ποταμὸν, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ χείλεος τοῦ ποταμοῦ ἔχων δέλφακα ζωὴν, ταύτην τύπτει. (2) Ἐπακούσας δὲ τῆς φωνῆς ὁ κροκόδειλος ἵεται κατὰ τὴν φωνὴν, ἐντυχὼν δὲ τῷ νώτῳ καταπίνει· οἱ δὲ ἕλκουσι. Ἐπεὰν δὲ ἐξελκυσθῇ ἐς γῆν, πρῶτον ἁπάντων ὁ θηρευτὴς πηλῷ κατ' ὦν ἔπλασε αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς. Τοῦτο δὲ ποιήσας κάρτα εὐπετέως τὰ λοιπὰ χειροῦται, μὴ ποιήσας δὲ τοῦτο, σὺν πόνῳ.

pos, qui vulpibus haud multo sunt majores, ibi sepeliunt, ubi mortui reperiuntur.

LXVIII. Crocodilorum autem hæc natura est. Per quattuor menses maxime hibernos nullum cibum capiunt. Quadrupes est, terram pariter et aquam habitans: ova enim parit excluditque in terra, et majorem diei partem in sicco versatur, noctem vero totam in fluvio agit: est enim aqua tum magis calida quam aer et ros. (2) Omnium vero, quæ novimus, animalium hoc ex minimo fit maximum. Nam ova parit haud multo majora anserinis, et exclusus fœtus pro ovi portione est: at, ubi incrementum cepit, pervenit ad septemdecim cubitorum longitudinem, et ultra. (3) Habet autem oculos porci, dentes vero magnos et exsertos, pro ratione magnitudinis corporis. Linguam natura non habet, unum ex omnibus animantibus: neque inferiorem movet, maxillam, sed ex omnibus item animantibus unum est quod superiorem maxillam admoveat inferiori. (4) Habet autem ungues robustos, et cutem squamatam, quæ in tergo perrumpi non potest. In aqua quidem cæcus est, in aere vero perspicacissimus. Quum igitur in aqua degat, os intus oppletum habet hirudinibus. (5) Jam aliæ quidem aves et bestiæ illum fugiunt: cum trochilo autem pacem colit, quippe qui utilem ei operam præstat: nam postquam ex aqua in terram exiit crocodilus, ibique ore hiante recubat (quod facere ille plerumque contra zephyrum consuevit), tum trochilus in os ejus sese insinuans, hirudines devorat; atque ille hac opera sibi præstita gaudens, neutiquam lædit trochilum.

LXIX. Sunt autem crocodili aliis Ægyptiis sacri; aliis non item, sed hi illos ut hostes persequuntur. Qui circa Thebas et Mœridis lacum habitant, hi vel maxime sacros illos ducunt: (2) et horum utrique unum crocodilum eximium alunt, manu tractari edoctum; cujus auribus inaures ex fusis lapidibus et auro inserunt, et anteriores pedes ornant armillis; demensoque cibo, quum farinaceo, tum ex victimis, eumdem pascunt, curantes ut quam lautissime vivat; denique mortuum condiunt, et sacro in sepulcro sepeliunt. (3) Qui vero circa Elephantinen habitant, hi non modo non sacros habent crocodilos, sed et carne eorum vescuntur. Vocantur autem ab Ægyptiis, non crocodili, sed *champsæ*. Crocodilos enim Iones illos nominarunt, formam illorum conferentes cum crocodilis (*id est lacertis*) qui apud illos in maceriis versantur.

LXX. Venatio crocodilorum multis atque variis modis instituitur: quorum ego illum, qui maxime mihi memoratu dignus videtur, exponam. Suis tergus, pro esca hamo insertum, in medium flumen demittit venator: ipse in ripa fluminis vivum habet porcellum, quem ferit. (2) Crocodilus, audita voce, ad ejus sonum adcurrit; in tergus vero suis incidens, illud deglutit; deinde eum in terram attrahunt. Postquam in terram extractus est, primum omnium oculos ejus luto oblinit venator: eo facto, facile admodum reliqua administrat; si facere non potuit, difficulter.

LXXI. Οἱ δὲ ἵπποι οἱ ποτάμιοι νομῷ μὲν τῷ Παπρημίτῃ ἱροί εἰσι, τοῖσι δὲ ἄλλοισι Αἰγυπτίοισι οὐκ ἱροί. Φύσιν δὲ παρέχονται ἰδέης τοιήνδε· τετράπουν ἐστὶ, διχηλὸν, ὁπλαὶ βοὸς, σιμὸν, λοφιὴν ἔχον ἵππου, χαυλιόδοντας φαῖνον, οὐρὴν ἵππου καὶ φωνὴν, μέγαθος ὅσον τε βοῦς ὁ μέγιστος· τὸ δέρμα δ' αὐτοῦ οὕτω δή τι παχύ ἐστι ὥστε αὔου γενομένου ξυστὰ ποιέεσθαι ἀκόντια ἐξ αὐτοῦ.

LXXII. Γίνονται δὲ καὶ ἐνύδριες ἐν τῷ ποταμῷ, τὰς ἱρὰς ἡγέαται εἶναι. Νομίζουσι δὲ καὶ τῶν ἰχθύων τὸν καλεύμενον λεπιδωτὸν ἱρὸν εἶναι καὶ τὴν ἔγχελυν· ἱροὺς δὲ τούτους τοῦ Νείλου φασὶ εἶναι, καὶ τῶν ὀρνίθων τοὺς χηναλώπεκας.

LXXIII. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος ὄρνις ἱρὸς, τῷ οὔνομα φοῖνιξ. Ἐγὼ μέν μιν οὐκ εἶδον εἰ μὴ ὅσον γραφῇ· καὶ γὰρ δὴ καὶ σπάνιος ἐπιφοιτᾷ σφι, δι' ἐτέων, ὡς Ἡλιοπολῖται λέγουσι, πεντακοσίων· φοιτᾶν δὲ τότε φασὶ ἐπεάν οἱ ἀποθάνῃ ὁ πατήρ. (2) Ἔστι δὲ, εἰ τῇ γραφῇ παρόμοιος, τοσόσδε καὶ τοιόσδε· τὰ μὲν αὐτοῦ χρυσόκομα τῶν πτερῶν, τὰ δὲ ἐρυθρά· ἐς τὰ μάλιστα αἰετῷ περιήγησιν ὁμοιότατος καὶ τὸ μέγαθος. (3) Τοῦτον δὲ λέγουσι μηχανᾶσθαι τάδε, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, ἐξ Ἀραβίης ὁρμεώμενον ἐς τὸ ἱρὸν τοῦ Ἡλίου κομίζειν τὸν πατέρα ἐν σμύρνῃ ἐμπλάσσοντα, καὶ θάπτειν ἐν τοῦ Ἡλίου τῷ ἱρῷ. (4) Κομίζειν δὲ οὕτω· πρῶτον τῆς σμύρνης ᾠὸν πλάσσειν ὅσον τε δυνατός ἐστι φέρειν, μετὰ δὲ πειρᾶσθαι αὐτὸ φορέοντα, ἐπεὰν δὲ ἀποπειρηθῇ, οὕτω δὴ κοιλήναντα τὸ ᾠὸν τὸν πατέρα ἐς αὐτὸ ἐντιθέναι, σμύρνῃ δὲ ἄλλῃ ἐμπλάσσειν τοῦτο κατ' ὅ τι τοῦ ᾠοῦ ἐγκοιλήνας ἐνέθηκε τὸν πατέρα, ἐγκειμένου δὲ τοῦ πατρὸς γίνεσθαι τὠυτὸ βάρος, ἐμπλάσαντα δὲ κομίζειν μιν ἐπ' Αἰγύπτου ἐς τοῦ Ἡλίου τὸ ἱρόν. Ταῦτα μὲν τοῦτον τὸν ὄρνιν λέγουσι ποιέειν.

LXXIV. Εἰσὶ δὲ περὶ Θήβας ἱροὶ ὄφιες, ἀνθρώπων οὐδαμῶς δηλήμονες, οἳ μεγάθεϊ ἐόντες σμικροὶ δύο κέρεα φορέουσι πεφυκότα ἐξ ἄκρης τῆς κεφαλῆς, τοὺς ἀποθανόντας θάπτουσι ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Διός· τούτου γάρ σφεας τοῦ θεοῦ φασὶ εἶναι ἱρούς.

LXXV. Ἔστι δὲ χῶρος τῆς Ἀραβίης κατὰ Βουτοῦν πόλιν μάλιστά κῃ κείμενος, καὶ ἐς τοῦτο τὸ χωρίον ἦλθον πυνθανόμενος περὶ τῶν πτερωτῶν ὀφίων. Ἀπικόμενος δὲ εἶδον ὀστέα ὀφίων καὶ ἀκάνθας πλήθεϊ μὲν ἀδύνατα ἀπηγήσασθαι, σωροὶ δὲ ἔσαν ἀκανθέων καὶ μεγάλοι καὶ ὑποδεέστεροι καὶ ἐλάσσονες ἔτι τούτων, πολλοὶ δὲ ἔσαν οὗτοι. (2) Ἔστι δὲ ὁ χῶρος οὗτος, ἐν τῷ αἱ ἄκανθαι κατακεχύαται, τοιόσδε τις, ἐσβολὴ ἐξ οὐρέων στεινῶν ἐς πεδίον μέγα· τὸ δὲ πεδίον τοῦτο συνάπτει τῷ Αἰγυπτίῳ πεδίῳ. Λόγος δέ ἐστι ἅμα τῷ ἔαρι πτερωτοὺς ὄφις ἐκ τῆς Ἀραβίης πέτεσθαι ἐπ' Αἰγύπτου, τὰς δ' ἴβις τὰς ὄρνιθας ἀπαντώσας ἐς τὴν ἐσβολὴν ταύτης τῆς χώρης οὐ παριέναι τοὺς ὄφις, ἀλλὰ κατακτείνειν. (3) Καὶ τὴν ἶβιν διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τετιμῆσθαι λέγουσι Ἀράβιοι μεγάλως πρὸς Αἰγυπτίων·

LXXI. Hippopotami in Papremite præfectura sacri habentur; reliquis vero Ægyptiis non sunt sacri. Horum natura atque species talis est: quadrupes animal, bisulcum, ungulis bovinis, simo naso, juba equina, dentibus prominentibus in conspicuo, cauda et voce equina; magnitudine maximi tauri; corio eum in modum crasso, ut ex arefacto conficiantur hastæ.

LXXII. Gignuntur in fluvio etiam lutræ, quas sacras ducunt Ægyptii. Ex piscium autem genere sacrum reputant esse eum qui vocatur lepidotus (*quasi squamatum dicas*), et anguillam: quos pisces Nilo sacros esse aiunt; itemque ex avium genere vulpanseres.

LXXIII. Est autem etiam alia avis sacra, cui nomen phœnix: quem ego quidem non vidi, nisi pictum; perraro quippe Ægyptum visitat, nonnisi ex quingentorum, ut Heliopolitæ aiunt, annorum intervallo: advenire autem dicunt tunc, quum pater ejus obiit. (2) Est autem, si modo pictura recte ejus formam refert, tantus atque talis: pennarum color, aliarum aureus, aliarum ruber; cæterum tota avis, habitu et magnitudine, aquilæ maxime simillima. (3) Phœnicem hunc aiunt, mihi quidem parum credibilia narrantes, haecce machinari: ex Arabia proficiscentem, in Solis templum portare patrem suum, myrrha circumlitum, et in templo Solis sepelire. (4) Portare autem eum hoc modo: primum myrrham in ovi formam fingere tanti ponderis, quantum ferre ipse possit; dein ferendo illud experiri; factoque experimento, excavare ovum, et patrem intus ponere, et qua parte ovi excavati patrem inseruerit, eam alia myrrha oblinere: ita pondus impositi patris idem esse atque fuerat ovi pondus: hoc denique modo circumlitum patrem gestare eum in Solis templum. Hæc facere avem illam narrant.

LXXIV. Sunt autem circa Thebas sacri serpentes, nihil hominibus noxii, haud sane magni, duobus cornibus instructi e summo capite enatis. Hos, postquam mortui sunt, in Jovis templo sepeliunt: huic enim deo sacros esse eos dicunt.

LXXV. Est vero in Arabia locus, ex adverso oppidi Buto maxime situs; quem locum ipse adii, quum audirem quæ de serpentibus volucribus narrantur. Eo ut perveni, vidi ossa et spinas serpentum, ineffabili multitudine: erant enim spinarum acervi, majores alii, alii minores, atque rursus minores, ingenti numero. (2) Est autem locus, ubi effusæ hæ spinæ jacent, hujusmodi: ex angustis montibus introitus est in magnam planitiem; ea planities contigua est planitiei Ægypti. Narrant igitur, ineunte vere ex Arabia Ægyptum versus advolare volucres serpentes; ibes autem aves, occurrentes illis in faucibus hujus regionis, aditu prohibere serpentes, illosque necare. (3) Et hoc quia facere solita sit, magno in honore ab Ægyptiis haberi ibin,

ὁμολογέουσι δὲ καὶ Αἰγύπτιοι διὰ ταῦτα τιμᾶν τὰς ὄρνιθας ταύτας.

LXXVI. Εἶδος δὲ τῆς μὲν ἴβιος τόδε· μέλαινα δεινῶς πᾶσα, σκέλεα δὲ φορέει γεράνου, πρόσωπον δὲ ἐς τὰ μάλιστα ἐπίγρυπον, μέγαθος ὅσον κρέξ. (2) Τῶν μὲν δὴ μελαινέων τῶν μαχομένων πρὸς τοὺς ὄφις ἥδ᾽ ἰδέη, τῶν δ᾽ ἐν ποσὶ μᾶλλον εἱλευμένων τοῖσι ἀνθρώποισι (διξαὶ γὰρ δή εἰσι αἱ ἴβιες) ψιλὴ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν δειρὴν πᾶσαν, λευκὴ πτεροῖσι πλὴν κεφαλῆς καὶ τοῦ αὐχένος καὶ ἄκρων τῶν πτερύγων καὶ τοῦ πυγαίου ἄκρου (ταῦτα δὲ τὰ εἶπα πάντα μέλαινά ἐστι δεινῶς), σκέλεα δὲ καὶ πρόσωπον ἐμφερὴς τῇ ἑτέρῃ. (3) Τοῦ δὲ ὄφιος ἡ μορφὴ οἵη περ τῶν ὕδρων. Πτίλα δὲ οὐ πτερωτὰ φορέει, ἀλλὰ τοῖσι τῆς νυκτερίδος πτεροῖσι μάλιστά κῃ ἐμφερέστατα. Τοσαῦτα μὲν θηρίων πέρι ἱρῶν εἰρήσθω.

LXXVII. Αὐτῶν δὲ δὴ Αἰγυπτίων οἳ μὲν περὶ τὴν σπειρομένην Αἴγυπτον οἰκέουσι, μνήμην ἀνθρώπων πάντων ἐπασκέοντες μάλιστα λογιώτατοί εἰσι μακρῷ τῶν ἐγὼ ἐς διάπειραν ἀπικόμην. (2) Τρόπῳ δὲ ζόης τοιῷδε διαχρέονται. Συρμαΐζουσι τρεῖς ἡμέρας ἐπεξῆς μηνὸς ἑκάστου, ἐμέτοισι θηρώμενοι τὴν ὑγίειαν καὶ κλύσμασι, νομίζοντες ἀπὸ τῶν τρεφόντων σιτίων πάσας τὰς νούσους τοῖσι ἀνθρώποισι γίνεσθαι. (3) Εἰσὶ μὲν γὰρ καὶ ἄλλως Αἰγύπτιοι μετὰ Λίβυας ὑγιηρέστατοι πάντων ἀνθρώπων, τῶν ὡρέων ἐμοὶ δοκέειν εἵνεκεν, ὅτι οὐ μεταλλάσσουσι αἱ ὧραι· ἐν γὰρ τῇσι μεταβολῇσι τοῖσι ἀνθρώποισι αἱ νοῦσοι μάλιστα γίνονται, τῶν τε ἄλλων πάντων καὶ δὴ καὶ τῶν ὡρέων μάλιστα. (4) Ἀρτοφαγέουσι δὲ ἐκ τῶν ὀλυρέων ποιεῦντες ἄρτους, τοὺς ἐκεῖνοι κυλλήστις οὐνομάζουσι. Οἴνῳ δ᾽ ἐκ κριθέων πεποιημένῳ διαχρέονται· οὐ γάρ σφί εἰσι ἐν τῇ χώρῃ ἄμπελοι. Ἰχθύων δὲ τοὺς μὲν πρὸς ἥλιον αὐήναντες ὠμοὺς σιτέονται, τοὺς δ᾽ ἐξ ἅλμης τεταριχευμένους. (5) Ὀρνίθων δὲ τούς τε ὄρτυγας καὶ τὰς νήσσας καὶ τὰ σμικρὰ τῶν ὀρνίθων ὠμὰ σιτέονται προταριχεύσαντες· τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἢ ὀρνίθων ἢ ἰχθύων ἐστί σφι ἐχόμενα, χωρὶς ἢ ὁκόσοι σφι ἱροὶ ἀποδεδέχαται, τοὺς λοιποὺς ὀπτοὺς καὶ ἑφθοὺς σιτέονται.

LXXVIII. Ἐν δὲ τῇσι συνουσίῃσι τοῖσι εὐδαίμοσι αὐτῶν, ἐπεὰν ἀπὸ δείπνου γένωνται, περιφέρει ἀνὴρ νεκρὸν ἐν σορῷ ξύλινον πεποιημένον, μεμιμημένον ἐς τὰ μάλιστα καὶ γραφῇ καὶ ἔργῳ, μέγαθος ὅσον τε πάντῃ πηχυαῖον ἢ δίπηχυν, δεικνὺς δὲ ἑκάστῳ τῶν συμποτέων λέγει « ἐς τοῦτον ὁρέων πῖνέ τε καὶ τέρπευ· ἔσεαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος. » Ταῦτα μὲν παρὰ τὰ συμπόσια ποιεῦσι.

LXXIX. Πατρίοισι δὲ χρεώμενοι νόμοισι ἄλλον οὐδένα ἐπικτέονται· τοῖσι ἄλλα τε ἐπάξιά ἐστι νόμιμα καὶ δὴ καὶ ἄεισμα ἕν ἐστι, Λίνος, ὅσπερ ἔν τε Φοινίκῃ ἀοίδιμός ἐστι καὶ ἐν Κύπρῳ καὶ ἄλλῃ, κατὰ μέντοι ἔθνεα οὔνομα ἔχει, συμφέρεται δὲ ὡυτὸς εἶναι τὸν οἱ Ἕλληνες Λίνον οὐνομάζοντες ἀείδουσι, ὥστε πολλὰ μὲν

aiunt Arabes; et profitentur etiam Ægyptii, ea caussa se hasce aves in honore habere.

LXXVI. Species autem ibidis talis est : colore admodum nigro avis est per totum corpus, pedibus gruis, rostro quam maxime adunco, magnitudine quanta crex. (2) Nigrarum scilicet, quæ cum serpentibus pugnant, hæc species est : sed, quæ ante pedes hominum magis versantur (duo enim sunt ibium genera), hæ capite et gula tota glabræ sunt; pennæ quidem corporis albæ, sed caput et cervix et extremæ alæ extremaque cauda, omnia hæc, quæ dixi, nigra admodum : crura et rostrum simile alteri generi. (3) Porro serpentum illorum forma similis est hydrorum : alas autem habent non pennatas, sed vespertilionis alis admodum similes. Et hæc quidem hactenus de sacris bestiis dicta sunto.

LXXVII. Ad Ægyptios ipsos quod attinet, hi qui eam Ægypti partem incolunt, quæ seminari solet, omnium hominum maxime memoriæ rerum gestarum dant operam; suntque longe omnium, cum quibus aliquam notitiam contraxerim, eruditissimi. (2) Vitæ autem ratione utuntur tali. Singulis mensibus per tres continuos dies purgant corpus, vomitibus et clysteribus sanitatem sectantes, rati a cibis, quos sumunt homines, oriri morborum omne genus. (3) Sunt enim cæteroquin Ægyptii, post Libyas, præ cæteris omnibus populis robustissima valetudine, ob cœli puto temperiem, tempestatemque nullis mutationibus obnoxiam. Ex mutationibus enim, quum aliarum rerum, tum præsertim ex tempestatum vicissitudinibus, maxime oriuntur morbi hominibus. (4) Vescuntur autem panibus ex zea coctis, quos *cyllestes* nominant. Vino vulgo utuntur ex hordeo confecto, quum vites non ferat regio. Pisces alios comedunt crudos, ad solem siccatos; alios sale conditos. (5) Ex avibus coturnices et anates et minores aviculas crudas edunt, sale quidem ante conditas; reliqua autem apud ipsos vel avium genera vel piscium, exceptis his quæ sacra habentur, ea partim assata comedunt, partim elixa.

LXXVIII. In conviviis opulentiorum, postquam cœnare desierunt, circumfert aliquis in loculo mortui hominis simulacrum ex ligno factum, pictura et opere maxime ad naturam expressum, longitudine cubitali omnino, aut duorum cubitorum. Hoc simulacrum ostendens ille unicuique convivarum, ait : « In hunc intuens bibe et delectare; post mortem enim talis eris. » Hoc in conviviis faciunt.

LXXIX. Patriis institutis ita sunt dediti, ut alienum nullum adsciscant. Habent autem quum alia instituta memorabilia, tum est apud illos in usu cantilena quædam, Linus, qui et in Phœnice et in Cypro cantatur et alibi; pro diversis autem populis nomen habet diversum, congruit vero atque adeo idem est quem Græci cantant, Linum no-

καὶ ἄλλα ἀποθωμάζειν με τῶν περὶ Αἴγυπτον ἐόντων, ἐν δὲ δὴ καὶ τὸν Λίνον ὁκόθεν ἔλαβον. Φαίνονται δὲ αἰεί κοτε τοῦτον ἀείδοντες. (2) Ἔστι δὲ Αἰγυπτιστὶ ὁ Λίνος καλεύμενος Μανέρως. Ἔφασαν δέ μιν Αἰγύπτιοι τοῦ πρώτου βασιλεύσαντος Αἰγύπτου παῖδα μουνογενέα γενέσθαι, ἀποθανόντα δ' αὐτὸν ἄνωρον θρήνοισι ὑπ' Αἰγυπτίων τιμηθῆναι, καὶ ἀοιδήν τε ταύτην πρώτην καὶ μούνην σφίσι γενέσθαι.

LXXX. Συμφέρονται δὲ καὶ τόδε ἄλλο Αἰγύπτιοι Ἑλλήνων μούνοισι Λακεδαιμονίοισι· οἱ νεώτεροι αὐτῶν τοῖσι πρεσβυτέροισι συντυγχάνοντες εἴκουσι τῆς ὁδοῦ καὶ ἐκτράπονται καὶ ἐπιοῦσι ἐξ ἕδρης ὑπανιστέαται. Τόδε μέντοι ἄλλο Ἑλλήνων οὐδαμοῖσι συμφέρονται· ἀντὶ τοῦ ποσαγορεύειν ἀλλήλους ἐν τῇσι ὁδοῖσι προσκυνέουσι κατιέντες μέχρι τοῦ γούνατος τὴν χεῖρα.

LXXXI. Ἐνδεδύκασι δὲ κιθῶνας λινέους περὶ τὰ σκέλεα θυσανωτούς, τοὺς καλεῦσι καλασίρις· ἐπὶ τούτοισι δὲ εἰρίνεα εἵματα λευκὰ ἐπαναβληδὸν φορέουσι. Οὐ μέντοι ἔς γε τὰ ἱρὰ ἐσφέρεται εἰρίνεα, οὐδὲ συγκαταθάπτεταί σφι· οὐ γὰρ ὅσιον. (2) Ὁμολογέουσι δὲ ταῦτα τοῖσι Ὀρφικοῖσι καλευμένοισι καὶ Βακχικοῖσι, ἐοῦσι δὲ Αἰγυπτίοισι καὶ Πυθαγορείοισι· οὐδὲ γὰρ τούτων τῶν ὀργίων μετέχοντα ὅσιόν ἐστι ἐν εἰρινέοισι εἵμασι θαφθῆναι. Ἔστι δὲ περὶ αὐτῶν ἱρὸς λόγος λεγόμενος.

LXXXII. Καὶ τάδε ἄλλα Αἰγυπτίοισί ἐστι ἐξευρημένα, μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη θεῶν ὅτευ ἐστὶ, καὶ τῇ ἕκαστος ἡμέρῃ γενόμενος ὁτέοισι ἐγκυρήσει καὶ ὅκως τελευτήσει καὶ ὁκοῖός τις ἔσται. Καὶ τούτοισι τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐν ποιήσι γενόμενοι ἐχρήσαντο. (2) Τέρατά τε πλέω σφι ἀνεύρηται ἢ τοῖσι ἄλλοισι ἅπασι ἀνθρώποισι· γενομένου γὰρ τέρατος φυλάσσουσι γραφόμενοι τὠποβαῖνον, καὶ ἤν κοτε ὕστερον παραπλήσιον τούτῳ γένηται, κατὰ τὠυτὸ νομίζουσι ἀποβήσεσθαι.

LXXXIII. Μαντικὴ δὲ αὐτοῖσι ὧδε διακέεται. Ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ προσκέεται ἡ τέχνη, τῶν δὲ θεῶν μετεξετέροισι· καὶ γὰρ Ἡρακλέος μαντήϊον αὐτόθι ἐστὶ καὶ Ἀπόλλωνος καὶ Ἀθηναίης καὶ Ἀρτέμιδος καὶ Ἄρεος καὶ Διὸς, καὶ τό γε μάλιστα ἐν τιμῇ ἄγονται πάντων τῶν μαντηΐων, Λητοῦς ἐν Βουτοῖ πόλι ἐστί. Οὐ μέντοι αἵ γε μαντηΐαι σφι κατὰ τὠυτὸ ἑστᾶσι, ἀλλὰ διάφοροί εἰσι.

LXXXIV. Ἡ δὲ ἰητρικὴ κατὰ τάδε σφι δέδασται· μιῆς νούσου ἕκαστος ἰητρός ἐστι καὶ οὐ πλεύνων. Πάντα δ' ἰητρῶν ἐστὶ πλέα· οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν ἰητροὶ κατεστέασι, οἱ δὲ κεφαλῆς, οἱ δὲ ὀδόντων, οἱ δὲ τῶν κατὰ νηδὺν, οἱ δὲ τῶν ἀφανέων νούσων.

LXXXV. Θρῆνοι δὲ καὶ ταφαί σφεων εἰσὶ αἵδε. Τοῖσι ἂν ἀπογένηται ἐκ τῶν οἰκίων ἄνθρωπος τοῦ τις καὶ λόγος ᾖ, τὸ θῆλυ γένος πᾶν τὸ ἐκ τῶν οἰκίων τούτων κατ' ὦν ἐπλάσατο τὴν κεφαλὴν πηλῷ ἢ καὶ τὸ πρόσωπον, κἄπειτεν ἐν τοῖσι οἰκίοισι λιποῦσαι τὸν νεκρὸν αὐταὶ ἀνὰ τὴν πόλιν στρωφώμεναι τύπτονται ἐπεζωσμέναι καὶ φαίνουσαι τοὺς μαζοὺς, σὺν δέ σφι αἱ προσήκουσαι πᾶσαι· ἑτέρωθεν δὲ οἱ ἄνδρες τύπτονται, ἐπεζωσμένοι

minantes. Quare, ut multa alia eorum quæ in Ægypto sunt, sic et hoc mirabar, Linum unde acceperint satis vero compertum est, ab antiquissimis temporibus hunc ab illis cani solitum. (2) Nominatur autem Linus Ægyptiorum lingua Maneros. Dicunt vero Ægyptii, fuisse illum primi regis, qui in Ægypto regnarit, filium unicum : hunc, ante pubertatem mortuum, lamentis his prosequi Ægyptios : et esse hanc apud se primam et unicam cantilenam.

LXXX. Etiam alterum hoc commune habent Ægyptii cum solis quidem Græcorum Lacedæmoniis : juniores apud illos ubi obviam veniunt senioribus, cedunt his via, ac deflectunt; et advenientibus e sedili adsurgunt. Sed est aliud apud eos quod a Græcorum omnium moribus abhorret : in via publica, loco salutationis, adorant alter alterum, manum usque ad genua demittentes.

LXXXI. Vestes induuntur lineas, circa crura fimbriatas, quas *calasires* vocant : super his candida gestant amicula lanea superinjecta. Nec vero templa ingrediuntur cum laneis amiculis, nec his induti sepeliuntur : nefas est enim. (2) Qui mos congruit cum Orphicis quæ vocantur et Bacchicis institutis, quæ sunt eadem Ægyptiaca et Pythagorica. Nam, qui horum sacrorum est particeps, eum nefas est in laneis vestimentis sepeliri : cujus rei sacra quædam redditur ratio.

LXXXII. Sunt porro alia ab Ægyptiis inventa, hæcce : mensium et dierum unusquisque cuinam ex diis sit consecratus; et, quo quisque die natus est, quænam sint hujus hominis fata futura, quo mortis genere periturus, quodnam ejus futurum sit ingenium et natura : quibus rebus etiam Græcorum nonnulli, qui poesin tractarunt, usi sunt. (2) Prodigia etiam plura ab his inventa sunt, quam ab aliis omnibus hominibus. Incidente enim prodigio, observant scriptoque consignant ea quæ deinde eveniunt : et, si quando postea aliud simile huic incidit, similia existimant eventura.

LXXXIII. Quod ad divinationem spectat, ejus apud illos hæc ratio est. Hominum nulli ars divinandi inesse putatur, sed deorum quibusdam. Nam et Herculis in Ægypto oraculum est, et Apollinis, et Minervæ, et Dianæ, et Martis, et Jovis; denique id, quod maxime omnium in honore habent, Latonæ oraculum in Buto oppido. Modus vero quo eduntur oracula, non idem illis constitutus ubique est, sed diversus.

LXXXIV. Ars medica apud eos in hunc modum distributa est, ut singulorum morborum singuli sint medici, nec plura morborum genera unus idemque curet. Suntque apud illos medicorum plena omnia : nam alii oculorum sunt medici, capitis alii, alii dentium, alii alvi, alii occultorum morborum.

LXXXV. Lamenta et sepulturæ in hunc modum apud eos instituuntur. Quando ex domo quadam decessit homo, cujus aliqua ratio habetur, feminæ ex ea domo omnes luto oblinunt caput aut ipsam etiam faciem, ac dein, relicto domi cadavere, ipsæ per urbem discurrentes plangunt, succinctæ, mammasque exserentes, et cum his propinquæ omnes.

καὶ οὗτοι. Ἐπεὰν δὲ ταῦτα ποιήσωσι, οὕτω ἐς τὴν ταρίχευσιν κομίζουσι.

LXXXVI. Εἰσὶ δὲ οἳ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ κατέαται καὶ τέχνην ἔχουσι ταύτην. Οὗτοι, ἐπεάν σφι κομισθῇ νεκρὸς, δεικνῦσι τοῖσι κομίσασι παραδείγματα νεκρῶν ξύλινα, τῇ γραφῇ μεμιμημένα, καὶ τὴν μὲν σπουδαιεστάτην αὐτέων φασὶ εἶναι τοῦ οὐκ ὅσιον ποιεῦμαι τὸ οὔνομα ἐπὶ τοιούτῳ πρήγματι οὐνομάζειν· τὴν δὲ δευτέρην δεικνῦσι ὑποδεεστέρην τε ταύτης καὶ εὐτελεστέρην, τὴν δὲ τρίτην εὐτελεστάτην· φράσαντες δὲ πυνθάνονται παρ' αὐτῶν κατ' ἥντινα βούλονταί σφι σκευασθῆναι τὸν νεκρόν. (2) Οἱ μὲν δὴ ἐκποδὼν μισθῷ ὁμολογήσαντες ἀπαλλάσσονται, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι ἐν οἰκήμασι ὧδε τὰ σπουδαιέστατα ταριχεύουσι. (3) Πρῶτα μὲν σκολιῷ σιδήρῳ διὰ τῶν μυξωτήρων ἐξάγουσι τὸν ἐγκέφαλον, τὰ μὲν αὐτοῦ οὕτω ἐξάγοντες, τὰ δὲ ἐγχέοντες φάρμακα· μετὰ δὲ λίθῳ Αἰθιοπικῷ ὀξέϊ παρασχίσαντες παρὰ τὴν λαπάρην ἐξ ὧν εἷλον τὴν κοιλίην πᾶσαν, ἐκκαθήραντες δὲ αὐτὴν καὶ διηθήσαντες οἴνῳ φοινικηΐῳ αὖτις διηθέουσι θυμιήμασι τετριμμένοισι· ἔπειτεν τὴν νηδὺν σμύρνης ἀκηράτου τετριμμένης καὶ κασίης καὶ τῶν ἄλλων θυωμάτων, πλὴν λιβανωτοῦ, πλήσαντες συρράπτουσι ὀπίσω. (4) Ταῦτα δὲ ποιήσαντες ταριχεύουσι λίτρῳ, κρύψαντες ἡμέρας ἑβδομήκοντα· πλεῦνας δὲ τούτων οὐκ ἔξεστι ταριχεύειν. Ἐπεὰν δὲ παρέλθωσι αἱ ἑβδομήκοντα, λούσαντες τὸν νεκρὸν κατειλίσσουσι πᾶν αὐτοῦ τὸ σῶμα σινδόνος βυσσίνης τελαμῶσι κατατετμημένοισι, ὑποχρίοντες τῷ κόμμι, τῷ δὴ ἀντὶ κόλλης τὰ πολλὰ χρέονται Αἰγύπτιοι. (5) Ἐνθεῦτεν δὲ παραδεξάμενοί μιν οἱ προσήκοντες ποιεῦνται ξύλινον τύπον ἀνθρωποειδέα, ποιησάμενοι δὲ ἐσεργνῦσι τὸν νεκρὸν, καὶ κατακληΐσαντες οὕτω θησαυρίζουσι ἐν οἰκήματι θηκαίῳ, ἱστάντες ὀρθὸν πρὸς τοῖχον. Οὕτω μὲν τοὺς τὰ πολυτελέστατα σκευάζουσι νεκρούς.

LXXXVII. Τοὺς δὲ τὰ μέσα βουλομένους, τὴν δὲ πολυτέλειαν φεύγοντας σκευάζουσι ὧδε. Ἐπεὰν τοὺς κλυστῆρας πλήσωνται τοῦ ἀπὸ κέδρου ἀλείφατος γινομένου, ἐν ὧν ἔπλησαν τοῦ νεκροῦ τὴν κοιλίην, οὔτε ἀνατεμόντες αὐτὸν οὔτε ἐξελόντες τὴν νηδὺν, κατὰ δὲ τὴν ἕδρην ἐσηθήσαντες καὶ ἐπιλαβόντες τὸ κλύσμα τῆς ὀπίσω ὁδοῦ ταριχεύουσι τὰς προκειμένας ἡμέρας, τῇ δὲ τελευταίῃ ἐξιεῖσι ἐκ τῆς κοιλίης τὴν κεδρίην τὴν ἐσῆκαν πρότερον. (2) Ἡ δὲ ἔχει τοσαύτην δύναμιν ὥστε ἅμα ἑωυτῇ τὴν νηδὺν καὶ τὰ σπλάγχνα κατατετηκότα ἐξάγει· τὰς δὲ σάρκας τὸ λίτρον κατατήκει, καὶ δὴ λείπεται τοῦ νεκροῦ τὸ δέρμα μοῦνον καὶ τὰ ὀστέα. Ἐπεὰν δὲ ταῦτα ποιήσωσι, ἀπ' ὧν ἔδωκαν οὕτω τὸν νεκρὸν, οὐδὲν ἔτι πρηγματευθέντες.

LXXXVIII. Ἡ δὲ τρίτη ταρίχευσίς ἐστι ἥδε, ἣ τοὺς χρήμασι ἀσθενεστέρους σκευάζει· συρμαίῃ διηθήσαντες τὴν κοιλίην ταριχεύουσι τὰς ἑβδομήκοντα ἡμέρας, καὶ ἔπειτεν ἀπ' ὧν ἔδωκαν ἀποφέρεσθαι.

LXXXIX. Τὰς δὲ γυναῖκας τῶν ἐπιφανέων ἀνδρῶν, ἐπεὰν τελευτήσωσι, οὐ παραυτίκα διδοῦσι ταριχεύειν,

ex parte viri plangunt, et ipsi succincti. Hæc postquam fecerunt, ita demum corpus ad condiendum efferunt.

LXXXVI. Sunt autem qui hoc ipso occupantur et artem hanc condiendi mortuos exercent. Hi, ubi illis adlatum est cadaver, ostendunt his qui illud adferunt exemplaria lignea cadaverum, pictura verum imitantia. Et præstantissimam quidem condiendi rationem dicunt ejus esse, cujus nomen in tali re effari nefas duco. Monstrant vero et exemplar alterius, quæ huic inferior est et minus pretiosa; denique tertiam, vilissimam. Quibus expositis, quærunt ex illis, quonam genere parari velint cadaver. (2) Tum hi, postquam de mercede convenit, abeunt: et illi, suis in ædibus manentes, si præstantissima ratione condiendum cadaver fuerit, rem ita peragunt. (3) Primum incurvo ferro per nares extrahunt cerebrum; et partem quidem cerebri ita extrahunt, partim vero infusis medicamentis. Deinde acuto lapide Æthiopico circa ilia incidunt cadaver, et totam alvum exenterant, et purgatam eluunt vino palmeo, iterumque tritis aromatibus extergunt: tum trita purissima myrrha et casia aliisque odoribus, thure excepto, alvum complent, atque completam rursus consuunt. (4) His ita factis, nitro condiunt, conduntque cadaver per dies septuaginta; nec enim licet plures condiendo insumere. Elapsis septuaginta diebus, lavant cadaver, et totum corpus sectis ex sindone byssina fasciis involvunt, gummi illo sublitis, quo pro glutine maxime utuntur Ægyptii. (5) Inde ubi cadaver receperunt propinqui, capsam conficiendam curant hominis figura, cui includunt cadaver, atque inclusum reponunt in conditorio sepulcrali, rectum statuentes ad parietem. Hæc est ratio adparandi ea cadavera, quæ pretiosissime condita volunt.

LXXXVII. Qui vero mediam rationem cupiunt, nimium sumtum fugientes, eorum cadavera ita instruunt. Clysteribus adhibitis implent cadaveris ventrem oleo cedrino, non incidentes cadaver, nec alvum exenterantes, sed per anum ingerentes: tum cohibentes illud lavacrum ne eadem via retro exeat, nitro condiunt cadaver, per statutum dierum numerum. Horum dierum postremo cedriam, prius ingestam, e ventre emittunt: (2) cujus tanta vis est, ut secum et intestina et viscera prorsus commacerata educat: carnes autem consumit nitrum; atque ita relinquitur cadaveris cutis tantum et ossa. His ita peractis, reddunt cadaver propinquis, nihil amplius negotii suscipientes.

LXXXVIII. Tertia condiendi ratio hæc est, qua adparantur eorum cadavera, quibus tenuis admodum res familiaris est. Vulgari liquore purgatorio eluunt ventrem, tum per septuaginta dies nitro condiunt cadaver, atque ita dein propinquis reddunt auferendum.

LXXXIX. Uxores vero illustrium virorum, postquam decesserunt, non statim condiendas tradunt; nec si quæ for-

οὐδὲ ὅσαι ἂν ἔωσι εὐειδέες κάρτα καὶ λόγου πλεῦνος γυναῖκες· ἀλλ' ἐπεὰν τριταῖαι ἢ τεταρταῖαι γένωνται, οὕτω παραδιδοῦσι τοῖσι ταριχεύουσι. (2) Τοῦτο δὲ ποιεῦσι οὕτω τοῦδε εἵνεκεν, ἵνα μή σφι οἱ ταριχευταὶ μίσγωνται τῇσι γυναιξί· λαμφθῆναι γάρ τινά φασι μισγόμενον νεκρῷ προσφάτῳ γυναικὸς, κατεῖπαι δὲ τὸν ὁμότεχνον.

XC. Ὃς δ' ἂν ἢ αὐτῶν Αἰγυπτίων ἢ ξείνων ὁμοίως ὑπὸ κροκοδείλου ἁρπαχθεὶς ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ φαίνηται τεθνεὼς, κατ' ἣν ἂν πόλιν ἐξενειχθῇ, τούτους πᾶσα ἀνάγκη ἐστὶ ταριχεύσαντας αὐτὸν καὶ περιστείλαντας ὡς κάλλιστα θάψαι ἐν ἱρῇσι θήκῃσι· (2) οὐδὲ ψαῦσαι ἔξεστι αὐτοῦ ἄλλον οὐδένα οὔτε τῶν προσηκόντων οὔτε τῶν φίλων, ἀλλά μιν οἱ ἱρέες αὐτοὶ οἱ τοῦ Νείλου, ἅτε πλέον τι ἢ ἀνθρώπου νεκρὸν, χειραπτάζοντες θάπτουσι.

XCI. Ἑλληνικοῖσι δὲ νομαίοισι φεύγουσι χρᾶσθαι, τὸ δὲ σύμπαν εἰπαι, μηδ' ἄλλων μηδαμὰ μηδαμῶν ἀνθρώπων νομαίοισι. Οἱ μέν νυν ἄλλοι Αἰγύπτιοι οὕτω τοῦτο φυλάσσουσι· ἔστι δὲ Χέμμις πόλις μεγάλη νομοῦ τοῦ Θηβαϊκοῦ ἐγγὺς Νέης πόλιος· ἐν ταύτῃ τῇ πόλι ἐστὶ Περσέος τοῦ Δανάης ἱρὸν τετράγωνον, πέριξ δὲ αὐτοῦ φοίνικες πεφύκασι. (2) Τὰ δὲ πρόπυλα τοῦ ἱροῦ λίθινά ἐστι, κάρτα μεγάλα· ἐπὶ δὲ αὐτοῖσι ἀνδριάντες δύο ἑστᾶσι λίθινοι μεγάλοι. Ἐν δὲ τῷ περιβεβλημένῳ τούτῳ νηός τε ἔνι καὶ ἄγαλμα ἐν αὐτῷ ἐνέστηκε τοῦ Περσέος. (3) Οὗτοι οἱ Χεμμῖται λέγουσι τὸν Περσέα πολλάκις μὲν ἀνὰ τὴν γῆν φαίνεσθαί σφι, πολλάκις δὲ ἔσω τοῦ ἱροῦ, σανδάλιόν τε αὐτοῦ πεφορημένον εὑρίσκεσθαι, ἐὸν τὸ μέγαθος δίπηχυ, τὸ ἐπεὰν φανῇ, εὐθενέειν ἅπασαν Αἴγυπτον. (4) Ταῦτα μὲν λέγουσι, ποιεῦσι δὲ τάδε Ἑλληνικὰ τῷ Περσέϊ· ἀγῶνα γυμνικὸν τιθεῖσι διὰ πάσης ἀγωνίης ἔχοντα, παρέχοντες ἄεθλα κτήνεα καὶ χλαίνας καὶ δέρματα. (5) Εἰρομένου δέ μευ ὅ τι σφι μούνοισι ἔωθε ὁ Περσεὺς ἐπιφαίνεσθαι καὶ ὅ τι κεχωρίδαται Αἰγυπτίων τῶν ἄλλων ἀγῶνα γυμνικὸν τιθέντες, ἔφασαν τὸν Περσέα ἐκ τῆς ἑωυτῶν πόλιος γεγονέναι· τὸν γὰρ Δαναὸν καὶ τὸν Λυγκέα ἐόντας Χεμμίτας ἐκπλῶσαι ἐς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ δὲ τούτων γενεηλογέοντες κατέβαινον ἐς τὸν Περσέα. (6) Ἀπικόμενον δὲ αὐτὸν ἐς Αἴγυπτον κατ' αἰτίην τὴν καὶ Ἕλληνες λέγουσι, οἴσοντα ἐκ Λιβύης τὴν Γοργοῦς κεφαλὴν, ἔφασαν ἐλθεῖν καὶ παρὰ σφέας καὶ ἀναγνῶναι τοὺς συγγενέας πάντας· ἐκμεμαθηκότα δέ μιν ἀπικέσθαι ἐς Αἴγυπτον τὸ τῆς Χέμμιος οὔνομα, πεπυσμένον παρὰ τῆς μητρός· ἀγῶνα δέ οἱ γυμνικὸν αὐτοῦ κελεύσαντος ἐπιτελέειν·

XCII. Ταῦτα μὲν πάντα οἱ κατύπερθε τῶν ἑλέων οἰκέοντες Αἰγύπτιοι νομίζουσι· οἱ δὲ δὴ ἐν τοῖσι ἕλεσι κατοικημένοι τοῖσι μὲν αὐτοῖσι νόμοισι χρέονται τοῖσι καὶ οἱ ἄλλοι Αἰγύπτιοι, καὶ τἄλλα καὶ γυναικὶ μιῇ ἕκαστος αὐτῶν συνοικέει κατά περ Ἕλληνες. (2) Ἀτὰρ πρὸς εὐτέλειαν τῶν σιτίων τάδε σφι ἄλλα ἐξεύρηται. Ἐπεὰν πλήρης γένηται ὁ ποταμὸς καὶ τὰ πεδία πελαγίσῃ, φύεται ἐν τῷ ὕδατι κρίνεα πολλὰ, τὰ Αἰγύπτιοι καλεῦσι λωτόν. (3) Ταῦτ' ἐπεὰν δρέψωσι, αὐαίνουσι

mosæ admodum et in æstimatione fuerunt : sed post tres demum aut quattuor dies uncloribus hæ traduntur. (2) Id faciunt ea caussa, ne cum his mulieribus coeant unctores. Deprehensum enim esse aiunt eorum aliquem cum cadavere recens defunctæ mulieris coeuntem, delatumque esse ab artificii socio.

XC. Quodsi quis vero reperitur, sive Ægyptius, sive perinde peregrinus homo, qui a crocodilo raptus, aut ab ipso flumine haustus periit ; apud quodcumque oppidum cadaver ejus in terram fuerit ejectum, ejus oppidi incolæ necessario tenentur condiendum illud curare, et quam maximo honore adfectum in sacris conditoriis sepelire : (2) neque alii cuiquam, nec cognato, nec amico, licitum est tangere tale cadaver; sed soli sacerdotes Nili, tamquam aliquid amplius quam hominis cadaver, tractant illud atque sepeliunt.

XCI. Græcorum institutis recusant uti, et, verbo ut dicam, populorum quorumcumque. Et hoc quidem reliqui Ægyptii ita observant. Est autem Chemmis, oppidum magnum Thebaidis præfecturæ, prope Neapolin; in quo templum inest Persei, Danaæ filii, quadratum, palmeto circumdatum : (2) propylæa templi lapidea, ingentia admodum; super quibus duæ collocatæ sunt statuæ lapideæ ingenti mole. Intra hoc septum ædes est, in qua est Persei simulacrum : (3) narrantque hi Chemmitæ, sæpius in ea regione adparere ipsis Perseum, frequenter vero intra ædem, reperirique subinde sandalium quod ille gestaverit, magnitudine bicubitali; quod quoties adpareat, tunc florenti rerum statu universam uti Ægyptum. (4) Hoc illi narrant : sacra autem faciunt Perseo, Græcanicis similia, hujusmodi : ludos gymnicos celebrant, omnia certaminum genera continentes; præmiaque proponunt pecudes, et lænas, et pelles. (5) Interroganti vero mihi, cur ipsis solis adparere Perseus consuesset, et cur singulare hoc præ aliis omnibus Ægyptiis ipsi haberent, ut gymnicos ludos ei instituant, dixerunt, suo ex oppido oriundum esse Perseum : Danaum enim et Lynceum, qui in Græciam navigassent, Chemmitas fuisse : et horum deinde genus recensentes, descenderunt usque ad Perseum. (6) Hunc autem, aiebant, quum ob eam caussam, quam eamdem Græci memorant, Ægyptum adiisset, ut Gorgonis caput ex Libya adferret, etiam ad se venisse, et cognatos omnes agnovisse; adiisse autem Ægyptum cognito Chemmios nomine, quod ei mater indicasset. Huic igitur se ludos gymnicos celebrare, ipsius jussu.

XCII. Istis quæ exposui institutis utuntur ii Ægyptii, qui supra paludes habitant. Qui vero paludes incolunt, eisdem quidem utuntur quibus reliqui quoque Ægyptii, quum aliis in rebus, tum quod non nisi unam quisque uxorem in matrimonio habet, quemadmodum Græci. (2) Ceterum ad victus facilitatem alia hæc ab iis inventa sunt. Postquam auctus est fluvius, campoque inundavit, nascuntur in aqua lilia multa, quæ ab Ægyptiis lotos vocantur. (3) Hæc ubi demessuerunt, siccant ad solem : deinde

πρὸς ἥλιον, καὶ ἔπειτεν τὸ ἐκ μέσου τοῦ λωτοῦ, τῇ μήκωνι ἐὸν ἐμφερές, πτίσαντες ποιεῦνται ἐξ αὐτοῦ ἄρτους ὀπτοὺς πυρί. Ἔστι δὲ καὶ ἡ ῥίζα τοῦ λωτοῦ τούτου ἐδωδίμη καὶ ἐγγλύσσει ἐπιεικέως, ἐὸν στρογγύλον, μέγαθος κατὰ μῆλον. (4) Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα κρίνεα ῥόδοισι ἐμφερέα, ἐν τῷ ποταμῷ γινόμενα καὶ ταῦτα, ἐξ ὧν ὁ καρπὸς ἐν ἄλλῃ κάλυκι παραφυομένῃ ἐκ τῆς ῥίζης γίνεται, κηρίῳ σφηκῶν ἰδέην ὁμοιότατον· ἐν τούτῳ τρωκτὰ, ὅσον τε πυρὴν ἐλαίης, ἐγγίνεται συχνὰ, τρώγεται δὲ καὶ ἁπαλὰ ταῦτα καὶ αὖα. (5) Τὴν δὲ βύβλον τὴν ἐπέτειον γινομένην ἐπεὰν ἀνασπάσωσι ἐκ τῶν ἑλέων, τὰ μὲν ἄνω αὐτῆς ἀποτάμνοντες ἐς ἄλλο τι τράπουσι, τὸ δὲ κάτω λελειμμένον ὅσον τε ἐπὶ πῆχυν τρώγουσι καὶ πωλέουσι. (6) Οἳ δὲ ἂν καὶ κάρτα βούλωνται χρηστῇ τῇ βύβλῳ χρᾶσθαι, ἐν κλιβάνῳ διαφανέϊ πνίξαντες οὕτω τρώγουσι. Οἱ δέ τινες αὐτῶν ζώουσι ἀπὸ τῶν ἰχθύων μούνων, τοὺς ἐπεὰν λάβωσι καὶ ἐξέλωσι τὴν κοιλίην, αὐαίνουσι πρὸς ἥλιον καὶ ἔπειτεν αὔους ἐόντας σιτέονται.

XCIII. Οἱ δὲ ἰχθύες οἱ ἀγελαῖοι ἐν μὲν τοῖσι ποταμοῖσι οὐ μάλα γίνονται, τρεφόμενοι δὲ ἐν τῇσι λίμνῃσι τοιάδε ποιεῦσι. Ἐπεάν σφεας ἐσίῃ οἶστρος κυΐσκεσθαι, ἀγεληδὸν ἐκπλώουσι ἐς θάλασσαν· ἡγέονται δὲ οἱ ἔρσενες ἀπορραίνοντες τοῦ θοροῦ, αἱ δὲ ἑπόμεναι ἀνακάπτουσι καὶ ἐξ αὐτοῦ κυΐσκονται. Ἐπεὰν δὲ πλήρεες γένωνται ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀναπλώουσι ὀπίσω ἐς ἤθεα τὰ ἑωυτῶν ἕκαστοι. (2) Ἡγέονται μέντοι γε οὐκέτι οἱ αὐτοὶ, ἀλλὰ τῶν θηλέων γίνεται ἡ ἡγεμονίη. Ἡγεύμεναι δὲ ἀγεληδὸν ποιεῦσι οἷόν περ ἐποίευν οἱ ἔρσενες· τῶν γὰρ ᾠῶν ἀπορραίνουσι κατ᾽ ὀλίγους τῶν κέγχρων, οἱ δὲ ἔρσενες καταπίνουσι ἑπόμενοι. (3) Εἰσὶ δὲ οἱ κέγχροι οὗτοι ἰχθύες. Ἐκ δὲ τῶν περιγινομένων καὶ μὴ καταπινομένων κέγχρων οἱ τρεφόμενοι ἰχθύες γίνονται. Οἳ δ᾽ ἂν αὐτῶν ἁλῶσι ἐκπλώοντες ἐς θάλασσαν, φαίνονται τετριμμένοι τὰ ἐπ᾽ ἀριστερὰ τῶν κεφαλέων, οἱ δ᾽ ἂν ὀπίσω ἀναπλώοντες, τὰ ἐπὶ δεξιὰ τετρίφαται. (4) Πάσχουσι δὲ ταῦτα διὰ τόδε· ἐχόμενοι τῆς γῆς ἐπ᾽ ἀριστερὰ καταπλώουσι ἐς θάλασσαν, καὶ ἀναπλώοντες ὀπίσω τῆς αὐτῆς ἀντέχονται, ἐγχριμπτόμενοι καὶ ψαύοντες ὡς μάλιστα, ἵνα δὴ μὴ ἁμάρτοιεν τῆς ὁδοῦ διὰ τὸν ῥόον. (5) Ἐπεὰν δὲ πληθύνεσθαι ἄρχηται ὁ Νεῖλος, τά τε κοῖλα τῆς γῆς καὶ τὰ τέλματα τὰ παρὰ τὸν ποταμὸν πρῶτα ἄρχεται πίμπλασθαι διηθέοντος τοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ ποταμοῦ· καὶ αὐτίκα τε πλέα γίνεται ταῦτα, καὶ παραχρῆμα ἰχθύων σμικρῶν πίμπλαται πάντα. (6) Κόθεν δὲ οἰκὸς αὐτοὺς γίνεσθαι, ἐγώ μοι δοκέω κατανοέειν τοῦτο. Τοῦ προτέρου ἔτεος ἐπεὰν ἀπολίπῃ ὁ Νεῖλος, οἱ ἰχθύες οἱ ἐντεκόντες ᾠὰ ἐς τὴν ἰλὺν ἅμα τῷ ἐσχάτῳ ὕδατι ἀπαλλάσσονται· ἐπεὰν δὲ περιελθόντος τοῦ χρόνου πάλιν ἐπέλθῃ τὸ ὕδωρ, ἐκ τῶν ᾠῶν τούτων παραυτίκα γίνονται οἱ ἰχθύες. Καὶ περὶ μὲν τοὺς ἰχθῦς οὕτω ἔχει.

XCIV. Ἀλείφατι δὲ χρέωνται Αἰγυπτίων οἱ περὶ τὰ ἕλεα οἰκέοντες ἀπὸ τῶν σιλλικυπρίων τοῦ καρποῦ, τὸ καλεῦσι μὲν Αἰγύπτιοι κίκι, ποιεῦσι δὲ ὧδε. (2) Παρὰ

quod in loto intus est, papaveri simile, id pinsunt, panesque ex eo coquunt. Est vero etiam radix hujus loti esculenta, sapore satis dulci, rotunda, magnitudine mali. (4) Sunt et alia lilia, rosis similia, quæ et ipsa in flumine nascuntur : quorum fructus in alio calice inest, ex radice adnato, specie favo vesparum simillima; in quo insunt (baccæ sive grana) esculenta permulta, magnitudine nuclei olivæ, quæ vel tenera comeduntur, vel siccata. (5) Porro byblum (*sive papyrum*), quæ quotannis in paludibus nascitur, postquam extraxerunt, superiora abscindunt in aliosque usus convertunt; quod vero inferius relinquitur ad cubiti longitudinem, id partim manducant, partim vendunt. (6) Qui vero delicata admodum byblo volunt uti, hi eam in ardente furno torrefactam manducant. Nonnulli vero nonnisi piscibus vitam sustentant : hi postquam captos exenterarunt, ad solem eos siccant, et ita siccatos comedunt.

XCIII. Gregales pisces in fluminibus non fere gignuntur; sed, postquam in stagnis enutriti sunt, faciunt hæc quæ dicam. Ubi incessit eos gignendi libido, gregatim enatant in mare. Gregem ducunt mares, genituram spargentes : sequuntur feminæ, quæ illam deglutiunt, atque inde concipiunt. Postquam gravidæ factæ sunt in mari, retro natant in suos quodque genus sedes. (2) Tum vero non jam mares præeunt, sed feminæ ducunt gregem : quæ dum præeunt, similiter faciunt atque antea mares fecerant; spargunt paulatim ovorum grana, sequunturque mares illa deglutientes. (3) Sunt autem grana ista, pisces : et ex reliquis granis, quæ non sunt deglutita, existunt pisces qui deinde enutriuntur. Qui ex gregibus illis, quum in mare enatant, capiuntur pisces, horum capita a lævo latere attrita reperiuntur; qui in renatando capiuntur, dextrum latus attritum habent. (4) Accidit hoc autem illis hac de caussa. Quum in mare enatant, presse legunt terram a parte sinistra : ubi retro natant, rursus ad eamdem sese adplicant, illamque attingunt quam proxime possunt, ne a via aberrent propter fluminis cursum. (5) Quando vero augeri incipit Nilus, tum cava terræ loca et lacunæ fluvio vicinæ primum incipiunt repleri, percolante aqua ex flumine : et prout illa loca implentur, continuo minutis pisciculis plena sunt omnia. (6) Hi pisciculi si unde oriantur quæris, videor mihi equidem verisimillimam hanc caussam intellexisse. Superiore anno, postquam deficere cœpit Nilus, pisces ova in limum deposuerunt, et simul cum postrema aqua abierunt : nunc, quando tempore circumacto redit aqua, ex ovis istis protinus hi pisciculi nascuntur. Et circa pisces quidem ita se res habet.

XCIV. Oleo utuntur hi ex Ægyptiis qui circa paludes habitant, ex fructu sillicypriorum, quod *kiki* vocant Ægyptii, parantque in hunc modum. (2) Ad fluminum et stagno

τα χείλεα τῶν τε ποταμῶν καὶ τῶν λιμνέων σπείρουσι τὰ σιλλικύπρια ταῦτα, τὰ ἐν Ἕλλησι αὐτόματα ἄγρια φύεται· ταῦτα ἐν τῇ Αἰγύπτῳ σπειρόμενα καρπὸν φέρει πολλὸν μέν, δυσώδεα δέ· τοῦτον ἐπεὰν συλλέξωνται, οἱ μὲν κόψαντες ἀπιποῦσι, οἱ δὲ καὶ φρύξαντες ἀπέψουσι, καὶ τὸ ἀπορρέον ἀπ' αὐτοῦ συγκομίζονται. (3) Ἔστι δὲ πῖον καὶ οὐδὲν ἔσσον τοῦ ἐλαίου τῷ λύχνῳ προσηνές, ὀδμὴν δὲ βαρέαν παρέχεται.

XCV. Πρὸς δὲ τοὺς κώνωπας ἀφθόνους ἐόντας τάδε σφί ἐστι μεμηχανημένα. Τοὺς μὲν τὰ ἄνω τῶν ἑλέων οἰκέοντας οἱ πύργοι ὠφελέουσι, ἐς τοὺς ἀναβαίνοντες κοιμέονται· οἱ γὰρ κώνωπες ὑπὸ τῶν ἀνέμων οὐκ οἷοί τέ εἰσι ὑψοῦ πέτεσθαι. (2) Τοῖσι δὲ περὶ τὰ ἕλεα οἰκέουσι τάδε ἀντὶ τῶν πύργων ἄλλα μεμηχάνηται· πᾶς ἀνὴρ αὐτῶν ἀμφίβληστρον ἔκτηται, τῷ τῆς μὲν ἡμέρης ἰχθῦς ἀγρεύει, τὴν δὲ νύκτα τάδε αὐτῷ χρᾶται· ἐν τῇ ἀναπαύεται κοίτῃ, περὶ ταύτην ἵστησι τὸ ἀμφίβληστρον, καὶ ἔπειτεν ἐνδὺς ὑπ' αὐτῷ καθεύδει. (3) Οἱ δὲ κώνωπες, ἢν μὲν ἐν ἱματίῳ ἐνελιξάμενος εὕδῃ ἢ σινδόνι, διὰ τούτων δάκνουσι, διὰ δὲ τοῦ δικτύου οὐδὲ πειρῶνται ἀρχήν.

XCVI. Τὰ δὲ δὴ πλοῖά σφι, τοῖσι φορτηγέουσι, ἐστὶ ἐκ τῆς ἀκάνθης ποιεύμενα, τῆς ἡ μορφὴ μέν ἐστι ὁμοιοτάτη τῷ Κυρηναίῳ λωτῷ, τὸ δὲ δάκρυον κόμμι ἐστί. Ἐκ ταύτης ὦν τῆς ἀκάνθης κοψάμενοι ξύλα ὅσον τε διπήχεα πλινθηδὸν συντιθεῖσι, ναυπηγεύμενοι τρόπον τοιόνδε· (2) περὶ γόμφους πυκνοὺς καὶ μακροὺς περιείρουσι τὰ διπήχεα ξύλα· ἐπεὰν δὲ τῷ τρόπῳ τούτῳ ναυπηγήσωνται, ζυγὰ ἐπιπολῆς τείνουσι αὐτῶν. Νομεῦσι δὲ οὐδὲν χρέονται· ἔσωθεν δὲ τὰς ἁρμονίας ἐν ὦν ἐπάκτωσαν τῇ βύβλῳ. Πηδάλιον δὲ ἓν ποιεῦνται, καὶ τοῦτο διὰ τῆς τρόπιος διαβύνεται. Ἱστῷ δὲ ἀκανθίνῳ χρέονται, ἱστίοισι δὲ βυβλίνοισι. (3) Ταῦτα τὰ πλοῖα ἀνὰ μὲν τὸν ποταμὸν οὐ δύναται πλώειν, ἢν μὴ λαμπρὸς ἄνεμος ἐπέχῃ, ἐκ γῆς δὲ παρέλκεται. (4) Κατὰ ῥόον δὲ κομίζεται ὧδε· ἔστι ἐκ μυρίκης πεποιημένη θύρη, κατερραμμένη ῥιπεῖ καλάμων, καὶ λίθος τετρημένος διτάλαντος μάλιστά κῃ σταθμόν· τούτων τὴν μὲν θύρην δεδεμένην κάλῳ ἔμπροσθε τοῦ πλοίου ἀπίει ἐπιφέρεσθαι, τὸν δὲ λίθον ἄλλῳ κάλῳ ὄπισθε. (5) Ἡ μὲν δὴ θύρη τοῦ ῥόου ἐμπίπτοντος χωρέει ταχέως καὶ ἕλκει τὴν βᾶριν (τοῦτο γὰρ δὴ οὔνομά ἐστι τοῖσι πλοίοισι τούτοισι), ὁ δὲ λίθος ὄπισθε ἐπελκόμενος καὶ ἐὼν ἐν βυσσῷ κατιθύνει τὸν πλόον. Ἔστι δέ σφι τὰ πλοῖα ταῦτα πλήθεϊ πολλά, καὶ ἄγει ἔνια πολλὰς χιλιάδας ταλάντων.

XCVII. Ἐπεὰν δ' ἐπέλθῃ ὁ Νεῖλος τὴν χώρην, αἱ πόλιες μοῦναι φαίνονται ὑπερέχουσαι, μάλιστά κῃ ἐμφερέες τῇσι ἐν τῷ Αἰγαίῳ πόντῳ νήσοισι· τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς Αἰγύπτου πέλαγος γίνεται, αἱ δὲ πόλιες μοῦναι ὑπερέχουσι. (2) Πορθμεύονται ὦν, ἐπεὰν τοῦτο γένηται, οὐκέτι κατὰ τὰ ῥέεθρα τοῦ ποταμοῦ, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ πεδίου. Ἐς μέν γε Μέμφιν ἐκ Ναυ-

rum ripas serunt hæc sillicypria, quæ apud Græcos sponte nascuntur. Hæc in Ægypto sata, fructum ferunt magna copia, sed graveolentem. Hunc illi quum collegerunt, alii contusum exprimunt; alii etiam tostum excoquunt, et quod ex eo defluit, in usum suum reponunt. (3) Est autem pingue, et lucernæ non minus commodum quam nostrum oleum; sed gravem spargit odorem.

XCV. Adversus culices, quorum magna vis est, hoc utuntur invento. Qui regiones paludibus superiores incolunt, hos juvant turres, in quas dormituri adscendunt; nam a ventis prohibentur culices altius volare. (2) Qui vero circa paludes habitant, hi turrium loco hac ratione sese muniunt: quilibet vir rete possidet, quo per diem pisces venatur, noctu autem ad hunc illud usum convertit: in quo quiescit cubili, ei circumponit rete; deinde subrepens, sub illo dormit. (3) Culices enim, si quis pallio aut sindone involutus cubitum ivit, per hæc vestimenta eum mordent; per rete vero ne conantur quidem omnino.

XCVI. Naves illorum onerariæ ex spina arbore confectæ sunt, cujus species simillima loto Cyrenaico, lacrima autem gummi est. Ex hac igitur spina cædunt ligna fere bicubitalia, quæ laterum in morem componunt, ex eisque naves fabricantur tali modo: (2) bicubitalia illa ligna circum frequentes prælongosque clavos ligneos inserunt et innectunt, illisque ita in ratis formam compactis transtra superne intendunt. Costis vero non utuntur, commissuras autem intus byblo obturant. Gubernaculum unum faciunt, et hoc per carinam trajiciunt. Malo utuntur ex spina arbore, velis ex papyro. (3) Hæc navigia adverso flumine, nisi secundus ventus, isque satis validus, obtineat, navigare non possunt, sed ex terra juxta ripam trahuntur. (4) Secundo vero flumine deferuntur hoc modo: tabula sive crates oblonga est januæ forma, ex myrica frutice (*sive tamarice*) confecta, et vimine ex arundinibus consuta; tum lapis perforatus, duorum fere talentorum pondere. Januam illam, fune religatam, in fluvium demittit nauta, ut ante navem secundo flumine deferatur; lapidem vero ex alio fune a postica parte demittit. (5) Itaque janua, incidente aquæ impetu, celeriter progreditur, et trahit barin; hoc enim his navigiis nomen est; lapis vero, dum a tergo trahitur, et in fundo est, dirigit cursum. Habent Ægyptii navigiorum horum ingentem multitudinem, vehuntque illarum nonnulla multa millia talentorum.

XCVII. Postquam vero terram Nilus inundavit, sola oppida conspiciuntur ex aquis eminentia, insulis Ægæi maris admodum similia: reliqua enim omnis Ægyptus tunc pelagus est, solaque oppida eminent. (2. Hoc ubi fit, non jam per fluvii alveos navigant, sed medios per campos. Nam, qui Naucrati Memphin proficiscitur, is præter ipsas

κράτιος ἀναπλώοντι παρ' αὐτὰς τὰς πυραμίδας γίνεται ὁ πλόος· ἔστι δὲ οὐκ οὗτος, ἀλλὰ παρὰ τὸ ὀξὺ τοῦ Δέλτα καὶ παρὰ Κερκάσωρον πόλιν· ἐς δὲ Ναύκρατιν ἀπὸ θαλάσσης καὶ Κανώβου διὰ πεδίου πλώων ἥξεις κατ' Ἄνθυλλάν τε πόλιν καὶ τὴν Ἀρχάνδρου καλευμένην.

XCVIII. Τούτων δὲ ἡ μὲν Ἄνθυλλα ἐοῦσα λογίμη πόλις ἐς ὑποδήματα ἐξαίρετος δίδοται τοῦ αἰεὶ βασιλεύοντος Αἰγύπτου τῇ γυναικί (τοῦτο δὲ γίνεται ἐξ ὅσου ὑπὸ Πέρσῃσί ἐστι Αἴγυπτος)· ἡ δ' ἑτέρη πόλις δοκέει μοι τὸ οὔνομα ἔχειν ἀπὸ τοῦ Δαναοῦ γαμβροῦ, Ἀρχάνδρου τοῦ Φθίου τοῦ Ἀχαιοῦ· καλέεται γὰρ δὴ Ἀρχάνδρου πόλις. Εἴη δ' ἂν καὶ ἄλλος τις Ἄρχανδρος, οὐ μέντοι γε Αἰγύπτιον τὸ οὔνομα.

XCIX. Μέχρι μὲν τούτου ὄψις τε ἐμὴ καὶ γνώμη καὶ ἱστορίη ταῦτα λέγουσά ἐστι· τὰ δὲ ἀπὸ τοῦδε Αἰγυπτίους ἔρχομαι λόγους ἐρέων, κατὰ ἤκουον· προσέσται δὲ αὐτοῖσί τι καὶ τῆς ἐμῆς ὄψιος. (2) Τὸν Μῆνα τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα Αἰγύπτου οἱ ἱρέες ἔλεγον τοῦτο μὲν ἀπογεφυρῶσαι τὴν Μέμφιν. Τὸν γὰρ ποταμὸν πάντα ῥέειν παρὰ τὸ οὖρος τὸ ψάμμινον πρὸς Λιβύης, τὸν δὲ Μῆνα ἄνωθεν, ὅσον τε ἑκατὸν σταδίους ἀπὸ Μέμφιος, τὸν πρὸς μεσαμβρίης ἀγκῶνα προσχώσαντα τὸ μὲν ἀρχαῖον ῥέεθρον ἀποξηρῆναι, τὸν δὲ ποταμὸν ὀχετεῦσαι τὸ μέσον τῶν οὐρέων ῥέειν. (3) Ἔτι δὲ καὶ νῦν ὑπὸ Περσέων ὁ ἀγκὼν οὗτος τοῦ Νείλου, ὃς ἀπεργμένος ῥέει, ἐν φυλακῇσι μεγάλῃσι ἔχεται, φρασσόμενος ἀνὰ πᾶν ἔτος· εἰ γὰρ ἐθελήσει ῥήξας ὑπερβῆναι ὁ ποταμὸς ταύτῃ, κίνδυνος πάσῃ Μέμφι κατακλυσθῆναι ἐστί. (4) Ὡς δὲ τῷ Μῆνι τούτῳ τῷ πρώτῳ γενομένῳ βασιλέϊ χέρσον γεγονέναι τὸ ἀπεργμένον, τοῦτο μὲν ἐν αὐτῷ πόλιν κτίσαι ταύτην ἥτις νῦν Μέμφις καλέεται (ἔστι γὰρ καὶ ἡ Μέμφις ἐν τῷ στεινῷ τῆς Αἰγύπτου), ἔξωθεν δὲ αὐτῆς περιορύξαι λίμνην ἐκ τοῦ ποταμοῦ πρὸς βορέην τε καὶ πρὸς ἑσπέρην (τὸ γὰρ πρὸς τὴν ἠῶ αὐτὸς ὁ Νεῖλος ἀπέργει), τοῦτο δὲ τοῦ Ἡφαίστου τὸ ἱρὸν ἱδρύσασθαι ἐν αὐτῇ, ἐὸν μέγα τε καὶ ἀξιαπηγητότατον.

C. Μετὰ δὲ τοῦτον κατέλεγον οἱ ἱρέες ἐκ βίβλου ἄλλων βασιλέων τριηκοσίων τε καὶ τριήκοντα οὐνόματα. Ἐν τοσαύτῃσι δὲ γενεῇσι ἀνθρώπων ὀκτωκαίδεκα μὲν Αἰθίοπες ἦσαν, μία δὲ γυνὴ ἐπιχωρίη, οἱ δὲ ἄλλοι ἄνδρες Αἰγύπτιοι. (2) Τῇ δὲ γυναικὶ οὔνομα ἦν, ἥτις ἐβασίλευσε, τό περ τῇ Βαβυλωνίῃ, Νίτωκρις· τὴν ἔλεγον τιμωρέουσαν ἀδελφεῷ, τὸν Αἰγύπτιοι βασιλεύοντα σφέων ἀπέκτειναν, ἀποκτείναντες δὲ οὕτω ἐκείνῃ ἀπέδοσαν τὴν βασιληίην, τούτῳ τιμωρέουσαν πολλοὺς Αἰγυπτίων διαφθεῖραι δόλῳ. (3) Ποιησαμένην γάρ μιν οἴκημα περίμηκες ὑπόγαιον καινοῦν τῷ λόγῳ, νόῳ δὲ ἄλλα μηχανᾶσθαι· καλέσασαν δέ μιν Αἰγυπτίων τοὺς μάλιστα μεταιτίους τοῦ φόνου ᾔδεε, πολλοὺς ἱστιᾶν, δαινυμένοισι δὲ ἐπεῖναι τὸν ποταμὸν δι' αὐλῶνος κρυπτοῦ μεγάλου. (4) Ταύτης μὲν πέρι τοσαῦτα ἔλεγον, πλὴν ὅτι αὐτήν μιν, ὡς τοῦτο ἐξέργαστο, ῥίψαι ἐς οἴκημα σποδοῦ πλέον, ὅκως ἀτιμώρητος γένηται.

CI. Τῶν δὲ ἄλλων βασιλέων οὐ γὰρ ἔλεγον οὐδεμίαν

pyramides navigat; quum alioquin non hac sit iter, sed præter apicem regionis Delta et juxta Cercasorum oppidum: et Canobo e mari Naucratin tendens, per campos navigans, juxtaque Anthyllam et Archandropolin prætervéheris.

XCVIII. Anthylla, quam modo nominavi, nobile oppidum, singulariter attributa semper est uxori satrapæ qui in Ægypto regnat, ex cujus reditibus illa sibi comparet calceamenta: idque ita obtinet ex quo sub Persarum imperio Ægyptus est. Alterum, quod dixi, oppidum videtur ab Archandro Phthio (*vel* Phthii filio) nomen accepisse, Achæi filio (*vel* nepote), Danai genero; quare etiam Archandri oppidum nominatur. Fuerit quidem fortasse etiam alius Archander: et Ægyptium certe nomen non est.

XCIX. Hactenus ea dixi, quæ partim ipse vidi, partim quæ equidem sentio, partim quæ sciscitando cognovi. Accedo nunc ad exponendas Ægyptiorum historias, resque gestas, quemadmodum narratas audivi; quibus tamen nonnulla etiam, quæ ipse meis oculis vidi, adjiciam. (2) Menem illum, qui primus in Ægypto regnavit, quum alia fecisse aiebant sacerdotes, tum hoc primum, quod Memphin jactis aggeribus a Nili inundatione secluserit. Olim enim fluvium universum juxta ipsum montem arena obsitum Libyam versus fluxisse; Menem vero superne, centum fere stadiis a Memphi, Nili brachium illud, quod meridiem versus tendebat, humo adgesta complesse; atque ita, exsiccato prisco alveo, fluvium duxisse, ut inter montes medius interflueret. (3) Atque etiam nunc Persæ brachium illud, quod nunc fluit ab altero seclusum, magna cura observant, et quotannis eum *eo loco, ubi a vetere alveo deflexit*, adgesta humo muniunt; quoniam, si eo loci perrumpens fluvius exundare pararet, timendum foret ne universa Memphis fluctibus operiretur. (4) Deinde vero eundem Menem, primum Ægypti regem, aiunt, postquam regionem circa Memphin obstructo fluvio in sicco posuisset, in eadem regione urbem hanc, quæ nunc Memphis vocatur, condidisse: (est enim Memphis etiam in angusta Ægypti parte:) extra illam vero circumfodisse lacum ex fluvio versus septentrionem et versus occidentem, nam versus orientem ipse Nilus eam terminat. Porro eundem in ipsa urbe Vulcani templum, quod magnum ibi et eximie memorabile est, statuisse.

C. Post hunc ex libro recensuerunt mihi sacerdotes regum trecentorum et triginta nomina. In tot generationibus hominum octodecim Æthiopes erat, et una mulier indigena, cæteri vero viri Ægyptii. (2) Mulieri huic, quæ in Ægypto regnavit, idem nomen fuit atque Babyloniæ, Nitocris. Eam memorant ultam esse fratrem, quem Ægyptii, quum apud eos regnasset, occiderant, post ejusque cædem regnum ipsi tradiderant: hujus ulciscendi caussa multos Ægyptios dolo interfecisse. (3) Postquam enim conclave prælongum subterraneum, curaverit faciendum, verbo quidem ut inauguraret, revera autem alia meditatam, Ægyptiorum magnum numerum, quos cædis maxime auctores fuisse noverat, ad cœnam vocatos, epulo ibidem excepisse; inter cœnandum vero fluvium in conclave immisisse per occultum ingentem canalem. (4) De hac igitur hæc memorarunt, istud adjicientes, post id factum reginam se ipsam in conclave cineribus repletum conjecisse, quo vindictam effugeret.

CI. Reliquorum regum nullum vel opus memorabile re-

ἔργων ἀπόδεξιν, κατ' οὐδὲν εἶναι λαμπρότητος, πλὴν ἑνὸς τοῦ ἐσχάτου αὐτῶν Μοίριος. (2) Τοῦτον δὲ ἀποδέξασθαι μνημόσυνα τοῦ Ἡφαίστου τὰ πρὸς βορέην ἄνεμον τετραμμένα προπύλαια, λίμνην τε ὀρύξαι, τῆς ἡ περίοδος ὅσων ἐστὶ σταδίων ὕστερον δηλώσω, πυραμίδας τε ἐν αὐτῇ οἰκοδομῆσαι, τῶν τοῦ μεγάθεος πέρι ὁμοῦ αὐτῇ τῇ λίμνῃ ἐπιμνήσομαι. Τοῦτον μὲν τοσαῦτα ἀποδέξασθαι, τῶν δὲ ἄλλων οὐδένα οὐδέν.

CII. Παραμειψάμενος ὦν τούτους τοῦ ἐπὶ τούτοισι γενομένου βασιλέος, τῷ οὔνομα ἦν Σέσωστρις, τούτου μνήμην ποιήσομαι· τὸν ἔλεγον οἱ ἱρέες πρῶτον μὲν πλοίοισι μακροῖσι ὁρμηθέντα ἐκ τοῦ Ἀραβίου κόλπου τοὺς παρὰ τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν κατοικημένους καταστρέφεσθαι, ἐς ὃ πλέοντά μιν πρόσω ἀπικέσθαι ἐς θάλασσαν οὐκέτι πλωτὴν ὑπὸ βραχέων. (2) Ἐνθεῦτεν δὲ ὡς ὀπίσω ἀπίκετο ἐς Αἴγυπτον, κατὰ τῶν ἱρέων τὴν φάτιν στρατιὴν πολλὴν λαβὼν ἤλαυνε διὰ τῆς ἠπείρου, πᾶν ἔθνος τὸ ἐμποδὼν καταστρεφόμενος. (3) Ὁτέοισι μέν νυν αὐτῶν ἀλκίμοισι ἐνετύγχανε καὶ δεινῶς γλιχομένοισι περὶ τῆς ἐλευθερίης, τούτοισι μὲν στήλας ἐνίστα ἐς τὰς χώρας διὰ γραμμάτων λεγούσας τό τε ἑωυτοῦ οὔνομα καὶ τῆς πάτρης, καὶ ὡς δυνάμι τῇ ἑωυτοῦ κατεστρέψατό σφεας· ὁτέων δὲ ἀμαχητὶ καὶ εὐπετέως παρέλαβε τὰς πόλις, τούτοισι δὲ ἐνέγραφε ἐν τῇσι στήλῃσι κατὰ ταὐτὰ καὶ τοῖσι ἀνδρηΐοισι τῶν ἐθνέων γενομένοισι, καὶ δὴ καὶ αἰδοῖα γυναικὸς προσενέγραφε, δῆλα βουλόμενος ποιέειν ὡς εἴησαν ἀνάλκιδες.

CIII. Ταῦτα δὲ ποιέων διεξήιε τὴν ἤπειρον, ἐς ὃ ἐκ τῆς Ἀσίης ἐς τὴν Εὐρώπην διαβὰς τούς τε Σκύθας κατεστρέψατο καὶ τοὺς Θρήϊκας. (2) Ἐς τούτους δέ μοι δοκέει καὶ προσώτατα ἀπικέσθαι ὁ Αἰγύπτιος στρατός· ἐν μὲν γὰρ τῇ τούτων χώρῃ φαίνονται σταθεῖσαι αἱ στῆλαι, τὸ δὲ προσωτέρω τούτων οὐκέτι. (3) Ἐνθεῦτεν δὲ ἐπιστρέψας ὀπίσω ἤιε, καὶ ἐπείτε ἐγένετο ἐπὶ Φάσι ποταμῷ, οὐκ ἔχω τὸ ἐνθεῦτεν ἀτρεκέως εἶπαι εἴτε αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σέσωστρις ἀποδασάμενος τῆς ἑωυτοῦ στρατιῆς μόριον ὅσονδὴ αὐτοῦ κατέλιπε τῆς χώρης οἰκήτορας, εἴτε τῶν τινὲς στρατιωτέων τῇ πλάνῃ αὐτοῦ ἀχθεσθέντες περὶ Φᾶσιν ποταμὸν κατέμειναν.

CIV. Φαίνονται μὲν γὰρ ἐόντες οἱ Κόλχοι Αἰγύπτιοι· νώσας δὲ πρότερον αὐτὸς ἢ ἀκούσας ἄλλων λέγω. Ὡς δέ μοι ἐν φροντίδι ἐγένετο, εἰρόμην ἀμφοτέρους, καὶ μᾶλλον οἱ Κόλχοι ἐμεμνέατο τῶν Αἰγυπτίων ἢ οἱ Αἰγύπτιοι τῶν Κόλχων· νομίζειν δ' ἔφασαν οἱ Αἰγύπτιοι τῆς Σεσώστριος στρατιῆς εἶναι τοὺς Κόλχους. (2) Αὐτὸς δὲ εἴκασα τῇδε, καὶ ὅτι μελάγχροές εἰσι καὶ οὐλότριχες. Καὶ τοῦτο μὲν ἐς οὐδὲν ἀνήκει· εἰσὶ γὰρ καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι· ἀλλὰ τοισίδε καὶ μᾶλλον, ὅτι μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Αἰθίοπες περιτάμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα. (3) Φοίνικες δὲ καὶ Σύριοι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καὶ αὐτοὶ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι, Σύριοι δὲ οἱ περὶ Θερμώδοντα καὶ Παρθένιον ποταμὸν καὶ Μά-

liquisse dixerunt, vel re ulla insignem fuisse, præter postremum eorum, Mœrin. (2) Hunc memorabilia edidisse opera, propylæa ad Vulcani templum, septentrionem spectantia; lacumque effodisse, cujus quantus sit circuitus, posterius exponam; pyramidesque in eo exstruxisse, quarum de magnitudine simul cum ipso lacu faciam mentionem. Hunc igitur ista edidisse opera; reliquorum autem nullum quidquam.

CII. Igitur hos omittens, eum memorabo, qui post illos regnavit, cui nomen Sesostris fuit. Hunc dixere sacerdotes primum navibus longis ex Arabico sinu profectum, accolas Erythræi maris subegisse; donec, quum ulterius navigaret, in mare pervenisset quod propter brevia non amplius potuerit navigari. (2) Inde in Ægyptum reversus, ut narrant sacerdotes, ingentem contractum exercitum per continentem duxit, omnesque quos adiit populos armis subegit. (3) Ibi tum quos offendisset fortes populos et libertatis vehementer studiosos, in horum terris columnas erigebat, quarum inscriptio declarabat quum suum nomen atque patriam, tum hos vi ab ipso esse subactos. Quorum vero oppida citra pugnam et facile cepisset, in horum columnis eadem quidem, quæ in fortium populorum columnis, inscribebat; insuper vero pudenda insculpi jussit muliebria, molles eos esse atque ignavos significans.

CIII. Hæc igitur faciens continentem obiit, donec ex Asia in Europam transgressus, Scythas subegit et Thraces. (2) Hi, ut mihi videtur, extremi fuerunt, ad quos pervenerit Ægyptius exercitus: nam in horum terra conspiciuntur columnæ ab illo erectæ, non vero ulterius. (3) Inde converso itinere domum repetiit: sed ubi ad Phasin fluvium fuit, haud satis certo adfirmare possum, ipsene rex Sesostris segregatam aliquam quantamcumque partem sui exercitus ibi reliquerit, an milites nonnulli, itinerum errores pertæsi, circa Phasin flumen remanserint.

CIV. Manifestum est enim Colchos esse Ægyptios: idque dico, ut qui prius hoc ipsum mecum cogitaverim, quam ex aliis audivi. Quum vero curæ mihi hæc res esset, quæsivi ex utrisque: et magis Colchi recordabantur Ægyptiorum, quam Ægyptii Colchorum. Ægyptii autem existimare se dixerunt Colchos esse ex Sesostris exercitu. (2) Ego vero conjectaveram partim ex hoc, quod nigro (*fusco*) colore et crispis capillis sint Colchi: quamquam hoc solo nihil efficitur, quum et alii sint populi tales: hoc igitur potius argumento id collegeram, quod soli omnium hominum Colchi, præter Ægyptios et Æthiopes, ab antiquissimis temporibus circumcidant pudenda. (3) Nam Phœnices, et Syri Palæstinam incolentes (*Judæi*), profitentur ipsi, ab Ægyptiis se hoc accepisse. Syri vero qui circa Thermodontem et Parthenium fluvium habitant (*Cappadoces*), et

κρωνες οἱ τούτοισι ἀστυγείτονες ἐόντες ἀπὸ Κόλχων φασὶ νεωστὶ μεμαθηκέναι. (4) Οὗτοι γάρ εἰσι οἱ περιταμνόμενοι ἀνθρώπων μοῦνοι, καὶ οὗτοι Αἰγυπτίοισι φαίνονται ποιεῦντες κατὰ ταὐτά. (5) Αὐτῶν δὲ Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιόπων οὐκ ἔχω εἶπαι ὁκότεροι παρὰ τῶν ἑτέρων ἐξέμαθον· ἀρχαῖον γὰρ δή τι φαίνεται ἐόν. Ὡς δ' ἐπιμισγόμενοι Αἰγύπτῳ ἐξέμαθον, μέγα μοι καὶ τόδε τεκμήριον γίνεται· Φοινίκων ὁκόσοι τῇ Ἑλλάδι ἐπιμίσγονται, οὐκέτι Αἰγυπτίους μιμέονται κατὰ τὰ αἰδοῖα, ἀλλὰ τῶν ἐπιγινομένων οὐ περιτάμνουσι τὰ αἰδοῖα.

Macrones, horum finitimi, a Colchis nuper se accepisse fatentur. (4) Hi enim soli ex omnibus hominibus circumciduntur; et hi manifeste Ægyptios in hac re imitantur. (5) Ægyptii vero utrum ab Æthiopibus, an hi ab illis acceperint, adfirmare non possum; perantiquum enim ritum esse adparet. Istos autem ex Ægyptiorum commercio hunc ritum adoptasse, magnum mihi etiam documentum videtur hoc esse: Phœnices, qui inter Græcos vivunt, in hoc ritu ad pudenda pertinente non amplius imitantur Ægyptios, et eorum qui post nascuntur non circumcidunt virilia.

CV. Φέρε νυν καὶ ἄλλο εἴπω περὶ τῶν Κόλχων, ὡς Αἰγυπτίοισι προσφερέες εἰσί. Λίνον μοῦνοι οὗτοί τε καὶ Αἰγύπτιοι ἐργάζονται κατὰ ταὐτά, καὶ ἡ ζόη πᾶσα καὶ ἡ γλῶσσα ἐμφερής ἐστι ἀλλήλοισι. Λίνον δὲ τὸ μὲν Κολχικὸν ὑπ' Ἑλλήνων Σαρδικὸν κέκληται, τὸ μέντοι ἀπ' Αἰγύπτου ἀπικνεύμενον καλέεται Αἰγύπτιον.

CV. Age vero, etiam aliud de Colchis commemorabo, in quo Ægyptiis similes sunt. Linum soli hi et Ægyptii fabricantur eodem modo: atque etiam tota vitæ ratio et sermo utrorumque similis est. Linum quidem Colchicum a Græcis Sardicum vocatur; illud vero quod ex Ægypto adfertur, Ægyptium nominatur.

CVI. Τὰς δὲ στήλας τὰς ἵστα κατὰ τὰς χώρας ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς Σέσωστρις, αἱ μὲν πλεῦνες οὐκέτι φαίνονται περιεοῦσαι, ἐν δὲ τῇ Παλαιστίνῃ Συρίῃ αὐτὸς ὥρεον ἐούσας καὶ τὰ γράμματα τὰ εἰρημένα ἐνεόντα καὶ γυναικὸς αἰδοῖα. (2) Εἰσὶ δὲ καὶ περὶ Ἰωνίην δύο τύποι ἐν πέτρῃσι ἐγκεκολαμμένοι τούτου τοῦ ἀνδρὸς, τῇ τε ἐκ τῆς Ἐφεσίης ἐς Φώκαιαν ἔρχονται καὶ τῇ ἐκ Σαρδίων ἐς Σμύρνην. Ἑκατέρωθι δὲ ἀνὴρ ἐγγέγλυπται, μέγαθος πέμπτης σπιθαμῆς, τῇ μὲν δεξιῇ χειρὶ ἔχων αἰχμὴν, τῇ δὲ ἀριστερῇ τόξα, καὶ τὴν ἄλλην σκευὴν ὡσαύτως· καὶ γὰρ Αἰγυπτίην καὶ Αἰθιοπίδα ἔχει· ἐκ δὲ τοῦ ὤμου ἐς τὸν ἕτερον ὦμον διὰ τῶν στηθέων γράμματα ἱρὰ Αἰγύπτια διήκει ἐγκεκολαμμένα, λέγοντα τάδε, « ἐγὼ τήνδε τὴν χώρην ὤμοισι τοῖσι ἐμοῖσι ἐκτησάμην. » (3) Ὅστις δὲ καὶ ὁκόθεν ἐστὶ, ἐνθαῦτα μὲν οὐ δηλοῖ, ἑτέρωθι δὲ δεδήλωκε. Τὰ δὴ καὶ μετεξέτεροι τῶν θηησαμένων Μέμνονος εἰκόνα εἰκάζουσί μιν εἶναι, πολὺ τῆς ἀληθείης ἀπολελειμμένοι.

CVI. Columnarum quas variis in regionibus posuit Ægyptius rex Sesostris, pleræque non amplius supersunt: in Syria vero Palæstina ipse superstites vidi, in quibus erat prædicta inscriptio, et pudenda muliebria. (2) Sunt etiam in Ionia duæ imagines hujus viri saxis insculptæ, altera in via qua Epheso Phocæam itur, altera qua Sardibus Smyrnam. Utrobique vir exsculptus est, magnitudine quattuor cubitorum cum una spithama, dextra manu hastam tenens, sinistra sagittas, et reliquo cultu simili; habet enim partim Ægyptiacum cultum, partim Æthiopicum: ab altero vero humero ad alterum per pectus pertinet insculpta inscriptio sacris literis Ægyptiorum exarata, in hanc sententiam: « Ego hanc regionem meis humeris (*lacertis*) mihi adquisivi. » (3) Quis vero, aut unde sit, ibi non declarat; alibi vero declaravit. Itaque istas nonnulli, qui viderunt, Memnonis conjiciunt imagines esse, longe a vero aberrantes.

CVII. Τοῦτον δὴ τὸν Αἰγύπτιον Σέσωστριν ἀναχωρέοντα καὶ ἀνάγοντα πολλοὺς ἀνθρώπους τῶν ἐθνέων τῶν τὰς χώρας κατεστρέψατο, ἔλεγον οἱ ἱρέες, ἐπείτε ἐγένετο ἀνακομιζόμενος ἐν Δάφνῃσι τῇσι Πηλουσίῃσι, τὸν ἀδελφεὸν ἑωυτοῦ, τῷ ἐπέτρεψε Σέσωστρις τὴν Αἴγυπτον, τοῦτον ἐπὶ ξείνια αὐτὸν καλέσαντα καὶ πρὸς αὐτῷ τοὺς παῖδας, περινῆσαι ἔξωθεν τὴν οἰκίην ὕλῃ, περινηήσαντα δὲ ὑποπρῆσαι. (2) Τὸν δὲ ὡς μαθέειν τοῦτο, αὐτίκα συμβουλεύεσθαι τῇ γυναικί· καὶ γὰρ δὴ καὶ τὴν γυναῖκα αὐτὸν ἅμα ἄγεσθαι· τὴν δέ οἱ συμβουλεῦσαι τῶν παίδων ἐόντων ἓξ τοὺς δύο ἐπὶ τὴν πυρὴν ἐκτείναντα γεφυρῶσαι τὸ καιόμενον, αὐτοὺς δ' ἐπ' ἐκείνων ἐπιβαίνοντας ἐκσώζεσθαι. (3) Ταῦτα ποιῆσαι τὸν Σέσωστριν, καὶ δύο μὲν τῶν παίδων κατακαῆναι τρόπῳ τοιούτῳ, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀποσωθῆναι ἅμα τῷ πατρί.

CVII. Hunc Ægyptium Sesostrin, dicebant sacerdotes, redeuntem, multosque homines ex gentibus subactis secum ducentem, eundem, postquam in reditu ad Daphnas Pelusiacas pervenisset, a fratre, cujus fidei Ægyptum commiserat, una cum filiis hospitio esse exceptum: at illum circa domum, in qua rex et filii erant, materiam congeri, congestamque jussisse incendi. (2) Qua re animadversa, statim deliberasse regem cum uxore, quippe illam quoque comitem secum habuisse. Hanc ei suasisse, quum sex essent filii, duobus ex his super pyram extensis pontem sic in ardente materia faceret, quem ipsi superantes effugerent. (3) Id fecisse Sesostrin, et duos filios ita igne fuisse absumtos, reliquos vero una cum patre fuga servatos.

CVIII. Νοστήσας δὲ ὁ Σέσωστρις ἐς τὴν Αἴγυπτον καὶ τισάμενος τὸν ἀδελφεὸν τῷ μὲν ὁμίλῳ τὸν ἐπηγάγετο τῶν τὰς χώρας κατεστρέψατο, τούτῳ μὲν τάδε

CVIII. Postquam in Ægyptum advenit, pœnasque de fratre sumsit, tum vero multitudine hominum, quos e terris subactis adduxerat, ea in hunc modum usus est: (2)

ἐχρήσατο· (2) τούς τέ οἱ λίθους τοὺς ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέος κομισθέντας ἐς τοῦ Ἡφαίστου τὸ ἱρὸν, ἐόντας μεγάθεϊ περιμήκεας, οὗτοι ἔσαν οἱ ἑλκύσαντες, καὶ τὰς διώρυχας τὰς νῦν ἐούσας ἐν Αἰγύπτῳ πάσας οὗτοι ἀναγκαζόμενοι ὤρυσσον, ἐποίευν τε οὐκ ἑκόντες Αἴγυπτον, τὸ πρὶν ἐοῦσαν ἱππασίμην καὶ ἁμαξευομένην πᾶσαν, ἐνδεᾶ τούτων. (3) Ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ χρόνου Αἴγυπτος ἐοῦσα πεδιὰς πᾶσα ἄνιππος καὶ ἀναμάξευτος γέγονε· αἴτιαι δὲ τούτων αἱ διώρυχες γεγόνασι ἐοῦσαι πολλαὶ καὶ παντοίους τρόπους ἔχουσαι. (4) Κατέταμνε δὲ τοῦδε εἵνεκεν τὴν χώρην ὁ βασιλεύς· ὅσοι τῶν Αἰγυπτίων μὴ ἐπὶ τῷ ποταμῷ ἐκτέατο τὰς πόλις, ἀλλ' ἀναμέσους, οὗτοι, ὅκως τε ἀπίοι ὁ ποταμὸς, σπανίζοντες ὑδάτων πλατυτέροισι ἐχρέοντο τοῖσι πόμασι, ἐκ φρεάτων ἀρυόμενοι. Τούτων μὲν δὴ εἵνεκεν κατετμήθη ἡ Αἴγυπτος.

CIX. Κατανεῖμαι δὲ τὴν χώρην Αἰγυπτίοισι ἅπασι τοῦτον ἔλεγον τὸν βασιλέα, κλῆρον ἴσον ἑκάστῳ τετράγωνον διδόντα, καὶ ἀπὸ τούτου τὰς προσόδους ποιήσασθαι, ἐπιτάξαντα ἀποφορὴν ἐπιτελέειν κατ' ἐνιαυτόν. (2) Εἰ δέ τινος τοῦ κλήρου ὁ ποταμός τι παρέλοιτο, ἐλθὼν ἂν πρὸς αὐτὸν ἐσήμαινε τὸ γεγενημένον· ὁ δὲ ἔπεμπε τοὺς ἐπισκεψομένους καὶ ἀναμετρήσοντας ὅσῳ ἐλάσσων ὁ χῶρος γέγονε, ὅκως τοῦ λοιποῦ κατὰ λόγον τῆς τεταγμένης ἀποφορῆς τελέοι. (3) Δοκέει δέ μοι ἐνθεῦτεν γεωμετρίη εὑρεθεῖσα ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπανελθεῖν· πόλον μὲν γὰρ καὶ γνώμονα καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον οἱ Ἕλληνες.

CX. Βασιλεὺς μὲν δὴ οὗτος μοῦνος Αἰγύπτιος Αἰθιοπίης ἦρξε· μνημόσυνα δὲ ἐλίπετο πρὸ τοῦ Ἡφαιστείου ἀνδριάντας λιθίνους, δύο μὲν τριήκοντα πηχέων, ἑωυτόν τε καὶ τὴν γυναῖκα, τοὺς δὲ παῖδας ἐόντας τέσσερας εἴκοσι πηχέων ἕκαστον. (2) Τῶν δὴ ὁ ἱρεὺς τοῦ Ἡφαίστου χρόνῳ μετέπειτεν πολλῷ Δαρεῖον τὸν Πέρσην οὐ περιεῖδε ἱστάντα ἔμπροσθε ἀνδριάντα, φὰς οὔ οἱ πεποιῆσθαι ἔργα οἷά περ Σεσώστρι τῷ Αἰγυπτίῳ· Σέσωστριν μὲν γὰρ ἄλλα τε καταστρέψασθαι ἔθνεα οὐκ ἐλάσσω ἐκείνου καὶ δὴ καὶ Σκύθας, Δαρεῖον δὲ οὐ δυνασθῆναι Σκύθας ἑλέειν· οὐκ ὦν δίκαιον εἶναι ἱστάναι ἔμπροσθε τῶν ἐκείνου ἀναθημάτων μὴ οὐκ ὑπερβαλλόμενον τοῖσι ἔργοισι. Δαρεῖον μέν νυν λέγουσι πρὸς ταῦτα συγγνώμην ποιήσασθαι.

CXI. Σεσώστριος δὲ τελευτήσαντος ἐκδέξασθαι ἔλεγον τὴν βασιληίην τὸν παῖδα αὐτοῦ Φερῶν, τὸν ἀποδέξασθαι μὲν οὐδεμίαν στρατηίην, συνενειχθῆναι δέ οἱ τυφλὸν γενέσθαι διὰ τοιόνδε πρῆγμα. (2) Τοῦ ποταμοῦ κατελθόντος μέγιστα δὴ τότε ἐπ' ὀκτωκαίδεκα πήχεας, ὡς ὑπερέβαλε τὰς ἀρούρας, πνεύματος ἐμπεσόντος κυματίης ὁ ποταμὸς ἐγένετο· τὸν δὲ βασιλέα λέγουσι τοῦτον ἀτασθαλίῃ χρησάμενον, λαβόντα αἰχμὴν βαλέειν ἐς μέσας τὰς δίνας τοῦ ποταμοῦ, μετὰ δὲ αὐτίκα καμόντα αὐτὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλωθῆναι. (3) Δέκα μὲν δὴ ἔτεα εἶναί μιν τυφλὸν, ἑνδεκάτῳ δὲ ἔτεϊ ἀπικέ-

lapides eos, qui hoc regnante ad Vulcani templum congesti sunt, immani magnitudine, hi sunt qui traxerunt: iidemque canales cunctos, qui nunc in Ægypto sunt, coacti foderunt; atque ita inviti quidem fecerunt, ut Ægyptus, quæ ante id tempus tota equis et plaustris opportuna fuerat, hoc commodo careret. (3) Nam ab illo tempore Ægyptus, tota licet plana et campestris, equis et plaustris inhabilis facta est: cujus rei caussa est multitudo fossarum, variis modis omnes in partes ductarum. (4) Regionem autem ita fossis discidit rex ille hac caussa: quicunque ex Ægyptiis oppida habitant quæ non sunt ad fluvium sita, sed in media regione, hi, postquam recessit Nilus, aquæ inopia laborantes, salsiore potu usi erant, ex puteis hausto. Hujus rei caussa discissa est Ægyptus.

CIX. Porro hunc regem, aiebant, distribuisse regionem inter omnes Ægyptios, singulisque sortem æqualem dedisse quadratam; et ab hac sorte reditus sibi constituisse, imperato tributo quotannis pendendo. (2) Quod si de cujuspiam sorte fluvius aliquid abstraxisset, is regem adiens indicabat factum; et rex, missis qui rem præsentem inspicerent, dimetirenturque quanto minor factus fuerit ager, in posterum tributi partem pro portione remittebat. (3) Videturque mihi ex hoc negotio inventa esse geometria apud Ægyptios, indeque ad Græcos transiisse. Nam polum quidem (*instrumentum horologicum*) et gnomonem et duodecim diei partes a Babyloniis Græci acceperunt.

CX. Idem rex Sesostris unus ex Ægypti regibus Æthiopiæ etiam regnum obtinuit. Monumenta autem sui reliquit statuas lapideas ante Vulcani templum positas: quarum duæ, triginta cubitorum quæque, ipsius et uxoris referebant imagines; tum quattuor, viginti cubitorum quæque, totidem numero filiorum. (2) Ante has statuas quum multo post tempore Darius Persa sibi vellet statuam ponere, vetuit Vulcani sacerdos, dicens non edita ab illo esse facta qualia a Sesostri Ægyptio: Sesostrin enim quum alias gentes nihilo vel pauciores vel inferiores, quam ipse, tum vero et Scythas, subegisse, quos Darius subigere non potuisset. Quare non esse æquum, ut ante illius monumenta statuam ponat is qui illius facta non superarit. Aiuntque Darium sacerdoti hæc dicenti ignovisse.

CXI. Sesostri vita functo, aiebant, regnum suscepisse filium ejus Pheron: eumque nullum militare facinus præclarum edidisse; accidisse autem ei ut cæcus fieret, et quidem ob factum hujusmodi. (2) Quum flumen eo tempore copiosissimum descendisset ad octodecim pedum altitudinem, camposque inundasset, ingruente vento ingentes fluctus ciere flumen cœpit. Ibi tunc regem hunc, improba vesania correptum, sumsisse spiculum et in medios fluminis gurgites conjecisse: dein protinus oculis cœpisse laborare, prorsusque usum oculorum amisisse. (3) Postquam decem annis cæcus fuisset, advenisse ei, undecimo anno,

σθαι οἱ μαντήιον ἐκ Βουτοῦς πόλιος ὡς ἐξήκει τέ οἱ ὁ χρόνος τῆς ζημίης καὶ ἀναβλέψει γυναικὸς οὔρῳ νιψάμενος τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἥτις παρὰ τὸν ἑωυτῆς ἄνδρα μοῦνον πεφοίτηκε, ἄλλων ἀνδρῶν ἐοῦσα ἄπειρος. (4) Καὶ τὸν πρώτης τῆς ἑωυτοῦ γυναικὸς πειρᾶσθαι, μετὰ δὲ, ὡς οὐκ ἀνέβλεπε, ἐπεξῆς πασέων πειρᾶσθαι· ἀναβλέψαντα δὲ συναγαγεῖν τὰς γυναῖκας τῶν ἐπειρήθη, πλὴν ἢ τῆς τῷ οὔρῳ νιψάμενος ἀνέβλεψε, ἐς μίαν πόλιν, ἣ νῦν καλέεται Ἐρυθρὴ βῶλος· ἐς ταύτην συναλίσαντα ὑποπρῆσαι πάσας σὺν αὐτῇ τῇ πόλι. Τῆς δὲ νιψάμενος τῷ οὔρῳ ἀνέβλεψε, ταύτην δὲ εἶχε αὐτὸς γυναῖκα. (5) Ἀναθήματα δὲ, ἀποφυγὼν τὴν πάθην τῶν ὀφθαλμῶν, ἄλλα τε ἀνὰ τὰ ἱρὰ πάντα τὰ λόγιμα ἀνέθηκε, καὶ τοῦ γε λόγον μάλιστα ἄξιόν ἐστι ἔχειν, ἐς τοῦ Ἡλίου τὸ ἱρὸν ἀξιοθέητα ἀνέθηκε ἔργα, ὀβελοὺς δύο λιθίνους, ἐξ ἑνὸς ἐόντα ἑκάτερον λίθου, μῆκος μὲν ἑκάτερον πηχέων ἑκατὸν, εὖρος δὲ ὀκτὼ πηχέων.

CXII. Τούτου δὲ ἐκδέξασθαι τὴν βασιληίην ἔλεγον ἄνδρα Μεμφίτην, τῷ κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν οὔνομα Πρωτέα εἶναι· τοῦ νῦν τέμενός ἐστι ἐν Μέμφι κάρτα καλόν τε καὶ εὖ ἐσκευασμένον, τοῦ Ἡφαιστείου πρὸς νότον ἄνεμον κείμενον. Περιοικέουσι δὲ τὸ τέμενος τοῦτο Φοίνικες Τύριοι, καλέεται δὲ ὁ χῶρος οὗτος ὁ συνάπας Τυρίων στρατόπεδον. (2) Ἔστι δὲ ἐν τῷ τεμένεϊ τοῦ Πρωτέος ἱρὸν τὸ καλέεται ξείνης Ἀφροδίτης· συμβάλλομαι δὲ τοῦτο τὸ ἱρὸν εἶναι Ἑλένης τῆς Τυνδάρεω, καὶ τὸν λόγον ἀκηκοὼς ὡς διαιτήθη Ἑλένη παρὰ Πρωτέϊ, καὶ δὴ καὶ ὅτι ξείνης Ἀφροδίτης ἐπώνυμόν ἐστι· ὅσα γὰρ ἄλλα Ἀφροδίτης ἱρά ἐστι, οὐδαμῶς ξείνης ἐπικαλέεται.

CXIII. Ἔλεγον δέ μοι οἱ ἱρέες ἱστορέοντι τὰ περὶ Ἑλένην γενέσθαι ὧδε· Ἀλέξανδρον ἁρπάσαντα Ἑλένην ἐκ Σπάρτης ἀποπλώειν ἐς τὴν ἑωυτοῦ· καί μιν, ὡς ἐγένετο ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἐξῶσται ἄνεμοι ἐκβάλλουσι ἐς τὸ Αἰγύπτιον πέλαγος, ἐνθεῦτεν δέ (οὐ γὰρ ἀνίει τὰ πνεύματα) ἀπικνέεται ἐς Αἴγυπτον καὶ Αἰγύπτου ἐς τὸ νῦν Κανωβικὸν καλεύμενον στόμα τοῦ Νείλου καὶ ἐς Ταριχέας. (2) Ἦν δὲ ἐπὶ τῆς ἠϊόνος, τὸ καὶ νῦν ἐστὶ, Ἡρακλέος ἱρὸν, ἐς τὸ ἢν καταφυγὼν οἰκέτης ὅτευ ὦν ἀνθρώπων ἐπιβάληται στίγματα ἱρὰ, ἑωυτὸν διδοὺς τῷ θεῷ, οὐκ ἔξεστι τούτου ἅψασθαι. Ὁ νόμος οὗτος διατελέει ἐὼν ὁμοῖος μέχρι ἐμεῦ τῷ ἀπ' ἀρχῆς. (3) Τοῦ ὦν δὴ Ἀλεξάνδρου ἀπιστέαται θεράποντες πυθόμενοι τὸν περὶ τὸ ἱρὸν ἔχοντα νόμον, ἱκέται δὲ ἱζόμενοι τοῦ θεοῦ κατηγόρεον τοῦ Ἀλεξάνδρου, βουλόμενοι βλάπτειν αὐτὸν, πάντα λόγον ἐξηγεύμενοι, ὡς εἶχε περὶ τὴν Ἑλένην τε καὶ τὴν ἐς Μενέλεων ἀδικίην. Κατηγόρεον δὲ ταῦτα πρός τε τοὺς ἱρέας καὶ τὸν τοῦ στόματος τούτου φύλακον, τῷ οὔνομα ἦν Θῶνις.

CXIV. Ἀκούσας δὲ τούτων ὁ Θῶνις πέμπει τὴν ταχίστην ἐς Μέμφιν παρὰ Πρωτέα ἀγγελίην λέγουσαν τάδε, « ἥκει ξεῖνος γένος μὲν Τευκρὸς, ἔργον δὲ ἀνόσιον ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐξεργασμένος· ξείνου γὰρ τοῦ ἑωυτοῦ ἐξαπατήσας τὴν γυναῖκα, αὐτήν τε ταύτην ἄγων ἥκει καὶ

ex Buto oppido oraculi responsum, exactum esse pœnæ tempus; oculorum usum recepturum eum esse, si oculos eluisset lotio mulieris, quæ non nisi cum suo marito coiisset et cum nullo alio viro habuisset consuetudinem. (4) Illum igitur ante omnia uxoris suæ urinam esse expertum; deinde vero, quum visum non recepisset, aliarum omnium atque aliarum experimentum fecisse. Ad extremum, postquam visum recepisset, mulieres cunctas, quarum experimentum fecerat, excepta una illa cujus urina lotus visum recepit, in unum oppidum congregasse, cui nomen nunc est Erythrobolus (*quasi Rubrum solum diceres*) atque ita congregatas, subjecto igne, simul cum oppido concremasse: illam vero, cujus urina lotus visum receperat, in matrimonium duxisse. (5) Donaria autem, postquam oculorum calamitate est liberatus, quum alia in notabilioribus quibusque templis consecravit, tum, quod maxime memorari præ cæteris meretur, in Solis templo opera posuit spectatu digna, duo saxeos obeliscos, utrumque ex uno saxo, longitudine utrumque centum cubitorum, latitudine octo cubitorum.

CXII. Huic in regnum successise aiebant virum Memphiten, eum qui Græcorum sermone Proteus nominetur: cujus nunc delubrum est Memphi pulcrum admodum et eximie instructum, a Vulcani templo austrum versus situm. Circa delubrum illud Phœnices Tyrii habitant; vocaturque totus ille locus, Tyriorum astra. (2) Intra Protei delubrum ædes est, quæ vocatur Veneris Hospitæ: quam ego ædem Helenæ Tyndari filiæ sacratam fuisse conjicio, tum quod memoratum audivi vixisse Helenam apud Proteum, tum vero etiam ob hoc ipsum cognomen Hospitæ Veneris: quotquot enim alia sunt Veneris templa, eorum nullum est quod tale cognomen habeat.

CXIII. Dixerunt autem mihi sacerdotes, sciscitanti quæ ad Helenam spectant, gestam rem esse hunc in modum: Alexandrum, postquam Helenam ex Sparta rapuisset, domum navigasse. Sed ubi in Ægæum pervenit, violenti ex adverso venti in Ægyptium mare eum compulerunt: inde, quum non remitteret vis ventorum, in Ægyptum pervenit, in illud quidem Nili ostium, quod Canobicum nunc vocatur, et ad Taricheas. (2) Erat autem in litore Herculis templum, quod etiam nunc est: in quod si quis cujuscumque hominis servus profugerit, et deo se tradens, sacras sibi imponi notas curaverit, hunc nemini fas est tangere. Lex ista eadem, quæ olim fuit, ad meam usque ætatem manet. (3) Ab Alexandro igitur famuli nonnulli, cognita lege quæ in hoc templo obtinet, desciscunt: sedentesque deo supplices, nocituri Alexandro, accusarunt eum; omnemque iniquitatem, qua adversus Helenam et Menelaum usus ille erat, aperuerunt: renunciarunt hæc autem quum sacerdotibus templi, tum præfecto hujus ostii, cui Thonis nomen erat.

CXIV. Quibus cognitis Thonis celeriter Memphin ad Proteum nuncios misit, qui hæc ei dicerent: Advenit huc peregrinus homo, natione Trojanus, qui in Græcia improbum facinus commisit: quippe hospitis sui uxorem decepit, eamque et ipsam et magnam simul rerum pretiosarum co-

πολλὰ κάρτα χρήματα, ὑπ' ἀνέμων ἐς γῆν ταύτην ἀπενειχθείς. Κότερα δῆτα τοῦτον ἐῶμεν ἀσινέα ἐκπλώειν, ἢ ἀπελώμεθα τὰ ἔχων ἦλθε; » (2) Ἀντιπέμπει πρὸς ταῦτα ὁ Πρωτεὺς λέγοντα τάδε, « ἄνδρα τοῦτον, ὅστις κοτέ ἐστι ἀνόσια ἐργασμένος ξεῖνον τὸν ἑωυτοῦ, συλλαβόντες ἀπάγετε παρ' ἐμέ, ἵνα εἰδέω ὅ τι κοτὲ καὶ λέξει. »

CXV. Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Θῶνις συλλαμβάνει τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὰς νέας αὐτοῦ κατίσχει, μετὰ δὲ αὐτόν τε τοῦτον ἀνήγαγε ἐς Μέμφιν καὶ τὴν Ἑλένην τε καὶ τὰ χρήματα, πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἱκέτας. (2) Ἀνακομισθέντων δὲ πάντων, εἰρώτα τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Πρωτεὺς τίς εἴη καὶ ὁκόθεν πλώοι. Ὁ δέ οἱ καὶ τὸ γένος κατέλεξε καὶ τῆς πάτρης εἶπε τὸ οὔνομα, καὶ δὴ καὶ τὸν πλόον ἀπηγήσατο, ὁκόθεν πλώοι. (3) Μετὰ δὲ ὁ Πρωτεὺς εἰρώτα αὐτὸν ὁκόθεν τὴν Ἑλένην λάβοι· πλανεωμένου δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῷ λόγῳ καὶ οὐ λέγοντος τὴν ἀλήθειαν, ἤλεγχον οἱ γενόμενοι ἱκέται, ἐξηγεύμενοι πάντα λόγον τοῦ ἀδικήματος. (4) Τέλος δὲ δή σφι λόγον τόνδε ἐκφαίνει ὁ Πρωτεὺς, λέγων ὅτι « ἐγὼ εἰ μὴ περὶ πολλοῦ ἡγεύμην μηδένα ξείνων κτείνειν, ὅσοι ὑπ' ἀνέμων ἤδη ἀπολαμφθέντες ἦλθον ἐς χώρην τὴν ἐμὴν, ἐγὼ ἄν σε ὑπὲρ τοῦ Ἕλληνος ἐτισάμην, ὃς, ὦ κάκιστε ἀνδρῶν, ξεινίων τυχὼν ἔργον ἀνοσιώτατον ἐργάσαο· παρὰ τοῦ σεωυτοῦ ξείνου τὴν γυναῖκα ἦλθες· καὶ μάλα ταῦτά τοι οὐκ ἤρκεσε, ἀλλ' ἀναπτερώσας αὐτὴν οἴχεαι ἔχων ἐκκλέψας· καὶ οὐδὲ ταῦτά τοι μοῦνα ἤρκεσε, ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκία τοῦ ξείνου κεραΐσας ἥκεις. (5) Νῦν ὦν ἐπειδὴ περὶ πολλοῦ ἥγημαι μὴ ξεινοκτονέειν, γυναῖκα μὲν ταύτην καὶ τὰ χρήματα οὔ τοι προήσω ἀπάγεσθαι, ἀλλ' αὐτὰ ἐγὼ τῷ Ἕλληνι ξείνῳ φυλάξω, ἐς ὃ ἂν αὐτὸς ἐλθὼν ἐκεῖνος ἀπαγαγέσθαι ἐθέλῃ· αὐτὸν δέ σε καὶ τοὺς σοὺς συμπλόους τριῶν ἡμερέων προαγορεύω ἐκ τῆς ἐμῆς γῆς ἐς ἄλλην τινὰ μεθορμίζεσθαι, εἰ δὲ μὴ, ἅτε πολεμίους περιέψεσθαι. »

CXVI. Ἑλένης μὲν ταύτην ἄπιξιν παρὰ Πρωτέα ἔλεγον οἱ ἱρέες γενέσθαι· δοκέει δέ μοι καὶ Ὅμηρος τὸν λόγον τοῦτον πυθέσθαι· ἀλλ' οὐ γὰρ ὁμοίως ἐς τὴν ἐποποιίην εὐπρεπὴς ἦν τῷ ἑτέρῳ τῷ περ ἐχρήσατο, μετῆκε αὐτὸν, δηλώσας ὡς καὶ τοῦτον ἐπίσταιτο τὸν λόγον. (2) Δῆλον δὲ, κατὰ παρεποίησε ἐν Ἰλιάδι (καὶ οὐδαμῇ ἄλλῃ ἀνεπόδισε ἑωυτόν) πλάνην τὴν Ἀλεξάνδρου, ὡς ἀπηνείχθη ἄγων Ἑλένην τῇ τε δὴ ἄλλῃ πλαζόμενος, καὶ ὡς ἐς Σιδῶνα τῆς Φοινίκης ἀπίκετο. (3) Ἐπιμέμνηται δὲ αὐτοῦ ἐν Διομήδεος ἀριστηίῃ· λέγει δὲ τὰ ἔπεα οὕτω·

Ἔνθ' ἔσαν οἱ πέπλοι παμποίκιλοι, ἔργα γυναικῶν
Σιδονίων, τὰς αὐτὸς Ἀλέξανδρος θεοειδὴς
ἤγαγε Σιδονίηθεν, ἐπιπλὼς εὐρέα πόντον,
τὴν ὁδὸν ἣν Ἑλένην περ ἀνήγαγεν εὐπατέρειαν.

(4) Ἐπιμέμνηται δὲ καὶ ἐν Ὀδυσσείῃ ἐν τοισίδε τοῖσι ἔπεσι·

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις

piam secum vehens huc adpulit, ventorum vi hanc in terram compulsus. Hunccine ergo sinemus illæsum abire, an, quæ secum advexit, ei eripiemus? » (2) Ad hæc Proteus remittit nuncium, qui diceret : « Hunc hominem, quisquis est, qui hospitem suum tam nefaria injuria adfecit, prehendite, et ad me adducite, ut sciam quid tandem dicat. »

CXV. His auditis Thonis prehendit Alexandrum, navesque ejus retinet : dein et ipsum et Helenam et res pretiosas Memphin duxit, atque etiam fugitivos supplices. (2) Cuncti ubi advenerunt, quæsivit ex Alexandro Proteus, quis esset, et unde cum navibus suis advenisset. Et ille suum genus commemoravit, patriæ dixit nomen; atque navigationis cursum, et unde advenerit, exposuit. (3) Deinde vero interrogante Proteo, Helenam unde accepisset, titubantem in oratione nec vera loquentem Alexandrum coarguebant fugitivi supplices, et totam sceleris rationem aperuerunt. (4) Ad extremum Proteus hanc sententiam pronunciavit : « Nisi ego, inquit, maximi ducerem, nullum hominem peregrinum occidere, qui ventorum vi ablatus meam terram accessisset, a te pro Græco illo pœnas sumturus eram, qui, o hominum scelestissime, hospitio benigne exceptus, facinus improbissimum admisisti. Ad tui hospitis uxorem intrasti; et hoc flagitio non contentus, tuis fraudibus excitatam raptamque abduxisti. Nec hoc tibi satis fuit, sed etiam domum tui hospitis exspoliasti, hisque cum spoliis huc venisti. (5) Nunc, quoniam semper maximi duxi hospitem nullum occidere, mulierem quidem hanc atque opes non te sinam hinc abducere, sed hæc ego Græco illi servabo, donec ipse veniens recipere voluerit : tibi vero et navigationis sociis edico, ut intra triduum mea e terra in aliam navigetis : sin minus, pro hostibus vos habebo. »

CXVI. Hunc fuisse Helenæ apud Proteum adventum dixere sacerdotes. Videtur autem mihi Homerus eandem audivisse narrationem; sed, quoniam non similiter, atque altera narratio, qua est usus, adcommodata esset epico carmini, idcirco eam omisisse, ita tamen ut significaret notam sibi eam fuisse. (2) Adparet hoc enim ex itinerum ratione Alexandri, quam in Iliade ut episodium posuit, (nec vero usquam alibi retractavit), ubi ait, quum per alia loca eum abreptum errasse, Helenam secum ducentem, tum Sidonem in Phœnice adpulisse. (3) Meminit autem hujus rei in Diomedis fortibus factis, ubi hos posuit versus :

Picturata inerant ibi pallia, facta puellis
Sidoniis, quas ipse Paris formosus ab urbe
Sidonia duxit, sulcans freta lata carinis,
quum retulit magnis Helenam natalibus ortam.

(4) Meminit in Odyssea quoque, his versibus :

Hæc Jove nata venena habuit multa arte parata,
fortia, quæ Polydamna sibi donaverat uxor

Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Καὶ τάδε ἕτερα πρὸς Τηλέμαχον Μενέλεως λέγει,

Αἰγύπτῳ μ' ἔτι δεῦρο θεοὶ μεμαῶτα νέεσθαι
ἔσχον, ἐπεὶ οὔ σφιν ἔρεξα τεληέσσας ἑκατόμβας.

(5) Ἐν τούτοισι τοῖσι ἔπεσι δηλοῖ ὅτι ἠπίστατο τὴν ἐς Αἴγυπτον Ἀλεξάνδρου πλάνην· ὁμουρέει γὰρ ἡ Συρίη Αἰγύπτῳ, οἱ δὲ Φοίνικες, τῶν ἐστὶ ἡ Σιδὼν, ἐν τῇ Συρίῃ οἰκέουσι.

CXVII. Κατὰ ταῦτα δὲ τὰ ἔπεα καὶ τόδε τὸ χωρίον οὐχ ἥκιστα, ἀλλὰ μάλιστα δῆλον ὅτι οὐχ Ὁμήρου τὰ Κύπρια ἔπεά ἐστι, ἀλλ' ἄλλου τινός. Ἐν μὲν γὰρ τοῖσι Κυπρίοισι εἴρηται ὡς τριταῖος ἐκ Σπάρτης Ἀλέξανδρος ἀπίκετο ἐς τὸ Ἴλιον ἄγων τὴν Ἑλένην, εὐαέϊ τε πνεύματι χρησάμενος καὶ θαλάσσῃ λείῃ· ἐν δὲ Ἰλιάδι λέγει ὡς ἐπλάζετο ἄγων αὐτήν. Ὅμηρος μέν νυν καὶ τὰ Κύπρια ἔπεα χαιρέτω.

CXVIII. Εἰρομένου δέ μευ τοὺς ἱρέας εἰ μάταιον λόγον λέγουσι οἱ Ἕλληνες τὰ περὶ Ἴλιον γενέσθαι ἢ οὔ, ἔφασαν πρὸς ταῦτα τάδε, ἱστορίῃσι φάμενοι εἰδέναι παρ' αὐτοῦ Μενέλεω· ἐλθεῖν μὲν γὰρ μετὰ τὴν Ἑλένης ἁρπαγὴν ἐς τὴν Τευκρίδα γῆν Ἑλλήνων στρατιὴν πολλὴν βωθεῦσαν Μενέλεῳ, ἐκβᾶσαν δὲ ἐς γῆν καὶ ἱδρυθεῖσαν τὴν στρατιὴν πέμπειν ἐς τὸ Ἴλιον ἀγγέλους, σὺν δέ σφι ἰέναι καὶ αὐτὸν Μενέλεων· (2) τοὺς δ' ἐπείτε ἐσελθεῖν ἐς τὸ τεῖχος, ἀπαιτέειν Ἑλένην τε καὶ τὰ χρήματα τά οἱ οἴχετο κλέψας Ἀλέξανδρος, τῶν τε ἀδικημάτων δίκας αἰτέειν· τοὺς δὲ Τευκροὺς τὸν αὐτὸν λόγον λέγειν τότε καὶ μετέπειτεν, καὶ ὀμνύντας καὶ ἀνωμοτὶ, μὴ μὲν ἔχειν Ἑλένην μηδὲ τὰ ἐπικαλεύμενα χρήματα, ἀλλ' εἶναι αὐτὰ πάντα ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ οὐκ ἂν δικαίως αὐτοὶ δίκας ὑπέχειν τῶν Πρωτεὺς ὁ Αἰγύπτιος βασιλεὺς ἔχει. (3) Οἱ δὲ Ἕλληνες καταγελᾶσθαι δοκέοντες ὑπ' αὐτῶν οὕτω δὴ ἐπολιόρκεον, ἐς ὃ ἐξεῖλον· ἑλοῦσι δὲ τὸ τεῖχος ὡς οὐκ ἐφαίνετο ἡ Ἑλένη, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν λόγον τῷ προτέρῳ ἐπυνθάνοντο, οὕτω δὴ πιστεύσαντες τῷ λόγῳ τῷ πρώτῳ οἱ Ἕλληνες αὐτὸν Μενέλεων ἀποστέλλουσι παρὰ Πρωτέα.

CXIX. Ἀπικόμενος δὲ ὁ Μενέλεως ἐς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀναπλώσας ἐς τὴν Μέμφιν, εἴπας τὴν ἀλήθειαν τῶν πρηγμάτων, καὶ ξεινίων ἤντησε μεγάλων καὶ Ἑλένην ἀπαθέα κακῶν ἀπέλαβε, πρὸς δὲ καὶ τὰ ἑωυτοῦ χρήματα πάντα. (2) Τυχὼν μέντοι τούτων ἐγένετο Μενέλεως ἀνὴρ ἄδικος ἐς Αἰγυπτίους· ἀποπλώειν γὰρ ὡρμημένον αὐτὸν ἴσχον ἄπλοιαι· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐπὶ πολλὸν τοιοῦτο ἦν, ἐπιτεχνᾶται πρῆγμα οὐχ ὅσιον· λαβὼν γὰρ δύο παιδία ἀνδρῶν ἐπιχωρίων ἔντομά σφεα ἐποίησε. (3) Μετὰ δὲ ὡς ἐπάϊστος ἐγένετο τοῦτο ἐργασμένος, μισηθείς τε καὶ διωκόμενος οἴχετο φεύγων τῇσι νηυσὶ ἐπὶ Λιβύης. Τὸ ἐνθεῦτεν δὲ ὅκου ἐτράπετο, οὐκέτι εἶχον εἶπαι Αἰγύπτιοι· τούτων δὲ τὰ μὲν ἱστορίῃσι ἔφασαν ἐπίστασθαι, τὰ δὲ παρ' ἑωυτοῖσι γενόμενα ἀτρεκέως ἐπιστάμενοι λέγειν.

Thonis in Ægypto, cujus fert plurima mixtim
multa solum proba, multa etiam damnosa venena.

Tum etiam hæc, eodem spectantia, Telemacho dicit Menelaus :

Hic etiam Ægypto di me tenuere reverti
conantem, quibus haud tuleram solennia sacra.

(5) Quibus versibus declarat poeta, cognitum sibi fuisse Alexandri, per maria errantis, adventum in Ægyptum : confinis enim est Syria Ægypto : Phœnices autem, quorum est Sidon, in Syria habitant.

CXVII. Ex hisce autem versibus, et ex isto maxime loco, *ex Iliade apposito*, clarum est, non esse Homerum Cypriorum carminum auctorem, sed alium quempiam. Nam in Cypriis Alexander memoratur tertio die Sparta Ilium cum Helena pervenisse secundo vento usus, et mari tranquillo : in Iliade vero ait poeta, errasse illum quum Helenam domum duceret. Sed valeat Homerus, valeantque Cypria carmina.

CXVIII. Interroganti vero mihi, utrum vanum fictumque sit, an non, quod Græci de bello ad Ilium gesto narrant, responderunt mihi hæcce, quæ ex ipsius Menelai narratione sibi cognita esse adfirmarunt. Scilicet, venisse post Helenæ raptum exercitum ingentem Græcorum in terram Trojanam, Menelao opem laturum. Ab exercitu isto, exscensione facta, positisque castris, missos esse Ilium legatos, et in his ipsum Menelaum : (2) qui postquam muros ingressi, repetiissent Helenam et opes ab Alexandro subreptas, et satisfactionem injuriarum postulassent; respondisse tunc Teucros id quod et deinde constanter adfirmaverint jurati et non jurati, non habere se Helenam nec opes quæ repeterentur, sed esse ista omnia in Ægypto; neque æquum esse, se earum rerum caussa satisfactionem dare, quæ essent in Protei manibus, regis Ægyptii. (3) At Græci, ab his se rideri existimantes, ea caussa obsedisse urbem, donec cepissent. Capta urbe, quum nusquam Helena reperiretur, et eandem rem, quam antea, audiverant, experirentur Græci; sic deinde fidem priori sermoni adhibentes, Menelaum ipsum ad Proteum miserunt.

CXIX. Menelaus ubi in Ægyptum pervenit, adverso fluvio Memphin navigavit, ibique exposita rei veritate, insignibus donis hospitalibus exceptus est, et Helenam illæsam recepit, insuperque opes suas omnes. (2) Verumtamen Menelaus, quamquam hæc omnia consecutus, inique cum Ægyptiis egit. Nam quum proficisci vellet, nec per ventos posset, longiore interposita mora, extremum rem adgressus est impiam et nefariam : duos puerulos sumsit hominum indigenarum, eosque placandis ventis immolavit. (3) Deinde postquam evulgatum est facinus, invisus Ægyptiis, et ab eis exagitatus, profugit cum suis navibus, Libyam versus iter intendens. Inde vero quonam pervenerit, non amplius dicere potuerunt Ægyptii : ista vero, quæ dixi, partim sciscitando se cognovisse aiebant, partim apud se gesta adcurate cognita habere.

CXX. Ταῦτα μὲν Αἰγυπτίων οἱ ἱρέες ἔλεγον· ἐγὼ δὲ τῷ λόγῳ τῷ περὶ Ἑλένης λεχθέντι καὶ αὐτὸς προστίθεμαι, τάδε ἐπιλεγόμενος, εἰ ἦν Ἑλένη ἐν Ἰλίῳ, ἀποδοθῆναι ἂν αὐτὴν τοῖσι Ἕλλησι ἤτοι ἑκόντος γε ἢ ἀέκοντος Ἀλεξάνδρου. Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβὴς ἦν ὁ Πρίαμος, οὐδὲ οἱ ἄλλοι οἱ προσήκοντες αὐτῷ, ὥστε τοῖσι σφετέροισι σώμασι καὶ τοῖσι τέκνοισι καὶ τῇ πόλι κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅκως Ἀλέξανδρος Ἑλένῃ συνοικέῃ. (2) Εἰ δέ τοι καὶ ἐν τοῖσι πρώτοισι χρόνοισι ταῦτα ἐγίνωσκον, ἐπεὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἄλλων Τρώων, ὁκότε συμμίσγοιεν τοῖσι Ἕλλησι, ἀπώλλυντο, αὐτοῦ δὲ Πριάμου οὐκ ἔστι ὅτε οὐ δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ ἔτι πλεῦνες τῶν παίδων μάχης γινομένης ἀπέθνησκον, εἰ χρή τι τοῖσι ἐποποιοῖσι χρεώμενον λέγειν, τούτων δὲ τοιούτων συμβαινόντων ἐγὼ μὲν ἔλπομαι, εἰ καὶ αὐτὸς Πρίαμος συνοίκεε Ἑλένῃ, ἀποδοῦναι ἂν αὐτὴν τοῖσι Ἀχαιοῖσι, μέλλοντά γε δὴ τῶν παρεόντων κακῶν ἀπαλλαγήσεσθαι. (3) Οὐ μὲν οὐδὲ ἡ βασιληίη ἐς Ἀλέξανδρον περιήιε, ὥστε γέροντος Πριάμου ἐόντος ἐπ' ἐκείνῳ τὰ πρήγματα εἶναι, ἀλλ' Ἕκτωρ καὶ πρεσβύτερος καὶ ἀνὴρ ἐκείνου μᾶλλον ἐὼν ἔμελλε αὐτὴν Πριάμου ἀποθανόντος παραλάμψεσθαι, τὸν οὐ προσῆκε ἀδικέοντι τῷ ἀδελφεῷ ἐπιτράπειν, καὶ ταῦτα μεγάλων κακῶν δι' αὐτὸν συμβαινόντων ἰδίῃ τε αὐτῷ καὶ τοῖσι ἄλλοισι πᾶσι Τρωσί. (4) Ἀλλ' οὐ γὰρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι, οὐδὲ λέγουσι αὐτοῖσι τὴν ἀληθείαν ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὡς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι, τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος ὅκως πανωλεθρίῃ ἀπολόμενοι καταφανὲς τοῦτο τοῖσι ἀνθρώποισι ποιήσωσι, ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τῶν θεῶν. Καὶ ταῦτα μὲν τῇ ἐμοὶ δοκέει εἴρηται.

CXXI. Πρωτέος δὲ ἐκδέξασθαι τὴν βασιληίην Ῥαμψίνιτον ἔλεγον, ὃς μνημόσυνα ἐλίπετο τὰ προπύλαια τὰ πρὸς ἑσπέρην τετραμμένα τοῦ Ἡφαιστείου, ἀντίους δὲ τῶν προπυλαίων ἔστησε ἀνδριάντας δύο, ἐόντας τὸ μέγαθος πέντε καὶ εἴκοσι πηχέων, τῶν Αἰγύπτιοι τὸν μὲν πρὸς βορέω ἑστεῶτα καλέουσι θέρος, τὸν δὲ πρὸς νότον χειμῶνα· (2) καὶ τὸν μὲν καλέουσι θέρος, τοῦτον μὲν προσκυνέουσί τε καὶ εὖ ποιεῦσι, τὸν δὲ χειμῶνα καλεύμενον τὰ ἔμπαλιν τούτων ἔρδουσι. (I.) Πλοῦτον δὲ τούτῳ τῷ βασιλέϊ γενέσθαι ἀργύρου μέγαν, τὸν οὐδένα τῶν ὕστερον ἐπιτραφέντων βασιλέων δύνασθαι ὑπερβαλέσθαι οὐδ' ἐγγὺς ἐλθεῖν. (3) Βουλόμενον δὲ αὐτὸν ἐν ἀσφαλείῃ τὰ χρήματα θησαυρίζειν οἰκοδομέεσθαι οἴκημα λίθινον, τοῦ τῶν τοίχων ἕνα ἐς τὸ ἔξω μέρος τῆς οἰκίης ἔχειν. Τὸν δὲ ἐργαζόμενον ἐπιβουλεύοντα τάδε μηχανᾶσθαι, τῶν λίθων παρασκευάσασθαι ἕνα ἐξαιρετὸν εἶναι ἐκ τοῦ τοίχου ῥηϊδίως καὶ ὑπὸ δύο ἀνδρῶν καὶ ὑπ' ἑνός. (4) Ὡς δὲ ἐπετελέσθη τὸ οἴκημα, τὸν μὲν βασιλέα θησαυρίσαι τὰ χρήματα ἐν αὐτῷ, χρόνου δὲ περιιόντος τὸν οἰκοδόμον περὶ τελευτὴν τοῦ βίου ἐόντα ἀνακαλέσασθαι τοὺς παῖδας (εἶναι γὰρ αὐτῷ δύο), τούτοισι δὲ ἀπηγήσασθαι ὡς ἐκείνων προορέων, ὅκως βίον ἄφθονον ἔχωσι, τεχνάσαιτο οἰκο-

CXX. Hæc mihi Ægyptiorum dixerunt sacerdotes : narrationi autem, quam de Helena fecerunt, ego etiam ipse adsentior, haecce mecum reputans : si in Ilio fuisset Helena, reddituros eam Græcis fuisse Trojanos, sive volente Alexandro, sive nolente. Nam profecto non ita mente captus erat Priamus, neque cæteri illius propinqui, ut suis ipsorum capitibus et liberis et universa urbe voluissent periclitari, quo Alexander Helenam haberet uxorem. (2) Quod si etiam initio ita secum statuissent, tamen deinde, postquam et aliorum Trojanorum complures, quoties cum Græcis congressi sunt, perierunt, et ex ipsius Priami filiis quolibet in prœlio (si quidem epicorum poetarum narrationi fides habenda) duo aut tres aut etiam plures occubuerunt, his ita comparatis, puto equidem, si vel ipse Priamus Helenam duxisset uxorem, redditurum eam fuisse Græcis hac conditione, ut præsentibus malis liberaretur. (3) Porro ne regnum quidem ad Alexandrum erat rediturum, ut quum senex esset Priamus, rerum summa penes illum fuerit : sed Hector, et ætate major et longe illo vir fortior, in regnum mortuo Priamo erat successurus; quem non est consentaneum indulgere voluisse fratri injuste agenti, quum præsertim illius caussa gravissima mala et privatim ipsum, et publice Trojanos omnes premerent. (4) Sed enim non potuerant illi Helenam reddere, et vera dicentibus fidem non adhibuerant Græci : idque (ut dicam quod sentio) factum est divino numine ita moderante, ut illi, internecione pereuntes, testatum facerent hominibus, graves injurias gravibus etiam pœnis vindicari a diis. Sed hæc quidem pro mea dixi opinione.

CXXI. Proteo in regno successisse memorarunt Rhampsinitum : qui monumenta sui reliquit propylæa templi Vulcani, occidentem spectantia. Ex adverso vero propylæorum duas posuit statuas, viginti quinque cubitorum magnitudine : quarum illam, quæ stat a septentrione, Æstatem adpellant Ægyptii; alteram, quæ ad meridiem conversa, Hiemem (2) et illam quidem, quam Æstatem vocant, adorant et donis placant; adversus illam, quæ Hiems nominatur, contrarium faciunt. (I.) Hunc regem, dixerunt, tantas opes possedisse tantamque vim argenti, ut posteriorum regum nullus, non dico superare eum opibus potuerit, sed ne prope quidem accedere. (3) Igitur in tuto reponere suas pecunias cupientem, conclave ædificandum curasse lapideum. Cujus ædificii quum unus paries extrorsum spectaret, eum cui mandatum opus erat, pecuniæ insidiantem, hocce esse machinatum : ex lapidibus unum ita parasse, ut e muro facile eximi posset a duobus aut etiam ab uno homine. (4) Absoluto ædificio, regem in illo divitias suas deposuisse. Interjecto autem tempore, quum is, qui conclave illud ædificaverat, prope vitæ finem esset, hunc advocatis ad se duobus, qui ei erant, filiis exposuisse, in ædificando regis thesauro usum se esse artificio, quo prospexisset ut opu-

δομέων τὸν θησαυρὸν τοῦ βασιλέος· (5) σαφέως δ' αὐτοῖσι πάντα ἐξηγησάμενον τὰ περὶ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ λίθου δοῦναι τὰ μέτρα αὐτοῦ, λέγοντα ὡς ταῦτα διαφυλάσσοντες ταμίαι τῶν βασιλέος χρημάτων ἔσονται. (6) Καὶ τὸν μὲν τελευτῆσαι τὸν βίον, τοὺς δὲ παῖδας αὐτοῦ οὐκ ἐς μακρὴν ἔργου ἔχεσθαι, ἐπελθόντας δὲ ἐπὶ τὰ βασιλήϊα νυκτὸς καὶ τὸν λίθον ἐπὶ τῷ οἰκοδομήματι ἀνευρόντας ῥηϊδίως μεταχειρίσασθαι καὶ τῶν χρημάτων πολλὰ ἐξενείκασθαι. (II.) Ὡς δὲ τυχεῖν τὸν βασιλέα ἀνοίξαντα τὸ οἴκημα, θωμάσαι ἰδόντα τῶν χρημάτων καταδεᾶ τὰ ἀγγήϊα, οὐκ ἔχειν δὲ ὅντινα ἐπαιτιᾶται τῶν τε σημάντρων ἐόντων σόων καὶ τοῦ οἰκήματος κεκληϊμένου. (7) Ὡς δὲ αὐτῷ καὶ δὶς καὶ τρὶς ἀνοίξαντι αἰεὶ ἐλάσσω φαίνεσθαι τὰ χρήματα (τοὺς γὰρ κλέπτας οὐκ ἀνιέναι κεραΐζοντας), ποιῆσαί μιν τάδε, πάγας προστάξαι ἐργάσασθαι, καὶ ταύτας περὶ τὰ ἀγγήϊα ἐν τοῖσι τὰ χρήματα ἐνῆν στῆσαι. (8) Τῶν δὲ φωρῶν ὥσπερ ἐν τῷ πρὸ τοῦ χρόνῳ ἐλθόντων καὶ ἐσδύντος τοῦ ἑτέρου αὐτῶν, ἐπεὶ πρὸς τὸ ἄγγος προσῆλθε, ἰθέως τῇ πάγῃ ἐνέχεσθαι. (9) Ὡς δὲ γνῶναι αὐτὸν ἐν οἵῳ κακῷ ἦν, ἰθέως καλέειν τὸν ἀδελφεὸν καὶ δηλοῦν αὐτῷ τὰ παρεόντα, καὶ κελεύειν τὴν ταχίστην ἐσδύντα ἀποταμέειν αὐτοῦ τὴν κεφαλήν, ὅκως μὴ αὐτὸς ὀφθεὶς καὶ γνωρισθεὶς ὃς εἴη προσαπολέσῃ καὶ ἐκεῖνον. (10) Τῷ δὲ δόξαι εὖ λέγειν, καὶ ποιῆσαί μιν πεισθέντα ταῦτα, καὶ καταρμόσαντα τὸν λίθον ἀπιέναι ἐπ' οἴκου, φέροντα τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀδελφεοῦ. (III.) Ὡς δὲ ἡμέρη ἐγένετο, ἐσελθόντα τὸν βασιλέα ἐς τὸ οἴκημα ἐκπεπλῆχθαι ὁρέοντα τὸ σῶμα τοῦ φωρὸς ἐν τῇ πάγῃ ἄνευ τῆς κεφαλῆς ἐόν, τὸ δὲ οἴκημα ἀσινὲς καὶ οὔτε ἔσοδον οὔτε ἔκδυσιν οὐδεμίαν ἔχον. (11) Ἀπορεύμενον δέ μιν τάδε ποιῆσαι· τοῦ φωρὸς τὸν νέκυν κατὰ τοῦ τείχεος κατακρεμάσαι, φυλάκους δὲ αὐτοῦ καταστήσαντα ἐντείλασθαί σφι, τὸν ἂν ἴδωνται ἀποκλαύσαντα ἢ κατοικτισάμενον, συλλαβόντας ἄγειν πρὸς ἑωυτόν. (12) Ἀνακρεμαμένου δὲ τοῦ νέκυος τὴν μητέρα δεινῶς φέρειν, λόγους δὲ πρὸς τὸν περιεόντα παῖδα ποιευμένην προστάσσειν αὐτῷ, ὅτεῳ τρόπῳ δύναται, μηχανᾶσθαι ὅκως τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφεοῦ καταλύσας κομιέει· εἰ δὲ τούτων ἀμελήσει, διαπειλέειν αὐτὴν ὡς ἐλθοῦσα πρὸς τὸν βασιλέα μηνύσει αὐτὸν ἔχοντα τὰ χρήματα. (IV.) Ὡς δὲ χαλεπῶς ἐλαμβάνετο ἡ μήτηρ τοῦ περιεόντος παιδὸς καὶ πολλὰ πρὸς αὐτὴν λέγων οὐκ ἔπειθε, ἐπιτεχνήσασθαι τοιάδε μιν, ὄνους κατασκευασάμενον καὶ ἀσκοὺς πλήσαντα οἴνου ἐπιθεῖναι ἐπὶ τῶν ὄνων, καὶ ἔπειτεν ἐλαύνειν αὐτούς· (13) ὡς δὲ κατὰ τοὺς φυλάσσοντας ἦν τὸν κρεμάμενον νέκυν, ἐπισπάσαντα τῶν ἀσκῶν δύο ἢ τρεῖς ποδεῶνας αὐτὸν λύειν ἀπαμμένους· ὡς δὲ ἔρρεε ὁ οἶνος, τὴν κεφαλήν μιν κόπτεσθαι μεγάλα βοῶντα ὡς οὐκ ἔχοντα πρὸς ὁκοῖον τῶν ὄνων πρῶτον τράπηται. (14) Τοὺς δὲ φυλάκους ὡς ἰδέειν πολλὸν ῥέοντα τὸν οἶνον, συντρέχειν ἐς τὴν ὁδὸν ἀγγήϊα ἔχοντας, καὶ τὸν ἐκκεχυμένον οἶνον συγκομίζειν ἐν κέρδεϊ ποιευμένους· τὸν δὲ διαλοιδορέεσθαι πᾶσι ὀργὴν προσποιεύμενον, παραμυθευμένων

lentam haberent rem familiarem. (5) Perspicue igitur illos docuisse quo pacto eximi lapis posset, et mensuras illis tradidisse, quas si observassent, futuros eos aiebat esse regiarum opum dispensatores. (6) Hoc igitur vita functo, filios haud multo post operi admovisse manus: noctu ad regiam accedentes, lapidem in ædificio a se inventum facili opera tractasse, multumque pecuniæ extulisse. (II) Quum forte dein conclave rex aperuisset, videretque diminutas in vasis pecunias, miratum esse; nec vero quem culparet habuisse, quum sigilla januæ salva fuissent, et ædificium clausum. (7) Ubi autem iterum et tertio aperiens, constanter minui vidit pecunias (nec enim spoliare desiisse fures), hocce eum fecisse: laqueos confici jussisse, eosque circa vasa, in quibus inerant pecuniæ, collocari. (8) Ventitasse dein, ut antea, fures: quorum quum irrepsisset alter, et ad vas accessisset, continuo hunc laqueo esse captum. (9) Eumdem vero, videntem quo in malo esset, protinus vocato fratri significasse quid accidisset, jussisseque eum ut continuo ipse irreperet, sibique caput abscinderet; ne, sese conspecto, agnitoque quis esset, ille simul male esset periturus. (10) Et illum, probato hujus consilio, fecisse ut jusserat frater, adaptatoque iterum lapide domum abiisse, caput fratris asportantem. (III.) Ut illuxit, ingressum regem in conclave obstupuisse, conspecto corpore furis laqueo constricti et capite carentis, quum præsertim illæsum ædificium, nullumque vel introitum vel exitum videret. (11) Itaque hærentem animo, hocce fecisse: cadaver furis ex muro suspendisse, adpositisque custodibus imperasse, ut, si quem vidissent deplorantem aut lamentantem, hunc prehensum ad se adducerent. (12) Interim suspenso furis cadavere vehementer dolentem matrem, collatis cum superstite filio sermonibus imperasse huic, ut, quoquo modo quibusve artibus posset, solvere cadaver fratris et sibi adferre conaretur; adjecisseque minas, eam rem si ille neglexisset, regem se adituram, ipsumque, ut qui illius pecunias habeat, delaturam. (IV.) Ita aspere a matre acceptum filium superstitem, postquam nullo pacto illam potuisset commovere, dolum excogitasse hujusmodi: instructis asinis utres imposuisse vino plenos, eosque per viam publicam agitasse; (13) quumque prope locum fuisset ubi erant cadaveris suspensi custodes, attractos duos aut tres utrium pendulos petiolos solvisse; tum, effluente vino, caput sibi pulsasse ingenti edito clamore, quasi incertum, ad quemnam ex asinis primum se converteret. (14) Custodes, multum fluere vini videntes, in viam concurrisse, vasa tenentes, effluensque vinum, ut suum in lucrum cedens, colligentes; illum autem, vehementer se iratum simulantem, maledictis eos lacerasse. Custodibus

δὲ αὐτὸν τῶν φυλάκων χρόνῳ πρηΰνεσθαι προσποιέεσθαι καὶ ὑπίεσθαι τῆς ὀργῆς, τέλος δὲ ἐξελάσαι αὐτὸν τοὺς ὄνους ἐκ τῆς ὁδοῦ καὶ κατασκευάζειν. (15) Ὡς δὲ λόγους τε πλεῦνας ἐγγίνεσθαι καί τινα καὶ σκῶψαί μιν καὶ ἐς γέλωτα προαγαγέσθαι, ἐπιδοῦναι αὐτοῖσι τῶν ἀσκῶν ἕνα· τοὺς δὲ αὐτοῦ ὥσπερ εἶχον κατακλιθέντας πίνειν διανοέεσθαι, καὶ ἐκεῖνον παραλαμβάνειν καὶ κελεύειν μετ᾽ ἑωυτῶν μείναντα συμπίνειν· τὸν δὲ πεισθῆναί τε δὴ καὶ καταμεῖναι. (16) Ὡς δέ μιν παρὰ τὴν πόσιν φιλοφρόνως ἠσπάζοντο, ἐπιδοῦναι αὐτοῖσι καὶ ἄλλον τῶν ἀσκῶν· δαψιλέϊ δὲ τῷ ποτῷ χρησαμένους τοὺς φυλάκους ὑπερμεθυσθῆναι καὶ κρατηθέντας ὑπὸ τοῦ ὕπνου αὐτοῦ ἔνθα περ ἔπινον κατακοιμηθῆναι. (17) Τὸν δὲ, ὡς πρόσω ἦν τῆς νυκτὸς, τό τε σῶμα τοῦ ἀδελφεοῦ καταλῦσαι καὶ τῶν φυλάκων ἐπὶ λύμῃ πάντων ξυρῆσαι τὰς δεξιὰς παρηίδας, ἐπιθέντα δὲ τὸν νέκυν ἐπὶ τοὺς ὄνους ἀπελαύνειν ἐπ᾽ οἴκου, ἐπιτελέσαντα τῇ μητρὶ τὰ προσταχθέντα. (V.) Τὸν δὲ βασιλέα, ὡς αὐτῷ ἀπηγγέλθη τοῦ φωρὸς ὁ νέκυς ἐκκεκλεμμένος, δεινὰ ποιέειν· (18) πάντως δὲ βουλόμενον εὑρεθῆναι ὅστις κοτὲ εἴη ὁ ταῦτα μηχανεώμενος, ποιῆσαί μιν τάδε, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστά· τὴν θυγατέρα τὴν ἑωυτοῦ κατίσαι ἐπ᾽ οἰκήματος, ἐντειλάμενον πάντας τε ὁμοίως προσδέκεσθαι, καὶ πρὶν συγγενέσθαι, ἀναγκάζειν λέγειν αὐτῇ ὅ τι δὴ ἐν τῷ βίῳ ἔργασται αὐτῷ σοφώτατον καὶ ἀνοσιώτατον· ὃς δ᾽ ἂν ἀπηγήσηται τὰ περὶ τὸν φῶρα γεγενημένα, τοῦτον συλλαμβάνειν καὶ μὴ ἀπιέναι ἔξω. (19) Ὡς δὲ τὴν παῖδα ποιέειν τὰ ἐκ τοῦ πατρὸς προσταχθέντα, τὸν φῶρα πυθόμενον τῶν εἵνεκεν ταῦτα ἐπρήσσετο, βουληθέντα πολυτροπίῃ τοῦ βασιλέος περιγενέσθαι ποιέειν τάδε· νεκροῦ προσφάτου ἀποταμόντα ἐν τῷ ὤμῳ τὴν χεῖρα ἰέναι αὐτὸν ἔχοντα αὐτὴν ὑπὸ τῷ ἱματίῳ, ἐσελθόντα δὲ ὡς τοῦ βασιλέος τὴν θυγατέρα, καὶ εἰρωτεώμενον τά περ καὶ οἱ ἄλλοι, ἀπηγήσασθαι ὡς ἀνοσιώτατον μὲν εἴη ἐργασμένος ὅτε τοῦ ἀδελφεοῦ ἐν τῷ θησαυρῷ τοῦ βασιλέος ὑπὸ πάγης ἁλόντος ἀποτάμοι τὴν κεφαλὴν, σοφώτατον δὲ ὅτι τοὺς φυλάκους καταμεθύσας καταλύσειε τοῦ ἀδελφεοῦ κρεμάμενον τὸν νέκυν. (20) Τὴν δὲ, ὡς ἤκουσε, ἅπτεσθαι αὐτοῦ· τὸν δὲ φῶρα ἐν τῷ σκότεϊ προτεῖναι αὐτῇ τοῦ νεκροῦ τὴν χεῖρα· τὴν δὲ ἐπιλαβομένην ἔχειν, νομίζουσαν αὐτοῦ ἐκείνου τῆς χειρὸς ἀντέχεσθαι· τὸν δὲ φῶρα προέμενον αὐτῇ οἴχεσθαι διὰ θυρέων φεύγοντα. (VI.) Ὡς δὲ καὶ ταῦτα ἐς τὸν βασιλέα ἀνηνεῖχθαι, ἐκπεπλῆχθαι μὲν ἐπὶ τῇ πολυφροσύνῃ τε καὶ τόλμῃ τἀνθρώπου, τέλος δὲ διαπέμποντα ἐς πάσας τὰς πόλις ἐπαγγέλλεσθαι ἄδειάν τε διδόντα καὶ μεγάλα ὑποδεκόμενον ἐλθόντι ἐς ὄψιν τὴν ἑωυτοῦ. (21) Τὸν δὲ φῶρα πιστεύσαντα ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, Ῥαμψίνιτον δὲ μεγάλως θωμάσαι, καί οἱ τὴν θυγατέρα ταύτην συνοικίσαι ὡς πλεῖστα ἐπισταμένῳ ἀνθρώπων· Αἰγυπτίους μὲν γὰρ τῶν ἄλλων προκεκρίσθαι, ἐκεῖνον δὲ Αἰγυπτίων.

CXXII. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔλεγον τοῦτον τὸν βασιλέα ζωὸν καταβῆναι κάτω ἐς τὸν οἱ Ἕλληνες ἀΐδην

vero eum consolantibus, paulatim mitigari simulantem, ab ira remisisse, denique a media via exegisse asinos, eosque rursus instruxisse. (15) Ibi multis incidentibus sermonibus, quum unus ex custodibus facete cavillans etiam risum ei elicuisset, dono eum illis dedisse unum ex utribus: et illos e vestigio discumbentes compotationi animum adplicuisse, ipsumque adsumsisse et hortatos esse, ut secum maneret compotaretque: et illum, ut erat consentaneum, morem gessisse, apudque illos mansisse. (16) Qui quum inter potandum comiter amplecterentur hominem, hunc etiam alio ex utribus illos donasse: et copioso potu utentes custodes ita fuisse inebriatos, ut somno oppressi, eodem loco ubi potaverant, obdormierint. (17) Tum vero, nocte jam multum progressa, hunc fratris corpus solvisse, et custodum dextras genas contumeliæ caussa rasisse, denique cadavere asinis imposito, mandata matris executum, domum cum asinis rediisse. (V.) Regem, postquam ei renunciatum esset furto ablatum esse cadaver, ægerrime tulisse; (18) cupientemque quoquo modo reperire quis esset qui ista fuisset machinatus, hocce fecisse aiunt, mihi non credibile: filiam suam jussisse in lupanari sedere, cunctosque homines pariter admittere, sed, priusquam coirent, cogere ut dicat quisque quid sit quod et callidissimum et improbissimum in vita patraverit: quodsi quis narrasset ea quæ circa furem accidissent, hunc prehenderet, neque egredi pateretur. (19) Jussis patris quum morem gereret puella, furem hunc, postquam cognosset cujus rei caussa hæc fierent, cuperetque regem superare versutia, hæcce fecisse: recens mortui hominis amputasse in humero manum, eaque sub pallio abscondita ad regis filiam intrasse; tum ab ea interrogatum sicuti alii quoque, respondisse, improbissimum se facinus patrasse, quum fratris caput abscidisset, laqueo capti in regis thesauro; callidissimum vero, quod inebriatis custodibus cadaver suspensum fratris solvisset. (20) Tum illam, his auditis, prehendisse hominem: at furem illi in tenebris manum mortui porrexisse; quam dum puella prehenderet, manum illius ipsius se tenere existimans, furem missam illi eam fecisse, et per januam egressum profugisse. (VI.) Postquam igitur et hæc regi essent renunciata, attonitum fuisse illum et versutia et audacia hominis. Ad extremum, circummissis per oppida præconibus, edixisse et impunitatem se concessurum, et magna etiam dona adjecturum homini, si in conspectum suum venisset. (21) Et edicto fidem adhibentem furem, ad regem accessisse: Rhampsinitumque, magna hominis admiratione ductum, filiam ei hanc in matrimonium dedisse, ut hominum omnium scientissimo: Ægyptios enim omnibus aliis antecellere, ipsum vero Ægyptiis.

CXXII. Post hæc eundem regem dixerunt vivum sub terram, quo loco Græci inferos putant esse, descendisse,

νομίζουσι εἶναι, κἀκεῖθι συγκυβεύειν τῇ Δήμητρι, καὶ τὰ μὲν νικᾶν αὐτήν, τὰ δὲ ἑσσοῦσθαι ὑπ' αὐτῆς, καί μιν πάλιν ἄνω ἀπικέσθαι δῶρον ἔχοντα παρ' αὐτῆς χειρόμακτρον χρύσεον. (2) Ἀπὸ δὲ τῆς Ῥαμψινίτου καταβάσιος, ὡς πάλιν ἀπίκετο, ὁρτὴν δὴ ἀνάγειν Αἰγυπτίους ἔφασαν, τὴν καὶ ἐγὼ οἶδα ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἐπιτελέοντας αὐτούς· οὐ μέντοι εἴτε δι' ἄλλο τι εἴτε διὰ ταῦτα ὁρτάζουσι ἔχω λέγειν. (3) Φᾶρος δὲ αὐτημερὸν ἐξυφήναντες οἱ ἱρέες κατ' ὦν ἔδησαν ἑνὸς αὐτῶν μίτρῃ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀγαγόντες δέ μιν ἔχοντα τὸ φᾶρος ἐς ὁδὸν φέρουσαν ἐς ἱρὸν Δήμητρος αὐτοὶ ἀπαλλάσσονται ὀπίσω· (4) τὸν δὲ ἱρέα τοῦτον καταδεδεμένον τοὺς ὀφθαλμοὺς λέγουσι ὑπὸ δύο λύκων ἄγεσθαι ἐς τὸ ἱρὸν τῆς Δήμητρος ἀπέχον τῆς πόλιος εἴκοσι σταδίους, καὶ αὖτις ὀπίσω ἐκ τοῦ ἱροῦ ἀπάγειν μιν τοὺς λύκους ἐς τὠυτὸ χωρίον.

CXXIII. Τοῖσι μέν νυν ὑπ' Αἰγυπτίων λεγομένοισι χράσθω ὅτεῳ τὰ τοιαῦτα πιθανά ἐστι· ἐμοὶ δὲ παρὰ πάντα τὸν λόγον ὑποκέεται ὅτι τὰ λεγόμενα ὑπ' ἑκάστων ἀκοῇ γράφω. Ἀρχηγετεύειν δὲ τῶν κάτω Αἰγύπτιοι λέγουσι Δήμητρα καὶ Διόνυσον. (2) Πρῶτοι δὲ καὶ τόνδε τὸν λόγον Αἰγύπτιοί εἰσι οἱ εἴπαντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος ἐς ἄλλο ζῷον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεται· ἐπεὰν δὲ περιέλθῃ πάντα τὰ χερσαῖα καὶ τὰ θαλάσσια καὶ τὰ πετεινά, αὖτις ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐσδύνειν, τὴν περιήλυσιν δὲ αὐτῇ γίνεσθαι ἐν τρισχιλίοισι ἔτεσι. (3) Τούτῳ τῷ λόγῳ εἰσὶ οἳ Ἑλλήνων ἐχρήσαντο, οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ ὕστερον, ὡς ἰδίῳ ἑωυτῶν ἐόντι· τῶν ἐγὼ εἰδὼς τὰ οὐνόματα οὐ γράφω.

CXXIV. Μέχρι μέν νυν Ῥαμψινίτου βασιλέος εἶναι ἐν Αἰγύπτῳ πᾶσαν εὐνομίην ἔλεγον καὶ εὐθενέειν Αἴγυπτον μεγάλως, μετὰ δὲ τοῦτον βασιλεύσαντά σφεων Χέοπα ἐς πᾶσαν κακότητα ἐλάσαι· κατακληίσαντα γάρ μιν πάντα τὰ ἱρὰ πρῶτα μέν σφεας θυσιέων ἀπέρξαι, μετὰ δὲ ἐργάζεσθαι ἑωυτῷ κελεύειν πάντας Αἰγυπτίους. (2) Τοῖσι μὲν δὴ ἀποδεδέχθαι ἐκ τῶν λιθοτομιέων τῶν ἐν τῷ Ἀραβίῳ οὔρεϊ, ἐκ τούτων ἕλκειν λίθους μέχρι τοῦ Νείλου· διαπεραιωθέντας δὲ τὸν ποταμὸν πλοίοισι τοὺς λίθους ἑτέροισι ἔταξε ἐκδέκεσθαι καὶ πρὸς τὸ Λιβυκὸν καλεύμενον οὖρος, πρὸς τοῦτο ἕλκειν. Ἐργάζοντο δὲ κατὰ δέκα μυριάδας ἀνθρώπων αἰεὶ τὴν τρίμηνον ἑκάστην. (3) Χρόνον δὲ ἐγγενέσθαι τριβομένῳ τῷ λεῷ δέκα μὲν ἔτεα τῆς ὁδοῦ κατ' ἣν εἷλκον τοὺς λίθους, τὴν ἔδειμαν ἔργον ἐὸν οὐ πολλῷ τέῳ ἔλασσον τῆς πυραμίδος, ὡς ἐμοὶ δοκέειν (τῆς γὰρ μῆκος μέν εἰσι πέντε στάδιοι, εὖρος δὲ δέκα ὀργυιαί, ὕψος δέ, τῇ ὑψηλοτάτη ἐστὶ αὐτὴ ἑωυτῆς, ὀκτὼ ὀργυιαί, λίθου τε ξεστοῦ καὶ ζῴων ἐγγεγλυμμένων), ταύτης τε δὴ τὰ δέκα ἔτεα γενέσθαι καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ λόφου, ἐπ' οὗ ἑστᾶσι αἱ πυραμίδες, τῶν ὑπὸ γῆν οἰκημάτων, τὰς ἐποιέετο θήκας ἑωυτῷ ἐν νήσῳ, διώρυχα τοῦ Νείλου ἐσαγαγών. (4) Τῇ δὲ πυραμίδι αὐτῇ χρόνον γενέσθαι εἴκοσι ἔτεα ποιευμένῃ, τῆς ἐστὶ

ibique cum Cerere alea lusisse, et partim victorem, partim etiam ab illa victum fuisse; denique rursus inde reversum, munus ab eadem retulisse mantile aureum. (2) Ab hoc Rhampsiniti descensu ad inferos, postquam reversus esset, festum aiebant agi ab Ægyptiis: quod festum ego quidem novi mea etiam nunc ætate ab illis agi; utrum vero hac de caussa celebretur, an alia, adfirmare non possum. (3) Unus e sacerdotibus pallium induit, eodem die ab illis contextum: huic reliqui mitra obligant oculos, eumque in viam deducunt qua ad Cereris templum itur, tum ipsi retro discedunt. (4) Hunc sacerdotem, cui obstricti oculi sunt, aiunt a duobus lupis ad templum Cereris duci, quod abest ab urbe viginti stadia; rursusque eosdem lupos eum in eundem locum reducere.

CXXIII. Jam utatur his, quæ Ægyptii narrant, si cui probabilia fuerint visa: mihi per totam hanc historiam propositum est, ut ea scribam quæ a quibusque memorata audivi. Memorant autem Ægyptii, principatum apud inferos tenere Cererem et Bacchum. (2) Primi etiam fuerunt Ægyptii, qui hanc doctrinam traderent: esse animam hominis immortalem; intereunte vero corpore in aliud animal, quod eo ipso tempore nascatur, intrare: quando vero circuitum absolvisset per omnia terrestria animalia et marina et volucria, tum rursus in hominis corpus, quod tunc nascatur, intrare: circuitum autem illum absolvi tribus annorum millibus. (3) Hoc placito usi sunt deinde nonnulli e Græcorum philosophis, alii prius, alii posterius, tamquam suum esset inventum: quorum ego nomina, mihi quidem cognita, literis non mando.

CXXIV. Usque ad Rhampsinitum igitur valuisse, dixerunt, in Ægypto leges, et rebus omnibus egregie floruisse Ægyptum. Post hunc vero, regnum apud eos tenentem Cheopem omni nequitia esse grassatum. Clausis enim templis omnibus, primum sacrificiis prohibuisse Ægyptios; tum cunctos jussisse sibi opus facere: (2) aliis adsignatum fuisse, ut ex lapicidinis quæ sunt in Arabio monte, ex his lapides traherent usque ad Nilum; aliis imperatum, ut navigiis cis flumen transvectos lapides illos exciperent, et ad Libycum quem vocant traherent montem. Opus autem faciebant per vices, quolibet trimestri, centena hominum millia. (3) Tempus autem, quo ita vexatus fuerit populus, primum decem fuisse annos, per quos munierint viam qua traxerunt lapides; opus, ut mihi videtur, haud multo inferius ipsa pyramide: (est enim longitudo viæ quinque stadiorum; latitudo cubitorum quadraginta; altitudo, qua est maxima, duorum et triginta cubitorum: estque ex politis lapidibus confecta, et insculptis ornata figuris:) huic igitur muniendæ viæ insumtos decem annos fuisse, simulque conficiendis in eo colle, in quo stant pyramides, cameris subterraneis, quas ille sibi pro sepulcro destinavit in insula, fossa ex Nilo introacta. (4) In ipsius autem pyramidis constructionem viginti annos esse insumtos. Quadrata illius forma

πανταχῇ μέτωπον ἕκαστον ὀκτὼ πλέθρα ἐούσης τετραγώνου καὶ ὕψος ἴσον, λίθου δὲ ξεστοῦ τε καὶ ἁρμοσμένου τὰ μάλιστα· οὐδεὶς τῶν λίθων τριήκοντα ποδῶν ἐλάσσων.

CXXV. Ἐποιήθη δὲ ὧδε αὕτη ἡ πυραμὶς, ἀναβαθμῶν τρόπον, τὰς μετεξέτεροι κρόσσας, οἱ δὲ βωμίδας οὐνομάζουσι. (2) Τοιαύτην τὸ πρῶτον ἐπείτε ἐποίησαν αὐτὴν, ἤειρον τοὺς ἐπιλοίπους λίθους μηχανῇσι ξύλων βραχέων πεποιημένῃσι, χαμᾶθεν μὲν ἐπὶ τὸν πρῶτον στοῖχον τῶν ἀναβαθμῶν ἀείροντες· ὅκως δὲ ἀνίοι ὁ λίθος ἐπ' αὐτὸν, ἐς ἑτέρην μηχανὴν ἐτίθετο ἑστεῶσαν ἐπὶ τοῦ πρώτου στοίχου, ἀπὸ τούτου δὲ ἐπὶ τὸν δεύτερον εἵλκετο στοῖχον ἐπ' ἄλλης μηχανῆς· (3) ὅσοι γὰρ δὴ στοῖχοι ἔσαν τῶν ἀναβαθμῶν, τοσαῦται καὶ μηχαναὶ ἔσαν, εἴτε καὶ τὴν αὐτὴν μηχανὴν ἐοῦσαν μίαν τε καὶ εὐβάστακτον μετεφόρεον ἐπὶ στοῖχον ἕκαστον, ὅκως τὸν λίθον ἐξέλοιεν· λελέχθω γὰρ ἡμῖν ἐπ' ἀμφότερα, κατά περ λέγεται. (4) Ἐξεποιήθη δ' ὦν τὰ ἀνώτατα αὐτῆς πρῶτα, μετὰ δὲ τὰ ἐχόμενα τούτων ἐξεποίευν, τελευταῖα δὲ αὐτῆς τὰ ἐπίγαια καὶ τὰ κατωτάτω ἐξεποίησαν. (5) Σεσήμανται δὲ διὰ γραμμάτων Αἰγυπτίων ἐν τῇ πυραμίδι ὅσα ἔς τε συρμαίην καὶ κρόμμυα καὶ σκόροδα ἀναισιμώθη τοῖσι ἐργαζομένοισι· καὶ ὡς ἐμὲ εὖ μεμνῆσθαι τὰ ὁ ἑρμηνεύς μοι ἐπιλεγόμενος τὰ γράμματα ἔφη, ἑξακόσια καὶ χίλια τάλαντα ἀργυρίου τετελέσθαι. (6) Εἰ δ' ἔστι οὕτως ἔχοντα ταῦτα, κόσα οἰκὸς ἄλλα δεδαπανῆσθαί ἐστι ἔς τε σίδηρον τῷ ἐργάζοντο, καὶ σιτία καὶ ἐσθῆτα τοῖσι ἐργαζομένοισι; ὁκότε χρόνον μὲν οἰκοδόμεον τὰ ἔργα τὸν εἰρημένον, ἄλλον δὲ, ὡς ἐγὼ δοκέω, ἐν τῷ τοὺς λίθους ἔταμνον καὶ ἦγον καὶ τὸ ὑπὸ γῆν ὄρυγμα ἐργάζοντο, οὐκ ὀλίγον χρόνον.

CXXVI. Ἐς τοῦτο δὲ ἐλθεῖν Χέοπα κακότητος ὥστε χρημάτων δεόμενον τὴν θυγατέρα τὴν ἑωυτοῦ κατίσαντα ἐπ' οἰκήματος προστάξαι πρήσσεσθαι ἀργύριον ὁκοσονδή τι· οὐ γὰρ δὴ τοῦτό γε ἔλεγον· τὴν δὲ τά τε ὑπὸ τοῦ πατρὸς ταχθέντα πρήσσεσθαι, ἰδίῃ δὲ καὶ αὐτὴν διανοηθῆναι μνημήϊον καταλιπέσθαι, καὶ τοῦ ἐσιόντος πρὸς αὐτὴν ἑκάστου δέεσθαι ὅκως ἂν αὐτῇ ἕνα λίθον ἐν τοῖσι ἔργοισι δωρέοιτο. (2) Ἐκ τούτων δὲ τῶν λίθων ἔφασαν τὴν πυραμίδα οἰκοδομηθῆναι τὴν ἐν μέσῳ τῶν τριῶν ἑστηκυῖαν, ἔμπροσθε τῆς μεγάλης πυραμίδος, τῆς ἐστὶ τὸ κῶλον ἕκαστον ὅλου καὶ ἡμίσεος πλέθρου.

CXXVII. Βασιλεῦσαι δὲ τὸν Χέοπα τοῦτον Αἰγύπτιοι ἔλεγον πεντήκοντα ἔτεα, τελευτήσαντος δὲ τούτου ἐκδέξασθαι τὴν βασιληΐην τὸν ἀδελφεὸν αὐτοῦ Χεφρῆνα· καὶ τοῦτον δὲ τῷ αὐτῷ τρόπῳ διαχρᾶσθαι τῷ ἑτέρῳ τά τε ἄλλα καὶ πυραμίδα ποιῆσαι, ἐς μὲν τὰ ἐκείνου μέτρα οὐκ ἀνήκουσαν· ταῦτα γὰρ ὦν καὶ ἡμεῖς ἐμετρήσαμεν· (2) οὔτε γὰρ ὕπεστι οἰκήματα ὑπὸ γῆν, οὔτε ἐκ τοῦ Νείλου διῶρυξ ἥκει ἐς αὐτὴν ὥσπερ ἐς τὴν ἑτέρην ῥέουσα· δι' οἰκοδομημένου δὲ αὐλῶνος ἔσω νῆσον περιρρέει, ἐν τῇ αὐτὸν λέγουσι

est; latus quodque octingentos metitur pedes: altitu o ejusdem est mensuræ: lapis politus et quam adcuratissime coagmentatus; nullus ex lapidibus minor triginta pedibus.

CXXV. Est autem sic constructa hæc pyramis: statim in modum graduum quibus scalæ adscenduntur, quos gradus alii pinnas, alii arulas vocant. (2) Talem postquam primum eam fecerunt, in altum tollebant reliquos lapides machinis ex brevibus lignis confectis, ab humo statim in primum graduum ordinem eos tollentes: quo ubi pervenit lapis, alii machinæ imponebatur, quæ in primo graduum ordine stabat, et ab hoc ordine in secundum attrahebatur ordinem super alia machina; (3) nam quot erant graduum ordines, tot quoque machinæ erant: sive etiam una eademque machina fuit portatu facilis, quam ex uno ordine in alterum promovebant, quoties lapidem in altum tollere vellent: nam in utramque partem, quemadmodum traditur, dictum a nobis esto. (4) Perfici autem cœptum est opus a summo; dein inferiora paulatim absolverunt; et ad extremum imam partem et terræ proximam perfecerunt. (5) Scripto autem in pyramide consignatum est literis Ægyptiis, quantum in raphanos, in cepas et in allia fuerit impensum, quibus usi sunt hi qui opus fecerunt: et recte memini quæ mihi dixit interpres, quum scriptum legeret, summam fuisse mille et sexcentorum talentorum argenti. (6) Quodsi ita est, quanta putabimus impensa fuisse alia, in ferrum, quo usi sint ad opus faciendum, tum in cibaria, et in vestimenta operariorum? quandoquidem tantum temporis, quantum dixi, faciendo operi insumserunt, nec minus multum temporis, ut ego arbitror, cædendis lapidibus, eisdemque promovendis, et fossæ subterraneæ conficiendæ.

CXXVI. Eo autem flagitii processisse Cheopem dixerunt, ut, quum pecuniis indigeret, filiam etiam suam in lupanari jusserit considere, et pecuniæ summam quantamcumque posset conficere. Quantum sit, quod illa hoc modo collegerit, non memoratur: sed hoc memorant, collegisse illam non modo pecuniam a patre imperatam; verum etiam quum suo nomine privatim cuperet monumentum relinquere, ab unoquoque qui ad eam intrasset postulasse, ut unum lapidem, ad opus faciendum idoneum, sibi conferret: (2) ex illisque lapidibus, dixerunt, exstructam esse pyramidem quæ in medio stat trium, ante magnam pyramidem; cujus quodque latus est longitudine pedum centum et quinquaginta.

CXXVII. Cheopem hunc dixere Ægyptii regnasse annos quinquaginta; eique defuncto successisse in regnum fratrem ejus Chephrenem. Hunc quum in aliis rebus eodem instituto usum esse atque fratrem, tum etiam pyramidem exstruxisse. Et hæc quidem pyramis mensuram prioris illius non exæquat; (nam mensuras etiam nos exegimus:) (2) neque enim cameras habet subterraneas, nec fossa ex Nilo derivata in hanc inferne influit, sicut in illam, in qua Nilus per canalem murario opere constructum insulam cir-

κέεσθαι Χέοπα. (3) Ὑποδείμας δὲ τὸν πρῶτον δόμον λίθου Αἰθιοπικοῦ ποικίλου, τεσσεράκοντα πόδας ὑποβὰς τῆς ἑτέρης τὠυτὸ μέγαθος, ἐχομένην τῆς μεγάλης οἰκοδόμησε. Ἑστᾶσι δὲ ἐπὶ λόφου τοῦ αὐτοῦ ἀμφότεραι, μάλιστα ἐς ἑκατὸν πόδας ὑψηλοῦ. Βασιλεῦσαι δὲ ἔλεγον Χεφρῆνα ἓξ καὶ πεντήκοντα ἔτεα.

CXXVIII. Ταῦτα ἓξ τε καὶ ἑκατὸν λογίζονται ἔτεα, ἐν τοῖσι Αἰγυπτίοισί τε πᾶσαν εἶναι κακότητα καὶ τὰ ἱρὰ χρόνου τοσούτου κατακληϊσθέντα οὐκ ἀνοιχθῆναι. Τούτους ὑπὸ μίσεος οὐ κάρτα ἐθέλουσι Αἰγύπτιοι οὐνομάζειν, ἀλλὰ καὶ τὰς πυραμίδας καλεῦσι ποιμένος Φιλίτιος, ὃς τοῦτον τὸν χρόνον ἔνεμε κτήνεα κατὰ ταῦτα τὰ χωρία.

CXXIX. Μετὰ δὲ τοῦτον βασιλεῦσαι Αἰγύπτου Μυκερῖνον ἔλεγον Χέοπος παῖδα, τῷ τὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἔργα ἁπαδεῖν, τὸν δὲ τά τε ἱρὰ ἀνοῖξαι καὶ τὸν λεὼν τετρυμένον ἐς τὸ ἔσχατον κακοῦ ἀνεῖναι πρὸς ἔργα τε καὶ θυσίας, δίκας δέ σφι πάντων βασιλέων δικαιοτάτας κρίνειν. (2) Κατὰ τοῦτο μέν νυν τὸ ἔργον ἁπάντων ὅσοι ἤδη βασιλέες ἐγένοντο Αἰγυπτίων αἰνέουσι μάλιστα τοῦτον· τά τε ἄλλα γάρ μιν κρίνειν εὖ, καὶ δὴ καὶ τῷ ἐπιμεμφομένῳ ἐκ τῆς δίκης παρ' ἑωυτοῦ διδόντα ἄλλα ἀποπιμπλάναι αὐτοῦ τὸν θυμόν. (3) Ἐόντι δὲ ἠπίῳ τῷ Μυκερίνῳ κατὰ τοὺς πολιήτας καὶ ταῦτα ἐπιτηδεύοντι πρῶτον κακῶν ἄρξαι τὴν θυγατέρα ἀποθανοῦσαν αὐτοῦ, τὸ μοῦνόν οἱ εἶναι ἐν τοῖσι οἰκίοισι τέκνον. (4) Τὸν δὲ ὑπεραλγήσαντά τε τῷ περιεπεπτώκεε πρήγματι, καὶ βουλόμενον περισσότερόν τι τῶν ἄλλων θάψαι τὴν θυγατέρα, ποιήσασθαι βοῦν ξυλίνην κοίλην, καὶ ἔπειτεν καταχρυσώσαντά μιν ταύτην ἔσω ἐν αὐτῇ θάψαι ταύτην δὴ τὴν ἀποθανοῦσαν θυγατέρα.

CXXX. Αὕτη ὦν ἡ βοῦς γῇ οὐκ ἐκρύφθη, ἀλλ' ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦν φανερή, ἐν Σάϊ μὲν πόλι ἐοῦσα, κειμένη δὲ ἐν τοῖσι βασιληίοισι ἐν οἰκήματι ἠσκημένῳ· θυμιήματα δὲ παρ' αὐτῇ παντοῖα καταγίζουσι ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην, νύκτα δὲ ἑκάστην πάννυχος λύχνος παρακαίεται. (2) Ἀγχοῦ δὲ τῆς βοὸς ταύτης ἐν ἄλλῳ οἰκήματι εἰκόνες τῶν παλλακέων τῶν Μυκερίνου ἑστᾶσι, ὡς ἔλεγον οἱ ἐν Σάϊ πόλι ἱρέες· ἑστᾶσι μὲν γὰρ ξύλινοι κολοσσοί, ἐοῦσαι ἀριθμὸν ὡς εἴκοσι μάλιστά κῃ, γυμναὶ ἐργασμέναι· αἵτινες μέντοι εἰσί, οὐκ ἔχω εἰπεῖν πλὴν ἢ τὰ λεγόμενα.

CXXXI. Οἱ δέ τινες λέγουσι περὶ τῆς βοὸς ταύτης καὶ τῶν κολοσσῶν τόνδε τὸν λόγον, ὡς Μυκερῖνος ἠράσθη τῆς ἑωυτοῦ θυγατρὸς καὶ ἔπειτεν ἐμίγη οἱ ἀεκούσῃ· μετὰ δὲ λέγουσι ὡς ἡ παῖς ἀπήγξατο ὑπ' ἄχεος, ὁ δέ μιν ἔθαψε ἐν τῇ βοΐ ταύτῃ, ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς τῶν ἀμφιπόλων τῶν προδουσέων τὴν θυγατέρα τῷ πατρὶ ἀπέταμε τὰς χεῖρας, καὶ νῦν τὰς εἰκόνας αὐτέων εἶναι πεπονθυίας τά περ αἱ ζωαὶ ἔπαθον. (2) Ταῦτα δὲ λέγουσι φλυηρέοντες, ὡς ἐγὼ δοκέω, τά τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ τὰς χεῖρας τῶν κολοσσῶν· ταῦτα γὰρ ὦν καὶ ἡμεῖς ὠρέομεν, ὅτι ὑπὸ χρόνου τὰς χεῖρας ἀποβε-

cumluit, in qua sepultum Cheopem aiunt. (3) Exstruxit autem hanc, magnæ pyramidi proximam, quadraginta pedibus illa minorem: primus lapidum ordo Æthiopico lapide variegato substructus. Ambæ super eodem stant clivo, centum fere pedes in altitudinem eminente. Regnasse autem Chephrenem aiunt annos sex et quinquaginta.

CXXVIII. Hos centum et sex annos numerant Ægyptii, quibus per Ægyptum omne genus malorum invaluerit, clausaque templa per tantum temporis spatium non fuerint aperta. Istorumque regum odio nomen etiam eorum nolunt fere memorare; sed pyramides etiam illas vocant pastoris Philitios, qui per id tempus in illis locis pecora sua pavit.

CXXIX. Post hunc regnasse in Ægypto dicebant Mycerinum Cheopis filium. Huic patris displicuisse facta: itaque et templa eum aperuisse, et populo, extremis malis vexato, indulsisse, ut suis quisque negotiis et sacris operam daret: jusque etiam illis æquissime regum omnium dixisse. (2) Hac quidem ex parte summis eum laudibus supra omnes, quotquot Ægypti reges umquam fuere, extollunt: nam et alioquin ex æquo judicasse causas, et si quis de sententia ab illo lata esset conquestus, ei de suo ultro donare solitum, quo iram illius mitigaret. (3) Ita quum mitis adversus cives esset Mycerinus, talibusque uteretur institutis; primam ei calamitatem accidisse mortem filiæ, quam unicam domi sobolem habebat. (4) Ea calamitate in quam inciderat vehementer afflictum, quum vellet excellentiori quadam ratione sepelire filiam, conficiendam curasse bovem ligneam, intus cavam, extrinsecus inauratam, in eaque defunctam hanc filiam sepelivisse.

CXXX. Bos ista non sub terra est condita, sed mea adhuc ætate in propatulo erat, in Sai oppido in regia posita, eleganti in conclavi: et quotidie apud illam suffimenta cujusque generis adolentur, et singulis noctibus pernox ardet lucerna. (2) Prope bovem illam, in alio conclavi, stant imagines pellicum Mycerini, ut dicebant qui in Sai oppido sunt sacerdotes: stant certe ibi lignei colossi, forma muliebri, numero fere viginti, nudis corporibus: quænam autem illæ sint, dicere non possum, nisi quæ narrantur.

CXXXI. Sunt autem qui de bove illa et de colossis istis hæc narrant: Mycerinum amore filiæ suæ captum, vim ei intulisse; eoque facto puellam præ dolore vitam finiisse suspendio, patrem vero in illa bove eam sepelisse; matrem autem famulis, quæ patri filiam prodidissent, manus præcidisse, et nunc imaginibus illarum idem accidisse quod ipsæ vivæ passæ essent. (2) Hæc vero, ut mihi videtur, dicunt nugantes, quum cætera, tum hoc de manibus colossorum: hoc enim nos etiam vidimus, vetustate temporis

βλήκασι, αἳ ἐν ποσὶ αὐτέων ἐφαίνοντο ἐοῦσαι ἔτι καὶ ἐς ἐμέ.

CXXXII. Ἡ δὲ βοῦς τὰ μὲν ἄλλα κατακέκρυπται φοινικέῳ εἵματι, τὸν αὐχένα δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν φαίνει κεχρυσωμένα παχέϊ κάρτα χρυσῷ· μεταξὺ δὲ τῶν κερέων ὁ τοῦ ἡλίου κύκλος μεμιμημένος ἔπεστι χρύσεος. Ἔστι δὲ ἡ βοῦς οὐκ ὀρθή, ἀλλ' ἐν γούνασι κειμένη, μέγαθος δὲ ὅση περ μεγάλη βοῦς ζωή. (2) Ἐκφέρεται δὲ ἐκ τοῦ οἰκήματος ἀνὰ πάντα τὰ ἔτεα, ἐπεὰν τύπτωνται οἱ Αἰγύπτιοι τὸν οὐκ οὐνομαζόμενον θεὸν ὑπ' ἐμεῦ ἐπὶ τοιούτῳ πρήγματι. Τότε ὦν καὶ τὴν βοῦν ἐκφέρουσι ἐς τὸ φῶς· φασὶ γὰρ δὴ αὐτὴν δεηθῆναι τοῦ πατρὸς Μυκερίνου ἀποθνήσκουσαν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἅπαξ μιν τὸν ἥλιον κατιδέειν.

CXXXIII. Μετὰ δὲ τῆς θυγατρὸς τὸ πάθος δεύτερα τούτῳ τῷ βασιλέϊ τάδε γενέσθαι· ἐλθεῖν οἱ μαντήϊον ἐκ Βουτοῦς πόλιος ὡς μέλλοι ἓξ ἔτεα μοῦνον βιοὺς τῷ ἑβδόμῳ τελευτήσειν. Τὸν δὲ δεινὸν ποιησάμενον πέμψαι ἐς τὸ μαντήϊον τῷ θεῷ ὀνείδισμα, ἀντιμεμφόμενον ὅτι ὁ μὲν αὐτοῦ πατὴρ καὶ πάτρως ἀποκληΐσαντες τὰ ἱρὰ καὶ θεῶν οὐ μεμνημένοι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνθρώπους φθείροντες, ἐβίωσαν χρόνον ἐπὶ πολλόν, αὐτὸς δ' εὐσεβὴς ἐὼν μέλλοι ταχέως οὕτω τελευτήσειν. (2) Ἐκ δὲ τοῦ χρηστηρίου αὐτῷ δεύτερα ἐλθεῖν λέγοντα τούτων εἵνεκεν καὶ συνταχύνειν αὐτῷ τὸν βίον· οὐ γὰρ ποιῆσαί μιν τὸ χρεὸν ἦν ποιέειν· δεῖν γὰρ Αἴγυπτον κακοῦσθαι ἐπ' ἔτεα πεντήκοντά τε καὶ ἑκατόν, καὶ τοὺς μὲν δύο τοὺς πρὸ ἐκείνου γενομένους βασιλέας μαθέειν τοῦτο, ἐκεῖνον δὲ οὔ. (3) Ταῦτα ἀκούσαντα τὸν Μυκερῖνον, ὡς κατακεκριμένων ἤδη οἱ τούτων, λύχνα ποιησάμενον πολλά, ὅκως γίνοιτο νύξ, ἀνάψαντα αὐτὰ πίνειν τε καὶ εὐπαθέειν, οὔτε ἡμέρης οὔτε νυκτὸς ἀνιέντα, ἔς τε τὰ ἕλεα καὶ τὰ ἄλσεα πλανώμενον, καὶ ἵνα πυνθάνοιτο εἶναι ἐνηβητήρια ἐπιτηδεώτατα. (4) Ταῦτα δὲ ἐμηχανᾶτο θέλων τὸ μαντήϊον ψευδόμενον ἀποδέξαι, ἵνα οἱ δυώδεκα ἔτεα ἀντ' ἓξ ἐτέων γένηται, αἱ νύκτες ἡμέραι ποιεύμεναι.

CXXXIV. Πυραμίδα δὲ καὶ οὗτος κατελίπετο, πολλὸν ἐλάσσω τοῦ πατρός, εἴκοσι ποδῶν καταδέουσαν κῶλον ἕκαστον τριῶν πλέθρων ἐούσης τετραγώνου, λίθου δὲ ἐς τὸ ἥμισυ Αἰθιοπικοῦ· τὴν δὴ μετεξέτεροί φασι Ἑλλήνων Ῥοδώπιος ἑταίρης γυναικὸς εἶναι, οὐκ ὀρθῶς λέγοντες. (2) Οὐδὲ ὦν οὐδὲ εἰδότες μοι φαίνονται λέγειν οὗτοι ἥτις ἦν ἡ Ῥοδῶπις· οὐ γὰρ ἄν οἱ πυραμίδα ἀνέθεσαν ποιήσασθαι τοιαύτην ἐς τὴν ταλάντων χιλιάδες ἀναρίθμητοι ὡς λόγῳ εἶπαι ἀναισίμωνται· πρὸς δὲ ὅτι κατ' Ἄμασιν βασιλεύοντα ἦν ἀκμάζουσα Ῥοδῶπις, ἀλλ' οὐ κατὰ τοῦτον· (3) ἔτεσι γὰρ κάρτα πολλοῖσι ὕστερον τούτων τῶν βασιλέων τῶν τὰς πυραμίδας ταύτας λιπομένων ἦν Ῥοδῶπις, γενεὴν μὲν ἀπὸ Θρηΐκης, δούλη δὲ ἦν Ἰάδμονος τοῦ Ἡφαιστοπόλιος ἀνδρὸς Σαμίου, σύνδουλος δὲ Αἰσώπου τοῦ λογοποιοῦ. (4) Καὶ γὰρ οὗτος Ἰάδμονος ἐγένετο, ὡς διέδεξε τῇδε οὐχ ἥκιστα· ἐπείτε γὰρ πολλάκις κηρυσσόντων Δελφῶν ἐκ θεοπρο-

decidisse illis manus, quæ etiam nunc ad pedes imaginum jacentes conspiciuntur.

CXXXII. Bos autem quum reliquum corpus tectum habeat purpureo pallio, collum et caput ostendit denso admodum auro inauratum : inter cornua eminet circulus solis aurea imagine figuratus. Non stat recta bos, sed genubus incumbens : magnitudo quanta magnæ bovis vivæ. (2) Quotannis semel extra conclave effertur : quando plangunt Ægyptii deum illum, cujus nomen in tali re edere mihi nefas est, tum bovem hanc in lucem proferunt : dicunt enim, morientem filiam orasse patrem Mycerinum, ut semel in anno solem adspicere sibi liceat.

CXXXIII. Post filiæ mortem accidisse, narrarunt, eidem regi alteram calamitatem hanc : oraculi effatum ex oppido Buto ei esse adlatum, nonnisi sex adhuc annos victurum illum, septimo vitam finiturum. Tum illum, ægerrime hoc ferentem, misisse ad oraculum qui contumeliosis verbis deo exprobrarent, quod pater ipsius et patruus, qui templa clausissent, deosque non curassent, atque etiam homines perdidissent, tamen longum in tempus produxissent vitam; ipse autem, qui deos colat, tam cito vitam esset finiturus. (2) Super hæc alterum ei responsum ab oraculo esse editum : hac ipsa caussa propere finiturum vitam, quod ea, quæ in fatis fuissent, non fecisset; debuisse enim Ægyptum malis vexari per annos centum et quinquaginta : et duos reges, qui ipsum antecesserint, hoc intellexisse, ipsum vero non intellexisse. (3) His auditis Mycerinum, quum sententiam contra se jam pronunciatam cognovisset, multas parari jussisse lucernas, eisque quotidie ingruente nocte accensis potasse, voluptatibusque, nec die nec nocte ulla intermissa, indulsisse, per amœna inferioris Ægypti loca atque nemora vagantem, ubicumque cognosset voluptaria esse diverticula aptissima. (4) Id eo consilio esse molitum, quo mendacii argueret oraculum, quum, loco sex annorum, duodecim sibi reliqui essent, noctibus in dies conversis.

CXXXIV. Idem Mycerinus pyramidem etiam reliquit, multo quidem minorem ea quam pater exstruxerat, unoquoque quattuor laterum ducentos octoginta pedes metiente : usque ad dimidiam altitudinem Æthiopicus lapis est. Hanc pyramidem Græcorum nonnulli dicunt esse Rhodopidis meretricis; non recte memorantes. (2) Satis enim adparet, ne novisse quidem hos quænam mulier fuerit Rhodopis : alioqui ad illam non retulissent constructionem pyramidis, quæ innumeris (ut verbo dicam) talentorum millibus constiterat : ignorareque eosdem adparet, regnante Amasi floruisse Rhodopin, non hujus regis ætate. (3) Permultis enim annis post reges hos, qui istas pyramidas monumenta sui reliquerunt, vixit Rhodopis; genere Thressa, ancilla Iadmonis Samii, Hephæstopolios filii, conserva Æsopi ejus qui fabulas fecit. (4) Nam et Æsopum Iadmoni serviisse, quum aliunde constat, tum hoc maxime, quod, postquam Delphenses ex oraculi effato sæpius proclamas-

πίου δς βούλοιτο ποινὴν τῆς Αἰσώπου ψυχῆς ἀνελέσθαι, ἄλλος μὲν οὐδεὶς ἐφάνη, Ἰάδμονος δὲ παιδὸς παῖς ἄλλος Ἰάδμων ἀνείλετο. Οὕτω καὶ Αἴσωπος Ἰάδμονος ἐγένετο.

CXXXV. Ῥοδῶπις δὲ ἐς Αἴγυπτον ἀπίκετο Ξάνθεω τοῦ Σαμίου κομίσαντος, ἀπικομένη δὲ κατ' ἐργασίην ἐλύθη χρημάτων μεγάλων ὑπ' ἀνδρὸς Μυτιληναίου Χαράξου τοῦ Σκαμανδρωνύμου παιδός, ἀδελφεοῦ δὲ Σαπφοῦς τῆς μουσοποιοῦ. (2) Οὕτω δὴ ἡ Ῥοδῶπις ἠλευθερώθη, καὶ κατέμεινέ τε ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κάρτα ἐπαφρόδιτος γενομένη μεγάλα ἐκτήσατο χρήματα ὡς ἂν εἶναι Ῥοδώπιος, ἀτὰρ οὐκ ὥς γε ἐς πυραμίδα τοιαύτην ἐξικέσθαι. (3) Τῆς γὰρ τὴν δεκάτην τῶν χρημάτων ἰδέσθαι ἔστι ἔτι καὶ ἐς τόδε παντὶ τῷ βουλομένῳ, οὐδὲν δεῖ μεγάλα οἱ χρήματα ἀναθεῖναι. Ἐπεθύμησε γὰρ Ῥοδῶπις μνημήϊον ἑωυτῆς ἐν τῇ Ἑλλάδι καταλιπέσθαι, ποίημα ποιησαμένη τοῦτο τὸ μὴ τυγχάνει ἄλλῳ ἐξευρημένον καὶ ἀνακείμενον ἐν ἱρῷ, τοῦτο ἀναθεῖναι ἐς Δελφοὺς μνημόσυνον ἑωυτῆς. (4) Τῆς ὦν δεκάτης τῶν χρημάτων ποιησαμένη ὀβελοὺς βουπόρους πολλοὺς σιδηρέους, ὅσον ἐνεχώρεε ἡ δεκάτη οἱ, ἀπέπεμπε ἐς Δελφούς· οἳ καὶ νῦν ἔτι συννενέαται, ὄπισθε μὲν τοῦ βωμοῦ τὸν Χῖοι ἀνέθεσαν, ἀντίον δὲ αὐτοῦ τοῦ νηοῦ. (5) Φιλέουσι δέ κως ἐν τῇ Ναυκράτι ἐπαφρόδιτοι γίνεσθαι αἱ ἑταῖραι· τοῦτο μὲν γὰρ αὕτη, τῆς πέρι λέγεται ὅδε ὁ λόγος, οὕτω δή τι κλεινὴ ἐγένετο ὡς καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες Ῥοδώπιος τὸ οὔνομα ἐξέμαθον· τοῦτο δὲ ὕστερον ταύτης, τῇ οὔνομα ἦν Ἀρχιδίκη, ἀοίδιμος ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἐγένετο, ἧσσον δὲ τῆς ἑτέρης περιλεσχήνευτος. Χάραξος δὲ ὡς λυσάμενος Ῥοδῶπιν ἀπενόστησε ἐς Μυτιλήνην, ἐν μέλεϊ Σαπφὼ πολλὰ κατεκερτόμησέ μιν. Ῥοδώπιος μέν νυν πέρι πέπαυμαι.

CXXXVI. Μετὰ δὲ Μυκερῖνον γενέσθαι Αἰγύπτου βασιλέα ἔλεγον οἱ ἱρέες Ἄσυχιν, τὸν τὰ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα ποιῆσαι τῷ Ἡφαίστῳ προπύλαια, ἐόντα πολλῷ τε κάλλιστα καὶ πολλῷ μέγιστα· ἔχει μὲν γὰρ καὶ τὰ πάντα προπύλαια τύπους τε ἐγγεγλυμμένους καὶ ἄλλην ὄψιν οἰκοδομημάτων μυρίην, ἐκεῖνα δὲ καὶ μακρῷ μάλιστα. (2) Ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος ἔλεγον ἀμιξίης ἐούσης πολλῆς χρημάτων γενέσθαι νόμον Αἰγυπτίοισι, ἀποδεικνύντα ἐνέχυρον τοῦ πατρὸς τὸν νέκυν οὕτω λαμβάνειν τὸ χρέος· (3) προστεθῆναι δὲ ἔτι τούτῳ τῷ νόμῳ τόνδε, τὸν διδόντα τὸ χρέος καὶ ἁπάσης κρατέειν τῆς τοῦ λαμβάνοντος θήκης, τῷ δὲ ὑποτιθέντι τοῦτο τὸ ἐνέχυρον τήνδε ἐπεῖναι ζημίην μὴ βουλομένῳ ἀποδοῦναι τὸ χρέος, μήτ' αὐτῷ ἐκείνῳ τελευτήσαντι εἶναι ταφῆς κυρῆσαι μήτ' ἐν ἐκείνῳ τῷ πατρωΐῳ τάφῳ μήτ' ἐν ἄλλῳ μηδενί, μήτ' ἄλλον μηδένα τῶν ἑωυτοῦ ἀπογενόμενον θάψαι. (4) Ὑπερβαλέσθαι δὲ βουλόμενον τοῦτον τὸν βασιλέα τοὺς πρότερον ἑωυτοῦ βασιλέας γενομένους Αἰγύπτου μνημόσυνον πυραμίδα λιπέσθαι ἐκ πλίνθων ποιήσαντα, ἐν τῇ γράμματα ἐν λίθῳ ἐγκεκολαμμένα ἐστὶ τάδε λέγοντα, « μή με κατονοσθῇς πρὸς τὰς λιθίνας πυραμίδας· προέχω γὰρ αὐτέων

sent, si quis vellet pœnam repetere cædis Æsopi, nemo alius, qui illam repeteret, inventus sit, nisi Iadmonis ex filio nepos, cui et ipsi Iadmon nomen erat. Itaque Iadmonis servus Æsopus fuerat.

CXXXV. Rhodopis vero in Ægyptum venit, adducta a Xantho Samio : adducta vero ut quæstum corpore faceret, magno pretio redemta est a cive Mytilenæo Charaxo, Scamandronymi filio, fratre Sapphus poetriæ. (2) Ita igitur servitute liberata Rhodopis, mansit in Ægypto : quumque venusta admodum esset, opes sibi comparavit magnas, ut quæ Rhodopidis essent, nec vero ut quæ ad pyramidem exstruendam talem sufficerent. (3) Nam, cujus opum decimam partem ad hunc usque diem conspicere licet cuicumque volenti, ei non adeo ingentes opes oportet tribuere. Cupiens enim Rhodopis monumentum sui in Græcia relinquere, tale opus faciendum curavit, quale a nemine alio vel excogitatum vel in templo aliquo esset dedicatum, illudque Delphis in sui memoriam dedicavit. (4) Ex decima opum igitur suarum parte conficienda curavit complura, quot per decimam ei licuerat, ferrea verua assandis bobus idonea, eaque Delphos misit : quæ etiam nunc in unum coacervata conspiciuntur post aram quam Chii dedicarunt, ex adverso ipsius ædis sacræ. (5) Solent autem Naucrati versari venustæ meretrices : nam et hæc, de qua hic sermo habetur, ita celebrata est, ut Græcis omnibus innotuerit Rhodopidis nomen : et post hanc alia, cui nomen Archidica, per Græciam est nobilitata; minus tamen, quam ista, sermonibus hominum celebrata. Charaxum autem illum, qui Rhodopin servitute liberavit, Mytilenen reversum, multis conviciis Sappho in carminibus insectata est. Sed hæc de Rhodopide hactenus.

CXXXVI. Post Mycerinum, dixerunt sacerdotes, Ægypti regem fuisse Asychin, a quo constructa ad Vulcani templum propylæa orientem solem spectantia; longe ea pulcerrima et longe maxima. Habent enim omnia quidem propylæa et figuras insculptas, et infinitam ædificiorum varietatem; hæc autem, omnium maxime. (2) Hoc, aiebant, regnante, quum magna in commerciis esset inopia pecuniæ, legem latam esse Ægyptiis, uti, qui patris cadaver pignori daret, ei æs alienum crederetur : (3) adjectamque ei legem esse hanc, ut, qui dedisset æs alienum, is totius etiam conditorii sepulcralis dominus esset illius qui accepisset : si quis vero, qui illud pignus dedisset, debitum solvere nollet, ei hanc irrogatam esse pœnam, ut nec ipse, quum vita functus esset, in paterno sepulcro aut in alio ullo sepeliatur, nec ei licitum quemquam suorum, qui defunctus esset, sepelire. (4) Superare autem cupientem hunc regem eos qui ante ipsum in Ægypto regnassent, monumentum sui reliquisse pyramidem e lateribus confectam, in qua est inscriptio lapidi insculpta, in hanc sententiam : « Ne me conferens cum lapideis pyramidibus contemnas : tanto enim illas antecello,

τοσοῦτον ὅσον ὁ Ζεὺς τῶν ἄλλων θεῶν· κοντῷ γὰρ ὑποτύπτοντες ἐς λίμνην, ὅ τι πρόσσχοιτο τοῦ πηλοῦ τῷ κοντῷ, τοῦτο συλλέγοντες πλίνθους εἴρυσαν καί με τρόπῳ τοιούτῳ ἐξεποίησαν. » Τοῦτον μὲν τοσαῦτα ἀποδέξασθαι.

CXXXVII. Μετὰ δὲ τοῦτον βασιλεῦσαι ἄνδρα τυφλὸν ἐξ Ἀνύσιος πόλιος, τῷ οὔνομα Ἄνυσιν εἶναι. Ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος ἐλάσαι ἐπ' Αἴγυπτον χειρὶ πολλῇ Αἰθίοπάς τε καὶ Σαβακῶν τὸν Αἰθιόπων βασιλέα. (2) Τὸν μὲν δὴ τυφλὸν τοῦτον οἴχεσθαι φεύγοντα ἐς τὰ ἕλεα, τὸν δὲ Αἰθίοπα βασιλεύειν Αἰγύπτου ἐπ' ἔτεα πεντήκοντα, ἐν τοῖσι αὐτὸν τάδε ἀποδέξασθαι· ὅκως τῶν τις Αἰγυπτίων ἁμάρτοι τι, κτείνειν μὲν αὐτῶν οὐδένα ἐθέλειν, τὸν δὲ κατὰ μέγαθος τοῦ ἀδικήματος ἑκάστῳ δικάζειν, ἐπιτάσσοντα χώματα χοῦν πρὸς τῇ ἑωυτῶν πόλι, ὅθεν ἕκαστος ἦν τῶν ἀδικεόντων. (3) Καὶ οὕτω ἔτι αἱ πόλιες ἐγένοντο ὑψηλότεραι· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐχώσθησαν ὑπὸ τῶν τὰς διώρυχας ὀρυξάντων ἐπὶ Σεσώστριος βασιλέος, δεύτερα δὲ ἐπὶ τοῦ Αἰθίοπος καὶ κάρτα ὑψηλαὶ ἐγένοντο. (4) Ὑψηλέων δὲ καὶ ἑτέρων τασσομένων ἐν τῇ Αἰγύπτῳ πολίων, ὡς ἐμοὶ δοκέει, μάλιστα ἡ ἐν Βουβάστι πόλις ἐξεχώσθη, ἐν τῇ καὶ ἱρόν ἐστι Βουβάστιος ἀξιαπηγητότατον· μέζω μὲν γὰρ ἄλλα καὶ πολυδαπανώτερά ἐστι ἱρά, ἡδονὴ δ' ἰδέσθαι οὐδὲν τούτου μᾶλλον. Ἡ δὲ Βούβαστις κατ' Ἑλλάδα γλῶσσάν ἐστι Ἄρτεμις.

CXXXVIII. Τὸ δ' ἱρὸν αὐτῆς ὧδε ἔχει. Πλὴν τῆς ἐσόδου τὸ ἄλλο νῆσός ἐστι· ἐκ γὰρ τοῦ Νείλου διώρυχες ἐσέχουσι οὐ συμμίσγουσαι ἀλλήλῃσι, ἀλλ' ἄχρι τῆς ἐσόδου τοῦ ἱροῦ ἑκατέρη ἐσέχει, ἡ μὲν τῇ περιρρέουσα, ἡ δὲ τῇ, εὖρος ἐοῦσα ἑκατέρη ἑκατὸν ποδῶν, δένδρεσι κατάσκιος. (2) Τὰ δὲ προπύλαια ὕψος μὲν δέκα ὀργυιέων ἐστί, τύποισι δὲ ἑξαπήχεσι ἐσκευάδαται ἀξίοισι λόγου. Ἐὸν δ' ἐν μέσῃ τῇ πόλι τὸ ἱρὸν κατορᾶται πάντοθεν περιιόντι· ἅτε γὰρ τῆς πόλιος μὲν ἐκκεχωσμένης ὑψοῦ, τοῦ δ' ἱροῦ οὐ κεκινημένου ὡς ἀρχῆθεν ἐποιήθη, ἔσοπτόν ἐστι. (3) Περιθέει δ' αὐτὸ αἱμασιὴ ἐγγεγλυμμένη τύποισι, ἔστι δ' ἔσωθεν ἄλσος δενδρέων μεγίστων πεφυτευμένον περὶ νηὸν μέγαν, ἐν τῷ δὴ τὤγαλμα ἔνι· εὖρος δὲ καὶ μῆκος τοῦ ἱροῦ πάντῃ σταδίου ἐστί. (4) Κατὰ μὲν δὴ τὴν ἔσοδον ἐστρωμένη ἐστὶ ὁδὸς λίθου ἐπὶ σταδίους τρεῖς μάλιστά κῃ, διὰ τῆς ἀγορῆς φέρουσα ἐς τὸ πρὸς ἠῶ, εὖρος δὲ ὡς τεσσέρων πλέθρων· τῇ δὲ καὶ τῇ τῆς ὁδοῦ δένδρεα οὐρανομήκεα πέφυκε· φέρει δ' ἐς Ἑρμέω ἱρόν. Τὸ μὲν δὴ ἱρὸν τοῦτο οὕτω ἔχει.

CXXXIX. Τέλος δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ Αἰθίοπος ὧδε ἔλεγον γενέσθαι, ὄψιν ἐν τῷ ὕπνῳ τοιήνδε ἰδόντα αὐτὸν οἴχεσθαι φεύγοντα· ἐδόκεέ οἱ ἄνδρα ἐπιστάντα συμβουλεύειν τοὺς ἱρέας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ συλλέξαντα πάντας μέσους διαταμέειν. (2) Ἰδόντα δὲ τὴν ὄψιν ταύτην λέγειν αὐτὸν ὡς πρόφασίν οἱ δοκέοι ταύτην τοὺς θεοὺς προδεικνύναι, ἵνα ἀσεβήσας περὶ τὰ ἱρὰ κακόν τι πρὸς θεῶν ἢ πρὸς ἀνθρώπων λάβοι· οὐκ ὦν ποιήσειν ταῦτα, ἀλλὰ γάρ οἱ ἐξεληλυθέναι τὸν χρόνον ὁκόσον

quanto reliquos deos Juppiter. Nam conto in paludis fundum subacto, quidquid luti conto adhæsit colligentes, inde lateres duxerunt : atque hoc modo me perfecerunt. » Hæc ab illo gesta.

CXXXVII. Post hunc vero regnasse virum cæcum ex Anysi oppido, cui nomen Anysis. Hoc regnante, ingenti hominum manu Ægyptum invasisse Æthiopes et Sabacon, regem Æthiopum. (2) Cæcum igitur hunc fuga se in paludes recepisse, Æthiopemque in Ægypto regnasse annos quinquaginta; intra quos annos gesta ab eo esse hæcce : quoties aliquis Ægyptiorum quidpiam deliquisset, nullum eorum voluisse capite plectere; sed pro ratione delicti sententiam pronunciasse, imperantem ut quisque delinquentium aggerem adgereret ad oppidum unde esset. (3) Atque ita sublimiora etiam facta sunt oppida : etenim primo adgesta fuerat terra ab his, qui regnante Sesostri fossas effoderant; dein iterum sub Æthiope admodum quidem sunt exaltata. (4) Præ cæteris autem oppidis Ægypti, quorum omnium exaltatum est solum, maxime, ut mihi videtur, adgesta terra est ad Bubastin urbem; in qua est etiam templum Bubastidis, memoratu dignissimum. Sunt enim et alia quidem templa ampliora et sumtuosiora; sed adspectu nullum hoc jucundius. Est autem Bubastis, Græcorum sermone, Diana.

CXXXVIII. Cujus templum ita comparatum est. Præter introitum, reliquum totum insula est : fossæ enim ex Nilo adductæ non miscentur altera alteri, sed utraque usque ad introitum pertinet templi; altera ab uno latere, altera ab altero circumfluens; utraque centum pedes patens in latitudinem, arboribus inumbrata. (2) Propylæa ad quadraginta cubitorum altitudinem surgunt, figuris sexcubitalibus memoratu dignis ornata. Quum sit templum in media urbe, undique conspicitur ex toto circuitu : nam quum oppidi solum aggere aggesto sit exaltatum, templum autem, ex quo primum exstructum, non mutatum fuerit, undique conspectui patet. (3) Circumductus est templo murus, figuris insculptis : est autem intus altissimarum arborum lucus, circa ædem magnam plantatus, in quo inest deæ simulacrum. Latitudo et longitudo templi omni ex parte stadium metitur. (4) Ad introitum strata lapide via est trium fere stadiorum longitudine, per forum ferens orientem versus : ferme quadringentos pedes patens in latitudinem, utrimque arboribus consita ad cœlum porrectis; fert autem ad Mercurii templum. Hæc est templi hujus ratio.

CXXXIX. Ad extremum vero Ægypto excessisse aiebant Æthiopem hoc evento : viso eum nocturno territum, fuga se recepisse : visus quippe sibi erat adstantem videre hominem, qui ei suaderet, ut sacerdotes omnes, qui in Ægypto essent, congregaret, et medios discinderet. (2) Hac conspecta visione dixisse eum, videri sibi deos hanc ostendere voluisse occasionem, qua, piaculo in sacra admisso, aut a diis ipsis aut ab hominibus magno malo mulctaretur; se vero hoc facinus non admissurum : sed exiisse tempus, quo exacto, postquam interim in Ægypto regnasset, disceden-

κεχρῆσθαι ἄρξαντα Αἰγύπτου ἐκχωρήσειν. (2) Ἐν γὰρ τῇ Αἰθιοπίῃ ἐόντι αὐτῷ τὰ μαντήϊα, τοῖσι χρέωνται Αἰθίοπες, ἀνεῖλε ὡς δέοι αὐτὸν Αἰγύπτου βασιλεῦσαι ἔτεα πεντήκοντα. Ὡς ὦν ὁ χρόνος οὗτος ἐξήϊε καὶ αὐτὸν ἡ ὄψις τοῦ ἐνυπνίου ἐπετάρασσε, ἑκὼν ἀπαλλάσσεται ἐκ τῆς Αἰγύπτου ὁ Σαβακώς.

CXL. Ὡς δ' ἄρα οἴχεσθαι τὸν Αἰθίοπα ἐξ Αἰγύπτου, αὖτις τὸν τυφλὸν ἄρχειν ἐκ τῶν ἑλέων ἀπικόμενον, ἔνθα πεντήκοντα ἔτεα νῆσον χώσας σποδῷ τε καὶ γῇ οἴκεε· ὅκως γάρ οἱ φοιτᾶν σῖτον ἄγοντας Αἰγυπτίων ὡς ἑκάστοισι προστετάχθαι σιγῇ τοῦ Αἰθίοπος, ἐς τὴν δωρεὴν κελεύειν σφέας καὶ σποδὸν κομίζειν. (2) Ταύτην τὴν νῆσον οὐδεὶς πρότερον ἐδυνάσθη Ἀμυρταίου ἐξευρέειν, ἀλλ' ἔτεα ἐπὶ πλέω ἢ ἑπτακόσια οὐκ οἷοί τε ἔσαν αὐτὴν ἀνευρέειν οἱ πρότεροι γενόμενοι βασιλέες Ἀμυρταίου. Οὔνομα δὲ ταύτῃ τῇ νήσῳ Ἐλβώ, μέγαθος δ' ἐστὶ πάντῃ δέκα σταδίων.

CXLI. Μετὰ δὲ τοῦτον βασιλεῦσαι τὸν ἱρέα τοῦ Ἡφαίστου, τῷ οὔνομα εἶναι Σεθῶν· τὸν ἐν ἀλογίῃσι ἔχειν παραχρησάμενον τῶν μαχίμων Αἰγυπτίων ὡς οὐδὲν δεησόμενον αὐτῶν, ἄλλα τε δὴ ἄτιμα ποιεῦντα ἐς αὐτούς, καί σφεας ἀπελέσθαι τὰς ἀρούρας, τοῖσι ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλέων δεδόσθαι ἐξαιρέτους ἑκάστῳ δυώδεκα ἀρούρας. (2) Μετὰ δὲ ἐπ' Αἴγυπτον ἐλαύνειν στρατὸν μέγαν Σαναχάριβον βασιλέα Ἀραβίων τε καὶ Ἀσσυρίων· οὐκ ὦν δὴ ἐθέλειν τοὺς μαχίμους τῶν Αἰγυπτίων βωθέειν. (3) Τὸν δὲ ἱρέα ἐς ἀπορίην ἀπειλημένον ἐσελθόντα ἐς τὸ μέγαρον πρὸς τὤγαλμα ἀποδύρεσθαι οἷα κινδυνεύει παθέειν· ὀλοφυρόμενον δ' ἄρα μιν ἐπελθεῖν ὕπνον, καί οἱ δόξαι ἐν τῇ ὄψι ἐπιστάντα τὸν θεὸν θαρσύνειν ὡς οὐδὲν πείσεται ἄχαρι ἀντιάζων τὸν Ἀραβίων στρατόν· αὐτὸς γάρ οἱ πέμψειν τιμωρούς. (4) Τούτοισι δή μιν πίσυνον τοῖσι ἐνυπνίοισι, παραλαβόντα Αἰγυπτίων τοὺς βουλομένους οἱ ἕπεσθαι, στρατοπεδεύσασθαι ἐν Πηλουσίῳ (ταύτῃ γάρ εἰσι αἱ ἐσβολαί)· ἕπεσθαι δέ οἱ τῶν μαχίμων μὲν οὐδένα ἀνδρῶν, καπήλους δὲ καὶ χειρώνακτας καὶ ἀγοραίους ἀνθρώπους. (5) Ἐνθαῦτα ἀπικομένου, τοῖσι ἐναντίοισι αὐτοῖσι ἐπιχυθέντας νυκτὸς μῦς ἀρουραίους κατὰ μὲν φαγέειν τοὺς φαρετρεῶνας αὐτῶν, κατὰ δὲ τὰ τόξα, πρὸς δὲ τῶν ἀσπίδων τὰ ὄχανα, ὥστε τῇ ὑστεραίῃ φευγόντων σφέων γυμνῶν ὅπλων πεσέειν πολλούς. (6) Καὶ νῦν οὗτος ὁ βασιλεὺς ἕστηκε ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἡφαίστου λίθινος, ἔχων ἐπὶ τῆς χειρὸς μῦν, λέγων διὰ γραμμάτων τάδε, « ἐς ἐμέ τις ὁρέων εὐσεβὴς ἔστω. »

CXLII. Ἐς μὲν τοσόνδε τοῦ λόγου Αἰγύπτιοί τε καὶ οἱ ἱρέες ἔλεγον, ἀποδεικνύντες ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέος ἐς τοῦ Ἡφαίστου τὸν ἱρέα τοῦτον τὸν τελευταῖον βασιλεύσαντα μίαν τε καὶ τεσσεράκοντα καὶ τριηκοσίας ἀνθρώπων γενεὰς γενομένας, καὶ ἐν ταύτῃσι ἀρχιρέας καὶ βασιλέας ἑκατέρους τοσούτους γενομένους. (2) Καίτοι τριηκόσιαι μὲν ἀνδρῶν γενεαὶ δυνέαται μύρια ἔτεα· γενεαὶ γὰρ τρεῖς ἀνδρῶν ἑκατὸν ἔτεα ἐστί· μιῆς δὲ καὶ τεσσεράκοντα ἔτι τῶν ἐπιλοίπων γενεέων, αἳ

dum sibi esset. (3) Etenim, quum in Æthiopia etiam tum fuisset, oracula, quibus utuntur Æthiopes, edixerant, regnare eum in Ægypto debere quinquaginta annos. Itaque finito hoc tempore, territus etiam nocturno viso, sponte ex Ægypto discessit Sabacos.

CXL. Post cujus discessum regnasse iterum dixerunt cæcum illum, redeuntem e paludibus, ubi quinquaginta annos insulam habitaverat, quam aggere ex cinere et terra adgesto circumdederat. Quoties enim advenissent Ægyptii, prout quibusque imperatum fuisset, inscio Æthiope frumentum ei adferentes, jussisse eum hos ut cum reliquo dono etiam cinerem sibi adferrent. (2) Hanc insulam nemo ante Amyrtæum potuit invenire : sed per septingentos annos et amplius anquisiverant eam superiores Amyrtæo reges, nec reperire potuerant. Est autem nomen insulæ Elbo : magnitudo decem stadiorum quaquaversum.

CXLI. Post istum regnasse sacerdotem Vulcani, cui nomen Sethon. Hunc neglexisse nec ullo loco habuisse bellatorum ordinem, quasi nihil his indigeret : et quum aliis rebus ignominiose eos tractasse, tum ademisse eis jugera, quæ sub prioribus regibus eximia cuique duodecim fuerant attributa. (2) Deinde vero, quum adversus Ægyptum ingentem exercitum duceret Sanacharibus, Arabum et Assyriorum rex, noluisse pugnatum exire bellatores Ægyptiorum. (3) Et sacerdotem, ad consilii inopiam redactum, ædem dei ingressum, apud simulacrum esse lamentatum, quantæ calamitatis periculum adiret. Lamentanti obrepsisse somnum, et per quietem visum ei esse, adstantem deum jussisse eum confidere, quippe nihil incommodi passurum, si Arabico exercitui obviam isset : ipsum enim deum auxiliares ei copias missurum. (4) Hoc insomnio fretum, adsumtis quicumque ex Ægyptiis sequi eum voluissent, castra Pelusii posuisse, ubi est in Ægyptum introitus : ex bellatorum vero ordine neminem signa ejus esse secutum; nonnisi institores et operarios et ex foro homines secum habuisse. (5) Eo postquam venisset, noctu sola hostium castra invasisse effusam murium agrestium multitudinem, qui illorum pharetras et arcus et scutorum ansas corrosissent; unde factum, ut postridie, quum armis nudati profugerent hostes, magna eorum multitudo concideretur. (6) Atque etiam nunc Vulcani in templo stat regis hujus statua lapidea, murem manu tenentis, cum inscriptione in hanc sententiam : « Me intuens, deos colere disce! »

CXLII. Adhuc ea exposui, quæ ab Ægyptiis et præsertim a sacerdotibus eorum narrantur; qui a primo rege usque ad hunc postremo regnantem Vulcani sacerdotem adfirmant generationes hominum fuisse trecentas quadraginta et unam, intraque eas totidem sacerdotes totidemque reges fuisse. (2) Atqui trecentæ hominum generationes efficiunt decem annorum millia, quandoquidem tres hominum ætates centum annos conficiunt. Una autem et qua-

ἐπῆσαν τῇσι τριηκοσίῃσι, ἐστὶ τεσσεράκοντα καὶ τριηκόσια καὶ χίλια ἔτεα. (3) Οὕτω ἐν μυρίοισί τε ἔτεσι καὶ χιλίοισι καὶ πρὸς τριηκοσίοισί τε καὶ τεσσεράκοντα ἔλεγον θεὸν ἀνθρωποειδέα οὐδένα γενέσθαι· οὐ μὲν οὐδὲ πρότερον, οὐδὲ ὕστερον ἐν τοῖσι ὑπολοίποισι Αἰγύπτου βασιλεῦσι γενομένοισι ἔλεγον τοιοῦτο οὐδέν. (4) Ἐν τοίνυν τούτῳ τῷ χρόνῳ τετράκις ἔλεγον ἐξ ἠθέων τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι· ἔνθα τε νῦν καταδύεται, ἐνθεῦτεν δὶς ἐπανατεῖλαι, καὶ ἔνθεν νῦν ἀνατέλλει, ἐνθαῦτα δὶς καταδῦναι· καὶ οὐδὲν τῶν κατ' Αἴγυπτον ὑπὸ ταῦτα ἑτεροιωθῆναι, οὔτε τὰ ἐκ τῆς γῆς οὔτε τὰ ἐκ τοῦ ποταμοῦ σφι γινόμενα, οὔτε τὰ ἀμφὶ νούσους οὔτε τὰ κατὰ τοὺς θανάτους.

CXLIII. Πρότερον δὲ Ἑκαταίῳ τῷ λογοποιῷ ἐν Θήβῃσι γενεηλογήσαντί τε ἑωυτὸν καὶ ἀναδήσαντι τὴν πατριὴν ἐς ἑκκαιδέκατον θεὸν ἐποίησαν οἱ ἱρέες τοῦ Διὸς οἷόν τι καὶ ἐμοὶ οὐ γενεηλογήσαντι ἐμεωυτόν· ἐσαγαγόντες ἐς τὸ μέγαρον ἔσω ἐὸν μέγα ἐξηρίθμεον δεικνύντες κολοσσοὺς ξυλίνους τοσούτους ὅσους περ εἶπαν· ἀρχιρεὺς γὰρ ἕκαστος αὐτόθι ἵσταται ἐπὶ τῆς ἑωυτοῦ ζόης εἰκόνα ἑωυτοῦ· (2) ἀριθμέοντες ὦν καὶ δεικνύντες οἱ ἱρέες ἐμοὶ ἀπεδείκνυσαν παῖδα πατρὸς ἑωυτῶν ἕκαστον ἐόντα, ἐκ τοῦ ἄγχιστα ἀποθανόντος τῆς εἰκόνος διεξιόντες διὰ πασέων, ἐς ὃ ἀπέδεξαν ἁπάσας αὐτάς. (3) Ἑκαταίῳ δὲ γενεηλογήσαντι ἑωυτὸν καὶ ἀναδήσαντι ἐς ἑκκαιδέκατον θεὸν ἀντεγενεηλόγησαν ἐπὶ τῇ ἀριθμήσι, οὐ δεκόμενοι παρ' αὐτοῦ ἀπὸ θεοῦ γενέσθαι ἄνθρωπον· (4) ἀντεγενεηλόγησαν δὲ ὧδε, φάμενοι ἕκαστον τῶν κολοσσῶν πίρωμιν ἐκ πιρώμιος γεγονέναι, ἐς ὃ τοὺς πέντε καὶ τεσσεράκοντα καὶ τριηκοσίους ἀπέδεξαν κολοσσοὺς πίρωμιν ἐκ πιρώμιος γενόμενον, καὶ οὔτε ἐς θεὸν οὔτε ἐς ἥρωα ἀνέδησαν αὐτούς. Πίρωμις δέ ἐστι κατ' Ἑλλάδα γλῶσσαν καλὸς κἀγαθός.

CXLIV. Ἤδη ὦν τῶν αἱ εἰκόνες ἔσαν, τοιούτους ἀπεδείκνυσάν σφεας πάντας ἐόντας, θεῶν δὲ πολλὸν ἀπαλλαγμένους. Τὸ δὲ πρότερον τῶν ἀνδρῶν τούτων θεοὺς εἶναι τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἄρχοντας, οἰκέοντας ἅμα τοῖσι ἀνθρώποισι, καὶ τούτων αἰεὶ ἕνα τὸν κρατέοντα εἶναι· ὕστατον δὲ αὐτῆς βασιλεῦσαι Ὦρον τὸν Ὀσίριος παῖδα, τὸν Ἀπόλλωνα Ἕλληνες οὐνομάζουσι· τοῦτον καταπαύσαντα Τυφῶνα βασιλεῦσαι ὕστατον Αἰγύπτου. Ὄσιρις δέ ἐστι Διόνυσος κατ' Ἑλλάδα γλῶσσαν.

CXLV. Ἐν Ἕλλησι μέν νυν νεώτατοι τῶν θεῶν νομίζονται εἶναι Ἡρακλέης τε καὶ Διόνυσος καὶ Πάν, παρ' Αἰγυπτίοισι δὲ Πὰν μὲν ἀρχαιότατος καὶ τῶν ὀκτὼ τῶν πρώτων λεγομένων θεῶν, Ἡρακλέης δὲ τῶν δευτέρων τῶν δυώδεκα λεγομένων εἶναι, Διόνυσος δὲ τῶν τρίτων, οἳ ἐκ τῶν δυώδεκα θεῶν ἐγένοντο. (2) Ἡρακλέϊ μὲν δὴ ὅσα αὐτοὶ Αἰγύπτιοί φασι εἶναι ἔτεα ἐς Ἄμασιν βασιλέα, δεδήλωταί μοι πρόσθε· Πανὶ δὲ ἔτι τούτων πλέονα λέγεται εἶναι, Διονύσῳ δ' ἐλάχιστα τούτων, καὶ τούτῳ πεντακισχίλια καὶ μύρια λογίζονται εἶναι ἐς Ἄμασιν βασιλέα. (3) Καὶ ταῦτα Αἰγύπτιοι ἀτρεκέως φασὶ ἐπίστασθαι, αἰεί τε λογιζόμενοι καὶ

draginta reliquæ ætates, quæ supra trecentas erant, colligunt annos mille trecentos et quadraginta. (3) Itaque intra undecies mille trecentos et quadraginta annos dixerunt deum nullum sub hominis forma exstitisse: atque etiam nec antea, nec postea, in reliquis Ægypti regibus, tale quidquam fuisse. (4) Intra vero illud temporis spatium, dixerunt, solem quater extra suam sedem ortum esse; et, ubi nunc occidit, inde bis esse ortum; unde nunc oritur, ibi bis occidisse: et inter hæc tamen nihil eorum, quæ in Ægypto esse consuerunt, fuisse mutatum, neque quod ad terræ proventus attinet, nec quod ad ea quæ fluvius ipsis largitur, nec quod ad morbos, nec quod ad mortalitatem.

CXLIII. Atque ante me Hecatæo, historiarum scriptori, Thebis originem generis sui recensenti, illamque ad deum tamquam decimum sextum progenitorem referenti, idem fecerunt sacerdotes Jovis, quod mihi, genus meum non recensenti. In ædem amplam me introducentes, monstrabant numerabantque colossos ligneos tot quot dixerant illi: namque quisque summus sacerdos, dum vivit, imaginem suam ibi ponit. (2) Numerantes igitur monstrantesque mihi hasce imagines, incipiendo ab eo qui proxime mortuus erat, sacerdotes confirmarunt mihi, unumquemque esse filium alterius, patrique successisse; atque ita omnes recensuere imagines, donec mihi cunctas demonstrassent. (3) Hecatæo vero genus suum recensenti, originemque suam a sexto decimo deo progenitore repetenti, horum genealogiam, postquam omnes enumeraverant, opposuere; non admittentes quod ille adfirmabat, ex deo generari hominem: (4) opposuerunt autem ita, ut dicerent, unumquemque horum esse piromin, ex piromi natum, neque a deo aliquo, aut a semideo, genus illorum repetentes. Piromis autem Græco sermone significat virum honestum et generosum.

CXLIV. Igitur hos, quorum illæ sunt imagines, omnes fuisse tales adseverarunt, multum vero a diis diversos. Ante homines autem istos, dixere, deus fuisse qui in Ægypto regnassent, simulque cum hominibus illam habitassent; et ex his semper unum fuisse, qui summum imperium teneret. Postremum horum in Ægypto regnasse Orum, Osiridis filium, quem Apollinem Græci nominant: hunc finem fecisse Typhonis potentiæ, postremumque ex deorum numero regem fuisse Ægypti. Osiris autem, Græcorum sermone, Dionysos (sive Bacchus) est.

CXLV. Jam apud Græcos quidem novissimi deorum censentur esse Hercules et Bacchus et Pan: apud Ægyptios vero Pan antiquissimus, et ex octo primorum, qui dicuntur, deorum numero; Hercules vero ex numero duodecim illorum, qui secundi nominantur; Bacchus denique ex tertiorum numero, qui a duodecim diis generati sunt. (2) Quot annos effluxisse dicant Ægyptii ab Hercule usque ad Amasin regem, supra memoravi: a Pane vero ad Amasin plures etiam numerantur anni; a Baccho autem minimus annorum numerus: atqui ab hoc, usque ad Amasin regem, numerantur quindecim annorum millia. (3) Et hæc se accurate nosse contendunt Ægyptii, quippe constanter nume-

αἰεὶ ἀπογραφόμενοι τὰ ἔτεα. Διονύσῳ μέν νυν τῷ ἐκ Σεμέλης τῆς Κάδμου λεγομένῳ γενέσθαι κατὰ ἑξήκοντα ἔτεα καὶ χίλια μάλιστά ἐστι ἐς ἐμέ, Ἡρακλέϊ δὲ τῷ Ἀλκμήνης κατὰ εἰνακόσια ἔτεα· Πανὶ δὲ τῷ Πηνελόπης (ἐκ ταύτης γὰρ καὶ Ἑρμέω λέγεται γενέσθαι ὑπ' Ἑλλήνων ὁ Πάν) ἐλάσσω ἔτεά ἐστι τῶν Τρωϊκῶν, κατὰ τὰ ὀκτακόσια μάλιστα ἐς ἐμέ.

CXLVI. Τούτων ὦν ἀμφοτέρων πάρεστι χρᾶσθαι τοῖσί τις πείσεται λεγομένοισι μᾶλλον· ἐμοὶ δ' ὦν ἡ περὶ αὐτῶν γνώμη ἀποδέδεκται. (2) Εἰ μὲν γὰρ φανεροί τε ἐγένοντο καὶ κατεγήρασαν καὶ οὗτοι ἐν τῇ Ἑλλάδι, κατά περ Ἡρακλέης ὁ ἐξ Ἀμφιτρύωνος γενόμενος, καὶ δὴ καὶ Διόνυσος ὁ ἐκ Σεμέλης καὶ Πὰν ὁ ἐκ Πηνελόπης γενόμενος, ἔφη ἄν τις καὶ τούτους ἄλλους γενομένους ἄνδρας ἔχειν τὰ ἐκείνων οὐνόματα τῶν προγεγονότων θεῶν· (3) νῦν δὲ Διόνυσόν τε λέγουσι οἱ Ἕλληνες ὡς αὐτίκα γενόμενον ἐς τὸν μηρὸν ἐνεῤῥάψατο Ζεὺς καὶ ἤνεικε ἐς Νῦσαν τὴν ὑπὲρ Αἰγύπτου ἐοῦσαν ἐν τῇ Αἰθιοπίῃ, καὶ Πανός γε πέρι οὐκ ἔχουσι εἶπαι ὅκῃ ἐτράπετο γενόμενος. (4) Δῆλα ὦν μοι γέγονε ὅτι ὕστερον ἐπύθοντο οἱ Ἕλληνες τούτων τὰ οὐνόματα ἢ τὰ τῶν ἄλλων θεῶν. Ἀπ' οὗ δὲ ἐπύθοντο χρόνου, ἀπὸ τούτου γενεηλογέουσι αὐτῶν τὴν γένεσιν.

CXLVII. Ταῦτα μέν νυν αὐτοὶ Αἰγύπτιοι λέγουσι· ὅσα δὲ οἵ τε ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ Αἰγύπτιοι λέγουσι ὁμολογέοντες τοῖσι ἄλλοισι κατὰ ταύτην τὴν χώρην γενέσθαι, ταῦτ' ἤδη φράσω· προσέσται δέ τι αὐτοῖσι καὶ τῆς ἐμῆς ὄψιος. (2) Ἐλευθερωθέντες Αἰγύπτιοι μετὰ τὸν ἱρέα τοῦ Ἡφαίστου βασιλεύσαντα (οὐδένα γὰρ χρόνον οἷοί τε ἔσαν ἄνευ βασιλέος διαιτᾶσθαι) ἐστήσαντο δυώδεκα βασιλέας, δυώδεκα μοίρας δασάμενοι Αἴγυπτον πᾶσαν. (3) Οὗτοι ἐπιγαμίας ποιησάμενοι ἐβασίλευον νόμοισι τοισίδε χρεώμενοι, μήτε καταιρέειν ἀλλήλους μήτε πλέον τι δίζησθαι ἔχειν τὸν ἕτερον τοῦ ἑτέρου, εἶναί τε φίλους τὰ μάλιστα. (4) Τῶνδε δὲ εἵνεκεν τοὺς νόμους τούτους ἐποιεῦντο, ἰσχυρῶς περιστέλλοντες· ἐκέχρηστό σφι κατ' ἀρχὰς αὐτίκα ἐνισταμένοισι ἐς τὰς τυραννίδας τὸν χαλκέῃ φιάλῃ σπείσαντα αὐτῶν ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἡφαίστου, τοῦτον ἁπάσης βασιλεύσειν Αἰγύπτου· ἐς γὰρ δὴ τὰ πάντα ἱρὰ συνελέγοντο.

CXLVIII. Καὶ δή σφι μνημόσυνα ἔδοξε λιπέσθαι κοινῇ· δόξαν δέ σφι ἐποιήσαντο λαβύρινθον, ὀλίγον ὑπὲρ τῆς λίμνης τῆς Μοίριος κατὰ Κροκοδείλων καλευμένην πόλιν μάλιστά κῃ κείμενον· τὸν ἐγὼ ἤδη εἶδον λόγου μέζω. (2) Εἰ γάρ τις τὰ ἐξ Ἑλλήνων τείχεά τε καὶ ἔργων ἀπόδεξιν συλλογίσαιτο, ἐλάσσονος πόνου τε ἂν καὶ δαπάνης φανείη ἐόντα τοῦ λαβυρίνθου τούτου. Καίτοι ἀξιόλογός γε καὶ ὁ ἐν Ἐφέσῳ ἐστὶ νηὸς καὶ ὁ ἐν Σάμῳ. (3) Ἔσαν μέν νυν καὶ αἱ πυραμίδες λόγου μέζονες, καὶ πολλῶν ἑκάστη αὐτέων Ἑλληνικῶν ἔργων καὶ μεγάλων ἀνταξίη· ὁ δὲ δὴ λαβύρινθος καὶ τὰς πυραμίδας ὑπερβάλλει. (4) Τοῦ γὰρ δυώδεκα μέν εἰσι αὐλαὶ κατάστεγοι, ἀντίπυλοι ἀλλήλῃσι, ἓξ μὲν πρὸς βορέην, ἓξ δὲ πρὸς νότον τετραμμέναι, συνεχέες· τοῖχος δὲ ἔξωθεν

rum iniisse, et scripto consignasse annos. Atqui a Baccho, qui Semele natus perhibetur, Cadmi filia, ad meam ætatem, circiter mille et sexaginta admodum anni sunt; ab Hercule vero, Alcmenæ filio, nongenti plus minus; a Pane vero, Penelopæ filio (ex hac enim et Mercurio prognatus Pan perhibetur a Græcis), minor etiam annorum numerus quam a bello Trojano, anni circiter octingenti admodum, ad meam usque ætatem.

CXLVI. Ex duabus igitur, quas dixi, rationibus utatur quisque ea, quæ probabilior quam altera ipsi visa fuerit: equidem, quæ mea de his sententia sit, declaravi. (2) Quod si enim et isti olim in Græcia conspicui fuissent, ibique consenuissent, quemadmodum Hercules Amphitryone genitus, et Bacchus Semeles filius, et Pan ex Penelope natus; dicere quispiam etiam posset, hosce alios *posteriores et illorum cognomines*, quum homines fuissent, nomina gessisse priscorum istorum deorum. (3) Nunc vero, quod ad Bacchum attinet, dicunt Græci, simulatque natus fuisset, ab Jove insutum esse femori, et Nysam deportatum, quæ supra Ægyptum est in Æthiopia; de Pane vero, quonam delatus sit a partu, ne habent quidem quod dicant. (4) Ex quo mihi manifestum factum est, Græcos deorum horum nomina posterius, quam reliquorum deorum, cognovisse; ab illo autem tempore, quo eos primum cognoverunt, genus eorum et nativitatem repetiisse.

CXLVII. Atque ista quidem dicunt soli Ægyptii. Nunc vero, quæ et alii homines, et Ægyptii ipsi, illis consentientes, memorant gesta in hac regione esse, ea exponere jam adgredior: inerunt autem his etiam nonnulla quæ ego ipse vidi. (2) Post sacerdotis Vulcani regnum libertatem adepti Ægyptii, quum nullo tempore sine regibus vivere possent, duodecim reges constituerunt, universa Ægypto in duodecim partes distributa. (3) Hi, contractis inter se adfinitatibus, hisque constitutis legibus regnabant, ut nullus alterum opprimeret, nec plus alter altero cuperet habere, essentque arctissima amicitia inter se juncti. (4) Leges autem istas et initio constituerant et magno studio tuebantur hac caussa, quod in ipso statim initio, quum regna adgrederentur, edixerat illis oraculum: qui ex illorum numero ænea phiala libaverit in Vulcani templo, eum totius Ægypti regno potiturum. Namque in omnibus templis conveniebant.

CXLVIII. Monumentum etiam commune relinquere decreverunt; ex eorumque decreto ædificatus est Labyrinthus, paulo supra Mœridis lacum, ex adverso oppidi quod a Crocodilis nomen habet: quem ego vidi fama etiam majorem. (2) Si quis enim ædificia omnia atque opera a Græcis perfecta animo comprehenderit, reperientur illa et labore et sumtu inferiora hoc labyrintho; quamvis memorabile utique sit Ephesi templum, itemque illud quod Sami est. (3) Et erant quidem etiam pyramides opera famam superantia, et earum quælibet multis eisque magnis Græcorum operibus simul sumtis æquiparanda: sed labyrinthus nimirum pyramides etiam superat. (4) Habet enim duodecim aulas tectis instructas, portis sibi mutuo obversis, sex ad septentrionem, sex ad meridiem spectantes, omnes inter se

ὁ αὐτός σφεας περιέργει. (5) Οἰκήματα δ' ἔνεστι διπλόα, τὰ μὲν ὑπόγαια, τὰ δὲ μετέωρα ἐπ' ἐκείνοισι, τρισχίλια ἀριθμὸν, πεντακοσίων καὶ χιλίων ἑκάτερα. (6) Τὰ μέν νυν μετέωρα τῶν οἰκημάτων αὐτοί τε ὡρέομεν διεξιόντες καὶ αὐτοὶ θηησάμενοι λέγομεν, τὰ δὲ αὐτῶν ὑπόγαια λόγοισι ἐπυνθανόμεθα· οἱ γὰρ ἐπεστεῶτες τῶν Αἰγυπτίων δεικνύναι αὐτὰ οὐδαμῶς ἤθελον, φάμενοι θήκας αὐτόθι εἶναι τῶν τε ἀρχὴν τὸν λαβύρινθον τοῦτον οἰκοδομησαμένων βασιλέων καὶ τῶν ἱρῶν κροκοδείλων. (7) Οὕτω τῶν μὲν κάτω πέρι οἰκημάτων ἀκοῇ παραλαβόντες λέγομεν, τὰ δὲ ἄνω μέζονα ἀνθρωπηίων ἔργων αὐτοὶ ὡρέομεν· αἵ τε γὰρ ἔξοδοι διὰ τῶν στεγέων καὶ οἱ ἑλιγμοὶ διὰ τῶν αὐλέων ἐόντες ποικιλώτατοι θῶμα μυρίον παρείχοντο ἐξ αὐλῆς τε ἐς τὰ οἰκήματα διεξιοῦσι καὶ ἐκ τῶν οἰκημάτων ἐς παστάδας, ἐς στέγας τε ἄλλας ἐκ τῶν παστάδων καὶ ἐς αὐλὰς ἄλλας ἐκ τῶν οἰκημάτων. (8) Ὀροφὴ δὲ πάντων τούτων λιθίνη κατά περ οἱ τοῖχοι, οἱ δὲ τοῖχοι τύπων ἐγγεγλυμμένων πλέοι, αὐλὴ δὲ ἑκάστη περίστυλος λίθου λευκοῦ ἁρμοσμένου τὰ μάλιστα. Τῆς δὲ γωνίης τελευτῶντος τοῦ λαβυρίνθου ἔχεται πυραμὶς τεσσερακοντόργυιος, ἐν τῇ ζῷα μεγάλα ἐγγέγλυπται· ὁδὸς δ' ἐς αὐτὴν ὑπὸ γῆν πεποίηται.

CXLIX. Τοῦ δὲ λαβυρίνθου τούτου ἐόντος τοιούτου, θῶμα ἔτι μέζον παρέχεται ἡ Μοίριος καλευμένη λίμνη, παρ' ἣν ὁ λαβύρινθος οὗτος οἰκοδόμηται· τῆς τὸ περίμετρον τῆς περιόδου εἰσὶ στάδιοι ἑξακόσιοι καὶ τρισχίλιοι, σχοίνων ἑξήκοντα ἐόντων, ἴσοι καὶ αὐτῆς Αἰγύπτου τὸ παρὰ θάλασσαν. (2) Κέεται δὲ μακρὴ ἡ λίμνη πρὸς βορέην τε καὶ νότον, ἐοῦσα βάθος, τῇ βαθυτάτη αὐτὴ ἑωυτῆς, πεντηκοντόργυιος. Ὅτι δὲ χειροποίητός ἐστι καὶ ὀρυκτὴ, αὐτὴ δηλοῖ· ἐν γὰρ μέσῃ τῇ λίμνῃ μάλιστά κῃ ἑστᾶσι δύο πυραμίδες, τοῦ ὕδατος ὑπερέχουσαι πεντήκοντα ὀργυιὰς ἑκατέρη, καὶ τὸ κατ' ὕδατος οἰκοδόμηται ἕτερον τοσοῦτο, καὶ ἐπ' ἀμφοτέρῃσι ἔπεστι κολοσσὸς λίθινος κατήμενος ἐν θρόνῳ. (3) Οὕτω αἱ μὲν πυραμίδες εἰσὶ ἑκατὸν ὀργυιέων, αἱ δ' ἑκατὸν ὀργυιαὶ δίκαιαί εἰσι στάδιον ἑξάπλεθρον, ἑξαπέδου μὲν τῆς ὀργυιῆς μετρεομένης καὶ τετραπήχεος, τῶν ποδῶν μὲν τετραπαλαίστων ἐόντων, τοῦ δὲ πήχεος ἑξαπαλαίστου. (4) Τὸ δὲ ὕδωρ τὸ ἐν τῇ λίμνῃ αὐθιγενὲς μὲν οὐκ ἔστι (ἄνυδρος γὰρ δὴ δεινῶς ἐστὶ ταύτῃ), ἐκ τοῦ Νείλου δὲ κατὰ διώρυχα ἐσῆκται, καὶ ἓξ μὲν μῆνας ἔσω ῥέει ἐς τὴν λίμνην, ἓξ δὲ μῆνας ἔξω ἐς τὸν Νεῖλον αὖτις. Καὶ ἐπεὰν μὲν ἐκρέῃ ἔξω, ἡ δὲ τότε τοὺς ἓξ μῆνας ἐς τὸ βασιλήιον καταβάλλει ἐπ' ἡμέρην ἑκάστην τάλαντον ἀργυρίου ἐκ τῶν ἰχθύων, ἐπεὰν δὲ ἐσίῃ τὸ ὕδωρ ἐς αὐτὴν, εἴκοσι μνέας.

CL. Ἔλεγον δὲ οἱ ἐπιχώριοι καὶ ὡς ἐς τὴν Σύρτιν τὴν ἐν Λιβύῃ ἐκδιδοῖ ἡ λίμνη αὕτη ὑπὸ γῆν, τετραμμένη τὸ πρὸς ἑσπέρην ἐς τὴν μεσόγαιαν παρὰ τὸ οὖρος τὸ ὑπὲρ Μέμφιος. (2) Ἐπείτε δὲ τοῦ ὀρύγματος τούτου οὐκ ὥρεον τὸν χοῦν οὐδαμοῦ ἐόντα, ἐπιμελὲς γὰρ δή μοι ἦν, εἰρόμην τοὺς ἄγχιστα οἰκέοντας τῆς λίμνης

contiguas: unus autem murus cunctas extrinsecus includit. (5) Conclavia sunt duplicia, alia subterranea, alia super his in sublimi, numero ter mille; cujusque generis mille et quingenta. (6) Quæ supra terram sunt conclavia, ipsi vidimus et transiimus, et oculis contemplati de his loquimur: quæ vero sub terra sunt, auditu cognovimus: nam Ægyptii his præpositi nullo pacto monstrare ea nobis voluerunt, dicentes esse ibi sepulcra regum, qui labyrinthum ædificarunt, et sacrorum crocodilorum. (7) Igitur de his subterraneis conclavibus non nisi audita referimus: superiora vero ipsi vidimus, humanis operibus majora. Nam transitus per ædificia, et anfractus per aulas, incredibili varietate infinitam nobis admirationem exprimebant, ex una aula in conclavia transeuntibus, et ex conclavibus in atria, rursusque in alia ædificia ex atriis, et in alias aulas e conclavibus. (8) Lacunar conclavium omnium lapideum, perinde ac parietes; parietes vero insculptis figuris pleni. Aula quælibet peristylio circumdata, lapide albo arctissime juncto. Proxime angulum, in quo desinit labyrinthus, stat pyramis ducentorum quadraginta pedum, cui grandes insculptæ sunt figuræ: introitus in illam sub terra constructus est.

CXLIX. Talis quum sit hic labyrinthus, majore etiam in admiratione esse debet Mœridis lacus qui vocatur, juxta quem constructus est hic labyrinthus. Circuitus hujus lacus ter mille sexcenta stadia metitur; sunt enim sexaginta schœni: mensura æqualis ei quam colligit universa Ægypti ora secundum mare porrecta. (2) Lacus a parte boreali et australi oblongo situ est: altitudo, ubi maxime, quinquaginta ulnarum, quas *orgyias* Græci vocant. Esse autem manu factum effossumque, ipse ostendit. Stant enim in medio fere lacu duæ pyramides, quinquaginta orgyias utraque eminens ex aqua, et tantumdem sub aqua constructum est: super utraque collocatus est colossus lapideus, in sella residens. (3) Ita sunt pyramides hæ orgyiarum centum: centum autem orgyiæ adcurate efficiunt stadium, sex plethris (*sive* jugeris) constans; quum orgyia metiatur sex pedes, sive quattuor cubitos; pes autem quattuor constet palmis, cubitus sex palmis. (4) Aqua autem hujus lacus nativa non est: est enim prorsus arida illa regio: sed e Nilo per canalem eo derivata est aqua; et per sex quidem menses influit in lacum, tum sex mensibus rursus effluit in Nilum. Quo tempore effluit, per illos sex menses quotidie talentum argenti ex piscibus redit in regis ærarium; quum vero influit aqua in lacum, viginti minæ.

CL. Dicunt horum locorum incolæ, exitum sub terra in Syrtin, quæ in Libya est, habere hunc lacum, qua parte versus occidentem in mediterranea Libyæ spectat juxta montem qui supra Memphin est. (2) Quum vero terram ab ampla hac effossione egestam, curiose quidem circumspiciens, nusquam viderim; quæsivi ex his qui proxime lacum adco-

ὤκου εἴη ὁ χοῦς ὁ ἐξορυχθείς. (3) Οἱ δὲ ἔφρασάν μοι ἵνα ἐξεφορήθη, καὶ εὐπετέως ἔπειθον· ᾔδεα γὰρ λόγῳ καὶ ἐν Νίνῳ τῇ Ἀσσυρίων πόλι γενόμενον ἕτερον τοιοῦτο. Τὰ γὰρ Σαρδαναπάλλου τοῦ Νίνου βασιλέος χρήματα ἐόντα μεγάλα καὶ φυλασσόμενα ἐν θησαυροῖσι καταγαίοισι ἐπένωσαν κλῶπες ἐκφορῆσαι. (4) Ἐκ δὴ ὦν τῶν σφετέρων οἰκίων ἀρξάμενοι οἱ κλῶπες ὑπὸ γῆς σταθμεώμενοι ἐς τὰ βασιλήϊα οἰκία ὤρυσσον, τὸν δὲ χοῦν τὸν ἐκφορεόμενον ἐκ τοῦ ὀρύγματος, ὅκως γίνοιτο νὺξ, ἐς τὸν Τίγριν ποταμὸν παραρρέοντα τὴν Νίνον ἐξεφόρεον, ἐς ὃ κατεργάσαντο ὅ τι ἐβούλοντο. (5) Τοιοῦτον ἕτερον ἤκουσα καὶ τὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ λίμνης ὄρυγμα γενέσθαι, πλὴν οὐ νυκτὸς, ἀλλὰ μετ' ἡμέρην ποιεύμενον· ὀρύσσοντας γὰρ τὸν χοῦν τοὺς Αἰγυπτίους ἐς τὸν Νεῖλον φορέειν, ὁ δὲ ὑπολαμβάνων ἔμελλε διαχέειν. Ἡ μέν νυν λίμνη αὕτη οὕτω λέγεται ὀρυχθῆναι.

CLI. Τῶν δὲ δυώδεκα βασιλέων δικαιοσύνῃ χρεωμένων, ἀνὰ χρόνον ὡς ἔθυσαν ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἡφαίστου, τῇ ὑστάτῃ τῆς ὁρτῆς μελλόντων κατασπείσειν ὁ ἀρχιρεὺς ἐξήνεικέ σφι φιάλας χρυσέας, τῇσί περ ἐώθεσαν σπένδειν, ἁμαρτὼν τοῦ ἀριθμοῦ, ἕνδεκα δυώδεκα ἐοῦσι. (2) Ἐνθαῦτα ὡς οὐκ εἶχε φιάλην ὁ ἔσχατος ἑστεὼς αὐτῶν Ψαμμίτιχος, περιελόμενος τὴν κυνέην ἐοῦσαν χαλκέην ὑπέσχε τε καὶ ἔσπενδε. Κυνέας δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἅπαντες ἐφόρεόν τε βασιλέες καὶ ἐτύγχανον τότε ἔχοντες. (3) Ψαμμίτιχος μέν νυν οὐδενὶ δολερῷ νόῳ χρεώμενος ὑπέσχε τὴν κυνέην· οἱ δὲ ἐν φρενὶ λαβόντες τό τε ποιηθὲν ἐκ Ψαμμιτίχου καὶ τὸ χρηστήριον ὅ τι ἐκέχρηστό σφι, τὸν χαλκέῃ σπείσαντα αὐτῶν φιάλῃ τοῦτον βασιλέα ἔσεσθαι μοῦνον Αἰγύπτου, ἀναμνησθέντες τοῦ χρησμοῦ κτεῖναι μὲν οὐκ ἐδικαίωσαν Ψαμμίτιχον, ὡς ἀνεύρισκον βασανίζοντες ἐξ οὐδεμιῆς προνοίης αὐτὸν ποιήσαντα τὰ ἐποίησε, ἐς δὲ τὰ ἕλεα ἔδοξέ σφι διῶξαι ψιλώσαντας τὰ πλεῖστα τῆς δυνάμιος, ἐκ δὲ τῶν ἑλέων ὁρμεώμενον μὴ ἐπιμίσγεσθαι τῇ ἄλλῃ Αἰγύπτῳ.

CLII. Τὸν δὲ Ψαμμίτιχον τοῦτον πρότερον φεύγοντα τὸν Αἰθίοπα Σαβακῶν, ὅς οἱ τὸν πατέρα Νεκῶν ἀπέκτεινε, τοῦτον φεύγοντα τότε ἐς Συρίην, ὡς ἀπαλλάχθη ἐκ τῆς ὄψιος τοῦ ὀνείρου ὁ Αἰθίοψ, κατήγαγον Αἰγυπτίων οὗτοι οἳ ἐκ νομοῦ τοῦ Σαΐτεω εἰσί. (2) Μετὰ δὲ βασιλεύοντα τὸ δεύτερον πρὸς τῶν ἕνδεκα βασιλέων καταλαμβάνει μιν διὰ τὴν κυνέην φεύγειν ἐς τὰ ἕλεα. Ἐπιστάμενος ὦν ὡς περιυβρισμένος εἴη πρὸς αὐτῶν, ἐπενόεε τίσασθαι τοὺς διώξαντας. Πέμψαντι δέ οἱ ἐς Βουτοῦν πόλιν ἐς τὸ χρηστήριον τῆς Λητοῦς, ἔνθα δὴ Αἰγυπτίοισί ἐστι μαντήϊον ἀψευδέστατον, ἦλθε χρησμὸς ὡς τίσις ἥξει ἀπὸ θαλάσσης χαλκέων ἀνδρῶν ἐπιφανέντων. (3) Καὶ τῷ μὲν δὴ ἀπιστίη μεγάλη ὑπεκέχυτο χαλκέους οἱ ἄνδρας ἥξειν ἐπικούρους· χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος ἀναγκαίη κατέλαβε Ἴωνάς τε καὶ Κᾶρας ἄνδρας κατὰ ληΐην ἐκπλώσαντας ἀπενειχθῆναι ἐς Αἴγυπτον, ἐκβάντας δὲ ἐς γῆν καὶ ὁπλισθέντας χαλ-

lunt, ubi esset humus effossa. (3) Et illi mihi dixerunt quo delata fuerit, facileque persuaserunt; quum auditu cognitum haberem simile quiddam Nini, Assyriæ urbe, factum. Nam Sardanapalli, Assyriæ regis, opes ingentes, thesauris subterraneis conditas, quum furto auferre constituissent nonnulli; (4) ex suis ædibus fodiendi initio facto, sub terra progressi sunt, fossam versus regiam dirigentes: humum vero effossam quotidie sub noctem in Tigrin amnem, qui Ninum præterfluit, egesserunt, donec perfecissent quod instituerant. (5) Idem prorsus in fodienda hoc in Ægypto lacu factum esse audivi; nisi quod non noctu, sed interdiu sit factum: terram enim effossam in Nilum egessisse Ægyptios; quam fluvius, exceptam, diffusurus erat. Hac igitur ratione effossum hunc lacum narrant.

CLI. Duodecim quos dixi reges dum regnant justitiam colentes, accidit temporis decursu, ut, quum sacrificium solenne in Vulcani templo peregissent, festorum dierum postremo libaturis phialas aureas exhibens summus sacerdos, e quibus libarent, aberrans numero, undecim exhiberet phialas, quum essent ipsi duodecim. (2) Ibi tum Psammitichus, stans postremus omnium, quum phialam non haberet, galeam de capite detractam (ea autem erat ænea) porrexit, ex eaque libavit. Galeas vero etiam reliqui reges omnes, quum alioqui, tum eo ipso tempore, gestabant. (3) Psammitichus igitur nullo quidem dolo malo usus, galeam porrexerat: sed reliqui undecim animum ad hoc Psammitichi factum advertentes, cogitantesque oraculum, quod ipsis editum fuisset, qui ex ænea phiala libasset, eum solum regem futurum totius Ægypti; hujus oraculi memores, quum instituta perquisitione reperissent non deliberato id a Psammiticho esse factum, æquum quidem non censebant ut morte plecteretur; sed placuit eum in paludes relegari, majori potestatis parte exutum, neque ei licere paludibus excedere et reliquis Ægypti rebus sese immiscere.

CLII. Idem Psammitichus ante id tempus, Sabacon Æthiopem metuens, qui patrem ipsius Necon occiderat, in Syriam profugerat: sed, postquam Æthiops nocturno viso territus Ægypto excesserat, ab Ægyptiis Saiten præfecturam incolentibus in patriam erat reductus. (2) Nunc igitur iterum, postquam regnavit, ab undecim regibus in exsilium missus est in paludes propter galeam. Ratus autem injuste secum esse ab illis actum, vindictam capere de persecutoribus cogitavit: quumque ea caussa in Buto oppidum ad Latonæ oraculum misisset, quod veracissimum Ægyptii habent, adlatum est ei responsum, venturam vindictam a mari, quando ænei viri sint adparituri. (3) Cui responso quum ille fidem vix ullam adhiberet, venturos æneos viros opem sibi laturos; accidit haud multo interjecto tempore, ut Iones Caresque homines, prædatum navibus profecti, ad Ægyptum deferrentur, tempestatibus compulsi: qui quum ære armati in terram excendissent,

κῷ ἀγγέλλει τῶν τις Αἰγυπτίων ἐς τὰ ἕλεα ἀπικόμενος τῷ Ψαμμιτίχῳ, ὡς οὐκ ἰδὼν πρότερον χαλκῷ ἄνδρας ὁπλισθέντας, ὡς χάλκεοι ἄνδρες ἀπιγμένοι ἀπὸ θαλάσσης λεηλατεῦσι τὸ πεδίον. (4) Ὁ δὲ μαθὼν τὸ χρηστήριον ἐπιτελεύμενον φίλα τε τοῖσι Ἴωσι καὶ Καρσὶ ποιέεται, καί σφεας μεγάλα ὑπισχνεύμενος πείθει μετ' ἑωυτοῦ γενέσθαι. Ὡς δὲ ἔπεισε, οὕτω ἅμα τοῖσι μετ' ἑωυτοῦ βουλομένοισι Αἰγυπτίοισι καὶ τοῖσι ἐπικούροισι καταιρέει τοὺς βασιλέας.

CLIII. Κρατήσας δὲ Αἰγύπτου πάσης ὁ Ψαμμίτιχος ἐποίησε τῷ Ἡφαίστῳ προπύλαια ἐν Μέμφι τὰ πρὸς νότον ἄνεμον τετραμμένα, αὐλήν τε τῷ Ἄπι, ἐν τῇ τρέφεται ἐπεὰν φανῇ ὁ Ἆπις, οἰκοδόμησε ἐναντίον τῶν προπυλαίων, πᾶσάν τε περίστυλον ἐοῦσαν καὶ τύπων πλέην· ἀντὶ δὲ κιόνων ὑπεστέασι κολοσσοὶ δυωδεκαπήχεες τῇ αὐλῇ. Ὁ δὲ Ἆπις κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσάν ἐστι Ἔπαφος.

CLIV. Τοῖσι δὲ Ἴωσι καὶ τοῖσι Καρσὶ τοῖσι συγκατεργασαμένοισι αὐτῷ ὁ Ψαμμίτιχος δίδωσι χώρους ἐνοικῆσαι ἀντίους ἀλλήλων, τοῦ Νείλου τὸ μέσον ἔχοντος· τοῖσι οὐνόματα ἐτέθη Στρατόπεδα. (2) Τούτους τε δή σφι τοὺς χώρους δίδωσι, καὶ τἄλλα τὰ ὑπέσχετο πάντα ἀπέδωκε. Καὶ δὴ καὶ παῖδας παρέβαλε αὐτοῖσι Αἰγυπτίους τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐκδιδάσκεσθαι· ἀπὸ δὲ τούτων ἐκμαθόντων τὴν γλῶσσαν οἱ νῦν ἑρμηνέες ἐν Αἰγύπτῳ γεγόνασι. (3) Οἱ δὲ Ἴωνές τε καὶ οἱ Κᾶρες τούτους τοὺς χώρους οἴκησαν χρόνον ἐπὶ πολλόν· εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ χῶροι πρὸς θαλάσσης ὀλίγον ἔνερθε Βουβάστιος πόλιος, ἐπὶ τῷ Πηλουσίῳ καλευμένῳ στόματι τοῦ Νείλου. (4) Τούτους μὲν δὴ χρόνῳ ὕστερον βασιλεὺς Ἄμασις ἐξαναστήσας ἐνθεῦτεν κατοίκισε ἐς Μέμφιν, φυλακὴν ἑωυτοῦ ποιεύμενος πρὸς Αἰγυπτίων· τούτων δὲ οἰκισθέντων ἐν Αἰγύπτῳ, οἱ Ἕλληνες οὕτω ἐπιμισγόμενοι τούτοισι τὰ περὶ Αἴγυπτον γινόμενα, ἀπὸ Ψαμμιτίχου βασιλέος ἀρξάμενοι, πάντα καὶ τὰ ὕστερον ἐπιστάμεθα ἀτρεκέως· πρῶτοι γὰρ οὗτοι ἐν Αἰγύπτῳ ἀλλόγλωσσοι κατοικίσθησαν. (5) Ἐξ ὧν δὲ ἐξανέστησαν χώρων, ἐν τούτοισι δὴ οἵ τε ὁλκοὶ τῶν νεῶν καὶ τὰ ἐρείπια τῶν οἰκημάτων τὸ μέχρι ἐμεῦ ἦσαν. Ψαμμίτιχος μέν νυν οὕτω ἔσχε Αἴγυπτον.

CLV. Τοῦ δὲ χρηστηρίου τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ πολλὰ ἐπεμνήσθην ἤδη, καὶ δὴ λόγον περὶ αὐτοῦ ὡς ἀξίου ἐόντος ποιήσομαι. Τὸ γὰρ χρηστήριον τοῦτο τὸ ἐν Αἰγύπτῳ ἐστὶ μὲν Λητοῦς ἱρόν, ἐν πόλι δὲ μεγάλῃ ἱδρυμένον κατὰ τὸ Σεβεννυτικὸν καλεύμενον στόμα τοῦ Νείλου, ἀναπλώοντι ἀπὸ θαλάσσης ἄνω. (2) Οὔνομα δὲ τῇ πόλι ταύτῃ ὅκου τὸ χρηστήριόν ἐστι Βουτώ, ὡς καὶ πρότερον ὠνόμασταί μοι. Ἱρὸν δέ ἐστι ἐν τῇ Βουτοῖ ταύτῃ Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος. Καὶ ὅ γε νηὸς τῆς Λητοῦς, ἐν τῷ δὴ τὸ χρηστήριον ἔνι, αὐτός τε τυγχάνει ἐὼν μέγας καὶ τὰ προπύλαια ἔχει ἐς ὕψος δέκα ὀργυιέων. (3) Τὸ δέ μοι τῶν φανερῶν ἦν θῶμα μέγιστον παρεχόμενον φράσω. Ἔστι ἐν τῷ τεμένεϊ τούτῳ Λητοῦς νηὸς ἐξ ἑνὸς λίθου πεποιημένος ἔς τε ὕψος καὶ

Ægyptiorum aliquis, ut qui numquam antea viros ære armatos vidisset, nunciatum ivit Psammiticho, æneos viros advenisse a mari, qui prædam ex terra agerent. (4) Tum ille, impletum esse intelligens oraculum, benigne Ionas Caresque excepit, magnisque promissis persuadere illis, ut secum manerent, conatus est. Quibus ut id persuasit, simul cum Ægyptiis, qui cum ipso sentiebant, et cum his auxiliaribus, reliquos reges oppressit.

CLIII. Ita totius Ægypti regno potitus Psammitichus, construxit Memphi propylæa Vulcani ad meridiem spectantia : et aulam ædificavit Apidi, in qua aleretur Apis sicubi adparuisset. Ea aula ex adverso propylæorum est, tota peristylio circumdata, et figuris omni ex parte exornata : pro columnis suppositi sunt colossi duodenûm cubitorum. Apis autem, Græcorum sermone, Epaphus est.

CLIV. Ionibus vero et Caribus, quorum opera usus erat, agros habitandos Psammitichus concessit, sibi mutuo obversos, interfluente Nilo : qui agri Castra (Ionum Carumque,) nominabantur. (2) Postquam has sedes eis concessit, reliquaque promissa exsolvit ; pueros eisdem Ægyptios tradidit, qui ab illis Græcum ediscerent sermonem : et ex his pueris, sermonem edoctis, nati sunt qui nunc interpretes sunt in Ægypto. (3) Agros istos longo tempore Iones Caresque habitarunt, sitos versus mare paulo infra Bubastin oppidum, ad Pelusium quod vocatur Nili ostium. (4) Sed insequente tempore Amasis rex, sedibus illis excitos, Memphin habitatum concedere jussit, ut essent sibi custodes corporis adversus Ægyptios. Jam ex quo hi Ægyptum habitare cœperunt, nos Græci, cum his commercia habentes, res in Ægypto gestas, inde a Psammiticho rege, et quæ deinde gestæ sunt, adcurate cunctas novimus. Hi enim primi alia lingua loquentes Ægyptum incoluerunt. (5) In eis autem locis, e quibus ab Amasi exciti sunt, vestigia navalium, quibus usi erant, et ædificiorum rudera ad meam adhuc ætatem superfuerunt. Isto igitur modo Psammitichus Ægypto potitus est.

CLV. Oraculi, quod in Ægypto est, jam sæpius feci mentionem ; et de eodem, quippe memoratu digno, copiosius etiam exponam. Est autem hoc oraculum Ægyptiacum Latonæ templum, in magno oppido situm, ad Sebenniticum quod vocatur Nili ostium, adverso flumine ex mari navigantibus. (2) Nomen oppidi hujus, ubi oraculum, est Buto, quod nomen jam ante posui. Est autem in eadem urbe etiam Apollinis templum, et templum Dianæ. Latonæ vero templum, in quo est oraculum, quum ipsum magnum est, tum propylæa habet quadraginta cubitorum altitudine. (3) Quod vero ex his, quæ ibi conspiciuntur, maxima me admiratione adfecit, hoc dicam. Est in eodem loco sacro ædes Latonæ ex uno lapide confecta, quum in

ἐς μῆκος, καὶ τοῖχος ἕκαστος τούτοισι ἴσος· τεσσεράκοντα πηχέων τούτων ἕκαστον ἐστί. Τὸ δὲ καταστέγασμα τῆς ὀροφῆς ἄλλος ἐπικέεται λίθος, ἔχων τὴν παρωροφίδα τετράπηχυν.

CLVI. Οὕτω μέν νυν ὁ νηὸς τῶν φανερῶν μοι τῶν περὶ τοῦτο τὸ ἱρόν ἐστι θωμαστότατον, τῶν δὲ δευτέρων νῆσος ἡ Χέμμις καλευμένη. Ἔστι μὲν ἐν λίμνῃ βαθέῃ καὶ πλατέῃ κειμένη παρὰ τὸ ἐν Βουτοῖ ἱρὸν, λέγεται δὲ ὑπ' Αἰγυπτίων εἶναι αὕτη ἡ νῆσος πλωτή. (2) Αὐτὸς μὲν ἔγωγε οὔτε πλώουσαν οὔτε κινηθεῖσαν εἶδον, τέθηπα δὲ ἀκούων εἰ νῆσος ἀληθέως ἐστὶ πλωτή. Ἐν δὴ ὦν ταύτῃ νηός τε Ἀπόλλωνος μέγας ἔνι καὶ βωμοὶ τριφάσιοι ἐνιδρύαται, ἐμπεφύκασι δ' ἐν αὐτῇ φοίνικές τε συχνοὶ καὶ ἄλλα δένδρεα καὶ καρποφόρα καὶ ἄφορα πολλά. (3) Λόγον δὲ τόνδε ἐπιλέγοντες οἱ Αἰγύπτιοί φασι εἶναι αὐτὴν πλωτὴν, ὡς ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ οὐκ ἐούσῃ πρότερον πλωτῇ Λητὼ ἐοῦσα τῶν ὀκτὼ θεῶν τῶν πρώτων γενομένων, οἰκέουσα δὲ ἐν Βουτοῖ πόλι, ἵνα δή οἱ τὸ χρηστήριον τοῦτό ἐστι, Ἀπόλλωνα παρ' Ἴσιος παρακαταθήκην δεξαμένη διέσωσε κατακρύψασα ἐν τῇ νῦν πλωτῇ λεγομένῃ νήσῳ, ὅτε δὴ τὸ πᾶν διζήμενος ὁ Τυφὼν ἐπῆλθε, θέλων ἐξευρέειν τοῦ Ὀσίριος τὸν παῖδα. (4) Ἀπόλλωνα δὲ καὶ Ἄρτεμιν Διονύσου καὶ Ἴσιος λέγουσι εἶναι παῖδας, Λητοῦν δὲ τροφὸν αὐτοῖσι καὶ σώτειραν γενέσθαι. Αἰγυπτιστὶ δὲ Ἀπόλλων μὲν Ὦρος, Δημήτηρ δὲ Ἶσις, Ἄρτεμις δὲ Βούβαστις. (5) Ἐκ τούτου δὲ τοῦ λόγου καὶ οὐδενὸς ἄλλου Αἰσχύλος ὁ Εὐφορίωνος ἥρπασε τὸ ἐγὼ φράσω, μοῦνος δὴ ποιητέων τῶν προγενομένων· ἐποίησε γὰρ Ἄρτεμιν εἶναι θυγατέρα Δήμητρος. Τὴν δὲ νῆσον διὰ τοῦτο γενέσθαι πλωτήν. Ταῦτα μὲν οὕτω λέγουσι.

CLVII. Ψαμμίτιχος δὲ ἐβασίλευσε Αἰγύπτου τέσσερα καὶ πεντήκοντα ἔτεα, τῶν τὰ ἑνὸς δέοντα τριήκοντα Ἄζωτον τῆς Συρίης μεγάλην πόλιν προσκατήμενος ἐπολιόρκεε, ἐς ὃ ἐξεῖλε. Αὕτη δὲ ἡ Ἄζωτος ἁπασέων πολίων ἐπὶ πλεῖστον πολιορκευμένη ἀντέσχε τῶν ἡμεῖς ἴδμεν.

CLVIII. Ψαμμιτίχου δὲ Νεκὼς παῖς ἐγένετο καὶ ἐβασίλευσε Αἰγύπτου, ὃς τῇ διώρυχι ἐπεχείρησε πρῶτος τῇ ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν φερούσῃ, τὴν Δαρεῖος ὁ Πέρσης δεύτερα διώρυξε· τῆς μῆκος μέν ἐστι πλόος ἡμέραι τέσσερες, εὖρος δὲ ὠρύχθη ὥστε τριήρεας δύο πλώειν ὁμοῦ ἐλαστρευμένας. (2) Ἦκται δὲ ἀπὸ τοῦ Νείλου τὸ ὕδωρ ἐς αὐτὴν, ἦκται δὲ κατύπερθε ὀλίγον Βουβάστιος πόλιος παρὰ Πάτουμον τὴν Ἀραβίην πόλιν. Ἐσέχει δὲ ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν. Ὀρώρυκται δὲ πρῶτον μὲν τοῦ πεδίου τοῦ Αἰγυπτίου τὰ πρὸς Ἀραβίην ἔχοντα, ἔχεται δὲ κατύπερθε τοῦ πεδίου τὸ κατὰ Μέμφιν τεῖνον οὖρος, ἐν τῷ αἱ λιθοτομίαι ἔνεισι. (3) Τοῦ ὦν δὴ οὔρεος τούτου παρὰ τὴν ὑπώρεαν ἦκται ἡ διῶρυξ ἀπ' ἑσπέρης μακρὴ πρὸς τὴν ἠῶ, καὶ ἔπειτεν τείνει ἐς διασφάγας, φέρουσα ἀπὸ τοῦ οὔρεος πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ νότον ἄνεμον ἐς τὸν κόλπον τὸν Ἀράβιον.

altitudinem, tum in longitudinem; quilibet paries æquali est longitudine et altitudine, et quidem quadragenorum cubitorum : pro tecto alius impositus est lapis, coronam quæ dicitur habens in altitudinem quattuor cubitorum.

CLVI. Eorum igitur qui circa hoc templum conspiciuntur, maximæ mihi admirationi fuit ædes illa : secundo autem loco, insula quæ Chemmis nominatur. Sita hæc est in lacu alto amploque juxta templum quod in Buto est : dicuntque Ægyptii, esse eam natantem. (2) Et ego quidem eam nec nantem vidi, nec motam : sed istud audiens obstupui, insulam ullam vere esse nantem. In hac vero insula est Apollinis templum amplum, in quo tres aræ erectæ : nascuntur in eadem palmæ magno numero, aliæque arbores multæ, tam frugiferæ, quam steriles. (3) Ægyptii autem, nantem esse hanc insulam dicentes, narrationem hanc adjiciunt : Latonam, unam ex octo diis qui ante reliquos exstitissent, quum urbem Buto habitaret, in qua nunc oraculum illud habet, Apollinem, ab Iside sibi creditum, in hac insula, quæ olim non fuisset natans, nunc autem natare dicitur, abscondisse et salvum conservasse, tum quum omnia perquirens Typhon venisset, invenire cupiens Osiridis filium. (4) Apollinem enim et Dianam dicunt Dionyso et Iside natos : Latonam vero fuisse nutricem horum et servatricem. Ægyptiaco autem sermone Apollo, Orus vocatur; Ceres, Isis; Diana, Bubastis. (5) (Et ex hac Ægyptiorum traditione, nec aliunde, unus ex omnibus superioribus poetis Æschylus, Euphorionis filius, subripuit id quod ego dicam; nempe quod Dianam dixerit Cereris filiam.) Ea igitur caussa insulam illam, aiunt, nantem factam esse.

CLVII. Psammitichus in Ægypto regnavit annos quattuor et quinquaginta : quorum per undetriginta Azotum circumsidens oppugnavit, magnum Syriæ oppidum, donec tandem vi cepit. Atque hæc Azotus omnium, quæ novimus, oppidorum longissime restitit obsidentibus hostibus.

CLVIII. Psammiticho vero in Ægypti regnum successit filius Necos. Hic primus fossam adgressus est ducere in Erythræum mare ferentem, quam deinde Darius Persa iterum effodit : cujus longitudo est quattuor dierum navigatio; latitudo autem tanta, ut duæ naves remis agitatæ simul navigare possint. (2) Aqua ex Nilo in eam derivata; derivata autem paullo supra Bubastin urbem, juxta Patumon oppidum Arabiæ. Influit autem fossa in Erythræum mare. Fodiendi initium factum est ab ea parte planitiei Ægyptiacæ, quæ ad Arabiam pertinet, ubi planitiei superne contiguus est mons qui ex adverso Memphidis protenditur, in quo lapicidinæ insunt. (3) Ad pedem igitur hujus montis acta est fossa in longum ab occidente versus orientem; deinde per fauces montis progreditur, pergitque a monte versus meridiem et austrum in sinum Arabicum. (4) Qua est

(4) Τῇ δὲ ἐλάχιστόν ἐστι καὶ συντομώτατον ἐκ τῆς βορηΐης θαλάσσης ὑπερβῆναι ἐς τὴν νοτίην καὶ Ἐρυθρὴν τὴν αὐτὴν ταύτην καλευμένην, ἀπὸ τοῦ Κασίου οὔρεος τοῦ οὐρίζοντος Αἴγυπτόν τε καὶ Συρίην, ἀπὸ τούτου εἰσὶ στάδιοι ἀπαρτὶ χίλιοι ἐς τὸν Ἀράβιον κόλπον. (5) Τοῦτο μὲν τὸ συντομώτατον, ἡ δὲ διῶρυξ πολλῷ μακροτέρη, ὅσῳ σκολιωτέρη ἐστί· τὴν ἐπὶ Νεκῶ βασιλέος ὀρύσσοντες Αἰγυπτίων ἀπώλοντο δυώδεκα μυριάδες. (6) Νεκὼς μέν νυν μεταξὺ ὀρύσσων ἐπαύσατο μαντηΐου ἐμποδίου γενομένου τοιοῦδε, τῷ βαρβάρῳ αὐτὸν προεργάζεσθαι· βαρβάρους δὲ πάντας οἱ Αἰγύπτιοι καλεῦσι τοὺς μὴ σφίσι ὁμογλώσσους.

autem brevissimus et compendiarius maxime a boreali mari in australe et Rubrum (nam utroque nomine idem hoc vocatur) transitus, a Casio monte, qui Ægyptum a Syria disterminat, ab hoc igitur ad Arabicum sinum, sunt exacte mille stadia. (5) Hæc est brevissima via: sed fossa multo est longior, quanto majores habet anfractus: in qua sub Neco fodienda perierunt Ægyptiorum centum et viginti millia. (6) In medio vero labore substitit Necos, pergere prohibitus oraculi effato tali, illud opus eum pro barbaro facere. Vocant autem Ægyptii barbaros, omnes qui non ipsorum lingua utuntur.

CLIX. Παυσάμενος δὲ τῆς διώρυχος ὁ Νεκὼς ἐτράπετο πρὸς στρατηΐας, καὶ τριήρεες αἱ μὲν ἐπὶ τῇ βορηΐῃ θαλάσσῃ ἐποιήθησαν, αἱ δ' ἐν τῷ Ἀραβίῳ κόλπῳ ἐπὶ τῇ Ἐρυθρῇ θαλάσσῃ, τῶν ἔτι οἱ ὁλκοὶ ἐπίδηλοι. (2) Καὶ ταύτῃσί τε ἐχρᾶτο ἐν τῷ δέοντι, καὶ Συρίοισι πεζῇ ὁ Νεκὼς συμβαλὼν ἐν Μαγδόλῳ ἐνίκησε, μετὰ δὲ τὴν μάχην Κάδυτιν πόλιν τῆς Συρίης ἐοῦσαν μεγάλην εἷλε. Ἐν τῇ δὲ ἐσθῆτι ἔτυχε ταῦτα κατεργασάμενος, ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι πέμψας ἐς Βραγχίδας τοὺς Μιλησίων. Μετὰ δὲ, ἑκκαίδεκα ἔτεα τὰ πάντα ἄρξας, τελευτᾷ, τῷ παιδὶ Ψάμμι παραδοὺς τὴν ἀρχήν.

CLIX. A fodienda fossa postquam destitit Necos, ad militares expeditiones suscipiendas se convertit: triremesque ædificari jussit, alias in boreali mari, alias in Arabico sinu ad Rubrum mare; ubi vestigia adhuc navalium conspiciuntur. (2) Ac his quidem navibus usus est ubi opus erat: Syros vero pedestri exercitu adgressus, collata acie vicit ad Magdolum; post illamque pugnam Cadytin cepit, magnam Syriæ urbem. Qua veste indutus has res gessit, eam deinde Apollini dedicavit, missam ad Branchidas Milesiorum. His rebus gestis Necos, postquam sedecim omnino annos regnavit, vita functus est, et filio Psammi regnum reliquit.

CX. Ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν Ψάμμιν βασιλεύοντα Αἰγύπτου ἀπίκοντο Ἠλείων ἄνδρες ἄγγελοι, αὐχέοντες δικαιότατα καὶ κάλλιστα τιθέναι τὸν ἐν Οὐλυμπίῃ ἀγῶνα πάντων ἀνθρώπων, καὶ δοκέοντες παρὰ ταῦτα οὐδ' ἂν τοὺς σοφωτάτους ἀνθρώπων Αἰγυπτίους οὐδὲν ἐπεξευρέειν. Ὡς δὲ ἀπικόμενοι ἐς τὴν Αἴγυπτον οἱ Ἠλεῖοι ἔλεγον τῶν εἵνεκεν ἀπίκοντο, ἐνθαῦτα ὁ βασιλεὺς οὗτος συγκαλέεται Αἰγυπτίων τοὺς λεγομένους εἶναι σοφωτάτους. (2) Συνελθόντες δὲ οἱ Αἰγύπτιοι ἐπυνθάνοντο τῶν Ἠλείων λεγόντων ἅπαντα τὰ κατήκει σφέας ποιέειν περὶ τὸν ἀγῶνα· ἀπηγησάμενοι δὲ τὰ πάντα ἔφασαν ἥκειν ἐπιμαθησόμενοι εἴ τι ἔχοιεν Αἰγύπτιοι τούτων δικαιότερον ἐπεξευρέειν. Οἱ δὲ βουλευσάμενοι ἐπειρώτεον τοὺς Ἠλείους εἴ σφι οἱ πολιῆται ἐναγωνίζονται. (3) Οἱ δὲ ἔφασαν καὶ σφέων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὁμοίως τῷ βουλομένῳ ἐξεῖναι ἀγωνίζεσθαι. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἔφασάν σφεας οὕτω τιθέντας παντὸς τοῦ δικαίου ἡμαρτηκέναι· οὐδεμίαν γὰρ εἶναι μηχανὴν ὅκως οὐ τῷ ἀστῷ ἀγωνιζομένῳ προσθήσονται, ἀδικέοντες τὸν ξεῖνον. (4) Ἀλλ' εἰ δὴ βούλονται δικαίως τιθέναι καὶ τούτου εἵνεκεν ἀπικοίατο ἐς Αἴγυπτον, ξείνοισι ἀγωνιστῇσι ἐκέλευον τὸν ἀγῶνα τιθέναι, Ἠλείων δὲ μηδενὶ εἶναι ἀγωνίζεσθαι. Ταῦτα μὲν Αἰγύπτιοι Ἠλείοισι ὑπεθήκαντο.

CLX. Hoc regnante Psammi, venerunt in Ægyptum legati Eleorum, jactantes æquissime et præclarissime omnium hominum a se Olympiæ publica certamina administrari; existimantesque ne Ægyptios quidem, hominum sapientissimos, aliquid quod supra illam rationem esset, præterea posse reperire. Postquam igitur significarunt Elei, quo consilio in Ægyptum venissent; convocavit rex hic eos ex Ægyptiis, qui dicebantur esse sapientissimi. (2) Qui ubi convenere, audivere Eleos omnia exponentes quæ ipsorum officii essent in administrando certamine; quibus expositis, dicebant se venisse sciscitaturos, an Ægyptii aliquid, quod his æquius esset, possent præterea reperire. Tum illi, collato inter se consilio, quæsiverunt ex Eleis, an cives ipsorum ad certamen admittantur. (3) Et Elei, tam suorum, aiebant, quam aliorum Græcorum quicumque vellet, ei licitum esse in certamen prodire. Responderunt Ægyptii, si ita rem administrarent, multum eos ab æquitate aberrare: fieri enim nullo modo posse, quin certanti civi faveant, injuriamque faciant peregrino. (4) Quodsi ergo cum æquitate vellent certamina administrare, et hujus rei caussa in Ægyptum venissent; peregrinis tantum certatoribus ponerent certamen, Eleorum autem neminem admitterent. Hæc Ægyptii Eleos monuerunt.

CLXI. Ψάμμιος δὲ ἓξ ἔτεα μοῦνον βασιλεύσαντος Αἰγύπτου καὶ στρατευσαμένου ἐς Αἰθιοπίην καὶ μεταυτίκα τελευτήσαντος ἐξεδέξατο Ἀπρίης ὁ Ψάμμιος, ὃς μετὰ Ψαμμίτιχον τὸν ἑωυτοῦ προπάτορα ἐγένετο εὐδαιμονέστατος τῶν πρότερον βασιλέων, ἐπ' ἔτεα πέντε καὶ εἴκοσι ἄρξας, ἐν τοῖσι ἐπί τε Σιδῶνα στρατὸν ἤλασε καὶ ἐναυμάχησε τῷ Τυρίῳ. (2) Ἐπεὶ δέ οἱ ἔδεε κακῶς

CLXI. Psammis postquam sex tantum annos regnarat, expeditionemque susceperat in Æthiopiam, continuo deinde vitam finivit; cui in regnum filius successit Apries. Hic post Psammitichum, proavum suum, felicissimus superiorum omnium regum fuit per quinque et viginti quos regnavit annos; quibus et adversus Sidonem duxit exercitum, et navali pugna cum Tyri rege conflixit. (2) Ubi

γενέσθαι, ἐγένετο ἀπὸ προφάσιος τὴν ἐγὼ μεζόνως μὲν ἐν τοῖσι Λιβυκοῖσι λόγοισι ἀπηγήσομαι, μετρίως δ' ἐν τῷ παρεόντι· ἀποπέμψας γὰρ στράτευμα ὁ Ἀπρίης ἐπὶ Κυρηναίους μεγαλωστὶ προσέπταισε, Αἰγύπτιοι δὲ ταῦτα ἐπιμεμφόμενοι ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ, δοκέοντες τὸν Ἀπρίην ἐκ προνοίης αὐτοὺς ἀποπέμψαι ἐς φαινόμενον κακὸν, ἵνα δὴ σφέων φθορὴ γένηται, αὐτὸς δὲ τῶν λοιπῶν Αἰγυπτίων ἀσφαλέστερον ἄρχῃ· ταῦτα δὲ δεινὰ ποιεύμενοι οὗτοί τε οἱ ἀπονοστήσαντες καὶ οἱ τῶν ἀπολομένων φίλοι ἀπέστησαν ἐκ τῆς ἰθέης.

CLXII. Πυθόμενος δὲ Ἀπρίης ταῦτα πέμπει ἐπ' αὐτοὺς Ἄμασιν καταπαύσοντα λόγοισι. Ὁ δὲ ἐπείτε ἀπικόμενος κατελάμβανε τοὺς Αἰγυπτίους, ταῦτα μὴ ποιέειν λέγοντος αὐτοῦ, τῶν τις Αἰγυπτίων ὄπισθε στὰς περιέθηκέ οἱ κυνέην, καὶ περιτιθεὶς ἔφη ἐπὶ βασιληΐῃ περιτιθέναι. (2) Καὶ τῷ οὔ κως ἀεκούσιον ἐγίνετο τὸ ποιεύμενον, ὡς διεδείκνυε· ἐπείτε γὰρ ἐστήσαντό μιν βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων οἱ ἀπεστεῶτες, παρεσκευάζετο ὡς ἐλῶν ἐπὶ τὸν Ἀπρίην. (3) Πυθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Ἀπρίης ἔπεμπε ἐπ' Ἄμασιν ἄνδρα δόκιμον τῶν περὶ ἑωυτὸν Αἰγυπτίων, τῷ οὔνομα ἦν Πατάρβημις, ἐντειλάμενος αὐτῷ ζώοντα Ἄμασιν ἀγαγεῖν παρ' ἑωυτόν. (4) Ὡς δὲ ἀπικόμενος ὁ Πατάρβημις τὸν Ἄμασιν ἐκάλεε, ὁ Ἄμασις (ἔτυχε γὰρ ἐπ' ἵππου κατήμενος) ἐπάρας ἀπεματάϊσε, καὶ τοῦτό μιν ἐκέλευε Ἀπρίῃ ἀπάγειν. Ὅμως δὲ αὐτὸν ἀξιοῦν τὸν Πατάρβημιν βασιλέος μεταπεμπομένου ἰέναι πρὸς αὐτόν· τὸν δὲ αὐτῷ ὑποκρίνασθαι ὡς ταῦτα πάλαι παρασκευάζεται ποιέειν, καὶ αὐτῷ οὐ μέμψεσθαι Ἀπρίην· παρέσεσθαι γὰρ καὶ αὐτὸς καὶ ἄλλους ἄξειν. (5) Τὸν δὲ Πατάρβημιν ἔκ τε τῶν λεγομένων οὐκ ἀγνοέειν τὴν διάνοιαν, καὶ παρασκευαζόμενον ὁρέοντα σπουδῇ ἀπιέναι, βουλόμενον τὴν ταχίστην βασιλέϊ δηλῶσαι τὰ πρησσόμενα. Ὡς δὲ ἀπικέσθαι αὐτὸν πρὸς τὸν Ἀπρίην οὐκ ἄγοντα τὸν Ἄμασιν, οὐδένα λόγον ἑωυτῷ δόντα, ἀλλὰ περιθύμως ἔχοντα περιταμέειν προστάξαι αὐτοῦ τά τε ὦτα καὶ τὴν ῥῖνα. (6) Ἰδόμενοι δ' οἱ λοιποὶ τῶν Αἰγυπτίων, οἳ ἔτι τὰ ἐκείνου ἐφρόνεον, ἄνδρα τὸν δοκιμώτατον ἑωυτῶν οὕτω αἰσχρῶς λύμῃ διακείμενον, οὐδένα δὴ χρόνον ἐπισχόντες ἀπιστέατο πρὸς τοὺς ἑτέρους καὶ ἐδίδοσαν σφέας αὐτοὺς Ἀμάσι.

CLXIII. Πυθόμενος δὲ καὶ ταῦτα ὁ Ἀπρίης ὥπλιζε τοὺς ἐπικούρους καὶ ἤλαυνε ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίους· εἶχε δὲ περὶ ἑωυτὸν Κᾶράς τε καὶ Ἴωνας ἄνδρας ἐπικούρους τρισμυρίους, ἦν δέ οἱ τὰ βασιλήϊα ἐν Σάϊ πόλι, μεγάλα ἐόντα καὶ ἀξιοθέητα. Καὶ οἵ τε περὶ τὸν Ἀπρίην ἐπὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἤϊσαν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄμασιν ἐπὶ τοὺς ξείνους. Ἔν τε δὴ Μωμέμφι πόλι ἐγένοντο ἀμφότεροι, καὶ πειρήσεσθαι ἔμελλον ἀλλήλων.

CLXIV. Ἔστι δὲ Αἰγυπτίων ἑπτὰ γένεα, καὶ τούτων οἱ μὲν ἱρέες, οἱ δὲ μάχιμοι κεκλέαται, οἱ δὲ βουκόλοι, οἱ δὲ συβῶται, οἱ δὲ κάπηλοι, οἱ δὲ ἑρμηνέες, οἱ δὲ κυβερνῆται. Γένεα μὲν Αἰγυπτίων τοσαῦτα ἐστὶ, οὐνόματα δέ σφι κέεται ἀπὸ τῶν τεχνέων. (2) Οἱ δὲ μα-

vero adfuit tempus, quo in fatis erat ut malis premeretur, accidit calamitas ex occasione quam ego quidem fusius in Libycarum rerum historia exponam, paucis in præsenti contentus. Scilicet, exercitu adversus Cyrenaicam misso, ingentem cladem Apries acceperat. Quam calamitatem ipsi imputantes Ægyptii, ab eo defecerunt; quum existimarent, deliberato consilio Aprien hos in manifestum misisse exitium, ut, postquam illi periissent, ipse reliquis Ægyptiis tutius imperaret. Eo vehementer indignati, tum hi qui e clade redierunt, tum eorum qui perierant amici, e vestigio desciverunt.

CLXII. Qua re cognita, Apries ad eos verbis coercendos Amasin misit. Et hic, ubi ad Ægyptios pervenit, inhibere illos conatus est, hortarique ut cœpto desisterent: sed, dum loquitur, Ægyptiorum aliquis, pone stans, galeam capiti ejus imponit, simul dicens, regni caussa se ei illam imponere. (2) Nec vero id illi invito admodum accidit, ut quidem mox ostendit. Nam postquam Ægyptii hi, qui defecerant, regem illum sibi posuerant, ducere eos adversus Aprien paravit. (3) Quo cognito Apries spectatum inter Ægyptios qui circa ipsum erant virum, cui nomen Patarbemis, ad Amasin misit cum mandato, ut vivum illum ad se adduceret. (4) Patarbemis ut advenit, Amasinque vocavit; equo tunc forte insidens Amasis, sublato crure, flatum ventris emisit, atque hoc eum jussit Apriæ reportare. Nihilo minus ab eo postulasse, aiunt, Patarbemin, ut ad regem, qui eum arcesseret, abiret. Cui respondisse Amasin, jam pridem hoc ipsum se parare, nec de se ea caussa conquesturum esse Aprien: adfuturum enim et ipsum, et alios secum ducturum. (5) Quorum verborum sententiam non ignorantem Patarbemin, quum paratum illum videret, maturasse reditum, ut quam primum regi, quid ageretur, renunciaret. Ubi autem advenerit, Aprien, quum Amasin ille non adduxisset, ira accensum, nulla secum ratione inita, aures naresque præcidi ei jussisse. (6) Quod ubi viderunt reliqui Ægyptii, qui adhuc cum rege fecerant, virum e suis spectatissimum ita contumeliose mutilari, nullam moram facientes, desciverunt et ipsi ad reliquos, et Amasi se tradiderunt.

CLXIII. Quo cognito Apries armavit auxiliares, et adversus Ægyptios duxit: habuit autem secum Carum et Ionum auxiliarium triginta millia: regia autem ipsius erat in urbe Sai, amplum et spectatu dignum ædificium. Apries igitur cum suis profectus est adversus Ægyptios; et Amasis cum Ægyptiis adversus peregrinos regis milites: quumque ambo circa Momemphin oppidum essent, in eo erant ut pugnæ discrimen experirentur.

CLXIV. Sunt in Ægypto septem hominum genera. Horum alii sacerdotes, alii bellatores nominantur, alii bubulci, alii subulci, institores alii, alii interpretes, alii navium gubernatores. Tot sunt Ægyptiorum genera, sive classes: quibus nomina imposita sunt ab artibus quas exercent. (2)

μάχιμοι αὐτῶν καλεῦνται μὲν Καλασίριές τε καὶ Ἑρμοτύβιες, ἐκ νομῶν δὲ τῶνδε εἰσί· κατὰ γὰρ δὴ νομοὺς Αἴγυπτος ἅπασα διαραίρηται.

CLXV. Ἑρμοτυβίων μὲν οἵδε εἰσὶ νομοί, Βουσιρίτης, Σαΐτης, Χεμμίτης, Παπρημίτης, νῆσος ἡ Προσωπῖτις καλευμένη, Ναθῶ τὸ ἥμισυ. Ἐκ μὲν τούτων τῶν νομῶν Ἑρμοτύβιές εἰσι, γενόμενοι, ὅτε ἐπὶ πλείστους γενοίατο, ἑκκαίδεκα μυριάδες. Καὶ τούτων βαναυσίης οὐδεὶς δεδάηκε οὐδέν, ἀλλ' ἀνέωνται ἐς τὸ μάχιμον.

CLXVI. Καλασιρίων δὲ οἵδε ἄλλοι νομοί εἰσι, Θηβαῖος, Βουβαστίτης, Ἀφθίτης, Τανίτης, Μενδήσιος, Σεβεννύτης, Ἀθριβίτης, Φαρβαιθίτης, Θμουίτης, Ὀνουφίτης, Ἀνύσιος, Μυεκφορίτης· οὗτος ὁ νομὸς ἐν νήσῳ οἰκέει, ἀντίον Βουβάστιος πόλιος. Οὗτοι δὲ οἱ νομοὶ Καλασιρίων εἰσί, γενόμενοι, ὅτε ἐπὶ πλείστους ἐγενέατο, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδες ἀνδρῶν. Οὐδὲ τούτοισι ἔξεστι τέχνην ἐπασκῆσαι οὐδεμίαν, ἀλλὰ τὰ ἐς πόλεμον ἐπασκέουσι μοῦνα, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεκόμενος.

CLXVII. Εἰ μέν νυν καὶ τοῦτο παρ' Αἰγυπτίων μεμαθήκασι οἱ Ἕλληνες, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως κρῖναι, ὁρέων καὶ Θρήϊκας καὶ Σκύθας καὶ Πέρσας καὶ Λυδοὺς καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς βαρβάρους ἀποτιμοτέρους τῶν ἄλλων ἡγημένους πολιητέων τοὺς τὰς τέχνας μανθάνοντας καὶ τοὺς ἐκγόνους τούτων, τοὺς δ' ἀπαλλαγμένους τῶν χειρωναξιέων γενναίους νομίζοντας εἶναι, καὶ μάλιστα τοὺς ἐς τὸν πόλεμον ἀνειμένους. Μεμαθήκασι δ' ὦν τοῦτο πάντες οἱ Ἕλληνες, καὶ μάλιστα Λακεδαιμόνιοι. Ἥκιστα δὲ Κορίνθιοι ὄνονται τοὺς χειροτέχνας.

CLXVIII. Γέρεα δέ σφι ἦν τάδε ἐξαραιρημένα μούνοισι Αἰγυπτίων πάρεξ τῶν ἱρέων, ἄρουραι ἐξαίρετοι δυώδεκα ἑκάστῳ ἀτελέες. Ἡ δὲ ἄρουρα ἑκατὸν πηχέων ἐστὶ Αἰγυπτίων πάντῃ, ὁ δὲ Αἰγύπτιος πῆχυς τυγχάνει ἴσος ἐὼν τῷ Σαμίῳ. (2) Ταῦτα μὲν δὴ τοῖσι ἅπασι ἦν ἐξαραιρημένα, τάδε δὲ ἐν περιτροπῇ ἐκαρποῦντο καὶ οὐδαμὰ ὡυτοί· Καλασιρίων χίλιοι καὶ Ἑρμοτυβίων ἐδορυφόρεον ἐνιαυτὸν ἕκαστοι τὸν βασιλέα· τούτοισι ὦν τάδε πάρεξ τῶν ἀρουρέων ἄλλα ἐδίδοτο ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ, ὀπτοῦ σίτου σταθμὸς πέντε μνέαι ἑκάστῳ, κρεῶν δύο μνέαι, οἴνου τέσσερες ἀρυστῆρες. Ταῦτα τοῖσι αἰεὶ δορυφορέουσι ἐδίδοτο.

CLXIX. Ἐπείτε δὲ συνιόντες ὅ τε Ἀπρίης ἄγων τοὺς ἐπικούρους καὶ ὁ Ἄμασις πάντας Αἰγυπτίους ἀπίκοντο ἐς Μώμεμφιν πόλιν, συνέβαλον· καὶ ἐμαχέσαντο μὲν εὖ οἱ ξεῖνοι, πλήθεϊ δὲ πολλῷ ἐλάσσονες ἐόντες κατὰ τοῦτο ἑσσώθησαν. (2) Ἀπρίεω δὲ λέγεται εἶναι ἥδε ἡ διάνοια, μηδ' ἂν θεόν μιν μηδένα δύνασθαι παῦσαι τῆς βασιληΐης· οὕτω ἀσφαλέως ἑωυτῷ ἱδρῦσθαι ἐδόκεε. Καὶ δὴ τότε συμβαλὼν ἑσσώθη, καὶ ζωγρηθεὶς ἀπήχθη ἐς Σάϊν πόλιν, ἐς τὰ ἑωυτοῦ οἰκία πρότερον ἐόντα, τότε δὲ Ἀμάσιος ἤδη βασιλήϊα. (3) Ἐνταῦθα δὲ τέως μὲν ἐτρέφετο ἐν τοῖσι βασιληΐοισι, καί μιν Ἄμασις εὖ πε-

Bellatorum rursus alii Calasiries nominantur, alii Hermotybies. Qui ex hisce sunt præfecturis (nam in præfecturas [*nomos* Græcis] tota distributa Ægyptus est :)

CLXV. Hermotybium nomi hi sunt, Busirites, Saites, Chemmites, Papremites, insula cui nomen Prosopitis, Natho ex dimidia parte. Hisce ex præfecturis sunt Hermotybies; numero, quando maximus eorum numerus, centum et sexaginta millia. Et horum nullus artem ullam sellulariam aut opificium didicit : rei militari unice vacant.

CLXVI. Calasirium alii nomi sunt, hi : Thebanus, Bubastites, Aphthites, Tanites, Mendesius, Sebennytes, Athribites, Pharbæthites, Thmuites, Onuphites, Anysius, Myecphorites, qui nomus in insula est, ex adverso Bubastis oppidi. Hi sunt nomi Calasirium; quorum numerus, quando maximus est, ducentorum quinquaginta millium est virorum. Neque hisce licet opificium ullum artemve exercere, solam rem militarem exercent, puer a patre institutus.

CLXVII. An igitur etiam hoc ab Ægyptiis Græci acceperint, non possum liquido judicare; quum et Thracas et Scythas et Persas et Lydos et omnes fere barbaros populos videam minore in honore, quam alios cives, habere hos qui artes et opificia discunt, horumque posteros; eos vero, qui opificium nullum exercent, generosos et nobiles existimare, ac præsertim hos qui rei militari unice vacant. Receptum quidem hoc est apud Græcos etiam omnes, sed maxime apud Lacedæmonios. Minime vero Corinthii eos contemnunt qui manibus artes exercent.

CLXVIII. Præmium autem bellatoribus hoc eximium tribuitur, juxta cum sacerdotibus, præ cæteris omnibus Ægyptiis : duodecim cuique arva præcipua, vectigalis immunia. Habet autem arvum centum cubitos Ægyptios quaquaversum : estque Ægyptius cubitus Samio æqualis. (2) Ista igitur omnes atque singuli præcipua habebant : præterea vero per vices, neque utique cuncti simul, hisce fruebantur commodis : milleni Calasirii, totidemque Hermotybies, quotannis corporis custodes erant regis; his igitur, præter arva illa, in singulos dies hæcce tribuebantur : cocti cibi farinacei definitum pondus, quinque libræ cuique; carnis bubulæ libræ duæ, vini cyathi quattuor. Hæc tribuebantur corporis custodibus qui quoque tempore in hoc munere erant.

CLXIX. Postquam igitur obviam sibi mutuo profecti, Apries auxiliares copias ducens, Amasis vero Ægyptios omnes, ad Momemphin oppidum pervenere, armis congressi sunt. Et fortiter quidem pugnabant peregrini; sed, quum numero longe essent inferiores, eo victi profligatique sunt. (2) Dicunt autem, Apriæ hanc stetisse sententiam, ne deum quidem ullum regno exuere se posse; ita firmiter illud sibi stabilitum putabat. At tunc, quod dixi, collata acie devictus est : et, quum vivus in hostium venisset potestatem, Sain abductus est in pristinam suam domum, quæ nunc Amasidis regia erat. (3) Ibi aliquamdiu in regia nu-

ριεῖκε· τέλος δὲ μεμφομένων Αἰγυπτίων ὡς οὐ ποιέοι δίκαια τρέφων τὸν σφίσι τε καὶ ἑωυτῷ ἔχθιστον, οὕτω δὴ παραδιδοῖ τὸν Ἀπρίην τοῖσι Αἰγυπτίοισι. (4) Οἱ δέ μιν ἀπέπνιξαν καὶ ἔπειτεν ἔθαψαν ἐν τῇσι πατρωΐῃσι ταφῇσι· αἱ δέ εἰσι ἐν τῷ ἱρῷ τῆς Ἀθηναίης, ἀγχοτάτω τοῦ μεγάρου, ἐσιόντι ἀριστερῆς χειρός. Ἔθαψαν δὲ Σαΐται πάντας τοὺς ἐκ νομοῦ τούτου γενομένους βασιλέας ἔσω ἐν τῷ ἱρῷ. (5) Καὶ γὰρ τὸ τοῦ Ἀμάσιος σῆμα ἑκαστέρω μέν ἐστι τοῦ μεγάρου ἢ τὸ τοῦ Ἀπρίεω καὶ τῶν τούτου προπατόρων, ἔστι μέντοι καὶ τοῦτο ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ ἱροῦ, παστὰς λιθίνη μεγάλη καὶ ἠσκημένη στύλοισί τε φοίνικας τὰ δένδρεα μεμιμημένοισι καὶ τῇ ἄλλῃ δαπάνῃ. Ἔσω δὲ ἐν τῇ παστάδι διξὰ θυρώματα ἕστηκε, ἐν δὲ τοῖσι θυρώμασι ἡ θήκη ἐστί.

CLXX. Εἰσὶ δὲ καὶ αἱ ταφαὶ τοῦ οὐκ ὅσιον ποιεῦμαι ἐπὶ τοιούτῳ πρήγματι ἐξαγορεύειν τὸ οὔνομα, ἐν Σάϊ, ἐν τῷ ἱρῷ τῆς Ἀθηναίης, ὄπισθε τοῦ νηοῦ, παντὸς τοῦ τῆς Ἀθηναίης ἐχόμεναι τοίχου. Καὶ ἐν τῷ τεμένεϊ ὀβελοὶ ἑστᾶσι μεγάλοι λίθινοι, λίμνη τέ ἐστι ἐχομένη λιθίνῃ κρηπῖδι κεκοσμημένη καὶ ἐργασμένη εὖ κύκλῳ, καὶ μέγαθος, ὡς ἐμοὶ ἐδόκεε, ὅση περ ἡ ἐν Δήλῳ ἡ τροχοειδὴς καλευμένη.

CLXXI. Ἐν δὲ τῇ λίμνῃ ταύτῃ τὰ δείκηλα τῶν παθέων αὐτοῦ νυκτὸς ποιεῦσι, τὰ καλεῦσι μυστήρια Αἰγύπτιοι. Περὶ μέν νυν τούτων εἰδότι μοι ἐπὶ πλέον ὡς ἕκαστα αὐτῶν ἔχει, εὔστομα κείσθω. Καὶ τῆς Δήμητρος τελετῆς πέρι, τὴν οἱ Ἕλληνες θεσμοφόρια καλεῦσι, καὶ ταύτης μοι πέρι εὔστομα κείσθω, πλὴν ὅσον αὐτῆς ὁσίη ἐστὶ λέγειν. (2) Αἱ Δαναοῦ θυγατέρες ἔσαν αἱ τὴν τελετὴν ταύτην ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγαγοῦσαι καὶ διδάξασαι τὰς Πελασγιώτιδας γυναῖκας· μετὰ δὲ ἐξαναστάσης πάσης Πελοποννήσου ὑπὸ Δωριέων ἐξαπώλετο ἡ τελετή, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες Πελοποννησίων καὶ οὐκ ἐξαναστάντες Ἀρκάδες διέσωζον αὐτὴν μοῦνοι.

CLXXII. Ἀπρίεω δὲ ὧδε καταραιρημένου ἐβασίλευσε Ἄμασις, νομοῦ μὲν Σαΐτεω ἐών, ἐκ τῆς δὲ ἦν πόλιος, οὔνομά οἵ ἐστι Σιούφ. Τὰ μὲν δὴ πρῶτα κατώνοντο τὸν Ἄμασιν Αἰγύπτιοι καὶ ἐν οὐδεμιῇ μοίρῃ μεγάλῃ ἦγον ἅτε δὴ δημότην τὸ πρὶν ἐόντα καὶ οἰκίης οὐκ ἐπιφανέος· μετὰ δὲ σοφίῃ αὐτοὺς ὁ Ἄμασις, οὐκ ἀγνωμοσύνῃ προσηγάγετο. (2) Ἦν οἱ ἄλλα τε ἀγαθὰ μυρία, ἐν δὲ καὶ ποδανιπτὴρ χρύσεος, ἐν τῷ αὐτός τε ὁ Ἄμασις καὶ οἱ δαιτυμόνες οἱ πάντες τοὺς πόδας ἑκάστοτε ἐναπενιζέατο. Τοῦτον κατ' ὦν κόψας ἄγαλμα δαίμονος ἐξ αὐτοῦ ἐποιήσατο, καὶ ἵδρυσε τῆς πόλιος ὅκου ἦν ἐπιτηδεώτατον· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι φοιτέοντες πρὸς τὤγαλμα ἐσέβοντο μεγάλως. (3) Μαθὼν δὲ ὁ Ἄμασις τὸ ἐκ τῶν ἀστῶν ποιεύμενον, συγκαλέσας Αἰγυπτίους ἐξέφηνε φὰς ἐκ τοῦ ποδανιπτῆρος τὤγαλμα γεγονέναι, ἐς τὸν πρότερον μὲν τοὺς Αἰγυπτίους ἐνεμέειν τε καὶ ἐνουρέειν καὶ πόδας ἐναπονίζεσθαι, τότε δὲ μεγάλως σέβεσθαι. (4) Ἤδη ὦν ἔφη λέγων ὁμοίως αὐτὸς τῷ ποδανιπτῆρι πεπρηγέναι· εἰ γὰρ πρότερον εἶναι δημότης, ἀλλ' ἐν τῷ παρεόντι εἶναι αὐτῶν βασιλεύς· καὶ τιμᾶν

tritus est; et bene eum habuit Amasis: ad extremum vero, quum exprobrarent Ægyptii non recte eum facere quod alat virum et ipsis et sibi inimicissimum, tradidit Aprien Ægyptiis; (4) qui eum strangularunt, ac deinde in patrio sepulcro sepeliverunt. Sepulcrum illud in Minervæ templo est, proxime ædem sacram, intrantibus a læva manu. Saitæ enim cunctos ex hoc nomo oriundos reges intra templum hoc sepeliunt. (5) Nam Amasidis etiam monumentum aliquanto quidem longius ab æde sacra abest quam Apriæ et ejus progenitorum; at est tamen etiam hoc in aula templi, thalamus lapideus ingens, columnis ornatus palmas arbores imitantibus alioque sumtu. In thalamo, repositorium est binis foribus clausum, atque intra has fores est regis sepulcrum.

CLXX. Sunt vero etiam sepulcra ejus, cujus nomen tali occasione edere mihi nefas, in eodem Minervæ templo Saitano, post ædem sacram, toti postico parieti ædis Minervæ contigua. Et in area templi stant obelisci ingentes lapidei: juxtaque eos lacus est, lapidea crepidine ornatus et circumcirca pulcre elaboratus, eadem, ut mihi videbatur, magnitudine qua est lacus Deli, qui orbiculatus nominatur.

CLXXI. In hoc lacu exhibent noctu speciem imaginemque casuum, qui illi acciderunt, quæ mysteria vocant Ægyptii: de quibus mihi quidem, quamquam satis singula quo pacto se habeant norim, silentium agitor. Etiam de Cereris sacris, quæ Thesmophoria Græci vocant, silentium mihi agendum; nisi quatenus de his verba facere fas est. (2) Danai filiæ sacra hæc ex Ægypto attulerant, et Pelasgiscas mulieres ea docuerant. Deinde, postquam tota Peloponnesus a Doribus eversa est et sedibus suis excita, perierunt hæc sacra; soli que Arcades, qui in Peloponneso manserunt, neque inde migrare coacti sunt, illa conservarunt.

CLXXII. Aprie ita sublato, Amasis in Ægypto regnavit, ex Saitana præfectura oriundus, et quidem ex oppido cui nomen Siuph. Et primo quidem spreverunt Ægyptii Amasin, nec ullo magnopere loco habuere, ut qui de plebe olim fuisset, et ex domo minime illustri. Deinde vero callido quodam invento, non asperitate, ad officium eos redegit. (2) Erant ei quum aliæ res pretiosæ permultæ, tum pelluvium aureum, in quo et Amasis ipse et convivæ omnes lavare pedes consueverant: hoc pelluvium confringi, ex eoque confici dei simulacrum jussit, quod in loco urbis opportunissimo erexit. Et Ægyptii frequentes ad simulacrum conveniebant, illudque magna religione colebant. (3) Id ubi a civibus fieri intellexit Amasis, convocatis Ægyptiis, quod res erat, declaravit; dicens, factum esse simulacrum illud ex pelluvio, in quod paullo ante et evomuissent Ægyptii et imminxissent, et pedes in eo abluissent, qui nunc illud magna religione colant. (4) Jam igitur (sic loqui pergebat) suam sortem simillimam huic pelluvio esse: etsi enim prius fuisset plebeius, at in præsentia esse illorum regem, itaque illorum esse officium, sese honorare suique

τε καὶ προμηθέεσθαι ἑωυτοῦ ἐκέλευε. Τοιούτῳ μὲν τρόπῳ προσηγάγετο τοὺς Αἰγυπτίους ὥστε δικαιοῦν δουλεύειν.

CLXXIII. Ἐχρᾶτο δὲ καταστάσι πρηγμάτων τοιῇδε· τὸ μὲν ὄρθριον μέχρι ὅτευ πληθώρης ἀγορῆς προθύμως ἔπρησσε τὰ προσφερόμενα πρήγματα, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου ἔπινέ τε καὶ κατέσκωπτε τοὺς συμπότας καὶ ἦν μάταιός τε καὶ παιγνιήμων. Ἀχθεσθέντες δὲ τούτοισι οἱ φίλοι αὐτοῦ ἐνουθέτεον αὐτὸν, τοιάδε λέγοντες, « ὦ βασιλεῦ, οὐκ ὀρθῶς σεωυτοῦ προέστηκας, ἐς τὸ ἄγαν φαῦλον προάγων σεωυτόν· σὲ γὰρ χρῆν ἐν θρόνῳ σεμνῷ σεμνὸν θωκέοντα δι' ἡμέρης πρήσσειν τὰ πρήγματα, καὶ οὕτω Αἰγύπτιοί τ' ἂν ἠπιστέατο ὡς ὑπ' ἀνδρὸς μεγάλου ἄρχονται, καὶ ἄμεινον σὺ ἂν ἤκουες· νῦν δὲ ποιέεις οὐδαμῶς βασιλικά. » (2) Ὁ δ' ἀμείβετο τοισίδε αὐτούς· « τὰ τόξα οἱ κεκτημένοι, ἐπεὰν μὲν δέωνται χρᾶσθαι, ἐντανύουσι, ἐπεὰν δὲ χρήσωνται, ἐκλύουσι· εἰ γὰρ δὴ τὸν πάντα χρόνον ἐντεταμένα εἴη, ἐκραγείη ἂν, ὥστε ἐς τὸ δέον οὐκ ἂν ἔχοιεν αὐτοῖσι χρᾶσθαι. (3) Οὕτω δὴ καὶ ἀνθρώπου κατάστασις· εἰ ἐθέλοι κατεσπουδάσθαι αἰεὶ μηδὲ ἐς παιγνίην τὸ μέρος ἑωυτὸν ἀνιέναι, λάθοι ἂν ἤτοι μανεὶς ἢ ὅ γε ἀπόπληκτος γενόμενος. Τὰ ἐγὼ ἐπιστάμενος μέρος ἑκατέρῳ νέμω. » Ταῦτα μὲν τοὺς φίλους ἀμείψατο.

CLXXIV. Λέγεται δὲ ὁ Ἄμασις, καὶ ὅτε ἦν ἰδιώτης, ὡς φιλοπότης ἦν καὶ φιλοσκώμμων καὶ οὐδαμῶς κατεσπουδασμένος ἀνήρ· ὅκως δέ μιν ἐπιλείποι πίνοντά τε καὶ εὐπαθέοντα τὰ ἐπιτήδεα, κλέπτεσκε ἂν περιιών. (2) Οἱ δ' ἄν μιν φάμενοι ἔχειν τὰ σφέτερα χρήματα ἀρνεύμενον ἄγεσκον ἐπὶ μαντήϊον, ὅκου ἑκάστοισι εἴη. Πολλὰ μὲν δὴ καὶ ἡλίσκετο ὑπὸ τῶν μαντηΐων, πολλὰ δὲ καὶ ἀποφεύγεσκε. (3) Ἐπείτε δὲ καὶ ἐβασίλευσε, ἐποίησε τοιάδε· ὅσοι μὲν αὐτὸν τῶν θεῶν ἀπέλυσαν μὴ φῶρα εἶναι, τούτων μὲν τῶν ἱρῶν οὔτε ἐπεμέλετο οὔτε ἐς ἐπισκευὴν ἐδίδου οὐδὲν, οὐδὲ φοιτέων ἔθυε ὡς οὐδενὸς ἐοῦσι ἀξίοισι ψευδέα τε μαντήϊα κεκτημένοισι· ὅσοι δέ μιν κατέδησαν φῶρα εἶναι, τούτων δὲ ὡς ἀληθέως θεῶν ἐόντων καὶ ἀψευδέα μαντήϊα παρεχομένων τὰ μάλιστα ἐπεμέλετο.

CLXXV. Καὶ τοῦτο μὲν ἐν Σάϊ τῇ Ἀθηναίῃ προπύλαια θωμάσιά οἱ ἐξεποίησε, πολλὸν πάντας ὑπερβαλλόμενος τῷ τε ὕψεϊ καὶ τῷ μεγάθεϊ, ὅσων τε τὸ μέγαθος λίθων ἐστὶ καὶ ὁκοίων τέων· τοῦτο δὲ κολοσσοὺς μεγάλους καὶ ἀνδρόσφιγγας περιμήκεας ἀνέθηκε, λίθους τε ἄλλους ἐς ἐπισκευὴν ὑπερφυέας τὸ μέγαθος ἐκόμισε. (2) Ἠγάγετο δὲ τούτων τοὺς μὲν ἐκ τῶν κατὰ Μέμφιν ἐουσέων λιθοτομιέων, τοὺς δὲ ὑπερμεγάθεας ἐξ Ἐλεφαντίνης πόλιος πλόον καὶ εἴκοσι ἡμερέων ἀπεχούσης ἀπὸ Σάϊος. Τὸ δὲ οὐκ ἥκιστα αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα θωμάζω, ἐστὶ τόδε· οἴκημα μουνόλιθον ἐκόμισε ἐξ Ἐλεφαντίνης πόλιος, καὶ τοῦτο ἐκόμιζον μὲν ἐπ' ἔτεα τρία, δισχίλιοι δέ οἱ προσετετάχατο ἄνδρες ἀγωγέες, καὶ οὗτοι ἅπαντες ἔσαν κυβερνῆται. (3) Τῆς δὲ στέγης ταύτης τὸ μὲν μῆκος ἔξωθέν ἐστι εἷς τε καὶ

respectum habere. Tali modo Ægyptios eo adduxit, ut illi serviri æquum censerent.

CLXXIII. Idem in rebus agendis hoc usus est instituto : primo mane, usque ad id tempus quo celebrari forum hominibus solet, studiose peragebat negotia quæcumque offerebantur : ab illo vero tempore ad potandum et ad cavillandum cum compotoribus se dabat, jocisque petulantioribus et rebus ludicris indulgebat. Quibus rebus offensi amici, admonuerunt eum, dicentes : « Non e dignitate tua, rex, te ipse moderaris; et nimis te humiliter demittis. Debebas tu, venerando in throno venerabilis sedens, per totum diem administrationi rerum vacare. Ita scituri erant Ægyptii, a magno viro se regi, tuque melius audires. Nunc quæ tu agis, minime decent regem. » (2) Quibus ille his verbis respondit : » Qui arcu utuntur, hi eum, quando fert usus, nervo intendunt : postquam usi sunt, remittunt. Si enim perpetuo intentus esset, rumperetur; ut illo, ubi opus foret, non amplius possent uti. (3) Eadem nempe est hominis conditio. Quodsi quis semper vellet seriis rebus esse intentus, nec vicissim ad jocum se remittere; imprudenti huic accideret, ut vel furiosus fieret vel stupidus. Hoc ego intelligens, utrique rei suam partem tribuo. » Hoc ille amicis responsum dedit.

CLXXIV. Aiunt autem eundem Amasin, quum privatus fuisset, etiam tunc compotationes cavillationesque amasse, nec ullo modo seriis rebus fuisse intentum; et, quando potantem voluptatibusque indulgentem defecissent necessaria, circumivisse nonnunquam et furto abstulisse aliena. (2) Jam qui adfirmabant habere eum suam pecuniam, hi eum, quum negaret, ad oraculum ducebant quo quique utebantur : et a multis passim oraculis furti convincebatur, ab aliis absolvebatur. (3) Postquam autem regno potitus est, hoc fecit : quicumque dii eum furti crimine absolverant, horum templa et negligebat, neque ad reficienda illa quidquam dabat, neque sacra illis diis faciebat, ut qui nullius essent momenti, nec veracia haberent oracula; qui vero furti eum arguerant, horum præcipuam curam agebat, ut qui vere dii essent, et oracula non mendacia exhiberent.

CLXXV. Et primo quidem in Sai urbe ad Minervæ templum propylæa dese exstruxit mirabilia, superiores omnes, qui talia exstruxerant, altitudine superans, et amplitudine, et ipsorum lapidum tum magnitudine tum qualitate. Statuas item magnas et ingenti mole androsphinges dedicavit, lapidesque alios immanis magnitudinis ad reficienda ædificia adgerendos curavit. (2) Horum alii ex lapicidina, quæ adversus Memphin est, adgerebantur : ii vero qui immani erant magnitudine, ex Elephantine urbe, quæ dierum non minus viginti navigatione abest a Sai. Quod vero ex his non minime miror sed maxime omnium, ædes est ex uno lapide, quam ex Elephantine urbe transportandam curavit : qua in transportanda per tres annos occupati erant duo millia hominum, cui ea cura commissa erat, iique omnes erant navium gubernatores. (3) Hujus ædis longitudo extrinsecus

εἴκοσι πήχεες, εὖρος δὲ τεσσερεσκαίδεκα, ὕψος δὲ ὀκτώ. Ταῦτα μὲν τὰ μέτρα ἔξωθεν τῆς στέγης τῆς μουνολίθου ἐστί· ἀτὰρ ἔσωθεν τὸ μῆκος ὀκτωκαίδεκα πηχέων καὶ πυγόνος, τὸ δὲ εὖρος δυώδεκα πηχέων, τὸ δὲ ὕψος πέντε πηχέων ἐστί. (4) Αὕτη τοῦ ἱροῦ κέεται παρὰ τὴν ἔσοδον. Ἔσω γάρ μιν ἐς τὸ ἱρόν φασι τῶνδ' εἵνεκεν οὐκ ἐσελκύσαι· τὸν ἀρχιτέκτονα αὐτῆς ἑλκομένης τῆς στέγης ἀναστενάξαι οἷά τε χρόνου ἐγγεγονότος πολλοῦ καὶ ἀχθόμενον τῷ ἔργῳ, τὸν δὲ Ἄμασιν ἐνθυμιστὸν ποιησάμενον οὐκ ἐᾶν ἔτι προσωτέρω ἑλκύσαι. (5) Ἤδη δέ τινες λέγουσι ὡς ἄνθρωπος διεφθάρη ὑπ' αὐτῆς τῶν τις αὐτὴν μοχλευόντων, καὶ ἀπὸ τούτου οὐκ ἐσελκυσθῆναι.

CLXXVI. Ἀνέθηκε δὲ καὶ ἐν τοῖσι ἄλλοισι ἱροῖσι ὁ Ἄμασις πᾶσι τοῖσι ἐλλογίμοισι ἔργα τὸ μέγαθος ἀξιοθέητα, ἐν δὲ καὶ ἐν Μέμφι τὸν ὕπτιον κείμενον κολοσσὸν τοῦ Ἡφαιστείου ἔμπροσθε, τοῦ πόδες πέντε καὶ ἑβδομήκοντά εἰσι τὸ μῆκος. Ἐπὶ δὲ τῷ αὐτῷ βάθρῳ ἑστᾶσι Αἰθιοπικοῦ ἐόντες λίθου δύο κολοσσοί, εἴκοσι ποδῶν τὸ μέγαθος ἐὼν ἑκάτερος, ὁ μὲν ἔνθεν, ὁ δ' ἔνθεν τοῦ μεγάρου. (2) Ἔστι δὲ λίθινος ἕτερος τοσοῦτος καὶ ἐν Σαΐ, κείμενος κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ ἐν Μέμφι. Τῇ Ἴσι τε τὸ ἐν Μέμφι ἱρὸν Ἄμασίς ἐστι ὁ ἐξοικοδομήσας, ἐὸν μέγα τε καὶ ἀξιοθεητότατον.

CLXXVII. Ἐπ' Ἀμάσιος δὲ βασιλέος λέγεται Αἴγυπτος μάλιστα δὴ τότε εὐδαιμονῆσαι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῇ χώρῃ γινόμενα καὶ τὰ ἀπὸ τῆς χώρης τοῖσι ἀνθρώποισι, καὶ πόλις ἐν αὐτῇ γενέσθαι τὰς ἁπάσας τότε δισμυρίας τὰς οἰκεομένας. (2) Νόμον τε Αἰγυπτίοισι τόνδε Ἄμασίς ἐστι ὁ καταστήσας, ἀποδεικνύναι ἔτεος ἑκάστου τῷ νομάρχῃ πάντα τινὰ Αἰγυπτίων ὅθεν βιοῦται· μὴ δὲ ποιεῦντα ταῦτα, μηδὲ ἀποφαίνοντα δικαίην ζόην, ἰθύνεσθαι θανάτῳ. Σόλων δὲ ὁ Ἀθηναῖος λαβὼν ἐξ Αἰγύπτου τοῦτον τὸν νόμον Ἀθηναίοισι ἔθετο· τῷ ἐκεῖνοι ἐς αἰεὶ χρέονται, ἐόντι ἀμώμῳ νόμῳ.

CLXXVIII. Φιλέλλην δὲ γενόμενος ὁ Ἄμασις ἄλλα τε ἐς Ἑλλήνων μετεξετέρους ἀπεδέξατο, καὶ δὴ καὶ τοῖσι ἀπικνευμένοισι ἐς Αἴγυπτον ἔδωκε Ναύκρατιν πόλιν ἐνοικῆσαι· τοῖσι δὲ μὴ βουλομένοισι αὐτῶν οἰκέειν, αὐτοῦ δὲ ναυτιλλομένοισι ἔδωκε χώρους ἐνιδρύσασθαι βωμοὺς καὶ τεμένεα θεοῖσι. (2) Τὸ μέν νυν μέγιστον αὐτῶν τέμενος καὶ οὐνομαστότατον ἐὸν καὶ χρησιμώτατον, καλεύμενον δὲ Ἑλλήνιον, αἵδε πόλιές εἰσι αἱ ἱδρυμέναι κοινῇ, Ἰώνων μὲν Χίος καὶ Τέως καὶ Φώκαια καὶ Κλαζομεναί, Δωριέων δὲ Ῥόδος καὶ Κνίδος καὶ Ἁλικαρνησσὸς καὶ Φάσηλις, Αἰολέων δὲ ἡ Μυτιληναίων μούνη. (3) Τούτων μέν ἐστι τοῦτο τὸ τέμενος, καὶ προστάτας τοῦ ἐμπορίου αὗται αἱ πόλιές εἰσι αἱ παρέχουσαι· ὅσαι δὲ ἄλλαι πόλιες μεταποιεῦνται, οὐδέν σφι μετεὸν μεταποιεῦνται. Χωρὶς δὲ Αἰγινῆται ἐπ' ἑωυτῶν ἱδρύσαντο τέμενος Διός, καὶ ἄλλο Σάμιοι Ἥρης, καὶ Μιλήσιοι Ἀπόλλωνος.

CLXXIX. Ἦν δὲ τὸ παλαιὸν μούνη ἡ Ναύκρατις ἐμπόριον καὶ ἄλλο οὐδὲν Αἰγύπτου. Εἰ δέ τις ἐς τῶν τι ἄλλο στομάτων τοῦ Νείλου ἀπίκοιτο, χρῆν ὀμόσαι

est unius et viginti cubitorum; latitudo vero, quattuordecim; altitudo, octo cubitorum. Hæ sunt mensuræ ædis hujus monolithæ extrinsecus. Intrinsecus longitudo est octodecim cubitorum et viginti digitorum; latitudo, duodecim, altitudo, quinque cubitorum. (4) Posita hæc est ad introitum templi. Nam intra templum aiunt hac caussa non fuisse pertractam: architectum, quum ægre promoveretur ædes, multumque temporis esset insumtum, vehementer dolentem operis molestiam, ingemuisse; idque animadvertentem et religioni habentem Amasin non permisisse ut ulterius promoveretur ædes. (5) Præterea nonnulli narrant, quemdam ex his qui vectibus promovere ædem conabantur, esse ab illa oppressum, et ea caussa non intus esse promotam.

CLXXVI. Sed et in aliis omnibus nobilioribus templis dedicavit Amasis opera ob magnitudinem spectatu digna: in his Memphi colossum illum resupinum ante Vulcani templum, cujus longitudo septuaginta quinque pedum est: et super eadem basi duo alii stant colossi, uterque vicenûm pedum magnitudine, alter ab una ædis sacræ [*nisi potius*, magni colossi] parte, alter ab altera: uterque ex Æthiopico lapide est perfectus. (2) Est autem etiam in Sai urbe similis colossus lapideus, eodem habitu positus quo ille Memphi. Etiam Isidi templum illud, quod Memphis est, Amasi exstruxit, magnum et spectatu dignissimum.

CLXXVII. Regnante Amasi dicunt Ægyptum prosperitate maxime floruisse, tum quod ad commoda spectat quæ fluvius regioni largitur, tum ad ea quæ e terra homines percipiunt: et oppida habitata in ea tunc fuisse, si cuncta numeres; vicies mille. (2) Amasis etiam hic est qui legem illam Ægyptiis constituit, ut Ægyptiorum quisque quotannis apud nomi sui præfectum profiteretur, unde vitam sustentet: qui hoc non faceret et legitimum victum non declararet, is morte plecteretur. Quam legem Atheniensis Solon, ab Ægyptiis acceptam, Atheniensibus tulit, qui perpetuo ea utuntur, ut pote laudabili lege.

CLXXVIII. Græcorum amicus quum esset Amasis, et alia in Græcorum nonnullos beneficia contulit, et eis, qui in Ægyptum venirent, Naucratin urbem habitandam concessit: qui vero sedes in Ægypto figere nollent, et mercandi tantum caussa in eam navigarent, his areas adsignavit ubi aras et templa diis erigerent. (2) Maximum igitur illorum templum et celeberrimum, maximeque frequentatum, quod Hellenium nominatur, communi consilio sumtuque statuerunt hæ civitates: ex Ionibus, Chius, Teos Phocæa, et Clazomenæ; ex Doribus, Rhodus, Cnidus, Halicarnassus et Phaselis; ex Æolensibus, sola Mytilenæorum civitas. (3) Horum est igitur hoc templum, hæque civitates constituunt præsides emporii. Quodsi quæ aliæ partem illius sibi vindicant, rem sibi vindicant nihil ad se pertinentem. Præter istud vero templum, seorsum Æginetæ statuerunt Jovis fanum; et Samii aliud Junonis, tum Milesii, Apollinis.

CLXXIX. Fuitque olim solum in Ægypto emporium Naucratis, nec aliud ullum. Quodsi quis in aliorum Nili ostiorum aliquod intrasset, jurare eum oportebat, invitum eo

μὴ μὲν ἑκόντα ἐλθεῖν, ἀπομόσαντα δὲ τῇ νηῒ αὐτῇ πλώειν ἐς τὸ Κανωβικόν· ἢ εἰ μή γε οἷά τε εἴη πρὸς ἀνέμους ἀντίους πλώειν, τὰ φορτία ἔδεε περιάγειν ἐν βάρισι περὶ τὸ Δέλτα, μέχρι οὗ ἀπίκοιτο ἐς Ναύκρατιν. Οὕτω μὲν δὴ Ναύκρατις ἐτετίμητο.

CLXXX. Ἀμφικτυόνων δὲ μισθωσάντων τὸν ἐν Δελφοῖσι νῦν ἐόντα νηὸν τριηκοσίων ταλάντων ἐξεργάσασθαι· ὁ γὰρ πρότερον ἐὼν αὐτόθι αὐτομάτως κατεκάη, τοὺς Δελφοὺς δὲ ἐπέβαλλε τεταρτημόριον τοῦ μισθώματος παρασχεῖν. Πλανώμενοι δὲ οἱ Δελφοὶ περὶ τὰς πόλις ἐδωτίναζον, ποιεῦντες δὲ τοῦτο οὐκ ἐλάχιστον ἐξ Αἰγύπτου ἠνείκαντο· Ἄμασις μὲν γάρ σφι ἔδωκε χίλια στυπτηρίης τάλαντα, οἱ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ οἰκέοντες Ἕλληνες εἴκοσι μνέας.

CLXXXI. Κυρηναίοισι δὲ Ἄμασις φιλότητά τε καὶ συμμαχίην συνεθήκατο. Ἐδικαίωσε δὲ καὶ γῆμαι αὐτόθεν, εἴτ' ἐπιθυμήσας Ἑλληνίδος γυναικὸς, εἴτε καὶ ἄλλως φιλότητος Κυρηναίων εἵνεκεν. Γαμέει δ' ὦν, οἱ μὲν λέγουσι Βάττου, οἱ δ' Ἀρκεσίλεω θυγατέρα, οἱ δὲ Κριτοβούλου ἀνδρὸς τῶν ἀστῶν δοκίμου, τῇ οὔνομα ἦν Λαδίκη. (2) Τῇ ἐπείτε συγκλίνοιτο ὁ Ἄμασις, μίσγεσθαι οὐκ οἷός τε ἐγίνετο· τῇσι δὲ ἄλλῃσι γυναιξὶ ἐχρᾶτο. Ἐπείτε δὲ πολλὸν τοῦτο ἐγίνετο, εἶπε ὁ Ἄμασις πρὸς τὴν Λαδίκην ταύτην καλευμένην, « ὦ γύναι, κατά με ἐφάρμαξας, καὶ ἔστι τοι οὐδεμία μηχανὴ μὴ οὐκ ἀπολωλέναι κάκιστα γυναικῶν πασέων. » (3) Ἡ δὲ Λαδίκη, ἐπείτε οἱ ἀρνευμένῃ οὐδὲν ἐγίνετο πρηΰτερος ὁ Ἄμασις, εὔχεται ἐν τῷ νόῳ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἤν οἱ ὑπ' ἐκείνην τὴν νύκτα μιχθῇ ὁ Ἄμασις, τοῦτο γάρ οἱ κακοῦ εἶναι μῆχος, ἄγαλμά οἱ ἀποπέμψειν ἐς Κυρήνην. (4) Μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν αὐτίκα οἱ ἐμίχθη ὁ Ἄμασις. Καὶ τὸ ἐνθεῦτεν ἤδη, ὁκότε ἔλθοι πρὸς αὐτὴν, ἐμίσγετο, καὶ κάρτα μιν ἔστερξε μετὰ τοῦτο. Ἡ δὲ Λαδίκη ἀπέδωκε τὴν εὐχὴν τῇ θεῷ· ποιησαμένη γὰρ ἄγαλμα ἀπέπεμψε ἐς Κυρήνην, τὸ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦν σόον, ἔξω ἱδρυμένον τοῦ Κυρηναίων ἄστεος. (5) Ταύτην τὴν Λαδίκην, ὡς ἐπεκράτησε Καμβύσης Αἰγύπτου καὶ ἐπύθετο αὐτῆς ἥτις εἴη, ἀπέπεμψε ἀσινέα ἐς Κυρήνην.

CLXXXII. Ἀνέθηκε δὲ καὶ ἀναθήματα ὁ Ἄμασις ἐς τὴν Ἑλλάδα, τοῦτο μὲν ἐς Κυρήνην ἄγαλμα ἐπίχρυσον Ἀθηναίης καὶ εἰκόνα ἑωυτοῦ γραφῇ εἰκασμένην, τοῦτο δὲ τῇ ἐν Λίνδῳ Ἀθηναίῃ δύο τε ἀγάλματα λίθινα καὶ θώρηκα λίνεον ἀξιοθέητον, τοῦτο δ' ἐς Σάμον τῇ Ἥρῃ εἰκόνας ἑωυτοῦ διφασίας ξυλίνας, αἳ ἐν τῷ νηῷ τῷ μεγάλῳ ἱδρύατο ἔτι καὶ τὸ μέχρι ἐμεῦ, ὄπισθε τῶν θυρέων. (2) Ἐς μέν νυν Σάμον ἀνέθηκε κατὰ ξεινίην τὴν ἑωυτοῦ τε καὶ Πολυκράτεος τοῦ Αἰάκεος, ἐς δὲ Λίνδον ξεινίης μὲν οὐδεμιῆς εἵνεκεν, ὅτι δὲ τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Λίνδῳ τὸ τῆς Ἀθηναίης λέγεται τὰς τοῦ Δαναοῦ θυγατέρας ἱδρύσασθαι προσσχούσας, ὅτε ἀπεδίδρησκον τοὺς Αἰγύπτου παῖδας. Ταῦτα μὲν ἀνέθηκε ὁ Ἄμασις· εἷλε δὲ Κύπρον πρῶτος ἀνθρώπων καὶ κατεστρέψατο ἐς φόρου ἀπαγωγήν.

se venisse; tum, hoc praestito jurejurando, cum navi sua in Canobicum ostium tenebatur navigare, aut, si per contrarios ventos hoc ei non licuisset, oportebat merces navigiis Ægyptiis circum Delta circumvehere, donec Naucratin pervenisset. Ita Naucratis in honore erat.

CLXXX. Quum Amphictyones, postquam superius templum Delphicum fortuito casu conflagraverat, illud quod nunc est trecentis talentis elocassent ædificandum, cujus summæ quartam partem Delphi pro sua portione tenebantur conferre; circumeuntes hi per civitates, dona corrogabant: quod dum faciebant, haud parum ex Ægypto retulerunt. Amasis enim mille eis dedit talenta aluminis; Græci vero in Ægypto habitantes, viginti libras.

CLXXXI. Idem Amasis cum Cyrenæis mutuam amicitiam societatemque contraxit. Constituitque etiam uxorem ex eorum regione ducere, sive quod Græcam habere uxorem desideraret, sive omnino amicitiæ caussa, quam cum Cyrenæis colebat. Duxit igitur spectati inter populares suos viri, quem Battum alii, alii Arcesilam, rursusque alii Critobulum dicunt, filiam, nomine Ladicen. (2) Cum qua quoties concumberet Amasis, coire non poterat, quum tamen aliis mulieribus uteretur. Id ubi sæpius ei accidit, dixit ad hanc Ladicen Amasis: « Veneficiis, o mulier, adversus me usa es: quare effugere nullo pacto potes, quominus pessime pereas mulierum omnium. » (3) Tum Ladice, postquam negando nihilo placatiorem reddere illum potuit, intra animum suum Veneri votum fecit, si ea nocte coisset cum ipsa Amasis (id enim unum esse calamitatis effugium), statuam se ei Cyrenen missuram. (4) Et post hoc conceptum votum continuo cum ea coiit Amasis; et, quoties deinde cupido eum incessit, coibat; vehementerque eam ab illo tempore diligebat. Et illa votum solvit deæ: faciendam curavit imaginem, Cyrenenque misit; quæ adhuc mea ætate superfuit, extra Cyrenæorum urbem constituta. (5) Eandem Ladicen Cambyses, Ægypto potitus, postquam ex ea, quænam esset, cognosset, illæsam Cyrenen remisit.

CLXXXII. Dedicavit Amasis donaria etiam in Græciam: et primum quidem Cyrenen Minervæ statuam misit inauratam, et sui imaginem pictura adsimulatam: tum Minervæ quæ Lindi colitur, duas statuas lapideas, et thoracem lineum spectatu dignum; denique Junoni Samiæ duas sui imagines ex ligno sculptas, quæ in magno templo ad meam usque ætatem steterunt post fores. (2) Et Samum quidem dona hæc miserat hospitii caussa, quod ei cum Polycrate Æacis filio intercesserat: Lindum vero, nullius quidem hospitii caussa, sed quoniam Minervæ templum Lindi exstructum esse perhibetur a Danai filiabus, quæ ad illam oram adpulissent, quum fugerent Ægypti filios. Hæc sunt donaria quæ Amasis dedicavit. Idem vero etiam Cyprum, a nemine ante illum subactam, cepit, tributariamque sibi fecit.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΡΙΤΗ.

(ΘΑΛΕΙΑ.)

I. Ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν Ἄμασιν Καμβύσης ὁ Κύρου ἐστρατεύετο, ἄγων καὶ ἄλλους τῶν ἦρχε, καὶ Ἑλλήνων Ἴωνάς τε καὶ Αἰολέας, δι' αἰτίην τοιήνδε. (2) Πέμψας Καμβύσης ἐς Αἴγυπτον κήρυκα αἴτεε Ἄμασιν θυγατέρα, αἴτεε δὲ ἐκ συμβουλίης ἀνδρὸς Αἰγυπτίου, ὃς μεμφόμενος Ἄμασιν ἔπρηξε ταῦτα ὅτι μιν ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἰητρῶν ἀποσπάσας ἀπὸ γυναικός τε καὶ τέκνων ἔκδοτον ἐποίησε ἐς Πέρσας, ὅτε Κῦρος πέμψας παρ' Ἄμασιν αἴτεε ἰητρὸν ὀφθαλμῶν, ὃς εἴη ἄριστος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ. Ταῦτα δὴ ἐπιμεμφόμενος ὁ Αἰγύπτιος ἐνῆγε τῇ συμβουλίῃ, κελεύων αἰτέειν τὸν Καμβύσεα Ἄμασιν θυγατέρα, ἵνα ἢ δοὺς ἀνιῷτο ἢ μὴ δοὺς Καμβύσῃ ἀπέχθοιτο. (3) Ὁ δὲ Ἄμασις τῇ δυνάμι τῶν Περσέων ἀχθόμενος καὶ ἀρρωδέων οὐκ εἶχε οὔτε δοῦναι οὔτε ἀρνήσασθαι· εὖ γὰρ ἠπίστατο ὅτι οὐκ ὡς γυναῖκά μιν ἔμελλε Καμβύσης ἕξειν, ἀλλ' ὡς παλλακήν. Ταῦτα δὴ ἐκλογιζόμενος ἐποίησε τάδε. (4) Ἦν Ἀπρίεω τοῦ προτέρου βασιλέος θυγάτηρ κάρτα μεγάλη τε καὶ εὐειδής, μούνη τοῦ οἴκου λελειμμένη, οὔνομα δέ οἱ ἦν Νίτητις. Ταύτην δὴ τὴν παῖδα ὁ Ἄμασις κοσμήσας ἐσθῆτί τε καὶ χρυσῷ ἀποπέμπει ἐς Πέρσας ὡς ἑωυτοῦ θυγατέρα. (5) Μετὰ δὲ χρόνον ὥς μιν ἠσπάζετο πατρόθεν οὐνομάζων, λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ παῖς, « ὦ βασιλεῦ, διαβεβλημένος ὑπ' Ἀμάσιος οὐ μανθάνεις, ὃς ἐμέ σοι κόσμῳ ἀσκήσας ἀπέπεμψε, ὡς ἑωυτοῦ θυγατέρα διδοὺς ἐοῦσαν τῇ ἀληθείῃ Ἀπρίεω, τὸν ἐκεῖνος ἐόντα ἑωυτοῦ δεσπότεα μετ' Αἰγυπτίων ἐφόνευσε. » Τοῦτο δὴ τὸ ἔπος καὶ αὕτη ἡ αἰτίη ἐγγενομένη ἤγαγε Καμβύσεα τὸν Κύρου μεγάλως θυμωθέντα ἐπ' Αἴγυπτον. Οὕτω μέν νυν λέγουσι Πέρσαι.

II. Αἰγύπτιοι δὲ οἰκηιεῦνται Καμβύσεα, φάμενοί μιν ἐκ ταύτης δὴ τῆς Ἀπρίεω θυγατρὸς γενέσθαι· Κῦρον γὰρ εἶναι τὸν πέμψαντα παρ' Ἄμασιν ἐπὶ τὴν θυγατέρα, ἀλλ' οὐ Καμβύσεα. (2) Λέγοντες δὲ ταῦτα οὐκ ὀρθῶς λέγουσι. Οὐ μὴν οὐδὲ λέληθε αὐτούς (εἰ γάρ τινες καὶ ἄλλοι, τὰ Περσέων νόμιμα ἐπιστέαται καὶ Αἰγύπτιοι) ὅτι πρῶτα μὲν νόθον οὔ σφι νόμος ἐστὶ βασιλεῦσαι γνησίου παρεόντος, αὖτις δὲ ὅτι Κασσανδάνης τῆς Φαρνάσπεω θυγατρὸς ἦν παῖς Καμβύσης, ἀνδρὸς Ἀχαιμενίδεω, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῆς Αἰγυπτίης. Ἀλλὰ παρατράπουσι τὸν λόγον προσποιεύμενοι τῇ Κύρου οἰκίῃ συγγενέες εἶναι. Καὶ ταῦτα μὲν ὧδε ἔχει.

III. Λέγεται δὲ καὶ ὅδε ὁ λόγος, ἐμοὶ μὲν οὐ πιθανός, ὡς τῶν Περσίδων γυναικῶν ἐσελθοῦσά τις παρὰ τὰς Κύρου γυναῖκας, ὡς εἶδε τῇ Κασσανδάνῃ παρε-

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER TERTIUS.

(THALIA.)

(193, 194.)

I. Adversus hunc igitur Amasin Cambyses, Cyri filius, quum alios quibus imperavit, tum e Græcis Ionas et Æolenses ducens, bellum movit hac de caussa. (2) Misso in Ægyptum legato Cambyses filiam Amasidis petierat uxorem: petierat autem ex Ægyptii cujusdam consilio, qui id ei suaserat infensus Amasidi, quod se ex cunctis, qui in Ægypto erant, medicis selegisset quem ab uxore et liberis abstractum amandaret in Persas, quum Cyrus ab Amasi oculorum medicum petiisset qui esset in Ægypto optimus. Eo igitur infensus Ægyptius consilio suo instigaverat Cambysen ut filiam Amasidis peteret; quo ille aut mœrore adficeretur data filia, aut non data odium incurreret Cambysis. (3) Amasis, Persarum potentiam graviter ferens timensque, et dare illam et negare perinde dubitaverat; quippe bene gnarus, non legitimæ uxoris, sed pellicis loco, habiturum eam Cambysen. Hæc secum reputans, hancce inierat rationem. (4) Erat Apriæ filia, superioris regis, admodum et grandis et formosa, sola ex regia domo superstes; cui erat nomen Nitetis. Hanc igitur puellam Amasis, veste et auro exornatam, in Persas miserat tamquam suam filiam. (5) Interjecto tempore quum eam complectens Cambyses filiam Amasidis salutasset, dixerat ei puella: « Nescis, rex, deceptum te esse ab Amasi, qui me idoneo cultu ornatam ad te misit, tibique tamquam filiam dedit suam; quum revera sim Apriæ gnata, quem ille, dominum suum, inita cum Ægyptiis societate, interfecit ». Hoc verbum et hæc incidens caussa Cambysen, Cyri filium, impulit ut vehementi ira incensus adversus Ægyptum duceret. Ita quidem Persæ rem narrant.

II. Ægyptii vero sibi vindicant Cambysen, dicentes esse eum ex hac Apriæ filia natum: Cyrum enim fuisse, non Cambysen, qui ad Amasin misisset ejusque filiam petiisset. (2) At hoc quidem non ex rei veritate dicunt. Immo vero ne ipsos quidem latet (nam Persarum instituta, si qui alii, bene norunt Ægyptii), primum, ex illorum legibus filium ex pellice natum non succedere in regnum, si adfuerit legitimus; deinde, ex Cassandana, Pharnaspis filia, de Achæmenidum stirpe, natum esse Cambysen, non ex illa Ægyptia. Sed invertunt historiam, intercedere sibi adfectantes cum Cyri familia cognationem. Et hæc quidem ita se habent.

III. Narratur etiam alia fabula, mihi non credibilis, hujusmodi. Persicarum mulierum quampiam, ad Cyri mulieres ingressam, quum Cassandanæ adstantes vidisset li-

στεῶτα τέκνα εὐειδέα τε καὶ μεγάλα, πολλῷ ἐχρᾶτο τῷ ἐπαίνῳ ὑπερθωμάζουσα· ἡ δὲ Κασσανδάνη ἐοῦσα τοῦ Κύρου γυνὴ εἶπε τάδε, « τοιῶνδε μέντοι ἐμὲ παίδων μητέρα ἐοῦσαν Κῦρος ἐν ἀτιμίῃ ἔχει, τὴν δ' ἀπ' Αἰγύπτου ἐπίκτητον ἐν τιμῇ τίθεται. » (2) Τὴν μὲν ἀχθομένην τῇ Νιτήτι εἶπαι ταῦτα, τῶν δέ οἱ παίδων τὸν πρεσβύτερον εἶπαι Καμβύσεα, « τοιγάρ τοι, ὦ μῆτερ, ἐπεὰν ἐγὼ γένωμαι ἀνήρ, Αἰγύπτου τὰ μὲν ἄνω κάτω θήσω, τὰ δὲ κάτω ἄνω. » (3) Ταῦτα εἶπαι αὐτὸν ἔτεα ὡς δέκα κου γεγονότα, καὶ τὰς γυναῖκας ἐν θώματι γενέσθαι· τὸν δὲ διαμνημονεύοντα, οὕτω δή, ἐπείτε ἀνδρώθη καὶ ἔσχε τὴν βασιληίην, ποιήσασθαι τὴν ἐπ' Αἴγυπτον στρατηίην.

IV. Συνήνεικε δὲ καὶ ἄλλο τι τοιόνδε πρῆγμα γενέσθαι ἐς τὴν ἐπιστράτευσιν ταύτην. Ἦν τῶν ἐπικούρων τῶν Ἀμάσιος ἀνὴρ γένος μὲν Ἁλικαρνησσεύς, οὔνομα δέ οἱ ἦν Φάνης, καὶ γνώμην ἱκανὸς καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος. Οὗτος ὁ Φάνης μεμφόμενός κού τι Ἀμάσι ἐκδιδρήσκει πλοίῳ ἐξ Αἰγύπτου, βουλόμενος Καμβύσῃ ἐλθεῖν ἐς λόγους. Οἷα δὲ ἐόντα αὐτὸν ἐν τοῖσι ἐπικούροισι λόγου οὐ σμικροῦ ἐπιστάμενόν τε τὰ περὶ Αἴγυπτον ἀτρεκέστατα, μεταδιώκει ὁ Ἄμασις σπουδὴν ποιεύμενος ἑλέειν, μεταδιώκει δὲ τῶν εὐνούχων τὸν πιστότατον ἀποστείλας τριήρεϊ κατ' αὐτόν, ὃς αἱρέει μιν ἐν Λυκίῃ, ἑλὼν δὲ οὐκ ἀνήγαγε ἐς Αἴγυπτον· σοφίῃ γάρ μιν περιῆλθε ὁ Φάνης· καταμεθύσας γὰρ τοὺς φυλάκους ἀπαλλάσσετο ἐς Πέρσας. (3) Ὡρμημένῳ δὲ Καμβύσῃ στρατεύεσθαι ἐπ' Αἴγυπτον καὶ ἀπορέοντι τὴν ἔλασιν, ὅκως τὴν ἄνυδρον διεκπερᾷ, ἐπελθὼν φράζει μὲν καὶ τἄλλα τὰ Ἀμάσιος πρήγματα, ἐξηγέεται δὲ καὶ τὴν ἔλασιν, ὧδε παραινέων, πέμψαντα παρὰ τὸν Ἀραβίων βασιλέα δέεσθαι τὴν διέξοδόν οἱ ἀσφαλέα παρασχεῖν.

V. Μούνῃ δὲ ταύτῃ εἰσὶ φανεραὶ ἐσβολαὶ ἐς Αἴγυπτον. Ἀπὸ γὰρ Φοινίκης μέχρι οὔρων τῶν Καδύτιος πόλιος γῆ ἐστὶ Σύρων τῶν Παλαιστινῶν καλευμένων· ἀπὸ δὲ Καδύτιος ἐούσης πόλιος, ὡς ἐμοὶ δοκέει, Σαρδίων οὐ πολλῷ ἐλάσσονος, ἀπὸ ταύτης τὰ ἐμπόρια τὰ ἐπὶ θαλάσσης μέχρι Ἰηνύσου πόλιός ἐστι τοῦ Ἀραβίου, ἀπὸ δὲ Ἰηνύσου αὖτις Σύρων μέχρι Σερβωνίδος λίμνης, παρ' ἣν δὴ τὸ Κάσιον οὖρος τείνει ἐς θάλασσαν· ἀπὸ δὲ Σερβωνίδος λίμνης, ἐν τῇ δὴ λόγος τὸν Τυφῶ κεκρύφθαι, ἀπὸ ταύτης ἤδη Αἴγυπτος. (2) Τὸ δὴ μεταξὺ Ἰηνύσου πόλιος καὶ Κασίου τε οὔρεος καὶ τῆς Σερβωνίδος λίμνης, ἐὸν τοῦτο οὐκ ὀλίγον χωρίον, ἀλλ' ὅσον τε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁδόν, ἄνυδρόν ἐστι δεινῶς.

VI. Τὸ δὲ ὀλίγοι τῶν ἐς Αἴγυπτον ναυτιλλομένων ἐννενώκασι, τοῦτο ἔρχομαι φράσων. Ἐς Αἴγυπτον ἐκ τῆς Ἑλλάδος πάσης καὶ πρὸς ἐκ Φοινίκης κέραμος ἐσάγεται πλήρης οἴνου δὶς τοῦ ἔτεος ἑκάστου, καὶ ἓν κεράμιον οἰνηρὸν ἀριθμῷ κεινὸν οὐκ ἔστι ὡς λόγῳ εἶπαι ἰδέσθαι. Κοῦ δῆτα, εἴπαι τις ἄν, ταῦτα ἀναισιμοῦται; ἐγὼ καὶ τοῦτο φράσω. (2) Δεῖ τὸν μὲν δή-

beros forma et statura præstantes, admiratam illos multis laudibus extulisse. Tum ei Cassandanam, Cyri uxorem, hæc dixisse : « Atqui me, quum talium mater sim puerorum, Cyrus tamen aspernatur; illam vero ex Ægypto comparatam in honore habet ». (2) Hæc postquam ingemiscens ob Nitetin esset locuta, filiorum natu maximum Cambysen dixisse : « Itaque, mater, quum ego vir evasero, Ægypti summa ima ponam, et ima summa. » (3) Hoc Cambysen dixisse decem circiter annos natum, mulieresque admiratione fuisse perculsas : et illum, postquam ad virilem pervenisset ætatem regnumque esset adeptus, dicti memorem, suscepisse in Ægyptum expeditionem.

IV. Acciderat vero etiam aliud quidpiam hujusmodi, quod ad expeditionem illam momentum contulit. Erat in numero auxiliarium Amasidis vir genere Halicarnassensis, cui Phanes nomen, homo et consilio præstans et bellica virtute. Phanes hic, nescio qua re infensus Amasidi, navi ex Ægypto profugit, cupiens in colloquium venire Cambysis. (2) At illum, ut qui inter auxiliares haud exiguo loco fuisset, et quæ ad Ægyptum spectabant accuratissime cognita habuisset, persecutus est Amasis, studiose dans operam ut eum caperet. Persecutus est autem misso, qua iter ille direxerat, eunuchorum fidelissimo cum triremi. Et cepit quidem hominem eunuchus in Lycia, sed captum non reduxit in Ægyptum : nam astutia eum Phanes circumvenit; inebriatis enim custodibus ad Persas evasit. (3) Ibi tunc Cambysen adiit, exercitum adversus Ægyptum ducere parantem, sed de itinere dubitantem quo pacto regionem aqua carentem transmitteret; eique quum alia ad res Amasidis spectantia, tum itineris faciendi rationem exposuit, sic monens, missis legatis rogaret Arabum regem, ut tutum ille transitum sibi præstaret.

V. Patet autem hac una via ingressus in Ægyptum. Nam a Phœnice usque ad fines Cadytis urbis, Syrorum terra est, qui Palæstini vocantur : a Cadyti (quæ est urbs haud multo minor, ut mihi videtur, Sardibus) emporia ad mare sita, usque ad Ienysum oppidum, sunt ditionis Arabici regis : ab Ienyso rursus Syrorum ditio pertinet ad Serbonidem usque lacum, juxta quem Casius mons ad mare porrigitur : a Serbonide lacu, in quo occultatum Typhonem aiunt, ab illo jam Ægyptus est. (2) Jam, qui inter Ienysum oppidum et Casium montem Serbonidemque lacum interjectus tractus est, haud ille exiguus, sed tridui fere itinere in longitudinem patens, is prorsus aquarum est inops.

VI. Quod vero a paucis eorum, qui in Ægyptum navigare consuerunt, animadversum est, id ego sum expositurus. In Ægyptum ex universa Græcia, et præterea ex Phœnice, bis quotannis invehuntur figlina dolia vino repleta : veruntamen ne unum quidem, ut sic dicam, vinarium dolium inane ibi possis videre. Ubinam ergo, quærat quispiam, hæc consumuntur? Hoc quoque equi-

μαρχον ἕκαστον ἐκ τῆς ἑωυτοῦ πόλιος συλλέξαντα πάντα τὸν κέραμον ἄγειν ἐς Μέμφιν, τοὺς δὲ ἐκ Μέμφιος ἐς ταῦτα δὴ τὰ ἄνυδρα τῆς Συρίης κομίζειν πλήσαντας ὕδατος. Οὕτω ὁ ἐπιφοιτέων κέραμος καὶ ἐξαιρεόμενος ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τὸν παλαιὸν κομίζεται ἐς Συρίην.

VII. Οὕτω μέν νυν Πέρσαι εἰσὶ οἱ τὴν ἐσβολὴν ταύτην παρασκευάσαντες ἐπ' Αἴγυπτον, κατὰ δὴ τὰ εἰρημένα σάξαντες ὕδατι, ἐπείτε τάχιστα παρέλαβον Αἴγυπτον. Τότε δὲ οὐκ ἐόντος κω ὕδατος ἑτοίμου, Καμβύσης πυθόμενος τοῦ Ἁλικαρνησέος ξείνου, πέμψας παρὰ τὸν Ἀράβιον ἀγγέλους καὶ δεηθεὶς τῆς ἀσφαλείης ἔτυχε, πίστις δούς τε καὶ δεξάμενος παρ' αὐτοῦ.

VIII. Σέβονται δὲ Ἀράβιοι πίστις ἀνθρώπων ὁμοῖα τοῖσι μάλιστα. Ποιεῦνται δὲ αὐτὰς τρόπῳ τοιῷδε· τῶν βουλομένων τὰ πιστὰ ποιέεσθαι ἄλλος ἀνὴρ ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐν μέσῳ ἑστεὼς λίθῳ ὀξέϊ τὸ ἔσω τῶν χειρῶν παρὰ τοὺς δακτύλους τοὺς μεγάλους ἐπιτάμνει τῶν ποιευμένων τὰς πίστις, καὶ ἔπειτεν λαβὼν ἐκ τοῦ ἱματίου ἑκατέρου κροκύδα ἀλείφει τῷ αἵματι ἐν μέσῳ κειμένους λίθους ἑπτά, τοῦτο δὲ ποιέων ἐπικαλέει τόν τε Διόνυσον καὶ τὴν Οὐρανίην. (2) Ἐπιτελέσαντος δὲ τούτου ταῦτα, ὁ τὰς πίστις ποιησάμενος τοῖσι φίλοισι παρεγγυᾷ τὸν ξεῖνον, ἢ καὶ τὸν ἀστόν, ἢν πρὸς ἀστὸν ποιέηται· οἱ δὲ φίλοι καὶ αὐτοὶ τὰς πίστις δικαιεῦσι σέβεσθαι. (3) Διόνυσον δὲ θεὸν μοῦνον καὶ τὴν Οὐρανίην ἡγεῦνται εἶναι, καὶ τῶν τριχῶν τὴν κουρὴν κείρεσθαί φασι κατά περ αὐτὸν τὸν Διόνυσον κεκάρθαι· κείρονται δὲ περιτρόχαλα, περιξυρεῦντες τοὺς κροτάφους. Οὐνομάζουσι δὲ τὸν μὲν Διόνυσον Ὀροτάλ, τὴν δὲ Οὐρανίην Ἀλιλάτ.

IX. Ἐπεὶ ὦν τὴν πίστιν τοῖσι ἀγγέλοισι τοῖσι παρὰ Καμβύσεω ἀπιγμένοισι ἐποιήσατο ὁ Ἀράβιος, ἐμηχανᾶτο τοιάδε· ἀσκοὺς καμήλων πλήσας ὕδατος ἐπέσαξε ἐπὶ τὰς ζωὰς τῶν καμήλων πάσας, τοῦτο δὲ ποιήσας ἤλασε ἐς τὴν ἄνυδρον καὶ ὑπέμενε ἐνθαῦτα τὸν Καμβύσεω στρατόν. (2) Οὗτος μὲν ὁ πιθανώτερος τῶν λόγων εἴρηται· δεῖ δὲ καὶ τὸν ἧσσον πιθανόν, ἐπεί γε δὴ λέγεται, ῥηθῆναι. Ποταμός ἐστι μέγας ἐν τῇ Ἀραβίῃ τῷ οὔνομα Κόρυς, ἐκδιδοῖ δὲ οὗτος ἐς τὴν Ἐρυθρὴν καλευμένην θάλασσαν. (3) Ἀπὸ τούτου δὴ ὦν τοῦ ποταμοῦ λέγεται τὸν βασιλέα τῶν Ἀραβίων, ῥαψάμενον τῶν ὠμοβοέων καὶ τῶν ἄλλων δερμάτων ὀχετὸν μήκεϊ ἐξικνεύμενον ἐς τὴν ἄνυδρον, ἀγαγεῖν διὰ δὴ τούτου τὸ ὕδωρ, ἐν δὲ τῇ ἀνύδρῳ μεγάλας δεξαμενὰς ὀρύξασθαι, ἵνα δεκόμεναι τὸ ὕδωρ σώζωσι. Ὁδὸς δ' ἐστὶ δυώδεκα ἡμερέων ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐς ταύτην τὴν ἄνυδρον· ἄγειν δέ μιν δι' ὀχετῶν τριῶν ἐς τριξὰ χωρία.

X. Ἐν δὲ τῷ Πηλουσίῳ καλευμένῳ στόματι τοῦ Νείλου ἐστρατοπεδεύετο Ψαμμήνιτος ὁ Ἀμάσιος παῖς, ὑπομένων Καμβύσεα. Ἄμασιν γὰρ οὐ κατέλαβε ζώοντα Καμβύσης ἐλάσας ἐπ' Αἴγυπτον, ἀλλὰ βασιλεύσας ὁ Ἄμασις τέσσερα καὶ τεσσεράκοντα ἔτεα ἀπέ-

dem dicam. (2) Quilibet præfectus populi tenetur sua ex urbe dolia omnia colligere, Memphinque mittere : porro Memphitæ, ea aqua repleta in aridum illum Syriæ tractum deportare. Ita dolia quotannis in Ægyptum invecta, ibique venum exposita, deinde ad priora in (?) Syriam transportantur.

VII. Ita scilicet Persæ, simulatque Ægypto potiti sunt, introitum illum in hanc regionem adpararunt, et ea qua dixi ratione aquis instruxerunt. At tunc temporis, quum nondum parata esset aqua, Cambyses ab Halicarnassensi hospite edoctus, missis ad Arabem nunciis, tutum transitum ab illo postulavit, et obtinuit fide data et ab illo accepta.

VIII. Colunt autem fidem Arabes, ut qui hominum maxime : dântque eam et accipiunt tali modo. Si qui volunt inter se fœdus pactumve inire, vir alius, in medio stans paciscentium, acuto lapide interiorem manum utriusque illorum prope pollicem incidit : tunc sumto ex utriusque veste flocco, inungit sanguine septem lapides in medio positos; dumque id facit, Bacchum invocat et Uraniam. (2) Hoc facto, is qui fœdus pepigit, commendat suis amicis hospitem illum, sive civem, si cum cive pepigit : et amici etiam ipsi æquum censent colere fidem. (3) Bacchum autem solum, et Uraniam, deos habent; aiuntque se crines suos eodem modo tondere, quo Bacchus ipse fuerit tonsus : tondentur autem in orbem, circum tempora capillos radentes. Bacchum vero, Orotal nominant; Uraniam, Alilat.

IX. Postquam igitur nunciis, qui a Cambyse venerant, fidem dederat Arabs, hæc est machinatus. Utres ex camelorum pellibus, aqua repletos, vivis omnibus camelis imposuit; eisque in tractum aqua carentem actis, exspectavit ibi Cambysen. (2) Hæc quidem maxime probabilis fama est : oportet vero etiam minus credibilem, quia et ipsa fertur, memorare. Fluvius est in Arabia magnus, cui Corys nomen, in Rubrum quod vocatur mare se exonerans. (3) Ab hoc igitur fluvio Arabum regem, consutis bubulis aliisque coriis, canalem duxisse aiunt ea longitudine, ut ad aridum illum tractum pertineret, et per hunc canalem derivasse aquam; in eodem autem illo tractu ingentes fodisse cisternas, quæ reciperent aquam servarentque. Est autem via ab illo fluvio in hunc aridum tractum duodecim dierum : derivasseque illum, aiunt, aquam per tres canales tria diversa in loca.

X. Sed ad Pelusium quod vocatur ostium Nili castra habebat Psammenitus, Amasidis filius, Cambysen exspectans. Nec enim in vivis amplius fuit Amasis quo tempore Ægyptum cum exercitu Cambyses invasit : sed vita functus erat, postquam quattuor et quadraginta annos

θανε, ἐν τοῖσι οὐδέν οἱ μέγα ἀνάρσιον πρῆγμα συνηνείχθη. Ἀποθανὼν δὲ καὶ ταριχευθεὶς ἐτάφη ἐν τῇσι ταφῇσι τῇσι ἐν τῷ ἱρῷ, τὰς αὐτὸς οἰκοδομήσατο. (2) Ἐπὶ Ψαμμηνίτου δὲ τοῦ Ἀμάσιος βασιλεύοντος Αἰγύπτου φάσμα Αἰγυπτίοισι μέγιστον δὴ ἐγένετο· ὕσθησαν γὰρ Θῆβαι αἱ Αἰγύπτιαι, οὔτε πρότερον οὐδαμὰ ὑσθεῖσαι οὔτε ὕστερον τὸ μέχρι ἐμεῦ, ὡς λέγουσι αὐτοὶ Θηβαῖοι. Οὐ γὰρ δὴ ὕεται τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου τὸ παράπαν· ἀλλὰ καὶ τότε ὕσθησαν αἱ Θῆβαι ψακάδι.

XI. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπείτε διεξελάσαντες τὴν ἄνυδρον ἵζοντο πέλας τῶν Αἰγυπτίων ὡς συμβαλέοντες, ἐνθαῦτα οἱ ἐπίκουροι οἱ τοῦ Αἰγυπτίου, ἐόντες ἄνδρες Ἕλληνές τε καὶ Κᾶρες, μεμφόμενοι τῷ Φάνῃ ὅτι στρατὸν ἤγαγε ἐπ' Αἴγυπτον ἀλλόθροον, μηχανέονται πρῆγμα ἐς αὐτὸν τοιόνδε. (2) Ἔσαν τῷ Φάνῃ παῖδες ἐν Αἰγύπτῳ καταλελειμμένοι, τοὺς ἀγαγόντες ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐς ὄψιν τοῦ πατρὸς κρητῆρα ἐν μέσῳ ἔστησαν ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων, μετὰ δὲ ἀγινέοντες κατ' ἕνα ἕκαστον τῶν παίδων ἔσφαζον ἐς τὸν κρητῆρα. (3) Διὰ πάντων δὲ διεξελθόντες τῶν παίδων οἶνόν τε καὶ ὕδωρ ἐσεφόρεον ἐς αὐτὸν, ἐμπιόντες δὲ τοῦ αἵματος πάντες οἱ ἐπίκουροι οὕτω δὴ συνέβαλον. Μάχης δὲ γενομένης καρτερῆς καὶ πεσόντων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων πλήθεϊ πολλῶν ἐτράποντο οἱ Αἰγύπτιοι.

XII. Θῶμα δὲ μέγα εἶδον πυθόμενος παρὰ τῶν ἐπιχωρίων· τῶν γὰρ ὀστέων περικεχυμένων χωρὶς ἑκατέρων τῶν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πεσόντων (χωρὶς μὲν γὰρ τῶν Περσέων ἐκέετο τὰ ὀστέα, ὡς ἐχωρίσθη κατ' ἀρχὰς, ἑτέρωθι δὲ τῶν Αἰγυπτίων) αἱ μὲν τῶν Περσέων κεφαλαί εἰσι ἀσθενέες οὕτω ὥστε, εἰ ἐθέλεις ψήφῳ μούνῃ βαλέειν, διατετρανέεις, αἱ δὲ τῶν Αἰγυπτίων οὕτω δή τι ἰσχυραὶ, ἃς μόγις ἂν λίθῳ παίσας διαράξειας. (2) Αἴτιον δὲ τούτου τόδε ἔλεγον, καὶ ἐμέ γ' εὐπετέως ἔπειθον, ὅτι Αἰγύπτιοι μὲν αὐτίκα ἀπὸ παιδίων ἀρξάμενοι ξυρεῦνται τὰς κεφαλὰς καὶ πρὸς τὸν ἥλιον παχύνεται τὸ ὀστέον. Τὠυτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ μὴ φαλακροῦσθαι αἴτιόν ἐστι· Αἰγυπτίων γὰρ ἄν τις ἐλαχίστους ἴδοιτο φαλακροὺς πάντων ἀνθρώπων. (3) Τούτοισι μὲν δὴ τοῦτό ἐστι αἴτιον ἰσχυρὰς φορέειν τὰς κεφαλὰς, τοῖσι δὲ Πέρσῃσι, ὅτι ἀσθενέας φορέουσι τὰς κεφαλὰς, αἴτιον τόδε· σκιητροφέουσι ἐξ ἀρχῆς πίλους τιήρας φορέοντες. (4) Ταῦτα μέν νυν τοιαῦτα ἐόντα εἶδον· εἶδον δὲ καὶ ἄλλα ὁμοῖα τούτοισι ἐν Παπρήμι τῶν ἅμα Ἀχαιμένεϊ τῷ Δαρείου διαφθαρέντων ὑπ' Ἰνάρω τοῦ Λίβυος.

XIII. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἐκ τῆς μάχης ὡς ἐτράποντο, ἔφευγον οὐδενὶ κόσμῳ. Κατειληθέντων δὲ ἐς Μέμφιν, ἔπεμπε ἀνὰ ποταμὸν Καμβύσης νέα Μυτιληναίην κήρυκα ἄγουσαν ἄνδρα Πέρσην, ἐς ὁμολογίην προκαλεύμενος Αἰγυπτίους· οἱ δὲ ἐπείτε τὴν νέα εἶδον ἐσελθοῦσαν ἐς τὴν Μέμφιν, ἐκχυθέντες ἁλέες ἐκ τοῦ τείχεος τήν τε νέα διέφθειραν καὶ τοὺς ἄνδρας κρεουργηδὸν

regnarat, intra quos nullum ei magnum aut grave incommodum acciderat. Mortuus conditusque, sepultus erat in sepulcris quæ in templo ipse construenda curaverat. (2) Regnante vero in Ægypto Psammenito, maximum sane prodigium accidit Ægyptiis : pluerat Thebis Ægyptiis, quod numquam nec ante nec post id tempus ad meam usque ætatem accidit, ut ipsi dicunt Thebani. Nam in superioribus Ægypti omnino non cadit pluvia : at tunc ipsis Thebis pluit stillatim.

XI. Persæ, transmissa regione aquis carente, quum castra castris Ægyptiorum opposuissent, ad congrediendum parati; ibi tunc auxiliares regis Ægypti, Græci homines et Cares, indignati quod Phanes externum exercitum in Ægyptum duxisset, tale adversus eum facinus machinantur. (2) Filios habebat Phanes in Ægypto relictos : his in castra et in conspectum patris perductis, craterem in medio posuere utrorumque castrorum, et productos singulos deinceps pueros super cratere mactarunt : (3) tunc, jugulatis cunctis, vinum et aquam in craterem ingessere, sanguinemque illorum potarunt auxiliares omnes, atque ita ad pugnandum progressi sunt. Acri deinde commisso prælio, postquam de utroque exercitu magna ceciderat multitudo, ad extremum in fugam vertuntur Ægyptii.

XII. Miram vero admodum rem equidem hic vidi, monitus ab indigenis. Quum ossa utrorumque, qui in eo prælio ceciderunt, separatim congesta sint (seorsum enim jacebant Persarum ossa, sicuti initio distincta erant; et alibi, ossa Ægyptiorum), Persarum crania ita sunt debilia, ut, si unum minutum calculum in ea volueris conjicere, perfores; Ægyptiorum vero ita sunt valida, ut lapide percutiens ægre diffringas. (2) Cujus rei caussam dixerunt esse, mihique facile persuaserunt, quod Ægyptii a pueris statim capita radunt, unde ossa in sole fiunt compacta : qua de eadem caussa fit etiam ut non calvescant; nullus enim est populus, apud quem tam raro caput videas calvum, quam apud Ægyptios. (3) His igitur hæc caussa est, cur valida sint eorum crania : Persis autem cur sint debilia, caussa hæc est, quod pueros in umbra educant, et pileos gestant, quos tiaras vocant. (4) Hæc igitur talia, qualia dixi, equidem vidi : vidi vero etiam his similia Papremi, in illis qui cum Achæmene, Darii filio, ab Inaro Afro occisi sunt.

XIII. Ægyptii ex prælio, ut terga vertere coacti sunt, effusa fuga se proripuere. Qui quum Memphin essent compulsi, ibique conclusi, misit ad eos per adversum flumen Cambys navem Mytilenæam, in qua erat caduceator genere Persa, qui ad deditionem faciendam hortaretur Ægyptios. At illi, ubi navem vident Memphin intrantem, de castelli muro universi effusi decurrunt, navem perdunt, homi-

διασπάσαντες ἐφόρεον ἐς τὸ τεῖχος. (2) Καὶ Αἰγύπτιοι μὲν μετὰ τοῦτο πολιορκεύμενοι χρόνῳ παρέστησαν, οἱ δὲ προσεχέες Λίβυες δείσαντες τὰ περὶ τὴν Αἴγυπτον γεγονότα παρέδοσαν σφέας αὐτοὺς ἀμαχητὶ, καὶ φόρον τε ἐτάξαντο καὶ δῶρα ἔπεμπον. (3) Ὡς δὲ Κυρηναῖοι καὶ Βαρκαῖοι, δείσαντες ὁμοίως καὶ οἱ Λίβυες, ἕτερα τοιαῦτα ἐποίησαν. Καμβύσης δὲ τὰ μὲν παρὰ Λιβύων ἐλθόντα δῶρα φιλοφρόνως ἐδέξατο, τὰ δὲ παρὰ Κυρηναίων ἀπικόμενα μεμφθεὶς, ὡς ἐμοὶ δοκέει, ὅτι ἦν ὀλίγα (ἔπεμψαν γὰρ δὴ πεντηκοσίας μνέας ἀργυρίου οἱ Κυρηναῖοι), ταύτας δρασσόμενος αὐτοχειρίῃ διέσπειρε τῇ στρατιῇ.

XIV. Ἡμέρῃ δὲ δεκάτῃ ἀπ' ἧς παρέλαβε τὸ τεῖχος τὸ ἐν Μέμφι Καμβύσης, κατίσας ἐς τὸ προάστειον ἐπὶ λύμῃ τὸν βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων Ψαμμήνιτον, βασιλεύσαντα μῆνας ἕξ, τοῦτον κατίσας σὺν ἄλλοισι Αἰγυπτίοισι διεπειρᾶτο αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ποιέων τοιάδε. (2) Στείλας αὐτοῦ τὴν θυγατέρα ἐσθῆτι δουλίῃ ἐξέπεμπε ἐπ' ὕδωρ ἔχουσαν ὑδρήϊον· συνέπεμπε δὲ καὶ ἄλλας παρθένους ἀπολέξας ἀνδρῶν τῶν πρώτων, ὁμοίως ἐσταλμένας τῇ τοῦ βασιλέος. (3) Ὡς δὲ βοῇ τε καὶ κλαυθμῷ παρήϊσαν αἱ παρθένοι κατὰ τοὺς πατέρας, οἱ μὲν ἄλλοι πατέρες ἀνεβόων τε καὶ ἀνέκλαιον ὁρέοντες τὰ τέκνα κεκακωμένα, ὁ δὲ Ψαμμήνιτος προϊδὼν καὶ μαθὼν ἔκυψε ἐς τὴν γῆν. (4) Παρεξελθουσέων δὲ τῶν ὑδροφόρων, δεύτερά οἱ τὸν παῖδα ἔπεμπε μετ' ἄλλων Αἰγυπτίων δισχιλίων τὴν αὐτὴν ἡλικίην ἐχόντων, τούς τε αὐχένας κάλῳ δεδεμένους καὶ τὰ στόματα ἐγκεχαλινωμένους. Ἤγοντο δὲ ποινὴν τίσοντες Μυτιληναίων τοῖσι ἐν Μέμφι ἀπολομένοισι σὺν τῇ νηΐ· ταῦτα γὰρ ἐδίκασαν οἱ βασιλήϊοι δικασταὶ, ὑπὲρ ἀνδρὸς ἑκάστου δέκα Αἰγυπτίων τῶν πρώτων ἀνταπόλλυσθαι. (5) Ὁ δὲ ἰδὼν παρεξιόντας καὶ μαθὼν τὸν παῖδα ἀγόμενον ἐπὶ θάνατον, τῶν ἄλλων Αἰγυπτίων τῶν περικατημένων αὐτὸν κλαιόντων καὶ δεινὰ ποιεύντων, τὠυτὸ ἐποίησε τὸ ἐπὶ τῇ θυγατρί. Παρελθόντων δὲ καὶ τούτων, συνήνεικε ὥστε τῶν συμποτέων οἱ ἄνδρα ἀπηλικέστερον, ἐκπεπτωκότα ἐκ τῶν ἐόντων ἔχοντά τε οὐδὲν εἰ μὴ ὅσα πτωχὸς, καὶ προσαιτέοντα τὴν στρατιὴν, παριέναι Ψαμμήνιτόν τε τὸν Ἀμάσιος καὶ τοὺς ἐν τῷ προαστείῳ κατημένους τῶν Αἰγυπτίων. (6) Ὁ δὲ Ψαμμήνιτος ὡς εἶδε, ἀνακλαύσας μέγα καὶ καλέσας οὐνομαστὶ τὸν ἑταῖρον ἐπλήξατο τὴν κεφαλήν. Ἔσαν δ' ἄρα αὐτοῦ φύλακοι, οἳ τὸ ποιεύμενον πᾶν ἐξ ἐκείνου ἐπ' ἑκάστῃ ἐξόδῳ Καμβύσῃ ἐσήμαινον. (7) Θωμάσας δὲ ὁ Καμβύσης τὰ ποιεύμενα, πέμψας ἄγγελον εἰρώτα αὐτὸν λέγων τάδε, « δεσπότης σε Καμβύσης, Ψαμμήνιτε, εἰρωτᾷ διότι δὴ τὴν μὲν θυγατέρα ὁρέων κεκακωμένην καὶ τὸν παῖδα ἐπὶ θάνατον στείχοντα οὔτε ἀνέβωσας οὔτε ἀνέκλαυσας, τὸν δὲ πτωχὸν οὐδέν σοι προσήκοντα, ὡς ἄλλων πυνθάνεται, ἐτίμησας. » (8) Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἐπειρώτα, ὁ δ' ἀμείβετο τοισίδε, « ὦ παῖ Κύρου, τὰ μὲν οἰκήϊα ἦν μέζω κακὰ ἢ ὥστε ἀνακλαίειν, τὸ δὲ τοῦ ἑταίρου πάθος ἄξιον ἦν

nesque in frusta discerptos in castellum deportant. (2) Et Ægyptii quidem, posthac obsessi oppugnatique, ad extremum in deditionem venerunt; finitimi autem Libyes, Ægypti sortem veriti, non tentato armorum periculo sese tradiderunt, tributum solvere spondentes, et dona mittentes. (3) Similiter etiam Cyrenæi et Barcæi fecerunt, eadem timentes atque Libyes. Sed Cambyses Libyum quidem dona benigne accepit : at quæ a Cyrenæis erant missa aspernatus, puto, quod exigua essent (nam quingentas argenti libras miserant Cyrenæi); has igitur, sua manu prehensas, militibus distribuendas projecit.

XIV. Decimo die, ex quo in deditionem venerat castellum quod Memphi est, regem Ægyptiorum Psammenitum, qui sex menses regnaverat, Cambyses contumeliæ caussa cum aliis Ægyptiis residere jussit in suburbio; et animum illius tentaturus, hocce facere instituit. (2) Filiam illius, servili vestitu indutam, hydriamque gestantem, aquatum emisit, simulque cum ea alias virgines, ex principum virorum filiabus delectas, eodem cultu vestitas quo regis filia. (3) Quæ ubi ingenti cum clamore et ejulatu præteribant locum ubi considebant patres, reliqui patres, conspectis filiabus ita misere adfectis, invicem clamorem ejulatumque sustulere; Psammenitus vero, ubi respiciens cognovit, in terram defixit oculos. (4) Postquam præterierant puellæ aquatum missæ, secundo loco filium regis cum aliis bis mille ejusdem ætatis Ægyptiis præter regis oculos duci jussit, fune circum cervicem vinctos et ora frenis coercitos. Ducebantur autem hi ita, pœnas luituri Mytilenæis illis, qui Memphi cum navi perierant : hanc enim sententiam pronunciaverant regii judices, ut pro unoquoque viro decem Ægyptii ex principum numero invicem perirent. (5) Et ille, etiam hos prætereuntes videns, quum ad mortem duci filium suum intelligeret, reliquis Ægyptiis, qui circum illum sedebant, flentibus et lamentantibus, idem fecit quod in filia fecerat. Denique quum et hi præteriissent, accidit ut homo natu grandior, qui compotor regis olim fuerat, nunc vero bonis omnibus exciderat, nec aliud quidquam, nisi quantum mendicus, habebat, atque adeo stipem a militibus rogabat, præteriret præter Psammenitum, Amasidis filium, Ægyptiosque qui in suburbio sedebant. (6) Hunc ubi Psammenitus conspexit, ingentem in fletum erupit, et nomine compellans sodalem, caput sibi planxit. Erant autem illi custodes adpositi, qui, quidquid quaque prætereunte pompa faceret, observarent, et renunciarent Cambysi. (7) Miratus igitur Cambyses quæ ille fecerat, misso nuncio, interrogavit eum his verbis : « Dominus Cambyses ex te quærit, Psammenite, quid sit quod conspecta filia tua male adfecta, itemque conspecto filio ad supplicium prodeunte, nec clamorem nec fletum edidisti; mendicum vero illum, nihil ad te pertinentem, ut quidem ex aliis cognovit, honore hoc es prosecutus. » (8) Cui ita interroganti hæc ille respondit : « O fili Cyri, domestica mala majora erant quam quæ fletum exprimerent : at sodalis hujus calamitas lacrimas meretur, qui

δακρύων, ὃς ἐκ πολλῶν τε καὶ εὐδαιμόνων ἐκπεσὼν ἐς πτωχηίην ἀπῖκται ἐπὶ γήραος οὐδῷ.» Καὶ ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ὑπὸ τούτου εὖ δοκέειν οἱ εἰρῆσθαι. (9) Ὡς δὲ λέγεται ὑπ' Αἰγυπτίων, δακρύειν μὲν Κροῖσον (ἐτετεύχεε γὰρ καὶ οὗτος ἐπισπόμενος Καμβύσῃ ἐπ' Αἴγυπτον), δακρύειν δὲ Περσέων τοὺς παρεόντας· αὐτῷ τε Καμβύσῃ ἐσελθεῖν οἶκτόν τινα, καὶ αὐτίκα κελεύειν τόν τέ οἱ παῖδα ἐκ τῶν ἀπολλυμένων σώζειν καὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ προαστείου ἀναστήσαντας ἄγειν παρ' ἑωυτόν.

XV. Τὸν μὲν δὴ παῖδα εὗρον οἱ μετιόντες οὐκέτι περιεόντα, ἀλλὰ πρῶτον κατακοπέντα, αὐτὸν δὲ Ψαμμήνιτον ἀναστήσαντες ἦγον παρὰ Καμβύσεα· ἔνθα τοῦ λοιποῦ διαιτᾶτο ἔχων οὐδὲν βίαιον. (2) Εἰ δὲ καὶ ἠπιστήθη μὴ πολυπρηγμονέειν, ἀπέλαβε ἂν Αἴγυπτον ὥστε ἐπιτροπεύειν αὐτῆς, ἐπεὶ τιμᾶν ἐώθασι Πέρσαι τῶν βασιλέων τοὺς παῖδας· τῶν, ἤν καί σφεων ἀποστέωσι, ὅμως τοῖσί γε παισὶ αὐτῶν ἀποδιδοῦσι τὴν ἀρχήν. (3) Πολλοῖσι μέν νυν καὶ ἄλλοισι ἔστι σταθμώσασθαι ὅτι τοῦτο οὕτω νενομίκασι ποιέειν, ἔν δὲ καὶ τῷδε τῷ Λίβυος Ἰνάρω παιδὶ Θαννύρᾳ, ὃς ἀπέλαβε τήν οἱ ὁ πατὴρ εἶχε ἀρχήν, καὶ τῷ Ἀμυρταίου Παυσίρι· καὶ γὰρ οὗτος ἀπέλαβε τὴν τοῦ πατρὸς ἀρχήν· καίτοι Ἰνάρω τε καὶ Ἀμυρταίου οὐδαμοί κω Πέρσας κακὰ πλέω ἐργάσαντο. (4) Νῦν δὲ μηχανεώμενος κακὰ ὁ Ψαμμήνιτος ἔλαβε τὸν μισθόν· ἀπιστὰς γὰρ Αἰγυπτίους ἥλω, ἐπείτε δὲ ἐπάϊστος ἐγένετο ὑπὸ Καμβύσεω, αἷμα ταύρου πιὼν ἀπέθανε παραχρῆμα. Οὕτω δὴ οὗτος ἐτελεύτησε.

XVI. Καμβύσης δὲ ἐκ Μέμφιος ἀπίκετο ἐς Σάϊν πόλιν, βουλόμενος ποιῆσαι τὰ δὴ καὶ ἐποίησε. Ἐπείτε γὰρ ἐσῆλθε ἐς τὰ τοῦ Ἀμάσιος οἰκία, αὐτίκα ἐκέλευε ἐκ τῆς ταφῆς τὸν Ἀμάσιος νέκυν ἐκφέρειν ἔξω· ὡς δὲ ταῦτά οἱ ἐπιτελέα ἐγένετο, μαστιγοῦν ἐκέλευε καὶ τὰς τρίχας ἀποτίλλειν καὶ κεντροῦν τε καὶ τἆλλα πάντα λυμαίνεσθαι. Ἐπείτε δὲ καὶ ταῦτα ἔκαμον ποιεῦντες (ὁ γὰρ δὴ νεκρὸς ἅτε τεταριχευμένος ἀντεῖχέ τε καὶ οὐδὲν διεχέετο), ἐκέλευσέ μιν ὁ Καμβύσης κατακαῦσαι, ἐντελλόμενος οὐκ ὅσια. (2) Πέρσαι γὰρ θεὸν νομίζουσι εἶναι τὸ πῦρ. Τὸ ὦν κατακαίειν τοὺς νεκροὺς οὐδαμῶς ἐν νόμῳ οὐδετέροισί ἐστι, Πέρσῃσι μὲν δι' ὅπερ εἴρηται, θεῷ οὐ δίκαιον εἶναι λέγουσι νέμειν νεκρὸν ἀνθρώπου· Αἰγυπτίοισι δὲ νενόμισται τὸ πῦρ θηρίον εἶναι ἔμψυχον, πάντα δὲ αὐτὸ κατεσθίειν τά περ ἂν λάβῃ, πλησθὲν δὲ αὐτὸ τῆς βορῆς συναποθνήσκειν τῷ κατεσθιομένῳ. (3) Οὐκ ὦν θηρίοισι νόμος οὐδαμῶς σφί ἐστι τὸν νέκυν διδόναι· καὶ διὰ ταῦτα ταριχεύουσι, ἵνα μὴ κείμενος ὑπ' εὐλέων καταβρωθῇ. Οὕτω δὴ οὐδετέροισι νομιζόμενα ἐνετέλλετο ποιέειν ὁ Καμβύσης. (4) Ὡς μέντοι Αἰγύπτιοι λέγουσι, οὐκ Ἄμασις ἦν ὁ ταῦτα παθών, ἀλλ' ἄλλος τῶν τις Αἰγυπτίων, ἔχων τὴν αὐτὴν ἡλικίην Ἀμάσι, τῷ λυμαινόμενοι Πέρσαι ἐδόκεον Ἀμάσι λυμαίνεσθαι. (5) Λέγουσι γὰρ ὡς πυθόμενος ἐκ μαντηίου ὁ Ἄμασις τὰ περὶ ἑωυτὸν ἀποθανόντα μέλλοι γίνεσθαι, οὕτω δὴ ἀκεόμενος

ingentibus opibus excidit, et in senectutis limine ad mendicitatem est redactus.» Hæc quum ab eodem nuncio ad Cambysen essent relata, commode dicta ei visa esse. (9) Narrant autem Ægyptii, etiam Crœsum (nam hunc quoque secum in Ægyptum Cambyses adduxerat) et Persas, qui aderant, lacrimasse; ipsumque Cambysen misericordia quadam fuisse tactum, protinusque jussisse, ut filius ejus ex horum numero qui perire deberent eximeretur, et ipse e suburbio excitus ad se duceretur.

XV. Jam filium quidem, qui ad eum servandum missi sunt, non amplius superstitem invenerunt, ut qui primo loco fuerat cæsus: sed Psammenitum ipsum, e suburbio excitum, ad Cambysen duxerunt; apud quem ille deinde vitam egit, nullam vim passus. (2) Qui si non creditus fuisset res novas moliri, recepturus erat Ægyptum, ita ut tamquam præfectus eam esset administraturus. Nam honorare consueverunt Persæ regum filios; quibus, licet patres ab illis defecerint, reddunt regnum. (3) Id enim ita institutum eos habere, quum ex aliis multis colligi potest, tum hoc, quod Thannyræ, Inari Afri filio, paternum regnum restitutum est, pariterque Pausiridi, Amyrtæi filio, qui et ipse paternum recepit imperium; quamvis nemo plus mali Persis fecerit, quam Inarus et Amyrtæus. (4) Nunc Psammenitus, prava molitus, mercedem accepit: nam ad defectionem sollicitasse Ægyptios deprehensus est; quod quum esset compertum Cambysi, tauri sanguinem bibere coactus e vestigio mortuus est. Talem igitur ille vitæ exitum habuit.

XVI. Cambyses vero Memphi Sain urbem profectus est, ea facturus quæ etiam peregit. Nam Amasidis ædes ingressus, protinus e sepulcro proferri cadaver Amasidis jussit: eoque facto, flagellis illud cædi jussit, et capillos evelli, et stimulis pungi, et aliis modis ei insultari. Quæ quum multo cum labore fecissent ministri (nam resistebat cadaver, quippe conditum, ac nullo modo diffluebat), comburi illud Cambyses jussit, nefarium jubens facinus. (5) Etenim Persæ deum habent ignem: itaque igne comburere mortuos, utrisque nefas est: Persis quidem, eam ipsam ob caussam quam memoravi, dicunt enim nefas esse, cadaver hominis offerre deo. Ægyptii vero censent vivam belluam esse ignem, quæ devoret quidquid nacta sit, tum pabulo satiata simul cum eo quod devoravit moriatur. (3) Atqui nefas illis est, bestiis tradere cadaver; ob eamque caussam illud condiunt, ne in terra jacens consumatur a vermibus. Itaque, quod utrisque nefas erat, id faciendum præcepit Cambyses. (4) Quamquam, ut quidem Ægyptii aiunt, non Amasis fuit cui hoc accidit, sed alius quidam Ægyptius, ejusdem cum Amasi staturæ, quem ea contumelia adficientes Persæ, Amasidi insultare putarunt. (5) Amasin enim aiunt, quum ex oraculo cognosset quid sibi post mortem esset patiendum,

τὰ ἐπιφερόμενα τὸν μὲν ἄνθρωπον τοῦτον τὸν μαστιγωθέντα ἀποθανόντα ἔθαψε ἐπὶ τῇσι θύρῃσι ἐντὸς τῆς ἑωυτοῦ θήκης, ἑωυτὸν δὲ ἐνετείλατο τῷ παιδὶ ἐν μυχῷ τῆς θήκης ὡς μάλιστα θεῖναι. (6) Αἱ μέν νυν ἐκ τοῦ Ἀμάσιος ἐντολαὶ αὗται αἱ ἐς τὴν ταφήν τε καὶ τὸν ἄνθρωπον ἔχουσαι οὔ μοι δοκέουσι ἀρχὴν γενέσθαι, ἄλλως δ' αὐτὰ Αἰγύπτιοι σεμνοῦν.

XVII. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Καμβύσης ἐβουλεύσατο τριφασίας στρατηίας, ἐπί τε Καρχηδονίους καὶ ἐπ' Ἀμμωνίους καὶ ἐπὶ τοὺς μακροβίους Αἰθίοπας, οἰκημένους δὲ Λιβύης ἐπὶ τῇ νοτίῃ θαλάσσῃ. (2) Βουλευομένῳ δέ οἱ ἔδοξε ἐπὶ μὲν Καρχηδονίους τὸν ναυτικὸν στρατὸν ἀποστέλλειν, ἐπὶ δὲ Ἀμμωνίους τοῦ πεζοῦ ἀποκρίναντα, ἐπὶ δὲ τοὺς Αἰθίοπας κατόπτας πρῶτον, ὀψομένους τε τὴν ἐν τούτοισι τοῖσι Αἰθίοψι λεγομένην εἶναι ἡλίου τράπεζαν, εἰ ἔστι ἀληθέως, καὶ πρὸς ταύτῃ τὰ ἄλλα κατοψομένους, δῶρα δὲ τῷ λόγῳ φέροντας τῷ βασιλέϊ αὐτῶν.

XVIII. Ἡ δὲ τράπεζα τοῦ ἡλίου τοιήδε τις λέγεται εἶναι. Λειμών ἐστι ἐν τῷ προαστείῳ ἐπίπλεος κρεῶν ἑφθῶν πάντων τῶν τετραπόδων, ἐς τὸν τὰς μὲν νύκτας ἐπιτηδεύοντας τιθέναι τὰ κρέα τοὺς ἐν τέλεϊ ἑκάστους ἐόντας τῶν ἀστῶν, τὰς δὲ ἡμέρας δαίνυσθαι προσιόντα τὸν βουλόμενον· φάναι δὲ τοὺς ἐπιχωρίους ταῦτα τὴν γῆν αὐτὴν ἀναδιδόναι ἑκάστοτε. Ἡ μὲν δὴ τράπεζα τοῦ ἡλίου καλευμένη λέγεται εἶναι τοιήδε.

XIX. Καμβύσῃ δὲ ὡς ἔδοξε πέμπειν τοὺς κατασκόπους, αὐτίκα μετεπέμπετο ἐξ Ἐλεφαντίνης πόλιος τῶν Ἰχθυοφάγων ἀνδρῶν τοὺς ἐπισταμένους τὴν Αἰθιοπίδα γλῶσσαν. (2) Ἐν ᾧ δὲ τούτους μετήϊσαν, ἐν τούτῳ ἐκέλευε ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα πλώειν τὸν ναυτικὸν στρατόν. Φοίνικες δὲ οὐκ ἔφασαν ποιήσειν ταῦτα· ὁρκίοισί τε γὰρ μεγάλοισι ἐνδεδέσθαι, καὶ οὐκ ἂν ποιέειν ὅσια ἐπὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἑωυτῶν στρατευόμενοι. (3) Φοινίκων δὲ οὐ βουλομένων οἱ λοιποὶ οὐκ ἀξιόμαχοι ἐγίνοντο. Καρχηδόνιοι μέν νυν οὕτω δουλοσύνην διέφυγον πρὸς Περσέων· Καμβύσης γὰρ βίην οὐκ ἐδικαίου προσφέρειν Φοίνιξι, ὅτι σφέας τε αὐτοὺς ἐδεδώκεσαν Πέρσῃσι καὶ πᾶς ἐκ Φοινίκων ἤρτητο ὁ ναυτικὸς στρατός. Δόντες δὲ καὶ Κύπριοι σφέας αὐτοὺς Πέρσῃσι ἐστρατεύοντο ἐπ' Αἴγυπτον.

XX. Ἐπείτε δὲ τῷ Καμβύσῃ ἐκ τῆς Ἐλεφαντίνης ἀπίκοντο οἱ Ἰχθυοφάγοι, ἔπεμπε αὐτοὺς ἐς τοὺς Αἰθίοπας ἐντειλάμενός τε τὰ λέγειν χρῆν, καὶ δῶρα φέροντας πορφύρεόν τε εἷμα καὶ χρύσεον στρεπτὸν περιαυχένιον καὶ ψέλια καὶ μύρου ἀλάβαστρον καὶ φοινικηΐου οἴνου κάδον. (2) Οἱ δὲ Αἰθίοπες οὗτοι, ἐς τοὺς ἀπέπεμπε ὁ Καμβύσης, λέγονται εἶναι μέγιστοι καὶ κάλλιστοι ἀνθρώπων πάντων· νόμοισι δὲ καὶ ἄλλοισι χρᾶσθαι αὐτούς φασι κεχωρισμένοισι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὴν βασιληίην τοιῷδε· τὸν ἂν τῶν ἀστῶν κρίνωσι μέγιστόν τε εἶναι καὶ κατὰ τὸ μέγαθος ἔχειν τὴν ἰσχύν, τοῦτον ἀξιοῦσι βασιλεύειν.

XXI. Ἐς τούτους δὴ ὦν τοὺς ἄνδρας ὡς ἀπίκοντο

quo evaderet imminentem sortem, hominem hunc, qui nunc flagellis cæsus est, tunc temporis mortuum, suo in sepulcro prope januam sepeliise, mandasse autem filio, ut ipsum in imo sepulcri recessu deponeret. (6) At mihi quidem videtur, mandatum tale, ad suam sepulturam et ad hominem istum pertinens, nullum omnino dedisse Amasin, sed falso hæc jactari ab Ægyptiis.

XVII. Post hæc Cambyses triplicem meditatus est expeditionem; unam adversus Carthaginienses, alteram adversus Ammonios, tertiam adversus Macrobios (*id est*, Longævos) Æthiopes, ad australe Libyæ mare habitantes. (2) Instituta deliberatione placuit ei, adversus Carthaginienses navalem exercitum mittere; adversus Ammonios terrestrium copiarum partem; ad Æthiopas vero primum speculatores, qui et Solis mensam, quæ in horum Æthiopum terra esse dicebatur, viderent an revera esset, et reliqua quoque præter hanc explorarent; in speciem autem dona ferrent regi eorum.

XVIII. Illa Solis mensa fertur esse hujusmodi. Pratum est in suburbio, coctis carnibus quadrupedum omnis generis repletum: eas carnes, aiunt, noctu ex instituto ibi deponi ab omnibus qui in dignitate essent civibus, interdiu autem accedere quemque qui vellet, eisque vesci; dicere autem indigenas, ipsam terram illas quaque nocte progignere. Talis igitur esse fertur illa Solis quæ vocatur mensa.

XIX. Ut vero speculatores mittere Cambyses constituit, statim ex Elephantine urbe homines arcessivit de Ichthyophagorum genere, qui Æthiopiam linguam callerent. (2) Interim vero, dum hi arcesserentur, navalem exercitum adversus Carthaginem jussit navigare. At Phœnices id se facturos negarunt: magnis quippe juramentis sese teneri, et nefas esse facturos, si contra suam sobolem militarent. (3) Nolentibus autem Phœnicibus, reliqui pares non erant viribus: atque ita Carthaginienses servitutem, quæ illis a Persis imminebat, effugerunt. Etenim vim adferre Phœnicibus æquum non censuit Cambyses, ut qui se ultro Persis tradidissent, et e quibus penderent universæ ipsius copiæ navales. Præter Phœnices, Cyprii quoque Persis sese tradiderant, et expeditionis in Ægyptum susceptæ erant socii.

XX. Postquam ad Cambysen ex Elephantine advenerunt Ichthyophagi, misit eos ad Æthiopas, edoctos quid dicerent, et dona ferentes, purpureum amiculum, et aureum torquem armillasque, et unguenti alabastrum, et palmei vini cadum. (2) Dicuntur autem Æthiopes hi, ad quos misit Cambyses, et statura maximi et pulcerrimi esse hominum omnium; et quum aliis institutis uti diversis ab ceterorum hominum institutis, tum hoc ad regiam dignitatem spectante: quemcumque civium statura maximum judicant et corporis viribus pro ratione præstantem, hunc regem esse æquum censent.

XXI. Ad hos igitur homines ubi advenerunt Ichthyo-

οἱ Ἰχθυοφάγοι, διδόντες τὰ δῶρα τῷ βασιλέϊ αὐτῶν ἔλεγον τάδε, « βασιλεὺς ὁ Περσέων Καμβύσης, βουλόμενος φίλος τοι καὶ ξεῖνος γενέσθαι, ἡμέας τε ἀπέπεμψε ἐς λόγους τοι ἐλθεῖν κελεύων, καὶ δῶρα ταῦτά τοι διδοῖ τοῖσι καὶ αὐτὸς μάλιστα ἥδεται χρεώμενος. » (2) Ὁ δὲ Αἰθίοψ μαθὼν ὅτι κατόπται ἥκοιεν, λέγει πρὸς αὐτοὺς τοιάδε, « οὔτε ὁ Περσέων βασιλεὺς δῶρα ὑμέας ἔπεμψε φέροντας προτιμέων πολλοῦ ἐμοὶ ξεῖνος γενέσθαι, οὔτε ὑμεῖς λέγετε ἀληθέα (ἥκετε γὰρ κατόπται τῆς ἐμῆς ἀρχῆς), οὔτε ἐκεῖνος ἀνήρ ἐστι δίκαιος· εἰ γὰρ ἦν δίκαιος, οὔτ' ἂν ἐπεθύμησε χώρης ἄλλης ἢ τῆς ἑωυτοῦ, οὔτ' ἂν ἐς δουλοσύνην ἀνθρώπους ἦγε ὑπ' ὧν μηδὲν ἠδίκηται. (3) Νῦν δὲ αὐτῷ τόξον τόδε διδόντες τάδε ἔπεα λέγετε, Βασιλεὺς ὁ Αἰθιόπων συμβουλεύει τῷ Περσέων βασιλέϊ, ἐπεὰν οὕτω εὐπετέως ἕλκωσι τὰ τόξα Πέρσαι ἐόντα μεγάθεϊ τοσαῦτα, τότε ἐπ' Αἰθίοπας τοὺς μακροβίους πλήθεϊ ὑπερβαλλόμενον στρατεύεσθαι· μέχρι δὲ τούτου θεοῖσι εἰδέναι χάριν, οἳ οὐκ ἐπὶ νόον τράπουσι Αἰθιόπων παισὶ γῆν ἄλλην προσκτᾶσθαι τῇ ἑωυτῶν. »

XXII. Ταῦτα δὲ εἴπας καὶ ἀνεὶς τὸ τόξον παρέδωκε τοῖσι ἥκουσι. Λαβὼν δὲ τὸ εἷμα τὸ πορφύρεον εἰρώτα ὅ τι εἴη καὶ ὅκως πεποιημένον. Εἰπάντων δὲ τῶν Ἰχθυοφάγων τὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς πορφύρης καὶ τῆς βαφῆς, δολεροὺς μὲν τοὺς ἀνθρώπους ἔφη εἶναι, δολερὰ δὲ αὐτῶν τὰ εἵματα. (2) Δεύτερα δὲ τὸν χρύσεον εἰρώτα στρεπτὸν τὸν περιαυχένιον καὶ τὰ ψέλια· ἐξηγεομένων δὲ τῶν Ἰχθυοφάγων τὸν κόσμον αὐτῶν, γελάσας ὁ βασιλεὺς καὶ νομίσας εἶναί σφεα πέδας εἶπε ὡς παρ' ἑωυτοῖσί εἰσι ῥωμαλεώτεραι τούτων πέδαι. Τρίτα δὲ εἰρώτα τὸ μύρον· εἰπάντων δὲ τῆς ποιήσιος πέρι καὶ ἀλείψιος, τὸν αὐτὸν λόγον τὸν καὶ περὶ τοῦ εἵματος εἶπε. (3) Ὡς δὲ ἐς τὸν οἶνον ἀπίκετο καὶ ἐπύθετο αὐτοῦ τὴν ποίησιν, ὑπερησθεὶς τῷ πόματι ἐπείρετο ὅ τι τε σιτέεται ὁ βασιλεὺς καὶ χρόνον ὁκόσον μακρότατον ἀνὴρ Πέρσης ζώει. (4) Οἱ δὲ σιτέεσθαι μὲν τὸν ἄρτον εἶπαν, ἐξηγησάμενοι τῶν πυρῶν τὴν φύσιν, ὀγδώκοντα δ' ἔτεα ζόης πλήρωμα ἀνδρὶ μακρότατον προκέεσθαι. (5) Πρὸς ταῦτα ὁ Αἰθίοψ ἔφη οὐδὲν θωμάζειν εἰ σιτεόμενοι κόπρον ἔτεα ὀλίγα ζώουσι· οὐδὲ γὰρ ἂν τοσαῦτα δύνασθαι ζώειν σφέας, εἰ μὴ τῷ πόματι ἀνέφερον, φράζων τοῖσι Ἰχθυοφάγοισι τὸν οἶνον· τοῦτο γὰρ ἑωυτοὺς ὑπὸ Περσέων ἑσσοῦσθαι.

XXIII. Ἀντειρομένων δὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἰχθυοφάγων τῆς ζόης καὶ διαίτης πέρι, ἔτεα μὲν ἐς εἴκοσι καὶ ἑκατὸν τοὺς πολλοὺς αὐτῶν ἀπικνέεσθαι, ὑπερβάλλειν δέ τινας καὶ ταῦτα, σίτησιν δὲ εἶναι κρέα ἑφθὰ καὶ πόμα γάλα. Θῶμα δὲ ποιευμένων τῶν κατασκόπων περὶ τῶν ἐτέων, ἐπὶ κρήνην σφι ἡγήσασθαι, ἀπ' ἧς λούμενοι λιπαρώτεροι ἐγίνοντο, κατά περ εἰ ἐλαίου εἴη· ὄζειν δὲ ἀπ' αὐτῆς ὡς εἰ ἴων. (2) Ἀσθενὲς δὲ τὸ ὕδωρ τῆς κρήνης ταύτης οὕτω δή τι ἔλεγον εἶναι οἱ κατάσκοποι ὥστε μηδὲν οἷόν τε εἶναι ἐπ' αὐτοῦ ἐπιπλώειν, μήτε ξύλον μήτε τῶν ὅσα ξύλου ἐστὶ ἐλαφρότερα, ἀλλὰ

phagi, dona porrigentes regi eorum, hæc verba fecerunt : « Rex Persarum Cambyses, cupiens amicitiam tecum hospitiumque jungere, misit nos, jubens ut in colloquium tuum veniremus; et dona tibi dat hæc, quarum rerum usu et ipse maxime delectatur. » (2) Quibus Æthiops, intelligens venire eos ut speculatores, in hunc modum respondit : « Neque Persarum rex eo vos misit dona ferentes, quod multum ei intersit ut mecum hospitium jungat; nec vos vera dicitis (venistis enim ut regni mei speculatores); nec ille vir justus est : nam si justus esset, non concupivisset aliam terram præter suam, nec in servitutem redegisset homines, qui nulla illum injuria adfecerant. (3) Nunc illi arcum hunc tradite, hæc verba dicentes : Rex Æthiopum suadet regi Persarum, ut quando ita facile arcus tendere hujus molis Persæ potuerint, tunc adversus Macrobios Æthiopas copiis multitudine nos superantibus moveat bellum : usque eo autem diis habeat gratiam, quod Æthiopum filiis non induxerint in animum, ut præter suam terram adquirere cupiant aliam. »

XXII. His dictis laxavit arcum, et his qui venerant tradidit. Tunc sumto purpureo amiculo quæsivit, quid esset, et quonam modo factum. Cui quum Ichthyophagi vera dixissent de purpura et de illius tinctura, dolosos esse hos homines, inquit, et dolosa illorum amicula. (2) Deinde de aureo torque collari et de armillis quæsivit; quumque de hoc ornatu exposuissent Ichthyophagi, ridens rex, quum compedes esse putasset, ait, apud ipsos validiores hisce compedes esse. Tertio, de unguento interrogavit; et, quum illi de confectione unguenti ac de ungendi ratione disseruissent, idem illis, quod de amiculo, respondit. (3) Ubi ad vinum venit, et de hujus confectione ex illis quæsivit, valde delectatus potu, deinde interrogavit, quonam cibo utatur rex, et quodnam sit homini Persæ longissimum vitæ spatium. (4) Et illi pane vesci aiebant, naturamque tritici exponebant : octoginta vero annos terminum dicebant esse longissimum vitæ hominis propositum. (5) Tum Æthiops respondit Ichthyophagis : nihil proinde mirum esse, quum stercus comedant, tam exiguum eos vivere annorum numerum; qui ne tot quidem annos vivere possent, nisi hocce potu sese recrearent : nempe vinum dicens : hoc enim uno a Persis se superari.

XXIII. Vicissim interrogantibus regem Ichthyophagis de vitæ spatio et de alimentorum genere; ad centum et viginti annos, ait, pervenire ipsorum plerosque, nonnullos vero etiam hunc terminum transcendere : cibum vero esse carnes coctas; potum, lac. Quumque mirarentur speculatores quod de annorum numero dixisset, ad fontem ab illo ductos se esse referebant, e quo loti nitidiores facti essent, quasi olei fons esset; odorem autem tamquam violarum spirare illum fontem. (2) Ita levem autem, dicebant speculatores, esse fontis hujus aquam, ut nihil supernatare possit, neque lignum, neque quæcumque ligno sunt leviora; sed in

πάντα σφέα χωρέειν ἐς βυσσόν. (3) Τὸ δὲ ὕδωρ τοῦτο εἴ σφί ἐστι ἀληθέως οἷόν τι λέγεται, διὰ τοῦτο ἂν εἶεν, τούτῳ τὰ πάντα χρεώμενοι, μακρόβιοι. Ἀπὸ τῆς κρήνης δὲ ἀπαλλασσομένων, ἀγαγεῖν σφέας ἐς δεσμωτήριον ἀνδρῶν, ἔνθα τοὺς πάντας ἐν πέδῃσι χρυσέῃσι δεδέσθαι· ἔστι δὲ ἐν τούτοισι τοῖσι Αἰθίοψι πάντων ὁ χαλκὸς σπανιώτατον καὶ τιμιώτατον. Θηησάμενοι δὲ καὶ τὸ δεσμωτήριον, ἐθηήσαντο καὶ τὴν τοῦ ἡλίου λεγομένην τράπεζαν.

XXIV. Μετὰ δὲ ταύτην τελευταίας ἐθηήσαντο τὰς θήκας αὐτῶν, αἳ λέγονται σκευάζεσθαι ἐξ ὑάλου τρόπῳ τοιῷδε. Ἐπεὰν τὸν νεκρὸν ἰσχνήνωσι, εἴτε δὴ κατά περ Αἰγύπτιοι εἴτε ἄλλως κως, γυψώσαντες ἅπαντα αὐτὸν γραφῇ κοσμέουσι, ἐξομοιεῦντες τὸ εἶδος ἐς τὸ δυνατόν, ἔπειτεν δέ οἱ περιιστᾶσι στήλην ἐξ ὑάλου πεποιημένην κοίλην· ἡ δέ σφι πολλὴ καὶ εὐεργὸς ὀρύσσεται· (2) ἐν μέσῃ δὲ τῇ στήλῃ ἐνεὼν διαφαίνεται ὁ νέκυς, οὔτε ὀδμὴν οὐδεμίαν ἄχαριν παρεχόμενος οὔτε ἄλλο ἀεικὲς οὐδέν· καὶ ἔχει πάντα φανερὰ ὁμοίως αὐτῷ τῷ νέκυϊ. (3) Ἐνιαυτὸν μὲν δὴ ἔχουσι τὴν στήλην ἐν τοῖσι οἰκίοισι οἱ μάλιστα προσήκοντες, πάντων τε ἀπαρχόμενοι καὶ θυσίας οἱ προσάγοντες· μετὰ δὲ ταῦτα ἐκκομίσαντες ἱστᾶσι περὶ τὴν πόλιν.

XXV. Θηησάμενοι δὲ τὰ πάντα οἱ κατάσκοποι ἀπαλλάσσοντο ὀπίσω. Ἀπαγγειλάντων δὲ ταῦτα τούτων, αὐτίκα ὁ Καμβύσης ὀργὴν ποιησάμενος ἐστρατεύετο ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας, οὔτε παρασκευὴν σίτου οὐδεμίαν παραγγείλας, οὔτε λόγον ἑωυτῷ δοὺς ὅτι ἐς τὰ ἔσχατα γῆς ἔμελλε στρατεύεσθαι· (2) οἷα δὲ ἐμμανής τε ἐὼν καὶ οὐ φρενήρης, ὡς ἤκουε τῶν Ἰχθυοφάγων, ἐστρατεύετο, Ἑλλήνων μὲν τοὺς παρεόντας αὐτοῦ τάξας ὑπομένειν, τὸν δὲ πεζὸν πάντα ἅμα ἀγόμενος. Ἐπείτε δὲ στρατευόμενος ἐγένετο ἐν Θήβῃσι, ἀπέκρινε τοῦ στρατοῦ ὡς πέντε μυριάδας, καὶ τούτοισι μὲν ἐνετέλλετο Ἀμμωνίους ἐξανδραποδισαμένους τὸ χρηστήριον τὸ τοῦ Διὸς ἐμπρῆσαι, αὐτὸς δὲ τὸν λοιπὸν ἄγων στρατὸν ἤιε ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας. (3) Πρὶν δὲ τῆς ὁδοῦ τὸ πέμπτον μέρος διεληλυθέναι τὴν στρατιήν, αὐτίκα πάντα αὐτοὺς τὰ εἶχον σιτίων ἐχόμενα ἐπελελοίπεε, μετὰ δὲ τὰ σιτία καὶ τὰ ὑποζύγια ἐπέλιπε κατεσθιόμενα. (4) Εἰ μέν νυν μαθὼν ταῦτα ὁ Καμβύσης ἐγνωσιμάχεε καὶ ἀπῆγε ὀπίσω τὸν στρατόν, ἐπὶ τῇ ἀρχῆθεν γενομένῃ ἁμαρτάδι ἦν ἂν ἀνὴρ σοφός· νῦν δὲ οὐδένα λόγον ποιεύμενος ἤιε αἰεὶ ἐς τὸ πρόσω. (5) Οἱ δὲ στρατιῶται ἕως μέν τι εἶχον ἐκ τῆς γῆς λαμβάνειν, ποιηφαγέοντες διέζωον, ἐπεὶ δὲ ἐς τὴν ψάμμον ἀπίκοντο, δεινὸν ἔργον αὐτῶν τινὲς ἐργάσαντο· ἐκ δεκάδος γὰρ ἕνα σφέων αὐτῶν ἀποκληρώσαντες κατέφαγον. (6) Πυθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Καμβύσης, δείσας τὴν ἀλληλοφαγίην, ἀπεὶς τὸν ἐπ' Αἰθίοπας στόλον ὀπίσω ἐπορεύετο, καὶ ἀπικνέεται ἐς Θήβας πολλοὺς ἀπολέσας τοῦ στρατοῦ. Ἐκ Θηβέων δὲ καταβὰς ἐς Μέμφιν τοὺς Ἕλληνας ἀπῆκε ἀποπλώειν. Ὁ μὲν ἐπ' Αἰθίοπας στόλος οὕτω ἔπρηξε.

fundum abire omnia. (3) Cujus aquæ si revera ea natura est, quæ perhibetur, fuerint illi hanc ob caussam longævi, quod plurimum hac aqua utuntur. A fonte discedentes, ductos se esse narrabant in locum quo vincti homines custodiebantur, ibique cunctos aureis vinctos compedibus vidisse. Est enim apud hos Æthiopes æs metallorum omnium rarissimum et pretiosissimum. Inspecto carcere, etiam Solis mensam, quæ vocatur, spectaverunt.

XXIV. Post hanc ad extremum spectarunt sepulcra eorum, quæ e vitro perhibentur esse parata, hoc modo. Postquam arefecerunt cadaver, sive eadem ratione atque Ægyptii, sive quo alio modo, totum gypso oblinunt, et pictura ita exornant, ut speciem quam maxime similem vivo referat; deinde cavam columnam ei circumdant ex vitro (*alabastrite lapide?*) confectam, quod apud illos magna copia et manu tractabile effoditur. (2) Ita in media columna stans cadaver per eam conspicitur, nec odorem ullum spirans injucundum, nec aliud quidquam incommodi præbens : estque columna circumcirca conspicua, ut ipsum etiam cadaver omni ex parte conspicuum est. (3) Hanc columnam per anni spatium suis in ædibus servant qui cognatione proximi sunt, rerum omnium primitias illi offerentes, aliaque sacra facientes : deinde ædibus elatas columnas circa urbem collocant.

XXV. Speculatores, postquam ista omnia spectarant, reversi sunt. Qui ubi hæc renunciarunt, protinus Cambyses, ira incensus, bellum inferre Æthiopibus instituit, nullo de procuranda re frumentaria mandato dato, nec secum cogitans in ultima terrarum suscipi hanc expeditionem : (2) sed, ut furiosus, nec mentis compos, simulatque Ichthyophagos audierat, ad bellum faciendum profectus est; Græcos, qui cum eo erant, in Ægypto manere jubens, peditatum vero universum secum ducens. Postquam agmine Thebas pervenit, ablegavit de exercitu circa quinquaginta hominum millia, quos jussit in servitutem redigere Ammonios, et oraculum Jovis incendere : ipse, reliquum ducens exercitum, adversus Æthiopas perrexit. (3) Sed, priusquam quintam confecisset itineris partem, primum, quicquid cibariorum de frumenti genere habuerant, eos defecerat; deinde, post frumentum, etiam jumenta quæ comedi possent defecere. (4) Quæ si Cambyses intelligens mutasset sententiam, exercitumque reduxisset; erat, vel post prius admissum peccatum, vir prudens futurus : nunc, nihil secum reputans, ulterius semper progressus est. (5) At milites quam diu e terræ solo nancisci aliquid poterant, herbas radicesque comedentes vitam sustentarunt : ubi vero in arenosa pervenere, dirum facinus nonnulli eorum instituerunt; sortiti ex se ipsis, decimum quemque comederunt. (6) Qua re cognita Cambyses, veritus mutuam militum comesturam, omissa adversus Æthiopas expeditione, retrogressus est; multisque de exercitu amissis, Thebas iterum pervenit. Quumque Thebis Memphin descendisset, Græcos cum navibus domum dimisit. Talis igitur exitus fuit expeditionis adversus Æthiopas susceptæ.

XXVI. Οἱ δ' αὐτῶν ἐπ' Ἀμμωνίους ἀποσταλέντες στρατεύεσθαι, ἐπείτε ὁρμηθέντες ἐκ τῶν Θηβέων ἐπορεύοντο ἔχοντες ἀγωγούς, ἀπικόμενοι μὲν φανεροί εἰσι ἐς Ὄασιν πόλιν, τὴν ἔχουσι μὲν Σάμιοι τῆς Αἰσχριωνίης φυλῆς λεγόμενοι εἶναι, ἀπέχουσι δὲ ἑπτὰ ἡμερέων ὁδὸν ἀπὸ Θηβέων διὰ ψάμμου, οὐνομάζεται δὲ ὁ χῶρος οὗτος κατ' Ἑλλήνων γλῶσσαν Μακάρων νῆσος. (2) Ἐς μὲν δὴ τοῦτον τὸν χῶρον λέγεται ἀπικέσθαι τὸν στρατόν· τὸ ἐνθεῦτεν δὲ, ὅτι μὴ αὐτοὶ Ἀμμώνιοι καὶ οἱ τούτων ἀκούσαντες, ἄλλοι οὐδένες οὐδὲν ἔχουσι εἶπαι περὶ αὐτῶν· οὔτε γὰρ ἐς τοὺς Ἀμμωνίους ἀπίκοντο οὔτε ὀπίσω ἐνόστησαν. (3) Λέγεται δὲ τάδε ὑπ' αὐτῶν Ἀμμωνίων· ἐπειδὴ ἐκ τῆς Ὀάσιος ταύτης ἰέναι διὰ τῆς ψάμμου ἐπὶ σφέας, γενέσθαι τε αὐτοὺς μεταξύ κου μάλιστα αὐτῶν τε καὶ τῆς Ὀάσιος, ἄριστον δὲ αἱρεομένοισι αὐτοῖσι ἐπιπνεῦσαι νότον μέγαν τε καὶ ἐξαίσιον, φορέοντα δὲ θῖνας τῆς ψάμμου καταχῶσαί σφεας, καὶ τρόπῳ τοιούτῳ ἀφανισθῆναι. Ἀμμώνιοι μὲν οὕτω λέγουσι γενέσθαι περὶ τῆς στρατιῆς ταύτης.

XXVII. Ἀπιγμένου δὲ Καμβύσεω ἐς Μέμφιν ἐφάνη Αἰγυπτίοισι ὁ Ἆπις, τὸν Ἕλληνες Ἔπαφον καλέουσι. ἐπιφανέος δὲ τούτου γενομένου αὐτίκα οἱ Αἰγύπτιοι εἵματά τε ἐφόρεον τὰ κάλλιστα καὶ ἦσαν ἐν θαλίῃσι. (2) Ἰδὼν δὲ ταῦτα τοὺς Αἰγυπτίους ποιεῦντας ὁ Καμβύσης, πάγχυ σφέας καταδόξας ἑωυτοῦ κακῶς πρήξαντος χαρμόσυνα ταῦτα ποιέειν, ἐκάλεε τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Μέμφιος, ἀπικομένους δὲ ἐς ὄψιν εἴρετο ὅ τι πρότερον μὲν ἐόντος αὐτοῦ ἐν Μέμφι ἐποίευν τοιοῦτον οὐδὲν Αἰγύπτιοι, τότε δὲ ἐπεὶ αὐτὸς παρείη τῆς στρατιῆς πλῆθός τι ἀποβαλών. (3) Οἱ δὲ ἔφραζον ὥς σφι θεὸς εἴη φανεὶς διὰ χρόνου πολλοῦ ἐωθὼς ἐπιφαίνεσθαι, καὶ ὡς ἐπεὰν φανῇ, τότε πάντες οἱ Αἰγύπτιοι κεχαρηκότες ὁρτάζοιεν. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Καμβύσης ἔφη ψεύδεσθαί σφεας, καὶ ὡς ψευδομένους θανάτῳ ἐζημίου.

XXVIII. Ἀποκτείνας δὲ τούτους δεύτερα τοὺς ἱρέας ἐκάλεε ἐς ὄψιν. Λεγόντων δὲ κατὰ τὰ αὐτὰ τῶν ἱρέων, οὐ λήσειν ἔφη αὐτὸν εἰ θεός τις χειροήθης ἀπιγμένος εἴη Αἰγυπτίοισι. (2) Τοσαῦτα δὲ εἴπας ἐπάγειν ἐκέλευε τὸν Ἆπιν τοὺς ἱρέας. Οἱ μὲν δὴ μετήϊσαν ἄξοντες. Ὁ δὲ Ἆπις οὗτος ὁ Ἔπαφος γίνεται μόσχος ἐκ βοὸς ἥτις οὐκέτι οἵη τε γίνεται ἐς γαστέρα ἄλλον βαλέσθαι γόνον. Αἰγύπτιοι δὲ λέγουσι σέλας ἐπὶ τὴν βοῦν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατίσχειν, καί μιν ἐκ τούτου τίκτειν τὸν Ἆπιν. (3) Ἔχει δὲ ὁ μόσχος οὗτος ὁ Ἆπις καλεύμενος σημήϊα τοιάδε, ἐὼν μέλας, ἐπὶ μὲν τῷ μετώπῳ λευκὸν τετράγωνον, ἐπὶ δὲ τοῦ νώτου αἰετὸν εἰκασμένον, ἐν δὲ τῇ οὐρῇ τὰς τρίχας διπλέας, ὑπὸ δὲ τῇ γλώσσῃ κάνθαρον.

XXIX. Ὡς δὲ ἤγαγον τὸν Ἆπιν οἱ ἱρέες, ὁ Καμβύσης, οἷα ἐὼν ὑπομαργότερος, σπασάμενος τὸ ἐγχειρίδιον, θέλων τύψαι τὴν γαστέρα τοῦ Ἄπιος παίει τὸν μηρόν· γελάσας δὲ εἶπε πρὸς τοὺς ἱρέας, « ὦ κακαὶ κε-

XXVI. Qui vero ad bellum Ammoniis inferendum erant missi, hos profectos Thebis cum ducibus itineris, compertum est Oasin oppidum pervenisse, quod Samii incolunt, qui de Æschrionia tribu esse dicuntur, absuntque a Thebis septem dierum itinere per arenosa faciendo: nominatur autem ille locus Græco sermone Beatorum insula. (2) Hunc igitur in locum pervenisse dicitur ille exercitus: inde vero quid his acciderit, nisi quod Ammonii narrant et qui ex his audiverunt, nemo alius quidquam quod dicat habet; neque enim ad Ammonios pervenerunt, neque domum reversi sunt. (3) Narrant autem soli Ammonii hæc: ab hac Oasi per arenosa adversus ipsos iter facientibus, quum jam fere in medio inter ipsos et Oasin essent, incidisse illis, dum prandium capiebant, vehementem et immanem ventum Notum, sabuli acervos secum rapientem; quibus illi obruti, tali modo internecione periissent. Ammonii quidem hoc narrant exercitui illi accidisse.

XXVII. Quo tempore vero Memphin Cambyses pervenit, adparuerat Ægyptiis Apis, quem Epaphum Græci vocant. Qui ubi repertus est, continuo Ægyptii, vestimentis induti pulcerrimis, in lautitiis erant. (2) Quos hæc agentes conspicatus Cambyses, prorsus existimans, quod ipse male rem gessisset, eo lætos illos festa hæc celebrare, præfectos ad se vocat urbis; ex eisque, ubi in conspectum ipsius venere, quærit, cur, se prius Memphi versante, nihil tale fecissent Ægyptii; at nunc, quum adisset magna exercitus parte amissa? (3) Cui illi respondent, deum sibi adparuisse, qui ex multo temporis intervallo adparere identidem consuesset; et, quando adpareat, tum universos Ægyptios læta festa celebrare. Hæc audiens Cambyses, mentiri eos, ait; atque, ut mendaces, ultimo supplicio adfecit.

XXVIII. His occisis, dein sacerdotes in conspectum vocavit. Qui quum eadem dixissent; intellecturum sese, ait, an deus aliquis manu tractabilis advenerit Ægyptiis. (2) Quæ ubi dixit, adducere ad se Apin jussit sacerdotes: et illi abierunt adducturi. Est vero Apis hic, sive Epaphus, juvencus ex vacca natus quæ nullum alium dehinc concipere partum potest: dicuntque Ægyptii, fulgorem de cœlo in vaccam istam incumbere, ex quo illa Apin conceptum pariat. (3) Habet autem hic juvencus, quem Apin vocant, notas hujusmodi: niger colore est; sed in fronte habet quadratum album; in tergo, figuram aquilæ; in cauda, pilos duplices; in lingua, scarabæum.

XXIX. Apin ubi adduxerunt sacerdotes, Cambyses, haud satis mentis compos homo, stricto gladio, quum ventrem Apidis vellet ferire, femur feriit; ridensque sacerdotes adloquens, « O prava capita! » inquit: « tales ergo sunt

φαλαί, τοιοῦτοι θεοὶ γίνονται, ἔναιμοί τε καὶ σαρκώδεες καὶ ἐπαΐοντες σιδηρίων; ἄξιος μὲν Αἰγυπτίων οὗτός γε ὁ θεός· ἀτάρ τοι ὑμεῖς γε οὐ χαίροντες γέλωτα ἐμὲ θήσεσθε.» (2) Ταῦτα εἴπας ἐνετείλατο τοῖσι ταῦτα πρήσσουσι τοὺς μὲν ἱρέας ἀπομαστιγῶσαι, Αἰγυπτίων δὲ τῶν ἄλλων τὸν ἂν λάβωσι ὁρτάζοντα κτείνειν. (3) Ἡ ὁρτὴ μὲν δὴ διελέλυτο Αἰγυπτίοισι, οἱ δὲ ἱρέες ἐδικαιεῦντο, ὁ δὲ Ἆπις πεπληγμένος τὸν μηρὸν ἔφθινε ἐν τῷ ἱρῷ κατακείμενος. Καὶ τὸν μὲν τελευτήσαντα ἐκ τοῦ τρώματος ἔθαψαν οἱ ἱρέες λάθρῃ Καμβύσεω.

XXX. Καμβύσης δέ, ὡς λέγουσι Αἰγύπτιοι, αὐτίκα διὰ τοῦτο τὸ ἀδίκημα ἐμάνη, ἐὼν οὐδὲ πρότερον φρενήρης. Καὶ πρῶτα μὲν τῶν κακῶν ἐξεργάσατο τὸν ἀδελφεὸν Σμέρδιν ἐόντα πατρὸς καὶ μητρὸς τῆς αὐτῆς, τὸν ἀπέπεμψε ἐς Πέρσας φθόνῳ ἐξ Αἰγύπτου, ὅτι τὸ τόξον μοῦνος Περσέων ὅσον τε ἐπὶ δύο δακτύλους εἴρυσε, τὸ παρὰ τοῦ Αἰθίοπος ἤνεικαν οἱ Ἰχθυοφάγοι· τῶν δὲ ἄλλων Περσέων οὐδεὶς οἷός τε ἐγένετο. (2) Ἀποιχομένου ὦν ἐς Πέρσας τοῦ Σμέρδιος ὄψιν εἶδε ὁ Καμβύσης ἐν τῷ ὕπνῳ τοιήνδε· ἔδοξέ οἱ ἄγγελον ἐλθόντα ἐκ Περσέων ἀγγέλλειν ὡς ἐν τῷ θρόνῳ τῷ βασιληΐῳ ἱζόμενος Σμέρδις τῇ κεφαλῇ τοῦ οὐρανοῦ ψαύσειε. (3) Πρὸς ὦν ταῦτα δείσας περὶ ἑωυτοῦ μή μιν ἀποκτείνας ὁ ἀδελφεὸς ἄρξῃ, πέμπει Πρηξάσπεα ἐς Πέρσας, ὃς οἱ ἦν ἀνὴρ Περσέων πιστότατος, ἀποκτενέοντά μιν. Ὁ δὲ ἀναβὰς ἐς Σοῦσα ἀπέκτεινε Σμέρδιν· οἱ μὲν λέγουσι ἐπ' ἄγρην ἐξαγαγόντα, οἱ δὲ ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν προσαγαγόντα καταποντῶσαι.

XXXI. Πρῶτον μὲν δὴ λέγουσι Καμβύσῃ τῶν κακῶν ἄρξαι τοῦτο, δεύτερα δὲ ἐξεργάσατο τὴν ἀδελφεὴν ἑπισπομένην οἱ ἐς Αἴγυπτον, τῇ καὶ συνοίκεε καὶ ἦν οἱ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀδελφεή· (2) Ἔγημε δὲ αὐτὴν ὧδε· οὐδαμῶς γὰρ ἐώθεσαν πρότερον τῇσι ἀδελφεῇσι συνοικέειν Πέρσαι. Ἠράσθη μιῆς τῶν ἀδελφεέων Καμβύσης, καὶ ἔπειτεν βουλόμενος αὐτὴν γῆμαι, ὅτι οὐκ ἐωθότα ἐπενόεε ποιήσειν, εἴρετο καλέσας τοὺς βασιληΐους δικαστὰς εἴ τις ἔστι κελεύων νόμος τὸν βουλόμενον ἀδελφεῇ συνοικέειν. (3) Οἱ δὲ βασιλήϊοι δικασταὶ κεκριμένοι ἄνδρες γίνονται Περσέων, ἐς οὗ ἀποθάνωσι ἤ σφι παρευρεθῇ τι ἄδικον, μέχρι τούτου· οὗτοι δὲ τοῖσι Πέρσῃσι δίκας δικάζουσι καὶ ἐξηγηταὶ τῶν πατρίων θεσμῶν γίνονται, καὶ πάντα ἐς τούτους ἀνακέεται. (4) Εἰρομένου ὦν τοῦ Καμβύσεω, ὑπεκρίνοντο αὐτῷ οὗτοι καὶ δίκαια καὶ ἀσφαλέα, φάμενοι νόμον οὐδένα ἐξευρίσκειν ὃς κελεύει ἀδελφεῇ συνοικέειν ἀδελφεόν, ἄλλον μέντοι ἐξευρηκέναι νόμον, τῷ βασιλεύοντι Περσέων ἐξεῖναι ποιέειν τὸ ἂν βούληται. (5) Οὕτω οὔτε τὸν νόμον ἔλυσαν, δείσαντες Καμβύσεα· ἵνα τε μὴ αὐτοὶ ἀπόλωνται τὸν νόμον περιστέλλοντες, παρεξεῦρον ἄλλον νόμον σύμμαχον τῷ θέλοντι γαμέειν ἀδελφεάς. Τότε μὲν δὴ ὁ Καμβύσης ἔγημε τὴν ἐρωμένην, μετὰ μέντοι οὐ πολλὸν χρόνον ἔσχε ἄλλην ἀδελφεήν. Τούτων δῆτα τὴν νεωτέρην ἑπισπομένην οἱ ἐπ' Αἴγυπτον κτείνει.

dii, sanguine carneque instructi, et ferri ictum sentientes! Dignus profecto Ægyptiis hicce deus! Cæterum vos non juvabit, ludibrio me habuisse. (2) His dictis, jussit hos quibus id negotii mandatum est, flagellis cædere sacerdotes; reliquorum vero Ægyptiorum quemcumque nacti fuissent festum celebrantem, occidere. (3) Ita festi dies finem habuere apud Ægyptios, et sacerdotes mulctati sunt. Apis vero, percussus femur, contabuit in templo jacens: quem, mortuum ex vulnere, sacerdotes clam rege sepeliverunt.

XXX. Cambyses vero, ut aiunt Ægyptii, e vestigio propter iniquum illud facinus furore est correptus, quum ne ante id tempus quidem satis compos fuisset mentis. Et primum quidem, post illud, flagitium in fratrem commisit Smerdin, qui eodem patre eademque matre erat natus. Hunc ex Ægypto in Persas dimisit per invidiam, quod arcum, quem ab Æthiope datum Ichthyophagi attulerant, ille unus ex Persis ad duos saltem fere digitos attraxisset, quum reliquorum Persarum nullus id præstare potuisset. (2) Dein, quum in Persas reversus Smerdis esset, visum Cambyses per somnum vidit hujusmodi: visus illi est nuncius ex Perside veniens nunciare, Smerdin in sella regia sedentem capite cœlum tetigisse. (3) Quam ob caussam sibi timens, ne se occiso regnum occupet frater, Prexaspen in Persas mittit, qui vir Persarum ei maxime fidus erat, dato mandato ut illum occidat. Et Prexaspes Susa profectus occidit Smerdin, sive venatum eductum, ut alii aiunt; sive, ut alii, ad Rubrum deductum mare et in eo demersum.

XXXI. Ab hoc facinore initium factum esse flagitiorum a Cambyse narrant. Alterum in sororem patravit, quæ illum in Ægyptum erat secuta, quamque habuit uxorem, quum tam a patre, quam a matre, soror ejus esset. (2) In matrimonium autem eam tali modo duxerat, quum antea neutiquam moris fuisset apud Persas, sorores in matrimonium ducere. Unius ex sororibus suis captus erat amore: quam quum cuperet matrimonio sibi jungere, nossetque contra morem fore Persarum si id faceret, vocatos ad se regios judices interrogavit, sitne lex aliqua, jubens ut, qui vellet, in matrimonium duceret suam sororem? (3) Sunt autem regii judices probati inter Persas viri; qui eo munere funguntur quoad vivunt, aut usque dum injusti quidpiam in illis repertatur. Hi Persis jus dicunt, et interpretes sunt patriarum legum, et ad eos omnia referuntur. (4) Ad quæstionem igitur a Cambyse propositam responderunt hi ea quæ et vera et tuta essent; dicentes, nullam se legem reperire, quæ jubeat ut frater in matrimonium ducat sororem; aliam vero se reperisse legem, quæ statuat, licitum esse regi facere quidquid velit. (5) Itaque neque legem, metu Cambysis, abrogarunt; et, ne ipsi, tuentes legem, perirent, aliam legem invenerunt, quæ illi, sorores in matrimonium ducere cupienti, patrocinabatur. Igitur tunc Cambyses, quam amabat, duxit uxorem: nec vero multo post, aliam etiam sororem sibi matrimonio junxit. Et hanc natu minorem, quæ eum in Ægyptum secuta erat, interfecit.

XXXII. Ἀμφὶ δὲ τῷ θανάτῳ αὐτῆς διξὸς, ὥσπερ περὶ Σμέρδιος, λέγεται λόγος. Ἕλληνες μὲν γὰρ λέγουσι Καμβύσεα συμβαλέειν σκύμνον λέοντος σκύλακι κυνὸς, θεωρέειν δὲ καὶ τὴν γυναῖκα ταύτην, νικωμένου δὲ τοῦ σκύλακος ἀδελφεὸν αὐτοῦ ἄλλον σκύλακα ἀπορρήξαντα τὸν δεσμὸν παραγενέσθαι οἱ, δύο δὲ γενομένους οὕτω δὴ τοὺς σκύλακας ἐπικρατῆσαι τοῦ σκύμνου· καὶ τὸν μὲν Καμβύσεα ἥδεσθαι θηεύμενον, τὴν δὲ παρημένην δακρύειν. (2) Καμβύσεα δὲ μαθόντα τοῦτο ἐπείρεσθαι διότι δακρύοι, τὴν δὲ εἶπαι ὡς ἰδοῦσα τὸν σκύλακα τῷ ἀδελφεῷ τιμωρήσαντα δακρύσειε, μνησθεῖσά τε Σμέρδιος καὶ μαθοῦσα ὡς ἐκείνῳ οὐκ εἴη ὁ τιμωρήσων. (3) Ἕλληνες μὲν δὴ διὰ τοῦτο τὸ ἔπος φασὶ αὐτὴν ἀπολέσθαι ὑπὸ Καμβύσεω, Αἰγύπτιοι δὲ ὡς τραπέζῃ περικατημένων λαβοῦσαν θρίδακα τὴν γυναῖκα περιτῖλαι καὶ ἐπανείρεσθαι τὸν ἄνδρα κότερον περιτετιλμένη ἢ δασέα ἡ θρῖδαξ ἐοῦσα εἴη καλλίων, καὶ τὸν φάναι δασέαν, τὴν δ' εἶπαι, « ταύτην μέντοι κοτὲ σὺ τὴν θρίδακα ἐμιμήσαο, τὸν Κύρου οἶκον ἀποψιλώσας. » Τὸν δὲ θυμωθέντα ἐμπηδῆσαι αὐτῇ ἐχούσῃ ἐν γαστρὶ, καί μιν ἐκτρώσασαν ἀποθανέειν.

XXXIII. Ταῦτα μὲν ἐς τοὺς οἰκηίους ὁ Καμβύσης ἐξεμάνη, εἴτε δὴ διὰ τὸν Ἆπιν εἴτε καὶ ἄλλως, οἷα πολλὰ ἔωθε ἀνθρώπους κακὰ καταλαμβάνειν· καὶ γάρ τινα ἐκ γενεῆς νοῦσον μεγάλην λέγεται ἔχειν ὁ Καμβύσης, τὴν ἱρὴν οὐνομάζουσι τινές. Οὔ νύν τοι ἀεικὲς οὐδὲν ἦν τοῦ σώματος νοῦσον μεγάλην νοσέοντος μηδὲ τὰς φρένας ὑγιαίνειν.

XXXIV. Τάδε δ' ἐς τοὺς ἄλλους Πέρσας ἐξεμάνη· λέγεται γὰρ εἶπαι αὐτὸν πρὸς Πρηξάσπεα, τὸν ἐτίμα τε μάλιστα, καί οἱ τὰς ἀγγελίας ἐφόρεε οὗτος, τούτου τε ὁ παῖς οἰνοχόος ἦν τῷ Καμβύσῃ, τιμὴ δὲ καὶ αὕτη οὐ σμικρή· εἶπαι δὲ λέγεται τάδε, « Πρήξασπες, κοῖόν μέ τινα νομίζουσι Πέρσαι εἶναι ἄνδρα, τίνας τε λόγους περὶ ἐμέο ποιεῦνται; » (2) Τὸν δὲ εἶπαι, « ὦ δέσποτα, τὰ μὲν ἄλλα πάντα μεγάλως ἐπαινέεαι, τῇ δὲ φιλοινίῃ σέ φασι πλεόνως προσκέεσθαι. » Τὸν μὲν δὴ λέγειν ταῦτα περὶ Περσέων, τὸν δὲ θυμωθέντα τοιάδε ἀμείβεσθαι, « νῦν ἄρα μέ φασι Πέρσαι οἴνῳ προσκείμενον παραφρονέειν καὶ οὐκ εἶναι νοήμονα· οὐδ' ἄρα σφέων οἱ πρότεροι λόγοι ἔσαν ἀληθέες. » (3) Πρότερον γὰρ δὴ ἄρα Περσέων οἱ συνέδρων ἐόντων καὶ Κροίσου εἴρετο Καμβύσης κοῖός τις δοκέοι ἀνὴρ εἶναι πρὸς τὸν πατέρα τελέσαι Κῦρον, οἱ δὲ ἀμείβοντο ὡς εἴη ἀμείνων τοῦ πατρός· τά τε γὰρ ἐκείνου πάντα ἔχειν αὐτὸν καὶ προσεκτῆσθαι Αἴγυπτόν τε καὶ τὴν θάλασσαν. (4) Πέρσαι μὲν ταῦτα ἔλεγον, Κροῖσος δὲ παρεών τε καὶ οὐκ ἀρεσκόμενος τῇ κρίσι εἶπε πρὸς τὸν Καμβύσεα τάδε, « ἐμοὶ μέν νυν, ὦ παῖ Κύρου, οὐ δοκέεις ὅμοιος εἶναι τῷ πατέρι· οὐ γάρ κώ τοί ἐστι υἱὸς οἷον σὲ ἐκεῖνος κατελίπετο. » Ἥσθη τε ταῦτα ἀκούσας ὁ Καμβύσης, καὶ ἐπαίνεε τὴν Κροίσου κρίσιν.

XXXV. Τούτων δὴ ὦν ἐπιμνησθέντα ὀργῇ λέγειν πρὸς τὸν Πρηξάσπεα, « σύ νυν μάθε εἰ λέγουσι Πέρσαι

XXXII. De cujus morte duplex, perinde atque de Smerdi, fama fertur. Græci quippe narrant, commisisse Cambysen, spectante uxore illa, catulum leonis cum canis catulo; qui quum a leonis catulo vinceretur, alium catulum caninum, qui fuisset hujus frater, rupta catena, illi opem tulisse; atque ita canes, quum duo essent, leonem superasse. Hæc spectantem Cambysen delectatum esse; illam vero, adsidentem, fudisse lacrimas. (2) Id animadvertentem Cambysen quæsisse ex ea, cur fleret; et illam respondisse, flere se, quod catulum videns opem ferentem fratri, meminisset Smerdis, cogitassetque neminem esse qui illi esset opem laturus. (3) Hoc igitur ob dictum interfectam illam a Cambyse esse aiunt Græci. Ægyptii vero narrant, quum mensæ ambo adsiderent, mulierem sumta lactuca folia circumcirca decerpsisse, tum ex marito quæsisse, sitne integra lactuca; an cui folia decerpta sint, pulcrior? Quumque is, integram, dixisset; reposuisse illam, « Atqui tu hanc imitatus es lactucam, Cyri domum circumcidens. » Et illum, ira incensum, calce pedis ei, prægnans quum esset, insultasse; et illam abortu facto mortuam esse.

XXXIII. Ita in suos sæviit Cambyses, in furorem actus sive propter Apin nimirum, sive alio casu, quales multæ calamitates accidere hominibus solent: nam etiam a pueris gravi morbo dicitur Cambyses adfectus fuisse, quem sacrum morbum nonnulli vocant. Itaque non erat dissentaneum, ut, corpus quum gravi morbo laboraret, ne mens quidem sana esset.

XXXIV. In reliquos vero Persas hæc alia furoris edidit exempla. Prexaspen, quem maximo in honore habebat, qui nunciorum ad regem perferendorum munere fungebatur, cujus etiam filius pincerna regis erat, qui et ipse haud exiguus honor est; illum igitur sic adlocutus fertur: « Dic mihi, Prexaspes; qualem me virum esse existimant Persæ? et quos de me habent sermones? » (2) Tum illum respondisse: « Domine, cætera omnia magnifice laudaris: sed vino aiunt te nimium indulgere. » Quæ quum ille de Persis dixisset, ira incensum regem hæc reposuisse: « Ergo nunc me Persæ dicunt vino deditum desipere, nec mentis esse compotem! igitur priores illorum sermones mendaces fuerunt. » (3) Superiore quippe tempore, quum adsiderent ei Persæ atque etiam Crœsus, quæsierat ex his Cambyses, qualis vir ipse videretur esse, cum patre Cyro collatus! et illi responderant, esse patre superiorem: quippe non modo possidere quæcumque Cyrus obtinuisset, sed et insuper Ægyptum et mare tenere. (4) Hæc Persæ dixerant; Crœsus vero quum adesset, nec ei placeret ista comparatio, his verbis Cambysen erat adlocutus: « Mihi quidem, o Cyro nate, non videris similis esse patri, quum filium nondum habeas qualem te ille reliquit. » Quibus auditis delectatus Cambyses erat, Crœsique laudaverat judicium.

XXXV. Horum igitur tunc recordatum illum, iratum dixisse Prexaspi: « Tu nunc cognosce ipse, verumne dicant

ἀληθέα, εἴτε αὐτοὶ λέγοντες ταῦτα παραφρονέουσι· εἰ μὲν γὰρ τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ τοῦδε ἑστεῶτος ἐν τοῖσι προθύροισι βαλὼν τύχοιμι μέσης τῆς καρδίης, Πέρσαι φανέονται λέγοντες οὐδέν· ἢν δ' ἁμάρτω, φάναι Πέρσας τε λέγειν ἀληθέα καὶ ἐμὲ μὴ σωφρονέειν. » (1) Ταῦτα δὲ εἴπαντα καὶ διατείναντα τὸ τόξον βαλέειν τὸν παῖδα, πεσόντος δὲ τοῦ παιδὸς ἀνασχίζειν αὐτὸν κελεύειν καὶ σκέψασθαι τὸ βλῆμα· ὡς δὲ ἐν τῇ καρδίῃ εὑρεθῆναι ἐνεόντα τὸν ὀϊστὸν, εἰπεῖν πρὸς τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς γελάσαντα καὶ περιχαρέα γενόμενον, « Πρήξασπες, ὡς μὲν ἐγώ τε οὐ μαίνομαι Πέρσαι τε παραφρονέουσι, δῆλά τοι γέγονε· νῦν δέ μοι εἰπὲ, τίνα εἶδες ἤδη πάντων ἀνθρώπων οὕτω ἐπίσκοπα τοξεύοντα; » (2) Πρηξάσπεα δὲ ὁρέοντα ἄνδρα οὐ φρενήρεα, καὶ περὶ ἑωυτῷ δειμαίνοντα, εἰπεῖν, « δέσποτα, οὐδ' ἂν αὐτὸν ἔγωγε δοκέω τὸν θεὸν οὕτω ἂν καλῶς βαλέειν. » Τότε μὲν ταῦτα ἐξεργάσατο, ἑτέρωθι δὲ Περσέων ὁμοίους τοῖσι πρώτοισι δυώδεκα ἐπ' οὐδεμιῇ αἰτίῃ ἀξιόχρεῳ ἑλὼν ζώοντας ἐπὶ κεφαλὴν κατώρυξε.

XXXVI. Ταῦτα δέ μιν ποιεῦντα ἐδικαίωσε Κροῖσος ὁ Λυδὸς νουθετῆσαι τοισίδε τοῖσι ἔπεσι, « ὦ βασιλεῦ, μὴ πάντα ἡλικίῃ καὶ θυμῷ ἐπίτραπε, ἀλλ' ἴσχε καὶ καταλάμβανε σεωυτόν· ἀγαθόν τι πρόνοον εἶναι, σοφὸν δὲ ἡ προμηθίη. (2) Σὺ δὲ κτείνεις μὲν ἄνδρας σεωυτοῦ πολιήτας ἐπ' οὐδεμιῇ αἰτίῃ ἀξιόχρεῳ ἑλὼν, κτείνεις δὲ παῖδας. Ἢν δὲ πολλὰ τοιαῦτα ποιέῃς, ὅρα ὅκως μή σευ ἀποστήσονται Πέρσαι. Ἐμοὶ δὲ πατὴρ ὁ σὸς Κῦρος ἐνετέλλετο πολλὰ κελεύων σε νουθετέειν καὶ ὑποτίθεσθαι ὅ τι ἂν εὑρίσκω ἀγαθόν. » (3) Ὁ μὲν δὴ εὔνοιαν φαίνων συνεβούλευέ οἱ ταῦτα· ὁ δ' ἀμείβετο τοισίδε, « σὺ καὶ ἐμοὶ τολμᾷς συμβουλεύειν, ὃς χρηστῶς μὲν τὴν σεωυτοῦ πατρίδα ἐπετρόπευσας, εὖ δὲ τῷ πατρὶ τῷ ἐμῷ συνεβούλευσας, κελεύων αὐτὸν Ἀράξεα ποταμὸν διαβάντα ἰέναι ἐπὶ Μασσαγέτας βουλομένων ἐκείνων διαβαίνειν ἐς τὴν ἡμετέρην, καὶ ἀπὸ μὲν σεωυτὸν ὤλεσας τῆς σεωυτοῦ πατρίδος κακῶς προστὰς, ἀπὸ δὲ ὤλεσας Κῦρον πειθόμενόν σοι. Ἀλλ' οὔτι χαίρων, ἐπεί τοι καὶ πάλαι ἐς σὲ προφάσιός τευ ἐδεόμην ἐπιλαβέσθαι. » (4) Ταῦτα δὲ εἴπας ἐλάμβανε τὸ τόξον ὡς κατατοξεύσων αὐτόν. Κροῖσος δὲ ἀναδραμὼν ἔθεε ἔξω· ὁ δὲ ἐπείτε τοξεῦσαι οὐκ εἶχε, ἐνετείλατο τοῖσι θεράπουσι λαβόντας μιν ἀποκτεῖναι. (5) Οἱ δὲ θεράποντες ἐπιστάμενοι τὸν τρόπον αὐτοῦ καταχρύπτουσι τὸν Κροῖσον, ἐπὶ τῷδε τῷ λόγῳ ὥστε, εἰ μὲν μεταμελήσει τῷ Καμβύσῃ καὶ ἐπιζητήσει τὸν Κροῖσον, οἱ δὲ ἐκφήναντες αὐτὸν δῶρα λάμψονται ζωάγρια Κροίσου, ἢν δὲ μὴ μεταμέληται μηδὲ ποθέῃ μιν, τότε καταχρῆσθαι. (6) Ἐπόθησέ τε δὴ ὁ Καμβύσης τὸν Κροῖσον οὐ πολλῷ μετέπειτεν χρόνῳ ὕστερον, καὶ οἱ θεράποντες μαθόντες τοῦτο ἀπήγγελλον αὐτῷ ὡς περιείη. (7) Καμβύσης δὲ Κροίσῳ μὲν συνήδεσθαι ἔφη περιεόντι, ἐκείνους μέντοι τοὺς περιποιήσαντας οὐ καταπροΐξεσθαι, ἀλλ' ἀποκτενέειν· καὶ ἐποίησε ταῦτα.

XXXVII. Ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα πολλὰ ἐς Πέρσας τε

Persæ, an istud dicentes desipiant ipsi: quodsi enim filii tui in atrio stantis, conjecta sagitta, medium feriero cor, constabit nugas dicere Persas; sin aberravero, dic vera loqui Persas, meque haud sana esse mente. » (2) His dictis, tetendisse arcum; sagittaque feriisse puerum: qui ut cecidit, secari corpus jussit, inspicique vulnus; et quum in cor intrasse sagittam esset repertum, ridens et supra modum gavisus, patri pueri hoc dixit: « Manifestum jam cognovisti, Prexaspes, non me insanire, sed desipere Persas. Nunc vero dic mihi, quemnam tu nosti hominum omnium, qui ita ad destinatum adigat sagittam? » (3) Prexaspes, furere hominem videns, sibique timens ipsi, respondit: « Domine, equidem ne deum quidem ipsum ita dextre ferire existimo. » Tum igitur hoc fecit Cambyses: alibi vero deinde, Persarum primoribus pares duodecim, nulla idonea caussa damnatos, vivos inverso capite terra jussit defodi.

XXXVI. Quæ quum ille patraret, æquum censuit Crœsus Lydus hisce illum verbis monere: « O rex, ne omnia juventuti iræque indulgeas! sed contine atque cohibe te ipse. Bona res est providentia: et sapientis est, rectum consilium in tempore capere. (2) At tu viros occidis, cives tuos, nulla idonea caussa damnatos; idemque pueros occidis. Quodsi plura talia admiseris, vide ne a te deficiant Persæ. Mihi vero pater tuus Cyrus injunxit, sæpe multumque hortatus, ut te monerem, tibique consilium darem, quodcunque ex tuo commodo esse reperissem. » (3) Hoc ille, benevolentiam significans, consilium Cambysi dedit; cui his verbis rex respondit: « tu etiam mihi consilia dare audes! qui tam præclare tuam administrasti patriam, præclareque patri meo consuluisti, suadens illi, ut trajecto Araxe adversus Massagetas duceret, quum illi in nostram terram vellent trajicere. Igitur et te ipsum perdidisti, patriæ rebus male administratis; et Cyrum perdidisti, qui tuum secutus est consilium. Sed male tibi hoc cesserit; jam pridem enim occasionem aliquam adversus te nancisci cupiebam. » (4) His dictis, arcum prehendit, sagittam in illum emissurus. At Crœsus conversus foras se proripuit. et Cambyses, quum ferire illum non potuisset, famulis imperavit ut prehensum occiderent. (5) At famuli, qui ingenium illius nossent, occultant Crœsum, hæc secum reputantes, si dati mandati pœniteret Cambysen, et desiderium Crœsi eum caperet, se producto illo præmia servati illius accepturos; sin in sententia rex persisteret, neque illum desideraret, tunc illum esse interfecturos. (6) Neque multo post (sicut illi fere existimaverant) desideravit Cambyses Crœsum; quo cognito famuli, superesse illum, regi nunciarunt. (7) Tum vero, gaudere se quidem, ait Cambyses, quod Crœsus supersit; at illos, qui eum servassent, non impune laturos, sed capite luituros. Quod et faciendum mandavit.

XXXVII. Talia igitur Cambyses multa, dum Memphi

καὶ τοὺς συμμάχους ἐξεμαίνετο, μένων ἐν Μέμφι καὶ θήκας τε παλαιὰς ἀνοίγων καὶ σκεπτόμενος τοὺς νεκρούς· ἐν δὲ δὴ καὶ ἐς τοῦ Ἡφαίστου τὸ ἱρὸν ἦλθε καὶ πολλὰ τῷγάλματι κατεγέλασε· ἔστι γὰρ τοῦ Ἡφαίστου τὤγαλμα τοῖσι Φοινικηΐοισι Παταΐκοισι ἐμφερέστατον, τοὺς οἱ Φοίνικες ἐν τῇσι πρώρῃσι τῶν τριηρέων περιάγουσι. Ὃς δὲ τούτους μὴ ὄπωπε, ἐγὼ δέ οἱ σημανέω· πυγμαίου ἀνδρὸς μίμησίς ἐστι. (2) Ἐσῆλθε δὲ καὶ ἐς τῶν Καβείρων τὸ ἱρὸν, ἐς τὸ οὐ θεμιτόν ἐστι ἐσιέναι ἄλλον γε ἢ τὸν ἱρέα· ταῦτα δὲ τἀγάλματα καὶ ἐνέπρησε πολλὰ κατασκώψας. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα ὁμοῖα τοῖσι τοῦ Ἡφαίστου· τούτου δέ σφεας παῖδας λέγουσι εἶναι.

XXXVIII. Πανταχῇ ὦν μοι δῆλά ἐστι ὅτι ἐμάνη μεγάλως ὁ Καμβύσης· οὐ γὰρ ἂν ἱροῖσί τε καὶ νομαίοισι ἐπεχείρησε καταγελᾶν. Εἰ γάρ τις προθείη πᾶσι ἀνθρώποισι ἐκλέξασθαι κελεύων νόμους τοὺς καλλίστους ἐκ τῶν πάντων νόμων, διασκεψάμενοι ἂν ἑλοίατο ἕκαστοι τοὺς ἑωυτῶν· οὕτω νομίζουσι πολλόν τι καλλίστους τοὺς ἑωυτῶν νόμους ἕκαστοι εἶναι. (2) Οὐκ ὦν οἰκός ἐστι ἄλλον γε ἢ μαινόμενον ἄνδρα γέλωτα τὰ τοιαῦτα τίθεσθαι. Ὡς δὲ οὕτω νενομίκασι τὰ περὶ τοὺς νόμους πάντες ἄνθρωποι, πολλοῖσι μὲν καὶ ἄλλοισι τεκμηρίοισι πάρεστι σταθμώσασθαι, ἐν δὲ δὴ καὶ τῷδε. (3) Δαρεῖος ἐπὶ τῆς ἑωυτοῦ ἀρχῆς καλέσας Ἑλλήνων τοὺς παρεόντας εἴρετο ἐπὶ κόσῳ ἂν χρήματι βουλοίατο τοὺς πατέρας ἀποθνήσκοντας κατασιτέεσθαι· οἱ δὲ ἐπ' οὐδενὶ ἔφασαν ἔρδειν ἂν τοῦτο. (4) Δαρεῖος δὲ μετὰ ταῦτα καλέσας Ἰνδῶν τοὺς καλευμένους Καλατίας, οἳ τοὺς γονέας κατεσθίουσι, εἴρετο, παρεόντων τῶν Ἑλλήνων καὶ δι' ἑρμηνέος μανθανόντων τὰ λεγόμενα, ἐπὶ τέῳ χρήματι δεξαίατ' ἂν τελευτέοντας τοὺς πατέρας κατακαίειν πυρί· οἱ δὲ ἀμβώσαντες μέγα εὐφημέειν μιν ἐκέλευον. (5) Οὕτω μέν νυν ταῦτα νενόμισται, καὶ ὀρθῶς μοι δοκέει Πίνδαρος ποιῆσαι, νόμον πάντων βασιλέα φήσας εἶναι.

XXXIX. Καμβύσεω δὲ ἐπ' Αἴγυπτον στρατευομένου ἐποιήσαντο καὶ Λακεδαιμόνιοι στρατηίην ἐπὶ Σάμον τε καὶ Πολυκράτεα τὸν Αἰάκεος, ὃς ἔσχε Σάμον ἐπαναστὰς, καὶ τὰ μὲν πρῶτα τριχῇ δασάμενος τὴν πόλιν τοῖσι ἀδελφεοῖσι Πανταγνώτῳ καὶ Συλοσῶντι ἔνειμε, μετὰ δὲ τὸν μὲν αὐτῶν ἀποκτείνας, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξελάσας ἔσχε πᾶσαν Σάμον, σχὼν δὲ ξεινίην Ἀμάσι τῷ Αἰγύπτου βασιλέϊ συνεθήκατο, πέμπων τε δῶρα καὶ δεκόμενος ἄλλα παρ' ἐκείνου. (2) Ἐν χρόνῳ δὲ ὀλίγῳ αὐτίκα τοῦ Πολυκράτεος τὰ πρήγματα αὔξετο καὶ ἦν βεβωμένα ἀνά τε τὴν Ἰωνίην καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα· ὅκου γὰρ ἰθύσειε στρατεύεσθαι, πάντα οἱ ἐχώρεε εὐτυχέως. Ἔκτητο δὲ πεντηκοντέρους τε ἑκατὸν καὶ χιλίους τοξότας. (3) Ἔφερε δὲ καὶ ἦγε πάντας, διακρίνων οὐδένα· τῷ γὰρ φίλῳ ἔφη χαριέεσθαι μᾶλλον ἀποδιδοὺς τὰ ἔλαβε ἢ ἀρχὴν μηδὲ λαβών. Συχνὰς μὲν δὴ τῶν νήσων ἀραιρήκεε, πολλὰ δὲ καὶ τῆς ἠπείρου ἄστεα· ἐν δὲ δὴ καὶ

morabatur, et adversus Persas et adversus socios furiosa patravit : præterea vetusta sepulcra aperuit, et cadavera inspexit; atque etiam templum Vulcani ingressus, simulacrum dei multis modis ludibrio habuit. Vulcani illud simulacrum simillimum est Phœniciis Patæcis, quos Phœnices in proris triremium circumferunt. Quos qui non vidit, ei ego significabo : est imitatio viri pygmæi. (2) Ingressus vero etiam est Cabirorum templum, quod neminem fas est ingredi, nisi sacerdotem : atque horum simulacra igne etiam cremavit, multis ludificatus. Sunt autem hæc quoque similia Vulcani, cujus filios aiunt esse Cabiros.

XXXVIII. Quibus ex omnibus fit mihi manifestum, furore magnopere actum fuisse Cambysen : alioqui templis sacrisque populi ritibus non erat illusurus. Nam si quis hominibus omnibus optionem proponeret sibi eligendi ex omnibus institutis ea quæ optima viderentur, quilibet eorum, re deliberata, domestica esset prælaturus : adeo quisque populus suas leges longe esse optimas judicat. (2) Itaque verisimile non est, alium hominem, nisi furiosum, talia ludibrio habere. Statuere autem ita de suis legibus et institutis homines omnes, quum aliis multis intelligi documentis potest, tum hocce. (3) Darius, postquam imperio est potitus, convocatos Græcos qui ei aderant, interrogavit, quanam pecuniæ proposita summa vellent mortuos parentes comedere. Et illi, nulla conditione se id facturos, responderunt. (4) Idem deinde ex Indis hos qui Calatiæ nominantur, qui parentes comedunt, ad se vocatos, præsentibus Græcis, et per interpretes quid ageretur intelligentibus, interrogavit, qua mercede in se reciperent, igne cremare mortuos parentes. Et illi, alta voce exclamantes, meliora eum ominari jusserunt. (5) Ita igitur hæc constituta sunt; recteque mihi Pindarus videtur cecinisse, Morem majorum dicens regem esse omnium.

XXXIX. Quo tempore Cambyses Ægyptum bello adgressus est, per idem tempus Lacedæmonii adversus Samum, et Polycratem, Æacis filium, expeditionem susceperunt. Is quum insurrectione facta Samum occupasset, primum trifariam distributam civitatem simul cum fratribus, Pantagnoto et Sylosonte, administraverat : dein, altero occiso, et natu minore Sylosonte insula ejecto, universam Samum imperio tenebat. Quo in imperio cum Amasi, Ægypti rege, hospitium contraxit, dona ei mittens, et vicissim ab illo accipiens. (2) Brevique tempore ita auctæ res erant Polycratis, ut per universam Ioniam reliquamque Græciam celebrarentur. Etenim quocumque cum exercitu proficisceretur, omnia ei feliciter cedebant. Habebat autem centum actuarias naves quinquaginta remorum, et mille sagittarios (*satellites*). (3) Cunctos circumcirca, nullo discrimine facto, invadens, agebat ferebatque omnia. Nam amico, aiebat, magis se gratificaturum, si ea, quæ eripuisset, eidem restitueret, quam si initio nihil eripuisset. Multas igitur insulas ceperat, multa item continentis oppida : in his Les-

Λεσβίους πανστρατιῇ βωθέοντας Μιλησίοισι ναυμαχίῃ κρατήσας εἷλε, οἳ τὴν τάφρον περὶ τὸ τεῖχος τὸ ἐν Σάμῳ πᾶσαν δεδεμένοι ὤρυξαν.

XL. Καί κως τὸν Ἄμασιν εὐτυχέων μεγάλως ὁ Πολυκράτης οὐκ ἐλάνθανε, ἀλλά οἱ τοῦτ' ἦν ἐπιμελές· Πολλῷ δὲ ἔτι πλεῦνός οἱ εὐτυχίης γινομένης γράψας ἐς βιβλίον τάδε ἐπέστειλε ἐς Σάμον· (2) « Ἄμασις Πολυκράτεϊ ὧδε λέγει. Ἡδὺ μὲν πυνθάνεσθαι ἄνδρα φίλον καὶ ξεῖνον εὖ πρήσσοντα· ἐμοὶ δὲ αἱ σαὶ μεγάλαι εὐτυχίαι οὐκ ἀρέσκουσι, τὸ θεῖον ἐπισταμένῳ ὡς φθονερόν· καί κως βούλομαι καὶ αὐτὸς καὶ τῶν ἂν κήδωμαι τὸ μέν τι εὐτυχέειν τῶν πρηγμάτων, τὸ δὲ προσπταίειν, καὶ οὕτω διαφέρειν τὸν αἰῶνα, ἐναλλὰξ πρήσσων, ἢ εὐτυχέειν τὰ πάντα. (3) Οὐδένα γάρ κω λόγῳ οἶδα ἀκούσας ὅστις ἐς τέλος οὐ κακῶς ἐτελεύτησε πρόρριζος, εὐτυχέων τὰ πάντα. Σὺ ὦν νῦν ἐμοὶ πειθόμενος ποίησον πρὸς τὰς εὐτυχίας τοιάδε· φροντίσας τὸ ἂν εὕρῃς ἐόν τοι πλείστου ἄξιον, καὶ ἐπ' ᾧ σὺ ἀπολομένῳ μάλιστα τὴν ψυχὴν ἀλγήσεις, τοῦτο ἀπόβαλε οὕτω ὅκως μηκέτι ἥξει ἐς ἀνθρώπους. (4) Ἤν τε μὴ ἐναλλὰξ ἤδη τὠπὸ τούτου αἱ εὐτυχίαι τοι τῇσι πάθῃσι προσπίπτωσι, τρόπῳ τῷ ἐξ ἐμεῦ ὑποκειμένῳ ἀκέο. »

XLI. Ταῦτα ἐπιλεξάμενος ὁ Πολυκράτης, καὶ νόῳ λαβὼν ὥς οἱ εὖ ὑποτίθοιτο Ἄμασις, ἐδίζητο ἐπ' ᾧ ἂν μάλιστα τὴν ψυχὴν ἀσηθείη ἀπολομένῳ τῶν κειμηλίων, διζήμενος δ' εὕρισκε τόδε· ἦν οἱ σφρηγὶς τὴν ἐφόρεε χρυσόδετος, σμαράγδου μὲν λίθου ἐοῦσα, ἔργον δὲ ἦν Θεοδώρου τοῦ Τηλεκλέος Σαμίου. (2) Ἐπεὶ ὦν ταύτην οἱ ἐδόκεε ἀποβαλέειν, ἐποίεε τοιάδε· πεντηκόντερον πληρώσας ἀνδρῶν ἐσέβη ἐς αὐτήν, μετὰ δὲ ἀναγαγεῖν ἐκέλευε ἐς τὸ πέλαγος· ὡς δὲ ἀπὸ τῆς νήσου ἑκὰς ἐγένετο, περιελόμενος τὴν σφρηγῖδα πάντων ὁρεόντων τῶν συμπλόων ῥίπτει ἐς τὸ πέλαγος. Τοῦτο δὲ ποιήσας ἀπέπλωε, ἀπικόμενος δὲ ἐς τὰ οἰκία συμφορῇ ἐχρῆτο.

XLII. Πέμπτῃ δὲ ἢ ἕκτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τούτων τάδε οἱ συνήνεικε γενέσθαι. Ἀνὴρ ἁλιεὺς λαβὼν ἰχθὺν μέγαν τε καὶ καλὸν ἠξίου μιν Πολυκράτεϊ δῶρον δοθῆναι· φέρων δὴ ἐπὶ τὰς θύρας Πολυκράτεϊ ἔφη ἐθέλειν ἐλθεῖν ἐς ὄψιν, χωρήσαντος δέ οἱ τούτου ἔλεγε διδοὺς τὸν ἰχθύν, « ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ τόνδε ἑλὼν οὐκ ἐδικαίωσα φέρειν ἐς ἀγορήν, καίπερ γε ἐὼν ἀποχειροβίωτος, ἀλλά μοι ἐδόκεε σεῦ τε εἶναι ἄξιος καὶ τῆς σῆς ἀρχῆς. Σοὶ δή μιν φέρων δίδωμι. » (2) Ὁ δὲ ἡσθεὶς τοῖσι ἔπεσι ἀμείβεται τοισίδε, « κάρτα τε εὖ ἐποίησας, καὶ χάρις διπλέη τῶν τε λόγων καὶ τοῦ δώρου· καί σε ἐπὶ δεῖπνον καλεῦμεν. » Ὁ μὲν δὴ ἁλιεὺς μέγα ποιεύμενος ταῦτα ἤιε ἐς τὰ οἰκία, τὸν δὲ ἰχθὺν τάμνοντες οἱ θεράποντες εὑρίσκουσι ἐν τῇ νηδύϊ αὐτοῦ ἐνεοῦσαν τὴν Πολυκράτεος σφρηγῖδα. (3) Ὡς δὲ εἶδόν τε καὶ ἔλαβον τάχιστα, ἔφερον κεχαρηκότες παρὰ τὸν Πολυκράτεα, διδόντες δέ οἱ τὴν σφρηγῖδα ἔλεγον ὅτεῳ τρόπῳ εὑρέθη. Τὸν δὲ ὡς ἐσῆλθε θεῖον εἶναι τὸ πρῆγμα, γράφει ἐς βιβλίον πάντα τὰ ποιήσαντά μιν οἷα καταλελαβήκεε, γράψας δὲ ἐς Αἴγυπτον ἐπέθηκε.

bios, quum omnibus viribus Milesiis auxilio essent profecti, navali pugna superatos cepit; qui deinde universam fossam, murum Sami ambientem, vincti foderunt.

XL. Amasin non latebat, ingenti felicitate uti Polycratem; sed ea res illi curæ erat. Quum vero etiam multo magis augeretur prospera illius fortuna, misso libello hæc ad eum perscripsit : (2) « Amasis Polycrati hæc dicit. Jucundum utique est intelligere, virum amicum et hospitem bene agere. At mihi non placent tuæ res nimium secundæ, ut qui norim, invidum esse numen : ac fere cupio, ut et ego et hi qui mihi curæ sunt, partim quidem prospero utamur rerum successu, partim vero etiam nonnihil offendamus; atque ita potius vitam transigamus, variante fortuna, quam usquequaque simus felices. (3) Neminem enim novi aut fando audivi, quin, postquam usquequaque prospera usus est fortuna, postremo pessimum funditus finem habuerit. Tu ergo, meum secutus consilium, adversus illam tuam nimiam felicitatem fac hocce : cogita quid sit quod habeas quod maximi tibi sit pretii, et quo amisso summa animi ægritudine adfectum te iri existimes; atque ita illud abjice, ut inter homines non amplius compareat. (4) Quodsi posthac tibi res secundæ jam non per vices cum ipsis infortuniis eventuræ sunt, fac ut rebus tuis hac ratione, quam tibi proposui, medearis. »

XLI. His perlectis Polycrates, intelligens bene se monere Amasin, quæsivit quidnam esset ex suis cimeliis, cujus jactura maximam animo suo ægritudinem esset adlatura; et, rerum suarum inita ratione, hoc reperit : erat ei annulus signatorius, quem gestabat, auro vinctus, e smaragdo lapide, Theodori opus Samii, Teleclis filii. (2) Hunc annulum abjicere secum constituens, fecit hæcce : actuariam navem quinquaginta remorum hominibus complevit; quam postquam et ipse conscendit, jussit illos in altum enavigare : quumque procul ab insula abessent, detractum de manu annulum, conspicientibus cunctis qui in navi erant, in mare projecit. Hoc facto, retro navigavit : et postquam domum rediit, in mœrore versatus est.

XLII. At quinto aut sexto exinde die res ei accidit hujusmodi. Homo piscatoriam exercens, quum ingentem pulcrumque cepisset piscem, Polycrati eum voluit dono dare : itaque ad fores regis illum ferens, ait velle se Polycrati in conspectum venire. Quod ubi illi contigit, offerens piscem dixit : « Hunc, rex, postquam ego cepi, non judicavi in forum rerum venalium esse ferendum, quamvis sim homo manu mea victum quærens; sed visus est mihi te tuoque imperio dignus : tibi igitur illum adfero donoque. » (2) His verbis delectatus Polycrates, in hunc modum homini respondit : « Recte utique fecisti, ac duplicem tibi habeo gratiam, et orationis tuæ, et doni caussa : teque ad cœnam vocamus. » Piscator, magni hæc faciens, domum abiit : famuli vero, dum piscem dissecant, reperiunt in ejus ventre annulum Polycratis. (3) Quem ut viderunt, protinus correptum, gaudio perfusi, ad Polycratem deferunt, dant nunciantque quo pacto repertus sit annulus. Tum Polycrates, quum subiret mentem ejus cogitatio rem esse divinam, conscripsit in libello omnia, quæ et ipse fecisset, et quæ sibi inde accidissent : libellumque illum in Ægyptum dedit perferendum.

XLIII. Ἐπιλεξάμενος δὲ ὁ Ἄμασις τὸ βιβλίον τὸ παρὰ τοῦ Πολυκράτεος ἧκον, ἔμαθε ὅτι ἐκκομίσαι τε ἀδύνατον εἴη ἀνθρώπῳ ἄνθρωπον ἐκ τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι πρήγματος, καὶ ὅτι οὐκ εὖ τελευτήσειν μέλλοι Πολυκράτης εὐτυχέων τὰ πάντα, ὃς καὶ τὰ ἀποβάλλει εὑρίσκει. (2) Πέμψας δέ οἱ κήρυκα ἐς Σάμον διαλύεσθαι ἔφη τὴν ξεινίην. Τοῦδε δὲ εἵνεκεν ταῦτα ἐποίεε, ἵνα μὴ συντυχίης δεινῆς τε καὶ μεγάλης Πολυκράτεα καταλαβούσης αὐτὸς ἀλγήσειε τὴν ψυχὴν ὡς περὶ ξείνου ἀνδρός.

XLIV. Ἐπὶ τοῦτον δὴ ὦν τὸν Πολυκράτεα εὐτυχέοντα τὰ πάντα ἐστρατεύοντο Λακεδαιμόνιοι ἐπικαλεσαμένων τῶν μετὰ ταῦτα Κυδωνίην τὴν ἐν Κρήτῃ κτισάντων Σαμίων. (2) Πολυκράτης δὲ πέμψας παρὰ Καμβύσεα τὸν Κύρου, συλλέγοντα στρατὸν ἐπ' Αἴγυπτον, ἐδεήθη ὅκως ἂν καὶ παρ' ἑωυτὸν πέμψας ἐς Σάμον δέοιτο στρατοῦ. (3) Καμβύσης δὲ ἀκούσας τούτων προθύμως ἔπεμπε ἐς Σάμον, δεόμενος Πολυκράτεος στρατὸν ναυτικὸν ἅμα πέμψαι ἑωυτῷ ἐπ' Αἴγυπτον. Ὁ δὲ ἐπιλέξας τῶν ἀστῶν τοὺς ὑπώπτευε μάλιστα ἐς ἐπανάστασιν ἀπέπεμπε τεσσεράκοντα τριήρεσι, ἐντειλάμενος Καμβύσῃ ὀπίσω τούτους μὴ ἀποπέμπειν.

XLV. Οἱ μὲν δὴ λέγουσι τοὺς ἀποπεμφθέντας Σαμίων ὑπὸ Πολυκράτεος οὐκ ἀπικέσθαι ἐς Αἴγυπτον, ἀλλ' ἐπείτε ἐγένοντο ἐν Καρπάθῳ πλώοντες, δοῦναι σφίσι λόγον, καί σφι ἁδεῖν τὸ προσωτέρω μηκέτι πλώειν· οἱ δὲ λέγουσι ἀπικομένους τε ἐς Αἴγυπτον καὶ φυλασσομένους ἐνθεῦτεν αὐτοὺς ἀποδρῆναι. (2) Καταπλώουσι δὲ ἐς τὴν Σάμον Πολυκράτης νηυσὶ ἀντιάσας ἐς μάχην κατέστη· νικήσαντες δὲ οἱ κατιόντες ἀπέβησαν ἐς τὴν νῆσον, πεζομαχήσαντες δὲ ἐν αὐτῇ ἑσσώθησαν, καὶ οὕτω δὴ ἔπλωον ἐς Λακεδαίμονα. (3) Εἰσὶ δὲ οἳ λέγουσι τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου νικῆσαι Πολυκράτεα, λέγοντες ἐμοὶ δοκέειν οὐκ ὀρθῶς· οὐδὲν γὰρ ἔδεέ σφεας Λακεδαιμονίους ἐπικαλέεσθαι, εἴ περ αὐτοὶ ἱκανοὶ ἔσαν Πολυκράτεα παραστήσασθαι. (4) Πρὸς δὲ τούτοισι οὐδὲ λόγος αἱρέει, τῷ ἐπίκουροί τε μισθωτοὶ καὶ τοξόται οἰκήϊοι ἔσαν πλήθεϊ πολλοί, τοῦτον ὑπὸ τῶν κατιόντων Σαμίων ἐόντων ὀλίγων ἑσσωθῆναι. (5) Τῶν δ' ὑπ' ἑωυτῷ ἐόντων πολιητέων τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας ὁ Πολυκράτης ἐς τοὺς νεωσοίκους συνειλήσας εἶχε ἑτοίμους, ἢν ἄρα προδιδῶσι οὗτοι πρὸς τοὺς κατιόντας, ὑποπρῆσαι αὐτοῖσι νεωσοίκοισι.

XLVI. Ἐπείτε δὲ οἱ ἐξελαθέντες Σαμίων ὑπὸ Πολυκράτεος ἀπίκοντο ἐς τὴν Σπάρτην, καταστάντες ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας ἔλεγον πολλὰ οἷα κάρτα δεόμενοι. Οἱ δέ σφι τῇ πρώτῃ καταστάσι ὑπεκρίναντο τὰ μὲν πρῶτα λεχθέντα ἐπιλελῆσθαι, τὰ δὲ ὕστερα οὐ συνιέναι. (2) Μετὰ δὲ ταῦτα δεύτερα καταστάντες ἄλλο μὲν εἶπαν οὐδὲν, θύλακον δὲ φέροντες ἔφασαν τὸν θύλακον ἀλφίτων δέεσθαι. Οἱ δέ σφι ὑπεκρίναντο τῷ θυλάκῳ περιεργάσθαι· βωθέειν δ' ὦν ἔδοξε αὐτοῖσι.

XLVII. Καὶ ἔπειτεν παρασκευασάμενοι ἐστρατεύοντο Λακεδαιμόνιοι ἐπὶ Σάμον, ὡς μὲν Σάμιοι λέ-

XLIII. Amasis, lecto libello quem ad illum Polycrates miserat, intellexit, fieri non posse ut homo hominem e casu futuro eripiat, et male vitam finiturum esse Polycratem, cui feliciter omnia cedant, quique etiam, quæ abjecit, rursus inveniat. (2) Itaque misso Samum præcone, dissolvere se dixit hospitium. Id autem ea caussa fecit, ne, si ingens et gravis calamitas Polycrati accidisset, ipse mœrore adficeretur hospitis caussa.

XLIV. Adversus hunc igitur Polycratem, rebus omnibus felicem, bellum moverunt Lacedæmonii, auxilio vocati a Samiis illis, qui deinde Cydoniam in Creta insula coloniam condiderunt. (2) Scilicet, quo tempore Cambyses, Cyri filius, copias adversus Ægyptum comparavit, miserat Polycrates ad Cambysen, rogans ut etiam ad se Samum mitteret, a seque copias peteret. (3) Quo audito, libenter Cambyses Samum miserat, petens a Polycrate ut navales copias secum mitteret adversus Ægyptum. Et ille e civibus selectos hos, quos novandarum domi rerum maxime suspectos habebat, miserat cum quadraginta triremibus; mandans Cambysi, ne hos remitteret.

XLV. Jam dicunt alii, Samios hos a Polycrate missos, in Ægyptum non pervenisse; sed quum ad Carpathum navibus venissent, re deliberata statuisse non ulterius navigare: alii aiunt, venisse eos in Ægyptum, ibique fuisse observatos, sed fuga inde evasisse. (2) Qui ubi Samum renavigarunt, Polycrates cum navibus obviam profectus, prælium cum eis commisit: qua ex pugna quum superiores discessissent hi reduces, in insulam exscenderunt; at tunc, pedestri commisso prælio, victi fugatique sunt, atque ita Lacedæmonem navigarunt. (3) Ac sunt quidem qui dicant, hos ex Ægypto redeuntes devicisse Polycratem: quod, mea quidem sententia, falsum est. Nihil enim opus fuisset Lacedæmonios auxilio vocare, si satis virium ipsi habuissent, quibus Polycratem ad deditionem compellerent. (4) Ad hæc minime est consentaneum rationi, ut, cui et auxiliarium mercenariorum et propriorum satellitum magna multitudo præsto erat, hic a redeuntibus Samiis, paucis numero, esset devictus. (5) Præterea civium sibi subjectorum uxores et liberos, navalibus inclusos, in promptu habuerat Polycrates, si illi cum redeuntibus de proditione egissent, simul cum navalibus igne crematurus.

XLVI. Samii, a Polycrate ejecti, ut Spartam venerunt, deducti ad magistratus, multa fecerunt verba, ut qui sollicite admodum orarent. At illi, primo hoc eis dato concilio, responderunt: quæ prima dixissent, ea se esse oblitos; quæ deinde, ea non intelligere. (2) Post hæc, iterum admissi, saccum ferentes, nihil aliud dixerunt, nisi hæc verba, Saccus farina indiget. Quibus Spartani responderunt, vocabulo Saccus supersedere eos potuisse: opem vero ferre decreverunt.

XLVII. Deinde Lacedæmonii, rebus omnibus paratis, exercitum Samum miserunt: idque, ut quidem Samii di-

γουσι, εὐεργεσίας ἐκτίνοντες, ὅτι σφι πρότεροι αὐτοὶ νηυσὶ ἐβώθησαν ἐπὶ Μεσσηνίους· ὡς δὲ Λακεδαιμόνιοι λέγουσι, οὐκ οὕτω τιμωρῆσαι δεομένοισι Σαμίοισι ἐστρατεύοντο ὡς τίσασθαι βουλόμενοι τοῦ κρητῆρος τῆς ἁρπαγῆς τὸν ἦγον Κροίσῳ, καὶ τοῦ θώρηκος τὸν αὐτοῖσι Ἄμασις ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς ἔπεμψε δῶρον. (2) Καὶ γὰρ θώρηκα ἐληίσαντο τῷ προτέρῳ ἔτεϊ ἢ τὸν κρητῆρα οἱ Σάμιοι, ἐόντα μὲν λίνεον καὶ ζῴων ἐνυφασμένων συχνῶν, κεκοσμημένον δὲ χρυσῷ καὶ εἰρίοισι ἀπὸ ξύλου· τῶν δὲ εἵνεκεν θωμάσαι ἄξιον, ἁρπεδόνη ἑκάστη τοῦ θώρηκος ποιέει· ἐοῦσα γὰρ λεπτὴ ἔχει ἁρπεδόνας ἐν ἑωυτῇ τριηκοσίας καὶ ἑξήκοντα, πάσας φανεράς. Τοιοῦτος ἕτερός ἐστι καὶ τὸν ἐν Λίνδῳ ἀνέθηκε τῇ Ἀθηναίῃ Ἄμασις.

XLVIII. Συνεπελάβοντο δὲ τοῦ στρατεύματος τοῦ ἐπὶ Σάμον ὥστε γενέσθαι καὶ Κορίνθιοι προθύμως· ὕβρισμα γὰρ καὶ ἐς τούτους εἶχε ἐκ τῶν Σαμίων γενόμενον γενεῇ πρότερον τοῦ στρατεύματος τούτου, κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦ κρητῆρος τῇ ἁρπαγῇ γεγονός. (2) Κερκυραίων γὰρ παῖδας τριηκοσίους ἀνδρῶν τῶν πρώτων Περίανδρος ὁ Κυψέλου ἐς Σάρδις ἀπέπεμψε παρ' Ἀλυάττεα ἐπ' ἐκτομῇ· προσσχόντων δὲ ἐς τὴν Σάμον τῶν ἀγόντων τοὺς παῖδας Κορινθίων, πυθόμενοι οἱ Σάμιοι τὸν λόγον ἐπ' οἷσι ἀγοίατο ἐς Σάρδις, πρῶτα μὲν τοὺς παῖδας ἐδίδαξαν ἱροῦ ἅψασθαι Ἀρτέμιδος, μετὰ δὲ οὐ περιορέοντες ἀπέλκειν τοὺς ἱκέτας ἐκ τοῦ ἱροῦ, σιτίων δὲ τοὺς παῖδας ἐργόντων Κορινθίων, ἐποιήσαντο οἱ Σάμιοι ὁρτήν, τῇ καὶ νῦν ἔτι χρέονται κατὰ ταὐτά· (3) νυκτὸς γὰρ ἐπιγενομένης, ὅσον χρόνον ἱκέτευον οἱ παῖδες, ἵστασαν χοροὺς παρθένων τε καὶ ἠιθέων, ἱστάντες δὲ τοὺς χοροὺς τρωκτὰ σησάμου τε καὶ μέλιτος ἐποιήσαντο νόμον φέρεσθαι, ἵνα ἁρπάζοντες οἱ τῶν Κερκυραίων παῖδες ἔχοιεν τροφήν. (4) Ἐς τοῦτο δὲ τόδε ἐγίνετο, ἐς ὃ οἱ Κορίνθιοι τῶν παίδων οἱ φύλακοι οἴχοντο ἀπολιπόντες· τοὺς δὲ παῖδας ἀπήγαγον ἐς Κέρκυραν οἱ Σάμιοι.

XLIX. Εἰ μέν νυν Περιάνδρου τελευτήσαντος τοῖσι Κορινθίοισι φίλα ἦν πρὸς τοὺς Κερκυραίους, οἱ δὲ οὐκ ἂν συνελάβοντο τοῦ στρατεύματος τοῦ ἐπὶ Σάμον ταύτης εἵνεκεν τῆς αἰτίης. Νῦν δὲ αἰεὶ ἐπείτε ἔκτισαν τὴν νῆσον, εἰσὶ ἀλλήλοισι διάφοροι ἐόντες ἑωυτοῖσι. (2) Τούτων ὦν εἵνεκεν ἀπεμνησικάκεον τοῖσι Σαμίοισι οἱ Κορίνθιοι. Ἀπέπεμπε δὲ ἐς Σάρδις ἐπ' ἐκτομῇ Περίανδρος τῶν πρώτων Κερκυραίων ἐπιλέξας τοὺς παῖδας τιμωρεύμενος· πρότεροι γὰρ οἱ Κερκυραῖοι ἦρξαν ἐς αὐτὸν πρῆγμα ἀτάσθαλον ποιήσαντες.

L. Ἐπείτε γὰρ τὴν ἑωυτοῦ γυναῖκα Μέλισσαν Περίανδρος ἀπέκτεινε, συμφορὴν τοιήνδε οἱ ἄλλην συνέβη πρὸς τῇ γεγονυίῃ γενέσθαι. Ἔσαν οἱ ἐκ Μελίσσης δύο παῖδες, ἡλικίην ὁ μὲν ἑπτακαίδεκα, ὁ δὲ ὀκτωκαίδεκα ἔτεα γεγονώς. (2) Τούτους ὁ μητροπάτωρ Προκλέης, ἐὼν Ἐπιδαύρου τύραννος, μεταπεμψάμενος παρ' ἑωυτὸν ἐφιλοφρονέετο, ὡς οἰκὸς ἦν θυγατρὸς ἐόντας τῆς ἑωυτοῦ παῖδας. Ἐπείτε δέ σφεας ἀπεπέμπετο, εἶπε προπέμπων

cunt, fecerunt remuneratori beneficium, quandoquidem ipsis superiore tempore Samii navibus opem tulissent adversus Messenios : ut vero Lacedæmonii aiunt, non tam Samiis precantibus opem laturi expeditionem hanc susceperunt, quam punire illos cupientes, quod craterem rapuissent, ad Crœsum a se missum, itemque thoracem, quem Lacedæmoniis dono miserat Amasis, rex Ægypti. (2) Nam et thoracem illum, superiore anno quam craterem, Samii rapuerant. Lineus is thorax erat, multis intextis figuris ornatus ex auro et lana xylina (*sive* gossypio) : quod vero miratu dignum est, filum thoracis quodlibet, quum tenue ipsum sit, in se continet fila trecenta et sexaginta, conspicua cuncta. Alius huic simillimus est, quem Lindi idem Amasis Minervæ dedicavit.

XLVIII. Operam autem suam ad hanc contra Samum expeditionem, ut susciperetur, studiose etiam contulerunt Corinthii. Etenim adversus hos quoque contumeliam admiserant Samii proxima ante hanc expeditionem ætate, per idem tempus quo crater raptus est. (2) Periander, Cypseli filius, trecentos pueros principum ex Corcyræis virorum Sardes ad Alyatten miserat castrandos. Quos pueros qui ducebant Corinthii quum ad Samum adpulissent, cognita caussa Samii cur Sardes illi ducerentur, primum monuerunt pueros, ut templum tangerent Dianæ : deinde, quum a templo abstrahi supplices hos non paterentur, Corinthii autem eisdem alimenta negarent, festos dies instituerunt Samii, quos etiam nunc eodem modo celebrant : (3) ingruente nocte, quam diu aderant supplices pueri, choros agebant virginum juvenumque, constituta lege, ut, illis qui choris interessent, bellaria secum ferrent ex sesamo et melle confecta, ut ea pueri Corcyræis rapta comederent. (4) Idque tam diu ita fecerunt, donec custodes puerorum Corinthii, illis relictis, abierunt : tunc vero pueros Corcyram Samii reduxerunt.

XLIX. Jam, si mortuo Periandro amicitiam Corinthii cum Corcyræis coluissent, non illi hanc ob causam socii erant futuri expeditionis contra Samum susceptæ. Nunc, ex quo coloniam in insulam illam deduxerant, perpetuo mutuæ inter utrosque durant dissensiones. (2) Itaque illam ob caussam Samiis Corinthii succensebant. Miserat autem Sardes Periander castrandos pueros ex principum Corcyræorum familiis lectos, pœnam ab illis sumpturus : nam priores Corcyræi nefarium facinus in ipsum admiserant.

L. Scilicet postquam uxorem suam Melissam Periander occidit, ad priorem hanc calamitatem alia ei supervenit hujusmodi. Erant ei ex Melissa duo filii, alter septemdecim annos natus, alter octodecim. (2) Hos avus maternus Procles, Epidauri tyrannus, ad se vocatos, benigne excepit, uti par erat ex ipsius filia natos. Quos ubi a se dimisit; dum illos deducit, ait : « Nostis ne, filii, quis ma-

αὐτούς, « ἆρα ἴστε, ὦ παῖδες, ὅς ὑμέων τὴν μητέρα ἀπέκτεινε; » (2) Τοῦτο τὸ ἔπος ὁ μὲν πρεσβύτερος αὐτῶν ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἐποιήσατο· ὁ δὲ νεώτερος, τῷ οὔνομα ἦν Λυκόφρων, ἤλγησε ἀκούσας οὕτω ὥστε ἀπικόμενος ἐς τὴν Κόρινθον ἅτε φονέα τῆς μητρὸς τὸν πατέρα οὔτε προσεῖπε, διαλεγομένῳ τε οὐ προσδιελέγετο, ἱστορέοντί τε λόγον οὐδένα ἐδίδου. Τέλος δέ μιν περὶ θυμῷ ἐχόμενος ὁ Περίανδρος ἐξελαύνει ἐκ τῶν οἰκίων.

LI. Ἐξελάσας δὲ τοῦτον, ἱστόρεε τὸν πρεσβύτερον τά σφι ὁ μητροπάτωρ διελέχθη. Ὁ δέ οἱ ἀπηγέετο ὥς σφεας φιλοφρόνως ἐδέξατο· ἐκείνου δὲ τοῦ ἔπεος τό σφι ὁ Προκλέης ἀποστέλλων εἶπε, ἅτε οὐ νόῳ λαβὼν, οὐκ ἐμέμνητο. (2) Περίανδρος δὲ οὐδεμίαν μηχανὴν ἔφη εἶναι μὴ οὔ σφι ἐκεῖνον ὑποθέσθαι τι, ἐλιπάρεέ τε ἱστορέων· ὁ δὲ ἀναμνησθεὶς εἶπε καὶ τοῦτο. (3) Περίανδρος δὲ νόῳ λαβὼν καὶ τοῦτο, καὶ μαλακὸν ἐνδιδόναι βουλόμενος οὐδὲν, τῇ ὁ ἐξελαθεὶς ὑπ' αὐτοῦ παῖς δίαιταν ἐποιέετο, ἐς τούτους πέμπων ἄγγελον ἀπηγόρευε μή μιν δέκεσθαι οἰκίοισι. (4) Ὁ δὲ ὅκως ἀπελαυνόμενος ἔλθοι ἐς ἄλλην οἰκίην, ἀπηλαύνετ' ἂν καὶ ἀπὸ ταύτης, ἀπειλέοντός τε τοῦ Περιάνδρου τοῖσι δεξαμένοισι καὶ ἐξέργειν κελεύοντος. Ἀπελαυνόμενος δ' ἂν ἤϊε ἐπ' ἑτέρην τῶν ἑταίρων· οἱ δὲ ἅτε Περιάνδρου ἐόντα παῖδα, καίπερ δειμαίνοντες, ὅμως ἐδέκοντο.

LII. Τέλος δὲ ὁ Περίανδρος κήρυγμα ἐποιήσατο, ὃς ἂν ἢ οἰκίοισι ὑποδέξηταί μιν ἢ προσδιαλεχθῇ, ἱρὴν ζημίην τοῦτον τῷ Ἀπόλλωνι ὀφείλειν, ὅσην δὴ εἴπας. Πρὸς ὧν δὴ τοῦτο τὸ κήρυγμα οὔτε τίς οἱ διαλέγεσθαι οὔτε οἰκίοισι δέκεσθαι ἤθελε· πρὸς δὲ οὐδὲ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐδικαίευ πειρᾶσθαι ἀπειρημένου, ἀλλὰ διακαρτερέων ἐν τῇσι στοιῇσι ἐκαλινδέετο. (2) Τετάρτῃ δ' ἡμέρῃ ἰδών μιν ὁ Περίανδρος ἀλουσίῃσί τε καὶ ἀσιτίῃσι συμπεπτωκότα οἴκτειρε· ὑπεὶς δὲ τῆς ὀργῆς ἤϊε ἆσσον καὶ ἔλεγε, « ὦ παῖ, κότερα τούτων αἱρετώτερά ἐστι, ταῦτα τὰ νῦν ἔχων πρήσσεις, ἢ τὴν τυραννίδα καὶ ἀγαθὰ τὰ νῦν ἐγὼ ἔχω, ταῦτα ἐόντα τῷ πατρὶ ἐπιτήδεον παραλαμβάνειν; (3) ὃς ἐὼν ἐμός τε παῖς καὶ Κορίνθου τῆς εὐδαίμονος βασιλεὺς ἀλήτην βίον εἵλευ, ἀντιστατέων τε καὶ ὀργῇ χρεώμενος ἐς τόν σε ἥκιστα χρῆν. Εἰ γάρ τις συμφορὴ ἐν αὐτοῖσι ἐγεγόνεε, ἐξ ἧς ὑποψίην ἐς ἐμὲ ἔχεις, ἐμοί τε αὕτη γέγονε, καὶ ἐγὼ αὐτῆς τὸ πλεῦν μέτοχός εἰμι, ὅσῳ αὐτός σφε ἐξεργασάμην. (4) Σὺ δὲ μαθὼν ὅσῳ φθονέεσθαι κρέσσον ἐστὶ ἢ οἰκτείρεσθαι, ἅμα τε ὁκοῖόν τι ἐς τοὺς τοκέας καὶ ἐς τοὺς κρέσσονας τεθυμῶσθαι, ἄπιθι ἐς τὰ οἰκία. » Περίανδρος μὲν τούτοισι αὐτὸν κατελάμβανε· ὁ δὲ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀμείβεται τὸν πατέρα, ἔφη δέ μιν ἱρὴν ζημίην ὀφείλειν τῷ θεῷ ἑωυτῷ ἐς λόγους ἀπικόμενον. (5) Μαθὼν δὲ ὁ Περίανδρος ὡς ἄπορόν τι τὸ κακὸν εἴη τοῦ παιδὸς καὶ ἀνίκητον, ἐξ ὀφθαλμῶν μιν ἀποπέμπεται στείλας πλοῖον ἐς Κέρκυραν· ἐπεκράτεε γὰρ καὶ ταύτης. (6) Ἀποστείλας δὲ τοῦτον ὁ Περίανδρος ἐστρατεύετο ἐπὶ τὸν πενθερὸν Προκλέα ὡς τῶν παρεόντων οἱ πρηγμάτων ἐόντα αἰτιώτα-

trem vestram occiderit? (3) » Hujus verbi frater natu major nullam habuit rationem: minor vero, cui nomen erat Lycophron, hoc audito, tanto est mœrore adfectus, ut, quum Corinthum rediisset, patrem, ut qui matrem suam occidisset, nec salutaret, nec compellantem vicissim adloqueretur, nec interroganti responderet quidquam. Ad extremum, ira incensus Periander domo eum ejecit.

LI. Hoc ejecto, quæsivit ex majore natu, quid cum ipsis avus disseruisset. Et ille exposuit, quam benigne ipsos excepisset; verbi autem illius, quod Procles eis, quum dimitteret, dixerat, nullam fecit mentionem, ut qui illud in animum non admodum admisisset. (2) At pater, fieri prorsus non posse, ait, quin aliquid ipsis avus suggesserit; et percontari instituit. Tum recordatus juvenis, id quoque dixit. (3) Quod quum advertisset Periandri animum, nulla porro indulgentia uti decrevit; et ubicumque vitam agebat puer a se ejectus, ad eos misit nuncium, qui ipsius verbis illis diceret, ne ædibus puerum reciperent. (4) Itaque inde ejectus quoties in aliam se domum recepisset, ex hac pariter expellebatur, quum recipientibus Periander minaretur imperaretque ut domo illum prohiberent. Pulsus igitur ex alia, ad aliam sodalium domum confugiebat: hique eum, ut qui Periandri filius esset, quamvis timentes, tamen receperunt.

LII. Ad extremum publico præconio Periander edixit, quisquis eum domo recepisset, aut sermones cum eo miscuisset, eum sacram mulctam (quam eodem edicto definiebat) Apollini debiturum. Ex hoc igitur edicto nemo amplius vel colloqui cum eo vel in domum recipere voluit: atque etiam ipse ne tentare quidem dignatus est rem vetitam; sed manens in proposito, volutabatur in porticibus. (2) Quarto dein die conspicatus illum Periander illuvie et inedia male adfectum, miseratus est puerum, et propius accedens, remissa ira, his verbis est adlocutus: « Utrum, o fili, optabilius est tibi, hic status quo nunc es, an ut regnum et reliqua bona, quibus ego fruor, accipias, ea conditione ut te patris animo adcommodes? (3) Quum sis filius meus et opulentæ Corinthi rex, vitam elegisti errabundi mendici, obsistens et irascens ei cui minime fas erat. Quodsi in domo nostra accidit calamitas, ex qua suspicionem adversus me concepisti; mihi illa accidit, et in me cadit maxima ejus pars, quandoquidem ipse illam interfeci. (4) Tu vero, cogitans quanto præstet invidiam movere quam misericordiam, simulque quale sit succensere parentibus et superioribus, domum abi. » His verbis eum inhibere conanti patri nihil aliud puer respondit, nisi debere illum sacram mulctam deo, ut qui ipsum sit adlocutus. (5) Tum intelligens Periander, insanabile et invictum esse pueri malum, instructa navi e conspectu suo illum Corcyram misit, quæ et ipsa imperio ejus erat subjecta. (6) Dimisso vero puero, Proclem socerum bello petiit, ut qui præcipuus præsentium

τον, καὶ εἷλε μὲν τὴν Ἐπίδαυρον, εἷλε δὲ αὐτὸν Προκλέα καὶ ἐζώγρησε.

LIII. Ἐπεὶ δὲ τοῦ χρόνου προβαίνοντος ὅ τε Περίανδρος παρηβήκεε καὶ συνεγινώσκετο ἑωυτῷ οὐκέτι εἶναι δυνατὸς τὰ πρήγματα ἐπορᾶν τε καὶ διέπειν, πέμψας ἐς τὴν Κέρκυραν ἀπεκάλεε τὸν Λυκόφρονα ἐπὶ τὴν τυραννίδα· ἐν γὰρ δὴ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν παίδων οὐκ ἐνώρα, ἀλλά οἱ κατεφαίνετο εἶναι νωθέστερος. (2) Ὁ δὲ Λυκόφρων οὐδὲ ὑποκρίσιος ἠξίωσε τὸν φέροντα τὴν ἀγγελίην. Περίανδρος δὲ περιεχόμενος τοῦ νεηνίεω δεύτερα ἀπέστειλε ἐπ' αὐτὸν τὴν ἀδελφεήν, ἑωυτοῦ δὲ θυγατέρα, δοκέων μιν μάλιστα ταύτῃ ἂν πείθεσθαι. (3) Ἀπικομένης δὲ ταύτης καὶ λεγούσης, « ὦ παῖ, βούλεαι τήν τε τυραννίδα ἐς ἄλλους πεσέειν καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς διαφορηθέντα μᾶλλον ἢ αὐτός σφεα ἀπελθὼν ἔχειν; Ἄπιθι ἐς τὰ οἰκία, παῦσαι σεωυτὸν ζημιῶν. (4) Φιλοτιμίη κτῆμα σκαιόν· μὴ τῷ κακῷ τὸ κακὸν ἰῶ. Πολλοὶ τῶν δικαίων τὰ ἐπιεικέστερα προτιθέασι, πολλοὶ δὲ ἤδη τὰ μητρώϊα διζήμενοι τὰ πατρώϊα ἀπέβαλον. (5) Τυραννὶς χρῆμα σφαλερόν, πολλοὶ δὲ αὐτῆς ἐρασταί εἰσι, ὁ δὲ γέρων τε ἤδη καὶ παρηβηκώς· μὴ δῷς τὰ σεωυτοῦ ἀγαθὰ ἄλλοισι. » (6) Ἡ μὲν δὴ τὰ ἐπαγωγότατα διδαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἔλεγε πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ὑποκρινάμενος ἔφη οὐδαμὰ ἥξειν ἐς Κόρινθον, ἔστ' ἂν πυνθάνηται περιεόντα τὸν πατέρα. (7) Ἀπαγγειλάσης δὲ ταύτης ταῦτα, τὸ τρίτον Περίανδρος κήρυκα πέμπει βουλόμενος αὐτὸς μὲν ἐς Κέρκυραν ἥκειν, ἐκεῖνον δὲ ἐκέλευε ἐς Κόρινθον ἀπικόμενον διάδοχον γενέσθαι τῆς τυραννίδος. (8) Καταινέσαντος δ' ἐπὶ τούτοισι τοῦ παιδός, ὁ μὲν Περίανδρος ἐστέλλετο ἐς τὴν Κέρκυραν, ὁ δὲ παῖς οἱ ἐς τὴν Κόρινθον· μαθόντες δὲ οἱ Κερκυραῖοι τούτων ἕκαστα, ἵνα μή σφι Περίανδρος ἐς τὴν χώρην ἀπίκηται, κτείνουσι τὸν νεηνίσκον. Ἀντὶ τούτων μὲν Περίανδρος Κερκυραίους ἐτιμωρέετο.

LIV. Λακεδαιμόνιοι δὲ στόλῳ μεγάλῳ ὡς ἀπίκοντο, ἐπολιόρκεον Σάμον· προσβαλόντες δὲ πρὸς τὸ τεῖχος τοῦ μὲν πρὸς θαλάσσῃ ἑστεῶτος πύργου κατὰ τὸ προάστειον τῆς πόλιος ἐπέβησαν, μετὰ δὲ αὐτοῦ βωθήσαντος Πολυκράτεος χειρὶ πολλῇ ἀπηλάθησαν. (2) Κατὰ δὲ τὸν ἐπάνω πύργον τὸν ἐπὶ τῆς ῥάχιος τοῦ οὔρεος ἐπεόντα ἐπεξῆλθον οἵ τε ἐπίκουροι καὶ αὐτῶν Σαμίων συχνοί, δεξάμενοι δὲ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἔφευγον ὀπίσω· οἱ δὲ ἐπισπόμενοι ἔκτεινον.

LV. Εἰ μέν νυν οἱ παρεόντες Λακεδαιμονίων ὁμοῖοι ἐγένοντο ταύτην τὴν ἡμέρην Ἀρχίῃ τε καὶ Λυκώπῃ, αἱρέθη ἂν Σάμος· Ἀρχίης γὰρ καὶ Λυκώπης μοῦνοι συνεσπεσόντες φεύγουσι ἐς τὸ τεῖχος τοῖσι Σαμίοισι, καὶ ἀποκληϊσθέντες τῆς ὀπίσω ὁδοῦ, ἀπέθανον ἐν τῇ πόλι τῇ Σαμίων· (2) τρίτῳ δὲ ἀπ' Ἀρχίεω τούτου γεγονότι ἄλλῳ Ἀρχίῃ τῷ Σαμίου τοῦ Ἀρχίεω αὐτὸς ἐν Πιτάνῃ συνεγενόμην (δήμου γὰρ τούτου ἦν), ὃς ξείνων πάντων μάλιστα ἐτίμα τε Σαμίους, καί οἱ τῷ πατρὶ ἔφη Σάμιον τὸ οὔνομα τεθῆναι, ὅτι οἱ ὁ πατὴρ Ἀρχίης

rerum auctor fuisset : cepitque Epidaurum, et ipsum Proclem, eumque vivum in custodia tenuit.

LIII. Procedente tempore, postquam consenuit Periander, animadvertitque non posse se amplius res publicas inspicere et administrare, Corcyram misit, et Lycophronem ad suscipiendum regnum vocavit; nam majori natu filiorum videbat non inesse ejus rei facultatem, sed manifesto hebetius in eo ingenium agnoscebat. (2) At Lycophron hominem, qui ei hunc nuncium adferebat, ne responsione quidem ulla dignatus est. Tum Periander, magna cura juvenem amplectens, iterum ad eum misit sororem, filiam suam, ratus huic illum maxime obsecuturum. (3) Quæ quum advenisset, dixissetque : « Visne, juvenis, aliorum in manus venire regnum, et dissolvi domum patris tui potius, quam ut ipse abeas, atque hæc teneas? Abi domum, et desine te ipsum punire. (4) Sinistra res est obstinatio : ne malum malo sanare coneris. Multi præponunt justioribus æquiora lenioraque : multi jam item, materna quærentes, paterna perdiderunt. (5) Lubrica res regnum est; multos tamen habet amatores, et ille jam senex est et vigorem ætatis prætergressus : ne tua bona tradas aliis. » (6) Sic illa, a patre edocta, verbis ad persuadendum maxime idoneis fratrem est adlocuta. At ille, nequaquam, ait, Corinthum se esse venturum, quam diu patrem superesse cognovisset. (7) Quæ postquam illa renunciavit, tertio Periander præconem misit, qui diceret, ipsum in Corcyram venturum, illum autem Corinthum abire juberet ad regnum capessendum. (8) Quam in conditionem quum consensisset adolescens, Periander parabat Corcyram navibus proficisci, et filius Corinthum. At Corcyræi, his rebus omnibus cognitis, ne in terram ipsorum Periander veniret, interfecerunt juvenem. Hanc igitur ob causam de Corcyræis ultionem Periander ceperat.

LIV. Jam Lacedæmonii, magna cum classe Samum profecti, urbem oppugnarunt. Et murum adgressi, turrim in suburbio mari imminentem jam transcenderant, quum, succurrente ipso Polycrate magna cum manu, repulsi sunt. (2) Simul vero a superiore turri, quæ in dorso montis erat, egressi sunt auxiliares, et ipsorum Samiorum ingens numerus : qui postquam per exiguum tempus sustinuissent Lacedæmonios, fuga se recipiunt; et illi insecuti, magnam cædem fecerunt.

LV. Quodsi, qui tunc adfuerunt Lacedæmonii, cuncti similes eo die fuissent Archiæ et Lycopæ, capta fuisset Samus. Archias enim et Lycopas, quum soli cum fugientibus Samiis intra mœnia irrupissent, intercluso reditu, in urbe a Samiis interfecti sunt. (2) Equidem cum tertio ab hoc Archia, cui et ipsi Archiæ nomen erat, Samii filio, Archiæ nepoti, congressus sum Pitanæ, quo de populo erat : qui omnium hospitum maxime Samios colebat, mihique dixit, patri suo nomen Samii hac caussa fuisse impositum, quod illius pater Archias Sami fortissime pugnans occubuis-

ἐν Σάμῳ ἀριστεύσας ἐτελεύτησε. Τιμᾶν δὲ Σαμίους ἔφη, διότι ταφῆναί οἱ τὸν πάππον δημοσίῃ ὑπὸ Σαμίων.

LVI. Λακεδαιμόνιοι δὲ, ὥς σφι τεσσεράκοντα ἐγεγόνεσαν ἡμέραι πολιορκέουσι Σάμον, ἐς τὸ πρόσω τε οὐδὲν προεκόπτετο τῶν πρηγμάτων, ἀπαλλάσσοντο ἐς Πελοπόννησον. (2) Ὡς δὲ ὁ ματαιότερος λόγος ὥρμηται, λέγεται Πολυκράτεα ἐπιχώριον νόμισμα κόψαντα πολλὸν μολύβδου καταχρυσώσαντα δοῦναί σφι, τοὺς δὲ δεξαμένους οὕτω δὴ ἀπαλλάσσεσθαι. Ταύτην πρώτην στρατηΐην ἐς τὴν Ἀσίην Λακεδαιμόνιοι Δωριέες ἐποιήσαντο.

LVII. Οἱ δ' ἐπὶ τὸν Πολυκράτεα στρατευσάμενοι Σαμίων, ἐπεὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι αὐτοὺς ἀπολείπειν ἔμελλον, καὶ αὐτοὶ ἀπέπλωον ἐς Σίφνον. Χρημάτων γὰρ ἐδέοντο, τὰ δὲ τῶν Σιφνίων πρήγματα ἤκμαζε τοῦτον τὸν χρόνον, καὶ νησιωτέων μάλιστα ἐπλούτεον ἅτε ἐόντων αὐτοῖσι ἐν τῇ νήσῳ χρυσέων καὶ ἀργυρέων μετάλλων, οὕτω ὥστε ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν γινομένων αὐτόθεν χρημάτων θησαυρὸς ἐν Δελφοῖσι ἀνακέεται ὁμοῖα τοῖσι πλουσιωτάτοισι· αὐτοὶ δὲ τὰ γινόμενα τῷ ἐνιαυτῷ ἑκάστῳ χρήματα διενέμοντο. (2) Ὅτε ὦν ἐποιεῦντο τὸν θησαυρὸν, ἐχρέοντο τῷ χρηστηρίῳ εἰ αὐτοῖσι τὰ παρεόντα ἀγαθὰ οἷά τέ ἐστι πολλὸν χρόνον παραμένειν· ἡ δὲ Πυθίη ἔχρησέ σφι τάδε,

Ἀλλ' ὅταν ἐν Σίφνῳ πρυτανήϊα λευκὰ γένηται
λεύκοφρύς τ' ἀγορὴ, τότε δὴ δεῖ φράδμονος ἀνδρὸς
φράσσασθαι ξύλινόν τε λόχον κήρυκά τ' ἐρυθρόν.

Τοῖσι δὲ Σιφνίοισι ἦν τότε ἡ ἀγορὴ καὶ τὸ πρυτανήϊον Παρίῳ λίθῳ ἠσκημένα.

LVIII. Τοῦτον τὸν χρησμὸν οὐκ οἷοί τε ἔσαν γνῶναι, οὔτε τότε ἰθὺς οὔτε τῶν Σαμίων ἀπιγμένων. Ἐπείτε γὰρ τάχιστα πρὸς τὴν Σίφνον προσέσχον οἱ Σάμιοι, ἔπεμπον τῶν νεῶν μίαν πρέσβεας ἄγουσαν ἐς τὴν πόλιν. (2) Τὸ δὲ παλαιὸν ἅπασαι αἱ νέες ἔσαν μιλτηλιφέες· καὶ ἦν τοῦτο τὸ ἡ Πυθίη προηγόρευε τοῖσι Σιφνίοισι, φυλάξασθαι τὸν ξύλινον λόχον κελεύουσα καὶ κήρυκα ἐρυθρόν. (3) Ἀπικόμενοι δ' ὦν οἱ ἄγγελοι ἐδέοντο τῶν Σιφνίων δέκα τάλαντά σφι χρῆσαι· οὐ φασκόντων δὲ χρήσειν τῶν Σιφνίων αὐτοῖσι, οἱ Σάμιοι τοὺς χώρους αὐτῶν ἐπόρθεον. (4) Πυθόμενοι δ' ἰθὺς ἧκον οἱ Σίφνιοι βωθέοντες, καὶ συμβαλόντες αὐτοῖσι ἑσσώθησαν, καὶ αὐτῶν πολλοὶ ἀπεκληΐσθησαν τοῦ ἄστεος ὑπὸ τῶν Σαμίων· καὶ αὐτοὺς μετὰ ταῦτα ἑκατὸν τάλαντα ἔπρηξαν.

LIX. Παρὰ δὲ Ἑρμιονέων νῆσον ἀντὶ χρημάτων παρέλαβον, Ὑδρέην τὴν ἐπὶ Πελοποννήσῳ, καὶ αὐτὴν Τροιζηνίοισι παρακατέθεντο· αὐτοὶ δὲ Κυδωνίην τὴν ἐν Κρήτῃ ἔκτισαν, οὐκ ἐπὶ τοῦτο πλώοντες, ἀλλὰ Ζακυνθίους ἐξελῶντες ἐκ τῆς νήσου. (2) Ἔμειναν δ' ἐν ταύτῃ καὶ εὐδαιμόνησαν ἐπ' ἔτεα πέντε, ὥστε τὰ ἱρὰ τὰ ἐν Κυδωνίῃ ἐόντα νῦν οὗτοί εἰσι οἱ ποιήσαντες, καὶ τὸν τῆς Δικτύννης νηόν. (3) Ἕκτῳ δὲ ἔτεϊ Αἰγινῆται αὐτοὺς ναυμαχίῃ νικήσαντες ἠνδραποδίσαντο μετὰ

set : colere se autem Samios, aiebat, quoniam avus ipsius publice a Samiis fuisset sepultus.

LVI. Sed Lacedæmonii, quum per quadraginta dies oppugnassent Samum, neque quidquam profecissent, in Peloponnesum sunt reversi. (2) Fertur autem fama, temere quidem sparsa, quæ ait, Polycratem magnum numerum patriæ monetæ ex plumbo cusæ, sed deauratæ, illis dedisse; quo accepto eos discessisse. Hæc prima est expeditio, quam in Asiam Lacedæmonii, Doricæ stirpis populus, susceperunt.

LVII. Hi autem ex Samiis qui Polycratem bello erant adgressi, quum in eo essent Lacedæmonii ut illos desererent, ipsi quoque abierunt et Siphnum navigarunt. Pecunia enim indigebant : et florentes per id tempus erant res Siphniorum, ut qui præ cæteris insulanis divitiis maxime valebant; quippe in eorum insula metalla erant auri argentique, ita quidem ut ex decima pecuniæ illius, quæ ibi conficitur, thesaurus Delphis sit dedicatus, qui nihil cedit opulentissimis : ipsi vero, quæ quotannis ex metallis redibant, ea inter se distribuebant. (2) Iidem, quo tempore thesaurum illum struendum curarunt, quæsiverunt ex oraculo, an præsentia bona per longum temporis spatium ipsis sint duratura. Quibus Pythia hæc respondit :

At quando in Siphno fuerint prytaneia cana,
cana fori facies; tunc vir vafer adsit oportet,
e ligno insidias caveatque rubrum præconem.

Erat autem tunc [*quum advenere Samii*] et forum et prytaneum Siphniorum Pario lapide excultum.

LVIII. Hoc oraculum Siphnii, nec tunc statim quum datum est, quo pertineret intellexerant, nec deinde, quum Samii advenerunt. Nam simul atque ad Siphnum Samii adpulerunt, navium unam in urbem cum legatis miserunt. (2) Erant autem olim naves omnes minio tinctæ : idque fuit quod Siphniis Pythia edixerat, quum cavere illos jussisset ligneas insidias et rubrum præconem. (3) Advenientes igitur Samiorum legati postularunt a Siphniis, ut decem talenta ipsis mutuo darent. Quod quum se facturos Siphnii negassent, agros eorum depopulati sunt Samii. (4) Ea re cognita, protinus Siphnii egressi sunt, rebus suis opem laturi : sed commisso prælio inferiores discesserunt, multique eorum urbe a Samiis sunt interclusi : quo facto, centum talenta ab illis Samii exegerunt.

LIX. Ab Hermionensibus vero, data pecunia, Hydream acceperunt insulam, Peloponneso obversam, eamque Trœzeniis in depositum dederunt; ipsi vero Cydoniam in Creta condiderunt coloniam, quum non hoc consilio navigassent, sed Zacynthios insula ejecturi. (2) Mansere autem ibi et opibus floruere per quinquennium; ita quidem, ut, quæ nunc templa sunt Cydoniæ, ab his exstructa sint, atque etiam Dictynnes fanum. (3) Sexto autem anno Æginetæ eosdem, Cretensibus juncti, prælio navali superatos, in

Κρητῶν, καὶ τῶν νεῶν καπρίους ἐχουσέων τὰς πρώρας ἠκρωτηρίασαν καὶ ἀνέθεσαν ἐς τὸ ἱρὸν τῆς Ἀθηναίης ἐν Αἰγίνῃ. (4) Ταῦτα δὲ ἐποίησαν ἔγκοτον ἔχοντες Σαμίοισι Αἰγινῆται· πρότεροι γὰρ Σάμιοι ἐπ' Ἀμφικράτεος βασιλεύοντος ἐν Σάμῳ στρατευσάμενοι ἐπ' Αἴγιναν μεγάλα κακὰ ἐποίησαν Αἰγινήτας καὶ ἔπαθον ὑπ' ἐκείνων.

LX. Ἡ μὲν αἰτίη αὕτη· ἐμήκυνα δὲ περὶ Σαμίων μᾶλλον, ὅτι σφι τρία ἐστὶ μέγιστα ἁπάντων Ἑλλήνων ἐξεργασμένα, οὔρεός τε ὑψηλοῦ ἐς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀργυιάς, τούτου ὄρυγμα κάτωθεν ἀρξάμενον, ἀμφίστομον. (2) Τὸ μὲν μῆκος τοῦ ὀρύγματος ἑπτὰ στάδιοί εἰσι, τὸ δὲ ὕψος καὶ εὖρος ὀκτὼ ἑκάτερον πόδες. Διὰ παντὸς δὲ αὐτοῦ ἄλλο ὄρυγμα εἰκοσίπηχυ βάθος ὀρώρυκται, τρίπουν δὲ τὸ εὖρος, δι' οὗ τὸ ὕδωρ ὀχετευόμενον διὰ σωλήνων παραγίνεται ἐς τὴν πόλιν ἀγόμενον ἀπὸ μεγάλης πηγῆς. Ἀρχιτέκτων δὲ τοῦ ὀρύγματος τούτου ἐγένετο Μεγαρεὺς Εὐπαλῖνος Ναυστρόφου. (3) Τοῦτο μὲν δὴ ἓν τῶν τριῶν ἐστι, δεύτερον δὲ περὶ λιμένα χῶμα ἐν θαλάσσῃ, βάθος κατὰ εἴκοσι ὀργυιέων· μῆκος δὲ τοῦ χώματος μέζον δύο σταδίων. (4) Τρίτον δέ σφι ἐξέργασται νηὸς μέγιστος πάντων νηῶν τῶν ἡμεῖς ἴδμεν· τοῦ ἀρχιτέκτων πρῶτος ἐγένετο Ῥοῖκος Φίλεω ἐπιχώριος. Τούτων εἵνεκεν μᾶλλόν τι περὶ Σαμίων ἐμήκυνα.

LXI. Καμβύσῃ δὲ τῷ Κύρου χρονίζοντι περὶ Αἴγυπτον καὶ παραφρονήσαντι ἐπανιστέαται ἄνδρες μάγοι δύο ἀδελφεοί, τῶν τὸν ἕτερον καταλελοίπεε τῶν οἰκίων μελεδωνὸν ὁ Καμβύσης. (2) Οὗτος δὴ ὦν οἱ ἐπανέστη μαθών τε τὸν Σμέρδιος θάνατον ὡς κρύπτοιτο γενόμενος, καὶ ὡς ὀλίγοι ἔσαν οἱ ἐπιστάμενοι αὐτὸν Περσέων, οἱ δὲ πολλοὶ περιεόντα μιν εἰδείησαν. Πρὸς ταῦτα βουλεύσας τάδε ἐπεχείρησε τοῖσι βασιληΐοισι. (3) Ἦν οἱ ἀδελφεός, τὸν εἶπά οἱ συνεπαναστῆναι, οἰκὼς μάλιστα τὸ εἶδος Σμέρδι τῷ Κύρου, τὸν ὁ Καμβύσης ἐόντα ἑωυτοῦ ἀδελφεὸν ἀπέκτεινε. Ἦν τε δὴ ὁμοῖος εἶδος τῷ Σμέρδι, καὶ δὴ καὶ οὔνομα τὠυτὸ εἶχε Σμέρδιν. (4) Τοῦτον τὸν ἄνδρα ἀναγνώσας ὁ μάγος Πατιζείθης ὥς οἱ αὐτὸς πάντα διαπρήξει, εἷσε ἄγων ἐς τὸν βασιλήϊον θρόνον. Ποιήσας δὲ τοῦτο κήρυκας τῇ τε ἄλλῃ διέπεμπε καὶ δὴ καὶ ἐς Αἴγυπτον προερέοντα τῷ στρατῷ ὡς Σμέρδιος τοῦ Κύρου ἀκουστέα εἴη τοῦ λοιποῦ, ἀλλ' οὐ Καμβύσεω.

LXII. Οἵ τε δὴ ὦν ἄλλοι κήρυκες προηγόρευον ταῦτα, καὶ δὴ καὶ ὁ ἐπ' Αἴγυπτον ταχθείς, εὕρισκε γὰρ Καμβύσεα καὶ τὸν στρατὸν ἐόντα τῆς Συρίης ἐν Ἀγβατάνοισι, προηγόρευε στὰς ἐς μέσον τὰ ἐντεταλμένα ἐκ τοῦ μάγου. (2) Καμβύσης δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐκ τοῦ κήρυκος, καὶ ἐλπίσας μιν λέγειν ἀληθέα αὐτός τε προδεδόσθαι ἐκ Πρηξάσπεος (πεμφθέντα γὰρ αὐτὸν ὡς ἀποκτενέοντα Σμέρδιν οὐ ποιῆσαι ταῦτα), βλέψας ἐς τὸν Πρηξάσπεα εἶπε, « Πρήξασπες, οὕτω μοι διεπρήξαο τό τοι προσέθηκα πρῆγμα; » (3) Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ δέσποτα, οὐκ ἔστι ταῦτα ἀληθέα, ὅκως κοτέ σοι

servitutem redegerunt, resectasque navium proras, quibus apri pro insignibus erant, Æginæ in Minervæ templo dedicarunt. (4) Id fecerunt Æginetæ, quia infensi Samiis erant: hi enim priores, regnante Sami Amphicrate, bello Æginæ illato multis malis Æginetas adfecerant, sed et ipsi multa erant passi.

LX. Caussa quidem illius odii hæc est: verum ego longiorem de Samiis sermonem feci, quoniam ab his tria maxima opera, præ reliquis omnibus Græcis, effecta sunt. Primum, in monte ad centum et quinquaginta orgyias edito, in hoc fossa ab imo monte incipiens, et per totum ita acta, ut in oppositum montis latus pateat alterum fossæ orificium. (2) Longitudo fossæ septem stadiorum est: altitudo ac latitudo, octo pedum utraque. Per totam autem illius longitudinem excavata est alia fossa, viginti ulnas alta, tres pedes lata, per quam aqua, ex ingenti fonte derivata, per tubos in urbem deducitur. Architectus hujus fossæ Eupalinus fuit Megarensis, Naustrophi filius. (3) Hoc unum ex tribus illis. Alterum est opus, agger in mari ductus circa portum, in altitudinem viginti orgyiarum; longitudo autem aggeris, major duobus stadiis. (4) Tertio, templum habent exstructum maximum omnium, quæ nos novimus, templorum: cujus primus architectus fuit Rhœcus, Philæ filius, Samius. Horum caussa sermonem de Samiis paulo longiorem instituimus.

LXI. Jam adversus Cambysen, diutius in Ægypto morantem insanientemque, insurrexerunt duo fratres Magi, quorum alterum Cambyses procuratorem domus suæ reliquerat. (2) Hic igitur adversus illum insurrexit, quum intelligeret, occultari Smerdis cædem, paucosque esse Persarum ad quos notitia illius pervenisset, plerosque vero illum credere superesse: hæc ille reputans, regiam occupare hoc modo instituit. (3) Erat ei frater, quem simul cum eo insurrexisse dixi, corporis specie similis admodum Smerdi, Cyri filio, quem Cambyses, quum ipsius frater esset, interfecerat. Erat igitur hic et facie Smerdi similis, et ipsi nomen quoque idem Smerdis erat. (4) Hunc hominem Patizithes Magus, postquam ei persuaserat ut sibi omnia conficeret, regio in solio collocavit. Quo facto, præcones dimisit quum alias in partes, tum et in Ægyptum misit qui ediceret exercitui, Smerdi dehinc esse parendum, Cyri filio, non Cambysi.

LXII. Itaque quum cæteri præcones hoc edixerunt, tum qui in Ægyptum erat missus, ubi Cambysen cum exercitu Ecbatanis Syriæ invenerat, stans in medio proclamavit ea quæ a Mago mandata habebat. (2) Quæ ut a præcone edicta Cambyses cognovit, quum vera esse ea et proditum se a Prexaspe existimaret (hunc enim, ad interficiendum Smerdin missum, non executum esse mandatum), respiciens Prexaspen, ait: « Prexaspes, ita igitur mandatum mihi es executus quod tibi injunxeram? » (3) Tum ille: « Non est hoc verum, domine, ut Smerdis frater tuus

Σμέρδις ἀδελφεὸς ὁ σὸς ἐπανέστηκε, οὐδὲ ὅκως τι ἐξ ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς νεῖκός τοι ἔσται ἢ μέγα ἢ σμικρόν· ἐγὼ γὰρ αὐτὸς, ποιήσας τὰ σύ με ἐκέλευες, ἔθαψά μιν χερσὶ τῇσι ἐμεωυτοῦ. (4) Εἰ μέν νυν οἱ τεθνεῶτες ἀνεστέασι, προσδέκεό τοι καὶ Ἀστυάγεα τὸν Μῆδον ἐπαναστήσεσθαι· εἰ δ' ἔστι ὥσπερ πρὸ τοῦ, οὐ μή τί τοι ἔκ γε ἐκείνου νεώτερον ἀναβλαστήσει. Νῦν ὦν μοι δοκέει μεταδιώξαντας τὸν κήρυκα ἐτάζειν εἰρωτεῦντας παρ' ὅτευ ἥκων προαγορεύει ἡμῖν Σμέρδιος βασιλέος ἀκούειν. »

LXIII. Ταῦτα εἴπαντος Πρηξάσπεος (ἥρεσε γὰρ Καμβύσῃ) αὐτίκα μεταδιωκτὸς γενόμενος ὁ κῆρυξ ἧκε· ἀπιγμένον δέ μιν εἴρετο ὁ Πρηξάσπης τάδε, « ὤνθρωπε, φῂς γὰρ ἥκειν παρὰ Σμέρδιος τοῦ Κύρου ἄγγελος· νῦν ὦν εἴπας τὴν ἀλήθειαν ἄπιθι χαίρων, κότερα αὐτός τοι Σμέρδις φαινόμενος ἐς ὄψιν ἐνετέλλετο ταῦτα, ἢ τῶν τις ἐκείνου ὑπηρετέων. » (2) Ὁ δὲ εἶπε, « ἐγὼ Σμέρδιν μὲν τὸν Κύρου, ἐξ ὅτευ βασιλεὺς Καμβύσης ἤλασε ἐς Αἴγυπτον, οὔκω ὄπωπα· ὁ δέ μοι μάγος τὸν Καμβύσης ἐπίτροπον τῶν οἰκίων ἀπέδεξε, οὗτος ταῦτα ἐνετείλατο, φὰς Σμέρδιν τὸν Κύρου εἶναι τὸν ταῦτα ἐπιθέμενον εἶπαι πρὸς ὑμέας. » (3) Ὁ μὲν δή σφι ἔλεγε οὐδὲν ἐπικατεψευσμένος, Καμβύσης δὲ εἶπε, « Πρήξασπες, σὺ μὲν, οἷα ἀνὴρ ἀγαθὸς, ποιήσας τὸ κελευόμενον αἰτίην ἐκπέφευγας· ἐμοὶ δὲ τίς ἂν εἴη Περσέων ὁ ἐπανεστεὼς ἐπιβατεύων τοῦ Σμέρδιος οὐνόματος; » (4) Ὁ δὲ εἶπε, « ἐγώ μοι δοκέω συνιέναι τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὦ βασιλεῦ· οἱ μάγοι εἰσί τοι οἱ ἐπανεστεῶτες, τόν τε ἔλιπες μελεδωνὸν τῶν οἰκίων, Πατιζείθης, καὶ ὁ τούτου ἀδελφεὸς Σμέρδις. »

LXIV. Ἐνθαῦτα ἀκούσαντα Καμβύσεα τὸ Σμέρδιος οὔνομα ἔτυψε ἡ ἀλήθεια τῶν τε λόγων καὶ τοῦ ἐνυπνίου· ὃς ἐδόκεε ἐν τῷ ὕπνῳ ἀπαγγεῖλαί τινά οἱ ὡς Σμέρδις ἱζόμενος ἐς τὸν βασιλήϊον θρόνον ψαύσειε τῇ κεφαλῇ τοῦ οὐρανοῦ. (2) Μαθὼν δὲ ὡς μάτην ἀπολωλεκὼς εἴη τὸν ἀδελφεὸν, ἀπέκλαιε Σμέρδιν. Ἀποκλαύσας δὲ καὶ περιημεκτήσας τῇ ἁπάσῃ συμφορῇ ἀναθρώσκει ἐπὶ τὸν ἵππον, ἐν νόῳ ἔχων τὴν ταχίστην ἐς Σοῦσα στρατεύεσθαι ἐπὶ τὸν μάγον. (3) Καί οἱ ἀναθρώσκοντι ἐπὶ τὸν ἵππον τοῦ κουλεοῦ τοῦ ξίφεος ὁ μύκης ἀποπίπτει, γυμνωθὲν δὲ τὸ ξίφος παίει τὸν μηρόν. (4) Τρωματισθεὶς δὲ κατὰ τοῦτο τῇ αὐτὸς πρότερον τὸν τῶν Αἰγυπτίων θεὸν Ἆπιν ἔπληξε, ὥς οἱ καιρίῃ ἔδοξε τετύφθαι, εἴρετο ὁ Καμβύσης ὅ τι τῇ πόλι οὔνομα εἴη. Οἱ δὲ εἶπαν ὅτι Ἀγβάτανα. (5) Τῷ δὲ ἔτι πρότερον ἐκέχρηστο ἐκ Βουτοῦς πόλιος ἐν Ἀγβατάνοισι τελευτήσειν τὸν βίον. Ὁ μὲν δὴ ἐν τοῖσι Μηδικοῖσι Ἀγβατάνοισι ἐδόκεε τελευτήσειν γηραιὸς, ἐν τοῖσί οἱ ἦν πάντα τὰ πρήγματα· τὸ δὲ χρηστήριον τοῖσι ἐν Συρίῃ Ἀγβατάνοισι ἔλεγε ἄρα. (6) Καὶ δὴ ὡς τότε ἐπειρόμενος ἐπύθετο τῆς πόλιος τὸ οὔνομα, ὑπὸ τῆς συμφορῆς τῆς τε ἐκ τοῦ μάγου ἐκπεπληγμένος καὶ τοῦ τρώματος ἐσωφρόνησε, συλλαβὼν δὲ τὸ θεο-

adversus te insurrexerit, aut ut ulla tibi a viro illo contentio, sive magna, sive parva, existere possit. Nam ego ipse tuum mandatum executus, mea manu eum sepelivi. (4) Itaque, si resurgunt mortui, exspecta ut etiam Astyages Medus adversus te sit insurrecturus : sin erit ut olim, nihil quidquam novarum rerum ab illo tibi nascetur. Quare mihi videtur, insequi nos debere præconem, et ex eo perquirere interrogando, a quonam missus edixerit, Smerdi regi esse parendum. »

LXIII. Hæc a Praxaspe dicta quum placuissent Cambysi, protinus missi sunt qui præconem insequerentur reducerentque. Qui ut rediit, his verbis eum interrogavit Prexaspes : « Tu, homo, quum dicas a Smerdi Cyri filio te nuncium venire, nunc, si mihi verum dixeris, salvus abito. Ipsumne Smerdin oculis tuis vidisti, qui tibi hoc mandatum dederit; an ab aliquo ex ejus ministris illud accepisti? » (2) Tum ille, « Ego, inquit, Smerdin Cyri filium, ex quo rex Cambyses cum exercitu in Ægyptum est profectus, nondum vidi : sed Magus, quem domus suæ procuratorem Cambyses constituit, hic mihi mandata hæc dedit, dicens Smerdin esse, Cyri filium, qui, ut ea ad vos perferrem, imperasset. » (3) Hæc illis homo iste dixit, a veritate nihil discedens. Tum Cambyses : « Tu quidem, Prexaspes, ait, ut vir bonus mandata mea executus, culpam effugisti : at quis tandem ille fuerit Persarum, qui Smerdis nomen invadens, adversus me insurrexit? » (4) Cui ille, « Equidem, rex, mihi videor, inquit, intelligere quid hoc rei sit. Magi sunt qui tibi insurrexerunt, tum is quem tu procuratorem domus tuæ reliquisti, Patizithes, tum hujus frater Smerdis. »

LXIV. Ibi tunc, audito Smerdis nomine, veritas quum dictorum tum insomnii animum percutit Cambysis, cui per somnum visum erat nunciare aliquem sibi, Smerdin, regio in solio sedentem, capite cœlum tetigisse. (2) Itaque intelligens, frustra se perdidisse fratrem, deploravit Smerdin : et postquam universam suam calamitatem deplorarat lamentatusque erat, in equum insiliit; in animo habens quam celerrime posset, Susa adversus Magum ducere exercitum. (3) At, dum in equum insilit, de vagina gladii fungus (*extremæ vaginæ claustrum*) decidit; et nudatus gladius femur feriit. (4) Vulneratus igitur Cambyses eadem parte, qua ipse antea deum Ægyptiorum Apin percusserat, quum letale vulnus accepisse sibi videretur, quæsivit quodnam nomen esset oppido. Et illi Ecbatana dixerunt. (5) Erat ei autem superiori tempore oraculi responsum ex Buto urbe adlatum, Ecbatanis illum moriturum : unde sibi persuaserat, Ecbatanis Mediæ, ubi ei rerum omnium summa erat, senem sese vita functurum; at nimirum Ecbatana Syriæ dixerat oraculum. (6) Itaque, postquam tunc percunctatus oppidi nomen cognovit, consternatus calamitate quæ et ex Mago ei imminebat, et ex

πρόπιον εἶπε, « ἐνθαῦτα Καμβύσεα τὸν Κύρου ἐστὶ πεπρωμένον τελευτᾶν. »

LXV. Τότε μὲν τοσαῦτα, ἡμέρῃσι δὲ ὕστερον ὡς εἴκοσι μεταπεμψάμενος Περσέων τῶν παρεόντων τοὺς λογιμωτάτους ἔλεγέ σφι τάδε, « ὦ Πέρσαι, καταλελάβηκέ με, τὸ πάντων μάλιστα ἔκρυπτον πρηγμάτων, τοῦτο ἐς ὑμέας ἐκφῆναι. (2) Ἐγὼ γὰρ ἐὼν ἐν Αἰγύπτῳ εἶδον ὄψιν ἐν τῷ ὕπνῳ, τὴν μηδαμὰ ὤφελον ἰδέειν· ἐδόκεον δέ μοι ἄγγελον ἐλθόντα ἐξ οἴκου ἀγγέλλειν ὡς Σμέρδις ἱζόμενος ἐς τὸν βασιλήϊον θρόνον ψαύσειε τῇ κεφαλῇ τοῦ οὐρανοῦ. (3) Δείσας δὲ μὴ ἀπαιρεθέω τὴν ἀρχὴν πρὸς τοῦ ἀδελφεοῦ, ἐποίησα ταχύτερα ἢ σοφώτερα· ἐν τῇ γὰρ ἀνθρωπηΐῃ φύσι οὐκ ἐνῆν ἄρα τὸ μέλλον γίνεσθαι ἀποτράπειν, ἐγὼ δὲ ὁ μάταιος Πρηξάσπεα ἀποπέμπω ἐς Σοῦσα ἀποκτενέοντα Σμέρδιν. (4) Ἐξεργασθέντος δὲ κακοῦ τοσούτου ἀδεῶς διαιτώμην, οὐδαμὰ ἐπιλεξάμενος μή κοτέ τίς μοι Σμέρδιος ὑπαραιρημένου ἄλλος ἐπαναστaίη ἀνθρώπων. Παντὸς δὲ τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ἁμαρτὼν ἀδελφεοκτόνος τε οὐδὲν δέον γέγονα καὶ τῆς βασιληΐης οὐδὲν ἔσσον ἐστέρημαι· Σμέρδις γὰρ δὴ ἦν ὁ μάγος τόν μοι ὁ δαίμων προέφαινε ἐν τῇ ὄψι ἐπαναστήσεσθαι. (5) Τὸ μὲν δὴ ἔργον ἐξέργασταί μοι, καὶ Σμέρδιν τὸν Κύρου μηκέτι ὑμῖν ἐόντα λογίζεσθε· οἱ δὲ ὑμῖν μάγοι κρατέουσι τῶν βασιληίων, τόν τε ἔλιπον τῶν οἰκίων, καὶ ὁ ἐκείνου ἀδελφεὸς Σμέρδις. (6) Τὸν μέν νυν μάλιστα χρῆν ἐμεῦ αἰσχρὰ πρὸς τῶν μάγων πεπονθότος τιμωρέειν ἐμοί, οὗτος μὲν ἀνοσίῳ μόρῳ τετελεύτηκε ὑπὸ τῶν ἑωυτοῦ οἰκηϊοτάτων· τούτου δὲ μηκέτι ἐόντος, δεύτερα τῶν λοιπῶν ὑμῖν, ὦ Πέρσαι, γίνεταί μοι ἀναγκαιότατον ἐντέλλεσθαι τὰ θέλω μοι γενέσθαι τελευτέων τὸν βίον· (7) καὶ δὴ ὑμῖν τάδε ἐπισκήπτω θεοὺς τοὺς βασιληΐους ἐπικαλέων, καὶ πᾶσι ὑμῖν καὶ μάλιστα Ἀχαιμενιδέων τοῖσι παρεοῦσι, μὴ περιιδέειν τὴν ἡγεμονίην αὖτις ἐς Μήδους περιελθοῦσαν, ἀλλ' εἴτε δόλῳ ἔχουσι αὐτὴν κτησάμενοι, δόλῳ ἀπαιρεθῆναι ὑπ' ὑμέων, εἴτε καὶ σθένεϊ τεῳ κατεργασάμενοι, σθένεϊ κατὰ τὸ καρτερὸν ἀνασώσασθαι. (8) Καὶ ταῦτα μὲν ποιεῦσι ὑμῖν γῆ τε καρπὸν ἐκφέροι καὶ γυναῖκές τε καὶ ποίμναι τίκτοιεν, ἐοῦσι ἐς τὸν ἅπαντα χρόνον ἐλευθέροισι· μὴ ἀνασωσαμένοισι δὲ τὴν ἀρχὴν μηδ' ἐπιχειρήσασι ἀνασώζειν τὰ ἐναντία τούτοισι ἀρέομαι ὑμῖν γενέσθαι, καὶ πρὸς ἔτι τούτοισι τὸ τέλος Περσέων ἑκάστῳ ἐπιγενέσθαι οἷον ἐμοὶ ἐπιγέγονε. » Ἅμα τε εἴπας ταῦτα ὁ Καμβύσης ἀπέκλαιε πᾶσαν τὴν ἑωυτοῦ πρῆξιν.

LXVI. Πέρσαι δ' ὡς τὸν βασιλέα εἶδον ἀνακλαύσαντα, πάντες τά τε ἐσθῆτος ἐχόμενα εἶχον, ταῦτα κατηρείκοντο, καὶ οἰμωγῇ ἀφθόνῳ διεχρέοντο. (2) Μετὰ δὲ ταῦτα, ὡς ἐσφακέλισέ τε τὸ ὀστέον καὶ ὁ μηρὸς τάχιστα ἐσάπη, ἀπήνεικε Καμβύσεα τὸν Κύρου, βασιλεύσαντα μὲν τὰ πάντα ἑπτὰ ἔτεα καὶ μῆνας πέντε, ἄπαιδα δὲ τὸ παράπαν ἐόντα ἔρσενος καὶ θήλεος

vulnere, resipuit; intelligensque oraculi responsum, ait : « Hic loci fatale est vitam finire Cambysen, Cyri filium. »

LXV. Neque tunc plura; sed deinde, interjectis fere viginti diebus, convocatis ad se spectatissimis qui aderant Persarum, hæc ad eos verba fecit : Eo redactus sum, o Persæ, ut rem vobis eam, quam omnium maxime occultavi, debeam aperire. (2) Quum in Ægypto essem, vidi nocturnam visionem, quam utinam numquam vidissem! Visum erat mihi, venientem domo nuncium renunciare, Smerdin, regio in solio sedentem, capite cœlum tetigisse. (3) Itaque veritus, ne imperium mihi a fratre raperetur, properantiora feci quam prudentiora: nec enim naturæ hominis datum est, avertere id quod sit eventurum : ego vero fatuus Prexaspen Susa mitto, qui Smerdin interficiat. (4) Quo tanto admisso facinore, securus vitam egi, nullo pacto cogitans fore, ut, sublato Smerdi, alius quisquam hominum mihi insurgat. Sed ab ejus quod futurum erat notione prorsus aberrans, prater jus et fas fratrem occidi, et nihilo minus regno sum privatus. Smerdis enim Magus fuit, quem contra me insurrecturum esse deus insomnii viso mihi significaverat. (5) Patratum igitur a me facinus est; vosque sic existimate, non amplius in vivis esse Smerdin, Cyri filium : sed Magi vobis regiam occuparunt, is quem ego procuratorem domus meæ reliqui, et frater ejus Smerdis. (6) Jam, quem maxime oportuerat vicem meam, qui hæc indigna a Magis patior, ulcisci; is nefaria cæde, a proximis suis patrata, vitam finivit. Qui quum amplius non sit, secundo loco, id quod reliquum est, ut vos, Persæ, quæ nunc, quum vitam finio, mihi a vobis fieri volo, moneam summa me necessitas urget. (7) Nempe hoc vobis, deos regios obtestatus, injungo, quum in universum cunctis, tum maxime his qui ex Achæmenidum stirpe adestis, ne principatum ad Medos iterum redire patiamini; sed, sive illi dolo eum obtinuerunt, dolo eis eripiatis; sin vi quadam illum sibi pararunt, vi et armis recuperetis. (8) Atque, hoc quidem si feceritis, et terra vobis fructum ferat, et uxores et greges uberem edant prolem, et libertate in omne futurum tempus fruamini! Sin non recuperaveritis principatum nec conati fueritis recuperare, contraria horum vobis ut fiant precor, et hoc amplius, ut Persarum unicuique finis vitæ, qualis mihi, eveniat. » Simul hæc locutus Cambyses universam suam sortem deploravit.

LXVI. Tum Persæ, regem videntes edere ploratum, universi quidquid vestium habebant discerpere, immensumque edere ejulatum cœperunt. (2) Et haud multo post, carie corroso osse, et in putredinem abeunte femore, e vivis ereptus est Cambyses, Cyri filius, postquam annos omnino septem et quinque menses regnaverat, nec ullam prolem, neque masculam, neque femineam, reliquerat.

γόνου. (3) Περσέων δὲ τοῖσι παρεοῦσι ἀπιστίη πολλὴ ὑπεκέχυτο τοὺς μάγους ἔχειν τὰ πρήγματα, ἀλλ' ἠπιστέατο ἐπὶ διαβολῇ εἶπαι Καμβύσεα τὰ εἶπε περὶ τοῦ Σμέρδιος θανάτου, ἵνα οἱ ἐκπολεμωθῇ πᾶν τὸ Περσικόν. (4) Οὗτοι μέν νυν ἠπιστέατο Σμέρδιν τὸν Κύρου βασιλέα ἐνεστεῶτα· δεινῶς γὰρ καὶ ὁ Πρηξάσπης ἔξαρνος ἦν μὴ μὲν ἀποκτεῖναι Σμέρδιν· οὐ γὰρ ἦν οἱ ἀσφαλὲς Καμβύσεω τετελευτηκότος φάναι τὸν Κύρου υἱὸν ἀπολωλεκέναι αὐτοχειρίῃ.

LXVII. Ὁ δὲ δὴ μάγος τελευτήσαντος Καμβύσεω ἀδεῶς ἐβασίλευσε, ἐπιβατεύων τοῦ ὁμωνύμου Σμέρδιος τοῦ Κύρου, μῆνας ἑπτὰ τοὺς ἐπιλοίπους Καμβύσῃ ἐς τὰ ὀκτὼ ἔτεα τῆς πληρώσιος· ἐν τοῖσι ἀπεδέξατο ἐς τοὺς ὑπηκόους πάντας εὐεργεσίας μεγάλας, ὥστε ἀποθανόντος αὐτοῦ πόθον ἔχειν πάντας τοὺς ἐν τῇ Ἀσίῃ, πάρεξ αὐτῶν Περσέων. Διαπέμψας γὰρ ὁ μάγος ἐς πᾶν ἔθνος τῶν ἦρχε, προεῖπε ἀτελείαν εἶναι στρατηίης καὶ φόρου ἐπ' ἔτεα τρία. Προεῖπε μὲν δὴ ταῦτα αὐτίκα ἐνιστάμενος ἐς τὴν ἀρχήν.

LXVIII. Ὀγδόῳ δὲ μηνὶ ἐγένετο κατάδηλος τρόπῳ τοιῷδε. Ὀτάνης ἦν Φαρνάσπεω μὲν παῖς, γένεϊ δὲ καὶ χρήμασι ὁμοῖος τῷ πρώτῳ Περσέων. Οὗτος ὁ Ὀτάνης πρῶτος ὑπώπτευσε τὸν μάγον ὡς οὐκ εἴη ὁ Κύρου Σμέρδις, ἀλλ' ὅσπερ ἦν, τῇδε συμβαλλόμενος, ὅτι τε οὐκ ἐξεφοίτα ἐκ τῆς ἀκροπόλιος καὶ ὅτι οὐκ ἐκάλεε ἐς ὄψιν ἑωυτῷ οὐδένα τῶν λογίμων Περσέων. (2) Ὑποπτεύσας δέ μιν ἐποίεε τάδε. Ἔσχε αὐτοῦ ὁ Καμβύσης θυγατέρα, τῇ οὔνομα ἦν Φαιδύμη· τὴν αὐτὴν δὴ ταύτην εἶχε τότε ὁ μάγος, καὶ ταύτῃ τε συνοίκεε καὶ τῇσι ἄλλῃσι πάσῃσι τῇσι τοῦ Καμβύσεω γυναιξί. (3) Πέμπων δὴ ὢν ὁ Ὀτάνης παρὰ ταύτην τὴν θυγατέρα ἐπυνθάνετο παρ' ὅτεῳ ἀνθρώπων κοιμῷτο, εἴτε μετὰ Σμέρδιος τοῦ Κύρου εἴτε μετ' ἄλλου τευ. Ἡ δέ οἱ ἀντέπεμπε φαμένη οὐ γινώσκειν· οὔτε γὰρ τὸν Κύρου Σμέρδιν ἰδέσθαι οὐδαμά, οὔτε ὅστις εἴη ὁ συνοικέων αὐτῇ εἰδέναι. (4) Ἔπεμπε δεύτερα ὁ Ὀτάνης λέγων, « εἰ μὴ αὐτὴ Σμέρδιν τὸν Κύρου γινώσκεις, σὺ δὲ παρ' Ἀτόσσης πυθεῦ ὅτεῳ τούτῳ συνοικέει αὐτή τε ἐκείνη καὶ σύ· πάντως γὰρ δή κου τόν γε ἑωυτῆς ἀδελφεὸν γινώσκει. » (5) Ἀντιπέμπει πρὸς ταῦτα ἡ θυγάτηρ, « οὔτε Ἀτόσσῃ δύναμαι ἐς λόγους ἐλθεῖν οὔτε ἄλλην οὐδεμίαν ἰδέσθαι τῶν συγκατημένων γυναικῶν· ἐπείτε γὰρ τάχιστα οὗτος ὥνθρωπος, ὅστις κοτέ ἐστι, παρέλαβε τὴν βασιληίην, διέσπειρε ἡμέας ἄλλην ἄλλῃ τάξας. »

LXIX. Ἀκούοντι δὲ ταῦτα τῷ Ὀτάνῃ μᾶλλον κατεφαίνετο τὸ πρῆγμα. Τρίτην δὲ ἀγγελίην ἐσπέμπει παρ' αὐτὴν λέγουσαν ταῦτα, « ὦ θύγατερ, δεῖ σε γεγονυῖαν εὖ κίνδυνον ἀναλαβέσθαι τὸν ἂν ὁ πατὴρ ὑποδύνειν κελεύῃ. Εἰ γὰρ δὴ μή ἐστι ὁ Κύρου Σμέρδις, ἀλλὰ τὸν καταδοκέω ἐγώ, οὔτοι μιν σοί τε συγκοιμεώμενον καὶ τὸ Περσέων κράτος ἔχοντα δεῖ χαίροντα ἀπαλλάσσειν, ἀλλὰ δοῦναι δίκην. (2) Νῦν ὦν ποίησον τάδε· ἐπεάν σοι συνεύδῃ καὶ μάθῃς αὐτὸν κατυπνωμέ-

(3) At qui aderant Persæ persuadere sibi nullo pacto potuerunt, Magos rerum esse potitos; sed Cambysen existimarunt calumniæ caussa hæc dixisse quæ de morte Smerdis dixerat, quo Persicum omne genus ad bellum adversus illum concitaretur. (4) Hi igitur existimabant, Smerdin Cyri filium regnum occupasse: nam præfracte etiam negabat Prexaspes, a se interfectum esse Smerdin; nec enim tutum ei erat, mortuo Cambyse fateri, Cyri filium ipsius manu periisse.

LXVII. Magus igitur, mortuo Cambyse, secure regnavit, usurpans cognominis Cyri filii nomen Smerdis, per septem menses, qui Cambysi ad complendum octavum annum defuerunt: intra quod tempus cunctos imperio Persarum subjectos ingentibus adfecit beneficiis, ita ut eumdem mortuum desiderarent omnes Asiæ populi, ipsis Persis exceptis. Dimissis enim per omnes, quibus imperavit, populos præconibus Magus edixerat, per triennium immunes fore omnes, quum a militia, tum a tributo. Atque hoc edictum protinus promulgaverat, simulatque insurrectione facta iniit regnum.

LXVIII. At octavo mense, quisnam esset, tali modo compertum est. Fuit Otanes, Pharnaspis filius, genere et opibus par ei qui primus esset inter Persas. Hic Otanes primus suspectum habuit Magum; non esse Smerdin Cyri filium, sed eum qui erat, inde conjiciens, quod numquam ex arce egrederetur, nec ullum ex nobilibus Persis in conspectum suum vocaret. (2) Ea suspicione ductus, hocce instituit facere. Filiam ejus, cui Phædyma nomen erat, in uxoribus habuerat Cambyses: eamdemque perinde tunc Magus habebat, cum eaque pariter atque cum aliis Cambysis uxoribus consuetudinem habebat. (3) Ad hanc igitur filiam suam misit Otanes, quærens ex ea, quisnam homo esset cum quo concumberet: utrum Smerdis Cyri filius, an alius quispiam? Cui illa responsum remisit, nescire se; neque enim Cyri filium Smerdin umquam vidisse, nec scire quis sit cum quo concumbat. (4) Tum iterum ad eamdem mittens Otanes, ait: « Si Smerdin Cyri filium non nosti, at tu ab Atossa percunctare, quonam cum viro et illa concumbat et tu! nam illa utique fratrem novit suum. » (5) Respondit ad hæc filia: « Neque Atossæ ego possum in colloquium venire, neque alii ulli mulieri ex his quæ mecum hic una habitant: nam simulatque hic homo, quisquis est, occupavit regnum, disseminavit nos, alii aliam sedem adsignans. »

LXIX. Hæc audienti Otani magis etiam manifesta facta res est. Itaque tertio ad illam nuncium mittit, his verbis: « Oportet te, filia, quum bene nata sis, periculum suscipere quodcumque pater te jubet. Quodsi enim hic non est Cyri filius Smerdis, sed is quem ego esse existimo; non debet ille, quod tecum concumbat et Persarum teneat imperium, impune ferre, sed meritam luere pœnam. (2) Nunc igitur fac hocce: quando tecum cubuerit, tuque eum somno sopitum intellexeris, palpa ejus aures. Quodsi compertus

νον, ἄφασον αὐτοῦ τὰ ὦτα· καὶ ἢν μὲν φαίνηται ἔχων ὦτα, νόμιζε σεωυτὴν Σμέρδι τῷ Κύρου συνοικέειν, ἢν δὲ μὴ ἔχων, σὺ δὲ τῷ μάγῳ Σμέρδι.» (3) Ἀντιπέμπει πρὸς ταῦτα ἡ Φαιδύμη φαμένη κινδυνεύσειν μεγάλως, ἢν ποιήσῃ ταῦτα· εἰ γὰρ δὴ μὴ τυγχάνει τὰ ὦτα ἔχων, ἐπίλαμπτος δὲ ἀφάσσουσα ἔσται, εὖ εἰδέναι ὡς ἀϊστώσει μιν· ὅμως μέντοι ποιήσειν ταῦτα. (4) Ἡ μὲν δὴ ὑπεδέξατο ταῦτα τῷ πατρὶ κατεργάσεσθαι, τοῦ δὲ μάγου τούτου τοῦ Σμέρδιος Κῦρος ὁ Καμβύσεω ἄρχων τὰ ὦτα ἀπέταμε ἐπ' αἰτίῃ δή τινι οὐ σμικρῇ. (5) Ἡ ὧν δὴ Φαιδύμη αὕτη, ἡ τοῦ Ὀτάνεω θυγάτηρ, πάντα ἐπιτελέουσα τὰ ὑπεδέξατο τῷ πατρί, ἐπείτε αὐτῆς μέρος ἐγίνετο τῆς ἀπίξιος παρὰ τὸν μάγον (ἐν περιτροπῇ γὰρ δὴ αἱ γυναῖκες φοιτέουσι τοῖσι Πέρσῃσι), ἐλθοῦσα παρ' αὐτὸν εὗδε, ὑπνωμένου δὲ καρτερῶς τοῦ μάγου ἤφασε τὰ ὦτα. (6) Μαθοῦσα δὲ οὐ χαλεπῶς, ἀλλ' εὐπετέως οὐκ ἔχοντα τὸν ἄνδρα ὦτα, ὡς ἡμέρη τάχιστα ἐγεγόνεε, πέμψασα ἐσήμηνε τῷ πατρὶ τὰ γενόμενα.

fuerit aures habere, puta te cum Cyri Smerdi concumbere: sin aures eum non habere deprehendes, magus Smerdis est quicum concumbis.» (3) Ad hæc renunciari Phædyma jubet, ingens se adire periculum, si id faciat. Si forte enim aures ille non habeat, ipsa autem deprehendatur palpans, satis se scire, fore ut ab illo trucidetur: attamen imperata facturam. (4) Sic illa, hoc se effecturam, patri recepit. Mago autem huic Smerdi Cyrus, Cambysis filius, tum regnans, graviorem quamdam ob culpam præcidi aures jusserat. (5) Hæc igitur Phædyma, Otanis filia, cuncta exsequens quæ patri receperat, quum ad illam rediisset ordo intrandi ad Magum (per vices enim apud Persas uxores ad maritum intrant), cubiculum ingressa cum eo concubuit: et postquam gravi somno Magus sopitus erat, aures ejus palpavit. (6) Utque haud ægre, sed facillime, cognovit auribus carere hominem, simulatque dies adfuit, ad patrem misit, remque ei significavit.

LXX. Ὁ δὲ Ὀτάνης παραλαβὼν Ἀσπαθίνην καὶ Γωβρύην Περσέων τε πρώτους ἐόντας καὶ ἑωυτῷ ἐπιτηδεωτάτους ἐς πίστιν, ἀπηγήσατο πᾶν τὸ πρῆγμα· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρα ὑπώπτευον οὕτω τοῦτο ἔχειν, ἀνενείκαντος δὲ τοῦ Ὀτάνεω τοὺς λόγους ἐδέξαντο. (2) Καὶ ἔδοξέ σφι ἕκαστον ἄνδρα Περσέων προσεταιρίσασθαι τοῦτον τῷ πιστεύει μάλιστα. Ὀτάνης μέν νυν ἐσάγεται Ἰνταφέρνεα, Γωβρύης δὲ Μεγάβαζον, Ἀσπαθίνης δὲ Ὑδάρνεα. Γεγονότων δὲ τούτων ἓξ παραγίνεται ἐς τὰ Σοῦσα Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπεος ἐκ Περσέων ἥκων· τούτων γὰρ δὴ ἦν οἱ ὁ πατὴρ ὕπαρχος. Ἐπεὶ ὧν οὗτος ἀπίκετο, τοῖσι ἓξ τῶν Περσέων ἔδοξε καὶ Δαρεῖον προσεταιρίσασθαι.

LXX. Tum Otanes, adsumpto Aspathine et Gobrya, primariis inter Persas viris, maximeque idoneis quibus fidem haberet, totam rem his enarravit: atque hi etiam ipsi suspicati erant, ita se rem habere. Quibus quum deinde rationes suas exposuisset, adsentati sunt ambo. (2) Constituerunique hi tres, ut ipsorum quisque unum virum Persam, cui maxime fidem haberet, sibi legeret socium. Adsciscit igitur Otanes pro sua parte Intaphernem; Gobryas, Megabazum; Aspathines, Hydarnen. Ita quum sex essent, advenit Susa Darius, Hystaspis filius, ex Perside veniens, cui regioni pater ipsius erat præfectus. Qui ubi advenit, placuit reliquis sex Persis Darium etiam socium sibi adsciscere.

LXXI. Συνελθόντες δὲ οὗτοι ἐόντες ἑπτὰ ἐδίδοσάν σφισι λόγους καὶ πίστις. Ἐπείτε δὲ ἐς Δαρεῖον ἀπίκετο γνώμην ἀποφαίνεσθαι, ἔλεγέ σφι τάδε, «ἐγὼ ταῦτα ἐδόκεον μὲν αὐτὸς μοῦνος ἐπίστασθαι, ὅτι τε ὁ μάγος εἴη ὁ βασιλεύων καὶ Σμέρδις ὁ Κύρου τετελεύτηκε· καὶ αὐτοῦ τούτου εἵνεκεν ἥκω σπουδῇ ὡς συστήσων ἐπὶ τῷ μάγῳ θάνατον. Ἐπείτε δὲ συνήνεικε ὥστε καὶ ὑμέας εἰδέναι καὶ μὴ μοῦνον ἐμέ, ποιέειν αὐτίκα μοι δοκέει καὶ μὴ ὑπερβάλλεσθαι· οὐ γὰρ ἄμεινον.» (2) Εἶπε πρὸς ταῦτα ὁ Ὀτάνης, «ὦ παῖ Ὑστάσπεος, εἷς τε πατρὸς ἀγαθοῦ καὶ ἐκφαίνειν οἴκας σεωυτὸν ἐόντα τοῦ πατρὸς οὐδὲν ἔσσω· τὴν μέντοι ἐπιχείρησιν ταύτην μὴ οὕτω συντάχυνε ἀβούλως, ἀλλ' ἐπὶ τὸ σωφρονέστερον αὐτὴν λάμβανε· δεῖ γὰρ πλεῦνας γενομένους οὕτω ἐπιχειρέειν.» (3) Λέγει πρὸς ταῦτα Δαρεῖος, «ἄνδρες οἱ παρεόντες, τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἐξ Ὀτάνεω εἰ χρήσεσθε, ἐπίστασθε ὅτι ἀπολέεσθε κάκιστα· ἐξοίσει γάρ τις πρὸς τὸν μάγον, ἰδίῃ περιβαλλόμενος ἑωυτῷ κέρδεα. (4) Μάλιστα μέν νυν ὠφείλετε ἐπ' ὑμέων αὐτῶν βαλόμενοι ποιέειν ταῦτα· ἐπείτε δὲ ὑμῖν ἀναφέρειν ἐς πλεῦνας ἐδόκεε καὶ ἐμοὶ ὑπερέθεσθε, ἢ ποιέωμεν σήμερον, ἢ ἴστε ὑμῖν ὅτι ἢν ὑπερ-

LXXI. Hi septem igitur congressi, fidem sibi dant invicem, et sermones conferunt. Ubi ad Darium venit ordo sententiæ dicendæ, ait ille: «Ego hoc solus cognitum habere putabam, regnare Magum, et vita excessisse Smerdin, Cyri filium: atque ad hoc ipsum dedita opera huc me contuli, ut mortem Mago pararem. Quandoquidem vero accidit, ut et vos rem compertam habeatis, non ego solus; videtur mihi res e vestigio peragenda, neque differenda: nec enim hoc melius fuerit.» (2) Ad hæc Otanes: «O fili Hystaspis, ait, forti viro patre genitus es; et videris ostendere, te nihil esse patre inferiorem. Verumtamen hanc rem noli ita præpropere et inconsulto adgredi; sed consideratius illam capesse. Plures simus oportet, et sic demum rem adgredi.» (3) Tum Darius: «Viri qui hic adestis, inquit, si ea ratione utemini quæ ab Otane est proposita, scitote pessime vos esse perituros. Deferet enim aliquis rem ad Magum, privatim sibi lucrum quærens. (4) Debebatis quidem maxime vos soli, re inter vos deliberata, hæc conficere: quoniam vero ad alios plures eam referre placuit vobis et mecum quoque communicastis, aut hoc ipso die rem exsequamur, aut scitote, si hunc unum diem siveritis elabi, non alium

πέσῃ ἡ νῦν ἡμέρη, ὡς οὐκ ἄλλος φθὰς ἐμεῦ κατήγορος ἔσται, ἀλλά σφεα αὐτὸς ἐγὼ κατερέω πρὸς τὸν μάγον. »

LXXII. Λέγει πρὸς ταῦτα Ὀτάνης, ἐπειδὴ ὥρα σπερχόμενον Δαρεῖον, « ἐπείτε ἡμέας συνταχύνειν ἀναγκάζεις καὶ ὑπερβάλλεσθαι οὐκ ἐᾷς, ἴθι ἐξηγέεο αὐτὸς ὅτεῳ τρόπῳ πάριμεν ἐς τὰ βασιλήϊα καὶ ἐπιχειρήσομεν αὐτοῖσι. Φυλακὰς γὰρ δὴ διεστεώσας οἶδάς κου καὶ αὐτὸς, εἰ μὴ ἰδὼν, ἀλλ' ἀκούσας· τὰς τέῳ τρόπῳ περήσομεν; » (2) Ἀμείβεται Δαρεῖος τοισίδε, « Ὀτάνη, ἦ πολλά ἐστι τὰ λόγῳ μὲν οὐκ οἷά τε δηλῶσαι, ἔργῳ δέ· ἄλλα δ' ἐστὶ τὰ λόγῳ μὲν οἷά τε, ἔργον δὲ οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν λαμπρὸν γίνεται. (3) Ὑμεῖς δὲ ἴστε φυλακὰς τὰς κατεστεώσας ἐούσας οὐδὲν χαλεπὰς παρελθεῖν. Τοῦτο μὲν γὰρ ἡμέων ἐόντων τοιῶνδε οὐδεὶς ὅστις οὐ παρήσει, τὰ μέν κου καταιδεόμενος ἡμέας, τὰ δέ κου καὶ δειμαίνων· τοῦτο δὲ ἔχω αὐτὸς σκῆψιν εὐπρεπεστάτην τῇ πάριμεν, φὰς ἄρτι τε ἥκειν ἐκ Περσέων καὶ βούλεσθαί τι ἔπος παρὰ τοῦ πατρὸς σημῆναι τῷ βασιλέϊ. (4) Ἔνθα γάρ τι δεῖ ψεῦδος λέγεσθαι, λεγέσθω. Τοῦ γὰρ αὐτοῦ γλιχόμεθα οἵ τε ψευδόμενοι καὶ οἱ τῇ ἀληθείῃ διαχρεώμενοι· οἱ μέν γε ψεύδονται τότε ἐπεάν τι μέλλωσι τοῖσι ψεύδεσι πείσαντες κερδήσεσθαι, οἱ δ' ἀληθίζονται ἵνα τι τῇ ἀληθείῃ ἐπισπάσωνται κέρδος καί τι μᾶλλόν σφι ἐπιτράπηται. (5) Οὕτω οὐ ταὐτὰ ἀσκέοντες τὠυτοῦ περιεχόμεθα. Εἰ δὲ μηδὲν κερδήσεσθαι μέλλοιεν, ὁμοίως ἂν ὅ τε ἀληθιζόμενος ψευδὴς εἴη καὶ ὁ ψευδόμενος ἀληθής. (6) Ὃς ἂν μέν νυν τῶν πυλουρῶν ἑκὼν παρίῃ, αὐτῷ οἱ ἄμεινον ἐς χρόνον ἔσται· ὃς δ' ἂν ἀντιβαίνειν πειρᾶται, δεικνύσθω ἐνθαῦτα ἐὼν πολέμιος, καὶ ἔπειτεν ὠσάμενοι ἔσω ἔργου ἐχώμεθα. »

LXXIII. Λέγει Γωβρύης μετὰ ταῦτα, « ἄνδρες φίλοι, ἡμῖν κότε κάλλιον παρέξει ἀνασώσασθαι τὴν ἀρχὴν, ἤ, εἴ γε μὴ οἷοί τε ἐσόμεθα αὐτὴν ἀναλαβέειν, ἀποθανέειν; ὅτε γε ἀρχόμεθα μὲν ἐόντες Πέρσαι ὑπὸ Μήδου ἀνδρὸς μάγου, καὶ τούτου ὦτα οὐκ ἔχοντος. (2) Ὅσοι τε ὑμέων Καμβύσῃ νοσέοντι παρεγένοντο, πάντως κου μέμνησθε τὰ ἐπέσκηψε Πέρσῃσι τελευτέων τὸν βίον μὴ πειρεωμένοισι ἀνακτᾶσθαι τὴν ἀρχήν· τὰ τότε οὐκ ἐνεδεκόμεθα, ἀλλ' ἐπὶ διαβολῇ ἐδοκέομεν εἶπαι Καμβύσεα. (3) Νῦν ὦν τίθεμαι ψῆφον πείθεσθαι Δαρείῳ καὶ μὴ διαλύεσθαι ἐκ τοῦ συλλόγου τοῦδε ἀλλ' ἢ ἰόντας ἐπὶ τὸν μάγον ἰθέως. » Ταῦτα εἶπε Γωβρύης, καὶ πάντες ταῦτα αἴνεον.

LXXIV. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ταῦτα ἐβουλεύοντο, ἐγίνετο κατὰ συντυχίην τάδε. Τοῖσι μάγοισι ἔδοξε βουλευομένοισι Πρηξάσπεα φίλον προσθέσθαι, ὅτι τε ἐπεπόνθεε πρὸς Καμβύσεω ἀνάρσια, ὅς οἱ τὸν παῖδα τοξεύσας ἀπολωλέκεε, καὶ διότι μοῦνος ἠπίστατο τὸν Σμέρδιος τοῦ Κύρου θάνατον αὐτοχειρίῃ μιν ἀπολέσας, πρὸς δ' ἔτι ἐόντα ἐν αἴνῃ μεγίστῃ τὸν Πρηξάσπεα ἐν Πέρσῃσι. (2) Τούτων δή μιν εἵνεκεν καλέσαντες φίλον προσεκτέοντο πίστι τε καταλαβόντες καὶ ὁρκίοισι, ἦ μὲν

accusatorem me præventurum esse, sed me ipsum nomina vestra ad Magum esse delaturum. »

LXXII. Ita ardentem Darium videns Otanes : « Quoniam igitur, inquit, adeo propere rem nos exsequi cogis, nec differre pateris ; age dic nobis ipse, quonam pacto intrabimus regiam, illosque adgrediemur? Custodias enim esse dispositas tu etiam ipse (puto) nosti, si non visu, auditu certe : quas quo pacto superabimus? » (2) Cui Darius respondit : « Multa sunt, Otanes, quæ verbis non facile est demonstrare, sed re ipsa atque opere : sunt rursus alia, verbis quidem expeditu facilia, sed unde factum nullum præclarum exsistit. (3) Nostis autem vos, per dispositas illas custodias non ulla posse difficultate transiri. Quum enim simus hac dignitate viri, nemo non transire nos patietur, partim reverentia nostri ductus, partim forte etiam timore. Præterea vero ego ipse prætextum maxime speciosum habeo, quo intremus ; dicens ex Perside me adesse, velleque quidpiam, quod a patre mihi mandatum sit, regi significare. (4) Etenim, ubi mendacium aliquod dicendum est, dicatur. Eodem enim tendimus, et mendaces, et veraces : hi falsum dicunt, quando falsa persuadendo commodum aliquod sunt percepturi ; illi vera loquuntur, ut per veritatem lucrum quoddam faciant, utque majus aliquid illis dehinc committatur. (5) Ita, diversas vias sequentibus, idem nobis finis propositus est. Si nihil commodi exspectaretur ; eadem ratione alter (*homo mendax*) qui verum loquitur (*lucri caussa*), mentiretur ; alter (*verax*) qui mentitur (*commodi caussa*), verum dicturus erat. (6) Quisquis ergo ex portarum custodibus ultro nos admiserit, is posthac fructum facti percipiet ; qui vero se nobis opponere conabitur, is eo ipso hostis declaratus esto, nosque deinde vi penetrabimus intus, et opus adgrediemur. »

LXXIII. Post hæc Gobryas, « Umquamne, inquit, viri amici, honestius possemus recuperare imperium, aut, si recipere illud non licuerit nobis, honestius mori, quam nunc, ubi nobis, viris Persis, Medus homo Magus imperat, isque mutilatus auribus? (2) Et quicumque vestrûm ægrotanti adfuistis Cambysi, utique meministis, puto, quæ ille, quum finiret vitam, injunxit Persis imprecatusque est non connitentibus recuperare imperium : quæ nos tunc quidem non admittebamus, sed per calumniam dici a Cambyse putabamus. (3) Nunc igitur censeo, Dario esse obtemperandum, neque ex hoc cœtu aliorsum discedendum, nisi recta adversus Magum. « Hæc dicenti Gobryæ omnes sunt adsensi.

LXXIV. Dum hi ita deliberant, per idem tempus accidit forte hocce. Placuerat deliberantibus Magis, amicum sibi conciliare Prexaspen, tum quoniam indigna ille erat passus a Cambyse, qui filium ejus sagitta transfixum interfecerat ; tum quod unus idem mortem noverat Smerdis, Cyri filii, quippe qui sua manu eum occidisset ; præterea quod summo in honore erat apud Persas. (2) His igitur rationibus inducti, vocatum ad se Prexaspen, operam dederunt ut amicum sibi adjungerent, fide data et juramentis

ἕξειν παρ' ἑωυτῷ μηδ' ἐξοίσειν μηδενὶ ἀνθρώπων τὴν ἀπὸ σφέων ἀπάτην ἐς Πέρσας γεγονυῖαν, ὑπισχνεύμενοι τὰ πάντα οἱ μυρία δώσειν. (3) Ὑποδεκομένου δὲ τοῦ Πρηξάσπεω ποιήσειν ταῦτα, ὡς ἀνέπεισάν μιν οἱ μάγοι, δεύτερα προσέφερον, αὐτοὶ μὲν φάμενοι Πέρσας πάντας συγκαλέσειν ὑπὸ τὸ βασιλήϊον τεῖχος, ἐκεῖνον δ' ἐκέλευον ἀναβάντα ἐπὶ πύργον ἀγορεῦσαι ὡς ὑπὸ τοῦ Κύρου Σμέρδιος ἄρχονται καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου. (4) Ταῦτα δὲ οὕτω ἐνετέλλοντο ὡς πιστοτάτου δῆθεν ἐόντος αὐτοῦ ἐν Πέρσῃσι, καὶ πολλάκις ἀποδεξαμένου γνώμην ὡς περιείη ὁ Κύρου Σμέρδις, καὶ ἐξαρνησαμένου τὸν φόνον αὐτοῦ.

LXXV. Φαμένου δὲ καὶ ταῦτα ἑτοίμου εἶναι ποιέειν τοῦ Πρηξάσπεω, συγκαλέσαντες Πέρσας οἱ μάγοι ἀνεβίβασαν αὐτὸν ἐπὶ πύργον καὶ ἀγορεύειν ἐκέλευον. (2) Ὁ δὲ, τῶν μέντοι ἐκεῖνοι προσεδέοντο αὐτοῦ, τούτων μὲν ἑκὼν ἐπελήθετο, ἀρξάμενος δὲ ἀπ' Ἀχαιμένεος ἐγενεηλόγησε τὴν πατριὴν τὴν Κύρου, μετὰ δὲ ὡς ἐς τοῦτον κατέβη, τελευτέων ἔλεγε ὅσα ἀγαθὰ Κῦρος Πέρσας πεποιήκοι, (3) διεξελθὼν δὲ ταῦτα ἐξέφαινε τὴν ἀλήθειαν, φάμενος πρότερον μὲν κρύπτειν (οὐ γάρ οἱ εἶναι ἀσφαλὲς λέγειν τὰ γενόμενα), ἐν δὲ τῷ παρεόντι ἀναγκαίην μιν καταλαμβάνειν φαίνειν· καὶ δὴ ἔλεγε τὸν μὲν Κύρου Σμέρδιν ὡς αὐτὸς ὑπὸ Καμβύσεω ἀναγκαζόμενος ἀποκτείνειε, τοὺς μάγους δὲ βασιλεύειν. (4) Πέρσῃσι δὲ πολλὰ ἐπαρησάμενος εἰ μὴ ἀνακτησαίατο ὀπίσω τὴν ἀρχὴν καὶ τοὺς μάγους τισαίατο, ἀπῆκε ἑωυτὸν ἐπὶ κεφαλὴν φέρεσθαι ἀπὸ τοῦ πύργου κάτω. Πρηξάσπης μέν νυν ἐὼν τὸν πάντα χρόνον ἀνὴρ δόκιμος οὕτω ἐτελεύτησε.

LXXVI. Οἱ δὲ δὴ ἑπτὰ τῶν Περσέων ὡς ἐβουλεύσαντο αὐτίκα ἐπιχειρέειν τοῖσι μάγοισι καὶ μὴ ὑπερβάλλεσθαι, ἤϊσαν εὐξάμενοι τοῖσι θεοῖσι, τῶν περὶ Πρηξάσπεα πρηχθέντων εἰδότες οὐδέν. Ἔν τε δὴ τῇ ὁδῷ μέσῃ στείχοντες ἐγίνοντο καὶ τὰ περὶ Πρηξάσπεα γεγονότα ἐπυνθάνοντο. (2) Ἐνθαῦτα ἐκστάντες τῆς ὁδοῦ ἐδίδοσαν αὖτις σφίσι λόγους, οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Ὀτάνεα πάγχυ κελεύοντες ὑπερβάλλεσθαι μηδὲ οἰδεόντων τῶν πρηγμάτων ἐπιτίθεσθαι, οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Δαρεῖον αὐτίκα τε ἰέναι καὶ τὰ δεδογμένα ποιέειν μηδ' ὑπερβάλλεσθαι. (3) Ὠθιζομένων δ' αὐτῶν ἐφάνη ἰρήκων ἑπτὰ ζεύγεα δύο αἰγυπιῶν ζεύγεα διώκοντα καὶ τίλλοντά τε καὶ ἀμύσσοντα. Ἰδόντες δὲ ταῦτα οἱ ἑπτὰ τήν τε Δαρείου πάντες αἴνεον γνώμην, καὶ ἔπειτεν ἤϊσαν ἐπὶ τὰ βασιλήϊα τεθαρσηκότες τοῖσι ὄρνισι.

LXXVII. Ἐπιστᾶσι δὲ ἐπὶ τὰς πύλας ἐγίνετο οἷόν τι Δαρείῳ ἡ γνώμη ἔφερε· καταιδεόμενοι γὰρ οἱ φύλακοι ἄνδρας τοὺς Περσέων πρώτους, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον ὑποπτεύοντες ἐξ αὐτῶν ἔσεσθαι, παρίεσαν θείῃ πομπῇ χρεωμένους, οὐδ' ἐπειρώτα οὐδείς. (2) Ἐπείτε δὲ καὶ παρῆλθον ἐς τὴν αὐλὴν, ἐνέκυρσαν τοῖσι τὰς ἀγγελίας ἐσφέρουσι εὐνούχοισι, οἵ σφεας ἱστόρεον ὅ τι θέλοντες ἥκοιεν· καὶ ἅμα ἱστορέοντες τούτους τοῖσι πυλουροῖσι ἠπείλεον ὅτι σφέας παρῆκαν, ἴσχον τε βουλομένους

eum obstringentes, apud se habiturum nec ulli homini aperturum malam fraudem qua illi adversus Persas uterentur; pollicentes ei, infinitis modis cumulate se eum remuneraturos. (3) Id quum se facturum Prexaspes recepisset, sicut ei persuadere conati erant Magi, secundo loco aliud ei proposuerunt: convocaturos se, aiebant, universos Persas sub regiæ muris, illumque jusserunt conscensa turri concionari, regi illos a Smerdi, Cyri filio, nec ab alio. (4) Hoc ei mandabant, ut qui summa fide esset apud Persas, quique sæpe professus esset vivere Smerdin, Cyri filium, cædemque illius pernegasset.

LXXV. Postquam et hoc se facturum Prexaspes dixit, Magi, convocatis Persis, jusserunt eum conscendere turrim, et concionari. (2) At ille quidem, quæ ab his rogatus erat, eorum ultro oblitus, exordio sumpto ab Achæmene, genus recensuit Cyri; et postquam ad hunc descendit oratio, ad extremum beneficia omnia a Cyro in Persas collata commemoravit. (3) Quibus expositis, aperuit veritatem, quam adhuc a se occultatam esse, ait, quum non tutum sibi fuisset, id quod factum sit edicere; in præsentia autem necessitate se cogi, ut verum declaret. Dixit igitur, se ipsum, coactum a Cambyse, Smerdin Cyri filium necasse, et Magos esse qui nunc regnum teneant. (4) Denique multa imprecatus Persis, ni regnum recuperarent, pœnasque a Magis sumerent, de turri se præcipitem dejecit. Hunc finem Prexaspes habuit, quum per totam vitam spectata fide vir fuisset.

LXXVI. Septem quos dixi Persæ, postquam decreverunt protinus adgredi Magos, neque rem differre, perrexerunt deos precati, prorsus ignari eorum quæ circa Prexaspen acta erant. Sed dimidium viæ progressi, rem illam comperiunt. (2) Itaque de via declinantes, quid faciendum sit iterum inter se deliberant: et Otanes quidem cum sociis, omnino differendum inceptum censuit, neque in hac rerum perturbatione adgrediendum: Darius vero cum suis, protinus eundum esse et exsequendum decretum sine dilatione ulla. (3) Qui dum inter se altercantur, adparent septem accipitrum paria, insectantium duo paria vulturum, vellicantiumque ea et fodicantium. Quibus conspectis, septemviri cuncti collaudant Darii sententiam et ad regiam pergunt, hoc augurio freti.

LXXVII. Qui ubi ad portas venerunt, accidit id quod Darius pro sententia dixerat: custodes reveriti primarios ex Persis viros, ac nihil ejusmodi ab eis factum iri suspicati, transire eos passi sunt, veluti divinitus missos; neque quisquam eos interrogavit. (2) Postquam vero in aulam progressi sunt, incidunt in eunuchos quorum munus est nuncios ad regem deferre: hique ex eis, quid velint, cujus rei caussa veniant, quærunt; simulque portæ custodibus, quod eos admiserint, minas intentant, denique progredi volentes

τοὺς ἑπτὰ ἐς τὸ πρόσω παριέναι. (2) Οἱ δὲ διακελευσάμενοι, καὶ σπασάμενοι τὰ ἐγχειρίδια, τούτους μὲν τοὺς ἴσχοντας αὐτοῦ ταύτῃ συγκεντέουσι, αὐτοὶ δὲ ᾔϊσαν δρόμῳ ἐς τὸν ἀνδρεῶνα.

LXXVIII. Οἱ δὲ μάγοι ἔτυχον ἀμφότεροι τηνικαῦτα ἐόντες τε ἔσω καὶ τὰ ἀπὸ Πρηξάσπεω γενόμενα ἐν βουλῇ ἔχοντες. Ἐπεὶ ὦν εἶδον τοὺς εὐνούχους τεθορυβημένους τε καὶ βοῶντας, ἀνά τε ἔδραμον πάλιν ἀμφότεροι, καὶ ὡς ἔμαθον τὸ ποιεύμενον, πρὸς ἀλκὴν ἐτράποντο. (2) Ὁ μὲν δὴ αὐτῶν φθάνει τὰ τόξα κατελόμενος, ὁ δὲ πρὸς τὴν αἰχμὴν ἐτράπετο. Ἐνθαῦτα δὲ συνέμισγον ἀλλήλοισι. Τῷ μὲν δὴ τὰ τόξα ἀναλαβόντι αὐτῶν, ἐόντων τε ἀγχοῦ τῶν πολεμίων καὶ προσκειμένων, ἦν χρηστὰ οὐδέν· ὁ δ' ἕτερος τῇ αἰχμῇ ἠμύνετο, καὶ τοῦτο μὲν Ἀσπαθίνην παίει ἐς τὸν μηρὸν, τοῦτο δὲ Ἰνταφέρνεα ἐς τὸν ὀφθαλμόν· καὶ ἐστερήθη μὲν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκ τοῦ τρώματος ὁ Ἰνταφέρνης, οὐ μέντοι ἀπέθανέ γε. (3) Τῶν μὲν δὴ μάγων οὕτερος τρωματίζει τούτους· ὁ δὲ ἕτερος, ἐπείτε οἱ τὰ τόξα οὐδὲν χρηστὰ ἐγίνετο, ἦν γὰρ δὴ θάλαμος ἐσέχων ἐς τὸν ἀνδρεῶνα, ἐς τοῦτον καταφεύγει, θέλων αὐτοῦ προσθεῖναι τὰς θύρας· καί οἱ συνεσπίπτουσι τῶν ἑπτὰ δύο, Δαρεῖός τε καὶ Γωβρύης. Συμπλακέντος δὲ Γωβρύεω τῷ μάγῳ ὁ Δαρεῖος ἐπεστεὼς ἠπόρει οἷα ἐν σκότεϊ, προμηθεόμενος μὴ πλήξῃ τὸν Γωβρύην. (4) Ὁρέων δέ μιν ἀργὸν ἐπεστεῶτα ὁ Γωβρύης εἴρετο ὅ τι οὐ χρᾶται τῇ χερί· ὁ δὲ εἶπε, « προμηθεόμενος σέο, μὴ πλήξω. » Γωβρύης δὲ ἀμείβετο, « ὤθεε καὶ δι' ἀμφοτέρων τὸ ξίφος. » Δαρεῖος δὲ πειθόμενος ὦσέ τε τὸ ἐγχειρίδιον καὶ ἔτυχέ κως τοῦ μάγου.

LXXIX. Ἀποκτείναντες δὲ τοὺς μάγους καὶ ἀποταμόντες αὐτῶν τὰς κεφαλὰς, τοὺς μὲν τρωματίας ἑωυτῶν αὐτοῦ λείπουσι καὶ ἀδυνασίης εἵνεκεν καὶ φυλακῆς τῆς ἀκροπόλιος, οἱ δὲ πέντε αὐτῶν ἔχοντες τῶν μάγων τὰς κεφαλὰς ἔθεον ἔξω, βοῇ τε καὶ πατάγῳ χρεώμενοι, καὶ Πέρσας τοὺς ἄλλους ἐπεκαλεῦντο, ἐξηγεόμενοί τε τὸ πρῆγμα καὶ δεικνύοντες τὰς κεφαλάς· καὶ ἅμα ἔκτεινον πάντα τινὰ τῶν μάγων τὸν ἐν ποσὶ γινόμενον. (2) Οἱ δὲ Πέρσαι μαθόντες τό τε γεγονὸς ἐκ τῶν ἑπτὰ καὶ τῶν μάγων τὴν ἀπάτην, ἐδικαίευν καὶ αὐτοὶ ἕτερα τοιαῦτα ποιέειν, σπασάμενοι δὲ τὰ ἐγχειρίδια ἔκτεινον ὅκου τινὰ μάγον εὕρισκον· εἰ δὲ μὴ νὺξ ἐπελθοῦσα ἔσχε, ἔλιπον ἂν οὐδένα μάγον. (3) Ταύτην τὴν ἡμέρην θεραπεύουσι Πέρσαι κοινῇ μάλιστα τῶν ἡμερέων, καὶ ἐν αὐτῇ ὁρτὴν μεγάλην ἀνάγουσι, ἣ κέκληται ὑπὸ Περσέων μαγοφόνια· ἐν τῇ μάγον οὐδένα ἔξεστι φανῆναι ἐς τὸ φῶς, ἀλλὰ κατ' οἴκους ἑωυτοὺς οἱ μάγοι ἔχουσι τὴν ἡμέρην ταύτην.

LXXX. Ἐπείτε δὲ κατέστη ὁ θόρυβος καὶ ἐντὸς πέντε ἡμερέων ἐγένετο, ἐβουλεύοντο οἱ ἐπαναστάντες τοῖσι μάγοισι περὶ τῶν πρηγμάτων πάντων, καὶ ἐλέχθησαν λόγοι ἄπιστοι μὲν ἐνίοισι Ἑλλήνων, ἐλέχθησαν δ' ὦν. (2) Ὀτάνης μὲν ἐκέλευε ἐς μέσον Πέρσῃσι καταθεῖναι τὰ πρήγματα, λέγων τάδε, « ἐμοὶ δοκέει ἕνα

septemviros prohibent. (3) At illi, sese invicem cohortati, strictis gladiis, hos qui illo ipsos loco prohibere conantur, e vestigio transfigunt, et cursu in virorum conclave contendunt.

LXXVIII. Erant forte tunc intus Magi ambo; et de his quæ a Prexaspe acta erant consultabant. Qui ubi eunuchos viderunt consternatos clamantesque, vicissim et ipsi exsiluerunt ambo; et, postquam cognoverunt quid rei esset, ad vim et impetum se convertêre. (2) Alter raptim arcum capit, hastam alter prehendit: committiturque ibi pugna. Et is quidem, qui arcum sumpserat, cominus instantibus hostibus, nihil in eo præsidii invenit: alter vero, hasta se defendens, primum Aspathinen percussit in femur, tum Intaphernem in oculum; et oculum quidem ex vulnere amisit Intaphernes, nec tamen mortuus est. (3) Dum alter ex Magis hos vulnerat, interim alter, quum ei arcus nihil prodesset, esset autem cubiculum conclavi contiguum, in hoc confugit, januam clausurus. Sed duo ex septemviris, Darius et Gobryas, simul irrumpunt, et Magum Gobryas medium corripit: quo facto colluctantibus adstans Darius, ferire cunctatur, quippe in tenebris res gerebatur, cavens ne Gobryam feriat. (4) Quem ille ita otiosum videns adstantem, « Quidni manu, inquit, uteris? » cui Darius, « Tibi, ait, consulens, ne te feriam. » Et Gobryas, « Etiam per ambo adige, inquit, ferrum! » Cui parens Darius ferrum adegit, et forte fortuna Magum transfixit.

LXXIX. Interfectis Magis, abscissisque eorum capitibus, duo vulnerati ex septemviris ibi relinquuntur, quum infirmitatis caussa, tum arcis custodiendæ: reliqui quinque, capita Magorum gestantes, foras currunt, ingentem clamorem strepitumque cientes; convocatisque Persis, quid gestum sit, exponunt, capitaque ostendunt; simul, quicumque eis obvius fit de Magorum genere, hunc interficiunt. (2) Tum Persæ, cognita Magorum fraude et re a septemviris gesta, æquum et ipsi censuere paria facere; strictisque gladiis, ubicumque Magum quemdam offenderent, hunc trucidabant: ac, nisi superveniens nox eos inhibuisset, nullum Magum reliquum erant facturi. (3) Hunc diem publice colunt Persæ maxime dierum omnium, eoque die ingens celebrant festum, quod Magophonia (*quasi dicas Magicidium*) a Persis vocatur; quo die nulli Mago licet in publicum prodire, sed intra domos suas Magi cuncti se continent illo die.

LXXX. Sedato tumultu, quum nondum quinque dies essent præterlapsi, hi qui Magos per seditionem invaserant, de summa rerum deliberarunt: habitique sunt sermones, incredibiles quidem Græcis nonnullis, habiti tamen utique. (2) Et Otanes quidem, imperium summum Persis in medio deponendum censens, hæc verba fecit: « Mihi videtur, inquit, non amplius debere unum

μὲν ἡμέων μούναρχον μηκέτι γενέσθαι· οὔτε γὰρ ἡδὺ οὔτε ἀγαθόν. (2) Εἴδετε μὲν γὰρ τὴν Καμβύσεω ὕβριν ἐπ' ὅσον ἐξῆλθε, μετεσχήκατε δὲ καὶ τῆς τοῦ μάγου ὕβριος. Κῶς δ' ἂν εἴη χρῆμα κατηρτισμένον μουναρχίη, τῇ ἔξεστι ἀνευθύνῳ ποιέειν τὰ βούλεται; καὶ γὰρ ἂν τὸν ἄριστον ἀνδρῶν πάντων στάντα ἐς ταύτην τὴν ἀρχὴν ἐκτὸς τῶν ἐωθότων νοημάτων στήσειε. (4) Ἐγγίνεται μὲν γάρ οἱ ὕβρις ὑπὸ τῶν παρεόντων ἀγαθῶν, φθόνος δὲ ἀρχῆθεν ἐμφύεται ἀνθρώπῳ. Δύο δ' ἔχων ταῦτα ἔχει πᾶσαν κακότητα· τὰ μὲν γὰρ ὕβρι κεκορημένος ἔρδει πολλὰ καὶ ἀτάσθαλα, τὰ δὲ φθόνῳ. (5) Καίτοι ἄνδρα γε τύραννον ἄφθονον ἔδεε εἶναι, ἔχοντά γε πάντα τὰ ἀγαθά. Τὸ δ' ὑπεναντίον τούτου ἐς τοὺς πολιήτας πέφυκε· φθονέει γὰρ τοῖσι ἀρίστοισι περιεοῦσί τε καὶ ζώουσι, χαίρει δὲ τοῖσι κακίστοισι τῶν ἀστῶν, διαβολὰς δὲ ἄριστος ἐνδέκεσθαι. (6) Ἀναρμοστότατον δὲ πάντων· ἤν τε γὰρ αὐτὸν μετρίως θωμάζῃς, ἄχθεται ὅτι οὐ κάρτα θεραπεύεται, ἤν τε θεραπεύῃ τις κάρτα, ἄχθεται ἅτε θωπί. Τὰ δὲ δὴ μέγιστα ἔρχομαι ἐρέων· νόμαιά τε κινέει πάτρια καὶ βιᾶται γυναῖκας κτείνει τε ἀκρίτους. (7) Πλῆθος δὲ ἄρχον πρῶτα μὲν οὔνομα πάντων κάλλιστον ἔχει, ἰσονομίην, δεύτερα δὲ τούτων τῶν ὁ μούναρχος ποιέει οὐδέν· πάλῳ μὲν ἀρχὰς ἄρχει, ὑπεύθυνον δὲ ἀρχὴν ἔχει, βουλεύματα δὲ πάντα ἐς τὸ κοινὸν ἀναφέρει. (8) Τίθεμαι ὦν γνώμην μετέντας ἡμέας μουναρχίην τὸ πλῆθος ἀέξειν· ἐν γὰρ τῷ πολλῷ ἔνι τὰ πάντα. » Ὀτάνης μὲν δὴ ταύτην γνώμην ἐσέφερε.

LXXXI. Μεγάβαζος δὲ ὀλιγαρχίῃ ἐκέλευε ἐπιτράπειν, λέγων τάδε, « τὰ μὲν Ὀτάνης εἶπε τυραννίδα παύων, λελέχθω κἀμοὶ ταῦτα, τὰ δ' ἐς τὸ πλῆθος ἄνωγε φέρειν τὸ κράτος, γνώμης τῆς ἀρίστης ἡμάρτηκε· ὁμίλου γὰρ ἀχρηίου οὐδέν ἐστι ἀξυνετώτερον οὐδὲ ὑβριστότερον. (2) Καίτοι τυράννου ὕβριν φεύγοντας ἄνδρας ἐς δήμου ἀκολάστου ὕβριν πεσέειν ἐστὶ οὐδαμῶς ἀνασχετόν. Ὁ μὲν γὰρ εἴ τι ποιέει, γινώσκων ποιέει, τῷ δὲ οὐδὲ γινώσκειν ἔνι· κῶς γὰρ ἂν γινώσκοι ὃς οὔτ' ἐδιδάχθη οὔτε οἶδε καλὸν οὐδὲν οὐδ' οἰκήιον, ὠθέει τε ἐμπεσὼν τὰ πρήγματα ἄνευ νόου, χειμάρρῳ ποταμῷ ἴκελος; (3) Δήμῳ μέν νυν, οἳ Πέρσῃσι κακὸν νοέουσι, οὗτοι χράσθων, ἡμεῖς δὲ ἀνδρῶν τῶν ἀρίστων ἐπιλέξαντες ὁμιλίην, τούτοισι περιθέωμεν τὸ κράτος· ἐν γὰρ δὴ τούτοισι καὶ αὐτοὶ ἐνεσόμεθα, ἀρίστων τε ἀνδρῶν οἰκὸς ἄριστα βουλεύματα γίνεσθαι. » Μεγάβαζος μὲν δὴ ταύτην γνώμην ἐσέφερε.

LXXXII. Τρίτος δὲ Δαρεῖος ἀπεδείκνυτο γνώμην, λέγων, « ἐμοὶ δὲ τὰ μὲν εἶπε Μεγάβαζος ἐς τὸ πλῆθος ἔχοντα δοκέει ὀρθῶς λέξαι, τὰ δ' ἐς ὀλιγαρχίην οὐκ ὀρθῶς. (2) Τριῶν γὰρ προκειμένων, καὶ πάντων τῶν λέγω ἀρίστων ἐόντων, δήμου τε ἀρίστου καὶ ὀλιγαρχίης καὶ μουνάρχου, πολλῷ τοῦτο προέχειν λέγω. Ἀνδρὸς γὰρ ἑνὸς τοῦ ἀρίστου οὐδὲν ἄμεινον ἂν φανείη· γνώμῃ γὰρ τοιαύτῃ χρεώμενος ἐπιτροπεύοι ἂν ἀμωμήτως τοῦ πλήθεος, σιγῷτό τε ἂν βουλεύματα ἐπὶ δυσμενέας ἄν-

e nobis summa imperii potiri : nec enim jucundum hoc fuerit, nec bonum. (3) Videtis enim, Cambysis contumelia quousque progressa sit, et Magi insolentiam estis experti. Et quo pacto bene composita res fuerit unius imperium? cui licet, nulli rationi reddendæ obnoxio, facere quidquid libuerit. Tale quidem imperium, si viro etiam omnium optimo committatur, extra consuetos animi sensus facile eum abripiet. (4) Nam præsentes opes insolentiam ei ingenerant; invidia autem principio innata est homini. Et hæc duo habens, omnem habet pravitatem : alia enim scelesta multa, insolentia repletus, faciet; alia, invidia. (5) Quamquam virum in regia dignitate constitutum oportebat utique invidia vacare, quippe bonis rebus omnibus abundantem. At contrarium hujus ei accidere adversus cives solet : invidet enim optimis quibusque, quod supersint vivantque; et gaudet pessimis, horumque adversus illos calumnias facillime admittit. (6) Quod vero maxime omnium incongruum est : si modice eum admiraris, ægre fert quod non summopere colatur; si quis eum summopere colit, offenditur, adulatorem esse existimans. Denique, ut dicam quæ sunt maxima : instituta mutat patria, vim adfert mulieribus, occidit injudicatos. (7) At populi imperium, primum, nomen habet omnium honestissimum, juris æqualitatem; deinde, eorum quæ patrat is qui unus imperat, nihil facit. Sorte gerit imperia et magistratus; potestatem habet rationi reddendæ obnoxiam; consilia omnia ad commune civium refert. (8) Quare sic ego censeo, misso facto unius imperio, multitudini imperium potestatemque esse permittendam : nam in multitudine insunt omnia. » Hanc Otanes sententiam dixit.

LXXXI. Tum Megabazus, censens paucorum imperio res esse permittendas, in hunc modum est locutus : « Quæ Otanes de abolenda regia potestate dixit, eadem mihi quoque dicta sunto : quod vero ad multitudinem deferri jussit imperium, ab optima sententia aberravit. Nam inutili turba nihil est insipientius, nihilque insolentius. (2) Atqui hoc neutiquam ferendum, ut, qui regis contumeliam effugere cupimus, iidem in plebis indomitæ incidamus contumeliam. Nam ille, si quid facit, intelligit tamen quid sit quod facit : at plebi ne hoc quidem inest, ut intelligat. Quo enim pacto intelligat, quum nec didicerit nec noverit honestum aut conveniens quidquam, et deproperet negotia, cum impetu sine mente irruens, torrenti flumini similis? (3) Populari igitur statu hi utantur, qui Persis male cupiunt : nos vero optimorum virorum seligamus societatem, et his imperium deferamus; quorum nempe in numero nos quoque erimus ipsi. Optimorum autem virorum consentaneum est optima etiam esse consilia. » Hæc est sententia a Megabazo in medium proposita.

LXXXII. Tertio loco Darius dixit sententiam, his usus verbis : « Mihi vero, quæ Megabazus dixit ad multitudinem spectantia, ea recte dixisse videtur; quæ vero ad oligarchiam spectant, non recte. (2) Nam si tria proposita sint, et quodque eorum, quæ dico, in suo genere optimum, optimus status popularis, optima oligarchia, et monarcha optimus; horum trium hoc postremum reliquis longe præferendum esse autumo. Etenim unius viri imperio qui sit optimus nihil profecto melius queat reperiri : optimo quippe consilio utens, inculpatus administrabit res multitudinis, et ea ratione consilia adversus male animatos capta,

δρας οὕτω μάλιστα. (3) Ἐν δὲ ὀλιγαρχίῃ πολλοῖσι ἀρετὴν ἐπασκέουσι ἐς τὸ κοινὸν ἔχθεα ἴδια ἰσχυρὰ φιλέει ἐγγίνεσθαι· αὐτὸς γὰρ ἕκαστος βουλόμενος κορυφαῖος εἶναι γνώμῃσί τε νικᾶν ἐς ἔχθεα μεγάλα ἀλλήλοισι ἀπικνέονται, ἐξ ὧν στάσιες ἐγγίνονται, ἐκ δὲ τῶν στασίων φόνος· ἐκ δὲ τοῦ φόνου ἀπέβη ἐς μουναρχίην, καὶ ἐν τούτῳ διέδεξε ὅσῳ ἐστὶ τοῦτο ἄριστον. (4) Δήμου τε αὖ ἄρχοντος ἀδύνατα μὴ οὐ κακότητα ἐγγίνεσθαι· κακότητος τοίνυν ἐγγινομένης ἐς τὰ κοινὰ ἔχθεα μὲν οὐκ ἐγγίνεται τοῖσι κακοῖσι, φιλίαι δὲ ἰσχυραί· οἱ γὰρ κακοῦντες τὰ κοινὰ συγκύψαντες ποιεῦσι τὰ ποιεῦσι. (5) Τοῦτο δὲ τοιοῦτο γίνεται ἐς ὃ ἂν προστάς τις τοῦ δήμου τοὺς τοιούτους παύσῃ. Ἐκ δὲ αὐτῶν θωμάζεται οὗτος δὴ ὑπὸ τοῦ δήμου, θωμαζόμενος δὲ ἀν' ὦν ἐφάνη μούναρχος ἐών· καὶ ἐν τούτῳ δηλοῖ καὶ οὗτος ὡς ἡ μουναρχίη κράτιστον. (6) Ἑνὶ δὲ ἔπεϊ πάντα συλλαβόντα εἶπαι, κόθεν ἡμῖν ἡ ἐλευθερίη ἐγένετο καὶ τεῦ δόντος; κότερα παρὰ δήμου ἢ ὀλιγαρχίης ἢ μουνάρχου; Ἔχω τοίνυν γνώμην ἡμέας ἐλευθερωθέντας δι' ἕνα ἄνδρα τὸ τοιοῦτο περιστέλλειν, χωρίς τε τούτου πατρίους νόμους μὴ λύειν ἔχοντας εὖ· οὐ γὰρ ἄμεινον. »

LXXXIII. Γνῶμαι μὲν δὴ τρεῖς αὗται προεκέατο, οἱ δὲ τέσσερες τῶν ἑπτὰ ἀνδρῶν προσέθεντο ταύτῃ. Ὡς δὲ ἑσσώθη τῇ γνώμῃ ὁ Ὀτάνης Πέρσῃσι ἰσονομίην σπεύδων ποιῆσαι, ἔλεξε ἐς μέσον αὐτοῖσι τάδε, « ἄνδρες στασιῶται, δῆλα γὰρ δὴ ὅτι δεῖ ἕνα γέ τινα ἡμέων βασιλέα γενέσθαι, ἤτοι κλήρῳ γε λαχόντα, ἢ ἐπιτρεψάντων τῷ Περσέων πλήθεϊ τὸν ἂν ἐκεῖνο ἕληται, ἢ ἄλλῃ τινὶ μηχανῇ· (2) ἐγὼ μέν νυν ὑμῖν οὐκ ἐναγωνιεῦμαι· οὔτε γὰρ ἄρχειν οὔτε ἄρχεσθαι ἐθέλω· ἐπὶ τούτῳ δὲ ὑπεξίσταμαι τῆς ἀρχῆς, ἐπ' ᾧ τε ὑπ' οὐδενὸς ὑμέων ἄρξομαι, οὔτε αὐτὸς ἐγὼ οὔτε οἱ ἀπ' ἐμεῦ αἰεὶ γινόμενοι. » (3) Τούτου εἴπαντος ταῦτα ὡς συνεχώρεον οἱ ἓξ ἐπὶ τούτοισι, οὗτος μὲν δή σφι οὐκ ἐνηγωνίζετο, ἀλλ' ἐκ τοῦ μέσου κατῆστο, καὶ νῦν αὕτη ἡ οἰκίη διατελέει μούνη ἐλευθέρη ἐοῦσα Περσέων, καὶ ἄρχεται τοσαῦτα ὅσα αὐτὴ ἐθέλει, νόμους οὐκ ὑπερβαίνουσα τοὺς Περσέων.

LXXXIV. Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἑπτὰ ἐβουλεύοντο ὡς βασιλέα δικαιότατα στήσονται· καί σφι ἔδοξε Ὀτάνῃ μὲν καὶ τοῖσι ἀπ' Ὀτάνεω αἰεὶ γινομένοισι, ἢν ἐς ἄλλον τινὰ τῶν ἑπτὰ ἔλθῃ ἡ βασιληίη, ἐξαίρετα δίδοσθαι ἐσθῆτά τε Μηδικὴν ἔτεος ἑκάστου καὶ τὴν πᾶσαν δωρεὴν ἣ γίνεται ἐν Πέρσῃσι τιμιωτάτη. (2) Τοῦδε δὲ εἵνεκεν ἐβουλεύσαντό οἱ δίδοσθαι ταῦτα, ὅτι ἐβούλευσέ τε πρῶτος τὸ πρῆγμα καὶ συνέστησε αὐτούς. Ταῦτα μὲν δὴ Ὀτάνῃ ἐξαίρετα, τάδε δὲ ἐς τὸ κοινὸν ἐβούλευσαν, παριέναι ἐς τὰ βασιλήϊα πάντα τὸν βουλόμενον τῶν ἑπτὰ ἄνευ ἐσαγγελέος, ἢν μὴ τυγχάνῃ εὕδων μετὰ γυναικὸς βασιλεύς, γαμέειν δὲ μὴ ἐξεῖναι ἄλλοθεν τῷ βασιλέϊ ἢ ἐκ τῶν συνεπαναστάντων. (3) Περὶ δὲ τῆς βασιληίης ἐβουλεύσαντο τοιόνδε· ὅτευ ἂν ὁ ἵππος ἡλίου ἐπανατέλλοντος πρῶτος φθέγξηται ἐν τῷ προαστείῳ αὐτῶν ἐπιβεβηκότων, τοῦτον ἔχειν τὴν βασιληίην.

tacita maxime habebuntur. (3) In oligarchia vero, quum plures sint virtutem in commune exercentes, validæ privatim inimicitiæ exsistere amant : etenim, dum quisque cupit esse princeps, vultque ut sua sententia vincat, in magnas incidunt inimicitias : tum ex inimicitiis exsistunt seditiones, ex seditionibus cædes, et ex cædibus ad unius imperium res redit : atque ita adparet, quanto sit hic status melior. (4) Rursus, imperante plebe, fieri non potest quin pravitas se insinuet : pravitate vero in republica gliscente, inimicitiæ quidem inter pravos non exsistunt, sed validæ amicitiæ : nam, qui reipublicæ male faciunt, conspirantes agunt quod agunt : (5) atque hoc ita succedit, usque dum exsistat aliquis populi patronus, qui hisce finem imponat. Eo fit igitur, ut hunc talem miretur populus; et mox eidem, quem populus miratur, summa imperii defertur : atque ita rursus hic idem ostendit, unius imperium esse optimum. (6) Ut autem uno verbo omnia complectar, unde nobis libertas exstitit? quis nobis eam dedit? populusne, an oligarchia, an unus imperans? Est igitur mea hæc sententia, quum per unum virum in libertatem simus vindicati, ut hanc imperii formam tueamur, adhæc patria ne aboleamus instituta bene habentia; nec enim hoc utile nobis fuerit. »

LXXXIII. Tres igitur istæ sententiæ fuerunt propositæ; et reliqui quattuor ex septemviris huic postremæ adhæserunt. Ut vero succumbere suam sententiam vidit Otanes, qui juris æquitatem inter Persas studuerat stabilire, ita in collegarum medio locutus est : « Viri socii, adparet igitur necesse esse, ut unus aliquis e nobis rex creetur, sive is sorte lectus, sive Persarum populo permittamus arbitrium eligendi quem voluerit, sive qua alia ratione. (2) At equidem vobiscum in contentionem non descendam, nec enim imperare volo, nec parere imperio. Itaque hac conditione ego vobis cedo imperio, ut nullius vestrûm imperio sim subjectus, nec ego ipse, nec ex meis posteris quisquam. » (3) Quæ quum ille dixisset, reliqui sex postulatis ejus sunt adsensi; et ille cum his in contentionem non descendit, sed ex eorum medio secessit. Atque ad hunc diem familia hæc, una ex cunctis Persis, sui juris esse perseverat, neque paret imperio nisi quatenus vult ipsa, cæterum leges non transgrediens Persarum.

LXXXIV. Inde reliqui ex septemviris consultantes de rege æquissima conditione constituendo, decreverunt, ut Otanes, ejusque in omne futurum tempus posteri, si alii cuipiam ex septemviris regia obtingeret dignitas, eminenter præ cæteris Medica veste quotannis, omnibusque muneribus quæ apud Persas honorificentissima habentur, donaretur. (2) Hæc Otani extra ordinem conferenda decreverunt eo, quod is primus rem proposuerat, et ad deliberandum illos convocaverat. In commune vero hæc placuere : cuique ex septemviris, qui vellet, licitum fore intrare regiam sine internuncio, nisi forte cum uxore rex concumberet : præterea, non licere regi aliunde uxorem ducere nisi ex conjuratorum familia. (3) De ratione vero constituendi regis hoc decreverunt, ut, cujus equus oriente sole primus hinnitum edidisset in suburbio, ipsis insidentibus, is regnum obtineret.

LXXXV. Δαρείῳ δὲ ἦν ἱπποκόμος ἀνὴρ σοφός, τῷ οὔνομα ἦν Οἰβάρης. Πρὸς τοῦτον τὸν ἄνδρα, ἐπείτε διελύθησαν, ἔλεξε Δαρεῖος τάδε· « Οἴβαρες, ἡμῖν δέδοκται περὶ τῆς βασιληίης ποιέειν κατὰ τάδε· ὅτευ ἂν ὁ ἵππος πρῶτος φθέγξηται ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀνιόντι αὐτῶν ἐπαναβεβηκότων, τοῦτον ἔχειν τὴν βασιληίην. Νῦν ὦν εἴ τινα ἔχεις σοφίην, μηχανῶ ὡς ἂν ἡμεῖς σχῶμεν τοῦτο τὸ γέρας καὶ μὴ ἄλλος τις. » (2) Ἀμείβεται Οἰβάρης τοισίδε, « εἰ μὲν δή, ὦ δέσποτα, ἐν τούτῳ τοί ἐστι ἢ βασιλέα εἶναι ἢ μή, θάρσεε τούτου εἵνεκεν καὶ θυμὸν ἔχε ἀγαθόν, ὡς βασιλεὺς οὐδεὶς ἄλλος πρὸ σεῦ ἔσται· τοιαῦτα ἔχω φάρμακα. » (3) Λέγει Δαρεῖος, « εἰ τοίνυν τι τοιοῦτον ἔχεις σόφισμα, ὥρη μηχανᾶσθαι καὶ μὴ ἀναβάλλεσθαι, ὡς τῆς ἐπιούσης ἡμέρης ὁ ἀγὼν ἡμῖν ἐστί. » (4) Ἀκούσας ταῦτα ὁ Οἰβάρης ποιέει τοιόνδε. Ὡς ἐγίνετο ἡ νύξ, τῶν θηλέων ἵππων μίαν, τὴν ὁ Δαρείου ἵππος ἔστεργε μάλιστα, ταύτην ἀγαγὼν ἐς τὸ προάστειον κατέδησε καὶ ἐπήγαγε τὸν Δαρείου ἵππον, καὶ τὰ μὲν πολλὰ περιῆγε ἀγχοῦ τῇ ἵππῳ, ἐγχρίμπτων τῇ θηλέῃ, τέλος δὲ ἐπῆκε ὀχεῦσαι τὴν ἵππον.

LXXXVI. Ἅμ' ἡμέρῃ δὲ διαφωσκούσῃ οἱ ἕξ, κατὰ συνεθήκαντο, παρῆσαν ἐπὶ τῶν ἵππων· διεξελαυνόντων δὲ κατὰ τὸ προάστειον, ὡς κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον ἐγίνοντο ἵνα τῆς παροιχομένης νυκτὸς κατεδέδετο ἡ θήλεα ἵππος, ἐνθαῦτα ὁ Δαρείου ἵππος προσδραμὼν ἐχρεμέτισε· ἅμα δὲ τῷ ἵππῳ τοῦτο ποιήσαντι ἀστραπὴ ἐξ αἰθρίης καὶ βροντὴ ἐγένετο. (2) Ἐπιγενόμενα δὲ ταῦτα τῷ Δαρείῳ ἐτελέωσέ μιν ὥσπερ ἐκ συνθέτου τευ γενόμενα· οἱ δὲ καταθορόντες ἀπὸ τῶν ἵππων προσεκύνεον τὸν Δαρεῖον.

LXXXVII. Οἱ μὲν δή φασι τὸν Οἰβάρεα ταῦτα μηχανήσασθαι, οἱ δὲ τοιάδε (καὶ γὰρ ἐπ' ἀμφότερα λέγεται ὑπὸ Περσέων), ὡς τῆς ἵππου ταύτης τῶν ἄρθρων ἐπιψαύσας τῇ χειρὶ ἔχοι αὐτὴν κρύψας ἐν τῇσι ἀναξυρίσι· ὡς δὲ ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀνιόντι ἀπίεσθαι μέλλειν τοὺς ἵππους, τὸν Οἰβάρεα τοῦτον ἐξείραντα τὴν χεῖρα πρὸς τοῦ Δαρείου ἵππου τοὺς μυκτῆρας προσενεῖκαι, τὸν δὲ αἰσθόμενον φριμάξασθαί τε καὶ χρεμετίσαι.

LXXXVIII. Δαρεῖός τε δὴ ὁ Ὑστάσπεος βασιλεὺς ἀπεδέδεκτο, καί οἱ ἔσαν ἐν τῇ Ἀσίῃ πάντες κατήκοοι πλὴν Ἀραβίων, Κύρου τε καταστρεψαμένου καὶ ὕστερον αὖτις Καμβύσεω. (2) Ἀράβιοι δὲ οὐδαμὰ κατήκουσαν ἐπὶ δουλοσύνῃ Πέρσῃσι, ἀλλὰ ξεῖνοι ἐγένοντο παρέντες Καμβύσεα ἐπ' Αἴγυπτον· ἀεκόντων γὰρ Ἀραβίων οὐκ ἂν ἐσβάλοιεν Πέρσαι ἐς Αἴγυπτον. (3) Γάμους τε τοὺς πρώτους ἐγάμεε Πέρσῃσι ὁ Δαρεῖος, Κύρου μὲν δύο θυγατέρας Ἄτοσσάν τε καὶ Ἀρτυστώνην, τὴν μὲν Ἄτοσσαν προσυνοικήσασαν Καμβύσῃ τε τῷ ἀδελφεῷ καὶ αὖτις τῷ μάγῳ, τὴν δὲ Ἀρτυστώνην παρθένον. (4) Ἑτέρην δὲ Σμέρδιος τοῦ Κύρου θυγατέρα ἔγημε, τῇ οὔνομα ἦν Πάρμυς· ἔσχε δὲ καὶ τὴν τοῦ Ὀτάνεω θυγατέρα, ἣ τὸν μάγον κατάδηλον ἐποίησε.

LXXXV. Erat Dario equorum custos, callidus homo, cui nomen Œbares. Huic homini, postquam e concilio discesserunt, dixit Darius : « Œbares, quod ad regnum spectat, hoc facere decrevimus : cujus equus inter solis ortum, nobis insidentibus, primus hinnitum ediderit, illum regem fore. Tu igitur si quod nosti artificium, machinare ut nobis obtingat hæc dignitas, non alii cuipiam. » (2) Cui Œbares respondit : « Si in hoc situm est, here, ut tu rex sis aut non sis, confide hujus rei caussa, et bono animo esto : nec enim alius præ te rex erit; talia habeo medicamenta. » (3) Reponit Darius : « Quodsi ergo tale quoddam habes commentum, adest tempus quo illud pares, nec differas; in crastinum enim certamen nobis est propositum. » (4) Quibus auditis, hæc facit Œbares. Ut ingruit nox, ex equabus unam, quam præ cæteris amabat Darii equus, in suburbium ductam adligat; dein adductum Darii equum aliquamdiu circa illam circumducit, paulatim adpropinquans equæ; ad extremum, ut illam ineat, admittit.

LXXXV. Simul atque dies illuxit, aderant sex viri equis insidentes, sicut inter eos convenerat. Qui dum per suburbium vehuntur, ubi ad eum locum venerunt quo proxima nocte adligata fuerat equa, ibi adcurrens Darii equus hinnitum edidit : et eodem temporis momento fulgur atque tonitru sereno de cœlo exstitit. (2) Atque hæc, Dario veluti ex composito quodam supervenientia, auspicium consummarunt : et reliqui quinque, ex equis desilientes, ut regem Darium adoraverunt.

LXXXVII. De Œbare duplex apud Persas fama fertur; aliis id eum, quod dixi, fecisse narrantibus; aliis hocce : genitalia equæ illius sua eum manu attrectasse, manumque in braccis occultasse; deinde, quum oriente sole in eo essent equi ut procederent, Œbarem hunc exsertam manum naribus equi Darii admovisse; moxque hunc, ad odoris sensum, infremuisse hinnitumque edidisse.

LXXXVIII. Darius igitur, Hystaspis filius, rex renunciatus est : omnesque Asiæ populi, Arabibus exceptis, imperio ejus paruerunt, a Cyro primo subacti, ac dein rursus a Cambyse. (2) Arabes vero nunquam a Persis in servitutem sunt redacti, sed hospites erant et amici, qui Cambysi transitum in Ægyptum præstiterunt; nam invitis Arabibus numquam in Ægyptum penetrare Persæ potuissent. (3) Matrimoniaque Darius iniit nobilissima inter Persas, cum duabus Cyri filiabus, Atossa et Artystone; quarum illa quidem ante Cambysis uxor fuerat, fratris sui, deinde rursus Magi; Artystone vero virgo erat : (4) præterea Smerdis filiam, Cyri filii, uxorem duxit, cui nomen erat Parmys : habuitque etiam Otanis filiam, quæ Magum prodiderat. Quumque jam omni ex parte stabi-

Δυνάμιός τε πάντα οἱ ἐπίμπλατο. Πρῶτον μέν νυν τύπον ποιησάμενος λίθινον ἔστησε· ζῷον δέ οἱ ἐνῆν ἀνὴρ ἱππεὺς, ἐπέγραψε δὲ γράμματα λέγοντα τάδε, « Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπεος σύν τε τοῦ ἵππου τῇ ἀρετῇ (τὸ οὔνομα λέγων) καὶ Οἰβάρεος τοῦ ἱπποκόμου ἐκτήσατο τὴν Περσέων βασιληΐην. »

LXXXIX. Ποιήσας δὲ ταῦτα ἐν Πέρσῃσι ἀρχὰς κατεστήσατο εἴκοσι, τὰς αὐτοὶ καλεῦσι σατραπηΐας· καταστήσας δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ ἄρχοντας ἐπιστήσας ἐτάξατο φόρους οἱ προσιέναι κατ' ἔθνεά τε καὶ πρὸς τοῖσι ἔθνεσι τοὺς πλησιοχώρους προστάσσων, καὶ ὑπερβαίνων τοὺς προσεχέας, τὰ ἑκαστέρω ἄλλοισι ἄλλα ἔθνεα νέμων. (2) Ἀρχὰς δὲ καὶ φόρων πρόσοδον τὴν ἐπέτεον κατὰ τάδε διεῖλε· τοῖσι μὲν αὐτῶν ἀργύριον ἀπαγινέουσι εἴρητο Βαβυλώνιον σταθμὸν τάλαντον ἀπαγινέειν, τοῖσι δὲ χρυσίον ἀπαγινέουσι Εὐβοϊκόν· τὸ δε Βαβυλώνιον τάλαντον δύναται Εὐβοΐδας ἑβδομήκοντα μνέας. (3) Ἐπὶ γὰρ Κύρου ἄρχοντος καὶ αὖτις Καμβύσεω ἦν κατεστηκὸς οὐδὲν φόρου πέρι, ἀλλὰ δῶρα ἀγίνεον· διὰ δὲ ταύτην τὴν ἐπίταξιν τοῦ φόρου καὶ παραπλήσια ταύτῃ ἄλλα λέγουσι Πέρσαι ὡς Δαρεῖος μὲν ἦν κάπηλος, Καμβύσης δὲ δεσπότης, Κῦρος δὲ πατὴρ, ὁ μὲν ὅτι ἐκαπήλευε πάντα τὰ πρήγματα, ὁ δὲ ὅτι χαλεπός τε ἦν καὶ ὀλίγωρος, ὁ δὲ ὅτι ἤπιός τε καὶ ἀγαθά σφι πάντα ἐμηχανήσατο.

XC. Ἀπὸ μὲν δὴ Ἰώνων καὶ Μαγνήτων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ καὶ Αἰολέων καὶ Καρῶν καὶ Λυκίων καὶ Μιλυέων καὶ Παμφύλων (εἷς γὰρ ἦν οἱ τεταγμένος φόρος οὗτος) προσήϊε τετρακόσια τάλαντα ἀργυρίου. Ὁ μὲν δὴ πρῶτος οὗτός οἱ νομὸς κατεστήκεε. (2) Ἀπὸ δὲ Μυσῶν καὶ Λυδῶν καὶ Λασονίων καὶ Καβαλίων καὶ Ὑγεννέων πεντακόσια τάλαντα· νομὸς δεύτερος οὗτος. (3) Ἀπὸ δὲ Ἑλλησποντίων τῶν ἐπὶ δεξιὰ ἐσπλέοντι καὶ Φρυγῶν καὶ Θρηΐκων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ καὶ Παφλαγόνων καὶ Μαριανδυνῶν καὶ Συρίων ἑξήκοντα καὶ τριηκόσια ἦν τάλαντα φόρος· νομὸς τρίτος οὗτος. (4) Ἀπὸ δὲ Κιλίκων ἵπποι τε λευκοὶ ἑξήκοντα καὶ τριηκόσιοι, ἑκάστης ἡμέρης εἷς γινόμενος, καὶ τάλαντα ἀργυρίου πεντακόσια· τούτων δὲ τεσσεράκοντα μὲν καὶ ἑκατὸν ἐς τὴν φρουρέουσαν ἵππον τὴν Κιλικίην χώρην ἀναισιμοῦτο, τὰ δὲ τριηκόσια καὶ ἑξήκοντα Δαρείῳ ἐφοίτα· νομὸς τέταρτος οὗτος.

XCI. Ἀπὸ δὲ Ποσειδηΐου πόλιος, τὴν Ἀμφίλοχος ὁ Ἀμφιάρεω οἴκισε ἐπ' οὔροισι τοῖσι Κιλίκων τε καὶ Σύρων, ἀρξάμενον ἀπὸ ταύτης μέχρι Αἰγύπτου, πλὴν μοίρης τῆς Ἀραβίων (ταῦτα γὰρ ἦν ἀτελέα), πεντήκοντα καὶ τριηκόσια τάλαντα φόρος ἦν· ἔστι δὲ ἐν τῷ νομῷ τούτῳ Φοινίκη τε πᾶσα καὶ Συρίη ἡ Παλαιστίνη καλευμένη καὶ Κύπρος· νομὸς πέμπτος οὗτος. (2) Ἀπ' Αἰγύπτου δὲ καὶ Λιβύων τῶν προσεχέων Αἰγύπτῳ καὶ Κυρήνης τε καὶ Βάρκης (ἐς γὰρ τὸν Αἰγύπτιον νομὸν αὗται ἐκεκοσμέατο) ἑπτακόσια προσήϊε τάλαντα, πάρεξ τοῦ ἐκ τῆς Μοίριος λίμνης γινομένου ἀργυρίου, τὸ ἐγίνετο ἐκ τῶν ἰχθύων· τούτου τε δὴ χωρὶς τοῦ ἀργυρίου

lita esset ejus potentia, primum monumentum statuit lapideum, cui figura hæc insculpta erat, vir equo insidens, cum inscriptione hujusmodi : DARIUS HYSTASPIS FILIUS EQUI VIRTUTE (nomen equi hic erat adscriptum) ET OEBARIS EQUORUM CUSTODIS REGNUM PERSARUM OBTINUIT.

LXXXIX. His peractis, Persicum imperium in præfecturas distribuit, viginti numero, quas satrapias illi vocant. Quibus constitutis præfecturis, nominatisque singularum præfectis, tributa ordinavit, quæ ei singulis e populis redirent; ita quidem ut aliis populis finitimos populos adjungeret, nonnunquam finitimos hos prætermittens aliis rursus populis alios remotiores attribueret. (2) Præfecturas autem et annua tributa hoc modo constituit : quibus imperatum erat argentum adferre, his prædictum erat, ut Babylonico pondere talentum adferrent; quibus aurum imperatum, hi Euboicum adferrent talentum : valet autem Babylonium talentum Euboicas libras septuaginta. (3) Nam Cyro imperante, atque etiam dein Cambyse, de tributo pendendo nihil erat constitutum, sed dona adferebant. Itaque propter hanc tributorum impositionem, et alia huic similia instituta, aiunt Persæ, institorem fuisse Darium; Cambysen vero, dominum; Cyrum, patrem fuisse. Darium enim, ut institorem administrasse regnum; Cambysen durum fuisse et superbum; Cyrum vero mitem et qui omne bonorum genus ipsis parasset.

XC. Ab Ionibus igitur, et Magnetibus Asiam incolentibus, et Æolensibus, et Caribus, et Lyciis, et Milyensibus, et Pamphylis (quibus in commune unum erat tributum impositum), quadringenta redibant argenti talenta : hæc prima erat præfectura. (2) A Mysis vero, et Lydis, et Lasoniis, et Cabaliis, et Hygennensibus, quingenta talenta : altera hæc præfectura. (3) Ab Hellespontiis ad dextram intro naviganti sitis, et Phrygibus, et Thracibus Asiam incolentibus, et Paphlagonibus, et Mariandynis, et Syriis, trecenta et sexaginta talenta tributi nomine redibant : tertia hæc præfectura. (4) A Cilicibus trecenti et sexaginta equi candidi, unus in diem, et quingenta argenti talenta; quorum talentorum centum et quadraginta in equitatum insumebantur, qui Ciliciam provinciam custodiebat, reliqua trecenta et sexaginta ad Darium mittebantur : quarta hæc præfectura.

XCI. A Posideo urbe, quam Amphilochus condidit, Amphiarai filius, in Cilicum et Syrorum confinibus, ab hac incipiendo usque ad Ægyptum (excepta Arabum ditione, quæ tributi erat immunis), tributum impositum erat trecentorum et quinquaginta talentorum. Est autem in hac præfectura Phœnice omnis, et Palæstina quæ vocatur Syria, et Cyprus : quinta hæc præfectura. (2) Ex Ægypto vero, et Afris Ægypti finitimis, et ex Cyrene et Barce (nam et hæ Ægyptiacæ præfecturæ erant attributæ), septingenta redibant talenta, præter pecuniam quæ ex Mœridis lacu redibat; fiebat autem ea ex piscibus, præter hanc,

καὶ τοῦ ἐπιμετρευμένου σίτου προσήϊε ἑπτακόσια τάλαντα· σίτου γὰρ δυοκαίδεκα μυριάδας Περσέων τε τοῖσι ἐν τῷ Λευκῷ τείχεϊ τῷ ἐν Μέμφι κατοικημένοισι καταμετρέουσι καὶ τοῖσι τούτων ἐπικούροισι· νομὸς ἕκτος οὗτος. (3) Σατταγύδαι δὲ καὶ Γανδάριοι καὶ Δαδίκαι τε καὶ Ἀπαρύται ἐς τὠυτὸ τεταγμένοι ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν τάλαντα προσέφερον· νομὸς οὗτος ἕβδομος. (4) Ἀπὸ Σούσων δὲ καὶ τῆς ἄλλης Κισσίων χώρης τριηκόσια· νομὸς ὄγδοος οὗτος.

XCII. Ἀπὸ Βαβυλῶνος δὲ καὶ τῆς λοιπῆς Ἀσσυρίης χίλιά οἱ προσήϊε τάλαντα ἀργυρίου καὶ παῖδες ἐκτομίαι πεντακόσιοι· νομὸς εἴνατος οὗτος. (2) Ἀπὸ δὲ Ἀγβατάνων καὶ τῆς λοιπῆς Μηδικῆς καὶ Παρικανίων καὶ Ὀρθοκορυβαντίων πεντήκοντά τε καὶ τετρακόσια τάλαντα· νομὸς δέκατος οὗτος. (3) Κάσπιοι δὲ καὶ Παυσοὶ καὶ Παντίμαθοί τε καὶ Δαρεῖται ἐς τὠυτὸ συμφέροντες διηκόσια τάλαντα ἀπαγίνεον· νομὸς ἑνδέκατος οὗτος. (4) Ἀπὸ Βακτριανῶν δὲ μέχρι Αἰγλῶν ἑξήκοντα καὶ τριηκόσια τάλαντα φόρος ἦν· νομὸς δυωδέκατος οὗτος.

XCIII. Ἀπὸ Πακτυϊκῆς δὲ καὶ Ἀρμενίων καὶ τῶν προσεχέων μέχρι τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου τετρακόσια τάλαντα· νομὸς τρίτος καὶ δέκατος οὗτος. (2) Ἀπὸ δὲ Σαγαρτίων καὶ Σαραγγέων καὶ Θαμαναίων καὶ Οὐτίων καὶ Μύκων καὶ τῶν ἐν τῇσι νήσοισι οἰκεόντων τῶν ἐν τῇ Ἐρυθρῇ θαλάσσῃ, ἐν τῇσι τοὺς ἀνασπάστους καλευμένους κατοικίζει βασιλεύς, ἀπὸ τούτων πάντων ἑξακόσια τάλαντα ἐγίνετο φόρος· νομὸς τέταρτος καὶ δέκατος οὗτος. (3) Σάκαι δὲ καὶ Κάσπιοι πεντήκοντα καὶ διηκόσια ἀγίνεον τάλαντα· νομὸς πέμπτος καὶ δέκατος οὗτος. (4) Πάρθοι δὲ καὶ Χοράσμιοι καὶ Σόγδοι τε καὶ Ἄριοι τριηκόσια τάλαντα· νομὸς ἕκτος καὶ δέκατος οὗτος.

XCIV. Παρικάνιοι δὲ καὶ Αἰθίοπες οἱ ἐκ τῆς Ἀσίης τετρακόσια τάλαντα ἀπαγίνεον· νομὸς ἕβδομος καὶ δέκατος οὗτος. (2) Ματιηνοῖσι δὲ καὶ Σάσπειρσι καὶ Ἀλαροδίοισι διηκόσια ἐπετέτακτο τάλαντα· νομὸς ὄγδοος καὶ δέκατος οὗτος. (3) Μόσχοισι δὲ καὶ Τιβαρηνοῖσι καὶ Μάκρωσι καὶ Μοσυνοίκοισι καὶ Μαρσὶ τριηκόσια τάλαντα προείρητο· νομὸς εἴνατος καὶ δέκατος οὗτος. (4) Ἰνδῶν δὲ πλῆθός τε πολλῷ πλεῖστόν ἐστι πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν ἀνθρώπων, καὶ φόρον ἀπαγίνεον πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους, ἑξήκοντα καὶ τριηκόσια τάλαντα ψήγματος· νομὸς εἰκοστὸς οὗτος.

XCV. Τὸ μὲν δὴ ἀργύριον τὸ Βαβυλώνιον πρὸς τὸ Εὐβοϊκὸν συμβαλλόμενον τάλαντον γίνεται τεσσεράκοντα καὶ πεντακόσια καὶ εἰνακισχίλια τάλαντα, τὸ δὲ χρυσίον τρισκαιδεκαστάσιον λογιζόμενον, τὸ ψῆγμα εὑρίσκεται ἐὸν Εὐβοϊκῶν ταλάντων ὀγδώκοντα καὶ ἑξακοσίων καὶ τετρακισχιλίων. (2) Τούτων ὦν πάντων συντιθεμένων τὸ πλῆθος, Εὐβοϊκὰ τάλαντα συνελέγετο ἐς τὸν ἐπέτεον φόρον Δαρείῳ μύρια καὶ τετρακισχίλια καὶ πεντακόσια καὶ ἑξήκοντα· τὸ δ' ἔτι τούτων ἔλασσον ἀπιεὶς οὐ λέγω.

inquam, pecuniam, ac præter demensum frumentum, septingenta inde redibant talenta; nam frumenti duodecim myriadas *medimnorum* admetiuntur Ægyptii Persarum iis qui in Alba arce Memphi habitant, horumque auxiliariis: sexta hæc præfectura. (3) Sattagydæ, Gandarii, Dadicæ et Aparytæ, in unam præfecturam, quæ septima est, contributi, centum et septuaginta conferebant talenta. (4) Ex Susis et reliqua Cissiorum regione, trecenta talenta redibant: octava hæc præfectura.

XCII. Ex Babylone reliquaque Assyria mille argenti talenta redibant Dario, et castrati pueri quingenti: nona hæc præfectura. (2) Ex Ecbatanis et reliqua Medica provincia, et Paricaniis et Orthocorybantiis, quadringenta et quinquaginta talenta: decima hæc præfectura. (3) Caspii et Pausi, tum Pantimathi et Daritæ, in unum conferentes, talenta contribuebant ducenta; undecima hæc præfectura. (4) A Bactrianis ad Æglos usque tributum pendebatur trecentorum et sexaginta talentorum: duodecima hæc præfectura.

XCIII. Ex Pactyica et ex Armeniis horumque finitimis usque ad Euxinum Pontum, quadringenta talenta: decima tertia hæc præfectura. (2) A Sagartiis, et Sarangis, et Thamanæis, et Utiis, et Mycis, et ex Rubri maris insularum incolis, in quas eos, qui abstracti sive relegati vocantur, rex habitatum mittit, ex his omnibus sexcenta talenta tributi nomine cogebantur: decima quarta hæc præfectura. (3) Sacæ et Caspii ducenta et quinquaginta conferebant talenta: præfectura hæc decima quinta. (4) Parthi vero et Chorasmii, et Sogdi et Arii, trecenta talenta: decima sexta præfectura.

XCIV. Paricanii et Æthiopes Asiam incolentes, quadringenta conferebant talenta: præfectura hæc decima septima. (2) Matienis, Saspiribus et Alarodiis ducenta imposita talenta erant: præfectura hæc decima octava. (3) Moschis, e Tibarenis, et Macronibus, et Mosynœcis et Maribus trecenta imperata erant talenta: præfectura hæc decima nona. (4) Indorum populus longe frequentissimus omnium quos novimus hominum est, et tributum hi pendebant præ reliquis omnibus trecenta et sexaginta talenta ramentorum auri: vicesima hæc præfectura.

XCV. Jam Babylonicum argentum si cum Euboico conferatur, fuerint talenta novies mille quingenta et quadraginta. Aurum vero si tredecuplum æstimetur, reperitur ramentum illud valere talenta Euboica quater mille sexcenta et octoginta. (2) Quibus cunctis in unam summam collectis, tributi nomine colligebantur Dario quotannis Euboicorum talentorum quattuordecim millia cum quingentis et sexaginta; ut minorem numerum mittam, qui hanc summam excedit.

XCVI. Οὗτος Δαρείῳ προσήϊε φόρος ἀπό τε τῆς Ἀσίης καὶ τῆς Λιβύης ὀλιγαχόθεν. Προϊόντος μέντοι τοῦ χρόνου καὶ ἀπὸ νήσων προσήϊε ἄλλος φόρος καὶ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ μέχρι Θεσσαλίης οἰκημένων. (2) Τοῦτον τὸν φόρον θησαυρίζει βασιλεὺς τρόπῳ τοιῷδε· ἐς πίθους κεραμίνους τήξας καταχέει, πλήσας δὲ τὸ ἄγγος περιαιρέει τὸν κέραμον· ἐπεὰν δὲ δεηθῇ χρημάτων, κατακόπτει τοσοῦτο ὅσου ἂν ἑκάστοτε δέηται.

XCVII. Αὗται μέν νυν ἀρχαί τε ἦσαν καὶ φόρων ἐπιτάξιες, ἡ Περσὶς δὲ χώρη μούνη μοι οὐκ εἴρηται δασμοφόρος· ἀτελέα γὰρ Πέρσαι νέμονται χώρην. (2) Οἵδε δὲ φόρον μὲν οὐδένα ἐτάχθησαν φέρειν, δῶρα δὲ ἀγίνεον, Αἰθίοπες οἱ πρόσουροι Αἰγύπτῳ, τοὺς Καμβύσης ἐλαύνων ἐπὶ τοὺς μακροβίους Αἰθίοπας κατεστρέψατο· οἵ περί τε Νῦσαν τὴν ἱρὴν κατοικέαται καὶ τῷ Διονύσῳ ἀνάγουσι τὰς ὁρτάς. (3) Οὗτοι οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ πλησιόχωροι τούτοισι σπέρματι μὲν χρέονται τῷ αὐτῷ τῷ καὶ οἱ Καλατίαι Ἰνδοί, οἰκήματα δὲ ἐκτέαται κατάγαια. (4) Οὗτοι συναμφότεροι διὰ τρίτου ἔτεος ἀγίνεον, ἀγινέουσι δὲ καὶ τὸ μέχρι ἐμεῦ, δύο χοίνικας ἀπύρου χρυσίου καὶ διηκοσίας φάλαγγας ἐβένου καὶ πέντε παῖδας Αἰθίοπας καὶ ἐλέφαντος ὀδόντας μεγάλους εἴκοσι. (5) Κόλχοι δ' ἐτάξαντο ἐς τὴν δωρεήν, καὶ οἱ προσεχέες μέχρι τοῦ Καυκάσιος οὔρεος· ἐς τοῦτο γὰρ τὸ οὖρος ὑπὸ Πέρσῃσι ἄρχεται, τὰ δὲ πρὸς βορέην ἄνεμον τοῦ Καυκάσιος Περσέων οὐδὲν ἔτι φροντίζει· (6) οὗτοι ὦν δῶρα τὰ ἐτάξαντο, ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ διὰ πεντετηρίδος ἀγίνεον, ἑκατὸν παῖδας καὶ ἑκατὸν παρθένους. Ἀράβιοι δὲ χίλια τάλαντα ἀγίνεον λιβανωτοῦ ἀνὰ πᾶν ἔτος. Ταῦτα μὲν οὗτοι δῶρα πάρεξ τοῦ φόρου βασιλέϊ ἐκόμιζον.

XCVIII. Τὸν δὲ χρυσὸν τοῦτον τὸν πολλὸν οἱ Ἰνδοί, ἀπ' οὗ τὸ ψῆγμα τῷ βασιλέϊ τὸ εἰρημένον κομίζουσι, τρόπῳ τοιῷδε κτέονται. (2) Ἔστι τῆς Ἰνδικῆς χώρης τὸ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα ψάμμος· τῶν γὰρ ἡμεῖς ἴδμεν, τῶν καὶ πέρι ἀτρεκές τι λέγεται, πρῶτοι πρὸς ἠῶ καὶ ἡλίου ἀνατολὰς οἰκέουσι ἀνθρώπων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ Ἰνδοί· Ἰνδῶν γὰρ τὸ πρὸς τὴν ἠῶ ἐρημίη ἐστὶ διὰ τὴν ψάμμον. (3) Ἔστι δὲ πολλὰ ἔθνεα Ἰνδῶν καὶ οὐκ ὁμόφωνα σφίσι, καὶ οἱ μὲν αὐτῶν νομάδες εἰσί, οἱ δὲ οὔ, οἱ δὲ ἐν τοῖσι ἕλεσι οἰκέουσι τοῦ ποταμοῦ καὶ ἰχθῦς σιτέονται ὠμούς, τοὺς αἱρέουσι ἐκ πλοίων καλαμίνων ὁρμεώμενοι· καλάμου δὲ ἓν γόνυ πλοῖον ἕκαστον ποιέεται. (4) Οὗτοι μὲν δὴ τῶν Ἰνδῶν φορέουσι ἐσθῆτα φλοΐνην· ἐπεὰν ἐκ τοῦ ποταμοῦ φλοῦν ἀμήσωνται καὶ κόψωσι, τὸ ἐνθεῦτεν φορμοῦ τρόπον καταπλέξαντες ὡς θώρηκα ἐνδύνουσι.

XCIX. Ἄλλοι δὲ τῶν Ἰνδῶν πρὸς ἠῶ οἰκέοντες τούτων νομάδες εἰσί, κρεῶν ἐδεσταὶ ὠμῶν· καλεῦνται δὲ Παδαῖοι. Νομαίοισι δὲ τοιοισίδε λέγονται χρᾶσθαι· ὃς ἂν κάμῃ τῶν ἀστῶν, ἤν τε ἀνὴρ ἤν τε γυνή, τὸν μὲν ἄνδρα ἄνδρες οἱ μάλιστά οἱ ὁμιλέοντες κτείνουσι, φάμενοι αὐτὸν τηκόμενον τῇ νούσῳ τὰ κρέα σφίσι διαφθείρεσθαι· ὁ δὲ ἄπαρνός ἐστι μὴ μὲν νοσέειν· οἱ δὲ οὐ

XCVI. Hoc tributum Dario ex Asia redibat, et ex exigua Africæ parte. Sed procedente tempore etiam aliud ei tributum ex insulis rediit, et ab his qui Europam incolunt usque ad Thessaliam. (2) Hoc tributum tali modo rex in thesauris recondit: liquefactum metallum in dolia fictilia infundit, et repleto vase frangit testam. Dein, quando pecunia indiget, tantumdem cudendum curat, quantum usus postulat.

XCVII. Hæ igitur sunt præfecturæ, et taxationes tributorum. Persidem vero regionem solam in tributariarum numero non nominavi; hanc enim a tributis immunem incolunt Persæ. (2) Porro impositum quidem tributum non pendebant, sed dona ferebant hi: Æthiopes Ægypto conterminì, quos Cambyses, quum adversus Macrobios Æthiopas arma ferret, subegit; qui circa sacram Nysam habitant, et Baccho dies festos celebrant. (3) Hi Æthiopes, et horum finitimi, semine utuntur eodem quo Calatiæ Indi (*milio?*), domos autem habent subterraneas. (4) Hi simul ambo tertio quoque anno adferebant, adferuntque etiam ad meam usque ætatem, duo chœnices auri ignem non experti, et ducentos truncos ebeni, et quinque pueros Æthiopes, et viginti magnos dentes elephantorum. (5) Colchi vero pacti sunt de dono ferendo, et horum finitimi usque ad Caucasum montem: nam usque ad hunc montem pertinet Persarum imperium; qui vero ad septemtrionem sunt Caucasi, hi nil amplius curant Persas. (6) Hi igitur dona, de quibus pacti sunt, ad meam usque memoriam quinto quoque anno adferebant, centenos pueros, virginesque centenas. Arabes vero quotannis mille adferebant thuris talenta. Hæc igitur, præter tributum, dona hi regi ferebant.

XCVIII. Auri autem copiam illam, ex qua regi ramenta, quæ dixi, adferunt Indi, tali modo nanciscuntur: (2) quæ terra inde ab India versus orientem solem porrigitur, ea prorsus sabulosa est. Nam eorum, quos nos novimus, populorum, de quibus certi quidpiam traditur, primi versus orientem solem Indi sunt: post Indos enim orientem versus deserta terra est propter sabulum. (3) Sunt autem multi Indorum populi, diversis linguis utentes. Et eorum alii nomades sunt; alii non sunt. Nonnulli etiam in paludibus habitant fluminis, vescunturque crudis piscibus; quos capiunt, navigiis ex arundine confectis insectantes: quodlibet navigium ex uno genu sive internodio arundinis conficitur. (4) Hi Indi vestem gestant ex scirpo; quam, postquam scirpum e flumine demessuerunt tuderuntque, plectunt deinde in storeæ modum, et tamquam thoracem induunt.

XCIX. Alii ex Indis, his ab oriente habitantes, nomades sunt; cruda carne vescentes, qui Padæi vocantur. Institutis hi utuntur hujusmodi: quando quis morbo laborat civium, sive mulier, sive vir, tunc virum viri maxime familiares occidunt, dicentes, si morbo consumeretur, carnem ipsis corruptum iri. At ille negat se ægrotare; hi,

συγγινωσκόμενοι ἀποκτείναντες κατευωχέονται. (2) Ἢν δὲ γυνὴ κάμῃ, ὡσαύτως αἱ ἐπιχρεώμεναι μάλιστα γυναῖκες ταὐτὰ τοῖσι ἀνδράσι ποιεῦσι· τὸν γὰρ δὴ ἐς γῆρας ἀπικόμενον θύσαντες κατευωχέονται. Ἐς δὲ τούτου λόγον οὐ πολλοί τινες αὐτῶν ἀπικνέονται· πρὸ γὰρ τούτου τὸν ἐς νοῦσον πίπτοντα πάντα κτείνουσι.

C. Ἑτέρων δέ ἐστι Ἰνδῶν ὅδε ἄλλος τρόπος· οὔτε κτείνουσι οὐδὲν ἔμψυχον, οὔτε τι σπείρουσι, οὔτε οἰκίας νομίζουσι ἐκτῆσθαι, ποιηφαγέουσι δέ, καὶ αὐτοῖσί ἐστι ὅσον κέγχρος τὸ μέγαθος ἐν κάλυκι, αὐτόματον ἐκ τῆς γῆς γινόμενον, τὸ συλλέγοντες αὐτῇ κάλυκι ἕψουσί τε καὶ σιτέονται. Ὃς δ᾽ ἂν ἐς νοῦσον αὐτῶν πέσῃ, ἐλθὼν ἐς τὴν ἐρῆμον κέεται· φροντίζει δὲ οὐδεὶς οὔτ᾽ ἀποθανόντος οὔτε κάμνοντος.

CI. Μίξις δὲ τούτων τῶν Ἰνδῶν τῶν κατέλεξα πάντων ἐμφανής ἐστι κατά περ τῶν προβάτων, καὶ τὸ χρῶμα φορέουσι ὁμοῖον πάντες καὶ παραπλήσιον Αἰθίοψι. (2) Ἡ γονὴ δὲ αὐτῶν, τὴν ἀπίενται ἐς τὰς γυναῖκας, οὐ κατά περ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐστὶ λευκή, ἀλλὰ μέλαινα κατά περ τὸ χρῶμα· τοιαύτην δὲ καὶ Αἰθίοπες ἀπίενται θορήν. (3) Οὗτοι μὲν τῶν Ἰνδῶν ἑκαστέρω τῶν Περσέων οἰκέουσι καὶ πρὸς νότου ἀνέμου, καὶ Δαρείου βασιλέος οὐδαμὰ ὑπήκουσαν.

CII. Ἄλλοι δὲ τῶν Ἰνδῶν Κασπατύρῳ τε πόλι καὶ τῇ Πακτυϊκῇ χώρῃ εἰσὶ πρόσουροι, πρὸς ἄρκτου τε καὶ βορέω ἀνέμου κατοικημένοι τῶν ἄλλων Ἰνδῶν, οἳ Βακτρίοισι παραπλησίην ἔχουσι δίαιταν· οὗτοι καὶ μαχιμώτατοί εἰσι Ἰνδῶν, καὶ οἱ ἐπὶ τὸν χρυσὸν στελλόμενοί εἰσι οὗτοι· κατὰ γὰρ τοῦτό ἐστι ἐρημίη διὰ τὴν ψάμμον. (2) Ἐν δὴ ὦν τῇ ἐρημίῃ ταύτῃ καὶ τῇ ψάμμῳ γίνονται μύρμηκες μεγάθεα ἔχοντες κυνῶν μὲν ἐλάσσονα, ἀλωπέκων δὲ μέζονα· εἰσὶ γὰρ αὐτῶν καὶ παρὰ βασιλέϊ τῷ Περσέων, ἐνθεῦτεν θηρευθέντες. (3) Οὗτοι ὦν οἱ μύρμηκες ποιεύμενοι οἴκησιν ὑπὸ γῆν ἀναφορέουσι τὴν ψάμμον κατά περ οἱ ἐν τοῖσι Ἕλλησι μύρμηκες καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον, εἰσὶ δὲ καὶ τὸ εἶδος ὁμοιότατοι· ἡ δὲ ψάμμος ἡ ἀναφερομένη ἐστὶ χρυσῖτις. (4) Ἐπὶ δὴ ταύτην τὴν ψάμμον στέλλονται ἐς τὴν ἐρῆμον οἱ Ἰνδοί, ζευξάμενος ἕκαστος καμήλους τρεῖς, σειρηφόρον μὲν ἑκατέρωθεν ἔρσενα παρέλκειν, θήλεαν δὲ ἐς μέσον· ἐπὶ ταύτην δὴ αὐτὸς ἀναβαίνει, ἐπιτηδεύσας ὅκως ἀπὸ τέκνων ὡς νεωτάτων ἀποσπάσας ζεύξει. Αἱ γάρ σφι κάμηλοι ἵππων οὐκ ἕσσονες ἐς ταχυτῆτα εἰσί, χωρὶς δὲ ἄχθεα δυνατώτεραι πολλὸν φέρειν.

CIII. Τὸ μὲν δὴ εἶδος ὁκοῖόν τι ἔχει ἡ κάμηλος ἐπισταμένοισι τοῖσι Ἕλλησι οὐ συγγράφω· τὸ δὲ μὴ ἐπιστέαται αὐτῆς, τοῦτο φράσω. Κάμηλος ἐν τοῖσι ὀπισθίοισι σκέλεσι ἔχει τέσσερας μηροὺς καὶ γούνατα τέσσερα, τὰ δὲ αἰδοῖα διὰ τῶν ὀπισθίων σκελέων πρὸς τὴν οὐρὴν τετραμμένα.

CIV. Οἱ δὲ δὴ Ἰνδοὶ τρόπῳ τοιούτῳ καὶ ζεύξι τοιαύτῃ χρεώμενοι ἐλαύνουσι ἐπὶ τὸν χρυσὸν λελογι-

viro non adsentientes, interficiunt eum epulanturque. (2) Quando mulier ægrotat, similiter mulieres maxime necessariæ idem faciunt quod viris viri. Nam etiam qui ad senectutem pervenit, eum mactant, carneque ejus vescuntur: haud multi autem illorum ad eum numerum annorum perveniunt; nam antea quemcumque morbo quodam correptum interficiunt.

C. Aliorum Indorum alius mos est hujusmodi: nec occidunt animatum quidquam, nec sementem faciunt, nec domos solent possidere: herbis vescuntur; estque eis semen quoddam, milii fere magnitudine, folliculo inclusum, sponte e terra nascens, quod colligunt, et cum folliculo elixum comedunt. Si quis ex eis in morbum incidit, abit in desertum, ibique jacet; neque quisquam aut mortuum curat, aut ægrotum.

CI. Omnes hi, quos commemoravi, Indi feminis miscentur palam, veluti pecudes; et colorem habent similem maxime Æthiopibus. (2) Semen autem ipsorum genitale non, quemadmodum cæterorum hominum, album est, sed nigrum, sicut corporis color: tale vero etiam semen genitale Æthiopes edunt. (3) Hi Indi longius a Persis habitant, meridiem versus; neque umquam Darii paruerunt imperio.

CII. Alii vero Indi Caspatyro urbi et Pactyicæ regioni sunt finitimi, a septemtrione reliquorum Indorum habitantes, qui vitæ ratione utuntur Bactrianis simili. Hi sunt Indorum bellicosissimi, iidemque qui ad conquirendum aurum proficiscuntur: est enim ibi deserta regio propter sabulum. (2) In hoc nimirum deserto atque sabulo sunt formicæ, magnitudine non quidem tanta quanta canum, sed tamen majores vulpibus: quarum nonnullæ aluntur apud regem Persarum, in illa regione a venatoribus captæ. (3) Hæ igitur formicæ, sub terra habitacula sibi parantes, egerunt sabulum eodem modo sicut in Græcia formicæ; quibus etiam specie corporis simillimæ sunt. Sabulum autem, quod ab illis egeritur, auriferum est. (4) Ad hoc igitur colligendum sabulum profecturi Indi jungunt quisque tres camelos, funalem utrinque marem, qui a latere trahant; in medio feminam, dans operam ut a pullis quam recentissime natis abstractam jungat: hanc ipse conscendit. Sunt enim cameli equis velocitate non inferiores, insuper vero ad onera ferenda multo validiores.

CIII. Jam, species quidem qualis sit cameli, Græcis sat gnaris non describo: quod vero de eo ignoratur vulgo, hoc dicam. Camelus in posterioribus cruribus quattuor habet femora (*ossa inter articulos vel genua*) et quattuor genua; veretrum vero inter posteriora crura caudam versus spectans.

CIV. Hoc igitur modo, talique utentes vectura, ad colligendum aurum proficiscuntur Indi, temporis rationem

σμένοις ὅκως καυμάτων τῶν θερμοτάτων ἐόντων ἔσονται ἐν τῇ ἁρπαγῇ· ὑπὸ γὰρ τοῦ καύματος οἱ μύρμηκες ἀφανέες γίνονται ὑπὸ γῆν. (2) Θερμότατος δέ ἐστι ὁ ἥλιος τούτοισι τοῖσι ἀνθρώποισι τὸ ἑωθινόν, οὐ κατά περ τοῖσι ἄλλοισι μεσαμβρίης, ἀλλ' ὑπερτείλας μέχρι οὗ ἀγορῆς διαλύσιος. Τοῦτον δὲ τὸν χρόνον καίει πολλῷ μᾶλλον ἢ τῇ μεσαμβρίῃ τὴν Ἑλλάδα, οὕτω ὥστ' ἐν ὕδατι λόγος αὐτούς ἐστι βρέχεσθαι τηνικαῦτα. (3) Μεσοῦσα δὲ ἡ ἡμέρη σχεδὸν παραπλησίως καίει τούς τε ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τοὺς Ἰνδούς. Ἀποκλινομένης δὲ τῆς μεσαμβρίης γίνεταί σφι ὁ ἥλιος κατά περ τοῖσι ἄλλοισι ὁ ἑωθινός· καὶ τὸ ἀπὸ τούτου ἀπιὼν ἐπὶ μᾶλλον ψύχει, ἐς ὃ ἐπὶ δυσμῇσι ἐὼν καὶ τὸ κάρτα ψύχει.

CV. Ἐπεὰν δὲ ἔλθωσι ἐς τὸν χῶρον οἱ Ἰνδοὶ ἔχοντες θυλάκια, ἐμπλήσαντες ταῦτα τῆς ψάμμου τὴν ταχίστην ἐλαύνουσι ὀπίσω· αὐτίκα γὰρ οἱ μύρμηκες ὀδμῇ, ὡς δὴ λέγεται ὑπὸ Περσέων, μαθόντες διώκουσι. (2) Εἶναι δὲ ταχυτῆτα οὐδενὶ ἑτέρῳ ὁμοῖον, οὕτω ὥστε, εἰ μὴ προλαμβάνειν τοὺς Ἰνδοὺς τῆς ὁδοῦ ἐν ᾧ τοὺς μύρμηκας συλλέγεσθαι, οὐδένα ἂν σφεων ἀποσώζεσθαι. (3) Τοὺς μέν νυν ἔρσενας τῶν καμήλων, εἶναι γὰρ ἔσσονας θέειν τῶν θηλέων, παραλύεσθαι ἐπελκομένους ὁμοῦ ἀμφοτέρους· τὰς δὲ θηλέας ἀναμιμνησκομένας τῶν ἔλιπον τέκνων ἐνδιδόναι μαλακὸν οὐδέν. (4) Τὸν μὲν δὴ πλέω τοῦ χρυσοῦ οὕτω οἱ Ἰνδοὶ κτέονται, ὡς Πέρσαι φασί· ἄλλος δὲ σπανιώτερός ἐστι ἐν τῇ χώρῃ ὀρυσσόμενος.

CVI. Αἱ δ' ἐσχατιαί κως τῆς οἰκευμένης τὰ κάλλιστα ἔλαχον, κατά περ ἡ Ἑλλὰς τὰς ὥρας πολλόν τι κάλλιστα κεκρημένας ἔλαχε. Τοῦτο μὲν γὰρ πρὸς τὴν ἠῶ ἐσχάτη τῶν οἰκεομένων ἡ Ἰνδική ἐστι, ὥσπερ ὀλίγῳ πρότερον εἴρηκα· (2) ἐν ταύτῃ τοῦτο μὲν τὰ ἔμψυχα τετράποδά τε καὶ τὰ πετεινὰ πολλῷ μέζω ἢ ἐν τοῖσι ἄλλοισι χωρίοισί ἐστι, πάρεξ τῶν ἵππων (οὗτοι δὲ ἑσσοῦνται ὑπὸ τῶν Μηδικῶν, Νισαίων δὲ καλευμένων ἵππων), τοῦτο δὲ χρυσὸς ἄπλετος αὐτόθι ἐστὶ, ὁ μὲν ὀρυσσόμενος, ὁ δὲ καταφορεύμενος ὑπὸ ποταμῶν, ὁ δὲ ὥσπερ ἐσήμηνα ἁρπαζόμενος. (3) Τὰ δὲ δένδρεα τὰ ἄγρια αὐτόθι φέρει καρπὸν εἴρια καλλονῇ τε προφέροντα καὶ ἀρετῇ τῶν ἀπὸ τῶν ὀίων· καὶ ἐσθῆτι οἱ Ἰνδοὶ ἀπὸ τούτων τῶν δενδρέων χρέονται.

CVII. Πρὸς δ' αὖ μεσαμβρίης ἐσχάτη Ἀραβίη τῶν οἰκεομένων χωρέων ἐστὶ, ἐν δὲ ταύτῃ λιβανωτός τέ ἐστι μούνῃ χωρέων πασέων φυόμενος καὶ σμύρνη καὶ κασίη καὶ κινάμωμον καὶ λήδανον. Ταῦτα πάντα πλὴν τῆς σμύρνης δυσπετέως κτέονται οἱ Ἀράβιοι. Τὸν μέν γε λιβανωτὸν συλλέγουσι τὴν στύρακα θυμ[illegible]
τες, τὴν ἐς Ἕλληνας Φοίνικες ἐξάγουσι· ταύτ[illegible]
μιέοντες λαμβάνουσι· τὰ γὰρ δένδρεα τὰ λιβανω[illegible]
ὄφιες ὑπόπτεροι, μικροὶ τὰ μεγάθεα, ποικίλοι [illegible]
δεα, φυλάσσουσι πλήθεϊ πολλοὶ περὶ δένδρεον [illegible]
οὗτοι οἵπερ ἐπ' Αἴγυπτον ἐπιστρατεύονται.

ita ineuntes, ut ea diei hora, qua ferventissimi sunt æstus, illud rapiant: fervente enim æstu sub terra conduntur formicæ. (2) Ardentissimus autem his hominibus sol est tempore matutino, non, ut cæteris hominibus, medio die; sed ab eo tempore quo ad aliquam altitudinem in cœlo pervenit, usque dum tempus est a foro discedendi [*quod fiebat medio fere die*]. Per id tempus multo magis ibi ardet sol, quam in Græcia medio ipso die; ita ut dicantur illi tunc aqua se aspergere. (3) Medio vero die similiter fere sol ardet cæteros homines atque Indos. Postquam de medio cœlo declinavit sol, talem ibi vim habet, qualem apud cæteros matutinus. Reliquum cœli spatium percurrens, magis magisque friget, donec, ubi ad occasum pervenit, admodum etiam friget.

CV. Postquam ad locum Indi pervenerunt, culeos, quos secum attulere, sabulo complent, et quam primum sese recipiunt. Protinus enim formicæ, odore, ut aiunt Persæ, illos sentientes, persequuntur. (2) Velocitate autem hanc bestiam alias omnes ita aiunt superare, ut nisi, dum congregantur formicæ, viam interim Indi præciperent, nullus eorum salvus esset evasurus. (3) Jam mares quidem camelos, quum sint ad currendum feminis inferiores, viribus aiunt deficere et segnius sequi utrumque; feminas vero, recordantes pullorum domi relictorum, nihil molliter de cursu remittere. (4) Majorem igitur auri partem hac ratione, ut quidem Persæ narrant, nanciscuntur Indi: aliud rarius est aurum, quod ex metallis effoditur.

CVI. Extremæ terrarum partes, nescio quo pacto, res præstantissimas sunt sortitæ, quemadmodum Græcia cœli temperiem longe præstantissimam sortita est. Est enim ab una parte, orientem versus, extrema regionum habitatarum Indica, ut paulo ante dixi. (2) In hac igitur, partim, animantes quadrupedes atque volucres insunt longe quam in reliquis regionibus grandiores, equis exceptis; nam magnitudine superantur Indorum equi a Medicis, qui Nisæi vocantur. Partim vero, auri immensa ibi copia est; aliud effossum terra, aliud per flumina devectum, aliud ita ut memoravi subreptum. (3) Ibidem porro arbores agrestes pro fructu lanam edunt, pulcritudine et reliqua virtute ovinam lanam superantem: et vestimentis Indi ex his arboribus utuntur.

CVII. Rursus, meridiem versus, extrema habitatarum regionum Arabia est. In hac vero una regionum omnium thus nascitur, et myrrha, et casia, et cinnamo-
[illegible], et ladanum. [illegible]m omnia, myrrham si ex-
[illegible] non sine [illegible]untur Arabes. (2) Thus
[illegible] colligun[illegible]entes, quæ in Græciam a
[illegible]bus m[illegible]e, inquam, incensa thus
[illegible]untur [illegible]riferas custodiunt alati ser-
[illegible], exig[illegible]ata specie, ingenti numero ar-
[illegible] quai[illegible]es; iidem qui Ægyptum veluti

δὲ ἄλλῳ ἀπελαύνονται ἀπὸ τῶν δενδρέων ἢ τῆς στύρακος τῷ καπνῷ.

CVIII. Λέγουσι δὲ καὶ τόδε Ἀράβιοι, ὡς πᾶσα ἂν γῆ ἐπίμπλατο τῶν ὀφίων τούτων, εἰ μὴ γίνεσθαι κατ' αὐτοὺς οἷόν τι κατὰ τὰς ἐχίδνας ἠπιστάμην γίνεσθαι. Καί κως τοῦ θείου ἡ πρόνοια, ὥσπερ καὶ οἰκός ἐστι, ἐοῦσα σοφή, ὅσα μὲν ψυχήν τε δειλὰ καὶ ἐδώδιμα, ταῦτα μὲν πάντα πολύγονα πεποίηκε, ἵνα μὴ ἐπιλίπῃ κατεσθιόμενα, ὅσα δὲ σχέτλια καὶ ἀνιηρά, ὀλιγόγονα. (2) Τοῦτο μέν, ὅτι ὁ λαγὸς ὑπὸ παντὸς θηρεύεται θηρίου καὶ ὄρνιθος καὶ ἀνθρώπου, οὕτω δή τι πολύγονόν ἐστι· ἐπικυΐσκεται μοῦνον πάντων θηρίων, καὶ τὸ μὲν δασὺ τῶν τέκνων ἐν τῇ γαστρί, τὸ δὲ ψιλόν, τὸ δὲ ἄρτι ἐν τῇσι μήτρῃσι πλάσσεται, τὸ δὲ ἀναιρέεται. (3) Τοῦτο μὲν δὴ τοιοῦτό ἐστι, ἡ δὲ δὴ λέαινα ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν· τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. Τὸ δὲ αἴτιον τούτου τόδε ἐστί· ἐπεὰν ὁ σκύμνος ἐν τῇ μητρὶ ἐὼν ἄρχηται διακινεόμενος, ὁ δὲ ἔχων ὄνυχας θηρίων πολλὸν πάντων ὀξυτάτους ἀμύσσει τὰς μήτρας· αὐξανόμενός τε δὴ πολλῷ μᾶλλον ἐπικνέεται καταγράφων· πέλας τε δὴ ὁ τόκος ἐστί, καὶ τὸ παράπαν λείπεται αὐτέων ὑγιὲς οὐδὲ ἕν.

CIX. Ὡς δὲ καὶ αἱ ἔχιδναί τε καὶ οἱ ἐν Ἀραβίοισι ὑπόπτεροι ὄφιες εἰ ἐγίνοντο ὡς ἡ φύσις αὐτοῖσι ὑπάρχει, οὐκ ἂν ἦν βιώσιμα ἀνθρώποισι· νῦν δ' ἐπεὰν θορνύωνται κατὰ ζεύγεα καὶ ἐν αὐτῇ ᾖ ὁ ἔρσην τῇ ἐκποιήσι, ἀπιεμένου αὐτοῦ τὴν γονὴν ἡ θήλεα ἅπτεται τῆς δειρῆς, καὶ ἐμφῦσα οὐκ ἀνίει πρὶν ἂν διαφάγῃ. (2) Ὁ μὲν δὴ ἔρσην ἀποθνήσκει τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ, ἡ δὲ θήλεα τίσιν τοιήνδε ἀποτίνει τῷ ἔρσενι· τῷ γονέϊ τιμωρέοντα ἔτι ἐν τῇ γαστρὶ ἐόντα τὰ τέκνα διεσθίει τὴν μητέρα, διαφαγόντα δὲ τὴν νηδὺν αὐτῆς οὕτω τὴν ἔκδυσιν ποιέεται. (3) Οἱ δὲ ἄλλοι ὄφιες ἐόντες ἀνθρώπων οὐ δηλήμονες τίκτουσί τε ᾠὰ καὶ ἐκλέπουσι πολλόν τι χρῆμα τῶν τέκνων. Αἱ μὲν δή νυν ἔχιδναι κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν εἰσί, οἱ δὲ ὑπόπτεροι ἐόντες ἀθρόοι εἰσὶ ἐν τῇ Ἀραβίῃ καὶ οὐδαμῇ ἄλλῃ· κατὰ τοῦτο δοκέουσι πολλοὶ εἶναι.

CX. Τὸν μὲν δὴ λιβανωτὸν τοῦτον οὕτω κτέονται Ἀράβιοι, τὴν δὲ κασίην ὧδε· ἐπεὰν καταδήσωνται βύρσῃσι καὶ δέρμασι ἄλλοισι πᾶν τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσωπον πλὴν αὐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν, ἔρχονται ἐπὶ τὴν κασίην· ἡ δὲ ἐν λίμνῃ φύεται οὐ βαθέῃ, περὶ δὲ αὐτὴν καὶ ἐν αὐτῇ αὐλίζεταί κου θηρία πτερωτά, τῇσι νυκτερίσι προσείκελα μάλιστα, καὶ τέτριγε δεινόν, καὶ ἐς ἀλκὴν ἄλκιμα· τὰ δεῖ ἀπαμυνομένους ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν οὕτω δρέπειν τὴν κασίην.

CXI. Τὸ δὲ δὴ κιννάμωμον ἔτι τούτων θωμαστότερον συλλέγουσι. Ὅκου μὲν γὰρ γίνεται καὶ ἥτις μιν γῆ ἡ τρέφουσά ἐστι, οὐκ ἔχουσι εἰπεῖν, πλὴν ὅτι λόγῳ οἰκότι χρεώμενοι ἐν τοισίδε χωρίοισί φασί τινες αὐτὸ φύεσθαι ἐν τοῖσι ὁ Διόνυσος ἐτράφη· (2) ὄρνιθας δὲ λέγουσι μεγάλας φορέειν ταῦτα τὰ κάρφεα τὰ ἡμεῖς

hostile agmen invadunt. Nulla vero alia re, nisi styracis fumo, hi ab arboribus illis abiguntur.

CVIII. Aiunt vero etiam Arabes, universam terram his serpentibus oppletum iri, nisi illis accideret id quod compertum habeo viperis accidere. Et recte puto dixerim : numinis providentia, ut est consentaneum, quum sit sapiens, quæcumque et timidæ indolis sunt animalia, et quæ esculenta, ea omnia fœcunda admodum fecit, ne adsiduo esu genus eorum intereat; quæ vero prava et malefica, parum fœcunda. (2) Sic, ut hoc utar, lepus, quem venatur fera omnis et avis et homo, ita fœcundus est, ut leporis femina una sit ex omnibus animantibus quæ superfœtet, et alium fœtum jam pilis vestitum in utero gerat, alium nudum, alium eodem tempore in matrice formet, et alium concipiat. (3) Et hæc quidem hujus natura est. E contrario leæna, quum sit animalium validissimum, idemque ferocissimum, non nisi semel parit in vita : nam, dum partum edit, simul uterum ejicit. Cujus rei hæc caussa est : quando catulus in utero sese incipit movere, tum vero, quoniam ungues habet longe omnium acutissimos, fodicat matricem, augescensque multo etiam magis penetrat lacerando; ad extremum, quando partus instat, nihil amplius sani in utero superest.

CIX. Similiter vero etiam viperæ et alati in Arabia serpentes, si tanta copia nascerentur quanta per suam naturam possent, non possent vivere homines. Nunc, quando per paria ad coitum libidine concitantur, dum in eo mas est ut genitale semen emittat, collum ejus prehendit femina, et innixa non prius dimittit quam perroserit. (2) Atque ita quidem mas moritur; femina autem talem mari dat pœnam : patrem parvuli ulciscentes, dum adhuc in utero sunt, matricem corrodunt, atque etiam ipsum ventrem corrodentes, ita in lucem prodeunt. (3) At cæteri serpentes, qui hominibus non sunt noxii, ova pariunt, et magnam fœtuum copiam excludunt. Jam viperæ quidem ubivis terrarum reperiuntur : alati vero serpentes universi in Arabia sunt, nec usquam alibi; ea ratione frequentes esse videntur.

CX. Thus igitur, de quo dixi, ista ratione Arabes nanciscuntur; casiam vero hoc modo : toto corpore atque facie, solis oculis exceptis, bubulis aliisve coriis tecti, ad colligendam casiam exeunt. Nascitur hæc autem in palude non admodum alta, circa quam et in qua stabulantur bestiæ alatæ, vespertilionibus maxime similes, diro modo stridentes, et viribus prævalentes. Has ab oculis abigere oportet, atque ita casiam metere.

CXI. Cinnamomum vero mirabiliori etiam quam illa modo colligunt. Etenim, quo loco illud nascatur, quæve terra illud alat, ignorant; nisi quod, probabilem sequentes rationem, in eis regionibus nasci illud aiunt, in quibus Bacchus educatus est. (2) Narrant autem, ingentes aves adferre hos bacillos, quos nos a Phœnicibus

ἀπὸ Φοινίκων μαθόντες κιννάμωμον καλεῦμεν, φορέειν δὲ τὰς ὄρνιθας ἐς νεοσσιὰς προσπεπλασμένας ἐκ πηλοῦ πρὸς ἀποκρήμνοισι οὔρεσι, ἔνθα πρόσβασιν ἀνθρώπῳ οὐδεμίαν εἶναι. (3) Πρὸς ὦν δὴ ταῦτα τοὺς Ἀραβίους σοφίζεσθαι τάδε, βοῶν τε καὶ ὄνων τῶν ἀπογινομένων καὶ τῶν ἄλλων ὑποζυγίων τὰ μέλεα διαταμόντας ὡς μέγιστα κομίζειν ἐς ταῦτα τὰ χωρία, καί σφεα θέντας ἀγχοῦ τῶν νεοσσιέων ἀπαλλάσσεσθαι ἑκὰς αὐτέων· (4) τὰς δὲ ὄρνιθας καταπετομένας αὐτῶν τὰ μέλεα τῶν ὑποζυγίων ἀναφορέειν ἐπὶ τὰς νεοσσιάς· τὰς δὲ οὐ δυναμένας ἴσχειν καταρρήγνυσθαι ἐπὶ γῆν· τοὺς δὲ ἐπιόντας συλλέγειν οὕτω τὸ κιννάμωμον, συλλεγόμενον δὲ ἐκ τούτων ἀπικνέεσθαι ἐς τὰς ἄλλας χώρας.

CXII. Τὸ δὲ δὴ λήδανον, τὸ Ἀράβιοι καλεῦσι λάδανον, ἔτι τούτου θωμασιώτερον γίνεται· ἐν γὰρ δυσοδμοτάτῳ γινόμενον εὐωδέστατόν ἐστι· τῶν γὰρ αἰγῶν τῶν τράγων ἐν τοῖσι πώγωσι εὑρίσκεται ἐγγινόμενον οἷον γλοιὸς ἀπὸ τῆς ὕλης. Χρήσιμον δ' ἐς πολλὰ τῶν μύρων ἐστί, θυμιέουσί τε μάλιστα τοῦτο Ἀράβιοι.

CXIII. Τοσαῦτα μὲν θυωμάτων πέρι εἰρήσθω, ἀπόζει δὲ τῆς χώρης τῆς Ἀραβίης θεσπέσιον ὡς ἡδύ. (2) Δύο δὲ γένεα οἴων σφί ἐστι θώματος ἄξια, τὰ οὐδαμόθι ἑτέρωθι ἐστί· τὸ μὲν αὐτέων ἕτερον ἔχει τὰς οὐρὰς μακράς, τριῶν πηχέων οὐκ ἐλάσσονας, τὰς εἴ τις ἐπείη σφι ἐπέλκειν, ἕλκεα ἂν ἔχοιεν ἀνατριβομένων πρὸς τῇ γῇ τῶν οὐρέων· νῦν δ' ἅπας τις τῶν ποιμένων ἐπίσταται ξυλουργέειν ἐς τοσοῦτο· ἁμαξίδας γὰρ ποιεῦντες ὑποδέουσι αὐτὰς τῇσι οὐρῇσι, ἑνὸς ἑκάστου κτήνεος τὴν οὐρὴν ἐπ' ἁμαξίδα ἑκάστην καταδέοντες. (3) Τὸ δὲ ἕτερον γένος τῶν οἴων τὰς οὐρὰς πλατέας φορέουσι, καὶ ἐπὶ πῆχυν πλάτος.

CXIV. Ἀποκλινομένης δὲ μεσαμβρίης παρήκει πρὸς δύνοντα ἥλιον ἡ Αἰθιοπίη χώρη ἐσχάτη τῶν οἰκεομένων· αὕτη δὲ χρυσόν τε φέρει πολλὸν καὶ ἐλέφαντας ἀμφιλαφέας καὶ δένδρεα πάντα ἄγρια καὶ ἔβενον καὶ ἄνδρας μεγίστους καὶ καλλίστους καὶ μακροβιωτάτους.

CXV. Αὗται μέν νυν ἔν τε τῇ Ἀσίῃ ἐσχατιαί εἰσι καὶ ἐν τῇ Λιβύῃ· περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τῶν πρὸς ἑσπέρην ἐσχατιέων ἔχω μὲν οὐκ ἀτρεκέως λέγειν· οὔτε γὰρ ἔγωγε ἐνδέκομαι Ἠριδανὸν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμὸν ἐκδιδόντα ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορέην ἄνεμον, ἀπ' ὅτευ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστί, οὔτε νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἐούσας, ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ. (2) Τοῦτο μὲν γὰρ ὁ Ἠριδανὸς αὐτὸ κατηγορέει τὸ οὔνομα ὡς ἔστι Ἑλληνικὸν καὶ οὐ βάρβαρον, ὑπὸ ποιητέω δέ τινος ποιηθέν, τοῦτο δὲ οὐδενὸς αὐτόπτεω γενομένου δύναμαι ἀκοῦσαι τοῦτο μελετέων ὅκως θάλασσά ἐστι τὰ ἐπέκεινα τῆς Εὐρώπης. Ἐξ ἐσχάτης δ' ὦν ὅ τε κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ καὶ τὸ ἤλεκτρον.

CXVI. Πρὸς δὲ ἄρκτου τῆς Εὐρώπης πολλῷ τι πλεῖστος χρυσὸς φαίνεται ἐών· ὅκως μὲν γινόμενος, οὐκ ἔχω οὐδὲ τοῦτο ἀτρεκέως εἶπαι, λέγεται δὲ ὑπὲκ

edocti cinnamomum vocamus: inferri eos autem ab illis avibus in nidos, e luto adstructos ad montium præcipitia, ad quæ nullus homini accessus pateat. (3) Adversus hæc igitur tali artificio uti Arabes: mortuorum boum et asinorum aliorumque jumentorum cadavera, in frusta quam maximæ molis dissecta, congerere eos in hæc loca; eisque in vicinia nidorum depositis, procul inde recedere: (4) tum volucres illæ descendentes, jumentorum istorum membra tollere et in nidos suos comportare; hos autem, quum sustinere onus non possint, rumpi et in terram decidere: tunc adcurrentes homines, cinnamomum colligere; quod, ab his ita collectum, dein in alias regiones transportetur.

CXII. Ledanum vero quod ladanum Arabes nominant, mirabiliore etiam, quam cinnamonum, modo comparatur. Reperitur in loco teterrime olente, ipsum suavissime olens: in hircorum enim barbis reperitur, veluti viscum adhærens e frondibus. Est autem utile ad multa unguentorum genera; et ad suffitum hoc maxime utuntur Arabes.

CXIII. Hæc quidem de aromatibus et suffimentis dicta sunto: spirat autem terra Arabia suavissimum et divinum quemdam odorem. (2) Duo sunt ibidem ovium genera miratu digna, quæ nulla in alia regione reperiuntur. Alterum genus caudas habet prælongas, tribus non breviores cubitis: quas si illæ sinerentur post se trahere, ulcera haberent, caudis ad terram attritis. Nunc pastorum quisque artem fabrilem in tantum callet, ut exiguum plaustrum fabricetur, quod caudæ subligatur: cujusque pecudis caudæ suum subligatur plaustellum. (3) Alterum genus ovium caudas gerit latas, usque ad cubiti latitudinem.

CXIV. Ubi meridiana cœli plaga versus occidentem solem inclinat, ibi protenditur Æthiopia, ab hac parte regio extrema terrarum. Hæc aurum fert frequens, et vastos elephantos, et arborum agrestium omne genus, et ebenum, et homines statura maximos et pulcerrimos et maxime longævos.

CXV. Hæ sunt igitur in Asia et in Libya extremæ terrarum regiones. Jam de Europæ quidem versus occidentem extremis, quod pro adcurate comperto dicam, non habeo. Neque enim adsentior, Eridanum aliquem fluvium nominari a barbaris, qui in mare boreale influat, a quo ad nos electrum venire fama est; neque insulæ mihi cognitæ sunt Cassiterides nomine, unde stannum ad nos venit. (2) Partim enim ipsum hoc nomen Eridanus se prodit græcum esse ac neutiquam barbaricum, nempe a poeta aliquo fictum: partim, quamvis studiose id egerim, tamen a nemine, qui ipse suis oculis vidisset, comperire potui, ultra Europam *septemtrionem versus* esse mare. Ab extrema quidem certe Europa et stannum nobis venit et electrum.

CXVI. In septemtrionalibus vero Europæ partibus maximam quamdam reperiri auri copiam, satis compertum est: at, id quo pacto adquiratur, ne hoc quidem certo di-

τῶν γρυπῶν ἁρπάζειν Ἀριμασποὺς ἄνδρας μουνοφθάλμους· πείθομαι δὲ οὐδὲ τοῦτο, ὅκως μουνόφθαλμοι ἄνδρες φύονται, φύσιν ἔχοντες τὴν ἄλλην ὁμοίην τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι. (2) Αἱ δὲ ὦν ἐσχατιαὶ οἴκασι περικληίουσαι τὴν ἄλλην χώρην καὶ ἐντὸς ἀπέργουσαι τὰ κάλλιστα δοκέοντα ἡμῖν εἶναι καὶ σπανιώτατα ἔχειν αὐτά.

CXVII. Ἔστι δὲ πεδίον ἐν τῇ Ἀσίῃ περικεκληιμένον οὔρεϊ πάντοθεν, διασφάγες δὲ τοῦ οὔρεός εἰσι πέντε· τοῦτο τὸ πεδίον ἦν μέν κοτε Χορασμίων, ἐν οὔροισι ἐὸν τῶν Χορασμίων τε αὐτῶν καὶ Ὑρκανίων καὶ Πάρθων καὶ Σαραγγέων καὶ Θαμαναίων, ἐπείτε δὲ Πέρσαι ἔχουσι τὸ κράτος, ἐστὶ τοῦ βασιλέος. Ἐκ δὴ ὦν τοῦ περικληίοντος οὔρεος τούτου ῥέει ποταμὸς μέγας, οὔνομα δέ οἵ ἐστι Ἄκης. (2) Οὗτος πρότερον μὲν ἄρδεσκε διαλελαμμένος πενταχοῦ τῶν εἰρημένων τούτων τὰς χώρας, διὰ διασφάγος ἀγόμενος ἑκάστης ἑκάστοισι, ἐπείτε δὲ ὑπὸ τῷ Πέρσῃ εἰσί, πεπόνθασι τοιόνδε· τὰς διασφάγας τῶν οὐρέων ἐνδείμας ὁ βασιλεὺς πύλας ἐπ' ἑκάστῃ διασφάγι ἔστησε, ἀποκεκληιμένου δὲ τοῦ ὕδατος τῆς διεξόδου τὸ πεδίον τὸ ἐντὸς τῶν οὐρέων πέλαγος γίνεται, ἐνδιδόντος μὲν τοῦ ποταμοῦ, ἔχοντος δὲ οὐδαμῇ ἐξήλυσιν. (3) Οὗτοι ὦν οἵ περ ἔμπροσθε ἐώθεσαν χρᾶσθαι τῷ ὕδατι, οὐκ ἔχοντες αὐτῷ χρᾶσθαι συμφορῇ μεγάλῃ διαχρέονται· τὸν μὲν γὰρ χειμῶνα ὕει σφι ὁ θεὸς ὥσπερ καὶ τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι, τοῦ δὲ θέρεος σπείροντες μελίνην καὶ σήσαμον χρηίσκοντο τῷ ὕδατι. (4) Ἐπεὰν ὦν μηδέν σφι παραδιδῶται τοῦ ὕδατος, ἐλθόντες ἐς τοὺς Πέρσας αὐτοί τε καὶ γυναῖκες, στάντες κατὰ τὰς θύρας τοῦ βασιλέος βοῶσι ὠρυόμενοι, ὁ δὲ βασιλεὺς τοῖσι δεομένοισι αὐτῶν μάλιστα ἐντέλλεται ἀνοίγειν τὰς πύλας τὰς ἐς τοῦτο φερούσας. (5) Ἐπεὰν δὲ διάκορος ἡ γῆ σφέων γένηται πίνουσα τὸ ὕδωρ, αὗται μὲν αἱ πύλαι ἀποκληίονται, ἄλλας δ' ἐντέλλεται ἀνοίγειν ἄλλοισι τοῖσι δεομένοισι μάλιστα τῶν λοιπῶν. Ὡς δὲ ἐγὼ οἶδα ἀκούσας, χρήματα μεγάλα πρησσόμενος ἀνοίγει, πάρεξ τοῦ φόρου. Ταῦτα μὲν δὴ ἔχει οὕτω.

CXVIII. Τῶν δὲ τῷ μάγῳ ἐπαναστάντων ἑπτὰ ἀνδρῶν, ἕνα αὐτῶν Ἰνταφέρνεα κατέλαβε ὑβρίσαντα τάδε ἀποθανέειν αὐτίκα μετὰ τὴν ἐπανάστασιν. (2) Ἤθελε ἐς τὰ βασιλήια ἐσελθὼν χρηματίσασθαι τῷ βασιλέϊ· καὶ γὰρ δὴ καὶ ὁ νόμος οὕτω εἶχε, τοῖσι ἐπαναστᾶσι τῷ μάγῳ ἔσοδον εἶναι παρὰ βασιλέα ἄνευ ἀγγέλου, ἢν μὴ γυναικὶ τυγχάνῃ μισγόμενος βασιλεύς. (3) Οὐκ ὦν δὴ Ἰνταφέρνης ἐδικαίευ οὐδένα οἱ ἐσαγγεῖλαι, ἀλλ' ὅτι ἦν τῶν ἑπτά, ἐσιέναι ἤθελε. Ὁ δὲ πυλουρὸς καὶ ὁ ἀγγελιηφόρος οὐ περιώρεον, φάμενοι τὸν βασιλέα γυναικὶ μίσγεσθαι. (4) Ὁ δὲ Ἰνταφέρνης δοκέων σφέας ψεύδεα λέγειν ποιέει τοιάδε· σπασάμενος τὸν ἀκινάκεα ἀποτάμνει αὐτῶν τά τε ὦτα καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ ἀνείρας περὶ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου περὶ τὰς αὐχένας σφέων ἔδησε, καὶ ἀπῆκε.

CXIX. Οἱ δὲ τῷ βασιλέϊ δεικνῦσι ἑωυτούς, καὶ

cere valeo: fama est autem, gryphibus illud subripere Arimaspos, homines unoculos. At mihi ne hoc quidem persuadetur, esse homines natura unoculos, reliquam naturam cæteris hominibus similem habentes. (2) Sed, quod initio dixi, videntur utique extremitates terræ, quæ reliquam omnem terram circumdant et intus intercludunt, eas res possidere, quæ et præstantissimæ esse vulgo putantur, et rarissimæ.

CXVII. Est in Asia campus, monte undique clausus; montis autem ejus quinque sunt divortia. Hic campus olim Chorasmiorum erat, estque in confinibus ipsorum Chorasmiorum et Hyrcaniorum et Parthorum et Sarangarum et Thamanæorum: ex quo vero Persæ obtinuere imperium, rex eum possidet. Ex eo monte campum claudente profluit ingens fluvius, cui nomen Aces. (2) Is fluvius prius in quinque alveos divisus populorum quos dixi irrigabat agros, ad singulos populos per singulas montis fauces derivatus: ex quo vero sub Persa est hæc regio, calamitas illis accidit hujusmodi; montium fauces obstruxit rex, et ad singulas fauces portam construxit: ita, exitu aquæ intercluso, ex campo intra montes patente factum est pelagus, influente quidem fluvio, sed exitum nusquam habente. (3) Hi igitur populi, antea aquis illius fluvii soliti uti, nunc ubi non amplius illis uti possunt, ingenti premuntur incommodo. Nam hieme quidem pluit ibi, sicut in aliorum populorum regionibus: at æstate, postquam panicum et sesamum severunt, aqua illa indigebant. (4) Igitur, quandoquidem eis nunc hæc intercluditur, veniunt ad Persas, viri et mulieres, stantesque ad regis portas, ingenti clamore ululant. Et rex eis, qui aqua maxime indigent, jubet aperiri portam ad hos ducentem. (5) Quorum postquam satis aquarum terra bibit, claudi eam portam jubet, et aliam aperiri his qui e reliquorum numero maxime aqua indigent. Ut vero auditu equidem cognovi, nonnisi ingenti pecunia, præter tributum exacta, aperiri jubet. Et hæc quidem ita se habent.

CXVIII. Uni e septemviris, qui adversus Magum conspiraverant, Intapherni, accidit ut periret brevi post oppressos Magos, tali patrato facinore insolentiæ pleno. (2) Voluit hic regiam ingredi, cum rege collocuturus: quippe, ut dixi, ita convenerat inter conjuratos, ut ad regem ingredi eis liceret absque internuncio, nisi forte cum uxore rex concumberet. (3) Itaque æquum censuerat Intaphernes, ut absque internuncio intraret, utpote qui e septem virorum numero esset. Sed janitor atque internuncius prohibuerunt, dicentes, cum uxore concumbere regem. (4) Tum Intaphernes, falso id ab his dici ratus, hæcce patravit: stricto acinace, aures utrique et nares præcidit, easque circa frenum equi adnexas cervicibus eorum adligavit, atque ita homines dimisit.

CXIX. At illi se regi ostendunt, caussamque cur hoc

τὴν αἰτίην εἶπαν δι' ἣν πεπονθότες εἴησαν. Δαρεῖος δὲ ἀρρωδήσας μὴ κοινῷ λόγῳ οἱ ἓξ πεποιηκότες ἔωσι ταῦτα, μεταπεμπόμενος ἕνα ἕκαστον ἀπεπειρᾶτο γνώμης, εἰ συνέπαινοί εἰσι τῷ πεποιημένῳ. (2) Ἐπείτε δὲ ἐξέμαθε ὡς οὐ σὺν ἐκείνοισι εἴη ταῦτα πεποιηκώς, ἔλαβε αὐτόν τε τὸν Ἰνταφέρνεα καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τοὺς οἰκηΐους πάντας, ἐλπίδας πολλὰς ἔχων μετὰ τῶν συγγενέων μιν ἐπιβουλεύειν οἱ ἐπανάστασιν, συλλαβὼν δέ σφεας ἔδησε τὴν ἐπὶ θανάτῳ. (3) Ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Ἰνταφέρνεος φοιτέουσα ἐπὶ τὰς θύρας τοῦ βασιλέος κλαίεσκε ἂν καὶ ὀδυρέσκετο· ποιεῦσα δὲ αἰεὶ τὠυτὸ τοῦτο τὸν Δαρεῖον ἔπεισε οἰκτεῖραί μιν, πέμψας δὲ ἄγγελον ἔλεγε τάδε, « ὦ γύναι, βασιλεύς τοι Δαρεῖος διδοῖ ἕνα τῶν δεδεμένων οἰκηΐων ῥύσασθαι, τὸν βούλεαι ἐκ πάντων. » (4) Ἡ δὲ βουλευσαμένη ὑπεκρίνατο τάδε, « εἰ μὲν δή μοι διδοῖ βασιλεὺς ἑνὸς τὴν ψυχήν, αἱρέομαι ἐκ πάντων τὸν ἀδελφεόν. » Πυθόμενος δὲ Δαρεῖος ταῦτα καὶ θωμάσας τὸν λόγον, πέμψας ἠγόρευε, « ὦ γύναι, εἰρωτᾷ σε βασιλεύς, τίνα ἔχουσα γνώμην, τὸν ἄνδρα τε καὶ τὰ τέκνα ἐγκαταλιποῦσα, τὸν ἀδελφεὸν εἵλευ περιεῖναί τοι, ὃς καὶ ἀλλοτριώτερός τοι τῶν παίδων καὶ ἧσσον κεχαρισμένος τοῦ ἀνδρός ἐστι. » (5) Ἡ δ' ἀμείβετο τοισίδε, « ὦ βασιλεῦ, ἀνὴρ μέν μοι ἂν ἄλλος γένοιτο, εἰ δαίμων ἐθέλοι, καὶ τέκνα ἄλλα, εἰ ταῦτα ἀποβάλοιμι· πατρὸς δὲ καὶ μητρὸς οὐκέτι μευ ζωόντων ἀδελφεὸς ἂν ἄλλος οὐδενὶ τρόπῳ γένοιτο. Ταύτῃ τῇ γνώμῃ χρεωμένη ἔλεξα ταῦτα. » (6) Εὖ τε δὴ ἔδοξε τῷ Δαρείῳ εἰπεῖν ἡ γυνή, καί οἱ ἀπῆκε τοῦτόν τε τὸν παραιτέετο καὶ τῶν παίδων τὸν πρεσβύτατον, ἡσθεὶς αὐτῇ, τοὺς δὲ ἄλλους ἀπέκτεινε πάντας. Τῶν μὲν δὴ ἑπτὰ εἷς αὐτίκα τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἀπολώλεε.

CXX. Κατὰ δέ κου μάλιστα τὴν Καμβύσεω νοῦσον ἐγένετο τάδε. Ὑπὸ Κύρου κατασταθεὶς ἦν Σαρδίων ὕπαρχος Ὀροίτης ἀνὴρ Πέρσης. Οὗτος ἐπεθύμησε πρήγματος οὐχ ὁσίου· οὔτε γάρ τι παθὼν οὔτε ἀκούσας μάταιον ἔπος πρὸς Πολυκράτεος τοῦ Σαμίου, οὔτε ἰδὼν πρότερον, ἐπεθύμησε λαβὼν αὐτὸν ἀπολέσαι, ὡς μὲν οἱ πλεῦνες λέγουσι, διὰ τοιήνδε τινὰ αἰτίην· (2) ἐπὶ τῶν βασιλέος θυρέων κατήμενον τόν τε Ὀροίτεα καὶ ἄλλον Πέρσην τῷ οὔνομα εἶναι Μιτροβάτεα, νομοῦ ἄρχοντα τοῦ ἐν Δασκυλείῳ, τούτους ἐκ λόγων ἐς νείκεα συμπεσέειν, κρινομένων δὲ περὶ ἀρετῆς εἰπεῖν τὸν Μιτροβάτεα τῷ Ὀροίτῃ προφέροντα, « σὺ γὰρ ἐν ἀνδρῶν λόγῳ, ὃς βασιλέϊ νῆσον Σάμον πρὸς τῷ σῷ νομῷ προσκειμένην οὐ προσεκτήσαο, ὧδε δή τι ἐοῦσαν εὐπετέα χειρωθῆναι, τὴν τῶν τις ἐπιχωρίων πεντεκαίδεκα ὁπλίτῃσι ἐπαναστὰς ἔσχε, καὶ νῦν αὐτῆς τυραννεύει. » (3) Οἱ μὲν δή μίν φασι τοῦτο ἀκούσαντα, καὶ ἀλγήσαντα τῷ ὀνείδεϊ ἐπιθυμῆσαι οὐκ οὕτω τὸν εἴπαντα ταῦτα τίσασθαι ὡς Πολυκράτεα πάντως ἀπολέσαι, δι' ὅντινα κακῶς ἤκουσε.

CXXI. Οἱ δὲ ἐλάσσονες λέγουσι πέμψαι Ὀροίτεα ἐς Σάμον κήρυκα ὅτευ δὴ χρήματος δεησόμενον (οὐ γὰρ ὦν δὴ τοῦτό γε λέγεται), καὶ τὸν Πολυκράτεα τυχεῖν

essent passi exposuerunt. Tum Darius, veritus ne communi consilio sex viri hoc fecissent, singulos ad se vocavit, sententiamque eorum, probarentne id factum, exploravit. (2) Ubi cognovit, non communicato cum illis consilio rem factam esse, ipsum Intaphernem ejusque filios et familiares omnes prehendit; non fere dubitans, illum cum suis propinquis rebellionem esse moliturum : prehensos in vincula conjecit, extremoque supplicio destinavit. (3) Tunc uxor Intaphernis, ad fores regis identidem accedens, plorabat lamentabaturque; idque continenter faciens, ad misericordiam commovit Darium; qui misso ad eam nuncio hæc ei nunciari jussit : « Mulier, rex Darius unum ex vinctis propinquis tibi concedit eximendum, quem tu ex omnibus selegeris. » (4) Et illa, re deliberata, hæc respondit : « Quoniam mihi rex unius vitam concedit, seligo ex omnibus meum fratrem. » Quo cognito responso, miratus Darius eam optionem remisit ad eam qui diceret : « Mulier, quærit ex te rex quidnam tibi consilii sit, quod omisso marito filiisque fratrem elegeris, cujus tibi vita donaretur; quum tibi ille sit minus propinquus quam filii, et minus jucundus quam maritus. » (5) Respondit illa : « Rex, maritus mihi alius esse poterit, si deus voluerit, filiique alii, quando hos amisero. At, quum pater meus materque non amplius sint in vivis, frater mihi alius nullo pacto esse poterit. Hac usa sententia, istud dixi. » (6) Quæ quum regi visa essent commode ab illa dicta, delectatus condonavit ei fratrem quem deprecata erat, insuperque filiorum natu maximum; reliquos vero universos interfecit. Unus igitur e septemviris mox eo, quo dixi, modo periit.

CXX. Quo tempore Cambyses morbo laboravit, eodem fere tempore accidit hocce. Orœtes Persa, Sardium præses constitutus a Cyro, facinus animo agitavit nefarium : etenim Polycratem Samium, a quo nec facto ullo, nec dicto quopiam injurioso fuerat læsus, quemque nec viderat umquam antea, hunc capiendi interficiendique cupido eum incesserat; idque, ut plerique tradunt, talem ob caussam. (2) ad regis portas quum sedisset hic Orœtes, et alius Persa, cui Mitrobates nomen, præses præfecturæ cujus caput Dascyleum oppidum est; hi ambo ex familiaribus sermonibus in contentionem dicuntur incidisse. Et Mitrobaten quidem, quum de virtute inter se disceptarent, Orœtæ cum exprobratione dixisse : « Tu vero in virorum numero habeare, qui Samum insulam, tuæ præfecturæ proximam, in regis potestatem non redegisti, quum sit subactu ita facilis, ut indigenarum aliquis, cum quindecim armatis insurgens, ea potitus sit, atque etiam nunc in ea dominetur! » (3) Dicunt igitur hunc, his auditis, ægre ferentem exprobrationem, cupivisse non tam vindictam capere de eo qui hæc illi dixisset, quam omnino Polycratem perdere, propter quem male audisset.

CXXI. Sunt pauciores nonnulli qui tradant, misisse Orœten præconem Samum, nescio quid petiturum (nec enim hoc memoriæ proditur); Polycratem autem tunc in

κατακείμενον ἐν ἀνδρεῶνι, παρεῖναι δέ οἱ καὶ Ἀνακρέοντα τὸν Τήϊον· (2) καί κως εἴτ' ἐκ προνοίης αὐτὸν κατηλογέοντα τὰ Ὀροίτεω πρήγματα, εἴτε καὶ συντυχίη τις τοιαύτη ἐπεγένετο· τόν τε γὰρ κήρυκα τὸν Ὀροίτεω παρελθόντα διαλέγεσθαι, καὶ τὸν Πολυκράτεα (τυχεῖν γὰρ ἀπεστραμμένον πρὸς τὸν τοῖχον) οὔτε τι μεταστραφῆναι οὔτε ὑποκρίνασθαι.

CXXII. Αἰτίαι μὲν δὴ αὗται διφάσιαι λέγονται τοῦ θανάτου τοῦ Πολυκράτεος γενέσθαι, πάρεστι δὲ πείθεσθαι ὁκοτέρῃ τις βούλεται αὐτέων. (2) Ὁ δὴ ὦν Ὀροίτης ἱζόμενος ἐν Μαγνησίῃ τῇ ὑπὲρ Μαιάνδρου ποταμοῦ οἰκημένῃ ἔπεμπε Μύρσον τὸν Γύγεω ἄνδρα Λυδὸν ἐς Σάμον ἀγγελίην φέροντα, μαθὼν τοῦ Πολυκράτεος τὸν νόον. (3) Πολυκράτης γάρ ἐστι πρῶτος τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Ἑλλήνων ὃς θαλασσοκρατέειν ἐπενώθη, πάρεξ Μίνω τε τοῦ Κνωσσίου καὶ εἰ δή τις ἄλλος πρότερος τούτου ἦρξε τῆς θαλάσσης· τῆς δὲ ἀνθρωπηίης λεγομένης γενεῆς Πολυκράτης ἐστὶ πρῶτος, ἐλπίδας πολλὰς ἔχων Ἰωνίης τε καὶ νήσων ἄρξειν. (4) Μαθὼν ὦν ταῦτά μιν διανοεύμενον ὁ Ὀροίτης πέμψας ἀγγελίην ἔλεγε τάδε, « Ὀροίτης Πολυκράτεϊ ὧδε λέγει. Πυνθάνομαι ἐπιβουλεύειν σε πρήγμασι μεγάλοισι καὶ χρήματά τοι οὐκ εἶναι κατὰ τὰ φρονήματα. Σύ νυν ὧδε ποιήσας ὀρθώσεις μὲν σεωυτόν, σώσεις δὲ καὶ ἐμέ· ἐμοὶ γὰρ βασιλεὺς Καμβύσης ἐπιβουλεύει θάνατον, καί μοι τοῦτο ἐξαγγέλλεται σαφηνέως. (5) Σύ νυν ἐμὲ ἐκκομίσας αὐτὸν καὶ χρήματα, τὰ μὲν αὐτῶν αὐτὸς ἔχε, τὰ δὲ ἐμὲ ἔα ἔχειν· εἵνεκέν τε χρημάτων ἄρξεις ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος. Εἰ δέ μοι ἀπιστέεις τὰ περὶ τῶν χρημάτων, πέμψον ὅστις τοι πιστότατος τυγχάνει ἐών, τῷ ἐγὼ ἀποδέξω. »

CXXIII. Ταῦτα ἀκούσας Πολυκράτης ἥσθη τε καὶ ἐβούλετο· καί κως ἱμείρετο γὰρ χρημάτων μεγάλως, ἀποπέμπει πρῶτα κατοψόμενον Μαιάνδριον Μαιανδρίου ἄνδρα τῶν ἀστῶν, ὅς οἱ ἦν γραμματιστής· ὃς χρόνῳ οὐ πολλῷ ὕστερον τούτων τὸν κόσμον τὸν ἐκ τοῦ ἀνδρεῶνος τοῦ Πολυκράτεος ἐόντα ἀξιοθέητον ἀνέθηκε πάντα ἐς τὸ Ἡραῖον. (2) Ὁ δὲ Ὀροίτης μαθὼν τὸν κατάσκοπον ἐόντα προσδόκιμον ἐποίεε τοιάδε· λάρνακας ὀκτὼ πληρώσας λίθων πλὴν κάρτα βραχέος τοῦ περὶ αὐτὰ τὰ χείλεα, ἐπιπολῆς τῶν λίθων χρυσὸν ἐπέβαλε, καταδήσας δὲ τὰς λάρνακας εἶχε ἑτοίμας. Ἐλθὼν δὲ ὁ Μαιάνδριος καὶ θεησάμενος ἀπήγγειλε τῷ Πολυκράτεϊ.

CXXIV. Ὁ δὲ πολλὰ μὲν τῶν μαντίων ἀπαγορευόντων, πολλὰ δὲ τῶν φίλων ἐστέλλετο αὐτὸς ἀπιέναι, πρὸς δὲ καὶ ἰδούσης τῆς θυγατρὸς ὄψιν ἐνυπνίου τοιήνδε· ἐδόκεέ οἱ τὸν πατέρα ἐν τῷ ἠέρι μετέωρον ἐόντα λοῦσθαι μὲν ὑπὸ τοῦ Διός, χρίεσθαι δὲ ὑπὸ τοῦ ἡλίου. (2) Ταύτην ἰδοῦσα τὴν ὄψιν παντοίη ἐγίνετο μὴ ἀποδημῆσαι τὸν Πολυκράτεα παρὰ τὸν Ὀροίτεα, καὶ δὴ καὶ ἰόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πεντηκόντερον ἐπεφημίζετο. (3) Ὁ δέ οἱ ἠπείλησε, ἢν σῶς ἀπονοστήσῃ, πολλόν μιν χρόνον παρθενεύεσθαι. Ἡ δὲ ἠρήσατο

exhedra forte decubuisse, adfuisseque ei Anacreontem Teium : (2) atque, sive consulto res Orœtæ aspernatus sit, sive casu ita acciderit, tum quum accedens Orœtæ præco verba fecisset, Polycratem versus murum forte conversum, nec sese versus illum paulisper convertisse, nec responsum homini dedisse.

CXXII. Sic caussa mortis Polycratis duplici modo traditur : licetque cuilibet eam, quam voluerit, probare. (2) Orœtes igitur, Magnesiæ residens ad Mæandrum fluvium sitæ, Myrsum Gygæ filium, Lydum hominem, Samum misit, nuncium ferentem, quo animum Polycratis explorarel. (3) Etenim Polycrates primus fuit, quem novimus, ex Græcis, qui maris obtinere imperium molitus sit; Minoem si excipias Cnossium, et si quis alius ante hunc mari dominatus est. Ex hominum quidem, quæ vocatur, ætate primus Polycrates est, qui magnam spem habuerit fore ut Ioniæ et insularum obtineat imperium. (4) Hoc eum animo agitare intelligens Orœtes, misso nuncio, hæc ei dixit : « Orœtes Polycrati hæc dicit. Intellexi te magnas res moliri, nec vero pro talibus consiliis satis instructum esse pecunia. Nunc tu, si hocce feceris, et tuas res augebis, et me quoque servabis. Mortem mihi meditatur Cambyses, et hoc satis pro certo mihi renunciatur. (5) Tu ergo et me ipsum fac ex hac terra educas, et pecunias meas exportes; et harum quidem partem tu tene, partem me patere habere : harum pecuniarum ope universæ Græciæ obtinebis imperium. Quodsi pecuniarum caussa fidem mihi non habueris, mitte qui tibi erit fidissimus, cui ego monstrabo. »

CXXIII. His auditis gavisus Polycrates accepit conditionem; quumque pecuniarum admodum esset cupidus, misit primum speculandi caussa Mæandrium, Mæandrii filium, ex civium numero, qui scriba ejus erat; eumdem qui haud multo post ornamenta omnia exhedræ Polycratis, spectatu utique digna, in Junonis templo dedicavit. (2) Orœtes postquam cognovit exspectari speculatorem, hoc egit : cistas octo lapidibus complevit, valde brevi spatio excepto circa oras, super lapides vero aurum conjecit : tum obligatas cistas in parato habuit. Et Mæandrius ubi advenit spectavitque, renunciavit Polycrati.

CXXIV. Tum ille, quantumvis dehortantibus vatibus, atque etiam amicis, ipse eo proficisci paravit. Adhæc filia ejus per quietem tale viderat insomnium : visus ei erat pater in aere sublimis esse, et lavari a Jove, inungi vero a sole. (2) Hoc quum ei oblatum esset visum, quovis modo contendebat, ne ad Orœten pater proficisceretur : atque etiam, dum ille actuariam navem conscendebat, ominosis illum verbis est prosecuta. (3) Tum ille ei minatus est, quando salvus rediisset, bene multos annos illam virginem mansuram : et illa precata est, ut rata hæc fiant;

ἐπιτελέα ταῦτα γενέσθαι· βούλεσθαι γὰρ παρθενεύεσθαι πλέω χρόνον ἢ τοῦ πατρὸς ἐστερῆσθαι.

CXXV. Πολυκράτης δὲ πάσης συμβουλίης ἀλογήσας ἔπλωε παρὰ τὸν Ὀροίτεα, ἅμα ἀγόμενος ἄλλους τε πολλοὺς τῶν ἑταίρων, ἐν δὲ δὴ καὶ Δημοκήδεα τὸν Καλλιφῶντος Κροτωνιήτην ἄνδρα, ἰητρόν τε ἐόντα καὶ τὴν τέχνην ἀσκέοντα ἄριστα τῶν κατ' ἑωυτόν. (2) Ἀπικόμενος δὲ ἐς τὴν Μαγνησίαν ὁ Πολυκράτης διεφθάρη κακῶς, οὔτε ἑωυτοῦ ἀξίως οὔτε τῶν ἑωυτοῦ φρονημάτων· ὅτι γὰρ μὴ οἱ Συρηκοσίων γενόμενοι τύραννοι, οὐδὲ εἷς τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν τυράννων ἄξιός ἐστι Πολυκράτεϊ μεγαλοπρέπειαν συμβληθῆναι. (3) Ἀποκτείνας δέ μιν οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιος Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε· τῶν δέ οἱ ἑπομένων ὅσοι μὲν ἔσαν Σάμιοι, ἀπῆκε, κελεύων σφέας ἑωυτῷ χάριν εἰδέναι ἐόντας ἐλευθέρους, ὅσοι δὲ ἔσαν ξεῖνοί τε καὶ δοῦλοι τῶν ἑπομένων, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ ποιεύμενος εἶχε. (4) Πολυκράτης δὲ ἀνακρεμάμενος ἐπετέλεε πᾶσαν τὴν ὄψιν τῆς θυγατρός· ἐλοῦτο μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ Διός, ὅκως ὕοι, ἐχρίετο δὲ ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἀνιεὶς αὐτὸς ἐκ τοῦ σώματος ἰκμάδα. (5) Πολυκράτεος μὲν δὴ αἱ πολλαὶ εὐτυχίαι ἐς τοῦτο ἐτελεύτησαν, τῇ οἱ Ἄμασις ὁ Αἰγύπτου βασιλεὺς προεμαντεύσατο.

CXXVI. Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον καὶ Ὀροίτεα Πολυκράτεος τίσιες μετῆλθον. Μετὰ γὰρ τὸν Καμβύσεω θάνατον καὶ τῶν μάγων τὴν βασιληίην μένων ἐν τῇσι Σάρδισι Ὀροίτης ὠφέλεε μὲν οὐδὲν Πέρσας ὑπὸ Μήδων ἀπαραιρημένους τὴν ἀρχήν· (2) ὁ δὲ ἐν ταύτῃ τῇ ταραχῇ κατὰ μὲν ἔκτεινε Μιτροβάτεα τὸν ἐκ Δασκυλείου ὕπαρχον, ὅς οἱ ὠνείδισε τὰ ἐς Πολυκράτεα ἔχοντα, κατὰ δὲ τοῦ Μιτροβάτεω τὸν παῖδα Κρανάσπεα, ἄνδρας ἐν Πέρσῃσι δοκίμους, ἄλλα τε ἐξύβρισε παντοῖα, καί τινα ἀγγαρήιον Δαρείου ἐλθόντα παρ' αὐτόν, ὡς οὐ πρὸς ἡδονήν οἱ ἦν τὰ ἀγγελλόμενα, κτείνει μιν ὀπίσω κομιζόμενον, ἄνδρας οἱ ὑπείσας κατ' ὁδόν, ἀποκτείνας δέ μιν ἠφάνισε αὐτῷ ἵππῳ.

CXXVII. Δαρεῖος δὲ ὡς ἔσχε τὴν ἀρχήν, ἐπεθύμεε τὸν Ὀροίτεα τίσασθαι πάντων τε τῶν ἀδικημάτων εἵνεκεν καὶ μάλιστα Μιτροβάτεω καὶ τοῦ παιδός. (2) Ἐκ μὲν δὴ τῆς ἰθέης στρατὸν ἐπ' αὐτὸν οὐκ ἐδόκεε πέμπειν ἅτε οἰδεόντων ἔτι τῶν πρηγμάτων, καὶ νεωστὶ ἔχων τὴν ἀρχήν, καὶ τὸν Ὀροίτεα μεγάλην τὴν ἰσχὺν πυνθανόμενος ἔχειν, τὸν χίλιοι μὲν Περσέων ἐδορυφόρεον, εἶχε δὲ νομὸν τόν τε Φρύγιον καὶ Λύδιον καὶ Ἰωνικόν. (3) Πρὸς ταῦτα δὴ ὦν ὁ Δαρεῖος τάδε ἐμηχανήσατο. Συγκαλέσας Περσέων τοὺς δοκιμωτάτους ἔλεγέ σφι τάδε, « ὦ Πέρσαι, τίς ἄν μοι τοῦτο ὑμέων ὑποστὰς ἐπιτελέσειε σοφίῃ καὶ μὴ βίῃ τε καὶ ὁμίλῳ; ἔνθα γὰρ σοφίης δεῖ, βίης ἔργον οὐδέν. (4) Ὑμέων δὴ ὦν τίς ἄν μοι Ὀροίτεα ἢ ζώοντα ἀγάγοι ἢ ἀποκτείνειε; ὃς ὠφέλησε μέν κω Πέρσας οὐδέν, κατὰ δὲ μεγάλα ἔοργε· τοῦτο μὲν δύο ἡμέων ἠίστωσε, Μιτροβάτεά τε καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ, τοῦτο δὲ τοὺς ἀνακαλεῦντας αὐτὸν καὶ πεμπομένους ὑπ' ἐμεῦ κτείνει,

malle se enim perdiu virginitatem servare, quam patre privari.

CXXV. Polycrates itaque, spreto omni consilio, ad Orœten navigavit, quum alios multos amicorum comites secum ducens, tum in his Democedem, Calliphontis filium, Croniatam, professione medicum, qui artem dexterrime præ cæteris per eam ætatem exercebat. (2) Postquam vero Magnesiam Polycrates pervenit, misere periit, supplicio et persona ipsius indigno, et ingenio : nam, exceptis Syracusiorum tyrannis, ne unius quidem ex aliis Græci generis tyrannis magnificentia cum Polycrate conferri meretur. (3) Fœdo modo et narratu indigno occisum, cruci Orœtes adfixit : quicumque vero ex comitibus illius Samii erant, hos dimisit, gratiam sibi habere jubens, quod libertatem servarent : quotquot vero peregrini aut servi in comitatu ejus fuerant, hos mancipiorum loco habuit. (4) Sic Polycrates ex cruce suspensus universam filiæ visionem explevit : lavabatur enim ab Jove, quando pluebat; et inungebatur a sole, humorem ipse e corpore emittens. (5) Igitur cumulatæ Polycratis felicitates hunc habuere finem, quemadmodum ei Amasis Ægypti rex ominatus erat.

CXXVI. Haud vero multo post etiam Orœten diræ Polycratis ultrices sunt persecutæ. Nam mortuo Cambyse, regnantibus Magis, Sardibus manens Orœtes, nihil juverat rem Persarum, quum eis imperium esset a Medis ademptum : (2) sed in illa rerum perturbatione Mitrobaten interfecit, Dascylei præfectum, qui ei istud de Polycrate exprobraverat; Mitrobatæ item filium Cranaspen occidit, ambo spectatos inter Persas viros; tum et alia multa insolentius gessit, et Darii quendam equitem nuncium, quum parum grata ipsi essent quæ ille nunciaverat, redeuntem collocatis in via insidiatoribus occidit, et cadaver cum ipso equo ex hominum conspectu removit.

CXXVII. Darius vero, postquam imperium obtinuit, pœnas cupiebat ab Orœte sumere, quum reliquorum omnium flagitiorum caussa, tum maxime propter Mitrobatæ ejusque filii cædem. (2) Ex aperto vero copias contra eum mittere parum consultum ei videbatur, quippe rebus domi nondum satis tranquillis, et imperio recens inito; tum quod magnam Orœtæ esse potentiam cognoverat, ut cui mille præsto essent Persici generis satellites, quique Phrygiam, Lydiam atque Ioniam provincias obtineret. (3) Quæ reputans Darius, hancce iniit rationem. Convocatis Persarum spectatissimis, his verbis eos est adlocutus : « Quis mihi e vobis, Persæ, recipiet astu se hoc effecturum, non vi et armatorum manu? Nam ubi prudentia opus est, ibi vim adhibere nil attinet. (4) Vestrûm igitur quis mihi Orœten aut vivum adduxerit, aut interfecerit? qui de Persis adhuc nihil bene meruit, sed magnis eos malis adfecit; qui et duos e nobis, Mitrobaten ejusque filium, trucidavit, et nuncios a me ad illum evocandum missos interimit, de-

ὕβριν οὐκ ἀνάσχετον φαίνων. Πρίν τι ὦν μέζον ἐξεργάσασθαί μιν Πέρσας κακὸν, καταλαμπτέος ἐστὶ ἡμῖν θανάτῳ. »

CXXVIII. Δαρεῖος μὲν ταῦτα ἐπειρώτα, τῷ δὲ ἄνδρες τριήκοντα ὑπέστησαν, αὐτὸς ἕκαστος ἐθέλων ποιέειν ταῦτα. Ἐρίζοντας δὲ Δαρεῖος κατελάμβανε κελεύων πάλλεσθαι· παλλομένων δὲ λαγχάνει ἐκ πάντων Βαγαῖος ὁ Ἀρτόντεω. Λαχὼν δὲ ὁ Βαγαῖος ποιέει τοιάδε· (2) βιβλία γραψάμενος πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἔχοντα πρηγμάτων σφρηγῖδά σφι ἐπέβαλε τὴν Δαρείου, μετὰ δὲ ἤιε ἔχων ταῦτα ἐς τὰς Σάρδις. Ἀπικόμενος δὲ καὶ Ὀροίτεω ἐς ὄψιν ἐλθὼν, τῶν βιβλίων ἓν ἕκαστον περιαιρεόμενος ἐδίδου τῷ γραμματιστῇ τῷ βασιληίῳ ἐπιλέγεσθαι· γραμματιστὰς δὲ βασιληίους οἱ πάντες ὕπαρχοι ἔχουσι. (3) Ἀποπειρεώμενος δὲ τῶν δορυφόρων ἐδίδου τὰ βιβλία ὁ Βαγαῖος, εἴ οἱ ἐνδεξαίατο ἀπόστασιν ἀπ' Ὀροίτεω. Ὁρέων δέ σφεας τά τε βιβλία σεβομένους μεγάλως καὶ τὰ λεγόμενα ἐκ τῶν βιβλίων ἔτι μεζόνως, διδοῖ ἄλλο ἐν τῷ ἐνῆν ἔπεα τοιάδε, « ὦ Πέρσαι, βασιλεὺς Δαρεῖος ἀπαγορεύει ὑμῖν μὴ δορυφορέειν Ὀροίτεα. » (4) Οἱ δὲ ἀκούσαντες τούτων μετῆκάν οἱ τὰς αἰχμάς. Ἰδὼν δὲ τοῦτό σφεας ὁ Βαγαῖος πειθομένους τῷ βιβλίῳ, ἐνθαῦτα δὴ θαρσήσας τὸ τελευταῖον τῶν βιβλίων διδοῖ τῷ γραμματιστῇ, ἐν τῷ ἐγέγραπτο, « βασιλεὺς Δαρεῖος Πέρσῃσι τοῖσι ἐν Σάρδισι ἐντέλλεται κτείνειν Ὀροίτεα. » (5) Οἱ δὲ δορυφόροι ὡς ἤκουσαν ταῦτα, σπασάμενοι τοὺς ἀκινάκας κτείνουσι παραυτίκα μιν. Οὕτω δὴ Ὀροίτεα τὸν Πέρσην Πολυκράτεος τοῦ Σαμίου τίσιες μετῆλθον.

CXXIX. Ἀπικομένων δὲ καὶ ἀνακομισθέντων τῶν Ὀροίτεω χρημάτων ἐς τὰ Σοῦσα, συνήνεικε χρόνῳ οὐ πολλῷ ὕστερον βασιλέα Δαρεῖον ἐν ἄγρῃ θηρῶν ἀποθρώσκοντα ἀπ' ἵππου στραφῆναι τὸν πόδα. Καί κως ἰσχυροτέρως ἐστράφη· ὁ γάρ οἱ ἀστράγαλος ἐξεχώρησε ἐκ τῶν ἄρθρων. (2) Νομίζων δὲ καὶ πρότερον περὶ ἑωυτὸν ἔχειν Αἰγυπτίων τοὺς δοκέοντας εἶναι πρώτους τὴν ἰητρικὴν, τούτοισι ἐχρᾶτο. Οἱ δὲ στρεβλοῦντες καὶ βιώμενοι τὸν πόδα κακὸν μέζον ἐργάζοντο. (3) Ἐπ' ἑπτὰ μὲν δὴ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας ὑπὸ τοῦ παρεόντος κακοῦ ὁ Δαρεῖος ἀγρυπνίῃσι εἴχετο, τῇ δὲ δὴ ὀγδόῃ ἡμέρῃ ἔχοντί οἱ φλαύρως παρακούσας τις πρότερον ἔτι ἐν Σάρδισι τοῦ Κροτωνιήτεω Δημοκήδεος τὴν τέχνην ἀγγέλλει τῷ Δαρείῳ· ὁ δὲ ἄγειν μιν τὴν ταχίστην παρ' ἑωυτὸν ἐκέλευσε. (4) Τὸν δὲ ὡς ἐξεῦρον ἐν τοῖσι Ὀροίτεω ἀνδραπόδοισι ὅκου δὴ ἀπημελημένον, παρῆγον ἐς μέσον πέδας τε ἕλκοντα καὶ ῥάκεσι ἐσθημένον.

CXXX. Σταθέντα δὲ ἐς μέσον εἰρώτα ὁ Δαρεῖος τὴν τέχνην εἰ ἐπίσταιτο· ὁ δ' οὐκ ὑπεδέκετο, ἀρρωδέων μὴ ἑωυτὸν ἐκφήνας τὸ παράπαν τῆς Ἑλλάδος ᾖ ἀπεστερημένος. Κατεφάνη δὲ τῷ Δαρείῳ τεχνάζειν ἐπιστάμενος, καὶ τοὺς ἀγαγόντας αὐτὸν ἐκέλευσε μάστιγάς τε καὶ κέντρα παραφέρειν ἐς τὸ μέσον. (2) Ὁ δὲ ἐνθαῦτα δὴ ὦν ἐκφαίνει, φὰς ἀτρεκέως μὲν οὐκ ἐπίστασθαι, ὁ-

nique insolentiam nullo modo ferendam ostentat. Quare, priusquam majus aliquod malum Persis infligat, cæde nobis occupandus est. »

CXXVIII. Hoc quum Darius ab illis quæsisset, triginta viri se offerebant, quorum unusquisque recipiebat, velle se solum rem effectam dare. Quos inter se contendentes cohibuit Darius, sortiri jubens: quod ubi illi fecere, sors præ omnibus Bagæum designat, Artontæ filium. Is igitur sorte ad rem suscipiendam designatus, hanc rationem iniit: (2) libellos plures conscripsit, variis de rebus agentes, quibus sigillum imposuit Darii: dein cum his libellis Sardes proficiscitur. Quo postquam advenit, in conspectum Orœtæ progressus, singulos deinceps libellos, detracto sigillo, scribæ regio tradidit prælegendos: omnibus quippe provinciarum præfectis adsunt regii scribæ. (3) Libellos istos Bagæus tradebat explorandæ sententiæ caussa satellitum, an ad deficiendum ab Orœta parati essent futuri. Quos ubi vidit magna veneratione prosequi libellos, majorique etiam veneratione prosequi ea quæ e libellis prælegebantur, alium tradidit libellum, in quo hæc erant scripta: « Persæ, rex Darius vobis edicit, ne amplius apud Orœten satellitum fungamini officio. » (4) Et illi, his auditis, lanceas coram eo deposuerunt. Tum vero Bagæus, videns illos in hac re obtemperantes libello, fidenter postremum libellorum scribæ tradidit, in quo scriptum erat: « Rex Darius Persas, qui Sardibus sunt, jubet occidere Orœten. » (5) Quo audito, protinus satellites strinxerunt acinaces, illumque interfecerunt. Tali igitur modo Orœten persecutæ sunt diræ Polycratis Samii ultrices.

CXXIX. Postquam Orœtæ res familiaris Susa esset transportata, ibique jam aderat, accidit haud multo post, ut Dario regi, inter venandum ex equo desilienti, pes distorqueretur. Et graviori quodam modo distortus est; nam astragalus ex articulis exierat. (2) Itaque, quum etiam antea existimasset adesse sibi medicorum Ægyptiorum eos qui primarii essent in arte medicandi, hisce usus est. At illi torquentes pedem vimque magnam adferentes, malum auxerunt. (3) Postquam igitur totos septem dies septemque noctes per morbum quo conflictabatur insomnes egisset Darius, octavo die graviter admodum laboranti nunciat quispiam, se olim Sardibus Crotoniatæ Democedis artem forte audivisse laudari: rexque illum quam primum ad se adduci jussit. (4) Qui ut inter Orœtæ mancipia repertus est nescio ubi neglectus, producitur in medium, compedes trahens, et laceros pannos indutus.

CXXX. In medio stantem interrogat Darius, an artem calleret: at ille negavit, veritus ne, si cognosceretur, nulla ipsi spes reliqua foret in Græciam umquam redeundi. Darius vero satis intelligens dissimulare hominem, et guarum esse artis; qui adduxerant eum, flagella et stimulos jussit in medium proferre. (2) Tum ille professus ait, adcurate quidem se artem non callere, sed aliquantulam ejus noti-

μιλήσας δὲ ἰητρῷ φλαύρως ἔχειν τὴν τέχνην. Μετὰ δὲ, ὥς οἱ ἐπέτρεψε, Ἑλληνικοῖσι ἰήμασι χρεώμενος καὶ ἤπια μετὰ τὰ ἰσχυρὰ προσάγων ὕπνου τέ μιν λαγχάνειν ἐποίεε καὶ ἐν χρόνῳ ὀλίγῳ ὑγιέα μιν ἐόντα ἀπέδεξε, οὐδαμὰ ἔτι ἐλπίζοντα ἀρτίπουν ἔσεσθαι. (3) Δωρέεται δή μιν μετὰ ταῦτα ὁ Δαρεῖος πεδέων χρυσέων δύο ζεύγεσι· ὁ δέ μιν ἐπείρετο εἴ οἱ διπλήσιον τὸ κακὸν ἐπίτηδες νέμει, ὅτι μιν ὑγιέα ἐποίησε. Ἡσθεὶς δὲ τῷ ἔπεϊ ὁ Δαρεῖος ἀποπέμπει μιν παρὰ τὰς ἑωυτοῦ γυναῖκας. (4) Παράγοντες δὲ οἱ εὐνοῦχοι ἔλεγον πρὸς τὰς γυναῖκας ὡς βασιλέϊ οὗτος εἴη ὃς τὴν ψυχὴν ἀπέδωκε. Ὑποτύπτουσα δὲ αὐτέων ἑκάστη φιάλῃ ἐς τοῦ χρυσοῦ τὴν θήκην ἐδωρέετο τὸν Δημοκήδεα, οὕτω δή τι δαψιλέϊ δωρεῇ ὡς τοὺς ἀποπίπτοντας ἀπὸ τῶν φιαλέων στατῆρας ἑπόμενος ὁ οἰκέτης, τῷ οὔνομα ἦν Σκίτων, ἀνελέγετο, καί οἱ χρῆμα πολλόν τι χρυσοῦ συνελέχθη.

CXXXI. Ὁ δὲ Δημοκήδης οὗτος ὧδε ἐκ Κρότωνος ἀπιγμένος Πολυκράτεϊ ὡμίλησε· πατρὶ συνείχετο ἐν Κρότωνι ὀργὴν χαλεπῷ· τοῦτον ἐπείτε οὐκ ἐδύνατο φέρειν, ἀπολιπὼν οἴχετο ἐς Αἴγιναν. (2) Καταστὰς δὲ ἐς ταύτην τῷ πρώτῳ ἔτεϊ ὑπερεβάλετο τοὺς ἄλλους ἰητρούς, ἀσκευής περ ἐὼν καὶ ἔχων οὐδὲν τῶν ὅσα περὶ τὴν τέχνην ἐστὶ ἐργαλήϊα· καί μιν δευτέρῳ ἔτεϊ ταλάντου Αἰγινῆται δημοσίῃ μισθεῦνται, τρίτῳ δὲ ἔτεϊ Ἀθηναῖοι ἑκατὸν μνέων, τετάρτῳ δὲ ἔτεϊ Πολυκράτης δυῶν ταλάντων. (3) Οὕτω μὲν ἀπίκετο ἐς τὴν Σάμον, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἥκιστα Κροτωνιῆται ἰητροὶ εὐδοκίμησαν· ἐγένετο γὰρ ὦν τοῦτο ὅτε πρῶτοι μὲν Κροτωνιῆται ἰητροὶ ἐλέγοντο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι, δεύτεροι δὲ Κυρηναῖοι. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ Ἀργεῖοι ἤκουον μουσικὴν εἶναι Ἑλλήνων πρῶτοι.

CXXXII. Τότε δὲ ὁ Δημοκήδης ἐν τοῖσι Σούσοισι ἐξιησάμενος Δαρεῖον οἶκόν τε μέγιστον εἶχε καὶ ὁμοτράπεζος βασιλέϊ ἐγεγόνεε, πλήν τε ἑνὸς τοῦ ἐς Ἕλληνας ἀπιέναι πάντα τἆλλα οἱ παρῆν. (2) Καὶ τοῦτο μὲν τοὺς Αἰγυπτίους ἰητρούς, οἳ βασιλέα πρότερον ἰῶντο, μέλλοντας ἀνασκολοπιέεσθαι διότι ὑπὸ Ἕλληνος ἰητροῦ ἑσσώθησαν, τούτους βασιλέα παραιτησάμενος ἐρρύσατο· τοῦτο δὲ μάντιν Ἠλεῖον Πολυκράτεϊ ἐπισπόμενον καὶ ἀπημελημένον ἐν τοῖσι ἀνδραπόδοισι ἐρρύσατο. Ἦν δὲ μέγιστον πρῆγμα Δημοκήδης παρὰ βασιλέϊ.

CXXXIII. Ἐν χρόνῳ δὲ ὀλίγῳ μετὰ ταῦτα τάδε ἄλλα συνήνεικε γενέσθαι. Ἀτόσσῃ τῇ Κύρου μὲν θυγατρί, Δαρείου δὲ γυναικὶ ἐπὶ τοῦ μαστοῦ ἔφυ φῦμα, μετὰ δὲ ἐκραγὲν ἐνέμετο πρόσω. Ὅσον μὲν δὴ χρόνον ἦν ἔλασσον, ἡ δὲ κρύπτουσα καὶ αἰσχυνομένη ἔφραζε οὐδενί· ἐπείτε δὲ ἐν κακῷ ἦν, μετεπέμψατο τὸν Δημοκήδεα καί οἱ ἐπέδεξε. (2) Ὁ δὲ φὰς ὑγιέα ποιήσειν, ἐξορκοῖ μιν ἦ μέν οἱ ἀντυπουργήσειν ἐκείνην τοῦτο τὸ ἂν αὐτῆς δεηθῇ· δεήσεσθαι δὲ οὐδενὸς τῶν ὅσα ἐς αἰσχύνην ἐστὶ φέροντα.

CXXXIV. Ὡς δὲ ἄρα μιν μετὰ ταῦτα ἰώμενος ὑγιέα ἀπέδεξε, ἐνθαῦτα δὴ διδαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δημοκή-

tiam habere ex consuetudine quam cum medico quodam habuisset. Deinde, quum rex se illi permisisset, Græcanicis adhibitis medicamentis, et lenibus post vehementiora admotis, effecit ut et somnum caperet rex, et brevi tempore sanum incolumemque præstitit, quum numquam ille rectum pedis usum se recepturum sperasset. (3) Inde duobus paribus aurearum compedum donatus a Dario Democedes, quærit ex rege, an consulto duplex malum ipsi reddat propterea, quod sanum illum præstitisset. Quo verbo delectatus Darius, ad uxores suas eum ablegavit. (4) Quibus eunuchi, eum producentes, dicebant, esse hunc qui vitam regi reddidisset. Et earum unaquæque, phialam in auri cistam vi demittens et hauriens, Democeden donavit, adeo quidem largo munere, ut famulus, qui eum sequebatur, cui nomen erat Sciton, ex subiectis stateribus (*aureis viginti drachmarum*) qui de phialis in terram deciderant, ingentem auri vim sibi collegerit.

CXXXI. Democedes hic tali ratione, relicta Crotone, in Polycratis pervenerat familiaritatem : Crotone premebatur a patre difficili et iracundo; quem quum ferre non posset, relicto eo Æginam abiit. (2) Ibi quum sedem suam fixisset, primo anno alios omnes superavit medicos, imparatus licet, et instrumentis omnibus carens quibus ad eam artem exercendam vulgo utuntur. Itaque secundo anno Æginetæ publice eum talento conduxerunt; tertio anno Athenienses, centum minis; quarto vero anno Polycrates duobus talentis. (3) Hoc modo Samum venerat. Et inde ab hoc viro maxime inclaruerunt Crotoniatæ medici. Fuit enim tempus quum primarii in Græcia medici dicerentur esse Crotoniatæ; tum secundi ordinis, Cyrenæi. Per idem tempus Argivi primarii inter Græcos musici ferebantur.

CXXXII. Tunc vero Democedes, postquam Darium persanavit, maximam Susis domum habuit, et regis fuit commensalis : denique, præterquam quod in Græciam redire non licuit, omnium rerum copia adfluebat. (2) Idem Ægyptios medicos, qui regem prius curaverant, et nunc in eo erant ut regis jussu palis transfigerentur, quoniam a Græco medico fuissent superati, hos a rege deprecatus conservavit : item Eleum vatem, qui, Polycratem secutus, nunc inter mancipia neglectus latebat, servitute liberavit. Plurimum enim apud regem Democedes valebat.

CXXXIII. Haud vero ita multo post, aliud quidpiam forte fortuna accidit hujusmodi. Atossæ, Cyri filiæ, uxori Darii, ortus erat in mamma tumor; qui postquam erupit, latius serpebat. Quam diu minor erat tumor, occultabat eum Atossa, præ pudore nemini indicans : ubi vero jam male erat affecta, accersito Democedi tumorem monstravit. (2) Et ille, sanitati se eam restituturum professus, persuadet reginæ, ut interposito jurejurando ipsi promitteret, vicissim ipsam illi in eo quod oraturus esset (nihil autem se petiturum adfirmat quod dedecus adferre possit), operam suam esse collaturam.

CXXXIV. Deinde, quum adhibitis remediis sanam Democedes præstitisset, tum ab illo edocta Atossa his verbis

δεος ἡ Ἄτοσσα προσέφερε ἐν τῇ κοίτῃ Δαρείῳ λόγον τοιόνδε, « ὦ βασιλεῦ, ἔχων δύναμιν τοσαύτην κάτησαι, οὔτε τι ἔθνος προσκτώμενος οὔτε δύναμιν Πέρσῃσι. (2) Οἰκὸς δέ ἐστι ἄνδρα καὶ νέον καὶ χρημάτων μεγάλων δεσπότεα φαίνεσθαί τι ἀποδεικνύμενον, ἵνα καὶ Πέρσαι ἐκμάθωσι ὅτι ὑπ' ἀνδρὸς ἄρχονται. Ἐπ' ἀμφότερα δέ τοι φέρει ταῦτα ποιέειν, καὶ ἵνα σφέων Πέρσαι ἐπιστώνται ἄνδρα εἶναι τὸν προεστεῶτα, καὶ ἵνα τρίβωνται πολέμῳ μηδὲ σχολὴν ἄγοντες ἐπιβουλεύωσί τοι. (3) Νῦν γὰρ ἄν τι καὶ ἀποδέξαιο ἔργον, ἕως νέος εἶς ἡλικίην· αὐξανομένῳ γὰρ τῷ σώματι συναύξονται καὶ αἱ φρένες, γηράσκοντι δὲ συγγηράσκουσι καὶ ἐς τὰ πρήγματα πάντα ἀπαμβλύνονται. » (4) Ἡ μὲν δὴ ταῦτα ἐκ διδαχῆς ἔλεγε, ὁ δ' ἀμείβεται τοισίδε, « ὦ γύναι, πάντα ὅσα περ αὐτὸς ἐπινοέω ποιήσειν εἴρηκας· ἐγὼ γὰρ βεβούλευμαι, ζεύξας γέφυραν, ἐκ τῆσδε τῆς ἠπείρου ἐς τὴν ἑτέρην ἤπειρον ἐπὶ Σκύθας στρατεύεσθαι· καὶ ταῦτα ὀλίγου χρόνου ἔσται τελεύμενα. » (5) Λέγει Ἄτοσσα τάδε, « ὅρα νυν, ἐπὶ Σκύθας μὲν τὴν πρώτην ἰέναι ἔασον· οὗτοι γάρ, ἐπεὰν σὺ βούλῃ, ἔσονταί τοι· σὺ δέ μοι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύεσθαι. Ἐπιθυμέω γάρ, λόγῳ πυνθανομένη, Λακαίνας τέ μοι γενέσθαι θεραπαίνας καὶ Ἀργείας καὶ Ἀττικὰς καὶ Κορινθίας. (6) Ἔχεις δὲ ἄνδρα ἐπιτηδεώτατον ἀνδρῶν πάντων δέξαι τε ἕκαστα τῆς Ἑλλάδος καὶ κατηγήσασθαι, τοῦτον ὅς σευ τὸν πόδα ἐξιήσατο. » (7) Ἀμείβεται Δαρεῖος, « ὦ γύναι, ἐπεὶ τοίνυν τοι δοκέει τῆς Ἑλλάδος ἡμέας πρῶτα ἀποπειρᾶσθαι, κατασκόπους μοι δοκέει Περσέων πρῶτον ἄμεινον εἶναι ὁμοῦ τούτῳ τῷ σὺ λέγεις πέμψαι ἐς αὐτούς, οἳ μαθόντες καὶ ἰδόντες ἕκαστα αὐτῶν ἐξαγγελέουσι ἡμῖν· καὶ ἔπειτεν ἐξεπιστάμενος ἐπ' αὐτοὺς τρέψομαι. »

CXXXV. Ταῦτα εἶπε καὶ ἅμα ἔπος τε καὶ ἔργον ἐποίεε. Ἐπείτε γὰρ τάχιστα ἡμέρη ἐπέλαμψε, καλέσας Περσέων ἄνδρας δοκίμους πεντεκαίδεκα ἐνετέλλετό σφι ἑπομένους Δημοκήδεϊ διεξελθεῖν τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἑλλάδος, ὅκως τε μὴ διαδρήσεταί σφεας ὁ Δημοκήδης, ἀλλά μιν πάντως ὀπίσω ἀπάξουσι. (2) Ἐντειλάμενος δὲ τούτοισι ταῦτα, δεύτερα καλέσας αὐτὸν Δημοκήδεα ἐδέετο αὐτοῦ ὅκως ἐξηγησάμενος πᾶσαν καὶ ἐπιδέξας τὴν Ἑλλάδα τοῖσι Πέρσῃσι ὀπίσω ἥξει· δῶρα δέ μιν τῷ πατρὶ καὶ τοῖσι ἀδελφεοῖσι ἐκέλευε πάντα τὰ ἐκείνου ἔπιπλα λαβόντα ἄγειν, φὰς ἄλλα οἱ πολλαπλήσια ἀντιδώσειν· πρὸς δὲ ἐς τὰ δῶρα ὁλκάδα οἱ ἔφη συμβαλέεσθαι πλήσας ἀγαθῶν παντοίων, τὴν ἅμα οἱ πλώσεσθαι. (3) Δαρεῖος μὲν δή, δοκέειν ἐμοί, ἀπ' οὐδενὸς δολεροῦ νόου ἐπηγγέλλετό οἱ ταῦτα· Δημοκήδης δὲ δείσας μή εὑ ἐκπειρῷτο Δαρεῖος, οὔτι ἐπιδραμὼν πάντα τὰ διδόμενα ἐδέκετο, ἀλλὰ τὰ μὲν ἑωυτοῦ κατὰ χώρην ἔφη καταλείψειν, ἵνα ὀπίσω σφέα ἀπελθὼν ἔχοι, τὴν μέντοι ὁλκάδα, τήν οἱ Δαρεῖος ἐπηγγέλλετο ἐς τὴν δωρεὴν τοῖσι ἀδελφεοῖσι, δέκεσθαι ἔφη. Ἐντειλάμενος δὲ καὶ τούτῳ ταὐτὰ ὁ Δαρεῖος ἀποστέλλει αὐτοὺς ἐπὶ θάλασσαν.

CXXXVI. Καταβάντες δ' οὗτοι ἐς Φοινίκην καὶ

Darium, dum cubitum eunt, adlocuta est : « Tantis, o rex, quum sis viribus instructus, otiosus sedes; nec populum ullum aut potentiam adquiris Persis. (2) Æquum est tamen, ut vir et ætate florens, et magnarum opum dominus, aliquod factum a se gestum ostendat, quo Persæ etiam intelligant, a viro se regi. Duobus autem modis tibi hoc facere conducet, ut et Persæ sciant virum esse qui illis præsit, et ut ipsi bellis occupentur, ne, dum otium agunt, tibi insidientur. (3) Nunc enim præclarum aliquod edere facinus licet, dum viget tibi ætas; nam augescente corpore augentur et animi vires; senescente autem corpore, etiam ingenium senescit, et ad res omnes hebetatur. » (4) Quæ quum illa, ut erat edocta, dixisset, in hunc modum Darius respondit : « Quæ ego ipse facere destinaveram, ea tu omnia, uxor, dixisti. Constitutum enim habeo, duabus continentibus ponte junctis, ex nostra continente in alteram transgredi, et Scythis bellum inferre : atque hæc brevi effecta dabo. » (5) Tum Atossa, « Ecce nunc! ait, adversus Scythas primum proficisci omitte : hi enim, quandocumque volueris, in tua erunt potestate : at tu mihi in Græciam suscipe expeditionem : cupio enim, de quibus fando audivi, Lacænas et Argivas et Atticas atque Corinthias habere famulas. (6) Est autem tibi præsto vir omnium maxime idoneus, qui cuncta tibi in Græcia demonstret et viæ dux sit; is qui tuum pedem sanavit. » (7) Respondit Darius : « Quoniam igitur tibi placet, mulier, ut Græciam statim experiamur, consultius mihi videtur ex Persis exploratores primum, una cum hoc quem tu dicis, eo mittere; qui, postquam res Græcorum cunctas cognoverint spectaverintque, nobis sint renunciaturi. Ac deinde, rebus omnibus recte cognitis, arma contra illos convertam. »

CXXXV. Hæc ille dixit : et dictum factum. Simul ac enim dies illuxit, quindecim probatos ex Persis viros vocat, eisque dat mandatum, ut Democedem comitantes maritima Græciæ loca lustrent, nec vero committant ut ab ipsis profugiat Democedes, sed omnino illum reducant. (2) Hæc postquam his mandata dedit, dein ipsum vocat Democedem, illumque orat, ut, postquam itineris dux in Græciam Persis illis fuisset, totamque eis demonstrasset, ad se revertatur; jubetque eum, ut sua omnia quæ moveri possent secum sumat, et dono adferat patri fratribusque; quorum loco se illi alia multis partibus copiosiora in vicem daturum confirmat; præterea ad dona illa onerariam navem se ei adjecturum, ait, omnigenis bonis refertam, quæ simul cum eo sit navigatura. (3) Darius igitur, ut mihi videtur, nullo doloso consilio hæc ei est pollicitus. Democedes vero, veritus ne se rex tentaret, haudquaquam cupide oblata omnia arripuit; sed, res suas, ait, Susis se relicturum, ut post reditum eas haberet; onerariam autem navem, quam ei promitteret Darius ad dona fratribus perferenda, accipere se, ait. Huic igitur postquam eadem mandata quæ Persis dederat Darius, ad mare eos dimisit.

CXXXVI. Itaque hi quum in Phœnicen et Phœnices ur-

Φοινίκης ἐς Σιδῶνα πόλιν αὐτίκα μὲν τριήρεας δύο ἐπλήρωσαν, ἅμα δὲ αὐτῇσι καὶ γαυλὸν μέγαν παντοίων ἀγαθῶν· παρεσκευασμένοι δὲ πάντα ἔπλωον ἐς τὴν Ἑλλάδα, προσίσχοντες δὲ αὐτῆς τὰ παραθαλάσσια ἐθηεῦντο καὶ ἀπεγράφοντο, ἐς ὃ τὰ πολλὰ αὐτῆς καὶ οὐνομαστὰ θηησάμενοι ἀπίκοντο τῆς Ἰταλίης ἐς Τάραντα. (2) Ἐνθαῦτα δὲ ἐκ ῥηστώνης τῆς Δημοκήδεος Ἀριστοφιλίδης τῶν Ταραντίνων ὁ βασιλεὺς τοῦτο μὲν τὰ πηδάλια παρέλυσε τῶν Μηδικέων νεῶν, τοῦτο δὲ αὐτοὺς τοὺς Πέρσας εἷρξε ὡς κατασκόπους δῆθεν ἐόντας. (3) Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ταῦτα ἔπασχον, ὁ Δημοκήδης ἐς τὴν Κρότωνα ἀπικνέεται. Ἀπιγμένου δὲ ἤδη τούτου ἐς τὴν ἑωυτοῦ ὁ Ἀριστοφιλίδης ἔλυσε τοὺς Πέρσας, καὶ τὰ παρέλαβε τῶν νεῶν ἀπέδωκέ σφι.

CXXXVII. Πλώοντες δὲ ἐνθεῦτεν οἱ Πέρσαι καὶ διώκοντες Δημοκήδεα ἀπικνέονται ἐς τὴν Κρότωνα, εὑρόντες δέ μιν ἀγοράζοντα ἅπτοντο αὐτοῦ. (2) Τῶν δὲ Κροτωνιητέων οἱ μὲν καταρρωδέοντες τὰ Περσικὰ πρήγματα προϊέναι ἑτοῖμοι ἔσαν, οἱ δὲ ἀντάπτοντό τε καὶ τοῖσι σκυτάλοισι ἔπαιον τοὺς Πέρσας προϊσχομένους ἔπεα τάδε, « ἄνδρες Κροτωνιῆται, ὁρᾶτε τὰ ποιέετε. Ἄνδρα βασιλέος δρηπέτην γενόμενον ἐξαιρέεσθε· κῶς ταῦτα βασιλέϊ Δαρείῳ ἐκχρήσει περιυβρίσθαι; κῶς δὲ ὑμῖν τὰ ποιεύμενα ἕξει καλῶς, ἢν ἀπέλησθε ἡμέας; ἐπὶ τίνα δὲ τῆσδε προτέρην στρατευσόμεθα πόλιν; τίνα δὲ προτέρην ἀνδραποδίζεσθαι πειρησόμεθα; » (3) Ταῦτα λέγοντες τοὺς Κροτωνιήτας οὐκ ὦν ἔπειθον, ἀλλ' ἐξαιρεθέντες τε τὸν Δημοκήδεα, καὶ τὸν γαυλὸν τὸν ἅμα ἤγοντο ἀπαιρεθέντες, ἀπέπλωον ὀπίσω ἐς τὴν Ἀσίην, οὐδ' ἔτι ἐζήτησαν τὸ προσωτέρω τῆς Ἑλλάδος ἀπικόμενοι ἐκμαθέειν, ἐστερημένοι τοῦ ἡγεμόνος. Τοσόνδε μέντοι ἐνετείλατό σφι Δημοκήδης ἀναγομένοισι, κελεύων εἶπαι σφέας Δαρείῳ ὅτι ἅρμοσται τὴν Μίλωνος θυγατέρα Δημοκήδης γυναῖκα. (4) Τοῦ γὰρ δὴ παλαιστέω Μίλωνος ἦν οὔνομα πολλὸν παρὰ βασιλέϊ· κατὰ δὴ τοῦτό μοι δοκέει σπεῦσαι τὸν γάμον τοῦτον τελέσας χρήματα μεγάλα Δημοκήδης, ἵνα φανῇ πρὸς Δαρείου ἐὼν καὶ ἐν τῇ ἑωυτοῦ δόκιμος.

CXXXVIII. Ἀναχθέντες δὲ ἐκ τῆς Κρότωνος οἱ Πέρσαι ἐκπίπτουσι τῇσι νηυσὶ ἐς Ἰηπυγίην, καί σφεας δουλεύοντας ἐνθαῦτα Γίλλος ἀνὴρ Ταραντῖνος φυγὰς ῥυσάμενος ἀπήγαγε παρὰ βασιλέα Δαρεῖον. (2) Ὁ δὲ ἀντὶ τούτων ἑτοῖμος ἦν διδόναι τούτῳ ὅ τι βούλοιτο αὐτός. Γίλλος δὲ αἱρέεται κάτοδόν οἱ ἐς Τάραντα γενέσθαι, προαπηγησάμενος τὴν συμφορήν· ἵνα δὲ μὴ συνταράξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἢν δι' αὐτὸν στόλος μέγας πλώῃ ἐπὶ τὴν Ἰταλίην, Κνιδίους μούνους ἀποχρᾶν οἱ ἔφη τοὺς κατάγοντας γίνεσθαι, δοκέων ἀπὸ τούτων ἐόντων τοῖσι Ταραντίνοισι φίλων μάλιστα δὴ τὴν κάτοδόν οἱ ἔσεσθαι. (3) Δαρεῖος δὲ ὑποδεξάμενος ἐπετέλεε· πέμψας γὰρ ἄγγελον ἐς Κνίδον κατάγειν σφέας ἐκέλευε Γίλλον ἐς Τάραντα. Πειθόμενοι δὲ Δαρείῳ Κνίδιοι Ταραντίνους οὐκ ὦν ἔπειθον, βίην δὲ ἀδύνατοι ἔσαν

bem Sidonem descendissent, protinus duas triremes instruxerunt, simulque cum his ingentem gaulum (*onerariam navem*) omni bonorum genere impleverunt; rebusque cunctis præparatis, in Græciam navigarunt. Quo ubi adpulerunt, oras omnes contemplati sunt descripseruntque; donec, pleraque ejus et maxime notabilia speculati, Tarentum in Italiam pervenerunt. (2) Ibi vero Democedi indulgens Aristophilides, rex Tarentinorum, et gubernacula navium Medicarum solvi jussit, et ipsos Persas detinuit, tamquam speculatores: (3) interimque, dum illis hoc accidit, Democedes Crotonem abiit. Qui postquam domum ad suos pervenit, Persas Aristophilides custodia emisit, et, quæ de navibus eorum demerat, illis restituit.

CXXXVII. Inde Persæ navibus profecti, Democedem persequentes, Crotonem pervenerunt: ubi quum eum in foro versantem invenissent, manus ei injecerunt. (2) Ibi tum Crotoniatarum alii, Persarum opes veriti, tradere illum parati erant; alii vero Persis vicissim manus injicientes, fustibus eos percutiebant. Quibus illi hæc verba proferebant: « Viri Crotoniatæ, videte quid faciatis! hominem, qui regis servus fugitivus est, eripitis. Quomodo rex Darius patienter feret tali contumelia adfici? et quo pacto vobis impune abibit facinus, si nobis illum eripueritis? Cui prius, quam huic civitati, bellum inferemus? quam priorem sub jugum mittere conabimur? » (3) Hæc illi dicentes non moverunt Crotoniatas: sed, erepto sibi Democede, atque etiam gaulo spoliati, quem adduxerant, in Asiam sunt reversi; neque porro Græciam adire aliasque Græciæ partes cognoscere cupivere, duce privati. Hoc tamen eis abeuntibus mandatum Democedes dedit, nunciarent Dario, Democedem filiam Milonis sibi despondisse uxorem. (4) Erat enim apud regem celebre Milonis nomen luctatoris: atque hac nimirum de caussa videtur mihi Democedes, magna vi pecuniæ erogata, properasse hoc matrimonium, ut adpareret Dario, esse ipsum etiam in patria spectatum virum.

CXXXVIII. Crotone profecti Persæ, cum navibus in Iapygiam ejecti sunt: ubi quum in servitutem essent redacti, Gillus eos liberavit, exsul Tarentinus, et ad regem Darium reduxit. (2) Pro quo beneficio quum ei, quidquid postulasset, dare paratus rex esset; Gillus, exposita sua calamitate, petiit ut in patriam Tarentum ex exsilio restitueretur. Ne autem Græciam conturbaret, si propter ipsum magna classis in Italiam navigaret, Cnidios solos, ait, ad se reducendum sufficere; ratus, ab his maxime, quippe Tarentinorum amicis, reditum sibi procuratum iri. (3) Id Darius recepit ei, et promisso stetit: misso enim ad Cnidios nuncio, imperavit his ut Tarentum reducerent Gillum. Sed Cnidii, Dario obsequentes, Tarentinis ut eum reciperent non persuaserunt; ad vim vero

προσφέρειν. (4) Ταῦτα μέν νυν οὕτω ἐπρήχθη, οὗτοι δὲ πρῶτοι ἐκ τῆς Ἀσίης ἐς τὴν Ἑλλάδα ἀπίκοντο Πέρσαι, καὶ οὗτοι διὰ τοιόνδε πρῆγμα κατάσκοποι ἐγένοντο.

CXXXIX. Μετὰ δὲ ταῦτα Σάμον βασιλεὺς Δαρεῖος αἱρέει, πολίων πασέων πρώτην Ἑλληνίδων καὶ βαρβάρων, διὰ τοιήνδε τινὰ αἰτίην. Καμβύσεω τοῦ Κύρου στρατευομένου ἐπ' Αἴγυπτον ἄλλοι τε συχνοὶ ἐς τὴν Αἴγυπτον ἀπίκοντο Ἑλλήνων, οἱ μέν, ὡς οἰκός, κατ' ἐμπορίην, οἱ δὲ στρατευόμενοι, οἱ δέ τινες καὶ αὐτῆς τῆς χώρης θεηταί· τῶν ἦν καὶ Συλοσῶν ὁ Αἰάκεος, Πολυκράτεός τε ἐὼν ἀδελφεὸς καὶ φεύγων ἐκ Σάμου. (2) Τοῦτον τὸν Συλοσῶντα κατέλαβε εὐτυχίη τις τοιήδε· λαβὼν χλανίδα καὶ περιβαλόμενος πυρρὴν ἠγόραζε ἐν τῇ Μέμφι· ἰδὼν δὲ αὐτὸν Δαρεῖος, δορυφόρος τε ἐὼν Καμβύσεω καὶ λόγου οὐδενός κω μεγάλου, ἐπεθύμησε τῆς χλανίδος καὶ αὐτὴν προσελθὼν ὠνέετο. (3) Ὁ δὲ Συλοσῶν ὁρέων τὸν Δαρεῖον μεγάλως ἐπιθυμέοντα τῆς χλανίδος, θείῃ τύχῃ χρεώμενος λέγει, « ἐγὼ ταύτην πωλέω μὲν οὐδενὸς χρήματος, δίδωμι δὲ ἄλλως, εἴ περ οὕτω δεῖ γενέσθαι. » Πάντως τοι αἰνέσας ταῦτα ὁ Δαρεῖος παραλαμβάνει τὸ εἷμα.

CXL. Ὁ μὲν δὴ Συλοσῶν ἠπίστατό οἱ τοῦτο ἀπολωλέναι δι' εὐηθίην· ὡς δὲ τοῦ χρόνου προβαίνοντος Καμβύσης τε ἀπέθανε καὶ τῷ μάγῳ ἐπανέστησαν οἱ ἑπτὰ καὶ ἐκ τῶν ἑπτὰ Δαρεῖος τὴν βασιληίην ἔσχε, πυνθάνεται ὁ Συλοσῶν ὡς ἡ βασιληίη περιεληλύθοι ἐς τοῦτον τὸν ἄνδρα τῷ κοτὲ αὐτὸς ἔδωκε ἐν Αἰγύπτῳ δεηθέντι τὸ εἷμα. (2) Ἀναβὰς δὲ ἐς τὰ Σοῦσα ἵζετο ἐς τὰ πρόθυρα τῶν βασιλέος οἰκίων καὶ ἔφη Δαρείου εὐεργέτης εἶναι. Ἀγγέλλει ταῦτα ἀκούσας ὁ πυλουρὸς τῷ βασιλέϊ· ὁ δὲ θωμάσας λέγει πρὸς αὐτόν, « καὶ τίς ἐστι Ἑλλήνων εὐεργέτης, τῷ ἐγὼ προαιδεῦμαι νεωστὶ μὲν τὴν ἀρχὴν ἔχων; ἀναβέβηκε δ' ἤ τις ἢ οὐδείς κω παρ' ἡμέας αὐτῶν, ἔχω δὲ χρέος εἰπεῖν οὐδὲν ἀνδρὸς Ἕλληνος. Ὅμως δὲ αὐτὸν παράγετε ἔσω, ἵνα εἰδέω τί θέλων λέγει ταῦτα. » (3) Παρῆγε ὁ πυλουρὸς τὸν Συλοσῶντα, στάντα δὲ ἐς μέσον εἰρώτευν οἱ ἑρμηνέες τίς τε εἴη καὶ τί ποιήσας εὐεργέτης φησὶ εἶναι βασιλέος. Εἶπε ὦν ὁ Συλοσῶν πάντα τὰ περὶ τὴν χλανίδα γενόμενα, καὶ ὡς αὐτὸς εἴη ἐκεῖνος ὁ δούς. (4) Ἀμείβεται πρὸς ταῦτα Δαρεῖος, « ὦ γενναιότατε ἀνδρῶν, σὺ ἐκεῖνος εἶ ὃς ἐμοὶ οὐδεμίαν ἔχοντί κω δύναμιν ἔδωκας, εἰ καὶ σμικρά, ἀλλ' ὦν ἴση γε ἡ χάρις ὁμοίως ὡς εἰ νῦν κοθέν τι μέγα λάβοιμι. Ἀντ' ὧν τοι χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἄπλετον δίδωμι, ὥς μή κοτέ τοι μεταμελήσῃ Δαρεῖον τὸν Ὑστάσπεος εὖ ποιήσαντι. » (5) Λέγει πρὸς ταῦτα ὁ Συλοσῶν, « ἐμοὶ μήτε χρυσόν, ὦ βασιλεῦ, μήτε ἄργυρον δίδου, ἀλλ' ἀνασωσάμενός μοι τὴν πατρίδα Σάμον, τὴν νῦν ἀδελφεοῦ τοῦ ἐμοῦ Πολυκράτεος ἀποθανόντος ὑπ' Ὀροίτεω ἔχει δοῦλος ἡμέτερος, ταύτην μοι δὸς ἄνευ τε φόνου καὶ ἐξανδραποδίσιος. »

CXLI. Ταῦτα ἀκούσας Δαρεῖος ἀπέστελλε στρατιήν

adhibendam parum validi erant. (4) Ita igitur hæ res gestæ sunt: hique primi fuere Persæ, qui ex Asia in Græciam venere, et talem ob caussam speculatum erant missi.

CXXXIX. Post hæc Samum cepit rex Darius: estque hæc prima ex urbibus vel Græcorum vel barbarorum, quæ sub illius imperio vi capta est. Capta est autem tali ex caussa. Quo tempore Cambyses expeditionem in Ægyptum suscepit, frequentes Græci in Ægyptum venerant; alii, ut consentaneum est, negotiandi caussa, alii militandi, alii solummodo spectandæ gratia regionis. Horum in numero Syloson erat, Æacis filius, frater Polycratis, Samo exsulans. (2) Huic Sylosonti, talis quædam oblata fortuna est: sumpto rutilo pallio, hoc circumdatus obambulabat Memphi in foro: quem ubi conspexit Darius, qui satelles tunc erat Cambysis, nec ullodum nomine clarus; cupidine pallii captus, adit Sylosontem, illud mercaturus. (3) Syloson, vehementer cupidum amiculi videns Darium, divino quodam instinctu ait: « Equidem hoc pallium nullo vendo pretio: do tibi vero gratis, si omnino ita tuum illud fieri cupis. » Quo laudato responso, accipit pallium Darius.

CXL. Jamque existimabat Syloson, se propter nimiam animi bonitatem amiculum hoc perdidisse. Interjecto vero tempore, postquam mortuo Cambyse adversus Magum conjuraverant septemviri, et ex septemvirorum numero Darius regnum obtinuerat; rescivit Syloson, in manus ejusdem viri transiisse regnum, cui olim ipse in Ægypto amiculum, quod ille petiisset, dedisset dono. (2) Itaque Susa adscendit, sedensque in vestibulo ædium regiarum, ait, se de Dario bene meruisse. Id ubi audivit portæ custos, renunciavit regi; et ille miratus, ait ad eum: « Quis tandem Græcus est, qui bene de me meruerit, cui ego gratiam debeam, qui nuper modo regnum obtinui? Vix unus aut nullus adhuc ex illa gente ad me adscendit: neque quidquam dicere possum quod Græco cuiquam homini debeam. Verumtamen producite eum intro, ut sciam quid sibi velit homo, quod istud dicat. » (3) Introducit janitor Sylosontem; stantemque in medio interrogant interpretes, quis sit, et quo facto bene se de Rege meruisse dicat. Exponit igitur ille rem omnem ad amiculum spectantem; adfirmatque se illum esse qui ei illud dono dederit. (4) Tum rex, « O liberalissime hominum, ait, tu ergo ille es, qui mihi nullamdum potestatem habenti donum dedisti! quod etsi exiguum, tamen prorsus æquale est beneficium, ac si nunc magnum quidpiam alicunde accipiam. Pro quo tibi ego ingens auri argentique pondus reddo, ne umquam te pœniteat, Dario Hystaspis filio beneficium contulisse. » (2) Ad hæc Syloson: « Nec auro me, rex, nec argento dona: sed patriam meam Samum serva, mihique redde; quam nunc, postquam frater meus Polycrates ab Orœte interfectus est, tenet servus noster. Hanc mihi da, a cædibus et servitute liberatam. »

CXLI. His auditis, Darius exercitum misit ducemque

τε καὶ στρατηγὸν Ὀτάνεα ἀνδρῶν τῶν ἑπτὰ γενόμενον, ἐντειλάμενος, ὅσων ἐδεήθη ὁ Συλοσῶν, ταῦτά οἱ ποιέειν ἐπιτελέα. Καταβὰς δ' ἐπὶ τὴν θάλασσαν ὁ Ὀτάνης ἔστελλε τὴν στρατιήν.

CXLII. Τῆς δὲ Σάμου Μαιάνδριος ὁ Μαιανδρίου εἶχε τὸ κράτος, ἐπιτροπαίην παρὰ Πολυκράτεος λαβὼν τὴν ἀρχήν· τῷ δικαιοτάτῳ ἀνδρῶν βουλομένῳ γενέσθαι οὐκ ἐξεγένετο. Ἐπειδὴ γάρ οἱ ἐξηγγέλθη ὁ Πολυκράτεος θάνατος, ἐποίεε τοιάδε. (2) Πρῶτα μὲν Διὸς ἐλευθερίου βωμὸν ἱδρύσατο, καὶ τέμενος περὶ αὐτὸν οὔρισε τοῦτο τὸ νῦν ἐν τῷ προαστείῳ ἐστί· μετὰ δέ, ὥς οἱ ἐπεποίητο, ἐκκλησίην συναγείρας πάντων τῶν ἀστῶν ἔλεξε τάδε, « ἐμοί, ὡς ἴστε καὶ ὑμεῖς, σκῆπτρον καὶ δύναμις πᾶσα ἡ Πολυκράτεος ἐπιτέτραπται, καί μοι παρέχει νῦν ὑμέων ἄρχειν. (3) Ἐγὼ δὲ τὰ τῷ πέλας ἐπιπλήσσω, αὐτὸς κατὰ δύναμιν οὐ ποιήσω· οὔτε γάρ μοι Πολυκράτης ἤρεσκε δεσπόζων ἀνδρῶν ὁμοίων ἑωυτῷ, οὔτε ἄλλος ὅστις τοιαῦτα ποιέει. Πολυκράτης μέν νυν ἐξέπλησε μοῖραν τὴν ἑωυτοῦ, ἐγὼ δὲ ἐς μέσον τὴν ἀρχὴν τιθεὶς ἰσονομίην ὑμῖν προαγορεύω. (4) Τοσάδε μέντοι δικαιῶ γέρεα ἐμεωυτῷ γενέσθαι, ἐκ μέν γε τῶν Πολυκράτεος χρημάτων ἐξαίρετα ἓξ τάλαντά μοι γενέσθαι, ἱρωσύνην δὲ πρὸς τούτοισι αἱρεῦμαι αὐτῷ τέ μοι καὶ τοῖσι ἀπ' ἐμεῦ αἰεὶ γινομένοισι τοῦ Διὸς τοῦ ἐλευθερίου, τῷ αὐτός τε ἱρὸν ἱδρυσάμην καὶ τὴν ἐλευθερίην ὑμῖν περιτίθημι. » (5) Ὁ μὲν δὴ ταῦτα τοῖσι Σαμίοισι ἐπηγγέλλετο· τῶν δέ τις ἐξαναστὰς εἶπε, « ἀλλ' οὐδ' ἄξιος εἶς σύ γε ἡμέων ἄρχειν, γεγονώς τε κακῶς καὶ ἐὼν ὄλεθρος· ἀλλὰ μᾶλλον ὅκως λόγον δώσεις τῶν μετεχείρισας χρημάτων. »

CXLIII. Ταῦτα εἶπε ἐὼν ἐν τοῖσι ἀστοῖσι δόκιμος, τῷ οὔνομα ἦν Τελέσαρχος. Μαιάνδριος δὲ νόῳ λαβὼν ὡς εἰ μετήσει τὴν ἀρχήν, ἄλλος τις ἀντ' αὐτοῦ τύραννος καταστήσεται, οὐδ' ἔτι ἐν νόῳ εἶχε μετιέναι αὐτήν, ἀλλ' ὡς ἀνεχώρησε ἐς τὴν ἀκρόπολιν, μεταπεμπόμενος ἕνα ἕκαστον ὡς δὴ λόγον τῶν χρημάτων δώσων, συνέλαβέ σφεας καὶ κατέδησε. (2) Οἱ μὲν δὴ ἐδεδέατο, Μαιάνδριον δὲ μετὰ ταῦτα κατέλαβε νοῦσος. Ἐλπίζων δέ μιν ἀποθανέεσθαι ὁ ἀδελφεός, τῷ οὔνομα ἦν Λυκάρητος, ἵνα εὐπετεστέρως κατάσχῃ τὰ ἐν τῇ Σάμῳ πρήγματα, κατακτείνει τοὺς δεσμώτας πάντας· οὐ γὰρ δή, ὡς οἴκασι, ἐβουλέατο εἶναι ἐλεύθεροι.

CXLIV. Ἐπειδὴ ὦν ἀπίκοντο ἐς τὴν Σάμον οἱ Πέρσαι κατάγοντες Συλοσῶντα, οὔτε τίς σφι χεῖρας ἀνταείρεται, ὑπόσπονδοί τε ἔφασαν εἶναι ἑτοῖμοι οἱ τοῦ Μαιανδρίου στασιῶται καὶ αὐτὸς Μαιάνδριος ἐκχωρῆσαι ἐκ τῆς νήσου. Καταινέσαντος δ' ἐπὶ τούτοισι Ὀτάνεω καὶ σπεισαμένου, τῶν Περσέων οἱ πλείστου ἄξιοι θρόνους θέμενοι κατεναντίον τῆς ἀκροπόλιος ἐκατέατο.

CXLV. Μαιανδρίῳ δὲ τῷ τυράννῳ ἦν ἀδελφεὸς ὑπομαργότερος, τῷ οὔνομα ἦν Χαρίλεως. Οὗτος δή τι ἐξαμαρτὼν ἐν γοργύρῃ ἐδέδετο· καὶ δὴ τότε ἐπακούσας τε τὰ πρησσόμενα καὶ διακύψας διὰ τῆς γοργύρης, ὡς εἶδε τοὺς Πέρσας εἰρηναίως κατημένους, ἐβόα τε καὶ

Otanen, unum e numero septemvirorum, cui mandat ut omnia effecta det quæ Syloson petiisset. Itaque ad mare descendit Otanes, exercitumque contraxit.

CXLII. Sami tunc imperium tenebat Mæandrius, Mæandrii filius, cui cura regni a Polycrate fuerat commissa. Hic, quum voluisset vir esse omnium justissimus, perficere propositum non potuerat. Postquam enim nunciatus ei interitus erat Polycratis, hæcce fecit. (2) Primum, Jovis Liberatoris aram constituit, et templum circa illam designavit, hoc ipsum quod etiam nunc est in suburbio. Dein, hoc perfecto, concione convocata civium omnium, hæc apud eos verba fecit: « Mihi, ut etiam nostis ipsi, sceptrum Polycratis atque potestas omnis commissa est: nihilque nunc prohibet, quominus regnum in vos capessam. (3) At, quod in aliis ego reprehendo, id quantum in me est, non faciam ipse: nec enim mihi Polycrates placuit, in viros sibi pares dominium exercens; nec alius quisquam, qui hoc facit. Polycrates igitur nunc fatum suum explevit: ego vero, regnum in medio deponens, juris æquabilitatem vobis pronuncio. (4) Æquum tamen censeo, ut hæcce mihi præmia honoresque tribuantur: ex pecuniis Polycratis præcipua sex talenta: tum sacerdotium mihi meisque in omne tempus posteris postulo Jovis Liberatoris, cui et templum ego dedicavi, et cujus nomine libertatem vobis trado. » (5) Hæc quum a Samiis Mæandrius postulasset, surgens aliquis ait: « At non tu dignus es qui nobis imperes, pravus qui fuisti et pestifer homo; quin potius pecuniarum, quas administrasti, facito reddas rationem. »

CXLIII. Hæc dixit homo spectatus inter cives, cui erat nomen Telesarchus. Tum vero Mæandrius, secum reputans, si dominatum ipse deponeret, fore ut alius quispiam in ipsius locum tyrannus constituatur, non jam amplius deponere potestatem decrevit: sed, postquam in arcem est reversus, singulos deinceps ad se vocavit, quasi rationem redditurus administratæ pecuniæ; eosque comprehensos in vincula conjecit. (2) Qui dum ita in custodia servantur, posthæc Mæandrius in morbum incidit. Tunc frater ejus, cui nomen erat Lycaretus, moriturum illum ratus, quo facilius ipse rerum Sami potiretur, vinctos cunctos interfecit. Nec enim, ut videtur, voluerant illi *ea conditione quam eis Lycaretus proposuit* liberari.

CXLIV. Jam postquam Persæ Samum venerunt, Sylosontem in regnum restituturi, nemo manus contra eos sustulit: sed, qui Mæandrio favebant, atque ipse etiam Mæandrius, professi sunt, paratos se esse data fide excedere insula. Quam conditionem quum probasset Otanes, fidemque dedisset et accepisset; Persarum nobilissimi, positis sellis, ex adverso arcis residebant.

CXLV. Erat Mæandrio tyranno frater haud satis compos mentis, nomine Charilaus; qui, quod nescio quid deliquerat, in subterraneo carcere vinctus erat. Hic tunc, postquam quæ gerebantur audivit, et per carceris fenestram prospectans Persas vidit tranquille sedentes, clamavit, dicens

ἔφη λέγων Μαιανδρίῳ θέλειν ἐλθεῖν ἐς λόγους. (2) Ἐπακούσας δὲ ὁ Μαιάνδριος λύσαντας αὐτὸν ἐκέλευε ἄγειν παρ' ἑωυτόν. Ὡς δὲ ἄχθη τάχιστα, λοιδορέων τε καὶ κακίζων μιν ἀνέπειθε ἐπιθέσθαι τοῖσι Πέρσῃσι, λέγων τοιάδε, « ἐμὲ μέν, ὦ κάκιστε ἀνδρῶν, ἐόντα σεωυτοῦ ἀδελφεὸν καὶ ἀδικήσαντα οὐδὲν ἄξιον δεσμοῦ δήσας γοργύρης ἠξίωσας· (3) ὁρέων δὲ τοὺς Πέρσας ἐκβάλλοντάς τέ σε καὶ ἄνοικον ποιεῦντας οὐ τολμᾷς τίσασθαι, οὕτω δή τι ἐόντας εὐπετέας χειρωθῆναι; ἀλλ' εἴ τι σύ σφεας καταρρώδηκας, ἐμοὶ δὸς τοὺς ἐπικούρους, καί σφεας ἐγὼ τιμωρήσομαι τῆς ἐνθάδε ἀπίξιος· αὐτὸν δέ σε ἐκπέμψαι ἐκ τῆς νήσου ἕτοιμός εἰμι. »

CXLVI. Ταῦτα ἔλεξε ὁ Χαρίλεως· Μαιάνδριος δὲ ὑπέλαβε τὸν λόγον, ὡς μὲν ἐγὼ δοκέω, οὐκ ἐς τοῦτο ἀφροσύνης ἀπικόμενος ὡς δόξαι τὴν ἑωυτοῦ δύναμιν περιέσεσθαι τῆς βασιλέος, ἀλλὰ φθονήσας μᾶλλον Συλοσῶντι, εἰ ἀπονητὶ ἔμελλε ἀπολάμψεσθαι ἀκέραιον τὴν πόλιν. (2) Ἐρεθίσας ὦν τοὺς Πέρσας ἤθελε ὡς ἀσθενέστατα ποιῆσαι τὰ Σάμια πρήγματα καὶ οὕτω παραδιδόναι, εὖ ἐξεπιστάμενος ὡς παθόντες οἱ Πέρσαι κακῶς προσεμπικρανέεσθαι ἔμελλον τοῖσι Σαμίοισι, εἰδώς τε ἑωυτῷ ἀσφαλέα ἔκδυσιν ἐοῦσαν ἐκ τῆς νήσου τότε ἐπεὰν αὐτὸς βούληται· ἐπεποίητο γάρ οἱ κρυπτὴ διῶρυξ ἐκ τῆς ἀκροπόλιος φέρουσα ἐπὶ θάλασσαν. (3) Αὐτὸς μὲν δὴ ὁ Μαιάνδριος ἐκπλώει ἐκ τῆς Σάμου· τοὺς δὲ ἐπικούρους πάντας ὁπλίσας ὁ Χαρίλεως, καὶ ἀναπετάσας τὰς πύλας, ἐξῆκε ἐπὶ τοὺς Πέρσας οὔτε προσδεκομένους τοιοῦτο οὐδὲν δοκέοντάς τε δὴ πάντα συμβεβάναι. (4) Ἐμπεσόντες δὲ οἱ ἐπίκουροι τῶν Περσέων τοὺς διφροφορευμένους τε καὶ λόγου πλείστου ἐόντας ἔκτεινον. Καὶ οὗτοι μὲν ταῦτα ἐποίευν, ἡ δὲ ἄλλη στρατιὴ ἡ Περσικὴ ἐπεβώθεε· πιεζόμενοι δὲ οἱ ἐπίκουροι ὀπίσω κατειλήθησαν ἐς τὴν ἀκρόπολιν.

CXLVII. Ὀτάνης δὲ ὁ στρατηγὸς ἰδὼν πάθος μέγα Πέρσας πεπονθότας, ἐντολάς τε τὰς Δαρεῖός οἱ ἀποστέλλων ἐνετέλλετο, μήτε κτείνειν μηδένα Σαμίων μήτε ἀνδραποδίζεσθαι, ἀπαθέα τε κακῶν ἀποδοῦναι τὴν νῆσον Συλοσῶντι, τούτων μὲν τῶν ἐντολέων μεμνημένος ἐπελανθάνετο, ὁ δὲ παρήγγειλε τῇ στρατιῇ πάντα τὸν ἂν λάβωσι, καὶ ἄνδρα καὶ παῖδα, ὁμοίως κτείνειν. (2) Ἐνθαῦτα τῆς στρατιῆς οἱ μὲν τὴν ἀκρόπολιν ἐπολιόρκεον, οἱ δὲ ἔκτεινον πάντα τὸν ἐμποδὼν γινόμενον, ὁμοίως ἔν τε ἱρῷ καὶ ἔξω ἱροῦ.

CXLVIII. Μαιάνδριος δ' ἀποδρὰς ἐκ τῆς Σάμου ἐκπλώει ἐς Λακεδαίμονα· ἀπικόμενος δ' ἐς αὐτήν, καὶ ἀνενεικάμενος τὰ ἔχων ἐξεχώρησε, ἐποίεε τοιάδε. Ὅκως ποτήρια ἀργύρεά τε καὶ χρύσεα προθεῖτο, οἱ μὲν θεράποντες αὐτοῦ ἐξέσμων αὐτά, ὁ δ' ἂν τὸν χρόνον τοῦτον τῷ Κλεομένεϊ τῷ Ἀναξανδρίδεω ἐν λόγοισι ἐών, βασιλεύοντι Σπάρτης, προῆγέ μιν ἐς τὰ οἰκία· ὅκως δὲ ἴδοιτο Κλεομένης τὰ ποτήρια, ἀπεθώμαζέ τε καὶ ἐξεπλήσσετο· ὁ δὲ ἂν ἐκέλευε αὐτὸν ἀποφέρεσθαι αὐτῶν ὅσα βούλοιτο. (2) Τοῦτο καὶ δὶς καὶ τρὶς εἴπαντος Μαιανδρίου ὁ Κλεομένης δικαιότατος ἀνδρῶν γίνε-

velle se in colloquium venire Mæandrio. (2) Quo audito, Mæandrius vinculis eum solvi jussit, ad seque adduci. Et ille, simulatque adductus est, increpans fratrem et ignavum adpellans, persuadere ei conatus est, ut in Persas impetum faceret, his usus verbis : « me vero, inquit, o hominum pessime, tuum fratrem, qui nihil deliqui quod vinculis dignum esset, ad vincula et subterraneum carcerem condemnasti : (3) Persas vero quum videas te ejicientes et in exsilium agentes, non audes pœnam ab illis repetere, licet ita facile opprimi possint! Quodsi tu illos perhorrescis, at mihi da auxiliares, et ego ab illis ob terræ nostræ invasionem pœnas sumam : teque ipsum paratus sum ex insula deducere. »

CXLVI. Hæc a Charilao dicta probavit Mæandrius; ut mihi quidem videtur, non quod eo stultitiæ venisset, ut existimaret suas copias superiores futuras copiis regis; sed potius invidens Sylosonti, si civitatem salvam et integram nullo labore obtinuisset. (2) Itaque, irritando Persas, voluit res Samiorum quammaxime infirmas reddere, atque ita urbem tradere : bene quippe gnarus, si male acciperentur Persæ, tanto magis eos exasperatum iri adversus Samios; et notum sibi exitum habens, per quem tuto ex insula evadere, simulatque voluisset, posset. effodiendum enim sibi curaverat occultum cuniculum, ex arce ad mare ducentem. (3) Ipse igitur Mæandrius Samo navi egreditur : Charilaus vero auxiliares cunctos armis instructos, apertis portis, adversus Persas educit, nihil tale exspectantes, omniaque convenisse existimantes. (4) Et auxiliares, impetu facto, Persarum eos qui sellis gestabantur et nobilissimi erant, interficiebant. Dum vero hi id faciunt, suppetias interim adcurrunt reliquæ Persarum copiæ : a quibus repulsi auxiliares, in arce sunt conclusi.

CXLVII. Otanes vero dux, ingentem videns calamitatem, quam passi erant Persæ, neque mandata ignorans, quæ illi Darius, quum eum Samum mitteret, dederat, ne Samiorum quemquam vel occideret vel in servitutem redigeret, sed immunem malorum insulam traderet Sylosonti; mandata ista lubens volens oblitus est, edixitque exercitui, quemcumque nacti essent, sive virum, sive puerum, eum perinde interficerent. (2) Ibi tum militum alii oppugnarunt arcem, alii vero obvium quemque interfecerunt, nullo discrimine sive sacro in loco, sive in profano.

CXLVIII. Mæandrius, Samo ubi profugerat, Lacedæmonem navigavit. Quo postquam pervenit, resque, quas secum advexerat, in hospitium transferendas curavit, hocce instituit facere. Pocula subinde exponebat argentea et aurea, eaque extergebant famuli : et ille per idem tempus cum Cleomene, Anaxandridæ filio, rege Spartanorum, sermones miscens, secum in hospitium illum ducebat; ubi quum pocula videns Cleomenes admiratione stuperet, ille eum jubebat ex his secum auferre quæcumque voluisset. (2) Id quum bis aut ter Mæandrius dixisset, justissimus vir

ται, ὃς λαβέειν μὲν διδόμενα οὐκ ἐδικαίευ, μαθὼν δὲ ὡς ἄλλοισι διδοὺς τῶν ἀστῶν εὑρήσεται τιμωρίην, βὰς ἐπὶ τοὺς ἐφόρους ἄμεινον εἶναι ἔφη τῇ Σπάρτῃ τὸν ξεῖνον τὸν Σάμιον ἀπαλλάσσεσθαι ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἵνα μὴ ἀναπείσῃ ἢ αὐτὸν ἢ ἄλλον τινὰ Σπαρτιητέων κακὸν γενέσθαι. Οἱ δ' ὑπακούσαντες ἐξεκήρυξαν Μαιάνδριον.

CXLIX. Τὴν δὲ Σάμον σαγηνεύσαντες οἱ Πέρσαι παρέδοσαν Συλοσῶντι ἐρῆμον ἐοῦσαν ἀνδρῶν. Ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ καὶ συγκατοίκισε αὐτὴν ὁ στρατηγὸς Ὀτάνης ἔκ τε ὄψιος ὀνείρου καὶ νούσου ἥ μιν κατέλαβε νοσῆσαι τὰ αἰδοῖα.

CL. Ἐπὶ δὲ Σάμον στρατεύματος ναυτικοῦ οἰχομένου Βαβυλώνιοι ἀπέστησαν, κάρτα εὖ παρεσκευασμένοι· ἐν ὅσῳ γὰρ ὅ τε μάγος ἦρχε καὶ οἱ ἑπτὰ ἐπανέστησαν, ἐν τούτῳ παντὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῇ ταραχῇ ἐς τὴν πολιορκίην παρεσκευάδατο. Καί κως ταῦτα ποιεῦντες ἐλάνθανον. (2) Ἐπείτε δὲ ἐκ τοῦ ἐμφανέος ἀπέστησαν, ἐποίησαν τοιόνδε· τὰς μητέρας ἐξελόντες, γυναῖκα ἕκαστος μίαν προσεξαιρέετο τὴν ἐβούλετο ἐκ τῶν ἑωυτοῦ οἰκίων, τὰς δὲ λοιπὰς ἁπάσας συναγαγόντες ἀπέπνιξαν· τὴν δὲ μίαν ἕκαστος σιτοποιὸν ἐξαιρέετο. Ἀπέπνιξαν δὲ αὐτάς, ἵνα μή σφεων τὸν σῖτον ἀναισιμώσωσι.

CLII. Πυθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Δαρεῖος, καὶ συλλέξας πᾶσαν τὴν ἑωυτοῦ δύναμιν, ἐστρατεύετο ἐπ' αὐτούς, ἐπελάσας δὲ ἐπὶ τὴν Βαβυλῶνα ἐπολιόρκεε φροντίζοντας οὐδὲν τῆς πολιορκίης· ἀναβαίνοντες γὰρ ἐπὶ τοὺς προμαχεῶνας τοῦ τείχεος οἱ Βαβυλώνιοι κατωρχέοντο καὶ κατέσκωπτον Δαρεῖον καὶ τὴν στρατιὴν αὐτοῦ, καί τις αὐτῶν εἶπε τοῦτο τὸ ἔπος, « τί κάτησθε ἐνθαῦτα, ὦ Πέρσαι, ἀλλ' οὐκ ἀπαλλάσσεσθε; τότε γὰρ αἱρήσετε ἡμέας, ἐπεὰν ἡμίονοι τέκωσι. » Τοῦτο εἶπε τῶν τις Βαβυλωνίων, οὐδαμὰ ἐλπίζων ἂν ἡμίονον τεκέειν.

CLI. Ἑπτὰ δὲ μηνῶν καὶ ἐνιαυτοῦ διεληλυθότος ἤδη ὁ Δαρεῖός τε ἤσχαλλε καὶ ἡ στρατιὴ πᾶσα οὐ δυνατὴ ἐοῦσα ἑλέειν τοὺς Βαβυλωνίους. (2) Καίτοι πάντα σοφίσματα καὶ πάσας μηχανὰς ἐπεποιήκεε ἐς αὐτοὺς Δαρεῖος· ἀλλ' οὐδ' ὣς ἐδύνατο ἑλέειν σφέας, ἄλλοισί τε σοφίσμασι πειρησάμενος, καὶ δὴ καὶ τῷ Κῦρος εἷλέ σφεας, καὶ τούτῳ ἐπειρήθη. Ἀλλὰ γὰρ δεινῶς ἦσαν ἐν φυλακῇσι οἱ Βαβυλώνιοι, οὐδέ σφεας οἷός τε ἦν ἑλέειν.

CLIII. Ἐνθαῦτα εἰκοστῷ μηνὶ Ζωπύρῳ τῷ Μεγαβάζου τούτου ὃς τῶν ἑπτὰ ἀνδρῶν ἐγένετο τῶν τὸν μάγον κατελόντων, τούτῳ τῷ Μεγαβάζου παιδὶ Ζωπύρῳ ἐγένετο τέρας τόδε· τῶν οἱ σιτοφόρων ἡμιόνων μία ἔτεκε. (2) Ὡς δέ οἱ ἐξηγγέλθη καὶ ὑπ' ἀπιστίης αὐτὸς ὁ Ζώπυρος εἶδε τὸ βρέφος, ἀπείπας τοῖσι δούλοισι μηδενὶ φράζειν τὸ γεγονὸς ἐβουλεύετο. (3) Καί οἱ πρὸς τὰ τοῦ Βαβυλωνίου ῥήματα, ὃς κατ' ἀρχὰς ἔφησε, ἐπεάν περ ἡμίονοι τέκωσι, τότε τὸ τεῖχος ἁλώσεσθαι, πρὸς ταύτην τὴν φήμην Ζωπύρῳ ἐδόκεε εἶναι ἁλώσιμος ἡ Βαβυλών· σὺν γὰρ θεῷ ἐκεῖνόν τε εἶπαι καὶ ἑωυτῷ τεκέειν τὴν ἡμίονον.

fuit Cleomenes, qui accipere oblata dedignatus, quum animadverteret, si aliis civium eadem offerret, auxilia eum inventurum, ephoros adiit, dixitque, ex usu esse Spartæ, ut Samius hospes Peloponneso egrediatur; ne aut se aut alium ex Spartanis corrumpat. Qua re audita, ephori per præconem abire Mæandrium jusserunt.

CXLIX. Persæ vero Samum, veluti verriculo captam, hominibusque nudatam, Sylosonti tradiderunt. Insequente vero tempore dux Otanes eamdem incolis rursus frequentavit, viso nocturno monitus, et morbo laborans, quo pudenda ejus erant adfecta.

CL. Postquam navalis exercitus Samum erat profectus, Babylonii a Persis defecerunt, rebus omnibus bene admodum præparatis. Nam quo tempore Magus regnavit, et adversus eum septem viri insurrexerunt, per omne id tempus, per illamque rerum perturbationem, ad tolerandam obsidionem sese præparaverant. Et initio quidem occulte quodammodo id fecerant. (2) Ex quo autem de professo descivere, hæcce fecerunt: matribus exceptis, et una ex uxoribus quam quisque sua e domo exemptam voluerat, reliquas omnes mulieres congregatas suffocarunt; unam autem, quam dixi, eximebat quisque quæ panem conficeret. Suffocarunt autem illas, ne frumentum ipsorum consumerent.

CLI. His rebus cognitis Darius, contractis universis suis copiis, adversus eos profectus est; admotoque exercitu, obsedit urbem. At obsidionem pro nihilo habebant Babylonii; nam in propugnacula muri adscendentes tripudiando insultabant irridebantque Darium et ejus exercitum; unusque eorum hoc verbum emisit: « Quid hic sedetis, Persæ? quidni abitis? tunc enim nos capietis, quando mulæ pepererint. » Hoc dixit Babyloniorum aliquis, existimans numquam mulam parituram.

CLII. Integer annus jam et septem menses erant elapsi, tædioque adfectus erat Darius ejusque exercitus, quod expugnare Babylonem non valerent. (2) Nam omnibus licet artificiis omnibusque machinamentis adversus eos adhibitis, non tamen poterat Darius eos expugnare, id quod tentaverat et aliis artificiorum generibus, et illo etiam quo Cyrus urbem ceperat: sed ita diligenter custodias agebant Babylonii, ut capi nullo pacto potuerint.

CLIII. Ibi tum, quum vicesimus ageretur mensis, Zopyro Megabazi filio hujus, qui e septem virorum numero fuit a quibus Magus interemptus est, huic, inquam, Megabazi filio Zopyro tale obtigit prodigium: una ex ipsius mulis frumentum vehentibus peperit. (2) Quod quum Zopyro esset renunciatum, et ille, ut qui fidem nuncio non adhiberet, pullum ipse spectasset, imperavit servis ut nemini edicerent factum, secumque deliberavit. (3) Recordatus igitur Babylonii illius verbum, qui initio dixerat, tunc Babylonem captum iri, quum mulæ pepererint, ex hujus verbis omen colligebat Zopyrus, capi nunc Babylonem posse: nec enim illum sine dei numine id dixisse, et sibi nunc mulam peperisse.

CLIV. Ὡς δέ οἱ ἐδόκεε μόρσιμον εἶναι ἤδη τῇ Βαβυλῶνι ἁλίσκεσθαι, προσελθὼν Δαρείῳ ἀπεπυνθάνετο εἰ περὶ πολλοῦ κάρτα ποιέεται τὴν Βαβυλῶνα ἑλέειν. Πυθόμενος δὲ ὡς πολλοῦ τιμῷτο, ἄλλο ἐβουλεύετο, ὅκως αὐτός τε ἔσται ὁ ἑλὼν αὐτὴν καὶ ἑωυτοῦ τὸ ἔργον ἔσται· κάρτα γὰρ ἐν τοῖσι Πέρσῃσι αἱ ἀγαθοεργίαι ἐς τὸ πρόσω μεγάθεος τιμέονται. (2) Ἄλλῳ μέν νυν οὐκ ἐφράζετο ἔργῳ δυνατὸς εἶναί μιν ὑποχειρίην ποιῆσαι, εἰ δ' ἑωυτὸν λωβησάμενος αὐτομολήσειε ἐς αὐτούς. Ἐνθαῦτα ἐν ἐλαφρῷ ποιησάμενος ἑωυτὸν λωβᾶται λώβην ἀνήκεστον· ἀποταμὼν γὰρ ἑωυτοῦ τὴν ῥῖνα καὶ τὰ ὦτα, καὶ τὴν κόμην κακῶς περικείρας, καὶ μαστιγώσας ἦλθε παρὰ Δαρεῖον.

CLV. Δαρεῖος δὲ κάρτα βαρέως ἤνεικε ἰδὼν ἄνδρα δοκιμώτατον λελωβημένον· ἔκ τε τοῦ θρόνου ἀναπηδήσας ἀνέβωσέ τε καὶ εἴρετό μιν ὅστις εἴη ὁ λωβησάμενος καὶ ὅ τι ποιήσαντα. (2) Ὁ δὲ εἶπε, « οὐκ ἔστι οὗτος ὡνὴρ ὅτι μὴ σύ, τῷ ἐστὶ δύναμις τοσαύτη ἐμὲ δὴ ὧδε διαθεῖναι· οὐδέ τις ἀλλοτρίων, ὦ βασιλεῦ, τάδε ἔργασται, ἀλλ' αὐτὸς ἐγὼ ἐμεωυτόν, δεινόν τι ποιεύμενος Ἀσσυρίους Πέρσῃσι καταγελᾶν. » (3) Ὁ δ' ἀμείβετο, « ὦ σχετλιώτατε ἀνδρῶν, ἔργῳ τῷ αἰσχίστῳ οὔνομα τὸ κάλλιστον ἔθευ, φὰς διὰ τοὺς πολιορκευμένους σεωυτὸν ἀνηκέστως διαθεῖναι. Τί δ', ὦ μάταιε, λελωβημένου σεῦ θᾶσσον οἱ πολέμιοι παραστήσονται; κῶς οὐκ ἐξέπλωσας τῶν φρενῶν σεωυτὸν διαφθείρας; » (4) Ὁ δὲ εἶπε, « εἰ μέν τοι ὑπερετίθεα τὰ ἔμελλον ποιήσειν, οὐκ ἄν με περιεῖδες· νῦν δ' ἐπ' ἐμεωυτοῦ βαλόμενος ἔπρηξα. Ἤδη ὦν ἢν μὴ τῶν σῶν δεήσῃ, αἱρέομεν Βαβυλῶνα. Ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἔχω αὐτομολήσω ἐς τὸ τεῖχος, καὶ φήσω πρὸς αὐτοὺς ὡς ὑπὸ σεῦ τάδε πέπονθα· καὶ δοκέω, πείσας σφέας ταῦτα ἔχειν οὕτω, τεύξεσθαι στρατιῆς. (5) Σὺ δέ, ἀπ' ἧς ἂν ἡμέρης ἐγὼ ἐσέλθω ἐς τὸ τεῖχος, ἀπὸ ταύτης ἐς δεκάτην ἡμέρην τῆς σεωυτοῦ στρατιῆς, τῆς οὐδεμία ἔσται ὤρη ἀπολλυμένης, ταύτης χιλίους τάξον κατὰ τὰς Σεμιράμιος καλευμένας πύλας· μετὰ δὲ αὖτις ἀπὸ τῆς δεκάτης ἐς ἑβδόμην ἄλλους μοι τάξον δισχιλίους κατὰ τὰς Νινίων καλευμένας πύλας· ἀπὸ δὲ τῆς ἑβδόμης διαλιπὼν εἴκοσι ἡμέρας, καὶ ἔπειτεν ἄλλους κάτισον ἀγαγὼν κατὰ τὰς Χαλδαίων καλευμένας πύλας, τετρακισχιλίους. (6) Ἐχόντων δὲ μήτε οἱ πρότεροι μηδὲν τῶν ἀμυνεόντων μήτε οὗτοι, πλὴν ἐγχειριδίων· τοῦτο δὲ ἐᾶν ἔχειν. Μετὰ δὲ τὴν εἰκοστὴν ἡμέρην ἰθέως τὴν μὲν ἄλλην στρατιὴν κελεύειν πέριξ προσβάλλειν πρὸς τὸ τεῖχος. Πέρσας δέ μοι τάξον κατά τε τὰς Βηλίδας καλευμένας πύλας καὶ Κισσίας· ὡς γὰρ ἐγὼ δοκέω, ἐμέο μεγάλα ἔργα ἀποδεξαμένου τά τε ἄλλα ἐπιτρέψονται ἐμοὶ Βαβυλώνιοι καὶ δὴ καὶ τῶν πυλέων τὰς βαλανάγρας· τὸ δ' ἐνθεῦτεν ἐμοί τε καὶ Πέρσῃσι μελήσει τὰ δεῖ ποιέειν. »

CLVI. Ταῦτα ἐντειλάμενος ἤιε ἐπὶ τὰς πύλας, ἐπιστρεφόμενος ὡς δὴ ἀληθέως αὐτόμολος. Ὁρέοντες δὲ ἀπὸ τῶν πύργων οἱ κατὰ τοῦτο τεταγμένοι κατέτρεχον κάτω, καὶ ὀλίγον τι παρακλίναντες τὴν ἑτέρην

CLIV. Quum igitur in fatis esse illi videretur, ut nunc Babylon caperetur, Darium adiens quæsivit ex eo, an utique maximi faceret capi Babylonem. Accepto responso, maximi id facere regem; secundo loco secum deliberavit, quo pacto ipse esset qui illam caperet, ipsiusque hoc facinus esset futurum : nam apud Persas præcipue res præclare gestæ maximis honoribus rependuntur. (2) Nulla vero alia ratione fieri posse, ut illam in potestatem redigeret, judicavit, nisi si se ipse mutilasset, atque ita ad illos transfugisset. Ibi tum, parvi hoc pendens, insanabili mutilatione se ipse adficit : quippe abscissis naribus auribusque, coma male tonsa, flagellis item laceratus, Darium adit.

CLV. Darius, ubi virum nobilissimum ita vidit mutilatum, gravissime adfectus, e solio subsiliens exclamat, ex eoque quærit, quis eum ita mutilaverit, quave de caussa. (2) Cui Zopyrus respondit : « Non est is alius nisi tu, qui tantam habes potestatem, ut ego hoc modo sim adfectus. Nec vero alienus quispiam, o rex, me ita adfecit, sed ego ipse me, indignatus Assyriis Persas deridentibus. » (3) Tum Darius, « O miserrime hominum, ait, fœdissimo facto pulcerrimum nomen imposuisti, quum te profitearis propter hos, quos obsidemus, te ipsum tam insanabili modo adfecisse. Quo vero pacto, stulte, quod tu ita mutilatus sis, eo citius in potestatem redigentur hostes? Anne mente es alienatus, qui te ita perdidisti? » (4) Respondit ille : « Atqui, si tecum communicassem quæ facturus eram, tu me prohibuisses : nunc privato id feci consilio. Jam ergo, nisi tu iis quæ tui muneris sunt defueris, capiemus Babylonem. Nam ego, ita ut sum adfectus, ad murum pro transfuga me conferam, dicens illis, a te me hæc esse passum : et puto, quum rem ita se habere iis persuasero, exercitum mihi commissum iri. (5) Tu vero, a quo die ego murum ero ingressus, decimo inde die de illa copiarum tuarum parte, cujus jacturam minime ægre laturus sis, mille homines contra portam colloca quæ Semiramidis vocatur. Deinde rursus septimo die ab illo decimo, alios bis mille contra Niniam, quæ vocatur, colloca portam. Ab hoc vero septimo die intermitte dies viginti, deinde alios contra Chaldæam, quam vocant, duc portam, ibique locum capere jube quater mille numero. (6) Nec vero priores, neque hi, aliud quo se tueantur habeant præter gladios : his tamen armatos esse sinito. Post illum vero vicesimum diem continuo reliquum exercitum jube murum circumcirca adgredi : Persas autem mihi ad Belidem, quam vocant, et ad Cissiam colloca portam. Nam, ut equidem puto, postquam præclara edidero facta, et reliqua meæ fidei committent Babylonii, et portarum obices. Exinde meum erit et Persarum, curare ut quæ ex usu sint faciamus. »

CLVI. Hæc postquam mandavit, ad portam perrexit; subinde retro se convertens, tamquam vere transfuga. Quem ubi conspexerunt qui in turribus speculandi caussa stationem habebant, raptim descendunt, et paululum reclinata

πύλην εἰρώτεον τίς τε εἴη καὶ ὅτευ δεόμενος ἥκοι. (2) Ὁ δέ σφι ἠγόρευε ὡς εἴη τε Ζώπυρος καὶ αὐτομολέοι ἐς ἐκείνους. Ἦγον δή μιν οἱ πυλουροὶ, ταῦτα ὡς ἤκουσαν, ἐπὶ τὰ κοινὰ τῶν Βαβυλωνίων· καταστὰς δὲ ἐπ' αὐτὰ κατοικτίζετο, φὰς ὑπὸ Δαρείου πεπονθέναι τὰ πεπόνθεε ὑπ' ἑωυτοῦ, παθέειν δὲ ταῦτα, διότι συμβουλεῦσαι οἱ ἀπανιστάναι τὴν στρατιὴν, ἐπείτε οὐδεὶς πόρος ἐφαίνετο τῆς ἁλώσιος. (3) « Νῦν τε », ἔφη λέγων, « ἐγὼ ὑμῖν, ὦ Βαβυλώνιοι, ἥκω μέγιστον ἀγαθὸν, Δαρείῳ δὲ καὶ τῇ στρατιῇ καὶ Πέρσῃσι μέγιστον κακόν· οὐ γὰρ δὴ ἐμέ γε ὧδε λωβησάμενος καταπροΐξεται· ἐπίσταμαι δ' αὐτοῦ πάσας τὰς διεξόδους τῶν βουλευμάτων. »

CLVII. Τοιαῦτα ἔλεγε. Οἱ δὲ Βαβυλώνιοι ὁρέοντες ἄνδρα τῶν ἐν Πέρσῃσι δοκιμώτατον ῥινός τε καὶ ὤτων ἐστερημένον μάστιξί τε καὶ αἵματι ἀναπεφυρμένον, πάγχυ ἐλπίσαντες λέγειν μιν ἀληθέα καί σφι ἥκειν σύμμαχον, ἐπιτράπεσθαι ἑτοῖμοι ἔσαν τῶν ἐδέετο σφέων· ἐδέετο δὲ στρατιῆς. (2) Ὁ δὲ ἐπείτε αὐτῶν τοῦτο παρέλαβε, ἐποίεε τά περ τῷ Δαρείῳ συνεθήκατο· ἐξαγαγὼν γὰρ τῇ δεκάτῃ ἡμέρῃ τὴν στρατιὴν τῶν Βαβυλωνίων καὶ κυκλωσάμενος τοὺς χιλίους τοὺς πρώτους ἐνετείλατο Δαρείῳ τάξαι, τούτους κατεφόνευσε. (3) Μαθόντες δέ μιν οἱ Βαβυλώνιοι τοῖσι ἔπεσι τὰ ἔργα παρεχόμενον ὁμοῖα, πάγχυ περιχαρέες ἐόντες πᾶν δὴ ἑτοῖμοι ἔσαν ὑπηρετέειν. Ὁ δὲ διαλιπὼν ἡμέρας τὰς συγκειμένας, αὖτις ἐπιλεξάμενος τῶν Βαβυλωνίων ἐξήγαγε καὶ κατεφόνευσε τῶν Δαρείου στρατιωτέων τοὺς δισχιλίους. (4) Ἰδόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον οἱ Βαβυλώνιοι πάντες Ζώπυρον εἶχον ἐν στόμασι αἰνέοντες. Ὁ δὲ αὖτις διαλιπὼν τὰς συγκειμένας ἡμέρας ἐξήγαγε ἐς τὸ προειρημένον, καὶ κυκλωσάμενος κατεφόνευσε τοὺς τετρακισχιλίους. (5) Ὡς δὲ καὶ τοῦτο κατέργαστο, πάντα δὴ ἦν ἐν τοῖσι Βαβυλωνίοισι Ζώπυρος, καὶ στρατάρχης τε οὗτός σφι καὶ τειχοφύλαξ ἀπεδέδεκτο.

CLVIII. Προσβολὴν δὲ Δαρείου κατὰ τὰ συγκείμενα ποιευμένου πέριξ τὸ τεῖχος, ἐνθαῦτα δὴ πάντα τὸν δόλον ὁ Ζώπυρος ἐξέφαινε. Οἱ μὲν γὰρ Βαβυλώνιοι ἀναβάντες ἐπὶ τὸ τεῖχος ἠμύνοντο τὴν Δαρείου στρατιὴν προσβάλλουσαν, ὁ δὲ Ζώπυρος τάς τε Κισσίας καὶ Βηλίδας καλευμένας πύλας ἀναπετάσας ἐσῆκε τοὺς Πέρσας ἐς τὸ τεῖχος. (2) Τῶν δὲ Βαβυλωνίων οἳ μὲν εἶδον τὸ ποιηθὲν, οὗτοι ἔφευγον ἐς τοῦ Διὸς τοῦ Βήλου τὸ ἱρόν· οἳ δὲ οὐκ εἶδον, ἔμενον ἐν τῇ ἑωυτοῦ τάξι ἕκαστος, ἐς ὃ δὴ καὶ οὗτοι ἔμαθον προδεδομένοι.

CLIX. Βαβυλὼν μέν νυν οὕτω τὸ δεύτερον αἱρέθη· Δαρεῖος δὲ ἐπείτε ἐκράτησε τῶν Βαβυλωνίων, τοῦτο μέν σφεων τὸ τεῖχος περιεῖλε καὶ τὰς πύλας πάσας ἀπέσπασε (τὸ γὰρ πρότερον ἑλὼν Κῦρος τὴν Βαβυλῶνα ἐποίησε τούτων οὐδέτερον), τοῦτο δὲ ὁ Δαρεῖος τῶν ἀνδρῶν τοὺς κορυφαίους μάλιστα ἐς τρισχιλίους ἀνεσκολόπισε, τοῖσι δὲ λοιποῖσι Βαβυλωνίοισι ἀπέδωκε τὴν πόλιν οἰκέειν. (2) Ὡς δ' ἕξουσι γυναῖκας οἱ Βαβυλώνιοι, ἵνα σφι γενεὴ ὑπογίνηται, τάδε Δαρεῖος προϊ-

altera portæ ala interrogant, quis sit, et qua caussa advenerit. (2) Et ille, Zopyrum se esse, dixit, et ut transfugam ad eos venire. Quo audito, portæ custodes in curiam Babyloniorum eum duxerunt: ubi coram senatu constitutus, sortem suam deplorans, ait, a Dario se hæc (quæ sibi ipse inflixerat) esse passum, eo quod illi suasisset abducere exercitum, quandoquidem nulla via capiendæ urbis ostenderetur. (3) « Et nunc ego (sic dicere perrexit) ad vos, Babylonii, veni, maximo vobis commodo futurus, Dario autem ejusque exercitui et Persis maximo detrimento. Nec enim nimirum impune ille feret, qui hoc me modo mutilaverit: exploratas autem habeo omnes consiliorum ipsius vias. »

CLVII. Quæ ubi ille locutus est, videntes Babylonii virum inter Persas nobilissimum naribus auribusque mutilatum, et cruore ex flagellis inquinatum, prorsus existimaverunt vera eum dicere, et ut socium sibi advenisse. Itaque parati erant ei indulgere quæ ab ipsis postulasset; postulabat autem armatorum manum. (2) Tum vero ille, postquam copias ab iis impetravit, ea facere instituit de quibus illi cum Dario convenerat. Decimo die, educto Babyloniorum exercitu, mille illos, quos primos certo loco locare mandaverat Dario, circumdatos interfecit. (3) Jamque intelligentes Babylonii, factis eum verba æquare, maximo gaudio perfusi, in omnibus ei parere erant parati. Tum ille, interjecto dierum numero de quo convenerat, iterum selectos Babyloniorum eduxit, et bis mille illos, quos supra dixi, Darii milites interfecit. (4) Igitur hoc etiam factum ubi viderunt Babylonii, omnium ore Zopyrus celebrabatur laudibus. At ille rursus, intermisso definito dierum numero, in locum constitutum copias eduxit, et circumdatos quater mille interfecit. (5) Qua denuo re gesta, jam omnia Zopyrus apud Babylonios erat, et imperii summa et muri custodia eidem permissa est.

CLVIII. Deinde vero, ut ex composito Darius murum circumcirca oppugnare est adgressus, ibi tum Zopyrus dolum universum nudavit. Nam, dum Babylonii conscenso muro repellere oppugnantem Darii exercitum conantur, Zopyrus interim aperta Cissia et Belide porta Persas intra murum recepit. (2) Quod factum qui viderunt Babylonii, hi in Jovis Beli templum confugerunt: qui vero non viderunt, in suo quisque manserunt ordine, donec et hi proditos se esse intellexerunt.

CLIX. Igitur hoc modo capta iterum Babylon est. Darius vero, urbe potitus, et murum ejus diruit, et portas omnes detraxit; quorum neutrum Cyrus fecerat, postquam primum Babylonem cepit. Adhæc ex primariis civibus ter mille admodum e palis suspendi Darius jussit, reliquis vero Babyloniis urbem reddidit habitandam. (2) Quo vero mulieres haberent Babylonii, et soboles eis subnasceretur (quando-

δὴν ἐποίησε (τὰς γὰρ ἑωυτῶν, ὡς καὶ κατ' ἀρχὰς δεδήλωται, ἀπέπνιξαν οἱ Βαβυλώνιοι τοῦ σίτου προορέοντες)· ἐπέταξε τοῖσι περιοίκοισι ἔθνεσι γυναῖκας ἐς Βαβυλῶνα κατιστάναι, ὅσασδὴ ἑκάστοισι ἐπιτάσσων, ὥστε πέντε μυριάδων τὸ κεφαλαίωμα τῶν γυναικῶν συνῆλθε. Ἐκ τούτων δὲ τῶν γυναικῶν οἱ νῦν Βαβυλώνιοι γεγόνασι.

CLX. Ζωπύρου δὲ οὐδεὶς ἀγαθοεργίην Περσέων ὑπερεβάλετο παρὰ Δαρείῳ κριτῇ, οὔτε τῶν ὕστερον γενομένων οὔτε τῶν πρότερον, ὅτι μὴ Κῦρος μοῦνος· τούτῳ γὰρ οὐδεὶς Περσέων ἠξίωσέ κω ἑωυτὸν συμβαλέειν. (2) Πολλάκις δὲ Δαρεῖον λέγεται γνώμην τήνδε ἀποδέξασθαι, ὡς βούλοιτο ἂν Ζώπυρον εἶναι ἀπαθέα τῆς ἀεικίης μᾶλλον ἢ Βαβυλῶνάς οἱ εἴκοσι πρὸς τῇ ἐούσῃ προσγενέσθαι. Ἐτίμησε δέ μιν μεγάλως· καὶ γὰρ δῶρά οἱ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐδίδου ταῦτα τὰ Πέρσῃσί ἐστι τιμιώτατα, καὶ τὴν Βαβυλῶνά οἱ ἔδωκε ἀτελέα νέμεσθαι μέχρι τῆς ἐκείνου ζόης, καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπέδωκε. (3) Ζωπύρου δὲ τούτου γίνεται Μεγάβυζος, ὃς ἐν Αἰγύπτῳ ἀντία Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων ἐστρατήγησε· Μεγαβύζου δὲ τούτου γίνεται Ζώπυρος, ὃς ἐς Ἀθήνας αὐτομόλησε ἐκ Περσέων.

quidem, ut initio expositum est, suas suffocaverant Babylonii, rei frumentariæ consulentes), tali ratione inita Darius providit : circum habitantibus populis imperavit, ut mulieres Babylonem, certum cuique populo numerum definiens, mitterent. Ita mulierum summa, quæ convenerunt, fuit quinquaginta millium; quibus e mulieribus prognati sunt qui nunc sunt Babylonii.

CLX. Dario vero judice, nemo Persarum, nec eorum qui ante, nec qui post fuerunt, melius de Persis meritus est quam Zopyrus, uno Cyro excepto : nam cum hoc se conferre nemo adhuc Persarum ausus est. (2) Fertur autem sæpius hanc sententiam declarasse Darius, malle se, Zopyrum indigna illa mutilatione non esse adfectum, quam viginti Babylones sibi ad eam quæ nunc est accedere. Magnifice autem illum honoravit : nam et munera illi quotannis tribuit ea, quæ honorificentissima sunt apud Persas, et Babylonem eidem, quoad victurus esset, administrandam concessit, ita ut nullum tributum regi penderet; et alia multa insuper munera ei contulit. (3) Zopyri hujus filius fuit Megabyzus ille, qui in Ægypto dux exercitus fuit adversus Athenienses atque socios : hujusque Megabyzi filius fuit Zopyrus is, qui ad Athenienses transfugit a Persis.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗ.

(ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ.)

I. Μετὰ δὲ τὴν Βαβυλῶνος αἵρεσιν ἐγένετο ἐπὶ Σκύθας αὐτοῦ Δαρείου ἔλασις. Ἀνθεύσης γὰρ τῆς Ἀσίης ἀνδράσι καὶ χρημάτων μεγάλων συνιόντων, ἐπεθύμησε ὁ Δαρεῖος τίσασθαι Σκύθας, ὅτι ἐκεῖνοι πρότεροι ἐσβαλόντες ἐς τὴν Μηδικὴν καὶ νικήσαντες μάχῃ τοὺς ἀντιουμένους ὑπῆρξαν ἀδικίης. (2) Τῆς γὰρ ἄνω Ἀσίης ἦρξαν, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, Σκύθαι ἔτεα δυῶν δέοντα τριήκοντα· Κιμμερίους γὰρ ἐπιδιώκοντες ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἀσίην, καταπαύσαντες τῆς ἀρχῆς Μήδους· οὗτοι γὰρ πρὶν ἢ Σκύθας ἀπικέσθαι ἦρχον τῆς Ἀσίης. (3) Τοὺς δὲ Σκύθας ἀποδημήσαντας ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ἔτεα καὶ διὰ χρόνου τοσούτου κατιόντας ἐς τὴν σφετέρην ἐξεδέξατο οὐκ ἐλάσσων πόνος τοῦ Μηδικοῦ· εὗρον γὰρ ἀντιουμένην σφι στρατιὴν οὐκ ὀλίγην· αἱ γὰρ τῶν Σκυθέων γυναῖκες, ὥς σφι οἱ ἄνδρες ἀπῆσαν χρόνον πολλὸν, ἐφοίτεον παρὰ τοὺς δούλους.

II. Τοὺς δὲ δούλους οἱ Σκύθαι πάντας τυφλοῦσι τοῦ γάλακτος εἵνεκεν τοῦ πίνουσι ποιεῦντες ὧδε· ἐπεὰν φυσητῆρας λάβωσι ὀστεΐνους, αὐλοῖσι προσεμφερεστάτους, τούτους ἐσθέντες ἐς τῶν θηλέων ἵππων τὰ ἄρθρα

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER QUARTUS.

(MELPOMENE.)

I. Capta Babylone, jam adversus Scythas expeditionem Darius suscepit. Quum enim viris floreret Asia, et magnæ redirent pecuniæ, cupido incessit Darium pœnas sumendi ab Scythis, quod illi, incursione facta in Medicam terram, et prælio victis adversariis, priores initium fecissent injuriarum. (2) Etenim, ut supra dixi, per duodetriginta annos Scythæ superioris Asiæ tenuerant imperium : quippe persequentes Cimmerios, irruptione in Asiam facta, Medos imperio exuerant, qui ante Scytharum adventum imperaverant Asiæ. (3) Scythas autem, postquam octo et viginti annos domo abfuerant, et tam longo interjecto tempore in patriam erant reversuri, excepit non minor, quam Medicus fuerat, labor : offenderunt enim occurrentem sibi exercitum haud exiguum. Scilicet uxores Scytharum, dum per longum temporis spatium domo aberant viri, cum servis habuerunt consuetudinem.

II. Servos autem cunctos excæcant Scythæ, lactis caussa, cujus potu utuntur. Emulgent vero lac hoc modo : fistulas sumunt osseas, tibiis simillimas; quibus in equa-

φυσέουσι τοῖσι στόμασι, ἄλλοι δὲ ἄλλων φυσεόντων ἀμέλγουσι. Φασὶ δὲ τοῦδε εἵνεκεν τοῦτο ποιέειν· τὰς φλέβας τε πίμπλασθαι φυσεωμένας τῆς ἵππου καὶ τὸ οὖθαρ κατίεσθαι. (2) Ἐπεὰν δε ἀμέλξωσι τὸ γάλα, ἐσχέαντες ἐς ξύλινα ἀγγήϊα κοῖλα καὶ περιστίξαντες κατὰ τὰ ἀγγήϊα τοὺς τυφλοὺς δονέουσι τὸ γάλα, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ ἐπιστάμενον ἀπαρύσαντες ἡγεῦνται εἶναι τιμιώτερον, τὸ δ' ὑπιστάμενον ἕσσον τοῦ ἑτέρου. (3) Τούτων μὲν εἵνεκεν ἅπαντα τὸν ἂν λάβωσι οἱ Σκύθαι ἐκτυφλοῦσι· οὐ γὰρ ἀρόται εἰσί, ἀλλὰ νομάδες.

III. Ἐκ τούτων δὴ ὦν σφι τῶν δούλων καὶ τῶν γυναικῶν ἐπετράφη νεότης, οἳ ἐπείτε ἔμαθον τὴν σφετέρην γένεσιν, ἠντιοῦντο αὐτοῖσι κατιοῦσι ἐκ τῶν Μήδων. Καὶ πρῶτα μὲν τὴν χώρην ἀπετάμοντο, τάφρον ὀρυξάμενοι εὐρέαν, κατατείνουσαν ἐκ τῶν Ταυρικῶν οὐρέων ἐς τὴν Μαιῆτιν λίμνην, ἥπερ ἐστὶ μεγίστη· μετὰ δὲ πειρεωμένοισι ἐσβάλλειν τοῖσι Σκύθῃσι ἀντικατιζόμενοι ἐμάχοντο. (2) Γινομένης δὲ μάχης πολλάκις, καὶ οὐ δυναμένων οὐδὲν πλέον ἔχειν τῶν Σκυθέων τῇ μάχῃ, εἷς αὐτῶν ἔλεξε τάδε, « οἷα ποιεῦμεν, ἄνδρες Σκύθαι· δούλοισι τοῖσι ἡμετέροισι μαχόμενοι αὐτοί τε ἐλάσσονες κτεινόμενοι γινόμεθα, καὶ ἐκείνους κτείνοντες ἐλασσόνων τὸ λοιπὸν ἄρξομεν. (3) Νῦν ὦν μοι δοκέει αἰχμὰς μὲν καὶ τόξα μετεῖναι, λαβόντα δὲ ἕκαστον τοῦ ἵππου τὴν μάστιγα ἰέναι ἆσσον αὐτῶν. Μέχρι μὲν γὰρ ὥρεον ἡμέας ὅπλα ἔχοντας, οἱ δὲ ἐνόμιζον ὅμοιοί τε καὶ ἐξ ὁμοίων ἡμῖν εἶναι· ἐπεὰν δὲ ἴδωνται μάστιγας ἀντ' ὅπλων ἔχοντας, μαθόντες ὡς εἰσι ἡμέτεροι δοῦλοι, καὶ συγγνόντες τοῦτο, οὐχ ὑπομενέουσι. »

IV. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Σκύθαι ἐποίευν ἐπιτελέα· οἱ δ' ἐκπλαγέντες τῷ γινομένῳ τῆς μάχης τε ἐπελάθοντο καὶ ἔφευγον. Οὕτω οἱ Σκύθαι τῆς τε Ἀσίης ἦρξαν, καὶ ἐξελαθέντες αὖτις ὑπὸ Μήδων κατῆλθον τρόπῳ τοιούτῳ ἐς τὴν σφετέρην. Τῶν δὲ εἵνεκεν ὁ Δαρεῖος τίσασθαι βουλόμενος συνήγειρε ἐπ' αὐτοὺς στράτευμα.

V. Ὡς δὲ Σκύθαι λέγουσι, νεώτατον ἁπάντων ἐθνέων εἶναι τὸ σφέτερον, τοῦτο δὲ γενέσθαι ὧδε. Ἄνδρα γενέσθαι πρῶτον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ἐούσῃ ἐρήμῳ τῷ οὔνομα εἶναι Ταργίταον· τοῦ δὲ Ταργιτάου τούτου τοὺς τοκέας λέγουσι εἶναι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, λέγουσι δ' ὦν Δία τε καὶ Βορυσθένεος τοῦ ποταμοῦ θυγατέρα. Γένεος μὲν τοιούτου δή τινος γενέσθαι τὸν Ταργίταον, τούτου δὲ γενέσθαι παῖδας τρεῖς, Λιπόξαϊν καὶ Ἀρπόξαϊν καὶ νεώτατον Κολάξαϊν. (2) Ἐπὶ τούτων ἀρχόντων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φερόμενα χρύσεα ποιήματα, ἄροτρόν τε καὶ ζυγὸν καὶ σάγαριν καὶ φιάλην, πεσέειν ἐς τὴν Σκυθικήν· καὶ τῶν ἰδόντα πρῶτον τὸν πρεσβύτατον ἆσσον ἰέναι, βουλόμενον αὐτὰ λαβέειν, τὸν δὲ χρυσὸν ἐπιόντος καίεσθαι. (3) Ἀπαλλαχθέντος δὲ τούτου προσιέναι τὸν δεύτερον, καὶ τὸν αὖτις ταὐτὰ ποιέειν. Τοὺς μὲν δὴ καιόμενον τὸν χρυσὸν ἀπώσασθαι, τρίτῳ δὲ τῷ νεωτάτῳ ἐπελθόντι κατασβῆ-

rum genitalia insertis, sufflant ore; et dum alter sufflat, alter mulget. Id ea caussa se facere aiunt, quod venæ equarum ita inflatæ repleantur, et deprimantur ubera. (2) Postquam emulsere lac, in cava vasa lignea infundunt, illudque cæcorum operâ, continua serie circum vasa collocatorum, agitant : tum, quod supernatat, id desuper exhauriunt, exquisitius æstimantes; quod subsidit, minoris æstimant altero. (3) Hujus operæ caussa, quemcumque bello capiunt Scythæ, eum excæcant : nec enim aratores sunt, sed pastores.

III. Ex his igitur servis et ex Scytharum uxoribus prognata erat juventus : qui, cognita sua origine, illis ex Media redeuntibus sese opposuerunt. Ac primum quidem regionem interceperunt lata ducta fossa, quæ a Tauricis montibus ad Mæotin paludem, vastissimam illam, pertinebat. Deinde conantibus irrumpere Scythis, oppositis castris, repugnarunt. (2) Frequentibus commissis præliis, quum nihil Scythæ pugnando proficerent, unus ex eis hæc verba fecit : « Quidnam rei facimus, Scythæ! cum servis nostris pugnantes interficimur ipsi minuimurque; et, illos si interficimus, paucioribus deinde imperabimus. (3) Videtur igitur mihi, omissis hastis et sagittis, unumquemque nostrûm debere flagellum sumere equi sui, atque ita adversus istos pergere. Quam diu enim nos illi viderunt arma gestantes, similes esse nostrûm et ex similibus se genitos putarunt : qui si nos viderint armorum loco flagellis instructos, intelligent servos se esse nostros; et conditionis suæ conscii, nos non sustinebunt. »

IV. Hæc ubi audiverunt Scythæ, effecta dederunt : et illi, perculsi facto, omissa pugna, fugam arripuere. Ita Scythæ, Asiæ imperio potiti, rursusque a Medis ejecti, suam in terram isto modo rediere : eaque caussa pœnas ab illis sumere cupiens Darius exercitum adversus eos contraxit.

V. Scythæ, ut ipsi aiunt, gens sunt novissima omnium, originemque gentis hanc fuisse narrant. Primum hominem in illa terra, quæ deserta tunc fuisset, natum esse, cui nomen fuerit Targitaus. Hujus Targitai parentes fuisse aiunt, parum mihi credibilia narrantes, aiunt vero utique, Jovem et Borysthenis fluvii filiam. Tali igitur genere ortum esse Targitaum : huic autem filios fuisse tres, Lipoxain, et Arpoxain, minimumque natu Colaxain. (2) His regnantibus, de cœlo delapsa aurea instrumenta, aratrum et jugum et bipennem et phialam, decidisse in Scythicam terram. Et illorum natu maximum, qui primus conspexisset, propius accedentem capere ista voluisse; sed, eo accedente, aurum arsisse. (3) Quo digresso, accessisse alterum, et itidem arsisse aurum. Hos igitur ardens aurum repudiasse; accedente vero natu minimo fuisse

ναι, καί μιν ἐκεῖνον κομίσαι ἐς ἑωυτοῦ, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ἀδελφεοὺς πρὸς ταῦτα συγγνόντας τὴν βασιληίην πᾶσαν παραδοῦναι τῷ νεωτάτῳ.

VI. Ἀπὸ μὲν δὴ Λιποξάϊος γεγονέναι τούτους τῶν Σκυθέων οἳ Αὐχάται γένος καλεῦνται, ἀπὸ δὲ τοῦ μέσου Ἀρποξάϊος οἳ Κατίαροί τε καὶ Τράσπιες καλεῦνται, ἀπὸ δὲ τοῦ νεωτάτου αὐτῶν τοὺς βασιλέας, οἳ καλεῦνται Παραλάται· σύμπασι δὲ εἶναι οὔνομα Σκολότους, τοῦ βασιλέος ἐπωνυμίην. Σκύθας δὲ Ἕλληνες ὠνόμασαν.

VII. Γεγονέναι μέν νυν σφέας ὧδε λέγουσι οἱ Σκύθαι, ἔτεα δέ σφι, ἐπείτε γεγόνασι, τὰ σύμπαντα λέγουσι εἶναι ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέος Ταργιτάου ἐς τὴν Δαρείου διάβασιν τὴν ἐπὶ σφέας χιλίων οὐ πλέω, ἀλλὰ τοσαῦτα. (2) Τὸν δὲ χρυσὸν τοῦτον τὸν ἱρὸν φυλάσσουσι οἱ βασιλέες ἐς τὰ μάλιστα, καὶ θυσίῃσι μεγάλῃσι ἱλασκόμενοι μετέρχονται ἀνὰ πᾶν ἔτος. (3) Ὃς δ' ἂν ἔχων τὸν χρυσὸν τὸν ἱρὸν ἐν τῇ ὁρτῇ ὑπαίθριος κατακοιμηθῇ, οὗτος λέγεται ὑπὸ Σκυθέων οὐ διενιαυτίζειν· δίδοσθαι δέ οἱ διὰ τοῦτο ὅσα ἂν ἵππῳ ἐν ἡμέρῃ μιῇ περιελάσῃ αὐτός. (4) Τῆς δὲ χώρης ἐούσης μεγάλης τριφασίας τὰς βασιληίας τοῖσι παισὶ τοῖσι ἑωυτοῦ καταστήσασθαι Κολάξαϊν, καὶ τούτων μίαν μεγίστην ποιῆσαι, ἐν τῇ τὸν χρυσὸν φυλάσσεσθαι. (5) Τὰ δὲ κατύπερθε πρὸς βορέην λέγουσι ἄνεμον τῶν ὑπεροίκων τῆς χώρης οὐκ οἷά τε εἶναι ἔτι προσωτέρω οὔτε ὁρᾶν οὔτε διεξιέναι ὑπὸ πτερῶν κεχυμένων· πτερῶν γὰρ καὶ τὴν γῆν καὶ τὸν ἠέρα εἶναι πλέον, καὶ ταῦτα εἶναι τὰ ἀποκληίοντα τὴν ὄψιν.

VIII. Σκύθαι μὲν ὧδε ὑπὲρ σφέων τε αὐτῶν καὶ τῆς χώρης τῆς κατύπερθε λέγουσι, Ἑλλήνων δὲ οἱ τὸν Πόντον οἰκέοντες ὧδε· Ἡρακλέα ἐλαύνοντα τὰς Γηρυόνεω βοῦς ἀπικέσθαι ἐς γῆν ταύτην ἐοῦσαν ἐρήμην, ἥντινα νῦν Σκύθαι νέμονται. Γηρυόνεα δὲ οἰκέειν ἔξω τοῦ Πόντου, κατοικημένον τὴν Ἕλληνες λέγουσι Ἐρύθειαν νῆσον, τὴν πρὸς Γηδείροισι τοῖσι ἔξω Ἡρακλέων στηλέων ἐπὶ τῷ Ὠκεανῷ. (2) Τὸν δὲ Ὠκεανὸν λόγῳ μὲν λέγουσι ἀπ' ἡλίου ἀνατολέων ἀρξάμενον γῆν περὶ πᾶσαν ῥέειν, ἔργῳ δὲ οὐκ ἀποδεικνῦσι. Ἐνθεῦτεν τὸν Ἡρακλέα ἀπικέσθαι ἐς τὴν νῦν Σκυθικὴν χώρην καλευμένην. (3) Καταλαβέειν γὰρ αὐτὸν χειμῶνά τε καὶ κρυμόν· ἐπειρυσάμενον δὲ τὴν λεοντέην κατυπνῶσαι, τὰς δέ οἱ ἵππους τὰς ὑπὸ τοῦ ἅρματος νεμομένας ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἀφανισθῆναι θείῃ τύχῃ.

IX. Ὡς δ' ἐγερθῆναι τὸν Ἡρακλέα, δίζησθαι, πάντα δὲ τὰ τῆς χώρης ἐπεξελθόντα τέλος ἀπικέσθαι ἐς τὴν Ὑλαίην καλευμένην γῆν· ἐνθαῦτα δὲ αὐτὸν εὑρέειν ἐν ἄντρῳ μιξοπάρθενόν τινα ἔχιδναν διφυέα, τῆς τὰ μὲν ἄνω ἀπὸ τῶν γλουτέων εἶναι γυναικός, τὰ δὲ ἔνερθε ὄφιος. (2) Ἰδόντα δὲ καὶ θωμάσαντα ἐπείρεσθαί μιν εἴ κου ἴδοι ἵππους πλανωμένας· τὴν δὲ φάναι ἑωυτὴν ἔχειν, καὶ οὐκ ἀποδώσειν ἐκείνῳ πρὶν ἤ οἱ μιχθῆναι. τὸν δὲ Ἡρακλέα μιχθῆναι ἐπὶ τῷ μισθῷ τούτῳ. (3) Ἐκείνην τε δὴ ὑπερβάλλεσθαι τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἵππων, βουλομένην ὡς πλεῖστον χρόνον συνεῖναι τῷ Ἡρακλέϊ, καὶ

exstinctum, huncque illud domum suam contulisse : qua re intellecta, majores fratres ultro universum regnum minimo natu tradidisse.

VI. Jam a Lipoxai progenitum esse aiunt illum Scythicum populum, qui Auchatæ vocantur : a medio vero fratrum Arpoxai hos, qui Catiari et Traspies : a natu minimo vero Reges [*sive* Regios], qui Paralatæ nominantur : universis vero commune nomen esse Scolotos, de regis nomine. Scythas vero Græci nominarunt.

VII. Hac igitur origine se ortos aiunt Scythæ : annos autem, ex quo ortum cepissent, a primo rege Targitao usque ad Darii in Scythiam transitum, in universum elapsos aiunt mille admodum, non amplius, sed hunc ipsum annorum numerum. (2) Sacrum autem illud aurum custodiunt Reges summa cura; et quotannis ibi conveniunt ubi asservatur, majoribus sacrificiis placantes. (3) Dicuntque Scythæ, quicumque festis illis diebus aurum hoc sacrum tenens obdormiverit sub dio, hunc non transigere illum annum; ob eamque caussam dono ei dari tantum, quantum ille uno die equo vectus circumire potuisset. (4) Quum sit autem ampla terra, tria regna aiunt Colaxain filiis suis constituisse; ex eisque unum regnum fecisse maximum, in quo aurum illud servetur. (5) Quæ vero loca versus septemtrionem sita sunt supra eos qui superiores Scythiæ partes incolunt, ea ulterius spectari aut peragrari non posse aiunt, propter diffusas plumas : plumis enim et terram et aerem esse oppletum, hisque intercludi prospectum.

VIII. Ista quidem Scythæ de se ipsis, et de regione quæ supra ipsorum ditione sita est, narrant : Græci vero ad Pontum Euxinum habitantes haecce. Herculem, aiunt, Geryonis boves agentem, in hanc terram venisse, tunc desertam, quam nunc Scythæ habitant; Geryonem autem extra Pontum habitasse insulam illam, quam Erytheam Græci vocant, prope Gadira (*sive Gades*) extra Herculis columnas in Oceano. (2) Oceanum autem, ab ortu solis initium capientem, universam circumfluere terram, verbis quidem adfirmant, re autem ipsa non demonstrant. Inde igitur Herculem in eam regionem, quæ Scythia nunc vocatur pervenisse. (3) Nempe, ingruente tempestate geluque, quum adducta super se pelle leonina obdormivisset, equas de curru ipsius, interim pascentes, divina quadam sorte evanuisse.

IX. Tum Herculem, ubi expergefactus esset, quæsisse equas; et, peragrata universa regione, postremo in Hylæam (*Silvosam*) quæ vocatur terram pervenisse, ibique in antro semivirginem quamdam Echidnam (*viperam*) invenisse mixtæ naturæ : superiora quippe, inde a natibus, feminæ fuisse, inferiora vero serpentis. (2) Hanc quum conspexisset miratusque esset, quæsisse ab ea, an equas alicubi vidisset oberrantes. Cui illam, se ipsam eas habere, respondisse; nec vero illi reddituram, nisi secum concubuisset. Et Herculem hac mercede cum illa coiisse : (3) at illam distulisse equarum redditionem, quum cuperet quam diu-

τὸν κομισάμενον ἐθέλειν ἀπαλλάσσεσθαι· τέλος δὲ ἀποδιδοῦσαν αὐτὴν εἶπαι, « ἵππους μὲν δὴ ταύτας ἀπικομένας ἐνθάδε ἔσωσά τοι ἐγώ, σῶστρα δὲ σὺ παρέσχες· ἔχω γὰρ ἐκ σέο παῖδας τρεῖς. (4) Τούτους, ἐπεὰν γένωνται τρόφιες, ὅ τι χρὴ ποιέειν, ἐξηγέεο σύ, εἴτε αὐτοῦ κατοικίζω (χώρης γὰρ τῆσδε ἔχω τὸ κράτος αὐτή) εἴτε ἀποπέμπω παρὰ σέ. » Τὴν μὲν δὴ ταῦτα ἐπειρωτᾶν, τὸν δὲ λέγουσι πρὸς ταῦτα εἶπαι, « ἐπεὰν ἀνδρωθέντας ἴδηαι τοὺς παῖδας, τάδε ποιεῦσα οὐκ ἂν ἁμαρτάνοις· (5) τὸν μὲν ἂν ὁρᾷς αὐτῶν τόδε τὸ τόξον ὧδε διατεινόμενον καὶ τῷ ζωστῆρι τῷδε κατὰ τάδε ζωννύμενον, τοῦτον μὲν τῆσδε τῆς χώρης οἰκήτορα ποιεῦ· ὃς δ' ἂν τούτων τῶν ἔργων τῶν ἐντέλλομαι λείπηται, ἔκπεμπε ἐκ τῆς χώρης. Καὶ ταῦτα ποιεῦσα αὐτή τε εὐφρανέαι καὶ τὰ ἐντεταλμένα ποιήσεις. »

X. Τὸν μὲν δὴ εἰρύσαντα τῶν τόξων τὸ ἕτερον (δύο γὰρ δὴ φορέειν τέως Ἡρακλέα) καὶ τὸν ζωστῆρα προδέξαντα, παραδοῦναι τὸ τόξον τε καὶ τὸν ζωστῆρα ἔχοντα ἐπ' ἄκρης τῆς συμβολῆς φιάλην χρυσέην, δόντα δὲ ἀπαλλάσσεσθαι. (2) Τὴν δ', ἐπεί οἱ γενομένους τοὺς παῖδας ἀνδρωθῆναι, τοῦτο μέν σφι οὐνόματα θέσθαι, τῷ μὲν Ἀγάθυρσον αὐτῶν, τῷ δ' ἑπομένῳ Γελωνόν, Σκύθην δὲ τῷ νεωτάτῳ, τοῦτο δὲ τῆς ἐπιστολῆς μεμνημένην αὐτὴν ποιῆσαι τὰ ἐντεταλμένα. (3) Καὶ δὴ δύο μέν οἱ τῶν παίδων, τόν τε Ἀγάθυρσον καὶ τὸν Γελωνόν, οὐκ οἵους τε γενομένους ἐξικέσθαι πρὸς τὸν προκείμενον ἄεθλον, οἴχεσθαι ἐκ τῆς χώρης ἐκβληθέντας ὑπὸ τῆς γειναμένης, τὸν δὲ νεώτατον αὐτῶν Σκύθην ἐπιτελέσαντα καταμεῖναι ἐν τῇ χώρῃ. (4) Καὶ ἀπὸ μὲν Σκύθεω τοῦ Ἡρακλέος γενέσθαι τοὺς αἰεὶ βασιλέας γινομένους Σκυθέων, ἀπὸ δὲ τῆς φιάλης ἔτι καὶ ἐς τόδε φιάλας ἐκ τῶν ζωστήρων φορέειν Σκύθας· τὸ δὴ μοῦνον μηχανήσασθαι τὴν μητέρα Σκύθῃ. Ταῦτα δὲ Ἑλλήνων οἱ τὸν Πόντον οἰκέοντες λέγουσι.

XI. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος λόγος ἔχων ὧδε, τῷ μάλιστα λεγομένῳ αὐτὸς πρόσκειμαι, Σκύθας τοὺς νομάδας οἰκέοντας ἐν τῇ Ἀσίῃ, πολέμῳ πιεσθέντας ὑπὸ Μασσαγετέων, οἴχεσθαι διαβάντας ποταμὸν Ἀράξεα ἐπὶ γῆν τὴν Κιμμερίην (τὴν γὰρ νῦν νέμονται Σκύθαι, αὕτη λέγεται τὸ παλαιὸν εἶναι Κιμμερίων), (2) τοὺς δὲ Κιμμερίους ἐπιόντων Σκυθέων βουλεύεσθαι ὡς στρατοῦ ἐπιόντος μεγάλου, καὶ δὴ τὰς γνώμας σφέων κεχωρισμένας, ἐντόνους μὲν ἀμφοτέρας, ἀμείνω δὲ τὴν τῶν βασιλέων· τὴν μὲν γὰρ δὴ τοῦ δήμου φέρειν γνώμην ὡς ἀπαλλάσσεσθαι πρῆγμα εἴη μηδὲ πρὸς πολλοὺς δέοι μένοντας κινδυνεύειν, τὴν δὲ τῶν βασιλέων διαμάχεσθαι περὶ τῆς χώρης τοῖσι ἐπιοῦσι. (3) Οὐκ ὦν δὴ ἐθέλειν πείθεσθαι οὔτε τοῖσι βασιλεῦσι τὸν δῆμον οὔτε τῷ δήμῳ τοὺς βασιλέας. Τοὺς μὲν δὴ ἀπαλλάσσεσθαι βουλεύεσθαι ἀμαχητί, τὴν χώρην παραδόντας τοῖσι ἐπιοῦσι· τοῖσι δὲ βασιλεῦσι δόξαι ἐν τῇ ἑωυτῶν κέεσθαι ἀποθανόντας, μηδὲ συμφεύγειν τῷ δήμῳ, λογισαμένους ὅσα τε ἀγαθὰ πεπόνθασι καὶ ὅσα φεύγοντας ἐκ τῆς πατρίδος κακὰ ἐπίδοξα καταλαμβάνειν. (4) Ὡς δὲ δόξαι σφι

tissime consuetudinem cum Hercule habere; hunc vero receptis equabus voluisse abire. Ad extremum redditis illis dixis se Echidnam : « Jam has equas, quum huc venissent, ego tibi servavi; tuque servatarum solvisti pretium; concepi enim ex te tres filios : (4) qui quando adoleverint, quid iis faciam, tu doce; hacne in terra, cujus ego sola teneo imperium, sedes illis tribuam; an ad te dimittam. » Cui hæc interroganti illum in hunc modum aiunt respondisse : « Postquam eos videris ætatem ingressos, recte feceris si hæcce institueris : (5) quem tu illorum videris arcum hunc hoc modo tendentem, et hoc cingulo sese ita cingentem, ei hanc terram tribue habitandam; qui vero opera hæc, quæ præscribo, facere non potuerit, eum ex hac terra emitte. Hoc ubi feceris, et ipsa lætaberis, et mandata mea peregeris. »

X. Herculem igitur alterum ex arcubus (duos enim ad id tempus gestasse) adduxisse, et aptandi cinguli rationem præmonstrasse : traditoque dein et arcu et cingulo, quod in extrema commissura auream habuisset phialam, abiisse. (2) Tum illam, postquam filii ex ea nati ad virilem pervenissent ætatem, nomina primum eis imposuisse; uni, Agathyrso; alteri, Gelono; novissimo, Scythæ : deinde dati mandati memorem, exsecutam esse mandata. (3) Et duos quidem ex filiis, Agathyrsum et Gelonum, quum proposito certamini impares inventi fuissent, terra excessisse, a matre expulsos. Natu vero minimum eorum, Scytham, qui rem perfecisset, in terra illa mansisse : (4) ab illoque Scytha, Herculis filio, genus ducere quicumque dein reges fuerint Scytharum; et ab illa phiala Scythas ad hanc usque ætatem phialas gestare ex cingulo suspensas. Hoc igitur solummodo matrem huic Scythæ parasse. Et hæc quidem Græci narrant Pontum adcolentes.

XI. Est vero etiam alia narratio, ita habens; cui potissimum equidem adsentior. Scilicet, Scythas Nomades (*pastores*) Asiam incolentes, bello pressos a Massagetis, trajecto Araxe fluvio in terram abiisse Cimmeriorum : quam enim nunc terram Scythæ tenent, ea olim Cimmeriorum fuisse traditur. (2) Cimmerios autem, invadentibus terram ipsorum Scythis, quum deliberarent, utpote ingente irruente exercitu, diversas abiisse in sententias; fortiter quidem propugnatam utramque, fortiorem vero eam pro qua reges stabant. Populi enim fuisse sententiam, excedendum esse terra, neque manendum et adversus plures adeundum periculum : regum vero, pro terra utique dimicandum cum invadentibus. (3) Atqui nec regibus populum voluisse parere, nec reges populo. Itaque his fuisse constitutum, non tentata pugna abire, et invadentibus permittere terram : regibus vero placuisse, sua potius in patria occumbentes sepeliri, quam cum plebe aufugere; reputantes quantis bonis essent fruiti, et quantis malis se pressum iri consentaneum esset, si ex patria profugissent. (4) Talis quum fuisset utrorumque sententia,

ταῦτα, διαστάντας καὶ ἀριθμὸν ἴσους γενομένους μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους. Καὶ τοὺς μὲν ἀποθανόντας πάντας ὑπ' ἑωυτῶν θάψαι τὸν δῆμον τῶν Κιμμερίων παρὰ ποταμὸν Τύρην (καί σφεων ἔτι δῆλός ἐστι ὁ τάφος), θάψαντας δὲ οὕτω τὴν ἔξοδον ἐκ τῆς χώρης ποιέεσθαι, Σκύθας δὲ ἐπελθόντας λαβέειν ἐρήμην τὴν χώρην.

XII. Καὶ νῦν ἔστι μὲν ἐν τῇ Σκυθικῇ Κιμμέρια τείχεα, ἔστι δὲ πορθμήϊα Κιμμέρια, ἔστι δὲ καὶ χώρη οὔνομα Κιμμερίη, ἔστι δὲ Βόσπορος Κιμμέριος καλεύμενος. (2) Φαίνονται δὲ οἱ Κιμμέριοι φεύγοντες ἐς τὴν Ἀσίην τοὺς Σκύθας καὶ τὴν χερσόνησον κτίσαντες ἐν τῇ νῦν Σινώπη πόλις Ἑλλὰς οἴκισται. (3) Φανεροὶ δέ εἰσι καὶ οἱ Σκύθαι διώξαντες αὐτοὺς καὶ ἐσβαλόντες ἐς γῆν τὴν Μηδικήν, ἁμαρτόντες τῆς ὁδοῦ· οἱ μὲν γὰρ Κιμμέριοι αἰεὶ τὴν παρὰ θάλασσαν ἔφευγον, οἱ δὲ Σκύθαι ἐν δεξιῇ τὸν Καύκασον ἔχοντες ἐδίωκον, ἐς ὃ ἐσέβαλον ἐς τὴν Μηδικὴν γῆν, ἐς μεσόγαιαν τῆς ὁδοῦ τραφθέντες. Οὗτος δὲ ἄλλος ξυνὸς Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων λεγόμενος λόγος εἴρηται.

XIII. Ἔφη δὲ Ἀριστέης ὁ Καϋστροβίου ἀνὴρ Προκοννήσιος, ποιέων ἔπεα, ἀπικέσθαι ἐς Ἰσσηδόνας φοιβόλαμπτος γενόμενος, Ἰσσηδόνων δ' ὑπεροικέειν Ἀριμασποὺς ἄνδρας μουνοφθάλμους, ὑπὲρ δὲ τούτων τοὺς χρυσοφύλακας γρῦπας, τούτων δὲ τοὺς Ὑπερβορέους κατήκοντας ἐπὶ θάλασσαν. (2) Τούτους ὦν πάντας πλὴν Ὑπερβορέων, ἀρξάντων Ἀριμασπῶν, αἰεὶ τοῖσι πλησιοχώροισι ἐπιτίθεσθαι, καὶ ὑπὸ μὲν Ἀριμασπῶν ἐξωθέεσθαι ἐκ τῆς χώρης Ἰσσηδόνας, ὑπὸ δὲ Ἰσσηδόνων Σκύθας, Κιμμερίους δὲ οἰκέοντας ἐπὶ τῇ νοτίῃ θαλάσσῃ ὑπὸ Σκυθέων πιεζομένους ἐκλείπειν τὴν χώρην. Οὕτω οὐδὲ οὗτος συμφέρεται περὶ τῆς χώρης ταύτης Σκύθῃσι.

XIV. Καὶ ὅθεν μὲν ἦν Ἀριστέης ὁ ταῦτα ποιήσας, εἴρηται· τὸν δὲ περὶ αὐτοῦ ἤκουον λόγον ἐν Προκοννήσῳ καὶ Κυζίκῳ λέξω. Ἀριστέην γὰρ λέγουσι, ἐόντα τῶν ἀστῶν οὐδενὸς γένος ὑποδεέστερον, ἐσελθόντα ἐς κναφήϊον ἐν Προκοννήσῳ ἀποθανέειν, καὶ τὸν κναφέα κατακληΐσαντα τὸ ἐργαστήριον οἴχεσθαι ἀγγελέοντα τοῖσι προσήκουσι τῷ νεκρῷ. (2) Ἐσκεδασμένου δὲ ἤδη τοῦ λόγου ἀνὰ τὴν πόλιν ὡς τεθνεὼς εἴη ὁ Ἀριστέης, ἐς ἀμφισβασίας τοῖσι λέγουσι ἀπικέσθαι ἄνδρα Κυζικηνὸν ἥκοντα ἐξ Ἀρτάκης πόλιος, φάντα συντυχεῖν τέ οἱ ἰόντι ἐπὶ Κυζίκου καὶ ἐς λόγους ἀπικέσθαι. (3) Καὶ τοῦτον μὲν ἐντεταμένως ἀμφισβατέειν, τοὺς δὲ προσήκοντας τῷ νεκρῷ ἐπὶ τὸ κναφήϊον παρεῖναι ἔχοντας τὰ πρόσφορα ὡς ἀναιρησομένους· ἀνοιχθέντος δὲ τοῦ οἰκήματος οὔτε τεθνεῶτα οὔτε ζώοντα φαίνεσθαι Ἀριστέην. (4) Μετὰ δὲ ἑβδόμῳ ἔτεϊ φανέντα αὐτὸν ἐς Προκόννησον ποιῆσαι τὰ ἔπεα ταῦτα τὰ νῦν ὑπ' Ἑλλήνων Ἀριμάσπεα καλέεται, ποιήσαντα δὲ ἀφανισθῆναι τὸ δεύτερον. Ταῦτα μὲν αἱ πόλιες αὗται λέγουσι.

XV. Τάδε δὲ οἶδα Μεταποντίνοισι τοῖσι ἐν Ἰταλίῃ συγκυρήσαντα μετὰ τὴν ἀφάνισιν τὴν δευτέρην Ἀριστέω ἔτεσι τεσσεράκοντα καὶ τριηκοσίοισι, ὡς ἐγὼ συμ-

divisis agminibus, numero utrimque paribus, inter se mutuo pugnam civisse; et hos quidem, qui a regum partibus stetissent, a popularibus suis interfectos esse cunctos, sepultosque a plebe Cimmeriorum ad Tyram fluvium, ubi ad hunc diem conspicitur illorum sepulcrum; quibus sepultis, plebem terra excessisse; supervenientes vero Scythas desertam terram occupasse.

XII. Est autem ad hunc diem in Scythica terra Cimmerium castellum; sunt et Porthmea Cimmeria (*in ostio Mæotidis paludis*); est item regio cui Cimmeria nomen; est Bosporus, Cimmerius cognominatus. (2) Satis vero etiam constat, Cimmerios, quum a Scythis expulsi in Asiam se reciperent, peninsulam illam colonis frequentasse, in qua nunc Sinope, Græca civitas, condita est; (3) constatque etiam, Scythas, quum illos persequerentur, et Medicam terram invaderent, a via aberrasse: Cimmerii enim fugientes, semper secundum mare progressi sunt; Scythæ vero Caucaso ad dextram relicto eos sunt persecuti, itinere in mediterranea converso. Hæc est altera narratio, in qua referenda Græcis convenit cum barbaris.

XIII. Sed Aristeas, Caystrobii filius, Proconnesius, in epico carmine ait, Phœbi instinctu se ad Issedonas pervenisse; super Issedonibus vero habitare Arimaspos, homines unoculos; super his auri custodes Grypas; ulterius Hyperboreos, ad mare pertinentes. (2) Hos igitur cunctos, exceptis Hyperboreis, initio facto ab Arimaspis, bellum constanter inferre finitimis: et ab Arimaspis quidem sedibus suis pelli Issedonas, ab Issedonibus vero Scythas; Cimmerios vero, ad australe mare habitantes, pressos a Scythis, terram suam deseruisse. Ita ne huic quidem de hac regione convenit cum Scythis.

XIV. Quæ patria fuerit hujus Aristeæ, qui ista versibus descripsit, dictum est: commemorabo vero etiam id, quod de eodem in Proconneso et Cyzico narratum audivi. Aristeam, narrant, nulli civium nobilitate generis secundum, quum fullonis ingressus esset officinam in Proconneso, ibidem mortuum esse; et fullonem, occlusa officina, ad propinquos mortui perrexisse, rem nunciaturum. (2) Quumque jam rumor pervulgatus esset per urbem, mortuum esse Aristeam; controversiam his qui id dicebant movisse civem Cyzicenum, ex Artaca oppido venientem, adfirmantemque obviam se illi venisse Cyzicum versus eunti, cum eoque sermones miscuisse. (3) Dum hic ita cum contentione disceptat, interim propinquos mortui ad fullonis adfuisse officinam, secum adferentes quæ usui essent ad tollendum mortuum: sed aperto conclavi, nec mortuum Aristeam, nec vivum, comparuisse. (4) Septimo vero post anno rursus Proconnesum venisse, et carmen illud composuisse, quod a Græcis nunc Arimaspea nominatur: id autem postquam composuerit, iterum e conspectu hominum evanuisse. Ista quidem narrant illæ civitates.

XV. Hoc vero scio Metapontinis in Italia accidisse, anno postquam iterum evanuerat Aristeas trecentesimo quadragesimo, quemadmodum conferendo quæ et Proconnesi et

φαλλόμενος ἐν Προκοννήσῳ τε καὶ Μεταποντίῳ εὑρίσκον. (2) Μεταποντῖνοί φασι αὐτὸν Ἀριστέην φανέντα σφι ἐς τὴν χώρην κελεῦσαι βωμὸν Ἀπόλλωνι ἱδρύσασθαι καὶ Ἀριστέεω τοῦ Προκοννησίου ἐπωνυμίην ἔχοντα ἀνδριάντα παρ' αὐτὸν στῆσαι· φάναι γάρ σφι τὸν Ἀπόλλωνα Ἰταλιωτέων μούνοισι δὴ ἀπικέσθαι ἐς τὴν χώρην, καὶ αὐτός οἱ ἕπεσθαι ὁ νῦν ἐὼν Ἀριστέης· τότε δὲ, ὅτε εἵπετο τῷ θεῷ, εἶναι κόραξ. (3) Καὶ τὸν μὲν εἴπαντα ταῦτα ἀφανισθῆναι, σφέας δὲ Μεταποντῖνοι λέγουσι ἐς Δελφοὺς πέμψαντας τὸν θεὸν ἐπειρωτᾶν ὅ τι τὸ φάσμα τοῦ ἀνθρώπου εἴη. Τὴν δὲ Πυθίην σφέας κελεύειν πείθεσθαι τῷ φάσματι, πειθομένοισι δὲ ἄμεινον συνοίσεσθαι. Καὶ σφέας δεξαμένους ταῦτα ποιῆσαι ἐπιτελέα. (4) Καὶ νῦν ἕστηκε ἀνδριὰς ἐπωνυμίην ἔχων Ἀριστέεω παρ' αὐτῷ τὠγάλματι τοῦ Ἀπόλλωνος, πέριξ δὲ αὐτὸν δάφναι ἑστᾶσι· τὸ δὲ ἄγαλμα ἐν τῇ ἀγορῇ ἵδρυται. Ἀριστέεω μέν νυν πέρι τοσαῦτα εἰρήσθω.

Metaponti narrentur reperi. (2) Aiunt Metapontini, Aristeam sibi sua in terra adparuisse, jussisseque ipsos aram statuere Apollini, et statuam juxta illam aram ponere, quæ nominaretur Aristeæ Proconnesii. Dixisse enim, in solam ipsorum, ex omnibus Italiotis, regionem venisse Apollinem; et se, qui nunc Aristeas sit, illum esse comitatum; fuisse autem tunc, quum illum sequeretur, corvum. (3) His dictis, illum evanuisse. Aiunt autem Metapontini, se Delphos misisse qui consulerent oraculum, quodnam illud esset hominis spectrum; respondisseque Pythiam, ipsis parendum esse spectri mandatis; id si fecissent, bene eis cessurum. Se igitur, accepto hoc responso, exsecutos esse mandata. (4) Atque nunc stat Metapontii in foro statua, quam Aristeæ statuam vocant, juxta ipsam Apollinis statuam collocata, et lauri arbores illam circumstant. Sed hæc de Aristea hactenus dicta sunto.

XVI. Τῆς δὲ γῆς τῆς πέρι ὅδε ὁ λόγος ὥρμηται λέγεσθαι, οὐδεὶς οἶδε ἀτρεκέως ὅ τι τὸ κατύπερθε ἐστί· οὐδενὸς γὰρ δὴ αὐτόπτεω εἰδέναι φαμένου δύναμαι πυθέσθαι· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Ἀριστέης, τοῦ περ ὀλίγῳ πρότερον τούτων μνήμην ἐποιεύμην, οὐδὲ οὗτος προσωτέρω Ἰσσηδόνων ἐν αὐτοῖσι τοῖσι ἔπεσι ποιέων ἔφησε ἀπικέσθαι, ἀλλὰ τὰ κατύπερθε ἔλεγε ἀκοῇ, φὰς Ἰσσηδόνας εἶναι τοὺς ταῦτα λέγοντας. Ἀλλ' ὅσον μὲν ἡμεῖς ἀτρεκέως ἐπὶ μακρότατον οἷοί τ' ἐγενόμεθα ἀκοῇ ἐξικέσθαι, πᾶν εἰρήσεται.

XVI. Regione ea, de qua hunc sermonem facere institui, quid sit superne ulterius, nemo adcurate novit. Neminem quippe, qui suis id oculis conspexisse adfirmaret, potui reperire: etenim ne Aristeas quidem, cujus modo mentionem feci, ne hic quidem ultra Issedonas pervenit, ut in carmine suo ipse profitetur; sed, quæ de eis narrat qui supra hos habitant, ea fando accepta narravit, dicens Issedonas esse qui id tradant. Sed nos quidem, quoad longissime auditu cognoscere adcurate potuimus, omnia referemus.

XVII. Ἀπὸ τοῦ Βορυσθενεϊτέων ἐμπορίου (τοῦτο γὰρ τῶν παραθαλασσίων μεσαίτατόν ἐστι πάσης τῆς Σκυθικῆς), ἀπὸ τούτου πρῶτοι Καλλιππίδαι νέμονται ἐόντες Ἕλληνες Σκύθαι, ὑπὲρ δὲ τούτων ἄλλο ἔθνος οἳ Ἀλαζῶνες καλεῦνται. (2) Οὗτοι δὲ καὶ οἱ Καλλιππίδαι τὰ μὲν ἄλλα κατὰ ταὐτὰ Σκύθῃσι ἐπασκέουσι, σῖτον δὲ καὶ σπείρουσι καὶ σιτέονται, καὶ κρόμμυα καὶ σκόροδα καὶ φακοὺς καὶ κέγχρους. (3) Ὑπὲρ δὲ Ἀλαζώνων οἰκέουσι Σκύθαι ἀροτῆρες, οἳ οὐκ ἐπὶ σιτήσι σπείρουσι τὸν σῖτον, ἀλλ' ἐπὶ πρήσι. (4) Τούτων δὲ κατύπερθε οἰκέουσι Νευροί. Νευρῶν δὲ τὸ πρὸς βορέην ἄνεμον ἔρημος ἀνθρώπων, ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν. Ταῦτα μὲν παρὰ τὸν Ὕπανιν ποταμόν ἐστι ἔθνεα πρὸς ἑσπέρης τοῦ Βορυσθένεος.

XVII. A Borysthenitarum emporio, quod in medio maxime universæ oræ maritimæ Scythiæ situm est; ab hoc, inquam, primi Callippidæ habitant, qui sunt Græci Scythæ: tum super his alius populus, qui vocantur Alazônes. (2) Hi atque Callippidæ in cæteris quidem Scytharum instituta sequuntur, frumentum vero et serunt et comedunt, itemque cepas et allium et lentem et milium. (3) Supra Alazones habitant Scythæ Aratores; qui frumentum serunt, non in cibi usum, sed vendendi caussa. (4) Super his Neuri habitant. A Neuris vero septemtrionem versus deserta hominibus terra est, quoad nos novimus. Hi sunt populi juxta Hypanin fluvium, ab occidente Borysthenis.

XVIII. Ἀτὰρ διαβάντι τὸν Βορυσθένεα ἀπὸ θαλάσσης πρῶτον μὲν ἡ Ὑλαίη, ἀπὸ δὲ ταύτης ἄνθρωποι οἰκέουσι Σκύθαι γεωργοί, τοὺς Ἕλληνες οἱ οἰκέοντες ἐπὶ τῷ Ὑπάνι ποταμῷ καλεῦσι Βορυσθενεΐτας, σφέας δὲ αὐτοὺς Ὀλβιοπολίτας. (2) Οὗτοι ὦν οἱ γεωργοὶ Σκύθαι νέμονται τὸ μὲν πρὸς τὴν ἠῶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁδοῦ, κατήκοντες ἐπὶ ποταμὸν τῷ οὔνομα κέεται Παντικάπης, τὸ δὲ πρὸς βορέην ἄνεμον πλόον ἀνὰ τὸν Βορυσθένεα ἡμερέων ἕνδεκα. (3) Ἤδη δὲ κατύπερθε τούτων ἐρημός ἐστι ἐπὶ πολλόν. Μετὰ δὲ τὴν ἔρημον Ἀνδροφάγοι οἰκέουσι, ἔθνος ἐὸν ἴδιον καὶ οὐδαμῶς Σκυθικόν. Τὸ δὲ τούτων κατύπερθε ἔρημος

XVIII. Trans Borysthenem, prima a mari regio Hylæa est. Ab hac proximi habitant Scythæ Agricolæ, quos Græci Hypanin fluvium adcolentes Borysthenitas nominant, ipsi autem se Olbiopolitas. (2) Hi igitur Scythæ Agricolæ ad orientem Borysthenis habitant ad trium iter dierum, pertinentque usque ad fluvium cui nomen Panticapes; versus septemtrionem vero, undecim dierum iter adverso flumine navigantibus. (3) Jam supra hos longe lateque deserta regio est. Post desertum vero Androphagi habitant, proprius populus, neutiquam Scythicus. Supra

ἤδη ἀληθέως καὶ ἔθνος ἀνθρώπων οὐδὲν, ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν.

XIX. Τὸ δὲ πρὸς ἠῶ τῶν γεωργῶν τούτων Σκυθέων, διαβάντι τὸν Παντικάπην ποταμὸν, νομάδες ἤδη Σκύθαι νέμονται, οὔτ' ἔτι σπείροντες οὐδὲν οὔτε ἀροῦντες· ψιλὴ δὲ δενδρέων ἡ πᾶσα αὕτη γῆ πλὴν τῆς Ὑλαίης. Οἱ δὲ νομάδες οὗτοι τὸ πρὸς τὴν ἠῶ ἡμερέων τεσσέρων καὶ δέκα ὁδὸν νέμονται χώρην κατατείνουσαν ἐπὶ ποταμὸν Γέρρον.

XX. Πέρην δὲ τοῦ Γέρρου ταῦτα δὴ τὰ καλεύμενα βασιλήϊά ἐστι καὶ Σκύθαι οἱ ἄριστοί τε καὶ πλεῖστοι καὶ τοὺς ἄλλους νομίζοντες Σκύθας δούλους σφετέρους εἶναι· (2) κατήκουσι δὲ οὗτοι τὸ μὲν πρὸς μεσαμβρίην ἐς τὴν Ταυρικὴν, τὸ δὲ πρὸς ἠῶ ἐπί τε τάφρον τὴν δὴ οἱ ἐκ τῶν τυφλῶν γενόμενοι ὤρυξαν, καὶ ἐπὶ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος τὸ ἐμπόριον τὸ καλέεται Κρημνοί· τὰ δὲ αὐτῶν κατήκουσι ἐπὶ ποταμὸν Τάναϊν. (3) Τὰ δὲ κατύπερθε πρὸς βορέην ἄνεμον τῶν βασιληίων Σκυθέων οἰκέουσι Μελάγχλαινοι, ἄλλο ἔθνος καὶ οὐ Σκυθικόν. Μελαγχλαίνων δὲ τὸ κατύπερθε λίμναι καὶ ἐρῆμός ἐστι ἀνθρώπων, κατ' ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν.

XXI. Τάναϊν δὲ ποταμὸν διαβάντι οὐκέτι Σκυθικὴ, ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη τῶν λαξίων Σαυροματέων ἐστὶ, οἳ ἐκ τοῦ μυχοῦ ἀρξάμενοι τῆς Μαιήτιδος λίμνης νέμονται τὸ πρὸς βορέην ἄνεμον, ἡμερέων πεντεκαίδεκα ὁδὸν, πᾶσαν ἐοῦσαν ψιλὴν καὶ ἀγρίων καὶ ἡμέρων δενδρέων· ὑπεροικέουσι δὲ τούτων δευτέρην λάξιν ἔχοντες Βουδῖνοι, γῆν νεμόμενοι πᾶσαν δασέαν ὕλῃ παντοίῃ.

XXII. Βουδίνων δὲ κατύπερθε πρὸς βορέην ἐστὶ πρώτη μὲν ἐρῆμος ἐπ' ἡμερέων ἑπτὰ ὁδὸν, μετὰ δὲ τὴν ἐρῆμον ἀποκλίνοντι μᾶλλον πρὸς ἀπηλιώτην ἄνεμον νέμονται Θυσσαγέται, ἔθνος πολλὸν καὶ ἴδιον· ζώουσι δὲ ἀπὸ θήρης. (2) Συνεχέες δὲ τούτοισι ἐν τοῖσι αὐτοῖσι τόποισι κατοικημένοι εἰσὶ τοῖσι οὔνομα κέεται Ἰῦρκαι, καὶ οὗτοι ἀπὸ θήρης ζώοντες τρόπῳ τοιῷδε· (3) λοχᾷ ἐπὶ δένδρεον ἀναβὰς, τὰ δέ ἐστι πυκνὰ ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώρην· ἵππος δὲ ἑκάστῳ δεδιδαγμένος ἐπὶ γαστέρα κέεσθαι ταπεινότητος εἵνεκεν ἑτοῖμός ἐστι καὶ κύων· ἐπεὰν δὲ ἀπίδῃ τὸ θηρίον ἀπὸ τοῦ δενδρέου, τοξεύσας καὶ ἐπιβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον διώκει, καὶ ὁ κύων ἔχεται. (4) Ὑπὲρ δὲ τούτων τὸ πρὸς τὴν ἠῶ ἀποκλίνοντι οἰκέουσι Σκύθαι ἄλλοι, ἀπὸ τῶν βασιληίων Σκυθέων ἀποστάντες καὶ οὕτω ἀπικόμενοι ἐς τοῦτον τὸν χῶρον.

XXIII. Μέχρι μὲν δὴ τῆς τούτων τῶν Σκυθέων χώρης ἐστὶ ἡ καταλεχθεῖσα πᾶσα πεδιάς τε γῆ καὶ βαθύγαιος, τὸ δ' ἀπὸ τούτου λιθώδης τ' ἐστὶ καὶ τρηχέα. (2) Διεξελθόντι δὲ καὶ τῆς τρηχέης χῶρον πολλὸν οἰκέουσι ὑπώρεαν οὐρέων ὑψηλῶν ἄνθρωποι λεγόμενοι εἶναι πάντες φαλακροὶ ἐκ γενεῆς γινόμενοι, καὶ ἔρσενες καὶ θήλεαι ὁμοίως, καὶ σιμοὶ καὶ γένεια ἔχοντες μεγάλα, φωνὴν δὲ ἰδίην ἱέντες, ἐσθῆτι δὲ χρεώμε-

hos vero jam verum desertum, nec ullus hominum populus, quoad novimus.

XIX. Ab oriente vero Agricolarum istorum Scytharum, trans Panticapen fluvium, Nomades Scythæ degunt, qui neque serunt quidquam, nec arant: estque arboribus nuda universa hæc regio, excepta Hylæa. Nomades autem hi, orientem versus, terram tenent per quattuordecim dierum iter patentem ad Gerrhum usque fluvium.

XX. Trans Gerrhum hæc est quæ Regia terra vocatur, quam Scythæ nobilissimi tenent et numerosissimi, qui reliquos Scythas servos suos esse reputant. (2) Pertinentque hi, meridiem versus, ad Tauricam, versus orientem vero, ad fossam illam quam cæcorum filii duxerunt, et ad emporium Mæotidis paludis quod Cremni vocatur; partim eorum etiam ad Tanain flumen. (3) Quæ supra Regios Scythas ad septemtrionem vergunt, ea Melanchlæni tenent, diversæ stirpis populus, non Scythicus. Supra Melanchlænos vero, paludes sunt, et terra hominibus vacua, quantum nos quidem novimus.

XXI. Trans Tanain fluvium non amplius Scythica terra, sed partium in quas illa regio divisa, prima est Sauromatarum; qui ab intimo Mæotidis paludis recessu initium capientes, tenent, septemtrionem versus, terram in quindecim dierum iter patentem, arboribus omnibus, tam cultis, quam agrestibus, nudam. Tum supra hos insequentem partem habitant Budini, terram tenentes arborum omni genere usquequaque frequentem.

XXII. Supra Budinos, versus septemtrionem, primo desertum est, per quinque dierum iter: post desertum vero, magis orientem versus, Thyssagetæ habitant, numerosa gens et propria, venatione victitans. (2) His contigui eodem in tractu habitant qui Iyrcæ vocantur, et ipsi venatione victitantes tali modo: (3) arborem conscendit venator, ibique in insidiis latet; frequentes autem per totam illam regionem arbores sunt: sub arbore præsto cuique venatori est equus in ventrem procumbere edoctus, quo quam minime e terra emineat, et juxta equum canis. Ub ex arbore feram homo conspexit, arcu ferit, moxque illam conscenso equo persequitur, et canis inhæret vestigiis. (4) Supra hos rursus, si orientem versus, declines, habitant alii Scythæ, qui ab Regiis Scythis defecerunt, et ea caussa hæc in loca migrarunt.

XXIII. Ad horum igitur usque Scytharum regionem universa quam descripsimus terra plana est et humilis: abinde vero petrosa et aspera. (2) Peragrato autem hujus asperæ terræ longo tractu, radices altorum montium habitant homines, qui narrantur inde a nativitate calvi esse omnes, mares pariter atque feminæ, et simo naso mentoque magno. Peculiari lingua utuntur, vestem autem gestant Scythicam,

νοι Σκυθικῇ, ζώοντες δὲ ἀπὸ δενδρέων. (2) Ποντικὸν μὲν οὔνομα τῷ δενδρέῳ ἀπ' οὗ ζώουσι, μέγαθος δὲ κατὰ συκέην μάλιστά κῃ· καρπὸν δὲ φορέει κυάμῳ ἴσον, πυρῆνα δὲ ἔχει. Τοῦτο ἐπεὰν γένηται πέπον, σακκέουσι ἱματίοισι, ἀπορρέει δ' ἀπ' αὐτοῦ παχὺ καὶ μέλαν· οὔνομα δὲ τῷ ἀπορρέοντί ἐστι ἄσχυ· (4) τοῦτο καὶ λείχουσι καὶ γάλακτι συμμίσγοντες πίνουσι, καὶ ἀπὸ τῆς παχύτητος αὐτοῦ τῆς τρυγὸς παλάθας συντιθέασι, καὶ ταύτας σιτέονται. Πρόβατα γάρ σφι οὐ πολλά ἐστι· οὐ γάρ τι σπουδαῖαι νομαὶ αὐτόθι εἰσί. (5) Ὑπὸ δενδρέῳ δὲ ἕκαστος κατοίκηται, τὸν μὲν χειμῶνα ἐπεὰν τὸ δένδρεον περικαλύψῃ πίλῳ στεγνῷ λευκῷ, τὸ δὲ θέρος ἄνευ πίλου. Τούτους οὐδεὶς ἀδικέει ἀνθρώπων· ἱροὶ γὰρ λέγονται εἶναι· οὐδέ τι ἀρήϊον ὅπλον ἐκτέαται. (6) Καὶ τοῦτο μὲν τοῖσι περιοικέουσι οὗτοί εἰσι οἱ τὰς διαφορὰς διαιρέοντες, τοῦτο δέ, ὃς ἂν φεύγων καταφύγῃ ἐς τούτους, ὑπ' οὐδενὸς ἀδικέεται. Οὔνομα δέ σφί ἐστι Ὀργιεμπαῖοι.

XXIV. Μέχρι μέν νυν τῶν φαλακρῶν τούτων πολλὴ περιφάνειά τῆς χώρης ἐστὶ καὶ τῶν ἔμπροσθε ἐθνέων· καὶ γὰρ Σκυθέων τινὲς ἀπικνέονται ἐς αὐτούς, τῶν οὐ χαλεπόν ἐστι πυθέσθαι, καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐκ Βορυσθένεός τε ἐμπορίου καὶ τῶν ἄλλων Ποντικῶν ἐμπορίων. Σκυθέων δὲ οἳ ἂν ἔλθωσι ἐς αὐτούς, δι' ἑπτὰ ἑρμηνέων καὶ δι' ἑπτὰ γλωσσέων διαπρήσσονται. Μέχρι μὲν δὴ τούτων γινώσκεται.

XXV. Τὸ δὲ τῶν φαλακρῶν κατύπερθε οὐδεὶς ἀτρεκέως οἶδε φράσαι· οὔρεά τε γὰρ ὑψηλὰ ἀποτάμνει ἄβατα καὶ οὐδείς σφεα ὑπερβαίνει. (2) Οἱ δὲ φαλακροὶ οὗτοι λέγουσι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, οἰκέειν τὰ οὔρεα αἰγίποδας ἄνδρας, ὑπερβάντι δὲ τούτους ἄλλους ἀνθρώπους οἳ τὴν ἑξάμηνον καθεύδουσι. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐνδέκομαι ἀρχήν. (3) Ἀλλὰ τὸ μὲν πρὸς ἠῶ τῶν φαλακρῶν γινώσκεται ἀτρεκέως ὑπ' Ἰσσηδόνων οἰκεόμενον, τὸ μέντοι κατύπερθε πρὸς βορέην ἄνεμον οὐ γινώσκεται, οὔτε τῶν φαλακρῶν οὔτε τῶν Ἰσσηδόνων, εἰ μὴ ὅσα αὐτῶν τούτων λεγόντων.

XXVI. Νόμοισι δὲ Ἰσσηδόνες τοιοισίδε λέγονται χρᾶσθαι. Ἐπεὰν ἀνδρὶ ἀποθάνῃ πατήρ, οἱ προσήκοντες πάντες προσάγουσι πρόβατα, καὶ ἔπειτεν ταῦτα θύσαντες καὶ καταταμόντες τὰ κρέα κατατάμνουσι καὶ τὸν τοῦ δεκομένου τεθνεῶτα γονέα, ἀναμίξαντες δὲ πάντα τὰ κρέα δαῖτα προτιθέαται. (2) Τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ ψιλώσαντες καὶ ἐκκαθήραντες καταχρυσοῦσι καὶ ἔπειτεν ἅτε ἀγάλματι χρέονται, θυσίας μεγάλας ἐπετέους ἐπιτελέοντες. Παῖς δὲ πατρὶ τοῦτο ποιέει, κατά περ οἱ Ἕλληνες τὰ γενέσια. Ἄλλως δὲ δίκαιοι καὶ οὗτοι λέγονται εἶναι, ἰσοκρατέες δὲ ὁμοίως αἱ γυναῖκες τοῖσι ἀνδράσι. Γινώσκονται μὲν δὴ καὶ οὗτοι.

XXVII. Τὸ δὲ ἀπὸ τούτων τὸ κατύπερθε Ἰσσηδόνες εἰσὶ οἱ λέγοντες τοὺς μουνοφθάλμους ἀνθρώπους καὶ τοὺς χρυσοφύλακας γρῦπας εἶναι, παρὰ δὲ τούτων Σκύθαι παραλαβόντες λέγουσι, παρὰ δὲ Σκυθέων ἡμεῖς

cæterum arborum fructu vitam sustentant. (3) Ponticum nomen arboris est, qua victitant, fici admodum magnitudine: fructum fert autem fabæ similem, nucleum intus habentem. Hunc fructum, postquam maturuit, pannis excolant; et, quod ab eo defluit crassum et nigrum, quod *aschy* adpellant, (4) id et lingunt, et lacte mixtum potant: ex fæcum vero ejus crassitudine massas conficiunt, quibus item vescuntur. Pecorum enim non magna illis copia est, quippe pascua ibi parum sunt eximia. (5) Quilibet paterfamilias sub arbore habitat; hieme quidem, arborem tegens tegmine ex lana coactili; æstate vero, absque tegmine. His hominibus nemo mortalium injuriam infert; sacri enim habentur; nec arma ulla bellica habent. (6) Iidem et finitimorum dirimunt controversias; et, si quis patria profugiens ad hos confugit, a nemine læditur. Nomen his est Orgiempæi.

XXIV. Jam usque ad calvos hos satis cognita hæc terra est; et, qui ante hos habitant populi, satis noti. Nam et Scytharum nonnulli ad illos commeant, e quibus haud ægre licet cognoscere, et Græcorum nonnulli ex Borysthenis emporio et ex aliis Ponticis emporiis. Scythæ vero, qui ad illos commeant, per septem interpretes septemque linguas negotia sua peragunt. Ad hos igitur usque cognita terra est.

XXV. Ultra calvos illos quinam habitent, liquido adfirmare nemo potest: nam prævalti præruptique montes, quos nemo transcendit, præcludunt iter. (2) Narrant autem calvi, quod mihi quidem non persuadetur, habitari illos montes ab hominibus capripedibus: tum ultra hos degere alios homines, qui per sex menses dormiant; quod equidem nullo pacto admitto. (3) Quæ calvis ab oriente sita regio, eam quidem ab Issedonibus habitatam esse certis testimoniis cognitum est; quæ vero supra hanc ad septemtrionem vergit, cognita non est, nec calvis istis, nec Issedonibus, nisi quatenus hi ipsi narrant.

XXVI. Issedones autem hujusmodi uti institutis perhibentur. Quando cuipiam pater mortuus est, propinqui cuncti adducentes pecudes ad eum conveniunt: quibus mactatis et in frusta concisis, patrem etiam mortuum hospitis in frusta concidunt, mixtisque cunctis carnibus epulum exhibent. (2) Caput vero depilatum expurgatumque inaurant, eoque pro sacro utuntur, donario annua magna sacrificia peragentes. Hoc apud illos filius patri præstat, quemadmodum Græci diem, quo defunctus est pater, festum agunt. Cæterum hi quoque homines justi esse dicuntur: mulieres autem apud eos æquam cum viris potestatem habent. Igitur hi etiam noti sunt.

XXVII. Quod vero ad regionem spectat supra hos sitam, Issedones sunt qui narrant, habitare ibi homines quos dixi unoculos, et Grypas auri custodes: et fabulam ab Issedonibus traditam repetunt Scythæ, nosque alii a Scythis ac-

οἱ ἄλλοι νενομίκαμεν, καὶ οὐνομάζομεν αὐτοὺς Σκυθιστὶ Ἀριμασπούς· ἄριμα γὰρ ἓν καλεῦσι Σκύθαι, σποῦ δὲ τὸν ὀφθαλμόν.

XXVIII. Δυσχείμερος δὲ αὕτη ἡ καταλεχθεῖσα πᾶσα χώρη οὕτω δή τί ἐστι, ἔνθα τοὺς μὲν ὀκτὼ τῶν μηνῶν ἀφόρητος οἷος γίνεται κρυμὸς, ἐν τοῖσι ὕδωρ ἐκχέας πηλὸν οὐ ποιήσεις, πῦρ δὲ ἀνακαίων ποιήσεις πηλόν· (2) Ἡ δὲ θάλασσα πήγνυται καὶ ὁ Βόσπορος πᾶς ὁ Κιμμέριος, καὶ ἐπὶ τοῦ κρυστάλλου οἱ ἐντὸς τάφρου Σκύθαι κατοικημένοι στρατεύονται, καὶ τὰς ἁμάξας ἐπελαύνουσι πέρην ἐς τοὺς Σινδούς. Οὕτω μὲν δὴ τοὺς ὀκτὼ μῆνας διατελέει χειμὼν ἐὼν, τοὺς δ' ἐπιλοίπους τέσσερας ψύχεα αὐτόθι ἐστί. (3) Κεχώρισται δὲ οὗτος ὁ χειμὼν τοὺς τρόπους πᾶσι τοῖσι ἐν ἄλλῃσι χώρῃσι γινομένοισι χειμῶσι, ἐν τῷ τὴν μὲν ὡραίην οὐκ ὕει λόγου ἄξιον οὐδὲν, τὸ δὲ θέρος ὕων οὐκ ἀνίει· βρονταί τε ἦμος τῇ ἄλλῃ γίνονται, τηνικαῦτα μὲν οὐ γίνονται, θέρεος δὲ ἀμφιλαφέες· ἢν δὲ χειμῶνος βροντὴ γένηται, ὡς τέρας θωμάζεται. Ὡς δὲ καὶ ἢν σεισμὸς γένηται ἤν τε θέρεος ἤν τε χειμῶνος ἐν τῇ Σκυθικῇ, τέρας νενόμισται. (4) Ἵπποι δὲ ἀνεχόμενοι φέρουσι τὸν χειμῶνα τοῦτον, ἡμίονοι δὲ οὐδὲ ὄνοι ἀνέχονται ἀρχήν· τῇ δὲ ἄλλῃ ἵπποι μὲν ἐν κρυμῷ ἑστεῶτες ἀποσφακελίζουσι, ὄνοι δὲ καὶ ἡμίονοι ἀνέχονται.

XXIX. Δοκέει δέ μοι καὶ τὸ γένος τῶν βοῶν τὸ κόλον διὰ ταῦτα οὐ φύειν κέρεα αὐτόθι. Μαρτυρέει δέ μοι τῇ γνώμῃ καὶ Ὁμήρου ἔπος ἐν Ὀδυσσείῃ ἔχον ὧδε,

καὶ Λιβύην ὅθι τ' ἄρνες ἄφαρ κεραοὶ τελέθουσι,

ὀρθῶς εἰρημένον, ἐν τοῖσι θερμοῖσι ταχὺ παραγίνεσθαι τὰ κέρεα· ἐν δὲ τοῖσι ἰσχυροῖσι ψύχεσι ἢ οὐ φύει κέρεα τὰ κτήνεα ἀρχὴν, ἢ φύοντα φύει μόγις.

XXX. Ἐνθαῦτα μέν νυν διὰ τὰ ψύχεα γίνεται ταῦτα· θωμάζω δέ (προσθήκας γὰρ δή μοι ὁ λόγος ἐξ ἀρχῆς ἐδίζητο) ὅτι ἐν τῇ Ἠλείῃ πάσῃ χώρῃ οὐ δυνέαται γίνεσθαι ἡμίονοι, οὔτε ψυχροῦ τοῦ χώρου ἐόντος οὔτε ἄλλου φανεροῦ αἰτίου οὐδενός. (2) Φασὶ δὲ αὐτοὶ Ἠλεῖοι ἐκ κατάρης τευ οὐ γίνεσθαι σφίσι ἡμιόνους. Ἀλλ' ἐπεὰν προσίῃ ἡ ὥρη κυΐσκεσθαι τὰς ἵππους, ἐξελαύνουσι ἐς τοὺς πλησιοχώρους αὐτὰς, καὶ ἔπειτέν σφι ἐν τῇ τῶν πέλας ἐπιεῖσι τοὺς ὄνους, ἐς οὗ ἂν σχῶσι αἱ ἵπποι ἐν γαστρί· ἔπειτεν δὲ ὀπίσω ἀπελαύνουσι.

XXXI. Περὶ δὲ τῶν πτερῶν τῶν Σκύθαι λέγουσι ἀνάπλεον εἶναι τὸν ἠέρα, καὶ τούτων εἵνεκεν οὐκ οἷά τε εἶναι οὔτε ἰδέειν τὸ πρόσω τῆς ἠπείρου οὔτε διεξιέναι, τήνδε ἔχω περὶ αὐτῶν γνώμην· (2) τὰ κατύπερθε ταύτης τῆς χώρης αἰεὶ νίφεται, ἐλάσσονι δὲ τοῦ θέρεος ἢ τοῦ χειμῶνος, ὥσπερ καὶ οἰκός· ἤδη ὦν ὅστις ἀγχόθεν χιόνα ἁδρὴν πίπτουσαν εἶδε οἶδε τὸ λέγω· οἶκε γὰρ ἡ χιὼν πτεροῖσι· καὶ διὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον ἐόντα τοιοῦτον ἀνοίκητα τὰ πρὸς βορέην ἐστὶ τῆς ἠπείρου ταύτης. (3) Τὰ ὦν πτερὰ εἰκάζοντας τὴν χιόνα τοὺς Σκύ-

cepimus, et nominamus scythico vocabulo Arimaspos; *arima* enim Scythæ unum nominant, *spu* autem oculum.

XXVIII. Universa autem hæc terra, quam descripsimus, adeo rigida premitur hieme, ut octo menses duret intolerabile gelu; in quo si aquam in terram effundas, non facias lutum; sed, ignem si accenderis, lutum facias. (2) Atque etiam mare constringitur glacie et totus Cimmerius Bosporus: et super ea glacie militant Scythæ illi qui intra fossam habitant [*vid. c.* 3], et plaustris in ulteriora ad Sindos vehuntur. Ita solidos octo menses hiems durat, reliquosque quattuor ibidem frigus obtinet. (3) Est autem hujus hiemis indoles longe diversa ab eis quæ in cæteris regionibus omnibus obtinent: nam verno tempore nihil ibi pluit quo sit ullius momenti, æstate autem pluere non desinit: et, quando alibi tonitrua incidunt, ibi nulla sunt, æstate autem valde magna; sin hieme cœlum tonat, pro miraculo solet haberi. Item terræ motus si exsistit in Scythica terra, sive æstate, sive hieme hoc eveniat, prodigii loco est. (4) Porro hiemem illam ferunt et tolerant equi; asini vero et muli neutiquam tolerant: alibi contra equi in gelu stantes tabefiunt; asini vero et muli tolerant gelu.

XXIX. Videtur autem mihi eadem de caussa ibidem boum generi mutilo cornua non enasci: adstipulatusque sententiæ meæ illud etiam Homeri verbum in Odyssea, ubi ait:

Et Libyen, ubi sunt cornuti protinus agni.

Quod recte dictum est: in calidis locis cito enasci cornua: contra ubi valida obtinent frigora, ibi aut prorsus non enascuntur pecoribus cornua; aut, si nascuntur, pusilla sunt

XXX. Ibi igitur propter frigiditatem res ita se habet. Atque hoc loco subit mirari (nam digressiones ab initio amavit mea narratio) quid sit quod in universo Eleo agro non possint muli nasci; quum nec frigida sit illa regio, neque alia ulla adpareat caussa. (2) Aiunt quidem ipsi Elei, ex imprecatione quadam non nasci apud se mulos. Verum, quum adest tempus quo gravidæ fiunt equæ, ad finitimos eas agunt, et in alieno agro asinos ad eas admittunt, usque dum illæ conceperint; deinde autem retro eas agunt.

XXXI. Quod vero ad plumas attinet, quibus plenum esse aerem Scythæ dicunt, ob eamque caussam in ulteriora nec prospectum nec transitum patere, de his ego ita sentio: (2) in locis quæ sunt supra hanc (quam commemoravi) terram constanter nix cadit; minus quidem frequens æstate, ut consentaneum est, quam hieme. Jam, qui copiosam cadentem nivem cominus vidit, is quid dicam novit. Similis est enim nix plumis: et propter hanc hiemem, quum sit talis qualem dixi, habitari non possunt loca hujus continentis ad septemtrionem pertinentia. (3) Itaque plumas quas dicunt, propter similitudinem, nivem dici a

θας τε καὶ τοὺς περιοίκους δοκέω λέγειν. Ταῦτα μέν νυν τὰ λέγεται μακρότατα, εἴρηται.

XXXII. Ὑπερβορέων δὲ πέρι ἀνθρώπων οὔτε τι Σκύθαι λέγουσι οὔτε τινὲς ἄλλοι τῶν ταύτῃ οἰκημένων, εἰ μὴ ἄρα Ἰσσηδόνες. Ὡς δ' ἐγὼ δοκέω, οὐδ' οὗτοι λέγουσι οὐδέν· ἔλεγον γὰρ ἂν καὶ Σκύθαι, ὡς περὶ τῶν μουνοφθάλμων λέγουσι. (2) Ἀλλ' Ἡσιόδῳ μέν ἐστι περὶ Ὑπερβορέων εἰρημένα, ἔστι δὲ καὶ Ὁμήρῳ ἐν Ἐπιγόνοισι, εἰ δὴ τῷ ἐόντι γε Ὅμηρος ταῦτα τὰ ἔπεα ἐποίησε.

XXXIII. Πολλῷ δέ τι πλεῖστα περὶ αὐτῶν Δήλιοι λέγουσι, φάμενοι ἱρὰ ἐνδεδεμένα ἐν καλάμῃ πυρῶν ἐξ Ὑπερβορέων φερόμενα ἀπικνέεσθαι ἐς Σκύθας, ἀπὸ δὲ Σκυθέων ἤδη δεκομένους αἰεὶ τοὺς πλησιοχώρους ἑκάστους κομίζειν αὐτὰ τὸ πρὸς ἑσπέρης ἑκαστάτω ἐπὶ τὸν Ἀδρίην, ἐνθεῦτεν δὲ πρὸς μεσαμβρίην προπεμπόμενα πρώτους Δωδωναίους Ἑλλήνων δέκεσθαι, ἀπὸ δὲ τούτων καταβαίνειν ἐπὶ τὸν Μηλιέα κόλπον καὶ διαπορεύεσθαι ἐς Εὔβοιαν, πόλιν τε ἐς πόλιν πέμπειν μέχρι Καρύστου, τὸ δ' ἀπὸ ταύτης ἐκλιπεῖν Ἄνδρον· Καρυστίους γὰρ εἶναι τοὺς κομίζοντας ἐς Τῆνον, Τηνίους δὲ ἐς Δῆλον. (2) Ἀπικνέεσθαι μέν νυν ταῦτα τὰ ἱρὰ οὕτω λέγουσι ἐς Δῆλον, πρῶτον δὲ τοὺς Ὑπερβορέους πέμψαι φερούσας τὰ ἱρὰ δύο κόρας, τὰς οὐνομάζουσι Δήλιοι εἶναι Ὑπερόχην τε καὶ Λαοδίκην· ἅμα δὲ αὐτῇσι ἀσφαλείης εἵνεκεν πέμψαι τοὺς Ὑπερβορέους τῶν ἀστῶν ἄνδρας πέντε πομπούς, τούτους οἳ νῦν περφερέες καλεῦνται, τιμὰς μεγάλας ἐν Δήλῳ ἔχοντες. (3) Ἐπεὶ δὲ τοῖσι Ὑπερβορέοισι τοὺς ἀποπεμφθέντας ὀπίσω οὐκ ἀπονοστέειν, δεινὰ ποιευμένους εἴ σφεας αἰεὶ καταλάμψεται ἀποστέλλοντας μὴ ἀποδέκεσθαι, οὕτω δὴ φέροντας ἐς τοὺς οὔρους τὰ ἱρὰ ἐνδεδεμένα ἐν πυρῶν καλάμῃ τοῖς πλησιοχώροις ἐπισκήπτειν, κελεύοντας προπέμπειν σφέα ἀπ' ἑωυτῶν ἐς ἄλλο ἔθνος. (4) Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω προπεμπόμενα ἀπικνέεσθαι λέγουσι ἐς Δῆλον· οἶδα δὲ αὐτὸς τούτοισι τοῖσι ἱροῖσι τόδε ποιεύμενον προσφερές, τὰς Θρηϊκίας καὶ τὰς Παιονίδας γυναῖκας, ἐπεὰν θύωσι τῇ Ἀρτέμιδι τῇ βασιληΐῃ, οὐκ ἄνευ πυρῶν καλάμης ἐρδούσας τὰ ἱρά. Καὶ ταῦτα μὲν δὴ οἶδα ταύτας ποιεύσας.

XXXIV. Τῇσι δὲ παρθένοισι ταύτῃσι τῇσι Ὑπερβορέων τελευτησάσῃσι ἐν Δήλῳ κείρονται καὶ αἱ κόραι καὶ οἱ παῖδες οἱ Δηλίων· αἱ μὲν πρὸ γάμου πλόκαμον ἀποταμνόμεναι καὶ περὶ ἄτρακτον εἱλίξασαι ἐπὶ τὸ σῆμα τιθεῖσι (τὸ δὲ σῆμά ἐστι ἔσω ἐς τὸ Ἀρτεμίσιον ἐσιόντι ἀριστερῆς χειρός, ἐπιπέφυκε δέ οἱ ἐλαίη), (2) οἱ δὲ παῖδες τῶν Δηλίων περὶ χλόην τινὰ εἱλίξαντες τῶν τριχῶν τιθεῖσι καὶ οὗτοι ἐπὶ τὸ σῆμα. Αὗται μὲν δὴ ταύτην τιμὴν ἔχουσι πρὸς τῶν Δήλου οἰκητόρων.

XXXV. Φασὶ δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ τὴν Ἄργην τε καὶ τὴν Ὦπιν ἐούσας παρθένους ἐξ Ὑπερβορέων, κατὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους ἀνθρώπους πορευομένας, ἀπικέσθαι ἐς Δῆλον ἔτι πρότερον Ὑπερόχης τε καὶ Λαοδίκης. (2) Ταύτας μέν νυν τῇ Εἰλειθυίῃ ἀποφερούσας ἀντὶ τοῦ

Scythis eorumque finitimis arbitror. Atque hæc quidem, quæ de remotissimis terris narrantur, hactenus e nobis commemorata sunt.

XXXII. De Hyperboreis vero hominibus nec Scythæ loquuntur, nec alii ulli, qui istas regiones incolunt, nisi forsan Issedones. At ne hi quidem, ut mihi videtur, de illis quidquam memorant: alioqui enim Scythæ quoque de eisdem narrarent, quemadmodum de unoculis. (2) Sed Hesiodus de Hyperboreis locutus est, atque etiam Homerus in Epigonis, si modo vere auctor hujus carminis Homerus est.

XXXIII. Longe vero plurima de his Delii narrant, dicentes, sacra stramini triticeo illigata, ex Hyperboreis delata, venire ad Scythas; a Scythis vero accipere ea et deferre populum quemque deinceps habitantem versus occidentem, usque ad Adriaticum sinum: inde meridiem versus mitti, et primos ex Græcis Dodonæos ea accipere; ab his descendere ad sinum Meliensem, et in Eubœam transire, ibique de civitate ad civitatem mitti usque Carystum; inde denique, prætermissa Andro insula, ab ipsis Carystiis in Tenum insulam, a Teniis tandem in Delum deferri. (2) Eo modo in Delum pervenire sacra ista dicunt. Primo autem Hyperboreos aiunt duas misisse virgines sacra hæc ferentes, quarum nomen Delii aiunt fuisse Hyperochen et Laodicen; simulque cum his tutelæ caussa comites misisse quinque viros de civibus suis deductores, hos qui nunc Perpherees vocantur: qui summos Deli honores obtinent. (3) Quum vero hi ab illis missi non reverterentur ad suos, graviter ferentes Hyperboreos, si forte semper futurum sit ipsis ut non recipiant quos miserint; ea caussa sacra illa triticeo stramini illigata non nisi ad fines suos pertulisse, finitimisque mandasse, ut sua e terra ad alium populum ea deferrent: (4) atque ita hæc gradatim missa, aiunt, Delum pervenire. Novi autem equidem simile quoddam hisce sacris sacrum peragi a Thracicis Pæonicisque mulieribus: hæ enim, quando Dianæ Reginæ sacrificium celebrant, non sine triticeo stramine sacra faciunt. Hoc illarum novi equidem institutum.

XXXIV. In honorem autem harum virginum Hyperborearum, quæ Deli mortuæ dicuntur, caput tondent et puellæ et pueri Deliorum; et illæ quidem ante nuptias præcisum sibi cincinnum, et fuso circumvolutum, in earum sepulcro deponunt: (est autem sepulcrum illud in Dianæ templo, intranti ad sinistram; in eoque nata est oliva arbor:) (2) pueri vero Deliorum herbis quibusdam capillos circumvolvunt, et hos pariter super sepulcro illo deponunt. Hunc honorem illæ a Deli incolis consequuntur.

XXXV. Narrant autem iidem, Argen quoque atque Opin, virgines ex Hyperboreis, itinere per eosdem populos facto, in Delum venisse prius etiam quam Hyperochen et Laodicen: (2) et has quidem venisse tributi ferendi caussa, quod Lucinæ

ὠκυτόκου τὸν ἐτάξαντο φόρον ἀπικέσθαι, τὴν δὲ Ἄργην τε καὶ τὴν Ὦπιν ἅμα αὐτοῖσι τοῖσι θεοῖσι ἀπικέσθαι λέγουσι καί σφι τιμὰς ἄλλας δεδόσθαι πρὸς σφέων· (3) καὶ γὰρ ἀγείρειν σφι τὰς γυναῖκας, ἐπουνομαζούσας τὰ οὐνόματα ἐν τῷ ὕμνῳ τόν σφι Ὠλὴν ἀνὴρ Λύκιος ἐποίησε, παρὰ δὲ σφέων μαθόντας νησιώτας τε καὶ Ἴωνας ὑμνέειν Ὦπίν τε καὶ Ἄργην οὐνομάζοντάς τε καὶ ἀγείροντας (οὗτος δὲ ὁ Ὠλὴν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παλαιοὺς ὕμνους ἐποίησε ἐκ Λυκίης ἐλθὼν τοὺς ἀειδομένους ἐν Δήλῳ), καὶ τῶν μηρίων καταγιζομένων ἐπὶ τῷ βωμῷ τὴν σποδὸν ταύτην ἐπὶ τὴν θήκην τῆς Ὤπιός τε καὶ Ἄργης ἀναισιμοῦσθαι ἐπιβαλλομένην. Ἡ δὲ θήκη αὐτῶν ἐστι ὄπισθε τοῦ Ἀρτεμισίου, πρὸς ἠῶ τετραμμένη, ἀγχοτάτω τοῦ Κηΐων ἱστιητορίου.

XXXVI. Καὶ ταῦτα μὲν Ὑπερβορέων πέρι εἰρήσθω· τὸν γὰρ περὶ Ἀβάριος λόγον τοῦ λεγομένου εἶναι Ὑπερβορέου οὐ λέγω, λέγων ὡς τὸν ὀϊστὸν περιέφερε κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, οὐδὲν σιτεόμενος. Εἰ δὲ εἰσί τινες ὑπερβόρεοι ἄνθρωποι, εἰσὶ καὶ ὑπερνότιοι ἄλλοι. (2) Γελῶ δὲ ὁρέων γῆς περιόδους γράψαντας πολλοὺς ἤδη, καὶ οὐδένα νόον ἐχόντως ἐξηγησάμενον· οἳ Ὠκεανόν τε ῥέοντα γράφουσι πέριξ τὴν γῆν ἐοῦσαν κυκλοτερέα ὡς ἀπὸ τόρνου, καὶ τὴν Ἀσίην τῇ Εὐρώπῃ ποιεύντων ἴσην. Ἐν ὀλίγοισι γὰρ ἐγὼ δηλώσω μέγαθός τε ἑκάστης αὐτέων, καὶ οἵη τις ἐστὶ ἐς γραφὴν ἑκάστη.

XXXVII. Πέρσαι οἰκέουσι κατήκοντες ἐπὶ τὴν νοτίην θάλασσαν τὴν Ἐρυθρὴν καλευμένην· τούτων δ' ὑπεροικέουσι πρὸς βορέω ἀνέμου Μῆδοι, Μήδων δὲ Σάσπειρες, Σασπείρων δὲ Κόλχοι κατήκοντες ἐπὶ τὴν βορηΐην θάλασσαν, ἐς τὴν Φᾶσις ποταμὸς ἐκδιδοῖ. Ταῦτα τέσσερα ἔθνεα οἰκέει ἐκ θαλάσσης ἐς θάλασσαν.

XXXVIII. Ἐνθεῦτεν δὲ τὸ πρὸς ἑσπέρης ἀκταὶ διφάσιαι ἀπ' αὐτῆς κατατείνουσι ἐς θάλασσαν, τὰς ἐγὼ ἀπηγήσομαι. (2) Ἔνθεν μὲν ἡ ἀκτὴ ἡ ἑτέρη τὰ πρὸς βορέην ἀπὸ Φάσιος ἀρξαμένη παρατέταται ἐς θάλασσαν παρά τε τὸν Πόντον καὶ τὸν Ἑλλήσποντον μέχρι Σιγείου τοῦ Τρωϊκοῦ· τὰ δὲ πρὸς νότου ἡ αὐτὴ αὕτη ἀκτὴ ἀπὸ τοῦ Μυριανδρικοῦ κόλπου τοῦ πρὸς Φοινίκῃ κειμένου τείνει τὰ ἐς θάλασσαν μέχρι Τριοπίου ἄκρης. (3) Οἰκέει δ' ἐν τῇ ἀκτῇ ταύτῃ ἔθνεα ἀνθρώπων τριήκοντα. Αὕτη μέν νυν ἡ ἑτέρη τῶν ἀκτέων.

XXXIX. Ἡ δὲ δὴ ἑτέρη ἀπὸ Περσέων ἀρξαμένη παρατέταται ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν, ἥ τε Περσικὴ καὶ ἡ ἀπὸ ταύτης ἐκδεκομένη Ἀσσυρίη καὶ ἀπὸ Ἀσσυρίης ἡ Ἀραβίη· λήγει δὲ αὕτη, οὐ λήγουσα εἰ μὴ νόμῳ, ἐς τὸν κόλπον τὸν Ἀράβιον, ἐς τὸν Δαρεῖος ἐκ τοῦ Νείλου διώρυχα ἐσήγαγε. (2) Μέχρι μέν νυν Φοινίκης ἀπὸ Περσέων χῶρος πλατὺς καὶ πολλός ἐστι· τὸ δ' ἀπὸ Φοινίκης παρήκει διὰ τῆσδε τῆς θαλάσσης ἡ ἀκτὴ αὕτη παρά τε Συρίην τὴν Παλαιστίνην καὶ Αἴγυπτον, ἐς τὴν τελευτᾷ· ἐν τῇ ἔθνεά ἐστι τρία μοῦνα. Ταῦτα μὲν ἀπὸ Περσέων τὰ πρὸς ἑσπέρης τῆς Ἀσίης ἔχοντά ἐστι.

XL. Τὰ δὲ κατύπερθε Περσέων καὶ Μήδων καὶ Σασπείρων καὶ Κόλχων, τὰ πρὸς ἠῶ τε καὶ ἥλιον ἀνα-

pro maturato partu pactæ fuissent; Argen vero et Opin simul cum ipsis diis aiunt advenisse, hisque alios honores a se esse tributos; (3) his enim stipem corrogare mulieres nomina earum invocantes in hymno eo, quem ipsis Olen, vir Lycius, composuit; et a se edoctos insulanos etiam et Ionas Opin et Argen carmine celebrare, nomen illarum invocantes, stipemque eisdem corrogantes: (idem vero Olen, qui e Lycia venit, alia etiam prisca carmina confecit, quæ Deli canuntur:) et cineres ex femoribus in ara crematis omnes sepulcro Opis et Arges injici. Est autem illarum sepulcrum post Dianæ templum, orientem versus, proxime cœnaculum Ceorum.

XXXVI. Atque hæc quidem de Hyperboreis dicta sunto. Nam de Abaride fabulam, qui Hyperboreus fuisse perhibetur, taceo; nec memoro quo pacto sagittam ille per universam terram circumtulerit, nihil cibi capiens. Quodsi vero sunt Hyperborei quidam homines, fuerint etiam alii Hypernotii. (2) Rideo autem quum multos jam video describentes terræ circuitus, neque quemquam ullum qui sana mente rem explicet: nam Oceanum illi describunt, quasi terram undique circumfluat, quam orbiculatam fingunt velut ex torno; et Asiam æqualem faciunt Europæ. Brevibus verbis igitur et magnitudinem utriusque harum terrarum declarabo, et qualis fere sit utriusque figura.

XXXVII. Persæ suam regionem incolunt ad australe mare pertinentes, quod Rubrum vocatur. Supra hos, septemtrionem versus, Medi habitant; supra Medos Saspires; supra Saspiras Colchi, ad boreale mare pertinentes, in quod Phasis fluvius influit. Hi quattuor populi ab altero mari habitant ad alterum.

XXXVIII. Inde ex eadem Asia, versus occidentem, duæ oræ porriguntur in mare, quas ego describam. (2) Altera ora, in boreali parte a Phasi incipiens, in mare excurrit secundum Pontum et Hellespontum, usque ad Troicum Sigeum: in parte meridionali, eadem ora initium capit a Myriandrico sinu, ad Phœnicen sito, et in mare porrigitur usque ad Triopium promontorium. (3) Hanc oram triginta incolunt hominum populi: et hæc quidem altera est earum quas dixi orarum.

XXXIX. Altera vero ora, a Perside incipiens, in Rubrum mare porrigitur; estque Persica, tum hanc excipiens Assyriaca, et post Assyriacam Arabica ora. Desinit autem hæc ora (non quidem vere desinens, sed solummodo ex usu loquendi) in sinum Arabium, in quem Darius fossam ex Nilo duxit. (2) Jam a Perside usque ad Phœnicen lata et ampla regio est: a Phœnice vero hæc ora per mare nostrum (*mediterraneum*) secundum Syriam Palæstinam ad Ægyptum porrigitur, ubi desinit: hancque oram nonnisi tres incolunt populi. Hæ sunt Asiæ regiones Persis ab occidente sitæ.

XL. Quæ vero ultra Persas et Medos Saspiresque et Colchos versus orientem solem spectant, secundum ea,

τέλλοντα, ἔνθεν μὲν ἡ Ἐρυθρὴ παρήκει θάλασσα, πρὸς βορέω δὲ ἡ Κασπίη τε θάλασσα καὶ ὁ Ἀράξης ποταμὸς, ῥέων πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα. (2) Μέχρι δὲ τῆς Ἰνδικῆς οἰκέεται Ἀσίη· τὸ δὲ ἀπὸ ταύτης ἔρημος ἤδη τὸ πρὸς τὴν ἠῶ, οὐδ' ἔχει οὐδεὶς φράσαι οἷον δή τι ἐστί. Τοιαύτη μὲν καὶ τοσαύτη ἡ Ἀσίη ἐστί.

XLI. Ἡ δὲ Λιβύη ἐν τῇ ἀκτῇ τῇ ἑτέρῃ ἐστί· ἀπὸ γὰρ Αἰγύπτου Λιβύη ἤδη ἐκδέκεται. Κατὰ μέν νυν Αἴγυπτον ἡ ἀκτὴ αὕτη στεινή ἐστι· ἀπὸ γὰρ τῆσδε τῆς θαλάσσης ἐς τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν δέκα μυριάδες εἰσὶ ὀργυιέων, αὗται δ' ἂν εἶεν χίλιοι στάδιοι· τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ στεινοῦ τούτου κάρτα πλατέα τυγχάνει ἐοῦσα ἡ ἀκτὴ ἥτις Λιβύη κέκληται.

XLII. Θωμάζω ὦν τῶν διουρισάντων καὶ διελόντων Λιβύην τε καὶ Ἀσίην καὶ Εὐρώπην· οὐ γὰρ σμικρὰ τὰ διαφέροντα αὐτέων ἐστί· μήκεϊ μὲν γὰρ παρ' ἀμφοτέρας παρήκει ἡ Εὐρώπη, εὔρεος δὲ πέρι οὐδὲ συμβαλέειν ἀξίη φαίνεταί μοι εἶναι. (2) Λιβύη μὲν γὰρ δηλοῖ ἑωυτὴν ἐοῦσα περίρρυτος, πλὴν ὅσον αὐτῆς πρὸς τὴν Ἀσίην οὐρίζει, Νεκῶ τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέος πρώτου τῶν ἡμεῖς ἴδμεν καταδέξαντος, ὃς ἐπείτε τὴν διώρυχα ἐπαύσατο ὀρύσσων τὴν ἐκ τοῦ Νείλου διέχουσαν ἐς τὸν Ἀράβιον κόλπον, ἀπέπεμψε Φοίνικας ἄνδρας πλοίοισι, ἐντειλάμενος ἐς τὸ ὀπίσω δι' Ἡρακλέων στηλέων διεκπλώειν ἕως ἐς τὴν βορηίην θάλασσαν καὶ οὕτω ἐς Αἴγυπτον ἀπικνέεσθαι. (3) Ὁρμηθέντες ὦν οἱ Φοίνικες ἐκ τῆς Ἐρυθρῆς θαλάσσης ἔπλωον τὴν νοτίην θάλασσαν· ὅκως δὲ γίνοιτο φθινόπωρον, προσίσχοντες ἂν σπείρεσκον τὴν γῆν, ἵνα ἑκάστοτε τῆς Λιβύης πλώοντες γινοίατο, καὶ μένεσκον τὸν ἄμητον· θερίσαντες δ' ἂν τὸν σῖτον ἔπλωον, ὥστε δύο ἐτέων διεξελθόντων τρίτῳ ἔτεϊ κάμψαντες Ἡρακλέας στήλας ἀπίκοντο ἐς Αἴγυπτον. (4) Καὶ ἔλεγον ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ, ἄλλῳ δὲ δή τεῳ, ὡς περιπλώοντες τὴν Λιβύην τὸν ἥλιον ἔσχον ἐς τὰ δεξιά. Οὕτω μὲν αὕτη ἐγνώσθη τὸ πρῶτον.

XLIII. Μετὰ δὲ Καρχηδόνιοί εἰσι οἱ λέγοντες, ἐπεὶ Σατάσπης γε ὁ Τεάσπιος ἀνὴρ Ἀχαιμενίδης οὐ περιέπλωσε Λιβύην, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεμφθεὶς, ἀλλὰ δείσας τό τε μῆκος τοῦ πλόου καὶ τὴν ἐρημίην ἀπῆλθε ὀπίσω, οὐδ' ἐπετέλεσε τὸν ἐπέταξέ οἱ ἡ μήτηρ ἄεθλον. (2) Θυγατέρα γὰρ Ζωπύρου τοῦ Μεγαβύζου παρθένον ἐβιήσατο· ἔπειτεν μέλλοντος αὐτοῦ διὰ ταύτην τὴν αἰτίην ἀνασκολοπιέεσθαι ὑπὸ Ξέρξεω βασιλέος, ἡ μήτηρ τοῦ Σατάσπεος ἐοῦσα Δαρείου ἀδελφεὴ παραιτήσατο, φᾶσά οἱ αὐτὴ μέζω ζημίην ἐπιθήσειν ἤπερ ἐκεῖνον· Λιβύην γάρ οἱ ἀνάγκην ἔσεσθαι περιπλώειν, ἐς ὃ ἂν ἀπίκηται περιπλώων αὐτὴν ἐς τὸν Ἀράβιον κόλπον. (3) Συγχωρήσαντος δὲ Ξέρξεω ἐπὶ τούτοισι, ὁ Σατάσπης ἀπικόμενος ἐς Αἴγυπτον καὶ λαβὼν νέα τε καὶ ναύτας παρὰ τούτων ἔπλωε ἐπὶ Ἡρακλέας στήλας· διεκπλώσας δὲ, καὶ κάμψας τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λιβύης τῷ οὔνομα Σολόεις ἐστὶ, ἔπλωε πρὸς μεσαμβρίην· περήσας δὲ θάλασσαν πολλὴν ἐν πολλοῖσι μησὶ, ἐπείτε τοῦ πλεῦνος αἰεὶ ἔδεε,

ab altera parte (*a meridie*) Rubrum mare porrigitur, a septemtrione vero Caspium mare et Araxes fluvius, qui contra solem orientem fluit. (2) Usque ad Indiam vero, non ultra, habitatur Asia : quæ inde versus orientem spectant, deserta regio est ; quæ qualis sit, nemo dicere potest. Talis igitur ac tanta Asia est.

XLI. Libya in altera earum, quas dixi, orarum est : est enim Libya Ægypto contigua. Jam ad Ægyptum quidem angusta hæc ora est : nam ab nostro mari ad mare Rubrum sunt centum millia orgyiarum, quæ mille admodum stadia conficiunt. Inde ab his vero angustiis valde spatiosa fit hæc ora, quæ Libya vocatur.

XLII. Miror autem hos, qui universam terram in tres partes dividunt atque distinguunt, Libyam, Asiam, et Europam : nec enim exigua inter has est differentia. Nam longitudine quidem secundum utramque (Asiam et Africam) porrigitur Europa : quod vero ad latitudinem ejus attinet, ne potest quidem, quod mihi manifestum est recte, cum illis conferri. (2) Nam Africa quidem ipsa se declarat esse circumfluam, præter eam partem quæ Asiæ est contigua; ex quo primus, quem novimus, Neco rex Ægyptiorum rem demonstravit. Hic enim, postquam desiit fossam fodere, quæ ex Nilo in sinum Arabium dirigebatur, viros Phœnices navibus emisit, dato mandato, ut per Herculeas columnas renavigarent in mare quod Libyæ a septemtrione est, atque ita in Ægyptum reverterentur. (3) Igitur Phœnices, ex Rubro mari profecti, per australe mare navigarunt : et, quando adveniebat autumnus, adpulsis ad terram navibus, quamcumque ad Libyæ regionem tunc pervenissent, in ea sementem faciebant, messemque exspectabant : deinde, messo frumento, navibus ulterius pergebant. Ita, duobus elapsis annis, tertio anno, itinere per Herculeas columnas flexo, in Ægyptum pervenerunt. (4) Dixeruntque, quod mihi quidem non persuadetur, sed fortasse alii cuipiam, quum Libyam circumnavigarent, habuisse se solem a dextra. Hoc modo primum cognita Libya est.

XLIII. Post hos, Carthaginienses idem adfirmant : nam Sataspes quidem, Teaspis filius, de Achæmenidarum stirpe, non circumnavigavit Libyam, quamquam ob id ipsum emissus : sed, quum longitudine itineris, tum solitudine territus, retrogressus est, neque laborem implevit a matre sibi injunctum. (2) Is filiæ Zopyri virgini vim intulerat, nepti Megabyzi : quam ob culpam quum in eo esset ut a Xerxe rege e palo suspenderetur, mater Sataspis, quæ soror erat Darii, deprecata est supplicium, ipsam se dicens graviorem ipso pœnam illi inflicturam; impositurам quippe ei necessitatem circumnavigandi Libyam, donec ea circumnavigata in Arabium sinum pervenisset. (3) Quam in conditionem postquam Xerxes consensit, Sataspes in Ægyptum profectus, accepta ab Ægyptiis navi nautisque, ad Herculeas navigavit columnas : hisque transmissis, circumvectus Africæ promontorium, cui Solois nomen est, meridiem versus navigavit : et permultum maris pluribus mensibus emensus, quum major semper itineris pars conficienda superesset

ἀποστρέψας ὀπίσω ἀπέπλωε ἐς Αἴγυπτον. (4) Ἐκ δὲ ταύτης ἀπικόμενος παρὰ βασιλέα Ξέρξεα ἔλεγε φὰς τὰ προσωτάτω ἀνθρώπους σμικροὺς παραπλώειν, ἐσθῆτι φοινικηΐῃ διαχρεωμένους, οἳ ὅκως σφεῖς καταγοίατο τῇ νηῒ φεύγεσκον πρὸς τὰ οὔρεα λείποντες τὰς πόλις· αὐτοὶ δὲ ἀδικέειν οὐδὲν ἐσιόντες, πρόβατα δὲ μοῦνα ἐξ αὐτῶν λαμβάνειν. (5) Τοῦ δὲ μὴ περιπλῶσαι Λιβύην παντελέως αἴτιον τόδε ἔλεγε, τὸ πλοῖον τὸ πρόσω οὐ δυνατὸν ἔτι εἶναι προβαίνειν, ἀλλ' ἐνίσχεσθαι. Ξέρξης δὲ οὔ οἱ συγγινώσκων λέγειν ἀληθέα, οὐκ ἐπιτελέσαντά τε τὸν προκείμενον ἄεθλον ἀνεσκολόπισε, τὴν ἀρχαίην δίκην ἐπιτιμέων. (6) Τούτου δὲ τοῦ Σατάσπεος εὐνοῦχος ἀπέδρη ἐς Σάμον, ἐπείτε ἐπύθετο τάχιστα τὸν δεσπότεα τετελευτηκότα, ἔχων χρήματα μεγάλα, τὰ Σάμιος ἀνὴρ κατέσχε, τοῦ ἐπιστάμενος τὸ οὔνομα ἑκὼν ἐπιλήθομαι.

XLIV. Τῆς δὲ Ἀσίης τὰ πολλὰ ὑπὸ Δαρείου ἐξευρέθη, ὃς βουλόμενος Ἰνδὸν ποταμόν, ὃς κροκοδείλους δεύτερος οὗτος ποταμῶν πάντων παρέχεται, τοῦτον τὸν ποταμὸν εἰδέναι τῇ ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ, πέμπει πλοίοισι ἄλλους τε τοῖσι ἐπίστευε τὴν ἀλήθειαν ἐρέειν, καὶ δὴ καὶ Σκύλακα ἄνδρα Καρυανδέα. (2) Οἱ δὲ ὁρμηθέντες ἐκ Κασπατύρου τε πόλιος καὶ τῆς Πακτυϊκῆς γῆς ἔπλωον κατὰ ποταμὸν πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς ἐς θάλασσαν, διὰ θαλάσσης δὲ πρὸς ἑσπέρην πλώοντες τριηκοστῷ μηνὶ ἀπικνέονται ἐς τοῦτον τὸν χῶρον ὅθεν ὁ Αἰγυπτίων βασιλεὺς τοὺς Φοίνικας, τοὺς πρότερον εἶπα, ἀπέστειλε περιπλώειν Λιβύην. (3) Μετὰ δὲ τούτους περιπλώσαντας Ἰνδούς τε κατεστρέψατο Δαρεῖος καὶ τῇ θαλάσσῃ ταύτῃ ἐχρᾶτο. Οὕτω καὶ τῆς Ἀσίης, πλὴν τὰ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, τὰ ἄλλα ἀνεύρηται ὁμοῖα παρεχομένη τῇ Λιβύῃ.

XLV. Ἡ δὲ Εὐρώπη πρὸς οὐδαμῶν φανερή ἐστι γινωσκομένη, οὔτε τὰ πρὸς ἥλιον ἀνατέλλοντα οὔτε τὰ πρὸς βορέην, εἰ περίρρυτός ἐστι· μήκεϊ δὲ γινώσκεται παρ' ἀμφοτέρας παρήκουσα. (2) Οὐδ' ἔχω συμβαλέσθαι ἐπ' ὅτευ μιῇ ἐούσῃ γῇ οὐνόματα τριφάσια κέεται ἐπωνυμίας ἔχοντα γυναικῶν, καὶ οὐρίσματα αὐτῇ Νεῖλός τε ὁ Αἰγύπτιος ποταμὸς ἐτέθη καὶ Φᾶσις ὁ Κόλχος (οἱ δὲ Τάναϊν ποταμὸν τὸν Μαιήτην καὶ πορθμήϊα τὰ Κιμμέρια λέγουσι), οὐδὲ τῶν διουρισάντων τὰ οὐνόματα πυθέσθαι, καὶ ὅθεν ἔθεντο τὰς ἐπωνυμίας. (3) Ἤδη γὰρ Λιβύη μὲν ἐπὶ Λιβύης λέγεται ὑπὸ τῶν πολλῶν Ἑλλήνων ἔχειν τὸ οὔνομα, γυναικὸς αὐτόχθονος, ἡ δὲ Ἀσίη ἐπὶ τῆς Προμηθέος γυναικὸς τὴν ἐπωνυμίην. Καὶ τούτου μὲν μεταλαμβάνονται τοῦ οὐνόματος Λυδοί, φάμενοι ἐπ' Ἀσίεω τοῦ Κότυος τοῦ Μάνεω κεκλῆσθαι τὴν Ἀσίην, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῆς Προμηθέος Ἀσίης· ἀπ' ὅτευ καὶ τὴν ἐν Σάρδισι φυλὴν κεκλῆσθαι Ἀσιάδα. (4) Ἡ δὲ δὴ Εὐρώπη οὔτε εἰ περίρρυτός ἐστι γινώσκεται πρὸς οὐδαμῶν ἀνθρώπων, οὔτε ὁκόθεν τὸ οὔνομα ἔλαβε τοῦτο, οὔτε ὅστις οἱ ἦν ὁ θέμενος φαίνεται, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς Τυρίης φήσομεν Εὐρώπης λαβέειν τὸ οὔνομα τὴν χώρην· πρότερον δὲ ἦν ἄρα ἀνώνυμος ὥσπερ αἱ

retro navigavit, in Ægyptumque est reversus. (4) Ex qua quum ad Xerxem regem rediisset, narravit, in remotissimis locis præter homines se navigasse statura minutos, veste e palmæ foliis utentes; qui, quando ipsi navem ad terram adpulissent, relictis oppidis in montes profugissent: se vero cum suis, oppida illorum ingressum, nulla injuria incolis inlata, pecora solummodo eorum abegisse. (5) Quod autem Libyam non penitus circumnavigasset, caussam hanc esse aiebat: navem non potuisse ulterius progredi, sed fuisse inhibitam. Xerxes autem, persuasum sibi habens vera eum non dicere, quod impositum laborem non esset exsecutus, pristinam pœnam irrogavit et e palo suspendit. (6) Hujus Sataspis eunuchus, audita domini morte, propere Samum confugit, ingentes secum ferens pecunias, quas intervertit civis quidam Samius; cujus nomen, cognitum mihi quidem, volens obliviscor.

XLIV. Asiæ vero plurima pars (ante incognita) a Dario pervestigata est. Is quum cognoscere voluisset, ubinam Indus fluvius, unus post Nilum fluviorum omnium qui crocodilos alat, in mare se evolvat; cum navibus quum alios misit, quos verum esse relaturos judicabat, tum Scylacem inprimis, civem Caryandensem. (2) Hi igitur ex Caspatyro oppido et Pactyica regione profecti, secundo fluvio orientem solem versus in mare navigarunt: tum per mare occidentem versus navigantes, trigesimo mense eum in locum pervenerunt, unde rex Ægyptiorum Phœnices illos, de quibus supra dixi, emisit Libyam circumnavigaturos. (3) Confecta horum navigatione, Indos subegit Darius, et mari illo usus est. Atque ita Asiæ, præter eam partem quæ Indis ab oriente est, reliqua cognita sunt; compertumque est, Asiam similia exhibere atque Africam.

XLV. Europa autem a nemine plane cognita est; neque compertum habemus an aut ab oriente aut a septemtrione circumflua sit: illud novimus, longitudine secundum Libyam Asiamque esse illam porrectam. (2) Nec vero conjectura adsequi possum, cur, quum una sit terra, tribus illa nominibus distinguatur, a mulierum nominibus desumplis, terminique eidem ponantur, Nilus fluvius Ægyptius, et Phasis Colchicus; pro quo quidem alii Tanaim fluvium Mæoticum ponunt, et Cimmeria Portumea: neque nomina potui comperire eorum qui hanc distributionem instituerunt, nec cur ista nomina his regionibus imposuerint. (3) Nam Libyam quidem plerique Græci aiunt a Libya, muliere indigena, nomen invenisse; Asiam vero a cognomine uxoris Promethei. Ac nomen hoc sibi vindicant Lydi; perhibentes, a Cotyis filio, Manis nepote, cui Asias nomen fuit, nominatam Asiam fuisse, non a Promethei uxore Asia: ab eodemque etiam Sardibus tribum Asiadem ducere nomen. (4) Sed Europa, quemadmodum, an circumflua sit, nulli hominum compertum est; sic nec, unde hoc nomen acceperit, aut quis ei illud imposuerit, adparet; nisi dicamus, a Tyria Europa nomen invenisse hanc regionem: tum vero antea carebat no-

ἕτεραι. (5) Ἀλλ' αὕτη γε ἐκ τῆς Ἀσίης τε φαίνεται ἐοῦσα καὶ οὐκ ἀπικομένη ἐς τὴν γῆν ταύτην ἥτις νῦν ὑπ' Ἑλλήνων Εὐρώπη καλέεται, ἀλλ' ὅσον ἐκ Φοινίκης ἐς Κρήτην, ἐκ Κρήτης δὲ ἐς Λυκίην. Ταῦτα μέν νυν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω· τοῖσι γὰρ νομιζομένοισι αὐτῶν χρησόμεθα.

XLVI. Ὁ δὲ Πόντος ὁ Εὔξεινος, ἐπ' ὃν ἐστρατεύετο Δαρεῖος, χωρέων πασέων παρέχεται ἔξω τοῦ Σκυθικοῦ ἔθνεα ἀμαθέστατα· οὔτε γὰρ ἔθνος τῶν ἐντὸς τοῦ Πόντου οὐδὲν ἔχομεν προβαλέσθαι σοφίης πέρι, οὔτε ἄνδρα λόγιον οἴδαμεν γενόμενον πάρεξ τοῦ Σκυθικοῦ ἔθνεος καὶ Ἀναχάρσιος. (2) Τῷ δὲ Σκυθικῷ γένεϊ ἓν μὲν τὸ μέγιστον τῶν ἀνθρωπηίων πρηγμάτων σοφώτατα πάντων ἐξεύρηται τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, τὰ μέντοι ἄλλα οὐκ ἄγαμαι. (3) Τὸ δὲ μέγιστον οὕτω σφι ἀνεύρηται ὥστε ἀποφυγέειν τε μηδένα ἐπελθόντα ἐπὶ σφέας, μὴ βουλομένους τε ἐξευρεθῆναι καταλαβέειν μὴ οἷόν τε εἶναι· τοῖσι γὰρ μήτε ἄστεα μήτε τείχεα ᾖ ἐκτισμένα, ἀλλὰ φερέοικοι ἐόντες πάντες ἔωσι ἱπποτοξόται, ζώοντες μὴ ἀπ' ἀρότου, ἀλλ' ἀπὸ κτηνέων, οἰκήματά τε σφι ᾖ ἐπὶ ζευγέων, κῶς οὐκ ἂν εἴησαν οὗτοι ἄμαχοί τε καὶ ἄποροι προσμίσγειν;

XLVII. Ἐξεύρηται δέ σφι ταῦτα τῆς τε γῆς ἐούσης ἐπιτηδέης καὶ τῶν ποταμῶν ἐόντων σφι συμμάχων· ἥ τε γὰρ γῆ ἐοῦσα πεδιὰς αὕτη ποιώδης τε καὶ εὔυδρός ἐστι, ποταμοί τε δι' αὐτῆς ῥέουσι οὐ πολλῷ τέῳ ἀριθμὸν ἐλάσσονες τῶν ἐν Αἰγύπτῳ διωρύχων. (2) Ὅσοι δὲ ὀνομαστοί τέ εἰσι αὐτῶν καὶ προσπλωτοὶ ἀπὸ θαλάσσης, τούτους οὐνομανέω. Ἴστρος μὲν πεντάστομος, μετὰ δὲ Τύρης τε καὶ Ὕπανις καὶ Βορυσθένης καὶ Παντικάπης καὶ Ὑπάκυρις καὶ Γέρρος καὶ Τάναϊς· ῥέουσι δὲ οὗτοι κατὰ τάδε.

XLVIII. Ἴστρος μὲν ἐὼν μέγιστος ποταμῶν πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, ἴσος αἰεὶ αὐτὸς ἑωυτῷ ῥέει καὶ θέρεος καὶ χειμῶνος, πρῶτος δὲ τὸ ἀπ' ἑσπέρης τῶν ἐν τῇ Σκυθικῇ ῥέων κατὰ τοιόνδε μέγιστος γέγονε, ποταμῶν καὶ ἄλλων ἐς αὐτὸν ἐκδιδόντων. (2) Εἰσὶ δὲ οἵδε οἱ μέγαν αὐτὸν ποιεῦντες, διὰ μέν γε τῆς Σκυθικῆς χώρης πέντε μὲν οἱ ῥέοντες, τόν τε Σκύθαι Πόρατα καλεῦσι, Ἕλληνες δὲ Πυρετόν, καὶ ἄλλος Τιαραντὸς καὶ Ἀραρός τε καὶ Νάπαρις καὶ Ὀρδησσός. (3) Ὁ μὲν πρῶτος λεχθεὶς τῶν ποταμῶν μέγας καὶ πρὸς ἠῶ ῥέων ἀνακοινοῦται τῷ Ἴστρῳ τὸ ὕδωρ, ὁ δὲ δεύτερος λεχθεὶς Τιαραντὸς πρὸς ἑσπέρης τε μᾶλλον καὶ ἐλάσσων, ὁ δὲ δὴ Ἀραρός τε καὶ ὁ Νάπαρις καὶ ὁ Ὀρδησσὸς διὰ μέσου τούτων ἰόντες ἐσβάλλουσι ἐς τὸν Ἴστρον. (4) Οὗτοι μὲν αὐθιγενέες ποταμοὶ Σκυθικοὶ συμπληθύνουσι αὐτόν· ἐκ δὲ Ἀγαθύρσων Μάρις ποταμὸς ῥέων συμμίσγεται τῷ Ἴστρῳ.

XLIX. Ἐκ δὲ τοῦ Αἵμου τῶν κορυφέων τρεῖς ἄλλοι μεγάλοι ῥέοντες πρὸς βορέην ἄνεμον ἐσβάλλουσι ἐς αὐτόν, Ἄτλας καὶ Αὔρας καὶ Τίβισις. Διὰ δὲ Θρηίκης καὶ Θρηίκων τῶν Κροβύζων ῥέοντες Ἄθρυς καὶ Νόης καὶ Ἀρτάνης ἐκδιδοῦσι ἐς τὸν Ἴστρον· ἐκ δὲ Παιόνων

mine, quemadmodum duæ reliquæ. (5) At hanc quidem ex Asia fuisse constat, neque in hanc terram, quam Europam Græci vocant, pervenisse : nec enim ultra Cretam ex Phœnice pervenit, ex Creta vero in Lyciam. Atque hæc hactenus dicta sunto : cæterum nos eisdem nominibus utemur, quæ sunt usu recepta.

XLVI. Pontus Euxinus, in quem Darius expeditionem suscepit, præ regionibus omnibus populos habet incultissimos, si Scythicam gentem excipias. Neque enim populum ullum ex his, qui citra Pontum habitant, possumus sapientiæ caussa memorare, nec virum novimus qui eruditionis nomine claruerit, nisi Scythicum populum, et in hoc Anacharsin. (2) Scythica autem gens unum, quod maximum est in rebus humanis, præ cæteris omnibus, quos novimus, hominibus sapientissime invenit : cætera tamen ejusdem non laudo. (3) Maximum illud, quod dico, ita ab his inventum est, ut et nemo qui illos bello invaserit, effugere possit; et ut ipsi, si nolint reperiri, a nemine possint deprehendi. Nam, qui nec oppida nec castella exstructa habent, sed, domos suas secum ferentes, sagittarii equites sunt cuncti, non aratro victitantes, sed pecoribus, domos suas plaustris circumvehentes; quo pacto hi non essent invicti, atque etiam aditu perquam difficiles?

XLVII. Est autem hoc ab illis inventum quum opportunitate terræ, tum fluviorum adjumento : est enim terra hæc plana, herbida, et irrigua; fluviique illam perfluunt non multo pauciores numero, quam canales sunt in Ægypto. (2) Quorum fluviorum, qui et notabiliores sunt, et a mari adnavigari possunt, eos recensebo. Sunt autem Ister, quinque ostiis patens, dein Tyras, et Hypanis, et Borysthenes, et Panticapes, et Hypacyris, et Gerrhus, et Tanais. Est autem horum cursus hujusmodi.

XLVIII. Ister, fluviorum omnium, quos novimus, maximus, semper sibi ipse æqualis fluit et æstate et hieme. Ab occasu venit, primusque est qui Scythicam adiuit terram : ob id omnium maximus, quod alii multi in eum influunt. (2) Qui illum augent, hi sunt : primum quinque, qui Scythicam terram perfluunt : is quem Scythæ Porata, Græci vero Pyreton vocant; tum deinde Tiarantus; porro Ararus, et Naparis, et Ordessus. (3) Quem primo loco nominavi horum fluviorum, is magnus est, et ad orientem fluens aquam suam cum Istro miscet : secundo loco memoratus, Tiarantus, magis ab occidente, estque minor. Ararus vero et Naparis et Ordessus, medium inter hos cursum tenentes in Istrum influunt. (4) Hi sunt fluvii in ipsa Scythia oriundi, qui Istrum augent. Ex Agathyrsis autem decurrens Maris fluvius itidem cum Istro aquam suam miscet.

XLIX. Tum ex Hæmi montis verticibus tres alii magni fluvii, septemtrionem versus decurrentes, in eumdem influunt, Atlas, Auras, et Tibisis : per Thraciam vero et Crobyzos Thracas fluentes Athrys et Noes et Artanes Istro

καὶ οὔρεος Ῥοδόπης Σκίος ποταμὸς μέσον σχίζων τὸν Αἷμον ἐκδιδοῖ ἐς αὐτόν. (2) Ἐξ Ἰλλυριῶν δὲ ῥέων πρὸς βορέην ἄνεμον Ἄγγρος ποταμὸς ἐσβάλλει ἐς πεδίον τὸ Τριβαλλικὸν καὶ ἐς ποταμὸν Βρόγγον, ὁ δὲ Βρόγγος ἐς τὸν Ἴστρον· οὕτω ἀμφοτέρους ἐόντας μεγάλους ὁ Ἴστρος δέκεται. (3) Ἐκ δὲ τῆς κατύπερθε χώρης Ὀμβρίκων Κάρπις ποταμὸς καὶ ἄλλος Ἄλπις πρὸς βορέην ἄνεμον καὶ οὗτοι ῥέοντες ἐκδιδοῦσι ἐς αὐτόν. (4) Ῥέει γὰρ δὴ διὰ πάσης τῆς Εὐρώπης ὁ Ἴστρος, ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν, οἳ ἔσχατοι πρὸς ἡλίου δυσμέων μετὰ Κύνητας οἰκέουσι τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ· ῥέων δὲ διὰ πάσης τῆς Εὐρώπης ἐς τὰ πλάγια τῆς Σκυθικῆς ἐσβάλλει.

L. Τούτων ὦν τῶν καταλεχθέντων καὶ ἄλλων πολλῶν συμβαλλομένων τὸ σφέτερον ὕδωρ γίνεται ὁ Ἴστρος ποταμῶν μέγιστος, ἐπεὶ ὕδωρ γε ἓν πρὸς ἓν συμβάλλειν ὁ Νεῖλος πλήθεϊ ἀποκρατέει· ἐς γὰρ δὴ τοῦτον οὔτε ποταμὸς οὔτε κρήνη οὐδεμία ἐσδιδοῦσα ἐς πλῆθός οἱ συμβάλλεται. (2) Ἶσος δὲ αἰεὶ ῥέει ἔν τε θέρεϊ καὶ χειμῶνι ὁ Ἴστρος κατὰ τοιόνδε τι, ὡς ἐμοὶ δοκέει. Τοῦ μὲν χειμῶνός ἐστι ὅσος περ ἐστὶ, ὀλίγῳ τε μέζων τῆς ἑωυτοῦ φύσιος γίνεται· ὕεται γὰρ ἡ γῆ αὕτη τοῦ χειμῶνος πάμπαν ὀλίγῳ, νιφετῷ δὲ πάντα χρέεται. (3) Τοῦ δὲ θέρεος ἡ χιὼν ἡ ἐν τῷ χειμῶνι πεσοῦσα, ἐοῦσα ἀμφιλαφής, τηκομένη πάντοθεν ἐσδιδοῖ ἐς τὸν Ἴστρον· αὕτη τε δὴ ἡ χιὼν ἐσδιδοῦσα ἐς αὐτὸν συμπληθύνει, καὶ ὄμβροι πολλοί τε καὶ λάβροι σὺν αὐτῇ· ὕει γὰρ δὴ τὸ θέρος. (4) Ὅσῳ δὲ πλέον ἐπ᾽ ἑωυτὸν ὕδωρ ὁ ἥλιος ἐπέλκεται ἐν τῷ θέρεϊ ἢ ἐν τῷ χειμῶνι, τοσούτῳ τὰ συμμισγόμενα τῷ Ἴστρῳ πολλαπλήσιά ἐστι τοῦ θέρεος ἤπερ τοῦ χειμῶνος· ἀντιτιθέμενα δὲ ταῦτα ἀντισήκωσις γίνεται, ὥστε ἶσον μιν αἰεὶ φαίνεσθαι ἐόντα.

LI. Εἷς μὲν δὴ τῶν ποταμῶν τοῖσι Σκύθῃσί ἐστι ὁ Ἴστρος, μετὰ δὲ τοῦτον Τύρης, ὃς ἀπὸ βορέω μὲν ἀνέμου ὁρμᾶται, ἄρχεται δὲ ῥέων ἐκ λίμνης μεγάλης ἣ οὐρίζει τήν τε Σκυθικὴν καὶ τὴν Νευρίδα γῆν. Ἐπὶ δὲ τῷ στόματι αὐτοῦ κατοικέαται Ἕλληνες, οἳ Τυρῖται καλεῦνται.

LII. Τρίτος δὲ Ὕπανις ποταμὸς ὁρμᾶται μὲν ἐκ τῆς Σκυθικῆς, ῥέει δὲ ἐκ λίμνης μεγάλης τὴν πέριξ νέμονται ἵπποι ἄγριοι λευκοί· καλέεται δ᾽ ἡ λίμνη αὕτη ὀρθῶς μήτηρ Ὑπάνιος. (2) Ἐκ ταύτης ὦν ἀνατέλλων ὁ Ὕπανις ποταμὸς ῥέει ἐπὶ μὲν πέντε ἡμερέων πλόον βραχὺς καὶ γλυκὺς ἔτι, ἀπὸ δὲ τούτου πρὸς θαλάσσης τεσσέρων ἡμερέων πλόον πικρὸς αἰνῶς. Ἐκδιδοῖ γὰρ ἐς αὐτὸν κρήνη πικρή, οὕτω δή τι ἐοῦσα πικρή, ἣ μεγάθεϊ σμικρὴ ἐοῦσα κιρνᾷ τὸν Ὕπανιν ἐόντα ποταμὸν ἐν ὀλίγοισι μέγαν. (3) Ἔστι δὲ ἡ κρήνη αὕτη ἐν οὔροισι χώρης τῆς τε ἀροτήρων Σκυθέων καὶ Ἀλαζώνων· οὔνομα δὲ τῇ κρήνῃ, καὶ ὅθεν ῥέει τῷ χώρῳ, Σκυθιστὶ μὲν Ἐξαμπαῖος, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Ἱραὶ ὁδοί. (4) Συνάγουσι δὲ τὰ τέρματα ὅ τε Τύρης καὶ ὁ Ὕπανις κατ᾽ Ἀλάζωνας· τὸ δὲ ἀπὸ τούτου ἀποστρέψας ἑκάτερος ῥέει εὐρύνων τὸ μέσον.

LIII. Τέταρτος δὲ Βορυσθένης ποταμὸς, ὅς ἐστι

miscentur : porro ex Pæonia et monte Rhodope decurrens Scius fluvius, mediumque scindens Hæmum, in eumdem Istrum influit. (2) Tum ex Illyriis versus septemtrionem fluens Angrus fluvius in campum labitur Triballicum, atque inde in Brongum fluvium, Brongus vero in Istrum : ita ambos, jam satis magnos, excipit Ister. (3) Ex regione vero super Umbris sita oriens Carpis fluvius, et alius Alpis fluvius, versus septemtrionem fluentes, in eumdem se exonerant. (4) Universam enim Europam Ister perfluit, initium sumens ex Celtis, qui populorum omnium Europæ extremi versus occidentem habitant post [præter?] Cynetas : totamque Europam emensus, Scythiam a latere adluit.

L. His igitur, quos recensui, fluviis, aliisque præterea multis, aquam suam miscentibus, fluviorum maximus fit Ister. Nam si solius per se aquam cum Nili aqua conferas, copia illum superat Nilus : in hunc enim nullus alius fluvius, immo ne fontis quidem rivulus influit, qui eum augeat. (2) Quod vero constanter sibi ipse æqualis fluat Ister tam æstate quam hieme, id tali quadam ex caussa, ut mihi videtur, efficitur. Hieme tantus est fere, quantus est sua natura et paulo quidem major : nam parum admodum hieme pluit in hac regione; nix maxime omnia obtinet. (3) Æstate vero liquefacta ingens nivis copia, quæ per hiemem cecidit, undique in Istrum dilabitur : et hæc proinde nix, simulque frequentes vehementesque imbres, in illum confluentes, augent fluvium : nam æstate ibidem pluit. (4) Quanto majorem itaque aquæ copiam sol æstate in se attrahit, quam hieme; tanto copiosiores per æstatem, quam per hiemem, sunt aquæ quæ cum Istro miscentur. Quibus invicem oppositis, exsistit æquilibrium; unde semper sibi par deprehenditur hic fluvius.

LI. Primus igitur Scytharum fluvius est Ister : post hunc vero Tyras est. Is a septemtrione progrediens, fluere incipit ex magno lacu, quæ in confinibus est Scythicæ et Neuridis terræ. Ad ejus ostium autem habitant Græci, qui Tyritæ vocantur.

LII. Tertius fluvius, Hypanis, in ipsa Scythia oritur; effluitque e lacu, circa quem feri equi pascuntur albi : nomen lacui merito inditum, Mater Hypanios. (2) Ex hoc igitur ortum capiens Hypanis, per quinque dierum navigationem brevis fluit, et dulcis adhuc : inde vero, ad quattuor dierum a mari navigationem, amarus admodum : influit enim in eum fons amarus, ita quidem amarus, ut, quamquam est exiguus, inficiat tamen sapore suo Hypanin, fluvium inter paucos [*al.* minores] magnum. (3) Est hic fons in confinibus terræ Scytharum Agricolarum et Alazonum : nomen fonti, et ipsi loco unde fluit, Scythica lingua Exampæus, Græcorum vero sermone Sacræ viæ. (4) Modico autem a se invicem intervallo fluunt Tyras et Hypanis in Alazonum regione : deinde vero cursum uterque inflectit, latius intervallum in medio relinquens.

LIII. Quartus fluvius Borysthenes est, maximus horum

μέγιστός τε μετ' Ἴστρον τούτων καὶ πολυαρκέστατος κατὰ γνώμας τὰς ἡμετέρας οὔτι μοῦνον τῶν Σκυθικῶν ποταμῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων πλὴν Νείλου τοῦ Αἰγυπτίου· τούτῳ γὰρ οὐκ οἷά τέ ἐστι συμβαλέειν ἄλλον ποταμόν· (2) τῶν δὲ λοιπῶν Βορυσθένης ἐστὶ πολυαρκέστατος, ὃς νομάς τε καλλίστας καὶ εὐκομιδεστάτας κτήνεσι παρέχεται ἰχθῦς τε ἀρίστους διακριδὸν καὶ πλείστους, πίνεσθαί τε ἥδιστός ἐστι, ῥέει τε καθαρὸς παρὰ θολεροῖσι, σπόρος τε παρ' αὐτὸν ἄριστος γίνεται, ποίη τε, τῇ οὐ σπείρεται ἡ χώρη, βαθυτάτη. (3) Ἅλες τε ἐπὶ τῷ στόματι αὐτοῦ αὐτόματοι πήγνυνται ἄπλετοι· κήτεά τε μεγάλα ἀνάκανθα, τὰ ἀντακαίους καλεῦσι, παρέχεται ἐς ταρίχευσιν, ἄλλα τε πολλὰ θωμάσαι ἄξια. (4) Μέχρι μέν νυν Γέρρου χώρου, ἐς τὸν τεσσεράκοντα ἡμερέων πλόος ἐστὶ, γινώσκεται ῥέων ἀπὸ βορέεω ἀνέμου· τὸ δὲ κατύπερθε δι' ὧν ῥέει ἀνθρώπων οὐδεὶς ἔχει φράσαι, φαίνεται δὲ ῥέων δι' ἐρήμου ἐς τῶν γεωργῶν Σκυθέων τὴν χώρην· οὗτοι γὰρ οἱ Σκύθαι παρ' αὐτὸν ἐπὶ δέκα ἡμερέων πλόον νέμονται. (5) Μούνου δὲ τούτου τοῦ ποταμοῦ καὶ Νείλου οὐκ ἔχω φράσαι τὰς πηγάς· δοκέω δὲ, οὐδὲ οὐδεὶς Ἑλλήνων. Ἀγχοῦ τε δὴ θαλάσσης ὁ Βορυσθένης ῥέων γίνεται, καί οἱ συμμίσγεται ὁ Ὕπανις ἐς τὠυτὸ ἕλος ἐκδιδούς. (6) Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν ποταμῶν τούτων ἐὸν ἔμβολον τῆς χώρης Ἱππόλεω ἄκρη καλέεται, ἐν δὲ αὐτῷ ἱρὸν Δήμητρος ἐνίδρυται· πέρην δὲ τοῦ ἱροῦ ἐπὶ τῷ Ὑπάνι Βορυσθενεῖται κατοικέαται.

post Istrum, idemque commoda præbens plurima, secundum meam sententiam, non modo Scythicorum fluminum, sed et aliorum omnium, Nilo Ægyptio excepto : cum hoc enim conferri nullus fluvius potest; (2) reliquorum vero omnium plurima commoda suppeditat Borysthenes. Præbet enim pascua pecoribus pulcerrima et optime curata : præbet pisces præ cæteris eximios et copiosissimos; estque potatu dulcissimus; fluit limpidus in vicinia turbidorum; seges juxta eum fit optima; et, ubi non seritur terra, ibi herba nascitur altissima; (3) ad ostium ejus sal concrescit sponte, idque maxima copia; et cete ibi præbet fluvius ingentia, eaque spinis carentia, quos antacæos vocant, ad condiendum sale; denique alia multa miratu digna. (4) Usque ad locum, cui Gerrhus nomen, ad quem navigatio est quadraginta dierum, compertum est a septemtrione fluere hunc amnem : ulterius vero per quos homines fluat, dicere nemo potest. Constat autem, per desertum fluere in Scytharum Agricolarum regionem : hi enim juxta illum ad decem dierum navigationem habitant. (5) Hujus unius fluvii atque Nili indicare fontes non possum : puto autem, nec ullum posse Græcorum. Ubi haud procul a mari fluit Borysthenes, ibi ei miscetur Hypanis, et in eumdem lacum se exonerat. (6) Quod ibi inter utrumque fluvium interjacet veluti rostrum terræ, Hippolai promontorium vocatur, in quo Cereris templum exstructum : ultra id templum vero ad Hypanin Borysthenitæ habitant.

LIV. Ταῦτα μὲν τὰ ἀπὸ τούτων τῶν ποταμῶν· μετὰ δὲ τούτους πέμπτος ποταμὸς ἄλλος τῷ οὔνομα Παντικάπης· ῥέει δὲ καὶ οὗτος ἀπὸ βορέεω τε καὶ ἐκ λίμνης, καὶ τὸ μεταξὺ τούτου τε καὶ τοῦ Βορυσθένεος νέμονται οἱ γεωργοὶ Σκύθαι, ἐκδιδοῖ δὲ ἐς τὴν Ὑλαίην, παραμειψάμενος δὲ ταύτην τῷ Βορυσθένεϊ συμμίσγεται.

LIV. Hæc sunt quæ de his fluviis memoranda habui. Post hos quintus est fluvius, cui nomen Panticapes. Etiam hic a septemtrione fluit, et ex lacu ortum capit; interjectamque inter hunc et Borysthenem regionem incolunt Scythæ Agricolæ : deinde in Hylæam permeat, qua transmissa Borystheni miscetur.

LV. Ἕκτος δὲ Ὑπάκυρις ποταμὸς, ὃς ὁρμᾶται μὲν ἐκ λίμνης, διὰ μέσων δὲ τῶν νομάδων Σκυθέων ῥέων ἐκδιδοῖ κατὰ Καρκινῖτιν πόλιν, ἐς δεξιὴν ἀπέργων τήν τε Ὑλαίην καὶ τὸν Ἀχιλλήϊον καλεύμενον δρόμον.

LV. Sextus fluvius, Hypacyris, postquam e lacu exiit, et per medios Scythas Nomades fluxit, ostium habet prope Carcinitin oppidum, a dextra parte terminans Hylæam et Achilleum quod vocatur Curriculum.

LVI. Ἕβδομος δὲ Γέρρος ποταμὸς ἀπέσχισται μὲν ἀπὸ τοῦ Βορυσθένεος κατὰ τοῦτο τῆς χώρης ἐς ὃ γινώσκεται ὁ Βορυσθένης· ἀπέσχισται μέν νυν ἐκ τούτου τοῦ χώρου, οὔνομα δὲ ἔχει τό περ ὁ χῶρος αὐτὸς, Γέρρος, ῥέων δ' ἐς θάλασσαν οὐρίζει τήν τε τῶν νομάδων χώρην καὶ τὴν τῶν βασιληΐων Σκυθέων, ἐκδιδοῖ δὲ ἐς τὸν Ὑπάκυριν.

LVI. Septimus fluvius, Gerrhus, a Borysthene separatur circa illam regionis partem, usque ad quam cognitus Borysthenes est; ab hoc igitur inde loco distinctus, nomen habet idem quod loci nomen est, qui locus ipse Gerrhus nominatur. Versus mare fluens, disterminat Nomadum regionem a Regiorum Scytharum terra : influit autem in Hypacyrin.

LVII. Ὄγδοος δὲ δὴ Τάναϊς ποταμὸς, ὃς ῥέει τὰ ἀνέκαθεν ἐκ λίμνης μεγάλης ὁρμεώμενος, ἐκδιδοῖ δὲ ἐς μέζω ἔτι λίμνην καλευμένην Μαιῆτιν, ἣ οὐρίζει Σκύθας τε τοὺς βασιληΐους καὶ Σαυρομάτας. Ἐς δὲ Τάναϊν τοῦτον ἄλλος ποταμὸς ἐσβάλλει τῷ οὔνομά ἐστι Ὕργις.

LVII. Octavus fluvius Tanais, in superioribus regionibus ex magno lacu ortus, influit in majorem lacum qui Mæotis vocatur et qui Regios Scythas a Sauromatis dividit. In hunc Tanain vero incidit alius fluvius cui nomen est Hyrgis.

LVIII. Τοῖσι μὲν δὴ οὐνομαστοῖσι ποταμοῖσι οὕτω δή τι οἱ Σκύθαι ἐσκευάδαται, τοῖσι δὲ κτήνεσι ἡ ποίη ἀναφυομένη ἐν τῇ Σκυθικῇ ἐστὶ ἐπιχολωτάτη πασέων

LVIII. Ita igitur nobilissimis fluviis instructi Scythæ sunt. Herbæ autem, quæ in Scythica nascuntur terra, omnium quæ nobis innotuerunt maxime hanc vim habent,

ποιέων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν· ἀνοιγομένοισι δὲ τοῖσι κτήνεσι ἔστι σταθμώσασθαι ὅτι τοῦτο οὕτω ἔχει.

LIX. Τὰ μὲν δὴ μέγιστα οὕτω σφι εὔπορά ἐστι, τὰ δὲ λοιπὰ νόμαια κατὰ τάδε σφι διακέεται. Θεοὺς μὲν μούνους τούσδε ἱλάσκονται, Ἱστίην μὲν μάλιστα, ἐπὶ δὲ Δία τε καὶ Γῆν, νομίζοντες τὴν Γῆν τοῦ Διὸς εἶναι γυναῖκα, μετὰ δὲ τούτους Ἀπόλλωνά τε καὶ οὐρανίην Ἀφροδίτην καὶ Ἡρακλέα καὶ Ἄρεα. (2) Τούτους μὲν πάντες οἱ Σκύθαι νενομίκασι, οἱ δὲ καλεύμενοι βασιλήϊοι Σκύθαι καὶ τῷ Ποσειδέωνι θύουσι. Οὐνομάζεται δὲ Σκυθιστὶ Ἱστίη μὲν Ταβιτί, Ζεὺς δὲ ὀρθότατα κατὰ γνώμην γε τὴν ἐμὴν καλεύμενος Παπαῖος, Γῆ δὲ Ἀπία, Ἀπόλλων δὲ Οἰτόσυρος, οὐρανίη δὲ Ἀφροδίτη Ἀρτίμπασα, Ποσειδέων δὲ Θαμιμασάδας. (3) Ἀγάλματα δὲ καὶ βωμοὺς καὶ νηοὺς οὐ νομίζουσι ποιέειν πλὴν Ἄρεϊ· τούτῳ δὲ νομίζουσι.

LX. Θυσίη δὲ ἡ αὐτὴ πᾶσι κατέστηκε περὶ πάντα τὰ ἱρὰ ὁμοίως, ἐρδομένη ὧδε· τὸ μὲν ἱρήϊον αὐτὸ ἐμπεποδισμένον τοὺς ἐμπροσθίους πόδας ἕστηκε· ὁ δὲ θύων ὄπισθε τοῦ κτήνεος ἑστεὼς σπάσας τὴν ἀρχὴν τοῦ στρόφου καταβάλλει μιν, πίπτοντος δὲ τοῦ ἱρηΐου ἐπικαλέει τὸν θεὸν τῷ ἂν θύῃ, καὶ ἔπειτεν βρόχῳ περὶ ὦν ἔβαλε τὸν αὐχένα, σκυταλίδα δὲ ἐμβαλὼν περιάγει καὶ ἀποπνίγει, οὔτε πῦρ ἀνακαύσας οὔτε καταρξάμενος οὔτ᾽ ἐπισπείσας· ἀποπνίξας δὲ καὶ ἀποδείρας τράπεται πρὸς ἕψησιν.

LXI. Τῆς δὲ γῆς τῆς Σκυθικῆς αἰνῶς ἀξύλου ἐούσης ὧδέ σφι ἐς τὴν ἕψησιν τῶν κρεῶν ἐξεύρηται· (2) ἐπεὰν ἀποδείρωσι τὰ ἱρήϊα, γυμνοῦσι τὰ ὀστέα τῶν κρεῶν, ἔπειτεν ἐσβάλλουσι, ἢν μὲν τύχωσι ἔχοντες, ἐς λέβητας ἐπιχωρίους, μάλιστα Λεσβίοισι κρητῆρσι προσικέλους, χωρὶς ἢ ὅτι πολλῷ μέζονας· ἐς τούτους ἐσβάλλοντες ἕψουσι ὑποκαίοντες τὰ ὀστέα τῶν ἱρηΐων. (3) Ἢν δὲ μή σφι παρῇ λέβης, οἱ δὲ ἐς τὰς γαστέρας τῶν ἱρηΐων ἐσβάλλοντες τὰ κρέα πάντα καὶ παραμίξαντες ὕδωρ ὑποκαίουσι τὰ ὀστέα· τὰ δὲ αἴθεται κάλλιστα, αἱ δὲ γαστέρες χωρέουσι εὐπετέως τὰ κρέα ἐψιλωμένα τῶν ὀστέων· καὶ οὕτω βοῦς τε ἑωυτὸν ἐξέψει καὶ τἆλλα ἱρήϊα ἑωυτὸ ἕκαστον. (4) Ἐπεὰν δὲ ἑψηθῇ τὰ κρέα, ὁ θύσας τῶν κρεῶν καὶ τῶν σπλάγχνων ἀπαρξάμενος ῥίπτει ἐς τὸ ἔμπροσθε. Θύουσι δὲ καὶ τἆλλα πρόβατα καὶ ἵππους μάλιστα.

LXII. Τοῖσι μὲν δὴ ἄλλοισι τῶν θεῶν οὕτω θύουσι καὶ ταῦτα τῶν κτηνέων, τῷ δὲ Ἄρεϊ ὧδε. Κατὰ νομοὺς ἑκάστοισι τῶν ἀρχηΐων ἐσίδρυταί σφι Ἄρεος ἱρὸν τοιόνδε· (2) φρυγάνων φάκελοι συννενέαται ὅσον τ᾽ ἐπὶ σταδίους τρεῖς μῆκος καὶ εὖρος, ὕψος δὲ ἔλασσον· ἄνω δὲ τούτου τετράγωνον ἄπεδον πεποίηται, καὶ τὰ μὲν τρία τῶν κώλων ἐστὶ ἀπότομα, κατὰ δὲ τὸ ἓν ἐπιβατόν. (3) Ἔτεος δὲ ἑκάστου ἁμάξας πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐπινέουσι φρυγάνων· ὑπονοστέει γὰρ δὴ αἰεὶ ὑπὸ τῶν χειμώνων. Ἐπὶ τούτου δὴ τοῦ ὄγκου ἀκινάκης σιδήρεος ἵδρυται ἀρχαῖος ἑκάστοισι, καὶ τοῦτ᾽ ἐστὶ τοῦ

ut bilem pecoribus augeant · quod ita esse, ex apertis pecoribus colligere licet.

LIX. Istis igitur maximis commodis quum abundent Scythæ, cæterum institutis utuntur hujusmodi. Deos solos placant hosce: Vestam quidem maxime; insuper vero Jovem et Terram, existimantes Terram Jovis esse uxorem: post hos vero, Apollinem, et cœlestem Venerem, et Herculem, et Martem. (2) Hos igitur universi colunt Scythæ: Regii vero qui vocantur Scythæ Neptuno etiam sacra faciunt. Nominatur autem Scythico sermone Vesta quidem Tabiti; Jupiter vero rectissime, mea quidem sententia, Papæus (*quasi Pater*) vocatur; Terra vero, Apia; Apollo, Œtosyrus; cœlestis Venus, Artimpasa; Neptunus, Thamimasadas. (3) Statuas vero et aras et templa erigere non habent in usu, nisi Marti: huic uni erigunt.

LX. Sacrorum faciendorum in omnibus sacrificiis eadem est ratio Scythis omnibus; quæ est hujusmodi: stat victima, anteriores pedes constrictos habens; tum is qui sacra facit, pone stans, attrahit principium funis, atque ita prosternit pecus. Idem, dum cadit victima, deum illum invocat cui sacra facit: tum laqueum cervici circumjicit, et insertum laqueo fustem circumagens, strangulat victimam, non igne incenso, non auspicatus, nulla libatione facta: sed postquam strangulavit victimam, excoriavitque, ad coquendum se confert.

LXI. Quum autem ligno admodum careat Scythica terra, coquendarum carnium hujusmodi ratio ab illis inventa est: (2) Postquam excoriarunt victimas, ossa carnibus nudant, tum, si forte ad manus sunt lebetes, quales in illa terra conficiuntur, Lesbiis crateribus fere similes, nisi quod multo majores; in hos injiciunt carnes, easque succensis inferne pecorum ossibus elixant: (3) quodsi non adest illis lebes, tum vero carnes omnes in alvum victimæ injiciunt, aquamque admiscent, atque ita ossa infra succendunt. Optime autem ardent ossa; et alvus victimæ facile capit carnes ossibus nudatas. Atque ita bos, aut aliud quodlibet pecus, se ipsum elixat. (4) Postquam elixæ sunt carnes, tunc is qui sacrum facit, carnium et viscerum prosicias deo oblatas ante se projicit. Immolant autem et cætera armenta ac pecora, sed maxime equos.

LXII. Cæteris igitur diis Scythæ ita, ut dixi, sacrificant, et hæc pecora immolant. Marti vero sacra in hunc modum instituunt. In singulis præfecturis, quo loco convenire solent magistratus, ibi Martis templum ipsis erectum est hujusmodi: (2) congeruntur sarmentorum fasces, ex quibus fit cumulus in longitudinem latitudinemque trium fere stadiorum; altitudo quidem minor. Super hoc cumulo fit planities quadrata, cujus tria latera abrupta sunt, ab uno quarto latere patet adscensus. (3) Quotannis centum et quinquaginta plaustra sarmentorum adcumulant: illa enim per vim tempestatum subsidunt. Super quoque horum tumulorum erigitur vetustus acinaces ferreus, estque hoc

Ἄρεος τὸ ἄγαλμα. (4) Τούτῳ δὲ τῷ ἀκινάκεϊ θυσίας ἐπετέους προσάγουσι προβάτων καὶ ἵππων, καὶ δὴ καὶ τοῖσδ' ἔτι πλέω θύουσι ἢ τοῖσι ἄλλοισι θεοῖσι· ὅσους ἂν τῶν πολεμίων ζωγρήσωσι, ἀπὸ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν ἄνδρα ἕνα θύουσι, τρόπῳ οὐ τῷ αὐτῷ καὶ τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἑτεροίῳ. (5) Ἐπεὰν γὰρ οἶνον ἐπισπείσωσι κατὰ τῶν κεφαλέων, ἀποσφάζουσι τοὺς ἀνθρώπους ἐς ἄγγος καὶ ἔπειτεν ἀνενείκαντες ἄνω ἐπὶ τὸν ὄγκον τῶν φρυγάνων καταχέουσι τὸ αἷμα τοῦ ἀκινάκεος. Ἄνω μὲν δὴ φορέουσι τοῦτο, κάτω δὲ παρὰ τὸ ἱρὸν ποιεῦσι τάδε· (6) τῶν ἀποσφαγέντων ἀνδρῶν τοὺς δεξιοὺς ὤμους πάντας ἀποτάμνοντες σὺν τῇσι χερσὶ ἐς τὸν ἠέρα ἱεῖσι, καὶ ἔπειτεν καὶ τὰ ἄλλα ἀπέρξαντες ἱρήϊα ἀπαλλάσσονται. Χεὶρ δὲ τῇ ἂν πέσῃ κέεται, καὶ χωρὶς ὁ νεκρός.

LXIII. Θυσίαι μέν νυν αὗταί σφι κατεστέασι, ὑσὶ δὲ οὗτοι οὐδὲν νομίζουσι, οὐδὲ τρέφειν ἐν τῇ χώρῃ τὸ παράπαν θέλουσι.

LXIV. Τὰ δ' ἐς πόλεμον ἔχοντα ὧδέ σφι διακέεται· ἐπεὰν τὸν πρῶτον ἄνδρα καταβάλῃ ἀνὴρ Σκύθης, τοῦ αἵματος ἐμπίνει. Ὅσους δ' ἂν φονεύσῃ ἐν τῇ μάχῃ, τούτων τὰς κεφαλὰς ἀποφέρει τῷ βασιλέϊ· ἀπενείκας μὲν γὰρ κεφαλὴν τῆς ληΐης μεταλαμβάνει τὴν ἂν λάβωσι, μὴ ἐνείκας δὲ οὔ. (2) Ἀποδείρει δὲ αὐτὴν τρόπῳ τοιῷδε· περιταμὼν κύκλῳ περὶ τὰ ὦτα καὶ λαβόμενος τῆς κεφαλῆς ἐκσείει, μετὰ δὲ σαρκίσας βοὸς πλευρῇ δέψει τῇσι χερσί, ὀργήσας δὲ αὐτὸ ἅτε χειρόμακτρον ἔκτηται, ἐκ δὲ τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου τὸν αὐτὸς ἐλαύνει, ἐκ τούτου ἐξάπτει καὶ ἀγάλλεται· ὃς γὰρ ἂν πλεῖστα δέρματα χειρόμακτρα ἔχῃ, ἀνὴρ ἄριστος οὗτος κέκριται. (3) Πολλοὶ δὲ αὐτῶν ἐκ τῶν ἀποδερμάτων καὶ χλαίνας ἐπείνυσθαι ποιεῦσι, συρράπτοντες κατά περ βαίτας. Πολλοὶ δὲ ἀνδρῶν ἐχθρῶν τὰς δεξιὰς χέρας νεκρῶν ἐόντων ἀποδείραντες αὐτοῖσι ὄνυξι καλύπτρας τῶν φαρετρέων ποιεῦνται· (4) δέρμα δὲ ἀνθρώπου καὶ παχὺ καὶ λαμπρὸν ἦν ἄρα, σχεδὸν δερμάτων πάντων λαμπρότατον λευκότητι· πολλοὶ δὲ καὶ ὅλους ἄνδρας ἐκδείραντες καὶ διατείναντες ἐπὶ ξύλων ἐπ' ἵππων περιφέρουσι. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω σφι νενόμισται.

LXV. Αὐτὰς δὲ τὰς κεφαλάς, οὔτι πάντων, ἀλλὰ τῶν ἐχθίστων, ποιεῦσι τάδε. Ἀποπρίσας ἕκαστος πᾶν τὸ ἔνερθε τῶν ὀφρύων ἐκκαθαίρει· καὶ ἢν μὲν ᾖ πένης, ὁ δ' ἔξωθεν ὠμοβοέην μούνην περιτείνας οὕτω χρᾶται, ἢν δὲ ᾖ πλούσιος, τὴν μὲν ὠμοβοέην περιτείνει, ἔσωθεν δὲ καταχρυσώσας οὕτω χρᾶται ποτηρίῳ. (2) Ποιεῦσι δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν οἰκηΐων, ἤν σφι διάφοροι γένωνται καὶ ἢν ἐπικρατήσῃ αὐτοῦ παρὰ τῷ βασιλέϊ. Ξείνων δέ οἱ ἐλθόντων τῶν ἂν λόγον ποιέηται, τὰς κεφαλὰς ταύτας παραφέρει, καὶ ἐπιλέγει ὡς οἱ ἐόντες οἰκήϊοι πόλεμον προσεθήκαντο καί σφεων αὐτὸς ἐπεκράτησε, ταύτην ἀνδραγαθίην λέγοντες.

LXVI. Ἅπαξ δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἑκάστου ὁ νομάρχης ἕκαστος ἐν τῷ ἑωυτοῦ νομῷ κιρνᾷ κρητῆρα οἴνου, ἀπ'

Martis simulacrum; (4) eidemque acinaci quotannis offerunt victimas pecorum et equorum: atque his ipsis (acinacibus) plures victimas immolant, quam reliquis diis. Quos captivos faciunt ex hostibus, ex eorum numero centesimum quemque virum mactant; non eodem modo quo pecora, sed diverso. (5) Postquam vinum super capita hominum profuderunt, jugulant eos super vase: deinde sanguinem sursum in sarmentorum tumulum portant, et super acinace effundunt. Dum superne hunc sanguinem gestant, infra juxta templum hæc faciunt: (6) jugulatorum hominum dextros lacertos omnes, cum manibus præcisos, in aerem projiciunt: et deinde, quum reliquarum victimarum sacrificium peregere, abeunt. Quocumque cecidit manus, ibi jacet; et seorsum cadaver.

LXIII. Hæc est apud eos sacrificiorum ratio. Suibus autem nullo modo utuntur, omninoque eas alere sua in terra nolunt.

LXIV. Institutis ad bellum spectantibus utuntur hujusmodi: quem primum ex hostibus prostravit vir Scytha, ejus potat sanguinem. Quotquot in prælio interfecit, horum capita ad regem perfert: adlato enim capite, fit prædæ particeps quam fecerunt; non adlato vero, partem nullam capit. (2) Caput autem pelle nudat hoc modo: in orbem circumcidit cutim circa aures; dein prehensam excutit de capite: tum, postquam carnem costa bovilla detersit, subigit pellem manibus; atque ita mollita utitur tamquam mantili, et ex freno equi, quo vehitur, suspendit gloriaturque. Nam qui plurima mantilia ex hostium pellibus habet, is fortissimus vir censetur. (3) Multi eorum etiam ex detractis hisce pellibus lænas, quas induant, conficiunt, consarcinantes illas in modum coriaceæ vestis pastoritiæ. Multi item dextras manus occisorum hostium cum ipsis unguibus excoriant, et ex hujusmodi pellibus opercula conficiunt pharetrarum. (4) Est autem pellis humana et spissa et candida, ita quidem, ut, candoris splendore omnia propemodum coria alia superet. Multi etiam totos homines excoriant, et super lignis extentos in equis circumvehunt. Hæc ita apud illos usu recepta sunt.

LXV. Ipsis autem capitibus, non utique omnium, sed inimicissimorum, hocce faciunt: quod infra supercilia est, id totum serra abscindunt; et expurgato cranio, si pauper homo est, nonnisi extrinsecus corium superinducit bovinum, et sic utitur pro poculo: sin dives est, bovinum quidem pariter superinducit corium, intus vero cranium deaurat, atque ita pro poculo utitur. (2) Faciunt idem etiam familiaribus, quando inter ipsos orta discordia est, atque regis judicio alter alteri in potestatem est traditus. Quodsi cui deinde advenit hospes, cujus rationem quampiam habet, huic ille hæc capita profert, memorans fuisse hos olim sibi familiares, deinde bellum sibi intulisse; se vero eis discessisse superiorem. Hæc tamquam fortia facta narrant.

LXVI. Semel quotannis quisque præfectus in sua præfectura vini craterem miscet, de quo bibunt Scythæ omnes

οὗ πίνουσι τῶν Σκυθέων τοῖσι ἂν ἄνδρες πολέμιοι ἀναραιρημένοι ἔωσι· τοῖσι δ' ἂν μὴ κατεργασμένον ᾖ τοῦτο, οὐ γεύονται τοῦ οἴνου τούτου, ἀλλ' ἠτιμωμένοι ἀποκατέαται· ὄνειδος δέ σφί ἐστι μέγιστον τοῦτο. Ὅσοι δὲ ἂν αὐτῶν καὶ κάρτα πολλοὺς ἄνδρας ἀναραιρηκότες ἔωσι, οὗτοι δὲ σύνδυο κύλικας ἔχοντες πίνουσι ὁμοῦ.

LXVII. Μάντιες δὲ Σκυθέων εἰσὶ πολλοί, οἳ μαντεύονται ῥάβδοισι ἰτείνῃσι πολλῇσι ὧδε· ἐπεὰν φακέλους ῥάβδων μεγάλους ἐνείκωνται, θέντες χαμαὶ διεξελίσσουσι αὐτούς, καὶ ἐπὶ μίαν ἑκάστην ῥάβδον τιθέντες θεσπίζουσι, ἅμα τε λέγοντες ταῦτα συνειλέουσι τὰς ῥάβδους ὀπίσω καὶ αὖτις κατὰ μίαν συντιθεῖσι. (2) Αὕτη μέν σφι ἡ μαντικὴ πατρωΐη ἐστί, οἱ δὲ Ἐνάρεες οἱ ἀνδρόγυνοι τὴν Ἀφροδίτην σφι λέγουσι μαντικὴν δοῦναι· φιλύρης ὦν φλοιῷ μαντεύονται. Ἐπεὰν τὴν φιλύρην τρίχα σχίσῃ, διαπλέκων ἐν τοῖσι δακτύλοισι τοῖσι ἑωυτοῦ καὶ διαλύων χρᾷ.

LXVIII. Ἐπεὰν δὲ βασιλεὺς ὁ Σκυθέων κάμῃ, μεταπέμπεται τῶν μαντίων ἄνδρας τρεῖς τοὺς εὐδοκιμέοντας μάλιστα, οἳ τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ μαντεύονται· καὶ λέγουσι οὗτοι ὡς τὸ ἐπίπαν μάλιστα τάδε, ὡς τὰς βασιληίας ἱστίας ἐπιώρκηκε ὃς καὶ ὅς, λέγοντες τῶν ἀστῶν τὸν ἂν δὴ λέγωσι. (2) Τὰς δὲ βασιληίας ἱστίας νόμος Σκύθῃσι τὰ μάλιστά ἐστι ὀμνύναι τότε ἐπεὰν τὸν μέγιστον ὅρκον ἐθέλωσι ὀμνύναι. (3) Αὐτίκα δὲ διαλελαμμένος ἄγεται οὗτος τὸν ἂν δὴ φῶσι ἐπιορκῆσαι, ἀπιγμένον δὲ ἐλέγχουσι οἱ μάντιες ὡς ἐπιορκήσας φαίνεται ἐν τῇ μαντικῇ τὰς βασιληίας ἱστίας καὶ διὰ ταῦτα ἀλγέει ὁ βασιλεύς· ὁ δὲ ἀρνέεται, οὐ φάμενος ἐπιορκῆσαι, καὶ δεινολογέεται. (4) Ἀρνεομένου δὲ τούτου ὁ βασιλεὺς μεταπέμπεται ἄλλους διπλησίους μάντιας· καὶ ἢν μὲν καὶ οὗτοι ἐσορέοντες ἐς τὴν μαντικὴν καταδήσωσι ἐπιορκῆσαι, τοῦ δὲ ἰθέως τὴν κεφαλὴν ἀποτάμνουσι, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ διαλαγχάνουσι οἱ πρῶτοι τῶν μαντίων, ἢν δὲ οἱ ἐπελθόντες μάντιες ἀπολύσωσι, ἄλλοι πάρεισι μάντιες καὶ μάλα ἄλλοι. Ἢν ὦν οἱ πλεῦνες τὸν ἄνθρωπον ἀπολύσωσι, δέδοκται τοῖσι πρώτοισι τῶν μαντίων αὐτοῖσι ἀπόλλυσθαι.

LXIX. Ἀπολλῦσι δῆτα αὐτοὺς τρόπῳ τοιῷδε· ἐπεὰν ἅμαξαν φρυγάνων πλήσωσι καὶ ὑποζεύξωσι βοῦς, ἐμποδίσαντες τοὺς μάντιας καὶ χεῖρας ὀπίσω δήσαντες καὶ στομώσαντες κατεργνῦσι ἐς μέσα τὰ φρύγανα, ὑποπρήσαντες δὲ αὐτὰ ἀπιεῖσι φοβήσαντες τοὺς βοῦς. (2) Πολλοὶ μὲν δὴ συγκατακαίονται τοῖσι μάντισι βόες, πολλοὶ δὲ περικεκαυμένοι ἀποφεύγουσι, ἐπεὰν αὐτῶν ὁ ῥυμὸς κατακαυθῇ. Κατακαίουσι δὲ τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας τοὺς μάντιας, ψευδομάντιας καλεῦντες. (3) Τοὺς δ' ἂν ἀποκτείνῃ βασιλεύς, τούτων οὐδὲ τοὺς παῖδας λείπει, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔρσενα κτείνει, τὰ δὲ θήλεα οὐκ ἀδικέει.

LXX. Ὅρκια δὲ ποιεῦνται Σκύθαι ὧδε πρὸς τοὺς ἂν ποιέωνται· ἐς κύλικα μεγάλην κεραμίνην οἶνον ἐγχέαντες αἷμα συμμίσγουσι τῶν τὰ ὅρκια ταμνομένων, τύψαντες ὀπέατι ἢ ἐπιταμόντες μαχαίρῃ σμικρὸν τοῦ

quotquot sunt qui hostes interfecerunt : qui nihil tale ediderunt, hi vinum hoc non gustant, sed seorsum sine honore sedent : idque apud illos maxima ignominia habetur. Qui vero magnnm quemdam hominum occiderunt numerum, hi bina singuli pocula habentes, ex utroque bibunt.

LXVII. Vatum apud Scythas ingens numerus est; qui salignis virgis divinant hoc modo : magnos secum ferunt baculorum fasces; hos humi positos dissolvunt, et singulis baculis separatim positis divinant : dumque divinationem edunt, rursus convolvunt baculos, iterumque singulos componunt. (2) Hæc divinandi ratio illis a majoribus tradita est. Enarees vero, semiviri illi, Venerem sibi dedisse aiunt divinandi artem. Hi interiore tiliæ cortice vaticinantur. Tiliam trifariam scissam digitis suis implicat vates, rursusque solvens vaticinatur.

LXVIII. Quando morbo laborat rex Scytharum, vocat ad se e vatibus tres viros præ cæteris probatos, qui prædicto modo divinant : et dicunt hi plerumque, hunc aut illum civem, quem nominatim designant, regios Lares pejerasse. (2) Moris est autem apud Scythas, quando maximum interponere jusjurandum volunt, ut per regios Lares jurent. (3) Protinus igitur ille homo, quem hi pejerasse dicunt, corripitur adduciturque : et in medio stantem arguunt vates, per divinationem compertum esse, pejerasse illum regios Lares, eaque caussa ægrotare regem. Tum ille negat factum, contenditque se non pejerasse, et lamentatur. (4) Quo infitiante, duplum numerum aliorum vatum rex arcessit : qui si et ipsi, sortibus inspectis, eumdem perjurii arguunt, e vestigio priores vates caput hominis præcidunt, bonaque ejus inter se dividunt. Quod si hi, qui superveuerunt, vates illum absolvunt, alii adsunt, iterumque alii : quorum si major numerus absolvit hominem, tum decretum est, ut primi illi ex vatibus ipsi morte plectantur.

LXIX. Supplicium autem de illis sumunt hoc modo : planstrum replent sarmentis, bovesque jungunt; tum compedibus vinctos vates, manibus in tergum religatis, oreque obstructo, in media sarmenta infulciunt; et igne sarmentis subjecto territant agitantque boves. (2) Et multi quidem boves simul cum vatibus igne absumuntur; multi vero ambusti, cremato temone, aufugiunt. Eodem modo etiam alias ob culpas comburunt vates, falsos vates adpellantes. (3) Quos vero interficit rex, eorum ne liberis quidem parcit, sed mares omnes occidit; solæ feminæ illæsæ abeunt.

LXX. Fœdus quando feriunt cum aliis Scythæ, hoc ritu utuntur : postquam grande in poculum fictile infuderunt vinum, subula percutiunt aut cultello incidunt corporis aliquam partem eorum qui fœdus faciunt, eorumque sanguinem

σώματος καὶ ἔπειτεν ἀποβάψαντες ἐς τὴν κύλικα ἀκινάκεα καὶ ὀϊστοὺς καὶ σάγαριν καὶ ἀκόντιον· ἐπεὰν δὲ ταῦτα ποιήσωσι, κατεύχονται πολλὰ καὶ ἔπειτεν ἀποπίνουσι αὐτοί τε οἱ τὸ ὅρκιον ποιεύμενοι καὶ τῶν ἑπομένων οἱ πλείστου ἄξιοι.

LXXI. Ταφαὶ δὲ τῶν βασιλέων ἐν Γέρροισι εἰσί, ἐς ὃ ὁ Βορυσθένης ἐστὶ προσπλωτός· ἐνθαῦτα, ἐπεάν σφι ἀποθάνῃ ὁ βασιλεύς, ὄρυγμα γῆς μέγα ὀρύσσουσι τετράγωνον, ἑτοῖμον δὲ τοῦτο ποιήσαντες ἀναλαμβάνουσι τὸν νεκρόν, κατακεκηρωμένον μὲν τὸ σῶμα, τὴν δὲ νηδὺν ἀνασχισθεῖσαν καὶ καθαρθεῖσαν, πλέην κυπέρου κεκομμένου καὶ θυμιήματος καὶ σελίνου σπέρματος καὶ ἀννήσου, συνερραμμένην ὀπίσω, καὶ κομίζουσι ἐν ἁμάξῃ ἐς ἄλλο ἔθνος. (2) Οἳ δ' ἂν παραδέξωνται κομισθέντα τὸν νεκρόν, ποιεῦσι τά περ οἱ βασιλήϊοι Σκύθαι· τοῦ ὠτὸς ἀποτάμνονται, τρίχας περικείρονται, βραχίονας περιτάμνονται, μέτωπον καὶ ῥῖνα καταμύσσονται, διὰ τῆς ἀριστερῆς χερὸς ὀϊστοὺς διαβυνέονται. (3) Ἐνθεῦτεν δὲ κομίζουσι ἐν ἁμάξῃ τὸν νέκυν τοῦ βασιλέος ἐς ἄλλο ἔθνος τῶν ἄρχουσι· οἱ δέ σφι ἕπονται ἐς τοὺς πρότερον ἦλθον. Ἐπεὰν δὲ πάντας περιέλθωσι τὸν νέκυν κομίζοντες, ἐν Γέρροισι ἔσχατα κατοικημένοισί εἰσι τῶν ἐθνέων τῶν ἄρχουσι καὶ ἐν τῇσι ταφῇσι. (4) Καὶ ἔπειτεν, ἐπεὰν θέωσι τὸν νέκυν ἐν τῇσι θήκῃσι ἐπὶ στιβάδος, παραπήξαντες αἰχμὰς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ νεκροῦ ξύλα ὑπερτείνουσι καὶ ἔπειτεν ῥιψὶ καταστεγάζουσι, ἐν δὲ τῇ λοιπῇ εὐρυχωρίῃ τῆς θήκης τῶν παλλακέων τε μίαν ἀποπνίξαντες θάπτουσι καὶ τὸν οἰνοχόον καὶ μάγειρον καὶ ἱπποκόμον καὶ διήκονον καὶ ἀγγελιηφόρον καὶ ἵππους καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀπαρχὰς καὶ φιάλας χρυσέας· ἀργύρῳ δὲ οὐδὲν οὐδὲ χαλκῷ χρέονται. (5) Ταῦτα δὲ ποιήσαντες χοῦσι πάντες χῶμα μέγα, ἁμιλλεώμενοι καὶ προθυμεόμενοι ὡς μέγιστον ποιῆσαι.

LXXII. Ἐνιαυτοῦ δὲ περιφερομένου αὖτις ποιεῦσι τοιόνδε· λαβόντες τῶν λοιπῶν θεραπόντων τοὺς ἐπιτηδεωτάτους (οἱ δέ εἰσι Σκύθαι ἐγγενέες· οὗτοι γὰρ δὴ θεραπεύουσι τοὺς ἂν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς κελεύσῃ, ἀργυρώνητοι δὲ οὐκ εἰσί σφι θεράποντες), τούτων ὦν τῶν διηκόνων ἐπεὰν ἀποπνίξωσι πεντήκοντα, καὶ ἵππους τοὺς καλλιστεύοντας πεντήκοντα, ἐξελόντες αὐτῶν τὴν κοιλίην καὶ καθήραντες ἐμπιπλᾶσι ἀχύρων καὶ συρράπτουσι· (2) ἁψῖδος δὲ ἥμισυ ἐπὶ δύο ξύλα στήσαντες ὕπτιον, καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς ἁψῖδος ἐπ' ἕτερα δύο, καταπήξαντες τρόπῳ τοιούτῳ πολλὰ ταῦτα, ἔπειτεν τῶν ἵππων κατὰ τὰ μήκεα ξύλα παχέα διελάσαντες μέχρι τῶν τραχήλων ἀναβιβάζουσι αὐτοὺς ἐπὶ τὰς ἁψῖδας. (3) Τῶν δὲ αἱ μὲν πρότεραι ἁψῖδες ὑπέχουσι τοὺς ὤμους τῶν ἵππων, αἱ δὲ ὄπισθε παρὰ τοὺς μηροὺς τὰς γαστέρας ὑπολαμβάνουσι· σκέλεα δὲ ἀμφότερα κατακρέμαται μετέωρα. (4) Χαλινοὺς δὲ καὶ στόμια ἐμβαλόντες ἐς τοὺς ἵππους κατατείνουσι ἐς τὸ πρόσθε αὐτῶν, καὶ ἔπειτεν ἐκ πασσάλων δέουσι. (5) Τῶν δὲ δὴ νεηνίσκων τῶν ἀποπεπνιγμένων τῶν πεντήκοντα ἕνα

cum vino miscent: deinde in calicem intingunt acinacem, sagittas, sagarin, et jaculum. His peractis, multa adprecantur; ac deinde calicem ebibunt et hi ipsi, qui fœdus faciunt, et ex comitibus hi qui præ aliis dignitate eminent.

LXXVI. Sepulcra regum in Gerrhis sunt, eo loco quousque adverso Borysthene navigari potest. Ibi, quando rex Scytharum e vivis decessit, ingentem fossam fodiunt quadratam. Qua perfecta, corpore incerato, alvo primum incisa et expurgata, dein cypero odorato minutim conciso et suffimento et apii semine et anetho repleta, rursusque consuta, sumunt cadaver, et plaustro ad alium populum devehunt. (2) Tum hi, ad quos ita devectum pervenit cadaver, idem faciunt quod Regii Scythæ: partem auris sibi amputant, capillos tondent, brachia circumcirca incidunt, frontem nasumque fodicant, et per sinistram manum sagittas transfigunt. (3) Tum ex hac regione ad alium populum, cui imperant, cadaver regis plaustro devehunt; et hi, ad quos illud primum pervenit, sequuntur. Postquam per omnes Scythiæ populos pervexerunt cadaver, jam in Gerrhis sunt, qui extremi habitant eorum quibus imperant populorum, ubi est sepulturæ locus. (4) Ibi tum cadaver, toro impositum, in sepulcro deponunt; et hastis utrimque circa cadaver defixis, superne ligna intendunt, ac deinde cratibus contegunt. In reliquo vero sepulcri spatio unam ex pellicibus strangulatam sepeliunt, et pincernam, et coquum, et equisonem, et ministrum, et internuncium, et equos, et aliorum omnium primitias, et phialas aureas: argento enim et ære non utuntur. (5) His rebus peractis, humum certatim adgerunt, magnumque studium adhibent ut tumulum erigant quam maximum.

LXXII. Circumacto anno, hocce agunt: ex reliquis regis famulis (sunt autem hi Scythæ indigenæ: nam famulantur regi quoscumque ille jussit; nec habent servos ære emptos), ex reliquis igitur hisce famulis quinquaginta maxime idoneos, et totidem numero equos præstantissimos, strangulant; quos, exemptis intestinis, expurgataque alvo, paleis implent et sutura claudunt: (2) tum dimidiatum rotæ circulum super duobus lignis supinum statuunt, et alterum rotæ dimidium super aliis duobus lignis; eodemque modo multa defigunt; deinde equos, quorum per corpora secundum longitudinem usque ad colla trajecta sunt ligna spissa, super istis dimidiatis circulis collocant ita, (3) ut anteriores semicirculi humeros equorum, posteriores ventrem prope femora sustineant, crura vero utrimque suspensa hæreant. (4) Denique frena et habenas equis injiciunt, habenasque antrorsum tensas palis adligant. (5) Postremo quinquaginta strangulatorum juvenum quemque equo imponunt; idque faciunt ligno recto

ἕκαστον ἀναβιβάζουσι ἐπὶ τὸν ἵππον, ὧδε ἀναβιβάζοντες· ἐπεὰν νεκροῦ ἑκάστου παρὰ τὴν ἄκανθαν ξύλον ὀρθὸν διελάσωσι μέχρι τοῦ τραχήλου, κάτωθεν δὲ ὑπερέχει τοῦ ξύλου τούτου τὸ ἐς τόρμον πηγνῦσι τοῦ ἑτέρου ξύλου τοῦ διὰ τοῦ ἵππου. (6) Ἐπιστήσαντες δὲ κύκλῳ τὸ σῆμα ἱππέας τοιούτους ἀπελαύνουσι.

per corpus secundum spinam dorsi usque ad cervicem transfixo, cujus ligni pars inferior eminens inseritur foramini, quod est in altero ligno per equi corpus transjecto. (6) Hujusmodi equites postquam circa monumentum in orbem constituerunt, discedunt.

LXXIII. Οὕτω μὲν τοὺς βασιλέας θάπτουσι· τοὺς δὲ ἄλλους Σκύθας, ἐπεὰν ἀποθάνωσι, περιάγουσι οἱ ἀγχοτάτω προσήκοντες κατὰ τοὺς φίλους ἐν ἁμάξῃσι κειμένους, τῶν δὲ ἕκαστος ὑποδεκόμενος εὐωχέει τοὺς ἑπομένους, καὶ τῷ νεκρῷ πάντων παρατιθεῖ τῶν καὶ τοῖσι ἄλλοισι. (2) Ἡμέρας δὲ τεσσεράκοντα οὕτω οἱ ἰδιῶται περιάγονται, ἔπειτεν θάπτονται. Θάψαντες δὲ οἱ Σκύθαι καθαίρονται τρόπῳ τοιῷδε· (3) σμησάμενοι τὰς κεφαλὰς καὶ ἐκπλυνάμενοι ποιεῦσι περὶ τὸ σῶμα τάδε· ἐπεὰν ξύλα στήσωσι τρία ἐς ἄλληλα κεκλιμένα, περὶ ταῦτα πίλους εἰρινέους περιτείνουσι, συμφράξαντες δὲ ὡς μάλιστα λίθους ἐκ πυρὸς διαφανέας ἐσβάλλουσι ἐς σκάφην κειμένην ἐν μέσῳ τῶν ξύλων τε καὶ τῶν πίλων.

LXXIII. Tali igitur ratione reges sepeliunt. Reliquos autem Scythas, quum decesserunt, circumvehunt cognatione proximi, plaustris impositos, ad amicos. Et horum quisque lauto epulo excipit comitantes, mortuoque eadem omnia adponit quæ cæteris. (2) Per quadraginta dies ita circumvehuntur privati, deinde sepeliuntur. Postquam mortuum sepeliverunt Scythæ, hoc modo lustrantur: (3) postquam caput smegmate terserunt, et gnaviter lavarunt, corpori faciunt hocce: tria ligna statuunt versus se invicem inclinata; circum hæc laneos pileos prætendunt; quos ubi quam arctissime inter se junxerunt, in suppositum in medio lignorum pileorumque alveolum lapides conjiciunt igne candentes.

LXXIV. Ἔστι δέ σφι κάνναβις φυομένη ἐν τῇ χώρῃ πλὴν παχύτητος καὶ μεγάθεος τῷ λίνῳ ἐμφερεστάτη· ταύτῃ δὲ πολλῷ ὑπερφέρει ἡ κάνναβις. (2) Αὕτη καὶ αὐτομάτη καὶ σπειρομένη φύεται, καὶ ἐξ αὐτῆς Θρήϊκες μὲν καὶ εἵματα ποιεῦνται τοῖσι λινέοισι ὁμοιότατα· οὐδ' ἄν, ὅστις μὴ κάρτα τρίβων εἴη αὐτῆς, διαγνοίη λίνου ἢ καννάβιος ἐστί· ὃς δὲ μὴ εἶδέ κω τὴν καννάβιδα, λίνεον δοκήσει εἶναι τὸ εἷμα.

LXXIV. Nascitur autem in hac terra cannabis, lino simillima, si crassitiem et magnitudinem excipias, quibus quippe cannabis longe superat linum. (2) Et sponte hæc nascitur, et sata: ex eaque Thraces vestimenta etiam conficiunt, lineis simillima; quæ, nisi quis admodum sit usu peritus, non dignoscat ex linone sint, an ex cannabi: qui vero cannabin numquam vidit, lineum esse vestimentum putabit.

LXXV. Ταύτης ὦν οἱ Σκύθαι τῆς καννάβιος τὸ σπέρμα ἐπεὰν λάβωσι, ὑποδύνουσι ὑπὸ τοὺς πίλους, καὶ ἔπειτεν ἐπιβάλλουσι τὸ σπέρμα ἐπὶ τοὺς διαφανέας λίθους τῷ πυρί· τὸ δὲ θυμιῆται ἐπιβαλλόμενον, καὶ ἀτμίδα παρέχεται τοσαύτην ὥστε Ἑλληνικὴ οὐδεμία ἄν μιν πυρίη ἀποκρατήσειε. (2) Οἱ δὲ Σκύθαι ἀγάμενοι τῇ πυρίῃ ὠρύονται. Τοῦτό σφι ἀντὶ λουτροῦ ἐστί· οὐ γὰρ δὴ λοῦνται ὕδατι τὸ παράπαν τὸ σῶμα. (3) Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν ὕδωρ παραχέουσαι κατασώχουσι περὶ λίθον τρηχὺν τῆς κυπαρίσσου καὶ κέδρου καὶ λιβάνου ξύλου, καὶ ἔπειτεν τὸ κατασωχόμενον τοῦτο παχὺ ἐὸν καταπλάσσονται πᾶν τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσωπον· καὶ ἅμα μὲν εὐωδίη σφέας ἀπὸ τούτου ἴσχει, ἅμα δὲ ἀπαιρέουσαι τῇ δευτέρῃ ἡμέρῃ τὴν καταπλαστὺν γίνονται καθαραὶ καὶ λαμπραί.

LXXV. Hujus igitur cannabis semen sumunt Scythæ, et, postquam sub pileos subierunt, semen hoc lapidibus igne candentibus injiciunt: quod dum ita adoletur, vaporem diffundit tantum, ut Græcanica nulla assa desudatio eum superet: (2) et Scythæ, delectati hac desudatione, ululatum tollunt: estque hoc illis balnei loco; nam aqua omnino non lavant corpus. (3) Mulieres vero eorum in aspero lapide, adfusa aqua, conterunt ligni frusta cypressi, cedri, et thuriferæ arboris: deinde isto detrito, quod crassum est, oblinunt totum corpus atque faciem. Id eis simul suavem conciliat odorem; simulque, postquam postridie abstulerunt hoc cataplasma, mundæ sunt et nitidæ.

LXXVI. Ξεινικοῖσι δὲ νομαίοισι καὶ οὗτοι αἰνῶς χρᾶσθαι φεύγουσι, μή τί γε ὦν ἄλλων, Ἑλληνικοῖσι δὲ καὶ ἥκιστα, ὡς διέδεξαν Ἀναχάρσι τε καὶ δεύτερα αὖτις Σκύλῃ. (2) Τοῦτο μὲν γὰρ Ἀνάχαρσις ἐπείτε γῆν πολλὴν θεωρήσας καὶ ἀποδεξάμενος κατ' αὐτὴν σοφίην πολλὴν ἐκομίζετο ἐς ἤθεα τὰ Σκυθέων, πλώων δὲ δι' Ἑλλησπόντου προσίσχει ἐς Κύζικον, καὶ εὗρε γὰρ τῇ μητρὶ τῶν θεῶν ἀνάγοντας τοὺς Κυζικηνοὺς ὁρτὴν κάρτα μεγαλοπρεπέως, εὔξατο τῇ μητρὶ ὁ Ἀνάχαρσις, ἢν σῶς καὶ ὑγιὴς ἀπονοστήσῃ ἐς ἑωυτοῦ, θύσειν τε κατὰ ταὐτὰ κατ' ἃ ὥρα τοὺς Κυζικηνοὺς ποιεῦν-

LXXVI. Peregrinorum institutorum usum etiam hi vehementer aversantur, et, ne dicam aliorum populorum institutis, Græcanicis adeo minime omnium utuntur; id quod in Anacharside, et deinde iterum in Scyla, ostenderunt. (2) Primum enim Anacharsis, postquam multas spectaverat terras, et multa ibi sapientiæ ediderat specimina, Scytharum ad sedes reversurus, per Hellespontum navigans, ad Cyzicum adpulit. Ibi quum Cyzicenos offendisset Matri deorum festum celebrantes sane quam magnificum, Matri votum fecit Anacharsis, si salvus sospesque domum rediisset, se eodem modo, quo a Cyzice-

τας καὶ παννυχίδα στήσειν. (3) Ὡς δὲ ἀπίκετο ἐς τὴν Σκυθικὴν, καταδὺς ἐς τὴν καλευμένην Ὑλαίην (ἡ δ' ἐστὶ μὲν παρὰ τὸν Ἀχιλλήϊον δρόμον, τυγχάνει δὲ πᾶσα ἐοῦσα δενδρέων παντοίων πλέη), ἐς ταύτην δὴ καταδὺς ὁ Ἀνάχαρσις τὴν ὁρτὴν πᾶσαν ἐπετέλεε τῇ θεῷ, τύμπανόν τε ἔχων καὶ ἐκδησάμενος ἀγάλματα. (4) Καὶ τῶν τις Σκυθέων καταφρασθεὶς αὐτὸν ταῦτα ποιεῦντα ἐσήμηνε τῷ βασιλέϊ Σαυλίῳ· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἀπικόμενος ὡς εἶδε τὸν Ἀνάχαρσιν ποιεῦντα ταῦτα, τοξεύσας αὐτὸν ἀπέκτεινε. (5) Καὶ νῦν ἤν τις εἴρηται περὶ Ἀναχάρσιος, οὔ φασί μιν Σκύθαι γινώσκειν, διὰ τοῦτο ὅτι ἐξεδήμησέ τε ἐς τὴν Ἑλλάδα καὶ ξεινικοῖσι ἔθεσι διεχρήσατο. Ὡς δ' ἐγὼ ἤκουσα Τίμνεω τοῦ Ἀριαπείθεος ἐπιτρόπου, εἶναι αὐτὸν Ἰδανθύρσου τοῦ Σκυθέων βασιλέος πάτρων, παῖδα δὲ εἶναι Γνούρου τοῦ Λύκου τοῦ Σπαργαπείθεος. (6) Εἰ ὦν ταύτης ἦν τῆς οἰκίης ὁ Ἀνάχαρσις, ἴστω ὑπὸ τοῦ ἀδελφεοῦ ἀποθανών· Ἰδάνθυρσος γὰρ ἦν παῖς Σαυλίου, Σαύλιος δὲ ἦν ὁ ἀποκτείνας Ἀνάχαρσιν.

LXXVII. Καίτοι τινὰ ἤδη ἤκουσα λόγον ἄλλον ὑπὸ Πελοποννησίων λεγόμενον, ὡς ὑπὸ τοῦ Σκυθέων βασιλέος Ἀνάχαρσις ἀποπεμφθεὶς τῆς Ἑλλάδος μαθητὴς γένοιτο, ὀπίσω τε ἀπονοστήσας φαίη πρὸς τὸν ἀποπέμψαντα Ἕλληνας πάντας ἀσχόλους εἶναι ἐς πᾶσαν σοφίην πλὴν Λακεδαιμονίων, τούτοισι δὲ εἶναι μούνοισι σωφρόνως δοῦναί τε καὶ δέξασθαι λόγον. (2) Ἀλλ' οὗτος μὲν ὁ λόγος ἄλλως πέπαισται ὑπ' αὐτῶν Ἑλλήνων, ὁ δ' ὦν ἀνὴρ ὥσπερ πρότερον εἰρέθη διεφθάρη. Οὗτος μέν νυν οὕτω δή τι ἔπρηξε διὰ ξεινικά τε νόμαια καὶ Ἑλληνικὰς ὁμιλίας.

LXXVIII. Πολλοῖσι δὲ κάρτα ἔτεσι ὕστερον Σκύλης ὁ Ἀριαπείθεος ἔπαθε παραπλήσια τούτῳ. Ἀριαπείθεϊ γὰρ τῷ Σκυθέων βασιλέϊ γίνεται μετ' ἄλλων παίδων Σκύλης· ἐξ Ἰστριηνῆς δὲ γυναικὸς οὗτος γίνεται καὶ οὐδαμῶς ἐγχωρίης· τὸν ἡ μήτηρ αὐτὴ γλῶσσάν τε Ἑλλάδα καὶ γράμματα ἐδίδαξε. (2) Μετὰ δὲ χρόνῳ ὕστερον Ἀριαπείθης μὲν τελευτᾷ δόλῳ ὑπὸ Σπαργαπείθεος τοῦ Ἀγαθύρσων βασιλέος, Σκύλης δὲ τήν τε βασιληΐην παρέλαβε καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πατρὸς, τῇ οὔνομα ἦν Ὀποίη· ἦν δὲ αὕτη ἡ Ὀποίη ἀστὴ, ἐξ ἧς ἦν Ὄρικος Ἀριαπείθεϊ παῖς. (3) Βασιλεύων δὲ Σκυθέων ὁ Σκύλης διαίτῃ οὐδαμῶς ἠρέσκετο Σκυθικῇ, ἀλλὰ πολλὸν πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ μᾶλλον τετραμμένος ἦν ἀπὸ παιδεύσιος τῆς ἐπεπαίδευτο, ἐποίεέ τε τοιοῦτο· (4) εὖτε ἀγάγοι τὴν στρατιὴν τὴν Σκυθέων ἐς τὸ Βορυσθενεϊτέων ἄστυ (οἱ δὲ Βορυσθενεῖται οὗτοι λέγουσι σφέας αὐτοὺς εἶναι Μιλησίους), ἐς τούτους ὅκως ἔλθοι ὁ Σκύλης, τὴν μὲν στρατιὴν καταλείπεσκε ἐν τῷ προαστείῳ, αὐτὸς δὲ ὅκως ἔλθοι ἐς τὸ τεῖχος καὶ τὰς πύλας ἐγκληίσειε, τὴν στολὴν ἀποθέμενος τὴν Σκυθικὴν λάβεσκε ἂν Ἑλληνίδα ἐσθῆτα, ἔχων δ' ἂν ταύτην ἠγόραζε οὔτε δορυφόρων ἑπομένων οὔτε ἄλλου οὐδενός (τὰς δὲ πύλας ἐφύλασσον, μή τίς μιν Σκυθέων ἴδοι ἔχοντα ταύτην τὴν στολήν), καὶ τἄλλα

nis fieri vidisset, sacra ei facturum, pervigiliumque instituturum. (3) Tum postquam in Scythicam terram pervenit, in Hylæa se abdens, quæ est regio prope Achillis Curriculum, estque tota arboribus varii generis referta; in hac igitur se abdens Anacharsis, omnem festi cærimoniam deæ absolvit, tympano etiam utens, et imagines gestans de pectore suspensas. (4) Quæ agentem animadvertens quidam Scytha regi Saulio rem indicavit: et ille, adveniens ipse, Anacharsin hæc agentem videns, excussa sagitta interfecit. (5) Et nunc, si quis quærit de Anacharside, aiunt Scythæ, se illum non nosse, propterea quod in Græciam peregrinatus et peregrinis usus est institutis. Ut vero equidem ex Timna audivi, præfecto Ariapithis, fuit Anacharsis patruus Idanthyrsi, regis Scytharum, filius autem Gnuri, nepos Lyci, pronepos Spargapithis. (6) Quodsi ex hac familia erat Anacharsis, sciat a fratre se esse interfectum: Idanthyrsus enim filius fuit Saulii, Saulius autem interfecit Anacharsin.

LXXVII. Quamquam alium etiam sermonem audivi, quem Peloponnesii narrant, dicentes, a rege Scytharum missum Anacharsin, Græciæ discipulum fuisse: eumque, postquam domum esset reversus, dixisse ei qui illum miserat, Græcos universos in omni genere scientiarum artiumque occupari, exceptis Lacedæmoniis: hos vero solos hoc habere, ut prudenter et edant et accipiant sermonem. (2) At hæc fabula temere ab ipsis Græcis per ludum narratur. Hic igitur vir eo, quo dixi, modo periit: idque ei accidit propter externos ritus et Græcanicas consuetudines.

LXXVIII. Multis autem admodum interjectis annis Scyles, Ariapithis filius, simili atque Anacharsis usus est fato. Ariapithes, Scytharum rex, quum alios habuerat filios, tum Scylam, natum ex muliere non indigena, sed Istriana, quæ eum ipsa Græco sermone Græcisque literis erudivit. (2) Tempore interjecto, Ariapithes per dolum occiditur a Spargapithe, Agathyrsorum rege, et Scyles in regnum successit; et uxorem patris, cui Opœa nomen erat, matrimonio sibi junxit. Fuit autem hæc Opœa civis Scythica, ex eaque natus Ariapithi erat filius Oricus. (3) Regnum igitur Scytharum adeptus Scyles vitæ ratione Scythica neutiquam delectabatur, sed ad instituta magis inclinabat Græcorum, propter disciplinam qua erat institutus. Itaque tali usus est ratione: (4) quando Scytharum exercitum ad Borysthenitarum urbem ducebat (Borysthenitæ hi autem sese dicebant esse Milesios), ad hos igitur quoties veniebat Scyles, exercitu in suburbio relicto, ipse urbem ingressus, clausis portis, deposito Scythico cultu, Græcanicum induebat vestimentum. Hoc indutus in foro versabatur, nullo satellite nulloque alio comitatu stipatus: portæ autem interim custodiebantur, ne quis Scytha eum conspiceret hoc cultu utentem: tum vero

ἐχρᾶτο διαίτῃ Ἑλληνικῇ, καὶ θεοῖσι ἱρὰ ἐποίεε κατὰ νόμους τοὺς Ἑλλήνων. (5) Ὅτε δὲ διατρίψειε μῆνα ἢ πλέον τούτου, ἀπαλλάσσετο ἐνδὺς τὴν Σκυθικὴν στολήν. Ταῦτα ποιέεσκε πολλάκις, καὶ οἰκία τε ἐδείματο ἐν Βορυσθένεϊ καὶ γυναῖκα ἔγημε ἐς αὐτὰ ἐπιχωρίην.

LXXIX. Ἐπείτε δὲ ἔδεέ οἱ κακῶς γενέσθαι, ἐγένετο ἀπὸ προφάσιος τοιῆσδε. Ἐπεθύμησε Διονύσῳ Βακχείῳ τελεσθῆναι, μέλλοντι δέ οἱ ἐς χεῖρας ἄγεσθαι τὴν τελετὴν ἐγένετο φάσμα μέγιστον. (2) Ἦν οἱ ἐν Βορυσθενεϊτέων τῇ πόλι οἰκίης μεγάλης καὶ πολυτελέος περιβολή, τῆς καὶ ὀλίγον τι πρότερον τούτων μνήμην εἶχον, τὴν πέριξ λευκοῦ λίθου σφίγγες τε καὶ γρῦπες ἕστασαν· (3) ἐς ταύτην ὁ θεὸς ἐνέσκηψε βέλος. Καὶ ἡ μὲν κατεκάη πᾶσα, Σκύλης δὲ οὐδὲν τούτου εἵνεκεν ἧσσον ἐπετέλεσε τὴν τελετήν. (4) Σκύθαι δὲ τοῦ βακχεύειν πέρι Ἕλλησι ὀνειδίζουσι· οὐ γάρ φασι οἰκὸς εἶναι θεὸν ἐξευρίσκειν τοῦτον ὅστις μαίνεσθαι ἐνάγει ἀνθρώπους. (5) Ἐπείτε δὲ ἐτελέσθη τῷ Βακχείῳ ὁ Σκύλης, διεδρηπέτευσε τῶν τις Βορυσθενεϊτέων πρὸς τοὺς Σκύθας, λέγων, « ἡμῖν γὰρ καταγελᾶτε, ὦ Σκύθαι, ὅτι βακχεύομεν καὶ ἡμέας ὁ θεὸς λαμβάνει· νῦν οὗτος ὁ δαίμων καὶ τὸν ὑμέτερον βασιλέα λελάβηκε, καὶ βακχεύει καὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ μαίνεται. Εἰ δέ μοι ἀπιστέετε, ἕπεσθε, καὶ ὑμῖν ἐγὼ δέξω. » (6) Εἵποντο τῶν Σκυθέων οἱ προεστεῶτες, καὶ αὐτοὺς ἀναγαγὼν ὁ Βορυσθενεΐτης λάθρῃ ἐπὶ πύργον κατεῖσε. Ἐπείτε δὲ παρήιε σὺν τῷ θιάσῳ ὁ Σκύλης καὶ εἶδόν μιν βακχεύοντα οἱ Σκύθαι, κάρτα συμφορὴν μεγάλην ἐποιήσαντο, ἐξελθόντες δὲ ἐσήμαινον πάσῃ τῇ στρατιῇ τὰ ἴδοιεν.

LXXX. Ὡς δὲ μετὰ ταῦτα ἐξήλαυνε ὁ Σκύλης ἐς ἤθεα τὰ ἑωυτοῦ, οἱ Σκύθαι προστησάμενοι τὸν ἀδελφεὸν αὐτοῦ Ὀκταμασάδην, γεγονότα ἐκ τῆς Τήρεω θυγατρὸς, ἐπανιστέατο τῷ Σκύλῃ. Ὁ δὲ μαθὼν τὸ γινόμενον ἐπ' ἑωυτῷ καὶ τὴν αἰτίην δι' ἣν ἐποιέετο, καταφεύγει ἐς τὴν Θρηίκην. (2) Πυθόμενος δὲ ὁ Ὀκταμασάδης ταῦτα ἐστρατεύετο ἐπὶ τὴν Θρηίκην. Ἐπείτε δὲ ἐπὶ τῷ Ἴστρῳ ἐγένετο, ἠντίασάν μιν οἱ Θρήικες, μελλόντων δὲ αὐτῶν συνάψειν ἔπεμψε Σιτάλκης παρὰ τὸν Ὀκταμασάδην λέγων τοιάδε, « τί δεῖ ἡμέας ἀλλήλων πειρηθῆναι; εἷς μέν μευ τῆς ἀδελφεῆς παῖς, ἔχεις δέ μευ ἀδελφεόν. Σύ τ' ἐμοὶ ἀπόδος τοῦτον, καὶ ἐγὼ σοὶ τὸν σὸν Σκύλην παραδίδωμι· στρατιῇ δὲ μήτε σὺ κινδυνεύσῃς μήτ' ἐγώ. » (3) Ταῦτά οἱ πέμψας ὁ Σιτάλκης ἐπεκηρυκεύετο· ἦν γὰρ παρὰ τῷ Ὀκταμασάδῃ ἀδελφεὸς Σιτάλκεω πεφευγὼς τοῦτον. (4) Ὁ δὲ Ὀκταμασάδης καταινέει ταῦτα, ἐκδοὺς δὲ τὸν ἑωυτοῦ μήτρωα Σιτάλκῃ ἔλαβε τὸν ἀδελφεὸν Σκύλην, καὶ Σιτάλκης μὲν παραλαβὼν τὸν ἀδελφεὸν ἀπήγετο, Σκύλεω δὲ Ὀκταμασάδης αὐτοῦ ταύτῃ ἀπέταμε τὴν κεφαλήν. (5) Οὕτω μὲν περιστέλλουσι τὰ σφέτερα νόμαια Σκύθαι, τοῖσι δὲ παρακτεωμένοισι ξεινικοὺς νόμους τοιαῦτα ἐπιτίμια διδοῦσι.

LXXXI. Πλῆθος δὲ τὸ Σκυθέων οὐκ οἷός τε ἐγενό-

et reliquam sequebatur vitæ rationem Græcanicam, et diis more Græcorum sacra faciebat. (5) Sic ibi per mensem aut etiam amplius moratus, Scythica iterum sumpta veste discedebat. Atque hoc sæpius faciebat, et ædes sibi etiam in Borysthene urbe curaverat exstruendas, et uxorem indigenam duxit, quæ ædes illas habitabat.

LXXIX. Quum autem esset in fatis ut male ei res cederet, accidit hoc tali ex occasione. Dionysii Bacchii sacris cupiverat initiari: quumque jam in eo esset ut initia ei traderentur, maximum incidit prodigium. (2) Erant ei in urbe Borysthenitarum magnificæ et vasto circuitu ædes, quarum etiam paulo ante feci mentionem; circa quas circumcirca sphinges et grypes stabant ex candido marmore: (3) in has ædes deus telum jaculatus est, et totæ igne consumptæ sunt: Scyles vero nihilo minus propterea initiationem absolvit. (4) Probro autem Græcis vertunt Scythæ bacchandi ritum; aiuntque, non esse rationi consentaneum, talem reperiri deum, qui homines in furorem agat. Quum absoluta esset initiatio Scylæ in sacra Bacchii, Borysthenitarum aliquis ad Scythas transfugit, dicens: « Vos nobis irridetis, Scythæ, quod Bacchanalia agamus, quodque deus nos corripiat: nunc hic deus regem quoque corripuit vestrum; isque bacchatur, a deo in furorem actus. Quodsi mihi fidem non habetis, sequimini; et ego vobis ostendam. » (6) Secuti sunt Scytharum proceres, quos Borysthenita clam in turrim deduxit, ibique residere jussit. Quumque præteriret Scyles cum bacchantium choro, bacchabundum videntes Scythæ, ingentis calamitatis loco habuerunt; egressique, universo exercitui, quæ viderant, indicarunt.

LXXX. Deinde, postquam ad lares suos Scyles reversus est, ducem sibi constituentes Scythæ fratrem ejus Octamasaden, Terei filia natum, a Scyla defecerunt. Et ille, ubi, quid adversus se gereretur, et qua de caussa, cognovit, in Thraciam profugit. (2) Quo cognito, Octamasades arma adversus Thraciam movit; et quum ad Istrum pervenisset, obviam ei Thraces venerunt. Jamque in eo erant ut ad manus venirent, quum ad Octamasaden nuncium Sitalces misit, qui ei diceret: « Quid opus est, ut armorum fortunam invicem experiamur? Tu meæ sororis es filius: habes autem apud te meum fratrem. Trade mihi hunc, et ego tibi tuum fratrem Scylam tradam. Armorum vero discrimen nec tu adeas, nec ego. » (3) Hæc per caduceatorem ei dicenda curavit: erat enim apud Octamasaden frater Sitalcæ profugus. (4) Et Octamasades, probata hac conditione, Sitalcæ avunculum suum tradidit, et ab illo fratrem suum Scylam recepit. Inde Sitalces acceptum fratrem secum abduxit: Scylæ vero Octamasades ibidem illico caput præcidit. (5) Ita sua instituta tuentur Scythæ, et hanc mercedem solvunt his qui externos ritus adsciscunt.

LXXXI. Multitudo quanta sit Scytharum, pro certo non

μην ἀτρεκέως πυθέσθαι, ἀλλὰ διαφόρους λόγους περ τοῦ ἀριθμοῦ ἤκουον· καὶ γὰρ κάρτα πολλούς εἶναί σφεας καὶ ὀλίγους ὡς Σκύθας εἶναι. (2) Τοσόνδε μέντοι ἀπέφαινόν μοι ἐς ὄψιν. Ἔστι μεταξὺ Βορυσθένεός τε ποταμοῦ καὶ Ὑπάνιος χῶρος, οὔνομα δέ οἵ ἐστι Ἐξαμπαῖος· τοῦ καὶ ὀλίγον τι πρότερον τούτων μνήμην εἶχον, φάμενος ἐν αὐτῷ κρήνην ὕδατος πικροῦ εἶναι ἀπ' ἧς τὸ ὕδωρ ἀπορρέον τὸν Ὕπανιν ἄποτον ποιέειν. (3) Ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ κέεται χαλκήϊον, μεγάθεϊ καὶ ἑξαπλήσιον τοῦ ἐπὶ στόματι τοῦ Πόντου κρητῆρος, τὸν Παυσανίης ὁ Κλεομβρότου ἀνέθηκε. Ὃς δὲ μὴ εἶδέ κω τοῦτον, ὧδε δηλώσω· ἑξακοσίους ἀμφορέας εὐπετέως χωρέει τὸ ἐν Σκύθῃσι χαλκήϊον, πάχος δὲ τὸ Σκυθικὸν τοῦτο χαλκήϊόν ἐστι δακτύλων ἕξ. (4) Τοῦτο ὦν ἔλεγον οἱ ἐπιχώριοι ἀπ' ἀρδίων γενέσθαι. Βουλόμενον γὰρ τὸν σφέτερον βασιλέα, τῷ οὔνομα εἶναι Ἀριαντάν, [τοῦτον] εἰδέναι τὸ πλῆθος τὸ Σκυθέων κελεύειν μιν πάντας Σκύθας ἄρδιν ἕκαστον μίαν ἀπὸ τοῦ ὀϊστοῦ κομίσαι· ὃς δ' ἂν μὴ κομίσῃ, θάνατον ἠπείλεε. (5) Κομισθῆναί τε δὴ χρῆμα πολλὸν ἀρδίων, καί οἱ δόξαι ἐξ αὐτῶν μνημόσυνον ποιήσαντι λιπέσθαι· ἐκ τούτων δή μιν τὸ χαλκήϊον ποιῆσαι τοῦτο καὶ ἀναθεῖναι ἐς τὸν Ἐξαμπαῖον τοῦτον. Ταῦτα δὴ περὶ τοῦ πλήθεος τοῦ Σκυθέων ἤκουον.

LXXXII. Θωμάσια δὲ ἡ χώρη αὕτη οὐκ ἔχει, χωρὶς ἢ ὅτι ποταμούς τε πολλῷ μεγίστους καὶ ἀριθμὸν πλείστους. (2) Τὸ δὲ ἀποθωμάσαι ἄξιον καὶ πάρεξ τῶν ποταμῶν καὶ τοῦ μεγάθεος τοῦ πεδίου παρέχεται, εἰρήσεται· ἴχνος Ἡρακλέος φαίνουσι ἐν πέτρῃ ἐνεόν, τὸ οἶκε μὲν βήματι ἀνδρός, ἔστι δὲ τὸ μέγαθος δίπηχυ, παρὰ τὸν Τύρην ποταμόν. Τοῦτο μέν νυν τοιοῦτό ἐστι, ἀναβήσομαι δὲ ἐς τὸν κατ' ἀρχὰς ἤϊα λέξων λόγον.

LXXXIII. Παρασκευαζομένου Δαρείου ἐπὶ τοὺς Σκύθας, καὶ ἐπιπέμποντος ἀγγέλους ἐπιτάξοντας τοῖσι μὲν πεζὸν στρατόν, τοῖσι δὲ νέας παρέχειν, τοῖσι δὲ ζευγνύναι τὸν Θρηΐκιον Βόσπορον, Ἀρτάβανος ὁ Ὑστάσπεος, ἀδελφεὸς ἐὼν Δαρείου, ἐχρήϊζε μηδαμῶς αὐτὸν στρατηΐην ἐπὶ Σκύθας ποιέεσθαι, καταλέγων τῶν Σκυθέων τὴν ἀπορίην. (2) Ἀλλ' οὐ γὰρ ἔπειθε συμβουλεύων οἱ χρηστά, ὁ μὲν ἐπέπαυτο, ὁ δὲ ἐπειδή οἱ τὰ πάντα παρεσκεύαστο, ἐξήλαυνε τὸν στρατὸν ἐκ Σούσων.

LXXXIV. Ἐνθαῦτα τῶν Περσέων Οἰόβαζος ἐδεήθη Δαρείου τριῶν ἐόντων οἱ παίδων καὶ πάντων στρατευομένων ἕνα αὐτῷ καταλειφθῆναι. Ὁ δέ οἱ ἔφη ὡς φίλῳ ἐόντι καὶ μετρίων δεομένῳ πάντας τοὺς παῖδας καταλείψειν. (2) Ὁ μὲν δὴ Οἰόβαζος περιχαρὴς ἦν, ἐλπίζων τοὺς υἱέας στρατηΐης ἀπολελύσθαι· ὁ δὲ ἐκέλευσε τοὺς ἐπὶ τούτων ἐπεστεῶτας ἀποκτεῖναι πάντας τοὺς Οἰοβάζου παῖδας. Καὶ οὗτοι μὲν ἀποσφαγέντες αὐτοῦ ταύτῃ ἐλείποντο.

LXXXV. Δαρεῖος δὲ ἐπείτε πορευόμενος ἐκ Σούσων ἀπίκετο τῆς Καλχηδονίης ἐπὶ τὸν Βόσπορον, ἵνα ἔζευ-

potui comperire; sed dissentientes de eorum numero audivi sermones: aliis numerosam admodum esse gentem dicentibus, aliis exiguam, non per se, sed pro Scytharum nomine. (2) Verumtamen hoc mihi oculis subjecerunt. Est inter Borysthenem fluvium et Hypanin locus, cui nomen Exampæus, cujus etiam paulo ante feci mentionem, quum dicerem esse ibi amaræ aquæ fontem, ex quo aqua in Hypanin influens impotabilem hunc fluvium reddat (3). Ibi loci positum est ahenum, amplitudine sexcuplum crateris illius, quem in ostio Ponti Pausanias, Cleombroti filius, dedicavit. Qui hunc non vidit, ei rem hoc modo declarabo: sexcentas facile amphoras capit illud in Scythia ahenum: crassitudo autem ejusdem sex est digitorum. (4) Hoc igitur ahenum narrant indigenæ ex sagittarum acuminibus esse confectum. Regem quippe ipsorum, nomine Ariantan, quum vellet numerum nosse Scytharum, universos Scythas jussisse quemque unum teli spiculum conferre: si quis non contulisset, ei comminatum esse mortem. (5) Comportata igitur ingente spiculorum copia, visum ei esse ex his monumentum, quod relinqueret, curare conficiendum. Itaque ex illis spiculis ahenum hoc conficiendum illum curasse, idque in hoc Exampæo dedicasse. Hæc de Scytharum numero relata audivi.

LXXXII. Cæterum mirabilia nulla habet hæc regio, nisi quod fluvios possidet longe maximos, et numero plurimos. (2) Unam tamen rem, quam illa præter fluvios et præter planitiei amplitudinem præbet miratu dignam, commemorabo. Monstrant Scythæ Herculis vestigium petræ impressum juxta Tyram fluvium, quod pedi quidem viri est simile, sed longitudine bicubitali. Et hæc quidem ita se habent: redeo autem ad eam narrationem, quam initio adgressus eram exponere.

LXXXIII. Bellum quum Darius adversus Scythas pararet, nunciosque dimitteret, qui aliis comparandum pedestrem exercitum, aliis suppeditandas naves, aliis ponte jungendum Bosporum Thracicum imperarent; Artabanus interim, Hystaspis filius, frater Darii, oravit eum, ut expeditionem adversus Scythas nequaquam susciperet, narrans inopiam Scytharum. (2) Qui quidem, ubi nihil profecit utilia illi suadendo, ad extremum destitit: Darius vero, postquam omnia parata habuit, Susis exercitum eduxit.

LXXXIV. Ibi tunc Persarum aliquis, Œobazus, quum tres haberet filios, in bellum proficiscentes omnes, petiit a rege, unus eorum apud se relinqueretur. Cui ille respondit, ut homini amico, et modica petenti, omnes se ei relicturum. (2) Quo responso vehementer gavisus Œobazus speravit militiæ missionem habere filios: at rex imperat tum adstantibus, ut omnes interficiant Œobazi filios; atque ita illi interfecti, ibidem relinquebantur.

LXXXV. Susis profectus Darius, postquam in Calchedoniam ditionem ad Bosporum pervenit, ubi pons junctus

κτο ἡ γέφυρα, ἐνθεῦτεν ἐσβὰς ἐς νέα ἔπλωε ἐπὶ τὰς Κυανέας καλευμένας, τὰς πρότερον πλαγκτὰς Ἕλληνές φασι εἶναι, ἑζόμενος δὲ ἐπὶ τῷ ἱρῷ ἐθηεῖτο τὸν Πόντον ἐόντα ἀξιοθέητον. (2) Πελαγέων γὰρ ἁπάντων πέφυκε θωμασιώτατος· τοῦ τὸ μὲν μῆκός εἰσι στάδιοι ἑκατὸν καὶ χίλιοι καὶ μύριοι, τὸ δὲ εὖρος, τῇ εὐρύτατος αὐτὸς ἑωυτοῦ, στάδιοι τριηκόσιοι καὶ τρισχίλιοι. (3) Τούτου τοῦ πελάγεος τὸ στόμα ἐστὶ εὖρος τέσσερες στάδιοι· μῆκος δὲ τοῦ στόματος, ὁ αὐχὴν, τὸ δὴ Βόσπορος κέκληται, κατ' ὃ δὴ ἔζευκτο ἡ γέφυρα, ἐπὶ σταδίους εἴκοσι καὶ ἑκατόν ἐστι. Τείνει δ' ἐς τὴν Προποντίδα ὁ Βόσπορος. (4) Ἡ δὲ Προποντὶς ἐοῦσα εὖρος μὲν σταδίων πεντακοσίων, μῆκος δὲ τετρακοσίων καὶ χιλίων, καταδιδοῖ ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ἐόντα στεινότητα μὲν ἑπτὰ σταδίους, μῆκος δὲ τετρακοσίους. Ἐκδιδοῖ δὲ ὁ Ἑλλήσποντος ἐς χάσμα πελάγεος τὸ δὴ Αἰγαῖον καλέεται.

LXXXVI. Μεμέτρηται δὲ ταῦτα ὧδε. Νηῦς ἐπίπαν μάλιστά κῃ κατανύει ἐν μακρημερίῃ ὀργυιὰς ἑπτακισμυρίας, νυκτὸς δὲ ἑξακισμυρίας. Ἤδη ὦν ἐς μὲν Φᾶσιν ἀπὸ τοῦ στόματος (τοῦτο γάρ ἐστι τοῦ Πόντου μακρότατον) ἡμερέων ἐννέα πλόος ἐστὶ καὶ νυκτῶν ὀκτώ· αὗται ἕνδεκα μυριάδες καὶ ἑκατὸν ὀργυιέων γίνονται, ἐκ δὲ τῶν ὀργυιέων τούτων στάδιοι ἑκατὸν καὶ χίλιοι καὶ μύριοί εἰσι. (2) Ἐς δὲ Θεμισκύρην τὴν ἐπὶ Θερμώδοντι ποταμῷ ἐκ τῆς Σινδικῆς (κατὰ τοῦτο γάρ ἐστι τοῦ Πόντου εὐρύτατον) τριῶν τε ἡμερέων καὶ δύο νυκτῶν πλόος· αὗται δὲ τρεῖς μυριάδες καὶ τριήκοντα ὀργυιέων γίνονται, στάδιοι δὲ τριηκόσιοι καὶ τρισχίλιοι. (3) Ὁ μέν νυν Πόντος οὗτος καὶ Βόσπορός τε καὶ Ἑλλήσποντος οὕτω τέ μοι μεμετρέαται καὶ κατὰ τὰ εἰρημένα πεφύκασι· παρέχεται δὲ καὶ λίμνην ὁ Πόντος ἐκδιδοῦσαν ἐς ἑωυτὸν οὐ πολλῷ τέῳ ἐλάσσω ἑωυτοῦ, ἡ Μαιῆτίς τε καλέεται καὶ μήτηρ τοῦ Πόντου.

LXXXVII. Ὁ δὲ Δαρεῖος ὡς ἐθηήσατο τὸν Πόντον, ἔπλωε ὀπίσω ἐπὶ τὴν γέφυραν, τῆς ἀρχιτέκτων ἐγένετο Μανδροκλέης Σάμιος· θηησάμενος δὲ καὶ τὸν Βόσπορον στήλας ἔστησε δύο ἐπ' αὐτῷ λίθου λευκοῦ, ἐνταμὼν γράμματα ἐς μὲν τὴν Ἀσσύρια, ἐς δὲ τὴν Ἑλληνικὰ, ἔθνεα πάντα ὅσα περ ἦγε. Ἦγε δὲ πάντα τῶν ἦρχε· τούτων μυριάδες ἐξηριθμήθησαν, χωρὶς τοῦ ναυτικοῦ, ἑβδομήκοντα σὺν ἱππεῦσι, νέες δὲ ἑξακόσιαι συνελέχθησαν. (2) Τῇσι μέν νυν στήλῃσι ταύτῃσι Βυζάντιοι, κομίσαντες ἐς τὴν πόλιν, ὕστερον τούτων ἐχρήσαντο πρὸς τὸν βωμὸν τῆς Ὀρθωσίης Ἀρτέμιδος, χωρὶς ἑνὸς λίθου· οὗτος δὲ κατελείφθη παρὰ τοῦ Διονύσου τὸν νηὸν ἐν Βυζαντίῳ, γραμμάτων Ἀσσυρίων πλέος. (3) Τοῦ δὲ Βοσπόρου ὁ χῶρος τὸν ἔζευξε βασιλεὺς Δαρεῖος, ὡς ἐμοὶ δοκέειν συμβαλλομένῳ, μέσον ἐστὶ Βυζαντίου τε καὶ τοῦ ἐπὶ στόματι ἱροῦ.

LXXXVIII. Δαρεῖος δὲ μετὰ ταῦτα, ἡσθεὶς τῇ σχεδίῃ, τὸν ἀρχιτέκτονα αὐτῆς Μανδροκλέα τὸν Σάμιον ἐδωρήσατο πᾶσι δέκα· ἀπ' ὧν δὴ Μανδροκλέης ἀπαρχὴν, ζῷα γραψάμενος πᾶσαν τὴν ζεῦξιν τοῦ Βοσπόρου

erat, inde conscensa navi ad Cyaneas quæ vocantur insulas navigavit, quas olim errabundas fuisse Græci perhibent. Tum ad templum ejus regionis residens spectavit Pontum, spectatu sane dignum. (2) Est enim pelagorum omnium maxime mirabile. Longitudo ejus undecim millium et centum stadiorum est : latitudo, ubi maxima, stadiorum ter mille et trecentorum. (3) Ostium hujus pelagi quattuor stadia patet in latitudinem : longitudo ostii, collum illud, quod Bosporus vocatur, in quo ipso junctus pons erat, centum et viginti stadiorum est : pertinetque Bosporus ad Propontidem. (4) Propontis vero, quingenta stadia patens in latitudinem, et mille quadringenta in longitudinem, in Hellespontum defluit; cujus latitudo septem stadia metitur; longitudo vero quadringenta stadia. Influit autem Hellespontus in mare apertius hoc, quod Ægæum vocatur.

LXXXVI. Dimensa autem ista sunt hoc modo. Navis longiori die navigans conficit plerumque orgyias fere septuagies mille, noctu vero sexagies. Est autem a Ponti orificio usque ad Phasin (quæ maxima longitudo hujus maris) novem dierum octoque noctium navigatio : unde confiunt centum et undecim myriades orgyiarum; quo ex numero orgyiarum colliguntur stadia undecies mille et centum. (2) Ad Themiscyram vero, quæ est ad Thermodontem fluvium, a Sindica regione (qua est maxima Ponti latitudo) trium dierum et duarum noctium navigatio est : unde conficiuntur triginta tres myriades orgyiarum, stadia vero ter mille et trecenta. (3) Pontus igitur hic et Bosporus et Hellespontus ita a me dimensi sunt; et ea, quam dixi, eorum ratio est. Offert vero idem Pontus etiam lacum qui in eum influit, haud multo minorem ipso. Mæotis palus vocatur is lacus, et Mater Ponti.

LXXXVII. Postquam Pontum contemplatus est Darius, retro navigavit ad pontem; cujus architectus fuit Mandrocles Samius. Deinde postquam Bosporum etiam spectavit, duas in ipsa ora ejus columnas posuit candido ex lapide, quibus incisa erant, alteri Assyriis literis, alteri Græcis, populorum omnium nomina quos ducebat : ducebat autem omnes, qui imperio ipsius erant subjecti. Numerus autem hominum erat, exceptis classiariis, septingenta millia una cum equitibus : naves autem collectæ erant sexcentæ. (2) Columnas istas post id tempus Byzantii in urbem suam transportarunt, eisque usi sunt ad aram Dianæ Orthosiæ, uno lapide excepto, qui juxta Bacchi templum prope Byzantium relictus est, Assyriis literis oppletus. (3) Locus autem Bospori, quem ponte junxit Darius, ut mihi quidem conjectanti videtur, medius est inter Byzantium et templum quod est ad ostium.

LXXXVIII. Deinde gavisus ponte Darius, architectum illius Mandroclem Samium donavit denis rebus omnibus : quibus de muneribus Mandrocles, primitiarum nomine, in Junonis templo picturam dedicavit, in qua totus ille pons

καὶ βασιλέα τε Δαρεῖον ἐν προεδρίῃ κατήμενον καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ διαβαίνοντα, ταῦτα γραψάμενος ἀνέθηκε ἐς τὸ Ἡραῖον, ἐπιγράψας τάδε,

Βόσπορον ἰχθυόεντα γεφυρώσας ἀνέθηκε
Μανδροκλέης Ἥρῃ μνημόσυνον σχεδίης,
αὐτῷ μὲν στέφανον περιθείς, Σαμίοισι δὲ κῦδος,
Δαρείου βασιλέος ἐκτελέσας κατὰ νοῦν.

Ταῦτα μέν νυν τοῦ ζεύξαντος τὴν γέφυραν μνημόσυνα ἐγένετο.

LXXXIX. Δαρεῖος δὲ δωρησάμενος Μανδροκλέα διέβαινε ἐς τὴν Εὐρώπην, τοῖσι Ἴωσι παραγγείλας πλώειν ἐς τὸν Πόντον μέχρι Ἴστρου ποταμοῦ, ἐπεὰν δὲ ἀπίκωνται ἐς τὸν Ἴστρον, ἐνθαῦτα αὐτὸν περιμένειν ζευγνύντας τὸν ποταμόν· τὸ γὰρ δὴ ναυτικὸν ἦγον Ἴωνές τε καὶ Αἰολέες καὶ Ἑλλησπόντιοι. (2) Ὁ μὲν δὴ ναυτικὸς στρατὸς τὰς Κυανέας διεκπλώσας ἔπλωε ἰθὺ τοῦ Ἴστρου, ἀναπλώσας δὲ ἀνὰ τὸν ποταμὸν δυῶν ἡμερέων πλόον ἀπὸ θαλάσσης, τοῦ ποταμοῦ τὸν αὐχένα, ἐκ τοῦ σχίζεται τὰ στόματα τοῦ Ἴστρου, ἐζεύγνυε. (3) Δαρεῖος δὲ ὡς διέβη τὸν Βόσπορον κατὰ τὴν σχεδίην, ἐπορεύετο διὰ τῆς Θρηίκης, ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ Τεάρου ποταμοῦ τὰς πηγὰς ἐστρατοπεδεύσατο ἡμέρας τρεῖς.

XC. Ὁ δὲ Τέαρος λέγεται ὑπὸ τῶν περιοίκων εἶναι ποταμῶν ἄριστος τά τε ἄλλα ἐς ἄκεσιν φέροντα, καὶ δὴ καὶ ἀνδράσι καὶ ἵπποισι ψώρην ἀκέσασθαι. (2) Εἰσὶ δὲ αὐτοῦ αἱ πηγαὶ δυῶν δέουσαι τεσσεράκοντα, ἐκ πέτρης τῆς αὐτῆς ῥέουσαι· καὶ αἱ μὲν αὐτέων εἰσὶ ψυχραί, αἱ δὲ θερμαί. Ὁδὸς δ' ἐπ' αὐτάς ἐστι ἴση ἐξ Ἡραίου τε πόλιος τῆς παρὰ Περίνθῳ καὶ ἐξ Ἀπολλωνίης τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, δυῶν ἡμερέων ἑκατέρη. (3) Ἐκδιδοῖ δὲ ὁ Τέαρος οὗτος ἐς τὸν Κοντάδεστον ποταμόν, ὁ δὲ Κοντάδεστος ἐς τὸν Ἀγριάνην, ὁ δὲ Ἀγριάνης ἐς τὸν Ἕβρον, ὁ δὲ ἐς θάλασσαν τὴν παρ' Αἴνῳ πόλι.

XCI. Ἐπὶ τοῦτον ὦν τὸν ποταμὸν ἀπικόμενος ὁ Δαρεῖος ὡς ἐστρατοπεδεύσατο, ἡσθεὶς τῷ ποταμῷ στήλην ἔστησε καὶ ἐνθαῦτα, γράμματα ἐγγράψας λέγοντα τάδε, « Τεάρου ποταμοῦ κεφαλαὶ ὕδωρ ἄριστόν τε καὶ κάλλιστον παρέχονται πάντων ποταμῶν· καὶ ἐπ' αὐτὰς ἀπίκετο, ἐλαύνων ἐπὶ Σκύθας στρατόν, ἀνὴρ ἄριστός τε καὶ κάλλιστος πάντων ἀνθρώπων, Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπεος, Περσέων τε καὶ πάσης τῆς ἠπείρου βασιλεύς. » Ταῦτα δὴ ἐνθαῦτα ἐγράφη.

XCII. Δαρεῖος δὲ ἐνθεῦτεν ὁρμηθεὶς ἀπίκετο ἐπ' ἄλλον ποταμὸν τῷ οὔνομα Ἀρτισκός ἐστι, ὃς διὰ Ὀδρυσέων ῥέει. Ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν ποταμὸν ἀπικόμενος ἐποίησε τοιόνδε· ἀποδέξας χωρίον τῇ στρατιῇ ἐκέλευε πάντα ἄνδρα λίθον ἕνα παρεξιόντα τιθέναι ἐς τὸ ἀποδεδεγμένον τοῦτο χωρίον. (2) Ὡς δὲ ταῦτα ἡ στρατιὴ ἐπετέλεσε, ἐνθαῦτα κολωνοὺς μεγάλους τῶν λίθων καταλιπὼν ἀπήλαυνε τὴν στρατιήν.

XCIII. Πρὶν δὲ ἀπικέσθαι ἐπὶ τὸν Ἴστρον, πρώτους αἱρέει Γέτας τοὺς ἀθανατίζοντας. Οἱ μὲν γὰρ δὴ

Bospori et Darius rex in solio præsidens, et universus exercitus ejus pontem transiens, omnia hæc descripta erant, addita incriptione hujusmodi :

Piscosum Bosporum qui junxit Mandrocles
Junoni dedicavit pontis monumentum ;
coronam sibi, Samiis gloriam comparans
opere ex Darii regis mente perfecto.

Hoc fuit monumentum hujus viri, qui pontem illum junxerat.

LXXXIX. Donato Mandrocle, Darius in Europam transiit, mandato dato Ionibus ut in Pontum navigarent usque ad Istrum fluvium; ad eum autem quum pervenissent, ut ipsum ibi exspectarent et ponte jungerent fluvium : classem enim ducebant Iones et Æoles et Hellespontii. (2) Navalis igitur exercitus, Cyaneas insulas prætervectus, recta versus Istrum navigavit : et adverso flumine bidui iter a mari emensus, collum fluvii, ubi in diversa ostia scinditur Ister, ponte junxit. (3) Darius vero, trajecto per pontem Bosporo, per Thraciam iter fecit : quumque ad Teari fluvii fontes pervenisset, triduo ibi stativa habuit.

XC. Tearus hic fluvius ab adcolis perhibetur fluviorum esse optimus, quum ad alios sanandos morbos, tum ad scabiem curandam et hominum et equorum. (2) Fontes ejus sunt duodequadraginta, ex eadem rupe fluentes : quorum alii frigidi sunt, alii calidi. Iter ad illos fontes æquale est ex Heræo oppido, quod ad Perinthum est, et ex Apollonia quæ est ad Pontum Euxinum, utrimque bidui iter. (3) Influit autem Tearus in Contadestum fluvium, Contadestus vero in Agrianen, Agrianes in Hebrum, Hebrus vero in mare se exonerat prope Ænum oppidum.

XCI. Ad hunc igitur fluvium postquam pervenit Darius et castra metatus est, delectatus fluvio, cippum etiam ibi posuit, cum inscriptione in hanc sententiam : « Teari fluvii fontes aquam fundunt fluviorum omnium præstantissimam et pulcerrimam : et ad hos fontes venit, exercitum adversus Scythas ducens, vir omnium hominum præstantissimus et pulcerrimus, Darius Hystaspis filius, Persarum rex et universæ continentis. » Hæc ibi inscripta erant.

XCII. Inde profectus Darius ad alium fluvium pervenit cui nomen Artiscus, qui per Odrysas fluit. Ad hunc fluvium postquam pervenit, hocce instituit facere : designans locum quemdam, jussit ut quilibet vir de exercitu, dum eum locum præteriret, unum lapidem ibidem deponeret. (2) Quod quum ab exercitu esset factum, ingentibus lapidum tumulis ibi relictis, exercitum ulterius promovit.

XCIII. Priusquam vero ad Istrum pervenisset, primos Getas vi subegit, illos qui se immortales prædicant. Nam,

τὸν Σαλμυδησσὸν ἔχοντες Θρήϊκες καὶ ὑπὲρ Ἀπολλωνίης τε καὶ Μεσαμβρίης πόλιος οἰκημένοι, καλεύμενοι δὲ Σκυρμιάδαι καὶ Νιψαῖοι, ἀμαχητὶ σφέας αὐτοὺς παρέδοσαν Δαρείῳ· οἱ δὲ Γέται πρὸς ἀγνωμοσύνην τραπόμενοι αὐτίκα ἐδουλώθησαν, Θρηΐκων ἐόντες ἀνδρηϊώτατοι καὶ δικαιότατοι.

XCIV. Ἀθανατίζουσι δὲ τόνδε τὸν τρόπον· οὔτε ἀποθνήσκειν ἑωυτοὺς νομίζουσι, ἰέναι τε τὸν ἀπολλύμενον παρὰ Ζάλμοξιν δαίμονα· οἱ δὲ αὐτῶν τὸν αὐτὸν τοῦτον νομίζουσι Γεβελέϊζιν. (2) Διὰ πεντετηρίδος δὲ τὸν πάλῳ λαχόντα αἰεὶ σφέων αὐτῶν ἀποπέμπουσι ἄγγελον παρὰ τὸν Ζάλμοξιν, ἐντελλόμενοι τῶν ἂν ἑκάστοτε δέωνται. (3) Πέμπουσι δὲ ὧδε· οἱ μὲν αὐτῶν ταχθέντες ἀκόντια τρία ἔχουσι, ἄλλοι δὲ διαλαβόντες τοῦ ἀποπεμπομένου παρὰ τὸν Ζάλμοξιν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἀνακινήσαντες αὐτὸν μετέωρον, ῥιπτεῦσι ἐς τὰς λόγχας. (4) Ἢν μὲν δὴ ἀποθάνῃ ἀναπαρείς, τοῖσι δὲ ἵλεως ὁ θεὸς δοκέει εἶναι· ἢν δὲ μὴ ἀποθάνῃ, αἰτιέονται αὐτὸν τὸν ἄγγελον, φάμενοί μιν ἄνδρα κακὸν εἶναι, αἰτιησάμενοι δὲ τοῦτον ἄλλον ἀποπέμπουσι· ἐντέλλονται δὲ ἔτι ζώοντι. (5) Οὗτοι οἱ αὐτοὶ Θρήϊκες καὶ πρὸς βροντήν τε καὶ ἀστραπὴν τοξεύοντες ἄνω πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπειλεῦσι τῷ θεῷ, οὐδένα ἄλλον θεὸν νομίζοντες εἶναι εἰ μὴ τὸν σφέτερον.

XCV. Ὡς δὲ ἐγὼ πυνθάνομαι τῶν τὸν Ἑλλήσποντον οἰκεόντων Ἑλλήνων καὶ Πόντον, τὸν Ζάλμοξιν τοῦτον ἐόντα ἄνθρωπον δουλεῦσαι ἐν Σάμῳ, δουλεῦσαι δὲ Πυθαγόρῃ τῷ Μνησάρχου· ἐνθεῦτεν δὲ αὐτὸν γενόμενον ἐλεύθερον χρήματα κτήσασθαι συχνά, κτησάμενον δὲ ἀπελθεῖν ἐς τὴν ἑωυτοῦ· (2) ἅτε δὲ κακοβίων τε ἐόντων τῶν Θρηΐκων καὶ ὑπαφρονεστέρων, τὸν Ζάλμοξιν τοῦτον ἐπιστάμενον δίαιτάν τε Ἰάδα καὶ ἤθεα βαθύτερα ἢ κατὰ Θρήϊκας, οἷα Ἕλλησί τε ὁμιλήσαντα καὶ Ἑλλήνων οὐ τῷ ἀσθενεστάτῳ σοφιστῇ Πυθαγόρῃ, κατασκευάσασθαι ἀνδρεῶνα, ἐς τὸν πανδοκεύοντα τῶν ἀστῶν τοὺς πρώτους καὶ εὐωχέοντα ἀναδιδάσκειν ὡς οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ συμπόται αὐτοῦ οὔτε οἱ ἐκ τούτων αἰεὶ γινόμενοι ἀποθανέονται, ἀλλ' ἥξουσι ἐς χῶρον τοῦτον ἵνα αἰεὶ περιεόντες ἕξουσι τὰ πάντα ἀγαθά. (3) Ἐν ᾧ δὲ ἐποίεε τὰ καταλεχθέντα καὶ ἔλεγε ταῦτα, ἐν τούτῳ κατάγαιον οἴκημα ἐποιέετο. Ὡς δέ οἱ παντελέως εἶχε τὸ οἴκημα, ἐκ μὲν τῶν Θρηΐκων ἠφανίσθη, καταβὰς δὲ κάτω ἐς τὸ κατάγαιον οἴκημα διαιτᾶτο ἐπ' ἔτεα τρία· οἱ δέ μιν ἐπόθεόν τε καὶ ἐπένθεον ὡς τεθνεῶτα· τετάρτῳ δὲ ἔτεϊ ἐφάνη τοῖσι Θρήϊξι, καὶ οὕτω πιθανά σφι ἐγένετο τὰ ἔλεγε ὁ Ζάλμοξις. Ταῦτά φασί μιν ποιῆσαι.

XCVI. Ἐγὼ δὲ περὶ μὲν τούτου καὶ τοῦ καταγαίου οἰκήματος, οὔτε ἀπιστέω οὔτε ὦν πιστεύω τι λίην, δοκέω δὲ πολλοῖσι ἔτεσι πρότερον τὸν Ζάλμοξιν τοῦτον γενέσθαι Πυθαγόρεω. Εἴτε δὲ ἐγένετό τις Ζάλμοξις ἄνθρωπος, εἴτ' ἐστὶ δαίμων τις Γέτῃσι οὗτος ἐπιχώριος, χαιρέτω. Οὗτοι μὲν δὴ τρόπῳ τοιούτῳ

qui Salmydessum incolunt Thraces, et qui super Apolloniam et Mesembria oppido sedes habent, qui Scyrmiadæ et Nipsæi nominantur, sine pugna se Dario tradiderant. Getæ vero, obstinate resistentes, mox in servitutem sunt redacti, quum quidem essent Thracum et nobilissimi et justissimi.

XCIV. Immortales autem hi sese prædicant hoc modo: non mori sese putant, sed hac ex vita decedentes ad Zalmoxin deum ire; quem eumdem nonnulli Gebeleizin invocant. (2) Quinto vero quoque anno unum e suorum numero, sorte lectum, nuncium mittunt ad Zalmoxin, mandata ei dantes de his rebus quas tunc maxime desiderant. (3) Mittunt autem hoc modo: ordine stant alii, tria jacula tenentes: alii pedibus manibusque prehensum hunc, qui ad Zalmoxin amandatur, vibrantes sursum conjiciunt, ut in hastas incidat. (4) Qui si transfixus moritur, tum illis propitius videtur esse Zalmoxis: sin non moritur, in culpa ponunt ipsum nuncium, dicentes pravum esse hominem; loco hujus vero quem caussantur, alium mittunt, cui tum adhuc vivo dant mandata. (5) Iidem Thraces, quum tonat fulguratque, sagittas sursum adversus cœlum contorquent, minitantes deo: nec enim alium deum censent nisi suum.

XCV. Ut vero a Græcis accepi ad Hellespontum et Pontum habitantibus, homo fuit hic Zalmoxis, servitutem serviens Sami; servus autem fuit Pythagoræ, Mnesarchi filii. Deinde vero manumissum, aiunt, magnas sibi comparasse pecunias, hisque instructum, domum rediisse. (2) Quum vero et misere viverent Thraces, et parum cultis essent ingeniis; Zalmoxin hunc, vitæ rationem Ionicam edoctum, et moribus institutum cultioribus quam qui apud Thracas obtinerent, ut qui cum Græcis habuisset consuetudinem, et cum Pythagora, viro inter Græcos ingenii cultura eminente, exstruendam sibi curasse exhedram, in qua primarios quosque popularium excipere consuesset, et inter epulandum illos docuisset, neque se, neque convivas suos, nec horum posteros, morituros; sed venturos in locum talem, ubi perpetuo viventes omnibus bonis sint fruituri. (3) In eadem vero exhedra, ubi hæc faciebat dicebatque, construendam sibi interim parasse, aiunt, cameram subterraneam; quæ postquam perfecta esset, evanuisse eum e Thracum conspectu: scilicet in subterraneam istam cameram descendisse, ibique per triennium esse moratum; et Thracas illum, ut mortuum, desiderasse luctuque esse prosecutos; quarto vero anno Thracibus eum rursus adparuisse: atque ita persuasos hos fuisse, vera esse quæ Zalmoxis dixisset. Hæc ab eo facta esse perhibent.

XCVI. Ego vero, quod de subterranea camera aiunt, neque negare velim, neque fidem admodum his adhibeo: puto vero multis ante Pythagoram annis hunc Zalmoxin vixisse. Sive autem homo quispiam fuerit hic Zalmoxis, sive indigena Getarum deus, valeat ille. Getæ igitur, qui

χρεώμενοι, ὡς ἐχειρώθησαν ὑπὸ Περσέων, εἵποντο τῷ ἄλλῳ στρατῷ·

XCVII. Δαρεῖος δὲ ὡς ἀπίκετο καὶ ὁ πεζὸς ἅμ' αὐτῷ στρατὸς ἐπὶ τὸν Ἴστρον, ἐνθαῦτα διαβάντων πάντων Δαρεῖος ἐκέλευσε τοὺς Ἴωνας τὴν σχεδίην λύσαντας ἕπεσθαι κατ' ἤπειρον ἑωυτῷ καὶ τὸν ἐκ τῶν νεῶν στρατόν. (2) Μελλόντων δὲ τῶν Ἰώνων λύειν καὶ ποιέειν τὰ κελευόμενα, Κώης ὁ Ἐρξάνδρου στρατηγὸς ἐὼν Μυτιληναίων ἔλεξε Δαρείῳ τάδε, πυθόμενος πρότερον εἴ οἱ φίλον εἴη γνώμην ἀποδέκεσθαι παρὰ τοῦ βουλομένου ἀποδείκνυσθαι· « ὦ βασιλεῦ, ἐπὶ γῆν γὰρ μέλλεις στρατεύεσθαι τῆς οὔτε ἀρηρομένον φανήσεται οὐδὲν οὔτε πόλις οἰκεομένη· σύ νυν γέφυραν ταύτην ἔα κατὰ χώρην ἑστάναι, φυλάκους αὐτῆς λιπὼν τούτους οἵπερ μιν ἔζευξαν. (3) Καὶ ἤν τε κατὰ νόον πρήξωμεν εὑρόντες Σκύθας, ἔσται ἄποδος ἡμῖν, ἤν τε καὶ μή σφεας εὑρέειν δυνώμεθα, ἥ γε ἄποδος ἡμῖν ἀσφαλής· οὐ γὰρ ἔδεισά κω μὴ ἑσσωθέωμεν ὑπὸ Σκυθέων μάχῃ, ἀλλὰ μᾶλλον μὴ οὐ δυνάμενοί σφεας εὑρέειν πάθωμέν τι ἀλώμενοι. (4) Καὶ τάδε λέγειν φαίη τις ἄν με ἐμεωυτοῦ εἵνεκεν, ὡς καταμένω· ἐγὼ δὲ γνώμην μὲν τὴν εὕρισκον ἀρίστην σοί, βασιλεῦ, ἐς μέσον φέρω, αὐτὸς μέντοι ἕψομαί τοι καὶ οὐκ ἂν λειφθείην. » (5) Κάρτα τε ἥσθη τῇ γνώμῃ Δαρεῖος, καί μιν ἠμείψατο τοισίδε, « ξεῖνε Λέσβιε, σωθέντος ἐμεῦ ὀπίσω ἐς οἶκον τὸν ἐμὸν ἐπιφάνηθί μοι πάντως, ἵνα σε ἀντὶ χρηστῆς συμβουλίης χρηστοῖσι ἔργοισι ἀμείψωμαι. »

XCVIII. Ταῦτα δὲ εἴπας καὶ ἀπάψας ἅμματα ἑξήκοντα ἐν ἱμάντι, καλέσας ἐς λόγους τοὺς Ἰώνων τυράννους ἔλεγε τάδε, « ἄνδρες Ἴωνες, ἡ μὲν πρότερον γνώμη ἀποδεχθεῖσα ἐς τὴν γέφυραν μετείσθω μοι, ἔχοντες δὲ τὸν ἱμάντα τόνδε ποιέετε τάδε· (2) ἐπεάν με ἴδητε τάχιστα πορευόμενον ἐπὶ Σκύθας, ἀπὸ τούτου ἀρξάμενοι τοῦ χρόνου λύετε ἅμμα ἓν ἑκάστης ἡμέρης· ἢν δὲ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μὴ παρέω, ἀλλὰ διεξέλθωσι ὑμῖν αἱ ἡμέραι τῶν ἁμμάτων, ἀποπλώετε ἐς τὴν ὑμετέρην αὐτῶν. (3) Μέχρι δὲ τούτου, ἐπείτε οὕτω μετέδοξε, φυλάσσετε τὴν σχεδίην, πᾶσαν προθυμίην σωτηρίης τε καὶ φυλακῆς παρεχόμενοι. Ταῦτα δὲ ποιεῦντες ἐμοὶ μεγάλως χαριέεσθε. » Δαρεῖος μὲν ταῦτα εἴπας ἐς τὸ πρόσω ἠπείγετο.

XCIX. Τῆς δὲ Σκυθικῆς γῆς ἡ Θρηίκη τὸ ἐς θάλασσαν προκέεται· κόλπου δὲ ἀγομένου τῆς γῆς ταύτης, ἡ Σκυθική τε ἐκδέκεται καὶ ὁ Ἴστρος ἐκδιδοῖ ἐς αὐτήν, πρὸς εὖρον ἄνεμον τὸ στόμα τετραμμένος. (2) Τὸ δὲ ἀπὸ Ἴστρου ἔρχομαι σημανέων τὸ πρὸς θάλασσαν αὐτῆς τῆς Σκυθικῆς χώρης ἐς μέτρησιν. Ἀπὸ Ἴστρου αὕτη ἤδη ἀρχαίη Σκυθική ἐστι, πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ νότον ἄνεμον κειμένη, μέχρι πόλιος καλευμένης Καρκινίτιδος. (3) Τὸ δὲ ἀπὸ ταύτης τὴν μὲν ἐπὶ θάλασσαν τὴν αὐτὴν φέρουσαν, ἐοῦσαν ὀρεινήν τε χώρην καὶ προκειμένην τὸ ἐς Πόντον, νέμεται τὸ Ταυρικὸν ἔθνος μέχρι χερσονήσου τῆς τρηχέης καλευμένης· αὕτη δὲ ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς ἀπηλιώτην ἄνεμον κατήκει. (4)

eo quo dixi instituto utuntur, postquam a Persis subacti erant, reliquum exercitum sunt seculi.

XCVII. Ubi ad Istrum Darius cum pedestri exercitu pervenit, ibi tunc, postquam fluvium omnes trajecissent, Ionas rex solvere pontem jussit, seque et navales copias pedestri itinere sequi. (2) Jamque in eo Iones erant, ut exsequerentur mandatum, pontemque solverent; quum Coes, Erxandri filius, dux Mytilenæorum, percunctatus prius a Dario, an benigne accepturus esset consilium, si quis ei dare vellet, hæc ad eum verba fecit: « In terram, rex, expeditionem suscipis, in qua nec aratum quidpiam, nec oppidum adparebit habitatum. Tu igitur sine hunc pontem suo loco stare, et custodes ejus relinque hos, qui eum junxerunt. (3) Ita, sive nobis, Scythas nactis, res ex sententia ceaserit, paratus reditus erit; sive reperire eos non potuerimus, vel sic tutus certe reditus est. Nam illud quidem numquam veritus sum, ne prælio a Scythis vincamur; sed hoc potius, ne, reperire illos haud usquam valentes, per oberrationem incommodi quidpiam patiamur. (4) Ac fortasse dixerit aliquis, mei caussa me hæc dicere, quo hic maneam. At equidem tibi rex, quæ optima mihi videtur sententia, eam in medium propono: cæterum ipse te sequar, neque hic velim relinqui. » (5) Cujus viri consilio valde delectatus Darius his verbis ei respondit: « Hospes Lesbie, postquam salvus domum meam ero reversus, fac omnino mihi præsto sis, ut te pro bono consilio bene factis remunerer. »

XCVIII. His dictis, sexaginta nodos in loro nexuit; eoque facto, ad colloquium convocatos Ionum tyrannos in hunc modum est adlocutus: « Viri Iones, sententiam prius dictam, quod ad pontem attinet, missam facio. Ecce vobis hoc lorum; quo sumpto, facite quæ jam edico: (2) ex quo me videritis hinc adversus Scythas profectum, ab illo tempore incipientes, quotidie unum nodum hujus lori solvite. Sin intra hoc tempus non adfuero, sed elapsi erunt tot dies quot sunt nodi, tum quidem vestram in patriam navigate. (3) Usque ad id tempus vero, quoniam in hanc partem mutavi sententiam, custodite pontem, omne studium in illo conservando custodiendoque ponentes. Hoc facientes, gratissimum mihi feceritis. » Hæc locutus Darius, nulla interposita mora, in ulteriora perrexit.

XCIX. Ante Scythicam terram sita Thracia est, ad mare pertinens. Inde, in sinum ducta hac regione, incipit Scythia, per quam Ister in mare influit, orificio orientem versus tendente. (2) Jam Scythiæ inde ab Istro eam partem, quæ secundum mare porrigitur, ad mensuram declarare adgredior. Protinus ab Istro hæc est vetus Scythia, versus meridiem sita, usque ad oppidum cui Carcinitis nomen. (3) Tum contiguam hinc regionem, ad idem mare pertinentem, quæ montana est et in Pontum prominens, incolit Taurica gens, ad Chersonesum usque Asperam quæ vocatur. Hæc vero ad illud mare pertinet quod est orientem versus. (4) Scythiæ enim fines duabus a partibus ad mare

Ἔστι γὰρ τῆς Σκυθικῆς τὰ δύο μέρεα τῶν οὔρων ἐς θάλασσαν φέροντα, τήν τε πρὸς μεσαμβρίην καὶ τὴν πρὸς ἠῶ, κατά περ τῆς Ἀττικῆς χώρης· καὶ παραπλήσια ταύτῃ καὶ οἱ Ταῦροι νέμονται τῆς Σκυθικῆς, ὡς εἰ τῆς Ἀττικῆς ἄλλο ἔθνος καὶ μὴ Ἀθηναῖοι νεμοίατο τὸν γουνὸν τὸν Σουνιακὸν, μᾶλλον ἐς τὸν πόντον τὴν ἄκρην ἀνέχοντα, τὸν ἀπὸ Θορικοῦ μέχρι Ἀναφλύστου δήμου. Λέγω δὲ ὡς εἶναι ταῦτα σμικρὰ μεγάλοισι συμβαλέειν. (5) Τοιοῦτον ἡ Ταυρική ἐστι. Ὃς δὲ τῆς Ἀττικῆς ταῦτα μὴ παραπέπλωκε, ἐγὼ δὲ ἄλλως δηλώσω· ὡς εἰ τῆς Ἰηπυγίης ἄλλο ἔθνος καὶ μὴ Ἰήπυγες ἀρξάμενοι ἐκ Βρεντεσίου λιμένος ἀποταμοίατο μέχρι Τάραντος καὶ νεμοίατο τὴν ἄκρην. Δύο δὲ λέγων ταῦτα πολλὰ λέγω παρόμοια, τοῖσι ἄλλοισι οἶκε ἡ Ταυρική.

C. Τὸ δ' ἀπὸ τῆς Ταυρικῆς ἤδη Σκύθαι τὸ κατύπερθε τῶν Ταύρων καὶ τὰ πρὸς θαλάσσης τῆς ἠοίης νέμονται (τοῦ τε Βοσπόρου τοῦ Κιμμερίου τὰ πρὸς ἑσπέρης καὶ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος) μέχρι Ταναΐδος ποταμοῦ, ὃς ἐκδιδοῖ ἐς μυχὸν τῆς λίμνης ταύτης. (2) Ἤδη ὦν ἀπὸ μὲν Ἴστρου τὰ κατύπερθε ἐς τὴν μεσόγαιαν φέροντα ἀποκληίεται ἡ Σκυθικὴ ὑπὸ πρώτων Ἀγαθύρσων, μετὰ δὲ Νευρῶν, ἔπειτεν δὲ Ἀνδροφάγων, τελευταίων δὲ Μελαγχλαίνων.

CI. Ἔστι ὦν τῆς Σκυθικῆς ὡς ἐούσης τετραγώνου, τῶν δύο μερέων κατηκόντων ἐς θάλασσαν, πάντῃ ἴσον τό τε ἐς τὴν μεσόγαιαν φέρον καὶ τὸ παρὰ τὴν θάλασσαν. (2) Ἀπὸ γὰρ Ἴστρου ἐπὶ Βορυσθένεα δέκα ἡμερέων ὁδὸς, ἀπὸ Βορυσθένεός τ' ἐπὶ τὴν λίμνην τὴν Μαιῆτιν ἑτέρων δέκα· καὶ τὸ ἀπὸ θαλάσσης ἐς μεσόγαιαν ἐς τοὺς Μελαγχλαίνους τοὺς κατύπερθε Σκυθέων οἰκημένους εἴκοσι ἡμερέων ὁδός. Ἡ δὲ ὁδὸς ἡ ἡμερησίη ἀνὰ διηκόσια στάδια συμβέβληταί μοι. (3) Οὕτω ἂν εἴη τῆς Σκυθικῆς τὰ ἐπικάρσια τετρακισχιλίων σταδίων καὶ τὰ ὄρθια τὰ ἐς τὴν μεσόγαιαν φέροντα ἑτέρων τοσούτων σταδίων. Ἡ μέν νυν γῆ αὕτη ἐστὶ μέγαθος τοσαύτη.

CII. Οἱ δὲ Σκύθαι δόντες σφίσι λόγον ὡς οὐκ οἷοί τέ εἰσι τὸν Δαρείου στρατὸν ἰθυμαχίῃ διώσασθαι μοῦνοι, ἔπεμπον ἐς τοὺς πλησιοχώρους ἀγγέλους· τῶν δὲ καὶ δὴ οἱ βασιλέες συνελθόντες ἐβουλεύοντο ὡς στρατοῦ ἐπελαύνοντος μεγάλου. (2) Ἐσάν δὲ οἱ συνελθόντες βασιλέες Ταύρων καὶ Ἀγαθύρσων καὶ Νευρῶν καὶ Ἀνδροφάγων καὶ Μελαγχλαίνων καὶ Γελωνῶν καὶ Βουδίνων καὶ Σαυροματέων.

CIII. Τούτων Ταῦροι μὲν νόμοισι τοιοισίδε χρέονται. Θύουσι μὲν τῇ παρθένῳ τούς τε ναυηγοὺς καὶ τοὺς ἂν λάβωσι Ἑλλήνων ἐπαναχθέντας, τρόπῳ τοιῷδε· καταρξάμενοι ῥοπάλῳ παίουσι τὴν κεφαλήν. (2) Οἱ μὲν δὴ λέγουσι ὡς τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ ὠθέουσι κάτω (ἐπὶ γὰρ κρημνοῦ ἵδρυται τὸ ἱρόν), τὴν δὲ κεφαλὴν ἀνασταυροῦσι· οἱ δὲ κατὰ μὲν τὴν κεφαλὴν ὁμολογέουσι, τὸ μέντοι σῶμα οὐκ ὠθέεσθαι ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ λέγουσι, ἀλλὰ γῇ κρύπτεσθαι. (3) Τὴν δὲ

pertinent, tam a meridie, quam ab oriente, quemadmodum Atticæ regionis fines. Et similiter hanc Scythiæ partem Tauri incolunt, ac si Atticæ angulum Suniacum, promontorium illud magis in mare excurrens a Thorico usque ad Anaphlystum pagum, alius incoleret populus, non Athenienses. Dico autem hoc, prout parva hæc cum magnis conferri possunt. (5) Talis igitur Taurica est. Quodsi quis hanc Atticæ partem non præternavigavit, huic ego alia ratione rem declarabo : perinde est ac si Iapygiæ promontorium non Iapyges habitarent, sed alius populus, a Brundusio portu incipiens, et usque ad Tarentum ab illis præcisus. Atque hæc duo quum dico, multa alia similia dico, quibuscum conferri Taurica potest.

C. Jam inde a Taurica terra, quæ sunt supra Tauros, et quæ ad mare quod ad orientem est pertinent, ea rursus Scythæ incolunt, quæ ab occidente Bospori Cimmerii et Paludis Mæotidis sunt usque ad Tanaim fluvium, qui in intimum Mæotidis hujus recessum se exonerat. (2) Jam igitur inde ab Istro [*usque ad Tanain*] superne mediterranea versus disterminatur Scythia primum ab Agathyrsis, deinde a Neuris, post hos ab Androphagis, postremo a Melanchlænis.

CI. Scythiæ igitur, formam fere quadratam habentis, duæ sunt partes ad mare pertinentes; quarum utraque alteri quaquaversum æqualis est, tum qua in mediterranea porrigitur, tum secundum mare. (2) Etenim ab Istro ad Borysthenem iter est decem dierum, rursusque a Borysthene ad Mæotin paludem aliorum decem dierum iter : a mari vero versus mediterranea ad Melanchlænos, qui supra Scythas incolunt, iter est viginti dierum. Iter autem diurnum mihi æquiparatur ducenis stadiis. (3) Ita Scythica terra, in transversum, patebit quater mille stadia; in rectum vero, mediterranea versus, totidem alia stadia. Hæc igitur hujus terræ amplitudo est.

CII. Scythæ secum reputantes, solos se impares esse Darii copiis justo prælio repellendis, nuncios miserunt ad finitimos : quorum reges etiam convenere deliberaturi, utpote ingenti invadente exercitu. (2) Erant autem reges, qui convenere, Taurorum, et Agathyrsorum, et Neurorum, et Androphagorum, et Melanchlænorum, et Gelonorum, et Budinorum, et Sauromatarum.

CIII. Ex his Tauri institutis utuntur hujusmodi. Naufragos, et quoscumque ceperunt Græcos illuc delatos, immolant Virgini hoc modo : postquam sacra auspicati sunt, clava feriunt hominis caput : (2) et corpus quidem, ut alii dicunt, de præcipitio dejiciunt (in prærupta enim rupe exstructum templum est), caput vero in cruce erigunt : rursus alii de capite quidem consentiunt, corpus autem non de præcipitio dejici aiunt, sed terra condi. (3) Deam au-

δαίμονα ταύτην τῇ θύουσι λέγουσι αὐτοὶ Ταῦροι Ἰφιγένειαν τὴν Ἀγαμέμνονος εἶναι. Πολεμίους δὲ ἄνδρας τοὺς ἂν χειρώσωνται ποιεῦσι τάδε· (4) ἀποταμὼν ἕκαστος κεφαλὴν ἀποφέρεται ἐς τὰ οἰκία, ἔπειτεν ἐπὶ ξύλου μεγάλου ἀναπείρας ἱστᾷ ὑπὲρ τῆς οἰκίης ὑπερέχουσαν πολλόν, μάλιστα δὲ ὑπὲρ τῆς καπνοδόκης. Φασὶ δὲ τούτους φυλάκους τῆς οἰκίης πάσης ὑπεραιωρέεσθαι. Ζώουσι δὲ ἀπὸ ληίης τε καὶ πολέμου.

CIV. Ἀγάθυρσοι δὲ ἁβρότατοι ἄνδρες εἰσὶ καὶ χρυσοφόροι τὰ μάλιστα, ἐπίκοινον δὲ τῶν γυναικῶν τὴν μῖξιν ποιεῦνται, ἵνα κασίγνητοί τε ἀλλήλων ἔωσι καὶ οἰκήϊοι ἐόντες πάντες μήτε φθόνῳ μήτ' ἔχθεϊ χρέωνται ἐς ἀλλήλους. Τὰ δ' ἄλλα νόμαια Θρήϊξι προσκεχωρήκασι.

CV. Νευροὶ δὲ νόμοισι μὲν χρέονται Σκυθικοῖσι, γενεῇ δὲ μιῇ πρότερόν σφεας τῆς Δαρείου στρατηλασίης κατέλαβε ἐκλιπεῖν τὴν χώρην πᾶσαν ὑπ' ὀφίων· ὄφιας γάρ σφι πολλοὺς μὲν ἡ χώρη ἀνέφαινε, οἱ δὲ πλεῦνες ἄνωθέν σφι ἐκ τῶν ἐρήμων ἐπέπεσον, ἐς ὃ πιεζόμενοι οἴκησαν μετὰ Βουδίνων τὴν ἑωυτῶν ἐκλιπόντες. (2) Κινδυνεύουσι δὲ οἱ ἄνθρωποι οὗτοι γόητες εἶναι· λέγονται γὰρ ὑπὸ Σκυθέων καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Σκυθικῇ κατοικημένων ὡς ἔτεος ἑκάστου ἅπαξ τῶν Νευρῶν ἕκαστος λύκος γίνεται ἡμέρας ὀλίγας καὶ αὖτις ὀπίσω ἐς τὠυτὸ κατίσταται. Ἐμὲ μέν νυν ταῦτα λέγοντες οὐ πείθουσι, λέγουσι δὲ οὐδὲν ἔσσον, καὶ ὀμνῦσι δὲ λέγοντες.

CVI. Ἀνδροφάγοι δὲ ἀγριώτατα πάντων ἀνθρώπων ἔχουσι ἤθεα, οὔτε δίκην νομίζοντες οὔτε νόμῳ οὐδενὶ χρεώμενοι. Νομάδες δέ εἰσι, ἐσθῆτα δὲ φορέουσι τῇ Σκυθικῇ ὁμοίην, γλῶσσαν δὲ ἰδίην ἔχουσι, ἀνθρωποφαγέουσι δὲ μοῦνοι τούτων.

CVII. Μελάγχλαινοι δὲ εἵματα μὲν μέλανα φορέουσι πάντες, ἐπ' ὧν καὶ τὰς ἐπωνυμίας ἔχουσι, νόμοισι δὲ Σκυθικοῖσι χρέονται.

CVIII. Βουδῖνοι δὲ ἔθνος ἐὸν μέγα καὶ πολλὸν γλαυκόν τε πᾶν ἰσχυρῶς ἐστὶ καὶ πυρρόν. Πόλις δὲ ἐν αὐτοῖσι πεπόλισται ξυλίνη, οὔνομα δὲ τῇ πόλι ἐστὶ Γελωνός· τοῦ δὲ τείχεος μέγαθος κῶλον ἕκαστον τριήκοντα σταδίων ἐστί, ὑψηλὸν δὲ καὶ πᾶν ξύλινον, καὶ οἰκίαι αὐτῶν ξύλιναι καὶ τὰ ἱρά. (2) Ἔστι γὰρ δὴ αὐτόθι Ἑλληνικῶν θεῶν ἱρὰ Ἑλληνικῶς κατεσκευασμένα ἀγάλμασί τε καὶ βωμοῖσι καὶ νηοῖσι ξυλίνοισι, καὶ τῷ Διονύσῳ τριετηρίδας ἀνάγουσι καὶ βακχεύουσι. (3) Εἰσὶ γὰρ οἱ Γελωνοὶ τὸ ἀρχαῖον Ἕλληνες, ἐκ δὲ τῶν ἐμπορίων ἐξαναστάντες οἴκησαν ἐν τοῖσι Βουδίνοισι· καὶ γλώσσῃ τὰ μὲν Σκυθικῇ, τὰ δὲ Ἑλληνικῇ χρέονται.

CIX. Βουδῖνοι δὲ οὐ τῇ αὐτῇ γλώσσῃ χρέονται καὶ Γελωνοί. Ἀλλ' οὐδὲ δίαιτα ἡ αὐτή ἐστι Γελωνοῖσι καὶ Βουδίνοισι· οἱ μὲν γὰρ Βουδῖνοι ἐόντες αὐτόχθονες νομάδες τέ εἰσι καὶ φθειροτραγέουσι μοῦνοι τῶν ταύτῃ, Γελωνοὶ δὲ γῆς τε ἐργάται καὶ σιτοφάγοι καὶ κήπους ἐκτημένοι, οὐδὲν τὴν ἰδέην ὁμοῖοι οὐδὲ τὸ χρῶμα.

tem, cui has victimas immolant, ipsi Tauri aiunt Iphigeniam esse, Agamemnonis filiam. Hostibus, quos bello ceperunt, hoc faciunt: (4) qui captivum fecit, is ei caput præcidit, domumque suam relatum, præalto infixum palo, erigit ita ut multo supra domum, atque adeo supra fumarium, emineat; dicuntque, hos tamquam custodes totarum ædium ita sublime eminere. Vivunt autem ex præda et bello.

CIV. Agathyrsi lautissimi et mollissimi homines sunt, maximamque partem aurum gestant. Cum mulieribus in commune consuetudinem habent, quo sint inter se fratres et consanguinei, eoque nec invidiam nec inimicitias invicem exerceant. Quod ad alia attinet instituta, ad Thraces accedunt.

CV. Neuri Scythicis utuntur institutis. Proxima autem ante Darii expeditionem generatione accidit his, ut terram suam desererent totam propter serpentes. Ingentem enim ipsis serpentum multitudinem ediderat hæc regio, quorum quidem major pars ex superioribus regionibus, quæ desertæ sunt, invaserant. Ad extremum, malis pressi, relicta sua terra, cum Budinis habitatum concesserunt. (2) Videntur autem præstigiatores esse hi homines: narrant certe Scythæ et Græci Scythiam incolentes, semel quotannis Neurorum quemque per aliquot dies in lupum mutari, deinde vero rursus formæ suæ reddi. Mihi quidem hæc narrantes non persuadent; narrant vero nihilo minus, atque etiam interposito jurejurando adfirmant.

CVI. Androphagi ferocissimos omnium hominum mores habent; neque jus colentes ullum, neque lege ulla utentes. Nomades sunt: vestem gestant Scythicæ similem, lingua vero utuntur propria. Soli autem ex illis populis humana carne vescuntur.

CVII. Melanchlæni vestimenta nigra gestant; a quibus etiam nomen est eis impositum: institutis autem utuntur Scythicis.

CVIII. Budini, magnus populus et numerosus, glauci admodum sunt omnes, et rubicundi. Urbem hi in sua ditione conditam habent ligneam: Gelonus oppido nomen est: cujus muri latus quodque triginta stadia in longitudinem patet, altus vero murus, totusque ligneus: ædes item et templa lignea sunt. (2) Sunt enim ibi Græcanicorum deorum templa, Græco more instructa imaginibus et aris et delubris ligneis. Iidem Baccho triennalia festa agunt, et bacchanalia celebrant. (3) Sunt enim Geloni origine Græci: qui ex emporiis suis pulsi, in Budinos habitatum concesserunt: linguaque utuntur partim Scythica, partim vero Græca.

CIX. Budini vero non eadem lingua, atque Geloni, utuntur: nec eadem utrisque vitæ ratio est. Budini enim, indigena gens, nomades (*pastores*) sunt, solique hi ex omnibus istarum regionum incolis pediculos comedunt: Geloni vero terram colunt, panem comedunt, hortos habent; nihil istis nec forma similes, nec colore. Veruntamen

Ὑπὸ μέντοι Ἑλλήνων καλεῦνται καὶ οἱ Βουδῖνοι Γελωνοί, οὐκ ὀρθῶς καλεόμενοι. (2) Ἡ δὲ χώρη σφέων πᾶσά ἐστι δασέα ἴδῃσι παντοίῃσι· ἐν δὲ τῇ ἴδῃ τῇ πλείστῃ ἐστὶ λίμνη μεγάλη τε καὶ πολλὴ καὶ ἕλος καὶ κάλαμος περὶ αὐτήν· ἐν δὲ ταύτῃ ἐνύδριες ἁλίσκονται καὶ κάστορες καὶ ἄλλα θηρία τετραγωνοπρόσωπα, τῶν τὰ δέρματα περὶ τὰς σισύρας παραρράπτεται, καὶ οἱ ὄρχιες αὐτοῖσί εἰσι χρήσιμοι ἐς ὑστερέων ἄκεσιν.

CX. Σαυροματέων δὲ πέρι ὧδε λέγεται. Ὅτε Ἕλληνες Ἀμαζόσι ἐμαχέσαντο (τὰς δὲ Ἀμαζόνας καλεῦσι Σκύθαι Οἰόρπατα, δύναται δὲ τὸ οὔνομα τοῦτο κατ᾽ Ἑλλάδα γλῶσσαν ἀνδροκτόνοι· οἰὸρ γὰρ καλεῦσι τὸν ἄνδρα, τὸ δὲ πατὰ κτείνειν), τότε λόγος τοὺς Ἕλληνας νικήσαντας τῇ ἐπὶ Θερμώδοντι μάχῃ ἀποπλώειν ἄγοντας τρισὶ πλοίοισι τῶν Ἀμαζόνων ὅσας ἐδυνέατο ζωγρῆσαι, τὰς δὲ ἐν τῷ πελάγεϊ ἐπιθεμένας ἐκκόψαι τοὺς ἄνδρας. (2) Πλοῖα δὲ οὐ γινώσκειν αὐτάς, οὐδὲ πηδαλίοισι χρᾶσθαι οὐδὲ ἱστίοισι οὐδὲ εἰρεσίῃ· ἀλλ᾽ ἐπεὶ ἐξέκοψαν τοὺς ἄνδρας, ἐφέροντο κατὰ κῦμα καὶ ἄνεμον· καὶ ἀπικνέονται τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος ἐπὶ Κρημνούς. Οἱ δὲ Κρημνοί εἰσι γῆς τῆς Σκυθέων τῶν ἐλευθέρων. (3) Ἐνθαῦτα ἀποβᾶσαι ἀπὸ τῶν πλοίων αἱ Ἀμαζόνες ὁδοιπόρεον ἐς τὴν οἰκεομένην. Ἐντυχοῦσαι δὲ πρώτῳ ἱπποφορβίῳ τοῦτο διήρπασαν, καὶ ἐπὶ τούτων ἱππαζόμεναι ἐληίζοντο τὰ τῶν Σκυθέων.

CXI. Οἱ δὲ Σκύθαι οὐκ εἶχον συμβαλέσθαι τὸ πρῆγμα· οὔτε γὰρ φωνὴν οὔτε ἐσθῆτα οὔτε τὸ ἔθνος ἐγίνωσκον, ἀλλ᾽ ἐν θώματι ἔσαν ὁκόθεν ἔλθοιεν, ἐδόκεον δ᾽ αὐτὰς εἶναι ἄνδρας τὴν αὐτὴν ἡλικίην ἔχοντας, μάχην τε δὴ πρὸς αὐτὰς ἐποιεῦντο. (2) Ἐκ δὲ τῆς μάχης τῶν νεκρῶν ἐκράτησαν οἱ Σκύθαι, καὶ οὕτω ἔγνωσαν ἐούσας γυναῖκας. Βουλευομένοισι ὦν αὐτοῖσι ἔδοξε κτείνειν μὲν οὐδενὶ τρόπῳ ἔτι αὐτάς, ἑωυτῶν δὲ τοὺς νεωτάτους ἀποπέμψαι ἐς αὐτάς, πλῆθος εἰκάσαντας ὅσαι περ ἐκεῖναι ἔσαν· (3) τούτους δὲ στρατοπεδεύεσθαι πλησίον ἐκείνων καὶ ποιέειν τά περ ἂν καὶ ἐκεῖναι ποιέωσι· ἢν δὲ αὐτοὺς διώκωσι, μάχεσθαι μὲν μή, ὑποφεύγειν δέ· ἐπεὰν δὲ παύσωνται, ἐλθόντας αὐτοὺς πλησίον στρατοπεδεύεσθαι. (4) Ταῦτα ἐβουλεύσαντο οἱ Σκύθαι βουλόμενοι ἐξ αὐτέων παῖδας ἐγγενήσεσθαι.

CXII. Ἀποπεμφθέντες δὲ οἱ νεηνίσκοι ἐποίευν τὰ ἐντεταλμένα. Ἐπεὶ δὲ ἔμαθον αὐτοὺς αἱ Ἀμαζόνες ἐπ᾽ οὐδεμιῇ δηλήσι ἀπιγμένους, ἔων χαίρειν· προσεχώρεον δὲ πλησιαιτέρω τὸ στρατόπεδον τῷ στρατοπέδῳ ἐπ᾽ ἡμέρῃ ἑκάστῃ. (2) Εἶχον δὲ οὐδὲν οὐδ᾽ οἱ νεηνίσκοι, ὥσπερ οὐδὲ αἱ Ἀμαζόνες, εἰ μὴ τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἵππους· ἀλλὰ ζόην ἔζωον τὴν αὐτὴν ἐκείνῃσι, θηρεύοντές τε καὶ ληιζόμενοι.

CXIII. Ἐποίευν δὲ αἱ Ἀμαζόνες ἐς τὴν μεσαμβρίην τοιόνδε· ἐγίνοντο σποράδες κατὰ μίαν τε καὶ δύο, πρόσω δὴ ἀπ᾽ ἀλλήλων ἐς εὐμαρίην ἀποσκιδνάμεναι. Μαθόντες δὲ καὶ οἱ Σκύθαι ἐποίευν τὠυτὸ τοῦτο· καί τις μουνωθεισέων τινὶ αὐτέων ἐνεχρίμπτετο καὶ ἡ Ἀμα-

a Græcis Budini etiam Geloni nominantur; parum recte id quidem. (2) Est autem universa illorum terra silvis frequens, omni genere arborum refertis. In vastissima silva lacus est magnus et amplus, et circumcirca palus arundine frequens. In eo lacu lutræ capiuntur, et castores, et aliæ quadrato fronte feræ, quarum pelles pennulis prætexuntur, testiculi vero ad uterorum curationem sunt utiles.

CX. De Sauromatis hæc fama est. Postquam Græci cum Amazonibus pugnarunt, (Amazonas autem Scythæ Oiorpata nominant, quod vocabulum Græco sermone viricidas significat: *oior* enim virum dicunt; *pata* vero, occidere:) tunc igitur Græci perhibentur, victoria apud Thermodontem relata, tribus navibus domum repetiisse; tot Amazonas, quot vivas capere potuerant, secum vehentes. At illas in medio mari invasisse viros, cunctosque interfecisse. (2) Easdem vero, quum navigandi essent imperitæ, et nec gubernaculorum usum nossent, nec velorum, nec remorum, occisis viris, delatas quo fluctus ventique pellerent, Cremnos ad Mæotidem paludem pervenisse: sunt autem Cremni locus, in Liberorum Scytharum regione. (3) Ibi postquam e navibus exscenderunt Amazones, pedibus in habitata loca profectæ, quod primum offenderunt equorum armentum, hoc direpto obequitantes, res Scytharum prædabantur.

CXI. Scythæ vero, quum nec linguam earum, nec vestimentum, neque gentem nossent, conjectare non poterant quid hoc rei esset, demirabanturque unde adessent. Quum vero viros esse ejusdem staturæ ætatisque existimarent, prælium cum illis commiserunt: (2) ex pugna autem potiti mortuis, cognoverunt feminas esse. Deliberantibus igitur visum est, neutiquam illas dehinc occidere, sed e suis qui maxime juvenes essent adversus eas mittere, numero, quantum conjicere poterant, pares illarum numero. (3) Hos jusserunt in earumdem vicinia habere castra, facereque eadem quæ illas viderent facientes: sin illæ ipsos persequerentur, non pugnam cum eis inire, sed sese recipere; quando vero persequi desinerent illæ, tum rursus adpropinquare eisdem et castra propius ponere. (4) Hoc consilium Scythæ ceperunt, cupientes ex illis liberos sibi progigni.

CXII. Missi juvenes mandata sunt exsecuti. Quos ubi viderunt Amazones non lædendi consilio advenisse, valere sinebant: et quotidie propius castra castris admovebantur. (2) Nihil autem aliud habebant hi juvenes, quemadmodum etiam Amazones, nisi arma et equos: vitam autem sustentabant perinde atque illæ, venando et prædam agendo.

CXIII. Sub meridiem hoc agere Amazones consueverant: sparsim singulæ aut binæ, seorsum ab invicem, levandi ventris caussa vagabantur. Qua re animadversa, Scythæ perinde fecerunt: et eorum unus ad aliquam ex illis, quæ longius a cæteris sola versabatur, proprius accessit: nec

ζῶν οὐκ ἀπωθέετο, ἀλλὰ περιεῖδε χρήσασθαι. (2) Καὶ φωνῆσαι μὲν οὐκ εἶχε (οὐ γὰρ συνίεσαν ἀλλήλων), τῇ δὲ χειρὶ ἔφραζε ἐς τὴν ὑστεραίην ἐλθεῖν ἐς τὠυτὸ χωρίον καὶ ἕτερον ἄγειν, σημαίνουσα δύο γενέσθαι, καὶ αὐτὴ ἑτέρην ἄξειν. (3) Ὁ δὲ νεηνίσκος ἐπεὶ ἀπῆλθε, ἔλεξε ταῦτα πρὸς τοὺς λοιπούς· τῇ δὲ ὑστεραίῃ ἦλθε ἐς τὸ χωρίον αὐτός τε οὗτος καὶ ἕτερον ἦγε, καὶ τὴν Ἀμαζόνα εὗρε δευτέρην αὐτὴν ὑπομένουσαν. Οἱ δὲ λοιποὶ νεηνίσκοι ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, καὶ αὐτοὶ ἐκτιλώσαντο τὰς λοιπὰς τῶν Ἀμαζόνων.

CXIV. Μετὰ δὲ συμμίξαντες τὰ στρατόπεδα οἴκεον ὁμοῦ, γυναῖκα ἔχων ἕκαστος ταύτην τῇ τὸ πρῶτον συνεμίχθη. Τὴν δὲ φωνὴν τὴν μὲν τῶν γυναικῶν οἱ ἄνδρες οὐκ ἐδυνέατο μαθέειν, τὴν δὲ τῶν ἀνδρῶν αἱ γυναῖκες συνέλαβον. (2) Ἐπεὶ δὲ συνῆκαν ἀλλήλων, ἔλεξαν πρὸς τὰς Ἀμαζόνας τάδε οἱ ἄνδρες, « ἡμῖν εἰσὶ μὲν τοκέες, εἰσὶ δὲ κτήσιες. Νῦν ὦν μηκέτι πλεῦνα χρόνον ζόην τοιήνδε ἔχωμεν, ἀλλ' ἀπελθόντες ἐς τὸ πλῆθος διαιτώμεθα. Γυναῖκας δὲ ἕξομεν ὑμέας καὶ οὐδαμὰς ἄλλας. » (3) Αἱ δὲ πρὸς ταῦτα ἔλεξαν τάδε, « ἡμεῖς οὐκ ἂν δυναίμεθα οἰκέειν μετὰ τῶν ὑμετέρων γυναικῶν· οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ νόμαια ἡμῖν τε καὶ ἐκείνῃσι ἐστί. (4) Ἡμεῖς μὲν τοξεύομέν τε καὶ ἀκοντίζομεν καὶ ἱππαζόμεθα, ἔργα δὲ γυναικήϊα οὐκ ἐμάθομεν· αἱ δὲ ὑμέτεραι γυναῖκες τούτων μὲν οὐδὲν τῶν ἡμεῖς κατελέξαμεν ποιεῦσι, ἔργα δὲ γυναικήϊα ἐργάζονται καὶ μένουσι ἐν τῇσι ἁμάξῃσι, οὔτ' ἐπὶ θήρην ἰοῦσαι οὔτε ἄλλῃ οὐδαμῇ. Οὐκ ἂν ὦν δυναίμεθα ἐκείνῃσι συμφέρεσθαι. (5) Ἀλλ' εἰ βούλεσθε γυναῖκας ἔχειν ἡμέας καὶ δοκέειν εἶναι δικαιότατοι, ἐλθόντες παρὰ τοὺς τοκέας ἀπολάχετε τῶν κτημάτων τὸ μέρος, καὶ ἔπειτεν ἐλθόντες οἰκέωμεν ἐπ' ἡμέων αὐτέων. »

CXV. Ἐπείθοντο καὶ ἐποίησαν ταῦτα οἱ νεηνίσκοι. Ἐπείτε δὲ ἀπολαχόντες τῶν κτημάτων τὸ ἐπιβάλλον ἦλθον ὀπίσω παρὰ τὰς Ἀμαζόνας, ἔλεξαν αἱ γυναῖκες πρὸς αὐτοὺς τάδε, « ἡμέας ἔχει φόβος τε καὶ δέος, ὅκως χρὴ οἰκέειν ἐν τῷδε τῷ χώρῳ τοῦτο μὲν ὑμέας ἀποστερησάσας πατέρων, τοῦτο δὲ τὴν γῆν τὴν ὑμετέρην δηλησαμένας πολλά. (2) Ἀλλ' ἐπείτε ἀξιοῦτε ἡμέας γυναῖκας ἔχειν, τάδε ποιέετε ἅμα ἡμῖν· φέρετε ἐξαναστέωμεν ἐκ τῆς γῆς τῆσδε, καὶ περήσαντες Τάναϊν ποταμὸν οἰκέωμεν. »

CXVI. Ἐπείθοντο καὶ ταῦτα οἱ νεηνίσκοι, διαβάντες δὲ τὸν Τάναϊν ὡδοιπόρεον πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα τριῶν μὲν ἡμερέων ἀπὸ τοῦ Τανάϊδος ὁδόν, τριῶν δὲ ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Μαιήτιδος πρὸς βορέην ἄνεμον. Ἀπικόμενοι δὲ ἐς τοῦτον τὸν χῶρον ἐν τῷ νῦν κατοικέαται, οἴκησαν τοῦτον. (2) Καὶ διαίτῃ ἀπὸ τούτου χρέονται τῇ παλαιῇ τῶν Σαυροματέων αἱ γυναῖκες, καὶ ἐπὶ θήρην ἐπ' ἵππων ἐκφοιτέουσαι ἅμα τοῖσι ἀνδράσι καὶ χωρὶς τῶν ἀνδρῶν, καὶ ἐς πόλεμον φοιτέουσαι, καὶ στολὴν τὴν αὐτὴν τοῖσι ἀνδράσι φορέουσαι.

CXVII. Φωνῇ δὲ οἱ Σαυρομάται νομίζουσι Σκυθικῇ, σολοικίζοντες αὐτῇ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου, ἐπεὶ οὐ

illa eum repudiavit, sed sese frui passa est. (2) Et colloqui quidem cum illo non potuit (nec enim sermonem suum invicem intelligebant), sed signo manu dato invitavit eum, ut postridie eumdem in locum adducto comite veniret; significans, duas adfuturas; se nempe adducturam aliam. (3) Juvenis, ad suos reversus, sociis hæc nunciavit: et insequente die rediit et ipse in constitutum locum, et alterum secum adduxit; reperitque Amazonem, cum socia sese exspectantem. Id ubi compererunt reliqui juvenes, etiam ipsi reliquas Amazonas cicurarunt.

CXIV. Posthæc junctis castris una habitarunt: et quisque eam habuit uxorem, cum qua primum consuetudinem habuerat. Et linguam quidem mulierum addiscere viri non potuerunt, sed virorum sermonem didicerunt mulieres. (2) Ubi se invicem intelligebant, Amazonas his verbis compellarunt viri: « Sunt nobis parentes, sunt etiam possessiones. Nunc igitur non amplius talem vivamus vitam; sed ad nostros redeamus, cum illisque vitam agamus. Et vos habebimus uxores, nec ullas alias. » (3) At illæ ad hæc responderunt: « Nos vero non poterimus cum vestris vivere mulieribus: nec enim eadem nobis atque illis instituta sunt. (4) Nos arcu utimur, et sagittis, et equis; muliebria vero non didicimus opera. Vestræ autem mulieres nihil horum, quæ diximus, agunt; opera vero faciunt muliebria, in plaustris desidentes, nec venatum exeuntes, neque alio usquam. Itaque cum illis non poterimus consuescere. (5) Sed si nos habere vultis uxores, et videri vultis æquissime agere; abite ad parentes vestros, et facultatum partem ab eis sortiti, ad nos redite; ac deinde seorsum ab illis habitemus. »

CXV. Paruerunt juvenes, et, quod illæ postulaverant, fecerunt. Postquam vero facultatum ratam partem acceperunt, et ad Amazonas sunt reversi, hæc eis dixere uxores: « Timor nos atque metus tenet, quo pacto hoc in loco habitare possimus; quum et patribus vos privaverimus, et terram vexaverimus vestram. (2) Sed, si cupitis porro nos habere uxores, hæcce facite nobiscum: agite, hac ex terra excedamus; et trajecto Tanai fluvio, ibi habitemus. »

CXVI. In hanc quoque conditionem consensere juvenes. Trajecto Tanai, tridui viam a Tanai versus orientem progressi sunt, et tridui item viam a Mæotide palude versus septemtrionem; et postquam in eum locum venerunt, ubi etiam nunc habitant, ibi sedes ceperunt. (2) Atque ab illo tempore vetustam vitæ rationem mulieres Sauromatarum conservarunt venatum exeuntes, vectæ equis una cum maritis aut sine maritis, et in bellum proficiscentes, eamdemque cum viris vestem gestantes.

CXVII. Sermone Sauromatæ utuntur Scythico, soloece quidem illo utentes inde ab antiquis temporibus, quoniam

χρηστῶς ἐξέμαθον αὐτὴν αἱ Ἀμαζόνες. (2) Τὰ περὶ γάμων δὲ ὧδέ σφι διακέεται· οὐ γαμέεται παρθένος οὐδεμία πρὶν ἂν τῶν πολεμίων ἄνδρα ἀποκτείνῃ. Αἱ δέ τινες αὐτέων καὶ τελευτέουσι γηραιαὶ πρὶν γήμασθαι, οὐ δυνάμεναι τὸν νόμον ἐκπλῆσαι.

CXVIII. Ἐπὶ τούτων ὦν τῶν καταλεχθέντων ἐθνέων τοὺς βασιλέας ἡλισμένους ἀπικόμενοι τῶν Σκυθέων οἱ ἄγγελοι ἔλεγον ἐκδιδάσκοντες ὡς ὁ Πέρσης, ἐπειδή οἱ τὰ ἐν τῇ ἠπείρῳ τῇ ἑτέρῃ πάντα κατέστραπται, γέφυραν ζεύξας ἐπὶ τῷ αὐχένι τοῦ Βοσπόρου διαβέβηκε ἐς τήνδε τὴν ἤπειρον, διαβὰς δὲ καὶ καταστρεψάμενος Θρήϊκας γεφυροῖ ποταμὸν Ἴστρον, βουλόμενος καὶ τάδε πάντα ὑπ' ἑωυτῷ ποιήσασθαι. « Ὑμεῖς ὦν μηδενὶ τρόπῳ ἐκ τοῦ μέσου κατήμενοι περιίδητε ἡμέας διαφθαρέντας, ἀλλὰ τὠυτὸ νώσαντες ἀντιάζωμεν τὸν ἐπιόντα. (2) Οὐκ ὦν ποιήσετε ταῦτα; ἡμεῖς μὲν πιεζόμενοι ἢ ἐκλείψομεν τὴν χώρην ἢ μένοντες ὁμολογίῃ χρησόμεθα· τί γὰρ πάθωμεν μὴ βουλομένων ὑμέων τιμωρέειν; ὑμῖν δὲ οὐδὲν ἐπὶ τούτῳ ἔσται ἐλαφρότερον· ἥκει γὰρ ὁ Πέρσης οὐδέν τι μᾶλλον ἐπ' ἡμέας ἢ οὐ καὶ ἐπ' ὑμέας, οὐδέ οἱ καταχρήσει ἡμέας καταστρεψαμένῳ ὑμέων ἀπέχεσθαι. (3) Μέγα δὲ ὑμῖν λόγων τῶνδε μαρτύριον ἐρέομεν· εἰ γὰρ ἐπ' ἡμέας μούνους ἐστρατηλάτεε ὁ Πέρσης τίσασθαι τῆς πρόσθε δουλοσύνης βουλόμενος, χρῆν αὐτὸν πάντων τῶν ἄλλων ἀπεχόμενον οὕτω ἰέναι ἐπὶ τὴν ἡμετέρην, καὶ ἂν ἐδήλου πᾶσι ὡς ἐπὶ Σκύθας ἐλαύνει καὶ οὐκ ἐπὶ τοὺς ἄλλους. (4) Νῦν δὲ ἐπείτε τάχιστα διέβη τήνδε τὴν ἤπειρον, τοὺς αἰεὶ ἐμποδὼν γινομένους ἡμεροῦται πάντας· τούς τε δὴ ἄλλους ἔχει ὑπ' ἑωυτῷ Θρήϊκας, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἡμῖν ἐόντας πλησιοχώρους Γέτας. »

CXIX. Ταῦτα Σκυθέων ἐπαγγελλομένων ἐβουλεύοντο οἱ βασιλέες οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνέων ἥκοντες, καί σφεων ἐσχίσθησαν αἱ γνῶμαι· ὁ μὲν γὰρ Γελωνὸς καὶ ὁ Βουδῖνος καὶ ὁ Σαυρομάτης κατὰ τὠυτὸ γενόμενοι ὑπεδέκοντο Σκύθῃσι τιμωρήσειν· (2) ὁ δὲ Ἀγάθυρσος καὶ Νευρὸς καὶ Ἀνδροφάγος καὶ οἱ τῶν Μελαγχλαίνων καὶ Ταύρων τάδε Σκύθῃσι ὑπεκρίναντο, « εἰ μὲν μὴ ὑμεῖς ἔατε οἱ πρότερον ἀδικήσαντες Πέρσας καὶ ἄρξαντες πολέμου, τούτων δεόμενοι τῶν νῦν δέεσθε λέγειν τε ἂν ἐφαίνεσθε ἡμῖν ὀρθά, καὶ ἡμεῖς ὑπακούσαντες τὠυτὸ ἂν ὑμῖν ἐπρήσσομεν. (3) Νῦν δὲ ὑμεῖς τε ἐς τὴν ἐκείνων ἐσβαλόντες γῆν ἄνευ ἡμέων ἐπεκρατέετε Περσέων, ὅσον χρόνον ὑμῖν ὁ θεὸς παρεδίδου· καὶ ἐκεῖνοι, ἐπεί σφεας ὡυτὸς θεὸς ἐγείρει, τὴν ὁμοίην ὑμῖν ἀποδιδοῦσι. Ἡμεῖς δὲ οὔτε τι τότε ἠδικήσαμεν τοὺς ἄνδρας τούτους οὐδέν, οὔτε νῦν πρότεροι πειρησόμεθα ἀδικέειν. (4) Ἢν μέντοι ἐπίῃ καὶ ἐπὶ τὴν ἡμετέρην ἄρξῃ τε ἀδικέων, καὶ ἡμεῖς οὐ πεισόμεθα. Μέχρι δὲ τοῦτο ἴδωμεν, μενέομεν παρ' ἡμῖν αὐτοῖσι· ἥκειν γὰρ δοκέομεν οὐκ ἐπ' ἡμέας Πέρσας, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς αἰτίους τῆς ἀδικίης γενομένους. »

CXX. Ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἐπύθοντο οἱ Σκύθαι, ἐβουλεύοντο ἰθυμαχίην μὲν μηδεμίαν ποιέεσθαι ἐκ

eum non recte didicerant Amazones. (2) Quod ad nuptias spectat, hoc apud illos institutum obtinet : nulla virgo viro nubit, quin prius ex hostibus virum quempiam occiderit : suntque apud eos quæ vetulæ moriantur priusquam nupserint, quoniam satisfacere legi non potuerunt.

CXVIII. Ad horum igitur, quos commemoravi, populorum congregatos reges ubi venere Scytharum legati, edocuerunt eos, Persarum regem, postquam in altera continente omnia armis suis subjecisset, ponte in collo Bospori posito in hanc trajecisse continentem; et, subactis Thracibus, Istrum fluvium ponte jungere, hoc consilio ut et hæc omnia suam sub potestatem redigat. « Vos igitur nequaquam, res vestras a nostris rebus separantes, disperdi nos sinite; sed communi consilio obviam eamus invadenti! (2) Id nisi feceritis; nos, ab illis pressi, aut regione excedemus; aut, manentes, deditionem faciemus. Quid enim aliud facere possimus, si vos opem nobis ferre nolueritis? At non idcirco melius vobiscum agetur : venit enim Persa non magis contra nos, quam contra vos; nec nobis subactis contentus, a vobis abstinebit. (3) Magnum vero hujus rei testimonium proferimus : nam, si adversus nos solos arma movisset Persa, ulciscendæ superioris servitutis caussa, oportebat illum ita nostram invadere terram, ut ab aliis populis omnibus abstineret; cunctisque declaraturus erat, adversus Scythas se ducere exercitum, non adversus alios. (4) Nunc vero, ex quo in hanc continentem trajecit, continuo, quoscumque obviam habet, perdomat omnes. Sane quidem quum reliquos suæ potestati subjecit Thracas, tum nostros quoque finitimos Getas. »

CXIX. Hæc quum Scythæ exposuissent, deliberarunt reges qui ex prædictis populis convenerant. Divisæ autem fuerunt eorum sententiæ : nam Gelonus quidem, et Budinus, et Sauromata, idem sentientes, opem ferendam Scythis receperunt; (2) Agathyrsus vero, et Neurus, et Androphagus, et Melanchlænorum Taurorumque reges, hæcce Scythis responderunt : « Nisi vos priores injuria adfecissetis Persas, bellique fecissetis initium, recte utique videremini nobis precari quæ precamini, dicereque quæ dixistis; et nos precibus vestris morem gerentes, eadem *(quæ hi vobis recipiunt)* præstituri vobis eramus. (3) Nunc vero vos, absque nobis, illorum terram invasistis, et imperium in Persas, quamdiu deus vobis permisit, obtinuistis : et illi nunc, ab eodem deo excitati, paria vobis reddunt. At nos neque tunc injuria ulla adfecimus hos viros, neque nunc priores injuria illos lacessere conabimur. (4) Quodsi tamen nostram etiam terram invadere hostis voluerit, et injuriarum fecerit initium, nos quoque ipsi non tolerabimus : donec autem hoc viderimus, domi manebimus; nec enim contra nos venisse Persas existimamus, sed contra eos qui injuriarum fuerunt auctores. »

CXX. Hæc ubi ad se relata Scythæ audiere, decreverunt justam quidem ex aperto pugnam nullam conserere, quo-

τοῦ ἐμφανέος, ὅτι δή σφι οὗτοί γε σύμμαχοι οὐ προσεγένοντο, ὑπεξιόντες δὲ καὶ ὑπεξελαύνοντες τὰ φρέατα, τὰ παρεξίοιεν αὐτοί, καὶ τὰς κρήνας συγχοῦν, τὴν ποίην τε ἐκ τῆς γῆς ἐκτρίβειν, διχοῦ σφέας διελόντες. (2) Καὶ πρὸς μὲν τὴν μίαν τῶν μοιρέων, τῆς ἐβασίλευε Σκώπασις, προσχωρέειν Σαυρομάτας· τούτους μὲν δὴ ὑπάγειν, ἢν ἐπὶ τοῦτο τράπηται ὁ Πέρσης, ἰθὺ Ταναΐδος ποταμοῦ παρὰ τὴν Μαιῆτιν λίμνην ὑποφεύγοντας, ἀπελαύνοντός τε τοῦ Πέρσεω ἐπιόντας διώκειν. (3) Αὕτη μέν σφι μία ἦν μοῖρα τῆς βασιληίης, τεταγμένη ταύτην τὴν ὁδὸν ἥπερ εἴρηται· τὰς δὲ δύο τῶν βασιληίων, τήν τε μεγάλην τῆς ἦρχε Ἰδάνθυρσος καὶ τὴν τρίτην τῆς ἐβασίλευε Τάξακις, συνελθούσας ἐς τὠυτὸ καὶ Γελωνῶν τε καὶ Βουδίνων προσγενομένων, ἡμέρης καὶ τούτους ὁδῷ προέχοντας τῶν Περσέων ὑπεξάγειν, ὑπιόντας τε καὶ ποιεῦντας τὰ βεβουλευμένα. (4) Πρῶτα μέν νυν ὑπάγειν σφέας ἰθὺ τῶν χωρέων τῶν ἀπειπαμένων τὴν σφετέρην συμμαχίην, ἵνα καὶ τούτους ἐκπολεμώσωσι· εἰ δὲ μὴ ἑκόντες γε ὑπέδυσαν τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Πέρσας, ἀλλ' ἀέκοντας ἐκπολεμῶσαι· μετὰ δὲ τοῦτο ὑποστρέφειν ἐς τὴν σφετέρην καὶ ἐπιχειρέειν, ἢν δὴ βουλευομένοισι δοκέῃ.

CXXI. Ταῦτα οἱ Σκύθαι βουλευσάμενοι ὑπηντίαζον τὴν Δαρείου στρατιήν, προδρόμους ἀποστείλαντες τῶν ἱππέων τοὺς ἀρίστους. Τὰς δὲ ἁμάξας ἐν τῇσί σφι διαιτᾶτο τὰ τέκνα τε καὶ αἱ γυναῖκες πᾶσαι, καὶ τὰ πρόβατα πάντα πλὴν ὅσα σφι ἐς φορβὴν ἱκανὰ ἦν, τοσαῦτα ὑπολιπόμενοι τὰ ἄλλα ἅμα τῇσι ἁμάξῃσι προέπεμψαν, ἐντειλάμενοι αἰεὶ τὸ πρὸς βορέεω ἐλαύνειν. Ταῦτα μὲν δὴ προεκομίζετο.

CXXII. Τῶν δὲ Σκυθέων οἱ πρόδρομοι ὡς εὗρον τοὺς Πέρσας ὅσον τε τριῶν ἡμερέων ὁδὸν ἀπέχοντας ἀπὸ τοῦ Ἴστρου, οὗτοι μὲν τούτους εὑρόντες, ἡμέρης ὁδῷ προέχοντες, ἐστρατοπεδεύοντο τὰ ἐκ τῆς γῆς φυόμενα λεαίνοντες. (2) Οἱ δὲ Πέρσαι ὡς εἶδον ἐπιφανεῖσαν τῶν Σκυθέων τὴν ἵππον, ἐπήισαν κατὰ στίβον αἰεὶ ὑπαγόντων· καὶ ἔπειτεν (πρὸς γὰρ τὴν μίαν τῶν μοιρέων ἴθυσαν) οἱ Πέρσαι ἐδίωκον πρὸς ἠῶ τε καὶ τοῦ Ταναΐδος. (3) Διαβάντων δὲ τούτων τὸν Τάναϊν ποταμὸν οἱ Πέρσαι ἐπιδιαβάντες ἐδίωκον, ἐς ὃ τῶν Σαυροματέων τὴν χώρην διεξελθόντες ἀπίκοντο ἐς τὴν τῶν Βουδίνων.

CXXIII. Ὅσον μὲν δὴ χρόνον οἱ Πέρσαι ἤισαν διὰ τῆς Σκυθικῆς καὶ τῆς Σαυρομάτιδος χώρης, οἱ δὲ εἶχον οὐδὲν σίνεσθαι ἅτε τῆς χώρης ἐούσης χέρσου· ἐπείτε δὲ ἐς τὴν τῶν Βουδίνων χώρην ἐσέβαλον, ἐνθαῦτα δὴ ἐντυχόντες τῷ ξυλίνῳ τείχεϊ, ἐκλελοιπότων τῶν Βουδίνων καὶ κεκεινωμένου τοῦ τείχεος πάντων, ἐνέπρησαν αὐτό. (2) Τοῦτο δὲ ποιήσαντες εἵποντο αἰεὶ τὸ πρόσω κατὰ στίβον, ἐς ὃ διεξελθόντες ταύτην ἐς τὴν ἔρημον ἀπίκοντο. Ἡ δὲ ἔρημος αὕτη ὑπ' οὐδαμῶν νέμεται ἀνδρῶν, κέεται δὲ ὑπὲρ τῆς Βουδίνων χώρης ἐοῦσα πλῆθος ἑπτὰ ἡμερέων ὁδοῦ. (3) Ὑπὲρ δὲ τῆς ἐρήμου Θυσσαγέται οἰκέουσι, ποταμοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν τέσσερες μεγάλοι

niam hi sibi armorum socii non accederent; sed, recedentes et armenta retro agentes, puteos qua præterirent et fontes obstruere, herbamque e terra natam atterere, bifariam sese partientes. (2) Et alteram quidem harum partium, quam duceret rex Scopasis, junctis Sauromatis, recta versus Tanain fluvium secundum Mæotin paludem, si huc se converteret Persa, debere regredi; et, quando retro duceret rex, illum persequi atque invadere. (3) Hæc igitur una pars Regni [*id est, Regiorum Scytharum*] hac via, qua dixi, collocata erat. Duas autem reliquas Scytharum Regiorum partes, majorem, cui Idanthyrsus imperabat, tertiamque cui præerat rex Taxacis, collectas inter se et junctas cum Gelonis atque Budinis, similiter, unius diei itinere inter se et Persas sectantes interjecto, debere regredi, et ea facere quæ decreta essent. (4) Hos igitur primum recta versus eorum ditionem recipere sese debere, qui societatem ipsis negassent, quo hos etiam bello implicarent; (ut, qui noluissent sponte fortunam belli Persici subire, inviti tamen bella recogerentur:) deinde vero in suam ditionem sese convertere, et adgredi hostem, si deliberantibus ita videretur.

CXXI. His ita deliberatis, Scythæ exercitui Darii obviam sunt progressi, præcursoribus præmissis equitibus præstantissimis. Plaustra vero, in quibus vitam agebant liberi eorum uxoresque omnes, et pecora omnia, præterquam quot ad victum sufficiebant, tot relictis, cætera simul cum plaustris dimiserunt, dato mandato, ut versus septemtrionem continuo agerent. Hæc igitur ita in tuto collocabant.

CXXII. Antecursores Scytharum postquam Persas repererunt tridui itinere ab Istro progressos, unius diei itinere ab illis distantes castra posuerunt; et, quidquid progignit terra, id omne contriverunt. (2) Persæ vero, ut Scytharum equitatum viderunt sibi comparentem, vestigia eorum legentes progressi sunt, quum quidem illi continuo retro cederent. Erant autem hi, contra quos iter suum Persæ dirigebant, una illa Scytharum pars, quam supra commemoravi; itaque eosdem deinde orientem versus, et versus Tanain, sunt persecuti. (3) Et postquam Tanain fluvium hi trajecerunt, Persæ item trajecto fluvio eos sunt persecuti; donec, peragrata Sauromatarum ditione, in Budinorum regionem pervenerunt.

CXXIII. Quamdiu igitur per Scythicam et Sauromatidem terram iter Persæ faciebant; nihil quod vastare possent repererunt, quippe in arida et inculta terra. Postquam vero Budinorum ingressi sunt regionem, ligneam ibi urbem offendentes, a Budinis desertam, et omnibus rebus vacuam, incenderunt. (2) Dum hoc agebant, continuo per tritam viam ulterius progrediebantur, donec in terram prorsus desertam pervenerunt. Situm est autem hoc desertum, a nullis prorsus hominibus habitatum, supra Budinorum regionem, patetque in septem dierum iter. (3) Super eo deserto habitant Thyssagetæ : quorum ex terra quattuor exeunt magna flumina, quæ postquam per Mæotas fluxere,

ῥέοντες διὰ Μαιητέων ἐκδιδοῦσι ἐς τὴν λίμνην τὴν καλευμένην Μαιῆτιν, τοῖσι οὐνόματα κέεται τάδε, Λύκος, Ὄαρος, Τάναϊς, Ὕργις.

CXXIV. Ἐπεὶ ὦν ὁ Δαρεῖος ἦλθε ἐς τὴν ἐρῆμον, παυσάμενος τοῦ δρόμου ἵδρυσε τὴν στρατιὴν ἐπὶ ποταμῷ Ὀάρῳ. Τοῦτο δὲ ποιήσας ὀκτὼ τείχεα ἐτείχεε μεγάλα, ἴσον ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντα, σταδίους ὡς ἑξήκοντα μάλιστά κῃ· τῶν ἔτι ἐς ἐμὲ τὰ ἐρείπια σῶα ἦν. (2) Ἐν ᾧ δὲ οὗτος πρὸς ταῦτα ἐτράπετο, οἱ διωκόμενοι Σκύθαι περιελθόντες τὰ κατύπερθε ὑπέστρεφον ἐς τὴν Σκυθικήν. (3) Ἀφανισθέντων δὲ τούτων τὸ παράπαν, ὡς οὐκέτι ἐφαντάζοντό σφι, οὕτω δὴ ὁ Δαρεῖος τείχεα μὲν ἐκεῖνα ἡμίεργα μετῆκε, αὐτὸς δὲ ὑποστρέψας ἤιε πρὸς ἑσπέρην, δοκέων τούτους τε πάντας τοὺς Σκύθας εἶναι καὶ πρὸς ἑσπέρην σφέας φεύγειν.

CXXV. Ἐλαύνων δὲ τὴν ταχίστην τὸν στρατὸν ὡς ἐς τὴν Σκυθικὴν ἀπίκετο, ἐνέκυρσε ἀμφοτέρῃσι τῇσι μοίρῃσι τῶν Σκυθέων, ἐντυχὼν δὲ ἐδίωκε ὑπεκφέροντας ἡμέρης ὁδῷ. (2) Καὶ οὐ γὰρ ἀνίει ἐπιὼν ὁ Δαρεῖος, οἱ Σκύθαι κατὰ τὰ βεβουλευμένα ὑπέφευγον ἐς τῶν ἀπειπαμένων τὴν σφετέρην συμμαχίην, πρώτην δὲ ἐς τῶν Μελαγχλαίνων τὴν γῆν. (3) Ὡς δὲ ἐσβαλόντες τούτους ἐτάραξαν οἵ τε Σκύθαι καὶ οἱ Πέρσαι, κατηγέοντο οἱ Σκύθαι ἐς τῶν Ἀνδροφάγων τοὺς χώρους. Ταραχθέντων δὲ καὶ τούτων ὑπῆγον ἐπὶ τὴν Νευρίδα. Ταρασσομένων δὲ καὶ τούτων ἤισαν ὑποφεύγοντες οἱ Σκύθαι ἐς τοὺς Ἀγαθύρσους. (4) Ἀγάθυρσοι δὲ ὁρέοντες καὶ τοὺς ὁμούρους φεύγοντας ὑπὸ Σκυθέων καὶ τεταραγμένους, πρὶν ἤ σφι ἐμβαλέειν τοὺς Σκύθας πέμψαντες κήρυκα ἀπηγόρευον Σκύθῃσι μὴ ἐπιβαίνειν τῶν σφετέρων οὔρων, προλέγοντες ὡς εἰ πειρήσονται ἐσβαλόντες, σφίσι πρῶτα διαμαχέσονται. (5) Ἀγάθυρσοι μὲν προείπαντες ταῦτα ἐβώθεον ἐπὶ τοὺς οὔρους, ἐρύκειν ἐν νῷ ἔχοντες τοὺς ἐπιόντας· Μελάγχλαινοι δὲ καὶ Ἀνδροφάγοι καὶ Νευροὶ ἐσβαλόντων τῶν Περσέων ἅμα Σκύθῃσι οὔτε πρὸς ἀλκὴν ἐτράποντο, ἐπιλαθόμενοί τε τῆς ἀπειλῆς ἔφευγον αἰεὶ τὸ πρὸς βορέεω ἐς τὴν ἐρῆμον τεταραγμένοι. (6) Οἱ δὲ Σκύθαι ἐς μὲν τοὺς Ἀγαθύρσους οὐκέτι ἀπείπαντας ἀπικνέοντο· οἱ δὲ ἐκ τῆς Νευρίδος χώρης ἐς τὴν σφετέρην κατηγέοντο τοῖσι Πέρσῃσι.

CXXVI. Ὡς δὲ πολλὸν τοῦτο ἐγίνετο καὶ οὐκ ἐπαύετο, πέμψας Δαρεῖος ἱππέα παρὰ τὸν Σκυθέων βασιλέα Ἰδάνθυρσον ἔλεγε τάδε, « δαιμόνιε ἀνδρῶν, τί φεύγεις αἰεί, ἐξόν τοι τῶνδε τὰ ἕτερα ποιέειν; εἰ μὲν γὰρ ἀξιόχρεος δοκέεις εἶναι σεωυτῷ τοῖσι ἐμοῖσι πρήγμασι ἀντιωθῆναι, σὺ δὲ στάς τε καὶ παυσάμενος πλάνης μάχεσθαι· εἰ δὲ συγγινώσκεαι εἶναι ἕσσων, σὺ δὲ καὶ οὕτω παυσάμενος τοῦ δρόμου δεσπότῃ τῷ σῷ δῶρα φέρων γῆν τε καὶ ὕδωρ ἐλθὲ ἐς λόγους. »

CXXVII. Πρὸς ταῦτα ὁ Σκυθέων βασιλεὺς Ἰδάνθυρσος ἔλεγε τάδε, « οὕτω τὸ ἐμὸν ἔχει, ὦ Πέρσα. Ἐγὼ οὐδένα κω ἀνθρώπων δείσας ἔφυγον οὔτε πρότερον οὔτε νῦν σὲ φεύγω· οὐδέ τι νεώτερόν εἰμι ποιήσας νῦν

in Mæotin paludem, quæ vocatur, sese exonerant: nomina his fluminibus imposita sunt Lycus, Oarus, Tanais, Hyrgis.

CXXIV. Darius, postquam in desertum pervenit, omisso cursu, ad flumen Oarum stativa habuit: ac per id tempus octo magna castella munivit, paribus intervallis a se invicem distantia, sexaginta circiter stadia; quorum mea etiam nunc ætate superfuerunt ruinæ. (2) Dum ille in his erat occupatus, interim Scythæ, quos erat persecutus, circumitis locis superioribus, in Scythiam sunt reversi. (3) Qui quum prorsus ex conspectu essent remoti, nec usquam amplius comparerent, ita Darius, castellis illis imperfectis relictis, retrogressus est, itinere ad occidentem converso. Putabat enim, hos esse universos Scythas, et occidentem versus profugere.

CXXV. Magnis itineribus cum exercitu profectus Darius, ut in Scythicam terram pervenit, incidit in junctas duas alteras Scytharum partes: quas ibi nactus, persecutus est ita, ut illi, sese recipientes, semper unius diei itinere ipsum antecederent. (2) Quumque instare eis Darius non intermitteret, Scythæ, ut initio decreverant, in illorum regum ditionem se receperunt, qui armorum societatem illis negaverant; et primum quidem in Melanchlænorum terram. (3) Quos quum tumultu replessent et Scythæ et Persæ, terram illorum ingressi; mox in Androphagorum regionem Scythæ illis præiverunt: et horum quoque rebus perturbatis, in Neuridem terram se receperunt: denique, his etiam concussis, Agathyrsos Scythæ subterfugientes petivere. (4) Agathyrsi, finitimos fugere videntes et exagitatos a Scythis, præcone misso, priusquam suam ditionem Scythæ invaderent, edixerunt illis, intra fines suos ne pedem ponerent: prædixeruntque, si invadere conarentur, secum prius fore armis decertandum. (5) His per præconem prædictis, Agathyrsi ad fines suæ ditionis præsto fuerunt, constitutum habentes prohibere invadentes. Melanchlæni vero et Androphagi et Neuri, Persis simul cum Scythis irrumpentibus, ne fortuna quidem armorum tentata, obliti minarum, continuo ulterius septemtrionem versus in desertum territi turbatique profugerant. (6) Scythæ vero, ab Agathyrsis prohibiti, horum ditionem jam non sunt ingressi, sed ex Neuride terra in suam Persis præiverunt.

CXXVI. Ita quum tempus extraheretur, neque finis ullus adpareret, Darius, misso ad Idanthyrsum Scytharum regem equite, hæc ei dixit: « Male feriate homo, cur fugis semper, quum tibi liceat duorum utrum libuerit facere? quodsi enim satis virium tibi videris habere ad resistendum meis rebus, siste gradum, et desinens vagari pugnam committe: sin tibi conscius es esse inferior, etiam sic vagari desine; et domino tuo dona ferens terram et aquam, in colloquium veni. »

CXXVII. Ad hæc Scytharum rex Idanthyrsus hæc respondit: « Ita mihi res habet, Persa: equidem nullum umquam hominem metuens fugi, neque ante hoc tempus, nec nunc te fugio. Neque nunc novum quidpiam

ἢ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἐώθεα ποιέειν. (2) Ὅ τι δὲ οὐκ αὐτίκα μάχομαί τοι, ἐγὼ καὶ τοῦτο σημανέω· ἡμῖν οὔτε ἄστεα οὔτε γῆ πεφυτευμένη ἐστὶ, τῶν πέρι δείσαντες μὴ ἁλῷ ἢ καρῇ ταχύτερον συμμίσγοιμεν ἂν ἐς μάχην ὑμῖν. Εἰ δὲ δέοι πάντως ἐς τοῦτο κατὰ τάχος ἀπικνέεσθαι, τυγχάνουσι ἡμῖν ἐόντες τάφοι πατρώϊοι. (3) Φέρετε, τούτους ἀνευρόντες συγχέειν πειρᾶσθε αὐτοὺς, καὶ γνώσεσθε τότε εἴτε ὑμῖν μαχεσόμεθα περὶ τῶν τάφων εἴτε καὶ οὐ μαχεσόμεθα. Πρότερον δὲ, ἢν μὴ ἡμέας λόγος αἱρέῃ, οὐ συμμίξομέν τοι. (4) Ἀμφὶ μὲν μάχῃ τοσαῦτα εἰρήσθω, δεσπότας δὲ ἐμοὺς ἐγὼ Δία τε νομίζω τὸν ἐμὸν πρόγονον καὶ Ἱστίην τὴν Σκυθέων βασίλειαν μούνους εἶναι. Σοὶ δὲ ἀντὶ μὲν δώρων γῆς τε καὶ ὕδατος δῶρα πέμψω τοιαῦτα οἷά σοι πρέπει ἐλθεῖν, ἀντὶ δὲ τοῦ ὅτι δεσπότης ἔφησας εἶναι ἐμὸς, κλαίειν λέγω. » Τοῦτό ἐστι ἡ ἀπὸ Σκυθέων ῥῆσις. Ὁ μὲν δὴ κῆρυξ οἰχώκεε ἀγγελέων ταῦτα Δαρείῳ.

CXXVIII. Οἱ δὲ Σκυθέων βασιλέες ἀκούσαντες τῆς δουλοσύνης τὸ οὔνομα ὀργῆς ἐπλήσθησαν. Τὴν μὲν δὴ μετὰ Σαυροματέων μοῖραν ταχθεῖσαν, τῆς ἦρχε Σκώπασις, πέμπουσι Ἴωσι κελεύοντες ἐς λόγους ἀπικέσθαι, τούτοισι οἳ τὸν Ἴστρον ἐζευγμένον ἐφρούρεον· αὐτῶν δὲ τοῖσι ὑπολειπομένοισι ἔδοξε πλανᾶν μὲν μηκέτι Πέρσας, σῖτα δὲ ἑκάστοτε ἀναιρεομένοισι ἐπιτίθεσθαι. (2) Νωμέοντες ὦν σῖτα ἀναιρεομένους τοὺς Δαρείου ἐποίευν τὰ βεβουλευμένα. Ἡ μὲν δὴ ἵππος τὴν ἵππον αἰεὶ τράπεσκε ἡ τῶν Σκυθέων, οἱ δὲ τῶν Περσέων ἱππόται φεύγοντες ἐσέπιπτον ἐς τὸν πεζὸν, ὁ δὲ πεζὸς ἂν ἐπεκούρεε· (3) οἱ δὲ Σκύθαι ἐσαράξαντες τὴν ἵππον ὑπέστρεφον, τὸν πεζὸν φοβεόμενοι. Ἐποιεῦντο δὲ καὶ τὰς νύκτας παραπλησίας προσβολὰς οἱ Σκύθαι.

CXXIX. Τὸ δὲ τοῖσι Πέρσῃσί τε ἦν σύμμαχον καὶ τοῖσι Σκύθῃσι ἀντίξοον ἐπιτιθεμένοισι τῷ Δαρείου στρατοπέδῳ, θῶμα μέγιστον ἐρέω, τῶν τε ὄνων ἡ φωνὴ καὶ τῶν ἡμιόνων τὸ εἶδος. (2) Οὔτε γὰρ ὄνον οὔτε ἡμίονον γῆ ἡ Σκυθικὴ φέρει, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωται· οὐδὲ ἔστι ἐν τῇ Σκυθικῇ πάσῃ χώρῃ τὸ παράπαν οὔτε ὄνος οὔτε ἡμίονος διὰ τὰ ψύχεα. (3) Ὑβρίζοντες ὦν οἱ ὄνοι ἐτάρασσον τὴν ἵππον τῶν Σκυθέων. Πολλάκις δὲ ἐπελαυνόντων ἐπὶ τοὺς Πέρσας μεταξὺ ὅκως ἀκούσειαν οἱ ἵπποι τῶν ὄνων τῆς φωνῆς, ἐταράσσοντό τε ὑποστρεφόμενοι καὶ ἐν θώματι ἔσκον, ὀρθὰ ἱστάντες τὰ ὦτα, ἅτε οὔτε ἀκούσαντες πρότερον φωνῆς τοιαύτης οὔτε ἰδόντες τὸ εἶδος. Ταῦτα μέν νυν ἐπὶ σμικρόν τι ἐφέροντο τοῦ πολέμου.

CXXX. Οἱ δὲ Σκύθαι ὅκως τοὺς Πέρσας ἴδοιεν τεθορυβημένους, ἵνα παραμένοιέν τε ἐπὶ πλέω χρόνον ἐν τῇ Σκυθικῇ καὶ παραμένοντες ἀνιῴατο τῶν πάντων ἐπιδεέες ἐόντες, ἐποίευν τοιάδε. (2) Ὅκως τῶν προβάτων τῶν σφετέρων αὐτῶν καταλίποιεν μετὰ τῶν νομέων, αὐτοὶ ἂν ὑπεξήλαυνον ἐς ἄλλον χῶρον· οἱ δὲ ἂν Πέρσαι ἐπελθόντες λάβεσκον τὰ πρόβατα, καὶ λαβόντες ἐπήροντο ἂν τῷ πεποιημένῳ.

facio, aut aliud, quam quod in pace facere adsuevi. (2) Quid sit vero quod non continuo pugnam tecum committam, id quoque tibi declarabo. Neque oppida sunt nobis, nec culta arva, quibus metuentes ne capiantur aut vastentur, properemus pugnam vobiscum conserere. Sin cupis quamprimum eo venire; sunt nobis patria sepulcra : (3) agite, hæc indagate, et reperta disturbare tentate; tunc cognoscetis, utrum pro sepulcris pugnaturi simus vobiscum, an non pugnaturi. Prius vero, quam nobis ratio suaserit, pugnam tecum non conseremus. (4) Et hæc quidem de pugna dicta sunto. Dominos autem meos solos duco esse Jovem, meum progenitorem, et Vestam, Scytharum reginam. Tibi autem, loco terræ et aquæ quæ tu dona postulas, ea dona mittam quæ ad te mitti decet : pro eo vero, quod dominum te meum esse dixisti, in malam rem te jubeo abire. » (Hoc est, quod vulgo dicunt, Scythicum dictum.) Istud igitur responsum præco ad Darium retulit.

CXXVIII. Reges vero Scytharum, audito servitutis nomine, irain non tenuere. Igitur illud suorum agmen, cui juncti Sauromatæ erant, quod sub Scopasis erat imperio, ad Istrum mittunt, dato mandato ut Ionibus in colloquium veniant, illis qui pontem in Istro positum custodiebant. Eis vero qui relinquebantur placuit, non amplius circumducere Persas; sed, quoties cibum caperent, de improviso in eos impetum facere. (2) Observantes igitur illos cibum capientes, quæ decreverant, exsequebantur Et equitatum quidem constanter in fugam vertebat Scytharum equitatus; et Persarum equites fuga in pedites incidebant. Tum vero suppetias veniebat peditatus : (3) et Scythæ, postquam equites hostium in pedites rejecerant, recedebant, peditatum metuentes. Similes vero impressiones noctu etiam Scythæ faciebant.

CXXIX. Erat tunc Persis utilis, Scythis vero inimica, Darii castra adgredientibus, res dictu mira admodum; nimirum vox asinorum, et mulorum species. (2) Etenim nec asinum nec mulum fert Scythica terra, quemamodum supra etiam demonstratum a me est : neque est omnino in universa Scythica regione aut asinus aut mulus, propter frigora. (3) Igitur lascivientes asini territabant equitatum Scytharum : sæpeque, dum in Persas impetum faciebant Scythæ, equi audientes interim vocem asinorum, consternati avertebantur, et mirabundi erigebant aures, ut qui numquam antea vel vocem talem audivissent, vel speciem vidissent. Atque hoc, leve quidem, sed aliquid tamen ad belli successum Persæ adepti sunt.

CXXX. Scythæ quum subinde magnos motus fieri in castris Persarum [*veluti reditum parantium*] observarent; quo illi diutius in Scythia manerent, ibique manentes penuria rerum omnium premerentur, hocce fecerunt. (2) De pecoribus suis identidem nonnulla cum pastoribus relinquebant, et ipsi se retro in alium locum paulisper recipiebant. Tum Persæ, impetu facto, capiebant pecora, et præda facta exsultabant.

CXXXI. Πολλάκις δὲ τοιούτου γινομένου, τέλος Δαρεῖός τε ἐν ἀπορίῃσι εἴχετο, καὶ οἱ Σκυθέων βασιλέες μαθόντες τοῦτο ἔπεμπον κήρυκα δῶρα Δαρείῳ φέροντα ὄρνιθά τε καὶ μῦν καὶ βάθρακον καὶ ὀϊστοὺς πέντε. (2) Πέρσαι δὲ τὸν φέροντα τὰ δῶρα ἐπειρώτεον τὸν νόον τῶν διδομένων· ὁ δὲ οὐδὲν ἔφη οἱ ἐπεστάλθαι ἄλλο ἢ δόντα τὴν ταχίστην ἀπαλλάσσεσθαι· αὐτοὺς δὲ τοὺς Πέρσας ἐκέλευε, εἰ σοφοί εἰσι, γνῶναι τὸ ἐθέλει τὰ δῶρα λέγειν. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Πέρσαι ἐβουλεύοντο.

CXXXII. Δαρείου μέν νυν ἡ γνώμη ἦν Σκύθας ἑωυτῷ διδόναι σφέας τε αὐτοὺς καὶ γῆν τε καὶ ὕδωρ, εἰκάζων τῇδε, ὡς μῦς μὲν ἐν γῇ γίνεται καρπὸν τὸν αὐτὸν ἀνθρώπῳ σιτεόμενος, βάθρακος δὲ ἐν ὕδατι, ὄρνις δὲ μάλιστα οἶκε ἵππῳ, τοὺς δὲ ὀϊστοὺς ὡς τὴν ἑωυτῶν ἀλκὴν παραδιδοῦσι. (2) Αὕτη μὲν Δαρείῳ ἡ γνώμη ἀπεδέδεκτο, συνεστήκεε δὲ ταύτῃ τῇ γνώμῃ ἡ Γωβρύεω, τῶν ἀνδρῶν τῶν ἑπτὰ ἑνὸς τῶν τὸν μάγον κατελόντων, εἰκάζοντος τὰ δῶρα λέγειν « ἢν μὴ ὄρνιθες γενόμενοι ἀναπτῆσθε ἐς τὸν οὐρανόν, ὦ Πέρσαι, ἢ μύες γενόμενοι κατὰ τῆς γῆς καταδύητε, ἢ βάθρακοι γενόμενοι ἐς τὰς λίμνας ἐσπηδήσητε, οὐκ ἀπονοστήσετε ὀπίσω ὑπὸ τῶνδε τῶν τοξευμάτων βαλλόμενοι. »

CXXXIII. Πέρσαι μὲν δὴ οὕτω τὰ δῶρα εἴκαζον· ἡ δὲ Σκυθέων μία μοῖρα ἡ ταχθεῖσα πρότερον μὲν παρὰ τὴν Μαιῆτιν λίμνην φρουρέειν, τότε δὲ ἐπὶ τὸν Ἴστρον Ἴωσι ἐς λόγους ἐλθεῖν, ὡς ἀπίκετο ἐπὶ τὴν γέφυραν, ἔλεγε τάδε, « ἄνδρες Ἴωνες, ἐλευθερίην ὑμῖν ἥκομεν φέροντες, ἤν πέρ γε ἐθέλητε ἐσακούειν. (2) Πυνθανόμεθα γὰρ Δαρεῖον ἐντείλασθαι ὑμῖν ἑξήκοντα ἡμέρας μούνας φρουρήσαντας τὴν γέφυραν, αὐτοῦ μὴ παραγενομένου ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἀπαλλάσσεσθαι ἐς τὴν ὑμετέρην. (3) Νῦν ὦν ὑμεῖς τάδε ποιεῦντες ἐκτὸς μὲν ἔσεσθε πρὸς ἐκείνου αἰτίης, ἐκτὸς δὲ πρὸς ἡμέων· τὰς προκειμένας ἡμέρας παραμείναντες τὸ ἀπὸ τούτου ἀπαλλάσσεσθε. » Οὗτοι μέν νυν ὑποδεξαμένων Ἰώνων ποιήσειν ταῦτα ὀπίσω τὴν ταχίστην ἠπείγοντο.

CXXXIV. Πέρσῃσι δὲ μετὰ τὰ δῶρα τὰ ἐλθόντα Δαρείῳ ἀντετάχθησαν οἱ ὑπολειφθέντες Σκύθαι πεζῷ καὶ ἵπποισι ὡς συμβαλέοντες. Τεταγμένοισι δὲ τοῖσι Σκύθῃσι λαγὸς ἐς τὸ μέσον διήϊξε. τῶν δὲ ὡς ἕκαστοι ὥρεον τὸν λαγὸν ἐδίωκον. (2) Ταραχθέντων δὲ τῶν Σκυθέων καὶ βοῇ χρεωμένων, εἴρετο ὁ Δαρεῖος τῶν ἀντιπολέμων τὸν θόρυβον· πυθόμενος δέ σφεας τὸν λαγὸν διώκοντας, εἶπε ἄρα πρὸς τούς περ ἐώθεε καὶ τὰ ἄλλα λέγειν, « οὗτοι ὤνδρες ἡμέων πολλὸν καταφρονέουσι, καί μοι νῦν φαίνεται Γωβρύης εἶπαι περὶ τῶν Σκυθικῶν δώρων ὀρθῶς. (3) Ὡς ὦν οὕτω ἤδη δοκεόντων καὶ αὐτῷ μοι ἔχειν, βουλῆς ἀγαθῆς δεῖ, ὅκως ἀσφαλέως ἡ κομιδὴ ἡμῖν ἔσται τὸ ὀπίσω. » Πρὸς ταῦτα Γωβρύης εἶπε, « ὦ βασιλεῦ, ἐγὼ σχεδὸν μὲν καὶ λόγῳ ἠπιστάμην τούτων τῶν ἀνδρῶν τὴν ἀπορίην, ἐλθὼν δὲ μᾶλλον ἐξέμαθον, ὁρέων αὐτοὺς ἐμπαίζοντας ἡμῖν. (4) Νῦν ὦν μοι δοκέει, ἐπεὰν τάχιστα νὺξ ἐπέλθῃ, ἐκκαύσαντας τὰ πυρὰ ὡς καὶ ἄλλοτε ἐώθαμεν ποιέειν, τῶν

CXXXI. Id quum sæpius fieret, ad extremum Darius, quid consilii caperet, incertus hærebat. Quod ubi animadverterunt Scytharum reges, præconem ad eum miserunt dona ferentem, avem et murem et ranam et quinque sagittas. (2) Hæc adferentem dona interrogarunt Persæ, quænam esset mens datorum; et ille respondit, nihil aliud sibi mandatum fuisse, nisi ut his datis quamprimum abiret: ipsos autem Persas, si sapientes essent, cognoscere jussit, quidnam ista dona significarent. Quo audito responso, consultabant inter se Persæ.

CXXXII. Et Darii quidem sententia erat, Scythas sese et terram et aquam ipsi tradere: id quod inde colligebat, quod mus in terra viveret, eodem fructu atque homo vescens, rana vero in aqua viveret, avis autem similis admodum esset equo; denique tela illos tradere, tamquam suam fortitudinem. (2) Hanc Darius sententiam dixerat. Cui opposita erat Gobryæ sententia, unius e septem viris qui Magum oppresserant. Is conjectabat, dona illa hæc significare: « Nisi aves facti, o Persæ, in cœlum evolaveritis, aut in mures conversi subeatis terram, aut ut ranæ in paludes insilieritis, salvi hinc non revertemini, hisce sagittis confixi. »

CXXXIII. In hunc igitur modum dona illa Persæ interpretabantur. Interim una illa Scytharum pars, cui antea mandatum fuerat, ut ad Mæotidem paludem custodiam agerent, tum vero, ut Ionibus ad Istrum in colloquium venirent, ubi ad pontem pervenere, hæc ad eos verba fecerunt: « Viri Iones, venimus libertatem vobis adferentes, si quidem audire nos volueritis. (2) Cognovimus enim, mandasse vobis Darium, nonnisi sexaginta dies custodire pontem, hisque elapsis, si intra id tempus ille non adfuerit, in patriam vestram abire. (3) Nunc igitur, si hoc quod vobis edicimus feceritis, extra culpam et apud illum eritis, et apud nos: ad constitutum diem manete, eoque elapso discedite. » Hæc quum se facturos Iones essent polliciti, ocyus illi retro se proripuerunt.

CXXXIV. Reliqui Scythæ, postquam dona, quæ diximus, ad Darium miserant, instructis peditibus equitibusque in aciem sunt progressi, tamquam prælium commissuri. Quibus jam in acie stantibus, quum forte lepus in medium prosiluisset, ut quisque leporem conspexit, ita eum persequi cœpit. (2) Turbatis itaque illorum ordinibus, et orto clamore, caussam Darius quæsivit hujus tumultus, qui apud hostes ortus esset. Quos ubi comperit leporem persequi, dixit ad hos cum quibus et alias communicare sermones consueverat: « Nimium nos hi viri contemnunt: ac mihi nunc plane videtur, de Scythicis donis recte Gobryas judicasse. (3) Quoniam igitur me quoque judice hæc ita se habent, bono consilio opus est, quo tutus nobis hinc sit receptus. » Ad hæc Gobryas: « Rex, inquit, mihi quidem satis etiam auditu cognita erat horum hominum paupertas: nunc vero, postquam in eorum terram adveni, magis etiam cognovi, videns quo pacto nos ludibrio habeant. (4) Itaque mihi sic faciendum videtur: quamprimum nox aderit,

στρατιωτέων τοὺς ἀσθενεστάτους ἐς τὰς ταλαιπωρίας ἐξαπατήσαντας καὶ τοὺς ὄνους πάντας καταδήσαντας ἀπαλλάσσεσθαι, πρὶν ἢ καὶ ἐπὶ τὸν Ἴστρον ἰθῦσαι Σκύθας λύσοντας τὴν γέφυραν, ἢ καί τι Ἴωσι δόξαι τὸ ἡμέας οἷόν τε ἔσται ἐξεργάσασθαι. » Γωβρύης μὲν ταῦτα συνεβούλευε.

CXXXV. Μετὰ δὲ νύξ τε ἐγένετο καὶ Δαρεῖος ἐχρᾶτο τῇ γνώμῃ ταύτῃ· τοὺς μὲν καματηροὺς τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἦν ἐλάχιστος ἀπολλυμένων λόγος, καὶ τοὺς ὄνους πάντας καταδήσας κατέλιπε αὐτοῦ ταύτῃ ἐν τῷ στρατοπέδῳ. (2) Κατέλιπε δὲ τούς τε ὄνους καὶ τοὺς ἀσθενέας τῆς στρατιῆς τῶνδε εἵνεκεν, ἵνα οἱ μὲν ὄνοι βοὴν παρέχωνται· οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀσθενείης μὲν εἵνεκεν κατελείποντο, προφάσιος δὲ τῆσδε δηλαδὴ, ὡς αὐτὸς μὲν σὺν τῷ καθαρῷ τοῦ στρατοῦ ἐπιθήσεσθαι μέλλοι τοῖσι Σκύθῃσι, οὗτοι δὲ τὸ στρατόπεδον τοῦτον τὸν χρόνον ῥυοίατο. (3) Ταῦτα τοῖσι ὑπολειπομένοισι ὑποθέμενος ὁ Δαρεῖος καὶ πυρὰ ἐκκαύσας τὴν ταχίστην ἠπείγετο ἐπὶ τὸν Ἴστρον. Οἱ δὲ ὄνοι ἐρημωθέντες τοῦ ὁμίλου οὕτω μὲν δὴ μᾶλλον πολλῷ ἵεσαν τῆς φωνῆς· ἀκούσαντες δὲ οἱ Σκύθαι τῶν ὄνων πάγχυ κατὰ χώρην ἤλπιζον τοὺς Πέρσας εἶναι.

CXXXVI. Ἡμέρης δὲ γενομένης γνόντες οἱ ὑπολειφθέντες ὡς προδεδομένοι εἶεν ὑπὸ Δαρείου, χεῖράς τε προετείνοντο τοῖσι Σκύθῃσι καὶ ἔλεγον τὰ κατήκοντα· οἱ δὲ ὡς ἤκουσαν ταῦτα, τὴν ταχίστην συστραφέντες, αἵ τε δύο μοῖραι τῶν Σκυθέων καὶ ἡ μετὰ Σαυροματέων καὶ Βουδῖνοι καὶ Γελωνοὶ, ἐδίωκον τοὺς Πέρσας ἰθὺ τοῦ Ἴστρου. (2) Ἅτε δὲ τοῦ Περσικοῦ μὲν τοῦ πολλοῦ ἐόντος πεζοῦ στρατοῦ, καὶ τὰς ὁδοὺς οὐκ ἐπισταμένου ὥστε οὐ τετμημένων τῶν ὁδῶν, τοῦ δὲ Σκυθικοῦ ἱππότεω καὶ τὰ σύντομα τῆς ὁδοῦ ἐπισταμένου, ἁμαρτόντες ἀλλήλων, ἔφθησαν πολλῷ οἱ Σκύθαι τοὺς Πέρσας ἐπὶ τὴν γέφυραν ἀπικόμενοι. (3) Μαθόντες δὲ τοὺς Πέρσας οὔκω ἀπιγμένους ἔλεγον πρὸς τοὺς Ἴωνας ἐόντας ἐν τῇσι νηυσὶ, « ἄνδρες Ἴωνες, αἵ τε ἡμέραι ὑμῖν τοῦ ἀριθμοῦ διοιχέαται, καὶ οὐ ποιέετε δίκαια ἔτι παραμένοντες. (4) Ἀλλ' ἐπεὶ πρότερον δειμαίνοντες ἐμένετε, νῦν λύσαντες τὸν πόρον τὴν ταχίστην ἄπιτε χαίροντες ἐλεύθεροι, θεοῖσί τε καὶ Σκύθῃσι εἰδότες χάριν. Τὸν δὲ πρότερον ἐόντα ὑμέων δεσπότην ἡμεῖς παραστησόμεθα οὕτω ὥστε ἐπὶ μηδαμοὺς ἔτι ἀνθρώπους αὐτὸν στρατεύσασθαι. »

CXXXVII. Πρὸς ταῦτα οἱ Ἴωνες ἐβουλεύοντο. Μιλτιάδεω μὲν τοῦ Ἀθηναίου, στρατηγέοντος καὶ τυραννεύοντος Χερσονησιτέων τῶν ἐν Ἑλλησπόντῳ, ἦν γνώμη πείθεσθαι Σκύθῃσι καὶ ἐλευθεροῦν Ἰωνίην, Ἱστιαίου δὲ τοῦ Μιλησίου ἐναντίη ταύτῃ, λέγοντος ὡς νῦν μὲν διὰ Δαρεῖον ἕκαστος αὐτῶν τυραννεύει πόλιος, τῆς Δαρείου δὲ δυνάμιος καταιρεθείσης οὔτε αὐτὸς Μιλησίων οἷός τε ἔσεσθαι ἄρχειν οὔτε ἄλλον οὐδένα οὐδαμῶν· βουλήσεσθαι γὰρ ἑκάστην τῶν πολίων δημοκρατέεσθαι μᾶλλον ἢ τυραννεύεσθαι. (2) Ἱστιαίου δὲ γνώμην ταύτην ἀποδεικνυμένου αὐτίκα πάντες ἔσαν

incensis ignibus sicut alias facere consuevimus, deceptis eis ex militibus qui ad tolerandos labores nimis infirmi sunt, et adligatis asinis omnibus, hinc abeundum, priusquam aut Scythae ad Istrum pergant pontem rescissuri, aut Iones etiam consilium aliquod, quod nos perdat, capiant. » Hæc Gobryas suasit.

CXXXV. Deinde, ut nox adfuit, eo consilio Darius usus est. Morbosos ex militibus, et quorum jacturam minimi faciebat, asinos item omnes religatos, in castris quo loco erant reliquit. (2) Reliquit autem et asinos et infirmos milites hac caussa, ut asini clamorem tollerent: homines autem, infirmitatis quidem caussa relinquebantur; sed species nempe prætendebatur, regem cum flore exercitus de improviso adgressurum esse Scythas, et hos interim debere castra tueri. (3) Hoc postquam iis qui relinquebantur significaverat Darius, incensis ignibus, quamprimum ad Istrum redire properavit. Tum vero asini, procul a cœtu cui adsueverant relicti, multo tumultuosiorem etiam ruditum edebant; asinos autem audientes Scythæ prorsus existimarunt, suo loco mansisse Persas.

CXXXVI. Orta luce, qui relicti erant, proditos se esse intelligentes a Dario, manus ad Scythas tendebant, ea quæ par erat dicentes. Quibus illi auditis, propere collectis copiis omnibus, et duo illa quæ diximus juncta Scytharum agmina, et unum tertium cum Sauromatis, et Budini et Geloni, simul omnes persecuti sunt Persas, recta versus Istrum directo itinere. (2) At, quum major pars Persici exercitus pedestris esset, nec itinerum esset peritus, utpote viis non tritis, Scythicus autem exercitus esset equestris, et compendiorum itineris gnarus; accidit, ut a se invicem aberrarent, et multo prius Scythæ, quam Persæ, ad pontem pervenirent. (3) Qui ubi cognoverunt, nondum advenisse Persas, Ionibus, qui in navibus erant, hæcce dixere: « Viri Iones, dierum numerus vobis præteriit: itaque male facitis, quod adhuc manetis. (4) At, quoniam hue usque metu mansistis, nunc quidem solvite pontem, et ocyus abite, recuperata libertate gaudentes, et diis atque Scythis habentes gratiam. Cum illo autem, qui adhuc vester fuit dominus, ita nos agemus, ut adversus nullum populum posthac arma sit moturus. »

CXXXVII. Super his itaque deliberarunt Iones. Et Miltiadis quidem Atheniensis, qui dux et tyrannus erat Chersonesitarum ad Hellespontum, hæc erat sententia, parerent Scythis, et Ioniam liberarent. Cui opposita erat Histiæi sententia Milesii, dicentis, nunc quidem unumquemque ipsorum in sua civitate regnare; Darii vero eversa potentia, nec se Mileti, neque alium quemquam ullius civitatis imperium porro posse obtinere: fore enim ut quæque civitas populari uti imperio malit, quam uni parere. (2) Hanc sententiam postquam Histiæus dixit, protinus

τετραμμένοι πρὸς ταύτην τὴν γνώμην, πρότερον τὴν Μιλτιάδεω αἱρεόμενοι.

CXXXVIII. Ἔσαν δὲ οὗτοι οἱ διαφέροντές τε τὴν ψῆφον καὶ ἐόντες λόγου πρὸς βασιλέος, Ἑλλησποντίων μὲν τύραννοι Δάφνις τε Ἀβυδηνὸς καὶ Ἵπποκλος Λαμψακηνὸς καὶ Ἡρόφαντος Παριηνὸς καὶ Μητρόδωρος Προκοννήσιος καὶ Ἀρισταγόρης Κυζικηνὸς καὶ Ἀρίστων Βυζάντιος· (2) οὗτοι μὲν οἱ ἐξ Ἑλλησπόντου, ἀπ' Ἰωνίης δὲ Στράττις τε Χῖος καὶ Αἰάκης Σάμιος καὶ Λαοδάμας Φωκαιεὺς καὶ Ἱστιαῖος Μιλήσιος, τοῦ ἦν γνώμη ἡ προκειμένη ἐναντίη τῇ Μιλτιάδεω. Αἰολέων δὲ παρῆν λόγιμος μοῦνος Ἀρισταγόρης Κυμαῖος.

CXXXIX. Οὗτοι ὦν ἐπείτε τὴν Ἱστιαίου αἱρέοντο γνώμην, ἔδοξέ σφι πρὸς ταύτῃ τάδε ἔργα τε καὶ ἔπεα προσθεῖναι, τῆς μὲν γεφύρης λύειν τὰ κατὰ τοὺς Σκύθας ἐόντα, λύειν δὲ ὅσον τόξευμα ἐξικνέεται, ἵνα καὶ ποιέειν τι δοκέωσι ποιεῦντες μηδὲν καὶ οἱ Σκύθαι μὴ πειρῴατο βιώμενοι καὶ βουλόμενοι διαβῆναι τὸν Ἴστρον κατὰ τὴν γέφυραν, εἶπαί τε λύοντας τῆς γεφύρης τὸ ἐς τὴν Σκυθικὴν ἔχον ὡς πάντα ποιήσουσι τὰ Σκύθῃσί ἐστι ἐν ἡδονῇ. (2) Ταῦτα μὲν προσέθηκαν τῇ γνώμῃ· μετὰ δὲ ἐκ πάντων ὑπεκρίνατο Ἱστιαῖος τάδε λέγων, « ἄνδρες Σκύθαι, χρηστὰ ἥκετε φέροντες καὶ ἐς καιρὸν ἐπείγεσθε· καὶ τά τε ἀπ' ὑμέων ἡμῖν χρηστῶς ὁδοῦται καὶ τὰ ἀπ' ἡμέων ἐς ὑμέας ἐπιτηδέως ὑπηρετέεται. (3) Ὡς γὰρ ὁρᾶτε, καὶ λύομεν τὸν πόρον καὶ προθυμίην πᾶσαν ἕξομεν θέλοντες εἶναι ἐλεύθεροι. Ἐν ᾧ δὲ ἡμεῖς τάδε λύομεν, ὑμέας καιρός ἐστι δίζησθαι ἐκείνους, εὑρόντας δὲ ὑπέρ τε ἡμέων καὶ ὑμέων αὐτῶν τίσασθαι οὕτω ὡς ἐκείνους πρέπει. »

CXL. Σκύθαι μὲν τὸ δεύτερον Ἴωσι πιστεύσαντες λέγειν ἀληθέα ὑπέστρεφον ἐπὶ ζήτησιν τῶν Περσέων, καὶ ἡμάρτανον πάσης τῆς ἐκείνων διεξόδου. Αἴτιοι δὲ τούτου αὐτοὶ οἱ Σκύθαι ἐγένοντο, τὰς νομὰς τῶν ἵππων τὰς ταύτῃ διαφθείραντες καὶ τὰ ὕδατα συγχώσαντες. (2) Εἰ γὰρ ταῦτα μὴ ἐποίησαν, παρεῖχε ἄν σφι, εἰ ἐβούλοντο, εὐπετέως ἐξευρέειν τοὺς Πέρσας· νῦν δὲ τά σφι ἐδόκεε ἄριστα βεβουλεῦσθαι, κατὰ ταῦτα ἐσφάλησαν. (3) Σκύθαι μέν νυν τῆς σφετέρης χώρης τῇ χιλός τε τοῖσι ἵπποισι καὶ ὕδατα ἦν, ταύτῃ διεξιόντες ἐδίζηντο τοὺς ἀντιπολέμους, δοκέοντες καὶ ἐκείνους διὰ τοιούτων τὴν ἀπόδρησιν ποιέεσθαι· οἱ δὲ δὴ Πέρσαι τὸν πρότερον ἑωυτῶν γενόμενον στίβον, τοῦτον φυλάσσοντες ἤϊσαν, καὶ οὕτω μόγις εὗρον τὸν πόρον. (4) Οἷα δὲ νυκτός τε ἀπικόμενοι καὶ λελυμένης τῆς γεφύρης ἐντυχόντες, ἐς πᾶσαν ἀρρωδίην ἀπίκατο μή σφεας οἱ Ἴωνες ἔωσι ἀπολελοιπότες.

CXLI. Ἦν δὲ περὶ Δαρεῖον ἀνὴρ Αἰγύπτιος φωνέων μέγιστον ἀνθρώπων· τοῦτον τὸν ἄνδρα καταστάντα ἐπὶ τοῦ χείλεος τοῦ Ἴστρου ἐκέλευε Δαρεῖος καλέειν Ἱστιαῖον Μιλήσιον. Ὁ μὲν δὴ ἐποίεε ταῦτα, Ἱστιαῖος δὲ ἐπακούσας τῷ πρώτῳ κελεύματι τάς τε νέας ἁπάσας παρεῖχε διαπορθμεύειν τὴν στρατιὴν καὶ τὴν γέφυραν ἔζευξε.

omnes huic sunt adsensi, quum prius Miltiadis probassent consilium.

CXXXVIII. Fuere autem hi, qui in illa deliberatione suffragia ferebant, et gratia valebant apud regem: Hellespontiorum quidem tyranni, Daphnis, Abydenus; Hippoclus, Lampsacenus; Herophantus, Parienus; Metrodorus, Proconnesius; Aristagoras, Cyzicenus; et Ariston, Byzantius: (2) hi ex Hellesponto adfuere. Ex Ionia vero: Strattis, Chius; Æaces, Samius; Laodamas, Phocæensis; et Histiæus, Milesius, cujus erat in medium proposita sententia, Miltiadi contraria. Ex Æolensibus unus aderat vir nobilis, Aristagoras Cymæus.

CXXXIX. Hi igitur postquam Histiæi probaverant sententiam, hæc præterea et facienda et dicenda decreverunt: pontis quidem partem solvendam, quæ Scytharum ripam spectaret, solvendam autem ad teli jactum; quo et facere aliquid viderentur, nihil licet facientes, et ne Scythæ tentarent vim adferre et Istrum ponte transire: dicendumque, dum pontis partem ad Scythas spectantem solverent, se omnia facturos quæ Scythis grata essent futura. (2) Has conditiones Histiæi sententiæ adjecerunt. Deinde nomine omnium Histiæus Scythis hæc respondit: « Viri Scythæ, utilia et benigna attulistis, et opportune properastis. Ut autem, quæ a vobis proficiscuntur, benigne fiunt in nostrum commodum; sic et nos vobis studiose morem gerimus. (3) Ut enim videtis, solvimus pontem; et omne studium adhibebimus, quo libertatem recuperemus. Dum vero nos in hoc solvendo occupamur, interim commodum fuerit, ut vos istos quæratis; et, postquam repereritis, eam ab illis, quam par est, pœnam et vestro et nostro nomine sumatis. »

CXL. Tum Scythæ, fidem iterum adhibentes Ionibus, vera eos dicere sibi persuadentes, reversi sunt, Persas inquisituri; sed iterum tota via, qua illi transiere, aberrarunt. Cujus erroris ipsi Scythæ caussa fuere, eo quod pascua omnia in illa regione corruperant, aquasque obstruxerant. (2) Id enim ni fecissent; facile, si voluissent, Persas inventuri erant: nunc per id ipsum consilium, quod optime a se initum putabant, decepti sunt. (3) Scythæ igitur per ea terræ suæ loca proficiscentes quærebant Persas, ubi et pabulum erat equis et aqua, rati per eadem loca Persas quoque se recipere: at illi eamdem viam tenentes retrogressi sunt, qua prius erat profecti; atque ita ægre tandem locum trajectus repererunt. (4) Quum vero noctu advenirent, solutumque offenderent pontem; gravis eos metus incessit, ne Iones sese deseruissent.

CXLI. Erat tunc apud Darium vir Ægyptius, omnium hominum vocalissimus. Hunc Darius jussit, in ripa Istri stantem, vocare Histiæum Milesium. Quod ubi ille fecit, exaudita prima compellatione Histiæus naves omnes ad trajiciendum exercitum expedivit, pontemque junxit.

CXLII. Πέρσαι μὲν ὦν οὕτω ἐκφεύγουσι, Σκύθαι δὲ διζήμενοι καὶ τὸ δεύτερον ἥμαρτον τῶν Περσέων, καὶ τοῦτο μὲν, ὡς ἐόντας Ἴωνας ἐλευθέρους, κακίστους τε καὶ ἀνανδροτάτους κρίνουσι εἶναι ἁπάντων ἀνθρώπων, τοῦτο δὲ, ὡς δούλων Ἰώνων τὸν λόγον ποιεύμενοι, ἀνδράποδα φιλοδέσποτά φασι εἶναι καὶ ἄδρηστα μάλιστα. Ταῦτα μὲν δὴ Σκύθῃσι ἐς Ἴωνας ἀπέρριπται.

CXLIII. Δαρεῖος δὲ διὰ τῆς Θρηΐκης πορευόμενος ἀπίκετο ἐς Σηστὸν τῆς Χερσονήσου· ἐνθεῦτεν δὲ αὐτὸς μὲν διέβη τῇσι νηυσὶ ἐς τὴν Ἀσίην, λείπει δὲ στρατηγὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ Μεγάβαζον ἄνδρα Πέρσην, τῷ Δαρεῖός κοτε ἔδωκε γέρας, τοιόνδε εἴπας ἐν Πέρσῃσι ἔπος. (2) Ὡρμημένου Δαρείου ῥοιὰς τρώγειν, ὡς ἄνοιξε τάχιστα τὴν πρώτην τῶν ῥοιέων, εἴρετο αὐτὸν ὁ ἀδελφεὸς Ἀρτάβανος ὅ τι βούλοιτ' ἄν οἱ τοσοῦτο πλῆθος γενέσθαι ὅσοι ἐν τῇ ῥοιῇ κόκκοι· Δαρεῖος δὲ εἶπε Μεγαβάζους ἄν οἱ τοσούτους ἀριθμὸν γενέσθαι βούλεσθαι μᾶλλον ἢ τὴν Ἑλλάδα ὑπήκοον. (3) Ἐν μὲν δὴ Πέρσῃσι ταῦτά μιν εἴπας ἐτίμα, τότε δὲ αὐτὸν ὑπέλιπε στρατηγὸν ἔχοντα τῆς στρατιῆς τῆς ἑωυτοῦ ὀκτὼ μυριάδας.

CXLIV. Οὗτος δὲ ὁ Μεγάβαζος εἴπας τόδε τὸ ἔπος ἐλίπετο ἀθάνατον μνήμην πρὸς Ἑλλησποντίων· γενόμενος γὰρ ἐν Βυζαντίῳ ἐπύθετο ἑπτακαίδεκα ἔτεσι πρότερον Καλχηδονίους κτίσαντας τὴν χώρην Βυζαντίων, πυθόμενος δὲ ἔφη Καλχηδονίους τοῦτον τὸν χρόνον τυγχάνειν ἐόντας τυφλούς· οὐ γὰρ ἂν τοῦ καλλίονος παρεόντος κτίζειν χώρου τὸν αἰσχίονα ἑλέσθαι, εἰ μὴ ἔσαν τυφλοί. (2) Οὗτος δὴ ὦν τότε ὁ Μεγάβαζος στρατηγὸς λειφθεὶς ἐν τῇ χώρῃ Ἑλλησποντίων τοὺς μὴ μηδίζοντας κατεστρέφετο.

CXLV. Οὗτος μέν νυν ταῦτα ἔπρησσε, τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον χρόνον ἐγίνετο ἐπὶ Λιβύην ἄλλος στρατιῆς μέγας στόλος, διὰ πρόφασιν τὴν ἐγὼ ἀπηγήσομαι προδιηγησάμενος πρότερον τάδε. (2) Τῶν ἐκ τῆς Ἀργοῦς ἐπιβατέων παίδων παῖδες ἐξελαθέντες ὑπὸ Πελασγῶν τῶν ἐκ Βραυρῶνος ληϊσαμένων τὰς Ἀθηναίων γυναῖκας, ὑπὸ τούτων ἐξελαθέντες ἐκ Λήμνου οἴχοντο πλώοντες ἐς Λακεδαίμονα, ἱζόμενοι δὲ ἐν τῷ Τηϋγέτῳ πῦρ ἀνέκαιον. (3) Λακεδαιμόνιοι δὲ ἰδόντες ἄγγελον ἔπεμπον, πευσόμενοι τίνες τε καὶ ὁκόθεν εἰσί· οἱ δὲ τῷ ἀγγέλῳ εἰρωτέοντι ἔλεγον ὡς εἴησαν μὲν Μινύαι, παῖδες δὲ εἶεν τῶν ἐν τῇ Ἀργοῖ πλωόντων ἡρώων, προσσχόντας δὲ τούτους ἐς Λῆμνον φυτεῦσαι σφέας. (4) Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἀκηκοότες τὸν λόγον τῆς γενεῆς τῶν Μινυέων, πέμψαντες τὸ δεύτερον εἰρώτεον τί ἐθέλοντες ἥκοιέν τε ἐς τὴν χώρην καὶ πῦρ αἴθοιεν. (5) Οἱ δὲ ἔφασαν ὑπὸ Πελασγῶν ἐκβληθέντες ἥκειν ἐς τοὺς πατέρας· δικαιότατον γὰρ εἶναι οὕτω τοῦτο γίνεσθαι· δέεσθαί τε οἰκέειν ἅμα τούτοισι μοῖράν τε τιμέων μετέχοντες καὶ τῆς γῆς ἀπολαχόντες. (6) Λακεδαιμονίοισι δὲ ἕαδε δέκεσθαι τοὺς Μινύας ἐπ' οἷσι ἐθέλουσι αὐτοί· μάλιστα δὲ ἐνῆγέ σφεας ὥστε ποιέειν ταῦτα τῶν Τυνδαριδέων ἡ ναυτιλίη ἐν τῇ Ἀργοῖ. Δεξάμενοι δὲ τοὺς Μινύας γῆς τε

CXLII. Atque ita Persæ effugerunt: Scythæ vero, illos inquirentes, iterum ab eis aberrarunt. Et exinde Scythæ Ionas, quatenus liberi sunt, mollissimos et effeminatissimos omnium hominum esse judicant; quatenus vero de eisdem ut servis verba faciunt, mancipia aiunt esse dominis quam maxime dedita et fidelissima. Hæc dicteria in Ionas jactant Scythæ.

CXLIII. Darius, per Thraciam profectus, Sestum in Chersonneso pervenit: unde ipse quidem navibus in Asiam trajecit, ducem vero exercitus in Europa reliquit Megabazum, virum Persam: cui Darius olim singularem habuerat honorem, hoc in eum verbo coram Persis dicto. (2) Mala Punica comedere cupiverat Darius: qui postquam primum aperuit malum, quæsivit ex eo frater Artabanus, quidnam esset, cujus tantum sibi numerum esse cuperet, quantus numerus granorum in Punico malo? Cui Darius respondit: malle se tot numero Megabazos habere, quam Græciam suæ potestati subjectam. (3) Hæc in Persis dicens, illum honoraverat: tunc vero eumdem imperatorem reliquit cum octo myriadibus de suo exercitu.

CXLIV. Idem Megabazus hoc dicto, quod jam relaturus sum, immortalem sui memoriam apud Hellespontios reliquit: nam quum Byzantii agens audiret, Calchedonios septemdecim annis ante Byzantios urbem suam in ea regione, ubi sita est, condidisse; hoc igitur audito de Calchedoniis dixit, eos cæcos illo tempore fuisse: etenim, quum pulcrior fuisset locus condendæ urbi, turpiorem non fuisse electuros, ni cæci fuissent. (2) Ille igitur Megabazus, imperator tunc relictus in Hellespontiorum regione, armis subegit civitates, quæ cum Medis non sentiebant.

CXLV. Dum hæc ille agebat, per idem tempus alia ingens expeditio militaris in Libyam suscepta est; cujus caussam ego exponam, postquam haecce prius commemoravero. (2) Argonautarum nepotes, a Pelasgis eis, qui Atheniensium mulieres Braurone rapuerant, Lemno ejecti, navigarant Lacedæmonem; et sedibus in Taygeto captis, ignem incenderant. (3) Id conspicati Lacedæmonii, misso nuncio sciscitabantur, quinam essent, et unde. Nuncio hi respondent, Minyas se esse, heroum illorum filios, qui in Argo navi navigassent: ab illis, postquam Lemnum adpulissent, esse se procreatos. (4) Lacedæmonii, audita hac narratione de genere Minyarum, iterum miserunt qui ex illis quærerent, quo consilio in ipsorum venissent terram, et ignem accenderent. (5) Dixerunt, a Pelasgis ejectos se ad parentes venire: æquissimum enim esse ita fieri: cupereque cum illis habitare, honorum participes, et terræ portionem sortitos. (6) Placuit tunc Lacedæmoniis, Minyas recipere eis conditionibus, quas ipsi proposuerant: maxime vero, ut hoc facerent, movit eos hoc, quod Tyndaridæ participes fuerant expeditionis Argonautarum. Itaque receptis Minyis et terræ portionem adsignarunt, et per tribus

μετέδοσαν καὶ ἐς φυλὰς διεδάσαντο. Οἱ δὲ αὐτίκα μὲν γάμους ἔγημαν, τὰς δὲ ἐκ Λήμνου ἤγοντο ἐξέδοσαν ἄλλοισι.

CXLVI. Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διεξελθόντος αὐτίκα οἱ Μινύαι ἐξύβρισαν, τῆς τε βασιληΐης μεταιτέοντες καὶ ἄλλα ποιεῦντες οὐχ ὅσια. (2) Τοῖσι ὦν Λακεδαιμονίοισι ἔδοξε αὐτοὺς ἀποκτεῖναι, συλλαβόντες δέ σφεας κατέβαλον ἐς ἑρκτήν. Κτείνουσι δὲ τοὺς ἂν κτείνωσι Λακεδαιμόνιοι νυκτός, μετ' ἡμέρην δὲ οὐδένα. (3) Ἐπεὶ ὦν ἔμελλόν σφεας καταχρήσεσθαι, παραιτήσαντο αἱ γυναῖκες τῶν Μινυέων, ἐοῦσαι ἀσταί τε καὶ τῶν πρώτων Σπαρτιητέων θυγατέρες, ἐσελθεῖν τε ἐς τὴν ἑρκτὴν καὶ ἐς λόγους ἐλθεῖν ἑκάστη τῷ ἑωυτῆς ἀνδρί. Οἱ δέ σφεας παρῆκαν, οὐδένα δόλον δοκέοντες ἐξ αὐτέων ἔσεσθαι. (4) Αἱ δὲ ἐπείτε ἐσῆλθον, ποιεῦσι τοιάδε· πᾶσαν τὴν εἶχον ἐσθῆτα παραδοῦσαι τοῖσι ἀνδράσι αὐταὶ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἔλαβον. Οἱ δὲ Μινύαι ἐνδύντες τὴν γυναικηΐην ἐσθῆτα, ἅτε γυναῖκες, ἐξήϊσαν ἔξω, ἐκφυγόντες δὲ τρόπῳ τοιούτῳ ἵζοντο αὖτις ἐς τὸ Τηΰγετον.

CXLVII. Τὸν δὲ αὐτὸν τοῦτον χρόνον Θήρας ὁ Αὐτεσίωνος τοῦ Τισαμενοῦ τοῦ Θερσάνδρου τοῦ Πολυνείκεος ἔστελλε ἐς ἀποικίην ἐκ Λακεδαίμονος. Ἦν δὲ ὁ Θήρας οὗτος, γένος ἐὼν Καδμεῖος, τῆς μητρὸς ἀδελφεὸς τοῖσι Ἀριστοδήμου παισὶ Εὐρυσθένεϊ καὶ Προκλέϊ· ἐόντων δ' ἔτι τῶν παίδων τούτων νηπίων ἐπιτροπαίην εἶχε ὁ Θήρας τὴν ἐν Σπάρτῃ βασιληΐην. (2) Αὐξηθέντων δὲ τῶν ἀδελφιδέων καὶ παραλαβόντων τὴν ἀρχὴν οὕτω δὴ ὁ Θήρας δεινὸν ποιεύμενος ἄρχεσθαι ὑπ' ἄλλων ἐπείτε ἐγεύσατο ἀρχῆς, οὐκ ἔφη μενέειν ἐν τῇ Λακεδαίμονι, ἀλλ' ἀποπλώσεσθαι ἐς τοὺς συγγενέας. (3) Ἔσαν δὲ ἐν τῇ νῦν Θήρῃ καλευμένῃ νήσῳ, πρότερον δὲ Καλλίστῃ τῇ αὐτῇ ταύτῃ, ἀπόγονοι Μεμβλιάρου τοῦ Ποικίλεω ἀνδρὸς Φοίνικος. (4) Κάδμος γὰρ ὁ Ἀγήνορος Εὐρώπην διζήμενος προσέσχε ἐς τὴν νῦν Θήρην καλευμένην· προσσχόντι δὲ εἴτε δή οἱ ἡ χώρη ἤρεσε, εἴτε καὶ ἄλλως ἠθέλησε ποιῆσαι τοῦτο, καταλείπει γὰρ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἄλλους τε τῶν Φοινίκων καὶ δὴ καὶ τῶν ἑωυτοῦ συγγενέων Μεμβλίαρον. (5) Οὗτοι ἐνέμοντο τὴν Καλλίστην καλευμένην ἐπὶ γενεάς, πρὶν ἢ Θήραν ἐλθεῖν ἐκ Λακεδαίμονος, ὀκτὼ ἀνδρῶν.

CXLVIII. Ἐπὶ τούτους δὴ ὦν ὁ Θήρας λεὼν ἔχων ἀπὸ τῶν φυλέων ἔστελλε, συνοικήσων τούτοισι καὶ οὐδαμῶς ἐξελῶν αὐτούς, ἀλλὰ κάρτα οἰκηϊεύμενος. (2) Ἐπείτε δὲ καὶ οἱ Μινύαι ἐκδράντες ἐκ τῆς ἑρκτῆς ἵζοντο ἐς τὸ Τηΰγετον, τῶν Λακεδαιμονίων βουλευομένων σφέας ἀπολλύναι παραιτέεται ὁ Θήρας, ὅκως μήτε φόνος γένηται, αὐτός τε ὑπεδέκετό σφεας ἐξάξειν ἐκ τῆς χώρης. (3) Συγχωρησάντων δὲ τῇ γνώμῃ τῶν Λακεδαιμονίων, τρισὶ τριηκοντέροισι ἐς τοὺς Μεμβλιάρου ἀπογόνους ἔπλωσε, οὔτι πάντας ἄγων τοὺς Μινύας, ἀλλ' ὀλίγους τινάς. (4) Οἱ γὰρ πλεῦνες αὐτῶν ἐτράποντο ἐς τοὺς Παρωρεήτας καὶ Καύκωνας, τούτους δ' ἐξελάσαντες ἐκ τῆς χώρης σφέας αὐτοὺς ἓξ μοίρας διεῖλον, καὶ ἔπειτεν ἔκτισαν πόλιας τάσδε ἐν αὐτοῖσι, Λέ-

eosdem distribuerunt. Et illi statim matrimonia contraxerunt; uxoresque suas, quas Lemni duxerant, aliis elocarunt.

CXLVI. Haud multo vero interjecto tempore jam insolescere Minyæ cœperunt, regni participes fieri postulantes, et alia patrantes nefaria. (2) Itaque interimere eos decrevere Lacedæmonii; et prehensos in custodiam misere. Supplicio autem adficiunt Lacedæmonii, quoscumque morte plectunt, nocturno tempore, interdiu vero neminem. (3) Quum igitur in eo essent ut supplicio eos adficerent, uxores Minyarum, quæ cives erant, et primariorum Spartanorum filiæ, precatæ sunt ut ipsis liceret in carcerem intrare, et cum suo cujusque marito colloqui. Et hi illas introire passi sunt, nullum inde dolum suspicati. (4) At illæ, carcerem ingressæ, hoc instituunt facere: quidquid habebant vestium, id maritis dabant; ipsæ maritorum vestes induebant. Ita Minyæ, muliebri vestitu induti, quasi mulieres, egrediebantur: eoque modo postquam evasere, iterum in Taygeto sedes ceperunt.

CXLVII. Per idem vero tempus Theras, filius Autesionis, Tisameni nepos, Thersandri pronepos, Polynicis abnepos, colonos duxit Lacedæmone. Erat hic Theras, genere Cadmeus, avunculus filiorum Aristodemi, Eurysthenis et Proclis: qui quoad minores fuerant ætate, Theras tutor illorum nomine regnum Spartæ administraverat. (2) Postquam autem adoleverunt sororis filii, regnumque capessiverunt, graviter ferens Theras ab aliis regi, qui regnum ipse gustasset; negavit Lacedæmone se mansurum, sed ad cognatos suos ait navigaturum. (3) Erant autem in insula, quæ Thera nunc vocatur, cui olim Calliste nomen fuerat, Membliari posteri, Pœcilis filii, natione Phœnicis. (4) Cadmus enim, Agenoris filius, Europam quærens, ad Theram quæ nunc vocatur adpulerat; ibi quum adpulisset, tum, sive quod ei placeret illa regio, sive alia quapiam caussa permotus, reliquit in ea insula quum alios Phœnices, tum ex cognatis suis Membliarum: (5) atque hi Callistam quæ tunc vocabatur habitabant per octo hominum generationes, priusquam Theras Lacedæmone eo advenisset.

CXLVIII. Ad hos igitur Theras cum multitudine quadam e Spartanorum tribubus profectus est, una cum illis habitaturus, et neutiquam insula eos ejecturus, sed admodum sibi eorum animos concilians. (2) Jam, quum Minyæ ex carcere profugi in Taygeto consedissent, et de eis interficiendis deliberarent Lacedæmonii, deprecatus est Theras ne fieret cædes, pollicitus se illos ex ipsorum finibus educturum. (3) Cui sententiæ quum cessissent Lacedæmonii, tribus navibus triginta remorum Theras ad Membliari posteros navigavit; non utique omnes secum Minyas ducens, sed exiguum eorum numerum. (4) Nam major pars in Paroreatarum et Cauconum fines se contulit: hisque terra sua ejectis, in sex partes sese partiti sunt, et deinde in eadem regione hæcce oppida condiderunt, Le-

πρεον, Μάκιστον, Φριξάς, Πύργον, Ἔπιον, Νούδιον· τούτων δὲ τὰς πλεῦνας ἐπ' ἐμέο Ἠλεῖοι ἐπόρθησαν. Τῇ δὲ νήσῳ ἐπὶ τοῦ οἰκιστέω Θήρα ἡ ἐπωνυμίη ἐγένετο.

CXLIX. Ὁ δὲ παῖς οὐ γὰρ ἔφη οἱ συμπλώσεσθαι, τοιγαρῶν ἔφη αὐτὸν καταλείψειν ὄϊν ἐν λύκοισι· ἐπὶ τοῦ ἔπεος τούτου οὔνομα τῷ νεηνίσκῳ τούτῳ Οἰόλυκος ἐγένετο, καί κως τὸ οὔνομα τοῦτο ἐπεκράτησε. (2) Οἰολύκου δὲ γίνεται Αἰγεύς, ἀπ' οὗ Αἰγεῖδαι καλεῦνται, φυλὴ μεγάλη ἐν Σπάρτῃ. Τοῖσι δὲ ἐν τῇ φυλῇ ταύτῃ ἀνδράσι οὐ γὰρ ὑπέμεινεν τὰ τέκνα, ἱδρύσαντο ἐκ θεοπροπίου Ἐρινύων τῶν Λαΐου τε καὶ Οἰδιπόδεω ἱρόν· καὶ μετὰ τοῦτο ὑπέμεινε τὠυτὸ τοῦτο καὶ ἐν Θήρῃ τοῖσι ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τούτων γεγονόσι.

CL. Μέχρι μέν νυν τούτου τοῦ λόγου Λακεδαιμόνιοι Θηραίοισι κατὰ ταὐτὰ λέγουσι, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου μοῦνοι Θηραῖοι ὧδε γενέσθαι λέγουσι. (2) Γρῖνος ὁ Αἰσανίου ἐὼν Θήρα τούτου ἀπόγονος καὶ βασιλεύων Θήρης τῆς νήσου ἀπίκετο ἐς Δελφούς, ἄγων ἀπὸ τῆς πόλιος ἑκατόμβην· εἵποντο δέ οἱ καὶ ἄλλοι τῶν πολιητέων καὶ δὴ καὶ Βάττος ὁ Πολυμνήστου, ἐὼν γένος Εὐφημίδης τῶν Μινυέων. (3) Χρεωμένῳ δὲ τῷ Γρίνῳ τῷ βασιλέϊ τῶν Θηραίων περὶ ἄλλων χρᾷ ἡ Πυθίη κτίζειν ἐν Λιβύῃ πόλιν. Ὁ δὲ ἀμείβετο λέγων, « ἐγὼ μέν, ὦναξ, πρεσβύτερός τε ἤδη εἰμὶ καὶ βαρὺς ἀείρεσθαι· σὺ δέ τινα τῶνδε τῶν νεωτέρων κέλευε ταῦτα ποιέειν. » Ἅμα τε ἔλεγε ταῦτα καὶ ἐδείκνυε ἐς τὸν Βάττον. (4) Τότε μὲν τοσαῦτα, μετὰ δὲ ἀπελθόντες ἀλογίην εἶχον τοῦ χρηστηρίου, οὔτε Λιβύην εἰδότες ὅκου γῆς εἴη, οὔτε τολμέοντες ἐς ἀφανὲς χρῆμα ἀποστέλλειν ἀποικίην.

CLI. Ἑπτὰ δὲ ἐτέων μετὰ ταῦτα οὐκ ὗε τὴν Θήρην, ἐν τοῖσι τὰ δένδρεα πάντα σφι τὰ ἐν τῇ νήσῳ πλὴν ἑνὸς ἐξαυάνθη. Χρεωμένοισι δὲ τοῖσι Θηραίοισι προέφερε ἡ Πυθίη τὴν ἐς Λιβύην ἀποικίην. (2) Ἐπείτε δὲ κακοῦ οὐδὲν ἦν σφι μῆχος, πέμπουσι ἐς Κρήτην ἀγγέλους διζημένους εἴ τις Κρητῶν ἢ μετοίκων ἀπιγμένος εἴη ἐς Λιβύην. (3) Περιπλανεώμενοι δὲ αὐτὴν οὗτοι ἀπίκοντο καὶ ἐς Ἴτανον πόλιν, ἐν ταύτῃ δὲ συμμίσγουσι ἀνδρὶ πορφυρέϊ τῷ οὔνομα ἦν Κορώβιος, ὃς ἔφη ὑπ' ἀνέμων ἀπενειχθεὶς ἀπικέσθαι ἐς Λιβύην καὶ Λιβύης ἐς Πλατέαν νῆσον. (4) Μισθῷ δὲ τοῦτον πείσαντες ἦγον ἐς Θήρην, ἐκ δὲ Θήρης ἔπλωον κατάσκοποι ἄνδρες τὰ πρῶτα οὐ πολλοί· κατηγησαμένου δὲ τοῦ Κορωβίου ἐς τὴν νῆσον ταύτην δὴ τὴν Πλατέαν, τὸν μὲν Κορώβιον λείπουσι, σιτία καταλιπόντες ὅσωνδὴ μηνῶν, αὐτοὶ δὲ ἔπλωον τὴν ταχίστην ἀπαγγελέοντες Θηραίοισι περὶ τῆς νήσου.

CLII. Ἀποδημεόντων δὲ τούτων πλέω χρόνον τοῦ συγκειμένου τὸν Κορώβιον ἐπέλιπε τὰ πάντα. (2) Μετὰ δὲ νηῦς Σαμίη, τῆς ναύκληρος ἦν Κωλαῖος, πλώουσα ἐπ' Αἰγύπτου ἀπηνείχθη ἐς τὴν Πλατέαν ταύτην· πυθόμενοι δὲ οἱ Σάμιοι παρὰ τοῦ Κορωβίου τὸν πάντα λόγον, σιτία οἱ ἐνιαυτοῦ καταλείπουσι. (3) Αὐτοὶ δὲ ἀναχθέντες ἐκ τῆς νήσου καὶ γλιχόμενοι Αἰγύπτου

preum, Macistum, Phrixas, Pyrgum, Epium, Nudium; quorum quidem pleraque ab Eleis mea ætate eversa sunt. Insula autem, quam dixi, a conditoris nomine Thera est adpellata.

CXLIX. Filius autem Theræ enavigare cum patre noluerat: itaque dixerat pater, se eum relinquere tamquam ovem inter lupos: (*græce* ὄϊν ἐν λύκοις): a quo dicto nomen huic adolescenti Œolycus (Ovilupus) inditum est, idque nomen dein invaluit. (2) Hujus Œolyci filius fuit Ægeus; a quo Ægidæ nomen habent, magna tribus Spartæ. Qua ex tribu viris quum in vita non manerent liberi, ex oraculi edicto statuerunt templum Furiis Laii et Œdipodis dedicatum: et ex eo tempore mansere illis liberi, itemque in Thera insula eis qui ex his viris progeniti sunt.

CL. Hactenus Lacedæmoniorum narratio et Theræorum consentit: quæ his subjungam, ea soli Theræi memorant ita accidisse. (2) Grinus, Æsanii filius, unus ex posteris hujus Theræ, quum rex Theræorum esset, Delphos venit, hecatomben offerens nomine civitatis: sequebanturque eum et alii ex civibus, atque etiam Battus, Polymnesti filius, de Euphemi genere, unius ex Minyis. (3) Grino vero, regi Theræorum, quum de aliis rebus consuleret oraculum, edixit Pythia, civitatem debere eum in Libya condere. Tum ille respondit: « At equidem, o Rex, ætate jam sum provectior, et gravis ad majus quidpiam moliendum. Quin tu aliquem ex junioribus hisce id facere jube. » Ista dicens, Battum digito monstravit. (4) Et hæc quidem tunc. Deinde vero, postquam abierant, neglexerunt oraculi effatum; quum nec Libya ubi esset nossent, nec auderent coloniam mittere obscuram in rem.

CLI. Post hæc vero per septem annos non pluit Theræ; arboresque ipsis in insula omnes, una excepta, exaruerant. Consulentibus igitur oraculum Theræis, objecit Pythia coloniam in Libyam deducendam. (2) Itaque, quum nullum aliud ipsis esset mali remedium, in Cretam nuncios mittunt, qui quærerent, an Cretensium aliquis, aut inquilinorum, in Libyam umquam pervenisset. (3) Nuncii per Cretam oberrantes, quum in alia oppida, tum Itanum venerunt; ubi cum purpurario quodam, cui nomen erat Corobius, sermones miscent, qui eis ait, ventis se in Libyam fuisse delatum, et quidem in Plateam insulam Libyæ venisse. (4) Hunc igitur hominem, proposita mercede, Theram ducunt. Et ex Thera mittuntur primum exploratores, haud multi numero: quibus quum viam in Plateam hanc insulam Corobius monstrasset, relinquunt ibi Corobium cum nescio quot mensium cibariis, et ipsi ocyus domum navigarunt, nuncium Theræis de illa insula relaturi.

CLII. Quibus ultra constitutum tempus redire differentibus, Corobium omnia defecerunt. (2) Deinde vero Samia navis, Ægyptum petens, cujus nauclerus Colæus erat, ad Plateam hanc delata est: et Samii, postquam a Corobio rem omnem cognoverunt, unius anni cibaria ei reliquerunt. (3) Tum hi, ex insula profecti, quum Ægyptum petentes

ἔπλωον, ἀποφερόμενοι ἀπηλιώτῃ ἀνέμῳ· καὶ οὐ γὰρ ἀνίει τὸ πνεῦμα, Ἡρακλέας στήλας διεκπερήσαντες ἀπίκοντο ἐς Ταρτησσὸν, θείῃ πομπῇ χρεώμενοι. (4) Τὸ δὲ ἐμπόριον τοῦτο ἦν ἀκήρατον τοῦτον τὸν χρόνον, ὥστε ἀπονοστήσαντες οὗτοι ὀπίσω μέγιστα δὴ Ἑλλήνων πάντων τῶν ἡμεῖς ἀτρέκειαν ἴδμεν ἐκ φορτίων ἐκέρδησαν, μετά γε Σώστρατον τὸν Λαοδάμαντος Αἰγινήτην· τούτῳ γὰρ οὐκ οἷά τέ ἐστι ἐρίσαι ἄλλον. (5) Οἱ δὲ Σάμιοι τὴν δεκάτην τῶν ἐπικερδίων ἐξελόντες ἓξ τάλαντα ἐποιήσαντο χαλκήϊον κρητῆρος Ἀργολικοῦ τρόπον· πέριξ δὲ αὐτὸ γρυπῶν κεφαλαὶ πρόκροσσοί εἰσι· καὶ ἀνέθηκαν ἐς τὸ Ἡραῖον, ὑποστήσαντες αὐτῷ τρεῖς χαλκέους κολοσσοὺς ἑπταπήχεας, τοῖσι γούνασι ἐρηρεισμένους. (6) Κυρηναίοισι δὲ καὶ Θηραίοισι ἐς Σαμίους ἀπὸ τούτου τοῦ ἔργου πρῶτα φιλίαι μεγάλαι συνεκρήθησαν.

CLIII. Οἱ δὲ Θηραῖοι ἐπείτε τὸν Κορώβιον λιπόντες ἐν τῇ νήσῳ ἀπίκοντο ἐς τὴν Θήρην, ἀπήγγελλον ὥς σφι εἴη νῆσος ἐπὶ Λιβύῃ ἐκτισμένη. (2) Θηραίοισι δὲ ἕαδε ἀδελφεόν τε ἀπ' ἀδελφεοῦ πέμπειν πάλῳ λαχόντα, καὶ ἀπὸ τῶν χώρων ἁπάντων ἑπτὰ ἐόντων ἄνδρας, εἶναι δέ σφεων καὶ ἡγεμόνα καὶ βασιλέα Βάττον. Οὕτω δὴ στέλλουσι δύο πεντηκοντέρους ἐς τὴν Πλατέαν.

CLIV. Ταῦτα δὲ Θηραῖοι λέγουσι, τὰ δ' ἐπίλοιπα τοῦ λόγου συμφέρονται ἤδη Θηραῖοι Κυρηναίοισι. Κυρηναῖοι γὰρ τὰ περὶ Βάττον οὐδαμῶς ὁμολογέουσι Θηραίοισι. Λέγουσι γὰρ οὕτω. (2) Ἔστι τῆς Κρήτης Ἀξὸς πόλις, ἐν τῇ ἐγένετο Ἐτέαρχος βασιλεὺς, ὃς ἐπὶ θυγατρὶ ἀμήτορι τῇ οὔνομα ἦν Φρονίμη, ἐπὶ ταύτῃ ἔγημε ἄλλην γυναῖκα. Ἡ δὲ ἐπεσελθοῦσα ἐδικαίευ εἶναι καὶ τῷ ἔργῳ μητρυιὴ τῇ Φρονίμῃ, παρέχουσά τε κακὰ καὶ πᾶν ἐπ' αὐτῇ μηχανεωμένη· καὶ τέλος μαχλοσύνην ἐπενείκασά οἱ πείθει τὸν ἄνδρα ταῦτα ἔχειν οὕτω. (3) Ὁ δὲ ἀναγνωσθεὶς ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἔργον οὐκ ὅσιον ἐμηχανᾶτο ἐπὶ τῇ θυγατρί. Ἦν γὰρ δὴ Θεμίσων ἀνὴρ Θηραῖος ἔμπορος ἐν τῇ Ἀξῷ· τοῦτον ὁ Ἐτέαρχος παραλαβὼν ἐπὶ ξείνια ἐξορκοῖ ἦ μέν οἱ διηκονήσειν ὅ τι ἂν δεηθῇ. (4) Ἐπείτε δὲ ἐξώρκωσε, ἀγαγών οἱ παραδιδοῖ τὴν ἑωυτοῦ θυγατέρα, καὶ ταύτην ἐκέλευε καταποντῶσαι ἀπαγαγόντα. Ὁ δὲ Θεμίσων περιημεκτήσας τῇ ἀπάτῃ τοῦ ὅρκου καὶ διαλυσάμενος τὴν ξεινίην ἐποίεε τοιάδε· (5) παραλαβὼν τὴν παῖδα ἀπέπλωε, ὡς δὲ ἐγίνετο ἐν τῷ πελάγεϊ, ἀποσιεύμενος τὴν ἐξόρκωσιν τοῦ Ἐτεάρχου, σχοινίοισι αὐτὴν διαδήσας κατῆκε ἐς τὸ πέλαγος, ἀνασπάσας δὲ ἀπίκετο ἐς τὴν Θήρην.

CLV. Ἐνθεῦτεν δὲ τὴν Φρονίμην παραλαβὼν Πολύμνηστος, ἐὼν τῶν Θηραίων ἀνὴρ δόκιμος, ἐπαλλακεύετο. Χρόνου δὲ περιιόντος ἐξεγένετό οἱ παῖς ἰσχόφωνος καὶ τραυλὸς, τῷ οὔνομα ἐτέθη Βάττος, ὡς Θηραῖοί τε καὶ Κυρηναῖοι λέγουσι, ὡς μέντοι ἐγὼ δοκέω, ἄλλο τι· Βάττος δὲ μετωνομάσθη, ἐπείτε ἐς Λιβύην ἀπίκετο, ἀπό τε τοῦ χρηστηρίου τοῦ γενομένου ἐν Δελφοῖσι αὐ-

navigarent, subsolano vento sunt abrepti, et, non intermittente vi venti, per Herculis columnas transvecti, Tartessum pervenere, divino quodam numine eos deducente. (4) Erat ea tempestate integrum hoc emporium: itaque iidem inde redeuntes, maximum Græcorum omnium, quorum certior quædam ad nos notitia pervenit, ex mercibus lucrum fecerunt, post Sostratum utique, Laodamantis filium, Æginetam: cum hoc enim nemo alius contendere potest. (5) Samii vero decimam lucri partem eximentes, sex talenta, ahenum faciendum curarunt, ad crateris Argolici modum, circa quod sunt grypum capita prominentia: atque in Junonis templo hoc ahenum dedicarunt, impositum tribus æneis colossis septenorum cubitorum, qui genubus innituntur. (6) Ab hoc autem facto primum ingens amicitia Cyrenæis Theræisque cum Samiis contracta est.

CLIII. Theræi vero, postquam, relicto in insula Corobio, Theram redierant, renunciarunt, esse a se insulam in Libyæ ora conditam. (2) Placuit igitur Theræis, ut e singulis ditionis suæ locis, quæ numero septem erant, viri mitterentur, ita quidem ut frater cum fratre sorte contenderet uter in coloniam abiret: ducemque eorum atque regem Battum designarunt. Ita igitur duas naves quinquaginta remorum in Plateam miserunt.

CLIV. Hæc Theræi memorant: in reliqua narratione Theræis cum Cyrenæis convenit. Nam quod ad Battum spectat, neutiquam cum Theræis Cyrenæi consentiunt. Rem enim hi ita narrant. (2) Est Cretæ urbs Axus, cujus rex fuit Etearchus. Is quum filiam haberet matre orbam, nomine Phronimam, aliam duxit uxorem. Hæc post illius matrem domum ducta, voluit etiam re ipsa noverca esse Phronimæ, multis eam malis adficiendo, et quidlibet adversus eam moliendo: ad extremum, impudicitiæ crimen ei inferens, persuasit marito rem ita esse. (3) Et ille, persuasus ab uxore, nefarium in filiam facinus machinatur. Aderat tunc Axi Themison, civis Theræus, mercaturam faciens. Hunc, hospitio exceptum, jurejurando adstringit ad operam sibi in ea re, quam ab illo petiturus esset, navandam. (4) Qui quum interposito juramento fidem suam dedisset, adductam ei tradidit filiam suam, jubens ut abductam in alto mari demergeret. Themison, fraudem jurisjurandi indigne ferens, soluto hospitio, hæcce fecit: (5) accepta puella, navi profectus est: ubi vero in alto fuit, quo se exsolveret jurisjurandi religione ab Etearcho sibi oblata, funibus religatam puellam in mare demisit, rursusque extractam secum Theram duxit.

CLV. Inde Phronimam domum suam sumpsit Polymnestus, spectatus vir apud Theræos, eaque pro pellice usus est. Circumacto tempore natus est huic ex illa filius, hæsitante voce et balbutiente; cui nomen impositum est Battus, ut quidem Theræi et Cyrenæi aiunt: ut vero mihi videtur, aliud statim impositum ei nomen erat; Battus vero deinde demum, postquam in Libyam pervenit, nominatus est, nomine sumpto ab oraculo quod ei Delphis editum

τῷ καὶ ἀπὸ τῆς τιμῆς τὴν ἔσχε τὴν ἐπωνυμίην ποιεύμενος· (2) Λίβυες γὰρ βασιλέα βάττον καλεῦσι, καὶ τούτου εἵνεκεν δοκέω θεσπίζουσαν τὴν Πυθίην καλέσαι μιν Λιβυκῇ γλώσσῃ, εἰδυῖαν ὡς βασιλεὺς ἔσται ἐν Λιβύῃ. Ἐπείτε γὰρ ἠνδρώθη οὗτος, ἦλθε ἐς Δελφοὺς περὶ τῆς φωνῆς· (3) ἐπειρωτέοντι δέ οἱ χρᾷ ἡ Πυθίη τάδε,

Βάττ', ἐπὶ φωνὴν ἦλθες· ἄναξ δέ σε Φοῖβος Ἀπόλλων
ἐς Λιβύην πέμπει μηλοτρόφον οἰκιστῆρα,

ὥσπερ εἰ εἴπαι Ἑλλάδι γλώσσῃ χρεωμένη, « ὦ βασιλεῦ, ἐπὶ φωνὴν ἦλθες. » (5) Ὁ δ' ἀμείβετο τοισίδε· « ὦναξ, ἐγὼ μὲν ἦλθον παρὰ σὲ χρησόμενος περὶ τῆς φωνῆς, σὺ δέ μοι ἄλλα ἀδύνατα χρᾷς, κελεύων Λιβύην ἀποικίζειν τέῳ δυνάμι, κοίῃ χειρί; » (6) Ταῦτα λέγων οὐκὶ ἔπειθε ἄλλα οἱ χρᾶν· ὡς δὲ κατὰ ταὐτά ἐθέσπιζέ οἱ καὶ πρότερον, οἴχετο μεταξὺ ἀπολιπὼν ὁ Βάττος ἐς τὴν Θήρην.

CLVI. Μετὰ δὲ αὐτῷ τε τούτῳ καὶ τοῖσι ἄλλοισι Θηραίοισι συνεφέρετο παλιγκότως· ἀγνοεῦντες δὲ τὰς συμφορὰς οἱ Θηραῖοι ἔπεμπον ἐς Δελφοὺς περὶ τῶν παρεόντων κακῶν. Ἡ δὲ Πυθίη σφι ἔχρησε συγκτίζουσι Βάττῳ Κυρήνην τῆς Λιβύης ἄμεινον πρήξειν. (2) Ἀπέστελλον μετὰ ταῦτα τὸν Βάττον οἱ Θηραῖοι δύο πεντηκοντέροισι. Πλώσαντες δὲ ἐς τὴν Λιβύην οὗτοι, οὐ γὰρ εἶχον ὅ τι ποιέωσι ἄλλο, ὀπίσω ἀπαλλάσσοντο ἐς τὴν Θήρην. (3) Οἱ δὲ Θηραῖοι καταγομένους ἔβαλλον καὶ οὐκ ἔων τῇ γῇ προσίσχειν, ἀλλ' ὀπίσω πλώειν ἐκέλευον. Οἱ δὲ ἀναγκαζόμενοι ὀπίσω ἀπέπλωον, καὶ ἔκτισαν νῆσον ἐπὶ Λιβύῃ κειμένην, τῇ οὔνομα, ὡς καὶ πρότερον εἰρέθη, ἐστὶ Πλατέα. Λέγεται δὲ ἴση εἶναι ἡ νῆσος τῇ νῦν Κυρηναίων πόλι.

CLVII. Ταύτην οἰκέοντες δύο ἔτεα, οὐδὲν γάρ σφι χρηστὸν συνεφέρετο, ἕνα αὐτῶν καταλιπόντες οἱ λοιποὶ πάντες ἀπέπλωον ἐς Δελφούς· ἀπικόμενοι δὲ ἐπὶ τὸ χρηστήριον ἐχρέοντο, φάμενοι οἰκέειν τε τὴν Λιβύην καὶ οὐδὲν ἄμεινον πρήσσειν οἰκεῦντες. (2) Ἡ δὲ Πυθίη σφι πρὸς ταῦτα χρᾷ τάδε,

Αἰ τὺ ἐμεῦ Λιβύην μηλοτρόφον οἶδας ἄμεινον,
μὴ ἐλθὼν ἐλθόντος, ἄγαν ἄγαμαι σοφίην σευ.

Ἀκούσαντες δὲ τούτων οἱ ἀμφὶ τὸν Βάττον ἀπέπλωον ὀπίσω· οὐ γὰρ δή σφεας ἀπίει ὁ θεὸς τῆς ἀποικίης, πρὶν δὴ ἀπίκωνται ἐς αὐτὴν Λιβύην. (3) Ἀπικόμενοι δὲ ἐς τὴν νῆσον καὶ ἀναλαβόντες τὸν ἔλιπον, ἔκτισαν αὐτῆς Λιβύης χῶρον ἀντίον τῆς νήσου τῷ οὔνομα ἦν Ἄζιρις, τὸν νάπαι τε κάλλισται ἐπ' ἀμφότερα συγκληΐουσι καὶ ποταμὸς τὰ ἐπὶ θάτερα παραρρέει.

CLVIII. Τοῦτον οἴκεον τὸν χῶρον ἓξ ἔτεα· ἑβδόμῳ δέ σφεας ἔτεϊ παραιτησάμενοι Λίβυες ὡς ἐς ἀμείνονα χῶρον ἄξουσι, ἀνέγνωσαν ἐκλιπεῖν. (2) Ἦγον δέ σφεας ἐνθεῦτεν οἱ Λίβυες ἀναστήσαντες πρὸς ἑσπέρην· καὶ τὸν κάλλιστον τῶν χώρων ἵνα διεξιόντες οἱ Ἕλληνες μὴ ἴδοιεν, συμμετρησάμενοι τὴν ὥρην τῆς ἡμέρης νυκτὸς παρῆγον. Ἔστι δὲ τῷ χώρῳ τούτῳ οὔνομα Ἴρασα. (3) Ἀγαγόντες δέ σφεας ἐπὶ κρήνην λεγομένην εἶναι

erat, et a dignitate quam inter suos habuit : (2) regem enim Libyes Battum vocant; eaque de caussa puto Pythiam, oraculum edentem, Libyca illum lingua adpellasse, quum sciret regem eum fore in Libya. Nam postquam ille ad virilem pervenit ætatem, Delphos profectus est, de voce sua consulturus; (3) consulenti autem hæc respondit Pythia :

Batte, vocis caussa venisti : at te rex Phœbus Apollo
in Libyam mittit ovibus divitem, coloniæ conditorem :

quasi dixisset Græco sermone utens, « Rex, vocis caussa venisti. » (5) Tum vero ille respondit : « O Rex, equidem veni, vocis meæ caussa te consulturus; tu vero mihi alia respondes impossibilia, jubens me coloniam in Libya condere : quanam tandem vi? qua hominum manu? » (6) Quæ ille dicens, non persuasit Pythiæ ut aliud sibi responsum daret. Quum igitur eadem, quæ antea, ei responderet; interim Battus, illa relicta, Theram rediit.

CLVI. Post hæc et in hunc ipsum et in reliquos Theræos denuo ira dei incubuit. Et Theræi caussam ignorantes calamitatum, Delphos misere qui de præsentibus malis consulerent. Quibus Pythia respondit, si cum Batto Cyrenen in Libya coloniam conderent, melius cum ipsis actum iri. (2) Miserunt posthæc Theræi Battum cum duabus navibus quinquaginta remorum : sed hi, postquam in Libyam navigarunt, quoniam cæteroquin quod agerent non habebant, Theram sunt reversi. (3) At redeuntes telis repulerunt Theræi, nec adpellere ad terram passi sunt, sed retro navigare jusserunt. Illi igitur, necessitate coacti, navibus retro abierunt : et insulam condiderunt ad oram Libyæ sitam, cui nomen (ut supra dictum) Platea. Dicitur autem hæc insula pari esse magnitudine, atque nunc est urbs Cyrenæorum.

CLVII. Hanc insulam postquam per biennium habitarant, quum nihil illis prospere cederet, uno suorum ibi relicto, reliqui omnes Delphos navigarunt : oraculumque adeuntes, responsum petiere, dicentes, Libyam se habitare, nec idcirco melius secum agi. (2) Ad hæc illis tale responsum Pythia dedit :

Si tu Libyam ovium nutricem melius nosti,
qui non adiisti, quam ego qui adii; valde miror tuam sapientiam.

Quæ Battus cum suis ubi audivit, retro navigavit : nec enim illos condenda colonia, quasi mandato satisfecissent, prius absolvit deus, quam in ipsam Libyam pervenissent. (3) Igitur postquam in insulam pervenerunt, recepto eo quem ibi reliquerant, in ipsa Libya e regione insulæ locum eum condiderunt cui nomen Aziris; quem amœnissimi colles cum nemoribus et vallibus utrimque includunt, et ab altero latere amnis præterfluit.

CLVIII. Hunc locum quum per sex annos incoluissent, septimo anno, precantibus indigenis, et meliorem in locum sese illos perducturos esse pollicentibus, persuasi sunt hunc relinquere. (2) Duxeruntque eos Libyes inde moventes occidentem versus : per pulcerrimam autem regionem, ne eam transeuntes Græci viderent noctu eos transduxerunt, diei horam ita commensi : nomen huic regioni Irasa est. (3) Deinde eos ad fontem duxerunt, qui Apollini sacer per-

Ἀπόλλωνος εἶπαν, « ἄνδρες Ἕλληνες, ἐνθαῦτα ὑμῖν ἐπιτήδεον οἰκέειν· ἐνθαῦτα γὰρ ὁ οὐρανὸς τέτρηται. »

CLIX. Ἐπὶ μέν νυν Βάττου τε τοῦ οἰκιστέω τῆς ζόης, ἄρξαντος ἐπὶ τεσσεράκοντα ἔτεα, καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ Ἀρκεσίλεω ἄρξαντος ἑκκαίδεκα ἔτεα, οἴκεον οἱ Κυρηναῖοι ἐόντες τοσοῦτοι ὅσοι ἀρχὴν ἐς τὴν ἀποικίην ἐστάλησαν· ἐπὶ δὲ τοῦ τρίτου, Βάττου τοῦ εὐδαίμονος καλευμένου, Ἕλληνας πάντας ὥρμησε χρήσασα ἡ Πυθίη πλώειν συνοικήσοντας Κυρηναίοισι Λιβύην· ἐπεκαλεῦντο γὰρ οἱ Κυρηναῖοι ἐπὶ γῆς ἀναδασμῷ. (2) Ἔχρησε δὲ ὧδε ἔχοντα,

Ὃς δέ κεν ἐς Λιβύην πολυήρατον ὕστερον ἔλθῃ
γᾶς ἀναδαιομένας, μετά οἵ ποκά φαμι μελήσειν.

Συλλεχθέντος δὲ ὁμίλου πολλοῦ ἐς τὴν Κυρήνην περιταμνόμενοι γῆν πολλὴν οἱ περίοικοι Λίβυες καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν τῷ οὔνομα ἦν Ἀδικράν, οἷα τῆς τε χώρης στερισκόμενοι καὶ περιυβριζόμενοι ὑπὸ τῶν Κυρηναίων, πέμψαντες ἐς Αἴγυπτον ἔδοσαν σφέας αὐτοὺς Ἀπρίῃ τῷ Αἰγύπτου βασιλέϊ. (3) Ὁ δὲ συλλέξας στρατὸν Αἰγυπτίων πολλὸν ἔπεμπε ἐπὶ τὴν Κυρήνην. Οἱ δὲ Κυρηναῖοι ἐκστρατευσάμενοι ἐς Ἴρασα χῶρον καὶ ἐπὶ κρήνην Θέστιν συνέβαλόν τε τοῖσι Αἰγυπτίοισι καὶ ἐνίκησαν τῇ συμβολῇ· (4) ἅτε γὰρ οὐ πεπειρημένοι πρότερον οἱ Αἰγύπτιοι Ἑλλήνων καὶ παραχρεώμενοι διεφθάρησαν οὕτω ὥστε ὀλίγοι τινὲς αὐτῶν ἀπενόστησαν ἐς Αἴγυπτον. Ἀντὶ τούτων Αἰγύπτιοι κατὰ ταῦτα ἐπιμεμφόμενοι Ἀπρίῃ ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ.

CLX. Τούτου δὲ τοῦ Βάττου γίνεται παῖς Ἀρκεσίλεως, ὃς βασιλεύσας πρῶτα τοῖσι ἑωυτοῦ ἀδελφεοῖσι ἐστασίασε, ἐς ὅ μιν οὗτοι ἀπολιπόντες οἴχοντο ἐς ἄλλον χῶρον τῆς Λιβύης καὶ ἐπ' ἑωυτῶν βαλόμενοι ἔκτισαν πόλιν ταύτην ἣ τότε καὶ νῦν Βάρκη καλέεται· κτίζοντες δ' ἅμα αὐτὴν ἀπιστᾶσι ἀπὸ τῶν Κυρηναίων τοὺς Λίβυας. (2) Μετὰ δὲ Ἀρκεσίλεως ἐς τοὺς ὑποδεξαμένους τε τῶν Λιβύων καὶ ἀποστάντας τοὺς αὐτοὺς τούτους ἐστρατεύετο· οἱ δὲ Λίβυες δείσαντες αὐτὸν οἴχοντο φεύγοντες πρὸς τοὺς ἠοίους τῶν Λιβύων. (3) Ὁ δὲ Ἀρκεσίλεως εἵπετο φεύγουσι, ἐς ὃ ἐν Λεύκωνί τε τῆς Λιβύης ἐγίνετο ἐπιδιώκων καὶ ἔδοξε τοῖσι Λίβυσι ἐπιθέσθαι οἱ. Συμβαλόντες δὲ ἐνίκησαν τοὺς Κυρηναίους τοσοῦτο ὥστε ἑπτακισχιλίους ὁπλίτας Κυρηναίων ἐνθαῦτα πεσέειν. (4) Μετὰ δὲ τὸ τρῶμα τοῦτο Ἀρκεσίλεων μὲν κάμνοντά τε καὶ φάρμακον πεπωκότα ὁ ἀδελφεὸς Λέαρχος ἀποπνίγει, Λέαρχον δὲ ἡ γυνὴ ἡ Ἀρκεσίλεω δόλῳ κτείνει, τῇ οὔνομα ἦν Ἐρυξώ.

CLXI. Διεδέξατο δὲ τὴν βασιληίην τοῦ Ἀρκεσίλεω ὁ παῖς Βάττος, χωλὸς ἐὼν καὶ οὐκ ἀρτίπους. Οἱ δὲ Κυρηναῖοι πρὸς τὴν καταλαβοῦσαν συμφορὴν ἔπεμπον ἐς Δελφοὺς ἐπειρησομένους ὅντινα τρόπον καταστησάμενοι κάλλιστα ἂν οἰκέοιεν. (2) Ἡ δὲ Πυθίη ἐκέλευε ἐκ Μαντινέης τῆς Ἀρκάδων καταρτιστῆρα ἀγαγέσθαι. Αἴτεον ὦν οἱ Κυρηναῖοι, καὶ οἱ Μαντινέες ἔδοσαν ἄνδρα τῶν ἀστῶν δοκιμώτατον, τῷ οὔνομα ἦν Δημῶναξ. Οὗτος

hibetur, dixeruntque : « Viri Græci, hic vobis commodum est habitare : hic enim perforatum est cœlum. »

CLIX. Jam, quousque et Battus vixit, coloniæ conditor, qui annos regnavit quadraginta, et hujus filius Arcesilaus, qui sedecim annos regnavit, habitarunt hanc regionem Cyrenæi tot numero, quot initio in coloniam fuerant missi. Tertio vero regnante, Batto cognomine Felice, Græcos omnes Pythia edito oraculo induxit, ut in Africam navigarent, cum Cyrenæis eam frequentaturi : invitaverant enim illos Cyrenæi, agrorum partitionem polliciti. (2) Oraculum Pythiæ tale erat :

Serior in Libyen quisquis pervenerit almam
post discretum agrum, mox hunc, affirmo, pigebit.

Postquam igitur magna hominum multitudo Cyrenen confluxit, finitimi Libyes, magna regionis parte exclusi, rexque eorum, cui nomen erat Adicran, quippe agris exuti et contumeliose habiti a Cyrenæis, missis in Ægyptum legatis, Apriæ regi Ægypti sese tradiderunt. (3) Et ille ingentem Ægyptiorum contractum exercitum contra Cyrenen misit. Cui Cyrenæi cum suis copiis in regionem cui Irasa nomen et ad fontem Thestin obviam progressi, prælio cum Ægyptiis commisso victoriam reportarunt. (4) Ægyptii enim, Græcorum arma prius non experti, illosque aspernati, ita cæsi sunt, ut eorum pauci quidam in Ægyptum redierint. Cujus cladis culpam ipsi Apriæ tribuentes Ægyptii protinus ab eo defecerunt.

CLX. Batti hujus filius fuit Arcesilaus; qui postquam regnum suscepit, primum cum fratribus suis discordias exercuit; donec hi, illo relicto, in alium Libyæ locum concesserunt, inter seque inito consilio urbem hanc condiderunt, cui nomen inditum, quod etiam nunc obtinet, Barca; simulque Afris, ut a Cyrenæis deficerent, persuaserunt. (2) Post hæc Arcesilaus adversus hos Afros, qui fratres suos receperant, et ab ipso defecerant, arma movit. Afri vero, illum metuentes, ad Libyes versus orientem incolentes confugerunt : (3) et Arcesilaus, fugientes secutus, et Leuconem usque, Libyæ oppidum, persecutus est : ibi adgredi eum Libyes statuerunt. Qui prælio commisso tam insignem victoriam reportarunt de Cyrenæis, ut ex iis septem millia armatorum in illo loco ceciderint. (4) Post eam cladem ægrotans Arcesilaus, quum medicamentum sumpsisset, a fratre Learcho strangulatus est. Learchum vero uxor Arcesilai, cui nomen erat Eryxo, per dolum occidit.

CLXI. Arcesilao in regnum successit filius Battus, pede claudus neque integer. Cyrenæi vero ob tristem rerum suarum statum Delphos miserunt qui deum consulerent, qua inita ratione optime res suas administrarent. (2) Quos Pythia jussit ex Mantinea Arcadiæ moderatorem arcessere. Petierunt igitur Cyrenæi a Mantinensibus : hique illis dederunt virum inter cives probatissimum, cui nomen erat De-

ὧν ὠνὴρ ἀπικόμενος ἐς τὴν Κυρήνην καὶ μαθὼν ἕκαστα τοῦτο μὲν τριφύλους ἐποίησέ σφεας, τῇδε διαθείς· (3) Θηραίων μὲν γὰρ καὶ τῶν περιοίκων μίαν μοῖραν ἐποίησε, ἄλλην δὲ Πελοποννησίων καὶ Κρητῶν, τρίτην δὲ νησιωτέων πάντων· τοῦτο δὲ τῷ βασιλέϊ Βάττῳ τεμένεα ἐξελὼν καὶ ἱρωσύνας, τὰ ἄλλα πάντα τὰ πρότερον εἶχον οἱ βασιλέες ἐς μέσον τῷ δήμῳ ἔθηκε.

CLXII. Ἐπὶ μὲν δὴ τούτου τοῦ Βάττου οὕτω διετέλεε ἐόντα, ἐπὶ δὲ τοῦ τούτου παιδὸς Ἀρκεσίλεω πολλὴ ταραχὴ περὶ τῶν τιμέων ἐγένετο. Ἀρκεσίλεως γὰρ ὁ Βάττου τε τοῦ χωλοῦ καὶ Φερετίμης οὐκ ἔφη ἀνέξεσθαι κατὰ ὁ Μαντινεὺς Δημῶναξ ἔταξε, ἀλλ' ἀπαίτεε τὰ τῶν προγόνων γέρεα. (2) Ἐνθεῦτεν στασιάζων ἑσσώθη καὶ ἔφυγε ἐς Σάμον, ἡ δὲ μήτηρ οἱ ἐς Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου ἔφυγε. (3) Τῆς δὲ Σαλαμῖνος τοῦτον τὸν χρόνον ἐπεκράτεε Εὐέλθων, ὃς τὸ ἐν Δελφοῖσι θυμιητήριον ἐὸν ἀξιοθέητον ἀνέθηκε, τὸ ἐν τῷ Κορινθίων θησαυρῷ κέεται. (4) Ἀπικομένη δὲ παρὰ τοῦτον ἡ Φερετίμη ἐδέετο στρατιῆς ἣ κατάξει σφέας ἐς τὴν Κυρήνην. Ὁ δέ γε Εὐέλθων πᾶν μᾶλλον ἢ στρατιήν οἱ ἐδίδου· ἡ δὲ λαμβάνουσα τὸ διδόμενον καλὸν μὲν ἔφη καὶ τοῦτο εἶναι, κάλλιον δὲ ἐκεῖνο, τὸ δοῦναί οἱ δεομένῃ στρατιήν· τοῦτο γὰρ ἐπὶ παντὶ τῷ διδομένῳ ἔλεγε. (5) Τελευταῖόν οἱ ἐξέπεμψε δῶρον ὁ Εὐέλθων ἄτρακτον χρύσεον καὶ ἠλακάτην, προσῆν δὲ καὶ εἴριον· εἰπάσης δὲ αὖτις τῆς Φερετίμης τὠυτὸ ἔπος, ὁ Εὐέλθων ἔφη τοιούτοισι γυναῖκας δωρέεσθαι, ἀλλ' οὐ στρατιῇ.

CLXIII. Ὁ δὲ Ἀρκεσίλεως τοῦτον τὸν χρόνον ἐὼν ἐν Σάμῳ συνήγειρε πάντα ἄνδρα ἐπὶ γῆς ἀναδασμῷ. Συλλεγομένου δὲ στρατοῦ πολλοῦ ἐστάλη ἐς Δελφοὺς Ἀρκεσίλεως χρησόμενος τῷ χρηστηρίῳ περὶ κατόδου. (2) Ἡ δὲ Πυθίη οἱ χρᾷ τάδε, « ἐπὶ μὲν τέσσερας Βάττους καὶ Ἀρκεσίλεως τέσσερας, ὀκτὼ ἀνδρῶν γενεάς, διδοῖ ὑμῖν Λοξίης βασιλεύειν Κυρήνης· πλέον μέντοι τούτου οὐδὲ πειρᾶσθαι παραινέει. (3) Σὺ μέντοι ἥσυχος εἶναι κατελθὼν ἐς τὴν σεωυτοῦ. Ἢν δὲ τὴν κάμινον εὕρῃς πλέην ἀμφορέων, μὴ ἐξοπτήσῃς τοὺς ἀμφορέας, ἀλλ' ἀπόπεμπε κατ' οὖρον. Εἰ δὲ ἐξοπτήσεις τὴν κάμινον, μὴ ἐσέλθῃς ἐς τὴν ἀμφίρρυτον· εἰ δὲ μή, ἀποθανέαι καὶ αὐτὸς καὶ ταῦρος ὁ καλλιστεύων. »

CLXIV. Ταῦτα ἡ Πυθίη Ἀρκεσίλεῳ χρᾷ. Ὁ δὲ παραλαβὼν τοὺς ἐκ τῆς Σάμου κατῆλθε ἐς τὴν Κυρήνην, καὶ ἐπικρατήσας τῶν πρηγμάτων τοῦ μαντηΐου οὐκ ἐμέμνητο, ἀλλὰ δίκας τοὺς ἀντιστασιώτας αἴτεε τῆς ἑωυτοῦ φυγῆς. (2) Τῶν δὲ οἱ μὲν τὸ παράπαν ἐκ τῆς χώρης ἀπαλλάσσοντο, τοὺς δέ τινας χειρωσάμενος ὁ Ἀρκεσίλεως ἐς Κύπρον ἀπέστειλε ἐπὶ διαφθορῇ. Τούτους μέν νυν Κνίδιοι ἀπενειχθέντας πρὸς τὴν σφετέρην ἐρρύσαντο καὶ ἐς Θήρην ἀπέστειλαν. Ἑτέρους δέ τινας τῶν Κυρηναίων ἐς πύργον μέγαν Ἀγλωμάχου καταφυγόντας ἰδιωτικὸν ὕλην περινήσας ὁ Ἀρκεσίλεως ἐνέπρησε. (3) Μαθὼν δὲ ἐπ' ἐξεργασμένοισι τὸ μαντήϊον ἐὸν τοῦτο, ὅτι μιν ἡ Πυθίη οὐκ ἔα εὑρόντα ἐν τῇ καμίνῳ τοὺς ἀμφορέας ἐξοπτῆσαι, ἔργετο ἑκὼν τῆς

monax. Hic vir igitur postquam Cyrenen pervenit, cognitis rebus singulis, primum in tres tribus distribuit Cyrenæos, partitione in hunc modum instituta: (3) Theræorum et eorum qui in vicinia habitabant [*sive* periœcorum], unam partem constituit; alteram partem Lacedæmoniorum et Cretensium; tertiam reliquorum insularium. Deinde, regi Batto eximios tribuens agros et sacerdotia, reliqua omnia, quæ antea regum fuerant, populo in medium posuit.

CLXII. Jam, regnante quidem hoc Batto, iste rerum status duravit. Sub hujus autem filio Arcesilao multæ turbæ de honoribus sunt exortæ. Arcesilaus enim, Batti claudi filius et Pheretimæ, negavit se toleraturum rerum statum a Mantinensi Demonacte ordinatum, verum honores et privilegia repetiit suorum majorum. (2) Inde excitata seditione victus, Samum profugit: mater vero Pheretima, et ipsa fugiens, Salaminem Cypri se recepit. (3) Salaminem per id tempus tenuit Euelthon, is qui thuribulum illud spectatu dignum Delphis dedicavit, quod est in Corinthiorum thesauro repositum. (4) Hunc adiens Pheretima, exercitum ab eo petiit, qui se et filium Cyrenen reduceret. At ei Euelthon quidlibet magis, quam exercitum, dedit. Et illa accipiens dona, bonum quidem, ait, et hoc esse; melius vero illud fore, si petenti sibi daret exercitum. His verbis, quoties donum aliquod accepit, usa est. (5) Postremo Euelthon dono ei misit fusum aureum et colum, cui lana etiam circumdata. Quumque idem dictum Pheretima repeteret, respondit Euelthon, talia munera dari mulieribus, non exercitum.

CLXIII. Per idem tempus Arcesilaus, Sami moratus, unumquemque excitabat spe dividendorum agrorum proposita. Quumque jam magnam manum contraxisset, Delphos est profectus, de reditu consulturus oraculum; (2) cui Pythia hoc dedit responsum: « Quattuor Battis et quattuor Arcesilais, per octo hominum generationes, dat Loxias regnum obtinere Cyrenæ: ulterius vero ut ne conemini quidem hortatur. (3) Tu tamen, quum domum redieris, quietus esto: et quando fornacem repereris plenum amphoris, ne excoque amphoras, sed ad auram illas emitte. Sin excoxeris fornacem, ne in circumfluum intres: alioqui peribis tu et pulcerrimus taurus. »

CLXIV. Hoc a Pythia accepto responso Arcesilaus, sumptis secum Samiis, Cyrenen rediit. Et ibi rerum potitus, editi oraculi non erat memor, sed pœnas repetivit exsilii sui ab adversariis. (2) Horum autem alii regione prorsus excesserunt: alios vero, in potestatem suam redactos, Arcesilaus Cyprum misit, ibi interficiendos. At hos quidem Cnidii, suam ad oram delatos, servarunt, et Theram miserunt. Alios vero Cyrenæorum nonnullos, qui in privatam Aglomachi magnam turrim confugerant, circumdata materia Arcesilaus cremavit. (3) Quo patrato facinore animadvertens hanc esse oraculi sententiam, quod noluisset Pythia ut repertas in fornace amphoras excoqueret, Cyrenæorum

τῶν Κυρηναίων πολιος, δειμαίνων τε τὸν κεχρησμένον θάνατον καὶ δοκέων ἀμφίρρυτον τὴν Κυρήνην εἶναι. (4) Εἶχε δὲ γυναῖκα συγγενέα ἑωυτοῦ, θυγατέρα δὲ τῶν Βαρκαίων τοῦ βασιλέως, τῷ οὔνομα ἦν Ἀλαζίρ. Παρὰ τοῦτον ἀπικνέεται, καί μιν Βαρκαῖοί τε ἄνδρες καὶ τῶν ἐκ Κυρήνης φυγάδων τινὲς καταμαθόντες ἀγοράζοντα κτείνουσι, πρὸς δὲ καὶ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Ἀλαζῖρα. Ἀρκεσίλεως μέν νυν εἴτε ἑκὼν εἴτε ἀέκων ἁμαρτὼν τοῦ χρησμοῦ ἐξέπλησε μοῖραν τὴν ἑωυτοῦ.

CLXV. Ἡ δὲ μήτηρ Φερετίμη, ἕως μὲν ὁ Ἀρκεσίλεως ἐν τῇ Βάρκῃ διαιτᾶτο ἐξεργασμένος ἑωυτῷ κακὸν, ἡ δὲ εἶχε αὐτὴ τοῦ παιδὸς τὰ γέρεα ἐν Κυρήνῃ, καὶ τἆλλα νεμομένη καὶ ἐν βουλῇ παρίζουσα· ἐπείτε δὲ ἔμαθε ἐν τῇ Βάρκῃ ἀποθανόντα οἱ τὸν παῖδα, φεύγουσα οἰχώκεε ἐς Αἴγυπτον. (2) Ἔσαν γάρ οἱ ἐκ τοῦ Ἀρκεσίλεω εὐεργεσίαι ἐς Καμβύσεα τὸν Κύρου πεποιημέναι· οὗτος γὰρ ἦν ὁ Ἀρκεσίλεως ὃς Κυρήνην Καμβύσῃ ἔδωκε καὶ φόρον ἐτάξατο. Ἀπικομένη δὲ ἐς Αἴγυπτον ἡ Φερετίμη Ἀρυάνδεω ἱκέτις ἕζετο, τιμωρῆσαι ἑωυτῇ κελεύουσα, προϊσχομένη πρόφασιν ὡς διὰ τὸν μηδισμὸν ὁ παῖς οἱ τέθνηκε.

CLXVI. Ὁ δὲ Ἀρυάνδης ἦν οὗτος τῆς Αἰγύπτου ὕπαρχος ὑπὸ Καμβύσεω κατεστεὼς, ὃς ὑστέρῳ χρόνῳ τούτων παρισεύμενος Δαρείῳ διεφθάρη· πυθόμενος γὰρ καὶ ἰδὼν Δαρεῖον ἐπιθυμέοντα μνημόσυνον ἑωυτοῦ λιπέσθαι τοῦτο τὸ μὴ ἄλλῳ εἴη βασιλέϊ κατεργασμένον, ἐμιμέετο τοῦτον, ἐς ὃ ἔλαβε τὸν μισθόν. (2) Δαρεῖος μὲν γὰρ χρυσίον καθαρώτατον ἀπεψήσας ἐς τὸ δυνατώτατον νόμισμα ἐκόψατο, Ἀρυάνδης δὲ ἄρχων Αἰγύπτου ἀργύριον τὠυτὸ τοῦτο ἐποίεε· καὶ νῦν ἐστι ἀργύριον καθαρώτατον τὸ Ἀρυανδικόν. Μαθὼν δὲ Δαρεῖός μιν ταῦτα ποιεῦντα, αἰτίην οἱ ἄλλην ἐπενείκας, ὥς οἱ ἐπανίσταιτο, ἀπέκτεινε.

CLXVII. Τότε δὲ οὗτος ὁ Ἀρυάνδης κατοικτείρας Φερετίμην διδοῖ αὐτῇ στρατὸν τὸν ἐξ Αἰγύπτου ἅπαντα, καὶ τὸν πεζὸν καὶ τὸν ναυτικόν· στρατηγὸν δὲ τοῦ μὲν πεζοῦ Ἄμασιν ἀπέδεξε ἄνδρα Μαράφιον, τοῦ δὲ ναυτικοῦ Βάδρην ἐόντα Πασαργάδην γένος. (2) Πρὶν δὲ ἢ ἀποστεῖλαι τὴν στρατιὴν, ὁ Ἀρυάνδης πέμψας ἐς τὴν Βάρκην κήρυκα ἐπυνθάνετο τίς εἴη ὁ Ἀρκεσίλεων ἀποκτείνας. Οἱ δὲ Βαρκαῖοι αὐτοὶ ὑπεδέκοντο πάντες· πολλά τε γὰρ καὶ κακὰ πάσχειν ὑπ' αὐτοῦ. (3) Πυθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Ἀρυάνδης οὕτω δὴ τὴν στρατιὴν ἀπέστειλε ἅμα τῇ Φερετίμῃ. Αὕτη μέν νυν αἰτίη πρόσχημα τοῦ λόγου ἐγίνετο, ἐπέμπετο δὲ ἡ στρατιὴ, ὡς ἐμοὶ δοκέειν, ἐπὶ Λιβύων καταστροφῇ· Λιβύων γὰρ δὴ ἔθνεα πολλὰ καὶ παντοῖα ἐστὶ, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ὀλίγα βασιλέος ἦν ὑπήκοα, τὰ δὲ πλέω ἐφρόντιζε Δαρείου οὐδέν.

CLXVIII. Οἰκέουσι δὲ κατὰ τάδε Λίβυες, ἀπ' Αἰγύπτου ἀρξάμενοι· πρῶτοι Ἀδυρμαχίδαι Λιβύων κατοικέαται, οἳ νόμοισι μὲν τὰ πλέω Αἰγυπτίοισι χρέονται, ἐσθῆτα δὲ φορέουσι οἵην περ οἱ ἄλλοι Λίβυες. (2) Αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν ψέλιον περὶ ἑκατέρῃ

urbe ultro abstinuit, mortem timens oraculo significatam, et circumfluam illam existimans esse Cyrenen. (4) Habuit uxorem, cognatam sui, filiam regis Barcæorum, cui nomen erat Alazir: ad hunc se recepit. At ibi conspicati eum cives Barcæi et Cyrenæorum exsulum nonnulli in foro versantem interfecerunt, simulque cum illo socerum Alazirem. Ita Arcesilaus, oraculi responso sive volens sive præter suam voluntatem non obsecutus, fatum suum implevit.

CLXV. Dum Arcesilaus, mali sui sibi auctor, Barcæ versabatur, interim mater ejus Pheretima honoribus filii Cyrenæ fungebatur, quum cætera administrans, tum in senatu adsidens: postquam vero filium cognovit Barcæ periisse, relicta Cyrene in Ægyptum profugit. (2) Exstabant enim merita ab Arcesilao in Cambysen Cyri filium collata: erat quippe hic Arcesilaus, qui Cyrenen Cambysi tradiderat, et tributum ei pactus erat pendendum. In Ægyptum ubi pervenit Pheretima, supplex adiit Aryanden, suppetias sibi ferre rogans; caussam interserens, periisse filium suum eo quod Medorum favisset partibus.

CLXVI. Erat hic Aryandes præfectus Ægypti, a Cambyse constitutus; idem qui postea, quum se parem gereret Dario, interfectus est. Postquam enim cognovit viditque Darium cupere monumentum relinquere sui, quale nemo ante illum rex effecisset, æmulatus est eum, donec tandem mercedem retulit. (2) Etenim Darius aurum ita excoquendum curaverat, ut, quoad maxime fieri posset, esset purgatissimum; quo ex auro monetam procudit. Aryandes vero, Ægypti præfectus, idem ipsum argento fecit: atque etiam nunc purgatissimum argentum est Aryandicum. Id ubi eum facere cognovit Darius, alia in eum culpa collata, quasi adversus ipsum rebellasset, interficiendum curavit.

CLXVII. Tunc vero Aryandes hic, miseratus Pheretimam, pollicetur et universum qui in Ægypto erat exercitum, pedestrem et classiarium; duce nominato pedestrium copiarum Amasi, de Maraphiorum genere; navalium vero Badra, de genere Pasargadarum. (2) Priusquam autem mitteret exercitum, præconem in urbem Barcam misit, quæsiturum quis esset qui Arcesilaum interfecisset. Barcæi vero universi in se culpam receperunt, multa ab illo mala passos se esse dicentes. (3) Qua re cognita, tum demum exercitum cum Pheretima misit. Et hæc quidem caussa verbo tenus prætendebatur: missus autem, ut mihi quidem videtur, est exercitus hoc consilio, ut Libyes sub Persarum redigerentur potestatem. Sunt enim Libyum (sive Afrorum) multi atque varii populi: quorum pauci nonnulli regis imperio parebant, plerique autem nullam Darii habebant rationem.

CLXVIII. Habitant autem Libyes hoc modo, incipiendo ab Ægypto, primi Afrorum sedes habent Adyrmachidæ, qui institutis quidem maximam partem utuntur Ægyptiis, vestem vero gestant, qualem cæteri fere Libyes. (5) Mu.

τῶν κνημέων φορέουσι χάλκεον· τὰς κεφαλὰς δὲ κομέουσαι, τοὺς φθεῖρας ἐπεὰν λάβωσι τοὺς ἑωυτῆς ἑκάστη ἀντιδάκνει καὶ οὕτω ῥίπτει. (3) Οὗτοι δὲ μοῦνοι Λιβύων τοῦτο ἐργάζονται, καὶ τῷ βασιλέϊ μοῦνοι τὰς παρθένους μελλούσας συνοικέειν ἐπιδεικνῦσι· ἣ δὲ ἂν τῷ βασιλέϊ ἀρεστὴ γένηται, ὑπὸ τούτου διαπαρθενεύεται. (4) Παρήκουσι δὲ οὗτοι οἱ Ἀδυρμαχίδαι ἀπ' Αἰγύπτου μέχρι λιμένος τῷ οὔνομα Πλυνός ἐστι.

CLXIX. Τούτων δὲ ἔχονται Γιλιγάμμαι, νεμόμενοι τὴν πρὸς ἑσπέρην χώρην μέχρι Ἀφροδισιάδος νήσου. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτου χώρῳ ἥ τε Πλατέα νῆσος ἐπικέεται τὴν ἔκτισαν Κυρηναῖοι, καὶ ἐν τῇ ἠπείρῳ Μενελάϊος λιμήν ἐστι καὶ Ἄζιρις, τὴν οἱ Κυρηναῖοι οἴκεον· (2) καὶ τὸ σίλφιον ἄρχεται ἀπὸ τούτου· παρήκει δὲ ἀπὸ Πλατέης νήσου μέχρι τοῦ στόματος τῆς Σύρτιος τὸ σίλφιον. Νόμοισι δὲ χρέονται οὗτοι παραπλησίοισι τοῖσι ἑτέροισι.

CLXX. Γιλιγαμμέων δὲ ἔχονται τὸ πρὸς ἑσπέρης Ἀσβύσται· οὗτοι τὸ ὑπὲρ Κυρήνης οἰκέουσι. Ἐπὶ θάλασσαν δὲ οὐ κατήκουσι Ἀσβύσται· τὸ γὰρ παρὰ τὴν θάλασσαν Κυρηναῖοι νέμονται. (2) Τεθριπποβάται δὲ οὐκ ἥκιστα, ἀλλὰ μάλιστα Λιβύων εἰσί, νόμους δὲ τοὺς πλεῦνας μιμέεσθαι ἐπιτηδεύουσι τοὺς Κυρηναίων.

CLXXI. Ἀσβυστέων δὲ ἔχονται τὸ πρὸς ἑσπέρης Αὐσχῖσαι· οὗτοι ὑπὲρ Βάρκης οἰκέουσι, κατήκοντες ἐπὶ θάλασσαν κατ' Εὐεσπερίδας. (2) Αὐσχισέων δὲ κατὰ μέσον τῆς χώρης οἰκέουσι Βάκαλες, ὀλίγον ἔθνος, κατήκοντες ἐπὶ θάλασσαν κατὰ Ταύχειρα πόλιν τῆς Βαρκαίης· νόμοισι δὲ τοῖσι αὐτοῖσι χρέονται τοῖσι καὶ οἱ ὑπὲρ Κυρήνης.

CLXXII. Αὐσχισέων δὲ τούτων τὸ πρὸς ἑσπέρης ἔχονται Νασαμῶνες, ἔθνος ἐὸν πολλόν, οἳ τὸ θέρος καταλείποντες ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ τὰ πρόβατα ἀναβαίνουσι ἐς Αὔγιλα χῶρον ὀπωριεῦντες τοὺς φοίνικας· οἱ δὲ πολλοὶ καὶ ἀμφιλαφέες πεφύκασι, πάντες ἐόντες καρποφόροι. (2) Τοὺς δὲ ἀττελέβους ἐπεὰν θηρεύσωσι, αὐήναντες πρὸς τὸν ἥλιον καταλέουσι καὶ ἔπειτεν ἐπὶ γάλα ἐπιπάσσοντες πίνουσι. Γυναῖκας δὲ νομίζοντες πολλὰς ἔχειν ἕκαστος ἐπίκοινον αὐτέων τὴν μῖξιν ποιεῦνται, τρόπῳ παραπλησίῳ τῷ καὶ Μασσαγέται· ἐπεὰν σκίπωνα προστήσωνται, μίσγονται. (3) Πρῶτον δὲ γαμέοντος Νασαμῶνος ἀνδρὸς νόμος ἐστὶ τὴν νύμφην νυκτὶ τῇ πρώτῃ διὰ πάντων διεξελθεῖν τῶν δαιτυμόνων μισγομένην· τῶν δὲ ὡς ἕκαστός οἱ μιχθῇ, διδοῖ δῶρον τὸ ἂν ἔχῃ φερόμενος ἐξ οἴκου. (4) Ὁρκίοισι δὲ καὶ μαντικῇ χρέονται τοιῇδε· ὀμνῦσι μὲν τοὺς παρὰ σφίσι ἄνδρας δικαιοτάτους καὶ ἀρίστους λεγομένους γενέσθαι, τούτους, τῶν τύμβων ἁπτόμενοι· μαντεύονται δὲ ἐπὶ τῶν προγόνων φοιτέοντες τὰ σήματα, καὶ κατευξάμενοι ἐπικατακοιμέονται· τὸ δ' ἂν ἴδῃ ἐν τῇ ὄψι ἐνύπνιον, τούτῳ χρᾶται. (5) Πίστισι δὲ τοιῇσιδε χρέονται· ἐκ τῆς χειρὸς διδοῖ πιέειν, καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς

lieres eorum in utraque tibia armillam gestant æneam : comam alunt; et pediculos, quos quæque capit, vicissim mordet, atque ita abjicit. (3) Hi soli ex cunctis Afris hoc faciunt : iidemque soli virgines, quum in eo sunt ut nubant, regi ostendunt; quarum quæcumque illi placet, eam rex devirginat. (4) Pertinent hi Adyrmachidæ ab Ægypto usque ad portum cui nomen est Plynus.

CLXIX. His contigui sunt Giligammæ, terram incolentes occidentem versus, usque ad Aphrodisiadem insulam. In hujus regionis medio ad oram sita est Platea insula, in quam Cyrenæi duxerant coloniam; in continente vero est Menelaius portus, et Aziris oppidum, quod incolebant Cyrenæi; (2) unde incipit silphium; pertinet autem silphium a Platea insula usque ad ostium Syrtis. Institutis hi utuntur iisdem fere atque ii de quibus ante dictum.

CLXX. Giligammarum, occidentem versus, finitimi sunt Asbystæ. Hi supra Cyrenen habitant : nec ad mare pertinent; oram enim maritimam Cyrenæi incolunt. (2) In regendis quadrigis non postremi sunt, sed vel maxime inter Afros omnes eminent. Instituta autem pleraque æmulantur Cyrenæorum.

CLXXI. Asbystis ab occidente contermini sunt Auschisæ. Hi super Barcam habitant, pertinentque ad mare circa Euesperidas. (2) In media Auschisarum ditione habitant Bacales, exiguus populus, ad mare pertinentes prope Tauchira, oppidum ditionis Barcææ. Iisdem institutis hi utuntur atque illi qui supra Cyrenen habitant.

CLXXII. Auschisarum horum, versus occidentem, finitimi sunt Nasamones, numerosus populus; qui æstate, relictis ad mare pecoribus, ad locum cui Augila nomen, adscendunt, palmulas collecturi : nascuntur enim ibi frequentes palmæ arbores, insigni magnitudine, et frugiferæ omnes. (2) Iidem locustas venantur, quas ad solem siccatas molunt, et deinde lacti inspersas una cum lacte bibunt. Uxores quidem quisque complures solet habere, sed promiscue cum quibuslibet coeunt : simili modo, atque Massagetæ, scipione prius in terram defixo concumbunt. (3) Quando primum uxorem ducit vir Nasamon, moris est ut prima nocte sponsa cum singulis deinceps convivis concumbat : et quilibet, postquam coïit, donum dat quod domo secum attulit. (4) Jurisjurandi et divinationis apud eos hi ritus sunt : jurant per viros qui inter ipsos justissimi et fortissimi dicuntur fuisse; per hos jurant, sepulcra eorum tangentes. Divinaturi, ad sepulcra accedunt majorum, et peractis precibus ibidem indormiunt : quodcumque dein visum quisque per somnum vidit, eo utitur. (5) Fidem sibi mutuo dant hoc modo. alter alteri ex sua manu præbet bibendum, vicissim

τοῦ ἑτέρου πίνει· ἢν δὲ μὴ ἔχωσι ὑγρὸν μηδὲν, οἱ δὲ τῆς χαμᾶθεν σποδοῦ λαβόντες λείχουσι.

CLXXIII. Νασαμῶσι δὲ προσόμουροί εἰσι Ψύλλοι· οὗτοι ἐξαπολώλασι τρόπῳ τοιῷδε· ὁ νότος σφι πνέων ἄνεμος τὰ ἔλυτρα τῶν ὑδάτων ἐξηύηνε, ἡ δὲ χώρη σφι πᾶσα ἐντὸς ἐοῦσα τῆς Σύρτιος ἦν ἄνυδρος· οἱ δὲ βουλευσάμενοι κοινῷ λόγῳ ἐστρατεύοντο ἐπὶ τὸν νότον (λέγω δὲ ταῦτα τὰ λέγουσι Λίβυες), καὶ ἐπείτε ἐγίνοντο ἐν τῇ ψάμμῳ, πνεύσας ὁ νότος κατέχωσέ σφεας. Ἐξαπολομένων δὲ τούτων ἔχουσι τὴν χώρην οἱ Νασαμῶνες.

CLXXIV. Τούτων δὲ κατύπερθε πρὸς νότον ἄνεμον ἐν τῇ θηριώδεϊ οἰκέουσι Γαράμαντες, οἳ πάντα ἄνθρωπον φεύγουσι καὶ παντὸς ὁμιλίην, καὶ οὔτε ὅπλον ἐκτέαται ἀρήϊον οὐδὲν οὔτε ἀμύνεσθαι ἐπιστέαται.

CLXXV. Οὗτοι μὲν δὴ κατύπερθε οἰκέουσι Νασαμώνων· τὸ δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν ἔχονται τὸ πρὸς ἑσπέρης Μάκαι, οἳ λόφους κείρονται, τὸ μὲν μέσον τῶν τριχῶν ἀνιέντες αὔξεσθαι, τὰ δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κείροντες ἐν χροΐ, ἐς δὲ τὸν πόλεμον στρουθῶν καταγαίων δορὰς φορέουσι προβλήματα. (2) Διὰ δὲ αὐτῶν Κῖνυψ ποταμὸς ῥέων ἐκ λόφου καλευμένου Χαρίτων ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ. Ὁ δὲ λόφος οὗτος ὁ Χαρίτων δασὺς ἴδῃσί ἐστι, ἐούσης τῆς ἄλλης τῆς προκαταλεχθείσης Λιβύης ψιλῆς· ἀπὸ θαλάσσης δὲ ἐς αὐτὸν στάδιοι διηκόσιοί εἰσι.

CLXXVI. Μακέων δὲ τούτων ἐχόμενοι Γινδᾶνές εἰσι, τῶν αἱ γυναῖκες περισφύρια δερμάτων πολλὰ ἑκάστη φορέει κατὰ τοιόνδε τι, ὡς λέγεται· κατ' ἄνδρα ἕκαστον μιχθέντα περισφύριον περιδέεται· ἣ δ' ἂν πλεῖστα ἔχῃ, αὕτη ἀρίστη δέδοκται εἶναι ὡς ὑπὸ πλείστων ἀνδρῶν φιληθεῖσα.

CLXXVII. Ἀκτὴν δὲ προέχουσαν ἐς τὸν πόντον τούτων τῶν Γινδάνων νέμονται Λωτοφάγοι, οἳ τὸν καρπὸν μοῦνον τοῦ λωτοῦ τρώγοντες ζώουσι. (2) Ὁ δὲ τοῦ λωτοῦ καρπός ἐστι μέγαθος ὅσον τε τῆς σχίνου, γλυκύτητα δὲ τοῦ φοίνικος τῷ καρπῷ προσείκελος. Ποιεῦνται δὲ ἐκ τοῦ καρποῦ τούτου οἱ Λωτοφάγοι καὶ οἶνον.

CLXXVIII. Λωτοφάγων δὲ τὸ παρὰ θάλασσαν ἔχονται Μάχλυες, τῷ λωτῷ μὲν καὶ οὗτοι χρεώμενοι, ἀτὰρ ἧσσον γε τῶν πρότερον λεχθέντων. (2) Κατήκουσι δὲ ἐπὶ ποταμὸν μέγαν τῷ οὔνομα Τρίτων ἐστί· ἐκδιδοῖ δὲ οὗτος ἐς λίμνην μεγάλην Τριτωνίδα· ἐν δὲ αὐτῇ νῆσος ἔνι τῇ οὔνομα Φλά. Ταύτην δὲ τὴν νῆσον Λακεδαιμονίοισί φασι λόγιον εἶναι κτίσαι.

CLXXIX. Ἔστι δὲ καὶ ὅδε λόγος λεγόμενος, Ἰήσονα, ἐπείτε οἱ ἐξεργάσθη ὑπὸ τῷ Πηλίῳ ἡ Ἀργώ, ἐσθέμενον ἐς αὐτὴν ἄλλην τε ἑκατόμβην καὶ δὴ καὶ τρίποδα χάλκεον περιπλώειν Πελοπόννησον, βουλόμενον ἐς Δελφοὺς ἀπικέσθαι· καί μιν, ὡς πλώοντα γενέσθαι κατὰ Μαλέην, ὑπολαβέειν ἄνεμον βορέην καὶ ἀποφέρειν πρὸς τὴν Λιβύην· πρὶν δὲ κατιδέσθαι γῆν, ἐν τοῖσι βράχεσι γενέσθαι λίμνης τῆς Τριτωνίδος. (2)

que ex alterius bibit manu : quodsi liquoris nihil adest, pulverem humo sublatam lingunt.

CLXXIII. Nasamonibus contermini sunt Psylli. Hi tali modo interierunt : Notus ventus exsiccaverat receptacula, quæ habuerant, aquarum : est enim regio intra Syrtin omnis aquarum inops. Tum illi, re deliberata, communi consilio adversus Notum expeditionem susceperunt : (refero autem hæc, quæ Libyes narrant :) et, postquam in arenas pervenerunt, coortus Notus eos obruit. Quibus exstinctis, regionem eorum Nasamones occuparunt.

CLXXIV. Supra hos, meridiem versus, in regione feris frequente, habitant Garamantes; qui quemcumque hominem fugiunt; et cujuscumque commercium : nec arma ulla ad belli usum hi habent, nec pugnare norunt.

CLXXV. Hi igitur supra Nasamones habitant : juxta mare vero, et ab occidente, finitimi eorumdem Macæ sunt. Hi in medio capillos crescere sinentes, hinc vero atque illinc in cute tondentes, per hanc tonsuram cristas gerunt. In bellum proficiscentes, struthionum terrestrium pelles pro scutis gestant. (2) Per eorumdem ditionem Cinyps fluvius, ex colle profluens cui nomen Charitôn, (*id est*, Gratiarum collis) in mare provolvitur. Hic collis Charitôn nemoribus frequens est, quum reliqua Libya, quam adhuc commemoravi, arboribus nuda sit. A mari ad illum stadia sunt ducenta.

CLXXVI. Macis his proximi sunt Gindanes : quorum mulieres fascias ex pellibus ad pedum malleolos gestant unaquæque multas; idque hac de caussa fieri aiunt : ut cum quoque viro concubuit mulier, ita fasciam circumligat; et, quæ plurimas gestat, ea præstantissima esse judicatur, quippe a plurimis viris amata.

CLXXVII. Oram horum Gindanum, quæ in mare prominet, Lotophagi habitant; qui nullo alio cibo, nisi loti fructu, vitam sustentant. (2) Est autem loti fructus magnitudine baccæ lentisci, dulcedine vero similis fructui palmæ arboris. Parant vero Lotophagi etiam vinum ex eodem fructu.

CLXXVIII. Lotophagos, secundum mare, excipiunt Machlyes; qui et ipsi quidem loto utuntur, verumtamen minus quam prædicti. (2) Pertinent hi ad flumen magnum, cui nomen Triton : infunditurque is fluvius in magnum lacum Tritonidem, in quo est insula cui nomen Phla. Hanc insulam, aiunt, Lacedæmonios ex oraculi effato colonis debuisse frequentare.

CLXXIX. Narratur vero etiam hæc historia : Iasonem, postquam sub Pelio navem Argo construxisset, quum alia hecatombe, tunc et tripode æneo in navem imposito, Peloponnesum esse circumvectum, Delphos profecturum, sed quum circa Maleam navigaret, vento borea abreptum et ad Libyam fuisse adpulsum; priusquam autem terram conspexisset, hæsisse in brevibus Tritonidis lacus.

Καί οἱ ἀπορέοντι τὴν ἐξαγωγὴν λόγος ἐστὶ φανῆναι Τρίτωνα, καὶ κελεύειν τὸν Ἰήσονα ἑωυτῷ δοῦναι τὸν τρίποδα, φάμενόν σφι καὶ τὸν πόρον δέξειν καὶ ἀπήμονας ἀποστελέειν. (3) Πειθομένου δὲ τοῦ Ἰήσονος, οὕτω δὴ τόν τε διέκπλοον τῶν βραχέων δεικνύναι τὸν Τρίτωνά σφι, καὶ τὸν τρίποδα θεῖναι ἐν τῷ ἑωυτοῦ ἱρῷ ἐπιθεσπίσαντά τε τῷ τρίποδι καὶ τοῖσι σὺν Ἰήσονι σημήναντα τὸν πάντα λόγον, ὡς ἐπεὰν τὸν τρίποδα κομίσηται τῶν τις ἐκγόνων τῶν ἐν τῇ Ἀργοῖ συμπλωόντων, τότε ἑκατὸν πόλιας οἰκῆσαι περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην Ἑλληνίδας πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην. Ταῦτα ἀκούσαντας τοὺς ἐπιχωρίους τῶν Λιβύων κρύψαι τὸν τρίποδα.

CLXXX. Τούτων δὲ ἔχονται τῶν Μαχλύων Αὐσέες· οὗτοι δὲ καὶ οἱ Μάχλυες πέριξ τὴν Τριτωνίδα λίμνην οἰκέουσι, τὸ μέσον δέ σφι οὐρίζει ὁ Τρίτων. Καὶ οἱ μὲν Μάχλυες τὰ ὀπίσω κομέουσι τῆς κεφαλῆς, οἱ δὲ Αὐσέες τὰ ἔμπροσθε. (2) Ὀρτῇ δὲ ἐνιαυσίῃ Ἀθηναίης αἱ παρθένοι αὐτῶν δίχα διαστᾶσαι μάχονται πρὸς ἀλλήλας λίθοισί τε καὶ ξύλοισι, τῷ αὐτιγενέϊ θεῷ λέγουσαι τὰ πάτρια ἀποτελέειν, τὴν Ἀθηναίην καλεῦμεν. Τὰς δὲ ἀποθνησκούσας τῶν παρθένων ἐκ τῶν τρωμάτων ψευδοπαρθένους καλεῦσι. (3) Πρὶν δ' ἀνεῖναι αὐτὰς μάχεσθαι, τάδε ποιεῦσι· κοινῇ παρθένον τὴν καλλιστεύουσαν ἑκάστοτε κοσμήσαντες κυνέῃ τε Κορινθίῃ καὶ πανοπλίῃ Ἑλληνικῇ καὶ ἐπ' ἅρμα ἀναβιβάσαντες περιάγουσι τὴν λίμνην κύκλῳ. (4) Ὁτέοισι δὲ τὸ πάλαι ἐκόσμεον τὰς παρθένους πρὶν ἤ σφι Ἕλληνας παροικισθῆναι, οὐκ ἔχω εἶπαι, δοκέω δ' ὦν Αἰγυπτίοισι ὅπλοισι κοσμέεσθαι αὐτάς· ἀπὸ γὰρ Αἰγύπτου καὶ τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος φημὶ ἀπῖχθαι ἐς τοὺς Ἕλληνας. (5) Τὴν δὲ Ἀθηναίην φασὶ Ποσειδέωνος εἶναι θυγατέρα καὶ τῆς Τριτωνίδος λίμνης, καί μιν μεμφθεῖσάν τι τῷ πατρὶ δοῦναι ἑωυτὴν τῷ Διΐ, τὸν δὲ Δία ἑωυτοῦ μιν ποιήσασθαι θυγατέρα. (6) Ταῦτα μὲν λέγουσι, μῖξιν δὲ ἐπίκοινον τῶν γυναικῶν ποιέονται, οὔτε συνοικέοντες κτηνηδόν τε μισγόμενοι. Ἐπεὰν δὲ γυναικὶ τὸ παιδίον ἁδρὸν γένηται, συμφοιτέουσι ἐς τὠυτὸ οἱ ἄνδρες τρίτου μηνός, καὶ τῷ ἂν οἴκῃ τῶν ἀνδρῶν τὸ παιδίον, τούτου παῖς νομίζεται.

CLXXXI. Οὗτοι μὲν οἱ παραθαλάσσιοι τῶν νομάδων Λιβύων εἰρέαται, ὑπὲρ δὲ τούτων ἐς μεσόγαιαν ἡ θηριώδης ἐστὶ Λιβύη, ὑπὲρ δὲ τῆς θηριώδεος ὀφρύη ψάμμου κατήκει, παρατείνουσα ἀπὸ Θηβέων τῶν Αἰγυπτίων ἐπ' Ἡρακλέας στήλας. (2) Ἐν δὲ τῇ ὀφρύῃ ταύτῃ μάλιστα διὰ δέκα ἡμερέων ὁδοῦ ἁλός ἐστι τρύφεα κατὰ χόνδρους μεγάλους ἐν κολωνοῖσι, καὶ ἐν κορυφῇσι ἑκάστου τοῦ κολωνοῦ ἀνακοντίζει ἐκ μέσου τοῦ ἁλὸς ὕδωρ ψυχρὸν καὶ γλυκύ, περὶ δὲ αὐτὸ ἄνθρωποι οἰκέουσι ἔσχατοι πρὸς τῆς ἐρήμου καὶ ὑπὲρ τῆς θηριώδεος, πρῶτοι μὲν ἀπὸ Θηβέων διὰ δέκα ἡμερέων ὁδοῦ Ἀμμώνιοι, ἔχοντες τὸ ἱρὸν ἀπὸ τοῦ Θηβαιέος Διός· καὶ γὰρ τὸ ἐν Θήβῃσι, ὡς καὶ πρότερον εἴρηταί μοι, κριοπρόσωπον τοῦ Διὸς τὤγαλμά ἐστι. (3) Τυγχά-

(2) Ibi tunc inopi consilii, nescientique quo pacto educeret navem, adparuisse aiunt Tritonem, jussisseque Iasonem, ut sibi daret tripodem illum; dicentem, se illis monstraturum exitum, et incolumes emissurum. (3) Cui postquam morem gessisset Iason, tum Tritonem illis tutum per brevia exitum monstrasse, et tripodem in suo templo deposuisse; ex eodem vero tripode oraculo edito rem omnem Iasoni ejusque sociis prædixisse; nempe, si quis ex Argonautarum posteris tripodem illum abstulisset, tunc inevitabili necessitate centum urbes Græcas circa Tritonidem lacum esse condendas. Quæ ubi cognovissent Libyes hanc regionem incolentes, tripodem illos occultasse.

CLXXX. Machlyum horum finitimi sunt Ausenses; qui pariter atque illi Tritonidem lacum adcolunt, sed interfluente Tritone ab illis dirimuntur. Et Machlyes quidem in postica capitis parte comam alunt; Ausenses vero in anteriore. (2) Annuo Minervæ festo virgines horum duabus a partibus stantes pugnant invicem lapidibus atque fustibus, dicentes, indigenæ deo (quam Minervam nos vocamus) se patrio ritu officium præstare. Si quæ virgines ex vulneribus moriuntur, has falso nominatas virgines dicunt. (3) Priusquam vero illas ad pugnandum committant, hoc faciunt: pulcerrimam virginum publice exornant galea Corinthia reliquaque armatura Græcanica, et currui impositam circa lacum circumvehunt. (4) Quonam vero cultu virgines ornaverint priusquam Græci in eorum vicinia habitarunt, non habeo dicere: videntur mihi autem Ægyptiis armis eas instruxisse. Nam ab Ægypto et scutum et galeam autumo ad Græcos pervenisse. (5) Minervam autem perhibent esse Neptuni filiam et Tritonidis paludis; dedisse autem se ipsam Jovi, quum nescio quid haberet quod de patre conquereretur: Jovemque eam pro filia adoptasse. (6) Hæc quidem ita narrant. Cæterum promiscue cum mulieribus pecudum more coeunt, non una habitantes. Tertio quoque mense conveniunt viri: quo in conventu, postquam adultus est puer quem mulier peperit, cui viro similis reperitur puer, is ejus pater esse censetur.

CLXXXI. Quos adhuc recensui, hi sunt Nomades Libyes, mare adcolentes. Supra hos vero, mediterranea versus, feris frequens Libya est. Tum supra hanc Ferinam Libyam supercilium porrigitur arenosum, a Thebis Ægyptiis usque versus Herculeas pertinens columnas. (2) In eo supercilio per decem fere dierum iter sunt in collibus frusta salis, ingentibus grumis; et in cujuslibet collis vertice e medio sale exsilit aqua frigida ac dulcis: circaque illas aquas habitant extremi homines versus Desertam Libyam et ultra Ferinam. Et primi quidem, a Thebis decem dierum itinere distantes, habitant Ammonii, qui templum Jovis habent, a Thebæi Jovis templo derivatum: nam etiam Thebis, ut ante dictum est, arietina facie est Jovis simu-

νει δὲ καὶ ἄλλο σφι ὕδωρ κρηναῖον ἐόν, τὸ τὸν μὲν ὄρθρον γίνεται χλιαρόν, ἀγορῆς δὲ πληθυούσης ψυχρότερον· μεσαμβρίη τέ ἐστι καὶ τὸ κάρτα γίνεται ψυχρόν· τηνικαῦτα δὲ ἄρδουσι τοὺς κήπους· (4) ἀποκλινομένης δὲ τῆς ἡμέρης ὑπίεται τοῦ ψυχροῦ, ἐς ὃ δύεταί τε ὁ ἥλιος καὶ τὸ ὕδωρ γίνεται χλιαρόν· ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἰὸν ἐς τὸ θερμὸν ἐς μέσας νύκτας πελάζει, τηνικαῦτα δὲ ζέει ἀμβολάδην· παρέρχονταί τε μέσαι νύκτες καὶ ψύχεται μέχρι ἐς ἠῶ. Ἐπίκλησιν δὲ αὕτη ἡ κρήνη καλέεται ἡλίου.

CLXXXII. Μετὰ δὲ Ἀμμωνίους, διὰ τῆς ὀφρύης τῆς ψάμμου δι' ἄλλων δέκα ἡμερέων ὁδοῦ, κολωνός τε ἁλός ἐστι ὁμοῖος τῷ Ἀμμωνίῳ καὶ ὕδωρ, καὶ ἄνθρωποι περὶ αὐτὸν οἰκέουσι· τῷ δὲ χώρῳ τούτῳ οὔνομα Αὔγιλά ἐστι. Ἐς τοῦτον τὸν χῶρον οἱ Νασαμῶνες ὀπωριεῦντες τοὺς φοίνικας φοιτέουσι.

CLXXXIII. Ἀπὸ δὲ Αὐγίλων διὰ δέκα ἡμερέων ἄλλων ὁδοῦ ἕτερος ἁλὸς κολωνὸς καὶ ὕδωρ καὶ φοίνικες καρποφόροι πολλοί, κατά περ καὶ ἐν τοῖσι ἑτέροισι· καὶ ἄνθρωποι οἰκέουσι ἐν αὐτῷ τοῖσι οὔνομα Γαράμαντές ἐστι, ἔθνος μέγα ἰσχυρῶς, οἳ ἐπὶ τὸν ἅλα γῆν ἐπιφορέοντες οὕτω σπείρουσι. (2) Συντομώτατον δ' ἐστὶ ἐς τοὺς Λωτοφάγους, ἐκ τῶν τριήκοντα ἡμερέων ἐς αὐτοὺς ὁδός ἐστι. Ἐν τοῖσι καὶ οἱ ὀπισθονόμοι βόες γίνονται. Ὀπισθονόμοι δὲ διὰ τόδε εἰσί· τὰ κέρεα ἔχουσι κεκυφότα ἐς τὸ ἔμπροσθε· (3) διὰ τοῦτο ὀπίσω ἀναχωρέοντες νέμονται· ἐς γὰρ τὸ ἔμπροσθε οὐκ οἷοί τέ εἰσι προεμβαλλόντων ἐς τὴν γῆν τῶν κερέων. Ἄλλο δὲ οὐδὲν διαφέρουσι τῶν ἄλλων βοῶν ὅτι μὴ τοῦτο, καὶ τὸ δέρμα ἐς παχύτητά τε καὶ τρῖψιν. (4) Οἱ Γαράμαντες δὲ οὗτοι τοὺς τρωγλοδύτας Αἰθίοπας θηρεύουσι τοῖσι τεθρίπποισι· οἱ γὰρ τρωγλοδύται Αἰθίοπες πόδας τάχιστοι ἀνθρώπων πάντων εἰσὶ τῶν ἡμεῖς πέρι λόγους ἀποφερομένους ἀκούομεν. (5) Σιτέονται δὲ οἱ τρωγλοδύται ὄφις καὶ σαύρους καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἑρπετῶν· γλῶσσαν δὲ οὐδεμιῇ ἄλλῃ παρομοίην νενομίκασι, ἀλλὰ τετρίγασι κατά περ αἱ νυκτερίδες.

CLXXXIV. Ἀπὸ δὲ Γαραμάντων δι' ἄλλων δέκα ἡμερέων ὁδοῦ ἄλλος ἁλός τε κολωνὸς καὶ ὕδωρ, καὶ ἄνθρωποι περὶ αὐτὸν οἰκέουσι τοῖσι οὔνομά ἐστι Ἀτάραντες, οἳ ἀνώνυμοί εἰσι μοῦνοι ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν· ἁλέσι μὲν γάρ σφί ἐστι Ἀτάραντες οὔνομα, ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ αὐτῶν οὔνομα οὐδὲν κέεται. (2) Οὗτοι τῷ ἡλίῳ ὑπερβάλλοντι καταρέονται καὶ πρὸς τούτοισι πάντα τὰ αἰσχρὰ λοιδορέονται, ὅτι σφέας καίων ἐπιτρίβει, αὐτούς τε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν χώρην αὐτῶν. (3) Μετὰ δὲ δι' ἄλλων δέκα ἡμερέων ὁδοῦ ἄλλος κολωνὸς ἁλὸς καὶ ὕδωρ, καὶ ἄνθρωποι περὶ αὐτὸν οἰκέουσι. Ἔχεται δὲ τοῦ ἁλὸς τούτου οὖρος τῷ οὔνομά ἐστι Ἄτλας· (4) ἔστι δὲ στεινὸν καὶ κυκλοτερὲς πάντῃ, ὑψηλὸν δὲ οὕτω δή τι λέγεται ὡς τὰς κορυφὰς αὐτοῦ οὐκ οἷά τε εἶναι ἰδέσθαι· οὐδέκοτε γὰρ αὐτὰς ἀπολείπειν νέφεα οὔτε θέρεος οὔτε χειμῶνος. Τοῦτον κίονα τοῦ οὐρανοῦ λέγουσι οἱ ἐπιχώριοι εἶναι. (5) Ἐπὶ τούτου

lacrum. (3) Est autem ibi alia etiam aqua fontana: quæ mane tepida est, versus meridiem autem frigidior, ipso vero medio die admodum fit frigida, quo tempore hortos illi irrigant: (4) tum inclinante die minuitur paulatim frigus usque ad solem occidentem, ubi rursus tepida fit aqua: dein paulatim calescit magis, donec media nox adest; tunc vero fervens exæstuat: post mediam noctem rursus refrigescit usque ad auroram. Nomen fontis est Solis fons.

CLXXXII. Post Ammonios in eodem arenoso supercilio, post decem iterum dierum iter, tumulus salis est, similis Ammonio, item aqua; ibique rursus homines habitant: nomen ejus loci Augila est. Hic est locus, quo proficisci consueverunt Nasamones, palmulas collecturi.

CLXXXIII. Ab Augilis, rursus post decem dierum iter, alius est salis tumulus, et aqua, et frequentes palmæ arbores frugiferæ, quemadmodum et in cæteris tumulis. Ibi inhabitant homines, quibus nomen Garamantes, magnus admodum populus: qui humum in salem ingerunt, atque ita sementem faciunt. (2) Brevissima ab his via ad Lotophagos, a quibus iter est triginta dierum ad illos. In horum terra nascuntur etiam boves qui opisthonomi (*retro pascentes*) vocantur. Sunt autem opisthonomi hanc ob caussam, quod cornua habent antrorsum curvata; (3) qua de caussa retro gradientes pascuntur: nam antrorsum progredientes pasci non possunt, quoniam, priusquam progredi possint, cornua in terram impinguntur. Cæterum ab aliis bobus nil differunt, nisi hoc ipso, et corii crassitie duritieque. (4) Iidem Garamantes quadrigis venantur Troglodytas Æthiopas. Sunt enim hi Troglodytæ Æthiopes pedibus pernicissimi omnium hominum, de quibus fando relatum audivimus. (5) Vescuntur autem Troglodytæ serpentibus atque lacertis, et id genus reptilibus: sermone vero utuntur nulli alii simili; sed strident veluti noctuæ.

CLXXXIV. Post Garamantes, interjecto iterum dierum decem itinere, alius est salis tumulus, et aqua: quo loco homines habitant, qui Atarantes vocatur. Hi soli omnium, quos novimus, hominum innominati sunt: nam cuncti quidem in universum Atarantes nominantur, unicuique autem per se nullum nomen impositum est. (2) Iidem solem capitibus ipsorum imminentem exsecrantur et fœdis quibusque conviciis incessunt, eo quod et ipsos homines et ipsorum terram urendo vexet et consumat. (3) Deinde, post aliorum decem dierum iter, est alius salis tumulus, et aqua, et circum habitantes homines: cui salis tumulo proximus est mons, cui nomen Atlas; (4) angustus est, et circumcirca rotundus; idem ea esse altitudine perhibetur, ut vertices ejus conspici non possint; numquam enim nubibus vacare, nec æstate, nec hieme. Hunc montem cœli fulcrum esse aiunt indigenæ. (5) Ab hoc monte homines

τοῦ οὔρεος οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἐπώνυμοι ἐγένοντο· καλεῦνται γὰρ Ἄτλαντες. Λέγονται δὲ οὔτε ἔμψυχον οὐδὲν σιτέεσθαι οὔτε ἐνύπνια ὁρᾶν.

CLXXXV. Μέχρι μὲν δὴ τῶν Ἀτλάντων τούτων ἔχω τὰ οὐνόματα τῶν ἐν τῇ ὀφρύῃ κατοικημένων καταλέξαι, τὸ δ' ἀπὸ τούτων οὐκέτι. Διήκει δ' ὦν ἡ ὀφρύη μέχρι Ἡρακλέων στηλέων καὶ τὸ ἔξω τούτων. (2) Ἔστι δὲ ἁλός τε μέταλλον ἐν αὐτῇ διὰ δέκα ἡμερέων ὁδοῦ καὶ ἄνθρωποι οἰκέοντες. Τὰ δὲ οἰκία τούτοισι πᾶσι ἐκ τῶν ἁλίνων χόνδρων οἰκοδομέαται. Ταῦτα γὰρ ἤδη τῆς Λιβύης ἄνομβρά ἐστι· οὐ γὰρ ἂν ἐδυνέατο μένειν οἱ τοῖχοι ἐόντες ἅλινοι, εἰ ὗε. (3) Ὁ δὲ ἅλς αὐτόθι καὶ λευκὸς καὶ πορφύρεος τὸ εἶδος ὀρύσσεται. Ὑπὲρ δὲ τῆς ὀφρύης ταύτης, τὸ πρὸς νότον καὶ μεσόγαιαν τῆς Λιβύης, ἐρῆμος καὶ ἄνυδρος καὶ ἄθηρος καὶ ἄνομβρος καὶ ἄξυλός ἐστι ἡ χώρη, καὶ ἰκμάδος ἐστὶ ἐν αὐτῇ οὐδέν.

CLXXXVI. Οὕτω μὲν μέχρι τῆς Τριτωνίδος λίμνης ἀπ' Αἰγύπτου νομάδες εἰσὶ κρεοφάγοι τε καὶ γαλακτοπόται Λίβυες, καὶ θηλέων τε βοῶν οὔτι γευόμενοι, διότι περ οὐδὲ Αἰγύπτιοι, καὶ ὗς οὐ τρέφοντες. (2) Βοῶν μέν νυν θηλέων οὐδ' αἱ Κυρηναίων γυναῖκες δικαιεῦσι πατέεσθαι διὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ἶσιν, ἀλλὰ καὶ νηστείας αὐτῇ καὶ ὁρτὰς ἐπιτελέουσι· αἱ δὲ τῶν Βαρκαίων γυναῖκες οὐδὲ ὑῶν πρὸς τῇσι βουσὶ γεύονται. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω ἔχει.

CLXXXVII. Τὸ δὲ πρὸς ἑσπέρης τῆς Τριτωνίδος λίμνης οὐκέτι νομάδες εἰσὶ Λίβυες, οὐδὲ νόμοισι τοῖσι αὐτοῖσι χρεώμενοι, οὐδὲ κατὰ τὰ παιδία ποιεῦντες οἷόν τι καὶ οἱ νομάδες ἐώθασι ποιέειν. (2) Οἱ γὰρ δὴ τῶν Λιβύων νομάδες, εἰ μὲν πάντες, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως τοῦτο εἶπαι, ποιεῦσι δὲ αὐτῶν συχνοὶ τοιάδε· τῶν παιδίων τῶν σφετέρων, ἐπεὰν τετραέτεα γένηται, οἴσπῃ προβάτων καίουσι τὰς ἐν τῇσι κορυφῇσι φλέβας, μετεξέτεροι δὲ αὐτῶν τὰς ἐν τοῖσι κροτάφοισι, τοῦδε εἵνεκεν ὡς μή σφεας ἐς τὸν πάντα χρόνον καταρρέον φλέγμα ἐκ τῆς κεφαλῆς δηλέηται. Καὶ διὰ τοῦτό σφεας λέγουσι εἶναι ὑγιηροτάτους. (3) Εἰσὶ γὰρ ὡς ἀληθέως Λίβυες ἀνθρώπων πάντων ὑγιηρότατοι τῶν ἡμεῖς ἴδμεν· εἰ μὲν διὰ τοῦτο, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι, ὑγιηρότατοι δ' ὦν εἰσί. (4) Ἢν δὲ καίουσι τὰ παιδία σπασμὸς ἐπιγένηται, ἐξεύρηταί σφι ἄκος· τράγου οὖρον σπείσαντες ῥύονταί σφεας. Λέγω δὲ τὰ λέγουσι αὐτοὶ Λίβυες.

CLXXXVIII. Θυσίαι δὲ τοῖσι νομάσι εἰσὶ αἵδε· ἐπεὰν τοῦ ὠτὸς ἀπάρξωνται τοῦ κτήνεος, ῥιπτέουσι ὑπὲρ τὸν δόμον, τοῦτο δὲ ποιήσαντες ἀποστρέφουσι τὸν αὐχένα αὐτοῦ. Θύουσι δὲ ἡλίῳ καὶ σελήνῃ μούνοισι. (2) Τούτοισι μέν νυν πάντες Λίβυες θύουσι, ἀτὰρ οἱ περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην νέμοντες τῇ Ἀθηναίῃ μάλιστα, μετὰ δὲ τῷ Τρίτωνι καὶ τῷ Ποσειδέωνι.

CLXXXIX. Τὴν δὲ ἄρα ἐσθῆτα καὶ τὰς αἰγίδας τῶν ἀγαλμάτων τῆς Ἀθηναίης ἐκ τῶν Λιβυσσέων ἐποιήσαντο οἱ Ἕλληνες· πλὴν γὰρ ἢ ὅτι σκυτίνη ἡ ἐσθὴς

isti nomen invenere: Atlantes enim vocantur. Dicuntur autem hi nec animatum quidquam comedere, nec insomnia videre.

CLXXXV. Ad hos igitur usque Atlantes nomina edere possum populorum, supercilium illud habitantium; ulterius vero non possum. Porrigitur autem idem supercilium usque ad Herculeas columnas, atque etiam extra eas. (2) Suntque in illo ex denorum dierum itineris intervallo salis fodinæ, et homines ibi habitantes, quorum omnium domus ex salis grumis sunt exstructæ: nam iste jam Libyæ tractus pluvia caret; nec vero durare muri ædium illi possent, si plueret. (3) Effoditur autem ibi sal et albus colore, et purpureus. Ultra istud vero supercilium, versus meridiem et mediterranea Libyæ, deserta est terra, et aquis, feris, pluvia, lignis vacua, omnique humore prorsus destituta.

CLXXXVI. Itaque inde ab Ægypto usque ad Tritonidem quidem lacum sunt Nomades Libyes, carnium esu et lactis potu viventes. Vaccarum vero carnem hi non gustant, eamdem ob caussam propter quam nec Ægyptii: neque vero porcos alunt. (2) Vaccarum carne vesci Cyrenæorum etiam mulieres nefas ducunt propter Ægyptiam Isin, cujus in honorem etiam jejunia agunt et festos dies celebrant: Barcæorum vero mulieres non modo vaccas, sed ne porcos quidem gustant. Et hæc quidem ita se habent.

CLXXXVII. Qui vero ab occidente Tritonidis lacus habitant Libyes, hi non jam nomades sunt, neque eisdem utuntur institutis, nec pueris faciunt simile quiddam quod Nomades facere consuerunt. (2) Nomades enim Libyæ, haud satis scio an omnes, multi certe eorum hoc faciunt: quando pueri eorum quartum annum compleverunt, tunc illis venas in vertice capitis lana ovium succida urunt, nonnulli etiam venas temporum; idque hac caussa faciunt, ne insequente tempore umquam ex pituita laborent e capite defluente: et hanc ob caussam aiunt optima se frui valetudine. (3) Revera enim Libyes præ omnibus hominibus, quos novimus, firmissima utuntur valetudine; an hac ipsa de caussa, equidem pro certo haud dixerim: sunt autem utique firmissima valetudine. (4) Quodsi pueros, dum inuruntur, convulsio corripit, inventa est ab eis medicina: inspersa hirci urina eis medentur. Refero autem quæ ab ipsis Afris narrantur.

CLXXXVIII. Sacrificiorum ritus apud Nomades hi sunt: ab aure pecudis auspicantur, quam præcisam super humerum projiciunt: hoc facto, cervicem victimæ retro vertunt. Non autem immolant nisi Soli et Lunæ. (2) His Libyes cuncti sacra faciunt: sed, qui circa Tritonidem lacum sedes habent, hi Minervæ maxime, et post hanc Tritoni et Neptuno sacrificant.

CLXXXIX. Vestem vero et ægides, quibus instruuntur Minervæ imagines, a Libyssis adoptarunt Græci: præter-

τῶν Λιβυσσέων ἐστὶ καὶ οἱ θύσανοι οἱ ἐκ τῶν αἰγίδων αὐτῇσι οὐκ ὄφιές εἰσι, ἀλλ' ἱμάντινοι, τὰ δὲ ἄλλα πάντα κατὰ τὠυτὸ ἔσταλται. (2) Καὶ δὴ καὶ τὸ οὔνομα κατηγορέει ὅτι ἐκ Λιβύης ἥκει ἡ στολὴ τῶν Παλλαδίων· αἰγέας γὰρ περιβάλλονται ψιλὰς περὶ τὴν ἐσθῆτα θυσανωτὰς αἱ Λίβυσσαι, κεχριμένας ἐρευθεδάνῳ, ἐκ δὲ τῶν αἰγέων τούτων αἰγίδας οἱ Ἕλληνες μετωνόμασαν. (3) Δοκέει δ' ἔμοιγε καὶ ἡ ὀλολυγὴ ἐπ' ἱροῖσι ἐνθαῦτα πρῶτον γενέσθαι· κάρτα γὰρ ταύτῃ χρέονται αἱ Λίβυσσαι, καὶ χρέονται καλῶς. Καὶ τέσσερας ἵππους συζευγνύναι παρὰ Λιβύων οἱ Ἕλληνες μεμαθήκασι.

CXC. Θάπτουσι δὲ τοὺς ἀποθνήσκοντας οἱ νομάδες κατά περ οἱ Ἕλληνες, πλὴν Νασαμώνων· οὗτοι δὲ κατημένους θάπτουσι, φυλάσσοντες, ἐπεὰν ἀπίῃ τὴν ψυχὴν, ὅκως μιν κατίσουσι μηδὲ ὕπτιος ἀποθανέεται. (2) Οἰκήματα δὲ σύμπηκτα ἐξ ἀνθερίκων ἐνερμένων περὶ σχοίνους ἐστὶ, καὶ ταῦτα περιφορητά. Νόμοισι μὲν τοιούτοισι οὗτοι χρέονται.

CXCI. Τὸ δὲ πρὸς ἑσπέρης τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ Αὐσέων ἔχονται ἀροτῆρες ἤδη Λίβυες καὶ οἰκίας νομίζοντες ἐκτῆσθαι, τοῖσι οὔνομα κέεται Μάξυες· οἳ τὰ ἐπὶ δεξιὰ τῶν κεφαλέων κομέουσι, τὰ δ' ἐπ' ἀριστερὰ κείρουσι, τὸ δὲ σῶμα μίλτῳ χρίονται. (2) Φασὶ δὲ οὗτοι εἶναι τῶν ἐκ Τροίης ἀνδρῶν. Ἡ δὲ χώρη αὕτη τε καὶ ἡ λοιπὴ τῆς Λιβύης ἡ πρὸς ἑσπέρην πολλῷ θηριωδεστέρη τε καὶ δασυτέρη ἐστὶ τῆς τῶν νομάδων χώρης. (3) Ἡ μὲν γὰρ δὴ πρὸς τὴν ἠῶ τῆς Λιβύης, τὴν οἱ νομάδες νέμουσι, ἐστὶ ταπεινή τε καὶ ψαμμώδης μέχρι τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ, ἡ δὲ ἀπὸ τούτου τὸ πρὸς ἑσπέρης, ἡ τῶν ἀροτήρων, ὀρεινή τε κάρτα καὶ δασέα καὶ θηριώδης· (4) καὶ γὰρ οἱ ὄφιες οἱ ὑπερμεγάθεες καὶ οἱ λέοντες κατὰ τούτους εἰσὶ καὶ οἱ ἐλέφαντές τε καὶ ἄρκτοι καὶ ἀσπίδες τε καὶ ὄνοι οἱ τὰ κέρεα ἔχοντες καὶ οἱ κυνοκέφαλοι καὶ οἱ ἀκέφαλοι οἱ ἐν τοῖσι στήθεσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχοντες, ὡς δὴ λέγονταί γε ὑπὸ Λιβύων, καὶ οἱ ἄγριοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἄγριαι καὶ ἄλλα πλήθεϊ πολλὰ θηρία καταψευστά.

CXCII. Κατὰ τοὺς νομάδας δέ ἐστι τούτων οὐδὲν, ἀλλ' ἄλλα τοιάδε, πύγαργοι καὶ ζορκάδες καὶ βουβάλιες καὶ ὄνοι, οὐκ οἱ τὰ κέρεα ἔχοντες, ἀλλ' ἄλλοι ἄποτοι (οὐ γὰρ δὴ πίνουσι), καὶ ὄρυες, τῶν τὰ κέρεα τοῖσι φοίνιξι οἱ πήχεες ποιεῦνται (μέγαθος δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐστί), καὶ βασσάρια καὶ ὕαιναι καὶ ὕστριχες καὶ κριοὶ ἄγριοι καὶ δίκτυες καὶ θῶες καὶ πάνθηρες καὶ βόρυες, καὶ κροκόδειλοι ὅσον τε τριπήχεες χερσαῖοι, τῇσι σαύρῃσι ἐμφερέστατοι, καὶ στρουθοὶ κατάγαιοι, καὶ ὄφιες σμικροὶ, κέρας ἓν ἕκαστος ἔχοντες. (2) Ταῦτά τε δὴ αὐτόθι ἐστὶ θηρία, καὶ τά περ τῇ ἄλλῃ, πλὴν ἐλάφου τε καὶ ὑὸς ἀγρίου· ἔλαφος δὲ καὶ ὗς ἄγριος ἐν Λιβύῃ πάμπαν οὐκ ἔστι. (3) Μυῶν δὲ γένεα τριξὰ αὐτόθι ἐστί· οἱ μὲν δίποδες καλεῦνται, οἱ δὲ ζεγέριες (τὸ δὲ οὔνομα τοῦτο ἐστὶ μὲν Λιβυκὸν, δύναται δὲ κατ' Ἑλλάδα γλῶσσαν βουνοί), οἱ δὲ ἐχινέες. (4) Εἰσὶ δὲ καὶ γαλέαι ἐν τῷ σιλφίῳ γινόμεναι, τῇσι Ταρτησσίῃσι

quam enim quod pellicea est Libyssarum vestis, et quod fimbriæ, ex illarum ægidibus (*thoracibus caprinis*) pendentes, non serpentes sunt, sed ex loris factæ, reliqua omnia eodem modo instructa sunt. (2) Atque etiam nomen declarat, ex Libya venisse cultum quo instruuntur Palladia: quippe Libyssæ mulieres vesti suæ circumjiciunt nudas ægeas (*thoraces ex pelle caprina*) fimbriatas, rubia tinctas: ex his vero ægeis Græci ægidas denominarunt. (3) Videturque mihi etiam ululatus in sacris hic primum exstitisse: utuntur hoc enim maxime mulieres Libyssæ, et belle utuntur. Etiam quadrijugos equos jungere ab Afris didicerunt Græci.

CXC. Mortuos sepeliunt Nomades eodem modo atque Græci, exceptis Nasamonibus. Hi enim sedentes sepeliunt: eoque curant, ut æger, quum in eo est ut animam efflet, sedeat, nec supinus moriatur. (2) Domus illorum ex asphodelorum caulibus compactæ sunt, intertextis juncis; suntque portatiles. Hujusmodi istorum sunt instituta.

CXCI. Ab occasu Tritonis fluvii Ausensibus jam finitimi sunt Agricolæ Libyes, et stabilibus domibus utentes; quorum nomen est Maxyes. Hi in dextra capitis parte comam alunt, sinistram tondent: corpus vero minio tingunt. (2) Aiuntque se hi ex Trojanis viris esse oriundos. Regio hæc autem, et reliqua pars Libyæ occidentem spectans, multo frequentior est feris silvisque quam Nomadum regio. (3) Nam orientalis Libyæ tractus, quem Nomades incolunt, humilis est et arenosus, usque ad Tritonem fluvium: qui vero hinc ad occidentem vergit, qui Agricolarum est, is montanus admodum, et nemorosus, et feris bestiis frequens. (4) Sunt enim ibi immani magnitudine serpentes, sunt ibidem leones, et elephanti, et ursi, et aspides, et asini cornuti: sunt item cynocephali (*canicipites*), et acephali (*sine capite homines*) oculos in pectore habentes, ut quidem Libyes perhibent, et feri viri, feminæque feræ; denique alia multa numero monstra ficta et ementita.

CXCII. In Nomadum vero regione nihil horum, sed alia bestiarum genera hæcce: pygargi (*de genere antiloparum*), dorcades, bubali, asini, non cornuti illi, sed alii impoti, nempe qui non bibunt: tum oryes (*sive* oryges, *antiloparum species*), quorum ex cornibus conficiuntur Punicarum cithararum brachia (*ad verticillos inserendos*), bovis fere magnitudine bestia; sunt item bassaria, (*de vulpium genere*), hyænæ, hystrices, feri arietes, dictyes, thoes, pantheres, boryes, crocodili terrestres tricubitales, lacertis simillimi, struthiones terrestres, serpentes pusilli singulis cornibus instructi. (2) Et hæ ibi bestiæ sunt, et aliæ quæ item alibi, cervo et apro exceptis: cervus enim et aper in Africa omnino nullus reperitur. (3) Sunt autem ibidem murium tria genera; unum eorum qui bipedes vocantur: alii zegeries, Libyco nomine, quod Græca lingua colles significat: tertium genus, echinees. (4) Sunt etiam

ὁμοιόταται. Τοσαῦτα μέν νυν θηρία ἡ τῶν νομάδων Λιβύων γῆ ἔχει, ὅσον ἡμεῖς ἱστορέοντες ἐπὶ μακρότατον οἷοί τε ἐγενόμεθα ἐξικέσθαι.

CXCIII. Μαξύων δὲ Λιβύων Ζαύηκες ἔχονται, τοῖσι αἱ γυναῖκες ἡνιοχεῦσι τὰ ἅρματα ἐς τὸν πόλεμον.

CXCIV. Τούτων δὲ Γύζαντες ἔχονται, ἐν τοῖσι μέλι πολλὸν μὲν μέλισσαι κατεργάζονται, πολλῷ δ' ἔτι πλέον λέγεται δημιουργοὺς ἄνδρας ποιέειν. Μιλτοῦνται δ' ὦν πάντες οὗτοι καὶ πιθηκοφαγέουσι· οἱ δέ σφι ἄφθονοι ὅσοι ἐν τοῖσι οὔρεσι γίνονται.

CXCV. Κατὰ τούτους δὲ λέγουσι Καρχηδόνιοι κέεσθαι νῆσον τῇ οὔνομα εἶναι Κύραυνιν, μῆκος μὲν διηκοσίων σταδίων, πλάτος δὲ στεινήν, διαβατὸν ἐκ τῆς ἠπείρου, ἐλαιέων τε μεστὴν καὶ ἀμπέλων. (2) Λίμνην δὲ ἐν αὐτῇ εἶναι, ἐκ τῆς αἱ παρθένοι τῶν ἐπιχωρίων πτεροῖσι ὀρνίθων κεχριμένοισι πίσσῃ ἐκ τῆς ἰλύος ψῆγμα ἀναφέρουσι χρυσοῦ. Ταῦτα εἰ μέν ἐστι ἀληθέως οὐκ οἶδα, τὰ δὲ λέγεται γράφω· εἴη δ' ἂν πᾶν, ὅκου καὶ ἐν Ζακύνθῳ ἐκ λίμνης καὶ ὕδατος πίσσαν ἀναφερομένην αὐτὸς ἐγὼ ὥρεον. (3) Εἰσὶ μὲν καὶ πλεῦνες αἱ λίμναι αὐτόθι, ἡ δ' ὦν μεγίστη αὐτέων ἑβδομήκοντα ποδῶν πάντῃ, βάθος δὲ διόργυιός ἐστι· ἐς ταύτην κοντὸν κατιεῖσι ἐπ' ἄκρῳ μυρσίνην προσδήσαντες, καὶ ἔπειτεν ἀναφέρουσι τῇ μυρσίνῃ πίσσαν, ὀδμὴν μὲν ἔχουσαν ἀσφάλτου, τὰ δ' ἄλλα τῆς Πιερικῆς πίσσης ἀμείνω· (4) ἐσχέουσι δὲ ἐς λάκκον ὀρωρυγμένον ἀγχοῦ τῆς λίμνης· ἐπεὰν δὲ ἀθροίσωσι συχνήν, οὕτω ἐς τοὺς ἀμφορέας ἐκ τοῦ λάκκου καταχέουσι. Ὅ τι δ' ἂν ἐσπέσῃ ἐς τὴν λίμνην, ὑπὸ γῆν ἰὸν ἀναφαίνεται ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἡ δὲ ἀπέχει ὡς τέσσερα στάδια ἀπὸ τῆς λίμνης. Οὕτω ὦν καὶ τὰ ἀπὸ τῆς νήσου τῆς ἐπὶ Λιβύῃ κειμένης οἰκότα ἐστὶ ἀληθείῃ.

CXCVI. Λέγουσι δὲ καὶ τάδε Καρχηδόνιοι, εἶναι τῆς Λιβύης χῶρόν τε καὶ ἀνθρώπους ἔξω Ἡρακλέων στηλέων κατοικημένους, ἐς τοὺς ἐπεὰν ἀπίκωνται καὶ ἐξέλωνται τὰ φορτία, θέντες αὐτὰ ἐπεξῆς παρὰ τὴν κυματωγήν, ἐσβάντες ἐς τὰ πλοῖα τύφειν καπνόν· τοὺς δ' ἐπιχωρίους ἰδομένους τὸν καπνὸν ἰέναι ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἔπειτεν ἀντὶ τῶν φορτίων χρυσὸν τιθέναι καὶ ἐξαναχωρέειν πρόσω ἀπὸ τῶν φορτίων. (2) Τοὺς δὲ Καρχηδονίους ἐκβάντας σκέπτεσθαι, καὶ ἢν μὲν φαίνηταί σφι ἄξιος ὁ χρυσὸς τῶν φορτίων, ἀνελόμενοι ἀπαλλάσσονται, ἢν δὲ μὴ ἄξιος, ἐσβάντες ὀπίσω ἐς τὰ πλοῖα κατέαται, οἱ δὲ προσελθόντες ἄλλον πρὸς ὦν ἔθηκαν χρυσόν, ἐς οὗ ἂν πείθωσι. (3) Ἀδικέειν δὲ οὐδετέρους· οὔτε γὰρ αὐτοὺς τοῦ χρυσοῦ ἅπτεσθαι πρὶν ἄν σφι ἀπισωθῇ τῇ ἀξίῃ τῶν φορτίων, οὔτ' ἐκείνους τῶν φορτίων ἅπτεσθαι πρότερον ἢ αὐτοὶ τὸ χρυσίον λάβωσι.

CXCVII. Οὗτοι μέν εἰσι τοὺς ἡμεῖς ἔχομεν Λιβύων οὐνομάσαι· καὶ τούτων οἱ πολλοὶ βασιλέος τοῦ Μήδων οὔτε τι νῦν οὔτε τότε ἐφρόντιζον οὐδέν. Τόσον δὲ ἔτι ἔχω εἰπαι περὶ τῆς χώρης ταύτης, ὅτι τέσσερα ἔθνεα νέμεται αὐτὴν καὶ οὐ πλέω τούτων, ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν,

mustelæ, quæ in silphio nascuntur, Tartessiis simillimæ. Tot bestiarum genera habet hæc Nomadum Libycorum regio, quoad nos longissime percunctando comperire potuimus.

CXCIII. Maxyum Afrorum finitimi Zaueces sunt; quibus mulieres plaustra aurigantur, in bellum proficiscentibus.

CXCIV. His contigui sunt Gyzantes : apud quos plurimum mellis parant apes : multo vero major copia paratur hominum artificio. Hi omnes minio pinguntur; vescunturque simiis, quarum incredibilis copia in eorum montibus nascitur.

CXCV. Prope horum regionem, aiunt Carthaginienses, insulam esse, cui nomen Cyraunis, ducentorum stadiorum longitudine, latitudine arctam, in quam transiri e continenti possit : esse autem eam oleis et vitibus refertam. (2) Esse in eadem lacum, e quo virgines indigenæ pennis volucrium pice illitis ramenta auri ex limo referant. Hoc quidem an vere ita habeat nescio : scribo autem quæ narrantur. Fuerit autem omnino verum; quandoquidem etiam Zacynthi e lacu et ex aqua colligi picem ipse vidi. (3) Sunt ibi lacus quidem plures, quorum maximus est septuaginta pedum quaquaversum, duodecim pedum altitudine : in hunc demittunt contum, cujus in extremo myrtus alligata est; hac myrto educunt picem, quæ odorem habet asphalti, cæterum Piericæ præstat pici. (4) Hanc infundunt in scrobem prope lacum effossam : et postquam probabilem picis copiam collegerunt, ex fovea illam in amphoras infundunt. Quidquid in lacum incidit, id terram subit, et in mari rursus comparet; abest autem mare a lacu fere quattuor stadia. Ita igitur etiam, quæ de insula illa narrantur ad Africam sita, non dissimilia vero sunt.

CXCVI. Narrant iidem Carthaginienses hæcce : esse locum Libyæ extra Herculeas columnas, hominesque ibi habitantes, quos quando ipsi mercandi caussa adeant, expositas e navi merces in ipso litoris cripidine a se ordine disponi : tunc se, conscensis rursus navibus, excitare fumum. Indigenas, conspecto fumo, accedere ad mare, et deposito pro mercibus auro, rursus procul a mercibus discedere. (2) Tum Carthaginienses, navibus egressos, rem inspicere : et, si æquivalentem mercibus auri copiam repererint, ablato auro abire; sin minus, redire itidem in naves, ibique residere. Tum denuo accedentes illos aliud aurum ad prius adjicere, donec ipsis ut satis habeant persuaserint. (3) Nec vero alteros alteris facere injuriam : nam nec sese aurum tangere priusquam sibi pretium æquivalens mercibus fuerit visum; nec illos mercibus prius imponere manus quam ipsi accepissent aurum.

CXCVII. Hi sunt Africæ populi, quos potui commemorare : et horum quidem plerique Medorum regem neque nunc curant, neque tunc ullam ejus habuerunt rationem. Hoc vero solum adhuc de hac terra dicendum habeo, quattuor nationes illam incolere, nec plures, quoad nos novimus :

καὶ τὰ μὲν δύο αὐτόχθονα τῶν ἐθνέων, τὰ δὲ δύο οὔ, Λίβυες μὲν καὶ Αἰθίοπες αὐτόχθονες, οἱ μὲν τὰ πρὸς βορέεω, οἱ δὲ τὰ πρὸς νότου τῆς Λιβύης οἰκέοντες· Φοίνικες δὲ καὶ Ἕλληνες ἐπήλυδες.

CXCVIII. Δοκέει δέ μοι οὐδ' ἀρετὴν εἶναί τις ἡ Λιβύη σπουδαίη ὥστε ἢ Ἀσίῃ ἢ Εὐρώπῃ παραβληθῆναι, πλὴν Κίνυπος μούνης· τὸ γὰρ δὴ αὐτὸ οὔνομα ἡ γῆ τῷ ποταμῷ ἔχει. (2) Αὕτη δὲ ὁμοίη τῇ ἀρίστη γέων Δήμητρος καρπὸν ἐκφέρειν, οὐδὲ οἶκε οὐδὲν τῇ ἄλλῃ Λιβύῃ. Μελάγγαιός τε γάρ ἐστι καὶ ἔπυδρος πίδαξι, καὶ οὔτε αὐχμοῦ φροντίζουσα οὐδὲν οὔτε ὄμβρον πλέω πιοῦσα δεδήληται· ὕεται γὰρ δὴ ταῦτα τῆς Λιβύης. (3) Τῶν δὲ ἐκφορίων τοῦ καρποῦ ταὐτὰ μέτρα τῇ Βαβυλωνίῃ γῇ κατίσταται. Ἀγαθὴ δὲ γῆ καὶ τὴν Εὐεσπερῖται νέμονται· ἐπ' ἑκατοστὰ γάρ, ἐπεὰν αὐτὴ ἑωυτῆς ἄριστα ἐνείκῃ, ἐκφέρει, ἡ δὲ ἐν τῇ Κίνυπι ἐπὶ τριηκόσια.

CIC. Ἔχει δὲ καὶ ἡ Κυρηναίη χώρη, ἐοῦσα ὑψηλοτάτη ταύτης τῆς Λιβύης τὴν οἱ νομάδες νέμονται, τρεῖς ὥρας ἐν ἑωυτῇ ἀξίας θώματος. (2) Πρῶτα μὲν γὰρ τὰ παραθαλάσσια τῶν καρπῶν ὀργᾷ ἀμᾶσθαί τε καὶ τρυγᾶσθαι· τούτων δὲ δὴ συγκεκομισμένων τὰ ὑπὲρ τῶν θαλασσιδίων χώρων τὰ μέσα ὀργᾷ συγκομίζεσθαι, τὰ βουνοὺς καλεῦσι· συγκεκόμισταί τε οὗτος ὁ μέσος καρπὸς καὶ ὁ ἐν τῇ κατυπερτάτῃ τῆς γῆς πεπαίνεταί τε καὶ ὀργᾷ, ὥστε ἐκπέποταί τε καὶ καταβέβρωται ὁ πρῶτος καρπὸς καὶ ὁ τελευταῖος συμπαραγίνεται. Οὕτω ἐπ' ὀκτὼ μῆνας Κυρηναίους ὀπώρη ἐπέχει. Ταῦτα μέν νυν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω.

CC. Οἱ δὲ Φερετίμης τιμωροὶ Πέρσαι ἐπείτε ἐκ τῆς Αἰγύπτου σταλέντες ὑπὸ τοῦ Ἀρυάνδεω ἀπίκατο ἐς τὴν Βάρκην, ἐπολιόρκεον τὴν πόλιν ἐπαγγελλόμενοι ἐκδιδόναι τοὺς αἰτίους τοῦ φόνου τοῦ Ἀρκεσίλεω· τῶν δὲ πᾶν γὰρ ἦν τὸ πλῆθος μεταίτιον, οὐκ ἐδέκοντο τοὺς λόγους. (2) Ἐνθαῦτα δὴ ἐπολιόρκεον τὴν Βάρκην ἐπὶ μῆνας ἐννέα, ὀρύσσοντές τε ὀρύγματα ὑπόγαια φέροντα ἐς τὸ τεῖχος, καὶ προσβολὰς καρτερὰς ποιεύμενοι. Τὰ μέν νυν ὀρύγματα ἀνὴρ χαλκεὺς ἀνεῦρε ἐπιχάλκῳ ἀσπίδι, ὧδε ἐπιφρασθείς· περιφέρων αὐτὴν ἐντὸς τοῦ τείχεος προσῖσχε πρὸς τὸ δάπεδον τῆς πόλιος· (3) τὰ μὲν δὴ ἄλλα ἔσκε κωφὰ πρὸς τὰ προσῖσχε, κατὰ δὲ τὰ ὀρυσσόμενα ἠχέεσκε ὁ χαλκὸς τῆς ἀσπίδος. Ἀντορύσσοντες δ' ἂν ταύτῃ οἱ Βαρκαῖοι ἔκτεινον τῶν Περσέων τοὺς γεωρυχέοντας. Τοῦτο μὲν δὴ οὕτω ἐξευρέθη, τὰς δὲ προσβολὰς ἀπεκρούοντο οἱ Βαρκαῖοι.

CCI. Χρόνον δὲ δὴ πολλὸν τριβομένων καὶ πιπτόντων ἀμφοτέρων πολλῶν, καὶ οὐκ ἔσσον τῶν Περσέων, Ἄμασις ὁ στρατηγὸς τοῦ πεζοῦ μηχανᾶται τοιάδε. (2) Μαθὼν τοὺς Βαρκαίους ὡς κατὰ μὲν τὸ ἰσχυρὸν οὐκ αἱρετοὶ εἶεν, δόλῳ δὲ αἱρετοί, ποιέει τοιάδε· νυκτὸς τάφρον ὀρύξας εὐρέαν ἐπέτεινε ξύλα ἀσθενέα ὑπὲρ αὐτῆς, κατύπερθε δὲ ἐπιπολῆς τῶν ξύλων χοῦν γῆς ἐπεφόρησε, ποιέων τῇ ἄλλῃ γῇ ἰσόπεδον. Ἅμα ἡμέρῃ δὲ ἐς λόγους προεκαλέετο τοὺς Βαρκαίους· οἱ δὲ ἀσπαστῶς

quarum nationum duæ indigenæ sunt; duæ vero non sunt: Libyes et Æthiopes, indigenæ; illi ad septemtrionem, hi ad meridiem Libyæ habitantes: Phœnices vero et Græci, advenæ sunt.

CXCVIII. Videtur mihi autem bonitate soli neutiquam præstare Libya, ut cum Asia aut cum Europa possit conferri; excepta sola Cinype; nam idem regioni nomen est atque fluvio. (2) Hæc vero regio fructuum cerealium proventu par est optimæ terrarum omnium; et reliquæ Libyæ prorsus dissimilis. Habet enim nigrum solum; frequentibus rigatur fontibus: et nec siccitatem timet, nec a nimiis imbribus inundata læditur; pluit enim in hac Libyæ parte. (3) Proventuum frumenti eadem ratio et mensura est, atque in Babylonica terra. Est vero etiam bona terra quam Euesperitæ colunt; nam, quando ubertate præstat messis, fert terra horum centuplum; sed Cinyps trecentuplum.

CXCIX. Cyrenaica regio, quæ altissima est hujus tractus Libyæ, quem Nomades tenent, tres in se tempestates continet, miratu dignas (2) Primum maritimus tractus fructibus turget et ad messem vindemiamque maturus est. His collectis fructibus, medius tractus, supra maritimum porrectus, quem colles vocant, ad messem maturescit. Denique comportatis ex hoc medio tractu fructibus, turgescunt etiam et ad maturitatem pervenerunt illi, qui in altissimo terræ tractu nascuntur. Ita quando epotus comestusque est primus fructus, tunc opportune adest extremus: adeoque per octo menses collectio fructuum Cyrenæos occupat. Sed hæc quidem hactenus dicta sunto.

CC. Persæ ab Aryande ex Ægypto auxilio missi Pheretimæ, postquam Barcam venere, obsidione cinxerunt urbem, postulantes ut traderentur cædis Arcesilai auctores. Sed conditionem non accepere oppidani, quippe quorum universa multitudo particeps erat culpæ. (2) Itaque oppugnarunt Barcam Persæ novem continuos menses, et cuniculos agentes quibus in urbem intrarent, et validas in murum impressiones facientes. Sed cuniculos indagavit reperitque faber ærarius æneo scuto. Re enim secum perpensa, circumtulit scutum intra murum, et pavimento urbis admovit. (3) Jam alia loca, ubi illud admovebat, surda erant; qua parte vero erant cuniculi, ibi sonum edebat æs scuti. Itaque ibidem ex adverso cuniculum agentes Barcæi interficiebant Persas terram fodientes. Ita indagati cuniculi sunt: impressiones vero in murum factas valide repellebant Barcæi.

CCI. His rebus quum in multum temporis duceretur, multique ex utrisque caderent, ac minime pauciores ex Persarum numero, dux pedestrium copiarum Amasis hoc consilium capit. (2) Intelligens vi capi Barcæos non posse, dolo vero posse, hæc facere instituit: noctu latam fodit fossam, cui ligna parum valida instravit, superque ligna humum ingessit; ita ut superficies reliquæ terræ esset æqualis. Ut illuxit, Barcæos ad colloquium invitavit; cui lubentes illi morem gesserunt: et ad extremum

ὑπήκουσαν, ἐς ὅ σφι ἕαδε ὁμολογίῃ χρήσασθαι. (3) Τὴν δὲ ὁμολογίην ἐποιεῦντο τοιήνδε τινά, ἐπὶ τῆς κρυπτῆς τάφρου τάμνοντες ὅρκια, ἔστ' ἂν ἡ γῆ αὕτη οὕτω ἔχῃ, μένειν τὸ ὅρκιον κατὰ χώρην, καὶ Βαρκαίους τε ὑποτελέειν φάναι ἀξίην βασιλέϊ καὶ Πέρσας μηδὲν ἄλλο νεοχμοῦν κατὰ Βαρκαίους. (4) Μετὰ δὲ τὸ ὅρκιον Βαρκαῖοι μὲν πιστεύσαντες τούτοισι αὐτοί τε ἐξήϊσαν ἐκ τοῦ ἄστεος καὶ τῶν πολεμίων ἔων παριέναι ἐς τὸ τεῖχος τὸν βουλόμενον, τὰς πύλας πάσας ἀνοίξαντες· οἱ δὲ Πέρσαι καταρρήξαντες τὴν κρυπτὴν γέφυραν ἔθεον ἔσω ἐς τὸ τεῖχος. (5) Κατέρρηξαν δὲ τοῦδε εἵνεκεν τὴν ἐποίησαν γέφυραν, ἵνα ἐμπεδορκέοιεν, ταμόντες τοῖσι Βαρκαίοισι χρόνον μένειν αἰεὶ τὸ ὅρκιον ὅσον ἂν ἡ γῆ μένῃ κατὰ τότε εἶχε· καταρρήξασι δὲ οὐκέτι ἔμενε τὸ ὅρκιον κατὰ χώρην.

CCII. Τοὺς μέν νυν αἰτιωτάτους τῶν Βαρκαίων ἡ Φερετίμη, ἐπείτε οἱ ἐκ τῶν Περσέων παρεδόθησαν, ἀνεσκολόπισε κύκλῳ τοῦ τείχεος, τῶν δέ σφι γυναικῶν τοὺς μαζοὺς ἀποταμοῦσα περιέστιξε καὶ τούτοισι τὸ τεῖχος· (2) τοὺς δὲ λοιποὺς τῶν Βαρκαίων ληίην ἐκέλευσε θέσθαι τοὺς Πέρσας, πλὴν ὅσοι αὐτῶν ἔσαν Βαττιάδαι τε καὶ τοῦ φόνου οὐ μεταίτιοι· τούτοισι δὲ τὴν πόλιν ἐπέτρεψε ἡ Φερετίμη.

CCIII. Τοὺς ὦν δὴ λοιποὺς τῶν Βαρκαίων οἱ Πέρσαι ἀνδραποδισάμενοι ἀπήϊσαν ὀπίσω· καὶ ἐπείτε ἐπὶ τῇ Κυρηναίων πόλι ἐπέστησαν, οἱ Κυρηναῖοι λόγιόν τι ἀποσιεύμενοι διεξῆκαν αὐτοὺς διὰ τοῦ ἄστεος. (2) Διεξιούσης δὲ τῆς στρατιῆς Βάρης μὲν ὁ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ στρατηγὸς ἐκέλευε αἱρέειν τὴν πόλιν, Ἄμασις δὲ ὁ τοῦ πεζοῦ οὐκ ἔα· ἐπὶ Βάρκην γὰρ ἀποσταλῆναι μούνην Ἑλληνίδα πόλιν· ἐς ὃ διεξελθοῦσι καὶ ἱζομένοισι ἐπὶ Διὸς Λυκαίου ὄχθον μετεμέλησέ σφι οὐ σχοῦσι τὴν Κυρήνην. Καὶ ἐπειρέοντο τὸ δεύτερον παριέναι ἐς αὐτήν· οἱ δὲ Κυρηναῖοι οὐ περιώρεον. (3) Τοῖσι δὲ Πέρσῃσι οὐδενὸς μαχομένου φόβος ἐνέπεσε, ἀποδραμόντες δὲ ὅσον ἑξήκοντα στάδια ἵζοντο. Ἱδρυθέντι δὲ τῷ στρατοπέδῳ ταύτῃ ἦλθε παρ' Ἀρυάνδεω ἄγγελος ἀποκαλέων αὐτούς. Οἱ δὲ Πέρσαι Κυρηναίων δεηθέντες ἐπόδιά σφι δοῦναι ἔτυχον, λαβόντες δὲ ταῦτα ἀπαλλάσσοντο ἐς τὴν Αἴγυπτον. (4) Παραλαβόντες δὲ τὸ ἐνθεῦτεν αὐτοὺς Λίβυες τῆς τε ἐσθῆτος εἵνεκεν καὶ τῆς σκευῆς τοὺς ὑπολειπομένους αὐτῶν καὶ ἐπελκομένους ἐφόνευον, ἐς ὃ ἐς τὴν Αἴγυπτον ἀπίκοντο.

CCIV. Οὗτος ὁ Περσέων στρατὸς τῆς Λιβύης ἑκαστάτω ἐς Εὐεσπερίδας ἦλθε. Τοὺς δὲ ἠνδραποδίσαντο τῶν Βαρκαίων, τούτους δὲ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἀνασπάστους ἐποίησαν παρὰ βασιλέα, βασιλεὺς δέ σφι Δαρεῖος ἔδωκε τῆς Βακτρίης χώρης κώμην ἐγκατοικῆσαι. Οἱ δὲ τῇ κώμῃ ταύτῃ οὔνομα ἔθεντο Βάρκην, ἥπερ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦν οἰκευμένη ἐν γῇ τῇ Βακτρίῃ.

CCV. Οὐ μὲν οὐδὲ ἡ Φερετίμη εὖ τὴν ζόην κατέπλεξε. Ὡς γὰρ δὴ τάχιστα ἐκ τῆς Λιβύης τισαμένη τοὺς Βαρκαίους ἀπενόστησε ἐς τὴν Αἴγυπτον, ἀπέθανε κακῶς· ζώουσα γὰρ εὐλέων ἐξέζεσε, ὡς ἄρα ἀνθρώποισι

placuit compositionem invicem inire. (3) Compositionem autem fecerunt, super occulta fossa sacrificantes, in has conditiones: quousque haec terra ita maneret, firmum manere jusjurandum: et Barcaeos promittere mulctam se regi soluturos; Persas vero, nihil porro se contra Barcaeos novaturos. (4) Peracto foedere, Barcaei his fidem adhibentes, et ipsi egrediebantur urbe, et hostium quisquis vellet intra muros ingredi patiebantur, omnibus apertis portis. At Persae, disrupto occulto ponte, in urbem irruebant. (5) Pontem autem, quem fecerant, hac caussa ruperunt, ut starent juramento, quo pacti erant cum Barcaeis, tamdiu ratum fore foedus, quamdiu terra haec in eo statu, quo tunc esset, maneret. Rupto autem ponte, non amplius firmum manebat foedus.

CCII. Jam igitur Pheretima Barcaeorum eos, qui caedis faciendae maxime fuerant auctores, deditos sibi a Persis, circa murum crucibus suffixit, et uxorum eorumdem praesectas mammas pariter circa murum in seriem suspendit. (2) Reliquos vero Barcaeos Persis praedae loco permisit, exceptis Battiadis et eis qui caedis non fuissent participes: his vero urbem Pheretima tradidit.

CCIII. Reliquos igitur Barcaeos captivos abducentes Persae redierunt: qui quum ad Cyrenaeorum urbem accesserunt, Cyrenaei, oraculi cujusdam religione se soluturi, per ipsam urbem illos passi sunt transire. (2) Per quam dum transivit exercitus, Bares, navalibus copiis praefectus, capi urbem jussit: at Amasis, pedestris dux exercitus, ne id fieret prohibuit; contra solam Barcam, dicens, nec contra aliam Graecam urbem se esse missum. Deinde vero, postquam transierant et in colle resederant Jovis Lycaei, poenituit eos Cyrenen non tenuisse; iterumque ingredi urbem tentarunt: sed Cyrenaei non admiserunt. (3) Tum Persas, nemine licet repugnante, metus incessit: et cursu se inde ad sexaginta fere stadia receperunt, ibique resederunt. Ubi dum stativa habuit exercitus, advenit ab Aryande nuncius, qui illos revocaret. Et Persae, commeatum sibi praeberi precati a Cyrenaeis, accepto ab eisdem commeatu in Ægyptum abierunt. (4) At inde excipientes illos Libyes, ut quisque tardabat morabaturque, ita eum interficiebant, quo vestitu ejus reliquoque adparatu potirentur: donec reliqui in Ægyptum pervenerunt.

CCIV. Hic Persarum exercitus longissime in Africa usque ad Euesperidas perveneral. Quos vero ex Barcaeis captivos abduxerant, hos ex Ægypto procul a patria amandatos ad regem miserunt: rexque Darius vicum illis Bactrianae regionis habitandum concessit. Et illi vico huic nomen imposuere Barcam, quae Barca ad meam usque aetatem in Bactriana habitata erat.

CCV. Nec vero Pheretima bono vitae fine usa est. Etenim simul atque, capta de Barcaeis ultione, ex Libya in Ægyptum redierat, misere obiit: vivens quippe vermibus scatuit e cute enatis. Ita nempe hominibus vindictae nimis

αἱ λίην ἰσχυραὶ τιμωρίαι πρὸς θεῶν ἐπίφθονοι γίνονται. Ἡ μὲν δὴ Φερετίμης τῆς Βάττου τοιαύτη τε καὶ τοσαύτη τιμωρίη ἐγένετο ἐς Βαρκαίους.

atroces invidiosæ sunt apud deos. Talis igitur et tanta vindicta fuit, quam de Barcæis cepit Pheretima, Batti filia [*sive* uxor].

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΕΜΠΤΗ.

(ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ.)

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER QUINTUS.

(TERPSICHORE.)

I. Οἱ δὲ ἐν τῇ Εὐρώπῃ τῶν Περσέων καταλειφθέντες ὑπὸ Δαρείου, τῶν ὁ Μεγάβαζος ἦρχε, πρώτους μὲν Περινθίους Ἑλλησποντίων οὐ βουλομένους ὑπηκόους εἶναι Δαρείου κατεστρέψαντο, περιεφθέντας πρότερον καὶ ὑπὸ Παιόνων τρηχέως. (2) Οἱ γὰρ ὦν ἀπὸ Στρυμόνος Παίονες χρήσαντος τοῦ θεοῦ στρατεύεσθαι ἐπὶ Περινθίους, καὶ ἢν μὲν ἀντικατιζόμενοι ἐπικαλέσωνταί σφεας οἱ Περίνθιοι οὐνομαστὶ βώσαντες, τοὺς δὲ ἐπιχειρέειν, ἢν δὲ μὴ ἐπιβώσωνται, μὴ ἐπιχειρέειν, ἐποίευν οἱ Παίονες ταῦτα. (3) Ἀντικατιζομένων δὲ τῶν Περινθίων ἐν τῷ προαστείῳ, ἐνθαῦτα μουνομαχίη τριφασίη ἐκ προκλήσιός σφι ἐγένετο· καὶ γὰρ ἄνδρα ἀνδρὶ καὶ ἵππον ἵππῳ συνέβαλον καὶ κύνα κυνί. (4) Νικώντων δὲ τὰ δύο τῶν Περινθίων, ὡς ἐπαιώνιζον κεχαρηκότες, συνεβάλοντο οἱ Παίονες τὸ χρηστήριον αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ εἶπάν κου παρὰ σφίσι αὐτοῖσι « νῦν ἂν εἴη ὁ χρησμὸς ἐπιτελεόμενος ἡμῖν, νῦν ἡμέτερον τὸ ἔργον. » Οὕτω τοῖσι Περινθίοισι παιωνίσασι ἐπιχειρέουσι οἱ Παίονες, καὶ πολλόν τε ἐκράτησαν καὶ ἔλιπόν σφεων ὀλίγους.

II. Τὰ μὲν δὴ ἀπὸ Παιόνων πρότερον γενόμενα ὧδε ἐγένετο· τότε δὲ ἀνδρῶν ἀγαθῶν περὶ τῆς ἐλευθερίης γινομένων τῶν Περινθίων οἱ Πέρσαι τε καὶ ὁ Μεγάβαζος ἐπεκράτησαν πλήθεϊ. (2) Ὡς δὲ ἐχειρώθη ἡ Πέρινθος, ἤλαυνε τὸν στρατὸν ὁ Μεγάβαζος διὰ τῆς Θρηίκης, πᾶσαν πόλιν καὶ πᾶν ἔθνος τῶν ταύτῃ οἰκημένων ἡμερούμενος βασιλέϊ· ταῦτα γάρ οἱ ἐντέταλτο ἐκ Δαρείου, Θρηίκην καταστρέφεσθαι.

III. Θρηίκων δὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετά γε Ἰνδοὺς πάντων ἀνθρώπων· εἰ δὲ ὑπ' ἑνὸς ἄρχοιτο ἢ φρονέοι κατὰ τὠυτό, ἄμαχόν τ' ἂν εἴη καὶ πολλῷ κράτιστον πάντων ἐθνέων κατὰ γνώμην τὴν ἐμήν. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο ἄπορόν σφι καὶ ἀμήχανον μή κοτε ἐγγένηται· εἰσὶ δὴ κατὰ τοῦτο ἀσθενέες. (2) Οὐνόματα δὲ πολλὰ ἔχουσι κατὰ χώρας ἕκαστοι, νόμοισι δὲ οὗτοι παραπλησίοισι πάντες χρέωνται κατὰ πάντα, πλὴν Γετέων καὶ Τραυσῶν καὶ τῶν κατύπερθε Κρηστωναίων οἰκεόντων.

IV. Τούτων δὲ τὰ μὲν Γέται οἱ ἀθανατίζοντες ποι-

I. Persæ, quos in Europa Darius reliquerat, quibus præerat Megabazus, primos ex Hellespontiis Perinthios, parere nolentes regis imperio, subegerunt. Iidem Perinthii superiori tempore a Pæonibus quoque male fuerant mulctati. (2) Pæones, Strymonem adcolentes, oraculi responso moniti erant ut arma adversus Perinthios moverent, et, si quidem Perinthii oppositis castris ipsos invocassent, nominatim compellantes, tum hos invaderent; sin non inclamassent, non invaderent. Idque fecerunt Pæones. (3) Quibus quum castra Perinthii opposuissent in suburbio, ex provocatione triplex instituebatur certamen singulare; etenim virum cum viro, et equum cum equo committebant, et canem cum cane: (4) et duobus certaminibus vicerunt Perinthii. Qui quum præ gaudio pæanem canerent, tum conjectantes Pæones hoc esse quod significasset oraculum, dixerunt inter se: « Nunc impletum nobis oraculum fuerit, nunc nostrum opus est. » Et cantantes Perinthios adgressi Pæones, ingentem reportarunt victoriam paucosque ex illis reliquos fecerunt.

II. Hæc olim a Pæonibus in hunc modum gesta erant. At tunc fortiter pro libertate pugnantes Perinthii, jam multitudine victi sunt a Persis et Megabazo. (2) Subacta Perintho, per Thraciam exercitum circumducens Megabazus, cuncta oppida, cunctosque populos ibi habitantes, sub regis imperium redegit: hoc enim illi mandatum erat, a Dario, subigere Thraciam.

III. Thracum natio, post Indos utique, maxima est nationum omnium: qui si sub unius essent imperio, aut concordes inter se essent, invicti forent, et longe populorum omnium, ut mihi quidem videtur, potentissimi. At hoc ipsum difficile est illis, atque impossibile, ut fiat umquam: eam ob caussam infirmi sunt. (2) Habent autem, pro regionum diversitate, multa ac varia nomina: sed eisdem moribus institutisque utuntur omnes, exceptis Getis, et Trausis, et qui ultra Crestonæos habitant.

IV. Et Getarum quidem instituta, qui immortales se esse

εῦσι, εἴρηταί μοι. Τραυσοὶ δὲ τὰ μὲν ἄλλα πάντα κατὰ ταὐτὰ τοῖσι ἄλλοισι Θρήϊξι ἐπιτελέουσι, κατὰ δὲ τὸν γινόμενόν σφι καὶ ἀπογινόμενον ποιεῦσι τοιάδε· (2) τὸν μὲν γινόμενον περιιζόμενοι οἱ προσήκοντες ὀλοφύρονται, ὅσα μιν δεῖ ἐπείτε ἐγένετο ἀναπλῆσαι κακὰ, ἀπηγεόμενοι τὰ ἀνθρωπήϊα πάντα πάθεα· τὸν δ' ἀπογινόμενον παίζοντές τε καὶ ἡδόμενοι γῇ κρύπτουσι, ἐπιλέγοντες ὅσων κακῶν ἐξαπαλλαχθείς ἐστι ἐν πάσῃ εὐδαιμονίῃ.

V. Οἱ δὲ κατύπερθε Κρηστωναίων ποιεῦσι τοιάδε. Ἔχει γυναῖκας ἕκαστος πολλάς· ἐπεὰν ὦν τις αὐτῶν ἀποθάνῃ, κρίσις γίνεται μεγάλη τῶν γυναικῶν καὶ φίλων σπουδαὶ ἰσχυραὶ περὶ τοῦδε, ἥτις αὐτέων ἐφιλέετο μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀνδρός· ἡ δ' ἂν κριθῇ καὶ τιμηθῇ, ἐγκωμιασθεῖσα ὑπό τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σφάζεται ἐς τὸν τάφον ὑπὸ τοῦ οἰκηϊοτάτου ἑωυτῆς, σφαχθεῖσα δὲ συνθάπτεται τῷ ἀνδρί. Αἱ δὲ ἄλλαι συμφορὴν μεγάλην ποιεῦνται· ὄνειδος γάρ σφι τοῦτο μέγιστον γίνεται.

VI. Τῶν δὲ δὴ ἄλλων Θρηΐκων ἐστὶ ὅδε ὁ νόμος· πωλεῦσι τὰ τέκνα ἐπ' ἐξαγωγῇ. Τὰς δὲ παρθένους οὐ φυλάσσουσι, ἀλλ' ἐῶσι τοῖσι αὐταὶ βούλονται ἀνδράσι μίσγεσθαι· τὰς δὲ γυναῖκας ἰσχυρῶς φυλάσσουσι, καὶ ὠνέονται τὰς γυναῖκας παρὰ τῶν γονέων χρημάτων μεγάλων. (2) Καὶ τὸ μὲν ἐστίχθαι εὐγενὲς κέκριται, τὸ δ' ἄστικτον ἀγενές. Ἀργὸν εἶναι κάλλιστον, γῆς δὲ ἐργάτην ἀτιμότατον. Τὸ ζώειν ἀπὸ πολέμου καὶ ληϊστύος κάλλιστον. Οὗτοι μέν σφεων οἱ ἐπιφανέστατοι νόμοι εἰσί.

VII. Θεοὺς δὲ σέβονται μούνους τούσδε, Ἄρεα καὶ Διόνυσον καὶ Ἄρτεμιν. Οἱ δὲ βασιλέες αὐτῶν, πάρεξ τῶν ἄλλων πολιητέων, σέβονται Ἑρμῆν μάλιστα θεῶν, καὶ ὀμνῦσι μοῦνον τοῦτον, καὶ λέγουσι γεγονέναι ἀπὸ Ἑρμέω ἑωυτούς.

VIII. Ταφαὶ δὲ τοῖσι εὐδαίμοσι αὐτῶν εἰσὶ αἵδε· τρεῖς μὲν ἡμέρας προτιθέασι τὸν νεκρὸν, καὶ παντοῖα σφάξαντες ἱρήϊα εὐωχέονται, προκλαύσαντες πρῶτον· ἔπειτεν δὲ θάπτουσι κατακαύσαντες ἢ ἄλλως γῇ κρύψαντες, χῶμα δὲ χέαντες ἀγῶνα τιθεῖσι παντοῖον, ἐν τῷ τὰ μέγιστα ἄεθλα τίθεται κατὰ λόγον μουνομαχίης. Ταφαὶ μὲν δὴ Θρηΐκων εἰσὶ αὗται.

IX. Τὸ δὲ πρὸς βορέεω ἔτι τῆς χώρης ταύτης, οὐδεὶς ἔχει φράσαι τὸ ἀτρεκὲς οἵτινές εἰσι ἀνθρώπων οἱ οἰκέοντες αὐτὴν, ἀλλὰ τὰ πέρην ἤδη τοῦ Ἴστρου ἐρῆμος χώρη φαίνεται ἐοῦσα καὶ ἄπειρος. Μούνους δὲ δύναμαι πυθέσθαι οἰκέοντας πέρην τοῦ Ἴστρου ἀνθρώπους τοῖσι οὔνομα εἶναι Σιγύννας, ἐσθῆτι χρεωμένους Μηδικῇ. (2) Τοὺς δὲ ἵππους αὐτῶν εἶναι λασίους ἅπαν τὸ σῶμα, ἐπὶ πέντε δακτύλους τὸ βάθος τῶν τριχῶν, μικροὺς δὲ καὶ σιμοὺς καὶ ἀδυνάτους ἄνδρας φέρειν· ζευγνυμένους δὲ ὑπ' ἅρματα εἶναι ὀξυτάτους, ἁρματηλατέειν δὲ πρὸς ταῦτα τοὺς ἐπιχωρίους. (3) Κατήκειν δὲ τούτων τοὺς οὔρους ἀγχοῦ Ἐνετῶν τῶν ἐν τῷ Ἀδρίῃ. Εἶναι δὲ Μήδων σφέας ἀποίκους λέγουσι· ὅκως δὲ οὗ-

prædicant, supra exposui. Trausi vero, aliis quidem in rebus ab reliquis Thracibus nihil differunt; sed recens apud eos natis ac denatis hoc faciunt: (2) natum circumsident cognati, et miserantur, quot quantaque mala oporteat eum, ex quo natus sit, implere, omnia quæ homines manent mala commemorantes. Denatum vero jocantes lætantesque terra condunt, commemorantes quot quantisque malis sit liberatus, quamque omni parte beatus.

V. Apud eos qui supra Crestonæos habitant, hic mos obtinet: uxores quilibet vir plures habet: jam, quando vir moritur, magna fit inter uxores disceptatio et acris amicorum contentio super hac quæstione, quænam ex uxoribus carissima fuerit marito. Dein, quæ talis judicata est, et cui hic honos habetur, illa, a viris atque mulieribus collaudata, jugulatur super tumulum ab his qui eam proxime cognatione attingunt, et jugulata una cum marito sepelitur: reliquæ vero magnæ sibi calamitati id ducunt; namque maximum hoc eis probrum censetur.

VI. Reliqui Thraces hisce utuntur institutis. Vendunt liberos suos, in alias terras abducendos. Virgines non custodiunt, sed congredi cum quibusque voluerint viris patiuntur: uxores vero severe custodiunt; emunt autem uxores a parentibus ingenti pretio. (2) Punctam notis habere cutem, nobile judicatur: impressa non habere stigmata, ignobile. Otiosum esse, honestissimum habetur, terram colere, quam maxime inhonestum. Ex bello et præda vivere, laudatissimum. Hi sunt præcipui illorum mores.

VII. Deos autem solos colunt hosce: Martem, et Bacchum, et Dianam. Reges vero eorum, præter privatos cives, Mercurium maxime colunt deorum, et per hunc solum jurant; dicuntque a Mercurio se esse prognatos.

VIII. Sepulturæ apud divites hæc ratio est: per triduum exponunt mortuum, prius illum deplorantes, sed mox victimarum omne genus mactantes, lautaque celebrantes convivia. Deinde sepeliunt combustum, aut etiam non combustum terra condunt. Postquam tumulum adgesserunt, certaminum varia proponunt genera, in quibus maxima pretia ponuntur, ut consentaneum est, his qui singulari certamine vincunt. Hæc est sepulturæ apud Thracas ratio.

IX. A septemtrione hujus regionis quinam habitent homines, pro certo dicere nemo potest. Illud quidem adparet, esse trans Istrum desertam terram et infinitam. Solos tantum resciscere potui trans Istrum habitantes homines, quibus nomen perhibetur esse Sigynnæ, Medica veste utentes: (2) quorum equos aiunt esse toto corpore hirsutos, pilis ad quinque (latos) digitos longis; exiguos illos, et simos, et parum validos ad viros vehendos; plaustris autem junctos, esse velocissimos; et eam ob causam plaustris vehi indigenas. (3) Pertinere autem horum fines fere usque ad Enetos, qui ad Adriam habitant. A Medis autem sese ortos dicunt. Quonam vero pacto Medorum hi fuerint coloni,

τοι Μήδων ἄποικοι γεγόνασι, ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω ἐπιφράσασθαι, γένοιτο δ' ἂν πᾶν ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ. Σιγύννας δ' ὦν καλεῦσι Λίγυες οἱ ἄνω ὑπὲρ Μασσαλίης οἰκέοντες τοὺς καπήλους, Κύπριοι δὲ τὰ δόρατα.

X. Ὡς δὲ Θρήϊκες λέγουσι, μέλισσαι κατέχουσι τὰ πέρην τοῦ Ἴστρου, καὶ ὑπὸ τούτων οὐκ εἶναι διελθεῖν τὸ προσωτέρω. Ἐμοὶ μέν νυν ταῦτα λέγοντες δοκέουσι λέγειν οὐκ οἰκότα· τὰ γὰρ ζῷα ταῦτα φαίνεται εἶναι δύσριγα· ἀλλά μοι τὰ ὑπὸ τὴν ἄρκτον ἀοίκητα δοκέει εἶναι διὰ τὰ ψύχεα. (2) Ταῦτα μέν νυν τῆς χώρης ταύτης πέρι λέγεται· τὰ παραθαλάσσια δ' ὦν αὐτῆς Μεγάβαζος Περσέων κατήκοα ἐποίεε.

XI. Δαρεῖος δὲ ὡς διαβὰς τάχιστα τὸν Ἑλλήσποντον ἀπίκετο ἐς Σάρδις, ἐμνήσθη τῆς ἐξ Ἱστιαίου τε τοῦ Μιλησίου εὐεργεσίης καὶ τῆς παραινέσιος τοῦ Μυτιληναίου Κώεω, μεταπεμψάμενος δέ σφεας ἐς Σάρδις ἐδίδου αὐτοῖσι αἵρεσιν. (2) Ὁ μὲν δὴ Ἱστιαῖος, ἅτε τυραννεύων τῆς Μιλήτου, τυραννίδος μὲν οὐδεμιῆς προσεχρήϊζε, αἰτέει δὲ Μύρκινον τὴν Ἠδωνίδα βουλόμενος ἐν αὐτῇ πόλιν κτίσαι. (3) Οὗτος μὲν δὴ ταύτην αἱρέεται, ὁ δὲ Κώης, οἷά τε οὐ τύραννος δημότης τε ἐών, αἰτέει Μυτιλήνης τυραννεῦσαι. Τελεωθέντων δὲ ἀμφοτέροισι οὗτοι μὲν κατὰ εἵλοντο ἐτράποντο.

XII. Δαρεῖον δὲ συνήνεικε πρῆγμα τοιόνδε ἰδόμενον ἐπιθυμῆσαι ἐντείλασθαι Μεγαβάζῳ Παίονας ἑλόντα ἀνασπάστους ποιῆσαι ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐς τὴν Ἀσίην. Ἦν Πίγρης καὶ Μαντύης ἄνδρες Παίονες, οἳ ἐπείτε Δαρεῖος διέβη ἐς τὴν Ἀσίην, αὐτοὶ ἐθέλοντες Παιόνων τυραννεύειν ἀπικνέονται ἐς Σάρδις, ἅμα ἀγόμενοι ἀδελφεὴν μεγάλην τε καὶ εὐειδέα. (2) Φυλάξαντες δὲ Δαρεῖον προκατιζόμενον ἐς τὸ προάστειον τὸ τῶν Λυδῶν ἐποίησαν τοιόνδε· σκευάσαντες τὴν ἀδελφεὴν ὡς εἶχον ἄριστα, ἐπ' ὕδωρ ἔπεμπον ἄγγος ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἔχουσαν καὶ ἐκ τοῦ βραχίονος ἵππον ἐπέλκουσαν καὶ κλώθουσαν λίνον. (3) Ὡς δὲ παρεξήϊε ἡ γυνή, ἐπιμελὲς τῷ Δαρείῳ ἐγένετο· οὔτε γὰρ Περσικὰ ἦν οὔτε Λύδια τὰ ποιεύμενα ἐκ τῆς γυναικός, οὔτε πρὸς τῶν ἐκ τῆς Ἀσίης οὐδαμῶν. Ἐπιμελὲς δ' ὥς οἱ ἐγένετο, τῶν δορυφόρων τινὰς πέμπει κελεύων φυλάξαι ὅ τι χρήσεται τῷ ἵππῳ ἡ γυνή. (4) Οἱ μὲν δὴ ὄπισθε εἵποντο· ἡ δὲ ἐπείτε ἀπίκετο ἐπὶ τὸν ποταμόν, ἦρσε τὸν ἵππον, ἄρσασα δὲ καὶ τὸ ἄγγος τοῦ ὕδατος ἐμπλησαμένη τὴν αὐτὴν ὁδὸν παρεξήϊε, φέρουσα τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπέλκουσα ἐκ τοῦ βραχίονος τὸν ἵππον καὶ στρέφουσα τὸν ἄτρακτον.

XIII. Θωμάζων δὲ ὁ Δαρεῖος τά τε ἤκουσε ἐκ τῶν κατασκόπων καὶ τὰ αὐτὸς ὥρα, ἄγειν αὐτὴν ἐκέλευε ἑωυτῷ ἐς ὄψιν. Ὡς δὲ ἄχθη, παρῆσαν καὶ οἱ ἀδελφεοὶ αὐτῆς οὔ κῃ πρόσω σκοπιὴν ἔχοντες τούτων. (2) Εἰρωτέοντος δὲ τοῦ Δαρείου ὁποδαπὴ εἴη, ἔφασαν οἱ νεηνίσκοι εἶναι Παίονες καὶ ἐκείνην εἶναι σφέων ἀδελφεήν. Ὁ δ' ἀμείβετο, τίνες δὲ οἱ Παίονες ἄνθρωποί εἰσι καὶ κοῦ γῆς οἰκημένοι, καὶ τί ἐκεῖνοι ἐθέλοντες ἔλθοιεν ἐς Σάρδις. (3) Οἱ δέ οἱ ἔφραζον ὡς ἔλθοιεν μὲν

exputare equidem non queo : sed longo temporis tractu fieri utique omnia possunt. Cæterum Sigynnæ apud Ligures super Massiliam habitantes, institores vocantur; apud Cyprios vero, hastæ.

X. Narrant quidem Thraces, apes occupare terras trans Istrum, eaque caussa non posse homines ulterius progredi. Quæ mihi parum probabiliter ab his dici videntur; quoniam constat frigoris impatientes esse istas bestiolas : sed propter frigus inhabitatæ mihi videntur esse regiones sub septemtrionibus sitæ. (2) Hæc sunt igitur quæ de hac regione memorantur. Cæterum maritimum illius tractum, ut supra dixi, Megabazus sub Persarum redegit potestatem.

XI. Darius simulatque trajecto Hellesponto Sardes pervenit, recordatus est beneficii ab Histiæo Milesio in se collati, et consilii a Mytilenæo Coe dati. Itaque his Sardes arcessitis optionem dedit. (2) Et Histiæus quidem, utpote Mileti tyrannus, nullam sibi insuper tyrannidem postulavit : petiit vero Myrcinum Edonidem, cupiens in ea urbem condere. (3) Hanc igitur hic optavit. Coes vero, ut qui non tyrannus, sed privatus esset, petiit Mytilenæ tyrannidem. Impetrato uterque quod optaverat, eo se contulit.

XII. Posthæc oblata Dario est res talis, qua conspecta incessit eum cupido mandandi Megabazo, ut Pæonas subigeret, et ex Europa in Asiam abstractos mitteret. Res ea hujusmodi fuit. Erant Pigres et Mantyas, viri Pæones : qui, postquam Darius in Asiam trajecerat, cupientes ipsi tyrannidem occupare Pæoniæ, Sardes venere, secum ducentes sororem, magnam statura, et forma præstantem. (2) Hi observato tempore quum Darius in Lydorum suburbio in publico sederet, hocce instituerunt : sororem, quam poterant optime instructam, aquandum miserunt, vas in capite gestantem, ex brachio post se ducentem equum, simulque linum nentem. (3) Ut præteribat mulier, advertit Darii animum : etenim nec ex Persarum more, nec ex Lydorum hoc erat, quod illa faciebat, nec ullius Asiatici populi moribus conveniens. Igitur quum ea res animum regis advertisset, misit satellitum nonnullos, jussos observare quid equo faceret hæc mulier. (4) Itaque hi pone sequebantur : illa vero, ubi ad fluvium pervenit, aquavit equum; quo aquato, vas suum aqua replevit et eadem via præteriit, aquam super capite gestans, equum ex brachio post se trahens, et manu fusum torquens.

XIII. Miratus Darius quæ partim ex speculatoribus audivit, partim ipse vidit, jussit coram se adduci mulierem. Ea ut adducebatur, aderant simul fratres ejus, qui haud procul alicubi, quid ageretur, speculati erant. (2) Interrogante Dario, cujas illa esset, responderunt juvenes, esse se Pæones, illamque suam esse sororem. Denuo interrogat rex : quinam vero homines Pæones sint, et ubi terrarum habitent; denique quid illi sibi vellent quod Sardes venissent. (3) Responderunt illi, venisse ut traderent se regi;

ἐκείνῳ δώσοντες σφέας αὐτούς, εἴη δὲ ἡ Παιονίη ἐπὶ τῷ Στρυμόνι ποταμῷ πεπολισμένη, ὁ δὲ Στρυμὼν οὐ πρόσω τοῦ Ἑλλησπόντου, εἴησαν δὲ Τευκρῶν τῶν ἐκ Τροίης ἄποικοι. (4) Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἕκαστα ἔλεγον, ὁ δὲ εἰρώτα εἰ καὶ πᾶσαι εἴησαν αὐτόθι αἱ γυναῖκες οὕτω ἐργάτιδες. Οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἔφασαν προθύμως οὕτω ἔχειν· αὐτοῦ γὰρ ὧν τούτου εἵνεκεν καὶ ἐποιέετο.

XIV. Ἐνθαῦτα Δαρεῖος γράφει γράμματα πρὸς Μεγάβαζον, τὸν ἔλιπε ἐν τῇ Θρηίκῃ στρατηγόν, ἐντελλόμενος ἐξαναστῆσαι ἐξ ἠθέων Παίονας καὶ παρ' ἑωυτὸν ἀγαγεῖν καὶ αὐτοὺς καὶ τέκνα τε καὶ γυναῖκας αὐτῶν. (2) Αὐτίκα δὲ ἱππεὺς ἔθεε φέρων τὴν ἀγγελίην ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον, περαιωθεὶς δὲ διδοῖ τὸ βιβλίον τῷ Μεγαβάζῳ. Ὁ δὲ ἐπιλεξάμενος καὶ λαβὼν ἡγεμόνας ἐκ τῆς Θρηίκης ἐστρατεύετο ἐπὶ τὴν Παιονίην.

XV. Πυθόμενοι δὲ οἱ Παίονες τοὺς Πέρσας ἐπὶ σφέας ἰέναι, ἁλισθέντες ἐξεστρατεύσαντο πρὸς θαλάσσης, δοκέοντες ταύτῃ ἐπιχειρήσειν τοὺς Πέρσας ἐμβάλλοντας. (2) Οἱ μὲν δὴ Παίονες ἔσαν ἑτοῖμοι τὸν Μεγαβάζου στρατὸν ἐπιόντα ἐρύκειν· οἱ δὲ Πέρσαι πυθόμενοι συνηλίσθαι τοὺς Παίονας καὶ τὴν πρὸς θαλάσσης ἐσβολὴν φυλάσσοντας, ἔχοντες ἡγεμόνας τὴν ἄνω ὁδὸν τράπονται, λαθόντες δὲ τοὺς Παίονας ἐσπίπτουσι ἐς τὰς πόλιας αὐτῶν ἐούσας ἀνδρῶν ἐρήμους· οἷα δὲ κεινῇσι ἐπιπεσόντες εὐπετέως κατέσχον. (3) Οἱ δὲ Παίονες ὡς ἐπύθοντο ἐχομένας τὰς πόλιας, αὐτίκα διασκεδασθέντες κατ' ἑωυτοὺς ἕκαστοι ἐτράποντο καὶ παρεδίδοσαν σφέας αὐτοὺς τοῖσι Πέρσῃσι. Οὕτω δὴ Παιόνων Σιροπαίονές τε καὶ Παιόπλαι καὶ οἱ μέχρι τῆς Πρασιάδος λίμνης ἐξ ἠθέων ἐξαναστάντες ἤγοντο ἐς τὴν Ἀσίην.

XVI. Οἱ δὲ περὶ τὸ Πάγγαιον οὖρος καὶ Δόβηρας καὶ Ἀγριᾶνας καὶ Ὀδομάντους καὶ αὐτὴν τὴν λίμνην τὴν Πρασιάδα οὐκ ἐχειρώθησαν ἀρχὴν ὑπὸ Μεγαβάζου. (2) Ἐπειρήθη δὲ καὶ τοὺς ἐν τῇ λίμνῃ κατοικημένους ἐξαιρέειν ὧδε. Ἰκρία ἐπὶ σταυρῶν ὑψηλῶν ἐζευγμένα ἐν μέσῃ ἕστηκε τῇ λίμνῃ, ἔσοδον ἐκ τῆς ἠπείρου στεινὴν ἔχοντα μιῇ γεφύρῃ. (3) Τοὺς δὲ σταυροὺς τοὺς ὑπεστεῶτας τοῖσι ἰκρίοισι τὸ μέν κου ἀρχαῖον ἔστησαν κοινῇ πάντες οἱ πολιῆται, μετὰ δὲ νόμῳ χρεώμενοι ἱστᾶσι τοιῷδε· κομίζοντες ἐξ οὔρεος τῷ οὔνομά ἐστι Ὄρβηλος, κατὰ γυναῖκα ἑκάστην ὁ γαμέων τρεῖς σταυροὺς ὑπίστησι· ἄγεται δὲ ἕκαστος συχνὰς γυναῖκας. (4) Οἰκεῦσι δὲ τοιοῦτον τρόπον, κρατέων ἕκαστος ἐπὶ τῶν ἰκρίων καλύβης τε ἐν τῇ διαιτᾶται καὶ θύρης καταπακτῆς διὰ τῶν ἰκρίων κάτω φερούσης ἐς τὴν λίμνην. Τὰ δὲ νήπια παιδία δέουσι τοῦ ποδὸς σπάρτῳ, μὴ κατακυλισθῇ δειμαίνοντες. (5) Τοῖσι δὲ ἵπποισι καὶ τοῖσι ὑποζυγίοισι παρέχουσι χόρτον ἰχθῦς· τῶν δὲ πλῆθός ἐστι τοσοῦτον ὥστε ὅταν τὴν θύρην τὴν καταπακτὴν ἀνακλίνῃ, κατίει σχοίνῳ σπυρίδα κεινὴν ἐς τὴν λίμνην, καὶ οὐ πολλόν τινα χρόνον ἐπισχὼν ἀνασπᾷ πλήρεα ἰχθύων. Τῶν δὲ ἰχθύων

esse autem Pæoniam regionem ad Strymonem fluvium; Strymonem vero haud procul abesse ab Hellesponto; esse autem Pæones Teucrorum ex Troia colonos. (4) Quæ quum illi singula ex rei veritate dixissent, rogavit rex, an etiam omnes ibi mulieres ita essent laboriosæ. Cui illi, rem ita habere, prompte responderunt: nam ea ipsa caussa hæc ita instituerant.

XIV. Ibi tum ad Megabazum, quem in Thracia copiarum ducem reliquerat, literas scripsit Darius, jubens eum Pæonas e sedibus suis abstrahere, ad seque abducere, et ipsos et liberos eorum et uxores. (2) Protinusque eques, nuncium delaturus, cucurrit ad Hellespontum; eoque trajecto, literas Megabazo reddidit. Quibus ille perlectis, viæ ducibus ex Thracia sumptis, bellum intulit Pæonibus.

XV. Qui ubi resciverunt adversus se proficisci Persas, junctis copiis obviam illis progressi sunt versus mare, existimantes ab hac parte conaturos esse Persas terram suam invadere. (2) Sic igitur exercitum Megabazi, adversus se proficiscentem, prohibere parati Pæones erant. At Persæ, certiores facti conjunctis copiis Pæones aditum terræ suæ a parte maris custodire, secuti viæ duces, per superiora loca iter fecerunt: itaque, insciis Pæonibus, oppida illorum invadunt, viris vacua; illaque facile, utpote defensoribus nudata, ceperunt. (3) Deinde Pæones, postquam resciverunt capta sua esse oppida, continuo dispersi, ad suos quique lares sese contulerunt, Persisque se dediderunt. Atque ita Pæonum hi qui Siropæones vocantur, et qui Pæoplæ, et qui usque ad Prasiadem lacum habitabant, e sedibus suis abstracti, in Asiam sunt abducti.

XVI. Sed qui circa Pangæum montem habitant, et Doberes, et Agrianes, et Odomanti, item qui ipsum lacum Prasiadem incolunt, hi nullatenus subacti sunt a Megabazo; (2) quamquam et hos, qui hunc lacum incolunt, conatus erat sub potestatem redigere Persarum. Lacum autem hi incolunt tali modo. Stant in medio lacu tabulata, altis palis instrata, quæ angustum habent ex continente aditum uno ponte. (3) Palos, super quibus strata sunt tabulata, olim cives universi publico nomine statuerant. Deinde vero invaluit usus, ut iidem hoc modo statuantur: ut quisque uxorem ducit, quas quidem permultas unusquisque ducit, ita pro quaque uxore tres palos statuit, ex monte adductos, cui nomen Orbēlus. (4) Habitant hic autem tali modo: unusquisque super tabulatis illis tugurium habet, in quo vitam agit, et januam demissilem, quæ per tabulatum deorsum fert ad paludem. Parvulos autem pueros puellasque sparto ex pede adligant, metuentes ne imprudentes decidant. (5) Equis et jumentis pro pabulo pisces præbent. Est autem horum tanta copia, ut, quando quis demissilem januam reclinavit, et vacuam corbem ex fune in aquam demisit, brevi interposita mora plenam piscibus extrahat. Sunt autem piscium illorum duo genera,

ἐστὶ γένεα δύο, τοὺς καλεῦσι πάπρακάς τε καὶ τίλωνας. Παιόνων μὲν δὴ οἱ χειρωθέντες ἤγοντο ἐς τὴν Ἀσίην.

XVII. Μεγάβαζος δὲ ὡς ἐχειρώσατο τοὺς Παίονας, πέμπει ἀγγέλους ἐς Μακεδονίην ἄνδρας ἑπτὰ Πέρσας, οἳ μετ' αὐτὸν ἐκεῖνον ἔσαν δοκιμώτατοι ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Ἐπέμποντο δὲ οὗτοι παρ' Ἀμύντεα αἰτήσοντες γῆν τε καὶ ὕδωρ Δαρείῳ βασιλέϊ. (2) Ἔστι δὲ ἐκ τῆς Πρασιάδος λίμνης σύντομος κάρτα ἐς τὴν Μακεδονίην· πρῶτα μὲν γὰρ ἔχεται τῆς λίμνης τὸ μέταλλον ἐξ οὗ ὕστερον τούτων τάλαντον ἀργυρίου Ἀλεξάνδρῳ ἡμέρης ἑκάστης ἐφοίτα, μετὰ δὲ τὸ μέταλλον Δύσωρον καλεύμενον οὖρος ὑπερβάντα εἶναι ἐν Μακεδονίῃ.

XVIII. Οἱ ὦν Πέρσαι οἱ πεμφθέντες οὗτοι παρὰ τὸν Ἀμύντεα ὡς ἀπίκοντο, αἴτεον ἐλθόντες ἐς ὄψιν τὴν Ἀμύντεω Δαρείῳ βασιλέϊ γῆν τε καὶ ὕδωρ. Ὁ δὲ ταῦτά τε ἐδίδου καί σφεας ἐπὶ ξείνια καλέει, παρασκευασάμενος δὲ δεῖπνον μεγαλοπρεπὲς ἐδέκετο τοὺς Πέρσας φιλοφρόνως. (2) Ὡς δὲ ἀπὸ δείπνου ἐγένοντο, διαπίνοντες εἶπαν οἱ Πέρσαι τάδε, « ξεῖνε Μακεδών, ἡμῖν νόμος ἐστὶ τοῖσι Πέρσῃσι, ἐπεὰν δεῖπνον προτιθώμεθα μέγα, τότε καὶ τὰς παλλακὰς καὶ τὰς κουριδίας γυναῖκας ἐσάγεσθαι παρέδρους. Σύ νυν, ἐπεί περ προθύμως μὲν ἐδέξαο, μεγάλως δὲ ξεινίζεις, διδοῖς τε βασιλέϊ Δαρείῳ γῆν τε καὶ ὕδωρ, ἕπεο νόμῳ τῷ ἡμετέρῳ. » (3) Εἶπε πρὸς ταῦτα Ἀμύντης, « ὦ Πέρσαι, νόμος μὲν ἡμῖν γέ ἐστι οὐκ οὗτος, ἀλλὰ κεχωρίσθαι ἄνδρας γυναικῶν· ἐπείτε δὲ ὑμεῖς ἐόντες δεσπόται προσχρηΐζετε τούτων, παρέσται ὑμῖν καὶ ταῦτα. » (4) Εἴπας τοσαῦτα ὁ Ἀμύντης μετεπέμψατο τὰς γυναῖκας· αἱ δ' ἐπείτε καλεύμεναι ἦλθον, ἐπεξῆς ἀντίαι ἵζοντο τοῖσι Πέρσῃσι. (5) Ἐνθαῦτα οἱ Πέρσαι ἰδόμενοι γυναῖκας εὐμόρφους ἔλεγον πρὸς Ἀμύντεα φάμενοι τὸ ποιηθὲν τοῦτο οὐδὲν εἶναι σοφόν· κρέσσον γὰρ εἶναι ἀρχῆθεν μὴ ἐλθεῖν τὰς γυναῖκας ἢ ἐλθούσας καὶ μὴ παριζομένας ἀντίας ἵζεσθαι ἀλγηδόνας σφι ὀφθαλμῶν. (6) Ἀναγκαζόμενος δὲ ὁ Ἀμύντης ἐκέλευε παρίζειν· πειθομένων δὲ τῶν γυναικῶν αὐτίκα οἱ Πέρσαι μαστῶν τε ἅπτοντο οἷα πλεόνως οἰνωμένοι, καί κού τις καὶ φιλέειν ἐπειρᾶτο.

XIX. Ἀμύντης μὲν δὴ ταῦτα ὁρέων ἀτρέμας εἶχε, καίπερ δυσφορέων, οἷα ὑπερδειμαίνων τοὺς Πέρσας· Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Ἀμύντεω παρεών τε καὶ ὁρέων ταῦτα, ἅτε νέος τε ἐὼν καὶ κακῶν ἀπαθής, οὐδαμῶς ἔτι κατέχειν οἷός τ' ἦν, ὥστε δὲ βαρέως φέρων, εἶπε πρὸς Ἀμύντεα τάδε, « σὺ μέν, ὦ πάτερ, εἶκε τῇ ἡλικίῃ, ἀπιών τε ἀναπαύεο, μηδὲ λιπάρεε τῇ πόσι· ἐγὼ δὲ προσμένων αὐτοῦ τῇδε πάντα τὰ ἐπιτήδεα παρέξω τοῖσι ξείνοισι. » (2) Πρὸς ταῦτα συνεὶς ὁ Ἀμύντης ὅτι νεώτερα πρήγματα πρήξειν μέλλοι Ἀλέξανδρος, λέγει, « ὦ παῖ, σχεδὸν γάρ σευ ἀνακαιομένου συνίημι τοὺς λόγους, ὅτι ἐθέλεις ἐμὲ ἐκπέμψας ποιέειν τι νεώτερον· ἐγὼ ὦν σευ χρηΐζω μηδὲν νεοχμῶσαι κατ' ἄνδρας τούτους, ἵνα μὴ

quos papraces et tilones adpellant. Ex Pæonibus igitur ii qui subacti erant, in Asiam sunt abducti.

XVII. Megabazus, subactis Pæonibus, legatos misit in Macedoniam, septem viros Persas, qui post illum spectatissimi erant in exercitu. Missi hi sunt ad Amyntam, terram et aquam ab illo postulaturi nomine Darii regis. (2) Est autem a Prasiade palude via brevis admodum in Macedoniam. Primum enim, proxima ab hac palude est metallifodina, ex qua postero tempore talentum argenti quotidie redibat Alexandro; post hoc metallum si montem superaveris cui Dysorus nomen, in Macedonia eris.

XVIII. Persæ igitur hi legati, ubi ad Amyntam pervenere, intromissi petierunt ab eo regi Dario terram et aquam: et ille hæc dedit, et ad hospitium illos vocavit, magnificeque instructa cœna peramice Persas accepit. (2) Post cœnam, bibendo certantes, hæc dixere Persæ: « Hospes Macedo, nobis Persis mos est, quando lautam celebramus cœnam, tunc etiam pellices et legitimas uxores adducere, et sedes illis inter nos tribuere. Tu igitur, quoniam benevole nos excepisti, et magnificam adposuisti cœnam, tradisque regi Dario terram et aquam, nostrum sequere morem. » (3) Ad hæc Amyntas: « Persæ, inquit, nobis quidem neutiquam hic mos est; sed separantur viri a mulieribus. Sed quoniam vos, qui estis domini, hoc insuper postulatis, etiam hoc vobis aderit. » (4) His dictis, mulieres arcessivit Amyntas. Quæ ubi vocatæ advenerant, ordine consederunt ex adverso Persarum. (5) Tum vero Persæ, formosas conspicientes mulieres, Amyntæ dixere, parum prudenter hoc esse factum: satius enim fuisse futurum, prorsus non advenire mulieres, quam, postquam venissent, non adsidere, sed ex adverso sedere, oculorum ipsis dolorem. (6) Coactus igitur Amyntas, adsidere eas jussit. Quod ubi fecerunt mulieres, Persæ protinus mammas illarum contrectare, quippe gnaviter adpoti, non nemo etiam osculari conabatur.

XIX. Et Amyntas quidam hæc videns, quamvis iniquo ferens animo, nihil movebat, supra modum metuens Persas. At Alexander, Amyntæ filius, præsens vidensque hæc, utpote juvenis et malorum inexpertus, continere se nequaquam amplius potuit. Igitur indigne rem ferens, dixit ad patrem: « Tu quidem, pater, concede ætati, abi hinc, et da te quieti, nec ulterius adside compotationi: ego vero hic manebo, omniaque necessaria hospitibus præbebo. » (2) Ad hæc Amyntas, intelligens novi quiddam audacius moliri Alexandrum: « Intelligo fere, fili, inquit, sermonem tuum hominis esse excandescentis; et velle te, me dimisso, novum quidpiam moliri. Atqui oro te, nihil novi adversus hos viros moliaris, ne nos disperdas: sed

ἐξεργάσῃ ἡμέας, ἀλλ' ἀνέχευ ὁρέων τὰ ποιεύμενα· ἀμφὶ δὲ ἀπόδῳ τῇ ἐμῇ πείσομαί τοι. »

XX. Ὡς δὲ ὁ Ἀμύντης χρηίσας τούτων οἰχώκεε, λέγει ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς Πέρσας, « γυναικῶν τούτων, ὦ ξεῖνοι, πολλή ἐστι ὑμῖν εὐπέτεια, καὶ εἰ πάσῃσι βούλεσθε μίσγεσθαι καὶ ὁκοσῃσιῶν αὐτέων. (2) Τούτου μὲν πέρι αὐτοὶ ἀποσημανέετε· νῦν δὲ, σχεδὸν γὰρ ἤδη τῆς κοίτης ὥρη προσέρχεται ὑμῖν καὶ καλῶς ἔχοντας ὑμέας ὁρέω μέθης, γυναῖκας ταύτας, εἰ ὑμῖν φίλον ἐστὶ, ἄπετε λούσασθαι, λουσαμένας δὲ ὀπίσω προσδέκεσθε. » (3) Εἴπας ταῦτα, συνέπαινοι γὰρ ἔσαν οἱ Πέρσαι, γυναῖκας μὲν ἐξελθούσας ἀπέπεμπε ἐς τὴν γυναικηίην, αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἴσους τῇσι γυναιξὶ ἀριθμὸν ἄνδρας λειογενείους τῇ τῶν γυναικῶν ἐσθῆτι σκευάσας καὶ ἐγχειρίδια δοὺς παρῆγε ἔσω, παράγων δὲ τούτους ἔλεγε τοῖσι Πέρσῃσι τάδε, « ὦ Πέρσαι, οἴκατε πανδαισίῃ τελέῃ ἱστιῆσθαι· τά τε γὰρ ἄλλα ὅσα εἴχομεν, καὶ πρὸς τὰ οἷά τε ἦν ἐξευρόντας παρέχειν, πάντα ὑμῖν πάρεστι, καὶ δὴ καὶ τόδε τὸ πάντων μέγιστον, τάς τε ἑωυτῶν μητέρας καὶ τὰς ἀδελφεὰς ἐπιδαψιλευόμεθα ὑμῖν, ὡς παντελέως μάθητε τιμεώμενοι πρὸς ἡμέων τῶν πέρ ἐστε ἄξιοι, πρὸς δὲ καὶ βασιλέϊ τῷ πέμψαντι ἀπαγγείλητε ὡς ἀνὴρ Ἕλλην Μακεδόνων ὕπαρχος εὖ ὑμέας ἐδέξατο καὶ τραπέζῃ καὶ κοίτῃ. » (4) Ταῦτα εἴπας Ἀλέξανδρος παρίζει Πέρσῃ ἀνδρὶ ἄνδρα Μακεδόνα ὡς γυναῖκα τῷ λόγῳ· οἱ δὲ, ἐπείτε σφέων οἱ Πέρσαι ψαύειν ἐπειρέοντο, διεργάζοντο αὐτούς.

XXI. Καὶ οὗτοι μὲν τούτῳ τῷ μόρῳ διεφθάρησαν, καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ θεραπηίη αὐτῶν· εἵπετο γὰρ δή σφι καὶ ὀχήματα καὶ θεράποντες καὶ ἡ πᾶσα πολλὴ παρασκευή· πάντα δὴ ταῦτα ἅμα πᾶσι ἐκείνοισι ἠφάνιστο. (2) Μετὰ δὲ, χρόνῳ οὐ πολλῷ ὕστερον, ζήτησις τῶν ἀνδρῶν τούτων μεγάλη ἐκ τῶν Περσέων ἐγίνετο, καί σφεας Ἀλέξανδρος κατέλαβε σοφίῃ, χρήματά τε δοὺς πολλὰ καὶ τὴν ἑωυτοῦ ἀδελφεὴν τῇ οὔνομα ἦν Γυγαίη· δοὺς δὲ ταῦτα κατέλαβε ὁ Ἀλέξανδρος Βουβάρῃ ἀνδρὶ Πέρσῃ, τῶν διζημένων τοὺς ἀπολομένους τῷ στρατηγῷ. Ὁ μέν νυν τῶν Περσέων τούτων θάνατος οὕτω καταλαμφθεὶς ἐσιγήθη.

XXII. Ἕλληνας δὲ τούτους εἶναι τοὺς ἀπὸ Περδίκκεω γεγονότας, κατά περ αὐτοὶ λέγουσι, αὐτός τε οὕτω τυγχάνω ἐπιστάμενος, καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖσι ὄπισθε λόγοισι ἀποδέξω ὡς εἰσὶ Ἕλληνες, πρὸς δὲ καὶ οἱ τὸν ἐν Ὀλυμπίῃ διέποντες ἀγῶνα Ἑλλήνων οὕτω ἔγνωσαν εἶναι. (2) Ἀλεξάνδρου γὰρ ἀεθλεύειν ἑλομένου καὶ καταβάντος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο, οἱ ἀντιθευσόμενοι Ἑλλήνων ἐξεῖργόν μιν, φάμενοι οὐ βαρβάρων ἀγωνιστέων εἶναι τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' Ἑλλήνων· Ἀλέξανδρος δὲ ἐπειδὴ ἀπέδεξε ὡς εἴη Ἀργεῖος, ἐκρίθη τε εἶναι Ἕλλην, καὶ ἀγωνιζόμενος στάδιον συνεξέπιπτε τῷ πρώτῳ. Ταῦτα μέν νυν οὕτω κῃ ἐγένετο.

XXIII. Μεγάβαζος δὲ ἄγων τοὺς Παίονας ἀπίκετο ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐνθεῦτεν δὲ διαπεραιωθεὶς ἀπίκετο ἐς Σάρδις. (2) Ἅτε δὲ τειχέοντος ἤδη Ἱστιαίου

patere fieri, quæ hic agi vides. Quod autem me, ut hinc abeam, mones, tibi obsequar. »

XX. Postquam Amyntas, hæc precatus, abiit; tum vero Persas Alexander his verbis est adlocutus : « Harum mulierum, hospites, facilis vobis usus patet; sive cum omnibus velitis concumbere, sive quibuscum ex illis volueritis : (2) de hoc vos ipsi, quid vobis videatur, significate. Nunc vero, quum fere adpropinquet tempus cubitum eundi, et pulcre vos videam adpotos, mulieres has, si placet vobis, sinite lavari; et exspectate lotas redituras. » (3) Hæc dicta quum collaudassent Persæ, mulieres abeuntes dimisit in gynæceum : ipse vero Alexander viros lævi mento, tot numero quot erant feminæ, muliebri cultu ornatos, pugionibusque instructos, introduxit. Quos producens, sic Persas adloquitur : « Videmini, Persæ, convivio a nobis omni munificentia instructo fuisse excepti : nam et alia quæcumque in promptu habuimus, et quæ insuper vobis præbenda potuimus reperire, ea vobis omnia adposita sunt : et nunc ecce hoc etiam, quod omnium maximum est, et matres nostras et sorores, larga liberalitate vobis exhibemus; quo cognoscatis, nos omni honorum genere, quibus digni estis, vos esse prosequutos; utque etiam regi, qui vos misit, renuncietis, virum Græcum, Macedoniæ sub regis auspiciis præfectum, laute vos et mensa et lecto excepisse. » (4) Hæc locutus Alexander, juxta quemque Persam virum Macedonem, quasi mulierem nempe, adsidere jussit : qui mox Persas, contrectare illos conantes, interfecerunt.

XXI. Hac igitur morte hi perierunt, et ipsi, et illorum famulitium : nam et plaustra, et famuli, et multa adparatuum genera illos secuta erant; quæ omnia simul cum ipsis evanuerunt. (2) Haud multo post vero acris inquisitio horum virorum caussa a Persis instituta est : sed inquirentes Alexander inhibuit continuitque astu, et multa pecunia, et sorore sua, cui nomen erat Gygæa, in matrimonium data Bubaræ quidem, viro Persæ, duci eorum quibus inquisitio horum qui perierant mandata erat. Ita Persarum istorum cædes silentio compressa est.

XXII. Fuisse hos a Perdicca oriundos (Amyntam et Alexandrum) origine, ut ipsi aiunt, Græcos, et ego verum esse scio, et in sequentibus historiis demonstrabo Græcos fuisse. Agnoverunt vero etiam hi, qui Olympiæ certamina Græcorum administrant, ita se rem habere. (2) Etenim quum Alexander solennibus ludis cuperet certare, et ob id ipsum Olympiam esset profectus, Græci, quibuscum concursurus erat, excludere eum voluerunt; dicentes, barbarorum non esse hoc certamen, sed Græcorum. At Alexander, postquam se origine esse Argivum demonstravit, Græcus esse judicatus est; et, quum stadio esset certaturus, sors ei cum primo excidit. Et hæc quidem ita gesta sunt.

XXIII. Megabazus, Pæonas ducens, ad Hellespontum pervenerat; indeque, eo trajecto, Sardes pervenit. (2) Quumque per id tempus Histiæus Milesius jam muro mu-

τοῦ Μιλησίου τὴν παρὰ Δαρείου αἰτήσας ἔτυχε μισθὸν δωρεὴν φυλακῆς τῆς σχεδίης, ἐόντος δὲ τοῦ χώρου τούτου παρὰ Στρυμόνα ποταμὸν τῷ οὔνομά ἐστι Μύρκινος, μαθὼν ὁ Μεγάβαζος τὸ ποιεύμενον ἐκ τοῦ Ἱστιαίου, ὡς ἦλθε τάχιστα ἐς τὰς Σάρδις ἄγων τοὺς Παίονας, ἔλεγε Δαρείῳ τάδε, (3) « ὦ βασιλεῦ, κοῖόν τι χρῆμα ἐποίησας, ἀνδρὶ Ἕλληνι δεινῷ τε καὶ σοφῷ δοὺς ἐγκτήσασθαι πόλιν ἐν Θρηίκῃ, ἵνα ἴδη τε ναυπηγήσιμός ἐστι ἄφθονος καὶ πολλοὶ κωπέες καὶ μέταλλα ἀργύρεα, ὅμιλός τε πολλὸς μὲν Ἕλλην περιοικέει, πολλὸς δὲ βάρβαρος, οἳ προστάτεω ἐπιλαβόμενοι ποιήσουσι τοῦτο τὸ ἂν ἐκεῖνος ἐξηγέηται καὶ ἡμέρης καὶ νυκτός. (4) Σύ νυν τοῦτον τὸν ἄνδρα παῦσον ταῦτα ποιεῦντα, ἵνα μὴ οἰκηίῳ πολέμῳ συνέχηαι. Τρόπῳ δὲ ἠπίῳ μεταπεμψάμενος παῦσον· ἐπεὰν δὲ αὐτὸν περιλάβῃς, ποιέειν ὅκως μηκέτι ἐκεῖνος ἐς Ἕλληνας ἀπίξεται. »

XXIV. Ταῦτα λέγων ὁ Μεγάβαζος εὐπετέως ἔπειθε Δαρεῖον ὡς εὖ προορέων τὸ μέλλον γίνεσθαι. Μετὰ δὲ ἄγγελον πέμψας ὁ Δαρεῖος ἐς τὴν Μύρκινον ἔλεγε τάδε, « Ἱστιαῖε, βασιλεὺς Δαρεῖος τάδε λέγει· ἐγὼ φροντίζων εὑρίσκω ἐμοί τε καὶ τοῖσι ἐμοῖσι πρήγμασι οὐδένα εἶναι σεῦ ἄνδρα εὐνοέστερον· τοῦτο δὲ οὐ λόγοισι, ἀλλ' ἔργοισι οἶδα μαθών. (2) Νῦν ὦν, ἐπινοέω γὰρ πρήγματα μεγάλα κατεργάσασθαι, ἀπικνέο μοι πάντως, ἵνα τοι αὐτὰ ὑπερθέωμαι. » Τούτοισι τοῖσι ἔπεσι πιστεύσας ὁ Ἱστιαῖος, καὶ ἅμα μέγα ποιεύμενος βασιλέος σύμβουλος γενέσθαι, ἀπίκετο ἐς τὰς Σάρδις. (3) Ἀπικομένῳ δέ οἱ ἔλεγε Δαρεῖος τάδε, « Ἱστιαῖε, ἐγώ σε μετεπεμψάμην τῶνδε εἵνεκεν· ἐπείτε τάχιστα ἐνόστησα ἀπὸ Σκυθέων καὶ σύ μοι ἐγένεο ἐξ ὀφθαλμῶν, οὐδέν κω ἄλλο χρῆμα οὕτω ἐν βραχέϊ ἐπεζήτησα ὡς σὲ ἰδέειν τε καὶ ἐς λόγους μοι ἀπικέσθαι, ἐγνωκὼς ὅτι κτημάτων πάντων ἐστὶ τιμιώτατον ἀνὴρ φίλος συνετός τε καὶ εὔνοος, τά τοι ἐγὼ καὶ ἀμφότερα συνειδὼς ἔχω μαρτυρέειν ἐς πρήγματα τὰ ἐμά. (4) Νῦν ὦν, εὖ γὰρ ἐποίησας ἀπικόμενος, τάδε τοι ἐγὼ προτείνομαι· Μίλητον μὲν ἔα καὶ τὴν νεόκτιστον ἐν Θρηίκῃ πόλιν, σὺ δέ μοι ἑπόμενος ἐς Σοῦσα ἔχε τά περ ἂν ἐγὼ ἔχω, ἐμός τε σύσσιτος ἐὼν καὶ σύμβουλος. »

XXV. Ταῦτα Δαρεῖος εἴπας, καὶ καταστήσας Ἀρταφέρνεα ἀδελφεὸν ἑωυτοῦ ὁμοπάτριον ὕπαρχον εἶναι Σαρδίων, ἀπήλαυνε ἐς Σοῦσα ἅμα ἀγόμενος Ἱστιαῖον, Ὀτάνεα δὲ ἀποδέξας στρατηγὸν εἶναι τῶν παραθαλασσίων ἀνδρῶν· (2) τοῦ τὸν πατέρα Σισάμνην βασιλεὺς Καμβύσης γενόμενον τῶν βασιληίων δικαστέων, ὅτι ἐπὶ χρήμασι δίκην ἄδικον ἐδίκασε, σφάξας ἀπέδειρε πᾶσαν τὴν ἀνθρωπέην, σπαδίξας δὲ αὐτοῦ τὸ δέρμα ἱμάντας ἐξ αὐτοῦ ἔταμε καὶ ἐνέτεινε τὸν θρόνον ἐς τὸν ἵζων ἐδίκαζε· ἐντανύσας δὲ ὁ Καμβύσης ἀπέδεξε δικαστὴν εἶναι ἀντὶ τοῦ Σισάμνεω, τὸν ἀποκτείνας ἀπέδειρε, τὸν παῖδα τοῦ Σισάμνεω, ἐντειλάμενός οἱ μεμνῆσθαι ἐν τῷ κατίζων θρόνῳ δικάζει.

XXVI. Οὗτος ὦν ὁ Ὀτάνης, ὁ ἐγκατιζόμενος ἐς τοῦτον τὸν θρόνον, τότε διάδοχος γενόμενος Μεγαβάζῳ

niret locum eum, quem dono optanti dederat Darius, mercedem custoditi pontis; qui locus ad Strymonem fluvium est, et Myrcinus vocatur; Megabazus, cognito quod agebat Histiæus, simulatque cum Pæonibus, quos regi adducebat, Sardes pervenit, hæc ad Darium verba fecit: (3) « O rex, quamnam tu rem fecisti? homini Græco, acri et callido, urbem possidendam dedisti in Thracia, ubi copiosa ad construendas naves est materia, et multi sunt remiges, et argenti metalla; et frequentes circum habitant Græci, frequentesque barbari, qui hunc ducem nacti, facient quidquid ille jusserit sive die sive nocte. (4) Tu igitur hunc virum ista agentem inhibe; ne domestico premaris bello: leni vero modo inhibe ad te arcessitum. Postquam autem in potestate eum habueris, danda opera ne amplius ille ad Græcos perveniat. »

XXIV. Hæc locutus Megabazus facile Dario persuasit, intelligenti recte illum futura prospicere. Deinde ad Histiæum Myrcini versantem nuncium misit Darius, qui hæc ei diceret: « Histiæe, rex Darius hæc ait: Ego, studiose quærens, neminem reperio, qui mihi meisque rebus magis, quam tu, faveat: idque non verbis, sed factis, habeo compertum. (2) Nunc igitur, quum magnas res gerendas animo volvam, fac omnino me convenias, ut eas tecum communicem. » His verbis fidem habens Histiæus, magnique faciens regis esse consiliarius, Sardes pervenit. (3) Qui ubi in regis venit conspectum, his verbis eum Darius est adlocutus: « Histiæe, ego te hac caussa arcessivi. Simul atque e Scythia redii, tuque mihi fuisti ex oculis, protinus nullius alius rei tantum me desiderium cepit, quam tui videndi, et tecum sermones miscendi; quippe gnarus, omnium bonorum pretiosissimum esse virum amicum, qui tam intelligens sit, quam benevolus: quæ duo ego in te adversus res meas cognovi, inesseque tibi possum testari. (4) Quare bene fecisti quod ad me adveneris, tibique ego hæc propono: missam fac Miletum, et recens conditam in Thracia urbem: me vero sequere Susa euntem, et habe quæ ego habeo, meusque esto commensalis et consiliarius. »

XXV. His dictis Darius, postquam Artaphernem, fratrem suum eodem patre natum, præfectum nominaverat Sardium, Susa est profectus, Histiæum secum ducens. Copiis vero maritimæ oræ præsidentibus ducem nominavit Otanem; (2) cujus patrem Sisamnen, unum ex judicibus regiis, Cambyses rex, quod accepta pecunia injustam pronunciasset sententiam, interfecerat, interfectoque totam detraxerat pellem, et scissis ex detracta pelle loris intenderat sellam, in qua ille sedens jus dixerat: quo facto rex filium ejusdem Sisamnæ, quem interfectum excoriaverat, in patris locum nominaverat judicem, monitum ut recordaretur quanam in sella jus dicens sederet.

XXVI. Hic igitur Otanes, qui in illa sedere sella jussus erat, nunc successor imperii datus Megabazo, Byzantios

τῆς στρατηγίης Βυζαντίους τε εἷλε καὶ Καλχηδονίους, εἷλε δὲ Ἄντανδρον τὴν ἐν τῇ Τρῳάδι γῇ, εἷλε δὲ Λαμπώνιον, λαβὼν δὲ παρὰ Λεσβίων νέας εἷλε Λῆμνόν τε καὶ Ἴμβρον, ἀμφοτέρας ἔτι τότε ὑπὸ Πελασγῶν οἰκεομένας.

XXVII. (Οἱ μὲν δὴ Λήμνιοι καὶ ἐμαχέσαντο εὖ καὶ ἀμυνόμενοι ἀνὰ χρόνον ἐκακώθησαν. Τοῖσι δὲ περιεοῦσι αὐτῶν οἱ Πέρσαι ὕπαρχον ἐπιστᾶσι Λυκάρητον τὸν Μαιανδρίου τοῦ βασιλεύσαντος Σάμου ἀδελφεόν· οὗτος ὁ Λυκάρητος ἄρχων ἐν Λήμνῳ τελευτᾷ.) (2) Αἰτίη δὲ τούτου ἥδε· πάντας ἠνδραποδίζετο καὶ κατεστρέφετο, τοὺς μὲν λιποστρατίης ἐπὶ Σκύθας αἰτιώμενος, τοὺς δὲ σίνεσθαι τὸν Δαρείου στρατὸν τὸν ἀπὸ Σκυθέων ὀπίσω ἀποκομιζόμενον. Οὗτος μέν νυν τοσαῦτα ἐξεργάσατο στρατηγήσας.

XXVIII. Μετὰ δὲ οὐ πολλὸν χρόνον ἄνεσις κακῶν ἦν, καὶ ἤρχετο τὸ δεύτερον ἐκ Νάξου τε καὶ Μιλήτου Ἴωσι γίνεσθαι κακά. (2) Τοῦτο μὲν γὰρ ἡ Νάξος εὐδαιμονίῃ τῶν νήσων προέφερε, τοῦτο δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἡ Μίλητος αὐτή τε ἑωυτῆς μάλιστα δὴ τότε ἀκμάσασα, καὶ δὴ καὶ τῆς Ἰωνίης ἦν πρόσχημα, κατύπερθε δὲ τούτων ἐπὶ δύο γενεὰς ἀνδρῶν νοσήσασα ἐς τὰ μάλιστα στάσι, μέχρι οὗ μιν Πάριοι κατήρτισαν· τούτους γὰρ καταρτιστῆρας πάντων Ἑλλήνων εἵλοντο οἱ Μιλήσιοι.

XXIX. Κατήλλαξαν δέ σφεας ὧδε οἱ Πάριοι. Ὡς ἀπίκοντο αὐτῶν ἄνδρες οἱ ἄριστοι ἐς τὴν Μίλητον, ὥρεον γὰρ δή σφεας δεινῶς οἰκοφθορημένους, ἔφασαν αὐτῶν βούλεσθαι διεξελθεῖν τὴν χώρην. (2) Ποιεῦντες δὲ ταῦτα καὶ διεξιόντες πᾶσαν τὴν Μιλησίην, ὅκως τινὰ ἴδοιεν ἐν ἀνεστηκυίῃ τῇ χώρῃ ἀγρὸν εὖ ἐξεργασμένον, ἀπεγραφέατο τὸ οὔνομα τοῦ δεσπότεω τοῦ ἀγροῦ. (3) Διεξελάσαντες δὲ πᾶσαν τὴν χώρην καὶ σπανίους εὑρόντες τούτους, ὡς τάχιστα κατέβησαν ἐς τὸ ἄστυ, ἁλίην ποιησάμενοι ἀπέδεξαν τούτους μὲν τὴν πόλιν νέμειν τῶν εὗρον τοὺς ἀγροὺς εὖ ἐξεργασμένους (δοκέειν γὰρ ἔφασαν καὶ τῶν δημοσίων οὕτω δή σφεας ἐπιμελήσεσθαι ὥσπερ τῶν σφετέρων), τοὺς δὲ ἄλλους Μιλησίους τοὺς πρὶν στασιάζοντας τούτων ἔταξαν πείθεσθαι. Πάριοι μέν νυν οὕτω Μιλησίους κατήρτισαν.

XXX. Τότε δὲ ἐκ τούτων τῶν πολίων ὧδε ἤρχετο κακὰ γίνεσθαι τῇ Ἰωνίῃ. Ἐκ Νάξου ἔφυγον ἄνδρες τῶν παχέων ὑπὸ τοῦ δήμου, φυγόντες δὲ ἀπίκοντο ἐς Μίλητον. (2) Τῆς δὲ Μιλήτου ἐτύγχανε ἐπίτροπος ἐὼν Ἀρισταγόρης ὁ Μολπαγόρεω, γαμβρός τε ἐὼν καὶ ἀνεψιὸς Ἱστιαίου τοῦ Λυσαγόρεω, τὸν ὁ Δαρεῖος ἐν Σούσοισι κατεῖχε. Ὁ γὰρ Ἱστιαῖος τύραννος ἦν Μιλήτου, καὶ ἐτύγχανε τοῦτον τὸν χρόνον ἐὼν ἐν Σούσοισι, ὅτε οἱ Νάξιοι ἦλθον ξεῖνοι πρὶν ἐόντες τῷ Ἱστιαίῳ. (3) Ἀπικόμενοι δὲ οἱ Νάξιοι ἐς τὴν Μίλητον ἐδέοντο τοῦ Ἀρισταγόρεω, εἴ κως αὐτοῖσι παράσχοι δύναμίν τινα καὶ κατέλθοιεν ἐς τὴν ἑωυτῶν. Ὁ δὲ ἐπιλεξάμενος ὡς ἢν δι' ἑωυτοῦ κατέλθωσι ἐς τὴν πόλιν ἄρξει τῆς Νάξου, σκῆψιν δὲ ποιεύμενος τὴν ξεινίην τὴν Ἱστιαίου,

cepit et Calchedonios: Antandrum item expugnavit in Troade terra, et Lamponium: deinde, acceptis a Lesbiis navibus, Lemnum cepit et Imbrum, utramque per id tempus adhuc a Pelasgis habitatam.

XXVII. (Lemnii igitur, fortiter quidem pugnantes resistentesque per aliquod tempus, deinde male sunt adfecti. Qui ex his reliqui fuere, iis Lycaretus, Mæandrii frater, regis Sami, a Persis est præfectus. Is Lycaretus Lemno imperans mortuus est.) (2) Caussa autem hæc erat: omnes istos in servitutem redegit evertitque Otanes, in alios culpam conferens quod desertores fuissent Scythicæ expeditionis; in alios, quod exercitum vexassent Darii e Scythia revertentem. Has ille res gessit, dum hoc ducatu functus est.

XXVIII. Brevis deinde malorum fuit intermissio; sed mox ex Naxo et Mileto exorta rursus mala sunt Ionibus. (2) Naxus per id tempus omnes insulas opulentia superabat. Eademque tempestate Miletus quum per se ipsa magis, quam umquam, florebat, tum universæ Ioniæ princeps habebatur. Superioribus vero temporibus eadem civitas per duas hominum generationes seditionibus quammaxime fuerat adflicta, donec res ejus composuerunt Parii: hos enim ex omnibus Græcis conciliatores elegerant Milesii.

XXIX. Conciliarunt eos autem Parii hoc modo. Postquam cives ex his nobilissimi Miletum pervenerunt, quum pessime apud illos administratam viderent rem domesticam, dixerunt peragrare se velle illorum regionem. (2) Quod ubi fecerunt, totamque peragrarunt Milesiorum ditionem; ubicumque in desolata regione viderunt agrum bene cultum, nomen ejus qui erat agri dominus scripto consignabant. (3) Percursa universa regione, in qua quidem raros hos invenerant; simulatque in urbem descenderunt, concione convocata, hos ipsos designarunt qui civitatem administrarent, quorum agros bene cultos repererant: videri enim, aiebant, eosdem rem etiam publicam eadem diligentia administraturos, qua privatam rem suam administrassent. Reliquos vero Milesios, qui prius dissensionibus inter se concertaverant, hisce parere jusserunt. In hunc modum Parii res composuerunt Milesiorum.

XXX. Tunc vero ex his, quas dixi, civitatibus mala cœperunt Ioniæ oriri hoc modo. E Naxo cives nonnulli opulenti in exsilium acti erant a populo, qui patria pulsi Miletum venerunt. (2) Administrabat tunc Miletum Aristagoras Molpagoræ filius, gener et consobrinus Histiæi, Lysagoræ filii, quem per id tempus Susis Darius detinebat. Fuit enim Histiæus Mileti tyrannus, eratque tunc Susis quum Naxii advenerunt, qui prius hospites fuerant Histiæi. (3) Hi ubi Miletum venerunt, rogarunt Aristagoram, ut militum aliquam manum sibi præberet qua adjuti in patriam redirent. Et ille, secum reputans, si ipsius opera in patriam hi rediissent, dominum se fore Naxi; prætendens Histiæi hospitium, his verbis cum eis egit: Ego quidem,

τόνδε σφι τὸν λόγον προσέφερε, « αὐτὸς μὲν ὑμῖν οὐ φερέγγυός εἰμι δύναμιν τοσαύτην παρασχεῖν ὥστε κατάγειν ἀεκόντων τῶν τὴν πόλιν ἐχόντων Ναξίων· πυνθάνομαι γὰρ ὀκτακισχιλίην ἀσπίδα Ναξίοισι εἶναι καὶ πλοῖα μακρὰ πολλά· μηχανήσομαι δὲ πᾶσαν σπουδὴν ποιεύμενος. (4) Ἐπινοέω δὲ τῇδε. Ἀρταφέρνης μοι τυγχάνει ἐὼν φίλος, ὁ δὲ Ἀρταφέρνης Ὑστάσπεω μέν ἐστι παῖς, Δαρείου δὲ τοῦ βασιλέος ἀδελφεός, τῶν δ' ἐπιθαλασσίων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ ἄρχει πάντων, ἔχων στρατιήν τε πολλὴν καὶ πολλὰς νέας. Τοῦτον ὦν δοκέω τὸν ἄνδρα ποιήσειν τῶν ἂν χρηΐζωμεν. » (5) Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Νάξιοι προσέθεσαν τῷ Ἀρισταγόρῃ πρήσσειν τῇ δύναιτο ἄριστα, καὶ ὑπίσχεσθαι δῶρα ἐκέλευον καὶ δαπάνην τῇ στρατιῇ ὡς αὐτοὶ διαλύσοντες, ἐλπίδας πολλὰς ἔχοντες, ὅταν ἐπιφανέωσι ἐς τὴν Νάξον, πάντα ποιήσειν τοὺς Ναξίους τὰ ἂν αὐτοὶ κελεύωσι, ὡς δὲ καὶ τοὺς ἄλλους νησιώτας· τῶν γὰρ νήσων τούτων τῶν Κυκλάδων οὐδεμία κω ἦν ὑπὸ Δαρείῳ.

XXXI. Ἀπικόμενος δὲ ὁ Ἀρισταγόρης ἐς τὰς Σάρδις λέγει πρὸς τὸν Ἀρταφρένεα ὡς Νάξος εἴη νῆσος μεγάθεϊ μὲν οὐ μεγάλη, ἄλλως δὲ καλή τε καὶ ἀγαθὴ καὶ ἀγχοῦ Ἰωνίης, χρήματα δ' ἔνι πολλὰ καὶ ἀνδράποδα. « Σὺ ὦν ἐπὶ ταύτην τὴν χώρην στρατηλάτεε, κατάγων ἐς αὐτὴν τοὺς φυγάδας ἐξ αὐτῆς. (2) Καί τοι ταῦτα ποιήσαντι τοῦτο μέν ἐστι ἑτοῖμα παρ' ἐμοὶ χρήματα μεγάλα πάρεξ τῶν ἀναισιμωμάτων τῇ στρατιῇ (ταῦτα μὲν γὰρ δίκαιον ἡμέας τοὺς ἄγοντας παρέχειν), τοῦτο δὲ νήσους βασιλέϊ προσκτήσεαι αὐτήν τε Νάξον καὶ τὰς ἐκ ταύτης ἠρτημένας, Πάρον καὶ Ἄνδρον καὶ ἄλλας τὰς Κυκλάδας καλευμένας. (3) Ἐνθεῦτεν δὲ ὁρμεώμενος εὐπετέως ἐπιθήσεαι Εὐβοίῃ, νήσῳ μεγάλῃ τε καὶ εὐδαίμονι, οὐκ ἐλάσσονι Κύπρου καὶ κάρτα εὐπετέϊ αἱρεθῆναι. Ἀποχρέουσι δὲ ἑκατὸν νέες ταύτας πάσας χειρώσασθαι. » (4) Ὁ δὲ ἀμείβετο αὐτὸν τοισίδε, « σὺ ἐς οἶκον τὸν βασιλέος ἐξηγητὴς γίνεαι πρηγμάτων ἀγαθῶν, καὶ ταῦτα εὖ παραινέεις πάντα, πλὴν τῶν νεῶν τοῦ ἀριθμοῦ· ἀντὶ δὲ ἑκατὸν νεῶν διηκόσιαί τοι ἑτοῖμοι ἔσονται ἅμα τῷ ἔαρι. Δεῖ δὲ τούτοισι καὶ αὐτὸν βασιλέα συνέπαινον γίνεσθαι. »

XXXII. Ὁ μὲν δὴ Ἀρισταγόρης ὡς ταῦτα ἤκουσε, περιχαρὴς ἐὼν ἀπήιε ἐς Μίλητον· ὁ δὲ Ἀρταφέρνης, ὥς οἱ πέμψαντι ἐς Σοῦσα καὶ ὑπερθέντι τὰ ἐκ τοῦ Ἀρισταγόρεω λεγόμενα συνέπαινος καὶ αὐτὸς Δαρεῖος ἐγένετο, παρεσκευάσατο μὲν διηκοσίας τριήρεας, πολλὸν δὲ κάρτα ὅμιλον Περσέων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων, (2) στρατηγὸν δὲ τούτων ἀπέδεξε Μεγαβάτην ἄνδρα Πέρσην τῶν Ἀχαιμενιδέων, ἑωυτοῦ τε καὶ Δαρείου ἀνεψιόν, τοῦ Παυσανίης ὁ Κλεομβρότου Λακεδαιμόνιος, εἰ δὴ ἀληθής γέ ἐστι ὁ λόγος, ὑστέρῳ χρόνῳ τούτων ἡρμόσατο θυγατέρα, ἔρωτα σχὼν τῆς Ἑλλάδος τύραννος γενέσθαι. Ἀποδέξας δὲ Μεγαβάτην στρατηγὸν Ἀρταφέρνης ἀπέστειλε τὸν στρατὸν παρὰ τὸν Ἀρισταγόρεα.

XXXIII. Παραλαβὼν δὲ ὁ Μεγαβάτης ἐκ τῆς Μιλήτου τόν τε Ἀρισταγόρεα καὶ τὴν Ἰάδα στρατιὴν

inquit, non tantam hominum manum polliceri vobis possum, quæ sufficiat ad vos, invitis his qui Naxum urbem nunc tenent, in patriam reducendos : audio enim octo millia cetratorum esse Naxiis, et longarum navium magnum numerum. Operam vero dabo omni adhibito studio. (4) In hunc autem modum rem perficere cogito. Est mihi amicus Artaphernes, Hystaspis filius, Darii regis frater, qui universæ præest oræ Asiæ, et numerosum habet exercitum, navesque multas : hunc virum puto, quod cupimus, esse effecturum. » (5) His auditis, Naxii mandatum dant Aristagoræ, ut quam posset optime hanc rem perficiat, et dona polliceatur Artapherni, et stipendium militibus ab ipsis persolvendum : magnas quippe spes habebant, quando Naxi adparuissent, omnia facturos Naxios quæ ipsi jussissent, pariterque insulanos omnes : nulladum enim ex Cycladibus his insulis per id tempus in Darii erat potestate.

XXXI. Aristagoras ubi Sardes pervenit, cum Artapherne egit, memorans, esse Naxum insulam, non ita quidem amplam, alioqui vero pulcram bonamque, et Ioniæ vicinam : esseque in ea et opes magnas et multa mancipia. « Tu igitur, inquit, in hanc regionem mitte exercitum, qui exsules in eam reducat. (2) Id si feceris, partim, magnæ tibi a me præsto sunt pecuniæ, præter sumptus belli, quos æquum est ut nos, qui exercitum petimus, persolvamus : partim vero, insulas adquires regi, et ipsam Naxum, et ex illa pendentes Parum et Andrum, aliasque quæ Cyclades vocantur. (3) Inde vero impetu facto facile adgredieris Eubœam, amplam et opulentam insulam, Cypro haud minorem, et subactu admodum facilem. Sufficiunt autem naves centum ad has omnes in regis redigendas potestatem. » (4) Respondet Artaphernes his verbis : « Tu vero, quæ ex utilitate sunt regiæ domus proponis, et recte hæc omnia mones, præterquam quod ad numerum spectat navium. Nam loco centum navium, paratæ tibi erunt primo vere ducentæ. Oportet vero hisce rebus etiam regis auctoritatem accedere. »

XXXII. His auditis, Aristagoras lætus Miletum rediit. Artaphernes vero, misso Susa nuncio, postulatisque Aristagoræ cum rege communicatis, postquam probavit rem ipso quoque Darius, ducentas instruxit triremes, magnamque admodum multitudinem et Persarum et sociorum contraxit, (2) ducemque horum constituit Megabaten, virum Persam de genere Achæmenidarum, suum et Darii consobrinum; eumdem cujus filiam Pausanias Lacedæmonius, Cleombroti filius, si vera fama est, postero tempore in matrimonium sibi despousavit, cupiens tyrannus fieri Græciæ. Megabate duce constituto, exercitum istum ad Aristagoram misit Artaphernes.

XXXIII. Megabates, adsumtis ex Mileto Aristagora, et Ionico exercitu, et exsulibus Naxiis, navibus pro-

καὶ τοὺς Ναξίους ἔπλεε πρόφασιν ἐπ' Ἑλλησπόντου, ἐπείτε δὲ ἐγένετο ἐν Χίῳ, ἔσχε τὰς νέας ἐς Καύκασα, ὡς ἐνθεῦτεν βορέῃ ἀνέμῳ ἐς τὴν Νάξον διαβάλοι. (2) Καὶ οὐ γὰρ ἔδεε τούτῳ τῷ στόλῳ Ναξίους ἀπολέσθαι, πρῆγμα τοιόνδε συνηνείχθη γενέσθαι. Περιιόντος Μεγαβάτεω τὰς ἐπὶ τῶν νεῶν φυλακάς, ἐπὶ νεὸς Μυνδίης ἔτυχε οὐδεὶς φυλάσσων· ὁ δὲ δεινόν τι ποιησάμενος ἐκέλευσε τοὺς δορυφόρους ἐξευρόντας τὸν ἄρχοντα ταύτης τῆς νεὸς, τῷ οὔνομα ἦν Σκύλαξ, τοῦτον δῆσαι διὰ θαλαμίης διελόντας τῆς νεὸς κατὰ τοῦτο, ἔξω μὲν κεφαλὴν ποιεῦντας, ἔσω δὲ τὸ σῶμα. (3) Δεθέντος δὲ τοῦ Σκύλακος, ἐξαγγέλλει τις τῷ Ἀρισταγόρῃ ὅτι τὸν ξεῖνόν οἱ τὸν Μύνδιον Μεγαβάτης δήσας λυμαίνοιτο. Ὁ δ' ἐλθὼν παραιτέετο τὸν Πέρσην, τυγχάνων δὲ οὐδενὸς τῶν ἐδέετο, αὐτὸς ἐλθὼν ἔλυσε. (4) Πυθόμενος δὲ κάρτα δεινὸν ἐποιήσατο ὁ Μεγαβάτης, καὶ ἐσπέρχετο τῷ Ἀρισταγόρῃ. Ὁ δὲ εἶπε, « σοὶ δὲ καὶ τούτοισι τοῖσι πρήγμασι τί ἐστι; οὔ σε ἀπέστειλε Ἀρταφέρνης ἐμέο πείθεσθαι καὶ πλώειν τῇ ἂν ἐγὼ κελεύω; τί πολλὰ πρήσσεις; » (5) Ταῦτα εἶπε Ἀρισταγόρης. Ὁ δὲ θυμωθεὶς τούτοισι, ὡς νὺξ ἐγένετο, ἔπεμπε ἐς Νάξον πλοίῳ ἄνδρας φράσοντας τοῖσι Ναξίοισι πάντα τὰ παρεόντα σφι πρήγματα.

XXXIV. Οἱ γὰρ ὦν Νάξιοι οὐδὲν πάντως προσεδέκοντο ἐπὶ σφέας τὸν στόλον τοῦτον ὁρμήσεσθαι. Ἐπεὶ μέντοι ἐπύθοντο, αὐτίκα μὲν ἐσηνείκαντο τὰ ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐς τὸ τεῖχος, παρεσκευάσαντο δὲ ὡς πολιορκησόμενοι καὶ σῖτα καὶ ποτὰ, καὶ τὸ τεῖχος ἐσάξαντο. (2) Καὶ οὗτοι μὲν παρεσκευάδατο ὡς παρεσομένου σφι πολέμου, οἱ δ' ἐπείτε διέβαλον ἐκ τῆς Χίου τὰς νέας ἐς τὴν Νάξον, πρὸς πεφραγμένους προσεφέροντο καὶ ἐπολιόρκεον μῆνας τέσσερας. (3) Ὡς δὲ τά τε ἔχοντες ἦλθον χρήματα οἱ Πέρσαι, ταῦτα καταδεδαπάνητό σφι, καὶ αὐτῷ τῷ Ἀρισταγόρῃ προσαναισίμωτο πολλὰ, τοῦ πλεῦνός τε ἐδέετο ἡ πολιορκίη, ἐνθαῦτα τείχεα τοῖσι φυγάσι τῶν Ναξίων οἰκοδομήσαντες ἀπαλλάσσοντο ἐς τὴν ἤπειρον, κακῶς πρήσσοντες.

XXXV. Ἀρισταγόρης δὲ οὐκ εἶχε τὴν ὑπόσχεσιν τῷ Ἀρταφέρνεϊ ἐκπληρῶσαι· ἅμα δὲ ἐπίεζέ μιν ἡ δαπάνη τῆς στρατιῆς ἀπαιτεομένη, ἀρρώδεέ τε τοῦ στρατοῦ πρήξαντος κακῶς καὶ Μεγαβάτῃ διαβεβλημένος, ἐδόκεέ τε τὴν βασιληίην τῆς Μιλήτου ἀπαιρεθήσεσθαι. (2) Ἀρρωδέων δὲ τούτων ἕκαστα ἐβουλεύετο ἀπόστασιν· συνέπιπτε γὰρ καὶ τὸν ἐστιγμένον τὴν κεφαλὴν ἀπῖχθαι ἐκ Σούσων παρ' Ἱστιαίου, σημαίνοντα ἀπίστασθαι Ἀρισταγόρεα ἀπὸ βασιλέος. (3) Ὁ γὰρ Ἱστιαῖος βουλόμενος τῷ Ἀρισταγόρῃ σημῆναι ἀποστῆναι ἄλλως μὲν οὐδαμῶς εἶχε ἀσφαλέως σημῆναι ὥστε φυλασσομένων τῶν ὁδῶν, ὁ δὲ τῶν δούλων τὸν πιστότατον ἀποξυρήσας τὴν κεφαλὴν ἔστιξε καὶ ἀνέμεινε ἀναφῦναι τὰς τρίχας, ὡς δὲ ἀνέφυσαν τάχιστα, ἀπέπεμπε ἐς Μίλητον ἐντειλάμενος αὐτῷ ἄλλο μὲν οὐδὲν, ἐπεὰν δὲ ἀπίκηται ἐς Μίλητον, κελεύειν Ἀρισταγόρεα ξυρήσαντά μιν τὰς τρίχας κατιδέσθαι ἐς τὴν κεφαλήν· τὰ δὲ στίγματα

fectus est quasi in Hellespontum navigaturus. Ubi vero prope Chium fuit, ad Caucasa continuit naves, inde vento borea in Naxum trajecturus. (2) Ibi, quum non esset in fatis ut hac classe Naxii perderentur, res accidit hujusmodi. Dum custodias navium obit Megabates, forte in nave Myndia nemo erat qui custodiam ageret. Qua re ille indignatus, jussit satellites quærere hujus navis præfectum, cui nomen erat Scylax, repertumque ita vincire, ut per thalamiam (*per foramen per quod infimi remi exstant*) navis suæ trajiceretur, capite extrorsum eminente, corpore versus interiora porrecto. (3) In hunc modum vincto Scylace, renunciat aliquis Aristagoræ, hospitem Myndium a Megabate ita vinctum contumelioseque habitum esse. Et abit ille ad Persam, veniam pro illo precans: a quo quum nihil impetrasset, ipse Myndiam navem adit, illumque solvit. (4) Quo cognito indignatus Megabates, cum Aristagora expostulavit. Cui hic dixit: « Ad te vero quid hæ res pertinent? nonne te Artaphernes misit qui mihi pareas, navigesque quo ego jussero? rebus alienis quid te immisces? » (5) Hæc postquam dixit Aristagoras, iratus Megabates, ut nox advenit, navigio Naxum misit nonnullos, qui Naxiis omnia quæ ipsis imminerent significarent.

XXXIV. Neutiquam enim exspectaverant Naxii, adversus se illam dirigi expeditionem. Postquam vero intellexerunt, continuo ad tolerandam obsidionem sese compararunt, rebus suis ex agris intra muros comportatis, urbeque et cibariis et potulentis, muro autem munimentis instructo. (2) Qui postquam ad sustinendum bellum erant instructi, hostes, ex Chio Naxum trajicientes, bene munitos sunt adgressi, et per quattuor menses obsederunt. (3) Sed absumptis pecuniis omnibus quas secum Persæ attulerant, multisque etiam insuper ab Aristagora insumptis, quum ad continuandam obsidionem pluribus adhuc esset opus, jam exsulibus Naxiis castella exstruxerunt, et male adfecti in continentem se receperunt.

XXXV. Jam vero Aristagoras, quum promissa implere Artapherni non posset, simulque premeretur stipendio persolvendo, quod exercitus repetebat, timensque quod et exercitus male esset adfectus, et ipse odium incurrisset Megabatæ; denique existimans Mileti tyrannidem sibi iri ereptum: (2) hæc singula timens, defectionem cœpit meditari. Acciderat enim forte per idem tempus, ut servus, cui caput punctis erat notatum, Susis ab Histiæo adveniret, monens Aristagoram ut a rege deficeret. (3) Histiæus enim, quum monere Aristagoram vellet ut defectionem moliretur, nec vero aliam ullam, qua ei rem tuto significaret, haberet rationem, quum viæ omnes essent interceptæ; servi caput, quem habuit fidelissimum, totondit, punctisque notavit; deinde exspectavit donec succrevissent capilli. Hunc, simulatque capilli succreverant, Miletum misit, nihil aliud monitum, nisi ut, quum primum Miletum venisset, juberet Aristagoram capillos ipsius tondere, caput

ἐσήμαινε, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, ἀπόστασιν. (4) Ταῦτα δὲ ὁ Ἱστιαῖος ἐποίεε συμφορὴν ποιεύμενος μεγάλην τὴν ἑωυτοῦ κατοχὴν τὴν ἐν Σούσοισι· ἀποστάσιος ὦν γινομένης πολλὰς εἶχε ἐλπίδας μετήσεσθαι ἐπὶ θάλασσαν, μὴ δὲ νεώτερόν τι ποιεύσης τῆς Μιλήτου οὐδαμὰ ἐς αὐτὴν ἥξειν ἔτι ἐλογίζετο.

XXXVI. Ἱστιαῖος μέν νυν ταῦτα διανοεύμενος ἀπέπεμπε τὸν ἄγγελον, Ἀρισταγόρῃ δὲ συνέπιπτε τοῦ αὐτοῦ χρόνου πάντα ταῦτα συνελθόντα· ἐβουλεύετο ὦν μετὰ τῶν στασιωτέων, ἐκφήνας τήν τε ἑωυτοῦ γνώμην καὶ τὰ παρὰ τοῦ Ἱστιαίου ἀπιγμένα. (2) Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι πάντες γνώμην κατὰ τὠυτὸ ἐξεφέροντο, κελεύοντες ἀπίστασθαι· Ἑκαταῖος δ' ὁ λογοποιὸς πρῶτα μὲν οὐκ ἔα πόλεμον βασιλέϊ τῶν Περσέων ἀναιρέεσθαι, καταλέγων τά τε ἔθνεα πάντα τῶν ἦρχε Δαρεῖος καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἐπείτε δὲ οὐκ ἔπειθε, δεύτερα συνεβούλευε ποιέειν ὅκως ναυκρατέες τῆς θαλάσσης ἔσονται. (3) Ἄλλως μέν νυν οὐδαμῶς ἔφη λέγων ἐνορᾶν ἐσόμενον τοῦτο (ἐπίστασθαι γὰρ τὴν δύναμιν τὴν Μιλησίων ἐοῦσαν ἀσθενέα), εἰ δὲ τὰ χρήματα καταιρεθείη τὰ ἐκ τοῦ ἱροῦ τοῦ ἐν Βραγχίδῃσι, τὰ Κροῖσος ὁ Λυδὸς ἀνέθηκε, πολλὰς εἶχε ἐλπίδας ἐπικρατήσειν τῆς θαλάσσης, καὶ οὕτω αὐτούς τε ἕξειν χρήμασι χρᾶσθαι καὶ τοὺς πολεμίους οὐ συλήσειν αὐτά· τὰ δὲ χρήματα ἦν ταῦτα μεγάλα, ὡς δεδήλωταί μοι ἐν τῷ πρώτῳ τῶν λόγων. (4) Αὕτη μὲν δὴ οὐκ ἐνίκα ἡ γνώμη, ἐδόκεε δὲ ὅμως ἀπίστασθαι, ἕνα τε αὐτῶν πλώσαντα ἐς Μυοῦντα ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ ἀπὸ τῆς Νάξου ἀπελθὸν, ἐὸν ἐνθαῦτα, συλλαμβάνειν πειρᾶσθαι τοὺς ἐπὶ τῶν νεῶν ἐπιπλώοντας στρατηγούς.

XXXVII. Ἀποπεμφθέντος δὲ Ἰητραγόρεω κατ' αὐτὸ τοῦτο καὶ συλλαβόντος δόλῳ Ὀλίατον Ἰβανώλλιος Μυλασέα καὶ Ἱστιαῖον Τύμνεω Τερμερέα καὶ Κώην Ἐρξάνδρου, τῷ Δαρεῖος Μυτιλήνην ἐδωρήσατο, καὶ Ἀρισταγόρεα Ἡρακλείδεω Κυμαῖον καὶ ἄλλους συχνούς, οὕτω δὴ ἐκ τοῦ ἐμφανέος ὁ Ἀρισταγόρης ἀπεστήκεε, πᾶν ἐπὶ Δαρείῳ μηχανεώμενος. (2) Καὶ πρῶτα μὲν λόγῳ μετεὶς τὴν τυραννίδα ἰσονομίην ἐποίεε τῇ Μιλήτῳ, ὡς ἂν ἑκόντες αὐτῷ οἱ Μιλήσιοι συναπισταίατο, μετὰ δὲ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ Ἰωνίῃ τὠυτὸ τοῦτο ἐποίεε, τοὺς μὲν ἐξελαύνων τῶν τυράννων, τοὺς δ' ἔλαβε τυράννους ἀπὸ τῶν νεῶν τῶν συμπλωσασέων ἐπὶ Νάξον, τούτους δὲ φίλα βουλόμενος ποιέεσθαι τῇσι πόλισι ἐξεδίδου, ἄλλον ἐς ἄλλην πόλιν παραδιδούς, ὅθεν εἴη ἕκαστος.

XXXVIII. Κώην μέν νυν Μυτιληναῖοι ἐπείτε τάχιστα παρέλαβον, ἐξαγαγόντες κατέλευσαν, Κυμαῖοι δὲ τὸν σφέτερον αὐτῶν ἀπῆκαν· ὡς δὲ καὶ ἄλλοι οἱ πλεῦνες ἀπίεσαν. (2) Τυράννων μέν νυν κατάπαυσις ἐγένετο ἀνὰ τὰς πόλιας, Ἀρισταγόρης δὲ ὁ Μιλήσιος ὡς τοὺς τυράννους κατέπαυσε, στρατηγοὺς ἐν ἑκάστῃ τῶν πολίων κελεύσας ἑκάστους καταστῆσαι, δεύτερα αὐτὸς ἐς Λακεδαίμονα τριήρεϊ ἀπόστολος ἐγίνετο· ἔδεε γὰρ δὴ συμμαχίης τινός οἱ μεγάλης ἐξευρεθῆναι.

XXXIX. Τῆς δὲ Σπάρτης Ἀναξανδρίδης μὲν ὁ

que inspicere. Significabant autem notæ, quemadmodum ante a me dictum est, defectionem esse moliendam. (4) Id Histiæus fecit, ægerrime ferens Susis sese detineri: nam, defectio si exstitisset, magnam spem habebat, ad mare se demissum iri; nihil autem novi moliente Mileto, nunquam se in illam rediturum existimaverat.

XXXVI. Hoc igitur machinatus Histiæus quum servum illum misisset, eodem tempore hæc omnia, eodem tendentia, Aristagoræ acciderunt. Deliberavit itaque cum suarum partium hominibus, hisque et sententiam suam, et quæ ei ab Histiæo advenerant, exposuit. (2) Ac cæteri quidem omnes in eamdem ivere sententiam, defectionem probantes. Hecatæus vero, historiarum scriptor, statim quidem negavit bellum cum rege Persarum esse suscipiendum; et populos omnes commemorans quibus imperaret Darius, et potentiam regis. Deinde vero, ubi hoc eis non persuasit, secundo loco hortatus illos est, operam darent ut navibus maris tenerent imperium. (3) Quum autem intelligat (sic verba facere perrexit) quam sint tenues Milesiorum vires, nullam se aliam perspicere viam qua eo possint pervenire, nisi si pecuniæ auferantur e templo quod est in Branchidis, quas Crœsus Lydus ibi deposuisset: id si fecissent, magnam se spem habere, posse ipsos maris obtinere imperium; atque ita et ipsos pecunias habituros, quibus utantur, et hostes illas non direpturos. Ingentes autem illæ pecuniæ erant, quemadmodum in primo harum Historiarum libro monstravimus. (4) At hæc quidem non vicit sententia, nihilo minus vero placuit deficere; simulque decreverunt, unum e suorum numero navi Myuntem mittere ad exercitum, qui, ex quo Naxum reliquerat, eo loci versabatur: ibi legatus ille operam daret, ut duces eorum qui in navibus essent prehenderet.

XXXVII. Missus est ad hoc ipsum perficiendum Iatragoras: isque dolo comprehendit Oliatum Ibanolis filium, Mylasensem, et Histiæum Tymnæ filium Termerensem, et Coen Erxandri, cui Darius Mytilenen dono dederat, et Aristagoram Heraclidæ filium Cymæum, multosque item alios. Atque ita ex professo defecit Aristagoras, quidlibet moliens adversus Darium. (2) Ac statim quidem, verbo certe, abdicavit tyrannidem, et juris æqualitatem proposuit Mileti civibus, quo libentius Milesii cum ipso deficerent. Deinde in reliqua Ionia idem fecit, tyrannos civitatibus expellens quos vero ex navibus prehenderat quæ expeditionis sociæ fuerant in Naxum susceptæ, hos, gratum facturus civitatibus, suæ cujusque civitatis civibus tradidit.

XXXVIII. Et Coen quidem Mytilenæi, simul atque illius compotes sunt facti, ex urbe eductum lapidibus obruerunt. Cymæi vero suum dimiserunt incolumem: pariterque alii etiam plerique suos dimiserunt. (2) Atque ita tyrannis liberatæ sunt Ioniæ civitates. Quibus submotis, Aristagoras Milesius in unaquaque civitate jussit prætorem constitui; deinde vero ipse Lacedæmonem suscepit legationem, triremi profectus: opus enim ei erat magnam aliquam comparare armorum societatem.

XXXIX. Spartæ per id tempus non amplius in vivis erat

Λέοντος οὐκέτι περιεὼν ἐβασίλευε, ἀλλὰ ἐτετελευτήκεε, Κλεομένης δὲ ὁ Ἀναξανδρίδεω εἶχε τὴν βασιληίην, οὐ κατ' ἀνδραγαθίην σχὼν, ἀλλὰ κατὰ γένος. Ἀναξανδρίδῃ γὰρ ἔχοντι γυναῖκα ἀδελφεῆς ἑωυτοῦ θυγατέρα, καὶ ἐούσης ταύτης οἱ καταθυμίης, παῖδες οὐκ ἐγίνοντο. (2) Τούτου δὲ τοιούτου ἐόντος οἱ ἔφοροι εἶπαν ἐπικαλεσάμενοι αὐτὸν, « εἴ τοι σύ γε σεωυτοῦ μὴ προορᾷς, ἀλλ' ἡμῖν τοῦτό ἐστι οὐ περιοπτέον, γένος τὸ Εὐρυσθένεος γενέσθαι ἐξίτηλον. Σύ νυν τὴν μὲν ἔχεις γυναῖκα, ἐπεί τε τοι οὐ τίκτει, ἔξεο, ἄλλην δὲ γῆμον· καὶ ποιέων ταῦτα Σπαρτιήτῃσι ἁδήσεις. » (3) Ὁ δ' ἀμείβετο φὰς τούτων οὐδέτερα ποιήσειν, ἐκείνους τε οὐ καλῶς συμβουλεύειν παραινέοντας, τὴν ἔχει γυναῖκα ἐοῦσαν ἀναμάρτητον ἑωυτῷ, ταύτην ἀπέντα ἄλλην ἐσαγαγέσθαι· οὐδέ σφι πείσεσθαι.

rex Anaxandrides, Leontis filius: sed, hoc mortuo, Cleomenes, Anaxandridæ filius, regnum tenebat; non virtutis aliquo specimine, sed nativitatis sorte illud consecutus. Habuerat Anaxandrides in matrimonio fratris sui filiam, quæ cara ei erat, sed liberos nullos pepererat. (2) Quod quum ita esset, ephori ei ad se vocato dixere: « Quandoquidem tu tibi ipse non prospicis, nostri est officii, genus Eurysthenis non pati interire. Tu igitur hanc quam habes uxorem, quoniam tibi liberos non parit, dimitte, et duc aliam: id si feceris, Spartiatis gratum feceris. » (3) At ille respondens ait, neutrum se facturum: nec enim recte illos consulere, sese hortantes ut dimissa, quam habeat, uxore innoxia, aliam ducat; itaque se illis non pariturum.

XL. Πρὸς ταῦτα οἱ ἔφοροι καὶ οἱ γέροντες βουλευσάμενοι προσέφερον Ἀναξανδρίδῃ τάδε, « ἐπεὶ τοίνυν περιεχόμενόν σε ὁρέομεν τῆς ἔχεις γυναικὸς, σὺ δὲ ταῦτα ποίεε, καὶ μὴ ἀντίβαινε τούτοισι, ἵνα μή τι ἀλλοῖον περὶ σεῦ οἱ Σπαρτιῆται βουλεύσωνται. (2) Γυναικὸς μὲν τῆς ἔχεις οὐ προσδεόμεθά σευ τῆς ἐξέσιος· σὺ δὲ ταύτῃ τε πάντα ὅσα νῦν παρέχεις πάρεχε, καὶ ἄλλην πρὸς ταύτῃ ἐσάγαγε γυναῖκα τεκνοποιόν. » Ταῦτά κῃ λεγόντων συνεχώρησε ὁ Ἀναξανδρίδης, μετὰ δὲ γυναῖκας ἔχων δύο διξὰς ἱστίας οἴκεε, ποιέων οὐδαμὰ Σπαρτιητικά.

XL. Ad hæc ephori et seniores, re deliberata, hæc Anaxandridæ proposuerunt: « Quoniam igitur, inquiunt, videmus te amore uxoris tuæ captum, at tu hoc fac, nec huic te oppone conditioni, ne secius quidpiam de te decernant Spartani. (2) Non amplius postulamus, ut uxorem, quam habes, dimittas: præsta vero huic porro quæ adhuc ei præstitisti; sed aliam, præter hanc, domum duc uxorem, quæ liberos tibi pariat. » His fere ab illis dictis adsensus est Anaxandrides; et aliquanto post, alia insuper ducta uxore, duas habitavit domos, nequaquam ex more Spartanorum

XLI. Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος ἡ ἐσύστερον ἐπελθοῦσα γυνὴ τίκτει τὸν δὴ Κλεομένεα τοῦτον. Καὶ αὕτη τε ἔπεδρον βασιλέα Σπαρτιήτῃσι ἀπέφαινε, καὶ ἡ προτέρη γυνὴ τὸν πρότερον χρόνον ἄτοκος ἐοῦσα τότε κως ἐκύησε, συντυχίῃ ταύτῃ χρησαμένη. (2) Ἔχουσαν δὲ αὐτὴν ἀληθεῖ λόγῳ οἱ τῆς ἐπελθούσης γυναικὸς οἰκήϊοι πυθόμενοι ὤχλεον, φάμενοι αὐτὴν κομπέειν ἄλλως βουλομένην ὑποβαλέσθαι. (3) Δεινὰ δὲ ποιεύντων αὐτῶν, τοῦ χρόνου συντάμνοντος, ὑπ' ἀπιστίης οἱ ἔφοροι τίκτουσαν τὴν γυναῖκα περιιζόμενοι ἐφύλαξαν. Ἡ δὲ ὡς ἔτεκε Δωριέα, ἰθέως ἴσχει Λεωνίδεα, καὶ μετὰ τοῦτον ἰθέως ἴσχει Κλεόμβροτον· οἱ δὲ καὶ διδύμους λέγουσι Κλεόμβροτόν τε καὶ Λεωνίδεα γενέσθαι. (4) Ἡ δὲ Κλεομένεα τεκοῦσα καὶ τὸ δεύτερον ἐπελθοῦσα γυνὴ, ἐοῦσα θυγάτηρ Πρινητάδεω τοῦ Δημαρμένου, οὐκέτι ἔτικτε τὸ δεύτερον.

XLI. Haud multo interjecto tempore, uxor postmodum ducta peperit huncce Cleomenem. At, dum hæc futurum regni successorem Spartanis in lucem edit, forte fortuna contigit, ut prior uxor, quæ adhuc sterilis fuerat, gravida esset. (2) Huic, quum revera prægnans esset, re cognita, turbas ciebant cognati posterioris uxoris, dicentes frustra illam gloriari, velleque supponere sobolem. (3) Itaque his indigne rem ferentibus, instante partus tempore, increduli ephori parientem mulierem circumsedentes observabant. At illa peperit Dorieum; moxque iterum Leonidam; moxque rursus Cleombrotum: dicunt etiam nonnulli, gemellos fuisse Cleombrotum et Leonidam. (4) At posterius ducta uxor, mater Cleomenis, quæ Prinetadæ filia erat, Demarmeni neptis, post Cleomenem nullos alios liberos peperit.

XLII. Ὁ μὲν δὴ Κλεομένης, ὡς λέγεται, ἦν τε οὐ φρενήρης ἀκρομανής τε, ὁ δὲ Δωριεὺς ἦν τῶν ἡλίκων πάντων πρῶτος, εὖ τε ἠπίστατο κατ' ἀνδραγαθίην αὐτὸς σχήσων τὴν βασιληίην. (2) Ὥστε ὢν οὕτω φρονέων, ἐπειδὴ ὅ τε Ἀναξανδρίδης ἀπέθανε καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι χρεώμενοι τῷ νόμῳ ἐστήσαντο βασιλέα τὸν πρεσβύτατον Κλεομένεα, ὁ Δωριεὺς δεινόν τε ποιεύμενος καὶ οὐκ ἀξιῶν ὑπὸ Κλεομένεος βασιλεύεσθαι, αἰτήσας λεὼν Σπαρτιήτας ἦγε ἐς ἀποικίην, οὔτε τῷ ἐν Δελφοῖσι χρηστηρίῳ χρησάμενος ἐς ἥντινα γῆν κτίσων ἴῃ, οὔτε ποιήσας οὐδὲν τῶν νομιζομένων. (3) Οἷα δὲ βαρέως φέρων, ἀπίει ἐς τὴν Λιβύην τὰ πλοῖα· κατηγέοντο δέ

XLII. Et Cleomenes quidem, ut narrant, mentis haud satis erat compos, ac fere furiosus. Dorieus vero inter æquales primus erat; satisque speraverat, pro sua virtute regnum se adepturum. (2) Hanc spem alens, quum mortuo Anaxandride Spartani ex lege regem constituissent majorem natu Cleomenem, indigne rem ferens Dorieus, et sub Cleomenis vivere nolens imperio, postulata a Spartanis multitudine quadam ex plebe, colonos hos eduxit, non consulto Delphis oraculo quamnam in terram iret conditurus coloniam, neque aliud quidquam ex civitatis instituto ante exsecutus. (3) Sed, indignatus ut erat, ad Africam dirigit naves, ducibus usus civibus nonnullis Theræis. Ubi ad

οἱ ἄνδρες Θηραῖοι. Ἀπικόμενος δ' ἐς Κίνυπα, οἴκισε χῶρον κάλλιστον τῶν Λιβύων παρὰ ποταμόν. Ἐξελαθεὶς δὲ ἐνθεῦτεν τρίτῳ ἔτεϊ ὑπὸ Μακέων τε Λιβύων καὶ Καρχηδονίων ἀπίκετο ἐς Πελοπόννησον.

XLIII. Ἐνθαῦτα δέ οἱ Ἀντιχάρης ἀνὴρ Ἐλεώνιος συνεβούλευσε ἐκ τῶν Λαΐου χρησμῶν Ἡράκλειαν τὴν ἐν Σικελίῃ κτίζειν, φὰς τὴν Ἔρυκος χώρην πᾶσαν εἶναι Ἡρακλειδέων αὐτοῦ Ἡρακλέος κτησαμένου. (2) Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐς Δελφοὺς οἴχετο χρησόμενος τῷ χρηστηρίῳ, εἰ αἱρέει ἐπ' ἣν στέλλεται χώρην· ἡ δὲ Πυθίη οἱ χρᾷ αἱρήσειν. Παραλαβὼν δὲ ὁ Δωριεὺς τὸν στόλον τὸν καὶ ἐς Λιβύην ἦγε, ἐκομίζετο παρὰ τὴν Ἰταλίην.

XLIV. Τὸν χρόνον δὲ τοῦτον, ὡς λέγουσι Συβαρῖται, σφέας τε αὐτοὺς καὶ Τῆλυν τὸν ἑωυτῶν βασιλέα ἐπὶ Κρότωνα μέλλειν στρατεύεσθαι, τοὺς δὲ Κροτωνιήτας περιδεέας γενομένους δεηθῆναι Δωριέος σφίσι τιμωρῆσαι καὶ τυχεῖν δεηθέντας· συστρατεύεσθαί τε δὴ ἐπὶ Σύβαριν Δωριέα καὶ συνελέειν τὴν Σύβαριν. (2) Ταῦτα μέν νυν Συβαρῖται λέγουσι ποιῆσαι Δωριέα τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, Κροτωνιῆται δὲ οὐδένα σφίσι φασὶ ξεῖνον προσεπιλαβέσθαι τοῦ πρὸς Συβαρίτας πολέμου εἰ μὴ Καλλίην τῶν Ἰαμιδέων μάντιν Ἠλεῖον μοῦνον, καὶ τοῦτον τρόπῳ τοιῷδε· παρὰ Τήλυος τοῦ Συβαριτέων τυράννου ἀποδράντα ἀπικέσθαι παρὰ σφέας, ἐπείτε οἱ τὰ ἱρὰ οὐ προεχώρεε χρηστὰ θυομένῳ ἐπὶ Κρότωνα.

XLV. Ταῦτα δ' αὖ οὗτοι λέγουσι. Μαρτύρια δὲ τούτων ἑκάτεροι ἀποδεικνῦσι τάδε, Συβαρῖται μὲν τέμενός τε καὶ νηὸν ἐόντα παρὰ τὸν ξηρὸν Κρᾶθιν, τὸν ἱδρύσασθαι συνελόντα τὴν πόλιν Δωριέα λέγουσι Ἀθηναίῃ ἐπωνύμῳ Κραθίῃ· τοῦτο δὲ αὐτοῦ Δωριέος τὸν θάνατον μαρτύριον μέγιστον ποιεῦνται, ὅτι παρὰ τὰ μεμαντευμένα ποιέων διεφθάρη· εἰ γὰρ δὴ μὴ παρέπρηξε μηδὲν, ἐπ' ὃ δὲ ἐστάλη ἐποίεε, εἷλε ἂν τὴν Ἐρυκίνην χώρην καὶ ἑλὼν κατέσχε, οὐδ' ἂν αὐτός τε καὶ ἡ στρατιὴ διεφθάρη. (2) Οἱ δ' αὖ Κροτωνιῆται ἀποδεικνῦσι Καλλίῃ μὲν τῷ Ἠλείῳ ἐξαίρετα ἐν γῇ τῇ Κροτωνιήτιδι πολλὰ δοθέντα, τὰ καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι ἐνέμοντο οἱ Καλλίεω ἀπόγονοι, Δωριέϊ δὲ καὶ τοῖσι Δωριέος ἀπογόνοισι οὐδέν· καίτοι εἰ συνεπελάβετό γε τοῦ Συβαριτικοῦ πολέμου Δωριεὺς, δοθῆναι ἄν οἱ πολλαπλήσια ἢ Καλλίῃ. Ταῦτα μέν νυν ἑκάτεροι αὐτῶν μαρτύρια ἀποφαίνονται· καὶ πάρεστι, ὁκοτέροισί τις πείθεται αὐτῶν, τούτοισι προσχωρέειν.

XLVI. Συνέπλωον δὲ Δωριέϊ καὶ ἄλλοι συγκτίσται Σπαρτιητέων, Θεσσαλὸς καὶ Παραιβάτης καὶ Κελέης καὶ Εὐρυλέων, οἳ ἐπείτε ἀπίκοντο παντὶ στόλῳ ἐς τὴν Σικελίην, ἀπέθανον μάχῃ ἑσσωθέντες ὑπό τε Φοινίκων καὶ Ἐγεσταίων· μοῦνος δέ γε Εὐρυλέων τῶν συγκτιστέων περιεγένετο τούτου τοῦ πάθεος. (2) Συλλαβὼν δὲ οὗτος τῆς στρατιῆς τοὺς περιγενομένους ἔσχε Μινώην τὴν Σελινουσίων ἀποικίην, καὶ συνηλευθέρου Σελινουσίους τοῦ μουνάρχου Πειθαγόρεω. (3) Μετὰ δὲ, ὡς τοῦτον κατεῖλε, αὐτὸς τυραννίδι ἐπεχείρησε Σελι-

Cinypem pervenit, condidit locum Libyæ pulcerrimum juxta flumen. Inde vero ejectus tertio anno a Macis Libybus et Carthaginiensibus, in Peloponnesum rediit.

XLIII. Ibi Antichares, civis Eleonius, ex Laii oraculis consilium ei dedit, ut Heracleam in Sicilia conderet; dicens universam Erycis regionem Heraclidarum esse, quippe ab ipso Hercule adquisitam. (2) Quo audito, Delphos profectus Dorieus, quærit ex oraculo, an potiturus sit terra quam adire cogitaret; et Pythia, potiturum ea, respondit. Sumpta itaque classe et multitudine, quam eamdem in Africam duxerat, Italiam est prætervectus.

XLIV. Per id tempus, ut memorant Sybaritæ, ipsi et rex ipsorum Tělys in eo erant ut adversus Crotonem arma moverent: et Crotoniatæ, metu perculsi, rogarunt Dorieum ut opem sibi ferret, idque ab illo impetrarunt. Sic cum illis adversus Sybarin profectus est Dorieus, et una cum illis Sybarin cepit. (2) Hoc igitur a Dorieo, et his qui cum eo erant, gestum esse aiunt Sybaritæ: Crotoniatæ vero adfirmant, neminem peregrinum belli contra Sybaritas suscepti socium sibi fuisse, nisi unum Calliam, vatem Eleum, ex Iamidarum familia; eumque hac ratione, quod a Tely, Sybaritarum tyranno, ad se profugisset, quum sacrificanti adversus Crotonem sacra parum prospera evenissent.

XLV. Hoc quidem Crotoniatæ dicunt. Testimonia autem dictorum hæc adferunt utrique: Sybaritæ quidem, partim testantur agrum sacrum atque templum prope siccum Crathin; quæ Minervæ, cognomine Crathiæ, dedicata esse aiunt a Dorieo, postquam consociatis armis cum Crotoniatis Sybarin cepisset; partim ipsius Doriei mortem ut maximum adferunt argumentum, quippe quem periisse aiunt eo quod contra vaticinia fecisset: qui si nihil deliquisset, sed id fecisset ad quod missus erat, cepisset Erycinam terram, et captam obtinuisset, neque ipse cum suo exercitu fuisset interemptus. (2) Contra Crotoniatæ multa monstrant in Crotoniensi agro eximie donata Calliæ Eleo, quæ ad meam usque ætatem posteri Calliæ possederunt: Dorieo vero ejusque posteris nihil esse donatum; cui tamen, si socius fuisset Sybaritici belli, multo plura quam Calliæ fuissent donata. Hæc utrique proferunt testimonia; quorum utris fidem quisque habuerit, his accedat licet.

XLVI. Navigarunt autem cum Dorieo alii quoque Spartani, condendæ coloniæ socii, Thessalus, et Paræbates, et Celeas et Euryleon. Qui postquam cum universo adparatu in Siciliam pervenerunt, periere prælio superati a Pœnis et Egestanis. Unus sociorum illorum huic cladi superstes fuit Euryleon. (2) Is, collectis copiarum reliquiis, Minoam tenuit, Selinusiorum coloniam, et Selinusiis operam suam contulit, ut Pithagora monarcho liberarentur. (3) Postea vero, hoc sublato, tyrannidem Selinuntis ipse invasit, eam

νοῦντος, καὶ ἐμουνάρχησε χρόνον ἐπ' ὀλίγον· οἱ γάρ μιν Σελινούσιοι ἐπαναστάντες ἀπέκτειναν καταφυγόντα ἐπὶ Διὸς ἀγοραίου βωμόν.

XLVII. Συνέσπετο δὲ Δωριέϊ καὶ συναπέθανε Φίλιππος ὁ Βουτακίδεω Κροτωνιήτης ἀνήρ, ὃς ἁρμοσάμενος Τήλυος τοῦ Συβαρίτεω θυγατέρα ἔφυγε ἐκ Κρότωνος, ψευσθεὶς δὲ τοῦ γάμου οἴχετο πλέων ἐς Κυρήνην, ἐκ ταύτης δὲ ὁρμεώμενος συνέσπετο οἰκηίῃ τε τριήρεϊ καὶ οἰκηίῃ ἀνδρῶν δαπάνῃ, ἐών τε Ὀλυμπιονίκης καὶ κάλλιστος Ἑλλήνων τῶν κατ' ἑωυτόν. (2) Διὰ δὲ τὸ ἑωυτοῦ κάλλος ἠνείκατο παρ' Ἐγεσταίων τὰ οὐδεὶς ἄλλος· ἐπὶ γὰρ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἡρώϊον ἱδρυσάμενοι θυσίῃσι αὐτὸν ἱλάσκονται.

XLVIII. Δωριεὺς μέν νυν τρόπῳ τοιούτῳ ἐτελεύτησε· εἰ δὲ ἠνέσχετο βασιλευόμενος ὑπὸ Κλεομένεος καὶ κατέμενε ἐν Σπάρτῃ, ἐβασίλευε ἂν Λακεδαίμονος· οὐ γάρ τινα πολλὸν χρόνον ἦρξε ὁ Κλεομένης, ἀλλ' ἀπέθανε ἄπαις, θυγατέρα μούνην λιπών, τῇ οὔνομα ἦν Γοργώ.

XLIX. Ἀπικνέεται δ' ὦν ὁ Ἀρισταγόρης ὁ Μιλήτου τύραννος ἐς τὴν Σπάρτην Κλεομένεος ἔχοντος τὴν ἀρχήν· τῷ δὴ ἐς λόγους ἤιε, ὡς Λακεδαιμόνιοι λέγουσι, ἔχων χάλκεον πίνακα ἐν τῷ γῆς ἁπάσης περίοδος ἐνετέτμητο καὶ θάλασσά τε πᾶσα καὶ ποταμοὶ πάντες. (2) Ἀπικνεόμενος δὲ ἐς λόγους ὁ Ἀρισταγόρης ἔλεγε πρὸς αὐτὸν τάδε, « Κλεόμενες, σπουδὴν μὲν τὴν ἐμὴν μὴ θωμάσῃς τῆς ἐνθαῦτα ἀπίξιος· τὰ γὰρ κατήκοντά ἐστι τοιαῦτα. Ἰώνων παῖδας δούλους εἶναι ἀντ' ἐλευθέρων ὄνειδος καὶ ἄλγος μέγιστον μὲν αὐτοῖσι ἡμῖν, ἔτι δὲ τῶν λοιπῶν ὑμῖν, ὅσῳ προέστατε τῆς Ἑλλάδος. (3) Νῦν ὦν πρὸς θεῶν τῶν Ἑλληνίων ῥύσασθε Ἴωνας ἐκ δουλοσύνης, ἄνδρας ὁμαίμονας. Εὐπετέως δὲ ὑμῖν ταῦτα οἷά τε χωρέειν ἐστί· οὔτε γὰρ οἱ βάρβαροι ἄλκιμοί εἰσι, ὑμεῖς τε τὰ ἐς τὸν πόλεμον ἐς τὰ μέγιστα ἀνήκετε ἀρετῆς πέρι. (4) Ἥ τε μάχη αὐτῶν ἐστι τοιήδε, τόξα καὶ αἰχμὴ βραχέα· ἀναξυρίδας δὲ ἔχοντες ἔρχονται ἐς τὰς μάχας καὶ κυρβασίας ἐπὶ τῇσι κεφαλῇσι· οὕτω εὐπετέες χειρωθῆναι εἰσί. Ἔστι δὲ καὶ ἀγαθὰ τοῖσι τὴν ἤπειρον ἐκείνην νεμομένοισι ὅσα οὐδὲ τοῖσι συνάπασι ἄλλοισι, ἀπὸ χρυσοῦ ἀρξαμένοισι, ἄργυρος καὶ χαλκὸς καὶ ἐσθὴς ποικίλη καὶ ὑποζύγιά τε καὶ ἀνδράποδα· τὰ θυμῷ βουλόμενοι αὐτοὶ ἂν ἔχοιτε. (5) Κατοικέαται δὲ ἀλλήλων ἐχόμενοι ὡς ἐγὼ φράσω. Ἰώνων μὲν τῶνδε οἵδε Λυδοί, οἰκέοντές τε χώρην ἀγαθὴν καὶ πολυαργυρώτατοι ἐόντες. » Δεικνὺς δὲ ἔλεγε ταῦτα ἐς τῆς γῆς τὴν περίοδον, τὴν ἐφέρετο ἐν τῷ πίνακι ἐντετμημένην. « Λυδῶν δὲ » ἔφη λέγων ὁ Ἀρισταγόρης « οἵδε ἔχονται Φρύγες οἱ πρὸς τὴν ἠῶ, πολυπροβατώτατοί τε ἐόντες ἁπάντων τῶν ἐγὼ οἶδα καὶ πολυκαρπότατοι. (6) Φρυγῶν δὲ ἔχονται Καππαδόκαι, τοὺς ἡμεῖς Συρίους καλεῦμεν. Τούτοισι δὲ πρόσουροι Κίλικες, κατήκοντες ἐπὶ θάλασσαν τήνδε, ἐν τῇ ἥδε Κύπρος νῆσος κέεται· οἳ πεντακόσια τάλαντα βασιλέϊ τὸν ἐπέτεον φόρον ἐπιτελεῦσι. (7) Κι-

que per breve tempus obtinuit : nam insurrectione facta interfecerunt eum Selinusii, tametsi ad Forensis Jovis aram profugerat.

XLVII. Secutus Dorieum erat et cum eo periit etiam Philippus, Butacidæ filius, civis Crotoniata. Is quum sibi desponsasset Telyis filiam, Sybaritarum regis, Crotone profugerat : frustratus autem nuptiis, relicta Italia Cyrenen navigaverat. Inde profectus, secutus erat Dorieum propria triremi, suo sumptu militibus instructa : vir qui in Olympicis certaminibus victoriam reportaverat, et formosissimus omnium suæ ætatis Græcorum. (2) Hic ob formæ præstantiam ab Egestanis consecutus est, quod nemo alius : hi enim super ejus sepulcro Heroum erexerunt, et sacrificiis eum placant.

XLVIII. Hunc finem habuit Dorieus : qui si sustinuisset sub Cleomenis vivere imperio et Spartæ manere, ipse rex evasisset Lacedæmonis. Neque enim diu admodum regnavit Cleomenes, sed mortuus est nulla prole relicta, nisi una filia, cui nomen erat Gorgo.

XLIX. Hoc igitur regnante Cleomene Spartam venit Aristagoras, Mileti tyrannus. Is regem conveniens, secum adferebat, ut narrant Lacedæmonii, æneam tabulam, in qua totius terræ circuitus erat incisus, et mare universum, fluviique omnes. (2) Ubi in colloquium venit regis, hæc ad eum verba fecit : « Cleomenes, ne meum studium te conveniendi mireris; talia enim sunt tempora. Servos esse Ionum filios, qui liberi esse debebant, probrum et dolor maxime quidem est nobis ipsis, verum etiam, præter cæteros Græcos, tanto magis vobis, quoniam principes estis Græciæ. (3) Nunc igitur, per deos te oro Græciæ præsides, e servitute vindicate Ionas, consanguineos vestros. Facile est autem vobis hoc exsequi. Nec enim fortes viri sunt barbari; vos vero bellicæ virtutis ad summum fastigium pervenistis. (4) Pugnæ genus autem illorum hoc est, arcus et breve spiculum. Braccis induti [*non scutis tecti*] in prælium eunt et tiaras [*pro galeis*] in capite gestant : ita superatu sunt faciles. Sunt autem continentem illam habitantibus bona, quanta non sunt aliis omnibus hominibus simul sumptis : aurum statim, tum argentum, et æs, et vestis variegata, et jumenta, et mancipia : quibus vos, si modo libuerit, potiemini. (5) Habitant autem, alius populus alterum attingens sic, quemadmodum ego dicam. Juxta Ionas hosce habitant hi Lydi, terram tenentes bonam et argento abundantem. » Hæc dicens, digito monstravit regionem in illo terræ circuitu, quem æri incisum secum attulerat. « Lydis vero (sic dicere perrexit) contigui sunt versus orientem Phryges hi, et armentis et terræ frugibus opulentissimi omnium, quos equidem novi, populorum. (6) Phrygibus proximi sunt Cappadoces, quos Syrios nos vocamus : hisque finitimi Cilices, ad mare hocce pertinentes, in quo Cyprus hæc insula est; qui quingenta talenta annuum tributum pendunt regi. (7) Cilices at-

λίκων δὲ τῶνδε ἔχονται Ἀρμένιοι οἵδε, καὶ οὗτοι ἐόντες πολυπρόβατοι, Ἀρμενίων δὲ Ματιηνοὶ χώρην τήνδε ἔχοντες. Ἔχεται δὲ τούτων γῆ ἥδε Κισσίη, ἐν τῇ δὴ παρὰ ποταμὸν τόνδε Χοάσπεα κείμενά ἐστι τὰ Σοῦσα ταῦτα, ἔνθα βασιλεύς τε μέγας δίαιταν ποιέεται, καὶ τῶν χρημάτων οἱ θησαυροὶ ἐνθαῦτά εἰσι· ἑλόντες δὲ ταύτην τὴν πόλιν θαρσέοντες ἤδη τῷ Διὶ πλούτου πέρι ἐρίζετε. (8) Ἀλλὰ περὶ μὲν χώρης ἄρα οὐ πολλῆς οὐδὲ οὕτω χρηστῆς καὶ οὔρων σμικρῶν χρεὼν ἐστι ὑμέας μάχας ἀναβάλλεσθαι πρός τε Μεσσηνίους ἐόντας ἰσοπαλέας καὶ Ἀρκάδας τε καὶ Ἀργείους, τοῖσι οὔτε χρυσοῦ ἐχόμενόν ἐστι οὐδὲν οὔτε ἀργύρου, τῶν πέρι καί τινα ἐνάγει προθυμίη μαχόμενον ἀποθνήσκειν· παρέχον δὲ τῆς Ἀσίης πάσης ἄρχειν εὐπετέως, ἄλλο τι αἱρήσεσθε; » Ἀρισταγόρης μὲν ταῦτα ἔλεξε, Κλεομένης δὲ ἀμείβετο τοισίδε, « ὦ ξεῖνε Μιλήσιε, ἀναβάλλομαί τοι ἐς τρίτην ἡμέρην ὑποκρινέεσθαι. »

L. Τότε μὲν ἐς τοσοῦτον ἤλασαν· ἐπείτε δὲ ἡ κυρίη ἡμέρη ἐγένετο τῆς ὑποκρίσιος καὶ ἦλθον ἐς τὸ συγκείμενον, εἴρετο ὁ Κλεομένης τὸν Ἀρισταγόρεα ὁκόσων ἡμερέων ἀπὸ θαλάσσης τῆς Ἰώνων ὁδὸς εἴη παρὰ βασιλέα. (2) Ὁ δὲ Ἀρισταγόρης τἆλλα ἐὼν σοφὸς καὶ διαβάλλων ἐκεῖνον εὖ ἐν τούτῳ ἐσφάλη· χρεὼν γάρ μιν μὴ λέγειν τὸ ἐόν, βουλόμενόν γε Σπαρτιήτας ἐξαγαγεῖν ἐς τὴν Ἀσίην, λέγειν δ' ὦν τριῶν μηνῶν φὰς εἶναι τὴν ἄνοδον. (3) Ὁ δὲ ὑπαρπάσας τὸν ἐπίλοιπον λόγον τὸν ὁ Ἀρισταγόρης ὥρμητο λέγειν περὶ τῆς ὁδοῦ, εἶπε, « ὦ ξεῖνε Μιλήσιε, ἀπαλλάσσεο ἐκ Σπάρτης πρὸ δύντος ἡλίου· οὐδένα γὰρ λόγον εὐεπέα λέγεις Λακεδαιμονίοισι, ἐθέλων σφέας ἀπὸ θαλάσσης τριῶν μηνῶν ὁδὸν ἀγαγεῖν. » Ὁ μὲν δὴ Κλεομένης ταῦτα εἴπας ἤιε ἐς τὰ οἰκία.

LI. Ὁ δὲ Ἀρισταγόρης λαβὼν ἱκετηρίην ἤιε ἐς τοῦ Κλεομένεος, ἐσελθὼν δὲ ἔσω ἅτε ἱκετεύων ἐπακοῦσαι ἐκέλευε τὸν Κλεομένεα, ἀποπέμψαντα τὸ παιδίον· προσεστήκεε γὰρ δὴ τῷ Κλεομένεϊ ἡ θυγάτηρ, τῇ οὔνομα ἦν Γοργώ· τοῦτο δέ οἱ καὶ μοῦνον τέκνον ἐτύγχανε ἐὸν ἐτέων ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἡλικίην. (2) Κλεομένης δὲ λέγειν μιν ἐκέλευε τὰ βούλεται, μηδὲ ἐπισχεῖν τοῦ παιδίου εἵνεκεν. Ἐνθαῦτα δὴ ὁ Ἀρισταγόρης ἤρχετο ἐκ δέκα ταλάντων ὑπισχνεόμενος, ἤν οἱ ἐπιτελέσῃ τῶν ἐδέετο. (3) Ἀνανεύοντος δὲ τοῦ Κλεομένεος προέβαινε τοῖσι χρήμασι ὑπερβάλλων ὁ Ἀρισταγόρης, ἐς ὃ πεντήκοντά τε τάλαντα ὑπεδέδεκτο καὶ τὸ παιδίον ηὐδάξατο, « πάτερ, διαφθερέει σε ὁ ξεῖνος, ἢν μὴ ἀποστὰς ἴῃς. » (4) Ὅ τε δὴ Κλεομένης ἡσθεὶς τοῦ παιδίου τῇ παραινέσι ἤιε ἐς ἕτερον οἴκημα, καὶ ὁ Ἀρισταγόρης ἀπαλλάσσετο τὸ παράπαν ἐκ τῆς Σπάρτης, οὐδέ οἱ ἐξεγένετο ἐπὶ πλέον ἔτι σημῆναι περὶ τῆς ἀνόδου τῆς παρὰ βασιλέα.

LII. Ἔχει γὰρ ἀμφὶ τῇ ὁδῷ ταύτῃ ὧδε. Σταθμοί τε πανταχῇ εἰσὶ βασιλήιοι καὶ καταλύσιες κάλλισται, διὰ οἰκεομένης τε ἡ ὁδὸς ἅπασα καὶ ἀσφαλέος. Διὰ μέν γε Λυδίης καὶ Φρυγίης σταθμοὶ τείνοντες εἴκοσί

tingunt hi Armenii, et ipsi armentis opulenti. Armeniis finitimi Matieni hancce possident regionem. Horum regionem attingit Cissia hæc, in qua juxta fluvium huncce Choaspen sita hic sunt Susa, ubi rex magnus vitam agit, suntque pecuniarum illius thesauri. Hanc urbem quum ceperitis, tum fidenter cum Jove de divitiis contendetis. (8) At nunc de exiguo terræ tractu, neque illo ita bono, et de arctis finibus opus est vobis pugnare cum Messeniis, qui vobis pares sunt armis, et cum Arcadibus et Argivis, qui nihil possident quod sit auri aut argenti simile, cujus studio aliquis ad pugnandum cum vitæ periculo commoveatur. Quare quum facile sit vobis universæ Asiæ potiri imperio, aliudne quidpiam præoptabitis? » Hæc Aristagoras dixit; cui Cleomenes respondit his verbis : « Hospes Milesie, in tertium diem differo tibi respondere. »

L. Tunc quidem in tantum progressi sunt : ubi vero adfuit constitutus responsioni dies, et ad locum ventum est de quo convenerat, ex Aristagora Cleomenes quæsivit, quot dierum iter esset a mari Ioniam adluente usque ad regem. (2) Et Aristagoras, alioquin callidus homo, et pulcre illum circumveniens, in hoc quidem offendit. Nam quum non id quod res est dicere debuisset, ut qui Spartanos in Asiam cuperet evocare, ex veritate respondit, dicens trium mensium esse adscensum. (3) Tum vero Cleomenes, præcidens reliquum sermonem quem de itinere illo facturus erat Aristagoras, ait : « Hospes Milesie, excede Sparta ante solis occasum : nec enim sermonem dicis audiendum Lacedæmoniis, qui eos cupis trium mensium viam abducere a mari. » His dictis, Cleomenes domum abiit.

LI. Tum vero Aristagoras sumpto oleæ ramo domum adiit Cleomenis, et introgressus supplicis modo illum precatus est, ut, dimissa filiola, sese audiret : adstabat enim forte Cleomeni filia, cui nomen erat Gorgo, unica illius proles, annorum octo aut novem puella. (2) Jussit illum Cleomenes dicere quæ vellet, nec cessare puellæ caussa. Ibi Aristagoras a decem incepit talentis quæ illi pollicebatur, si ea, quæ petiisset, effecta sibi dedisset : (3) abnuenteque Cleomene, progressus est Aristagoras augendo subinde pecuniæ summam; donec postremo, quum quinquaginta ei talenta reciperet, exclamavit puella : « Pater, corrumpet te hic hospes, ni ocyus hinc abscesseris. » (4) Et delectatus Cleomenes puellæ monito, in aliud conclave abiit, et Aristagoras Sparta omnino excessit neque ei licuerat de itinere ad regem plura his commemorare.

LII. Est autem illius itineris ratio hujusmodi. Stationes (*sive* mansiones) ubique sunt regiæ, et deversoria pulcerrima : totumque iter per culta ac tuta instituitur loca. Per Lydiam et Phrygiam viginti sunt mansiones, parasangæ

εἰσι, παρασάγγαι δὲ τέσσερες καὶ ἐνενήκοντα καὶ ἥμισυ. (2) Ἐκδέκεται δ' ἐκ τῆς Φρυγίης ὁ Ἅλυς ποταμὸς, ἐπ' ᾧ πύλαι τε ἔπεισι, τὰς διεξελάσαι πᾶσα ἀνάγκη καὶ οὕτω διεκπερᾶν τὸν ποταμὸν, καὶ φυλακτήριον μέγα ἐπ' αὐτῷ. Διαβάντι δὲ ἐς τὴν Καππαδοκίην καὶ ταύτῃ πορευομένῳ μέχρι οὔρων τῶν Κιλικίων σταθμοὶ δυῶν δέοντές εἰσι τριήκοντα, παρασάγγαι δὲ τέσσερες καὶ ἑκατόν. (3) Ἐπὶ δὲ τοῖσι τούτων οὔροισι διξάς τε πύλας διεξελᾷς καὶ διξὰ φυλακτήρια παραμείψεαι· ταῦτα δὲ διεξελάσαντι καὶ διὰ τῆς Κιλικίης ὁδὸν ποιευμένῳ τρεῖς εἰσὶ σταθμοὶ, παρασάγγαι δὲ πεντεκαίδεκα καὶ ἥμισυ. (4) Οὖρος δὲ Κιλικίης καὶ τῆς Ἀρμενίης ἐστὶ ποταμὸς νηυσιπέρητος, τῷ οὔνομα Εὐφρήτης. Ἐν δὲ τῇ Ἀρμενίῃ σταθμοὶ μέν εἰσι καταγωγέων πεντεκαίδεκα, παρασάγγαι δὲ ἓξ καὶ πεντήκοντα καὶ ἥμισυ, καὶ φυλακτήριον ἐν αὐτοῖσι. (5) Ποταμοὶ δὲ νηυσιπέρητοι τέσσερες διὰ ταύτης ῥέουσι, τοὺς πᾶσα ἀνάγκη διαπορθμεῦσαι ἐστὶ, πρῶτος μὲν Τίγρις, μετὰ δὲ δεύτερός τε καὶ τρίτος ὡυτὸς οὐνομαζόμενος, οὐκ ὡυτὸς ἐὼν ποταμὸς οὐδὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ῥέων· ὁ μὲν γὰρ πρότερος αὐτῶν καταλεχθεὶς ἐξ Ἀρμενίων ῥέει, ὁ δὲ ὕστερον ἐκ Ματιηνῶν· ὁ δὲ τέταρτος τῶν ποταμῶν οὔνομα ἔχει Γύνδης, τὸν Κῦρος διέλαβέ κοτε ἐς διώρυχας ἑξήκοντα καὶ τριηκοσίας. (6) Ἐκ δὲ ταύτης τῆς Ἀρμενίης ἐσβάλλοντι ἐς τὴν Ματιηνὴν γῆν σταθμοί εἰσι τέσσερες. . . . . Ἐκ δὲ ταύτης ἐς τὴν Κισσίην χώρην μεταβαίνοντι ἕνδεκα σταθμοὶ, παρασάγγαι δὲ δύο καὶ τεσσεράκοντα καὶ ἥμισύ ἐστι ἐπὶ ποταμὸν Χοάσπεα, ἐόντα καὶ τοῦτον νηυσιπέρητον· ἐπ' ᾧ Σοῦσα πόλις πεπόλισται. Οὗτοι οἱ πάντες σταθμοί εἰσι ἕνδεκα καὶ ἑκατόν. Καταγωγαὶ μέν νυν σταθμῶν τοσαῦταί εἰσι ἐκ Σαρδίων ἐς Σοῦσα ἀναβαίνοντι.

LIII. Εἰ δὲ ὀρθῶς μεμέτρηται ἡ ὁδὸς ἡ βασιληίη τοῖσι παρασάγγῃσι καὶ ὁ παρασάγγης δύναται τριήκοντα στάδια, ὥσπερ οὗτός γε δύναται ταῦτα, ἐκ Σαρδίων στάδιά ἐστι ἐς τὰ βασιλήϊα τὰ Μεμνόνια καλεύμενα πεντακόσια καὶ τρισχίλια καὶ μύρια, παρασαγγέων ἐόντων πεντήκοντα καὶ τετρακοσίων. (2) Πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν στάδια ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ διεξιοῦσι ἀναισιμοῦνται ἡμέραι ἀπαρτὶ ἐνενήκοντα.

LIV. Οὕτω τῷ Μιλησίῳ Ἀρισταγόρῃ εἴπαντι πρὸς Κλεομένεα τὸν Λακεδαιμόνιον εἶναι τριῶν μηνῶν τὴν ἄνοδον τὴν παρὰ βασιλέα ὀρθῶς εἴρητο. Εἰ δέ τις τὸ ἀτρεκέστερον τούτων ἔτι δίζηται, ἐγὼ καὶ τοῦτο σημανέω· τὴν γὰρ ἐξ Ἐφέσου ἐς Σάρδις ὁδὸν δεῖ προσλογίσασθαι ταύτῃ. (2) Καὶ δὴ λέγω σταδίους εἶναι τοὺς πάντας ἀπὸ θαλάσσης τῆς Ἑλληνικῆς μέχρι Σούσων (τοῦτο γὰρ Μεμνόνιον ἄστυ καλέεται) τεσσεράκοντα καὶ τετρακισχιλίους καὶ μυρίους· οἱ γὰρ ἐξ Ἐφέσου ἐς Σάρδις εἰσὶ τεσσεράκοντα καὶ πεντακόσιοι στάδιοι, καὶ οὕτω τρισὶ ἡμέρῃσι μηκύνεται ἡ τρίμηνος ὁδός.

LV. Ἀπελαυνόμενος δὲ ὁ Ἀρισταγόρης ἐκ τῆς Σπάρτης ἤιε ἐς τὰς Ἀθήνας γενομένας τυράννων ὧδε

vero nonaginta quattuor cum dimidia. (2) Phrygiam excipit Halys fluvius, ad quem est porta, per quam omnino transire oportet priusquam fluvium trajicias: estque ibidem magna custodia. Transgresso in Cappadociam, atque per eam pergenti usque ad Ciliciæ fines, mansiones sunt duodetriginta, parasangæ vero centum et quattuor: (3) in his confinibus autem duæ sunt portæ transeundæ, et prætereundæ duæ custodiæ. Has postquam præterieris, per Ciliciam iter facienti tres sunt mansiones, parasangæ vero quindecim cum dimidia. (4) Terminus Ciliciæ et Armeniæ flumen est navibus transmittendum, cui nomen Euphrates. In Armenia vero mansiones sunt deversoriorum quindecim, et parasangæ quinquaginta sex cum dimidia: estque in his etiam custodiæ statio. (5) Perfluunt autem Armeniam quattuor fluvii, quos navibus necessario oportet trajicere. Primus est Tigris: deinde secundus et tertius idem nomen habent, quamvis non idem sit fluvius, nec eodem ex loco fluens; prior enim eorum, quem recensui, ex Armeniis fluit, posterior vero ex Matienis. Quarto fluvio nomen est Gyndes, is quem Cyrus olim in trecentos et sexaginta alveos diduxit. (6) Ex hac Armenia ubi in Matienen regionem transieris, stationes sunt quattuor.... Tum ex hac in Cissiam regionem transgredienti, stationes undecim, parasangæ vero quadraginta duæ cum dimidia, usque ad Choaspen fluvium, navibus itidem trajiciendum; ad quem Susa urbs condita est. Harum omnium mansionum summa est centum et undecim: totque sunt stationes atque deversoria Sardibus Susa iter facienti

LIII. Quodsi vero recte parasangis dimensa est regia via, et parasanga si valet triginta stadia, uti revera valet erunt Sardibus usque ad regiam, quæ Memnonia vocatur, stadiorum tredecim millia et quingenta, quum sint parasangæ quadringentæ et quinquaginta. (2) Jam singulis diebus centena et quinquagena stadia conficiendo, consumuntur adcurate dies nonaginta.

LIV. Itaque Milesius Aristagoras, quando Cleomeni Lacedæmonio dixit, trium mensium iter esse quo ad regem adscenditur, recte ille dixit. Si quis vero curatius etiam de his quærat, ei ego hoc etiam declarabo; namque adjici debet iter Epheso Sardes faciendum. (2) Dico igitur, a Græco mari usque Susa, nam hæc Memnonia urbs vocatur, stadiorum omnium summam esse quattuordecim millia et quadraginta. Nam ab Epheso ad Sardes sunt stadia quingenta et quadraginta: itaque tribus diebus longius fit trimestre istud iter.

LV. Sparta pulsus Aristagoras Athenas inde se contulit: quæ *haud multo ante* tyrannis liberatæ erant, idque hoc

ἐλευθέρας. Ἐπεὶ Ἵππαρχον τὸν Πεισιστράτου, Ἱππίεω δὲ τοῦ τυράννου ἀδελφεὸν, ἰδόντα ὄψιν ἐνυπνίου τῷ ἑωυτοῦ πάθεϊ ἐναργεστάτην κτείνουσι Ἀριστογείτων καὶ Ἁρμόδιος γένος ἐόντες τὰ ἀνέκαθεν Γεφυραῖοι, μετὰ ταῦτα ἐτυραννεύοντο Ἀθηναῖοι ἐπ' ἔτεα τέσσερα οὐδὲν ἔσσον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἢ πρὸ τοῦ.

LVI. Ἡ μέν νυν ὄψις τοῦ Ἱππάρχου ἐνυπνίου ἦν ἥδε· ἐν τῇ προτέρῃ νυκτὶ τῶν Παναθηναίων ἐδόκεε ὁ Ἵππαρχος ἄνδρα οἱ ἐπιστάντα μέγαν καὶ εὐειδέα αἰνίσσεσθαι τάδε τὰ ἔπεα·

Τλῆθι λέων ἄτλητα παθὼν τετληότι θυμῷ·
οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσει.

(2) Ταῦτα δὲ, ὡς ἡμέρη ἐγένετο τάχιστα, φανερὸς ἦν ὑπερτιθέμενος ὀνειροπόλοισι· μετὰ δὲ ἀπειπάμενος τὴν ὄψιν ἔπεμπε τὴν πομπὴν, ἐν τῇ δὴ τελευτᾷ.

LVII. Οἱ δὲ Γεφυραῖοι, τῶν ἔσαν οἱ φονέες οἱ Ἱππάρχου, ὡς μὲν αὐτοὶ λέγουσι, ἐγεγόνεσαν ἐξ Ἐρετρίης τὴν ἀρχὴν, ὡς δὲ ἐγὼ ἀναπυνθανόμενος εὑρίσκω, ἔσαν Φοίνικες τῶν σὺν Κάδμῳ ἀπικομένων Φοινίκων ἐς γῆν τὴν νῦν Βοιωτίην καλευμένην, οἴκεον δὲ τῆς χώρης ταύτης ἀπολαχόντες τὴν Ταναγρικὴν μοῖραν. (2) Ἐνθεῦτεν δὲ Καδμείων πρότερον ἐξαναστάντων ὑπ' Ἀργείων, οἱ Γεφυραῖοι οὗτοι δεύτερα ὑπὸ Βοιωτῶν ἐξαναστάντες ἐτράποντο ἐπ' Ἀθηνέων. Ἀθηναῖοι δέ σφεας ἐπὶ ῥητοῖσι ἐδέξαντο σφέων αὐτῶν εἶναι πολιήτας πολλῶν τέων καὶ οὐκ ἀξιαπηγήτων ἐπιτάξαντες ἔργεσθαι.

LVIII. Οἱ δὲ Φοίνικες οὗτοι οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμενοι, τῶν ἔσαν οἱ Γεφυραῖοι, ἄλλα τε πολλὰ οἰκήσαντες ταύτην τὴν χώρην ἐσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας καὶ δὴ καὶ γράμματα, οὐκ ἐόντα πρὶν Ἕλλησι ὡς ἐμοὶ δοκέειν, πρῶτα μὲν τοῖσι καὶ ἅπαντες χρέονται Φοίνικες· μετὰ δὲ, χρόνου προβαίνοντος, ἅμα τῇ φωνῇ μετέβαλον καὶ τὸν ῥυθμὸν τῶν γραμμάτων. (2) Περιοίκεον δέ σφεας τὰ πολλὰ τῶν χώρων τοῦτον τὸν χρόνον Ἑλλήνων Ἴωνες, οἳ παραλαβόντες διδαχῇ παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, μεταρρυθμίσαντές σφεων ὀλίγα ἐχρέοντο, χρεώμενοι δὲ ἐφάτισαν ὥσπερ καὶ τὸ δίκαιον ἔφερε, ἐσαγαγόντων Φοινίκων ἐς τὴν Ἑλλάδα Φοινικήϊα κεκλῆσθαι. (3) Καὶ τὰς βίβλους διφθέρας καλεῦσι ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι κοτὲ ἐν σπάνι βίβλων ἐχρέοντο διφθέρῃσι αἰγέῃσί τε καὶ οἰέῃσι· ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γράφουσι.

LIX. Εἶδον δὲ καὶ αὐτὸς Καδμήϊα γράμματα ἐν τῷ ἱρῷ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ἰσμηνίου ἐν Θήβῃσι τῇσι Βοιωτῶν, ἐπὶ τρίποσι τρισὶ ἐγκεκολαμμένα, τὰ πολλὰ ὅμοια ἐόντα τοῖσι Ἰωνικοῖσι. Ὁ μὲν δὴ εἷς τῶν τριπόδων ἐπίγραμμα ἔχει

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν ἰὼν ἀπὸ Τηλεβοάων.

Ταῦτα ἡλικίην ἂν εἴη κατὰ Λάϊον τὸν Λαβδάκου τοῦ Πολυδώρου τοῦ Κάδμου.

modo. Postquam Hipparchum, Pisistrati filium, Hippiæ tyranni fratrem, cui per somnum visum erat oblatum imminentem calamitatem perspicue significans, interfecerunt Aristogiton et Harmodius, generis origine Gephyræi; post hæc Athenæ per quattuor etiam nunc annos nihilo minus, immo magis etiam quam antea, tyrannide premebantur.

LVI. Insomnium Hipparcho oblatum hujusmodi erat: nocte quæ præcedebat Panathenæorum solennia, visum erat Hipparcho adstare ipsi virum grandem formosumque, ænigmaticis his verbis ipsum adloquentem:

Intoleranda, leo, patiens, animo forti tolerato!
nemo hominum injustus non solvet tempore pœnam.

(2) Hanc visionem ille, simulatque illuxit, palam ad somniorum conjectores retulit: deinde vero, sacris averruncandi caussa factis, pompam illam duxit, in qua interfectus est.

LVII. Gephyræi, quorum de genere erant Hipparchi percussores, principio, ut ipsi aiunt, ex Eretria fuerunt oriundi; ut vero ego rem percontatus reperio, Phœnices fuerunt ex illorum numero Phœnicum, qui cum Cadmo in hanc regionem, quæ nunc Bœotia vocatur, venerunt; et Tanagricum ejusdem regionis tractum, sorte acceptum, habitaverunt. (2) Inde postquam Cadmei prius ab Argivis erant expulsi, deinde Gephyræi hi a Bœotis ejecti, Athenas se converterunt. Et illos receperunt Athenienses hac conditione, ut cives essent Athenienses, at compluribus tamen, nec vero dignis quæ hic commemorentur, juribus essent exclusi.

LVIII. Phœnices autem hi, qui cum Cadmo advenerant, quorum de numero fuerunt Gephyræi, regionem hanc incolentes, quum alias res multas ad doctrinam spectantes attulerunt Hellenibus, tum literas; quarum usus nullus antea, ut mihi videtur, apud Hellenas fuerat. Ac primum quidem tales attulerant, qualibus omnes utuntur Phœnices: procedente vero tempore, simul cum sermone, literarum etiam ductus immutarunt. (2) Pleraque per id tempus loca circum illos habitabant Hellenes Iones: qui literas edocti a Phœnicibus, usi sunt eis forma paululum mutata; a quorum usu divulgatum est, ut, quemadmodum æquitas etiam postulabat, quoniam a Phœnicibus in Græciam introductæ sunt, Phœniciæ literæ nominarentur. (3) Atque byblos etiam (*id est*, libros papyraceos) antiquitus diphtheras (pelles rasas *sive* membranas) Iones vocant, quoniam in papyri inopia pellibus caprinis et ovillis utebantur. Atque etiam nunc mea ætate multi barbarorum talibus in pellibus scribunt.

LIX. Vidi vero etiam ipse literas Cadmeas in templo Apollinis Ismenii Thebis Bœotiæ, tripodibus tribus insculptas, maximam partem similes Ionicis literis. Unus ex illis tripodibus hanc habet inscriptionem:

Dedicavit me Amphitryon, rediens ex Telebois.

Hæc igitur scripta fuerint Laii ætate, filii Labdaci, nepotis Polydori, filii Cadmi.

LX. Ἕτερος δὲ τρίπους ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ λέγει

Σκαῖος πυγμαχέων με ἑκηβόλῳ Ἀπόλλωνι
νικήσας ἀνέθηκε τεὶν περικαλλὲς ἄγαλμα.

Σκαῖος δ' ἂν εἴη ὁ Ἱπποκόωντος, εἰ δὴ οὗτός γ' ἐστὶ ὁ ἀναθεὶς καὶ μὴ ἄλλος τὠυτὸ οὔνομα ἔχων τῷ Ἱπποκόωντος, ἡλικίην κατ' Οἰδίπουν τὸν Λαΐου.

LXI. Τρίτος δὲ τρίπους λέγει καὶ οὗτος ἐν ἑξαμέτρῳ

Λαοδάμας τρίποδ' αὐτὸς ἐυσκόπῳ Ἀπόλλωνι
μουναρχέων ἀνέθηκε τεὶν περικαλλὲς ἄγαλμα.

Ἐπὶ τούτου δὴ τοῦ Λαοδάμαντος τοῦ Ἐτεοκλέος μουναρχέοντος ἐξανιστέαται Καδμεῖοι ὑπ' Ἀργείων καὶ τράπονται ἐς τοὺς Ἐγχελέας. (2) Οἱ δὲ Γεφυραῖοι ὑπολειφθέντες ὕστερον ὑπὸ Βοιωτῶν ἀναχωρέουσι ἐς Ἀθήνας· καί σφι ἱρά ἐστι ἐν Ἀθήνῃσι ἱδρυμένα, τῶν οὐδὲν μέτα τοῖσι λοιποῖσι Ἀθηναίοισι, ἄλλα τε κεχωρισμένα τῶν ἄλλων ἱρῶν καὶ δὴ καὶ Ἀχαιίης Δήμητρος ἱρόν τε καὶ ὄργια.

LXII. Ἡ μὲν δὴ ὄψις τοῦ Ἱππάρχου ἐνυπνίου, καὶ οἱ Γεφυραῖοι ὅθεν ἐγεγόνεσαν, τῶν ἔσαν οἱ Ἱππάρχου φονέες, ἀπήγηταί μοι· δεῖ δὲ πρὸς τούτοισι ἔτι ἀναλαβέειν τὸν κατ' ἀρχὰς ἤια λέξων λόγον, ὡς τυράννων ἠλευθερώθησαν Ἀθηναῖοι. (2) Ἱππίεω τυραννεύοντος καὶ ἐμπικραινομένου Ἀθηναίοισι διὰ τὸν Ἱππάρχου θάνατον, Ἀλκμεωνίδαι γένος ἐόντες Ἀθηναῖοι καὶ φεύγοντες Πεισιστρατίδας, ἐπείτε σφι ἅμα τοῖσι ἄλλοισι Ἀθηναίων φυγάσι πειρεωμένοισι κατὰ τὸ ἰσχυρὸν οὐ προεχώρεε κάτοδος, ἀλλὰ προσέπταιον μεγάλως πειρεώμενοι κατιέναι τε καὶ ἐλευθεροῦν τὰς Ἀθήνας Λειψύδριον τὸ ὑπὲρ Παιονίης τειχίσαντες, ἐνθαῦτα οἱ Ἀλκμεωνίδαι πᾶν ἐπὶ τοῖσι Πεισιστρατίδῃσι μηχανεώμενοι παρ' Ἀμφικτυόνων τὸν νηὸν μισθοῦνται τὸν ἐν Δελφοῖσι, τὸν νῦν ἐόντα, τότε δὲ οὔκω, τοῦτον ἐξοικοδομῆσαι. (3) Οἷα δὲ χρημάτων εὖ ἥκοντες καὶ ἐόντες ἄνδρες δόκιμοι ἀνέκαθεν ἔτι, τόν τε νηὸν ἐξεργάσαντο τοῦ παραδείγματος κάλλιον, τά τε ἄλλα καὶ συγκειμένου σφι πωρίνου λίθου ποιέειν τὸν νηόν, Παρίου τὰ ἔμπροσθε αὐτοῦ ἐξεποίησαν.

LXIII. Ὡς ὦν δὴ οἱ Ἀθηναῖοι λέγουσι, οὗτοι οἱ ἄνδρες ἐν Δελφοῖσι κατήμενοι ἀνέπειθον τὴν Πυθίην χρήμασι, ὅκως ἔλθοιεν Σπαρτιητέων ἄνδρες εἴτε ἰδίῳ στόλῳ εἴτε δημοσίῳ χρησόμενοι, προφαίνειν σφι τὰς Ἀθήνας ἐλευθεροῦν. (2) Λακεδαιμόνιοι δέ, ὥς σφι αἰεὶ τὠυτὸ πρόφαντον ἐγίνετο, πέμπουσι Ἀγχιμόλιον τὸν Ἀστέρος, ἐόντα τῶν ἀστῶν ἄνδρα δόκιμον, σὺν στρατῷ ἐξελῶντα Πεισιστρατίδας ἐξ Ἀθηνέων, ὅμως καὶ ξεινίους σφι ἐόντας τὰ μάλιστα· τὰ γὰρ τοῦ θεοῦ πρεσβύτερα ἐποιεῦντο ἢ τὰ τῶν ἀνδρῶν· πέμπουσι δὲ τούτους κατὰ θάλασσαν πλοίοισι. (3) Ὁ μὲν δὴ προσσχὼν ἐς Φάληρον τὴν στρατιὴν ἀπέβησε, οἱ δὲ Πεισιστρατίδαι προπυνθανόμενοι ταῦτα ἐπεκαλεῦντο ἐκ Θεσσαλίης ἐπικουρίην· ἐπεποίητο γάρ σφι συμμαχίη πρὸς αὐτούς. (4) Θεσσαλοὶ δέ σφι δεομένοισι ἀπέπεμψαν, κοινῇ γνώμῃ χρεώμενοι, χιλίην τε ἵππον

LX. Alius tripus hexametro modulo hæc dixit :

Scæus, in adsueto pugilum certamine victor,
me tibi sacravit, speciosum munus, Apollo.

Scæus autem ille fuerit Hippocoontis filius : si modo hic fuit qui munus illud dedicavit, nec alius idem nomen gerens cum Hippocoontis filio : vixit hic autem Œdipi ætate, Laii filii.

LXI. Tertius tripus, hexametro pariter modulo, hæc inscripta habet :

Laodamas tripodem hunc divo, sua in urbe monarchus,
dignum spectatu sacrat decus arcitenenti.

Hic est ille Laodamas, Eteoclis filius, quo regnante Cadmei, ab Argivis sedibus suis ejecti, ad Encheleas se receperunt. (2) Gephyræi vero, tunc relicti, postea a Bœotis coacti sunt Athenas concedere. Et habent hi templa Athenis exstructa, quæ ad reliquos Athenienses nihil pertinent, quum alia, quibus nihil commune cum cæteris templis est, tum Achaicæ Cereris templum et sacra.

LXII. Quale fuerit visum Hipparcho oblatum, et unde oriundi Gephyraei, quorum de genere fuere Hipparchi percussores, est a me expositum. Superest ut post hæc redeam ad narrationem quam initio instituturus eram, dicamque qua ratione tyrannis liberati sint Athenienses. (2) Quo tempore Hippias tyrannidem obtinuit, et Athenienses ob Hipparchi cædem acerbius vexabat; per id tempus Alcmeonidæ, genere Athenienses, ob Pisistratidas vero patria profugi, postquam cum aliis Atheniensium exsulibus per vim reditum sibi parare conantes nihil profecissent, sed ad Lipsydrion supra Pæoniam, quem locum tentandi reditus caussa et liberandæ civitatis consilio muniverant, ingentem accepissent cladem; deinde, omnia adversus Pisistratidas molientes, ab Amphictyonibus templum Delphicum hoc, quod nunc est, et tunc nondum erat, ædificandum conduxerunt. (3) Quumque divitiis abundarent, et inde a majoribus spectati essent viri, exædificarunt templum quum alias pulcrius quam ferebat exemplar, tum frontem ejus ex Pario marmore effecerunt, quamquam conventum esset ut totum templum ex porino lapide construeretur.

LXIII. Hi igitur Alcmeonidæ, ut Athenienses narrant, dum Delphis morabantur, pecunia persuaserunt Pythiæ, ut, quoties Spartani cives Delphos venirent, sive privato nomine sive publico oraculum consulturi, constanter illos moneret, ut liberarent Athenas. (2) Proinde Lacedæmonii quum idem ipsis semper effatum ederetur, mittunt Anchimolium, Asteris filium, cum exercitu, spectatum inter cives virum, qui Pisistratidas Athenis pelleret, quamquam hospitii jure cum ipsis inprimis conjunctos : nam, quæ diis debentur, antiquiora duxerunt quam quæ hominibus. Hunc exercitum, mari navibus mittunt. (3) Anchimolius igitur, portum tenens Phalerum, ibi in terra deposuit. Qua re ante cognita, Pisistratidæ, quum esset eis fœdus cum Thessalis, auxilia e Thessalia acciverant. (4) Et precantibus Thessali, publico decreto, mille equites miserant, et

καὶ τὸν βασιλέα τὸν σφέτερον Κινέην ἄνδρα Κονιαῖον· τοὺς ἐπείτε ἔσχον συμμάχους οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐμηχανέοντο τοιάδε· (5) κείραντες τῶν Φαληρέων τὸ πεδίον καὶ ἱππάσιμον ποιήσαντες τοῦτον τὸν χῶρον ἐπῆκαν τῷ στρατοπέδῳ τὴν ἵππον· ἐμπεσοῦσα δὲ διέφθειρε ἄλλους τε πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων καὶ δὴ καὶ τὸν Ἀγχιμόλιον· τοὺς δὲ περιγενομένους αὐτῶν ἐς τὰς νέας κατέρξαν. (6) Ὁ μὲν δὴ πρῶτος στόλος ἐκ Λακεδαίμονος οὕτω ἀπήλλαξε, καὶ Ἀγχιμολίου εἰσὶ ταφαὶ τῆς Ἀττικῆς Ἀλωπεκῆσι, ἀγχοῦ τοῦ Ἡρακλείου τοῦ ἐν Κυνοσάργεϊ.

regem suum Cineam Coniæum. Quos auxiliares nacti Pisistratidæ, hocce instituerunt facere: (5) detonsa planitie Phalereorum, et loco hoc equitibus habili reddito, equitatum adversus hostium castra mittunt: qui in hos incidens, quum alios multos interfecit Lacedæmoniorum, tum et ducem Anchimolium, reliquos vero in naves compulerunt. (6) Hic finis fuit primæ expeditionis Lacedæmoniorum: estque sepulcrum Anchimolii in Attico pago, cui Alopecæ nomen, prope Herculis templum quod in Cynosarge.

LXIV. Μετὰ δὲ Λακεδαιμόνιοι μέζω στόλον στείλαντες ἀπέπεμψαν ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, στρατηγὸν τῆς στρατιῆς ἀποδέξαντες βασιλέα Κλεομένεα τὸν Ἀναξανδρίδεω, οὐκέτι κατὰ θάλασσαν στείλαντες, ἀλλὰ κατ' ἤπειρον· (2) τοῖσι ἐσβαλοῦσι ἐς τὴν Ἀττικὴν χώρην ἡ τῶν Θεσσαλῶν ἵππος πρώτη προσέμιξε καὶ οὐ μετὰ πολὺ ἐτράπετο, καί σφεων ἔπεσον ὑπὲρ τεσσεράκοντα ἄνδρας· οἱ δὲ περιγενόμενοι ἀπαλλάσσοντο, ὡς εἶχον, ἰθὺς ἐπὶ Θεσσαλίης. (3) Κλεομένης δὲ ἀπικόμενος ἐς τὸ ἄστυ ἅμα Ἀθηναίων τοῖσι βουλομένοισι εἶναι ἐλευθέροισι ἐπολιόρκεε τοὺς τυράννους ἀπεργμένους ἐν τῷ Πελασγικῷ τείχεϊ.

LXIV. Post hæc majores copias adversus Athenas miserunt Lacedæmonii, duce exercitus Cleomene rege, Anaxandridæ filio: has vero non jam mari miserunt, sed per continentem. (2) Cum his, ut in Atticam regionem invaserunt, primum congressi Thessali equites, brevi tempore in fugam sunt versi, cecideruntque ex eisdem amplius quadraginta; reliqui vero e vestigio recta versus Thessaliam abierunt. (3) Cleomenes autem, ut ad urbem pervenit, una cum his ex Atheniensibus, qui liberi vivere cupiebant, tyrannos obsedit, muro Pelasgico inclusos.

LXV. Καὶ οὐδέν τι πάντως ἂν ἐξεῖλον τοὺς Πεισιστρατίδας οἱ Λακεδαιμόνιοι· οὔτε γὰρ ἐπέδρην ἐπενόεον ποιήσασθαι, οἵ τε Πεισιστρατίδαι σίτοισι καὶ ποτοῖσι εὖ παρεσκευάδατο· πολιορκήσαντές τε ἂν ἡμέρας ὀλίγας ἀπαλλάσσοντο ἐς τὴν Σπάρτην. (2) Νῦν δὲ συντυχίη τοῖσι μὲν κακὴ ἐπεγένετο, τοῖσι δὲ ἡ αὐτὴ αὕτη σύμμαχος· ὑπεκτιθέμενοι γὰρ ἔξω τῆς χώρης οἱ παῖδες τῶν Πεισιστρατιδέων ἥλωσαν. (3) Τοῦτο δὲ ὡς ἐγένετο, πάντα αὐτῶν τὰ πρήγματα συνετετάρακτο, παρέστησαν δὲ ἐπὶ μισθῷ τοῖσι τέκνοισι, ἐπ' οἷσι ἐβούλοντο οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε ἐν πέντε ἡμέρῃσι ἐκχωρῆσαι ἐκ τῆς Ἀττικῆς. (4) Μετὰ δὲ ἐξεχώρησαν ἐς Σίγειον τὸ ἐπὶ τῷ Σκαμάνδρῳ, ἄρξαντες μὲν Ἀθηναίων ἐπ' ἔτεα ἕξ τε καὶ τριήκοντα, ἐόντες δὲ καὶ οὗτοι ἀνέκαθεν Πύλιοί τε καὶ Νηλεῖδαι, ἐκ τῶν αὐτῶν γεγονότες καὶ οἱ ἀμφὶ Κόδρον τε καὶ Μέλανθον, οἳ πρότερον ἐπήλυδες ἐόντες ἐγένοντο Ἀθηναίων βασιλέες. (5) Ἐπὶ τούτου δὲ καὶ τὠυτὸ οὔνομα ἀπεμνημόνευσε Ἱπποκράτης τῷ παιδὶ θέσθαι τὸν Πεισίστρατον, ἐπὶ τοῦ Νέστορος Πεισιστράτου ποιεύμενος τὴν ἐπωνυμίην. (6) Οὕτω μὲν Ἀθηναῖοι τυράννων ἀπαλλάχθησαν· ὅσα δὲ ἐλευθερωθέντες ἔρξαν ἢ ἔπαθον ἀξιόχρεα ἀπηγήσιος πρὶν ἢ Ἰωνίην τε ἀποστῆναι ἀπὸ Δαρείου καὶ Ἀρισταγόρεα τὸν Μιλήσιον ἀπικόμενον ἐς Ἀθήνας χρηίσαι σφέων βωθέειν, ταῦτα πρῶτα φράσω.

LXV. Nequaquam vero expugnaturi Pisistratidas erant Lacedæmonii: nec enim justam obsidionem instituere cogitaverant, et cibariis ac potulentis bene instructi Pisistratidæ erant: post paucorumque dierum obsidionem Spartam erant illi abituri. (2) Nunc vero supervenit casus, istis infaustus, his vero idem peropportunus: capti enim sunt Pisistratidarum liberi, quum in eo essent, ut extra Atticam in tuto collocarentur. (3) Quæ res postquam accidit, turbatæ sunt omnes eorumdem rationes. Itaque deditionem fecerunt eis conditionibus, quæ Atheniensibus placuerunt, ut, receptis liberis suis, intra quinque dies Attica excederent. (4) Atque ita relicta Attica Pisistratidæ Sigeum ad Scamandrum migrarunt, postquam Athenis sex et triginta annos regnaverant. Fuerunt autem hi origine Pylii et Nelidæ, eisdem majoribus prognati atque Codrus et Melanthus; qui et ipsi olim, quum advenæ essent, reges fuerunt Atheniensium. (5) Cujus in originis memoriam Hippocrates filio suo nomen Pisistrati imposuerat, de Pisistrato, Nestoris filio, ductum. (6) Hoc modo tyrannis suis liberati sunt Athenienses: quas vero res post receptam libertatem memoratu dignas vel gesserint vel passi sint, priusquam Ionia a Dario defecit, et Aristagoras Milesius Athenas venit opem illorum implorans, eas primum exponam.

LXVI. Ἀθῆναι ἐοῦσαι καὶ πρὶν μεγάλαι, τότε ἀπαλλαχθεῖσαι τυράννων ἐγίνοντο μέζονες· ἐν δὲ αὐτῇσι δύο ἄνδρες ἐδυνάστευον, Κλεισθένης τε ἀνὴρ Ἀλκμεωνίδης, ὅσπερ δὴ λόγον ἔχει τὴν Πυθίην ἀναπεῖσαι, καὶ Ἰσαγόρης ὁ Τισάνδρου οἰκίης μὲν ἐὼν δοκίμου, ἀτὰρ τὰ ἀνέκαθεν οὐκ ἔχω φράσαι· θύουσι δὲ οἱ

LXVI. Athenæ, quum jam ante magnæ fuissent, nunc, postquam tyrannis liberatæ erant, majores evaserunt. Dominabantur autem in illis duo viri, Clisthenes, de familia Alcmeonidarum, is quem fama fert corrupisse Pythiam, et Isagoras, Tisandri filius, spectata quidem familia natus; cæterum, quibus majoribus antiquitus fuerit oriundus, dicere nequeo, nisi quod cognati ejus Jovi Cario

συγγενέες αὐτοῦ Διὶ Καρίῳ. (2) Οὗτοι οἱ ἄνδρες ἐστασίασαν περὶ δυνάμιος, ἑσσούμενος δὲ ὁ Κλεισθένης τὸν δῆμον προσεταιρίζεται. Μετὰ δὲ τετραφύλους ἐόντας Ἀθηναίους δεκαφύλους ἐποίησε, τῶν Ἴωνος παίδων Γελέοντος καὶ Αἰγικόρεος καὶ Ἀργάδεω καὶ Ὅπλητος ἀπαλλάξας τὰς ἐπωνυμίας, ἐπιχωρίων δ' ἑτέρων ἡρώων ἐπωνυμίας ἐξευρών, πάρεξ Αἴαντος· τοῦτον δέ, ἅτε ἀστυγείτονα καὶ σύμμαχον, ξεῖνον ἐόντα προσέθετο.

LXVII. Ταῦτα δέ, δοκέειν ἐμοί, ἐμιμέετο ὁ Κλεισθένης οὗτος τὸν ἑωυτοῦ μητροπάτορα Κλεισθένεα τὸν Σικυῶνος τύραννον. (2) Κλεισθένης γὰρ Ἀργείοισι πολεμήσας τοῦτο μὲν ῥαψῳδοὺς ἔπαυσε ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι τῶν Ὁμηρείων ἐπέων εἵνεκεν, ὅτι Ἀργεῖοί τε καὶ Ἄργος τὰ πολλὰ πάντα ὑμνέαται· τοῦτο δέ, ἡρώϊον γὰρ ἦν καὶ ἔστι ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορῇ τῶν Σικυωνίων Ἀδρήστου τοῦ Ταλαοῦ, τοῦτον ἐπεθύμησε ὁ Κλεισθένης ἐόντα Ἀργεῖον ἐκβαλέειν ἐκ τῆς χώρης. (3) Ἐλθὼν δὲ ἐς Δελφοὺς ἐχρηστηριάζετο εἰ ἐκβάλοι τὸν Ἄδρηστον· ἡ δέ γε Πυθίη οἱ χρᾷ φᾶσα Ἄδρηστον μὲν εἶναι Σικυωνίων βασιλέα, ἐκεῖνον δὲ λευστῆρα. Ἐπεὶ δὲ ὁ θεὸς τοῦτό γε οὐ παρεδίδου, ἀπελθὼν ὀπίσω ἐφρόντιζε μηχανὴν τῇ αὐτὸς ὁ Ἄδρηστος ἀπαλλάξεται. (4) Ὡς δέ οἱ ἐξευρῆσθαι ἐδόκεε, πέμψας ἐς Θήβας τὰς Βοιωτίας ἔφη ἐθέλειν ἐπαγαγέσθαι Μελάνιππον τὸν Ἀστακοῦ· οἱ δὲ Θηβαῖοι ἔδοσαν. Ἐπαγαγόμενος δὲ ὁ Κλεισθένης τὸν Μελάνιππον, τέμενός οἱ ἀπέδεξε ἐν αὐτῷ τῷ πρυτανηΐῳ καί μιν ἵδρυσε ἐνθαῦτα ἐν τῷ ἰσχυροτάτῳ. (5) Ἐπηγάγετο δὲ τὸν Μελάνιππον ὁ Κλεισθένης (καὶ γὰρ τοῦτο δεῖ ἀπηγήσασθαι) ὡς ἔχθιστον ἐόντα Ἀδρήστῳ, ὃς τόν τε ἀδελφεόν οἱ Μηκιστέα ἀπεκτόνεε καὶ τὸν γαμβρὸν Τυδέα. (6) Ἐπείτε δέ οἱ τὸ τέμενος ἀπέδεξε, θυσίας τε καὶ ὁρτὰς Ἀδρήστου ἀπελόμενος ἔδωκε τῷ Μελανίππῳ. Οἱ δὲ Σικυώνιοι ἐώθεσαν μεγαλωστὶ κάρτα τιμᾶν τὸν Ἄδρηστον· ἡ γὰρ χώρη ἦν αὕτη Πολύβου, ὁ δὲ Ἄδρηστος ἦν Πολύβου θυγατριδέος, ἄπαις δὲ Πόλυβος τελευτέων διδοῖ Ἀδρήστῳ τὴν ἀρχήν. (7) Τά τε δὴ ἄλλα οἱ Σικυώνιοι ἐτίμεον τὸν Ἄδρηστον, καὶ δὴ πρὸς τὰ πάθεα αὐτοῦ τραγικοῖσι χοροῖσι ἐγέραιρον, τὸν μὲν Διόνυσον οὐ τιμέοντες, τὸν δὲ Ἄδρηστον. (8) Κλεισθένης δὲ χοροὺς μὲν τῷ Διονύσῳ ἀπέδωκε, τὴν δὲ ἄλλην θυσίην τῷ Μελανίππῳ. Ταῦτα μὲν ἐς Ἄδρηστόν οἱ πεποίητο.

LXVIII. Φυλὰς δὲ τὰς Δωριέων, ἵνα δὴ μὴ αἱ αὐταὶ ἔωσι τοῖσι Σικυωνίοισι καὶ τοῖσι Ἀργείοισι, μετέβαλε ἐς ἄλλα οὐνόματα. Ἔνθα καὶ πλεῖστον κατεγέλασε τῶν Σικυωνίων· ἐπὶ γὰρ ὑός τε καὶ ὄνου τὰς ἐπωνυμίας μετατιθεὶς αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἐπέθηκε, πλὴν τῆς ἑωυτοῦ φυλῆς· ταύτῃ δὲ τὸ οὔνομα ἀπὸ τῆς ἑωυτοῦ ἀρχῆς ἔθετο. Οὗτοι μὲν δὴ Ἀρχέλαοι ἐκαλέοντο, ἕτεροι δὲ Ὑᾶται, ἄλλοι δὲ Ὀνεᾶται, ἕτεροι δὲ Χοιρεᾶται. (2) Τούτοισι τοῖσι οὐνόμασι τῶν φυλέων ἐχρέοντο οἱ Σικυώνιοι καὶ ἐπὶ Κλεισθένεος ἄρχοντος καὶ ἐκείνου τεθνεῶτος ἔτι ἐπ' ἔτεα ἑξήκοντα· μετέ-

sacra faciunt. (2) Hi viri inter se de principatu contendebant. Qui superabatur ab æmulo Clisthenes plebis favorem sibi conciliabat : et deinde, quum in quattuor tribus distributi fuissent Athenienses, decem tribus constituit; mutatisque nominibus, quæ ab Ionis filiis, Geleonte et Ægicore et Argada et Hoplete, erant desumpta, ab indigenis heroibus eas denominavit, uno Ajace excepto; quem, ut vicinum et socium, quamquam peregrinum, adjecit.

LXVII. Qua in re, ut mihi videtur, Clisthenes hic avum suum maternum imitatus est, Clisthenem Sicyonis tyrannum. (2) Ille enim, quum bellum gereret cum Argivis, primum rhapsodos vetuit Sicyone inter se decertare, propter Homerica carmina, quoniam in illis ubique fere nonnisi Argivi et Argos celebrantur : deinde, quum esset in foro Sicyoniorum (et est hodieque) ædes Adrasto, Talai filio, tamquam heroi, consecrata, hunc Clisthenes, quippe Argivum, sede sua ejectum cupiebat. (3) Itaque Delphos profectus, consuluit oraculum, an ejiceret Adrastum. Cui Pythia respondit, Adrastum regem esse Sicyoniorum, ipsum vero lapidatorem. Postquam Deus ei hanc potestatem non fecit, domum reversus excogitavit rationem qua Adrastus ipse demigraret. (4) Quam rationem ubi reperisse visus est, Thebas Bœotias misit, dicens velle se Melanippum, Astaci filium, deducere Sicyonem : et permiserunt Thebani. Tum Clisthenes Melanippo Sicyonem deducto templum dedicavit in ipso prytaneo, ipsumque ibi in loco munitissimo statuit. (5) Melanippum autem arcessiverat Clisthenes (nam et hoc me declarare oportet), ut qui inimicissimus fuisset Adrasto, quippe cujus fratrem interfecisset Mecisteum, et Tydeum generum. (6) Huic postquam templum dedicavit, sacrificia et solennia Adrasto adempta eidem Melanippo attribuit. Consueverant autem Sicyonii magnifice admodum honorare Adrastum. Fuerat enim hæc regio Polybi, Adrastus autem Polybi ex filia nepos fuit : qui quum sine liberis decederet, tradidit Adrasto regnum. (7) Adrastum autem quum aliis honoribus colebant Sicyonii, tum calamitates ejus tragicis choris celebrabant, non Bacchum, sed Adrastum colentes. (8) Clisthenes vero choros Baccho tribuit, reliquam vero solennitatem Melanippo. Hoc modo cum Adrasto egit Clisthenes.

LXVIII. Idem vero tribuum Doriensium nomina mutavit, ne scilicet eædem Sicyoniis atque Argivis tribus essent. Atque id agens, maxime derisui habuit Sicyonios : quippe nova nomina a sue et asino desumens, terminationem solam pristinarum tribuum adjecit, sua tribu excepta, cui de suo imperio nomen imposuit : hos enim Archelaos nominavit; reliquorum autem alios Hyatas, alios Onatas, alios Chœreatas. (2) Quibus nominibus tribuum usi sunt Sicyonii non solum quoad regnavit Clisthenes, verum etiam post illius obitum sexaginta adhuc annis : deinde tamen,

πειτεν μέντοι λόγον σφίσι δόντες μετέβαλον ἐς τους Ὑλλέας καὶ Παμφύλους καὶ Δυμανάτας, τετάρτους δὲ αὐτοῖσι προσέθεντο ἐπὶ τοῦ Ἀδρήστου παιδὸς Αἰγιαλέος τὴν ἐπωνυμίην ποιεύμενοι κεκλῆσθαι Αἰγιαλέας.

LXIX. Ταῦτα μέν νυν ὁ Σικυώνιος Κλεισθένης ἐπεποιήκεε· ὁ δὲ δὴ Ἀθηναῖος Κλεισθένης ἐὼν τοῦ Σικυωνίου τούτου θυγατριδέος καὶ τὸ οὔνομα ἐπὶ τούτου ἔχων, δοκέειν ἐμοὶ καὶ οὗτος ὑπεριδὼν Ἴωνας, ἵνα μὴ σφίσι αἱ αὐταὶ ἔωσι φυλαὶ καὶ Ἴωσι, τὸν ὁμώνυμον Κλεισθένεα ἐμιμήσατο. (2) Ὡς γὰρ δὴ τὸν Ἀθηναίων δῆμον πρότερον ἀπωσμένον τότε πάντα πρὸς τὴν ἑωυτοῦ μοῖραν προσεθήκατο, τὰς φυλὰς μετωνόμασε καὶ ἐποίησε πλεῦνας ἐξ ἐλασσόνων· δέκα τε δὴ φυλάρχους ἀντὶ τεσσέρων ἐποίησε, δέκα δὲ καὶ τοὺς δήμους κατένεμε ἐς τὰς φυλάς· ἦν τε τὸν δῆμον προσθέμενος πολλῷ κατύπερθε τῶν ἀντιστασιωτέων.

LXX. Ἐν τῷ μέρεϊ δὲ ἑσσούμενος ὁ Ἰσαγόρης ἀντιτεχνᾶται τάδε· ἐπικαλέεται Κλεομένεα τὸν Λακεδαιμόνιον γενόμενον ἑωυτῷ ξεῖνον ἀπὸ τῆς Πεισιστρατιδέων πολιορκίης. (2) Τὸν δὲ Κλεομένεα εἶχε αἰτίη φοιτᾶν παρὰ τοῦ Ἰσαγόρεω τὴν γυναῖκα. Τὰ μὲν δὴ πρῶτα πέμπων ὁ Κλεομένης ἐς τὰς Ἀθήνας κήρυκα ἐξέβαλλε Κλεισθένεα καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους πολλοὺς Ἀθηναίων, τοὺς ἐναγέας ἐπιλέγων. (3) Ταῦτα δὲ πέμπων ἔλεγε ἐκ διδαχῆς τοῦ Ἰσαγόρεω· οἱ μὲν γὰρ Ἀλκμεωνίδαι καὶ οἱ συστασιῶται αὐτῶν εἶχον αἰτίην τοῦ φόνου τούτου, αὐτὸς δὲ οὐ μετεῖχε, οὐδ' οἱ φίλοι αὐτοῦ.

LXXI. Οἱ δ' ἐναγέες Ἀθηναίων ὧδε ὠνομάσθησαν· ἦν Κύλων τῶν Ἀθηναίων ἀνὴρ Ὀλυμπιονίκης· οὗτος ἐπὶ τυραννίδι ἐκόμησε, προσποιησάμενος δὲ ἑταιρηίην τῶν ἡλικιωτέων καταλαβέειν τὴν ἀκρόπολιν ἐπειρήθη, οὐ δυνάμενος δὲ ἐπικρατῆσαι ἱκέτης ἵζετο πρὸς τὤγαλμα. (2) Τούτους ἀνιστέασι μὲν οἱ πρυτάνιες τῶν ναυκράρων, οἵπερ ἔνεμον τότε τὰς Ἀθήνας, ὑπεγγύους πλὴν θανάτου· φονεῦσαι δὲ αὐτοὺς αἰτίη ἔχει Ἀλκμεωνίδας. Ταῦτα πρὸ τῆς Πεισιστράτου ἡλικίης ἐγένετο.

LXXII. Κλεομένης δὲ ὡς πέμπων ἐξέβαλλε Κλεισθένεα καὶ τοὺς ἐναγέας, Κλεισθένης μὲν αὐτὸς ὑπεξέσχε· μετὰ δὲ οὐδὲν ἧσσον παρῆν ἐς τὰς Ἀθήνας ὁ Κλεομένης, οὐ σὺν μεγάλῃ χειρί, ἀπικόμενος δὲ ἀγηλατέει ἑπτακόσια ἐπίστια Ἀθηναίων, τά οἱ ὑπέθετο ὁ Ἰσαγόρης. (2) Ταῦτα δὲ ποιήσας δεύτερα τὴν βουλὴν καταλύειν ἐπειρᾶτο, τριηκοσίοισι δὲ τοῖσι Ἰσαγόρεω στασιώτῃσι τὰς ἀρχὰς ἐνεχείριζε. Ἀντισταθείσης δὲ τῆς βουλῆς καὶ οὐ βουλομένης πείθεσθαι ὅ τε Κλεομένης καὶ ὁ Ἰσαγόρης καὶ οἱ στασιῶται αὐτοῦ καταλαμβάνουσι τὴν ἀκρόπολιν. (3) Ἀθηναίων δὲ οἱ λοιποὶ τὰ αὐτὰ φρονήσαντες ἐπολιόρκεον αὐτοὺς ἡμέρας δύο· τῇ δὲ τρίτῃ ὑπόσπονδοι ἐξέρχονται ἐκ τῆς χώρης ὅσοι ἔσαν αὐτῶν Λακεδαιμόνιοι. (4) Ἐπετελέετο δὲ τῷ Κλεομένεϊ ἡ φήμη· ὡς γὰρ ἀνέβη ἐς τὴν ἀκρόπολιν μέλλων δὴ αὐτὴν κατασχήσειν, ἤιε ἐς τὸ ἄδυτον τῆς θεοῦ ὡς προσερέων· ἡ δὲ ἱρεια ἐξαναστᾶσα ἐκ τοῦ

re deliberata, mutarunt ea, et alios Hyllæos, alios Pamphylos, alios Dymanatas nominarunt: quartæ vero tribus nomen ab Ægialeo desumpserunt, Adrasti filio, tribulesque Ægialeas adpellarunt.

LXIX. Hæc Sicyonius Clisthenes fecerat. Atheniensis autem Clisthenes, Sicyonii ex filia nepos, qui nomen etiam ab illo erat nactus, hic itidem per contemtum (ut mihi videtur) Ionum, ne eadem Atheniensibus atque Ionibus tribuum nomina essent, cognominem Clisthenem est imitatus. (2) Postquam enim plebem omnem Atheniensium, prius a se alienatam, tum suas ad partes traduxerat, tribuum mutavit nomina, et numerum illarum auxit: decem etiam, quum quattuor fuissent, constituit phylarchas, et per decem tribus distribuit demos (*sive* curias) omnes Atheniensium. Eratque, plebe suis partibus adjecta, longe potentior quam adversarii.

LXX. Vicissim igitur ab illo superatus Isagoras hæc contra molitur: Cleomenem advocat Lacedæmonium, qui hospes ipsi factus erat inde ab obsidione Pisistratidarum: (2) quem quidem fama ferebat consuetudinem tunc habuisse cum uxore Isagoræ. Primum igitur Cleomenes, præcone Athenas misso, Clisthenem urbe ejecit, multosque cum eo alios Athenienses, hos dicens qui essent *enagees* (*id est*, piaculo contaminati). (3) Hæc autem per nuncium edixit, ab Isagora edoctus: habebant enim quidem Alcmeonidæ, et hi qui eorumdem erant partium, culpam commissæ cædis; at ipse Clisthenes ejusque amici non fuerant cædis participes.

LXXI. Enagees autem dicti sunt nonnulli ex Atheniensibus hac de caussa: fuit Cylon, civis Atheniensis, olympicorum certaminum victor: is cristas tollens, consilium inierat occupandæ tyrannidis; comparatisque sibi sociis ex æqualium numero, arcem occupare conatus est: quam quum obtinere non posset, supplex ad deæ imaginem consedit. (2) Hos homines igitur surgere inde jusserunt prytanes Naucrarorum, qui tunc civitatem administrabant, fide data punitum eos iri citra mortem; attamen occisi hi sunt culpa Alcmeonidarum. Sed hæc gesta sunt ante Pisistrati ætatem.

LXXII. Postquam Cleomenes, misso præcone, ejiciendos urbe Clisthenem et piaculo contaminatos edixit, unus Clisthenes ultro excessit. Deinde vero nihilo minus Athenas venit Cleomenes, non quidem cum magna manu: quo ubi pervenit, septingentas familias urbe ejecit, quas ei Isagoras indicaverat. (2) Quo facto, deinde senatum conatus est dissolvere, et trecentis civibus de Isagoræ factione tradidit magistratus. Quum vero resisteret senatus et imperio nollet parere, Cleomenes et Isagoras cum suarum partium civibus arcem occupant. (3) Et cæteri Athenienses, cum senatu sentientes, per biduum illos obsederunt: tertio vero die, deditione facta, Attica excessere quotquot eorum Lacedæmonii erant. (4) Atque ita implebatur Cleomeni ominosum quod acceperat dictum: nam quum in arcem, occupaturus illam, adscendisset, ad penetrale deæ accesserat, consulturus eam: at sacerdos de sella surgens,

θρόνου, πρὶν ἢ τὰς θύρας αὐτὸν ἀμεῖψαι, εἶπε, « ὦ ξεῖνε Λακεδαιμόνιε, πάλιν χώρεε μηδ' ἔσιθι ἐς τὸ ἱρόν· οὐ γὰρ θεμιτὸν Δωριεῦσι παριέναι ἐνθαῦτα. » (5) Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ γύναι, ἀλλ' οὐ Δωριεύς εἰμι, ἀλλ' Ἀχαιός. » Ὁ μὲν δὴ τῇ κληδόνι οὐδὲν χρεώμενος ἐπεχείρησέ τε καὶ τότε πάλιν ἐξέπιπτε μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων· τοὺς δὲ ἄλλους Ἀθηναῖοι κατέδησαν τὴν ἐπὶ θανάτῳ, ἐν δὲ αὐτοῖσι καὶ Τιμησίθεον τὸν Δελφὸν, τοῦ ἔργα χειρῶν τε καὶ λήματος ἔχοιμ' ἂν μέγιστα καταλέξαι. Οὗτοι μέν νυν δεδεμένοι ἐτελεύτησαν.

priusquam ille per januam intrasset, dixit : « Retrogredere, hospes Lacedæmonie, nec in hoc templum pedem pone : nefas est enim Doriensibus huc intrare. » (5) Cui ille respondit : « At non Doriensis sum, o mulier, sed Achæus. » Igitur, quum spreto omine exsequi consilium esset adgressus, tunc rursus excidit cum Lacedæmoniis. Reliquos vero in vincula conjecerunt Athenienses, morti destinatos; et in his Timesitheum Delphensem, cujus viri opera manuum (*victorias Pythicas et Olympicas*) fortisque animi maxima possem commemorare. Et hi quidem in vinculis mortui sunt.

LXXIII. Ἀθηναῖοι δὲ μετὰ ταῦτα Κλεισθένεα καὶ τὰ ἑπτακόσια ἐπίστια τὰ διωχθέντα ὑπὸ Κλεομένεος μεταπεμψάμενοι πέμπουσι ἀγγέλους ἐς Σάρδις, συμμαχίην βουλόμενοι ποιήσασθαι πρὸς Πέρσας· ἠπιστέατο γάρ σφι Λακεδαιμονίους τε καὶ Κλεομένεα ἐκπεπολεμῶσθαι. (2) Ἀπικομένων δὲ τῶν ἀγγέλων ἐς τὰς Σάρδις καὶ λεγόντων τὰ ἐντεταλμένα, Ἀρταφέρνης ὁ Ὑστάσπεος Σαρδίων ὕπαρχος ἐπειρώτα τίνες ἐόντες ἄνθρωποι καὶ κῇ γῆς οἰκημένοι δεοίατο Περσέων σύμμαχοι γενέσθαι, πυθόμενος δὲ πρὸς τῶν ἀγγέλων ἀπεκορύφου σφι τάδε· (3) εἰ μὲν διδοῦσι βασιλέϊ Δαρείῳ Ἀθηναῖοι γῆν τε καὶ ὕδωρ, ὁ δὲ συμμαχίην σφι συνετίθετο, εἰ δὲ μὴ διδοῦσι, ἀπαλλάσσεσθαι αὐτοὺς ἐκέλευε. Οἱ δὲ ἄγγελοι ἐπὶ σφέων αὐτῶν βαλόμενοι διδόναι ἔφασαν, βουλόμενοι τὴν συμμαχίην ποιήσασθαι. Οὗτοι μὲν δὴ ἀπελθόντες ἐς τὴν ἑωυτῶν αἰτίας μεγάλας εἶχον.

LXXIII. Post hæc Athenienses, revocato Clisthene et septingentis illis familiis, quæ a Cleomene patria erant pulsæ, Sardes legatos miserunt, cupientes cum Persis contrahere societatem : intellexerant enim, bellum sibi imminere cum Lacedæmoniis et Cleomene. (2) Postquam Sardes advenere legati, et mandata exposuere, quæsivit Artaphernes, Hystaspis filius, præfectus Sardium, quinam homines essent, et ubi terrarum habitarent, qui Persarum peterent societatem. Quod ubi ex legatis cognovit, brevibus verbis eos ita expedivit : (3) si regi Dario Athenienses terram traderent et aquam, societatem illis pollicitus est : si non traderent, abire illos jussit. Tum legati, re privatim inter se deliberata, tradere se, dixerunt; scilicet cupientes contrahi societatem. At hi, quum domum rediissent, gravem culpam sustinuerunt.

LXXIV. Κλεομένης δὲ ἐπιστάμενος περιυβρίσθαι ἔπεσι καὶ ἔργοισι ὑπ' Ἀθηναίων συνέλεγε ἐκ πάσης Πελοποννήσου στρατὸν, οὐ φράζων ἐς τὸ συλλέγει, τίσασθαί τε ἐθέλων τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων καὶ Ἰσαγόρεα βουλόμενος τύραννον καταστῆσαι· συνεξῆλθε γάρ οἱ οὗτος ἐκ τῆς ἀκροπόλιος. (2) Κλεομένης τε δὴ στόλῳ μεγάλῳ ἐσέβαλε ἐς Ἐλευσῖνα, καὶ οἱ Βοιωτοὶ ἀπὸ συνθήματος Οἰνόην αἱρέουσι καὶ Ὑσιὰς, δήμους τοὺς ἐσχάτους τῆς Ἀττικῆς, Χαλκιδέες τε ἐπὶ τὰ ἕτερα ἐσίνοντο ἐπιόντες χώρους τῆς Ἀττικῆς. (3) Ἀθηναῖοι δὲ, καίπερ ἀμφιβολίῃ ἐχόμενοι, Βοιωτῶν μὲν καὶ Χαλκιδέων ἐσύστερον ἔμελλον μνήμην ποιήσεσθαι, Πελοποννησίοισι δὲ ἐοῦσι ἐν Ἐλευσῖνι ἀντία ἔθεντο τὰ ὅπλα.

LXXIV. Cleomenes, quum se et verbis et factis contumeliose ab Atheniensibus acceptum existimaret, ex universa Peloponneso contraxit exercitum, quo consilio contrahat non dicens; sed pœnas sumere de populo Atheniensium cupiens, et Isagoram constituere tyrannum : hic enim cum illo ex arce Athenarum erat egressus. (2) Dum igitur ingenti cum exercitu Cleomenes Eleusinem invadit, per idem tempus Bœoti ex composito capiunt Œnoen et Hysias, extremos Atticæ pagos; et Chalcidenses ab alia parte Atticam ingressi regionem vastabant. (3) Tum Athenienses, quamquam ancipite pressi periculo, Bœotorum et Chalcidensium ultione in aliud tempus dilata, Peloponnesiis, quippe qui jam Eleusine erant, arma opposuerunt.

LXXV. Μελλόντων δὲ συνάψειν τὰ στρατόπεδα ἐς μάχην, Κορίνθιοι μὲν πρῶτοι σφίσι αὐτοῖσι δόντες λόγον ὡς οὐ ποιέοιεν τὰ δίκαια μετεβάλλοντό τε καὶ ἀπαλλάσσοντο, μετὰ δὲ Δημάρητος ὁ Ἀρίστωνος, ἐὼν καὶ οὗτος βασιλεὺς Σπαρτιητέων, καὶ συνεξαγαγών τε τὴν στρατιὴν ἐκ Λακεδαίμονος καὶ οὐκ ἐὼν διάφορος ἐν τῷ πρόσθε χρόνῳ Κλεομένεϊ. (2) Ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς διχοστασίης ἐτέθη νόμος ἐν Σπάρτῃ μὴ ἐξεῖναι ἕπεσθαι ἀμφοτέρους τοὺς βασιλέας ἐξιούσης τῆς στρατιῆς· τέως γὰρ ἀμφότεροι εἵποντο· παραλυομένου δὲ τούτων τοῦ ἑτέρου καταλείπεσθαι καὶ τῶν Τυνδαριδέων τὸν ἕτερον· πρὸ τοῦ γὰρ δὴ καὶ οὗτοι ἀμφότεροι ἐπίκλητοί σφι ἐόντες εἵποντο. (3) Τότε δὴ ἐν τῇ Ἐλευσῖνι ὁρέοντες οἱ λοι-

LXXV. Quum vero jam in eo essent utrimque exercitus ut ad manus venirent, ibi primum Corinthii, reputantes secum injuste se facere, retro conversi abscesserunt : deinde idem fecit Demaratus, Aristonis filius, qui et ipse rex erat Lacedæmoniorum, et una cum Cleomene exercitum eduxerat Lacedæmone, neque superiore tempore cum illo discordaverat. (2) Ab hoc vero dissidio facta lex est Spartæ, ne ambo reges, exeunte exercitu, castra sequerentur : adhuc enim ambo sequi consueverant : altero autem vacante a militia, alterum etiam Tyndaridarum domi relinqui; nam ante id tempus hi ambo, tamquam auxiliares, secuti erant. (3) Tunc igitur reliqui socii, qui Eleusine

καὶ τῶν συμμάχων τούς τε βασιλέας τῶν Λακεδαιμονίων οὐκ ὁμολογέοντας καὶ Κορινθίους ἐκλιπόντας τὴν τάξιν, οἴχοντο καὶ αὐτοὶ ἀπαλλασσόμενοι.

LXXVI. Τέταρτον δὴ τοῦτο ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ἀπικόμενοι Δωριέες, δίς τε ἐπὶ πολέμῳ ἐσβαλόντες καὶ δὶς ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πλήθεος τοῦ Ἀθηναίων, πρῶτον μὲν ὅτε καὶ Μέγαρα κατοίκισαν (οὗτος ὁ στόλος ἐπὶ Κόδρου βασιλεύοντος Ἀθηναίων ὀρθῶς ἂν καλέοιτο), δεύτερον δὲ καὶ τρίτον ὅτε ἐπὶ Πεισιστρατιδέων ἐξέλασιν ὁρμηθέντες ἐκ Σπάρτης ἀπίκοντο, τέταρτον δὲ τότε ὅτε ἐς Ἐλευσῖνα Κλεομένης ἄγων Πελοποννησίους ἐσέβαλε· οὕτω τέταρτον τότε Δωριέες ἐσέβαλον ἐς Ἀθήνας.

LXXVII. Διαλυθέντος ὦν τοῦ στόλου τούτου ἀκλεῶς, ἐνθαῦτα Ἀθηναῖοι τίνυσθαι βουλόμενοι πρῶτα στρατιὴν ποιεῦνται ἐπὶ Χαλκιδέας. Βοιωτοὶ δὲ τοῖσι Χαλκιδεῦσι βοηθέουσι ἐπὶ τὸν Εὔριπον. (2) Ἀθηναίοισι δὲ ἰδοῦσι τοὺς βοηθοὺς ἔδοξε πρότερον τοῖσι Βοιωτοῖσι ἢ τοῖσι Χαλκιδεῦσι ἐπιχειρέειν. Συμβάλλουσί τε δὴ τοῖσι Βοιωτοῖσι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πολλῷ ἐκράτησαν, κάρτα δὲ πολλοὺς φονεύσαντες ἑπτακοσίους αὐτῶν ἐζώγρησαν. (3) Τῆς δὲ αὐτῆς ταύτης ἡμέρης οἱ Ἀθηναῖοι διαβάντες ἐς τὴν Εὔβοιαν συμβάλλουσι καὶ τοῖσι Χαλκιδεῦσι, νικήσαντες δὲ καὶ τούτους τετρακισχιλίους κληρούχους ἐπὶ τῶν ἱπποβοτέων τῇ χώρῃ λείπουσι· οἱ δ' ἱπποβόται ἐκαλεῦντο οἱ παχέες τῶν Χαλκιδέων. (4) Ὅσους δὲ καὶ τούτων ἐζώγρησαν, ἅμα τοῖσι Βοιωτῶν ἐζωγρημένοισι εἶχον ἐν φυλακῇ, ἐν πέδαις δήσαντες· χρόνῳ δὲ ἔλυσάν σφεας διμνέως ἀποτιμησάμενοι. Τὰς δὲ πέδας αὐτῶν, ἐν τῇσι ἐδεδέατο, ἀνεκρέμασαν ἐς τὴν ἀκρόπολιν· αἵπερ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦσαν περιεοῦσαι, κρεμάμεναι ἐκ τειχέων περιπεφλευσμένων πυρὶ ὑπὸ τοῦ Μήδου, ἀντίον δὲ τοῦ μεγάρου τοῦ πρὸς ἑσπέρην τετραμμένου. (5) Καὶ τῶν λύτρων τὴν δεκάτην ἀνέθηκαν, ποιησάμενοι τέθριππον χάλκεον· τὸ δὲ ἀριστερῆς χερὸς ἕστηκε πρῶτον ἐσιόντι ἐς τὰ προπύλαια τὰ ἐν τῇ ἀκροπόλι· ἐπιγέγραπται δέ οἱ τάδε,

Ἔθνεα Βοιωτῶν καὶ Χαλκιδέων δαμάσαντες
  παῖδες Ἀθηναίων ἔργμασιν ἐν πολέμου,
δεσμῷ ἐν ἀχλυόεντι σιδηρέῳ ἔσβεσαν ὕβριν·
  τῶν ἵππους δεκάτην Παλλάδι τάσδ' ἔθεσαν.

LXXVIII. Ἀθηναῖοι μέν νυν ηὔξηντο· δηλοῖ δὲ οὐ κατ' ἓν μοῦνον, ἀλλὰ πανταχῇ ἡ ἰσηγορίη ὡς ἐστὶ χρῆμα σπουδαῖον, εἰ καὶ Ἀθηναῖοι τυραννευόμενοι μὲν οὐδαμῶν τῶν σφέας περιοικεόντων ἦσαν τὰ πολέμια ἀμείνους, ἀπαλλαχθέντες δὲ τυράννων μακρῷ πρῶτοι ἐγένοντο. (2) Δηλοῖ ὦν ταῦτα ὅτι κατεχόμενοι μὲν ἠθελοκάκεον ὡς δεσπότῃ ἐργαζόμενοι, ἐλευθερωθέντων δὲ αὐτὸς ἕκαστος ἑωυτῷ προεθυμέετο κατεργάζεσθαι.

LXXIX. Οὗτοι μέν νυν ταῦτα ἔπρησσον, Θηβαῖοι δὲ μετὰ ταῦτα ἐς θεὸν ἔπεμπον, βουλόμενοι τίσασθαι Ἀθηναίους. Ἡ δὲ Πυθίη ἀπὸ σφέων μὲν αὐτῶν οὐκ ἔφη αὐτοῖσι εἶναι τίσιν, ἐς πολύφημον δὲ ἐξενείκαντας ἐκέλευε τῶν ἄγχιστα δέεσθαι. (2) Ἀπελθόντων δὲ ὦν τῶν θεοπρόπων ἐξέφερον τὸ χρηστήριον ἁλίην ποιησά-

erant, reges dissidere videntes, et Corinthios relinquere stationem, etiam ipsi converso agmine discessere.

LXXVI. Quarta hæc est expeditio, quam in Atticam suscepere Dorienses: bis enim hostiliter eam sunt ingressi, bis vero commodi caussa populi Atheniensis. Primo quidem loco, quum Megara colonis frequentarunt (nam hæc expeditio, Codro regnante Athenis suscepta, prima merito nominabitur): iterum vero, atque tertio, quando ad ejiciendos Pisistratidas ex Sparta advenerunt: quarto tunc, quum Peloponnesios ducens Cleomenes, Eleusinem invasit. Ita tunc quarta vice Dorienses Athenas invaserunt.

LXXVII. Postquam inglorium hunc exitum habuit ista expeditio, tunc Athenienses, pœnas de Chalcidensibus sumturi, primum adversus hos arma moverunt: Chalcidensibus vero Bœoti opem laturi ad Euripum properarunt. (2) Quos ubi conspicati sunt Athenienses, Bœotos prius quam Chalcidenses adgredi placuit. Pugna cum Bœotis commissa, insignem victoriam Athenienses reportarunt, plurimis eorum occisis, et septingentis captis. (3) Deinde eodem die in Eubœam transgressi Athenienses cum Chalcidensibus etiam pugnam committunt: quibus et ipsis prælio victis, quater mille colonos in hippobotarum prædiis relinquunt: hippobotæ autem (*id est*, qui equos alunt) vocantur apud Chalcidenses homines locupletes. (4) Quotquot ex Chalcidensibus vivos ceperant Athenienses, perinde atque Bœotos, in custodia habuerunt, compedibus vinctos. Interjecto vero tempore eosdem manumiserunt, binis minis æstimatos: compedes autem, quibus isti vincti fuerant, suspenderunt in acropoli; quæ ad meam usque ætatem ibi superfuerunt, e muro pendentes a Medis ambusto, qui est ex adverso ædis occidentem spectantis. (5) Pretii autem redemptionis decimam consecrarunt, ex illaque quadrigam conficiendam curarunt æneam, quæ a sinistra stat primum ingredienti in propylæa quæ sunt in acropoli. Est autem in illa inscriptio hæc:

Attica perdomitis acri sub Marte juventus
  Bœotis populis Chalcidicaque manu,
damna rependerunt vinclis et carcere cæco,
  quorum hæ de decima stant tibi, Pallas, equæ.

LXXVIII. Auctæ igitur erant Athenarum opes. Adparet autem, non hoc uno exemplo, sed ubique, quam præclara res sit juris æqualitas. Nam et Athenienses, quamdiu sub tyrannis erant, nullis ex finitimis populis bello fuerunt superiores; tyrannis autem liberati, longe primi evaserunt. (2) Quæ res declarat, quoad tyrannide erant pressi, ultro illos minus fortiter rem gessisse, quippe pro domino laborantes: postquam vero in libertatem sunt restituti, unusquisque pro se ipse studiose dabat operam ut recte rem gereret.

LXXIX. In hoc igitur statu res Atheniensium erat. Thebani vero, ultionem sumpturi de Atheniensibus, Delphos miserunt qui deum consulerent. Quibus Pythia respondit, per se non posse illos ultionem capere; sed rem ad clamosum (*populum*) referre jussit, et proximos rogare. (2) Legati domum reversi, convocata populi concione, re-

μενοι· ὡς ἐπυνθάνοντο δὲ λεγόντων αὐτῶν τῶν ἄγχιστα δέεσθαι, εἶπαν οἱ Θηβαῖοι ἀκούσαντες τούτων, « οὐκῶν ἄγχιστα ἡμέων οἰκέουσι Ταναγραῖοί τε καὶ Κορωναῖοι καὶ Θεσπιέες, καὶ οὗτοί γε ἅμα ἡμῖν αἰεὶ μαχόμενοι προθύμως συνδιαφέρουσι τὸν πόλεμον· τί δεῖ τούτων γε δέεσθαι; ἀλλὰ μᾶλλον μὴ οὐ τοῦτο ᾖ τὸ χρηστήριον. »

LXXX. Τοιαῦτα ἐπιλεγομένων εἶπε δή κοτε μαθών τις, « ἐγώ μοι δοκέω συνιέναι τὸ ἐθέλει λέγειν ἡμῖν τὸ μαντήϊον. Ἀσωποῦ λέγονται γενέσθαι θυγατέρες Θήβη τε καὶ Αἴγινα· τούτων ἀδελφέων ἐουσέων, δοκέω ἡμῖν Αἰγινητέων δέεσθαι τὸν θεὸν χρῆσαι τιμωρητήρων γενέσθαι. » (2) Καὶ οὐ γάρ τις ταύτης ἀμείνων γνώμη ἐδόκεε φαίνεσθαι, αὐτίκα πέμψαντες ἐδέοντο Αἰγινητέων, ἐπικαλεύμενοι κατὰ τὸ χρηστήριόν σφι βωθέειν, ὡς ἐόντων ἀγχιστέων. Οἱ δέ σφι αἰτέουσι ἐπικουρίην τοὺς Αἰακίδας συμπέμπειν ἔφασαν.

LXXXI. Πειρησαμένων δὲ τῶν Θηβαίων κατὰ τὴν συμμαχίην τῶν Αἰακιδέων καὶ τρηχέως περιεφθέντων ὑπὸ Ἀθηναίων, αὖτις οἱ Θηβαῖοι πέμψαντες τοὺς μὲν Αἰακίδας σφι ἀπεδίδοσαν, τῶν δὲ ἀνδρῶν ἐδέοντο. (2) Αἰγινῆται δὲ εὐδαιμονίῃ τε μεγάλῃ ἐπαρθέντες καὶ ἔχθρης παλαιῆς ἀναμνησθέντες ἐχούσης ἐς Ἀθηναίους, τότε Θηβαίων δεηθέντων πόλεμον ἀκήρυκτον Ἀθηναίοισι ἐπέφερον· ἐπικειμένων γὰρ αὐτῶν Βοιωτοῖσι, ἐπιπλώσαντες μακρῇσι νηυσὶ ἐς τὴν Ἀττικὴν κατὰ μὲν ἔσυραν Φάληρον, κατὰ δὲ τῆς ἄλλης παραλίης πολλοὺς δήμους, ποιεῦντες δὲ ταῦτα μεγάλως Ἀθηναίους ἐσίνοντο.

LXXXII. Ἡ δὲ ἔχθρη ἡ προοφειλομένη ἐς Ἀθηναίους ἐκ τῶν Αἰγινητέων ἐγένετο ἐξ ἀρχῆς τοιῆσδε. Ἐπιδαυρίοισι ἡ γῆ καρπὸν οὐδένα ἀνεδίδου. Περὶ ταύτης ὦν τῆς συμφορῆς οἱ Ἐπιδαύριοι ἐχρέοντο ἐν Δελφοῖσι· ἡ δὲ Πυθίη σφέας ἐκέλευε Δαμίης τε καὶ Αὐξησίης ἀγάλματα ἱδρύσασθαι καί σφι ἱδρυσαμένοισι ἄμεινον συνοίσεσθαι. (2) Ἐπειρώτεον ὦν οἱ Ἐπιδαύριοι κότερα χαλκοῦ ποιέωνται τὰ ἀγάλματα ἢ λίθου· ἡ δὲ Πυθίη οὐδέτερα τούτων ἔα, ἀλλὰ ξύλου ἡμέρης ἐλαίης. Ἐδέοντο ὦν οἱ Ἐπιδαύριοι Ἀθηναίων ἐλαίην σφι δοῦναι ταμέσθαι, ἱροτάτας δὴ ἐκείνας νομίζοντες εἶναι· λέγεται δὲ καὶ ὡς ἐλαῖαι ἔσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμοῦ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἢ ἐν Ἀθήνῃσι. (3) Οἱ δὲ ἐπὶ τοισίδε δώσειν ἔφασαν ἐπ' ᾧ ἀπάξουσι ἔτεος ἑκάστου τῇ Ἀθηναίῃ τε τῇ πολιάδι ἱρὰ καὶ τῷ Ἐρεχθέϊ. Καταινέσαντες δ' ἐπὶ τούτοισι οἱ Ἐπιδαύριοι τῶν τε ἐδέοντο ἔτυχον, καὶ ἀγάλματα ἐκ τῶν ἐλαιέων τούτων ποιησάμενοι ἱδρύσαντο· καὶ ἥ τε γῆ σφι ἔφερε, καὶ Ἀθηναίοισι ἐπετέλεον τὰ συνέθεντο.

LXXXIII. Τοῦτον δ' ἔτι τὸν χρόνον, καὶ πρὸ τοῦ, Αἰγινῆται Ἐπιδαυρίων ἤκουον, τά τε ἄλλα καὶ δίκας διαβαίνοντες ἐς Ἐπίδαυρον ἐδίδοσάν τε καὶ ἐλάμβανον παρ' ἀλλήλων οἱ Αἰγινῆται. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦδε νέας τε πηξάμενοι καὶ ἀγνωμοσύνῃ χρησάμενοι ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν Ἐπιδαυρίων. (2) Ἅτε δὲ ἐόντες διάφοροι,

nunciant oraculi responsum. Tum Thebani, ubi ex his audiverunt proximos debere rogari, dixere : « Nimirum proximi a nobis habitant Tanagræi, et Coronæi, et Thespienses : atque hi constanter nobiscum pugnant, strenueque arma nobiscum usque sociant. Quid opus est hos rogare? Immo videndum ne hæc non fuerit oraculi sententia. »

LXXX. Ita dum hi inter se disceptant, postremo aliquis, re audita, ait : « Ego mihi videor intelligere quid velit oraculum. Asopi dicuntur filiæ fuisse Thebe et Ægina : hæ quum sint sorores, puto jubere nos deum ab Æginetis auxilia petere. » (2) Et Thebani, quum nulla ex sententiis, quæ dicebantur, hac potior esse videretur, protinus ad Æginetas miserunt, ex oraculi mandato auxilia ab illis petentes, ut qui sibi essent proximi. Petentibus Æginetæ tradentes Æacidarum imagines, responderunt, se eis Æacidas auxilio mittere.

LXXXI. Thebani vero, Æacidarum auxilio freti, quum bello lacessissent Athenienses, aspere ab illis sunt accepti. Itaque iterum ad Æginetas miserunt, Æacidas illis reddentes, et virorum petentes auxilia. (2) Tum Æginetæ, opum magnitudine elati, et veteris memores inimicitiæ, quæ cum Atheniensibus obtinebat, precibus Thebanorum adnuentes, bellum Atheniensibus non ante denuntiatum intulerunt. Nam dum hi Bœotis instabant, interim Æginetæ longis navibus in Atticam profecti, Phalerum diripiebant, multosque reliquæ regionis maritimæ pagos; et ingens Atheniensibus damnum inferebant.

LXXXII. Vetustum, quod dixi, Æginetarum adversus Athenienses odium hanc habuit originem. Epidauriorum terra fructum nullum ediderat. Quam ob calamitatem quum oraculum Delphicum consulerent Epidaurii, jussit eos Pythia Damiæ et Auxesiæ imagines statuere : id si fecissent, melius cum illis actum iri. (2) Sciscitabantur igitur Epidaurii, utrum æneas faciendas curarent statuas, an ligneas. Responditque Pythia, Neutrum horum; sed ex sativæ oleæ ligno. Igitur Epidaurii ab Atheniensibus veniam petunt oleam arborem cædendi, quod sanctissimas existimassent Atticas oleas : sunt etiam qui dicant, per id tempus nullibi terrarum oleas exstitisse, nisi Athenis. (3) Athenienses se illis potestatem facere dixerunt ea conditione, ut illi quotannis Minervæ Urbis Præsidi et Erechtheo victimas adferrent. In hanc conditionem consentientes Epidaurii, nacti sunt quod petierant, et statuas ex his oleis confectas posuerunt. Ac dehinc illis terra fructum ferebat, et ipsi Atheniensibus id, de quo inter eos convenerat, persolvebant.

LXXXIII. Erant per illud adhuc tempus, sicuti etiam antea, Æginetæ Epidauriorum imperio subjecti, quum aliis in rebus, tum lites suas coram judice disceptaturi Epidaurum trajicere tenebantur. Deinde vero, constructis navibus, virium fiducia ferocientes, ab Epidauriis defecerunt. (2) Jamque ut hostes, et qui mari essent potentes, vexabant illos :

ἐδηλέοντο αὐτοὺς ὥστε δὴ θαλασσοκράτορες ἐόντες, καὶ δὴ καὶ τὰ ἀγάλματα ταῦτα τῆς τε Δαμίης καὶ τῆς Αὐξησίης ὑπαιρέονται αὐτῶν, καί σφεα ἐκόμισάν τε καὶ ἱδρύσαντο τῆς σφετέρης χώρης ἐς τὴν μεσόγαιαν, τῇ Οἴη μέν ἐστι οὔνομα, στάδια δὲ μάλιστά κῃ ἀπὸ τῆς πόλιος ὡς εἴκοσι ἀπέχει. (2) Ἱδρυσάμενοι δὲ ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ θυσίῃσί τέ σφεα καὶ χοροῖσι γυναικηίοισι κερτόμοισι ἱλάσκοντο, χορηγῶν ἀποδεικνυμένων ἑκατέρῃ τῶν δαιμόνων δέκα ἀνδρῶν· κακῶς δὲ ἠγόρευον οἱ χοροὶ ἄνδρα μὲν οὐδένα, τὰς δὲ ἐπιχωρίας γυναῖκας. Ἦσαν δὲ καὶ τοῖσι Ἐπιδαυρίοισι αἱ τοιαῦται ἱρουργίαι· εἰσὶ δέ σφι καὶ ἄρρητοι ἱρουργίαι.

LXXXIV. Κλεφθέντων δὲ τῶνδε τῶν ἀγαλμάτων οἱ Ἐπιδαύριοι τοῖσι Ἀθηναίοισι τὰ συνέθεντο οὐκ ἐπετέλεον. (2) Πέμψαντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐμήνιον τοῖσι Ἐπιδαυρίοισι· οἱ δὲ ἀπέφαινον λόγῳ ὡς οὐκ ἀδικέοιεν· ὅσον μὲν γὰρ χρόνον εἶχον τὰ ἀγάλματα ἐν τῇ χώρῃ, ἐπιτελέειν τὰ συνέθεντο, ἐπεὶ δὲ ἐστερῆσθαι αὐτῶν, οὐ δίκαιοι εἶναι ἀποφέρειν ἔτι, ἀλλὰ τοὺς ἔχοντας αὐτὰ Αἰγινήτας πρήσσεσθαι ἐκέλευον. (3) Πρὸς ταῦτα Ἀθηναῖοι ἐς Αἴγιναν πέμψαντες ἀπαίτεον τὰ ἀγάλματα· οἱ δὲ Αἰγινῆται ἔφασαν σφίσι τε καὶ Ἀθηναίοισι εἶναι οὐδὲν πρῆγμα.

LXXXV. Ἀθηναῖοι μέν νυν λέγουσι μετὰ τὴν ἀπαίτησιν ἀποσταλῆναι τριήρεϊ μιῇ τῶν ἀστῶν τούτους οἱ ἀποπεμφθέντες ἀπὸ τοῦ κοινοῦ καὶ ἀπικόμενοι ἐς Αἴγιναν τὰ ἀγάλματα ταῦτα ὡς σφετέρων ξύλων ἐόντα ἐπειρέοντο ἐκ τῶν βάθρων ἐξανασπᾶν, ἵνα σφέα ἀνακομίσωνται. (2) Οὐ δυναμένους δὲ τούτῳ τῷ τρόπῳ αὐτῶν κρατῆσαι, περιβαλόντας σχοινία ἕλκειν τὰ ἀγάλματα, καί σφι ἕλκουσι βροντήν τε καὶ ἅμα τῇ βροντῇ σεισμὸν ἐπιγενέσθαι· τοὺς δὲ τριηρίτας τοὺς ἕλκοντας ὑπὸ τούτων ἀλλοφρονῆσαι, παθόντας δὲ τοῦτο κτείνειν ἀλλήλους ἅτε πολεμίους, ἐς ὃ ἐκ πάντων ἕνα λειφθέντα ἀνακομισθῆναι αὐτὸν ἐς Φάληρον.

LXXXVI. Ἀθηναῖοι μέν νυν οὕτω λέγουσι γενέσθαι· Αἰγινῆται δὲ οὐ μιῇ νηὶ ἀπικέσθαι Ἀθηναίους (μίαν μὲν γὰρ καὶ ὀλίγῳ πλεῦνας μιῆς, καὶ εἴ σφι μὴ ἔτυχον ἐοῦσαι νέες, ἀπαμύνασθαι ἂν εὐπετέως), ἀλλὰ πολλῇσι νηυσὶ ἐπιπλώειν σφι ἐπὶ τὴν χώρην, αὐτοὶ δέ σφι εἶξαι καὶ οὐ διαναυμαχῆσαι. (2) Οὐκ ἔχουσι δὲ τοῦτο διασημῆναι ἀτρεκέως, οὔτε εἰ ἥσσονες συγγινωσκόμενοι εἶναι τῇ ναυμαχίῃ κατὰ τοῦτο εἶξαν, οὔτε εἰ βουλόμενοι ποιῆσαι οἷόν τι καὶ ἐποίησαν. (3) Ἀθηναίους μέν νυν, ἐπείτε σφι οὐδεὶς ἐς μάχην κατίστατο, ἀποβάντας ἀπὸ τῶν νεῶν τράπεσθαι πρὸς τὰ ἀγάλματα, οὐ δυναμένους δὲ ἀνασπάσαι ἐκ τῶν βάθρων αὐτὰ οὕτω δὴ περιβαλομένους σχοινία ἕλκειν, ἐς ὃ ἑλκόμενα τὰ ἀγάλματα ἀμφότερα τὠυτὸ ποιῆσαι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ λέγοντες, ἄλλῳ δέ τεῳ· ἐς γούνατα γάρ σφι αὐτὰ πεσέειν, καὶ τὸν ἀπὸ τούτου χρόνον διατελέειν οὕτω ἔχοντα. (4) Ἀθηναίους μὲν δὴ ταῦτα ποιέειν· σφέας δὲ Αἰγινῆται λέγουσι πυθομένους τοὺς Ἀθηναίους ὡς μέλλοιεν ἐπὶ σφέας στρατεύεσθαι, ἑτοίμους Ἀργείους

atque etiam statuas hasce Damiæ et Auxesiæ illis subripuerunt, easque ablatas in mediterraneo suæ insulæ loco collocarunt, cui est Œa nomen et qui viginti fere ab urbe stadiis abest. (3) Hoc in loco erectas sacrificiis et cavillatoriis mulierum choris placabant, constitutis utrique dearum denis viris qui essent choragi. Dicteriis autem chori illi neminem virum lacessebant, sed mulieres indigenas. Eædem cærimoniæ apud Epidaurios obtinuerant: qui arcanis etiam sacris et ritibus utuntur.

LXXXIV. Epidaurii, ex quo eis subreptæ hæ statuæ sunt, jam Atheniensibus ea, de quibus inter ipsos convenerat, non solvebant. (2) Qua de re per legatos secum expostulantibus Atheniensibus demonstrarunt Epidaurii, nullam se injuriam facere: quoad enim in sua terra habuissent illas statuas, quod pacti erant exsolvisse; quibus sibi subreptis jam non æquum esse ut porro solvant, sed ab Æginetis, qui illas habeant, esse hoc exigendum. (3) Hoc accepto responso, Athenienses, Æginam missis legatis, statuas ab Æginetis repetiverunt: quibus illi responderunt, nihil sibi cum Atheniensibus esse negotii.

LXXXV. Jam porro aiunt Athenienses, postquam frustra repetitæ fuissent statuæ, profectos esse Athenis una triremi cives illos, qui publico nomine missi, quum Æginam pervenissent, statuas has, ut quæ ex ipsorum ligno fuissent confectæ, de basibus suis conati sunt abstrahere, Athenas transferendas. (2) Hos vero, quum isto modo compotes illarum fieri non potuissent, circumjectis funibus statuas traxisse. Sed dum trahebant, tonitru et cum tonitru exstitisse terræ motum: eaque re territos vectores illos qui trahebant, mente fuisse alienatos; in furoremque actos, mutuo sese invicem, veluti hostes, interfecisse; donec ex omnibus, qui triremi illa advenerant, unus superfuisset, solusque Phalerum rediisset.

LXXXVI. Athenienses igitur, rem ita gestam esse, aiunt. Æginetæ vero contendunt, non una navi advenisse Athenienses: unam enim navem, atque etiam paulo plures una, etiamsi sibi nullæ naves fuissent, facile a se repelli potuisse: sed multis navibus terram suam adgressos esse Athenienses; Æginetas vero his ultro cessisse, nec pugnæ navalis adiisse discrimen. (2) Illud vero liquido definire non possunt, utrum ea caussa cesserint, quod se impares esse committendo prœlio navali intellexissent, an quod in animo habuissent facere id ipsum quod fecerunt. (3) Aiunt igitur, Athenienses, quum nemo ad pugnam paratus se illis opponeret, e navibus exscendisse, atque iter versus statuas esse ingressos: quas ubi e basibus suis non potuissent avellere, ita circumjectis funibus illas traxisse, donec utraque statua, dum ita trahebatur, eamdem rem fecerit; rem narrantes mihi quidem non credibilem, sed fortasse alii cuipiam: dicunt enim, in genua illas coram trahentibus procubuisse, atque ex illo tempore in hoc statu mansisse. (4) Hæc igitur ab Atheniensibus gesta esse aiunt Æginetæ; se vero, postquam de expeditione, quam Athenienses adversus Æginam erant suscepturi, certiores fuissent facti, Argivos

ποιέεσθαι. (6) Τούς τε δὴ Ἀθηναίους ἀποβεβάναι ἐς τὴν Αἰγιναίην, καὶ παρεῖναι βωθέοντάς σφι τοὺς Ἀργείους, καὶ λαθέειν τε ἐξ Ἐπιδαύρου διαβάντας ἐς τὴν νῆσον καὶ οὐ προακηκοόσι τοῖσι Ἀθηναίοισι ἐπιπεσέειν ὑποταμομένους τὸ ἀπὸ τῶν νεῶν, ἅμα τε ἐν τούτῳ τὴν βροντήν τε γενέσθαι καὶ τὸν σεισμὸν αὐτοῖσι.

LXXXVII. Λέγεται μέν νυν ὑπ' Ἀργείων τε καὶ Αἰγινητέων τάδε, ὁμολογέεται δὲ καὶ ὑπ' Ἀθηναίων ἕνα μοῦνον τὸν ἀποσωθέντα αὐτῶν ἐς τὴν Ἀττικὴν γενέσθαι· πλὴν Ἀργεῖοι μὲν λέγουσι αὐτῶν τὸ Ἀττικὸν στρατόπεδον διαφθειράντων τὸν ἕνα τοῦτον περιγενέσθαι, Ἀθηναῖοι δὲ τοῦ δαιμονίου· περιγενέσθαι μέντοι οὐδὲ τοῦτον τὸν ἕνα, ἀλλ' ἀπολέσθαι τρόπῳ τοιῷδε. (2) Κομισθεὶς γὰρ ἐς τὰς Ἀθήνας ἀπήγγειλε τὸ πάθος· πυθομένας δὲ τὰς γυναῖκας τῶν ἐπ' Αἴγιναν στρατευσαμένων ἀνδρῶν, δεινόν τι ποιησαμένας ἐκεῖνον μοῦνον ἐξ ἁπάντων σωθῆναι, πέριξ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον λαβούσας καὶ κεντεύσας τῇσι περόνῃσι τῶν ἱματίων εἰρωτᾶν ἑκάστην αὐτέων ὅκῃ εἴη ὁ ἑωυτῆς ἀνήρ. (3) Καὶ τοῦτον μὲν οὕτω διαφθαρῆναι, Ἀθηναίοισι δὲ ἔτι τοῦ πάθεος δεινότερόν τι δόξαι εἶναι τὸ τῶν γυναικῶν ἔργον. Ἄλλῳ μὲν δὴ οὐκ ἔχειν ὅτεῳ ζημιώσωσι τὰς γυναῖκας, τὴν δὲ ἐσθῆτα μετέβαλον αὐτέων ἐς τὴν Ἰάδα· ἐφόρεον γὰρ δὴ πρὸ τοῦ αἱ τῶν Ἀθηναίων γυναῖκες ἐσθῆτα Δωρίδα, τῇ Κορινθίῃ παραπλησιωτάτην· μετέβαλον ὦν ἐς τὸν λίνεον κιθῶνα, ἵνα δὴ περόνῃσι μὴ χρέωνται.

LXXXVIII. Ἔστι δὲ ἀληθέϊ λόγῳ χρεωμένοισι οὐκ Ἰὰς αὕτη ἡ ἐσθὴς τὸ παλαιόν, ἀλλὰ Κάειρα, ἐπεὶ ἥ γε Ἑλληνικὴ ἐσθὴς πᾶσα ἡ ἀρχαίη τῶν γυναικῶν ἡ αὐτὴ ἦν τὴν νῦν Δωρίδα καλεῦμεν. (2) Τοῖσι δὲ Ἀργείοισι καὶ τοῖσι Αἰγινήτῃσι καὶ πρὸς ταῦτα ἔτι τόδε ποιῆσαι νόμον εἶναι παρὰ σφίσι ἑκατέροισι τὰς περόνας ἡμιολίας ποιέεσθαι τοῦ τότε κατεστεῶτος μέτρου, καὶ ἐς τὸ ἱρὸν τῶν θεῶν τουτέων περόνας μάλιστα ἀνατιθέναι τὰς γυναῖκας, Ἀττικὸν δὲ μήτε τι ἄλλο προσφέρειν πρὸς τὸ ἱρὸν μήτε κέραμον, ἀλλ' ἐκ χυτρίδων ἐπιχωρίων νόμον τὸ λοιπὸν αὐτόθι εἶναι πίνειν. (3) Ἀργείων μέν νυν καὶ Αἰγινητέων αἱ γυναῖκες ἐκ τε τόσου κατ' ἔριν τὴν Ἀθηναίων περόνας ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἐφόρεον μέζονας ἢ πρὸ τοῦ·

LXXXIX. τῆς δὲ ἔχθρης τῆς πρὸς Αἰγινήτας Ἀθηναίοισι γενομένης ἀρχὴ κατὰ εἴρηται ἐγένετο. Τότε δὴ Θηβαίων ἐπικαλευμένων, προθύμως τῶν περὶ τὰ ἀγάλματα γενομένων ἀναμιμνησκόμενοι οἱ Αἰγινῆται ἐβώθεον τοῖσι Βοιωτοῖσι. (2) Αἰγινῆταί τε δὴ ἐδήιουν τῆς Ἀττικῆς τὰ παραθαλάσσια, καὶ Ἀθηναίοισι ὁρμεωμένοισι ἐπ' Αἰγινήτας στρατεύεσθαι ἦλθε μαντήϊον ἐκ Δελφῶν, ἐπισχόντας ἀπὸ τοῦ Αἰγινητέων ἀδικίου τριήκοντα ἔτεα, τῷ ἑνὶ καὶ τριηκοστῷ Αἰακῷ τέμενος ἀποδέξαντας ἄρχεσθαι τοῦ πρὸς Αἰγινήτας πολέμου καί σφι χωρήσειν τὰ βούλονται· ἢν δὲ αὐτίκα ἐπιστρατεύωνται, πολλὰ μέν σφεας ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου πείσεσθαι, πολλὰ δὲ καὶ ποιήσειν, τέλος

ut sibi præsto essent rogasse : (5) hosque, quo tempore Athenienses in Æginam exscendissent, eodem tempore suppetias sibi ferentes adfuisse; et, quum clam ex Epidauro in insulam trajecissent, in inscios Athenienses, itinere a navibus intercluso, fecisse impetum : eodemque simul tempore tonitru et terræ motum illis exstitisse.

LXXXVII. Hæc Argivi atque Æginetæ memorant. Ceterum Athenienses etiam fatentur, unum solummodo e suis salvum in Atticam rediisse; nisi quod Argivi aiunt, e clade, quam ipsi intulissent Attico exercitui, unum illum superstitem fuisse; Athenienses vero aiunt, e clade quam deus ipsis immisisset. Verumtamen ne hunc quidem, aiunt, calamitati supervixisse; sed periisse tali modo. (2) Athenas ut rediit, nunciavit calamitatem : quo divulgato nuncio, uxores virorum qui expeditionis in Æginam susceptæ fuerant socii, indigne ferentes solum hunc ex omnibus salvum rediisse, circa hominem circumfusas, fibulis vestium suarum fodicasse hominem, quæsisseque ex eo unamquamque, ubinam suus esset maritus. (3) Atque ita illum periisse : Atheniensibus autem hoc mulierum factum ipsa clade tristius fuisse visum; in quas quum alia ratione animadvertere non possent, vestem illarum in Ionicam mutarunt. Prius enim Doricam vestem gestaverant Atticæ mulieres, Corinthiacæ vesti simillimam : hanc igitur linea tunica permutarunt, quo ne fibulis utantur.

LXXXVIII. Est autem, verum si quærimus, non Ionicum hoc vestimentum, sed Caricum : nam omnium mulierum Græcarum vestimentum olim idem fuerat quod nunc Doricum nominamus. (2) Aiunt autem, apud Argivos et Æginetas ex occasione illius facti invaluisse morem, qui etiam nunc apud utrosque obtinet, ut fibulas faciant dimidio quam ad id tempus majores, utque in templo harum dearum fibulas maxime dedicent mulieres; tum lege apud illos cautum fuisse, ut nec aliud quidquam quod ex Attica profectum sit, in templum inferatur, nec fictile Atticum, sed ex indigenis ollulis posthac ibi bibatur. (3) Certe Argivorum et Æginetarum mulieres ab illo inde tempore ex contentione cum Atheniensibus, ad meam usque ætatem, majores quam antea fibulas gestabant.

LXXXIX. Inimicitiæ Atheniensium adversus Æginetas isto, quod exposui, principio ortum ceperant. Nunc igitur Æginetæ a Thebanis auxilio vocati, memores rerum circa statuas gestarum, libenter suppetias venere Thebanis. (2) Itaque maritima Atticæ ora ab Æginetis diripiebatur. Atheniensibus vero, expeditionem in Æginetas parantibus, adlatum est Delphis oraculum, jubens, ut triginta annos, ex quo injuriæ initium fecissent Æginetæ, abstinerent bello; primo autem et trigesimo anno belli adversus Æginetas initium facerent, postquam Æaco templum statuissent. Id si fecissent, rem eis ex voluntate cessuram. Sin protinus susciperent bellum, multa medio tempore passuros, multa vero etiam facturos; verumtamen ad extremum subactu-

μέντοι καταστρέψεσθαι. (3) Ταῦτα ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν οἱ Ἀθηναῖοι, τῷ μὲν Αἰακῷ τέμενος ἀπέδεξαν τοῦτο τὸ νῦν ἐπὶ τῆς ἀγορῆς ἵδρυται, τριήκοντα δὲ ἔτεα οὐκ ἀνέσχοντο ἀκούσαντες ὅκως χρεὼν εἴη ἐπισχεῖν πεπονθότας πρὸς Αἰγινητέων ἀνάρσια.

XC. Ἐς τιμωρίην δὲ παρασκευαζομένοισι αὐτοῖσι ἐκ Λακεδαιμονίων πρῆγμα ἐγειρόμενον ἐμπόδιον ἐγένετο. (2) Πυθόμενοι γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι τὰ ἐκ τῶν Ἀλκμεωνιδέων ἐς τὴν Πυθίην μεμηχανημένα καὶ τὰ ἐκ τῆς Πυθίης ἐπὶ σφέας τε καὶ τοὺς Πεισιστρατίδας συμφορὴν ἐποιεῦντο διπλέην, ὅτι τε ἄνδρας ξείνους σφι ἐόντας ἐξεληλάκεσαν ἐκ τῆς ἐκείνων, καὶ ὅτι ταῦτα ποιήσασι χάρις οὐδεμία ἐφαίνετο πρὸς Ἀθηναίων. (3) Ἔτι τε πρὸς τούτοισι ἐνῆγόν σφεας οἱ χρησμοὶ λέγοντες πολλά τε καὶ ἀνάρσια ἔσεσθαι αὐτοῖσι ἐξ Ἀθηναίων, τῶν πρότερον μὲν ἔσαν ἀδαέες, τότε δὲ Κλεομένεος κομίσαντος ἐς Σπάρτην ἐξέμαθον. (4) Ἐκτήσατο δὲ ὁ Κλεομένης ἐκ τῆς Ἀθηναίων ἀκροπόλιος τοὺς χρησμούς, τοὺς ἐκτέατο μὲν πρότερον οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐξελαυνόμενοι δὲ ἔλιπον ἐν τῷ ἱρῷ· καταλειφθέντας δὲ ὁ Κλεομένης ἀνέλαβε.

XCI. Τότε δὲ ὡς ἀνέλαβον οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς χρησμοὺς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὥρεον αὐξομένους καὶ οὐδαμῶς ἑτοίμους ἐόντας πείθεσθαί σφι, νόῳ λαβόντες ὡς ἐλεύθερον μὲν ἐὸν τὸ γένος τὸ Ἀττικὸν ἰσόρροπον τῷ ἑωυτῶν ἂν γίνοιτο, κατεχόμενον δὲ ὑπὸ τυραννίδος ἀσθενὲς καὶ πειθαρχέεσθαι ἑτοῖμον· μαθόντες δὲ τούτων ἕκαστα μετεπέμποντο Ἱππίην τὸν Πεισιστράτου ἀπὸ Σιγείου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ, ἐς τὸ καταφεύγουσι οἱ Πεισιστρατίδαι. (2) Ἐπείτε δέ σφι Ἱππίης καλεύμενος ἧκε, μεταπεμψάμενοι καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ἀγγέλους ἔλεγόν σφι Σπαρτιῆται τάδε, « ἄνδρες σύμμαχοι, συγγινώσκομεν αὐτοῖσι ἡμῖν οὐ ποιήσασι ὀρθῶς· ἐπαρθέντες γὰρ κιβδήλοισι μαντηίοισι ἄνδρας ξείνους ἐόντας ἡμῖν τὰ μάλιστα καὶ ἀναδεκομένους ὑποχειρίας παρέξειν τὰς Ἀθήνας, τούτους ἐκ τῆς πατρίδος ἐξηλάσαμεν, καὶ ἔπειτεν ποιήσαντες ταῦτα δήμῳ ἀχαρίστῳ παρεδώκαμεν τὴν πόλιν, ὃς ἐπείτε δι' ἡμέας ἐλευθερωθεὶς ἀνέκυψε, ἡμέας μὲν καὶ τὸν βασιλέα ἡμέων περιυβρίσας ἐξέβαλε, δόξαν δὲ φύσας αὐξάνεται, ὥστε ἐκμεμαθήκασι μάλιστα μὲν οἱ περίοικοι αὐτῶν Βοιωτοὶ καὶ Χαλκιδέες, τάχα δέ τις καὶ ἄλλος ἐκμαθήσεται ἁμαρτών. (3) Ἐπείτε δὲ ἐκεῖνα ποιήσαντες ἡμάρτομεν, νῦν πειρησόμεθά σφεας ἅμα ὑμῖν ἀπικόμενοι τίσασθαι· αὐτοῦ γὰρ τούτου εἵνεκεν τόνδε τε Ἱππίην μετεπεμψάμεθα καὶ ὑμέας ἀπὸ τῶν πολίων, ἵνα κοινῷ τε λόγῳ καὶ κοινῷ στόλῳ ἐσαγαγόντες αὐτὸν ἐς τὰς Ἀθήνας ἀποδῶμεν τὰ καὶ ἀπειλόμεθα ».

XCII. Οἱ μὲν ταῦτα ἔλεγον, τῶν δὲ συμμάχων τὸ πλῆθος οὐκ ἐνεδέκετο τοὺς λόγους. Οἱ μέν νυν ἄλλοι ἡσυχίην ἦγον, Κορίνθιος δὲ Σωσικλέης ἔλεξε τάδε, (I.) « ἦ δὴ ὅ τε οὐρανὸς ἔσται ἔνερθε τῆς γῆς καὶ ἡ γῆ μετέωρος ὑπὲρ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οἱ ἄνθρωποι νομὸν ἐν θαλάσσῃ ἕξουσι καὶ οἱ ἰχθύες τὸν πρότερον ἄνθρωποι,

ros Æginam. (3) Hæc renunciata ubi audivere Athenienses, Æaco templum statuerunt, quod etiam nunc in foro exstructum conspicitur: triginta vero annos non sustinuerunt bello abstinere, quamquam audiverant ita præcipi oraculo, quippe qui tam indigna ab Æginetis essent passi.

XC. Sed dum ad ultionem capiendam sese comparant, objicitur illis impedimentum a Lacedæmoniis suscitatum. (2) Quum enim dolum cognovissent Lacedæmonii, quem Alcmeonidæ cum Pythia adversus se et adversus Pisistratidas erant machinati, duplici dolore adfecti sunt; quod et viros, qui hospites ipsorum fuerant, patria pepulissent, et quod nullam sibi ob id factum gratiam ab Atheniensibus haberi viderent. (3) Præter hæc moverunt eos oracula, quæ multa sibi indigna ab Atheniensibus imminere prædicebant: quæ oracula, quum antea ignorassent, per id tempus illis innotuere, a Cleomene Spartam delata. (4) Nactus enim Cleomenes erat ex arce Athenarum oracula illa, quæ olim Pisistratidæ habuerant, eaque, quum Athenis pellerentur, in templo reliquerant. Hæc ibi relicta Cleomenes acceperat.

XCI. Tum igitur Lacedæmonii, acceptis his oraculis, quum Athenienses viderent augeri opibus, et neutiquam paratos Lacedæmoniis parere, reputarunt secum, populum Atheniensem, si libertate uteretur, sibi viribus fore parem; sin tyrannide premeretur, infirmum fore et ad parendum paratum. Hæc singula perpendentes Hippiam Pisistrati filium a Sigeo ad Hellespontum, quo confugerant Pisistratidæ, arcessiverunt. (2) Qui postquam vocatus advenit, convocatis etiam cæterorum sociorum legatis, hæc ad eos verba Spartani fecerunt: « Viri socii, agnovimus fatemurque non recte nos fecisse. Ementitis enim oraculis inducti, viros hospitii jure inprimis nobiscum conjunctos, quique Athenas nobis obnoxias reddere receperant, patria ejecimus, et post hoc peractum ingrato populo urbem et rempublicam restituimus: qui postquam per nos liberatus vires recepit, nos et regem nostrum contumeliose urbe ejecit, et magnos spiritus sumens crescit: quod experti sunt maxime finitimi illorum Bœoti et Chalcidenses, brevi vero etiam alii experientur, qui recta non inierint consilia. (3) Quoniam igitur nos, ista faciendo, peccavimus, nunc operam dabimus, ut una vobiscum illos adgressi puniamus. Hanc enim ipsam ob caussam et Hippiam hunc arcessivimus, et vos e civitatibus convocavimus, ut communi consilio et consociatis armis illum Athenas reducamus, eique quæ ademimus restituamus. »

XCII. Hæc Spartani dixerunt. Quæ quum plerisque sociorum displicuissent, alii quidem silentium tenuere, sed Corinthius Sosicles in hunc modum est locutus: (I.) « Profecto nimirum cœlum sub terram subibit, et terra supra cœlum erit sublimis, hominesque habitabunt in mari, et pisces domicilium occupabunt hominum, quando vos qui-

ὅτε γε ὑμεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, ἰσοκρατίας καταλύοντες τυραννίδας ἐς τὰς πόλις κατάγειν παρασκευάζεσθε, τοῦ οὔτε ἀδικώτερον οὐδέν ἐστι κατ' ἀνθρώπους οὔτε μιαιφονώτερον. (2) Εἰ γὰρ δὴ τοῦτό γε δοκέει ὑμῖν εἶναι χρηστὸν ὥστε τυραννεύεσθαι τὰς πόλις, αὐτοὶ πρῶτοι τύραννον καταστησάμενοι παρὰ σφίσι αὐτοῖσι οὕτω καὶ τοῖσι ἄλλοισι δίζησθε κατιστάναι· νῦν δὲ αὐτοὶ ἄπειροι ἐόντες τυράννων, καὶ φυλάσσοντες δεινότατα τοῦτο ἐν τῇ Σπάρτῃ μὴ γενέσθαι, παραχρᾶσθε ἐς τοὺς συμμάχους. (3) Εἰ δὲ αὐτοὶ ἔμπειροι ἔατε κατά περ ἡμεῖς, εἴχετε ἂν περὶ αὐτοῦ γνώμας ἀμείνονας συμβαλέσθαι ἤπερ νῦν. (II.) Κορινθίοισι γὰρ ἦν πόλιος κατάστασις τοιήδε· ἦν ὀλιγαρχίη, καὶ οὗτοι Βακχιάδαι καλεύμενοι ἔνεμον τὴν πόλιν, ἐδίδοσαν δὲ καὶ ἤγοντο ἐξ ἀλλήλων. (4) Ἀμφίονι δὲ ἐόντι τούτων τῶν ἀνδρῶν γίνεται θυγάτηρ χωλή· οὔνομα δέ οἱ ἦν Λάβδα. Ταύτην Βακχιαδέων γὰρ οὐδεὶς ἤθελε γῆμαι, ἴσχει Ἠετίων ὁ Ἐχεκράτεος, δήμου μὲν ἐκ Πέτρης ἐών, ἀτὰρ τὰ ἀνέκαθεν Λαπίθης τε καὶ Καινείδης. Ἐκ δέ οἱ ταύτης τῆς γυναικὸς οὐδ' ἐξ ἄλλης παῖδες ἐγίνοντο. (5) Ἐστάλη ὦν ἐς Δελφοὺς περὶ γόνου. Ἐσιόντα δὲ αὐτὸν ἰθέως ἡ Πυθίη προσαγορεύει τοισίδε τοῖσι ἔπεσι,

Ἠετίων, οὔτις σε τίει πολύτιτον ἐόντα.
Λάβδα κύει, τέξει δ' ὀλοοίτροχον· ἐν δὲ πεσεῖται
ἀνδράσι μουνάρχοισι, δικαιώσει δὲ Κόρινθον.

(6) Ταῦτα χρησθέντα τῷ Ἠετίωνι ἐξαγγέλλεταί κως τοῖσι Βακχιάδῃσι, τοῖσι τὸ μὲν πρότερον γενόμενον χρηστήριον ἐς Κόρινθον ἦν ἄσημον, φέρον τε ἐς τὠυτὸ καὶ τὸ τοῦ Ἠετίωνος, καὶ λέγον ὧδε,

Αἰετὸς ἐν πέτρῃσι κύει, τέξει δὲ λέοντα
καρτερὸν ὠμηστήν· πολλῶν δ' ὑπὸ γούνατα λύσει.
Ταῦτά νυν εὖ φράζεσθε, Κορίνθιοι, οἳ περὶ καλὴν
Πειρήνην οἰκεῖτε καὶ ὀφρυόεντα Κόρινθον.

(III.) Τοῦτο μὲν δὴ τοῖσι Βακχιάδῃσι πρότερον γενόμενον ἦν ἀτέκμαρτον· τότε δὲ τὸ Ἠετίωνι γενόμενον ὡς ἐπύθοντο, αὐτίκα καὶ τὸ πρότερον συνῆκαν ἐὸν συνῳδὸν τῷ Ἠετίωνος. (7) Συνέντες δὲ καὶ τοῦτο εἶχον ἐν ἡσυχίῃ, ἐθέλοντες τὸν μέλλοντα Ἠετίωνι γενέσθαι γόνον διαφθεῖραι. Ὡς δὲ ἔτεκε ἡ γυνὴ τάχιστα, πέμπουσι σφέων αὐτῶν δέκα ἐς τὸν δῆμον ἐν τῷ κατοίκητο Ἠετίων, ἀποκτενέοντας τὸ παιδίον. (8) Ἀπικόμενοι δὲ οὗτοι ἐς τὴν Πέτρην καὶ παρελθόντες ἐς τὴν αὐλὴν τὴν Ἠετίωνος αἴτεον τὸ παιδίον· ἡ δὲ Λάβδα εἰδυῖά τε οὐδὲν τῶν εἵνεκεν ἐκεῖνοι ἀπικοίατο, καὶ δοκέουσά σφεας φιλοφροσύνης τοῦ πατρὸς εἵνεκεν αἰτέειν, φέρουσα ἐνεχείρισε αὐτῶν ἑνί. Τοῖσι δὲ ἄρα ἐβεβούλευτο κατ' ὁδὸν τὸν πρῶτον αὐτῶν λαβόντα τὸ παιδίον προσουδίσαι. (9) Ἐπείτε ὦν ἔδωκε φέρουσα ἡ Λάβδα, τὸν λαβόντα τῶν ἀνδρῶν θείῃ τύχῃ προσεγέλασε τὸ παιδίον, καὶ τὸν φρασθέντα τοῦτο οἶκτός τις ἴσχει ἀποκτεῖναι, κατοικτείρας δὲ παραδιδοῖ τῷ δευτέρῳ, ὁ δὲ τῷ τρίτῳ. Οὕτω δὲ διεξῆλθε διὰ πάντων τῶν δέκα παραδιδόμενον, οὐδενὸς βουλομένου διεργάσασθαι. (10) Ἀποδόντες ὦν ὀπίσω τῇ τεκούσῃ τὸ παιδίον καὶ ἐξελθόντες ἔξω,

dem, Lacedæmonii, juris æquabilitate sublata, tyrannides in civitate reducere paratis : quo nihil est inter homines iniquius, nihil sceleratius. (2) Etenim, si vobis bonum hoc videtur, ut a tyrannis regantur civitates, ipsi primum apud vos ipsos tyrannum constituite, atque sic deinde apud alios constituere tentate! Nunc, qui tyrannos numquam estis experti ipsi, diligentissimeque cavetis ne quis Spartæ exoriatur, indigne cum sociis agitis. (3) Quodsi vos experti tyrannos essetis, quemadmodum nos, meliores de hac re, quam nunc, sententias in consilium adferre possetis. (II.) Apud Corinthios olim status civitatis hujusmodi fuit : erat oligarchia; et hi qui Bacchiadæ nominabantur administrabant civitatem, nec nisi inter se matrimonia inibant mutua. (4) Ex eorum numero virorum Amphioni erat filia pede clauda, cui nomen Labda : quam quum nemo Bacchiadarum ducere vellet uxorem, duxit eam Eetion (*sive* Aetion), Echecratis filius, homo ex pago Petra, cæterum generis origine Lapitha et Cænides. Cui quum nec ex hac, nec ex alia uxore, liberi essent nati ; (5) proficiscitur ille Delphos, de sobole consulturus. Et intrantem protinus Pythia his est verbis adlocuta :

Aetion, nemo te honorat, quum sis valde honoratus.
Gravida est Labda, saxumque volubile pariet, quod incidet
in viros monarchos, et castigabit Corinthum.

(6) Responsum hoc Aetioni datum renunciatur forte Bacchiadis, quibus obscurum fuerat responsum aliud Corinthum spectans, quod prius editum erat eamdem in sententiam cum hoc quod nunc Aetioni datum est. Istud oraculum hujusmodi fuerat :

Aquila in petris gravida est, parietque leonem
validum, carnivorum, qui multorum genua solvet.
Hoc bene in animis versate, Corinthii, qui circa pulcram
Pirenen habitatis et superciliosam Corinthum (*Acrocorinthum*).

(III.) Hoc igitur responsum, prius redditum, obscurum fuerat Bacchiadis : nunc vero, ubi cognoverunt istud quod Aetioni datum est, statim etiam prius illud, quod congruebat Aetionis responso, intellexerunt. (7) Hoc igitur quum intelligerent, presserunt silentio, prolemque Aetioni nascituram interficere decreverunt. Ac postquam peperit mulier, mittunt protinus decem de suis in pagum quem habitabat Aetion, qui interimerent puerum. (8) Hi ubi Petram venerunt, aulamque intrarunt Aetionis, puerum postulant : et mater, ignara quo consilio advenissent, existimansque benevolentiæ caussa in patrem cupere illos infantem videre, adfert illum, et uni horum in manus tradit. In itinere autem hi inter se constituerant, ut, qui puerulum primus in manus accepisset, is eum humo adlideret. (9) Jam vero divina quadam fortuna accidit, ut infans, dum tradebat eum mater, arrideret ei qui sumpserat : et hunc, ubi id animadvertit, misericordia retinuit ne occideret. Miseratus igitur puerum tradit alteri; et ille tradidit tertio : atque ita per cunctos decem transiit, ab altero alteri traditus; nemine interimere eum volente. (10) Postquam igitur matri puerum reddiderant, et domo erant egressi, stantes pro

ἑστεῶτες ἐπὶ τῶν θυρέων ἀλλήλων ἅπτοντο καταιτιώμενοι, καὶ μάλιστα τοῦ πρώτου λαβόντος, ὅτι οὐκ ἐποίησε κατὰ τὰ δεδογμένα, ἐς ὃ δή σφι χρόνου ἐγγινομένου ἔδοξε αὖτις παρελθόντας πάντας τοῦ φόνου μετίσχειν. (IV.) Ἔδεε δὲ ἐκ τοῦ Ἠετίωνος γόνου Κορίνθῳ κακὰ ἀναβλαστέειν. Ἡ Λάβδα γὰρ πάντα ταῦτα ἤκουε ἑστεῶσα πρὸς αὐτῇσι τῇσι θύρῃσι· δείσασα δὲ μή σφι μεταδόξῃ καὶ τὸ δεύτερον λαβόντες τὸ παιδίον ἀποκτείνωσι, φέρουσα κατακρύπτει ἐς τὸ ἀφραστότατόν οἱ ἐφαίνετο εἶναι, ἐς κυψέλην, ἐπισταμένη ὡς εἰ ὑποστρέψαντες ἐς ζήτησιν ἀπικοίατο πάντα ἐρευνήσειν μέλλοιεν· τὰ δὴ καὶ ἐγένετο. (11) Ἐλθοῦσι δὲ καὶ διζημένοισι αὐτοῖσι ὡς οὐκ ἐφαίνετο, ἐδόκεε ἀπαλλάσσεσθαι καὶ λέγειν πρὸς τοὺς ἀποπέμψαντας ὡς πάντα ποιήσειαν τὰ ἐκεῖνοι ἐνετείλαντο. Οἳ μὲν δὴ ἀπελθόντες ἔλεγον ταῦτα. (V.) Ἠετίωνι δὲ μετὰ ταῦτα ὁ παῖς ηὐξάνετο, καί οἱ διαφυγόντι τοῦτον τὸν κίνδυνον ἀπὸ τῆς κυψέλης ἐπωνυμίην Κύψελος οὔνομα ἐτέθη. (12) Ἀνδρωθέντι δὲ καὶ μαντευομένῳ Κυψέλῳ ἐγένετο ἀμφιδέξιον χρηστήριον ἐν Δελφοῖσι, τῷ πίσυνος γενόμενος ἐπεχείρησέ τε καὶ ἔσχε Κόρινθον. Ὁ δὲ χρησμὸς ὅδε ἦν,

Ὄλβιος οὗτος ἀνὴρ ὃς ἐμὸν δόμον ἐσκαταβαίνει,
Κύψελος Ἠετίδης, βασιλεὺς κλειτοῖο Κορίνθου,
αὐτὸς καὶ παῖδες, παίδων γε μὲν οὐκέτι παῖδες.

(13) Τὸ μὲν δὴ χρηστήριον τοῦτο ἦν, τυραννεύσας δὲ ὁ Κύψελος τοιοῦτος δή τις ἀνὴρ ἐγένετο· πολλοὺς μὲν Κορινθίων ἐδίωξε, πολλοὺς δὲ χρημάτων ἀπεστέρησε, πολλῷ δ' ἔτι πλείους τῆς ψυχῆς. (VI.) Ἄρξαντος δὲ τούτου ἐπὶ τριήκοντα ἔτεα καὶ διαπλέξαντος τὸν βίον εὖ, διάδοχός οἱ τῆς τυραννίδος ὁ παῖς Περίανδρος γίνεται. (14) Ὁ τοίνυν Περίανδρος κατ' ἀρχὰς μὲν ἦν ἠπιώτερος τοῦ πατρός, ἐπείτε δὲ ὡμίλησε δι' ἀγγέλων Θρασυβούλῳ τῷ Μιλήτου τυράννῳ, πολλῷ ἔτι ἐγένετο Κυψέλου μιαιφονώτερος. Πέμψας γὰρ παρὰ Θρασύβουλον κήρυκα ἐπυνθάνετο ὅντινα ἂν τρόπον ἀσφαλέστατον καταστησάμενος τῶν πρηγμάτων κάλλιστα τὴν πόλιν ἐπιτροπεύοι. (15) Θρασύβουλος δὲ τὸν ἐλθόντα παρὰ τοῦ Περιάνδρου ἐξῆγε ἔξω τοῦ ἄστεος, ἐσβὰς δὲ ἐς ἄρουραν ἐσπαρμένην ἅμα τε διεξήιε τὸ λήιον ἐπειρωτέων τε καὶ ἀναποδίζων τὸν κήρυκα κατὰ τὴν ἀπὸ Κορίνθου ἄπιξιν, καὶ ἐκόλουε αἰεὶ ὅκως τινὰ ἴδοι τῶν ἀσταχύων ὑπερέχοντα, κολούων δὲ ἔρριπτε, ἐς ὃ τοῦ ληίου τὸ κάλλιστόν τε καὶ βαθύτατον διέφθειρε τρόπῳ τοιούτῳ· διεξελθὼν δὲ τὸ χωρίον καὶ ὑποθέμενος ἔπος οὐδὲν ἀποπέμπει τὸν κήρυκα. (16) Νοστήσαντος δὲ τοῦ κήρυκος ἐς τὴν Κόρινθον ἦν πρόθυμος πυνθάνεσθαι τὴν ὑποθήκην ὁ Περίανδρος. Ὁ δὲ οὐδέν οἱ ἔφη Θρασύβουλον ὑποθέσθαι, θωμάζειν τε αὐτοῦ παρ' οἷόν μιν ἄνδρα ἀποπέμψειε, ὡς παραπλῆγά τε καὶ τῶν ἑωυτοῦ σινάμωρον, ἀπηγεόμενος τά περ πρὸς Θρασυβούλου ὀπώπεε. (VII.) Περίανδρος δὲ συνεὶς τὸ ποιηθὲν καὶ νόῳ σχὼν ὥς οἱ ὑπετίθετο Θρασύβουλος τοὺς ὑπερόχους τῶν ἀστῶν φονεύειν, ἐνθαῦτα δὴ πᾶσαν κακότητα ἐξέφαινε ἐς τοὺς πολιήτας. Ὅσα γὰρ Κύψελος ἀπέλιπε

foribus, conviciabantur alter alterum accusabantque, et cum maxime qui primus acceperat infantem, quod non fecisset quemadmodum inter ipsos constitutum fuisset. Ad extremum, interjecto tempore, placuit iterum intrare, et cunctos participare cædem. (IV.) Sed voluere fata, ut ex Aetionis prole malum exsisteret Corintho. Labda, stans ad ipsas fores, omnia ista exaudiverat. Itaque verita, ne mutato consilio puerum iterum acceptum interimerent, asportatum occultavit in loco, de quo minime cogitaturos illos existimavit, in arca: noverat enim si reversi denuo requirerent puerum, omnia illos pervestigaturos. Idque illi fecerunt. (11) Sed postquam redeuntibus quærentibusque nusquam comparuit infans, placuit abire, renunciareque his qui ipsos miserant, omnia a se peracta esse quæ mandata fuissent. Illi igitur abierunt, idque renunciarunt. (V.) Posthæc crevit Aetionis filius: et, quoniam periculum hoc effugerat, ab arca illa (*arcam Græci cypselen dicunt*) impositum ei nomen est Cypselus. (12) Qui postquam virilem ætatem est ingressus, oraculumque Delphis consuluit, ambiguum accepit responsum, quo fretus adgressus est tenuitque Corinthum. Responsum hoc erat:

Felix vir nostras hic qui descendit ad ædes,
Cypselus Aetides, claræ rex ille Corinthi,
ipse, et eo nati, sed nulli deinde nepotes.

(13) Hoc accepto responso postquam tyrannide potitus est Cypselus, vir fuit hujusmodi: multos Corinthiorum in exsilium ejecit, multis bona eripuit, sed longe plurimis vitam. (VI.) Huic, quum triginta regnasset annos, et prospera in fortuna vitam finisset, successor tyrannidis fuit filius Periander. (14) Et Periander quidem initio mitior erat quam pater: sed, ex quo per nuncios commercium habuit cum Thrasybulo, Milesiorum tyranno, multo etiam sanguinolentior evasit Cypselo. Misso enim ad Thrasybulum præcone quæsivit ex illo, quo pacto, rebus omnibus firmissime constitutis, optime præesset civitati. (15) Thrasybulus, homine qui a Periandro missus erat extra urbem educto, ingressus est arvum quoddam satum, cum illoque per segetem ambulans, sciscitansque ex eo et repetere jubens caussam cur ad se Corintho missus esset, detruncabat interim ut quamque vidit spicam super alias eminentem, præcisamque abjiciebat, donec pulcerrimam et pinguissimam segetis partem tali modo corrupit: denique, postquam agrum ita pervagatus est, dimisit legatum, nullum verbum ei præcipiens. (16) Ubi Corinthum rediit legatus, cupidus erat Periander cognoscendi Thrasybuli præcepta. At ille, nihil, ait, sibi mandasse Thrasybulum, mirari se vero qualem ad hominem a Periandro missus esset, vesanum quippe, et qui sua ipse destrueret. His dictis renunciavit, quid agentem Thrasybulum vidisset. (VII.) At Periander, intelligens factum, reputansque moneri se a Thrasybulo ut eminentiores quosque cives interimeret, tum vero omnem adversus cives nequitiam cœpit exercere. Nam quidquid Cypselus occidendo et in exsilium mittendo

κτείνων τε καὶ διώκων, Περίανδρός σφεα ἀπετέλεσε, μιῇ δὲ ἡμέρῃ ἀπέδυσε πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας διὰ τὴν ἑωυτοῦ γυναῖκα Μέλισσαν. (17) Πέμψαντι γάρ οἱ ἐς Θεσπρωτοὺς ἐπ' Ἀχέροντα ποταμὸν ἀγγέλους ἐπὶ τὸ νεκυομαντήϊον παρακαταθήκης πέρι ξεινικῆς οὔτε σημανέειν ἔφη ἡ Μέλισσα ἐπιφανεῖσα οὔτε κατερέειν ἐν τῷ κέεται χώρῳ ἡ παρακαταθήκη· ῥιγοῦν τε γὰρ καὶ εἶναι γυμνή· τῶν γάρ οἱ συγκατέθαψε εἱμάτων ὄφελος εἶναι οὐδὲν οὐ κατακαυθέντων· μαρτύριον δέ οἱ εἶναι ὡς ἀληθέα ταῦτα λέγει, ὅτι ἐπὶ ψυχρὸν τὸν ἰπνὸν Περίανδρος τοὺς ἄρτους ἐπέβαλε. (18) Ταῦτα δὲ ὡς ὀπίσω ἀπηγγέλθη τῷ Περιάνδρῳ, (πιστὸν γάρ οἱ ἦν τὸ συμβόλαιον, ὃς νεκρῷ ἐούσῃ Μελίσσῃ ἐμίγη,) ἰθέως δὴ μετὰ τὴν ἀγγελίην κήρυγμα ἐποιήσατο ἐς τὸ Ἥραιον ἐξιέναι πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας. (19) Αἱ μὲν δὴ ὡς ἐς ὁρτὴν ἤϊσαν κόσμῳ τῷ καλλίστῳ χρεώμεναι, ὁ δ' ὑποστήσας τοὺς δορυφόρους ἀπέδυσέ σφεας πάσας ὁμοίως, τάς τ' ἐλευθέρας καὶ τὰς ἀμφιπόλους, συμφορήσας δὲ ἐς ὄρυγμα Μελίσσῃ ἐπευχόμενος κατέκαιε. (20) Ταῦτα δέ οἱ ποιήσαντι καὶ τὸ δεύτερον πέμψαντι ἔφρασε τὸ εἴδωλον τὸ Μελίσσης ἐς τὸν κατέθηκε χῶρον τοῦ ξείνου τὴν παρακαταθήκην. Τοιοῦτο μέν ἐστι ὑμῖν ἡ τυραννίς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιούτων ἔργων. (21) Ἡμέας δὲ τοὺς Κορινθίους τό τε αὐτίκα θῶμα μέγα εἶχε ὅτε ὑμέας εἴδομεν μεταπεμπομένους Ἱππίην, νῦν τε δὴ καὶ μεζόνως θωμάζομεν λέγοντας ταῦτα, ἐπιμαρτυρόμεθά τε ἐπικαλεύμενοι ὑμῖν θεοὺς τοὺς Ἑλληνίους μὴ κατιστάναι τυραννίδας ἐς τὰς πόλις. Οὐκ ὦν παύσεσθε, ἀλλὰ πειρήσεσθε παρὰ τὸ δίκαιον κατάγοντες Ἱππίην; ἴστε ὑμῖν Κορινθίους γε οὐ συναινέοντας. »

XCIII. Σωσικλέης μὲν ἀπὸ Κορίνθου πρεσβεύων ἔλεξε τάδε, Ἱππίης δὲ αὐτὸν ἀμείβετο τοὺς αὐτοὺς ἐπικαλέσας θεοὺς ἐκείνῳ, ἦ μὲν Κορινθίους μάλιστα πάντων ἐπιποθήσειν Πεισιστρατίδας, ὅταν σφι ἥκωσι ἡμέραι αἱ κύριαι ἀνιᾶσθαι ὑπ' Ἀθηναίων. (2) Ἱππίης μὲν τούτοισι ἀμείψατο οἷά τε τοὺς χρησμοὺς ἀτρεκέστατα ἀνδρῶν ἐξεπιστάμενος· οἱ δὲ λοιποὶ τῶν συμμάχων τέως μὲν εἶχον ἐν ἡσυχίῃ σφέας αὐτούς, ἐπείτε δὲ Σωσικλέος ἤκουσαν εἴπαντος ἐλευθέρως, ἅπας τις αὐτῶν φωνὴν ῥήξας αἱρέετο τοῦ Κορινθίου τὴν γνώμην, Λακεδαιμονίοισί τε ἐπεμαρτυρέοντο μὴ ποιέειν μηδὲν νεώτερον περὶ πόλιν Ἑλλάδα.

XCIV. Οὕτω μὲν ταῦτα ἐπαύθη· Ἱππίῃ δὲ ἐνθεῦτεν ἀπελαυνομένῳ ἐδίδου μὲν Ἀμύντης ὁ Μακεδὼν Ἀνθεμοῦντα, ἐδίδοσαν δὲ Θεσσαλοὶ Ἰωλκόν. Ὁ δὲ τούτων μὲν οὐδέτερα αἱρέετο, ἀνεχώρεε δὲ ὀπίσω ἐς Σίγειον, τὸ εἷλε Πεισίστρατος αἰχμῇ παρὰ Μυτιληναίων, κρατήσας δὲ αὐτοῦ κατέστησε τύραννον εἶναι παῖδα τὸν ἑωυτοῦ νόθον Ἡγησίστρατον, γεγονότα ἐξ Ἀργείης γυναικός, ὃς οὐκ ἀμαχητὶ εἶχε τὰ παρέλαβε παρὰ Πεισιστράτου· (2) ἐπολέμεον γὰρ ἔκ τε Ἀχιλληΐου πόλιος ὁρμεώμενοι καὶ Σιγείου χρόνον ἐπὶ συχνὸν Μυτιληναῖοί τε καὶ Ἀθηναῖοι, οἱ μὲν ἀπαιτέοντες

reliquum fecerat, id Periander consummavit. Atque etiam uno die universas mulieres Corinthias vestibus exuit, uxoris suæ gratia Melissæ. (17) Etenim quum in Thesprotiam ad Acherontem fluvium legatos misisset, qui oraculum, quod ibi per mortuorum evocationem responsa dat, consulerent de hospitis alicujus deposito, evocata Melissa respondit « se nec significaturam, nec edicturam quo loco esset illud « depositum : algere enim se, et esse nudam; nam quæ se« pulta secum fuissent vestimenta, nihil sibi prodesse, « quum non fuerint combusta. Argumentum autem, quo « cognoscere Periander possit vere hæc a se dici, hoc esse, « quod ille in frigidum furnum panes ingessisset. » (18) Hæc postquam Periandro sunt renunciata, quum satis certum ipsi esset illud veritatis argumentum, quippe qui cum mortua coiisset Melissa; statim post acceptum nuncium præconio edixit, ut omnes Corinthiorum mulieres in Junonis templum convenirent. (19) Et illæ, tamquam ad solennitatem, pulcerrimo ornatu instructæ convenerunt. Ille vero constitutis ad hoc satellitibus, vestimentis cunctas exuit, liberas perinde mulieres, et illarum famulas : collatasque in fossam vestes, invocatis Melissæ manibus, cremavit. (20) Quo facto, ubi iterum ad necromantium misit, demonstravit ei Melissæ idolum, quo in loco depositum hospitis collocasset. Hujusmodi vobis est tyrannis, o Lacedæmonii, et talia sunt illius facta! (21) Nos vero Corinthii tunc statim mirabamur, quum a vobis Hippiam arcessiri cognovimus; nunc vero etiam magis miramur hæc a vobis verba fieri; vosque obtestamur, deos invocantes Græciæ præsides, ne tyrannides in civitatibus constituatis. Non igitur ab eo incepto abstinebitis, sed conaturi estis præter id quod justum est reducere Hippiam? Scitote Corinthios quidem non probaturos esse factum vestrum. »

XCIII. Hæc quum locutus esset Sosicles, Corinthiorum legatus; respondit Hippias, eosdem quos ille deos testes invocans, certe Corinthios maxime desideraturos esse Pisistratidas, quando adfuerint illis statuti dies, quibus illos vexaturi sint Athenienses. (2) Hæc illi Hippias respondit, ut qui omnium adcuratissime cognita haberet oraculorum effata. Reliqui ex sociis silentium adhuc tenuerant : postquam vero Sosiclem audiverunt libere verba facientem, pro se quisque vocem rumpens, accedebant sententiæ Corinthii, obtestabanturque Lacedæmonios, ne quid adversus Græcam civitatem novi molirentur.

XCIV. Atque ita hæc res finem habuit. Hippiæ vero Lacedæmone profecto Amyntas Macedo Anthemunta oppidum obtulit, Thessali vero Iolcon. At ille, neutrum accipiens, Sigeum rediit; quod oppidum armis Pisistratus Mytilenæis eripuerat, et tyrannum ibi constituerat filium suum nothum Hegesistratum, ex Argiva muliere natum. Nec vero citra belli discrimen tenuerat ille regionem a Pisistrato acceptam. (2) Diu enim inter se Mytilenæi et Athenienses armis decertarunt, illi ex Achilleo oppido erumpentes, hi e Sigeo;

τὴν χώρην, Ἀθηναῖοι δὲ οὔτε συγγινωσκόμενοι, ἀποδεικνύντες τε λόγῳ οὐδὲν μᾶλλον Αἰολεῦσι μετεὸν τῆς Ἰλιάδος χώρης ἢ οὐ καὶ σφίσι καὶ τοῖσι ἄλλοισι, ὅσοι Ἑλλήνων συνεπρήξαντο Μενέλεῳ τὰς Ἑλένης ἁρπαγάς.

XCV. Πολεμεόντων δέ σφεων παντοῖα καὶ ἄλλα ἐγένετο ἐν τῇσι μάχῃσι, ἐν δὲ δὴ καὶ Ἀλκαῖος ὁ ποιητὴς συμβολῆς γενομένης καὶ νικώντων Ἀθηναίων αὐτὸς μὲν φεύγων ἐκφεύγει, τὰ δέ οἱ ὅπλα ἴσχουσι Ἀθηναῖοι, καί σφεα ἀνεκρέμασαν πρὸς τὸ Ἀθήναιον τὸ ἐν Σιγείῳ. (2) Ταῦτα δὲ Ἀλκαῖος ἐν μέλεϊ ποιήσας ἐπιτιθεῖ ἐς Μυτιλήνην, ἐξαγγελλόμενος τὸ ἑωυτοῦ πάθος Μελανίππῳ ἀνδρὶ ἑταίρῳ. Μυτιληναίους δὲ καὶ Ἀθηναίους κατήλλαξε Περίανδρος ὁ Κυψέλου· τούτῳ γὰρ διαιτητῇ ἐπετράποντο· κατήλλαξε δὲ ὧδε, νέμεσθαι ἑκατέρους τὴν ἔχουσι. Σίγειον μέν νυν οὕτω ἐγένετο ὑπ' Ἀθηναίοισι.

XCVI. Ἱππίης δὲ ἐπείτε ἀπίκετο ἐκ τῆς Λακεδαίμονος ἐς τὴν Ἀσίην, πᾶν χρῆμα ἐκίνεε διαβάλλων τούς τε Ἀθηναίους πρὸς τὸν Ἀρταφέρνεα, καὶ ποιέων ἅπαντα ὅκως αἱ Ἀθῆναι γενοίατο ὑπ' ἑωυτῷ τε καὶ Δαρείῳ. (2) Ἱππίης τε δὴ ταῦτα ἔπρησσε, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι πυθόμενοι ταῦτα πέμπουσι ἐς Σάρδις ἀγγέλους, οὐκ ἐῶντες τοὺς Πέρσας πείθεσθαι Ἀθηναίων τοῖσι φυγάσι. (3) Ὁ δὲ Ἀρταφέρνης ἐκέλευέ σφεας, εἰ βουλοίατο σόοι εἶναι, καταδέκεσθαι ὀπίσω Ἱππίην. Οὐκ ὦν δὴ ἐνεδέκοντο τοὺς λόγους ἀποφερομένους Ἀθηναῖοι· οὐκ ἐνδεκομένοισι δέ σφι ἐδέδοκτο ἐκ τοῦ φανεροῦ τοῖσι Πέρσῃσι πολεμίους εἶναι.

XCVII. Νομίζουσι δὴ ταῦτα καὶ διαβεβλημένοισι ἐς τοὺς Πέρσας, ἐν τούτῳ δὴ τῷ καιρῷ ὁ Μιλήσιος Ἀρισταγόρης ὑπὸ Κλεομένεος τοῦ Λακεδαιμονίου ἐξελαθεὶς ἐκ τῆς Σπάρτης ἀπίκετο ἐς Ἀθήνας· αὕτη γὰρ ἡ πόλις τῶν λοιπέων ἐδυνάστευε μέγιστον. (2) Ἐπελθὼν δὲ ἐπὶ τὸν δῆμον ὁ Ἀρισταγόρης ταὐτὰ ἔλεγε τὰ καὶ ἐν τῇ Σπάρτῃ περὶ τῶν ἀγαθῶν τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ καὶ τοῦ πολέμου τοῦ Περσικοῦ, ὡς οὔτε ἀσπίδα οὔτε δόρυ νομίζουσι, εὐπετέες τε χειρωθῆναι εἴησαν. (3) Ταῦτά τε δὴ ἔλεγε καὶ πρὸς τοῖσι τάδε, ὡς οἱ Μιλήσιοι τῶν Ἀθηναίων εἰσὶ ἄποικοι, καὶ οἰκός σφεας εἴη ῥύεσθαι δυναμένους μέγα· καὶ οὐδὲν ὅ τι οὐκ ὑπίσχετο οἷα κάρτα δεόμενος, ἐς ὃ ἀνέπεισέ σφεας. (4) Πολλοὺς γὰρ οἶκε εἶναι εὐπετέστερον διαβάλλειν ἢ ἕνα, εἰ Κλεομένεα μὲν τὸν Λακεδαιμόνιον μοῦνον οὐκ οἷός τε ἐγένετο διαβαλέειν, τρεῖς δὲ μυριάδας Ἀθηναίων ἐποίησε τοῦτο. (5) Ἀθηναῖοι μὲν δὴ ἀναπεισθέντες ἐψηφίσαντο εἴκοσι νέας ἀποστεῖλαι βοηθοὺς Ἴωσι, στρατηγὸν ἀποδέξαντες αὐτῶν εἶναι Μελάνθιον ἄνδρα τῶν ἀστῶν ἐόντα τὰ πάντα δόκιμον· αὗται δὲ αἱ νέες ἀρχὴ κακῶν ἐγένοντο Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροισι.

XCVIII. Ἀρισταγόρης δὲ προπλώσας καὶ ἀπικόμενος ἐς τὴν Μίλητον, ἐξευρὼν βούλευμα ἀπ' οὗ Ἴωσι μὲν οὐδεμία ἔμελλε ὠφελίη ἔσεσθαι, οὐδ' ὦν οὐδὲ τούτου εἵνεκεν ἐποίεε, ἀλλ' ὅκως βασιλέα Δαρεῖον λυπή-

et illi quidem suam repetentes ditionem, Athenienses vero negantes illorum esse, et rationibus arguentes, nihilo magis ad Æolenses pertinere Iliadem ditionem, quam ad se et ad reliquos Hellenes, qui cum Menelao ulti essent Helenæ raptum.

XCV. Dum hi inter se bellum gerebant, quum alia multa atque varia in præliis gesta erant, tum Alcæus poeta, prælio facto, in quo victores erant Athenienses, fuga quidem ipse evaserat, sed armorum ipsius Athenienses erant potiti, quie ea in Minervæ templo Sigei suspenderunt. (2) Quam rem Alcæus, lyrico carmine descriptam, Mytilenen nunciavit, certiorem faciens de calamitate sua Melanippum, unum de suis amicis. Mytilenæos vero et Athenienses reconciliavit deinde Periander, Cypseli filius, quem suarum contentionum arbitrum utrique constituerant: conciliavit autem hac ratione, ut utrique eam tenerent regionem, quam possiderent. Ita Sigeum sub Atheniensium venerat potestatem.

XCVI. Hippias vero, ut Lacedæmone in Asiam pervenit, omnia movebat, insimulando Athenienses apud Artaphernem, omniaque moliebatur quibus efficeret, ut Athenæ in suam et Darii venirent potestatem. (2) Dum hæc Hippias agebat, re cognita, Athenienses Sardes misere legatos, qui Persas hortarentur, ne morem gererent exsulibus Atheniensium. (3) At eos Artaphernes, si salvi esse vellent, jussit Hippiam recipere. Quam conditionem ad se relatam quum neutiquam admitterent Athenienses, decreverunt ex professo hostes esse Persarum.

XCVII. Per idem tempus, quo id decreverant Athenienses, et odium incurrerant Persarum, Milesius Aristagoras, a Cleomene Lacedæmonio Sparta pulsus, venit Athenas: hæc enim civitas inter cæteras potentia maxime eminebat. (2) In concionem igitur populi progressus Aristagoras eadem quæ Spartæ verba fecit, de Asiæ bonis, et de bello cum Persis, quam faciles hi essent superatu, ut qui nec scuto nec hasta uterentur. (3) Præter hæc commemorabat, Atheniensium colonos esse Milesios, et æquum esse ut ab illis servarentur qui potentia præstarent. Denique nihil non pollicebatur, impense rogans; donec eis persuasit. (4) Videtur enim facilius esse decipere multitudinem, quam unum hominem: nam unum quidem Cleomenem Lacedæmonium non potuerat decipere, sed triginta Atheniensium millia facile potuit. (5) Athenienses igitur, oratione illius persuasi, decreverunt viginti naves auxilio mittere Ionibus, quarum ducem nominarunt Melanthium, civem quovis nomine probatum. Hæ naves et Græcis et barbaris principium fuere malorum.

XCVIII. Aristagoras ante illarum egressum domum reversus, postquam Miletum pervenit, consilium cepit, ex quo nihil quidem utilitatis rediturum ad Ionas erat; neque etiam hac caussa id fecit, sed quo regi Dario crearet

σειε, ἔπεμψε ἐς τὴν Φρυγίην ἄνδρα ἐπὶ τοὺς Παίονας τοὺς ἀπὸ Στρυμόνος ποταμοῦ αἰχμαλώτους γενομένους ὑπὸ Μεγαβάζου, οἰκέοντας δὲ τῆς Φρυγίης χῶρόν τε καὶ κώμην ἐπ' ἑωυτῶν, ὃς ἐπείτε ἀπίκετο ἐς τοὺς Παίονας, ἔλεγε τάδε, « ἄνδρες Παίονες, ἔπεμψέ με Ἀρισταγόρης ὁ Μιλήτου τύραννος σωτηρίην ὑμῖν ὑποθησόμενον, ἤν περ βούλησθε πείθεσθαι. (2) Νῦν γὰρ Ἰωνίη πᾶσα ἀπέστηκε ἀπὸ βασιλέος, καὶ ὑμῖν παρέχει σώζεσθαι ἐπὶ τὴν ὑμετέρην αὐτῶν, μέχρι μὲν θαλάσσης αὐτοῖσι ὑμῖν, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου ἡμῖν ἤδη μελήσει. » Ταῦτα δὲ ἀκούσαντες οἱ Παίονες κάρτα τε ἀσπαστὸν ἐποιήσαντο, καὶ ἀναλαβόντες παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἀπεδίδρησκον ἐπὶ θάλασσαν· οἱ δέ τινες αὐτῶν καὶ κατέμειναν ἀρρωδήσαντες αὐτοῦ. (3) Ἐπείτε δὲ οἱ Παίονες ἀπίκοντο ἐπὶ θάλασσαν, ἐνθεῦτεν ἐς Χίον διέβησαν. Ἐόντων δὲ ἤδη ἐν Χίῳ, κατὰ πόδας ἐληλύθεε Περσέων ἵππος πολλὴ διώκουσα τοὺς Παίονας. Ὡς δὲ οὐ κατέλαβον, ἐπηγγέλλοντο ἐς τὴν Χίον τοῖσι Παίοσι ὅκως ἂν ὀπίσω ἀπέλθοιεν. (4) Οἱ δὲ Παίονες τοὺς λόγους οὐκ ἐνεδέκοντο, ἀλλ' ἐκ Χίου μὲν Χῖοί σφεας ἐς Λέσβον ἤγαγον, Λέσβιοι δὲ ἐς Δορίσκον ἐκόμισαν· ἐνθεῦτεν δὲ πεζῇ κομιζόμενοι ἀπίκοντο ἐς Παιονίην.

XCIX. Ἀρισταγόρης δὲ, ἐπειδὴ οἵ τε Ἀθηναῖοι ἀπίκοντο εἴκοσι νηυσὶ, ἅμα ἀγόμενοι Ἐρετριέων πέντε τριήρεας, οἳ οὐ τὴν Ἀθηναίων χάριν ἐστρατεύοντο, ἀλλὰ τὴν αὐτῶν Μιλησίων, ὀφειλόμενά σφι ἀποδιδόντες (οἱ γὰρ δὴ Μιλήσιοι πρότερον τοῖσι Ἐρετριεῦσι τὸν πρὸς Χαλκιδέας πόλεμον συνδιήνεικαν, ὅτε περ καὶ Χαλκιδεῦσι ἀντία Ἐρετριέων καὶ Μιλησίων Σάμιοι ἐβοήθεον), οὗτοι ὦν ἐπείτε σφι ἀπίκοντο καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι παρῆσαν, ἐποιέετο στρατηίην ὁ Ἀρισταγόρης ἐς Σάρδις. (2) Αὐτὸς μὲν δὴ οὐκ ἐστρατεύετο, ἀλλ' ἔμενε ἐν Μιλήτῳ, στρατηγοὺς δὲ ἄλλους ἀπέδεξε Μιλησίων εἶναι, τὸν ἑωυτοῦ τε ἀδελφεὸν Χαροπῖνον καὶ τῶν ἄλλων ἀστῶν Ἑρμόφαντον.

C. Ἀπικόμενοι δὲ τῷ στόλῳ τούτῳ Ἴωνες ἐς Ἔφεσον πλοῖα μὲν κατέλιπον ἐν Κορησσῷ τῆς Ἐφεσίης, αὐτοὶ δὲ ἀνέβαινον χειρὶ πολλῇ, ποιεύμενοι Ἐφεσίους ἡγεμόνας. (2) Πορευόμενοι δὲ παρὰ ποταμὸν Καΰστριον, ἐνθεῦτεν ἐπείτε ὑπερβάντες τὸν Τμῶλον ἀπίκοντο, αἱρέουσι Σάρδις οὐδενός σφι ἀντιωθέντος, αἱρέουσι δὲ χωρὶς τῆς ἀκροπόλιος τἆλλα πάντα· τὴν δὲ ἀκρόπολιν ἐρρύετο αὐτὸς Ἀρταφέρνης, ἔχων δύναμιν ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγην.

CI. Τὸ δὲ μὴ λεηλατῆσαι ἑλόντας σφέας τὴν πόλιν ἔσχε τόδε· ἔσαν ἐν τῇσι Σάρδισι οἰκίαι αἱ μὲν πλεῦνες καλάμιναι, ὅσαι δ' αὐτέων καὶ πλίνθιναι ἔσαν, καλάμου εἶχον τὰς ὀροφάς. Τούτων δὴ μίαν τῶν τις στρατιωτέων ὡς ἐνέπρησε, αὐτίκα ἀπ' οἰκίης ἐς οἰκίην ἰὸν τὸ πῦρ ἐπενέμετο τὸ ἄστυ πᾶν. (2) Καιομένου δὲ τοῦ ἄστεος οἱ Λυδοί τε καὶ ὅσοι Περσέων ἐνῆσαν ἐν τῇ πόλι, ἀπολαμφθέντες πάντοθεν ὥστε τὰ περιέσχατα νεμομένου τοῦ πυρὸς, καὶ οὐκ ἔχοντες ἐξήλυσιν ἐκ τοῦ ἄστεος, συνέρρεον ἔς τε τὴν ἀγορὴν καὶ ἐπὶ τὸν Πακτω-

molestiam : hominem misit in Phrygiam ad Pæones illos, qui a Strymone fluvio captivi abducti a Megabazo, regionem vicumque Phrygiæ seorsum habitabant. Ad quos ubi pervenit legatus, his verbis cum eis egit : « Pæones, inquit, misit me Aristagoras Mileti tyrannus, ut salutis viam, si obtemperare volueritis, vobis ostendam. (2) Etenim Ionia nunc universa descivit a rege, licetque vobis salvis in patriam redire vestram. Ad mare quidem ut perveniatis, vos ipsi curabitis : reliqua jam nobis curæ erunt. » His auditis, lætati admodum Pæones, cum liberis et uxoribus ad mare se fuga receperunt : nonnulli tamen ex eisdem, metu retenti, loco se non moverunt. (3) Postquam ad mare pervenere Pæones, Chium inde trajecere. Quumque jam in Chio essent, e vestigio venit Persarum equitum magna manus, illos prosequentium : qui ubi Pæones non sunt consecuti, Chium miserunt præconem, ab illisque ut redirent postularunt. (4) Sed Pæones, propositam aspernati conditionem, Chio a Chiis Lesbum sunt transducti, Lesbiique eos Doriscum trajecerunt : inde vero pedibus redeuntes, in Pæoniam pervenerunt.

XCIX. Interim Athenienses cum viginti navibus Miletum advenerunt, quas sequebantur quinque triremes Eretriensium. Et Eretrienses quidem non Atheniensium gratia huic se adjunxerant expeditioni, sed ipsis Milesiis gratum facturi, beneficiumque ab illis acceptum rependentes. Namque Milesii prius sociam Eretriensibus operam in bello cum Chalcidensibus præstiterant, quo tempore Samii Chalcidensibus adversus Eretrienses et Milesios miserant auxilia. Athenienses igitur postquam advenere cum Eretriensibus, quum et reliqui adessent socii, expeditionem adversus Sardes suscepit Aristagoras : (2) ita quidem ut in bellum ipse non proficisceretur, sed Mileti maneret, constitutis aliis Milesiorum ducibus, fratre suo Charopino, et ex reliquorum numero civium Hermophanto.

C. Hac classe quum Ephesum pervenissent Iones, relictis navibus Coressi in finibus Ephesiorum, ipsi magna manu ascenderunt, viæ ducibus utentes Ephesiis. (2) Progressi autem secundum Caystrium flumen, inde superato Tmolo, Sardes pervenere; et urbem capiunt, nemine contra prodeunte : nempe reliqua omnia occuparunt præter arcem; arcem vero ipse Artaphernes cum haud exigua vi militum tutabatur.

CI. Quominus vero captam diripere possent urbem, hæc res fuit impedimento : erant Sardibus pleræque domus ex arundine constructæ; quæcumque vero etiam ex lateribus, earum tecta arundinea erant. Harum unam quum incendisset quidam ex militibus, continuo de domo in domum grassatus ignis universam urbem depascebat. (2) Ardente urbe, Lydi et quicumque Persæ in urbe erant, undique interclusi, utpote extrema absumente incendio, neque exitum ullum habentes ex urbe, in forum confluxerunt ad Pactolum fluvium : qui fluvius auri ramenta illis ex Tmolo

λὸν ποταμὸν, ὅς σφι ψῆγμα χρυσοῦ καταφορέων ἐκ τοῦ Τμώλου διὰ μέσης τῆς ἀγορῆς ῥέει καὶ ἔπειτεν ἐς τὸν Ἕρμον ποταμὸν ἐκδιδοῖ, ὁ δὲ ἐς θάλασσαν· ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν Πακτωλὸν καὶ ἐς τὴν ἀγορὴν ἀθροιζόμενοι οἵ τε Λυδοὶ καὶ οἱ Πέρσαι ἠναγκάζοντο ἀμύνεσθαι. (2) Οἱ δὲ Ἴωνες ὁρέοντες τοὺς μὲν ἀμυνομένους τῶν πολεμίων, τοὺς δὲ σὺν πλήθεϊ πολλῷ προσφερομένους, ἐξανεχώρησαν δείσαντες πρὸς τὸ οὖρος τὸ Τμῶλον καλεύμενον, ἐνθεῦτεν δὲ ὑπὸ νύκτα ἀπαλλάσσοντο ἐπὶ τὰς νέας.

deferens, per medium forum labitur, et deinde Hermo fluvio miscetur, qui in mare influit. Ad hunc igitur Pactolum et in forum congregati Lydi atque Persæ defendere sese coacti sunt. (3) At Iones, ubi viderunt alios ex hostibus fortiter pugnantes, alios vero magno numero ingruentes, trepidi cedentes ad Tmolum, qui vocatur, montem se receperunt: atque inde sub noctem versus naves suas abierunt.

CII. Καὶ Σάρδιες μὲν ἐνεπρήσθησαν, ἐν δὲ αὐτῇσι καὶ ἱρὸν ἐπιχωρίης θεοῦ Κυβήβης, τὸ σκηπτόμενοι Πέρσαι ὕστερον ἀντενεπίμπρασαν τὰ ἐν Ἕλλησι ἱρά. Τότε δὲ οἱ Πέρσαι οἱ ἐντὸς Ἅλυος ποταμοῦ νομοὺς ἔχοντες, προπυνθανόμενοι ταῦτα, συνηλίζοντο καὶ ἐβώθεον τοῖσι Λυδοῖσι. (2) Καί κως ἐν μὲν Σάρδισι οὐκέτι ἐόντας τοὺς Ἴωνας εὑρίσκουσι, ἑπόμενοι δὲ κατὰ στίβον αἱρέουσι αὐτοὺς ἐν Ἐφέσῳ. Καὶ ἀντετάχθησαν μὲν οἱ Ἴωνες, συμβαλόντες δὲ πολλὸν ἑσσώθησαν. (3) Καὶ πολλοὺς αὐτῶν οἱ Πέρσαι φονεύουσι, ἄλλους τε οὐνομαστοὺς, ἐν δὲ δὴ καὶ Εὐαλκίδεα στρατηγέοντα Ἐρετριέων, στεφανηφόρους τε ἀγῶνας ἀναραιρηκότα καὶ ὑπὸ Σιμωνίδεω τοῦ Κηΐου πολλὰ αἰνεθέντα. Οἳ δὲ αὐτῶν ἀπέφυγον τὴν μάχην, ἐσκεδάσθησαν ἀνὰ τὰς πόλιας.

CII. Ita incendio consumptæ sunt Sardes, in eisque indigenæ deæ Cybebes templum: quam causam postea prætexentes Persæ templa vicissim in Græcia cremarunt. Tunc vero Persæ qui intra Halyn fluvium pagos tenebant, certiores facti quid ageretur, junctis viribus auxilio Lydis venerunt. (2) Qui quum Ionas non amplius Sardibus essent nacti, e vestigio subsecuti, Ephesi illos deprehenderunt. Et Iones quidem in aciem adversus eos progressi sunt, sed prælio commisso ingenti clade sunt adfecti: (3) magnumque eorum numerum Persæ interfecerunt, quum alios spectatos viros, tum Eualcidem, Eretriensium ducem, virum qui in ludorum solennibus coronas reportaverat, multumque a Simonide Ceo erat laudatus. Qui vero ex pugna evaserunt per civitates sunt dissipati.

CIII. Τότε μὲν δὴ οὕτω ἠγωνίσαντο· μετὰ δὲ Ἀθηναῖοι μὲν τὸ παράπαν ἀπολιπόντες τοὺς Ἴωνας ἐπικαλευμένου σφέας πολλὰ δι' ἀγγέλων Ἀρισταγόρεω οὐκ ἔφασαν τιμωρήσειν σφίσι· Ἴωνες δὲ τῆς Ἀθηναίων συμμαχίης στερηθέντες (οὕτω γάρ σφι ὑπῆρχε πεποιημένα ἐς Δαρεῖον) οὐδὲν δὴ ἔσσον τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον ἐσκευάζοντο. (2) Πλώσαντες δὲ ἐς τὸν Ἑλλήσποντον Βυζάντιόν τε καὶ τὰς ἄλλας πόλις ἁπάσας τὰς ταύτῃ ὑπ' ἑωυτοῖσι ἐποιήσαντο, ἐκπλώσαντές τε ἔξω τὸν Ἑλλήσποντον Καρίης τὴν πολλὴν προσεκτήσαντο σφίσι σύμμαχον εἶναι· καὶ γὰρ τὴν Καῦνον πρότερον οὐ βουλομένην συμμαχέειν, ὡς ἐνέπρησαν τὰς Σάρδις, τότε σφι καὶ αὕτη προσεγένετο.

CIII. Tali igitur modo tunc pugnatum est. Posthæc vero Athenienses prorsus deseruerunt Ionas; et sæpe multumque ab Aristagora per nuncios solicitati, constanter negarunt se auxilio illis futuros. Sed Iones, Atheniensium auxilio privati, nihilo minus ad bellum adversus Darium, quod post ea quæ adversus regem patraverant evitari non posse intelligebant, sese comparabant. (2) In Hellespontum navibus profecti, Byzantium et alias omnes eo loci civitates suum sub obsequium redegerunt. Dein extra Hellespontum evecti, majorem Cariæ partem societati suæ adjecerunt: nam et Caunus, quæ prius, quando Sardes cremarunt, societatem illorum recusaverat, nunc eis ipsa quoque accessit.

CIV. Κύπριοι δὲ ἐθελονταί σφι πάντες προσεγένοντο πλὴν Ἀμαθουσίων· ἀπέστησαν γὰρ καὶ οὗτοι ὧδε ἀπὸ Μήδων. Ἦν Ὀνήσιλος Γόργου μὲν τοῦ Σαλαμινίων βασιλέος ἀδελφεὸς νεώτερος, Χέρσιος δὲ τοῦ Σιρώμου τοῦ Εὐέλθοντος παῖς. (2) Οὗτος ὡνὴρ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον τὸν Γόργον παρηγορέετο ἀπίστασθαι ἀπὸ βασιλέος· τότε δ', ὡς καὶ τοὺς Ἴωνας ἐπύθετο ἀπεστάναι, πάγχυ ἐπικείμενος ἐνῆγε. Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε τὸν Γόργον, ἐνθαῦτά μιν φυλάξας ἐξελθόντα τὸ ἄστυ τὸ Σαλαμινίων ὁ Ὀνήσιλος ἅμα τοῖσι ἑωυτοῦ στασιώτῃσι ἀπεκλήϊσε τῶν πυλέων. (3) Γόργος μὲν δὴ στερηθεὶς τῆς πόλιος ἔφευγε ἐς Μήδους, Ὀνήσιλος δὲ ἦρχε Σαλαμῖνος καὶ ἀνέπειθε πάντας Κυπρίους συναπίστασθαι. Τοὺς μὲν δὴ ἄλλους ἀνέπεισε, Ἀμαθουσίους δὲ οὐ βουλομένους οἱ πείθεσθαι ἐπολιόρκεε προσκατήμενος.

CIV. Cyprii vero universi, Amathusiis exceptis, ultro se illis adjunxerunt. Nam et hi a Medis desciverant tali occasione. Onesilus erat, Gorgi Salaminiorum regis frater natu minor, Chersidis filius, Siromi nepos, pronepos Euelthontis. (2) Hic vir, postquam sæpius antea Gorgum, ut a rege deficeret, esset hortatus; tunc, ubi Ionas etiam cognovit descivisse, vehementius illum instigare conatus est. Cui quum morem non gereret Gorgus, tempus observans Onesilus, quo extra urbem Salaminiorum ille erat egressus, una cum sectatoribus suis fratrem portis exclusit. (3) Itaque Gorgus, urbe spoliatus, ad Medos profugit. Onesilus vero Salaminis tenuit imperium; omnibusque Cypriis, ut secum desciscerent, persuasit. Cæteris quidem persuasit cunctis; Amathusios vero, morem ei gerere nolentes, obsidione cinxit.

CV. Ὀνήσιλος μὲν νυν ἐπολιόρκεε Ἀμαθοῦντα· βα-

CV. Dum Amathunta Onesilus obsidet, interim Dario

σιλέϊ δὲ Δαρείῳ ὡς ἐξηγγέλθη Σάρδις ἁλούσας ἐμπεπρῆσθαι ὑπό τε Ἀθηναίων καὶ Ἰώνων, τὸν δὲ ἡγεμόνα γενέσθαι τῆς συλλογῆς, ὥστε ταῦτα συνυφανθῆναι, τὸν Μιλήσιον Ἀρισταγόρεα, πρῶτα μὲν λέγεται αὐτὸν, ὡς ἐπύθετο ταῦτα, Ἰώνων οὐδένα λόγον ποιησάμενον, εὖ εἰδότα ὡς οὗτοί γε οὐ καταπροΐξονται ἀποστάντες, εἴρεσθαι οἵτινες εἶεν οἱ Ἀθηναῖοι, (2) μετὰ δὲ πυθόμενον αἰτῆσαι τὸ τόξον, λαβόντα δὲ καὶ ἐπιθέντα ὀϊστὸν ἄνω ἐς τὸν οὐρανὸν ἀπεῖναι, καί μιν ἐς τὸν ἠέρα βαλόντα εἶπαι, « ὦ Ζεῦ, ἐκγενέσθαι μοι Ἀθηναίους τίσασθαι, » εἴπαντα δὲ ταῦτα προστάξαι ἑνὶ τῶν θεραπόντων δείπνου προκειμένου αὐτῷ ἐς τρὶς ἑκάστοτε εἶπαι, « δέσποτα, μέμνεο τῶν Ἀθηναίων. »

CVI. Προστάξας δὲ ταῦτα εἶπε, καλέσας ἐς ὄψιν Ἱστιαῖον τὸν Μιλήσιον, τὸν ὁ Δαρεῖος κατεῖχε χρόνον ἤδη πολλὸν, « πυνθάνομαι, Ἱστιαῖε, ἐπίτροπον τὸν σὸν, τῷ σὺ Μίλητον ἐπέτρεψας, νεώτερα ἐς ἐμὲ πεποιηκέναι πρήγματα· ἄνδρας γάρ μοι ἐκ τῆς ἑτέρης ἠπείρου ἐπαγαγὼν, καὶ Ἴωνας σὺν αὐτοῖσι τοὺς δώσοντας ἐμοὶ δίκην τῶν ἐποίησαν, τούτους ἀναγνώσας ἅμα ἐκείνοισι ἕπεσθαι Σαρδίων με ἀπεστέρηκε. (2) Νῦν ὦν κῶς τοι φαίνεται ταῦτα ἔχειν καλῶς; κῶς δ' ἄνευ τῶν σῶν βουλευμάτων τοιοῦτό τι ἐπρήχθη; ὅρα μὴ ἐξ ὑστέρης σεωυτὸν ἐν αἰτίῃ σχῇς. » Εἶπε πρὸς ταῦτα ὁ Ἱστιαῖος, « βασιλεῦ, κοῖον ἐφθέγξαο ἔπος, ἐμὲ βουλεῦσαι πρῆγμα ἐκ τοῦ σοί τι ἢ μέγα ἢ σμικρὸν ἔμελλε λυπηρὸν ἀνασχήσειν; (3) τί δ' ἂν ἐπιδιζήμενος ποιέοιμι ταῦτα, τεῦ δὲ ἐνδεὴς ἐών; τῷ πάρα μὲν πάντα ὅσα περ σοὶ, πάντων δὲ πρὸς σέο βουλευμάτων ἐπακούειν ἀξιεῦμαι. Ἀλλ' εἴπερ τι τοιοῦτον οἷον σὺ εἴρηκας πρήσσει ὁ ἐμὸς ἐπίτροπος, ἴσθι αὐτὸν ἐπ' ἑωυτοῦ βαλόμενον πεπρηχέναι. (4) Ἀρχὴν δὲ ἔγωγε οὐδὲ ἐνδέκομαι τὸν λόγον, ὅκως τι Μιλήσιοι καὶ ὁ ἐμὸς ἐπίτροπος νεώτερον πρήσσουσι περὶ πρήγματα τὰ σά. Εἰ δ' ἄρα τι τοιοῦτο ποιεῦσι καὶ σὺ τὸ ἐὸν ἀκήκοας, ὦ βασιλεῦ, μάθε οἷον πρῆγμα ἐργάσαο ἐμὲ ἀπὸ θαλάσσης ἀνάσπαστον ποιήσας. (5) Ἴωνες γὰρ οἴκασι ἐμεῦ ἐξ ὀφθαλμῶν σφι γενομένου ποιῆσαι τῶν πάλαι ἵμερον εἶχον· ἐμέο δ' ἂν ἐόντος ἐν Ἰωνίῃ οὐδεμία πόλις ὑπεκίνησε. Νῦν ὦν ὡς τάχος με ἄπες πορευθῆναι ἐς Ἰωνίην, ἵνα τοι ἐκεῖνά τε πάντα καταρτίσω ἐς τὠυτὸ, καὶ τὸν Μιλήτου ἐπίτροπον τοῦτον τὸν ταῦτα μηχανησάμενον ἐγχειρίθετον παραδῶ. (6) Ταῦτα δὲ κατὰ νόον τὸν σὸν ποιήσας, θεοὺς ἐπόμνυμι τοὺς βασιληίους μὴ μὲν πρότερον ἐκδύσασθαι τὸν ἔχων κιθῶνα καταβήσομαι ἐς Ἰωνίην, πρὶν ἄν τοι Σαρδὼ νῆσον τὴν μεγίστην δασμοφόρον ποιήσω. »

CVII. Ἱστιαῖος μὲν λέγων ταῦτα διέβαλλε, Δαρεῖος δὲ ἐπείθετο καί μιν ἀπίει, ἐντειλάμενος, ἐπεὰν τὰ ὑπέσχετό οἱ ἐπιτελέα ποιήσῃ, παραγίνεσθαί οἱ ὀπίσω ἐς τὰ Σοῦσα.

CVIII. Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἀγγελίη τε περὶ τῶν Σαρδίων παρὰ βασιλέα ἀνήιε καὶ Δαρεῖος τὰ περὶ τὸ τόξον ποιήσας Ἱστιαίῳ ἐς λόγους ἦλθε καὶ Ἱστιαῖος μεμετιμένος ὑπὸ Δαρείου ἐκομίζετο ἐπὶ θάλασσαν, ἐν τούτῳ παντὶ

regi nunciatur, Sardes captas esse incensasque ab Atheniensibus et Ionibus, illiusque tumultus auctorem, cujus consilio hæc suscepta sint, Aristagoram esse Milesium. Quo accepto nuncio, dicitur rex, nulla ratione habita Ionum, quippe quos bene noverat non impune laturos quod defecissent, quæsisse quinam essent Athenienses; (2) deinde, postquam audivit, poposcisse arcum, et sagittam arcui impositam emisisse in cœlum, utque illa in aerem evolavit, exclamasse, « Proh Juppiter, contingat mihi pœnas sumere ab Atheniensibus! » hisque dictis, mandasse uni e ministris, ut, quoties cœna ipsi adponeretur, ter ipsi diceret, « Domine, memento Atheniensium! »

CVI. Hoc dato mandato, vocato in conspectum suum Histiæo Milesio, quem jam multo abhinc tempore apud se Darius retinuerat : « Histiæe, inquit, tuum procuratorem, cujus fidei Miletum commisisti, audio res novas adversus me esse molitum. Homines enim ex altera continente adversus me duxit, et Ionas cum illis, factorum pœnas mihi daturos : his persuasit ut illos sequerentur, et Sardes mihi eripuit. (2) Nunc igitur, quo pacto tibi hoc bene habere videtur? quove pacto tale quidpiam absque tuo consilio factum est? Vide ne deinde tu ipse hac culpa tenearis. » Ad hæc Histiæus respondit : « Quale verbum, rex, pronunciasti? mene agitare consilium, ex quo tibi ulla molestia, sive magna, sive exigua, exsistat? (3) Quid quærens equidem, tale quidpiam facerem? cujus rei indigeo? cui eadem i quæ tibi, præsto sunt; quicum tu omnia tua communicare consilia dignaris. Immo, si quid tale, quale tu ais, meus agitat procurator, scito id eum suo fecisse arbitratu. (4) At mihi statim ne persuaderi quidem potest, Milesios et meum procuratorem novas res adversus te moliri. Sin utique tale quid agunt, tibique si vera relata sunt, vide, rex, quid sit quod tu feceris, dum me a mari abstraxisti. (5) Videntur enim Iones, ex quo ego ex illorum conspectu remotus sum, agitare id cujus olim desiderium habuerunt. Sin ego in Ionia adessem, nulla civitas se vel pauxillum motura erat. Nunc igitur quamprimum dimitte me, ut in Ioniam proficiscar, tibique omnia ibi in integrum restituam, et procuratorem hunc Mileti, qui hæc machinatus est, vinctum tradam. (5) Hæc quum ex animi tui sententia perfecero, deos juro regios, non prius tunicam exuturum qua indutus Ioniam intravero, quam tibi Sardiniam, maximam insulam, tributariam reddidero. »

CVII. His Histiæi verbis deceptus Darius morem ei gessit, dimisitque eum adjecto mandato, ut, postquam quæ pollicitus esset effecta dedisset, ad se Susa rediret.

CVIII. Per idem tempus, quo nuncius de incensis Sardibus ad regem missus est, et Darius sagitta in cœlum emissa cum Histiæo sermonem contulit, Histiæusque a rege dimissus ad mare est profectus; per totum hoc tempus

τῷ χρόνῳ ἐγίνετο τάδε. (2) Πολιορκέοντι τῷ Σαλαμινίῳ Ὀνησίλῳ Ἀμαθουσίους ἐξαγγέλλεται νηυσὶ στρατιὴν πολλὴν ἄγοντα Περσικὴν Ἀρτύβιον ἄνδρα Πέρσην προσδόκιμον ἐς τὴν Κύπρον εἶναι. Πυθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Ὀνήσιλος κήρυκας διέπεμπε ἐς τὴν Ἰωνίην, ἐπικαλεύμενός σφεας. (3) Ἴωνες δὲ οὐκ ἐς μακρὴν βουλευσάμενοι ἧκον πολλῷ στόλῳ. Ἴωνές τε δὴ παρῆσαν ἐς τὴν Κύπρον, καὶ οἱ Πέρσαι νηυσὶ διαβάντες ἐκ τῆς Κιλικίης ἤϊσαν ἐπὶ τὴν Σαλαμῖνα πεζῇ· τῇσι δὲ νηυσὶ οἱ Φοίνικες περιέπλωον τὴν ἄκρην αἳ καλεῦνται Κληΐδες τῆς Κύπρου.

hæcce gesta sunt. (2) Onesilo Salaminio Amathusios obsidenti nunciatur, Artybium Persam cum classe et ingenti Persarum exercitu adfuturum esse in Cyprum. Quo cognito Onesilus præcones dimisit per Ioniam, auxilio Ionas advocans: (3) nec diu re deliberata, adfuerunt Iones cum magna classe. Eodemque tempore quo Iones in Cyprum advenere, Persæ etiam quum navibus e Cilicia trajecissent, pedestri itinere Salaminem contenderunt: navibus autem Phœnices circumnavigarunt promontorium illud, quæ Claves Cypri vocantur.

CIX. Τούτου δὲ τοιούτου γινομένου ἔλεξαν οἱ τύραννοι τῆς Κύπρου, συγκαλέσαντες τῶν Ἰώνων τοὺς στρατηγούς, « ἄνδρες Ἴωνες, αἵρεσιν ὑμῖν δίδομεν ἡμεῖς οἱ Κύπριοι ὁκοτέροισι βούλεσθε προσφέρεσθαι, ἢ Πέρσῃσι ἢ Φοίνιξι. (2) Εἰ μὲν γὰρ πεζῇ βούλεσθε ταχθέντες Περσέων διαπειρᾶσθαι, ὥρη ἂν εἴη ὑμῖν ἐκβάντας ἐκ τῶν νεῶν τάσσεσθαι πεζῇ, ἡμέας δὲ ἐς τὰς νέας ἐμβαίνειν τὰς ὑμετέρας Φοίνιξι ἀνταγωνιευμένους· εἰ δὲ Φοινίκων μᾶλλον βούλεσθε διαπειρᾶσθαι, ποιέειν χρεών ἐστι ὑμέας, ὁκότερα ἂν δὴ τούτων ἕλησθε, ὅκως τὸ κατ' ὑμέας ἔσται ἥ τε Ἰωνίη καὶ ἡ Κύπρος ἐλευθέρη. » (3) Εἶπαν Ἴωνες πρὸς ταῦτα, « ἡμέας ἀπέπεμψε τὸ κοινὸν τῶν Ἰώνων φυλάξοντας τὴν θάλασσαν, ἀλλ' οὐκ ἵνα Κυπρίοισι τὰς νέας παραδόντες αὐτοὶ Πέρσῃσι πεζῇ προσφερώμεθα. (4) Ἡμεῖς μέν νυν ἐπ' οὗ ἐτάχθημεν, ταύτῃ πειρησόμεθα εἶναι χρηστοί· ὑμέας δὲ χρεών ἐστι ἀναμνησθέντας οἷα ἐπάσχετε δουλεύοντες πρὸς τῶν Μήδων, γίνεσθαι ἄνδρας ἀγαθούς. » Ἴωνες μὲν τούτοισι ἀμείψαντο.

CIX. Quæ quum ita essent, Cyprii tyranni convocatis Ionum ducibus dixere: « Vobis, Iones, nos Cyprii damus optionem cum utris velitis confligere, cum Persis, an cum Phœnicibus. (2) Quod si pedestri pugna cum Persis vultis congredi, nulla interposita mora oportet vos, navibus egressos, pedestrem instruere aciem; nos vero, conscensis navibus vestris, Phœnicibus nos opponere. Sin cum Phœnicibus tentare fortunam mavultis; utrumlibet horum elegeritis, operam dare necesse est, ut, quoad est situm in vobis, liberæ sint et Ionia et Cyprus. » (3) Ad hæc Iones responderunt: « Nos commune Ionum misit, ut mare custodiremus; non ut naves nostras tradentes Cypriis, ipsi cum Persis pedestri acie confligamus. (4) Nos igitur, qua parte locati sumus, in ea utilem præstare operam conabimur: vos autem, memores qualia Persis servientes passi ab illis sitis, fortes viros esse oportet. » Hoc illis responsum Iones dederunt.

CX. Μετὰ δὲ ἡκόντων ἐς τὸ πεδίον τὸ Σαλαμινίων τῶν Περσέων διέτασσον οἱ βασιλέες τῶν Κυπρίων, τοὺς μὲν ἄλλους Κυπρίους κατὰ τοὺς ἄλλους στρατιώτας ἀντιτάσσοντες, Σαλαμινίων δὲ καὶ Σολίων ἀπολέξαντες τὸ ἄριστον ἀντέτασσον Πέρσῃσι. Ἀρτυβίῳ δὲ τῷ στρατηγῷ τῶν Περσέων ἐθελοντὴς ἀντετάσσετο Ὀνήσιλος.

CX. Post hæc, quum Persæ in Salaminiorum advenissent campum, aciem instruxerunt reges Cypriorum; ita quidem, ut cæteros Cyprios cæteris hostium militibus opponerent, Persis autem fortissimos e Salaminiis et Soliis selectos. Contra Artybium vero, ducem Persarum, volens lubens stetit Onesilus.

CXI. Ἤλαυνε δὲ ἵππον ὁ Ἀρτύβιος δεδιδαγμένον πρὸς ὁπλίτην ἵστασθαι ὀρθόν. Πυθόμενος ὦν ταῦτα ὁ Ὀνήσιλος, ἦν γάρ οἱ ὑπασπιστὴς γένος μὲν Κὰρ, τὰ δὲ πολέμια κάρτα δόκιμος καὶ ἄλλως λήματος πλέος, εἶπε πρὸς τοῦτον, « πυνθάνομαι τὸν Ἀρτυβίου ἵππον ἱστάμενον ὀρθὸν καὶ ποσὶ καὶ στόματι κατεργάζεσθαι πρὸς τὸν ἂν προσενεχθῇ. (2) Σὺ ὦν βουλευσάμενος αὐτίκα εἰπὲ ὁκότερον βούλεαι φυλάξας πλῆξαι, εἴτε τὸν ἵππον εἴτε αὐτὸν Ἀρτύβιον. » Εἶπε πρὸς ταῦτα ὁ ὀπέων αὐτοῦ, « ὦ βασιλεῦ, ἕτοιμος μὲν ἐγώ εἰμι ποιέειν καὶ ἀμφότερα καὶ τὸ ἕτερον αὐτῶν, καὶ πάντως τὸ ἂν ἐπιτάσσῃς σύ· ὡς μέντοι ἔμοιγε δοκέει εἶναι τοῖσι σοῖσι πρήγμασι προσφερέστερον, φράσω. (3) Βασιλέα μὲν καὶ στρατηγὸν χρεών εἶναί φημι βασιλέϊ τε καὶ στρατηγῷ προσφέρεσθαι· ἤν τε γὰρ κατέλῃς ἄνδρα στρατηγόν, μέγα τοι γίνεται, καὶ δεύτερα, ἢν σὲ ἐκεῖνος, τὸ μὴ γένοιτο, ὑπ' ἀξιόχρεω καὶ ἀποθανέειν ἡμίσεα συμ-

CXI. Vehebatur Artybius equo, qui erectus stare adversus armatum militem erat edoctus. Qua re cognita Onesilus, quum esset ei armiger genere Car, arte bellica probatus, et animi plenus, dixit huic: « Artybii equum audio erectum stare, et pedibus atque ore pugnare contra adversarium. (2) Tu igitur ocyus delibera tecum, mihique ede, utrum observare ferireque velis, equum, an ipsum Artybium. » Ad hæc famulus respondit: « Paratus equidem sum, rex, et utrumque facere, et alterutrum, et omnino quidquid tu jusseris: dicam tamen id quod tuis rebus conducibilius esse mihi videtur. (3) Regem ducemque aio oportere cum rege duceque congredi: nam, sive tu virum ducem interfeceris, magnum hoc tibi erit: sive, quod dii prohibeant, te ille, ab digno etiam occidi, dimidiata calamitas est. (4) Nos vero

φορή· (4) ἡμέας δὲ τοὺς ὑπηρέτας ἑτέροισί τε ὑπηρέτῃσι προσφέρεσθαι καὶ πρὸς ἵππον, τοῦ σὺ τὰς μηχανὰς μηδὲν φοβηθῇς· ἐγὼ γάρ τοι ὑποδέκομαι μή μιν ἀνδρὸς ἔτι γε μηδενὸς στήσεσθαι ἐναντίον. »

famulos aio oportere cum famulis congredi, et cum equo; cujus tu artes noli timere: ego enim tibi recipio, adversus nullum porro hominem illum se erecturum. »

CXII. Ταῦτα εἶπε, καὶ μεταυτίκα συνέμισγε τὰ στρατόπεδα πεζῇ καὶ νηυσί. Νηυσὶ μέν νυν Ἴωνες ἄκροι γενόμενοι ταύτην τὴν ἡμέρην ὑπερεβάλοντο τοὺς Φοίνικας, καὶ τούτων Σάμιοι ἠρίστευσαν· πεζῇ δὲ, ὡς συνῆλθον τὰ στρατόπεδα, συμπεσόντα ἐμάχοντο, κατὰ δὲ τοὺς στρατηγοὺς ἀμφοτέρους τάδε ἐγίνετο· (2) ὡς προσεφέρετο πρὸς τὸν Ὀνήσιλον ὁ Ἀρτύβιος ἐπὶ τοῦ ἵππου κατήμενος, ὁ Ὀνήσιλος κατὰ συνεθήκατο τῷ ὑπασπιστῇ παίει προσφερόμενον αὐτὸν τὸν Ἀρτύβιον· ἐπιβαλόντος δὲ τοῦ ἵππου τοὺς πόδας ἐπὶ τὴν Ὀνησίλου ἀσπίδα, ἐνθαῦτα ὁ ὀπέων δρεπάνῳ πλήξας ἀπαράσσει τοῦ ἵππου τοὺς πόδας. Ἀρτύβιος μὲν δὴ ὁ στρατηγὸς τῶν Περσέων ὁμοῦ τῷ ἵππῳ πίπτει αὐτοῦ ταύτῃ.

CXII. Hæc postquam ille dixit, mox deinde commissa pugna est, et terra, et mari. Et navibus quidem Iones, acriter illo die pugnantes, superaverunt Phœnices: et inter Ionas Samiorum præ cæteris virtus eminuit. Pedestres vero ubi congressæ sunt copiæ, magno impetu invicem irruentes pugnarunt. Circa imperatores autem utrimque hæc gesta sunt: (2) ubi Artybius, equo quem dixi vectus, adversus Onesilum impetum fecit, Onesilus, quemadmodum ei cum armigero convenerat, ferit ipsum irruentem Artybium: quumque equus scuto Onesili pedes injiceret, famulus falce feriens pedes præcidit equi. Ita Artybius dux Persarum, una cum equo, ibidem cecidit.

CXIII. Μαχομένων δὲ καὶ τῶν ἄλλων Στησήνωρ τύραννος ἐὼν Κουρίου προδιδοῖ ἔχων δύναμιν ἀνδρῶν περὶ ἑωυτὸν οὐ σμικρήν· οἱ δὲ Κουριέες οὗτοι λέγονται εἶναι Ἀργείων ἄποικοι. Προδόντων δὲ τῶν Κουριέων αὐτίκα καὶ τὰ Σαλαμινίων πολεμιστήρια ἅρματα τὠυτὸ τοῖσι Κουριεῦσι ἐποίευν. (2) Γινομένων δὲ τούτων κατυπέρτεροι ἔσαν οἱ Πέρσαι τῶν Κυπρίων. Τετραμμένου δὲ τοῦ στρατοπέδου ἄλλοι τε ἔπεσον πολλοὶ καὶ δὴ καὶ Ὀνήσιλός τε ὁ Χέρσιος, ὅσπερ τὴν Κυπρίων ἀπόστασιν ἔπρηξε, καὶ ὁ Σολίων βασιλεὺς Ἀριστόκυπρος ὁ Φιλοκύπρου, Φιλοκύπρου δὲ τούτου τὸν Σόλων ὁ Ἀθηναῖος ἀπικόμενος ἐς Κύπρον ἐν ἔπεσι αἴνεσε τυράννων μάλιστα.

CXIII. Dum vero cæteri etiam acie pugnant, deserit Cyprios Stesenor, Curii tyrannus, cum non exigua militum manu, quos secum habebat: dicuntur autem Curienses hi Argivorum esse coloni. Postquam Curienses deseruere socios, protinus Salaminiorum quoque currus bellici idem fecerunt. (2) Quo facto, superiores Persæ fuerunt Cypriis. Quorum exercitu in fugam verso, ceciderunt et alii multi, et Onesilus Chersidis filius, qui Cypriis auctor fuerat defectionis, et Solensium rex Aristocyprus, Philocypri filius; Philocypri illius, quem Solon Atheniensis postquam Cyprum venit, præ omnibus tyrannis carmine celebravit.

CXIV. Ὀνησίλου μέν νυν Ἀμαθούσιοι, ὅτι σφέας ἐπολιόρκησε, ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν ἐκόμισαν ἐς Ἀμαθοῦντα καί μιν ἀνεκρέμασαν ὑπὲρ τῶν πυλέων. Κρεμαμένης δὲ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐούσης ἤδη κοίλης, ἑσμὸς μελισσέων ἐσδὺς ἐς αὐτὴν κηρίων μιν ἐνέπλησε. (2) Τούτου δὲ γενομένου τοιούτου (ἐχρέοντο γὰρ περὶ αὐτῆς οἱ Ἀμαθούσιοι) ἐμαντεύθη σφι τὴν μὲν κεφαλὴν κατελόντας θάψαι, Ὀνησίλῳ δὲ θύειν ὡς ἥρωϊ ἀνὰ πᾶν ἔτος, καί σφι ποιεῦσι ταῦτα ἄμεινον συνοίσεσθαι. Ἀμαθούσιοι μέν νυν ἐποίευν ταῦτα καὶ τὸ μέχρι ἐμεῦ.

CXIV. Onesili caput Amathusii, quod ipsos ille obsederat, abscissum Amathunta deportarunt, et super oppidi portam suspenderunt. Postquam suspensum ita caput sensim excavatum est, apium examen in illud sese insinuans, favis replevit. (2) Quod quum tale accidisset, oraculum consulentibus Amathusiis, quid capite facerent, datur responsum, auferrent caput humarentque; Onesilo vero, ut heroi, annua sacra facerent: id si fecissent, melius cum ipsis actum iri. Idque fecerunt Amathusii et faciunt ad meam usque ætatem.

CXV. Ἴωνες δὲ οἱ ἐν Κύπρῳ ναυμαχήσαντες ἐπείτε ἔμαθον τὰ πρήγματα τὰ Ὀνησίλου διεφθαρμένα καὶ τὰς πόλις τῶν Κυπρίων πολιορκευμένας τὰς ἄλλας πλὴν Σαλαμῖνος, ταύτην δὲ Γόργῳ τῷ προτέρῳ βασιλέϊ τοὺς Σαλαμινίους παραδόντας, αὐτίκα μαθόντες οἱ Ἴωνες ταῦτα ἀπέπλεον ἐς τὴν Ἰωνίην. (2) Τῶν δὲ ἐν Κύπρῳ πολίων ἀντέσχε χρόνον ἐπὶ πλεῖστον πολιορκευμένη Σόλοι, τὴν πέριξ ὑπορύσσοντες τὸ τεῖχος πέμπτῳ μηνὶ εἷλον οἱ Πέρσαι.

CXV. Iones qui ad Cyprum prælium fecerant navale, ut intellexere perditas res esse Onesili, et Cypriorum oppida omnia obsideri, excepta Salamine, quam priori regi Gorgo reddiderant Salaminii; his rebus Iones cognitis, nulla interposita mora in Ioniam renavigarunt. (2) Præter cæteras Cypri civitates diutissime obsidionem sustinuere Soli; sed et hanc, suffosso circumcirca muro, quinto mense Persæ ceperunt.

CXVI. Κύπριοι μὲν δὴ ἐνιαυτὸν ἐλεύθεροι γενόμενοι αὖτις ἐκ νέης κατεδεδούλωντο· Δαυρίσης δὲ ἔχων Δαρείου θυγατέρα καὶ Ὑμέης τε καὶ Ὀτάνης καὶ ἄλλοι

CXVI. Ita igitur Cyprii, postquam unum annum liberi fuerant, denuo in servitutem sunt redacti. Interim Daurises, gener Darii, et Hymeas, et Otanes, aliique duces Per-

Πέρσαι στρατηγοί, ἔχοντες καὶ οὗτοι Δαρείου θυγατέρας, ἐπιδιώξαντες τοὺς ἐς Σάρδις στρατευσαμένους Ἰώνων καὶ ἐσαράξαντές σφεας ἐς τὰς νέας, τῇ μάχῃ ὡς ἐπεκράτησαν, τὸ ἐνθεῦτεν ἐπιδιελόμενοι τὰς πόλις ἐπόρθεον.

CXVII. Δαυρίσης μὲν τραπόμενος πρὸς τὰς ἐν Ἑλλησπόντῳ πόλις εἷλε μὲν Δάρδανον, εἷλε δὲ Ἄβυδόν τε καὶ Περκώτην καὶ Λάμψακον καὶ Παισόν. (2) Ταύτας μὲν ἐπ' ἡμέρης ἑκάστης αἵρεε, ἀπὸ δὲ Παισοῦ ἐλαύνοντί οἱ ἐπὶ Πάριον πόλιν ἦλθε ἀγγελίη τοὺς Κᾶρας τὠυτὸ Ἴωσι φρονήσαντας ἀπεστάναι ἀπὸ Περσέων. Ἀποστρέψας ὦν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἤλαυνε τὸν στρατὸν ἐπὶ τὴν Καρίην.

CXVIII. Καί κως ταῦτα τοῖσι Καρσὶ ἐξηγγέλθη πρότερον ἢ τὸν Δαυρίσην ἀπικέσθαι. Πυθόμενοι δὲ οἱ Κᾶρες συνελέγοντο ἐπὶ Λευκάς τε στήλας καλευμένας καὶ ποταμὸν Μαρσύην, ὃς ῥέων ἐκ τῆς Ἰδριάδος χώρης ἐς τὸν Μαίανδρον ἐκδιδοῖ. (2) Συλλεχθέντων δὲ τῶν Καρῶν ἐνθαῦτα ἐγίνοντο βουλαὶ ἄλλαι τε πολλαὶ καὶ ἀρίστη γε δοκέουσα εἶναι ἐμοὶ Πιξωδάρου τοῦ Μαυσώλου ἀνδρὸς Κυϊνδέος, ὃς τοῦ Κιλίκων βασιλέος Συεννέσιος εἶχε θυγατέρα. (3) Τούτου τοῦ ἀνδρὸς ἡ γνώμη ἔφερε διαβάντας τὸν Μαίανδρον τοὺς Κᾶρας, καὶ κατὰ νώτου ἔχοντας τὸν ποταμόν, οὕτω συμβάλλειν, ἵνα μὴ ἔχοντες ὀπίσω φεύγειν οἱ Κᾶρες αὐτοῦ τε μένειν ἀναγκαζόμενοι γενοίατο ἔτι ἀμείνονες τῆς φύσιος. (4) Αὕτη μέν νυν οὐκ ἐνίκα ἡ γνώμη, ἀλλὰ τοῖσι Πέρσῃσι κατὰ νώτου γίνεσθαι τὸν Μαίανδρον μᾶλλον ἢ σφίσι, δηλαδὴ ἢν φυγὴ τῶν Περσέων γένηται καὶ ἑσσωθέωσι τῇ συμβολῇ, ὡς οὐκ ἀπονοστήσουσι ἐς τὸν ποταμὸν ἐσπίπτοντες.

CXIX. Μετὰ δὲ παρεόντων καὶ διαβάντων τὸν Μαίανδρον τῶν Περσέων, ἐνθαῦτα ἐπὶ τῷ Μαρσύῃ ποταμῷ συνέβαλόν τε τοῖσι Πέρσῃσι οἱ Κᾶρες καὶ μάχην ἐμαχέσαντο ἰσχυρὴν καὶ ἐπὶ χρόνον πολλόν, τέλος δὲ ἑσσώθησαν διὰ πλῆθος. (2) Περσέων μὲν δὴ ἔπεσον ἄνδρες ἐς δισχιλίους, Καρῶν δὲ ἐς μυρίους. Ἐνθεῦτεν δὲ οἱ διαφυγόντες αὐτῶν κατειλήθησαν ἐς Λάβρανδα, ἐς Διὸς στρατίου ἱρόν, μέγα τε καὶ ἅγιον ἄλσος πλατανίστων· μοῦνοι δὲ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Κᾶρές εἰσι οἳ Διὶ στρατίῳ θυσίας ἀνάγουσι. (3) Κατειληθέντες δὲ ὦν οὗτοι ἐνθαῦτα ἐβουλεύοντο περὶ σωτηρίης, ὁκότερα ἢ παραδόντες σφέας αὐτοὺς Πέρσῃσι ἢ ἐκλιπόντες τὸ παράπαν τὴν Ἀσίην ἄμεινον πρήξουσι.

CXX. Βουλευομένοισι δέ σφι ταῦτα παραγίνονται βωθέοντες Μιλήσιοί τε καὶ οἱ τούτων σύμμαχοι. Ἐνθαῦτα δὲ τὰ μὲν πρότερον οἱ Κᾶρες ἐβουλεύοντο μετῆκαν, οἱ δὲ αὖτις πολεμέειν ἐξ ἀρχῆς ἀρτέοντο. (2) Καὶ ἐπιοῦσί τε τοῖσι Πέρσῃσι συμβάλλουσι, καὶ μαχεσάμενοι ἐπὶ πλεῦν ἢ πρότερον ἑσσώθησαν· πεσόντων δὲ τῶν πάντων πολλῶν Μιλήσιοι μάλιστα ἐπλήγησαν.

CXXI. Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ τρῶμα ἀνέλαβόν τε καὶ ἀνεμαχέσαντο οἱ Κᾶρες· πυθόμενοι γὰρ ὡς στρατεύεσθαι ὡρμέαται οἱ Πέρσαι ἐπὶ τὰς πόλις σφέων, ἐλόχη-

sæ, qui et ipsi filias Darii in matrimonio habebant, postquam Ionas, expeditionis adversus Sardes socios, erant persecuti, eosdemque prælio victos in naves compulerant, deinde divisis inter se vicibus civitates diripiebant.

CXVII. Et Daurises quidem, contra civitates ad Hellespontum conversus, Dardanum cepit, et Abydum, et Percoten, et Lampsacum, et Pæsum: (2) quarum singulas singulis cepit diebus. A Pæso vero adversus Parium urbem ducenti adfertur nuncius, Cares communicato cum Ionibus consilio defecisse a Persis: itaque ab Hellesponto remotum adversus Cariam duxit exercitum.

CXVIII. Ea res forte renunciata Caribus erat priusquam Daurises advenisset. Cujus cognito consilio, Cares ad Albas Columnas, quæ vocantur, amnemque Marsyam congregabantur, qui ex Idriade regione fluens, Mæandro miscetur. (2) Eo postquam convenere Cares, quum aliæ multæ dictæ sunt sententiæ, tum illa, optima quæ mihi videtur, Pixodari, Mausoli filii, civitate Cyindensis, qui Syennesis filiam, Cilicum regis, in matrimonio habebat. (3) Hujus viri sententia hæc erat, Mæandrum transmittere debere Cares, atque ita prælium committere ut fluvium a tergo haberent; ne scilicet retro fugere possent Cares, sed ibi manere coacti, fortiores sese quam pro sua natura præstarent. (4) At hæc non vicit sententia: sed Persis maluerunt a tergo esse Mæandrum, quam sibi; scilicet, ut illi, si prælio superati in fugam verterentur, receptum non haberent, sed in fluvium inciderent.

CXIX. Deinde, ubi adfuerunt Persæ, Mæandrumque trajecerunt, ibi tunc ad Marsyam fluvium cum illis congressi sunt Cares: et acri commisso prælio, postquam diu fortiter pugnarunt, ad extremum hostium multitudine sunt superati. (2) Persarum ad bis mille ceciderunt, Carum vero ad decies mille. Qui ex illorum numero cladem effugerunt, hi ad Labranda in amplum sanctumque platanetum Jovi Stratio (*quasi dicas* Militari) sacratum sunt compulsi. Soli autem hominum, quos novimus, Cares sunt, qui Jovi Stratio sacra faciant. (3) Ibi igitur conglobati, de salute deliberarunt, utrum Persis sese dedere, an Asiam prorsus relinquere satius sibi esset.

CXX. Dum hæc deliberant, auxilio eis adveniunt Milesii eorumque socii. Tum vero, missa priori deliberatione, Cares ad redintegrandum denuo bellum sese compararunt. (2) Atque invadentibus Persis in aciem occurrunt: sed, prælio commisso, majorem etiam quam antea cladem acceperunt. Cecidere plurimi ex omnibus; sed Milesiorum præ ceteris maxima strages facta est.

CXXI. Postea vero vulnus hoc repararunt sanaveruntque Cares. Postquam enim cognoverunt progredi Persas, oppida sua invasuros, in via ad Pedasum collocarunt insi-

σαν τὴν ἐν Πηδάσῳ ὁδὸν, ἐς τὴν ἐμπεσόντες οἱ Πέρσαι νυκτὸς διεφθάρησαν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ στρατηγοὶ αὐτῶν, Δαυρίσης καὶ Ἀμόργης καὶ Σισιμάκης· σὺν δέ σφι ἀπέθανε καὶ Μύρσος ὁ Γύγεω. (2) Τοῦ δὲ λόχου τούτου ἡγεμὼν ἦν Ἡρακλείδης Ἰβανώλλιος ἀνὴρ Μυλασεύς. Οὗτοι μέν νυν τῶν Περσέων οὕτω διεφθάρησαν.

CXXII. Ὑμέης δὲ καὶ αὐτὸς ἐὼν τῶν ἐπιδιωξάντων τοὺς ἐς Σάρδις στρατευσαμένους Ἰώνων, τραπόμενος ἐς τὴν Προποντίδα εἷλε Κίον τὴν Μυσίην. Ταύτην δὲ ἐξελὼν, ὡς ἐπύθετο τὸν Ἑλλήσποντον ἐκλελοιπέναι Δαυρίσην καὶ στρατεύεσθαι ἐπὶ Καρίης, καταλιπὼν τὴν Προποντίδα ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἦγε τὸν στρατὸν, (2) καὶ εἷλε μὲν Αἰολέας πάντας, ὅσοι τὴν Ἰλιάδα νέμονται, εἷλε δὲ Γέργιθας τοὺς ὑπολειφθέντας τῶν ἀρχαίων Τευκρῶν· αὐτός τε Ὑμέης αἱρέων ταῦτα τὰ ἔθνεα νούσῳ τελευτᾷ ἐν τῇ Τρῳάδι.

CXXIII. Οὗτος μὲν δὴ οὕτω ἐτελεύτησε. Ἀρταφέρνης δὲ ὁ Σαρδίων ὕπαρχος καὶ Ὀτάνης ὁ τρίτος στρατηγὸς ἐτάχθησαν ἐπὶ τὴν Ἰωνίην καὶ τὴν προσεχέα Αἰολίδα στρατεύεσθαι. Ἰωνίης μέν νυν Κλαζομενὰς αἱρέουσι, Αἰολέων δὲ Κύμην.

CXXIV. Ἁλισκομένων δὲ τῶν πολίων, ἦν γὰρ, ὡς διέδεξε, Ἀρισταγόρης ὁ Μιλήσιος ψυχὴν οὐκ ἄκρος, ὃς ταράξας τὴν Ἰωνίην καὶ ἐγκερασάμενος πρήγματα μεγάλα δρησμὸν ἐβούλευε ὁρέων ταῦτα· πρὸς δέ οἱ καὶ ἀδύνατα ἐφάνη βασιλέα Δαρεῖον ὑπερβαλέσθαι. (2) Πρὸς ταῦτα δὴ ὦν συγκαλέσας τοὺς συστασιώτας ἐβουλεύετο, λέγων ὡς ἄμεινόν σφι εἴη κρησφύγετόν τι ὑπάρχον εἶναι, ἢν ἄρα ἐξωθέωνται ἐκ τῆς Μιλήτου, εἴτε δὴ ὦν ἐς Σαρδὼ ἐκ τοῦ τόπου τούτου ἄγοι ἐς ἀποικίην, εἴτε ἐς Μύρκινον τὴν Ἠδωνῶν, τὴν Ἱστιαῖος ἐτείχεε παρὰ Δαρείου δωρεὴν λαβών. Ταῦτα ἐπειρώτα ὁ Ἀρισταγόρης.

CXXV. Ἑκαταίου μέν νυν τοῦ Ἡγησάνδρου, ἀνδρὸς λογοποιοῦ, τούτων μὲν ἐς οὐδετέρην στέλλειν ἔφερε ἡ γνώμη, ἐν Λέρῳ δὲ τῇ νήσῳ τεῖχος οἰκοδομησάμενον ἡσυχίην ἄγειν, ἢν ἐκπέσῃ ἐκ τῆς Μιλήτου· ἔπειτεν δὲ ἐκ ταύτης ὁρμεώμενον κατελεύσεσθαι ἐς τὴν Μίλητον. Ταῦτα μὲν δὴ Ἑκαταῖος συνεβούλευε.

CXXVI. Αὐτῷ δὲ Ἀρισταγόρῃ ἡ πλείστη γνώμη ἦν ἐς τὴν Μύρκινον ἀπάγειν. Τὴν μὲν δὴ Μίλητον ἐπιτράπει Πυθαγόρῃ ἀνδρὶ τῶν ἀστῶν δοκίμῳ, αὐτὸς δὲ παραλαβὼν πάντα τὸν βουλόμενον ἔπλεε ἐς τὴν Θρηΐκην, καὶ ἔσχε τὴν χώρην ἐπ' ἣν ἐστάλη. (2) Ἐκ δὲ ταύτης ὁρμεώμενος ἀπόλλυται ὑπὸ Θρηΐκων, αὐτός τε ὁ Ἀρισταγόρης καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, πόλιν περικατήμενος καὶ βουλομένων τῶν Θρηΐκων ὑποσπόνδων ἐξιέναι.

---

dias; in quas noctu incidentes Persæ interfecti sunt et ipsi et eorum duces, Daurises, et Amorges, et Sisimaces: cum iisdemque periit etiam Myrsus, Gygis filius. (2) Insidiarum illarum dux fuerat Heraclides, Ibanolidis filius, Mylasensis. Ita igitur Persæ illi perierunt.

CXXII. Hymeas vero, alter ex his qui Ionas eos persecuti sunt qui contra Sardes militaverant, ad Propontidem conversus, Cion Mysiam cepit. Qua expugnata, ubi cognovit Daurisen relicto Hellesponto versus Cariam arma promovere, ipse Propontide relicta in Hellespontum duxit exercitum: (2) et Æolenses subegit omnes, quotquot Iliadem habitant terram, et Gergithas subegit, priscorum Teucrorum reliquias. At ipse Hymeas, dum hos populos subigit, morbo correptus moritur in Troade.

CXXIII. Et hic quidem illi finis fuit: Artapherni vero, Sardium præfecto, et Otani, tertio duci Persarum, mandatum erat bellum Ioniæ et finitimæ Æolidi a continente inferendum. Atque hi Clazomenas Ioniæ ceperunt, et Cymen Æolidis.

CXXIV. Ita dum capiuntur oppida, Aristagoras Milesius hæc videns, homo parum acri, ut factis ipse ostendit, ingenio, qui Ioniam concitaverat magnasque miscuerat turbas, fugam agitabat, satis ille intelligens superari Darium regem prorsus non posse. (2) Hoc consilio, convocatis suarum partium hominibus, deliberationem proposuit, dicens, commodum ipsis fore, certum habere refugium, si Mileto pellerentur, sive in Sardiniam ipsos ex hoc ducat in coloniam, sive in Myrcinum Edonorum, Histiæo a Dario dono datam, et in oppidum ibi ab Histiæo munitum. Hæc igitur, nimirum utrum vellent, ex ipsis quærebat Aristagoras.

CXXV. Jam Hecatæus quidem, Hegesandri filius, historiarum scriptor, in neutrum horum locorum abeundum censuit; sed in Lero insula debere castellum munire Aristagoram, ibique, si Mileto excideret, quietum se tenere, donec impetu inde facto Miletum repetere posset. Hoc Hecatæi fuit consilium.

CXXVI. Ipse vero Aristagoras eo maxime inclinabat, ut Myrcinum abiret. Itaque Mileto Pythagoræ fidei commissa, probati inter cives viri, ipse, secum sumpto quicumque voluisset, in Thraciam navigavit, regionemque quam petierat tenuit. (2) Inde vero progressus, interfectus est a Thracibus et ipse et exercitus ejus, quum oppidum aliquod obsideret, rejectis conditionibus, quibus Thraces excedere oppido voluerant.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΕΚΤΗ.

(ΕΡΑΤΩ.)

I. Ἀρισταγόρης μέν νυν Ἰωνίην ἀποστήσας οὕτω τελευτᾷ, Ἱστιαῖος δὲ ὁ Μιλήτου τύραννος μεμετιμένος ὑπὸ Δαρείου παρῆν ἐς Σάρδις. Ἀπιγμένον δὲ αὐτὸν ἐκ τῶν Σούσων εἴρετο Ἀρταφέρνης ὁ Σαρδίων ὕπαρχος κατὰ κοῖόν τι δοκέοι Ἴωνας ἀπεστάναι. (2) Ὁ δὲ οὔτε εἰδέναι ἔφη, ἐθώμαζέ τε τὸ γεγονὸς ὡς οὐδὲν δῆθεν τῶν παρεόντων πρηγμάτων ἐπιστάμενος. Ὁ δὲ Ἀρταφέρνης ὁρέων αὐτὸν τεχνάζοντα εἶπε, εἰδὼς τὴν ἀτρέκειαν τῆς ἀποστάσιος, « οὕτω τοι, Ἱστιαῖε, ἔχει κατὰ ταῦτα τὰ πρήγματα· τοῦτο τὸ ὑπόδημα ἔρραψας μὲν σύ, ὑπεδήσατο δὲ Ἀρισταγόρης. »

II. Ἀρταφέρνης μὲν ταῦτα ἐς τὴν ἀπόστασιν ἔχοντα εἶπε, Ἱστιαῖος δὲ δείσας ὡς συνιέντα Ἀρταφέρνεα ὑπὸ τὴν πρώτην ἐπελθοῦσαν νύκτα ἀπέδρη ἐπὶ θάλασσαν, βασιλέα Δαρεῖον ἐξηπατηκώς· ὃς Σαρδὼ νῆσον τὴν μεγίστην ὑποδεξάμενος κατεργάσεσθαι, ὑπέδυνε τῶν Ἰώνων τὴν ἡγεμονίην τοῦ πρὸς Δαρεῖον πολέμου. (2) Διαβὰς δὲ ἐς Χίον ἐδέθη ὑπὸ Χίων, καταγνωσθεὶς πρὸς αὐτῶν νεώτερα πρήσσειν πρήγματα ἐς ἑωυτοὺς ἐκ Δαρείου. Μαθόντες μέντοι οἱ Χῖοι τὸν πάντα λόγον, ὡς πολέμιος εἴη βασιλέϊ, ἔλυσαν αὐτόν.

III. Ἐνθαῦτα δὴ εἰρωτεώμενος ὑπὸ τῶν Ἰώνων ὁ Ἱστιαῖος κατ' ὅτι προθύμως οὕτω ἐπέστειλε τῷ Ἀρισταγόρῃ ἀπίστασθαι ἀπὸ βασιλέος καὶ κακὸν τοσοῦτον εἴη Ἴωνας ἐξεργασμένος, τὴν μὲν γενομένην αὐτοῖσι αἰτίην οὐ μάλα ἐξέφαινε, (2) ὁ δὲ ἔλεγέ σφι ὡς βασιλεὺς Δαρεῖος ἐβουλεύσατο Φοίνικας μὲν ἐξαναστήσας ἐν τῇ Ἰωνίῃ κατοικίσαι, Ἴωνας δὲ ἐν τῇ Φοινίκῃ, καὶ τούτων εἵνεκεν ἐπιστείλειε. Οὐδέν τι πάντως ταῦτα βασιλέος βουλευσαμένου ἐδειμάτου τοὺς Ἴωνας.

IV. Μετὰ δὲ ὁ Ἱστιαῖος δι' ἀγγέλου ποιεύμενος Ἑρμίππου ἀνδρὸς Ἀταρνείτεω τοῖσι ἐν Σάρδισι ἐοῦσι Περσέων ἔπεμπε βιβλία ὡς προλελεσχηνευμένων αὐτῷ ἀποστάσιος πέρι. Ὁ δὲ Ἕρμιππος, πρὸς τοὺς μὲν ἀπεπέμφθη, οὐ διδοῖ, φέρων δὲ ἐνεχείρισε τὰ βιβλία Ἀρταφέρνεϊ. (2) Ὁ δὲ μαθὼν ἅπαν τὸ γινόμενον, ἐκέλευε τὸν Ἕρμιππον τὰ μὲν παρὰ τοῦ Ἱστιαίου δοῦναι φέροντα τοῖσί περ ἔφερε, τὰ δὲ ἀμοιβαῖα τὰ παρὰ τῶν Περσέων ἀντιπεμπόμενα Ἱστιαίῳ ἑωυτῷ δοῦναι. Τούτων δὲ γενομένων φανερῶν ἀπέκτεινε ἐνθαῦτα πολλοὺς Περσέων ὁ Ἀρταφέρνης.

V. Περὶ Σάρδις μὲν δὴ ἐγένετο ταραχή, Ἱστιαῖον δὲ ταύτης ἀποσφαλέντα τῆς ἐλπίδος Χῖοι κατῆγον ἐς Μίλητον, αὐτοῦ Ἱστιαίου δεηθέντος. Οἱ δὲ Μιλήσιοι ἄσμενοι ἀπαλλαχθέντες καὶ Ἀρισταγόρεω, οὐδαμῶς

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER SEXTUS.

(ERATO.)

(430, 440.)

I. Aristagoras igitur, quo auctore Ionia defecerat, hoc modo vitam finivit. Histiæus vero, Mileti tyrannus, a Dario dimissus, Sardes erat profectus: quo ubi Susis pervenit, interrogavit eum Artaphernes, Sardium præfectus, qua re inductos putaret Ionas a rege defecisse. (2) Id quum ille se ignorare diceret, mirareturque factum, quasi nihil de rebus præsentibus compertum haberet, artificiis utentem videns Artaphernes ait: « Ita tibi, Histiæe, hæc res habet: calceum hunc tu suisti, et induit eum Aristagoras. »

II. Hoc quum Artaphernes, ad defectionem quod attinet, dixisset; metuens eum Histiæus, utpote intelligentem quid rei esset, protinus prima nocte ad mare profugit: qui, quum Dario pollicitus esset Sardiniam maximam insulam imperio se illius esse subjecturum, decepto rege, clam auctor Ionibus fuerat belli adversus illum suscipiendi. (2) Sed Chium transgressus, in vincula a Chiis conjectus est, suspectum eum habentibus quasi res novas adversus ipsos Darii nomine molientem. Mox tamen, cognita rei veritate, hostem esse regi, vinculis eum Chii solverunt.

III. Ibi vero interrogatus Histiæus a Ionibus, cur ita studiose Aristagoræ, ut a rege deficeret, mandasset, et in tantas calamitates Ionas conjecisset, veram illis caussam nequaquam exprompsit; (2) sed, regem Darium, ait, constituisse Phœnices sedibus suis excitos in Ioniam transferre, Ionas autem in Phœnicen: ea caussa se istud mandasse. Ita Ionas terruit, quum nihil umquam tale rex animo agitasset.

IV. Post hæc internuncio Hermippo usus Histiæus, homine Atarnita, ad Persas nonnullos, qui Sardibus erant, epistolas misit, ut qui secum antea de defectione sermones miscuissent. At Hermippus eis, ad quos missus erat, non reddidit epistolas, sed Artapherni tradidit. (2) Ille vero, re omni cognita, jussit Hermippum eis epistolas reddere ad quos datæ erant ab Histiæo; sibi vero tradere illas, quas Persæ vicissim ad Histiæum perferendas ipsi dedissent. Quo facto postquam illi comperti fuerunt, de multis Persarum supplicium sumpsit Artaphernes.

V. Atque ita tumultus Sardibus exstitit. Illa autem spe frustratum Histiæum Chii, rogante ipso, Miletum deduxere. At Milesiis, lubenter Aristagora etiam liberatis, neutiquam

πρόθυμοι ἔσαν ἄλλον τύραννον δέκεσθαι ἐς τὴν χώρην οἷά τε ἐλευθερίης γευσάμενοι. (2) Καὶ δὴ, νυκτὸς γὰρ ἐούσης βίῃ ἐπειρᾶτο κατιὼν ὁ Ἱστιαῖος ἐς τὴν Μίλητον, τιτρώσκεται τὸν μηρὸν ὑπό τευ τῶν Μιλησίων. Ὁ μὲν δὴ ὡς ἀπωστὸς τῆς ἑωυτοῦ γίνεται, ἀπικνέεται ὀπίσω ἐς τὴν Χίον· ἐνθεῦτεν δὲ, οὐ γὰρ ἔπειθε τοὺς Χίους ὥστε ἑωυτῷ δοῦναι νέας, διέβη ἐς Μυτιλήνην καὶ ἔπεισε Λεσβίους δοῦναί οἱ νέας. (3) Οἱ δὲ πληρώσαντες ὀκτὼ τριήρεας ἔπλωον ἅμα Ἱστιαίῳ ἐς Βυζάντιον, ἐνθαῦτα δὲ ἱζόμενοι τὰς ἐκ τοῦ Πόντου ἐκπλωούσας τῶν νεῶν ἐλάμβανον, πλὴν ἢ ὅσοι αὐτῶν Ἱστιαίῳ ἔφασαν ἑτοῖμοι εἶναι πείθεσθαι.

VI. Ἱστιαῖος μέν νυν καὶ Μυτιληναῖοι ἐποίευν ταῦτα, ἐπὶ δὲ Μίλητον αὐτὴν ναυτικὸς πολλὸς καὶ πεζὸς ἦν στρατὸς προσδόκιμος· συστραφέντες γὰρ οἱ στρατηγοὶ τῶν Περσέων καὶ ἓν ποιήσαντες στρατόπεδον ἤλαυνον ἐπὶ τὴν Μίλητον, τἆλλα πολίσματα περὶ ἐλάσσονος ποιησάμενοι. (2) Τοῦ δὲ ναυτικοῦ Φοίνικες μὲν ἔσαν προθυμότατοι, συνεστρατεύοντο δὲ καὶ Κύπριοι νεωστὶ κατεστραμμένοι καὶ Κίλικές τε καὶ Αἰγύπτιοι.

VII. Οἱ μὲν δὴ ἐπὶ τὴν Μίλητον καὶ τὴν ἄλλην Ἰωνίην ἐστράτευον, Ἴωνες δὲ πυνθανόμενοι ταῦτα ἔπεμπον προβούλους σφέων αὐτῶν ἐς Πανιώνιον. (2) Ἀπικομένοισι δὲ τούτοισι ἐς τοῦτον τὸν χῶρον καὶ βουλευομένοισι ἔδοξε πεζὸν μὲν στρατὸν μὴ συλλέγειν ἀντίξοον Πέρσῃσι, ἀλλὰ τὰ τείχεα ῥύεσθαι αὐτοὺς Μιλησίους, τὸ δὲ ναυτικὸν πληροῦν ὑπολειπομένους μηδεμίαν τῶν νεῶν, πληρώσαντας δὲ συλλέγεσθαι τὴν ταχίστην ἐς Λάδην, προναυμαχήσοντας Μιλήτου. Ἡ δὲ Λάδη ἐστὶ νῆσος σμικρὴ ἐπὶ τῇ πόλι τῇ Μιλησίων κειμένη.

VIII. Μετὰ δὲ ταῦτα πεπληρωμένῃσι τῇσι νηυσὶ παρῆσαν οἱ Ἴωνες, σὺν δέ σφι καὶ Αἰολέων οἳ Λέσβον νέμονται. Ἐτάσσοντο δὲ ὧδε. (2) Τὸ μὲν πρὸς τὴν ἠῶ εἶχον κέρας αὐτοὶ Μιλήσιοι, νέας παρεχόμενοι ὀγδώκοντα· εἴχοντο δὲ τούτων Πριηνέες δυώδεκα νηυσὶ καὶ Μυούσιοι τρισὶ νηυσὶ, Μυουσίων δὲ Τήϊοι εἴχοντο ἑπτακαίδεκα νηυσὶ, Τηΐων δὲ εἴχοντο Χῖοι ἑκατὸν νηυσί. (3) Πρὸς δὲ τούτοισι Ἐρυθραῖοί τε ἐτάσσοντο καὶ Φωκαιέες, Ἐρυθραῖοι μὲν ὀκτὼ νέας παρεχόμενοι, Φωκαιέες δὲ τρεῖς· Φωκαιέων δὲ εἴχοντο Λέσβιοι νηυσὶ ἑβδομήκοντα· τελευταῖοι δὲ ἐτάσσοντο ἔχοντες τὸ πρὸς ἑσπέρην κέρας Σάμιοι ἑξήκοντα νηυσί. Πασέων δὲ τούτων ὁ σύμπας ἀριθμὸς ἐγένετο τρεῖς καὶ πεντήκοντα καὶ τριηκόσιαι τριήρεες.

IX. Αὗται μὲν Ἰώνων ἔσαν· τῶν δὲ βαρβάρων τὸ πλῆθος τῶν νεῶν ἔσαν ἑξακόσιαι. Ὡς δὲ καὶ αὗται ἀπίκατο πρὸς τὴν Μιλησίην καὶ ὁ πεζός σφι ἅπας παρῆν, ἐνθαῦτα οἱ Περσέων στρατηγοὶ πυθόμενοι τὸ πλῆθος τῶν Ἰάδων νεῶν καταρρώδησαν μὴ οὐ δυνατοὶ γένωνται ὑπερβαλέσθαι, καὶ οὕτω οὔτε τὴν Μίλητον οἷοί τε ἔωσι ἐξελέειν μὴ οὐκ ἐόντες ναυκράτορες, πρός τε Δαρείου κινδυνεύσωσι κακόν τι λαβέειν. (2) Ταῦτα

volupe erat alium tyrannum in terram suam recipere, quippe qui libertatem gustassent. (2) Itaque, quum noctu per vim intrare Miletum conatus esset Histiæus, repulsus est, atque etiam ab aliquo ex Milesiis in femore vulneratus. Rejectus igitur a patria Chium rediit: inde vero, quum Chiis ut sibi naves darent persuadere non potuisset, Mytilenen trajecit; et Lesbiis, ut naves sibi darent, persuasit. (3) Hi igitur, instructis octo triremibus, cum Histiæo Byzantium navigarunt: ibique in insidiis stantes, naves ex Ponto navigantes vi ceperunt, exceptis eorum navigiis qui se paratos esse Histiæo parere profiterentur.

VI. Dum hæc Histiæus et Mytilenæi agebant, interim ad ipsam Miletum ingens et navalis et pedestris exspectabatur exercitus. Nam Persarum duces, junctis viribus et in unum exercitum collatis, adversus Miletum, insuper habitis minoribus oppidis, proficiscebantur: (2) et navalium copiarum promptissimi erant Phœnices: una autem militabant et Cyprii, nuper subacti, et Cilices, atque Ægyptii.

VII. Quos ubi Iones intellexerunt adversus Miletum reliquamque Ioniam proficisci, miserunt de suis ad Panionium, qui de rebus ad se pertinentibus deliberarent. (2) Quibus prædicto loco congregatis, habito consilio, placuit, ut pedestris exercitus, qui opponeretur Persis, nullus cogeretur, sed muros defenderent ipsi per se Milesii; classis autem, nulla excepta navi, rebus omnibus instrueretur, atque ita instructa quamprimum ad Laden occurreret, et pro Mileto pugna navali decerneret. Est autem Lade parva insula, urbi Milesiorum obversa.

VIII. Post hæc, ubi instructis navibus adfuere Iones, cum eisque Æolenses Lesbum incolentes, aciem in hunc modum ordinarunt. (2) Cornu ad orientem spectans ipsi tenebant Milesii, naves præbentes octoginta: his contigui erant Prienenses cum duodecim navibus, et Myusii navibus tribus: Myusiis proximi stabant Teii, septemdecim navibus: Teiis proximi Chii, navibus centum. (3) Juxta hos locati Erythræi et Phocæenses, quorum illi octo contulerant naves, hi vero tres. Phocæensibus contigui erant Lesbii, navibus septuaginta. Postremi locati Samii, cornu tenentes occidenti obversum, navibus sexaginta. Universus harum omnium numerus fuit, triremes trecentæ quinquaginta tres.

IX. Et hæ quidem Ionum erant. At barbari quas habebant naves, multitudine erant sexcentæ. Quæ ubi et ipsæ ad Milesiorum fines pervenere, simulque pedestres universæ aderant copiæ, ibi tum duces Persarum, cognita Ionicarum navium multitudine, veriti sunt ne superare has non possent, adeoque nec Miletum possent capere, mari non potentes, atque ita periculum incurrerent pœnas dandi Dario.

ἐπιλεγόμενοι, συλλέξαντες τῶν Ἰώνων τοὺς τυράννους, οἳ ὑπ' Ἀρισταγόρεω μὲν τοῦ Μιλησίου καταλυθέντες τῶν ἀρχέων ἔφευγον ἐς Μήδους, ἐτύγχανον δὲ τότε συστρατευόμενοι ἐπὶ τὴν Μίλητον, τούτων τῶν ἀνδρῶν τοὺς παρεόντας συγκαλέσαντες ἔλεγόν σφι τάδε, « ἄνδρες Ἴωνες, νῦν τις ὑμέων εὖ ποιήσας φανήτω τὸν βασιλέος οἶκον· τοὺς γὰρ ἑωυτοῦ ἕκαστος ὑμέων πολιήτας πειράσθω ἀποσχίζων ἀπὸ τοῦ λοιποῦ συμμαχικοῦ. (3) Προϊσχόμενοι δὲ ἐπαγγείλασθε τάδε, ὡς πείσονταί τε ἄχαρι οὐδὲν διὰ τὴν ἀπόστασιν, οὐδέ σφι οὔτε τὰ ἱρὰ οὔτε τὰ ἴδια ἐμπεπρήσεται, οὐδὲ βιαιότερον ἕξουσι οὐδὲν ἢ πρότερον εἶχον. (4) Εἰ δὲ ταῦτα μὲν οὐ ποιήσουσι, οἱ δὲ πάντως διὰ μάχης ἐλεύσονται, τάδε σφι λέγετε ἐπηρεάζοντες τά πέρ σφεας κατέξει, ὡς ἑσσωθέντες τῇ μάχῃ ἐξανδραποδιεῦνται, καὶ ὡς σφεων τοὺς παῖδας ἐκτομίας ποιήσομεν, τὰς δὲ παρθένους ἀνασπάστους ἐς Βάκτρα, καὶ ὡς τὴν χώρην ἄλλοισι παραδώσομεν. »

X. Οἱ μὲν δὴ ἔλεγον ταῦτα, τῶν δὲ Ἰώνων οἱ τύραννοι διέπεμπον νυκτὸς ἕκαστος ἐς τοὺς ἑωυτοῦ ἐξαγγελλόμενος. (2) Οἱ δὲ Ἴωνες, ἐς τοὺς καὶ ἀπίκοντο αὗται αἱ ἀγγελίαι, ἀγνωμοσύνῃ τε διεχρέοντο καὶ οὐ προσίεντο τὴν προδοσίην, ἑωυτοῖσί τε ἕκαστοι ἐδόκεον μούνοισι ταῦτα τοὺς Πέρσας ἐξαγγέλλεσθαι. Ταῦτα μέν νυν ἰθέως ἀπικομένων ἐς τὴν Μίλητον τῶν Περσέων ἐγίνετο.

XI. Μετὰ δὲ τῶν Ἰώνων συλλεχθέντων ἐς τὴν Λάδην ἐγίνοντο ἀγοραί, καὶ δή κού σφι καὶ ἄλλοι ἠγορόωντο, ἐν δὲ δὴ καὶ ὁ Φωκαιεὺς στρατηγὸς Διονύσιος λέγων τάδε, « ἐπὶ ξυροῦ γὰρ ἀκμῆς ἔχεται ἡμῖν τὰ πρήγματα, ἄνδρες Ἴωνες, ἢ εἶναι ἐλευθέροισι ἢ δούλοισι, καὶ τούτοισι ὡς δρηπέτῃσι· (2) νῦν ὦν ὑμεῖς, ἢν μὲν βούλησθε ταλαιπωρίας ἐνδέκεσθαι, τὸ παραχρῆμα μὲν πόνος ὑμῖν ἔσται, οἷοί τε δὲ ἔσεσθε ὑπερβαλόμενοι τοὺς ἐναντίους εἶναι ἐλεύθεροι· εἰ δὲ μαλακίῃ τε καὶ ἀταξίῃ διαχρήσεσθε, οὐδεμίαν ὑμέων ἔχω ἐλπίδα μὴ οὐ δώσειν ὑμέας δίκην βασιλέϊ τῆς ἀποστάσιος. (3) Ἀλλ' ἐμοί τε πείθεσθε καὶ ἐμοὶ ὑμέας αὐτοὺς ἐπιτρέψατε· καὶ ὑμῖν ἐγώ, θεῶν τὰ ἴσα νεμόντων, ὑποδέκομαι ἢ οὐ συμμίξειν τοὺς πολεμίους ἢ συμμίσγοντας πολλὸν ἐλασσώσεσθαι. »

XII. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ἴωνες ἐπιτράπουσι σφέας αὐτοὺς τῷ Διονυσίῳ. Ὁ δὲ ἀνάγων ἑκάστοτε ἐπὶ κέρας τὰς νέας, ὅκως τοῖσι ἐρέτῃσι χρήσαιτο διέκπλοον ποιεύμενος τῇσι νηυσὶ δι' ἀλλήλέων καὶ τοὺς ἐπιβάτας ὁπλίσειε, τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρης τὰς νέας ἔχεσκε ἐπ' ἀγκυρέων, παρεῖχέ τε τοῖσι Ἴωσι πόνον δι' ἡμέρης. (2) Μέχρι μέν νυν ἡμερέων ἑπτὰ ἐπείθοντό τε καὶ ἐποίευν τὸ κελευόμενον· τῇ δὲ ἐπὶ ταύτῃσι οἱ Ἴωνες, οἷα ἀπαθέες ἐόντες πόνων τοιούτων τετρυμένοι τε ταλαιπωρίῃσί τε καὶ ἡλίῳ, ἔλεξαν πρὸς ἑωυτοὺς τάδε, « τίνα δαιμόνων παραβάντες τάδε ἀναπίμπλαμεν; (3) Οἵτινες παραφρονήσαντες καὶ ἐκπλώσαντες ἐκ τοῦ νόου ἀνδρὶ Φωκαιέϊ ἀλαζόνι, παρεχομένῳ νέας τρεῖς, ἐπιτρέψαντες ἡμέας αὐτοὺς ἔχομεν· ὁ δὲ παραλαβὼν

(2) Hæc secum repulantes, convocarunt Ionum tyrannos, qui ab Aristagora Milesio imperiis dejecti ad Medos profugerant, jamque cum illis adversus Miletum militabant. Ex horum igitur numero convocatos, quotquot præsentes erant, in hunc modum sunt adlocuti: « Nunc, viri Iones, quisque vestrûm palam faciat, de regis domo se bene velle mereri. Unusquisque nempe vestrûm det operam, ut populares suos a reliquorum abstrahat societate. (3) Proponite igitur illis, enunciateque, nihil triste illos ob defectionem passuros, nec ædes eorum vel sacras vel privatas iri incensum, nec duriore conditione, quam ante, futuros. (4) Sin a societate non recesserint, sed utique pugnæ periculo rem commiserint, hæc minitantes illis prædicite, quæ ipsis sint eventura: nos prælio victos in servitutem rapturos, pueros eorum castraturos, virgines Bactra abducturos, et terram aliis esse tradituros. »

X. Quæ quum illi dixissent, Ionum tyranni noctu ad populares suos unusquisque dimisit qui hæc eis renunciarent. (2) At Iones, ad quos hi nuncii pervenere, tenaciter in proposito suo perstiterunt, nec admiserunt proditionem: et quique sibi solis hæc a Persis edici existimabant. Et hæc quidem protinus, ex quo ad Miletum Persæ pervenerant, peracta sunt.

XI. Deinde vero, ubi in Lade insula Iones convenere, conciones sunt habitæ; et quum alii apud eos verba fecere, tum Phocæensium dux Dionysius sic est locutus: « Nunc, quum in novaculæ acie sint res nostræ, ut vel liberi simus, vel servi, et ii quidem velut fugitivi; (2) si quidem volueritis, viri Iones, labores suscipere, erit id quidem in præsentia vobis molestum, sed poteritis superatis hostibus esse liberi; sin disciplina militari insuper habita, mollitiei vos dediderilis; nullam equidem spem habeo, pœnam defectionis regi dandam effugere vos posse. (3) Sed me audite, mihique vos permittite; et vobis ego, si modo dii æqua dederint, recipio, aut pugnæ aleam non subituros esse hostes, aut, si nos adgressuri sunt, magnam cladem accepturos. »

XII. His auditis, Dionysio se permiserunt Iones. Tum ille quotidie, navibus longo ordine eductis, postquam remiges in discurrendo singulis navibus per binas alias exercuisset, et classiarios jussisset armatos in ponte stare, reliquam diei partem in ancoris naves tenebat; atque ita toto die laborem Ionibus exhibebat. (2) Et illi quidem ad septimum usque diem ei parebant, mandataque exsequebantur; insequente vero die, quum impatientes essent talium laborum, molestiis et solis ardore vexati, hosce inter se sermones miscere: « Quo tandem numine læso hos exhaurimus labores? (3) qui desipientes et de statu mentis dejecti, homini Phocæensi, vano jactatori, qui tres naves in commune contulit, nos totos permisimus. Et ille nos,

ἡμέας λυμαίνεται λύμῃσι ἀνηκέστοισι, καὶ δὴ πολλοὶ μὲν ἡμέων ἐς νούσους πεπτώκασι, πολλοὶ δὲ ἐπίδοξοι τὠυτὸ τοῦτο πείσεσθαι. (4) Πρό τε τούτων τῶν κακῶν ἡμῖν γε κρέσσον καὶ ὁτιῶν ἄλλο παθέειν ἐστὶ, καὶ τὴν μέλλουσαν δουληΐην ὑπομεῖναι, ἥτις ἔσται, μᾶλλον ἢ τῇ παρεούσῃ συνέχεσθαι. Φέρετε, τοῦ λοιποῦ μὴ πειθώμεθα αὐτοῦ. » (5) Ταῦτα ἔλεξαν, καὶ μετὰ ταῦτα αὐτίκα πείθεσθαι οὐδεὶς ἤθελε, ἀλλ' οἷα στρατιὴ, σκηνάς τε πηξάμενοι ἐν τῇ νήσῳ ἐσκιητροφέοντο, καὶ ἐσβαίνειν οὐκ ἐθέλεσκον ἐς τὰς νέας οὐδ' ἀναπειρᾶσθαι.

XIII. Μαθόντες δὲ ταῦτα γινόμενα ἐκ τῶν Ἰώνων οἱ στρατηγοὶ τῶν Σαμίων, ἐνθαῦτα δὴ παρ' Αἰάκεος τοῦ Συλοσῶντος ἐκείνους τοὺς πρότερον ἔπεμπε λόγους ὁ Αἰάκης κελευόντων τῶν Περσέων, δεόμενός σφεων ἐκλιπεῖν τὴν Ἰώνων συμμαχίην· (2) οἱ Σάμιοι ὦν ὁρέοντες ἅμα μὲν ἐοῦσαν ἀταξίην πολλὴν ἐκ τῶν Ἰώνων ἐδέκοντο τοὺς λόγους, ἅμα δὲ κατεφαίνετό σφι εἶναι ἀδύνατα τὰ βασιλέος πρήγματα ὑπερβαλέσθαι, εὖ τε ἐπιστάμενοι ὡς εἰ καὶ τὸ παρεὸν ναυτικὸν ὑπερβαλοίατο τοῦ Δαρείου, ἄλλο σφι παρέσται πενταπλήσιον. (3) Προφάσιος ὦν ἐπιλαβόμενοι, ἐπείτε τάχιστα εἶδον τοὺς Ἴωνας ἀρνευμένους εἶναι χρηστοὺς, ἐν κέρδεϊ ἐποιεῦντο περιποιῆσαι τά τε ἱρὰ τὰ σφέτερα καὶ τὰ ἴδια. (4) Ὁ δὲ Αἰάκης, παρ' ὅτευ τοὺς λόγους ἐδέκοντο, παῖς μὲν ἦν Συλοσῶντος τοῦ Αἰάκεος, τύραννος δὲ ἐὼν Σάμου ὑπὸ τοῦ Μιλησίου Ἀρισταγόρεω ἀπεστέρητο τὴν ἀρχὴν κατά περ οἱ ἄλλοι τῆς Ἰωνίης τύραννοι.

XIV. Τότε ὦν ἐπεὶ ἐπέπλωον οἱ Φοίνικες, οἱ Ἴωνες ἀντανῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς νέας ἐπὶ κέρας. Ὡς δὲ καὶ ἀγχοῦ ἐγίνοντο καὶ συνέμισγον ἀλλήλοισι, τὸ ἐνθεῦτεν οὐκ ἔχω ἀτρεκέως συγγράψαι οἵτινες τῶν Ἰώνων ἐγένοντο ἄνδρες κακοὶ ἢ ἀγαθοὶ ἐν τῇ ναυμαχίῃ ταύτῃ· ἀλλήλους γὰρ καταιτιέονται. (2) Λέγονται δὲ Σάμιοι ἐνθαῦτα, κατὰ τὰ συγκείμενα πρὸς τὸν Αἰάκεα, ἀειράμενοι τὰ ἱστία ἀποπλῶσαι ἐκ τῆς τάξιος ἐς τὴν Σάμον, πλὴν ἕνδεκα νεῶν. (3) Τούτων δὲ οἱ τριήραρχοι παρέμενον καὶ ἐναυμάχεον ἀνηκουστήσαντες τοῖσι στρατηγοῖσι· καί σφι τὸ κοινὸν τὸ Σαμίων ἔδωκε διὰ τοῦτο τὸ πρῆγμα ἐν στήλῃ ἀναγραφῆναι πατρόθεν ὡς ἀνδράσι ἀγαθοῖσι γενομένοισι, καὶ ἔστι αὕτη ἡ στήλη ἐν τῇ ἀγορῇ. (4) Ἰδόμενοι δὲ καὶ Λέσβιοι τοὺς προσεχέας φεύγοντας τὠυτὸ ἐποίευν τοῖσι Σαμίοισι· ὡς δὲ καὶ οἱ πλεῦνες τῶν Ἰώνων ἐποίευν τὰ αὐτὰ ταῦτα.

XV. Τῶν δὲ παραμεινάντων ἐν τῇ ναυμαχίῃ περιέφθησαν τρηχύτατα Χῖοι ὡς ἀποδεικνύμενοί τε ἔργα λαμπρὰ καὶ οὐκ ἐθελοκακέοντες. Παρείχοντο μὲν γὰρ, ὥσπερ καὶ πρότερον εἰρέθη, νέας ἑκατὸν, καὶ ἐπ' ἑκάστης αὐτέων ἄνδρας τεσσεράκοντα τῶν ἀστῶν λογάδας ἐπιβατεύοντας· (2) ὁρέοντες δὲ τοὺς πολλοὺς τῶν συμμάχων προδιδόντας οὐκ ἐδικαίευν γενέσθαι τοῖσι κακοῖσι αὐτῶν ὁμοῖοι, ἀλλὰ μετ' ὀλίγων συμμάχων μεμουνωμένοι διεκπλώοντες ἐναυμάχεον, ἐς ὃ τῶν

sibi traditos, miseriis intolerabilibus vexat; ita ut nostrûm multi in morbos inciderint, et multis item aliis eadem sors imminere videatur! (4) Quanto nobis præstat, quidvis aliud, quam hæc mala, pati, et futuram servitutem potius tolerare, qualiscumque illa fuerit, quam hanc præsentem, qua constricti sumus! Agite, ne porro huic homini pareamus! » (5) Hæc dixerant, et extemplo nemo amplius mandata facere voluit; sed, tamquam pedestris exercitus, tentoriis in insula fixis degebant in umbra, naves conscendere exercerique nolentes.

XIII. Quæ ubi a Ionibus fieri viderunt Samiorum duces; tum vero, quos sermones jubentibus Persis ad eos deferendos prius curaverat Æaces, Sylosontis filius, deserere eos jubens Ionum societatem, (2) hos tunc sermones animis admittebant Samii, spretam ab Ionibus militarem omnem videntes disciplinam, simulque intelligentes superari non posse regis potentiam; satis quippe guari, etiamsi præsentes navales copias superarent Darii, alias quintuplices contra se adfuturas. (3) Adripientes igitur occasionem, simulatque Ionas viderunt negantes in officio se futuros, lucro sibi duxerunt servare res suas et sacras et privatas. (4) Erat autem Æaces ille, cui morem Samii gesserunt, filius Sylosontis, Æacis nepos: qui, quum tyrannus fuisset Sami, ab Aristagora Milesio exutus fuerat imperio, quemadmodum reliqui Ioniæ tyranni.

XIV. Tunc igitur, ubi Phœnices cum classe contra progressi sunt, Iones etiam naves suas longo ordine eduxerunt. Ut vero prope invicem fuerunt, commiseruntque prælium, exinde quinam ex Ionibus aut ignavi in hac navali pugna aut fortes viri fuerint, adcurate scribere non possum: nam alii alios invicem culpant. (2) Dicuntur autem tunc Samii, ut convenerat cum Æace, sublatis velis, deserta acie, Samum navigasse, undecim navibus exceptis. (3) Harum enim præfecti manserunt, pugnaveruntque spreto ducum suorum imperio: hisque commune Samiorum, ob hoc factum, eum honorem habuit, ut nomina ipsorum cum paternis nominibus columnæ inscriberentur, ut qui probi fortesque viri fuissent; et est hæc columna in foro. (4) Lesbii vero, proximos profugere videntes, idem fecerunt quod Samii; eorumque exemplum major pars Ionum secuta est.

XV. Ex his vero qui in prælio substiterunt, pessime accepti sunt Chii, præclaris quidem factis nobilitati, et neutiquam, ut alii, de industria cessantes. Contulerant enim, quemadmodum ante etiam dictum est, naves centum, et in earum unaquaque erant quadraginta selecti ex civibus propugnatores. (2) Qui ubi plerosque socios prodere rem communem viderunt, noluerunt pravorum esse similes; sed cum paucis e sociis soli relicti, pugnarunt discurrentes per hostium naves, easque perrumpentes; donec,

πολεμίων ἑλόντες νέας συχνὰς ἀπέβαλον τῶν σφετέρων νεῶν τὰς πλεῦνας. Χῖοι μὲν δὴ τῇσι λοιπῇσι τῶν νεῶν ἀποφεύγουσι ἐς τὴν ἑωυτῶν.

XVI. Ὅσοισι δὲ τῶν Χίων ἀδύνατοι ἔσαν αἱ νέες ὑπὸ τρωμάτων, οὗτοι δὲ ὡς ἐδιώκοντο καταφυγγάνουσι πρὸς τὴν Μυκάλην. Νέας μὲν δὴ αὐτοῦ ταύτῃ ἐποκείλαντες κατέλιπον, οἱ δὲ πεζῇ ἐκομίζοντο διὰ τῆς ἠπείρου. (2) Ἐπεὶ δὲ ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἐφεσίην κομιζόμενοι οἱ Χῖοι, νυκτός τε ἀπικέατο ἐς αὐτὴν καὶ ἐόντων τῇσι γυναιξὶ αὐτόθι θεσμοφορίων. Ἐνθαῦτα δὴ οἱ Ἐφέσιοι, οὔτε προακηκοότες ὡς εἶχε περὶ τῶν Χίων, ἰδόντες τε στρατὸν ἐς τὴν χώρην ἐσβεβληκότα, πάγχυ σφέας καταδόξαντες εἶναι κλῶπας καὶ ἰέναι ἐπὶ τὰς γυναῖκας, ἐξεβώθεον πανδημεὶ καὶ ἔκτεινον τοὺς Χίους. Οὗτοι μέν νυν τοιαύτῃσι περιέπιπτον τύχῃσι.

XVII. Διονύσιος δὲ ὁ Φωκαεὺς ἐπείτε ἔμαθε τῶν Ἰώνων τὰ πρήγματα διεφθαρμένα, νέας ἑλὼν τρεῖς τῶν πολεμίων ἀπέπλωε ἐς μὲν Φώκαιαν οὐκέτι, εὖ εἰδὼς ὡς ἀνδραποδιέεται σὺν τῇ ἄλλῃ Ἰωνίῃ· ὁ δὲ ἰθέως ὡς εἶχε ἔπλωε ἐς Φοινίκην, γαυλοὺς δὲ ἐνθαῦτα καταδύσας καὶ χρήματα λαβὼν πολλὰ ἔπλωε ἐς Σικελίην, ὁρμεώμενος δὲ ἐνθεῦτεν ληϊστὴς κατεστήκεε Ἑλλήνων μὲν οὐδενὸς, Καρχηδονίων δὲ καὶ Τυρσηνῶν.

XVIII. Οἱ δὲ Πέρσαι ἐπείτε τῇ ναυμαχίῃ ἐνίκων τοὺς Ἴωνας, τὴν Μίλητον πολιορκέοντες ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ὑπορύσσοντες τὰ τείχεα καὶ παντοίας μηχανὰς προσφέροντες αἱρέουσι κατ' ἄκρης ἕκτῳ ἔτεϊ ἀπὸ τῆς ἀποστάσιος τῆς Ἀρισταγόρεω· καὶ ἠνδραποδίσαντο τὴν πόλιν, ὥστε συμπεσέειν τὸ πάθος τῷ χρηστηρίῳ τῷ ἐς Μίλητον γενομένῳ.

XIX. Χρεωμένοισι γὰρ Ἀργείοισι ἐν Δελφοῖσι περὶ σωτηρίης τῆς πόλιος τῆς σφετέρης ἐχρήσθη ἐπίκοινον χρηστήριον, τὸ μὲν ἐς αὐτοὺς Ἀργείους φέρον, τὴν δὲ παρενθήκην ἔχρησε ἐς Μιλησίους. (2) Τὸ μέν νυν ἐς τοὺς Ἀργείους ἔχον, ἐπεὰν κατὰ τοῦτο γένωμαι τοῦ λόγου, τότε μνησθήσομαι· τὰ δὲ τοῖσι Μιλησίοισι οὐ παρεοῦσι ἔχρησε, ἔχει ὧδε,

Καὶ τότε δὴ, Μίλητε κακῶν ἐπιμήχανε ἔργων,
πολλοῖσιν δεῖπνόν τε καὶ ἀγλαὰ δῶρα γενήσῃ,
σαὶ δ' ἄλοχοι πολλοῖσι πόδας νίψουσι κομήταις,
νηοῦ δ' ἡμετέρου Διδύμοις ἄλλοισι μελήσει.

(3) Τότε δὴ ταῦτα τοὺς Μιλησίους κατελάμβανε, ὅτε γε ἄνδρες μὲν οἱ πλεῦνες ἐκτείνοντο ὑπὸ τῶν Περσέων ἐόντων κομητέων, γυναῖκες δὲ καὶ τέκνα ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ ἐγίνοντο, ἱρὸν δὲ τὸ ἐν Διδύμοισι, ὁ νηός τε καὶ τὸ χρηστήριον, συληθέντα ἐνεπίμπρατο. Τῶν δ' ἐν τῷ ἱρῷ τούτῳ χρημάτων πολλάκις μνήμην ἑτέρωθι τοῦ λόγου ἐποιησάμην.

XX. Ἐνθεῦτεν οἱ ζωγρηθέντες τῶν Μιλησίων ἤγοντο ἐς Σοῦσα. Βασιλεὺς δέ σφεας Δαρεῖος κακὸν οὐδὲν ἄλλο ποιήσας κατοίκισε ἐπὶ τῇ Ἐρυθρῇ καλευμένῃ θαλάσσῃ, ἐν Ἄμπῃ πόλι, παρ' ἣν Τίγρης ποταμὸς παραρρέων ἐς θάλασσαν ἐξίει. (2) Τῆς δὲ Μιλη-

postquam plures naves ceperant, ipsi suarum majorem partem amiserunt. Chii igitur cum reliquis e suis navibus domum profugerunt.

XVI. Quibus vero ex Chiorum numero invalidæ naves erant ob accepta vulnera, hi, quum hostis eos persequeretur, ad Mycalen profugerunt; et relictis ibi navibus in brevia ejectis, pedibus per continentem redire instituerunt. (2) Ut vero Ephesiorum fines ingressi sunt redeuntes Chii, noctuque ad eum locum pervenerunt ubi tunc mulieres Thesmophoria celebrabant; ibi tunc Ephesii, quum quo pacto res Chiorum se haberent ante non audivissent, viderentque militum multitudinem fines suos invadentem, prorsus persuasi fures hos esse, qui mulieribus suis insidiarentur, universi ad vim arcendam procurrerunt, et Chios interfecerunt. Ac Chii quidem tali utrimque fortuna usi sunt.

XVII. Dionysius vero Phocæensis, perditas res esse intelligens Ionum, captis tribus hostium navibus, abiit non jam Phocæam navigans, satis gnarus eam cum reliqua Ionia in servitutem iri redactum; sed e vestigio recta in Phœnicen contendit. Ibi quum onerarias multas naves demersisset, multaque pecunia et aliis rebus pretiosis esset potitus, in Siciliam inde vela fecit: ex qua coortus, prædatoriam exercuit; Græcanicæ quidem nulli navi insidiatus, sed Carthaginiensibus ac Tyrrhenis.

XVIII. Persæ, victis pugna navali Ionibus, terra marique Miletum oppugnarunt, et, suffossis muris, admotisque cujusque generis machinis, penitus vi ceperunt, sexto a defectione Aristagoræ anno; captamque in servitutem redegerunt. Ita ea ipsa calamitate defuncta Miletus est, quæ in illam ab oraculo prædicta erat.

XIX. Nam quum Argivi Delphis oraculum de suæ urbis salute consuluissent, editum est promiscuum effatum, unum quidem ad Argivos spectans, sed huic immixtum aliud ad Milesios pertinens. (2) Et illud quidem, quod Argivos spectabat, deinde referam, quum ad illum narrationis locum pervenero; quæ vero Milesiis, tunc non præsentibus, prædixit deus, ita habent:

Tunc quoque, commentrix operum Milete malorum,
permultis cœna et præstantia munera fies,
crinitisque pedes tua pluribus abluet uxor;
templi aliis nostri in Didymis sua cura manebit.

(3) Tunc igitur hæc Milesiis acciderunt, quando virorum major pars interfecta est a Persis longos capillos alentibus, et mulieres et liberi mancipiorum loco sunt habiti, et templum Didymis, ædes et oraculum, exspoliatum deflagravit. Cæterum pecuniæ rerumque pretiosarum, quæ in hoc templo depositæ erant, sæpe alibi in hac narratione feci mentionem.

XX. Inde, quotquot Milesii viri capti erant, Susa sunt ducti: quibus rex Darius, nullo alio malo adfectis, sedes adsignavit ad Rubrum quod vocatur mare, in Ampe oppido, juxta quam præterfluens Tigris fluvius in mare evolvitur. (2) Agri vero Milesii eam partem, quæ prope ur-

σίης χώρης αὐτοὶ μὲν οἱ Πέρσαι εἶχον τὰ περὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ πεδίον, τὰ δὲ ὑπεράκρια ἔδοσαν Καρσὶ Πηδασεῦσι ἐκτῆσθαι.

XXI. Παθοῦσι δὲ ταῦτα Μιλησίοισι πρὸς Περσέων οὐκ ἀπέδοσαν τὴν ὁμοίην Συβαρῖται, οἳ Λάον τε καὶ Σκίδρον οἴκεον τῆς πόλιος ἀπεστερημένοι· Συβάριος γὰρ ἁλούσης ὑπὸ Κροτωνιητέων Μιλήσιοι πάντες ἡβηδὸν ἀπεκείραντο τὰς κεφαλὰς καὶ πένθος μέγα προσεθήκαντο· πόλιες γὰρ αὗται μάλιστα δὴ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν ἀλλήλῃσι ἐξεινώθησαν. (2) Οὐδὲν ὁμοίως καὶ Ἀθηναῖοι· Ἀθηναῖοι μὲν γὰρ δῆλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἁλώσι τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ, καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν καὶ διδάξαντι ἐς δάκρυά τε ἔπεσε τὸ θέητρον, καὶ ἐζημίωσάν μιν ὡς ἀναμνήσαντα οἰκήϊα κακὰ χιλίῃσι δραχμῇσι, καὶ ἐπέταξαν μηκέτι μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι.

XXII. Μίλητος μέν νυν Μιλησίων ἠρήμωτο, Σαμίων δὲ τοῖσί τι ἔχουσι τὸ μὲν ἐς τοὺς Μήδους ἐκ τῶν στρατηγῶν τῶν σφετέρων ποιηθὲν οὐδαμῶς ἤρεσκε, ἐδόκεε δὲ μετὰ τὴν ναυμαχίην αὐτίκα βουλευομένοισι, πρὶν ἤ σφι ἐς τὴν χώρην ἀπικέσθαι τὸν τύραννον Αἰάκεα, ἐς ἀποικίην ἐκπλώειν μηδὲ μένοντας Μήδοισί τε καὶ Αἰάκεϊ δουλεύειν. (2) Ζαγκλαῖοι γὰρ οἱ ἀπὸ Σικελίης τὸν αὐτὸν χρόνον τοῦτον πέμποντες ἐς τὴν Ἰωνίην ἀγγέλους ἐπεκαλεῦντο τοὺς Ἴωνας ἐς Καλὴν ἀκτήν, βουλόμενοι αὐτόθι πόλιν κτίσαι Ἰώνων· ἡ δὲ Καλὴ αὕτη ἀκτὴ καλευμένη ἐστὶ μὲν Σικελῶν, πρὸς δὲ Τυρσηνίην τετραμμένη τῆς Σικελίης. (3) Τούτων ὦν ἐπικαλευμένων οἱ Σάμιοι μοῦνοι Ἰώνων ἐστάλησαν, σὺν δέ σφι Μιλησίων οἱ ἐκπεφευγότες.

XXIII. Ἐν ᾧ τοιόνδε δή τι συνήνεικε γενέσθαι. Σάμιοί τε γὰρ κομιζόμενοι ἐς Σικελίην ἐγίνοντο ἐν Λοκροῖσι τοῖσι Ἐπιζεφυρίοισι, καὶ Ζαγκλαῖοι αὐτοί τε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν, τῷ οὔνομα ἦν Σκύθης, περιεκατέατο πόλιν τῶν Σικελῶν ἐξελέειν βουλόμενοι. (2) Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Ῥηγίου τύραννος Ἀναξίλεως, ὥστε ἐὼν διάφορος τοῖσι Ζαγκλαίοισι, συμμίξας τοῖσι Σαμίοισι ἀναπείθει ὡς χρεὸν εἴη Καλὴν μὲν ἀκτήν, ἐπ' ἣν ἔπλωον, ἐᾶν χαίρειν, τὴν δὲ Ζάγκλην σχεῖν ἐοῦσαν ἔρημον ἀνδρῶν. (3) Πειθομένων δὲ τῶν Σαμίων καὶ σχόντων τὴν Ζάγκλην, ἐνθαῦτα οἱ Ζαγκλαῖοι, ὡς ἐπύθοντο ἐχομένην τὴν πόλιν ἑωυτῶν, ἐβώθεον αὐτῇ καὶ ἐπεκαλεῦντο Ἱπποκράτεα τὸν Γέλης τύραννον· ἦν γὰρ δή σφι οὗτος σύμμαχος. (4) Ἐπείτε δὲ αὐτοῖσι καὶ ὁ Ἱπποκράτης σὺν τῇ στρατιῇ ἧκε βωθέων, Σκύθην μὲν τὸν μούναρχον τῶν Ζαγκλαίων ἀποβαλόντα τὴν πόλιν ὁ Ἱπποκράτης πεδήσας, καὶ τὸν ἀδελφεὸν αὐτοῦ Πυθογένεα, ἐς Ἴνυκον πόλιν ἀπέπεμψε, τοὺς δὲ λοιποὺς Ζαγκλαίους κοινολογησάμενος τοῖσι Σαμίοισι καὶ ὅρκους δοὺς καὶ δεξάμενος προέδωκε. (5) Μισθὸς δέ οἱ ἦν εἰρημένος ὅδε ὑπὸ τῶν Σαμίων, πάντων τῶν ἐπίπλων καὶ ἀνδραπόδων τὰ ἡμίσεα λαβεῖν τῶν ἐν τῇ πόλι, τὰ δ' ἐπὶ τῶν ἀγρῶν

bem et in planitie sita est, Persæ tenuerunt ipsi; colles et montana Caribus Pedasensibus possidenda dedere.

XXI. Milesiis, hac calamitate adflictis a Persis, parem gratiam non retulerunt Sybaritæ, qui patria urbe exuti Laum et Scidrum incolebant. Nam Sybari a Crotoniatis capta Milesii universi, nulla excepta ætate, capita raserant, et ingentem præ se tulerant luctum: hæ enim civitates maxime omnium, quas novimus, hospitii inter se jura coluerant. (2) Diverso modo fecere Athenienses. Hi enim et aliis multis modis testatum fecerunt, quam acerbum ex Mileti expugnatione luctum perceperint; et, quum Phrynichus drama scripsisset docuissetque, Mileti expugnationem, in lacrimas eruperunt spectatores omnes, et mille drachmis multatus est poeta, quod domesticarum calamitatum memoriam refrixisset; legeque cautum est, ne quis amplius hoc dramate uteretur.

XXII. Ita Miletus viduata est Milesiis. Samiorum vero his, qui aliquid in bonis habebant, minime placuit id quod ab ipsorum ducibus in gratiam Medorum erat factum. Itaque statim a navali pugna deliberantes decreverunt, prius quam in ipsorum terram advenisset Æaces tyrannus, navibus in coloniam emigrare, nec manere dum Medis et Æaci servire cogerentur. (2) Etenim per idem tempus Zanclæi ex Sicilia nuncios miserant in Ioniam, qui Ionas ad Calactam invitarent, ubi Ionicam condi urbem Zanclæi cupiebant. Est autem hæc Cale Acte (*Pulcrum littus*) quæ vocatur, Siciliæ tractus, Tyrrheniæ obversus. (3) His igitur invitantibus, soli ex Ionibus Samii in coloniam abierunt, cum eisque Milesii, qui patriæ calamitatem effugerant.

XXIII. Interim res accidit hujusmodi. Samii, dum Siciliam petunt, in Locris erant Epizephyriis, et Zanclæi cum rege ipsorum, cui nomen erat Scythes, urbem aliquam Siciliæ obsidebant, quam expugnare cupidi erant. (2) Ea re cognita, Anaxilaus Rhegii tyrannus, infensus tunc Zanclæis, cum Samiis egit, monens eos omittendam esse, quam peterent, Calactam, occupandamque Zanclam, viris tum vacuam. (3) Et Samii, dicto audientes, Zanclam tenuere. Zanclæi, ut occupatam suam urbem audivere, ad opem ferendam adcurrunt, advocato etiam Hippocrate, Gelæ tyranno, cui cum illis societas erat. (4) At Hippocrates, postquam cum exercitu tamquam opem illis laturus advenit, ipse Scytham Zanclæorum monarcham, qui urbem amiserat, fratremque ejus Pythogenem, compedibus vinctos in oppidum Inycum misit; reliquos autem Zanclæos, fœdere cum Samiis inito, et fide data acceptaque, prodidit. (5) Merces ei a Samiis hæc erat stipulata, ut omnium quæ moveri possent mancipiorumque, quæ in urbe essent, dimidiam partem Hippocrates acciperet; quæ vero in agris essent,

πάντα Ἱπποκράτεα λαγχάνειν. (6) Τοὺς μὲν δὴ πλεῦνας τῶν Ζαγκλαίων αὐτὸς ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ εἶχε δήσας, τοὺς δὲ κορυφαίους αὐτῶν τριηκοσίους ἔδωκε τοῖσι Σαμίοισι κατασφάξαι· οὐ μέντοι οἵ γε Σάμιοι ἐποίησαν ταῦτα.

XXIV. Σκύθης δὲ ὁ τῶν Ζαγκλαίων μούναρχος ἐκ τῆς Ἰνύκου ἐκδιδρήσκει ἐς Ἱμέρην, ἐκ δὲ ταύτης παρῆν ἐς τὴν Ἀσίην καὶ ἀνέβη παρὰ βασιλέα Δαρεῖον. (2) Καί μιν ἐνόμισε Δαρεῖος πάντων ἀνδρῶν δικαιότατον εἶναι, ὅσοι ἐκ τῆς Ἑλλάδος παρ' ἑωυτὸν ἀνέβησαν· καὶ γὰρ παραιτησάμενος βασιλέα ἐς Σικελίην ἀπίκετο καὶ αὖτις ἐκ τῆς Σικελίης ὀπίσω παρὰ βασιλέα, ἐς ὃ γήραϊ μέγα ὄλβιος ἐὼν ἐτελεύτησε ἐν Πέρσῃσι. Σάμιοι δὲ ἀπαλλαχθέντες Μήδων ἀπονητὶ πόλιν καλλίστην Ζάγκλην περιεβεβλήατο.

XXV. Μετὰ δὲ τὴν ναυμαχίην τὴν ὑπὲρ Μιλήτου γενομένην Φοίνικες κελευσάντων Περσέων κατῆγον ἐς Σάμον Αἰάκεα τὸν Συλοσῶντος ὡς πολλοῦ τε ἄξιον γενόμενον σφίσι καὶ μεγάλα κατεργασάμενον· (2) καὶ Σαμίοισι μούνοισι τῶν ἀποστάντων ἀπὸ Δαρείου διὰ τὴν ἔκλειψιν τῶν νεῶν τὴν ἐν τῇ ναυμαχίῃ οὔτε ἡ πόλις οὔτε τὰ ἱρὰ ἐνεπρήσθη. Μιλήτου δὲ ἁλούσης αὐτίκα Καρίην ἔσχον οἱ Πέρσαι, τὰς μὲν ἐθελοντὴν τῶν πολίων ὑποκυψάσας, τὰς δὲ ἀνάγκῃ προσηγάγοντο.

XXVI. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω ἐγίνετο, Ἱστιαίῳ δὲ τῷ Μιλησίῳ ἐόντι περὶ Βυζάντιον καὶ συλλαμβάνοντι τὰς Ἰώνων ὁλκάδας ἐκπλωούσας ἐκ τοῦ Πόντου ἐξαγγέλλεται τὰ περὶ Μίλητον γενόμενα. (2) Τὰ μὲν δὴ περὶ Ἑλλήσποντον ἔχοντα πρήγματα ἐπιτράπει Βισάλτῃ Ἀπολλοφάνεος παιδὶ Ἀβυδηνῷ, αὐτὸς δὲ ἔχων Λεσβίους ἐς Χίον ἔπλεε, καὶ Χίων φρουρῇ οὐ προσιεμένῃ μιν συνέβαλε ἐν Κοίλοισι καλευμένοισι τῆς Χίης χώρης. (3) Τούτων τε δὴ ἐφόνευσε συχνούς, καὶ τῶν λοιπῶν Χίων, οἷα δὴ κεκακωμένων ἐκ τῆς ναυμαχίης, ὁ Ἱστιαῖος ἔχων τοὺς Λεσβίους ἐπεκράτησε, ἐκ Πολίχνης τῆς Χίων ὁρμεώμενος.

XXVII. Φιλέει δέ κως προσημαίνειν, εὖτ' ἂν μέλλῃ μεγάλα κακὰ ἢ πόλι ἢ ἔθνεϊ ἔσεσθαι· καὶ γὰρ Χίοισι πρὸ τούτων σημήϊα μεγάλα ἐγένετο. Τοῦτο μέν σφι πέμψασι ἐς Δελφοὺς χορὸν νεηνιέων ἑκατὸν δύο μοῦνοι τούτων ἀπενόστησαν, τοὺς δὲ ὀκτώ τε καὶ ἐνενήκοντα αὐτῶν λοιμὸς ὑπολαβὼν ἀπήνεικε· (2) τοῦτο δὲ ἐν τῇ πόλι τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον, ὀλίγῳ πρὸ τῆς ναυμαχίης, παισὶ γράμματα διδασκομένοισι ἐνέπεσε ἡ στέγη, ὥστε ἀπ' ἑκατὸν καὶ εἴκοσι παίδων εἷς μοῦνος ἀπέφυγε. (3) Ταῦτα μέν σφι σημήϊα ὁ θεὸς προέδεξε, μετὰ δὲ ταῦτα ἡ ναυμαχίη ὑπολαβοῦσα ἐς γόνυ τὴν πόλιν ἔβαλε, ἐπὶ δὲ τῇ ναυμαχίῃ ἐπεγένετο Ἱστιαῖος Λεσβίους ἄγων· κεκακωμένων δὲ τῶν Χίων, καταστροφὴν εὐπετέως αὐτῶν ἐποιήσατο.

XXVIII. Ἐνθεῦτεν δὲ ὁ Ἱστιαῖος ἐστρατεύετο ἐπὶ Θάσον, ἄγων Ἰώνων καὶ Αἰολέων συχνούς. Περικατημένῳ δέ οἱ Θάσον ἦλθε ἀγγελίη ὡς οἱ Φοίνικες ἀναπλώουσι ἐκ τῆς Μιλήτου ἐπὶ τὴν ἄλλην Ἰωνίην. (2)

ea cuncta sortiretur. (6) Igitur Zanclæorum plerosque ipse mancipiorum loco in vinculis habuit, eminentiores autem illorum trecentos Samiis tradidit interficiendos: at ab hac quidem culpa Samii abstinuere.

XXIV. Scythes vero, Zanclæorum monarcha, ex Inyco Himeram profugit; indeque in Asiam profectus, ad regem Darium adscendit. (2) Et hunc Darius justissimum judicavit virorum omnium, qui ex Græcia ad ipsum adscenderant: nam venia a rege impetrata in Siciliam redierat, rursusque ex Sicilia ad regem erat reversus. Denique senex et beatus apud Persas e vita discessit. Ita igitur Samii, procul a Medis profecti, nullo labore pulcerrima urbe Zancla sunt potiti.

XXV. Post peractam pro Mileto navalem pugnam, Phœnices ex Persarum mandato Æacem, Sylosontis filium, Samum reduxerunt, utpote qui utilissimam illis egregiamque operam præstitisset. (2) Et solis, ex omnibus qui a Dario defecerant, Samiis neque urbs neque templa incensa sunt, propterea quod naves eorum in pugna navali socios deseruerant. Capta vero Mileto, protinus Caria in potestatem venit Persarum, aliis oppidis ultro sese dedentibus, aliis vi ad obsequium redactis.

XXVI. Atque ita hæ res gestæ sunt. Histiæo autem Milesio circa Byzantium versanti et Ionum onerarias naves e Ponto venientes intercipienti, adfertur nuncius de rebus ad Miletum gestis. (2) Itaque, rebus ad Hellespontum Bisaltæ Abydeno permissis, Apollophanis filio, ipse secum sumptis Lesbiis Chium navigavit. Ubi quum non reciperet eum Chiorum præsidium, acie cum his congressus est in Cœlis (*id est* Cavis) quæ vocantur Chiæ terræ; (3) et eorum multos interfecit: mox reliquos etiam Chios, quippe navali pugna misere adflictos, sub potestatem suam Histiæus, Lesbiis adjutus, redegit, ex Polichna Chiorum oppido impetu facto.

XXVII. Solet autem deus ante significare, quando magna mala civitati aut populo cuipiam imminent; atque etiam Chiis ante has calamitates ingentia signa acciderant. Primum enim, quum centum juvenum chorum Delphos misissent, non nisi duo ex his redierant, cæteris octo et nonaginta peste absumptis: (2) tum per idem tempus, haud multo ante navalem pugnam, super puerorum capitibus literas discentium tectum corruerat, ut de centum et viginti pueris unus solus evaserit. (3) His signis a deo ante ostensis, deinde secuta pugna navalis in genu projecit civitatem; post pugnam vero navalem supervenit Histiæus cum Lesbiis, et Chios jam ante adtritos facile prorsus depressit

XXVIII. Inde Thaso arma Histiæus intulit, magnam Ionum et Æolensium manum secum ducens. Dum vero Thasum circumsidet, adfertur ei nuncius, Phœnices Mileto profectos reliquam Ioniam navibus petere. (2) Quo

Πυθόμενος δὲ ταῦτα Θάσον μὲν ἀπόρθητον λείπει, αὐτὸς δὲ ἐς τὴν Λέσβον ἠπείγετο ἄγων πᾶσαν τὴν στρατιήν. Ἐκ Λέσβου δὲ λιμαινούσης οἱ τῆς στρατιῆς πέρην διαβαίνει, ἐκ τοῦ Ἀταρνέος ὡς ἀμήσων τὸν σῖτον, τόν τε ἐνθεῦτεν καὶ τὸν ἐκ Καΐκου πεδίου, τὸν τῶν Μυσῶν. (2) Ἐν δὲ τούτοισι τοῖσι χωρίοισι ἐτύγχανε ἐὼν Ἅρπαγος ἀνὴρ Πέρσης, στρατηγὸς στρατιῆς οὐκ ὀλίγης, ὅς οἱ ἀποβάντι συμβαλὼν αὐτόν τε Ἱστιαῖον ζωγρίῃ ἔλαβε καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ τὸν πλέω διέφθειρε.

XXIX. Ἐζωγρήθη δὲ ὁ Ἱστιαῖος ὧδε. Ὡς ἐμάχοντο οἱ Ἕλληνες τοῖσι Πέρσῃσι ἐν τῇ Μαλήνῃ τῆς Ἀταρνείτιδος χώρης, οἱ μὲν συνέστασαν χρόνον ἐπὶ πολλὸν, ἡ δὲ ἵππος ὕστερον ὁρμηθεῖσα ἐπιπίπτει τοῖσι Ἕλλησι. Τό τε δὴ ἔργον τῆς ἵππου τοῦτο ἐγένετο, (2) καὶ τετραμμένων τῶν Ἑλλήνων ὁ Ἱστιαῖος ἐλπίζων οὐκ ἀπολέεσθαι ὑπὸ βασιλέος διὰ τὴν παρεοῦσαν ἁμαρτάδα φιλοψυχίην τοιήνδε τινὰ ἀναιρέεται· ὡς φεύγων τε κατελαμβάνετο ὑπ' ἀνδρὸς Πέρσεω καὶ ὡς καταιρεόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἔμελλε συγκεντηθήσεσθαι, Περσίδα γλῶσσαν μετεὶς καταμηνύει ἑωυτὸν ὡς εἴη Ἱστιαῖος ὁ Μιλήσιος.

XXX. Εἰ μέν νυν, ὡς ἐζωγρήθη, ἀνάχθη ἀγόμενος παρὰ βασιλέα Δαρεῖον, ὁ δ' οὔτ' ἂν ἔπαθε κακὸν οὐδὲν δοκέειν ἐμοὶ, ἀπῆκέ τ' ἂν αὐτῷ τὴν αἰτίην· νῦν δέ μιν αὐτῶν τε τούτων εἵνεκεν, καὶ ἵνα μὴ διαφυγὼν αὖτις μέγας παρὰ βασιλέϊ γένηται, Ἀρταφέρνης τε ὁ Σαρδίων ὕπαρχος καὶ ὁ λαβὼν Ἅρπαγος, ὡς ἀπίκετο ἀγόμενος ἐς Σάρδις, τὸ μὲν αὐτοῦ σῶμα αὐτοῦ ταύτῃ ἀνεσταύρωσαν, τὴν δὲ κεφαλὴν ταριχεύσαντες ἀνήνεικαν παρὰ βασιλέα Δαρεῖον ἐς Σοῦσα. (2) Δαρεῖος δὲ πυθόμενος ταῦτα καὶ ἐπαιτιησάμενος τοὺς ταῦτα ποιήσαντας ὅτι μιν οὐ ζώοντα ἀνήγαγον ἐς ὄψιν τὴν ἑωυτοῦ, τὴν κεφαλὴν τὴν Ἱστιαίου λούσαντάς τε καὶ περιστείλαντας εὖ ἐνετείλατο θάψαι ὡς ἀνδρὸς μεγάλως ἑωυτῷ τε καὶ Πέρσῃσι εὐεργέτεω. Τὰ μὲν περὶ Ἱστιαῖον οὕτω ἔσχε.

XXXI. Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς ὁ Περσέων χειμερίσας περὶ Μίλητον, τῷ δευτέρῳ ἔτεϊ ὡς ἀνέπλωσε, αἱρέει εὐπετέως τὰς νήσους τὰς πρὸς τῇ ἠπείρῳ κειμένας, Χίον καὶ Λέσβον καὶ Τένεδον. (2) Ὅκως δὲ λάβοι τινὰ τῶν νήσων, ὡς ἑκάστην αἱρέοντες οἱ βάρβαροι ἐσαγήνευον τοὺς ἀνθρώπους. Σαγηνεύουσι δὲ τόνδε τὸν τρόπον· ἀνὴρ ἀνδρὸς ἁψάμενος τῆς χειρὸς ἐκ θαλάσσης τῆς βορηΐης ἐπὶ τὴν νοτίην διήκουσι, καὶ ἔπειτεν διὰ πάσης τῆς νήσου διέρχονται ἐκθηρεύοντες τοὺς ἀνθρώπους. (3) Αἵρεον δὲ καὶ τὰς ἐν τῇ ἠπείρῳ πόλιας τὰς Ἰάδας κατὰ τὰ αὐτὰ, πλὴν οὐκ ἐσαγήνευον τοὺς ἀνθρώπους· οὐ γὰρ οἷά τ' ἦν.

XXXII. Ἐνθαῦτα Περσέων οἱ στρατηγοὶ οὐκ ἐψεύσαντο τὰς ἀπειλὰς τὰς ἐπηπείλησαν τοῖσι Ἴωσι στρατοπεδευομένοισι ἐναντία σφίσι. (2) Ὡς γὰρ δὴ ἐπεκράτησαν τῶν πολίων, παῖδάς τε τοὺς εὐειδεστάτους ἐκλεγόμενοι ἐξέταμνον καὶ ἐποίευν ἀντὶ τοῦ εἶναι

cognito, Thasum inexpugnatam relinquens, Lesbum contendit, universis copiis secum ductis. Lesbo vero, quum fame laboraret exercitus, in continentem trajecit, frumentum demetere et ex Atarneo cogitans, et ex Caico campo Mysorum ditionis. (2) At fuit forte in ea regione Harpagus Persa, haud exigui dux exercitus: qui, cum illo in terram egresso commissa pugna, et ipsum Histiæum vivum cepit, et majorem copiarum illius partem interfecit.

XXIX. Captus est autem Histiæus hoc modo. Commisso Græcos inter et Persas prælio in Malena agri Atarnensis, per satis longum tempus æquo marte pugnatum est; ad extremum vero immissus est Græcis equitatus, qui pugnam hanc confecit: (2) et in fugam versis Græcis, Histiæus, sperans se ob admissam culpam non supplicio adfectum iri a rege, talem quemdam vitæ amorem concepit: quum fugientem adsecutus esset homo Persa, qui jam in eo erat ut deprehensum confoderet, Persico ille sermone hominem adloquens, esse se Histiæum Milesium indicavit.

XXX. Qui si in vita fuisset servatus, et ad Darium regem adductus, puto equidem nihil mali fuisse eum passurum, remissurumque ei culpam fuisse regem. Nunc hanc ipsam ob caussam, ne salvus evaderet iterumque magnus fieret apud regem, Artaphernes Sardium præfectus, et qui illum captivum fecerat Harpagus, ut Sardes adductus est Histiæus, corpus illius suspenderunt e cruce, caput autem, sale conditum, Susa ad Darium regem miserunt. (2) Quibus rebus cognitis Darius, vituperatis his qui hoc fecerant, quod non vivum illum in suum conspectum adduxissent, caput Histiæi lotum et bene curatum jussit sepeliri, ut viri de se et de Persis præclare meriti. Hoc igitur fato functus Histiæus est.

XXXI. Jam navalis Persarum exercitus, postquam circa Miletum hiemaverat, sequenti anno inde profectus, insulas facile cepit haud procul a continente sitas, Chium et Lesbum et Tenedum. (2) Quarum insularum ut quaque potiti erant barbari, incolas omnes indagine cinctos capiebant. Indagine autem cingunt hoc modo: vir virum manu prehendens, a mari septemtrionali ad australe pertinentes, totam pervadunt insulam, atque ita homines venantur. (3) Pariter vero etiam Ionicas in continente ceperunt civitates, nisi quod ibi homines non indagine cinctos venati sunt; neque enim fieri id poterat.

XXXII. Tunc vero Persarum duces vera præstiterunt ea, quæ minati Ionibus erant, quum illi ex adverso castra haberent. (2) Postquam enim urbibus potiti sunt, selectos puerorum formosissimos castrabant, ex viris eunuchos facientes; et virgines forma præcellentes abducebant

ἐνόρχιας εὐνούχους, καὶ παρθένους τὰς καλλιστευούσας ἀνασπάστους παρὰ βασιλέα· ταῦτά τε δὴ ἐποίευν, καὶ τὰς πόλιας ἐνεπίμπρασαν αὐτοῖσι ἱροῖσι. (3) Οὕτω δὴ τὸ τρίτον Ἴωνες κατεδουλώθησαν, πρῶτον μὲν ὑπὸ Λυδῶν, δὶς δὲ ἐπεξῆς τότε ὑπὸ Περσέων.

XXXIII. Ἀπὸ δὲ Ἰωνίης ἀπαλλασσόμενος ὁ ναυτικὸς στρατὸς τὰ ἐπ' ἀριστερὰ ἐσπλώοντι τοῦ Ἑλλησπόντου αἵρεε πάντα· τὰ γὰρ ἐπὶ δεξιὰ αὐτοῖσι Πέρσῃσι ὑποχείρια ἦν γεγονότα κατ' ἤπειρον. (2) Εἰσὶ δὲ ἐν τῇ Εὐρώπῃ αἵδε τοῦ Ἑλλησπόντου, Χερσόνησός τε, ἐν τῇ πόλιες συχναὶ ἔνεισι, καὶ Πέρινθος καὶ τὰ τείχεα τὰ ἐπὶ Θρηίκης καὶ Σηλυβρίη τε καὶ Βυζάντιον. (3) Βυζάντιοι μέν νυν καὶ οἱ πέρηθε Καλχηδόνιοι οὐδ' ὑπέμειναν ἐπιπλώοντας τοὺς Φοίνικας, ἀλλ' οἴχοντο ἀπολιπόντες τὴν σφετέρην ἔσω ἐς τὸν Εὔξεινον πόντον, καὶ ἐνθαῦτα πόλιν Μεσαμβρίην οἴκισαν· οἱ δὲ Φοίνικες κατακαύσαντες ταύτας τὰς χώρας τὰς καταλεχθείσας τράπονται ἐπί τε Προκόννησον καὶ Ἀρτάκην, πυρὶ δὲ καὶ ταύτας νείμαντες ἔπλωον αὖτις ἐς τὴν Χερσόνησον, ἐξαιρήσοντες τὰς ἐπιλοίπους τῶν πολίων, ὅσας πρότερον προσσχόντες οὐ κατέσυραν. (4) Ἐπὶ δὲ Κύζικον οὐδὲ ἔπλωσαν ἀρχήν· αὐτοὶ γὰρ Κυζικηνοὶ ἔτεϊ πρότερον τοῦ Φοινίκων ἔσπλου ἐγεγόνεσαν ὑπὸ βασιλέϊ, Οἰβάρεϊ τῷ Μεγαβάζου ὁμολογήσαντες, τῷ ἐν Δασκυλείῳ ὑπάρχῳ. Τῆς δὲ Χερσονήσου, πλὴν Καρδίης πόλιος, τὰς ἄλλας πάσας ἐχειρώσαντο οἱ Φοίνικες.

XXXIV. Ἐτυράννευε δὲ αὐτέων μέχρι τότε Μιλτιάδης ὁ Κίμωνος τοῦ Στησαγόρεω, κτησαμένου τὴν ἀρχὴν ταύτην πρότερον Μιλτιάδεω τοῦ Κυψέλου τρόπῳ τοιῷδε. Εἶχον Δόλογκοι Θρήϊκες τὴν Χερσόνησον ταύτην. (2) Οὗτοι ὦν οἱ Δόλογκοι πιεσθέντες πολέμῳ ὑπ' Ἀψινθίων ἐς Δελφοὺς ἔπεμψαν τοὺς βασιλέας περὶ τοῦ πολέμου χρησομένους. Ἡ δὲ Πυθίη σφι ἀνεῖλε οἰκιστὴν ἐπάγεσθαι ἐπὶ τὴν χώρην τοῦτον ὃς ἄν σφεας ἀπιόντας ἐκ τοῦ ἱροῦ πρῶτος ἐπὶ ξείνια καλέσῃ. (3) Ἰόντες δὲ οἱ Δόλογκοι τὴν ἱρὴν ὁδὸν διὰ Φωκέων τε καὶ Βοιωτῶν ἤισαν· καί σφεας ὡς οὐδεὶς ἐκάλεε, ἐκτράπονται ἐπ' Ἀθηνέων.

XXXV. Ἐν δὲ τῇσι Ἀθήνῃσι τηνικαῦτα εἶχε μὲν τὸ πᾶν κράτος Πεισίστρατος, ἀτὰρ ἐδυνάστευε καὶ Μιλτιάδης ὁ Κυψέλου ἐὼν οἰκίης τεθριπποτρόφου, τὰ μὲν ἀνέκαθεν ἀπ' Αἰακοῦ τε καὶ Αἰγίνης γεγονώς, τὰ δὲ νεώτερα Ἀθηναῖος, Φιλαίου τοῦ Αἴαντος παιδὸς γενομένου πρώτου τῆς οἰκίης ταύτης Ἀθηναίου. (2) Οὗτος ὁ Μιλτιάδης κατήμενος ἐν τοῖσι προθύροισι τοῖσι ἑωυτοῦ, ὁρέων τοὺς Δολόγκους παριόντας ἐσθῆτα οὐκ ἐγχωρίην ἔχοντας καὶ αἰχμὰς προσεβώσατο καί σφι προσελθοῦσι ἐπηγγείλατο καταγωγὴν καὶ ξείνια. (3) Οἱ δὲ δεξάμενοι καὶ ξεινισθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐξέφαινον πᾶν οἱ τὸ μαντήιον, ἐκφήναντες δὲ ἐδέοντο αὐτοῦ τῷ θεῷ μιν πείθεσθαι. Μιλτιάδεα δὲ ἀκούσαντα παραυτίκα ἔπεισε ὁ λόγος οἷα ἀχθόμενόν τε τῇ Πεισιστράτου ἀρχῇ καὶ βουλόμενον ἐκποδὼν εἶναι. (4) Αὐτίκα δὲ

ad regem : et hæc igitur faciebant et urbes cum ipsis templis incendio cremabant. (3) Atque sic tertio in servitutem Iones redacti sunt : primum a Lydis, et bis deinceps tunc a Persis.

XXXIII. Post hæc, relicta Ionia, navalis exercitus omnia Hellesponti loca, quæ ad sinistram sunt intranti, subegit : nam, quæ a dextra sunt, ea Persæ jam ipsi per se, terra adgressi, suam in potestatem redegerant. (2) Sunt autem ad Hellespontum in Europa loca hæc : Chersonesus, in qua complura insunt oppida, tum Perinthus, et castella Thraciæ, et Selybria, et Byzantium. (3) Jam Byzantii quidem, et his ex adverso oppositi Calchedonii, ne exspectarunt quidem Phœniciæ classis adventum; sed, relictis suis sedibus, introrsus in Pontum Euxinum se receperunt, ibique urbem condiderunt Mesembriam. Phœnices vero, incensis his quæ nominavi locis, contra Proconnesum et Artacam se converterunt : quibus et ipsis igni datis, iterum in Chersonesum navigarunt, reliquas urbes expugnaturi, quas superiori adpulsu non everterant. (4) Adversus Cyzicum vero cursum omnino non direxerunt : nam Cyziceni ipsi jam ante Phœnicum adventum in obsequio erant regis Persarum, deditionem cum Œbare pacti, Megabazi filio, Dascylei præfecto. Chersonesi vero, una Cardia excepta, reliquis omnibus urbibus politi sunt Phœnices.

XXXIV. Tyrannus tunc Chersonesi Miltiades erat, Cimonis filius, Stesagoræ nepos : quod regnum primus olim susceperat Miltiades, Cypseli filius, hoc modo. Tenebant hanc Chersonesum Dolonci Thraces. (2) Hi, bello pressi ab Apsinthiis, reges suos miserant Delphos, qui de hoc bello oraculum consulerent; quibus Pythia respondit, coloniæ conditorem in hanc regionem secum adducerent eum, qui ipsos, postquam templo egressi essent, primus ad hospitium vocasset. (3) Rediere Dolonci sacra via, per Phocenses et Bœotos : ubi quum nemo eos vocasset, Athenas deflectunt.

XXXV. Erat tunc Athenis summa potestas penes Pisistratum : cæterum dominabatur etiam Miltiades Cypseli filius, e familia quadrigas alente; originem quidem generis ab Æaco ex Ægina repetens, sed recentiori memoria civis Atheniensis; Philæus enim, Ajacis filius, primus ex hac familia in civium Atheniensium numerum erat receptus. (2) Hic Miltiades, in vestibulo ædium suarum sedens, quum prætereuntes conspiceret Doloncos, vestem gestantes extraneam et lanceas, inclamavit illos; accedentibusque deversorium et hospitalia officia obtulit. (3) Tum illi, accepta conditione, hospitio ab eo recepti, totum hospiti effatum oraculi aperuerunt, rogaruntque eumdem ut deo obsequeretur. Quorum audito sermone, protinus persuasus Miltiades est, quippe ægre ferens Pisistrati imperium, et procul ipse abesse cupiens. (4) Itaque extemplo Del-

ἰστάλη ἐς Δελφούς, ἐπειρησόμενος τὸ χρηστήριον εἰ ποιέῃ τά περ αὐτοῦ οἱ Δόλογκοι προσεδέοντο.

XXXVI. Κελευούσης δὲ καὶ τῆς Πυθίης, οὕτω δὴ Μιλτιάδης ὁ Κυψέλου, Ὀλύμπια ἀναραιρηκὼς πρότερον τούτων τεθρίππῳ, τότε παραλαβὼν Ἀθηναίων πάντα τὸν βουλόμενον μετέχειν τοῦ στόλου ἔπλωε ἅμα τοῖσι Δολόγκοισι, καὶ ἔσχε τὴν χώρην· καί μιν οἱ ἐπαγαγόμενοι τύραννον κατεστήσαντο. (2) Ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἀπετείχισε τὸν ἰσθμὸν τῆς Χερσονήσου ἐκ Καρδίης πόλιος ἐς Πακτύην, ἵνα μὴ ἔχοιέν σφεας οἱ Ἀψίνθιοι δηλέεσθαι ἐσβάλλοντες ἐς τὴν χώρην. Εἰσὶ δὲ οὗτοι στάδιοι ἕξ τε καὶ τριήκοντα τοῦ ἰσθμοῦ· ἀπὸ δὲ τοῦ ἰσθμοῦ τούτου ἡ Χερσόνησος ἔσω πᾶσά ἐστι σταδίων εἴκοσι καὶ τετρακοσίων τὸ μῆκος.

XXXVII. Ἀποτειχίσας ὦν τὸν αὐχένα τῆς Χερσονήσου ὁ Μιλτιάδης, καὶ τοὺς Ἀψινθίους τρόπῳ τοιούτῳ ὠσάμενος, τῶν λοιπῶν πρώτοισι ἐπολέμησε Λαμψακηνοῖσι· καί μιν οἱ Λαμψακηνοὶ λοχήσαντες αἱρέουσι ζωγρίῃ. (2) Ἦν δὲ ὁ Μιλτιάδης Κροίσῳ τῷ Λυδῷ ἐν γνώμῃ γεγονώς· πυθόμενος ὦν ὁ Κροῖσος ταῦτα, πέμπων προηγόρευε τοῖσι Λαμψακηνοῖσι μετιέναι Μιλτιάδεα· εἰ δὲ μή, σφέας πίτυος τρόπον ἠπείλεε ἐκτρίψειν. (3) Πλανεωμένων δὲ τῶν Λαμψακηνῶν ἐν τοῖσι λόγοισι τί ἐθέλει τὸ ἔπος εἶναι τό σφι ἠπείλησεν ὁ Κροῖσος, πίτυος τρόπον ἐκτρίψειν, μόγις κοτὲ μαθὼν τῶν τις πρεσβυτέρων εἶπε τὸ ἐόν, ὅτι πίτυς μούνη δενδρέων πάντων ἐκκοπεῖσα βλαστὸν οὐδένα μετίει, ἀλλὰ πανώλεθρος ἐξαπόλλυται. Δείσαντες ὦν οἱ Λαμψακηνοὶ Κροῖσον, λύσαντες μετῆκαν Μιλτιάδεα.

XXXVIII. Οὗτος μὲν δὴ διὰ Κροῖσον ἐκφεύγει, μετὰ δὲ τελευτᾷ ἄπαις, τὴν ἀρχήν τε καὶ τὰ χρήματα παραδοὺς Στησαγόρῃ τῷ Κίμωνος ἀδελφεοῦ παιδὶ ὁμομητρίου. Καί οἱ τελευτήσαντι Χερσονησῖται θύουσι ὡς νόμος οἰκιστῇ, καὶ ἀγῶνα ἱππικόν τε καὶ γυμνικὸν ἐπιστᾶσι, ἐν τῷ Λαμψακηνῶν οὐδενὶ ἐγγίνεται ἀγωνίζεσθαι. (2) Πολέμου δὲ ἐόντος πρὸς Λαμψακηνοὺς καὶ Στησαγόρεα κατέλαβε ἀποθανέειν ἄπαιδα, πληγέντα τὴν κεφαλὴν πελέκεϊ ἐν τῷ πρυτανηΐῳ πρὸς ἀνδρὸς αὐτομόλου μὲν τῷ λόγῳ, πολεμίου δὲ καὶ ὑποθερμοτέρου τῷ ἔργῳ.

XXXIX. Τελευτήσαντος δὲ καὶ Στησαγόρεω τρόπῳ τοιῷδε, ἐνθαῦτα Μιλτιάδεα τὸν Κίμωνος, Στησαγόρεω δὲ τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφεόν, καταλαμψόμενον τὰ πρήγματα ἐπὶ Χερσονήσου ἀποστέλλουσι τριήρεϊ οἱ Πεισιστρατίδαι, οἵ μιν καὶ ἐν Ἀθήνῃσι ἐποίευν εὖ ὡς οὐ συνειδότες δῆθεν τοῦ πατρὸς Κίμωνος αὐτοῦ τὸν θάνατον, τὸν ἐγὼ ἐν ἄλλῳ λόγῳ σημανέω ὡς ἐγένετο. (2) Μιλτιάδης δὲ ἀπικόμενος ἐς τὴν Χερσόνησον εἶχε κατ' οἴκους, τὸν ἀδελφὸν Στησαγόρεα δηλαδὴ ἐπιτιμέων. Οἱ δὲ Χερσονησῖται πυνθανόμενοι ταῦτα συνελέχθησαν ἀπὸ πασέων τῶν πολίων οἱ δυναστεύοντες πάντοθεν, κοινῷ δὲ στόλῳ ἀπικόμενοι ὡς συλλυπηθησόμενοι ἐδέθησαν ὑπ' αὐτοῦ. (3) Μιλτιάδης τε δὴ ἴσχει τὴν Χερσόνησον, πεντακοσίους βόσκων ἐπικούρους, καὶ

phos profectus, consuluit oraculum, an faceret quod eum Dolonci rogassent.

XXXVI. Quod ubi etiam Pythia facere jussit, ita Miltiades Cypseli filius, qui ante id tempus quadrigæ curriculo victoriam Olympiæ reportaverat, tunc, adsumptis quicumque ex Atheniensibus profectionis esse socii voluerant, una cum Doloncis navigavit: et, postquam terram illam tenuit, ab his ipsis qui eum adduxerant tyrannus est constitutus. (2) Is igitur primo isthmum Chersonesi muro intercepit, ex Cardia urbe usque Pactyam; ne possent Apsinthii incursionibus vastare regionem. Est autem latitudo isthmi illius stadia sex et triginta; longitudo vero Chersonesi ab hoc isthmo introrsum est quadringentorum et viginti stadiorum.

XXXVII. Faucibus Chersonesi muro interceptis, eaque ratione expulsis Apsinthiis, primis cæterorum Lampsacenis arma Miltiades intulit: quo bello a Lampsacenis, structis insidiis, vivus captus est. (2) Erat autem Miltiades Crœso Lydo familiaris. Itaque re cognita, Crœsus præcone misso edixit Lampsacenis, salvum dimitterent Miltiadem: id ni fecissent, minatus est, pinus arboris in modum se illos excisurum. (3) Incertis Lampsacenis, disceptantibusque inter se quid sibi vellet hoc verbum, quod ipsis minatus Crœsus esset, pinus in modum se illos excisurum, postremo tandem seniorum quispiam verum docuit, scilicet pinum solam ex cunctis arboribus, postquam excisa sit, nullum amplius germen edere, sed funditus perire. Igitur Crœsum metuentes Lampsaceni Miltiadem solutis vinculis liberum dimiserunt.

XXXVIII. Hic igitur, postquam opera Crœsi salvus evasit, deinde sine liberis obiit, regno et rebus suis omnibus Stesagoræ relictis, Cimonis filio, fratris sui eadem matre nati. Et ei vita functo sacra faciunt Chersonitæ, uti mos est conditori facere; et equestre gymnicumque in illius honorem certamen celebrant, in quo nulli Lampsacenorum certare fas est. (2) Dum vero bellum geritur cum Lampsacenis, accidit ut Stesagoras quoque sine liberis vita discederet, securi caput percussus in prytaneo ab homine, qui in speciem transfuga, revera autem hostis erat isque ferventior.

XXXIX. Ita mortuo etiam Stesagora, deinde Miltiadem, Cimonis filium, mortui Stesagoræ fratrem, ad suscipiendum imperium cum triremi in Chersonesum miserunt Pisistratidæ; qui Athenis etiam eumdem beneficiis promeruerant, quasi non conscii fuissent cædis patris illius Cimonis; quæ quo pacto patrata fuerit, in alia narrationis parte exponam. (2) Miltiades postquam in Chersonesum pervenit, domi se tenuit, tamquam mortui fratris Stesagoræ memoriam honorans. Quod ubi rescivere Chersonesitæ, congressi principes ex omnibus undique civitatibus, quum communi consilio simul omnes ad eum condolendi caussa convenissent, in vincula ab illo conjecti sunt. (3) Atque ita Miltiades Chersonesum tenuit, quingentos alens satellites

γαμέει Ὀλόρου τοῦ Θρηΐκων βασιλέος θυγατέρα Ἡγησιπύλην.

XL. Οὗτος δὲ ὁ Κίμωνος Μιλτιάδης νεωστὶ μὲν ἐληλύθεε ἐς τὴν Χερσόνησον, κατελάμβανε δέ μιν ἐλθόντα ἄλλα τῶν κατεχόντων πρηγμάτων χαλεπώτερα. Τρίτῳ μὲν γὰρ ἔτεϊ τούτων Σκύθας ἐκφεύγει· Σκύθαι γὰρ οἱ νομάδες ἐρεθισθέντες ὑπὸ βασιλέος Δαρείου συνεστράφησαν καὶ ἤλασαν μέχρι τῆς Χερσονήσου ταύτης. (2) Τούτους ἐπιόντας οὐκ ὑπομείνας ὁ Μιλτιάδης ἔφευγε ἀπὸ Χερσονήσου, ἐς ὃ οἵ τε Σκύθαι ἀπαλλάχθησαν καί μιν οἱ Δόλογκοι κατήγαγον ὀπίσω. Ταῦτα μὲν δὴ τρίτῳ ἔτεϊ πρότερον ἐγεγόνεε τῶν τότε μιν κατεχόντων.

XLI. Τότε δὲ πυνθανόμενος εἶναι τοὺς Φοίνικας ἐν Τενέδῳ, πληρώσας τριήρεας πέντε χρημάτων τῶν παρεόντων ἀπέπλωε ἐς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ὥσπερ ὡρμήθη ἐκ Καρδίης πόλιος, ἔπλωε διὰ τοῦ Μέλανος κόλπου παραμείβετό τε τὴν Χερσόνησον, καὶ οἱ Φοίνικές οἱ περιπίπτουσι τῇσι νηυσί. (2) Αὐτὸς μὲν δὴ Μιλτιάδης σὺν τῇσι τέσσερσι τῶν νεῶν καταφεύγει ἐς Ἴμβρον, τὴν δέ οἱ πέμπτην τῶν νεῶν κατεῖλον διώκοντες οἱ Φοίνικες. (3) Τῆς δὲ νεὸς ταύτης ἔτυχε τῶν Μιλτιάδεω παίδων ὁ πρεσβύτατος ἄρχων Μητίοχος, οὐκ ἐκ τῆς Ὀλόρου τοῦ Θρήϊκος ἐὼν θυγατρὸς, ἀλλ' ἐξ ἄλλης· καὶ τοῦτον ἅμα τῇ νηῒ εἷλον οἱ Φοίνικες, καί μιν πυθόμενοι ὡς εἴη Μιλτιάδεω παῖς ἀνήγαγον παρὰ βασιλέα, δοκέοντες χάριτα μεγάλην καταθήσεσθαι, ὅτι δὴ Μιλτιάδης γνώμην ἀπεδέξατο ἐν τοῖσι Ἴωσι πείθεσθαι κελεύων τοῖσι Σκύθῃσι, ὅτε οἱ Σκύθαι προσεδέοντο λύσαντας τὴν σχεδίην ἀποπλώειν ἐς τὴν ἑωυτῶν. (4) Δαρεῖος δὲ, ὡς οἱ Φοίνικες Μητίοχον τὸν Μιλτιάδεω ἀνήγαγον, ἐποίησε κακὸν μὲν οὐδὲν Μητίοχον, ἀγαθὰ δὲ συχνά· καὶ γὰρ οἶκον καὶ κτῆσιν ἔδωκε καὶ Περσίδα γυναῖκα, ἐκ τῆς οἱ τέκνα ἐγένετο τὰ ἐς Πέρσας κεκοσμέαται.

XLII. Μιλτιάδης δὲ ἐξ Ἴμβρου ἀπικνέεται ἐς τὰς Ἀθήνας. Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ τῶν Περσέων οὐδὲν ἔτι πλέον ἐγένετο τούτων ἐς νεῖκος φέρον Ἴωσι, ἀλλὰ τάδε μὲν χρήσιμα κάρτα τοῖσι Ἴωσι ἐγένετο τούτου τοῦ ἔτεος. (2) Ἀρταφέρνης ὁ Σαρδίων ὕπαρχος μεταπεμψάμενος ἀγγέλους ἐκ τῶν πολίων συνθήκας σφίσι αὐτοῖσι τοὺς Ἴωνας ἠνάγκασε ποιέεσθαι, ἵνα δωσίδικοι εἶεν καὶ μὴ ἀλλήλους φέροιέν τε καὶ ἄγοιεν. (3) Ταῦτά τε ἠνάγκασε ποιέειν, καὶ τὰς χώρας σφέων μετρήσας κατὰ παρασάγγας, τοὺς καλεῦσι οἱ Πέρσαι τὰ τριήκοντα στάδια, κατὰ δὴ τούτους μετρήσας φόρους ἔταξε ἑκάστοισι, οἳ κατὰ χώρην διατελέουσι ἔχοντες ἐκ τούτου τοῦ χρόνου αἰεὶ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ὡς ἐτάχθησαν ἐξ Ἀρταφέρνεος· ἐτάχθησαν δὲ σχεδὸν κατὰ τὰ αὐτὰ τὰ καὶ πρότερον εἶχον.

XLIII. Καί σφι ταῦτα μὲν εἰρηναῖα ἦν. Ἅμα δὲ τῷ ἔαρι, τῶν ἄλλων καταλελυμένων στρατηγῶν ἐκ βασιλέος, Μαρδόνιος ὁ Γωβρύεω κατέβαινε ἐπὶ θάλασσαν, στρατὸν πολλὸν μὲν κάρτα πεζὸν ἅμα ἀγόμενος,

et uxorem duxit filiam Olori Thracum regis Hegesipylam.

XL. Hic igitur Cimonis filius Miltiades recentiori memoria in Chersonesum venerat: cui, ex quo advenit, alia acciderunt præsentibus graviora. Tertio enim ab his rebus superiori anno Scythas fugiens in exsilium abiit. Nempe Scythæ Nomades, a Dario rege irritati, junctis viribus usque in hanc Chersonesum invaserunt: (2) quorum adventum exspectare non ausus Miltiades e Chersoneso profugit; donec, regressis Scythis, Dolonci eum reduxerunt. Hæc igitur tertio anno ante ea quæ nunc ei acciderunt, acta sunt.

XLI. Nunc vero, ubi Phœnices in Tenedo esse cognovit, quinque triremibus ex his, quæ ad manus erant, pecunia et aliis rebus pretiosis impletis Athenas navigavit. Dum vero, ex Cardia urbe profectus, per Melanem sinum navigans, prætervehitur Chersonesum, occurrunt navibus ejus Phœnices. (2) Et ipse quidem Miltiades cum quattuor navibus Imbrum effugit; quintam vero persequentes Phœnices ceperunt, (3) cui navi præfectus tum erat Miltiadis filius natu maximus Metiochus, non ex Olori Thracis filia natus, sed ex alia uxore: atque hunc simul cum navi ceperunt Phœnices. Qui, ut resciverunt Miltiadis esse filium, ad regem eum abduxerunt, ingentem existimantes gratiam se inituros propter sententiam quam in Ionum concilio dixerat Miltiades, quum illos hortaretur obtemperare Scythis rogantibus, ut pontem solverent Iones domumque navigarent. (4) At Darius, postquam ad eum Phœnices Metiochum Miltiadis filium adduxerunt, nihil Metiocho mali fecit, sed multa in eum beneficia contulit: nam et domum et possessiones ei dedit, et Persicam uxorem, ex qua ei nati sunt filii, qui Persarum ordini sunt adscripti.

XLII. Miltiades vero ex Imbro Athenas pervenit. Atque eo anno nihil amplius hostile adversus Ionas a Persis susceptum est; immo vero hæc valde utilia Ionibus hoc anno contigere. (2) Artaphernes, Sardium præfectus, arcessitis legatis ex civitatibus, coegit Ionas, ut pactiones mutuas facerent de litibus ex juris formula dirimendis, nec porro vi et armis inter se agerent. (3) Et hoc eos facere coegit, et terras eorumdem dimensus per parasangas (sic Persæ mensuram vocant triginta stadiorum), tributa quibusque imposuit, quæ ab illo inde tempore constanter ad meam usque ætatem eadem manent, sicut ab Artapherne constituta sunt: constituta autem ab illo sunt fere eadem conditione atque prius fuerant.

XLIII. Et hæc quidem pacata illis contigerunt. Primo autem vere, reliquis imperatoribus domum dimissis a rege, Mardonius Gobryæ filius ad mare descendit, ingentem et pedestrem exercitum ducens, et navalem. Ætate juve-

πολλὸν δὲ ναυτικὸν, ἡλικίην τε νέος ἐὼν καὶ νεωστὶ γεγαμηκὼς βασιλέος Δαρείου θυγατέρα Ἀρτοζώστρην. (2) Ἄγων δὲ τὸν στρατὸν τοῦτον ὁ Μαρδόνιος ἐπείτε ἐγένετο ἐν τῇ Κιλικίῃ, αὐτὸς μὲν ἐπιβὰς ἐπὶ νεὸς ἐκομίζετο ἅμα τῇσι ἄλλῃσι νηυσὶ, στρατιὴν δὲ τὴν πεζὴν ἄλλοι ἡγεμόνες ἦγον ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον. (3) Ὡς δὲ παραπλώων τὴν Ἀσίην ἀπίκετο ὁ Μαρδόνιος ἐς τὴν Ἰωνίην, ἐνθαῦτα μέγιστον θῶμα ἐρέω τοῖσι μὴ ἀποδεκομένοισι Ἑλλήνων Περσέων τοῖσι ἑπτὰ Ὀτάνεα γνώμην ἀποδέξασθαι ὡς χρεὼν εἴη δημοκρατέεσθαι Πέρσας· τοὺς γὰρ τυράννους τῶν Ἰώνων καταπαύσας πάντας ὁ Μαρδόνιος δημοκρατίας κατίστα ἐς τὰς πόλιας. (4) Ταῦτα δὲ ποιήσας ἠπείγετο ἐς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὡς δὲ συνελέχθη μὲν χρῆμα πολλὸν νεῶν, συνελέχθη δὲ καὶ πεζὸς στρατὸς πολλὸς, διαβάντες τῇσι νηυσὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἐπορεύοντο διὰ τῆς Εὐρώπης, ἐπορεύοντο δὲ ἐπί τε Ἐρέτριαν καὶ Ἀθήνας.

XLIV. Αὗται μὲν ὦν σφι πρόσχημα ἔσαν τοῦ στόλου· ἀτὰρ ἐν νόῳ ἔχοντες ὅσας ἂν πλείστας δύναιντο καταστρέφεσθαι τῶν Ἑλληνίδων πολίων, τοῦτο μεν δὴ τῇσι νηυσὶ Θασίους οὐδὲ χεῖρας ἀνταειραμένους κατεστρέψαντο, τοῦτο δὲ τῷ πεζῷ Μακεδόνας πρὸς τοῖσι ὑπάρχουσι δούλους προσεκτήσαντο· τὰ γὰρ ἐντὸς Μακεδόνων ἔθνεα πάντα σφι ἤδη ἦν ὑποχείρια γεγονότα. (2) Ἐκ μὲν δὴ Θάσου διαβαλόντες πέρην ὑπὸ τὴν ἤπειρον ἐκομίζοντο μέχρι Ἀκάνθου, ἐκ δὲ Ἀκάνθου ὁρμεώμενοι τὸν Ἄθων περιέβαλλον. Ἐπιπεσὼν δέ σφι περιπλώουσι βορέης ἄνεμος μέγας τε καὶ ἄπορος κάρτα τρηχέως περιέσπε πλήθεϊ πολλὰς τῶν νεῶν ἐκβάλλων πρὸς τὸν Ἄθων. (3) Λέγεται γὰρ κατὰ τριηκοσίας μὲν τῶν νεῶν τὰς διαφθαρείσας εἶναι, ὑπὲρ δὲ δύο μυριάδας ἀνθρώπων· ὥστε γὰρ θηριωδεστάτης ἐούσης τῆς θαλάσσης ταύτης τῆς περὶ τὸν Ἄθων, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν θηρίων διεφθείροντο ἁρπαζόμενοι, οἱ δὲ πρὸς τὰς πέτρας ἀρασσόμενοι· οἱ δὲ αὐτῶν νέειν οὐκ ἠπιστέατο καὶ κατὰ τοῦτο διεφθείροντο, οἱ δὲ ῥίγεϊ. Ὁ μὲν δὴ ναυτικὸς στρατὸς οὕτω ἔπρησσε.

XLV. Μαρδονίῳ δὲ καὶ τῷ πεζῷ στρατοπεδευομένῳ ἐν Μακεδονίῃ νυκτὸς Βρύγοι Θρήϊκες ἐπεχείρησαν· καί σφεων πολλοὺς φονεύουσι οἱ Βρύγοι, Μαρδόνιον δὲ αὐτὸν τρωματίζουσι. Οὐ μέντοι οὐδὲ αὐτοὶ δουλοσύνην διέφυγον πρὸς Περσέων· οὐ γὰρ δὴ πρότερον ἀπανέστη ἐκ τῶν χωρέων τούτων Μαρδόνιος πρὶν ἤ σφεας ὑποχειρίους ἐποιήσατο. (2) Τούτους μέντοι καταστρεψάμενος ἀπῆγε τὴν στρατιὴν ὀπίσω ἅτε τῷ πεζῷ τε προσπταίσας πρὸς τοὺς Βρύγους καὶ τῷ ναυτικῷ μεγάλως περὶ τὸν Ἄθων. Οὗτος μέν νυν ὁ στόλος αἰσχρῶς ἀγωνισάμενος ἀπαλλάχθη ἐς τὴν Ἀσίην.

XLVI. Δευτέρῳ δὲ ἔτεϊ τούτων ὁ Δαρεῖος πρῶτα μὲν Θασίους διαβληθέντας ὑπὸ τῶν ἀστυγειτόνων ὡς ἀπόστασιν μηχανοίατο, πέμψας ἄγγελον ἐκέλευέ σφεας τὸ τεῖχος περιαιρέειν καὶ τὰς νέας ἐς Ἄβδηρα κομίζειν. (2) Οἱ γὰρ δὴ Θάσιοι, οἷα ὑπ' Ἱστιαίου τε τοῦ Μιλησίου πολιορκηθέντες καὶ προσόδων ἐουσέων μεγάλων,

nis is erat, et nuper regis Darii filiam Artozostram duxerat uxorem. (2) Huic igitur exercitui præfectus Mardonius, postquam in Ciliciam pervenit, navem ipse conscendit, et cum reliquis navibus est profectus; pedestrem vero exercitum alii duces ad Hellespontum duxerunt. (3) Quum vero Asiam præternavigans Mardonius ad Ioniam pervenisset, rem hic ego dicam maxime miram eis Græcis, qui sibi persuaderi non patiuntur, Otanen unum e septem illis Persis pro sententia dixisse, populare imperium apud Persas debere institui. Namque Mardonius, abrogato tyrannorum omnium inter Ionas imperio, popularem statum in civitatibus instituit. (4) Eo facto in Hellespontum properavit. Ut vero coacta est magna vis navium, et collectus ingens pedestris exercitus, navibus superato Hellesponto, per Europam iter fecerunt: proficiscebantur autem adversus Eretriam et Athenas.

XLIV. Nempe, contra has dirigi expeditionem, verbis præ se ferebant. Cæterum, quum constitutum apud se haberent quam plurimas possent ex Græcis civitatibus subigere, primum Thasios classe adgressi, qui ne manus quidem contra illos sustulerant, sibi subjecerunt; tum pedestri exercitu Macedonas, post illos qui jam Persis serviebant, sub jugum miserunt: nam qui cis Macedoniam habitant populi, jam cuncti illis subjecti erant. (2) Dein navibus a Thaso continentem versus transvecti, secundum oram perrexerunt navigare usque Acanthum: tum Acantho profecti, Athon montem circumvehi instituerunt. Sed dum circumvehuntur, ingruens ventus boreas ingens, et contra quem eluctari nulla arte poterant, maximum navium numerum ad montem impulsas misere adflixit. (3) Aiunt enim ad trecentas ex navibus periisse, et hominum amplius viginti millia. Etenim quum belluis frequens admodum sit hoc circa Athon mare, alii a belluis rapti periere; alii vero ad petras adlisi; alii, quum natare non didicissent, hoc ipso periere; alii gelu. Hæc clades classem adflixit.

XLV. Mardonium vero et pedestrem exercitum, quum in Macedonia castra haberet, noctu adgressi Brygi Thraces, magnum militum numerum occiderunt, ipsumque vulnerarunt Mardonium. At ne hi quidem servitutem a Persis imminentem effugere: etenim non prius ex his regionibus discessit Mardonius, quam in potestatem illos redegisset. (2) Verumtamen, subactis his, retro duxit exercitum, quippe et terra clade a Brygis accepta, et mari maximam calamitatem ad Athon passus. Ita hæ copiæ, turpiter re gesta, in Asiam redierunt.

XLVI. Altero vero ab his rebus anno primum Thasios, a vicinis insimulatos quasi defectionem molirentur, misso nuncio jussit Darius diruere murum, et naves suas Abdera devehere. (2) Thasii enim, ex quo ab Histiæo Milesio uerant obsessi, quum magni illis essent reditus publici,

ἐχρέοντο τοῖσι χρήμασι νέας τε ναυπηγεύμενοι μακρὰς καὶ τεῖχος ἰσχυρότερον περιβαλλόμενοι. Ἡ δὲ πρόσοδός σφι ἐγίνετο ἔκ τε τῆς ἠπείρου καὶ ἀπὸ τῶν μετάλλων. (3) Ἐκ μέν γε τῶν ἐκ Σκαπτῆς Ὕλης τῶν χρυσέων μετάλλων τὸ ἐπίπαν ὀγδώκοντα τάλαντα προσῄιε, ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ Θάσῳ ἐλάσσω μὲν τούτων, συχνὰ δὲ οὕτω ὥστε τὸ ἐπίπαν Θασίοισι ἐοῦσι καρπῶν ἀτελέσι προσῄιε ἀπό τε τῆς ἠπείρου καὶ τῶν μετάλλων ἔτεος ἑκάστου διηκόσια τάλαντα, ὅτε δὲ τὸ πλεῖστον προσῆλθε, τριηκόσια.

XLVII. Εἶδον δὲ καὶ αὐτὸς τὰ μέταλλα ταῦτα, καὶ μακρῷ ἦν αὐτῶν θωμασιώτατα τὰ οἱ Φοίνικες ἀνεῦρον οἱ μετὰ Θάσου κτίσαντες τὴν νῆσον ταύτην, ἥτις νῦν ἐπὶ τοῦ Θάσου τούτου τοῦ Φοίνικος τὸ οὔνομα ἔσχε. (2) Τὰ δὲ μέταλλα τὰ Φοινικικὰ ταῦτα ἐστὶ τῆς Θάσου μεταξὺ Αἰνύρων τε χώρου καλευμένου καὶ Κοινύρων, ἀντίον δὲ Σαμοθρηΐκης, οὖρος μέγα ἀνεστραμμένον ἐν τῇ ζητήσι.

XLVIII. Τοῦτο μέν νύν ἐστι τοιοῦτο· οἱ δὲ Θάσιοι τῷ βασιλέϊ κελεύσαντι καὶ τὸ τεῖχος τὸ σφέτερον κατεῖλον καὶ τὰς νέας τὰς πάσας ἐκόμισαν ἐς Ἄβδηρα. (2) Μετὰ δὲ τοῦτο ἀπεπειρᾶτο ὁ Δαρεῖος τῶν Ἑλλήνων ὅ τι ἐν νόῳ ἔχοιεν, κότερα πολεμέειν ἑωυτῷ ἢ παραδιδόναι σφέας αὐτούς. Διέπεμπε ὦν κήρυκας ἄλλους ἄλλῃ τάξας ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, κελεύων αἰτέειν βασιλέϊ γῆν τε καὶ ὕδωρ. (3) Τούτους μὲν δὴ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἔπεμπε, ἄλλους δὲ κήρυκας διέπεμπε ἐς τὰς ἑωυτοῦ δασμοφόρους πόλιας τὰς παραθαλασσίους, κελεύων νέας τε μακρὰς καὶ ἱππαγωγὰ πλοῖα ποιέεσθαι.

XLIX. Οὗτοί τε δὴ παρεσκευάζοντο ταῦτα, καὶ τοῖσι ἥκουσι ἐς τὴν Ἑλλάδα κήρυξι πολλοὶ μὲν ἠπειρωτέων ἔδοσαν τὰ προΐσχετο αἰτέων ὁ Πέρσης, πάντες δὲ νησιῶται ἐς τοὺς ἀπικοίατο αἰτήσοντες. Οἵ τε δὴ ἄλλοι νησιῶται διδοῦσι γῆν τε καὶ ὕδωρ Δαρείῳ καὶ δὴ καὶ Αἰγινῆται. (2) Ποιήσασι δέ σφι ταῦτα ἰθέως Ἀθηναῖοι ἐπεκέατο, δοκέοντες ἐπὶ σφίσι ἔχοντας τοὺς Αἰγινήτας δεδωκέναι, ὡς ἅμα τῷ Πέρσῃ ἐπὶ σφέας στρατεύωνται. Καὶ ἄσμενοι προφάσιος ἐπελάβοντο, φοιτέοντές τε ἐς τὴν Σπάρτην κατηγόρεον τῶν Αἰγινητέων τὰ πεποιήκοιεν προδόντες τὴν Ἑλλάδα.

L. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν κατηγορίην Κλεομένης ὁ Ἀναξανδρίδεω βασιλεὺς ἐὼν Σπαρτιητέων διέβη ἐς Αἴγιναν, βουλόμενος συλλαβέειν Αἰγινητέων τοὺς αἰτιωτάτους. Ὡς δὲ ἐπειρᾶτο συλλαμβάνων, ἄλλοι τε δὴ αὐτῷ ἐγίνοντο ἀντίξοοι τῶν Αἰγινητέων, ἐν δὲ δὴ καὶ Κρῖος ὁ Πολυκρίτου μάλιστα, ὃς οὐκ ἔφη αὐτὸν οὐδένα ἄξειν χαίροντα Αἰγινητέων· (2) ἄνευ γάρ μιν Σπαρτιητέων τοῦ κοινοῦ ποιέειν ταῦτα, ὑπ' Ἀθηναίων ἀναγνωσθέντα χρήμασι· ἅμα γὰρ ἄν μιν τῷ ἑτέρῳ βασιλέϊ ἐλθόντα συλλαμβάνειν. Ἔλεγε δὲ ταῦτα ἐξ ἐπιστολῆς τῆς Δημαρήτου. (3) Κλεομένης δὲ ἀπελαυνόμενος ἐκ τῆς Αἰγίνης εἴρετο τὸν Κρῖον ὅ τι οἱ εἴη τὸ οὔνομα· ὁ δέ οἱ τὸ ἐὸν ἔφρασε. Ὁ δὲ Κλεομένης πρὸς

pecuniis suis utebantur ad construendas naves longas, et ad validiorem murum urbi suæ circumducendum. Erant autem illis reditus et ex continente et ex metallis. (3) Certe ex his quæ in Scapte-Hyle metalla sunt, quæ sunt auri fodinæ, omnino octoginta redibant talenta; ex his vero quæ in ipsa Thaso, aliquanto quidem minus, sed tamen tantum, ut, quum Thasii essent vectigalium immunes fructuum nomine pendendorum, ex continente et ex metallis redirent iis omnino quotannis ducenta talenta, et, quando plurimum redibat, trecenta.

XLVII. Vidi etiam ipse hæc metalla: quorum maxime admiranda mihi visa sunt ea, quæ a Phœnicibus fuerant inventa, qui cum Thaso insulam hanc condiderunt, quæ nunc ab hoc Thaso Phœnice nomen traxit. (2) Sunt autem Phœnicia hæc metalla inter duo Thasi loca, quorum alteri Ænyra nomen est, alteri Cœnyra, adversus Samothraciam: ingens mons est, quærendis metalli venis susque deque versus.

XLVIII. Et hæc quidem hujusmodi sunt. Cæterum Thasii, regis imperio parentes, et murum suum diruerunt, et naves cunctas devexerunt Abdera. (2) Post hæc tentare Græcorum animos Darius instituit, cogniturus utrum secum bellum gesturi, an se ipsi tradituri essent. Igitur præcones per Græciam, alios alio, dimisit, qui regis nomine terram et aquam a Græciæ populis poscerent. (3) Dum vero hos in Græciam mittit, simul alios præcones per maritimas civitates sibi tributarias dimisit, qui eas juberent naves longas aliasque transvehendis equis comparare.

XLIX. Hæ igitur comparabant imperatas naves: qui vero in Græciam venerunt legati, his multi quidem in continente populi ea, quæ ipsis rex proposuerat postulaveratque, dedere; insulani vero omnes, ad quoscumque legati cum eisdem postulatis pervenerunt. Igitur quum cæteri insulani terram et aquam Dario dederunt, tum vero etiam Æginetæ. (2) Qui quum hoc fecissent, protinus eis imminebant Athenienses, rati adversus se tendere illud Æginetarum factum, ut simul cum rege Persarum bellum sibi inferrent. Itaque cupide arripientes hanc occasionem, Spartam misere legatos, qui accusarent Æginetas hujus facti caussa, quod ad proditionem pertineret Græciæ.

L. Qua audita accusatione, Cleomenes Anaxandridæ filius, rex Spartanorum, Æginam trajecit, comprehensurus hos ex Æginetis qui ejus rei maxime fuissent auctores. Ut vero comprehendere eos est adgressus, quum alii Æginetarum ei restiterunt, tum in his maxime Crius, Polycriti filius; qui, non impune, ait, illum quemquam ex Æginetis esse abducturum: (2) non enim publico Spartanorum consilio eum hoc facere, sed pecunia corruptum ab Atheniensibus; alioqui simul cum altero rege venturum fuisse ad hos comprehendendos. Dixit autem hæc ex Demarati mandato. (3) Cleomenes igitur, Ægina abire coactus, ex Crio quæsivit, quodnam ei nomen esset. Qui quum verum respondisset, dixit ei Cleomenes: « Nunc igitur, Aries

αὐτὸν ἔφη, « ἤδη νῦν καταχαλκοῦ, ὦ κριὲ, τὰ κέρεα, ὡς συνοισόμενος μεγάλῳ κακῷ. »

LI. Ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ τοῦτον τὸν χρόνον ὑπομένων Δημάρητος ὁ Ἀρίστωνος διέβαλλε τὸν Κλεομένεα, ἐὼν βασιλεὺς καὶ οὗτος Σπαρτιητέων, οἰκίης δὲ τῆς ὑποδεεστέρης, κατ' ἄλλο μὲν οὐδὲν ὑποδεεστέρης (ἀπὸ γὰρ τοῦ αὐτοῦ γεγόνασι), κατὰ πρεσβυγένειαν δέ κως τετίμηται μᾶλλον ἡ Εὐρυσθένεος.

LII. Λακεδαιμόνιοι γὰρ ὁμολογέοντες οὐδενὶ ποιητῇ λέγουσι αὐτὸν Ἀριστόδημον τὸν Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὕλλου βασιλεύοντα ἀγαγεῖν σφέας ἐς ταύτην τὴν χώρην τὴν νῦν ἐκτέαται, ἀλλ' οὐ τοὺς Ἀριστοδήμου παῖδας. (2) Μετὰ δὲ χρόνον οὐ πολλὸν Ἀριστοδήμῳ τεκέειν τὴν γυναῖκα, τῇ οὔνομα εἶναι Ἀργείην· θυγατέρα δὲ αὐτὴν λέγουσι εἶναι Αὐτεσίωνος τοῦ Τισαμενοῦ τοῦ Θερσάνδρου τοῦ Πολυνείκεος· ταύτην δὲ τεκέειν δίδυμα, ἐπιδόντα δὲ τὸν Ἀριστόδημον τὰ τέκνα νούσῳ τελευτᾶν. (3) Λακεδαιμονίους δὲ τοὺς τότε ἐόντας βουλεῦσαι κατὰ νόμον βασιλέα τῶν παίδων τὸν πρεσβύτερον ποιήσασθαι. Οὐκ ὦν δή σφεας ἔχειν ὁκότερον ἕλωνται, ὥστε καὶ ὁμοίων καὶ ἴσων ἐόντων· οὐ δυναμένους δὲ γνῶναι, ἢ καὶ πρὸ τούτου, ἐπειρωτᾶν τὴν τεκοῦσαν. (4) Τὴν δὲ οὐδὲ αὐτὴν φάναι διαγινώσκειν, εἰδυῖαν μὲν καὶ τὸ κάρτα λέγειν ταῦτα, βουλομένην δὲ εἴ κως ἀμφότεροι γενοίατο βασιλέες. Τοὺς ὦν δὴ Λακεδαιμονίους ἀπορέειν, ἀπορέοντας δὲ πέμπειν ἐς Δελφοὺς ἐπειρησομένους ὅ τι χρήσωνται τῷ πρήγματι. (5) Τὴν δὲ Πυθίην κελεύειν σφέας ἀμφότερα τὰ παιδία ἡγήσασθαι βασιλέας, τιμᾶν δὲ μᾶλλον τὸν γεραίτερον. Τὴν μὲν δὴ Πυθίην ταῦτά σφι ἀνελέειν, τοῖσι δὲ Λακεδαιμονίοισι ἀπορέουσι οὐδὲν ἔσσον ὅκως ἐξεύρωσι αὐτῶν τὸν πρεσβύτερον, ὑποθέσθαι ἄνδρα Μεσσήνιον τῷ οὔνομα εἶναι Πανίτην· ὑποθέσθαι δὲ τοῦτον τὸν Πανίτην τάδε τοῖσι Λακεδαιμονίοισι, φυλάξαι τὴν γειναμένην ὁκότερον τῶν παιδίων πρότερον λούει καὶ σιτίζει· καὶ ἢν μὲν κατὰ ταὐτὰ φαίνηται αἰεὶ ποιεῦσα, τοὺς δὲ πᾶν ἕξειν ὅσον τι καὶ δίζηνται καὶ ἐθέλουσι ἐξευρέειν, ἢν δὲ πλανᾶται καὶ ἐκείνη ἐναλλὰξ ποιεῦσα, δῆλά σφι ἔσεσθαι ὡς οὐδὲ ἐκείνη πλέον οὐδὲν οἶδε, ἐπ' ἄλλην τέ σφεας τράπεσθαι ὁδόν. (6) Ἐνθαῦτα δὴ τοὺς Σπαρτιήτας κατὰ τὰς τοῦ Μεσσηνίου ὑποθήκας φυλάξαντας τὴν μητέρα τῶν Ἀριστοδήμου παίδων λαβέειν κατὰ ταὐτὰ τιμέουσαν τὸν πρότερον καὶ σίτοισι καὶ λουτροῖσι, οὐκ εἰδυῖαν τῶν εἵνεκεν ἐφυλάσσετο. (7) Λαβόντας δὲ τὸ παιδίον τὸ τιμώμενον πρὸς τῆς γειναμένης ὡς ἐὸν πρότερον τρέφειν ἐν τῷ δημοσίῳ· καί οἱ οὔνομα τεθῆναι Εὐρυσθένεα, τῷ δὲ νεωτέρῳ Προκλέα. Τούτους ἀνδρωθέντας αὐτούς τε ἀδελφεοὺς ἐόντας λέγουσι διαφόρους εἶναι τὸν πάντα χρόνον τῆς ζόης ἀλλήλοισι, καὶ τοὺς ἀπὸ τούτων γενομένους ὡσαύτως διατελέειν.

LIII. Ταῦτα μὲν Λακεδαιμόνιοι λέγουσι μοῦνοι Ἑλλήνων, τάδε δὲ κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπ' Ἑλλήνων ἐγὼ γράφω· τούτους γὰρ δὴ τοὺς Δωριέων βασιλέας

(*id significat Græcum nomen Krios*), cornua tua ære muni, quippe magnum in malum incursurus. »

LI. Cleomenem vero per id tempus Spartæ calumniabatur Demaratus, Aristonis filius, qui domi manserat, rex et ipse Spartanorum, sed ex familia inferiore; non quidem ob aliam caussam inferiore (nam ab eodem progenitore oriundi erant), nisi quod propter primogenituram magis in honore erat Eurysthenis prosapia.

LII. Etenim Lacedæmonii, contra quam a poetis omnibus memoratur, aiunt, non Aristodemi filios, sed ipsum Aristodemum, Aristomachi filium, Cleodæi nepotem, Hylli pronepotem, quum rex esset Lacedæmoniorum, duxisse illos in hanc regionem quam nunc ipsi obtinent. (2) Haud multo vero interjecto tempore uxorem Aristodemi, cui nomen fuisse Argiam; fuisse autem eamdem aiunt filiam Autesionis, neptin Tisameni, proneptin Thersandri, abneptin Polynicis; hanc, inquam, peperisse gemellos: et Aristodemum, postquam vidisset pueros, morbo decessisse. (3) Lacedæmonios autem, qui tunc fuissent, decrevisse regem ex legis præscripto nominandum ex pueris eum qui major esset natu. Quum vero nescirent, utrum ex illis eligerent, ut qui similes inter se et æquales essent; quumque nec nunc, nec ante cognovissent uter prior esset, interrogasse matrem. (4) At illam dixisse, ne se quidem ipsam internoscere: et scientem quidem egregie quæ res sit hoc dixisse, sed cupientem, ut uterque, si fieri forte posset, rex nominetur. Lacedæmonios itaque, incerti quum essent, Delphos misisse, quid facto opus esset consulentes: (5) Pythiamque eos jussisse, ut puerum utrumque regem haberent, sed magis honorarent natu majorem. Quo accepto responso, quum nihilo minus incerti fuissent Lacedæmonii, quo pacto reperirent, uter eorum major natu esset, consilium eis dedisse hominem Messenium, cui nomen fuisse Panitæ. Suasisse igitur Lacedæmoniis hunc Paniten, ut observarent matrem, viderentque utrum puerorum lavaret priorem, priorique cibum præberet. Quodsi illa deprehenderetur in hoc constanter eumdem servare tenorem, habituros illos totam rem quam quærant et reperire cupiant: sin fluctuet illa, et modo hunc, modo illum priorem curet, satis illos intelligere posse, ne ipsam quidem matrem exploratam rem habere; et tunc quidem aliam ineundam fore rationem. (6) Jam illos, juxta Messenii monitum observantes matrem filiorum Aristodemi, ignorantem ipsam cujus rei caussa observaretur, deprehendisse constanter eam et in cibo præbendo et in lavando præferentem puerorum priorem. (7) Sumpsisse igitur Lacedæmonios hunc a matre alteri prælatum, ut natu majorem, eumque in domo publica aluisse; nomenque ei impositum fuisse Eurysthenis, minori vero Proclis. Et hos ipsos fratres, postquam adolevissent, per omne vitæ tempus discordes inter se fuisse aiunt, et pari modo constanter animatos esse illorum posteros.

LIII. Hæc quidem soli ex Græcis Lacedæmonii narrant. Jam vero, quæ communi consensu a Græcis memorantur, hæc dicam: scilicet Doriensium hos reges usque ad Per-

μέχρι μὲν Περσέος τοῦ Δανάης, τοῦ θεοῦ ἀπεόντος, καταλεγομένους ὀρθῶς ὑπ' Ἑλλήνων καὶ ἀποδεικνυμένους ὡς εἰσὶ Ἕλληνες· ἤδη γὰρ τηνικαῦτα ἐς Ἕλληνας οὗτοι ἐτέλεον. (2) Ἔλεξα δὲ μέχρι Περσέος τοῦδε εἵνεκεν, ἀλλ' οὐκ ἀνέκαθεν ἔτι ἔλαβον, ὅτι οὐκ ἔπεστι ἐπωνυμίη Περσέϊ οὐδεμία πατρὸς θνητοῦ, ὥσπερ Ἡρακλέϊ Ἀμφιτρύων. Ἤδη ὦν ὀρθῷ λόγῳ χρεωμένῳ μέχρι τοῦ Περσέος ὀρθῶς εἴρηταί μοι· (3) ἀπὸ δὲ Δανάης τῆς Ἀκρισίου καταλέγοντι τοὺς ἄνω αἰεὶ πατέρας αὐτῶν φαινοίατο ἂν ἐόντες οἱ τῶν Δωριέων ἡγεμόνες Αἰγύπτιοι ἰθαγενέες. Ταῦτα μέν νυν κατὰ Ἕλληνες λέγουσι γεγενεηλόγηται.

LIV. Ὡς δὲ ὁ Περσέων λόγος λέγεται, αὐτὸς ὁ Περσεὺς ἐὼν Ἀσσύριος ἐγένετο Ἕλλην, ἀλλ' οὐκ οἱ Περσέος πρόγονοι· τοὺς δὲ Ἀκρισίου γε πατέρας ὁμολογέοντας κατ' οἰκηϊότητα Περσέϊ οὐδέν, τούτους δὲ εἶναι, κατά περ Ἕλληνες λέγουσι, Αἰγυπτίους.

LV. Καὶ ταῦτα μέν νυν περὶ τούτων εἰρήσθω· ὅ τι δὲ ἐόντες Αἰγύπτιοι, καὶ ὅ τι ἀποδεξάμενοι ἔλαβον τὰς Δωριέων βασιληΐας, ἄλλοισι γὰρ περὶ αὐτῶν εἴρηται, ἐάσομεν αὐτά· τὰ δὲ ἄλλοι οὐ κατελάβοντο, τούτων μνήμην ποιήσομαι.

LVI. Γέρεά τε δὴ τάδε τοῖσι βασιλεῦσι Σπαρτιῆται δεδώκασι, ἱρωσύνας δύο, Διός τε Λακεδαίμονος καὶ Διὸς οὐρανίου, καὶ πόλεμόν γε ἐκφέρειν ἐπ' ἣν ἂν βούλωνται χώρην, τούτου δὲ μηδένα εἶναι Σπαρτιητέων διακωλυτήν, εἰ δὲ μή, αὐτὸν ἐν τῷ ἄγεϊ ἐνέχεσθαι· στρατευομένων δὲ πρώτους ἰέναι τοὺς βασιλέας, ὑστάτους δὲ ἀπιέναι· (2) ἑκατὸν δὲ ἄνδρας λογάδας ἐπὶ στρατιῆς φυλάσσειν αὐτούς· προβάτοισι δὲ χρᾶσθαι ἐν τῇσι ἐξοδίῃσι ὁκόσοισι ἂν ἐθέλωσι, τῶν δὲ θυομένων ἁπάντων τὰ δέρματά τε καὶ τὰ νῶτα λαμβάνειν σφέας. Ταῦτα μὲν τὰ ἐμπολέμια.

LVII. Τὰ δὲ ἄλλα τὰ εἰρηναῖα κατὰ τάδε σφι δέδοται. Ἢν θυσίην τις δημοτελέα ποιέηται, πρώτους ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἵζειν τοὺς βασιλέας καὶ ἀπὸ τούτων πρῶτον ἄρχεσθαι, διπλήσια νέμοντας ἑκατέρῳ τὰ πάντα ἢ τοῖσι ἄλλοισι δαιτυμόσι· καὶ σπονδαρχίας εἶναι τούτων, καὶ τῶν τυθέντων τὰ δέρματα. (2) Νεομηνίας δὲ ἀνὰ πάσας καὶ ἑβδόμας ἱσταμένου τοῦ μηνὸς δίδοσθαι ἐκ τοῦ δημοσίου ἱρήϊον τέλειον ἑκατέρῳ ἐς Ἀπόλλωνος καὶ μέδιμνον ἀλφίτων καὶ οἴνου τετάρτην Λακωνικήν, καὶ ἐν τοῖσι ἀγῶσι πᾶσι προεδρίας ἐξαιρέτους. (3) Καὶ προξείνους ἀποδεικνύναι τούτοισι προσκέεσθαι τοὺς ἂν ἐθέλωσι τῶν ἀστῶν, καὶ Πυθίους αἱρέεσθαι δύο ἑκάτερον· οἱ δὲ Πύθιοί εἰσι θεοπρόποι ἐς Δελφούς, σιτεόμενοι μετὰ τῶν βασιλέων τὰ δημόσια. (4) Μὴ ἐλθοῦσι δὲ τοῖσι βασιλεῦσι ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἀποπέμπεσθαί σφι ἐς τὰ οἰκία ἀλφίτων τε δύο χοίνικας ἑκατέρῳ καὶ οἴνου κοτύλην, παρεοῦσι δὲ διπλήσια πάντα δίδοσθαι· τὠυτὸ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς ἰδιωτέων κληθέντας ἐπὶ δεῖπνον τιμᾶσθαι. (5) Τὰς δὲ μαντηΐας τὰς γινομένας τούτους φυλάσσειν, συνειδέναι δὲ καὶ τοὺς Πυθίους. Δικάζειν δὲ μούνους τοὺς βασιλέας τοσάδε μοῦνα, πατρούχου τε

seum, Danaæ filium, prætermisso dei nomine, recte recenseri a Græcis, et esse illos Hellenas (*sive* Græcos) probari : jam tunc enim Hellenibus hi accensebantur. (2) Dixi autem usque ad Perseum, neque altius repetii eorum genus, hac caussa, quoniam Persei pater mortalis nullus nominatur, quemadmodum Herculis Amphitryo. Itaque recte et idonea de caussa dixi, usque ad Perseum. (3) Sin a Danae, Acrisii filia, per patres adscendendo repetere genus velimus, reperiemus Doriensium duces origine Ægyptios fuisse. Hæc igitur, ex Græcorum ratione, illorum genealogia est.

LIV. Ut vero Persarum fert traditio, ipse Perseus, Assyrius quum esset, Græcus est factus, non vero Persei majores : Acrisii vero progenitores generis propinquitate ad Perseum nihil pertinere, sed esse, quemadmodum Græci dicunt, Ægyptios.

LV. Et hæc quidem de his dicta sufficiant. Cur vero, et quibus rebus gestis, Ægyptii quum essent, Doriensium reges evaserint, omitto memorare, quum ab aliis hæc exposita sint. Quæ vero alii non occuparunt, eorum mentionem faciam.

LVI. Jam honores et privilegia, regibus Spartanis tributa, hæc sunt : sacerdotia duo, Jovis Lacedæmonii, et Jovis Cœlestis : tum belli inferendi potestas in quamcunque velint terram; cui potestati intercedere nemo Spartanus potest, quin piaculari se crimine obliget. Quum in bellum proficiscuntur, primi incedunt reges, postremi redeunt : (2) et centum delecti viri in exercitu eos custodiunt. Victimis utuntur in expeditionibus, quotcumque volunt; et omnium immolatarum pecudum et pelles et terga ipsi accipiunt. Hæc sunt quæ ad bellum pertinent.

LVII. In pace hi eisdem honores et præmia sunt concessa. Si quis publicum facit sacrificium, primi in cœna sedent reges, et ab his fit distribuendorum ciborum initium, ita quidem ut utrique regi de rebus omnibus duplex portio tribuatur, quam cæteris convivis : libamina etiam hi auspicantur, iidemque mactatarum pecudum pelles accipiunt. (2) Ad hæc, singulis novilunis, et septimo cujusque mensis die, utrique regum ex publico datur perfecta victima in Apollinis templo mactanda, et farinæ medimnus, et vini quartarius Laconicus. In omnibus ludis publicis sedes primarias et præcipuas habent. (3) Proxenos civitatibus iidem nominant e civibus quoscumque voluerint; et uterque duos nominat Pythios : sunt autem Pythii, cives qui Delphos mittuntur ad consulendum oraculum, hique publice cum regibus aluntur. (4) Quando ad cœnam non veniunt reges, utrique domum mittuntur duo chœnices farinæ, et vini cotyla : præsentibus vero tribuitur de omnibus rebus duplex portio; idemque illis honos habetur, quoties a privato homine ad cœnam vocantur. (5) Edita vaticinia hi custodiunt, sed ita ut eorumdem conscii sint Pythii. Judicant soli reges de hisce solum rebus : de vir-

παρθένου πέρι, ἐς τὸν ἱκνέεται ἔχειν, ἤν μή περ ὁ πατὴρ αὐτὴν ἐγγυήσῃ, καὶ ὁδῶν δημοσιέων πέρι. (6) Καὶ ἤν τις θετὸν παῖδα ποιέεσθαι ἐθέλῃ, βασιλέων ἐναντίον ποιέεσθαι. Καὶ παρίζειν βουλεύουσι τοῖσι γέρουσι, ἐοῦσι δυῶν δέουσι τριήκοντα· ἢν δὲ μὴ ἔλθωσι, τοὺς μάλιστά σφι τῶν γερόντων προσήκοντας ἔχειν τὰ τῶν βασιλέων γέρεα, δύο ψήφους τιθεμένους, τρίτην δὲ τὴν ἑωυτῶν.

LVIII. Ταῦτα μὲν ζώουσι τοῖσι βασιλεῦσι δέδοται ἐκ τοῦ κοινοῦ τῶν Σπαρτιητέων, ἀποθανοῦσι δὲ τάδε. Ἱππέες περιαγγέλλουσι τὸ γεγονὸς κατὰ πᾶσαν τὴν Λακωνικήν, κατὰ δὲ τὴν πόλιν γυναῖκες περιιοῦσαι λέβητα κροτέουσι. Ἐπεὰν ὦν τοῦτο γένηται τοιοῦτο, ἀνάγκη ἐξ οἰκίης ἑκάστης ἐλευθέρους δύο καταμιαίνεσθαι, ἄνδρα τε καὶ γυναῖκα· μὴ ποιήσασι δὲ τοῦτο ζημίαι μεγάλαι ἐπικέαται. (2) Νόμος δὲ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι κατὰ τῶν βασιλέων τοὺς θανάτους ἐστὶ ὡυτὸς καὶ τοῖσι βαρβάροισι τοῖσι ἐν τῇ Ἀσίῃ· τῶν γὰρ ὦν βαρβάρων οἱ πλεῦνες τὠυτῷ νόμῳ χρέονται κατὰ τοὺς θανάτους τῶν βασιλέων. Ἐπεὰν γὰρ ἀποθάνῃ βασιλεὺς Λακεδαιμονίων, ἐκ πάσης δεῖ Λακεδαίμονος, χωρὶς Σπαρτιητέων, ἀριθμῷ τῶν περιοίκων ἀναγκαστοὺς ἐς τὸ κῆδος ἰέναι. (3) Τούτων ὦν καὶ τῶν εἱλωτέων καὶ αὐτῶν Σπαρτιητέων ἐπεὰν συλλεχθέωσι ἐς τὠυτὸ πολλαὶ χιλιάδες, σύμμιγα τῇσι γυναιξὶ κόπτονταί τε προθύμως καὶ οἰμωγῇ διαχρέονται ἀπλέτῳ, φάμενοι τὸν ὕστατον αἰεὶ ἀπογενόμενον τῶν βασιλέων, τοῦτον δὴ γενέσθαι ἄριστον. (4) Ὃς δ' ἂν ἐν πολέμῳ τῶν βασιλέων ἀποθάνῃ, τούτῳ δὲ εἴδωλον σκευάσαντες ἐν κλίνῃ εὖ ἐστρωμένῃ ἐκφέρουσι. Ἐπεὰν δὲ θάψωσι, ἀγορὴ δέκα ἡμερέων οὐκ ἵσταταί σφι οὐδ' ἀρχαιρεσίη συνίζει, ἀλλὰ πενθέουσι ταύτας τὰς ἡμέρας.

LIX. Συμφέρονται δὲ ἄλλο τόδε τοῖσι Πέρσῃσι. Ἐπεὰν ἀποθανόντος τοῦ βασιλέος ἄλλος ἐνίστηται βασιλεύς, οὗτος ὁ ἐσιὼν ἐλευθεροῖ ὅστις τι Σπαρτιητέων τῷ βασιλέϊ ἢ τῷ δημοσίῳ ὤφειλε· ἐν δ' αὖ Πέρσῃσι ὁ κατιστάμενος βασιλεὺς τὸν προοφειλόμενον φόρον μετίει τῇσι πόλισι πάσῃσι.

LX. Συμφέρονται δὲ καὶ τάδε Αἰγυπτίοισι Λακεδαιμόνιοι· οἱ κήρυκες αὐτῶν καὶ αὐληταὶ καὶ μάγειροι ἐκδέκονται τὰς πατρωΐας τέχνας, καὶ αὐλητής τε αὐλητέω γίνεται καὶ μάγειρος μαγείρου καὶ κῆρυξ κήρυκος· οὐ κατὰ λαμπροφωνίην ἐπιτιθέμενοι ἄλλοι σφέας παρακληΐουσι, ἀλλὰ κατὰ τὰ πάτρια ἐπιτελέουσι. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω γίνεται.

LXI. Τότε δὲ τὸν Κλεομένεα ἐόντα ἐν τῇ Αἰγίνῃ καὶ κοινὰ τῇ Ἑλλάδι ἀγαθὰ προσεργαζόμενον ὁ Δημάρητος διέβαλε, οὐκ Αἰγινητέων οὕτω κηδόμενος ὡς φθόνῳ καὶ ἄγῃ χρεώμενος. (2) Κλεομένης δὲ νοστήσας ἀπ' Αἰγίνης ἐβούλευε τὸν Δημάρητον παῦσαι τῆς βασιληΐης, διὰ πρῆγμα τοιόνδε ἐπίβασιν ἐς αὐτὸν ποιεύμενος. (3) Ἀρίστωνι βασιλεύοντι ἐν Σπάρτῃ καὶ γήμαντι γυναῖκας δύο παῖδες οὐκ ἐγίνοντο. Καὶ οὐ γὰρ συνεγινώσκετο αὐτὸς τούτου εἶναι αἴτιος, γαμέει τρίτην γυναῖκα. (4) Ὧδε δὲ

gine paternorum omnium bonorum hærede, cui illa nubere debeat, nisi jam a patre fuerit desponsata; et de viis publicis. (6) Tum, si quis adoptare voluerit filium, is coram regibus id facere tenetur. Adsident reges deliberantibus senatoribus, qui sunt numero duodetriginta: quodsi in senatum non veniunt, hi ex senatoribus qui proxime illos cognatione attingunt, regum habent honores, et duo suffragia conferunt, prætereaque tertium, suum ipsorum.

LVIII. Ista igitur viventibus regibus Spartanis publice tribuuntur: mortuis vero, hæcce. Nunciant equites obitum regis per universam Laconicam; in urbe vero circumeuntes mulieres lebetem pulsant. Quo facto, necesse est ut ex quaque domo duo liberi homines, mas et femina, luctu squaleant; id ni faciunt, gravem mulctam incurrunt. (2) Est autem mos Lacedæmoniorum in regum obitu idem qui barbarorum in Asia: plerique enim barbari in obitu regum suorum eodem utuntur instituto. Mortuo enim rege Lacedæmoniorum, non Spartani solum, sed et ex tota Laconica circum habitantium certus quidam numerus ad prosequendum funus convenire tenetur. (3) Hi igitur, et Helotæ, et Spartani ipsi, postquam multa millia numero in unum convenere, promiscue cum mulieribus frontes gnaviter plangunt, immensaque edunt lamenta, postremum semper ex regibus, eum qui diem obiit, optimum fuisse dicentes. (4) Quodsi in bello mortuus rex est, ejus simulacrum effingunt, et pulcre strato lectulo impositum efferunt. Sepulto rege, per decem dies nec populi concio instituitur, nec magistratuum consessus, sed per hos dies continuos lugent.

LIX. Etiam in hoc Lacedæmoniis convenit cum Persis, quod defuncti regis successor in regni sui auspiciis ære alieno liberat quemlibet Spartanum, qui vel regi vel publico aliquid debuit. Similiter enim apud Persas recens constitutus rex civitatibus omnibus tributum, quod nondum persolverunt, remittit.

LX. Cum Ægyptiis vero hoc commune Lacedæmonii habent, quod apud illos præcones et tibicines et coqui in patrias artes succedunt; et tibicen filius est tibicinis, coquus coqui, præco præconis: neque præconis filium alius, ob vocis claritatem munus hoc ambiens, excludit; sed quilibet negotium suum patrio more exsequitur. Atque hæc quidem ita se habent.

LXI. Cleomenem igitur, Æginæ tunc versantem, et communi Græciæ bono navantem operam, quum accusasset Demaratus, non Æginetis ille studens, sed invidia et odio ductus; (2) tum vero Cleomenes, ex Ægina reversus, regiam dignitatem abrogandi Demarato consilium cepit; cujus exsequendi consilii hæc res ei ausam occasionemque præbuit. (3) Aristoni, Spartæ regi, quum duas deinceps uxores duxisset, liberi ex his nulli prognati erant. Cujus rei non suam esse culpam existimans, tertiam duxit uxorem. (4) Duxit autem hoc modo: erat illi amicus civis

γαμέει· ἦν οἱ φίλος τῶν Σπαρτιητέων ἀνὴρ, τῷ προσεκέετο τῶν ἀστῶν μάλιστα ὁ Ἀρίστων. Τούτῳ τῷ ἀνδρὶ ἐτύγχανε ἐοῦσα γυνὴ καλλίστη μακρῷ τῶν ἐν Σπάρτῃ γυναικῶν, καὶ ταῦτα μέντοι καλλίστη ἐξ αἰσχίστης γενομένη. (5) Ἐοῦσαν γάρ μιν τὸ εἶδος φλαύρην ἡ τροφὸς αὐτῆς, οἷα ἀνθρώπων τε ὀλβίων θυγατέρα καὶ δυσειδέα ἐοῦσαν, πρὸς δὲ καὶ ὁρέουσα τοὺς γονέας συμφορὴν τὸ εἶδος αὐτῆς ποιευμένους, ταῦτα ἕκαστα μαθοῦσα ἐπιφράζεται τοιάδε· (6) ἐφόρεε αὐτὴν ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην ἐς τὸ τῆς Ἑλένης ἱρόν· τὸ δ' ἐστὶ ἐν τῇ Θεράπνῃ καλευμένῃ, ὕπερθε τοῦ Φοιβηΐου ἱροῦ· ὅκως δὲ ἐνείκειε ἡ τροφὸς, πρός τε τὤγαλμα ἵστα καὶ ἐλίσσετο τὴν θεὸν ἀπαλλάξαι τῆς δυσμορφίης τὸ παιδίον. (7) Καὶ δή κοτε ἀπιούσῃ ἐκ τοῦ ἱροῦ τῇ τροφῷ γυναῖκα λέγεται ἐπιφανῆναι, ἐπιφανεῖσαν δὲ ἐπείρεσθαί μιν ὅ τι φέρει ἐν τῇ ἀγκάλῃ, καὶ τὴν φράσαι ὡς παιδίον φορέει, τὴν δὲ κελεῦσαί οἱ δέξαι, τὴν δὲ οὐ φάναι· ἀπειρῆσθαι γάρ οἱ ἐκ τῶν γειναμένων μηδενὶ ἐπιδεικνύναι· τὴν δὲ πάντως ἑωυτῇ κελεύειν ἐπιδέξαι. (8) Ὁρέουσαν δὲ τὴν γυναῖκα περὶ πολλοῦ ποιευμένην ἰδέσθαι, οὕτω δὴ τὴν τροφὸν δέξαι τὸ παιδίον· τὴν δὲ καταψῶσαν τοῦ παιδίου τὴν κεφαλὴν εἶπαι ὡς καλλιστεύσει πασέων τῶν ἐν Σπάρτῃ γυναικῶν. (9) Ἀπὸ μὲν δὴ ταύτης τῆς ἡμέρης μεταπεσέειν τὸ εἶδος. Γαμέει δὲ δή μιν ἐς γάμου ὥρην ἀπικομένην Ἄγητος ὁ Ἀλκείδεω, οὗτος δὴ ὁ τοῦ Ἀρίστωνος φίλος.

LXII. Τὸν δὲ Ἀρίστωνα ἔκνιζε ἄρα τῆς γυναικὸς ταύτης ὁ ἔρως· μηχανᾶται δὴ τοιάδε. Αὐτός τε τῷ ἑταίρῳ, τοῦ ἦν ἡ γυνὴ αὕτη, ὑποδέκεται δωτίνην δώσειν τῶν ἑωυτοῦ πάντων ἕν, τὸ ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ἕληται, καὶ τὸν ἑταῖρον ἑωυτῷ ἐκέλευε ὡσαύτως τὴν ὁμοίην διδόναι. Ὁ δὲ οὐδὲν φοβηθεὶς ἀμφὶ τῇ γυναικὶ, ὁρέων ἐοῦσαν καὶ Ἀρίστωνι γυναῖκα, καταινέει ταῦτα· ἐπὶ τούτοισι δὲ ὅρκους ἐπήλασαν. (2) Μετὰ δὲ αὐτός τε ὁ Ἀρίστων ἔδωκε τοῦτο, ὅ τι δὴ ἦν, τὸ εἵλετο τῶν κειμηλίων τῶν Ἀρίστωνος ὁ Ἄγητος, καὶ αὐτὸς τὴν ὁμοίην ζητέων φέρεσθαι παρ' ἐκείνου, ἐνθαῦτα δὴ τοῦ ἑταίρου τὴν γυναῖκα ἐπειρᾶτο ἀπάγεσθαι. (3) Ὁ δὲ πλὴν τούτου μούνου τἆλλα ἔφη καταινέσαι· ἀναγκαζόμενος μέντοι τῷ τε ὅρκῳ καὶ τῆς ἀπάτης τῇ παραγωγῇ ἀπίει ἀπάγεσθαι.

LXIII. Οὕτω μὲν δὴ τὴν τρίτην ἐσηγάγετο γυναῖκα ὁ Ἀρίστων, τὴν δευτέρην ἀποπεμψάμενος. Ἐν δέ οἱ χρόνῳ ἐλάσσονι καὶ οὐ πληρώσασα τοὺς δέκα μῆνας ἡ γυνὴ αὕτη τίκτει τοῦτον δὴ τὸν Δημάρητον. (2) Καί τίς οἱ τῶν οἰκετέων ἐν θώκῳ κατημένῳ μετὰ τῶν ἐφόρων ἐξαγγέλλει ὥς οἱ παῖς γέγονε. Ὁ δὲ ἐπιστάμενός τε τὸν χρόνον τῷ ἠγάγετο τὴν γυναῖκα, καὶ ἐπὶ δακτύλων συμβαλλόμενος τοὺς μῆνας, εἶπε ἀπομόσας « οὐκ ἂν ἐμὸς εἴη. » (3) Τοῦτο ἤκουσαν μὲν οἱ ἔφοροι, πρῆγμα μέντοι οὐδὲν ἐποιήσαντο τὸ παραυτίκα. Ὁ δὲ παῖς αὔξετο, καὶ τῷ Ἀρίστωνι τὸ εἰρημένον μετέμελε· παῖδα γὰρ τὸν Δημάρητον ἐς τὰ μάλιστά οἱ ἐνόμισε εἶναι. (4) Δημάρητον δὲ αὐτῷ οὔνομα ἔθετο διὰ τόδε· πρότερον

Spartanus, quo civium omnium familiarissime Ariston utebatur. Hic vir uxorem habuit longe formosissimam omnium quæ Spartæ erant mulierum : et ea quidem formosissima ex deformissima evaserat. (5) Etenim quum turpis fuisset adspectu, nutrix illius, puellam ita deformem videns esse hominum opulentorum filiam, vidensque parentes illius in magna calamitate ponere turpem filiolæ formam, hæc animadvertens nutrix, tale inivit consilium : (6) quotidie gestabat eam in Helenæ templum, quod est in loco qui Therapna vocatur, supra Phœbeum templum. Quoties autem puellam eo gestasset, statuebat illam ante deæ simulacrum, supplexque rogabat deam, ut deformitate liberare puellam vellet. (7) Jam die quodam, quum templo egrederetur nutrix, adparuisse ei dicitur mulier, quærens ex ea quid esset quod in ulna gestaret. Cui quum illa respondisset, puellam se gestare, rogasse mulierem, ut sibi monstraret puellam. Neganti nutrici, dicentique vetitum sibi a parentibus esse ne cuiquam eam monstraret, etiam atque etiam hanc institisse, ut sibi ostenderet. (8) Tum nutricem, ut vidit plurimum interesse mulieris videre puellam, ita denique illi ostendisse; et hanc, tacto puellæ capite, dixisse, formæ præstantia superaturam eam Spartanas omnes mulieres. (9) Atque inde ab illo ipso die mutatam esse ejus formam. Hanc igitur, ubi nubilis facta est, in matrimonium duxit Agetus, Alcidæ filius, hic ipse quem dixi Aristonis amicus.

LXII. Cujus mulieris amore urens Ariston talem iniit rationem. Amico, cujus hæc uxor erat, recipit ipse, dono se daturum quamcumque rerum suarum omnium ille selegisset, jubetque amicum, ut parem sibi referat gratiam. Et ille, nihil de uxore sua veritus, quum videret esse etiam Aristoni uxorem, in conditionem consensit; atque in hoc ipsum mutuis se juramentis ambo obligarunt. (2) Deinde Ariston dedit illi pretiosissimum nescio quod cimeliorum suorum, quod selegerat Agetus : et ipse, par ab illo sibi referri postulans, ibi tunc uxorem amici conatus est secum abducere. (3) At ille, in omnia alia, hoc uno excepto, se consensisse, ait : verumtamen quum juramento esset obstrictus, doloque circumventus, abduci eam passus est.

LXIII. Ita igitur tertiam uxorem, repudiata secunda, Ariston duxit. Eique hæc eadem mulier intra tempus justo brevius, decimo nondum expleto mense, peperit hunc, de quo hic agitur, Demaratum : (2) et Aristoni tunc in consessu ephororum sedenti unus e famulis nunciavit, natum ei esse filium. At ille, memor temporis quo duxerat uxorem, et digitis numerum iniens mensium, interposito jurejurando ait, « Hic meus esse non potest. » (3) Idque audiverant ephori : nec tamen statim curæ admodum illis fuerat id verbum. Postquam vero adolevit puer, dicti pœnituit Aristonem; etenim quam maxime suum esse filium Demaratum existimabat : (4) et nomen Demaratum (*id est*, Votis populi expetitum) hac caussa ei imposuit, quod antea

τούτων πανδημεὶ Σπαρτιῆται Ἀρίστωνι, ὡς ἀνδρὶ εὐδοκιμέοντι διὰ πάντων δὴ τῶν βασιλέων τῶν ἐν τῇ Σπάρτῃ γενομένων, ἀρὴν ἐποιήσαντο παῖδα γενέσθαι. Διὰ τοῦτο μέν οἱ τὸ οὔνομα Δημάρητος ἐτέθη.

LXIV. Χρόνου δὲ προϊόντος, Ἀρίστων μὲν ἀπέθανε, Δημάρητος δὲ ἔσχε τὴν βασιληΐην. Ἔδεε δὲ, ὡς οἶκε, ἀνάπυστα γενόμενα ταῦτα καταπαῦσαι Δημάρητον τῆς βασιληΐης, δι' ἃ Κλεομένεϊ διεβλήθη μεγάλως πρότερόν τε ὁ Δημάρητος ἀπαγαγὼν τὴν στρατιὴν ἐξ Ἐλευσῖνος, καὶ δὴ καὶ τότε ἐπ' Αἰγινητέων τοὺς μηδίσαντας διαβάντος Κλεομένεος.

LXV. Ὁρμηθεὶς ὦν ἀποτίνυσθαι ὁ Κλεομένης συντίθεται Λευτυχίδῃ τῷ Μενάρεος τοῦ Ἄγιος, ἐόντι οἰκίης τῆς αὐτῆς Δημαρήτῳ, ἐπ' ᾧ τε, ἢν αὐτὸν καταστήσῃ βασιλέα ἀντὶ Δημαρήτου, ἕψεταί οἱ ἐπ' Αἰγινήτας. (2) Ὁ δὲ Λευτυχίδης ἦν ἐχθρὸς τῷ Δημαρήτῳ μάλιστα γεγονὼς διὰ πρῆγμα τοιόνδε· ἁρμοσαμένου Λευτυχίδεω Πέρκαλον τὴν Χίλωνος τοῦ Δημαρμένου θυγατέρα, ὁ Δημάρητος ἐπιβουλεύσας ἀποστερέει Λευτυχίδεα τοῦ γάμου, φθάσας αὐτὸς τὴν Πέρκαλον ἁρπάσας καὶ σχὼν γυναῖκα. (3) Κατὰ τοῦτο μὲν τῷ Λευτυχίδῃ ἡ ἔχθρη ἡ ἐς τὸν Δημάρητον ἐγεγόνεε, τότε δὲ ἐκ τῆς Κλεομένεος προθυμίης ὁ Λευτυχίδης κατόμνυται Δημαρήτου, φὰς αὐτὸν οὐκ ἱκνευμένως βασιλεύειν Σπαρτιητέων οὐκ ἐόντα παῖδα Ἀρίστωνος. (4) Μετὰ δὲ τὴν κατωμοσίην ἐδίωκε ἀνασώζων ἐκεῖνο τὸ ἔπος, τὸ εἶπε Ἀρίστων τότε ὅτε οἱ ἐξήγγειλε ὁ οἰκέτης παῖδα γεγονέναι, ὁ δὲ συμβαλλόμενος τοὺς μῆνας ἀπώμοσε, φὰς οὐκ ἑωυτοῦ μιν εἶναι. (5) Τούτου δὴ ἐπιβατεύων τοῦ ῥήματος ὁ Λευτυχίδης ἀπέφαινε τὸν Δημάρητον οὔτε ἐξ Ἀρίστωνος γεγονότα οὔτε ἱκνευμένως βασιλεύοντα Σπάρτης, τοὺς ἐφόρους μάρτυρας παρεχόμενος ἐκείνους οἳ τότε ἔτυχον πάρεδροί τε ἐόντες καὶ ἀκούσαντες ταῦτα Ἀρίστωνος.

LXVI. Τέλος δὲ ἐόντων περὶ αὐτῶν νεικέων, ἔδοξε Σπαρτιήτῃσι ἐπείρεσθαι τὸ χρηστήριον τὸ ἐν Δελφοῖσι εἰ Ἀρίστωνος εἴη παῖς ὁ Δημάρητος. (2) Ἀνοΐστου δὲ γενομένου ἐκ προνοίης τῆς Κλεομένεος ἐς τὴν Πυθίην, ἐνθαῦτα προσποιέεται Κλεομένης Κόβωνα τὸν Ἀριστοφάντου, ἄνδρα ἐν Δελφοῖσι δυναστεύοντα μέγιστον, ὁ δὲ Κόβων Περίαλλαν τὴν πρόμαντιν ἀναπείθει, τὰ Κλεομένης ἐβούλετο λέγεσθαι, λέγειν. (3) Οὕτω δὴ ἡ Πυθίη ἐπειρωτεόντων τῶν θεοπρόπων ἔκρινε μὴ Ἀρίστωνος εἶναι Δημάρητον παῖδα. Ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ ἀνάπυστα ἐγένετο ταῦτα, καὶ Κόβων τε ἔφυγε ἐκ Δελφῶν καὶ Περίαλλα ἡ πρόμαντις ἐπαύθη τῆς τιμῆς.

LXVII. Κατὰ μὲν δὴ τὴν Δημαρήτου κατάπαυσιν τῆς βασιληΐης οὕτω ἐγένετο, ἔφευγε δὲ Δημάρητος ἐκ Σπάρτης ἐς Μήδους ἐκ τοιοῦδε ὀνείδεος. Μετὰ τῆς βασιληΐης τὴν κατάπαυσιν ὁ Δημάρητος ἦρχε αἱρεθεὶς ἀρχήν. (2) Ἔσαν μὲν δὴ γυμνοπαιδίαι, θηευμένου δὲ τοῦ Δημαρήτου ὁ Λευτυχίδης γεγονὼς ἤδη αὐτὸς βασιλεὺς ἀντ' ἐκείνου, πέμψας τὸν θεράποντα, ἐπὶ γέλωτί

Spartani publice susceptis pro Aristone votis, ut viro omnium ante id tempus regum Spartanorum probatissimo, deos erant precati, ut filius ei nasceretur. Ob hoc igitur nomen ei est impositum Demaratus.

LXIV. Succedente tempore e vita discessit Ariston, et Demaratus regnum suscepit. Fuisse autem videtur in fatis, ut ista res, quum comperta fuisset, regno exueret Demaratum, eo quod magnum in odium incurrerat Cleomenis, primum, exercitu Eleusi abducto, deinde (ut dixi) tunc, quum Cleomenes in Æginam trajecerat adversus hos qui cum Medis sentiebant.

LXV. Itaque ulcisci eum cupiens Cleomenes paciscitur cum Leotychide, Menaris filio, Agidis nepoti, ex eadem domo, qua erat Demaratus, oriundo, in hanc conditionem, ut ille, sua opera rex creatus in locum Demarati, ipsum sequeretur adversus Æginetas. (2) Fuerat autem Leotychides inimicissimus Demarato, ejusmodi de caussa; quod, quum Percalum, Chilonis filiam, neptin Demarmeni, sibi desponsasset, Demaratus per insidias nuptiis illis frustratus erat Leotychidem, præreptamque illi Percalum ipse duxerat uxorem. (3) Hæc quum fuisset inimicitiarum Leotychidis adversus Demaratum origo, tunc a Cleomene sollicitatus Leotychides jurat contra Demaratum, dicens, non legitime illum regem esse Spartanorum, nec enim filium esse Aristonis. (4) Deinde, post interpositum hoc juramentum, judicio eum est persecutus, in memoriam revocans verbum istud, quod Aristoni tunc exciderat, quum ei famulus recens natum renunciasset filium; ubi numero inito mensium jurans dixerat, non esse illum filium suum. (5) Huic verbo insistens Leotychides declaravit Demaratum nec Aristone genitum, nec legitime regnantem Spartæ, testes advocans eosdem ephoros, qui tum cum illo sederant in consilio, et verbum istud ex ore Aristonis audierant.

LXVI. Postremo, quum ea de re exstitissent rixæ, placuit Spartanis ex Delphico oraculo quærere, an Aristonis filius esset Demaratus. (2) Quod quum de industria ita decernendum curasset Cleomenes, ut de ea re ad Pythiam referretur; tum vero idem Cleomenes Cobonem sibi conciliavit, Aristophanti filium, virum maxima apud Delphenses auctoritate; qui Periallæ prophetissæ persuasit, ut ea diceret, quæ Cleomenes dici volebat. (3) Ita igitur interrogantibus his, qui ad consulendum oraculum missi erant, respondit Pythia, non esse Aristonis filium Demaratum. Attamen postero tempore comperta ea fraus est, et Cobon Delphis profugit, prophetissæ vero Periallæ abrogatum est munus.

LXVII. Hoc igitur modo abrogata Demarato regia dignitas est. Deinde vero, relicta Sparta, ad Medos profugit Demaratus, ob contumeliam hujusmodi. Postquam regno fuit exutus, ad gerendum magistratum erat electus. (2) Quumque esset solenne ludicrum, quod Gymnopædias vocant, Leotychides, rex jam creatus in Demarati locum, risus et contumeliæ caussa misso famulo ad Demaratum, qui et

τε καὶ λάσθῃ εἰρώτα τὸν Δημάρητον ὁκοῖόν τι εἴη τὸ ἄρχειν μετὰ τὸ βασιλεύειν. (3) Ὁ δὲ ἀλγήσας τῷ ἐπειρωτήματι εἶπε φὰς αὐτὸς μὲν ἀμφοτέρων ἤδη πεπειρῆσθαι, ἐκεῖνον δὲ οὔ, τὴν μέντοι ἐπειρώτησιν ταύτην ἄρξειν Λακεδαιμονίοισι ἢ μυρίης κακότητος ἢ μυρίης εὐδαιμονίης. (4) Ταῦτα δὲ εἴπας καὶ κατακαλυψάμενος ἤιε ἐκ τοῦ θεήτρου ἐς τὰ ἑωυτοῦ οἰκία, αὐτίκα δὲ παρασκευασάμενος ἔθυε τῷ Διὶ βοῦν, θύσας δὲ τὴν μητέρα ἐκάλεσε.

LXVIII. Ἀπικομένῃ δὲ τῇ μητρὶ ἐσθεὶς ἐς τὰς χεῖράς οἱ τῶν σπλάγχνων κατικέτευε, λέγων τοιάδε, « ὦ μῆτερ, θεῶν σε τῶν τε ἄλλων καταπτόμενος ἱκετεύω καὶ τοῦ ἑρκείου Διὸς τοῦδε, φράσαι μοι τὴν ἀλήθειαν, τίς μεύ ἐστι πατὴρ ὀρθῷ λόγῳ. (2) Λευτυχίδης μὲν γὰρ ἔφη ἐν τοῖσι νείκεσι λέγων κυέουσάν σε ἐκ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς οὕτω ἐλθεῖν παρ' Ἀρίστωνα· οἱ δὲ καὶ τὸν ματαιότερον λόγον λέγοντες φασί σε ἐλθεῖν παρὰ τῶν οἰκετέων τὸν ὀνοφορβόν, καὶ ἐμὲ εἶναι ἐκείνου παῖδα. (3) Ἐγώ ὦν σε μετέρχομαι τῶν θεῶν εἰπαι τὠληθές· οὔτε γάρ, εἴ περ πεποίηκάς τι τῶν λεγομένων, μούνη δὴ πεποίηκας, μετὰ πολλέων δέ· ὅ τε λόγος πολλὸς ἐν Σπάρτῃ ὡς Ἀρίστωνι σπέρμα παιδοποιὸν οὐκ ἐνῆν· τεκεῖν γὰρ ἄν οἱ καὶ τὰς προτέρας γυναῖκας. » Ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα ἔλεγε.

LXIX. Ἡ δὲ ἀμείβετο τοισίδε, « ὦ παῖ, ἐπείτε με λιτῇσι μετέρχεαι εἰπαι τὴν ἀλήθειαν, πᾶν ἐς σὲ κατειρήσεται τὠληθές. Ὥς με ἠγάγετο Ἀρίστων ἐς ἑωυτοῦ, νυκτὶ τρίτῃ ἀπὸ τῆς πρώτης ἦλθέ μοι φάσμα εἰδόμενον Ἀρίστωνι, συνευνηθὲν δὲ τοὺς στεφάνους τοὺς εἶχε ἐμοὶ περιετίθει. (2) Καὶ τὸ μὲν οἰχώκεε, ἧκε δὲ μετὰ ταῦτα Ἀρίστων. Ὡς δέ με εἶδε ἔχουσαν στεφάνους, εἰρώτα τίς εἴη ὅ μοι δούς· ἐγὼ δὲ ἐφάμην ἐκεῖνον· ὁ δὲ οὐκ ὑπεδέκετο. Ἐγὼ δὲ κατωμνύμην, φαμένη αὐτὸν οὐ καλῶς ποιέειν ἀπαρνεύμενον· ὀλίγῳ γάρ τι πρότερον ἐλθόντα καὶ συνευνηθέντα δοῦναί μοι τοὺς στεφάνους. (3) Ὁρέων δέ με κατομνυμένην ὁ Ἀρίστων ἔμαθε ὡς θεῖον εἴη τὸ πρῆγμα. Καὶ τοῦτο μὲν οἱ στέφανοι ἐφάνησαν ἐόντες ἐκ τοῦ ἡρωίου τοῦ παρὰ τῇσι θύρῃσι τῇσι αὐλείῃσι ἱδρυμένου, τὸ καλεῦσι Ἀστραβάκου· τοῦτο δὲ οἱ μάντιες τὸν αὐτὸν τοῦτον ἥρωα ἀναίρεον εἶναι. (4) Οὕτω δή, ὦ παῖ, ἔχεις πᾶν, ὅσον τι καὶ βούλεαι πυθέσθαι. Ἢ γὰρ ἐκ τοῦ ἥρωος τούτου γέγονας, καί τοι πατήρ ἐστι Ἀστράβακος ὁ ἥρως, ἢ Ἀρίστων· ἐν γάρ σε τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἀναιρέομαι. (5) Τῇ δέ σευ μάλιστα κατάπτονται οἱ ἐχθροί, λέγοντες ὡς αὐτὸς ὁ Ἀρίστων, ὅτε αὐτῷ σὺ ἠγγέλθης γεγεννημένος, πολλῶν ἀκουόντων οὐ φήσειέ σε ἑωυτοῦ εἶναι (τὸν χρόνον γάρ, τοὺς δέκα μῆνας, οὐδέκω ἐξήκειν), ἀϊδρηίῃ τῶν τοιούτων ἐκεῖνος τοῦτο ἀπέρριψε τὸ ἔπος. (6) Τίκτουσι γὰρ γυναῖκες καὶ ἐννεάμηνα καὶ ἑπτάμηνα, καὶ οὐ πᾶσαι δέκα μῆνας ἐκτελέσασαι· ἐγὼ δὲ σέ, ὦ παῖ, ἑπτάμηνον ἔτεκον. Ἔγνω δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἀρίστων οὐ μετὰ πολλὸν χρόνον ὡς ἀγνοίῃ τὸ ἔπος ἐκβάλοι τοῦτο. (7) Λόγους δὲ ἄλλους περὶ γενέσιος τῆς σεωυτοῦ μὴ

ipse spectator aderat, quæsivit ex eo, qualenam illi videretur, hunc gerere magistratum post regiam dignitatem? (3) Cui illi, indignatus interrogatione, respondit, se quidem utrumque esse expertum, nec vero illum : cæterum interrogationem hanc Lacedæmoniis aut infinitæ calamitatis, aut infinitæ felicitatis fore initium. (4) His dictis, velata facie theatro egressus, domum suam abiit : ibique protinus, præparatis rebus necessariis, Jovi bovem immolavit, et eo mactato vocavit matrem.

LXVIII. Quæ postquam advenit, data in manus illius extorum parte victimæ, supplex eam Demaratus adlocutus est his verbis : « Mater, et alios omnes deos testatus, et hunc Herceum (*id est*, domus nostræ præsidem) Jovem, oro te atque obsecro, ut verum mihi dicas, quis ex rei veritate pater sit meus. (2) Leotychides enim in litis contentione dixit, gravidam te ex priori viro congressam esse cum Aristone : qui vero contumeliosiorem rumorem sequuntur, aiunt cum servo asinario te esse congressam, et illius me esse filium. (3) Quare te ego per deos obsecro, verum mihi dicas. Nam et, si quid tale, quale dicunt, fecisti, non sola tu fecisti, sed multis cum aliis mulieribus : et pervulgata quoque Spartæ fama est, prolificum semen non fuisse Aristoni; alioqui priores etiam uxores ejus parituras fuisse. » Talia igitur ille dixit.

LXIX. Cui mater his verbis respondit : « Fili, quoniam me supplex oras ut verum dicam, omnem tibi rem ex vero aperiam. Postquam me Ariston domum suam duxit, tertia nocte a prima venit ad me simulacrum simile Aristoni : quod quum mecum concubuisset, coronas mihi, quas habebat, imposuit. (2) Illud postquam abiit, venit deinde Ariston; qui me videns coronis ornatam, interrogavit quis illas mihi dedisset : et ego dixi, ipsum. Quod ubi abnuit ille, jurata equidem respondi, non recte eum facere qui rem perneget; paullo enim ante venisse ipsum, mecumque concubuisse, ac deinde has mihi coronas dedisse. (3) Tum me videns Ariston jurejurando rem confirmare, intellexit divinitus hæc accidisse. Nam et coronas illas adparebat esse ex herois ædicula quæ est ad januam aulæ nostræ; Astrabaci ædem vocant : et, esse hunc ipsum heroem, pronunciarunt vates. (4) Ita igitur, fili, rem totam habes, quam scire cupis. Nam, aut ex hoc heroe genitus es, et pater tuus Astrabacus heros est, aut Ariston : ea ipsa enim nocte te concepi. (5) Cæterum, quo argumento te maxime adgrediuntur inimici, dicentes, ipsum Aristonem, quum ei te natum esse nunciaretur, audientibus multis negasse suum te esse filium, quoniam justum tempus decem mensium nondum esset completum; id verbum illi inscitia talium rerum exciderat. (6) Pariunt enim mulieres etiam novem mensium fœtus, atque etiam septem mensium, neque cunctæ decimum complent mensem : et ego te, fili, septimo mense peperi. Agnovitque etiam paullo post ipse Ariston, per inscitiam sibi verbum illud excidisse. (7) Alios autem de nativitate tua rumores procul habe : nam veris

δέκεο· τὰ γὰρ ἀληθέστατα πάντα ἀκήκοας. Ἐκ δὲ ὀνοφορβῶν αὐτῷ τε Λευτυχίδῃ καὶ τοῖσι ταῦτα λέγουσι τίκτοιεν αἱ γυναῖκες παῖδας. » Ἡ μὲν δὴ ταῦτα ἔλεγε.

LXX. Ὁ δὲ πυθόμενός τε τὰ ἐβούλετο καὶ ἐπόδια λαβὼν ἐπορεύετο ἐς Ἦλιν, τῷ λόγῳ φὰς ὡς ἐς Δελφοὺς χρησόμενος τῷ χρηστηρίῳ πορεύεται. Λακεδαιμόνιοι δὲ ὑποτοπηθέντες Δημάρητον δρησμῷ ἐπιχειρέειν ἐδίωκον. (2) Καί κως ἔφθη ἐς Ζάκυνθον διαβὰς ὁ Δημάρητος ἐκ τῆς Ἤλιδος· ἐπιδιαβάντες δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι αὐτοῦ τε ἅπτοντο καὶ τοὺς θεράποντας αὐτὸν ἀπαιρέοντο. Μετὰ δὲ, οὐ γὰρ ἐξεδίδοσαν αὐτὸν οἱ Ζακύνθιοι, ἐνθεῦτεν διαβαίνει ἐς τὴν Ἀσίην παρὰ βασιλέα Δαρεῖον. Ὁ δὲ ὑπεδέξατό τε αὐτὸν μεγαλωστὶ καὶ γῆν τε καὶ πόλις ἔδωκε. (3) Οὕτω ἀπίκετο ἐς τὴν Ἀσίην Δημάρητος καὶ τοιαύτῃ χρησάμενος τύχῃ, ἄλλα τε Λακεδαιμονίοισι συχνὰ ἔργοισί τε καὶ γνώμῃσι ἀπολαμπρυνθείς, ἐν δὲ δὴ καὶ Ὀλυμπιάδα σφι ἀνελόμενος τεθρίππῳ προσέβαλε, μοῦνος τοῦτο πάντων δὴ τῶν γενομένων βασιλέων ἐν Σπάρτῃ ποιήσας.

LXXI. Λευτυχίδης δὲ ὁ Μενάρεος Δημαρήτου καταπαυθέντος διεδέξατο τὴν βασιληίην, καί οἱ γίνεται παῖς Ζευξίδημος, τὸν δὴ Κυνίσκον μετεξέτεροι Σπαρτιητέων ἐκάλεον. Οὗτος ὁ Ζευξίδημος οὐκ ἐβασίλευσε Σπάρτης· πρὸ Λευτυχίδεω γὰρ τελευτᾷ, λιπὼν παῖδα Ἀρχίδημον. (2) Λευτυχίδης δὲ στερηθεὶς Ζευξιδήμου γαμέει δευτέρην γυναῖκα Εὐρυδάμην, ἐοῦσαν Μενίου μὲν ἀδελφεήν, Διακτορίδεω δὲ θυγατέρα, ἐκ τῆς οἱ ἔρσεν μὲν γίνεται οὐδέν, θυγάτηρ δὲ Λαμπιτώ, τὴν Ἀρχίδημος ὁ Ζευξιδήμου γαμέει δόντος αὐτῷ Λευτυχίδεω.

LXXII. Οὐ μὲν οὐδὲ Λευτυχίδης κατεγήρα ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ τίσιν τοιήνδε τινὰ Δημαρήτῳ ἐξέτισε. Ἐστρατήγησε Λακεδαιμονίοισι ἐς Θεσσαλίην, παρεὸν δέ οἱ ὑποχείρια πάντα ποιήσασθαι ἐδωροδόκησε ἀργύριον πολλόν. (2) Ἐπ' αὐτοφώρῳ δὲ ἁλοὺς αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐπικατήμενος χειρῖδι πλέῃ ἀργυρίου, ἔφυγε ἐκ Σπάρτης ὑπὸ δικαστήριον ὑπαχθείς, καὶ τὰ οἰκία οἱ κατεσκάφη· ἔφυγε δὲ ἐς Τεγέην, καὶ ἐτελεύτησε ἐν ταύτῃ. Ταῦτα μὲν δὴ ἐγένετο χρόνῳ ὕστερον.

LXXIII. Τότε δὲ ὡς τῷ Κλεομένεϊ εὐωδώθη τὸ ἐς τὸν Δημάρητον πρῆγμα, αὐτίκα παραλαβὼν Λευτυχίδεα ἤιε ἐπὶ τοὺς Αἰγινήτας, δεινόν τινά σφι ἔγκοτον διὰ τὸν προπηλακισμὸν ἔχων. (2) Οὕτω δὴ οὔτε οἱ Αἰγινῆται, ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων ἡκόντων ἐπ' αὐτούς, ἐδικαίευν ἔτι ἀντιβαίνειν, ἐκεῖνοί τε ἐπιλεξάμενοι ἄνδρας δέκα Αἰγινητέων τοὺς πλείστου ἀξίους καὶ πλούτῳ καὶ γένεϊ ἦγον, καὶ ἄλλους καὶ δὴ καὶ Κριόν τε τὸν Πολυκρίτου καὶ Κάσαμβον τὸν Ἀριστοκράτεος, οἵ περ ἔσχον μέγιστον κράτος· ἀγαγόντες δέ σφεας ἐς γῆν τὴν Ἀττικὴν παραθήκην παρατίθενται ἐς τοὺς ἐχθίστους Αἰγινήτῃσι Ἀθηναίους.

LXXIV. Μετὰ δὲ ταῦτα Κλεομένεα ἐπάϊστον γενόμενον κακοτεχνήσαντα ἐς Δημάρητον δεῖμα ἔλαβε Σπαρτιητέων, καὶ ὑπεξέσχε ἐς Θεσσαλίην. Ἐνθεῦτεν

sima omnia audivisti. Ex asinariis vero Leotychidi ipsi et aliis, qui hoc narrant, liberos pariant uxores. » Hæc mater locuta est.

LXX. Demaratus vero, postquam quæ voluerat cognovit, sumpto viatico, Elidem profectus est; speciem præ se ferens tamquam Delphos petens, ubi consuleret oraculum. Lacedæmonii vero, suspicati fugam capessere Demaratum, persecuti sunt eum. (2) Sed, priusquam hi Elidem pervenerunt, Zacynthum ille trajecerat. Quo quum etiam Lacedæmonii trajecissent, et ipsi Demarato injecerunt manus, et famulos ei abstraxerunt. At ille, quum non dedidissent eum Zacynthii, in Asiam deinde ad regem Darium transgressus est: et rex eum munifice excepit, et terra et oppidis donavit. (3) Ista igitur ratione, et tali fortuna usus, in Asiam pervenit Demaratus, postquam et aliis multis factis pariter atque consiliis inter Lacedæmonios claruerat, et Olympica victoria, quam quadrigarum curriculo reportavit, civitatem ornaverat, unus ex omnibus Spartæ regibus cui id contigerit.

LXXI. Leotychides vero, Menaris filius, in regnum Demarato ea dignitate ejecto successit. Cujus filius erat Zeuxidemus, quem Spartanorum nonnulli Cyniscum nominabant. Hic regnum Spartæ non est adeptus: obierat enim ante Leotychidem, relicto filio Archidamo. (2) Mortuo autem Zeuxidemo, alteram uxorem duxit Leotychides Eurydamen, Menii sororem, Diactoridæ filiam: ex qua quidem nulla ei mascula proles nata est, sed filia, nomine Lampito; quam duxit Archidamus, Zeuxidemi filius, a Leotychide sibi elocatam.

LXXII. Nec vero Spartæ senectutem traduxit Leotychides, sed talem quamdam pœnam dedit Demarato. Quum dux esset copiarum Laconicarum in Thessalia, potuissetque omnia armis subigere, ingentibus pecuniis corrumpi se passus est. (2) Cujus criminis compertus, quum in ipsis castris insidens manicæ pecunia plenæ esset deprehensus, in judicium delatus exsilio multatus est, et ædes ejus in urbe dirutæ: itaque Tegeæ exsulavit, ibique vitam finivit. Sed hæc quidem postero tempore acta sunt.

LXXIII. Tunc vero, postquam Cleomeni ex sententia successerat res in Demaratum suscepta, protinus ille, adsumpto Leotychide, adversus Æginetas ire contendit, propter illatam sibi contumeliam vehementer illis iratus. (2) Jam igitur Æginetæ, quum ambo simul reges adversus illos venissent, non amplius repugnandum sibi esse existimarunt: et illi selectos ex Æginetis decem viros, divitiis et genere præ cæteris eminentes, abduxerunt, in his Crium Polycriti filium, et Casambum Aristocratis, qui plurimum potestate valebant. Hos igitur, in Atticam terram abductos, veluti depositum tradiderunt Atheniensibus, acerrimis hostibus Æginetarum.

LXXIV. Sed post hæc Cleomenes, quum compertæ interim fuissent malæ artes, quibus adversus Demaratum usus erat, metu Spartanorum in Thessaliam secessit. Inde

δὲ ἀπικόμενος ἐς τὴν Ἀρκαδίην νεώτερα ἔπρησσε πρήγματα, συνιστὰς τοὺς Ἀρκάδας ἐπὶ τῇ Σπάρτῃ, ἄλλους τε ὅρκους προσάγων σφι ἦ μὲν ἕψεσθαί σφεας αὐτῷ τῇ ἂν ἐξηγέηται, καὶ δὴ καὶ ἐς Νώνακριν πόλιν πρόθυμος ἦν τῶν Ἀρκάδων τοὺς προεστεῶτας ἀγινέων ἐξορκοῦν τὸ Στυγὸς ὕδωρ. (2) Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ πόλι λέγεται εἶναι ὑπ' Ἀρκάδων τὸ Στυγὸς ὕδωρ, καὶ δὴ καὶ ἔστι τοιόνδε τι· ὕδωρ ὀλίγον φαινόμενον ἐκ πέτρης στάζει ἐς ἄγκος, τὸ δὲ ἄγκος αἱμασιῆς τις περιθέει κύκλος. Ἡ δὲ Νώνακρις, ἐν τῇ ἡ πηγὴ αὕτη τυγχάνει ἐοῦσα, πόλις ἐστὶ τῆς Ἀρκαδίης πρὸς Φενεῷ.

LXXV. Μαθόντες δὲ Λακεδαιμόνιοι Κλεομένεα ταῦτα πρήσσοντα, κατῆγον αὐτὸν δείσαντες ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι ἐς Σπάρτην τοῖσι καὶ πρότερον ἦρχε. (2) Κατελθόντα δὲ αὐτὸν αὐτίκα ὑπέλαβε μανίη νοῦσος, ἐόντα καὶ πρότερον ὑπομαργότερον· ὅκως γάρ τεῳ ἐντύχοι Σπαρτιητέων, ἐνέχραυε ἐς τὸ πρόσωπον τὸ σκῆπτρον. (3) Ποιεῦντα δὲ αὐτὸν ταῦτα καὶ παραφρονήσαντα ἔδησαν οἱ προσήκοντες ἐν ξύλῳ· ὁ δὲ δεθεὶς τὸν φύλακον μουνωθέντα ἰδὼν τῶν ἄλλων αἰτέει μάχαιραν· οὐ βουλομένου δὲ τὰ πρῶτα τοῦ φυλάκου διδόναι ἠπείλεε τά μιν λυθεὶς ποιήσει, ἐς ὃ δείσας τὰς ἀπειλὰς ὁ φύλακος (ἦν γὰρ τῶν τις εἱλωτέων) διδοῖ οἱ μάχαιραν. (4) Κλεομένης δὲ παραλαβὼν τὸν σίδηρον ἤρχετο ἐκ τῶν κνημέων ἑωυτὸν λωβώμενος· ἐπιτάμνων γὰρ κατὰ μῆκος τὰς σάρκας προέβαινε ἐκ τῶν κνημέων ἐς τοὺς μηρούς, ἐκ δὲ τῶν μηρῶν ἔς τε τὰ ἰσχία καὶ τὰς λαπάρας, ἐς ὃ ἐς τὴν γαστέρα ἀπίκετο, καὶ ταύτην καταχορδεύων ἀπέθανε τρόπῳ τοιούτῳ, (5) ὡς μὲν οἱ πολλοὶ λέγουσι Ἑλλήνων, ὅτι τὴν Πυθίην ἀνέγνωσε τὰ περὶ Δημάρητον γενόμενα λέγειν, ὡς δὲ Ἀθηναῖοι λέγουσι, διότι ἐς Ἐλευσῖνα ἐσβαλὼν ἔκειρε τὸ τέμενος τῶν θεῶν, ὡς δὲ Ἀργεῖοι, ὅτι ἐξ ἱροῦ αὐτῶν τοῦ Ἄργου Ἀργείων τοὺς καταφυγόντας ἐκ τῆς μάχης καταγινέων κατέκοπτε καὶ αὐτὸ τὸ ἄλσος ἐν ἀλογίῃ ἔχων ἐνέπρησε.

LXXVI. Κλεομένεϊ γὰρ μαντευομένῳ ἐν Δελφοῖσι ἐχρήσθη Ἄργος αἱρήσειν. Ἐπείτε δὲ Σπαρτιήτας ἄγων ἀπίκετο ἐπὶ ποταμὸν Ἐρασῖνον, ὃς λέγεται ῥέειν ἐκ τῆς Στυμφηλίδος λίμνης (τὴν γὰρ δὴ λίμνην ταύτην ἐς χάσμα ἀφανὲς ἐκδιδοῦσαν ἀναφαίνεσθαι ἐν Ἄργεϊ, τὸ ἐνθεῦτεν δὲ τὸ ὕδωρ ἤδη τοῦτο ὑπ' Ἀργείων Ἐρασῖνον καλέεσθαι), ἀπικόμενος δ' ὦν ὁ Κλεομένης ἐπὶ τὸν ποταμὸν τοῦτον ἐσφαγιάζετο αὐτῷ· (2) καὶ οὐ γὰρ οὐδαμῶς ἐκαλλίρεε διαβαίνειν μιν, ἄγασθαι μὲν ἔφη τοῦ Ἐρασίνου οὐ προδιδόντος τοὺς πολιήτας, Ἀργείους μέντοι οὐδ' ὣς χαιρήσειν. (3) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξαναχωρήσας τὴν στρατιὴν κατήγαγε ἐς Θυρέην, σφαγιασάμενος δὲ τῇ θαλάσσῃ ταῦρον πλοίοισί σφεας ἤγαγε ἔς τε τὴν Τιρυνθίην χώρην καὶ Ναυπλίην.

LXXVII. Ἀργεῖοι δ' ἐβώθεον πυνθανόμενοι ταῦτα ἐπὶ θάλασσαν· ὡς δὲ ἀγχοῦ μὲν ἐγίνοντο τῆς Τίρυνθος, χώρῳ δὲ ἐν τούτῳ τῷ κέεται Σήπεια οὔνομα, μεταίχμιον οὐ μέγα ἀπολιπόντες ἵζοντο ἀντίοι τοῖσι Λακεδαιμονίοισι. (2) Ἐνθαῦτα δὴ οἱ Ἀργεῖοι τὴν μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ

vero in Arcadiam reversus, novas res moliens, Arcadas adversus Spartanos sollicitavit, quum aliis juramentis illos adstringens, ut se, quocumque duceret, sequerentur; tum etiam in animo habens proceres Arcadum, in Nonacrin oppidum ductos, jurejurando per Stygis aquam adigere. (2) Nam in hoc ipso oppido perhibent Arcades esse Stygis aquam.* Est autem illa hujusmodi: exigua adparet aqua, ex petra stillans in locum concavum, quem maceria undique cingit. Nonacris autem, in qua hic fons conspicitur, Arcadiæ oppidum est prope Pheneum.

LXXV. Lacedæmonii vero, ubi cognoverunt quid moliretur Cleomenes, veriti rei exitum, Spartam eum revocarunt, et in pristinam restituerunt dignitatem. (2) At post reditum brevi interjecto tempore, quum jam antea haud sana admodum mente fuisset, furor morbus eum invasit; nam quoties Spartanus quispiam obviam ei veniret, huic sceptrum in faciem infligebat. (3) Quæ quum ille faceret, et alienata esset mente, vinxerunt illum propinqui, et ligno illigaverunt. At ille, ita vinctus, ubi vidit unum custodem, digressis aliis, solum relictum, cultrum sibi dari postulavit: quem quum ei statim dare nollet custos, minatus est homini quæ deinde illi facturus esset, quando foret solutus; donec territus ille minis (erat enim unus ex Helotis) cultrum ei porrexit. (4) Tum vero, sumpto ferro, Cleomenes, initio a cruribus facto, misere se ipse laceravit: carnem enim secundum longitudinem incidens, a cruribus ad femora perrexit, et a femoribus ad ilia et lumbos: postremo, ubi ad ventrem pervenit, hunc etiam minutatim dissecuit, donec animam efflavit. (5) Atque tali modo ille mortuus est, ut quidem plerique ex Græcis dicunt, quoniam Pythiæ persuaserat ista dicere quæ ad Demaratum spectabant; ut vero aiunt Athenienses, quoniam, quo tempore Eleusinem invasit, lucum excidit deabus sacrum; ut vero Argivi, quoniam Argivos, qui e pugna in lucum Argo sacrum confugerant, inde abductos trucidavit, ipsumque lucum spreta religione incendit.

LXXVI. Scilicet Cleomeni, Delphicum oraculum consulenti, redditum erat responsum, capturum illum Argos. Postquam vero cum Spartanorum exercitu ad fluvium pervenit Erasinum, quem aiunt ex Stymphalio lacu effluere: dicunt enim, hunc lacum, postquam in cæcam voraginem se infudit, rursus adparere in Argolide, et exinde Erasinum hanc aquam ab Argivis nominari: ad hunc igitur fluvium postquam Cleomenes pervenit, hostias flumini immolavit: (2) quumque minime bene ei cessurum transitum portenderent exta, laudare se, ait, Erasinum, quod cives non proderet suos; sed ne sic quidem salvos evasuros Argivos. (3) Post hæc retrogressus, Thyream duxit exercitum; et, tauro mari immolato, navibus eumdem duxit in Tirynthium et Nauplium agrum.

LXXVII. Ea re cognita, ad mare properant Argivi, opem suis laturi. Ut vero prope Tirynthem fuerunt, eo in loco cui nomen est Sepea, castra castris Lacedæmoniorum, haud magno spatio in medio relicto, opposuerunt. (2) Ibi nimirum pugnam ex aperto non verebantur Argivi,

μάχην οὐκ ἐφοβέοντο, ἀλλὰ μὴ δόλῳ αἱρεθέωσι· καὶ γὰρ δή σφι ἐς τοῦτο τὸ πρῆγμα εἶχε τὸ χρηστήριον τὸ ἐπίκοινα ἔχρησε ἡ Πυθίη τούτοισί τε καὶ Μιλησίοισι, λέγον ὧδε·

'Αλλ' ὅταν ἡ θήλεια τὸν ἄρσενα νικήσασα
ἐξελάσῃ καὶ κῦδος ἐν Ἀργείοισιν ἄρηται,
πολλὰς Ἀργείων ἀμφιδρυφέας τότε θήσει.
Ὥς ποτέ τις ἐρέει καὶ ἐπεσσομένων ἀνθρώπων
« δεινὸς ὄφις τριέλικτος ἀπώλετο δουρὶ δαμασθείς. »

Ταῦτα δὴ πάντα συνελθόντα τοῖσι Ἀργείοισι φόβον παρεῖχε. (2) Καὶ δή σφι πρὸς ταῦτα ἔδοξε τῷ κήρυκι τῶν πολεμίων χρᾶσθαι, δόξαν δέ σφι ἐποίευν τοιόνδε· ὅκως ὁ Σπαρτιήτης κῆρυξ προσημαίνοι τι Λακεδαιμονίοισι, ἐποίευν καὶ οἱ Ἀργεῖοι τὠυτὸ τοῦτο.

LXXVIII. Μαθὼν δὲ ὁ Κλεομένης ποιεῦντας τοὺς Ἀργείους ὁκοῖόν τι ὁ σφέτερος κῆρυξ σημήνειε, παραγγέλλει σφι, ὅταν σημήνῃ ὁ κῆρυξ ποιέεσθαι ἄριστον, τότε ἀναλαβόντας τὰ ὅπλα χωρέειν ἐς τοὺς Ἀργείους. (2) Ταῦτα καὶ ἐγένετο ἐπιτελέα ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων· ἄριστον γὰρ ποιευμένοισι τοῖσι Ἀργείοισι ἐκ τοῦ κηρύγματος ἐπεκέατο, καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν αὐτῶν, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνας ἐς τὸ ἄλσος τοῦ Ἄργου καταφυγόντας περιιζόμενοι ἐφύλασσον.

LXXIX. Ἐνθεῦτεν δὲ ὁ Κλεομένης ἐποίεε τοιόνδε· ἔχων αὐτομόλους ἄνδρας καὶ πυνθανόμενος τούτων ἐξεκάλεε, πέμπων κήρυκα, οὐνομαστὶ λέγων τῶν Ἀργείων τοὺς ἐν τῷ ἱρῷ ἀπεργμένους, ἐξεκάλεε δὲ φὰς αὐτῶν ἔχειν τὰ ἄποινα· ἄποινα δέ ἐστι Πελοποννησίοισι δύο μνέαι τεταγμέναι κατ' ἄνδρα αἰχμάλωτον ἐκτίνειν. (2) Κατὰ πεντήκοντα δὴ ὧν τῶν Ἀργείων ὡς ἑκάστους ἐκκαλεύμενος ὁ Κλεομένης ἔκτεινε. Ταῦτα δέ κως γινόμενα ἐλελήθεε τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐν τῷ τεμένεϊ· ἅτε γὰρ πυκνοῦ ἐόντος τοῦ ἄλσεος, οὐκ ὥρεον οἱ ἐντὸς τοὺς ἐκτὸς ὅ τι ἔπρησσον, πρίν γε δὴ αὐτῶν τις ἀναβὰς ἐπὶ δένδρος κατεῖδε τὸ ποιεύμενον. Οὐκ ὦν δὴ ἔτι καλεύμενοι ἐξήϊσαν.

LXXX. Ἐνθαῦτα δὴ ὁ Κλεομένης ἐκέλευε πάντα τινὰ τῶν εἱλωτέων περινέειν ὕλη τὸ ἄλσος, τῶν δὲ πειθομένων ἐνέπρησε τὸ ἄλσος. Καιομένου δὲ ἤδη ἐπείρετο τῶν τινὰ αὐτομόλων τίνος εἴη θεῶν τὸ ἄλσος· ὁ δὲ ἔφη Ἄργου εἶναι. (2) Ὁ δὲ ὡς ἤκουσε, ἀναστενάξας μέγα εἶπε, « ὦ Ἄπολλον χρηστήριε, ἦ μεγάλως με ἠπάτηκας φάμενος Ἄργος αἱρήσειν· συμβάλλομαι δ' ἐξήκειν μοι τὸ χρηστήριον. »

LXXXI. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Κλεομένης τὴν μὲν πλέω στρατιὴν ἀπῆκε ἀπιέναι ἐς Σπάρτην, χιλίους δὲ αὐτὸς λαβὼν τοὺς ἀριστέας ἤϊε ἐς τὸ Ἡραῖον θύσων. Βουλόμενον δὲ αὐτὸν θύειν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ὁ ἱρεὺς ἀπηγόρευε, φὰς οὐκ ὅσιον εἶναι ξείνῳ αὐτόθι θύειν. (2) Ὁ δὲ Κλεομένης τὸν ἱρέα ἐκέλευε τοὺς εἵλωτας ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ἀπαγαγόντας μαστιγῶσαι, καὶ αὐτὸς ἔθυσε· ποιήσας δὲ ταῦτα ἀπήϊε ἐς τὴν Σπάρτην.

LXXXII. Νοστήσαντα δέ μιν ὑπῆγον οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τοὺς ἐφόρους, φάμενοί μιν δωροδοκήσαντα οὐκ ἑλέειν

sed ne dolo caperentur. Etenim ad hanc rem spectabat oraculum illud, quod promiscue et his et Milesiis Pythia ediderat his verbis :

Verum, quando marem præverlet femina victrix,
inter et Argivos referet præclaris honorem ;
tunc Argivarum reddet plerasque gementes,
ut venturorum aiat quis quandoque virorum :
« telo sævus obit sinuoso corpore serpens. »

Quæ quum tunc omnia concurrissent, metum Argivis incusserunt. (3) Proinde consilium ceperunt utendi hostium præcone : idque ita exsecuti sunt, ut, quoties Spartanus præco signum aliquod dedisset Lacedæmoniis, Argivi etiam id ipsum facerent.

LXXVIII. Quos ubi Cleomenes cognovit idem exsequi, quodcumque ipsius præco significasset; imperat suis, ut, quando prandii signum edidisset præco, tunc arma caperent, et Argivos adorirentur. (2) Et exsecuti sunt hoc Lacedæmonii. Nam, dum Argivi ex præconis imperio prandium capiebant, subito illos adorti, multos eorum interfecerunt, multo plures vero, qui in Argi lucum confugerant, circum sedentes ibi custodiverunt.

LXXIX. Deinde hoc fecit Cleomenes : quum ex hominibus quibusdam, qui ad ipsum transfugerant, cognosset, quinam essent ex Argivis qui in sacro luco essent inclusi, misso præcone nominatim evocavit singulos; dicens, se pretium redemptionis illorum accepisse. Statutum autem apud Peloponnesios est pretium redemptionis, duo minæ pro singulis captivis pendendæ. (2) Igitur quinquaginta fere ex Argivis, ut quemque evocaverat, interfecit Cleomenes; et reliquos, qui in luco erant, latebat factum : quum enim densus esset lucus, qui intus erant, non videbant quid facerent hi qui extra essent. Postremo vero unus illorum conscensa arbore vidit quid gereretur : atque exinde non amplius egrediebantur vocati.

LXXX. Tum vero Cleomenes Helotas omnes jussit materiam circa lucum congerere : et, postquam hi imperata fecerunt, lucum incendit. Jamque ardebat lucus, quum ille ex transfugarum quopiam quæsivit, cui deo sacer lucus esset. Qui respondit, Argi lucum esse. (2) Hoc audito Cleomenes, ingentem edens gemitum, ait : « O fatidice Apollo, sane magnopere me decepisti, quum Argos me capturum diceres. Suspicor enim, exisse mihi id vaticinium. »

LXXXI. Post hæc, majore exercitus parte Spartam dimissa, ipse cum mille fortissimis ad Junonis templum se contulit, sacra facturus. Quum autem in eo esset ut super ara sacrificaret, vetuit eum sacerdos, nefas esse dicens peregrino sacra ibi facere. (2) At Cleomenes, jussis Helotis abductum ab ara sacerdotem flagris cædere, ipse sacra fecit; eoque facto Spartam abiit.

LXXXII. Quo ubi rediit, inimici eum apud ephoros reum egerunt; dicentes, pecunia corruptum Argos non

τὸ Ἄργος, παρεὸν εὐπετέως μιν ἑλέειν. (2) Ὁ δέ σφι ἔλεξε, οὔτε εἰ ψευδόμενος οὔτε εἰ ἀληθέα λέγων, ἔχω σαφηνέως εἶπαι, ἔλεξε δ᾽ ὦν φάμενος, ἐπείτε δὴ τὸ τοῦ Ἄργου ἱρὸν εἷλε, δοκέειν οἱ ἐξεληλυθέναι τὸν χρησμὸν τοῦ θεοῦ· πρὸς ὦν ταῦτα οὐ δικαιοῦν πειρᾶν τῆς πόλιος, πρίν γε δὴ ἱροῖσι χρήσηται καὶ μάθη εἴτε οἱ ὁ θεὸς παραδιδοῖ εἴτε οἱ ἐμποδὼν ἕστηκε· (3) καλλιρευμένῳ δὲ ἐν τῷ Ἡραίῳ ἐκ τοῦ ἀγάλματος τῶν στηθέων φλόγα πυρὸς ἐκλάμψαι, μαθέειν δὲ αὐτὸς οὕτω τὴν ἀτρέκειαν, ὅτι οὐκ αἱρέει τὸ Ἄργος· εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀγάλματος ἐξέλαμψε, αἱρέειν ἂν κατ᾽ ἄκρης τὴν πόλιν, ἐκ τῶν στηθέων δὲ λάμψαντος πᾶν οἱ πεποιῆσθαι ὅσον ὁ θεὸς ἐβούλετο γενέσθαι. (4) Ταῦτα δὲ λέγων πιστά τε καὶ οἰκότα ἐδόκεε Σπαρτιήτῃσι λέγειν, καὶ ἀπέφυγε πολλὸν τοὺς διώκοντας.

LXXXIII. Ἄργος δὲ ἀνδρῶν ἐχηρώθη οὕτω ὥστε οἱ δοῦλοι αὐτῶν ἔσχον πάντα τὰ πρήγματα ἄρχοντές τε καὶ διέποντες, ἐς ὃ ἐπήβησαν οἱ τῶν ἀπολομένων παῖδες. Ἔπειτέν σφεας οὗτοι ἀνακτεώμενοι ὀπίσω ἐς ἑωυτοὺς τὸ Ἄργος ἐξέβαλον· ἐξωθεύμενοι δὲ οἱ δοῦλοι μάχῃ ἔσχον Τίρυνθα. (2) Τέως μὲν δή σφι ἦν ἄρθμια ἐς ἀλλήλους, ἔπειτεν δὲ ἐς τοὺς δούλους ἦλθε ἀνὴρ μάντις Κλέανδρος, γένος ἐὼν Φιγαλεὺς ἀπ᾽ Ἀρκαδίης· οὗτος τοὺς δούλους ἀνέγνωσε ἐπιθέσθαι τοῖσι δεσπότῃσι. Ἐκ τούτου δὲ πόλεμός σφι ἦν ἐπὶ χρόνον συχνόν, ἐς ὃ δὴ μόγις οἱ Ἀργεῖοι ἐπεκράτησαν.

LXXXIV. Ἀργεῖοι μέν νυν διὰ ταῦτα Κλεομένεά φασι μανέντα ἀπολέσθαι κακῶς· αὐτοὶ δὲ Σπαρτιῆταί φασι ἐκ δαιμονίου μὲν οὐδενὸς μανῆναι Κλεομένεα, Σκύθῃσι δὲ ὁμιλήσαντά μιν ἀκρητοπότην γενέσθαι καὶ ἐκ τούτου μανῆναι. (2) Σκύθας γὰρ τοὺς νομάδας, ἐπείτε σφι Δαρεῖον ἐσβαλέειν ἐς τὴν χώρην, μετὰ ταῦτα μεμονέναι μιν τίσασθαι, πέμψαντας δὲ ἐς Σπάρτην συμμαχίην τε ποιέεσθαι, καὶ συντίθεσθαι ὡς χρεὼν εἴη αὐτοὺς μὲν τοὺς Σκύθας παρὰ Φᾶσιν ποταμὸν πειρᾶν ἐς τὴν Μηδικὴν ἐσβαλέειν, σφέας δὲ τοὺς Σπαρτιήτας κελεύειν ἐξ Ἐφέσου ὁρμεωμένους ἀναβαίνειν καὶ ἔπειτεν ἐς τὠυτὸ ἀπαντᾶν. (3) Κλεομένεα δὲ λέγουσι ἡκόντων τῶν Σκυθέων ἐπὶ ταῦτα ὁμιλέειν σφι μεζόνως, ὁμιλέοντα δὲ μᾶλλον τοῦ ἱκνευμένου μαθέειν τὴν ἀκρητοποσίην παρ᾽ αὐτῶν· ἐκ τούτου δὲ μανῆναί μιν νομίζουσι Σπαρτιῆται. (4) Ἔκ τε τοῦ, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, ἐπεὰν ζωρότερον βούλωνται πιέειν, « ἐπισκύθισον » λέγουσι. Οὕτω δὴ Σπαρτιῆται τὰ περὶ Κλεομένεα λέγουσι· ἐμοὶ δὲ δοκέει τίσιν ταύτην ὁ Κλεομένης Δημαρήτῳ ἐκτῖσαι.

LXXXV. Τελευτήσαντος δὲ Κλεομένεος, ὡς ἐπύθοντο Αἰγινῆται, ἔπεμπον ἐς Σπάρτην ἀγγέλους καταβωσομένους Λευτυχίδεω περὶ τῶν ἐν Ἀθήνῃσι ὁμήρων ἐχομένων. Λακεδαιμόνιοι δὲ δικαστήριον συναγαγόντες ἔγνωσαν περιυβρίσθαι Αἰγινήτας ὑπὸ Λευτυχίδεω, καί μιν κατέκριναν ἔκδοτον ἄγεσθαι ἐς Αἴγιναν ἀντὶ τῶν ἐν Ἀθήνῃσι ἐχομένων ἀνδρῶν. (2) Μελλόντων δὲ ἄγειν τῶν Αἰγινητέων τὸν Λευτυχίδεα, εἶπέ σφι

cepisse, quum capere facile potuisset. (2) At ille respondit; verumne dicens, an mentiens, definire nequeo; respondit certe, postquam lucum Argo sacrum cepisset, visum sibi esse exisse effatum dei : quare non tentandam sibi existimasse urbem, quin prius sacris factis cognovisset, utrum traditurus sibi eam deus esset, an impedimento futurus. (3) Litanti autem sibi in Junonis templo, ex simulacri pectore effulsisse ignis flammam : unde liquido se intellexisse, non capturum se esse Argos : nam, si ex capite simulacri effulsisset flamma, capturum se urbem cum arce fuisse; quum vero e pectore effulserit, perfecta a se esse omnia quæ fieri deus voluit. (4) Hæc dicens, credibilia et consentanea dicere visus est Spartanis, et longe majore parte suffragiorum est absolutus.

LXXXIII. Urbs vero Argos ita viris viduata est, ut res illorum omnes penes servos essent, omnia gubernantes administrantesque, donec eorum filii, qui perierant, ad virilem pervenerunt ætatem. Tunc hi, Argos sibi rursus vindicantes, illos ejecerunt : et servi, urbe pulsi, prælio facto Tirynthem tenuere. (2) Deinde aliquamdiu pacatæ inter utrosque res fuere : sed postea venit ad servos vir fatidicus, nomine Cleander, genere Phigalensis Arcas; qui illis, ut denuo arma inferrent dominis, persuasit. Inde bellum illis exortum est, quod diu duravit, donec tandem ægre servos debellarunt Argivi.

LXXXIV. Argivi igitur ista de caussa aiunt in furorem actum Cleomenem misere periisse. At ipsi Spartani contendunt, non a deo quopiam in furorem actum fuisse Cleomenem, sed ex consuetudine cum Scythis contraxisse merum bibendi morem, eaque de caussa in furorem incidisse. (2) Scythas enim Nomades, postquam terram ipsorum Darius bello invasisset, consilium deinde cepisse pœnas ab illo repetendi : itaque missis legatis societatem voluisse cum Spartanis contrahere, hac conditione, ut ipsi Scythæ juxta Phasin fluvium conarentur in Medicam terram irrumpere; Spartani vero, Epheso profecti, in superiorem Asiam contenderent, ac deinde utrique eodem in loco convenirent. (3) Cleomenem igitur, aiunt, quum Scythæ hanc ob caussam Spartam venissent, familiarius, quam par erat, cum illis conversantem, merum bibere ab eisdem didicisse; atque inde eum in furorem incidisse existimant Spartani. (4) Et ab illo tempore, aiunt, si quis meracius bibere cupit, dicere hunc famulo, « Scythico more infunde! » Hæc apud Spartanos de Cleomene fama est. Mihi vero Cleomenes videtur hanc pœnam Demarato dedisse.

LXXXV. Cognita Cleomenis morte, Æginetæ Spartam legatos miserunt, qui Leotychidem propter obsides Athenis retentos accusarent. Et Lacedæmonii, constituto judicio, pronunciarunt injuriose cum Æginetis Leotychidem egisse; eumque condemnarunt, ut illis dederetur, Æginam abducendus loco virorum Athenis detentorum. (2) Quum vero in eo essent Æginetæ ut abducerent Leotychidem, dixit

Θεασίδης ὁ Λεωπρέπεος, ἐὼν ἐν τῇ Σπάρτῃ δόκιμος ἀνὴρ, « τί βούλεσθε ποιέειν, ἄνδρες Αἰγινῆται; τὸν βασιλέα τῶν Σπαρτιητέων ἔκδοτον γενόμενον ὑπὸ τῶν πολιητέων ἄγειν; εἰ νῦν ὀργῇ χρεώμενοι ἔγνωσαν οὕτω Σπαρτιῆται, ὅκως ἐξ ὑστέρης μή τι ὑμῖν, ἢν ταῦτα πρήσσητε, πανώλεθρον κακὸν ἐς τὴν χώρην ἐσβάλωσι. » (3) Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Αἰγινῆται ἔσχοντο τῆς ἀγωγῆς, ὁμολογίῃ δὲ ἐχρήσαντο τοιῇδε, ἐπισπόμενον Λευτυχίδεα ἐς Ἀθήνας ἀποδοῦναι Αἰγινήτῃσι τοὺς ἄνδρας.

LXXXVI. Ὡς δὲ ἀπικόμενος Λευτυχίδης ἐς τὰς Ἀθήνας ἀπαίτεε τὴν παρακαταθήκην, οἱ Ἀθηναῖοι προφάσιας εἷλκον οὐ βουλόμενοι ἀποδοῦναι, φάντες δύο σφέας ἐόντας βασιλέας παραθέσθαι καὶ οὐ δικαιοῦν τῷ ἑτέρῳ ἄνευ τοῦ ἑτέρου ἀποδιδόναι. (2) Οὐ φαμένων δὲ ἀποδώσειν τῶν Ἀθηναίων ἔλεξέ σφι Λευτυχίδης τάδε, « ὦ Ἀθηναῖοι, ποιέετε μὲν ὁκότερα βούλεσθε αὐτοί· καὶ γὰρ ἀποδιδόντες ποιέετε ὅσια, καὶ μὴ ἀποδιδόντες τὰ ἐναντία τούτων· ὁκοῖον μέντοι τι ἐν τῇ Σπάρτῃ συνηνείχθη γενέσθαι περὶ παρακαταθήκης, βούλομαι ὑμῖν εἶπαι. (3) Λέγομεν ἡμεῖς οἱ Σπαρτιῆται γενέσθαι ἐν τῇ Λακεδαίμονι κατὰ τρίτην γενεὴν τὴν ἀπ' ἐμέο Γλαῦκον Ἐπικύδεος παῖδα. Τοῦτον τὸν ἄνδρα φαμὲν τά τε ἄλλα πάντα περιήκειν τὰ πρῶτα, καὶ δὴ καὶ ἀκούειν ἄριστα δικαιοσύνης πέρι πάντων ὅσοι τὴν Λακεδαίμονα τοῦτον τὸν χρόνον οἴκεον. (4) Συνενειχθῆναι δέ οἱ ἐν χρόνῳ ἱκνευμένῳ τάδε λέγομεν, ἄνδρα Μιλήσιον ἀπικόμενον ἐς Σπάρτην βούλεσθαί οἱ ἐλθεῖν ἐς λόγους, προϊσχόμενον τοιάδε, 'Εἰμὶ μὲν Μιλήσιος, ἥκω δὲ τῆς σῆς, Γλαῦκε, δικαιοσύνης βουλόμενος ἀπολαῦσαι. (5) Ὡς γὰρ δὴ ἀνὰ πᾶσαν μὲν τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, ἐν δὲ καὶ περὶ Ἰωνίην τῆς σῆς δικαιοσύνης ἦν λόγος πολλὸς, ἐμεωυτῷ λόγους ἐδίδουν καὶ ὅτι ἐπικίνδυνός ἐστι αἰεί κοτε ἡ Ἰωνίη, ἡ δὲ Πελοπόννησος ἀσφαλέως ἱδρυμένη, καὶ διότι χρήματα οὐδαμὰ τοὺς αὐτοὺς ἔστι ὁρᾶν ἔχοντας. (6) Ταῦτά τε ὦν ἐπιλεγομένῳ καὶ βουλευομένῳ ἔδοξέ μοι τὰ ἡμίσεα πάσης τῆς οὐσίης ἐξαργυρώσαντα θέσθαι παρὰ σὲ, εὖ ἐξεπισταμένῳ ὥς μοι κείμενα ἔσται παρὰ σοὶ σόα. Σὺ δή μοι καὶ τὰ χρήματα δέξαι καὶ τάδε τὰ σύμβολα σῶζε λαβών· ὃς δ' ἂν ἔχων ταῦτα ἀπαιτέῃ, τούτῳ ἀποδοῦναι.' (II.) Ὁ μὲν δὴ ἀπὸ Μιλήτου ἥκων ξεῖνος τοσαῦτα ἔλεξε, Γλαῦκος δὲ ἐδέξατο τὴν παρακαταθήκην ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ λόγῳ. (7) Χρόνου δὲ πολλοῦ διελθόντος ἦλθον ἐς τὴν Σπάρτην τούτου τοῦ παραθεμένου τὰ χρήματα οἱ παῖδες, ἐλθόντες δὲ ἐς λόγους τῷ Γλαύκῳ καὶ ἀποδεικνύντες τὰ σύμβολα ἀπαίτεον τὰ χρήματα. Ὁ δὲ διωθέετο ἀντυποκρινόμενος τοιάδε, 'οὔτε μέμνημαι τὸ πρῆγμα, οὔτε με περιφέρει οὐδὲν εἰδέναι τούτων τῶν ὑμεῖς λέγετε, βούλομαί τε ἀναμνησθεὶς ποιέειν πᾶν τὸ δίκαιον· καὶ γὰρ εἰ ἔλαβον, ὀρθῶς ἀποδοῦναι, καὶ εἴ γε ἀρχὴν μὴ ἔλαβον, νόμοισι τοῖσι Ἑλλήνων χρήσομαι ἐς ὑμέας. (8) Ταῦτα ὦν ὑμῖν ἀναβάλλομαι κυρώσειν ἐς τέταρτον μῆνα ἀπὸ τοῦδε.' (III.)

eis Theasides, Laoprepis filius, vir Spartæ spectatus: « Quid facturi estis, viri Æginetæ? regem Spartanorum, vobis a civibus suis traditum, vultis abducere? Quodsi nunc iracunde cum illo agere decreverunt Spartani, videte ne iidem posthac, si hoc feceritis, exitiosum malum vestram in terram inferant. » (3) His auditis, abducere illum omiserunt Æginetæ, pactique cum eo sunt in hanc conditionem, ut una cum ipsis Athenas se conferret Leotychides, et Æginetis viros illos restitueret.

LXXXVI. Athenas postquam Leotychides pervenit, repetiitque depositum; tum vero tergiversari Athenienses, reddere nolentes; dicereque, a duobus regibus viros illos apud se depositos fuisse, nec sibi æquum videri, alteri eos reddere absque altero. (2) Ita quum se reddituros illos negarent Athenienses, hæc apud eos verba Leotychides fecit: « Facite, Athenienses, utrum volueritis ipsi: nam, si reddideritis, pie sancteque feceritis; si non reddideritis, contra. Veruntamen commemorare vobis volo, quale quid circa depositum acciderit Spartæ. (3) Dicimus nos Spartani, fuisse Lacedæmone, tertia ante me generatione, Glaucum Epicydis filium. Huic viro dicimus et omnia alia contigisse præcipua, et singulari justitiæ fama eumdem fuisse celebratum præ omnibus qui per id tempus Lacedæmonem habitabant. (4) Huic suo tempore hæc dicimus accidisse: virum Milesium venisse Spartam, illum convenire cupientem, et hæcce ei exponentem: Sum ego, inquit, civis Milesius, ad teque veni, Glauce, tua frui justitia cupiens. (5) Quandoquidem enim, ut per reliquam Græciam universam, ita et per Ioniam, eximia est fama tuæ justitiæ; reputavi mecum, in periculo semper versari Ioniam, Peloponnesum contra in tuto locatam, et numquam apud nos pecunias diu in ejusdem hominis possessione permanere. (6) Hæc apud me reputanti deliberantique visum est mihi, bonorum meorum dimidium, in pecuniam redactum, apud te deponere, bene gnaro apud te mihi salvum illud collocatum iri. Accipe igitur has pecunias meas, et has accipe servaque tesseras; quas qui secum ferens repetet pecunias, ei illas reddes. (II.) Hæc quum hospes dixisset Milesius, accepit Glaucus depositum prædicta conditione. (7) Multo vero interjecto tempore Spartam venere filii hujus hominis, qui illas deposuerat pecunias; qui quum convenissent Glaucum, exhibitis tesseris pecunias ab illo repetierunt. At ille recusans, hæc respondit: Non memini equidem hanc rem quam narratis, nec animum meum subit ulla ejus cogitatio. Volo autem, si quidem in memoriam revocavero, facere quod justum est: nam, si accepi, recte vobis restituam; si omnino non accepi, ex Græcorum legibus vobiscum agam. (8) Igitur in quartum ab hoc mensem vos rejicio, quo tempore hæc effecta vo-

Οἱ μὲν δὴ Μιλήσιοι συμφορὴν ποιεύμενοι ἀπαλλάσσοντο ὡς ἀπεστερημένοι τῶν χρημάτων, Γλαῦκος δὲ ἐπορεύετο ἐς Δελφοὺς χρησόμενος τῷ χρηστηρίῳ. (9) Ἐπειρωτέοντα δὲ αὐτὸν τὸ χρηστήριον εἰ ὅρκῳ τὰ χρήματα ληΐσηται, ἡ Πυθίη μετέρχεται τοισίδε τοῖσι ἔπεσι·

Γλαῦκ' Ἐπικυδείδη, τὸ μὲν αὐτίκα κέρδιον οὕτως,
ὅρκῳ νικῆσαι καὶ χρήματα ληΐσσασθαι.
Ὄμνυ, ἐπεὶ θάνατός γε καὶ εὔορκον μένει ἄνδρα.
Ἀλλ' Ὅρκου παῖς ἐστιν ἀνώνυμος, οὐδ' ἔπι χεῖρες
οὐδὲ πόδες· κραιπνὸς δὲ μετέρχεται, εἰσόκε πᾶσαν
συμμάρψας ὀλέσῃ γενεὴν καὶ οἶκον ἅπαντα.
Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Γλαῦκος συγγνώμην τὸν θεὸν παραιτέετο αὐτῷ σχεῖν τῶν ῥηθέντων. (10) Ἡ δὲ Πυθίη ἔφη τὸ πειρηθῆναι τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ποιῆσαι ἴσον δύνασθαι. (IV.) Γλαῦκος μὲν δὴ μεταπεμψάμενος τοὺς Μιλησίους ξείνους ἀποδιδοῖ σφι τὰ χρήματα· τοῦ δὲ εἵνεκεν ὁ λόγος ὅδε, ὦ Ἀθηναῖοι, ὡρμήθη λέγεσθαι ἐς ὑμέας, εἰρήσεται. (11) Γλαύκου νῦν οὔτε τι ἀπόγονόν ἐστι οὐδὲν οὔτ' ἱστίη οὐδεμία νομιζομένη εἶναι Γλαύκου, ἐκτέτριπταί τε πρόρριζος ἐκ Σπάρτης. Οὕτω ἀγαθὸν μηδὲ διανοέεσθαι περὶ παρακαταθήκης ἄλλο γε ἢ ἀπαιτεόντων ἀποδιδόναι.» Λευτυχίδης μὲν εἴπας ταῦτα, ὥς οἱ οὐδὲ οὕτω ἐσήκουον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀπαλλάσσετο.

LXXXVII. Οἱ δὲ Αἰγινῆται, πρὶν τῶν πρότερον ἀδικημάτων δοῦναι δίκας, τῶν ἐς Ἀθηναίους ὕβρισαν Θηβαίοισι χαριζόμενοι, ἐποίησαν τοιόνδε. (2) Μεμφόμενοι τοῖσι Ἀθηναίοισι καὶ ἀξιοῦντες ἀδικέεσθαι, ὡς τιμωρησόμενοι τοὺς Ἀθηναίους παρεσκευάζοντο. Καὶ ἦν γὰρ δὴ τοῖσι Ἀθηναίοισι πεντηρὶς ἐπὶ Σουνίῳ, λοχήσαντες ὦν τὴν θεωρίδα νέα εἷλον πλήρεα ἀνδρῶν τῶν πρώτων Ἀθηναίων, λαβόντες δὲ τοὺς ἄνδρας ἔδησαν.

LXXXVIII. Ἀθηναῖοι δὲ παθόντες ταῦτα πρὸς Αἰγινητέων οὐκέτι ἀνεβάλλοντο μὴ οὐ τὸ πᾶν μηχανήσασθαι ἐπ' Αἰγινήτῃσι. Καὶ ἦν γὰρ Νικόδρομος Κνοίθου καλεύμενος ἐν τῇ Αἰγίνῃ, ἀνὴρ δόκιμος, οὗτος μεμφόμενος μὲν τοῖσι Αἰγινήτῃσι προτέρην ἑωυτοῦ ἐξέλασιν ἐκ τῆς νήσου, μαθὼν δὲ τότε τοὺς Ἀθηναίους ἀναρτημένους ἔρδειν Αἰγινήτας κακῶς, συντίθεται Ἀθηναίοισι προδοσίην Αἰγίνης, φράσας ἐν τῇ τε ἡμέρῃ ἐπιχειρήσει, καὶ ἐκείνους ἐς τὴν ἥκειν δεήσει βωθέοντας. Μετὰ ταῦτα καταλαμβάνει μὲν κατὰ συνεθήκατο ὁ Νικόδρομος Ἀθηναίοισι τὴν παλαιὴν καλευμένην πόλιν.

LXXXIX. Ἀθηναῖοι δὲ οὐ παραγίνονται ἐς δέον· οὐ γὰρ ἔτυχον ἐοῦσαι νέες σφι ἀξιόμαχοι τῇσι Αἰγινητέων συμβαλέειν· ἐν ᾧ ὦν Κορινθίων ἐδέοντο χρῆσαί σφι νέας, ἐν τούτῳ διεφθάρη τὰ πρήγματα. (2) Οἱ δὲ Κορίνθιοι, ἔσαν γάρ σφι τοῦτον τὸν χρόνον φίλοι ἐς τὰ μάλιστα, Ἀθηναίοισι διδοῦσι δεομένοισι εἴκοσι νέας, διδοῦσι δὲ πενταδράχμους ἀποδόμενοι· δωτίνην γὰρ ἐν τῷ νόμῳ οὐκ ἐξῆν δοῦναι. (3) Ταύτας τε δὴ λαβόντες

bis dabo. (III.) Lamentantes discedunt Milesii, tamquam defraudati pecuniis. Glaucus vero, Delphos profectus, consulit oraculum, (9) quæritque ex illo, an interposito jurejurando pecuniam prædaretur. Quem his verbis Pythia adgreditur :

Glauce Epicydide! sane expedit ad breve tempus
jurando vicisse, intervertisseque nummos.
Jura : jurandi memorem quoque mors quia tollit.
At juramento quædam est sine nomine proles,
trunca manus, et trunca pedes; tamen impete magno
advenit, atque omnem vastat stirpemque domumque.
Sancti vero hominis florebit sera propago.

His auditis, deum oravit Glaucus, ut veniam sibi eorum quæ dixisset daret. (10) At Pythia respondit, perinde esse, tentare deum, atque rem ipsam peragere. (IV.) Tunc igitur Glaucus quidem hospites arcessivit Milesios, et pecunias illis reddidit. Cujus vero rei caussa hunc ad vos, Athenienses, sermonem facere adgressus sim, dicam. (11) Glauci hujus nulla hodie propago superest, nec domus ulla quæ Glauci fuisse existimetur : a stirpe enim excisus e Sparta est. Adeo expedit, de deposito nihil aliud ne cogitare quidem, nisi ut repetentibus reddas.» His dictis Leotychides, quum ne sic quidem morem ei gererent Athenienses, discessit.

LXXXVII. Æginetæ, priusquam superiorum injuriarum, quas Thebanorum in gratiam intulerant Atheniensibus, pœnas darent, hoc etiam admiserant (2) Succensentes Atheniensibus, a quibus injuria se adfectos arbitrabantur, ad ulciscendos eos se compararunt : et quum Athenienses sacra quinquennalia ad Sunium celebrarent, navi qua theori vehebantur insidiati sunt, et repletam viris primariis Atheniensium ceperunt, captosque in vincula conjecerunt.

LXXXVIII. Hæc ab Æginetis passi Athenienses non ultra differendum putarunt, quin adversos illos, quidquid possent, machinarentur. Erat tunc in Ægina vir spectatus, Nicodromus nomine, Cnœthi filius, infensus Æginetis quod ab illis olim insula pulsus fuisset : hic ubi intellexit Athenienses ad male faciendum Æginetis sese accingere, proditionem Æginæ cum illis paciscitur, certum diem constituens, quo et ipse rem adgressurus sit, et illos oporteat præsidio sibi adesse. His ita constitutis, Nicodromus, ut et cum Atheniensibus convenerat, veterem quam vocant urbem occupat.

LXXXIX. Sed Athenienses ad constitutum diem non adfuerunt. Etenim navium numerus tunc maxime non ad manus illis fuerat idoneus ad pugnam cum Æginetis ineundam : et, dum a Corinthiis naves sibi commodandas petunt, interim perdita res est. (2) Corinthii, quum per id tempus quammaxime amici essent Atheniensium, rogantibus illis triginta dedere naves, dederunt autem quinis drachmis eas commodantes; nam gratis dare per legem non erat licitum.

οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὰς σφετέρας, πληρώσαντες ἑβδομήκοντα νέας τὰς ἁπάσας, ἔπλεον ἐπὶ τὴν Αἴγιναν καὶ ὑστέρησαν ἡμέρῃ μιῇ τῆς συγκειμένης.

XC. Νικόδρομος δὲ, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἐς τὸν καιρὸν οὐ παρεγίνοντο, ἐς πλοῖον ἐσβὰς ἐκδιδρήσκει ἐκ τῆς Αἰγίνης· σὺν δέ οἱ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν Αἰγινητέων ἕσποντο, τοῖσι Ἀθηναῖοι Σούνιον οἰκῆσαι ἔδοσαν. Ἐνθεῦτεν δὲ οὗτοι ὁρμεώμενοι ἔφερόν τε καὶ ἦγον τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Αἰγινήτας. Ταῦτα μὲν δὴ ὕστερον ἐγίνετο.

XCI. Αἰγινητέων δὲ οἱ παχέες ἐπαναστάντος τοῦ δήμου σφι ἅμα Νικοδρόμῳ ἐπεκράτησαν, καὶ ἔπειτέν σφεας χειρωσάμενοι ἐξῆγον ἀπολέοντες. Ἀπὸ τούτου δὲ καὶ ἄγος σφι ἐγένετο, τὸ ἐκθύσασθαι οὐκ οἷοί τε ἐγίνοντο ἐπιμηχανεώμενοι, ἀλλ' ἔφθησαν ἐκπεσόντες πρότερον ἐκ τῆς νήσου ἤ σφι ἵλεων γενέσθαι τὴν θεόν. (2) Ἑπτακοσίους γὰρ δὴ τοῦ δήμου ζωγρήσαντες ἐξῆγον ὡς ἀπολέοντες, εἷς δέ τις τούτων ἐκφυγὼν τὰ δεσμὰ καταφεύγει πρὸς πρόθυρα Δήμητρος θεσμοφόρου, ἐπιλαβόμενος δὲ τῶν ἐπισπαστήρων εἴχετο, οἱ δὲ ἐπείτε μιν ἀποσπάσαι οὐκ οἷοί τε ἀπέλκοντες ἐγίνοντο, ἀποκόψαντες αὐτοῦ τὰς χεῖρας ἦγον οὕτω, χεῖρες δὲ ἐκεῖναι ἐμπεφυκυῖαι ἔσαν τοῖσι ἐπισπαστῆρσι.

XCII. Ταῦτα μέν νυν σφέας αὐτοὺς οἱ Αἰγινῆται ἐργάσαντο, Ἀθηναίοισι δὲ ἥκουσι ἐναυμάχησαν νηυσὶ ἑβδομήκοντα, ἑσσωθέντες δὲ τῇ ναυμαχίῃ ἐπεκαλεῦντο τοὺς αὐτοὺς καὶ πρότερον, Ἀργείους. Καὶ δή σφι οὗτοι μὲν οὐκέτι βωθέουσι, μεμφόμενοι ὅτι Αἰγιναῖαι νέες ἀνάγκῃ λαμφθεῖσαι ὑπὸ Κλεομένεος ἔσχον τε ἐς τὴν Ἀργολίδα χώρην καὶ συναπέβησαν Λακεδαιμονίοισι. (2) Συναπέβησαν δὲ καὶ ἀπὸ Σικυωνίων νεῶν ἄνδρες τῇ αὐτῇ ταύτῃ ἐσβολῇ. Καί σφι ὑπ' Ἀργείων ἐπεβλήθη ζημίη, χίλια τάλαντα ἐκτῖσαι, πεντακόσια ἑκατέρους. (3) Σικυώνιοι μέν νυν συγγνόντες ἀδικῆσαι, ὡμολόγησαν ἑκατὸν τάλαντα ἐκτίσαντες ἀζήμιοι εἶναι, Αἰγινῆται δὲ οὔτε συνεγινώσκοντο ἔσαν τε αὐθαδέστεροι. Διὰ δὴ ταῦτα δεομένοισι ἀπὸ μὲν τοῦ δημοσίου οὐδεὶς Ἀργείων ἔτι ἐβώθεε, ἐθελονταὶ δὲ ἐς χιλίους· ἦγε δὲ αὐτοὺς στρατηγὸς Εὐρυβάτης, πεντάεθλον ἐπασκήσας. (4) Τούτων οἱ πλεῦνες οὐκ ἀπενόστησαν ὀπίσω, ἀλλ' ἐτελεύτησαν ὑπ' Ἀθηναίων ἐν Αἰγίνῃ· αὐτὸς δὲ ὁ στρατηγὸς Εὐρυβάτης μουνομαχίην ἐπασκέων τρεῖς μὲν ἄνδρας τρόπῳ τοιούτῳ κτείνει, ὑπὸ δὲ τοῦ τετάρτου Σωφάνεος τοῦ Δεκελέος ἀποθνήσκει.

XCIII. Αἰγινῆται δὲ ἐοῦσι ἀτάκτοισι Ἀθηναίοισι συμβαλόντες τῇσι νηυσὶ ἐνίκησαν, καί σφεων νέας τέσσερας αὐτοῖσι ἀνδράσι εἷλον. Ἀθηναίοισι μὲν δὴ πόλεμος συνῆπτο πρὸς Αἰγινήτας.

XCIV. Ὁ δὲ Πέρσης τὸ ἑωυτοῦ ἐποίεε ὥστε ἀναμιμνήσκοντός τε αἰεὶ τοῦ θεράποντος μεμνῆσθαί μιν τῶν Ἀθηναίων, καὶ Πεισιστρατιδέων προσκατημένων καὶ διαβαλλόντων Ἀθηναίους, ἅμα δὲ βουλόμενος ὁ Δαρεῖος ταύτης ἐχόμενος τῆς προφάσιος καταστρέφεσθαι τῆς Ἑλλάδος τοὺς μὴ δόντας αὐτῷ γῆν τε καὶ ὕδωρ. (2) Μαρδόνιον μὲν δὴ φλαύρως πρήξαντα τῷ στόλῳ παρα-

(3) His igitur acceptis navibus, adjectisque suis, septuaginta omnino navibus instructis, adversus Æginam navigarunt : sed postridie ejus diei, qui constitutus erat, advenerunt.

XC. Nicodromus, ut ad diem non adfuerunt Athenienses, conscensa navi ex Ægina profugit, eumque alii etiam ex Æginetis sunt secuti; quibus Athenienses Sunium habitandum dedere : unde illi impetum facientes, res Æginetarum, qui in insula erant, agebant ferebantque. Sed hoc quidem postero tempore factum.

XCI. Tunc vero, qui opibus inter Æginetas valebant, superata plebe quæ cum Nicodromo insurrexerat, hos qui in ipsorum venerant potestatem, ad sumendum de eis supplicium eduxerunt. Quo tempore etiam piaculum admisere, quod nulla ratione nullisque sacrificiis potuerunt expiare, sed prius insula exciderunt, quam propitia illis reddita dea est. (2) Nam, quum captos septingentos ex plebe ad supplicium educerent, unus eorum, e vinculis elapsus, ad vestibulum confugit Cereris Legiferæ, et prehensos annulos, quibus attrahitur porta, firmiter tenuit. Tum vero illi, quum abstrahere hominem non valerent, manus ei præciderunt, atque ita eduxerunt : et manus illæ annulis firmiter inhærebant.

XCII. Hæc in se invicem Æginetæ patrabant. Superati vero pugna navali ab Atheniensibus, qui cum septuaginta advenerant navibus, auxilium petierunt ab eisdem quos olim invocaverant, Argivis. At hi quidem jam auxilio non venerunt, quippe offensi eo quod naves Æginenses, vi quidem coactæ a Cleomene, ad Argolidem adpulerant terram, et Æginetæ una cum Lacedæmoniis exscensionem fecerant. (2) In eadem autem incursione simul etiam Sicyonii suis e navibus exscenderant. Quare ambobus Argivi mulctam irrogarunt, mille talenta, utrique populo quingenta. (3) Et Sicyonii quidem, agnoscentes injuste se fecisse, pacti sunt cum Argivis, ut, solutis centum talentis, reliqua summa ipsis remitteretur : Æginetæ vero culpam non agnoscentes, pertinaciter detrectaverunt mulctam. Quam ob caussam nunc illis, auxilia rogantibus, publico nomine nulla ab Argivis missa sunt, sed voluntarii eis suppetias venere mille admodum; quibus dux præfuit vir strenuus, nomine Eurybates, qui quinquertium exercuerat. (4) Eorum autem plerique non redierunt, sed ab Atheniensibus in Ægina sunt interfecti : in his dux Eurybates, postquam singulari certamine tres occidisset adversarios, ipse a quarto, Sophane Deceliensi, interfectus est.

XCIII. Æginetæ vero, suis navibus Athenienses incompositos adorti, superarunt illos, et quattuor naves eorum cum ipsis viris ceperunt. Ita factum est ut bellum gereretur Athenienses inter et Æginetas.

XCIV. Interim Persa suum persecutus est institutum. Nam et famulus eum semper admonebat, ut reminisceretur Atheniensium, et Pisistratidæ instabant et calumniabantur Athenienses : simul vero ipse Darius cupiebat, arrepta hac occasione, illos e Græcis subigere, qui terram et aquam ipsi non dedissent. (2) Itaque, Mardonio ab imperio remoto, qui cum classe male rem gesserat, alios nominavit im-

λύει τῆς στρατηγίης, ἄλλους δὲ στρατηγοὺς ἀποδέξας ἀπέστελλε ἐπί τε Ἐρέτριαν καὶ Ἀθήνας, Δᾶτίν τε ἐόντα Μῆδον γένος καὶ Ἀρταφέρνεα τὸν Ἀρταφέρνεος παῖδα, ἀδελφιδέον ἑωυτοῦ· ἐντειλάμενος δὲ ἀπέπεμπε ἐξανδραποδίσαντας Ἀθήνας καὶ Ἐρέτριαν ἀγαγεῖν ἑωυτῷ ἐς ὄψιν τὰ ἀνδράποδα.

XCV. Ὡς δὲ οἱ στρατηγοὶ οὗτοι οἱ ἀποδεχθέντες πορευόμενοι παρὰ βασιλέος ἀπίκοντο τῆς Κιλικίης ἐς τὸ Ἀλήϊον πεδίον, ἅμα ἀγόμενοι πεζὸν στρατὸν πολλόν τε καὶ εὖ ἐσκευασμένον, ἐνθαῦτα στρατοπεδευομένοισι ἐπῆλθε μὲν ὁ ναυτικὸς πᾶς στρατὸς ὁ ἐπιταχθεὶς ἑκάστοισι, παρεγένοντο δὲ καὶ αἱ ἱππαγωγοὶ νέες, τὰς τῷ προτέρῳ ἔτεϊ προεῖπε τοῖσι ἑωυτοῦ δασμοφόροισι Δαρεῖος ἑτοιμάζειν. (2) Ἐσβαλόμενοι δὲ τοὺς ἵππους ἐς ταύτας, καὶ τὸν πεζὸν στρατὸν ἐσβιβάσαντες ἐς τὰς νέας, ἔπλωον ἑξακοσίῃσι τριήρεσι ἐς τὴν Ἰωνίην. Ἐνθεῦτεν δὲ οὐ παρὰ τὴν ἤπειρον εἶχον τὰς νέας ἰθὺ τοῦ τε Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Θρηίκης, ἀλλ' ἐκ Σάμου ὁρμεώμενοι παρά τε Ἰκάριον καὶ διὰ νήσων τὸν πλόον ἐποιεῦντο, (3) ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, δείσαντες μάλιστα τὸν περίπλοον τοῦ Ἄθω, ὅτι τῷ προτέρῳ ἔτεϊ ποιεύμενοι ταύτῃ τὴν κομιδὴν μεγάλως προσέπταισαν· πρὸς δὲ καὶ ἡ Νάξος σφέας ἠνάγκαζε, πρότερον οὐκ ἁλοῦσα.

XCVI. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ Ἰκαρίου πελάγεος προσφερόμενοι προσέμιξαν τῇ Νάξῳ (ἐπὶ ταύτην γὰρ δὴ πρώτην ἐπεῖχον στρατεύεσθαι οἱ Πέρσαι), μεμνημένοι τῶν πρότερον οἱ Νάξιοι πρὸς τὰ οὔρεα οἴχοντο φεύγοντες οὐδὲ ὑπέμειναν. (2) Οἱ δὲ Πέρσαι ἀνδραποδισάμενοι τοὺς κατέλαβον αὐτῶν, ἐνέπρησαν καὶ τὰ ἱρὰ καὶ τὴν πόλιν. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἐπὶ τὰς ἄλλας νήσους ἀνήγοντο.

XCVII. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ταῦτα ἐποίευν, οἱ Δήλιοι ἐκλιπόντες καὶ αὐτοὶ τὴν Δῆλον οἴχοντο φεύγοντες ἐς Τῆνον. Τῆς δὲ στρατιῆς καταπλωούσης ὁ Δᾶτις προπλώσας οὐκ ἔα τὰς νέας πρὸς τὴν νῆσον προσορμίζεσθαι, ἀλλὰ πέρην ἐν τῇ Ῥηνέῃ· (2) αὐτὸς δὲ πυθόμενος ἵνα ἔσαν οἱ Δήλιοι, πέμπων κήρυκα ἠγόρευέ σφι τάδε, « ἄνδρες ἱροί, τί φεύγοντες οἴχεσθε, οὐκ ἐπιτήδεα καταγνόντες κατ' ἐμεῦ; ἐγὼ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοσοῦτό γε φρονέω καί μοι ἐκ βασιλέος ὧδε ἐπέσταλται, ἐν τῇ χώρῃ οἱ δύο θεοὶ ἐγένοντο, ταύτην μηδὲν σίνεσθαι, μήτε αὐτὴν τὴν χώρην μήτε τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς. (3) Νῦν ὦν καὶ ἄπιτε ἐπὶ τὰ ὑμέτερα αὐτῶν καὶ τὴν νῆσον νέμεσθε. » Ταῦτα μὲν ἐπεκηρυκεύσατο τοῖσι Δηλίοισι, μετὰ δὲ λιβανωτοῦ τριηκόσια τάλαντα κατανήσας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐθυμίησε.

XCVIII. Δᾶτις μὲν δὴ ταῦτα ποιήσας ἔπλωε ἅμα τῷ στρατῷ ἐπὶ τὴν Ἐρέτριαν πρῶτα, ἅμα ἀγόμενος καὶ Ἴωνας καὶ Αἰολέας. μετὰ δὲ τοῦτον ἐνθεῦτεν ἐξαναχθέντα Δῆλος ἐκινήθη, ὡς ἔλεγον Δήλιοι, καὶ πρῶτα καὶ ὕστατα μέχρι ἐμεῦ σεισθεῖσα· (2) Καὶ τοῦτο μέν κου τέρας ἀνθρώποισι τῶν μελλόντων ἔσεσθαι κακῶν ἔφηνε ὁ θεός. Ἐπὶ γὰρ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπεος καὶ Ξέρξεω τοῦ Δαρείου καὶ Ἀρτοξέρξεω τοῦ Ξέρξεω, τριῶν

peratores, qui adversus Eretriam et Athenas proficiscerentur, Datin, Medum genere, et Artaphernem, Artaphernis fratris sui filium : quos misit dato mandato, ut Athenas Eretriamque sibi subjicerent, et capta inde mancipia in suum adducerent conspectum.

XCV. Hi nominati imperatores, quum a rege digressi in Aleium pervenissent campum Ciliciæ, exercitum pedestrem secum ducentes numerosum et bene instructum; ibi quum castra posuissent, accesserunt eis universæ copiæ navales, ut cuique populo imperatæ erant : accesseruntque etiam naves equis transvehendis, quas superiori anno Darius suis tributariis edixerat parandas. (2) Equis in hippagines impositis, et omni pedestri exercitu naves conscendere jusso, sexcentis triremibus in Ioniam navigarunt. Inde vero non littus legentes recta versus Hellespontum et Thraciam direxerunt classem; sed Samo profecti, per Icarium mare et secundum insulas cursum tenuere; (3) metuentes maxime, ut mihi videtur, montis Atho circuitum, in quo circumnavigando superiori anno ingentem passi erant calamitatem : insuper vero etiam, ut hac irent, Naxus insula eos cogebat, quæ superiori tempore non erat subacta.

XCVI. Ubi per mare Icarium transvecti contra Naxum venere (hanc enim primam omnium adoriri in animo habebant Persæ), memores eorum quæ prius acciderant, Naxii non sustinentes hostem, procul abeuntes in montes confugerunt. (2) Persæ vero, in servitutem redactis quotquot illorum comprehendissent, et templa et urbem incenderunt. Quo facto, adversus reliquas insulas navigare pergebant.

XCVII. Qui dum id faciunt, Delii etiam, relicta insula, profugiunt Tenum. Datis autem, ubi in viciniam Deli cum exercitu pervenit, ipse navi sua prægressus, non passus est classem ad insulam adpellere, sed ad Rheneam ex adverso sitam : (2) et postquam cognovit quo se Delii recepissent, misso caduceatore, hæc eis edixit : « Quid fuga abitis, viri sancti, male de me, nec pro meo merito, judicantes? Ego enim et ipse in tantum certe sapio, et a rege hoc mihi mandatum est, ut, qua in terra hi duo dii nati sunt, eam nec ipsam lædam, nec ejus incolas. (3) Quare redite vestras ad sedes, et insulam habitate! » Hæc postquam per caduceatorem edixit, trecenta thuris talenta super aram congesta adolevit.

XCVIII. His rebus gestis, Datis cum exercitu primum adversus Eretriam navigavit, simul et Ionas et Æolenses secum ducens. Post illius autem ex hac regione digressum commota tremuit Delus; quod nec ante id tempus, ut aiunt Delii, nec post, ad meam usque ætatem, factum est. (2) Et hoc quidem prodigium edidit deus, quo imminentia hominibus mala significaret. Nam regnante Dario Hystaspis filio, et Xerxe Darii, et Artaxerxe Xerxis, per tres

τούτων ἐπεξῆς γενεέων, ἐγένετο πλέω κακὰ τῇ Ἑλλάδι ἢ ἐπὶ εἴκοσι ἄλλας γενεὰς τὰς πρὸ Δαρείου γενομένας, τὰ μὲν ἀπὸ τῶν Περσέων αὐτῇ γενόμενα, τὰ δὲ ἀπ' αὐτῶν τῶν κορυφαίων περὶ τῆς ἀρχῆς πολεμεόντων. (2) Οὕτω οὐδὲν ἦν ἀεικὲς κινηθῆναι Δῆλον τὸ πρὶν ἐοῦσαν ἀκίνητον· καὶ ἐν χρησμῷ ἦν γεγραμμένον περὶ αὐτῆς ὧδε,

Κινήσω καὶ Δῆλον ἀκίνητόν περ ἐοῦσαν.

Δύναται δὲ κατὰ Ἑλλάδα γλῶσσαν ταῦτα τὰ οὐνόματα, Δαρεῖος ἐρξίης, Ξέρξης ἀρήϊος, Ἀρτοξέρξης μέγας ἀρήϊος. Τούτους μὲν δὴ τοὺς βασιλέας ὧδε ἂν ὀρθῶς κατὰ γλῶσσαν τὴν σφετέρην Ἕλληνες καλέοιεν.

XCIX. Οἱ δὲ βάρβαροι ὡς ἀπῆραν ἐκ τῆς Δήλου, προσῖσχον πρὸς τὰς νήσους, ἐνθεῦτεν δὲ στρατιήν τε παρελάμβανον καὶ ὁμήρους τῶν νησιωτέων παῖδας ἐλάμβανον. (2) Ὡς δὲ περιπλώοντες τὰς νήσους προσέσχον καὶ ἐς Κάρυστον (οὐ γὰρ δή σφι οἱ Καρύστιοι οὔτε ὁμήρους ἐδίδοσαν οὔτε ἔφασαν ἐπὶ πόλις ἀστυγείτονας στρατεύεσθαι, λέγοντες Ἐρέτριάν τε καὶ Ἀθήνας), ἐνθαῦτα τούτους ἐπολιόρκεόν τε καὶ τὴν γῆν σφέων ἔκειρον, ἐς ὃ καὶ οἱ Καρύστιοι παρέστησαν ἐς τῶν Περσέων τὴν γνώμην.

C. Ἐρετριέες δὲ πυνθανόμενοι τὴν στρατιὴν τὴν Περσικὴν ἐπὶ σφέας ἐπιπλώουσαν Ἀθηναίων ἐδεήθησαν σφίσι βοηθοὺς γενέσθαι. Ἀθηναῖοι δὲ οὐκ ἀπείπαντο τὴν ἐπικουρίην, ἀλλὰ τοὺς τετρακισχιλίους κληρουχέοντας τῶν ἱπποβοτέων Χαλκιδέων τὴν χώρην, τούτους σφι διδοῦσι τιμωρούς. (2) Τῶν δὲ Ἐρετριέων ἦν ἄρα οὐδὲν ὑγιὲς βούλευμα, οἳ μετεπέμποντο μὲν Ἀθηναίους, ἐφρόνεον δὲ διφασίας ἰδέας· οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐβουλεύοντο ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν ἐς τὰ ἄκρα τῆς Εὐβοίης, ἄλλοι δὲ αὐτῶν ἴδια κέρδεα προσδεκόμενοι παρὰ τοῦ Πέρσεω οἴσεσθαι προδοσίην ἐσκευάζοντο. (3) Μαθὼν δὲ τούτων ἑκάτερα ὡς εἶχε Αἰσχίνης ὁ Νόθωνος, ἐὼν τῶν Ἐρετριέων τὰ πρῶτα, φράζει τοῖσι ἥκουσι τῶν Ἀθηναίων πάντα τὰ παρεόντα σφι πρήγματα, προσεδέετό τε ἀπαλλάσσεσθαί σφεας ἐς τὴν σφετέρην, ἵνα μὴ προσαπόλωνται. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ταῦτα Αἰσχίνῃ συμβουλεύσαντι πείθονται. Καὶ οὗτοι μὲν διαβάντες ἐς Ὠρωπὸν ἔσωζον σφέας αὐτούς.

CI. Οἱ δὲ Πέρσαι πλώοντες κατέσχον τὰς νέας τῆς Ἐρετρικῆς χώρης κατὰ Ταμύνας καὶ Χοιρέας καὶ Αἰγίλια, κατασχόντες δὲ ταῦτα τὰ χωρία αὐτίκα ἵππους τε ἐξεβάλλοντο καὶ παρεσκευάζοντο ὡς προσοισόμενοι τοῖσι ἐχθροῖσι. (2) Οἱ δὲ Ἐρετριέες ἐπεξελθεῖν μὲν καὶ μαχέσασθαι οὐκ ἐποιεῦντο βουλήν, εἴ κως δὲ διαφυλάξαιεν τὰ τείχεα, τούτου σφι ἔμελε πέρι, ἐπείτε ἐνίκα μὴ ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν. (3) Προσβολῆς δὲ γινομένης καρτερῆς πρὸς τὸ τεῖχος ἔπιπτον ἐπὶ ἓξ ἡμέρας πολλοὶ μὲν ἀμφοτέρων· τῇ δὲ ἑβδόμῃ Εὔφορβός τε ὁ Ἀλκιμάχου καὶ Φίλαγρος ὁ Κυνέου, ἄνδρες τῶν ἀστῶν δόκιμοι, προδιδοῦσι τοῖσι Πέρσῃσι. (4) Οἱ δὲ ἐσελθόντες ἐς τὴν πόλιν τοῦτο μὲν τὰ ἱρὰ συλήσαντες ἐνέ-

has continuas generationes plura mala adflixerunt Græciam, quam per viginti alias generationes quæ ante Darium exstiterunt; alia quidem, a Persis illi illata; alia vero, ab ipsorum Græcorum coryphæis de principatu inter se bellum gerentibus. (3) Itaque non præter caussam commota est Delus, quum ad illum diem immota fuisset. Et in vaticinio de illa ita scriptum est:

Et Delum, quamvis sit adhuc immota, movebo.

Valent autem secundum Græcum sermonem nomina ista hocce: Darius, coercitor; Xerxes, bellator: Artaxerxes, magnus bellator. Hos igitur reges Græci sua lingua recte ita, ut dixi, nominaverint.

XCIX. Barbari, Delo profecti, navibus ad insulas adpellebant, et exercitum inde adsumebant, et insulanorum filios secum obsides abducebant. (2) Postquam vero, præternavigatis insulis, Carysto quoque appulerunt; quum nec obsides dedissent Carystii, et contra vicinas urbes (Eretriam et Athenas dicebant) se militaturos negassent: ibi tunc hos oppugnarunt, agrumque illorum evastarunt, donec etiam Carystii in deditionem venere Persarum.

C. Eretrienses autem, ubi cognoverunt sese peti a Persarum classe, Athenienses rogarunt ut auxilia sibi mitterent. Nec negarunt Athenienses opem, sed quater mille colonos illos, qui in opulentorum Chalcidensium prædia successerant, opem eis ferre jusserunt. (2) At in Eretriensibus sanum nullum erat consilium; qui Athenienses quidem auxilio vocaverant, ipsi vero in duas divisi erant sententias: nam aliis animus erat, relicta urbe in superiora Eubœæ loca se recipere; alii vero, privatum quæstum a Persis reportare sperantes, proditionem parabant. (3) Quorum utrorumque consilia cognita habens Æschines, Nothonis filius, primarius vir Eretriensium, advenientibus Atheniensibus præsentem rerum statum aperuit; eosque ut retrogrederentur rogavit, ne simul cum Eretriensibus perirent. Et Athenienses, Æschinis sequentes consilium, Oropum transvecti, periculum evaserunt.

CI. Persæ, navibus ad Tamynas et Chœreas et Ægilia ditionis Eretriensium adpulsis, locis hisce potiti, protinus equis e navibus expositis, ad adgrediendum hostem sese compararunt. (2) Eretrienses vero de egrediendo et committenda pugna non cogitabant; sed muros, si possent, defendere, hoc unum illis curæ erat, quandoquidem vicerat sententia non relinquendam esse urbem. (3) Quum autem acriter oppugnaretur murus, intra sex dies multi ab utraque parte perierunt: septimo vero die Euphorbus Alcimachi filius et Philagrus Cyneæ, spectati inter cives viri, Persis Eretriam prodiderunt. (4) Et hi, urbem ingressi, templa spoliarunt

πρησαν, ἀποτινύμενοι τῶν ἐν Σάρδισι κατακαυθέντων ἱρῶν, τοῦτο δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἠνδραποδίσαντο κατὰ τὰς Δαρείου ἐντολάς.

CII. Χειρωσάμενοι δὲ τὴν Ἐρέτριαν, καὶ ἐπισχόντες ὀλίγας ἡμέρας, ἔπλωον ἐς τὴν Ἀττικὴν κατέργοντές τε πολλὸν καὶ δοκέοντες ταὐτὰ τοὺς Ἀθηναίους ποιήσειν τὰ καὶ τοὺς Ἐρετριέας ἐποίησαν. (2) Καὶ ἦν γὰρ ὁ Μαραθὼν ἐπιτηδεώτατον χωρίον τῆς Ἀττικῆς ἐνιππεῦσαι καὶ ἀγχοτάτω τῆς Ἐρετρίης, ἐς τοῦτό σφι κατηγέετο Ἱππίης ὁ Πεισιστράτου.

CIII. Ἀθηναῖοι δὲ ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, ἐβώθεον καὶ αὐτοὶ ἐς τὸν Μαραθῶνα. Ἦγον δέ σφεας στρατηγοὶ δέκα, τῶν ὁ δέκατος ἦν Μιλτιάδης, τοῦ τὸν πατέρα Κίμωνα τὸν Στησαγόρεω κατέλαβε φυγέειν ἐξ Ἀθηνέων Πεισίστρατον τὸν Ἱπποκράτεος. (2) Καὶ αὐτῷ φεύγοντι Ὀλυμπιάδα ἀνελέσθαι τεθρίππῳ συνέβη, καὶ ταύτην μὲν τὴν νίκην ἀνελόμενόν μιν τὠυτὸ ἐξενείκασθαι τῷ ὁμομητρίῳ ἀδελφεῷ Μιλτιάδῃ. Μετὰ δὲ τῇ ὑστέρῃ Ὀλυμπιάδι τῇσι αὐτῇσι ἵπποισι νικῶν παραδιδοῖ Πεισιστράτῳ ἀνακηρυχθῆναι, καὶ τὴν νίκην παρεὶς τούτῳ κατῆλθε ἐπὶ τὰ ἑωυτοῦ ὑπόσπονδος. (3) Καί μιν ἀνελόμενον τῇσι αὐτῇσι ἵπποισι ἄλλην Ὀλυμπιάδα κατέλαβε ἀποθανέειν ὑπὸ τῶν Πεισιστράτου παίδων, οὐκέτι περιεόντος αὐτοῦ Πεισιστράτου· κτείνουσι δὲ οὗτοί μιν κατὰ τὸ πρυτανήϊον νυκτὸς ὑπείσαντες ἄνδρας. (4) Τέθαπται δὲ Κίμων πρὸ τοῦ ἄστεος, πέρην τῆς διὰ Κοίλης καλευμένης ὁδοῦ· καταντίον δ᾽ αὐτοῦ αἱ ἵπποι τεθάφαται αὗται αἱ τρεῖς Ὀλυμπιάδας ἀνελόμεναι. Ἐποίησαν δὲ καὶ ἄλλαι ἵπποι ἤδη τὠυτὸ τοῦτο Εὐαγόρεω Λάκωνος, πλέω δὲ τούτων οὐδαμαί. (5) Ὁ μὲν δὴ πρεσβύτερος τῶν παίδων τῷ Κίμωνι Στησαγόρης ἦν τηνικαῦτα παρὰ τῷ πάτρῳ Μιλτιάδῃ τρεφόμενος ἐν τῇ Χερσονήσῳ, ὁ δὲ νεώτερος παρ᾽ αὐτῷ Κίμωνι ἐν Ἀθήνῃσι, τὸ οὔνομα ἔχων ἀπὸ τοῦ οἰκιστέω τῆς Χερσονήσου Μιλτιάδεω Μιλτιάδης.

CIV. Οὗτος δὴ ὦν τότε ὁ Μιλτιάδης ἥκων ἐκ τῆς Χερσονήσου καὶ ἐκπεφευγὼς διπλόον θάνατον ἐστρατήγεε Ἀθηναίων. Ἅμα μὲν γὰρ οἱ Φοίνικες αὐτὸν οἱ ἐπιδιώξαντες μέχρι Ἴμβρου περὶ πολλοῦ ἐποιεῦντο λαβέειν τε καὶ ἀναγαγεῖν παρὰ βασιλέα· (2) ἅμα δὲ ἐκφυγόντα τε τούτους καὶ ἀπικόμενον ἐς τὴν ἑωυτοῦ δοκέοντά τε εἶναι ἐν σωτηρίῃ ἤδη, τὸ ἐνθεῦτέν μιν οἱ ἐχθροὶ ὑποδεξάμενοι καὶ ὑπὸ δικαστήριον αὐτὸν ἀγαγόντες ἐδίωξαν τυραννίδος τῆς ἐν Χερσονήσῳ. Ἀποφυγὼν δὲ καὶ τούτους στρατηγὸς οὕτω Ἀθηναίων ἀπεδέχθη, αἱρεθεὶς ὑπὸ τοῦ δήμου.

CV. Καὶ πρῶτα μὲν ἐόντες ἔτι ἐν τῷ ἄστεϊ οἱ στρατηγοὶ ἀποπέμπουσι ἐς Σπάρτην κήρυκα Φειδιππίδην Ἀθηναῖον μὲν ἄνδρα, ἄλλως δὲ ἡμεροδρόμον τε καὶ τοῦτο μελετέοντα· τῷ δή, ὡς αὐτός τε ἔλεγε Φειδιππίδης καὶ Ἀθηναίοισι ἀπήγγελλε, περὶ τὸ Παρθένιον οὖρος τὸ ὑπὲρ Τεγέης ὁ Πὰν περιπίπτει. (2) Βώσαντα δὲ τὸ οὔνομα τοῦ Φειδιππίδεω τὸν Πᾶνα Ἀθηναίοισι κελεῦσαι ἀπαγγεῖλαι, διότι ἑωυτοῦ οὐδεμίαν ἐπιμέλειαν

incenderuntque, pœnam hanc repetentes ob templa Sardibus cremata; homines autem, ut jusserat Darius, in servitutem abstraxerunt.

CII. Subacta Eretria, Persæ, paucorum dierum interposita mora, in Atticam navigarunt, magnas in angustias adducentes Athenienses, cogitantesque eodem modo cum illis agere atque cum Eretriensibus egissent. (2) Quumque Marathon esset totius Atticæ maxime opportunus equitibus locus, et proximus ab Eretria, in hunc campum illos deduxit Hippias, Pisistrati filius.

CIII. Qua re cognita, Athenienses etiam ipsi Marathona obviam hostibus egressi sunt. Duxerunt autem illos decem imperatores; quorum decimus Miltiades erat, is cujus patri Cimoni, Stesagoræ filio, acciderat, ut a Pisistrato, Hippocratis filio, Athenis in exsilium pelleretur. (2) Eidemque contigerat, ut exsul victoriam Olympiæ reportaret quadrigarum curriculo; quem eumdem honorem jam ante eum frater ipsius uterinus Miltiades erat consecutus. Deinde vero, sequenti Olympiade, quum eisdem equabus idem Cimon vicisset, Pisistrato concessit, ut is victor renunciaretur; et ob victoriam huic concessam, ex pactione cum illo inita, in patriam est restitutus. (3) Postremo idem, quum eisdem equabus aliam rursus victoriam reportasset Olympicam, obiit interfectus a filiis Pisistrati, ipso Pisistrato non amplius in vivis agente: interfecerunt illum enim hi prope prytaneum, noctu hominibus quibusdam ad hoc subornatis. (4) Sepultus est autem Cimon ante urbem, ultra viam quæ Per Cavum vocatur, et ex adverso sepultæ sunt equæ illæ ejusdem, quæ tres Olympicas retulerunt victorias. Præstiterunt quidem idem hoc aliæ etiam equæ, Euagoræ Lacedæmonis; sed, præter has, nullæ. (5) Filiorum igitur Cimonis natu major, Stesagoras, per id tempus apud patruum Miltiadem in Chersoneso educabatur; natu minor autem apud Cimonem Athenis erat, cui nomen fuit Miltiades, de patrui Miltiadis nomine, conditoris Chersonesi.

CIV. Hic igitur tunc Miltiades, quum nuper e Chersoneso advenisset, duplicemque effugisset mortem, imperator fuit Atheniensium. Simul enim et Phœnices, usque ad Imbrum illum persecuti, studiose operam dederant, ut caperent eum et ad regem abducerent: (2) et, postquam hos effugit, domumque rediit, et jam securum se esse posse existimavit, protinus eumdem exceperant adversarii, et in judicium vocatum, reum egerant tyrannidis in Chersoneso exercitæ. Ab hoc quoque liberatus periculo, ita demum imperator creatus est Atheniensium, populi suffragiis electus.

CV. Ac primum quidem, quum adhuc in urbe essent imperatores, Spartam miserunt præconem Phidippidem, civem quidem Atheniensem, cæterum hemerodromum (*cursorem ingens uno die spatium emetientem*), et hoc negotium exercentem. Cui, ut quidem ipse deinde narravit Phidippides, Atheniensibusque renunciavit, circa Parthenium montem, qui supra Tegeam est, deus Pan obviam est factus; (2) compellatoque nominatim Phidippide, jussit eum renunciare Atheniensibus, nullam illos

ποιεῦνται ἐόντος εὔνου Ἀθηναίοισι καὶ πολλαχῇ γενομένου ἤδη σφι χρησίμου, τὰ δ' ἔτι καὶ ἐσομένου. (2) Καὶ ταῦτα μὲν Ἀθηναῖοι, καταστάντων σφίσι εὖ ἤδη τῶν πρηγμάτων, πιστεύσαντες εἶναι ἀληθέα ἱδρύσαντο ὑπὸ τῇ ἀκροπόλι Πανὸς ἱρὸν, καὶ αὐτὸν ἀπὸ ταύτης τῆς ἀγγελίης θυσίῃσι ἐπετέῃσι καὶ λαμπάδι ἱλάσκονται.

CVI. Τότε δὲ πεμφθεὶς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ὁ Φειδιππίδης οὗτος, ὅτε πέρ οἱ ἔφη καὶ τὸν Πᾶνα φανῆναι, δευτεραῖος ἐκ τοῦ Ἀθηναίων ἄστεος ἦν ἐν Σπάρτῃ, ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας ἔλεγε, (2) « ὦ Λακεδαιμόνιοι, Ἀθηναῖοι ὑμέων δέονται σφίσι βωθῆσαι καὶ μὴ περιιδέειν πόλιν ἀρχαιοτάτην ἐν τοῖσι Ἕλλησι δουλοσύνῃ περιπεσοῦσαν πρὸς ἀνδρῶν βαρβάρων· καὶ γὰρ νῦν Ἐρέτριά τε ἠνδραπόδισται καὶ πόλι λογίμῳ ἡ Ἑλλὰς γέγονε ἀσθενεστέρη. » (3) Ὁ μὲν δή σφι τὰ ἐντεταλμένα ἀπήγγειλε, τοῖσι δὲ ἕαδε μὲν βωθέειν Ἀθηναίοισι, ἀδύνατα δέ σφι ἦν τὸ παραυτίκα ποιέειν ταῦτα, οὐ βουλομένοισι λύειν τὸν νόμον· ἦν γὰρ ἱσταμένου τοῦ μηνὸς εἰνάτη, εἰνάτῃ δὲ οὐκ ἐξελεύσεσθαι ἔφασαν μὴ οὐ πλήρεος ἐόντος τοῦ κύκλου. Οὗτοι μέν νυν τὴν πανσέληνον ἔμενον.

CVII. Τοῖσι δὲ βαρβάροισι κατηγέετο Ἱππίης ὁ Πεισιστράτου ἐς τὸν Μαραθῶνα, τῆς παροιχομένης νυκτὸς ὄψιν ἰδὼν ἐν τῷ ὕπνῳ τοιήνδε· ἐδόκεε ὁ Ἱππίης τῇ μητρὶ τῇ ἑωυτοῦ συνευνηθῆναι· συνεβάλετο ὦν ἐκ τοῦ ὀνείρου κατελθὼν ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀνασωσάμενος τὴν ἀρχὴν τελευτήσειν ἐν τῇ ἑωυτοῦ γηραιός. (2) Ἐκ μὲν δὴ τῆς ὄψιος συνεβάλετο ταῦτα, τότε δὲ κατηγεόμενος τοῦτο μὲν τὰ ἀνδράποδα τὰ ἐξ Ἐρετρίης ἀπέβησε ἐς τὴν νῆσον τὴν Στυρέων, καλευμένην δὲ Αἰγίλειαν, τοῦτο δὲ καταγομένας ἐς τὸν Μαραθῶνα τὰς νέας ὅρμιζε οὗτος, ἐκβάντας τε ἐς γῆν τοὺς βαρβάρους διέτασσε. (3) Καί οἱ ταῦτα διέποντι ἐπῆλθε πταρέειν τε καὶ βῆξαι μεζόνως ἢ ὡς ἐώθεε· οἷα δέ οἱ πρεσβυτέρῳ ἐόντι, τῶν ὀδόντων οἱ πλεῦνες ἐσείοντο. (4) Τούτων ὦν ἕνα τῶν ὀδόντων ἐκβάλλει ὑπὸ βίης βήξας· ἐκπεσόντος δὲ ἐς τὴν ψάμμον αὐτοῦ ἐποιέετο πολλὴν σπουδὴν ἐξευρέειν. Ὡς δὲ οὐκ ἐφαίνετό οἱ ὁ ὀδὼν, ἀναστενάξας εἶπε πρὸς τοὺς παραστάτας, « ἡ γῆ ἥδε οὐκ ἡμετέρη ἐστὶ, οὐδέ μιν δυνησόμεθα ὑποχειρίην ποιήσασθαι· ὁκόσον δέ τι μοι μέρος μετῆν, ὁ ὀδὼν μετέχει. » Ἱππίης μὲν δὴ ταύτῃ τὴν ὄψιν συνεβάλετο ἐξεληλυθέναι.

CVIII. Ἀθηναίοισι δὲ τεταγμένοισι ἐν τεμένεϊ Ἡρακλέος ἐπῆλθον βωθέοντες Πλαταιέες πανδημεί· καὶ γὰρ καὶ ἐδεδώκεσαν σφέας αὐτοὺς τοῖσι Ἀθηναίοισι οἱ Πλαταιέες, καὶ πόνους ὑπὲρ αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι συχνοὺς ἤδη ἀναραιρέατο. (2) Ἔδοσαν δὲ ὧδε· πιεζόμενοι ὑπὸ Θηβαίων οἱ Πλαταιέες ἐδίδοσαν πρῶτα παρατυχοῦσι Κλεομένεΐ τε τῷ Ἀναξανδρίδεω καὶ Λακεδαιμονίοισι σφέας αὐτούς· οἱ δὲ οὐ δεκόμενοι ἔλεγόν σφι τάδε, « ἡμεῖς μὲν ἑκαστέρω τε οἰκέομεν, καὶ ὑμῖν τοιήδε τις γένοιτ' ἂν ἐπικουρίη ψυχρή· φθαίητε γὰρ ἂν πολλάκις ἐξανδραποδισθέντες ἤ τινα πυθέσθαι ἡμέων. (3)

sui curam gerere, quum tamen bene cupiat Atheniensibus, ac jam sæpe de illis bene meritus fuerit, et posthac etiam bene sit meriturus. (3) Hæc Athenienses vere ita accidisse persuasi, deinde, quum jam res eorum recte fuissent compositæ, templum Pani infra arcem statuerunt, eumque inde ab illo nuncio annuis sacrificiis et lampade (*cursu faces accensas gestantium*) placant.

CVI. Tunc vero missus ab imperatoribus Phidippides hic, quo tempore is Panem sibi adparuisse narravit, postridie ejus diei quo Athenis erat profectus, Spartam pervenit; ubi adiens magistratus, hæc apud eos verba fecit: (2) Lacedæmonii, petunt a vobis Athenienses, ut auxilio illis veniatis; neque patiamini ut antiquissima inter Græcos civitas in servitutem abripiatur a barbaris. Nam et Eretria nunc sub jugum est missa, et insigni civitate imminuta est Græcia. (3) Hæc ubi illis ex mandato dixit, placuit quidem Spartanis auxilia mittere Atheniensibus; sed id confestim facere non potuerunt, quum nollent contra legem agere. Erat enim nonus dies mensis: nono autem die, quando non plena esset luna, se non egressuros, aiebant. Plenilunium igitur hi exspectabant.

CVII. Hippias autem, Pisistrati filius, barbaris viam in campum Marathona præivit. Cui superiori nocte per somnum tale visum erat oblatum: visus sibi erat sua cum matre concumbere. quo ex insomnio collegerat, Athenas se esse rediturum, et in patria recepto regno senem vita excessurum. (2) In hunc modum Hippias somnium suum erat interpretatus. Tunc vero, ducis officio fungens, partim Eretriensia mancipia in Styreorum insula, cui Ægilea nomen, deposuit; partim naves, quæ ad Marathona adpulerant, in statione locavit, et barbaros in terram egressos ordinavit. (3) Quæ dum administrat, accidit ei ut vehementius, quam solitus erat, et sternutaret et tussiret. Quumque eidem, quippe ætate jam provectiori, plures labarent dentes, (4) horum dentium unum, dum tussit, propter violentiam ejecit. Qui quum in arenam cecidisset, magnum adhibuit studium ut eum reperiret: postquam vero nusquam dens comparuit, edito gemitu ait adstantibus: « Terra hæc non est nostra, neque eam poterimus in nostram redigere potestatem: nam, quidquid ejus ad me pertinebat, id dens meus obtinet. » Nempe in hoc Hippias exiisse visionem suam existimavit.

CVIII. Atheniensibus, quum in campo Herculi sacro locum cepissent, præsidio advenere Platæenses frequenti manu ex universo populo collecta. Tradiderant enim sese Atheniensibus Platæenses, et frequentes pro illis Atheniens. 5 jam ante labores sustinuerant. (2) Tradiderant se autem hoc modo: bello a Thebanis pressi Platæenses primum Cleomeni, Anaxandridæ filio, et Lacedæmoniis se tradiderant, qui forte in illis locis aderant; at illi, non recipientes eos, dixere: « Nos nimis procul a vobis habitamus, et frigidum vobis tale auxilium foret: plus semel enim fieri posset, ut in servitutem prius abstraheremini, quam nostrûm quisquam fando audiret. (3) Quare suademus vobis, ut Athe-

Συμβουλεύομεν δὲ ὑμῖν δοῦναι ὑμέας αὐτοὺς Ἀθηναίοισι, πλησιοχώροισί τε ἀνδράσι καὶ τιμωρέειν ἐοῦσι οὐ κακοῖσι. » Ταῦτα συνεβούλευον οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐ κατ' εὔνοιαν οὕτω τῶν Πλαταιέων ὡς βουλόμενοι τοὺς Ἀθηναίους ἔχειν πόνους συνεστεῶτας Βοιωτοῖσι. (4) Λακεδαιμόνιοι μέν νυν Πλαταιεῦσι ταῦτα συνεβούλευον, οἱ δὲ οὐκ ἠπίστησαν, ἀλλ' Ἀθηναίων ἱρὰ ποιεύντων τοῖσι δώδεκα θεοῖσι ἱκέται ἱζόμενοι ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐδίδοσαν σφέας αὐτούς. (5) Θηβαῖοι δὲ πυθόμενοι ταῦτα ἐστρατεύοντο ἐπὶ τοὺς Πλαταιέας, Ἀθηναῖοι δέ σφι ἐβώθεον. Μελλόντων δὲ συνάπτειν μάχην Κορίνθιοι οὐ περιεῖδον, παρατυχόντες δὲ καὶ καταλλάξαντες ἐπιτρεψάντων ἀμφοτέρων οὔρισαν τὴν χώρην ἐπὶ τοῖσδε, ἐᾶν Θηβαίους Βοιωτῶν τοὺς μὴ βουλομένους ἐς Βοιωτοὺς τελέειν. (6) Κορίνθιοι μὲν δὴ ταῦτα γνόντες ἀπαλλάσσοντο, Ἀθηναίοισι δὲ ἀπιοῦσι ἐπεθήκαντο Βοιωτοί, ἐπιθέμενοι δὲ ἑσσώθησαν τῇ μάχῃ. Ὑπερβάντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς οἱ Κορίνθιοι ἔθηκαν Πλαταιεῦσι εἶναι οὔρους, τούτους ὑπερβάντες τὸν Ἀσωπὸν αὐτὸν ἐποιήσαντο οὖρον Θηβαίοισι πρὸς Πλαταιέας εἶναι καὶ Ὑσιάς. (7) Ἔδοσαν μὲν δὴ οἱ Πλαταιέες σφέας αὐτοὺς Ἀθηναίοισι τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ, ἧκον δὲ τότε ἐς Μαραθῶνα βωθέοντες.

CIX. Τοῖσι δὲ Ἀθηναίων στρατηγοῖσι ἐγίνοντο δίχα αἱ γνῶμαι, τῶν μὲν οὐκ ἐώντων συμβαλέειν (ὀλίγους γὰρ εἶναι στρατιῇ τῇ Μήδων συμβαλέειν), τῶν δὲ καὶ Μιλτιάδεω κελευόντων. (2) Ὡς δὲ δίχα τε ἐγίνοντο καὶ ἐνίκα ἡ χείρων τῶν γνωμέων, ἐνθαῦτα, ἦν γὰρ ἑνδέκατος ψηφιδοφόρος ὁ τῷ κυάμῳ λαχὼν Ἀθηναίων πολεμαρχέειν· τὸ παλαιὸν γὰρ Ἀθηναῖοι ὁμόψηφον τὸν πολέμαρχον ἐποιεῦντο τοῖσι στρατηγοῖσι, ἦν τε τότε πολέμαρχος Καλλίμαχος Ἀφιδναῖος· (3) πρὸς τοῦτον ἐλθὼν Μιλτιάδης ἔλεγε τάδε, « ἐν σοὶ νῦν, Καλλίμαχε, ἐστὶ ἢ καταδουλῶσαι Ἀθήνας, ἢ ἐλευθέρας ποιήσαντα μνημόσυνα λιπέσθαι ἐς τὸν ἅπαντα ἀνθρώπων βίον οἷα οὐδὲ Ἁρμόδιός τε καὶ Ἀριστογείτων λείπουσι. (4) Νῦν γὰρ δή, ἐξ οὗ ἐγένοντο Ἀθηναῖοι, ἐς κίνδυνον ἥκουσι μέγιστον, καὶ ἢν μέν γε ὑποκύψωσι τοῖσι Μήδοισι, δέδοκται τὰ πείσονται παραδεδομένοι Ἱππίῃ· ἢν δὲ περιγένηται αὕτη ἡ πόλις, οἵη τέ ἐστι πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πολίων γενέσθαι. (5) Κῶς ὦν δὴ ταῦτα οἷά τέ ἐστι γενέσθαι, καὶ κῶς ἐς σέ τι τούτων ἀνήκει τῶν πρηγμάτων τὸ κῦρος ἔχειν, νῦν ἔρχομαι φράσων. Ἡμέων τῶν στρατηγῶν ἐόντων δέκα δίχα γίνονται αἱ γνῶμαι, τῶν μὲν κελευόντων, τῶν δὲ οὔ, συμβαλέειν. (6) Ἢν μέν νυν μὴ συμβάλωμεν, ἔλπομαί τινα στάσιν μεγάλην ἐμπεσοῦσαν διασείσειν τὰ Ἀθηναίων φρονήματα ὥστε μηδίσαι· ἢν δὲ συμβάλωμεν πρίν τι καὶ σαθρὸν Ἀθηναίων μετεξετέροισι ἐγγενέσθαι, θεῶν τὰ ἴσα νεμόντων οἷοί τέ εἰμεν περιγενέσθαι τῇ συμβολῇ. (7) Ταῦτα ὦν πάντα ἐς σὲ νῦν τείνει καὶ ἐκ σέο ἄρτηται· ἢν γὰρ σὺ γνώμῃ τῇ ἐμῇ προσθῇ, ἔστι τοι πατρίς τε ἐλευθέρη καὶ πόλις πρώτη τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι· ἢν δὲ τὴν τῶν ἀποσπευδόντων τὴν συμβολὴν ἕλῃ, ὑπάρξει τοι τῶν ἐγὼ κατέλεξα ἀγαθῶν τὰ ἐναντία. »

niensibus vos tradatis, qui et finitimi vobis sunt, et ad tutandum non invalidi. » Hæc Platæensibus suaserunt Lacedæmonii, non tam quod illis bene vellent, quam quod cuperent laboribus fatigari Athenienses, bellis cum Bœotis gerendis. (4) Consilium autem Lacedæmoniorum sequentes Platæenses, quo tempore duodecim diis sacra faciebant Athenienses, supplices ad aram consederunt, seque illis tradiderunt. (5) Quo cognito, Thebani arma intulerunt Platæensibus; et Athenienses auxilio illis venere. Sed quum in eo essent ut consererent pugnam, id fieri non passi sunt Corinthii: hi enim, quum forte adessent, arbitrio eorum rem permittentibus utrisque, pacem conciliarunt, fines regionis ita constituentes, ut Thebani eos ex Bœotis, qui Bœotorum communi nollent attribui, nihil impedirent. (6) Hoc constituto, Corinthii abierunt. Athenienses vero, domum redeuntes, ex improviso adgressi sunt Bœoti: sed commissa pugna superati sunt. Quo facto Athenienses, fines Platæensibus a Corinthiis constitutos transgredientes, ipsum Asopum et Hysias fines inter Thebanos et Platæenses statuerunt. (7) Platæenses igitur, postquam prædicto modo Atheniensibus sese tradidissent, nunc eis ad Marathonem auxilio venerunt.

CIX. Imperatorum autem Atheniensium bifariam divisæ erant sententiæ; nolentibus aliis, ut prælio confligeretur; nimis enim exiguum esse ipsorum numerum, quam ut cum Medorum exercitu congrederentur; aliis vero, et in his Miltiade, confligendum censentibus. (2) Ita quum dissentirent, quumque in eo esset ut pejor vinceret sententia; tunc undecimus supererat qui suffragium ferret, is qui faba polemarchus electus erat Atheniensium: antiquitus enim polemarcho æquale cum imperatoribus jus suffragii ferendi tribuerant Athenienses. Erat autem tunc polemarchus Callimachus Aphidnæus; (3) quem conveniens Miltiades his verbis est adlocutus: « In te nunc situm est, Callimache, utrum in servitutem redigere velis Athenas, an, liberata patria, memoriam tui in omne ævum relinquere, qualem ne Harmodius quidem et Aristogiton reliquerunt. (4) Numquam enim, ex quo exstiterunt Athenienses, in tantum adducti sunt periculum, in quanto nunc versantur. In quo si Medis succumbunt, decretum est quid eis sit patiendum, Hippiæ deditis; sin superior discesserit hæc civitas, probabile est primam eam futuram esse Græcarum civitatum. (5) Quo pacto igitur fieri hoc possit, et quo pacto a te pendeat harum rerum summa, nunc tibi dicam. Sententiæ imperatorum, qui decem sumus numero, in duas divisæ sunt partes; aliis confligendum censentibus, aliis non confligendum. (6) Jam, si prælium non commiserimus, persuasum fere habeo magna exstitura dissidia, quæ animos disturbent Atheniensium, eosque ad Medorum trahant partes. Sin prælium commiserimus priusquam putre consilium animos subeat nonnullorum Atheniensium, probabile fit mihi, ut, diis æqua tribuentibus, superiores discedamus. (7) Hæc igitur omnia ad te nunc spectant et ex te pendent. Etenim si tu meæ accesseris sententiæ, habebis liberam patriam et civitatem primam universæ Græciæ; sin his suffragatus fueris, qui dissuadent prælium, erit tibi contrarium eorum, quæ memoravi, commodorum. »

CX. Ταῦτα λέγων ὁ Μιλτιάδης προσκτᾶται τὸν Καλλίμαχον. Προσγενομένης δὲ τοῦ πολεμάρχου τῆς γνώμης ἐκεκύρωτο συμβάλλειν. Μετὰ δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν ἡ γνώμη ἔφερε συμβάλλειν, ὡς ἑκάστου αὐτῶν ἐγίνετο πρυτανηίη τῆς ἡμέρης, Μιλτιάδῃ παρεδίδοσαν· ὁ δὲ δεκόμενος οὔτι κω συμβολὴν ἐποιέετο, πρίν γε δὴ αὐτοῦ πρυτανηίη ἐγένετο.

CXI. Ὡς δὲ ἐς ἐκεῖνον περιῆλθε, ἐνθαῦτα δὴ ἐτάσσοντο ὧδε Ἀθηναῖοι ὡς συμβαλέοντες. Τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρεος ἡγέετο ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος· ὁ γὰρ νόμος τότε εἶχε οὕτω τοῖσι Ἀθηναίοισι, τὸν πολέμαρχον ἔχειν κέρας τὸ δεξιόν. Ἡγεομένου δὲ τούτου ἐξεδέκοντο ὡς ἠριθμέοντο αἱ φυλαί, ἐχόμεναι ἀλλήλων. (2) Τελευταῖοι δὲ ἐτάσσοντο, ἔχοντες τὸ εὐώνυμον κέρας, Πλαταιέες· ἀπὸ ταύτης γάρ σφι τῆς μάχης, θυσίας Ἀθηναίων ἀναγόντων καὶ πανηγύριας τὰς ἐν τῇσι πεντετηρίσι γινομένας, κατεύχεται ὁ κῆρυξ ὁ Ἀθηναῖος ἅμα τε Ἀθηναίοισι λέγων γίνεσθαι τὰ ἀγαθὰ καὶ Πλαταιεῦσι. (3) Τότε δὲ τασσομένων τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Μαραθῶνι ἐγίνετο τοιόνδε τι· τὸ στρατόπεδον ἐξισούμενον τῷ Μηδικῷ στρατοπέδῳ, τὸ μὲν αὐτοῦ μέσον ἐγίνετο ἐπὶ τάξιας ὀλίγας, καὶ ταύτῃ ἦν ἀσθενέστατον τὸ στρατόπεδον, τὸ δὲ κέρας ἑκάτερον ἔρρωτο πλήθεϊ.

CXII. Ὡς δέ σφι διετέτακτο καὶ τὰ σφάγια ἐγίνετο καλά, ἐνθαῦτα ὡς ἀπείθησαν οἱ Ἀθηναῖοι, δρόμῳ ἵεντο ἐς τοὺς βαρβάρους. Ἔσαν δὲ στάδιοι οὐκ ἐλάσσονες τὸ μεταίχμιον αὐτῶν ἢ ὀκτώ. (2) Οἱ δὲ Πέρσαι ὁρέοντες δρόμῳ ἐπιόντας παρεσκευάζοντο ὡς δεξόμενοι, μανίην τε τοῖσι Ἀθηναίοισι ἐπέφερον καὶ πάγχυ ὀλεθρίην, ὁρέοντες αὐτοὺς ὀλίγους, καὶ τούτους δρόμῳ ἐπειγομένους οὔτε ἵππου ὑπαρχούσης σφι οὔτε τοξευμάτων. Ταῦτα μέν νυν οἱ βάρβαροι κατείκαζον, Ἀθηναῖοι δὲ ἐπείτε ἀθρόοι προσέμιξαν τοῖσι βαρβάροισι, ἐμάχοντο ἀξίως λόγου. (3) Πρῶτοι μὲν γὰρ Ἑλλήνων πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν δρόμῳ ἐς πολεμίους ἐχρήσαντο, πρῶτοι δὲ ἀνέσχοντο ἐσθῆτά τε Μηδικὴν ὁρέοντες καὶ τοὺς ἄνδρας ταύτην ἐσθημένους· τέως δὲ ἦν τοῖσι Ἕλλησι καὶ τὸ οὔνομα τὸ Μήδων φόβος ἀκοῦσαι.

CXIII. Μαχομένων δὲ ἐν τῷ Μαραθῶνι χρόνος ἐγίνετο πολλός. Καὶ τὸ μὲν μέσον τοῦ στρατοπέδου ἐνίκων οἱ βάρβαροι, τῇ Πέρσαι τε αὐτοὶ καὶ Σάκαι ἐτετάχατο· κατὰ τοῦτο μὲν δὴ ἐνίκων οἱ βάρβαροι, καὶ ῥήξαντες ἐδίωκον ἐς τὴν μεσόγαιαν, τὸ δὲ κέρας ἑκάτερον ἐνίκων Ἀθηναῖοί τε καὶ Πλαταιέες. (2) Νικῶντες δὲ τὸ μὲν τετραμμένον τῶν βαρβάρων φεύγειν ἔων, τοῖσι δὲ τὸ μέσον ῥήξασι αὐτῶν συναγαγόντες τὰ κέρεα ἀμφότερα ἐμάχοντο, καὶ ἐνίκων Ἀθηναῖοι. Φεύγουσι δὲ τοῖσι Πέρσῃσι εἵποντο κόπτοντες, ἐς ὃ ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἀπικόμενοι πῦρ τε αἴτεον καὶ ἐπελαμβάνοντο τῶν νεῶν.

CXIV. Καὶ τοῦτο μὲν ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος διαφθείρεται, ἀνὴρ γενόμενος ἀγαθός, ἀπὸ δ' ἔθανε τῶν στρατηγῶν Στησίλεως ὁ Θρασύλεω· τοῦτο δὲ Κυνέγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνθαῦτα

CX. His dictis Miltiades in suam sententiam Callimachum traxit: et accedente polemarchi suffragio decretum est, ut prælio confligeretur. Post hæc, qui ex imperatoribus confligendum censuerant, hi, ut cujusque dies aderat, quo penes eum summa esset imperii, ita vicem suam Miltiadi tradiderunt. At ille quamvis acciperet, non tamen prius commisit prælium quam legitimus ipsius dies adesset.

CXI. Quo die igitur Miltiadis vices erant administrandæ imperii summæ, in aciem educti sunt Athenienses, tali modo instructi. Dextro cornu præerat polemarchus Callimachus: obtinebat tunc enim lex apud Athenienses, ut polemarchus dextrum cornu teneret. Ab hoc igitur principio deinde collocatæ erant continuo tenore singulæ tribus Atheniensium, pro cujusque numero: (2) postremi vero, in lævo cornu, Platæenses stabant. Inde enim ab hac pugna usu receptum est, ut, quando solennia sacra peragunt Athenienses, quæ quinto quoque anno celebrantur, præco Atheniensis solennes preces ita præeat, ut fausta omnia precetur Atheniensibus simul et Platæensibus. (3) Tunc vero, quum acies Atheniensium ad Marathonem sic esset instructa ut frons fronti exercitus Medici exæquaretur, accidit, ut in medio ordines haud sane frequentes starent, et ea parte debilior esset acies; sed ut utrumque cornu densioribus ordinibus esset firmatum.

CXII. Acie ita ordinata, quum cæsæ hostiæ prospera omnia nunciassent, ibi tunc Athenienses, ut signum datum est pugnæ, cursu in hostes contenderunt. Erat autem inter duas acies interjectum intervallum haud minus quam octo stadiorum. (2) Tum vero Persæ, ubi cursu adversus se irruentes hostes viderunt, ad excipiendos illos se compararunt; furere dicentes Athenienses, et in propriam ruere perniciem; qui ita cursu contenderent, quum numero essent pauci, neque vel equitatum vel sagittarios haberent. De his igitur ita judicabant Persæ. At Athenienses, postquam confertis ordinibus ad manus venissent hostium, pugnam ediderunt memoratu dignam. (3) Quippe primi omnium Græcorum, quos novimus, cursu in hostes impetum fecerunt: et primi sustinuerunt, Medicam vestem et ea indutos adspicere viros; quum ante illum diem vel nomen Medorum Græcis, ubi audirent, terrorem incussisset.

CXIII. Satis autem longi temporis hæc ad Marathonem pugna fuit. Et in medio quidem aciei vicerunt barbari, ubi Persæ ipsi et Sacæ locati erant; qui hac parte victores, perrupta acie, versus mediterranea persecuti sunt fugientes. At in utroque cornu penes Athenienses et Platæenses victoria stetit. (2) Et hi quidem, postquam vicerunt, omissis hisce ex barbaris quos in fugam verterant, utrumque cornu contrahentes, illos sunt adgressi qui mediam perruperant aciem: et de his quoque victoriam Athenienses reportarunt. Tunc vero in fugam effusos Persas cædentes persecuti sunt; donec ad mare delati, ignem poposcerunt, ipsasque naves sunt adorti.

CXIV. In hoc discrimine et alii multi perierunt nobiles Athenienses; et Callimachus polemarchus, postquam fortiter pugnarat, interfectus est; unus item ex imperatoribus,

ἐπιλαβόμενος τῶν ἀφλάστων νεὸς, τὴν χεῖρα ἀποκοπεὶς πελέκεϊ πίπτει, τοῦτο δὲ ἄλλοι Ἀθηναίων πολλοί τε καὶ οὐνομαστοί.

CXV. Ἑπτὰ μὲν δὴ τῶν νεῶν ἐπεκράτησαν τρόπῳ τοιούτῳ Ἀθηναῖοι· τῇσι δὲ λοιπῇσι οἱ βάρβαροι ἐξανακρουσάμενοι, καὶ ἀναλαβόντες ἐκ τῆς νήσου ἐν τῇ ἔλιπον τὰ ἐξ Ἐρετρίης ἀνδράποδα, περιέπλωον Σούνιον, βουλόμενοι φθῆναι τοὺς Ἀθηναίους ἀπικόμενοι ἐς τὸ ἄστυ. (2) Αἰτίη δὲ ἔσχε ἐν Ἀθηναίοισι ἐξ Ἀλκμεωνιδέων μηχανῆς αὐτοὺς ταῦτα ἐπινοηθῆναι· τούτους γὰρ συνθεμένους τοῖσι Πέρσῃσι ἀναδέξαι ἀσπίδα ἐοῦσι ἤδη ἐν τῇσι νηυσί.

CXVI. Οὗτοι μὲν δὴ περιέπλεον Σούνιον, Ἀθηναῖοι δὲ, ὡς ποδῶν εἶχον, τάχιστα ἐβώθεον ἐς τὸ ἄστυ, καὶ ἔφθησάν τε ἀπικόμενοι πρὶν ἢ τοὺς βαρβάρους ἥκειν, καὶ ἐστρατοπεδεύσαντο ἀπιγμένοι ἐξ Ἡρακλείου τοῦ ἐν Μαραθῶνι ἐν ἄλλῳ Ἡρακλείῳ τῷ ἐν Κυνοσάργεϊ. (2) Οἱ δὲ βάρβαροι τῇσι νηυσὶ ὑπεραιωρηθέντες Φαλήρου (τοῦτο γὰρ ἦν ἐπίνειον τότε τῶν Ἀθηναίων), ὑπὲρ τούτου ἀνακωχεύσαντες τὰς νέας ἀπέπλωον ὀπίσω ἐς τὴν Ἀσίην.

CXVII. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἀπέθανον τῶν βαρβάρων κατ' ἑξακισχιλίους καὶ τετρακοσίους ἄνδρας, Ἀθηναίων δὲ ἑκατὸν ἐνενήκοντα καὶ δύο. (2) Ἔπεσον μὲν ἀμφοτέρων τοσοῦτοι, συνήνεικε δὲ αὐτόθι θῶμα γενέσθαι τοιόνδε· Ἀθηναῖον ἄνδρα Ἐπίζηλον τὸν Κουφαγόρεω ἐν τῇ συστάσι μαχόμενόν τε καὶ ἄνδρα γινόμενον ἀγαθὸν τῶν ὀμμάτων στερηθῆναι οὔτε πληγέντα οὐδὲν τοῦ σώματος οὔτε βληθέντα, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ζόης διατελέειν ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ἐόντα τυφλόν. (3) Λέγειν δὲ αὐτὸν ἤκουσα περὶ τοῦ πάθεος τοιόνδε τινὰ λόγον· ἄνδρα οἱ δοκέειν ὁπλίτην ἀντιστῆναι μέγαν, τοῦ τὸ γένειον τὴν ἀσπίδα πᾶσαν σκιάζειν· τὸ δὲ φάσμα τοῦτο ἑωυτὸν μὲν παρεξελθεῖν, τὸν δὲ ἑωυτοῦ παραστάτην ἀποκτεῖναι. Ταῦτα μὲν δὴ Ἐπίζηλον ἐπυθόμην λέγειν.

CXVIII. Δᾶτις δὲ πορευόμενος ἅμα τῷ στρατῷ ἐς τὴν Ἀσίην, ἐπείτε ἐγένετο ἐν Μυκόνῳ, εἶδε ὄψιν ἐν τῷ ὕπνῳ. Καὶ ἥτις μὲν ἦν ἡ ὄψις, οὐ λέγεται· ὁ δὲ, ὡς ἡμέρη τάχιστα ἐπέλαμψε, ζήτησιν ἐποιέετο τῶν νεῶν, εὑρὼν δὲ ἐν Φοινίσσῃ νηῒ ἄγαλμα Ἀπόλλωνος κεχρυσωμένον ἐπυνθάνετο ὁκόθεν σεσυλημένον εἴη, πυθόμενος δὲ ἐξ οὗ ἦν ἱροῦ, ἔπλωε τῇ ἑωυτοῦ νηῒ ἐς Δῆλον· (2) καὶ ἀπίκατο γὰρ τηνικαῦτα οἱ Δήλιοι ὀπίσω ἐς τὴν νῆσον, κατατίθεταί τε ἐς τὸ ἱρὸν τὸ ἄγαλμα, καὶ ἐντέλλεται τοῖσι Δηλίοισι ἀπαγαγεῖν τὸ ἄγαλμα ἐς Δήλιον τὸ Θηβαίων· τὸ δ' ἐστὶ ἐπὶ θαλάσσῃ Χαλκίδος καταντίον. (3) Δᾶτις μὲν δὴ ταῦτα ἐντειλάμενος ἀπέπλωε, τὸν δὲ ἀνδριάντα τοῦτον Δήλιοι οὐκ ἀπήγαγον, ἀλλά μιν δι' ἐτέων εἴκοσι Θηβαῖοι αὐτοὶ ἐκ θεοπροπίου ἐκομίσαντο ἐπὶ Δήλιον.

CXIX. Τοὺς δὲ τῶν Ἐρετριέων ἠνδραποδισμένους Δᾶτίς τε καὶ Ἀρταφέρνης, ὡς προσέσχον ἐς τὴν Ἀσίην πλώοντες, ἀνήγαγον ἐς Σοῦσα. (2) Βασιλεὺς δὲ Δα-

Stesilaus Thrasylai filius. Ibidemque Cynegirus, Euphorionis filius, quum aplustria navis barbarorum manu tenuisset, securi amputata manu cecidit.

CXV. Cæterum septem navibus ista ratione potiti sunt Athenienses. Reliquis autem navibus barbari, valde pulsatis remis in altum revecti, adsumptis ex insula mancipiis Eretriensibus, in qua relicta erant; Sunium circumnavigarunt, ad urbem prius pervenire studentes quam rediissent Athenienses. (2) Et pervulgata est apud Athenienses fama, cepisse illos hoc consilium ex Alcmeonidarum artificio; hos enim ex composito clypeum Persis, quum jam in navibus essent, sustulisse.

CXVI. At, dum Sunium Persæ circumnavigant, Athenienses, quantum pedibus valuere, in urbem retro currentes, prius adfuere quam Persæ venirent: et, quemadmodum ad Marathonem in agro Herculi sacro castra habuerant, sic et nunc in alio Heracleo, quod in Cynosarge est, locum castris ceperunt. (2) Barbari vero, postquam naves ante Phalerum, qui portus tunc erat Atheniensium, in alto aliquamdiu tenuissent, retro in Asiam navigarunt.

CXVII. Ex Persis ceciderunt in hac Marathonia pugna circiter sex millia et quadringenti; Atheniensium vero centum nonaginta duo. (2) Hic fuit occisorum utrimque numerus. Acciderat autem ibi res mira hujusmodi: Epizelus, civis Atheniensis, Cuphagoræ filius, stans in acie, fortiterque pugnans, oculorum usu privatus est, nulla corporis parte nec cominus percussus, nec eminus ictus: et ab hoc tempore per reliquam vitam cæcus permansit. (3) Memorant autem, ipsum de hac calamitate hæc narrasse: visum esse ei virum armatum magnum contra ipsum stare, cujus barbam totum texisse clypeum; illud autem spectrum præteriisse ipsum, et virum sibi proximum stantem interfecisse. Hæc Epizelum solitum esse narrare audivi.

CXVIII. Datis, cum exercitu in Asiam profectus, postquam Myconum pervenit, per somnum vidit visionem; quæ quidem qualis fuerit non memoratur: sed ille, simul atque illuxit, perquisitionem instituit navium. Et quum in Phœnicia navi simulacrum invenisset Apollinis inauratum, percontatus est unde raptum esset: utque audivit quonam ex templo esset, ipse sua navi Delum est profectus, (2) et ibi (jam enim in insulam reversi erant Delii) simulacrum in templo deposuit, Deliisque imperavit ut in Delium Thebanorum, quod est ad mare adversus Chalcidem, illud transportarent. (3) Datis quidem, dato hoc mandato, retro navigavit: at statuam Delii non transmiserunt; sed post viginti demum annos ipsi Thebani, oraculi jussu, Delium illam deportarunt.

CXIX. Eretrienses vero in servitutem abreptos Datis et Artaphernes, postquam in Asiam adpulerant, Susa abduxerunt. (2) Rex autem Darius, quum Eretriensibus, pri-

ρεῖος, πρὶν μὲν αἰχμαλώτους γενέσθαι τοὺς Ἐρετριέας, ἐνεῖχέ σφι δεινὸν χόλον οἷα ἀρξάντων ἀδικίης προτέρων τῶν Ἐρετριέων· ἐπείτε δὲ εἶδέ σφεας ἀπαχθέντας παρ' ἑωυτὸν καὶ ὑποχειρίους ἑωυτῷ ἐόντας, ἐποίησε κακὸν ἄλλο οὐδέν, ἀλλά σφεας τῆς Κισσίης χώρης κατοίκισε ἐν σταθμῷ ἑωυτοῦ τῷ οὔνομά ἐστι Ἀρδέρικκα, ἀπὸ μὲν Σούσων δέκα καὶ διηκοσίους σταδίους ἀπέχοντι, τεσσεράκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ φρέατος τὸ παρέχεται τριφασίας ἰδέας· καὶ γὰρ ἄσφαλτον καὶ ἅλας καὶ ἔλαιον ἀρύσσονται ἐξ αὐτοῦ τρόπῳ τοιῷδε· (3) ἀντλέεται μὲν κηλωνηΐῳ, ἀντὶ δὲ γαυλοῦ ἥμισυ ἀσκοῦ οἱ προσδέδεται· ὑποτύψας δὲ τούτῳ ἀντλέει καὶ ἔπειτεν ἐγχέει ἐς δεξαμενήν· ἐκ δὲ ταύτης ἐς ἄλλο διαχεόμενον τράπεται τριφασίας ὁδούς. (4) Καὶ ἡ μὲν ἄσφαλτος καὶ οἱ ἅλες πήγνυνται παραυτίκα, τὸ δὲ ἔλαιον συνάγουσι ἐν ἀγγηΐοις, τὸ οἱ Πέρσαι καλεῦσι ῥαδινάκην· ἔστι δὲ μέλαν καὶ ὀδμὴν παρεχόμενον βαρέαν. Ἐνθαῦτα τοὺς Ἐρετριέας κατοίκισε βασιλεὺς Δαρεῖος, οἳ καὶ μέχρι ἐμέο εἶχον τὴν χώρην ταύτην, φυλάσσοντες τὴν ἀρχαίην γλῶσσαν. Τὰ μὲν δὴ περὶ Ἐρετριέας ἔσχε οὕτω.

CXX. Λακεδαιμονίων δὲ ἧκον ἐς τὰς Ἀθήνας δισχίλιοι μετὰ τὴν πανσέληνον, ἔχοντες σπουδὴν πολλὴν καταλαβέειν, οὕτω ὥστε τριταῖοι ἐκ Σπάρτης ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ. Ὕστεροι δὲ ἀπικόμενοι τῆς συμβολῆς ἱμείροντο ὅμως θεήσασθαι τοὺς Μήδους· ἐλθόντες δὲ ἐς τὸν Μαραθῶνα ἐθηήσαντο. Μετὰ δὲ αἰνέοντες Ἀθηναίους καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ἀπαλλάσσοντο ὀπίσω.

CXXI. Θῶμα δέ μοι, καὶ οὐκ ἐνδέκομαι τὸν λόγον, Ἀλκμεωνίδας ἄν κοτε ἀναδέξαι Πέρσῃσι ἐκ συνθήματος ἀσπίδα, βουλομένους ὑπὸ βαρβάροισί τε εἶναι Ἀθηναίους καὶ ὑπ' Ἱππίῃ· οἵτινες μᾶλλον ἢ ὁμοίως Καλλίῃ τῷ Φαινίππου, Ἱππονίκου δὲ πατρὶ, φαίνονται μισοτύραννοι ἐόντες. (2) Καλλίης τε γὰρ μοῦνος Ἀθηναίων ἁπάντων ἐτόλμα, ὅκως Πεισίστρατος ἐκπέσοι ἐκ τῶν Ἀθηνέων, τὰ χρήματα αὐτοῦ κηρυσσόμενα ὑπὸ τοῦ δημοσίου ὠνέεσθαι, καὶ τἄλλα τὰ ἔχθιστα ἐς αὐτὸν πάντα ἐμηχανᾶτο.

CXXII. [Καλλίεω δὲ τούτου ἄξιον πολλαχοῦ μνήμην ἐστὶ πάντα τινὰ ἔχειν. Τοῦτο μὲν γὰρ τὰ προλελεγμένα, ὡς ἀνὴρ ἄκρος ἐλευθερῶν τὴν πατρίδα· τοῦτο δὲ τὰ ἐν Ὀλυμπίῃ ἐποίησε, ἵππῳ νικήσας, τεθρίππῳ δὲ δεύτερος γενόμενος, Πύθια δὲ πρότερον ἀνελόμενος, ἐφανερώθη ἐς τοὺς Ἕλληνας πάντας μεγίστῃσι δαπάνῃσι· τοῦτο δὲ κατὰ τὰς ἑωυτοῦ θυγατέρας ἐούσας τρεῖς οἷός τις ἀνὴρ ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἐγένοντο γάμου ὡραῖαι, ἔδωκέ σφι δωρεὴν μεγαλοπρεπεστάτην ἐκείνῃσί τε ἐχαρίσατο· ἐκ γὰρ πάντων τῶν Ἀθηναίων τὸν ἑκάστη ἐθέλοι ἄνδρα ἑωυτῇ ἐκλέξασθαι, ἔδωκε τούτῳ τῷ ἀνδρί.]

CXXIII. Καὶ οἱ Ἀλκμεωνίδαι ὁμοίως ἢ οὐδὲν ἧσσον τούτου ἦσαν μισοτύραννοι. Θῶμα ὦν μοι, καὶ οὐ προσίεμαι τὴν διαβολὴν, τούτους γε ἀναδέξαι ἀσπίδα, οἵτινες ἔφευγόν τε τὸν πάντα χρόνον τοὺς τυράννους,

usquam capti essent, vehementer fuisset iratus, quippe qui primi auctores fuerant injuriarum; nunc eosdem, ubi ad se abductos et sua in potestate vidit, nullo alio malo adfecit, sed sedes illis in terra Cissia adsignavit, in una suarum mansionum quæ Ardericca vocatur. Abest illa decem et ducenta stadia a Susis, quadraginta vero stadia a puteo, qui tres diversas rerum exhibet species. Nam et asphaltus et sal et oleum ex illo hauritur, hoc modo: (3) hauriunt ope tollenonis, cui pro situla adligatus est dimidiatus uter: hunc succutiens haurit homo id quod intus est, idque in cisternam infundit; ex qua rursus in aliud receptaculum derivatur hæc materia; atque ita triplicem in formam convertitur. (4) Et asphaltus quidem et sal protinus concrescunt; oleum vero, quod rhadinacen Persæ vocant, in vasa colligunt: est autem illud nigrum, et gravem spirans odorem. Illum igitur locum Eretriensibus habitandum rex tribuit: habitantque eamdem regionem ad meam usque ætatem, pristinam linguam servantes. Hæc sunt igitur quæ ad Eretrienses spectant.

CXX. Lacedæmoniorum vero duo millia Athenas venerunt post plenilunium: et hi quidem, rem adhuc integram deprehensuri, tanta usi sunt celeritate, ut tertio die, quam Sparta discesserant, in Attica fuerint. Sed, quum peracto jam prælio advenissent, cupidi tamen erant Medos videndi. Itaque, Marathonem profecti, spectarunt: deinde, collaudatis Atheniensibus et re ab his præclare gesta, domum redierunt.

CXXI. Quod vero de Alcmeonidis narrant, id miror equidem; nec mihi persuaderi patior, umquam illos Persis ex composito clypeum sublaturos fuisse, quasi voluissent ut sub barbaris et sub Hippia essent Athenienses. Quippe satis constat, fuisse illos magis aut certe pariter inimicos tyrannorum atque Callias fuerat, Phænippi filius, Hipponici pater. (2) Callias enim, quoties Pisistratus Athenis pulsus est, unus omnium Atheniensium ausus erat bona ejus per publicum præconem venumdata emere, omniaque alia in illum inimicissima machinatus erat.

CXXII. [Dignus est autem hic Callias, cujus crebro a quibuslibet honorifica mentio fiat; quum ob hoc ipsum, quod dixi, tamquam vir acerrime libertati studens patriæ; tum ob id quod Olympiæ fecit, ubi equorum cursu victor, quadrigarum autem curriculo secundas ferens, reportata etiam prius Pythica victoria, conspicuus fuit apud omnes Græcos per sumptus maximos; denique ob singularem indulgentiam qua adversus tres filias suas usus est: quibus, postquam nubiles fuerunt, non modo dotem dedit magnificentissimam; sed et hoc eisdem gratificatus est, ut unicuique ex illis potestatem daret, maritum sibi, quem ipsa vellet, ex omnibus Atheniensibus seligendi.]

CXXIII. Atque eodem modo, certe haud minus, tyrannos oderunt Alcmeonidæ. Quare miror, nec admitto calumniam, hos tales viros clypeum sustulisse; qui constanter fugerant tyrannos, et quorum consilio et opera tyran

ἐκ μηχανῆς τε τῆς τούτων ἐξέλιπον οἱ Πεισιστρατίδαι τὴν τυραννίδα. (2) Καὶ οὕτω τὰς Ἀθήνας οὗτοι ἔσαν οἱ ἐλευθερώσαντες πολλῷ μᾶλλον ἤπερ Ἁρμόδιός τε καὶ Ἀριστογείτων, ὡς ἐγὼ κρίνω· οἱ μὲν γὰρ ἐξηγρίωσαν τοὺς λοιποὺς Πεισιστρατιδέων Ἵππαρχον ἀποκτείναντες, οὐδέ τι μᾶλλον ἔπαυσαν τοὺς λοιποὺς τυραννεύοντας, Ἀλκμεωνίδαι δὲ ἐμφανέως ἠλευθέρωσαν, εἰ δὴ οὗτοί γε ἀληθέως ἔσαν οἱ τὴν Πυθίην ἀναπείσαντες προσημαίνειν Λακεδαιμονίοισι ἐλευθεροῦν τὰς Ἀθήνας, ὥς μοι πρότερον δεδήλωται.

CXXIV. Ἀλλὰ γὰρ ἴσως τι ἐπιμεμφόμενοι Ἀθηναίων τῷ δήμῳ προεδίδοσαν τὴν πατρίδα. Οὐ μὲν ὦν ἔσαν σφέων ἄλλοι δοκιμώτεροι ἔν γε Ἀθηναίοισι ἄνδρες, οὐδ' οἳ μᾶλλον ἐτετιμέατο. (2) Οὕτω οὐδὲ λόγος αἱρέει ἀναδεχθῆναι ἔκ γε ἂν τούτων ἀσπίδα ἐπὶ τοιούτῳ λόγῳ. Ἀνεδέχθη μὲν γὰρ ἀσπὶς, καὶ τοῦτο οὐκ ἔστι ἄλλως εἰπεῖν· ἐγένετο γάρ· ὃς μέντοι ἦν ὁ ἀναδέξας, οὐκ ἔχω προσωτέρω εἰπεῖν τούτων.

CXXV. Οἱ δὲ Ἀλκμεωνίδαι ἔσαν μὲν καὶ τὰ ἀνέκαθεν λαμπροὶ ἐν τῇσι Ἀθήνῃσι, ἀπὸ δὲ Ἀλκμέωνος καὶ αὖτις Μεγακλέος ἐγένοντο καὶ κάρτα λαμπροί. Τοῦτο μὲν γὰρ Ἀλκμέων ὁ Μεγακλέος τοῖσι ἐκ Σαρδίων Λυδοῖσι παρὰ Κροίσου ἀπικνεομένοισι ἐπὶ τὸ χρηστήριον τὸ ἐν Δελφοῖσι συμπρήκτωρ τε ἐγίνετο καὶ συνελάμβανε προθύμως, καί μιν Κροῖσος πυθόμενος τῶν Λυδῶν τῶν ἐς τὰ χρηστήρια φοιτεόντων ἑωυτὸν εὖ ποιέειν μεταπέμπεται ἐς Σάρδις, ἀπικόμενον δὲ δωρέεται χρυσῷ τὸν ἂν δύνηται τῷ ἑωυτοῦ σώματι ἐξενείκασθαι ἐσάπαξ. (2) Ὁ δὲ Ἀλκμέων πρὸς τὴν δωρεὴν ἐοῦσαν τοιαύτην τοιάδε ἐπιτηδεύσας προσέφερε. Ἐνδὺς κιθῶνα μέγαν καὶ κόλπον βαθὺν καταλιπόμενος τοῦ κιθῶνος, κοθόρνους τοὺς εὕρισκε εὐρυτάτους ἐόντας ὑποδησάμενος ἤιε ἐς τὸν θησαυρὸν ἐς τόν οἱ κατηγέοντο. (3) Ἐσπεσὼν δὲ ἐς σωρὸν ψήγματος πρῶτα μὲν παρέσαξε παρὰ τὰς κνήμας τοῦ χρυσοῦ ὅσον ἐχώρεον οἱ κόθορνοι, μετὰ δὲ τὸν κόλπον πάντα πλησάμενος χρυσοῦ καὶ ἐς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς διαπάσας τοῦ ψήγματος, καὶ ἄλλο λαβὼν ἐς τὸ στόμα, ἐξήιε ἐκ τοῦ θησαυροῦ ἕλκων μὲν μόγις τοὺς κοθόρνους, παντὶ δέ τεῳ οἰκὼς μᾶλλον ἢ ἀνθρώπῳ· τοῦ τό τε στόμα ἐβέβυστο καὶ πάντα ἐξώγκωτο. (4) Ἰδόντα δὲ τὸν Κροῖσον γέλως ἐσῆλθε, καί οἱ πάντα τε ἐκεῖνα διδοῖ καὶ πρὸς ἕτερα δωρέεται οὐκ ἐλάσσω ἐκείνων. Οὕτω μὲν ἐπλούτησε ἡ οἰκίη αὕτη μεγάλως, καὶ ὁ Ἀλκμέων οὗτος οὕτω τεθριπποτροφήσας Ὀλυμπιάδα ἀναιρέεται.

CXXVI. Μετὰ δὲ, γενεῇ δευτέρῃ ὕστερον, Κλεισθένης μιν ὁ Σικυῶνος τύραννος ἐξήειρε, ὥστε πολλῷ οὐνομαστοτέρην γενέσθαι ἐν τοῖσι Ἕλλησι ἢ πρότερον ἦν. (2) Κλεισθένεϊ γὰρ τῷ Ἀριστωνύμου τοῦ Μύρωνος τοῦ Ἀνδρέω γίνεται θυγάτηρ τῇ οὔνομα ἦν Ἀγαρίστη. Ταύτην ἠθέλησε, Ἑλλήνων πάντων ἐξευρὼν τὸν ἄριστον, τούτῳ γυναῖκα προσθεῖναι. (3) Ὀλυμπίων ὦν ἐόντων καὶ νικῶν ἐν αὐτοῖσι τεθρίππῳ ὁ Κλεισθένης

nide exuli erant Pisistratidæ. (2) Fuereque adeo hi, me judice, multo magis liberatores Athenarum, quam Harmodius et Aristogiton: illi enim occiso Hipparcho exacerbarunt reliquos ex Pisistratidis, neque finem fecerunt illorum tyrannidi; Alcmeonidæ vero manifesto liberarunt Athenas, si quidem vere hi fuerunt qui Pythiæ persuasere, ut Lacedæmonios juberet liberare Athenas, quemadmodum a me supra expositum est.

CXXIV. At fortasse, quod succenserent quadam de caussa populo Atheniensium, eo prodiderint patriam? Atqui nulli erant viri Athenis magis spectati, magisque honorati, quam hi ipsi. (2) Itaque nulla ratione probabile est, sublatum esse ab his quidem viris clypeum tali de caussa. Cæterum sublatus utique clypeus est: id quidem negari non potest; factum est enim: quis vero sit qui illum sustulerit, non valeo ulterius, quam dixi, declarare.

CXXV. Fuit autem Athenis jam antiquitus illustris Alcmeonidarum familia: nam inde ab Alcmeone ipso, et dein a Megacle, exstitere in hac domo nobilissimi viri. Statim, Alcmeon, Megaclis filius, adjutor fuerat Lydorum qui a Crœso Sardibus ad consulendum oraculum Delphicum missi sunt, studioseque illis operam navaverat suam. Cujus in se merita postquam Crœsus ex Lydis Delphos missis cognoverat, Sardes eum ad se invitavit; et, postquam advenit, tanto auri pondere eumdem donavit, quantum suo corpore asportare semel posset. (2) Tunc Alcmeon ad accipiendum hoc tale donum in hunc modum comparatus accessit. Grandi induetus tunica, in qua amplus erat sinus relictus, et cothurnis quos repererat amplissimis calceatus, in thesaurum intravit, in quem ducebatur. (3) Ibi quum in acervum ramentorum auri incidisset, primum circa crura, quantum auri capiebant cothurni, infersit, deinde repleto toto sinu, et coma ramentis conspersa, denique aliis in os sumptis, thesauro egressus est, ægre trahens cothurnos, et cuivis alii quam homini similior; cujus et obturatum os, et omnia turgida erant. (4) Quem ita conspiciens Crœsus, risum non tenuit; donavit autem non his modo, sed alia etiam adjecit, his non inferiora. Ita magnis divitiis aucta hæc domus est: idemque Alcmeon, equos alens quadrigis jungendos, Olympicam retulit victoriam.

CXXVI. Deinde vero, proxime sequente ætate, eamdem familiam Clisthenes, Sicyonis tyrannus, ita extulit, ut multo etiam splendidior inter Græcos evaderet, quam antea fuerat. (2) Clisthenes ille, Aristonymi filius, Myronis nepos, Andreæ pronepos, quum esset ei filia, nomine Agariste, in matrimonium hanc dare decreverat juveni quem reperisset Græcorum omnium præstantissimum. (3) Quumque essent ludi Olympici, in quibus curriculo qua-

κήρυγμα ἐποιήσατο, ὅστις Ἑλλήνων ἑωυτὸν ἀξιοῖ Κλεισθένεος γαμβρὸν γενέσθαι, ἥκειν ἐς ἑξηκοστὴν ἡμέρην ἢ καὶ πρότερον ἐς Σικυῶνα ὡς κυρώσοντος Κλεισθένεος τὸν γάμον ἐν ἐνιαυτῷ, ἀπὸ τῆς ἑξηκοστῆς ἀρξαμένου ἡμέρης. (4) Ἐνθαῦτα Ἑλλήνων ὅσοι σφίσι τε αὐτοῖσι ἔσαν καὶ πάτρῃ ἐξωγκωμένοι, ἐφοίτεον μνηστῆρες· τοῖσι Κλεισθένης καὶ δρόμον καὶ παλαίστρην ποιησάμενος ἐπ' αὐτῷ τούτῳ εἶχε.

CXXVII. Ἀπὸ μὲν δὴ Ἰταλίης ἦλθε Σμινδυρίδης ὁ Ἱπποκράτεος Συβαρίτης, ὃς ἐπὶ πλεῖστον δὴ χλιδῆς εἷς ἀνὴρ ἀπίκετο (ἡ δὲ Σύβαρις ἤκμαζε τοῦτον τὸν χρόνον μάλιστα), καὶ Σιρίτης Δάμασος Ἀμύριος τοῦ σοφοῦ λεγομένου παῖς. (2) Οὗτοι μὲν ἀπ' Ἰταλίης ἦλθον, ἐκ δὲ τοῦ κόλπου τοῦ Ἰονίου Ἀμφίμνηστος Ἐπιστρόφου Ἐπιδάμνιος· οὗτος δὲ ἐκ τοῦ Ἰονίου κόλπου. (3) Αἰτωλὸς δὲ ἦλθε Τιτόρμου τοῦ ὑπερφύντος τε Ἕλληνας ἰσχύϊ καὶ φυγόντος ἀνθρώπους ἐς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Αἰτωλίδος χώρης, τούτου τοῦ Τιτόρμου ἀδελφεὸς Μάλης. (4) Ἀπὸ δὲ Πελοποννήσου Φείδωνος τοῦ Ἀργείων τυράννου παῖς Λεωκήδης, Φείδωνος δὲ τοῦ τὰ μέτρα ποιήσαντος Πελοποννησίοισι καὶ ὑβρίσαντος μέγιστα δὴ Ἑλλήνων ἁπάντων, ὃς ἐξαναστήσας τοὺς Ἠλείων ἀγωνοθέτας αὐτὸς τὸν ἐν Ὀλυμπίῃ ἀγῶνα ἔθηκε· (5) τούτου τε δὴ παῖς, καὶ Ἀμίαντος Λυκούργου Ἀρκὰς ἐκ Τραπεζοῦντος, καὶ Ἀζὴν ἐκ Παίου πόλιος Λαφάνης Εὐφορίωνος τοῦ δεξαμένου τε, ὡς λόγος ἐν Ἀρκαδίῃ λέγεται, τοὺς Διοσκούρους οἰκίοισι καὶ ἀπὸ τούτου ξεινοδοκέοντος πάντας ἀνθρώπους, καὶ Ἠλεῖος Ὀνόμαστος Ἀγαίου. (6) Οὗτοι μὲν δὴ ἐξ αὐτῆς Πελοποννήσου ἦλθον, ἐκ δὲ Ἀθηνέων ἀπίκοντο Μεγακλέης τε ὁ Ἀλκμέωνος τούτου τοῦ παρὰ Κροῖσον ἀπικομένου, καὶ ἄλλος Ἱπποκλείδης Τισάνδρου, πλούτῳ καὶ εἴδεϊ προφέρων Ἀθηναίων. (7) Ἀπὸ δὲ Ἐρετρίης ἀνθεύσης τοῦτον τὸν χρόνον Λυσανίης· οὗτος δὲ ἀπ' Εὐβοίης μοῦνος. Ἐκ δὲ Θεσσαλίης ἦλθε τῶν Σκοπαδέων Διακτορίδης Κραννώνιος, ἐκ δὲ Μολοσσῶν Ἄλκων. Τοσοῦτοι μὲν ἐγένοντο οἱ μνηστῆρες.

CXXVIII. Ἀπικομένων δὲ τούτων ἐς τὴν προειρημένην ἡμέρην, ὁ Κλεισθένης πρῶτα μὲν τὰς πάτρας τε αὐτῶν ἀνεπύθετο καὶ γένος ἑκάστου, μετὰ δὲ κατέχων ἐνιαυτὸν διεπειρᾶτο αὐτῶν τῆς τε ἀνδραγαθίης καὶ τῆς ὀργῆς καὶ παιδεύσιός τε καὶ τρόπου, καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ ἰὼν ἐς συνουσίην καὶ συνάπασι· (2) καὶ ἐς γυμνάσιά τε ἐξαγινέων ὅσοι ἔσαν αὐτῶν νεώτεροι, καὶ τό γε μέγιστον, ἐν τῇ συνεστοῖ διεπειρᾶτο· ὅσον γὰρ κατεῖχε χρόνον αὐτούς, τοῦτον πάντα ἐποίεε καὶ ἅμα ἐξείνιζε μεγαλοπρεπέως. (3) Καὶ δή κου μάλιστα τῶν μνηστήρων ἠρέσκοντό οἱ οἱ ἀπ' Ἀθηνέων ἀπιγμένοι, καὶ τούτων μᾶλλον Ἱπποκλείδης ὁ Τισάνδρου καὶ κατ' ἀνδραγαθίην ἐκρίνετο, καὶ ὅτι τὰ ἀνέκαθεν τοῖσι ἐν Κορίνθῳ Κυψελίδῃσι ἦν προσήκων.

CXXIX. Ὡς δὲ ἡ κυρίη ἐγένετο τῶν ἡμερέων τῆς τε κατακλίσιος τοῦ γάμου καὶ ἐκφάνσιος αὐτοῦ Κλει-

drigarum vicit Clisthenes, nunciari per præconem jussit, ut quisquis Græcorum dignum sese judicaret qui gener fieret Clisthenis, is ad sexagesimum diem, aut etiam ante id tempus, Sicyone adesset: exacto enim anno, inde ab illo sexagesimo die, ratas filiæ nuptias habiturum Clisthenem. (4) Tunc igitur convenere proci, quotquot e Græcis et sua ipsorum et patriæ præstantia superbiebant: hisque Clisthenes et curriculum et palæstram, quibus inter se certarent, parata habebat.

CXXVII. Ex Italia advenit Smindyrides, Hippocratis filius, Sybarita, homo unus omnium luxuriosissimus: (florebat autem tunc maxime Sybaris:) item Damasus Sirites, Amyridis illius filius, qui Sapiens nominabatur. (2) Hi ex Italia advenerunt. Ex sinu vero Ionio Amphimnestus, Epistrophi filius, Epidamnius. Hic igitur ex sinu Ionio. (3) Sed ex Ætolia advenit Males, frater Titormi illius, qui, quum corporis robore Græcos omnes superaret, hominum fugiens commercium in extrema Ætolicæ terræ se recepit. (4) Ex Peloponneso Leocedes, Phidonis filius, Argivorum tyranni, Phidonis illius, qui mensuras Peloponnesiis constituit, et longe Græcorum omnium insolentissimus, sedibus suis pepulit agonothetas Eleorum, ipseque arbitri munus in Olympico certamine sibi adrogavit. (5) Præter hujus igitur filium, adfuerunt item ex Peloponneso Amiantus, Lycurgi filius, Arcas ex Trapezunte, Laphanes ex Pæo, Azaniæ (*in Arcadia*) oppido, filius Euphorionis illius, qui, ut in Arcadia fama est, Dioscuros hospitio exceperat, et ab illo tempore cunctis peregre venientibus hospitium præbuit: denique Eleus Onomastus, Agæi filius. (6) Isti igitur ex Peloponneso adfuere. Athenis vero venere, Megacles, Alcmeonis hujus filius, qui apud Crœsum fuerat, et alius, Hippoclides, Tisandri filius, divitiis et corporis forma excellens inter Athenienses. (7) Ex Eretria, quæ per id tempus florebat, Lysanias; hic unus ex Eubœa. E Thessalia adfuit Diactorides Crannonius, de Scopadarum familia; e Molossis vero, Alcon. Tot numero proci fuere.

CXXVIII. Qui postquam ad prædictum diem Sicyone convenerant, Clisthenes primum patrias eorum sciscitatus est, et genus cujusque: deinde, per anni spatium eos retinens, pertentavit eorumdem fortitudinem, et animi indolem, et culturam ingenii, et mores; modo cum singulis congrediens, modo cum universis; (2) et, qui ex illis juniores erant, hos in gymnasia ducens: maxime vero inter epulas eos pertentabat. Per totum enim tempus, quo illos apud se detinuit, ista omnia faciebat, simulque magnificis epulis eos excipiebat. (3) Placuere ei autem fere præ cæteris hi qui Athenis advenerant; et ex his magis ei probabatur Hippoclides, Tisandri filius, quum ob fortitudinem, tum quod generis propinquitate Cypselidas Corinthios attingebat.

CXXIX. Ubi statutus adfuit dies, quo celebrarentur nuptiæ, declararetque Clisthenes quem præ cæteris probaret;

σθένεος τὸν κρίνοι ἐκ πάντων, θύσας βοῦς ἑκατὸν ὁ Κλεισθένης εὐώχεε αὐτούς τε τοὺς μνηστῆρας καὶ τοὺς Σικυωνίους πάντας. (2) Ὡς δὲ ἀπὸ δείπνου ἐγένοντο, οἱ μνηστῆρες ἔριν εἶχον ἀμφί τε μουσικῇ καὶ τῷ λεγομένῳ ἐς τὸ μέσον. Προϊούσης δὲ τῆς πόσιος κατέχων πολλὸν τοὺς ἄλλους ὁ Ἱπποκλείδης ἐκέλευσε τὸν αὐλητὴν αὐλῆσαί οἱ ἐμμέλειαν, πειθομένου δὲ τοῦ αὐλητέω ὠρχήσατο. (3) Καί κως ἑωυτῷ μὲν ἀρεστῶς ὠρχέετο, ὁ δὲ Κλεισθένης ὁρέων ὅλον τὸ πρῆγμα ὑπώπτευε. Μετὰ δὲ ἐπισχὼν ὁ Ἱπποκλείδης χρόνον ἐκέλευσέ οἵ τινα τράπεζαν ἐσενεῖκαι, ἐσελθούσης δὲ τῆς τραπέζης πρῶτα μὲν ἐπ' αὐτῆς ὠρχήσατο Λακωνικὰ σχημάτια, μετὰ δὲ ἄλλα Ἀττικά, τὸ τρίτον δὲ τὴν κεφαλὴν ἐρείσας ἐπὶ τὴν τράπεζαν τοῖσι σκέλεσι ἐχειρονόμησε. (4) Κλεισθένης δὲ τὰ μὲν πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα ὀρχεομένου, ἀποστυγέων γαμβρόν οἱ ἔτι γενέσθαι Ἱπποκλείδεα διά τήν τε ὄρχησιν καὶ τὴν ἀναιδείαν, κατεῖχε ἑωυτόν, οὐ βουλόμενος ἐκραγῆναι ἐς αὐτόν· ὡς δὲ εἶδε τοῖσι σκέλεσι χειρονομήσαντα, οὐκέτι κατέχειν δυνάμενος εἶπε, « ὦ παῖ Τισάνδρου, ἀπωρχήσαό γε μὴν τὸν γάμον. » (5) Ὁ δὲ Ἱπποκλείδης ὑπολαβὼν εἶπε, « οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ. » Ἀπὸ τούτου μὲν τοῦτο οὐνομάζεται.

CXXX. Κλεισθένης δὲ σιγὴν ποιησάμενος ἔλεξε ἐς μέσον τάδε. « ἄνδρες παιδὸς τῆς ἐμῆς μνηστῆρες, ἐγὼ καὶ πάντας ὑμέας ἐπαινέω, καὶ πᾶσιν ὑμῖν, εἰ οἷόν τε εἴη, χαριζοίμην ἄν, μήτ' ἕνα ὑμέων ἐξαίρετον ἀποκρίνων μήτε τοὺς λοιποὺς ἀποδοκιμάζων. (2) Ἀλλ' οὐ γὰρ οἷά τέ ἐστι μιῆς πέρι παρθένου βουλεύοντα πᾶσι κατὰ νόον ποιέειν, τοῖσι μὲν ὑμέων ἀπελαυνομένοισι τοῦδε τοῦ γάμου τάλαντον ἀργυρίου ἑκάστῳ δωρεὴν δίδωμι τῆς ἀξιώσιος εἵνεκεν τῆς ἐξ ἐμεῦ γῆμαι καὶ τῆς ἐξ οἴκου ἀποδημίης, τῷ δὲ Ἀλκμέωνος Μεγακλέϊ ἐγγυῶ παῖδα τὴν ἐμὴν Ἀγαρίστην νόμοισι τοῖσι Ἀθηναίων. » Φαμένου δὲ ἐγγυᾶσθαι Μεγακλέος ἐκεκύρωτο ὁ γάμος Κλεισθένεϊ.

CXXXI. Ἀμφὶ μὲν κρίσιος τῶν μνηστήρων τοσαῦτα ἐγένετο, καὶ οὕτω Ἀλκμεωνίδαι ἐβώσθησαν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Τούτων δὲ συνοικησάντων γίνεται Κλεισθένης τε ὁ τὰς φυλὰς καὶ τὴν δημοκρατίην Ἀθηναίοισι καταστήσας, ἔχων τὸ οὔνομα ἀπὸ τοῦ μητροπάτορος τοῦ Σικυωνίου· (2) οὗτός τε δὴ γίνεται Μεγακλέϊ καὶ Ἱπποκράτης, ἐκ δὲ Ἱπποκράτεος Μεγακλέης τε ἄλλος καὶ Ἀγαρίστη ἄλλη, ἀπὸ τῆς Κλεισθένεος Ἀγαρίστης ἔχουσα τὸ οὔνομα, ἣ συνοικήσασά τε Ξανθίππῳ τῷ Ἀρίφρονος καὶ ἔγκυος ἐοῦσα εἶδε ὄψιν ἐν τῷ ὕπνῳ· ἐδόκεε δὲ λέοντα τεκέειν· καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας τίκτει Περικλέα Ξανθίππῳ.

CXXXII. Μετὰ δὲ τὸ ἐν Μαραθῶνι τρῶμα γενόμενον Μιλτιάδης, καὶ πρότερον εὐδοκιμέων παρ' Ἀθηναίοισι, τότε μᾶλλον αὔξετο. Αἰτήσας δὲ νέας ἑβδομήκοντα καὶ στρατιήν τε καὶ χρήματα Ἀθηναίους, οὐ φράσας σφι ἐπ' ἣν ἐπιστρατεύεται χώρην, ἀλλὰ φὰς αὐτοὺς καταπλουτιέειν ἤν οἱ ἕπωνται· ἐπὶ γὰρ χώρην

tum ille, mactatis centum bobus, et ipsos procos et cunctos Sicyonios lautis excepit epulis. (2) Peracta cœna, proci et canendo et sermonibus in medio propositis inter se contendebant. Procedente vero compotatione, Hippoclides, destinens maxime cæteros, tibicinem jussit cantum canere ad saltationem adcommodatum; eoque obsequente saltare instituit. (3) Et saltabat quidem placens sibi: sed spectanti Clistheni tota res displicebat. Deinde, brevi interposita mora, mensam sibi inferri Hippoclides jussit: quæ ubi illata est, conscensa mensa primum Laconicos saltavit modulos; deinde alios Atticos; postremo, caput in mensam innixus, cruribus gesticulabatur. (4) Et Clisthenes, quum ad primam et secundam saltationem, abominatus quidem generum sibi adsciscere Hippoclidem ob saltationem et protervam intemperantiam, tamen continuisset sese nec erumpere in eum voluisset; nunc, ubi cruribus gesticulantem vidit, se ultra continere non sustinens, ait: « O fili Tisandri, saltando nuptias tu quidem perdidisti. » (5) At ille respondens, « Nil curat, inquit, Hippoclides. » Et hinc ortum cepit hoc proverbium.

CXXX. Tum vero Clisthenes, imperato silentio, hæc in medio omnium verba fecit: « Viri, filiæ proci meæ, ego cunctos vos laudo; et omnibus, si fieri posset, gratificarem; neque e vobis unum præ cæteris seligerem, neque posthaberem reliquos. (2) At, quoniam fieri non potest, ut, quum de una virgine deliberem, omnium votis simul satisfaciam; eis e vestro numero, qui his nuptiis excidunt, talentum argenti dono do unicuique, quod et dignati estis filiam meam in matrimonium petere, et domibus vestris peregre abfuistis: Megacli vero, Alcmeonis filio, meam filiam Agaristen despondeo ex Atheniensium legibus. » Quumque Megacles dixisset, accipere se conditionem, ratum matrimonium Clisthenes habuit.

CXXXI. Ita, quod ad judicium procorum spectat, gesta res est; atque ita factum est, ut Alcmeonidæ per universam Græciam celebrarentur. Ex isto autem matrimonio natus Megacli est Clisthenes ille, qui decem tribus et democratiam Atheniensibus constituit; cui nomen impositum erat de avi materni nomine Sicyonii: (2) præterque hunc ex eodem matrimonio procreatus est Hippocrates. Hippocrati vero natus est alius Megacles et alia Agariste, quæ a Clisthenis Agariste nomen invenit. Hæc est Agariste, quæ, postquam Xanthippo nupsit, Ariphronis filio, et gravida facta est, per somnum sibi visa erat leonem peperisse, ac paucis interjectis diebus Periclem Xanthippo peperit.

CXXXII. Post cladem Persis ad Marathonem illatam Miltiades, quum jam ante magna in existimatione fuisset apud Athenienses, majore etiam fuit auctoritate. Itaque, quum petiisset ab illis septuaginta naves et exercitum atque pecuniam, celans quidem terram contra quam ducturus esset, sed, ditaturum se eos, dicens, si ipsum sequerentur;

τοιαύτην δή τινα ἄξειν ὅθεν χρυσὸν εὐπετέως ἄφθονον οἴσονται· λέγων τοιαῦτα αἴτεε τὰς νέας. Ἀθηναῖοι δὲ τούτοισι ἐπαρθέντες παρέδοσαν.

CXXXIII. Παραλαβὼν δὲ ὁ Μιλτιάδης τὴν στρατιὴν ἔπλωε ἐπὶ Πάρον, πρόφασιν ἔχων ὡς οἱ Πάριοι ὑπῆρξαν πρότεροι στρατευόμενοι τριήρεϊ ἐς Μαραθῶνα ἅμα τῷ Πέρσῃ. (2) Τοῦτο μὲν δὴ πρόσχημα λόγου ἦν, ἀτάρ τινα καὶ ἔγκοτον εἶχε τοῖσι Παρίοισι διὰ Λυσαγόρεα τὸν Τισίεω, ἐόντα γένος Πάριον, διαβαλόντα μιν πρὸς Ὑδάρνεα τὸν Πέρσην. Ἀπικόμενος δὲ ἐς τὴν ἔπλωε ὁ Μιλτιάδης τῇ στρατιῇ ἐπολιόρκεε Παρίους κατειλημένους ἐντὸς τείχεος, καὶ ἐσπέμπων κήρυκα αἴτεε ἑκατὸν τάλαντα, φάς, ἢν μή οἱ δῶσι, οὐκ ἀπαναστήσειν τὴν στρατιὴν πρὶν ἢ ἐξέλῃ σφέας. (3) Οἱ δὲ Πάριοι ὅκως μέν τι δώσουσι Μιλτιάδῃ ἀργυρίου οὐδὲ διενοεῦντο, οἱ δὲ ὅκως διαφυλάξουσι τὴν πόλιν, τοῦτο ἐμηχανέοντο, ἄλλα τε ἐπιφραζόμενοι, καὶ τῇ μάλιστα ἴσκε ἑκάστοτε ἐπίμαχον τοῦ τείχεος, τοῦτο ἅμα νυκτὶ ἐξήρετο διπλήσιον τοῦ ἀρχαίου.

CXXXIV. Ἐς μὲν δὴ τοσοῦτο τοῦ λόγου οἱ πάντες Ἕλληνες λέγουσι, τὸ ἐνθεῦτεν δὲ αὐτοὶ Πάριοι γενέσθαι ὧδε λέγουσι· Μιλτιάδῃ ἀπορέοντι ἐλθεῖν ἐς λόγους αἰχμάλωτον γυναῖκα, ἐοῦσαν μὲν Παρίην γένος, οὔνομα δέ οἱ εἶναι Τιμοῦν, εἶναι δὲ ὑποζάκορον τῶν χθονίων θεῶν. (2) Ταύτην ἐλθοῦσαν ἐς ὄψιν Μιλτιάδεω συμβουλεῦσαί οἱ, εἰ περὶ πολλοῦ ποιέεται Πάρον ἑλέειν, τὰ ἂν αὐτὴ ὑποθῆται, ταῦτα ποιέειν. Μετὰ δὲ τὴν μὲν ὑποθέσθαι, τὸν δὲ ἀπικόμενον ἐπὶ τὸν κολωνὸν τὸν πρὸ τῆς πόλιος ἐόντα τὸ ἕρκος θεσμοφόρου Δήμητρος ὑπερθορέειν, οὐ δυνάμενον τὰς θύρας ἀνοῖξαι, ὑπερθορόντα δὲ ἰέναι ἐπὶ τὸ μέγαρον ὅτιδὴ ποιήσοντα ἐντὸς, εἴτε κινήσοντά τι τῶν ἀκινήτων εἴτε ὅτιδήποτε πρήξοντα· (3) πρὸς τῇσι θύρῃσί τε γενέσθαι, καὶ πρόκατε φρίκης αὐτὸν ὑπελθούσης ὀπίσω τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἵεσθαι, καταθρώσκοντα δὲ τὴν αἱμασιὴν τὸν μηρὸν σπασθῆναι· οἱ δὲ αὐτὸν τὸ γόνυ προσπταῖσαι λέγουσι.

CXXXV. Μιλτιάδης μέν νυν φλαύρως ἔχων ἀπέπλωε ὀπίσω, οὔτε χρήματα Ἀθηναίοισι ἄγων οὔτε Πάρον προσκτησάμενος, ἀλλὰ πολιορκήσας τε ἓξ καὶ εἴκοσι ἡμέρας καὶ δηϊώσας τὴν νῆσον. (2) Πάριοι δὲ πυθόμενοι ὡς ἡ ὑποζάκορος τῶν θεῶν Τιμὼ Μιλτιάδῃ κατηγήσατο, βουλόμενοί μιν ἀντὶ τούτων τιμωρήσασθαι θεοπρόπους πέμπουσι ἐς Δελφούς, ὡς σφέας ἡσυχίη τῆς πολιορκίης ἔσχε. (3) Ἔπεμπον δὲ ἐπειρησομένους εἰ καταχρήσωνται τὴν ὑποζάκορον τῶν θεῶν ὡς ἐξηγησαμένην τοῖσι ἐχθροῖσι τῆς πατρίδος ἅλωσιν καὶ τὰ ἐς ἔρσενα γόνον ἄρρητα ἱρὰ ἐκφήνασαν Μιλτιάδῃ. (4) Ἡ δὲ Πυθίη οὐκ ἔα, φᾶσα οὐ Τιμοῦν εἶναι τὴν αἰτίην τούτων, ἀλλὰ δεῖν γὰρ Μιλτιάδεα τελευτᾶν μὴ εὖ, φανῆναί οἱ τῶν κακῶν κατηγεμόνα. Παρίοισι μὲν δὴ ταῦτα ἡ Πυθίη ἔχρησε.

CXXXVI. Ἀθηναῖοι δὲ ἐκ Πάρου Μιλτιάδεα ἀπονοστήσαντα ἔσχον ἐν στόμασι, οἵ τε ἄλλοι καὶ μάλιστα Ξάνθιππος ὁ Ἀρίφρονος, ὃς θανάτου ὑπαγαγὼν ὑπὸ

in ejusmodi enim terram se eos ducturum, unde affatim auri deportaturi essent; hæc quum ille dicens naves petiisset, Athenienses spe erecti instructas ei naves dederunt.

CXXXIII. Et Miltiades, accepto exercitu, Parum navigavit, caussam prætexens quod Parii Persam ad Marathonem navi triremi essent secuti, adeoque priores arma intulissent Atheniensibus. (2) Hoc quidem colore utebatur orationis: cæterum infensus etiam Pariis erat propter Lysagoram Tisiæ filium, genere Parium, qui eum apud Hydarnen Persam accusaverat. Postquam ad insulam, quam petierat, cum exercitu pervenit Miltiades, oppugnavit Parios, intra murum compulsos: missoque in urbem præcone centum postulavit talenta, dicens, nisi ea sibi darent, non se abducturum exercitum, quin vi cepisset urbem. (3) At Parii, de danda Miltiadi pecunia minime cogitantes, omnibus modis operam dabant ut urbem defenderent: quem in finem quum alia excogitabant, tum, ut quæque pars muri expugnatu facilior videbatur, ita eam ingruente nocte duplo altiorem, quam prius erat, excitabant.

CXXXIV. Hactenus quidem Græci omnes in commemoranda hac re consentiunt; deinde vero sic peractam rem esse Parii narrant: Miltiadi, de incepti exitu dubitanti, in colloquium venisse mulierem captivam, genere Pariam, cui Timo nomen fuisse: fuisse vero ministram templi Inferarum Dearum. (2) Hanc, postquam in conspectum venisset Miltiadis, consilium ei dedisse, ut, si utique magni faceret capere Parum, exsequeretur quæ ipsa illi esset indicatura. Deinde, auditis mulieris hujus præceptis, Miltiadem in tumulum, qui ante urbem est, se contulisse, et maceriem transiliisse templo Cereris Legiferæ circumductam, quum fores aperire non potuisset: tum, transcensa hac macerie, ad ipsam ædem deæ accessisse, nescio quid intus facturum, sive quod movere aliquid voluisset quod movere nefas esset, sive aliud quidpiam facturum, quidquid tandem id fuerit. (3) Quum vero jam ad fores esset, subito horrore correptum, per eamdem viam, qua venisset, rediisse; et desilientem de macerie luxasse femur, sive, ut alii aiunt, genu impegisse.

CXXXV. Itaque male se habens Miltiades retro navigavit, neque opes adferens Atheniensibus, nec subacta Paro; sed nulla alia re gesta, nisi quod per sex et viginti dies urbem oppugnasset, insulamque devastasset. (2) Parii, obsidione liberati, intelligentes Dearum ministram Timo Miltiadi quid faciendum esset indicasse, quum pœnam ab illa hujus rei caussa sumere vellent, legatos miserunt Delphos, (3) qui oraculum consulerent, an ultimo supplicio adficerent Dearum ministram, quæ hostibus viam capiendæ patriæ indicasset, et sacra, quæ ad virilem sexum efferri nefas esset, Miltiadi aperuisset. (4) At negavit Pythia, dicens, non Timo ipsam hujus rei esse caussam; sed, quum in fatis esset ut vitam male finiret Miltiades, hanc ei a diis missam esse ducem malorum. Hæc quidem Pythia Pariis respondit.

CXXXVI. Miltiadem autem, Paro reversum, quum alii omnes Athenienses in ore habebant, tum præ cæteris Xanthippus, Ariphronis filius; qui eum capitis reum egit apud

τὸν δῆμον Μιλτιάδεα ἐδίωκε τῆς Ἀθηναίων ἀπάτης εἵνεκεν. (2) Μιλτιάδης δὲ αὐτὸς μὲν παρεὼν οὐκ ἀπελογέετο (ἦν γὰρ ἀδύνατος ὥστε σηπομένου τοῦ μηροῦ), προκειμένου δὲ αὐτοῦ ἐν κλίνῃ ὑπεραπελογέοντο οἱ φίλοι, τῆς μάχης τε τῆς ἐν Μαραθῶνι πολλὰ ἐπιμεμνημένοι, καὶ τὴν Λήμνου αἵρεσιν, ὡς ἑλὼν Λῆμνόν τε καὶ τισάμενος τοὺς Πελασγοὺς παρέδωκε Ἀθηναίοισι. (3) Προσγενομένου δὲ τοῦ δήμου αὐτῷ κατὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ θανάτου, ζημιώσαντος δὲ κατὰ τὴν ἀδικίην πεντήκοντα ταλάντοισι, Μιλτιάδης μὲν μετὰ ταῦτα σφακελίσαντός τε τοῦ μηροῦ καὶ σαπέντος τελευτᾷ, τὰ δὲ πεντήκοντα τάλαντα ἐξέτισε ὁ παῖς αὐτοῦ Κίμων.

CXXXVII. Λῆμνον δὲ Μιλτιάδης ὁ Κίμωνος ὧδε ἔσχε. Πελασγοὶ ἐπείτε ἐκ τῆς Ἀττικῆς ὑπ' Ἀθηναίων ἐξεβλήθησαν, εἴτε ὦν δὴ δικαίως εἴτε ἀδίκως· τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχω φράσαι, πλὴν τὰ λεγόμενα, ὅτι Ἑκαταῖος μὲν ὁ Ἡγησάνδρου ἔφησε ἐν τοῖσι λόγοισι λέγων ἀδίκως· (2) ἐπείτε γὰρ ἰδέειν τοὺς Ἀθηναίους τὴν χώρην τήν σφισι ὑπὸ τὸν Ὑμησσὸν ἐοῦσαν ἔδοσαν οἰκῆσαι μισθὸν τοῦ τείχεος τοῦ περὶ τὴν ἀκρόπολίν κοτε ἐληλαμένου, ταύτην ὡς ἰδέειν τοὺς Ἀθηναίους ἐξεργασμένην εὖ, τὴν πρότερον εἶναι κακήν τε καὶ τοῦ μηδενὸς ἀξίην, λαβέειν φθόνον τε καὶ ἵμερον τῆς γῆς, καὶ οὕτω ἐξελαύνειν αὐτοὺς οὐδεμίαν ἄλλην πρόφασιν προϊσχομένους τοὺς Ἀθηναίους. (3) Ὡς δὲ αὐτοὶ Ἀθηναῖοι λέγουσι, δικαίως ἐξελάσαι· κατοικημένους γὰρ τοὺς Πελασγοὺς ὑπὸ τῷ Ὑμησσῷ, ἐνθεῦτεν ὁρμεωμένους ἀδικέειν τάδε· (4) φοιτᾶν γὰρ αἰεὶ τὰς σφετέρας θυγατέρας ἐπ' ὕδωρ ἐπὶ τὴν Ἐννεάκρουνον (οὐ γὰρ εἶναι τοῦτον τὸν χρόνον σφίσι κω οὐδὲ τοῖσι ἄλλοισι Ἕλλησι οἰκέτας), ὅκως δὲ ἔλθοιεν αὗται, τοὺς Πελασγοὺς ὑπ' ὕβριός τε καὶ ὀλιγωρίης βιᾶσθαι σφέας· (5) καὶ ταῦτα μέντοι σφίσι οὐκ ἀποχρᾶν ποιέειν, ἀλλὰ τέλος καὶ ἐπιβουλεύοντας ἐπιχειρήσειν ἐπ' αὐτοφώρῳ φανῆναι. Ἑωυτοὺς δὲ γενέσθαι τοσούτῳ ἐκείνων ἄνδρας ἀμείνονας, ὅσῳ παρεὸν αὐτοῖσι ἀποκτεῖναι τοὺς Πελασγούς, ἐπεί σφεας ἔλαβον ἐπιβουλεύοντας, οὐκ ἐθελῆσαι, ἀλλά σφι προειπεῖν ἐκ τῆς γῆς ἐξιέναι. Τοὺς δὲ οὕτω δὴ ἐκχωρήσαντας ἄλλα τε σχεῖν χωρία καὶ δὴ καὶ Λῆμνον. Ἐκεῖνα μὲν δὴ Ἑκαταῖος ἔλεξε, ταῦτα δὲ Ἀθηναῖοι λέγουσι.

CXXXVIII. Οἱ δὲ Πελασγοὶ οὗτοι Λῆμνον τότε νεμόμενοι καὶ βουλόμενοι τοὺς Ἀθηναίους τιμωρήσασθαι, εὖ τε ἐξεπιστάμενοι τὰς Ἀθηναίων ὁρτάς, πεντηκοντέρους κτησάμενοι ἐλόχησαν Ἀρτέμιδι ἐν Βραυρῶνι ἀγούσας ὁρτὴν τὰς τῶν Ἀθηναίων γυναῖκας, ἐνθεῦτεν δὲ ἁρπάσαντες τούτων πολλὰς οἴχοντο ἀποπλώοντες, καί σφεας ἐς Λῆμνον ἀγαγόντες παλλακὰς εἶχον. (2) Ὡς δὲ τέκνων αὗται αἱ γυναῖκες ὑπεπλήσθησαν, γλῶσσάν τε τὴν Ἀττικὴν καὶ τρόπους τοὺς Ἀθηναίων ἐδίδασκον τοὺς παῖδας. Οἱ δὲ οὔτε συμμίσγεσθαι τοῖσι ἐκ τῶν Πελασγίδων γυναικῶν παισὶ ἤθελον, εἴ τε τύπτοιτό τις αὐτῶν ὑπ' ἐκείνων τινός,

populum, ut qui Athenienses dolo malo circumvenisset. (2) Quam ad accusationem Miltiades ipse, præsens licet, non respondit: nec enim poterat, femore jam in putredinem abeunte. Sed, dum ille lectulo impositus in medio jacebat, caussam pro eo dixere amici, pugnæ Marathoniæ multam mentionem facientes, et Lemni ab illo captæ, pœnæque de Pelasgis sumptæ, et insulæ Atheniensibus traditæ. (3) Favente autem illi populo hactenus, ut capitis crimine eum absolveret, sed tamen propter damnum civitati illatum quinquaginta multaret talentis, Miltiades quidem haud multo post, carie exeso putrefactoque femore, vitam finivit; quinquaginta autem illa talenta filius ejus Cimon persolvit.

CXXXVII. Lemno autem Miltiades, Cimonis filius, hoc modo potitus erat. Postquam Pelasgi ex Attica ab Atheniensibus erant ejecti, sive jure, sive injuria; — nam de hoc quidem nihil aliud dicere possum, nisi quæ ab aliis memorantur: scilicet, quod Hecatæus Hegesandri filius, hac de re in Historiis suis loquens, dicat, injuria id esse factum: (2) postquam enim Athenienses regionem illam, quam sub Hymetto sitam Pelasgis, pro mercede muri olim arci Athenarum circumducti, dederant habitandam, hanc regionem, ait, postquam bene cultam vidissent Athenienses, quum antea misera fuisset et nullius pretii, invidia fuisse captos et desiderio hujus terræ; atque ita Athenienses, nullam aliam juris speciem præ se ferentes, illos ejecisse. (3) Ipsi autem Athenienses contendunt, jure a se ejectos Pelasgos esse: postquam enim adsignatæ illis sub Hymetto sedes fuissent: inde eosdem facto impetu injuriam ipsis hanc solitos esse inferre: (4) quum filiæ Atheniensium aquæ hauriendæ caussa ad fontem, cui Enneacrunos nomen, egredi consuessent; quandoquidem per id tempus nec Atheniensibus nec aliis Græcis servi fuissent; Pelasgos, quoties Atticæ puellæ ad fontem venissent, per contumeliam contemptumque vim eis intulisse; (5) et ne hoc quidem habuisse satis, sed postremo etiam ipso facto deprehensos fuisse de invadendis Athenis consilia agitantes. Sese autem tanto meliores homines, quam illos, fuisse; quod, quum interficere Pelasgos fas sibi fuisset, quippe quos insidiantes sibi deprehendissent, noluissent id facere; tantum edixissent eis, ut terra egrederentur. Atque illos, Attica ita egressos, quum alia loca, tum vero et Lemnum occupasse. Ista igitur Hecatæus scripsit, hæc vero Athenienses memorant.

CXXXVIII. Hi igitur Pelasgi, quum Lemnum incolerent, cupientes ulcisci Athenienses, et bene cognita habentes festa Atheniensium, comparatis quinquaginta remorum navibus, insidias struxere mulieribus Atticis, Braurone festum Dianæ celebrantibus: earumque complures, vi raptas, Lemnum duxere, et pellicum loco habuere. (2) Quæ postquam liberos pepererunt, Atticum sermonem moresque Atticos docuere pueros. Hi vero deinde nec consuescere cum pueris ex Pelasgicis mulieribus natis voluerunt, et, quoties eorum aliquis ab istis pulsabatur, omnes huic suppetias veniebant, et sibi mutuo

ἐδώθεόν τε πάντες καὶ ἐτιμώρεον ἀλλήλοισι· καὶ δὴ καὶ ἄρχειν τε τῶν παίδων οἱ παῖδες ἐδικαίευν καὶ πολλὸν ἐπεκράτεον. (3) Μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ Πελασγοὶ ἑωυτοῖσι λόγους ἐδίδοσαν· καί σφισι βουλευομένοισι δεινόν τι ἐσέδυνε, εἰ δὴ διαγινώσκοιεν σφίσι τε βωθέειν οἱ παῖδες πρὸς τῶν κουριδίων γυναικῶν τοὺς παῖδας καὶ τούτων αὐτίκα ἄρχειν πειρῴατο, τί δὴ ἀνδρωθέντες δῆθεν ποιήσουσι. (4) Ἐνθαῦτα ἔδοξέ σφι κτείνειν τοὺς παῖδας τοὺς ἐκ τῶν Ἀττικέων γυναικῶν. Ποιεῦσι δὴ ταῦτα, προσαπολλῦσι δέ σφεων καὶ τὰς μητέρας. Ἀπὸ τούτου δὲ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ προτέρου τούτων, τὸ ἐργάσαντο αἱ γυναῖκες τοὺς ἅμα Θόαντι ἄνδρας σφετέρους ἀποκτείνασαι, νενόμισται ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα τὰ σχέτλια ἔργα πάντα Λήμνια καλέεσθαι.

CXXXIX. Ἀποκτείνασι δὲ τοῖσι Πελασγοῖσι τοὺς σφετέρους παῖδάς τε καὶ γυναῖκας οὔτε γῆ καρπὸν ἔφερε οὔτε γυναῖκές τε καὶ ποῖμναι ὁμοίως ἔτικτον καὶ πρὸ τοῦ. (2) Πιεζόμενοι δὲ λιμῷ τε καὶ ἀπαιδίῃ ἐς Δελφοὺς ἔπεμπον, λύσιν τινὰ αἰτησόμενοι τῶν παρεόντων κακῶν. Ἡ δὲ Πυθίη σφέας ἐκέλευε Ἀθηναίοισι δίκας διδόναι ταύτας τὰς ἂν αὐτοὶ Ἀθηναῖοι δικάσωσι. (3) Ἦλθόν τε δὴ ἐς τὰς Ἀθήνας οἱ Πελασγοί, καὶ δίκας ἐπηγγέλλοντο βουλόμενοι διδόναι παντὸς τοῦ ἀδικήματος. (4) Ἀθηναῖοι δὲ ἐν τῷ πρυτανηίῳ κλίνην στρώσαντες ὡς εἶχον κάλλιστα, καὶ τράπεζαν ἐπιπλέην ἀγαθῶν πάντων παραθέντες, ἐκέλευον τοὺς Πελασγοὺς τὴν χώρην σφίσι παραδιδόναι οὕτω ἔχουσαν. (5) Οἱ δὲ Πελασγοὶ ὑπολαβόντες εἶπαν, « ἐπεὰν βορέῃ ἀνέμῳ αὐτημερὸν νηῦς ἐξανύσῃ ἐκ τῆς ὑμετέρης ἐς τὴν ἡμετέρην, τότε παραδώσομεν. » Τοῦτο εἶπαν ἐπιστάμενοι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον γενέσθαι· ἡ γὰρ Ἀττικὴ πρὸς νότον κέεται πολλὸν τῆς Λήμνου.

CXL. Τότε μὲν τοσαῦτα· ἔτεσι δὲ κάρτα πολλοῖσι ὕστερον τούτων, ὡς ἡ Χερσόνησος ἡ ἐν Ἑλλησπόντῳ ἐγένετο ὑπ' Ἀθηναίοισι, Μιλτιάδης ὁ Κίμωνος ἐτησιέων ἀνέμων κατεστηκότων νηὶ κατανύσας ἐξ Ἐλαιοῦντος τοῦ ἐν Χερσονήσῳ ἐς Λῆμνον προηγόρευε ἐξιέναι ἐκ τῆς νήσου τοῖσι Πελασγοῖσι, ἀναμιμνήσκων σφέας τὸ χρηστήριον, τὸ οὐδαμὰ ἤλπισαν σφίσι οἱ Πελασγοὶ ἐπιτελέεσθαι. (2) Ἡφαιστιέες μέν νυν ἐπείθοντο, Μυριναῖοι δὲ οὐ συγγινωσκόμενοι εἶναι τὴν Χερσόνησον Ἀττικὴν ἐπολιορκέοντο, ἐς ὃ καὶ αὐτοὶ παρέστησαν. Οὕτω δὴ τὴν Λῆμνον ἔσχον Ἀθηναῖοί τε καὶ Μιλτιάδης.

ferebant opem : atque etiam dominari in illos hi pueri in animum induxerant, multoque alteris prævalebant. (3) Quod ubi Pelasgi intellexere, non negligendam eam rem putarunt ; deliberantesque incessit metus, quidnam facturi hi pueri essent quando adulti forent, qui jam nunc constitutum habeant sibi invicem præsto esse contra legitimarum uxorum pueros, atque his velint dominari. (4) Itaque interficere decreverunt pueros ex Atticis mulieribus natos ; idque etiam fecere, simulque cum his matres eorumdem occiderunt. Atque ab hoc facinore, et ab eo quod olim mulieres Lemniæ patraverant, Thoantis tempore maritos suos occidentes, usu receptum per universam Græciam est, ut nefaria facinora Lemnia adpellentur.

CXXXIX. Postquam pueros uxoresque Pelasgi interfecerant, nec terra illis fructum edebat, neque uxores et greges pepererunt ut antea. (2) Itaque et fame pressi et orbitate, Delphos miserunt, levamen aliquod precantes malorum quæ ipsos premebant. Tum Pythia jussit eos satisfactionem dare Atheniensibus quamcumque illi postulassent : (3) et Athenas Pelasgi venere, nunciantes se satisfacturos esse pro omni injuria. (4) Athenienses vero, strato lecto in prytaneo, quam pulcerrime potuerant, et adposita mensa bonis rebus omnibus repleta, Pelasgos jusserunt terram suam ipsis tradere ita comparatam. (5) Quibus Pelasgi responderunt : « Tunc vobis eam trademus, quum vento borea navis e vestra terra eodem die in nostram pervenerit. » Hoc dixere, putantes nulla ratione fieri id posse. Attica enim terra procul a Lemno meridiem versus sita est.

CXL. Et tunc quidem hæc hactenus acta erant. Bene multis vero post annis, quum Chersonesus ad Hellespontum in ditione esset Atheniensium, Miltiades Cimonis filius flantibus etesiis ventis navi ex Elæunte Chersonesi Lemnum profectus, Pelasgis edixit, ut insula excederent ; in memoriam eis revocans oraculum, quod numquam impletum iri sibi persuaserant. (2) Et Hephæstienses quidem paruerunt imperio : Myrinæi vero, Chersonesum negantes esse Atticam, oppugnabantur, donec et ipsi in deditionem venerunt. Atque ita Lemnum tenuere Athenienses et Miltiades.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΕΒΔΟΜΗ.

(ΠΟΛΥΜΝΙΑ.)

I. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἀγγελίη ἀπίκετο περὶ τῆς μάχης τῆς ἐν Μαραθῶνι γενομένης παρὰ βασιλέα Δαρεῖον τὸν Ὑστάσπεος καὶ πρὶν μεγάλως κεχαραγμένον τοῖσι Ἀθηναίοισι διὰ τὴν ἐς Σάρδις ἐσβολήν, καὶ δὴ καὶ τότε πολλῷ τε δεινότερα ἐποίεε καὶ μᾶλλον ὥρμητο στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (2) Καὶ αὐτίκα μὲν ἐπηγγέλλετο πέμπων ἀγγέλους κατὰ πόλις ἑτοιμάζειν στρατιήν, πολλῷ πλέω ἐπιτάσσων ἑκάστοισι ἢ πρότερον παρεῖχον, καὶ νέας τε καὶ ἵππους καὶ σῖτον. (3) Τούτων δὲ περιαγγελλομένων ἡ Ἀσίη ἐδονέετο ἐπὶ τρία ἔτεα, καταλεγομένων τε τῶν ἀρίστων ὡς ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατευσομένων καὶ παρασκευαζομένων. (4) Τετάρτῳ δὲ ἔτεϊ Αἰγύπτιοι ὑπὸ Καμβύσεω δουλωθέντες ἀπέστησαν ἀπὸ Περσέων. Ἐνθαῦτα δὴ καὶ μᾶλλον ὥρμητο καὶ ἐπ' ἀμφοτέρους στρατεύεσθαι.

II. Στελλομένου δὲ Δαρείου ἐπ' Αἴγυπτον καὶ Ἀθήνας, τῶν παίδων αὐτοῦ στάσις ἐγένετο μεγάλη περὶ τῆς ἡγεμονίης, ὡς δεῖ μιν ἀποδέξαντα βασιλέα κατὰ τὸν Περσέων νόμον οὕτω στρατεύεσθαι. (2) Ἔσαν γὰρ Δαρείῳ καὶ πρότερον ἢ βασιλεῦσαι γεγονότες τρεῖς παῖδες ἐκ τῆς προτέρης γυναικός, Γωβρύεω θυγατρός, καὶ βασιλεύσαντι ἐξ Ἀτόσσης τῆς Κύρου ἕτεροι τέσσερες. Τῶν μὲν δὴ προτέρων ἐπρέσβευε Ἀρτοβαζάνης, τῶν δὲ ἐπιγενομένων Ξέρξης. (3) Ἐόντες δὲ μητρὸς οὐ τῆς αὐτῆς ἐστασίαζον, ὁ μὲν Ἀρτοβαζάνης κατ' ὅ τι πρεσβύτατός τε εἴη παντὸς τοῦ γόνου καὶ ὅτι νομιζόμενα εἴη πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν, Ξέρξης δὲ ὡς Ἀτόσσης τε παῖς εἴη τῆς Κύρου θυγατρὸς καὶ ὅτι Κῦρος εἴη ὁ κτησάμενος τοῖσι Πέρσῃσι τὴν ἐλευθερίην.

III. Δαρείου δὲ οὐκ ἀποδεικνυμένου κω γνώμην, ἐτύγχανε κατὰ τὠυτὸ τούτοισι καὶ Δημάρητος ὁ Ἀρίστωνος ἀναβεβηκὼς ἐς Σοῦσα, ἐστερημένος τε τῆς ἐν Σπάρτῃ βασιληίης καὶ φυγὴν ἐπιβαλὼν ἑωυτῷ ἐκ Λακεδαίμονος. (2) Οὗτος ὡνὴρ πυθόμενος τῶν Δαρείου παίδων τὴν διαφορήν, ἐλθών, ὡς ἡ φάτις μιν ἔχει, Ξέρξῃ συνεβούλευε λέγειν πρὸς τοῖσι ἔλεγε ἔπεσι, ὡς αὐτὸς μὲν γένοιτο Δαρείῳ ἤδη βασιλεύοντι καὶ ἔχοντι τὸ Περσέων κράτος, Ἀρτοβαζάνης δὲ ἔτι ἰδιώτῃ ἐόντι Δαρείῳ· οὐκ ὦν οὔτ' οἰκὸς εἴη οὔτε δίκαιον ἄλλον τινὰ τὸ γέρας ἔχειν πρὸ ἑωυτοῦ, ἐπεί γε καὶ ἐν Σπάρτῃ ἔφη ὁ Δημάρητος ὑποτιθέμενος οὕτω νομίζεσθαι, ἢν οἱ μὲν προγεγονότες ἔωσι πρὶν ἢ τὸν πατέρα σφέων βασιλεῦσαι, ὁ δὲ βασιλεύοντι ὀψίγονος ἐπιγένηται, τοῦ ἐπιγενομένου τὴν ἔκδεξιν τῆς βασιληίης γίνεσθαι. (3)

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER SEPTIMUS.

(POLYMNIA.) (505,506.)

I. Postquam pugnæ nuncius ad Marathonem pugnatæ ad Darium Hystaspis est perlatus, quum jam antea Atheniensibus propter incursionem adversus Sardes vehementer iratus rex fuisset, nunc id, quod acciderat, multo etiam gravius tulit, multoque magis ad bellum Græciæ inferendum incensus est. (2) Ac statim quidem, missis per singulas civitates legatis, edixit ut exercitum compararent, (multo majorem numerum cuique civitati, atque antea contulerant, imperans,) et naves et equos et frumentum et minora navigia. (3) Quibus circummissis nunciis, commota per tres annos Asia est; dum, ut ad bellum adversus Græciam gerendum, conscribuntur fortissimi quique, e ad id bellum se comparant. (4) Quarto vero anno Ægyptii, a Cambyse subacti, defecerunt a Persis: quo facto etiam magis ad arma utrisque inferenda concitatus est.

II. Dum vero ad expeditionem adversus Ægyptum et Athenas se Darius comparabat, ortum est inter filios ipsius ingens de principatu contentio. Etenim ex lege Persarum debet rex, priusquam in bellum proficiscatur, successorem nominare regni. (2) Erant autem Dario, priusquam ad regnum promoveretur, tres filii nati ex priore uxore, Gobryæ filia; et, ex quo rex factus est, alii quattuor ex Atossa, Cyri filia. Priorum natu maximus erat Artabazanes; posteriorum Xerxes. (3) Hi igitur, non eadem matre nati, de principatu inter se contendebant: Artabazanes dictitans, se maximum natu esse omnium; et apud omnes populos receptum esse, ut filius natu maximus in regnum succedat patri: Xerxes vero, esse se filium Atossæ, Cyri filiæ: Cyrum autem adquisivisse Persis libertatem.

III. Sententiam suam Darius nondum aperuerat, quum forte per idem tempus Susa advenit Demaratus, Aristonis filius, qui postquam regno Spartanorum privatus est, voluntarium sibi ipse exsilium imposuerat. (2) Hic vir, cognito filiorum Darii dissidio, conveniens (ut quidem fama de eo fert) Xerxem, suasit ei, ut cæteris, quæ ille pro sua caussa dicebat, hæc adderet: natum se esse Dario jam regnanti et Persarum tenenti imperium; Artabazanem vero, privato etiam tum patri: itaque nec conveniens nec justum esse, ut alius præ ipso istam accipiat dignitatem. Nam et Spartæ (et hoc illi Demaratus suggessit) hanc legem obtinere, si alii nati sint priusquam rex fuisset pater, alius autem post hos quidem, sed regnante patre, natus sit, ut hic post natus in regnum succedat. (3) Quo Demarati monito

Χρησαμένου δὲ Ξέρξεω τῇ Δημαρήτου ὑποθήκῃ, γνοὺς ὁ Δαρεῖος ὡς λέγοι δίκαια βασιλέα μιν ἀπέδεξε. Δοκέειν δ' ἐμοὶ, καὶ ἄνευ ταύτης τῆς ὑποθήκης ἐβασίλευσεν ἂν Ξέρξης· ἡ γὰρ Ἄτοσσα εἶχε τὸ πᾶν κράτος.

IV. Ἀποδέξας δὲ βασιλέα Πέρσῃσι Δαρεῖος Ξέρξεα ὥρμητο στρατεύεσθαι. Ἀλλὰ γὰρ μετὰ ταῦτά τε καὶ Αἰγύπτου ἀπόστασιν τῷ ὑστέρῳ ἔτεϊ παρασκευαζόμενον συνήνεικε αὐτὸν Δαρεῖον, βασιλεύσαντα τὰ πάντα ἔτεα ἕξ τε καὶ τριήκοντα, ἀποθανέειν, οὐδέ οἱ ἐξεγένετο οὔτε τοὺς ἀπεστεῶτας Αἰγυπτίους οὔτε Ἀθηναίους τιμωρήσασθαι. Ἀποθανόντος δὲ Δαρείου ἡ βασιληίη ἀνεχώρησε ἐς τὸν παῖδα τὸν ἐκείνου Ξέρξεα.

V. Ὁ τοίνυν Ξέρξης ἐπὶ μὲν τὴν Ἑλλάδα οὐδαμῶς πρόθυμος ἦν κατ' ἀρχὰς στρατεύεσθαι, ἐπὶ δὲ Αἴγυπτον ἐποιέετο τὴν στρατιῆς ἄγερσιν. (2) Παρεὼν δὲ καὶ δυνάμενος παρ' αὐτῷ μέγιστον Περσέων Μαρδόνιος ὁ Γωβρύεω, ὃς ἦν Ξέρξῃ μὲν ἀνεψιὸς, Δαρείου δὲ ἀδελφεῆς παῖς, τοιούτου λόγου εἴχετο, λέγων, « δέσποτα, οὐκ οἰκός ἐστι Ἀθηναίους ἐργασαμένους πολλὰ ἤδη κακὰ Πέρσας μὴ οὐ δοῦναι δίκας τῶν ἐποίησαν. (3) Ἀλλὰ τὸ μὲν νῦν ταῦτα πρήσσοις τά περ ἐν χερσὶ ἔχεις· ἡμερώσας δὲ Αἴγυπτον τὴν ἐξυβρίσασαν στρατηλάτεε ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ἵνα λόγος τέ σε ἔχῃ πρὸς ἀνθρώπων ἀγαθὸς καί τις ὕστερον φυλάσσηται ἐπὶ γῆν τὴν σὴν στρατεύεσθαι. » (4) Οὗτος μέν οἱ ὁ λόγος ἦν τιμωρὸς, τούτου δὲ τοῦ λόγου παρενθήκην ποιεέσκετο τήνδε, ὡς ἡ Εὐρώπη περικαλλὴς χώρη, καὶ δένδρεα παντοῖα φέρει τὰ ἥμερα, ἀρετήν τε ἄκρη, βασιλέϊ τε μούνῳ θνητῶν ἀξίη ἐκτῆσθαι.

VI. Ταῦτα δὲ ἔλεγε οἷα νεωτέρων ἔργων ἐπιθυμητὴς ἐὼν καὶ θέλων αὐτὸς τῆς Ἑλλάδος ὕπαρχος εἶναι. Χρόνῳ δὲ κατεργάσατό τε καὶ ἀνέπεισε Ξέρξεα ὥστε ποιέειν ταῦτα· συνέλαβε γὰρ καὶ ἄλλα οἱ σύμμαχα γενόμενα ἐς τὸ πείθεσθαι Ξέρξεα. (2) Τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς Θεσσαλίης παρὰ τῶν Ἀλευαδέων ἀπιγμένοι ἄγγελοι ἐπεκαλέοντο βασιλέα πᾶσαν προθυμίην παρεχόμενοι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα (οἱ δὲ Ἀλευάδαι οὗτοι ἔσαν Θεσσαλίης βασιλέες), τοῦτο δὲ Πεισιστρατιδέων οἱ ἀναβεβηκότες ἐς Σοῦσα, τῶν τε αὐτῶν λόγων ἐχόμενοι τῶν καὶ οἱ Ἀλευάδαι, καὶ δή τι πρὸς τούτοισι ἔτι πλέον προσωρέγοντό οἱ, ἔχοντες Ὀνομάκριτον ἄνδρα Ἀθηναῖον χρησμολόγον τε καὶ διαθέτην χρησμῶν τῶν Μουσαίου. (3) Ἀναβεβήκεσαν γὰρ τὴν ἔχθρην προκαταλυσάμενοι· ἐξηλάθη γὰρ ὑπ' Ἱππάρχου τοῦ Πεισιστράτου ὁ Ὀνομάκριτος ἐξ Ἀθηνέων, ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλοὺς ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέος ἐς τὰ Μουσαίου χρησμὸν ὡς αἱ ἐπὶ Λήμνου ἐπικείμεναι νῆσοι ἀφανιζοίατο κατὰ τῆς θαλάσσης. (4) Διὸ ἐξήλασέ μιν ὁ Ἵππαρχος, πρότερον χρεώμενος τὰ μάλιστα. Τότε δὲ συναναβὰς ὅκως ἀπίκοιτο ἐς ὄψιν τὴν βασιλέος, λεγόντων τῶν Πεισιστρατιδέων περὶ αὐτοῦ σεμνοὺς λόγους, κατέλεγε τῶν χρησμῶν· εἰ μέν τι ἐνέοι σφάλμα φέρον τῷ βαρβάρῳ, τῶν μὲν ἔλεγε οὐδὲν, ὁ δὲ τὰ εὐτυχέστατα

quum Xerxes uteretur, agnoscens Darius æqua illum dicere, regem illum nominavit. Videtur autem mihi Xerxes etiam absque hoc monito regnum fuisse adepturus; nam omnia apud Darium poterat Atossa.

IV. Darius, postquam regem Persarum nominaverat Xerxem, jam in eo erat ut belli faceret initium. At enim, proximo ab his rebus et ab Ægypti defectione anno accidit, ut idem Darius in medio belli adparatu e vita discederet, postquam annos omnino regnasset sex et triginta : neque ei contigit aut de rebellantibus Ægyptiis aut de Atheniensibus sumere pœnam. Mortuo igitur Dario, regnum rediit ad Xerxem, Darii filium.

V. Xerxes ad bellum quidem Græciæ inferendum initio neutiquam inclinabat; sed contra Ægyptum copias contraxit. (2) Quem conveniens Mardonius Gobryæ filius, consobrinus Xerxis, Darii ex sorore nepos, qui apud ipsum plurimum omnium Persarum valebat auctoritate, talem exorsus est sermonem : « Domine, æquum non est, ut Athenienses, qui multis jam malis Persas adfecerunt, non dent pœnas factorum. (3) At nunc quidem tu peragas hæc, quæ in manibus habes : domita vero Ægypti insolentia, adversus Athenas duc exercitum; quo et bonam famam adquiras apud homines, et posthac caveat quisque tuæ terræ arma inferre. » (4) Et hæc quidem oratio ad exigendam pœnam pertinebat; sed medio sermoni alium interserebat hujusmodi : Europam terram esse pulcerrimam, arborum omnis generis frugiferarum feracem, summæ bonitatis, et dignam quæ præ mortalibus omnibus a solo Rege possideatur.

VI. Hæc ille dicebat, quod novarum rerum cupidus esset, et Græciæ vellet ipse esse præfectus. Procedente vero tempore id quod voluerat confecit, et Xerxi, ut rem adgrederetur, persuasit : accesserant enim alia quoque adjumenta, quæ ad permovendum Xerxem valebant. (2) Partim enim e Thessalia advenerant ab Aleuadis legati, invitantes regem ut adversus Græciam duceret, et promptissimam ei operam pollicentes. Erant autem hi Aleuadæ, Thessaliæ reges. Partim vero Pisistratidæ, Susa profecti, non modo eisdem utebantur sermonibus quibus Aleuadæ, sed præterea aliquanto magis instabant regi eo, quod Onomacritum secum haberent Atheniensem, fatidicum virum, qui etiam Musæi vaticinia digessit. (3) Adscenderant hi autem, in gratiam cum illo reversi : nam Athenis pulsus Onomacritus fuerat ab Hipparcho, Pisistrati filio, eo quod deprehensus a Laso Hermioniensi erat, quum Musæi vaticiniis hoc insereret, exstinctum iri insulas Lemnum versus sitas, mari hauriendas. (4) Hanc ob caussam in exsilium eum miserat Hipparchus, quum eodem antea familiarissime usus fuisset. Nunc ille simul Susa profectus, quoties in regis venit conspectum, multa de eo honorifice prædicantibus Pisistratidis, recitabat regi partem vaticiniorum; ita quidem, ut si quod inesset quod cladem prædiceret barbaro, illud silentio præteriret; ea vero sola

ἐκλεγόμενος ἔλεγε τόν τε Ἑλλήσποντον ὡς ζευχθῆναι χρεὼν εἴη ὑπ' ἀνδρὸς Πέρσεω, τήν τε ἔλασιν ἐξηγεόμενος. (5) Οὗτός τε δὴ χρησμῳδέων προσεφέρετο, καὶ οἵ τε Πεισιστρατίδαι καὶ οἱ Ἀλευάδαι γνώμας ἀποδεικνύμενοι.

VII. Ὡς δὲ ἀνεγνώσθη Ξέρξης στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἐνθαῦτα δευτέρῳ μὲν ἔτεϊ μετὰ τὸν θάνατον τὸν Δαρείου πρῶτα στρατηίην ποιέεται ἐπὶ τοὺς ἀπεστεῶτας. (2) Τούτους μέν νυν καταστρεψάμενος, καὶ Αἴγυπτον πᾶσαν πολλὸν δουλοτέρην ποιήσας ἢ ἐπὶ Δαρείου ἦν, ἐπιτράπει Ἀχαιμένεϊ ἀδελφεῷ μὲν ἑωυτοῦ, Δαρείου δὲ παιδί. Ἀχαιμένεα μέν νυν ἐπιτροπεύοντα Αἰγύπτου χρόνῳ μετέπειτεν ἐφόνευσε Ἰνάρως ὁ Ψαμμιτίχου ἀνὴρ Λίβυς.

VIII. Ξέρξης δὲ μέτ' Αἰγύπτου ἅλωσιν ὡς ἔμελλε ἐς χεῖρας ἄξεσθαι τὸ στράτευμα τὸ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, σύλλογον ἐπίκλητον Περσέων τῶν ἀρίστων ἐποιέετο, ἵνα γνώμας τε πύθηταί σφέων καὶ αὐτὸς ἐν πᾶσι εἴπῃ τὰ ἐθέλει. (1) Ὡς δὲ συνελέχθησαν, ἔλεξε Ξέρξης τάδε, « ἄνδρες Πέρσαι, οὔτ' αὐτὸς κατηγήσομαι νόμον τόνδε ἐν ὑμῖν τιθείς, παραδεξάμενός τε αὐτῷ χρήσομαι. (2) Ὡς γὰρ ἐγὼ πυνθάνομαι τῶν πρεσβυτέρων, οὐδαμά κω ἠτρεμήσαμεν, ἐπείτε παρελάβομεν τὴν ἡγεμονίην τήνδε παρὰ Μήδων, Κύρου κατελόντος Ἀστυάγεα· ἀλλὰ θεός τε οὕτω ἄγει, καὶ αὐτοῖσι ἡμῖν πολλὰ ἐπέπουσι συμφέρεται ἐπὶ τὸ ἄμεινον. (3) Τὰ μέν νυν Κῦρός τε καὶ Καμβύσης πατήρ τε ὁ ἐμὸς Δαρεῖος κατεργάσαντο καὶ προσεκτήσαντο ἔθνεα, ἐπισταμένοισι εὖ οὐκ ἄν τις λέγοι. (4) Ἐγὼ δὲ ἐπείτε παρέλαβον τὸν θρόνον, τοῦτο ἐφρόντιζον ὅκως μὴ λείψομαι τῶν πρότερον γενομένων ἐν τιμῇ τῇδε μηδὲ ἐλάσσω προσκτήσομαι δύναμιν Πέρσῃσι· φροντίζων δὲ εὑρίσκω ἅμα μὲν κῦδος ἡμῖν προσγινόμενον χώρην τε τῆς νῦν ἐκτήμεθα οὐκ ἐλάσσονα οὐδὲ φλαυροτέρην, παμφορωτέρην δέ, ἅμα δὲ τιμωρίην τε καὶ τίσιν γινομένην. (5) Διὸ ὑμέας νῦν ἐγὼ συνέλεξα, ἵνα τὸ νοέω πρήσσειν ὑπερθέωμαι ὑμῖν. (II.) Μέλλω ζεύξας τὸν Ἑλλήσποντον ἐλᾶν στρατὸν διὰ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἵνα Ἀθηναίους τιμωρήσωμαι, ὅσα δὴ πεποιήκασι Πέρσας τε καὶ πατέρα τὸν ἐμόν. (6) Ὡρᾶτε μέν νυν καὶ Δαρεῖον ἰθύοντα στρατεύεσθαι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας τούτους. Ἀλλ' ὁ μὲν τετελεύτηκε, καὶ οὐκ ἐξεγένετό οἱ τιμωρήσασθαι· ἐγὼ δὲ ὑπέρ τε ἐκείνου καὶ τῶν ἄλλων Περσέων οὐ πρότερον παύσομαι πρὶν ἢ ἕλω τε καὶ πυρώσω τὰς Ἀθήνας, οἵ γε ἐμὲ καὶ πατέρα τὸν ἐμὸν ὑπῆρξαν ἄδικα ποιεῦντες. (7) Πρῶτα μὲν ἐς Σάρδις ἐλθόντες ἅμα Ἀρισταγόρῃ τῷ Μιλησίῳ, δούλῳ δὲ ἡμετέρῳ, ἀπικόμενοι ἐνέπρησαν τά τε ἄλσεα καὶ τὰ ἱρά· δεύτερα δὲ ἡμέας οἷα ἔρξαν ἐς τὴν σφετέρην ἀποβάντας, ὅτε Δᾶτίς τε καὶ Ἀρταφέρνης ἐστρατήγεον, τὰ ἐπίστασθέ κου πάντες. (III.) Τούτων μέντοι εἵνεκεν ἀνάρτημαι ἐπ' αὐτοὺς στρατεύεσθαι, ἀγαθὰ δὲ ἐν αὐτοῖσι τοσάδε ἀνευρίσκω λογιζόμενος· εἰ τούτους τε καὶ τοὺς τούτοισι πλησιοχώρους καταστρεψόμεθα, οἳ Πέλοπος τοῦ Φρυ-

seligeret, quæ res faustissimas nunciarent; in his illa maxime enarrans, de Hellesponto per virum Persam jungendo, et de expeditione in Græciam suscipienda. (5) Sic igitur ille vaticiniis agebat cum rege; Pisistratidæ vero et Aleuadæ sententias suas exponendo.

VII. Postquam persuasus est Xerxes arma Græciæ inferre, tum vero, altero ab obitu Darii anno, primum adversus rebelles duxit exercitum. (2) Quibus domitis, Ægyptum, graviorem in servitutem redactam, quam in qua sub Dario fuerat, Achæmeni tradidit administrandam, fratri suo, Darii filio. Eumdem vero Achæmenem, Ægypti præfectum, interjecto tempore interfecit Inaros, vir Afer, Psammitichi filius.

VIII. Pacata Ægypto, Xerxes, quum in eo esset ut exercitum moderaretur adversus Athenas ducendum, conventum convocavit primariorum Persarum, sententias illorum sciscitaturus, et in medio omnium ipse, quæ vellet, expositurus. (I.) Qui ut convenere, hæc apud eos verba rex fecit: « Viri Persæ, non ego primus hunc apud vos morem introduco, sed utar a majoribus accepto. (2) Ut enim a majoribus natu audio, nunquam adhuc otiosi sedimus, ex quo hoc imperium a Medis in nos translatum est, postquam Astyagem Cyrus devicit; sed deus ita nos ducit, et nobis, ductum ejus sequentibus, multa prospere cedunt. (3) Jam Cyri quidem et Cambysis et patris mei Darii res gestas, et quos illi populos Persis adquisiverint, quid opus est ut apud bene gnaros commemorem? (4) Ego vero, ex quo hanc sedem accepi, in hoc meam curam intendo, ne his, qui ante me in hac dignitate fuere, sim inferior, neque minorem Persis potentiam adquiram. Atque hoc ipsum dum curo, reperio viam et gloria nos augendi, et terra non minore nec deteriore quam hæc, quam possidemus, imo feraciore, simul vero etiam ultionem et pœnas sumendi de his qui eas commeruerunt. (5) Itaque vos hodie convocavi, ut, quæ agere constitui, vobiscum communicem. (II.) Ponte juncturus sum Hellespontum, et exercitum per Europam ducturus in Græciam, quo ab Atheniensibus pœnas repetam malorum omnium, quibus Persas et patrem meum adfecerunt. (6) Vidistis jam Darium quoque expeditionem parare adversus hos homines. At ille e vita excessit, neque ei contigit capere pœnas: ego vero, illius caussa reliquorumque Persarum, non prius sum quieturus, quam Athenas subactas igne cremavero; hos homines, qui priores me patremque meum injuriis lacessiverunt; (7) primum quidem, incursione Sardes facta cum Aristagora Milesio, servo nostro, et sacris lucis templisque crematis: deinde vero, qualia sunt, quibus nos acceperunt, quum Dati et Artapherne ducibus terram illorum sumus ingressi! quæ satis nostis omnes. (III.) Igitur his quidem de caussis bellum illis inferre constitui. Simul vero, rem recte mecum reputans, maxima in hoc ipso commoda reperio hæc: si et hosce et eorum vicinos, qui Pelopis Phrygis terram incolunt, subegerimus; terram

γὸς νέμονται χώρην, γῆν τὴν Περσίδα ἀποδέξομεν τῷ Διὸς αἰθέρι ὁμουρέουσαν. (8) Οὐ γὰρ δὴ χώρην γε οὐδεμίαν κατόψεται ὁ ἥλιος ὁμουρέουσαν τῇ ἡμετέρῃ, ἀλλά σφεας πάσας ἐγὼ ἅμα ὑμῖν μίαν χώρην θήσω, διὰ πάσης διεξελθὼν τῆς Εὐρώπης. (9) Πυνθάνομαι γὰρ ὧδε ἔχειν, οὔτε τινὰ πόλιν ἀνδρῶν οὐδεμίαν οὔτε οὐδὲν ἀνθρώπων ὑπολείπεσθαι, τὸ ἡμῖν οἷόν τε ἔσται ἐλθεῖν ἐς μάχην, τούτων τῶν κατέλεξα ὑπεξαραιρημένων. Οὕτω οἵ τε ἡμῖν αἴτιοι ἕξουσι δούλιον ζυγὸν οἵ τε ἀναίτιοι. (IV.) Ὑμεῖς δ' ἄν μοι τάδε ποιεῦντες χαρίζοισθε· (10) ἐπεὰν ὑμῖν σημήνω τὸν χρόνον ἐς τὸν ἥκειν δεῖ, προθύμως πάντα τινὰ ὑμέων χρήσει παρεῖναι· ὃς ἂν δὲ ἔχων ἥκῃ παρεσκευασμένον στρατὸν κάλλιστα, δώσω οἱ δῶρα τὰ τιμιώτατα νομίζεται εἶναι ἐν ἡμετέρου. (11) Ποιητέα μέν νυν ταῦτά ἐστι οὕτω· ἵνα δὲ μὴ ἰδιοβουλέειν ὑμῖν δοκέω, τίθημι τὸ πρῆγμα ἐς μέσον, γνώμην κελεύων ὑμέων τὸν βουλόμενον ἀποφαίνεσθαι. » Ταῦτα εἴπας ἐπαύετο.

IX. Μετ' αὐτὸν δὲ Μαρδόνιος ἔλεγε, « ὦ δέσποτα, οὐ μόνον εἷς τῶν γενομένων Περσέων ἄριστος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσομένων, ὃς τά τε ἄλλα λέγων ἐπίκεο ἄριστα καὶ ἀληθέστατα, καὶ Ἴωνας τοὺς ἐν τῇ Εὐρώπῃ κατοικημένους οὐκ ἐάσεις καταγελάσαι ἡμῖν ἐόντας ἀναξίους. (2) Καὶ γὰρ δεινὸν ἂν εἴη πρῆγμα, εἰ Σάκας μὲν καὶ Ἰνδοὺς καὶ Αἰθίοπάς τε καὶ Ἀσσυρίους, ἄλλα τε ἔθνεα πολλὰ καὶ μεγάλα ἀδικήσαντα Πέρσας οὐδὲν, ἀλλὰ δύναμιν προσκτᾶσθαι βουλόμενοι, καταστρεψάμενοι δούλους ἔχομεν, Ἕλληνας δὲ ὑπάρξαντας ἀδικίης οὐ τιμωρησόμεθα, (3) τί δείσαντες; κοίην πλήθεος συστροφήν; κοίην δὲ χρημάτων δύναμιν; (I.) τῶν ἐπιστάμεθα μὲν τὴν μάχην, ἐπιστάμεθα δὲ τὴν δύναμιν ἐοῦσαν ἀσθενέα· ἔχομεν δὲ αὐτῶν παῖδας καταστρεψάμενοι, τούτους οἳ ἐν τῇ ἡμετέρῃ κατοικημένοι Ἴωνές τε καὶ Αἰολέες καὶ Δωριέες καλεῦνται. (4) Ἐπειρήθην δὲ καὶ αὐτὸς ἤδη ἐπελαύνων ἐπὶ τοὺς ἄνδρας τούτους ὑπὸ πατρὸς τοῦ σοῦ κελευσθεὶς, καί μοι μέχρι Μακεδονίης ἐλάσαντι καὶ ὀλίγον ἀπολιπόντι ἐς αὐτὰς Ἀθήνας ἀπικέσθαι οὐδεὶς ἠντιώθη ἐς μάχην. (II.) Καίτοι γε ἐώθασι Ἕλληνες, ὡς πυνθάνομαι, ἀβουλότατα πολέμους ἵστασθαι ὑπό τε ἀγνωμοσύνης καὶ σκαιότητος. (5) Ἐπεὰν γὰρ ἀλλήλοισι πόλεμον προείπωσι, ἐξευρόντες τὸ κάλλιστον χωρίον καὶ λειότατον, ἐς τοῦτο κατιόντες μάχονται, ὥστε σὺν κακῷ μεγάλῳ οἱ νικῶντες ἀπαλλάσσονται· περὶ δὲ τῶν ἑσσωμένων οὐδὲ λέγω ἀρχὴν, ἐξώλεες γὰρ δὴ γίνονται. (6) Τοὺς χρῆν, ἐόντας ὁμογλώσσους, κήρυξί τε διαχρεωμένους καὶ ἀγγέλοισι καταλαμβάνειν τὰς διαφορὰς καὶ παντὶ μᾶλλον ἢ μάχῃσι· εἰ δὲ πάντως ἔδεε πολεμέειν πρὸς ἀλλήλους, ἐξευρίσκειν χρῆν τῇ ἑκάτεροί εἰσι δυσχειρωτότατοι, καὶ ταύτῃ πειρᾶν. (7) Τρόπῳ τοίνυν οὐ χρηστῷ Ἕλληνες διαχρεώμενοι, ἐμέο ἐλάσαντος μέχρι Μακεδονίης οὐκ ἦλθον ἐς τούτου λόγον ὥστε μάχεσθαι. (III.) Σοὶ δὲ δὴ μέλλει τις, ὦ βασιλεῦ, ἀντιώσεσθαι πόλεμον προσφέρων, ἄγοντι καὶ πλῆθος τὸ ἐκ τῆς Ἀσίης καὶ νέας τὰς ἁπά-

Persicam ætheri Jovis faciemus conterminam: (8) neque enim ullam terram sol adspiciet, quæ nostræ sit finitima; sed ego vobiscum, universa peragrata Europa, ex omnibus terris unam faciam. (9) Quippe ita se rem habere audio, nullam inter homines civitatem, nullum populum inter mortales reliquum esse, qui adversus nos in aciem progredi valeat, quando hos quos dixi subegerimus. Ita et his, qui male de nobis meruerunt, et insontibus pariter, servile jugum impositum fuerit. (IV.) Vos vero, hoc si feceritis, gratum mihi feceritis: (10) quum tempus vobis indicavero, quo convenire oporteat, prompte unumquemque vestrûm adesse oportebit: quisquis vero cum exercitu advenerit optime instructo, eum ego muneribus donabo, quæ apud nos honorificentissima habentur. (11) Hæc igitur ita facienda sunt. Ne vero vobis videar meum unius sequi velle consilium, in medium vobis hanc rem propono; jubeoque ut, quisquis vestrûm voluerit, suam promat sententiam. His dictis Xerxes finem fecit loquendi.

IX. Post illum Mardonius talem sermonem est exorsus: « Domine, tu Persarum omnium præstantissimus, non solum eorum qui fuerunt, sed futurorum etiam omnium es: qui quum cetera præclare verissimeque exposueris, tum Ionas Europam habitantes non passurus sis irridere nobis, homines ea re indignos. (2) Etenim mira atque misera res esset, si Sacas et Indos et Æthiopas et Assyrios, et alios multos magnosque populos, non quod injuriam Persis intulissent, sed quod nos nostram augere voluimus potentiam, subegerimus servosque habeamus; Græcos, autem, qui injuriis nos lacessiverunt, impune abire pateremur: (3) quid tandem metuentes? quemnam multitudinis concursum? quam pecuniarum vim? (I.) Novimus sane illorum pugnæ genus; novimus etiam quam imbecilles eorum sint vires: filiosque eorum subactos habemus, hos qui in nostra terra sedes habent, et Iones et Æolenses et Dorienses nominantur. (4) Atque etiam ipse ego periculum horum hominum feci, adversus illos a patre tuo in expeditionem missus: ubi, quum usque in Macedoniam duxissem exercitum, et propemodum ad ipsas pervenissem Athenas, nemo mihi in aciem occurrit. (II.) Quamquam cæteroquin quidem consuerunt, ut audio, Græci inconsultissime bella sua administrare, stolida pervicacia et sinistra mente. (5) Postquam enim sibi invicem bellum indixerunt, pulcerrimam et apertissimam quærunt planitiem, in quam descendant manus conserturi: quo fit ut etiam victores magno cum detrimento discedant; de victis autem ne verbum quidem dico, nam internecione delentur. (6) Quos oportebat, quum sint homines eadem lingua utentes, per præcones et nuncios, et alia quavis ratione potius, quam prælio, lites suas componere: sin omnino prælio sibi decernendum putant, oportebat locum pugnæ capere, in quo utrique superatu essent difficillimi, et ibi belli fortunam tentare. (7) Quamvis igitur tam perniciosa ratione belli gerendi utantur Græci, tamen, quum ego usque in Macedoniam duxissem exercitum, ideo non magis induxerunt in animum ut in aciem contra me descenderent. (III) At tibin', o rex, ausurus est quisquam in aciem occurrere, multitudinem naves-

σας; (8) Ὡς μὲν ἐγὼ δοκέω, οὐκ ἐς τοῦτο θράσεος ἀνήκει τὰ Ἑλλήνων πρήγματα· εἰ δὲ ἄρα ἐγώ τε ψευσθείην γνώμῃ καὶ ἐκεῖνοι ἐπαρθέντες ἀβουλίῃ ἔλθοιεν ἡμῖν ἐς μάχην, μάθοιεν ἂν ὡς εἰμὲν ἀνθρώπων ἄριστοι τὰ πολέμια. (9) Ἔστω δ᾽ ὦν μηδὲν ἀπείρητον· αὐτόματον γὰρ οὐδὲν, ἀλλ᾽ ἀπὸ πείρης πάντα ἀνθρώποισι φιλέει γίνεσθαι.» Μαρδόνιος μὲν τοσαῦτα ἐπιλεήνας τὴν Ξέρξεω γνώμην ἐπέπαυτο.

X. Σιωπώντων δὲ τῶν ἄλλων Περσέων καὶ οὐ τολμώντων γνώμην ἀποδείκνυσθαι ἀντίην τῇ προκειμένῃ, Ἀρτάβανος ὁ Ὑστάσπεος πάτρως ἐὼν Ξέρξῃ, τῷ δὴ καὶ πίσυνος ἐὼν ἔλεγε τάδε, (I.) « ὦ βασιλεῦ, μὴ λεχθεισέων μὲν γνωμέων ἀντίων ἀλλήλῃσι οὐκ ἔστι τὴν ἀμείνω αἱρεόμενον ἑλέσθαι, ἀλλὰ δεῖ τῇ εἰρημένῃ χρῆσθαι, λεχθεισέων δὲ ἔστι, ὥσπερ τὸν χρυσὸν τὸν ἀκήρατον αὐτὸν μὲν ἐπ᾽ ἑωυτοῦ οὐ διαγινώσκομεν, ἐπεὰν δὲ παρατρίψωμεν ἄλλῳ χρυσῷ, διαγινώσκομεν τὸν ἀμείνω. (2) Ἐγὼ δὲ καὶ πατρὶ τῷ σῷ, ἀδελφεῷ δὲ ἐμῷ, Δαρείῳ ἠγόρευον μὴ στρατεύεσθαι ἐπὶ Σκύθας, ἄνδρας οὐδαμόθι γῆς ἄστυ νέμοντας· ὁ δὲ ἐλπίζων Σκύθας τοὺς νομάδας καταστρέψεσθαι ἐμοί τε οὐκ ἐπείθετο, στρατευσάμενός τε πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς τῆς στρατιῆς ἀποβαλὼν ἀπῆλθε. (3) Σὺ δὲ, ὦ βασιλεῦ, μέλλεις ἐπ᾽ ἄνδρας στρατεύεσθαι πολλὸν ἔτι ἀμείνονας ἢ Σκύθας, οἳ κατὰ θάλασσάν τε ἄριστοι καὶ κατὰ γῆν λέγονται εἶναι. Τὸ δὲ αὐτοῖσι ἔνεστι δεινὸν, ἐμέ σοι δίκαιόν ἐστι φράζειν. (II.) Ζεύξας φῂς τὸν Ἑλλήσποντον ἐλᾶν στρατὸν διὰ τῆς Εὐρώπης ἐς τὴν Ἑλλάδα. (4) Καὶ δὴ συνήνεικε ἤτοι κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλασσαν ἑσσωθῆναι, ἢ καὶ κατ᾽ ἀμφότερα· οἱ γὰρ ἄνδρες λέγονται εἶναι ἄλκιμοι, πάρεστι δὲ καὶ σταθμώσασθαι, εἰ στρατιήν γε τοσαύτην σὺν Δάτι καὶ Ἀρταφέρνεϊ ἐλθοῦσαν ἐς τὴν Ἀττικὴν χώρην μοῦνοι Ἀθηναῖοι διέφθειραν. (5) Οὐκ ὦν ἀμφοτέρῃ σφι ἐχώρησε· ἀλλ᾽ ἢν τῇσι νηυσὶ ἐμβάλωσι καὶ νικήσαντες ναυμαχίῃ πλώωσι ἐς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἔπειτεν λύσωσι τὴν γέφυραν, τοῦτο δὴ, βασιλεῦ, γίνεται δεινόν. (III.) Ἐγὼ δὲ οὐδεμιῇ σοφίῃ οἰκηίῃ αὐτὸς ταῦτα συμβάλλομαι, ἀλλ᾽ οἷόν κοτε ἡμέας ὀλίγου ἐδέησε καταλαβέειν πάθος, ὅτε πατὴρ ὁ σὸς ζεύξας Βόσπορον τὸν Θρηίκιον, γεφυρώσας δὲ ποταμὸν Ἴστρον διέβη ἐπὶ Σκύθας. (6) Τότε παντοῖοι ἐγένοντο Σκύθαι δεόμενοι Ἰώνων λῦσαι τὸν πόρον, τοῖσι ἐπετέτραπτο ἡ φυλακὴ τῶν γεφυρέων τοῦ Ἴστρου· καὶ τότε γε Ἱστιαῖος ὁ Μιλήτου τύραννος εἰ ἐπέσπετο τῶν ἄλλων τυράννων τῇ γνώμῃ μηδὲ ἠντιώθη, διέργαστο ἂν τὰ Περσέων πρήγματα. (7) Καίτοι καὶ λόγῳ ἀκοῦσαι δεινὸν, ἐπ᾽ ἀνδρί γε ἑνὶ πάντα τὰ βασιλέος πρήγματα γεγενῆσθαι. (IV.) Σὺ ὦν μὴ βούλευ ἐς κίνδυνον μηδένα τοιοῦτον ἀπικέσθαι μηδεμιῆς ἀνάγκης ἐούσης, ἀλλ᾽ ἐμοὶ πείθευ. (8) Νῦν μὲν τὸν σύλλογον τόνδε διάλυσον· αὖτις δὲ, ὅταν τοι δοκέῃ, προσκεψάμενος ἐπὶ σεωυτοῦ προαγόρευε τά τοι δοκέει εἶναι ἄριστα. (9) Τὸ γὰρ εὖ βουλεύεσθαι κέρδος μέγιστον εὑρίσκω ἐόν· εἰ γὰρ καὶ ἐναντιωθῆναί τι θέλει, βεβού-

que cunctas ex universa Asia coactas ducenti? (8) Equidem ita sentio, eo audaciæ non progressuram esse rem Græcorum : sin me fefellerit mea opinio, si illi vecordia elati in aciem adversus nos sint descensuri, didicerint esse nos viros bello fortissimos. (9) Quare intentatum nihil relinquamus : nam sua sponte nihil fit, sed omnia hominibus conando contingunt. » In hunc modum postquam Xerxis sententiam Mardonius mollivit, dicendi finem fecit.

X. Silentium tenentibus cæteris Persis, nec audentibus sententiam promere contrariam ei quæ proposita erat, Artabanus Hystaspis filius, patruus Xerxis, eoque fidentior, hæc fecit verba : (I.) « Rex, nisi sententiæ dictæ sunt invicem oppositæ, fieri non potest ut eligatur optima; sed oportet ea, quæ sit prolata, uti : verum illud, contrariæ si dictæ fuerint, tunc demum fieri potest; quemadmodum sincerum aurum non per se ipsum dignoscimus, sed, dum illud (*Lydio lapidi*) juxta aliud aurum atterimus, ita id quod melius est discernimus. (2) Ego vero etiam patri tuo Dario, meo fratri, suaseram ne bellum Scythis inferret, hominibus nusquam incolentibus : at ille, sperans se nomades istos Scythas subacturum, mihi non paruit ; sed, expeditione suscepta, amissis exercitus sui multis fortibus viris rediit. (3) Tu vero, rex, bellum illaturus es viris multo quum Scythæ præstantioribus, qui et terra et mari fortissimi esse dicuntur. Quo in consilio quodnam insit periculum, æquum est ut ego tibi exponam. (II.) Juncto, ais, Hellesponto, ducturum te esse per Europam exercitum in Græciam. (4) Atqui acciderit etiam, ut vel terra vel mari vincamur, aut etiam utrimque. Dicuntur enim fortes hi esse viri : ac potest id etiam hinc æstimari, quod tantas copias, quantæ cum Dati et Artapherne Atticam invaserunt, soli Athenienses perdiderunt. (5) Quodsi non utrimque res illis successerit ; at hoc sane, rex, verendum est, ne conscensis navibus, pugna navali superiores, navigent in Hellespontum et pontem illum dissolvant. (III.) Ego vero non mea quadam propria prudentia hæc ita conjicio : sed qualis tandem fuit illa calamitas, quæ parum abfuit ut nos adfligeret, quum pater tuus, juncto Bosporo Thracico, et ponte super Istrum posito, Scytharum in terram transiit ! (6) Omnibus modis tunc Scythæ Ionas illos, quibus commissa erat custodia pontium Istro impositorum, sollicitarunt, ut pontem rescinderent. Ubi si Histiæus, Mileti tyrannus, reliquorum tyrannorum secutus esset sententiam, neque se illi opposuisset, omnino perditæ erant res Persarum. (7) Terribile vero est vel fando audire, in unius hominis potestate sitam fuisse universam regis et Persarum salutem. (IV.) Tu igitur noli in tantum te periculum, nulla urgente necessitate, conjicere : sed me audi. (8) Nunc quidem hoc dimitte concilium : et, re diligenter tecum deliberata, deinde rursus, si tibi videtur, propone quæ optima tibi videbuntur. (9) Etenim recte consultare reperio maximum esse lucrum. Nam etiam si contra id

λευται μὲν οὐδὲν ἕσσον εὖ, ἕσσωται δὲ ὑπὸ τῆς τύχης τὸ βούλευμα· ὁ δὲ βουλευσάμενος αἰσχρῶς, εἴ οἱ ἡ τύχη ἐπίσποιτο, εὕρημα εὕρηκε, ἕσσον τε οὐδέν οἱ κακῶς βεβούλευται. (V.) Ὁρᾷς τὰ ὑπερέχοντα ζῷα ὡς κεραυνοῖ ὁ θεὸς οὐδὲ ἐᾷ φαντάζεσθαι, τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέν μιν κνίζει· ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτ' ἀποσκήπτει τὰ βέλεα· φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. (10) Οὕτω δὴ καὶ στρατὸς πολλὸς ὑπ' ὀλίγου διαφθείρεται κατὰ τοιόνδε· ἐπεάν σφι ὁ θεὸς φθονήσας φόβον ἐμβάλῃ ἢ βροντήν, δι' ὧν ἐφθάρησαν ἀναξίως ἑωυτῶν. (11) Οὐ γὰρ ἐᾷ φρονέειν μέγα ὁ θεὸς ἄλλον ἢ ἑωυτόν. (VI.) Ἐπειχθῆναι μέν νυν πᾶν πρῆγμα τίκτει σφάλματα, ἐκ τῶν ζημίαι μεγάλαι φιλέουσι γίνεσθαι· ἐν δὲ τῷ ἐπισχεῖν ἔνεστι ἀγαθά, εἰ μὴ παραυτίκα δοκέοντα εἶναι, ἀλλ' ἀνὰ χρόνον ἐξεύροι τις ἄν. (VII.) Σοὶ μὲν δὴ ταῦτα, ὦ βασιλεῦ, συμβουλεύω· σὺ δέ, ὦ παῖ Γωβρύεω Μαρδόνιε, παῦσαι λέγων λόγους ματαίους περὶ Ἑλλήνων οὐκ ἐόντων ἀξίων φλαύρως ἀκούειν. (12) Ἕλληνας γὰρ διαβάλλων ἐπαίρεις αὐτὸν βασιλέα στρατεύεσθαι· αὐτοῦ δὲ τούτου εἵνεκεν δοκέεις μοι πᾶσαν προθυμίην ἐκτείνειν. Μή νυν οὕτω γένηται. Διαβολὴ γάρ ἐστι δεινότατον· ἐν τῇ δύο μέν εἰσι οἱ ἀδικέοντες, εἷς δὲ ὁ ἀδικεόμενος. (13) Ὁ μὲν γὰρ διαβάλλων ἀδικέει οὐ παρεόντος κατηγορέων, ὁ δὲ ἀδικέει ἀναπειθόμενος πρὶν ἢ ἀτρεκέως ἐκμάθῃ· ὁ δὲ δὴ ἀπεὼν τοῦ λόγου τάδε ἐν αὐτοῖσι ἀδικέεται, διαβληθείς τε ὑπὸ τοῦ ἑτέρου καὶ νομισθεὶς πρὸς τοῦ ἑτέρου κακὸς εἶναι. (VIII.) Ἀλλ' εἰ δὴ δεῖ γε πάντως ἐπὶ τοὺς ἄνδρας τούτους στρατεύεσθαι, φέρε, βασιλεὺς μὲν αὐτὸς ἐν ἤθεσι τοῖσι Περσέων μενέτω, ἡμέων δὲ ἀμφοτέρων παραβαλλομένων τὰ τέκνα, στρατηλάτεε αὐτὸς σὺ ἐπιλεξάμενός τε ἄνδρας τοὺς ἐθέλεις καὶ λαβὼν στρατιὴν ὁκόσην τινὰ βούλεαι. (14) Καὶ ἢν μὲν τῇ σὺ λέγεις ἀναβαίνῃ βασιλέϊ τὰ πρήγματα, κτεινέσθων οἱ ἐμοὶ παῖδες, πρὸς δὲ αὐτοῖσι καὶ ἐγώ· ἢν δὲ τῇ ἐγὼ προλέγω, οἱ σοὶ ταῦτα πασχόντων, σὺν δέ σφι καὶ σύ, ἢν ἀπονοστήσῃς. (15) Εἰ δὲ ταῦτα μὲν ὑποδύνειν οὐκ ἐθελήσεις, σὺ δὲ πάντως στράτευμα ἀνάξεις ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀκούσεσθαί τινά φημι τῶν αὐτοῦ τῇδε ὑπολειπομένων Μαρδόνιον, μέγα τι κακὸν ἐξεργασμένον Πέρσας, ὑπὸ κυνῶν τε καὶ ὀρνίθων διαφορεύμενον ἤ κου ἐν γῇ τῇ Ἀθηναίων ἤ σέ γε ἐν τῇ Λακεδαιμονίων, εἰ μὴ ἄρα καὶ πρότερον κατ' ὁδόν, γνόντα ἐπ' οἵους ἄνδρας ἀναγινώσκεις στρατεύεσθαι βασιλέα. »

XI. Ἀρτάβανος μὲν ταῦτα ἔλεξε· Ξέρξης δὲ θυμωθεὶς ἀμείβεται τοισίδε, « Ἀρτάβανε, πατρὸς εἷς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφεός· τοῦτό σε ῥύσεται μηδένα ἄξιον μισθὸν λαβέειν ἐπέων ματαίων. (2) Καί τοι ταύτην τὴν ἀτιμίην προστίθημι ἐόντι κακῷ τε καὶ ἀθύμῳ, μήτε συστρατεύεσθαι ἔμοιγε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα αὐτοῦ τε μένειν ἅμα τῇσι γυναιξί· ἐγὼ δὲ καὶ ἄνευ σέο, ὅσα περ εἶπα, ἐπιτελέα ποιήσω. (3) Μὴ γὰρ εἴην ἐκ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπεος τοῦ Ἀρσάμεος τοῦ Ἀριαράμνεω τοῦ Τεί-

quod volueris acciderit aliquid, nihilo minus recte consultaveris, fortuna vero superaverit consilium: qui vero turpe consilium cepit, is, si fortuna ei adfuerit, lucrum quidem invenerit, nihilo vero minus malum ceperit consilium. (V.) Vides quo pacto eminentia præ cæteris animalia fulmine percutiat deus, nec sinat ea se ostentare; minutis autem non invidet. Vides etiam ut in maxima semper ædificia et in altissimas arbores tela sua conjicit. Amat enim deus, eminentia omnia truncare. (10) Itaque etiam ingens exercitus eadem ratione perditur ab exiguo: quando deus illis metum aut fulmen incutit, indigno modo pereunt: (11) nec enim sinit deus magnum sapere, præter se, alium quemquam. (VI.) Porro, deproperare rem quamcumque parit errores, e quibus ingentia solent damna existere: in cunctando autem insunt bona, quæ si non protinus adparent, certe suo tempore aliquis reperiet. (VII.) Hæc igitur, rex, tibi suadeo. Tu vero, Gobryæ fili Mardonie, desine injuriosa verba jactare in Græcos, qui non merentur male audire. (12) Nam Græcos calumniando ipsum regem excitas ad bellum suscipiendum: quem in finem tu mihi etiam videris studium omne intendere. At ne ita fiat! Calumnia enim gravissimum malum est: in quo duo sunt qui injuriam inferunt, unus vero qui patitur injuriam. (13) Injuriam enim infert calumniator, dum accusat absentem: infert vero et ille injuriam, qui sibi persuaderi patitur priusquam rem adcurate compertam habeat. Qui vero abest quum malitiose accusatur, is duplici adficitur injuria; primum hoc ipso, quod injuste accusatur ab altero, deinde quod ab altero pravus esse existimatur. (VIII.) Sed, si omnino oportet bellum huic populo inferre, age, rex ipse in sedibus maneat Persarum; sed, in medio depositis nostrûm utriusque liberis, tu solus suscipe expeditionem, sumptis tecum quoscumque duces selegeris, et exercitu quantumcumque volueris. (14) Tum, si res ita, ut tu ais, regi successerit, interficiantur mei liberi, et ego cum illis! sin, ut ego prædico; tuis liberis idem hoc fiat, et tibi ipsi, si quidem redieris! (15) Quodsi hanc inire conditionem recusas, et nihilo minus exercitum duxeris adversus Græciam, audituros esse autumo homines qui hic relicti erunt, Mardonium, ingentis calamitatis auctorem Persis, alicubi in terra Atheniensium aut Lacedæmoniorum, nisi forte prius etiam in itinere, a canibus volucribusque fuisse laceratum, postquam cognovit quinam sint illi viri, contra quos tu regi persuades ut expeditionem suscipiat.

XI. Hæc postquam Artabanus dixit, ira accensus Xerxes his verbis respondit: « Artabane, tu es patris mei frater: hoc te tuebitur, ne meritam injuriosis verbis mercedem accipias. (2) Verumtamen hanc tibi, quum sis ignavus et imbellis, ignominiam infligo, ut meæ in Græciam expeditionis non futurus sis comes, sed hic cum mulieribus maneas. Ego vero absque te, quæcumque dixi, effecta dabo. (3) Ne enim sim Dario, Hystaspi, Arsame, Ariaramne,

σπεος τοῦ Κύρου τοῦ Καμβύσεω τοῦ Τείσπεος τοῦ Ἀχαιμένεος γεγονώς, μὴ τιμωρησάμενος Ἀθηναίους, εὖ ἐπιστάμενος ὅτι εἰ ἡμεῖς ἡσυχίην ἄξομεν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ καὶ μάλα στρατεύσονται ἐπὶ τὴν ἡμετέρην, εἰ χρὴ σταθμώσασθαι τοῖσι ὑπαργμένοισι ἐξ ἐκείνων, οἳ Σάρδις τε ἐνέπρησαν καὶ ἤλασαν ἐς τὴν Ἀσίην. (4) Οὐκ ὦν ἐξαναχωρέειν οὐδετέροισι δυνατῶς ἔχει, ἀλλὰ ποιέειν ἢ παθέειν προκέεται ἀγών, ἵνα ἢ τάδε πάντα ὑπ' Ἕλλησι ἢ ἐκεῖνα πάντα ὑπὸ Πέρσῃσι γένηται· τὸ γὰρ μέσον οὐδὲν τῆς ἔχθρης ἐστί. (5) Καλὸν ὦν προπεπονθότας ἡμέας τιμωρέειν ἤδη γίνεται, ἵνα καὶ τὸ δεινὸν τὸ πείσομαι τοῦτο μάθω, ἐλάσας ἐπ' ἄνδρας τούτους, τούς γε καὶ Πέλοψ ὁ Φρύξ, ἐὼν πατέρων τῶν ἐμῶν δοῦλος, κατεστρέψατο οὕτω ὡς καὶ ἐς τόδε αὐτοί τε ὤνθρωποι καὶ ἡ γῆ αὐτῶν ἐπώνυμοι τοῦ καταστρεψαμένου καλεῦνται. »

XII. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτο ἐλέγετο· μετὰ δὲ εὐφρόνη τε ἐγίνετο καὶ Ξέρξεα ἔκνιζε ἡ Ἀρταβάνου γνώμη· νυκτὶ δὲ βουλὴν διδοὺς πάγχυ εὕρισκέ οἱ οὐ πρῆγμα εἶναι στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Δεδογμένων δέ οἱ αὖτις τούτων κατύπνωσε, καὶ δή κου ἐν τῇ νυκτὶ εἶδε ὄψιν τοιήνδε, ὡς λέγεται ὑπὸ Περσέων. (2) Ἐδόκεε ὁ Ξέρξης ἄνδρα οἱ ἐπιστάντα μέγαν τε καὶ εὐειδέα εἶπαι, « μετὰ δὴ βουλεύεαι, ὦ Πέρσα, στράτευμα μὴ ἄγειν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, προείπας ἀλίζειν Πέρσῃσι στρατόν; Οὔτε ὦν μεταβουλευόμενος ποιέεις εὖ, οὔτε ὁ συγγνωσόμενός τοι πάρα· ἀλλ' ὥσπερ τῆς ἡμέρης ἐβουλεύσαο ποιέειν, ταύτην ἴθι τῶν ὁδῶν. » Τὸν μὲν ταῦτα εἴπαντα ἐδόκεε ὁ Ξέρξης ἀποπτάσθαι.

XIII. Ἡμέρης δὲ ἐπιλαμψάσης ὀνείρου μὲν τούτου λόγον οὐδένα ἐποιέετο, ὁ δὲ Περσέων συναλίσας τοὺς καὶ πρότερον συνέλεξε, ἔλεγέ σφι τάδε, « ἄνδρες Πέρσαι, συγγνώμην μοι ἔχετε ὅτι ἀγχίστροφα βουλεύομαι· φρενῶν τε γὰρ ἐς τὰ ἐμεωυτοῦ πρῶτα οὔκω ἀνήκω, καὶ οἱ παρηγορεύμενοι ἐκεῖνα ποιέειν οὐδένα χρόνον μευ ἀπέχονται. (2) Ἀκούσαντι μὲν δή μοι τῆς Ἀρταβάνου γνώμης παραυτίκα μὲν ἡ νεότης ἐπέζεσε, ὥστε ἀεικέστερα ἀπορρῖψαι ἔπεα ἐς ἄνδρα πρεσβύτερον ἢ χρεών· νῦν μέντοι συγγνοὺς χρήσομαι τῇ ἐκείνου γνώμῃ. (3) Ὡς ὦν μεταδεδογμένον μοι μὴ στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἥσυχοι ἔστε. » Πέρσαι μὲν ὡς ἤκουσαν ταῦτα, κεχαρηκότες προσεκύνεον.

XIV. Νυκτὸς δὲ γενομένης αὖτις τὠυτὸ ὄνειρον ἔλεγε τῷ Ξέρξῃ κατυπνωμένῳ ἐπιστάν, « ὦ παῖ Δαρείου, καὶ δὴ φαίνεαι ἐν Πέρσῃσί τε ἀπειπάμενος τὴν στρατηλασίην καὶ τὰ ἐμὰ ἔπεα ἐν οὐδενὶ ποιεύμενος λόγῳ ὡς παρ' οὐδενὸς ἀκούσας. (2) Εὖ νυν τόδ' ἴσθι ἤνπερ μὴ αὐτίκα στρατηλατέῃς, τάδε τοι ἐξ αὐτῶν ἀνασχήσει· ὡς καὶ μέγας καὶ πολλὸς ἐγένεο ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, οὕτω καὶ ταπεινὸς ὀπίσω κατὰ τάχος ἔσεαι. »

XV. Ξέρξης μὲν περιδεὴς γενόμενος τῇ ὄψι ἀνά τε ἔδραμε ἐκ τῆς κοίτης καὶ πέμπει ἄγγελον ἐπὶ Ἀρτάβανον καλεῦντα. Ἀπικομένῳ δέ οἱ ἔλεγε Ξέρξης τάδε, « Ἀρτάβανε, ἐγὼ τὸ παραυτίκα μὲν οὐκ ἐφρό-

Teispe, Cyro, Cambyse, Teispe, Achæmene prognatus, nisi pœnas ab Atheniensibus sumpsero! bene gnarus, si nos quieverimus, illos non quieturos, sed nostram utique terram bello esse invasuros, si judicandum est ex his, quæ ab illis cœpta sunt fieri, qui exercitu in Asiam trajecto Sardes incenderunt. (4) Quare neutris retrogredi licet; sed propositum est agendi aut patiendi discrimen, ut aut hæc omnia sub Græcorum cadant potestatem, aut ista omnia sub Persarum: nullum enim inter has inimicitias medium relinquitur. (5) Recte igitur factum fuerit, si jam nunc ultum eamus injurias quas priores passi sumus, ut ego periculum hoc experiar quod mihi imminet, adversus hos homines ducenti, quos quidem Pelops Phryx, servus patrum nostrorum, ita subegit, ut ad hunc usque diem et homines ipsi et eorum terra ab eodem, qui eos subegit, nomen invenerint. »

XII. Hi hucusque sermones sunt habiti. Deinde adpetente nocte momordit Xerxem Artabani sententia. Noctu vero secum ipse deliberans reperit, prorsus sibi necesse non esse adversus Græciam expeditionem suscipere: et postquam ita mutavit sententiam, somno sopitus est. At eadem nocte talem, ut quidem Persæ narrant, visionem habuit. (2) Videbatur Xerxi, adstare ipsi virum magnum et formosum, his verbis ipsum adloquentem: Mutas tu igitur, Persa, tuum consilium, nec ducturus es exercitum in Græciam, postquam edixisti Persis ut copias contrahant? Atqui nec recte facis, quod mutas sententiam; nec, qui tibi adsentiatur, quisquam est. Immo vero, quemadmodum hodie constitutum habebas facere, eadem perge via. » His ille dictis avolare visus est Xerxi.

XIII. Ut dies illuxit, rex, nulla hujus insomnii ratione habita, eosdem Persas, quos collexerat antea, convocavit, et in hunc modum eos est adlocutus: « Viri Persæ, date mihi veniam, contrarium superiori consilium capienti. Nam et ego ad id prudentiæ culmen, quo tendo, nondum perveni; et, qui ad istud faciendum me excitant, nullo tempore a me discedunt. (2) Atqui postquam Artabani audivi sententiam, statim quidem in me ebullivit juventus, ut insolentiora verba in virum natu grandiorem conjicerem, quod non oportebat: verumtamen nunc, agnito meo errore, utar illius sententia. (3) Scitote igitur abjecisse me belli Græciæ inferendi consilium, et quietem agite. » His auditis, Persæ læti regem adorarunt.

XIV. Insequente vero nocte idem insomnium dormienti Xerxi iterum adstans dixit: Tu ergo, Darii fili, palam coram Persis abjecisti belli consilium, nulla meorum verborum ratione habita, quasi a nemine audivisses! (2) Probe nunc scito, nisi protinus expeditionem hanc susceperis, hoc tibi inde eventurum: quemadmodum magnus amplusque evasisti brevi tempore, ita humilis rursus celeriter evades. »

XV. Territus hoc viso Xerxes e lecto prosiliit, nunciumque ad Artabanum misit, qui illum advocaret. Qui ubi adfuit, hæc ei Xerxes dixit: Artabane, ego statim quidem pa-

νεον εἴπας ἐς σὲ μάταια ἔπεα χρηστῆς εἵνεκεν συμβουλίης· μετὰ μέντοι οὐ πολλὸν χρόνον μετέγνων, ἔγνων δὲ ταῦτά μοι ποιητέα ἐόντα τὰ σὺ ὑπεθήκαο. (2) Οὐκ ὦν δυνατός τοί εἰμι ταῦτα ποιέειν βουλόμενος· τετραμμένῳ γὰρ δὴ καὶ μετεγνωκότι ἐπιφοιτέον ὄνειρον φαντάζεταί μοι οὐδαμῶς συνεπαινέον ποιέειν με ταῦτα· νῦν δὲ καὶ διαπειλῆσαν οἴχεται. (3) Εἰ ὦν θεός ἐστι ὁ ἐπιπέμπων καί οἱ πάντως ἐν ἡδονῇ ἐστὶ γενέσθαι στρατηλασίην ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἐπιπτήσεται καὶ σοὶ τὠυτὸ τοῦτο ὄνειρον, ὁμοίως ὡς καὶ ἐμοὶ ἐντελλόμενον. (4) Εὑρίσκω δὲ ὧδ' ἂν γινόμενα ταῦτα, εἰ λάβοις τὴν ἐμὴν σκευὴν πᾶσαν, καὶ ἐνδὺς μετὰ τοῦτο ἵζοιο ἐς τὸν ἐμὸν θρόνον, καὶ ἔπειτεν ἐν κοίτῃ τῇ ἐμῇ κατυπνώσειας. »

XVI. Ξέρξης μὲν ταῦτά οἱ ἔλεγε· Ἀρτάβανος δὲ οὐ τῷ πρώτῳ οἱ κελεύματι πειθόμενος, οἷα οὐκ ἀξιεύμενος ἐς τὸν βασιλήϊον θρόνον ἵζεσθαι, τέλος, ὡς ἠναγκάζετο, εἴπας τάδε ἐποίεε τὸ κελευόμενον· (I.) « Ἴσον ἐκεῖνο, ὦ βασιλεῦ, παρ' ἐμοὶ κέκριται, φρονέειν τε εὖ καὶ τῷ λέγοντι χρηστὰ ἐθέλειν πείθεσθαι· τὰ σὲ καὶ ἀμφότερα περιήκοντα ἀνθρώπων κακῶν ὁμιλίαι σφάλλουσι, κατά περ τὴν πάντων χρησιμωτάτην ἀνθρώποισι θάλασσαν πνεύματά φασι ἀνέμων ἐμπίπτοντα οὐ περιορᾶν φύσι τῇ ἑωυτῆς χρῆσθαι. (2) Ἐμὲ δὲ ἀκούσαντα πρὸς σεῦ κακῶς οὐ τοσοῦτο ἔδακε λύπη, ὅσον γνωμέων δύο προκειμένων Πέρσῃσι, τῆς μὲν ὕβριν αὐξανούσης, τῆς δὲ καταπαυούσης καὶ λεγούσης ὡς κακὸν εἴη διδάσκειν τὴν ψυχὴν πλέον τι δίζησθαι αἰεὶ ἔχειν τοῦ παρεόντος, τοιούτων προκειμένων τῶν γνωμέων ὅτι τὴν σφαλερωτέρην σεωυτῷ τε καὶ Πέρσῃσι ἀναιρέεο. (II.) Νῦν ὦν, ἐπειδὴ τέτραψαι ἐπὶ τὴν ἀμείνω, φής τοι μετιέντι τὸν ἐπ' Ἕλληνας στόλον ἐπιφοιτᾶν ὄνειρον θεοῦ τινὸς πομπῇ, οὐκ ἐῶντά σε καταλύειν τὸν στόλον. (3) Ἀλλ' οὐδὲ ταῦτά ἐστι, ὦ παῖ, θεῖα. Ἐνύπνια γὰρ τὰ ἐς ἀνθρώπους πεπλανημένα τοιαῦτά ἐστι οἷά σε ἐγὼ διδάξω, ἔτεσι σεῦ πολλοῖσι πρεσβύτερος ἐών. (4) Πεπλανῆσθαι αὗται μάλιστα ἐώθασι αἱ ὄψιες τῶν ὀνειράτων, τά τις ἡμέρης φροντίζει· ἡμεῖς δὲ τὰς πρὸ τοῦ ἡμέρας ταύτην τὴν στρατηλασίην καὶ τὸ κάρτα εἴχομεν μετὰ χεῖρας. (III.) Εἰ δὲ ἄρα μή ἐστι τοῦτο τοιοῦτο οἷον ἐγὼ διαιρέω, ἀλλά τι τοῦ θεοῦ μετέχον, σὺ πᾶν αὐτὸ συλλαβὼν εἴρηκας· φανήτω γὰρ δὴ καὶ ἐμοί, ὡς καὶ σοί, διακελευόμενον. (5) Φανῆναι δὲ οὐδὲν μᾶλλόν μοι ὀφείλει ἔχοντι τὴν σὴν ἐσθῆτα ἢ οὐ καὶ τὴν ἐμήν, οὐδέ τι μᾶλλον ἐν κοίτῃ τῇ σῇ ἀναπαυομένῳ ἢ οὐ καὶ ἐν τῇ ἐμῇ, εἴ πέρ γε καὶ ἄλλοις ἐθέλει φανῆναι. (6) Οὐ γὰρ δὴ ἐς τοσοῦτό γε εὐηθείης ἀνήκει τοῦτο, ὅ τι δή κοτέ ἐστι, τὸ ἐπιφαινόμενόν τοι ἐν τῷ ὕπνῳ, ὥστε δόξει ἐμὲ ὁρέων σὲ εἶναι, τῇ σῇ ἐσθῆτι τεκμαιρόμενον. (7) Εἰ δὲ ἐμὲ μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιήσεται οὐδὲ ἀξιώσει ἐπιφανῆναι, οὔτε ἢν τὴν ἐμὴν ἐσθῆτα ἔχω οὔτε ἢν τὴν σήν, σὲ δὲ ἐπιφοιτήσει, τοῦτο ἤδη μαθητέον ἐστί· εἰ γὰρ δὴ ἐπιφοιτήσειέ γε συνεχέως, φαίην ἂν καὶ αὐτὸς θεῖον εἶναι. (8) Εἰ δέ τοι οὕτω δε-

rum prudenter me gesseram, contumeliosa in te verba conjiciens boni consilii causa : brevi post vero mutavi sententiam, agnovique faciendum mihi id quod tu suasisti. (2) Verumtamen hoc ipsum facere, quamvis velim, non possum : nam, postquam mutato consilio tuam probavi sententiam, iterato adparet mihi nocturnum visum, nequaquam probans ut hoc faciam; et nunc etiam minas intentans abiit. (3) Si igitur deus est qui illud mihi mittit, et si prorsus ei cordi est ut suscipiatur hæc in Græciam expeditio, idem hoc insomnium tibi etiam advolabit, eademque quæ mihi præcipiet. (4) Reperio autem sic hoc futurum, si tu universum meum cultum sumpseris, eoque indutus in throno meo resederis, ac deinde meo in lecto cubueris.

XVI. Hæc postquam Xerxes locutus est, primum quidem dicto ejus non paruit Artabanus, quippe sibi non convenire judicans in throno residere regis : postremo vero, ut coactus est, imperata fecit, postquam hæc regi responderat : (I.) « Pari loco, rex, sunt meo judicio hæc duo, recte sapere, et bonum danti consilium obsequi velle : quorum quum utrumque tibi insit, pravorum hominum colloquia in errorem te inducunt; quemadmodum mare, rem omnium utilissimam hominibus, aiunt ab irruentibus ventorum flatibus prohiberi ne naturam exserat suam. (2) Ego vero, quando malis me verbis accepisti, non tam hoc ipsum ægre tuli, quam istud, quod, quum duæ propositæ essent Persis sententiæ, altera injuriosam augens insolentiam, altera eamdem reprimens, dicensque perniciosam rem esse, adsuefacere animum ad plura semper, quam quæ habeas, concupiscenda; quod, inquam, ex duabus hisce propositis sententiis eam suscepisti, quæ et tibi et Persis periculosior est. (II.) Nunc igitur, postquam ad meliorem te convertisti, et abjecisti expeditionis adversus Græcos consilium, ais tibi adparere insomnium divinitus missum, quod te vetet omittere hanc expeditionem. (3) At ne est quidem, mi fili, res hæc divina. Insomnia enim, quæ inter homines vagantur illisque accidunt, talia sunt, qualia ego te docebo, qui multis annis, quam tu, natu sum major. (4) Qualia quis interdiu curat ac meditatur, talia eum maxime circumvolitare solent visa per somnum : nos autem his proximis diebus occupatum quam maxime animum hac expeditione habuimus. (III.) Sin hoc non tale est quale ego judico, sed divinum quidquam si huic viso inest, tu recte rem omnem verbo complexus dixisti : adpareat enim illud et mihi, mihique idem atque tibi præcipiat! (5) Debet autem mihi nihilo magis adparere tua veste induto, quam mea; nec magis tuo in lecto cubanti, quam in meo; si modo omnino adpariturum est etiam aliis. (6) Nec enim profecto adeo stultum erit hoc, quidquid est, quod tibi per somnum adparuit, ut, me si viderit, te esse opinetur, ex veste tua judicium faciens. (7) Sin me autem nullo loco habuerit, neque adparere voluerit mihi, sive tua indutus sim veste, sive mea, verum tibi sit nihilominus adpariturum; hoc jam nunc explorandum est : nam si constanter adparuerit, dixerim et ego, rem esse divinam. (8) Cæ-

δόκηται γίνεσθαι καὶ οὐκ οἷά τε αὐτὸ παρατρέψαι, ἀλλ' ἢ δεῖ ἐμὲ ἐν κοίτῃ τῇ σῇ κατυπνῶσαι, φέρε, τούτων ἐξ ἐμεῦ ἐπιτελευμένων φανήτω καὶ ἐμοί. Μέχρι δὲ τούτου τῇ παρεούσῃ γνώμῃ χρήσομαι. »

XVII. Τοσαῦτα εἴπας Ἀρτάβανος, ἐλπίζων Ξέρξεα ἀποδέξειν λέγοντα οὐδέν, ἐποίεε τὸ κελευόμενον. Ἐνδὺς δὲ τὴν Ξέρξεω ἐσθῆτα καὶ ἱζόμενος ἐς τὸν βασιλήϊον θρόνον ὡς μετὰ ταῦτα κοῖτον ἐποιέετο, ἦλθέ οἱ κατυπνωμένῳ τὠυτὸ ὄνειρον τὸ καὶ παρὰ Ξέρξεα ἐφοίτα, (2) ὑπερστὰν δὲ τοῦ Ἀρταβάνου εἶπε τάδε, « σὺ δὴ ἐκεῖνος εἶς ὁ ἀποσπεύδων Ξέρξεα στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ὡς δὴ κηδόμενος αὐτοῦ; ἀλλ' οὔτε ἐς τὸ μετέπειτεν οὔτε ἐς τὸ παραυτίκα νῦν καταπροΐξεαι ἀποτράπων τὸ χρεὼν γενέσθαι. Ξέρξεα δὲ τὰ δεῖ ἀνηκουστέοντα παθέειν, αὐτῷ ἐκείνῳ δεδήλωται. »

XVIII. Ταῦτά τε δὴ ἐδόκεε Ἀρτάβανος τὸ ὄνειρον ἀπειλέειν, καὶ θερμοῖσι σιδηρίοισι ἐκκαίειν αὐτοῦ μέλλειν τοὺς ὀφθαλμούς. (2) Καὶ ὃς ἀμβώσας μέγα ἀναθρώσκει, καὶ παριζόμενος Ξέρξῃ, ὡς τὴν ὄψιν οἱ τοῦ ἐνυπνίου διεξῆλθε ἀπηγεόμενος, δευτέρά οἱ λέγει τάδε, « ἐγὼ μέν, ὦ βασιλεῦ, οἷα ἄνθρωπος ἰδὼν ἤδη πολλά τε καὶ μεγάλα πεσόντα πρήγματα ὑπ' ἑσσόνων, οὐκ ἔων σε τὰ πάντα τῇ ἡλικίῃ εἴκειν, ἐπιστάμενος ὡς κακὸν εἴη τὸ πολλῶν ἐπιθυμέειν, μεμνημένος μὲν τὸν ἐπὶ Μασσαγέτας Κύρου στόλον ὡς ἔπρηξε, μεμνημένος δὲ καὶ τὸν ἐπ' Αἰθίοπας τὸν Καμβύσεω, συστρατευόμενος δὲ καὶ Δαρείῳ ἐπὶ Σκύθας. (3) Ἐπιστάμενος ὦν ταῦτα γνώμην εἶχον ἀτρεμίζοντά σε μακαριστὸν εἶναι πρὸς πάντων ἀνθρώπων. Ἐπεὶ δὲ δαιμονίη τις γίνεται ὁρμή, καὶ Ἕλληνας, ὡς οἶκε, φθορή τις καταλαμβάνει θεήλατος, ἐγὼ μὲν καὶ αὐτὸς τράπομαι καὶ τὴν γνώμην μετατίθεμαι, (4) σὺ δὲ σήμηνον μὲν Πέρσῃσι τὰ ἐκ τοῦ θεοῦ πεμπόμενα, χρῆσθαι δὲ κέλευε τοῖσι ἐκ σεῦ πρώτοισι προειρημένοισι ἐς τὴν παρασκευήν, ποίεε δὲ οὕτω ὅκως τοῦ θεοῦ παραδιδόντος τῶν σῶν ἐνδεήσει μηδέν. » (5) Τούτων δὲ λεχθέντων, ἐνθαῦτα ἐπαρθέντες τῇ ὄψι, ὡς ἡμέρη ἐγένετο τάχιστα, Ξέρξης τε ὑπερετίθετο ταῦτα Πέρσῃσι, καὶ Ἀρτάβανος, ὃς πρότερον ἀποσπεύδων μοῦνος ἐφαίνετο, τότε ἐπισπεύδων φανερὸς ἦν.

XIX. Ὡρμημένῳ δὲ Ξέρξῃ στρατηλατέειν μετὰ ταῦτα τρίτη ὄψις ἐν τῷ ὕπνῳ ἐγένετο, τὴν οἱ μάγοι ἔκριναν ἀκούσαντες φέρειν τε ἐπὶ πᾶσαν γῆν δουλεύσειν τέ οἱ πάντας ἀνθρώπους. (2) Ἡ δὲ ὄψις ἦν ἥδε· ἐδόκεε ὁ Ξέρξης ἐστεφανῶσθαι ἐλαίης θαλλῷ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐλαίης τοὺς κλάδους γῆν πᾶσαν ἐπισχεῖν, μετὰ δὲ ἀφανισθῆναι περὶ τῇ κεφαλῇ κείμενον τὸν στέφανον. (3) Κρινάντων δὲ ταύτῃ τῶν μάγων, Περσέων τε τῶν συλλεχθέντων αὐτίκα πᾶς ἀνὴρ ἐς τὴν ἀρχὴν τὴν ἑωυτοῦ ἀπελάσας εἶχε προθυμίην πᾶσαν ἐν τοῖσι εἰρημένοισι, θέλων αὐτὸς ἕκαστος τὰ προκείμενα δῶρα λαβέειν, καὶ Ξέρξης τοῦ στρατοῦ οὕτω ἐπάγερσιν ποιέεται, χῶρον πάντα ἐρευνέων τῆς ἠπείρου.

XX. Ἀπὸ γὰρ Αἰγύπτου ἁλώσιος ἐπὶ μὲν τέσσερα

terum si tibi, ut ita faciam, stat decretum, neque ego te ut illud revoces commovere possum, verum si omnino me oportet tuo in lecto somnum capere: age, hoc ubi fecero, adpareat mihi quoque visum! Donec vero hoc contigerit, equidem in mea persistam sententia. »

XVII. His dictis, Artabanus, sperans se probaturum, nullius momenti esse quæ Xerxes dixerat, morem illi gessit. Postquam vero vestem Xerxis indutus in solio regis consedit, ac deinde cubitum ivit, venit ad eum, ut somno sopitus est, idem insomnium quod Xerxi adparuerat; (2) et capiti ejus adstans, hæc dixit: Tu igitur is es, qui Xerxem, veluti curam ejus gerens, hortaris, ne bellum inferat Græciæ? At nec posthac, neque nunc, impune feres, qui infecta reddere ea, quæ fieri oportet, conaris. Xerxem autem quæ pœna maneat, dicto non audientem, ipsi declaratum est. »

XVIII. His verbis visum est Artabano insomnium illud minas ipsi intentare, simulque candentibus ferris velle ipsi exurere oculos. (2) Itaque alta exclamans voce, de lecto prosiliit; adsidensque Xerxi, postquam insomnii visum ei exposuit, hæc deinde verba adjecit: « Equidem, rex, utpote qui multas atque magnas res eversas vidi ab infirmioribus, retinere te volueram, ne omnibus in rebus juvenili indulgeres ætati. Itaque gnarus quam perniciosum sit nimia concupiscere, et memor Cyri in Massagetas expeditio quem exitum habuerit, memorque expeditionis Cambysis adversus Æthiopas, denique socius quum fuerim expeditionis Darii adversus Scythas; (3) hæc omnia cognita habens, in hac fui sententia, beatum te prædicatum ab omnibus hominibus iri, si nihil moveres. At, quoniam divinitus immissus est hic impetus, et Græcis, ut videtur, ipso deo volente imminet exitium, ego etiam ipse muto sententiam, et in tuam transeo. (4) Tu igitur Persis significa quæ tibi divinitus missa sunt; imperaque illis, ut ea exsequantur, quæ tu ad parandum hoc bellum spectantia prius edixeras. Denique ita fac, ut, quoniam hæc tibi Deus peragenda commisit, nihil, quod a te proficisci queat, desideretur. » (5) His dictis, simul atque dies illuxit, viso nocturno commoti, Xerxes cum Persis hæc communicavit, et Artabanus, qui prius solus palam rem dissuaserat, nunc aperte eamdem urgebat.

XIX. Postquam ita constitutum erat Xerxi, ut susciperet expeditionem, tertia ei visio per somnum oblata est; quam Magi, ad se relatam, interpretati sunt ad universam spectare terram, significareque homines omnes servos illius futuros. (2) Fuit ea visio hujusmodi: visus est sibi Xerxes coronari oleæ fronde, ramosque oleæ ejus universam occupare terram, deinde vero evanescere coronam capiti impositam. (3) Hoc visum quum ita, ut [illegible]i, interpretarentur Magi; protinus Persarum, qui ad concilium convenerant, unusquisque suam in præfecturam profectus, studium omne, ut jussa exsequerentur, adhibuere, cupiens quisque proposita dona præ cæteris obtinere: atque ita Xerxes copias contraxit, ut nullus esset continentis locus, qui non perquireretur.

XX. Etenim, ex quo recepta erat Ægyptus, quatuor so-

ἔτεα πλήρεα παραρτέετο στρατιήν τε καὶ τὰ πρόσφορα τῇ στρατιῇ, πέμπτῳ δὲ ἔτεϊ ἀνομένῳ ἐστρατηλάτεε χειρὶ μεγάλῃ πλήθεος. (2) Στόλων γὰρ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν πολλῷ δὴ μέγιστος οὗτος ἐγένετο, ὥστε μήτε τὸν Δαρείου τὸν ἐπὶ Σκύθας παρὰ τοῦτον μηδὲν φαίνεσθαι, μήτε τὸν Σκυθικόν, ὅτε Σκύθαι Κιμμερίους διώκοντες ἐς τὴν Μηδικὴν χώρην ἐμβαλόντες, σχεδὸν πάντα τὰ ἄνω τῆς Ἀσίης καταστρεψάμενοι ἐνέμοντο, τῶν εἵνεκεν ὕστερον Δαρεῖος ἐτιμωρέετο, μήτε κατὰ τὰ λεγόμενα τὸν Ἀτρειδέων ἐς Ἴλιον, μήτε τὸν Μυσῶν τε καὶ Τευκρῶν, τὸν πρὸ τῶν Τρωϊκῶν γενόμενον, οἳ διαβάντες ἐς τὴν Εὐρώπην κατὰ Βόσπορον τούς τε Θρήϊκας κατεστρέψαντο πάντας καὶ ἐπὶ τὸν Ἰόνιον πόντον κατέβησαν, μέχρι τε Πηνειοῦ ποταμοῦ τὸ πρὸς μεσαμβρίης ἤλασαν.

XXI. Αὗται αἱ πᾶσαι οὐδ' ἕτεραι πρὸς ταύτῃσι γενόμεναι στρατηλασίαι μιῆς τῆσδε οὐκ ἄξιαι. Τί γὰρ οὐκ ἤγαγε ἐκ τῆς Ἀσίης ἔθνος ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Ξέρξης; κοῖον δὲ πινόμενόν μιν ὕδωρ οὐκ ἐπέλιπε, πλὴν τῶν μεγάλων ποταμῶν; (2) Οἱ μὲν γὰρ νέας παρείχοντο, οἱ δὲ ἐς πεζὸν ἐτετάχατο, τοῖσι δὲ ἵππος προσετέτακτο, τοῖσι δὲ ἱππαγωγὰ πλοῖα, ἅμα στρατευομένοισι, τοῖσι δὲ ἐς τὰς γεφύρας μακρὰς νέας παρέχειν, τοῖσι δὲ σῖτά τε καὶ νέας. (3) Καὶ τοῦτο μέν, ὡς προσπταισάντων τῶν πρώτων περιπλωόντων περὶ τὸν Ἄθων, προητοιμάζετο ἐκ τριῶν ἐτέων κου μάλιστα ἐς τὸν Ἄθων. Ἐν γὰρ Ἐλαιοῦντι τῆς Χερσονήσου ὅρμεον τριήρεες, ἐνθεῦτεν δὲ ὁρμεώμενοι ὤρυσσον ὑπὸ μαστίγων παντοδαποὶ τῆς στρατιῆς, διάδοχοι δ' ἐφοίτεον· ὤρυσσον δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄθων κατοικημένοι. Βουβάρης δὲ ὁ Μεγαβάζου καὶ Ἀρταχαίης ὁ Ἀρταίου ἄνδρες Πέρσαι ἐπεστάτεον τοῦ ἔργου.

XXII. Ὁ γὰρ Ἄθως ἐστὶ οὖρος μέγα τε καὶ οὐνομαστόν, ἐς θάλασσαν κατῆκον, οἰκημένον ὑπ' ἀνθρώπων. Τῇ δὲ τελευτᾷ ἐς τὴν ἤπειρον τὸ οὖρος, χερσονησοειδές τέ ἐστι καὶ ἰσθμὸς ὡς δώδεκα σταδίων· πεδίον δὲ τοῦτο καὶ κολωνοὶ οὐ μεγάλοι ἐκ θαλάσσης τῆς Ἀκανθίων ἐπὶ θάλασσαν τὴν ἀντίον Τορώνης. (2) Ἐν δὲ τῷ ἰσθμῷ τούτῳ, ἐς τὸν τελευτᾷ ὁ Ἄθως, Σάνη πόλις Ἑλλὰς οἴκηται. Αἱ δὲ ἐντὸς Σάνης, ἔσω δὲ τοῦ Ἄθω οἰκημέναι, τὰς τότε ὁ Πέρσης νησιώτιδας ἀντὶ ἠπειρωτίδων ὥρμητο ποιέειν, εἰσὶ αἵδε, Δῖον, Ὀλόφυξος, Ἀκρόθωον, Θύσσος, Κλεωναί. Πόλιες μὲν αὗται αἳ τὸν Ἄθων νέμονται, ὤρυσσον δὲ ὧδε.

XXIII. Δασάμενοι τὸν χῶρον οἱ βάρβαροι κατὰ ἔθνεα, κατὰ Σάνην πόλιν σχοινοτενὲς ποιησάμενοι, ἐπειδὴ ἐγένετο βαθέα ἡ διῶρυξ, οἱ μὲν κατώτατα ἑστεῶτες ὤρυσσον, ἕτεροι δὲ παρεδίδοσαν τὸν αἰεὶ ἐξορυσσόμενον χοῦν ἄλλοισι κατύπερθε ἑστεῶσι ἐπὶ βάθρων, οἳ δ' αὖ ἐκδεκόμενοι ἑτέροισι, ἕως ἀπίκοντο ἐς τοὺς ἀνωτάτω· οὗτοι δὲ ἐξεφόρεόν τε καὶ ἐξέβαλλον. (2) Τοῖσι μέν νυν ἄλλοισι πλὴν Φοινίκων καταρρηγνύμενοι οἱ κρημνοὶ τοῦ ὀρύγματος πόνον διπλήσιον παρεῖχον· ἅτε γὰρ τοῦ τε ἄνω στόματος καὶ τοῦ κάτω τὰ αὐτὰ

lidi anni in comparando exercitu et rebus exercitui necessariis insumpti sunt; volvente vero quinto anno expeditionem Xerxes suscepit ingenti copiarum multitudine. (2) Fuit enim hæc omnium, quas novimus, expeditionum longe maxima; adeo ut ad eam nihil fuerit aut illa quam adversus Scythas Darius, aut quam ipsi olim Scythæ susceperant, quum Cimmerios persecuti, incursione in Medicam terram facta, universam propemodum superiorem Asiam a se subactam tenuerunt, quam ob caussam deinde Darius ultionem ab eis capere voluit: aut illa quam Atridæ adversus Ilium dicuntur suscepisse, aut quam ante Trojana tempora Mysi atque Teucri fecerant, qui per Bosporum in Europam transgressi, Thraces omnes subegerunt, et usque ad Ionium mare descenderunt, porro usque ad Peneum fluvium meridiem versus penetrarunt.

XXI. Omnes hæ expeditiones, et si quæ sunt præter has aliæ similes, non sunt dignæ quæ cum hac una conferantur. Quis enim est Asiæ populus, quem non adversus Græciam Xerxes eduxerit? quæ aqua, quæ non defecerit, ab exercitu ejus epota, exceptis majoribus fluviis? (2) Alii quippe populi naves præbuere, alii in peditatum erant distributi, aliis imperatus erat equitatus, aliis navigia transvehendis equis, simulque homines militaturi; alii naves longas pontibus faciendis præbere tenebantur, alii commeatum simul et naves. (3) Ac primum quidem, quoniam, qui priores circa Athon sunt circumvecti, calamitatem acceperant, jam inde a tribus fere annis ea maxime præparaverat quæ ad Athon spectabant. Nam ad Elæuntem, Chersonesi oppidum, in ancoris stabant triremes; unde proficiscebantur homines de exercitu ex omnibus nationibus, qui sub flagellis terram perfoderent, quorum in locum alii subinde succedebant; fodiebant autem etiam hi qui circa Athon incolebant: operique præfecti erant Bubares, Megabazi filius, et Artachæes Artæi, uterque natione Persa.

XXII. Est enim Athos mons ingens ac nobilis, in mare excurrens, et ab hominibus habitatus. Ubi mons in continentem desinit, peninsulæ speciem refert, estque isthmus duodecim fere stadiorum: est autem campestris hic locus, tumulos habens non magnos, a mari Acanthiorum ad illud mare quod contra Toronen est. (2) In eodem hoc isthmo, in quem desinit Athos, oppidum est Sane, a Græcis habitatum: quæ vero intra Sanen in ipso Atho incoluntur oppida, quæ tunc Persa ex continentis oppidis insulana facere adgressus est, hæc sunt: Dium, Olophyxus, Acrothoon, Thyssus, Cleonæ: hæc sunt oppida, quibus Athos frequentatur. Fodiebant autem hoc modo.

XXIII. Totum tractum, linea recta juxta Sanen urbem ducta, secundum nationes distribuerant barbari. Tum, ubi jam profunda fuit fossa, alii in imo stantes fodiebant, alii vero effossam terram continuo aliis tradebant, qui superne scalis insistebant; et hi rursus aliis; donec ad summos pervenissent, qui eam egerebant ejiciebantque. (2) Jam ceteris quidem, præterquam Phœnicibus, rupta fossæ præcipitia duplum laborem exhibuere: nam quum summa fossæ

μέτρα ποιευμένων, ἔμελλέ σφι τοιοῦτο ἀποβήσεσθαι. Οἱ δὲ Φοίνικες σοφίην ἔν τε τοῖσι ἄλλοισι ἔργοισι ἀποδείκνυνται καὶ δὴ καὶ ἐν ἐκείνῳ. (2) Ἀπολαχόντες γὰρ μόριον ὅσον αὐτοῖσι ἐπέβαλλε, ὤρυσσον τὸ μὲν ἄνω στόμα τῆς διώρυχος ποιεῦντες διπλήσιον ἢ ὅσον ἔδεε αὐτὴν τὴν διώρυχα γενέσθαι, προβαίνοντος δὲ τοῦ ἔργου συνῆγον αἰεί· κάτω τε δὴ ἐγίνετο καὶ ἐξισοῦτο τοῖσι ἄλλοισι τὸ ἔργον. (4) Ἐνθαῦτα δὴ λειμών ἐστι, ἵνα σφι ἀγορή τε ἐγίνετο καὶ πρητήριον· σῖτος δέ σφισι πολλὸς ἐφοίτα ἐκ τῆς Ἀσίης ἀληλεσμένος.

XXIV. Ὡς μὲν ἐμὲ συμβαλλόμενον εὑρίσκειν, μεγαλοφροσύνης εἵνεκεν αὐτὸ Ξέρξης ὀρύσσειν ἐκέλευε, ἐθέλων τε δύναμιν ἀποδείκνυσθαι καὶ μνημόσυνα λιπέσθαι· παρεὸν γὰρ μηδένα πόνον λαβόντας τὸν ἰσθμὸν τὰς νέας διειρύσαι, ὀρύσσειν ἐκέλευε διώρυχα τῇ θαλάσσῃ εὖρος ὡς δύο τριήρεας πλώειν ὁμοῦ ἐλαστρευμένας. Τοῖσι δὲ αὐτοῖσι τούτοισι τοῖσί περ καὶ τὸ ὄρυγμα, προσετέτακτο καὶ τὸν Στρυμόνα ποταμὸν ζεύξαντας γεφυρῶσαι.

XXV. Ταῦτα μέν νυν οὕτω ἐποίεε, παρεσκευάζετο δὲ καὶ ὅπλα ἐς τὰς γεφύρας βύβλινά τε καὶ λευκολίνου, ἐπιτάξας Φοίνιξί τε καὶ Αἰγυπτίοισι, καὶ σιτία τῇ στρατιῇ καταβάλλειν, ἵνα μὴ λιμήνειε ἡ στρατιὴ μηδὲ τὰ ὑποζύγια ἐλαυνόμενα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (2) Ἀναπυθόμενος δὲ τοὺς χώρους, καταβάλλειν ἐκέλευε ἵνα ἐπιτηδεώτατον εἴη, ἄλλον ἄλλῃ ἀγινέοντας ὁλκάσι τε καὶ πορθμηίοισι ἐκ τῆς Ἀσίης πανταχόθεν. (3) Τὸν δὲ ὦν πλεῖστον ἐς Λευκὴν ἀκτὴν καλευμένην τῆς Θρηίκης ἀγίνεον, οἱ δὲ ἐς Τυρόδιζαν τὴν Περινθίων, οἱ δὲ ἐς Δορίσκον, οἱ δὲ ἐς Ἠιόνα τὴν ἐπὶ Στρυμόνι, οἱ δὲ ἐς Μακεδονίην διατεταγμένοι.

XXVI. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι τὸν προκείμενον πόνον ἐργάζοντο, ἐν τούτῳ ὁ πεζὸς ἅπας συλλελεγμένος ἅμα Ξέρξῃ ἐπορεύετο ἐς Σάρδις, ἐκ Κριτάλλων ὁρμηθεὶς τῶν ἐν Καππαδοκίῃ· ἐνθαῦτα γὰρ εἴρητο συλλέγεσθαι πάντα τὸν κατ' ἤπειρον μέλλοντα ἅμα αὐτῷ Ξέρξῃ πορεύεσθαι στρατόν. (2) Ὃς μέν νυν τῶν ὑπάρχων στρατὸν κάλλιστα ἐσταλμένον ἀγαγὼν τὰ προκείμενα παρὰ βασιλέος ἔλαβε δῶρα, οὐκ ἔχω φράσαι· οὐδὲ γὰρ ἀρχὴν ἐς κρίσιν τούτου πέρι ἐλθόντας οἶδα. (3) Οἱ δὲ ἐπείτε διαβάντες τὸν Ἅλυν ποταμὸν ὡμίλησαν τῇ Φρυγίῃ, δι' αὐτῆς πορευόμενοι παρεγένοντο ἐς Κελαινάς, ἵνα πηγαὶ ἀναδιδοῦσι Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ ἑτέρου οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάνδρου, τῷ οὔνομα τυγχάνει ἐὸν Καταρράκτης, ὃς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγορῆς τῆς Κελαινέων ἀνατέλλων ἐς τὸν Μαίανδρον ἐκδιδοῖ· ἐν τῇ καὶ ὁ τοῦ Σιληνοῦ Μαρσύεω ἀσκὸς ἐν τῇ πόλι ἀνακρέμαται, τὸν ὑπὸ Φρυγῶν λόγος ἔχει ὑπ' Ἀπόλλωνος ἐκδαρέντα ἀνακρεμασθῆναι.

XXVII. Ἐν ταύτῃ τῇ πόλι ὑποκατήμενος Πύθιος ὁ Ἄτυος ἀνὴρ Λυδὸς ἐξείνισε τὴν βασιλέος στρατιὴν πᾶσαν ξεινίοισι μεγίστοισι καὶ αὐτὸν Ξέρξεα, χρήματά τε ἐπηγγέλλετο βουλόμενος ἐς τὸν πόλεμον παρέχειν. (2) Ἐπαγγελλομένου δὲ χρήματα Πυθίου, εἴρετο Ξέρ-

labia pari amplitudine atque inferiora facerent, non potuit hoc non eis accidere. At Phœnices, ut in aliis operibus ingenium ostendunt, sic et in isto. (3) Nam portionem eam, quæ ipsis sorte obvenerat, ita fodiebant, ut superius os fossæ duplo majus facerent, quam fossam ipsam esse oportebat: progrediente vero opere, constanter arctiorem illam faciebant, ut, quum in fundo essent, parem cum aliis latitudinem fossa haberet. (4) Erat autem ibi pratum, ubi forum habebant rerum venalium: frumentique moliti copia ex Asia eis advehebatur.

XXIV. Jam, ut ego quidem hanc rem considerans reperio, magnificentiæ caussa fodi hanc fossam Xerxes jussit, cupiens et potentiam suam ostentare, et monumentum relinquere sui. Nam, quum nullo labore per isthmum transduci naves potuissent, fossam quam mare perflueret fodi jussit ea latitudine, ut duæ simul triremes, remis suis agitatæ, transire per illam possent. Eisdem illis, quibus ducenda fossa fuerat mandata, imperatum erat etiam ut Strymonem fluvium ponte jungerent.

XXV. Hæc dum ita facienda curat, simul etiam parari armamenta jungendis *in Hellesponto* pontibus jussit, partim ex papyro, partim ex lino albo; quam curam Phœnicibus et Ægyptiis mandavit. Deinde ne fame laboraret aut exercitus aut jumenta in Græciam ducenda, deponi commeatus jussit; (2) et commoda sciscitatus loca, ut quemque locum maxime idoneum reperit, ibi jussit deponi, dato mandato ut undique ex Asia onerariis navibus et portoriis alii alio deveherent. (3) Igitur plurimam quidem partem in Candidum Littus, quod vocatur (Leuce Acte), devexerunt; alii vero Tyrodizam Perinthiorum, alii Doriscum, alii Eionem, quæ super Strymonem est, alii in Macedoniam convehere commeatus jussi.

XXVI. Hi dum opus imperatum exsequuntur, interim coactus universus pedestris exercitus una cum Xerxe iter Sardes versus ingressus est, Critallis profectus, Cappadociæ oppido: eo enim edictum erat ut convenirent copiæ omnes, quæ per continentem cum ipso Xerxe erant ituræ. (2) Jam, quis fuerit præfectorum qui optime instructum adduxerit exercitum, adeoque munera acceperit a rege proposita, edere non possum: nam ne liquet quidem mihi, an omnino in judicium ea res venerit. (3) Exercitus vero, postquam trajecto Haly fluvio Phrygiam intravit, per eam iter faciens Celænas pervenit; ubi fontes oriuntur Mæandri, et alius fluvii non minoris Mæandro, cui nomen est Catarrhactes, qui ex ipso foro Celænarum exortus, in Mæandrum influit: quo in foro ejusdem urbis uter suspensus est Sileni Marsyæ, quem Phryges narrant ab Apolline excoriatum suspensumque fuisse.

XXVII. In hac urbe exspectans Xerxem consederat Pythius, Atyis filius, Lydus, ipsumque Xerxem et universum ejus exercitum magnificis epulis excepit, pecuniasque pollicitus est quas in bellum esset collaturus. (2) Qui ubi pecunias obtulit, quæsivit Xerxes ex præsentibus Persis,

ξης Περσέων τοὺς παρεόντας τίς τε ἐὼν ἀνδρῶν Πύθιος καὶ κόσα χρήματα κεκτημένος ἐπαγγέλλοιτο ταῦτα. (3) Οἱ δὲ εἶπαν, « ὦ βασιλεῦ, οὗτός ἐστι ὅς τοι τὸν πατέρα Δαρεῖον ἐδωρήσατο τῇ πλατανίστῳ τῇ χρυσέῃ καὶ τῇ ἀμπέλῳ· ὃς καὶ νῦν ἐστὶ πρῶτος ἀνθρώπων πλούτῳ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, μετὰ σέ. »

XXVIII. Θωμάσας δὲ τῶν ἐπέων τὸ τελευταῖον Ξέρξης αὐτὸς δεύτερα εἴρετο Πύθιον ὁκόσα οἱ εἴη χρήματα. Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ βασιλεῦ, οὔτε σε ἀποκρύψω οὔτε σκήψομαι τὸ μὴ εἰδέναι τὴν ἐμεωυτοῦ οὐσίην, ἀλλ' ἐπιστάμενός τοι ἀτρεκέως καταλέξω. (2) Ἐπείτε γὰρ τάχιστά σε ἐπυθόμην ἐπὶ θάλασσαν καταβαίνοντα τὴν Ἑλληνίδα, βουλομενός τοι δοῦναι ἐς τὸν πολεμον χρήματα ἐξέμαθον, καὶ εὗρον λογιζόμενος ἀργυρίου μὲν δύο χιλιάδας ἐούσας μοι ταλάντων, χρυσίου δὲ τετρακοσίας μυριάδας στατήρων Δαρεικῶν, ἐπιδεούσας ἑπτὰ χιλιάδων. (3) Καὶ τούτοισί σε ἐγὼ δωρέομαι· αὐτῷ δ' ἐμοὶ ἀπ' ἀνδραπόδων τε καὶ γεωπεδίων ἀρκέων ἐστὶ βίος. » Ὁ μὲν ταῦτα ἔλεγε.

XXIX. Ξέρξης δὲ ἡσθεὶς τοῖσι εἰρημένοισι εἶπε, « ξεῖνε Λυδὲ, ἐγὼ ἐπείτε ἐξῆλθον τὴν Περσίδα χώρην, οὐδενὶ ἀνδρὶ συνέμιξα ἐς τόδε ὅστις ἠθέλησε ξείνια προθεῖναι στρατῷ τῷ ἐμῷ, οὐδὲ ὅστις ἐς ὄψιν τὴν ἐμὴν καταστὰς αὐτεπάγγελτος ἐς τὸν πολεμον ἐμοὶ ἠθέλησε συμβαλέσθαι χρήματα, ἔξω σεῦ. (2) Σὺ δὲ καὶ ἐξείνισας μεγάλως στρατὸν τὸν ἐμὸν καὶ χρήματα μεγάλα ἐπαγγέλλεαι. Σοὶ ὦν ἐγὼ ἀντ' αὐτῶν γέρεα τοιάδε δίδωμι· ξεῖνόν τέ σε ποιεῦμαι ἐμὸν, καὶ τὰς τετρακοσίας μυριάδας τοι τῶν στατήρων ἀποπλήσω παρ' ἐμεωυτοῦ δοὺς τὰς ἑπτὰ χιλιάδας, ἵνα μή τοι ἐπιδεέες ἔωσι αἱ τετρακόσιαι μυριάδες ἑπτὰ χιλιάδων, ἀλλ' ᾖ τοι ἀπαρτιλογίη ὑπ' ἐμέο πεπληρωμένη. (3) Κέκτησό τε αὐτὸς τά περ αὐτὸς ἐκτήσαο, ἐπίσταό τε εἶναι αἰεὶ τοιοῦτος· οὐ γάρ τοι ταῦτα ποιεῦντι οὔτε ἐς τὸ παρεὸν οὔτε ἐς χρόνον μεταμελήσει. »

XXX. Ταῦτα δὲ εἴπας καὶ ἐπιτελέα ποιήσας ἐπορεύετο αἰεὶ τὸ πρόσω. Ἄναυα δὲ καλευμένην Φρυγῶν πόλιν παραμειβόμενος, καὶ λίμνην ἐκ τῆς ἅλες γίνονται, ἀπίκετο ἐς Κολοσσὰς πόλιν μεγάλην Φρυγίης, ἐν τῇ Λύκος ποταμὸς ἐς χάσμα γῆς ἐσβάλλων ἀφανίζεται· ἔπειτεν διὰ σταδίων ὡς πέντε μάλιστά κῃ ἀναφαινόμενος ἐκδιδοῖ καὶ οὗτος ἐς τὸν Μαίανδρον. (2) Ἐκ δὲ Κολοσσέων ὁρμεώμενος ὁ στρατὸς ἐπὶ τοὺς οὔρους τῶν Φρυγῶν καὶ Λυδῶν ἀπίκετο ἐς Κύδραρα πόλιν, ἔνθα στήλη καταπεπηγυῖα, σταθεῖσα δὲ ὑπὸ Κροίσου, καταμηνύει διὰ γραμμάτων τοὺς οὔρους.

XXXI. Ὡς δὲ ἐκ τῆς Φρυγίης ἐσέβαλε ἐς τὴν Λυδίην, σχιζομένης τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς μὲν ἐς ἀριστερὴν ἐπὶ Καρίης φερούσης, τῆς δὲ ἐς δεξιὴν ἐς Σάρδις, τῇ καὶ πορευομένῳ διαβῆναι τὸν Μαίανδρον ποταμὸν πᾶσα ἀνάγκη γίνεται καὶ ἰέναι παρὰ Καλλάτηβον πόλιν, ἐν τῇ ἄνδρες δημιοεργοὶ μέλι ἐκ μυρίκης τε καὶ πυροῦ ποιεῦσι, ταύτην ἰὼν ὁ Ξέρξης τὴν ὁδὸν εὗρε πλατάνιστον, τὴν κάλλεος εἵνεκεν δωρησάμενος κόσμῳ χρυσέῳ

quisnam hominum esset Pythius, et quantas possideret divitias, qui ista offerret. (3) Cui illi responderunt: « Idem hic est, rex, qui patri tuo Dario auream platanum aureamque vitem dono dedit: estque post te nunc hominum, quos novimus, omnium princeps divitiis. »

XXVIII. Miratus Xerxes posterius hoc verbum, ipse deinde Pythium interrogavit, quantas possideret pecunias. Et ille, « rex, inquit; non te celabo, neque excusatione utar, nescire me meas facultates; sed bene cognitas habens, adcurate tibi dicam. (2) Nam simul atque certior sum factus ad mare Græcum te descendere, cupiens tibi ad bellum conferre pecunias, inquisivi; ratioque inita, reperi, esse mihi argenti talenta bis mille, auri vero quadringentas myriadas staterum Daricorum, minus septem millibus. (3) Atque has ego pecunias tibi do muneri: est enim mihi ex mancipiis atque agris victus sufficiens. » Hæc ille dixit.

XXIX. Hisque ab illo dictis Xerxes delectatus, respondit: « Hospes Lyde, ex quo ego Persica egressus sum terra, nullum adhuc, præter te, hominem reperi, qui vellet hospitalia officia exercitui meo exhibere; nec qui meum in conspectum veniens, sua sponte pecunias mihi ad bellum conferendas offerret. (2) Tu vero et magnifice exercitum meum excepisti, et pecunias ingentes polliceris. Tibi ergo vicissim ego dona hæcce tribuo: in meorum hospitum numero te repono, et quadringentas staterum myriades de meo tibi complebo, septem millia dono dans, ne tibi ad complendas quadringentas myriadas septem millia desint, sed solida atque integra ista tibi summa a me conficiatur. (3) Perge vero tu possidere quæ adquisivisti, ac scito semper talem te virum præstare: quod ubi feceris, neque nunc, nec in posterum te pœnitebit. »

XXX. His dictis, Xerxes, præstito promisso, ulterius progredi perrexit. Postquam Anaua, quod vocatur, Phrygiæ oppidum, præteriit, et lacum ex quo sal conficitur, Colossas pervenit, magnam Phrygiæ urbem; in qua Lycus amnis in terræ voraginem incidens evanescit, ac deinde, postquam ex quinque ferme stadiorum intervallo iterum comparuit, in Mæandrum et ipse influit. (2) Colossis profectus exercitus, ad confinia Phrygiæ Lydiæque pervenit, ad Cydrara oppidum, ubi cippus in terram defixus, qui a Crœso positus est, inscriptis literis hos limites indicat.

XXXI. Ut ex Phrygia Lydiam intravit, ubi diverticulum est viarum, quarum altera, ad sinistram, versus Cariam fert, altera ad dextram Sardes; quam qui sequitur, eum omnino oportet Mæandrum fluvium trajicere, et Callatebum præterire oppidum, in quo pistores dulciarii ex myrica (*tamarice*) et tritico mel conficiunt: hac via iter faciens Xerxes platanum reperit, quam ob speciei præstantiam aureo donavit ornatu, curamque ejus viro ex im-

καὶ μελεδωνῷ ἀθανάτῳ ἀνδρὶ ἐπιτρέψας δευτέρῃ ἡμέρῃ ἀπίκετο ἐς τῶν Λυδῶν τὸ ἄστυ.

XXXII. Ἀπικόμενος δὲ ἐς Σάρδις πρῶτα μὲν ἀπέπεμπε κήρυκας ἐς τὴν Ἑλλάδα αἰτήσοντας γῆν τε καὶ ὕδωρ καὶ προερέοντας δεῖπνα βασιλέϊ παρασκευάζειν· πλὴν οὔτε ἐς Ἀθήνας οὔτε ἐς Λακεδαίμονα ἀπέπεμπε ἐπὶ γῆς αἴτησιν, τῇ δὲ ἄλλῃ πάντῃ. (2) Τῶνδε δὲ εἵνεκεν τὸ δεύτερον ἀπέπεμπε ἐπὶ γῆν τε καὶ ὕδωρ· ὅσοι πρότερον οὐκ ἔδοσαν Δαρείῳ πέμψαντι, τούτους πάγχυ ἐδόκεε τότε δείσαντας δώσειν· βουλόμενος ὦν αὐτὸ τοῦτο ἐκμαθέειν ἀκριβέως ἔπεμπε.

XXXIII. Μετὰ δὲ ταῦτα παρεσκευάζετο ὡς ἐλῶν ἐς Ἄβυδον. Οἱ δὲ ἐν τούτῳ τὸν Ἑλλήσποντον ἐζεύγνυσαν ἐκ τῆς Ἀσίης ἐς τὴν Εὐρώπην. (2) Ἔστι δὲ τῆς Χερσονήσου τῆς ἐν Ἑλλησπόντῳ, Σηστοῦ τε πόλιος μεταξὺ καὶ Μαδύτου, ἀκτὴ τρηχέα ἐς θάλασσαν κατήκουσα Ἀβύδῳ καταντίον· ἔνθα μετὰ ταῦτα, χρόνῳ ὕστερον οὐ πολλῷ, ἐπὶ Ξανθίππου τοῦ Ἀρίφρονος στρατηγοῦ Ἀθηναίων, Ἀρταΰκτην ἄνδρα Πέρσην λαβόντες Σηστοῦ ὕπαρχον ζώοντα πρὸς σανίδα διεπασσάλευσαν, ὃς καὶ ἐς τοῦ Πρωτεσίλεω τὸ ἱρὸν τὸ ἐς Ἐλαιοῦντα ἀγινεόμενος γυναῖκας ἀθέμιτα ἔργα ἔρδεσκε.

XXXIV. Ἐς ταύτην ὦν τὴν ἀκτὴν ἐξ Ἀβύδου ὁρμεώμενοι ἐγεφύρουν τοῖσι προσεκέετο, τὴν μὲν λευκολίνου Φοίνικες, τὴν δ' ἑτέρην τὴν βυβλίνην Αἰγύπτιοι. (2) Ἔστι δὲ ἑπτὰ στάδιοι ἐξ Ἀβύδου ἐς τὴν ἀπαντίον. Καὶ δὴ ἐζευγμένου τοῦ πόρου ἐπιγενόμενος χειμὼν μέγας συνέκοψέ τε ἐκεῖνα πάντα καὶ διέλυσε.

XXXV. Ὡς δ' ἐπύθετο Ξέρξης, δεινὰ ποιεύμενος τὸν Ἑλλήσποντον ἐκέλευσε τριηκοσίας ἐπικέσθαι μάστιγι πληγὰς καὶ κατεῖναι ἐς τὸ πέλαγος πεδέων ζεῦγος. Ἤδη δὲ ἤκουσα ὡς καὶ στιγέας ἅμα τούτοισι ἀπέπεμψε στίξοντας τὸν Ἑλλήσποντον. (2) Ἐνετέλλετο δὴ ὦν ῥαπίζοντας λέγειν βάρβαρά τε καὶ ἀτάσθαλα, « ὦ πικρὸν ὕδωρ, δεσπότης τοι δίκην ἐπιτιθεῖ τήνδε, ὅτι μιν ἠδίκησας οὐδὲν πρὸς ἐκείνου ἄδικον παθόν. (3) Καὶ βασιλεὺς μὲν Ξέρξης διαβήσεταί σε, ἤν τε σύ γε βούλῃ ἤν τε μή· σοὶ δὲ κατὰ δίκην ἄρα οὐδεὶς ἀνθρώπων θύει ὡς ἐόντι θολερῷ τε καὶ ἁλμυρῷ ποταμῷ. » Τήν τε δὴ θάλασσαν ἐνετέλλετο τούτοισι ζημιοῦν, καὶ τῶν ἐπεστεώτων τῇ ζεύξι τοῦ Ἑλλησπόντου ἀποταμέειν τὰς κεφαλάς.

XXXVI. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα ἐποίεον, τοῖσι προσεκέετο αὕτη ἡ ἄχαρις τιμή, τὰς δὲ ἄλλοι ἀρχιτέκτονες ἐζεύγνυσαν. Ἐζεύγνυσαν δὲ ὧδε· (2) πεντηκοντέρους καὶ τριήρεας συνθέντες, ὑπὸ μὲν τὴν πρὸς τοῦ Εὐξείνου πόντου ἑξήκοντά τε καὶ τριηκοσίας, ὑπὸ δὲ τὴν ἑτέρην τεσσερασκαίδεκα καὶ τριηκοσίας, τοῦ μὲν Πόντου ἐπικαρσίας, τοῦ δὲ Ἑλλησπόντου κατὰ ῥόον, ἵνα ἀνακωχεύῃ τὸν τόνον τῶν ὅπλων, συνθέντες δὲ ἀγκύρας κατῆκαν περιμήκεας, τὰς μὲν πρὸς τοῦ Πόντου τῆς ἑτέρης τῶν ἀνέμων εἵνεκεν τῶν ἔσωθεν

mortalibus (*cohorte Persarum*) lecto mandavit : postero die in primariam Lydorum urbem pervenit.

XXXII. Sardes postquam Xerxes pervenit, præcones primum dimisit per Græciam, qui terram et aquam postularent, edicerentque ut cœnas pararent regi. Athenis atque Lacedæmone exceptis, in omnes alias Græciæ partes ad terram aquamque postulandam misit : (2) quod quidem hac de caussa iterum fecit, quoniam, qui prius postulanti Dario non dederant, eos nunc, metu adactos, utique daturos existimabat : hoc vero ipsum certo cogniturus, iterum misit.

XXXIII. Deinde ad reliquum iter se comparavit, Abydum ducturus. Interim, quibus negotium datum erat ut Hellespontum ponte jungerent ex Asia in Europam pertinente, perfecerant opus. (2) Est autem Chersonesi ad Hellespontum ora in mare excurrens aspera inter Sestum urbem et Madytum, Abydo obversa : ubi deinde, haud ita multo post, Xanthippo Ariphronis filio prætore Atheniensium, captum Artayctem Persam, Sesti præfectum, vivum paxillis tabulæ adfixum suspenderunt : qui, præter alia, in templum etiam Protesilai, quod prope Elæuntem est, ductis mulieribus nefanda perpetrare consueverat.

XXXIV. Hanc igitur in oram ex Abydo tendentes, quibus imperatum id opus erat, duo pontes struxerunt, alterum Phœnices, rudentibus ex lino albo confectis; alterum Ægyptii, ex papyro. (2) Sunt autem septem stadia ex Abydo ad oram oppositam. At juncto ponte jam incidit ingens tempestas, quæ rescidit illa omnia atque dissolvit.

XXXV. Quod ubi Xerxes rescivit, gravissime ferens, trecenta verbera flagellis infligi jussit Hellesponto, et compedum par in pelagus injici : quin et memoratum audivi, simul eum misisse etiam homines, qui stigmata inurerent Hellesponto. (2) Imperavit certe, ut flagellis cædentes barbara hæc et insana pronunciarent verba : « O amara aqua, dominus tibi hanc pœnam infligit, quod illum injuria adfecisti, nihil mali ab ipso passa. (3) Et trajiciet te rex, sive volueris, sive nolueris. Merito autem nemo hominum tibi sacra facit, quippe turbido salsoque flumini. » Simul vero et mari has pœnas jussit infligi, simulque capita amputari eorum, qui jungendo Hellesponto fuerant præfecti.

XXXVI. Et hæc quidem jussa exsecuti sunt quorum triste hoc fuit munus. Pontes autem deinde junxerunt alii architecti, et hoc quidem modo junxerunt : (2) colligatas actuarias quinquaginta remorum naves et triremes statuerunt, sub eo ponte qui Pontum Euxinum spectabat, numero trecentas et sexaginta, sub altero vero quattuordecim et trecentas; respectu Ponti quidem obliqua linea stantes, recta vero secundum Hellesponti cursum, ut ipse cursu intentionem sustineret rudentium. Ex navibus ita junctis prælongas demiserunt ancoras; in eo quidem ponte, qui Pontum spectabat, ventorum caussa ex interiore mari

ἐκπνεόντων, τῆς δὲ ἑτέρης τῆς πρὸς ἑσπέρης τε καὶ τοῦ Αἰγαίου εὔρου τε καὶ νότου εἵνεκεν. (3) Διέκπλοον δὲ ὑπόφαυσιν κατέλιπον τῶν πεντηκοντέρων καὶ τριηρέων τριχοῦ, ἵνα καὶ ἐς τὸν Πόντον ἔχῃ ὁ βουλόμενος πλώειν πλοίοισι λεπτοῖσι καὶ ἐκ τοῦ Πόντου ἔξω. (4) Ταῦτα δὲ ποιήσαντες κατέτεινον ἐκ γῆς στρεβλοῦντες ὄνοισι ξυλίνοισι τὰ ὅπλα, οὐκέτι χωρὶς ἑκάτερα τάξαντες, ἀλλὰ δύο μὲν λευκολίνου δασάμενοι ἐς ἑκατέρην, τέσσερα δὲ τῶν βυβλίνων. Παχύτης μὲν ἦν ἡ αὐτὴ καὶ καλλονή, κατὰ λόγον δὲ ἦν ἐμβριθέστερα τὰ λίνεα, τοῦ τάλαντον ὁ πῆχυς εἷλκε. (5) Ἐπειδὴ δὲ ἐγεφυρώθη ὁ πόρος, κορμοὺς ξύλων καταπρίσαντες καὶ ποιήσαντες ἴσους τῆς σχεδίης τῷ εὔρεϊ κόσμῳ ἐπετίθεσαν κατύπερθε τῶν ὅπλων τοῦ τόνου, θέντες δὲ ἐπεξῆς ἐνθαῦτα αὖτις ἐπεζεύγνυον. (6) Ποιήσαντες δὲ ταῦτα ὕλην ἐπεφόρησαν, κόσμῳ δὲ θέντες καὶ τὴν ὕλην γῆν ἐπεφόρησαν, κατανάξαντες δὲ καὶ τὴν γῆν φραγμὸν παρείρυσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἵνα μὴ φοβέηται τὰ ὑποζύγια τὴν θάλασσαν ὑπερορέοντα καὶ οἱ ἵπποι.

XXXVII. Ὡς δὲ τά τε τῶν γεφυρέων κατεσκεύαστο καὶ τὰ περὶ τὸν Ἄθων, οἵ τε χυτοὶ περὶ τὰ στόματα τῆς διώρυχος, οἳ τῆς ῥηχίης εἵνεκεν ἐποιήθησαν, ἵνα μὴ πίμπληται τὰ στόματα τοῦ ὀρύγματος, καὶ αὐτὴ ἡ διῶρυξ παντελέως πεποιημένη ἠγγέλλετο, ἐνθαῦτα χειμερίσας, ἅμα τῷ ἔαρι παρεσκευασμένος ὁ στρατὸς ἐκ τῶν Σαρδίων ὡρμᾶτο ἐλῶν ἐς Ἄβυδον. (2) Ὡρμημένῳ δέ οἱ ὁ ἥλιος ἐκλιπὼν τὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἕδρην ἀφανὴς ἦν οὔτ' ἐπινεφέλων ἐόντων αἰθρίης τε τὰ μάλιστα, ἀντ' ἡμέρης τε νὺξ ἐγένετο. Ἰδόντι δὲ καὶ μαθόντι τοῦτο τῷ Ξέρξῃ ἐπιμελὲς ἐγένετο, καὶ εἴρετο τοὺς μάγους τὸ ἐθέλοι προφαίνειν τὸ φάσμα. (3) Οἱ δὲ ἔφραζον ὡς Ἕλλησι προδεικνύει ὁ θεὸς ἔκλειψιν τῶν πολίων, λέγοντες ἥλιον εἶναι Ἑλλήνων προδέκτορα, σελήνην δὲ σφέων. Πυθόμενος δὲ ταῦτα ὁ Ξέρξης περιχαρὴς ἐὼν ἐποιέετο τὴν ἔλασιν.

XXXVIII. Ὡς δ' ἐξήλαυνε τὴν στρατιήν, Πύθιος ὁ Λυδὸς καταρρωδήσας τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φάσμα ἐπαρθείς τε τοῖσι δωρήμασι, ἐλθὼν παρὰ Ξέρξεα ἔλεγε τάδε, « ὦ δέσποτα, χρήσας ἄν τευ βουλοίμην τυχεῖν, τὸ σοὶ μὲν ἐλαφρὸν τυγχάνει ἐὸν ὑπουργῆσαι, ἐμοὶ δὲ μέγα γενόμενον. » (2) Ξέρξης δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων μιν χρήσειν ἢ τὸ ἐδεήθη, ἔφη τε ὑπουργήσειν καὶ δὴ ἀγορεύειν ἐκέλευε ὅτευ δέοιτο. Ὁ δὲ ἐπείτε ταῦτα ἤκουσε, ἔλεγε θαρσήσας τάδε, « Ὦ δέσποτα, τυγχάνουσί μοι παῖδες ἐόντες πέντε, καί σφεας καταλαμβάνει πάντας ἅμα σοὶ στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (3) Σὺ δέ, ὦ βασιλεῦ, ἐμὲ ἐς τόδε ἡλικίης ἥκοντα οἰκτείρας τῶν μοι παίδων ἕνα παράλυσον τῆς στρατηίης τὸν πρεσβύτατον, ἵνα αὐτοῦ τε ἐμεῦ καὶ τῶν χρημάτων ᾖ μελεδωνός. Τοὺς δὲ τέσσερας ἄγε ἅμα σεωυτῷ, καὶ πρήξας τὰ νοέεις νοστήσειας ὀπίσω. »

XXXIX. Κάρτα τε ἐθυμώθη ὁ Ξέρξης, καὶ ἀμείβεται τοισίδε, « ὦ κακὲ ἄνθρωπε, σὺ ἐτόλμησας ἐμεῦ

flantium; in altero vero, qui ad vesperam versus Ægæum mare erat, Euri atque Noti caussa. (3) Inter actuarias naves autem atque triremes tribus in locis fenestram transitumque reliquerunt; ut in Pontum, qui vellet, minoribus navigiis intrare posset, et ex Ponto in mare exterius navigare. (4) His factis, intenderunt rudentes, ligneis suculis ex continente eos torquentes: nec jam seorsum duo adhibuerunt rudentum genera, sed utrique ponti binos ex lino albo, quaternos vero ex papyro rudentes tribuerunt. Crassities quidem et species utriusque generis eadem erat; sed pro ratione multo firmiores erant linei rudentes, quorum cubitus talentum pendebat. (5) Freto hac ratione juncto, sectos arborum stipites, æquali latitudine cum ponte, super intentos rudentes ordine disposuerunt: atque ita continua serie dispositos denuo arcte inter se constrinxerunt. (6) His deinde lignis ingesserunt sarmenta, et sarmentis ordine dispositis terram superne ingessere: denique, probe constipata terra, utrumque pontium latus septo munierunt, ne jumenta et equi conspecto desuper mari consternarentur.

XXXVII. Postquam et quæ ad pontes spectabant, et quæ ad Athon, parata fuerunt, renunciatumque est et ipsam fossam penitus perfectam esse, et aggeres juxta ostia fossæ ducendos, ne maris æstus ostia illa compleret; tum vero, exacta hieme, primo vere instructus exercitus Sardibus instituit Abydum proficisci. (2) Jamque in eo erat ut iter ingrederetur, quum sol sua in cœlo sede relicta evanuit, nullis nubibus obducto cœlo, sed quam maxime sereno; et medio die nox exstitit. Quod ubi vidit animadvertitque Xerxes, curæ ei hæc res fuit; quæsivitque ex Magis quid significaret id prodigium. (3) Responderunt Magi, Græcis significare deum exstinctionem urbium: dicentes, solem Græcis futura significare, Persis autem lunam. Quibus auditis lætus admodum Xerxes educere copias cœpit.

XXXVIII. Jamque educebat, quum Pythius Lydus, metuens editum de cœlo prodigium, et donis suis confisus, Xerxem adiens, hæc dixit: precibus meis abs te, Domine, mihi velim contingere; quod tibi leve est præstare, mihi vero permagnum fuerit? » (2) Et Xerxes, quidquid potius, quam quod ille in animo habuit, petiturum eum ratus, præstiturum se ei, dixit; libereque, quæ cuperet, promere jussit. Quibus auditis ille confidens, « Domine, ait, sunt mihi quinque filii, quibus omnibus sors obtigit ut tecum in bellum adversus Græciam proficiscantur. (3) At tu, rex, mei tam longe ætate provecti miserere, unique meorum filiorum, natu maximo, remitte militiam; ut et mei et bonorum meorum curam gerat. Reliquos vero quattuor duc tecum: et confectis rebus quas destinasti, domum redeas! »

XXXIX. Cui vehementer iratus Xerxes his verbis respondit: « O homo nequam, quum ego ipse in bellum adver-

στρατευομένου αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄγοντος παῖδας ἐμοὺς καὶ ἀδελφεοὺς καὶ οἰκηίους καὶ φίλους, μνήσασθαι περὶ σέο παιδὸς, ἐὼν ἐμὸς δοῦλος, τὸν χρῆν πανοικίῃ αὐτῇ γυναικὶ συνέπεσθαι; (2) Εὖ νῦν τόδ' ἐξεπίσταο, ὡς ἐν τοῖσι ὠσὶ τῶν ἀνθρώπων οἰκέει ὁ θυμὸς, ὃς χρηστὰ μὲν ἀκούσας τέρψιος ἐμπιπλέει τὸ σῶμα, ὑπεναντία δὲ τούτοισι ἀκούσας ἀνοιδέει. (3) Ὅτε μέν νυν χρηστὰ ποιήσας ἕτερα τοιαῦτα ἐπηγγέλλεο, εὐεργεσίῃσι βασιλέα οὐ καυχήσεαι ὑπερβαλέσθαι· ἐπείτε δὲ ἐς τὸ ἀναιδέστερον ἐτράπευ, τὴν μὲν ἀξίην οὐ λάμψεαι, ἐλάσσω δὲ τῆς ἀξίης. Σὲ μὲν γὰρ καὶ τοὺς τέσσερας τῶν παίδων ῥύεται τὰ ξείνια· τοῦ δὲ ἑνὸς, τοῦ περιέχεαι μάλιστα, τὴν ψυχὴν ζημιώσεαι.» (4) Ὡς δὲ ταῦτα ὑπεκρίνατο, αὐτίκα ἐκέλευε τοῖσι προσετέτακτο ταῦτα πρήσσειν, τῶν Πυθίου παίδων ἐξευρόντας τὸν πρεσβύτατον μέσον διαταμέειν, διαταμόντας δὲ τὰ ἡμίτομα διαθεῖναι τὸ μὲν ἐπὶ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ, τὸ δ' ἐπ' ἀριστερὰ, καὶ ταύτῃ διεξιέναι τὸν στρατόν.

sus Græciam proficiscar, et filios meos et fratres et cognatos et amicos eodem ducam, tu tui filii ausus es facere mentionem, qui meus es servus, quem tota cum domo ipsaque uxore me sequi oportebat! (2) Probe nunc hoc scito, in auribus hominum habitare animum; qui si bona audit, voluptate implet corpus; si contraria his, indignatur. (3) Igitur quum bene fecisti et alia talia promisisti, non gloriaberis te regem beneficiis superasse: nunc vero, ubi ad impudentiam te convertisti, non tu quidem pro merito, sed minora quam pro merito accipies. Te enim et quattuor ex tuis filiis servant hospitalia munera: unius vero, qui tibi præ cæteris cordi est, vita mulctaberis.» (4) Hoc dato responso, protinus his, quorum negotium erat talia exsequi, imperavit, ut perquisitum maximum natu Pythii filium discinderent medium, discissique corporis dimidium ad dextram viæ, dimidium ad sinistram disponerent; utque illac transiret exercitus.

XL. Ποιησάντων δὲ τούτων τοῦτο, μετὰ ταῦτα διεξήιε ὁ στρατός. Ἡγέοντο δὲ πρῶτοι μὲν οἱ σκευοφόροι τε καὶ τὰ ὑποζύγια, μετὰ δὲ τούτους στρατὸς παντοίων ἐθνέων ἀναμὶξ, οὐ διακεκριμένοι· τῇ δὲ ὑπερημίσεες ἔσαν, ἐνθαῦτα διαλέλειπτο, καὶ οὐ συνέμισγον οὗτοι βασιλέϊ. (2) Προηγεῦντο μὲν δὴ ἱππόται χίλιοι, ἐκ Περσέων πάντων ἀπολελεγμένοι· μετὰ δὲ αἰχμοφόροι χίλιοι, καὶ οὗτοι ἐκ πάντων ἀπολελεγμένοι, τὰς λόγχας κάτω ἐς τὴν γῆν τρέψαντες· μετὰ δὲ ἱροὶ Νισαῖοι καλεύμενοι ἵπποι δέκα, κεκοσμημένοι ὡς κάλλιστα. (3) Νισαῖοι δὲ καλεῦνται ἵπποι ἐπὶ τοῦδε· ἔστι πεδίον μέγα τῆς Μηδικῆς τῷ οὔνομά ἐστι Νίσαιον· τοὺς ὦν δὴ ἵππους τοὺς μεγάλους φέρει τὸ πεδίον τοῦτο. (4) Ὄπισθε δὲ τούτων τῶν δέκα ἵππων ἅρμα Διὸς ἱρὸν ἐπετέτακτο, τὸ ἵπποι μὲν εἷλκον λευκοὶ ὀκτὼ, ὄπισθε δὲ τῶν ἵππων εἵπετο πεζῇ ἡνίοχος ἐχόμενος τῶν χαλινῶν· οὐδεὶς γὰρ δὴ ἐπὶ τοῦτον τὸν θρόνον ἀνθρώπων ἀναβαίνει. (5) Τούτου δὲ ὄπισθε αὐτὸς Ξέρξης ἐπ' ἅρματος ἵππων Νισαίων· παραβεβήκεε δέ οἱ ἡνίοχος τῷ οὔνομα ἦν Πατιράμφης, Ὀτάνεω παῖς ἀνδρὸς Πέρσεω.

XL. His ita perfectis, transiit deinde agmen. Et præcedebant quidem jumenta cum impedimentis; sequebanturque copiæ ex omnis generis nationibus contractæ, promiscue incedentes, non discretæ; quo autem loco dimidia pars copiarum jam superata erat, ibi relictum erat intervallum: nec enim hi cum rege miscebantur. (2) Regem vero præcedebant mille equites ex cunctis Persis selecti: dein mille hastati, ipsi quoque ex omnibus selecti, deorsum in terram versis lanceis incedentes: post hos sacri Nisæi (qui vocantur) equi decem, quam pulcerrime ornati. (3) Nisæi autem vocantur hi equi ab amplo Mediæ campo, cui nomen est Nisæus, in quo grandes illi equi gignuntur. (4) Post hos decem equos locus assignatus erat currui Jovis sacro, quem octo trahebant candidi equi; et pone pedibus incedebat auriga, frena tenens: hanc enim sedem nemo mortalium conscendit. (5) Post hunc ipse Xerxes vehebatur curru equis Nisæis juncto: et a latere incedebat auriga, cui nomen erat Patiramphes, Otanis filius, viri Persæ.

XLI. Ἐξήλασε μὲν οὕτω ἐκ Σαρδίων Ξέρξης, μετεκβαίνεσκε δὲ, ὅκως μιν λόγος αἱρέοι, ἐκ τοῦ ἅρματος ἐς ἁρμάμαξαν. Αὐτοῦ δὲ ὄπισθε αἰχμοφόροι Περσέων οἱ ἄριστοί τε καὶ γενναιότατοι, χίλιοι, κατὰ νόμον τὰς λόγχας ἔχοντες, μετὰ δὲ ἵππος ἄλλη χιλίη ἐκ Περσέων ἀπολελεγμένη, μετὰ δὲ τὴν ἵππον ἐκ τῶν λοιπῶν Περσέων ἀπολελεγμένοι μύριοι. (2) Οὗτος πεζὸς ἦν· καὶ τούτων χίλιοι μὲν ἐπὶ τοῖσι δούρασι ἀντὶ τῶν σαυρωτήρων ῥοιὰς εἶχον χρυσέας καὶ πέριξ συνεκλήϊον τοὺς ἄλλους, οἱ δὲ εἰνακισχίλιοι ἐντὸς τούτων ἐόντες ἀργυρέας ῥοιὰς εἶχον. (3) Εἶχον δὲ χρυσέας ῥοιὰς καὶ οἱ ἐς τὴν γῆν τράποντες τὰς λόγχας, καὶ μῆλα οἱ ἄγχιστα ἑπόμενοι Ξέρξῃ. Τοῖσι δὲ μυρίοισι ἐπετέτακτο ἵππος Περσέων μυρίη. Μετὰ δὲ τὴν ἵππον διελέλειπτο καὶ

XLI. Hoc modo Sardibus egressus est Xerxes: de curru autem descendens, quoties commodum ei videretur, in carpentum transibat. Post illum erant hastati mille, nobilissimi fortissimique Persarum, erectas lanceas tenentes: deinde alii mille equites ex Persis selecti: et post equites, peditum decem millia e reliquis Persis selectorum; (2) quorum peditum mille in hastis, pro imis cuspidibus, aurea habebant mala punica, et reliquos circumcirca includebant; novies mille vero, qui intra hos erant, argentea mala punica habebant. (3) Aurea vero mala punica habebant etiam illi, qui lanceas in terram conversas tenebant; et poma aurea hi, qui Xerxem proxime sequebantur. Post decies mille pedites locati erant equitum Persarum decem millia. Tum post equitatum hunc intervallum erat duorum utique sta-

δύο σταδίους, καὶ ἔπειτεν ὁ λοιπὸς ὅμιλος ἤιε ἀναμίξ.

XLII. Ἐποιέετο δὲ τὴν ὁδὸν ἐκ τῆς Λυδίης ὁ στρατὸς ἐπί τε ποταμὸν Κάϊκον καὶ γῆν τὴν Μυσίην, ἀπὸ δὲ Καΐκου ὁρμεώμενος, Κάνης οὖρος ἔχων ἐν ἀριστερῇ, διὰ τοῦ Ἀταρνέος ἐς Καρίνην πόλιν. (2) Ἀπὸ δὲ ταύτης διὰ Θήβης πεδίου ἐπορεύετο, Ἀτραμύττειόν τε πόλιν καὶ Ἄντανδρον τὴν Πελασγίδα παραμειβόμενος. Τὴν Ἴδην δὲ λαβὼν ἐς ἀριστερὴν χέρα ἤιε ἐς τὴν Ἰλιάδα γῆν. (3) Καὶ πρῶτα μέν οἱ ὑπὸ τῇ Ἴδῃ νύκτα ἀναμείναντι βρονταί τε καὶ πρηστῆρες ἐπεσπίπτουσι, καί τινα αὐτοῦ ταύτῃ συχνὸν ὅμιλον διέφθειραν.

XLIII. Ἀπικομένου δὲ τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὸν Σκάμανδρον, ὃς πρῶτος ποταμῶν, ἐπείτε ἐκ Σαρδίων ὁρμηθέντες ἐπεχείρησαν τῇ ὁδῷ, ἐπέλιπε τὸ ῥέεθρον οὐδ' ἀπέχρησε τῇ στρατιῇ τε καὶ τοῖσι κτήνεσι πινόμενος, ἐπὶ τοῦτον δὴ τὸν ποταμὸν ὡς ἀπίκετο Ξέρξης, ἐς τὸ Πριάμου Πέργαμον ἀνέβη ἵμερον ἔχων θηήσασθαι. (2) Θηησάμενος δὲ καὶ πυθόμενος ἐκείνων ἕκαστα τῇ Ἀθηναίῃ τῇ Ἰλιάδι ἔθυσε βοῦς χιλίας, χοὰς δὲ οἱ μάγοι τοῖσι ἥρωσι ἐχέαντο. Ταῦτα δὲ ποιησαμένοισι νυκτὸς φόβος ἐς τὸ στρατόπεδον ἐνέπεσε. (3) Ἅμα ἡμέρῃ δὲ ἐπορεύετο ἐνθεῦτεν, ἐν ἀριστερῇ μὲν ἀπέργων Ῥοίτειον πόλιν καὶ Ὀφρύνειον καὶ Δάρδανον, ἥπερ δὴ Ἀβύδῳ ὁμουρός ἐστι, ἐν δεξιῇ δὲ Γέργιθας Τευκρούς.

XLIV. Ἐπεὶ δ' ἐγένετο ἐν Ἀβύδῳ, ἠθέλησε Ξέρξης ἰδέσθαι πάντα τὸν στρατόν. Καὶ προεπεποίητο γὰρ ἐπὶ κολωνοῦ ἐπίτηδες αὐτοῦ ταύτῃ προεξάδρη λίθου λευκοῦ (ἐποίησαν δὲ Ἀβυδηνοὶ ἐντειλαμένου πρότερον βασιλέος), (2) ἐνθαῦτα ὡς ἵζετο, κατορέων ἐπὶ τῆς ἠιόνος ἐθηεῖτο καὶ τὸν πεζὸν καὶ τὰς νέας, θηεύμενος δὲ ἱμέρθη τῶν νεῶν ἅμιλλαν γινομένην ἰδέσθαι. Ἐπεὶ δ' ἐγένετό τε καὶ ἐνίκων Φοίνικες Σιδώνιοι, ἥσθη τε τῇ ἁμίλλῃ καὶ τῇ στρατιῇ.

XLV. Ὡς δὲ ὥρα πάντα μὲν τὸν Ἑλλήσποντον ὑπὸ τῶν νεῶν ἀποκεκρυμμένον, πάσας δὲ τὰς ἀκτὰς καὶ τὰ Ἀβυδηνῶν πεδία ἐπίπλεα ἀνθρώπων, ἐνθαῦτα Ξέρξης ἑωυτὸν ἐμακάρισε, μετὰ δὲ τοῦτο ἐδάκρυσε.

XLVI. Μαθὼν δέ μιν Ἀρτάβανος ὁ πάτρως, ὃς τὸ πρῶτον γνώμην ἀπεδέξατο ἐλευθέρως οὐ συμβουλεύων Ξέρξῃ στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, οὗτος ὡνὴρ φρασθεὶς Ξέρξεα δακρύσαντα εἴρετο τάδε, « Ὦ βασιλεῦ, ὡς πολλὸν ἀλλήλων κεχωρισμένα ἐργάσαο νῦν τε καὶ ὀλίγῳ πρότερον· μακαρίσας γὰρ σεωυτὸν δακρύεις. » (2) Ὁ δὲ εἶπε, « ἐσῆλθε γάρ με λογισάμενον κατοικτεῖραι ὡς βραχὺς εἴη ὁ πᾶς ἀνθρώπινος βίος, εἰ τούτων γε ἐόντων τοσούτων οὐδεὶς ἐς ἑκατοστὸν ἔτος περιέσται. » (3) Ὁ δὲ ἀμείβετο λέγων, « ἕτερα τούτου παρὰ τὴν ζόην πεπόνθαμεν οἰκτρότερα. Ἐν γὰρ οὕτω βραχέϊ βίῳ οὐδεὶς οὕτω ἄνθρωπος ἐὼν εὐδαίμων πέφυκε, οὔτε τούτων οὔτε τῶν ἄλλων, τῷ οὐ παραστήσεται πολλάκις καὶ οὐκὶ ἅπαξ τεθνάναι βούλεσθαι μᾶλλον ἢ ζώειν. (4) Αἵ τε γὰρ συμφοραὶ προσπίπτουσαι καὶ αἱ νοῦσοι συνταράσσουσαι καὶ βραχὺν ἐόντα μακρὸν δοκέειν εἶναι ποιεῦσι τὸν βίον. Οὕτω ὁ μὲν θάνατος μοχθηρῆς ἐού-

diorum; ac deinde reliquæ copiæ promiscue incedebant.

XLII. Iter autem ex Lydia dirigebat agmen ad Caicum fluvium in terram Mysiam: tum a Caico profectum, Canæ montem a sinistra habens, per Atarneum ad Carinam urbem. (2) Ab hac dein per Thebæ campum iter fecit, Atramytteum urbem et Antandrum Pelasgicam prætergrediens. Tum Idam a læva manu habens, Iliacam terram intravit. (3) Ibi primum ei, sub Ida noctem agenti, ingruentia tonitrua atque fulmina haud exiguum hominum numerum occiderunt.

XLIII. Postquam ad Scamandrum pervenit agmen, quem fluviorum primum, ex quo Sardibus profecti iter ingressi sunt, aqua destituit, nec ad bibendum exercitui jumentisque suffecit; ad hunc igitur fluvium postquam Xerxes pervenit, in Priami Pergamum adscendit, spectandi loci cupidus: (2) quem ubi contemplatus est, et singula percontatus, Minervæ Iliacæ mille mactavit boves, et heroibus Magi inferias obtulerunt. Quibus peractis, noctu terror castra invasit. (3) Prima dein luce inde profecti, a sinistra reliquerunt Rhœteum urbem et Ophryneum et Dardanum, quæ est Abydo contermina; a dextra vero Gergithas Teucros.

XLIV. Abydum postquam pervenerunt, voluit ibi Xerxes universum oculis lustrare exercitum. Et de industria ibi in tumulo præparata ei erat sedes sublimis ex candido marmore; quam Abydeni jussu regis prius exstruxerant. (2) Ibi igitur sedens, et deorsum secundum oram prospiciens, contemplatus est et pedestrem exercitum et naves: quas dum contemplatur, incessit eum cupido certamen navale spectandi. Quod ubi ei editum est spectaculum, in quo vicere Phœnices Sidonii, lætatus est et certamine et exercitu.

XLV. Conspiciens autem universum Hellespontum navibus suis coopertum, et oram omnem et campos Abydenorum hominibus repletos, beatum se Xerxes prædicavit: haud multo post vero lacrimas fudit.

XLVI. Quod ubi animadvertit Artabanus, avunculus ejus, qui prius libere dixerat sententiam, hortatusque eum erat ne expeditionem in Græciam susciperet; hic vir, lacrimantem intelligens Xerxem, his verbis eum est adlocutus: « Quam longe inter se diversa, Rex, fecisti nunc et paulo ante! modo beatum te prædicasti; nunc lacrimas fundis. » (2) Cui ille: « Subiit namque me humanam sortem miserari, reputantem quam brevis sit universa hominis vita; quandoquidem horum, tot numero hominum, nullus in centesimum annum superfuturus est. » (3) Reponens Artabanus ait: « Alia hoc etiam miserabiliora nobis in vitæ cursu accidunt. Etenim nemo hominum, nec ex horum numero, nec ex reliquorum, ita felix natus est, cui in tam brevi vita non usu venturum sit identidem, nedum semel, ut mori malit quam vivere. (4) Incidentes enim calamitates, et morbi nos perturbantes, faciunt ut vita, quantumvis brevis sit, prælonga nobis videatur. Itaque mors, quando molesta est vita, opta-

σης τῆς ζόης καταφυγὴ αἱρετωτάτη τῷ ἀνθρώπῳ γέγονε· ὁ δὲ θεὸς γλυκὺν γεύσας τὸν αἰῶνα φθονερὸς ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται ἐών.»

XLVII. Ξέρξης δὲ ἀμείβετο λέγων, «Ἀρτάβανε, βιοτῆς μέν νυν ἀνθρωπηίης πέρι, ἐούσης τοιαύτης οἵην περ σὺ διαιρέεαι εἶναι, παυσώμεθα, μηδὲ κακῶν μεμνώμεθα χρηστὰ ἔχοντες πρήγματα ἐν χερσί· φράσον δέ μοι τόδε· (2) εἴ τοι ἡ ὄψις τοῦ ἐνυπνίου μὴ ἐναργὴς οὕτω ἐφάνη, εἶχες ἂν τὴν ἀρχαίην γνώμην, οὐκ ἐῶν με στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἢ μετέστης ἄν; Φέρε μοι τοῦτο ἀτρεκέως εἰπέ.» (3) Ὁ δὲ ἀμείβετο λέγων, «ὦ βασιλεῦ, ὄψις μὲν ἡ ἐπιφανεῖσα τοῦ ὀνείρου, ὡς βουλόμεθα ἀμφότεροι, τελευτήσειε· ἐγὼ δ' ἔτι καὶ ἐς τόδε δείματός εἰμι ὑπόπλεος οὐδ' ἐντὸς ἐμεωυτοῦ, ἄλλα τε πολλὰ ἐπιλεγόμενος, καὶ δὴ καὶ ὁρέων τοι δύο τὰ μέγιστα πάντων ἐόντα πολεμιώτατα.»

XLVIII. Ξέρξης δὲ πρὸς ταῦτα ἀμείβετο τοισίδε, «δαιμόνιε ἀνδρῶν, κοῖα ταῦτα λέγεις μοι εἶναι δύο πολεμιώτατα; κότερά τοι ὁ πεζὸς μεμπτὸς κατὰ τὸ πλῆθός ἐστι, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα φαίνεται πολλαπλήσιον ἔσεσθαι τοῦ ἡμετέρου, ἢ τὸ ναυτικὸν τὸ ἡμέτερον λείψεσθαι τοῦ ἐκείνων, ἢ καὶ συναμφότερα ταῦτα; (2) εἰ γάρ τοι ταύτῃ ἐνδεέστερα φαίνεται εἶναι τὰ ἡμέτερα πρήγματα, στρατοῦ ἂν ἄλλου τις τὴν ταχίστην ἄγερσιν ποιέοιτο.»

XLIX. Ὁ δ' ἀμείβετο λέγων, «ὦ βασιλεῦ, οὔτε στρατὸν τοῦτον, ὅστις γε σύνεσιν ἔχοι, μέμφοιτ' ἄν, οὔτε τῶν νεῶν τὸ πλῆθος· (I.) ἤν τε πλεῦνας συλλέξῃς, τὰ δύο τοι τὰ λέγω πολλῷ ἔτι πολεμιώτερα γίνεται. Τὰ δὲ δύο ταῦτα ἐστὶ γῆ τε καὶ θάλασσα. Οὔτε γὰρ τῆς θαλάσσης ἐστὶ λιμὴν τοσοῦτος οὐδαμόθι, ὡς ἐγὼ εἰκάζω, ὅστις ἐγειρομένου χειμῶνος δεξάμενός σευ τοῦτο τὸ ναυτικὸν φερέγγυος ἔσται διασῶσαι τὰς νέας. (2) Καίτοι οὐκὶ ἕνα κη αὐτὸν δεῖ εἶναι τὸν λιμένα, ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν ἤπειρον παρ' ἣν δὴ κομιέαι. Οὐκ ὦν δὴ ἐόντων τοι λιμένων ὑποδεξίμων, μάθε ὅτι αἱ συμφοραὶ τῶν ἀνθρώπων ἄρχουσι καὶ οὐκὶ ὥνθρωποι τῶν συμφορέων. (II.) Καὶ δὴ τῶν δύο τοι τοῦ ἑτέρου εἰρημένου τὸ ἕτερον ἔρχομαι ἐρέων. (3) Γῆ δὲ πολεμίη τῇδέ τοι κατίσταται· εἰ ἐθέλει τοι μηδὲν ἀντίξοον καταστῆναι, τοσούτῳ τοι γίνεται πολεμιωτέρη ὅσῳ ἂν προβαίνῃς ἑκαστέρω, τὸ πρόσω αἰεὶ κλεπτόμενος· εὐπρηξίης γὰρ οὐκ ἔστι ἀνθρώποισι οὐδεμία πληθώρη. (4) Καὶ δή τοι, ὡς οὐδενὸς ἐναντιευμένου, λέγω τὴν χώρην πλεῦνα ἐν πλεῦνι χρόνῳ γινομένην λιμὸν τέξεσθαι. Ἀνὴρ δὲ οὕτω ἂν εἴη ἄριστος, εἰ βουλευόμενος μὲν ἀρρωδέοι, πᾶν ἐπιλεγόμενος πείσεσθαι χρῆμα, ἐν δὲ τῷ ἔργῳ θρασὺς εἴη.»

L. Ἀμείβεται Ξέρξης τοισίδε, «Ἀρτάβανε, οἰκότως μὲν σύ γε τούτων ἕκαστα διαιρέεαι· ἀτὰρ μήτε πάντα φοβέεο μήτε πᾶν ὁμοίως ἐπιλέγεο. (I.) Εἰ γὰρ δὴ βούλοιο ἐπὶ τῷ αἰεὶ ἐπεσφερομένῳ πρήγματι τὸ πᾶν ὁμοίως ἐπιλέγεσθαι, ποιήσειας ἂν οὐδαμὰ οὐδέν· κρέσσον δὲ πάντα θαρσέοντα ἥμισυ τῶν δεινῶν πάσχειν μᾶλλον ἢ

tissimum refugium fit homini: deus vero, postquam dulcem nobis gustandam dedit vitam, dum illa fruimur, invidus esse reperitur.»

XLVII. Respondit Xerxes: «Artabane, est vitæ humanæ conditio talis, qualem tu significas: sed omittamus nunc de hac re disserere, neque malorum meminerimus, quum lætas res præ manibus habeamus! Dic mihi vero hoc: (2) nisi nocturna illa visio tibi ita manifesta adparuisset, pristinamne teneres sententiam, hortarerisque me, ne Græciæ inferam bellum, an deseruisses istam sententiam? Agedum, aperte hoc mihi dicito.» (3) Et ille: «Rex, inquit, visio illa, quæ nobis per insomnium adparuit, eum habeat exitum, quem uterque nostrûm cupimus! Ego vero usque adhuc timoris plenus sum, nec satis mei compos, quum alia multa reputans, tum duas res omnium maximas videns tibi maxime contrarias.»

XLVIII. Ad ea Xerxes his verbis utitur: «O vir mirifice, quænam hæc duo ais mihi maxime contraria? Utrum pedestrium copiarum non satis tibi placet numerus, existimasque Græcum exercitum nostro longe fore copiosiorem? an navales nostras copias copiis illorum fore inferiores? an utrumque horum? (2) nam, si hac parte parum sufficientes judicas nostros adparatus, celerrime aliæ contrahi copiæ poterunt.»

XLIX. Respondit Artabanus: «Rex, neque in exercitus hujus numero, neque in navium copia, quisquam sanæ mentis homo aliquid desideraverit. (I.) Quin etiam, si plures contraxeris copias, multo magis tibi duo illa, quæ dico, contraria erunt. Sunt autem hæc duo, terra et mare. Nec enim in mari usquam, ut ego conjicio, tam spatiosus portus est, qui, coorta tempestate, capere tuam classem et tutas præstare naves valeat. (2) Atqui non modo unum talem oportet esse portum; sed in quaque continente, quam classis tua prætervehetur, esse talem oportet. Igitur quum idoneos non habeas portus, memento homines in potestate esse casuum fortunæ, non casus fortunæ in potestate hominum. (II.) Jam postquam unum ex duobus illis exposui tibi, nunc alterum dicam (3) Terra nempe tibi hoc modo contraria est, ut, si nihil fuerit quod tibi obstet, tanto magis illa futura sit contraria tibi, quando longius progredieris, imprudens ulterius semper abreptus; nam felicitatis nulla hominibus satietas est. (4) Igitur, hoc posito nihil tibi obstare, terram dico, procedente tempore quasi processuram et ipsam ulterius semper progredienti, famem tibi esse adlaturam. At vir ita demum optime rebus suis consuluerit, si in deliberando quidem, quidlibet sibi accidere posse reputans, extimescat, in re autem agenda fortis atque audax fuerit.»

L. Respondit Xerxes his verbis: «Artabane, recte tu quidem hæc singula disputas: at neque omnia extimesce, neque omnia pariter animo volve. (I.) Nam si in quaque re proposita omnia pariter animo volvere, quæ incidere possunt, volueris, nihil umquam efficies: melius est autem, cuncta fidenter adgrediendo, dimidium pati incommodorum,

πᾶν χρῆμα προδειμαίνοντα μηδαμὰ μηδὲν παθέειν. (2) Εἰ δὲ ἐρίζων πρὸς πᾶν τὸ λεγόμενον μὴ τὸ βέβαιον ἀποδέξεις, σφάλλεσθαι ὀφείλεις ἐν αὐτοῖσι ὁμοίως καὶ ὁ ὑπεναντία τούτοισι λέξας. Τοῦτο μέν νυν ἐπ' ἴσης ἔχει· εἰδέναι δὲ ἄνθρωπον ἐόντα κῶς χρὴ τὸ βέβαιον; δοκέω μὲν οὐδαμῶς. (3) Τοῖσι τοίνυν βουλομένοισι ποιέειν ὡς τὸ ἐπίπαν φιλέει γίνεσθαι τὰ κέρδεα, τοῖσι δὲ ἐπιλεγομένοισί τε πάντα καὶ ὀκνεῦσι οὐ μάλα ἐθέλει. (II.) Ὁρᾷς τὰ Περσέων πρήγματα ἐς ὃ δυνάμιος προκεχώρηκε. (4) Εἰ τοίνυν ἐκεῖνοι οἱ πρὸ ἐμεῦ γενόμενοι βασιλέες γνώμῃσι ἐχρέοντο ὁμοίῃσι καὶ σὺ, ἢ μὴ χρεώμενοι γνώμῃσι τοιαύτῃσι ἄλλους συμβούλους εἶχον τοιούτους, οὐκ ἄν κοτε εἶδες αὐτὰ ἐς τοῦτο προελθόντα· νῦν δὲ κινδύνους ἀναρριπτέοντες ἐς τοῦτό σφεα προηγάγοντο. (5) Μεγάλα γὰρ πρήγματα μεγάλοισι κινδύνοισι ἐθέλει καταιρέεσθαι. Ἡμεῖς τοίνυν ὁμοιεύμενοι ἐκείνοισι ὥρην τε τοῦ ἔτεος καλλίστην πορευόμεθα, καὶ καταστρεψάμενοι πᾶσαν τὴν Εὐρώπην νοστήσομεν ὀπίσω, οὔτε λιμῷ ἐντυχόντες οὐδαμόθι οὔτε ἄλλο ἄχαρι οὐδὲν παθόντες. (6) Τοῦτο μὲν γὰρ αὐτοὶ πολλὴν φορβὴν φερόμενοι πορευόμεθα, τοῦτο δὲ, τῶν ἄν κου ἐπιβέωμεν γῆν καὶ ἔθνος, τούτων τὸν σῖτον ἕξομεν· ἐπ' ἀροτῆρας δὲ καὶ οὐ νομάδας στρατευόμεθα ἄνδρας. »

LI. Λέγει Ἀρτάβανος μετὰ ταῦτα, « ὦ βασιλεῦ, ἐπείτε ἀρρωδέειν οὐδὲν ἐᾷς πρῆγμα, σὺ δέ μευ συμβουλίην ἔνδεξαι· ἀναγκαίως γὰρ ἔχει περὶ πολλῶν πρηγμάτων πλεῦνα λόγον ἐκτεῖναι. (2) Κῦρος ὁ Καμβύσεω Ἰωνίην πᾶσαν πλὴν Ἀθηνέων κατεστρέψατο δασμοφόρον εἶναι Πέρσῃσι. Τούτους ὦν τοὺς ἄνδρας συμβουλεύω τοι μηδεμιῇ μηχανῇ ἄγειν ἐπὶ τοὺς πατέρας· καὶ γὰρ ἄνευ τούτων οἷοί τέ εἰμεν τῶν ἐχθρῶν κατυπέρτεροι γίνεσθαι. (3) Ἢ γάρ σφεας, ἢν ἕπωνται, δεῖ ἀδικωτάτους γίνεσθαι καταδουλουμένους τὴν μητρόπολιν, ἢ δικαιοτάτους συνελευθεροῦντας. Ἀδικώτατοι μέν νυν γινόμενοι οὐδὲν κέρδος μέγα ἡμῖν προσβάλλουσι, δικαιότατοι δὲ γινόμενοι οἷοί τε δηλήσασθαι μεγάλως τὴν σὴν στρατιὴν γίνονται. (4) Ἐς θυμὸν ὦν βαλεῦ καὶ τὸ παλαιὸν ἔπος, ὡς εὖ εἴρηται, τὸ μὴ ἅμα ἀρχῇ πᾶν τέλος καταφαίνεσθαι. »

LII. Ἀμείβεται πρὸς ταῦτα Ξέρξης, « Ἀρτάβανε, τῶν ἀπεφήναο γνωμέων, σφάλλεαι κατὰ ταύτην δὴ μάλιστα, ὃς Ἴωνας φοβέεαι μὴ μεταβάλωσι, τῶν ἔχομεν γνῶμα μέγιστον, τῶν σύ τε μάρτυς γίνεαι καὶ οἱ συστρατευσάμενοι Δαρείῳ ἄλλοι ἐπὶ Σκύθας, ὅτι ἐπὶ τούτοισι ἡ πᾶσα Περσικὴ στρατιὴ ἐγένετο διαφθεῖραι καὶ περιποιῆσαι· οἱ δὲ δικαιοσύνην καὶ πιστότητα ἐνέδωκαν, ἄχαρι δὲ οὐδέν. (2) Πάρεξ δὲ τούτου, ἐν τῇ ἡμετέρῃ καταλιπόντας τέκνα τε καὶ γυναῖκας καὶ χρήματα οὐδ' ἐπιλέγεσθαι χρὴ νεώτερόν τι ποιήσειν. Οὕτω μηδὲ τοῦτο φοβέο, ἀλλὰ θυμὸν ἔχων ἀγαθὸν σῷζε οἶκόν τε τὸν ἐμὸν καὶ τυραννίδα τὴν ἐμήν· σοὶ γὰρ ἐγὼ μούνῳ ἐκ πάντων σκῆπτρα τὰ ἐμὰ ἐπιτράπω. »

LIII. Ταῦτα εἴπας καὶ Ἀρτάβανον ἀποστείλας ἐς Σοῦσα δεύτερα μετεπέμψατο Ξέρξης Περσέων τοὺς

quam omnia prius timentem, nihil umquam pati. (2) Porro, si adversus omnia quæ dicuntur contendens, nihil tamen certi ipse promis, labi in his pariter debes atque is qui contraria dixit. Hoc quidem igitur perinde est. Certam autem veri cognitionem quomodo habere possit homo natus? equidem puto, nullo modo. (3) Itaque, qui agere volunt, hos plerumque sequi amat successus : qui vero omnia reputantes cunctantur, nihil proficiunt. (II.) Vides res Persarum quousque potentiæ creverint. (4) Quodsi igitur reges illi, qui ante me fuerunt, in ea fuissent sententia qua tu es, aut si, quum aliter quidem ipsi sensissent, consiliarios habuissent homines tui similes, nequaquam videres res eorum in hoc fastigium evectas : nunc illi, periculorum aleam subeundo, huc eas evexere. (5) Magnæ enim res ejusmodi sunt ut non nisi magnis periculis possint confici. Nos igitur, illorum facta æmulantes, optimo anni tempore iter sumus ingressi : et subacta universa Europa domum revertemur, nec famem usquam passi, nec aliud quidquam triste experti. (6) Nam et commeatu affatim instructi iter facimus, et quamcumque in terram, quemcumque ad populum perveniemus, hujus re frumentaria utemur : nec enim nomadibus hominibus, sed aratoribus, facimus bellum. »

LI. Post hæc Artabanus dixit : « Rex, quoniam nullam rem nos sinis extimescere, tu tamen meum admitte consilium : nam, ubi de multis rebus agitur, necesse est etiam plura facere verba. (2) Cyrus, Cambysis filius, Ioniam omnem, exceptis Athenis, subegit, tributariamque Persis fecit. Hos igitur viros, tibi suadeo, nullo pacto adversus parentes ipsorum ducas : nam et absque his licuerit nobis superare hostes. (3) Oportet enim hos, si nos sequantur, aut injustissimos esse, metropolin suam in servitutem redigentes; aut justissimos, libertatem illius adjuvantes. Atqui si injustissimi sunt, non magnum nobis lucrum adferent : si justissimi, maxima calamitate adficere tuum poterunt exercitum. (4) Denique reputa tecum, recte dici vetus illud verbum, Non simul cum principio exitum etiam omnem patere. »

LII. Ad hæc Xerxes respondit : « Artabane, omnium quas dixisti sententiarum hæc te maxime fallit, quod putas verendum esse ne Iones a nobis deficiant : quorum maximum habemus documentum, quibus tu ipse testis es, et quicumque alii cum Dario adversus Scythas militarunt, fuisse in illorum potestate aut perdere universum Persicum exercitum, aut servare; eosdem vero justitiam et fidem præstitisse, nihilque ingrati commisisse. (2) Præterea, quum nostra in terra reliquerint liberos suos et uxores et facultates, ne cogitari quidem debet, res novas eos molituros. Itaque ne hoc quidem reformida; sed bonum habens animum serva meam domum meumque imperium : nam tibi uni ex omnibus sceptra mea committo. »

LIII. His dictis, Artabanum Xerxes Susa misit, deinde Persarum nobilissimos ad se convocavit. Qui ubi conve-

δοκιμωτάτους· ἐπεὶ δέ οἱ παρῆσαν, ἔλεγέ σφι τάδε, « ὦ Πέρσαι, τῶνδ' ἐγὼ ὑμέων χρηΐζων συνέλεξα, ἄνδρας τε γίνεσθαι ἀγαθοὺς καὶ μὴ καταισχύνειν τὰ πρόσθε ἐργασμένα Πέρσῃσι, ἐόντα μεγάλα τε καὶ πολλοῦ ἄξια, ἀλλ' εἷς τε ἕκαστος καὶ οἱ σύμπαντες προθυμίην ἔχωμεν· ξυνὸν γὰρ τοῦτο πᾶσι ἀγαθὸν σπεύδεται. (2) Τῶνδε δὲ εἵνεκεν προαγορεύω ἀντέχεσθαι τοῦ πολέμου ἐντεταμένως· ὡς γὰρ ἐγὼ πυνθάνομαι, ἐπ' ἄνδρας στρατευόμεθα ἀγαθούς, τῶν ἢν κρατήσωμεν, οὐ μή τις ἡμῖν ἄλλος στρατὸς ἀντιστῇ κοτὲ ἀνθρώπων. Νῦν δὲ διαβαίνωμεν ἐπευξάμενοι τοῖσι θεοῖσι οἳ Περσίδα γῆν λελόγχασι. »

LIV. Ταύτην μὲν τὴν ἡμέρην παρεσκευάζοντο ἐς τὴν διάβασιν· τῇ δὲ ὑστεραίῃ ἀνέμενον τὸν ἥλιον ἐθέλοντες ἰδέσθαι ἀνίσχοντα, θυμιήματά τε παντοῖα ἐπὶ τῶν γεφυρέων καταγίζοντες καὶ μυρσίνῃσι στορνύντες τὴν ὁδόν. (2) Ὡς δ' ἐπανέτελλε ὁ ἥλιος, σπένδων ἐκ χρυσέης φιάλης Ξέρξης ἐς τὴν θάλασσαν εὔχετο πρὸς τὸν ἥλιον μηδεμίαν οἱ συντυχίην τοιαύτην γενέσθαι, ἥ μιν παύσει καταστρέψασθαι τὴν Εὐρώπην πρότερον ἢ ἐπὶ τέρμασι τοῖσι ἐκείνης γένηται. (3) Εὐξάμενος δὲ ἐσέβαλε τὴν φιάλην ἐς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ χρύσεον κρητῆρα καὶ Περσικὸν ξίφος, τὸν ἀκινάκεα καλεῦσι. Ταῦτα οὐκ ἔχω ἀτρεκέως διακρῖναι οὔτε εἰ τῷ ἡλίῳ ἀνατιθεὶς κατῆκε ἐς τὸ πέλαγος, οὔτε εἰ μετεμέλησέ οἱ τὸν Ἑλλήσποντον μαστιγώσαντι καὶ ἀντὶ τούτων τὴν θάλασσαν ἐδωρέετο.

LV. Ὡς δὲ ταῦτά οἱ ἐπεποίητο, διέβαινον κατὰ μὲν τὴν ἑτέρην τῶν γεφυρέων τὴν πρὸς τοῦ Πόντου ὁ πεζός τε καὶ ἡ ἵππος ἅπασα, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸ Αἰγαῖον τὰ ὑποζύγια καὶ ἡ θεραπηΐη. (2) Ἡγέοντο δὲ πρῶτα μὲν οἱ μύριοι Πέρσαι, ἐστεφανωμένοι πάντες, μετὰ δὲ τούτους ὁ σύμμικτος στρατὸς παντοίων ἐθνέων. Ταύτην μὲν τὴν ἡμέρην οὗτοι, τῇ δὲ ὑστεραίῃ πρῶτοι μὲν οἵ τε ἱππόται καὶ οἱ τὰς λόγχας κάτω τράποντες· ἐστεφάνωντο δὲ καὶ οὗτοι· (3) μετὰ δὲ οἵ τε ἵπποι οἱ ἱροὶ καὶ τὸ ἅρμα τὸ ἱρόν, ἐπὶ δὲ αὐτός τε Ξέρξης καὶ οἱ αἰχμοφόροι καὶ οἱ ἱππόται οἱ χίλιοι, ἐπὶ δὲ τούτοισι ὁ ἄλλος στρατός. Καὶ αἱ νέες ἅμα ἀνήγοντο ἐς τὴν ἀπεναντίον. Ἤδη δὲ ἤκουσα καὶ ὕστατον διαβῆναι βασιλέα πάντων.

LVI. Ξέρξης δὲ ἐπείτε διέβη ἐς τὴν Εὐρώπην, ἐθηεῖτο τὸν στρατὸν ὑπὸ μαστίγων διαβαίνοντα. Διέβη δὲ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσι καὶ ἐν ἑπτὰ εὐφρόνῃσι, ἐλινύσας οὐδένα χρόνον. (2) Ἐνθαῦτα λέγεται Ξέρξεω ἤδη διαβεβηκότος τὸν Ἑλλήσποντον ἄνδρα εἰπεῖν Ἑλλησπόντιον, « ὦ Ζεῦ, τί δὴ ἀνδρὶ εἰδόμενος Πέρσῃ καὶ οὔνομα ἀντὶ Διὸς Ξέρξεα θέμενος ἀνάστατον τὴν Ἑλλάδα ἐθέλεις ποιῆσαι, ἄγων πάντας ἀνθρώπους; καὶ γὰρ ἄνευ τούτων ἐξῆν τοι ποιέειν ταῦτα. »

LVII. Ὡς δὲ διέβησαν πάντες, ἐς ὁδὸν ὡρμημένοισι τέρας σφι ἐφάνη μέγα, τὸ Ξέρξης ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἐποιήσατο καίπερ εὐσύμβλητον ἐόν· ἵππος γὰρ ἔτεκε λαγόν. (2) Εὐσύμβλητον ὦν τῇδε τοῦτο ἐγένετο, ὅτι ἔμελλε μὲν

bere, hæc ad eos rex verba fecit : « Persæ, convocavi vos ego, hoc a vobis contendens, ut fortes viros vos præstetis, neque res antehac a Persis gestas, magnas illas et summi æstimandas, dedecoretis : sed, et unusquisque pro se, et simul universi, prompti alacresque simus! commune enim hoc omnibus bonum quærimus. (2) Hac vero de caussa vos hortor, ut omni contentione in hoc bellum incumbatis, quoniam, ut audio, cum fortibus viris pugnandum nobis erit; quos si vicerimus, nullus porro alius hominum exercitus nobis resistet. Nunc vero trajiciamus, deos precati Persicæ terræ præsides. »

LIV. Et illo quidem die parabant transitum : postridie vero solem exspectabant, cupientes orientem videre, et odorum omne genus in pontibus adolentes, et myrtis viam sternentes. (2) Oriente sole, ex aurea phiala libamina Xerxes fudit in mare, et ad Solem conversus precatus est, ut nullus sibi accideret casus ejusmodi, qui cogeret ipsum a subigenda Europa prius desistere, quam ad extremos illius terminos pervenisset. (3) Peractis precibus, phialam in Hellespontum projecit, simulque aureum craterem, et Persicum gladium, quem acinacen vocant. Illud autem certo definire non possum, utrum in Solis honorem ista in mare projecerit, an Mari munera ista obtulerit, pœnitentiæ adductus quod Hellespontum flagellis cædi jussisset.

LV. His rebus peractis, Hellespontum copiæ trajecerunt : et per alterum quidem e pontibus, qui Pontum Euxinum spectabat, pedestris transibat exercitus et equitatus omnis; per alterum vero, Ægæo mari obversum, jumenta cum impedimentis, et famulorum turba. (2) Agmen ducebant decies mille Persæ quos dixi, coronati omnes : quos sequebatur mixtus, quem item dixi, ex variis populis exercitus. Hi primo die. Postridie, primum equites, et illi qui lanceas ad terram conversas gestabant; etiam hi coronati : (3) deinde equi sacri, et sacer currus : tum ipse Xerxes cum hastatis et cum mille, quos dixi, equitibus; hos sequebatur reliquus exercitus : simulque naves etiam in oppositum littus solvebant. Memoratum vero etiam audivi, postremum omnium regem transiisse.

LVI. Postquam in Europam Xerxes trajecerat, spectavit exercitum sub flagellis transeuntem. Transivit autem exercitus continuis septem diebus septemque noctibus, nulla interposita mora. (2) Ibi tunc, quum jam transiisset Hellespontum Xerxes, narrant virum Hellespontium dixisse : « O Jupiter, cur formam adsumens viri Persæ, et nomen Xerxis loco Jovis adsciscens, evertere vis Græciam, homines omnes adversus eam ducens? Atqui absque his facere hoc poteras. »

LVII. Transgressis omnibus, et iter ulterius ingredientibus, ingens oblatum est prodigium, cujus rationem nullam Xerxes habuit, quamvis facilis esset ejus interpretatio : equa enim leporem peperit. (2) Facile autem erat illud in hanc

ἐλᾶν στρατιὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα Ξέρξης ἀγαυρότατα καὶ μεγαλοπρεπέστατα, ὀπίσω δὲ περὶ ἑωυτοῦ τρέχων ἥξειν ἐς τὸν αὐτὸν χῶρον. (2) Ἐγένετο δὲ καὶ ἕτερον αὐτῷ τέρας ἐόντι ἐν Σάρδισι· ἡμίονος γὰρ ἔτεκε ἡμίονον διξὰ ἔχουσαν αἰδοῖα, τὰ μὲν ἔρσενος, τὰ δὲ θηλέης· κατύπερθε δὲ ἦν τὰ τοῦ ἔρσενος.

LVIII. Τῶν ἀμφοτέρων λόγον οὐδένα ποιησάμενος τὸ πρόσω ἐπορεύετο, σὺν δέ οἱ ὁ πεζὸς στρατός. Ὁ δὲ ναυτικὸς ἔξω τὸν Ἑλλήσποντον πλώων παρὰ γῆν ἐκομίζετο, τὰ ἔμπαλιν πρήσσων τοῦ πεζοῦ. (2) Ὁ μὲν γὰρ πρὸς ἑσπέρην ἔπλωε, ἐπὶ Σαρπηδονίης ἄκρης ποιεύμενος τὴν ἄπιξιν, ἐς τὴν αὐτῷ προείρητο ἀπικομένῳ περιμένειν· ὁ δὲ κατ' ἤπειρον στρατὸς πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς ἐποιέετο τὴν ὁδὸν διὰ τῆς Χερσονήσου, ἐν δεξιῇ μὲν ἔχων τὸν Ἕλλης τάφον τῆς Ἀθάμαντος, ἐν ἀριστερῇ δὲ Καρδίην πόλιν, διὰ μέσης δὲ πορευόμενος πόλιος τῇ οὔνομα τυγχάνει ἐὸν Ἀγορή. (3) Ἐνθεῦτεν δὲ κάμπτων τὸν κόλπον τὸν Μέλανα καλεύμενον, καὶ Μέλανα ποταμόν, οὐκ ἀντισχόντα τότε τῇ στρατιῇ τὸ ῥέεθρον, ἀλλ' ἐπιλιπόντα, τοῦτον τὸν ποταμὸν διαβὰς, ἐπ' οὗ καὶ ὁ κόλπος οὗτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει, ἤιε πρὸς ἑσπέρην, Αἶνόν τε πόλιν Αἰολίδα καὶ Στεντορίδα λίμνην παρεξιὼν, ἐς ὃ ἀπίκετο ἐς Δορίσκον.

LIX. Ὁ δὲ Δορίσκος ἐστὶ τῆς Θρηΐκης αἰγιαλός τε καὶ πεδίον μέγα, διὰ δὲ αὐτοῦ ῥέει ποταμὸς μέγας Ἕβρος· ἐν τῷ τεῖχός τε ἐδέδμητο βασιλήϊον, τοῦτο τὸ δὴ Δορίσκος κέκληται, καὶ Περσέων φρουρὴ ἐν αὐτῷ κατεστήκεε ὑπὸ Δαρείου ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐπείτε ἐπὶ Σκύθας ἐστρατεύετο. (2) Ἔδοξε ὦν τῷ Ξέρξῃ ὁ χῶρος εἶναι ἐπιτήδεος ἐνδιατάξαι τε καὶ ἐξαριθμῆσαι τὸν στρατὸν, καὶ ἐποίεε ταῦτα. Τὰς μὲν δὴ νέας τὰς πάσας ἀπικομένας ἐς Δορίσκον οἱ ναύαρχοι κελεύσαντος Ξέρξεω ἐς τὸν αἰγιαλὸν τὸν προσεχέα Δορίσκῳ ἐκόμισαν, ἐν τῷ Σάλη τε Σαμοθρηϊκίη πεπόλισται πόλις καὶ Ζώνη, τελευταία δὲ αὐτοῦ Σέρρειον ἄκρη ὀνομαστή. Ὁ δὲ χῶρος οὗτος τὸ παλαιὸν ἦν Κικόνων. (3) Ἐς τοῦτον τὸν αἰγιαλὸν κατασχόντες τὰς νέας ἀνέψυχον ἀνελκύσαντες. Ὁ δὲ ἐν τῷ Δορίσκῳ τοῦτον τὸν χρόνον τῆς στρατιῆς ἀριθμὸν ἐποιέετο.

LX. Ὅσον μέν νυν ἕκαστοι παρεῖχον πλῆθος ἐς ἀριθμὸν, οὐκ ἔχω εἶπαι τὸ ἀτρεκές· οὐ γὰρ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν ἀνθρώπων· σύμπαντος δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ πεζοῦ τὸ πλῆθος ἐφάνη ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μυριάδες. (2) Ἐξηρίθμησαν δὲ τόνδε τὸ τρόπον· συναγαγόντες ἐς ἕνα χῶρον μυριάδα ἀνθρώπων, καὶ συννάξαντες ταύτην ὡς μάλιστα εἶχον, περιέγραψαν ἔξωθεν κύκλον· περιγράψαντες δὲ καὶ ἀπέντες τοὺς μυρίους αἱμασιὴν περιέβαλον κατὰ τὸν κύκλον, ὕψος ἀνήκουσαν ἀνδρὶ ἐς τὸν ὀμφαλόν· (3) ταύτην δὲ ποιήσαντες ἄλλους ἐσεβίβ[illegible] τὸ περιοικοδομημένον, μέχρι οὗ πάντας τούτῳ τ[illegible] ἐξηρίθμησαν. Ἀριθμήσαντες δὲ κατὰ ἔθνεα διέτασσον.

LXI. Οἱ δὲ στρατευόμενοι οἵδε ἔσαν· Πέρσαι μὲν

partem interpretati, Xerxem ingenti quidem fastu et magnificentia exercitum suum ducturum esse in Græciam, sed cum propriæ vitæ periculo eundem in locum rediturum. (3) Aliud etiam eidem, quum Sardibus versaretur, prodigium obtigerat : mula enim mulum pepererat duplex genitale habentem, alterum maris, alterum feminæ, et superius quidem fuerat masculinum.

LVIII. Neutrius horum prodigiorum ratione habita, ulterius ire Xerxes perrexit, et cum eo pedestris exercitus. Classis vero, ex Hellesponto enavigans, terram legebat, contrario pedestribus copiis cursu. : (2) classis enim ad occidentem navigavit, versus Sarpedonium promontorium dirigens cursum; quo quum pervenisset, jussa erat exspectare : terrestris autem exercitus orientem versus iter faciebat per Chersonesum, a dextra habens Hellæ sepulcrum, Athamantis filiæ, a sinistra Cardiam urbem, et per medium oppidum cui nomen Agora (*id est* Forum), transitum faciens. (3) Hinc circum Melanem sinum qui vocatur flexit; trajectoque Melane fluvio, cujus aqua non suffecit exercitui, sed defecit, hoc trajecto fluvio, a quo Melas ille sinus nomen invenit, ad occidentem direxit iter, Ænum, Æolicam urbem, et Stentoridem lacum præteriens, donec Doriscum pervenit

LIX. Est autem Doriscus ora Thraciæ et ampla planities, quam magnus fluvius perfluit Hebrus. In eadem planitie castellum exstructum erat regium, quod ipsum Doriscus vocatur; in quo Persicum a Dario locatum erat præsidium ab eo inde tempore quo Scythis ille bellum intulit. (2) Hic igitur locus idoneus Xerxi visus est, in quo ordinaret suum exercitum, et numerum illius iniret : idque fecit. Itaque naves cunctas, postquam Doriscum pervenere, præfecti navium jussu Xerxis ad littus Dorisco contiguum adplicuerunt; quo in littore sita est Sale, oppidum Samothracicum, et Zona; in ipsa vero extremitate est Serrheum, celebre promontorium : regio hæc autem olim sedes fuerat Ciconum. (3) Hoc ad littus adpulsas naves in terram subduxerunt, refeceruntque : et per idem tempus Xerxes in Dorisco numerum inivit suarum copiarum.

LX. Quemnam quidem militum numerum populus quisque contulerit, exacte definire non possum; nec enim ab ullo homine hoc memoratur : universi vero exercitus multitudo reperta est fuisse centum et septuaginta myriadum. (2) Numerus autem initus est hoc modo : in unum locum congregarunt decem hominum millia, hisque quam arctissime fieri poterat constipatis circulum extrorsus circumduxerunt : deinde, dimissis his decem millibus, maceriem secundum circulum illum exstruxerunt ea altitudine, ut umbilicum attingeret hominis. (3) Quo facto, alios intra circumductum murum introire jusserunt, donec omnium numerum hoc modo iniissent. Inito numero, per populos exercitum discreverunt.

LXI. Erant autem populi militantes hi : Persæ, hoc

ὧδε ἐσκευασμένοι· περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι εἶχον τιάρας καλευμένους, πίλους ἀπαγέας, περὶ δὲ τὸ σῶμα κιθῶνας χειριδωτοὺς ποικίλους, λεπίδος σιδηρέης ὄψιν ἰχθυοειδέος, περὶ δὲ τὰ σκέλεα ἀναξυρίδας, ἀντὶ δὲ ἀσπίδων γέρρα· ὑπὸ δὲ φαρετρεῶνες ἐκρέμαντο· αἰχμὰς δὲ βραχέας εἶχον, τόξα δὲ μεγάλα, ὀϊστοὺς δὲ καλαμίνους, πρὸς δὲ ἐγχειρίδια παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν παραιωρεύμενα ἐκ τῆς ζώνης. (2) Καὶ ἄρχοντα παρείχοντο Ὀτάνεα τὸν Ἀμήστριος πατέρα τῆς Ξέρξεω γυναικός. Ἐκαλεῦντο δὲ πάλαι ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων Κηφῆνες, ὑπὸ μέντοι σφέων αὐτῶν καὶ τῶν περιοίκων Ἀρταῖοι. (3) Ἐπεὶ δὲ Περσεὺς ὁ Δανάης τε καὶ Διὸς ἀπίκετο παρὰ Κηφέα τὸν Βήλου καὶ ἔσχε αὐτοῦ τὴν θυγατέρα Ἀνδρομέδην, γίνεται αὐτῷ παῖς τῷ οὔνομα ἔθετο Πέρσην, τοῦτον δὲ αὐτοῦ καταλείπει· ἐτύγχανε γὰρ ἄπαις ἐὼν ὁ Κηφεὺς ἔρσενος γόνου. Ἐπὶ τούτου δὲ τὴν ἐπωνυμίην ἔσχον.

LXII. Μῆδοι δὲ τὴν αὐτὴν ταύτην ἐσταλμένοι ἐστρατεύοντο· Μηδικὴ γὰρ αὕτη ἡ σκευή ἐστι καὶ οὐ Περσική. (2) Οἱ δὲ Μῆδοι ἄρχοντα μὲν παρείχοντο Τιγράνην ἄνδρα Ἀχαιμενίδην, ἐκαλεῦντο δὲ πάλαι πρὸς πάντων Ἄριοι, ἀπικομένης δὲ Μηδείης τῆς Κολχίδος ἐξ Ἀθηνέων ἐς τοὺς Ἀρίους τούτους, μετέβαλον καὶ οὗτοι τὸ οὔνομα. Αὐτοὶ δὲ περὶ σφέων ὧδε λέγουσι Μῆδοι. (3) Κίσσιοι δὲ στρατευόμενοι τὰ μὲν ἄλλα κατά περ Πέρσαι ἐσκευάδατο, ἀντὶ δὲ τῶν πίλων μιτρηφόροι ἔσαν. Κισσίων δὲ ἦρχε Ἀνάφης ὁ Ὀτάνεω. (4) Ὑρκάνιοι δὲ κατά περ Πέρσαι ἐσεσάχατο, ἡγεμόνα παρεχόμενοι Μεγάπανον τὸν Βαβυλῶνος ὕστερον τούτων ἐπιτροπεύσαντα.

LXIII. Ἀσσύριοι δὲ στρατευόμενοι περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι εἶχον χάλκεά τε κράνεα καὶ πεπλεγμένα τρόπον τινὰ βάρβαρον οὐκ εὐαπήγητον, ἀσπίδας δὲ καὶ αἰχμὰς καὶ ἐγχειρίδια παραπλήσια τοῖσι Αἰγυπτίοισι εἶχον, πρὸς δὲ ῥόπαλα ξύλων τετυλωμένα σιδήρῳ καὶ λινέους θώρηκας. (2) Οὗτοι δὲ ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων ἐκαλεῦντο Σύριοι, ὑπὸ δὲ τῶν βαρβάρων Ἀσσύριοι ἐκλήθησαν. Τούτων δὲ μεταξὺ Χαλδαῖοι. Ἦρχε δέ σφεων Ὀτάσπης ὁ Ἀρταχαίου.

LXIV. Βάκτριοι δὲ περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι ἀγχότατα τῶν Μηδικῶν ἔχοντες ἐστρατεύοντο, τόξα δὲ καλάμινα ἐπιχώρια καὶ αἰχμὰς βραχέας. (2) Σάκαι δὲ οἱ Σκύθαι περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι κυρβασίας ἐς ὀξὺ ἀπηγμένας ὀρθὰς εἶχον πεπηγυίας, ἀναξυρίδας δὲ ἐνδεδύκεσαν, τόξα δὲ ἐπιχώρια καὶ ἐγχειρίδια, πρὸς δὲ καὶ ἀξίνας σαγάρις εἶχον. Τούτους δὲ ἐόντας Σκύθας Ἀμυργίους Σάκας ἐκάλεον· οἱ γὰρ Πέρσαι πάντας τοὺς Σκύθας καλεῦσι Σάκας. (3) Βακτρίων δὲ καὶ Σακέων ἦρχε Ὑστάσπης ὁ Δαρείου τε καὶ Ἀτόσσης τῆς Κύρου.

LXV. Ἰνδοὶ δὲ εἵματα μὲν ἐνδεδυκότες ἀπὸ ξύλων πεποιημένα, τόξα δὲ καλάμινα εἶχον καὶ ὀϊστοὺς καλαμίνους· ἐπὶ δὲ σίδηρος ἦν. Ἐσταλμένοι μὲν δὴ ἔσαν οὕτω Ἰνδοί, προσετετάχατο δὲ συστρατευόμενοι Φαρναζάθρῃ τῷ Ἀρταβάτεω.

modo instructi: in capite pileos gestabant non compactos, quos tiaras vocant; circa corpus, tunicas manicatas varii coloris, *et loricas* ferreis e squamis in piscium similitudinem; circa crura, braccas; pro clypeis vero, crates vimineas; sub his, suspensas habebant pharetras: hastas autem habebant breves, arcus vero grandes, tela ex arundine, præterea ad dextrum femur e zona suspensos pugiones. (2) Dux eorum Otanes fuit, pater Amestridis, uxoris Xerxis. Hi olim a Græcis Cephenes nominabantur, a se ipsis vero et a finitimis Artæi. (3) Postquam vero Perseus, Danaes et Jovis filius, ad Cepheum venit, Beli filium, illiusque filiam in matrimonio habuit Andromedam, natus ei filius est, quem Persen nominavit, et ibi reliquit, quum masculam prolem Cepheus non haberet: ab illoque dein nomen Persæ invenerunt.

LXII. Medi eodem modo instructi militabant: est enim Medicus hic cultus, non Persicus. (2) Habebant autem Medi ducem Tigranem, ex Achæmenidarum familia. Vocati hi erant olim ab omnibus Arii: ex quo vero Medea Colchica Athenis ad hos Arios venit, hi quoque nomen suum mutarunt: et hoc quidem ipsi Medi de sese memorant. (3) Porro Cissii militantes reliquo quidem cultu eodem, quo Persæ, utebantur: pro pileis vero mitras gestabant. Dux eorum Anaphes fuit, Otanis filius. (4) Hyrcaniorum cultus nihil a Persarum cultu differebat: præfuit autem his Megapanus, qui postero tempore Babyloniæ fuit præfectus.

LXIII. Assyrii militantes in capite gestabant galeas æneas, barbarico quodam modo nec ad describendum facili plexas; scuta autem et hastas et pugiones similes habebant Ægyptiis; præterea vero clavas ligneas ferreis nodis munitas, et linteas loricas. (2) Hi a Græcis Syrii vocabantur, a barbaris vero Assyrii. Mixti eisdem erant Chaldæi. Dux eorum Otaspes fuit, Artachæi filius.

LXIV. Bactrii capitis cultu utentes militabant simili maxime Medico; arcubus vero ex arundine indigena, hastis brevibus. (2) Sacæ autem, Scythica gens, in capite cyrbasias gestabant in acutum desinentes et firmiter erectas; cæterum braccis erant induti: arcus autem habebant indigenas, et pugiones, adhæc securium genus, quæ sagares vocantur. Hos, quum Scythæ essent Amyrgii, Sacas vocabant: Persæ enim Scythas omnes Sacas nominant. (3) Bactriorum autem et Sacarum dux fuit Hystaspes, Darii filius et Atossæ, Cyri filiæ.

LXV. Indi vestibus erant induti ex gossypio paratis, arcus autem habebant ex arundine factos, [illegible] arundinea ferro præfixa. Hic cultus Indorum era[illegible]rum agmini collecto dux præfectus erat Pharnazathres, Artabatis filius.

LXVI. Ἄριοι δὲ τόξοισι μὲν ἐσκευασμένοι ἔσαν Μηδικοῖσι, τὰ δὲ ἄλλα κατά περ Βάκτριοι. Ἀρίων δὲ ἦρχε Σισάμνης ὁ Ὑδάρνεος. (2) Πάρθοι δὲ καὶ Χοράσμιοι καὶ Σόγδοι τε καὶ Γανδάριοι καὶ Δαδίκαι τὴν αὐτὴν σκευὴν ἔχοντες τὴν καὶ Βάκτριοι ἐστρατεύοντο. Τούτων δὲ ἦρχον οἵδε, Πάρθων μὲν καὶ Χορασμίων Ἀρτάβαζος ὁ Φαρνάκεω, Σόγδων δὲ Ἀζάνης ὁ Ἀρταίου, Γανδαρίων δὲ καὶ Δαδικέων Ἀρτύφιος ὁ Ἀρταβάνου.

LXVII. Κάσπιοι δὲ σισύρνας τε ἐνδεδυκότες καὶ τόξα ἐπιχώρια καλάμινα ἔχοντες καὶ ἀκινάκας ἐστρατεύοντο. Οὗτοι μὲν οὕτω ἐσκευάδατο, ἡγεμόνα παρεχόμενοι Ἀριόμαρδον τὸν Ἀρτυφίου ἀδελφεόν· (2) Σαράγγαι δὲ εἵματα μὲν βεβαμμένα ἔχοντες ἐνέπρεπον, πέδιλα δὲ ἐς γόνυ ἀνατείνοντα εἶχον, τόξα δὲ καὶ αἰχμὰς Μηδικάς. Σαραγγέων δὲ ἦρχε Φερενδάτης ὁ Μεγαβάζου. (3) Πάκτυες δὲ σισυρνοφόροι τε ἔσαν καὶ τόξα ἐπιχώρια εἶχον καὶ ἐγχειρίδια. Πάκτυες δὲ ἄρχοντα παρείχοντο Ἀρτύντην τὸν Ἰθαμάτρεω.

LXVIII. Οὔτιοι δὲ καὶ Μύκοι τε καὶ Παρικάνιοι ἐσκευασμένοι ἔσαν κατά περ Πάκτυες. Τούτων δὲ ἦρχον οἵδε, Οὐτίων μὲν καὶ Μύκων Ἀρσαμένης ὁ Δαρείου, Παρικανίων δὲ Σιρομίτρης ὁ Οἰοβάζου.

LXIX. Ἀράβιοι δὲ ζειρὰς ὑπεζωσμένοι ἔσαν, τόξα δὲ παλίντονα εἶχον πρὸς δεξιά, μακρά. (2) Αἰθίοπες δὲ παρδαλέας τε καὶ λεοντέας ἐναμμένοι, τόξα δὲ εἶχον ἐκ φοίνικος σπάθης πεποιημένα, μακρά, τετραπηχέων οὐκ ἐλάσσω, ἐπὶ δὲ καλαμίνους ὀϊστοὺς σμικρούς· ἀντὶ δὲ σιδήρου ἐπῆν λίθος ὀξὺς πεποιημένος, τῷ καὶ τὰς σφρηγῖδας γλύφουσι· πρὸς δὲ αἰχμὰς εἶχον, ἐπὶ δὲ κέρας δορκάδος ἐπῆν ὀξὺ πεποιημένον τρόπον λόγχης· εἶχον δὲ καὶ ῥόπαλα τυλωτά. Τοῦ δὲ σώματος τὸ μὲν ἥμισυ ἐξηλείφοντο γύψῳ ἰόντες ἐς μάχην, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ μίλτῳ. (3) Ἀραβίων δὲ καὶ Αἰθιόπων τῶν ὑπὲρ Αἰγύπτου οἰκημένων ἦρχε Ἀρσάμης ὁ Δαρείου καὶ Ἀρτυστώνης τῆς Κύρου θυγατρός, τὴν μάλιστα στέρξας τῶν γυναικῶν Δαρεῖος εἰκὼ χρυσέην σφυρήλατον ἐποιήσατο. Τῶν μὲν δὴ ὑπὲρ Αἰγύπτου Αἰθιόπων καὶ Ἀραβίων ἦρχε Ἀρσάμης.

LXX. Οἱ δὲ ἀπ' ἡλίου ἀνατολέων Αἰθίοπες (διξοὶ γὰρ δὴ ἐστρατεύοντο) προσετετάχατο τοῖσι Ἰνδοῖσι, διαλλάσσοντες εἶδος μὲν οὐδὲν τοῖσι ἑτέροισι, φωνὴν δὲ καὶ τρίχωμα μοῦνον· οἱ μὲν γὰρ ἀπ' ἡλίου Αἰθίοπες ἰθύτριχές εἰσι, οἱ δὲ ἐκ τῆς Λιβύης οὐλότατον τρίχωμα ἔχουσι πάντων ἀνθρώπων. (2) Οὗτοι δὲ οἱ ἐκ τῆς Ἀσίης Αἰθίοπες τὰ μὲν πλέω κατά περ Ἰνδοὶ ἐσεσάχατο, προμετωπίδια δὲ ἵππων εἶχον ἐπὶ τῇσι κεφαλῇσι σύν τε τοῖσι ὠσὶ ἐκδεδαρμένα καὶ τῇ λοφιῇ· καὶ ἀντὶ μὲν λόφου ἡ λοφιὴ κατέχρα, τὰ δὲ ὦτα τῶν ἵππων ὀρθὰ πεπηγότα εἶχον· προβλήματα δὲ ἀντ' ἀσπίδων ἐποιεῦντο γεράνων δοράς.

LXXI. Λίβυες δὲ σκευὴν μὲν σκυτίνην ἤισαν ἔχοντες, ἀκοντίοισι δὲ ἐπικαύτοισι χρεώμενοι. Ἄρχοντα δὲ παρείχοντο Μασσάγην τὸν Ὀαρίζου.

LXVI. Arii arcubus quidem instructi erant Medicis; reliqua similia Bactriis habebant. Dux autem Ariorum Sisamnes fuit, Hydarnis filius. (2) Parthi, et Chorasmii, et Sogdi, et Gandarii, et Dadicæ, eodem modo instructi militabant atque Bactrii. Horum hi erant duces: Parthis et Chorasmiis præfuit Artabazus, Pharnacis filius; Sogdis Azanes, Artæi filius; Gandariis et Dadicis Artyphius, filius Artabani.

LXVII. Caspii sisyrnas (*penulas villosas*) induti militabant, et arcus habebant pro populi more ex arundine factos, atque acinacas. Hi quidem ita instructi erant, ducem habentes Ariomardum, Artyphii fratrem. (2) Sed Sarangæ pictis ornati vestibus erant, caligasque habebant genu usque pertinentes, arcus vero et hastas Medicas. Dux eorum Pherendates fuit, Megabazi filius. (3) Pactyes sisyrnis erant induti, arcusque indigenas et pugiones habebant. Præfuit his Artyntes, Ithamatris filius.

LXVIII. Utii et Myci et Paricanii eodem modo, quo Pactyes, erant, instructi. Duces eorum hi erant: Utiorum et Mycorum, Arsamenes, Darii filius; Paricaniorum vero Siromitres filius Œobazi.

LXIX. Arabes, sagis, quas vocant zeiras, induti succinctis, dextro humero arcus prælongos gestabant, qui in utramque intendi partem poterant. (2) Æthiopes, pardorum leonumque pellibus amicti, arcus ex palmæ spatha (*ramis quibus folia insident*) habebant prælongos, quattuor non minus cubitorum; tela vero, his imponenda, brevia, quæ loco ferri lapide acuto erant præfixa, quo etiam sigilla insculpunt. Hastas præterea habebant, cornu dorcadis acuminato præfixas in lanceæ modum: habuere vero etiam clavas nodosas. Corporis dimidium, in pugnam prodeuntes, creta dealbatum habebant, dimidium minio pictum. (3) Arabum et Æthiopum supra Ægyptum incolentium dux fuit Arsames, Darii et Artystonæ filius, Cyri filiæ; quam Darius uxorum maxime amaverat, effigiemque ejus auream faciendam curaverat malleo ductam. Arsames igitur Æthiopibus supra Ægyptum incolentibus et Arabibus præfuit.

LXX. Orientales vero Æthiopes (nam duplex Æthiopum genus militabat) cum Indis erant locati, forma quidem ab alteris non diversi, sed lingua solum et capillis. Orientales enim Æthiopes rectos habent capillos, Libyci vero crispos maxime omnium hominum. (2) Asiatici hi Æthiopes cæteroquin pari fere modo atque Indi erant instructi, caput autem tectum habebant pelle equina de capite equi detracta cum auribus et juba, ita ut ipsa juba pro crista esset, aures autem equi firmiter erectæ starent: pro scutis autem, gruum pellibus corpora tegebant.

LXXI. Afri pellibus induti incedebant, jaculis utentes adustis. Dux eorum Massages fuit, Oarizi filius.

LXXII. Παφλαγόνες δὲ ἐστρατεύοντο ἐπὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι ἔχοντες κράνεα πεπλεγμένα, ἀσπίδας δὲ σμικρὰς, αἰχμὰς δὲ οὐ μεγάλας, πρὸς δὲ ἀκόντια καὶ ἐγχειρίδια, περὶ δὲ τοὺς πόδας πέδιλα ἐπιχώρια ἐς μέσην κνήμην ἀνατείνοντα. (2) Λίγυες δὲ καὶ Ματιηνοὶ καὶ Μαριανδυνοί τε καὶ Σύροι τὴν αὐτὴν ἔχοντες Παφλαγόσι ἐστρατεύοντο· οἱ δὲ Σύροι οὗτοι ὑπὸ Περσέων Καππαδόκαι καλεῦνται. (3) Παφλαγόνων μέν νυν καὶ Ματιηνῶν Δῶτος ὁ Μεγασίδρου ἦρχε, Μαριανδυνῶν δὲ καὶ Λιγύων καὶ Σύρων Γωβρύης ὁ Δαρείου τε καὶ Ἀρτυστώνης.

LXXIII. Φρύγες δὲ ἀγχοτάτω τῆς Παφλαγονικῆς σκευὴν εἶχον, ὀλίγον παραλλάσσοντες. Οἱ δὲ Φρύγες, ὡς Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλεῦντο Βρίγες χρόνον ὅσον Εὐρωπήϊοι ἐόντες σύνοικοι ἔσαν Μακεδόσι, μεταβάντες δὲ ἐς τὴν Ἀσίην ἅμα τῇ χώρῃ καὶ τὸ οὔνομα μετέβαλον ἐς Φρύγας. (2) Ἀρμένιοι δὲ κατά περ Φρύγες ἐσεσάχατο, ἐόντες Φρυγῶν ἄποικοι. Τούτων συναμφοτέρων ἦρχε Ἀρτόχμης Δαρείου ἔχων θυγατέρα.

LXXIV. Λυδοὶ δὲ ἀγχοτάτω τῶν Ἑλληνικῶν εἶχον ὅπλα. Οἱ δὲ Λυδοὶ Μηίονες ἐκαλεῦντο τὸ πάλαι, ἐπὶ δὲ Λυδοῦ τοῦ Ἄτυος ἔσχον τὴν ἐπωνυμίην, μεταβαλόντες τὸ οὔνομα. (2) Μυσοὶ δὲ ἐπὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι εἶχον κράνεα ἐπιχώρια, ἀσπίδας δὲ σμικρὰς, ἀκοντίοισι δὲ ἐχρέοντο ἐπικαύτοισι. Οὗτοι δέ εἰσι Λυδῶν ἄποικοι, ἀπ' Οὐλύμπου δὲ οὔρεος καλεῦνται Οὐλυμπιηνοί. Λυδῶν δὲ καὶ Μυσῶν ἦρχε Ἀρταφέρνης ὁ Ἀρταφέρνεος, ὃς ἐς Μαραθῶνα ἐσέβαλε ἅμα Δάτι.

LXXV. Θρήϊκες δὲ ἐπὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι ἀλωπεκέας ἔχοντες ἐστρατεύοντο, περὶ δὲ τὸ σῶμα κιθῶνας, ἐπὶ δὲ ζειρὰς περιβεβλημένοι ποικίλας, περὶ δὲ τοὺς πόδας τε καὶ τὰς κνήμας πέδιλα νεβρῶν, πρὸς δὲ ἀκόντιά τε καὶ πέλτας καὶ ἐγχειρίδια σμικρά. (2) Οὗτοι δὲ διαβάντες μὲν ἐς τὴν Ἀσίην ἐκλήθησαν Βιθυνοὶ, τὸ δὲ πρότερον ἐκαλεῦντο, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, Στρυμόνιοι, οἰκέοντες ἐπὶ Στρυμόνι· ἐξαναστῆναι δέ φασι ἐξ ἠθέων ὑπὸ Τευκρῶν τε καὶ Μυσῶν. Θρηΐκων δὲ τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ ἦρχε Βασσάκης ὁ Ἀρταβάνου.

LXXVI. .... ἀσπίδας δὲ ὠμοβοΐνας εἶχον σμικρὰς, καὶ προβόλους δύο λυκιοεργέας ἕκαστος εἶχε, ἐπὶ δὲ τῇσι κεφαλῇσι κράνεα χάλκεα· πρὸς δὲ τοῖσι κράνεσι ὦτά τε καὶ κέρεα προσῆν βοὸς χάλκεα, ἐπῆσαν δὲ καὶ λόφοι· τὰς δὲ κνήμας ῥάκεσι φοινικέοισι κατειλίχατο. Ἐν τούτοισι τοῖσι ἀνδράσι Ἄρεός ἐστι χρηστήριον.

LXXVII. Καβηλέες δὲ οἱ Μηίονες, Λασόνιοι δὲ καλεύμενοι, τὴν αὐτὴν Κίλιξι εἶχον σκευὴν, τὴν ἐγὼ, ἐπεὰν κατὰ τὴν Κιλίκων τάξιν διεξιὼν γένωμαι, τότε σημανέω. (2) Μιλύαι δὲ αἰχμάς τε βραχέας εἶχον καὶ εἵματα ἐνεπεπορπέατο· εἶχον δὲ αὐτῶν τόξα μετεξέτεροι Λύκια, περὶ δὲ τῇσι κεφαλῇσι ἐκ διφθερέων πεποιημένας κυνέας. Τούτων πάντων ἦρχε Βάδρης ὁ Ὑστάνεος.

LXXVIII. Μόσχοι δὲ περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι κυνέας ξυλίνας εἶχον, ἀσπίδας δὲ καὶ αἰχμὰς σμικράς·

LXXII. Paphlagones militabant in capite galeas gestantes plexas : scuta eisdem exigua erant, et hastæ non magnæ; adhæc jacula et pugiones; pedibus inductæ caligæ, ad mediam tibiam adscendentes. (2) Ligyes et Matieni et Mariandyni et Syri eodem modo, atque Paphlagones, instructi militabant. Syri autem hi a Persis Cappadoces vocantur. (3) Et dux quidem Paphlagonum et Matienorum fuit Dotus, Megasidri filius; Mariandynorum vero et Ligyum et Syrorum, Gobryas, Darii filius et Artystonæ.

LXXIII. Phryges similiter atque Paphlagones erant armati, exigua differentia. Hic populus, ut Macedones adfirmant, quamdiu in Europa cum Macedonibus habitavit, Briges nominabatur : qui postquam in Asiam transierunt, mutato una cum sede eorum nomine, Phryges sese adpellarunt. (2) Armenii, eodem modo quo Phryges, instructi erant, quum quidem sint Phrygum coloni. Ambobus simul præerat Artochmes, Darii gener.

LXXIV. Lydorum armatura simillima Græcanicæ erat. Hi Lydi, quum olim Mæones fuissent nominati, deinde a Lydo, Atyis filio, nomen invenerunt et prius mutarunt. (2) Mysi in capite galeas gestabant sui generis, clypeis utentes brevibus, jaculis autem adustis. Lydorum hi sunt coloni, et ab Olympo monte Olympieni vocantur. Lydis Mysisque præerat Artaphernes, Artaphernis illius filius, qui cum Dati Marathonem invasit.

LXXV. Thraces militantes caput pelle vulpina tectum habebant, circa corpus tunicam et tunicæ superinductum sagum (*zeiran*) variegatum; circum pedes et crura caligas ex hinnulorum corio; adhæc jacula et peltas et breves pugiones. (2) Hi, postquam in Asiam transierunt, Bithyni nominati sunt; prius vero, ut ipsi aiunt, Strymonii vocabantur, quum ad Strymonem habitarent : sedibus suis autem pulsos fuisse aiunt a Teucris et Mysis. Thracibus his Asiaticis præfuit Bassaces, Artabani filius.

LXXVI. [*Chalybes?*] parmas habebant exiguas ex bovino corio, et bina quisque venabula in Lycia confecta; et capitibus impositas galeas æneas, et super his aures et cornua bovis ex ære, itemque cristas; tibias pannis purpureis habebant involutas. Apud hunc populum est Martis oraculum.

LXXVII. Cabelenses Mæones, qui Lasonii vocantur, eodem quo Cilices cultu erant instructi; quem cultum tunc indicabo, quum in enarrationis hujus ordine ad Cilices pervenero. (2) Milyæ brevia habebant spicula, et vestes fibulis substrictas; nonnulli eorum arcus habebant Lycios; capita autem galeis tecta coriaceis. His omnibus præfuit Badres, Hystanis filius.

LXXVIII. Moschi capitibus imposit[illegible]ant galeas ligneas, parmas et hastas breves, sed ferrum hastarum

λόγχαι δὲ ἐπῆσαν μεγάλαι. Τιβαρηνοὶ δὲ καὶ Μάκρωνες καὶ Μοσύνοικοι κατά περ Μόσχοι ἐσκευασμένοι ἐστρατεύοντο. (2) Τούτους δὲ συνέτασσον ἄρχοντες οἵδε, Μόσχους μὲν καὶ Τιβαρηνοὺς Ἀριόμαρδος ὁ Δαρείου τε παῖς καὶ Πάρμυος τῆς Σμέρδιος τοῦ Κύρου, Μάκρωνας δὲ καὶ Μοσυνοίκους Ἀρταΰκτης ὁ Χεράσμιος, ὃς Σηστὸν τὴν ἐν Ἑλλησπόντῳ ἐπετρόπευε.

LXXIX. Μᾶρες δὲ ἐπὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι κράνεα ἐπιχώρια πλεκτὰ εἶχον, ἀσπίδας δὲ δερματίνας σμικρὰς καὶ ἀκόντια. (2) Κόλχοι δὲ περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι κράνεα ξύλινα, ἀσπίδας δὲ ὠμοβοΐνας σμικράς, αἰχμάς τε βραχέας, πρὸς δὲ καὶ μαχαίρας εἶχον. Μαρῶν δὲ καὶ Κόλχων ἦρχε Φαρανδάτης ὁ Τεάσπιος. (3) Ἀλαρόδιοι δὲ καὶ Σάσπειρες κατά περ Κόλχοι ὡπλισμένοι ἐστρατεύοντο. Τούτων δὲ Μασίστιος ὁ Σιρομίτρεω ἦρχε.

LXXX. Τὰ δὲ νησιωτικὰ ἔθνεα τὰ ἐκ τῆς Ἐρυθρῆς θαλάσσης ἑπόμενα, νήσων δὲ ἐν τῇσι τοὺς ἀνασπάστους καλευμένους κατοικίζει βασιλεύς, ἀγχοτάτω τῶν Μηδικῶν εἶχον ἐσθῆτά τε καὶ ὅπλα. (2) Τούτων δὲ τῶν νησιωτέων ἦρχε Μαρδόντης ὁ Βαγαίου, ὃς ἐν Μυκάλῃ στρατηγέων δευτέρῳ ἔτεϊ τούτων ἐτελεύτησε ἐν τῇ μάχῃ.

LXXXI. Ταῦτα ἦν τὰ κατ' ἤπειρον στρατευόμενά τε ἔθνεα καὶ τεταγμένα ἐς τὸ πεζόν. Τούτου ὦν τοῦ στρατοῦ ἦρχον οὗτοι οἵ περ εἰρέαται, καὶ οἱ διατάξαντες καὶ ἐξαριθμήσαντες οὗτοι ἔσαν, καὶ χιλιάρχας τε καὶ μυριάρχας ἀποδέξαντες, ἑκατοντάρχας δὲ καὶ δεκάρχας οἱ μυριάρχαι. Τελέων δὲ καὶ ἐθνέων ἔσαν ἄλλοι σημάντορες. Ἔσαν μὲν δὴ οὗτοι οἵ περ εἰρέαται ἄρχοντες.

LXXXII. Ἐστρατήγεον δὲ τούτων τε καὶ τοῦ σύμπαντος στρατοῦ τοῦ πεζοῦ Μαρδόνιός τε ὁ Γωβρύεω καὶ Τριτανταίχμης ὁ Ἀρταβάνου τοῦ γνώμην θεμένου μὴ στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Σμερδομένης ὁ Ὀτάνεω, Δαρείου ἀμφότεροι οὗτοι ἀδελφεῶν παῖδες, Ξέρξῃ δὲ ἐγίνοντο ἀνεψιοί, καὶ Μασίστης ὁ Δαρείου τε καὶ Ἀτόσσης παῖς καὶ Γέργις ὁ Ἀρίζου καὶ Μεγάβυζος ὁ Ζωπύρου.

LXXXIII. Οὗτοι ἔσαν στρατηγοὶ τοῦ σύμπαντος πεζοῦ χωρὶς τῶν μυρίων· τῶν δὲ μυρίων τούτων Περσέων τῶν ἀπολελεγμένων ἐστρατήγεε μὲν Ὑδάρνης ὁ Ὑδάρνεος, ἐκαλεῦντο δὲ ἀθάνατοι οἱ Πέρσαι οὗτοι ἐπὶ τοῦδε· εἴ τις αὐτῶν ἐξέλιπε τὸν ἀριθμὸν ἢ θανάτῳ βιηθεὶς ἢ νούσῳ, ἄλλος ἀνὴρ ἀραίρητο, καὶ ἐγίνοντο οὐδαμὰ οὔτε πλεῦνες μυρίων οὔτε ἐλάσσονες. (2) Κόσμον δὲ πλεῖστον παρείχοντο διὰ πάντων Πέρσαι, καὶ αὐτοὶ ἄριστοι ἔσαν. Σκευὴν μὲν τοιαύτην εἶχον ἥπερ εἴρηται, χωρὶς δὲ χρυσόν τε πολλὸν καὶ ἄφθονον ἔχοντες ἐνέπρεπον. Ἁρμαμάξας τε ἅμα ἤγοντο, ἐν δὲ παλλακὰς καὶ θεραπηίην πολλήν τε καὶ εὖ ἐσκευασμένην. Σῖτα δέ σφι, χωρὶς τῶν ἄλλων στρατιωτέων, κάμηλοί τε καὶ ὑποζύγια ἦγον.

LXXXIV. Ἱππεύει δὲ ταῦτα τὰ ἔθνεα· πλὴν οὐ

erat prælongum. Tibareni et Macrones et Mosynœci militabant similiter atque Moschi armati. (2) Ordinabant hos autem hi duces : Moschos et Tibarenos Ariomardus, Darii filius et Parmyis, filiæ Smerdis, Cyri neptis : Macronas vero et Mosynœcos Artayctes, filius Cherasmis, qui Sesto ad Hellespontum præfectus erat.

LXXIX. Mares in capitibus galeas gestabant suo more plexas, parmas breves coriaceas habebant, et jacula. (2) Colchi ligneas galeas in capitibus habebant, parvas parmas ex cruda bovis pelle, hastas breves; adhæc etiam gladios. Marum et Colchorum dux fuit Pharandates, Teaspis filius. (3) Alarodii et Saspires similiter Colchis armati militabant : præfuitque his Masistius, Siromitræ filius.

LXXX. Insulani populi, qui castra sequebantur, ex illis Maris Rubri insulis, in quibus rex sedes adsignat his qui Anaspasti (*transportati*) vocantur, veste atque armis utebantur simillimis Medicis. (2) Insulanis his præfuit Mardontes Bagæi filius, qui altero post hæc anno dux apud Mycalen in prælio cecidit.

LXXXI. Hi igitur sunt populi, qui in continente, et quidem pedibus, militabant. Et pedestribus his copiis præfuerunt viri quos dixi : qui et ordinarunt eos et eorum numerum inierunt, et chiliarchas et myriarchas (*millium et decem millium duces*) nominarunt : hecatontarchas vero et decadarchas (*centuriones et decuriones*) nominarunt myriarchæ. Jam singulorum agminum populorumque alii quidem fuerant etiam duces minores; sed hi sub imperio erant eorum quos commemoravi.

LXXXII. His ipsis vero, et universo pedestri exercitui, præfecti erant Mardonius, Gobryæ filius, et Tritantæchmes, Artabani illius, qui pro sententia dixerat non esse bellum inferendum Græciæ, et Smerdomenes, Otanis filius; (duo hi, Darii ex fratribus nepotes, Xerxis erant consobrini;) et Masistes, Darii et Atossæ filius, et Gergis Arizi, et Megabyzus Zopyri.

LXXXIII. Hi universo pedestri exercitui præerant, excepto decem millibus. His enim selectis decem millibus Persarum Hydarnes præfuit, Hydarnis filius. Vocabantur autem hi Persæ Immortales, hac de caussa : quando ex illorum numero aliquis defecit aut morte aut morbo coactus, alius in ejus locum jam delectus erat vir, ut semper essent decies mille, nec plures nec pauciores. (2) Præcipuo autem inter omnes cultu eminebant Persæ, et fortissimi hi erant. Armatura ea fuit quam dixi; præterea vero auro multo et copioso fulgebant. Pellices etiam secum hi ducebant carpentis vectas, et frequens famulitium pulcre ornatum : eisdemque, seorsum a cæteris militibus, cameli et jumenta commeatus vehebant.

LXXXIV. Equis quidem vehuntur omnes isti populi :

πάντα παρείχετο ἵππον, ἀλλὰ τοσάδε μοῦνα· Πέρσαι μὲν τὴν αὐτὴν ἐσκευασμένοι καὶ ὁ πεζὸς αὐτῶν· πλὴν ἐπὶ τῇσι κεφαλῇσι εἶχον μετεξέτεροι αὐτῶν καὶ χάλκεα καὶ σιδήρεα ἐξεληλαμένα ποιήματα.

LXXXV. Εἰσὶ δέ τινες νομάδες ἄνθρωποι Σαγάρτιοι καλεύμενοι, ἔθνος μὲν Περσικὸν καὶ φωνῇ, σκευὴν δὲ μεταξὺ ἔχουσι πεποιημένην τῆς τε Περσικῆς καὶ τῆς Πακτυϊκῆς· οἳ παρείχοντο μὲν ἵππον ὀκτακισχιλίην, ὅπλα δὲ οὐ νομίζουσι ἔχειν οὔτε χάλκεα οὔτε σιδήρεα ἔξω ἐγχειριδίων, χρέονται δὲ σειρῇσι πεπλεγμένῃσι ἐξ ἱμάντων. (2) Ταύτῃσι πίσυνοι ἔρχονται ἐς πόλεμον· ἡ δὲ μάχη τούτων τῶν ἀνδρῶν ἥδε· ἐπεὰν συμμίσγωσι τοῖσι πολεμίοισι, βάλλουσι τὰς σειρὰς ἐπ' ἄκρῳ βρόχους ἐχούσας· ὅτευ δ' ἂν τύχῃ, ἤν τε ἵππου ἤν τε ἀνθρώπου, ἐπ' ἑωυτὸν ἕλκει· οἱ δὲ ἐν ἕρκεσι ἐμπαλασσόμενοι διαφθείρονται. Τούτων μὲν αὕτη ἡ μάχη, καὶ ἐπετετάχατο ἐς τοὺς Πέρσας.

LXXXVI. Μῆδοι δὲ τήν περ ἐν τῷ πεζῷ εἶχον σκευήν, καὶ Κίσσιοι ὡσαύτως. (2) Ἰνδοὶ δὲ σκευῇ μὲν ἐσεσάχατο τῇ αὐτῇ καὶ ἐν τῷ πεζῷ, ἤλαυνον δὲ κέλητας καὶ ἅρματα· ὑπὸ δὲ τοῖσι ἅρμασι ὑπῆσαν ἵπποι καὶ ὄνοι ἄγριοι. (3) Βάκτριοι δὲ ἐσκευάδατο ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ πεζῷ, καὶ Κάσπιοι ὁμοίως. (4) Λίβυες δὲ καὶ αὐτοὶ κατά περ ἐν τῷ πεζῷ· ἤλαυνον δὲ καὶ οὗτοι πάντες ἅρματα. (5) Ὡς δ' αὕτως Κάσπειροι καὶ Παρικάνιοι ἐσεσάχατο ὁμοίως καὶ ἐν τῷ πεζῷ. Ἀράβιοι δὲ σκευὴν μὲν εἶχον τὴν αὐτὴν καὶ ἐν τῷ πεζῷ, ἤλαυνον δὲ πάντες καμήλους ταχυτῆτα οὐ λειπομένας ἵππων.

LXXXVII. Ταῦτα τὰ ἔθνεα μοῦνα ἵππευε, ἀριθμὸς δὲ τῆς ἵππου ἐγένετο ὀκτὼ μυριάδες, πάρεξ τῶν καμήλων καὶ τῶν ἁρμάτων. Οἱ μέν νυν ἄλλοι ἱππέες ἐτετάχατο κατὰ τέλεα, Ἀράβιοι δὲ ἔσχατοι ἐπετετάχατο· ἅτε γὰρ τῶν ἵππων οὔτι ἀνεχομένων τὰς καμήλους, ὕστεροι ἐτετάχατο, ἵνα μὴ φοβέοιτο τὸ ἱππικόν.

LXXXVIII. Ἵππαρχοι δὲ ἔσαν Ἁρμαμίθρης τε καὶ Τίθαιος Δάτιος παῖδες. Ὁ δὲ τρίτος σφι συνίππαρχος Φαρνούχης κατελέλειπτο ἐν Σάρδισι νοσέων. (2) Ὡς γὰρ ὁρμέοντο ἐκ Σαρδίων, ἐπὶ συμφορὴν ἐνέπεσε ἀνεθέλητον· ἐλαύνοντι γάρ οἱ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἵππου ὑπέδραμε κύων, καὶ ὁ ἵππος οὐ προϊδὼν ἐφοβήθη τε καὶ στὰς ὀρθὸς ἀπεσείσατο τὸν Φαρνούχεα, πεσὼν δὲ αἷμά τε ἤμεε καὶ ἐς φθίσιν περιῆλθε ἡ νοῦσος. (3) Τὸν δὲ ἵππον αὐτίκα κατ' ἀρχὰς ἐποίησαν οἱ οἰκέται ὡς ἐκέλευε· ἐς τὸν χῶρον ἐν τῷ περ κατέβαλε τὸν δεσπότεα ἀπαγαγόντες, ἐν τοῖσι γούνασι ἀπέταμον τὰ σκέλεα. Φαρνούχης μὲν οὕτω παρελύθη τῆς ἡγεμονίης.

LXXXIX. Τῶν δὲ τριηρέων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο ἑπτὰ καὶ διηκόσιαι καὶ χίλιαι, παρείχοντο δὲ αὐτὰς οἵδε, Φοίνικες μὲν σὺν Συρίοισι τοῖσι ἐν τῇ Παλαιστίνῃ τριηκοσίας, ὧδε ἐσκευασμένοι· περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι κυνέας εἶχον ἀγχοτάτω πεποιημένας τρόπον τὸν Ἑλληνικόν, ἐνδεδυκότες δὲ θώρηκας λινέους, ἀσπί-

at non omnes equitatum contulere, sed hi soli: Persæ, eodem modo armati atque pedites ipsorum, nisi quod horum nonnulli in capitibus partim ænea partim ferrea opera gestabant malleo ducta.

LXXXV. Sunt porro homines nomades Sagartii nominati, populus quidem Persicus, et lingua Persica utens, cultu vero inter Persicum et Pactyicum medio. Hi equitum contulerant octo millia: arma autem illis non sunt in usu, nec ænea, nec ferrea, præterquam pugiones. Utuntur vero funibus e loris plexis: (2) quibus fidentes in bellum proficiscuntur. Est autem pugnæ genus horum hominum hujusmodi: quando cum hostibus congrediuntur, projiciunt funes, quorum in extremitate laquei sunt; quidquid prehendit funis, sive equus sit, sive homo, id ad se trahit eques; et ille laqueo implicatus interficitur. Talis horum pugna est; locati autem erant cum Persis.

LXXXVI. Medi equites eodem modo, quo pedites, instructi erant: itemque Cissii. (2) Indorum item cultus et arma eadem atque peditum; habebant autem et equos sellarios et currus: juncti autem currus erant partim equis, partim asinis silvestribus. (3) Bactriorum quoque cultus equitum idem ac peditum: pariterque Caspiorum. (4) Libyes item, qui cum equis aderant, eodem cultu atque pedites erant instructi; sed hi quidem cuncti currus agebant. (5) Caspirorum etiam et Paricaniorum et Arabum equitum cultus et arma nihil a peditibus differebant: sed Arabes omnes camelis vehebantur, qui celeritate non cedunt equis.

LXXXVII. Hi ergo soli populi equitatum contulerant. Numerus vero equitum octoginta millium fuit, exceptis camelis et curribus. Et reliqui quidem equites turmatim ordinati erant; Arabes vero postremi, erant locati, hac de caussa postremi, ne equi consternarentur; camelos enim ægerrime patiuntur equi.

LXXXVIII. Equitatui præfecti erant Harmamithres et Tithæus, Datis filii. Collega horum Pharnuches, tertius præfectus equitum, ob morbum Sardibus erat relictus: (2) quum enim Sardibus egrederetur exercitus, tristis huic casus acciderat. Dum equo vehitur, sub pedes equi intercurrit canis: et equus, qui illum non prospexerat, consternatus rectum sese erigit, et Pharnuchem excutit; qui humum prolapsus sanguinem evomuit, et in phthisin morbus transiit. (3) Equum autem statim initio ea pœna adfecerunt famuli, quam herus jussit: in eum locum deducto, ubi herum excusserat, crura in genibus præciderunt. Ita Pharnuches præfectura equitum excidit.

LXXXIX. Triremes numero fuere mille ducentæ et septem: quas præbuerant hi populi: Phœnices, cum Syris Palæstinæ, trecentas; quorum armatura hujusmodi erat: capita galeis tecta, similibus maxime Græcanicis galeis; circa corpus thoraces lintei; tum clypeos habebant quorum

δας δὲ ἴτυς οὐκ ἐχούσας εἶχον καὶ ἀκόντια. (2) Οὗτοι δὲ οἱ Φοίνικες τὸ παλαιὸν οἴκεον, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, ἐπὶ τῇ Ἐρυθρῇ θαλάσσῃ, ἐνθεῦτεν δὲ ὑπερβάντες τῆς Συρίης οἰκέουσι τὰ παρὰ θάλασσαν· τῆς δὲ Συρίης τοῦτο τὸ χωρίον καὶ τὸ μέχρι Αἰγύπτου πᾶν Παλαιστίνη καλέεται. (3) Αἰγύπτιοι δὲ νέας παρείχοντο διηκοσίας. Οὗτοι δὲ εἶχον περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι κράνεα χηλευτά, ἀσπίδας δὲ κοίλας, τὰς ἴτυς μεγάλας ἐχούσας, καὶ δόρατά τε ναύμαχα καὶ τύκους μεγάλους. Τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν θωρηκοφόροι ἔσαν, μαχαίρας δὲ μεγάλας εἶχον. Οὗτοι μὲν οὕτω ἐστάλατο.

XC. Κύπριοι δὲ παρείχοντο νέας πεντήκοντα καὶ ἑκατόν, ἐσκευασμένοι ὧδε· τὰς μὲν κεφαλὰς εἱλίχατο μίτρῃσι οἱ βασιλέες αὐτῶν, οἱ δὲ ἄλλοι εἶχον κιθῶνας, τὰ δὲ ἄλλα κατά περ Ἕλληνες. (2) Τούτων δὲ τοσάδε ἔθνεά ἐστι, οἱ μὲν ἀπὸ Σαλαμῖνος καὶ Ἀθηνέων, οἱ δὲ ἀπ' Ἀρκαδίης, οἱ δὲ ἀπὸ Κύθνου, οἱ δὲ ἀπὸ Φοινίκης, οἱ δὲ ἀπ' Αἰθιοπίης, ὡς αὐτοὶ Κύπριοι λέγουσι.

XCI. Κίλικες δὲ ἑκατὸν παρείχοντο νέας. Οὗτοι δ' αὖ περὶ μὲν τῇσι κεφαλῇσι κράνεα ἐπιχώρια, λαισήϊά τε εἶχον ἀντ' ἀσπίδων, ὠμοβοέης πεποιημένα, καὶ κιθῶνας εἰρινέους ἐνδεδυκότες· δύο δὲ ἀκόντια ἕκαστος καὶ ξίφος εἶχον, ἀγχοτάτω τῇσι Αἰγυπτίῃσι μαχαίρῃσι πεποιημένα. Οὗτοι μὲν τὸ παλαιὸν Ὑπαχαιοὶ ἐκαλεῦντο, ἐπὶ δὲ Κίλικος τοῦ Ἀγήνορος ἀνδρὸς Φοίνικος ἔσχον τὴν ἐπωνυμίην. (2) Πάμφυλοι δὲ τριήκοντα παρείχοντο νέας Ἑλληνικοῖσι ὅπλοισι ἐσκευασμένοι· οἱ δὲ Πάμφυλοι οὗτοι εἰσὶ τῶν ἐκ Τροίης ἀποσκεδασθέντων ἅμα Ἀμφιλόχῳ καὶ Κάλχαντι.

XCII. Λύκιοι δὲ παρείχοντο νέας πεντήκοντα θωρηκοφόροι τε ἐόντες καὶ κνημιδοφόροι, εἶχον δὲ τόξα κρανέϊνα καὶ ὀϊστοὺς καλαμίνους ἀπτέρους καὶ ἀκόντια, ἐπὶ δὲ αἰγὸς δέρματα περὶ τοὺς ὤμους αἰωρεύμενα, περὶ δὲ τῇσι κεφαλῇσι πίλους πτεροῖσι περιεστεφανωμένους· ἐγχειρίδια δὲ καὶ δρέπανα εἶχον. (2) Λύκιοι δὲ Τερμίλαι ἐκαλεῦντο ἐκ Κρήτης γεγονότες, ἐπὶ δὲ Λύκου τοῦ Πανδίονος ἀνδρὸς Ἀθηναίου ἔσχον τὴν ἐπωνυμίην.

XCIII. Δωριέες δὲ οἱ ἐκ τῆς Ἀσίης τριήκοντα παρείχοντο νέας, ἔχοντές τε Ἑλληνικὰ ὅπλα καὶ γεγονότες ἀπὸ Πελοποννήσου. (2) Κᾶρες δὲ ἑβδομήκοντα παρείχοντο νέας, τὰ μὲν ἄλλα κατά περ Ἕλληνες ἐσταλμένοι, εἶχον δὲ καὶ δρέπανα καὶ ἐγχειρίδια. Οὗτοι δὲ οἵτινες πρότερον ἐκαλεῦντο, ἐν τοῖσι πρώτοισι τῶν λόγων εἴρηται.

XCIV. Ἴωνες δὲ ἑκατὸν νέας παρείχοντο ἐσκευασμένοι ὡς Ἕλληνες. Ἴωνες δὲ ὅσον μὲν χρόνον ἐν Πελοποννήσῳ οἴκεον τὴν νῦν καλευμένην Ἀχαιίην, καὶ πρὶν ἢ Δαναόν τε καὶ Ξοῦθον ἀπικέσθαι ἐς Πελοπόννησον, ὡς Ἕλληνες λέγουσι, ἐκαλεῦντο Πελασγοὶ Αἰγιαλέες, ἐπὶ δὲ Ἴωνος τοῦ Ξούθου Ἴωνες.

XCV. Νησιῶται δὲ ἑπτακαίδεκα παρείχοντο νέας ὡπλισμένοι ὡς Ἕλληνες, καὶ τοῦτο Πελασγικὸν ἔθνος, ὕστερον δὲ Ἰωνικὸν ἐκλήθη κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ

oræ ferro non erant munitæ, et jacula. (2) Phœnices hi, ut aiunt ipsi, olim ad mare Rubrum habitaverant: illinc transgressi, nunc Syriæ oram maritimam incolunt. Syriæ autem hic tractus omnis, usque ad Ægyptum, Palæstina vocatur. (3) Ægyptii naves præbuerant ducentas. Hi plexas sive nexiles gestabant galeas, scuta cava, quorum oræ multo ferro erant munitæ, hastas ad navalem pugnam comparatas, et ingentes bipennes. Multitudo eorum thoraces gestabant, magnosque gladios habebant. Talis horum armatura erat.

XC. Cyprii naves præbuerant centum et quinquaginta, hoc modo armati: reges eorum caput mitra obvolutum habebant: reliqui tunicas gestabant: cætera vero ut Græci. (2) Sunt autem Cypriorum plures populi: alii Salamine et Athenis oriundi; alii ex Arcadia; alii ex Cythno; alii e Phœnice; alii ex Æthiopia, ut ipsi Cyprii adfirmant.

XCI. Cilices centum contulerant naves. Hi capita galeis tecta habebant vernaculis, pro scutis parmulas gestabant ex crudo bovino corio confectas, tunicas induti laneas: bina quisque jacula habebat, et ensem Ægyptiaco maxime gladio similem. Hi antiquitus Hypachæi nominati erant: dein a Cilice, Agenoris filio, viro Phœnice, nomen invenere. (2) Pamphyli triginta naves præbuerant, Græcanicis armis instructi. Sunt autem hi Pamphyli Trojanorum posteri illorum, qui cum Amphilocho et Calchante disjecti fuere.

XCII. Lycii quinquaginta præbuerant naves, thoracibus et ocreis instructi. Arcus habebant ex corno arbore, sagittas arundineas non alatas, et jacula: ex humeris eorum pelles pendebant caprinæ: capitibus impositi pilei pennis circumcirca coronati: præterea pugionibus et falcibus armati erant. (2) Erant vero Lycii ex Creta oriundi, Termilæ olim nominati, deinde a Lyco, Pandionis filio, viro Atheniensi, invenere nomen.

XCIII. Dorienses Asiatici triginta naves contulerant, Græcanico more armati, ex Peloponneso oriundi. (2) Cares septuaginta naves præbuerant, falcibus et pugionibus armati, cæteroquin vero Græcanico more instructi. His quodnam antiquitus fuerit nomen, in superiori harum Historiarum parte dictum est.

XCIV. Iones centum contulerant naves, eodem modo instructi atque Græci. Iones, quamdiu in Peloponneso eam regionem, quæ nunc Achaia vocatur, incoluerant, priusquam Danaus et Xuthus in Peloponnesum advenissent, ut Græci aiunt, Pelasgi Ægialees (*id est*, littorales) vocabantur: deinde ab Ione, Xuthi filio, nomen invenerunt.

XCV. Insulani septemdecim contulerant naves, eodem modo armati atque Græci. Etiam hic Pelasgicus est populus, qui deinde Ionicus eadem ratione nominatus est atque

οἱ δυωδεκαπόλιες Ἴωνες οἱ ἀπ' Ἀθηνέων. (2) Αἰολέες δὲ ἑξήκοντα νέας παρείχοντο, ἐσκευασμένοι τε ὡς Ἕλληνες καὶ τὸ πάλαι καλεύμενοι Πελασγοὶ, ὡς Ἑλλήνων λόγος. (3) Ἑλλησπόντιοι δὲ πλὴν Ἀβυδηνῶν (Ἀβυδηνοῖσι γὰρ προσετέτακτο ἐκ βασιλέος κατὰ χώρην μένουσι φύλακας εἶναι τῶν γεφυρέων), οἱ δὲ λοιποὶ οἱ ἐκ τοῦ Πόντου στρατευόμενοι παρείχοντο μὲν ἑκατὸν νέας, ἐσκευασμένοι δὲ ἔσαν ὡς Ἕλληνες· οὗτοι δὲ Ἰώνων καὶ Δωριέων ἄποικοι.

XCVI. Ἐπεβάτευον δὲ ἐπὶ πασέων τῶν νεῶν Πέρσαι καὶ Μῆδοι καὶ Σάκαι. Τούτων δὲ ἄριστα πλωούσας παρείχοντο νέας Φοίνικες, καὶ Φοινίκων Σιδώνιοι. (2) Τούτοισι πᾶσι καὶ τοῖσι ἐς τὸν πεζὸν τεταγμένοισι αὐτῶν ἐπῆσαν ἑκάστοισι ἐπιχώριοι ἡγεμόνες, τῶν ἐγὼ, οὐ γὰρ ἀναγκαίῃ ἐξέργομαι ἐς ἱστορίης λόγον, οὐ παραμέμνημαι· οὔτε γὰρ ἔθνεος ἑκάστου ἐπάξιοι ἔσαν οἱ ἡγεμόνες, ἔν τ' ἔθνεϊ ἑκάστῳ ὅσαι περ πόλιες τοσοῦτοι καὶ ἡγεμόνες ἔσαν. (3) Εἵποντο δὲ ὡς οὐ στρατηγοὶ, ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἄλλοι στρατευόμενοι δοῦλοι, ἐπεὶ στρατηγοὶ οἱ τὸ πᾶν ἔχοντες κράτος καὶ ἄρχοντες τῶν ἐθνέων ἑκάστων, ὅσοι αὐτῶν ἔσαν Πέρσαι, εἰρέαταί μοι.

XCVII. Τοῦ δὲ ναυτικοῦ ἐστρατήγεον οἵδε, Ἀριαβίγνης τε ὁ Δαρείου καὶ Πρηξάσπης ὁ Ἀσπαθίνεω καὶ Μεγάβαζος ὁ Μεγαβάτεω καὶ Ἀχαιμένης ὁ Δαρείου, τῆς μὲν Ἰάδος τε καὶ Καρικῆς στρατιῆς Ἀριαβίγνης ὁ Δαρείου τε παῖς καὶ τῆς Γωβρύεω θυγατρός· (2) Αἰγυπτίων δὲ ἐστρατήγεε Ἀχαιμένης Ξέρξεω ἐὼν ἀπ' ἀμφοτέρων ἀδελφεὸς, τῆς δὲ ἄλλης στρατιῆς ἐστρατήγεον οἱ δύο. Τριηκόντεροι δὲ καὶ πεντηκόντεροι καὶ κέρκουροι καὶ ἱππαγωγὰ πλοῖα σμικρὰ συνελθόντα ἐς τὸν ἀριθμὸν ἐφάνη τρισχίλια.

XCVIII. Τῶν δὲ ἐπιπλωόντων μετά γε τοὺς στρατηγοὺς οἵδε ἔσαν οἱ ὀνομαστότατοι, Σιδώνιος Τετράμνηστος Ἀνύσου, καὶ Τύριος Μάπην Σιρώμου, καὶ Ἀράδιος Μέρβαλος Ἀγβάλου, καὶ Κίλιξ Συέννεσις Ὠρομέδοντος, καὶ Λύκιος Κυβερνίσκος Σίκα, καὶ Κύπριοι Γόργος τε Χέρσιος καὶ Τιμῶναξ ὁ Τιμαγόρεω, καὶ Καρῶν Ἱστιαῖός τε ὁ Τύμνεω καὶ Πίγρης ὁ Σελδώμου καὶ Δαμασίθυμος ὁ Κανδαύλεω.

XCIX. Τῶν μέν νυν ἄλλων οὐ παραμέμνημαι ταξιαρχέων ὡς οὐκ ἀναγκαζόμενος, Ἀρτεμισίης δὲ, τῆς μάλιστα θῶμα ποιεῦμαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατευσαμένης γυναικὸς, ἥτις ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτή τε ἔχουσα τὴν τυραννίδα καὶ παιδὸς ὑπάρχοντος νεηνίεω ὑπὸ λήματός τε καὶ ἀνδρηίης ἐστρατεύετο, οὐδεμιῆς ἐούσης οἱ ἀναγκαίης. (2) Οὔνομα μὲν δὴ ἦν αὐτῇ Ἀρτεμισίη, θυγάτηρ δὲ ἦν Λυγδάμιος, γένος δὲ ἐξ Ἁλικαρνησσοῦ τὰ πρὸς πατρὸς, τὰ μητρόθεν δὲ Κρῆσσα. Ἡγεμόνευε δὲ Ἁλικαρνησσέων τε καὶ Κῴων καὶ Νισυρίων τε καὶ Καλυδνίων, πέντε νέας παρεχομένη. (3) Καὶ συναπάσης τῆς στρατιῆς, μετά γε τὰς Σιδωνίων, νέας εὐδοξοτάτας παρείχετο, πάντων δὲ τῶν συμμάχων γνώμας ἀρίστας βασιλέϊ ἀπεδέξατο. (4) Τῶν δὲ κατέ-

illi duodecim civitatum Iones Athenis oriundi. (2) Æolenses sexaginta præbuerant naves, eodem modo atque Graeci armati : et hi quoque olim Pelasgi nominati, ut Græci memorant. (3) Hellespontii, exceptis Abydenis : nam Abydenis imperaverat rex ut domi manerent, et pontes custodirent : cæteri igitur ex Ponto expeditionis hujus socii naves contulerant centum, eodem modo instructi ac Græci. Sunt autem hi Ionum et Doriensium coloni.

XCVI. In singulis istarum navium erant propugnatores Persæ et Medi et Sacæ. Quæ ex earumdem navium numero optime vehebantur, has præbuerant Phœnices, et in his præ cæteris Sidonii. (2) Singulorum autem populorum copiis navalibus, perinde atque terrestribus, præerant duces ex popularibus : quorum ego nomina edere, quum nihil necesse sit ad historiæ rationem, supersedeo. Nec enim cuique populo duces erant memoratu digni : et, quot in quoque populo civitates, tot etiam duces erant. (3) Sequebantur hi autem non ut duces vere nominati aut prætores, sed ut reliqui militantes servi. Cæterum imperatores penes quos summa fuit imperii, et singulorum populorum duces, quotquot eorum Persæ fuerunt, a me dicti sunt.

XCVII. Navalibus autem copiis cum imperio præfecti hi erant : Ariabignes, Darii filius, et Praxaspes Aspathinis, et Megabazus Megabatis, et Achæmenes Darii filius. Ionicis quidem et Caricis copiis Ariabignes præfuit, Darii filius ex filia Gobryæ; (2) Ægyptiis autem Achæmenes, frater Xerxis eodem patre eademque matre natus; reliquis nauticis copiis duo reliqui. Actuaria autem navigia partim triginta partim quinquaginta remorum, tum cercuros, et equis tranvehendis naves parvas convenisse constat ad tria millia numero.

XCVIII. Eorum qui in hac classe militarunt, secundum imperatores, illustrissimi erant hi : Tetramnestus, Anysi filius, Sidonius; Mapen, Siromi filius, Tyrius; Merbalus Agbali, Aradius; Syennesis, Oromedontis, Cilix; Cyberniscus, Sicæ filius, Lycius; Gorgus, Chersis filius, et Timonax Timagoræ, uterque Cyprius; tres Cares, Histiæus, Tymnis filius, Pigres Seldomi, et Damasithymus, Candaulis filius.

XCIX. Reliquos ordinum duces silentio prætereo; nec enim necesse est mihi hos commemorare, excepta Artemisia muliere, quam fuisse hujus belli Græciæ illati sociam demiror. Hæc enim, mortuo marito, quum ipsa regnum teneret, filiumque haberet adolescentem, animi impetu roboreque elata, expeditioni huic sociam sese, nulla necessitate adacta, adjunxit. (2) Nomen igitur huic Artemisia fuit, pater Lygdamnis; paternum genus ex Halicarnasso, maternum ex Creta. Imperavit illa Halicarnassensibus, Cois, Nisyriis et Calydniis; præbueratque naves quinque, (3) quæ navium omnium universæ classis, post Sidonias, præstantissimæ erant. Eadem apud regem optimas præ sociis omnibus sententias dixit. (4) Quibus civitatibus imperasse

λεξα πολίων ἡγεμονεύειν αὐτὴν, τὸ ἔθνος ἀποφαίνω πᾶν ἐὸν Δωρικὸν, Ἁλικαρνησσέας μὲν Τροιζηνίους, τοὺς δὲ ἄλλους Ἐπιδαυρίους. Ἐς μὲν τοσόνδε ὁ ναυτικὸς στρατὸς εἴρηται.

C. Ξέρξης δὲ, ἐπεὶ ἠριθμήθη τε καὶ διετάχθη ὁ στρατὸς, ἐπεθύμησε αὐτός σφεας διεξελάσας θηήσασθαι. Μετὰ δὲ ἐποίεε ταῦτα, καὶ διεξελαύνων ἐπ' ἅρματος παρ' ἔθνος ἓν ἕκαστον ἐπυνθάνετο, καὶ ἀπέγραφον οἱ γραμματισταὶ, ἕως ἐξ ἐσχάτων ἐς ἔσχατα ἀπίκετο καὶ τῆς ἵππου καὶ τοῦ πεζοῦ. (2) Ὡς δὲ ταῦτά οἱ ἐπεποίητο, τῶν νεῶν κατελκυσθεισέων ἐς θάλασσαν, ἐνθαῦτα ὁ Ξέρξης μετεκβὰς ἐκ τοῦ ἅρματος ἐς νέα Σιδωνίην ἵζετο ὑπὸ σκηνῇ χρυσέῃ καὶ παρέπλωε παρὰ τὰς πρώρας τῶν νεῶν, ἐπειρωτέων τε ἑκάστας ὁμοίως καὶ τὸν πεζὸν καὶ ἀπογραφόμενος. (3) Τὰς δὲ νέας οἱ ναύαρχοι ἀναγαγόντες ὅσον τε τέσσερα πλέθρα ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ ἀνεκώχευον, τὰς πρώρας ἐς γῆν τρέψαντες πάντες μετωπηδὸν, καὶ ἐξοπλίσαντες τοὺς ἐπιβάτας ὡς ἐς πόλεμον. Ὁ δ' ἐντὸς τῶν πρωρέων πλώων ἐθηεῖτο καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ.

CI. Ὡς δὲ καὶ ταύτας διεξέπλωσε καὶ ἐξέβη ἐκ τῆς νεὸς, μετεπέμψατο Δημάρητον τὸν Ἀρίστωνος συστρατευόμενον αὐτῷ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καλέσας δ' αὐτὸν εἴρετο τάδε, « ὦ Δημάρητε, νῦν μοί σε ἡδύ ἐστι ἐπείρεσθαι τὰ ἐθέλω. (2) Σὺ εἶς Ἕλλην τε, καὶ ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι σεῦ τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τῶν ἐμοὶ ἐς λόγους ἀπικνεομένων, πόλιος οὔτ' ἐλαχίστης οὔτ' ἀσθενεστάτης. (3) Νῦν ὦν μοι τόδε φράσον, εἰ Ἕλληνες ὑπομενέουσι χεῖρας ἐμοὶ ἀνταειρόμενοι. Οὐ γὰρ, ὡς ἐγὼ δοκέω, οὐδ' εἰ πάντες Ἕλληνες καὶ οἱ λοιποὶ οἱ πρὸς ἑσπέρης οἰκέοντες ἄνθρωποι συλλεχθείησαν, οὐκ ἀξιόμαχοί εἰσι ἐμὲ ἐπιόντα ὑπομεῖναι, μή τί γε μὴ ἐόντες ἄρθμιοι. (4) Ἐθέλω μέντοι καὶ τὸ ἀπὸ σεῦ, ὁκοῖόν τι λέγεις περὶ αὐτῶν, πυθέσθαι. » Ὁ μὲν ταῦτα εἰρώτα, ὁ δὲ ὑπολαβὼν ἔφη, « ὦ βασιλεῦ, κότερα ἀληθείῃ χρήσωμαι πρὸς σὲ ἢ ἡδονῇ; » Ὁ δέ μιν ἀληθείῃ χρήσασθαι ἐκέλευε, φὰς οὐδέν οἱ ἀηδέστερον ἔσεσθαι ἢ πρότερον ἦν.

CII. Ὡς δὲ ταῦτα ἤκουσε Δημάρητος, ἔλεγε τάδε, « βασιλεῦ, ἐπειδὴ ἀληθείῃ χρήσασθαι πάντως με κελεύεις ταῦτα λέγοντα τὰ μὴ ψευδόμενός τις ὕστερον ὑπὸ σεῦ ἁλώσεται, τῇ Ἑλλάδι πενίη μὲν αἰεί κοτε σύντροφός ἐστι, ἀρετὴ δὲ ἔπακτός ἐστι, ἀπό τε σοφίης κατεργασμένη καὶ νόμου ἰσχυροῦ· τῇ διαχρεωμένη ἡ Ἑλλὰς τήν τε πενίην ἀπαμύνεται καὶ τὴν δεσποσύνην. (2) Αἰνέω μέν νυν πάντας τοὺς Ἕλληνας τοὺς περὶ ἐκείνους τοὺς Δωρικοὺς χώρους οἰκημένους, ἔρχομαι δὲ λέξων οὐ περὶ πάντων τούσδε τοὺς λόγους, ἀλλὰ περὶ Λακεδαιμονίων μούνων, πρῶτα μὲν ὅτι οὐκ ἔστι ὅκως κοτὲ σοὺς δέξονται λόγους δουλοσύνην φέροντας τῇ Ἑλλάδι, αὖτις δὲ ὡς ἀντιώσονταί τοι ἐς μάχην καὶ ἤν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες πάντες τὰ σὰ φρονέωσι. (3) Ἀριθμοῦ δὲ πέρι, μὴ πύθῃ ὅσοι τινὲς ἐόντες ταῦτα ποιέειν οἷοί τέ εἰσι· ἤν τε γὰρ τύχωσι ἐξεστρατευμένοι

eam dixi, has omnes Doricæ gentis esse adfirmo: Halicarnassenses nempe, Trœzenios: reliquos vero, Epidaurios. Hactenus igitur navales recensui copias.

C. Postquam initus est copiarum numerus, et ordine compositus universus exercitus, cupivit Xerxes eum obeundo lustrare: idque fecit. Curru præter unumquemque populum prætervectus, singula percontabatur, et scribæ scripto consignabant; donec ab una extremitate ad alteram et equitum et peditum pervenit. (2) Deinde navibus in mare deductis, relicto curru navem conscendit Sidoniam, in eaque sub tabernaculo aureo residens præter proras navium prætervectus est, sciscitans de singulis, perinde atque in terrestri exercitu fecerat, et omnia scripto consignari jubens. (3) Naves, ex quadringentorum admodum pedum intervallo a littore abductas, in ancoris tenebant præfecti, proris omnibus continua fronte in terram conversis, propugnatoribus in armis stantibus, velut ad pugnam paratis: et rex spectabat, inter proras et littus navigans.

CI. Ita lustrata classe, Xerxes navi egressus Demaratum vocari jussit, Aristonis filium, expeditionis adversus Græciam socium; eumque, ubi adfuit, his verbis compellavit: « Demarate, nunc me juvat, ex te quæ scire cupio quærere. (2) Tu Græcus es, et, ut ego non ex te solum, sed et ex reliquis Græcis, qui mihi in colloquium veniunt, audio, ex ea civitate es, quæ nec minima est nec infirmissima. (3) Nunc ergo hoc dic mihi, an Græci ausuri sint manus contra me tollere. Nam, ut equidem existimo, ne universi quidem Græci et reliqui ad occidentem habitantes homines, si vires suas cuncti conjungerent, pares forent ad resistendum mihi, præsertim quum non sint inter se concordes. (4) At cupio tamen etiam ex te, quid sit quod de hoc dicas, cognoscere. » - Cui ita interroganti Demaratus respondit: « Utrum, rex, ex veritate tibi dicam, an ad gratiam? » Et ille jussit eum ex veritate dicere, nihilo enim minus illum ob id sibi acceptum fore, quam antea fuisset.

CII. His auditis, Demaratus hæc dixit: « Rex, quoniam ex rei veritate me loqui plane jubes, eaque dicere quæ non mentitum me esse posthac quisquam deprehendat, hoc dico: in Græcia ab omni quidem ætate paupertas habitavit: accessit vero virtus, sapientiæ et legis validæ filia, qua utens Græcia et paupertatem abigit et dominatum. (2) Et laudo quidem Græcos omnes circa terras illas Doricas habitantes: nec vero de cunctis nunc Græcis verba faciam, sed de solis Lacedæmoniis: quos, primum, dico nequaquam accepturos esse tuas conditiones, servitutem Græciæ proponentes; deinde, obviam illos tibi ituros aio in pugnam, etiamsi alii omnes Græci tecum sentirent. (3) Ad numerum autem quod attinet, noli quærere quot sint numero, qui hoc facturi sint: nam sive mille fuerint qui in

χίλιοι, οὗτοι μαχέσονταί τοι, ἤν τε ἐλάσσονες τούτων, ἤν τε καὶ πλεῦνες. »

CIII. Ταῦτα ἀκούσας Ξέρξης γελάσας ἔφη, « Δημάρητε, οἷον ἐφθέγξαο ἔπος, ἄνδρας χιλίους στρατιῇ τοσῇδε μαχέσασθαι. (2) Ἄγε εἰπέ μοι, σὺ φῂς τούτων τῶν ἀνδρῶν αὐτὸς βασιλεὺς γενέσθαι· σὺ ὦν ἐθελήσεις αὐτίκα μάλα πρὸς ἄνδρας δέκα μάχεσθαι; καίτοι εἰ τὸ πολιτικὸν ὑμῖν πᾶν ἐστι τοιοῦτον οἷον σὺ διαιρέεις, σέ γε τὸν ἐκείνων βασιλέα πρέπει πρὸς τὸ διπλήσιον ἀντιτάσσεσθαι κατὰ νόμους τοὺς ὑμετέρους. (3) Εἰ γὰρ ἐκείνων ἕκαστος δέκα ἀνδρῶν τῆς στρατιῆς τῆς ἐμῆς ἀντάξιός ἐστι, σὲ δέ γε δίζημαι εἴκοσι εἶναι ἀντάξιον. Καὶ οὕτω μὲν ὀρθοῖτ' ἂν ὁ λόγος ὁ παρὰ σεῦ εἰρημένος· εἰ δὲ τοιοῦτοί τε ἐόντες καὶ μεγάθεα τοσοῦτοι ὅσοι σύ τε καὶ οἳ παρ' ἐμὲ φοιτέουσι Ἑλλήνων ἐς λόγους αὐχέετε τοσοῦτον, ὅρα μὴ μάτην κόμπος ὁ λόγος οὗτος εἰρημένος εἴη. (4) Ἐπεὶ φέρε ἴδω παντὶ τῷ οἰκότι· κῶς ἂν δυναίατο χίλιοι ἢ καὶ μύριοι ἢ καὶ πεντακισμύριοι, ἐόντες γε ἐλεύθεροι πάντες ὁμοίως καὶ μὴ ὑπ' ἑνὸς ἀρχόμενοι, στρατῷ τοσῷδε ἀντιστῆναι; ἐπεί τοι πλεῦνες περὶ ἕνα ἕκαστον γινόμεθα ἢ χίλιοι, ἐόντων ἐκείνων πέντε χιλιάδων. (5) Ὑπὸ μὲν γὰρ ἑνὸς ἀρχόμενοι κατὰ τρόπον τὸν ἡμέτερον γενοίατ' ἄν, δειμαίνοντες τοῦτον, καὶ παρὰ τὴν ἑωυτῶν φύσιν ἀμείνονες, καὶ ἴοιεν ἀναγκαζόμενοι μάστιγι ἐς πλεῦνας ἐλάσσονες ἐόντες· ἀνειμένοι δὲ ἐς τὸ ἐλεύθερον οὐκ ἂν ποιέοιεν τούτων οὐδέτερα. (6) Δοκέω δὲ ἔγωγε καὶ ἀνισωθέντας πλήθεϊ χαλεπῶς ἂν Ἕλληνας Πέρσῃσι μούνοισι μάχεσθαι. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν τοῦτό ἐστι τὸ σὺ λέγεις, ἔστι γε μέντοι οὐ πολλόν, ἀλλὰ σπάνιον· εἰσὶ γὰρ Περσέων τῶν ἐμῶν αἰχμοφόρων οἳ ἐθελήσουσι Ἑλλήνων ἀνδράσι τρισὶ ὁμοῦ μάχεσθαι· τῶν σὺ ἐὼν ἄπειρος πολλὰ φλυηρέεις. »

CIV. Πρὸς ταῦτα Δημάρητος λέγει, « ὦ βασιλεῦ, ἀρχῆθεν ἠπιστάμην ὅτι ἀληθείῃ χρεώμενος οὐ φίλα τοι ἐρέω· σὺ δὲ ἐπεὶ ἠνάγκασας λέγειν τῶν λόγων τοὺς ἀληθεστάτους, ἔλεγον τὰ κατήκοντα Σπαρτιήτῃσι. (2) Καίτοι ὡς ἐγὼ τυγχάνω τὰ νῦν τάδε ἐστοργὼς ἐκείνους, αὐτὸς μάλιστα ἐξεπίσteαι, οἵ με τιμήν τε καὶ γέρεα ἀπελόμενοι πατρώϊα ἄπολίν τε καὶ φυγάδα πεποιήκασι, πατὴρ δὲ ὁ σὸς ὑποδεξάμενος βίον τέ μοι καὶ οἶκον δέδωκε. Οὐκ ὦν οἰκός ἐστι ἄνδρα τὸν σώφρονα εὔνοιαν φαινομένην διωθέεσθαι, ἀλλὰ στέργειν μάλιστα. (3) Ἐγὼ δὲ οὔτε δέκα ἀνδράσι ὑπίσχομαι οἷός τε εἶναι μάχεσθαι οὔτε δυοῖσι, ἑκών τε εἶναι οὐδ' ἂν μουνομαχέοιμι. Εἰ δὲ ἀναγκαίη εἴη ἢ μέγας τις ὁ ἐποτρύνων ἀγών, μαχοίμην ἂν πάντων ἥδιστα ἑνὶ τούτων τῶν ἀνδρῶν οἳ Ἑλλήνων ἕκαστός φησι τριῶν ἄξιος εἶναι. (4) Ὣς δὲ καὶ Λακεδαιμόνιοι κατὰ μὲν ἕνα μαχεόμενοι οὐδαμῶν εἰσι κακίονες ἀνδρῶν, ἁλέες δὲ ἄριστοι ἀνδρῶν ἁπάντων. Ἐλεύθεροι γὰρ ἐόντες οὐ πάντα ἐλεύθεροί εἰσι· ἔπεστι γάρ σφι δεσπότης νόμος, τὸν ὑποδειμαίνουσι πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἢ οἱ σοὶ σέ. Ποιεῦσι γῶν τὰ ἂν ἐκεῖνος ἀνώγῃ· ἀνώγει δὲ τὠυτὸ αἰεί, οὐκ

acie prodeant, hi tecum congredientur, sive his pauciores sive plures. »

CIII. Quibus auditis, ridens Xerxes ait : « Demarate, quodnam emisisti verbum, mille viros cum tam ingenti exercitu congressuros! (2) Dic mihi, age : ais tu, regem te horum hominum fuisse : volesne igitur tu e vestigio contra decem pugnare viros? Atqui, si vestri cives cuncti tales sunt, quales tu declaras, decet te regem eorum, ex vestris institutis, cum duplo numero congredi. (3) Nam si illorum quisque denis viris de meo exercitu par est, a te utique postulo ut viginti viris par sis : atque ita demum recte stabit ratio quam tu dicis. Sin, quum tales sitis talique statura, quali tu et alii Græci qui me convenire consueverunt, tantopere gloriamini, vide ne vana jactatio sit hoc quod dicitis. (4) Age enim, videamus quid probabili ulla ratione fieri possit : quonam tandem pacto mille homines, aut etiam decies, aut denique quinquagies mille, qui cuncti pariter liberi sint, nec unius subjecti imperio : quo pacto, inquam, hi resistere tanto exercitui poterunt? Nam, si sunt illi quinquies mille, nos plures quam milleni sumus qui illorum unumquemque circumstabimus. (5) Quodsi quidem, ut apud nos, sic illi unius subjecti essent imperio, possent illius metu et contra suam naturam fieri meliores, et flagellis coacti pauciores numero adversus plures in prælium ire : sed liberi, et suo arbitrio permissi, neutrum horum facient. (6) Puto vero equidem, æquali etiam numero ægre Græcos solis Persis resistere posse. Sed apud nos hoc reperitur, quod tu ais; quamquam non frequens, sed rarum : sunt enim inter Persas, in satellitum meorum numero, viri qui cum tribus simul Græcis pugnam inire non detrectabunt : quorum tu inexpertus, multa nugaris. »

CIV. Ad hæc Demaratus, « Rex, inquit, ab initio noveram, vera me dicentem non dicturum grata tibi : sed, quoniam me coegisti verissima eloqui, dixi quæ ad Spartanos attinent. (2) Quamquam, quo pacto ego nunc maxime adversus illos adfectus sim, tu optime nosti; quum illi me, honore et muneribus paternis spoliatum, domo atque patria pepulerint : quem tuus pater benigne exceptum, victu ac domicilio donavit. Quare credibile non est, hominem sanæ mentis exploratam respuere benevolentiam, sed eam potius quam maxime complecti. (3) Ego vero neque cum decem simul viris posse me dimicare prædico, nec cum duobus : et, mei si res arbitrii sit, ne cum uno quidem congrediar. Quod si vero necessitas aut magnum aliquod discrimen urgeret, libenter admodum cum uno ex his viris congrederer, quorum unus quisque tribus se parem ait esse Græcis. (4) Ita etiam Lacedæmonii, singuli cum singulis pugnantes, nullis viris sunt inferiores; conferti vero, omnium hominum fortissimi. Licet enim liberi sint, non sunt tamen omni ex parte liberi : præest enim eis domina, Lex; quam illi dominam multo magis timent, quam te dominum tui. Faciunt certe quidem semper id quod lex imperat : imperat autem illa semper idem, vetans ex acie

ἐῶν φεύγειν οὐδὲν πλῆθος ἀνθρώπων ἐκ μάχης, ἀλλὰ μένοντας ἐν τῇ τάξι ἐπικρατέειν ἢ ἀπόλλυσθαι. (5) Σοὶ δὲ εἰ φαίνομαι ταῦτα λέγων φλυηρέειν, τἆλλα σιγᾶν ἐθέλω τὸ λοιπόν· νῦν δὲ ἀναγκασθεὶς ἔλεξα. Γένοιτο μέντοι κατὰ νόον τοι, βασιλεῦ. »

CV. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ἀμείψατο, Ξέρξης δὲ ἐς γέλωτά τε ἔτρεψε καὶ οὐκ ἐποιήσατο ὀργὴν οὐδεμίαν, ἀλλ' ἠπίως αὐτὸν ἀπεπέμψατο. (2) Τούτῳ δὲ ἐς λόγους ἐλθὼν Ξέρξης, καὶ ὕπαρχον ἐν τῷ Δορίσκῳ τούτῳ καταστήσας Μασκάμην τὸν Μεγαδόστεω, τὸν δὲ ὑπὸ Δαρείου σταθέντα καταπαύσας, ἐξήλαυνε τὸν στρατὸν διὰ τῆς Θρηίκης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

CVI. Κατέλιπε δὲ ἄνδρα τοιόνδε Μασκάμην γενόμενον, τῷ μούνῳ Ξέρξης δῶρα πέμπεσκε ὡς ἀριστεύοντι πάντων ὅσους κατέστησε αὐτὸς ἢ Δαρεῖος ὑπάρχους, πέμπεσκε δὲ ἀνὰ πᾶν ἔτος· ὣς δὲ καὶ Ἀρτοξέρξης ὁ Ξέρξεω τοῖσι Μασκαμείοισι ἐκγόνοισι. (2) Κατέστασαν γὰρ ἔτι πρότερον ταύτης τῆς ἐλάσιος ὕπαρχοι ἐν τῇ Θρηίκῃ καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου πανταχῇ. Οὗτοι ὦν πάντες, οἵ τε ἐκ Θρηίκης καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, πλὴν τοῦ ἐν Δορίσκῳ, ὑπ' Ἑλλήνων ὕστερον ταύτης τῆς στρατηλασίης ἐξῃρέθησαν· τὸν δὲ ἐν Δορίσκῳ Μασκάμην οὐδαμοί κω ἐδυνάσθησαν ἐξελέειν, πολλῶν πειρησαμένων. Διὰ τοῦτο δέ οἱ τὰ δῶρα πέμπεται παρὰ τοῦ βασιλεύοντος αἰεὶ ἐν Πέρσῃσι.

CVII. Τῶν δὲ ἐξαιρεθέντων ὑπ' Ἑλλήνων οὐδένα βασιλεὺς Ξέρξης ἐνόμισε εἶναι ἄνδρα ἀγαθὸν εἰ μὴ Βόγην μοῦνον τὸν ἐξ Ἠϊόνος. (2) Τοῦτον δὲ αἰνέων οὐκ ἐπαύετο, καὶ τοὺς περιεόντας αὐτοῦ ἐν Πέρσῃσι παῖδας ἐτίμα μάλιστα, ἐπεὶ καὶ ἄξιος αἴνου μεγάλου ἐγένετο Βόγης, ὃς ἐπειδὴ ἐπολιορκέετο ὑπ' Ἀθηναίων καὶ Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδεω, παρεὸν αὐτῷ ὑπόσπονδον ἐξελθεῖν καὶ νοστῆσαι ἐς τὴν Ἀσίην, οὐκ ἠθέλησε, μὴ δειλίῃ δόξειε περιεῖναι βασιλέϊ, ἀλλὰ διεκαρτέρεε ἐς τὸ ἔσχατον. (3) Ὡς δ' οὐδὲν ἔτι φορβῆς ἐνῆν ἐν τῷ τείχεϊ, συννήσας πυρὴν μεγάλην ἔσφαξε τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰς παλλακὰς καὶ τοὺς οἰκέτας καὶ ἔπειτεν ἐσέβαλε ἐς τὸ πῦρ, μετὰ δὲ ταῦτα τὸν χρυσὸν ἅπαντα τὸν ἐκ τοῦ ἄστεος καὶ τὸν ἄργυρον ἔσπειρε ἀπὸ τοῦ τείχεος ἐς τὸν Στρυμόνα, ποιήσας δὲ ταῦτα ἑωυτὸν ἐπέβαλε ἐς τὸ πῦρ. Οὕτω μὲν οὗτος δικαίως αἰνέεται ἔτι καὶ ἐς τόδε ὑπὸ Περσέων.

CVIII. Ξέρξης δὲ ἐκ τοῦ Δορίσκου ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς δὲ αἰεὶ γινομένους ἐμποδὼν συστρατεύεσθαι ἠνάγκαζε· ἐδεδούλωτο γάρ, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωται, ἡ μέχρι Θεσσαλίης πᾶσα, καὶ ἦν ὑπὸ βασιλέα δασμοφόρος, Μεγαβάζου τε καταστρεψαμένου καὶ ὕστερον Μαρδονίου. (2) Παραμείβετο δὲ πορευόμενος ἐκ Δορίσκου πρῶτα μὲν τὰ Σαμοθρηΐκια τείχεα, τῶν ἐσχάτη πεπόλισται πρὸς ἑσπέρην πόλις τῇ οὔνομά ἐστι Μεσαμβρίη. Ἔχεται δὲ ταύτης Θασίων πόλις Στρύμη, διὰ δέ σφεων τοῦ μέσου Λίσσος ποταμὸς διαρρέει, ὃς τότε οὐκ ἀντέσχε τὸ ὕδωρ παρέχων τῷ Ξέρξεω στρατῷ, ἀλλ' ἐπέλιπε. Ἡ δὲ χώρη αὕτη

profugere quantacumque sit hostium multitudo, jubens vero in ordine suo stantes aut vincere aut occumbere. (5) At si nugari videor tibi hæc dicendo, desino reliqua persequi: nunc, quæ dixi, coactus dixi. Cedant autem tibi omnia ex tua, rex, sententia! »

CV. Hæc a Demarato dicta in risum vertit Xerxes neque ulla concitatus est ira, sed comiter hominem dimisit: (2) eoque absoluto colloquio, exercitum per Thraciam adversus Græciam eduxit, postquam Dorisco huic, ubi adhuc moratus erat, Mascamen præfecit, Megadostis filium, amoto ab hac dignitate præfecto illo qui a Dario erat constitutus.

CVI. Mascames autem hic, qui ibi relictus est, talem se virum præstitit, ut ei uni deinde Xerxes quotannis munera mittere consueverit, tamquam qui præter omnes, quotquot aut ipse aut Darius præfectos constituerat, fortissime rem gessisset: eodemque honore Artaxerxes etiam, Xerxis filius, posteros Mascamis prosecutus est. (2) Constituti enim jam ante hanc expeditionem erant regii præfecti in Thracia et ubique in Hellesponto. Hi igitur omnes, tam qui in Thracia erant, quam qui in Hellesponto, excepto Dorisci præfecto, post hanc Xerxis expeditionem ejecti sunt a Græcis: Mascamen vero, Dorisci præfectum, nulli umquam, quamquam multi conati sunt, ejicere potuerunt; quam ob caussam constanter ei dona mittuntur a rege Persarum.

CVII. Ex illorum autem numero, qui a Græcis ejecti sunt, nullum rex Xerxes fortem fuisse virum judicavit, præterquam unum Bogen, Eionis præfectum: (2) quem laudare ille non desiit, et filios ejus in Persis relictos præcipuo honore prosequebatur. Etenim insigni etiam laude dignus Boges fuit: qui ab Atheniensibus et Cimone Miltiadis filio oppugnatus, quum potuisset fide data salvus egredi et in Asiam redire, noluit, ne per ignaviam vitæ suæ consuluisse videretur regi, sed ad extremum usque duravit. (3) Postquam autem nihil alimenti in urbe fuit reliquum, ingenti rogo exstructo, liberos et uxorem et pellices et famulos jugulavit, jugulatosque in ignem conjecit: deinde, auro omni et argento, quod in urbe erat, per murum in Strymonem disperso, se ipsum super illorum cadavera in ignem præcipitavit. Itaque merito hic vir ad hunc usque diem a Persis laudatur.

CVIII. Xerxes vero, ex Dorisco in Græciam ducens exercitum, per quoscunque iter faciebat populos, cunctos secum militare coegit. Erat enim, ut jam ante exposui, omnis ille tractus usque ad Thessaliam in Persarum ditione et regi tributaria, a Megabazo primum, ac dein a Mardonio subacta. (2) Iter autem ex Dorisco faciens præteriit primum Samothracica castella, quorum postremum ad occidentem situm est oppidum cui nomen Mesembria; cui proximum est Thasiorum oppidum Stryme. Inter hæc duo oppida medius interfluit Lissus fluvius; qui tunc non suffecit aquæ præbendæ exercitui Xerxis, sed defecit.

πάλαι μὲν ἐκαλέετο Γαλλαϊκή, νῦν δὲ Βριαντική· ἔστι μέντοι τῷ δικαιοτάτῳ τῶν λόγων καὶ αὕτη Κικόνων.

CIX. Διαβὰς δὲ τοῦ Λίσσου ποταμοῦ τὸ ῥέεθρον ἀπεξηρασμένον πόλις Ἑλληνίδας τάσδε παραμείβετο, Μαρώνειαν, Δίκαιαν, Ἄβδηρα. Ταύτας τε δὴ παρεξήϊε, καὶ κατὰ ταύτας λίμνας οὐνομαστὰς τάσδε, Μαρωνείης μὲν μεταξὺ καὶ Στρύμης κειμένην Ἰσμαρίδα, κατὰ δὲ Δίκαιαν Βιστονίδα, ἐς τὴν ποταμοὶ δύο ἐσιεῖσι τὸ ὕδωρ, Τραῦός τε καὶ Κόμψατος. (2) Κατὰ δὲ Ἄβδηρα λίμνην μὲν οὐδεμίαν ἐοῦσαν οὐνομαστὴν παραμείψατο Ξέρξης, ποταμὸν δὲ Νέστον ῥέοντα ἐς θάλασσαν. Μετὰ δὲ ταύτας τὰς χώρας ἰὼν τὰς ἠπειρώτιδας πόλις παρήϊε, τῶν ἐν μιῇ λίμνη ἐοῦσα τυγχάνει ὡσεὶ τριήκοντα σταδίων μάλιστά κῃ τὴν περίοδον, ἰχθυώδης τε καὶ κάρτα ἁλμυρή· ταύτην τὰ ὑποζύγια μοῦνα ἀρδόμενα ἀνεξήρηνε. Τῇ δὲ πόλι ταύτῃ οὔνομά ἐστι Πίστυρος. Ταύτας μὲν δὴ τὰς πόλις τὰς παραθαλασσίας τε καὶ Ἑλληνίδας ἐξ εὐωνύμου χειρὸς ἀπέργων παρεξήϊε.

CX. Ἔθνεα δὲ Θρηΐκων δι' ὧν τῆς χώρης ὁδὸν ἐποιέετο τοσάδε, Παῖτοι, Κίκονες, Βίστονες, Σαπαῖοι, Δερσαῖοι, Ἠδωνοί, Σάτραι. Τούτων οἱ μὲν παρὰ θάλασσαν κατοικημένοι ἐν τῇσι νηυσὶ εἵποντο· οἱ δὲ αὐτῶν τὴν μεσόγαιαν οἰκέοντες καταλεχθέντες τε ὑπ' ἐμεῦ, πλὴν Σατρέων οἱ ἄλλοι πάντες πεζῇ ἀναγκαζόμενοι εἵποντο.

CXI. Σάτραι δὲ οὐδενός κω ἀνθρώπων ὑπήκοοι ἐγένοντο, ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν, ἀλλὰ διατελεῦσι τὸ μέχρι ἐμεῦ αἰεὶ ἐόντες ἐλεύθεροι μοῦνοι Θρηΐκων· οἰκέουσί τε γὰρ οὔρεα ὑψηλά, ἴδῃσί τε παντοίῃσι καὶ χιόνι συνηρεφέα, καὶ εἰσὶ τὰ πολέμια ἄκροι, οὗτοι οἱ τοῦ Διονύσου τὸ μαντήϊόν εἰσι ἐκτημένοι. (2) Τὸ δὲ μαντήϊον τοῦτο ἔστι μὲν ἐπὶ τῶν οὐρέων τῶν ὑψηλοτάτων, Βησσοὶ δὲ τῶν Σατρέων εἰσὶ οἱ προφητεύοντες τοῦ ἱροῦ, πρόμαντις δὲ ἡ χρέουσα κατά περ ἐν Δελφοῖσι, καὶ οὐδὲν ποικιλώτερον.

CXII. Παραμειψάμενος δὲ ὁ Ξέρξης τὴν εἰρημένην, δεύτερα τούτων παραμείβετο τείχεα τὰ Πιέρων, τῶν καὶ ἑνὶ Φάγρης ἐστὶ οὔνομα καὶ ἑτέρῳ Πέργαμος. Ταύτῃ μὲν δὴ παρ' αὐτὰ τὰ τείχεα τὴν ὁδὸν ἐποιέετο, ἐκ δεξιῆς χερὸς τὸ Πάγγαιον οὖρος ἀπέργων, ἐὸν μέγα τε καὶ ὑψηλόν, ἐν τῷ χρύσεά τε καὶ ἀργύρεα ἔνι μέταλλα, τὰ νέμονται Πιέρές τε καὶ Ὀδόμαντοι καὶ μάλιστα Σάτραι.

CXIII. Ὑπεροικέοντας δὲ τὸ Πάγγαιον πρὸς βορέεω ἀνέμου Παίονας Δόβηράς τε καὶ Παιόπλας παρεξιὼν ἤϊε πρὸς ἑσπέρην, ἐς ὃ ἀπίκετο ἐπὶ ποταμόν τε Στρυμόνα καὶ πόλιν Ἠϊόνα, τῆς ἔτι ζωὸς ἐὼν ἦρχε Βόγης τοῦ περ ὀλίγῳ πρότερον τούτων λόγον ἐποιεύμην. (2) Ἡ δὲ γῆ αὕτη ἡ περὶ τὸ Πάγγαιον οὖρος καλέεται Φυλλίς, κατατείνουσα τὰ μὲν πρὸς ἑσπέρην ἐπὶ ποταμὸν Ἀγγίτην ἐκδιδόντα ἐς τὸν Στρυμόνα, τὰ δὲ πρὸς μεσαμβρίην τείνουσα ἐς αὐτὸν τὸν Στρυμόνα, ἐς τὸν οἱ μάγοι ἐκαλλιρέοντο σφάζοντες ἵππους λευκούς.

Vocabatur autem olim hæc regio Gallaica, nunc vero Briantica : at est etiam hæc, verum si quæris, Ciconum.

CIX. Trajecto Lissi fluvii alveo exsiccato, præter Græcas hasce civitates duxit, Maroneam, Dicæam, Abdera. Præter has, inquam, iter fecit, et præter claros lacus circa illas sitos hosce : Ismaridem lacum, qui est inter Maroneam et Strymen; tum, prope Dicæam, Bistonidem lacum, in quem duo fluvii aquam infundunt, Trauus et Compsatus. (2) Circa Abdera præter lacum quidem notabilem nullum Xerxes præteriit; Nestum vero fluvium trajecit, qui ibi in mare influit. Post has regiones ulterius progrediens, præteriit continentis oppida : quorum ad unum est lacus triginta fere stadiorum in circuitu, piscosus, et salsus admodum. Hunc lacum sola jumenta potando arefecerunt : nomen oppido illi est Pistyrus. Omnia vero ista oppida maritima et Græcanica a sinistra relinquens præteriit.

CX. Populi autem Thracici, quorum per fines agmen Xerxes duxit, hi sunt : Pæti, Cicones, Bistones, Sapæi, Dersæi, Edoni, Satræ. Ex his qui ad mare habitant, navibus regem secuti sunt; qui mediterranea incolunt, quos recensui, exceptis Satris, reliqui omnes pedibus sequi coacti sunt.

CXI. Satræ vero nullius umquam hominis imperio, quod equidem noverim, fuerunt subjecti : sed soli ex Thracibus ad meam usque ætatem liberi semper permanserunt. Incolunt enim præaltos montes, nemoribus omnis generis et nive obtectos, suntque bello inprimis strenui. Hi sunt, qui Bacchi oraculum possident. (2) Oraculum hoc in altissimis montibus situm est; et Bessi sunt qui apud Satras in hoc templo oracula interpretantur; oracula autem sacerdos mulier edit, sicuti Delphis, neque illa magis perplexa.

CXII. Regionem quam dixi emensus Xerxes, deinde præter Pierum castella transiit, quorum uni Phagres nomen est, alii Pergamus. Et hac quidem iter juxta ipsa castella fecit, a dextra Pangæum relinquens, vastum montem et præaltum; in quo et auri et argenti insunt metalla, quæ partim a Pieribus, partim ab Odomantis, maxime vero a Satris exercentur.

CXIII. Postquam per populos a septentrione Pangæi habitantes, per Pæones, Doberes et Pæoplas transiit, versus occidentem vertit, donec ad fluvium Strymonem pervenit, et ad Eionem urbem; cui tunc adhuc vivus præfectus erat Boges, cujus paulo ante hæc feci mentionem. (2) Terra hæc circa Pangæum montem Phyllis vocatur; quæ, occidentem versus, ad fluvium Angiten pertinet, qui in Strymonem influit; versus meridiem vero ad ipsum Strymonem, cui sacra fecerunt Magi, mactatis in eum equis albis.

CXIV. Φαρμακεύσαντες δὲ ταῦτα ἐς τὸν ποταμὸν καὶ ἄλλα πολλὰ πρὸς τούτοισι ἐν Ἐννέα ὁδοῖσι τῇσι Ἠδωνῶν ἐπορεύοντο κατὰ τὰς γεφύρας, τὸν Στρυμόνα εὑρόντες ἐζευγμένον. (2) Ἐννέα δὲ ὁδοὺς πυνθανόμενοι τὸν χῶρον τοῦτον καλέεσθαι, τοσούτους ἐν αὐτῷ παῖδάς τε καὶ παρθένους ἀνδρῶν τῶν ἐπιχωρίων ζώοντας κατώρυσσον. (3) Περσικὸν δὲ τὸ ζώοντας κατορύσσειν, ἐπεὶ καὶ Ἄμηστριν τὴν Ξέρξεω γυναῖκα πυνθάνομαι γηράσασαν δὶς ἑπτὰ Περσέων παῖδας ἐόντων ἐπιφανέων ἀνδρῶν ὑπὲρ ἑωυτῆς τῷ ὑπὸ γῆν λεγομένῳ εἶναι θεῷ ἀντιχαρίζεσθαι κατορύσσουσαν.

CXV. Ὡς δὲ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος ἐπορεύετο ὁ στρατὸς, ἐνθαῦτα πρὸς ἡλίου δυσμέων ἐστὶ αἰγιαλὸς ἐν τῷ οἰκημένην Ἄργιλον πόλιν Ἑλλάδα παρεξήιε· αὕτη δὲ καὶ ἡ κατύπερθε ταύτης καλέεται Βισαλτίη. (2) Ἐνθεῦτεν δὲ κόλπον τὸν ἐπὶ Ποσιδηίου ἐξ ἀριστερῆς χερὸς ἔχων ἤιε διὰ Συλέος πεδίου καλευμένου, Στάγειρον πόλιν Ἑλλάδα παραμειβόμενος, καὶ ἀπίκετο ἐς Ἄκανθον, ἅμα ἀγόμενος τούτων ἕκαστον τῶν ἐθνέων καὶ τῶν περὶ τὸ Πάγγαιον οὖρος οἰκεόντων, ὁμοίως καὶ τῶν πρότερον κατέλεξα, τοὺς μὲν παρὰ θάλασσαν ἔχων οἰκημένους ἐν νηυσὶ στρατευομένους, τοὺς δ' ὑπὲρ θαλάσσης πεζῇ ἑπομένους. (3) Τὴν δὲ ὁδὸν ταύτην, τῇ βασιλεὺς Ξέρξης τὸν στρατὸν ἤλασε, οὔτε συγχέουσι Θρήικες οὔτ' ἐπισπείρουσι, σέβονταί τε μεγάλως τὸ μέχρι ἐμεῦ.

CXVI. Ὡς δὲ ἄρα ἐς τὴν Ἄκανθον ἀπίκετο, ξεινίην τε ὁ Ξέρξης τοῖσι Ἀκανθίοισι προεῖπε καὶ ἐδωρήσατό σφεας ἐσθῆτι Μηδικῇ ἐπαίνεέ τε, ὁρέων αὐτοὺς προθύμους ἐόντας ἐς τὸν πόλεμον, καὶ τὸ ὄρυγμα ἀκούων.

CXVII. Ἐν Ἀκάνθῳ δὲ ἐόντος Ξέρξεω συνήνεικε ὑπὸ νούσου ἀποθανέειν τὸν ἐπεστεῶτα τῆς διώρυχος Ἀρταχαίην, δόκιμον ἐόντα παρὰ Ξέρξῃ καὶ γένος Ἀχαιμενίδην, μεγάθεΐ τε μέγιστον ἐόντα Περσέων (ἀπὸ γὰρ πέντε πηχέων βασιληίων ἀπέλειπε τέσσερας δακτύλους) φωνέοντά τε μέγιστον ἀνθρώπων, (2) ὥστε Ξέρξεα συμφορὴν ποιησάμενον μεγάλην ἐξενεῖκαί τε αὐτὸν κάλλιστα καὶ θάψαι· ἐτυμβοχόεε δὲ πᾶσα ἡ στρατιή. Τούτῳ δὲ τῷ Ἀρταχαίῃ θύουσι Ἀκάνθιοι ἐκ θεοπροπίου ὡς ἥρωϊ, ἐπουνομάζοντες τὸ οὔνομα. Βασιλεὺς μὲν δὴ Ξέρξης ἀπολομένου Ἀρταχαίεω ἐποιέετο συμφορήν.

CXVIII. Οἱ δὲ ὑποδεκόμενοι Ἑλλήνων τὴν στρατιὴν καὶ δειπνίζοντες Ξέρξεα ἐς πᾶν κακοῦ ἀπικέατο, οὕτω ὥστε ἀνάστατοι ἐκ τῶν οἰκίων ἐγίνοντο, ὅκου γε Θασίοισι ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ πολίων τῶν σφετέρων δεξαμένοισι τὴν Ξέρξεω στρατιὴν καὶ δειπνίσασι Ἀντίπατρος ὁ Ὀργέος ἀραιρημένος, τῶν ἀστῶν ἀνὴρ δόκιμος ὁμοῖα τῷ μάλιστα, ἀπέδεξε ἐς τὸ δεῖπνον τετρακόσια τάλαντα ἀργυρίου τετελεσμένα.

CXIX. Ὡς δὲ παραπλησίως καὶ ἐν τῇσι ἄλλῃσι πόλισι οἱ ἐπεστεῶτες ἀπεδείκνυσαν τὸν λόγον. Τὸ γὰρ δεῖπνον τοιόνδε τι ἐγένετο οἷα ἐκ πολλοῦ χρόνου προειρημένον καὶ περὶ πολλοῦ ποιεύμενον. (2) Τοῦτο

CXIV. Hisce et multis aliis incantamentis in fluvium peractis, in Novem Viis Edonorum per pontes fecerunt iter, quibus junctum Strymonem invenerunt. (2) Quem locum ubi audierunt Novem vias vocari, totidem ibi pueros ac virgines virorum indigenarum vivos defoderunt. (3) Persicus hic mos est, vivos defodere. Nam et Amestrin, Xerxis uxorem, audio, ætate provectam, bis septem Persarum illustrium liberos defodi jussisse, deum qui sub terra esse dicitur ea defossione pro sua salute remuneraturam.

CXV. Ut a Strymone profectus est exercitus, ibi versus occidentem est ora maris, in qua sitam urbem Græcam Argilon præteriit. Regio hæc, et quæ supra est, Bisaltia vocatur. (2) Inde sinum, cui Neptuni templum imminet, a sinistra habens, postquam per Syleum qui vocatur campum transiit, et Stagirum præteriit Græcam urbem, Acanthum pervenit; singulos horum populorum et eorum qui circa Pangæum incolunt, simul secum ducens, pariter atque illos quos supra commemoravi: quorum hi qui ad mare habitant, navibus ei militabant; qui vero supra mare, pedibus sequebantur. (3) Viam autem hanc, qua rex Xerxes exercitum duxit, nec confundunt Thraces, nec conserunt, sed ad meam usque ætatem magnopere venerantur.

CXVI. Acanthum ut Xerxes pervenit, hospitium Acanthiis edixit, et Medica veste eos donavit laudavitque, promptos videns ad bellum, cognitoque eorum circa fossam studio.

CXVII. Dum Acanthi versatur Xerxes, morbo mortuus est Artachæes, qui fossæ fuerat præfectus, probatus regi vir, genere Achæmenides, statura inter Persas cunctos eminens, quippe non nisi quattuor digitis brevior quinque cubitis regiis, idemque omnium hominum vocalissimus. (2) Itaque ingenti luctu adfectus Xerxes magnifice illum extulit humavitque, et universus exercitus tumulo humum adgessit. Huic Artachæi ex oraculi effato sacra faciunt Acanthii, nomen ejus invocantes. Ita rex Xerxes obitum Artachæis luctu prosecutus est.

CXVIII. Græci vero ii, qui exercitum exceperunt, hospitiumque præbuere Xerxi, ad extremam redacti sunt miseriam, adeo ut suis etiam laribus fierent extorres. Quippe Thasiis quidem, quum nomine civitatum suarum, quæ in continente sunt, Xerxis exercitum hospitio et cœna excepissent, Antipater Orgis filius ad id delectus, vir inter cives suos in primis probatus, demonstravit insumpta in cœnam fuisse quadringenta argenti talenta.

CXIX. Similemque aliarum etiam civitatum principes rationem impensarum reddiderunt. Erat enim cœna, utpote multo ante indicta, et magna cura adparata, hujus modi. (2) Simul atque præconum vocem audiverant per

μὲν, ὡς ἐπύθοντο τάχιστα τῶν κηρύκων τῶν περιαγγελλόντων, δασάμενοι σῖτον ἐν τῇσι πόλισι οἱ ἀστοὶ ἄλευρά τε καὶ ἄλφιτα ἐποίευν πάντες ἐπὶ μῆνας συχνούς· τοῦτο δὲ κτήνεα σιτεύεσκον ἐξευρίσκοντες τιμῆς τὰ κάλλιστα, ἔτρεφόν τε ὄρνιθας χερσαίους καὶ λιμναίους ἔν τε οἰκήμασι καὶ λάκκοισι, ἐς ὑποδοχὰς τοῦ στρατοῦ· τοῦτο δὲ χρύσεά τε καὶ ἀργύρεα ποτήριά τε καὶ κρητῆρας ἐποιεῦντο, καὶ τἆλλα ὅσα ἐπὶ τράπεζαν τίθεται πάντα. (3) Ταῦτα μὲν αὐτῷ τε βασιλέϊ καὶ τοῖσι ὁμοσίτοισι μετ' ἐκείνου ἐπεποίητο, τῇ δὲ ἄλλῃ στρατιῇ τὰ ἐς φορβὴν μοῦνα τασσόμενα. Ὄκως δὲ ἀπίκοιτο ἡ στρατιὴ, σκηνὴ μὲν ἔσκε πεπηγυῖα ἑτοίμη ἐς τὴν αὐτὸς σταθμὸν ποιέσκετο Ξέρξης, ἡ δὲ ἄλλη στρατιὴ ἔσκε ὑπαίθριος. (4) Ὡς δὲ δείπνου γίνοιτο ὥρη, οἱ μὲν δεκόμενοι ἔχεσκον πόνον, οἱ δὲ ὅκως πλησθέντες νύκτα αὐτοῦ ἀγάγοιεν, τῇ ὑστεραίῃ τήν τε σκηνὴν ἀνασπάσαντες καὶ τὰ ἔπιπλα πάντα λαβόντες οὕτω ἀπελαύνεσκον, λείποντες οὐδὲν, ἀλλὰ φερόμενοι.

CXX. Ἔνθα δὴ Μεγακρέοντος ἀνδρὸς Ἀβδηρίτεω ἔπος εὖ εἰρημένον ἐγένετο, ὃς συνεβούλευσε Ἀβδηρίτῃσι πανδημεὶ, αὐτοὺς καὶ γυναῖκας, ἐλθόντας ἐς τὰ σφέτερα ἱρὰ ἵζεσθαι ἱκέτας τῶν θεῶν παραιτεομένους καὶ τὸ λοιπόν σφι ἀπαμύνειν τῶν ἐπιόντων κακῶν τὰ ἡμίσεα, τῶν τε παροιχομένων ἔχειν σφι μεγάλην χάριν, ὅτι βασιλεὺς Ξέρξης οὐ δὶς ἑκάστης ἡμέρης ἐνόμισε σῖτον αἱρέεσθαι· παρέχειν γὰρ ἂν Ἀβδηρίτῃσι, εἰ καὶ ἄριστον προείρητο ὁμοῖα τῷ δείπνῳ παρασκευάζειν, ἢ μὴ ὑπομένειν Ξέρξεα ἐπιόντα ἢ καταμείναντας κάκιστα πάντων ἀνθρώπων διατριβῆναι. Οἱ μὲν δὴ πιεζόμενοι ὅμως τὸ ἐπιτασσόμενον ἐπετέλεον.

CXXI. Ξέρξης δὲ ἐκ τῆς Ἀκάνθου, ἐντειλάμενος τοῖσι στρατηγοῖσι τὸν ναυτικὸν στρατὸν ὑπομένειν ἐν Θέρμῃ, ἀπῆκε ἀπ' ἑωυτοῦ τὰς νέας πορεύεσθαι, Θέρμῃ δὲ τῇ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ οἰκημένῃ, ἀπ' ἧς καὶ ὁ κόλπος οὗτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει· ταύτῃ γὰρ ἐπυνθάνετο συντομώτατον εἶναι. (2) Μέχρι μὲν γὰρ Ἀκάνθου ὧδε τεταγμένος ὁ στρατὸς ἐκ Δορίσκου τὴν ὁδὸν ἐποιέετο· τρεῖς μοίρας ὁ Ξέρξης δασάμενος πάντα τὸν πεζὸν, μίαν αὐτέων ἔταξε παρὰ θάλασσαν ἰέναι ὁμοῦ τῷ ναυτικῷ· ταύτης μὲν δὴ ἐστρατήγεον Μαρδόνιός τε καὶ Μασίστης· (3) ἑτέρη δὲ τεταγμένη ἤϊε τοῦ στρατοῦ τριτημορὶς τὴν μεσόγαιαν, τῆς ἐστρατήγεον Τριτανταίχμης τε καὶ Γέργις· ἡ δὲ τρίτη τῶν μοιρέων, μετ' ἧς ἐπορεύετο αὐτὸς ὁ Ξέρξης, ἤϊε μὲν τὸ μέσον αὐτέων, στρατηγοὺς δὲ παρείχετο Σμερδομένεά τε καὶ Μεγάβυζον.

CXXII. Ὁ μέν νυν ναυτικὸς στρατὸς ὡς ἀπείθη ὑπὸ Ξέρξεω καὶ διεξέπλωσε τὴν διώρυχα τὴν ἐν τῷ Ἄθῳ γενομένην, διέχουσαν δὲ ἐς κόλπον ἐν τῷ Ἄσσα τε πόλις καὶ Πίλωρος καὶ Σίγγος καὶ Σάρτη οἰκέαται, ἐνθεῦτεν, ὡς καὶ ἐκ τούτων τῶν πολίων στρατιὴν παρέλαβε, ἔπλωε ἀπιέμενος ἐς τὸν Θερμαῖον κόλπον, (2) κάμπτων δὲ Ἄμπελον τὴν Τορωναίην ἄκρην παραμείβετο Ἑλληνίδας τάσδε πόλις, ἐκ τῶν νέας τε καὶ

civitates adventum exercitus adnunciantium, partiti inter se oppidani frumentum quod in urbe erat, farinam triticeam et hordeaceam multos per menses conficiebant omnes; simulque pecora saginabant, pulcritudine et pretio exquisita, avesque tam terrestres quam palustres et domibus et in vivariis alebant, quibus exciperent exercitum; denique aurea et argentea pocula crateresque et reliqua omnia quæ mensæ imponuntur, comparabant. (3) Et hæc quidem soli utique regi ejusque convivis comparabantur; reliquo vero exercitui sola cibaria imperata. Quando advenit exercitus, tabernaculum structum paratumque erat, quæ mansio esset ipsi Xerxi: reliquus exercitus sub dio agebat. (4) Ubi cœnæ aderat hora, hi qui hospites recipiebant laboris abunde habebant: illi vero, postquam bene pasti noctem ibi transegerunt, postridie revulso tabernaculo, et ablatis quæcumque moveri poterant, discedebant, nihil relinquentes, sed asportantes omnia.

CXX. Quam in partem commode dictum memoratur Megacreontis, civis Abderitæ, qui suasit Abderitis, ut cives universi, mares atque feminæ, templa adirent sua, supplicesque precarentur a diis, ut posthac dimidium imminentium malorum velint amoliri, et præteritorum caussa gratias eisdem diis agerent, quod rex Xerxes non bis singulis diebus cibum capere consuesset. Quodsi enim imperatum Abderitis fuisset, prandium etiam similiter atque cœnam parare, duorum alterutrum illis fuisse eligendum, aut non manere advenientem Xerxem, aut, si mansissent, omnium hominum pessime attritum iri. Isti igitur, quamquam gravissime adflicti, tamen exsecuti sunt mandatum.

CXXI. Acantho Xerxes classem a se dimisit, iter persequi jussam, mandato dato præfectis, ut navales copiæ ad Thermam sese opperirentur: ad illam dico Thermam, quæ Thermæo sinui imminet, qui ab illa etiam nomen invenit: hac enim maxime compendiariam esse viam cognoverat. (2) Quippe a Dorisco, usque Acanthum, in hunc modum ordinatus exercitus fecerat iter: terrestres omnes copias in tria agmina æquis fere partibus Xerxes partitus erat; quorum unum jussum erat secundum mare simul cum classe iter facere; ei Mardonius et Masistes præerant; (3) alterum ex tribus agmen, ducibus Tritantæchme et Gergi, per mediterranea proficiscebatur; tertia pars, cum qua ipse erat Xerxes, media incedebat inter reliquas via, ducesque habebat Smerdomenem et Megabyzum.

CXXII. Navalis igitur exercitus, postquam a Xerxe dimissus est, et per fossam navigavit, quæ per Athon montem in eum sinum perducta erat, supra quem situm est Assa oppidum, et Pilorus, et Singus, et Sarta; inde, adsumpta ex his quoque oppidis militum manu, in Thermæum sinum navigare perrexit. (2) Deinde Ampelon circumvectus, Toronæum promontorium, præter Græcas hasce civitates

στρατιὴν παρελάμβανε, Τορώνην, Γαληψὸν, Σερμύλην, Μηκύβερναν, Ὄλυνθον. Ἡ μέν νυν χώρη αὕτη Σιθωνίη καλέεται.

CXXIII. Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς ὁ Ξέρξεω συντάμνων ἀπ' Ἀμπέλου ἄκρης ἐπὶ Καναστραῖον ἄκρην, τὸ δὴ πάσης τῆς Παλλήνης ἀνέχει μάλιστα, ἐνθεῦτεν νέας τε καὶ στρατιὴν παρελάμβανε ἐκ Ποτιδαίης καὶ Ἀφύτιος καὶ Νέης πόλιος καὶ Αἰγῆς καὶ Θεράμβω καὶ Σκιώνης καὶ Μένδης καὶ Σάνης· αὗται γάρ εἰσι αἱ τὴν νῦν Παλλήνην, πρότερον δὲ Φλέγρην καλευμένην νεμόμεναι. (2) Παραπλώων δὲ καὶ ταύτην τὴν χώρην ἔπλεε ἐς τὸ προειρημένον, παραλαμβάνων στρατιὴν καὶ ἐκ τῶν προσεχέων πολίων τῇ Παλλήνῃ, ὁμουρεουσέων δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ, τῇσι οὐνόματά ἐστι τάδε, (3) Λίπαξος, Κώμβρεια, Λίσαι, Γίγωνος, Κάμψα, Σμίλα, Αἴνεια· ἡ δὲ τούτων χώρη Κροσσαίη ἔτι καὶ ἐς τόδε καλέεται. (4) Ἀπὸ δὲ Αἰνείης, ἐς τὴν ἐτελεύτων καταλέγων τὰς πόλις, ἀπὸ ταύτης ἤδη ἐς αὐτόν τε τὸν Θερμαῖον κόλπον ἐγίνετο τῷ ναυτικῷ στρατῷ ὁ πλόος καὶ γῆν τὴν Μυγδονίην, πλώων δὲ ἀπίκετο ἔς τε τὴν προειρημένην Θέρμην καὶ Σινδόν τε πόλιν καὶ Χαλέστρην ἐπὶ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν, ὃς οὐρίζει χώρην τὴν Μυγδονίην τε καὶ Βοττιαιίδα, τῆς ἔχουσι τὸ παρὰ θάλασσαν στεινὸν χωρίον πόλιες Ἴχναι τε καὶ Πέλλα.

CXXIV. Ὁ μὲν δὴ ναυτικὸς στρατὸς αὐτοῦ περὶ Ἀξιὸν ποταμὸν καὶ πόλιν Θέρμην καὶ τὰς μεταξὺ πόλις τούτων περιμένων βασιλέα ἐστρατοπεδεύετο· Ξέρξης δὲ καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς ἐπορεύετο ἐκ τῆς Ἀκάνθου τὴν μεσόγαιαν τάμνων τῆς ὁδοῦ, βουλόμενος ἐς τὴν Θέρμην ἀπικέσθαι. (2) Ἐπορεύετο δὲ διὰ τῆς Παιονικῆς καὶ Κρηστωνικῆς ἐπὶ ποταμὸν Ἐχείδωρον, ὃς ἐκ Κρηστωναίων ἀρξάμενος ῥέει διὰ Μυγδονίης χώρης καὶ ἐξίει παρὰ τὸ ἕλος τὸ ἐπ' Ἀξιῷ ποταμῷ.

CXXV. Πορευομένῳ δὲ ταύτῃ λέοντές οἱ ἐπεθήκαντο τῇσι σιτοφόροισι καμήλοισι· καταφοιτέοντες γὰρ οἱ λέοντες τὰς νύκτας καὶ λείποντες τὰ σφέτερα ἤθεα ἄλλου μὲν οὐδενὸς ἅπτοντο οὔτε ὑποζυγίου οὔτε ἀνθρώπου, οἱ δὲ τὰς καμήλους ἐκεράϊζον μούνας. (2) Θωμάζω δὲ τὸ αἴτιον, ὅ τι κοτὲ ἦν, τῶν ἄλλων τὸ ἀναγκάζον ἀπεχομένους τοὺς λέοντας τῇσι καμήλοισι ἐπιτίθεσθαι, τὸ μήτε πρότερον ὀπώπεσαν θηρίον μήτε πεπειρέατο αὐτοῦ.

CXXVI. Εἰσὶ δὲ κατὰ ταῦτα τὰ χωρία καὶ λέοντες πολλοὶ καὶ βόες ἄγριοι, τῶν τὰ κέρεα ὑπερμεγάθεά ἐστι τὰ ἐς Ἕλληνας φοιτέοντα. (2) Οὖρος δὲ τοῖσι λέουσί ἐστι ὅ τε δι' Ἀβδήρων ῥέων ποταμὸς Νέστος καὶ ὁ δι' Ἀκαρνανίης ῥέων Ἀχελῷος· οὔτε γὰρ τὸ πρὸς τὴν ἠῶ τοῦ Νέστου οὐδαμόθι πάσης τῆς ἔμπροσθε Εὐρώπης ἴδοι τις ἂν λέοντα, οὔτε πρὸς ἑσπέρης τοῦ Ἀχελῴου ἐν τῇ ἐπιλοίπῳ ἠπείρῳ, ἀλλ' ἐν τῇ μεταξὺ τούτων τῶν ποταμῶν γίνονται.

CXXVII. Ὡς δὲ ἐς τὴν Θέρμην ἀπίκετο ὁ Ξέρξης, ἵδρυσε αὐτοῦ τὴν στρατιήν. Ἐπέσχε δὲ ὁ στρατὸς

navigavit, Toronam, Galepsum, Sermylam, Mecybernam, Olynthum; e quibus item naves et milites adsumpsit. Nomen hujus regionis Sithonia est.

CXXIII. Ab Ampelo dein promontorio idem nauticus Xerxis exercitus rectam viam ad Canastræum promontorium carpens, quod ex universa Pallene maxime prominet, naves inde et milites ex Potidæa et Aphyti et Neapoli et Æga et Therambo et Sciona et Menda et Sana adsumpsit: hæc enim sunt oppida in Pallene, quæ nunc vocatur, sita; cui regioni olim Phlegra fuerat nomen. (2) Hanc regionem prætervectus, in constitutum locum navigavit, obiter adsumptis etiam copiis ex oppidis Pallenæ finitimis, et Thermæo sinui adjacentibus, quorum hæc sunt nomina: (3) Lipaxus, Combrea, Lisæ, Gigonus, Campsa, Smila, Ænea. Regio, in qua insunt hæc oppida, etiam nunc Crossæa vocatur. (4) Ab Ænea, in qua finem enumerandorum oppidorum feci, jam in ipsum Thermæum sinum, et in terram Mydoniam navigavit classis, pervenitque ad prædictam urbem Thermam, et Sindum et Chalestram oppidum, ad Axium fluvium; qui Mygdoniam a Bottiæide disterminat, cujus in regionis arcto ad mare spatio oppida sunt Ichnæ et Pella.

CXXIV. Classis igitur ibi circa Axium fluxium et Thermam urbem aliaque in medio sita oppida in statione mansit, regem exspectans. Xerxes vero et terrestris exercitus, ex Acantho profectus, per mediterranea carpsit viam, Thermam tendens. (2) Fecit autem iter per Pæonicam terram et per Crestonicam ad fluvium Echedorum, qui e Crestonæis initio sumpto per Mygdoniam fluit, et juxta paludem, quæ est supra Axium fluvium, in sinum illum aquas suas infundit.

CXXV. Hac dum iter fecit Xerxes, in camelos impedimenta portantes impetum fecere leones. Hi enim noctu e consuetis suis sedibus descendentes, nullo alio neque jumento tacto, neque homine, solas corripiebant camelos. (2) Atqui mirari subit, quid caussæ fuerit quod leones compelleret, ut, intactis reliquis omnibus, solis camelis insidiarentur, quum numquam vel vidissent hoc animal, vel periculum ejus fecissent.

CXXVI. Sunt autem in his regionibus frequentes leones, et boves item silvestres, quorum cornua immani sunt magnitudine; quæ in Græciam solent importari. (2) Terminus autem leonibus est Nestus fluvius per Abdera fluens, et Acarnaniam perfluens Achelous. Nam nec orientem versus ulla in parte anterioris Europæ ultra Nestum leonem aliquis videat, nec ab occidente Acheloi in reliqua continente; sed inter duos istos fluvios leones gignuntur.

CXXVII. Thermam ut Xerxes pervenit, substitit ibi cum exercitu. Obtinebant autem castra exercitus ejus totam

αὐτοῦ στρατοπεδευόμενος τὴν παρὰ θάλασσαν χώρην τοσήνδε, ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος καὶ τῆς Μυγδονίης μέχρι Λυδίεώ τε ποταμοῦ καὶ Ἁλιάκμονος, οἳ οὐρίζουσι γῆν τὴν Βοττιαιίδα τε καὶ Μακεδονίδα, ἐς τὠυτὸ ῥέεθρον τὸ ὕδωρ συμμίσγοντες. (2) Ἐστρατοπεδεύοντο μὲν δὴ ἐν τούτοισι τοῖσι χωρίοισι οἱ βάρβαροι, τῶν δὲ καταλεχθέντων τούτων ποταμῶν ἐκ Κρηστωναίης ῥέων Ἐχείδωρος μοῦνος οὐκ ἀντέχρησε τῇ στρατιῇ πινόμενος, ἀλλ' ἐπέλιπε.

oram maritimam, inde a Therma urbe et terra Mygdonia usque ad Lydiam fluvium et Haliacmonem, qui Bottiæam a Macedonia disterminant, in eumdem alveum aquas suas confundentes. (2) Tantum terræ spatium occuparunt barbarorum castra. Fluviorum autem, quos commemoravi, solus Echedorus, e Crestonæis fluens, ad potandum non suffecit exercitui, sed aqua illum destituit.

CXXVIII. Ξέρξης δὲ ὁρέων ἐκ τῆς Θέρμης οὔρεα τὰ Θεσσαλικά, τόν τε Οὔλυμπον καὶ τὴν Ὄσσαν, μεγάθεΐ τε ὑπερμήκεα ἐόντα, διὰ μέσου τε αὐτῶν αὐλῶνα στεινὸν πυνθανόμενος εἶναι δι' οὗ ῥέει ὁ Πηνειός, ἀκούων τε εἶναι ταύτῃ ὁδὸν ἐς Θεσσαλίην φέρουσαν, ἐπεθύμησε πλώσας θηήσασθαι τὴν ἐκβολὴν τοῦ Πηνειοῦ, ὅτι τὴν ἄνω ὁδὸν ἔμελλε ἐλᾶν διὰ Μακεδόνων τῶν κατύπερθε οἰκημένων ἐς Περραιβοὺς παρὰ Γόννον πόλιν· ταύτῃ γὰρ ἀσφαλέστατον ἐπυνθάνετο εἶναι. (2) Ὡς δὲ ἐπεθύμησε, καὶ ἐποίεε ταῦτα· ἐσβὰς ἐς Σιδωνίην νέα, ἐς τήν περ ἐσέβαινε αἰεὶ ὅκως τι ἐθέλοι τοιοῦτο ποιῆσαι, ἀνέδεξε σημήϊον καὶ τοῖσι ἄλλοισι ἀνάγεσθαι, καταλιπὼν αὐτοῦ τὸν πεζὸν στρατόν. (3) Ἐπεὶ δὲ ἀπίκετο καὶ ἐθηήσατο Ξέρξης τὴν ἐκβολὴν τοῦ Πηνειοῦ, ἐν θώματι μεγάλῳ ἐνέσχετο, καλέσας δὲ τοὺς κατηγεμόνας τῆς ὁδοῦ εἴρετο εἰ τὸν ποταμὸν ἔστι παρατρέψαντα ἑτέρῃ ἐς θάλασσαν ἐξαγαγεῖν.

CXXVIII. Xerxes vero ex Therma prospectans Thessalicos montes, Olympum atque Ossam, altitudine mirum in modum eminentes, ut rescivit in medio illorum angustam esse convallem, quam perfluat Peneus amnis, audivitque esse ibi viam quæ in Thessaliam ferat, cupidus fuit nave conscensa spectandi ostium Penei: quippe ducturus erat exercitum superiore via per Macedonas superne habitantes in Perrhæbos præter Gonnon urbem, quum tutissimum illac iter esse rescivisset. (2) Et sicut cupivit, ita fecit. Conscensa nave Sidonia, quam eamdem semper conscendere consueverat, quoties tale quidpiam susciperet, signum reliquis etiam navibus proposuit solvendi, relicto ibi pedestri exercitu. (3) Ubi ad ostium Penei Xerxes pervenit, illudque spectavit, ingenti captus est admiratione: advocatosque viæ duces interrogavit, fierine posset, ut averteretur fluvius et alia parte in mare derivaretur.

CXXIX. Τὴν δὲ Θεσσαλίην λόγος ἐστὶ τὸ παλαιὸν εἶναι λίμνην ὥστε γε συγκεκληϊμένην πάντοθεν ὑπερμήκεσι οὔρεσι. (2) Τὰ μὲν γὰρ αὐτῆς πρὸς τὴν ἠῶ ἔχοντα τό τε Πήλιον οὖρος καὶ ἡ Ὄσσα ἀποκληΐει συμμίσγοντα τὰς ὑπωρέας ἀλλήλοισι, τὰ δὲ πρὸς βορέεω ἀνέμου Οὔλυμπος, τὰ δὲ πρὸς ἑσπέρην Πίνδος, τὰ δὲ πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ ἄνεμον νότον ἡ Ὄθρυς· τὸ μέσον δὲ τούτων τῶν λεχθέντων οὐρέων ἡ Θεσσαλίη ἐστὶ ἐοῦσα κοίλη. (3) Ὥστε ὦν ποταμῶν ἐς αὐτὴν καὶ ἄλλων συχνῶν ἐσβαλλόντων, πέντε δὲ τῶν δοκίμων μάλιστα τῶνδε, Πηνειοῦ καὶ Ἀπιδανοῦ καὶ Ὀνοχώνου καὶ Ἐνιπέος καὶ Παμίσου, οἱ μέν νυν ἐς τὸ πεδίον τοῦτο συλλεγόμενοι ἐκ τῶν οὐρέων τῶν περικληϊόντων τὴν Θεσσαλίην οὐνομαζόμενοι δι' ἑνὸς αὐλῶνος καὶ τούτου στεινοῦ ἔκροον ἔχουσι ἐς θάλασσαν, προσυμμίσγοντες τὸ ὕδωρ πάντες ἐς τὠυτό· ἐπεὰν δὲ συμμιχθέωσι τάχιστα, ἐνθεῦτεν ἤδη ὁ Πηνειὸς τῷ οὐνόματι κατακρατέων ἀνωνύμους τοὺς ἄλλους ποιέει εἶναι. (4) Τὸ δὲ παλαιὸν λέγεται, οὐκ ἐόντος κω τοῦ αὐλῶνος καὶ διεκρόου τούτου, τοὺς ποταμοὺς τούτους, καὶ πρὸς τοῖσι ποταμοῖσι τούτοισι τὴν Βοιβηΐδα λίμνην, οὔτε οὐνομάζεσθαι κατά περ νῦν, ῥέειν τε οὐδὲν ἕσσον ἢ νῦν, ῥέοντας δὲ ποιέειν τὴν Θεσσαλίην πᾶσαν πέλαγος. (5) Αὐτοὶ μέν νυν Θεσσαλοί φασι Ποσειδέωνα ποιῆσαι τὸν αὐλῶνα δι' οὗ ῥέει ὁ Πηνειός, οἰκότα λέγοντες· ὅστις γὰρ νομίζει Ποσειδέωνα τὴν γῆν σείειν καὶ τὰ διεστεῶτα ὑπὸ σεισμοῦ τοῦ θεοῦ τούτου ἔργα εἶναι, καὶ ἂν ἐκεῖνο ἰδὼν φαίη Ποσειδέωνα ποιῆσαι· ἔστι γὰρ

CXXIX. Thessaliam fama est lacum olim fuisse, utpote altissimis montibus undique circumclausam. (2) Etenim latus orienti obversum præcludunt Pelion et Ossa montes, quorum radices sese contingunt; septemtrionale latus Olympus præcludit, occidentale Pindus, meridiei et Noto obversum Othrys: et cava terra inter prædictos montes intercepta, Thessalia est. (3) Igitur quum in hanc terram et alii frequentes rivi et quinque præ cæteris clari influant hi, Peneus, Apidanus, Onochonus, Enipeus, et Pamisus; omnes hi modo nominati rivi, ex montibus Thessaliam cingentibus in hunc campum influentes, per unam convallem, eamque angustam, exitum habent in mare, postquam in unum alveum aquas suas cuncti ante infuderunt: qui ex quo confluxere, cæteri nomen omittunt suum, et unum Penei nomen manet. (4) Pristinis vero temporibus, quum convallis illa nondum existeret, quæ exitum aperit aquis, aiunt rivos illos, et præter rivos Bœbeidem lacum, nomina quidem ea quibus nunc adpellantur non habuisse, sed nihilo minus quam nunc fluxisse, atque adeo effecisse ut pelagus esset tota Thessalia. (5) Et ipsi quidem Thessali aiunt, Neptunum fecisse convallem illam, per quam tamquam canalem effluit Peneus: nec præter rationem hoc adfirmant. Qui enim Neptunum existimat movere terram, et, quæ terræ motu diducta sunt, opera hujus dei esse; is istud quoque videns dixerit, Neptunum id fecisse. Est enim

σεισμοῦ ἔργον, ὡς ἐμοὶ ἐφαίνετο εἶναι, ἡ διάστασις τῶν οὐρέων.

CXXX. Οἱ δὲ κατηγεόμενοι, εἰρομένου Ξέρξεω εἰ ἔστι ἄλλη ἔξοδος ἐς θάλασσαν τῷ Πηνειῷ, ἐξεπιστάμενοι ἀτρεκέως εἶπαν, « βασιλεῦ, ποταμῷ τούτῳ οὐκ ἔστι ἄλλη ἐξήλυσις ἐς θάλασσαν κατήκουσα, ἀλλ' ἥδε αὐτή· οὔρεσι γὰρ περιεστεφάνωται πᾶσα Θεσσαλίη. » Ξέρξεα δὲ λέγεται εἶπαι πρὸς ταῦτα, « σοφοὶ ἄνδρες εἰσὶ Θεσσαλοί. (2) Ταῦτ' ἄρα πρὸ πολλοῦ ἐφυλάξαντο γνωσιμαχέοντες καὶ τἆλλα καὶ ὅτι χώρην ἄρα εἶχον εὐαίρετόν τε καὶ ταχυάλωτον· τὸν γὰρ ποταμὸν πρῆγμα ἂν ἦν μοῦνον ἐπεῖναί σφεων ἐπὶ τὴν χώρην, χώματι ἐκ τοῦ αὐλῶνος ἐκβιβάσαντα καὶ παρατρέψαντα δι' ὧν νῦν ῥέει ῥεέθρων, ὥστε Θεσσαλίην πᾶσαν ἔξω τῶν οὐρέων ὑπόβρυχα γενέσθαι. » (3) Ταῦτα δὲ ἔχοντα ἔλεγε ἐς τοὺς Ἀλεύεω παῖδας, ὅτι πρῶτοι Ἑλλήνων ἐόντες Θεσσαλοὶ ἔδοσαν ἑωυτοὺς βασιλέϊ, δοκέων ὁ Ξέρξης ἀπὸ παντός σφεας τοῦ ἔθνεος ἐπαγγέλλεσθαι φιλίην. Εἴπας δὲ ταῦτα καὶ θηησάμενος ἀπέπλωε ἐς τὴν Θέρμην.

CXXXI. Ὁ μὲν δὴ περὶ Πιερίην διέτριβε ἡμέρας συχνάς· τὸ γὰρ δὴ οὖρος τὸ Μακεδονικὸν ἔκειρε τῆς στρατιῆς τριτημορίς, ἵνα ταύτῃ διεξίῃ ἅπασα ἡ στρατιὴ ἐς Περραιβούς· οἱ δὲ δὴ κήρυκες οἱ ἀποπεμφθέντες ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ γῆς αἴτησιν ἀπικέατο οἱ μὲν κεινοί, οἱ δὲ φέροντες γῆν τε καὶ ὕδωρ.

CXXXII. Τῶν δὲ δόντων ταῦτα ἐγένοντο οἵδε, Θεσσαλοί, Δόλοπες, Αἰνιῆνες, Περραιβοί, Λοκροί, Μάγνητες, Μηλιέες, Ἀχαιοὶ οἱ Φθιῆται καὶ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Βοιωτοὶ πλὴν Θεσπιέων τε καὶ Πλαταιέων. (2) Ἐπὶ τούτοισι οἱ Ἕλληνες ἔταμον ὅρκιον οἱ τῷ βαρβάρῳ πόλεμον ἀειράμενοι· τὸ δὲ ὅρκιον ὧδε εἶχε, ὅσοι τῷ Πέρσῃ ἔδοσάν σφεας αὐτοὺς Ἕλληνες ἐόντες, μὴ ἀναγκασθέντες, καταστάντων σφι εὖ τῶν πρηγμάτων, τούτους δεκατεῦσαι τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ. Τὸ μὲν δὴ ὅρκιον ὧδε εἶχε τοῖσι Ἕλλησι.

CXXXIII. Ἐς δὲ Ἀθήνας καὶ Σπάρτην οὐκ ἀπέπεμψε Ξέρξης ἐπὶ γῆς αἴτησιν κήρυκας τῶνδε εἵνεκεν· πρότερον Δαρείου πέμψαντος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο, οἱ μὲν αὐτῶν τοὺς αἰτέοντας ἐς τὸ βάραθρον, οἱ δ' ἐς φρέαρ ἐσβαλόντες ἐκέλευον γῆν τε καὶ ὕδωρ ἐκ τούτων φέρειν παρὰ βασιλέα. (2) Τούτων μὲν εἵνεκεν οὐκ ἔπεμψε Ξέρξης τοὺς αἰτήσοντας· ὅ τι δὲ τοῖσι Ἀθηναίοισι ταῦτα ποιήσασι τοὺς κήρυκας συνήνεικε ἀνεθέλητον γενέσθαι, οὐκ ἔχω εἶπαι, πλὴν ὅτι σφέων ἡ χώρη καὶ ἡ πόλις ἐδηϊώθη. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ διὰ ταύτην τὴν αἰτίην δοκέω γενέσθαι.

CXXXIV. Τοῖσι δὲ ὦν Λακεδαιμονίοισι μῆνις κατέσκηψε Ταλθυβίου τοῦ Ἀγαμέμνονος κήρυκος. Ἐν γὰρ Σπάρτῃ ἐστὶ Ταλθυβίου ἱρόν, εἰσὶ δὲ καὶ ἀπόγονοι Ταλθυβίου Ταλθυβιάδαι καλεύμενοι, τοῖσι αἱ κηρυκηΐαι αἱ ἐκ Σπάρτης πᾶσαι γέρας δέδονται. (2) Μετὰ δὲ ταῦτα τοῖσι Σπαρτιήτῃσι καλλιρῆσαι θυομένοισι οὐκ ἐγίνετο· τοῦτο δ' ἐπὶ χρόνον συχνὸν ἦν σφι. (3)

illa montium diductio, ut mihi plane adparebat, terræ motu effecta.

CXXX. Viæ autem duces, quærenti Xerxi an alius foret Peneo exitus in mare, rem adcurate compertam habentes, responderunt : « Non est, rex, huic flumini alius exitus qui ad mare pertineat, nisi hic ipse : est enim tota Thessalia undique montibus cincta. » Ad hæc Xerxes dixisse memoratur : « Prudentes viri sunt Thessali : (2) itaque jam multo ante sibi præcaverunt, melius sibi consulentes, quum alioquin, tum quod terram incolunt captu et expugnatu facilem. Nulla enim alia re fuerit opus, nisi ut hoc flumen in illorum terram immittatur aggere ex hac convalle repulsum, et ex iis per quos nunc fluit alveis aversum; quo universa Thessalia, præter montes, aquis mergeretur. » (3) Hæc dixit ad Aleuæ filios spectantia, quod illi, Thessali quum essent, primi Græcorum sese regi tradiderant, quos de communi gentis consilio societatem sibi pollicitos esse Xerxes arbitrabatur. His dictis, quæ voluerat contemplatus, Thermam renavigavit.

CXXXI. Ibi tum aliquammultos dies in Pieria est commoratus. Etenim montem Macedonicum tertia pars exercitus tondebat, ut illac universæ copiæ in Perrhæbos transirent. Interim præcones per Græciam ad postulandam terram dimissi redierunt; alii vacui, alii terram et aquam adferentes.

CXXXII. Qui hæc dederunt populi, hi fere fuere : Thessali, Dolopes, Ænianes, Perrhæbi, Locri, Magnetes, Malienses, Achæi Phthiotæ, Thebani et reliqui Bœoti, exceptis Thespiensibus et Platæensibus. (2) Contra hos Græci ii, qui bellum adversus barbarum susceperunt, fœdus pepigerunt interposito juramento, cujus hæc erat formula : Quicumque populi Græci Persæ sese tradiderint, nulla necessitate coacti, rebus suis bene habentibus, hos Delphico deo decimam *proventuum* dare debere. Hæc formula fœderis fuit a Græcis contra hos initi.

CXXXIII. Athenas autem et Spartam præcones ad terram postulandam Xerxes non misit, hac de caussa : superiori tempore, quum ad hoc ipsum Darius legatos misisset, hos, qui postulatum venerant, Athenienses in barathrum, Lacedæmonii vero in puteum præcipitaverant, jussos ex his terram et aquam capere regi adferendam. (2) Hanc ob caussam ad hos Xerxes non misit qui postularent. Quod quidem ob facinus adversus præcones admissum quidnam Atheniensibus mali acciderit, dicere non possum, nisi quod terra eorum et urbs evastata est : at hoc quidem non illam ob culpam puto accidisse.

CXXXIV. In Lacedæmonios vero incubuit Talthybii ira, præconis Agamemnonis. Est enim Spartæ Talthybii fanum : et supersunt ibi posteri Talthybii, Talthybiadæ nominati, quibus hoc privilegium datum est, ut omnia præconum munera apud Spartanos exerceant. (2) Ab illo vero tempore Spartanis sacra facientibus non contigit perlitare : idque longum per tempus apud eos obtinuit. (3) Quod

Ἀχθομένων δὲ καὶ συμφορῇ χρεωμένων Λακεδαιμονίων, ἁλίης τε πολλάκις συλλεγομένης καὶ κήρυγμα τοιόνδε ποιευμένων, εἴ τις βούλοιτο Λακεδαιμονίων πρὸ τῆς Σπάρτης ἀποθνήσκειν, Σπερθίης τε ὁ Ἀνηρίστου καὶ Βοῦλις ὁ Νικόλεω, ἄνδρες Σπαρτιῆται φύσι τε γεγονότες εὖ καὶ χρήμασι ἀνήκοντες ἐς τὰ πρῶτα, ἐθελονταὶ ὑπέδυσαν ποινὴν τίσειν Ξέρξῃ τῶν Δαρείου κηρύκων τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀπολομένων. Οὕτω Σπαρτιῆται τούτους ὡς ἀποθανευμένους ἐς Μήδους ἀπέπεμψαν.

CXXXV. Αὕτη τε ἡ τόλμα τούτων τῶν ἀνδρῶν θώματος ἀξίη, καὶ τάδε πρὸς τούτοισι τὰ ἔπεα. Πορευόμενοι γὰρ ἐς Σοῦσα ἀπικνέονται παρ' Ὑδάρνεα. Ὁ δὲ Ὑδάρνης ἦν μὲν γένος Πέρσης, στρατηγὸς δὲ τῶν παραθαλασσίων ἀνθρώπων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ· (2) ὅς σφεας ξείνια προθέμενος ἱστία, ξεινίζων δὲ εἴρετο λέγων τάδε, « ἄνδρες Λακεδαιμόνιοι, τί δὴ φεύγετε βασιλέϊ φίλοι γενέσθαι; ὁρᾶτε γὰρ ὡς ἐπίσταται βασιλεὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς τιμᾶν, ἐς ἐμέ τε καὶ τὰ ἐμὰ πρήγματα ἀποβλέποντες. (3) Οὕτω δὴ καὶ ὑμεῖς εἰ δοίητε ὑμέας αὐτοὺς βασιλέϊ, δεδόξωσθε γὰρ πρὸς αὐτοῦ ἄνδρες εἶναι ἀγαθοί, ἕκαστος ἂν ὑμέων ἄρχοι γῆς Ἑλλάδος δόντος βασιλέος. » Πρὸς ταῦτα ὑπεκρίναντο τάδε, « Ὕδαρνες, οὐκ ἐξ ἴσου γίνεται ἡ συμβουλίη ἡ ἐς ἡμέας τείνουσα. (4) Τοῦ μὲν γὰρ πεπειρημένος συμβουλεύεις, τοῦ δὲ ἄπειρος ἐών· τὸ μὲν γὰρ δοῦλος εἶναι ἐξεπίστεαι, ἐλευθερίης δὲ οὔκω ἐπειρήθης, οὔτ' εἰ ἔστι γλυκὺ οὔτ' εἰ μή. Εἰ γὰρ αὐτῆς πειρήσαιο, οὐκ ἂν δόρασι συμβουλεύοις ἡμῖν περὶ αὐτῆς μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ πελέκεσι. » Ταῦτα μὲν Ὑδάρνεα ἀμείψαντο.

CXXXVI. Ἐνθεῦτεν δὲ ὡς ἀνέβησαν ἐς Σοῦσα καὶ βασιλέϊ ἐς ὄψιν ἦλθον, πρῶτα μὲν τῶν δορυφόρων κελευόντων καὶ ἀνάγκην σφι προσφερόντων προσκυνέειν βασιλέα προσπίπτοντας οὐκ ἔφασαν ὠθεόμενοι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ κεφαλὴν ποιήσειν ταῦτα οὐδαμά· οὔτε γὰρ σφι ἐν νόμῳ εἶναι ἄνθρωπον προσκυνέειν οὔτε κατὰ ταῦτα ἥκειν. (2) Ὡς δὲ ἀπεμαχέσαντο τοῦτο, δεύτερά σφι λέγουσι τάδε καὶ λόγου τοιοῦδε ἐχόμενα, « ὦ βασιλεῦ Μήδων, ἔπεμψαν ἡμέας Λακεδαιμόνιοι ἀντὶ τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀπολομένων κηρύκων, ποινὴν ἐκείνων τίσοντας· » (3) λέγουσι δὲ αὐτοῖσι ταῦτα Ξέρξης ὑπὸ μεγαλοφροσύνης οὐκ ἔφη ὅμοιος ἔσεσθαι Λακεδαιμονίοισι· ἐκείνους μὲν γὰρ συγχέαι τὰ πάντων ἀνθρώπων νόμιμα, ἀποκτείναντας κήρυκας, αὐτὸς δὲ τὰ ἐκείνοισι ἐπιπλήσσει, ταῦτα οὐ ποιήσειν, οὐδ' ἀνταποκτείνας ἐκείνους ἀπολύσειν Λακεδαιμονίους τῆς αἰτίης.

CXXXVII. Οὕτω ἡ Ταλθυβίου μῆνις, καὶ ταῦτα ποιησάντων Σπαρτιητέων, ἐπαύσατο τὸ παραυτίκα, καίπερ ἀπονοστησάντων ἐς Σπάρτην Σπερθίεώ τε καὶ Βούλιος. (2) Χρόνῳ δὲ μετέπειτεν πολλῷ ἐπηγέρθη κατὰ τὸν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πόλεμον, ὡς λέγουσι Λακεδαιμόνιοι. Τοῦτό μοι ἐν τοῖσι θειότατον φαίνεται γενέσθαι. (3) Ὅτι μὲν γὰρ κατέσκηψε ἐς ἀγγέλους ἡ Ταλθυβίου μῆνις οὐδὲ ἐπαύσατο πρὶν ἢ

quum dolerent Lacedæmonii, et in magna ponerent calamitate, concione populi sæpius habita, et præconio edito in hanc sententiam, si quis vellet Lacedæmoniorum pro Sparta mortem obire; tum vero Sperthias Aneristi filius, et Bulis Nicolai, cives Spartani, et nobili loco nati, et opibus adprime eminentes, ultro sese obtulerunt ad pœnas Xerxi solvendas pro Darii præconibus Spartæ occisis. Ita hos Spartani, tamquam subituros supplicium, in Medos miserunt.

CXXXV. Estque et audacia ista horum virorum admiratione digna, et eorumdem oratio, quæ fuit hujusmodi. Dum Susa proficiscuntur, veniunt ad Hydarnem. Is Hydarnes genere Persa erat, præfectus oræ maritimæ Asiæ: (2) qui eos ad hospitium vocatos, et liberaliter exceptos, his verbis interrogavit: « Viri Lacedæmonii, quid tandem respuitis amici esse Regis? Me et res meas respicientes, videtis quo pacto sciat rex viros bonos honorare. (3) Ita igitur vos quoque si regi vos traderetis (nam viri boni esse ab ipso estis judicati), unusquisque vestrum parti cuidam Græciæ imperaturus esset regis beneficio. » Ad hæc illi responderunt: « Hydarnes, non ex æquo proficiscitur hoc quod tu nobis das consilium. (4) Nam id, quod tu expertus es, nobis consulis: alterum autem non es expertus. Servire quidem nosti; libertatis vero nondum cepisti experimentum, utrum dulcis sit, annon. Hanc enim si esses expertus, consuleres nobis, ut pro ea non hastis modo pugnaremus, verum etiam securibus. » Hæc illi responderunt Hydarni.

CXXXVI. Inde ubi Susa adscenderunt, et in conspectum venere regis, primum quidem, jubentibus satellitibus et vim illis adferentibus ut in terram prostrati adorarent regem, neutiquam se, etiam si in caput ab illis detruderentur, id facturos aiebant; nec enim sui moris esse adorare hominem, nec ea caussa venisse. (2) Tum, postquam ne id facerent ita repugnarunt, deinde hæc et his similia dixere: « Rex Medorum, miserunt nos Lacedæmonii, ut pro præconibus Spartæ occisis pœnam solvamus. » (3) Quibus Xerxes, ut erat generoso animo, hæc respondit: Non se similem futurum Lacedæmoniis: illos enim, occidendo præcones, jura omnibus hominibus sancta violasse; se vero, quod in illis damnet facinus, id non admissurum; neque illos vicissim interficiendo culpa liberaturum Lacedæmonios.

CXXXVII. Ita, ratione ista a Lacedæmoniis inita, pacata in præsens tempus est Talthybii ira, licet Spartam redierint Sperthias et Bulis. (2) At multo post tempore recruduit illa, ut aiunt Lacedæmonii, in bello Peloponnesiorum et Atheniensium. Quæ res, si qua alia, utique divinitus accidisse mihi videtur. (3) Nam, ut in legatos ingrueret Talthybii ira, neque cessaret priusquam exitum

ἐξῆλθε, τὸ δίκαιον οὕτω ἔφερε· τὸ δὲ συμπεσέειν ἐς τοὺς παῖδας τῶν ἀνδρῶν τούτων τῶν ἀναβάντων πρὸς βασιλέα διὰ τὴν μῆνιν, ἐς Νικόλαν τε τὸν Βούλιος καὶ ἐς Ἀνήριστον τὸν Σπερθίεω, ὃς εἷλε Ἁλιέας τοὺς ἐκ Τίρυνθος ὁλκάδι καταπλώσας πλήρεϊ ἀνδρῶν, δῆλον ὦν μοι ὅτι θεῖον ἐγένετο τὸ πρῆγμα ἐκ τῆς μήνιος. (4) Οἱ γὰρ πεμφθέντες ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἄγγελοι ἐς τὴν Ἀσίην, προδοθέντες δὲ ὑπὸ Σιτάλκεω τοῦ Τήρεω Θρηΐκων βασιλέος καὶ Νυμφοδώρου τοῦ Πυθέω ἀνδρὸς Ἀβδηρίτεω, ἥλωσαν κατὰ Βισάνθην τὴν ἐν Ἑλλησπόντῳ, καὶ ἀπαχθέντες ἐς τὴν Ἀττικὴν ἀπέθανον ὑπ' Ἀθηναίων, μετὰ δὲ αὐτῶν καὶ Ἀριστέης ὁ Ἀδειμάντου Κορίνθιος ἀνήρ. Ταῦτα μέν νυν πολλοῖσι ἔτεσι ὕστερον ἐγένετο τοῦ βασιλέος στόλου.

CXXXVIII. Ἐπάνειμι δὲ ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον. Ἡ δὲ στρατηλασίη ἡ βασιλέος οὔνομα μὲν εἶχε ὡς ἐπ' Ἀθήνας ἐλαύνει, κατίετο δὲ ἐς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. (2) Πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα πρὸ πολλοῦ οἱ Ἕλληνες οὐκ ἐν ὁμοίῳ πάντες ἐποιεῦντο. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν δόντες γῆν τε καὶ ὕδωρ τῷ Πέρσῃ εἶχον θάρσος ὡς οὐδὲν πεισόμενοι ἄχαρι πρὸς τοῦ βαρβάρου· (3) οἱ δὲ οὐ δόντες ἐν δείματι μεγάλῳ κατέστασαν, ἅτε οὔτε νεῶν ἐουσέων ἐν τῇ Ἑλλάδι ἀριθμὸν ἀξιομάχων δέκεσθαι τὸν ἐπιόντα, οὔτε βουλομένων τῶν πολλῶν ἀντάπτεσθαι τοῦ πολέμου, μηδιζόντων δὲ προθύμως.

CXXXIX. Ἐνθαῦτα ἀναγκαίῃ ἐξέργομαι γνώμην ἀποδέξασθαι ἐπίφθονον μὲν πρὸς τῶν πλεόνων ἀνθρώπων, ὅμως δὲ, τῇ γ' ἐμοὶ φαίνεται εἶναι ἀληθὲς, οὐκ ἐπισχήσω. (2) Εἰ Ἀθηναῖοι καταρρωδήσαντες τὸν ἐπιόντα κίνδυνον ἐξέλιπον τὴν σφετέρην, ἢ καὶ μὴ ἐκλιπόντες, ἀλλὰ μείναντες ἔδοσαν σφέας αὐτοὺς Ξέρξῃ, κατὰ τὴν θάλασσαν οὐδαμοὶ ἂν ἐπειρέοντο ἀντιεύμενοι βασιλέϊ. (3) Εἰ τοίνυν κατὰ τὴν θάλασσαν μηδεὶς ἠντιοῦτο Ξέρξῃ, κατά γε ἂν τὴν ἤπειρον τοιάδε ἐγίνετο· εἰ καὶ πολλοὶ τειχέων κιθῶνες ἔσαν ἐληλαμένοι διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ Πελοποννησίοισι, προδοθέντες ἂν Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ τῶν συμμάχων οὐκ ἑκόντων, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης, κατὰ πόλις ἁλισκομένων ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ τοῦ βαρβάρου ἐμουνώθησαν, μουνωθέντες δὲ ἂν καὶ ἀποδεξάμενοι ἔργα μεγάλα ἀπέθανον γενναίως. (4) Ἢ ταῦτα ἂν ἔπαθον, ἢ πρὸ τοῦ ὁρέοντες ἂν καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας μηδίζοντας ὁμολογίῃ ἂν ἐχρήσαντο πρὸς Ξέρξεα. Καὶ οὕτω ἂν ἐπ' ἀμφότερα ἡ Ἑλλὰς ἐγίνετο ὑπὸ Πέρσῃσι. (5) Τὴν γὰρ ὠφελίην τὴν τῶν τειχέων τῶν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐληλαμένων οὐ δύναμαι πυθέσθαι, ἥτις ἂν ἦν βασιλέος ἐπικρατέοντος τῆς θαλάσσης. (6) Νῦν δὲ Ἀθηναίους ἄν τις λέγων σωτῆρας γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι τἀληθέος. Οὗτοι γὰρ ἐπὶ ὁκότερα τῶν πρηγμάτων ἐτράποντο, ταῦτα ῥέψειν ἔμελλε· ἑλόμενοι δὲ τὴν Ἑλλάδα περιεῖναι ἐλευθέρην, τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν πᾶν τὸ λοιπὸν, ὅσον μὴ ἐμήδισε, αὐτοὶ οὗτοι ἔσαν οἱ ἐπεγείραντες καὶ βασιλέα μετά γε θεοὺς ἀνωσάμενοι. (7) Οὐδέ σφεας χρηστήρια φοβερὰ ἐλθόντα ἐκ Δελφῶν καὶ ἐς

esset nacta, id jus et fas ferebat: quod vero in filios ingruerit horum virorum qui pacandæ ejus causa ad regem erant profecti, in Nicolaum Bulidis filium, et in Sperthiæ filium Aneristum, qui Halienses [*alii* piscatores] Tirynthios cepit, navi oneraria navigans viris repleta; id igitur ex divini numinis memore ira accidisse plane mihi fit manifestum. (4) Hi enim, quum a Lacedæmoniis legati missi essent in Asiam, proditi a Sitalce Terei filio, Thracum rege, et Nymphodoro Pytheæ filio Abderita, intercepti sunt prope Bisanthen ad Hellespontum; et in Atticam abducti, interfecti sunt ab Atheniensibus, cum eisque Aristeas Adimanti filius, Corinthius. Sed hoc quidem multis annis post hanc regis accidit expeditionem.

CXXXVIII. Sed ad superiorem revertor narrationem. Regis hæc expeditio titulum quidem habebat tamquam adversus Athenas tendens, sed contra universam dirigebatur Græciam. (2) Qua re multo ante cognita, non eodem modo Græci omnes erant adfecti. Quippe eorum alii, quum terram et aquam Persæ dedissent, confidebant nihil mali a barbaro sibi illatum iri: (3) alii vero, qui non dederant, ingenti metu tenebantur; quum nec navium idoneus numerus esset in Græcia, quibus excipere invadentem hostem possent, et multitudo arma capere nollet, sed haud cunctanter faveret Medis.

CXXXIX. Atque hoc loco necessitas me cogit, ut sententiam dicam, invidiosam quidem illam apud plerosque homines: nec tamen me retinebo, quin id, quoniam manifeste verum mihi videtur, pronunciem. (2) Si Athenienses imminentis periculi metu terra sua excessissent, aut si manentes tradidissent se Xerxi, Græcorum nulli periculum facturi erant mari occurrendi regi. (3) Quodsi ergo mari nemo restitisset Xerxi, in continenti utique ita se res erat habitura: quantumvis multæ murorum loricæ per Isthmum fuissent a Peloponnesiis erectæ, deserti Lacedæmonii a sociis (non illis quidem volentibus, sed necessitate coactis, quippe quorum civitates singulatim ab hostium classe fuissent expugnatæ) soli fuissent relicti: soli autem relicti, fortibus editis facinoribus, generose erant occubituri. (4) Aut hoc fato erant functuri: aut, priusquam illud forent experti, quum vidissent reliquos Græcos cum Medis sentire, ipsi quoque deditionem erant facturi: atque ita, utrumlibet accidisset, Græcia in potestate erat futura Persarum. (5) Nam murorum illorum per Isthmum ductorum quænam futura fuisset utilitas, exputare equidem non possum, quando rex maris tenuisset imperium. (6) Nunc si quis dicat, Athenienses sospitatores fuisse Græciæ, non aberraverit a vero: etenim, utram rationem rerum gerendarum illi sequerentur, ea ratio præponderatura erat. Itaque, quum hoc sint secuti ut libera maneret Græcia, hi soli sunt, qui, quidquid Græci nominis reliquum erat quod cum Medis non sentiret, id excitarunt, quique, secundum deos utique, regem repulerunt. (7) Neque eos oracula terribilia Delphis advenientia, ingentemque incutientia metum, movere potuerunt ut

δεῖμα βαλόντα ἔπεισε ἐκλιπεῖν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καταμείναντες ἀνέσχοντο τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν χώρην δέξασθαι.

CXL. Πέμψαντες γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι ἐς Δελφοὺς θεοπρόπους χρηστηριάζεσθαι ἦσαν ἑτοῖμοι· καί σφι ποιήσασι περὶ τὸ ἱρὸν τὰ νομιζόμενα, ὡς ἐς τὸ μέγαρον ἐσελθόντες ἵζοντο, χρᾷ ἡ Πυθίη, τῇ οὔνομα ἦν Ἀριστονίκη, τάδε,

Ὦ μέλεοι, τί κάθησθε; λιπὼν φεῦγ' ἔσχατα γαίης
δώματα καὶ πόλιος τροχοειδέος ἄκρα κάρηνα.
Οὔτε γὰρ ἡ κεφαλὴ μένει ἔμπεδον οὔτε τὸ σῶμα,
οὔτε πόδες νέατοι οὔτ' ὦν χέρες, οὔτε τι μέσσης
λείπεται, ἀλλ' ἄζηλα πέλει· κατὰ γάρ μιν ἐρείπει
πῦρ τε καὶ ὀξὺς Ἄρης, Συριηγενὲς ἅρμα διώκων.
Πολλὰ δὲ κἄλλ' ἀπολεῖ πυργώματα, κοὐ τὸ σὸν οἶον·
πολλοὺς δ' ἀθανάτων νηοὺς μαλερῷ πυρὶ δώσει,
οἵ που νῦν ἱδρῶτι ῥεούμενοι ἑστήκασι,
δείματι παλλόμενοι, κατὰ δ' ἀκροτάτοις ὀρόφοισι
αἷμα μέλαν κέχυται, προϊδὸν κακότητος ἀνάγκας.
Ἀλλ' ἴτον ἐξ ἀδύτοιο, κακοῖς δ' ἐπικίδνατε θυμόν.

CXLI. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ τῶν Ἀθηναίων θεοπρόποι συμφορῇ τῇ μεγίστῃ ἐχρέοντο. Προβάλλουσι δὲ σφέας αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ κακοῦ τοῦ κεχρησμένου Τίμων ὁ Ἀνδροβούλου, τῶν Δελφῶν ἀνὴρ δόκιμος ὁμοῖα τῷ μάλιστα, συνεβούλευέ σφι ἱκετηρίας λαβοῦσι δεύτερα αὖτις ἐλθόντας χρᾶσθαι τῷ χρηστηρίῳ ὡς ἱκέτας. (2) Πειθομένοισι δὲ ταῦτα τοῖσι Ἀθηναίοισι καὶ λέγουσι, « ὦναξ, χρῆσον ἡμῖν ἄμεινόν τι περὶ τῆς πατρίδος, αἰδεσθεὶς τὰς ἱκετηρίας τάσδε τάς τοι ἥκομεν φέροντες· ἢ οὔ τοι ἄπιμεν ἐκ τοῦ ἀδύτου, ἀλλ' αὐτοῦ τῇδε μενέομεν ἔστ' ἂν καὶ τελευτήσωμεν· » ταῦτα δὲ λέγουσι ἡ πρόμαντις χρᾷ δεύτερα τάδε,

Οὐ δύναται Παλλὰς Δί' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι
λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι πυκνῇ.
Σοὶ δὲ τόδ' αὖτις ἔπος ἐρέω, ἀδάμαντι πελάσσας.
Τῶν ἄλλων γὰρ ἁλισκομένων ὅσα Κέκροπος οὖρος
ἐντὸς ἔχει κευθμών τε Κιθαιρῶνος ζαθέοιο,
τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς
μοῦνον ἀπόρθητον τελέθειν, τὸ σὲ τέκνα τ' ὀνήσει.
Μηδὲ σύ γ' ἱπποσύνην τε μένειν καὶ πεζὸν ἰόντα
πολλὸν ἀπ' ἠπείρου στρατὸν ἥσυχος, ἀλλ' ὑποχωρεῖν
νῶτον ἐπιστρέψας· ἔτι τοί ποτε κἀντίος ἔσσῃ.
Ὦ θείη Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν
ἤ που σκιδναμένης Δημήτερος ἢ συνιούσης.

CXLII. Ταῦτά σφι ἠπιώτερα γὰρ τῶν προτέρων καὶ ἦν καὶ ἐδόκεε εἶναι, συγγραψάμενοι ἀπαλλάσσοντο ἐς τὰς Ἀθήνας. Ὡς δὲ ἀπελθόντες οἱ θεοπρόποι ἀπήγγελλον ἐς τὸν δῆμον, γνῶμαι καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐγίνοντο διζημένων τὸ μαντήϊον, καὶ αἵδε συνεστηκυῖαι μάλιστα. (2) Τῶν πρεσβυτέρων ἔλεγον μετεξέτεροι δοκέειν σφι τὸν θεὸν τὴν ἀκρόπολιν χρῆσαι περιέσεσθαι· ἡ γὰρ ἀκρόπολις τὸ πάλαι τῶν Ἀθηνέων ῥηχῷ ἐπέφρακτο. Οἱ μὲν δὴ κατὰ τὸν φραγμὸν συνεβάλλοντο τοῦτο τὸ ξύλινον τεῖχος εἶναι· (3) οἱ δ' αὖ ἔλεγον τὰς νέας σημαίνειν τὸν θεόν, καὶ ταύτας παραρτέεσθαι ἐκέλευον τὰ ἄλλα ἀπέντας. Τοὺς ὦν δὴ τὰς νέας λέγοντας εἶναι τὸ

Græciam desererent: sed permanentes sustinuerunt invadentem fines suos hostem.

CXL. Missis enim Delphos legatis consulere oraculum Athenienses voluerant. Qui legati postquam, peractis circa templum legitimis cærimoniis, ædem erant ingressi consederantque, hoc eis Pythia, cui nomen erat Aristonica, oraculum ediderat:

O miseri, quid sedetis? fugite ad extrema terrarum, relictis
ædibus et summis collibus in-orbem conditæ urbis.
Nec enim caput firmum manebit, nec corpus,
nec extremi pedes, neque manus, nec de media quidquam
supererit, sed pernicies advenit. Disturbabit enim illam
et ignis, et acer Mavors, Syriacum agens currum.
Multaque etiam alia munita perdet loca, non modo tuum:
multaque immortalium templa rabido dabit igni,
quæ jam nunc passim stant sudore fluentia,
metuque trementia: et de summis tectis
sanguis ater defluit, inevitabilium prænuncius malorum.
Sed excedite hoc penetrali, et animi robur opponite malis.

CXLI. His auditis, Atheniensium legati gravissimo luctu erant adfecti. Qui quum ob nunciatam calamitatem prorsus abjecissent animum, Timon Androbuli filius, civis Delphensis, spectatus in primis inter suos, consuluit eis, ut sumpto oleæ ramo iterum intrarent, et supplicum habitu denuo peterent oraculum. (2) Cui quum illi obsecuti essent, dixissentque: « O rex Apollo, melius nobis oraculum de patria ede, hos supplicum ramos respiciens, quos tibi ferimus; aut ex hoc penetrali non discedimus, sed hic manebimus usque dum vita excedamus: » hæc ubi dixerunt, alterum illis oraculum Pythia edidit hujusmodi:

Non potest Pallas Jovem Olympium flectere,
multis illum verbis precata prudentique consilio. [mitate.
Tibi vero hoc rursus verbum edico, adamantis simile fir-
Quando cetera omnia capientur, quæ intra Cecropis fines
et sacri Cithæronis latebras sunt comprehensa;
Tritoniæ hoc dat late-cernens Juppiter, ut ligneus murus
solus inexpugnabilis sit, qui te tuosque liberos servet.
Neque tu equitum mane peditumque invadentem [te,
a continente numerosum exercitum tranquillus; sed recipe
terga vertens. Erit tempus, quum tu etiam contra stabis.
O divina Salamis! perdes tu filios mulierum,
sive passim disseminata Cerere, sive collecta.

CXLII. Quæ quum mitiora ipsis essent esseque viderentur quam prius editum oraculum, scripto hæc consignarunt, et redierunt Athenas. Id ipsum vero responsum postquam reversi legati ad populum retulere, et aliæ multæ dicebantur sententiæ ab his qui in mentem oraculi inquirebant, et hæ duæ maxime inter se conflictantes. (2) Dicebant seniorum nonnulli, videri sibi deum significare superfuturam esse arcem. Erat enim olim arx Athenarum septo munita: hi igitur, id septum cogitantes, hunc esse ligneum illum murum conjectabantur. (3) Alii contra, naves, aiebant, a deo significari; hasque parandas esse atque instruendas, omissis aliis rebus omnibus, contendebant. Hi

ξύλινον τεῖχος ἔσφαλλε τὰ δύο τὰ τελευταῖα ῥηθέντα ὑπὸ τῆς Πυθίης,

Ὦ θείη Σαλαμίς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν
ἤ που σκιδναμένης Δημήτερος ἢ συνιούσης

(4) **Κατὰ ταῦτα τὰ ἔπεα** συνεχέοντο αἱ γνῶμαι τῶν φαμένων τὰς νέας τὸ ξύλινον τεῖχος εἶναι· οἱ γὰρ χρησμολόγοι ταύτῃ ταῦτα ἐλάμβανον, ὡς ἀμφὶ Σαλαμῖνα δεῖ σφέας ἑσσωθῆναι ναυμαχίην παρασκευασαμένους.

CXLIII. Ἦν δὲ τῶν τις Ἀθηναίων ἀνὴρ ἐς πρώτους νεωστὶ παριών, τῷ οὔνομα μὲν ἦν Θεμιστοκλέης, παῖς δὲ Νεοκλέος ἐκαλέετο. (2) Οὗτος ὡνὴρ οὐκ ἔφη πᾶν ὀρθῶς τοὺς χρησμολόγους συμβάλλεσθαι, λέγων τοιάδε, εἰ ἐς Ἀθηναίους εἶχε τὸ ἔπος εἰρημένον ἐόντως, οὐκ ἂν οὕτω μιν δοκέειν ἠπίως χρησθῆναι, ἀλλ' ὧδε, « ὦ σχετλίη Σαλαμίς » ἀντὶ τοῦ, « ὦ θείη Σαλαμίς, » εἴ πέρ γε ἔμελλον οἱ οἰκήτορες ἀμφ' αὐτῇ τελευτήσειν· (3) ἀλλὰ γὰρ ἐς τοὺς πολεμίους τῷ θεῷ εἰρῆσθαι τὸ χρηστήριον συλλαμβάνοντι κατὰ τὸ ὀρθόν, ἀλλ' οὐκ ἐς Ἀθηναίους. Παρασκευάζεσθαι ὦν αὐτοὺς ὡς ναυμαχήσοντας συνεβούλευε, ὡς τούτου ἐόντος τοῦ ξυλίνου τείχεος. (4) Ταύτῃ Θεμιστοκλέος ἀποφαινομένου Ἀθηναῖοι ταῦτά σφι ἔγνωσαν αἱρετώτερα εἶναι μᾶλλον ἢ τὰ τῶν χρησμολόγων, οἳ οὐκ ἔων ναυμαχίην ἀρτέεσθαι, τὸ δὲ σύμπαν εἶναι οὐδὲ χεῖρας ἀνταείρεσθαι, ἀλλ' ἐκλιπόντας χώρην τὴν Ἀττικὴν ἄλλην τινὰ οἰκίζειν.

CXLIV. Ἑτέρη τε Θεμιστοκλέϊ γνώμη ἔμπροσθε ταύτης ἐς καιρὸν ἠρίστευσε, ὅτε Ἀθηναίοισι γενομένων χρημάτων μεγάλων ἐν τῷ κοινῷ, τὰ ἐκ τῶν μετάλλων σφι προσῆλθε τῶν ἀπὸ Λαυρείου, ἔμελλον λάξεσθαι ὀρχηδὸν ἕκαστος δέκα δραχμάς. (2) Τότε Θεμιστοκλέης ἀνέγνωσε Ἀθηναίους τῆς διαιρέσιος ταύτης παυσαμένους νέας τούτων τῶν χρημάτων ποιήσασθαι διηκοσίας ἐς τὸν πόλεμον, τὸν πρὸς Αἰγινήτας λέγων· οὗτος γὰρ ὁ πόλεμος συστὰς ἔσωσε τότε τὴν Ἑλλάδα, ἀναγκάσας θαλασσίους γενέσθαι Ἀθηναίους. (3) Αἱ δὲ ἐς τὸ μὲν ἐποιήθησαν, οὐκ ἐχρήσθησαν, ἐς δέον δὲ οὕτω τῇ Ἑλλάδι ἐγένοντο. Αὗταί τε δὴ αἱ νέες τοῖσι Ἀθηναίοισι προποιηθεῖσαι ὑπῆρχον, ἑτέρας τε ἔδεε προσναυπηγέεσθαι. (4) Ἔδοξέ τέ σφι μετὰ τὸ χρηστήριον βουλευομένοισι ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα τὸν βάρβαρον δέκεσθαι τῇσι νηυσὶ πανδημεί, τῷ θεῷ πειθομένους, ἅμα Ἑλλήνων τοῖσι βουλομένοισι. Τὰ μὲν δὴ χρηστήρια ταῦτα τοῖσι Ἀθηναίοισι ἐγεγόνεε.

CXLV. Συλλεγομένων δὲ ἐς τὠυτὸ τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα Ἑλλήνων τῶν τὰ ἀμείνω φρονεόντων καὶ διδόντων σφίσι λόγον καὶ πίστιν, ἐνθαῦτα ἐδόκεε βουλευομένοισι αὐτοῖσι πρῶτον μὲν χρημάτων πάντων καταλλάσσεσθαι τάς τε ἔχθρας καὶ τοὺς κατ' ἀλλήλους ἐόντας πολέμους· ἔσαν δὲ πρός τινας καὶ ἄλλους ἐγκεχειρημένοι, ὁ δὲ ὦν μέγιστος Ἀθηναίοισί τε καὶ Αἰγινήτῃσι. (2) Μετὰ δὲ πυνθανόμενοι Ξέρξεα σὺν τῷ στρατῷ εἶναι ἐν Σάρδισι, ἐβουλεύσαντο κατασκόπους πέμπειν ἐς τὴν Ἀσίην τῶν βασιλέος πρηγμάτων, ἐς Ἄργος τε ἀγγέλους

vero ipsi, qui naves esse dicebant ligneum murum, in duobus postremis Pythiæ versibus illis hæsitabant:

O divina Salamis! perdes tu filios mulierum,
sive passim disseminata Cerere, sive collecta.

(4) Quæ ob verba conturbabantur animi eorum qui naves interpretabantur ligneum murum. Nam interpretes oraculi in hanc sententiam verba hæc accipiebant, quasi ad Salaminem essent cladem accepturi, si ad navalem pugnam sese comparassent.

CXLIII. Erat autem Athenis vir quidam, nuper inter primarios cives locum consecutus, cui erat nomen Themistocles, vulgo vero Neoclis filius adpellabatur. (2) Hic vir, negans recte ista accipi ab oraculorum interpretibus, in hanc sententiam disseruit: Si vere ad Athenienses spectaret istud dictum, non adeo miti verbo usurum fuisse, ait, deum, sed « O misera Salamis » dicturum fuisse, non « O divina Salamis; » si quidem circa eam perituri essent incolæ. (3) Sed enim in hostes valere dei responsum, si quis illud recte intelligat, non in Athenienses. Itaque suasit civibus, ut ad navalem pugnam sese compararent; hunc enim esse ligneum murum. (4) Hanc in partem quum sententiam Themistocles dixisset, censuerunt Athenienses potiorem esse hanc rationem, quam illam quæ erat ab oraculorum interpretibus proposita: qui, adparatum navalis pugnæ dissuadentes, summam rei in eo verti contendebant, ut ne manus quidem contra invadentes hostes tollerent, sed, relicta prorsus Attica, in alia terra novas sedes quærerent.

CXLIV. Alia vero etiam ante hanc ejusdem Themistoclis sententia opportune vicerat. Quum ingentes fuissent in Atheniensium ærario pecuniæ, quæ ex metallis a Laureo redierant, in eoque res esset, ut ea pecunia viritim civibus divideretur, et unusquisque decem acciperet drachmas; (2) tunc Themistocles persuaserat civibus, ut, omissa illa distributione, naves ex hac pecunia ducentas ædificarent ad bellum, bellum cum Æginetis intelligens. Hoc enim bellum, tunc conflatum, Græciæ fuit saluti, eo quod Athenienses mari dare operam coegit. (3) Sed naves hæ, ad quem comparatæ fuerant usum, in eum quidem non sunt adhibitæ: at ita tamen opportuno tempore in promptu fuere Græciæ. Has igitur naves, ante comparatas, tunc habuere Athenienses; præterque eas aliæ erant ædificandæ. (4) Et post acceptum oraculi responsum habita deliberatione decreverunt, deo obsequentes cum omnibus copiis naves conscendere, et mari, una cum eis ex Græcis qui ita vellent, excipere barbarum Græciam invadentem. Ista igitur, quæ dixi, oracula Atheniensibus evenerant.

CXLV. Postquam vero in unum locum convenere quicumque ex Græcis Græciam incolentibus meliora sentiebant, ibi tum collatis inter se sermonibus, fideque data, de communi consilio placuit, primum rerum omnium componere inimicitias et mutua bella, quæ inter ipsos obtinerent. Erant autem et contra alios suscepta bella; maximum vero obtinebat inter Athenienses et Æginetas. (2) Deinde vero, quum rescivissent Sardibus cum exercitu esse Xerxem, placuit speculatores mittere in Asiam, qui res regis explorarent; tum et Argos mittere legatos, societatem adversus

ὁμαιχμίην συνθησομένους πρὸς τὸν Πέρσην, καὶ ἐς Σικελίην ἄλλους πέμπειν παρὰ Γέλωνα τὸν Δεινομένεος, ἔς τε Κέρκυραν, κελεύσοντας βωθέειν τῇ Ἑλλάδι, καὶ ἐς Κρήτην ἄλλους, φρονήσαντες εἴ κως ἕν τε γένοιτο τὸ Ἑλληνικὸν καὶ εἰ συγκύψαντες τὠυτὸ πρήσσοιεν πάντες, ὡς δεινῶν ἐπιόντων ὁμοίως πᾶσι Ἕλλησι. Τὰ δὲ Γέλωνος πρήγματα μεγάλα ἐλέγετο εἶναι, οὐδαμῶν Ἑλληνικῶν τῶν οὐ πολλὸν μέζω.

CXLVI. Ὡς δὲ ταῦτά σφι ἔδοξε, καταλυσάμενοι τὰς ἔχθρας πρῶτα μὲν κατασκόπους πέμπουσι ἐς τὴν Ἀσίην ἄνδρας τρεῖς. (2) Οἱ δὲ ἀπικόμενοί τε ἐς Σάρδις καὶ καταμαθόντες τὴν βασιλέος στρατιήν, ὡς ἐπάϊστοι ἐγένοντο, βασανισθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ πεζοῦ στρατοῦ ἀπήγοντο ὡς ἀπολεύμενοι. Καὶ τοῖσι μὲν κατακέκριτο θάνατος, (3) Ξέρξης δὲ ὡς ἐπύθετο ταῦτα, μεμφθεὶς τῶν στρατηγῶν τὴν γνώμην πέμπει τῶν τινὰς δορυφόρων, ἐντειλάμενος, ἢν καταλάβωσι τοὺς κατασκόπους ζώοντας, ἄγειν παρ' ἑωυτόν. (4) Ὡς δὲ ἔτι περιεόντας αὐτοὺς κατέλαβον καὶ ἦγον ἐς ὄψιν τὴν βασιλέος, τὸ ἐνθεῦτεν πυθόμενος ἐπ' οἷσι ἦλθον, ἐκέλευσέ σφεας τοὺς δορυφόρους περιάγοντας ἐπιδείκνυσθαι πάντα τε τὸν πεζὸν στρατὸν καὶ τὴν ἵππον, ἐπεὰν δὲ ταῦτα θηεύμενοι ἔωσι πλήρεες, ἀποπέμπειν ἐς τὴν ἂν αὐτοὶ ἐθέλωσι χώρην ἀσινέας.

CXLVII. Ἐπιλέγων δὲ τὸν λόγον τόνδε ταῦτα ἐνετέλλετο, ὡς εἰ μὲν ἀπώλοντο οἱ κατάσκοποι, οὔτ' ἂν τὰ ἑωυτοῦ πρήγματα προεπύθοντο οἱ Ἕλληνες ἐόντα λόγου μέζω, οὔτ' ἄν τι τοὺς πολεμίους μέγα ἐσινέατο, ἄνδρας τρεῖς ἀπολέσαντες· (2) νοστησάντων δὲ τούτων ἐς τὴν Ἑλλάδα δοκέειν ἔφη ἀκούσαντας τοὺς Ἕλληνας τὰ ἑωυτοῦ πρήγματα πρὸ τοῦ στόλου τοῦ γινομένου παραδώσειν σφέας τὴν ἰδίην ἐλευθερίην, καὶ οὕτω οὐδὲ δεήσειν ἐπ' αὐτοὺς στρατηλατέοντας πρήγματα ἔχειν. (3) Οἶκε δὲ αὐτοῦ αὕτη ἡ γνώμη τῇ γε ἄλλῃ. Ἐὼν γὰρ ἐν Ἀβύδῳ ὁ Ξέρξης εἶδε πλοῖα ἐκ τοῦ Πόντου σιταγωγὰ διεκπλώοντα τὸν Ἑλλήσποντον, ἔς τε Αἴγιναν καὶ Πελοπόννησον κομιζόμενα. (4) Οἱ μὲν δὴ πάρεδροι αὐτοῦ ὡς ἐπύθοντο πολέμια εἶναι τὰ πλοῖα, ἑτοῖμοι ἔσαν αἱρέειν αὐτά, ἐσβλέποντες ἐς τὸν βασιλέα ὁκότε παραγγελέει. Ὁ δὲ Ξέρξης εἴρετο αὐτοὺς ὅκοι πλώοιεν· οἱ δὲ εἶπαν « ἐς τοὺς σοὺς πολεμίους, ὦ δέσποτα, σῖτον ἄγοντες. » (5) Ὁ δὲ ὑπολαβὼν ἔφη, « οὐκῶν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ πλώομεν ἔνθα περ καὶ οὗτοι τοῖσί τε ἄλλοισι ἐξηρτυμένοι καὶ σίτῳ. Τί δῆτα ἀδικέουσι οὗτοι ἡμῖν σιτία παρακομίζοντες; » (6) Οἱ μέν νυν κατάσκοποι οὕτω θηησάμενοί τε καὶ ἀποπεμφθέντες ἐνόστησαν ἐς τὴν Εὐρώπην.

CXLVIII. Οἱ δὲ συνωμόται Ἑλλήνων ἐπὶ τῷ Πέρσῃ μετὰ τὴν ἀπόπεμψιν τῶν κατασκόπων δεύτερα ἔπεμπον ἐς Ἄργος ἀγγέλους. Ἀργεῖοι δὲ λέγουσι τὰ κατ' ἑωυτοὺς γενέσθαι ὧδε. (2) Πυθέσθαι γὰρ αὐτίκα κατ' ἀρχὰς τὰ ἐκ τοῦ βαρβάρου ἐγειρόμενα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, πυθόμενοι δέ, καὶ μαθόντες ὥς σφεας οἱ Ἕλληνες πειρήσονται παραλαμβάνοντες ἐπὶ τὸν Πέρσην, πέμ-

Persas conciliaturos; item alios in Siciliam mittere ad Gelonem Dinomenis filium, et in Corcyram, qui auxilia Græcis mittenda postularent; denique alios in Cretam : hoc consilio, ut, si fieri posset, in unum coalesceret Græcum omne genus, cunctique concordes junctis agerent viribus; quippe cunctis pariter Græcis imminente periculo. Dicebantur autem permagnæ esse res Gelonis, multo ampliores quam ullius populi Græci.

CXLVI. His ita decretis, depositis inimicitiis, primum speculatores mittunt in Asiam, tres viros. (2) Qui postquam Sardes venerunt, exercitumque explorarunt regis, deprehensi sunt, tortique a ducibus copiarum pedestrium, abducebantur supplicio adficiendi : capitis enim erant damnati. (3) Quod ubi Xerxes rescivit, improbata ducum sententia, satellitum nonnullos misit jussos ad se adducere speculatores, si vivos etiam nunc nacti essent. (4) Qui quum illos superstites invenissent, et in conspectum produxissent regis; tum vero rex, postquam ex eis quæsivit qua caussa venissent, imperavit satellitibus, ut circumducerent homines, pedestremque omnem exercitum et equitatum illis ostenderent, spectaculoque satiatos, in quamcumque vellent ipsi regionem dimitterent incolumes.

CXLVII. Ista imperans rex, hanc rationem adjecit, ut diceret, si periissent speculatores, nec præscituros fuisse Græcos quanto regis copiæ sint fama ampliores, nec ipsos magnum incommodum hostibus fuisse adlaturos tribus occisis viris : (2) verum hi si in Græciam redierint, videri Græcos, cognitis rebus ipsius, ante susceptam hanc expeditionem libertatem suam tradituros; atque ita ne opus quidem Persis fore, ut ducendi adversus illos exercitus molestiam sustineant. (3) Similis ista regis sententia fuit alteri huic. Quum Abydi Xerxes versaretur, conspicatus est naves frumentarias ex Ponto per Hellespontum navigantes, et Æginam atque Peloponnesum petentes. (4) Consiliarii igitur qui adsidebant ei, ut cognoverunt hostiles esse naves, capere illas erant parati, respicientes nutum regis, quando ille imperium esset daturus. Xerxes vero ex illis quæsivit, Quorsum navigarent. Qui ut dixere, « Ad tuos hostes, domine; frumentum eis advehentes : » (5) respondit ille : « Atque etiam nos eodem navigamus, quo hi, et aliis rebus et frumento instructi. Quid ergo mali hi faciunt, quod frumentum nobis adportent? » (6) Speculatores igitur, quos dixi, postquam omnia spectarunt et a Xerxe dimissi sunt, ita in Europam rediere.

CXLVIII. Græci contra Persam conjurati, postquam in Asiam speculatores mandarunt, porro Argos miserunt legatos. Aiunt autem Argivi, res tunc apud se in hunc modum esse gestas. (2) Statim ab initio cognitos ipsis fuisse adparatus quos adversus Græciam faceret Barbarus : quumque simul intellexissent operam daturos esse Græcos, ut sese in societatem contra Persas adsciscerent, legatos se misisse

ψαι θεοπρόπους ἐς Δελφοὺς, τὸν θεὸν ἐπειρησομένους ὅς σφι μέλλει ἄριστον ποιεῦσι γενέσθαι· (3) νεωστὶ γὰρ σφέων τεθνάναι ἑξακισχιλίους ὑπὸ Λακεδαιμονίων καὶ Κλεομένεος τοῦ Ἀναξανδρίδεω, τῶν δὴ εἵνεκεν πέμπειν. Τὴν δὲ Πυθίην ἐπειρωτέουσι αὐτοῖσι ἀνελέειν τάδε·

Ἐχθρὲ περικτιόνεσσι, φίλ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν,
εἴσω τὸν προβόλαιον ἔχων πεφυλαγμένος ἧσο
καὶ κεφαλὴν πεφύλαξο· κάρη δὲ τὸ σῶμα σαώσει.

(4) Ταῦτα μὲν τὴν Πυθίην χρῆσαι πρότερον, μετὰ δὲ ὡς ἐλθεῖν τοὺς ἀγγέλους ἐς δὴ τὸ Ἄργος, ἐπελθεῖν ἐπὶ τὸ βουλευτήριον καὶ λέγειν τὰ ἐντεταλμένα. (5) Τοὺς δὲ πρὸς τὰ λεγόμενα ὑποκρίνασθαι ὡς ἑτοῖμοί εἰσι Ἀργεῖοι ποιέειν ταῦτα τριήκοντα ἔτεα εἰρήνην σπεισάμενοι Λακεδαιμονίοισι καὶ ἡγεόμενοι κατὰ τὸ ἥμισυ πάσης τῆς συμμαχίης· καίτοι κατά γε τὸ δίκαιον γίνεσθαι τὴν ἡγεμονίην ἑωυτῶν, ἀλλ' ὅμως σφι ἀποχρᾶν κατὰ τὸ ἥμισυ ἡγεομένοισι.

CXLIX. Ταῦτα μὲν λέγουσι τὴν βουλὴν ὑποκρίνασθαι, καίπερ ἀπαγορεύοντός σφι τοῦ χρηστηρίου μὴ ποιέεσθαι τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμμαχίην· (2) σπουδὴν δὲ ἔχειν σπονδὰς γενέσθαι τριηκοντοέτιδας, καίπερ τὸ χρηστήριον φοβεομένοισι, ἵνα δή σφι οἱ παῖδες ἀνδρωθέωσι ἐν τούτοισι τοῖσι ἔτεσι· μὴ δὲ σπονδέων ἐουσέων ἐπιλέγεσθαι, ἢν ἄρα σφέας καταλάβῃ πρὸς τῷ γεγονότι κακῷ ἄλλο πταῖσμα πρὸς τὸν Πέρσην, μὴ τὸ λοιπὸν ἔωσι Λακεδαιμονίων ὑπήκοοι. (3) Τῶν δὲ ἀγγέλων τοὺς ἀπὸ τῆς Σπάρτης πρὸς τὰ ῥηθέντα ἐκ τῆς βουλῆς ἀμείψασθαι τοισίδε, περὶ μὲν σπονδέων ἀνοίσειν ἐς τοὺς πλεῦνας, περὶ δὲ ἡγεμονίης αὐτοῖσι ἐντετάλθαι ὑποκρίνασθαι, καὶ δὴ λέγειν, σφὶ μὲν εἶναι δύο βασιλέας, Ἀργείοισι δὲ ἕνα· οὐκ ὦν δυνατὸν εἶναι τῶν ἐκ Σπάρτης οὐδέτερον παῦσαι τῆς ἡγεμονίης, μετὰ δὲ δύο τῶν σφετέρων ὁμόψηφον τὸν Ἀργεῖον εἶναι κωλύειν οὐδέν. (4) Οὕτω δὴ οἱ Ἀργεῖοί φασι οὐκ ἀνασχέσθαι τῶν Σπαρτιητέων τὴν πλεονεξίην, ἀλλ' ἑλέσθαι μᾶλλον ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἄρχεσθαι ἤ τι ὑπεῖξαι Λακεδαιμονίοισι, προεῖπαί τε τοῖσι ἀγγέλοισι πρὸ δύντος ἡλίου ἀπαλλάσσεσθαι ἐκ τῆς Ἀργείων χώρης, εἰ δὲ μὴ, περιέψεσθαι ὡς πολεμίους.

CL. Αὐτοὶ μὲν Ἀργεῖοι τοσαῦτα τούτων πέρι λέγουσι· ἔστι δὲ ἄλλος λόγος λεγόμενος ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ὡς Ξέρξης ἔπεμψε κήρυκα ἐς Ἄργος πρότερον ἤπερ ὁρμῆσαι στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (2) Ἐλθόντα δὲ τοῦτον λέγεται εἶπαι, « ἄνδρες Ἀργεῖοι, βασιλεὺς Ξέρξης τάδε ὑμῖν λέγει. Ἡμεῖς νομίζομεν Πέρσην εἶναι, ἀπ' οὗ ἡμεῖς γεγόναμεν, παῖδα Περσέος τοῦ Δανάης, γεγονότα ἐκ τῆς Κηφέος θυγατρὸς Ἀνδρομέδης. Οὕτω ἂν ὦν εἴημεν ὑμέτεροι ἀπόγονοι. (3) Οὔτε ὦν ἡμέας οἰκὸς ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους προγόνους στρατεύεσθαι, οὔτε ὑμέας ἄλλοισι τιμωρέοντας ἡμῖν ἀντιξόους γενέσθαι, ἀλλὰ παρ' ὑμῖν αὐτοῖσι ἡσυχίην ἔχοντας κατῆσθαι. Ἢν γὰρ ἐμοὶ γένηται κατὰ νόον, οὐδαμοὺς μέζονας ὑμέων ἄξω. » (4) Ταῦτα ἀκούσαντας Ἀργείους

Delphos, qui ex deo quærerent, quidnam facientes optime consulturi essent rebus suis: (3) nuper enim sex millia de suis occisos esse a Lacedæmoniis et a Cleomene, Anaxandridæ filio; ea caussa legatos se misisse. Interrogantibus vero hoc responsum reddidisse Pythiam:

Finitimis invise, care immortalibus diis,
verutum intus tenens, cautus sede,
et capiti cave: caput enim corpus servabit.

(4) Hoc responsum sibi initio redditum a Pythia fuisse: deinde vero Argos venisse legatos; et adeuntes senatum, exposuisse mandata. (5) Ad ea Argivos respondisse, paratos se esse ea facere, si, composita cum Lacedæmoniis in triginta annos pace, dimidium imperii in universos socios ipsi obtinuissent: et æquum quidem esse, ut penes ipsos summa sit totius imperii; nihilominus autem contentos se dimidio fore.

CXLIX. Hæc aiunt senatum respondisse, tametsi Argivos oraculum vetuisset contrahere cum Græcis societatem: (2) et, metuentes licet oraculum, cupidos tamen fuisse fœdus in triginta annos cum Lacedæmoniis paciscendi, ut intra hos annos pueri ipsorum ad virilem pervenirent ætatem. Quodsi enim fœdus non conciliaretur, veritos esse, ne, si forte ad superius malum alia quædam calamitas in bello Persico accessisset, reliquum foret ut prorsus Lacedæmoniorum subjicerentur imperio. (3) Ad ista autem a senatu dicta eos ex legatis, qui Sparta erant missi, hæc respondisse: De fœdere quidem relaturos se ad multitudinem; de belli imperio autem mandatum sibi esse ut respondeant, dicereque se, duos sibi esse reges, Argivis vero unum: non posse igitur fieri, ut alteri utri regi Spartanorum abrogetur imperium. At, quin cum suis duobus Argivus æquum jus suffragii habeat, nihil impedire. (4) Ita, aiunt Argivi, non ferendam sibi visam esse Spartanorum arrogantiam, maluisseque se sub barbarorum esse imperio, quam Lacedæmoniis parere: edixisseque senatum legatis, ut ante solis occasum finibus suis excederent; id ni facerent, hostium loco habitum iri.

CL. Ista quidem his de rebus ipsi memorant Argivi. Est vero alia fama per Græciam vulgata; misisse Xerxem, priusquam expeditionem in Græciam susciperet, Argos caduceatorem. (2) Qui ubi advenit, in hunc modum locutus esse fertur: « Viri Argivi, rex Persarum hæc vobis dicit. Nos Persen existimamus, a quo progeniti sumus, fuisse Persei filium, Danaæ nepotem, natum ex Cephei filia Andromeda: ita igitur a vobis fuerimus oriundi. (3) Proinde æquum non est, ut aut nos progenitoribus nostris bellum faciamus, aut ut vos, aliis opem ferentes, contra nos in acie stetis; sed ut domi manentes, quietem agatis. Nam, si mihi ex sententia res successerint, nullos potiore loco, quam vos, habebo. » (4) Hæc audientes, Argivos magni fecisse: et statim

λέγεται πρῆγμα ποιήσασθαι, καὶ παραχρῆμα μὲν οὐδὲν ἐπαγγελλομένους μεταιτέειν· ἐπεὶ δέ σφεας παραλαμβάνειν τοὺς Ἕλληνας, οὕτω δὴ ἐπισταμένους ὅτι οὐ μεταδώσουσι τῆς ἀρχῆς Λακεδαιμόνιοι μεταιτέειν, ἵνα ἐπὶ προφάσιος ἡσυχίην ἄγωσι.

CLI. Συμπεσέειν δὲ τούτοισι καὶ τόνδε τὸν λόγον λέγουσί τινες Ἑλλήνων, πολλοῖσι ἔτεσι ὕστερον γενόμενον τούτων, τυχεῖν ἐν Σούσοισι τοῖσι Μεμνονίοισι ἐόντας ἑτέρου πρήγματος εἵνεκεν ἀγγέλους Ἀθηναίων, Καλλίην τε τὸν Ἱππονίκου καὶ τοὺς μετὰ τούτου ἀναβάντας, (2) Ἀργείους δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον πέμψαντας καὶ τούτους ἐς Σοῦσα ἀγγέλους εἰρωτᾶν Ἀρτοξέρξεα τὸν Ξέρξεω εἴ σφι ἔτι ἐμμένει τὴν πρὸς Ξέρξεα φιλίην συνεκεράσαντο, ἢ νομιζοίατο πρὸς αὐτοῦ εἶναι πολέμιοι· βασιλέα δὲ Ἀρτοξέρξεα μάλιστα ἐμμένειν φάναι, καὶ οὐδεμίαν νομίζειν πόλιν Ἄργεος φιλιωτέρην.

CLII. Εἰ μέν νυν Ξέρξης τε ἀπέπεμψε ταῦτα λέγοντα κήρυκα ἐς Ἄργος καὶ Ἀργείων ἄγγελοι ἀναβάντες ἐς Σοῦσα ἐπειρώτεον Ἀρτοξέρξεα περὶ φιλίης, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι, οὐδέ τινα γνώμην περὶ αὐτῶν ἀποφαίνομαι ἄλλην γε ἢ τήν περ αὐτοὶ Ἀργεῖοι λέγουσι. (2) Ἐπίσταμαι δὲ τοσοῦτο, ὅτι εἰ πάντες ἄνθρωποι τὰ οἰκήϊα κακὰ ἐς μέσον συνενείκαιεν ἀλλάξασθαι βουλόμενοι τοῖσι πλησίοισι, ἐγκύψαντες ἂν ἐς τὰ τῶν πέλας κακὰ ἀσπασίως ἕκαστοι αὐτῶν ἀποφεροίατο ὀπίσω τὰ ἐσηνείκαντο. Οὕτω δὴ οὐκ Ἀργείοισι αἴσχιστα πεποίηται. (3) Ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαί γε μὲν οὐ παντάπασι ὀφείλω, καί μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω ἐς πάντα τὸν λόγον· ἐπεὶ καὶ ταῦτα λέγεται, ὡς ἄρα Ἀργεῖοι ἦσαν οἱ ἐπικαλεσάμενοι τὸν Πέρσην ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδή σφι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους κακῶς ἡ αἰχμὴ ἑστήκεε, πᾶν δὴ βουλόμενοί σφι εἶναι πρὸ τῆς παρεούσης λύπης. Τὰ μὲν περὶ Ἀργείων εἴρηται.

CLIII. Ἐς δὲ τὴν Σικελίην ἄλλοι τε ἀπίκατο ἄγγελοι ἀπὸ τῶν συμμάχων συμμίξοντες Γέλωνι, καὶ δὴ καὶ ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων Σύαγρος. (2) Τοῦ δὲ Γέλωνος τούτου πρόγονος, οἰκήτωρ ὁ ἐν Γέλῃ, ἦν ἐκ νήσου Τήλου τῆς ἐπὶ Τριοπίῳ κειμένης· ὃς κτιζομένης Γέλης ὑπὸ Λινδίων τε τῶν ἐκ Ῥόδου καὶ Ἀντιφήμου οὐκ ἐλείφθη. (3) Ἀνὰ χρόνον δὲ αὐτοῦ οἱ ἀπόγονοι γενόμενοι ἱροφάνται τῶν χθονίων θεῶν διετέλεον ἐόντες, Τηλίνεω ἑνός τευ τῶν προγόνων κτησαμένου τρόπῳ τοιῷδε. (4) Ἐς Μακτώριον πόλιν τὴν ὑπὲρ Γέλης οἰκημένην ἔφυγον ἄνδρες Γελῴων ἑσσωθέντες στάσι. Τούτους ὦν ὁ Τηλίνης κατήγαγε ἐς Γέλην, ἔχων οὐδεμίαν ἀνδρῶν δύναμιν, ἀλλ' ἱρὰ τούτων τῶν θεῶν. Ὅθεν δὲ αὐτὰ ἔλαβε ἢ αὐτὸς ἐκτήσατο, τοῦτο οὐκ ἔχω εἶπαι. (5) Τούτοισι δ' ὦν πίσυνος ἐὼν κατήγαγε, ἐπ' ᾧ τε οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἱροφάνται τῶν θεῶν ἔσονται. Θῶμά μοι ὦν καὶ τοῦτο γέγονε πρὸς τὰ πυνθάνομαι, κατεργάσασθαι Τηλίνην ἔργον τοσοῦτον· τὰ τοιαῦτα γὰρ ἔργα οὐ πρὸς τοῦ ἅπαντος ἀνδρὸς νενόμικα γίνεσθαι, ἀλλὰ πρὸς ψυχῆς

quidem, nihil nec pollicitos esse Græcis, nec ab illis postulasse; sed, postquam eos ad societatem Græci invitarunt, tum vero, quum bene gnari essent Lacedæmonios secum non communicaturos esse imperium, dimidium illius postulasse, ut hoc prætextu utentes otium agerent.

CLI. Cum his etiam congruere, aiunt Græcorum nonnulli, aliam rem, quæ quidem multis post annis incidisse memoratur. Adfuisse tunc forte Susis Memnoniis, alterius cujuspiam rei caussa, legatos Atheniensium, Calliam Hipponici filium, ejusque collegas: (2) Argivos vero et ipsos, per idem illud tempus missis Susa legatis, ex Artaxerxe quæsivisse, utrum sibi adhuc firma maneat amicitia quam cum Xerxe conciliassent, an hostes ab illo judicentur. His regem Artaxerxem respondisse, utique firmam manere, neque se ullam civitatem sibi magis amicam, quam Argos, existimare.

CLII. Jam vero, an revera Xerxes caduceatorem Argos miserit ista dicentem; et an Argivorum legati, Susa profecti, Artaxerxem de amicitia interrogaverint; id equidem pro certo confirmare non possum: nec de his aliam pronuncio sententiam, nisi quam ipsi dicunt Argivi. (2) Ceterum hoc satis scio, si omnes homines propria mala in commune conferrent, cum aliorum malis illa permutaturi, fore ut unusquisque, propius inspectis aliorum malis, lubens rursus ea reportaret, quæ ipse attulisset. Ita nimirum non turpissime Argivi egerunt. (3) Ego autem dicere debeo quæ memorantur; nec vero omnibus utique fidem debeo adhibere: atque hoc idem in universam hanc Historiam dictum intelligi velim. Nam et hoc traditur, Argivos advocasse Persam in Græciam, quum male illis cessisset adversus Lacedæmonios bellum, quumque quidvis potius sibi accidere mallent, quam in tristi eo statu, quo tunc erant, manere. Atque hæc de Argivis hactenus.

CLIII. In Siciliam et alii a sociis missi legati venerunt, cum Gelone acturi, et a Lacedæmoniis missus Syagrus. (2) Gelonis hujus progenitor, Gelæ incola, ex Telo insula erat, contra Triopium sita: qui, quum a Lindiis ex Rhodo, duce Antiphemo, Gela conderetur, coloniæ fuerat socius. (3) Hujus posteri, procedente tempore, hierophantæ fuerunt Inferarum Dearum, et constanter idem munus tenuerunt; ad quod Telines, unus ex illorum majoribus, tali modo fuerat promotus. (4) Cives nonnulli Geloi, in seditione victi ab adversariis, in Mactorium oppidum confugerant supra Gelam situm. Hos Telines Gelam reduxit, nulla hominum manu adjutus, sed solis sacris harum dearum. Unde vero hæc sumpserit, aut quomodo nactus sit, dicere non possum. (5) Sed his fretus reduxit illos hac conditione, ut posteri ipsius hierophantæ illarum dearum essent. Quod autem audio rem tantam a Teline esse perfectam, id eo magis etiam miror, quod, quum talia non a quolibet homine patrari posse existimaverim, sed ab animo forti et virili robore debere pro-

τε ἀγαθῆς καὶ ῥώμης ἀνδρηίης· ὁ δὲ λέγεται πρὸς τῆς Σικελίης τῶν οἰκητόρων τὰ ὑπεναντία τούτων πεφυκέναι θηλυδρίης τε καὶ μαλακώτερος ἀνήρ. Οὕτω μέν νυν ἐκτήσατο τοῦτο τὸ γέρας.

CLIV. Κλεάνδρου δὲ τοῦ Παντάρεος τελευτήσαντος τὸν βίον, ὃς ἐτυράννευσε μὲν Γέλης ἑπτὰ ἔτεα, ἀπέθανε δὲ ὑπὸ Σαβύλλου ἀνδρὸς Γελῴου, ἐνθαῦτα ἀναλαμβάνει τὴν μουναρχίην Ἱπποκράτης Κλεάνδρου ἐὼν ἀδελφεός. (2) Ἔχοντος δὲ Ἱπποκράτεος τὴν τυραννίδα, ὁ Γέλων ἐὼν Τηλίνεω τοῦ ἱροφάντεω ἀπόγονος, πολλῶν μετ' ἄλλων καὶ Αἰνησιδήμου τοῦ Παταίκου, ὃς ἦν δορυφόρος Ἱπποκράτεος .... (3) Μετὰ δὲ οὐ πολλὸν χρόνον δι' ἀρετὴν ἀπεδέχθη πάσης τῆς ἵππου εἶναι ἵππαρχος· πολιορκέοντος γὰρ Ἱπποκράτεος Καλλιπολίτας τε καὶ Ναξίους καὶ Ζαγκλαίους τε καὶ Λεοντίνους καὶ πρὸς Συρηκοσίους τε καὶ τῶν βαρβάρων συχνούς, ἀνὴρ ἐφαίνετο ἐν τούτοισι τοῖσι πολέμοισι ἐὼν ὁ Γέλων λαμπρότατος. (4) Τῶν δὲ εἶπα πολίων, τούτων πλὴν Συρηκουσέων οὐδεμία πέφευγε δουλοσύνην πρὸς Ἱπποκράτεος· Συρηκοσίους δὲ Κορίνθιοί τε καὶ Κερκυραῖοι ἐρρύσαντο μάχῃ ἑσσωθέντας ἐπὶ ποταμῷ Ἐλώρῳ. Ἐρρύσαντο δὲ καὶ οὗτοι ἐπὶ τοισίδε καταλλάξαντες, ἐπ' ὧτε Ἱπποκράτεϊ Καμάριναν Συρηκοσίους παραδοῦναι· Συρηκοσίων δὲ ἦν Καμάρινα τὸ ἀρχαῖον.

CLV. Ὡς δὲ καὶ Ἱπποκράτεα τυραννεύσαντα ἴσα ἔτεα τῷ ἀδελφεῷ Κλεάνδρῳ κατέλαβε ἀποθανέειν πρὸς πόλι Ὕβλῃ στρατευσάμενον ἐπὶ τοὺς Σικελούς, οὕτω δὴ ὁ Γέλων τῷ λόγῳ τιμωρέων τοῖσι Ἱπποκράτεος παισὶ Εὐκλείδῃ τε καὶ Κλεάνδρῳ, οὐ βουλομένων τῶν πολιητέων κατηκόων ἔτι εἶναι, τῷ ἔργῳ, ὡς ἐπεκράτησε μάχῃ τῶν Γελώων, ἦρχε αὐτὸς ἀποστερήσας τοὺς Ἱπποκράτεος παῖδας. (2) Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ εὕρημα τοὺς γαμόρους καλευμένους τῶν Συρηκοσίων ἐκπεσόντας ὑπό τε τοῦ δήμου καὶ τῶν σφετέρων δούλων, καλευμένων δὲ Κιλλικυρίων, ὁ Γέλων καταγαγὼν τούτους ἐκ Κασμένης πόλιος ἐς τὰς Συρηκούσας ἔσχε καὶ ταύτας· ὁ γὰρ δῆμος ὁ τῶν Συρηκοσίων ἐπιόντι Γέλωνι παραδιδοῖ τὴν πόλιν καὶ ἑωυτόν.

CLVI. Ὁ δὲ ἐπείτε παρέλαβε τὰς Συρηκούσας, Γέλης μὲν ἐπικρατέων λόγον ἐλάσσω ἐποιέετο, ἐπιτρέψας αὐτὴν Ἱέρωνι ἀδελφεῷ ἑωυτοῦ· ὁ δὲ τὰς Συρηκούσας ἐκράτυνε, καὶ ἔσαν οἱ πάντα αἱ Συρήκουσαι. Αἱ δὲ παραυτίκα ἀνά τ' ἔδραμον καὶ ἀνέβλαστον. (2) Τοῦτο μὲν γὰρ Καμαριναίους ἅπαντας ἐς τὰς Συρηκούσας ἀγαγὼν πολιήτας ἐποίησε, Καμαρίνης δὲ τὸ ἄστυ κατέσκαψε, τοῦτο δὲ Γελώων ὑπερημίσεας τῶν ἀστῶν τὠυτὸ τοῖσι Καμαριναίοισι ἐποίησε. (3) Μεγαρέας τε τοὺς ἐν Σικελίῃ, ὡς πολιορκεόμενοι ἐς ὁμολογίην προσεχώρησαν, τοὺς μὲν αὐτῶν παχέας, ἀειραμένους τε πόλεμον αὐτῷ καὶ προσδοκέοντας ἀπολέεσθαι διὰ τοῦτο, ἀγαγὼν ἐς τὰς Συρηκούσας πολιήτας ἐποίησε· (4) τὸν δὲ δῆμον τῶν Μεγαρέων οὐκ ἐόντα μεταίτιον τοῦ πολέμου τούτου οὐδὲ προσδεχόμενον κακὸν οὐδὲν πείσεσθαι, ἀγαγὼν καὶ τούτους ἐς τὰς Συρηκούσας ἀπέδοτο

ficisci, hic e contrario perhibetur a Siciliæ incolis effeminatus et mollis admodum homo fuisse. At is quidem ita munus hoc obtinuerat.

CLIV. Mortuo Cleandro, Pantaris filio, qui, postquam septem annis Gelæ fuerat tyrannus, a Sabyllo cive Geloo est interfectus; ibi tum Hippocrates, Cleandri frater, monarchiam suscepit. (2) Quo regnante Gelon, unus e posteris Telinis hierophantæ, cum aliis multis, et in his cum Ænesidemo Patæci filio, qui corporis custos fuit Hippocratis, ... (3) Nec vero multo post Gelon ob virtutem præfectus universi equitatus nominatus est. Nam quum Callipolitas et Naxios oppugnaret Hippocrates, et Zanclæos et Leontinos, itemque Syracusios et barbarorum multos; in cunctis his bellis præclare Gelonis virtus emicuit. (4) Earum autem quas dixi civitatum nulla, præter Syracusas, effugit quin in servitutem ab Hippocrate redigeretur. Syracusios vero, prælio victos ad Elorum fluvium, liberaverunt Corinthii et Corcyræi, conciliata pace in hanc conditionem, ut Camarinam Hippocrati traderent Syracusii : nam antiquitus Syracusiorum Camarina fuerat.

CLV. Postquam vero Hippocrati etiam, quum totidem annos quot Cleander frater regnasset, accidit ut ad Hyblam urbem, bellum gerens cum Siculis, occumberet; tunc nimirum hic Gelon, nomine quidem tenus opem ferens filiis Hippocratis Euclidi et Cleandro, quibus jam parere cives noluerant, re vera autem, prælio victis Gelois, solus ipse regnavit, Hippocratis filiis imperio fraudatis. (2) Quæ res quum ei præter spem successisset, deinde gamoros quos vocant Syracusiorum (*id est* prædiorum possessores) urbe ejectos a populo et a propriis servis, qui Cillicyrii vocantur, ex Casmena oppido Syracusas reduxit, atque ita hac quoque urbe potitus est : populus enim Syracusiorum advenlanti Geloni et se et urbem tradidit.

CLVI. Syracusis potitus Gelon jam non tanti fecit Gelæ imperare : itaque hanc urbem fratri suo Hieroni permisit, ipse vero Syracusas quolibet modo munivit et auxit : erantque ei Syracusæ loco omnium. Et brevi hæc urbs crevit floruitque. (2) Nam et Camarinæos cunctos, Syracusas transductos, cives fecit, diruta Camarina urbe : et majore parte Geloorum civium eodem modo, quo Camarinæis, usus est. (3) Megarenses quoque Siciliam incolentes, quum ab illo oppugnati in deditionem venissent; opulentiores eorum, qui bellum contra eum suscitaverant, et ob id se perditum iri putabant, pariter Syracusas transduxit, civesque fecit; (4) plebem autem Megarensium, quæ belli non fuerat auctor, et nihil ab illo mali se passuram exspectabat, hanc item Syracusas perductam vendidit ea conditione, ut e Sicilia

ἐπ' ἐξαγωγῇ ἐκ Σικελίης. (3) Τὠυτὸ δὲ τοῦτο καὶ Εὐβοέας τοὺς ἐν Σικελίῃ ἐποίησε διακρίνας. Ἐποίεε δὲ ταῦτα τούτους ἀμφοτέρους νομίσας δῆμον εἶναι συνοίκημα ἀχαριτώτατον. Τοιούτῳ μὲν τρόπῳ τύραννος ἐγεγόνεε μέγας ὁ Γέλων.

CLVII. Τότε δ' ὡς οἱ ἄγγελοι τῶν Ἑλλήνων ἀπίκατο ἐς τὰς Συρηκούσας, ἐλθόντες αὐτῷ ἐς λόγους ἔλεγον τάδε, « ἔπεμψαν ἡμέας Λακεδαιμόνιοι καὶ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ τούτων σύμμαχοι παραλαμψομένους σε πρὸς τὸν βάρβαρον· (2) τὸν γὰρ ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα πάντως κου πυνθάνεαι, ὅτι Πέρσης ἀνὴρ μέλλει, ζεύξας τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐπάγων πάντα τὸν ἠοῖον στρατὸν ἐκ τῆς Ἀσίης, στρατηλατήσειν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, πρόσχημα μὲν ποιεύμενος ὡς ἐπ' Ἀθήνας ἐλαύνει, ἐν νόῳ δὲ ἔχων πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ὑπ' ἑωυτῷ ποιήσασθαι. (3) Σὺ δὲ δυνάμιός τε ἥκεις μεγάλης, καὶ μοῖρά τοι τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἐλαχίστη μέτα ἄρχοντί γε Σικελίης· βώθεέ τε τοῖσι ἐλευθεροῦσι τὴν Ἑλλάδα, καὶ συνελευθέρου. (4) Ἁλὴς μὲν γὰρ γινομένη πᾶσα ἡ Ἑλλὰς χεὶρ μεγάλη συνάγεται καὶ ἀξιόμαχοι γινόμεθα τοῖσι ἐπιοῦσι· ἢν δὲ ἡμέων οἱ μὲν καταπροδιδῶσι, οἱ δὲ μὴ ἐθέλωσι τιμωρέειν, τὸ δὲ ὑγιαῖνον τῆς Ἑλλάδος ᾖ ὀλίγον, τοῦτο ἤδη δεινὸν γίνεται μὴ πέσῃ πᾶσα ἡ Ἑλλάς. (5) Μὴ γὰρ ἐλπίσῃς, ἢν ἡμέας καταστρέψηται ὁ Πέρσης μάχῃ κρατήσας, ὡς οὐκὶ ἥξει παρὰ σέ γε, ἀλλὰ πρὸ τούτου φύλαξαι. Βωθέων γὰρ ἡμῖν σεωυτῷ τιμωρέεις· τῷ δὲ εὖ βουλευθέντι πρήγματι τελευτὴ ὡς τὸ ἐπίπαν χρηστὴ ἐθέλει ἐπιγίνεσθαι. » Οἱ μὲν ταῦτα ἔλεγον.

CLVIII. Γέλων δὲ πολλὸς ἐνεκέετο λέγων τοιάδε, « ἄνδρες Ἕλληνες, λόγον ἔχοντες πλεονέκτην ἐτολμήσατε ἐμὲ σύμμαχον ἐπὶ τὸν βάρβαρον παρακαλεῦντες ἐλθεῖν. (2) Αὐτοὶ δὲ ἐμεῦ πρότερον δεηθέντος βαρβαρικοῦ στρατοῦ συνεπάψασθαι, ὅτε μοι πρὸς Καρχηδονίους νεῖκος συνῆπτο, ἐπισκήπτοντός τε τὸν Δωριέος τοῦ Ἀναξανδρίδεω πρὸς Ἐγεσταίων φόνον ἐκπρήξασθαι, ὑποτείνοντός τε τὰ ἐμπόρια συνελευθεροῦν ἀπ' ὧν ὑμῖν μεγάλαι ὠφελίαι τε καὶ ἐπαυρέσιες γεγόνασι, οὔτε ἐμεῦ εἵνεκεν ἤλθετε βωθήσοντες οὔτε τὸν Δωριέος φόνον ἐκπρηξόμενοι, τό τε κατ' ὑμέας τάδε πάντα ὑπὸ βαρβάροισι νέμεται. (3) Ἀλλ' εὖ γὰρ ἡμῖν καὶ ἐπὶ τὸ ἄμεινον κατέστη. Νῦν δὲ ἐπειδὴ περιελήλυθε ὁ πόλεμος καὶ ἀπῖκται ἐς ὑμέας, οὕτω δὴ Γέλωνος μνῆστις γέγονε. (4) Ἀτιμίης δὲ πρὸς ὑμέων κυρήσας οὐκ ὁμοιώσομαι ὑμῖν, ἀλλ' ἑτοῖμός εἰμι βωθέειν παρεχόμενος διηκοσίας τε τριήρεας καὶ δισμυρίους ὁπλίτας καὶ δισχιλίην ἵππον καὶ δισχιλίους τοξότας καὶ δισχιλίους σφενδονήτας καὶ δισχιλίους ἱπποδρόμους ψιλούς· σῖτόν τε ἁπάσῃ τῇ Ἑλλήνων στρατιῇ, ἔστ' ἂν διαπολεμήσωμεν, ὑποδέκομαι παρέξειν. (5) Ἐπὶ δὲ λόγῳ τοιῷδε τάδε ὑπίσχομαι, ἐπ' ᾧ στρατηγός τε καὶ ἡγεμὼν τῶν Ἑλλήνων ἔσομαι πρὸς τὸν βάρβαρον· ἐπ' ἄλλῳ δὲ λόγῳ οὔτ' ἂν αὐτὸς ἔλθοιμι οὔτ' ἂν ἄλλους πέμψαιμι. »

exportarentur. (3) Eodemque modo etiam Eubœensibus usus est Siciliam incolentibus, discreta plebe a locupletibus. Egit autem ita cum utrisque hac caussa, quod molestiæ et periculi plenum putaret, una cum plebe habitare. Tali modo potens tyrannus Gelon evaserat.

CLVII. Tunc vero, postquam Syracusas venere Græcorum legati, in conspectum Gelonis producti, hæc apud eum verba fecerunt: « Miserunt nos Lacedæmonii et Athenienses horumque socii, ad societatem adversus Barbarum te invitaturos. (2) Haud dubie enim hunc nosti Græciam invadentem; virum Persam, qui Hellesponto ponte juncto universas Orientis copias ex Asia transducturus est, et bellum illaturus Græciæ; caussam quidem prætexens, contra Athenas se ducere exercitum, in animo autem habens totam sibi Græciam subjicere. (3) Tu vero magna præditus es potentia, et haud minima pars Græciæ apud te est, quippe qui imperas Siciliæ. Succurre igitur liberantibus Græciam, cum eisque eam libera! (4) Etenim junctis Græciæ viribus omnibus magna contrahitur manus, et pares sumus invadenti hosti. Sin nostrûm alii nos produnt, alii vindicare nolunt, et exigua pars Græciæ sana est; tunc vero est verendum, ne Græcia pereat universa. (5) Noli enim existimare, si nos prælio victos Persa subegerit, non eumdem ad te pariter venturum; sed, priusquam istud accidat, tibi prospice. Nobis enim opem ferens, te ipsum tutum præstabis. Et rem bono consilio susceptam bonus plerumque sequi exitus solet. » Sic illi locuti sunt.

CLVIII. Gelon vero, vehementer illos increpans, in hunc modum respondit. « Viri Græci, arroganti utentes oratione ausi estis me hortari ut subsidio vobis veniam adversus Barbarum. (2) At iidem vos, quum prius ego vos rogavi, ut barbarorum exercitum mecum adgrederemini, quo tempore adversus Carthaginienses bellum mihi incumbebat, obtestatusque sum ut Dorei necem, Anaxandridæ filii, ab Egestæis commissam ulcisceremini, simulque adjutorem me vobis obtuli ad liberanda emporia, e quibus magna commoda fructusque ad vos redibant, nec mei caussa venistis ad opem mihi ferendam, neque ad ulciscendam Dorei cædem; et, per vos si stetisset, omnia hæc in barbarorum forent potestate. (3) At, postquam bene atque prospere mihi omnia cesserunt, nunc, ubi in vos versum est bellum, in vosque ingruit, ita demum memoria vos subiit Gelonis. (4) Verumtamen, quamvis a vobis turpiter fuerim contemptus, non ego vestrûm ero similis, sed paratus sum opem vobis ferre, ducentas præbiturus triremes, et vicies mille milites gravis armaturæ, bis mille equites, bis mille sagittarios, bis mille funditores, et bis mille cursorios equites leviter armatos: denique universo Græcorum exercitui frumentum me suppeditaturum, usque dum debellarimus, recipio. (5) At hac conditione hæc polliceor, ut dux et imperator sim Græcorum adversus Barbarum: alia conditione neque ipse venturus sum, nec alios missurus. »

CLIX. Ταῦτα ἀκούσας οὔτε ἠνέσχετο ὁ Σύαγρος εἶπέ τε τάδε, « ἦ κε μέγ' οἰμώξειε ὁ Πελοπίδης Ἀγαμέμνων πυθόμενος Σπαρτιήτας τὴν ἡγεμονίην ἀπαραιρῆσθαι ὑπὸ Γέλωνός τε καὶ Συρηκοσίων. (2) Ἀλλὰ τούτου μὲν τοῦ λόγου μηκέτι μνησθῇς, ὅκως τὴν ἡγεμονίην τοι παραδώσομεν. Ἀλλ' εἰ μὲν βούλεαι βωθέειν τῇ Ἑλλάδι, ἴσθι ἀρξόμενος ὑπὸ Λακεδαιμονίων· εἰ δ' ἄρα μὴ δικαιοῖς ἄρχεσθαι, σὺ δὲ μὴ βώθεε. »

CLX. Πρὸς ταῦτα ὁ Γέλων, ἐπειδὴ ὥρα ἀπεστραμμένους τοὺς λόγους τοῦ Συάγρου, τὸν τελευταῖόν σφι τόνδε ἐξέφηνε λόγον, « ὦ ξεῖνε Σπαρτιῆτα, ὀνείδεα κατιόντα ἀνθρώπῳ φιλέει ἐπανάγειν τὸν θυμόν. Σὺ μέντοι ἀποδεξάμενος ὑβρίσματα ἐν τῷ λόγῳ οὔ με πείσεις ἀσχήμονα ἐν τῇ ἀμοιβῇ γενέσθαι. (2) Ὅκου δὲ ὑμεῖς οὕτω περιέχεσθε τῆς ἡγεμονίης, οἰκὸς καὶ ἐμὲ μᾶλλον ὑμέων περιέχεσθαι, στρατιῆς τε ἐόντα πολλαπλησίης ἡγεμόνα καὶ νεῶν πολὺ πλεύνων. Ἀλλ' ἐπείτε ὑμῖν ὁ λόγος οὕτω προσάντης κατίσταται, ἡμεῖς τι ὑπείξομεν τοῦ ἀρχαίου λόγου. (3) Εἰ τοῦ μὲν πεζοῦ ὑμεῖς ἡγέοισθε, τοῦ δὲ ναυτικοῦ ἐγώ· εἰ δὲ ὑμῖν ἡδονὴ τοῦ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονεύειν, τοῦ πεζοῦ ἐγὼ ἐθέλω. Καὶ ἢ τούτοισι ὑμέας χρεών ἐστι ἀρκέεσθαι, ἢ ἀπιέναι συμμάχων τοσῶνδε ἐρήμους. » Γέλων μὲν δὴ ταῦτα προετείνετο.

CLXI. Φθάσας δὲ ὁ Ἀθηναίων ἄγγελος τὸν Λακεδαιμονίων ἀμείβετό μιν τοισίδε, « ὦ βασιλεῦ Συρηκοσίων, οὐκ ἡγεμόνος δεομένη ἡ Ἑλλὰς ἀπέπεμψεν ἡμέας πρὸς σὲ, ἀλλὰ στρατιῆς. Σὺ δὲ ὅκως μὲν στρατιὴν πέμψεις μὴ ἡγεύμενος τῆς Ἑλλάδος, οὐ προφαίνεις, ὡς δὲ στρατηγήσεις αὐτῆς, γλίχεαι. (2) Ὅσον μέν νυν παντὸς τοῦ Ἑλλήνων στρατοῦ ἐδέου ἡγέεσθαι, ἐξήρκεε ἡμῖν τοῖσι Ἀθηναίοισι ἡσυχίην ἄγειν, ἐπισταμένοισι ὡς ὁ Λάκων ἱκανός τοι ἔμελλε ἔσεσθαι καὶ ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἀπολογεύμενος· ἐπείτε δὲ ἁπάσης ἀπελαυνόμενος δέεαι τῆς ναυτικῆς ἄρχειν, οὕτω ἔχει τοι. (3) Οὐδ' ἢν ὁ Λάκων ἐπίῃ τοι ἄρχειν αὐτῆς, ἡμεῖς ἐπήσομεν· ἡμετέρη γάρ ἐστι αὕτη γε μὴ αὐτῶν βουλομένων Λακεδαιμονίων. Τούτοισι μὲν ὦν ἡγέεσθαι βουλομένοισι οὐκ ἀντιτείνομεν, ἄλλῳ δὲ παρήσομεν οὐδενὶ ναυαρχέειν. (4) Μάτην γὰρ ἂν ὧδε πάραλον Ἑλλήνων στρατὸν πλεῖστον εἴημεν ἐκτημένοι, εἰ Συρηκοσίοισι ἐόντες Ἀθηναῖοι συγχωρήσομεν τῆς ἡγεμονίης, ἀρχαιότατον μὲν ἔθνος παρεχόμενοι, μοῦνοι δὲ ἐόντες οὐ μετανάσται Ἑλλήνων· τῶν καὶ Ὅμηρος ὁ ἐποποιὸς ἄνδρα ἄριστον ἔφησε ἐς Ἴλιον ἀπικέσθαι τάξαι τε καὶ διακοσμῆσαι στρατόν. Οὕτω οὐκ ὄνειδος ἡμῖν ἐστὶ οὐδὲν λέγειν ταῦτα. »

CLXII. Ἀμείβετο Γέλων τοισίδε, « ξεῖνε Ἀθηναῖε, ὑμεῖς οἴκατε τοὺς μὲν ἄρχοντας ἔχειν, τοὺς δὲ ἀρξομένους οὐκ ἕξειν. Ἐπεὶ τοίνυν οὐδὲν ὑπιέντες ἔχειν τὸ πᾶν ἐθέλετε, οὐκ ἂν φθάνοιτε τὴν ταχίστην ὀπίσω ἀπαλλασσόμενοι καὶ ἀγγέλλοντες τῇ Ἑλλάδι ὅτι ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ ἔαρ αὐτῇ ἐξαραίρηται. » (2) Οὗτος δὲ ὁ νόος τοῦδε τοῦ ῥήματος, τὸ ἐθέλει λέγειν· δῆλα

CLIX. Hæc audiens non tulit Syagrus, et his verbis respondit : « Ingentia profecto lamenta tolleret Pelopides Agamemnon, si audiret Spartanis imperium ablatum a Gelone et Syracusiis. (2) Immo hujus conditionis ne porro mentionem facias, ut tibi tradamus imperium. Sed, si vis auxilio venire Græciæ, scito sub Lacedæmoniorum te fore imperio : id si tibi non placet, noli auxilio venire. »

CLX. Ad hæc Gelon, videns aversantem Syagri sermonem, postremam hanc illis proposuit conditionem : « Hospes Spartane, inquit, contumeliosa verba, in hominem projecta, iram solent excitare : at tu, quamvis contumelioso usus sermone, me tamen non induces ut in respondendo sim immodestus. (2) Quandoquidem vero vos tanto studio urgetis ut imperium teneatis, consentaneum est ut ego majori etiam studio, quam vos, mihi hoc postulem, quippe multo majorem exercitum multoque plures naves vobis adducturus. At quoniam adeo ardua vobis hæc conditio posita est, nos de eo quod prius postulavimus, nonnihil concedemus. (3) Si pedestribus copiis vos præfueritis, ego nauticis præero : sin vobis volupe est classi præesse, ego pedestribus præero copiis. Aut in alterutro horum adquiescere vos oportet, aut abire talibus sociis destitutos. » Hæc igitur Gelon proponebat.

CLXI. Verum anteveriens Atheniensium legatus Lacedæmonium, his verbis illi respondit : « Rex Syracusiorum, non ducem petituros nos ad te Græcia misit, sed exercitum. Tu vero negas exercitum te missurum, nisi Græciæ imperes ; nempe imperare illi cupis. (2) Quatenus igitur universi Græcorum exercitus ducatum tibi postulasti, satis nos Athenienses habuimus silentium tenere, bene gnari idoneum fore Laconem ad rationem tibi pro utrisque reddendam : nunc vero, ubi de universi imperii summa concedens, classis postulas imperium, sic tibi habe. (3) Si vel Laco tibi concederet classis imperium, nos non concederemus : nostrum enim hoc munus est, nisi Lacedæmonii id velint. His ergo, si classis obtinere imperium voluerint, non repugnamus : alii vero id concedemus nemini. (4) Sic enim frustra nos maximas Græcorum omnium nauticas copias paratas haberemus, si Syracusiis nos Athenienses imperio cederemus, qui populum exhibemus antiquissimum, solique sumus Græcorum qui nunquam solum vertimus : quo de populo etiam Homerus poeta fortissimum virum ait ad Ilium venisse, et ordinasse instruxisseque exercitum. Quo minus reprehendendi sumus quod ista dicimus. »

CLXII. Tum vero Gelon, « Hospes Atheniensis, ait, vos videmini imperatores quidem habere, sed, quibus hi imperent, non habituros. Quoniam igitur nihil remittentes, omnia vultis tenere; ocyus hinc abire maturate, domumque reversi nunciate Græciæ, ver ei ex anno esse exemptum. » (2) Cujus dicti hæc sententia est, quam ille significare voluit : nempe satis constat, præstantissimam anni partem

γὰρ ὡς ἐν τῷ ἐνιαυτῷ ἐστὶ τὸ ἔαρ δοκιμώτατον, τῆς δὲ τῶν Ἑλλήνων στρατιῆς τὴν ἑωυτοῦ στρατιήν. Στερισκομένην ὦν τὴν Ἑλλάδα τῆς ἑωυτοῦ συμμαχίης εἴκαζε ὡς εἰ τὸ ἔαρ ἐκ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐξαραιρημένον εἴη.

CLXIII. Οἱ μὲν δὴ τῶν Ἑλλήνων ἄγγελοι τοσαῦτα τῷ Γέλωνι χρηματισάμενοι ἀπέπλωον· Γέλων δὲ πρὸς ταῦτα δείσας μὲν περὶ τοῖσι Ἕλλησι μὴ οὐ δύνωνται τὸν βάρβαρον ὑπερβαλέσθαι, δεινὸν δὲ καὶ οὐκ ἀνασχετὸν ποιησάμενος ἐλθὼν ἐς Πελοπόννησον ἄρχεσθαι ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἐὼν Σικελίης τύραννος, ταύτην μὲν τὴν ὁδὸν ἠμέλησε, ὁ δὲ ἄλλης εἴχετο. (2) Ἐπείτε γὰρ τάχιστα ἐπύθετο τὸν Πέρσην διαβεβηκότα τὸν Ἑλλήσποντον, πέμπει πεντηκοντέροισι τρισὶ Κάδμον τὸν Σκύθεω ἄνδρα Κῷον ἐς Δελφούς, ἔχοντα χρήματα πολλὰ καὶ φιλίους λόγους, καραδοκήσοντα τὴν μάχην τῇ πεσέεται, καὶ ἢν μὲν ὁ βάρβαρος νικᾷ, τά τε χρήματα αὐτῷ διδόναι καὶ γῆν τε καὶ ὕδωρ τῶν ἄρχει ὁ Γέλων, ἢν δὲ οἱ Ἕλληνες, ὀπίσω ἀπάγειν.

CLXIV. Ὁ δὲ Κάδμος οὗτος πρότερον τούτων παραδεξάμενος παρὰ πατρὸς τὴν τυραννίδα Κῴων εὖ βεβηκυῖαν, ἑκών τε εἶναι καὶ δεινοῦ ἐπιόντος οὐδενός, ἀλλ' ἀπὸ δικαιοσύνης ἐς μέσον Κῴοισι καταθεὶς τὴν ἀρχὴν οἴχετο ἐς Σικελίην, ἔνθα μετὰ Σαμίων ἔσχε τε καὶ κατοίκησε πόλιν Ζάγκλην τὴν ἐς Μεσσήνην μεταβαλοῦσαν τὸ οὔνομα. (2) Τοῦτον δὴ ὁ Γέλων τὸν Κάδμον καὶ τοιούτῳ τρόπῳ ἀπικόμενον διὰ δικαιοσύνην, τήν οἱ αὐτὸς ἄλλην συνῄδεε ἐοῦσαν, ἔπεμπε· ὃς ἐπὶ τοῖσι ἄλλοισι δικαίοισι τοῖσι ἐξ ἑωυτοῦ ἐργασμένοισι καὶ τόδε οὐκ ἐλάχιστον τούτων ἐλίπετο. (3) Κρατήσας γὰρ μεγάλων χρημάτων τῶν οἱ Γέλων ἐπετράπετο, παρεὸν κατασχέσθαι οὐκ ἐθέλησε, ἀλλ' ἐπεὶ οἱ Ἕλληνες ἐπεκράτησαν τῇ ναυμαχίῃ καὶ Ξέρξης οἰχώκεε ἀπελαύνων, καὶ δὴ καὶ ἐκεῖνος ἀπίκετο ἐς τὴν Σικελίην ἅπαντα τὰ χρήματα ἄγων.

CLXV. Λέγεται δὲ καὶ τάδε ὑπὸ τῶν ἐν Σικελίῃ οἰκημένων, ὡς ὅμως καὶ μέλλων ἄρχεσθαι ὑπὸ Λακεδαιμονίων ὁ Γέλων ἐβώθησε ἂν τοῖσι Ἕλλησι, εἰ μὴ ὑπὸ Θήρωνος τοῦ Αἰνησιδήμου Ἀκραγαντίνων μουνάρχου ἐξελαθεὶς ἐξ Ἱμέρης Τήριλλος ὁ Κρινίππου τύραννος ἐὼν Ἱμέρης ἐπῆγε ὑπ' αὐτὸν τὸν χρόνον τοῦτον Φοινίκων καὶ Λιβύων καὶ Ἰβήρων καὶ Λιγύων καὶ Ἑλισύκων καὶ Σαρδονίων καὶ Κυρνίων τριήκοντα μυριάδας καὶ στρατηγὸν αὐτῶν Ἀμίλκαν τὸν Ἄννωνος, Καρχηδονίων ἐόντα βασιλέα. (2) κατὰ ξεινίην τε τὴν ἑωυτοῦ ὁ Τήριλλος ἀναγνώσας, καὶ μάλιστα διὰ τὴν Ἀναξίλεω τοῦ Κρητίνεω προθυμίην, ὃς Ῥηγίου ἐὼν τύραννος, τὰ ἑωυτοῦ τέκνα δοὺς ὁμήρους Ἀμίλκᾳ, ἐπῆγέ μιν ἐπὶ τὴν Σικελίην τιμωρέων τῷ πενθερῷ· Τηρίλλου γὰρ εἶχε θυγατέρα Ἀναξίλεως, τῇ οὔνομα ἦν Κυδίππη. Οὕτω δὴ οὐκ οἷόν τε γενόμενον βωθέειν τὸν Γέλωνα τοῖσι Ἕλλησι ἀποπέμπειν ἐς Δελφοὺς τὰ χρήματα.

CLXVI. Πρὸς δὲ καὶ τάδε λέγουσι, ὡς συνέβη τῆς

ver esse; suum autem exercitum præstantissimam partem dixit in Græcorum exercitu. Itaque Græciam, societate ipsius destitutam, comparavit cum anno, cui ver sit exemptum.

CLXIII. Legati igitur Græcorum, hisce cum Gelone actis, domum navigarunt. Atque ita tunc Gelon, timens quidem Græcis, veritusque ne superando Barbaro impares sint futuri, sed indignum et intolerabile existimans, ipsum, in Peloponnesum trajicientem, sub imperio esse Lacedæmoniorum, quum Siciliæ sit tyrannus; hanc quidem aspernatus est conditionem, sed aliam rationem est secutus. (2) Simul atque Persam intellexit transiisse Hellespontum, cum tribus navibus actuariis quinquaginta remorum Cadmum, Scythæ filium, genere Coum, Delphos misit, multis pecuniis et pacificis mandatis instructum, qui belli exitum exspectaret, et quidem, si vicisset Barbarus, pecunias ei et terram et aquam nomine Gelonis traderet; sin Græci vicissent, pecunias reportaret.

CLXIV. Cadmus hic antea, quum patri in regnum Coorum firmo rerum statu successisset, sua sponte, nullo imminente periculo, sola justitia ductus, in medio Cois deposuerat regnum, et in Siciliam migraverat. Ibi cum Samiis Zanclam urbem tenuit habitavitque, eam cujus nomen in Messanam mutatum est. (2) Hunc igitur Cadmum, qui isto modo in Siciliam venerat, Gelon propter reliquam etiam viri justitiam sibi perspectam, Delphos misit: isque præter alia justitiæ documenta etiam hoc non minimum a se editum reliquit, (3) quod, quum magnas in manibus haberet pecunias a Gelone sibi creditas, intervertere eas, quamquam nihil prohibebat, noluerit; sed, postquam pugna navali vicerant Græci, et Xerxes cum exercitu abierat, ipse etiam in Siciliam reversus pecunias omnes Geloni reportaverit.

CLXV. Memorant etiam Siculi, quamvis sub imperio futurum Lacedæmoniorum, vel sic tamen Gelonem subsidio venturum fuisse Græcis, nisi Terillus Crinippi filius, Himeræ tyrannus, a Therone Ænesidemi filio, Agrigentinorum monarcha, Himera ejectus, sub ipsum hoc tempus trecenta millia Pœnorum et Libyum et Iberorum et Ligurum et Helisycorum et Sardorum et Corsicanorum, horumque ducem Amilcarem Annonis filium, regem Carthaginiensium, in Siciliam transduxisset. (2) Nempe Amilcarem ad istam suscipiendam expeditionem induxerat Terillus pro hospitii jure opem ejus implorans: maxime vero eum commoverat Anaxilai studium, Cretinæ filii, qui, quum Rhegii esset tyrannus, traditis Amilcari filiis suis obsidibus, persuaserat ei ut in Siciliam trajiceret ad opem socero suo ferendam: filiam enim Terilli, nomine Cydippen, in matrimonio Anaxilaus habuit. Ita igitur Gelonem, aiunt, quum Græcis auxilio venire non potuisset, pecunias illas Delphos misisse.

CLXVI. Præterea hæc quoque memorant, eodem die in

αὐτῆς ἡμέρης ἔν τε τῇ Σικελίῃ Γέλωνα καὶ Θήρωνα νικᾶν Ἀμίλκαν τὸν Καρχηδόνιον καὶ ἐν Σαλαμῖνι τοὺς Ἕλληνας τὸν Πέρσην. (2) Τὸν δὲ Ἀμίλκαν Καρχηδόνιον ἐόντα πρὸς πατρὸς, μητρόθεν δὲ Συρηκόσιον, βασιλεύσαντά τε κατ' ἀνδραγαθίην Καρχηδονίων, ὡς ἡ συμβολή τε ἐγίνετο καὶ ὡς ἑσσοῦτο τῇ μάχῃ, ἀφανισθῆναι πυνθάνομαι· οὔτε γὰρ ζώοντα οὔτε ἀποθανόντα φανῆναι οὐδαμοῦ γῆς· τὸ πᾶν γὰρ ἐπεξελθεῖν διζήμενον Γέλωνα.

CLXVII. Ἔστι δὲ ὑπ' αὐτῶν Καρχηδονίων ὅδε ὁ λόγος λεγόμενος, οἰκότι χρεωμένων, ὡς οἱ μὲν βάρβαροι τοῖσι Ἕλλησι ἐν τῇ Σικελίῃ ἐμάχοντο ἐξ ἠοῦς ἀρξάμενοι μέχρι δείλης ὀψίης (ἐπὶ τοσοῦτο γὰρ λέγεται ἑλκύσαι τὴν σύστασιν), ὁ δὲ Ἀμίλκας ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ μένων ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἐθύετο καὶ ἐκαλλιρέετο ἐπὶ πυρῆς μεγάλης σώματα ὅλα καταγίζων, ἰδὼν δὲ τροπὴν τῶν ἑωυτοῦ γινομένην, ὡς ἔτυχε ἐπισπένδων τοῖσι ἱροῖσι, ὦσε ἑωυτὸν ἐς τὸ πῦρ· οὕτω δὴ κατακαυθέντα ἀφανισθῆναι. (2) Ἀφανισθέντι δὲ Ἀμίλκᾳ τρόπῳ εἴτε τοιούτῳ, ὡς Φοίνικες λέγουσι, εἴτε ἑτέρῳ, ὡς Συρηκόσιοι, τοῦτο μέν οἱ θύουσι, τοῦτο δὲ μνήματα ἐποίησαν ἐν πάσῃσι τῇσι πόλισι τῶν ἀποικίδων, ἐν αὐτῇ τε μέγιστον Καρχηδόνι. Τὰ μὲν ἀπὸ Σικελίης τοσαῦτα.

CLXVIII. Κερκυραῖοι δὲ τάδε ὑποκρινάμενοι τοῖσι ἀγγέλοισι τοιάδε ἐποίησαν· καὶ γὰρ τούτους παρελάμβανον οἱ αὐτοὶ οἵ περ καὶ ἐς Σικελίην ἀπίκατο, λέγοντες τοὺς αὐτοὺς λόγους τοὺς καὶ πρὸς Γέλωνα ἔλεγον. (2) Οἱ δὲ παραυτίκα μὲν ὑπίσχοντο πέμψειν τε καὶ ἀμυνέειν, φράζοντες ὡς οὔ σφι περιοπτέη ἐστὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπολλυμένη· ἢν γὰρ σφαλῇ, σφεῖς γε οὐδὲν ἄλλο ἢ δουλεύσουσι τῇ πρώτῃ τῶν ἡμερέων· ἀλλὰ τιμωρητέον εἴη ἐς τὸ δυνατώτατον. (3) Ὑπεκρίναντο μὲν οὕτω εὐπρόσωπα· ἐπεὶ δὲ ἔδεε βωθέειν, ἄλλα νοεῦντες ἐπλήρωσαν νέας ἑξήκοντα, μόγις δὲ ἀναχθέντες προσέμιξαν τῇ Πελοποννήσῳ, καὶ περὶ Πύλον καὶ Ταίναρον γῆς τῆς Λακεδαιμονίων ἀνεκώχευον τὰς νέας, καραδοκέοντες καὶ οὗτοι τὸν πόλεμον τῇ πεσέεται, ἀελπτέοντες μὲν τοὺς Ἕλληνας ὑπερβαλέεσθαι, δοκέοντες δὲ τὸν Πέρσην κατακρατήσαντα πολλὸν ἄρξειν πάσης τῆς Ἑλλάδος. (4) Ἐποίευν ὦν ἐπίτηδες, ἵνα ἔχωσι πρὸς τὸν Πέρσην λέγειν τοιάδε, « ὦ βασιλεῦ, ἡμεῖς, παραλαμβανόντων τῶν Ἑλλήνων ἡμέας ἐς τὸν πόλεμον τοῦτον, ἔχοντες δύναμιν οὐκ ἐλαχίστην οὐδὲ νέας ἐλαχίστας παρασχόντες ἄν, ἀλλὰ πλείστας μετά γε Ἀθηναίους, οὐκ ἠθελήσαμέν τοι ἀντιοῦσθαι οὐδέ τι ἀποθύμιον ποιῆσαι. » Τοιαῦτα λέγοντες ἤλπιζον πλέον τι τῶν ἄλλων οἴσεσθαι· τά περ ἂν καὶ ἐγένετο, ὡς ἐμοὶ δοκέει. (5) Πρὸς δὲ τοὺς Ἕλληνάς σφι σκῆψις ἐπεποίητο, τῇ περ δὴ καὶ ἐχρήσαντο· αἰτιεωμένων γὰρ τῶν Ἑλλήνων ὅτι οὐκ ἐβώθεον, ἔφασαν πληρῶσαι μὲν ἑξήκοντα τριήρεας, ὑπὸ δὲ ἐτησιέων ἀνέμων ὑπερβαλέειν Μαλέην οὐκ οἷοί τε γενέσθαι· οὕτω οὐκ ἀπικέσθαι ἐς Σαλαμῖνα, καὶ οὐ-

Sicilia Gelonem et Theronem Amilcarem Carthaginiensem prælio superasse, quo die Græci ad Salaminem Persam superarunt. (2) Amilcarem vero, qui a patre Carthaginiensis, a matre vero Syracusius fuit, et ob virtutem ad regiam dignitatem a Carthaginiensibus erat promotus; hunc, audio, postquam collatis signis victus est prælio, disparuisse : neque enim vivum, nec mortuum, usquam terrarum fuisse repertum, quamquam Gelon omnia diligentissime perquisiverit.

CLXVII. Narrant vero Pœni, probabili ratione utentes, barbaros cum Græcis in Sicilia ab solis ortu usque ad vesperam pugnasse; (eo enim usque extraxisse pugnam;) Amilcarem autem per id tempus in castris manentem sacra fecisse et perlitasse, integra corpora super ingente pyra cremantem; tum vero, quum, vinum forte infundens sacris, suos vidisset in fugam versos, se ipsum in ignem conjecisse, atque ita crematum nusquam comparuisse. (2) Eidem vero Amilcari, sive hac ratione, quam Pœni narrant, e conspectu hominum remoto, sive altera quam Syracusii tradunt, Carthaginienses et sacra faciunt et in omnibus civitatibus, quæ ipsorum sunt coloniæ, monumenta erexerunt, maximum vero in ipsa Carthagine. Sed hæc de Siculis rebus hactenus.

CLXVIII. Corcyræi vero aliud legatis responderunt, aliud fecerunt : nam et hos ad societatem invitarunt iidem qui in Siciliam erant missi; eademque oratione apud hos usi sunt qua apud Gelonem. (2) Et hi quidem statim polliciti sunt auxilia se missuros, dicentes non negligendam sibi esse salutem Græciæ; quæ si periret, nihil aliud sibi fore reliquum, nisi ut proximo quoque die servitutem servirent : itaque, quanta maxima vi possent, illi esse succurrendum. (3) Ita speciose responderant. At ubi adfuit auxilia mittendi tempus, ibi tum, alia sentientes, naves quidem compleverunt sexaginta : sed ægre in altum provecti Peloponnesum adierunt, et circa Pylum et Tænarum Laconicæ terræ, inhibitis velis naves in alto tenentes, exspectarunt hi quoque exitum belli; minime quidem sperantes fore ut Græci superiores discedant, sed existimantes Persam ingenti reportata victoria universæ Græciæ imperio potiturum. (4) Itaque consulto id fecerunt, quo hæc et talia Xerxi dicere possent : « Nos, rex, quum Græci ad hujus belli societatem adsciscerent, qui copias non minimas habemus, et navium haud minimum numerum præbere poteramus, sed maximum post Athenienses, noluimus contra te arma ferre, aut quidquam quod ingratum tibi foret, facere. » Talia dicendo sperabant melius secum, quam cum aliis, actum iri : quod etiam eventurum fuerat, ut equidem opinor. (5) Adversus Græcos vero alia eis parata excusatio erat, qua etiam usi sunt. Accusantibus enim illos Græcis quod auxilia non misissent, dixerunt : complesse se quidem sexaginta triremes, sed ventis etesiis prohibitos esse Maleam circumvehi; ea caussa ad Salaminem

δεμιῇ κακότητι λειφθῆναι τῆς ναυμαχίης. Οὗτοι μὲν οὕτω διεκρούσαντο τοὺς Ἕλληνας.

CLXIX. Κρῆτες δὲ, ἐπείτε σφέας παρελάμβανον οἱ ἐπὶ τούτοισι ταχθέντες Ἑλλήνων, ἐποίησαν τοιόνδε. Πέμψαντες κοινῇ θεοπρόπους ἐς Δελφοὺς τὸν θεὸν ἐπειρώτεον εἴ σφι ἄμεινον γίνεται τιμωρέουσι τῇ Ἑλλάδι. (2) Ἡ δὲ Πυθίη ὑπεκρίνατο, « ὦ νήπιοι, ἐπιμέμφεσθε ὅσα ὑμῖν ἐκ τῶν Μενέλεω τιμωρημάτων Μίνως ἔπεμψε μηνίων δακρύματα, ὅτι οἱ μὲν οὐ συνεξεπρήξαντο αὐτῷ τὸν ἐν Καμικῷ θάνατον γενόμενον, ὑμεῖς δὲ ἐκείνοισι τὴν ἐκ Σπάρτης ἁρπαχθεῖσαν ὑπ' ἀνδρὸς βαρβάρου γυναῖκα. » Ταῦτα οἱ Κρῆτες ὡς ἀπενειχθέντα ἤκουσαν, ἔσχοντο τῆς τιμωρίης.

CLXX. Λέγεται γὰρ Μίνων κατὰ ζήτησιν Δαιδάλου ἀπικόμενον ἐς Σικανίην, τὴν νῦν Σικελίην καλευμένην, ἀποθανέειν βιαίῳ θανάτῳ· ἀνὰ δὲ χρόνον Κρῆτας θεοῦ σφέας ἐποτρύναντος, πάντας πλὴν Πολιχνιτέων τε καὶ Πραισίων, ἀπικομένους στόλῳ μεγάλῳ ἐς Σικανίην πολιορκέειν ἐπ' ἔτεα πέντε πόλιν Καμικὸν, τὴν κατ' ἐμὲ Ἀκραγαντῖνοι ἐνέμοντο· τέλος δὲ οὐ δυναμένους οὔτε ἑλέειν οὔτε παραμένειν λιμῷ συνεστεῶτας, ἀπολιπόντας οἴχεσθαι. (2) Ὡς δὲ κατ' Ἰηπυγίην γενέσθαι πλώοντας, ὑπολαβόντα σφέας χειμῶνα μέγαν ἐκβαλέειν ἐς τὴν γῆν, συναραχθέντων δὲ τῶν πλοίων (οὐδεμίαν γάρ σφι ἔτι κομιδὴν ἐς Κρήτην φαίνεσθαι), ἐνθαῦτα Ὑρίην πόλιν κτίσαντας καταμεῖναί τε καὶ μεταβαλόντας ἀντὶ μὲν Κρητῶν γενέσθαι Ἰήπυγας Μεσσαπίους, ἀντὶ δὲ τοῦ εἶναι νησιώτας ἠπειρώτας. (3) Ἀπὸ δὲ Ὑρίης πόλιος τὰς ἄλλας οἰκίσαι, τὰς δὴ Ταραντῖνοι χρόνῳ ὕστερον πολλῷ ἐξανιστάντες προσέπταισαν μεγάλως, ὥστε φόνος Ἑλληνικὸς μέγιστος οὗτος δὴ ἐγένετο πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, αὐτῶν τε Ταραντίνων καὶ Ῥηγίνων, οἱ ὑπὸ Μικύθου τοῦ Χοίρου ἀναγκαζόμενοι τῶν ἀστῶν καὶ ἀπικόμενοι τιμωροὶ Ταραντίνοισι ἀπέθανον τρισχίλιοι οὕτω· αὐτῶν δὲ Ταραντίνων οὐκ ἐπῆν ἀριθμός. (4) Ὁ δὲ Μίκυθος οἰκέτης ἐὼν Ἀναξίλεω ἐπίτροπος Ῥηγίου κατελέλειπτο, οὗτος ὅσπερ ἐκπεσὼν ἐκ Ῥηγίου καὶ Τεγέην τὴν Ἀρκάδων οἰκήσας ἀνέθηκε ἐν Ὀλυμπίῃ τοὺς πολλοὺς ἀνδριάντας.

CLXXI. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ Ῥηγίνους τε καὶ Ταραντίνους τοῦ λόγου μοι παρενθήκη γέγονε· ἐς δὲ τὴν Κρήτην ἐρημωθεῖσαν, ὡς λέγουσι Πραίσιοι, ἐσοικίζεσθαι ἄλλους τε ἀνθρώπους καὶ μάλιστα Ἕλληνας, τρίτῃ δὲ γενεῇ μετὰ Μίνων τελευτήσαντα γενέσθαι τὰ Τρωϊκὰ, ἐν τοῖσι οὐ φλαυροτάτους φαίνεσθαι ἐόντας Κρῆτας τιμωροὺς Μενέλεῳ. (2) Ἀντὶ τούτων δέ σφι ἀπονοστήσασι ἐκ Τροίης λιμόν τε καὶ λοιμὸν γενέσθαι καὶ αὐτοῖσι καὶ τοῖσι προβάτοισι, ἔστε τὸ δεύτερον ἐρημωθείσης Κρήτης μετὰ τῶν ὑπολοίπων τρίτους αὐτὴν νῦν νέμεσθαι Κρῆτας. Ἡ μὲν δὴ Πυθίη ὑπομνήσασα ταῦτα ἔσχε βουλομένους τιμωρέειν τοῖσι Ἕλλησι.

CLXXII. Θεσσαλοὶ δὲ ὑπ' ἀναγκαίης τὸ πρῶτον

non pervenisse, nec ullo pravo consilio factum esse, ut pugnæ navali non interfuerint. Ita hi Græcos eluserunt.

CLXIX. Cretenses, postquam eos ad belli societatem invitarunt Græci quibus id mandatum erat, hanc iniere rationem. Communi consilio Delphos missis legatis quæsiverunt ex deo, an ex usu ipsorum esset futurum, si opem ferrent Græciæ. (2) Quibus Pythia respondit: « Stolti, conquerimini quantam vobis lacrimarum materiam propter auxilium Menelao latum immiserit Minos, iratus quod, quum Græci vobis ad ulciscendam ipsius in Camico patratam cædem operam suam non contulissent, vos illis ad vindicandam mulierem a barbaro viro e Sparta raptam socios vos adjunxistis! » Id responsum ubi ad se relatum Cretenses audivere, opem Græcis ferre supersederunt.

CLXX. Minoem quippe fama est, quum Dædalum quærens in Sicaniam venisset, quæ nunc Sicilia vocatur, violenta morte ibi occubuisse: interjecto autem tempore Cretenses, hortante deo, universos præter Polichnitas et Præsios magna cum classe in Siciliam profectos, urbem Camicum, quam mea ætate Agrigentini incolebant, quinque annis continuis oppugnasse; ad extremum vero, quum nec capere urbem, nec diutius manere fame pressi possent, re infecta discessisse. (2) Eosdem deinde, narrant, circa Iapygiam navigantes, ingenti oborta tempestate ad terram fuisse adpulsos, fractisque navibus, quum nulla in Cretam redeundi ratio adpareret, ibi mansisse, et condita Hyria urbe, ex Cretensibus mutato nomine Iapyges Messapios, et ex insulanis incolas continentis esse factos: (3) tum deinde ex Hyria reliquas ab eisdem ductas conditasque esse colonias, quas longo interjecto tempore evertere conantes Tarentini ingentem cladem passi sunt, ut cædes hæc hominum Græci generis maxima fuerit omnium quas novimus, tam ipsorum Tarentinorum, quam Rheginorum. Ex Rheginis enim civibus, qui, a Micytho Chœri filio vi coacti, auxilio Tarentinis venerant, ea occasione perierunt tria millia; ipsorum vero Tarentinorum, qui obiere, non constabat numerus. (4) Micythus autem, qui minister fuit Anaxilai, Rhegii relictus erat ad administrandam urbem; idem qui deinde Rhegio pulsus, Tegeam Arcadiæ habitavit, et multas illas Olympiæ statuas dedicavit.

CLXXI. Sed hæc de Rheginis et Tarentinis in transcursu dicta sunto. In Cretam vero hominibus viduatam immigrasse, aiunt Præsii, alios homines, maximeque Græcos: tertia vero post Minois obitum generatione gestum esse bellum Trojanum, in quo non postremi ordinis adjutores Menelai Cretenses fuisse satis aiunt constare. (2) Pro ista vero opera Græcis navata, postquam a Troja rediissent Cretenses, famem pestemque et ipsis et gregibus ipsorum esse obortam; denique, desolata iterum Creta, tertios nunc Cretenses una cum his, qui e superioribus reliqui fuissent, eam habitare. Hæc igitur in memoriam illis revocans Pythia prohibuit auxilia Græcis mittere volentes.

CLXXII. Thessali primum necessitate coacti Medorum

ἐμήδισαν, ὡς διέδεξαν ὅτι οὔ σφι ἥνδανε τὰ οἱ Ἀλευάδαι ἐμηχανέοντο. Ἐπείτε γὰρ ἐπύθοντο τάχιστα μέλλοντα διαβαίνειν τὸν Πέρσην ἐς τὴν Εὐρώπην, πέμπουσι ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἀγγέλους· ἐν δὲ τῷ Ἰσθμῷ ἔσαν ἡλισμένοι πρόβουλοι τῆς Ἑλλάδος ἀραιρημένοι ἀπὸ τῶν πολίων τῶν τὰ ἀμείνω φρονεουσέων περὶ τὴν Ἑλλάδα. (2) Ἀπικόμενοι δὲ ἐπὶ τούτους τῶν Θεσσαλῶν οἱ ἄγγελοι ἔλεγον, « ἄνδρες Ἕλληνες, δεῖ φυλάσσεσθαι τὴν ἐσϐολὴν τὴν Ὀλυμπικήν, ἵνα Θεσσαλίη τε καὶ ἡ σύμπασα ᾖ Ἑλλὰς ἐν σκέπῃ τοῦ πολέμου. (3) Ἡμεῖς μέν νυν ἑτοῖμοί εἰμεν συμφυλάσσειν, πέμπειν δὲ χρὴ καὶ ὑμέας στρατιὴν πολλήν, ὡς εἰ μὴ πέμψετε, ἐπίστασθε ἡμέας ὁμολογήσειν τῷ Πέρσῃ· οὐ γάρ τοι προκατημένους τοσοῦτο πρὸ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος μούνους πρὸ ὑμέων δεῖ ἀπολέσθαι. (4) Βωθέειν δὲ οὐ βουλόμενοι ἀναγκαίην ἡμῖν οὐδεμίαν οἷοί τέ ἐστε προσφέρειν· οὐδαμὰ γὰρ ἀδυνασίης ἀνάγκη κρέσσων ἔφυ. Ἡμεῖς δὲ πειρησόμεθα αὐτοί τινα σωτηρίην μηχανεώμενοι. » Ταῦτα ἔλεγον οἱ Θεσσαλοί.

CLXXIII. Οἱ δὲ Ἕλληνες πρὸς ταῦτα ἐϐουλεύσαντο ἐς Θεσσαλίην πέμπειν κατὰ θάλασσαν πεζὸν στρατὸν φυλάξοντα τὴν ἐσϐολήν. Ὡς δὲ συνελέχθη ὁ στρατός, ἔπλεε δι' Εὐρίπου· ἀπικόμενος δὲ τῆς Ἀχαιίης ἐς Ἄλον, ἀποϐὰς ἐπορεύετο ἐς Θεσσαλίην, τὰς νέας αὐτοῦ καταλιπών, καὶ ἀπίκετο ἐς τὰ Τέμπεα ἐς τὴν ἐσϐολὴν ἥ περ ἀπὸ Μακεδονίης τῆς κάτω ἐς Θεσσαλίην φέρει παρὰ Πηνειὸν ποταμόν, μεταξὺ δὲ Οὐλύμπου τε οὔρεος ἐόντα καὶ τῆς Ὄσσης. (2) Ἐνθαῦτα ἐστρατοπεδεύοντο τῶν Ἑλλήνων κατὰ μυρίους ὁπλῖται συλλεγέντες, καί σφι προσῆν ἡ Θεσσαλῶν ἵππος· ἐστρατήγεε δὲ Λακεδαιμονίων μὲν Εὐαίνετος ὁ Καρήνου ἐκ τῶν πολεμάρχων ἀραιρημένος, γένεος μέντοι ἐὼν οὐ τοῦ βασιληίου, Ἀθηναίων δὲ Θεμιστοκλέης ὁ Νεοκλέος. (3) Ἔμειναν δὲ ὀλίγας ἡμέρας ἐνθαῦτα· ἀπικόμενοι γὰρ ἄγγελοι παρ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀμύντεω ἀνδρὸς Μακεδόνος συνεϐούλευόν σφι ἀπαλλάσσεσθαι μηδὲ μένοντας ἐν τῇ ἐσϐολῇ καταπατηθῆναι ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐπιόντος, σημαίνοντες τὸ πλῆθός τῆς στρατιῆς καὶ τὰς νέας. (4) Ὡς δὲ οὗτοί σφι ταῦτα συνεϐούλευον (χρηστὰ γὰρ ἐδόκεον συμϐουλεύειν, καί σφι εὔνοος ἐφαίνετο ἐὼν ὁ Μακεδών), ἐπείθοντο. Δοκέειν δέ μοι, ἀρρωδίη ἦν τὸ πεῖθον, ὡς ἐπύθοντο καὶ ἄλλην ἐοῦσαν ἐσϐολὴν ἐς Θεσσαλοὺς κατὰ τὴν ἄνω Μακεδονίην διὰ Περραιϐῶν κατὰ Γόννον πόλιν, τῇ περ δὴ καὶ ἐσέϐαλε ἡ στρατιὴ ἡ Ξέρξεω. Καταϐάντες δὲ οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τὰς νέας ὀπίσω ἐπορεύοντο ἐς τὸν Ἰσθμόν.

CLXXIV. Αὕτη ἐγένετο ἡ ἐς Θεσσαλίην στρατηίη βασιλέος τε μέλλοντος διαϐαίνειν ἐς τὴν Εὐρώπην ἐκ τῆς Ἀσίης καὶ ἐόντος ἤδη ἐν Ἀϐύδῳ. Θεσσαλοὶ δὲ ἐρημωθέντες συμμάχων, οὕτω δὴ ἐμήδισαν προθύμως οὐδ' ἔτι ἐνδοιαστῶς, ὥστε ἐν τοῖσι πρήγμασι ἐφαίνοντο βασιλέϊ ἄνδρες ἐόντες χρησιμώτατοι.

CLXXV. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπείτε ἀπίκατο ἐς τὸν

partes sequi cœperunt, postquam ostenderunt non sibi placere Aleuadarum artificia. Nam simulatque intellexerunt Persam esse in Europam trajecturum, nuncios in Isthmum miserunt, ubi convenerant legati a civitatibus meliora sentientibus delecti, qui pro salute Græciæ deliberarent. (2) Ad hos ubi venerant Thessalorum legati, hac oratione usi sunt : « Viri Græci, custodire oportet fauces Olympicas, quo Thessalia et universa Græcia a bello tuta præstetur. (3) Sumus quidem nos parati ad eas vobiscum custodiendas, sed et vos oportet validum mittere exercitum : etenim, nisi miseritis, scitote nos cum Persa fœdus esse inituros. Nec enim profecto æquum est, ut nos, qui ante reliquam Græciam adeo sumus expositi, soli pro vobis pereamus. (4) Quodsi vos opem ferre non vultis, nullam nobis necessitatem poteritis imponere; ultra vires enim cogi nemo potest : sed ipsi dabimus operam ut saluti nostræ aliqua ratione consulamus. » Hæc Thessalorum fuit oratio.

CLXXIII. Qua audita oratione decreverunt Græci pedestrem exercitum mari in Thessaliam mittere, qui fauces illas custodiret. Qui ubi collectus est exercitus, per Euripum navigavit; et postquam Alon Achaiæ *Phthiotidis* pervenit, in terram expositus, relictis ibi navibus, in Thessaliam ire perrexit : et in Tempe pervenit, ubi sunt fauces quæ ex inferiori Macedonia in Thessaliam ferunt secundum Peneum fluvium, qui inter Olympum montem et Ossam interfluit. (2) Ibi castra posuerunt collecta Græcorum circa decem millia gravis armaturæ : cum eisque Thessalorum erat equitatus. Imperator erat Lacedæmoniorum Euænetus, Careni filius, ex polemarchis electus, non quidem ex regia familia natus; Atheniensium vero, Themistocles Neoclis filius. (3) At nonnisi paucos dies hi ibi manserunt. Advenientes enim ab Alexandro Macedone, Amyntæ filio, legati suaserunt eis ut discederent, neu in his faucibus manentes conculcarentur ab invadente exercitu; quibus verbis illi multitudinem copiarum pedestrium nauticarumque significarunt. (4) His igitur ita suadentibus, quum salutare videretur consilium, satisque constaret bene adversus ipsos animatum esse Macedonem, paruerunt Græci. Mihi vero videtur metus fuisse, qui illis ut discederent suaserit, quum intellexissent aliam præter hanc esse viam qua in Thessaliam transire hostis posset, per superiorem Macedoniam et Perrhæborum fines juxta Gonnon urbem; qua etiam in Thessaliam transiit Xerxis exercitus. Græci igitur, naves suas repetentes, ad Isthmum retro sunt profecti.

CLXXIV. Hæc in Thessaliam expeditio suscepta est, quum rex in eo fuit ut in Europam ex Asia trajiceret, jamque Abydum pervenerat. Ita ergo Thessali, sociis destituti, studiose neque amplius dubitanter Medorum partes sunt amplexi, adeo et in ipsis rebus gerendis utilissimos sese regi præstiterint.

CLXXV. Græci postquam ad Isthmum pervenere, repu-

Ἰσθμὸν, ἐβουλεύοντο πρὸς τὰ λεχθέντα ἐξ Ἀλεξάνδρου τῇ τε στήσονται τὸν πόλεμον καὶ ἐν οἵοισι χώροισι. (2) Ἡ νικῶσα δὲ γνώμη ἐγένετο τὴν ἐν Θερμοπύλῃσι ἐσβολὴν φυλάξαι· στεινοτέρη γὰρ ἐφαίνετο ἐοῦσα τῆς ἐς Θεσσαλίην, καὶ ἅμα ἀγχοτέρη τῆς ἑωυτῶν. Τὴν δὲ ἀτραπὸν, δι' ἣν ἥλωσαν οἱ ἁλόντες Ἑλλήνων ἐν Θερμοπύλῃσι, οὐδὲ ᾔδεσαν ἐοῦσαν πρότερον ἤπερ ἀπικόμενοι ἐς Θερμοπύλας ἐπύθοντο Τρηχινίων. (3) Ταύτην ὦν ἐβουλεύσαντο φυλάσσοντες τὴν ἐσβολὴν μὴ παριέναι ἐς τὴν Ἑλλάδα τὸν βάρβαρον, τὸν δὲ ναυτικὸν στρατὸν πλώειν γῆς τῆς Ἱστιαιήτιδος ἐπ' Ἀρτεμίσιον. Ταῦτα γὰρ ἀγχοῦ τε ἀλλήλων ἐστὶ ὥστε πυνθάνεσθαι τὰ κατ' ἑκατέρους ἐόντα, οἵ τε χῶροι οὕτω ἔχουσι.

CLXXVI. Τοῦτο μὲν, τὸ Ἀρτεμίσιον, ἐκ τοῦ πελάγεος τοῦ Θρηϊκίου ἐξ εὐρέος συνάγεται ἐς στεινὸν ἐόντα τὸν πόρον τὸν μεταξὺ νήσου τε Σκιάθου καὶ ἠπείρου Μαγνησίης· ἐκ δὲ τοῦ στεινοῦ τῆς Εὐβοίης ἤδη τὸ Ἀρτεμίσιον δέκεται αἰγιαλὸς, ἐν δὲ Ἀρτέμιδος ἱρόν. (2) Ἡ δὲ αὖ διὰ Τρηχῖνος ἔσοδος ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐστὶ, τῇ στεινοτάτη, ἡμίπλεθρον. Οὐ μέντοι κατὰ τοῦτό γ' ἐστὶ τὸ στεινότατον τῆς χώρης τῆς ἄλλης, ἀλλ' ἔμπροσθέ τε Θερμοπυλέων καὶ ὄπισθε, κατά τε Ἀλπηνοὺς ὄπισθε ἐόντας ἐοῦσα ἁμαξιτὸς μούνη, καὶ ἔμπροσθε κατὰ Φοίνικα ποταμὸν ἀγχοῦ Ἀνθήλης πόλιος ἁμαξιτὸς ἄλλη μούνη. (3) Τῶν δὲ Θερμοπυλέων τὸ μὲν πρὸς ἑσπέρης οὖρος ἄβατόν τε καὶ ἀπόκρημνον, ὑψηλὸν, ἀνατεῖνον ἐς τὴν Οἴτην· τὸ δὲ πρὸς τὴν ἠῶ τῆς ὁδοῦ θάλασσα ὑποδέκεται καὶ τενάγεα. Ἔστι δὲ ἐν τῇ ἐσόδῳ ταύτῃ θερμὰ λουτρὰ, τὰ Χύτρους καλεῦσι οἱ ἐπιχώριοι, καὶ βωμὸς ἵδρυται Ἡρακλέος ἐπ' αὐτοῖσι. (4) Ἐδέδμητο δὲ τεῖχος κατὰ ταύτας τὰς ἐσβολὰς, καὶ τό γε παλαιὸν πύλαι ἐπῆσαν. Ἔδειμαν δὲ Φωκέες τὸ τεῖχος δείσαντες, ἐπεὶ Θεσσαλοὶ ἦλθον ἐκ Θεσπρωτῶν οἰκήσοντες γῆν τὴν Αἰολίδα, τήν περ νῦν ἐκτέαται. (5) Ἅτε δὴ πειρεωμένων τῶν Θεσσαλῶν καταστρέφεσθαί σφεας, τοῦτο προεφυλάξαντο οἱ Φωκέες, καὶ τὸ ὕδωρ τὸ θερμὸν τότε ἐπῆκαν ἐπὶ τὴν ἔσοδον, ὡς ἂν χαραδρωθείη ὁ χῶρος, πᾶν μηχανεώμενοι ὅκως μή σφι ἐσβάλοιεν οἱ Θεσσαλοὶ ἐς τὴν χώρην. (6) Τὸ μέν νυν τεῖχος τὸ ἀρχαῖον ἐκ παλαιοῦ τε ἐδέδμητο, καὶ τὸ πλέον αὐτοῦ ἤδη ὑπὸ χρόνου ἐκέετο· τοῖσι δὲ αὖτις ὀρθώσασι ἔδοξε ταύτῃ ἀπαμύνειν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος τὸν βάρβαρον. Κώμη δέ ἐστι ἀγχοτάτω τῆς ὁδοῦ, Ἀλπηνοὶ οὔνομα· ἐκ ταύτης δὲ ἐπισιτιέεσθαι ἐλογίζοντο οἱ Ἕλληνες.

CLXXVII. Οἱ μέν νυν χῶροι οὗτοι τοῖσι Ἕλλησι εἶναι ἐφαίνοντο ἐπιτήδεοι· ἅπαντα γὰρ προσκεψάμενοι καὶ ἐπιλογισθέντες ὅτι οὔτε πλήθεϊ ἕξουσι χρᾶσθαι οἱ βάρβαροι οὔτε ἵππῳ, ταύτῃ σφι ἔδοξε δέκεσθαι τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (2) Ὡς δὲ ἐπύθοντο τὸν Πέρσην ἐόντα ἐν Πιερίῃ, διαλυθέντες ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐστρατεύοντο αὐτῶν οἱ μὲν ἐς Θερμοπύλας πεζῇ, ἄλλοι δὲ κατὰ θάλασσαν ἐπ' Ἀρτεμίσιον.

CLXXVIII. Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες κατὰ τάχος ἐβώ-

tantes ea quæ ab Alexandro nunciata erant, deliberarunt qua ratione bellum administrarent, et quibus in locis sedes belli esset statuenda. (2) Vicit sententia, ut Thermopylarum fauces custodirentur: nam et angustiores has esse constabat quam illas per quas ex Macedonia in Thessaliam transitur, simulque propiores hæ erant ipsorum terræ, callem autem, per quem deinde factum est ut interciperentur Græci ad Thermopylas, ne esse quidem noverant, priusquam Thermopylas ingressi resciverunt a Trachiniis. (3) Decreverunt igitur, custoditis illis faucibus Barbarum introitu in Græciam prohibere, classem vero ad Artemisium terræ Histiæotidis mittere. Nam vicina inter se sunt ista loca, ut quid utrobique geratur facile cognosci possit; et locorum hæc ratio est.

CLXXVI. Artemisium ex aperto mari Thracico in angustum fretum coarctatur, quod est inter Sciathum insulam et continentem Magnesiæ: inde angustias illas excipit Artemisium littus Eubœæ, in quo est Artemidos (*Dianæ*) templum. (2) Fauces autem illæ, per quas ex Trachine in Græciam est introitus, ubi angustissimæ sunt, non ultra dimidiatum plethrum (*quinquaginta pedes*) patent. Nec vero ibi angustissimus locus universi hujus tractus est, sed ante et post Thermopylas: nam prope Alpenos, qui sunt post illas, nonnisi uni agendo vehiculo via patet; rursusque ante Thermopylas, ubi est Phœnix rivus, prope Anthelam oppidum, non nisi uni vehiculo patet iter. (3) Ab occidente vero Thermopylarum mons est præaltus, inaccessus præruptusque, ad Œtam tendens: ab oriente vero viæ, mare est et paludes. Sunt autem in his faucibus aquæ calidæ, quas Chytros (*id est* Lebetes) incolæ vocant; supra quas ara erecta est Herculi. (4) In hisce faucibus constructus erat murus, in quo olim porta fuerat. Murum illum Phocenses exstruxerant metu Thessalorum, qui ex Thesprotia venerant, terram Æolidem habitaturi, quam nunc possident. (5) Quum enim id agerent Thessali, ut vi subigerent Phocenses, muro isto exstructo hi sibi præcaverunt; atque etiam in viam, qua transitur, calidam aquam derivarunt, quo voraginosus fieret locus; quidlibet machinantes, ne in terram suam irrumperent Thessali. (6) Murus igitur ille antiquitus erat ædificatus, tunc vero majori ex parte corruerat vetustate: Græci autem restituere eum decreverunt, et ibi Barbarum introitu Græciæ prohibere. Abest autem proxime a via vicus, nomine Alpeni: ex quo rei frumentariæ Græci prospicere statuerunt.

CLXXVII. Hæc itaque loca haud dubie opportuna illis visa erant: atque adeo, provisis rebus omnibus, reputantes nec multitudine hominum ibi uti posse Barbaros, nec equitatu, excipere ibidem impetum invadentis Græciam hostis decreverunt. (2) Quumque cognovissent in Pieria esse Persam, ex Isthmo discesserunt et pedibus alii profecti sunt ad Thermopylas, alii mari ad Artemisium.

CLXXVIII. Dum ita Græci, bifariam divisi, occurrere

θεον διαταχθέντες, Δελφοὶ δ' ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐχρηστηριάζοντο τῷ θεῷ ὑπὲρ ἑωυτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος καταρρωδηκότες, καί σφι ἐχρήσθη ἀνέμοισι εὔχεσθαι· μεγάλους γὰρ τούτους ἔσεσθαι τῇ Ἑλλάδι συμμάχους. (2) Δελφοὶ δὲ δεξάμενοι τὸ μαντήϊον πρῶτα μὲν Ἑλλήνων τοῖσι βουλομένοισι εἶναι ἐλευθέροισι ἐξήγγειλαν τὰ χρησθέντα αὐτοῖσι, καί σφι δεινῶς καταρρωδέουσι τὸν βάρβαρον ἐξαγγείλαντες χάριν ἀθάνατον κατέθεντο· (3) μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Δελφοὶ τοῖσι ἀνέμοισι βωμόν τε ἀπέδεξαν ἐν Θυίῃ, τῇ περ τῆς Κηφισοῦ θυγατρὸς Θυίης τὸ τέμενός ἐστι, ἐπ' ἧς καὶ ὁ χῶρος οὗτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει, καὶ θυσίῃσί σφεας μετήϊσαν. Δελφοὶ μέν νυν κατὰ τὸ χρηστήριον ἔτι καὶ νῦν τοὺς ἀνέμους ἱλάσκονται.

CLXXIX. Ὁ δὲ ναυτικὸς Ξέρξεω στρατὸς ὁρμεώμενος ἐκ Θέρμης πόλιος παρέβαλε νηυσὶ τῇσι ἄριστα πλωούσῃσι δέκα ἰθὺ Σκιάθου, ἔνθα ἔσαν προφυλάσσουσαι νέες τρεῖς Ἑλληνίδες, Τροιζηνίη τε καὶ Αἰγιναίη καὶ Ἀττική. Προϊδόντες δὲ οὗτοι τὰς νέας τῶν βαρβάρων ἐς φυγὴν ὥρμησαν.

CLXXX. Τὴν μὲν δὴ Τροιζηνίην, τῆς ἦρχε Πρηξῖνος, αὐτίκα αἱρέουσι ἐπισπόμενοι οἱ βάρβαροι. Καὶ ἔπειτεν τῶν ἐπιβατέων αὐτῆς τὸν καλλιστεύοντα ἀγαγόντες ἐπὶ τὴν πρῴρην τῆς νεὸς ἔσφαξαν, διαδέξιον ποιεύμενοι τὸν εἷλον τῶν Ἑλλήνων πρῶτον καὶ κάλλιστον. (2) Τῷ δὲ σφαγιασθέντι τούτῳ οὔνομα ἦν Λέων· τάχα δ' ἄν τι καὶ τοῦ οὐνόματος ἐπαύροιτο.

CLXXXI. Ἡ δὲ Αἰγιναίη, τῆς ἐτριηράρχεε Ἀσωνίδης, καί τινα σφι θόρυβον παρέσχε Πυθέεω τοῦ Ἰσχενόου ἐπιβατεύοντος, ἀνδρὸς ἀρίστου γενομένου ταύτην τὴν ἡμέρην, ὃς ἐπειδὴ ἡ νηῦς ἡλίσκετο ἐς τοῦτο ἀντεῖχε μαχόμενος ἐς ὃ κατεκρεουργήθη ἅπας. (2) Ὡς δὲ πεσὼν οὐκ ἀπέθανε, ἀλλ' ἦν ἔμπνοος, οἱ Πέρσαι, οἵ περ ἐπεβάτευον ἐπὶ τῶν νεῶν, δι' ἀρετὴν τὴν ἐκείνου περιποιῆσαί μιν περὶ πλείστου ἐποιήσαντο, σμύρνῃσί τε ἰώμενοι τὰ ἕλκεα καὶ σινδόνος βυσσίνης τελαμῶσι κατειλίσσοντες. (3) Καί μιν, ὡς ὀπίσω ἀπίκοντο ἐς τὸ ἑωυτῶν στρατόπεδον, ἐπεδείκνυσαν ἐκπαγλεόμενοι πάσῃ τῇ στρατιῇ, περιέποντες εὖ. Τοὺς δὲ ἄλλους τοὺς ἔλαβον ἐν τῇ νηῒ ταύτῃ, περιεῖπον ὡς ἀνδράποδα.

CLXXXII. Αἱ μὲν δὴ δύο τῶν νεῶν οὕτω ἐχειρώθησαν, ἡ δὲ τρίτη, τῆς ἐτριηράρχεε Φόρμος ἀνὴρ Ἀθηναῖος, φεύγουσα ἐξοκέλλει ἐς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ, καὶ τοῦ μὲν σκάφεος ἐκράτησαν οἱ βάρβαροι, τῶν δὲ ἀνδρῶν οὔ· ὡς γὰρ δὴ τάχιστα ἐπώκειλαν τὴν νέα οἱ Ἀθηναῖοι, ἀποθορόντες κατὰ Θεσσαλίην πορευόμενοι ἐκομίσθησαν ἐς Ἀθήνας. (2) Ταῦτα οἱ Ἕλληνες οἱ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ στρατοπεδευόμενοι πυνθάνονται παρὰ πυρσῶν ἐκ Σκιάθου. Πυθόμενοι δὲ καὶ καταρρωδήσαντες ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου μετωρμίζοντο ἐς Χαλκίδα, φυλάξοντες μὲν τὸν Εὔριπον, λείποντες δὲ ἡμεροσκόπους περὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς Εὐβοίης.

CLXXXIII. Τῶν δὲ δέκα νεῶν τῶν βαρβάρων τρεῖς ἐπήλασαν περὶ τὸ ἕρμα τὸ μεταξὺ ἐὸν Σκιάθου τε καὶ

hosti maturant; interim Delphenses, et sibi et Græciæ timentes, deum consuluerunt. Redditumque his est responsum, precibus votisque placarent ventos; hos enim magnos Græciæ fore adjutores. (2) Id acceptum responsum protinus Delphenses Græcis omnibus, qui libertatem tueri cupiebant, renunciarunt, eoque nuncio apud hos, quippe ad Barbari adventum vehementer trepidantes, immortalem inierunt gratiam. (3) Deinde iidem Delphenses ventis aram dedicarunt in Thyia, ubi locus sacer est Thyiæ, Cephissi filiæ, cujus de nomine locus iste nomen invenit, sacrificiisque illos placarunt. Atque etiam nunc ex oraculi jussu ventos placant Delphenses.

CLXXIX. Nauticus Xerxis exercitus, Therma urbe profectus, navibus decem optime navigantibus (*quæ classem antecedebant*) recta Sciathum trajecit; ubi in statione erant speculatoriæ tres naves Græcorum, Trœzenia, Æginensis, et Attica. Prospicientes autem hi naves barbarorum, fugæ sese mandant.

CLXXX. Et Trœzeniam quidem navem, cui præerat Praxinus, protinus capiunt insequentes barbari. Quo facto, ex classiariis eum qui forma cæteris præstabat, in proram navis deductum, mactant, faustum omen sibi esse ducentes pulcerrimum Græcorum, quem primum omnium cepissent. (2) Erat autem mactato huic nomen Leo; qui fortasse aliquatenus ex ipso etiam hoc nomine istum fructum percepit.

CLXXXI. Æginensis vero triremis, cui Asonides erat præfectus, trepidationem etiam quamdam injecit hostibus. Militabat enim in ea Pytheas, Ischenoi filius, qui fortissimum virum illo die se præstitit; et, postquam capta est navis, eo usque pugnans restitit, donec totus veluti in frusta esset concisus. (2) Quem Persæ, qui in illis navibus militabant, quum cadens non esset mortuus, sed spiraret adhuc, propter ipsius virtutem in vita servare maximi facientes, myrrhis vulnera viri curarunt, et fasciis ex byssina sindone obligarunt: (3) eumdemque, ut ad castra sua redierunt, universo exercitui summa cum admiratione ostenderunt, benigneque cum eo egerunt: reliquos autem, quos in eadem navi ceperant, mancipiorum loco habuere.

CLXXXII. Ita igitur duæ ex illis navibus ab hostibus captæ sunt: tertia vero triremis, cui Phormus præerat Atheniensis, dum fuga se recepit, ad terram impacta est in Penei ostiis: et navi quidem potiti sunt barbari, viris autem non item. Hi enim, simulatque ad littus navem ejecerant, exsiliere et per Thessaliam iter facientes redierunt Athenas. (2) Hæc Græci ad Artemisium castra habentes, per ignes ex Sciatho editos cognoverunt; et cognitis, territi ab Artemisio ad Chalcidem cum classe se receperunt, Euripum custodituri, relictis quidem speculatoribus in editis Eubœæ locis.

CLXXXIII. Ex decem, quas dixi, navibus hostium tres ad scopulum accesserunt inter Sciathum et Magnesiam in-

Μαγνησίης, καλεύμενον δὲ Μύρμηκα. (2) Ἐνθαῦτα οἱ βάρβαροι ἐπειδὴ στήλην λίθου ἐπέθηκαν κομίσαντες ἐπὶ τὸ ἕρμα, ὁρμηθέντες αὐτοὶ ἐκ Θέρμης, ὥς σφι τὸ ἐμποδὼν ἐγεγόνεε καθαρὸν, ἐπέπλωον πάσῃσι τῇσι νηυσὶ, ἕνδεκα ἡμέρας παρέντες μετὰ τὴν βασιλέος ἐξέλασιν ἐκ Θέρμης. (3) Τὸ δὲ ἕρμα σφι κατηγήσατο ἐὸν ἐν πόρῳ μάλιστα Πάμμων Σκύριος. Πανημερὸν δὲ πλώοντες οἱ βάρβαροι ἐξανύουσι τῆς Μαγνησίης χώρης ἐπὶ Σηπιάδα τε καὶ τὸν αἰγιαλὸν τὸν μεταξὺ Κασθαναίης τε πόλιος ἐόντα καὶ Σηπιάδος ἀκτῆς.

CLXXXIV. Μέχρι μέν νυν τούτου τοῦ χώρου καὶ Θερμοπυλέων ἀπαθής τε κακῶν ἦν ὁ στρατὸς, καὶ πλῆθος ἦν τηνικαῦτα ἔτι, ὡς ἐγὼ συμβαλλόμενος εὑρίσκω, τόσον, τῶν μὲν ἐκ τῶν νεῶν τῶν ἐκ τῆς Ἀσίης, ἐουσέων ἑπτὰ καὶ διηκοσιέων καὶ χιλιέων, τὸν μὲν ἀρχαῖον ἑκάστων τῶν ἐθνέων ἐόντα ὅμιλον τέσσερας καὶ εἴκοσι μυριάδας καὶ πρὸς χιλιάδα τε καὶ τετρακοσίους, ὡς ἀνὰ διηκοσίους ἄνδρας λογιζομένοισι ἐν ἑκάστῃ νηΐ. (2) Ἐπεβάτευον δὲ ἐπὶ τούτων τῶν νεῶν, χωρὶς ἑκάστων τῶν ἐπιχωρίων ἐπιβατέων, Περσέων τε καὶ Μήδων καὶ Σακέων τριήκοντα ἄνδρες. Οὗτος ἄλλος ὅμιλος γίνεται τρισμύριοι καὶ ἑξακισχίλιοι καὶ πρὸς διηκόσιοί τε καὶ δέκα. (3) Προσθήσω δ' ἔτι τούτῳ καὶ τῷ προτέρῳ ἀριθμῷ τοὺς ἐκ τῶν πεντηκοντέρων, ποιήσας ὅ τι πλέον ἦν αὐτῶν ἢ ἔλασσον ἀν' ὀγδώκοντα ἄνδρας ἐνεῖναι. Συνελέχθη δὲ ταῦτα τὰ πλοῖα, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἰρέθη, τρισχίλια. Ἤδη ὦν ἄνδρες ἂν εἶεν ἐν αὐτοῖσι τέσσερες μυριάδες καὶ εἴκοσι. (4) Τοῦτο μέν νυν τὸ ἐκ τῆς Ἀσίης ναυτικὸν ἦν, σύμπαν ἐὸν πεντήκοντα μυριάδες καὶ μία, χιλιάδες τε ἔπεισι ἐπὶ ταύτῃσι ἑπτὰ καὶ πρὸς ἑκατοντάδες ἓξ καὶ δεκάς. (5) Τοῦ δὲ πεζοῦ ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μυριάδες ἐγίνοντο, τῶν δὲ ἱππέων ὀκτὼ μυριάδες. Προσθήσω δ' ἔτι τούτοισι τὰς καμήλους τοὺς ἐλαύνοντας Ἀραβίους καὶ τοὺς τὰ ἅρματα Λίβυας, πλῆθος ποιήσας δισμυρίους ἄνδρας. (6) Καὶ δὴ τό τε ἐκ τῶν νεῶν καὶ τοῦ πεζοῦ πλῆθος συντιθέμενον γίνεται διηκόσιαί τε μυριάδες καὶ τριήκοντα καὶ μία, καὶ πρὸς χιλιάδες ἑπτὰ καὶ ἑκατοντάδες ἓξ καὶ δεκάς. (7) Τοῦτο μὲν τὸ ἐξ αὐτῆς τῆς Ἀσίης στράτευμα ἐξαναχθὲν εἴρηται, ἄνευ τε τῆς θεραπηίης τῆς ἑπομένης καὶ τῶν σιταγωγῶν πλοίων καὶ ὅσοι ἐνέπλωον τούτοισι.

CLXXXV. Τὸ δὲ δὴ ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀγόμενον στράτευμα ἔτι προσλογιστέα τούτῳ παντὶ τῷ ἐξηριθμημένῳ· δόκησιν δὲ δεῖ λέγειν. Νέας μέν νυν οἱ ἀπὸ Θρηΐκης Ἕλληνες καὶ ἐκ τῶν νήσων τῶν ἐπικειμένων τῇ Θρηΐκῃ παρείχοντο εἴκοσι καὶ ἑκατόν· ἐκ μέν νυν τούτων τῶν νεῶν ἄνδρες τετρακισχίλιοι καὶ δισμύριοι γίνονται. (2) Πεζοῦ δὲ τὸν Θρήϊκες παρείχοντο καὶ Παίονες καὶ Ἐορδοὶ καὶ Βοττιαῖοι καὶ τὸ Χαλκιδικὸν γένος καὶ Βρύγοι καὶ Πίερες καὶ Μακεδόνες καὶ Περραιβοὶ καὶ Αἰνιῆνες καὶ Δόλοπες καὶ Μάγνητες καὶ Ἀχαιοὶ καὶ ὅσοι τῆς Θρηΐκης τὴν παραλίην νέμονται, τούτων τῶν ἐθνέων τριήκοντα μυριάδας δοκέω γενέσθαι.

terjectum, qui Myrmex (*id est* Formica) vocatur. (2) Super eo ubi barbari advectam lapideam columnam erexerunt, dein, ut jam nihil amplius navigationi obstabat, prætermissis ab regis ex Therma profectione undecim diebus, omnibus navibus Therma profecti, cursum versus Græciam continuarunt. (3) Scopulum autem illum, in medio fere freto situm, indicaverat eis Pammon Scyrius. Totum igitur diem navigantes barbari viam confecerunt usque ad Sepiadem terræ Magnesiæ et ad littus inter Casthanæam oppidum et Sepiadem oram interjectum.

CLXXXIV. Ad hunc usque locum, et usque Thermopylas, exsors malorum fuit Xerxis exercitus; et numerus quidem hominum, ut ego computando invenio, tunc adhuc hic fuit : quum naves ex Asia profectæ numero fuerint ducentæ et septem supra mille, veterem multitudinem ex singulis populis collectam reperio fuisse unum et ducenta quadraginta millia hominum cum quadringentis, ducenos in quaque navi viros supputando. (2) Erant autem in quaque illarum navium, præter indigenas classiarios, triceni viri Persæ, Medi, et Sacæ : quæ altera multitudo efficit homines tricies sexies mille, ducentos et decem. (3) Huic vero et superiori numero adjiciam etiam eos, qui in quinquaginta remorum navibus actuariis fuerunt; statuens in earum quaque, plus minus, fuisse octogenos. Collecta autem hujusmodi navigia fuerunt, ut jam ante demonstravi, ter mille : fuerint igitur in his ducenta quadraginta hominum millia. (4) Itaque navales hæ copiæ ex Asia transductæ numero fuere quingenta septemdecim hominum millia cum sexcentis et decem. (5) Jam peditatus fuit decies septies centenorum millium; equitatus vero millium octoginta. His adjiciam Arabes camelis vectos, et Afros agitantes currus; quorum summam statuo fuisse viginti millium. (6) Ita conficitur nauticarum et pedestrium copiarum numerus, in unam summam collatus, vicies ter centena et septemdecim hominum millia cum sexcentis et decem. (7) Hic est igitur copiarum numerus, quas ex Asia eductas diximus, non computato famulitio quod illas sequebatur, nec frumentariis navibus, et qui his vehebantur.

CLXXXV. Jam cum universo hoc, quem enumeravimus, exercitu simul computandus ille est, qui ex Europa est contractus : de cujus quidem numero non nisi ex mea opinione dicere possum. Ac naves quidem Græci Thraciam et vicinas Thraciæ insulas incolentes contulere centum et viginti : quibus ex navibus conficitur hominum numerus, viginti quattuor millia. (2) Pedestrium vero copiarum, quas contulere Thraces et Pæones et Eordi et Bottiæi et Chalcidicum genus et Brygi et Pieres et Macedones et Perrhæbi et Ænianes et Dolopes et Magnetes et Achæi *Phthiotæ* et quotquot Thraciæ oram maritimam habitant : copiarum, inquam, ex his populis contractarum numerum fuisse æstimo, tre

(2) Αὗται ὦν αἱ μυριάδες ἐκείνῃσι προστεθεῖσαι τῇσι ἐκ τῆς Ἀσίης γίνονται αἱ πᾶσαι ἀνδρῶν αἱ μάχιμοι μυριάδες διηκόσιαι καὶ ἑξήκοντα καὶ τέσσερες, ἔπεισι δὲ ταύτῃσι ἑκατοντάδες ἑκκαίδεκα καὶ δεκάς.

CLXXXVI. Τοῦ μαχίμου δὲ τούτου ἐόντος ἀριθμὸν τοσούτου, τὴν θεραπηίην τὴν ἑπομένην τούτοισι καὶ τοὺς ἐν τοῖσι σιταγωγοῖσι ἀκάτοισι ἐόντας καὶ μάλα ἐν τοῖσι ἄλλοισι πλοίοισι τοῖσι ἅμα πλώουσι τῇ στρατιῇ, τούτους τῶν μαχίμων ἀνδρῶν οὐ δοκέω εἶναι ἐλάσσονας, ἀλλὰ πλεῦνας. (2) Καὶ δή σφεας ποιέω ἴσους ἐκείνοισι εἶναι, καὶ οὔτε πλεῦνας οὔτε ἐλάσσονας οὐδέν· ἐξισούμενοι δὲ οὗτοι τῷ μαχίμῳ ἐκπληροῦσι τὰς ἴσας μυριάδας ἐκείνῃσι. (3) Οὕτω πεντηκοσίας τε μυριάδας καὶ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ καὶ χιλιάδας τρεῖς καὶ ἑκατοντάδας δύο καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἤγαγε Ξέρξης ὁ Δαρείου μέχρι Σηπιάδος καὶ Θερμοπυλέων.

CLXXXVII. Οὗτος μὲν δὴ τοῦ συνάπαντος τοῦ Ξέρξεω στρατεύματος ἀριθμός. Γυναικῶν δὲ σιτοποιῶν καὶ παλλακέων καὶ εὐνούχων οὐδεὶς ἂν εἴπαι ἀτρεκέα ἀριθμόν· οὐδ' αὖ ὑποζυγίων τε καὶ τῶν ἄλλων κτηνέων τῶν ἀχθοφόρων καὶ κυνῶν Ἰνδικῶν τῶν ἑπομένων, οὐδ' ἂν τούτων ὑπὸ πλήθεος οὐδεὶς ἂν εἴπαι ἀριθμόν. (2) Ὥστε οὐδέν μοι θῶμα παρίσταται προδοῦναι τὰ ῥέεθρα τῶν ποταμῶν ἔστι τῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅκως τὰ σιτία ἀντέχρησε θῶμά μοι μυριάσι τοσαύτῃσι. (3) Εὑρίσκω γὰρ συμβαλλόμενος, εἰ χοίνικα πυρῶν ἕκαστος τῆς ἡμέρης ἐλάμβανε καὶ μηδὲν πλέον, ἕνδεκα μυριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ, καὶ πρὸς τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσεράκοντα· (4) γυναιξὶ δὲ καὶ εὐνούχοισι καὶ ὑποζυγίοισι καὶ κυσὶ οὐ λογίζομαι. Ἀνδρῶν δ' ἐουσέων τοσαυτέων μυριάδων, κάλλεός τε εἵνεκεν καὶ μεγάθεος οὐδεὶς αὐτῶν ἀξιονικότερος ἦν αὐτοῦ Ξέρξεω ἔχειν τοῦτο τὸ κράτος.

CLXXXVIII. Ὁ δὲ δὴ ναυτικὸς στρατὸς ἐπείτε ὁρμηθεὶς ἔπλωε καὶ κατέσχε τῆς Μαγνησίης χώρης ἐς τὸν αἰγιαλὸν τὸν μεταξὺ Κασθαναίης τε πόλιος ἐόντα καὶ Σηπιάδος ἀκτῆς, αἱ μὲν δὴ πρῶται τῶν νεῶν ὅρμεον πρὸς γῇ, ἄλλαι δ' ἐπ' ἐκείνῃσι ἐπ' ἀγκυρέων· ἅτε γὰρ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐόντος οὐ μεγάλου, πρόκροσσαι ὁρμέοντο ἐς πόντον καὶ ἐπὶ ὀκτὼ νέας. (2) Ταύτην μὲν τὴν εὐφρόνην οὕτω, ἅμα δὲ ὄρθρῳ ἐξ αἰθρίης τε καὶ νηνεμίης τῆς θαλάσσης ζεσάσης ἐπέπεσέ σφι χειμών τε μέγας καὶ πολλὸς ἄνεμος ἀπηλιώτης, τὸν δὴ Ἑλλησποντίην καλεῦσι οἱ περὶ ταῦτα τὰ χωρία οἰκημένοι. (3) Ὅσοι μέν νυν αὐτῶν αὐξόμενον ἔμαθον τὸν ἄνεμον, καὶ τοῖσι οὕτω εἶχε ὅρμου, οἱ δ' ἔφθησαν τὸν χειμῶνα ἀνασπάσαντες τὰς νέας, καὶ αὐτοί τε περιῆσαν καὶ αἱ νέες αὐτῶν· ὅσας δὲ τῶν νεῶν μεταρσίας ἔλαβε, τὰς μὲν ἐξέφερε πρὸς Ἴπνους καλευμένους τοὺς ἐν Πηλίῳ, τὰς δὲ ἐς τὸν αἰγιαλόν· αἱ δὲ περὶ αὐτὴν τὴν Σηπιάδα περιέπιπτον, αἱ δὲ ἐς Μελίβοιαν πόλιν, αἱ δὲ ἐς Κασθαναίην ἐξεβράσσοντο. Ἦν τε τοῦ χειμῶνος χρῆμα ἀφόρητον.

centa hominum millia. (3) Quo numero cum illorum numero, qui ex Asia transducti sunt, in unam summam collato, conficitur universus numerus armatorum, sexies et vicies centena et unum et quadraginta millia, sexcenti et decem.

CLXXXVI. Tantus quum fuerit armatorum numerus, jam famulorum, qui hos sequebantur, eorumque qui in frumentariis erant navibus, et in reliquis utique navigiis exercitum comitantibus; horum, inquam, numerum non minorem, sed majorem etiam, puto fuisse quam numerum armatorum : (2) attamen parem hunc pono illi, et nihilo majorem, nec vero etiam minorem. Exæquato igitur horum numero cum numero illorum, prodit duplus numerus superioris. (3) Itaque quinquagies bis centena et octoginta tria millia ducentosque et viginti viros duxerat Xerxes Darii filius usque ad Sepiadem et ad Thermopylas.

CLXXXVII. Hic igitur universi exercitus Xerxis numerus fuit. Mulierum vero panificium curantium, et pellicum, et eunuchorum, nemo certum edere numerum possit, non magis quam equorum cæterorumque jumentorum impedimenta portantium, et canum Indicorum, quorum omnium immanis numerus castra secutus est. (2) Quare minime mirandum mihi videtur, fluminum nonnullorum aquam defecisse : sed illud potius miror, quo pacto cibaria suffecerint tot myriadibus. (3) Etenim inito calculo reperio, si unum tritici chœnicem unusquisque in diem, nec amplius, accepit, singulis diebus consumpta esse centena et dena millia medimnorum, insuperque medimnos trecentos et quadraginta : (4) quo in calculo non computavi id, quod mulieribus et eunuchis et jumentis et canibus tribui debuit. Tot autem quum fuerint virorum myriades, formæ præstantia et magnitudine corporis nemo ex omni hoc numero, quam Xerxes ipse, dignior fuit qui tanto præesset imperio.

CLXXXVIII. Jam classis, postquam solutis navibus, ut supra dixi, secundo cursu ad littus terræ Magnesiæ pervenit, quod inter Casthanæam oppidum et oram Sepiadem interjectum est; priores quidem naves ad ipsam terram adpulerunt, reliquæ vero, quoniam non adeo late patebat littus, post illas in ancoris stationem ceperunt, mare spectantes, et octo deinceps ordinibus in quincuncem locatæ. (2) Ita quidem eam noctem transegere. Sub lucem vero, quum serenum ad id tempus cœlum tranquillusque fuisset aer, subito effervescente mari ingens coorta est tempestas vehemensque ventus subsolanus, quem Hellespontiam vocant hujus regionis incolæ. (3) Quotquot igitur ex his augescentem animadverterant ventum, et quibus per stationis rationem licuit, hi subductis in terram navibus a tempestate sibi caverunt, salvique et ipsi et eorum naves evaserunt. Quas vero naves nactus est ventus tenentes altum, harum alias ad Ipnos (*id est* Furnos) qui vocantur abripuit in Pelio monte, alias ad proximum littus adflixit : aliæ ad ipsam Sepiadem allisæ sunt, aliæ ad Melibœam oppidum, aliæ ad Casthanæam ejectæ; eratque ineluctabilis vis tempestatis

CLXXXIX. Λέγεται δὲ λόγος ὡς Ἀθηναῖοι τὸν Βορέην ἐκ θεοπροπίου ἐπεκαλέσαντο, ἐλθόντος σφι ἄλλου χρηστηρίου τὸν γαμβρὸν ἐπίκουρον καλέσασθαι. Βορέης δὲ κατὰ τὸν Ἑλλήνων λόγον ἔχει γυναῖκα Ἀττικήν, Ὠρείθυιαν τὴν Ἐρεχθέος. (2) Κατὰ δὴ τὸ κῆδος τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς φάτις ὅρμηται, συμβαλλόμενοί σφι τὸν Βορέην γαμβρὸν εἶναι, ναυλοχέοντες τῆς Εὐβοίης ἐν Χαλκίδι ὡς ἔμαθον αὐξόμενον τὸν χειμῶνα, ἢ καὶ πρὸ τούτου, ἔθυόν τε καὶ ἐπεκαλεῦντο τόν τε Βορέην καὶ τὴν Ὠρείθυιαν τιμωρῆσαί σφι καὶ διαφθεῖραι τῶν βαρβάρων τὰς νέας, ὡς καὶ πρότερον περὶ Ἄθων. (3) Εἰ μέν νυν διὰ ταῦτα τοῖσι βαρβάροισι ὁρμέουσι ὁ Βορέης ἐπέπεσε, οὐκ ἔχω εἶπαι· οἱ δ' ὦν Ἀθηναῖοί σφι λέγουσι βωθήσαντα τὸν Βορέην πρότερον καὶ τότε ἐκεῖνα κατεργάσασθαι, καὶ ἱρὸν ἀπελθόντες Βορέω ἱδρύσαντο παρὰ ποταμὸν Ἰλισσόν.

CXC. Ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ νέας οἳ ἐλαχίστας λέγουσι διαφθαρῆναι, τετρακοσιέων οὐκ ἐλάσσονας, ἄνδρας τε ἀναριθμήτους, χρημάτων τε πλῆθος ἄφθονον, ὥστε Ἀμεινοκλέϊ τῷ Κρητίνεω ἀνδρὶ Μάγνητι γηοχέοντι περὶ Σηπιάδα μεγάλως ἡ ναυηγίη χρηστὴ ἐγένετο, ὃς πολλὰ μὲν χρύσεα ποτήρια ὑστέρῳ χρόνῳ ἐκβρασσόμενα ἀνείλετο, πολλὰ δὲ ἀργύρεα, θησαυρούς τε τῶν Περσέων εὗρε, ἄλλα τε [χρύσεα] ἄφατα χρήματα περιεβάλετο. Ἀλλ' ὁ μὲν τἆλλα οὐκ εὐτυχέων εὑρήμασι μέγα πλούσιος ἐγένετο· ἦν γάρ τις καὶ τοῦτον ἄχαρις συμφορὴ λυπεῦσα παιδοφόνος.

CXCI. Σιταγωγῶν δὲ ὁλκάδων καὶ τῶν ἄλλων πλοίων διαφθειρομένων οὐκ ἐπῆν ἀριθμός, ὥστε δείσαντες οἱ στρατηγοὶ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ μή σφι κεκακωμένοισι ἐπιθέωνται οἱ Θεσσαλοί, ἕρκος ὑψηλὸν ἐκ τῶν ναυηγίων περιεβάλοντο. (2) Ἡμέρας γὰρ δὴ ἐχείμαζε τρεῖς· τέλος δὲ ἔντομά τε ποιεῦντες καὶ καταείδοντες γόησι τῷ ἀνέμῳ οἱ μάγοι, πρὸς δὲ τούτοισι καὶ τῇ Θέτι καὶ τῇσι Νηρηίσι θύοντες, ἔπαυσαν τετάρτῃ ἡμέρῃ, ἢ ἄλλως κως αὐτὸς ἐθέλων ἐκόπασε. (3) Τῇ δὲ Θέτι ἔθυον πυθόμενοι παρὰ τῶν Ἰώνων τὸν λόγον, ὡς ἐκ τοῦ χώρου τούτου ἁρπασθείη ὑπὸ Πηλέος, εἴη τε ἅπασα ἡ ἀκτὴ ἡ Σηπιὰς ἐκείνης τε καὶ τῶν ἄλλων Νηρηίδων. Ὁ μὲν δὴ τετάρτῃ ἡμέρῃ ἐπέπαυτο.

CXCII. Τοῖσι δὲ Ἕλλησι οἱ ἡμεροσκόποι ἀπὸ τῶν ἄκρων τῶν Εὐβοϊκῶν καταδραμόντες δευτέρῃ ἡμέρῃ, ἀπ' ἧς ὁ χειμὼν ὁ πρῶτος ἐγένετο, ἐσήμαινον πάντα τὰ γενόμενα περὶ τὴν ναυηγίην. (2) Οἱ δὲ ὡς ἐπύθοντο, Ποσειδέωνι σωτῆρι εὐξάμενοι καὶ σπονδὰς προχέαντες, τὴν ταχίστην ὀπίσω ἠπείγοντο ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἐλπίσαντες ὀλίγας τινάς σφι ἀντιξόους ἔσεσθαι νέας. (3) Οἱ μὲν δὴ τὸ δεύτερον ἐλθόντες περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ἐναυλόχεον, Ποσειδέωνος σωτῆρος ἐπωνυμίην ἀπὸ τούτου ἔτι καὶ ἐς τόδε νομίζοντες.

CXCIII. Οἱ δὲ βάρβαροι, ὡς ἐπαύσατό τε ὁ ἄνεμος καὶ τὸ κῦμα ἔστρωτο, κατασπάσαντες τὰς νέας ἔπλεον παρὰ τὴν ἤπειρον, κάμψαντες δὲ τὴν ἄκρην τῆς Μαγνησίης ἰθέαν ἔπλεον ἐς τὸν κόλπον τὸν ἐπὶ Παγασέων

CLXXXIX. Fertur autem fama, Athenienses ex oraculi responso Boream invocasse, quum aliud illis adlatum fuisset responsum, jubens eos generum advocare auxilio. Boreas enim, ut Græci narrant, uxorem habuit Atticam, Orithyiam, Erechthei filiam. (2) Pro hac igitur adfinitate Athenienses, ut fama est, conjectantes Boream suum esse generum, quum Chalcide cum navibus insidiantes augescentem sensissent tempestatem, aut jam antea, sacrificiis placarunt invocaruntque Boream et Orithyiam, orantes ut auxilio sibi venirent, perderentque barbarorum naves, sicut antea ad Athon montem. (3) An igitur hanc ob caussam in barbaros stationem agentes ingruerit Boreas, non definiam : sed Athenienses quidem aiunt, et antea et tunc Boream ipsos juvisse, atque hæc effecisse : et, postquam domum sunt reversi, fanum statuerunt Boreæ ad Ilissum fluvium.

CXC. Hac calamitate, qui minimum numerum tradunt, naves periisse aiunt non minus quadringentas, homines autem innumerabiles, et rerum pretiosarum infinitam multitudinem ; ita quidem, ut Aminocli Cretinæ filio, civi Magneti, qui circa Sepiadem prædia habuit, perquam utile fuerit hoc naufragium : is enim multa deinde aurea pocula, multaque argentea, in littus ejecta sustulit, arcasque etiam reperit cimeliis Persarum repletas, et infinita alia [aurea] pretiosa collegit. At idem vir, quamvis locuples repertis his rebus factus, felix tamen cæteroqui non fuit : quippe tristis etiam casus eum adflictabat, per filii necem.

CXCI. Onerariarum autem navium frumentum vehentium, reliquorumque minorum navigiorum, quæ interierunt, non constat numerus. Itaque duces classis, metuentes ne in se tanta calamitate adflictos Thessali impetum facerent, alto vallo ex naufragiis parato castra circumdedere. (2) Tres enim continuos dies tempestas duravit. Ad extremum vero Magi cæsis vento victimis, adhibitisque magicis incantationibus, ad hæc sacris Thetidi factis et Nereidibus, quarto die vim venti compescuerunt, sive is alioquin ipse sua sponte quievit. (3) Thetidi autem sacra fecerunt, quum ab Ionibus accepissent, ex hoc loco raptam illam fuisse a Peleo, et totam hanc oram Sepiadem eidem et reliquis Nereidibus sacram esse. Igitur ventus quidem quarto die quievit.

CXCII. Secundo vero die ab eo, quo primum coorta tempestas erat, speculatores ex Eubœæ promontoriis decurrentes Græcis de Persarum naufragio omnia significarunt. (2) Quibus rebus hi cognitis, Neptunum Servatorem precati, et votis libaminibusque factis, quanta celeritate poterant ad Artemisium redire maturarunt, sperantes nonnisi paucas naves sibi fore adversarias. (3) Illi igitur iterum ad Artemisium stationem ceperunt, hostem observantes : et Neptuni Servatoris cognomen ab illo tempore usque ad hunc diem apud Græcos in usu est.

CXCIII. Barbari, ut quievit ventus et compositi erant fluctus, deductis navibus, secundum continentem navigarunt : et Magnesiæ promontorium circumvecti, recta in sinum qui ad Pagasas fert tetenderunt. (2) Est in hoc sinu

φέροντα. (2) Ἔστι δὲ χῶρος ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ τῆς Μαγνησίης, ἔνθα λέγεται τὸν Ἡρακλέα καταλειφθῆναι ὑπὸ Ἰήσονός τε καὶ τῶν συνεταίρων ἐκ τῆς Ἀργοῦς ἐπ' ὕδωρ πεμφθέντα, εὖτ' ἐπὶ τὸ κῶας ἔπλεον ἐς Αἶαν τὴν Κολχίδα· ἐνθεῦτεν γὰρ ἔμελλον ὑδρευσάμενοι ἐς τὸ πέλαγος ἀπήσειν, ἐπὶ τούτου δὲ τῷ χώρῳ οὔνομα γέγονε Ἀφεταί. Ἐν τούτῳ ὦν ὅρμον οἱ Ξέρξεω ἐποιεῦντο.

CXCIV. Πεντεκαίδεκα δὲ τῶν νεῶν τούτων ἐτυχόν τε ὕσταται πολλὸν ἐξαναχθεῖσαι, καί κως κατεῖδον τὰς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ τῶν Ἑλλήνων νέας. (2) Ἔδοξάν τε δὴ τὰς σφετέρας εἶναι οἱ βάρβαροι, καὶ πλώοντες ἐσέπεσον ἐς τοὺς πολεμίους· τῶν ἐστρατήγεε ὁ ἀπὸ Κύμης τῆς Αἰολίδος ὕπαρχος Σανδώκης ὁ Θαμασίου, τὸν δὴ πρότερον τούτων βασιλεὺς Δαρεῖος ἐπ' αἰτίῃ τοιῇδε λαβὼν ἀνεσταύρωσε, ἐόντα τῶν βασιληίων δικαστέων· ὁ Σανδώκης ἐπὶ χρήμασι ἄδικον δίκην ἐδίκασε. (3) Ἀνακρεμασθέντος ὦν αὐτοῦ, λογιζόμενος ὁ Δαρεῖος εὗρέ οἱ πλέω ἀγαθὰ τῶν ἁμαρτημάτων πεποιημένα ἐς οἶκον τὸν βασιλήιον· εὑρὼν δὲ τοῦτο ὁ Δαρεῖος, καὶ γνοὺς ὡς ταχύτερα αὐτὸς ἢ σοφώτερα ἐργασμένος εἴη, ἔλυσε. (4) Βασιλέα μὲν δὴ Δαρεῖον οὕτω διαφυγὼν μὴ ἀπολέσθαι περιῆν, τότε δὲ ἐς τοὺς Ἕλληνας καταπλώσας ἔμελλε οὐ τὸ δεύτερον διαφυγὼν ἔσεσθαι· ὡς γάρ σφεας εἶδον προσπλώοντας οἱ Ἕλληνες, μαθόντες αὐτῶν τὴν γινομένην ἁμαρτάδα, ἐπαναχθέντες εὐπετέως σφέας εἷλον.

CXCV. Ἐν τούτων μιῇ Ἀρίδωλις πλέων ἥλω, τύραννος Ἀλαβάνδων τῶν ἐν Καρίῃ, ἐν ἑτέρῃ δὲ ὁ Πάφιος στρατηγὸς Πενθύλος ὁ Δημονόου, ὃς ἦγε μὲν δυώδεκα νέας ἐκ Πάφου, ἀποβαλὼν δέ σφεων τὰς ἕνδεκα τῷ χειμῶνι τῷ γενομένῳ κατὰ Σηπιάδα, μιῇ τῇ περιγενομένῃ καταπλώων ἐπ' Ἀρτεμίσιον ἥλω. (2) Τούτους οἱ Ἕλληνες ἐξιστορήσαντες τὰ ἐβούλοντο πυθέσθαι ἀπὸ τῆς Ξέρξεω στρατιῆς, ἀποπέμπουσι δεδεμένους ἐς τὸν Κορινθίων ἰσθμόν.

CXCVI. Ὁ μὲν δὴ ναυτικὸς ὁ τῶν βαρβάρων στρατός, πάρεξ τῶν πεντεκαίδεκα νεῶν τῶν εἶπα Σανδώκεα στρατηγέειν, ἀπίκετο ἐς Ἀφετάς. (2) Ξέρξης δὲ καὶ ὁ πεζὸς πορευθεὶς διὰ Θεσσαλίης καὶ Ἀχαιίης ἐσβεβληκὼς ἦν καὶ δὴ τριταῖος ἐς Μηλιέας, ἐν Θεσσαλίῃ μὲν ἅμιλλαν ποιησάμενος ἵππων τῶν ἑωυτοῦ, ἀποπειρεώμενος καὶ τῆς Θεσσαλίης ἵππου, πυθόμενος ὡς ἀρίστη εἴη τῶν ἐν Ἕλλησι· ἔνθα δὴ αἱ Ἑλληνίδες ἵπποι ἐλείποντο πολλόν. (3) Τῶν μέν νυν ἐν Θεσσαλίῃ ποταμῶν Ὀνόχωνος μοῦνος οὐκ ἀπέχρησε τῇ στρατιῇ τὸ ῥέεθρον πινόμενος· τῶν δὲ ἐν Ἀχαιίῃ ποταμῶν ῥεόντων οὐδὲ ὅστις μέγιστος αὐτῶν ἐστι Ἠπιδανός, οὐδὲ οὗτος ἀντέσχε εἰ μὴ φλαύρως.

CXCVII. Ἐς Ἅλον δὲ τῆς Ἀχαιίης ἀπικομένῳ Ξέρξῃ οἱ κατηγεμόνες τῆς ὁδοῦ βουλόμενοι τὸ πᾶν ἐξηγέεσθαι ἔλεγόν οἱ ἐπιχώριον λόγον, τὰ περὶ τὸ ἱρὸν τοῦ Λαφυστίου Διός, ὡς Ἀθάμας ὁ Αἰόλου ἐμηχανήσατο Φρίξῳ μόρον σὺν Ἰνοῖ βουλεύσας, μετέπειτεν δὲ ὡς ἐκ θεοπροπίου Ἀχαιοὶ προτιθεῖσι τοῖσι ἐκείνου ἀπογό-

locus terræ Magnesiæ, ubi Herculem aiunt, postquam ex Argo navi aquatum missus fuisset, relictum esse ab Iasone ejusque sociis, quum Æam Colchicam ad auferendum aureum vellus navigarent. Illinc enim, aquati, soluturi erant in pelagus; qua de re nomen loco impositum est Aphetæ (*id est* locus unde solvitur). Hoc igitur in loco stationem cepit Xerxis classis.

CXCIV. Forte autem accidit, ut quindecim naves, quæ postremæ navigabant, longius in altum ejicerentur: quæ ut conspexerunt Græcorum naves ad Artemisium stantes, (2) suas esse naves rati barbari, cursu versus illas directo, medios in hostes inciderunt. Dux illarum navium fuit Sandoces Thamasii filius, Cymæ Æolicæ præfectus; quem superiore tempore rex Darius, quum judex fuisset regius, in culpa deprehensum, compertum nimirum quod accepta pecunia injustam sententiam pronunciasset, in crucem agi jusserat. (3) Et jam suspensus erat, quum Darius, rationem secum iniens rerum ab illo gestarum, reperit multo plura esse ejusdem merita in regiam domum, quam male facta: quod postquam Darius reperit, agnoscens properantius a se quam sapientius esse actum, solvi hominem jussit. (4) Ita ille supplicium a Dario sibi decretum effugit, superstesque fuit. At idem, nunc in Græcos delatus, non iterum erat elapsurus: ut enim adnavigantes hos Græci viderunt, cognito illorum errore, contra evecti, facile cunctos ceperunt.

CXCV. In una harum navium navigans Aridolis captus est, Alabandorum Cariæ tyrannus: in alia Paphiorum prætor Penthylus, Demonoi filius; qui quum duodecim naves ex Papho eduxisset, amissis illarum undecim tempestate ad Sepiadem ingruente, nunc una reliqua ad Artemisium navigans captus est. (2) Hos Græci, interrogatos quæ de Xerxis exercitu cognoscere cupiebant, vinctos in Corinthiorum Isthmum miserunt.

CXCVI. Ita igitur barbarorum classis, exceptis quindecim navibus, quibus præfuisse Sandocen dixi, ad Aphetas pervenit. (2) Xerxes autem cum pedestribus copiis, itinere per Thessaliam et Achaiam *Phthiotidem* facto, tertio etiam ante die in Maliensium fines erat ingressus. In Thessalia vero certamen instituerat inter suos equos et Thessalicum equitatum, cujus experiri virtutem voluit, quum rescivisset esse hunc præstantissimum totius Græciæ; et ex eo quidem certamine longe inferiores Græci equi discesserant. (3) Ex fluviis autem Thessaliæ unus Onochonus ad bibendum non satis aquæ præbuit exercitui: ex eis vero qui Achaiam perfluunt, etiam is qui illorum maximus est, Epidanus, non nisi ægre duravit.

CXCVII. Postquam Alum in Achaia Xerxes pervenerat, viæ duces omnia enarrare cupientes, indigenam famam ei retulerunt ad Jovis Laphystii fanum spectantem: Athamantem Æoli filium, consiliis cum Ino communicatis, Phrixo mortem esse machinatum, interjecto vero tempore Achæos ex oraculi responso posteris ejusdem hosce imposuisse la-

νοισι ἀέθλους τοιούσδε· (2) ὃς ἂν ᾖ τοῦ γένεος τούτου πρεσβύτατος, τούτῳ ἐπιτάξαντες ἔργεσθαι τοῦ πρυτανηΐου αὐτοὶ φυλακὰς ἔχουσι (λήϊτον δὲ καλεῦσι τὸ πρυτανήϊον οἱ Ἀχαιοί), ἢν δὲ ἐσέλθῃ, οὐκ ἔστι ὅκως ἔξεισι πρὶν ἢ θύσεσθαι μέλλῃ· ὥς τ' ἔτι πρὸς τούτοισι πολλοὶ ἤδη τῶν μελλόντων τούτων θύσεσθαι δείσαντες οἴχοντο ἀποδράντες ἐς ἄλλην χώρην, χρόνου δὲ προϊόντος ὀπίσω κατελθόντες ἢν ἁλίσκωνται ἐσελθόντες ἐς τὸ πρυτανήϊον, ὡς θύεταί τε ἐξηγέοντο στέμμασι πᾶς πυκασθεὶς καὶ ὡς σὺν πομπῇ ἐξαχθείς. (3) Ταῦτα δὲ πάσχουσι οἱ Κυτισσώρου τοῦ Φρίξου παιδὸς ἀπόγονοι, διότι καθαρμὸν τῆς χώρης ποιευμένων Ἀχαιῶν ἐκ θεοπροπίου Ἀθάμαντα τὸν Αἰόλου καὶ μελλόντων μιν θύειν ἀπικόμενος οὗτος ὁ Κυτίσσωρος ἐξ Αἴης τῆς Κολχίδος ἐρρύσατο, ποιήσας δὲ τοῦτο τοῖσι ἐπιγενομένοισι ἐξ ἑωυτοῦ μῆνιν τοῦ θεοῦ ἐνέβαλε. (4) Ξέρξης δὲ ταῦτα ἀκούσας ὡς κατὰ τὸ ἄλσος ἐγένετο, αὐτός τε ἔργετο αὐτοῦ καὶ τῇ στρατιῇ πάσῃ παρήγγειλε, τῶν τε Ἀθάμαντος ἀπογόνων τὴν οἰκίην ὁμοίως καὶ τὸ τέμενος ἐσέβετο.

CXCVIII. Ταῦτα μὲν τὰ ἐν Θεσσαλίῃ καὶ τὰ ἐν Ἀχαιΐῃ· ἀπὸ δὲ τούτων τῶν χώρων ἤιε ἐς τὴν Μηλίδα παρὰ κόλπον θαλάσσης, ἐν τῷ ἄμπωτίς τε καὶ ῥηχίη ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην γίνεται. (2) Περὶ δὲ τὸν κόλπον τοῦτόν ἐστι χῶρος πεδινὸς, τῇ μὲν εὐρὺς, τῇ δὲ καὶ κάρτα στεινός· περὶ δὲ τὸν χῶρον οὔρεα ὑψηλὰ καὶ ἄβατα περικληΐει πᾶσαν τὴν Μηλίδα γῆν, Τρηχίνιαι πέτραι καλεύμεναι. (3) Πρώτη μέν νυν πόλις ἐστὶ ἐν τῷ κόλπῳ ἰόντι ἀπ' Ἀχαιΐης Ἀντικύρη, παρ' ἣν ποταμὸς Σπερχειὸς ῥέων ἐξ Αἰνιήνων ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ. Ἀπὸ δὲ τούτου διὰ εἴκοσί κου σταδίων ἄλλος ποταμὸς τῷ οὔνομα κέεται Δύρας, τὸν βωθέοντα τῷ Ἡρακλέϊ καιομένῳ λόγος ἐστὶ ἀναφανῆναι. Ἀπὸ δὲ τούτου δι' ἄλλων εἴκοσι σταδίων ἄλλος ποταμός ἐστι ὃς καλέεται Μέλας.

CXCIX. Τρηχὶς δὲ πόλις ἀπὸ τοῦ Μέλανος τούτου ποταμοῦ πέντε στάδια ἀπέχει. Ταύτῃ δὲ καὶ εὐρύτατόν ἐστι πάσης τῆς χώρης ταύτης ἐκ τῶν οὐρέων ἐς θάλασσαν, κατ' ἃ Τρηχὶς πεπόλισται· δισχίλιά τε γὰρ καὶ δισμύρια πλέθρα τοῦ πεδίου ἐστί. (2) Τοῦ δὲ οὔρεος τὸ περικληΐει τὴν γῆν τὴν Τρηχινίην ἐστὶ διασφὰξ πρὸς μεσαμβρίην Τρηχῖνος, διὰ δὲ τῆς διασφάγος Ἀσωπὸς ποταμὸς ῥέει παρὰ τὴν ὑπώρεαν τοῦ οὔρεος.

CC. Ἔστι δὲ ἄλλος Φοῖνιξ ποταμὸς οὐ μέγας πρὸς μεσαμβρίην τοῦ Ἀσωποῦ, ὃς ἐκ τῶν οὐρέων τούτων ῥέων ἐς τὸν Ἀσωπὸν ἐκδιδοῖ. Κατὰ δὲ τὸν Φοίνικα ποταμὸν στεινότατόν ἐστι· ἁμαξιτὸς γὰρ μία μούνη δέδμηται. Ἀπὸ δὲ τοῦ Φοίνικος ποταμοῦ πεντεκαίδεκα στάδιά ἐστι ἐς Θερμοπύλας. (2) Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ Φοίνικος ποταμοῦ καὶ Θερμοπυλέων κώμη τέ ἐστι τῇ οὔνομα Ἀνθήλη κέεται, παρ' ἣν δὴ παραρρέων ὁ Ἀσωπὸς ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ, καὶ χῶρος περὶ αὐτὴν εὐρὺς ἐν τῷ Δήμητρός τε ἱρὸν Ἀμφικτυονίδος ἵδρυται καὶ ἕδραι εἰσὶ Ἀμφικτύοσι καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀμφικτύονος ἱρόν.

bores: (2 quicumque hujus familiæ natu maximus est, ei introitu in prytaneum, quod *leiton* Achæi vocant, interdicunt; ipsique, ne ingrediatur, excubias agunt; qui si nihilo minus introivisset, nullo pacto exire ei prius licet quam ad aram ducatur ubi mactandus est. Ad hæc narrarunt, multos ex his, qui ita mactandi fuissent, sibi timentes, in aliam terram tamquam exsulatum abiisse: quorum si quis interjecto tempore rediisset, deprehendaturque prytaneum ingressus, eum mactari, coronis et infulis oneratum, et cum pompa eductum. (3) Teneri autem hac lege posteros Cytissori, Phrixi filii, ea caussa, quoniam, quum Achæi ex oraculi responso lustrandæ terræ suæ caussa Athamantem Æoli filium mactaturi essent, adveniens ex Æa Colchidis hic Cytissorus illum liberaverit: hoc enim facto Cytissorum iram dei in posteros suos contraxisse. (4) His auditis Xerxes, ut ad lucum pervenit, et ipse eo abstinuit, et universo exercitui ut abstinerent edixit: et domum posterorum Athamantis pariter atque templum veneratus est.

CXCVIII. Hæc quidem in Thessalia et in Achaia gesta. Ex hisce dein regionibus Maliensium fines Xerxes ingressus est, ad sinum maris, in quo quotidie æstus maris accidit et reciprocatio. (2) Juxta hunc sinum est locus campestris, partim latus, partim vero admodum angustus. Circa illum locum montes præalti et inaccessi, Trachiniæ petræ dicti, universam Maliacam terram includunt. (3) Primum ad hunc sinum oppidum, ex Achaia venienti, Anticyra est; juxta quam Spercheus fluvius, ex Ænianibus profluens, in mare influit. Ab hoc, interjectis viginti stadiis, alius fluvius est, cui nomen Dyras; quem fama est emersisse ad ferendam Herculi, quum cremaretur, opem. Ab hoc, rursus viginti stadiis interjectis, alius fluvius est, nomine Melas.

CXCIX. Ab hoc Melane fluvio quinque stadia Trachis urbs abest. Eodemque loco, ubi Trachis sita est, latissime patet hæc regio a montibus ad mare: est enim planities vicies bis mille plethrorum. (2) Est autem in monte, qui Trachinium agrum præcludit, divortium a meridie Trachinis, per quod divortium Asopus fluit juxta montis radicem.

CC. Est item alius fluvius a meridie Asopi, Phœnix, non magnus; qui postquam ex his montibus defluxit, Asopo miscetur. Prope hunc Phœnicem fluvium arctissimus est hujus tractus locus: quippe una sola via ibi munita est, qua nonnisi singulis plaustris transitus patet. A Phœnice vero fluvio quindecim sunt stadia ad Thermopylas: (2) tum in intervallo, quod est inter Phœnicem fluvium et Thermopylas, vicus est nomine Anthela, præter quem præterfluens Asopus in mare evolvitur: et circa eumdem vicum latius est spatium, in quo stat templum Cereris Amphictyonidis, et sedes sunt Amphictyonibus paratæ, et ipsius Amphictyonis templum.

CCI. Βασιλεὺς μὲν δὴ Ξέρξης ἐστρατοπεδεύετο τῆς Μηλίδος ἐν τῇ Τρηχινίῃ, οἱ δὲ δὴ Ἕλληνες ἐν τῇ διόδῳ· καλέεται δὲ ὁ χῶρος οὗτος ὑπὸ μὲν τῶν πλεόνων Ἑλλήνων Θερμοπύλαι, ὑπὸ δὲ τῶν ἐπιχωρίων καὶ περιοίκων Πύλαι. (2) Ἐστρατοπεδεύοντο μέν νυν ἑκάτεροι ἐν τούτοισι τοῖσι χωρίοισι, ἐπεκράτεε δὲ ὁ μὲν τῶν πρὸς βορέην ἄνεμον ἐχόντων πάντων μέχρι Τρηχῖνος, οἱ δὲ τῶν πρὸς νότον καὶ μεσαμβρίην φερόντων τὸ ἐπὶ ταύτης τῆς ἠπείρου.

CCII. Ἔσαν δὲ οἵδε Ἑλλήνων οἱ ὑπομένοντες τὸν Πέρσην ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ, Σπαρτιητέων τε τριηκόσιοι ὁπλῖται καὶ Τεγεητέων καὶ Μαντινέων χίλιοι, ἡμίσεες ἑκατέρων, ἐξ Ὀρχομενοῦ τε τῆς Ἀρκαδίης εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἀρκαδίης χίλιοι· (2) τοσοῦτοι μὲν Ἀρκάδων, ἀπὸ δὲ Κορίνθου τετρακόσιοι καὶ ἀπὸ Φλιοῦντος διηκόσιοι καὶ Μυκηναίων ὀγδώκοντα. Οὗτοι μὲν ἀπὸ Πελοποννήσου παρῆσαν, ἀπὸ δὲ Βοιωτῶν Θεσπιέων τε ἑπτακόσιοι καὶ Θηβαίων τετρακόσιοι.

CCIII. Πρὸς τούτοισι ἐπίκλητοι ἐγένοντο Λοκροί τε οἱ Ὀπούντιοι πανστρατιῇ καὶ Φωκέων χίλιοι. Αὐτοὶ γάρ σφεας οἱ Ἕλληνες ἐπεκαλέσαντο, λέγοντες δι' ἀγγέλων ὡς αὐτοὶ μὲν ἥκοιεν πρόδρομοι τῶν ἄλλων, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν συμμάχων προσδόκιμοι πᾶσαν εἶεν ἡμέρην, ἡ θάλασσά τέ σφι εἴη ἐν φυλακῇ ὑπ' Ἀθηναίων τε φρουρεομένη καὶ Αἰγινητέων καὶ τῶν ἐς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντων, καί σφι εἴη δεινὸν οὐδέν· (2) οὐ γὰρ θεὸν εἶναι τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἄνθρωπον, εἶναι δὲ θνητὸν οὐδένα οὐδὲ ἔσεσθαι τῷ κακὸν ἐξ ἀρχῆς γινομένῳ οὐ συνεμίχθη, τοῖσι δὲ μεγίστοισι αὐτῶν μέγιστα· ὀφείλειν ὦν καὶ τὸν ἐπελαύνοντα, ὡς ἐόντα θνητὸν, ἀπὸ τῆς δόξης πεσέειν ἄν. Οἱ δὲ ταῦτα πυνθανόμενοι ἐβώθεον ἐς τὴν Τρηχῖνα.

CCIV. Τούτοισι ἔσαν μέν νυν καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ κατὰ πόλιας ἑκάστων, ὁ δὲ θωμαζόμενος μάλιστα καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος ἡγεόμενος Λακεδαιμόνιος ἦν Λεωνίδης ὁ Ἀναξανδρίδεω τοῦ Λέοντος τοῦ Εὐρυκρατίδεω τοῦ Ἀναξάνδρου τοῦ Εὐρυκράτεος τοῦ Πολυδώρου τοῦ Ἀλκαμένεος τοῦ Τηλέκλου τοῦ Ἀρχέλεω τοῦ Ἡγησίλεω τοῦ Δορύσσου τοῦ Λεωβώτεω τοῦ Ἐχεστράτου τοῦ Ἥγιος τοῦ Εὐρυσθένεος τοῦ Ἀριστοδήμου τοῦ Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὕλλου τοῦ Ἡρακλέος, κτησάμενος τὴν βασιληίην ἐν Σπάρτῃ ἐξ ἀπροσδοκήτου.

CCV. Διξῶν γάρ οἱ ἐόντων πρεσβυτέρων ἀδελφεῶν, Κλεομένεός τε καὶ Δωριέος, ἀπελήλατο τῆς φροντίδος περὶ τῆς βασιληίης. Ἀποθανόντος δὲ Κλεομένεος ἄπαιδος ἔρσενος γόνου, Δωριέος τε οὐκέτι ἐόντος, ἀλλὰ τελευτήσαντος καὶ τούτου ἐν Σικελίῃ, οὕτω δὴ ἐς Λεωνίδεα ἀνέβαινε ἡ βασιληίη, καὶ διότι πρότερος ἐγεγόνεε Κλεομβρότου (οὗτος γὰρ ἦν νεώτατος Ἀναξανδρίδεω παῖς) καὶ δὴ καὶ εἶχε Κλεομένεος θυγατέρα. (2) Ὃς τότε ἤιε ἐς Θερμοπύλας ἐπιλεξάμενος ἄνδρας τε τοὺς κατεστεῶτας τριηκοσίους, καὶ τοῖσι ἐτύγχανον παῖδες ἐόντες. Παραλαβὼν δὲ ἀπίκετο καὶ Θηβαίων τοὺς ἐς τὸν ἀριθμὸν λογισάμενος εἶπα, τῶν ἐστρατήγεε Λεοντιάδης

CCI. Jam Xerxes in Trachinio campo terræ Maliacæ castra posuit: Græci vero in ipso transitu. Nominatur autem hic locus a plerisque quidem Græcis Thermopylæ, incolæ vero et finitimi nude Pylas dicunt. (2) Itaque utrique in his locis castra habebant: occupabat autem Xerxes totum spatium septemtrionem versus a Thermopylis usque Trachinem pertinens; Græci vero ea quæ in hac continente versus Notum et meridiem sita sunt.

CCII. Græci vero hoc in loco Persam exspectantes, hi fuere: Spartani trecenti graviter armati: tum Tegeatæ et Mantinenses mille, utrorumque quingenti: ex Orchomeno Arcadiæ centum et viginti, et ex reliqua Arcadia mille; (2) tot Arcades fuere: Corinthii vero quadringenti: ex Phliunte ducenti; ex Mycenis octoginta. Hi sunt qui ex Peloponneso adfuerunt. Ex Bœotis vero, Thespienses septingenti, et Thebani quadringenti.

CCIII. Præter hos vero evocati aderant Locri Opuntii omnibus copiis, et Phocenses mille. Ipsi enim Græci missis legatis hos advocaverant, dicentes, tamquam antecursores sese venisse ante alios, exspectari vero reliquos socios in proximum quemque diem, et maris tutelam sibi curæ esse, custodirique illud ab Atheniensibus et Æginetis reliquisque in classem designatis. Nihil autem illis esse gravius metuendum: (2) non enim deum esse, qui Græciam invadat, sed hominem: nullum autem nec esse nec futurum esse mortalem, cui, ex quo natus sit, malum nullum acciderit; immo maximis accidere maxima. Debere itaque etiam illum, qui Græciam invadat, mortalis quum sit, gloria sua excidere. His auditis, illi Trachinem auxilio Græcis venerunt.

CCIV. His igitur et alii quidem ex quaque civitate duces præerant; sed, quem maxime cuncti admirabantur, et penes quem summa erat totius imperii, Lacedæmonius fuit Leonidas, genus ab Hercule ducens hac majorum serie: pater Anaxandrides fuit, avus Leon: tum reliqui progenitores, Eurycratides, Anaxander, Eurycrates, Polydorus, Alcamenes, Telecles, Archelaus, Hegesilaus, Doryssus, Leobotes, Echestratus, Agis, Eurysthenes, Aristodemus, Aristomachus, Cleodæus, Hyllus, Hercules. Is Leonidas regnum Spartæ necopinans erat adeptus.

CCV. Quum enim duo illi fratres essent natu majores, Cleomenes et Dorieus, procul habuerat cogitationem regni adipiscendi. Sed Cleomene sine mascula prole defuncto, quum jam tum Dorieus etiam non amplius in vivis esset, quippe in Sicilia mortuus, ita ad Leonidam regnum pervenit, quoniam et major natu erat Cleombroto, Anaxandridæ filio natu minimo, et Cleomenis etiam filiam in matrimonio habebat. (2) Is igitur ad Thermopylas erat profectus cum delectis ab ipso trecentis illis, justæ ætatis viris, et quibus domi liberi erant. Adsumpserat autem, priusquam advenisset, Thebanos quoque illos quorum numerum supra declaravi, quibus Leontiades præerat, Eury-

ὁ Εὐρυμάχου. (3) Τοῦδε δὲ εἵνεκεν τούτους σπουδὴν ἐποιήσατο Λεωνίδης μούνους Ἑλλήνων παραλαβέειν, ὅτι σφέων μεγάλως κατηγόρητο μηδίζειν· παρεκάλεε ὦν ἐς τὸν πόλεμον ἐθέλων εἰδέναι εἴτε συμπέμψουσι εἴτε καὶ ἀπερέουσι ἐκ τοῦ ἐμφανέος τὴν Ἑλλήνων συμμαχίην. Οἱ δὲ ἀλλοφρονέοντες ἔπεμπον.

CCVI. Τούτους μὲν τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδεα πρώτους ἀπέπεμψαν Σπαρτιῆται, ἵνα τούτους ὁρέοντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι στρατεύωνται, μηδὲ καὶ οὗτοι μηδίσωσι, ἢν αὐτοὺς πυνθάνωνται ὑπερβαλλομένους· μετὰ δέ, Κάρνεια γάρ σφι ἦν ἐμποδών, ἔμελλον ὁρτάσαντες καὶ φυλακὰς λιπόντες ἐν τῇ Σπάρτῃ κατὰ τάχος βωθήσειν πανδημεί. (2) Ὡς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν συμμάχων ἐνένωντο καὶ αὐτοὶ ἕτερα τοιαῦτα ποιήσειν· ἦν γὰρ κατὰ τὠυτὸ Ὀλυμπιὰς τούτοισι τοῖσι πρήγμασι συμπεσοῦσα· οὐκ ὦν δοκέοντες κατὰ τάχος οὕτω διακριθήσεσθαι τὸν ἐν Θερμοπύλῃσι πόλεμον ἔπεμπον τοὺς προδρόμους. Οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διενένωντο ποιήσειν.

CCVII. Οἱ δὲ ἐν Θερμοπύλῃσι Ἕλληνες, ἐπειδὴ πέλας ἐγένετο τῆς ἐσβολῆς ὁ Πέρσης, καταρρωδέοντες ἐβουλεύοντο περὶ ἀπαλλαγῆς. Τοῖσι μέν νυν ἄλλοισι Πελοποννησίοισι ἐδόκεε ἐλθοῦσι ἐς Πελοπόννησον τὸν Ἰσθμὸν ἔχειν ἐν φυλακῇ· (2) Λεωνίδης δὲ Φωκέων καὶ Λοκρῶν περισπερχθέντων τῇ γνώμῃ ταύτῃ αὐτοῦ τε μένειν ἐψηφίζετο, πέμπειν τε ἀγγέλους ἐς τὰς πόλις κελεύοντάς σφι ἐπιβωθέειν ὡς ἐόντων αὐτῶν ὀλίγων στρατὸν τὸν Μήδων ἀλέξασθαι.

CCVIII. Ταῦτα βουλευομένων σφέων, ἔπεμπε Ξέρξης κατάσκοπον ἱππέα ἰδέσθαι ὁκόσοι τέ εἰσι καὶ ὅ τι ποιέοιεν. Ἀκηκόεε δὲ ἔτι ἐὼν ἐν Θεσσαλίῃ ὡς ἁλισμένη εἴη ταύτῃ στρατιὴ ὀλίγη, καὶ τοὺς ἡγεμόνας, ὡς εἴησαν Λακεδαιμόνιοί τε καὶ Λεωνίδης ἐὼν γένος Ἡρακλείδης. (2) Ὡς δὲ προσήλασε ὁ ἱππεὺς πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἐθηεῖτό τε καὶ κατώρα πᾶν μὲν οὒ τὸ στρατόπεδον· τοὺς γὰρ ἔσω τεταγμένους τοῦ τείχεος, τὸ ἀνορθώσαντες εἶχον ἐν φυλακῇ, οὐκ οἷά τε ἦν κατιδέσθαι· ὁ δὲ τοὺς ἔξω ἐμάνθανε, τοῖσι πρὸ τοῦ τείχεος τὰ ὅπλα ἔκεετο. (3) Ἔτυχον δὲ τοῦτον τὸν χρόνον Λακεδαιμόνιοι ἔξω τεταγμένοι. Τοὺς μὲν δὴ ὥρα γυμναζομένους τῶν ἀνδρῶν, τοὺς δὲ τὰς κόμας κτενιζομένους. Ταῦτα δὴ θηεύμενος ἐθώμαζε, καὶ τὸ πλῆθος ἐμάνθανε. Μαθὼν δὲ πάντα ἀτρεκέως ἀπήλαυνε ὀπίσω κατ' ἡσυχίην· οὔτε γάρ τις ἐδίωκε, ἀλογίης τε ἐκύρησε πολλῆς· ἀπελθὼν δὲ ἔλεγε πρὸς Ξέρξεα τά περ ὀπώπεε πάντα.

CCIX. Ἀκούων δὲ Ξέρξης οὐκ εἶχε συμβαλέσθαι τὸ ἐόν, ὅτι παρασκευάζοιντο ὡς ἀπολεύμενοί τε καὶ ἀπολέοντες κατὰ δύναμιν· ἀλλ' αὐτῷ γελοῖα γὰρ ἐφαίνοντο ποιέειν, μετεπέμψατο Δημάρητον τὸν Ἀρίστωνος ἐόντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ. (2) Ἀπικόμενον δέ μιν εἰρώτα Ξέρξης ἕκαστα τούτων, ἐθέλων μαθέειν τὸ ποιεύμενον πρὸς τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ δὲ εἶπε, « ἤκουσας μέν μευ καὶ πρότερον, εὖτε ὡρμέομεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα,

machi filius. (3) Quos solos ex Græcis adsumere ea caussa properaverat Leonidas, quod accusabantur Thebani vehementer cum Medis sentire. Invitaverat igitur eos ad armorum societatem, cognoscere cupiens, utrum missuri essent secum socios, an ex aperto repudiaturi Græcorum societatem : et illi, aliud licet sentientes, miserant.

CCVI. Et Leonidam quidem cum his, qui cum eo erant, primos omnium miserant Spartani hoc consilio, ut et reliqui socii, his conspectis, adversus hostes proficiscerentur, neque ipsi pariter Medorum sequerentur partes, si cunctari Spartanos intellexissent. Deinde vero, quum Carnea nunc obstarent, peractis festis diebus, custodia Spartæ relicta, cum omnibus copiis occurrere decreverant hosti. (2) Similiter vero etiam reliqui socii facere constituerant : qui, quum in idem ipsum tempus, quo hæc gerebantur, Olympias incideret, rati non tam cito ad Thermopylas armis decretum iri, antecursores interim miserunt. Tale igitur horum fuit consilium.

CCVII. Jam, qui ad Thermopylas fuere Græci, ubi haud procul ab introitu fuit Persa, timore perculsi, de receptu consultare cœperunt. Et reliquis quidem Peloponnesiis placuit, abire in Peloponnesum, et Isthmum custodire. (2) Leonidas vero, sententiam istam vehementer indignatis Phocensibus et Locris, de communi horum consilio manere ibi decrevit, legatosque per civitates dimittere qui ab illis auxilia arcesserent, quandoquidem nimis exiguus ipsorum numerus esset ad prohibendum Medorum exercitum.

CCVIII. Dum hi ita consultant, interim Xerxes equitem misit speculatorem, qui et numerum eorum, et quid facerent, exploraret. Audierat enim, quum adhuc in Thessalia esset, collectum hoc loco stare exiguum exercitum, cujus duces sint Lacedæmonii et Leonidas, ab Hercule genus ducens. (2) Ut ad castra accessit eques, contemplatus est, spectavitque non totum quidem exercitum; nam, qui intra murum erant, quem a se instauratum Græci custodiebant, hos conspicere non potuit : exteriores vero observavit, qui ante murum stationem habebant. (3) Erant autem tunc forte extra murum locati Lacedæmonii. Horum igitur alios vidit gymnasticis exercitationibus vacantes, alios comam pectentes. Miratus eques spectaculum, cognito hominum numero, omnibusque rebus adcurate perceptis, rediit per otium, nemine persequente, sed omnibus eum prorsus contemptui habentibus. Reversus, Xerxi cuncta quæ viderat renunciavit.

CCIX. Quibus auditis, conjectare Xerxes non potuit id quod res erat, comparare sese hos homines ad pereundum postquam perdidissent ipsi quam plurimos potuissent : sed, quum ridicula facere ei viderentur, Demaratum ad se vocavit, Aristonis filium, qui in castris aderat. (2) Is ubi advenerat, de singulis eum interrogavit Xerxes, cognoscere cupiens quid esset quod facerent Lacedæmonii. Et ille, « Audisti me, inquit, jam ante, quum adversus Græciam

περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων· ἀκούσας δέ γελωτά με ἔθευ λέγοντα τῇ περ ὥρεον ἐκβησόμενα πρήγματα ταῦτα· ἐμοὶ γὰρ τὴν ἀλήθειαν ἀσκέειν ἀντία σεῦ, ὦ βασιλεῦ, ἀγὼν μέγιστός ἐστι. (2) Ἄκουσον δὲ καὶ νῦν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀπίκαται μαχεσόμενοι ἡμῖν περὶ τῆς ἐσόδου, καὶ ταῦτα παρασκευάζονται. Νόμος γάρ σφι οὕτω ἔχων ἐστί· ἐπεὰν μέλλωσι κινδυνεύειν τῇ ψυχῇ, τότε τὰς κεφαλὰς σμέονται. (4) Ἐπίσταο δὲ, εἰ τούτους τε καὶ τὸ ὑπομένον ἐν Σπάρτῃ καταστρέψεαι, ἔστι οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἀνθρώπων τό σε, βασιλεῦ, ὑπομενέει χεῖρας ἀνταειρόμενον· νῦν γὰρ πρὸς βασιληίην τε καλλίστην τῶν ἐν Ἕλλησι προσφέρεαι καὶ ἄνδρας ἀρίστους. » (5) Κάρτα τε δὴ ἄπιστα Ξέρξῃ ἐφαίνετο τὰ λεγόμενα εἶναι, καὶ δεύτερα ἐπειρώτα ὅντινα τρόπον τοσοῦτοι ἐόντες τῇ ἑωυτοῦ στρατιῇ μαχέσονται. Ὁ δὲ εἶπε, « ὦ βασιλεῦ, ἐμοὶ χρᾶσθαι ὡς ἀνδρὶ ψεύστῃ, ἢν μὴ ταῦτά τοι ταύτῃ ἐκβῇ τῇ ἐγὼ λέγω. »

CCX. Ταῦτα λέγων οὐκ ἔπειθε τὸν Ξέρξεα. Τέσσερας μὲν δὴ παρεξῆκε ἡμέρας, ἐλπίζων αἰεί σφεας ἀποδρήσεσθαι· πέμπτῃ δὲ, ὡς οὐκ ἀπαλλάσσοντο, ἀλλά οἱ ἐφαίνοντο ἀναιδείῃ τε καὶ ἀβουλίῃ διαχρεώμενοι μένειν, πέμπει ἐπ' αὐτοὺς Μήδους τε καὶ Κισσίους θυμωθεὶς, ἐντειλάμενός σφεας ζωγρήσαντας ἄγειν ἐς ὄψιν τὴν ἑωυτοῦ. (2) Ὡς δ' ἐπέπεσον φερόμενοι ἐς τοὺς Ἕλληνας οἱ Μῆδοι, ἔπιπτον πολλοὶ, ἄλλοι δ' ἐπεσήϊσαν, καὶ οὐκ ἀπήλαυνον, καίπερ μεγάλως προσπταίοντες. Δῆλον δ' ἐποίευν παντί τεῳ, καὶ οὐκ ἥκιστα αὐτῷ βασιλέϊ, ὅτι πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι εἶεν, ὀλίγοι δὲ ἄνδρες. Ἐγίνετο δὲ ἡ συμβολὴ δι' ἡμέρης.

CCXI. Ἐπείτε δὲ οἱ Μῆδοι τρηχέως περιείποντο, ἐνθαῦτα οὗτοι μὲν ὑπεξήϊσαν, οἱ δὲ Πέρσαι ἐκδεξάμενοι ἐπήϊσαν, τοὺς ἀθανάτους ἐκάλεε βασιλεὺς, τῶν ἦρχε Ὑδάρνης, ὡς δὴ οὗτοί γε εὐπετέως κατεργασόμενοι. (2) Ὡς δὲ καὶ οὗτοι συνέμισγον τοῖσι Ἕλλησι, οὐδὲν πλέον ἐφέροντο τῆς στρατιῆς τῆς Μηδικῆς, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ, ἅτε ἐν στεινοπόρῳ τε χώρῳ μαχόμενοι καὶ δόρασι βραχυτέροισι χρεώμενοι ἤπερ οἱ Ἕλληνες, καὶ οὐκ ἔχοντες πλήθεϊ χρήσασθαι. (3) Λακεδαιμόνιοι δὲ ἐμάχοντο ἀξίως λόγου, ἄλλα τε ἀποδεικνύμενοι ἐν οὐκ ἐπισταμένοισι μάχεσθαι ἐξεπιστάμενοι, καὶ ὅκως ἐντρέψειαν τὰ νῶτα, ἀλέες φεύγεσκον δῆθεν, οἱ δὲ βάρβαροι ὁρέοντες φεύγοντας βοῇ τε καὶ πατάγῳ ἐπήϊσαν, οἱ δ' ἂν καταλαμβανόμενοι ὑπέστρεφον ἀντίοι εἶναι τοῖσι βαρβάροισι, μεταστρεφόμενοι δὲ κατέβαλλον πλήθεϊ ἀναριθμήτους τῶν Περσέων· ἔπιπτον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Σπαρτιητέων ἐνθαῦτα ὀλίγοι. (4) Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐδυνέατο παραλαβέειν οἱ Πέρσαι τῆς ἐσόδου πειρεώμενοι καὶ κατὰ τέλεα καὶ παντοίως προσβάλλοντες, ἀπήλαυνον ὀπίσω.

CCXII. Ἐν ταύτῃσι τῇσι προσόδοισι τῆς μάχης λέγεται βασιλέα θηεύμενον τρὶς ἀναδραμέειν ἐκ τοῦ θρόνου, δείσαντα περὶ τῇ στρατιῇ. (2) Τότε μὲν οὕτω ἠγωνίσαντο, τῇ δ' ὑστεραίῃ οἱ βάρβαροι οὐδὲν ἄμεινον

proficisceremur, de his viris disserentem; at risui me habuisti quum audiebas dicentem tibi quemnam fore harum rerum exitum praeviderem. Mihi enim, rex, summa contentio est, veritatem adversus te colere. (3) Audi igitur etiam nunc. Adsunt hi viri, de introitu nobiscum pugnaturi, et ad hoc se comparant. Hic enim apud illos mos obtinet: quando vitæ discrimen sunt adituri, tunc capita curant. (4) Scito vero: si hosce, et eos qui Spartæ manent, subegeris; nullus alius hominum populus est, qui adversus te, rex, manus tollere sustineat. Nunc enim cum regno inter Græcos præclarissimo tibi res est, et cum viris fortissimis. » (5) Quæ dicta, quum prorsus incredibilia Xerxi viderentur, iterum quæsivit, quo tandem pacto tam exigua hominum manus suo exercitui esset repugnatura. Et ille, « Rex, inquit, age mecum ut cum homine mendaci, nisi hæc ita eventura sunt ut ego dico. »

CCX. Hæc Demaratus dicens Xerxi non persuasit. Itaque quattuor rex intermisit dies, assidue illos sperans fuga se recepturos. Quinto vero die, quum illi non recessissent, sed per obstinatam, ut Xerxi videbantur, impudentiam temeritatemque manerent, iratus rex Medos et Cissios adversus illos misit, dato mandato ut vivos caperent et in conspectum suum adducerent. (2) Ut vero in Græcos cum impetu irruerunt Medi, multi ex eis cecidere: quibus successere alii, nec se recepere, quamvis magna clade accepta: ostenderuntque cuilibet, maxime vero regi ipsi, multos quidem homines esse, sed paucos viros. Præliati sunt autem per totum diem.

CCXI. Postquam ita male accepti sunt Medi, tum hi quidem in castra se recepere: et Persæ eis succedentes, quos Immortales rex adpellabat, quibus præerat Hydarnes, in hostem iverunt; quasi hi utique facile confecturi rem essent. (2) Ut vero hi quoque pugnam cum Græcis conseruere, nihilo amplius, quam Medi, promoverunt, sed eamdem habuere sortem; quippe in angusto transitu pugnantes, ubi explicari multitudo non poterat, et hastis utentes brevioribus quam Græci. (3) Lacedæmonii vero memorabilem ediderunt pugnam, quum aliis rebus ostendentes peritos sese cum imperitis congredi, tum quod subinde terga verterent, veluti fugam capessentes universi, deinde vero, quando fugientibus Persæ cum clamore strepituque instabant, ipsique jam in eo erant ut deprehenderentur, subito conversa acie hosti sese opponerent, atque ita innumerabilem Persarum prosternerent multitudinem. Ceciderunt autem ibi Spartanorum etiam nonnulli. (4) Postquam vero, quamvis magno conatu, et turmatim et quovis modo impetum facientes, nulla parte introitus potiri Persæ potuerunt, postremo hi quoque retrogressi sunt.

CCXII. Dum ita conflictabantur, fertur Xerxes, quum spectandi caussa haud procul abesset, ter de solio suo exsiliisse, metuens nempe suo exercitui. (2) Tunc igitur ita pugnatum est. Postridie vero ejus diei nihilo felicius bar-

ἀέθλεον. Ἅτε γὰρ ὀλίγων ἐόντων, ἐλπίσαντές σφεας κατατετρωματίσθαι τε καὶ οὐκ οἵους τε ἔσεσθαι ἔτι χεῖρας ἀνταείρασθαι συνέβαλλον. (3) Οἱ δὲ Ἕλληνες κατὰ τάξις τε καὶ κατὰ ἔθεα κεκοσμημένοι ἔσαν, καὶ ἐν μέρεϊ ἕκαστοι ἐμάχοντο, πλὴν Φωκέων· οὗτοι δὲ ἐς τὸ οὖρος ἐτάχθησαν, φυλάξοντες τὴν ἀτραπόν. Ὡς δὲ οὐδὲν εὕρισκον ἀλλοιότερον οἱ Πέρσαι ἢ τῇ προτεραίῃ ἐνώρεον, ἀπήλαυνον.

CCXIII. Ἀπορέοντος δὲ βασιλέος ὅ τι χρήσηται τῷ παρεόντι πρήγματι, Ἐπιάλτης ὁ Εὐρυδήμου ἀνὴρ Μηλιεὺς ἦλθέ οἱ ἐς λόγους ὡς μέγα τι παρὰ βασιλέος δοκέων οἴσεσθαι, ἔφρασέ τε τὴν ἀτραπὸν τὴν διὰ τοῦ οὔρεος φέρουσαν ἐς Θερμοπύλας, καὶ διέφθειρε τοὺς ταύτῃ ὑπομείναντας Ἑλλήνων. (2) Ὕστερον δὲ δείσας Λακεδαιμονίους ἔφυγε ἐς Θεσσαλίην, καί οἱ φυγόντι ὑπὸ τῶν Πυλαγόρων, τῶν Ἀμφικτυόνων ἐς τὴν Πυλαίην συλλεγομένων, ἀργύριον ἐπεκηρύχθη. Χρόνῳ δὲ ὕστερον, κατῆλθε γὰρ ἐς Ἀντικύρην, ἀπέθανε ὑπ' Ἀθηνάδεω ἀνδρὸς Τρηχινίου. (3) Ὁ δὲ Ἀθηνάδης οὗτος ἀπέκτεινε μὲν Ἐπιάλτεα δι' ἄλλην αἰτίην, τὴν ἐγὼ ἐν τοῖσι ὄπισθε λόγοισι σημανέω, ἐτιμήθη μέντοι ὑπὸ Λακεδαιμονίων οὐδὲν ἔσσον. Ἐπιάλτης μὲν οὕτω ὕστερον τούτων ἀπέθανε.

CCXIV. Ἔστι δὲ ἕτερος λεγόμενος λόγος, ὡς Ὀνήτης τε ὁ Φαναγόρεω ἀνὴρ Καρύστιος καὶ Κορυδαλὸς Ἀντικυρεύς εἰσι οἱ εἴπαντες πρὸς βασιλέα τούτους τοὺς λόγους καὶ περιηγησάμενοι τὸ οὖρος τοῖσι Πέρσῃσι, οὐδαμῶς ἔμοιγε πιστός. (2) Τοῦτο μὲν γὰρ τῷδε χρὴ σταθμώσασθαι, ὅτι οἱ τῶν Ἑλλήνων Πυλαγόροι ἐπεκήρυξαν οὐκ ἐπ' Ὀνήτῃ τε καὶ Κορυδαλῷ ἀργύριον, ἀλλ' ἐπ' Ἐπιάλτῃ τῷ Τρηχινίῳ, πάντως κου τὸ ἀτρεκέστατον πυθόμενοι· τοῦτο δὲ φεύγοντα τὸν Ἐπιάλτεα ταύτην τὴν αἰτίην οἴδαμεν. (3) Εἰδείη μὲν γὰρ ἂν καὶ ἐὼν μὴ Μηλιεὺς ταύτην τὴν ἀτραπὸν Ὀνήτης, εἰ τῇ χώρῃ πολλὰ ὡμιληκὼς εἴη· ἀλλ' Ἐπιάλτης γάρ ἐστι ὁ περιηγησάμενος τὸ οὖρος κατὰ τὴν ἀτραπὸν, τοῦτον αἴτιον γράφω.

CCXV. Ξέρξης δὲ, ἐπεί οἱ ἤρεσε τὰ ὑπέσχετο ὁ Ἐπιάλτης κατεργάσεσθαι, αὐτίκα περιχαρὴς γενόμενος ἔπεμπε Ὑδάρνεα καὶ τῶν ἐστρατήγεε Ὑδάρνης. ὡρμέατο δὲ περὶ λύχνων ἁφὰς ἐκ τοῦ στρατοπέδου (2) Τὴν δὲ ἀτραπὸν ταύτην ἐξεῦρον μὲν οἱ ἐπιχώριοι Μηλιέες, ἐξευρόντες δὲ Θεσσαλοῖσι κατηγήσαντο ἐπὶ Φωκέας, τότε ὅτε οἱ Φωκέες φράξαντες τείχεϊ τὴν ἐσβολὴν ἔσαν ἐν σκέπῃ τοῦ πολέμου· ἔκ τε τοσοῦδε κατεδέδεκτο ἐοῦσα οὐδὲν χρηστὴ Μηλιεῦσι.

CCXVI. Ἔχει δὲ ὧδε ἡ ἀτραπὸς αὕτη· ἄρχεται μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ τοῦ διὰ τῆς διασφάγος ῥέοντος, οὔνομα δὲ τῷ οὔρεϊ τούτῳ καὶ τῇ ἀτραπῷ τὠυτὸ κέεται, Ἀνόπαια· τείνει δὲ ἡ Ἀνόπαια αὕτη κατὰ ῥάχιν τοῦ οὔρεος, λήγει δὲ κατά τε Ἀλπηνὸν πόλιν, πρώτην ἐοῦσαν τῶν Λοκρίδων πρὸς τῶν Μηλιέων, καὶ κατὰ Μελάμπυγόν τε καλεύμενον λίθον καὶ κατὰ Κερκώπων ἕδρας, τῇ καὶ τὸ στεινότατόν ἐστι.

bari pugnaverunt. Quum enim exiguus esset Græcorum numerus, rati barbari confectos esse illos vulneribus, neque vires amplius ad resistendum habituros, denuo eos adgressi sunt. (3) At Græci, per ordines perque populos digesti, in vicem cuncti pugnarunt, Phocensibus exceptis : hi enim in monte erant locati, semitam custodituri. Ubi vero nihilo melius, quam pridie, Persæ rem sibi viderunt succedere, abscesserunt.

CCXIII. Ibi tunc regem, quidnam consilii caperet incertum, convenit Ephialtes, Eurydemi filius, Maliensis, ingens ab illo præmium se relaturum sperans, indicavitque ei semitam per montes ad Thermopylas ferentem; atque ita Græcos perdidit, stationem ibi habentes. (2) Idem postea, metu Lacedæmoniorum, in Thessaliam profugit : exsulantisque caput proposita pecunia proscriptum est a Pylagoris, quum Amphictyones ad agendum Pylæum conventum essent congregati. Interjecto vero tempore, quum Anticyram rediisset, ab Athenade Trachinio occisus est. (3) Et interfecit quidem Ephialten Athenades aliam ob caussam, quam in sequentibus historiis exponam : at nihilo minus tamen præmio honoratus est a Lacedæmoniis. Ita igitur Ephialtes postea periit.

CCXIV. Fertur autem etiam alia fama, Onetam Phanagoræ filium, Carystium, et Corydalum Anticyrensem cum rege sermones illos habuisse, et Persas circum montem illum circumduxisse; mihi neutiquam credibilis. (2) Nam falsam esse partim inde colligi oportet, quod Græcorum Pylagori, quos utique præ cæteris compertam habuisse rei veritatem consentaneum est, non Onetæ et Corydali caput proscripserunt, sed Ephialtæ Trachinii; tum, quod Ephialten novimus ob hanc culpam exsulasse. (3) Cæterum cognita quidem hæc semita Onetæ quoque, quamquam non Maliensi, esse potuit, si hanc regionem sæpius adierat : at enimvero Ephialtes est, qui hostes per semitam illam circa montem circumduxit : hunc hujus culpæ reum scribo

CCXV. Xerxes, ea probans quæ se effecturum pollicitus Ephialtes erat, vehementer gavisus, sine mora Hydarnen et qui sub ejus ductu erant misit : et illi sub noctem, quo tempore accenduntur lucernæ, e castris profecti sunt. (2) Invenerant illam semitam indigenæ Malienses; eaque reperta Thessalis adversus Phocenses itineris duces fuerant, quo tempore Phocenses introitum in suam regionem opposito obstruxerant muro, atque ita tutos se a bello præstiterant : atque ex illo inde tempore adparuit illa usui nulli esse Maliensibus.

CCXVI. Est autem callis hujus per montem ferentis ratio hæc : incipit ab Asopo fluvio, ubi ille per montium divortium perfluit; est autem monti, per quem semita transit, semitæque ipsi idem nomen, Anopæa : fertque hæc Anopæa secundum dorsum montis, et desinit circa Alpenum, primum oppidorum Locrensium versus Malienses, eo loco ubi Melampygus qui dicitur lapis est, suntque Cercopum sedes · ubi etiam angustissimus callis est.

CCXVII. Κατὰ ταύτην δὴ τὴν ἀτραπὸν καὶ οὕτω ἔχουσαν οἱ Πέρσαι, τὸν Ἀσωπὸν διαβάντες, ἐπορεύοντο πᾶσαν τὴν νύκτα, ἐν δεξιῇ μὲν ἔχοντες οὔρεα τὰ Οἰταίων, ἐν ἀριστερῇ δὲ τὰ Τρηχινίων. Ἠώς τε δὴ διέφαινε, καὶ ἐγένοντο ἐπ' ἀκρωτηρίῳ τοῦ οὔρεος. (2) Κατὰ δὲ τοῦτο τοῦ οὔρεος ἐφύλασσον, ὡς καὶ πρότερόν μοι δεδήλωται, Φωκέων χίλιοι ὁπλῖται, ῥυόμενοί τε τὴν σφετέρην χώρην καὶ φρουρέοντες τὴν ἀτραπόν. (3) Ἡ μὲν γὰρ κάτω ἐσβολὴ ἐφυλάσσετο ὑπ' ὧν εἴρηται· τὴν δὲ διὰ τοῦ οὔρεος ἀτραπὸν ἐθελονταὶ Φωκέες ὑποδεξάμενοι Λεωνίδῃ ἐφύλασσον.

CCXVIII. Ἔμαθον δέ σφεας οἱ Φωκέες ὧδε ἀναβεβηκότας· ἀναβαίνοντες γὰρ ἐλάνθανον οἱ Πέρσαι τὸ οὖρος πᾶν ἐὸν δρυῶν ἐπίπλεον· ἦν μὲν δὴ νηνεμίη, ψόφου δὲ γινομένου πολλοῦ, ὡς οἰκὸς ἦν φύλλων ὑποκεχυμένων ὑπὸ τοῖσι ποσί, ἀνά τε ἔδραμον οἱ Φωκέες καὶ ἐνέδυνον τὰ ὅπλα, καὶ αὐτίκα οἱ βάρβαροι παρῆσαν. (2) Ὡς δὲ εἶδον ἄνδρας ἐνδυομένους ὅπλα, ἐν θώματι ἐγένοντο· ἐλπόμενοι γὰρ οὐδέν σφι φανήσεσθαι ἀντίξοον ἐνεκύρησαν στρατῷ. Ἐνθαῦτα Ὑδάρνης καταρρωδήσας μὴ οἱ Φωκέες ἔωσι Λακεδαιμόνιοι, εἴρετο τὸν Ἐπιάλτεα ὁποδαπὸς εἴη ὁ στρατός, πυθόμενος δὲ ἀτρεκέως διέτασσε τοὺς Πέρσας ὡς ἐς μάχην. (3) Οἱ δὲ Φωκέες ὡς ἐβάλλοντο τοῖσι τοξεύμασι πολλοῖσί τε καὶ πυκνοῖσι, οἴχοντο φεύγοντες ἐπὶ τοῦ οὔρεος τὸν κόρυμβον, ἐπιστάμενοι ὡς ἐπὶ σφέας ὡρμήθησαν ἀρχήν, καὶ παρεσκευάδατο ὡς ἀπολεόμενοι. (4) Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ἐφρόνεον, οἱ δὲ ἀμφὶ Ἐπιάλτεα καὶ Ὑδάρνεα Πέρσαι Φωκέων μὲν οὐδένα λόγον ἐποιεῦντο, οἱ δὲ κατέβαινον τὸ οὖρος κατὰ τάχος.

CCXIX. Τοῖσι δὲ ἐν Θερμοπύλῃσι ἐοῦσι Ἑλλήνων πρῶτον μὲν ὁ μάντις Μεγιστίης, ἐσιδὼν ἐς τὰ ἱρά, ἔφρασε τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι ἅμα ἠοῖ σφι θάνατον, ἐπὶ δὲ καὶ αὐτόμολοι ἔσαν οἱ ἐξαγγείλαντες τῶν Περσέων τὴν περίοδον. (2) Οὗτοι μὲν ἔτι νυκτὸς ἐσήμηναν, τρίτοι δὲ οἱ ἡμεροσκόποι καταδραμόντες ἀπὸ τῶν ἄκρων ἤδη διαφαινούσης ἡμέρης. Ἐνθαῦτα ἐβουλεύοντο οἱ Ἕλληνες, καί σφεων ἐσχίζοντο αἱ γνῶμαι· οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔων τὴν τάξιν ἐκλιπεῖν, οἱ δὲ ἀντέτεινον. (3) Μετὰ δὲ τοῦτο διακριθέντες οἱ μὲν ἀπαλλάσσοντο καὶ διασκεδασθέντες κατὰ πόλις ἕκαστοι ἐτράποντο, οἱ δὲ αὐτῶν ἅμα Λεωνίδῃ μένειν αὐτοῦ παρεσκευάδατο.

CCXX. Λέγεται δὲ καὶ ὡς αὐτός σφεας ἀπέπεμψε Λεωνίδης, μὴ ἀπόλωνται κηδόμενος· αὐτῷ δὲ καὶ Σπαρτιητέων τοῖσι παρεοῦσι οὐκ ἔχειν εὐπρεπέως ἐκλιπεῖν τὴν τάξιν ἐς τὴν ἦλθον φυλάξοντες ἀρχήν· (2) Ταύτῃ καὶ μᾶλλον τῇ γνώμῃ πλεῖστός εἰμι, Λεωνίδεα, ἐπείτε ᾔσθετο τοὺς συμμάχους ἐόντας ἀπροθύμους καὶ οὐκ ἐθέλοντας συνδιακινδυνεύειν, κελεῦσαί σφεας ἀπαλλάσσεσθαι, αὐτῷ δὲ ἀπιέναι οὐ καλῶς ἔχειν. (3) Μένοντι δὲ αὐτοῦ κλέος μέγα ἐλείπετο, καὶ ἡ Σπάρτης εὐδαιμονίη οὐκ ἐξηλείφετο. Ἐκέχρηστο γὰρ ὑπὸ τῆς Πυθίης τοῖσι Σπαρτιήτῃσι χρεωμένοισι περὶ τοῦ πολέμου τούτου αὐτίκα κατ' ἀρχὰς ἐγειρομένου, ἢ Λακε-

CCXVII. Hac igitur semita, quam descripsi, Persæ trajecto Asopo totam noctem iter fecerunt, a dextra habentes Œtæorum montes, a sinistra vero montes Trachiniorum: et illuxit aurora, quum ad summum montem pervenerunt. (2) Hoc igitur loco montem custodiebant, ut etiam ante demonstravi, Phocenses mille graviter armati, et suam regionem tutantes, et callem custodientes. (3) Inferior enim introitus ab eis, quos dixi, custodiebatur: semitam autem, quæ fert per montem, Phocenses custodiebant, qui Leonidæ ultro hanc operam receperant.

CCXVIII. Adscendentes quidem latuerant Persæ, quum quercubus totus obsitus mons esset: postquam vero adscenderant, hoc modo adventantes illos cognovere Phocenses, quum tranquillum esset cœlum, propter folia sub pedibus strata multus, ut res fert, ortus strepitus excitavit eos ut ad arma concurrerent: et protinus barbari adfuerunt. (2) Qui ubi armatos conspexere viros, mirati sunt, quod, quum neminem sibi putassent occursurum, in exercitum incidissent. Ibi tum Hydarnes, veritus ne, qui Phocenses erant, Lacedæmonii essent, quæsivit ex Ephialte, cujus populi is esset exercitus: et ubi quod res erat audivit, in aciem Persas instruxit. (3) At Phocenses, quum multis crebrisque telis ferirentur, rati non nisi adversus se hos esse profectos, arrepta fuga in summum montis verticem se receperunt, ad occumbendam mortem parati. (4) Hi igitur ita erant animati: at Persæ, qui cum Ephialte et Hydarne erant, nullam Phocensium rationem habentes, descendere de monte properarunt.

CCXIX. Qui ad Thermopylas erant Græci, his primum Megistias vates, inspectis victimis, prædixerat mortem primo mane eis instantem: deinde advenere etiam transfugæ, circuitum hostium nunciantes: (2) hi, quum adhuc tunc nox esset, significaverunt: tertio autem speculatores diurni, de summitatibus montium decurrentes, illucescente jam die, idem indicium fecere. Ibi tum Græci, quid sibi faciendum esset deliberantes, in diversas abiere sententias, aliis contendentibus non deserendam esse stationem, aliis contra nitentibus. (3) Hinc soluto concilio, discesserunt alii, et suam quisque in civitatem tendens dispersi sunt: alii vero parati erant cum Leonida manere.

CCXX. Dicunt autem, ipsum Leonidam illos dimisisse, ne perirent curantem; se autem et præsentes Spartanos non decere dicentem deserere stationem ad quam custodiendam principio missi essent. (2) Et ego quoque quam maxime in hac sum sententia, Leonidam, quum minime promptos esse socios vidisset, nec ad subeundum secum periculum ultro paratos, abire illos jussisse; sibi autem, ut abiret, inhonestum judicasse. (3) Contra, si maneret, ingens eum gloria manebat, et Spartæ felicitas non exstinguebatur. Etenim Spartanis, jam in primo hujus belli initio oraculum consulentibus, responderat Pythia, aut

δαίμονα ἀνάστατον γενέσθαι ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἢ τὸν βασιλέα σφέων ἀπολέσθαι. (4) Ταῦτα δέ σφι ἐν ἔπεσι ἑξαμέτροισι χρᾷ ἔχοντα ὧδε,

Ὑμῖν δ', ὦ Σπάρτης οἰκήτορες εὐρυχόροιο,
ἢ μέγα ἄστυ ἐρικυδὲς ὑπ' ἀνδράσι Περσείδῃσι
πέρθεται, ἢ τὸ μὲν οὐχὶ, ἀφ' Ἡρακλέος δὲ γενέθλης
πενθήσει βασιλῆ φθίμενον Λακεδαίμονος οὖρος.
Οὐ γὰρ τὸν ταύρων σχήσει μένος οὐδὲ λεόντων
ἀντιβίην· Ζηνὸς γὰρ ἔχει μένος· οὐδέ ἕ φημι
σχήσεσθαι, πρὶν τῶνδ' ἕτερον διὰ πάντα δάσηται.

(5) Ταῦτά τε δὴ ἐπιλεγόμενον Λεωνίδεα, καὶ βουλόμενον κλέος καταθέσθαι μούνων Σπαρτιητέων, ἀποπέμψαι τοὺς συμμάχους μᾶλλον ἢ γνώμῃ διενεχθέντας οὕτω ἀκόσμως οἴχεσθαι τοὺς οἰχομένους.

CCXXI. Μαρτύριον δέ μοι καὶ τόδε οὐκ ἐλάχιστον τούτου πέρι γέγονε· οὐ γὰρ μοῦνον τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ τὸν μάντιν ὃς εἵπετο τῇ στρατιῇ ταύτῃ, Μεγιστίην τὸν Ἀκαρνῆνα, λεγόμενον εἶναι τὰ ἀνέκαθεν ἀπὸ Μελάμποδος, τοῦτον τὸν εἴπαντα ἐκ τῶν ἱρῶν τὰ μέλλοντά σφι ἐκβαίνειν, φανερός ἐστι Λεωνίδης ἀποπέμπων, ἵνα μὴ συναπόληταί σφι. Ὁ δὲ ἀποπεμπόμενος αὐτὸς μὲν οὐκ ἀπελείπετο, τὸν δὲ παῖδα συστρατευόμενον, ἐόντα οἱ μουνογενέα, ἀπέπεμψε.

CCXXII. Οἱ μέν νυν σύμμαχοι οἱ ἀποπεμπόμενοι οἴχοντό τε ἀπιόντες καὶ ἐπείθοντο Λεωνίδῃ, Θεσπιέες δὲ καὶ Θηβαῖοι κατέμειναν μοῦνοι παρὰ Λακεδαιμονίοισι. (2) Τούτων δὲ Θηβαῖοι μὲν ἀέκοντες ἔμενον καὶ οὐ βουλόμενοι (κατεῖχε γάρ σφεας Λεωνίδης ἐν ὁμήρων λόγῳ ποιεύμενος), Θεσπιέες δὲ ἑκόντες μάλιστα, οἳ οὐκ ἔφασαν ἀπολιπόντες Λεωνίδεα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀπαλλάξεσθαι, ἀλλὰ καταμείναντες συναπέθανον. Ἐστρατήγεε δὲ αὐτῶν Δημόφιλος Διαδρόμεω.

CCXXIII. Ξέρξης δὲ ἐπεὶ ἡλίου ἀνατείλαντος σπονδὰς ἐποιήσατο, ἐπισχὼν χρόνον ἐς ἀγορῆς κου μάλιστα πληθώρην πρόσοδον ἐποιέετο· καὶ γὰρ ἐπέσταλτο ἐξ Ἐπιάλτεω οὕτω· ἀπὸ γὰρ τοῦ οὔρεος ἡ κατάβασις συντομωτέρη τέ ἐστι καὶ βραχύτερος ὁ χῶρος πολλὸν ἤπερ ἡ περίοδός τε καὶ ἀνάβασις. (2) Οἵ τε δὴ βάρβαροι οἱ ἀμφὶ Ξέρξεα προσήϊσαν, καὶ οἱ ἀμφὶ Λεωνίδεα Ἕλληνες, ὡς τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἔξοδον ποιεύμενοι, ἤδη πολλῷ μᾶλλον ἢ κατ' ἀρχὰς ἐπεξήϊσαν ἐς τὸ εὐρύτερον τοῦ αὐχένος. (3) Τὸ μὲν γὰρ ἔρυμα τοῦ τείχεος ἐφυλάσσετο, οἱ δὲ ἀνὰ τὰς προτέρας ἡμέρας ὑπεξιόντες ἐς τὰ στεινόπορα ἐμάχοντο. Τότε δὲ συμμίσγοντες ἔξω τῶν στεινῶν ἔπιπτον πλήθεϊ πολλοὶ τῶν βαρβάρων· ὄπισθε γὰρ οἱ ἡγεμόνες τῶν τελέων ἔχοντες μάστιγας ἐρράπιζον πάντα ἄνδρα, αἰεὶ ἐς τὸ πρόσω ἐποτρύνοντες. (4) Πολλοὶ μὲν δὴ ἐσέπιπτον αὐτῶν ἐς τὴν θάλασσαν καὶ διεφθείροντο, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνες κατεπατέοντο ζωοὶ ὑπ' ἀλλήλων· ἦν δὲ λόγος οὐδεὶς τοῦ ἀπολλυμένου. Ἅτε γὰρ ἐπιστάμενοι τὸν μέλλοντά σφι ἔσεσθαι θάνατον ἐκ τῶν περιιόντων

eversum iri Lacedæmonem a barbaris; aut regem ipsorum periturum. (4) Hoc eis illa responsum versibus hexametris comprehensum dederat, his verbis :

Vobis, o spatiosæ Spartæ incolæ,
aut ingens urbs gloriosa a viris Persis
evertitur; aut, si non hoc, ab Hercule oriundum
flebunt mortuum regem Lacedæmonis fines.
Nec enim sustinebit eum taurorum robur leonumque
contra stantium; Jovis enim ille robur habet; eumque dico
non iri repressum prius, quam horum alterutrum fuerit
sortitus.

(5) Igitur Leonidam, hæc reputantem, cupientemque solis Spartanis sempiternam adquirere gloriam, dimisisse potius arbitror socios illos qui abiere, quam ipsos per se ab illo dissentientes, ita spreta omni militari disciplina abiisse.

CCXXI. Cujus rei mihi hoc etiam haud minimum documentum est, quod non modo reliqui dimissi sunt, sed quod satis constat, vati etiam exercitum sequenti, Megistiæ Acarnani, genus a Melampode derivanti, eidem qui e victimis eventura illis prædixerat, missionem dedisse Leonidam, veritum ne cum ipsis periret. At ille, quamquam missionem nactus, non tamen discessit; sed filium, militiæ hujus socium, qui unicus illi natus erat, dimisit.

CCXXII. Cæteri igitur socii dimissi abierunt, mandato Leonidæ obsequentes. Thespienses vero et Thebani soli apud Lacedæmonios manserunt. (2) Et Thebani quidem nolentes et inviti manserunt; retinuit eos autem Leonidas, obsidum loco habens : Thespienses vero summa sua voluntate; neutiquam enim Leonidam et qui cum illo erant se deserturos abscessurosque aiebant, sed apud illos mansuros mortemque cum eisdem occubituros. His præerat Demophilus, Diadromæ filius.

CCXXIII. Orto sole, Xerxes libamina fecit : deinde aliquamdiu moratus, quo tempore forum maxime frequentari hominibus solet impressionem in hostem facere instituit : ita enim significatum ei ab Ephialte erat. Nam descensus de monte brevior est, atque iter inde ad Thermopylas compendiosius, quam circuitus et adscensus montis. (2) Barbari igitur, qui cum Xerxe erant, in hostem perrexerunt : et Græci cum Leonida, utpote ad mortem ire parati, jam multo longius, quam ante, in spatiosiorem faucium partem progressi sunt. (3) Nam muri quidem munimentum custodiebatur; superioribus vero diebus in ipsas etiam fauces progressi pugnaverant. Nunc igitur, quum extra angustias consererent pugnam, ingens hostium cecidit multitudo. Etenim manipulorum duces, flagellis a tergo instantes, et unumquemque cædentes, ad ulterius progrediendum suos concitabant. (4) Itaque eorum multi in mare incidentes perierunt; multo vero plures, alii ab aliis, vivi conculcati sunt : nec ulla ratio habebatur pereuntium. Nam Lacedæmonii, quum imminere sibi mortem ab his qui montem circumiverant non ignorarent,

τὸ οὖρος, ἐπεδείκνυντο ῥώμης ὅσον εἶχον μέγιστον ἐς τοὺς βαρβάρους, παραχρεώμενοί τε καὶ ἀτέοντες.

CCXXIV. Δόρατα μέν νυν τοῖσι πλέοσι αὐτῶν τηνικαῦτα ἐτύγχανε κατεηγότα ἤδη, οἱ δὲ τοῖσι ξίφεσι διεργάζοντο τοὺς Πέρσας. (2) Καὶ Λεωνίδης τε ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ πίπτει ἀνὴρ γενόμενος ἄριστος, καὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ οὐνομαστοὶ Σπαρτιητέων, τῶν ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίων γενομένων ἐπυθόμην τὰ οὐνόματα, ἐπυθόμην δὲ καὶ ἁπάντων τῶν τριηκοσίων. (3) Καὶ δὴ καὶ Περσέων πίπτουσι ἐνθαῦτα ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ οὐνομαστοὶ, ἐν δὲ δὴ καὶ Δαρείου δύο παῖδες Ἀβροκόμης τε καὶ Ὑπεράνθης, ἐκ τῆς Ἀρτάνεω θυγατρὸς Φραταγούνης γεγονότες Δαρείῳ. (4) Ὁ δὲ Ἀρτάνης Δαρείου μὲν τοῦ βασιλέος ἦν ἀδελφεὸς, Ὑστάσπεος δὲ τοῦ Ἀρσάμεω παῖς· ὃς καὶ ἐκδιδοὺς τὴν θυγατέρα Δαρείῳ τὸν οἶκον πάντα τὸν ἑωυτοῦ ἐπέδωκε ὡς μούνου οἱ ἐούσης ταύτης τέκνου.

CCXXV. Ξέρξεώ τε δὴ δύο ἀδελφεοὶ ἐνθαῦτα πίπτουσι μαχόμενοι ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ τοῦ Λεωνίδεω, Περσέων τε καὶ Λακεδαιμονίων ὠθισμὸς ἐγένετο πολλὸς, ἐς ὃ τοῦτόν τε ἀρετῇ οἱ Ἕλληνες ὑπεξείρυσαν καὶ ἐτρέψαντο τοὺς ἐναντίους τετράκις. Τοῦτο δὲ συνεστήκεε μέχρι οὗ οἱ σὺν Ἐπιάλτῃ παρεγένοντο. (2) Ὡς δὲ τούτους ἥκειν ἐπύθοντο οἱ Ἕλληνες, ἐνθεῦτεν ἤδη ἑτεροιοῦτο τὸ νεῖκος· ἔς τε γὰρ τὸ στεινὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεχώρεον ὀπίσω, καὶ παραμειψάμενοι τὸ τεῖχος ἐλθόντες ἵζοντο ἐπὶ τὸν κολωνὸν πάντες ἀλέες οἱ ἄλλοι πλὴν Θηβαίων. Ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ ἐσόδῳ, ὅκου νῦν ὁ λίθινος λέων ἕστηκε ἐπὶ Λεωνίδῃ. (3) Ἐν τούτῳ σφέας τῷ χώρῳ ἀλεξομένους μαχαίρῃσι, τοῖσι αὐτῶν ἐτύγχανον ἔτι περιεοῦσαι, καὶ χερσὶ καὶ στόμασι κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, οἱ μὲν ἐξ ἐναντίης ἐπισπόμενοι καὶ τὸ ἔρυμα τοῦ τείχεος συγχώσαντες, οἱ δὲ περιελθόντες πάντοθε περισταδόν.

CCXXVI. Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Θεσπιέων τοιούτων γενομένων, ὅμως λέγεται ἄριστος ἀνὴρ γενέσθαι Σπαρτιήτης Διηνέκης· τὸν τόδε φασὶ εἶπαι τὸ ἔπος πρὶν ἢ συμμῖξαί σφεας τοῖσι Μήδοισι, πυθόμενον πρός τευ τῶν Τρηχινίων ὡς ἐπεὰν οἱ βάρβαροι ἀπίωσι τὰ τοξεύματα, τὸν ἥλιον ὑπὸ τοῦ πλήθεος τῶν ὀϊστῶν ἀποκρύπτουσι· τοσοῦτό τι πλῆθος αὐτῶν εἶναι· (2) τὸν δὲ οὐκ ἐκπλαγέντα τούτοισι εἶπαι, ἐν ἀλογίῃ ποιεύμενον τὸ τῶν Μήδων πλῆθος, ὡς πάντα σφι ἀγαθὰ ὁ Τρηχίνιος ξεῖνος ἀγγέλλοι, εἰ ἀποκρυπτόντων τῶν Μήδων τὸν ἥλιον ὑπὸ σκιῇ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ. Ταῦτα μὲν καὶ ἄλλα τοιουτότροπα ἔπεά φασι Διηνέκεα τὸν Λακεδαιμόνιον λιπέσθαι μνημόσυνα.

CCXXVII. Μετὰ δὲ τοῦτον ἀριστεῦσαι λέγονται Λακεδαιμόνιοι δύο ἀδελφεοὶ, Ἀλφεός τε καὶ Μάρων Ὀρσιφάντου παῖδες. Θεσπιέων δὲ εὐδοκίμεε μάλιστα τῷ οὔνομα ἦν Διθύραμβος Ἁρματίδεω.

CCXXVIII. Θαφθεῖσι δέ σφι αὐτοῦ ταύτῃ τῇ περ ἔπεσον, καὶ τοῖσι πρότερον τελευτήσασι ἢ ὑπὸ Λεωνί-

quanta maxima poterant fortitudinis specimina adversus barbaros ediderunt, nullo modo parcentes sibi, ac furiosorum in morem pugnantes.

CCXXIV. Hastæ quidem jam tunc pleraque fractæ erant, et gladiis illi Persas conficiebant. (2) In eo labore, ab altera parte, Leonidas fortissime pugnans cecidit, cum eoque alii illustres Spartani; quorum ergo, ut dignorum virorum, nomina sciscitatus sum cognovique: rescivi vero etiam omnium nomina trecentorum. (3) Ab altera parte, ex Persis ibidem et alii multi illustres ceciderunt viri, et in his duo Darii filii, Abrocomes, et Hyperanthes, quos ex Phrataguna Artanis filia Darius susceperat. (4) Artanes autem frater fuerat Darii, Hystaspis filius, Arsamis nepos. Is Dario filiam suam elocans, simul totam suam domum ei donaverat, quum unica ipsius proles illa esset.

CCXXV. Igitur duo Xerxis fratres ibi ceciderunt pugnantes super Leonidæ cadavere, de quo acre fuit inter Persas et Lacedæmonios certamen: donec ad extremum sua virtute Græci illud subtraxerunt, quater in fugam versis adversariis. Ita pugnatum est, donec qui cum Ephialte erant advenere. (2) Quos ubi accedere intellexerunt Græci, tum vero mutatum certamen est. Tunc enim in angustias viæ se receperunt, et murum etiam prætergressi, ubi ad tumulum venerunt, qui in introitu angustiarum est, ubi nunc lapideus leo stat in Leonidæ memoriam, ibi confertim consederunt exceptis Thebanis cæteri omnes. (3) Eodemque loco gladiis sese defendentes, quibus gladii supererant, alii manibus dentibusque depugnantes, obruti sunt barbarorum telis, partim subruta muri munitione ex adverso ingruentium, partim ex circuitu undique circumstantium.

CCXXVI. Tales quum se præstiterint Lacedæmonii et Thespienses omnes, fortissimus tamen ex his fuisse dicitur Dieneces Spartanus: quem aiunt, priusquam cum Medis congrederentur, verbum illud dixisse, quum Trachinium quemdam audivisset dicentem, quando barbari tela emiserint, multitudine telorum solem iri obscuratum; tantam enim esse hostium multitudinem. (2) Hunc igitur, nihil perterritum, sed aspernantem Medorum multitudinem, respondisse aiunt, fausta omnia Græcis nunciare hospitem Trachinium; quandoquidem, sole telis Medorum obscurato, in umbra sint pugnaturi, non in sole. Hæc et ejusdem generis alia dicta, aiunt, Dienecem Lacedæmonium fortis animi monumenta reliquisse.

CCXXVII. Post hunc fortissimos se præstitisse memorant Lacedæmonios duos fratres, Alpheum et Maronem, Orsiphanti filios. Ex Thespiensibus vero præcipuam laudem abstulit vir, cui Dithyrambus nomen fuit, Harmatidæ filius.

CCXXVIII. Sepulti sunt omnes eodem loco quo ceciderunt, et tam in horum honorem, quam in illorum qui ante

δεω ἀποπεμφθέντας οἴχεσθαι, ἐπιγέγραπται γράμματα λέγοντα τάδε,

> Μυριάσιν ποτὲ τῇδε τριηκοσίαις ἐμάχοντο
> ἐκ Πελοποννάσου χιλιάδες τέτορες.

(2) Ταῦτα μὲν δὴ τοῖσι πᾶσι ἐπιγέγραπται, τοῖσι δὲ Σπαρτιήτῃσι ἰδίῃ,

> Ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
> κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Λακεδαιμονίοισι μὲν δὴ τοῦτο, τῷ δὲ μάντι τόδε,

> Μνῆμα τόδε κλεινοῖο Μεγιστία, ὅν ποτε Μῆδοι
> Σπερχειὸν ποταμὸν κτεῖναν ἀμειψάμενοι,
> μάντιος, ὃς τότε Κῆρας ἐπερχομένας σάφα εἰδὼς
> οὐκ ἔτλη Σπάρτης ἡγεμόνας προλιπεῖν.

(3) Ἐπιγράμμασι μέν νυν καὶ στήλῃσι, ἔξω ἢ τὸ τοῦ μάντιος ἐπίγραμμα, Ἀμφικτύονές εἰσί σφεας οἱ ἐπικοσμήσαντες· τὸ δὲ τοῦ μάντιος Μεγιστίεω Σιμωνίδης ὁ Λεωπρέπεός ἐστι κατὰ ξεινίην ὁ ἐπιγράψας.

CCXXIX. Δύο δὲ τούτων τῶν τριηκοσίων λέγεται Εὔρυτόν τε καὶ Ἀριστόδημον, παρεὸν αὐτοῖσι ἀμφοτέροισι κοινῷ λόγῳ χρησαμένοισι ἢ ἀποσωθῆναι ὁμοῦ ἐς Σπάρτην, ὡς μεμετιμένοι τε ἔσαν ἐκ τοῦ στρατοπέδου ὑπὸ Λεωνίδεω καὶ κατεκέατο ἐν Ἀλπηνοῖσι ὀφθαλμιόντες ἐς τὸ ἔσχατον, ἢ εἴ γε μὴ ἐβούλοντο νοστῆσαι, ἀποθανέειν ἅμα τοῖσι ἄλλοισι, (2) παρεόν σφι τούτων τὰ ἕτερα ποιέειν οὐκ ἐθελῆσαι ὁμοφρονέειν, ἀλλὰ γνώμῃ διενειχθέντας Εὔρυτον μὲν πυθόμενον τὴν τῶν Περσέων περίοδον, αἰτήσαντά τε τὰ ὅπλα καὶ ἐνδύντα, ἄγειν αὐτὸν κελεῦσαι τὸν εἵλωτα ἐς τοὺς μαχομένους, ὅκως δὲ αὐτὸν ἤγαγε, τὸν μὲν ἀγαγόντα οἴχεσθαι φεύγοντα, τὸν δὲ ἐσπεσόντα ἐς τὸν ὅμιλον διαφθαρῆναι, Ἀριστόδημον δὲ λειποψυχέοντα λειφθῆναι. (3) Εἰ μέν νυν ἦν μοῦνον Ἀριστόδημον ἀλγήσαντα ἀπονοστῆσαι ἐς Σπάρτην, ἢ καὶ ὁμοῦ σφέων ἀμφοτέρων τὴν κομιδὴν γενέσθαι, δοκέειν ἐμοὶ οὐκ ἄν σφι Σπαρτιήτας μῆνιν οὐδεμίαν προσθέσθαι· νυνὶ δὲ τοῦ μὲν αὐτῶν ἀπολομένου, τοῦ δὲ τῆς μὲν αὐτῆς ἐχομένου προφάσιος, οὐκ ἐθελήσαντος δὲ ἀποθνήσκειν, ἀναγκαίως σφι ἔχειν μηνῖσαι μεγάλως Ἀριστοδήμῳ.

CCXXX. Οἱ μέν νυν οὕτω σωθῆναι λέγουσι Ἀριστόδημον ἐς Σπάρτην καὶ διὰ πρόφασιν τοιήνδε, οἱ δὲ ἄγγελον πεμφθέντα ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ἐξεὸν αὐτῷ καταλαβέειν τὴν μάχην γινομένην οὐκ ἐθελῆσαι, ἀλλ' ὑπομείναντα ἐν τῇ ὁδῷ περιγενέσθαι, τὸν δὲ συνάγγελον αὐτοῦ ἀπικόμενον ἐς τὴν μάχην ἀποθανέειν.

CCXXXI. Ἀπονοστήσας δὲ ἐς Λακεδαίμονα ὁ Ἀριστόδημος ὄνειδός τε εἶχε καὶ ἀτιμίην. Πάσχων δὲ τοιάδε ἠτίμωτο· οὔτε οἱ πῦρ οὐδεὶς ἔναυε Σπαρτιητέων οὔτε διελέγετο, ὄνειδός τε εἶχε ὁ τρέσας Ἀριστόδημος καλεύμενος. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐν τῇ ἐν Πλαταιῇσι μάχῃ ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν ἐπενειχθεῖσάν οἱ αἰτίην.

CCXXXII. Λέγεται δὲ καὶ ἄλλον ἀποπεμφθέντα

ceciderant quam dimissi a Leonida socii abierunt, hæ inscriptiones positæ sunt :

> Cum trecentis olim myriadibus hic pugnarunt
> ex Peloponneso quattuor millia virorum.

(2) Hæc in honorem omnium posita inscriptio est; in Spartanorum vero memoriam privatim ista :

> Hospes, nuncia Lacedæmoniis, hoc loco nos
> jacere, dictis illorum obsequentes.

In Lacedæmonios igitur hoc; in vatem vero istud :

> Monumentum hoc illustris Megistiæ, quem olim Medi
> Spercheo fluvio occiderunt trajecto,
> vatis, qui instans tunc fatum probe cognitum habens,
> deserere tamen Spartæ duces non sustinuit.

(3) Inscriptionibus istis et columnis, excepto vatis epigrammate, Amphictyones illos honorarunt : vatis vero Megistiæ epigramma Simonides posuit, Leoprepis filius, pro hospitii familiaritate.

CCXXIX. Narrant, ex trecentis illis Spartanis duos viros, Eurytum et Aristodemum, quum, si commune voluissent consilium sequi, potuissent ambo aut simul salvi Spartam redire, ut qui a Leonida e castris dimissi decubuerant in Alpenis, vehementi oculorum dolore laborantes; aut, si redire ad commilitones voluissent, mortem potuissent obire cum reliquis : (2) hos igitur, narrant, quum alterutrum horum licuisset eligere, noluisse commune sequi consilium; sed, inter se dissentientes, Eurytum, cognito Persarum per montem circuitu, arma postulasse, captisque armis jussisse helotam suum ad pugnantes se ducere; et, postquam ad illos pervenit, helotam quidem fuga salutem petiisse, ipsum vero in hostium agmen irruentem occubuisse : Aristodemum autem, deficientem animo, remansisse. (3) Quodsi igitur unus Aristodemus oculorum morbo laborasset, eaque caussa Spartam rediisset, aut si ambo simul reversi essent, Spartani (ut mihi videtur) nullam in eos iram erant exerciturі : nunc vero, quum alter periit, alter, qui in eadem caussa fuerat, mori recusavit, necessario vehementer irasci Aristodemo debuerunt.

CCXXX. Alii igitur, hoc modo hacque occasione Aristodemum, memorant, salvum Spartam evasisse : alii vero aiunt, ad deferendum nuncium quemdam missum eum fuisse e castris, et, quum pugnæ deinde interesse potuisset, noluisse, sed in via moratum, superstitem fuisse; socium autem, qui simul cum eo missus fuerat, ad pugnam rediisse, in eaque occubuisse.

CCXXXI. Quidquid est, Lacedæmonem reversus Aristodemus probro et ignominia notatus est, atque ita infamis habitus, ut nemo Spartanorum lumen ei accenderet, nec cum eo colloqueretur, utque per ignominiam trepidus Aristodemus nominaretur. Sed idem vir in pugna ad Plataeas culpam, quæ eum premebat, dissolvit totam.

CCXXXII. Memorant etiam, alium ex trecentis, nomine

ἄγγελον ἐς Θεσσαλίην τῶν τριηκοσίων τούτων περιγενέσθαι, τῷ οὔνομα εἶναι Παντίτην· νοστήσαντα δὲ τοῦτον ἐς Σπάρτην, ὡς ἠτίμωτο, ἀπάγξασθαι.

CCXXXIII. Οἱ δὲ Θηβαῖοι τῶν ὁ Λεοντιάδης ἐστρατήγεε, τέως μὲν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐόντες ἐμάχοντο, ὑπ' ἀναγκαίης ἐχόμενοι, πρὸς τὴν βασιλέος στρατιήν· (2) ὡς δὲ εἶδον κατυπέρτερα τῶν Περσέων γινόμενα τὰ πρήγματα, οὕτω δή, τῶν σὺν Λεωνίδῃ Ἑλλήνων ἐπειγομένων ἐπὶ τὸν κολωνόν, ἀποσχισθέντες τούτων χεῖράς τε προέτεινον καὶ ἤϊσαν ἆσσον τῶν βαρβάρων, λέγοντες τὸν ἀληθέστατον τῶν λόγων, ὡς καὶ μηδίζουσι καὶ γῆν τε καὶ ὕδωρ ἐν πρώτοισι ἔδοσαν βασιλέϊ, ὑπὸ δὲ ἀναγκαίης ἐχόμενοι ἐς Θερμοπύλας ἀπικοίατο καὶ ἀναίτιοι εἶεν τοῦ τρώματος τοῦ γεγονότος βασιλέϊ. (3) Ὥς τε ταῦτα λέγοντες περιεγίνοντο· εἶχον γὰρ καὶ Θεσσαλοὺς τῶν λόγων τούτων μάρτυρας. Οὐ μέντοι τά γε πάντα εὐτύχησαν· ὡς γὰρ αὐτοὺς ἔλαβον οἱ βάρβαροι ἐλθόντας, τοὺς μέν τινας καὶ ἀπέκτειναν προσιόντας, τοὺς δὲ πλεῦνας αὐτῶν κελεύσαντος Ξέρξεω ἔστιζον στίγματα βασιλήϊα, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λεοντιάδεω, τοῦ τὸν παῖδα Εὐρύμαχον χρόνῳ μετέπειτεν ἐφόνευσαν Πλαταιέες στρατηγήσαντα ἀνδρῶν Θηβαίων τετρακοσίων καὶ σχόντα τὸ ἄστυ τὸ Πλαταιέων.

CCXXXIV. Οἱ μὲν δὴ περὶ Θερμοπύλας Ἕλληνες οὕτω ἠγωνίσαντο· Ξέρξης δὲ καλέσας Δημάρητον εἰρώτα ἀρξάμενος ἐνθένδε, « Δημάρητε, ἀνὴρ εἶς ἀγαθός. Τεκμαίρομαι δὲ τῇ ἀληθείῃ· ὅσα γὰρ εἶπας, ἅπαντα ἀπέβη οὕτω. (2) Νῦν δέ μοι εἰπέ, κόσοι τινές εἰσι οἱ λοιποὶ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τούτων ὁκόσοι τοιοῦτοι τὰ πολέμια, εἴτε καὶ ἅπαντες. » Ὁ δ' εἶπε, « ὦ βασιλεῦ, πλῆθος μὲν πάντων τῶν Λακεδαιμονίων πολλὸν καὶ πόλιες πολλαί· τὸ δὲ ἐθέλεις ἐκμαθέειν, εἰδήσεις. (3) Ἔστι ἐν τῇ Λακεδαίμονι Σπάρτη πόλις ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων μάλιστα, καὶ οὗτοι πάντες εἰσὶ ὅμοιοι τοῖσι ἐνθάδε μαχεσαμένοισι· οἵ γε μὲν ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι τούτοισι μὲν οὐκ ὅμοιοι, ἀγαθοὶ δέ. » (4) Εἶπε πρὸς ταῦτα Ξέρξης, « Δημάρητε, τέῳ τρόπῳ ἀπονητότατα τῶν ἀνδρῶν τούτων ἐπικρατήσομεν; ἴθι ἐξηγέο· σὺ γὰρ ἔχεις αὐτῶν τὰς διεξόδους τῶν βουλευμάτων οἷα βασιλεὺς γενόμενος. »

CCXXXV. Ὁ δ' ἀμείβετο, « ὦ βασιλεῦ, εἰ μὲν δὴ συμβουλεύεαι μοι προθύμως, δίκαιόν με σοί ἐστι φράζειν τὸ ἄριστον· εἰ τῆς ναυτικῆς στρατιῆς νέας τριηκοσίας ἀποστείλειας ἐπὶ τὴν Λάκαιναν χώρην. (2) Ἔστι δὲ ἐπ' αὐτῇ νῆσος ἐπικειμένη τῇ οὔνομά ἐστι Κύθηρα, τὴν Χίλων ἀνὴρ παρ' ἡμῖν σοφώτατος γενόμενος κέρδος μέζον ἔφη εἶναι Σπαρτιήτῃσι κατὰ τῆς θαλάσσης καταδεδυκέναι μᾶλλον ἢ ὑπερέχειν, αἰεί τι προσδοκέων ἀπ' αὐτῆς τοιοῦτο ἔσεσθαι οἷόν τι ἐγὼ ἐξηγέομαι, οὔτι τὸν σὸν στόλον προειδώς, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως φοβεόμενος ἀνδρῶν στόλον. (3) Ἐκ ταύτης ὦν τῆς νήσου ὁρμεώμενοι φοβεόντων τοὺς Λακεδαιμονίους. Παροίκου δὲ πολέμου σφι ἐόντος οἰκηίου οὐδὲν δεινοὶ ἔσονταί τοι μὴ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἁλισκομένης ὑπὸ τοῦ πεζοῦ βω-

Pantiten, quum ad deferendum nuncium in Thessaliam fuisset missus, superstitem fuisse; eumdem vero, quum Spartam reversus ignominia esset notatus, voluntario suspendio vitam finiisse.

CCXXXIII. Thebani vero, quibus dux præerat Leontiades, hactenus quidem a Græcorum partibus stantes, necessitate coacti, adversus regis exercitum dimicaverant. (2) Ut vero superiorem esse viderunt rem Persarum, quo tempore Græci qui cum Leonida fuerant ad tumulum se recipere properabant, his desertis, passis manibus ad barbaros accesserunt, dicentes id quod verissimum erat, cum Medis sese sentire; et inter primos terram et aquam regi tradidisse; necessitate autem coactos venisse ad Thermopylas, et a cladis culpa regi illatæ esse immunes. (3) His dictis, salvi evaserunt; habebant enim etiam Thessalos dictorum testes. Nec tamen prorsus feliciter eis res cessit. Nam, ut accedentes eos in potestate habuerunt barbari, nonnullos etiam, ut accedebant, interfecerunt; plurimis vero Xerxis jussu regia inusserunt stigmata, initio a duce Leontiade facto; cujus viri filium Eurymachum, interjecto tempore, Platæenses interfecerunt, quum quadringentorum dux fuisset Thebanorum, quorum ope Platæensium urbem occupaverat.

CCXXXIV. Hoc igitur modo ad Thermopylas Græci pugnaverant. Tum vero Xerxes vocatum ad se Demaratum interrogavit, hoc usus sermonis introitu: « Demarate, vir probus es: ex vero ita judico: quæcumque enim dixisti, ea ita evenerunt. (2) Nunc autem dic mihi, quotnam numero sint reliqui Lacedæmonii; et ex his quot sint horum similes in re bellica, an etiam tales sint omnes. » Et ille, « Rex, inquit, multitudo quidem omnium Lacedæmoniorum ingens est, et civitates sunt multæ: quod vero tu scire cupis, id dicam. (3) Est in Laconica Sparta, civitas virorum octies mille admodum: et hi quidem omnes similes sunt his qui hic pugnarunt. Cæteri vero Lacedæmonii his utique non sunt similes, at fortes tamen viri sunt. » (4) Ad hæc Xerxes ait: « Quonam igitur pacto, Demarate, hos homines minimo labore subigemus? Age, hoc mihi prome! Tu enim vias consiliorum omnium, quibus illi utuntur, compertas habes, quippe qui rex eorum fuisti. »

CCXXXV. Respondit Demaratus: « Quandoquidem studiose tu me, o rex, consulis, æquum est ut tibi id, quod optimum fuerit, expromam: nempe, si trecentarum navium classem in Laconicam miseris terram. (2) Est autem prope illam sita insula, cui nomen Cythera; de qua Chilon, vir olim apud nos sapientissimus, dicere consueverat, ingens lucrum fore Spartanis, si ea insula mari mergeretur potius, quam emineret. Nempe ille, non utique tuam classem ex longo tempore prospiciens, sed quamlibet quorumcumque hominum timens classem, semper veritus erat ne ex illa insula tale quidpiam patriæ suæ immineret, quale tibi ego nunc propono. (3) Ex hac igitur insula impetum faciens tua classis terreat Lacedæmonios: et illi, proprio finitimoque bello pressi, nihil verendum est, ne reliquæ Græciæ, a pedestri-

θέωσι ταύτῃ. Καταδουλωθείσης δὲ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἀσθενὲς ἤδη τὸ Λακωνικὸν μοῦνον λείπεται. (4) Ἢν δὲ ταῦτα μὴ ποιέῃς, τάδε τοι προσδόκα ἔσεσθαι. Ἔστι τῆς Πελοποννήσου ἰσθμὸς στεινός· ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ πάντων Πελοποννησίων συνομοσάντων ἐπὶ σοὶ μάχας ἰσχυροτέρας ἄλλας τῶν γενομένων προσδέκεο ἔσεσθαί τοι. Ἐκεῖνο δὲ ποιήσαντι ἀμαχητὶ ὅ τε ἰσθμὸς οὗτος καὶ αἱ πόλιες προσχωρήσουσι. »

CCXXXVI. Λέγει μετὰ τοῦτον Ἀχαιμένης ἀδελφεός τε ἐὼν Ξέρξεω καὶ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ στρατηγός, παρατυχών τε τῷ λόγῳ καὶ δείσας μὴ ἀναγνωσθῇ Ξέρξης ποιέειν ταῦτα, « ὦ βασιλεῦ, ὁρέω σε ἀνδρὸς ἐνδεκόμενον λόγους ὃς φθονέει τοι εὖ πρήσσοντι ἢ καὶ προδιδοῖ πρήγματα τὰ σά. (2) Καὶ γὰρ δὴ καὶ τρόποισι τοιούτοισι χρεώμενοι Ἕλληνες χαίρουσι· τοῦ τε εὐτυχέειν φθονέουσι καὶ τὸ κρέσσον στυγέουσι. (3) Εἰ δ' ἐπὶ τῇσι παρεούσῃσι τύχῃσι, τῶν νέες νεναυηγήκασι τετρακόσιαι, ἄλλας ἐκ τοῦ στρατοπέδου τριηκοσίας ἀποπέμψεις περιπλώειν Πελοπόννησον, ἀξιόμαχοί τοι γίνονται οἱ ἀντίπαλοι· ἀλὴς δὲ ἐὼν ὁ ναυτικὸς στρατὸς δυσμεταχείριστός τε αὐτοῖσι γίνεται, καὶ ἀρχὴν οὐκ ἀξιόμαχοί τοι ἔσονται, καὶ πᾶς ὁ ναυτικὸς τῷ πεζῷ ἀρήξει καὶ ὁ πεζὸς τῷ ναυτικῷ, ὁμοῦ πορευόμενος· εἰ δὲ διασπάσεις, οὔτε σὺ ἔσεαι ἐκείνοισι χρήσιμος οὔτε ἐκεῖνοι σοί. (4) Τὰ σεωυτοῦ δὲ τιθέμενος εὖ γνώμην ἔχε τὰ τῶν ἀντιπολέμων μὴ ἐπιλέγεσθαι πρήγματα, τῇ τε στήσονται τὸν πόλεμον, τά τε ποιήσουσι, ὅσοι τε πλῆθος εἰσί. Ἱκανοὶ γὰρ ἐκεῖνοί γε αὐτοὶ ἑωυτῶν πέρι φροντίζειν εἰσὶ, ἡμεῖς δὲ ἡμέων ὡσαύτως. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἢν ἴωσι ἀντία Πέρσῃσι ἐς μάχην, οὐδὲν τὸ παρεὸν τρῶμα ἀνιεῦνται. »

CCXXXVII. Ἀμείβεται Ξέρξης τοισίδε, « Ἀχαίμενες, εὖ τέ μοι δοκέεις λέγειν, καὶ ποιήσω ταῦτα. Δημάρητος δὲ λέγει μὲν τὰ ἄριστα ἔλπεται εἶναι ἐμοὶ, γνώμῃ μέντοι ἑσσοῦται ὑπὸ σεῦ. (2) Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνό γε ἐνδέξομαι, ὅκως οὐκ εὐνοέει τοῖσι ἐμοῖσι πρήγμασι, τοῖσί τε λεγομένοισι πρότερον ἐκ τούτου σταθμώμενος, καὶ τῷ ἐόντι, ὅτι πολιήτης μὲν πολιήτῃ εὖ πρήσσοντι φθονέει καὶ ἔστι δυσμενὴς τῇ σιγῇ, οὐδ' ἂν συμβουλευομένου τοῦ ἀστοῦ πολιήτης ἀνὴρ τὰ ἄριστά οἱ δοκέοντα εἶναι ὑποθέοιτο, εἰ μὴ πρόσω ἀρετῆς ἀνήκοι· σπάνιοι δ' εἰσὶ οἱ τοιοῦτοι· (3) ξεῖνος δὲ ξείνῳ εὖ πρήσσοντί ἐστι εὐμενέστατον πάντων, συμβουλευομένου τε ἂν συμβουλεύσειε τὰ ἄριστα. Οὕτω ὦν κακολογίης πέρι τῆς ἐς Δημάρητον, ἐόντος ἐμοὶ ξείνου, ἔχεσθαί τινα τοῦ λοιποῦ κελεύω. »

CCXXXVIII. Ταῦτα εἴπας Ξέρξης διεξήϊε διὰ τῶν νεκρῶν, καὶ Λεωνίδεω, ἀκηκοὼς ὅτι βασιλεύς τε ἦν καὶ στρατηγὸς Λακεδαιμονίων, ἐκέλευσε ἀποταμόντας τὴν κεφαλὴν ἀνασταυρῶσαι. (2) Δῆλά μοι πολλοῖσι μὲν καὶ ἄλλοισι τεκμηρίοισι, ἐν δὲ καὶ τῷδε οὐχ ἥκιστα γέγονε, ὅτι βασιλεὺς Ξέρξης πάντων δὴ μάλιστα ἀνδρῶν ἐθυμώθη ζώοντι Λεωνίδῃ· οὐ γὰρ ἄν κοτε ἐς τὸν νεκρὸν ταῦτα παρενόμησε, ἐπεὶ τιμᾶν μάλιστα νομίζουσι τῶν

bus tuis copiis oppugnatæ, auxilio veniant. Domita autem reliqua Græcia, Laconicum genus per se relinquitur invalidum. (4) Istud autem si feceris, hoc futurum exspecta. Est Peloponnesi isthmus angustus; quo loco a conjuratis adversus te omnibus Peloponnesiis scito certamina multo acriora tibi, quam quæ adhuc facta sunt, imminere. Istud vero si feceris, isthmus ille et civitates omnes sine pugna in tuam cedent potestatem. »

CCXXXVI. Post hæc Achæmenes, frater Xerxis, et classi præpositus, qui huic colloquio intererat, veritus ne ad faciendum quod Demaratus suaserat Xerxes induceretur, hunc sermonem est exorsus: « Rex, video te sermonem admittere viri, qui tuæ invidet felicitati, aut etiam prodere res tuas conatur. (2) Nam hoc uti more amant Græci: invident aliis ob felicitatem, oderuntque potentiores. (3) Quodsi tu in præsenti rerum statu, postquam quadringentæ nostrarum navium naufragium fecerunt, alias trecentas de classe dimiseris quæ Peloponnesum circumnavigent, erunt nobis hostes ad resistendum pares: sin conjuncta manet nostra classis, difficilis illis erit ad oppugnandum, omninoque resistere tibi neutiquam poterunt. Adhæc universæ navales copiæ terrestribus erunt præsidio, et terrestres copiæ navalibus, una iter facientes: quos si diremeris, nec tu illis utilis esse poteris, nec illæ tibi. (4) Quodsi tuæ rationes recte erunt initæ, sic induc animum, ut nihil cures res adversariorum, quo loco gesturi sint bellum, quidve agant, aut quanta sit illorum multitudo. Satis ipsi idonei sunt suas res curare, atque nos nostras. Lacedæmonii vero, si contra Persas in pugnam progredientur, ne unam quidem hanc præsentem cladem reparabunt. »

CCXXXVII. Cui Xerxes his verbis respondit: « Achæmenes, recte tu mihi dicere videris, atque ita faciam. Demaratus autem ea dicit, quæ meis rebus ipse utilissima judicat: ejus tamen sententia a tua superatur. (2) Nam istud quidem non admitto, non bene eum cupere meis rebus: documento quippe mihi sunt quum superiores ejus sermones, tum res ipsa. Etenim civis quidem invidet felicitati civis, et tacite ei infensus est; nec facile civis, a popularium aliquo consultus, ea illi quæ ipsi optima videntur suaserit, nisi probabiles in virtute progressus fecerit: cujusmodi rari sunt homines: (3) hospes vero hospiti felici benevolentissimus est, et consultanti lubens optima suaserit. Itaque maledicentia adversus Demaratum, qui meus hospes est, abstinere dehinc quemlibet jubeo. »

CCXXXVIII. Hæc Xerxes postquam dixit, per cæsorum cadavera transiit; et Leonidæ, ut audivit regem hunc et ducem Lacedæmoniorum fuisse, abscindi caput et e palo erigi jussit. (2) Ac mihi quidem quum aliis documentis, tum vero maxime hoc ipso, fit manifestum, Xerxem vivo Leonidæ omnium hominum maxime iratum fuisse: alioqui enim numquam in mortui corpus ita nefarie sæviturus erat, quandoquidem maxime omnium, quos novi, hominum Per-

ἐγὼ οἶδα ἀνθρώπων Πέρσαι ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἐποίευν, τοῖσι ἐπετέτακτο ποιέειν.

CCXXXIX. Ἄνειμι δὲ ἐκεῖσε τοῦ λόγου τῇ μοι τὸ πρότερον ἐξέλιπε. Ἐπύθοντο Λακεδαιμόνιοι ὅτι βασιλεὺς στέλλοιτο ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα πρῶτοι, καὶ οὕτω δὴ ἐς τὸ χρηστήριον τὸ ἐς Δελφοὺς ἀπέπεμψαν, ἔνθα δή σφι ἐχρήσθη τὰ ὀλίγῳ πρότερον εἶπα· ἐπύθοντο δὲ τρόπῳ θωμασίῳ. (2) Δημάρητος γὰρ ὁ Ἀρίστωνος φυγὼν ἐς Μήδους, ὡς μὲν ἐγὼ δοκέω, καὶ τὸ οἰκὸς ἐμοὶ συμμάχεται, οὐκ ἦν εὔνοος Λακεδαιμονίοισι, πάρεστι δὲ εἰκάζειν εἴτε εὐνοίῃ ταῦτα ἐποίησε εἴτε καὶ καταχαίρων. (3) Ἐπείτε γὰρ Ξέρξῃ ἔδοξε στρατηλατέειν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἐὼν ἐν Σούσοισι ὁ Δημάρητος καὶ πυθόμενος ταῦτα ἠθέλησε Λακεδαιμονίοισι ἐξαγγεῖλαι. Ἄλλως μὲν δὴ οὐκ εἶχε σημῆναι· ἐπικίνδυνον γὰρ ἦν μὴ λαμφθείη· ὁ δὲ μηχανᾶται τοιάδε· (4) δελτίον δίπτυχον λαβὼν τὸν κηρὸν αὐτοῦ ἐξέκνησε, καὶ ἔπειτεν ἐν τῷ ξύλῳ τοῦ δελτίου ἔγραψε τὴν βασιλέος γνώμην, ποιήσας δὲ ταῦτα ὀπίσω ἐπέτηξε τὸν κηρὸν ἐπὶ τὰ γράμματα, ἵνα φερόμενον κεινὸν τὸ δελτίον μηδὲν πρῆγμα παρέχοι πρὸς τῶν ὁδοφυλάκων. (5) Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀπίκετο ἐς τὴν Λακεδαίμονα, οὐκ εἶχον συμβαλέσθαι οἱ Λακεδαιμόνιοι, πρίν γε δή σφι, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, Κλεομένεος μὲν θυγάτηρ, Λεωνίδεω δὲ γυνὴ Γοργὼ ὑπέθετο ἐπιφρασθεῖσα αὐτή, τὸν κηρὸν κνᾶν κελεύουσα, καὶ εὑρήσειν σφέας γράμματα ἐν τῷ ξύλῳ. (6) Πειθόμενοι δὲ εὗρον καὶ ἐπελέξαντο, ἔπειτεν δὲ τοῖσι ἄλλοισι Ἕλλησι ἐπέστειλαν. Ταῦτα μὲν δὴ οὕτω λέγεται γενέσθαι.

se honorare fortes viros consueverunt. Illi igitur, quibus id imperatum est, jussa exsecuti sunt.

CCXXXIX. Sed redeo ad eam narrationem, quam superius imperfectam reliqui. Parare regem expeditionem adversus Græciam primi resciverant Lacedæmonii, idque mira quadam ratione resciverant. Ideoque ad Delphicum miserunt oraculum, ubi illud eis editum est responsum, quod paulo ante commemoravi. (2) Demaratus enim, Aristonis filius, exsulans apud Medos, ut equidem existimo, et ratio mecum militat, non bene animatus fuit in Lacedæmonios. Conjectare igitur licet, utrum benevolo hoc fecerit animo an insultandi caussa. (3) Postquam decrevit Xerxes exercitum adversus Græciam ducere, Demaratus tunc Susis præsens, ubi id rescivit, Lacedæmoniis voluit significare. Qui quum aliam rationem, qua id eis significaret, non haberet, quum periculum esset ne deprehenderetur, tali usus est commento: (4) sumpta duplicata tabella, ceram ex ea erasit, et ligno tabellæ consilium Xerxis inscripsit: quo facto, scriptum istud infusa cera denuo obduxit, ne nudam ferenti tabellam molestia exhiberetur a viarum custodibus. (5) Postquam vero Lacedæmonem perlata tabella est, conjectare Lacedæmonii, quid rei esset, prius non potuere, quam (ut equidem accepi) Cleomenis filia, Leonidæ uxor, Gorgo, eos docuisset. Hæc enim re secum perpensa, eradi ceram jussit, atque ita in ligno reperturos esse scripturam ait: (6) cui obsequentes illi scripta intus repererunt legeruntque, ac deinde reliquis Græcis legenda miserunt. Hæc igitur ita gesta esse memorant.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΟΓΔΟΗ.

(ΟΥΡΑΝΙΑ.)

I. Οἱ δὲ Ἑλλήνων ἐς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες ἦσαν οἵδε, Ἀθηναῖοι μὲν νέας παρεχόμενοι ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατόν· ὑπὸ δὲ ἀρετῆς τε καὶ προθυμίης Πλαταιέες, ἄπειροι τῆς ναυτικῆς ἐόντες, συνεπλήρουν τοῖσι Ἀθηναίοισι τὰς νέας. (2) Κορίνθιοι δὲ τεσσεράκοντα νέας παρείχοντο, Μεγαρέες δὲ εἴκοσι· καὶ Χαλκιδέες ἐπλήρουν εἴκοσι, Ἀθηναίων σφι παρεχόντων τὰς νέας, Αἰγινῆται δὲ ὀκτωκαίδεκα, Σικυώνιοι δὲ δυοκαίδεκα, Λακεδαιμόνιοι δὲ δέκα, Ἐπιδαύριοι δὲ ὀκτώ, Ἐρετριέες δὲ ἑπτά, Τροιζήνιοι δὲ πέντε, Στυρέες δὲ δύο καὶ Κεῖοι δύο τε νέας καὶ πεντηκοντέρους δύο· Λοκροὶ δέ σφι οἱ Ὀπούντιοι ἐπεβώθεον πεντηκοντέρους ἔχοντες ἑπτά.

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER OCTAVUS

(URANIA.)

I. Græci populi in classem descripti, hi fuere: Athenienses naves præbuerant centum viginti septem; Platæenses vero, quum rei nauticæ essent expertes, sua virtute studioque incensi, simul cum Atheniensibus naves Atticas propugnatoribus compleverant. (2) Corinthii quadraginta præbuerant naves: Megarenses, viginti. Chalcidenses item viginti compleverant; sed naves illis suppeditarunt Athenienses. Æginetæ octodecim naves præbuerant: Sicyonii, duodecim: Lacedæmonii, decem: Epidaurii, octo: Eretrienses, septem: Trœzenii, quinque: Styrenses, duas: Cei, duas naves (triremes) et duas actuarias quinquaginta remorum: Locri denique Opuntii septem actuariis quinquaginta remorum auxilio venerant.

II. Ἔσαν μὲν ὦν οὗτοι οἱ στρατευόμενοι ἐπ' Ἀρτεμίσιον, εἴρηται δέ μοι καὶ ὡς τὸ πλῆθος ἕκαστοι τῶν νεῶν παρείχοντο. Ἀριθμὸς δὲ τῶν συλλεχθεισέων νεῶν ἐπ' Ἀρτεμίσιον ἦν, πάρεξ τῶν πεντηκοντέρων, μία καὶ ἑβδομήκοντα καὶ διηκόσιαι. (2) Τὸν δὲ στρατηγὸν τὸν τὸ μέγιστον κράτος ἔχοντα παρείχοντο Σπαρτιῆται Εὐρυβιάδεα τὸν Εὐρυκλείδεω· οἱ γὰρ σύμμαχοι οὐκ ἔφασαν, ἢν μὴ ὁ Λάκων ἡγεμονεύῃ, Ἀθηναίοισι ἕψεσθαι ἡγεομένοισι, ἀλλὰ λύσειν τὸ μέλλον ἔσεσθαι στράτευμα.

III. Ἐγένετο γὰρ κατ' ἀρχὰς λόγος, πρὶν ἢ καὶ ἐς Σικελίην πέμπειν ἐπὶ συμμαχίην, ὡς τὸ ναυτικὸν Ἀθηναίοισι χρεὼν εἴη ἐπιτράπειν. Ἀντιβάντων δὲ τῶν συμμάχων εἶκον οἱ Ἀθηναῖοι, μέγα πεποιημένοι περιεῖναι τὴν Ἑλλάδα, καὶ γνόντες, εἰ στασιάσουσι περὶ τῆς ἡγεμονίης, ὡς ἀπολέεται ἡ Ἑλλάς, ὀρθὰ νοεῦντες· (2) στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσούτῳ κάκιόν ἐστι ὅσῳ πόλεμος εἰρήνης. Ἐπιστάμενοι ὦν αὐτὸ τοῦτο οὐκ ἀντέτεινον, ἀλλ' εἶκον, μέχρι ὅσου κάρτα ἐδέοντο αὐτῶν, ὡς διέδεξαν· (3) ὡς γὰρ διωσάμενοι τὸν Πέρσην περὶ τῆς ἐκείνου ἤδη τὸν ἀγῶνα ἐποιεῦντο, πρόφασιν τὴν Παυσανίεω ὕβριν προϊσχόμενοι ἀπείλοντο τὴν ἡγεμονίην τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐγένετο.

IV. Τότε δὲ οὗτοι οἱ καὶ ἐπ' Ἀρτεμίσιον Ἑλλήνων ἀπικόμενοι ὡς εἶδον νέας τε πολλὰς καταχθείσας ἐς τὰς Ἀφετὰς καὶ στρατιῆς ἅπαντα πλέα, ἐπεὶ αὐτοῖσι παρὰ δόξαν τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἀπέβαινε ἢ ὡς αὐτοὶ κατεδόκεον, καταρρωδήσαντες δρησμὸν ἐβουλεύοντο ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου ἔσω ἐς τὴν Ἑλλάδα. (2) Γνόντες δέ σφεας οἱ Εὐβοέες ταῦτα βουλευομένους ἐδέοντο Εὐρυβιάδεω προσμεῖναι χρόνον ὀλίγον, ἔστ' ἂν αὐτοὶ τέκνα τε καὶ τοὺς οἰκέτας ὑπεκθέωνται. (3) Ὡς δὲ οὐκ ἔπειθον, μεταβάντες τὸν Ἀθηναίων στρατηγὸν πείθουσι Θεμιστοκλέα ἐπὶ μισθῷ τριήκοντα ταλάντοισι, ἐπ' ᾧ τε καταμείναντες πρὸ τῆς Εὐβοίης ποιήσονται τὴν ναυμαχίην.

V. Ὁ δὲ Θεμιστοκλέης τοὺς Ἕλληνας ἐπισχεῖν ὧδε ποιέει. Εὐρυβιάδῃ τούτων τῶν χρημάτων μεταδιδοῖ πέντε τάλαντα ὡς παρ' ἑωυτοῦ δῆθεν διδούς. Ὡς δέ οἱ οὗτος ἀνεπέπειστο, (Ἀδείμαντος γὰρ ὁ Ὠκύτου Κορινθίων στρατηγὸς τῶν λοιπῶν ἤσπαιρε μοῦνος, φάμενος ἀποπλεύσεσθαί τε ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου καὶ οὐ παραμενέειν,) (2) πρὸς δὴ τοῦτον εἶπε ὁ Θεμιστοκλέης ἐπομόσας, « οὐ σύ γε ἡμέας ἀπολείψεις, ἐπεί τοι ἐγὼ μέζω δῶρα δώσω ἢ βασιλεὺς ἄν τοι ὁ Μήδων πέμψειε ἀπολιπόντι τοὺς συμμάχους. » Ταῦτά τε ἅμα ἠγόρευε, καὶ πέμπει ἐπὶ τὴν νέα τὴν Ἀδειμάντου τάλαντα ἀργυρίου τρία. (3) Οὗτοί τε δὴ πληγέντες δώροισι ἀναπεπεισμένοι ἔσαν, καὶ τοῖσι Εὐβοεῦσι ἐκεχάριστο, αὐτός τε ὁ Θεμιστοκλέης ἐκέρδηνε, ἐλάνθανε δὲ τὰ λοιπὰ ἔχων, ἀλλ' ἠπιστέατο οἱ μεταλαβόντες τούτων τῶν χρημάτων ἐκ τῶν Ἀθηνέων ἐλθεῖν ἐπὶ τῷ λόγῳ τούτῳ τὰ χρήματα.

II. Hi igitur fuere, qui ad Artemisium militarunt : dixique etiam, quem navium numerum singuli populi contulerint. Fuit autem collectarum ad Artemisium navium universus numerus, actuariis quinquaginta remorum exceptis, ducentae septuaginta et una. (2) Imperatorem autem, penes quem imperii summa erat, præbuerant Spartani, Eurybiadem, Euryclidæ filium. Dixerant enim socii, nisi Laco summum obtineret imperium, non se secuturos esse Athenienses duces; sed exercitum, qui futurus esset, dissoluturos.

III. Etenim jam initio, priusquam in Siciliam petendæ societatis caussa misissent, agitatus sermo erat, Atheniensibus permittendum esse classis imperium. Contradicentibus vero sociis cesserant Athenienses, quod magni facerent servari Græciam, pulcreque nossent, si de principatu inter sese contenderent, perituram esse Græciam : recte quidem illi sentientes. (2) Nam civilis dissensio tanto pejor res est bello communi consensu gesto, quanto pejor res est bellum quam pax. Hoc ipsum igitur intelligentes Athenienses non repugnarunt sociis, sed cesserunt, quamdiu illis magnopere indigebant. Quod satis ipsi ostenderunt : (3) nam, postquam pulso Persa jam de ipsius terra contendere cœperant, caussam præ se ferentes contumeliam Pausaniæ, Lacedæmoniis imperium eripuerunt. Sed hæc quidem insequente tempore gesta sunt.

IV. At tunc Græci qui ad Artemisium se contulerant, ut viderunt navium multitudinem, quæ ad Aphetas convenerant, omniaque plena conspexerunt militum, metu perculsi, quod præter opinionem exspectationemque suam res barbaris successisset, de capessenda fuga et de receptu ab Artemisio versus interiora Græcia deliberarunt. (2) Quod ab illis agitari consilium ubi cognovere Eubœenses, orarunt Eurybiadem, ut aliquantisper saltem maneret, donec ipsi liberos suos reliquamque familiam in tuto collocassent. (3) Id postquam Eurybiadi non persuaserunt, alio se convertentes, Atheniensium duci persuaserunt Themistocli, proposita talentorum triginta mercede, ea conditione ut ibi manerent et ante Eubœam pugna navali decernerent.

V. Et Themistocles, ut ibi manerent Græci, tali ratione effecit. Ex hac pecunia Eurybiadi quinque impertivit talenta, quasi nempe de suo illi daret. Hoc ita persuaso, quum e reliquis solus adhuc Adimantus obniteretur, Ocyti filius, Corinthiorum dux, dicens ab Artemisio se discessurum, nec diutius ibi moraturum : (2) hunc, interposito juramento, Themistocles his verbis adlocutus est : « Non tu quidem nos deseres : tibi enim ego majora munera dabo, quam missurus tibi rex Medorum esset, si desereres socios. » His dictis, in navem Adimanti tria misit talenta. (3) Itaque illi, muneribus perculsi, persuaderi sibi passi sunt, et Eubœensibus gratum factum est; ipse autem Themistocles lucratus est, reliqua sibi retinens : illi vero, quibus pecuniæ partem impertiverat, putabant ab Atheniensibus sibi ista conditione datam esse pecuniam.

VI. Οὕτω δὴ κατέμεινάν τε ἐν τῇ Εὐβοίῃ καὶ ἐναυμάχησαν. Ἐγένετο δὲ ὧδε. Ἐπείτε δὴ ἐς τὰς Ἀφέτας περὶ δείλην πρωΐην γινομένην ἀπίκατο οἱ βάρβαροι, πυθόμενοι μὲν ἔτι καὶ πρότερον περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ναυλοχέειν νέας Ἑλληνίδας ὀλίγας, τότε δὲ αὐτοὶ ἰδόντες, πρόθυμοι ἔσαν ἐπιχειρέειν, εἴ κως ἕλοιεν αὐτάς. (2) Ἐκ μὲν δὴ τῆς ἀντίης προσπλώειν οὔ κώ σφι ἐδόκεε τῶνδε εἵνεκεν, μή κως ἰδόντες οἱ Ἕλληνες προσπλώοντας ἐς φυγὴν ὁρμήσειαν, φεύγοντάς τε εὐφρόνη καταλάβοι· καὶ ἔμελλον δῆθεν ἐκφεύξεσθαι, ἔδεε δὲ μηδὲ πυρφόρον τῷ ἐκείνων λόγῳ ἐκφυγόντα περιγενέσθαι.

VII. Πρὸς ταῦτα ὦν τάδε ἐμηχανέοντο. Τῶν νεῶν ἁπασέων ἀποκρίναντες διηκοσίας περιέπεμπον ἔξωθεν Σκιάθου, ὡς ἂν μὴ ὀφθέωσι ὑπὸ τῶν πολεμίων περιπλώουσαι Εὔβοιαν, κατά τε Καφηρέα καὶ Γεραιστὸν ἐς τὸν Εὔριπον, ἵνα δὴ περιλάβοιεν οἱ μὲν ταύτῃ ἀπικόμενοι καὶ φράξαντες αὐτῶν τὴν ὀπίσω φέρουσαν ὁδὸν, σφεῖς δὲ ἐπισπόμενοι ἐξ ἐναντίης. (2) Ταῦτα βουλευσάμενοι ἀπέπεμπον τῶν νεῶν τὰς ταχθείσας, αὐτοὶ οὐκ ἐν νόῳ ἔχοντες ταύτης τῆς ἡμέρης τοῖσι Ἕλλησι ἐπιθήσεσθαι, οὐδὲ πρότερον ἢ τὸ σύνθημά σφι ἔμελλε φανήσεσθαι παρὰ τῶν περιπλωόντων ὡς ἡκόντων. Ταύτας μὲν δὴ περιέπεμπον, τῶν δὲ λοιπέων νεῶν ἐν τῇσι Ἀφετῇσι ἐποιεῦντο ἀριθμόν.

VIII. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐν τῷ οὗτοι ἀριθμὸν ἐποιεῦντο τῶν νεῶν, (ἦν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τούτῳ Σκυλλίης Σκιωναῖος δύτης τῶν τότε ἀνθρώπων ἄριστος, ὃς καὶ ἐν τῇ ναυηγίῃ τῇ κατὰ τὸ Πήλιον γενομένῃ πολλὰ μὲν ἔσωσε τῶν χρημάτων τοῖσι Πέρσῃσι, πολλὰ δὲ καὶ αὐτὸς περιεβάλετο,) οὗτος ὁ Σκυλλίης ἐν νόῳ μὲν εἶχε ἄρα καὶ πρότερον αὐτομολήσειν ἐς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ᾽ οὐ γάρ οἱ παρέσχε ὡς τότε. (2) Ὅτεῳ μὲν δὴ τρόπῳ τὸ ἐνθεῦτεν ἔτι ἀπίκετο ἐς τοὺς Ἕλληνας, οὐκ ἔχω εἶπαι ἀτρεκέως, θωμάζω δὲ εἰ τὰ λεγόμενά ἐστι ἀληθέα· λέγεται γὰρ ὡς ἐξ Ἀφετέων δὺς ἐς τὴν θάλασσαν οὐ πρότερον ἀνέσχε πρὶν ἢ ἀπίκετο ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, σταδίους μάλιστά κῃ τούτους ἐς ὀγδώκοντα διὰ τῆς θαλάσσης διεξελθών. (3) Λέγεται μέν νυν καὶ ἄλλα ψευδέσι ἴκελα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τὰ δὲ μετεξέτερα ἀληθέα· περὶ μέντοι τούτου γνώμη μοι ἀποδεδέχθω πλοίῳ μιν ἀπικέσθαι ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. (4) Ὡς δὲ ἀπίκετο, αὐτίκα ἐσήμηνε τοῖσι στρατηγοῖσι τήν τε ναυηγίην, ὡς γένοιτο, καὶ τὰς περιπεμφθείσας τῶν νεῶν περὶ Εὔβοιαν.

IX. Τοῦτο δὲ ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες λόγον σφίσι αὐτοῖσι ἐδίδοσαν. Πολλῶν δὲ λεχθέντων ἐνίκα τὴν ἡμέρην ἐκείνην αὐτοῦ μείναντάς τε καὶ αὐλισθέντας, μετέπειτεν νύκτα μέσην παρέντας πορεύεσθαι καὶ ἀπαντᾶν τῇσι περιπλωούσῃσι τῶν νεῶν. (2) Μετὰ δὲ τοῦτο, ὡς οὐδείς σφι ἐπέπλωε, δείλην ὀψίην γινομένην τῆς ἡμέρης φυλάξαντες αὐτοὶ ἐπανέπλωον ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀπόπειραν αὐτῶν ποιήσασθαι βουλόμενοι τῆς τε μάχης καὶ τοῦ διεκπλόου.

X. Ὁρέοντες δέ σφεας οἵ τε ἄλλοι στρατιῶται οἱ

VI. Itaque ad Eubœam manserunt Græci, et pugnam navalem commiserunt. Quæ res in hunc modum gesta est. Quum post meridiem ad Aphetas pervenissent barbari, jamque antea cognovissent, quod nunc etiam ipsi videbant, Græcorum paucas naves ad Artemisium in statione esse, incessit eos cupido illas adgrediendi, potiri eis posse sperantes. (2) Jam ex adverso quidem protinus contra eas navigare non placuit, hac caussa, ne, si ipsos Græci viderent contra se navigantes, arriperent fugam, noxque fugientes reciperet; atque erant nimirum fuga salutem consecuturi : debebat autem, ut Persæ quidem dictitabant, ne ignifer quidem in vita reliquus manere.

VII. Hac igitur de caussa tale ceperunt consilium. Selectas ex universa classe naves ducentas extra Sciathum, ne ab hostibus conspicerentur, circummiserunt; quæ, præter Caphareum et Geræstum Eubœam circumvectæ, in Euripum navigarent; quo nimirum medios illos includerent, hi, ubi in Euripum pervenissent, reditum in Græciam intercipientes; ipsi vero, ex adverso eos adgredientes. (2) Hoc consilio dimissis navibus ad id delectis, ipsi eo die adgredi Græcos non habuere in animo, non prius illos adgressuri quam edito a circumnavigantibus signo, de quo convenerat, certiores essent facti, ad locum constitutum illos pervenisse. Dum hi ita circumnavigant, interim illi apud Aphetas reliquarum navium ineunt numerum.

VIII. Per idem vero tempus, quo numerum hi inierunt navium, quum esset in hoc exercitu Scyllias Scionæus, omnium optimus illa ætate urinator, qui etiam in naufragio ad Pelium facto multas res pretiosas Persis servaverat, multasque item ipse adquisiverat sibi; Scyllias hic jam pridem consilium quidem agitaverat ad Græcos transfugiendi, necdum vero occasionem exsequendi consilii erat nactus qualem hoc tempore. (2) Is igitur quo pacto nunc ab Aphetis ad Græcos pervenerit, pro certo dicere non possum : miror vero si vera sunt quæ narrantur. Narrant enim, hunc hominem, postquam ex Aphetis mare subiisset, non prius emersisse quam ad Artemisium pervenisset, viam hanc octoginta admodum stadiorum per mare emensum. (3) Memorantur quidem de eodem homine et alia, fabularum speciem habentia; sed in his, vera nonnulla. Ut meam de hac re dicam sententiam, navigio ille ad Artemisium pervenerit. (4) Ut autem eo pervenit, protinus ducibus Græcorum et naufragium quo modo factum sit exposuit, et circummissas circa Eubœam naves indicavit.

IX. His rebus cognitis, deliberarunt Græci : multisque dictis sententiis, decreverunt eo die ibi manere stationemque servare, post mediam autem noctem discedere, navibusque Eubœam circumnavigantibus obviam ire. (2) Deinde vero, ut nemo contra eos enavigavit, sub solis occasum ipsi adversus barbaros excursionem fecerunt, periculum facturi generis pugnæ quo illi usuri essent, et perruptionis per hostiles naves.

X. Quos paucis navibus adversus sese tendentes conspi-

Ξέρξεω καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐπιπλώοντας νηυσὶ ὀλίγησι, πάγχυ σφι μανίην ἐπενείκαντες ἀνῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς νέας, ἐλπίσαντές σφεας εὐπετέως αἱρήσειν, οἰκότα κάρτα ἐλπίσαντες· τὰς μέν γε τῶν Ἑλλήνων ὁρέοντες ὀλίγας νέας, τὰς δὲ ἑωυτῶν πλήθεΐ τε πολλαπλησίας καὶ ἄμεινον πλωούσας, καταφρονήσαντες ταῦτα ἐκυκλοῦντο αὐτοὺς ἐς μέσον. (2) Ὅσοι μέν νυν τῶν Ἰώνων ἔσαν εὔνοοι τοῖσι Ἕλλησι, ἀέκοντές τε ἐστρατεύοντο, συμφορήν τε ἐποιεῦντο μεγάλην ὁρέοντες περιεχομένους αὐτοὺς καὶ ἐπιστάμενοι ὡς οὐδεὶς αὐτῶν ἀπονοστήσει· οὕτω ἀσθενέα σφι ἐφαίνετο εἶναι τὰ τῶν Ἑλλήνων πρήγματα. (3) Ὅσοισι δὲ καὶ ἡδομένοισι ἦν τὸ γινόμενον, ἅμιλλαν ἐποιεῦντο ὅκως αὐτὸς ἕκαστος πρῶτος νέα Ἀττικὴν ἑλὼν δῶρα παρὰ βασιλέος λάμψεται· Ἀθηναίων γὰρ αὐτοῖσι λόγος ἦν πλεῖστος ἀνὰ τὰ στρατόπεδα.

XI. Τοῖσι δὲ Ἕλλησι ὡς ἐσήμηνε, πρῶτα μὲν ἀντίπρωροι τοῖσι βαρβάροισι γενόμενοι ἐς τὸ μέσον τὰς πρύμνας συνήγαγον, δεύτερα δὲ σημήναντος ἔργου εἴχοντο, ἐν ὀλίγῳ περ ἀπολαμφθέντες καὶ κατὰ στόμα. (2) Ἐνθαῦτα τριήκοντα νέας αἱρέουσι τῶν βαρβάρων καὶ τὸν Γόργου τοῦ Σαλαμινίων βασιλέος ἀδελφεὸν Φιλάονα τὸν Χέρσιος, λόγιμον ἐόντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἄνδρα. Πρῶτος δὲ Ἑλλήνων νέα τῶν πολεμίων εἷλε ἀνὴρ Ἀθηναῖος Λυκομήδης Αἰσχραίου, καὶ τὸ ἀριστήϊον ἔλαβε οὗτος. (3) Τοὺς δ' ἐν τῇ ναυμαχίῃ ταύτῃ ἑτεραλκέως ἀγωνιζομένους νὺξ ἐπελθοῦσα διέλυσε. Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀπέπλωον, οἱ δὲ βάρβαροι ἐς τὰς Ἀφετάς, πολλὸν παρὰ δόξαν ἀγωνισάμενοι. (4) Ἐν ταύτῃ τῇ ναυμαχίῃ Ἀντίδωρος Λήμνιος μοῦνος τῶν σὺν βασιλέϊ Ἑλλήνων ἐόντων αὐτομολέει ἐς τοὺς Ἕλληνας, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἔδοσαν αὐτῷ χῶρον ἐν Σαλαμῖνι.

XII. Ὡς δὲ εὐφρόνη ἐγεγόνεε, ἦν μὲν τῆς ὥρης μέσον θέρος, ἐγίνετο δὲ ὕδωρ τε ἄπλετον διὰ πάσης τῆς νυκτὸς καὶ βρονταὶ σκληραὶ ἀπὸ τοῦ Πηλίου· οἱ δὲ νεκροὶ καὶ τὰ ναυήγια ἐξεφορέοντο ἐς τὰς Ἀφετάς, καὶ περί τε τὰς πρῴρας τῶν νεῶν εἰλέοντο καὶ ἐτάρασσον τοὺς ταρσοὺς τῶν κωπέων. (2) Οἱ δὲ στρατιῶται οἱ ταύτῃ ἀκούοντες ταῦτα ἐς φόβον κατιστέατο, ἐλπίζοντες πάγχυ ἀπολέεσθαι ἐς οἷα κακὰ ἧκον· πρὶν γὰρ ἢ καὶ ἀναπνεῦσαί σφεας ἔκ τε τῆς ναυηγίης καὶ τοῦ χειμῶνος τοῦ γενομένου κατὰ Πήλιον, ὑπέλαβε ναυμαχίη κρατερή, ἐκ δὲ τῆς ναυμαχίης ὄμβρος τε λάβρος καὶ ῥεύματα ἰσχυρὰ ἐς θάλασσαν ὡρμημένα βρονταί τε σκληραί. Καὶ τούτοισι μὲν τοιαύτη νὺξ ἐγίνετο.

XIII. Τοῖσι δὲ ταχθεῖσι αὐτῶν περιπλώειν Εὔβοιαν ἡ αὐτή περ ἐοῦσα νὺξ πολλὸν ἦν ἔτι ἀγριωτέρη, τοσούτῳ ὅσῳ ἐν πελάγεϊ φερομένοισι ἐπέπιπτε. (2) Καὶ τὸ τέλος σφι ἐγένετο ἄχαρι· ὡς γὰρ δὴ πλώουσι αὐτοῖσι χειμών τε καὶ τὸ ὕδωρ ἐπεγίνετο ἐοῦσι κατὰ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίης, φερόμενοι τῷ πνεύματι καὶ οὐκ εἰδότες τῇ ἐφέροντο ἐξέπιπτον πρὸς τὰς πέτρας. (3) Ἐποιέετό τε πᾶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὅκως ἂν ἐξισωθείη

cati milites ducesque Xerxis, prorsus existimantes male sanos eos esse, educunt et ipsi naves, facile se illos intercepturos sperantes: probabili utique spe, ut qui Græcorum naves adeo paucas viderent, suas vero et multis partibus numerosiores et melius navigantes. Hæc illi cogitantes, medios Græcos circumcluserunt. (2) Ibi tum, quicumque ex Ionibus bene cupiebant Græcis, et inviti militabant, hi in maxima calamitate ponebant quod illos undique cinctos viderent, nec eorum ullum evasurum existimarunt: ita desperatæ his visæ erant res Græcorum. (3) Quibus autem lubentibus ea res acciderat, hi acriter inter se contendebant, ut quisque primus, navi capta Attica, præmium a rege acciperet: nam Atheniensium potissima ratio apud utrumque hostium exercitum habebatur.

XI. Græci, quum adhuc fronte in longum directa proras navium omnium hosti adversas habuissent, ut editum est signum, primum puppes in medium contraxerunt: deinde, altero edito signo, adgressi sunt opus; et in exiguum licet spatium conclusi, jam a fronte impetum in hostes fecerunt. (2) Ibi tunc triginta ceperunt naves barbarorum, et Philaonem, Chersidis filium, Gorgi Salaminiorum regis fratrem, spectatum in exercitu virum. Primus ex Græcis navem hostium cepit civis Atheniensis Lycomedes, Æschræi filius, et virtutis præmium princeps hic retulit. (3) Cæterum ancipite Marte pugnam hanc navalem pugnantes ingruens nox diremit: et Græci quidem ad Artemisium sunt reversi; barbari vero Aphetas, multo graviore, quam exspectaverant, certamine defuncti. (4) In hac navali pugna ex Græcis qui cum rege militabant, unus Antidorus Lemnius ad Græcorum transivit partes: cui deiu ob hoc factum Athenienses prædium in Salamine dono dederunt.

XII. Facta nocte, quum esset medium anni tempus æstivum, immensa vis aquarum tota nocte cecidit de cœlo, et dira tonitrua exstitere de Pelio: moxque cadavera et naufragia ejiciebantur versus Aphetas, et circa navium proras volvebantur, palmulasque impediebant remorum. (2) Hæc audientes qui ibi erant milites, terrore perculsi, prorsus se perituros existimabant, tot tantisque simul malis ingruentibus. Etenim priusquam e naufragio et tempestate ad Pelium coorta potuissent respirare, gravis incidit pugna navalis; post pugnam vero vehementissimus imber, et validi torrentes in mare decurrentes, et dira tonitrua. Hi igitur talem egerunt noctem.

XIII. Verum illis, quibus mandatum erat Eubœam circumnavigare, eadem nox multo fuit atrocior; tanto quidem magis, quod in medio pelago versantibus incidit. (2) Et tristis illis finis fuit. Nam postquam illis navigantibus, quum adversus Cœla (*id est* Cava) Eubœæ essent, tempestas atque imber incidit; vento abrepti, nescientes ipsi quo ferrentur, ad petras impingebantur. (3) Adeo omnia effecit deus, quibus Persarum copiæ æquales

τῷ Ἑλληνικῷ τὸ Περσικὸν μηδὲ πολλῷ πλέον εἴη. Οὗτοι μέν νυν περὶ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίης διεφθείροντο.

XIV. Οἱ δὲ ἐν Ἀφετῇσι βάρβαροι, ὥς σφι ἀσμένοισι ἡμέρη ἐπέλαμψε, ἀτρέμας τε εἶχον τὰς νέας, καί σφι ἀπεχρέετο κακῶς πρήσσουσι ἡσυχίην ἄγειν ἐν τῷ παρεόντι. (2) Τοῖσι δὲ Ἕλλησι ἐπεβοήθεον νέες τρεῖς καὶ πεντήκοντα Ἀττικαί. Αὗταί τε δή σφεας ἐπέρρωσαν ἀπικόμεναι, καὶ ἅμα ἀγγελίη ἐλθοῦσα ὡς τῶν βαρβάρων οἱ περιπλώοντες τὴν Εὔβοιαν πάντες εἴησαν διεφθαρμένοι ὑπὸ τοῦ γενομένου χειμῶνος. (3) Φυλάξαντες δὴ τὴν αὐτὴν ὥρην, πλώοντες ἐπέπεσον νηυσὶ Κιλίσσῃσι· ταύτας δὲ διαφθείραντες, ὡς εὐφρόνη ἐγένετο, ἐπέπλωον ὀπίσω ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον.

XV. Τρίτῃ δὲ ἡμέρῃ δεινόν τι ποιησάμενοι οἱ στρατηγοὶ τῶν βαρβάρων νέας οὕτω σφι ὀλίγας λυμαίνεσθαι, καὶ τὸ ἀπὸ Ξέρξεω δειμαίνοντες, οὐκ ἀνέμειναν ἔτι τοὺς Ἕλληνας μάχης ἄρξαι, ἀλλὰ παρακελευσάμενοι κατὰ μέσον ἡμέρης ἀνῆγον τὰς νέας. (2) Συνέπιπτε δὲ ὥστε ταῖς αὐταῖς ἡμέραις τὰς ναυμαχίας γίνεσθαι ταύτας καὶ τὰς πεζομαχίας τὰς ἐν Θερμοπύλῃσι. Ἦν δὲ πᾶς ὁ ἀγὼν τοῖσι κατὰ θάλασσαν περὶ τοῦ Εὐρίπου, ὥσπερ τοῖσι ἀμφὶ Λεωνίδεα τὴν ἐσβολὴν φυλάσσειν. (3) Οἱ μὲν δὴ παρεκελεύοντο ὅκως μὴ παρήσουσι ἐς τὴν Ἑλλάδα τοὺς βαρβάρους, οἱ δ' ὅκως τὸ Ἑλληνικὸν στράτευμα διαφθείραντες τοῦ πόρου κρατήσουσι.

XVI. Ὡς δὲ ταξάμενοι οἱ Ξέρξεω ἐπέπλωον, οἱ Ἕλληνες ἀτρέμας εἶχον πρὸς τῷ Ἀρτεμισίῳ. Οἱ δὲ βάρβαροι μηνοειδὲς ποιήσαντες τῶν νεῶν ἐκυκλέοντο, ὡς περιλάβοιεν αὐτούς. Ἐνθεῦτεν οἱ Ἕλληνες ἐπανέπλωόν τε καὶ συνέμισγον. (2) Ἐν ταύτῃ τῇ ναυμαχίῃ παραπλήσιοι ἀλλήλοισι ἐγένοντο. Ὁ γὰρ Ξέρξεω στρατὸς ὑπὸ μεγάθεός τε καὶ πλήθεος αὐτὸς ὑπ' ἑωυτοῦ ἔπιπτε, ταρασσομένων τε τῶν νεῶν καὶ περιπιπτουσέων περὶ ἀλλήλας· ὅμως μέντοι ἀντεῖχε καὶ οὐκ εἶκε· δεινὸν γὰρ χρῆμα ἐποιεῦντο ὑπὸ νεῶν ὀλίγων ἐς φυγὴν τράπεσθαι. (3) Πολλαὶ μὲν δὴ τῶν Ἑλλήνων νέες διεφθείροντο, πολλοὶ δὲ ἄνδρες, πολλῷ δ' ἔτι πλεῦνες νέες τε τῶν βαρβάρων καὶ ἄνδρες. Οὕτω δὲ ἀγωνιζόμενοι διέστησαν χωρὶς ἑκάτεροι.

XVII. Ἐν ταύτῃ τῇ ναυμαχίῃ Αἰγύπτιοι μὲν τῶν Ξέρξεω στρατιωτέων ἠρίστευσαν, οἳ ἄλλα τε ἔργα μεγάλα ἀπεδέξαντο καὶ νέας αὐτοῖσι ἀνδράσι εἷλον Ἑλληνίδας πέντε. (2) Τῶν δὲ Ἑλλήνων κατὰ ταύτην τὴν ἡμέρην ἠρίστευσαν Ἀθηναῖοι, καὶ Ἀθηναίων Κλεινίης ὁ Ἀλκιβιάδεω, ὃς δαπάνην οἰκηίην παρεχόμενος ἐστρατεύετο ἀνδράσι τε διηκοσίοισι καὶ οἰκηίῃ νηί.

XVIII. Ὡς δὲ διέστησαν ἄσμενοι ἑκάτεροι, ἐς ὅρμον ἠπείγοντο. Οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς διακριθέντες ἐκ τῆς ναυμαχίης ἀπηλλάχθησαν, τῶν μὲν νεκρῶν καὶ τῶν ναυηγίων ἐπεκράτεον, τρηχέως δὲ περιεφθέντες, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι τῶν αἱ ἡμίσεαι τῶν νεῶν τετρωμέναι ἔσαν, δρησμὸν δὴ ἐβουλεύοντο ἔσω ἐς τὴν Ἑλλάδα.

XIX. Νόῳ δὲ λαβὼν ὁ Θεμιστοκλέης ὡς εἰ ἀπορ-

ferent copiis Græcorum, nec multo eis essent superiores. Hi igitur circa Cœla Eubœæ perierunt.

XIV. Qui ad Aphetas erant barbari, ut grata illis dies illuxit, tranquillas tenuere naves; bene secum agi existimantes, si, malis defuncti, quietem in præsenti agere possent. (2) At Græcis subsidio venere tres et quinquaginta Atticæ naves: quarum et adventus vires illorum animosque confirmavit, et adlatus simul nuncius, Barbaros Eubœam circumnavigantes coorta tempestate cunctos periisse. (3) Itaque eadem diei hora, qua pridie, navibus evecti, in Cilicienses naves impetum fecerunt: hisque corruptis, ingruente nocte, ad Artemisium reversi sunt.

XV. Tertio vero die ægerrime ferentes barbarorum duces, tam paucas naves adeo contumeliosa sibi damna inferre, veritique Xerxis iram, non amplius exspectarunt dum Græci pugnæ facerent initium; sed se invicem cohortati, circa medium diei navibus sunt evecti. (2) Accidit autem, ut eisdem diebus et navales hæ pugnæ, et pedestres ad Thermopylas, pugnarentur. Et erat certamen omne, mari, de Euripo; quemadmodum Leonidæ et his qui cum eo erant, de custodiendo transitu in Græciam. (3) Hi igitur sese cohortabantur, ne barbaros in Græciam transmitterent: illi vero, ut classem delerent Græcorum, et freto potirentur.

XVI. Jam, ubi instructa acie evecta est regia classis, quieti Græci ad Artemisium stetere. At postquam illi in lunæ speciem ordinare naves instituerunt, quo Græcos undique cinctos tenerent; tum vero hi quoque evecti sunt, præliumque commiserunt. (2) Et in hac quidem navali pugna pares fere utrimque fuere. Etenim Xerxis magna classis ob multitudinem navium ipsa se impediebat, quum et turbarentur naves, et aliæ in alias mutuo inciderent. At nihilo tamen secius restiterunt, neque se receperunt; quippe indignissimam rem ducentes, a paucis navibus in fugam verti. (3) Igitur multæ quidem Græcorum naves perierunt, multi item homines; sed longe plures et naves barbarorum et homines. Hoc vero certamine defuncti, discesserunt utrinque.

XVII. In hac pugna ex Xerxis militibus præcipuam virtutis laudem Ægyptii retulere, quum aliis editis præclare factis, tum captis quinque Græcorum navibus simul cum vectoribus. (2) Inter Græcos virtus eminuit Atheniensium; et inter Athenienses, Cliniæ virtus, filii Alcibiadis; qui propria navi militabat, privato sumptu ducentis viris instructa.

XVIII. Dirempto prœlio, libenter utrique ad suam stationem properarunt. Et Græci, ut e pugna reversi sunt, cadaverum quidem et naufragiorum sunt potiti; sed, quum aspere fuissent accepti, et maxime Athenienses, quorum dimidia pars navium vulneratæ erant, ad interiora Græciæ se recipere decreverunt.

XIX. Themistocles vero, reputans secum, si Ionicum

ραγείη ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ τό τε Ἰωνικὸν φῦλον καὶ τὸ Καρικὸν, οἷοί τε εἴησαν τῶν λοιπῶν κατύπερθε γενέσθαι, ἐλαυνόντων τῶν Εὐβοέων πρόβατα ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ταύτῃ συλλέξας τοὺς στρατηγοὺς ἔλεγέ σφι ὡς δοκέοι ἔχειν τινὰ παλάμην, τῇ ἐλπίζοι τῶν βασιλέος συμμάχων ἀποστήσειν τοὺς ἀρίστους. (2) Ταῦτα μέν νυν ἐς τοσοῦτο παρεγύμνου, ἐπὶ δὲ τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι τάδε ποιητέα εἶναί σφι ἔλεγε, τῶν τε προβάτων τῶν Εὐβοϊκῶν ὅσα τις ἐθέλοι καταθύειν (κρέσσον γὰρ εἶναι τὴν στρατιὴν ἔχειν ἢ τοὺς πολεμίους), παραίνεέ τε προειπεῖν τοῖσι ἑωυτῶν ἑκάστους πῦρ ἀνακαίειν· (3) κομιδῆς δὲ πέρι τὴν ὥρην αὐτῷ μελήσειν, ὥστε ἀσινέας ἀπικέσθαι ἐς τὴν Ἑλλάδα. Ταῦτα ἤρεσέ σφι ποιέειν, καὶ αὐτίκα πῦρ ἀνακαυσάμενοι ἐτράποντο πρὸς τὰ πρόβατα.

XX. Οἱ γὰρ Εὐβοέες παραχρησάμενοι τὸν Βάκιδος χρησμὸν ὡς οὐδὲν λέγοντα, οὔτε τι ἐξεκομίσαντο οὐδὲν οὔτε προσεσάξαντο ὡς παρεσομένου σφι πολέμου, περιπετέα τε ἐποιήσαντο σφίσι αὐτοῖσι τὰ πρήγματα. (2) Βάκιδι γὰρ ὧδε ἔχει περὶ τούτων ὁ χρησμός,

Φράζεο, βαρβαρόφωνος ὅταν ζυγὸν εἰς ἅλα βάλλῃ
βύβλινον, Εὐβοίης ἀπέχειν πολυμηκάδας αἶγας.

Τούτοισι δὲ οὐδὲν τοῖσι ἔπεσι χρησαμένοισι ἐν τοῖσι τότε παρεοῦσί τε καὶ προσδοκίμοισι παρῆν σφι συμφορῇ χρᾶσθαι πρὸς τὰ μέγιστα.

XXI. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα ἔπρησσον, παρῆν δὲ ὁ ἐκ Τρηχῖνος κατάσκοπος. Ἦν μὲν γὰρ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ κατάσκοπος Πολύας, γένος Ἀντικυρεὺς, τῷ προσετέτακτο, καὶ εἶχε πλοῖον κατῆρες ἑτοῖμον, εἰ παλήσειε ὁ ναυτικὸς στρατὸς, σημαίνειν τοῖσι ἐν Θερμοπύλῃσι ἐοῦσι· ὡς δ' αὔτως ἦν Ἀβρώνιχος ὁ Λυσικλέος Ἀθηναῖος καὶ παρὰ Λεωνίδῃ ἑτοῖμος τοῖσι ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐοῦσι ἀγγέλλειν τριηκοντέρῳ, ἤν τι καταλαμβάνῃ νεώτερον τὸν πεζόν. (2) Οὗτος ὢν ὁ Ἀβρώνιχος ἀπικόμενός σφι ἐσήμαινε τὰ γεγονότα περὶ Λεωνίδεα καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Οἱ δὲ ὡς ἐπύθοντο ταῦτα, οὐκέτι ἐς ἀναβολὰς ἐποιεῦντο τὴν ἀποχώρησιν, ἐκομίζοντο δὲ ὡς ἕκαστοι ἐτάχθησαν, Κορίνθιοι πρῶτοι, ὕστατοι δὲ Ἀθηναῖοι.

XXII. Ἀθηναίων δὲ νέας τὰς ἄριστα πλωούσας ἐπιλεξάμενος Θεμιστοκλέης ἐπορεύετο περὶ τὰ πότιμα ὕδατα, ἐντάμνων ἐν τοῖσι λίθοισι γράμματα τὰ Ἴωνες ἐπελθόντες τῇ ὑστεραίῃ ἡμέρῃ ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ἐπελέξαντο. (2) Τὰ δὲ γράμματα τάδε ἔλεγε, « ἄνδρες Ἴωνες, οὐ ποιέετε δίκαια ἐπὶ τοὺς πατέρας στρατευόμενοι καὶ τὴν Ἑλλάδα καταδουλούμενοι. (3) Ἀλλὰ μάλιστα μὲν πρὸς ἡμέων γίνεσθε· εἰ δὲ ὑμῖν ἐστὶ τοῦτο μὴ δυνατὸν ποιῆσαι, ὑμεῖς δὲ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ μέσου ἡμῖν ἕζεσθε καὶ αὐτοὶ, καὶ τῶν Καρῶν δέεσθε τὰ αὐτὰ ὑμῖν ποιέειν. (4) Εἰ δὲ μηδέτερον τούτων οἷόν τε γίνεσθαι, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης μέζονος κατέζευχθε ἢ ὥστε ἀπίστασθαι, ὑμεῖς γε ἐν τῷ ἔργῳ, ἐπεὰν συμμίσγωμεν, ἐθελοκακέετε, μεμνημένοι ὅτι ἀπ' ἡμέων γεγόνατε καὶ ὅτι ἀρχῆθεν ἡ ἔχθρη πρὸς τὸν βάρβαρον

genus atque Caricum abstraheretur a Barbaro, reliquis copiis superiores evadere posse Græcos; quum Eubœenses per id tempus greges suos ad mare agerent, eo convocavit Græcorum duces, dixitque, videri sibi ansam habere, qua speraret fortissimos socios abstrahi ab rege posse. (2) Et hoc quidem nonnisi hactenus illis aperuit; ad res autem præsentes quod spectat, ita illis faciendum ait : de Eubœensium gregibus quotquot quisque vellet pecudes mactaret; satius enim esse, suos milites illas habere, quam hostes. Simul illos hortatus est, ut quisque præciperet suis ignes accendere. (3) De reditu vero, sibi, ait, curæ fore justum tempus quo salvi in Græciam essent perventuri. Atque hæc illis facere placuit : protinusque accensis ignibus, ad pecudes sese converterunt.

XX. Nempe Eubœenses, insuper habito Bacidis oraculo, quasi nihil dicente, nihil neque ex insula exportaverant, nec in munita loca importaverant, quasi nullus adfuturus hostis esset; adeoque ipsi res suas in magnum discrimen adduxerant. (2) Est autem Bacidis de his oraculum hujusmodi :

Cogita, barbara-lingua-loquens quando juga imposuerit mari
byblina, ut procul Eubœa absint multum-mecantes capræ.

His versibus quum illi in malis tunc et præsentibus et imminentibus non essent usi, in promptu erat ut in maximas inciderent calamitates.

XXI. Dum hæc aguntur, adfuit e Trachine speculator. Nam et ad Artemisium speculator fuit, Polyas genere Anticyrensis, cui mandatum erat (et ad hoc remis bene instructum navigium in parato habebat), ut, si gravius conflictaretur classis, id illis qui ad Thermopylas erant significaret : et similiter apud Leonidam Habronichus, Lysiclis filius, Atheniensis, paratus fuit qui conscensa actuaria navi his ad Artemisium renunciaret, si pedestribus copiis novi quidpiam accidisset. (2) Hic igitur Habronichus advenit, significavitque quæ circa Leonidam ejusque exercitum gesta erant. Quibus illi rebus cognitis, jam non amplius differendum sibi discessum judicantes, receperunt se eodem ordine quo in statione erant locati; primi Corinthii, postremi Athenienses.

XXII. Tum vero Themistocles, selectis velocissimis Atheniensium navibus, ad aquas quasque circa ea loca potabiles se conferens, lapidibus incidit scripta, quæ Iones postridie ejus diei ad Artemisium adpellentes legerunt. (2) Erat autem scriptorum sententia hæc : « Viri Iones, inique agitis, qui contra parentes militatis, et Græciam in servitutem conamini redigere. (3) Immo vero, quod maxime a vobis postulamus, nostris a partibus state! Id si facere non licet vobis, at etiam nunc neutris vos partibus adjungite, et vos ipsi, et Caribus, ut idem faciant, persuadete. (4) Sin horum neutrum fieri potest, sed graviore necessitate, quam ut deficere ab hostibus possitis, estis adstricti; vos in ipso saltem opere, quando pugnam conseremus, consulto cessate, memores a nobis vos esse progenitos, atque etiam inimicitias has, quas cum Barbaro gerimus, primam a

ἀπ' ὑμέων ἡμῖν γέγονε. » (5) Θεμιστοκλέης δὲ ταῦτα ἔγραφε, δοκέειν ἐμοὶ, ἐπ' ἀμφότερα νοέων, ἵνα ἢ λαθόντα τὰ γράμματα βασιλέα Ἴωνας ποιήσῃ μεταβαλέειν καὶ γενέσθαι πρὸς ἑωυτῶν, ἢ ἐπείτε ἀνενειχθῇ καὶ διαβληθῇ πρὸς Ξέρξεα, ἀπίστους ποιήσῃ τοὺς Ἴωνας καὶ τῶν ναυμαχιέων αὐτοὺς ἀπόσχῃ.

XXIII. Θεμιστοκλέης μὲν ταῦτα ἐνέγραφε, τοῖσι δὲ βαρβάροισι αὐτίκα μετὰ ταῦτα πλοίῳ ἦλθε ἀνὴρ Ἱστιαιεὺς ἀγγέλλων τὸν δρησμὸν τὸν ἀπ' Ἀρτεμισίου τῶν Ἑλλήνων. (2) Οἱ δ' ὑπ' ἀπιστίης τὸν μὲν ἀγγέλλοντα εἶχον ἐν φυλακῇ, νέας δὲ ταχέας ἀπέστειλαν προκατοψομένας. Ἀπαγγειλάντων δὲ τούτων τὰ ἦν, οὕτω δὴ ἅμα ἡλίῳ σκιδναμένῳ πᾶσα ἡ στρατιὴ ἔπλεε ἁλὴς ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. (3) Ἐπισχόντες δὲ ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ μέχρι μέσου ἡμέρης, τὸ ἀπὸ τούτου ἔπλεον ἐς Ἱστίαιαν. Ἀπικόμενοι δὲ τὴν πόλιν ἔσχον τῶν Ἱστιαιέων, καὶ τῆς Ἐλλοπίης μοίρης, γῆς δὲ τῆς Ἱστιαιήτιδος τὰς παραθαλασσίας κώμας πάσας ἐπέδραμον.

XXIV. Ἐνθαῦτα δὲ τούτων ἐόντων, Ξέρξης ἑτοιμασάμενος τὰ περὶ τοὺς νεκροὺς ἔπεμπε ἐς τὸν ναυτικὸν στρατὸν κήρυκα. Προετοιμάσατο δὲ τάδε· ὅσοι τοῦ στρατοῦ τοῦ ἑωυτοῦ ἦσαν νεκροὶ ἐν Θερμοπύλῃσι (ἦσαν δὲ καὶ δύο μυριάδες) ὑπολιπόμενος τούτων ὡς χιλίους, τοὺς λοιποὺς τάφρους ὀρυξάμενος ἔθαψε, φυλλάδα τε ἐπιβαλὼν καὶ γῆν ἐπαμησάμενος, ἵνα μὴ ὀφθείησαν ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ. (2) Ὡς δὲ διέβη ἐς τὴν Ἱστίαιαν ὁ κῆρυξ, σύλλογον ποιησάμενος παντὸς τοῦ στρατοπέδου ἔλεγε τάδε, « ἄνδρες σύμμαχοι, βασιλεὺς Ξέρξης τῷ βουλομένῳ ὑμέων παραδίδωσι ἐκλιπόντα τὴν τάξιν καὶ ἐλθόντα θεήσασθαι ὅκως μάχεται πρὸς τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων, οἳ ἤλπισαν τὴν βασιλέος δύναμιν ὑπερβαλέεσθαι. »

XXV. Ταῦτα ἐπαγγειλαμένου, μετὰ ταῦτα οὐδὲν ἐγίνετο πλοίων σπανιώτερον· οὕτω πολλοὶ ἤθελον θεήσασθαι. Διαπεραιωθέντες δὲ ἐθηεῦντο διεξιόντες τοὺς νεκρούς· πάντες δὲ ἠπιστέατο τοὺς κειμένους εἶναι πάντας Λακεδαιμονίους καὶ Θεσπιέας, ὁρέοντες καὶ τοὺς εἵλωτας. (2) Οὐ μὲν οὐδ' ἐλάνθανε τοὺς διαβεβηκότας Ξέρξης ταῦτα πρήξας περὶ τοὺς νεκροὺς τοὺς ἑωυτοῦ· καὶ γὰρ δὴ καὶ γελοῖον ἦν· τῶν μὲν χίλιοι ἐφαίνοντο νεκροὶ κείμενοι, οἱ δὲ πάντες ἐκέατο ἁλέες συγκεκομισμένοι ἐς τὠυτὸ χωρίον, τέσσερες χιλιάδες. (3) Ταύτην μὲν τὴν ἡμέρην πρὸς θέην ἐτράποντο, τῇ δ' ὑστεραίῃ οἱ μὲν ἀπέπλεον ἐς Ἱστίαιαν ἐπὶ τὰς νέας, οἱ δὲ ἀμφὶ Ξέρξεα ἐς ὁδὸν ὡρμέατο.

XXVI. Ἧκον δέ σφι αὐτόμολοι ἄνδρες ἀπ' Ἀρκαδίης ὀλίγοι τινὲς, βίου τε δεόμενοι καὶ ἐνεργοὶ βουλόμενοι εἶναι. Ἄγοντες δὲ τούτους ἐς ὄψιν τὴν βασιλέος ἐπυνθάνοντο οἱ Πέρσαι περὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ ποιέοιεν· εἷς δέ τις πρὸ πάντων ἦν ὁ εἰρωτέων αὐτοὺς ταῦτα. (2) Οἱ δέ σφι ἔλεγον ὡς Ὀλύμπια ἄγοιεν καὶ θεωρέοιεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἱππικόν. Ὁ δὲ ἐπείρετο ὅ τι τὸ ἄεθλον εἴη σφι κείμενον, περὶ ὅτευ ἀγωνίζονται· οἱ δ' εἶπαν τῆς ἐλαίης τὸν διδόμενον στέφανον. (3) Ἐνθαῦτα

vobis originem traxisse. » (4) Hæc Themistocles scripsit, ut equidem arbitror, re in utramque partem deliberata; quo eisdem his scriptis, sive ea laterent Barbarum, Iones ad deficiendum a rege et ad Græcos transeundum permoverentur; sive ea renunciata essent Xerxi et in calumniam apud eum adducta, de fide suspecti redderentur Iones, eaque caussa a pugnis navalibus procul haberentur.

XXIII. Ut hæc inscripsit Themistocles, continuo post Græcorum discessum civis Histiæensis, navigio profectus, barbaris fugam illorum ab Artemisio nunciavit. (2) At illi, fidem nuncio non adhibentes, in custodia hominem tenuerunt; velocesque naves, quæ rem explorarent, præmiserunt. A quibus quum relatum esset id quod res erat, ita demum universa simul classis, ut primi spargebantur radii solis, ad Artemisium profecta est. (3) Ibi usque ad meridiem morati, Histiæam inde navigarunt. Quo ubi pervenere, Histiæorum urbe potiti, maritimos omnes vicos Ellopii agri, qui ditionis Histiæotidis est, incursarunt.

XXIV. Hi dum ibi morantur, interim Xerxes, postquam quæ ad occisorum cadavera spectant præparaverat, nuncium misit ad classem. Præparaverat autem hæcce. Quotquot de ipsius exercitu ceciderant (erant autem ad vicies mille), ex his nonnisi mille admodum reliquit, cæteros depressis in id fossis sepelivit, superne stratis arborum foliis, ingestaque humo, ne a classiariis conspicerentur. (2) Ut Histiæam præco pervenit, convocata totius exercitus concione, hæc edixit: « Viri, armorum socii, rex Xerxes unicuique e vobis, quisquis voluerit, potestatem dat suum ordinem relinquendi, spectatumque veniendi quo pacto ille cum male sanis his hominibus pugnet, qui se regis copias superaturos esse speraverant. »

XXV. Hæc postquam nuncius edixit, mox nihil rarius fuit quam navigia: ita multi cupidi erant spectandi. Et hi, ad Thermopylas transvecti, obierunt spectaruntque cadavera: et, quum Lacedæmoniis mixtos Helotas viderent, hos omnes, qui ceciderant, Lacedæmonios et Thespienses esse arbitrabantur. (2) Nec vero latuit transvectos quid de suis, qui ceciderant, Xerxes fecisset: namque manifeste ridiculum erat; quum Persarum nonnisi mille jacentia cadavera conspicerentur, Græcorum autem in unum locum congesta quattuor millia. (3) Hunc igitur diem spectando insumpsere: postridie vero classiarii, qui trajecerant, Histiæam ad naves sunt reversi; Xerxes autem cum suis ad ulterius progrediendum se accinxit.

XXVI. Per idem tempus venere ad Persas transfugæ ex Arcadia, homines numero pauci, victum quærentes, et operam suam illis præstare cupientes. Hos in conspectum regis adductos interrogarunt Persæ de Græcis, quidnam illi facerent: et unus quidam præ cæteris erat, qui hoc ex illis quæsivit. (2) Responderunt illi, Olympia Græcos agere, spectareque certamen gymnicum et curule. Tum rursus interrogati, quodnam esset propositum præmium, de quo contenderent; dixere, oleæ dari coronam. (3) Ibi tum Tri-

εἴπας γνώμην γενναιοτάτην Τριτανταίχμης ὁ Ἀρταβάνου δειλίην ὦφλε πρὸς βασιλέος. (4) Πυνθανόμενος γὰρ τὸ ἄεθλον ἐὸν στέφανον, ἀλλ' οὐ χρήματα, οὔτε ἠνέσχετο σιγῶν εἶπέ τε ἐς πάντας τάδε, « παπαῖ Μαρδόνιε, κοίους ἐπ' ἄνδρας ἤγαγες μαχεσομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς. » Τούτῳ μὲν δὴ ταῦτα εἴρητο.

XXVII. Ἐν δὲ τῷ διὰ μέσου χρόνῳ, ἐπείτε τὸ ἐν Θερμοπύλῃσι τρῶμα ἐγεγόνεε, αὐτίκα Θεσσαλοὶ πέμπουσι κήρυκα ἐς Φωκέας, ἅτε σφι ἐνέχοντες αἰεὶ χόλον, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑστάτου τρώματος καὶ τὸ κάρτα. (2) Ἐσβαλόντες γὰρ πανστρατιῇ αὐτοί τε οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν ἐς τοὺς Φωκέας, οὐ πολλοῖσι ἔτεσι πρότερον ταύτης τῆς βασιλέος στρατηλασίης, ἑσσώθησαν ὑπὸ τῶν Φωκέων καὶ περιέφθησαν τρηχέως. (3) Ἐπείτε γὰρ κατειλήθησαν ἐς τὸν Παρνησὸν οἱ Φωκέες ἔχοντες μάντιν Τελλίην τὸν Ἠλεῖον, ἐνθαῦτα ὁ Τελλίης οὗτος σοφίζεται αὐτοῖσι τοιόνδε· (4) γυψώσας ἄνδρας ἑξακοσίους τῶν Φωκέων τοὺς ἀρίστους, αὐτούς τε τούτους καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν, νυκτὸς ἐπεθήκατο τοῖσι Θεσσαλοῖσι, προείπας αὐτοῖσι, τὸν ἂν μὴ λευκανθίζοντα ἴδωνται, τοῦτον κτείνειν. (5) Τούτους ὦν αἵ τε φυλακαὶ τῶν Θεσσαλῶν πρῶται ἰδοῦσαι ἐφοβήθησαν, δόξασαι ἄλλο τι εἶναι τέρας, καὶ μετὰ τὰς φυλακὰς αὐτὴ ἡ στρατιὴ οὕτω ὥστε τετρακισχιλίων κρατῆσαι νεκρῶν καὶ ἀσπίδων Φωκέας, τῶν τὰς μὲν ἡμισέας ἐς Ἄβας ἀνέθεσαν, τὰς δὲ ἐς Δελφούς· ἡ δὲ δεκάτη ἐγένετο τῶν χρημάτων ἐκ ταύτης τῆς μάχης οἱ μεγάλοι ἀνδριάντες οἱ περὶ τὸν τρίποδα συνεστεῶτες ἔμπροσθε τοῦ νηοῦ τοῦ ἐν Δελφοῖσι, καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι ἐν Ἄβῃσι ἀνακέαται.

XXVIII. Ταῦτα μέν νυν τὸν πεζὸν ἐργάσαντο τῶν Θεσσαλῶν οἱ Φωκέες, πολιορκέοντας ἑωυτούς· ἐσβαλοῦσαν δὲ ἐς τὴν χώρην τὴν ἵππον αὐτῶν ἐλυμήναντο ἀνηκέστως. (2) Ἐν γὰρ τῇ ἐσβολῇ ἥ ἐστι κατ' Ὑάμπολιν, ἐν ταύτῃ τάφρον μεγάλην ὀρύξαντες ἀμφορέας κεινοὺς ἐς αὐτὴν κατέθηκαν, χοῦν δὲ ἐπιφορήσαντες καὶ ὁμοιώσαντες τῷ ἄλλῳ χώρῳ, ἐδέκοντο τοὺς Θεσσαλοὺς ἐσβάλλοντας. (3) Οἱ δὲ, ὡς ἀναρπασόμενοι τοὺς Φωκέας, φερόμενοι ἐσέπεσον ἐς τοὺς ἀμφορέας. Ἐνθαῦτα οἱ ἵπποι τὰ σκέλεα διεφθάρησαν.

XXIX. Τούτων δή σφι ἀμφοτέρων ἔχοντες ἔγκοτον οἱ Θεσσαλοὶ πέμψαντες κήρυκα ἠγόρευον τάδε, « ὦ Φωκέες, ἤδη τι μᾶλλον γνωσιμαχέετε μὴ εἶναι ὅμοιοι ἡμῖν. (2) Πρόσθε τε γὰρ ἐν τοῖσι Ἕλλησι, ὅσον χρόνον ἐκεῖνα ἡμῖν ἥνδανε, πλέον αἰεί κοτε ὑμέων ἐφερόμεθα· νῦν τε παρὰ τῷ βαρβάρῳ τοσοῦτον δυνάμεθα ὥστε ἐπ' ἡμῖν ἐστὶ τῆς γῆς τε ἐστερῆσθαι καὶ πρὸς ἠνδραποδίσθαι ὑμέας. (3) Ἡμεῖς μέντοι τὸ πᾶν ἔχοντες οὐ μνησικακέομεν, ἀλλ' ἡμῖν γενέσθω ἀντ' αὐτῶν πεντήκοντα τάλαντα ἀργυρίου, καὶ ὑμῖν ὑποδεκόμεθα τὰ ἐπιόντα ἐπὶ τὴν χώρην ἀποτρέψειν. »

XXX. Ταῦτά σφι ἐπηγγέλλοντο οἱ Θεσσαλοί. Οἱ γὰρ Φωκέες μοῦνοι τῶν ταύτῃ ἀνθρώπων οὐκ ἐμήδι-

tantæchmes, Artabani filius, nobilissimam dicens sententiam, timiditatis culpam apud regem incurrit. (4) Ut enim audivit, coronam esse certaminis præmium, non pecunias, silentium non tenuit; sed coram omnibus, « Papæ, inquit, Mardonie, quales contra viros tu nos pugnaturos duxisti, qui non de pecuniis, sed de virtute, certamina instituunt! » Hoc ejus dictum erat.

XXVII. Interea temporis, post infelicem rerum ad Thermopylas exitum, protinus Thessali præconem miserunt ad Phocenses; quippe quibus semper fuerant infensi, maxime vero a clade novissime ab illis accepta. (2) Etenim paucis annis ante hanc expeditionem a Barbaro susceptam Thessali eorumque socii, quum omnibus copiis invasissent Phocenses, victi ab illis erant aspereque accepti. (3) Quum enim apud Phocenses, ad Parnassum conclusos, vates esset Tellias Eliensis, callidum inventum hic Tellias illis commentus erat hujusmodi: (4) sexcentis viris Phocensium fortissimis, et ipsis et eorum armis, creta dealbatis, noctu de improviso impetum in Thessalos fecit, mandato dato suis, ut, quemcumque non albicantem cernerent, hunc interficerent. (5) Igitur primæ Thessalorum custodiæ, his conspectis, aliud existimantes esse prodigium, fugam capessiverunt, et post custodias ipse exercitus; ita ut quattuor millibus cæsorum et scutorum potirentur Phocenses, quorum scutorum dimidium apud Abas dedicarunt, reliqua Delphis; utque ex decima pecuniarum hoc prælio partarum factæ sint ingentes illæ statuæ, quæ ante templum Delphicum circa tripodem positæ sunt, et aliæ similes Abis dedicatæ.

XXVIII. Hoc modo Phocenses peditatum acceperant Thessalorum, a quibus fuerant oppugnati: equitatum vero eorumdem, terram ipsorum invadentem, insanabili clade adfecerant. (2) Nam in introitu, qui est ad Hyampolin, ducta ingenti fossa, in eaque vacuis depositis amphoris, et solo injecta humo rursus æquato, incurrentes exspectaverant Thessalos. (3) Et illi, tamquam facile eos oppressuri, magno impetu invecti, in amphoras inciderant, et equi fractis cruribus perierant.

XXIX. Cujus duplicis cladis causa infensi Phocensibus Thessali, misso præcone, hæcce eis edixere: « Meliora edocti, Phocenses, intelligite tandem, pares vos nobis non esse. (2) Nam et antehac inter Græcos, quoad nobis res eorum placuere, superiores semper fere eramus vobis, et nunc apud Barbarum tantum valemus, ut penes nos sit et agro vos exui, et in servitutem abripi. (3) At, licet omnia possimus, tamen injuriarum non sumus memores: sed pro illis rependantur nobis quinquaginta argenti talenta; et recipimus vobis, aversuros nos mala terræ vestræ impendentia. »

XXX. Hæc Phocensibus Thessali edixere. Soli enim ex omnibus illarum regionum hominibus Phocenses Medorum

ζον, κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, ὡς ἐγὼ συμβαλλόμενος εὑρίσκω, κατὰ δὲ τὸ ἔχθος τὸ Θεσσαλῶν· εἰ δὲ Θεσσαλοὶ τὰ Ἑλλήνων ηὖξον, ὡς ἐμοὶ δοκέειν, ἐμήδιζον ἂν οἱ Φωκέες. (2) Ταῦτα ἐπαγγελλομένων Θεσσαλῶν οὔτε δώσειν ἔφασαν χρήματα, παρέχειν τέ σφι Θεσσαλοῖσι ὁμοίως μηδίζειν, εἰ ἄλλως βουλοίατο· ἀλλ' οὐκ ἔσεσθαι ἑκόντες εἶναι προδόται τῆς Ἑλλάδος.

XXXI. Ἐπειδὴ δὲ ἀνηνείχθησαν οὗτοι οἱ λόγοι, οὕτω δὴ οἱ Θεσσαλοὶ κεχολωμένοι τοῖσι Φωκεῦσι ἐγένοντο ἡγεμόνες τῷ βαρβάρῳ τῆς ὁδοῦ. (2) Ἐκ μὲν δὴ τῆς Τρηχινίης ἐς τὴν Δωρίδα ἐσέβαλον· τῆς γὰρ Δωρίδος χώρης ποδεὼν στεινὸς ταύτῃ κατατείνει, ὡς τριήκοντα σταδίων μάλιστά κῃ εὖρος, κείμενος μεταξὺ τῆς τε Μηλίδος καὶ τῆς Φωκίδος χώρης, ἥπερ ἦν τὸ παλαιὸν Δρυοπίς· (3) ἡ δὲ χώρη αὕτη ἐστὶ μητρόπολις Δωριέων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Ταύτην ὦν τὴν Δωρίδα γῆν οὐκ ἐσίναντο ἐσβαλόντες οἱ βάρβαροι· ἐμήδιζόν τε γὰρ καὶ οὐκ ἐδόκεε Θεσσαλοῖσι.

XXXII. Ὡς δὲ ἐκ τῆς Δωρίδος ἐς τὴν Φωκίδα ἐσέβαλον, αὐτοὺς μὲν τοὺς Φωκέας οὐκ αἱρέουσι. Οἱ μὲν γὰρ τῶν Φωκέων ἐς τὰ ἄκρα τοῦ Παρνησοῦ ἀνέβησαν· ἔστι δὲ καὶ ἐπιτηδέη δέξασθαι ὅμιλον τοῦ Παρνησοῦ ἡ κορυφή, κατὰ Νέωνα πόλιν κειμένη ἐπ' ἑωυτῆς. Τιθορέα οὔνομα αὐτῇ· (2) ἐς τὴν δὴ ἀνηνείκαντο καὶ αὐτοὶ ἀνέβησαν· οἱ δὲ πλεῦνες αὐτῶν ἐς τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς ἐξεκομίσαντο, ἐς Ἄμφισσαν πόλιν τὴν ὑπὲρ τοῦ Κρισαίου πεδίου οἰκεομένην. (3) Οἱ δὲ βάρβαροι τὴν χώρην πᾶσαν ἐπέδραμον τὴν Φωκίδα· Θεσσαλοὶ γὰρ οὕτω ἦγον τὸν στρατόν· ὁκόσα δὲ ἐπέσχον, πάντα ἐπέφλεγον καὶ ἔκειρον, καὶ ἐς τὰς πόλις ἐνιέντες πῦρ καὶ ἐς τὰ ἱρά.

XXXIII. Πορευόμενοι γὰρ ταύτῃ παρὰ τὸν Κηφισὸν ποταμὸν ἐδηΐουν πάντα, καὶ κατὰ μὲν ἔκαυσαν Δρυμὸν πόλιν, κατὰ δὲ Χαράδρην καὶ Ἔρωχον καὶ Τεθρώνιον καὶ Ἀμφίκαιαν καὶ Νέωνα καὶ Πεδιέας καὶ Τριτέας καὶ Ἐλάτειαν καὶ Ὑάμπολιν καὶ Παραποταμίους καὶ Ἄβας, (2) ἔνθα ἦν ἱρὸν Ἀπόλλωνος πλούσιον, θησαυροῖσί τε καὶ ἀναθήμασι πολλοῖσι κατεσκευασμένον· ἦν δὲ καὶ τότε καὶ νῦν ἐστὶ χρηστήριον αὐτόθι· καὶ τοῦτο τὸ ἱρὸν συλήσαντες ἐνέπρησαν. (3) Καί τινας διώκοντες εἷλον τῶν Φωκέων πρὸς τοῖσι ὄρεσι, καὶ γυναῖκάς τινας διέφθειραν μισγόμενοι ὑπὸ πλήθεος.

XXXIV. Παραποταμίους δὲ παραμειβόμενοι οἱ βάρβαροι ἀπίκοντο ἐς Πανοπέας. Ἐνθεῦτεν δὲ ἤδη διακρινομένη ἡ στρατιὴ αὐτῶν ἐσχίζετο. Τὸ μὲν πλεῖστον καὶ δυνατώτατον τοῦ στρατοῦ ἅμα αὐτῷ Ξέρξῃ πορευόμενον ἐπ' Ἀθήνας ἐσέβαλε ἐς Βοιωτούς, ἐς γῆν τὴν Ὀρχομενίων. (2) Βοιωτῶν δὲ πᾶν τὸ πλῆθος ἐμήδιζε, τὰς δὲ πόλις αὐτῶν ἄνδρες Μακεδόνες διατεταγμένοι ἔσωζον, ὑπ' Ἀλεξάνδρου ἀποπεμφθέντες· ἔσωζον δὲ τῇδε, βουλόμενοι δῆλον ποιέειν Ξέρξῃ ὅτι τὰ Μήδων Βοιωτοὶ φρονέοιεν. Οὗτοι μὲν δὴ τῶν βαρβάρων ταύτῃ ἐτράποντο.

XXXV. Ἄλλοι δὲ αὐτῶν ἡγεμόνας ἔχοντες ὡρμέατο

partes non sequebantur, nulla quidem alia de caussa, ut ego collatis inter se rationibus reperio, nisi odio Thessalorum; qui si Græcorum partibus se adjunxissent, cum Medis facturi fuisse Phocenses mihi videntur. (2) Ista igitur quum Thessali edixissent; nec pecunias se daturos, responderunt Phocenses, et in promptu sibi esse, Medorum partes, similiter atque Thessali faciant, amplecti, si modo vellent; sed nolle se ultro proditores esse Græciæ.

XXXI. Quod ubi relatum est responsum, tum vero Thessali, irati Phocensibus, viæ duces fuere Barbaro. (2) Et primum quidem ex Trachinia Doridem sunt ingressi. Etenim Doricæ terræ angusta lacinia, triginta fere stadiorum latitudine, hac porrigitur, inter Maliacam et Phocidem terram interjecta; qui tractus olim Dryopis erat. (3) Est autem hæc regio metropolis Doriensium, eorum qui Peloponnesum incolunt. Hanc igitur Doridem terram ingressi barbari non vastarunt: etenim cum Medis sentiebant incolæ, nec placuerat Thessalis ut injuria his inferretur.

XXXII. Ut vero ex Doride in Phocidem sunt ingressi, ipsos quidem Phocenses non sunt nacti. Nam eorum alii in Parnassi fastigia conscenderant: est autem ad recipiendam multitudinem idoneus Parnassi vertex contra Neonem oppidum seorsum situs, cui Tithorea nomen; (2) in quem nimirum et res suas comportaverant, et ipsi adscenderant. Major vero pars eorumdem in Ozolas Locros sese atque res suas receperant, in Amphissam oppidum, supra Crisæum campum situm. (3) Barbari autem universam terram Phocidem incursarunt; ita enim exercitum duxerunt Thessali: et quocumque pervenerunt, cuncta cremarunt vastaruntque, ignem et in oppida et in templa injicientes.

XXXIII. Hac enim iter facientes secundum Cephissum fluvium, omnia depopulabantur; cremaruntque Drymon oppidum, et Charadram, et Erochum, et Tethronium, et Amphicæam, et Neonem, et Pedieas, et Triteas, et Elateam, et Hyampolin, et Parapotamios, et Abas, (2) ubi opulentum erat Apollinis templum thesauris donariisque multis instructum: eratque ibidem, atque etiam nunc est, oraculum: hoc quoque templum, exspoliatum, igne cremarunt. (3) Atque Phocensium nonnullos, ad montana insecuti, captivos fecerunt; et nonnullis etiam mulieribus, ob multitudinem vim facientium, necem attulerunt.

XXXIV. Parapotamios prætergressi barbari in Panopensium agrum venerunt. Inde jam discretæ illorum copiæ, bifariam divisæ sunt. Plurima quidem et validissima pars exercitus una cum ipso Xerxe, Athenas tendens, in Bœotiam intravit, in fines Orchomeniorum. (2) Bœotorum autem universa multitudo cum Medis sentiebat: et oppida illorum tutabantur viri Macedones, ab Alexandro ad hoc missi; tutabantur ea autem, hoc ipso declaraturi Xerxi, cum Medis sentire Bœotos. Hi igitur ex Barbaris hac via incedebant.

XXXV. At illorum alii, sumptis viarum ducibus, versus

ἐπὶ τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Δελφοῖσι, ἐν δεξιῇ τὸν Παρνησὸν ἀπέργοντες. Ὅσα δὲ καὶ οὗτοι ἐπέσχον τῆς Φωκίδος, πάντα ἐσινάμωρεον· καὶ γὰρ τῶν Πανοπέων τὴν πόλιν ἐνέπρησαν καὶ Δαυλίων καὶ Αἰολιδέων. (2) Ἐπορεύοντο δὲ ταύτῃ ἀποσχισθέντες τῆς ἄλλης στρατιῆς τῶνδε εἵνεκεν, ὅκως συλήσαντες τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Δελφοῖσι βασιλέϊ Ξέρξῃ ἀποδέξαιεν τὰ χρήματα. (3) Πάντα δ᾽ ἠπίστατο τὰ ἐν τῷ ἱρῷ ὅσα λόγου ἦν ἄξια Ξέρξης, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ἄμεινον ἢ τὰ ἐν τοῖσι οἰκίοισι ἔλιπε, πολλῶν αἰεὶ λεγόντων, καὶ μάλιστα τὰ Κροίσου τοῦ Ἀλυάττεω ἀναθήματα.

XXXVI. Οἱ δὲ Δελφοὶ πυνθανόμενοι ταῦτα ἐς πᾶσαν ἀρρωδίην ἀπίκατο, ἐν δείματι δὲ μεγάλῳ κατεστεῶτες ἐμαντεύοντο περὶ τῶν ἱρῶν χρημάτων, εἴτε σφέα κατὰ γῆς κατορύξωσι εἴτε ἐκκομίσωσι ἐς ἄλλην χώρην. (2) Ὁ δὲ θεός σφεας οὐκ ἔα κινέειν, φὰς αὐτὸς ἱκανὸς εἶναι ἑωυτοῦ προκατῆσθαι. Δελφοὶ δὲ ταῦτα ἀκούσαντες σφέων αὐτῶν πέρι ἐφρόντιζον. (3) Τέκνα μέν νυν καὶ γυναῖκας πέρην ἐς τὴν Ἀχαιίην διέπεμψαν, αὐτῶν δὲ οἱ μὲν πλεῖστοι ἀνέβησαν ἐς τοῦ Παρνησοῦ τὰς κορυφὰς καὶ ἐς τὸ Κωρύκιον ἄντρον ἀνηνείκαντο, οἱ δὲ ἐς Ἄμφισσαν τὴν Λοκρίδα ὑπεξῆλθον. Πάντες δὲ ὦν οἱ Δελφοὶ ἐξέλιπον τὴν πόλιν, πλὴν ἑξήκοντα ἀνδρῶν καὶ τοῦ προφήτεω.

XXXVII. Ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ τε ἦσαν οἱ βάρβαροι ἐπιόντες καὶ ἀπώρεον τὸ ἱρόν, ἐν τούτῳ ὁ προφήτης, τῷ οὔνομα ἦν Ἀκήρατος, ὁρᾷ πρὸ τοῦ νηοῦ ὅπλα προκείμενα ἔσωθεν ἐκ τοῦ μεγάρου ἐξενηνειγμένα ἱρά, τῶν οὐκ ὅσιον ἦν ἅπτεσθαι ἀνθρώπων οὐδενί. (2) Ὁ μὲν δὴ ἤιε Δελφῶν τοῖσι παρεοῦσι σημανέων τὸ τέρας, οἱ δὲ βάρβαροι ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐπειγόμενοι κατὰ τὸ ἱρὸν τῆς Προνηίης Ἀθηναίης, ἐπιγίνεταί σφι τέρεα ἔτι μέζονα τοῦ πρὶν γενομένου τέρεος. (3) Θῶμα μὲν γὰρ καὶ τοῦτο κάρτα ἐστί, ὅπλα ἀρήια αὐτόματα φανῆναι ἔξω προκείμενα τοῦ νηοῦ· τὰ δὲ δὴ ἐπὶ τούτῳ δεύτερα ἐπιγενόμενα καὶ διὰ πάντων φασμάτων ἄξια θωμάσαι μάλιστα. (4) Ἐπεὶ γὰρ δὴ ἦσαν ἐπιόντες οἱ βάρβαροι κατὰ τὸ ἱρὸν τῆς Προνηίης Ἀθηναίης, ἐν τούτῳ ἐκ μὲν τοῦ οὐρανοῦ κεραυνοὶ αὐτοῖσι ἐνέπιπτον, ἀπὸ δὲ τοῦ Παρνησοῦ ἀπορραγεῖσαι δύο κορυφαὶ ἐφέροντο πολλῷ πατάγῳ ἐς αὐτοὺς καὶ κατέλαβον συχνούς σφεων, ἐκ δὲ τοῦ ἱροῦ τῆς Προνηίης βοή τε καὶ ἀλαλαγμὸς ἐγίνετο.

XXXVIII. Συμμιγέντων δὲ τούτων πάντων φόβος τοῖσι βαρβάροισι ἐνεπεπτώκεε. Μαθόντες δὲ οἱ Δελφοὶ φεύγοντάς σφεας, ἐπικαταβάντες ἀπέκτειναν πλῆθός τι αὐτῶν. Οἱ δὲ περιεόντες ἰθὺ Βοιωτῶν ἔφευγον. (2) Ἔλεγον δὲ οἱ ἀπονοστήσαντες οὗτοι τῶν βαρβάρων, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ὡς πρὸς τούτοισι καὶ ἄλλα ὥρεον θεῖα· δύο γὰρ ὁπλίτας μέζονας ἢ κατ᾽ ἀνθρώπων φύσιν ἔχοντας ἕπεσθαί σφι κτείνοντας καὶ διώκοντας.

XXXIX. Τούτους δὲ τοὺς δύο Δελφοὶ λέγουσι ἐπιχωρίους ἥρωας εἶναι, Φύλακόν τε καὶ Αὐτόνοον, τῶν τὰ τεμένεά ἐστι περὶ τὸ ἱρόν, Φυλάκου μὲν παρ᾽ αὐτὴν

Delphicum templum intendebant iter, Parnassum a dextra relinquentes. Quascumque vero etiam hi Phocidis permearunt regiones, has cunctas evastarunt : nam et Panopensium oppidum incenderunt, et Dauliorum, et Æolidarum. (2) Viam autem istam hi, sejuncti ab reliquo exercitu, ingressi sunt hoc consilio, ut, spoliato Delphico templo, opes illius Xerxi regi repræsentarent. (3) Noverat autem, ut ego accepi, Xerxes omnia quæ in hoc templo erant melius quam quæ suis in ædibus reliquerat, quippe multis ea constanter memorantibus, ac præsertim Crœsi donaria, Alyattis filii.

XXXVI. Ejus rei nuncius gravissimum Delphensibus timorem injecit : quo terrore perculsi, oraculum de sacris pecuniis rebusque pretiosis consuluerunt, utrum in terram eas defoderent, an in aliam regionem exportarent. (2) At vetuit deus loco illas movere, dicens, se ipsum ad tutanda sua sufficere. Quo audito responso, jam sibi ipsis Delphenses consuluerunt : (3) et liberos quidem et uxores trans mare in Achaiam dimisere : ipsorum vero plerique in juga conscenderunt Parnassi, resque suas in Corycium antrum comportarunt ; alii vero in Amphissam Locridem secesserunt. Itaque cuncti Delphenses reliquerunt urbem, exceptis sexaginta viris et propheta.

XXXVII. Ut vero adpropinquarunt invadentes barbari, jamque in conspectu habuere templum ; ibi tunc propheta, cui nomen erat Aceratus, sacra arma vidit ante templum proposita, ex interiore penetrali prolata, quæ nulli hominum fas erat tangere. (2) Atque ille hoc prodigium Delphensibus, qui in urbe aderant, nunciatum ivit. Ut vero gradum accelerantes barbari prope ædem fuere Minervæ Pronææ, alia bis oblata sunt prodigia, superiori etiam prodigio majora. (3) Nam et hoc sane mirabile est, arma Martia sua sponte extra templum proposita adparuisse : sed quæ mox deinde evenerunt, ea præ omnibus ostentis maxima admiratione digna sunt. (4) Ubi enim subeuntes barbari prope Pronææ Minervæ ædem fuere, ibi tum et de cœlo fulmina in eos deciderunt, et de Parnasso abrupta duo cacumina ingenti cum fragore in eosdem præcipitarunt, multosque oppresserunt, et ex Pronææ æde clamor et ululatus est exauditus.

XXXVIII. Quibus rebus simul incidentibus, terror barbaris est incussus : quos ubi fugam capessere Delphenses intellexerunt, descendentes de monte non exiguam illorum stragem edidere ; reliqui vero recta in Bœotiam profugerunt. (2) Memorarunt autem, ut ego accepi, hi ex barbaris qui redierunt, præter ista se alia etiam ostenta divinitus missa vidisse : namque duos armatos, majores quam pro humana natura, continenter sibi institisse, persequentes cædemque facientes.

XXXIX. Istos duos, aiunt Delphenses, indigenas fuisse heroas, Phylacum et Autonoum, quorum fana sunt in templi viciniа ; Phylaci quidem, secundum ipsam viam, supra

τὴν ὁδὸν κατύπερθε τοῦ ἱροῦ τῆς Προνηίης, Αὐτονόου δὲ πέλας τῆς Κασταλίης ὑπὸ τῇ Ὑαμπείῃ κορυφῇ. (2) Οἱ δὲ πεσόντες ἀπὸ τοῦ Παρνησσοῦ λίθοι ἔτι καὶ ἐς ἡμέας ἔσαν σόοι, ἐν τῷ τεμένεϊ τῆς Προνηίης Ἀθηναίης κείμενοι, ἐς τὸ ἐνέσκηψαν διὰ τῶν βαρβάρων φερόμενοι. Τούτων μέν νυν τῶν ἀνδρῶν αὕτη ἀπὸ τοῦ ἱροῦ ἀπαλλαγὴ γίνεται.

XL. Ὁ δὲ Ἑλλήνων ναυτικὸς στρατὸς ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου Ἀθηναίων δεηθέντων ἐς Σαλαμῖνα κατίσχει τὰς νέας. Τῶνδε δὲ εἵνεκεν προσεδεήθησαν αὐτῶν σχεῖν πρὸς Σαλαμῖνα Ἀθηναῖοι, ἵνα αὐτοὶ παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ὑπεξαγάγωνται ἐκ τῆς Ἀττικῆς, πρὸς δὲ καὶ βουλεύσωνται τὸ ποιητέον αὐτοῖσι ἔσται. (2) Ἐπὶ γὰρ τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι βουλὴν ἔμελλον ποιήσεσθαι ὡς ἐψευσμένοι γνώμης· δοκέοντες γὰρ εὑρήσειν Πελοποννησίους πανδημεὶ ἐν τῇ Βοιωτίῃ ὑποκατημένους τὸν βάρβαρον, τῶν μὲν εὗρον οὐδὲν ἐόν, οἱ δὲ ἐπυνθάνοντο τὸν Ἰσθμὸν αὐτοὺς τειχέοντας, τὴν Πελοπόννησον περὶ πλείστου τε ποιευμένους περιεῖναι καὶ ταύτην ἔχοντας ἐν φυλακῇ, τὰ δὲ ἄλλα ἀπιέναι. Ταῦτα πυνθανόμενοι οὕτω δὴ προσεδεήθησάν σφεων σχεῖν πρὸς τὴν Σαλαμῖνα.

XLI. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι κατέσχον ἐς τὴν Σαλαμῖνα, Ἀθηναῖοι δὲ ἐς τὴν ἑωυτῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἄπιξιν κήρυγμα ἐποιήσαντο, Ἀθηναίων τῇ τις δύναται σώζειν τέκνα τε καὶ τοὺς οἰκέτας. (2) Ἐνθαῦτα οἱ μὲν πλεῖστοι ἐς Τροιζῆνα ἀπέστειλαν, οἱ δὲ ἐς Αἴγιναν, οἱ δὲ ἐς Σαλαμῖνα. Ἔσπευσαν δὲ ταῦτα ὑπεκθέσθαι τῷ χρηστηρίῳ τε βουλόμενοι ὑπηρετέειν, καὶ δὴ καὶ τοῦδε εἵνεκεν οὐκ ἥκιστα· (3) λέγουσι Ἀθηναῖοι ὄφιν μέγαν φύλακα τῆς ἀκροπόλιος ἐνδιαιτᾶσθαι ἐν τῷ ἱρῷ· λέγουσί τε ταῦτα, καὶ δὴ καὶ ὡς ἐόντι ἐπιμήνια ἐπιτελέουσι προτιθέντες· τὰ δ' ἐπιμήνια μελιτόεσσά ἐστι. Αὕτη δ' ἡ μελιτόεσσα ἐν τῷ πρόσθε αἰεὶ χρόνῳ ἀναισιμουμένη τότε ἦν ἄψαυστος. (4) Σημηνάσης δὲ ταῦτα τῆς ἱρείης, μᾶλλόν τι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ προθυμότερον ἐξέλιπον τὴν πόλιν ὡς καὶ τῆς θεοῦ ἀπολελοιπυίης τὴν ἀκρόπολιν. Ὡς δέ σφι πάντα ὑπεξεκέετο, ἔπλωον ἐς τὸ στρατόπεδον.

XLII. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἀπ' Ἀρτεμισίου ἐς Σαλαμῖνα κατέσχον τὰς νέας, συνέρρεε καὶ ὁ λοιπὸς πυνθανόμενος ὁ τῶν Ἑλλήνων ναυτικὸς στρατὸς ἐκ Τροιζῆνος· ἐς γὰρ Πώγωνα τὸν Τροιζηνίων λιμένα προείρητο συλλέγεσθαι. Συνελέχθησάν τε δὴ πολλῷ πλεῦνες νέες ἢ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐναυμάχεον, καὶ ἀπὸ πολίων πλεύνων. (2) Ναύαρχος μέν νυν ἐπῆν ὡυτὸς ὅσπερ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Εὐρυβιάδης ὁ Εὐρυκλείδεω ἀνὴρ Σπαρτιήτης, οὐ μέντοι γένεός γε τοῦ βασιληίου ἐών· νέας δὲ πολλῷ πλείστας τε καὶ ἄριστα πλωούσας παρείχοντο Ἀθηναῖοι.

XLIII. Ἐστρατεύοντο δὲ οἵδε, ἐκ μὲν Πελοποννήσου Λακεδαιμόνιοι ἑκκαίδεκα νέας παρεχόμενοι, Κορίνθιοι δὲ τὸ αὐτὸ πλήρωμα παρεχόμενοι τὸ καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ· Σικυώνιοι δὲ πεντεκαίδεκα παρείχοντο νέας, Ἐπιδαύριοι δὲ δέκα, Τροιζήνιοι δὲ πέντε, Ἑρ-

Pronææ ædem; Autonoi vero, prope Castaliam sub Hyampeo cacumine. (2) Saxa autem, quæ de Parnasso deciderant, ad nostram usque ætatem superfuerunt, in agro Minervæ Pronææ sacro jacentia; in quem, postquam per barbaros devoluta sunt, incubuerunt. Isto igitur modo hi homines a Delphico templo discesserunt.

XL. Jam classis Græcorum, ab Artemisio profecta, rogatu Atheniensium ad Salaminem adpulit. Et hoc quidem consilio Athenienses a sociis, ut ad Salamina adpellerent, rogaverant, ut ipsi liberos et uxores ex Attica exportatos in tuto locarent, et porro quid sibi faciendum esset deliberarent. (2) Nam pro præsente rerum statu, quum opinione sua essent frustrati, consilium capturi erant. Etenim quum existimassent se Peloponnesios cum omnibus copiis reperturos esse in Bœotia subsidentes ibique Barbarum excepturos, nihil horum repererant: sed certiores erant facti, Isthmum illos muro intercipere, et Peloponnesum ut salva sit maxime curare, hancque custodire, cætera omittentes. Hæc quum intellexissent Athenienses, idcirco socios, ut ad Salamina sisterent classem, rogaverant.

XLI. Et reliqui quidem ad Salamina adpulerunt, Athenienses vero ad Atticam. Quo ubi pervenere, præconio edixerunt, quo loco quisque posset Atheniensium, eo liberos et familiam in tuto locaret. (2) Ibi tunc plerique Trœzena eos miserunt, alii vero in Æginam, alii Salamina. Properarunt autem suos suaque extra Atticam in tuto locare, partim oraculi mandato obtemperare cupientes, partim, nec minime, hac de caussa: (3) dicunt Athenienses, ingentem serpentem, arcis custodem, versari in templo, nec vero id perhibent solum, sed etiam tamquam re vera ibi versanti menstrua sacra faciunt adponuntque: est autem menstruum sacrificium, placenta melle condita. Hæc placenta, quum superioribus temporibus constanter consumpta fuisset, tunc intacta erat. (4) Quod ubi significavit antistita templi, tanto magis atque studiosius urbem reliquerunt Athenienses, quod etiam dea arcem deseruisset. Exportatis autem rebus omnibus, in tutoque locatis, ad castra navigarunt.

XLII. Postquam vero isti ab Artemisio ad Salamina constituerant classem, accepto ejus rei nuncio reliquæ etiam nauticæ Græcorum copiæ eodem confluxerunt, Trœzene profectæ. Edictum enim illis fuerat, ut ad Pogonem, Trœzeniorum portum, convenirent: et convenerant multo plures quam quæ ad Artemisium navali prælio erant defunctæ, et ex pluribus civitatibus. (2) Classi cum imperii summa præfectus erat idem qui ad Artemisium, Eurybiades, Euryclidæ filius, Spartanus, nec vero ex regio genere natus: sed plurimas naves, optimeque navigantes, præbuerant Athenienses.

XLIII. Qui autem hac in classe militabant, hi fuere: ex Peloponneso, Lacedæmonii, sedecim naves præbentes: tum Corinthii, totidem naves cum vectoribus præbentes quot ad Artemisium: Sicyonii vero quindecim præbuerunt naves; Epidaurii, decem; Trœzenii, quinque; Hermionen-

μιονέες δὲ τρεῖς, ἐόντες οὗτοι πλὴν Ἑρμιονέων Δωρικόν τε καὶ Μακεδνὸν ἔθνος, ἐξ Ἐρινεοῦ τε καὶ Πίνδου καὶ τῆς Δρυοπίδος ὕστατα ὁρμηθέντες. (2) Οἱ δὲ Ἑρμιονέες εἰσὶ Δρύοπες, ὑπ' Ἡρακλέος τε καὶ Μηλιέων ἐκ τῆς νῦν Δωρίδος καλευμένης χώρης ἐξαναστάντες. Οὗτοι μέν νυν Πελοποννησίων ἐστρατεύοντο.

XLIV. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ἔξω ἠπείρου, Ἀθηναῖοι μὲν πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους παρεχόμενοι νέας ὀγδώκοντα καὶ ἑκατὸν, μοῦνοι· ἐν Σαλαμῖνι γὰρ οὐ συνεναυμάχησαν Πλαταιέες Ἀθηναίοισι διὰ τοιόνδε τι πρῆγμα· ἀπαλλασσομένων τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου, ὡς ἐγίνοντο κατὰ Χαλκίδα, οἱ Πλαταιέες ἀποβάντες ἐς τὴν περαίην τῆς Βοιωτίης χώρης πρὸς ἐκκομιδὴν ἐτράποντο τῶν οἰκετέων. (2) Οὗτοι μέν νυν τούτους σώζοντες ἐλείφθησαν· Ἀθηναῖοι δὲ ἐπὶ μὲν Πελασγῶν ἐχόντων τὴν νῦν Ἑλλάδα καλευμένην ἔσαν Πελασγοὶ, οὐνομαζόμενοι Κραναοὶ, ἐπὶ δὲ Κέκροπος βασιλέος ἐπεκλήθησαν Κεκροπίδαι, ἐκδεξαμένου δὲ Ἐρεχθέος τὴν ἀρχὴν Ἀθηναῖοι μετωνομάσθησαν, Ἴωνος δὲ τοῦ Ξούθου στρατάρχεω γενομένου Ἀθηναίοισι ἐκλήθησαν ἀπὸ τούτου Ἴωνες.

XLV. Μεγαρέες δὲ τὠυτὸ πλήρωμα παρείχοντο καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Ἀμπρακιῆται δὲ ἑπτὰ νέας ἔχοντες ἐπεβώθησαν, Λευκάδιοι δὲ τρεῖς, ἔθνος ἐόντες οὗτοι Δωρικὸν ἀπὸ Κορίνθου.

XLVI. Νησιωτέων δὲ Αἰγινῆται τριήκοντα παρείχοντο. Ἔσαν μέν σφι καὶ ἄλλαι πεπληρωμέναι νέες· ἀλλὰ τῇσι μὲν τὴν ἑωυτῶν ἐφύλασσον, τριήκοντα δὲ τῇσι ἄριστα πλωούσῃσι ἐν Σαλαμῖνι ἐναυμάχησαν. Αἰγινῆται δέ εἰσι Δωριέες ἀπ' Ἐπιδαύρου· τῇ δὲ νήσῳ πρότερον οὔνομα ἦν Οἰνώνη. (2) Μετὰ δὲ Αἰγινήτας Χαλκιδέες τὰς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ εἴκοσι παρεχόμενοι καὶ Ἐρετριέες τὰς ἑπτά· οὗτοι δὲ Ἴωνές εἰσι. Μετὰ δὲ Κεῖοι τὰς αὐτὰς παρεχόμενοι, ἔθνος ἐὸν Ἰωνικὸν ἀπ' Ἀθηνέων. (3) Νάξιοι δὲ παρείχοντο τέσσερας, ἀποπεμφθέντες μὲν ἐς τοὺς Μήδους ὑπὸ τῶν πολιητέων κατά περ ὦλλοι νησιῶται, ἀλογήσαντες δὲ τῶν ἐντολέων ἀπίκατο ἐς τοὺς Ἕλληνας Δημοκρίτου σπεύσαντος, ἀνδρὸς τῶν ἀστῶν δοκίμου καὶ τότε τριηραρχέοντος· Νάξιοι δέ εἰσι Ἴωνες ἀπ' Ἀθηνέων γεγονότες. (4) Στυρέες δὲ τὰς αὐτὰς παρείχοντο νέας τὰς καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Κύθνιοι δὲ μίαν καὶ πεντηκόντερον, ἐόντες συναμφότεροι οὗτοι Δρύοπες. (5) Καὶ Σερίφιοί τε καὶ Σίφνιοι καὶ Μήλιοι ἐστρατεύοντο· οὗτοι γὰρ οὐκ ἔδοσαν μοῦνοι νησιωτέων τῷ βαρβάρῳ γῆν τε καὶ ὕδωρ.

XLVII. Οὗτοι μὲν ἅπαντες ἐντὸς οἰκημένοι Θεσπρωτῶν καὶ Ἀχέροντος ποταμοῦ ἐστρατεύοντο· Θεσπρωτοὶ γάρ εἰσι οἱ ὁμουρέοντες Ἀμπρακιήτῃσι καὶ Λευκαδίοισι, οἱ ἐξ ἐσχάτων χωρέων ἐστρατεύοντο. (2) Τῶν δὲ ἐκτὸς τούτων οἰκημένων Κροτωνιῆται μοῦνοι ἔσαν οἱ ἐβώθησαν τῇ Ἑλλάδι κινδυνευούσῃ νηῒ μιῇ, τῆς ἦρχε ἀνὴρ τρὶς πυθιονίκης Φάϋλλος· Κροτωνιῆται δὲ γένος εἰσὶ Ἀχαιοί.

XLVIII. Οἱ μέν νυν ἄλλοι τριήρεας παρεχόμενοι

ses, tres. Sunt autem isti, exceptis Hermionensibus, Dorica et Macedna natio, ex Erineo et Pindo et Dryopide novissime profecti. (2) Hermionenses vero Dryopes sunt, ab Hercule et Maliensibus ex regione quæ Doris nunc vocatur ejecti. Hæ copiæ Peloponnesiorum erant.

XLIV. Ex populis vero continentem extra Peloponnesum incolentibus adfuere, primum, Athenienses, qui præ reliquis omnibus centum et octoginta naves contulerunt: et hi quidem nunc soli erant; nam in pugna ad Salaminem Atheniensibus Platæenses præsto non fuere, hac de caussa: quo tempore Græci, relicto Artemisio, prope Chalcidem fuerant, Platæenses in oppositam Bœotiæ oram exscenderant, et ad familias suas in tuto locandas erant profecti: (2) ita, dum suos tutantur, in tempore non adfuerunt. Athenienses, quo tempore Pelasgi Græciam quæ nunc vocatur tenebant, Pelasgi fuerant, Cranai nominati; sub Cecrope vero rege, Cecropidæ sunt adpellati: tum regnante Erechtheo, mutato nomine, Athenienses adpellati: ab Ione vero, Xuthi filio, qui copiarum dux fuit Atheniensium, Iones sunt denominati.

XLV. Megarenses totidem naves cum vectoribus contulerant, quot ad Artemisium. Ampraciotæ cum septem navibus præsto erant: Leucadii cum tribus; Doricus hic quoque populus est, ex Corintho.

XLVI. Ex insulanis Æginetæ naves contulerant triginta: et instructas quidem etiam alias habebant, sed illis suam custodiebant terram, triginta vero optime navigantibus pugnarunt ad Salaminem. Sunt autem Æginetæ Dorienses, ex Epidauro: nomen vero insulæ prius Œnone fuerat. (2) Post Æginetas, Chalcidenses aderant cum viginti navibus quas easdem ad Artemisium habuerant; et Eretrienses cum eisdem septem navibus: Ionica hæc gens est. Deinde Cei, Ionicus populus Athenis oriundus, cum eisdem quibus ad Artemisium. (3) Naxii cum quattuor navibus aderant; ad Medos quidem missi a civibus, quemadmodum reliqui insulani: sed spreto mandato ad Græcos sese contulerant hortante Democrito, spectato inter suos viro, qui tunc trierarcha erat. Sunt autem Iones Naxii, Athenis oriundi. (4) Styrenses easdem, quas ad Artemisium, naves contulerunt; Cythnii vero triremem unam, et actuariam quinquaginta remorum: utrique hi Dryopes sunt. (5) Seriphii etiam, et Siphnii, et Melii cum Græcis militarunt: hi enim soli ex insulanis Barbaro terram et aquam non tradiderant.

XLVII. Quos adhuc memoravi pugnæ ad Salamina socios, hi omnes citra Thesprotiam et Acherontem fluvium habitant: Thesproti enim finitimi sunt Ampraciotis et Leucadiis, qui ex ultimis Græciæ regionibus adfuerunt. (2) Ex his vero qui ultra incolunt, soli Crotoniatæ fuere, qui periclitanti succurrerent Græciæ, et una quidem nave, cui præfuit vir ter Pythiorum certaminum victor, Phayllus: sunt autem Crotoniatæ origine Achæi.

XLVIII. Jam reliqui quidem, quos memoravi, triremes

ἐστρατεύοντο, Μήλιοι δὲ καὶ Σίφνιοι καὶ Σερίφιοι πεντηκοντέρους. Μήλιοι μὲν γένος ἐόντες ἀπὸ Λακεδαίμονος δύο παρείχοντο, Σίφνιοι δὲ καὶ Σερίφιοι Ἴωνες ἐόντες ἀπ' Ἀθηνέων μίαν ἑκάτεροι. Ἀριθμὸς δὲ ἐγένετο ὁ πᾶς τῶν νεῶν, πάρεξ τῶν πεντηκοντέρων, ὀκτὼ καὶ ἑβδομήκοντα καὶ τριηκόσιαι.

XLIX. Ὡς δὲ ἐς τὴν Σαλαμῖνα συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τῶν εἰρημένων πολίων, ἐβουλεύοντο, προθέντος Εὐρυβιάδεω γνώμην ἀποφαίνεσθαι τὸν βουλόμενον, ὅκου δοκέοι ἐπιτηδεώτατον εἶναι ναυμαχίην ποιέεσθαι τῶν αὐτοὶ χωρίων ἐγκρατέες εἰσί· ἡ γὰρ Ἀττικὴ ἀπεῖτο ἤδη, τῶν δὲ λοιπέων πέρι προετίθεε. (2) Αἱ γνῶμαι δὲ τῶν λεγόντων αἱ πλεῖσται συνεξέπιπτον πρὸς τὸν Ἰσθμὸν πλώσαντας ναυμαχέειν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, ἐπιλέγοντες τὸν λόγον τόνδε, ὡς ἢν νικηθέωσι τῇ ναυμαχίῃ, ἐν Σαλαμῖνι μὲν ἐόντες πολιορκήσονται ἐν νήσῳ, ἵνα σφι τιμωρίη οὐδεμία ἐπιφανήσεται, πρὸς δὲ τῷ Ἰσθμῷ ἐς τοὺς ἑωυτῶν ἐξοίσονται.

L. Ταῦτα τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου στρατηγῶν ἐπιλεγομένων, ἐληλύθεε ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἀγγέλλων ἥκειν τὸν βάρβαρον ἐς τὴν Ἀττικὴν καὶ πᾶσαν αὐτὴν πυρπολέεσθαι. (2) Ὁ γὰρ διὰ Βοιωτῶν τραπόμενος στρατὸς ἅμα Ξέρξῃ, ἐμπρήσας Θεσπιέων τὴν πόλιν αὐτῶν ἐκλελοιπότων ἐς Πελοπόννησον, καὶ τὴν Πλαταιέων ὡσαύτως, ἧκέ τε ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐδηίου. Ἐνέπρησε δὲ Θέσπειάν τε καὶ Πλάταιαν πυθόμενος Θηβαίων ὅτι οὐκ ἐμήδιζον.

LI. Ἀπὸ δὲ τῆς διαβάσιος τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔνθεν πορεύεσθαι ἤρξαντο οἱ βάρβαροι, ἕνα αὐτοῦ διατρίψαντες μῆνα ἐν τῷ διέβαινον ἐς τὴν Εὐρώπην, ἐν τρισὶ ἑτέροισι μησὶ ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ, Καλλιάδεω ἄρχοντος Ἀθηναίοισι. (2) Καὶ αἱρέουσι ἔρημον τὸ ἄστυ, καί τινας ὀλίγους εὑρίσκουσι τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ ἱρῷ ἐόντας, ταμίας τε τοῦ ἱροῦ καὶ πένητας ἀνθρώπους, οἳ φραξάμενοι τὴν ἀκρόπολιν θύρῃσί τε καὶ ξύλοισι ἠμύνοντο τοὺς ἐπιόντας, ἅμα μὲν ὑπ' ἀσθενείης βίου οὐκ ἐκχωρήσαντες ἐς Σαλαμῖνα, πρὸς δὲ αὐτοὶ δοκέοντες ἐξευρηκέναι τὸ μαντήιον τὸ ἡ Πυθίη σφι ἔχρησε, τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο εἶναι τὸ κρησφύγετον κατὰ τὸ μαντήιον, καὶ οὐ τὰς νέας.

LII. Οἱ δὲ Πέρσαι ἱζόμενοι ἐπὶ τὸν κατάντίον τῆς ἀκροπόλιος ὄχθον, τὸν Ἀθηναῖοι καλεῦσι Ἀρήιον πάγον, ἐπολιόρκεον τρόπον τοιόνδε· ὅκως στυππεῖον περὶ τοὺς ὀϊστοὺς περιθέντες ἅψειαν, ἐτόξευον ἐς τὸ φράγμα. (2) Ἐνθαῦτα Ἀθηναίων οἱ πολιορκεόμενοι ὅμως ἠμύνοντο, καίπερ ἐς τὸ ἔσχατον κακοῦ ἀπιγμένοι καὶ τοῦ φράγματος προδεδωκότος· οὐδὲ λόγους τῶν Πεισιστρατιδέων προσφερόντων περὶ ὁμολογίης ἐνεδέκοντο, ἀμυνόμενοι δὲ ἄλλα τε ἀντεμηχανέοντο καὶ δὴ καὶ προσιόντων τῶν βαρβάρων πρὸς τὰς πύλας ὀλοιτρόχους ἀπίεσαν, ὥστε Ξέρξεα ἐπὶ χρόνον συχνὸν ἀπορίῃσι ἐνέχεσθαι, οὐ δυνάμενόν σφεας ἑλέειν.

LIII. Χρόνῳ δ' ἐκ τῶν ἀπόρων ἐφάνη δή τις ἔσοδος

in bellum præbuerunt; Melii vero et Siphnii et Seriphii pentecouteros (*longas naves remis quinquaginta instructas*) et Melii quidem, genus a Lacedæmone derivantes, duas præbuere; Siphnii vero et Seriphii, Iones ab Athenis originem ducentes, utrique unam. Fuit autem universus navium numerus, demptis penteconteris, trecentæ septuaginta et octo.

XLIX. Ut ad Salaminem convenit ex prædictis civitatibus classis, deliberarunt duces, rogante Eurybiade ut sententiam diceret quisquis vellet, quo loco opportunissimum videretur pugna navali decernere, ex eis nempe locis quæ in ipsorum essent potestate: jam enim Attica pro derelicta erat: itaque de reliquis locis rogavit. (2) Et pleræque eorum, qui verba fecerunt, in hoc congruebant sententiæ, ad Isthmum navigandum esse, et ante Peloponnesum navali pugna decernendum: cujus sententiæ hanc rationem reddebant, quod, si inferiores ex pugna discessissent, et Salamine essent, obsiderentur in insula, ubi nullum ipsis adparere subsidium posset; ad Isthmum vero, ad suos se possent salvi recipere.

L. Dum ita duces Peloponnesiorum disputant, advenit vir Atheniensis, nuncians in Atticam ingressum esse Barbarum, et totam regionem igne vastare. (2) Quippe exercitus una cum Xerxe, itinere per Bœotiam facto, incensa Thespiensium urbe, qui in Peloponnesum se receperant, itemque Platæensium urbe, Athenas profectus, omnia illius regionis loca evastabat. Incenderat autem Thespiam et Platæam, quod a Thebanis audisset, eos Medis illos non sentire.

LI. A transitu Hellesponti, unde iter facere cœperant barbari, postquam ibi unum mensem erant morati, quo in Europam transierunt, tribus proximis mensibus in Attica adfuerunt, prætore Atheniensibus Calliade. (2) Deprehenderunt autem vacuam urbem, et paucos quosdam Atheniensium in templo versantes, quæstores templi, et pauperes nonnullos homines; qui arce asseribus atque palis ligneis præsepta arcebant subeuntes. Hi et ob victus inopiam sese Salaminem non receperant, et quod se solos existimarent sententiam reperisse oraculi a Pythia editi, ligneum murum insuperabilem fore; nempe hoc ipsum esse certum illud refugium, quod oraculo significatum esset, non naves.

LII. Persæ vero, castris in tumulo positis ex adverso arcis sito, quem Areopagum (*Martium tumulum*) Athenienses vocant, hoc modo illam oppugnarunt: stupam sagittis circumdatam incendebant, atque ita sagittas adversus vallum jaculabantur. (2) Tunc oppugnati Athenienses, ad extremum licet malum redacti, fallente eos etiam vallo, tamen resistebant; nec conditiones de deditione admittebant, a Pisistratidis propositas. Resistebant autem, quum alia contra machinantes, tum et, quoties ad portam succederent barbari, ingentibus in eos saxis devolutis; ut per diu Xerxes inops fuerit consilii, quum illos expugnare non posset.

LIII. Ad extremum vero, post illas difficultates, introi-

τοῖσι βαρβάροισι· ἔδεε γὰρ κατὰ τὸ θεοπρόπιον πᾶσαν τὴν Ἀττικὴν τὴν ἐν τῇ ἠπείρῳ γενέσθαι ὑπὸ Πέρσῃσι. (2) Ἔμπροσθε ὦν πρὸ τῆς ἀκροπόλιος, ὄπισθε δὲ τῶν πυλέων καὶ τῆς ἀνόδου, τῇ δὴ οὔτε τις ἐφύλασσε οὔτ' ἂν ἤλπισε μή κοτέ τις κατὰ ταῦτα ἀναβαίη ἀνθρώπων, ταύτῃ ἀνέβησάν τινες κατὰ τὸ ἱρὸν τῆς Κέκροπος θυγατρὸς Ἀγλαύρου, καίτοι περ ἀποκρήμνου ἐόντος τοῦ χώρου. (3) Ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς ἀναβεβηκότας οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, οἱ μὲν ἐρρίπτεον ἑωυτοὺς κατὰ τοῦ τείχεος κάτω καὶ διεφθείροντο, οἱ δὲ ἐς τὸ μέγαρον κατέφευγον. (4) Τῶν δὲ Περσέων οἱ ἀναβεβηκότες πρῶτον μὲν ἐτράποντο πρὸς τὰς πύλας, ταύτας δὲ ἀνοίξαντες τοὺς ἱκέτας ἐφόνευον· ἐπεὶ δέ σφι πάντες κατέστρωντο, τὸ ἱρὸν συλήσαντες ἐνέπρησαν πᾶσαν τὴν ἀκρόπολιν.

LIV. Σχὼν δὲ παντελέως τὰς Ἀθήνας Ξέρξης ἀπέπεμψε ἐς Σοῦσα ἄγγελον ἱππέα Ἀρταβάνῳ ἀγγελέοντα τὴν παρεοῦσάν σφι εὐπρηξίην. Ἀπὸ δὲ τῆς πέμψιος τοῦ κήρυκος δευτέρῃ ἡμέρῃ συγκαλέσας Ἀθηναίων τοὺς φυγάδας, ἑωυτῷ δὲ ἑπομένους, ἐκέλευε τρόπῳ τῷ σφετέρῳ θῦσαι τὰ ἱρὰ ἀναβάντας ἐς τὴν ἀκρόπολιν, εἴτε δὴ ὦν ὄψιν τινὰ ἰδὼν ἐνυπνίου ἐνετέλλετο ταῦτα, εἴτε καὶ ἐνθύμιόν οἱ ἐγένετο ἐμπρήσαντι τὸ ἱρόν. Οἱ δὲ φυγάδες τῶν Ἀθηναίων ἐποίησαν τὰ ἐντεταλμένα.

LV. Τοῦ δὲ εἵνεκεν τούτων ἐπεμνήσθην, φράσω. Ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλι ταύτῃ Ἐρεχθέος τοῦ γηγενέος λεγομένου εἶναι νηός, ἐν τῷ ἐλαίη τε καὶ θάλασσα ἔνι, τὰ λόγος παρ' Ἀθηναίων Ποσειδέωνά τε καὶ Ἀθηναίην ἐρίσαντας περὶ τῆς χώρης μαρτύρια θέσθαι. (2) Ταύτην ὦν τὴν ἐλαίην ἅμα τῷ ἄλλῳ ἱρῷ κατέλαβε ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῶν βαρβάρων· δευτέρῃ δὲ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς ἐμπρήσιος Ἀθηναίων οἱ θύειν ὑπὸ βασιλέος κελευόμενοι ὡς ἀνέβησαν ἐς τὸ ἱρόν, ὥρεον βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχεος ὅσον τε πηχυαῖον ἀναδεδραμηκότα. Οὗτοι μέν νυν ταῦτα ἔφρασαν.

LVI. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὥς σφι ἐξηγγέλθη ὡς ἔσχε τὰ περὶ τὴν Ἀθηνέων ἀκρόπολιν, ἐς τοσοῦτον θόρυβον ἀπίκοντο ὥστε ἔνιοι τῶν στρατηγῶν οὐδὲ κυρωθῆναι ἔμενον τὸ προκείμενον πρῆγμα, ἀλλ' ἔς τε τὰς νέας ἐσέπιπτον καὶ ἱστία ἀείροντο ὡς ἀποθευσόμενοι· τοῖσί τε ὑπολειπομένοισι αὐτῶν ἐκυρώθη πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ ναυμαχέειν. Νύξ τε ἐγίνετο, καὶ οἱ διαλυθέντες ἐκ τοῦ συνεδρίου ἐσέβαινον ἐς τὰς νέας.

LVII. Ἐνθαῦτα δὴ Θεμιστοκλέα ἀπικόμενον ἐπὶ τὴν νέα εἴρετο Μνησίφιλος ἀνὴρ Ἀθηναῖος ὅ τι σφι εἴη βεβουλευμένον. Πυθόμενος δὲ πρὸς αὐτοῦ ὡς εἴη δεδογμένον ἀνάγειν τὰς νέας πρὸς τὸν Ἰσθμὸν καὶ πρὸ τῆς Πελοποννήσου ναυμαχέειν, εἶπε, (2) « οὔ τοι ἄρα, ἢν ἀπαίρωσι τὰς νέας ἀπὸ Σαλαμῖνος, οὐδὲ περὶ μιῆς ἔτι πατρίδος ναυμαχήσεις· κατὰ γὰρ πόλις ἕκαστοι τρέψονται, καὶ οὔτε σφέας Εὐρυβιάδης κατέχειν δυνήσεται οὔτε τις ἀνθρώπων ἄλλος ὥστε μὴ οὐ διασκεδασθῆναι τὴν στρατιήν, ἀπολέεταί τε ἡ Ἑλλὰς ἀβουλίῃσι. (3) Ἀλλ' εἴ τις ἔστι μηχανή, ἴθι καὶ πειρῶ διαχέαι τὰ

tus quidam in arcem barbaris adparuit : debuit enim, juxta oraculum, universa Atheniensium terra, quatenus in continente erat, in barbarorum venire potestatem. (2) Erat igitur ante arcem, sed in parte a porta et adscensu aversa, locus ubi nemo excubabat, et ubi nemo crediderat quemquam hominum umquam adscensurum : eo loco, quamvis prærupto, adscenderunt nonnulli prope Aglauri fanum, Cecropis filiæ. (3) Quos ut in arcem conscendisse viderunt Athenienses, alii de muro sese præcipitarunt perieruntque, alii in interiorem templi ædem confugerunt. (4) Persæ vero qui adscenderant, primum ad portam adcurrerunt, eaque aperta trucidarunt supplices; quibus omnibus occisis, spoliarunt templum, et universam acropolin incenderunt.

LIV. Tum Xerxes, Athenis penitus potitus, equitem Susa misit, qui Artabano rem ab ipsis feliciter gestam nunciaret. Postridie vero quam nuncium hunc dimisit, convocatis Atheniensium exsulibus, qui illius castra sequebantur, mandavit, ut in arcem adscenderent, suoque ritu ibi sacra facerent; sive quod viso nocturno monitus hoc illis imperavit, sive religio quædam eum incesserat quod templum cremasset. Et Atheniensium exsules mandata fecerunt.

LV. Cur autem hujus rei fecerim mentionem, dicam. Est in hac acropoli templum Erechthei illius, qui terra genitus dicitur, quo in templo olea inest et mare, quæ Athenienses narrant ab Neptuno et Minerva, quum de terræ hujus possessione inter se certarent, posita fuisse monumenta. (2) Hæc igitur olea simul cum reliquo templo a barbaris erat cremata : altero vero ab hoc incendio die, ut in id templum adscenderunt Athenienses sacra facere jussi a Xerxe, surculum viderunt e stipite enatum, cubiti fere longitudine. Hoc quidem illi memorarunt.

LVI. Græci vero ad Salaminem, ut nunciatum est eis quo statu esset Athenarum acropolis, tanto sunt terrore perculsi, ut e ducibus nonnulli ne manserint quidem donec super quæstione proposita fieret decretum, sed in naves sese conjicientes vela panderint tamquam abituri; et reliqui, re deliberata, fecerunt decretum, ad Isthmum esse pugnandum. Jamque nox aderat; et hi quoque, soluto consessu, naves sunt ingressi.

LVII. Ibi tunc Themistoclem, in navem reversum, interrogavit Mnesiphilus, civis Atheniensis, quidnam ab illis decretum foret. A quo ubi cognovit, decretum esse ut navibus ad Isthmum deductis ante Peloponnesum dimicarent : (2) « Quodsi igitur, inquit, hi Salamine solverint, tu pro nulla amplius patria pugnabis. Nam in suas quique civitates se recipient, et nec Eurybiades, nec quisquam hominum alius retinere eos poterit, quin dissolvatur exercitus : et per ducum imprudentiam peritura est Græcia. (3) At tu, si qua via aut ratio superest, perge, et, quæ decreta

βεβουλευμένα, ἤν κως δύνῃ ἀναγνῶσαι Εὐρυβιάδεα μεταβουλεύσασθαι ὥστε αὐτοῦ μενέειν. »

LVIII. Κάρτα δὴ τῷ Θεμιστοκλέϊ ἤρεσε ἡ ὑποθήκη, καὶ οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀμειψάμενος ἤϊε ἐπὶ τὴν νέα τὴν Εὐρυβιάδεω. Ἀπικόμενος δὲ ἔφη ἐθέλειν οἱ κοινόν τι πρῆγμα συμμῖξαι· ὁ δ' αὐτὸν ἐς τὴν νέα ἐκέλευε ἐσβάντα λέγειν, εἴ τι ἐθέλοι. (2) Ἐνθαῦτα ὁ Θεμιστοκλέης παριζόμενός οἱ καταλέγει ἐκεῖνά τε πάντα τὰ ἤκουσε Μνησιφίλου, ἑωυτοῦ ποιεύμενος, καὶ ἄλλα πολλὰ προστιθείς, ἐς ὃ ἀνέγνωσε χρηΐζων ἔκ τε τῆς νεὸς ἐκβῆναι συλλέξαι τε τοὺς στρατηγοὺς ἐς τὸ συνέδριον.

LIX. Ὡς δὲ ἄρα συνελέχθησαν, πρὶν ἢ τὸν Εὐρυβιάδεα προθεῖναι τὸν λόγον τῶν εἵνεκεν συνήγαγε τοὺς στρατηγούς, πολλὸς ἦν ὁ Θεμιστοκλέης ἐν τοῖσι λόγοισι οἷα κάρτα δεόμενος. (2) Λέγοντος δὲ αὐτοῦ ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος ὁ Ὠκύτου εἶπε, « ὦ Θεμιστόκλεες, ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ῥαπίζονται. » Ὁ δὲ ἀπολυόμενος ἔφη, « οἱ δέ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανεῦνται. »

LX. Τότε μὲν ἠπίως πρὸς τὸν Κορίνθιον ἀμείψατο, πρὸς δὲ τὸν Εὐρυβιάδεα ἔλεγε ἐκείνων μὲν οὐκέτι οὐδὲν τῶν πρότερον λεχθέντων, ὡς ἐπεὰν ἀπαίρωσι ἀπὸ Σαλαμῖνος διαδρήσονται· (2) παρεόντων γὰρ τῶν συμμάχων οὐκ ἔφερέ οἱ κόσμον οὐδένα κατηγορέειν· ὁ δὲ ἄλλου λόγου εἴχετο, λέγων τάδε, (I.) « ἐν σοὶ νῦν ἐστι σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, ἢν ἐμοὶ πείθῃ ναυμαχίην αὐτοῦ μένων ποιέεσθαι, μηδὲ πειθόμενος τούτων τοῖσι λέγουσι ἀναζεύξῃς πρὸς τὸν Ἰσθμὸν τὰς νέας. Ἀντίθες γὰρ ἑκάτερον ἀκούσας. (3) Πρὸς μὲν τῷ Ἰσθμῷ συμβάλλων ἐν πελάγεϊ ἀναπεπταμένῳ ναυμαχήσεις, ἐς τὸ ἥκιστα ἡμῖν σύμφορόν ἐστι νέας ἔχουσι βαρυτέρας καὶ ἀριθμὸν ἐλάσσονας· τοῦτο δὲ ἀπολέεις Σαλαμῖνά τε καὶ Μέγαρα καὶ Αἴγιναν, ἤν περ καὶ τὰ ἄλλα εὐτυχήσωμεν. (4) Ἅμα γὰρ τῷ ναυτικῷ αὐτῶν ἕψεται καὶ ὁ πεζὸς στρατός, καὶ οὕτω σφέας αὐτὸς ἄξεις ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, κινδυνεύσεις τε ἁπάσῃ τῇ Ἑλλάδι. (II.) Ἢν δὲ τὰ ἐγὼ λέγω ποιήσῃς, τοσάδε ἐν αὐτοῖσι χρηστὰ εὑρήσεις. Πρῶτα μὲν ἐν στεινῷ συμβάλλοντες νηυσὶ ὀλίγῃσι πρὸς πολλάς, ἢν τὰ οἰκότα ἐκ τοῦ πολέμου ἐκβαίνῃ, πολλὸν κρατήσομεν· τὸ γὰρ ἐν στεινῷ ναυμαχέειν πρὸς ἡμέων ἐστί, ἐν εὐρυχωρίῃ δὲ πρὸς ἐκείνων. (5) Αὖτις δὲ Σαλαμὶς περιγίνεται, ἐς τὴν ἡμῖν ὑπεκκέεται τέκνα τε καὶ γυναῖκες. Καὶ μὴν καὶ τόδε ἐν αὐτοῖσι ἔνεστι, τοῦ καὶ περιέχεσθε μάλιστα· ὁμοίως αὐτοῦ τε μένων προναυμαχήσεις Πελοποννήσου καὶ πρὸς τῷ Ἰσθμῷ, οὐδέ σφεας, εἴ περ εὖ φρονέεις, ἄξεις ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον. (III.) Ἢν δέ γε καὶ τὰ ἐγὼ ἐλπίζω γένηται καὶ νικήσωμεν τῇσι νηυσί, οὔτε ὑμῖν ἐς τὸν Ἰσθμὸν παρέσονται οἱ βάρβαροι οὔτε προβήσονται ἑκαστέρω τῆς Ἀττικῆς, ἀπίασί τε οὐδενὶ κόσμῳ, Μεγάροισί τε κερδανέομεν περιεοῦσι καὶ Αἰγίνῃ καὶ Σαλαμῖνι, ἐν τῇ ἡμῖν καὶ λόγιόν ἐστι τῶν ἐχθρῶν κατύπερθε γενέσθαι. (6) Οἰκότα μέν νυν βου-

sunt, operam da ut rescindas; si forte persuadere Eurybiadi potueris, ut mutato consilio hic maneat. »

LVIII. Themistocli admodum placuit monitum : qui, nullo ad hæc responso dato, ad Eurybiadis navem perrexit. Quo ubi venit, de communibus rebus, ait, se aliquid cum illo communicaturum : et ille, si quid secum vellet, navem suam conscendere eum jussit. (2) Ibi tum Eurybiadi adsidens Themistocles, et omnia ista quæ ex Mnesiphilo audiverat, tamquam sua, exposuit, et multa alia adjecit, donec precibus eum expugnavit, ut nave egrederetur, et in concilium iterum convocaret duces.

LIX. Qui ubi convenerunt, priusquam rem, cujus caussa convocati duces erant, Eurybiades proponeret, multos Themistocles fecit sermones, enixe flagitans. (2) Quem loquentem interfatus Corinthius dux Adimantus, Ocyti filius : « Themistocles, inquit, in certaminum solemnibus, qui ante tempus surgunt, flagris cæduntur. » Et ille, sui purgandi caussa, ait : « At, qui pone manent, non coronantur. »

LX. Ita tunc quidem placide respondit Corinthio. Ad Eurybiadem vero conversus, nihil jam eorum dixit quæ ante exposuerat, dispersum iri socios, si Salamine solvissent : (2) etenim, præsentibus sociis, nullo modo decorum erat ut eos accusaret : sed aliam dicendi rationem tenens, ita locutus est : (I.) « Penes te nunc est servare Græciam, si meum consilium secutus, hic manens pugnam navalem commiseris, neque his morem gesseris qui naves ad Isthmum promovendas esse contendunt. Accipe enim, et alteram alteri rationi oppone. (3) Ad Isthmum pugnam committens, in aperto mari pugnabis, ubi minime nobis conducit, graviores naves habentibus, et numero pauciores. Porro Salaminem perdes, et Megara, et Æginam, etiamsi cæteroquin feliciter nobis res esset cessura. (4) Nam classem illorum secuturus est pedestris exercitus, adeoque tu ipse eos in Peloponnesum duxeris, periculumque fuerit ut universam perdas Græciam. (II.) Sin quæ ego dico feceris, hæc in illis commoda reperies. Primum quidem, in angusto mari confligentes paucis navibus adversus multas, si rationi consentaneus exitus fuerit pugnæ, multo erimus superiores. Nam in angusto prælium navale facere, pro nobis est; in aperto vero, pro illis. (5) Deinde Salamis servatur, in qua nos liberos nostros et uxores deposuimus. Tum vero etiam illud in hac ratione continetur, quod inprimis vobis cordi est : nam, hic manens, pariter pro Peloponneso pugnabis, atque ad Isthmum; nec vero illos, si sapueris, in Peloponnesum duces. (III.) Sin quod ego spero evenerit, pugnaque navali vicerimus, tunc nec ad Isthmum vobis aderunt barbari, nec ultra Atticam progredientur, sed incondita fuga se recipient, lucrabimurque servata Megara, et Æginam, et Salaminem, ad quam nos hostibus superiores esse futuros oraculo etiam prædictum est. (6) Jam consilia rationi consentanea na-

λευομένοισι ἀνθρώποισι ὡς τὸ ἐπίπαν ἐθέλει γίνεσθαι· μὴ δὲ οἰκότα βουλευομένοισι οὐκ ἐθέλει οὐδὲ ὁ θεὸς προσχωρέειν πρὸς τὰς ἀνθρωπηΐας γνώμας. »

LXI. Ταῦτα λέγοντος Θεμιστοκλέος αὖτις ὁ Κορίνθιος Ἀδείμαντος ἐπεφέρετο, σιγᾶν τε κελεύων τῷ μὴ ἔστι πατρίς, καὶ Εὐρυβιάδεα οὐκ ἐῶν ἐπιψηφίζειν ἀπόλι ἀνδρί· πόλιν γὰρ τὸν Θεμιστοκλέα παρεχόμενον οὕτω ἐκέλευε γνώμας συμβάλλεσθαι. Ταῦτα δέ οἱ προέφερε, ὅτι ἡλώκεσάν τε καὶ κατείχοντο αἱ Ἀθῆναι. (2) Τότε δὴ ὁ Θεμιστοκλέης ἐκεῖνόν τε καὶ τοὺς Κορινθίους πολλά τε καὶ κακὰ ἔλεγε, ἑωυτοῖσί τε ἐδήλου λόγῳ ὡς εἴη καὶ πόλις καὶ γῆ μέζων ἤπερ ἐκείνοισι, ἔστ' ἂν διηκόσιαι νέες σφι ἔωσι πεπληρωμέναι· οὐδαμοὺς γὰρ Ἑλλήνων αὐτοὺς ἐπιόντας ἀποκρούσεσθαι.

LXII. Σημαίνων δὲ ταῦτα τῷ λόγῳ διέβαινε ἐς Εὐρυβιάδεα, λέγων μᾶλλον ἐπεστραμμένα, « σὺ εἰ μενέεις αὐτοῦ καὶ μένων ἔσεαι ἀνὴρ ἀγαθός· εἰ δὲ μή, ἀνατρέψεις τὴν Ἑλλάδα· τὸ πᾶν γὰρ ἡμῖν τοῦ πολέμου φέρουσι αἱ νέες. (2) Ἀλλ' ἐμοὶ πείθεο. Εἰ δὲ ταῦτα μὴ ποιήσεις, ἡμεῖς μέν, ὡς ἔχομεν, ἀναλαβόντες τοὺς οἰκέτας κομιεύμεθα ἐς Σῖριν τὴν ἐν Ἰταλίῃ, ἤπερ ἡμετέρη τέ ἐστι ἐκ παλαιοῦ ἔτι, καὶ τὰ λόγια λέγει ὑπ' ἡμέων αὐτὴν δεῖν κτισθῆναι· ὑμεῖς δὲ συμμάχων τοιῶνδε μουνωθέντες μεμνήσεσθε τῶν ἐμῶν λόγων. »

LXIII. Ταῦτα δὲ Θεμιστοκλέος λέγοντος ἀνεδιδάσκετο Εὐρυβιάδης. Δοκέειν δέ μοι, ἀρρωδήσας μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους ἀνεδιδάσκετο, μή σφεας ἀπολίπωσι, ἢν πρὸς τὸν Ἰσθμὸν ἀνάγῃ τὰς νέας· ἀπολιπόντων γὰρ Ἀθηναίων οὐκέτι ἐγίνοντο ἀξιόμαχοι οἱ λοιποί. Ταύτην δὲ αἱρέεται τὴν γνώμην, αὐτοῦ μένοντας διαναυμαχέειν.

LXIV. Οὕτω μὲν οἱ περὶ Σαλαμῖνα ἔπεσι ἀκροβολισάμενοι, ἐπείτε Εὐρυβιάδῃ ἔδοξε, αὐτοῦ παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχήσοντες. Ἡμέρη τε ἐγίνετο, καὶ ἅμα τῷ ἡλίῳ ἀνιόντι σεισμὸς ἐγένετο ἔν τε τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσσῃ. Ἔδοξε δέ σφι εὔξασθαι τοῖσι θεοῖσι καὶ ἐπικαλέσασθαι τοὺς Αἰακίδας συμμάχους. (2) Ὡς δέ σφι ἔδοξε, καὶ ἐποίευν ταῦτα· εὐξάμενοι γὰρ πᾶσι τοῖσι θεοῖσι, αὐτόθεν μὲν ἐκ Σαλαμῖνος Αἴαντά τε καὶ Τελαμῶνα ἐπεκαλεῦντο, ἐπὶ δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας νέα ἀπέστελλον ἐς Αἴγιναν.

LXV. Ἔφη δὲ Δικαῖος ὁ Θεοκύδεος, ἀνὴρ Ἀθηναῖος φυγάς τε καὶ παρὰ Μήδοισι λόγιμος γενόμενος τοῦτον τὸν χρόνον, ἐπείτε ἐκείρετο ἡ Ἀττικὴ χώρη ὑπὸ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ τοῦ Ξέρξεω ἐοῦσα ἔρημος Ἀθηναίων, τυχεῖν τότε ἐὼν ἅμα Δημαρήτῳ τῷ Λακεδαιμονίῳ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, ἰδέειν δὲ κονιορτὸν χωρέοντα ἀπ' Ἐλευσῖνος ὡς ἀνδρῶν μάλιστά κῃ τρισμυρίων, ἀποθωμάζειν τέ σφεας τὸν κονιορτὸν ὅτεών κοτε εἴη ἀνθρώπων, καὶ πρόκατε φωνῆς ἀκούειν, καί οἱ φαίνεσθαι τὴν φωνὴν εἶναι τὸν μυστικὸν ἴακχον. (2) Εἶναι δ' ἀδαήμονα τῶν ἱρῶν τῶν ἐν Ἐλευσῖνι γινομένων τὸν Δημά-

pientibus hominibus solent plerumque etiam consentanea evenire : sin contra rationem consulunt, ne deus quidem humanis sententiis accedere amat. »

LXI. Hæc ubi Themistocles dixit, iterum in eum invectus est Corinthius Adimantus, tacere jubens virum cui nulla sit patria, vetansque Eurybiadem suffragia rogare super sententia ab homine exsule proposita; quando enim patriam ostendere Themistocles potuerit, tunc demum ei licitum fore sententias cum aliis conferre. Hæc in eum dicta projecit, quod captæ Athenæ in hostium essent potestate. (2) Tum vero Themistocles et illum et Corinthios multis insectatus maledictis, ratione eis demonstravit, et urbem et terram Atheniensibus ampliorem, quam illis, esse, quamdiu ducentas habuerint naves instructas; nullum enim Græcum populum, quem adierint, ipsos esse repulsurum.

LXII. Hæc postquam significavit, ad Eurybiadem convertens sermonem, majore concitatione ait : « Tu si hic manes, hicque manens fortem te virum præstas, recte feceris; si non, Græciam everies. Nam summa belli nobis in navibus vertitur. (2) Tu vero mihi morem gere. Id ni feceris; nos quidem e vestigio, receptis nostris, Sirin proficiscemur, Italiæ urbem, jam antiquitus nostram, quam a nobis instaurandam esse oracula etiam dicunt : vos vero, talibus sociis privati, eorum quæ dixi reminiscemini.

LXIII. His a Themistocle dictis meliora edoctus Eurybiades est. Et maxime quidem eo mihi videtur sententiam mutasse, quod vereretur, ne, si ad Isthmum duceret classem, Athenienses desererent socios : qui si illos deseruissent, reliqui non amplius pares hostibus erant futuri. Hanc igitur suscepit sententiam, ut ibi manerent, ibique navali pugna decernerent.

LXIV. Hoc modo quum hi ad Salaminem verbis inter se essent velitati, postquam ita placuit Eurybiadi, ad committendum ibidem navale prælium se compararunt. Et ut illuxit dies, simul cum oriente sole et terra et mare contremuit. Itaque diis vota facere placuit, et Æacidas socios invocare. (2) Utque placuit, ita fecerunt. Deos omnes precati, protinus ex Salamine Ajacem et Telamonem advocarunt : et ad advehendum Æacum reliquosque Æacidas navem in Æginam miserunt.

LXV. Fuit per id tempus Dicæus, Theocydis filius, civis Atheniensis, exsul et in existimatione apud Medos, qui narravit : quo tempore Attica, Atheniensibus nudata, vastabatur a pedestri Xerxis exercitu, fuisse tunc se forte cum Demarato Lacedæmonio in Thriasio campo, vidisseque ibi pulverem ab Eleusine orientem, tamquam a triginta admodum millibus hominum excitatum; quumque miratus esset quibusnam ab hominibus excitaretur ille pulvis, exaudisse mox vocem, quæ vox ei visa esset mysticus esse Iacchus. (2) Tum Demaratum, qui sacrorum Eleusiniorum esset ignarus, ex se quæsisse quid esset quod ita

ρητον, εἴρεσθαί τε αὐτὸν ὅ τι τὸ φθεγγόμενον εἴη τοῦτο. Αὐτὸς δὲ εἶπαι, « Δημάρητε, οὐκ ἔστι ὅκως οὐ μέγα τι σίνος ἔσται τῇ βασιλέος στρατιῇ· τάδε γὰρ ἀρίδηλα ἐρήμου ἐούσης τῆς Ἀττικῆς, ὅτι θεῖον τὸ φθεγγόμενον, ἀπ' Ἐλευσῖνος ἰὸν ἐς τιμωρίην Ἀθηναίοισί τε καὶ τοῖσι συμμάχοισι. (3) Καὶ ἢν μέν γε κατασκήψῃ ἐς τὴν Πελοπόννησον, κίνδυνος αὐτῷ τε βασιλέϊ καὶ τῇ στρατιῇ τῇ ἐν τῇ ἠπείρῳ ἔσται, ἢν δὲ ἐπὶ τὰς νέας τράπηται τὰς ἐν Σαλαμῖνι, τὸν ναυτικὸν στρατὸν κινδυνεύσει βασιλεὺς ἀποβαλέειν. (4) Τὴν δὲ ὁρτὴν ταύτην ἄγουσι Ἀθηναῖοι ἀνὰ πάντα ἔτεα τῇ Μητρὶ καὶ τῇ Κούρῃ, καὶ αὐτῶν τε ὁ βουλόμενος καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μυέεται· καὶ τὴν φωνὴν τῆς ἀκούεις, ἐν ταύτῃ τῇ ὁρτῇ ἰακχάζουσι. » (5) Πρὸς ταῦτα εἶπαι Δημάρητον, « σίγα τε καὶ μηδενὶ ἄλλῳ τὸν λόγον τοῦτον εἴπῃς· ἢν γάρ τοι ἐς βασιλέα ἀνενειχθῇ τὰ ἔπεα ταῦτα, ἀποβαλέεις τὴν κεφαλήν, καί σε οὔτε ἐγὼ δυνήσομαι ῥύσασθαι οὔτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδὲ εἷς. Ἀλλ' ἔχ' ἥσυχος, περὶ δὲ στρατιῆς τῆσδε θεοῖσι μελήσει. » (6) Τὸν μὲν δὴ ταῦτα παραινέειν, ἐκ δὲ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῆς φωνῆς γενέσθαι νέφος, καὶ μεταρσιωθὲν φέρεσθαι ἐπὶ Σαλαμῖνος ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Ἑλλήνων· οὕτω δὲ αὐτοὺς μαθέειν ὅτι τὸ ναυτικὸν τὸ Ξέρξεω ἀπολέεσθαι μέλλοι. Ταῦτα μὲν Δικαῖος ὁ Θεοκύδεος ἔλεγε, Δημαρήτου τε καὶ ἄλλων μαρτύρων καταπτόμενος.

LXVI. Οἱ δὲ ἐς τὸν Ξέρξεω ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες, ἐπειδὴ ἐκ Τρηχῖνος θηησάμενοι τὸ τρῶμα τὸ Λακωνικὸν διέβησαν ἐς τὴν Ἱστίαιαν, ἐπισχόντες ἡμέρας τρεῖς ἔπλωον δι' Εὐρίπου, καὶ ἐν ἑτέρῃσι τρισὶ ἡμέρῃσι ἐγένοντο ἐν Φαλήρῳ. (2) Ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, οὐκ ἐλάσσονες ἐόντες ἀριθμὸν ἐσέβαλον ἐς τὰς Ἀθήνας, κατά τε ἤπειρον καὶ τῇσι νηυσὶ ἀπικόμενοι, ἢ ἐπί τε Σηπιάδα ἀπίκοντο καὶ ἐς Θερμοπύλας· (3) ἀντιθήσω γὰρ τοῖσί τε ὑπὸ τοῦ χειμῶνος αὐτῶν ἀπολομένοισι καὶ τοῖσι ἐν Θερμοπύλῃσι καὶ τῇσι ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίῃσι τούσδε τοὺς τότε οὔκω ἑπομένους βασιλέϊ, Μηλιέας τε καὶ Δωριέας καὶ Λοκροὺς καὶ Βοιωτοὺς πανστρατιῇ ἑπομένους πλὴν Θεσπιέων τε καὶ Πλαταιέων καὶ μάλα Καρυστίους τε καὶ Ἀνδρίους καὶ Τηνίους τε καὶ τοὺς λοιποὺς νησιώτας πάντας, πλὴν τῶν πέντε πολίων τῶν ἐπεμνήσθην πρότερον τὰ οὐνόματα. (4) Ὅσῳ γὰρ δὴ προέβαινε ἐσωτέρω τῆς Ἑλλάδος ὁ Πέρσης, τοσούτῳ πλέω ἔθνεά οἱ εἵπετο.

LXVII. Ἐπεὶ ὦν ἀπίκατο ἐς τὰς Ἀθήνας πάντες οὗτοι πλὴν Παρίων (Πάριοι δὲ ὑπολειφθέντες ἐν Κύθνῳ ἐκαραδόκεον τὸν πόλεμον κῇ ἀποβήσεται), οἱ δὲ λοιποὶ ὡς ἀπίκοντο ἐς τὸ Φάληρον, ἐνθαῦτα κατέβη αὐτὸς Ξέρξης ἐπὶ τὰς νέας, ἐθέλων σφι συμμῖξαί τε καὶ πυθέσθαι τῶν ἐπιπλωόντων τὰς γνώμας. (2) Ἐπεὶ δὲ ἀπικόμενος προΐζετο, παρῆσαν μετάπεμπτοι οἱ τῶν ἐθνέων τῶν σφετέρων τύραννοι καὶ ταξίαρχοι ἀπὸ τῶν νεῶν, καὶ ἵζοντο ὥς σφι βασιλεὺς ἑκάστῳ τιμὴν ἐδεδώκεε, πρῶτος μὲν ὁ Σιδώνιος βασιλεύς, μετὰ δὲ ὁ Τύριος, ἐπὶ δὲ ὧλλοι. (3) Ὡς δὲ κόσμῳ ἐπεξῆς ἵζοντο,

sonaret, seque ei respondisse : « Demarate, haud aberit quin magna clades exercitum regis adfligat. Quum enim deserta sit Attica, prorsus manifestum est, divinum esse hunc sonum, ab Eleusine auxilio venientem Atheniensibus eorumque sociis. (3) Quod quidem ostentum si Peloponnesum versus cadet, periculum ipsi regi et pedestribus illius copiis erit : sin ad classem convertetur quæ Salamine est, navalibus regis copiis exitium portenderit. (4) Agunt autem quinto quoque anno hoc festum Athenienses Cereri Matri et Proserpinæ : et, quisquis vult ipsorum et reliquorum Græcorum, his sacris initiatur; et hoc vocis sono, quem audis, in ejusdem festi solemnibus Iacchum celebrant. » (5) Ad hæc Demaratum dixisse : « Silentium tene, neu alii cuiquam hoc dicas. Quod si enim ad regem deferentur hæc tua verba, capite lues, nec aut ego aut quisquam hominum alius servare te poterit. Quare tu sile : quod autem ad exercitum hunc pertinet, id diis curæ erit. » (6) Hoc sibi Demaratum ait præcepisse : tum vero ex pulvere illo et sonitu ortam esse nubem, quæ in sublime levata, versus Salaminem ad castra Græcorum delata sit. Ita se intellexisse, classem Xerxis perditum iri. Hæc Dicæus, Theocydis filius, referebat, Demaratum aliosque testes citans.

LXVI. Nauticus Xerxis exercitus, postquam ex Trachine, conspecta Laconica strage, in Histiæam rursus trajecerat, tres dies ibi moratus per Euripum navigavit, et aliis tribus diebus Phalerum pervenit. (2) Videnturque mihi hostes, et terra et mari advenientes, non minore hominum numero Athenas invasisse, quam cum quo ad Sepiadem venerant et ad Thermopylas. (3) Eis enim qui tempestate perierunt, et qui ad Thermopylas ceciderunt et in navalibus pugnis ad Artemisium, hos oppono qui tunc nondum secuti regem erant, Malienses, et Dorienses, et Locros, et Bœotos; qui nunc omnibus copiis, exceptis Thespiensibus et Platæensibus, eum sequebantur; ad hæc utique Carystios, et Andrios, et Tenios, reliquosque insularum incolas omnes, præter quinque illas civitates, quarum nomina supra commemoravi. (4) Nam quo magis intro in Græciam progrediebatur Persa, tanto plures eum populi sequebantur.

LXVII. Postquam igitur hi omnes Athenas pervenerant, Pariis exceptis : nam Parii, pone manentes in Cythno, exitum belli exspectabant : reliqui vero ut in Phalerum pervenerunt, ibi tunc Xerxes ipse ad classem descendit, cum navium ducibus cupiens sermones conferre, sententiasque eorum explorare. (2) Eo igitur profectus quum concilio præsideret, aderant convocati populorum regi subjectorum tyranni, et ordinum in classe præfecti, sedentes prout cuique illorum honorem rex tribuerat : primus quidem, Sidonius rex; post hunc Tyrius; tum reliqui. (3) Qui ut ordine deinceps consederant, Mardonium Xerxes misit, qui tenta-

πέμψας Ξέρξης Μαρδόνιον εἰρώτα, ἀποπειρεώμενος ἑκάστου, εἰ ναυμαχίην ποιέοιτο.

LXVIII. Ἐπεὶ δὲ περιιὼν εἰρώτα ὁ Μαρδόνιος ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Σιδωνίου, οἱ μὲν δὴ ἄλλοι κατὰ τὠυτὸ γνώμην ἐξεφέροντο, κελεύοντες ναυμαχίην ποιέεσθαι, Ἀρτεμισίη δὲ τάδε ἔφη, (I.) « εἰπέ μοι πρὸς βασιλέα, Μαρδόνιε, ὡς ἐγὼ τάδε λέγω. (2) Οὔτε κακίστην γενομένην ἐν τῇσι ναυμαχίῃσι τῇσι πρὸς Εὐβοίῃ οὔτε ἐλάχιστα ἀποδεξαμένην, δέσποτα, τὴν ἐοῦσαν γνώμην με δίκαιόν ἐστι ἀποδείκνυσθαι, τὰ τυγχάνω φρονέουσα ἄριστα ἐς πρήγματα τὰ σά. (3) Καί τοι τάδε λέγω, φείδεο τῶν νεῶν μηδὲ ναυμαχίην ποιέεο· οἱ γὰρ ἄνδρες τῶν σῶν ἀνδρῶν κρέσσονες τοσοῦτό εἰσι κατὰ θάλασσαν ὅσον ἄνδρες γυναικῶν. Τί δὲ πάντως δεῖ σε ναυμαχίῃσι ἀνακινδυνεύειν; οὐκ ἔχεις μὲν τὰς Ἀθήνας, τῶν περ εἵνεκεν ὡρμήθης στρατεύεσθαι, ἔχεις δὲ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα; (4) ἐμποδὼν δέ τοι ἵσταται οὐδείς· οἳ δέ τοι ἀντέστησαν, ἀπήλλαξαι οὕτω ὡς ἐκείνους ἔπρεπε. (II.) Τῇ δὲ ἐγὼ δοκέω ἀποβήσεσθαι τὰ τῶν ἀντιπολέμων πρήγματα, τοῦτο φράσω. (5) Ἢν μὲν μὴ ἐπειχθῇς ναυμαχίην ποιεύμενος, ἀλλὰ τὰς νέας αὐτοῦ ἔχῃς πρὸς γῇ μένων ἢ καὶ προβαίνων ἐς τὴν Πελοπόννησον, εὐπετέως τοι, δέσποτα, χωρήσει τὰ νοέων ἐλήλυθας. (6) Οὐ γὰρ οἷοί τε πολλὸν χρόνον εἰσί τοι ἀντέχειν οἱ Ἕλληνες, ἀλλά σφεας διασκεδᾷς, κατὰ πόλις δὲ ἕκαστοι φεύξονται. Οὔτε γὰρ σῖτος πάρα σφίσι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, οὔτε αὐτοὺς οἰκὸς, ἢν σὺ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐλαύνῃς τὸν πεζὸν στρατὸν, ἀτρεμιέειν τοὺς ἐκεῖθεν αὐτῶν ἥκοντας, οὐδέ σφι μελήσει πρὸ τῶν Ἀθηνέων ναυμαχέειν. (III.) Ἢν δὲ αὐτίκα ἐπειχθῇς ναυμαχῆσαι, δειμαίνω μὴ ὁ ναυτικὸς στρατὸς κακωθεὶς τὸν πεζὸν προσδηλήσηται. (7) Πρὸς δὲ, ὦ βασιλεῦ, καὶ τόδε ἐς θυμὸν βαλεῦ, ὡς τοῖσι μὲν χρηστοῖσι τῶν ἀνθρώπων κακοὶ δοῦλοι φιλέουσι γίνεσθαι, τοῖσι δὲ κακοῖσι χρηστοί. (8) Σοὶ δὲ ἐόντι ἀρίστῳ ἀνδρῶν πάντων κακοὶ δοῦλοι εἰσὶ, οἳ ἐν συμμάχων λόγῳ λέγονται εἶναι ἐόντες Αἰγύπτιοί τε καὶ Κύπριοι καὶ Κίλικες καὶ Πάμφυλοι, τῶν ὄφελός ἐστι οὐδέν. »

LXIX. Ταῦτα λεγούσης πρὸς Μαρδόνιον, ὅσοι μὲν ἔσαν εὔνοοι τῇ Ἀρτεμισίῃ, συμφορὴν ἐποιεῦντο τοὺς λόγους ὡς κακόν τι πεισομένης πρὸς βασιλέος, ὅτι οὐκ ἐᾷ ναυμαχίην ποιέεσθαι, οἱ δὲ ἀγαιόμενοί τε καὶ φθονέοντες αὐτῇ, ἅτε ἐν πρώτοισι τετιμημένης διὰ πάντων τῶν συμμάχων, ἐτέρποντο τῇ ἀνακρίσι ὡς ἀπολεομένης αὐτῆς. (2) Ἐπεὶ δὲ ἀνηνείχθησαν αἱ γνῶμαι ἐς Ξέρξεα, κάρτα τε ἥσθη τῇ γνώμῃ τῆς Ἀρτεμισίης, καὶ νομίζων ἔτι πρότερον σπουδαίην εἶναι τότε πολλῷ μᾶλλον αἴνεε. Ὅμως δὲ τοῖσι πλέοσι πείθεσθαι ἐκέλευε, τάδε καταδόξας, πρὸς μὲν Εὐβοίῃ σφέας ἐθελοκακέειν ὡς οὐ παρεόντος αὐτοῦ, τότε δὲ αὐτὸς παρεσκεύαστο θεήσασθαι ναυμαχέοντας.

LXX. Ἐπεὶ δὲ παρήγγελλον ἀναπλώειν, ἀνῆγον τὰς νέας ἐπὶ τὴν Σαλαμῖνα, καὶ παρεκρίθησαν διατα-

ret singulos interrogaretque, an faciendum esse navale prælium censerent.

LXVIII. Quos ubi Mardonius, initio facto ab Sidonio, circumiens rogavit, communi consensu reliqui omnes pro sententia dixere, faciendum esse prælium navale; una Artemisia hæc verba fecit : (I.) « Dic tu regi, Mardonie, me hæc dicere. (2) Equidem, quæ in pugnis ad Eubœam factis nec ignavissima fui, nec minima facta edidi, domine, par est ut veram meam sententiam edam, dicamque quæ tuis rebus maxime conferre censeo. (3) Atqui hoc dico : parce navibus, neu prælium navale committe. Hi enim viri tuis viris mari tanto sunt superiores, quanto mulieribus viri. Quid autem omnino necesse est ut navalis pugnæ adeas discrimen? annon Athenas tenes, quarum caussa hanc suscepisti expeditionem? annon reliquam quoque Græciam tenes? (4) neque quisquam tibi resistit : nam, qui adhuc restiterunt, hi ita abs te accepti sunt ut commeruere. (II.) Quem vero exitum habituras esse putem res adversariorum, dicam. (5) Si tu non properaveris navalem facere pugnam, sed hic manens ad terram adplicueris naves, aut si in Peloponnesum etiam progredieris; facile tibi, Domine, succedent ea quorum caussa huc venisti. (6) Neque enim diu tibi resistere poterunt Græci, sed disperges eos, et in suas quique civitates profugient. Nec enim commeatus illis, ut ego audio, in hac insula paratus adest : nec verosimile est, si tu adversus Peloponnesum duxeris pedestrem exercitum, tranquillos hic mansuros hos qui ex illa regione venerunt ; nec illis curæ erit pro Atheniensibus discrimen navalis prælii adire. (III.) Sin protinus prælium facere maturaveris, vereor ne navalis exercitus male acceptus, pedestri quoque calamitatem sit adlaturus. (7) Ad hæc, rex, hoc etiam cogites velim, bonis viris servos solere esse malos, malis vero bonos. (8) Atqui tibi, viro omnium optimo, mali servi sunt, hi qui in sociorum numero dicuntur esse, nempe Ægyptii, et Cyprii, et Cilices, et Pamphyli, inutiles prorsus homines. »

LXIX. Hæc ubi Artemisia Mardonio dixit, quicumque reginæ favebant, dolebant eam ista locutam, verentes ne malum quoddam ei a rege immineret, quod illum vetuisset navalem pugnam facere : qui vero invidebant ei maleque cupiebant, ut quæ præ reliquis omnibus sociis in honore esset apud regem, judicio illius delectabantur, quippe exitium ei adlaturo. (2) At ut ad Xerxem relatæ sunt sententiæ, admodum gavisus est illius sententia : et, quum jam antea eximiam esse mulierem judicasset, nunc etiam magis eam laudavit. Attamen hac in re pluribus, ait, esse parendum; ratus ad Eubœam sponte suos rem male gessisse, quoniam ipse abfuisset : nunc autem constituerat ipse spectare pugnantes.

LXX. Postquam enavigandi signum datum est, eduxerunt naves Salaminem versus, et per otium explicuerunt

χθέντες κατ' ἡσυχίην· τότε μέν νυν οὐκ ἐξέχρησέ σφι ἡ ἡμέρη ναυμαχίην ποιήσασθαι· νὺξ γὰρ ἐπεγένετο· οἱ δὲ παρεσκευάζοντο ἐς τὴν ὑστεραίην. (2) Τοὺς δὲ Ἕλληνας εἶχε δέος τε καὶ ἀρρωδίη, οὐκ ἥκιστα δὲ τοὺς ἀπὸ Πελοποννήσου. Ἀρρώδεον δέ, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐν Σαλαμῖνι κατήμενοι ὑπὲρ γῆς τῆς Ἀθηναίων ναυμαχέειν μέλλοιεν, νικηθέντες τε ἐν νήσῳ ἀπολαμφθέντες πολιορκήσονται, ἀπέντες τὴν ἑωυτῶν ἀφύλακτον.

LXXI. Τῶν δὲ βαρβάρων ὁ πεζὸς ὑπὸ τὴν παρεοῦσαν νύκτα ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον· καίτοι τὰ δυνατὰ πάντα ἐμεμηχάνητο ὅκως κατ' ἤπειρον μὴ ἐσβάλοιεν οἱ βάρβαροι. (2) Ὡς γὰρ ἐπύθοντο τάχιστα Πελοποννήσιοι τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδεα ἐν Θερμοπύλῃσι τετελευτηκέναι, συνδραμόντες ἐκ τῶν πολίων ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἵζοντο, καί σφι ἐπῆν στρατηγὸς Κλεόμβροτος ὁ Ἀναξανδρίδεω, Λεωνίδεω δὲ ἀδελφεός. (3) Ἱζόμενοι δὲ ἐν τῷ Ἰσθμῷ καὶ συγχώσαντες τὴν Σκιρωνίδα ὁδόν, μετὰ τοῦτο ὥς σφι ἔδοξε βουλευομένοισι, οἰκοδόμεον διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τεῖχος. Ἅτε δὲ ἐουσέων μυριάδων πολλέων καὶ παντὸς ἀνδρὸς ἐργαζομένου, ἤνετο τὸ ἔργον· καὶ γὰρ λίθοι καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ φορμοὶ ψάμμου πλήρεες ἐσεφορέοντο, καὶ ἐλίνυον οὐδένα χρόνον οἱ βωθήσαντες ἐργαζόμενοι, οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρης.

LXXII. Οἱ δὲ βωθήσαντες ἐς τὸν Ἰσθμὸν πανδημεὶ οἵδε ἔσαν Ἑλλήνων, Λακεδαιμόνιοί τε καὶ Ἀρκάδες πάντες καὶ Ἠλεῖοι καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικυώνιοι καὶ Ἐπιδαύριοι καὶ Φλιάσιοι καὶ Τροιζήνιοι καὶ Ἑρμιονέες. (2) Οὗτοι μὲν ἔσαν οἱ βωθήσαντες καὶ ὑπεραρρωδέοντες τῇ Ἑλλάδι κινδυνευούσῃ· τοῖσι δὲ ἄλλοισι Πελοποννησίοισι ἔμελε οὐδέν. Ὀλύμπια δὲ καὶ Κάρνεια παροιχώκεε ἤδη.

LXXIII. Οἰκέει δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔθνεα ἑπτά· τούτων δὲ τὰ μὲν δύο αὐτόχθονα ἐόντα κατὰ χώρην ἵδρυται νῦν τῇ καὶ τὸ πάλαι οἴκεον, Ἀρκάδες τε καὶ Κυνούριοι· ἓν δὲ ἔθνος τὸ Ἀχαϊκὸν ἐκ μὲν Πελοποννήσου οὐκ ἐξεχώρησε, ἐκ μέντοι τῆς ἑωυτῶν, οἰκέει δὲ τὴν ἀλλοτρίην. (2) Τὰ δὲ λοιπὰ ἔθνεα τῶν ἑπτὰ τέσσερα ἐπήλυδά ἐστι, Δωριέες τε καὶ Αἰτωλοὶ καὶ Δρύοπες καὶ Λήμνιοι. (3) Δωριέων μὲν πολλαί τε καὶ δόκιμοι πόλιες, Αἰτωλῶν δὲ Ἦλις μούνη, Δρυόπων δὲ Ἑρμιόνη τε καὶ Ἀσίνη ἡ πρὸς Καρδαμύλῃ τῇ Λακωνικῇ, Λημνίων δὲ Παρωρεῆται πάντες. (4) Οἱ δὲ Κυνούριοι αὐτόχθονες ἐόντες δοκέουσι μοῦνοι εἶναι Ἴωνες, ἐκδεδωρίευνται δὲ ὑπό τε Ἀργείων ἀρχόμενοι καὶ τοῦ χρόνου, ἐόντες Ὀρνεῆται καὶ περίοικοι. (5) Τούτων ὦν τῶν ἑπτὰ ἐθνέων αἱ λοιπαὶ πόλιες, πάρεξ τῶν κατέλεξα, ἐκ τοῦ μέσου ἐκατέατο· εἰ δὲ ἐλευθέρως ἔξεστι εἶπαι, ἐκ τοῦ μέσου κατήμενοι ἐμήδιζον.

LXXIV. Οἱ μὲν δὴ ἐν τῷ Ἰσθμῷ τοιούτῳ πόνῳ συνέστασαν, ἅτε περὶ τοῦ παντὸς ἤδη δρόμον θέοντες καὶ τῇσι νηυσὶ οὐκ ἐλπίζοντες ἐλλάμψεσθαι· οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι ὅμως ταῦτα πυνθανόμενοι ἀρρώδεον, οὐκ οὕτω περὶ σφίσι αὐτοῖσι δειμαίνοντες ὡς περὶ τῇ Πελοπον-

aciem. At tunc quidem non suffecit dies, ut committeretur prælium: nox enim supervenit; et illi in posterum diem sese comparabant. (2) Græcos vero metus incessit et trepidatio, præsertim vero Peloponnesios: angebantur quippe, quod ad Salaminem residentes pro Atheniensium terra essent dimicaturi; ubi si victi essent, in insula interclusi obsiderentur, sua terra sine præsidio relicta.

LXXI. Sub eamdem noctem pedestris barbarorum exercitus adversus Peloponnesum profectus est; quanquam quæcumque excogitari potuerunt effecta erant, ne a continente in Peloponnesum irrumpere barbari possent. (2) Simulatque enim cognoverant Peloponnesii obiisse Leonidam cum suis ad Thermopylas, concursu ex oppidis facto Isthmum occuparunt, et præerat eis ibi Cleombrotus, Anaxandridæ filius, frater Leonidæ. (3) Ad Isthmum igitur considentes, primum Scironidem viam obstruxerunt, deinde de communi consilio murum per Isthmum instituerunt ducere. Quumque multæ essent hominum myriades, quorum quisque manum operi admovit, perficiebatur opus. Nam et lapides et lateres et ligna et corbes sabulo repletæ congerebantur; et sociata opera opus facientes, nullo temporis momento, nec noctu, nec interdiu, cessabant.

LXXII. Qui vero ad muniendum Isthmum operam suam consociarunt Græci, hi fuere: Lacedæmonii et Arcades omnes, et Elei, et Corinthii, et Sicyonii, et Epidaurii, et Phliasii, et Trœzenii, et Hermionenses. (2) Hi sunt qui periclitanti Græciæ vehementer metuentes succurrerunt: reliquis Peloponnesiis nulli curæ ea res fuit. Olympiorum autem et Carneorum jam præterierant solemnia.

LXXIII. Peloponnesum septem incolunt populi. Æorum duo sunt indigenæ; eamdem nunc, quam antiquitus, regionem habitantes, Arcades, et Cynurii: unus populus, Achaicus, Peloponneso quidem non egressus est, sed suam regionem cum alia mutavit. (2) Reliqui quattuor ex illis septem populis, advenæ sunt: Dorienses, Ætoli, Dryopes, et Lemnii. (3) Et Doriensium quidem multæ sunt et illustres civitates: Ætolorum vero sola Elis: Dryopum, Hermione et Asine prope Cardamylen Laconicam: Lemniorum vero, Paroreatæ omnes. (4) Cynurii, indigenæ quum sint, soli feruntur Iones esse; sed in Dorienses mutati sunt, partim quod sub imperio fuerunt Argivorum, partim temporis progressu: sunt autem Orneatæ et horum finitimi. (5) Istorum septem populorum reliquæ civitates, præter eas quas nominavi, neutrarum erant partium: si autem libere loqui licet, dum neutrarum fuere partium, Medis favebant.

LXXIV. Igitur qui ad Isthmum erant, eo quo dixi labore conflictabantur, quippe de summa rerum jam periclitantes, nec sperantes mari præclare admodum gestum iri rem. Et illi ad Salaminem, quamquam quæ ad Isthmum agebantur cognoverunt, trepidabant, non tam sibi metuentes,

νήσῳ. (2) Τέως μὲν δὴ αὐτῶν ἀνὴρ ἀνδρὶ παραστὰς σιγῇ λόγον ἐποιέετο, θῶμα ποιεύμενοι τὴν Εὐρυβιάδεω ἀβουλίην· τέλος δὲ ἐξερράγη ἐς τὸ μέσον. (3) Σύλλογός τε δὴ ἐγίνετο, καὶ πολλὰ ἐλέγετο περὶ τῶν αὐτῶν, οἱ μὲν ὡς ἐς τὴν Πελοπόννησον χρεὼν εἴη ἀποπλώειν καὶ περὶ ἐκείνης κινδυνεύειν, μηδὲ πρὸ χώρης δοριαλώτου μένοντας μάχεσθαι, Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Αἰγινῆται καὶ Μεγαρέες αὐτοῦ μένοντας ἀμύνασθαι.

LXXV. Ἐνθαῦτα Θεμιστοκλέης ὡς ἑσσοῦτο τῇ γνώμῃ ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων, λαθὼν ἐξέρχεται ἐκ τοῦ συνεδρίου, ἐξελθὼν δὲ πέμπει ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ Μήδων ἄνδρα πλοίῳ, ἐντειλάμενος τὰ λέγειν χρεών, τῷ οὔνομα μὲν ἦν Σίκιννος, οἰκέτης δὲ καὶ παιδαγωγὸς ἦν τῶν Θεμιστοκλέος παίδων· (2) τὸν δὴ ὕστερον τούτων τῶν πρηγμάτων Θεμιστοκλέης Θεσπιέα τε ἐποίησε, ὡς ἐπεδέκοντο οἱ Θεσπιέες πολιήτας, καὶ χρήμασι ὄλβιον. Ὃς τότε πλοίῳ ἀπικόμενος ἔλεγε πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων τάδε, (3) « ἔπεμψέ με στρατηγὸς ὁ Ἀθηναίων λάθρῃ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων (τυγχάνει γὰρ φρονέων τὰ βασιλέος καὶ βουλόμενος μᾶλλον τὰ ὑμέτερα κατύπερθε γίνεσθαι ἢ τὰ τῶν Ἑλλήνων πρήγματα) φράσοντα ὅτι οἱ Ἕλληνες δρησμὸν βουλεύονται καταρρωδηκότες, καὶ νῦν παρέχει κάλλιστον ὑμέας ἔργον ἁπάντων ἐξεργάσασθαι, ἢν μὴ περιίδητε διαδράντας αὐτούς. (4) Οὔτε γὰρ ἀλλήλοισι ὁμοφρονέουσι οὔτ' ἔτι ἀντιστήσονται ὑμῖν, πρὸς ἑωυτούς τε σφέας ὄψεσθε ναυμαχέοντας τοὺς τὰ ὑμέτερα φρονέοντας καὶ τοὺς μή. » Ὁ μὲν ταῦτά σφι σημήνας ἐκποδὼν ἀπηλλάσσετο.

LXXVI. Τοῖσι δὲ ὡς πιστὰ ἐγίνετο τὰ ἀγγελθέντα, τοῦτο μὲν ἐς τὴν νησῖδα τὴν Ψυττάλειαν, μεταξὺ Σαλαμῖνός τε κειμένην καὶ τῆς ἠπείρου, πολλοὺς τῶν Περσέων ἀπεβίβασαν, τοῦτο δέ, ἐπειδὴ ἐγίνοντο μέσαι νύκτες, ἀνῆγον μὲν τὸ ἀπ' ἑσπέρης κέρας κυκλούμενοι πρὸς τὴν Σαλαμῖνα, ἀνῆγον δὲ οἱ ἀμφὶ τὴν Κέον τε καὶ τὴν Κυνόσουραν τεταγμένοι, κατεῖχόν τε μέχρι Μουνυχίης πάντα τὸν πορθμὸν τῇσι νηυσί. (2) Τῶνδε δὲ εἵνεκεν ἀνῆγον τὰς νέας, ἵνα δὴ τοῖσι Ἕλλησι μηδὲ φυγέειν ἐξῇ, ἀλλ' ἀπολαμφθέντες ἐν τῇ Σαλαμῖνι δοῖεν τίσιν τῶν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἀγωνισμάτων. (3) Ἐς δὲ τὴν νησῖδα τὴν Ψυττάλειαν καλευμένην ἀπεβίβαζον τῶν Περσέων τῶνδε εἵνεκεν, ὡς ἐπεὰν γένηται ναυμαχίη, ἐνθαῦτα μάλιστα ἐξοισομένων τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν ναυηγίων (ἐν γὰρ δὴ πόρῳ τῆς ναυμαχίης τῆς μελλούσης ἔσεσθαι ἐκέετο ἡ νῆσος), ἵνα τοὺς μὲν περιποιέωσι, τοὺς δὲ διαφθείρωσι. (4) Ἐποίευν δὲ σιγῇ ταῦτα, ὡς μὴ πυνθανοίατο οἱ ἐναντίοι. Οἱ μὲν δὴ ταῦτα τῆς νυκτὸς οὐδὲν ἀποκοιμηθέντες παραρτέοντο.

LXXVII. Χρησμοῖσι δὲ οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν ὡς οὐκ εἰσὶ ἀληθέες, οὐ βουλόμενος ἐναργέως λέγοντας πειρᾶσθαι καταβάλλειν, ἐς τοιάδε πρήγματα ἐσβλέψας.

Ἀλλ' ὅταν Ἀρτέμιδος χρυσαόρου ἱερὸν ἀκτὴν
νηυσὶ γεφυρώσωσι καὶ εἰναλίην Κυνόσουραν,
ἐλπίδι μαινομένῃ λιπαρὰς πέρσαντες Ἀθήνας,

quam Peloponneso. (2) Et aliquantisper quidem vir viro adstans tacite inter se sermones conferebant, imprudens mirans Eurybiadis consilium : ad extremum vero in publicum res erupit; (3) et coiit concilium, multaque verba eisdem de rebus jactabantur; dicentibus aliis, necessario ad Peloponnesum esse navigandum, et pro illa propugnandum, nec ad regionem ab hoste captam manendum, et pro illa dimicandum; Atheniensibus vero et Æginetis et Megarensibus contendentibus, eo loci manendum et cum hoste confligendum.

LXXV. Ibi tunc Themistocles, quum vinceret sententia Peloponnesiorum, clanculum concilio egressus, hominem navigio in castra misit Medorum, edoctum quod dicere oporteret. Nomen homini Sicinnus fuit : erat autem servus et filiorum pædagogus Themistoclis; (2) quem post has res gestas Themistocles, quo tempore Thespienses novos cooptarunt cives, Thespiensem fecit, et divitiis oneravit. Is ubi navigio illuc pervenit, apud duces barbarorum hæc verba fecit : (3) « Misit me dux Atheniensium clam reliquis Græcis; favet enim ille regis partibus, cupitque ut res vestræ rebus Græcorum sint superiores; misit me autem qui vobis nunciarem, fugam meditari Græcos, metu perculsos. Nunc igitur in promptu vobis est rem conficere longe præclarissimam, si non commiseritis ut illi fuga dilabantur. (4) Nam nec inter se sunt concordes, nec amplius vobis resistent; sed adversus se invicem pugnantes videbitis hos qui vobiscum sentiunt et eos qui contra. » Et hic quidem, his dictis, e vestigio discessit.

LXXVI. Illi vero, fidem nuncio adhibentes, primum in Psyttaleam, parvam insulam inter Salaminem et continentem sitam, magnum numerum Persarum exposuerunt : deinde, sub mediam noctem evecti sunt Salaminem versus ad intercludendum qui cornu occidentem spectans tenebant; simulque, qui ad Ceon et Cynosuram erant locati, evecti sunt, et universum fretum usque ad Munychiam occuparunt. (2) Evecti autem his navibus sunt eo consilio, quo fuga elabi non possent Græci, sed ad Salaminem circumventi pœnas darent præliorum ad Artemisium factorum. (3) In exiguam vero illam insulam, cui Psyttalea nomen, idoneum Persarum numerum exposuerunt hoc consilio, ut, quoniam prælio facto navali et homines et naufragia huc maxime delatum iri videbantur (sita enim insula erat in freto ubi pugna erat facienda), ibi suos servarent, hostes vero interficerent. (4) Silentio autem hæc omnia fecerunt, ne animadverterent adversarii : et per totam noctem, nulla quiete sumpta, in hoc adparatu fuere occupati.

LXXVII. In has res tales equidem intuens, negare non possum vera esse oracula huc spectantia; nec rejicere conabor manifeste loquentia.

At quum sacrum Dianæ littus aureo-ense-instructæ
navibus velut ponte straverint et mari-cinctam Cynosu-
insana spe vastatis splendidis Athenis; (ram,

δῖα Δίκη σβέσσει κρατερὸν Κόρον, Ὕβριος υἱὸν,
δεινὸν μαιμώοντα, δοκεῦντ' ἀνὰ πάντα πιθέσθαι.
Χαλκὸς γὰρ χαλκῷ συμμίξεται, αἵματι δ' Ἄρης
πόντον φοινίξει. Τότ' ἐλεύθερον Ἑλλάδος ἦμαρ
εὐρύοπα Κρονίδης ἐπάγει καὶ πότνια Νίκη.

(2) Ἐς τοιαῦτα μὲν καὶ οὕτω ἐναργέως λέγοντι Βάκιδι ἀντιλογίης χρησμῶν πέρι οὔτε αὐτὸς λέγειν τολμέω οὔτε παρ' ἄλλων ἐνδέκομαι.

LXXVIII. Τῶν δὲ ἐν Σαλαμῖνι στρατηγῶν ἐγίνετο ὠθισμὸς λόγων πολλός. Ἤδεσαν δὲ οὔκω ὅτι σφέας περιεκυκλέοντο τῇσι νηυσὶ οἱ βάρβαροι, ἀλλ' ὥσπερ τῆς ἡμέρης ὥρεον αὐτοὺς τεταγμένους, ἐδόκεον κατὰ χώρην εἶναι.

LXXIX. Συνεστηκότων δὲ τῶν στρατηγῶν ἐξ Αἰγίνης διέβη Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, ἀνὴρ Ἀθηναῖος μὲν, ἐξωστρακισμένος δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου· τὸν ἐγὼ νενόμικα, πυνθανόμενος αὐτοῦ τὸν τρόπον, ἄριστον ἄνδρα γενέσθαι ἐν Ἀθήνῃσι καὶ δικαιότατον. (2) Οὗτος ὡνὴρ στὰς ἐπὶ τὸ συνέδριον ἐξεκαλέετο Θεμιστοκλέα, ἐόντα μὲν ἑωυτῷ οὐ φίλον, ἐχθρὸν δὲ τὰ μάλιστα· ὑπὸ δὲ μεγάθεος τῶν παρεόντων κακῶν λήθην ἐκείνων ποιεύμενος ἐξεκαλέετο, θέλων αὐτῷ συμμῖξαι. (3) Προακηκόεε δὲ ὅτι σπεύδοιεν οἱ ἀπὸ Πελοποννήσου ἀνάγειν τὰς νέας πρὸς τὸν Ἰσθμόν. Ὡς δὲ ἐξῆλθέ οἱ Θεμιστοκλέης, ἔλεγε Ἀριστείδης τάδε, « ἡμέας στασιάζειν χρεών ἐστι ἔν τε τῷ ἄλλῳ καιρῷ καὶ δὴ καὶ ἐν τῷδε περὶ τοῦ ὁκότερος ἡμέων πλέω ἀγαθὰ τὴν πατρίδα ἐργάσεται. (4) Λέγω δέ τοι ὅτι ἴσον ἐστὶ πολλά τε καὶ ὀλίγα λέγειν περὶ ἀποπλόου τοῦ ἐνθεῦτεν Πελοποννησίοισι. Ἐγὼ γὰρ αὐτόπτης τοι λέγω γενόμενος ὅτι νῦν οὐδ' ἢν ἐθέλωσι Κορίνθιοί τε καὶ αὐτὸς Εὐρυβιάδης οἷοί τε ἔσονται ἐκπλῶσαι· περιεχόμεθα γὰρ ὑπὸ τῶν πολεμίων κύκλῳ. Ἀλλ' ἐσελθών σφι ταῦτα σήμηνον. »

LXXX. Ὁ δ' ἀμείβετο τοισίδε, « κάρτα τε χρηστὰ διακελεύεαι καὶ εὖ ἤγγειλας· τὰ γὰρ ἐγὼ ἐδεόμην γενέσθαι, αὐτὸς αὐτόπτης γενόμενος ἥκεις. Ἴσθι γὰρ ἐξ ἐμέο τὰ ποιεύμενα ὑπὸ Μήδων· ἔδεε γὰρ, ὅτε οὐκ ἑκόντες ἤθελον ἐς μάχην κατίστασθαι οἱ Ἕλληνες, ἀέκοντας παραστήσασθαι. (2) Σὺ δὲ ἐπεί περ ἥκεις χρηστὰ ἀπαγγέλλων, αὐτός σφι ἄγγειλον. Ἢν γὰρ ἐγὼ αὐτὰ λέγω, δόξω πλάσας λέγειν καὶ οὐ πείσω ὡς οὐ ποιεύντων τῶν βαρβάρων ταῦτα. Ἀλλά σφι σήμηνον αὐτὸς παρελθὼν ὡς ἔχει. Ἐπεὰν δὲ σημήνῃς, ἢν μὲν πείθωνται, ταῦτα δὴ τὰ κάλλιστα, ἢν δὲ αὐτοῖσι μὴ πιστὰ γένηται, ὁμοῖον ἡμῖν ἔσται· οὐ γὰρ ἔτι διαδρήσονται, εἴ περ περιεχόμεθα πανταχόθεν, ὡς σὺ λέγεις. »

LXXXI. Ταῦτα ἔλεγε παρελθὼν ὁ Ἀριστείδης, φάμενος ἐξ Αἰγίνης τε ἥκειν καὶ μόγις ἐκπλῶσαι λαθὼν τοὺς ἐπορμέοντας· περιέχεσθαι γὰρ πᾶν τὸ στρατόπεδον τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ τῶν νεῶν τῶν Ξέρξεω· παραρτέεσθαί τε συνεβούλευε ὡς ἀλεξησομένους. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα εἴπας μετεστήκεε, τῶν δὲ αὖτις ἐγίνετο λόγων ἀμφισβασίη· οἱ γὰρ πλεῦνες τῶν στρατηγῶν οὐκ ἐπείθοντο τὰ ἐξαγγελθέντα.

LXXXII. Ἀπιστεόντων δὲ τούτων ἧκε τριήρης ἀν-

tum diva Vindicta exstinguet minacem Satietatem, Contumeliæ filiam,
dire furentem, omnia conantem ad se trahere.
Æs enim æri miscebitur, et sanguine Mavors
pontum rubefaciet. Tunc libertatis diem Græciæ
reddet late-cernens Saturnius et alma Victoria.

(2) Ad hæc talia, et adversus ita clare loquentem Bacidem, nec ego contradicendi oraculis caussa quidquam dicere audeo, nec ab aliis dictum admitto.

LXXVIII. Jam inter duces ad Salaminem gravis exsistebat sermonum contentio. Necdum vero illi noverant, undique inclusos se esse a barbaris; sed, ut illos interdiu locatos viderant, ita eodem in loco mansisse eos putabant.

LXXIX. Dum inter se altercantur duces; interim ex Ægina trajecerat Aristides, Lysimachi filius, civis quidem Atheniensis, sed ostracismo damnatus a populo, quem ego, ut ejus mores accepi, optimum Athenis virum justissimumque fuisse judico. (2) Hic vir, stans ad introitum concilii, evocari ad se jussit Themistoclem, qui non ei amicus, sed quam maxime inimicus erat; verum ob præsentium gravitatem malorum oblitus inimicitiarum, ad se vocari illum jussit, colloqui cum eo cupiens: (3) antea audiverat autem, id urgere Peloponnesios ut ad Isthmum abducatur classis. Postquam egressus est Themistocles, his verbis eum Aristides adloquitur: « Debemus nos et alias et nimirum nunc maxime de hoc inter nos contendere, uter nostrûm majora commoda patriæ sit adlaturus. (4) Dico vero tibi, perinde esse, multa an pauca verba facias ad Peloponnesios classem hinc abducere cupientes. Ego enim ocularis testis tibi aio, nullam nunc, ne si velint quidem, facultatem esse Corinthiis et ipsi Eurybiadi enavigandi; undique enim circumclusi sumus ab hostibus. At tu i intro, et hoc illis nuncia. »

LXXX. Sic ille; cui Themistocles respondit: « Et rectissime tu mones; et bonum utique adfers nuncium: nam, quod ego ut fieret cupiveram, id tu factum esse testis ocularis nuncias. Scito enim, a me monitos fecisse hoc Medos: quandoquidem enim sponte noluerunt Græci prælio decernere, necesse fuit ut inviti cogerentur. (2) At tu, quoniam huc venisti bonum nuncium adferens, ipse illis nuncia. Nam si ego hæc dixero, videbor illis ficta loqui, neque eis persuadebo factum hoc esse a barbaris. Sed tu eos adi; et ipse illis, ut res habet, indica. Quod ubi tu indicaveris, si illi persuasi fuerint, tum quidem optime res habebit; sin dictis tuis non adhibuerint fidem, perinde nobis erit: etenim non amplius aufugient, si, ut tu ais, undique cincti sumus ab hostibus. »

LXXXI. Igitur in concilium ingressus Aristides rem nunciat, dicens, se ex Ægina venire, et per hostium naves in statione locatas ægre pervasisse latentem; nam universam Græcorum classem a Persarum navibus esse circumventam: quare se illis consulere, ut ad propulsandum hostem sese compararent. His dictis, ille discessit; inter hos vero rursus orta est sermonum disceptatio: plerique enim ex ducibus fidem nuncio non adhibuerunt.

LXXXII. Dum hi ita increduli sunt, advenit triremis

δρῶν Τηνίων αὐτομολέουσα, τῆς ἦρχε ἀνὴρ Παναίτιος ὁ Σωσιμένεος, ἥπερ δὴ ἔφερε τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν. Διὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἐνεγράφησαν Τήνιοι ἐν Δελφοῖσι ἐς τὸν τρίποδα ἐν τοῖσι τὸν βάρβαρον κατελοῦσι. (2) Σὺν δὲ ὧν ταύτῃ τῇ νηὶ τῇ αὐτομολησάσῃ ἐς Σαλαμῖνα καὶ τῇ πρότερον ἐπ' Ἀρτεμίσιον τῇ Λημνίῃ ἐξεπληροῦτο τὸ ναυτικὸν τοῖσι Ἕλλησι ἐς τὰς ὀγδώκοντα καὶ τριηκοσίας νέας· δύο γὰρ δὴ νεῶν τότε κατέδεε ἐς τὸν ἀριθμόν.

LXXXIII. Τοῖσι δὲ Ἕλλησι ὡς πιστὰ δὴ τὰ λεγόμενα ἦν τῶν Τηνίων ῥήματα, παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχήσοντες. Ἠώς τε δὴ διέφαινε, καὶ οἳ σύλλογον τῶν ἐπιβατέων ποιησάμενοι, προηγόρευε εὖ ἔχοντα μὲν ἐκ πάντων Θεμιστοκλέης, τὰ δὲ ἔπεα ἦν πάντα κρέσσω τοῖσι ἕσσοσι ἀντιτιθέμενα. (2) Ὅσα δὲ ἐν ἀνθρώπου φύσι καὶ καταστάσι ἐγγίνεται, παραινέσας δὴ τούτων τὰ κρέσσω αἱρέεσθαι, καὶ καταπλέξας τὴν ῥῆσιν, ἐσβαίνειν ἐκέλευε ἐς τὰς νέας. (3) Καὶ οὗτοι μὲν δὴ ἐσέβαινον, καὶ ἧκε ἡ ἀπ' Αἰγίνης τριήρης, ἣ κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀπεδήμησε. Ἐνθαῦτα ἀνῆγον τὰς νέας ἁπάσας οἱ Ἕλληνες.

LXXXIV. Ἀναγομένοισι δέ σφι αὐτίκα ἐπεκέατο οἱ βάρβαροι. Οἱ μὲν δὴ ἄλλοι Ἕλληνες [ἐπὶ] πρύμνην ἀνεκρούοντο καὶ ὤκελλον τὰς νέας, Ἀμεινίης δὲ Παλληνεὺς ἀνὴρ Ἀθηναῖος ἐξαναχθεὶς νηὶ ἐμβάλλει. (2) Συμπλακείσης δὲ τῆς νεὸς καὶ οὐ δυναμένων ἀπαλλαγῆναι, οὕτω δὴ οἱ ἄλλοι Ἀμεινίῃ βωθέοντες συνέμισγον. Ἀθηναῖοι μὲν οὕτω λέγουσι γενέσθαι τῆς ναυμαχίης τὴν ἀρχήν, Αἰγινῆται δὲ τὴν κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀποδημήσασαν ἐς Αἴγιναν, ταύτην εἶναι τὴν ἄρξασαν. (3) Λέγεται δὲ καὶ τάδε, ὡς φάσμα σφι γυναικὸς ἐφάνη, φανεῖσαν δὲ διακελεύσασθαι ὥστε καὶ ἅπαν ἀκοῦσαι τὸ τῶν Ἑλλήνων στρατόπεδον, ὀνειδίσασαν πρότερον τάδε, « ὦ δαιμόνιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούεσθε; »

LXXXV. Κατὰ μὲν δὴ Ἀθηναίους ἐτετάχατο Φοίνικες (οὗτοι γὰρ εἶχον τὸ πρὸς Ἐλευσῖνός τε καὶ ἑσπέρης κέρας), κατὰ δὲ Λακεδαιμονίους Ἴωνες· οὗτοι δὲ εἶχον τὸ πρὸς τὴν ἠῶ τε καὶ τὸν Πειραιέα. Ἐθελοκάκεον μέντοι αὐτῶν κατὰ τὰς Θεμιστοκλέος ἐντολὰς ὀλίγοι, οἱ δὲ πλεῦνες οὔ. (2) Ἔχω μέν νυν συχνῶν οὐνόματα τριηράρχων καταλέξαι τῶν νέας Ἑλληνίδας ἑλόντων, χρήσομαι δὲ αὐτοῖσι οὐδὲν πλὴν Θεομήστορός τε τοῦ Ἀνδροδάμαντος καὶ Φυλάκου τοῦ Ἱστιαίου, Σαμίων ἀμφοτέρων. (3) Τοῦδε δὲ εἵνεκεν μέμνημαι τούτων μούνων, ὅτι Θεομήστωρ μὲν διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Σάμου ἐτυράννευσε καταστησάντων τῶν Περσέων, Φύλακος δὲ εὐεργέτης βασιλέος ἀνεγράφη καὶ χώρῃ οἱ ἐδωρήθη πολλῇ. Οἱ δ' εὐεργέται βασιλέος ὀροσάγγαι καλεῦνται Περσιστί. Περὶ μέν νυν τούτους οὕτω εἶχε.

LXXXVI. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν νεῶν ἐν τῇ Σαλαμῖνι ἐκεραΐζετο, αἱ μὲν ὑπ' Ἀθηναίων διαφθειρόμεναι, αἱ δὲ ὑπ' Αἰγινητέων. Ἅτε γὰρ τῶν μὲν Ἑλλήνων

transfuga Teniorum, cui præerat civis Tenius Panætius, Sosimenis filius: quæ omnem veritatem attulit. Quod quidem ob factum Delphis in tripode nomen Teniorum inscriptum est in eorum populorum nominibus qui Barbarum debellarunt. (2) Hac igitur navi, quæ ad Salaminem ab hoste transfugit, simul cum Lemnia navi quæ antea ad Artemisium transfugerat, completus est numerus navium, quibus usi sunt Græci, ut trecentæ et octoginta conficerent; ad quem explendum numerum duæ naves prius defuerant.

LXXXIII. Postquam Teniorum verba fidem fecere Græcis, tum demum ad navalem pugnam sese hi compararunt, et prima luce cœtum coegerunt propugnatorum. Ibi tunc præ cæteris ducibus Themistocles bene apud suos pro concione verba fecit; cujus in eo vertebatur oratio, ut meliora quæque pejoribus opponeret, (2) hortareturque, ut, quæcumque in hominis naturam et conditionem caderent, ex his eligerent optima. Postquam dicendi finem fecit, conscendere naves suos jussit. (3) Qui dum conscendunt, adfuit ex Ægina triremis quæ ad deducendos Æacidas missa erat: tum deinde navibus omnibus evecti sunt Græci.

LXXXIV. Quos in altum evectos tanto protinus impetu adgressi sunt barbari, ut cæteri Græci omnes in puppim remigarent, et terræ admoverent naves. Unus Aminias, Atheniensis civis, Pallenensis, longius evectus, navem hostilem rostro petiit. (2) Cujus navis quum alteri implicita hæreret, nec inde divelli posset; ita demum cæteri, auxilio venientes Aminiæ, prælium commiserunt. Id quidem fuisse navalis pugnæ initium memorant Athenienses: Æginetæ vero, illam navem, aiunt, pugnæ initium fecisse, quæ Æginam ad advehendos Æacidas fuerat missa. (3) Narratur hoc etiam, adparuisse Græcis speciem mulieris, quæ illos, ita ut universus exaudiret exercitus, ad fortiter pugnandum hortata sit, increpatos prius his verbis, « Miseri! quousque in puppim remigabitis. »

LXXXV. Contra Athenienses locati Phœnices erant; hi enim cornu obtinebant Eleusinem et occidentem spectans: contra Lacedæmonios vero Iones, qui in altero cornu versus orientem et Piræeum erant. Et horum quidem pauci, ut monuerat eos Themistocles, de industria cessarunt; major pars vero strenue pugnabat. (2) Possem sane multorum nomina trierarchorum edere, qui Græcas naves ceperunt: nec vero eos memorabo, nisi Theomestorem Androdamantis filium, et Phylacum Histiæi, Samium utrumque. (3) Horum autem solorum ea caussa facio mentionem, quod Theomestor ob hanc rem gestam Sami tyrannus a Persis est constitutus; Phylacus vero eorum numero qui bene de rege meruerunt adscriptus est, et amplus terræ tractus eidem donatus. Orosangæ Persico sermone vocantur bene de rege meriti. Ac de his quidem ita res habet.

LXXXVI. Major vero numerus hostilium navium in hac ad Salaminem pugna periit; aliæ ab Atheniensibus corruptæ, aliæ ab Æginetis. Nam quum Græci ordine et justa

σὺν κόσμῳ ναυμαχεόντων κατὰ τάξιν, τῶν δὲ βαρβάρων οὐ τεταγμένων ἔτι οὔτε σὺν νόῳ ποιεύντων οὐδὲν, ἔμελλε τοιοῦτό σφι συνοίσεσθαι οἷόν περ ἀπέβη. (2) Καίτοι ἔσαν γε καὶ ἐγένοντο ταύτην τὴν ἡμέρην μακρῷ ἀμείνονες αὐτοὶ ἑωυτῶν ἢ πρὸς Εὐβοίῃ, πᾶς τις προθυμεόμενος καὶ δειμαίνων Ξέρξεα, ἐδόκεέ τε ἕκαστος ἑωυτὸν θηήσεσθαι βασιλέα.

LXXXVII. Κατὰ μὲν δὴ τοὺς ἄλλους οὐκ ἔχω μετεξετέρους εἶπαι ἀτρεκέως ὡς ἕκαστοι τῶν βαρβάρων ἢ τῶν Ἑλλήνων ἠγωνίζοντο· κατὰ δὲ Ἀρτεμισίην τάδε ἐγένετο, ἀπ' ὧν εὐδοκίμησε μᾶλλον ἔτι παρὰ βασιλέϊ. (2) Ἐπειδὴ γὰρ ἐς θόρυβον πολλὸν ἀπίκετο τὰ βασιλέος πρήγματα, ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ ἡ νηῦς ἡ Ἀρτεμισίης ἐδιώκετο ὑπὸ νεὸς Ἀττικῆς· καὶ ἣ οὐκ ἔχουσα διαφυγέειν, ἔμπροσθε γὰρ αὐτῆς ἔσαν ἄλλαι νέες φίλιαι, ἡ δὲ αὐτῆς πρὸς τῶν πολεμίων μάλιστα ἐτύγχανε ἐοῦσα, ἔδοξέ οἱ τόδε ποιῆσαι, τὸ καὶ συνήνεικε ποιησάσῃ· διωκομένη γὰρ ὑπὸ τῆς Ἀττικῆς φέρουσα ἐνέβαλε νηὶ φιλίῃ ἀνδρῶν τε Καλυνδέων καὶ αὐτοῦ ἐπιπλώοντος τοῦ Καλυνδέων βασιλέος Δαμασιθύμου. (3) Εἰ μὲν καί τι νεῖκος πρὸς αὐτὸν ἐγεγόνεε ἔτι περὶ Ἑλλήσποντον ἐόντων, οὐ μέν τοι ἔγωγε ἔχω εἶπαι, οὔτε εἰ ἐκ προνοίης αὐτὰ ἐποίησε, οὔτε εἰ συνεκύρησε ἡ τῶν Καλυνδέων κατὰ τύχην παραπεσοῦσα νηῦς. Ὡς δὲ ἐνέβαλέ τε καὶ κατέδυσε, εὐτυχίῃ χρησαμένη διπλόα ἑωυτὴν ἀγαθὰ ἐργάσατο. (4) Ὅ τε γὰρ τῆς Ἀττικῆς νεὸς τριήραρχος ὡς εἶδέ μιν ἐμβάλλουσαν νηὶ ἀνδρῶν βαρβάρων, νομίσας τὴν νέα τὴν Ἀρτεμισίης ἢ Ἑλληνίδα εἶναι ἢ αὐτομολέειν ἐκ τῶν βαρβάρων καὶ αὐτοῖσι ἀμύνειν, ἀποστρέψας πρὸς ἄλλας ἐτράπετο.

LXXXVIII. Τοῦτο μὲν τοιοῦτο αὐτῇ συνήνεικε γενέσθαι διαφυγέειν τε καὶ μὴ ἀπολέσθαι, τοῦτο δὲ συνέβη ὥστε κακὸν ἐργασαμένην ἀπὸ τούτων αὐτὴν μάλιστα εὐδοκιμῆσαι παρὰ Ξέρξῃ. (2) Λέγεται γὰρ βασιλέα θηεύμενον μαθέειν τὴν νέα ἐμβαλοῦσαν, καὶ δή τινα εἶπαι τῶν παρεόντων, « δέσποτα, ὁρᾷς Ἀρτεμισίην, ὡς εὖ ἀγωνίζεται καὶ νέα τῶν πολεμίων κατέδυσε; » (3) καὶ τὸν ἐπείρεσθαι εἰ ἀληθέως ἐστὶ Ἀρτεμισίης τὸ ἔργον, καὶ τοὺς φάναι, σαφέως τὸ ἐπίσημον τῆς νεὸς ἐπισταμένους· τὴν δὲ διαφθαρεῖσαν ἠπιστέατο εἶναι πολεμίην. (4) Τά τε γὰρ ἄλλα, ὡς εἴρηται, αὐτῇ συνήνεικε ἐς εὐτυχίην γενόμενα, καὶ τὸ τῶν ἐκ τῆς Καλυνδικῆς νεὸς μηδένα ἀποσωθέντα κατήγορον γενέσθαι. (5) Ξέρξεα δὲ εἶπαι λέγεται πρὸς τὰ φραζόμενα, « οἱ μὲν ἄνδρες γεγόνασί μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες. » Ταῦτα μὲν Ξέρξεα φασὶ εἶπαι.

LXXXIX. Ἐν δὲ τῷ πόνῳ τούτῳ ἀπὸ μὲν ἔθανε ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης ὁ Δαρείου, Ξέρξεω ἐὼν ἀδελφεὸς, ἀπὸ δὲ ἄλλοι πολλοί τε καὶ οὐνομαστοὶ Περσέων καὶ Μήδων καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων, ὀλίγοι δέ τινες καὶ Ἑλλήνων· ἅτε γὰρ νέειν ἐπιστάμενοι, τοῖσι αἱ νέες διεφθείροντο, καὶ μὴ ἐν χειρῶν νόμῳ ἀπολλύμενοι, ἐς τὴν Σαλαμῖνα διένεον. (2) Τῶν δὲ βαρβάρων οἱ

acie pugnarent, barbari vero necdum satis ordinati fuissent, neque recto consilio quidquam gererent, debuit id fere ipsum evenire quod accidit: (2) quamquam eo die longe fortiores fuerunt seseque præstiterunt quam ad Eubœam, quum unusquisque formidine Xerxis studium omne adhiberet; quisque enim se spectatum iri a rege existimabat.

LXXXVII. Jam, quod ad alios attinet, quo pacto singuli nonnulli barbarorum aut Græcorum pugnaverint, non possum pro comperto referre: sed ad Artemisiam quod spectat, hæc gesta sunt, unde illa magis etiam regi adprobata est. (2) Postquam magno tumultu res regis misceri cœperant, per id tempus navem Artemisiæ persequebatur navis Attica. Et illa, quum effugere non posset, quoniam ante eam multæ aliæ sociæ naves erant, ipsius autem navis hostibus erat proxima, hoc consilium cepit, quod etiam eventu utilissimum ei fuit. Quum enim instaret illi Attica navis, ipsa capto impetu in sociam navem impegit, qua Calyndenses viri vehebantur cum rege Calyndensium Damasithymo. (3) Cum quo an ei antea, quum adhuc ad Hellespontum fuissent, altercatio quædam intercesserit, confirmare equidem non possum, nec utrum consulto id fecerit, an casu tunc maxime Calydensium illa navis ei fuerit objecta. Ut vero in illam impegit, eamque depressit, singulari felicitate usa, duplex inde commodum retulit. (4) Nam Atticæ navis trierarchus, ubi illam vidit in navem hominum barbarorum fecere impetum, ratus Artemisiæ navem aut esse Græcanicam, aut a barbaris ad Græcos transfugere et ipsis succurrere, omissa illa, alias barbarorum naves petiit.

LXXXVIII. Itaque hoc primum illa commodum consecuta est, ut salva evaserit: insuper vero eidem contigit, ut, quum damno adfecisset Xerxem, ob id ipsum factum maxime ab eodem laudaretur. (2) Aiunt enim, quum pugnam rex spectaret, animadvertisse eum hanc navem in alteram impingentem: quumque adstantium aliquis ei dixisset, « Vides, domine, quam fortiter Artemisia pugnet, quæ navem hostilem depressit! » (3) quæsisse illum, verene sit hoc Artemisiæ factum? Cui illos respondisse, plane se nosse navis insigne. Existimabant hi autem hostilem esse navem, quam illa depressisset. (4) Nam et alia, ut dictum est, feliciter ei cesserant, et hoc, quod ex Calyndica navi nemo unus salvus evaserit, qui accusare illam potuisset. (5) Itaque Xerxes ad ea, quæ ei ab his dicta erant, hoc verbum edidisse fertur: « Viri mihi facti sunt mulieres; mulieres vero, viri. » Hoc a Xerxe dictum memoratur.

LXXXIX. In hoc autem prælio occubuit dux Ariabignes, Darii filius, frater Xerxis: occubuere item alii multi illustres viri ex Persis Medisque et ex eorum sociis: ex Græcis vero pauci quidam. Hi enim quum essent natandi periti, si quæ eorum navis periit, quotquot non in manuum conflictu ceciderunt, ad Salaminem enatarunt: (2) at barbarorum plerique, natandi imperiti, in mari periere. Et

πολλοὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ διεφθάρησαν, νέειν οὐκ ἐπιστάμενοι. Ἐπεὶ δὲ αἱ πρῶται ἐς φυγὴν ἐτράποντο, ἐνθαῦτα αἱ πλεῖσται διεφθείροντο· οἱ γὰρ ὄπισθε τεταγμένοι, ἐς τὸ πρόσθε τῇσι νηυσὶ παριέναι πειρεώμενοι ὡς ἀποδεξόμενοί τι καὶ αὐτοὶ ἔργον βασιλέϊ, τῇσι σφετέρῃσι νηυσὶ φευγούσῃσι περιέπιπτον.

XC. Ἐγένετο δὲ καὶ τόδε ἐν τῷ θορύβῳ τούτῳ. Τῶν τινὲς Φοινίκων, τῶν αἱ νέες διεφθάρατο, ἐλθόντες παρὰ βασιλέα διέβαλλον τοὺς Ἴωνας, ὡς δι' ἐκείνους ἀπολοίατο αἱ νέες, ὡς προδόντων. (2) Συνήνεικε ὦν οὕτω ὥστε Ἰώνων τε τοὺς στρατηγοὺς μὴ ἀπολέσθαι, Φοινίκων τε τοὺς διαβάλλοντας λαβέειν τοιόνδε μισθόν. Ἔτι τούτων ταῦτα λεγόντων ἐνέβαλε νηῒ Ἀττικῇ Σαμοθρηϊκίη νηῦς. (3) Ἥ τε δὴ Ἀττικὴ κατεδύετο, καὶ ἐπιφερομένη Αἰγιναίη νηῦς κατέδυσε τῶν Σαμοθρηΐκων τὴν νέα. Ἅτε δὴ ἐόντες ἀκοντισταὶ οἱ Σαμοθρήϊκες τοὺς ἐπιβάτας ἀπὸ τῆς καταδυσάσης νεὸς βάλλοντες ἀπήραξαν καὶ ἐπέβησάν τε καὶ ἔσχον αὐτήν. (4) Ταῦτα γενόμενα τοὺς Ἴωνας ἐρρύσατο· ὡς γὰρ εἶδέ σφεας Ξέρξης ἔργον μέγα ἐργασαμένους, ἐτράπετο πρὸς τοὺς Φοίνικας οἷα ὑπερλυπεόμενός τε καὶ πάντας αἰτιεώμενος, καί σφεων ἐκέλευσε τὰς κεφαλὰς ἀποταμέειν, ἵνα μὴ αὐτοὶ κακοὶ γενόμενοι τοὺς ἀμείνονας διαβάλλωσι. (5) Ὅκως γάρ τινα ἴδοι Ξέρξης τῶν ἑωυτοῦ ἔργον τι ἀποδεικνύμενον ἐν τῇ ναυμαχίῃ, κατήμενος ὑπὸ τῷ οὔρεϊ τῷ ἀντίον Σαλαμῖνος τὸ καλέεται Αἰγάλεως, ἀνεπυνθάνετο τὸν ποιήσαντα, καὶ οἱ γραμματισταὶ ἀνέγραφον πατρόθεν τὸν τριήραρχον καὶ τὴν πόλιν. (6) Πρὸς δέ τι καὶ προσεβάλετο φίλος ἐὼν Ἀριαράμνης ἀνὴρ Πέρσης παρεὼν τούτου τοῦ Φοινικηΐου πάθεος. Οἱ μὲν δὴ πρὸς τοὺς Φοίνικας ἐτράποντο.

XCI. Τῶν δὲ βαρβάρων ἐς φυγὴν τραπομένων καὶ ἐκπλωόντων πρὸς τὸ Φάληρον Αἰγινῆται ὑποστάντες ἐν τῷ πορθμῷ ἔργα ἀπεδέξαντο λόγου ἄξια. (2) Οἱ μὲν γὰρ Ἀθηναῖοι ἐν τῷ θορύβῳ ἐκεράϊζον τάς τε ἀντισταμένας καὶ τὰς φευγούσας τῶν νεῶν, οἱ δὲ Αἰγινῆται τὰς ἐκπλωούσας· ὅκως δέ τινες τοὺς Ἀθηναίους διαφύγοιεν, φερόμενοι ἐσέπιπτον ἐς τοὺς Αἰγινήτας.

XCII. Ἐνθαῦτα συνεκύρεον νέες ἥ τε Θεμιστοκλέος διώκουσα νέα, καὶ ἡ Πολυκρίτου τοῦ Κρίου ἀνδρὸς Αἰγινήτεω νηῒ ἐμβαλοῦσα Σιδωνίῃ, ἥπερ εἷλε τὴν προφυλάσσουσαν ἐπὶ Σκιάθῳ τὴν Αἰγιναίην, ἐπ' ἧς ἔπλεε Πυθέης ὁ Ἰσχενόου, τὸν οἱ Πέρσαι κατακοπέντα ἀρετῆς εἵνεκεν εἶχον ἐν τῇ νηῒ ἐκπαγλεόμενοι· τὸν δὴ περιάγουσα ἅμα τοῖσι Πέρσῃσι ἥλω νηῦς ἡ Σιδωνίη, ὥστε Πυθέην οὕτω σωθῆναι ἐς Αἴγιναν. (2) Ὡς δὲ ἐσεῖδε τὴν νέα τὴν Ἀττικὴν ὁ Πολύκριτος, ἔγνω τὸ σημήϊον ἰδὼν τῆς στρατηγίδος, καὶ βώσας τὸν Θεμιστοκλέα ἐπεκερτόμησε ἐς τῶν Αἰγινητέων τὸν μηδισμὸν ὀνειδίζων. Ταῦτα μέν νυν νηῒ ἐμβαλὼν ὁ Πολύκριτος ἀπέρριψε ἐς Θεμιστοκλέα.

XCIII. Οἱ δὲ βάρβαροι τῶν αἱ νέες περιεγέ-

Postquam primæ naves in fugam erant versæ, tum vero plurimæ corruptæ sunt: nam qui pone erant locati, hi quum navibus in anteriora progredi conarentur, quippe et ipsi præclarum aliquod facinus regi ostensuri, in suorum naves fugientium inciderunt.

XC. In eodem tumultu hoc etiam accidit. Phœnices quidam, quorum naves perierant, ad regem accedentes calumniati sunt Iones, tamquam per eorum proditionem periissent naves. (2) Forte fortuna autem ita cecidit res, ut Ionum duces nihil mali paterentur, et Phœnices calumniantes hancce mercedem ferrent. Dum illi adhuc ista dicunt, in unam ex Atheniensium navibus irruit navis Samothracica: (3) et dum mergitur Attica navis, adcurrens navis Æginensis deprimit Samothracicam. Tum vero Samothraces, ut erant solertes jaculatores, de navi quæ ipsorum navem depresserat conjectis telis deturbarunt propugnatores, navemque conscenderunt, eaque potiti sunt. (4) Id factum Iones servavit. Ut enim rem præclare ab his gestam Xerxes vidit, iram suam in Phœnices vertit, quippe valde æger animi et quoslibet accusans: illorumque capita jussit præcidi, ne, quum ignavi ipsi essent, fortiores viros calumniarentur. (5) Xerxes enim, e regione Salaminis sedens in montis radice, cui Ægaleus nomen, quoties aliquod facinus a suis editum cerneret, sciscitabatur quis esset qui id fecisset: et scribæ notabant trierarchi nomen cum patris et civitatis nomine. (6) Insuper vero etiam Ariaramnes Persa, qui tunc aderat, operam suam Ionibus, quorum erat amicus, ad hoc contulerat ut malum illud in Phœnicum capita verteretur.

XCI. Ubi vero in fugam versi barbari ad Phalerum navibus contenderunt, ibi tunc Æginetæ, in freto in subsidiis stantes memoratu digna facinora edidere. (2) Etenim Athenienses quidem in hoc tumultu naves et resistentes et fugientes perdebant, Æginetæ vero eas quæ prœlio excedebant: et, ut quæque periculum ab Atheniensibus effugerant, hæ dum recipiebant se, in Æginetas incidebant.

XCII. Ibi forte mutuo sibi occurrerunt navis Themistoclis, aliam navem persequentis, et Polycriti navis, Crii filii, Æginetæ, qui in Sidoniam illam navem impetum fecerat, a qua prius ad Sciathum capta fuerat Æginensis navis speculatoria; qua navi vehebatur Pytheas, Ischenoi filius, quem Persæ misere concisum in navi habebant, virtutem ejus admirantes. Hunc igitur Pytheam simul cum Persis vehens navis Sidonia capta nunc est a Polycrito, atque ita servatus Pytheas, et Æginam dein adductus. (2) Jam ubi Atticam navem conspexit Polycritus, eamque ex insigni imperatorio agnovit, inclamans Themistocli, et conviciis eum insectatus, Ita, ait, Æginetæ Medis favent! Hæc Polycritus, postquam in navem istam impetum fecerat, in Themistoclem projecit.

XCIII. Barbari vero, quorum superfuere naves, fuga ad

νοντο, φεύγοντες ἀπίκοντο ἐς Φάληρον ὑπὸ τὸν πεζὸν στρατόν. (2) Ἐν δὲ τῇ ναυμαχίῃ ταύτῃ ἤκουσαν Ἑλλήνων ἄριστα Αἰγινῆται, ἐπὶ δὲ Ἀθηναῖοι, ἀνδρῶν δὲ Πολύκριτός τε ὁ Αἰγινήτης καὶ Ἀθηναῖοι Εὐμένης τε ὁ Ἀναγυράσιος καὶ Ἀμεινίης Παλληνεύς, ὃς καὶ Ἀρτεμισίην ἐπεδίωξε. (3) Εἰ μέν νυν ἔμαθε ὅτι ἐν ταύτῃ πλέοι ἡ Ἀρτεμισίη, οὐκ ἂν ἐπαύσατο πρότερον ἢ εἷλέ μιν ἢ καὶ αὐτὸς ἥλω. Τοῖσι γὰρ Ἀθηναίων τριηράρχοισι παρεκεκέλευστο, πρὸς δὲ καὶ ἄεθλον ἐκέετο μύριαι δραχμαί, ὃς ἄν μιν ζωὴν ἕλῃ· δεινὸν γάρ τι ἐποιεῦντο γυναῖκα ἐπὶ τὰς Ἀθήνας στρατεύεσθαι. (4) Αὕτη μὲν δή, ὡς πρότερον εἴρηται, διέφυγε· ἦσαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι, τῶν αἱ νέες περιεγεγόνεσαν, ἐν τῷ Φαλήρῳ.

XCIV. Ἀδείμαντον δὲ τὸν Κορίνθιον στρατηγὸν λέγουσι Ἀθηναῖοι αὐτίκα κατ' ἀρχάς, ὡς συνέμισγον αἱ νέες, ἐκπλαγέντα τε καὶ ὑπερδείσαντα, τὰ ἱστία ἀειράμενον οἴχεσθαι φεύγοντα, ἰδόντας δὲ τοὺς Κορινθίους τὴν στρατηγίδα φεύγουσαν ὡσαύτως οἴχεσθαι. (2) Ὡς δὲ ἄρα φεύγοντας γίνεσθαι τῆς Σαλαμινίης κατὰ τὸ ἱρὸν Ἀθηναίης Σκιράδος, περιπίπτειν σφι κέλητα θείῃ πομπῇ, τὸν οὔτε πέμψαντα φανῆναι οὐδένα, οὔτε τι τῶν ἀπὸ τῆς στρατιῆς εἰδόσι προσφέρεσθαι τοῖσι Κορινθίοισι. (3) Τῇδε δὲ συμβάλλονται εἶναι θεῖον τὸ πρῆγμα· ὡς γὰρ ἀγχοῦ γενέσθαι τῶν νεῶν, τοὺς ἀπὸ τοῦ κέλητος λέγειν τάδε, « Ἀδείμαντε, σὺ μὲν ἀποστρέψας τὰς νέας ἐς φυγὴν ὥρμησαι καταπροδοὺς τοὺς Ἕλληνας· οἱ δὲ καὶ δὴ νικῶσι, ὅσον αὐτοὶ ἠρῶντο ἐπικρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν. » (4) Ταῦτα λεγόντων ἀπιστέειν γὰρ τὸν Ἀδείμαντον, αὖτις τάδε λέγειν, ὡς αὐτοὶ οἷοί τε εἶεν ἀγόμενοι ὅμηροι ἀποθνήσκειν, ἢν μὴ νικῶντες φαίνωνται οἱ Ἕλληνες. Οὕτω δὴ ἀποστρέψαντα τὴν νέα αὐτόν τε καὶ τοὺς ἄλλους ἐπ' ἐξεργασμένοισι ἐλθεῖν ἐς τὸ στρατόπεδον. (5) Τούτους μὲν τοιαύτη φάτις ἔχει ὑπ' Ἀθηναίων, οὐ μέντοι αὐτοί γε Κορίνθιοι ὁμολογέουσι, ἀλλ' ἐν πρώτοισι σφέας αὐτοὺς τῆς ναυμαχίης νομίζουσι γενέσθαι· μαρτυρέει δέ σφι καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς.

XCV. Ἀριστείδης δὲ ὁ Λυσιμάχου ἀνὴρ Ἀθηναῖος, τοῦ καὶ ὀλίγῳ τι πρότερον τούτων ἐπεμνήσθην ὡς ἀνδρὸς ἀρίστου, οὗτος ἐν τῷ θορύβῳ τούτῳ τῷ περὶ Σαλαμῖνα γενομένῳ τάδε ἐποίεε· παραλαβὼν πολλοὺς τῶν ὁπλιτέων οἳ παρετετάχατο παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμινίης χώρης, γένος ἐόντες Ἀθηναῖοι, ἐς τὴν Ψυττάλειαν νῆσον ἀπέβησε ἄγων, οἳ τοὺς Πέρσας τοὺς ἐν τῇ νησῖδι ταύτῃ κατεφόνευσαν πάντας.

XCVI. Ὡς δὲ ἡ ναυμαχίη διελέλυτο, κατειρύσαντες ἐς τὴν Σαλαμῖνα οἱ Ἕλληνες τῶν ναυηγίων ὅσα ταύτῃ ἐτύγχανε ἔτι ἐόντα, ἑτοῖμοι ἦσαν ἐς ἄλλην ναυμαχίην, ἐλπίζοντες τῇσι περιεούσῃσι νηυσὶ ἔτι χρήσεσθαι βασιλέα. (2) Τῶν δὲ ναυηγίων πολλὰ ὑπολαβὼν ἄνεμος ζέφυρος ἔφερε τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἠϊόνα τὴν καλευμένην Κωλιάδα, ὥστε ἀποπλῆσθαι τὸν χρησμὸν τόν τε ἄλλον πάντα τὸν περὶ τῆς ναυμαχίης ταύτης

Phalerum sub pedestris exercitus tutamen pervenerunt. (2) In hac navali pugna e Græcis præcipuam laudem consecuti sunt Æginetæ; et post hos, Athenienses: ex singulis vero viris Polycritus Ægineta, et duo Athenienses, Eumenes Anagyrasius, et Aminias Pallenensis, qui Artemisiam quoque persecutus est. (3) Qui si scivisset navi illa Artemisiam vehi, non prius desiturus erat quam aut illam cepisset aut ipse captus fuisset: nam Atheniensium triremium præfectis hoc imperatum erat, prætereaque præmium erat propositum decem millia drachmarum, si quis eam vivam cepisset: magnopere quippe indignati erant mulierem contra Athenas militare. (4) At hæc quidem, ut supra dictum est, periculum effugit: sed et reliqui, quorum superfuere naves, in Phalerum se receperunt.

XCIV. Adimantum vero, Corinthiorum ducem, aiunt Athenienses, initio statim, ut concurrerunt naves, metu terroreque perculsum, sustulisse vela et in fugam sese proripuisse; reliquosque Corinthios, imperatoriam navem videntes aufugere, pariter abiisse. (2) Qui quum in fuga ex adverso templi Minervæ Sciradis, quod in Salamine est, versarentur, incidisse in eos memorant celocem divinitus missam; quam qui misisset, repertum esse neminem; accessisse eam autem ad Corinthios, omnium quæ apud exercitum gesta erant ignaros. (3) Fuisse autem divinam rem inde colligunt, quod qui in celoce erant, quum ad naves adpropinquassent, hæc dixissent: « Adimante, tu abductis navibus in fugam te proripuisti prodens Græcos: at illi tantam de hostibus victoriam reportant, quantam ipsi precati erant. » (4) Quibus hæc dicentibus quum fidem non adhiberet Adimantus, rursus eosdem dixisse, paratos ipsos esse obsides sese sistere, et ad supplicium duci, ni Græci comperti fuissent victoriam reportasse. Ita igitur et illum et reliquos retro convertisse naves, et re peracta in castra Græcorum venisse. (5) Hæc de Corinthiis Athenienses narrant: at negant factum Corinthii, seque inter primos navali huic pugnæ autumant interfuisse; eisque testimonium exhibet reliqua Græcia.

XCV. Aristides vero, Lysimachi filius, Atheniensis, cujus etiam paulo ante, ut optimi viri, feci mentionem, in illo ad Salaminem tumultu hanc navavit operam: adsumptis gravis armaturæ militibus multis eorum qui secundum littus terræ Salaminiæ erant locati, genere Atheniensibus, cum his in Psyttaleam insulam trajecit, et Persas omnes qui in insula hac erant interfecit.

XCVI. Dirempto navali prælio Græci, postquam naufragiorum quidquid forte adhuc ibi locorum erat in terram Salaminis pertraxerunt, ad novam pugnam sese compararunt, existimantes reliquis navibus denuo usurum regem. (2) Sed magnam naufragiorum partem abripiens ventus Zephyrus ad littus Atticæ, cui Colias nomen, devexit: itaque impleta sunt quum reliqua oracula omnia quæ de hac

εἰρημένον Βάκιδι καὶ Μουσαίῳ, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰ ναυήγια τὰ ταύτῃ ἐξενειχθέντα τὸ εἰρημένον πολλοῖσι ἔτεσι πρότερον τούτων ἐν χρησμῷ Λυσιστράτῳ Ἀθηναίῳ ἀνδρὶ χρησμολόγῳ, τὸ ἐλελήθεε πάντας τοὺς Ἕλληνας,

Κωλιάδες δὲ γυναῖκες ἐρετμοῖσι φρύξουσι.

Τοῦτο δὲ ἔμελλε ἀπελάσαντος βασιλέος ἔσεσθαι.

XCVII. Ξέρξης δὲ ὡς ἔμαθε τὸ γεγονὸς πάθος, δείσας μή τις τῶν Ἰώνων ὑποθῆται τοῖσι Ἕλλησι ἢ αὐτοὶ νώσωσι πλώειν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον λύσοντες τὰς γεφύρας, καὶ ἀπολαμφθεὶς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀπολέσθαι κινδυνεύσῃ, δρησμὸν ἐβούλευε. (2) Ἐθέλων δὲ μὴ ἐπίδηλος εἶναι μήτε τοῖσι Ἕλλησι μήτε τοῖσι ἑωυτοῦ, ἐς τὴν Σαλαμῖνα χῶμα ἐπειρᾶτο διαχοῦν, γαυλούς τε Φοινικηΐους συνέδεε, ἵνα ἀντί τε σχεδίης ἔωσι καὶ τείχεος, ἀρτέετό τε ἐς πόλεμον ὡς ναυμαχίην ἄλλην ποιησόμενος. (3) Ὁρέοντες δέ μιν πάντες οἱ ἄλλοι ταῦτα πρήσσοντα εὖ ἠπιστέατο ὡς ἐκ παντὸς νόου παρεσκεύασται μένων πολεμήσειν· Μαρδόνιον δ' οὐδὲν τούτων ἐλάνθανε ὡς μάλιστα ἔμπειρον ἐόντα τῆς ἐκείνου διανοίης. Ταῦτά τε ἅμα Ξέρξης ἐποίεε, καὶ ἔπεμπε ἐς Πέρσας ἀγγελέοντα τὴν παρεοῦσάν σφι συμφορήν.

XCVIII. Τούτων δὲ τῶν ἀγγέλων ἔστι οὐδὲν ὅ τι θᾶσσον παραγίνεται θνητὸν ἐόν· οὕτω τοῖσι Πέρσῃσι ἐξεύρηται τοῦτο. (2) Λέγουσι γὰρ ὡς ὅσων ἂν ἡμερέων ᾖ ἡ πᾶσα ὁδὸς, τοσοῦτοι ἵπποι τε καὶ ἄνδρες διεστᾶσι, κατὰ ἡμερησίην ὁδὸν ἑκάστην ἵππος τε καὶ ἀνὴρ τεταγμένος· τοὺς οὔτε νιφετὸς, οὐκ ὄμβρος, οὐ καῦμα, οὐ νὺξ ἔργει μὴ οὐ κατανύσαι τὸν προκείμενον ἑωυτῷ δρόμον τὴν ταχίστην. (3) Ὁ μὲν δὴ πρῶτος δραμὼν παραδιδοῖ τὰ ἐντεταλμένα τῷ δευτέρῳ, ὁ δὲ δεύτερος τῷ τρίτῳ· τὸ δὲ ἐνθεῦτεν ἤδη κατ' ἄλλον διεξέρχεται παραδιδόμενα, κατά περ Ἕλλησι ἡ λαμπαδηφορίη τὴν τῷ Ἡφαίστῳ ἐπιτελέουσι. Τοῦτο τὸ δράμημα τῶν ἵππων καλεῦσι Πέρσαι ἀγγαρήϊον.

XCIX. Ἡ μὲν δὴ πρώτη ἐς Σοῦσα ἀγγελίη ἀπικομένη, ὡς ἔχοι Ἀθήνας Ξέρξης, ἔτερψε οὕτω δή τι Περσέων τοὺς ὑπολειφθέντας ὡς τάς τε ὁδοὺς μυρσίνῃσι πάσας ἐστόρεσαν καὶ ἐθυμίων θυμιήματα καὶ αὐτοὶ ἔσαν ἐν θυσίῃσί τε καὶ εὐπαθείῃσι· (2) ἡ δὲ δευτέρη σφι ἀγγελίη ἐπεξελθοῦσα συνέχεε οὕτω ὥστε τοὺς κιθῶνας κατερρήξαντο πάντες, βοῇ τε καὶ οἰμωγῇ ἐχρέοντο ἀπλέτῳ, Μαρδόνιον ἐν αἰτίῃσι τιθέντες. (3) Οὐκ οὕτω δὲ περὶ τῶν νεῶν ἀχθόμενοι ταῦτα οἱ Πέρσαι ἐποίευν ὡς περὶ αὐτῷ Ξέρξῃ δειμαίνοντες. Καὶ περὶ Πέρσας μὲν ἦν ταῦτα τὸν πάντα μεταξὺ χρόνον γενόμενον, μέχρι οὗ Ξέρξης αὐτός σφεας ἀπικόμενος ἔπαυσε.

C. Μαρδόνιος δὲ ὁρέων μὲν Ξέρξεα συμφορὴν μεγάλην ἐκ τῆς ναυμαχίης ποιεύμενον, ὑποπτεύων δὲ αὐτὸν δρησμὸν βουλεύειν ἐκ τῶν Ἀθηνέων, φροντίσας πρὸς ἑωυτὸν ὡς δώσει δίκην ἀναγνώσας βασιλέα στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καί οἱ κρέσσον εἴη ἀνακινδυνεῦσαι ἢ κατεργάσασθαι τὴν Ἑλλάδα ἢ αὐτὸν καλῶς

navali pugna Bacis et Musæus dixerant, tum vero etiam illud quod multis ante annis de naufragiis eo loci ejiciendis Lysistratus ediderat, fatidicus Atheniensis, quod Græcos omnes fefellerat :

Coliades mulieres remis frixuræ sunt.

Hoc autem post discessum regis erat futurum.

XCVII. Xerxes vero, ut acceptam vidit cladem, veritus ne quis Ionum consuleret Græcis aut etiam ipsi per se consilium caperent in Hellespontum navigandi pontesque solvendi, quo ipse in Europa interclusus de salute periclitaretur, fugam meditabatur. (2) Celare autem de hoc consilio cupiens et Græcos et suos, aggerem ducere in Salaminem instituit, gaulosque Phœnicios colligavit, qui pro ponte et muro essent; simulque et ad prælium se comparavit, tamquam aliam pugnam navalem commissurus. (3) Et reliqui quidem omnes, ubi eum hæc facere viderunt, prorsus existimabant serio illum et ex animi sententia paratum esse manere et redintegrare bellum : sed Mardonium nihil horum fefellit, quippe bene gnarum quid ille consilii agitaret. Hæc dum Xerxes agebat, simul nuncium in Persidem misit, qui recentem nunciaret calamitatem.

XCVIII. Hisce nunciis Persicis nihil est inter mortales quod citius eo quo tenditur perveniat : ita hoc a Persis excogitatum est. (2) Aiunt enim, quot dierum est universum iter, tot dispositos et equos et viros in quaque diurna statione paratos stare; quos nec nix, nec imber, nec æstus, nec nox impedit quominus suum quisque cursum quam velocissime conficiat. (3) Nempe, qui primus currit, is secundo tradit mandata, secundus tertio; atque sic illa deinceps alii atque alii tradita, per singulos transeunt, quemadmodum apud Græcos lampas in lampadum festivitate, quæ in Vulcani honorem celebratur. Hunc equorum cursum Persæ *angareion* vocant.

XCIX. Jam superior nuncius ubi Susa pervenit, Athenas tenere Xerxem, tanta lætitia Persas, qui domi erant relicti, impleverat, ut vias omnes myrto straverint, et thura adoleverint, et ipsi festis atque epulis celebrandis dederint operam. (2) Posterior autem ubi emanavit nuncius, ita eos consternavit, ut tunicas cuncti discerperent, et in clamorem ejulatumque erumperent infinitum, Mardoniumque tamquam auctorem calamitatum accusarent. (3) Fecerunt autem hæc Persæ, non tam quod navibus dolerent perditis, quam quod de ipso Xerxe essent solliciti. Atque hæc apud Persas toto interjecto tempore duraverunt, donec illos Xerxes ipse adventu suo sedavit.

C. Jam Mardonius, Xerxem ex pugnæ navalis exitu videns gravissimo dolore adfectum, suspicatusque fugam illum ex Athenis meditari, et reputans secum ipse, pœnas se daturum quod regi persuasisset Græciæ bellum inferre, meliusque sibi esse tentata iterum belli fortuna aut prorsus debellare Græciam, aut ipsum honestam obire mortem,

τελευτῆσαι τὸν βίον ὑπὲρ μεγάλων αἰωρηθέντα· πλέον μέντοι ἔφερέ οἱ ἡ γνώμη κατεργάσασθαι τὴν Ἑλλάδα· (2) λογισάμενος ὦν ταῦτα προσέφερε τὸν λόγον τόνδε, « δέσποτα, μήτε λυπέεο μήτε συμφορὴν μηδεμίαν μεγάλην ποιεῦ τοῦδε τοῦ γεγονότος εἵνεκεν πρήγματος. Οὐ γὰρ ξύλων ἀγὼν ὁ τὸ πᾶν φέρων ἐστὶ ἡμῖν, ἀλλ' ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων. (3) Σοὶ δὲ οὔτε τις τούτων τῶν τὸ πᾶν σφι ἤδη δοκεόντων κατεργάσθαι ἀποβὰς ἀπὸ τῶν νεῶν πειρήσεται ἀντιωθῆναι, οὔτ' ἐκ τῆς ἠπείρου τῆσδε· οἵ τε ἡμῖν ἠντιώθησαν, ἔδοσαν δίκας. (4) Εἰ μέν νυν δοκέει, αὐτίκα πειρεώμεθα τῆς Πελοποννήσου· εἰ δὲ καὶ δοκέει ἐπισχεῖν, παρέχει ποιέειν ταῦτα. Μηδὲ δυσθύμεε· οὐ γάρ ἐστι Ἕλλησι οὐδεμία ἔκδυσις μὴ οὐ δόντας λόγον τῶν ἐποίησαν νῦν τε καὶ πρότερον εἶναι σοὺς δούλους. (5) Μάλιστα μέν νυν ταῦτα ποίεε· εἰ δ' ἄρα τοι βεβούλευται αὐτὸν ἀπελαύνοντα ἀπάγειν τὴν στρατιήν, ἄλλην ἔχω καὶ ἐκ τῶνδε βουλήν. Σὺ Πέρσας, βασιλεῦ, μὴ ποιήσῃς καταγελάστους γενέσθαι Ἕλλησι· οὐδὲν γὰρ ἐν τοῖσι Πέρσῃσι δεδήληταί τῶν πρηγμάτων, οὐδ' ἐρέεις ὅκου ἐγενόμεθα ἄνδρες κακοί. (6) Εἰ δὲ Φοίνικές τε καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Κύπριοί τε καὶ Κίλικες κακοὶ ἐγένοντο, οὐδὲν πρὸς Πέρσας τοῦτο προσήκει τὸ πάθος. Ἤδη ὦν ἐπειδὴ οὐ Πέρσαι τοι αἴτιοί εἰσι, ἐμοὶ πείθεο. Εἴ τοι δέδοκται μὴ παραμένειν, σὺ μὲν ἐς ἤθεα τὰ σεωυτοῦ ἀπέλαυνε, τῆς στρατιῆς ἀπάγων τὸ πολλόν, ἐμὲ δέ σοι χρὴ τὴν Ἑλλάδα παρασχεῖν δεδουλωμένην, τριήκοντα μυριάδας τοῦ στρατοῦ ἀπολεξάμενον. »

CI. Ταῦτα ἀκούσας Ξέρξης ὡς ἐκ κακῶν ἐχάρη τε καὶ ἥσθη, πρὸς Μαρδόνιόν τε βουλευσάμενος ἔφη ἀποκρινέεσθαι ὁκότερον ποιήσει τούτων. (2) Ὡς δὲ ἐβουλεύετο ἅμα Περσέων τοῖσι ἐπικλήτοισι, ἔδοξέ οἱ καὶ Ἀρτεμισίην ἐς συμβουλίην μεταπέμψασθαι, ὅτι πρότερον ἐφαίνετο μούνη νοέουσα τὰ ποιητέα ἦν. (3) Ὡς δὲ ἀπίκετο ἡ Ἀρτεμισίη, μεταστησάμενος τοὺς ἄλλους, τούς τε συμβούλους Περσέων καὶ τοὺς δορυφόρους, ἔλεξε Ξέρξης τάδε, « κελεύει με Μαρδόνιος μένοντα αὐτοῦ πειρᾶσθαι τῆς Πελοποννήσου, λέγων ὥς μοι Πέρσαι τε καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς οὐδενὸς μεταίτιοι πάθεός εἰσι, ἀλλὰ βουλομένοισί σφι γένοιτ' ἂν ἀπόδεξις. (4) Ἐμὲ ὦν ἢ ταῦτα κελεύει ποιέειν, ἢ αὐτὸς ἐθέλει τριήκοντα μυριάδας ἀπολεξάμενος τοῦ στρατοῦ παρασχεῖν μοι τὴν Ἑλλάδα δεδουλωμένην, αὐτὸν δ' ἐμὲ κελεύει ἀπελαύνειν σὺν τῷ λοιπῷ στρατῷ ἐς ἤθεα τὰ ἐμά. (5) Σὺ ὦν ἐμοί, καὶ γὰρ περὶ τῆς ναυμαχίης εὖ συνεβούλευσας τῆς γενομένης οὐκ ἐῶσα ποιέεσθαι, νῦν τε συμβούλευσον ὁκότερα ποιέων ἐπιτύχω εὖ βουλευσάμενος. »

CII. Ὁ μὲν ταῦτα συνεβουλεύετο, ἡ δὲ λέγει τάδε, « βασιλεῦ, χαλεπὸν μέν ἐστι συμβουλευομένῳ τυχεῖν τὰ ἄριστα εἴπασαν, ἐπὶ μέντοι τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι δοκέει μοι αὐτὸν μέν σε ἀπελαύνειν ὀπίσω, Μαρδόνιον δέ, εἰ ἐθέλει τε καὶ ὑποδέκεται ταῦτα ποιήσειν, αὐτοῦ καταλιπεῖν σὺν τοῖσι ἐθέλει. (2) Τοῦτο μὲν γάρ,

postquam magnarum rerum spe fuisset elatus; denique in hanc partem maxime inclinans, ut Græciam subigeret : (2) hæc, inquam, secum reputans, tali oratione regem est allocutus : « Domine, ne mærori indulgeas, neque nimium ex eo quod accidit capias dolorem! Non enim lignorum certamen ad belli exitum nobis maximum confert momentum, sed virorum equorumque. (3) Tibi vero nemo, neque ex his qui nunc omnia confecisse sibi videntur, exscensione e navibus facta resistere conabitur, neque ex hac continente quisquam : et, qui contra nos steterunt, hi pœnas dedere. (4) Si igitur tibi videtur, protinus Peloponnesum adgrediamur : sin in præsentia omittere hoc placet, omittamus licet. Ne vero despondeas animum! nec enim ullo modo effugere Græci possunt, quin rationem nobis eorum, quæ et nunc et antea patrarunt, reddant, et servi fiant tui. (5) Igitur hoc quidem maxime agas. Quodsi vero hinc ipse abscedere et abducere exercitum decrevisti, aliud habeo post hæc quoque consilium. Tu, rex, ne committe ut Græcis ludibrio sint Persæ. In Persis enim tuis nihil detrimenti res tuæ acceperunt, neque tu dices quo loco a nobis res male gesta sit. (6) Sin Phœnices et Ægyptii et Cyprii et Cilices male pugnarunt, nihil ad Persas hæc clades pertinet. Nunc igitur, quum non sit quod Persas culpes, mihi morem gere. Si tibi constitutum est hic non manere, tu quidem tuas in sedes discede, majorem exercitus partem tecum abducens : at me oportet tibi Græciam in servitutem redactam tradere, postquam de exercitu trecenta hominum millia delegero. »

CI. Quibus auditis Xerxes, ut post mala, gavisus delectatusque est, Mardonioque ait, se ei, postquam deliberaverit, responsurum esse, utrum ex his, quæ ab illo proposita erant, facturus sit. (2) Ubi vero cum Persis in consilium adhiberi solitis consultabat, placuit ei Artemisiam quoque in consilium vocare, quippe quæ etiam antea comperta esset, sola quid faciendum perspexisse. (3) Quæ ubi advenit, submotis consiliariis Persis et satellitibus, hæc ad eam Xerxes verba fecit : « Hortatur me Mardonius, ut hic maneam, et Peloponnesum adgrediar; dicens, Persas et pedestrem exercitum nullius calamitatis, quæ nobis accidisset, culpam sustinere, et lubentes illos re ipsa hoc esse demonstraturos. (4) Me igitur ille aut hoc facere hortatur, aut ipse velle se, ait, cum selectis de exercitu trecentis millibus Græciam mihi tradere in servitutem redactam; me ipsum autem jubet cum reliquis copiis meas ad sedes discedere. (5) Tu igitur, quum etiam de pugna navali, quam suscepimus, bene mihi consulueris, negans illam esse suscipiendam, nunc quoque suade, utrum horum faciendo rectius feliciusque rebus meis consuluero. »

CII. Hæc consulenti Xerxi in hunc modum Artemisia respondit : « Difficile, rex, est ita me esse felicem ut tibi consultanti optima dicam : veruntamen in præsenti rerum statu optimum mihi videtur, ut tu domum revertaris; Mardonium vero, si ista efficere vult tibique recipit, hic cum eis quos postulat relinquas. (2) Nam, sive ille ea, quæ

ἢν καταστρέψηται τά φησι ἐθέλειν καί οἱ προχωρήσῃ τὰ νοέων λέγει, σὸν τὸ ἔργον, ὦ δέσποτα, γίνεται· οἱ γάρ σοὶ δοῦλοι κατεργάσαντο· τοῦτο δὲ, ἢν τὰ ἐναντία τῆς Μαρδονίου γνώμης γένηται, οὐδεμία συμφορὴ μεγάλη ἔσται σέο τε περιεόντος καὶ ἐκείνων τῶν πρηγμάτων περὶ οἶκον τὸν σόν. (2) Ἢν γὰρ σύ τε περιῇς καὶ οἶκος ὁ σὸς, πολλοὺς πολλάκις ἀγῶνας δραμέονται περὶ σφέων αὐτῶν οἱ Ἕλληνες. Μαρδονίου δὲ, ἤν τι πάθῃ, λόγος οὐδεὶς γίνεται· οὐδέ τι νικῶντες οἱ Ἕλληνες νικῶσι, δοῦλον σὸν ἀπολέσαντες. Σὺ δὲ, τῶν εἵνεκεν τὸν στόλον ἐποιήσαο, πυρώσας τὰς Ἀθήνας ἀπελᾷς. »

CIII. Ἥσθη τε δὴ τῇ συμβουλίῃ Ξέρξης· λέγουσα γὰρ ἐπετύγχανε τά περ αὐτὸς ἐνόεε. Οὐδὲ γὰρ εἰ πάντες καὶ πᾶσαι συνεβούλευον αὐτῷ μένειν, ἔμενε ἂν δοκέειν ἐμοί· οὕτω καταρρωδήκεε. (2) Ἐπαινέσας δὲ τὴν Ἀρτεμισίην ταύτην μὲν ἀποστέλλει ἄγουσαν αὐτοῦ τοὺς παῖδας ἐς Ἔφεσον· νόθοι γάρ τινες παῖδές οἱ συνείποντο.

CIV. Συνέπεμπε δὲ τοῖσι παισὶ φύλακον Ἑρμότιμον, γένος μὲν ἐόντα Πηδασέα, φερόμενον δὲ οὐ τὰ δεύτερα τῶν εὐνούχων παρὰ βασιλέϊ. Οἱ δὲ Πηδασέες οἰκέουσι ὑπὲρ Ἁλικαρνησσοῦ. (2) Ἐν δὲ τοῖσι Πηδάσοισι τούτοισι τοιόνδε φέρεται πρῆγμα γίνεσθαι· ἐπεὰν τοῖσι ἀμφικτίοσι πᾶσι τοῖσι ἀμφὶ ταύτης οἰκέουσι τῆς πόλιος μέλλῃ τι ἐντὸς χρόνου ἔσεσθαι χαλεπὸν, τότε ἡ ἱρεία αὐτόθι τῆς Ἀθηναίης φύει πώγωνα μέγαν. Τοῦτο δέ σφι δὶς ἤδη ἐγένετο.

CV. Ἐκ τούτων δὴ τῶν Πηδασέων ὁ Ἑρμότιμος ἦν, τῷ μεγίστη τίσις ἤδη ἀδικηθέντι ἐγένετο πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. Ἁλόντα γὰρ αὐτὸν ὑπὸ πολεμίων καὶ πωλεόμενον ὠνέεται Πανιώνιος ἀνὴρ Χῖος, ὃς τὴν ζόην κατεστήσατο ἀπ' ἔργων ἀνοσιωτάτων. (2) Ὅκως γὰρ κτήσαιτο παῖδας εἴδεος ἐπαμμένους, ἐκτάμνων ἀγινέων ἐπώλεε ἐς Σάρδις τε καὶ Ἔφεσον χρημάτων μεγάλων· παρὰ γὰρ τοῖσι βαρβάροισι τιμιώτεροί εἰσι οἱ εὐνοῦχοι πίστιος εἵνεκεν τῆς πάσης τῶν ἐνορχίων. (3) Ἄλλους τε δὴ ὁ Πανιώνιος ἐξέταμε πολλοὺς, ἅτε ποιεύμενος ἐκ τούτου τὴν ζόην, καὶ δὴ καὶ τοῦτον. Καὶ οὐ γὰρ τὰ πάντα ἐδυστύχεε ὁ Ἑρμότιμος, ἀπικνέεται ἐκ τῶν Σαρδίων παρὰ βασιλέα μετ' ἄλλων δώρων, χρόνου δὲ προϊόντος πάντων τῶν εὐνούχων ἐτιμήθη μάλιστα παρὰ Ξέρξῃ.

CVI. Ὡς δὲ τὸ στράτευμα τὸ Περσικὸν ὅρμα βασιλεὺς ἐπὶ τὰς Ἀθήνας ἐὼν ἐν Σάρδισι, ἐνθαῦτα καταβὰς κατὰ δή τι πρῆγμα ὁ Ἑρμότιμος ἐς γῆν τὴν Μυσίην, τὴν Χῖοι μὲν νέμονται, Ἀταρνεὺς δὲ καλέεται, εὑρίσκει τὸν Πανιώνιον ἐνθαῦτα. (2) Ἐπιγνοὺς δὲ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν πολλοὺς καὶ φιλίους λόγους, πρῶτα μέν οἱ καταλέγων ὅσα αὐτὸς δι' ἐκεῖνον ἔχοι ἀγαθὰ, δεύτερα δέ οἱ ὑπισχνεύμενος ἀντὶ τούτων ὅσα μιν ἀγαθὰ ποιήσει ἢν κομίσας τοὺς οἰκέτας οἰκέῃ ἐκείνῃ, ὥστε ὑποδεξάμενον ἄσμενον τοὺς λόγους τὸν Πανιώνιον κομίσαι τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα. (3) Ὡς δὲ ἄρα πανοικίῃ μιν

animo agit pollicerturque, perfecerit, eique res ex sententia successerit, tuum, rex, hoc facinus erit; tui enim servi id fecerint: sive contra Mardonii sententiam res ceciderit, non ingens fuerit calamitas, salvo et te et domus tuæ statu. (3) Tu enim si salvus fueris domusque tua, multa frequentiaque pericula de salute sua adibunt Græci. Mardonio vero si quid acciderit, non tanti fuerit momenti; neque Græci, etiamsi Mardonium vicerint, insignem reportaverint victoriam servo tuo interempto. Tu vero cujus rei caussa expeditionem hanc suscepisti, incensis Athenis discessum facies. »

CIII. Hoc consilio, ut consentaneum erat, delectatus est Xerxes: opportune enim Artemisia ea ipsa dixerat, quæ ille animo agitabat. Etenim, ut mihi quidem videtur, etiamsi omnes et viri et mulieres, ut ibi maneret, ei suasissent, non erat mansurus: adeo metu erat perculsus. (2) Igitur laudibus Artemisiam prosecutus est, eamque dimisit, filios ipsius Ephesum ducturam: filii enim nonnulli nothi eum erant secuti.

CIV. Cum istis pueris Xerxes custodem misit Hermotimum, genere Pedasensem, qui primum inter eunuchos locum apud regem tenebat. Habitant autem Pedasenses supra Halicarnassum. (2) In quo Pedasorum oppido hoc rei fertur accidere: quando finitimis quibuscumque, qui circa oppidum illud habitant, grave quidpiam intra certum tempus imminet, tunc antistitæ templi Minervæ, quod ibi est, grandis nascitur barba: atque id jam bis apud illos accidit.

CV. Ex his igitur Pedasensibus Hermotimus erat: cui contigit gravissimam omnium, quos novimus, ultionem obtinere in hominem a quo injuria fuerat adfectus. Etenim bello captum et venundatum emit Panionius, civis Chius, qui opere iniquissimo vitam sustentabat. (2) Quoties enim pueros nactus esset forma præstantes, hos castrabat, et Sardes aut Ephesum abductos ingenti pretio vendebat. Quippe apud barbaros eunuchi pretiosiores sunt his qui non sunt castrati, et major illis in omnibus rebus fides habetur. (3) Quum alios igitur multos castraverat hic Panionius, utpote hoc quæstu vitam alens, tum vero etiam hunc ipsum. Nec vero usquequaque infelix Hermotimus fuit: nam e Sardibus cum aliis muneribus ad regem pervenit, et succedente tempore præ omnibus eunuchis maximo in honore apud Xerxem fuit.

CVI. Quo tempore vero Persicum exercitum adversus Athenas ducens rex Sardibus versabatur, tunc Hermotimus, quum nescio cujus negotii caussa in Mysiam terram quæ Chiorum est, cui Atarneus nomen, esset profectus, ibi Panionium invenit. (2) Quem ubi agnovit, multis verbis benigne est adlocutus; memorans primum, quantam prosperitatem per illum esset consecutus; deinde promittens, se rependendæ gratiæ caussa ingentibus beneficiis illum cumulaturum, si cum sua familia Sardes habitatum venisset. Quibus verbis persuasus Panionius, lubens accipiens conditionem, cum liberis et uxore Sardes migravit. (3) Sed postquam

περιέλαβε, ἔλεγε ὁ Ἑρμότιμος τάδε, « ὦ πάντων ἀνδρῶν ἤδη μάλιστα ἀπ' ἔργων ἀνοσιωτάτων τὸν βίον κτησάμενε, τί σε ἐγὼ κακὸν ἢ αὐτὸς ἢ τῶν ἐμῶν τις ἐργάσατο, ἢ σὲ ἢ τῶν σῶν τινὰ, ὅτι με ἀντ' ἀνδρὸς ἐποίησας τὸ μηδὲν εἶναι; (4) Ἐδόκεές τε θεοὺς λήσειν οἷα ἐμηχανῶ τότε· οἵ σε ποιήσαντα ἀνόσια, νόμῳ δικαίῳ χρεώμενοι, ὑπήγαγον ἐς χέρας τὰς ἐμὰς, ὥστε σε μὴ μέμψασθαι τὴν ἀπ' ἐμέο τοι ἐσομένην δίκην. » (5) Ὡς δέ οἱ ταῦτα ὠνείδισε, ἀχθέντων τῶν παίδων ἐς ὄψιν ἠναγκάζετο ὁ Πανιώνιος τῶν ἑωυτοῦ παίδων τεσσέρων ἐόντων τὰ αἰδοῖα ἀποτάμνειν, ἀναγκαζόμενος δὲ ἐποίεε ταῦτα· αὐτοῦ τε, ὡς ταῦτα ἐργάσατο, οἱ παῖδες ἀναγκαζόμενοι ἀπέταμνον. Πανιώνιον μέν νυν οὕτω περιῆλθε ἥ τε τίσις καὶ ὁ Ἑρμότιμος.

CVII. Ξέρξης δὲ ὡς τοὺς παῖδας Ἀρτεμισίῃ ἐπέτρεψε ἀπάγειν ἐς Ἔφεσον, καλέσας Μαρδόνιον ἐκέλευσέ μιν τῆς στρατιῆς διαλέγειν τοὺς βούλεται, καὶ ποιέειν τοῖσι λόγοισι τὰ ἔργα πειρώμενον ὅμοια. (2) Ταύτην μὲν τὴν ἡμέρην ἐς τοσοῦτο ἐγίνετο, τῆς δὲ νυκτὸς κελεύσαντος βασιλέος τὰς νέας οἱ στρατηγοὶ ἐκ τοῦ Φαλήρου ἀπῆγον ὀπίσω ἐς τὸν Ἑλλήσποντον, ὡς τάχεος εἶχε ἕκαστος, διαφυλαξούσας τὰς σχεδίας πορευθῆναι βασιλέϊ. (3) Ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ ἔσαν Ζωστῆρος πλώοντες οἱ βάρβαροι, ἀνατείνουσι γὰρ ἄκραι λεπταὶ τῆς ἠπείρου, ταύτας ἔδοξάν τε νέας εἶναι καὶ ἔφευγον ἐπὶ πολλόν. Χρόνῳ δὲ μαθόντες ὅτι οὐ νέες εἶεν, ἀλλ' ἄκραι, συλλεχθέντες ἐκομίζοντο.

CVIII. Ὡς δὲ ἡμέρη ἐγένετο, ὁρέοντες οἱ Ἕλληνες κατὰ χώρην μένοντα τὸν στρατὸν τὸν πεζὸν ἤλπιζον καὶ τὰς νέας εἶναι περὶ Φάληρον, ἐδόκεόν τε ναυμαχήσειν σφέας, παραρτέοντό τε ὡς ἀλεξησόμενοι. Ἐπεὶ δὲ ἐπύθοντο τὰς νέας οἰχωκυίας, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἐδόκεε ἐπιδιώκειν. Τὸν μέν νυν ναυτικὸν τὸν Ξέρξεω στρατὸν οὐκ ἐπεῖδον διώξαντες μέχρι Ἄνδρου, ἐς δὲ τὴν Ἄνδρον ἀπικόμενοι ἐβουλεύοντο. (2) Θεμιστοκλέης μέν νυν γνώμην ἀπεδείκνυτο διὰ νήσων τραπομένους καὶ ἐπιδιώξαντας τὰς νέας πλώειν ἰθέως ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον λύσοντας τὰς γεφύρας· Εὐρυβιάδης δὲ τὴν ἐναντίην ταύτῃ γνώμην ἐτίθετο, λέγων ὡς εἰ λύσουσι τὰς σχεδίας, τοῦτ' ἂν μέγιστον πάντων σφεῖς κακὸν τὴν Ἑλλάδα ἐργασαίατο. (3) Εἰ γὰρ ἀναγκασθείη ἀπολαμφθεὶς ὁ Πέρσης μένειν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, πειρῷτο ἂν ἡσυχίην μὴ ἄγειν, ὡς ἄγοντι μέν οἱ ἡσυχίην οὔτε τι προχωρέειν οἷόν τε ἔσται τῶν πρηγμάτων οὔτε τις κομιδὴ τὸ ὀπίσω φανήσεται, λιμῷ τέ οἱ ἡ στρατιὴ διαφθαρέεται, ἐπιχειρέοντι δὲ αὐτῷ καὶ ἔργου ἐχομένῳ πάντα τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην οἷά τε ἔσται προσχωρῆσαι κατὰ πόλις τε καὶ κατ' ἔθνεα, ἤτοι ἁλισκομένων ἢ πρὸ τούτου ὁμολογεόντων· τροφήν τε ἕξειν σφέας τὸν ἐπέτεον αἰεὶ τῶν Ἑλλήνων καρπόν. (4) Ἀλλὰ δοκέειν γὰρ νικηθέντα τῇ ναυμαχίῃ οὐ μενέειν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὸν Πέρσην· ἐατέον ὦν εἶναι φεύγειν, ἐς ὃ ἔλθῃ φεύγων ἐς τὴν ἑωυτοῦ. Τὸ ἐνθεῦτεν δὲ περὶ τῆς ἐκείνου ποιέεσθαι ἤδη τὸν ἀγῶνα ἐκέλευε. Ταύτης δὲ εἴχοντο

eum cum tota domo in potestate Hermotimus habuit, tum vero his verbis eum adfatus est : « O jam tu omnium hominum nequissime, ex iniquissimo negotio quæstum faciens, quid tibi aut ego ipse mali feci, aut quam injuriam aliquis meorum aut tibi aut tuorum alicui intulit, cur me ex viro feceris ut nihil essem? (4) Et tu quidem tunc putabas fore ut deos lateant tua facinora : at illi, justa lege utentes, te qui iniqua ista patrasti, meas in manus tradidere : quare de pœna, quam a te repetam, non est quod conqueraris. » (5) His postquam conviciis eum accepit, filios ejus in conspectum jussit adduci, et Panionium coegit suis ipsius filiis, qui quattuor numero erant, virilia abscindere; quod ille necessitate coactus fecit : deinde vero, hoc perfecto, filii ejusdem coacti sunt ipsum evirare. Talis Panionium ultio ex Hermotimo assecuta est.

CVII. Xerxes postquam filios suos Artemisiæ commiserat Ephesum ducendos, vocatum ad se Mardonium jussit, quos vellet, de exercitu seligere, operamque dare ut promissis facta æquaret. (2) Et hæc quidem illo die gesta sunt. Insequente vero nocte jussu regis duces classis naves ex Phalero abduxerunt, quanta velocitate quisque posset, ad Hellespontum revertentes, pontes custodituri ut regi ad transeundum essent parati. (3) Sed barbari hi, ut prope Zosterem pervenere, ubi tenuia quædam promontoria in mare prominent, naves has esse putantes, procul aufugerunt. Interjecto vero tempore, postquam intellexere non naves esse, sed promontoria, rursus sese conjunxerunt, cursumque continuarunt.

CVIII. Ut illuxit, Græci, pedestrem exercitum eodem in loco manentem conspicientes, existimabant naves etiam ad Phalerum adhuc stare : et navalem pugnam redintegraturos illos putantes, ad repugnandum sese comparabant. Postquam vero abiisse naves cognovere, tunc ocyus persequi illas decreverunt. At classem quidem Xerxis non conspexere, usque ad Andrum eam persecuti. Postquam vero Andrum pervenere, deliberarunt. (2) Et Themistocles quidem pro sententia dixit, per insulas navigando classemque etiamnunc persequendo, recta ad Hellespontum dirigendum esse cursum, pontesque rescindendos. At contrariam huic sententiam Eurybiades proposuit, dicens : si rescidissent pontes, hoc ipso longe maximam calamitatem Græcis inlaturos (3) Nam, si interclusus Persa cogeretur in Europa manere, operam illum esse daturum ut nunquam quietem agat; quoniam, si quietem ageret, nihil suarum rerum promoveret, neque reditus ei ullus ostenderetur, et fame periturus esset illius exercitus : molienti autem aliquid, et rebus gerendis sedulo operam danti, omnia Europæ oppida omnesque populos accessuros videri, sive bello subactos, sive deditione in tempore facta; et alimento hostibus futuros esse annuos Græcorum fructus. (4) E contrario, quum pugna navali victus Persa non videatur in Europa mansurus, permitti ei oportere ut fugiat, donec suam in terram fuga pervenerit; deinde vero de propria ipsius terra cum

τῆς γνώμης καὶ Πελοποννησίων τῶν ἄλλων οἱ στρατηγοί.

CIX. Ὡς δὲ ἔμαθε ὅτι οὐ πείσει τούς γε πολλοὺς πλώειν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Θεμιστοκλέης, μεταβαλὼν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους (οὗτοι γὰρ μάλιστα ἐκπεφευγότων περιημέκτεον, ὡρμέατό τε ἐς τὸν Ἑλλήσποντον πλώειν καὶ ἐπὶ σφέων αὐτῶν βαλλόμενοι, εἰ ὦλλοι μὴ βουλοίατο) ἔλεγέ σφι τάδε, (2) « καὶ αὐτὸς ἤδη πολλοῖσι παρεγενόμην, καὶ πολλῷ πλέω ἀκήκοα τοιάδε γενέσθαι, ἄνδρας ἐς ἀναγκαίην ἀπειληθέντας νενικημένους ἀναμάχεσθαί τε καὶ ἀναλαμβάνειν τὴν προτέρην κακότητα. Ἡμεῖς δὲ (εὕρημα γὰρ εὑρήκαμεν ἡμέας τε αὐτούς καὶ τὴν Ἑλλάδα, νέφος τοσοῦτο ἀνθρώπων ἀνωσάμενοι) μὴ διώκωμεν ἄνδρας φεύγοντας. (3) Τάδε γὰρ οὐχ ἡμεῖς κατεργασάμεθα, ἀλλὰ θεοί τε καὶ ἥρωες, οἳ ἐφθόνησαν ἄνδρα ἕνα τῆς τε Ἀσίης καὶ τῆς Εὐρώπης βασιλεῦσαι ἐόντα ἀνόσιόν τε καὶ ἀτάσθαλον· ὃς τὰ ἱρὰ καὶ τὰ ἴδια ἐν ὁμοίῳ ἐποιέετο, ἐμπιπράς τε καὶ καταβάλλων τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα· ὃς καὶ τὴν θάλασσαν ἀπεμαστίγωσε πέδας τε κατῆκε. (4) Ἀλλ' εὖ γὰρ ἔχει ἐς τὸ παρεὸν ἡμῖν νῦν μὲν ἐν τῇ Ἑλλάδι καταμείναντας ἡμέων τε αὐτῶν ἐπιμεληθῆναι καὶ τῶν οἰκετέων· καί τις οἰκίην τε ἀναπλασάσθω καὶ σπόρου ἀνακῶς ἐχέτω, παντελέως ἀπελάσας τὸν βάρβαρον· ἅμα δὲ τῷ ἔαρι καταπλώωμεν ἐπὶ Ἑλλησπόντου καὶ Ἰωνίης. » (5) Ταῦτα ἔλεγε ἀποθήκην μέλλων ποιήσεσθαι ἐς τὸν Πέρσην, ἵνα ἢν ἄρα τί μιν καταλαμβάνῃ πρὸς Ἀθηναίων πάθος, ἔχῃ ἀποστροφήν· τά περ ὦν καὶ ἐγένετο.

CX. Θεμιστοκλέης μὲν ταῦτα λέγων διέβαλλε, Ἀθηναῖοι δὲ ἐπείθοντο· ἐπειδὴ γὰρ καὶ πρότερον δεδογμένος εἶναι σοφὸς ἐφάνη ἐὼν ἀληθέως σοφός τε καὶ εὔβουλος, πάντως ἑτοῖμοι ἔσαν λέγοντι πείθεσθαι. (2) Ὡς δὲ οὗτοί οἱ ἀνεγνωσμένοι ἔσαν, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ὁ Θεμιστοκλέης ἄνδρας ἀπέπεμπε ἔχοντας πλοῖον, τοῖσι ἐπίστευε σιγᾶν ἐς πᾶσαν βάσανον ἀπικνεομένοισι, τὰ αὐτὸς ἐνετείλατο βασιλέϊ φράσαι· τῶν καὶ Σίκιννος ὁ οἰκέτης αὖτις ἐγένετο. Οἳ ἐπείτε ἀπίκοντο πρὸς τὴν Ἀττικήν, οἱ μὲν κατέμενον ἐπὶ τῷ πλοίῳ, Σίκιννος δὲ ἀναβὰς παρὰ Ξέρξεα ἔλεγε τάδε, (3) « Ἔπεμψέ με Θεμιστοκλέης ὁ Νεοκλέος, στρατηγὸς μὲν Ἀθηναίων, ἀνὴρ δὲ τῶν συμμάχων πάντων ἄριστος καὶ σοφώτατος, φράσοντά τοι ὅτι Θεμιστοκλέης ὁ Ἀθηναῖος, σοὶ βουλόμενος ὑπουργέειν, ἔσχε τοὺς Ἕλληνας τὰς νέας βουλομένους διώκειν καὶ τὰς ἐν Ἑλλησπόντῳ γεφύρας λύειν. Καὶ νῦν κατ' ἡσυχίην πολλὴν κομίζεο. » Οἱ μὲν ταῦτα σημήναντες ἀπέπλωον ὀπίσω.

CXI. Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐπείτε σφι ἀπέδοξε μήτ' ἐπιδιώκειν ἔτι προσωτέρω τῶν βαρβάρων τὰς νέας μήτε πλώειν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον λύσοντας τὸν πόρον, τὴν Ἄνδρον περιεκατέατο ἐξελέειν ἐθέλοντες. (2) Πρῶτοι γὰρ Ἄνδριοι νησιωτέων αἰτηθέντες πρὸς Θεμιστοκλέος χρήματα οὐκ ἔδοσαν, ἀλλὰ προϊσχομένου Θεμιστοκλέος λόγον τόνδε, ὡς ἥκοιεν Ἀθηναῖοι περὶ ἑωυτοὺς ἔχοντες

illo esse decertandum. Hanc ad sententiam accesserunt reliquorum etiam Peloponnesiorum duces.

CIX. Ibi tunc Themistocles, postquam intellexit se majori ducum numero persuadere non posse ut in Hellespontum navigarent, mutato consilio Athenienses adiens (quippe qui effugisse barbaros ægerrime ferebant, et ipsi etiam per se, si reliqui nollent, in Hellespontum cupiebant navigare), hæc apud eos verba fecit: (2) « Equidem multis sæpe hujusmodi rebus interfui, et multo plura talia accidisse audivi: nempe viros ad necessitatem redactos, postquam victi essent, instaurasse pugnam, et superiorem reparasse calamitatem. Nos vero, postquam ex insperato et nos ipsos et Græciam, repulsa tanta hominum nube, lucrifecimus, fugientes viros ne persequamur! (3) Nec enim nos hæc perfecimus, sed dii atque heroes; qui noluerunt unum virum simul Asiæ et Europæ imperare, impium illum et nefarium; qui sacra et profana pariter insuper habuit, et simulacra deorum evertit cremavitque, qui mare etiam flagellis cecidit, et compedes in illud dejecit. (4) At nunc, quum bene res nostræ habeant, maneamus in Græcia, et nostrûm ipsorum familiarumque nostrarum curam geramus; et ædes suas quisque reficiat, et sementi faciendæ sedulo det operam, postquam Barbarum prorsus ejecerimus: ineunte autem vere in Hellespontum et in Ioniam navigemus! » (5) Hæc ille locutus est hoc consilio, ut gratiam apud Persam in futurum tempus iniret; quo, si ab Atheniensibus adversi aliquid ei accidisset, perfugium haberet: quod quidem ei etiam usu venit.

CX. Hæc dicens Themistocles, decepit Athenienses: at illi morem ei gesserunt. Quoniam enim, quum jam antea sapiens esset habitus, nuper re ipsa sapiens et plenus consilii erat repertus, facile dictis ejus paruere. (2) Postquam hi igitur ab illo persuasi fuerunt, continuo deinde viros cum navigio dimisit, quos confisus erat, etiamsi omnibus tormentis cruciarentur, tacituros mandata ad regem deferenda, quorum in numero iterum famulus ipsius Sicinnus erat. Hi ubi ad Atticam pervenere, reliquis in nave manentibus, Sicinnus exscendit, et hæc apud Xerxem verba fecit: (3) « Misit me Themistocles, Neoclis filius, prætor Atheniensium, sociorum omnium fortissimus et sapientissimus, qui tibi dicerem, Themistoclem Atheniensem, rebus tuis cupientem inservire, cohibuisse Græcos, naves tuas persequi volentes et pontes in Hellesponto rescindere. Itaque nunc largum per otium revertaris licet. » His nunciatis, retro hi navigarunt.

CXI. Græci, postquam displicuit consilium classem barbarorum ulterius persequendi aut in Hellespontum navigandi ad rescindendos pontes, Andrum circumsederunt, expugnare eam molientes. (2) Primi enim ex insulanis Andrii fuerunt a quibus pecuniam postulaverat Themistocles, quam illi dare recusarunt; sed Themistocli, quum his verbis eos adortus esset, ut diceret, venire Athenienses, duos

δύο θεοὺς μεγάλους, Πειθώ τε καὶ Ἀναγκαίην, οὕτω τέ σφι κάρτα δοτέα εἶναι χρήματα, ὑπεκρίναντο πρὸς ταῦτα λέγοντες ὡς κατὰ λόγον ἔσαν ἄρα αἱ Ἀθῆναι μεγάλαι τε καὶ εὐδαίμονες καὶ θεῶν χρηστῶν ἥκοιεν εὖ, ἐπεὶ Ἀνδρίους γε εἶναι γεωπείνας ἐς τὰ μέγιστα ἀνήκοντας, καὶ θεοὺς δύο ἀχρήστους οὐκ ἐκλείπειν σφέων τὴν νῆσον, ἀλλ' αἰεὶ φιλοχωρέειν, Πενίην τε καὶ Ἀμηχανίην, καὶ τούτων τῶν θεῶν ἐπηβόλους ἐόντας Ἀνδρίους οὐ δώσειν χρήματα· οὐδέκοτε γὰρ τῆς ἑωυτῶν ἀδυναμίης τὴν Ἀθηναίων δύναμιν εἶναι κρέσσω. Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ὑποκρινάμενοι καὶ οὐ δόντες χρήματα ἐπολιορκέοντο.

CXII. Θεμιστοκλέης δὲ, οὐ γὰρ ἐπαύετο πλεονεκτέων, ἐσπέμπων ἐς τὰς ἄλλας νήσους ἀπειλητηρίους λόγους αἴτεε χρήματα διὰ τῶν αὐτῶν ἀγγέλων, χρεώμενος λόγοισι τοῖσι καὶ πρὸς Ἀνδρίους ἐχρήσατο, λέγων ὡς εἰ μὴ δώσουσι τὸ αἰτεόμενον, ἐπάξει τὴν στρατιὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ πολιορκέων ἐξαιρήσει. (2) Λέγων ὦν ταῦτα συνέλεγε χρήματα μεγάλα παρὰ Καρυστίων τε καὶ Παρίων, οἳ πυνθανόμενοι τήν τε Ἄνδρον ὡς πολιορκέοιτο διότι ἐμήδισε, καὶ Θεμιστοκλέα ὡς εἴη ἐν αἴνῃ μεγίστῃ τῶν στρατηγῶν, δείσαντες ταῦτα ἔπεμπον χρήματα. (3) Εἰ δὲ δή τινες καὶ ἄλλοι ἔδοσαν νησιωτέων, οὐκ ἔχω εἶπαι· δοκέω δέ τινας καὶ ἄλλους δοῦναι καὶ οὐ τούτους μούνους. Καίτοι Καρυστίοισί γε οὐδὲν τούτου εἵνεκεν τοῦ κακοῦ ὑπερβολὴ ἐγένετο· Πάριοι δὲ Θεμιστοκλέα χρήμασι ἱλασάμενοι διέφυγον τὸ στράτευμα. (4) Θεμιστοκλέης μέν νυν ἐξ Ἄνδρου ὁρμεώμενος χρήματα παρὰ νησιωτέων ἐκτῆτο λάθρῃ τῶν ἄλλων στρατηγῶν.

CXIII. Οἱ δ' ἀμφὶ Ξέρξεα ἐπισχόντες ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ναυμαχίην ἐξήλαυνον ἐς Βοιωτοὺς τὴν αὐτὴν ὁδόν. Ἔδοξε γὰρ Μαρδονίῳ ἅμα μὲν προπέμψαι βασιλέα, ἅμα δὲ ἀνωρίην εἶναι τοῦ ἔτεος πολεμέειν· χειμερίσαι δὲ ἄμεινον εἶναι ἐν Θεσσαλίῃ, καὶ ἔπειτεν ἅμα τῷ ἔαρι πειρᾶσθαι τῆς Πελοποννήσου. (2) Ὡς δὲ ἀπίκατο ἐς τὴν Θεσσαλίην, ἐνθαῦτα Μαρδόνιος ἐξελέγετο πρώτους μὲν Πέρσας πάντας τοὺς ἀθανάτους καλευμένους, πλὴν Ὑδάρνεος τοῦ στρατηγοῦ (οὗτος γὰρ οὐκ ἔφη λείψεσθαι βασιλέος), μετὰ δὲ τῶν ἄλλων Περσέων τοὺς θωρηκοφόρους καὶ τὴν ἵππον τὴν χιλίην, καὶ Μήδους τε καὶ Σάκας καὶ Βακτρίους τε καὶ Ἰνδοὺς, καὶ τὸν πεζὸν καὶ τὴν ἵππον. (3) Ταῦτα μὲν ἔθνεα ὅλα εἵλετο, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων συμμάχων ἐξελέγετο κατ' ὀλίγους, τοῖσι εἰδεά τε ὑπῆρχε διαλέγων, καὶ εἰ τέοισί τι χρηστὸν συνήδεε πεποιημένον. (4) Ἐν δὲ πλεῖστον ἔθνος Πέρσας αἱρέετο, ἄνδρας στρεπτοφόρους τε καὶ ψελιοφόρους, ἐπὶ δὲ Μήδους· οὗτοι δὲ πλῆθος μὲν οὐκ ἐλάσσονες ἔσαν τῶν Περσέων, ῥώμῃ δὲ ἕσσονες. Ὥστε σύμπαντας τριήκοντα μυριάδας γενέσθαι σὺν ἱππεῦσι.

CXIV. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ ἐν τῷ Μαρδόνιός τε τὴν στρατιὴν διέκρινε καὶ Ξέρξης ἦν περὶ Θεσσαλίην, χρηστήριον ἐληλύθεε ἐκ Δελφῶν Λακεδαιμονίοισι,

magnos deos secum habentes, Persuasionem et Necessitatem, quare utique dare illos oportere pecunias; ad hæc illi responderunt, merito magnas et opulentas fuisse Athenas, et bonis usas esse diis; cæterum Andrios tenuem incolere terram et admodum esse egenos; duosque inutiles deos non relinquere ipsorum insulam, sed constanter eam habitare, Paupertatem et Impotentiam; et quum hosce deos Andrii possideant, non daturos ipsos pecuniam: numquam enim potentiam Atheniensium superiorem fore ipsorum impotentia. Hi igitur, quum hæc respondissent, nec dedissent pecuniam, oppugnabantur.

CXII. Themistocles vero, numquam cessans corradere pecunias, in reliquas insulas eosdem, quos ad Andrios, nuncios cum minacibus mandatis misit, pecunias ab illis postulans, dicensque, nisi postulatis satisfacerent incolæ, ducturum se adversus eos Græcorum exercitum, et obsessos perditurum. (2) Hæc dictitando, ingentes pecunias a Carystiis et a Pariis coegit. Hi enim, quum Andrum cognovissent oppugnari quod Medis favisset, scirentque in maxima præ cæteris ducibus existimatione Themistoclem esse, hæc metuentes, pecunias miserunt. (3) An vero et alii nonnulli ex insulanis pecunias dederint, adfirmare non possum: puto autem, et alios dedisse, nec hos solos. At Carystiis quidem ideo nihilo magis contigit evitare calamitatem: Parii vero, Themistocle pecuniis placato, incursionem exercitus effugerunt. (4) Ita igitur Themistocles, ab Andro impetum faciens, pecunias ab insulanis coegit clam reliquis ducibus.

CXIII. Xerxes autem cum suis, paucos post navalem pugnam dies moratus, eadem qua venerat via in Bœotiam movit. Nam Mardonio visum erat et comitari regem, et, quia opportunum non esset anni tempus ad bellum gerendum, satius esse in Thessalia hibernare, et deinde, redeunte vere, Peloponnesum adgredi. (2) Ut vero in Thessaliam pervenere, ibi Mardonius primum Persas omnes, quos Immortales vocant, selegit, excepto duce eorum Hydarne; hic enim se negaverat relicturum regem. Deinde ex reliquis Persis loricatos selegit, et millenarium equitatum; tum vero Medos et Sacas et Bactrios et Indos, tam peditatum, quam equitatum. (3) Et ex his quidem populis omnes, qui aderant, sibi sumpsit: ex reliquis vero sociis non nisi paucos passim selegit, eos legens qui aut forma essent præstantes, aut a quibus clarum aliquod facinus editum noverat. (4) In horum autem numero plerique genere Persæ fuere, torques et armillas gestantes; et post hos Medi. Erant autem Medi numero non inferiores Persis, sed robore his cedebant. Ita factum est, ut universus exercitus a Mardonio selectus, simul cum equitibus, numerum trecentorum millium compleret.

CXIV. Per idem tempus, quo Mardonius delectum instituit militum, et Xerxes adhuc in Thessalia erat, oraculum ex Delphis adlatum est Lacedæmoniis, jubens illos satis-

Ξέρξεα αἰτέειν δίκας τοῦ Λεωνίδεω φόνου καὶ τὸ διδόμενον ἐξ ἐκείνου δέκεσθαι. (2) Πέμπουσι δὴ κήρυκα τὴν ταχίστην Σπαρτιῆται, ὃς ἐπειδὴ κατέλαβε ἐοῦσαν ἔτι πᾶσαν τὴν στρατιὴν ἐν Θεσσαλίῃ, ἐλθὼν ἐς ὄψιν τὴν Ξέρξεω ἔλεγε τάδε, « ὦ βασιλεῦ Μήδων, Λακεδαιμόνιοί τέ σε καὶ Ἡρακλεῖδαι οἱ ἀπὸ Σπάρτης αἰτέουσι φόνου δίκας, ὅτι σφέων τὸν βασιλέα ἀπέκτεινας ῥυόμενον τὴν Ἑλλάδα. » (3) Ὁ δὲ γελάσας τε καὶ κατασχὼν πολλὸν χρόνον, ὥς οἱ ἐτύγχανε παρεστεὼς Μαρδόνιος, δεικνὺς ἐς τοῦτον εἶπε, « τοιγάρ σφι Μαρδόνιος ὅδε δίκας δώσει τοιαύτας οἵας ἐκείνοισι πρέπει. » Ὁ μὲν δὴ δεξάμενος τὸ ῥηθὲν ἀπαλλάσσετο.

CXV. Ξέρξης δὲ Μαρδόνιον ἐν Θεσσαλίῃ καταλιπὼν αὐτὸς ἐπορεύετο κατὰ τάχος ἐς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἀπικνέεται ἐς τὸν πόρον τῆς διαβάσιος ἐν πέντε καὶ τεσσεράκοντα ἡμέρῃσι, ἀπάγων τῆς στρατιῆς οὐδὲν μέρος ὡς εἶπαι. (2) Ὅκου δὲ πορευόμενοι γινοίατο καὶ κατ' οὕστινας ἀνθρώπους, τὸν τούτων καρπὸν ἁρπάζοντες ἐσιτέοντο· εἰ δὲ καρπὸν μηδένα εὕροιεν, οἱ δὲ τὴν ποίην τὴν ἐκ τῆς γῆς ἀναφυομένην καὶ τῶν δενδρέων τὸν φλοιὸν περιλέποντες καὶ τὰ φύλλα καταδρέποντες κατήσθιον, ὁμοίως τῶν τε ἡμέρων καὶ τῶν ἀγρίων, καὶ ἔλειπον οὐδέν· ταῦτα δ' ἐποίευν ὑπὸ λιμοῦ. (3) Ἐπιλαβὼν δὲ λοιμός τε τὸν στρατὸν καὶ δυσεντερίη κατ' ὁδὸν διέφθειρε. Τοὺς δὲ καὶ νοσέοντας αὐτῶν κατέλειπε, ἐπιτάσσων τῇσι πόλισι, ἵνα ἑκάστοτε γίνοιτο ἐλαύνων, μελεδαίνειν τε καὶ τρέφειν, ἐν Θεσσαλίῃ τέ τινας καὶ ἐν Σίρι τῆς Παιονίης καὶ ἐν Μακεδονίῃ. (4) Ἔνθα καὶ τὸ ἱρὸν ἅρμα καταλιπὼν τοῦ Διὸς, ὅτε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἤλαυνε, ἀπιὼν οὐκ ἀπέλαβε, ἀλλὰ δόντες οἱ Παίονες τοῖσι Θρήϊξι ἀπαιτέοντος Ξέρξεω ἔφασαν νεμομένας ἁρπαχθῆναι ὑπὸ τῶν ἄνω Θρηΐκων τῶν περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυμόνος οἰκημένων.

CXVI. Ἔνθα καὶ ὁ τῶν Βισαλτέων βασιλεὺς γῆς τε τῆς Κρηστωνικῆς, Θρῆϊξ, ἔργον ὑπερφυὲς ἐργάσατο· ὃς οὔτε αὐτὸς ἔφη τῷ Ξέρξῃ ἑκὼν εἶναι δουλεύσειν, ἀλλ' οἴχετο ἄνω ἐς τὸ οὖρος τὴν Ῥοδόπην, τοῖσί τε παισὶ ἀπηγόρευε μὴ στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. (2) Οἱ δὲ ἀλογήσαντες, ἢ ἄλλως σφι θυμὸς ἐγένετο θηήσασθαι τὸν πόλεμον, ἐστρατεύοντο ἅμα τῷ Πέρσῃ. Ἐπεὶ δὲ ἀνεχώρησαν ἀσινέες πάντες ἓξ ἐόντες, ἐξώρυξε αὐτῶν ὁ πατὴρ τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τὴν αἰτίην ταύτην. Καὶ οὗτοι μὲν τοῦτον τὸν μισθὸν ἔλαβον.

CXVII. Οἱ δὲ Πέρσαι ὡς ἐκ τῆς Θρηΐκης πορευόμενοι ἀπίκοντο ἐπὶ τὸν πόρον, ἐπειγόμενοι τὸν Ἑλλήσποντον τῇσι νηυσὶ διέβησαν ἐς Ἄβυδον· τὰς γὰρ σχεδίας οὐκ εὗρον ἔτι ἐντεταμένας, ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμένας. (2) Ἐνθαῦτα δὲ κατεχόμενοι σιτία τε πλέω ἢ κατ' ὁδὸν ἐλάγχανον, οὐδένα τε κόσμον ἐμπιπλάμενοι καὶ ὕδατα μεταβάλλοντες ἀπέθνησκον τοῦ στρατοῦ τοῦ περιεόντος πολλοί. Οἱ δὲ λοιποὶ ἅμα Ξέρξῃ ἀπικνέονται ἐς Σάρδις.

CXVIII. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος ὅδε λόγος λεγόμενος, ὡς ἐπειδὴ Ξέρξης ἀπελαύνων ἐξ Ἀθηνέων ἀπίκετο ἐπ'

factionem a Xerxe repetere pro cæde Leonidæ; et, quidquid ille dedisset, accipere. (2) Itaque ocyus præconem miserunt Spartani: qui ut universum exercitum nactus est in Thessalia adhuc hærentem, in conspectum Xerxis prodiens, hæc dixit: « Rex Medorum, Lacedæmonii et Heraclidæ ex Sparta satisfactionem abs te postulant quod regem ipsorum interfecisti, qui Græciam erat servaturus. (3) Ad hæc ridens rex, et diu nihil respondens, postremo, quum forte adstaret ei Mardonius, hunc digito monstrans ait: « Itaque Mardonius hic satisfactionem illis dabit, qualis eis digna est. » Et præco, accipiens dictum, reversus est.

CXV. Inde Xerxes, Mardonio in Thessalia relicto, ipse ad Hellespontum maturavit abire: et quadragesimo quinto die ad locum, ubi trajecerat fretum, pervenit, nullam (ut ita dicam) exercitus partem in Asiam reducens. (2) Milites in itinere, ubicumque locorum erant et apud quoscumque homines, horum fructus rapientes comedebant: sicubi nihil fructuum invenissent, gramen e terra enatum, et decerptum arborum corticem, et ex arboribus tam cultis quam silvestribus destricta manducabant folia, nihilque reliquerant, fame ita cogente. (3) Ad hæc pestis et dysenteria invadens exercitum, multos in itinere interemit. Ægrotos vero etiam in itinere relinquebat rex, dato civitatibus, ut in quaque erant, mandato, ut curarent illos alerentque: ita alios in Thessalia, alios in Siri Pæoniæ, alios in Macedonia reliquerat. (4) Ibi etiam antea, quum in Græciam tenderet, sacrum currum Jovis reliquerat: quem nunc rediens non recepit. Nam Pæones, qui illum Thracibus tradiderant, repetenti Xerxi dixere, equas e pascuo raptas esse a superioribus Thracibus circa Strymonis fontes habitantibus.

CXVI. Ibidem rex Bisaltarum et terræ Crestonicæ, Thrax, immane patravit facinus. Dixerat ille, nec se ultro servitturum Xerxi, sed in superiora loca in montem Rhodopen se receperat, et filiis suis interdixerat ne adversus Græciam militarent. (2) At illi, spreto patris imperio, sive quod cupido illos incesserat belli spectandi, cum Persa militarunt. Postquam vero salvi omnes, sex numero, redierunt, oculos eis pater istam ob culpam effodit: et illi quidem hanc mercedem abstulerunt.

CXVII. Persæ vero ut peragrata Thracia ad trajectum pervenere, quanta maxima celeritate poterant Hellespontum navibus trajicientes Abydum petierunt: etenim pontes non amplius stratos invenerant, sed tempestate dissolutos. (2) Ibi morantes, quum copiosiora quam in itinere alimenta nacti supra modum sese implerent, et alias, quam adhuc, biberent aquas, multi de exercitu qui supererat periere. Reliqui vero una cum Xerxe Sardes pervenere.

CXVIII. Fertur quidem etiam alia fama, Xerxem, postquam Athenis profectus Eionem ad Strymonem fluvium per-

Ἠϊόνα τὴν ἐπὶ Στρυμόνι, ἐνθεῦτεν οὐκέτι ὁδοιπορίῃσι διαχρέετο, ἀλλὰ τὴν μὲν στρατιὴν Ὑδάρνεϊ ἐπιτράπει ἀπάγειν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον, αὐτὸς δ' ἐπὶ νεὸς Φοινίσσης ἐπιβὰς ἐκομίζετο ἐς τὴν Ἀσίην. (2) Πλώοντα δέ μιν ἄνεμον Στρυμονίην ὑπολαβέειν μέγαν καὶ κυματίην. Καὶ δὴ μᾶλλον γάρ τι χειμαίνεσθαι γεμούσης τῆς νεὸς ὥστε ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐπεόντων συχνῶν Περσέων τῶν σὺν Ξέρξῃ κομιζομένων, ἐνθαῦτα ἐς δεῖμα πεσόντα τὸν βασιλέα εἴρεσθαι βώσαντα τὸν κυβερνήτεα εἴ τις ἔστι σφι σωτηρίη, καὶ τὸν εἶπαι, « δέσποτα, οὐκ ἔστι οὐδεμία, εἰ μὴ τούτων ἀπαλλαγή τις γένηται τῶν πολλῶν ἐπιβατέων. » (3) Καὶ Ξέρξεα λέγεται ἀκούσαντα ταῦτα εἶπαι, « ἄνδρες Πέρσαι, νῦν τις διαδεξάτω ὑμέων βασιλέος κηδόμενος· ἐν ὑμῖν γὰρ οἶκε ἐμοὶ εἶναι ἡ σωτηρίη. » Τὸν μὲν ταῦτα λέγειν, τοὺς δὲ προσκυνέοντας ἐκπηδᾶν ἐς τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν νέα ἐπικουφισθεῖσαν οὕτω δὴ ἀποσωθῆναι ἐς τὴν Ἀσίην. (4) Ὡς δὲ ἐκβῆναι τάχιστα ἐς γῆν τὸν Ξέρξεα, ποιῆσαι τοιόνδε· ὅτι μὲν ἔσωσε βασιλέος τὴν ψυχὴν, δωρήσασθαι χρυσέῃ στεφάνῃ τὸν κυβερνήτεα, ὅτι δὲ Περσέων πολλοὺς ἀπώλεσε, ἀποταμέειν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

CXIX. Οὗτος δὲ ἄλλος λέγεται λόγος περὶ τοῦ Ξέρξεω νόστου, οὐδαμῶς ἔμοιγε πιστὸς, οὔτε ἄλλως οὔτε τὸ Περσέων τοῦτο πάθος. (2) Εἰ γὰρ δὴ ταῦτα οὕτω εἰρέθη ἐκ τοῦ κυβερνήτεω πρὸς Ξέρξεα, ἐν μυρίῃσι γνώμῃσι μίαν οὐκ ἔχω ἀντίξοον, μὴ οὐκ ἂν ποιῆσαι βασιλέα τοιόνδε, τοὺς μὲν ἐκ τοῦ καταστρώματος καταβιβάσαι ἐς κοίλην νέα ἐόντας Πέρσας καὶ Περσέων τοὺς πρώτους, τῶν δ' ἐρετέων ἐόντων Φοινίκων ὅκως οὐκ ἂν ἴσον πλῆθος τοῖσι Πέρσῃσι ἐξέβαλε ἐς τὴν θάλασσαν. (3) Ἀλλ' ὁ μὲν, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, ὁδῷ χρεώμενος ἅμα τῷ ἄλλῳ στρατῷ ἀπενόστησε ἐς τὴν Ἀσίην.

CXX. Μέγα δὲ καὶ τόδε μαρτύριον· φαίνεται γὰρ Ξέρξης ἐν τῇ ὀπίσω κομιδῇ ἀπικόμενος ἐς Ἄβδηρα καὶ ξεινίην τέ σφι συνθέμενος καὶ δωρησάμενος αὐτοὺς ἀκινάκῃ τε χρυσέῳ καὶ τιήρῃ χρυσοπάστῳ. (2) Καὶ ὡς αὐτοὶ λέγουσι Ἀβδηρῖται, λέγοντες ἔμοιγε οὐδαμῶς πιστὰ, πρῶτον ἐλύσατο τὴν ζώνην φεύγων ἐξ Ἀθηνέων ὀπίσω, ὡς ἐν ἀδείῃ ἐών. Τὰ δὲ Ἄβδηρα ἵδρυται πρὸς τοῦ Ἑλλησπόντου μᾶλλον ἢ τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Ἠϊόνος, ὅθεν δή μιν φασι ἐπιβῆναι ἐπὶ τὴν νέα.

CXXI. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπείτε οὐκ οἷοί τε ἐγένοντο ἐξελέειν τὴν Ἄνδρον, τραπόμενοι ἐς Κάρυστον καὶ δηϊώσαντες αὐτῶν τὴν χώρην ἀπαλλάσσοντο ἐς Σαλαμῖνα. Πρῶτα μέν νυν τοῖσι θεοῖσι ἐξεῖλον ἀκροθίνια ἄλλα τε καὶ τριήρεας τρεῖς Φοινίσσας, τὴν μὲν ἐς Ἰσθμὸν ἀναθεῖναι, ἥπερ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦν, τὴν δὲ ἐπὶ Σούνιον, τὴν δὲ τῷ Αἴαντι αὐτοῦ ἐς Σαλαμῖνα. (2) Μετὰ δὲ τοῦτο διεδάσαντο τὴν ληΐην καὶ τὰ ἀκροθίνια ἀπέπεμψαν ἐς Δελφοὺς, ἐκ τῶν ἐγένετο ἀνδριὰς ἔχων ἐν τῇ χειρὶ ἀκρωτήριον νεὸς, ἐὼν μέγαθος δυωκαίδεκα πηχέων· ἕστηκε δὲ οὗτος τῇ περ ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος ὁ χρύσεος.

venisset, inde non amplius terrestri usum esse itinere; sed exercitum quidem Hydarni tradidisse, qui eum ad Hellespontum deduceret, ipsum vero conscensa Phœnissa navi in Asiam trajecisse; (2) in trajectu vero a vehemente impetuosoque vento Strymonia fuisse exceptum. Ibi tunc, quum magis magisque fureret tempestas, et nimis onerata esset navis, quippe magno numero Persarum Xerxem comitantium in ponte navis stante, timore perculsum regem cum clamore quæsisse ex gubernatore, ecqua salutis spes esset; eique gubernatorem respondisse, « Domine, non alia spes est, nisi de numero multorum horum vectorum pars quædam amoveatur. » (3) Quæ audientem Xerxem, aiunt, dixisse: « Viri Persæ, nunc vestrûm quisque ostendat curæ vobis esse regem! nam in vobis mea salus posita videtur. » Quibus auditis illos adorasse regem, et in mare prosiliisse; et navem ita levatam, salvam in Asiam pervenisse. (4) Xerxem vero, simul atque in terram exscendisset, hæc fecisse: aurea corona donasse gubernatorem, quod regis vitam conservasset; deinde vero, quod magnum Persarum numerum perdidisset, caput ei jussisse præcidi.

CXIX. Sed hæc altera de Xerxis reditu temere fertur fama, mihique prorsus incredibilis est, tam quod ad cætera spectat, quam quod ad istam Persarum calamitatem. (2) Nam si ista Xerxi gubernator dixisset, ex decem millibus hominum, quos rogarem sententiam, ne unum quidem esse existimo, quin mihi sit adsensurus, non ejusmodi quidpiam facturum fuisse regem, sed Persas Persarumque principes, qui in ponte fuerunt, jussurum fuisse in cavitatem navis descendere, remigum vero, qui Phœnices erant, parem numerum, quot Persæ fuerunt, in mare ejecturum. (3) At ille, ut modo dixi, simul cum reliquo exercitu terrestre iter faciens in Asiam rediit.

CXX. Cujus rei etiam locuples est testimonium hoc, quod satis constat, Xerxem in reditu Abdera venisse, et hospitium contraxisse cum Abderitis, eosque aureo acinace atque tiara auro intexta donasse. (2) Et, ut soli quidem Abderitæ narrant, (quod mihi parum fit probabile,) primum apud illos, ex quo Athenis profugit, cingulum solvit, utpote nunc in tuto se esse ratus. Sunt autem Abdera Hellesponto propiora, quam Strymoni et Eioni, ubi illum aiunt navem conscendisse.

CXXI. Græci, quum expugnare Andrum non potuissent, Carystum petierunt, et evastato Carystiorum agro, Salaminem redierunt. Ibi primum primitias prædæ exemerunt diis, quum alia, tum tres Phœnissas triremes; quarum una in Isthmo dedicaretur, quæ mea adhuc ætate superfuit; altera ad Sunium, tertia Ajaci in ipsa Salamine. (2) Deinde prædam inter se diviserunt, et Delphos miserunt primitias; e quibus facta est statua duodecim cubitorum magnitudine, rostrum navis manu tenens; quæ eodem loco posita est ubi aurea Alexandri Macedonis statua.

CXXII. Πέμψαντες δὲ ἀκροθίνια οἱ Ἕλληνες ἐς Δελφοὺς ἐπειρώτεον τὸν θεὸν κοινῇ εἰ λελάβηκε πλήρεα καὶ ἀρεστὰ τὰ ἀκροθίνια. Ὁ δὲ παρ' Ἑλλήνων μὲν τῶν ἄλλων ἔφησε ἔχειν, παρ' Αἰγινητέων δὲ οὔ, ἀλλ' ἀπαίτεε αὐτοὺς τὰ ἀριστήϊα τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίης. (2) Αἰγινῆται δὲ πυθόμενοι ἀνέθεσαν ἀστέρας χρυσέους, οἳ ἐπὶ ἱστοῦ χαλκέου ἑστᾶσι τρεῖς ἐπὶ τῆς γωνίης, ἀγχοτάτω τοῦ Κροίσου κρητῆρος.

CXXIII. Μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν τῆς ληΐης ἔπλωον οἱ Ἕλληνες ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἀριστήϊα δώσοντες τῷ ἀξιωτάτῳ γενομένῳ Ἑλλήνων ἀνὰ τὸν πόλεμον τοῦτον. (2) Ὡς δὲ ἀπικόμενοι οἱ στρατηγοὶ διενέμοντο τὰς ψήφους ἐπὶ τοῦ Ποσειδέωνος τῷ βωμῷ, τὸν πρῶτον καὶ τὸν δεύτερον κρίνοντες ἐκ πάντων, ἐνθαῦτα πᾶς τις αὐτῶν ἑωυτῷ ἐτίθετο τὴν ψῆφον, αὐτὸς ἕκαστος δοκέων ἄριστος γενέσθαι, δεύτερα δὲ οἱ πολλοὶ συνεξέπιπτον Θεμιστοκλέα κρίνοντες. (3) Οἱ μὲν δὴ ἐμουνοῦντο, Θεμιστοκλέης δὲ δευτερείοισι ὑπερεβάλλετο πολλόν.

CXXIV. Οὐ βουλομένων δὲ ταῦτα κρίνειν τῶν Ἑλλήνων φθόνῳ, ἀλλ' ἀποπλωόντων ἑκάστων ἐς τὴν ἑωυτῶν ἀκρίτων, ὅμως Θεμιστοκλέης ἐβώσθη τε καὶ ἐδοξώθη εἶναι ἀνὴρ πολλὸν Ἑλλήνων σοφώτατος ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. (2) Ὅτι δὲ νικῶν οὐκ ἐτιμήθη πρὸς τῶν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχησάντων, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἐς Λακεδαίμονα ἀπίκετο ἐθέλων τιμηθῆναι· καί μιν Λακεδαιμόνιοι καλῶς μὲν ὑπεδέξαντο, μεγάλως δὲ ἐτίμησαν. (3) Ἀριστήϊα μέν νυν ἔδοσαν Εὐρυβιάδῃ ἐλαίης στέφανον, σοφίης δὲ καὶ δεξιότητος Θεμιστοκλέϊ, καὶ τούτῳ στέφανον ἐλαίης. Ἐδωρήσαντο δέ μιν ὄχῳ τῷ ἐν Σπάρτῃ καλλιστεύσαντι. (4) Αἰνέσαντες δὲ πολλά, προέπεμψαν ἀπιόντα τριηκόσιοι Σπαρτιητέων λογάδες, οὗτοι οἵπερ ἱππέες καλεῦνται, μέχρι οὔρων τῶν Τεγεητικῶν. Μοῦνον δὴ τοῦτον πάντων ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Σπαρτιῆται προέπεμψαν.

CXXV. Ὡς δὲ ἐκ τῆς Λακεδαίμονος ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας, ἐνθαῦτα Τιμόδημος Ἀφιδναῖος τῶν ἐχθρῶν μὲν τῶν Θεμιστοκλέος ἐών, ἄλλως δὲ οὐ τῶν ἐπιφανέων ἀνδρῶν, φθόνῳ καταμαργέων ἐνείκεε τὸν Θεμιστοκλέα, τὴν ἐς Λακεδαίμονα ἄπιξιν προφέρων, ὡς διὰ τὰς Ἀθήνας ἔχοι τὰ γέρεα τὰ παρὰ Λακεδαιμονίων, ἀλλ' οὐ δι' ἑωυτόν. (2) Ὁ δέ, ἐπείτε οὐκ ἐπαύετο ταῦτα λέγων ὁ Τιμόδημος, εἶπε, « οὕτω ἔχει τοι· οὔτ' ἂν ἐγὼ ἐὼν Βελβινίτης ἐτιμήθην οὕτω πρὸς Σπαρτιητέων, οὔτ' ἂν σύ, ὤνθρωπε, ἐὼν Ἀθηναῖος. » Ταῦτα μέν νυν ἐς τοσοῦτο ἐγένετο.

CXXVI. Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκεος ἀνὴρ ἐν Πέρσῃσι λόγιμος καὶ πρόσθε ἐών, ἐκ δὲ τῶν Πλαταιικῶν καὶ μᾶλλον ἔτι γενόμενος, ἔχων ἓξ μυριάδας στρατοῦ τοῦ Μαρδόνιος ἐξελέξατο, προέπεμπε βασιλέα μέχρι τοῦ πόρου. (2) Ὡς δὲ ὁ μὲν ἦν ἐν τῇ Ἀσίῃ, ὁ δὲ ὀπίσω πορευόμενος κατὰ τὴν Παλλήνην ἐγίνετο, ἅτε Μαρδονίου τε χειμερίζοντος περὶ Θεσσαλίην τε καὶ Μακεδονίην καὶ οὐδέν κω κατεπείγοντος ἥκειν ἐς τὸ ἄλλο στρατόπεδον, οὐκ ἐδικαίευ ἐντυχὼν ἀπεστεῶσι Ποτιδαιήτῃσι

CXXII. Postquam Delphos primitias miserunt Græci, communi omnium nomine interrogarunt deum, an sufficientes et gratas accepisset primitias. Quibus ille respondit, a cæteris quidem; nec vero ab Æginetis: sed ab his repetiit præmium quod illis ob rem ad Salamina bene gestam tributum fuisset. (2) Quo audito, Æginetæ dedicarunt aureas stellas tres, quæ super æneo malo stant in angulo proxime Crœsi craterem.

CXXIII. Post prædæ distributionem in Isthmum navigarunt Græci, virtutis præmium tributuri ei e suorum numero, qui in hoc bello præ cæteris illud commeruisset. (2) Postquam vero eo pervenerunt duces, et calculos inter se ad Neptuni aram distribuerunt, primum et secundum suo judicio designaturi; ibi tunc eorum quisque sibi primum posuit calculum, se ipsum quisque fortissimum judicans: quod autem ad secundas partes pertinet, plerique calculi in Themistoclem consenserunt. (3) Itaque illi singula habuere suffragia: Themistocli autem longe pleraque suffragia secundas tribuerunt partes.

CXXIV. Id judicium duces quidem Græci ob invidiam ratum habere noluerunt, sed re injudicata suam quisque in civitatem discessit: verumtamen Themistocles per universam Græciam ut Græcorum longe prudentissimus prædicatus celebratusque est. (2) Quoniam vero, licet victor, non tamen honore adfectus erat ab his qui pugnæ ad Salaminem fuerant socii; protinus post hæc Lacedæmonem se contulit, ibi se honoratum iri sperans. Et liberaliter eum receperunt Lacedæmonii, et eximio honore adfecerunt. (3) Nam Eurybiadi quidem primum decrevere præmium, oleagineam coronam: prudentiæ vero et dexteritatis præmium Themistocli tribuerunt, oleagineam huic pariter coronam. Præterea curru eum donarunt, pulcerrimo qui Spartæ erat: (4) et egregie collaudatum prosecuti sunt abeuntem delecti trecenti Spartanorum, hi qui Equites vocantur, usque ad Tegeatarum fines. Est autem Themistocles unus ex omnibus quos novimus hominibus, quem Spartani ita publice sint prosecuti.

CXXV. Ut autem Lacedæmone Athenas venit, ibi tunc Timodemus, Aphidnensis, qui de numero inimicorum ejus erat, cæterum non ex illustribus viris homo, invidia insaniens, obtrectavit Themistocli; exprobransque ei quod Lacedæmonem se contulisset, aiebat, Atheniensium gratia Lacedæmonios eum honore illo esse prosecutos, non ipsius gratia. (2) Quod ubi passim dictitare non desiit Timodemus, Themistocles ei ait: « Ita tibi se res habet: nec ego, si Belbinita essem, ita honoratus fuissem a Lacedæmoniis; nec tu, homo, si esses genere Atheniensis. » Et hæc facta quidem hactenus.

CXXVI. Interim Artabazus, Pharnacis filius, jam ante spectatus vir inter Persas, et deinde ex Platæensi pugna magis etiam nobilitatus, cum sexaginta militum millibus de eo exercitu quem Mardonius sibi selegerat, regem usque ad fretum deduxit. (2) Postquam rex in Asia fuit, Artabazus vero retrogressus circa Pallenen versabatur; quum Mardonius in Thessalia et Macedonia hiemaret, nec opus esset ut ipse cum reliquo exercitu se conjungere properaret; rem sese indignam judicavit, quum in Potidæatas in-

μὴ οὐκ ἐξανδραποδίσασθαί σφεας. (2) Οἱ γὰρ Ποτιδαιῆται, ὡς βασιλεὺς παρεξεληλάκεε καὶ ὁ ναυτικὸς τοῖσι Πέρσῃσι οἰχώκεε φεύγων ἐκ τῆς Σαλαμῖνος, ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀπέστασαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων· ὡς δὲ καὶ ὦλλοι οἱ τὴν Παλλήνην ἔχοντες.

CXXVII. Ἐνθαῦτα δὴ Ἀρτάβαζος ἐπολιόρκεε τὴν Ποτίδαιαν. Ὑποπτεύσας δὲ καὶ τοὺς Ὀλυνθίους ἀπίστασθαι ἀπὸ βασιλέος, καὶ ταύτην ἐπολιόρκεε· εἶχον δὲ αὐτὴν Βοττιαῖοι οἱ ἐκ τοῦ Θερμαίου κόλπου ἐξαναστάντες ὑπὸ Μακεδόνων. (2) Ἐπεὶ δέ σφεας εἷλε πολιορκέων, κατέσφαξε ἐξαγαγὼν ἐς λίμνην, τὴν δὲ πόλιν παραδιδοῖ Κριτοβούλῳ Τορωναίῳ ἐπιτροπεύειν καὶ τῷ Χαλκιδικῷ γένεϊ, καὶ οὕτω Ὄλυνθον Χαλκιδέες ἔσχον.

CXXVIII. Ἐξελὼν δὲ ταύτην ὁ Ἀρτάβαζος τῇ Ποτιδαίῃ ἐντεταμένως προσεῖχε, προσέχοντι δέ οἱ προθύμως συντίθεται προδοσίην Τιμόξεινος ὁ τῶν Σκιωναίων στρατηγὸς, ὅντινα μὲν τρόπον ἀρχὴν, ἔγωγε οὐκ ἔχω εἶπαι (οὐ γὰρ ὦν λέγεται), τέλος μέντοι τοιάδε ἐγίνετο· (2) ὅκως βιβλίον γράψειε ἢ Τιμόξεινος ἐθέλων παρ' Ἀρτάβαζον πέμψαι ἢ Ἀρτάβαζος παρὰ Τιμόξεινον, τοξεύματος παρὰ τὰς γλυφίδας περιειλίξαντες καὶ πτερώσαντες τὸ βιβλίον ἐτόξευον ἐς συγκείμενον χωρίον. (3) Ἐπάϊστος δὲ ἐγένετο ὁ Τιμόξεινος προδιδοὺς τὴν Ποτίδαιαν· τοξεύων γὰρ ὁ Ἀρτάβαζος ἐς τὸ συγκείμενον, ἁμαρτὼν τοῦ χωρίου τούτου βάλλει ἀνδρὸς Ποτιδαιήτεω τὸν ὦμον, τὸν δὲ βληθέντα περιέδραμε ὅμιλος, οἷα φιλέει γίνεσθαι ἐν πολέμῳ, οἳ αὐτίκα τὸ τόξευμα λαβόντες, ὡς ἔμαθον τὸ βιβλίον, ἔφερον ἐπὶ τοὺς στρατηγούς· παρῆν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Παλληναίων συμμαχίη. (4) Τοῖσι δὲ στρατηγοῖσι ἐπιλεξαμένοισι τὸ βιβλίον καὶ μαθοῦσι τὸν αἴτιον τῆς προδοσίης ἔδοξε μὴ καταπλῆξαι Τιμόξεινον προδοσίῃ τῆς Σκιωναίων πόλιος εἵνεκεν, μὴ νομιζοίατο εἶναι Σκιωναῖοι ἐς τὸν μετέπειτεν χρόνον αἰεὶ προδόται. Ὁ μὲν δὴ τοιούτῳ τρόπῳ ἐπάϊστος ἐγένετο.

CXXIX. Ἀρταβάζῳ δὲ ἐπειδὴ πολιορκέοντι ἐγεγόνεσαν τρεῖς μῆνες, γίνεται ἄμπωτις τῆς θαλάσσης μεγάλη καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν. Ἰδόντες δὲ οἱ βάρβαροι τέναγος γενόμενον παρήϊσαν ἐς τὴν Παλλήνην. (2) Ὡς δὲ τὰς δύο μὲν μοίρας διωδοιπορήκεσαν, ἔτι δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι ἔσαν, τὰς διελθόντας χρῆν ἔσω εἶναι ἐν τῇ Παλλήνῃ, ἐπῆλθε πλημμυρὶς τῆς θαλάσσης μεγάλη, ὅση οὐδαμά κω, ὡς οἱ ἐπιχώριοι λέγουσι, πολλάκις γενομένη. (3) Οἱ μὲν δὴ νέειν αὐτῶν οὐκ ἐπιστάμενοι διεφθείροντο, τοὺς δὲ ἐπισταμένους Ποτιδαιῆται ἐπιπλώσαντες πλοίοισι ἀπώλεσαν. (4) Αἴτιον δὲ λέγουσι Ποτιδαιῆται τῆς τε ῥηχίης καὶ τῆς πλημμυρίδος καὶ τοῦ Περσικοῦ πάθεος γενέσθαι τόδε, ὅτι τοῦ Ποσειδέωνος ἐς τὸν νηὸν καὶ τὸ ἄγαλμα τὸ ἐν τῷ προαστείῳ ἠσέβησαν οὗτοι τῶν Περσέων οἵπερ καὶ διεφθάρησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Αἴτιον δὲ τοῦτο λέγοντες εὖ λέγειν ἔμοιγε δοκέουσι. (5) Τοὺς δὲ περιγενομένους ἀπῆγε Ἀρτά-

cidisset, qui a rege defecerant, si hos non in servitutem redigeret. (3) Etenim Potidæatæ, postquam rex fines eorum erat prætergressus, et classis Persarum a Salamine fuga se receperat, ex professo defecerant a barbaris, pariterque reliqui Pallenen incolentes.

CXXVII. Potidæam igitur tunc Artabazus oppugnavit. Suspicatus vero etiam Olynthios defectionem a rege moliri, Olynthum quoque simul oppugnavit. Tenebant eam tunc Bottiæi, qui e Thermæo sinu a Macedonibus fuerant ejecti. (2) Quos postquam vi expugnavit, ad lacum eductos jugulavit; urbem autem Chalcidicæ genti tradidit, eique Critobulum Toronæum præfecit. Atque ita Olynthum Chalcidenses habuere.

CXXVIII. Hac expugnata, curam omnem Artabazus in Potidæam intendit. Qui dum hoc curat, ultro cum eo de proditione egit Timoxenus, dux Scionæorum. Hic qua via initio usus sit, dicere non possum; nec enim memoratur: sed postremo res accidit hujusmodi: (2) quoties litteras mittere aut Timoxenus voluit ad Artabazum, aut Artabazus ad Timoxenum, epistolam circum sagittæ crenas circumvolvebant, et adaptatis alis, sagittam in locum, de quo inter eos convenerat, emittebant. (3) Sed proditionis Potidææ compertus est Timoxenus. Etenim Artabazus, sagitta versus destinatum locum emissa, a scopo aberrans, humerum feriit civis Potidæatæ. Et adcurrens hominum turba, ut fieri in bello solet, vulneratum circumstat; qui sagittam prehendentes, ut epistolam animadverterunt, protinus ad duces deferunt: aderant vero etiam ex aliis Pallenensibus socii. (4) Ubi autem legerunt duces epistolam, auctoremque cognoverunt proditionis, visum est eis crimine proditionis non affligere Timoxenum, civitatis Scionæorum gratia, ne in posterum omne ævum proditores esse existimarentur Scionæi. Et ille quidem hoc modo compertus est.

CXXIX. Inde postquam tres menses Artabazus in oppugnanda Potidæa erat occupatus, accidit ingens maris recessus, et is quidem in longum admodum tempus: et barbari, locum videntes vadosum factum, in Pallenem transire instituerunt. (2) Ut vero duas viæ emensi erant partes, et tres partes adhuc reliquæ erant, quas transire oportebat priusquam in Pallenen pervenirent, supervenit accessus maris tantus, quantus numquam antea, ut quidem indigenæ dicunt, fuerat, licet sæpe magnus accidat. (3) Itaque quicumque ex illis nandi erant imperiti, perierunt; qui vero natare poterant, hos Potidæatæ navigiis persecuti interemerunt. (4) Caussam autem hujus æstus et exundationis calamitatisque Persarum hanc fuisse aiunt Potidæatæ, quod hi iidem Persæ, qui mari perierunt, in Neptuni templum et simulacrum, quod in suburbio est, impia facinora admiserant: quam caussam illi ex rei veritate adlegare mihi videntur. (5) Superstites Artabazus in Thessaliam ad

βαζος ἐς Θεσσαλίην παρὰ Μαρδόνιον. Οὗτοι μὲν οἱ προπέμψαντες βασιλέα οὕτω ἔπρηξαν.

CXXX. Ὁ δὲ ναυτικὸς ὁ Ξέρξεω περιγενόμενος, ὡς προσέμιξε τῇ Ἀσίῃ φεύγων ἐκ Σαλαμῖνος καὶ βασιλέα τε καὶ τὴν στρατιὴν ἐκ Χερσονήσου διεπόρθμευσε ἐς Ἄβυδον, ἐχειμέρισε ἐν Κύμῃ. (2) Ἔαρος δὲ ἐπιλάμψαντος πρώϊος συνελέγετο ἐς Σάμον· αἱ δὲ τῶν νεῶν καὶ ἐχειμέρισαν αὐτοῦ· Περσέων δὲ καὶ Μήδων οἱ πλεῦνες ἐπεβάτευον. Στρατηγοὶ δέ σφι ἐπῆλθον Μαρδόντης τε ὁ Βαγαίου καὶ Ἀρταΰντης ὁ Ἀρταχαίου· συνῆρχε δὲ τούτοισι καὶ ἀδελφιδέος αὐτοῦ Ἀρταΰντεω προσελομένου Ἰθαμίτρης. (3) Ἅτε δὲ μεγάλως πληγέντες, οὐ προήϊσαν ἀνωτέρω τὸ πρὸς ἑσπέρης, οὐδ' ἐπηνάγκαζε οὐδεὶς, ἀλλ' ἐν τῇ Σάμῳ κατήμενοι ἐφύλασσον τὴν Ἰωνίην μὴ ἀποστῇ, νέας ἔχοντες σὺν τῇσι Ἰάσι τριηκοσίας. (4) Οὐ μὲν οὐδὲ προσεδέκοντο τοὺς Ἕλληνας ἐλεύσεσθαι ἐς τὴν Ἰωνίην, ἀλλ' ἀποχρήσειν σφι τὴν ἑωυτῶν φυλάσσειν, σταθμεύμενοι ὅτι σφέας οὐκ ἐπεδίωξαν φεύγοντας ἐκ Σαλαμῖνος, ἀλλ' ἄσμενοι ἀπαλλάσσοντο. Κατὰ μέν νυν τὴν θάλασσαν ἑσσωμένοι ἔσαν τῷ θυμῷ, πεζῇ δὲ ἐδόκεον πολλὸν κρατήσειν τὸν Μαρδόνιον. (5) Ἐόντες δὲ ἐν Σάμῳ ἅμα μὲν ἐβουλεύοντο εἴ τι δυναίατο κακὸν τοὺς πολεμίους ποιέειν, ἅμα δὲ καὶ ὠτακούστεον ὅκῃ πεσέεται τὰ Μαρδονίου πρήγματα.

CXXXI. Τοὺς δὲ Ἕλληνας τό τε ἔαρ γινόμενον ἤγειρε καὶ Μαρδόνιος ἐν Θεσσαλίῃ ἐών. Ὁ μὲν δὴ πεζὸς οὔκω συνελέγετο, ὁ δὲ ναυτικὸς ἀπίκετο ἐς Αἴγιναν, νέες ἀριθμὸν δέκα καὶ ἑκατόν. (2) Στρατηγὸς δὲ καὶ ναύαρχος ἦν Λευτυχίδης ὁ Μενάρεος τοῦ Ἡγησίλεω τοῦ Ἱπποκρατίδεω τοῦ Λευτυχίδεω τοῦ Ἀναξίλεω τοῦ Ἀρχιδήμου τοῦ Ἀναξανδρίδεω τοῦ Θεοπόμπου τοῦ Νικάνδρου τοῦ Χαρίλλου τοῦ Εὐνόμου τοῦ Πολυδέκτεος τοῦ Πρυτάνιος τοῦ Εὐρυφῶντος τοῦ Προκλέος τοῦ Ἀριστοδήμου τοῦ Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὕλλου τοῦ Ἡρακλέος, ἐὼν τῆς ἑτέρης οἰκίης τῶν βασιλέων. (3) Οὗτοι πάντες, πλὴν τῶν δυῶν τῶν μετὰ Λευτυχίδεα πρώτων καταλεχθέντων, οἱ ἄλλοι βασιλέες ἐγένοντο Σπάρτης. Ἀθηναίων δὲ ἐστρατήγεε Ξάνθιππος ὁ Ἀρίφρονος.

CXXXII. Ὡς δὲ παρεγένοντο ἐς τὴν Αἴγιναν πᾶσαι αἱ νέες, ἀπίκοντο Ἰώνων ἄγγελοι ἐς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, οἳ καὶ ἐς Σπάρτην ὀλίγῳ πρότερον τούτων ἀπικόμενοι ἐδέοντο Λακεδαιμονίων ἐλευθεροῦν τὴν Ἰωνίην· τῶν καὶ Ἡρόδοτος ὁ Βασιληΐδεω ἦν. (2) Οἳ στασιῶται σφίσι γενόμενοι ἐπεβούλευον θάνατον Στράττι τῷ Χίου τυράννῳ, ἐόντες ἀρχὴν ἑπτά· ἐπιβουλεύοντες δὲ ὡς φανεροὶ ἐγένοντο ἐξενείκαντος τὴν ἐπιχείρησιν ἑνὸς τῶν μετεχόντων, οὕτω δὴ οἱ λοιποὶ ἓξ ἐόντες ὑπεξέσχον ἐκ τῆς Χίου καὶ ἐς Σπάρτην τε ἀπίκοντο καὶ δὴ καὶ τότε ἐς τὴν Αἴγιναν, τῶν Ἑλλήνων δεόμενοι καταπλῶσαι ἐς τὴν Ἰωνίην. (3) Οἳ προήγαγον αὐτοὺς μόγις μέχρι Δήλου· τὸ γὰρ προσωτέρω πᾶν δεινὸν ἦν τοῖσι Ἕλλησι οὔτε τῶν χώρων

Mardonium reduxit. Hæc igitur fortuna fuit eorum, qui regem deduxerunt.

CXXX. Classis quæ supererat Xerxis, postquam fuga ex Salamine in Asiam pervenit, regemque et exercitum e Chersoneso Abydum trajecit, Cumæ hiemavit. (2) Adpetente autem vere ad Samum maturavit convenire, ubi etiam pars navium hiemaverat. Propugnatorum in iis major pars Persæ erant et Medi : duces autem eis advenere Mardontes Bagæi filius, et Artayntes Artachæi : quibus etiam collega adfuit Ithamitres, fratris filius Artayntæ, ab ipso adscitus. (3) Hi vero, quoniam magnam cladem erant passi, ulterius occidentem versus non moverunt, neque eos quisquam ad ulterius progrediendum cogebat : sed ad Samum sedentes, observabant Ioniam, ne deficeret : habebant autem naves, una cum Ionicis, trecentas. (4) Nec vero Græcos existimarunt in Ioniam moturos, sed satis habituros suam custodire terram : quod ex eo colligebant, quod ipsos ex Salamine fugientes non essent persecuti, sed libenter discessissent. Igitur mari quidem fracti animis barbari erant : terra vero longe hostibus superiorem fore Mardonium existimabant. (5) Itaque ad Samum hærentes, partim quidem consultabant si quid mali adferre possent hostibus, partim vero adrectis auribus exspectabant quis futurus esset exitus rerum a Mardonio gerendarum.

CXXXI. Græcos vero et ver adpetens excitavit, et Mardonius in Thessalia agens. Et pedestris quidem Græcorum exercitus nondum erat coactus, classis vero Æginam se contulit, naves numero centum et decem. (2) Dux et imperator classis erat Leotychides, ex altera regum familia; cui pater fuit Menares, avus Hegesilaus; reliqui majores hoc ordine, Hippocratides, Leotychides, Anaxilaus, Archidamus, Anaxandrides, Theopompus, Nicander, Charillus, Eunomus, Polydectes, Prytanis, Euryphon, Procles, Aristodemus, Aristomachus, Cleodæus, Hyllus, Hercules : (3) qui omnes, exceptis duobus, quos proxime post Leotychidem commemoravi, reges fuerant Spartæ. Atheniensium vero dux erat Xanthippus, Ariphronis filius.

CXXXII. Ut naves omnes Æginæ adfuere, venerunt Græcorum in castra legati Ionum. Qui paulo ante Spartam quoque venerant, orantes Lacedæmonios ut Ioniam liberarent; quorum in numero etiam Herodotus fuit, Basilidæ filius. (2) Hi inter se conjuraverant, omnino septem numero, de interficiendo Strattide, Chii tyranno, postquam vero patefacta conspiratio est, uno ex conjuratis consilium illorum prodente, reliqui sex ex Chio se receperunt, et Spartam primum, tunc vero illo tempore etiam Æginam venerunt, orantes Græcos ut in Ioniam navigarent : (3) sed ægre ab his impetrarunt, ut Delum usque moverent. Nam ulteriora omnia metuebant Græci, quum et locorum

ἐοῦσι ἐμπείροισι, στρατιῆς τε πάντα πλέα ἐδόκεε εἶναι· τὴν δὲ Σάμον ἠπιστέατο δόξῃ καὶ Ἡρακλέας στήλας ἴσον ἀπέχειν. (4) Συνέπιπτε δὲ τοιοῦτο ὥστε τοὺς μὲν βαρβάρους τὸ πρὸς ἑσπέρης ἀνωτέρω Σάμου μὴ τολμᾶν καταπλῶσαι καταρρωδηκότας, τοὺς δὲ Ἕλληνας χρηϊζόντων Χίων τὸ πρὸς τὴν ἠῶ κατωτέρω Δήλου. Οὕτω δέος τὸ μέσον ἐφύλασσέ σφεων.

CXXXIII. Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες ἔπλωον ἐς τὴν Δῆλον, Μαρδόνιος δὲ περὶ τὴν Θεσσαλίην ἐχείμαζε. Ἐνθεῦτεν δὲ ὁρμεώμενος ἔπεμπε κατὰ τὰ χρηστήρια ἄνδρα Εὐρωπέα γένος, τῷ οὔνομα ἦν Μῦς, ἐντειλάμενος πανταχῆ μιν χρησόμενον ἐλθεῖν, τῶν οἷά τε ἦν σφι ἀποπειρήσασθαι. (2) Ὅ τι μὲν βουλόμενος ἐκμαθέειν πρὸς τῶν χρηστηρίων ταῦτα ἐνετέλλετο, οὐκ ἔχω φράσαι· οὐ γὰρ ὦν λέγεται· δοκέω δ' ἔγωγε περὶ τῶν παρεόντων καὶ οὐκ ἄλλων πέρι πέμψαι.

CXXXIV. Οὗτος ὁ Μῦς ἔς τε Λεβάδειαν φαίνεται ἀπικόμενος καὶ μισθῷ πείσας τῶν ἐπιχωρίων ἄνδρα καταβῆναι παρὰ Τροφώνιον, καὶ ἐς Ἄβας τὰς Φωκέων ἀπικόμενος ἐπὶ τὸ χρηστήριον. (2) Καὶ δὴ καὶ ἐς Θήβας πρῶτα ὡς ἀπίκετο, τοῦτο μὲν τῷ Ἰσμηνίῳ Ἀπόλλωνι ἐχρήσατο (ἔστι δὲ, κατά περ ἐν Ὀλυμπίῃ, ἱροῖσι αὐτόθι χρηστηριάζεσθαι), τοῦτο δὲ ξεῖνόν τινα καὶ οὐ Θηβαῖον χρήμασι πείσας κατεκοίμησε ἐς Ἀμφιάρεω. (3) Θηβαίων δὲ οὐδενὶ ἔξεστι μαντεύεσθαι αὐτόθι διὰ τόδε· ἐκέλευσέ σφεας ὁ Ἀμφιάρεως διὰ χρηστηρίων ποιεύμενος ὁκότερα βούλονται ἑλέσθαι τούτων, ἑωυτῷ ἢ ἅτε μάντι χρέεσθαι ἢ ἅτε συμμάχῳ, τοῦ ἑτέρου ἀπεχομένους· οἱ δὲ σύμμαχόν μιν εἵλοντο εἶναι. Διὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἔξεστι Θηβαίων οὐδενὶ αὐτόθι ἐγκατακοιμηθῆναι.

CXXXV. Τόδε δὲ θῶμά μοι μέγιστον γενέσθαι λέγεται ὑπὸ Θηβαίων, ἐλθεῖν ἄρα τὸν Εὐρωπέα Μῦν, περιστρωφώμενον πάντα τὰ χρηστήρια, καὶ ἐς τοῦ Πτώου Ἀπόλλωνος τὸ τέμενος. (2) Τοῦτο δὲ τὸ ἱρὸν καλέεται μὲν Πτῷον, ἔστι δὲ Θηβαίων, κέεται δὲ ὑπὲρ τῆς Κωπαΐδος λίμνης πρὸς οὔρεϊ ἀγχοτάτω Ἀκραιφίης πόλιος. Ἐς τοῦτο τὸ ἱρὸν ἐπείτε παρελθεῖν τὸν καλεύμενον τοῦτον Μῦν, ἕπεσθαί οἱ τῶν ἀστῶν αἱρετοὺς ἄνδρας τρεῖς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ὡς ἀπογραψομένους τὰ θεσπιέειν ἔμελλε, καὶ πρόκατε τὸν πρόμαντιν βαρβάρῳ γλώσσῃ χρᾶν. (3) Καὶ τοὺς μὲν ἑπομένους τῶν Θηβαίων ἐν θώματι ἔχεσθαι ἀκούοντας βαρβάρου γλώσσης ἀντὶ Ἑλλάδος, οὐδὲ ἔχειν ὅ τι χρήσωνται τῷ παρεόντι πρήγματι· τὸν δὲ Εὐρωπέα Μῦν ἐξαρπάσαντα παρ' αὐτῶν τὴν ἐφέροντο δέλτον, τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ προφήτεω γράφειν ἐς αὐτὴν, φάναι δὲ Καρίῃ μιν γλώσσῃ χρᾶν, συγγραψάμενον δὲ οἴχεσθαι ἀπιόντα ἐς Θεσσαλίην.

CXXXVI. Μαρδόνιος δὲ ἐπιλεξάμενος ὅ τι δὴ ἦν λέγοντα τὰ χρηστήρια, μετὰ ταῦτα ἔπεμψε ἄγγελον ἐς Ἀθήνας Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντεω ἄνδρα Μακεδόνα, ἅμα μὲν ὅτι προσκηδέες οἱ Πέρσαι ἔσαν (Ἀλεξάνδρου γὰρ ἀδελφεὴν Γυγαίην, Ἀμύντεω δὲ θυγατέρα, Βουβά-

essent imperiti, et hostilium copiarum omnia esse plena existimarent. Samus autem eis æque longe atque Herculis columnæ abesse videbatur. (4) Simul vero accidit, ut nec barbari, metu perculsi, ultra Samum versus occidentem navigare auderent; nec Græci, quamvis sollicitati a Chiis, ultra Delum versus orientem. Ita quæ in medio utrorumque erant, ob illorum metum in tuto fuerunt.

CXXXIII. Dum Græci in Delum navigant, Mardonius adhuc in Thessalia in hibernis fuit. Inde autem ad consulenda oracula misit virum genere Europensem, cui nomen erat Mys; dato homini mandato, ut quaquaversum iret, et quorumcumque oraculorum explorare effata posset, ea consuleret. (2) Quid igitur fuerit, quod ille cognoscere ex oraculis cupiens mandatum istud dederit, id adfirmare equidem non possum; nec enim memoratur: sed misisse eum puto, de rebus præsentibus, non de aliis, consulturum.

CXXXIV. Hunc Myn constat et Lebadeam venisse, ibique mercede corrupto viro indigena, ad Trophonium descendisse; et Abas item pervenisse, quæ in Phocide sunt, ad oraculum. (2) Idem quum prius Thebas venisset, non modo Ismenium Apollinem consuluit; ubi, sicut Olympiæ, ex victimis responsa dei petuntur; verum etiam, homine externo, non Thebano, pecunia corrupto, in Amphiarai templo pernoctavit. (3) Thebanorum enim nulli fas est oraculum illud consulere, hanc ob caussam: edito responso jusserat eos Amphiaraus, duorum utrum vellent eligere, ut aut pro vate uterentur ipso, aut pro armorum socio, altero autem abstinerent; et illi hoc elegerant, ut armorum ipsis esset socius. Hanc ob caussam nulli homini Thebano fas est in illius templo pernoctare.

CXXXV. Istud vero, quod narrant Thebani, maxime mihi mirum accidit: eumdem quippe Europensem Myn aiunt, postquam per omnia circumvagatus esset oracula, etiam ad Ptoi Apollinis fanum venisse. (2) Vocatur quidem id fanum Ptoum, est autem Thebanorum, situm supra Copaidem lacum ad montem, proxime Acræphiam oppidum. Ad hoc templum quum venit hic Mys (*latine* Mus) nominatus, comitatos eum esse aiunt tres viros publice ad hoc delectos, scripto consignaturos responsum quod redditurus esset deus: prophetam vero protinus barbara locutum esse lingua, (3) ut stuperent comites Thebani, barbarum sermonem loco Græci audientes, nescirentque quid in præsenti facerent: Europensem autem Myn, quam illi secum attulerant tabellam, eis eripuisse, in eaque hæc quæ propheta pronunciaverat, conscripsisse; dixisse autem, Cario sermone usum illum esse; deinde, his scripto consignatis, discessisse hunc, et in Thessaliam rediisse.

CXXXVI. Mardonius, perlectis oraculorum responsis, quæ qualia fuerint nescio, post hæc legatum Athenas misit Alexandrum, Amyntæ filium, Macedonem, partim quoniam adfinitate huic juncti erant Persæ; Alexandri enim sororem Gygæam, Amyntæ filiam, Bubares Persa habuit in

ρης ἀνὴρ Πέρσης ἔσχε, ἐκ τῆς οἱ ἐγεγόνεε Ἀμύντης ὁ ἐν τῇ Ἀσίῃ, ἔχων τὸ οὔνομα τοῦ μητροπάτορος, τῷ δὴ ἐκ βασιλέος τῆς Φρυγίης ἐδόθη Ἀλάβανδα πόλις μεγάλη νέμεσθαι), ἅμα δὲ ὁ Μαρδόνιος πυθόμενος ὅτι πρόξεινός τε εἴη καὶ εὐεργέτης ὁ Ἀλέξανδρος ἔπεμπε. (2) Τοὺς γὰρ Ἀθηναίους οὕτω ἐδόκεε μάλιστα προσκτήσεσθαι, λεών τε πολλὸν ἄρα ἀκούων εἶναι καὶ ἄλκιμον, τά τε κατὰ τὴν θάλασσαν συντυχόντα σφι παθήματα κατεργασαμένους μάλιστα Ἀθηναίους ἠπίστατο. Τούτων δὲ προσγενομένων κατήλπιζε εὐπετέως τῆς θαλάσσης κρατήσειν, τά περ ἂν καὶ ἦν· πεζῇ τε ἐδόκεε πολλὸν εἶναι κρέσσων· οὕτω τε ἐλογίζετο κατύπερθέ οἱ τὰ πρήγματα ἔσεσθαι τῶν Ἑλληνικῶν. (3) Τάχα δ' ἂν καὶ τὰ χρηστήρια ταῦτά οἱ προλέγοι, συμβουλεύοντα σύμμαχον τὸν Ἀθηναῖον ποιέεσθαι· τοῖσι δὴ πειθόμενος ἔπεμπε.

CXXXVII. Τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου τούτου ἕβδομος γενέτωρ Περδίκκης ἐστὶ ὁ κτησάμενος τῶν Μακεδόνων τὴν τυραννίδα τρόπῳ τοιῷδε. Ἐξ Ἄργεος ἔφυγον ἐς Ἰλλυριοὺς τῶν Τημένου ἀπογόνων τρεῖς ἀδελφεοί, Γαυάνης τε καὶ Ἀέροπος καὶ Περδίκκης, ἐκ δὲ Ἰλλυριῶν ὑπερβαλόντες ἐς τὴν ἄνω Μακεδονίην ἀπίκοντο ἐς Λεβαίην πόλιν. (2) Ἐνθαῦτα δὲ ἐθήτευον ἐπὶ μισθῷ παρὰ τῷ βασιλέϊ, ὁ μὲν ἵππους νέμων, ὁ δὲ βοῦς, ὁ δὲ νεώτατος αὐτῶν Περδίκκης τὰ λεπτὰ τῶν προβάτων. (3) Ἔσαν δὲ τὸ πάλαι καὶ αἱ τυραννίδες τῶν ἀνθρώπων ἀσθενέες χρήμασι, οὐ μοῦνον ὁ δῆμος. Ἡ δὲ γυνὴ τοῦ βασιλέος αὐτὴ τὰ σιτία σφι ἔπεσσε. Ὅκως δὲ ὀπτῷτο ὁ ἄρτος τοῦ παιδὸς τοῦ θητός, τοῦ Περδίκκεω, διπλήσιος ἐγίνετο αὐτὸς ἑωυτοῦ. Ἐπεὶ δὲ αἰεὶ τὠυτὸ ἐγίνετο, εἶπε πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ἑωυτῆς. (4) Τὸν δὲ ἀκούσαντα ἐσῆλθε αὐτίκα ὡς εἴη τέρας καὶ φέροι ἐς μέγα τι. Καλέσας δὲ τοὺς θῆτας προηγόρευέ σφι ἀπαλλάσσεσθαι ἐκ γῆς τῆς ἑωυτοῦ. Οἱ δὲ τὸν μισθὸν ἔφασαν δίκαιοι εἶναι ἀπολαβόντες οὕτω ἐξιέναι. (5) Ἐνθαῦτα ὁ βασιλεὺς τοῦ μισθοῦ πέρι ἀκούσας, ἦν γὰρ κατὰ τὴν καπνοδόκην ἐς τὸν οἶκον ἐσέχων ὁ ἥλιος, εἶπε θεοβλαβὴς γενόμενος, « μισθὸν δὲ ὑμῖν ἐγὼ ὑμέων ἄξιον τόνδε ἀποδίδωμι, » δέξας τὸν ἥλιον. (6) Ὁ μὲν δὴ Γαυάνης τε καὶ ὁ Ἀέροπος οἱ πρεσβύτεροι ἕστασαν ἐκπεπληγμένοι, ὡς ἤκουσαν ταῦτα· ὁ δὲ παῖς, ἐτύγχανε γὰρ ἔχων μάχαιραν, εἴπας τάδε, « δεκόμεθα, ὦ βασιλεῦ, τὰ διδοῖς, » περιγράφει τῇ μαχαίρῃ ἐς τὸ ἔδαφος τοῦ οἴκου τὸν ἥλιον, περιγράψας δέ, ἐς τὸν κόλπον τρὶς ἀρυσάμενος τοῦ ἡλίου, ἀπαλλάσσετο αὐτός τε καὶ οἱ μετ' ἐκείνου.

CXXXVIII. Οἱ μὲν δὴ ἀπήϊσαν, τῷ δὲ βασιλέϊ σημαίνει τις τῶν παρέδρων οἷόν τι χρῆμα ποιήσειε ὁ παῖς καὶ ὡς σὺν νόῳ ἐκείνων ὁ νεώτατος λάβοι τὰ διδόμενα. Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούσας καὶ ὀξυνθεὶς πέμπει ἐπ' αὐτοὺς ἱππέας ἀπολέοντας. (2) Ποταμὸς δέ ἐστι ἐν τῇ χώρῃ ταύτῃ, τῷ θύουσι οἱ τούτων τῶν ἀνδρῶν ἀπ' Ἄργεος ἀπόγονοι σωτῆρι. Οὗτος, ἐπείτε διέβησαν οἱ Τημενίδαι, μέγας οὕτω ἐρρύη ὥστε τοὺς ἱππέας μὴ οἵους τε γενέσθαι διαβῆναι. (3) Οἱ δὲ ἀπικόμενοι ἐς ἄλλην γῆν τῆς Μακεδονίης οἴκησαν πέλας τῶν κήπων

matrimonio, ex qua natus est Asiaticus Amyntas, de avo materno nomen gerens, quem rex magna urbe Phrygiæ Alabandis donavit cum reditibus inde percipiendis : partim vero hac caussa Alexandrum Mardonius misit, quod audivisset, hospitem Atheniensium eum esse et bene de illis meritum. (2) Hac enim maxime ratione se sibi adjungere posse Athenienses existimavit, quos audiverat non minus numerosum, quam fortem, esse populum; et quas mari clades passi Persæ erant, harum auctores Athenienses potissimum fuisse noverat. His autem sibi adjunctis, facile maris imperio se potiturum speravit; id quod etiam usu venturum fuerat; terra autem longe sibi videbatur esse superior : atque ita res suas rebus Græcorum superiores fore secum reputavit. (3) Fortasse vero etiam oracula hoc ei prædixerint, monuerintque eum ut Athenienses sibi socios conciliaret; hisque ille morem gerens Alexandrum miserit.

CXXXVII. Alexandri hujus septimus progenitor Perdiccas ille fuit, qui Macedonum regno potitus erat tali modo. Ex Temeni posteris tres fratres, Gauanes, Aeropus, et Perdiccas, Argis in Illyriorum fines profugerant : ex Illyriis vero in superiorem Macedoniam transgressi, Lebæam oppidum pervenerant. (2) Ibi apud regem mercede serviebant; unus equos pascens; alter, boves; natu minimus, Perdiccas, minores pecudes. (3) Fuerunt autem olim etiam reges pecuniæ inopes, non solum populus : itaque regis uxor ipsa panem illis coquebat. Quoties vero coquebatur panis pueri mercenarii Perdiccæ, duplo major fiebat quam consentaneum erat. Ubi autem constanter hoc ita accidit, marito rem illa indicavit. (4) Quo audito, statim subiit illius animum, esse hoc prodigium, quod ad magnum quidpiam spectet. Itaque vocatos ad se hos mercenarios jussit finibus suis excedere. Cui illi responderunt, justum esse ut accepta mercede abeant. (5) Ibi tunc rex, mercedis mentionem audiens, quum forte per caminum solis lumen in conclave incideret, divinitus mente captus, ait : « mercedem vobis ego dignam hanc persolvo, » solem monstrans. (6) Et Gauanes quidem et Aeropus, natu majores, hoc ut audivere, attoniti steterunt : at puer, « Accipimus, ait, rex, quæ nobis das; » et cultro, quem forte habebat, solis lumen in pavimento conclavis circumscripsit, eoque facto ter deinceps radios solis in sinum suum hausit, atque ita cum fratribus abiit.

CXXXVIII. Qui postquam abierant, unus ex assessoribus monuit regem quid esset quod fecisset puer, quamque prudenter fratrum natu minimus accepisset quod rex illis dedisset. Et rex, his auditis, ira correptus, equites nonnullos misit, qui illos insequerentur et interficerent. (2) Est autem in hac regione fluvius, cui posteri horum Argivorum virorum sacra faciunt, tamquam Servatori. Hic fluvius, postquam eum trajecerant Temenidæ, ita auctus fluxit, ut transire equites non possent. (3) Illi vero in aliam Macedoniæ regionem secesserunt, habitaruntque prope hortos qui di-

τῶν λεγομένων εἶναι Μίδεω τοῦ Γορδίεω, ἐν τοῖσι φύεται αὐτόματα ῥόδα, ἓν ἕκαστον ἔχον ἑξήκοντα φύλλα, ὀδμῇ τε ὑπερφέροντα τῶν ἄλλων. (4) Ἐν τούτοισι καὶ ὁ Σιληνὸς τοῖσι κήποισι ἥλω, ὡς λέγεται ὑπὸ Μακεδόνων. Ὑπὲρ δὲ τῶν κήπων οὖρος κέεται Βέρμιον οὔνομα, ἄβατον ὑπὸ χειμῶνος. Ἐνθεῦτεν δὲ ὁρμεώμενοι, ὡς ταύτην ἔσχον, κατεστρέφοντο καὶ τὴν ἄλλην Μακεδονίην.

CXXXIX. Ἀπὸ τούτου δὴ τοῦ Περδίκκεω Ἀλέξανδρος ὧδε ἐγεγόνεε· Ἀμύντεω παῖς ἦν Ἀλέξανδρος, Ἀμύντης δὲ Ἀλκέτεω, Ἀλκέτεω δὲ πατὴρ ἦν Ἀέροπος, τοῦ δὲ Φίλιππος, Φιλίππου δὲ Ἀργαῖος, τοῦ δὲ Περδίκκης ὁ κτησάμενος τὴν ἀρχήν. Ἐγεγόνεε μὲν δὴ ὧδε Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντεω.

CXL. Ὡς δὲ ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας ἀποπεμφθεὶς ὑπὸ Μαρδονίου, ἔλεγε τάδε, (I.) « ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Μαρδόνιος τάδε λέγει, ἐμοὶ ἀγγελίη ἥκει παρὰ βασιλέος λέγουσα οὕτω, (2) ‘ Ἀθηναίοισι τὰς ἁμαρτάδας τὰς ἐξ ἐκείνων ἐς ἐμὲ γενομένας πάσας μετίημι· νῦν τε ὧδε, Μαρδόνιε, ποίεε· τοῦτο μὲν τὴν γῆν σφι ἀπόδος, τοῦτο δὲ ἄλλην πρὸς ταύτῃ ἑλέσθων αὐτοί, ἥντινα ἂν ἐθέλωσι, ἐόντες αὐτόνομοι· ἱρά τε πάντα σφι, ἢν δὴ βούλωνταί γε ἐμοὶ ὁμολογέειν, ἀνόρθωσον, ὅσα ἐγὼ ἐνέπρησα.’ (3) Τούτων δὲ ἀπιγμένων ἀναγκαίως ἔχει μοι ποιέειν ταῦτα, ἢν μὴ τὸ ὑμέτερον ἀντίον γένηται. Λέγω δὲ ὑμῖν τάδε νῦν. Τί μαίνεσθε πόλεμον βασιλέϊ ἀνταειρόμενοι; οὔτε γὰρ ἂν ὑπερβάλοισθε, οὔτε οἷοί τέ ἐστε ἀντέχειν τὸν πάντα χρόνον. (4) Εἴδετε μὲν γὰρ τῆς Ξέρξεω στρατηλασίης τὸ πλῆθος καὶ τὰ ἔργα, πυνθάνεσθε δὲ καὶ τὴν νῦν παρ' ἐμοὶ ἐοῦσαν δύναμιν, ὥστε καὶ ἢν ἡμέας ὑπερβάλησθε καὶ νικήσητε, τοῦ περ ὑμῖν οὐδεμία ἐλπὶς εἴ περ εὖ φρονέετε, ἄλλη παρέσται πολλαπλησίη. (5) Μὴ ὦν βούλεσθε παρισεύμενοι βασιλέϊ στέρεσθαι μὲν τῆς χώρης, θέειν δὲ αἰεὶ περὶ ὑμέων αὐτῶν, ἀλλὰ καταλύσασθε. Παρέχει δὲ ὑμῖν κάλλιστα καταλύσασθαι βασιλέος ταύτῃ ὡρμημένου. Ἔστε ἐλεύθεροι, ἡμῖν ὁμαιχμίην συνθέμενοι ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης. (II.) Μαρδόνιος μὲν ταῦτα, ὦ Ἀθηναῖοι, ἐνετείλατό μοι εἶπαι πρὸς ὑμέας· ἐγὼ δὲ περὶ μὲν εὐνοίης τῆς πρὸς ὑμέας ἐούσης ἐξ ἐμεῦ οὐδὲν λέξω (οὐ γὰρ ἂν νῦν πρῶτον ἐκμάθοιτε), προσχρηΐζω δὲ ὑμέων πείθεσθαι Μαρδονίῳ. (6) Ἐνορέω γὰρ ὑμῖν οὐχ οἵοισί τε ἐσομένοισι τὸν πάντα χρόνον πολεμέειν Ξέρξῃ· εἰ γὰρ ἐνώρεον τοῦτο ἐν ὑμῖν, οὐκ ἄν κοτε ἐς ὑμέας ἦλθον ἔχων λόγους τούσδε· καὶ γὰρ δύναμις ὑπὲρ ἄνθρωπον ἡ βασιλέος ἐστὶ καὶ χεὶρ ὑπερμήκης. (7) Ἢν ὦν μὴ αὐτίκα ὁμολογήσητε, μεγάλα προτεινόντων ἐπ' οἷσι ὁμολογέειν ἐθέλουσι, δειμαίνω ὑπὲρ ὑμέων ἐν τρίβῳ τε μάλιστα οἰκημένων τῶν συμμάχων πάντων, αἰεί τε φθειρομένων μούνων, ἐξαίρετόν τι μεταίχμιον τὴν γῆν ἐκτημένων. (8) Ἀλλὰ πείθεσθε· πολλοῦ γὰρ ὑμῖν ἄξια ταῦτα, εἰ βασιλεύς γε ὁ μέγας μούνοισι ὑμῖν Ἑλλήνων τὰς ἁμαρτάδας ἀπιεὶς ἐθέλει φίλος γενέσθαι. » Ἀλέξανδρος μὲν ταῦτα ἔλεξε.

cuntur Midæ, Gordiæ filii: quibus in hortis sponte nascuntur rosæ, quarum unaquæque sexaginta folia habet, et quæ odore præstant cæteris. (4) In eisdem hortis etiam Silenus captus erat, ut narrant Macedones. Supra istos hortos mons situs est, cui Bermius nomen, aditu difficilis ob æris intemperiem. Inde impetu facto, postquam hac regione potiti sunt, reliquam etiam Macedoniam sub potestatem suam redegerunt.

CXXXIX. Ab hoc igitur Perdicca Alexander ortus est hisce progenitoribus: Amyntas, cujus filius Alexander fuit, patrem habuit Alcetam; Alcetæ pater fuit Aeropus; Aeropi pater, Philippus; Philippi, Argæus; Argæi pater, Perdiccas is qui regno potitus est. Hi fueri Alexandri, Amyntæ filii, progenitores.

CXL. Postquam a Mardonio missus Alexander Athenas venit, tali usus est oratione: (I.) « Viri Athenienses, Mardonius hæc dicit. Nuncius mihi a rege venit in hæc verba: (2) Atheniensibus injuriam omnem mihi ab illis inlatam remitto; quare tu hoc fac, Mardonie: et terram eorum illis redde, et ipsi præter hanc eligant aliam, quamcumque voluerint, et sui juris sunto: et templa omnia, quæ ego cremavi, tu illis instaura, si modo societatem mecum voluerint jungere. (3) Hic quum mihi nuncius advenerit, necessario hæc exsequi me oportet, nisi vos ipsi obstiteritis. Hoc autem vobis dico. Quid nunc insanientes arma fertis contra regem? neque enim superare eum poteritis, neque in omne futurum tempus ei resistere. (4) Vidistis enim copiarum Xerxis multitudinem et res gestas; audivistis etiam quanta nunc vis sit mecum: ita quidem, ut etiamsi nos superaretis et vinceretis, (quod quidem, si bene sapitis, neutiquam speratis,) alius exercitus multis partibus numerosior adfuturus esset. (5) Nolite igitur, regi vos æquantes, terra privari vestra, et perpetuo in periculo de salute vestra versari: sed componite bellum. Potestis autem præclarissime illud componere, quum rex in hanc partem animo feratur. Estote liberi, armorum societate sine fraude et dolo nobiscum contracta. (II.) Hæc, Athenienses, Mardonius ut vobis dicerem mihi mandavit. Ego vero de mea in vos benevolentia nihil dicam: nec enim nunc primum, puto, experti illam fueritis. Oro autem vos et obsecro, ut morem geratis Mardonio. (6) Perspectum enim habeo fieri non posse, ut vos perpetuo bellum geratis cum Xerxe: namque hoc si fieri posse a vobis intelligerem, numquam ad vos hujusmodi cum sermone venissem. Est enim regis potentia plus quam humana, et manus supra quam dici potest longa. (7) Quare nisi propere fœdus cum eo inieritis, quando tanta vobis commoda, si pacisci cum eo volueritis, pollicetur; timeo vobis, qui præ reliquis omnibus sociis maxime in via expositi estis, semperque soli perdimini, quippe terram incolentes quæ præ cæteris veluti inter duas acies media interjecta est. (8) At morem gerite! etenim maximi vobis momenti res est, si rex magnus vobis solis ex omnibus Græcis peccata condonans, amicitiam vobiscum vult contrahere. » Hæc Alexandri fuit oratio.

CXLI. Λακεδαιμόνιοι δὲ πυθόμενοι ἥκειν Ἀλέξανδρον ἐς Ἀθήνας ἐς ὁμολογίην ἄξοντα τῷ βαρβάρῳ Ἀθηναίους, ἀναμνησθέντες τῶν λογίων ὥς σφεας χρεών ἐστι ἅμα τοῖσι ἄλλοισι Δωριεῦσι ἐκπίπτειν ἐκ Πελοποννήσου ὑπὸ Μήδων τε καὶ Ἀθηναίων, κάρτα τε ἔδεισαν μὴ ὁμολογήσωσι τῷ Πέρσῃ Ἀθηναῖοι, αὐτίκα τέ σφι ἔδοξε πέμπειν ἀγγέλους. (2) Καὶ δὴ συνέπιπτε ὥστε ὁμοῦ σφέων γίνεσθαι τὴν κατάστασιν· ἐπανέμειναν γὰρ οἱ Ἀθηναῖοι διατρίβοντες, εὖ ἐπιστάμενοι ὅτι ἔμελλον Λακεδαιμόνιοι πεύσεσθαι ἥκοντα παρὰ τοῦ βαρβάρου ἄγγελον ἐπ' ὁμολογίῃ, πυθόμενοί τε πέμψειν κατὰ τάχος ἀγγέλους. Ἐπίτηδες ὦν ἐποίευν, ἐνδεικνύμενοι τοῖσι Λακεδαιμονίοισι τὴν ἑωυτῶν γνώμην.

CXLII. Ὡς δὲ ἐπαύσατο λέγων Ἀλέξανδρος, διαδεξάμενοι ἔλεγον οἱ ἀπὸ Σπάρτης ἄγγελοι, « ἡμέας δὲ ἔπεμψαν Λακεδαιμόνιοι δεησομένους ὑμέων μήτε νεώτερον ποιέειν μηδὲν κατὰ τὴν Ἑλλάδα μήτε λόγους ἐνδέκεσθαι παρὰ τοῦ βαρβάρου. (2) Οὔτε γὰρ δίκαιον οὐδαμῶς οὔτε κόσμον φέρον οὔ τί γε ἄλλοισι Ἑλλήνων οὐδαμοῖσι, ὑμῖν δὲ δὴ καὶ διὰ πάντων ἥκιστα πολλῶν εἵνεκεν. Ἠγείρατε γὰρ τόνδε τὸν πόλεμον ὑμεῖς οὐδὲν ἡμέων βουλομένων, καὶ περὶ τῆς ὑμετέρης ἀρχὴν ὁ ἀγὼν ἐγένετο· νῦν δὲ φέρει καὶ ἐς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. (3) Ἄλλως τε τούτων ἁπάντων αἰτίους γενέσθαι δουλοσύνης τοῖσι Ἕλλησι Ἀθηναίους οὐδαμῶς ἀνασχετόν, οἵτινες αἰεὶ καὶ τὸ πάλαι φαίνεσθε πολλοὺς ἐλευθερώσαντες ἀνθρώπων. Πιεζομένοισι μέντοι ὑμῖν συναχθόμεθα, καὶ ὅτι καρπῶν ἐστερήθητε διξῶν ἤδη, καὶ ὅτι οἰκοφθόρησθε χρόνον ἤδη πολλόν. (4) Ἀντὶ τούτων δὲ ὑμῖν Λακεδαιμόνιοί τε καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπαγγέλλονται γυναῖκάς τε καὶ τὰ ἐς πόλεμον ἄχρηστα οἰκετέων ἐχόμενα πάντα ἐπιθρέψειν, ἔστ' ἂν ὁ πόλεμος ὅδε συνεστήκῃ. (5) Μηδὲ ὑμέας Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἀναγνώσῃ, λεήνας τὸν Μαρδονίου λόγον. Τούτῳ μὲν γὰρ ταῦτα ποιητέα ἐστί· τύραννος γὰρ ἐὼν τυράννῳ συγκατεργάζεται· ὑμῖν δέ γε οὐ ποιητέα, εἴ περ εὖ τυγχάνετε φρονέοντες, ἐπισταμένοισι ὡς βαρβάροισί ἐστι οὔτε πιστὸν οὔτε ἀληθὲς οὐδέν. » Ταῦτα ἔλεξαν οἱ ἄγγελοι.

CXLIII. Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς μὲν Ἀλέξανδρον ὑπεκρίναντο τάδε, « καὶ αὐτοὶ τοῦτό γε ἐπιστάμεθα, ὅτι πολλαπλησίη ἐστὶ τῷ Μήδῳ δύναμις ἤπερ ἡμῖν, ὥστε οὐδὲν δέεαι τοῦτό γε ὀνειδίζειν. (2) Ἀλλ' ὅμως ἐλευθερίης γλιχόμενοι ἀμυνεύμεθα οὕτω ὅκως ἂν καὶ δυνώμεθα. Ὁμολογῆσαι δὲ τῷ βαρβάρῳ μήτε σὺ ἡμέας πειρῶ ἀναπείθειν οὔτε ἡμεῖς πεισόμεθα. (3) Νῦν τε ἀπάγγελλε Μαρδονίῳ ὡς Ἀθηναῖοι λέγουσι, ἔστ' ἂν ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἴῃ τῇ καὶ νῦν ἔρχεται, μήκοτε ὁμολογήσειν ἡμέας Ξέρξῃ· ἀλλὰ θεοῖσί τε συμμάχοισι πίσυνοί μιν ἐπέξιμεν ἀμυνόμενοι καὶ τοῖσι ἥρωσι, τῶν ἐκεῖνος οὐδεμίαν ὄπιν ἔχων ἐνέπρησε τούς τε οἴκους καὶ τὰ ἀγάλματα. (4) Σύ τε τοῦ λοιποῦ λόγους ἔχων τοιούσδε μὴ ἐπιφαίνεο Ἀθηναίοισι, μηδὲ δοκέων χρηστὰ ὑπουργέειν ἀθέμιτα ἔρδειν παραίνεε· οὐ γάρ σε βουλό-

CXLI. Lacedæmonii vero ut audivere Alexandrum Athenas venisse persuasurum Atheniensibus ut fœdus cum Barbaro faciant; memores oraculorum, quæ prædixerant in fatis esse ut ipsi cum cæteris Doriensibus a Medis et Atheniensibus Peloponneso ejiciantur, vehementer timuerunt ne cum Persa societatem Athenienses contraherent, et propere legatos Athenas mittere decreverunt. (2) Atque ita contigit, ut utrique simul *in senatum* introducerentur. Exspectaverant enim Athenienses et moras traxerant, bene gnari resciturus Lacedæmonios venisse a Barbaro nuncium ad pacem conciliandam, eaque re cognita protinus legatos missuros. Quare consulto tempus duxerant, quo sententiam suam Lacedæmoniis declararent.

CXLII. Ubi igitur dicendi finem Alexander fecit, sermonem excipientes Spartani legati, in hunc modum sunt locuti: « Miserunt nos Lacedæmonii petituros a vobis, ne quid novarum rerum in Græcia moveatis, neque conditiones admittatis a Barbaro vobis oblatas. (2) Nam et iniquissimum hoc foret; et aliis quidem etiam Græcis omnibus, sed vobis maxime omnium, indignum et indecorum; idque multis de caussis. Nam bellum hoc vos, invitis nobis, concitastis: et initio de vestra solum terra certamen fuit, nunc vero ad universam etiam pertinet Græciam. (3) Horum igitur omnium auctores Græcis, præter ea etiam servitutis fieri Athenienses, nullo modo foret tolerabile: quippe qui semper et jam a priscis temporibus palam libertatis auctores multis hominibus fuerunt. Quod autem vos præ cæteris hoc bello premimini, et duorum jam annorum fructibus estis privati, et tamdiu jam domus et fortunæ vestræ eversæ jacent, condolemus vobiscum: (4) et propterea profitentur vobis recipiuntque Lacedæmonii et reliqui socii, alituros se uxores vestras et quidquid vestris in familiis ad bellum est inutile, quoad bellum hoc duraturum est. (5) Ne vero Alexander Macedo lævigato Mardonii sermone vos commoveat! Huic enim hoc facere convenit; quippe, tyrannus quum sit, tyranno operam præstat. At vos non facietis, si quidem recte sapitis; bene gnari, in barbaris nec fidem nec veritatem esse. » Hæc Spartani legati dixere.

CXLIII. Athenienses vero Alexandro in hunc modum responderunt: « Ne nos quidem ignoramus, multis partibus majorem Medo, quam nobis, esse potentiam; ut non opus sit de illa nos multa cum ostentatione admonere. (2) Verumtamen, quum libertatis simus studiosi, resistemus ei quocumque modo poterimus. Itaque, ut societatem contrahamus cum Barbaro, desine conari ut nobis persuadeas; nec enim persuadebis. (3) Nunc vero renuncia Mardonio, dicere Athenienses, quousque sol eadem via incedet, qua nunc incedit, numquam nos societatem inituros cum Xerxe: sed adjutoribus confidentes diis et heroibus, quibus ille spretis ædes et simulacra eorum cremavit, fortiter pugnando ulcisci illum conabimur. (4) Et tu cave, ne posthac tales adferens sermones Athenis conspiciaris; neque per speciem commodis nostris inserviendi, ut nefaria facia-

μεθα οὐδὲν ἄχαρι πρὸς Ἀθηναίων παθέειν ἐόντα πρόξεινόν τε καὶ φίλον. »

CXLIV. Πρὸς μὲν Ἀλέξανδρον ταῦτα ὑπεκρίναντο, πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ Σπάρτης ἀγγέλους τάδε, « τὸ μὲν δεῖσαι Λακεδαιμονίους μὴ ὁμολογήσωμεν τῷ βαρβάρῳ, κάρτα ἀνθρωπήϊον ἦν. (2) Ἀτὰρ αἰσχρῶς γε οἴκατε ἐξεπιστάμενοι τὸ Ἀθηναίων φρόνημα ἀρρωδῆσαι, ὅτι οὔτε χρυσός ἐστι γῆς οὐδαμόθι τοσοῦτος οὔτε χώρη κάλλεϊ καὶ ἀρετῇ μέγα ὑπερφέρουσα, τὰ ἡμεῖς δεξάμενοι ἐθέλοιμεν ἂν μηδίσαντες καταδουλῶσαι τὴν Ἑλλάδα. (3) Πολλά τε γὰρ καὶ μεγάλα ἐστὶ τὰ διακωλύοντα ταῦτα μὴ ποιέειν, μηδ' ἢν ἐθέλωμεν, πρῶτα μὲν καὶ μέγιστα τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ οἰκήματα ἐμπεπρησμένα τε καὶ συγκεχωσμένα, τοῖσι ἡμέας ἀναγκαίως ἔχει τιμωρέειν ἐς τὰ μέγιστα μᾶλλον ἤπερ ὁμολογέειν τῷ ταῦτα ἐργασαμένῳ, αὖτις δὲ τὸ Ἑλληνικὸν ἐὸν ὅμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον, καὶ θεῶν ἱδρύματά τε κοινὰ καὶ θυσίαι ἤθεά τε ὁμότροπα, τῶν προδότας γενέσθαι Ἀθηναίους οὐκ ἂν εὖ ἔχοι. (4) Ἐπίστασθέ τε οὕτω, εἰ μὴ πρότερον ἐτυγχάνετε ἐπιστάμενοι, ἔστ' ἂν καὶ εἷς περιῇ Ἀθηναίων, μηδαμὰ ὁμολογήσοντας ἡμέας Ξέρξῃ. Ὑμέων μέντοι ἀγάμεθα τὴν πρόνοιαν τὴν ἐς ἡμέας ἔχουσαν, ὅτι προείδετε ἡμέων οἰκοφθορημένων οὕτω ὥστε ἐπιθρέψαι ἐθέλειν ἡμέων τοὺς οἰκέτας. (5) Καὶ ὑμῖν μὲν ἡ χάρις ἐκπεπλήρωται, ἡμεῖς μέντοι λιπαρήσομεν οὕτω ὅκως ἂν ἔχωμεν, οὐδὲν λυπέοντες ὑμέας. Νῦν δὲ, ὡς οὕτω ἐχόντων, στρατιὴν ὡς τάχιστα ἐκπέμπετε. (6) Ὡς γὰρ ἡμεῖς εἰκάζομεν, οὐκ ἑκὰς χρόνου παρέσται ὁ βάρβαρος ἐσβαλὼν ἐς τὴν ἡμετέρην, ἀλλ' ἐπειδὰν τάχιστα πύθηται τὴν ἀγγελίην ὅτι οὐδὲν ποιήσομεν τῶν ἐκεῖνος ἡμέων προσεδέετο. (7) Πρὶν ὦν παρεῖναι ἐκεῖνον ἐς τὴν Ἀττικὴν, ἡμέας καιρός ἐστι προβωθῆσαι ἐς τὴν Βοιωτίην. » Οἱ μὲν ταῦτα ὑποκριναμένων Ἀθηναίων ἀπαλλάσσοντο ἐς Σπάρτην.

mus, nos horteris : nolumus enim tibi ingrati quidpiam accidere ab Atheniensibus, quum sis publicus hospes noster et amicus. »

CXLIV. Hæc quum Alexandro Athenienses respondissent, ad Lacedæmonios sermonem converterunt his verbis : « Quod verentur Lacedæmonii ne cum Barbaro nos societatem contrahamus, id vero admodum humanum est. (2) At turpiter utique hoc videmini vereri; quum, quo pacto animati sint Athenienses, non ignoretis. Neque enim tanta auri copia usquam est, neque terra ulla pulcritudine et fertilitate ita præstans, ut ea accepta vellemus cum Medis facere, et Græciam redigere in servitutem. (3) Etenim multa et magna sunt, quæ nos, ne id faciamus, etiam si vellemus, prohibeant. Primum quidem, et maxime, deorum simulacra et templa cremata et solo æquata : quorum facinorum necessario, quibuscumque modis possumus, pœnam repetere potius debemus, quam societatem contrahere cum eo qui hæc patravit. Deinde, quum Græcum omne genus consanguineum sit, et linguam et deorum sedes et sacra communia habeamus, et mores consimiles; nefaria res foret, si horum proditores fierent Athenienses. (4) Denique scitote, si forte adhuc nescivistis, quoad vel unus supererit Atheniensium, numquam nos cum Xerxe societatem inituros. Vestram autem providam erga nos laudamus voluntatem; quod nobis, quorum fortunæ eversæ sunt, ita prospicitis, ut nutrire familias nostras velitis. (5) Atque ita vestrum quidem expletum est beneficium : at nos tamen in hoc quo sumus statu durabimus, nullam vobis molestiam exhibituri. Nunc vero, hæc quum ita sint, maturate ocyus exercitum mittere. (6) Nam, ut suspicamur, nulla interposita mora aderit Barbarus et terram nostram invadet, simulatque ei fuerit renunciatum, nihil nos eorum quæ a nobis petiit facturos. (7) Itaque necesse est, ut, priusquam ille in Atticam venerit, nos ei in Bœotiam occurramus. » Hoc ab Atheniensibus accepto responso, Spartam rediere legati.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΕΝΝΑΤΗ.

(ΚΑΛΛΙΟΠΗ.)

I. Μαρδόνιος δὲ, ὥς οἱ ἀπονοστήσας Ἀλέξανδρος τὰ παρ' Ἀθηναίων ἐσήμηνε, ὁρμηθεὶς ἐκ Θεσσαλίης ἦγε τὴν στρατιὴν σπουδῇ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας. Ὅκου δὲ ἑκάστοτε γίνοιτο, τούτους παρελάμβανε. (2) Τοῖσι δὲ Θεσσαλίης ἡγεομένοισι οὔτε τὰ πρὸ τοῦ πεπρηγμένα μετέμελε οὐδὲν, πολλῷ τε μᾶλλον ἐπῆγον τὸν Πέρσην, καὶ συμπροέπεμψέ τε Θώρηξ ὁ Ληρισαῖος Ξέρξεα φεύγοντα, καὶ τότε ἐκ τοῦ φανεροῦ παρῆκε Μαρδόνιον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

II. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος γίνεται ὁ στρατὸς ἐν Βοιωτοῖσι, οἱ Θηβαῖοι κατελάμβανον τὸν Μαρδόνιον καὶ συνεβούλευον αὐτῷ, λέγοντες ὡς οὐκ εἴη χῶρος ἐπιτηδεώτερος ἐνστρατοπεδεύεσθαι ἐκείνου, οὐδὲ ἔων ἰέναι ἑκαστέρω, ἀλλ' αὐτοῦ ἱζόμενον ποιέειν ὅκως ἀμαχητὶ τὴν πᾶσαν Ἑλλάδα καταστρέψεται. (2) Κατὰ μὲν γὰρ τὸ ἰσχυρὸν Ἕλληνας ὁμοφρονέοντας, οἵπερ καὶ πάρος ταὐτὰ ἐγίνωσκον, χαλεπὰ εἶναι περιγίνεσθαι καὶ ἅπασι ἀνθρώποισι· « εἰ δὲ ποιήσεις τὰ ἡμεῖς παραινέομεν », ἔφασαν λέγοντες, « ἕξεις ἀπόνως ἅπαντα τὰ ἐκείνων βουλεύματα. (3) Πέμπε χρήματα ἐς τοὺς δυναστεύοντας ἄνδρας ἐν τῇσι πόλισι, πέμπων δὲ τὴν Ἑλλάδα διαστήσεις· ἐνθεῦτεν δὲ τοὺς μὴ τὰ σὰ φρονέοντας ῥηϊδίως μετὰ τῶν στασιωτέων καταστρέψεαι. »

III. Οἱ μὲν ταῦτα συνεβούλευον, ὁ δὲ οὐκ ἐπείθετο, ἀλλά οἱ δεινός τις ἐνέστακτο ἵμερος τὰς Ἀθήνας δεύτερα ἑλέειν, ἅμα μὲν ὑπ' ἀγνωμοσύνης, ἅμα δὲ πυρσοῖσι διὰ νήσων ἐδόκεε βασιλέϊ δηλώσειν ἐόντι ἐν Σάρδισι ὅτι ἔχοι τὰς Ἀθήνας. (2) Ὃς οὐδὲ τότε ἀπικόμενος ἐς τὴν Ἀττικὴν εὗρε τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἔν τε Σαλαμῖνι τοὺς πλείστους ἐπυνθάνετο εἶναι ἔν τε τῇσι νηυσί, αἱρέει τε ἔρημον τὸ ἄστυ. Ἡ δὲ βασιλέος αἵρεσις ἐς τὴν ὑστέρην τὴν Μαρδονίου ἐπιστρατηΐην δεκάμηνος ἐγένετο.

IV. Ἐπεὶ δὲ ἐν Ἀθήνῃσι ἐγένετο Μαρδόνιος, πέμπει ἐς Σαλαμῖνα Μουρυχίδεα ἄνδρα Ἑλλησπόντιον, φέροντα τοὺς αὐτοὺς λόγους τοὺς καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν τοῖσι Ἀθηναίοισι διεπόρθμευσε. (2) Ταῦτα δὲ τὸ δεύτερον ἀπέστελλε προέχων μὲν τῶν Ἀθηναίων οὐ φιλίας γνώμας, ἐλπίσας δέ σφεας ὑπήσειν τῆς ἀγνωμοσύνης ὡς δοριαλώτου ἐούσης πάσης τῆς Ἀττικῆς χώρης καὶ ἐούσης ἤδη ὑπ' ἑωυτῷ. Τούτων μὲν εἵνεκεν ἀπέπεμψε Μουρυχίδεα ἐς Σαλαμῖνα.

V. Ὁ δὲ ἀπικόμενος ἐπὶ τὴν βουλὴν ἔλεγε τὰ παρὰ Μαρδονίου. Τῶν δὲ βουλευτέων Λυκίδης εἶπε

HERODOTI

HISTORIARUM LIBER NONUS.

(CALLIOPE.) (001,002.)

I. Mardonius, ut ei Alexander, Athenis reversus, responsa renunciavit Atheniensium, movit e Thessalia, et exercitum adversus Athenas ducere maturavit: quacumque autem iter faciebat, inde semper adsumptis militibus exercitum auxit. (2) Et Thessalos eorum, quæ adhuc acta erant, nihil pœnituit, multoque etiam studiosius hi Persam ad hanc expeditionem incitabant: et Thorax Larissæus, qui Xerxem fugientem comitatus erat, nunc palam Mardonium in Græciam transmisit.

II. Ubi vero progrediens exercitus in Bœotia fuit, ibi tunc Mardonium Thebani retinuerunt, consuluerunt que ei, dicentes nullum esse locum magis idoneum ubi castra poneret: et ulterius progredi prohibuerunt, hortantes ut ibi manens operam daret quo sine pugna universam Græciam in potestatem redigeret. (2) Vi enim et armis subigere Græcos, si concordes sint, sicut adhuc fuerunt, cunctis etiam hominibus esse difficile: « At tu, aiebant, si quod nos suademus feceris, nullo negotio omnia illorum consilia in potestate tua habebis. (3) Mitte pecunias viris qui in quibusque civitatibus principatum tenent: his donis in partes divides Græciam; et eorum ope, qui tuas partes sequentur, hos qui tecum non facient, facile evertes. »

III. Hæc illis suadentibus Mardonius non paruit; sed vehemens illum cupido incesserat Athenas iterum capiendi, partim stolida quadam ferocia ductum, partim quod ignium ope per insulas accensorum cogitaret regi Sardibus versanti significare, tenere sese Athenas. (2) Ubi vero in Atticam pervenit, ne tunc quidem Athenienses in ea nactus est, sed plerosque in Salamine et in navibus esse audivit: itaque vacuam cepit urbem. Hæc quidem altera occupatio Mardonii evenit decimo post mense quam a Xerxe prior erat facta.

IV. Athenis quum esset Mardonius, in Salaminem legatum misit Murychiden, virum Hellespontium; qui easdem Atheniensibus conditiones proponeret, quas Alexander Macedo ad illos pertulerat. (2) Quamquam enim jam antea minime amicas Atheniensium acceperat sententias, iterum tamen nunc misit, sperans illos a stolida superbia remissuros, quum bello capta esset universa Attica, et in ipsius jam esset potestate. Hac caussa Murychiden in Salaminem misit.

V. Qui quum ad senatum venisset, exposuissetque Mardonii mandata; unus e senatoribus, Lycides, pro sen-

γνώμην ὥς οἱ ἐδόκεε ἄμεινον εἶναι, δεξαμένους τὸν λόγον τόν σφι Μουρυχίδης προφέρει, ἐξενεῖκαι ἐς τὸν δῆμον. (2) Ὁ μὲν δὴ ταύτην τὴν γνώμην ἀπεφαίνετο, εἴτε δὴ δεδεγμένος χρήματα παρὰ Μαρδονίου, εἴτε καὶ ταῦτά οἱ ἑάνδανε· Ἀθηναῖοι δὲ αὐτίκα δεινὸν ποιησάμενοι, οἵ τε ἐκ τῆς βουλῆς καὶ οἱ ἔξωθεν, ὡς ἐπύθοντο, περιστάντες Λυκίδεα κατέλευσαν βάλλοντες, τὸν δὲ Ἑλλησπόντιον Μουρυχίδεα ἀπέπεμψαν ἀσινέα. (3) Γενομένου δὲ θορύβου ἐν τῇ Σαλαμῖνι περὶ τὸν Λυκίδεα, πυνθάνονται τὸ γινόμενον αἱ γυναῖκες τῶν Ἀθηναίων, διακελευσαμένη δὲ γυνὴ γυναικὶ καὶ παραλαβοῦσα ἐπὶ τὴν Λυκίδεω οἰκίην ἤϊσαν αὐτοκελέες, καὶ κατὰ μὲν ἔλευσαν αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, κατὰ δὲ τὰ τέκνα.

VI. Ἐς δὲ τὴν Σαλαμῖνα διέβησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὧδε. Ἕως μὲν προσεδέκοντο ἐκ τῆς Πελοποννήσου στρατὸν ἥξειν τιμωρήσοντά σφι, οἱ δὲ ἔμενον ἐν τῇ Ἀττικῇ· ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν μακρότερά τε καὶ σχολαίτερα ἐποίευν, ὁ δὲ ἐπιὼν καὶ δὴ ἐν τῇ Βοιωτίῃ ἐλέγετο εἶναι, οὕτω δὴ ὑπεξεκομίσαντό τε πάντα καὶ αὐτοὶ διέβησαν ἐς Σαλαμῖνα, (2) ἐς Λακεδαίμονά τε ἔπεμψαν ἀγγέλους ἅμα μὲν μεμψομένους τοῖσι Λακεδαιμονίοισι ὅτι περιεῖδον ἐμβαλόντα τὸν βάρβαρον ἐς τὴν Ἀττικήν, ἀλλ' οὐ μετὰ σφέων ἠντίασαν ἐς τὴν Βοιωτίην, ἅμα δὲ ὑπομνήσοντας ὅσα σφι ὑπέσχετο ὁ Πέρσης μεταβαλοῦσι δώσειν, προεῖπαί τε ὅτι εἰ μὴ ἀμυνεῦσι Ἀθηναίοισι, ὡς καὶ αὐτοί τινα ἀλεωρὴν εὑρήσονται.

VII. Οἱ γὰρ δὴ Λακεδαιμόνιοι ὥρταζόν τε τοῦτον τὸν χρόνον καί σφι ἦν Ὑακίνθια, περὶ πλείστου δ' ἦγον τὰ τοῦ θεοῦ πορσύνειν· ἅμα δὲ τὸ τεῖχός σφι, τὸ ἐν τῷ Ἰσθμῷ ἐτείχεον, καὶ δὴ ἐπάλξιας ἐλάμβανε. (2) Ὡς δὲ ἀπίκοντο ἐς τὴν Λακεδαίμονα οἱ ἄγγελοι οἱ ἀπ' Ἀθηνέων, ἅμα ἀγόμενοι ἔκ τε Μεγάρων ἀγγέλους καὶ ἐκ Πλαταιέων, ἔλεγον τάδε ἐπελθόντες ἐπὶ τοὺς ἐφόρους, (I.) « ἔπεμψαν ἡμέας Ἀθηναῖοι λέγοντες ὅτι ἡμῖν βασιλεὺς ὁ Μήδων τοῦτο μὲν τὴν χώρην ἀποδιδοῖ, τοῦτο δὲ συμμάχους ἐθέλει ἐπ' ἴσῃ τε καὶ ὁμοίῃ ποιήσασθαι, ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης, ἐθέλει δὲ καὶ ἄλλην χώρην πρὸς τῇ ἡμετέρῃ διδόναι, τὴν ἂν αὐτοὶ ἑλώμεθα. (3) Ἡμεῖς δὲ Δία τε Ἑλλήνιον αἰδεσθέντες καὶ τὴν Ἑλλάδα δεινὸν ποιεύμενοι προδοῦναι οὐ κατῃνέσαμεν, ἀλλ' ἀπειπάμεθα, καίπερ ἀδικεόμενοι ὑπ' Ἑλλήνων καὶ καταπροδιδόμενοι, ἐπιστάμενοί τε ὅτι κερδαλεώτερόν ἐστι ὁμολογέειν τῷ Πέρσῃ μᾶλλον ἤπερ πολεμέειν· οὐ μὲν οὐδὲ ὁμολογήσομεν ἑκόντες εἶναι. (4) Καὶ τὸ μὲν ἀπ' ἡμέων οὕτω ἀκίβδηλον ἐὸν νέμεται ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας. (II.) Ὑμεῖς δὲ ἐς πᾶσαν ἀρρωδίην τότε ἀπικόμενοι μὴ ὁμολογήσωμεν τῷ Πέρσῃ, ἐπείτε ἐξεμάθετε τὸ ἡμέτερον φρόνημα σαφέως, ὅτι οὐδαμὰ προδώσομεν τὴν Ἑλλάδα, καὶ διότι τεῖχος ὑμῖν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐλαυνόμενον ἐν τέλεΐ ἐστι, καὶ δὴ λόγον οὐδένα τῶν Ἀθηναίων ποιέεσθε, συνθέμενοί τε ἡμῖν τὸν Πέρσην ἀντιώσεσθαι ἐς τὴν Βοιωτίην προδεδώκατε, περιείδετέ τε ἐσβαλόντα ἐς τὴν Ἀττικὴν

tentia dixit, recte factum sibi videri, si acciperent conditionem a Murychide ipsis propositam, de eaque ad populum referrent. (2) Hanc ille sententiam dixit, sive quod pecunias a Mardonio accepisset, sive quod ipsi per se ita visum fuisset. Sed indignati Athenienses, quum senatores, tum qui foris stabant, ut cognoverunt, protinus circumstantes Lyciden lapidibus obruerunt, Hellespontium vero Murychiden dimiserunt incolumem. (3) Orto autem in Salamine propter Lycidem tumultu, quum rescivissent Atheniensium mulieres, quid rei esset, cohortatæ invicem, et alia aliam prehendens, ultro ædes Lycidæ petierunt, et uxorem ejus et liberos lapidibus obruerunt.

VI. Athenienses vero hac ratione in Salaminem trajecerant. Quousque exspectabant exercitum ex Peloponneso sibi auxilio venturum, in Attica manserunt: quum vero magis magisque in longum rem ducerent Lacedæmonii, et Mardonius, contra ipsos movens, jam in Bœotia esse diceretur, tunc demum omnia sua exportarunt, ipsique in Salaminem transierunt. (2) Simul vero legatos Lacedæmonem miserunt, qui et de Lacedæmoniis, quod Barbarum invadere Atticam passi essent, nec secum in Bœotiam obviam ei occurrissent, conquererentur, et illos admonerent quantum esset, quod ipsis Persa, si ad illius partes transissent, pollicitus esset; denique prædicerent Lacedæmoniis, nisi auxilio venirent Atheniensibus, ipsos etiam per se levamen aliquod inventuros esse malorum.

VII. Nempe festos dies tunc maxime agebant Lacedæmonii, Hyacinthia celebrantes, maximique faciebant rem divinam curare: simul vero etiam murum in Isthmo muniebant, isque jam lorica erat instructus. (2) Ut vero Lacedæmonem legati Athenienses pervenerunt, secum etiam Megarensium et Platæensium ducentes legatos, introducti ad Ephoros, in hunc modum verba fecere: (I.) « Miserunt nos Athenienses, dicentes: Medorum rex non modo terram nostram nobis reddit, verum nos æqua conditione sibi socios vult adjungere, sine dolo et fraude: atque etiam, præter nostram, aliam nobis terram vult tradere, quamcumque ipsi elegerimus. (3) At nos Hellenium reverentes Jovem, remque indignam censentes prodere Græciam, non sumus ei adsensi, sed repudiavimus conditionem, quamquam injuria adfecti a Græcis proditique, et bene gnari longe nobis conducibilius esse societatem contrahere cum Persa, quam gerere bellum: nec vero umquam volentes cum eo paciscemur. (4) Ita quidquid a nobis proficisci potest, id sincero animo tribuimus Græciæ. (II.) At vos, qui nuper vehementissime metuebatis ne cum Persa pacisceremur, nunc, postquam constitutum nobis esse numquam prodere Græciam perspicue intellexistis, et quoniam murus vester, quem in Isthmo ducitis, prope absolutus est, ne ullam quidem rationem habetis Atheniensium; et, postquam vobis nobiscum convenit occursuros vos Persæ in Bœotiam, prodidistis nos, et Barbarum in Atticam inva-

τὸν βάρβαρον. (4) Ἐς μέν νυν τὸ παρεὸν Ἀθηναῖοι ὑμῖν μηνίουσι· οὐ γὰρ ἐποιήσατε ἐπιτηδέως. Νῦν δὲ ὅτι τάχος στρατιὴν ἅμα ἡμῖν ἐκέλευσαν ὑμέας ἐκπέμπειν, ὡς ἂν τὸν βάρβαρον δεκώμεθα ἐν τῇ Ἀττικῇ· ἐπειδὴ γὰρ ἡμάρτομεν τῆς Βοιωτίης, τῆς γε ἡμετέρης ἐπιτηδεώτατόν ἐστι ἐμμαχέσασθαι τὸ Θριάσιον πεδίον. »

VIII. Ὡς δὲ ἄρα ἤκουσαν οἱ ἔφοροι ταῦτα, ἀνεβάλλοντο ἐς τὴν ὑστεραίην ὑποκρίνασθαι, τῇ δὲ ὑστεραίῃ ἐς τὴν ἑτέρην. Τοῦτο καὶ ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐποίευν, ἐξ ἡμέρης ἐς ἡμέρην ἀναβαλλόμενοι. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ τὸν Ἰσθμὸν ἐτείχεον σπουδὴν ἔχοντες πολλὴν πάντες Πελοποννήσιοι, καί σφι ἦν πρὸς τέλεϊ. (2) Οὐδ' ἔχω εἶπαι τὸ αἴτιον διότι ἀπικομένου μὲν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος ἐς Ἀθήνας σπουδὴν μεγάλην ἐποιήσαντο μὴ μηδίσαι Ἀθηναίους, τότε δὲ ὤρην ἐποιήσαντο οὐδεμίαν, ἄλλο γε ἢ ὅτι ὁ Ἰσθμός σφι ἐτετείχιστο καὶ ἐδόκεον Ἀθηναίων ἔτι δέεσθαι οὐδέν· ὅτε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπίκετο ἐς τὴν Ἀττικήν, οὔκω ἀπετετείχιστο, ἐργάζοντο δὲ μεγάλως καταρρωδηκότες τοὺς Πέρσας.

IX. Τέλος δὲ τῆς τε ὑποκρίσιος καὶ ἐξόδου τῶν Σπαρτιητέων ἐγένετο τρόπος τοιόσδε. Τῇ προτεραίῃ τῆς ὑστάτης καταστάσιος μελλούσης ἔσεσθαι Χίλεος ἀνὴρ Τεγεήτης, δυνάμενος ἐν Λακεδαίμονι μέγιστον ξείνων, τῶν ἐφόρων ἐπύθετο πάντα λόγον τὸν δὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον. (2) Ἀκούσας δὲ ὁ Χίλεος ἔλεγε ἄρα σφι τάδε, « οὕτω ἔχει, ἄνδρες ἔφοροι· Ἀθηναίων ἡμῖν ἐόντων μὴ ἀρθμίων, τῷ δὲ βαρβάρῳ συμμάχων, καίπερ τείχεος διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐληλαμένου καρτεροῦ, μεγάλαι κλεισιάδες ἀναπεπτέαται ἐς τὴν Πελοπόννησον τῷ Πέρσῃ. Ἀλλ' ἐσακούσατε, πρίν τι ἄλλο Ἀθηναίοισι δόξαι σφάλμα τῇ Ἑλλάδι φέρον. » Ὁ μέν σφι ταῦτα συνεβούλευε.

X. Οἱ δὲ φρενὶ λαβόντες τὸν λόγον αὐτίκα, φράσαντες οὐδὲν τοῖσι ἀγγέλοισι τοῖσι ἀπιγμένοισι ἀπὸ τῶν πολίων, νυκτὸς ἔτι ἐκπέμπουσι πεντακισχιλίους Σπαρτιητέων [καὶ ἑπτὰ περὶ ἕκαστον τάξαντες τῶν εἱλώτων], Παυσανίῃ τῷ Κλεομβρότου ἐπιτρέψαντες ἐξάγειν. (2) Ἐγίνετο μέν νυν ἡ ἡγεμονίη Πλειστάρχου τοῦ Λεωνίδεω· ἀλλ' ὁ μὲν ἦν ἔτι παῖς, ὁ δὲ τούτου ἐπίτροπός τε καὶ ἀνεψιός. Κλεόμβροτος γὰρ ὁ Παυσανίεω μὲν πατήρ, Ἀναξανδρίδεω δὲ παῖς οὐκέτι περιῆν, ἀλλ' ἀπαγαγὼν ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ τὴν στρατιὴν τὴν τὸ τεῖχος δείμασαν μετὰ ταῦτα οὐ πολλὸν χρόνον τινὰ βιοὺς ἀπέθανε. (3) Ἀπῆγε δὲ τὴν στρατιὴν ὁ Κλεόμβροτος ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ διὰ τόδε· θυομένῳ οἱ ἐπὶ τῷ Πέρσῃ ὁ ἥλιος ἠμαυρώθη ἐν τῷ οὐρανῷ. (4) Προσαιρέεται δὲ ἑωυτῷ Παυσανίης Εὐρυάνακτα τὸν Δωριέος, ἄνδρα οἰκίης ἐόντα τῆς αὐτῆς. Οἱ μὲν δὴ σὺν Παυσανίῃ ἐξεληλύθεσαν ἔξω Σπάρτης.

XI. Οἱ δὲ ἄγγελοι, ὡς ἡμέρη ἐγεγόνεε, οὐδὲν εἰδότες περὶ τῆς ἐξόδου ἐπῆλθον ἐπὶ τοὺς ἐφόρους, ἐν νόῳ δὴ ἔχοντες ἀπαλλάσσεσθαι καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῆς ἑωυ-

dentem non prohibuistis. (5) Habent igitur in præsentia Athenienses quod vobis succenseant: nec enim recte fecistis. At nunc vos hortantur, ut ocyus nobiscum emittatis exercitum, quo Barbarum excipiamus in Attica. Quoniam enim Bœotiam in tempore non occupavimus, est quidem nostra in terra opportunissimus ad prælium faciendum locus, Thriasius campus. »

VIII. His auditis, ephori responsum in posterum diem distulerunt, tunc postero die in sequentem, atque ita usque in decimum diem fecerunt, de die in diem moras facientes. Interea temporis Peloponnesii omnes ingenti studio Isthmum munire pergebant, et opus jam proxime finem erat. (2) Et, quod Lacedæmonii, quum Alexander Macedo Athenas venisset, tanto studio impedire conati sint quominus Medorum partes amplecterentur Athenienses, nunc vero id prorsus non curarint, nullam aliam edere caussam possum, nisi quod nunc munitum habuerunt Isthmum, nec se amplius indigere Atheniensibus existimarunt: quando vero in Atticam venit Alexander, nondum exstructus erat murus, sed opus etiam tunc faciebant, vehementer metuentes Persas.

IX. Ad extremum vero, ut et responsum legatis Lacedæmonii, et milites Atheniensibus auxilio mitterent, hac ratione effectum est. Pridie ejus diei quo ultimam apud ephoros audientiam habituri legati erant, Chilaus, civis Tegeates, qui in maxima præ aliis omnibus hospitibus auctoritate apud Lacedæmonios erat, ex ephoris sermonem omnem, quem habuerant Athenienses, audivit. (2) Quo audito, hæc illis Chilaus dixit: « Ita se res habet, Ephori: si amici nobis non fuerint Athenienses, sed cum Barbaro contraxerint societatem; valido licet muro per Isthmum ducto, magnæ tamen portæ apertæ sunt Persæ, quibus intrare in Peloponnesum possit. At morem Atheniensibus gerite, priusquam aliud illi consilium capiant, quod exitium ferat Græciæ. » Hoc ille Lacedæmoniis suasit.

X. Atque hi, re inter se deliberata, neque communicata cum legatis qui a civitatibus advenerant, e vestigio, noctu adhuc, quinque millia emiserunt Spartanorum [attributis cuique septem Helotis], mandato dato Pausaniæ, Cleombroti filio, ut illos educeret. (2) Erat quidem tunc rex Lacedæmoniorum Plistarchus, Leonidæ filius; sed hic adhuc puer erat, ille vero tutor hujus et frater patruelis. Neque enim in vivis adhuc fuit Cleombrotus, Pausaniæ pater, Anaxandridæ filius; sed postquam exercitum, qui murum exstruebat, ab Isthmo abduxerat, brevi interjecto tempore e vita discesserat. (3) Hac autem caussa exercitum ab Isthmo Cleombrotus abduxit, quod, dum sacra faciebat adversus Persam, sol obscuratus est in cœlo. (4) Collegam autem sibi Pausanias adscivit Euryanactem, Dorieі filium, qui ex eadem fuit regia domo. Illi igitur cum Pausania Spartam sunt egressi.

XI. Legati vero, ubi dies illuxit, profectionis illorum prorsus ignari, adierunt ephoros, ipsi constitutum inter se habentes redire quisque suam in civitatem.

τοῦ ἕκαστος. (2) Ἐπελθόντες δὲ ἔλεγον τάδε, « ὑμεῖς μὲν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, αὐτοῦ τῇδε μένοντες Ὑακίνθιά τε ἄγετε καὶ παίζετε, καταπροδόντες τοὺς συμμάχους· Ἀθηναῖοι δὲ ὡς ἀδικεόμενοι ὑπ' ὑμέων, χήτι τε συμμάχων, καταλύσονται τῷ Πέρσῃ οὕτω ὅκως ἂν δύνωνται. (3) Καταλυσάμενοι δὲ, δῆλα γὰρ δὴ ὅτι σύμμαχοι βασιλέος γινόμεθα, συστρατευσόμεθα τῇ ἂν ἐκεῖνοι ἐξηγέωνται. Ὑμεῖς δὲ τὸ ἐνθεῦτεν μαθήσεσθε, ὁκοῖον ἄν τι ὑμῖν ἐξ αὐτοῦ ἐκβαίνῃ. » (4) Ταῦτα λεγόντων τῶν ἀγγέλων, οἱ ἔφοροι εἶπαν ἐπ' ὅρκου καὶ δὴ δοκέειν εἶναι ἐν Ὀρεστείῳ στείχοντας ἐπὶ τοὺς ξείνους· ξείνους γὰρ ἐκάλεον τοὺς βαρβάρους. (5) Οἱ δὲ, ὡς οὐκ εἰδότες, ἐπειρώτεον τὸ λεγόμενον, ἐπειρόμενοι δὲ ἐξέμαθον πᾶν τὸ ἐὸν, ὥστε ἐν θώματι γενόμενοι ἐπορεύοντο τὴν ταχίστην διώκοντες· σὺν δέ σφι τῶν περιοίκων Λακεδαιμονίων λογάδες πεντακισχίλιοι ὁπλῖται τὠυτὸ τοῦτο ἐποίευν.

XII. Οἱ μὲν δὴ ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἠπείγοντο, Ἀργεῖοι δὲ ἐπείτε τάχιστα ἐπύθοντο τοὺς μετὰ Παυσανίεω ἐξεληλυθότας ἐκ Σπάρτης, πέμπουσι κήρυκα τῶν ἡμεροδρόμων ἀνευρόντες τὸν ἄριστον ἐς τὴν Ἀττικὴν, πρότερον αὐτοὶ Μαρδονίῳ ὑποδεξάμενοι σχήσειν τὸν Σπαρτιήτην μὴ ἐξιέναι· (2) ὃς ἐπείτε ἀπίκετο ἐς τὰς Ἀθήνας, ἔλεγε τάδε, « Μαρδόνιε, ἔπεμψάν με Ἀργεῖοι φράσοντά τοι ὅτι ἐκ Λακεδαίμονος ἐξελήλυθε ἡ νεότης, καὶ ὡς οὐ δυνατοὶ αὐτὴν ἴσχειν εἰσὶ Ἀργεῖοι μὴ οὐκ ἐξιέναι. Πρὸς ταῦτα τύγχανε εὖ βουλευόμενος. » Ὁ μὲν δὴ εἴπας ταῦτα ἀπαλλάσσετο ὀπίσω.

XIII. Μαρδόνιος δὲ οὐδαμῶς ἔτι πρόθυμος ἦν μένειν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὡς ἤκουσε ταῦτα. Πρὶν μέν νυν ἢ πυθέσθαι, ἀνεκώχευε ἐθέλων εἰδέναι τὸ παρ' Ἀθηναίων, ὁκοῖόν τι ποιήσουσι, καὶ οὔτε ἐπήμαινε οὔτε ἐσίνετο γῆν τὴν Ἀττικὴν, ἐλπίζων διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ὁμολογήσειν σφέας· (2) ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθε, πυθόμενος τὸν πάντα λόγον, πρὶν ἢ τοὺς μετὰ Παυσανίεω ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἐμβαλέειν, ὑπεξεχώρεε ἐμπρήσας τε τὰς Ἀθήνας, καὶ εἴ κού τι ὀρθὸν ἦν τῶν τειχέων ἢ τῶν οἰκημάτων ἢ τῶν ἱρῶν, πάντα καταβαλὼν καὶ συγχώσας. (3) Ἐξήλαυνε δὲ τῶνδε εἵνεκεν, ὅτι οὔτε ἱππασίμη ἡ χώρη ἦν ἡ Ἀττικὴ, εἴ τε νικῷτο συμβαλὼν, ἀπάλλαξις οὐκ ἦν ὅτι μὴ κατὰ στεινὸν, ὥστε καὶ ὀλίγους σφέας ἀνθρώπους ἴσχειν. Ἐβουλεύετο ὦν ἐπαναχωρήσας ἐς τὰς Θήβας συμβαλέειν πρὸς πόλι τε φιλίῃ καὶ χώρῃ ἱππασίμῳ.

XIV. Μαρδόνιος μὲν δὴ ὑπεξεχώρεε, ἤδη δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἐόντι αὐτῷ ἦλθε ἀγγελίη πρόδρομον ἄλλην στρατιὴν ἥκειν ἐς Μέγαρα, Λακεδαιμονίων χιλίους. Πυθόμενος δὲ ταῦτα ἐβουλεύετο, ἐθέλων, εἴ κως τούτους πρῶτον ἕλοι. (2) Ὑποστρέψας δὲ τὴν στρατιὴν ἦγε ἐπὶ τὰ Μέγαρα· ἡ δὲ ἵππος προελθοῦσα κατιππάσατο χώρην τὴν Μεγαρίδα. Ἐς ταύτην δὴ ἑκαστάτω τῆς Εὐρώπης τὸ πρὸς ἡλίου δύνοντος ἡ Περσικὴ αὕτη στρατιὴ ἀπίκετο.

XV. Μετὰ δὲ ταῦτα Μαρδονίῳ ἦλθε ἀγγελίη ὡς

(2) Hos, ubi advenerunt, ita sunt adlocuti : « Vos igitur, Lacedæmonii, hic domi manentes, Hyacinthia celebratis et ludicra agitis, prodentes socios : Athenienses vero, a vobis injuria adfecti, et sociis destituti, cum Persa pacem component quocumque modo poterunt. (3) Pace autem cum illo conciliata, manifestum est socios nos regis fore . et cum Persis militabimus contra quamcumque terram nos illi ducturi sunt. Vos vero proinde experiemini quale sit, quod vobis ex ea re eventurum est. » (4) Hæc quum legati dixissent, responderunt ephori, interposito jurejurando, profectum esse exercitum, viderique jam ad Oresteum esse, proficiscentem adversus peregrinos : barbaros enim peregrinos (ξείνους) vocabant. (5) Legati autem, hoc nescientes, interrogarunt quid esset quod dicerent; et, ubi rem totam cognoverunt, demirati factum, ipsi quoque abire maturarunt, illos insequentes : et cum ipsis profecti sunt etiam ex periœcis Lacedæmoniorum (*circum Spartam habitantibus*) selecta quinque militum millia gravis armaturæ.

XII. Hi dum ad Isthmum ire properant, Argivi, quum prius recepissent Mardonio cohibituros se esse Spartanos ne exirent, nune simul atque resciverunt exercitum cum Pausania Sparta egressum esse, præconem in Atticam miserunt, optimum ex cursoribus (*Græce* hemerodromis) quem reperire potuerant. (2) Qui ubi Athenas pervenit, hæc dixit : « Mardonie, miserunt me Argivi, qui tibi dicerem, ex Lacedæmone egressam esse juventutem, nec Argivos cohibere illos ne exirent potuisse. Quare, ad hoc quod spectat, tu recte rebus tuis consule. » His dictis, ille reversus est.

XIII. Mardonius, hoc audito nuncio, non consultum duxit diutius in Attica morari. Priusquam enim hunc nuncium accepisset, continuerat se ibi, cognoscere cupiens quid facturi Athenienses essent : et Atticam nec evastaverat, nec ullo malo adfecerat, per omne hoc tempus sperans illos in conditiones propositas consensuros. (2) Postquam vero eis id non persuasit, remque omnem cognovit, tum vero, incensis Athenis, et sicubi de muris aut de privatis ædibus aut de sacris aliquid adhuc rectum stabat, corrutis his omnibus et solo æquatis, priusquam Pausanias cum suis usque ad Isthmum esset progressus, Attica excessit. (3) Excessit autem hac caussa, quod neque equitatui opportuna Attica erat; et, si ipse prælio victus foret, nonnisi per angusta loca se recipere posset, ubi eum pauci etiam homines possent transitu prohibere. Itaque Thebas redire constituit, et prope urbem sibi amicam acie decernere, in regione equitatui opportuna.

XIV. Ita igitur Mardonius Attica excessit : qui ut jam in itinere erat, advenit ei præcursor, nuncians alium exercitum Megara venisse, mille Lacedæmonios. Quo audito, hos primum capere cupiens, deliberabat quo pacto id efficeret. (2) Igitur conversum agmen versus Megara duxit : et præmissus equitatus jam Megaricam incursavit terram. Estque hæc Europæ regio longissime occidentem versus sita, in quam pervenerit Persicus hic exercitus.

XV. Post hæc vero nunciatur Mardonio, frequentem

ἀλέες εἴησαν οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ἰσθμῷ. Οὕτω δὴ ὀπίσω ἐπορεύετο διὰ Δεκελέης· οἱ γὰρ βοιωτάρχαι μετεπέμψαντο τοὺς προσχώρους τῶν Ἀσωπίων, οὗτοι δὲ αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἡγέοντο ἐς Σφενδαλέας, ἐνθεῦτεν δὲ ἐς Τανάγρην. (2) Ἐν Τανάγρῃ δὲ νύκτα ἐναυλισάμενος, καὶ τραπόμενος τῇ ὑστεραίῃ ἐς Σκῶλον, ἐν γῇ τῇ Θηβαίων ἦν. Ἐνθαῦτα δὲ τῶν Θηβαίων καίπερ μηδιζόντων ἔκειρε τοὺς χώρους, οὔτι κατ' ἔχθος αὐτῶν, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης μεγάλης ἐχόμενος, βουλόμενος ἔρυμά τε τῷ στρατοπέδῳ ποιήσασθαι, καὶ ἢν συμβαλόντι οἱ μὴ ἐκβαίνῃ ὁκοῖόν τι ἐθέλοι, κρησφύγετον τοῦτο ἐποιέετο. (3) Παρῆκε δὲ αὐτοῦ τὸ στρατόπεδον ἀρξάμενον ἀπ' Ἐρυθρέων παρ' Ὑσιάς, κατέτεινε δὲ ἐς τὴν Πλαταιίδα γῆν, παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν τεταγμένον. Οὐ μέντοι τό γε τεῖχος τοσοῦτο ἐποιέετο, ἀλλ' ὡς ἐπὶ δέκα σταδίους μάλιστά κῃ μέτωπον ἕκαστον. (4) Ἐχόντων δὲ τὸν πόνον τοῦτον τῶν βαρβάρων, Ἀτταγῖνος ὁ Φρύνωνος ἀνὴρ Θηβαῖος παρασκευασάμενος μεγάλως ἐκάλεε ἐπὶ ξείνια αὐτόν τε Μαρδόνιον καὶ πεντήκοντα Περσέων τοὺς λογιμωτάτους, κληθέντες δὲ οὗτοι εἵποντο· ἦν δὲ τὸ δεῖπνον ποιεύμενον ἐν Θήβῃσι.

XVI. Τάδε δὲ ἤδη τὰ ἐπίλοιπα ἤκουον Θερσάνδρου ἀνδρὸς μὲν Ὀρχομενίου, λογίμου δὲ ἐς τὰ πρῶτα ἐν Ὀρχομενῷ. (2) Ἔφη δὲ ὁ Θέρσανδρος κληθῆναι καὶ αὐτὸς ὑπ' Ἀτταγίνου ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦτο, κληθῆναι δὲ καὶ Θηβαίων ἄνδρας πεντήκοντα, καί σφεων οὐ χωρὶς ἑκατέρους κλῖναι, ἀλλὰ Πέρσην τε καὶ Θηβαῖον ἐν κλίνῃ ἑκάστῃ. (3) Ὡς δὲ ἀπὸ δείπνου ἔσαν, διαπινόντων τὸν Πέρσην τὸν ὁμόκλινον Ἑλλάδα γλῶσσαν ἱέντα εἴρεσθαι αὐτὸν ὁποδαπός ἐστι, αὐτὸς δὲ ὑποκρίνασθαι ὡς εἴη Ὀρχομένιος. (4) Τὸν δὲ εἶπαι, « ἐπεὶ νῦν ὁμοτράπεζός τέ μοι καὶ ὁμόσπονδος ἐγένεο, μνημόσυνά τοι γνώμης τῆς ἐμῆς καταλιπέσθαι ἐθέλω, ἵνα καὶ προειδὼς αὐτὸς περὶ σεωυτοῦ βουλεύεσθαι ἔχῃς τὰ συμφέροντα. (5) Ὁρᾷς τούτους τοὺς δαινυμένους Πέρσας καὶ τὸν στρατὸν τὸν ἐλίπομεν ἐπὶ τῷ ποταμῷ στρατοπεδευόμενον; τούτων πάντων ὄψεαι ὀλίγου τινὸς χρόνου διελθόντος ὀλίγους τινὰς τοὺς περιγενομένους. » (6) Ταῦτά τε ἅμα τὸν Πέρσην λέγειν καὶ μετιέναι πολλὰ τῶν δακρύων. Αὐτὸς δὲ θωμάσας τὸν λόγον εἶπαι πρὸς αὐτὸν, « οὐκῶν Μαρδονίῳ τε ταῦτα χρεών ἐστι λέγειν καὶ τοῖσι μετ' ἐκεῖνον ἐν αἴνῃ ἐοῦσι Περσέων. » (7) Τὸν δὲ μετὰ ταῦτα εἶπαι, « ξεῖνε, ὅ τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ· οὐδὲ γὰρ πιστὰ λέγουσι ἐθέλει πείθεσθαι οὐδείς. Ταῦτα δὲ Περσέων συχνοὶ ἐπιστάμενοι ἑπόμεθα ἀναγκαίῃ ἐνδεδεμένοι. Ἐχθίστη δὲ ὀδύνη ἐστὶ τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὕτη, πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς κρατέειν. » (8) Ταῦτα μὲν τοῦ Ὀρχομενίου Θερσάνδρου ἤκουον, καὶ τάδε πρὸς τούτοισι, ὡς αὐτὸς αὐτίκα λέγοι ταῦτα πρὸς ἀνθρώπους πρότερον ἢ γενέσθαι ἐν Πλαταιῇσι τὴν μάχην.

XVII. Μαρδονίου δὲ ἐν τῇ Βοιωτίῃ στρατοπεδευο-

Græcorum exercitum in Isthmo esse. Itaque retroducens per Deceleam iter fecit: Bœotarchi enim finitimos arcessiverant Asopiorum, qui ei viam monstrarunt Sphendaleas ferentem, atque inde Tanagram: (2) ubi quum pernoctasset, postero die Scolon pergens, in finibus fuit Thebanorum. Ibi vero, licet partes ipsius sequerentur Thebani, nihilo minus agros eorum vastavit, non utique hostili in eos animo, sed ingente necessitate coactus: voluit enim munimentum exercitui exstruere, quod et sibi, si prœlium committenti minus ex sententia res cecidisset, perfugium esset. (3) Pertinebant autem castra illius inde ab Erythris, præter Hysias, usque ad Platæensium fines, secundum Asopum fluvium locata. Nec tamen munitionem eadem magnitudine fecit, sed in decem fere stadia quodque ejus latus. (4) Dum in hoc opere occupati erant barbari, Attaginus Phrynonis filius, civis Thebanus, facto magnifico adparatu, et Mardonium ipsum, et quinquaginta Persarum spectatissimos, ad hospitale epulum vocavit. Et vocati accepere conditionem; celebratumque est epulum in ipsa urbe Thebana.

XVI. Jam quæ his adjiciam, ea ex Thersandro audivi, cive Orchomenio, spectato inter primos viro apud Orchomenios. (2) Dixit autem Thersander, se quoque ab Attagino ad hanc cœnam fuisse vocatum, vocatosque item fuisse quinquaginta cives Thebanos; nec vero seorsum utrisque sedes adsignasse hospitem, sed in quoque lectulo simul Persam et Thebanum collocasse. (3) Tum, finita cœna compotantibus convivis, Persam qui cum ipso in eodem lectulo cubabat, Græca lingua loquentem, quæsisse ex ipso unde esset, seque respondisse, esse se Orchomenium. (4) Dein Persam hæc dixisse: « Quoniam igitur et mensæ et libationis mihi socius es, volo tibi monumentum relinquere meæ sententiæ; quo etiam tu, re ante cognita, tuis prospicere commodis possis. (5) Vides hosce epulantes Persas, et exercitum, quem in castris juxta fluvium reliquimus? Horum omnium, brevi tempore interjecto, non nisi paucos quosdam videbis superesse. » (6) Hæc dicentem Persam largas profudisse lacrimas. Se vero, miratum illius sermonem, respondisse: « Igitur Mardonio hoc dicere oportet, et eis ex Persis qui post illum auctoritate pollent. » (7) Ad hæc illum reposuisse: « Hospes, quæ deus vult ut fiant, ea avertere in nullius hominis potestate est: nam fidelia consilia dantibus parere nemo solet. Ac novimus quidem hoc multi ex Persis: sequimur vero ducem, necessitate constricti. Est autem acerrimus, qui adficere hominem possit, dolor hic, bona multa consilia nosse, et tamen eorum nullum posse exsequi. » (8) Hæc equidem narrantem Orchomenium Thersandrum audivi, et præterea hoc adfirmantem, ipsum protinus hunc sermonem ad alios homines retulisse, priusquam ad Platæas commissum esset prælium.

XVII. Quo tempore Mardonius primum castra in Bœotia

μένου οἱ μὲν ἄλλοι παρείχοντο ἅπαντες στρατιὴν καὶ συνεσέβαλον ἐς Ἀθήνας, ὅσοι περ ἐμήδιζον Ἑλλήνων τῶν ταύτῃ οἰκημένων, μοῦνοι δὲ Φωκέες οὐ συνεσέβαλον· ἐμήδιζον γὰρ δὴ σφόδρα καὶ οὗτοι οὐκ ἑκόντες, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης. (2) Ἡμέρῃσι δὲ οὐ πολλῇσι μετὰ τὴν ἄπιξιν τὴν ἐς Θήβας ὕστερον ἦλθον αὐτῶν ὁπλῖται χίλιοι· ἦγε δὲ αὐτοὺς Ἁρμοκύδης ἀνὴρ τῶν ἀστῶν δοκιμώτατος. Ἐπεὶ δὲ ἀπικέατο καὶ οὗτοι ἐς Θήβας, πέμψας ὁ Μαρδόνιος ἱππέας ἐκέλευσέ σφεας ἐπ' ἑωυτῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἵζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἐποίησαν ταῦτα, αὐτίκα παρῆν ἡ ἵππος ἅπασα. (3) Μετὰ δὲ ταῦτα διεξῆλθε μὲν διὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ τοῦ μετὰ Μήδων ἐόντος φήμη ὡς κατακοντιέει σφέας, διεξῆλθε δὲ δι' αὐτῶν Φωκέων τὠυτὸ τοῦτο. Ἔνθα δή σφι ὁ στρατηγὸς Ἁρμοκύδης παραίνεε λέγων τοιάδε, (4) « ὦ Φωκέες, πρόδηλα γὰρ ὅτι ἡμέας οὗτοι οἱ ἄνθρωποι μέλλουσι προόπτῳ θανάτῳ δώσειν, διαβεβλημένους ὑπὸ Θεσσαλῶν, ὡς ἐγὼ εἰκάζω· νῦν ἄνδρα πάντα τινὰ ὑμέων χρεών ἐστι γενέσθαι ἀγαθόν· κρέσσον γὰρ ποιεῦντάς τι καὶ ἀμυνομένους τελευτῆσαι τὸν αἰῶνα ἤπερ παρέχοντας διαφθαρῆναι αἰσχίστῳ μόρῳ. Ἀλλὰ μαθέτω τις αὐτῶν ὅτι ἐόντες βάρβαροι ἐπ' Ἕλλησι ἀνδράσι φόνον ἔρραψαν. »

XVIII. Ὁ μὲν ὦν ταῦτα παραίνεε, οἱ δὲ ἱππέες ἐπείτε σφέας ἐκυκλώσαντο, ἐπήλαυνον ὡς ἀπολεῦντες, καὶ δὴ διετείνοντο τὰ βέλεα ὡς ἀπήσοντες, καί κού τις καὶ ἀπῆκε. Καὶ οἱ ἀντίοι ἔστασαν, πάντῃ συστρέψαντες ἑωυτοὺς καὶ πυκνώσαντες ὡς μάλιστα. Ἐνθαῦτα οἱ ἱππόται ὑπέστρεφον καὶ ἀπήλαυνον ὀπίσω. (2) Οὐκ ἔχω δ' ἀτρεκέως εἶπαι οὔτε εἰ ἦλθον μὲν ἀπολεῦντες τοὺς Φωκέας δεηθέντων Θεσσαλῶν, ἐπεὶ δὲ ὥρεον πρὸς ἀλέξησιν τραπομένους, δείσαντες μὴ καὶ σφίσι γένηται τρώματα, οὕτω δὴ ἀπήλαυνον ὀπίσω· ὡς γάρ σφι ἐνετείλατο Μαρδόνιος· οὔτ' εἰ αὐτῶν πειρηθῆναι ἠθέλησε εἴ τι ἀλκῆς μετέχουσι. (3) Ὡς δὲ ὀπίσω ἀπήλασαν οἱ ἱππόται, πέμψας Μαρδόνιος κήρυκα ἔλεγε τάδε, « θαρσέετε, ὦ Φωκέες· ἄνδρες γὰρ ἐφάνητε ἐόντες ἀγαθοί, οὐκ ὡς ἐγὼ ἐπυνθανόμην. Καὶ νῦν προθύμως φέρετε τὸν πόλεμον τοῦτον· εὐεργεσίῃσι γὰρ οὐ νικήσετε οὔτ' ὦν ἐμὲ οὔτε βασιλέα. » Τὰ περὶ Φωκέων μὲν ἐς τοσοῦτο ἐγένετο.

XIX. Λακεδαιμόνιοι δὲ ὡς ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἦλθον, ἐν τούτῳ ἐστρατοπεδεύοντο. Πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα οἱ λοιποὶ Πελοποννήσιοι τοῖσι τὰ ἀμείνω ἑάνδανε, οἱ δὲ καὶ ὁρέοντες ἐξιόντας Σπαρτιήτας, οὐκ ἐδικαίευν λείπεσθαι τῆς ἐξόδου Λακεδαιμονίων. (2) Ἐκ δὴ ὦν τοῦ Ἰσθμοῦ καλλιρησάντων τῶν ἱρῶν ἐπορεύοντο πάντες, καὶ ἀπικνέονται ἐς Ἐλευσῖνα· ποιήσαντες δὲ καὶ ἐνθαῦτα ἱρά, ὥς σφι ἐκαλλίρεε, τὸ πρόσω ἐπορεύοντο, Ἀθηναῖοι δὲ ἅμα αὐτοῖσι, διαβάντες μὲν ἐκ Σαλαμῖνος, συμμιγέντες δὲ ἐν Ἐλευσῖνι. (3) Ὡς δὲ ἄρα ἀπίκοντο τῆς Βοιωτίης ἐς Ἐρυθράς, ἔμαθόν τε δὴ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ στρατοπεδευομένους, φρα-

habuerat, reliqui omnes, quotquot ex Græcis has regiones incolentibus Medorum partes amplexi erant, exercitum illi præbuerant, cum illoque in Atticam erant ingressi. Soli Phocenses castra illius non erant secuti: nam et hi quidem utique Medorum partes erant amplexi, nec vero volentes, sed necessitate coacti. (2) Sed haud multis diebus postquam Thebas Mardonius venit, advenere ex illorum numero mille, duce Harmocyde, viro inter suos spectatissimo. Qui ubi Thebas venerunt, Mardonius missis equitibus jussit illos seorsum in campo residere. Quod ubi fecere, protinus totus adfuit equitatus: (3) Moxque per Græcanicum exercitum, qui cum Medis erat, ferebatur fama, perditum iri Phocenses equitum sagittis; eademque fama inter ipsos etiam Phocenses percrebuit. Ibi tunc eos dux Harmocydes his verbis est cohortatus: (4) « Phocenses, manifestum est, hosce homines certæ neci nos destinasse, accusatos, ut equidem suspicor, a Thessalis. Nunc igitur quemque vestrûm oportet fortem se virum præstare: melius est enim, ut agentes aliquid et fortiter pugnantes finiamus vitam, quam ut turpissima morte interimendos nos præbeamus. Sed intelligat illorum quisque, quale hoc sit, quod, barbari quum sint, Græcis hominibus mortem sint machinati. »

XVIII. Dum hic suos sic hortatur, cingunt illos equites, moxque adversus eos invehuntur tamquam perdituri, et jacula in illos torquent veluti jam emissuri, ac passim etiam nonnulli emittunt. At, quum illi densatis undique ordinibus et quam maxime poterant conglobati resisterent, conversis equis equites redierunt. (2) Nec equidem pro certo dicere possum, utrum revera illi ad interficiendos rogatu Thessalorum Phocenses venerint, et deinde, postquam eos ad sese defendendum paratos viderunt, ideo retro discesserint, quod vererentur ne et ipsi vulnera acciperent: (ita enim Mardonius præceperat:) an ad illos tentandos numquid eis fortitudinis inesset. (3) Postquam vero discesserunt equites, præconem Mardonius misit, hæc dicentem: « Confidite, Phocenses! namque fortes vos esse viros demonstravistis, non quales mihi narratum erat. Et nunc alacri animo gerite hoc bellum: nam beneficiis neque me neque regem vincetis. » Et hæc quidem, ad Phocenses quod attinet, ita gesta sunt.

XIX. Lacedæmonii, ut in Isthmum venerunt, castra ibi posuerant: quo cognito, reliqui Peloponnesii, quibus meliora placebant, nonnulli etiam quod Spartanos vidissent egredientes, æquum non censuerunt, ad bellum proficiscentibus Lacedæmoniis, domi manere. (2) Jam ex Isthmo, postquam læta nunciarunt victimæ, profecti omnes, Eleusina venerunt. Et, quum ibi quoque sacrificantibus læta fuissent exta, ulterius sunt progressi, cum eisque simul Athenienses; hi enim, postquam e Salamine trajecerant, Eleusine sese cum illis junxerunt. (3) Qui ubi Erythras, Bœotiæ oppidum, venerunt, resciveruntque barbaros ad

σθέντες τε τοῦτο ἀντετάσσοντο ἐπὶ τῆς ὑπωρέης τοῦ Κιθαιρῶνος.

XX. Μαρδόνιος δὲ, ὡς οὐ κατέβαινον οἱ Ἕλληνες ἐς τὸ πεδίον, πέμπει ἐς αὐτοὺς πᾶσαν τὴν ἵππον, τῆς ἱππάρχεε Μασίστιος εὐδοκιμέων παρὰ Πέρσῃσι, τὸν Ἕλληνες Μακίστιον καλεῦσι, ἵππον ἔχων Νισαῖον χρυσοχάλινόν τε καὶ ἄλλως κεκοσμημένον καλῶς. (2) Ἐνθαῦτα ὡς προσήλασαν οἱ ἱππόται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, προσέβαλον κατὰ τέλεα, προσβαλόντες δὲ κακὰ μεγάλα ἐργάζοντο καὶ γυναῖκάς σφεας ἀπεκάλεον.

XXI. Κατὰ συντυχίην δὲ Μεγαρέες ἔτυχον ταχθέντες τῇ τε τὸ ἐπιμαχώτατον ἦν τοῦ χωρίου παντὸς, καὶ ἡ πρόσοδος μάλιστα ταύτῃ ἐγίνετο τῇ ἵππῳ. (2) Προσβαλούσης ὦν τῆς ἵππου οἱ Μεγαρέες πιεζόμενοι ἔπεμπον ἐπὶ τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων κήρυκα, ἀπικόμενος δὲ ὁ κῆρυξ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε τάδε, (3) « Μεγαρέες λέγουσι, ἡμεῖς, ἄνδρες σύμμαχοι, οὐ δυνατοί εἶμεν τὴν Περσέων ἵππον δέκεσθαι μοῦνοι, ἔχοντες στάσιν ταύτην ἐς τὴν ἔστημεν ἀρχήν· ἀλλὰ καὶ ἐς τόδε λιπαρίῃ τε καὶ ἀρετῇ ἀντέχομεν καίπερ πιεζόμενοι· νῦν τε εἰ μή τινας ἄλλους πέμψετε διαδόχους τῆς τάξιος, ἴστε ἡμέας ἐκλείψοντας τὴν τάξιν. » (4) Ὁ μὲν δή σφι ταῦτα ἀπήγγειλε, Παυσανίης δὲ ἀπεπειρᾶτο τῶν Ἑλλήνων εἴ τινες ἐθέλοιεν ἄλλοι ἐθελονταὶ ἰέναι τε ἐς τὸν χῶρον τοῦτον καὶ τάσσεσθαι διάδοχοι Μεγαρεῦσι. (5) Οὐ βουλομένων δὲ τῶν ἄλλων Ἀθηναῖοι ὑπεδέξαντο, καὶ Ἀθηναίων οἱ τριηκόσιοι λογάδες τῶν ἐλοχήγεε Ὀλυμπιόδωρος ὁ Λάμπωνος.

XXII. Οὗτοι ἔσαν οἵ τε ὑποδεξάμενοι καὶ οἱ πρὸ τῶν ἄλλων τῶν παρεόντων Ἑλλήνων ἐς Ἐρυθρὰς ταχθέντες, τοὺς τοξότας προσελόμενοι. Μαχομένων δέ σφεων ἐπὶ χρόνον τέλος τοιόνδε ἐγένετο τῆς μάχης. (2) Προσβαλούσης τῆς ἵππου κατὰ τέλεα, ὁ Μασιστίου προέχων τῶν ἄλλων ἵππος βάλλεται τοξεύματι τὰ πλευρὰ, ἀλγήσας δὲ ἵσταταί τε ὀρθὸς καὶ ἀποσείεται τὸν Μασίστιον. (3) Πεσόντι δὲ αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι αὐτίκα ἐπεκέατο· τόν τε δὴ ἵππον αὐτοῦ λαμβάνουσι, καὶ αὐτὸν ἀμυνόμενον κτείνουσι, κατ' ἀρχὰς οὐ δυνάμενοι· ἐνεσκεύαστο γὰρ οὕτω· ἐντὸς θώρηκα εἶχε χρύσεον λεπιδωτὸν, κατύπερθε δὲ τοῦ θώρηκος κιθῶνα φοινίκεον ἐνδεδύκεε. (4) Τύπτοντες δὲ ἐς τὸν θώρηκα ἐποίευν οὐδὲν, πρίν γε δὴ μαθών τις τὸ ποιεύμενον παίει μιν ἐς τὸν ὀφθαλμόν. Οὕτω δὴ ἔπεσέ τε καὶ ἀπέθανε. Ταῦτα δέ κως γινόμενα ἐλελήθεε τοὺς ἄλλους ἱππέας· οὔτε γὰρ πεσόντα μιν εἶδον ἀπὸ τοῦ ἵππου οὔτε ἀποθνήσκοντα, ἀναχωρήσιός τε γινομένης καὶ ὑποστροφῆς οὐκ ἔμαθον τὸ γινόμενον. (5) Ἐπείτε δὲ ἔστησαν, αὐτίκα ἐπόθησαν, ὥς σφεας οὐδεὶς ἦν ὁ τάσσων. Μαθόντες δὲ τὸ γεγονὸς, διακελευσάμενοι ἤλαυνον τοὺς ἵππους πάντες, ὡς ἂν τόν γε νεκρὸν ἀνελοίατο.

XXIII. Ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖοι οὐκέτι κατὰ τέλεα προσελαύνοντας τοὺς ἱππέας, ἀλλ' ἅμα πάντας, τὴν ἄλλην στρατιὴν ἐπεβώσαντο. Ἐν ᾧ δὲ ὁ πεζὸς ἅπας ἐβώθεε, ἐν τούτῳ μάχη ὀξέα περὶ τοῦ νεκροῦ γίνεται.

Asopum habere castra, re deliberata, ex adverso illorum in Cithæronis montis radicibus consedere.

XX. Inde quum in planitiem Græci non descenderent, Mardonius contra eos universum equitatum misit, cui præerat Masistius, quem Macistium Græci vocant, illustris vir apud Persas, Nisæum habens equum, aureo freno et aliis ornamentis nitentem. (2) Ubi ut Græcis adpropinquarunt equites, turmatim in eos impetum faciebant; in eoque conflictu magna illis incommoda adferebant, mulieresque eos vocabant.

XXI. Acciderat forte, ut eo loco, qui maxime omnium expositus hosti erat, Megarenses essent locati, et in eum locum maxime impetum facerent equites. (2) Quum igitur ab invadente equitatu premerentur Megarenses, præconem miserunt ad duces Græcorum; qui ubi ad illos venit, hæc verba fecit: (3) « Dicunt Megarenses: Nos, o socii, non possumus soli impetum sustinere equitatus Persarum, hic stantes ubi initio locati sumus. Sed adhuc quidem perseveramus, et fortiter resistimus, quamvis graviter pressi: nunc vero, nisi alios mittitis qui nostrum in locum succedant, scitote nos ordinem esse relicturos. » (4) Hæc quum ille ducibus nunciasset, Græcos tentavit Pausanias, ecqui alii ultro vellent istum in locum se conferre, et succedere Megarensibus. (5) Quumque nollent cæteri, acceperunt conditionem Athenienses, et horum quidem selecti trecenti, cui cohorti præerat Olympiodorus, Lamponis filius.

XXII. Hi fuerunt qui istam operam in se receperunt, et adsumptis secum sagittariis, ante alios omnes Græcos, qui ad Erythras aderant, stationem ceperunt. Qui quum per aliquod tempus pugnassent, ad extremum hujusmodi fuit pugnæ exitus. (2) Dum turmatim impetum faciunt equites, Masistii equus, præ aliis eminens, sagitta vulneratur in latere: et præ dolore in posteriores pedes erectus, excutit Masistium. (3) In collapsum protinus Athenienses impetum faciunt; et equum ejus capiunt, ipsumque repugnantem interficiunt. Et initio quidem interficere eum non potuerant, quum sub punicea tunica, qua erat indutus, intus aurea lorica squamata esset armatus. (4) In thoracem igitur ferientes, nihil efficiebant; donec aliquis, intelligens quid rei esset, in oculum ejus ferrum adegit: ita demum cecidit mortuusque est. Hæc forte sic gerebantur nescientibus reliquis equitibus: nec enim hi illum viderant ex equo cadentem, nec morientem; sed quum per id ipsum tempus converteretur turma et paululum retro veheretur, id quod agebatur non animadverterant. (5) Ubi vero restiterunt, continuo ducem desiderarunt, quum nemo esset qui illos ordinaret: et quid factum esset intelligentes, equos adegerunt cuncti, quo cadaver saltem auferrent.

XXIII. Tunc vero Athenienses, ubi viderunt jam non amplius turmatim, sed simul omnes adcurrere equites, reliquum exercitum auxilio advocarunt. Dum vero peditatus omnis auxilio venit, interim fit acris pugna circa

(2) Ἕως μὲν νυν μοῦνοι ἔσαν οἱ τριηκόσιοι, ἑσσοῦντό τε πολλὸν καὶ τὸν νεκρὸν ἀπέλιπον· ὡς δέ σφι τὸ πλῆθος ἐπεβώθησε, οὕτω δὴ οὐκέτι οἱ ἱππόται ὑπέμενον, οὐδέ σφι ἐξεγένετο τὸν νεκρὸν ἀνελέσθαι, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνῳ ἄλλους προσαπώλεσαν τῶν ἱππέων. (3) Ἀποστήσαντες ὦν ὅσον τε δύο στάδια ἐβουλεύοντο ὅ τι χρεὸν εἴη ποιέειν· ἐδόκεε δέ σφι ἀναρχίης ἐούσης ἀπελαύνειν παρὰ Μαρδόνιον.

XXIV. Ἀπικομένης δὲ τῆς ἵππου ἐς τὸ στρατόπεδον πένθος ἐποιήσαντο Μασιστίου πᾶσά τε ἡ στρατιὴ καὶ Μαρδόνιος μέγιστον, σφέας τε αὐτοὺς κείροντες καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια, οἰμωγῇ τε χρεώμενοι ἀπλέτῳ· ἅπασαν γὰρ τὴν Βοιωτίην κατεῖχε ἠχὼ ὡς ἀνδρὸς ἀπολομένου μετά γε Μαρδόνιον λογιμωτάτου παρά τε Πέρσῃσι καὶ βασιλέϊ. Οἱ μέν νυν βάρβαροι τρόπῳ τῷ σφετέρῳ ἀποθανόντα ἐτίμεον Μασίστιον.

XXV. Οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς τὴν ἵππον ἐδέξαντο προσβαλοῦσαν καὶ δεξάμενοι ὤσαντο, ἐθάρσησαν πολλῷ μᾶλλον. Καὶ πρῶτα μὲν ἐς ἅμαξαν ἐσθέντες τὸν νεκρὸν παρὰ τὰς τάξις ἐκόμιζον· ὁ δὲ νεκρὸς ἦν θέης ἄξιος μεγάθεος εἵνεκεν καὶ κάλλεος. Τῶν δὲ εἵνεκεν καὶ ταῦτα ἐποίευν· ἐκλείποντες τὰς τάξις ἐφοίτεον θεησόμενοι Μασίστιον. (2) Μετὰ δὲ ἔδοξέ σφι ἐπικαταβῆναι ἐς Πλαταιάς· ὁ γὰρ χῶρος ἐφαίνετο πολλῷ ἐὼν ἐπιτηδεώτερός σφι ἐνστρατοπεδεύεσθαι ὁ Πλαταιικὸς τοῦ Ἐρυθραίου, τά τε ἄλλα καὶ εὐυδρότερος. (3) Ἐς τοῦτον δὴ τὸν χῶρον καὶ ἐπὶ τὴν κρήνην τὴν Γαργαφίην τὴν ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ἐοῦσαν ἔδοξέ σφι χρεὸν εἶναι ἀπικέσθαι καὶ διαταχθέντας στρατοπεδεύεσθαι. (4) Ἀναλαβόντες δὲ τὰ ὅπλα ἤισαν διὰ τῆς ὑπωρέης τοῦ Κιθαιρῶνος παρ' Ὑσιὰς ἐς τὴν Πλαταιίδα γῆν, ἀπικόμενοι δὲ ἐτάσσοντο κατ' ἔθνεα πλησίον τῆς τε κρήνης τῆς Γαργαφίης καὶ τοῦ τεμένεος τοῦ Ἀνδροκράτεος τοῦ ἥρωος, δι' ὄχθων τε οὐκ ὑψηλῶν καὶ ἀπέδου χωρίου.

XXVI. Ἐνθαῦτα ἐν τῇ διατάξι ἐγένετο λόγων πολλὸς ὠθισμὸς Τεγεητέων τε καὶ Ἀθηναίων· ἐδικαίευν γὰρ αὐτοὶ ἑκάτεροι ἔχειν τὸ ἕτερον κέρας, καὶ καινὰ καὶ παλαιὰ παραφέροντες ἔργα. (2) Τοῦτο μὲν οἱ Τεγεῆται ἔλεγον τάδε, « ἡμεῖς αἰεί κοτε ἀξιεύμεθα ταύτης τῆς τάξιος ἐκ τῶν συμμάχων ἁπάντων, ὅσαι ἤδη ἔξοδοι κοιναὶ ἐγένοντο Πελοποννησίοισι καὶ τὸ παλαιὸν καὶ τὸ νέον, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐπείτε Ἡρακλεῖδαι ἐπειρῶντο μετὰ τὸν Εὐρυσθέος θάνατον κατιόντες ἐς Πελοπόννησον. (3) Τότε εὑρόμεθα τοῦτο διὰ πρῆγμα τοιόνδε· ἐπεὶ μετ' Ἀχαιῶν καὶ Ἰώνων τῶν τότε ἐόντων ἐν Πελοποννήσῳ ἐκβωθήσαντες ἐς τὸν Ἰσθμὸν ἱζόμεθα ἀντίοι τοῖσι κατιοῦσι, τότε ὦν λόγος Ὕλλον ἀγορεύσασθαι ὡς χρεὸν εἴη τὸν μὲν στρατὸν τῷ στρατῷ μὴ ἀνακινδυνεύειν συμβάλλοντα, ἐκ δὲ τοῦ Πελοποννησίου στρατοπέδου τὸν ἂν σφέων αὐτῶν κρίνωσι εἶναι ἄριστον, τοῦτόν οἱ μουνομαχῆσαι ἐπὶ διακειμένοισι. (4) Ἔδοξέ τε τοῖσι Πελοποννησίοισι ταῦτα εἶναι

mortui corpus. (2) Et quoad soli fuere illi trecenti, multo erant inferiores, nec auferre cadaver potuere: ut vero eis multitudo succurrit, jam rursus horum vim equites non sustinuere, neque eis contigit mortuum auferre, sed præter eum alios etiam de suis amisere. (3) Igitur ad duo fere stadia recesserunt: ubi, quum quid faciendum esset deliberassent, decreverunt, quoniam essent sine imperio, redire ad Mardonium.

XXIV. Qui postquam in castra venerunt, acerbissimo luctu et Mardonius et universus exercitus Masistium sunt prosecuti, se ipsos tondentes et equos et jumenta, lamentaque immensa tollentes, ut per totam Bœotiam echo resonaret; quippe mortuo viro apud Persas et apud regem post Mardonium spectatissimo. Atque ita quidem barbari suo more mortuum Masistium honorarunt.

XXV. Græci vero, postquam irruentem exceperant equitatum, exceptumque repulerant, tanto magis confirmati animis, primum quidem, currui impositum cadaver per singulos ordines deduxerunt; erat enim corpus spectatu dignum, cum ob proceritatem, tum ob formæ præstantiam: sed et hac caussa illud ita circumduxerunt, quoniam vulgo milites relictis ordinibus ad spectandum Masistium frequentes adcurrerant. (2) Deinde vero constituerunt ad Platæas descendere, quum intellexissent campum Platæensem et alias ob caussas et ob aquæ copiam multo ipsis ad castra ponenda opportuniorem esse quam Erythræus campus. (3) In hunc igitur campum et ad fontem Gargaphiam, qui in illo erat, descendendum sibi, ibique rite dispositis castra locanda judicarunt. (4) Igitur, sumptis armis, per Cithæronis montis radices præter Hysias in Platæensium agrum contenderunt. Quo quum pervenissent, prope Gargaphiam fontem et Androcratis herois fanum, partim in tumulis haud ita editis, partim in planitie, per populos dispositi consederunt.

XXVI. Ibi tum, dum cuique populo suus adsignatur locus, acris verborum contentio orta est inter Tegeatas et Athenienses; contendentibus utrisque sibi hoc deberi ut alterum obtineant cornu, et tam nova quam antiqua facta in medium proferentibus. (2) Ab altera enim parte Tegeatæ hæc dixere: « Nobis semper hic locus, quem in acie obtineremus, ab omnibus sociis tributus est, in omnibus expeditionibus, quas junctis copiis Peloponnesii et olim et recentiori memoria susceperunt; et id quidem ab eo inde tempore, quo Heraclidæ post Eurysthei obitum, in Peloponnesum conati sunt redire. (3) Tunc igitur honorem hunc adquisivimus facto hujusmodi: quo tempore nos cum Achæis et cum Ionibus qui tunc Peloponnesum incolebant, in Isthmum egressi, castra opposita habuimus castris illorum qui redire conabantur, tunc Hyllus memoratur publice edixisse, non debere exercitum cum exercitu prælio commisso periclitari, sed deligendum unum esse ex castris Peloponnesiorum, quem illi suorum fortissimum judicassent, qui cum ipso certis conditionibus singulari pugna decertaret. (4) Pla-

ποιητέα, καὶ ἔταμον ὅρκια ἐπὶ λόγῳ τοιῷδε, ἢν μὲν Ὕλλος νικήσῃ τὸν Πελοποννησίων ἡγεμόνα, κατιέναι Ἡρακλείδας ἐπὶ τὰ πατρώϊα, ἢν δὲ νικηθῇ, τὰ ἔμπαλιν Ἡρακλείδας ἀπαλλάσσεσθαι καὶ ἀπάγειν τὴν στρατιὴν ἑκατόν τε ἐτέων μὴ ζητῆσαι κάτοδον ἐς Πελοπόννησον. (5) Προεκρίθη τε δὴ ἐκ πάντων συμμάχων ἐθελοντὴς Ἔχεμος ὁ Ἠερόπου τοῦ Φηγέος στρατηγός τε ἐὼν καὶ βασιλεὺς ἡμέτερος, καὶ ἐμουνομάχησέ τε καὶ ἀπέκτεινε Ὕλλον. (6) Ἐκ τούτου τοῦ ἔργου εὑρόμεθα ἐν Πελοποννησίοισι τοῖσι τότε καὶ ἄλλα γέρεα μεγάλα, τὰ διατελέομεν ἔχοντες, καὶ τοῦ κέρεος τοῦ ἑτέρου αἰεὶ ἡγεμονεύειν κοινῆς ἐξόδου γινομένης. (7) Ὑμῖν μέν νυν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, οὐκ ἀντιεύμεθα, ἀλλὰ διδόντες αἵρεσιν ὁκοτέρου βούλεσθε κέρεος ἄρχειν παρίεμεν· τοῦ δὲ ἑτέρου φαμὲν ἡμέας ἱκνέεσθαι ἡγεμονεύειν κατά περ ἐν τῷ πρόσθε χρόνῳ. (8) Χωρίς τε τούτου τοῦ ἀπηγημένου ἔργου ἀξιονικότεροί εἰμεν Ἀθηναίων ταύτην τὴν τάξιν ἔχειν· πολλοὶ μὲν γὰρ καὶ εὖ ἔχοντες πρὸς ὑμέας ἡμῖν, ἄνδρες Σπαρτιῆται, ἀγῶνες ἀγωνίδαται, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους. (9) Οὕτω ὦν ἡμέας δίκαιον ἔχειν τὸ ἕτερον κέρας ἤπερ Ἀθηναίους· οὐ γάρ σφί ἐστι ἔργα οἷά περ ἡμῖν κατεργασμένα, οὔτ' ὦν καινὰ οὔτε παλαιά. » Οἳ μὲν ταῦτα ἔλεγον.

XXVII. Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ταῦτα ὑπεκρίναντο τάδε, « ἐπιστάμεθα μὲν σύνοδον τήνδε μάχης εἵνεκεν συλλεγῆναι πρὸς τὸν βάρβαρον, ἀλλ' οὐ λόγων· ἐπεὶ δὲ ὁ Τεγεήτης προέθηκε παλαιὰ καὶ καινὰ λέγειν τὰ ἑκατέροισι ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ κατέργασται χρηστά, ἀναγκαίως ἡμῖν ἔχει δηλῶσαι πρὸς ὑμέας ὅθεν ἡμῖν πατρώϊόν ἐστι ἐοῦσι χρηστοῖσι αἰεὶ πρώτοισι εἶναι μᾶλλον ἢ Ἀρκάσι. (2) Ἡρακλείδας, τῶν οὗτοί φασι ἀποκτεῖναι τὸν ἡγεμόνα ἐν Ἰσθμῷ, τούτους πρότερον ἐξελαυνομένους ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐς τοὺς ἀπικοίατο φεύγοντες δουλοσύνην πρὸς Μυκηναίων, μοῦνοι ὑποδεξάμενοι τὴν Εὐρυσθέος ὕβριν κατείλομεν, σὺν ἐκείνοισι μάχῃ νικήσαντες τοὺς τότε ἔχοντας Πελοπόννησον. (3) Τοῦτο δὲ Ἀργείους τοὺς μετὰ Πολυνείκεος ἐπὶ Θήβας ἐλάσαντας, τελευτήσαντας τὸν αἰῶνα καὶ ἀτάφους κειμένους, στρατευσάμενοι ἐπὶ τοὺς Καδμείους ἀνελέσθαι τε τοὺς νεκρούς φαμεν καὶ θάψαι τῆς ἡμετέρης ἐν Ἐλευσῖνι. (4) Ἔστι δὲ ἡμῖν ἔργον εὖ ἔχον καὶ ἐς Ἀμαζονίδας τὰς ἀπὸ Θερμώδοντος ποταμοῦ ἐσβαλούσας κοτὲ ἐς γῆν τὴν Ἀττικήν. Καὶ ἐν τοῖσι Τρωϊκοῖσι πόνοισι οὐδαμῶν ἐλειπόμεθα. (5) Ἀλλ' οὐ γάρ τι προέχει τούτων ἐπιμεμνῆσθαι· καὶ γὰρ ἂν χρηστοὶ τότε ἐόντες ὡυτοὶ νῦν ἂν εἶεν φλαυρότεροι, καὶ τότε ἐόντες φλαῦροι νῦν ἂν εἶεν ἀμείνονες. (6) Παλαιῶν μέν νυν ἔργων ἅλις ἔστω· ἡμῖν δὲ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐστὶ ἀποδεδεγμένον, ὥσπερ ἐστὶ πολλά τε καὶ εὖ ἔχοντα εἰ τέοισι καὶ ἄλλοισι Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐν Μαραθῶνι ἔργου ἄξιοί εἰμεν τοῦτο τὸ γέρας ἔχειν καὶ ἄλλα πρὸς τούτῳ, οἵτινες μοῦνοι Ἑλλήνων δὴ μουνομαχήσαντες τῷ Πέρσῃ καὶ ἔργῳ τοσούτῳ ἐπιχειρήσαντες περιεγενόμεθα καὶ ἐνικήσαμεν ἔθνεα ἕξ τε καὶ

cuitque Peloponnesiis ita fieri; et jusjurandum sibi mutuo utrique in hæc verba dederant : « Si Hyllus ducem vicisset Peloponnesiorum, Heraclidas in paternas possessiones esse restituendos; sin vinceretur, tum vero abituros Heraclidas exercitumque abducturos, et intra centum annos non conaturos in Peloponnesum redire. » (5) Delectus est autem ex omnibus sociis Echemus, Aeropi filius, Phegei nepos, dux et rex noster, qui ultro sese obtulerat; isque inita singulari pugna, Hyllum interfecit. (6) Illo igitur facto a Peloponnesiis qui tunc fuere et alia honorifica præmia, quæ adhuc tenemus, et hoc consecuti sumus, ut alterum semper cornu ducamus quoties communis suscipitur expeditio. (7) Cum vobis igitur, Lacedæmonii, non contendimus; sed optionem damus vobis utri cornu velitis præesse, illoque vobis cedimus : sed ad nos hoc pertinere contendimus, ut, quemadmodum superiori tempore, sic et nunc alteri cornu præsimus. (8) Præter istud vero quod commemoravimus factum, sunt etiam alia ob quæ digniores nos sumus qui hunc locum obtineamus, quam Athenienses : etenim multa præclara prælia adversus vos, Spartani, multaque item adversus alios fecimus. (9) Quare æquum est, ut nos potius, quam Athenienses, alterum cornu habeamus : nam ab illis nec nuper, nec olim, tales res gestæ sunt quales a nobis. » Hæc Tegeatæ dixere.

XXVII. Ad quæ Athenienses in hunc modum responderunt : « Novimus quidem, pugnandi caussa adversus Barbarum hic nos convenisse, non disputandi : at quoniam Tegeatarum dux et vetera et nova in medium protulit, quæ ab utrisque nostrûm ab omni inde memoria bene gesta sint, necesse est ut vobis exponamus, unde nobis, qui semper fortes fuimus, magis patrium sit, quam Arcadibus, ut primi simus. (2) Primum Heraclidas, quorum hi ducem in Isthmo a se interfectum aiunt, hos antea, quum servitutem fugerent a Mycenæis imminentem, repulsique fuissent a Græcis omnibus quos adierant, nos soli recepimus, et Eurysthei injuriis finem fecimus, reportata cum illis victoria de his qui tunc Peloponnesum tenebant. (3) Deinde, quum Argivi cum Polynice contra Thebas profecti, ibique vita functi, insepulti jacerent, a nobis bello Cadmeis illato ablatos esse gloriamur mortuos, et in nostra terra Eleusine sepultos. (4) Est etiam res a nobis præclare gesta contra Amazonidas, quæ olim a Thermodonte fluvio in terram Atticam incursionem fecerunt. Atque in Trojano etiam bello nullis fuimus secundi. (5) Sed enim nihil proficit, harum rerum fecisse mentionem : nam, qui tum fortes fuere, fieri potest ut iidem nunc sint deteriores; et qui tunc ignavi, iidem nunc fortiores. (6) Itaque, de rebus olim gestis, hæc sufficiant. Nos autem, si nullum aliud edidissemus factum, qui tamen multa, si qui alii ex Græcis, bene præclareque gessimus; at propter unam certe Marathoniam victoriam digni sumus hoc honore, atque aliis etiam insuper honoribus : qui ex omnibus Græcis soli cum Persa pugnavimus, tantamque rem adgressi superiores discessi-

τεσσεράκοντα. (7) Ἆρ' οὐ δίκαιοί εἰμεν ἔχειν ταύτην τὴν τάξιν ἀπὸ τούτου μούνου τοῦ ἔργου; Ἀλλ' οὐ γὰρ ἐν τῷ τοιῷδε τάξιος εἵνεκεν στασιάζειν πρέπει, ἄρτιοί εἰμεν πείθεσθαι ὑμῖν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, ἵνα δοκέει ἐπιτηδεώτατον ἡμέας εἶναι ἑστάναι καὶ κατ' οὕστινας· πάντῃ γὰρ τεταγμένοι πειρησόμεθα εἶναι χρηστοί. Ἐξηγέεσθε δὲ ὡς πεισομένων. »

XXVIII. Οἱ μὲν ταῦτα ἀμείβοντο, Λακεδαιμονίων δὲ ἀνέβωσε ἅπαν τὸ στρατόπεδον Ἀθηναίους ἀξιονικοτέρους εἶναι ἔχειν τὸ κέρας ἤπερ Ἀρκάδας. Οὕτω δὴ ἔσχον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὑπερεβάλοντο τοὺς Τεγεήτας. (2) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐτάσσοντο ὧδε οἱ ἐπιφοιτέοντές τε καὶ οἱ ἀρχὴν ἐλθόντες Ἑλλήνων. Τὸ μὲν δεξιὸν κέρας εἶχον Λακεδαιμονίων μύριοι· τούτων δὲ τοὺς πεντακισχιλίους ἐόντας Σπαρτιήτας ἐφύλασσον ψιλοὶ τῶν εἱλωτέων πεντακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι, περὶ ἄνδρα ἕκαστον ἑπτὰ τεταγμένοι. (3) Προσεχέας δέ σφι εἵλοντο ἑστάναι οἱ Σπαρτιῆται τοὺς Τεγεήτας καὶ τιμῆς εἵνεκεν καὶ ἀρετῆς· τούτων δ' ἔσαν ὁπλῖται χίλιοι καὶ πεντηκόσιοι. (4) Μετὰ δὲ τούτους ἵσταντο Κορινθίων πεντακισχίλιοι, παρὰ δὲ σφίσι εὕροντο παρὰ Παυσανίεω ἑστάναι Ποτιδαιητέων τῶν ἐκ Παλλήνης τοὺς παρεόντας τριηκοσίους. (5) Τούτων δὲ ἐχόμενοι ἵσταντο Ἀρκάδες Ὀρχομένιοι ἑξακόσιοι, τούτων δὲ Σικυώνιοι τρισχίλιοι. Τούτων δὲ εἴχοντο Ἐπιδαυρίων ὀκτακόσιοι. (6) Παρὰ δὲ τούτους Τροιζηνίων ἐτάσσοντο χίλιοι, Τροιζηνίων δὲ ἐχόμενοι Λεπρεητέων διηκόσιοι, τούτων δὲ Μυκηναίων καὶ Τιρυνθίων τετρακόσιοι, τούτων δὲ ἐχόμενοι Φλιάσιοι χίλιοι. (7) Παρὰ δὲ τούτους ἔστασαν Ἑρμιονέες τριηκόσιοι. Ἑρμιονέων δὲ ἐχόμενοι ἵσταντο Ἐρετριέων τε καὶ Στυρέων ἑξακόσιοι, τούτων δὲ Χαλκιδέες τετρακόσιοι, τούτων δὲ Ἀμπρακιητέων πεντηκόσιοι. (8) Μετὰ δὲ τούτους Λευκαδίων καὶ Ἀνακτορίων ὀκτακόσιοι ἔστασαν, τούτων δὲ ἐχόμενοι Παλέες οἱ ἐκ Κεφαλληνίης διηκόσιοι. Μετὰ δὲ τούτους Αἰγινητέων πεντηκόσιοι ἐτάχθησαν. Παρὰ δὲ τούτους ἐτάσσοντο Μεγαρέων τρισχίλιοι. (9) Εἴχοντο δὲ τούτων Πλαταιέες ἑξακόσιοι. Τελευταῖοι δὲ καὶ πρῶτοι Ἀθηναῖοι ἐτάσσοντο, κέρας ἔχοντες τὸ εὐώνυμον, ὀκτακισχίλιοι· ἐστρατήγεε δ' αὐτῶν Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου.

XXIX. Οὗτοι, πλὴν τῶν ἑπτὰ περὶ ἕκαστον τεταγμένων Σπαρτιήτῃσι, ἔσαν ὁπλῖται, συνάπαντες ἐόντες ἀριθμὸν τρεῖς τε μυριάδες καὶ ὀκτὼ χιλιάδες καὶ ἑκατοντάδες ἑπτά. (2) Ὁπλῖται μὲν οἱ πάντες συλλεγέντες ἐπὶ τὸν βάρβαρον ἔσαν τοσοῦτοι, ψιλῶν δὲ πλῆθος ἦν τόδε, τῆς μὲν Σπαρτιητικῆς τάξιος πεντακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι ἄνδρες ὡς ἐόντων ἑπτὰ περὶ ἕκαστον ἄνδρα, καὶ τούτων πᾶς τις παρήρτητο ὡς ἐς πόλεμον. (3) Οἱ δὲ τῶν λοιπῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἑλλήνων ψιλοί, ὡς εἷς περὶ ἕκαστον ἐὼν ἄνδρα, πεντακόσιοι καὶ τετρακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι ἔσαν. Ψιλῶν μὲν δὴ τῶν ἁπάντων μαχίμων ἦν τὸ πλῆθος ἓξ τε μυριάδες καὶ ἐννέα χιλιάδες καὶ ἑκατοντάδες πέντε.

mus, et de sex et quadraginta populis victoriam reportavimus. (7) Nonne hac una re gesta commeruimus, ut hic nobis locus in acie tribuatur? At, quum in hoc temporis momento non deceat de loco quo quisque in acie locetur altercari, parati nos sumus vobis parere, Lacedæmonii, et ibi stare ubi et contra quos ut locemur opportunissimum vobis fuerit visum. Nam ubicumque fuerimus locati, operam dabimus ut fortes nos viros præstemus. Imperate igitur, et nos obsequemur. »

XXVII. Hoc quum illi respondissent, universus Lacedæmoniorum exercitus adclamavit Atheniensibus, digniores illos esse qui cornu præessent, quam Arcades. Atque ita Athenienses, victis Tegeatis, honorem illum sunt consecuti. (2) Post hæc, Græcorum acies, quum eorum eorum qui initio convenerant, tum qui paulatim supervenerant, in hunc modum ordinata est. Dextrum cornu Lacedæmonii tenuere, numero decies mille; quorum quinque millia Spartani fuere, quos custodiebant Helotæ quinquies et tricies mille, leviter armati septem Helotæ cuique viro attributi. (3) Proximum sibi locum Spartani Tegeatis tribuerunt, et honoris caussa, et virtutis: erantque hi mille et quingenti graviter armati. (4) Post hos locati erant Corinthiorum quinque millia: qui a Pausania impetrarunt, ut juxta ipsos starent Potidæatæ qui aderant ex Pallene, numero treceuti. (5) His proximi erant locati Arcades Orchomenii sexcenti; et his, Sicyonii ter mille; juxtaque hos stabant Epidaurii octingenti; (6) prope quos constituti erant Trœzenii mille; tum juxta Trœzenios Lepreatæ ducenti; prope hos Mycenæi et Tirynthii quadringenti; quibus proximi, Phliasii mille; (7) atque his propinqui erant Hermionenses treceuti. Proximi Hermionensibus locati erant Eretrienses et Styrenses sexcenti: post quos Chalcidenses quadringenti, et post hos, Ampraciatæ quingenti; (8) deinde Leucadii locati erant et Anactorii, numero octingenti: hisque proximi Palenses ex Cephallenia ducenti. Post hos Æginetæ stabant quingenti; et juxta illos Megarenses locati ter mille; (9) atque his proximi erant Platæenses sexcenti. Postremi vero et primi Athenienses stabant, lævum cornu tenentes, numero octies mille; quibus Aristides præerat, Lysimachi filius.

XXIX. Hi cuncti, exceptis septem illis cuique Spartano rum attributis, graviter fuere armati; numero, simul omnes, octies et tricies mille et septingenti. (2) Iste igitur fuit numerus graviter armatorum, qui ad pugnandum contra Barbarum convenerant. Leviter vero armatorum numerus hic fuit: in Spartanorum ordinibus quinquies et tricies mille viri, quippe septem circa quemque virum; eratque horum quisque ut solet ad bellum instructus. (3) Reliquorum vero Lacedæmoniorum et Græcorum leviter armati, unus fere circa quemque virum, fuere quater et tricies mille et quingenti. Itaque leviter armatorum numerus universus fuit sexaginta novem millium et quingentorum.

XXX. Τοῦ δὲ σύμπαντος Ἑλληνικοῦ τοῦ συνελθόντος ἐς Πλαταιὰς σύν τε ὁπλίτῃσι καὶ ψιλοῖσι τοῖσι μαχίμοισι ἕνδεκα μυριάδες ἔσαν, μιῆς χιλιάδος, πρὸς δὲ ὀκτακοσίων ἀνδρῶν καταδέουσαι. (2) Σὺν δὲ Θεσπιέων τοῖσι παρεοῦσι ἐξεπληροῦντο αἱ ἕνδεκα μυριάδες· παρῆσαν γὰρ καὶ Θεσπιέων ἐν τῷ στρατοπέδῳ οἱ περιεόντες, ἀριθμὸν ἐς ὀκτακοσίους καὶ χιλίους· ὅπλα δὲ οὐδ' οὗτοι εἶχον. Οὗτοι μέν νυν ταχθέντες ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ ἐστρατοπεδεύοντο.

XXXI. Οἱ δ' ἀμφὶ Μαρδόνιον βάρβαροι ὡς ἀπεκήδευσαν Μασίστιον, παρῆσαν, πυθόμενοι τοὺς Ἕλληνας εἶναι ἐν Πλαταιῇσι, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τὸν Ἀσωπὸν τὸν ταύτῃ ῥέοντα. (2) Ἀπικόμενοι δὲ ἀντετάσσοντο ὧδε ὑπὸ Μαρδονίου. Κατὰ μὲν Λακεδαιμονίους ἔστησε Πέρσας. Καὶ δὴ πολλὸν γὰρ περιῆσαν πλήθεϊ οἱ Πέρσαι, ἐπί τε τάξις πλεῦνας ἐκεκοσμέατο καὶ ἐπεῖχον τοὺς Τεγεήτας. (3) Ἔταξε δὲ οὕτω· ὅ τι μὲν ἦν αὐτοῦ δυνατώτατον πᾶν ἀπολέξας ἔστησε ἀντίον Λακεδαιμονίων, τὸ δὲ ἀσθενέστερον παρέταξε κατὰ τοὺς Τεγεήτας. Ταῦτα δ' ἐποίεε φραζόντων τε καὶ διδασκόντων Θηβαίων. (4) Περσέων δὲ ἐχομένους ἔταξε Μήδους· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Κορινθίους τε καὶ Ποτιδαιήτας καὶ Ὀρχομενίους τε καὶ Σικυωνίους. Μήδων δὲ ἐχομένους ἔταξε Βακτρίους· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Ἐπιδαυρίους τε καὶ Τροιζηνίους καὶ Λεπρεήτας τε καὶ Τιρυνθίους καὶ Μυκηναίους τε καὶ Φλιασίους. Μετὰ δὲ Βακτρίους ἔστησε Ἰνδούς· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Ἑρμιονέας τε καὶ Ἐρετριέας καὶ Στυρέας τε καὶ Χαλκιδέας. (5) Ἰνδῶν δὲ ἐχομένους Σάκας ἔταξε, οἳ ἐπέσχον Ἀμπρακιήτας τε καὶ Ἀνακτορίους καὶ Λευκαδίους καὶ Παλέας καὶ Αἰγινήτας. Σακέων δὲ ἐχομένους ἔταξε ἀντία Ἀθηναίων τε καὶ Πλαταιέων καὶ Μεγαρέων Βοιωτούς τε καὶ Λοκροὺς καὶ Μηλιέας τε καὶ Θεσσαλοὺς καὶ Φωκέων τοὺς χιλίους· (6) οὐ γὰρ ὧν ἅπαντες οἱ Φωκέες ἐμήδισαν, ἀλλά τινες αὐτῶν καὶ τὰ Ἑλλήνων ηὖξον περὶ τὸν Παρνησὸν κατειλημένοι, καὶ ἐνθεῦτεν ὁρμεώμενοι ἔφερόν τε καὶ ἦγον τήν τε Μαρδονίου στρατιὴν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐόντας Ἑλλήνων. Ἔταξε δὲ καὶ Μακεδόνας τε καὶ τοὺς περὶ Θεσσαλίην οἰκημένους κατὰ τοὺς Ἀθηναίους.

XXXII. Ταῦτα μὲν τῶν ἐθνέων τὰ μέγιστα ὀνόμασται τῶν ὑπὸ Μαρδονίου ταχθέντων, τά περ ἐπιφανέστατά τε ἦν καὶ λόγου πλείστου. (2) Ἐνῆσαν δὲ καὶ ἄλλων ἐθνέων ἄνδρες ἀναμεμιγμένοι, Φρυγῶν τε καὶ Θρηίκων καὶ Μυσῶν τε καὶ Παιόνων καὶ τῶν ἄλλων, ἐν δὲ καὶ Αἰθιόπων τε καὶ Αἰγυπτίων οἵ τε Ἑρμοτύβιες καὶ οἱ Καλασίριες καλεύμενοι μαχαιροφόροι, οἵπερ εἰσὶ Αἰγυπτίων μοῦνοι μάχιμοι. (3) Τούτους δὲ ἔτι ἐὼν ἐν Φαλήρῳ ἀπὸ τῶν νεῶν ἀπεβιβάσατο ἐόντας ἐπιβάτας· οὐ γὰρ ἐτάχθησαν ἐς τὸν πεζὸν τὸν ἅμα Ξέρξῃ ἀπικόμενον ἐς Ἀθήνας Αἰγύπτιοι. (4) Τῶν μὲν δὴ βαρβάρων ἔσαν τριήκοντα μυριάδες, ὡς καὶ πρότερον δεδήλωται· τῶν δὲ Ἑλλήνων τῶν Μαρδονίου συμμάχων οἶδε μὲν οὐδεὶς ἀριθμόν (οὐ γὰρ ὦν ἠριθμήθη-

XXX. Itaque universus Græcarum copiarum, quæ ad pugnam aptæ essent, numerus ad Plataeas, collectus, simul sumpta et gravi et levi armatura, fuit centum et decem millium, minus mille et octingentis. (2) Adjunctis vero Thespiensibus qui aderant, completus est numerus centum et decem millium. Adfuerunt enim etiam in castris quotquot supererant Thespiensium, ad mille octingentos numero: sed illi quidem nonnisi leviter armati. Græci igitur, ita ordinati, ad Asopum castra habuere.

XXXI. Barbari cum Mardonio, postquam finem fecerunt parentandi Masistio, quum cognovissent Græcos ad Plataeas esse, ipsi quoque ad Asopum, qui illac fluit, se contulerunt. (2) Quo ubi venere, Græcis in hunc modum oppositi sunt a Mardonio. Contra Lacedæmonios locavit Persas; qui quidem, quum illos multitudine longe superarent, non solum plures in ordines locati, sed Tegeatis etiam oppositi stabant. (3) Ordinavit eos autem Mardonius ita, ut selectos suorum validissimos quosque opponeret Lacedæmoniis, infirmiores vero contra Tegeatas locaret: idque fecit indicantibus et monentibus Thebanis. (4) Persis proximos Medos locavit; qui ex adverso Corinthios habebant et Potidæatas et Orchomenios et Sicyonios. A latere Medorum Bactrios locavit, Epidauriis oppositos et Trœzeniis, item Lepreatis, Tirynthiis, Mycenæis et Phliasiis. Post Bactrios locavit Indos, quibus ex adverso Hermionenses stabant et Eretrienses et Styrenses et Chalcidenses. (5) Proxime Indis Sacas locavit, Ampraciatis oppositos et Anactoriis et Leucadiis et Palensibus et Æginetis. Proximos Sacis, ex adverso Atheniensium et Platæensium et Megarensium, Bœotos locavit et Locros et Malienses et Thessalos et mille illos, quos memoravi, Phocenses. (6) Nec enim omnes Phocenses a partibus Medorum stabant; sed eorum nonnulli etiam cum Græcis faciebant, circa Parnassum conglobati, indeque impetu facto exercitum Mardonii, et Græcos qui cum eo erant, vexabant prædamque ex illis agebant. Insuper vero etiam Macedonas, et populos Thessaliæ finitimos, Atheniensibus Mardonius opposuit.

XXXII. Quos adhuc nominavi populos a Mardonio in acie locatos, hi numerosiores erant cæteris majorisque momenti. (2) Mixti his autem fuere ex aliis quoque populis viri, Phryges, Thraces, Mysi, Pæones, aliique. Adfuere etiam ex Æthiopibus selecti, et Ægyptiorum Hermotybies et Calasiries qui vocantur, gladiis armati; qui soli sunt Ægyptiorum milites. (3) Hos autem Mardonius, quum adhuc Phaleri esset, e navibus adsciverat quarum propugnatores erant: nec enim Ægyptii in peditatu fuerant, qui cum Xerxe Athenas venit. (4) Jam barbarorum quidem numerus qui cum Mardonio erant, ut jam supra dixi, trecenta millia fuere: Græcorum vero numerum, qui ei socii aderant, nemo novit, nec enim initus illorum numerus est; sed, si

σαν), ὡς δὲ ἐπεικάσαι, ἐς πέντε μυριάδας συλλεγῆναι εἰκάζω. Οὗτοι οἱ παραταχθέντες πεζοὶ ἔσαν, ἡ δὲ ἵππος χωρὶς ἐτέτακτο.

XXXIII. Ὡς δὲ ἄρα πάντες οἱ ἐτετάχατο κατά τε ἔθνεα καὶ κατὰ τέλεα, ἐνθαῦτα τῇ δευτέρῃ ἡμέρῃ ἐθύοντο καὶ ἀμφότεροι. (2) Ἕλλησι μὲν Τισαμενὸς Ἀντιόχου ἦν ὁ θυόμενος· οὗτος γὰρ δὴ εἵπετο τῷ στρατεύματι τούτῳ μάντις· τὸν ἐόντα Ἠλεῖον καὶ γένεος τοῦ Ἰαμιδέων Κλυτιάδην Λακεδαιμόνιοι ἐποιήσαντο λεωσφέτερον. Τισαμενῷ γὰρ μαντευομένῳ ἐν Δελφοῖσι περὶ γόνου ἀνεῖλε ἡ Πυθίη ἀγῶνας τοὺς μεγίστους ἀναιρήσεσθαι πέντε. (3) Ὁ μὲν δὴ ἁμαρτὼν τοῦ χρηστηρίου προσεῖχε γυμνασίοισι ὡς ἀναιρησόμενος γυμνικοὺς ἀγῶνας, ἀσκέων δὲ πεντάεθλον παρ' ἓν πάλαισμα ἔδραμε νικᾶν Ὀλυμπιάδα, Ἱερωνύμῳ τῷ Ἀνδρίῳ ἐλθὼν ἐς ἔριν. (4) Λακεδαιμόνιοι δὲ μαθόντες οὐκ ἐς γυμνικούς, ἀλλ' ἐς ἀρηΐους ἀγῶνας φέρον τὸ Τισαμενοῦ μαντήϊον, μισθῷ ἐπειρέοντο πείσαντες Τισαμενὸν ποιέεσθαι ἅμα Ἡρακλειδέων τοῖσι βασιλεῦσι ἡγεμόνα τῶν πολέμων. (5) Ὁ δὲ ὁρέων περὶ πολλοῦ ποιευμένους Σπαρτιήτας φίλον αὐτὸν προσθέσθαι, μαθὼν τοῦτο ἀνετίμα, σημαίνων σφι ὡς ἤν μιν πολιήτην σφέτερον ποιήσωνται τῶν πάντων μεταδιδόντες ποιήσει ταῦτα, ἐπ' ἄλλῳ μισθῷ δ' οὔ. (6) Σπαρτιῆται δὲ πρῶτα μὲν ἀκούσαντες δεινὰ ἐποιεῦντο καὶ μετίεσαν τῆς χρησμοσύνης τὸ παράπαν, τέλος δὲ δείματος μεγάλου ἐπικρεμαμένου τοῦ Περσικοῦ τούτου στρατεύματος καταίνεον μετιόντες. (7) Ὁ δὲ γνοὺς τετραμμένους σφέας οὐδ' οὕτω ἔτι ἔφη ἀρκέεσθαι τούτοισι μούνοισι, ἀλλὰ δεῖν ἔτι καὶ τὸν ἀδελφεὸν ἑωυτοῦ Ἡγίην γίνεσθαι Σπαρτιήτην ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι λόγοισι τοῖσι καὶ αὐτὸς γίνεται.

XXXIV. Ταῦτα δὲ λέγων οὗτος ἐμιμέετο Μελάμποδα, ὡς εἰκάσαι, βασιληΐην τε καὶ πολιτηΐην αἰτεόμενον. Καὶ γὰρ δὴ καὶ Μελάμπους τῶν ἐν Ἄργεϊ γυναικῶν μανεισέων, ὥς μιν οἱ Ἀργεῖοι ἐμισθοῦντο ἐκ Πύλου παῦσαι τὰς σφετέρας γυναῖκας τῆς νούσου, μισθὸν προετείνετο τῆς βασιληΐης τὸ ἥμισυ. (2) Οὐκ ἀνασχομένων δὲ τῶν Ἀργείων, ἀλλ' ἀπιόντων, ὡς ἐμαίνοντο πλεῦνες τῶν γυναικῶν, οὕτω δὴ ὑποστάντες τὰ ὁ Μελάμπους προετείνατο ἤϊσαν δώσοντές οἱ ταῦτα. (3) Ὁ δὲ ἐνθαῦτα δὴ ἐπορέγεται ὁρέων αὐτοὺς τετραμμένους, φάς, ἢν μὴ καὶ τῷ ἀδελφεῷ Βίαντι μεταδῶσι τὸ τριτημόριον τῆς βασιληΐης, οὐ ποιήσειν τὰ βούλονται. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἀπειληθέντες ἐς στεινὸν καταινέουσι καὶ ταῦτα.

XXXV. Ὡς δὲ καὶ Σπαρτιῆται, ἐδέοντο γὰρ δεινῶς τοῦ Τισαμενοῦ, πάντα συνεχώρεόν οἱ. Συγχωρησάντων δὲ καὶ ταῦτα τῶν Σπαρτιητέων, οὕτω δὴ πέντε σφι μαντευόμενος ἀγῶνας τοὺς μεγίστους Τισαμενὸς ὁ Ἠλεῖος, γενόμενος Σπαρτιήτης, συγκαταιρέει. (2) Μοῦνοι δὲ δὴ πάντων ἀνθρώπων ἐγένοντο οὗτοι Σπαρτιήτῃσι πολιῆται. Οἱ δὲ πέντε ἀγῶνες οἵδε ἐγένοντο, εἷς μὲν καὶ πρῶτος οὗτος ὁ ἐν Πλαταιῇσι, ἐπὶ δὲ ὁ ἐν

conjectura licet uti, ad quinquaginta millia coacta fuisse conjicio. Hic igitur peditatus fuit, in acie locatus: equitatus autem seorsum instructus stabat.

XXXIII. Cunctis ita per populos et per manipulos dispositis, dein postridie utrique sacra fecerunt. (2) Græcis Tisamenus, Antiochi filius, sacrificator erat: hic enim exercitum hunc ut vates sequebatur. Eleus is fuit, Clytiades (*ex Clytii familia*), de gente Iamidarum: quem Lacedæmonii civem adoptaverant. Scilicet quum Delphicum oraculum Tisamenus de prole consuluisset, responderat ei Pythia, quinque maximis certaminibus victoriam illum reportaturum. (3) Is igitur, aberrans ab sententia oraculi, gymnicis certaminibus dabat operam, tamquam in his victoriam reportaturus: et quinquertium exercens, Olympiæ certamine inito cum Hieronymo, genere Andrio, in eo erat ut victoria potiretur, sed uno luctæ certamine victus est. (4) Tunc Lacedæmonii, intelligentes ad bellica certamina, non ad gymnica, spectare responsum Tisameno editum, conati sunt Tisamenum proposita mercede sibi conciliare, eique persuadere ut una cum regibus de Heraclidarum genere dux ipsis esset bellorum. (5) At ille, ubi vidit multum interesse Spartanorum, amicum se illis et socium adjungi, auxit pretium, dixitque, si se in civium numerum vellent cooptare, omniumque jurium participem reddere, tunc se id facturum, alio autem pretio minime. (6) Quo audito, primum indignati Spartani: missam fecerunt illius artem divinandi: ad extremum vero, quum ingens eis metus impenderet a Persico hoc exercitu, consentientes in conditionem, arcessiverunt virum. (7) At ille, ubi mutatam vidit eorum sententiam, ne sic quidem, ait, sufficere sibi hoc unum, sed oportere etiam fratrem suum Hagian eadem conditione, qua ipse, fieri Spartanum.

XXXIV. Hæc ille dicens, postulatis suis, ut credi par est, imitabatur Melampodem, qui regiam dignitatem cum jure civitatis petebat. Melampus enim, quum Argis mulieres furore essent correptæ, et Argivi illum proposita mercede Pylo vellent arcessere, ut eo morbo liberaret mulieres ipsorum, mercedem postulaverat dimidium regni. (2) Qua repudiata conditione postquam digressi sunt Argivi, quum multo etiam plures mulieres in insaniam incidissent, ita demum in conditionem a Melampode propositam consentientes, adierunt eum, id quod ille postulaverat daturi. (3) At tunc ille, mutatam videns horum sententiam, aucta cupiditate, ait, nisi fratri quoque ipsius Bianti tertiam regni partem traderent, non esse se illis morem gesturum. Et Argivi, in angustias adducti, in hanc etiam conditionem consenserunt.

XXXV. Pari modo etiam Spartani, quum Tisamenum sibi adjungere vehementer cuperent, omnibus ejus postulatis concesserunt. Quæ postquam ei Spartani indulserunt, ad quinque maximas reportandas victorias Tisamenus Eleus, nunc Spartanus factus, operam suam illis arte sua divinandi contulit. (2) Sunt autem isti duo ex omnibus hominibus soli, quos Spartani in civium numerum cooptarunt. Quinque vero certamina, in quibus ope Tisameni victoriam Spartani reportarunt, hæc sunt: primum hoc,

Τεγέῃ πρὸς Τεγεήτας τε καὶ Ἀργείους γενόμενος, μετὰ δὲ ὁ ἐν Διπαιεῦσι πρὸς Ἀρκάδας πάντας πλὴν Μαντινέων, ἐπὶ δὲ ὁ Μεσσηνίων ὁ πρὸς Ἰθώμῃ, ὕστατος δὲ ὁ ἐν Τανάγρῃ πρὸς Ἀθηναίους τε καὶ Ἀργείους γενόμενος· οὗτος δὲ ὕστατος κατεργάσθη τῶν πέντε ἀγώνων.

XXXVI. Οὗτος δὴ τότε τοῖσι Ἕλλησι ὁ Τισαμενὸς, ἀγόντων τῶν Σπαρτιητέων, ἐμαντεύετο ἐν τῇ Πλαταιίδι. Τοῖσι μέν νυν Ἕλλησι καλὰ ἐγίνετο τὰ ἱρὰ ἀμυνομένοισι, διαβᾶσι δὲ τὸν Ἀσωπὸν καὶ μάχης ἄρχουσι οὔ.

XXXVII. Μαρδονίῳ δὲ προθυμεομένῳ μάχης ἄρχειν οὐκ ἐπιτήδεα ἐγίνετο τὰ ἱρὰ, ἀμυνομένῳ δὲ καὶ τούτῳ καλά. Καὶ γὰρ οὗτος Ἑλληνικοῖσι ἱροῖσι ἐχρέετο, μάντιν ἔχων Ἡγησίστρατον ἄνδρα Ἠλεῖόν τε καὶ τῶν Τελλιαδέων ἐόντα λογιμώτατον, τὸν δὴ πρότερον τούτων Σπαρτιῆται λαβόντες ἔδησαν ἐπὶ θανάτῳ ὡς πεπονθότες πολλά τε καὶ ἀνάρσια ὑπ' αὐτοῦ. (2) Ὁ δὲ ἐν τούτῳ τῷ κακῷ ἐχόμενος, ὥστε τρέχων περὶ τῆς ψυχῆς πρό τε τοῦ θανάτου πεισόμενος πολλά τε καὶ λυγρὰ, ἔργον ἐργάσατο μέζον λόγου. (3) Ὡς γὰρ δὴ ἐδέδετο ἐν ξύλῳ σιδηροδέτῳ, ἐσενειχθέντος κως σιδηρίου ἐκράτησε, αὐτίκα δὲ ἐμηχανᾶτο ἀνδρηιώτατον ἔργον πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν· σταθμησάμενος γὰρ ὅκως ἐξελεύσεταί οἱ τὸ λοιπὸν τοῦ ποδὸς, ἀπέταμε τὸν ταρσὸν ἑωυτοῦ. (4) Ταῦτα δὲ ποιήσας, ὥστε φυλασσόμενος ὑπὸ φυλάκων, διορύξας τὸν τοῖχον ἀπέδρη ἐς Τεγέην, τὰς μὲν νύκτας πορευόμενος, τὰς δὲ ἡμέρας καταδύνων ἐς ὕλην καὶ αὐλιζόμενος, οὕτω ὥστε Λακεδαιμονίων πανδημεὶ διζημένων τρίτῃ εὐφρόνῃ γενέσθαι ἐν Τεγέῃ, τοὺς δὲ ἐν θώματι μεγάλῳ ἐνέχεσθαι τῆς τε τόλμης, ὁρέοντας τὸ ἡμίτομον τοῦ ποδὸς κείμενον, κἀκεῖνον οὐ δυναμένους εὑρέειν. (5) Τότε μὲν οὕτω διαφυγὼν Λακεδαιμονίους καταφεύγει ἐς Τεγέην ἐοῦσαν οὐκ ἀρθμίην Λακεδαιμονίοισι τοῦτον τὸν χρόνον· ὑγιὴς δὲ γενόμενος καὶ προσποιησάμενος ξύλινον πόδα κατεστήκεε ἐκ τῆς ἰθέης Λακεδαιμονίοισι πολέμιος. (6) Οὐ μέντοι ἔς γε τέλος οἱ συνήνεικε τὸ ἔχθος τὸ ἐς Λακεδαιμονίους συγκεχωρημένον· ἥλω γὰρ μαντευόμενος ἐν Ζακύνθῳ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπέθανε. (7) Ὁ μέν νυν θάνατος ὁ Ἡγησιστράτου ὕστερον ἐγένετο τῶν Πλαταιικῶν, τότε δ' ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ Μαρδονίῳ μεμισθωμένος οὐκ ὀλίγου ἐθύετό τε καὶ προεθυμέετο κατά τε τὸ ἔχθος τὸ Λακεδαιμονίων καὶ κατὰ τὸ κέρδος.

XXXVIII. Ὡς δὲ οὐκ ἐκαλλίρεε ὥστε μάχεσθαι οὔτε αὐτοῖσι Πέρσῃσι οὔτε τοῖσι μετ' ἐκείνων ἐοῦσι Ἑλλήνων (εἶχον γὰρ καὶ οὗτοι ἐπ' ἑωυτῶν μάντιν Ἱππόμαχον Λευκάδιον ἄνδρα), ἐπιρρεόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ γινομένων πλεύνων Τιμηγενίδης ὁ Ἕρπυος ἀνὴρ Θηβαῖος συνεβούλευσε Μαρδονίῳ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κιθαιρῶνος φυλάξαι, λέγων ὡς ἐπιρρέουσι οἱ Ἕλληνες αἰεὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην καὶ ὡς ἀπολάμψοιτο συχνούς.

XXXIX. Ἡμέραι δέ σφι ἀντικατημένοισι ἤδη ἐγεγόνεσαν ὀκτὼ, ὅτε ταῦτα ἐκεῖνος συνεβούλευε Μαρδονίῳ. Ὁ δὲ μαθὼν τὴν παραίνεσιν εὖ ἔχουσαν, ὡς εὐ-

ad Platæas; deinde illud ad Tegeam, contra Tegeatas et Argivos; tertium, in Dipæensibus adversus universos Arcadas, exceptis Mantinensibus; quartum, adversus Messenios ad Ithomam; quintum, ad Tanagram contra Athenienses et Argivos : hoc autem postremum peractum est certamen ex illis quinque.

XXXVI. Hic igitur tunc Tisamenus, Spartanos comitatus, interpres sacrorum ad Platæas fuit Græcis. Et felicem rei exitum Græcis portendebant sacra, si sese defenderent; parum prosperum autem, si Asopum transirent et pugnæ facerent initium.

XXXVII. Mardonius vero, quum cuperet initium facere pugnandi, non opportuna habuit sacra; sed huic quoque, si sese defenderet, fausta omnia portendebantur. Usus est enim etiam ille Græcanicis sacris; eratque illi vates Hegesistratus, civis Eleus, et Telliadarum nobilissimus. Eumdem virum antea Spartani, a se captum, in vincula conjecerant, et supplicio destinaverant, quippe multa indigna ab eo perpessi. (2) Ille vero, hac calamitate circumventus, utpote cui non modo capitis imminebat pœna, sed ante mortem etiam multa tristia patienda, facinus commisit dictu incredibile. (3) Quum enim ligno illigatus esset ferro revincto, illatum forte ferreum instrumentum nactus, continuo facinus molitus est omnium quæ novimus fortissimum : postquam enim perpendit quo pacto reliquum pedem e compede educeret, anteriorem pedis partem sibi præcidit. (4) Quo facto, quum custodiretur a custodibus, perfosso pariete Tegeam profugit, noctu iter faciens, interdiu vero inter fruticeta latens et in statione manens : atque ita, Lacedæmoniis ubique eum quærentibus, tertia nocte Tegeæ fuit : et audacia hominis obstupefacti erant Lacedæmonii, quum abscissum dimidiatum pedem viderent humi jacentem, hominem autem non possent reperire. (5) Postquam igitur hoc modo tunc Lacedæmonios evasit, Tegeam profugit, quæ per id tempus non pacata erat Lacedæmoniis. Dein persanato vulnere, ligneum sibi pedem adscivit; et ab illo tempore ex professo hostis fuit Lacedæmoniorum. (6) Nec tamen usque ad finem ei profuit odium in Lacedæmonios conceptum : captus est enim ab illis quum vaticinaretur in Zacyntho, et interfectus. (7) Sed hic interitus Hegesistrati post pugnam accidit Platæensem : tunc vero ad Asopum fluvium, haud exiguo pretio a Mardonio conductus, sacra faciebat, et promptam operam navabat, tam ob odium Lacedæmoniorum, quam quæstus cupidine.

XXXVIII. Quum igitur et ipsi Persæ, et qui cum eis erant Græci (nam et hi seorsum suum aruspicem habebant, Hippomachum Leucadium), victimarum judicio prohiberentur committere prœlium, continenter autem novæ sociorum copiæ in castra confluerent Græcorum, numerusque illorum in dies augeretur; tum vero Timagenides Herpyis filius, Thebanus, Mardonio suasit, ut exitum faucium Cithæronis occuparet; dicens, continenter Græcos quotidie adfluere, quorum ingentem numerum ibi esset intercepturus.

XXXIX. Et jam octo diebus castra castris opposita habuerant, quum ille hoc consilium Mardonio dedit. Atque intelligens Persa bonum esse consilium, noctu equitatum ad fau-

φρόνη ἐγένετο, πέμπει τὴν ἵππον ἐς τὰς ἐκβολὰς τὰς Κιθαιρωνίδας αἳ ἐπὶ Πλαταιέων φέρουσι, τὰς Βοιωτοὶ μὲν Τρεῖς κεφαλὰς καλεῦσι, Ἀθηναῖοι δὲ Δρυὸς κεφαλάς. (2) Πεμφθέντες δὲ οἱ ἱππόται οὐ μάτην ἀπίκοντο· ἐσβάλλοντα γὰρ ἐς τὸ πεδίον λαμβάνουσι ὑποζύγιά τε πεντακόσια, σιτία ἄγοντα ἀπὸ Πελοποννήσου ἐς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀνθρώπους οἳ εἵποντο τοῖσι ζεύγεσι. (3) Ἑλόντες δὲ ταύτην τὴν ἄγρην οἱ Πέρσαι ἀφειδέως ἐφόνευον, οὐ φειδόμενοι οὔτε ὑποζυγίου οὐδενὸς οὔτε ἀνθρώπου. Ὡς δὲ ἄδην εἶχον κτείνοντες, τὰ λοιπὰ αὐτῶν ἤλαυνον περιβαλλόμενοι παρά τε Μαρδόνιον καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον.

XL. Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἑτέρας δύο ἡμέρας διέτριψαν, οὐδέτεροι βουλόμενοι μάχης ἄρξαι· μέχρι μὲν γὰρ τοῦ Ἀσωποῦ ἐπήϊσαν οἱ βάρβαροι πειρεώμενοι τῶν Ἑλλήνων, διέβαινον δὲ οὐδέτεροι. (2) Ἡ μέντοι ἵππος ἡ Μαρδονίου αἰεὶ προσεκέετό τε καὶ ἐλύπεε τοὺς Ἕλληνας· οἱ γὰρ Θηβαῖοι, ἅτε μηδίζοντες μεγάλως, προθύμως ἔφερον τὸν πόλεμον καὶ αἰεὶ κατηγέοντο μέχρι μάχης, τὸ δὲ ἀπὸ τούτου παραδεκόμενοι Πέρσαι τε καὶ Μῆδοι μάλα ἔσκον οἳ ἀπεδείκνυντο ἀρετάς.

XLI. Μέχρι μέν νυν τῶν δέκα ἡμερέων οὐδὲν ἐπὶ πλεῦν ἐγίνετο τούτων· ὡς δὲ ἑνδεκάτη ἐγεγόνεε ἡμέρη ἀντικατημένοισι ἐν Πλαταιῇσι, οἵ τε δὴ Ἕλληνες πολλῷ πλεῦνες ἐγεγόνεσαν καὶ Μαρδόνιος περιημέκτεε τῇ ἕδρῃ.* (2) Ἐνθαῦτα ἐς λόγους ἦλθον Μαρδόνιός τε ὁ Γωβρύεω καὶ Ἀρτάβαζος ὁ Φαρνάκεος, ὃς ἐν ὀλίγοισι Περσέων ἦν ἀνὴρ δόκιμος παρὰ Ξέρξῃ. (3) Βουλευομένων δὲ αἵδε ἔσαν αἱ γνῶμαι, ἡ μὲν Ἀρταβάζου ὡς χρεὸν εἴη ἀναζεύξαντας τὴν ταχίστην πάντα τὸν στρατὸν ἰέναι ἐς τὸ τεῖχος τὸ Θηβαίων, ἔνθα σῖτόν τέ σφι ἐσενηνεῖχθαι πολλὸν καὶ χόρτον τοῖσι ὑποζυγίοισι, κατ' ἡσυχίην τε ἱζομένους διαπρήσσεσθαι ποιεῦντας τάδε· (4) ἔχειν γὰρ χρυσὸν πολλὸν μὲν ἐπίσημον, πολλὸν δὲ καὶ ἄσημον, πολλὸν δὲ καὶ ἄργυρόν τε καὶ ἐκπώματα· τούτων φειδομένους μηδενὸς διαπέμπειν ἐς τοὺς Ἕλληνας, Ἑλλήνων δὲ μάλιστα ἐς τοὺς προεστεῶτας ἐν τῇσι πόλισι, καὶ ταχέως σφέας παραδώσειν τὴν ἐλευθερίην, μηδὲ ἀνακινδυνεύειν συμβάλλοντας. (5) Τούτου μὲν ἡ αὐτὴ ἐγίνετο καὶ Θηβαίων γνώμη, ὡς προειδότος πλεῦν τι καὶ τούτου, Μαρδονίου δὲ ἰσχυροτέρη τε καὶ ἀγνωμονεστέρη καὶ οὐδαμῶς συγγινωσκομένη· δοκέειν τε γὰρ πολλῷ κρέσσονα εἶναι τὴν σφετέρην στρατιὴν τῆς Ἑλληνικῆς, συμβάλλειν τε τὴν ταχίστην μηδὲ περιορᾶν συλλεγομένους ἔτι πλεῦνας τῶν συλλελεγμένων, τά τε σφάγια τὰ Ἡγησιστράτου ἐᾶν χαίρειν μηδὲ βιάζεσθαι, ἀλλὰ νόμῳ τῷ Περσέων χρεωμένους συμβάλλειν.

XLII. Τούτου δὲ οὕτω δικαιεῦντος ἀντέλεγε οὐδείς, ὥστε ἐκράτεε τῇ γνώμῃ· τὸ γὰρ κράτος εἶχε τῆς στρατιῆς οὗτος ἐκ βασιλέος, ἀλλ' οὐκ Ἀρτάβαζος. Μεταπεμψάμενος ὦν τοὺς ταξιάρχους τῶν τελέων καὶ τῶν μετ' ἑωυτοῦ ἐόντων Ἑλλήνων τοὺς στρατηγοὺς εἰρώτα εἴ τι εἰδεῖεν λόγιον περὶ Περσέων ὡς διαφθαρέονται ἐν

cium Cithæronis exitum, versus Platæas ferentem, misit; quem locum Bœoti Tria capita vocant, Athenienses vero Quercus capita. (2) Nec frustra venerunt equites, eo loci missi: ceperunt enim ingredientia planitiem jumenta quingenta, quæ ex Peloponneso cibaria in castra vehebant, cum hominibus jumenta sequentibus. (3) Qua præda capta Persæ immanem cædem ediderunt, nec jumento parcentes nec homini cuiquam: donec cæde satiati, reliqua circumventa ad Mardonium in castra abegerunt.

XL. Post hoc factum, biduum adhuc morati sunt utrique, quum neutri vellent initium facere pugnæ. Et barbari quidem usque ad Asopum progrediebantur, lacessentes Græcos: sed neutri fluvium trajiciebant. (2) Attamen equitatus Mardonii continuo instabat Græcis, eosque infestabat. Thebani enim, magnopere Medis faventes, studiose gerebant bellum, et continuo illis usque ad pugnæ discrimen præibant; deinde vero in eorum locum succedentes Persæ et Medi, haud spernenda virtutis specimina edebant.

XLI. Usque ad decimum igitur diem nihil his amplius gestum est. Ut vero undecimus adfuit dies quo castra castris ad Platæas opposita habuere, numerusque Græcorum multum erat auctus, et moram ægerrime ferebat Mardonius; (2) tunc in colloquium convenere Mardonius Gobryæ filius, et Artabazus Pharnacis, vir in paucis Persarum Xerxi probatus. (3) Ibi consultantium duæ hæ erant sententiæ: altera Artabazi, censentis quam primum movenda esse castra, et cum toto exercitu ad murum Thebanorum eundum, ubi et frumentum multum convectum haberent, et pabulum jumentis; ibi tranquille sedentes conficere bellum posse, hac inita ratione: (4) multum se habere aurum, quum signatum, tum factum, multumque argentum et pocula; his ne parcerent, sed ad Græcos hæc dimitterent, et præsertim ad Græcarum civitatum præsides; ita hos haud cunctanter prodituros libertatem, neque iterum discrimen pugnæ adituros. (5) Hujus igitur eadem fuit sententia atque Thebanorum: melius enim hic quoque, *quam Mardonius*, quid futurum esset, prospexerat. At Mardonii fortior erat et pertinacior sententia, nec ullo modo cedens: existimare enim se, aiebat, suum exercitum Græcanico longe præstare; itaque quamprimum prælio esse decernendum, nec committendum ut plures etiam conveniant quam jam nunc convenissent: missa autem facienda Hegesistrati sacra, neque pertinaciter in illa incumbendum; sed Persarum institutum sequendo arma ferenda in hostem.

XLII. Hæc quum facienda Mardonius censuisset, nemo contra dixit; et vicit illius sententia. Illi enim summa imperii a Xerxe commissa erat, non Artabazo. Tum convocatis ordinum ductoribus, atque etiam Græcorum sociorum ducibus, quæsivit an oraculum aliquod cognitum haberent de Persis, tamquam in Græcia perituris. (2) Ta-

τῇ Ἑλλάδι. (2) Σιγώντων δὲ τῶν ἐπικλήτων, τῶν μὲν οὐκ εἰδότων τοὺς χρησμοὺς, τῶν δὲ εἰδότων μὲν, ἐν ἀδείῃ δὲ οὐ ποιευμένων τὸ λέγειν, αὐτὸς Μαρδόνιος ἔλεγε, (3) « ἐπεὶ τοίνυν ὑμεῖς ἢ ἴστε οὐδὲν ἢ οὐ τολμᾶτε λέγειν, ἀλλ' ἐγὼ ἐρέω ὡς εὖ ἐπιστάμενος. Ἔστι λόγιον ὡς χρεών ἐστι Πέρσας ἀπικομένους ἐς τὴν Ἑλλάδα διαρπάσαι τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Δελφοῖσι, μετὰ δὲ τὴν διαρπαγὴν ἀπολέσθαι πάντας. (4) Ἡμεῖς τοίνυν αὐτὸ τοῦτο ἐπιστάμενοι οὔτε ἴμεν ἐπὶ τὸ ἱρὸν τοῦτο οὔτε ἐπιχειρήσομεν διαρπάζειν, ταύτης τε εἵνεκεν τῆς αἰτίης οὐκ ἀπολεόμεθα. Ὥστε ὑμέων ὅσοι τυγχάνουσι εὔνοοι ἐόντες Πέρσῃσι, ἥδεσθε τοῦδε εἵνεκεν ὡς περιεσομένους ἡμέας Ἑλλήνων. » (5) Ταῦτά σφι εἴπας δεύτερα ἐσήμηνε παραρτέεσθαί τε πάντα καὶ εὐκρινέα ποιέεσθαι ὡς ἅμα ἡμέρῃ τῇ ἐπιούσῃ συμβολῆς ἐσομένης.

XLIII. Τοῦτον δ' ἔγωγε τὸν χρησμὸν, τὸν Μαρδόνιος εἶπε ἐς Πέρσας ἔχειν, ἐς Ἰλλυριούς τε καὶ τὸν Ἐγχέλεων στρατὸν οἶδα πεποιημένον, ἀλλ' οὐκ ἐς Πέρσας. (2) Ἀλλὰ τὰ μὲν Βάκιδί ἐστι ἐς ταύτην τὴν μάχην πεποιημένα,

Τὴν δ' ἐπὶ Θερμώδοντι καὶ Ἀσωπῷ λεχεποίῃ
Ἑλλήνων σύνοδον καὶ βαρβαρόφωνον ἰυγὴν,
τῇ πολλοὶ πεσέονται ὑπὲρ Λάχεσίν τε μόρον τε
τοξοφόρων Μήδων, ὅταν αἴσιμον ἦμαρ ἐπέλθῃ.

(3) Ταῦτα μὲν καὶ παραπλήσια τούτοισι ἄλλα Μουσαίου ἔχοντα οἶδα ἐς Πέρσας. Ὁ δὲ Θερμώδων ποταμὸς ῥέει μεταξὺ Τανάγρης τε καὶ Γλίσαντος.

XLIV. Μετὰ δὲ τὴν ἐπειρώτησιν τῶν χρησμῶν καὶ παραίνεσιν τὴν ἐκ Μαρδονίου νύξ τε ἐγίνετο καὶ ἐς φυλακὰς ἐτάσσοντο. Ὡς δὲ πρόσω τῆς νυκτὸς προελήλατο καὶ ἡσυχίη ἐδόκεε εἶναι ἀνὰ τὰ στρατόπεδα καὶ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐν ὕπνῳ, τηνικαῦτα προσελάσας ἵππῳ πρὸς τὰς φυλακὰς τὰς Ἀθηναίων Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύντεω, στρατηγός τε ἐὼν καὶ βασιλεὺς Μακεδόνων, ἐδίζητο τοῖσι στρατηγοῖσι ἐς λόγους ἐλθεῖν. (2) Τῶν δὲ φυλάκων οἱ μὲν πλεῦνες παρέμενον, οἱ δ' ἔθεον ἐπὶ τοὺς στρατηγοὺς, ἐλθόντες δὲ ἔλεγον ὡς ἄνθρωπος ἥκοι ἐπ' ἵππου ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μήδων, ὃς ἄλλο μὲν οὐδὲν παραγυμνοῖ ἔπος, στρατηγοὺς δὲ οὐνομάζων ἐθέλειν φησὶ ἐς λόγους ἐλθεῖν.

XLV. Οἱ δὲ ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσαν, αὐτίκα εἵποντο ἐς τὰς φυλακάς. Ἀπικομένοισι δὲ ἔλεγε Ἀλέξανδρος τάδε, « ἄνδρες Ἀθηναῖοι, παραθήκην ὑμῖν τὰ ἔπεα τάδε τίθεμαι, ἀπόρρητα ποιεύμενος πρὸς μηδένα λέγειν ὑμέας ἄλλον ἢ Παυσανίην, μή με καὶ διαφθείρητε· (2) οὐ γὰρ ἂν ἔλεγον, εἰ μὴ μεγάλως ἐκηδόμην συναπάσης τῆς Ἑλλάδος· αὐτός τε γὰρ Ἕλλην γένος εἰμὶ τὠρχαῖον, καὶ ἀντ' ἐλευθέρης δεδουλωμένην οὐκ ἂν ἐθέλοιμι ὁρᾶν τὴν Ἑλλάδα. Λέγω δὲ ὦν ὅτι Μαρδονίῳ τε καὶ τῇ στρατιῇ τὰ σφάγια οὐ δύναται καταθύμια γενέσθαι· πάλαι γὰρ ἂν ἐμάχεσθε. (3) Νῦν δέ οἱ δέδοκται τὰ μὲν σφάγια ἐᾶν χαίρειν, ἅμ' ἡμέρῃ δὲ διαφαυσκούσῃ συμβολὴν ποιέεσθαι· καταρρώδηκε γὰρ μὴ πλεῦνες συλλεχθῆτε, ὡς ἐγὼ εἰκάζω. Πρὸς ταῦτα ἑτοιμάζε-

centibus autem cunctis qui advocati erant, quippe aliis ignorantibus oracula, aliis cognita quidem habentibus, sed non tutum sibi judicantibus ea proferre, ipse Mardonius ait: (3) Quoniam vos igitur aut nihil nostis, aut non audetis dicere, dicam ego, bene gnarus. Est oraculum, dicens in fatis esse ut Persæ, postquam in Græciam venerint, templum spolient Delphicum, eoque facto pereant omnes. (4) Itaque nos, quoniam hoc ipsum novimus, non adibimus id templum, nec spoliare adgrediemur: neque hanc ob culpam peribimus. Proinde quotquot vestrûm bene cupitis Persis, gaudeatis hoc nomine, confidatisque nos superaturos esse Græcos. » (5) His dictis, continuo imperavit ut omnia pararent recteque disponerent, quippe postridie prima luce prælio futuro.

XLIII. Jam istud quidem oraculum, quod in Persas valere Mardonius dixit, novi equidem in Illyrios editum esse et in Enchelensium exercitum, non in Persas. (2) Sed Bacidis exstat effatum hanc pugnam spectans, hujusmodi:

Gramineis ripis Asopi ac Thermodontis
barbaricæ Grais acies clamore coibunt.
Hic multi occumbent defuncti munere vitæ,
quando sagittiferis aderit lux ultima Medis.

(3) Hoc igitur, et alia his similia Musæi, equidem novi in Persas valentia. Thermodon autem fluvius inter Tanagram fluit et Glisantem.

XLIV. Postquam ita Mardonius de oraculis interrogavit duces, eosque cohortatus est, ingruit nox, et excubiæ sunt dispositæ. Quum autem jam multum nox processisset, viderenturque omnia tranquilla esse in castris, maximeque homines somno sepulti; tunc Alexander Amyntæ filius, dux et rex Macedonum, equo ad Græcorum custodias advectus, se cum illorum ducibus velle colloqui dixit. (2) Et custodum quidem major pars in statione mansit, nonnulli vero ad duces cucurrerunt, nunciantes, venisse hominem equo vectum e castris Medorum, qui, nullum aliud verbum promens, duces nominatim designasset, cum quibus colloqui se velle dixisset.

XLV. His auditis, duces protinus ad custodias illos secuti sunt. Quo ubi venere, hæc illis Alexander dixit: « Viri Athienienses, verba hæc ego in vestram fidem depono, rogans ut arcana habeatis, nec ulli alii, nisi Pausaniæ, edicatis; ne mihi extremam adferatis perniciem. (2) Nec enim dicturus hæc eram, nisi de universa Græcia vehementer essem sollicitus. Sum enim et ego antiquitus Græcus genere, et nolim Græciam ex libertate in servitutem redactam videre. Dico igitur vobis, non potuisse Mardonio ejusque exercitui sacra ex sententia fieri: alioqui jam pridem prælio decertassetis. (3) Nunc vero ei decretum est, valere jussis sacrificiis, prima luce prælium committere: timet enim Mardonius, ut ego suspicor, ne major vestrûm numerus conveniat. Ad hoc ergo vos comparate. Sin differt

σθε. Ἢν δὲ ἄρα ὑπερβάληται τὴν συμβολὴν Μαρδόνιος καὶ μὴ ποιέηται, λιπαρέετε μένοντες· ὀλίγων γάρ σφι ἡμερέων λείπεται σιτία. (4) Ἢν δὲ ὑμῖν ὁ πόλεμος ὅδε κατὰ νόον τελευτήσῃ, μνησθῆναί τινα χρὴ καὶ ἐμεῦ ἐλευθερώσιος πέρι, ὃ Ἑλλήνων εἵνεκεν οὕτω ἔργον παράβολον ἔργασμαι ὑπὸ προθυμίης, ἐθέλων ὑμῖν δηλῶσαι τὴν διάνοιαν τὴν Μαρδονίου, ἵνα μὴ ἐπιπέσωσι ὑμῖν οἱ βάρβαροι μὴ προσδεκομένοισί κω. Εἰμὶ δὲ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών. » Ὁ μὲν ταῦτα εἴπας ἀπήλαυνε ὀπίσω ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν ἑωυτοῦ τάξιν.

XLVI. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἐλθόντες ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας ἔλεγον Παυσανίῃ τά περ ἤκουσαν Ἀλεξάνδρου. Ὁ δὲ τούτῳ τῷ λόγῳ καταρρωδήσας τοὺς Πέρσας ἔλεγε τάδε, « ἐπεὶ τοίνυν ἐς ἠῶ ἡ συμβολὴ γίνεται, ὑμέας μὲν χρεών ἐστι τοὺς Ἀθηναίους στῆναι κατὰ τοὺς Πέρσας, ἡμέας δὲ κατὰ τοὺς Βοιωτούς τε καὶ τοὺς κατ' ὑμέας τεταγμένους Ἑλλήνων, τῶνδε εἵνεκεν· (2) ὑμεῖς ἐπίστασθε τοὺς Μήδους καὶ τὴν μάχην αὐτῶν ἐν Μαραθῶνι μαχεσάμενοι, ἡμεῖς δὲ ἄπειροί τέ εἰμεν καὶ ἀδαέες τούτων τῶν ἀνδρῶν· Σπαρτιητέων γὰρ οὐδεὶς πεπείρηται Μήδων· ἡμεῖς δὲ Βοιωτῶν καὶ Θεσσαλῶν ἔμπειροί εἰμεν. Ἀλλ' ἀναλαβόντας τὰ ὅπλα χρεών ἐστι ἰέναι ὑμέας μὲν ἐς τόδε τὸ κέρας, ἡμέας δὲ ἐς τὸ εὐώνυμον. » (3) Πρὸς δὲ ταῦτα εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι τάδε, « καὶ αὐτοῖσι ἡμῖν πάλαι ἀπ' ἀρχῆς, ἐπείτε εἴδομεν κατ' ὑμέας τασσομένους τοὺς Πέρσας, ἐν νόῳ ἐγένετο εἶπαι ταῦτα τά περ ὑμεῖς φθάντες προφέρετε· ἀλλὰ γὰρ ἀρρωδέομεν μὴ ὑμῖν οὐκ ἡδέες γένωνται οἱ λόγοι. Ἐπεὶ δ' ὦν αὐτοὶ ἐμνήσθητε, καὶ ἡδομένοισι ἡμῖν οἱ λόγοι γεγόνασι καὶ ἑτοῖμοί εἰμεν ποιέειν ταῦτα. »

XLVII. Ὡς δ' ἤρεσκε ἀμφοτέροισι ταῦτα, ἠώς τε διέφαινε καὶ διαλλάσσοντο τὰς τάξις. Γνόντες δὲ οἱ Βοιωτοὶ τὸ ποιεύμενον, ἐξαγορεύουσι Μαρδονίῳ. Ὁ δ' ἐπείτε ἤκουσε, αὐτίκα μετιστάναι καὶ αὐτὸς ἐπειρᾶτο, παράγων τοὺς Πέρσας κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους. (2) Ὡς δὲ ἔμαθε τοῦτο τοιοῦτο γινόμενον ὁ Παυσανίης, γνοὺς ὅτι οὐ λανθάνει, ὀπίσω ἦγε τοὺς Σπαρτιήτας ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας· ὡς δ' αὔτως καὶ ὁ Μαρδόνιος ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου.

XLVIII. Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν ἐς τὰς ἀρχαίας τάξις, πέμψας ὁ Μαρδόνιος κήρυκα ἐς τοὺς Σπαρτιήτας ἔλεγε τάδε, « ὦ Λακεδαιμόνιοι, ὑμεῖς δὴ λέγεσθε εἶναι ἄνδρες ἄριστοι ὑπὸ τῶν τῇδε ἀνθρώπων, ἐκπαγλεομένων ὡς οὔτε φεύγετε ἐκ πολέμου οὔτε τάξιν ἐκλείπετε, μένοντές τε ἢ ἀπόλλυτε τοὺς ἐναντίους ἢ αὐτοὶ ἀπόλλυσθε. (2) Τῶν δ' ἄρ' ἦν οὐδὲν ἀληθές· πρὶν γὰρ ἢ συμμῖξαι ἡμέας ἐς χειρῶν τε νόμον ἀπικέσθαι, καὶ δὴ φεύγοντας καὶ τάξιν ἐκλείποντας ὑμέας εἴδομεν, ἐν Ἀθηναίοισί τε τὴν πρόπειραν ποιευμένους, αὐτούς τε ἀντία δούλων τῶν ἡμετέρων τασσομένους. (3) Ταῦτα οὐδαμῶς ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργα, ἀλλὰ πλεῖστον δὴ ἐν ὑμῖν ἐψεύσθημεν· προσδεκόμενοι γὰρ κατὰ κλέος ὡς δὴ πέμψετε ἐς ἡμέας κήρυκα προκαλεύμενοι καὶ βουλόμενοι μούνοισι

ille pugnam, et nunc vos non adgreditur; durate porro, et manete : etenim non nisi paucorum adhuc dierum cibaria exercitui supersunt. (4) Quodsi vero hujus belli exitus ex vestra evenerit sententia, etiam mei oportebit vos memores esse, et de me liberando cogitare, qui Græcorum caussa tam periculosum facinus pro meo in vos studio suscepi, cupiens consilium vobis aperire Mardonii, ne barbari ex improviso vos nondum exspectantes adoriantur. Sum autem Alexander Macedo. » His dictis ille retro egit equum, et in castra suamque ad stationem est reversus.

XLVI. Moxque Atheniensium duces ad dextrum cornu se contulerunt, et Pausaniæ, quæ ex Alexandro audiverant, renunciarunt. Quo nuncio ille territus, Persasque metuens, hæc ait : « Quoniam igitur primo mane prælium committetur, oportet ut vos Athenienses adversus Persas stetis, nos autem contra Bœotos et Græcos, qui adversus vos locati sunt; idque hac caussa : (2) vos nostis Medos et illorum pugnandi genus, qui ad Marathonem cum eis congressi estis : nos vero horum hominum nullam experientiam neque notitiam habemus; nemo enim Spartanorum cum Medis periculum fecit : sed Bœotos atque Thessalos usu cognitos habemus. Quare omnino necesse est, ut vos sumptis armis in hoc cornu transeatis, nos autem in sinistrum cornu. » (3) Ad hæc Athenienses responderunt : « Nos quoque ipsi pridem ab initio, ubi contra vos vidimus locatos Persas, in animo habebamus hæc dicere, quæ nunc vos nobis proponere occupastis; sed metuebamus, ne ingrata vobis esset ea oratio. Nunc quoniam vos ipsi hujus rationis fecistis mentionem, grata nobis hæc oratio est, et parati sumus morem vobis gerere. »

XLVII. Ut igitur utrisque hoc placuit, illucescente tunc aurora stationes inter se permutarunt. Quod ubi animadverterunt Bœoti, renunciarunt Mardonio : et ille, hoc audito, protinus ipse quoque aciei suæ rationem cœpit immutare, Persasque adversus Lacedæmonios ducere. (2) Quod ubi Pausanias intellexit, suumque consilium non latere vidit hostem, retro Spartanos duxit in dextrum cornu : perinde vero item Mardonius suos lævum in cornu reduxit.

XLVIII. Postquam utraque acies pristinum locum ceperat, præconem Mardonius ad Spartanos misit, hæc illis ipsius nomine dicentem : « Vos igitur, Lacedæmonii, ut fortissimi viri prædicamini ab hominibus has regiones incolentibus, qui magnopere vos admirantur, quod numquam ex bello fugiatis, numquam deseratis stationem, sed duretis donec aut adversarios perdideritis aut perieritis ipsi. (2) Atqui horum nihil verum erat. Nam, priusquam nos congrederemur et ad manus veniremus, palam fugientes vos vidimus et stationem deserentes, nempe in Atheniensibus primum periculum facturos, vos ipsos vero contra servos nostros locantes. (3) Hæc neutiquam sunt fortium virorum facta : sed nimirum plurimum de vobis nos fefellit opinio. Nam quum propter virtutis vestræ famam existimassemus,

Πέρσῃσι μάχεσθαι, ἄρτιοι ἐόντες ποιέειν ταῦτα οὐδὲν τοιοῦτο λέγοντας ὑμέας εὕρομεν, ἀλλὰ πτώσσοντας μᾶλλον. (4) Νῦν ὦν ἐπειδὴ οὐκ ὑμεῖς ἤρξατε τούτου τοῦ λόγου, ἀλλ' ἡμεῖς ἄρχομεν. Τί δὴ οὐ πρὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑμεῖς, ἐπείτε δεδόξωσθε εἶναι ἄριστοι, πρὸ δὲ τῶν βαρβάρων ἡμεῖς, ἴσοι πρὸς ἴσους ἀριθμὸν ἐμαχεσάμεθα; καὶ ἢν μὲν δοκέῃ καὶ τοὺς ἄλλους μάχεσθαι, οἱ δ' ὦν μετέπειτεν μαχέσθων ὕστεροι· εἰ δὲ καὶ μὴ δοκέοι, ἀλλ' ἡμέας μούνους ἀποχρᾶν, ἡμεῖς δὲ διαμαχεσόμεθα· ὁκότεροι δ' ἂν ἡμέων νικήσωσι, τούτους τῷ ἅπαντι στρατοπέδῳ νικᾶν. »

XLIX. Ὁ μὲν ταῦτα εἴπας τε καὶ ἐπισχὼν χρόνον, ὥς οἱ οὐδεὶς οὐδὲν ὑπεκρίνετο, ἀπαλλάσσετο ὀπίσω, ἀπελθὼν δὲ ἐσήμαινε Μαρδονίῳ τὰ καταλαβόντα. Ὁ δὲ περιχαρὴς γενόμενος καὶ ἐπαρθεὶς ψυχρῇ νίκῃ ἐπῆκε τὴν ἵππον ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας. (2) Ὡς δὲ ἐπήλασαν οἱ ἱππόται, ἐσίνοντο πᾶσαν τὴν στρατιὴν τὴν Ἑλληνικὴν ἐσακοντίζοντές τε καὶ ἐστοξεύοντες ὥστε ἱπποτοξόται τε ἐόντες καὶ προσφέρεσθαι ἄποροι· τήν τε κρήνην τὴν Γαργαφίην, ἀπ' ἧς ὑδρεύετο πᾶν τὸ στράτευμα τὸ Ἑλληνικὸν, συνετάραξαν καὶ συνέχωσαν. (3) Ἦσαν μὲν ὦν κατὰ τὴν κρήνην Λακεδαιμόνιοι τεταγμένοι μοῦνοι, τοῖσι δὲ ἄλλοισι Ἕλλησι ἡ μὲν κρήνη πρόσω ἐγίνετο, ὡς ἕκαστοι ἔτυχον τεταγμένοι, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἀγχοῦ· ἐρυκόμενοι δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ οὕτω δὴ ἐπὶ τὴν κρήνην ἐφοίτεον· ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ γάρ σφι οὐκ ἐξῆν ὕδωρ φορέεσθαι ὑπό τε τῶν ἱππέων καὶ τοξευμάτων.

L. Τούτου δὲ τοιούτου γινομένου οἱ τῶν Ἑλλήνων στρατηγοὶ, ἅτε τοῦ τε ὕδατος στερηθείσης τῆς στρατιῆς καὶ ὑπὸ τῆς ἵππου ταρασσομένης, συνελέχθησαν περὶ αὐτῶν τε τούτων καὶ ἄλλων, ἐλθόντες παρὰ Παυσανίην ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας. (2) Ἄλλα γὰρ τούτων τοιούτων ἐόντων μᾶλλόν σφεας ἐλύπεε· οὔτε γὰρ σιτία εἶχον ἔτι, οἵ τέ σφεων ὀπέωνες ἀποπεμφθέντες ἐς Πελοπόννησον ὡς ἐπισιτιεύμενοι ἀπεκεκλέατο ὑπὸ τῆς ἵππου, οὐ δυνάμενοι ἀπικέσθαι ἐς τὸ στρατόπεδον.

LI. Βουλευομένοισι δὲ τοῖσι στρατηγοῖσι ἔδοξε, ἢν ὑπερβάλωνται ἐκείνην τὴν ἡμέρην οἱ Πέρσαι συμβολὴν μὴ ποιεύμενοι, ἐς τὴν νῆσον ἰέναι· ἡ δέ ἐστι ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς κρήνης τῆς Γαργαφίης, ἐπ' ᾗ ἐστρατοπεδεύοντο τότε, δέκα σταδίους ἀπέχουσα, πρὸ τῆς Πλαταιέων πόλιος. (2) Νῆσος δὲ οὕτω ἂν εἴη ἐν ἠπείρῳ· σχιζόμενος ὁ ποταμὸς ἄνωθεν ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος ῥέει κάτω ἐς τὸ πεδίον, διέχων ἀπ' ἀλλήλων τὰ ῥέεθρα ὅσον περ τρία στάδια, καὶ ἔπειτεν συμμίσγει ἐς τὠυτό. Οὔνομα δέ οἱ Ὠερόη· θυγατέρα δὲ ταύτην λέγουσι εἶναι Ἀσωποῦ οἱ ἐπιχώριοι. (3) Ἐς τοῦτον δὴ τὸν χῶρον ἐβουλεύσαντο μεταναστῆναι, ἵνα καὶ ὕδατι ἔχωσι χρᾶσθαι ἀφθόνῳ καὶ οἱ ἱππέες σφέας μὴ σινοίατο, ὥσπερ κατιθὺ ἐόντων. Μετακινέεσθαί τε ἐδόκεε τότε ἐπεὰν τῆς νυκτὸς ᾖ δευτέρη φυλακὴ, ὡς ἂν μὴ ἰδοίατο οἱ Πέρσαι ἐξορμεωμένους καί σφεας ἑπόμενοι ταράσσοιεν οἱ ἱππόται. (4) Ἀπικομένων δὲ ἐς τὸν χῶρον τοῦτον, τὸν δὴ ἡ Ἀσωπὶς Ὠερόη περισχίζεται

vos nobis præconem, qui nos provocaret, missuros esse, et cum solis Persis velle dimicare; nos ad hoc ipsum parati, nihil tale vos vidimus facientes, sed metu terroreque refugientes. (4) Nunc igitur, quoniam vos non priores hanc nobis proposuistis conditionem, nos eam vobis ultro proponimus. Quidni pro Græcis vos, qui fortissimi esse existimamini, pro barbaris autem nos, pari utrimque numero jam pugnemus? Et si quidem placuerit ut cæteri etiam pugnent, illi deinde post nos pugnanto: sin hoc non placet, sed satis esse judicaritis ut nos soli pugnemus, decernamus igitur! et, utri nostrûm vicerint, hi pro universo exercitu vicisse censeantur. »

XLIX. His dictis præco aliquantisper substitit: ut vero nemo ei respondit, reversus est, et Mardonio quid acciderit renunciavit. Tum ille, vehementer gavisus, et frigida elatus victoria, equitatum adversus Græcos misit. (2) Et adcurrentes equites universum Græcorum exercitum incommodabant, et jacula in eos torquentes, et sagittas ex arcubus emittentes: quippe sagittarii erant equites, nec cum eis cominus congredi poterant Græci. Iidem etiam fontem Gargaphiam, unde aquabatur universus Græcorum exercitus, turbabant et obstruebant. (3) Et erant quidem prope illum fontem soli Lacedæmonii locati; reliqui vero Græci, prout singuli locati erant, longius aberant a fonte, Asopum autem in propinquo habebant. Sed quoniam ab Asopo arcebantur, ad eumdem fontem aquatum iverant; ex fluvio enim aquari prohibebantur ab equitum missilibus.

L. In hoc rerum statu, quum aqua careret exercitus, et ab equitatu hostium incommodaretur, Græcorum duces convocavit Pausanias, ut ad se in dextrum cornu convenirent, et de his ipsis rebus itemque de aliis deliberarent. (2) Nam præter hæc, aliis quoque incommodis magis etiam premebantur: cibaria enim illos defecerant; famulique eorum, ad subvehendum commeatum in Peloponnesum missi, interclusi erant ab equitatu, ut in castra pervenire non possent.

LI. Deliberantibus ducibus placuit, ut, si eum diem Persæ prætermisissent prælium non committentes, ipsi in insulam se conferrent. Abest hæc decem stadia a fonte Gargaphia, ad quem tunc castra habebant, estque ante urbem Platæensium. (2) Ita insula fuerit in continente: nempe fluvius a Cithærone monte in planitiem decurrit in duos alveos divisus, tria fere stadia a se invicem distantes, et deinde in unum confluit: nomen ei est Oeroe, filiamque hanc esse Asopi aiunt hujus regionis incolæ. (3) Hunc in locum transferre castra constituerunt, quo et aquæ haberent copiam, nec ab equitibus, sicut dum ex adverso stabant, infestarentur. Movere autem placuit castra sub secundam noctis vigiliam, ne Persæ viderent abeuntes, nec equites sequerentur eos et incommodarent. (4) Deinde constituerant, quando in hunc locum pervenissent, quem Asopi filia Oeroe e Cithærone decurrens circumfluit, eadem

ῥέουσα ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος, ὑπὸ τὴν νύκτα ταύτην ἐδόκεε τοὺς ἡμίσεας ἀποστέλλειν τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα, ὡς ἀναλάβοιεν τοὺς ὀπέωνας τοὺς ἐπὶ τὰ σιτία οἰχομένους· ἔσαν γὰρ ἐν τῷ Κιθαιρῶνι ἀπολελαμμένοι.

LII. Ταῦτα βουλευσάμενοι ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέρην πᾶσαν προσκειμένης τῆς ἵππου εἶχον πόνον ἄτρυτον. Ὡς δὲ ἥ τε ἡμέρη ἔληγε καὶ οἱ ἱππέες ἐπέπαυντο, νυκτὸς δὴ γινομένης καὶ ἐούσης τῆς ὥρης ἐς τὴν συνεκέετό σφι ἀπαλλάσσεσθαι, ἐνθαῦτα ἀερθέντες οἱ πολλοὶ ἀπαλλάσσοντο, ἐς μὲν τὸν χῶρον ἐς τὸν συνεκέετο οὐκ ἐν νόῳ ἔχοντες, οἱ δὲ ὡς ἐκινήθησαν ἔφευγον ἄσμενοι τὴν ἵππον πρὸς τὴν Πλαταιέων πόλιν, φεύγοντες δὲ ἀπικνέονται ἐπὶ τὸ Ἡραῖον· τὸ δὲ πρὸ τῆς πολιός ἐστι τῆς Πλαταιέων, εἴκοσι σταδίους ἀπὸ τῆς κρήνης τῆς Γαργαφίης ἀπέχον. Ἀπικόμενοι δὲ ἔθεντο πρὸ τοῦ ἱροῦ τὰ ὅπλα.

LIII. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸ Ἡραῖον ἐστρατοπεδεύοντο, Παυσανίης δὲ ὁρέων σφέας ἀπαλλασσομένους ἐκ τοῦ στρατοπέδου παρήγγελλε καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι ἀναλαβόντας τὰ ὅπλα ἰέναι κατὰ τοὺς ἄλλους τοὺς προϊόντας, νομίσας αὐτοὺς ἐς τὸν χῶρον ἰέναι ἐς τὸν συνεθήκαντο. (2) Ἐνθαῦτα οἱ μὲν ἄλλοι ἄρτιοι ἔσαν τῶν ταξιαρχέων πείθεσθαι Παυσανίῃ, Ἀμομφάρετος δὲ ὁ Πολιάδεω λοχηγέων τοῦ Πιτανήτεω λόχου οὐκ ἔφη τοὺς ξείνους φεύξεσθαι οὐδὲ ἑκὼν εἶναι αἰσχυνέειν τὴν Σπάρτην, ἐθώμαζέ τε ὁρέων τὸ ποιεύμενον ἅτε οὐ παραγενόμενος τῷ προτέρῳ λόγῳ. (3) Ὁ δὲ Παυσανίης τε καὶ ὁ Εὐρυάναξ δεινὸν μὲν ἐποιεῦντο τὸ μὴ πείθεσθαι ἐκεῖνον σφίσι, δεινότερον δὲ ἔτι ἐκείνου ταῦτα νενωμένου ἀπολιπεῖν τὸν λόχον τὸν Πιτανήτην, μὴ ἢν ἀπολίπωσι ποιεῦντες τὰ συνεθήκαντο τοῖσι ἄλλοισι Ἕλλησι, ἀπόληται ὑπολειφθεὶς αὐτός τε Ἀμομφάρετος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. (4) Ταῦτα λογιζόμενοι ἀτρέμας εἶχον τὸ στρατόπεδον τὸ Λακωνικὸν, καὶ ἐπειρέοντο πείθοντές μιν ὡς οὐ χρεὼν εἴη ταῦτα ποιέειν.

LIV. Καὶ οἱ μὲν παρηγορέοντο Ἀμομφάρετον μοῦνον Λακεδαιμονίων τε καὶ Τεγεητέων λελειμμένον, Ἀθηναῖοι δὲ ἐποίευν τοιάδε· εἶχον ἀτρέμας σφέας αὐτοὺς ἵνα ἐτάχθησαν, ἐπιστάμενοι τὰ Λακεδαιμονίων φρονήματα ὡς ἄλλα φρονεόντων καὶ ἄλλα λεγόντων. (2) Ὡς δὲ ἐκινήθη τὸ στρατόπεδον, ἔπεμπον σφέων ἱππέα ὀψόμενόν τε εἰ πορεύεσθαι ἐπιχειρέοιεν οἱ Σπαρτιῆται, εἴτε καὶ τὸ παράπαν μὴ διανοεῦνται ἀπαλλάσσεσθαι, ἐπείρεσθαί τε Παυσανίην τὸ χρεὼν εἴη ποιέειν.

LV. Ὡς δὲ ἀπίκετο ὁ κῆρυξ ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὥρα τέ σφεας κατὰ χώρην τεταγμένους καὶ ἐς νείκεα ἀπιγμένους αὐτῶν τοὺς πρώτους. Ὡς γὰρ δὴ παρηγορέοντο τὸν Ἀμομφάρετον ὅ τε Εὐρυάναξ καὶ ὁ Παυσανίης μὴ κινδυνεύειν μένοντας μούνους Λακεδαιμονίων, οὔ κως ἔπειθον, ἐς ὃ ἐς νείκεά τε συμπεσόντες ἀπικέατο καὶ ὁ κῆρυξ τῶν Ἀθηναίων παρίστατό σφι ἀπιγμένος. (2) Νεικέων δὲ ὁ Ἀμομφάρετος λαμβάνει

nocte dimidiam copiarum partem ad Cithæronem mittere, ad recipiendos famulos, qui commeatum advecturi abierant : erant enim in Cithærone interclusi.

LII. Hæc quum ita decrevissent, toto illo die ab equitatu pressi, immensum sustinuerunt laborem. Ut vero dies defecit, destiteruntque equites, facta nocte et adpropinquante hora qua ut discederent erat constitutum, tum vero plerique collectis vasis discesserunt; non illi locum, de quo convenerat, petere in animo habentes; sed, simulac moveri cœperunt, læti effugisse equitatum, versus Platæensium urbem fugientes, ad Heræum (*Junonis templum*) pervenerunt, quod est ante Platæensium urbem, viginti stadia a Gargaphia fonte distans; ibique ante templum consederunt.

LIII. Hi igitur circa Heræum castra habuere. Pausanias vero, postquam illos vidit castris egredientes, ratus eum locum illos, de quo convenerat, petere, Lacedæmonios etiam arma jussit capere, et eadem via, qua cæteri præcessissent, progredi. (2) Ibi tunc, quum alii omnes ordinum ductores parati essent Pausaniæ obsequi, unus Amomphar etus, Poliadæ filius, manipulum ducens Pitanetarum, ait se non fugiturum peregrinos, neque ultro ignominiam adspersurum Spartanis; miratusque est, ubi quid ageretur vidit : nec enim superiori colloquio interfuerat. (3) Pausaniæ vero et Euryanacti indigna res visa est, imperio non obtemperare illum, adhuc vero indignior, deserere manipulum Pitanatarum, quoniam ita dux illorum animatus esset; quippe veriti, ne, si illo relicto facerent quæ cum cæteris Græcis constituissent, desertus periret Amompharetus cum suis. (4) Id secum reputantes, gradum sistere jusserunt Laconicas copias, et persuadere homini conati sunt, non recte eum facere.

LIV. Dum illi Amompharetum adhortantur, unum ex omnibus Lacedæmoniis et Tegeatis pone manentem; interim Athenienses hæc fecerant : quieti steterant in vestigio ubi locati erant, bene gnari moris Lacedæmoniorum, alia sæpe cogitantium, alia dicentium. (2) Ut autem movere se cœpit exercitus, equitem de suis miserunt, qui spectaret utrum Lacedæmonii discedere adgrederentur, an omnino de profectione non cogitarent; tum qui ex Pausania quæreret, quid ipsis esset faciendum.

LV. Ubi ad Lacedæmonios pervenit præco, vidit illos suo loco instructos stantes, et primores illorum inter se altercantes. Quum enim Amompharetum hortati essent Euryanax et Pausanias, ne solus Lacedæmoniorum ibi manens se suosque in periculum adduceret, minime ei persuaserunt; et ad extremum eo ventum est, ut ad mutua convicia descenderent, quo tempore adveniens præco Atheniensis coram eis stetit. (2) Et maledictis illos incessens Amomphar

πέτρον ἀμφοτέρῃσι τῇσι χερσὶ, καὶ τιθεὶς πρὸ ποδῶν τῶν Παυσανίεω ταύτῃ τῇ ψήφῳ ψηφίζεσθαι ἔφη μὴ φεύγειν τοὺς ξείνους, ξείνους λέγων τοὺς βαρβάρους. (3) Ὁ δὲ μαινόμενον καὶ οὐ φρενήρεα καλέων ἐκεῖνον, πρός τε τὸν Ἀθηναίων κήρυκα ἐπειρωτέοντα τὰ ἐντεταλμένα λέγειν ὁ Παυσανίης ἐκέλευε τὰ παρεόντα σφι πρήγματα, ἐχρήϊζέ τε τῶν Ἀθηναίων προσχωρῆσαί τε πρὸς ἑωυτοὺς καὶ ποιέειν περὶ τῆς ἀπόδου τά περ ἂν καὶ σφεῖς.

LVI. Καὶ ὁ μὲν ἀπαλλάσσετο ἐς τοὺς Ἀθηναίους· τοὺς δὲ ἐπεὶ ἀνακρινομένους πρὸς ἑωυτοὺς ἠὼς κατελάμβανε, ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατήμενος ὁ Παυσανίης, οὐ δοκέων τὸν Ἀμομφάρετον λείψεσθαι τῶν ἄλλων Λακεδαιμονίων ἀποστειχόντων, τὰ δὴ καὶ ἐγένετο, σημήνας ἀπῆγε διὰ τῶν κολωνῶν τοὺς λοιποὺς πάντας· εἵποντο δὲ καὶ Τεγεῆται. (2) Ἀθηναῖοι δὲ ταχθέντες ἤϊσαν τὰ ἔμπαλιν ἢ Λακεδαιμόνιοι· οἱ μὲν γὰρ τῶν τε ὄχθων ἀντείχοντο καὶ τῆς ὑπωρέης τοῦ Κιθαιρῶνος, φοβεόμενοι τὴν ἵππον, Ἀθηναῖοι δὲ κάτω τραφθέντες ἐς τὸ πεδίον.

LVII. Ἀμομφάρετος δὲ ἀρχήν τε οὐδαμὰ δοκέων Παυσανίην τολμήσειν σφέας ἀπολιπεῖν, περιείχετο αὐτοῦ μένοντας μὴ ἐκλιπεῖν τὴν τάξιν· προτερεόντων δὲ τῶν σὺν Παυσανίῃ, καταδόξας αὐτοὺς ἰθέῃ τέχνῃ ἀπολιπεῖν αὐτὸν, ἀναλαβόντα τὸν λόχον τὰ ὅπλα ἦγε βάδην πρὸς τὸ ἄλλο στῖφος. (2) Τὸ δὲ ἀπελθὸν ὅσον τε δέκα στάδια ἀνέμενε τὸν Ἀμομφαρέτου λόχον, περὶ ποταμὸν Μολόεντα ἱδρυμένον Ἀργιόπιόν τε χῶρον καλεύμενον, τῇ καὶ Δήμητρος Ἐλευσινίης ἱρὸν ἧσται. Ἀνέμενε δὲ τοῦδε εἵνεκεν, ἵνα ἢν μὴ ἀπολίπῃ τὸν χῶρον ἐν τῷ ἐτετάχατο ὁ Ἀμομφάρετός τε καὶ ὁ λόχος, ἀλλ᾽ αὐτοῦ μένωσι, βωθέοι ὀπίσω παρ᾽ ἐκείνους. (3) Καὶ οἵ τε ἀμφὶ τὸν Ἀμομφάρετον παρεγίνοντό σφι, καὶ ἡ ἵππος ἡ τῶν βαρβάρων προσεκέετο πᾶσα. Οἱ γὰρ ἱππόται ἐποίευν οἷον καὶ ἐώθεσαν ποιέειν αἰεὶ, ἰδόντες δὲ τὸν χῶρον κεινὸν ἐν τῷ ἐτετάχατο οἱ Ἕλληνες τῇσι προτέρῃσι ἡμέρῃσι, ἤλαυνον τοὺς ἵππους αἰεὶ τὸ πρόσω καὶ ἅμα καταλαβόντες προσεκέατό σφι.

LVIII. Μαρδόνιος δὲ ὡς ἐπύθετο τοὺς Ἕλληνας ἀποιχομένους ὑπὸ νύκτα εἶδέ τε τὸν χῶρον ἔρημον, καλέσας τὸν Ληρισαῖον Θώρηκα καὶ τοὺς ἀδελφεοὺς αὐτοῦ Εὐρύπυλον καὶ Θρασυδήϊον ἔλεγε, « ὦ παῖδες Ἀλευέω, ἔτι τί λέξετε τάδε ὁρέοντες ἐρῆμα; ὑμεῖς γὰρ οἱ πλησιόχωροι ἐλέγετε Λακεδαιμονίους οὐ φεύγειν ἐκ μάχης, ἀλλ᾽ ἄνδρας εἶναι τὰ πολέμια πρώτους, τοὺς πρότερόν τε μετισταμένους ἐκ τῆς τάξιος εἴδετε, νῦν τε ὑπὸ τὴν παροιχομένην νύκτα καὶ οἱ πάντες ὁρέομεν διαδράντας· (2) διέδεξάν τε, ἐπεί σφεας ἔδεε πρὸς τοὺς ἀψευδέως ἀρίστους ἀνθρώπων μάχῃ διακριθῆναι, ὅτι οὐδένες ἄρα ἐόντες ἐν οὐδαμοῖσι ἐοῦσι Ἕλλησι ἐναπεδεικνύατο. Καὶ ὑμῖν μὲν ἐοῦσι Περσέων ἀπείροισι πολλή ἔκ γε ἐμεῦ ἐγίνετο συγγνώμη, ἐπαινεόντων τούτους τοῖσί τι καὶ συνῄδεατε· (3) Ἀρταβάζου δὲ θῶμα καὶ μᾶλλον ἐποιεύμην τὸ καὶ καταρρωδῆσαι Λακεδαι-

retus, ambabus manibus sublato saxo, eoque ante pedes posito Pausaniæ, Hoc calculo, ait, suffragium ego fero, non debere nos fugere peregrinos : nempe peregrinos barbaros dicens. (3) Quem furiosum et male sanum adpellans Pausanias, mox ad præconem Atheniensium conversus interrogantem quod ei mandatum erat, jussit hunc, illis quid hic ageretur nunciare, suoque nomine rogare Athenienses, ut ad se venirent, et de discessu facerent quod ipsos vidissent facere.

LVI. Et hic quidem ad Athenienses rediit. Illos vero ut inter se disceptantes aurora deprehendit, Pausanias, quum adhuc ibidem mansisset, existimans Amompharetum, si reliqui Lacedæmonii discessissent, non ibi solum mansurum, (id quod etiam accidit,) dato imperio cæteros omnes abduxit per clivos; et Tegeatæ quoque sequebantur. (2) Athenienses vero, ordine instructi, contraria quam Lacedæmonii via incedebant : hi enim metu equitatus clivos sequebantur et radices Cithæronis; Athenienses vero infra per planitiem progrediebantur.

LVII. Amompharetus autem, prorsus persuasus nequaquam ausurum Pausaniam se suosque deserere, etiam nunc institit ut ibi manerent, nec desererent stationem : at, ubi jam longius progressum Pausaniam cum suis vidit, tunc ratus palam illos sese deseruisse, manipulum suum arma capere jussit, eumque militari gradu ad reliquum agmen adduxit. (2) At illi, postquam decem fere stadia progressi erant, exspectaverunt Amompharetì manipulum, circa fluvium Moloentem resistentes et circa locum cui Argiopio nomen, ubi templum situm est Cereris Eleusiniæ. Manserunt autem ibi hoc consilio, quo, si stationem qua locatus erat non relinqueret Amompharetus ejusque manipulus, sed ibi manerent, redirent ipsi eisque succurrerent. (3) Vixdum ad illos pervenerat Amompharetus, quum universus barbarorum equitatus eis instabat. Etenim equites pro suo more castris Græcorum adequitantes, quum vacuum vidissent locum, quo illi superioribus diebus steterant, ulterius continuo equos adegerunt : et simulatque Græcos adsecuti sunt, protinus eis institerunt.

LVIII. Mardonius, ut Græcos noctu discessisse cognovit, locumque vacuum vidit, Larissæum Thoracem vocavit ejusque fratres Eurypylum et Thrasydeium, eosque his verbis est adlocutus : « Nunc quid porro dicetis, filii Aleuæ, loca hæc vacua videntes? nam vos, horum hominum finitimi, dicebatis non fugere Lacedæmonios ex pugna, sed bellica virtute primarios esse viros : quos et paulo ante vidistis stationem deserere, et nunc cuncti videmus proxima nocte prorsus profugisse. (2) Nempe, ubi acie illis decernendum fuit cum eis qui revera fortissimi sunt hominum, ostenderunt, aperte se nihili esse homines inter Græcos, qui nec ipsi ullius sunt frugis. Ac vobis quibus Persarum virtus minus comperta est, facile ignovi, laudantibus hos homines, quorum res quædam bene gestæ vobis innotuerunt : (3) sed tanto magis Artabazum miratus sum, Lacedæmonios pertimescentem, et timore perculsum

μονίους, καταρρωδήσαντά τε ἀποδέξασθαι γνώμην δειλοτάτην, ὡς χρεὼν εἴη ἀναζεύξαντας τὸ στρατόπεδον ἰέναι ἐς τὸ Θηβαίων ἄστυ πολιορκησομένους· τὴν ἔτι πρὸς ἐμεῦ βασιλεὺς πεύσεται. (4) Καὶ τούτων μὲν ἑτέρωθι ἔσται λόγος· νῦν δὲ ἐκείνοισι ταῦτα ποιεῦσι οὐκ ἐπιτρεπτέα ἐστί, ἀλλὰ διωκτέοι εἰσὶ ἐς ὃ καταλαμφθέντες δώσουσι ἡμῖν τῶν δὴ ἐποίησαν Πέρσας πάντων δίκας. »

LIX. Ταῦτα εἴπας ἦγε τοὺς Πέρσας δρόμῳ διαβάντας τὸν Ἀσωπὸν κατὰ στίβον τῶν Ἑλλήνων ὡς δὴ ἀποδιδρησκόντων, ἐπεῖχέ τε ἐπὶ Λακεδαιμονίους τε καὶ Τεγεήτας μούνους· Ἀθηναίους γὰρ τραπομένους ἐς τὸ πεδίον ὑπὸ τῶν ὄχθων οὐ κατώρα. (2) Πέρσας δὲ ὁρέοντες ὡρμημένους διώκειν τοὺς Ἕλληνας οἱ λοιποὶ τῶν βαρβαρικῶν τελέων ἄρχοντες αὐτίκα πάντες ἦραν τὰ σημήϊα, καὶ ἐδίωκον ὡς ποδῶν ἕκαστος εἶχον, οὔτε κόσμῳ οὐδενὶ κοσμηθέντες οὔτε τάξι. Καὶ οὗτοι μὲν βοῇ τε καὶ ὁμίλῳ ἐπήϊσαν ὡς ἀναρπασόμενοι τοὺς Ἕλληνας.

LX. Παυσανίης δὲ, ὡς προσεκέετο ἡ ἵππος, πέμψας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἱππέα λέγε τάδε, « ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀγῶνος μεγίστου προκειμένου, ἐλευθέρην εἶναι ἢ δεδουλωμένην τὴν Ἑλλάδα, προδεδόμεθα ὑπὸ τῶν συμμάχων ἡμεῖς τε οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ὑμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπὸ τὴν παροιχομένην νύκτα διαδράντων. (2) Νῦν ὦν δέδοκται τὸ ἐνθεῦτεν τὸ ποιητέον ἡμῖν· ἀμυνομένους γὰρ τῇ δυνάμεθα ἄριστα περιστέλλειν ἀλλήλους. Εἰ μέν νυν ἐς ὑμέας ὥρμησε ἀρχὴν ἡ ἵππος, χρῆν δὴ ἡμέας τε καὶ τοὺς μετ' ἡμέων τὴν Ἑλλάδα οὐ προδιδόντας Τεγεήτας βωθέειν ὑμῖν· νῦν δὲ, ἐς ἡμέας γὰρ ἅπασα κεχώρηκε, δίκαιοί ἐστε ὑμεῖς πρὸς τὴν πιεζομένην μάλιστα τῶν μοιρέων ἀμυνέοντες ἰέναι. (3) Εἰ δ' ἄρα αὐτοὺς ὑμέας καταλελάβηκε ἀδύνατόν τι βωθέειν, ὑμεῖς δ' ἡμῖν τοὺς τοξότας ἀποπέμψαντες χάριν θέσθε. Συνοίδαμεν δὲ ὑμῖν ὑπὸ τὸν παρεόντα τόνδε πόλεμον ἐοῦσι πολλὸν προθυμοτάτοισι, ὥστε καὶ ταῦτα ἐσακούειν. »

LXI. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ἐπύθοντο, ὡρμέατο βωθέειν καὶ τὰ μάλιστα ἐπαμύνειν. Καί σφι ἤδη στείχουσι ἐπιτίθενται οἱ ἀντιταχθέντες Ἑλλήνων τῶν μετὰ βασιλέος γενομένων, ὥστε μηκέτι δύνασθαι βωθῆσαι· τὸ γὰρ προσκείμενόν σφεας ἐλύπεε. (2) Οὕτω δὴ μουνωθέντες Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεῆται, ἐόντες σὺν ψιλοῖσι ἀριθμὸν οἱ μὲν πεντακισμύριοι, Τεγεῆται δὲ τρισχίλιοι (οὗτοι γὰρ οὐδαμὰ ἀπεσχίζοντο ἀπὸ Λακεδαιμονίων), ἐσφαγιάζοντο ὡς συμβαλέοντες Μαρδονίῳ καὶ τῇ στρατιῇ τῇ παρεούσῃ. Καὶ οὐ γάρ σφι ἐγίνετο τὰ σφάγια χρηστὰ, ἔπιπτόν τε αὐτῶν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πολλοὶ καὶ πολλῷ πλεῦνες ἐτρωματίζοντο. (3) Φράξαντες γὰρ τὰ γέρρα οἱ Πέρσαι ἀπίεσαν τῶν τοξευμάτων πολλὰ ἀφειδέως, οὕτω ὥστε πιεζομένων τῶν Σπαρτιητέων καὶ τῶν σφαγίων οὐ γινομένων ἀποβλέψαντα τὸν Παυσανίην πρὸς τὸ Ἡραῖον τὸ Πλαταιέων ἐπικαλέσα-

ignavissimam dicentem sententiam, movenda nobis esse castra, et in Thebanorum urbem secedendum, nempe ibi obsidendis : quam sententiam etiam rex ex me cognoscet. (4) Sed de his quidem alias disserendi locus erit : nunc vero illis, ut nos effugiant, non est permittendum; sed persequi eos oportet, donec deprehensi pœnas nobis dederint omnium quæ adversus Persas patrarunt. »

LIX. Hæc locutus Mardonius Persas, Asopo superato, cursim duxit, vestigia secutus Græcorum, tamquam fugientium : duxit autem adversus solos Lacedæmonios et Tegeatas; nam Athenienses, per planitiem euntes, obstantibus clivis non conspexerat. (2) Et reliquarum barbaricarum duces copiarum, ut Persas viderunt ad persequendos Græcos egressos, protinus et ipsi omnes sublatis signis raptim secuti sunt, ut quique pedibus valebant, nullo ordine, non instructa acie. Ita igitur hi cum clamore et tumultu adcurrerunt, tamquam primo impetu Græcos oppressuri.

LX. Pausanias, quum instaret equitatus, equitem ad Athenienses misit, qui ipsius verbis hæc illis diceret : « Cives Athenienses, quum maximum nobis propositum sit certamen, quo id agitur, liberane maneat Græcia, an servitutem sit servitura, proditi sumus tam nos Lacedæmonii, quam vos Athenienses, a sociis, qui proxima nocte fuga se proripuerunt. (2) Nunc igitur decretum est quid hinc sit nobis faciendum : nempe pugnare oportet quam fortissime possumus, et mutuo nobis succurrere. Igitur si in vos primos irruisset equitatus, oporteret nos et Tegeatas, qui nobiscum sunt neque Græciam prodiderunt, vobis succurrere : nunc vero quum in nos universus ingruit, æquum est vos ut laborantibus maxime partibus exercitus suppetias veniatis. (3) Sin vos ipsi occupati estis ut succurrere nobis non possitis, hoc saltem nobis gratificamini, ut sagittarios vestros ad nos dimittatis. Quum compertum sit nobis, quam singulare studium in hoc bello adhibeatis, non dubitamus vos gratum hoc nobis facturos. »

LXI. His auditis, Athenienses parati erant illis succurrere, et quantam maximam possent opem ferre. Jamque iter erant ingressi, quum subito in illos impetum fecerunt Græci a barbarorum partibus stantes, qui illis in acie fuerant oppositi : quo facto, jam succurrere istis non potuere, ipsi ab adgredientibus infestati. (2) Itaque soli relicti Lacedæmonii et Tegeatæ, simul cum levi armatura, quinquagies mille Lacedæmonii, et ter mille Tegeatæ (nam hi numquam ab illis discesserunt), sacra fecerunt, quippe cum Mardonio et exercitu qui cum eo erat conflicturi. Quumque nihil læti portenderent victimæ, multi interim eorum ceciderunt, et multo plures vulnerabantur. (3) Etenim Persæ, vallo e cratibus facto, adeo immensam in illos vim sagittarum emiserunt, ut Pausanias, quum perlitare non posset, et valde premerentur Lacedæmonii, Ju-

σθαι τὴν θεὸν, χρηΐζοντα μηδαμῶς σφέας ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος.

nonis templum respiciens, quod ad Platæas est, deam invocaret, orans ne spem ipsorum frustraretur.

LXII. Ταῦτα δ' ἔτι τούτου ἐπικαλευμένου προεξαναστάντες πρότεροι οἱ Τεγεῆται ἐχώρεον ἐς τοὺς βαρβάρους, καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι αὐτίκα μετὰ τὴν εὐχὴν τὴν Παυσανίεω ἐγίνετο θυομένοισι τὰ σφάγια χρηστά. (2) Ὡς δὲ χρόνῳ κοτὲ ἐγένετο, ἐχώρεον καὶ οὗτοι ἐπὶ τοὺς Πέρσας, καὶ οἱ Πέρσαι ἀντίοι, τὰ τόξα μετέντες. Ἐγίνετο δὲ πρῶτον περὶ τὰ γέρρα μάχη. Ὡς δὲ ταῦτα ἐπεπτώκεε, ἤδη ἐγίνετο μάχη ἰσχυρὴ παρ' αὐτὸ τὸ Δημήτριον καὶ χρόνον ἐπὶ πολλὸν, ἐς ὃ ἀπίκοντο ἐς ὠθισμόν· τὰ γὰρ δόρατα ἐπιλαμβανόμενοι κατέκλων οἱ βάρβαροι. (3) Λήματι μέν νυν καὶ ῥώμῃ οὐκ ἕσσονες ἔσαν οἱ Πέρσαι, ἄνοπλοι δὲ ἐόντες καὶ πρὸς ἀνεπιστήμονες ἔσαν καὶ οὐκ ὁμοῖοι τοῖσι ἐναντίοισι σοφίην. Προεξαΐσσοντες δὲ κατ' ἕνα καὶ δέκα, καὶ πλεῦνές τε καὶ ἐλάσσονες συστρεφόμενοι, ἐσέπιπτον ἐς τοὺς Σπαρτιήτας καὶ διεφθείροντο.

LXII. Dum ille adhuc deam invocat, priores surgunt Tegeatæ, et in barbaros tendunt. Mox vero etiam Lacedæmoniis, post preces a Pausania peractas, lætæ fuerunt victimæ. (2) Qui ut tandem perlitarunt, ipsi quoque adversus Persas pergunt; et illis Persæ, relictis arcubus, obviam ire instituunt. Primum igitur fit prælium apud crates: quæ ubi corruerunt, atrox jam fit pugna apud ipsum Cereris templum, eaque diuturna, donec eo ventum est ut velut in turba vir virum premeret: nam hastas Græcorum prehendentes barbari frangebant. (3) Et studio quidem ac robore non inferiores erant Persæ: sed præterquam quod leviter erant armati, ignari etiam fuere pugnæ Græcorum, et solertia cedebant adversariis. Procurrentes singuli, aut deni, et modo plures, modo pauciores, globo facto irruebant in Spartanos; et ab his interficiebantur.

LXIII. Τῇ δὲ ἐτύγχανε αὐτὸς ἐὼν Μαρδόνιος, ἀπ' ἵππου τε μαχόμενος λευκοῦ ἔχων τε περὶ ἑωυτὸν λογάδας Περσέων τοὺς ἀρίστους χιλίους, ταύτῃ δὲ καὶ μάλιστα τοὺς ἐναντίους ἐπίεσαν. (2) Ὅσον μέν νυν χρόνον Μαρδόνιος περιῆν, οἱ δὲ ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι κατέβαλλον πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων· ὡς δὲ Μαρδόνιος ἀπέθανε καὶ τὸ περὶ ἐκεῖνον τεταγμένον ἐὸν ἰσχυρότατον ἔπεσε, οὕτω δὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἐτράποντο καὶ εἶξαν τοῖσι Λακεδαιμονίοισι. (3) Πλεῖστον γάρ σφεας ἐδηλέετο ἡ ἐσθὴς ἐρῆμος ἐοῦσα ὅπλων· πρὸς γὰρ ὁπλίτας ἐόντες γυμνῆτες ἀγῶνα ἐποιεῦντο.

LXIII. Qua parte quidem ipse Mardonius erat, ex candido equo pugnans, secumque selectos habens mille fortissimos Persarum, ibi vehementer hi premebant adversarios. (2) Quoad igitur Mardonius vixit, etiam reliqui restiterunt, et fortiter pugnando multos straverunt Lacedæmonios: ut vero interfectus Mardonius est, et quod circa eum steterat robur virorum cecidit, tunc nimirum et reliqui terga verterunt, cesseruntque Lacedæmoniis. (3) Maxime enim illis nocebat vestitus, scuto et lorica carens: etenim cum gravi armatura leviter armati pugnabant.

LXIV. Ἐνθαῦτα ἥ τε δίκη τοῦ φόνου τοῦ Λεωνίδεω κατὰ τὸ χρηστήριον τοῖσι Σπαρτιήτῃσι ἐκ Μαρδονίου ἐπετελέετο, καὶ νίκην ἀναιρέεται καλλίστην ἁπασέων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν Παυσανίης ὁ Κλεομβρότου τοῦ Ἀραξανδρίδεω. Τῶν δὲ κατύπερθέ οἱ προγόνων τὰ οὐνόματα εἴρηται ἐς Λεωνίδεα· ὡυτοὶ γάρ σφι τυγχάνουσι ἐόντες. (2) Ἀποθνήσκει δὲ Μαρδόνιος ὑπ' Ἀριμνήστου ἀνδρὸς ἐν Σπάρτῃ λογίμου, ὃς χρόνῳ ὕστερον μετὰ τὰ Μηδικὰ ἔχων ἄνδρας τριηκοσίους συνέβαλε ἐν Στενυκλήρῳ πολέμου ἐόντος Μεσσηνίοισι πᾶσι, καὶ αὐτός τε ἀπέθανε καὶ οἱ τριηκόσιοι.

LXIV. Ibi tunc pœnam cædis Leonidæ, secundum oraculi responsum, Spartanis Mardonius solvit: et nobilissimam omnium, quas novimus, victoriam Pausanias retulit, Cleombroti filius, Anaxandridæ nepos. Superiorum hujus viri progenitorum nomina recensui, ubi de Leonida agebatur: sunt enim prorsus iidem. (2) Interfectus est autem Mardonius ab Arimnesto, spectato inter Spartanos viro: qui insequente tempore, post hoc Medicum bellum, bello Messeniaco trecentos viros ducens, cum omnibus Messeniorum copiis ad Stenyclerum conflixit: et una cum trecentis suis occubuit.

LXV. Ἐν δὲ Πλαταιῇσι οἱ Πέρσαι ὡς ἐτράποντο ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ἔφευγον οὐδένα κόσμον ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ ἑωυτῶν καὶ ἐς τὸ τεῖχος τὸ ξύλινον τὸ ἐποιήσαντο ἐν μοίρῃ τῇ Θηβαΐδι. (2) Θῶμα δέ μοι ὅκως παρὰ τῆς Δήμητρος τὸ ἄλσος μαχομένων οὐδὲ εἷς ἐφάνη τῶν Περσέων οὔτε ἐσελθὼν ἐς τὸ τέμενος οὔτε ἐναποθανὼν, περί τε τὸ ἱρὸν οἱ πλεῖστοι ἐν τῷ βεβήλῳ ἔπεσον. (3) Δοκέω δὲ, εἴ τι περὶ τῶν θείων πρηγμάτων δοκέειν δεῖ, ἡ θεὸς αὐτή σφεας οὐκ ἐδέκετο ἐμπρήσαντας τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἀνάκτορον. Αὕτη μέν νυν ἡ μάχη ἐπὶ τοσοῦτο ἐγένετο.

LXV. Persæ apud Platæas a Lacedæmoniis fusi fugatique, nullo ordine ad castra sua confugerunt et in ligneum murum, quem in agro Thebano construxerant. (2) Miror vero equidem, qui factum sit, quum ad Cereris lucum pugnata sit hæc pugna, ut tamen nullus repertus fuerit Persarum, qui in locum deæ sacrum aut intrarit aut in eo ceciderit, sed omnes in profana terra circa templum occubuerint. (3) Opinor autem, si modo fas est de rebus divinis opinari aliquid, deam illos non recepisse, ut qui ipsius templum, quod Eleusine fuit, cremassent. Hic igitur Platæensis pugnæ exitus fuit.

LXVI. Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκεος αὐτίκα τε οὐκ ἠρέσκετο κατ' ἀρχὰς λειπομένου Μαρδονίου ἀπὸ βα-

LXVI. Artabazo, Pharnacis filio, initio statim non placuerat, Mardonium a rege in Græcia relinqui: idemque

σιλέος, καὶ τότε πολλὰ ἀπαγορεύων οὐδὲν ἤνυε, συμβάλλειν οὐκ ἐῶν· ἐποίησέ τε αὐτὸς τοιάδε ὡς οὐκ ἀρεσκόμενος τοῖσι πρήγμασι τοῖσι ἐκ Μαρδονίου ποιευμένοισι. (2) Τῶν ἐστρατήγεε ὁ Ἀρτάβαζος (εἶχε δὲ δύναμιν οὐκ ὀλίγην, ἀλλὰ καὶ ἐς τέσσερας μυριάδας ἀνθρώπων περὶ ἑωυτόν), τούτους, ὅκως ἡ συμβολὴ ἐγίνετο, εὖ ἐξεπιστάμενος τὰ ἔμελλε ἀποβήσεσθαι ἀπὸ τῆς μάχης, ἦγε κατηρτισμένος, παραγγείλας κατὰ τὠυτὸ ἰέναι πάντας τῇ ἂν αὐτὸς ἐξηγέηται, ὅκως ἂν αὐτὸν ὁρέωσι σπουδῆς ἔχοντα. (3) Ταῦτα παραγγείλας ὡς ἐς μάχην ἦγε δῆθεν τὸν στρατόν· προτερέων δὲ τῆς ὁδοῦ ὥρα καὶ δὴ φεύγοντας τοὺς Πέρσας. Οὕτω δὴ οὐκέτι τὸν αὐτὸν κόσμον κατηγέετο, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἐτρόχαζε φεύγων οὔτε ἐς τὸ ξύλινον τεῖχος οὔτε ἐς τὸ Θηβαίων τεῖχος, ἀλλ' ἐς Φωκέας, ἐθέλων ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἀπικέσθαι. Καὶ δὴ οὗτοι μὲν ταύτῃ ἐτράποντο.

LXVII. Τῶν δὲ ἄλλων Ἑλλήνων τῶν μετὰ βασιλέος ἐθελοκακεόντων Βοιωτοὶ Ἀθηναίοισι ἐμαχέσαντο χρόνον ἐπὶ συχνόν. Οἱ γὰρ μηδίζοντες τῶν Θηβαίων, οὗτοι εἶχον προθυμίην οὐκ ὀλίγην μαχόμενοί τε καὶ οὐκ ἐθελοκακέοντες, οὕτω ὥστε τριηκόσιοι αὐτῶν οἱ πρῶτοι καὶ ἄριστοι ἐνθαῦτα ἔπεσον ὑπ' Ἀθηναίων· (2) ὡς δὲ ἐτράποντο καὶ οὗτοι, ἔφευγον ἐς τὰς Θήβας, οὐ τῇπερ οἱ Πέρσαι. Καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων ὁ πᾶς ὅμιλος οὔτε διαμαχεσάμενος οὐδενὶ οὔτε τι ἀποδεξάμενος ἔφευγον.

LXVIII. Δηλοῖ τέ μοι ὅτι πάντα τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἤρτητο ἐκ Περσέων, εἰ καὶ τότε οὗτοι πρὶν ἢ καὶ συμμῖξαι τοῖσι πολεμίοισι ἔφευγον, ὅτι καὶ τοὺς Πέρσας ὥρεον. (2) Οὕτω τε πάντες ἔφευγον πλὴν τῆς ἵππου τῆς τε ἄλλης καὶ τῆς Βοιωτίης· αὕτη δὲ τοσαῦτα προσωφέλεε τοὺς φεύγοντας, αἰεί τε πρὸς τῶν πολεμίων ἄγχιστα ἐοῦσα, ἀπέργουσά τε τοὺς φιλίους φεύγοντας ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων.

LXIX. Οἱ μὲν δὴ νικῶντες εἵποντο, τοὺς Ξέρξεω διώκοντές τε καὶ φονεύοντες· ἐν δὲ τούτῳ τῷ γινομένῳ φόβῳ ἀγγέλλεται τοῖσι ἄλλοισι Ἕλλησι τοῖσι τεταγμένοισι περὶ τὸ Ἡραῖον καὶ ἀπογενομένοισι τῆς μάχης ὅτι μάχη τε γέγονε καὶ νικῷεν οἱ μετὰ Παυσανίεω. (2) Οἱ δὲ ἀκούσαντες ταῦτα, οὐδένα κόσμον ταχθέντες, οἱ μὲν ἀμφὶ Κορινθίους ἐτράποντο διὰ τῆς ὑπωρέης καὶ τῶν κολωνῶν τὴν φέρουσαν ἄνω ἰθὺ τοῦ ἱροῦ τῆς Δήμητρος, οἱ δὲ ἀμφὶ Μεγαρέας τε καὶ Φλιασίους διὰ τοῦ πεδίου τὴν λειοτάτην τῶν ὁδῶν. (3) Ἐπείτε δὲ ἀγχοῦ τῶν πολεμίων ἐγίνοντο οἱ Μεγαρέες καὶ Φλιάσιοι, ἀπιδόντες σφέας οἱ τῶν Θηβαίων ἱππόται ἐπειγομένους οὐδένα κόσμον ἤλαυνον ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἵππους τῶν ἱππάρχεε Ἀσωπόδωρος ὁ Τιμάνδρου· ἐσπεσόντες δὲ κατεστόρεσαν αὐτῶν ἑξακοσίους, τοὺς δὲ λοιποὺς κατήραξαν διώκοντες ἐς τὸν Κιθαιρῶνα. Οὗτοι μὲν δὴ ἐν οὐδενὶ λόγῳ ἀπώλοντο.

LXX. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ ὁ ἄλλος ὅμιλος, ὡς κατέφυγον ἐς τὸ ξύλινον τεῖχος, ἔφθησαν ἐπὶ τοὺς πύργους

tunc, multum hortatus ne prælium ille committeret, nihil profecerat. Itaque, utpote improbans Mardonius inierat rerum gerendarum modum, hac ipse ratione egit: (2) quum suo sub imperio manum haberet haud exiguam, sed ad quadraginta hominum millia, his ordine compositis, quo tempore fiebat prælium, bene gnarus quis futurus esset exitus pugnæ, egressus est, dato imperio, ut, qua ipse præiret, sequerentur omnes eodem gradu quo ipsum vidissent præeuntem. (3) Hoc dato imperio, duxit illos, veluti in prælium duceret: sed quum ipse prægrederetur agmen, jamque fugientes conspexisset Persas; inde non amplius eodem ordine suos duxit, sed citato cursu fugam cum eis corripuit, non ligneum murum petens nec Thebanorum mœnia, sed in Phocidem tendens, cupiensque quam primum ad Hellespontum pervenire. Hi igitur hanc in partem iter intenderunt.

LXVII. Græcorum, qui cum rege erant, major pars de industria cessaverant: sed Bœoti perdiu cum Atheniensibus dimicarunt. Nam Thebanorum, qui cum Medis faciebant, singulare studium adhibuere, fortiter pugnantes, minimeque ultro cedentes; ita ut eorum trecenti, primarii viri fortissimique, ibi ab Atheniensibus sint interfecti. (2) Ut vero hi quoque terga vertere coacti sunt, Thebas se receperunt, non quidem ita ut Persæ (*incondita fuga*). Atque reliqua turba sociorum, nulla re gesta, ac ne pugna quidem cum ullo ex hostibus conserta, in fugam se proripuerunt.

LXVIII. Atque hinc adparet, barbarorum res universas ex Persis pependisse; quandoquidem et hi tunc, priusquam cum hoste essent congressi, simulatque Persas videre fugientes, et ipsi fugam capessiverunt. (2) Itaque omnes se fugæ mandarunt, præter equitatum, quum reliquum, tum Bœoticum. Atque fugientibus magno etiam usui equitatus fuit, semper proxime ab hostibus obequitans, et suos fugientes a Græcis sejungens.

LXIX. Dum ita victores Græci fugientes barbaros persequuntur occiduntque, interim reliquis Græcis, qui circa Junonis templum consederant, et prælio non interfuerant, nunciatur pugnam esse pugnatam, vicisseque Pausaniam cum suis. (2) Quo audito, nullo ordine Corinthii superiore via, quæ per montis radices et per clivos fert, recta versus Cereris templum contenderunt; Megarenses vero et Phliasii per planitiem molliori via. (3) Ubi vero prope hostem Megarenses et Phliasii fuere, e longinquo eos conspicati equites Thebani, videntesque nullo ordine properantes, equos in illos adegerunt, Asopodoro duce, Timandri filio. In quos invecti, sexcentos eorum straverunt; reliquosque persecuti, in Cithæronem præcipites compulerunt. Isti igitur ignobili morte perierunt.

LXX. Persæ autem et reliqua turba, postquam intra ligneum murum pervenerunt, adscendere in turres ma-

ἀναβάντες πρὶν ἢ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπικέσθαι, ἀναβάντες δὲ ἐφράξαντο ὡς ἐδυνέατο ἄριστα τὸ τεῖχος. Προσελθόντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων κατεστήκεέ σφι τειχομαχίη ἐρρωμενεστέρη. (2) Ἕως μὲν γὰρ ἀπῆσαν οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ δ' ἠμύνοντο καὶ πολλῷ πλέον εἶχον τῶν Λακεδαιμονίων ὥστε οὐκ ἐπισταμένων τειχομαχέειν· ὡς δέ σφι οἱ Ἀθηναῖοι προσῆλθον, οὕτω δὴ ἰσχυρὴ ἐγίνετο τειχομαχίη καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν. (3) Τέλος δὲ ἀρετῇ τε καὶ λιπαρίῃ ἐπέβησαν Ἀθηναῖοι τοῦ τείχεος καὶ ἤρειπον, τῇ δὴ ἐσεχέοντο οἱ Ἕλληνες. Πρῶτοι δὲ ἐσῆλθον Τεγεῆται ἐς τὸ τεῖχος, καὶ τὴν σκηνὴν τὴν Μαρδονίου οὗτοι ἔσαν οἱ διαρπάσαντες, τά τε ἄλλα ἐξ αὐτῆς καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων ἐοῦσαν χαλκέην πᾶσαν καὶ θέης ἀξίην. (4) Τὴν μέν νυν φάτνην ταύτην τὴν Μαρδονίου ἀνέθεσαν ἐς τὸν νηὸν τῆς Ἀλέης Ἀθηναίης Τεγεῆται, τὰ δὲ ἄλλα ἐς τὠυτὸ, ὅσα περ ἔλαβον, ἐσήνεικαν τοῖσι Ἕλλησι. (5) Οἱ δὲ βάρβαροι οὐδὲν ἔτι στῖφος ἐποιήσαντο πεσόντος τοῦ τείχεος, οὔτε τις αὐτῶν ἀλκῆς ἐμέμνητο, ἀλύκταζόν τε οἷα ἐν ὀλίγῳ χώρῳ πεφοβημένοι τε καὶ πολλαὶ μυριάδες κατειλημέναι ἀνθρώπων. (6) Παρῆν τε τοῖσι Ἕλλησι φονεύειν οὕτω ὥστε τριήκοντα μυριάδων στρατοῦ, καταδεουσέων τεσσέρων τὰς ἔχων Ἀρτάβαζος ἔφευγε, τῶν λοιπῶν μηδὲ τρεῖς χιλιάδας περιγενέσθαι. (7) Λακεδαιμονίων δὲ τῶν ἐκ Σπάρτης ἀπέθανον οἱ πάντες ἐν τῇ συμβολῇ εἷς καὶ ἐνενήκοντα, Τεγεητέων δὲ ἑκκαίδεκα, Ἀθηναίων δὲ δύο καὶ πεντήκοντα.

LXXI. Ἠρίστευσε δὲ τῶν βαρβάρων πεζὸς μὲν ὁ Περσέων, ἵππος δὲ ἡ Σακέων, ἀνὴρ δὲ λέγεται Μαρδόνιος. Ἑλλήνων δὲ, ἀγαθῶν γενομένων καὶ Τεγεητέων καὶ Ἀθηναίων, ὑπερεβάλοντο ἀρετῇ Λακεδαιμόνιοι. (2) Ἄλλῳ μὲν οὐδενὶ ἔχω ἀποσημήνασθαι (ἅπαντες γὰρ οὗτοι τοὺς κατ' ἑωυτοὺς ἐνίκων), ὅτι δὲ κατὰ τὸ ἰσχυρότατον προσηνείχθησαν καὶ τούτων ἐκράτησαν. Καὶ ἄριστος ἐγένετο μακρῷ Ἀριστόδημος κατὰ γνώμας τὰς ἡμετέρας, ὃς ἐκ Θερμοπυλέων μοῦνος τῶν τριηκοσίων σωθεὶς εἶχε ὄνειδος καὶ ἀτιμίην. (3) Μετὰ δὲ τοῦτον ἠρίστευσαν Ποσειδώνιός τε καὶ Φιλοκύων καὶ Ἀμομφάρετος Σπαρτιήτης. Καίτοι γενομένης λέσχης ὃς γένοιτο αὐτῶν ἄριστος, ἔγνωσαν οἱ παραγενόμενοι Σπαρτιητέων Ἀριστόδημον μὲν βουλόμενον φανερῶς ἀποθανεῖν ἐκ τῆς παρεούσης οἱ αἰτίης, λυσσέοντά τε καὶ ἐκλιπόντα τὴν τάξιν ἔργα ἀποδέξασθαι μεγάλα, Ποσειδώνιον δὲ οὐ βουλόμενον ἀποθνήσκειν ἄνδρα γενέσθαι ἀγαθόν· τοσούτῳ τοῦτον εἶναι ἀμείνω. (4) Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ φθόνῳ ἂν εἴπαιεν· οὗτοι δὲ τοὺς κατέλεξα πάντες, πλὴν Ἀριστοδήμου, τῶν ἀποθανόντων ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ τίμιοι ἐγένοντο· Ἀριστόδημος δὲ βουλόμενος ἀποθανέειν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίην οὐκ ἐτιμήθη.

LXXII. Οὗτοι μὲν τῶν ἐν Πλαταιῇσι οὐνομαστότατοι ἐγένοντο. Καλλικράτης γὰρ ἔξω τῆς μάχης ἀπέθανε, ἐλθὼν ἀνὴρ κάλλιστος ἐς τὸ στρατόπεδον τῶν τότε Ἑλλήνων, οὐ μοῦνον αὐτῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ

turarunt, priusquam Lacedæmonii adessent : eisque conscensis, quam optime poterant ad defendendum murum sese compararunt : et, ubi advenerunt Lacedæmonii, valide admodum propugnarunt. (2) Nam priusquam Athenienses accessissent, repulerunt Lacedæmonios, et multo eis erant superiores, quippe oppugnandarum munitionum imperitis. Ut vero Athenienses advenere, tunc acris exstitit et diuturna circa murum pugna. (3) Sed ad extremum virtute et adsiduitate laboris conscenderunt murum Athenienses, eumque diruerunt : et ea parte Græci intra munitionem irruerunt. Primi qui ingressi sunt, Tegeatæ fuere : et hi sunt qui tentorium spoliarunt Mardonii, ex eoque quum alia asportarunt, tum præsepe equorum, quod totum æneum erat et spectatu dignum. (4) Ac præsepe hoc quidem Mardonii in templo Aleæ Minervæ dedicarunt Tegeatæ; reliquam vero prædam omnem in eumdem locum cum communi Græcorum præda contulerunt. (5) Barbari vero, ex quo murus corruit, nullum amplius globum, quem hosti opponerent, fecerunt, neque quisquam virtutis meminit; sed consternati erant, utpote multæ hominum myriades in exiguum locum fuga compulsæ et conclusæ. (6) Et Græcis ita facilis fuit cædes, ut ex triginta hominum myriadibus (demptis quattuor myriadibus, cum quibus Artabazus profugit) ne ter mille quidem reliqui essent. (7) Lacedæmoniorum vero, qui quidem ex ipsa Sparta fuere, nonnisi unus et nonaginta in prælio ceciderant; ex Tegeatis vero sedecim; ex Atheniensibus, duo et quinquaginta.

LXXI. Virtutis nomine in Platæensi pugna eminuere, inter barbaros, peditatus quidem Persarum, equitatus vero Sacarum : inter singulos viros eminuisse dicitur Mardonii virtus. Inter Græcos, quamquam et Tegeatæ et Athenienses fortiter pugnarunt, præ cæteris eminuit Lacedæmoniorum virtus : (2) quod quidem nullo alio indicio confirmare possum (hi enim cuncti vicerunt eos qui ipsis oppositi steterant), nisi quod Lacedæmonii cum robustissima parte copiarum hostilium conflixerunt, hosque superarunt. Inter singulos viros, ut mihi quidem videtur, præ cæteris longe fortissime pugnavit Aristodemus, is qui, quum ex trecentis unus a Thermopylis rediisset, ignominia notatus erat. (3) Post hunc autem eminuere Posidonius et Philocyon, et Spartanus Amompharetus. Quamquam, quum sermo haberetur quis illorum fortissimus fuerit, præsentes Spartani statuerunt, Aristodemum manifeste mori voluisse propter culpam qua tenebatur, eaque caussa furiosum, et ordinem suum relinquentem, præclara facta edidisse; Posidonium vero, quum non decrevisset mori, fortissime pugnasse, tantoque esse præstantiorem illo. (4) At hoc fortasse illi ex invidia dixerint. Cæterum hi omnes, quos nominavi, qui in hac pugna ceciderunt, publico honore adfecti sunt, Aristodemo excepto : Aristodemus vero, eo quod ob prædictam culpam mori decrevisset, non est honoratus.

LXXII. Hi igitur ex Lacedæmoniis Platæensi pugna maxime nobilitati sunt. Nam Callicrates extra pugnam mortuus est, pulcerrimus Græcorum qui in exercitu fuerunt, non modo Lacedæmoniorum, sed reliquorum etiam Græco-

καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· ὃς, ἐπειδὴ ἐσφαγιάζετο Παυσανίης, κατήμενος ἐν τῇ τάξι ἐτρωματίσθη τοξεύματι τὰ πλευρά. (2) Καὶ δὴ οἱ μὲν ἐμάχοντο, ὁ δ' ἐξενηνεγμένος ἐδυσθανάτεέ τε καὶ ἔλεγε πρὸς Ἀρίμνηστον ἄνδρα Πλαταιέα οὐ μέλειν οἱ ὅτι πρὸ τῆς Ἑλλάδος ἀποθνήσκει, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐχρήσατο τῇ χερὶ καὶ ὅτι οὐδέν ἐστί οἱ ἀποδεδεγμένον ἔργον ἑωυτοῦ ἄξιον προθυμευμένου ἀποδέξασθαι.

LXXIII. Ἀθηναίων δὲ λέγεται εὐδοκιμῆσαι Σωφάνης ὁ Εὐτυχίδεω, δήμου Δεκελεῆθεν, Δεκελέων δὲ τῶν κοτὲ ἐργασαμένων ἔργον χρήσιμον ἐς τὸν πάντα χρόνον, ὡς αὐτοὶ Ἀθηναῖοι λέγουσι. (2) Ὡς γὰρ δὴ τὸ πάλαι κατ' Ἑλένης κομιδὴν Τυνδαρίδαι ἐσέβαλον ἐς γῆν τὴν Ἀττικὴν σὺν στρατοῦ πλήθεϊ καὶ ἀνίστασαν τοὺς δήμους, οὐκ εἰδότες ἵνα ὑπεξεκέετο ἡ Ἑλένη, τότε λέγουσι τοὺς Δεκελέας, οἱ δὲ αὐτὸν Δέκελον ἀχθόμενόν τε τῇ Θησέος ὕβρι καὶ δειμαίνοντα περὶ πάσῃ τῇ Ἀθηναίων χώρῃ, ἐξηγησάμενόν σφι τὸ πᾶν πρῆγμα κατηγήσασθαι ἐπὶ τὰς Ἀφίδνας, τὰς δὴ Τιτακὸς ἐὼν αὐτόχθων καταπροδιδοῖ Τυνδαρίδῃσι. (3) Τοῖσι δὲ Δεκελεῦσι ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔργου ἀτέλειά τε καὶ προεδρίη διατελέει ἐς τόδε αἰεὶ ἔτι ἐοῦσα, οὕτω ὥστε καὶ ἐς τὸν πόλεμον τὸν ὕστερον πολλοῖσι ἔτεσι τούτων γενόμενον Ἀθηναίοισί τε καὶ Πελοποννησίοισι, σινομένων τὴν ἄλλην Ἀττικὴν Λακεδαιμονίων, Δεκελέης ἀπέχεσθαι.

LXXIV. Τούτου τοῦ δήμου ἐὼν ὁ Σωφάνης, καὶ ἀριστεύσας τότε Ἀθηναίων, διξοὺς λόγους λεγομένους ἔχει, τὸν μὲν ὡς ἐκ τοῦ ζωστῆρος τοῦ θώρηκος ἐφόρεε χαλκέῃ ἁλύσι δεδεμένην ἄγκυραν σιδηρέην, τὴν ὅκως πελάσειε ἀπικνεόμενος τοῖσι πολεμίοισι βαλλέσκετο, ἵνα δή μιν οἱ πολέμιοι ἐκπίπτοντες ἐκ τῆς τάξιος μετακινῆσαι μὴ δυναίατο· γινομένης δὲ φυγῆς τῶν ἐναντίων ἐδέδοκτο τὴν ἄγκυραν ἀναλαβόντα οὕτω διώκειν. (2) Οὗτος μὲν οὕτω λέγεται, ὁ δ' ἕτερος τῶν λόγων τῷ πρότερον λεχθέντι ἀμφισβατέων λέγεται, ὡς ἐπ' ἀσπίδος αἰεὶ περιθεούσης καὶ οὐδαμὰ ἀτρεμιζούσης ἐφόρεε ἐπίσημον ἄγκυραν, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ θώρηκος δεδεμένην σιδηρέην.

LXXV. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον Σωφάνεϊ λαμπρὸν ἔργον ἐξεργασμένον, ὅτι περικατημένων Ἀθηναίων Αἴγιναν Εὐρυβάτην τὸν Ἀργεῖον, ἄνδρα πεντάεθλον, ἐκ προκλήσιος ἐφόνευσε. (2) Αὐτὸν δὲ Σωφάνεα χρόνῳ ὕστερον τούτων κατέλαβε ἄνδρα γενόμενον ἀγαθὸν, Ἀθηναίων στρατηγέοντα ἅμα Λεάγρῳ τῷ Γλαύκωνος, ἀποθανέειν ὑπ' Ἠδωνῶν ἐν Δάτῳ περὶ τῶν μετάλλων τῶν χρυσέων μαχόμενον.

LXXVI. Ὡς δὲ τοῖσι Ἕλλησι ἐν Πλαταιῇσι κατέστρωντο οἱ βάρβαροι, ἐνθαῦτά σφι ἐπῆλθε γυνὴ αὐτόμολος, ἣ ἐπειδὴ ἔμαθε ἀπολωλότας τοὺς Πέρσας καὶ νικῶντας τοὺς Ἕλληνας, ἐοῦσα παλλακὴ Φαρανδάτεος τοῦ Τεάσπιος ἀνδρὸς Πέρσεω, κοσμησαμένη χρυσῷ πολλῷ καὶ αὐτὴ καὶ αἱ ἀμφίπολοι καὶ ἐσθῆτι τῇ καλλίστῃ τῶν παρεουσέων, καταβᾶσα ἐκ τῆς ἁρμαμάξης ἐχώρεε ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔτι ἐν τῇσι φονῇσι

rum. Quo tempore sacra fecit Pausanias, sedens ille suo in ordine sagitta vulneratus est in latere. (2) Ac tum quidem cæteri capessiverunt pugnam: ipse vero ex acie elatus, ægerrime ferens mortem, dixit Arimnesto, civi Platæensi, non se pœnitere quod pro Græcia moriatur, sed quod manu non sit usus, neque ullum se dignum facinus edidisset, quum id ipsum unice cupivisset.

LXXIII. Inter Athenienses nobilitatus est Sophanes, Eutychidis filius, ex populo cui Decelea nomen. Cujus popularium Deceleensium olim factum exstitit, ut ipsi Athenienses narrant, in omne ævum eis utile. (2) Nam, quo tempore olim repetendæ Helenæ caussa Tyndaridæ cum numeroso exercitu terram Atticam invaserunt, et, quum nescirent quem in locum illa deportata esset, populos Atticæ sedibus suis expulerunt; tunc, ut vulgo aiunt, Deceleenses, sive, ut alii dicunt, ipse Decelus, indignatus iniquo Thesei facinore, simulque universæ metuens Atheniensium terræ, totam rem illis aperuit, viamque quæ fert Aphidnas monstravit: quas tum Titacus, Aphidnensis ipse, Tyndaridis prodidit. (3) Quod ob factum Deceleensibus Spartani immunitatem vectigalium et præcipuam *in conventibus publicis et in festorum solennibus* sedem indulserunt; quo privilegio illi etiam nunc fruuntur, ita quidem ut etiam in eo bello, quod multis post hoc bellum annis inter Peloponnesios et Athenienses gestum est, quum reliquam Atticam Lacedæmonii vastarent, Decelea abstinuerint.

LXXIV. Ex hoc igitur Atticæ pago Sophanes fuit, qui tunc virtutis præcipuam inter Athenienses laudem abstulit. Quo de viro duplex fama fertur: altera, gestasse eum ferream ancoram, e loricæ cingulo ænea catena religatam; eam illum ancoram, quoties propius hostes venisset, in terram defigere solitum esse, ne hostes, impetum in illum facientes, statione eum depellere possent; fuga autem facta hostium recipere consuesse ancoram, et ita persequi hostem. (2) Hæc de hoc viro fama fertur. Cui contradicentes alii aiunt, in ejusdem viri clypeo, quem semper ille in gyrum agere consuesset, nec umquam quietum sinere, pro insigni fuisse ancoram, nec gestasse illum ferream ancoram e lorica religatam.

LXXV. Exstat ejusdem Sophanis aliud præclare factum; scilicet quum Athenienses Æginam circumsederent, hic Eurybaten Argivum, virum quinquertio nobilem, a se ad singulare certamen provocatum interfecit. (2) Sed eidem Sophani insequente tempore accidit, ut, quum dux esset Atheniensium cum Leagro Glauconis filio, apud Daton oppidum, ubi pro auri metallis decertabatur, fortiter pugnans, ab Edonis interficeretur.

LXXVI. Postquam ita ad Platæas barbari prostrati sunt a Græcis, advenit ad hos mulier transfuga: quæ ut perditos vidit Persas, Græcosque victores, quum fuisset pellex Pharandatis Persæ, Teaspis filii, multo ornata auro et ipsa et ejus famulæ, et veste pretiosissima quæ ad manus erat, descendit de carpento et ad Lacedæmonios accessit in cæ-

ἐόντας, (2) ὁρέουσα δὲ πάντα ἐκεῖνα διέποντα Παυσανίην, πρότερόν τε τὸ οὔνομα ἐξεπισταμένη καὶ τὴν πάτρην ὥστε πολλάκις ἀκούσασα, ἔγνω τε τὸν Παυσανίην καὶ λαβομένη τῶν γουνάτων ἔλεγε τάδε, (3) « Ὦ βασιλεῦ Σπάρτης, ῥῦσαί με τὴν ἱκέτιν αἰχμαλώτου δουλοσύνης. Σὺ γὰρ καὶ ἐς τόδε ὤνησας, τούσδε ἀπολέσας τοὺς οὔτε δαιμόνων οὔτε θεῶν ὄπιν ἔχοντας. Εἰμὶ δὲ γένος μὲν Κῴη, θυγάτηρ δὲ Ἡγητορίδεω τοῦ Ἀνταγόρεω· βίῃ δέ με λαβὼν ἐν Κῷ εἶχε ὁ Πέρσης. » (4) Ὁ δὲ ἀμείβεται τοισίδε, « γύναι, θάρσεε καὶ ὡς ἱκέτις, καὶ εἰ δὴ πρὸς τούτῳ τυγχάνεις ἀληθέα λέγουσα καὶ εἷς θυγάτηρ Ἡγητορίδεω τοῦ Κῴου, ὃς ἐμοὶ ξεῖνος μάλιστα τυγχάνει ἐὼν τῶν περὶ ἐκείνους τοὺς χώρους οἰκημένων. » (5) Ταῦτα εἴπας τότε μέν μιν ἐπέτρεψε τῶν ἐφόρων τοῖσι παρεοῦσι, ὕστερον δὲ ἀπέπεμψε ἐς Αἴγιναν, ἐς τὴν αὐτὴ ἤθελε ἀπικέσθαι.

LXXVII. Μετὰ δὲ τὴν ἄπιξιν τῆς γυναικὸς, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἀπίκοντο Μαντινέες ἐπ' ἐξεργασμένοισι. Μαθόντες δὲ ὅτι ὕστεροι ἥκουσι τῆς συμβολῆς, συμφορὴν ἐποιεῦντο μεγάλην, ἄξιοί τε ἔφασαν εἶναι σφέας ζημιῶσαι. (2) Πυνθανόμενοι δὲ τοὺς Μήδους τοὺς μετ' Ἀρταβάζου φεύγοντας, τούτους ἐδίωκον μέχρι Θεσσαλίης· Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔων φεύγοντας διώκειν. Οἳ δὲ ἀναχωρήσαντες ἐς τὴν ἑωυτῶν τοὺς ἡγεμόνας τῆς στρατιῆς ἐδίωξαν ἐκ τῆς γῆς. (3) Μετὰ δὲ Μαντινέας ἧκον Ἠλεῖοι, καὶ ὡσαύτως οἱ Ἠλεῖοι τοῖσι Μαντινεῦσι συμφορὴν ποιησάμενοι ἀπαλλάσσοντο· ἀπελθόντες δὲ καὶ οὗτοι τοὺς ἡγεμόνας ἐδίωξαν. Τὰ κατὰ Μαντινέας μὲν καὶ Ἠλείους τοσαῦτα.

LXXVIII. Ἐν δὲ Πλαταιῇσι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Αἰγινητέων ἦν Λάμπων ὁ Πυθέεω, Αἰγινητέων τὰ πρῶτα, ὃς ἀνοσιώτατον ἔχων λόγον ἵετο πρὸς Παυσανίην, ἀπικόμενος δὲ σπουδῇ ἔλεγε τάδε, (2) « ὦ παῖ Κλεομβρότου, ἔργον ἔργασταί τοι ὑπερφυὲς μέγαθός τε καὶ κάλλος, καί τοι θεὸς παρέδωκε ῥυσάμενον τὴν Ἑλλάδα κλέος καταθέσθαι μέγιστον Ἑλλήνων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. Σὺ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπὶ τούτοισι ποίησον, ὅκως λόγος τέ σε ἔχῃ ἔτι μέζων καί τις ὕστερον φυλάσσηται τῶν βαρβάρων μὴ ὑπάρχειν ἔργα ἀτάσθαλα ποιέων ἐς τοὺς Ἕλληνας. (3) Λεωνίδεω γὰρ ἀποθανόντος ἐν Θερμοπύλῃσι Μαρδόνιός τε καὶ Ξέρξης ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν ἀνεσταύρωσαν. Τῷ σὺ τὴν ὁμοίην ἀποδιδοὺς ἔπαινον ἕξεις πρῶτα μὲν ὑπὸ πάντων Σπαρτιητέων, αὖτις δὲ καὶ πρὸς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· Μαρδόνιον γὰρ ἀνασκολοπίσας τετιμωρήσεαι ἐς πάτρων τὸν σὸν Λεωνίδεα. » Ὁ μὲν δοκέων χαρίζεσθαι ἔλεγε τάδε.

LXXIX. Ὁ δ' ἀνταμείβετο τοισίδε, « ὦ ξεῖνε Αἰγινῆτα, τὸ μὲν εὐνοέειν τε καὶ προορᾶν ἄγαμαί σευ, γνώμης μέντοι ἡμάρτηκας χρηστῆς. Ἐξάρας γάρ με ὑψοῦ καὶ τὴν πάτρην καὶ τὸ ἔργον, ἐς τὸ μηδὲν κατέβαλες παραινέων νεκρῷ λυμαίνεσθαι, καὶ ἢν ταῦτα ποιέω, φὰς ἄμεινόν με ἀκούσεσθαι. (2) Τὰ πρέπει μᾶλλον βαρβάροισι ποιέειν ἤπερ Ἕλλησι· καὶ ἐκείνοισι

dibus adhuc occupatos. (2) Quumque omnia ibi administrantem videret Pausaniam, cujus et nomen et patriam jam antea frequenti auditu noverat, agnovit Pausaniam, et genua ejus complectens, his verbis eum adlocuta est : (3) « Rex Spartæ, libera me supplicem captivitatis servitute! Nam et hactenus me juvisti, quod hos homines perdidisti, qui nec heroum nec deorum curam habent. Sum autem genere Coa, Hegetoridæ filia, Antagoræ filii : quam vi ex Co raptam habuit Persa. » (4) Cui ille respondit : « Confide, mulier, non modo ut supplex, sed et insuper si verum est quod ais, filiam te esse Hegetoridæ Coi, qui maxime omnium ista loca habitantium hospitii jure mecum conjunctus est. » (5) His dictis, tunc illam præsentibus ephoris tradidit, deinde vero Æginam misit, quo ipsa venire cupiverat.

LXXVII. Post hujus mulieris adventum mox adfuere Mantinenses, re confecta. Qui ubi cognovere sero se venire post peractam pugnam, vehementer indoluerunt, et mulctam se commeruisse ultro fatebantur. (2) Ut vero audivere fugam corripuisse Medos qui cum Artabazo erant, hos illi, dissuadentibus licet Lacedæmoniis, persecuti sunt usque in Thessaliam. Postquam vero domum sunt reversi, duces suarum copiarum exsilio multarunt. (3) Post Mantinenses Elei venerunt : et hi pariter atque Mantinenses gravissime dolentes redierunt, pariterque atque illi, postquam domum reversi sunt, duces suos in exsilium miserunt. Et hæc quidem de Mantinensibus et Eleis hactenus.

LXXVIII. Fuit autem in exercitu Æginetarum ad Platæas Ægineta Lampon, Pytheæ filius, primarius vir inter Æginetas : qui Pausaniam adiit, rem improbissimam ei suasurus. Ad quem quum accessisset, magno studio hæc verba fecit : « (2) Fili Cleombroti, exsecutus es facinus ita magnum et præclarum, ut hominis superare naturam videatur : tibique hoc dedit deus, ut liberata Græcia omnium quos novimus Græcorum longe maximam gloriam sis consecutus. At tu nunc etiam quod superest perfice; quo famam consequaris majorem etiam, et barbarorum quisque posthac caveat ne res nefarias adversus Græcos suscipiat. (3) Postquam Leonidas ad Thermopylas occubuit, Mardonius et Xerxes caput ejus præciderunt, et e palo erexerunt. Huic si tu paria reddideris, primum Spartani, tum vero etiam Græci omnes te collaudabunt. Quippe Mardonium si e palo erexeris, patruum tuum ultus fueris Leonidam. » Hæc ille dixit, putans se gratificaturum Pausaniæ.

LXXIX. Cui his verbis rex respondit : « Hospes Ægineta, tuam et benevolentiam et prospicientiam laudo : at a recto animi sensu plurimum abes. Nam postquam me et patriam factumque meum in cœlum usque extulisti, in nihilum me projecisti, dum hortaris ut mortuo insultem, et me ais, id si fecero, melius auditurum. (2) Barbaros hoc facere decet, non Græcos : atque illos hoc nomine odimus.

δὲ ἐπιφθονέομεν. Ἐγὼ δ' ὦν τούτου εἵνεκεν μήτε Αἰγινήτῃσι ἅδοιμι μήτε τοῖσι ταῦτα ἀρέσκεται· ἀποχρᾷ δέ μοι Σπαρτιήτῃσι ἀρεσκόμενον ὅσια μὲν ποιέειν, ὅσια δὲ καὶ λέγειν. (2) Λεωνίδῃ δὲ, τῷ με κελεύεις τιμωρῆσαι, φημὶ μεγάλως τετιμωρῆσθαι, ψυχῇσί τε τῇσι τῶνδε ἀναριθμήτοισι τετίμηται αὐτός τε καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν Θερμοπύλῃσι τελευτήσαντες. Σὺ μέντοι ἔτι ἔχων λόγον τοιόνδε μήτε προσέλθῃς ἔμοιγε μήτε συμβουλεύσῃς, χάριν τε ἴσθι ἐὼν ἀπαθής. » Ὁ μὲν ταῦτα ἀκούσας ἀπαλλάσσετο.

LXXX. Παυσανίης δὲ κήρυγμα ποιησάμενος μηδένα ἅπτεσθαι τῆς ληίης, συγκομίζειν ἐκέλευσε τοὺς εἵλωτας τὰ χρήματα. (2) Οἱ δὲ ἀνὰ τὸ στρατόπεδον σκιδνάμενοι εὕρισκον σκηνὰς κατεσκευασμένας χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, κλίνας τε ἐπιχρύσους καὶ ἐπαργύρους, κρητῆράς τε χρυσέους καὶ φιάλας τε καὶ ἄλλα ἐκπώματα· (3) σάκκους τε ἐπ' ἁμαξέων εὕρισκον, ἐν τοῖσι λέβητες ἐφαίνοντο ἐνεόντες χρύσεοί τε καὶ ἀργύρεοι· ἀπό τε τῶν κειμένων νεκρῶν ἐσκύλευον ψέλιά τε καὶ στρεπτοὺς καὶ τοὺς ἀκινάκας ἐόντας χρυσέους, ἐπεὶ ἐσθῆτός γε ποικίλης λόγος ἐγίνετο οὐδεὶς. (4) Ἐνθαῦτα πολλὰ μὲν κλέπτοντες ἐπώλεον πρὸς τοὺς Αἰγινήτας οἱ εἵλωτες, πολλὰ δὲ καὶ ἀπεδείκνυσαν, ὅσα αὐτῶν οὐκ οἷά τε ἦν κρύψαι· ὥστε Αἰγινήτῃσι οἱ μεγάλοι πλοῦτοι ἀρχὴν ἐνθεῦτεν ἐγένοντο, οἳ τὸν χρυσὸν ἅτε ἐόντα χαλκὸν δῆθεν παρὰ τῶν εἱλωτέων ὠνέοντο.

LXXXI. Συμφορήσαντες δὲ τὰ χρήματα, καὶ δεκάτην ἐξελόντες τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ, ἀπ' ἧς ὁ τρίπους ὁ χρύσεος ἀνετέθη ὁ ἐπὶ τοῦ τρικαρήνου ὄφιος τοῦ χαλκέου ἐπεστεὼς ἄγχιστα τοῦ βωμοῦ, καὶ τῷ ἐν Ὀλυμπίῃ θεῷ ἐξελόντες, ἀπ' ἧς δεκάπηχυν χάλκεον Δία ἀνέθηκαν, καὶ τῷ ἐν Ἰσθμῷ θεῷ, ἀπ' ἧς ἑπτάπηχυς χάλκεος Ποσειδέων ἐξεγένετο, (2) ταῦτα ἐξελόντες τὰ λοιπὰ διαιρέοντο καὶ ἔλαβον ἕκαστοι τῶν ἄξιοι ἔσαν, καὶ τὰς παλλακὰς τῶν Περσέων καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ ἄλλα χρήματά τε καὶ ὑποζύγια. Ὅσα μέν νυν ἐξαίρετα τοῖσι ἀριστεύσασι αὐτῶν ἐν Πλαταιῇσι ἐδόθη, οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν, δοκέω δ' ἔγωγε καὶ τούτοισι δοθῆναι· Παυσανίῃ δὲ πάντα δέκα ἐξαιρέθη τε καὶ ἐδόθη, γυναῖκες, ἵπποι, τάλαντα, κάμηλοι, ὡς δὲ αὔτως καὶ τἆλλα χρήματα.

LXXXII. Λέγεται δὲ καὶ τάδε γενέσθαι, ὡς Ξέρξης φεύγων ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μαρδονίῳ τὴν κατασκευὴν καταλίποι τὴν ἑωυτοῦ· Παυσανίην ὦν ὁρέοντα τὴν Μαρδονίου κατασκευὴν χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ καὶ παραπετάσμασι ποικίλοισι κατεσκευασμένην, κελεῦσαι τούς τε ἀρτοκόπους καὶ τοὺς ὀψοποιοὺς κατὰ ταὐτὰ καθὼς Μαρδονίῳ δεῖπνον παρασκευάζειν. (2) Ὡς δὲ κελευόμενοι οὗτοι ἐποίευν ταῦτα, ἐνθαῦτα τὸν Παυσανίην ἰδόντα κλίνας τε χρυσέας καὶ ἀργυρέας εὖ ἐστρωμένας καὶ τραπέζας χρυσέας καὶ ἀργυρέας καὶ παρασκευὴν μεγαλοπρεπέα τοῦ δείπνου, ἐκπλαγέντα τὰ προκείμενα ἀγαθὰ κελεῦσαι ἐπὶ γέλωτι τοὺς ἑωυτοῦ διηκόνους παρασκευάσαι Λακωνικὸν δεῖπνον. (3) Ὡς δὲ τῆς θοίνης

Ego quidem, quod ad hoc attinet, nec Æginetis velim placere, nec quibuscumque talia placent : sufficitque mihi, Lacedæmoniis placere, sancte agentem, sancteque loquentem. (3) Leonidæ vero, quem tu me jubes ulcisci, puto magnifice esse parentatum : nam innumerabilium horum cæde ultionem et ipse obtinuit et cæteri qui ad Thermopylas occubuerunt. Omnino vero, talia propositurus aut suasurus, noli porro meum in conspectum venire : et gratias habe, quod incolumis abeas ! » His auditis, ille discessit.

LXXX. Jam Pausanias, proposito per præconem edicto, ne quis de præda quidquam tangeret, Helotas jussit pretiosa colligere. (2) Et illi, castra obeuntes, tentoria invenerunt auro argentoque repleta, lectosque auro et argento obductos, et crateres aureos, et phialas, aliaque pocula : (3) plaustrisque impositos invenerunt saccos, in quibus lebetes erant aurei et argentei : denique stratis cadaveribus armillas detraxerunt, et torques, et acinaces, qui item aurei erant : vestis enim variegatæ ne ratio quidem ulla habebatur. (4) Ibi tunc multa furto subtrahentes Helotæ vendiderunt Æginetis : multa vero etiam repræsentabant, quæcumque abscondere non potuerant. Atque hinc initium cepere ingentes Æginetarum divitiæ : quippe qui aurum, quasi æs esset, ab Helotis emerunt.

LXXXI. Pecuniis reliquisque rebus pretiosis in unum collatis, decimam exemerunt Delphico deo; ex qua aureus ille tripus dedicatus est, qui tricipiti serpenti æneo insistit proxime aram; item Olympico deo decimam exemerunt, ex qua Jovis ænea statua decem cubitorum dedicata est; denique Isthmio deo, unde confecta est Neptuni ænea statua septem cubitorum. (2) Hæc postquam exemere, reliqua inter se distribuerunt, pellices Persarum, et aurum, et argentum, et alias res pretiosas, et jumenta : acceperuntque quique pro suo merito. Quænam vero præcipua data sint eis quorum præ cæteris virtus eminuit ad Platæas, a nemine memoratum reperio : puto autem equidem, his præcipua quædam data esse. Pausaniæ vero omnia dena selecta dataque sunt, mulieres, equi, talenta, cameli, pariterque alia etiam pretiosa.

LXXXII. Narrant etiam hoc accidisse : Xerxem, ex Græcia fugientem, supellectilem suam Mardonio reliquisse; Pausaniam igitur, quum Mardonii tentorium vidisset auro et argento et variegatis aulæis instructum, pistores et coquos jussisse cœnam parare prorsus qualem Mardonio soliti essent instruere. (2) Quod quum illi fecissent, tum Pausaniam, lectulos videntem aureos et argenteos pulcre stratos, et mensas aureas et argenteas, et magnificum ipsius cœnæ adparatum, propositas admiratum lautitias, joci caussa suos famulos Laconicam parare cœnam jussisse. (3) Quum-

ποιηθείσης ἦν πολλὸν τὸ μέσον, τὸν Παυσανίην γελάσαντα μεταπέμψασθαι τῶν Ἑλλήνων τοὺς στρατηγούς, συνελθόντων δὲ τούτων εἶπαι τὸν Παυσανίην, δεικνύντα ἐς ἑκατέρην τοῦ δείπνου τὴν παρασκευήν, (4) « ἄνδρες Ἕλληνες, τῶνδε εἵνεκεν ἐγὼ ὑμέας συνήγαγον, βουλόμενος ὑμῖν τοῦ Μήδου τὴν ἀφροσύνην δέξαι, ὃς τοιήνδε δίαιταν ἔχων ἦλθε ἐς ἡμέας οὕτω ὀϊζυρὴν ἔχοντας ἀπαιρησόμενος. » Ταῦτα μὲν Παυσανίην λέγεται εἶπαι πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων.

LXXXIII. Ὑστέρῳ μέντοι χρόνῳ μετὰ ταῦτα καὶ τῶν Πλαταιέων εὗρον συχνοὶ θήκας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων. Ἐφάνη δὲ καὶ τόδε ὕστερον ἐπὶ τούτων τῶν νεκρῶν περιψιλωθέντων τὰς σάρκας· (2) συνεφόρεον γὰρ τὰ ὀστέα οἱ Πλαταιέες ἐς ἕνα χῶρον· εὑρέθη κεφαλὴ οὐκ ἔχουσα ῥαφὴν οὐδεμίαν, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς ἐοῦσα ὀστέου· ἐφάνη δὲ καὶ γνάθος, καὶ τὸ ἄνω τῆς γνάθου, ἔχουσα ὀδόντας μουνοφυέας, ἐξ ἑνὸς ὀστέου πάντας, τούς τε ὀδόντας καὶ τοὺς γομφίους. Καὶ πενταπήχεος ἀνδρὸς ὀστέα ἐφάνη.

LXXXIV. Ἐπείτε δὲ Μαρδονίου δευτέρῃ ἡμέρῃ ὁ νεκρὸς ἠφάνιστο, ὑπ' ὅτευ μὲν ἀνθρώπων, τὸ ἀτρεκὲς οὐκ ἔχω εἶπαι, πολλούς δέ τινας ἤδη καὶ παντοδαποὺς ἤκουσα θάψαι Μαρδόνιον, καὶ δῶρα μεγάλα οἶδα λαβόντας πολλοὺς παρ' Ἀρτόντεω τοῦ Μαρδονίου παιδὸς διὰ τοῦτο τὸ ἔργον· (2) ὅστις μέντοι ἦν αὐτῶν ὁ ὑπελόμενός τε καὶ θάψας τὸν νεκρὸν τὸν Μαρδονίου, οὐ δύναμαι ἀτρεκέως πυθέσθαι. Ἔχει δέ τινα φάτιν καὶ Διονυσοφάνης ἀνὴρ Ἐφέσιος θάψαι Μαρδόνιον. Ἀλλ' ὁ μὲν τρόπῳ τοιούτῳ ἐτάφη.

LXXXV. Οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς ἐν Πλαταιῇσι τὴν ληίην διείλοντο, ἔθαπτον τοὺς ἑωυτῶν χωρὶς ἕκαστοι. Λακεδαιμόνιοι μὲν τριξὰς ἐποιήσαντο θήκας· ἔνθα μὲν τοὺς ἰρένας ἔθαψαν, τῶν καὶ Ποσειδώνιος καὶ Ἀμομφάρετος ἔσαν καὶ Φιλοκύων τε καὶ Καλλικράτης. (2) Ἐν μὲν δὴ ἑνὶ τῶν τάφων ἔσαν οἱ ἰρένες, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ οἱ ἄλλοι Σπαρτιῆται, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ οἱ εἵλωτες. Οὗτοι μὲν οὕτω ἔθαπτον, Τεγεῆται δὲ χωρὶς πάντας ἁλέας, καὶ Ἀθηναῖοι τοὺς ἑωυτῶν ὁμοῦ καὶ Μεγαρέες τε καὶ Φλιάσιοι τοὺς ὑπὸ τῆς ἵππου διαφθαρέντας. (3) Τούτων μὲν δὴ πάντων πλήρεες ἐγένοντο οἱ τάφοι· τῶν δὲ ἄλλων ὅσοι καὶ φαίνονται ἐν Πλαταιῇσι ἐόντες τάφοι, τούτους δέ, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ἐπαισχυνομένους τῇ ἀπεστοῖ τῆς μάχης ἑκάστους χώματα χῶσαι κεινὰ τῶν ἐπιγινομένων εἵνεκεν ἀνθρώπων, ἐπεὶ καὶ Αἰγινητέων ἐστὶ αὐτόθι καλεύμενος τάφος, τὸν ἐγὼ ἀκούω καὶ δέκα ἔτεσι ὕστερον μετὰ ταῦτα δεηθέντων Αἰγινητέων χῶσαι Κλεάδην τὸν Αὐτοδίκου ἄνδρα Πλαταιέα, πρόξεινον ἐόντα αὐτῶν.

LXXXVI. Ὡς δ' ἄρα ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς ἐν Πλαταιῇσι οἱ Ἕλληνες, αὐτίκα βουλευομένοισί σφι ἐδόκεε στρατεύεσθαι ἐπὶ τὰς Θήβας καὶ ἐξαιτέειν αὐτῶν τοὺς μηδίσαντας, ἐν πρώτοισι δὲ αὐτῶν Τιμηγενίδην καὶ Ἀτταγῖνον, οἳ ἀρχηγέται ἀνὰ πρώτους ἔσαν· ἢν δὲ μὴ ἐκδιδῶσι, μὴ ἀπανίστασθαι ἀπὸ τῆς πόλιος πρότερον

que multum interesset inter utrumque epulum, ridentem Pausaniam vocasse Græcorum duces; eisque, ut convenerunt, utriusque cœnæ adparatum monstrantem, dixisse. (4) « Hoc consilio, Græci viri, vos convocavi, quo stultitiam vos ostenderem regis Medorum; qui, quum tali victus generi esset adsuetus, ad nos venit, miserum nostrum epulum nobis rapturus. » Hæc Pausanias ducibus Græcorum fertur dixisse.

LXXXIII. Sed et insequente tempore post has res gestas multi Platæenses arculas adhuc invenerunt auro et argento et aliis pretiosis rebus repletas. Et nonnullo rursus post hæc tempore interjecto, postquam mortuorum cadavera carnibus prorsus erant nudata, etiam hoc mirum adparuit: (2) quum ossa in unum locum Platæenses colligerent, repertum est cranium nullam prorsus suturam habens, sed uno osse constans. Reperta est etiam maxilla, quum inferior, tum superior, cujus dentes ita concreti erant, tam reliqui, quam molares, ut uno osse constarent omnes. Reperta etiam sunt ossa viri quinque cubitorum.

LXXXIV. Deinde vero Mardonii cadaver, postridie quam commissa pugna est, non est repertum. Quod quidem quonam ab homine fuerit subtractum, dicere pro certo non possum. Multos vero memoratos audivi, et diversis e civitatibus viros, qui perhibentur sepeliisse Mardonium; ac novi multos qui hoc nomine ingentia dona acceperunt ab Artonte Mardonii filio. (2) At quis sit ex his, qui Mardonii corpus subtraxerit et sepeliverit, pro certo comperire non potui. Fertur etiam fama quædam, Dionysophanem Ephesium sepeliisse Mardonium. Sed hæc Mardonii sepultura.

LXXXV. Græci vero, divisa præda, suos sepeliverunt, seorsum quique. Et Lacedæmonii quidem tria conditoria fecerunt: in uno tum adolescentes (*sive potius* ordinum duces: *græce* irenas) sepelierunt, quorum e numero Posidonius fuit, et Amompharetus, et Philocyon, et Callicrates. (2) Sic in uno conditorio erant irenes: in altero reliqui Spartani; in tertio Helotæ. Hac ratione Lacedæmonii usi sunt. Tegeatæ vero seorsum ab illis suos omnes uno in sepulcro condiderunt: atque ita etiam Athenienses suos uno in loco: pariterque Megarenses et Phliasii suos, qui ab equitibus occisi erant. (3) Horum itaque omnium plena erant sepulcra. Ad reliquorum vero populorum sepulcra quod attinet, quotquot apud Platæas ostenduntur, illorum quique, ut ego comperio, quum puderet eos non interfuisse pugnæ, inanes excitarunt tumulos, posterorum hominum gratia. Nam ibidem est etiam Æginetarum, quod vocant, sepulcrum; quod ego audio decimo post hæc anno, rogantibus Æginetis, a Cleade excitatum esse, Autodici filio, cive Platæensi, qui publicus Æginetarum hospes fuit.

LXXXVI. Sepultis ad Platæas mortuis, deliberantibus Græcis placuit protinus contra Thebas ferre arma, postulareque a Thebanis ut sibi hos traderent qui Medorum partes essent secuti, inprimisque Timageniden et Attaginum, qui præ cæteris principes hujus factionis fuissent: quos nisi illi tradidissent, non abscedere decreverunt ab

ἢ ἐξέλωσι. (2) Ὡς δέ σφι ταῦτα ἔδοξε, οὕτω δὴ ἑνδεκάτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς συμβολῆς ἀπικόμενοι ἐπολιόρκεον Θηβαίους, κελεύοντες ἐκδιδόναι τοὺς ἄνδρας· οὐ βουλομένων δὲ τῶν Θηβαίων ἐκδιδόναι, τήν τε γῆν αὐτῶν ἔταμνον καὶ προσέβαλλον πρὸς τὸ τεῖχος.

LXXXVII. Καὶ οὐ γὰρ ἐπαύοντο σινόμενοι, εἰκοστῇ ἡμέρῃ ἔλεξε τοῖσι Θηβαίοισι Τιμηγενίδης τάδε, « ἄνδρες Θηβαῖοι, ἐπειδὴ οὕτω δέδοκται τοῖσι Ἕλλησι, μὴ πρότερον ἀπαναστῆναι πολιορκέοντας ἢ ἐξέλωσι Θήβας ἢ ἡμέας αὐτοῖσι παραδῶτε, νῦν ὦν ἡμέων εἵνεκεν γῆ ἡ Βοιωτίη πλέω μὴ ἀναπλήσῃ, ἀλλ' εἰ μὲν χρημάτων χρηΐζοντες πρόσχημα ἡμέας ἐξαιτέονται, χρήματά σφι δῶμεν ἐκ τοῦ κοινοῦ (σὺν γὰρ τῷ κοινῷ καὶ ἐμηδίσαμεν, οὐδὲ μοῦνοι ἡμεῖς), εἰ δὲ ἡμέων ἀληθέως δεόμενοι πολιορκέουσι, ἡμεῖς ἡμέας αὐτοὺς ἐς ἀντιλογίην παρέξομεν. » (3) Κάρτα τε ἔδοξεν εὖ λέγειν καὶ ἐς καιρὸν, αὐτίκα τε ἐπεκηρυκεύοντο πρὸς Παυσανίην οἱ Θηβαῖοι θέλοντες ἐκδιδόναι τοὺς ἄνδρας.

LXXXVIII. Ὡς δὲ ὡμολόγησαν ἐπὶ τούτοισι, Ἀτταγῖνος μὲν ἐκδιδρήσκει ἐκ τοῦ ἄστεος, παῖδας δὲ αὐτοῦ ἀπαχθέντας Παυσανίης ἀπέλυσε τῆς αἰτίης, φὰς τοῦ μηδισμοῦ παῖδας οὐδὲν εἶναι μεταιτίους. (2) Τοὺς δὲ ἄλλους ἄνδρας τοὺς ἐξέδοσαν οἱ Θηβαῖοι, οἱ μὲν ἐδόκεον ἀντιλογίης τε κυρήσειν καὶ δὴ χρήμασι ἐπεποίθεσαν διωθέεσθαι· ὁ δὲ ὡς παρέλαβε, αὐτὰ ταῦτα ὑπονοέων τὴν στρατιὴν τὴν τῶν συμμάχων ἅπασαν ἀπῆκε καὶ ἐκείνους ἀγαγὼν ἐς Κόρινθον διέφθειρε. Ταῦτα μὲν τὰ ἐν Πλαταιῇσι καὶ Θήβῃσι γενόμενα.

LXXXIX. Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκεος φεύγων ἐκ Πλαταιέων καὶ δὴ πρόσω ἐγίνετο. Ἀπικόμενον δέ μιν οἱ Θεσσαλοὶ παρὰ σφέας ἐπί τε ξείνια ἐκάλεον καὶ ἀνειρώτευν περὶ τῆς στρατιῆς τῆς ἄλλης, οὐδὲν ἐπιστάμενοι τῶν ἐν Πλαταιῇσι γενομένων. (2) Ὁ δὲ Ἀρτάβαζος γνοὺς ὅτι εἰ ἐθέλοι σφι πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀγώνων εἶπαι, αὐτός τε κινδυνεύσει ἀπολέσθαι καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ στρατός (ἐπιθήσεσθαι γάρ οἱ πάντα τινὰ οἴετο πυνθανόμενον τὰ γεγονότα), ταῦτα ἐκλογιζόμενος οὔτε πρὸς τοὺς Φωκέας ἐξηγόρευε οὐδὲν, πρός τε τοὺς Θεσσαλοὺς ἔλεγε τάδε, (3) « ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες Θεσσαλοὶ, ὡς ὁρᾶτε, ἐπείγομαί τε κατὰ τὴν ταχίστην ἐλῶν ἐς Θρηΐκην καὶ σπουδὴν ἔχω, πεμφθεὶς κατά τι πρῆγμα ἐκ τοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶνδε· αὐτὸς δὲ ὑμῖν Μαρδόνιος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ οὗτος κατὰ πόδας ἐμεῦ ἐλαύνων προσδόκιμός ἐστι. (4) Τοῦτον καὶ ξεινίζετε καὶ εὖ ποιεῦντες φαίνεσθε· οὐ γὰρ ὑμῖν ἐς χρόνον ταῦτα ποιεῦσι μεταμελήσει. » Ταῦτα δὲ εἴπας ἀπήλαυνε σπουδῇ τὴν στρατιὴν διὰ Θεσσαλίης τε καὶ Μακεδονίης ἰθὺ τῆς Θρηΐκης, ὡς ἀληθέως ἐπειγόμενος καὶ τὴν μεσόγαιαν τάμνων τῆς ὁδοῦ. (5) Καὶ ἀπικνέεται ἐς Βυζάντιον, καταλιπὼν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἑωυτοῦ συχνοὺς ὑπὸ Θρηΐκων τε κατακοπέντας κατ' ὁδὸν καὶ λιμῷ συστάντας καὶ καμάτῳ· ἐκ Βυζαντίου δὲ διέβη πλοίοισι. Οὗτος μὲν οὕτω ἀπενόστησε ἐς τὴν Ἀσίην.

XC. Τῆς δὲ αὐτῆς ἡμέρης τῆς περ ἐν Πλαταιῇσι τὸ

urbe, quin eam expugnassent. (2) Ubique hoc eis placuit, ita undecimo post pugnam die ad Thebas venerunt; urbemque obsidentes, postularunt ut prædicti viri sibi dederentur: et, negantibus Thebanis se id facturos, agrum illorum vastarunt, murumque oppugnarunt.

LXXXVII. Qui quum adsidue multa illis damna inferrent, vicesimo die Timagenides hæc apud Thebanos verba fecit: « Quoniam Græcis decretum est, cives Thebani, non prius ab oppugnatione desistere abscedereque, quam aut expugnassent Thebas, aut nos illis a vobis dediti essemus; nunc nostra caussa ne plura porro patiatur Bœotia terra! sed, si illi, pecuniarum avidi, in speciem tantum nos deposcunt, demus eis pecunias ex publico; nam publice omnes Medorum partes secuti sumus, non nos soli: sin vere nos deditos cupiunt, eaque caussa urbem oppugnant, nos ipsi ad caussam apud eos dicendam nos sistemus. » (2) Et hic sane optime dicere visus est et opportune: protinusque caduceatorem Thebani miserunt ad Pausaniam, significantes se viros illos esse tradituros.

LXXXVIII. De quo ut inter utrosque convenit, interim Attaginus quidem ex urbe clam profugit: cujus filios Pausanias ad se adductos absolvit crimine, Medismi culpam, dicens, pueros nullam habere. (2) Reliqui vero viri quos Thebani dediderunt, putabant illi quidem ad dicendam caussam se iri admissum, prætereaque confidebant pecuniis amoliri a se posse periculum: at id ipsum suspicatus Pausanias, postquam illos accepit, universum sociorum exercitum dimisit, et illos Corinthum abductos interfecit. Atque hæ quidem res sunt, ad Platæas et ad Thebas gestæ.

LXXXIX. Artabazus vero, Pharnacis filius, qui Platæis profugerat, jam longe admodum erat progressus. Qui ubi in Thessaliam pervenit, Thessali eum ad hospitium vocarunt, sciscitatique sunt de reliquo exercitu: necdum enim quidquam de rebus ad Platæas gestis compererant. (2) At Artabazus, bene gnarus, si de præliis factis id quod res erat illis aperuisset, verendum sibi esse, ne ipse cum exercitu suo pereat: unumquemque enim se adgressurum existimavit, qui quæ gesta erant cognovisset: hæc igitur secum reputans, nec apud Phocenses vulgaverat quidquam, et apud Thessalos hæc dixit: (3) « Ego quidem, ut videtis, Thessali, in Thraciam maturo pervenire; et celeritate utor, quippe præmissus e castris cum hisce ad rem quamdam peragendam. Ipse vero Mardonius, e vestigio me cum suo exercitu sequens, mox vobis aderit. (4) Hunc vos hospitio excipite, omniaque ei officia præstate: nec enim, id fecisse, in posterum vos pœnitebit. » His dictis, raptim per Thessaliam et Macedoniam recta Thraciam versus duxit exercitum, vere festinans, et per mediam terram viam carpens. (5) Denique Byzantium pervenit, relictis quidem de suo exercitu multis, qui partim a Thracibus in itinere cæsi erant, partim fame et laboribus conflictati perierant. Tum ex Byzantio navigiis trajecit: atque ita hic in Asiam est reversus.

XC. Quo die autem ad Platæas cladem Persæ acceperunt

τρῶμα ἐγένετο, συνεκύρησε γενέσθαι καὶ ἐν Μυκάλῃ τῆς Ἰωνίης. Ἐπεὶ γὰρ δὴ ἐν τῇ Δήλῳ κατέατο οἱ Ἕλληνες οἱ ἐν τῇσι νηυσὶ ἅμα Λευτυχίδῃ τῷ Λακεδαιμονίῳ ἀπικόμενοι, ἦλθόν σφι ἄγγελοι ἀπὸ Σάμου Λάμπων τε Θρασυκλέος καὶ Ἀθηναγόρης Ἀρχεστρατίδεω καὶ Ἡγησίστρατος Ἀρισταγόρεω, πεμφθέντες ὑπὸ Σαμίων λάθρῃ τῶν τε Περσέων καὶ τοῦ τυράννου Θεομήστορος τοῦ Ἀνδροδάμαντος, τὸν κατέστησαν Σάμου τύραννον οἱ Πέρσαι. (2) Ἐπελθόντων δέ σφεων ἐπὶ τοὺς στρατηγοὺς ἔλεγε Ἡγησίστρατος πολλὰ καὶ παντοῖα, ὡς ἢν μοῦνον ἴδωνται αὐτοὺς οἱ Ἴωνες ἀποστήσονται ἀπὸ Περσέων, καὶ ὡς οἱ βάρβαροι οὐκ ὑπομενέουσι· ἢν δὲ καὶ ἄρα ὑπομείνωσι, οὐκ ἑτέρην ἄγρην τοιαύτην εὑρέειν ἂν αὐτούς. (3) Θεούς τε κοινοὺς ἀνακαλέων προέτραπε αὐτοὺς ῥύσασθαι ἄνδρας Ἕλληνας ἐκ δουλοσύνης καὶ ἀπαμῦναι τὸν βάρβαρον. Εὐπετές τε αὐτοῖσι ἔφη ταῦτα γίνεσθαι· τάς τε γὰρ νέας αὐτῶν κακῶς πλώειν καὶ οὐκ ἀξιομάχους ἐκείνοισι εἶναι. Αὐτοί τε, εἴ τι ὑποπτεύουσι μὴ δόλῳ αὐτοὺς προάγοιεν, ἑτοῖμοι εἶναι ἐν τῇσι νηυσὶ τῇσι ἐκείνων ἀγόμενοι ὅμηροι εἶναι.

XCI. Ὡς δὲ πολλὸς ἦν λισσόμενος ὁ ξεῖνος ὁ Σάμιος, εἴρετο Λευτυχίδης, εἴτε κληδόνος εἵνεκεν ἐθέλων πυθέσθαι εἴτε καὶ κατὰ συντυχίην θεοῦ ποιεῦντος, « ὦ ξεῖνε Σάμιε, τί τοι τὸ οὔνομα; » Ὁ δὲ εἶπε, « Ἡγησίστρατος. » (2) Ὁ δὲ ὑπαρπάσας τὸν ἐπίλοιπον λόγον, εἴ τινα ὥρμητο λέγειν ὁ Ἡγησίστρατος, εἶπε, « δέκομαι τὸν οἰωνὸν τὸν ἡγησίστρατον, ὦ ξεῖνε Σάμιε. Σὺ δὲ ἡμῖν ποίεε ὅκως αὐτός τε δοὺς πίστιν ἀποπλεύσεαι καὶ οἱ σὺν σοὶ ἐόντες οἵδε, ἦ μὲν Σαμίους ἡμῖν προθύμους ἔσεσθαι συμμάχους. »

XCII. Ταῦτά τε ἅμα ἠγόρευε καὶ τὸ ἔργον προσῆγε· αὐτίκα γὰρ οἱ Σάμιοι πίστιν τε καὶ ὅρκια ἐποιεῦντο συμμαχίης πέρι πρὸς τοὺς Ἕλληνας. (2) Ταῦτα δὲ ποιήσαντες οἱ μὲν ἀπέπλωον· μετὰ σφέων γὰρ ἐκέλευε πλώειν τὸν Ἡγησίστρατον, οἰωνὸν τὸ οὔνομα ποιεύμενος· (3) οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπισχόντες ταύτην τὴν ἡμέρην, τῇ ὑστεραίῃ ἐκαλλιρέοντο, μαντευομένου σφι Δηϊφόνου τοῦ Εὐηνίου ἀνδρὸς Ἀπολλωνιήτεω, Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.

XCIII. Τοῦ τὸν πατέρα κατέλαβε Εὐήνιον πρῆγμα τοιόνδε. Ἔστι ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ ταύτῃ ἱρὰ ἡλίου πρόβατα, τὰ τὰς μὲν ἡμέρας βόσκεται παρὰ ποταμὸν ὃς ἐκ Λάκμωνος οὔρεος ῥέει διὰ τῆς Ἀπολλωνίης χώρης ἐς θάλασσαν παρ' Ὤρικον λιμένα, τὰς δὲ νύκτας ἀραιρημένοι ἄνδρες οἱ πλούτῳ τε καὶ γένεϊ δοκιμώτατοι τῶν ἀστῶν, οὗτοι φυλάσσουσι ἐνιαυτὸν ἕκαστος· (2) περὶ πολλοῦ γὰρ δὴ ποιεῦνται Ἀπολλωνιῆται τὰ πρόβατα ταῦτα ἐκ θεοπροπίου τινός· ἐν δὲ ἄντρῳ αὐλίζονται ἀπὸ τῆς πόλιος ἑκάς. Ἔνθα δὴ τότε ὁ Εὐήνιος οὗτος ἀραιρημένος ἐφύλασσε. Καί κοτε αὐτοῦ κατακοιμήσαντος τὴν φυλακὴν παρελθόντες λύκοι ἐς τὸ ἄντρον διέφθειραν τῶν προβάτων ὡς ἑξήκοντα. (3) Ὁ δὲ ὡς ἐπήϊσε, εἶχε σιγῇ καὶ ἔφραζε οὐδενί, ἐν νόῳ ἔχων ἀν-

illam, eodem die accidit ut alia calamitate ad Mycalen Ioniæ adfligerentur. Scilicet quum Deli sederent Græci, qui duce Leotychide Lacedæmonio cum classe advenerant, venerunt ad eos ex Samo legati, Lampon Thrasyclis filius, et Athenagoras Archestratidæ, et Hegesistratus Aristagoræ, a Samiis missi insciis Persis et inscio tyranno Theomestore, Androdamantis filio, quem Persæ tyrannum Sami constituerant. (2) Qui ubi Græcorum duces convenere, multa atque varia verba Hegesistratus fecit; dicens, si modo vidissent illos Iones, descituros esse a Persis, et ad illorum adventum discessuros barbaros; sive hi manserint, nullam aliam talem prædam Græcos umquam reperturos. (3) Denique communes deos invocans, hortatus illos est, ut homines Græcos servitute vellent liberare, et pellere Barbarum. Idque facile illis esse factu, ait: etenim et naves eorum male navigare, nec viros resistere illis posse. Quodsi quam suspicionem haberent per dolum se illos excitare, paratos se esse in illorum navibus obsidum loco abduci.

XCI. Quumque pluribus verbis orare non desisteret Samius hospes, tunc Leotychides, sive consulto capiendi ominis caussa, sive forte fortuna, deo ita volente, interrogavit eum: « Samie hospes, quodnam tibi nomen est? » Et ait ille, « Hegesistratus (*latine* Dux exercitus). » (2) Moxque Leotychides, intercipiens reliquum sermonem si quem adjecturus Hegesistratus esset, « Accipio, inquit, Samie hospes, omen ducem exercitus edens. Tu modo fac, et hi qui tecum sunt, ut, priusquam hinc abeatis, fidem nobis detis, revera Samios promptos nobis socios adfuturos. »

XCII. Hæc locutus, e vestigio rem exsequi adgressus est. Protinus enim Samii de societate cum Græcis fidem et jusjurandum dederunt: (2) eoque facto, duo ex legatis domum navigarunt; nam Hegesistratum secum navigare Leotychides jussit, nomen ejus pro omine accipiens. (3) Et illo quidem die se continuerunt Græci, postridie vero læta illis sacra fuere, interpretis sacrorum officio fungente Deiphono, Euenii filio, Apolloniata, ex illa Apollonia, quæ ad Ionium mare sita est.

XCIII. Deiphoni hujus pater Euenius fortuna usus erat hujusmodi. Sunt Apolloniæ oves Soli sacræ, quæ interdiu pascuntur juxta fluvium, qui ex Lacmone monte per agrum Apolloniaten prope Oricum portum in mare influit: noctu vero selecti viri, divitiis et genere spectatissimi inter cives, easdem oves custodiunt, quisque per anni spatium. (2) Nam oves has, ex oraculi responso quodam, maximi faciunt Apolloniatæ; stabulantur autem illæ in antro quodam procul ab urbe. Ibi eas tunc Euenius hic, ad id delectus, custodiebat: et nocte quadam, quum, vigilandi tempus dormiendo transigeret, ingressi in antrum lupi oves fere sexaginta corripuerunt. (3) Quod ubi ille animadvertit, tacuit, nec cuiquam edixit, alias cogitans emere

τικαταστήσειν ἄλλα πριάμενος. Καὶ οὐ γὰρ ἔλαθε τοὺς Ἀπολλωνιήτας ταῦτα γενόμενα, ἀλλ᾽ ὡς ἐπύθοντο, ὑπαγαγόντες μιν ὑπὸ δικαστήριον κατέκριναν, ὡς τὴν φυλακὴν κατακοιμήσαντα, τῆς ὄψιος στερηθῆναι. (4) Ἐπείτε δὲ τὸν Εὐήνιον ἐξετύφλωσαν, αὐτίκα μετὰ ταῦτα οὔτε πρόβατά σφι ἔτικτε οὔτε γῆ ἔφερε ὁμοίως καρπόν. Πρόφαντα δέ σφι ἔν τε Δωδώνῃ καὶ ἐν Δελφοῖσι ἐγίνετο. Ἔπειτεν ἐπειρώτευν τοὺς προφήτας τὸ αἴτιον τοῦ παρεόντος κακοῦ. (5) Οἱ δὲ αὐτοῖσι ἔφραζον ὅτι ἀδίκως τὸν φύλακον τῶν ἱρῶν προβάτων Εὐήνιον τῆς ὄψιος ἐστέρησαν· αὐτοὶ γὰρ ἐπορμῆσαι τοὺς λύκους, οὐ πρότερόν τε παύσεσθαι τιμωρέοντες ἐκείνῳ πρὶν ἢ δίκας δῶσι τῶν ἐποίησαν, ταύτας τὰς ἂν αὐτὸς ἕληται καὶ δικαιοῖ· τούτων δὲ τελεομένων αὐτοὶ δώσειν Εὐηνίῳ δόσιν τοιαύτην τὴν πολλούς μιν μακαριέειν ἀνθρώπων ἔχοντα.

XCIV. Τὰ μὲν χρηστήρια ταῦτά σφι ἐχρήσθη, οἱ δὲ Ἀπολλωνιῆται ἀπόρρητα ποιησάμενοι προέθεσαν τῶν ἀστῶν ἀνδράσι διαπρῆξαι. Οἱ δέ σφι διέπρηξαν ὧδε. (2) Κατημένου Εὐηνίου ἐν θώκῳ ἐλθόντες οἱ παρίζοντο καὶ λόγους ἄλλους ἐποιεῦντο, ἐς ὃ κατέβαινον συλλυπεύμενοι τῷ πάθεϊ. Ταύτῃ δὲ ὑπάγοντες εἰρώτεον τίνα δίκην ἂν ἕλοιτο, εἰ ἐθέλοιεν Ἀπολλωνιῆται δίκας ὑποστῆναι δώσειν τῶν ἐποίησαν. (3) Ὁ δὲ οὐκ ἀκηκοὼς τὸ θεοπρόπιον εἵλετο εἴπας εἴ τίς οἱ δοίη ἀγρούς, τῶν ἀστῶν οὐνομάσας τοῖσι ἠπίστατο εἶναι καλλίστους δύο κλήρους τῶν ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ, καὶ οἴκησιν πρὸς τούτοισι τὴν ᾔδεε καλλίστην ἐοῦσαν τῶν ἐν τῇ πόλι· τούτων δὲ ἔφη ἐπήβολος γενόμενος τοῦ λοιποῦ ἀμήνιτος εἶναι, καὶ δίκην οἱ ταύτην ἀποχρᾶν γενομένην. (4) Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἔλεγε, οἱ δὲ πάρεδροι εἶπαν ὑπολαβόντες, « Εὐήνιε, ταύτην δίκην Ἀπολλωνιῆται τῆς ἐκτυφλώσιος ἐκτίνουσί τοι κατὰ θεοπρόπια τὰ γενόμενα. » (5) Ὁ μὲν δὴ πρὸς ταῦτα δεινὰ ἐποιέετο, ἐνθεῦτεν πυθόμενος τὸν πάντα λόγον, ὡς ἐξαπατηθείς· οἱ δὲ πριάμενοι παρὰ τῶν ἐκτημένων διδοῦσί οἱ τὰ εἵλετο. Καὶ μετὰ ταῦτα αὐτίκα ἔμφυτον μαντικὴν εἶχε, ὥστε καὶ οὐνομαστὸς γενέσθαι.

XCV. Τούτου δὴ ὁ Δηΐφονος ἐὼν παῖς τοῦ Εὐηνίου ἀγόντων Κορινθίων ἐμαντεύετο τῇ στρατιῇ. Ἤδη δὲ καὶ τόδε ἤκουσα, ὡς ὁ Δηΐφονος ἐπιβατεύων τοῦ Εὐηνίου οὐνόματος ἐξελάμβανε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἔργα, οὐκ ἐὼν Εὐηνίου παῖς.

XCVI. Τοῖσι δὲ Ἕλλησι ὡς ἐκαλλίρησε, ἀνῆγον τὰς νέας ἐκ τῆς Δήλου πρὸς τὴν Σάμον. Ἐπεὶ δὲ ἐγένοντο τῆς Σαμίης πρὸς Καλάμοισι, οἱ μὲν αὐτοῦ ὁρμισάμενοι κατὰ τὸ Ἡραῖον τὸ ταύτῃ παρεσκευάζοντο ἐς ναυμαχίην, οἱ δὲ Πέρσαι πυθόμενοί σφεας προσπλώειν ἀνῆγον καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἤπειρον τὰς νέας τὰς ἄλλας, τὰς δὲ Φοινίκων ἀπῆκαν ἀποπλώειν. (2) Βουλευομένοισι γάρ σφι ἐδόκεε ναυμαχίην μὴ ποιέεσθαι· οὐ γὰρ ὦν ἐδόκεον ὁμοῖοι εἶναι. Ἐς δὲ τὴν ἤπειρον ἀπέπλωον, ὅκως ἔωσι ὑπὸ τὸν πεζὸν στρατὸν τὸν σφέτερον ἐόντα ἐν τῇ Μυκάλῃ, ὃς κελεύσαντος Ξέρξεω

et in illarum locum substituere. At non latuit Apolloniatas factum : qui, ut id cognoverunt, in judicium adductum Euenium condemnarunt, ut, quoniam ovium custodiam dormiendo transegisset, oculorum usu privaretur. (4) Sed, postquam eum excæcarunt, continuo deinde nec oves illis pepererunt, nec terra fructum, ut ante, edere cœpit. Inde oracula consulebant et Dodonæ et Delphis, caussamque ex prophetis quærebant præsentium malorum. (5) Responderunt illi, eo ipsis hæc accidere, quod sacrarum ovium custodem Euenium luminibus orbassent : se enim *(deos)* immisisse illos lupos; neque prius desituros esse illum ulcisci, quam ei pœnam facinoris dedissent Apolloniatæ, quamcumque ipse postulasset : quæ quando soluta fuerit pœna, daturos Euenio esse deos tale donum, cujus caussa multi homines beatum illum sint prædicaturi.

XCIV. Hæc Apolloniatis data sunt responsa; quæ illi clam habentes, civium suorum nonnullis negotium cum Euenio conficiendum mandarunt. Et hi ad id conficiendum hac usi sunt ratione. (2) Conveniunt Euenium in sella sedentem, eique adsidentes primum aliis de rebus verba faciunt, deinde ad commiserandam hominis calamitatem progressi, atque ita eum fallentes, interrogant quasnam pœnas esset postulaturus, si voluissent Apolloniatæ pœnas sustinere eorum quæ in illum admisissent. (3) Et ille, qui de oraculi responso nihil audiverat, optans ait : Si quis ipsi daret agros istos (ibi nominabat cives quosdam, quos noverat duo pulcerrima Apolloniæ prædia possidere), et ædes insuper in urbe, quas noverat ille pulcerrimas esse; hæc, inquit, si nactus fuisset, in posterum se non iraturum esse civibus, sed hac mulcta fore contentum. (4) Quæ ubi illi dixit, adsidentes ei cives responderunt : « Euenie, hanc mulctam, ex oraculi responso, solvunt tibi Apolloniatæ pro eo quod te luminibus privarunt. » (5) Et ille quidem, postquam rem totam cognovit, ægerrime tulit se ita esse circumventum : Apolloniatæ vero ea, quæ ille optaverat, empta a dominis, ei dederunt. Protinus autem ab hoc tempore insitam divinandi vim et sacra interpretandi idem Euenius habuit, ita ut hoc nomine celebris evaserit.

XCV. Hujus igitur Euenii filius Deiphonus, adductus a Corinthiis, sacrorum interpres fuit apud hunc exercitum. Audivi vero etiam, eumdem Deiphonum, usurpato Euenii nomine, passim per Græciam operam suam locasse, quum non fuisset Euenii filius.

XCVI. Græci, ut perlitarunt, naves ex Delo ad Samum moverunt; et postquam ad Calamos venerunt, terræ Samiæ locum ita nominatum, ibi prope Junonis templum, quod eo loci est, adpulerunt et ad navalem pugnam se compararunt. At Persæ, ubi illos adnavigare resciverunt, ipsi quoque naves moverunt; et cæteras quidem admoverunt continenti, Phœnicum vero naves ut abirent permiserunt. (2) Deliberantibus quippe visum erat, pugna navali non esse decernendum; nec enim se Græcis pares esse existimabant. Ad continentem autem navigarunt, quo essent sub pedestris exercitus sui tutamine, qui in

καταλελειμμένος τοῦ ἄλλου στρατοῦ Ἰωνίην ἐφύλασσε· τοῦ πλῆθος μὲν ἓξ μυριάδες, ἐστρατήγεε δὲ αὐτοῦ Τιγράνης κάλλεϊ τε καὶ μεγάθεϊ ὑπερφέρων Περσέων. (3) Ὑπὸ τοῦτον μὲν δὴ τὸν στρατὸν ἐβουλεύσαντο καταφυγόντες οἱ τοῦ ναυτικοῦ στρατηγοὶ ἀνειρύσαι τὰς νέας καὶ περιβαλέσθαι ἕρκος ἔρυμα τῶν νεῶν καὶ σφέων αὐτῶν κρησφύγετον.

XCVII. Ταῦτα βουλευσάμενοι ἀνήγοντο. Ἀπικόμενοι δὲ παρὰ τὸ τῶν Ποτνιέων ἱρὸν τῆς Μυκάλης ἐς Γαίσωνά τε καὶ Σκολοπόεντα, τῇ Δήμητρος Ἐλευσινίης ἐστὶ ἱρὸν, τὸ Φίλιστος ὁ Πασικλέος ἱδρύσατο Νείλεῳ τῷ Κόδρου ἐπισπόμενος ἐπὶ Μιλήτου κτιστὺν, (2) ἐνθαῦτα τάς τε νέας ἀνείρυσαν καὶ περιεβάλοντο ἕρκος καὶ λίθων καὶ ξύλων, δένδρεα ἐκκόψαντες ἥμερα, καὶ σκόλοπας περὶ τὸ ἕρκος κατέπηξαν. Καὶ παρεσκευάδατο ὡς πολιορκησόμενοι καὶ ὡς νικήσοντες· ἐπ' ἀμφότερα ἐπιλεγόμενοι γὰρ παρεσκευάδατο.

XCVIII. Οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς ἐπύθοντο οἰχωκότας τοὺς βαρβάρους ἐς τὴν ἤπειρον, ἤχθοντο ὡς ἐκπεφευγότων, ἐν ἀπορίῃ τε εἴχοντο ὅ τι ποιέωσι, εἴτε ἀπαλλάσσωνται ὀπίσω εἴτε καταπλώωσι ἐπ' Ἑλλησπόντου. (2) Τέλος δ' ἔδοξε τούτων μὲν μηδέτερα ποιέειν, ἐπιπλώειν δὲ ἐπὶ τὴν ἤπειρον. Παρασκευασάμενοι ὦν ἐς ναυμαχίην καὶ ἀποβάθρας καὶ τὰ ἄλλα ὅσων ἔδεε, ἔπλωον ἐπὶ τῆς Μυκάλης. (3) Ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ τε ἐγίνοντο τοῦ στρατοπέδου καὶ οὐδεὶς ἐφαίνετό σφι ἐπαναγόμενος, ἀλλ' ὥρεον νέας ἀνελκυσμένας ἔσω τοῦ τείχεος, πολλὸν δὲ πεζὸν παρακεκριμένον παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἐνθαῦτα πρῶτον μὲν ἐν τῇ νηὶ παραπλώων, ἐγχρίμψας τῷ αἰγιαλῷ τὰ μάλιστα, Λευτυχίδης ὑπὸ κήρυκος προηγόρευε τοῖσι Ἴωσι λέγων, (4) « ἄνδρες Ἴωνες, ὅσοι ὑμέων τυγχάνουσι ἐπακούοντες, μάθετε τὰ λέγω· πάντως γὰρ οὐδὲν συνήσουσι Πέρσαι τῶν ἐγὼ ὑμῖν ἐντέλλομαι. Ἐπεὰν συμμίσγωμεν, μεμνῆσθαί τινα χρὴ ἐλευθερίης μὲν πάντων πρῶτον, μετὰ δὲ τοῦ συνθήματος Ἥβης. Καὶ τάδε ἴστω καὶ ὁ μὴ ἐπακούσας ὑμέων πρὸς τοῦ ἐπακούσαντος. » (5) Ὡυτὸς δὲ οὗτος ἐὼν τυγχάνει νόος τοῦ πρήγματος καὶ ὁ Θεμιστοκλέος ὁ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ· ἢ γὰρ δὴ λαθόντα τὰ ῥήματα τοὺς βαρβάρους ἔμελλε τοὺς Ἴωνας πείσειν, ἢ ἔπειτεν ἀνενειχθέντα ἐς τοὺς βαρβάρους ποιήσειν ἀπίστους τοῖσι Ἕλλησι.

XCIX. Λευτυχίδεω δὲ ταῦτα ὑποθεμένου δεύτερα δὴ τάδε ἐποίευν οἱ Ἕλληνες· προσσχόντες τὰς νέας ἀπέβησαν ἐς τὸν αἰγιαλόν. Καὶ οὗτοι μὲν ἐτάσσοντο, οἱ δὲ Πέρσαι ὡς εἶδον τοὺς Ἕλληνας παρασκευαζομένους ἐς μάχην καὶ τοῖσι Ἴωσι παραινέσαντας, τοῦτο μὲν ὑπονοήσαντες τοὺς Σαμίους τὰ Ἑλλήνων φρονέειν ἀπαιρέονται τὰ ὅπλα. (2) Οἱ γὰρ ὦν Σάμιοι ἀπικομένων Ἀθηναίων αἰχμαλώτων ἐν τῇσι νηυσὶ τῶν βαρβάρων, τοὺς ἔλαβον ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν λελειμμένους οἱ Ξέρξεω, τούτους λυσάμενοι πάντας ἀποπέμπουσι ἐποδιάσαντες ἐς τὰς Ἀθήνας· τῶν εἵνεκεν οὐκ ἥκιστα ὑποψίην εἶχον, πεντακοσίας κεφαλὰς τῶν Ξέρξεω πολεμίων λυσάμενοι. (3) Τοῦτο δὲ τὰς διόδους τὰς ἐς τὰς κορυφὰς τῆς Μυκά-

Mycale erat, nempe jussu Xerxis de reliquo exercitu ibi custodiendæ Ioniæ caussa relictus. Sexaginta hominum millia erant, quibus Tigranes præerat, vir et forma et statura inter Persas eminens. (3) Hujus igitur sub exercitus tutamen se recipere decreverunt duces classis, navesque in terram subducere, et vallo circumdare, quod simul munimentum navibus et sibi refugium esset.

XCVII. Hoc inito consilio moverunt Persæ; quumque prænavigato Potniarum (*dominarum, dearum : nisi* Potniensium) templo, quod in Mycale est, in Gæsonem et Scolopoentem venissent, ubi est Cereris Eleusiniæ templum, quod Philistus statuit, Pasiclis filius, Neleum Codri filium ad Miletum condendam secutus : (2) ibi subduxerunt naves; et, cæsis arboribus frugiferis, muro eas circumdederunt partim ligneo, partim lapideo, palosque præacutos circa murum defixerunt. Denique, in utramque partem re deliberata, et ad tolerandam obsidionem et ad superandum hostem sese comparabant.

XCVIII. Græci, ut ad continentem abiisse barbaros cognoverunt, ægre ferebant quod sibi e manibus essent elapsi : nec vero satis certi erant quid facerent ipsi, utrum domum redirent, an in Hellespontum navigarent. (2) Ad extremum decreverunt neutrum horum facere, sed ad continentem dirigere naves. Itaque præparatis scalis et aliis rebus quarum in navali pugna usus est, versus Mycalen navigarunt. (3) Ubi vero prope castra fuerunt hostium, neque quisquam adparuit qui adversus illos egrederetur, naves autem viderunt intra murum subductas, et frequentem peditatum secundum littus in acie stantem; ibi tunc Leotychides, primum, præter littus quam proxime potuit navigans, præconis voce hæc verba Ionibus adclamavit : (4) « Viri Iones, quotquot estis qui me auditis, accipite quæ dico! omnino enim non intelligent Persæ quæ vobis mando. Quando ad manus venerimus cum hoste, tum quisque vestrûm ante omnia libertatis memento, deinde vero tesseræ Hebæ. Hæc etiam qui vocem meam non exaudierit cognoscat vestrûm ex his qui audiverint. » (5) Cujus sermonis idem consilium fuit quod Themistoclis ad Artemisium. Scilicet, si barbaros laterent dicta, persuasurum se speravit Ionibus ut deficiant; sive illa ad barbaros fuissent delata, facturum ut hi Græcis (*Ionibus*) diffiderent.

XCIX. Deinde, postquam ita Ionas hortatus Leotychides est, hæc fecerunt Græci : adpulsis ad littus navibus escenderunt, aciemque instruxerunt. Persæ vero, quum Græcos cernerent ad pugnandum paratos, scirentque hortatos eos esse Ionas; nec Samiis nec Milesiis satis fidebant. Et Samiis quidem, quod eos suspicarentur cum Græcis sentire, arma adimunt. (2) Samii enim, quum in classe barbarorum advenissent Athenienses captivi, quos in Attica relictos ceperat Xerxis exercitus, hos omnes pretio redemerant, et dato viatico Athenas remiserant : quo magis hos suspicio premebat, ut qui quingenta capita hostium Xerxis liberassent captivitate. (3) Milesios vero jusserunt exitus viarum,

λης φερούσας προστάσσουσι τοῖσι Μιλησίοισι φυλάσσειν ὡς ἐπισταμένοισι δῆθεν μάλιστα τὴν χώρην· ἐποίευν δὲ τούτου εἵνεκεν, ἵνα ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου ἔωσι. (4) Τούτους μὲν Ἰώνων τοῖσι καὶ κατεδόκεον νεοχμὸν ἄν τι ποιέειν δυνάμιος ἐπιλαβομένοισι, τρόποισι τοιούτοισι προεφυλάσσοντο οἱ Πέρσαι, αὐτοὶ δὲ συνεφόρησαν τὰ γέρρα ἕρκος εἶναί σφι.

C. Ὡς δὲ ἄρα παρεσκευάδατο τοῖσι Ἕλλησι, προσήϊσαν πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ἰοῦσι δέ σφι φήμη τε ἐσέπτατο ἐς τὸ στρατόπεδον πᾶν καὶ κηρυκήϊον ἐφάνη ἐπὶ τῆς κυματωγῆς κείμενον· ἡ δὲ φήμη διῆλθέ σφι ὧδε, ὡς οἱ Ἕλληνες τὴν Μαρδονίου στρατιὴν νικῷεν ἐν Βοιωτοῖσι μαχόμενοι. (2) Δῆλα δὴ πολλοῖσι τεκμηρίοισί ἐστι τὰ θεῖα τῶν πρηγμάτων, εἰ καὶ τότε τῆς αὐτῆς ἡμέρης συμπιπτούσης τοῦ τε ἐν Πλαταιῇσι καὶ τοῦ ἐν Μυκάλῃ μέλλοντος ἔσεσθαι τρώματος φήμη τοῖσι Ἕλλησι τοῖσι ταύτῃ ἐσαπίκετο, ὥστε θαρσῆσαί τε τὴν στρατιὴν πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐθέλειν προθυμότερον κινδυνεύειν.

CI. Καὶ τόδε ἕτερον συνέπεσε γενόμενον, Δήμητρος τεμένεα Ἐλευσινίης παρ' ἀμφοτέρας τὰς συμβολὰς εἶναι· καὶ γὰρ δὴ ἐν τῇ Πλαταιίδι παρ' αὐτὸ τὸ Δημήτριον ἐγένετο, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, ἡ μάχη, καὶ ἐν Μυκάλῃ ἔμελλε ὡσαύτως ἔσεσθαι. (2) Γεγονέναι δὲ νίκην τῶν μετὰ Παυσανίεω Ἑλλήνων ὀρθῶς σφι ἡ φήμη συνέβαινε ἐλθοῦσα· τὸ μὲν γὰρ ἐν Πλαταιῇσι πρωῒ ἔτι τῆς ἡμέρης ἐγίνετο, τὸ δὲ ἐν Μυκάλῃ περὶ δείλην. (3) Ὅτι δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρης συνέβαινε γίνεσθαι μηνός τε τοῦ αὐτοῦ, χρόνῳ οὐ πολλῷ σφι ὕστερον δῆλα ἀναμανθάνουσι ἐγένετο. Ἦν δὲ ἀρρωδίη σφι πρὶν τὴν φήμην ἐσαπικέσθαι, οὔτι περὶ σφέων αὐτῶν οὕτω ὡς τῶν Ἑλλήνων, μὴ περὶ Μαρδονίῳ πταίσῃ ἡ Ἑλλάς. (4) Ὡς μέντοι ἡ κληδὼν αὕτη σφι ἐσέπτατο, μᾶλλόν τι καὶ ταχύτερον τὴν πρόσοδον ἐποιεῦντο. Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες καὶ οἱ βάρβαροι ἔσπευδον ἐς τὴν μάχην, ὥς σφι καὶ αἱ νῆσοι καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἄεθλα προεκέετο.

CII. Τοῖσι μέν νυν Ἀθηναίοισι καὶ τοῖσι προσεχέσι τούτοισι τεταγμένοισι, μέχρι κου τῶν ἡμισέων, ἡ ὁδὸς ἐγίνετο κατ' αἰγιαλόν τε καὶ ἄπεδον χῶρον, τοῖσι δὲ Λακεδαιμονίοισι καὶ τοῖσι ἐπεξῆς τούτοισι τεταγμένοισι κατά τε χαράδρην καὶ οὔρεα. (2) Ἐν ᾧ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι περιήϊσαν, οὗτοι οἱ ἐπὶ τῷ ἑτέρῳ κέρεϊ [ἔτι] καὶ δὴ ἐμάχοντο. Ἕως μέν νυν τοῖσι Πέρσῃσι ὄρθια ἦν τὰ γέρρα, ἠμύνοντό τε καὶ οὐδὲν ἔλασσον εἶχον τῇ μάχῃ· ἐπεὶ δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν προσεχέων ὁ στρατὸς, ὅκως ἑωυτῶν γένηται τὸ ἔργον καὶ μὴ Λακεδαιμονίων, παρακελευσάμενοι ἔργου εἴχοντο προθυμότερον, ἐνθεῦτεν ἤδη ἑτεροιοῦτο τὸ πρῆγμα. (3) Διωσάμενοι γὰρ τὰ γέρρα οὗτοι φερόμενοι ἐσέπεσον ἀλέες ἐς τοὺς Πέρσας, οἱ δὲ δεξάμενοι καὶ χρόνον συχνὸν ἀμυνόμενοι τέλος ἔφευγον ἐς τὸ τεῖχος. (4) Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικυώνιοι καὶ Τροιζήνιοι (οὕτω γὰρ ἔσαν ἐπεξῆς τεταγμένοι) συνεπισπόμενοι συνεσέπιπτον ἐς τὸ

custodire ad Mycalæ cacumina ferentium, ut qui regionem optime nossent: id autem hoc consilio fecerunt, ut illi extra castra essent. (4) Ab his igitur Ionibus, quos suspicabantur, si potestatem nanciscerentur, res novas molituros, hoc modo sibi Persæ præcaverunt: ipsi vero crates comportarunt, quæ sibi pro vallo essent.

C. Jam Græci, instructa acie, ibant in hostem, quum subito fama quædam pervolavit universum exercitum, et caduceus conspectus est in littore depositus. Currebat autem fama hujusmodi, Græcos in Bœotia exercitum Mardonii prælio superasse. (2) Nempe multis utique documentis declarantur res quæ divinitus contingunt; quandoquidem tunc quoque, quum idem congruit dies quo et ad Platæas cladem Persæ acceperunt et ad Mycalen accepturi erant, ad Græcos hic stantes fama pervenit; quo factum est, ut multo majorem fiduciam caperet exercitus, et ad subeundum periculum esset alacrior.

CI. Atque etiam hoc alterum contigit ut concurreret, quod utraque pugna prope Cereris Eleusiniæ templum pugnata sit. Nam prope Cereris templum et in Platæensi agro, ut supra dixi, pugnatum est, et nunc ad Mycalen pariter pugnaturi erant. (2) Victoriam autem jam tum reportasse Græcos cum Pausania, recte his fama nunciavit: nam Platæensis pugna matutino adhuc tempore hujus diei pugnata erat, hæc autem ad Mycalen sub vesperam. (3) Pugnatam autem esse utramque pugnam eodem ejusdem mensis die, haud multo post, ratione inita, liquido cognoverunt. Anxii autem fuerant, priusquam hæc fama advenit, non tam sui caussa, quam omnium Græcorum, metuentes ne Mardonio succumberet Græcia: (4) sed postquam illa exercitum pervolavit fama, eo confidentiores et celeriore gradu in hostem iverunt. Igitur et Græci et barbari pugnandi studio flagrabant, quippe quibus et insulæ et Hellespontus præmium victoriæ propositum erat.

CII. Athenienses, et qui proxime illos locati erant, dimidium fere totius exercitus, viam habebant secundum littus et per plana loca; Lacedæmonii vero, et qui post hos locati, per voraginem et montana. (2) Dumque hi circumibant, illi in altero cornu pugnam jam commiserant. Quamdiu igitur Persis rectæ stabant crates, repugnabant illi hostibus, neque eis erant inferiores. Sed quum Athenienses hisque proximi, quo ipsorum esset factum, non Lacedæmoniorum, invicem cohortati, acrius incumberent operi, tum quidem mutata est rei facies. (3) Perruptis enim cratibus ingenti impetu conferti in Persas irruebant: et illi exceperunt quidem impetum, et per sat longum tempus repugnarunt; ad extremum vero intra murum profugerunt. (4) Quos insecuti Athenienses cum Corinthiis et Sicyoniis et Trœzeniis (hi enim ita deinceps in acie locati erant), simul

τεῖχος. Ὡς δὲ καὶ τὸ τεῖχος ἀραίρητο, οὔτ' ἔτι πρὸς ἀλκὴν ἐτράποντο οἱ βάρβαροι, πρὸς φυγήν τε ὡρμέατο οἱ ἄλλοι πλὴν Περσέων· οὗτοι δὲ κατ' ὀλίγους γινόμενοι ἐμάχοντο τοῖσι αἰεὶ ἐς τὸ τεῖχος ἐσπίπτουσι Ἑλλήνων. (5) Καὶ τῶν στρατηγῶν τῶν Περσικῶν δύο μὲν ἀποφεύγουσι, δύο δὲ τελευτέουσι· Ἀρταΰντης μὲν καὶ Ἰθαμίτρης τοῦ ναυτικοῦ στρατηγέοντες ἀποφεύγουσι, Μαρδόντης δὲ καὶ ὁ τοῦ πεζοῦ στρατηγὸς Τιγράνης μαχόμενοι τελευτέουσι.

CIII. Ἔτι δὲ μαχομένων τῶν Περσέων ἀπίκοντο Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ συνδιεχείριζον. Ἔπεσον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων συχνοὶ ἐνθαῦτα, ἄλλοι τε καὶ Σικυώνιοι καὶ στρατηγὸς Περίλεως. (2) Τῶν δὲ Σαμίων οἱ στρατευόμενοι ἐόντες τε ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῷ Μηδικῷ καὶ ἀπαραιρημένοι τὰ ὅπλα, ὡς εἶδον αὐτίκα κατ' ἀρχὰς γινομένην ἑτεραλκέα τὴν μάχην, ἔρδον ὅσον ἐδυνέατο προσωφελέειν ἐθέλοντες τοῖσι Ἕλλησι. (3) Σαμίους δὲ ἰδόντες οἱ ἄλλοι Ἴωνες ἄρξαντας, οὕτω δὴ καὶ αὐτοὶ ἀποστάντες ἀπὸ Περσέων ἐπέθεντο τοῖσι βαρβάροισι.

CIV. Μιλησίοισι δὲ προσετέτακτο μὲν τῶν Περσέων τὰς διόδους τηρέειν, σωτηρίης εἵνεκέν σφι, ὡς ἢν ἄρα σφέας καταλαμβάνῃ οἷά περ κατέλαβε, ἔχοντες ἡγεμόνας σώζωνται ἐς τὰς κορυφὰς τῆς Μυκάλης. Ἐτάχθησαν μέν νυν ἐπὶ τοῦτο τὸ πρῆγμα οἱ Μιλήσιοι τούτου τε εἵνεκεν, καὶ ἵνα μὴ παρεόντες ἐν τῷ στρατοπέδῳ τι νεοχμὸν ποιέοιεν· (2) οἱ δὲ πᾶν τὸ ἐναντίον τοῦ προστεταγμένου ἐποίευν, ἄλλας τε κατηγεόμενοί σφι ὁδοὺς φεύγουσι, αἳ δὴ ἔφερον ἐς τοὺς πολεμίους, καὶ τέλος αὐτοί σφι ἐγίνοντο κτείνοντες πολεμιώτατοι. Οὕτω δὴ τὸ δεύτερον Ἰωνίη ἀπὸ Περσέων ἀπέστη.

CV. Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ μάχῃ Ἑλλήνων ἠρίστευσαν Ἀθηναῖοι, καὶ Ἀθηναίων Ἑρμόλυκος ὁ Εὐθύνου, ἀνὴρ παγκράτιον ἐπασκήσας. Τοῦτον δὲ τὸν Ἑρμόλυκον κατέλαβε ὕστερον τούτων, πολέμου ἐόντος Ἀθηναίοισί τε καὶ Καρυστίοισι, ἐν Κύρνῳ τῆς Καρυστίης χώρης ἀποθανόντα ἐν μάχῃ κέεσθαι ἐπὶ Γεραιστῷ. (2) Μετὰ δὲ Ἀθηναίους Κορίνθιοι καὶ Τροιζήνιοι καὶ Σικυώνιοι ἠρίστευσαν.

CVI. Ἐπείτε δὲ κατεργάσαντο οἱ Ἕλληνες τοὺς πολλοὺς τοὺς μὲν μαχομένους, τοὺς δὲ καὶ φεύγοντας τῶν βαρβάρων, τὰς νέας ἐνέπρησαν καὶ τὸ τεῖχος ἅπαν, τὴν ληίην προεξαγαγόντες ἐς τὸν αἰγιαλόν, καὶ θησαυρούς τινας χρημάτων εὗρον. (2) Ἐμπρήσαντες δὲ τὸ τεῖχος καὶ τὰς νέας ἀπέπλεον. Ἀπικόμενοι δὲ ἐς Σάμον οἱ Ἕλληνες ἐβουλεύοντο περὶ ἀναστάσιος τῆς Ἰωνίης, καὶ ὅκῃ χρεὼν εἴη τῆς Ἑλλάδος κατοικίσαι τῆς αὐτοὶ ἐγκρατέες ἔσαν, τὴν δὲ Ἰωνίην ἀπεῖναι τοῖσι βαρβάροισι· (3) ἀδύνατον γὰρ ἐφαίνετό σφι εἶναι ἑωυτούς τε Ἰώνων προκατῆσθαι φρουρέοντας τὸν πάντα χρόνον, καὶ ἑωυτῶν μὴ προκατημένων Ἴωνας οὐδεμίαν ἐλπίδα εἶχον χαίροντας πρὸς τῶν Περσέων ἀπαλλάξειν. (4) Πρὸς ταῦτα Πελοποννησίων μὲν τοῖσι ἐν τέλεϊ ἐοῦσι ἐδόκεε τῶν μηδισάντων ἐθνέων τῶν Ἑλληνικῶν τὰ ἐμ-

cum illis intra murum irruerunt. Ut igitur etiam castellum hoc expugnatum est, omissa pugna barbari fugam corripuere, exceptis Persis; qui, etiam ad exiguum licet numerum redacti, constanter tamen Græcis, adsidue irruentibus, sese opposuerunt. (5) Et ex ducibus quidem Persicis duo fuga evasere, duo vero perierunt. Artayntes et Ithamitres, classiariorum præfecti, fuga salutem petierunt; pugnantes vero ceciderunt Mardontes et imperator pedestris exercitus Tigranes.

CIII. Dum adhuc pugnabant Persæ, advenerunt Lacedæmonii, quique cum his erant, et reliqua simul peregerunt. Ceciderunt autem ibi ex ipsis etiam Græcis haud pauci; quum alii, tum ex Sicyoniis multi, eorumque dux Perilaus. (2) Samii vero, qui in exercitu Medico militabant, quibus arma erant adempta, quum jam initio vidissent ancipitem esse pugnam, quidquid in eorum fuit potestate, fecerunt, quo Græcos juvarènt. (3) Et reliqui Iones, videntes Samios initium facere defectionis, ipsi quoque a Persis deficientes, adorti sunt barbaros.

CIV. Jam Milesiis quidem mandatum erat, ut viarum exitus custodirent, salutis caussa Persarum; quo, si eis accidisset id quod etiam accidit, ducibus his uterentur, quorum ope in cacumina Mycalæ salvi evaderent. Hoc quidem consilio Milesios Persæ ibi locaverant ad illud efficiendum: simul vero, ne, si exercitui adessent, novi quidpiam molirentur. (2) At illi plane contrarium ejus, quod mandatum erat, fecerunt: fugientes quippe barbaros per contrarias duxerunt vias, quæ ad hostes ferebant; et ad extremum eos ipsi, ut infensissimi hostes, interfecerunt. Ita quidem iterum Ionia a Persis defecit.

CV. In hac ad Mycalen pugna inter Græcos virtutis præmium obtinuerunt Athenienses; et ex Atheniensibus Hermolycus Euthyni filius, pancratiastes. Idem vero Hermolycus post hæc, quum bellum gererent Athenienses cum Carystiis, Cyrni in agro Carystio cecidit in prælio, et prope Geræstum sepultus est. (2) Post Athenienses autem Corinthii et Trœzenii et Sicyonii præcipuam virtutis laudem commeruerunt.

CVI. Græci, plerisque barbarorum, partim in prælio, partim in fuga interfectis, naves cremarunt et totum munimentum, præda prius egesta et in littore deposita: repererantque arcas nonnullas rebus pretiosis repletas. (2) Munitione et navibus incensis, retro navigarunt. Deinde, postquam Samum pervenere, deliberarunt de Ionia in aliam terram transferenda, et qua parte Græciæ, quæ in potestate esset Græcorum, sedes Ionibus sint adsignandæ. Ionia enim videbatur barbaris esse relinquenda, (3) quandoquidem fieri non posset ut ipsi perpetuo Ioniæ præsiderent, eamque custodirent; Iones autem, nisi sub Græcorum præsidio essent, nequaquam sperare possent, salvos se fore nec pœnas Persis daturos. (4) Qua proposita deliberatione, qui ex Peloponnesiis aderant dignitate eminentes, emporia Græcorum qui cum Medis sensissent, ejectis incolis, cum

πόρια ἐξαναστήσαντας δοῦναι τὴν χώρην Ἴωσι ἐνοικῆσαι· Ἀθηναίοισι δὲ οὐκ ἐδόκεε ἀρχὴν Ἰωνίην γενέσθαι ἀνάστατον, οὐδὲ Πελοποννησίοισι περὶ τῶν σφετέρων ἀποικιέων βουλεύειν. (5) Ἀντιτεινόντων δὲ τούτων προθύμως εἶξαν οἱ Πελοποννήσιοι. Καὶ οὕτω δὴ Σαμίους τε καὶ Χίους καὶ Λεσβίους, καὶ τοὺς ἄλλους νησιώτας οἳ ἔτυχον συστρατευόμενοι τοῖσι Ἕλλησι, ἐς τὸ συμμαχικὸν ἐποιήσαντο, πίστι τε καταλαβόντες καὶ ὁρκίοισι ἐμμενέειν τε καὶ μὴ ἀποστήσεσθαι. (6) Τούτους δὲ καταλαβόντες ὁρκίοισι ἔπλεον τὰς γεφύρας λύσοντες· ἔτι γὰρ ἐδόκεον ἐντεταμένας εὑρήσειν. Οὗτοι μὲν δὴ ἐπ' Ἑλλησπόντου ἔπλεον.

CVII. Τῶν δὲ ἀποφυγόντων βαρβάρων ἐς τὰ ἄκρα τε τῆς Μυκάλης κατειληθέντων, ἐόντων οὐ πολλῶν, ἐγίνετο κομιδὴ ἐς Σάρδις. (2) Πορευομένων δὲ κατ' ὁδὸν Μασίστης ὁ Δαρείου παρατυχὼν τῷ πάθεϊ τῷ γεγονότι τὸν στρατηγὸν Ἀρταΰντην ἔλεγε πολλά τε καὶ κακά, ἄλλα τε καὶ γυναικὸς κακίω φὰς αὐτὸν εἶναι τοιαῦτα στρατηγήσαντα, καὶ ἄξιον εἶναι παντὸς κακοῦ τὸν βασιλέος οἶκον κακώσαντα. (3) Παρὰ δὲ τοῖσι Πέρσῃσι γυναικὸς κακίω ἀκοῦσαι δέννος μέγιστός ἐστι. Ὁ δὲ ἐπεὶ πολλὰ ἤκουσε, δεινὰ ποιεύμενος σπᾶται ἐπὶ τὸν Μασίστην τὸν ἀκινάκεα, ἀποκτεῖναι ἐθέλων. (4) Καί μιν ἐπιθέοντα φρασθεὶς Ξειναγόρης ὁ Πρηξίλεω ἀνὴρ Ἁλικαρνησσεὺς ὄπισθε ἑστεὼς αὐτοῦ Ἀρταΰντεω, ἁρπάζει μέσον καὶ ἐξάρας παίει ἐς τὴν γῆν· καὶ ἐν τούτῳ οἱ δορυφόροι Μασίστεω προέστησαν. (5) Ὁ δὲ Ξειναγόρης ταῦτα ἐργάσατο χάριτα αὐτῷ τε Μασίστῃ τιθέμενος καὶ Ξέρξῃ, ἐκσώζων τὸν ἀδελφεὸν τὸν ἐκείνου· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Ξειναγόρης Κιλικίης πάσης ἦρξε δόντος βασιλέος. (6) Τῶν δὲ κατ' ὁδὸν πορευομένων οὐδὲν ἔτι πλέον ἐγένετο τούτων, ἀλλ' ἀπικνέονται ἐς Σάρδις. Ἐν δὲ τῇσι Σάρδισι ἐτύγχανε ἐὼν βασιλεὺς ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου, ἐπείτε ἐξ Ἀθηνέων προσπταίσας τῇ ναυμαχίῃ φυγὼν ἀπίκετο.

CVIII. Τότε δὴ ἐν τῇσι Σάρδισι ἐὼν ἄρα ἤρα τῆς Μασίστεω γυναικός, ἐούσης καὶ ταύτης ἐνθαῦτα. Ὡς δέ οἱ προσπέμποντι οὐκ ἐδύνατο κατεργασθῆναι, οὐδὲ βίην προσέφερε προμηθεόμενος τὸν ἀδελφεὸν Μασίστην· (τὠυτὸ δὲ τοῦτο εἶχε καὶ τὴν γυναῖκα· εὖ γὰρ ἠπίστατο βίης οὐ τευξομένη·) (2) ἐνθαῦτα δὴ Ξέρξης ἐργόμενος τῶν ἄλλων πρήσσει τὸν γάμον τοῦτον τῷ παιδὶ τῷ ἑωυτοῦ Δαρείῳ, θυγατέρα τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ Μασίστεω, δοκέων αὐτὴν μᾶλλον λάμψεσθαι ἢν ταῦτα ποιήσῃ. Ἁρμόσας δὲ καὶ τὰ νομιζόμενα ποιήσας ἀπήλαυνε ἐς Σοῦσα. (3) Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖ τε ἀπίκετο καὶ ἠγάγετο ἐς ἑωυτοῦ Δαρεῖος τὴν γυναῖκα, οὕτω δὴ τῆς Μασίστεω μὲν γυναικὸς ἐπέπαυτο, ὁ δὲ διαμειψάμενος ἤρα τε καὶ ἐτύγχανε τῆς Δαρείου μὲν γυναικός, Μασίστεω δὲ θυγατρός· οὔνομα δὲ τῇ γυναικὶ ταύτῃ ἦν Ἀρταΰντη.

CIX. Χρόνου δὲ προϊόντος ἀνάπυστα γίνεται τρόπῳ τοιῷδε. Ἐξυφήνασα Ἄμηστρις ἡ Ξέρξεω γυνὴ φᾶρος μέγα τε καὶ ποικίλον καὶ θέης ἄξιον διδοῖ Ξέρξῃ.

agro ad quodque emporium pertinente, Ionibus tradi debere censebant incolenda. Contra Athenienses nullo pacto Ionas aliam in terram transferendos censebant, nec decere Peloponnesios de ipsorum coloniis quidquam statuere. (5) Quibus obnitentibus, haud inviti Peloponnesii concesserunt. Itaque Samios, et Chios, et Lesbios, reliquosque insulares, qui arma et naves cum Græcis sociaverant, in commune sociorum receperunt, fide et jurejurando adstrictos de societate constanter et cum fide servanda. (6) His jurejurando adstrictis, ad Hellespontum navigarunt, pontes soluturi, quos adhuc stratos se reperturos esse existimaverant.

CVII. Qui ex barbaris fuga evaserunt, numero haud multi, in Mycalæ cacumina compulsi erant, hi deinde Sardes salvi redierunt. (2) Qui dum eo revertuntur, in itinere Masistes, Darii filius, qui acceptæ cladi interfuerat, ducem exercitus Artaynten multis insectatus est maledictis, quum alia dicens, tum et esse illum muliere ignaviorem, quod isto modo bellum administrasset; et quavis pœna dignum esse, qui regis domum illa calamitate adfecisset. (3) Apud Persas autem muliere ignaviorem audire, maximum opprobrium est. Et ille his diu auditis indignatus, acinacen eduxit, interfecturus Masisten. (4) Sed irruentem in eum cernens Xenagoras, Praxilai filius, Halicarnassensis, a tergo stans ipsius Artayntæ, corripuit medium, sublatumque prostravit humum: atque interim adcurrentes satellites Masisten protexerunt. (5) Quo facto Xenagoras et apud Masisten, et apud Xerxem, servato fratre, gratiam iniit: ob idemque factum dein a Xerxe universæ Ciliciæ præfectus est. (6) In reliquo itinere nihil amplius memorabile accidit: itaque Sardes hi venere. Morabatur autem tunc Sardibus Xerxes ab eo inde tempore quo post cladem mari acceptam, Athenis fugiens, hanc in urbem venerat.

CVIII. Sardibus igitur dum Xerxes moratur, amore tunc captus est uxoris Masistæ, quæ et ipsa ibi erat. Quum vero missis qui eam sollicitarent nihil profecisset, nec vim ei vellet inferre, ratione habita fratris sui Masistæ; (quod ipsum etiam mulierem retinuit, bene gnaram sibi vim non iri illatum;) (2) tum ille, quum nulla ei alia via pateret, filio suo Dario hasce conciliat nuptias, nempe filiam hujus mulieris et Masistæ illi dat uxorem; ratus, si hoc fecisset, facilius se matre potiturum. Hoc conciliato matrimonio, et peractis nuptiarum solennibus, Susa abiit. (3) Quo ut pervenit, uxoremque Darii suas in ædes recepit; tum vero, omissa uxore Masistæ, mutatoque amore, uxorem Darii deperiit, Masistæ filiam, eaque potitus est. Nomen huic mulieri Artaynta fuit.

CIX. Sed succedente tempore comperta res est hac ratione. Amestris, uxor Xerxis, amiculum texuerat ingens, variegatum, et spectatu dignum, quod dono dedit Xerxi

(2) Ὁ δὲ ἡσθεὶς περιβάλλεταί τε καὶ ἔρχεται παρὰ τὴν Ἀρταΰντην. Ἡσθεὶς δὲ καὶ ταύτῃ, ἐκέλευσε αὐτὴν αἰτῆσαι ὅ τι βούλεταί οἱ γενέσθαι ἀντὶ τῶν αὐτῷ ὑπουργημένων· πάντα γὰρ τεύξεσθαι αἰτήσασαν. (3) Τῇ δὲ κακῶς γὰρ ἔδεε πανοικίῃ γενέσθαι, πρὸς ταῦτα εἶπε Ξέρξῃ, « δώσεις μοι τὸ ἄν σε αἰτήσω; » ὁ δὲ πᾶν μᾶλλον δοκέων ἐκείνην αἰτῆσαι ὑπισχνέετο καὶ ὤμοσε. Ἡ δέ, ὡς ὤμοσε, ἀδεῶς αἰτέει τὸ φᾶρος. (4) Ξέρξης δὲ παντοῖος ἐγίνετο οὐ βουλόμενος δοῦναι, κατ' ἄλλο μὲν οὐδέν, φοβεόμενος δὲ Ἄμηστριν, μὴ καὶ πρὶν κατεικαζούσῃ τὰ γινόμενα οὕτω ἐπευρεθῇ πρήσσων· ἀλλὰ πόλις τε ἐδίδου καὶ χρυσὸν ἄπλετον καὶ στρατόν, τοῦ ἔμελλε οὐδεὶς ἄρξειν ἀλλ' ἢ ἐκείνη· Περσικὸν δὲ κάρτα ὁ στρατὸς δῶρον. (5) Ἀλλ' οὐ γὰρ ἔπειθε, διδοῖ τὸ φᾶρος. Ἡ δὲ περιχαρὴς ἐοῦσα τῷ δώρῳ ἐφόρεέ τε καὶ ἠγάλλετο. Καὶ ἡ Ἄμηστρις πυνθάνεταί μιν ἔχουσαν.

CX. Μαθοῦσα δὲ τὸ ποιεύμενον τῇ μὲν γυναικὶ ταύτῃ οὐκ εἶχε ἔγκοτον, ἡ δὲ ἐλπίζουσα τὴν μητέρα αὐτῆς εἶναι αἰτίην καὶ ταῦτα ἐκείνην πρήσσειν, τῇ Μασίστεω γυναικὶ ἐβούλευε ὄλεθρον. (2) Φυλάξασα δὲ τὸν ἄνδρα τὸν ἑωυτῆς Ξέρξεα βασιλήϊον δεῖπνον προτιθέμενον (τοῦτο δὲ τὸ δεῖπνον παρασκευάζεται ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν ἡμέρῃ τῇ ἐγένετο βασιλεύς· οὔνομα δὲ τῷ δείπνῳ τούτῳ Περσιστὶ μὲν τυκτά, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν τέλειον· τότε καὶ τὴν κεφαλὴν σμᾶται μοῦνον βασιλεὺς καὶ Πέρσας δωρέεται), (3) ταύτην δὴ τὴν ἡμέρην φυλάξασα ἡ Ἄμηστρις χρηΐζει τοῦ Ξέρξεω δοθῆναί οἱ τὴν Μασίστεω γυναῖκα. Ὁ δὲ δεινόν τε καὶ ἀνάρσιον ἐποιέετο τοῦτο μὲν ἀδελφεοῦ γυναῖκα παραδοῦναι, τοῦτο δὲ ἀναιτίην ἐοῦσαν τοῦ πρήγματος τούτου· συνῆκε γὰρ τοῦ εἵνεκεν ἐδέετο.

CXI. Τέλος μέντοι ἐκείνης τε λιπαρεούσης καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξεργόμενος, ὅτι ἀτυχῆσαι τὸν χρηΐζοντα οὔ σφι δυνατόν ἐστι βασιληΐου δείπνου προκειμένου, κάρτα δὴ ἀέκων κατανεύει, καὶ παραδοὺς ποιέει ὧδε· (2) τὴν μὲν κελεύει ποιέειν τὰ βούλεται, ὁ δὲ μεταπεμψάμενος τὸν ἀδελφεὸν λέγει τάδε, « Μασίστα, σὺ εἶς Δαρείου τε παῖς καὶ ἐμὸς ἀδελφεός, πρὸς δ' ἔτι τούτοισι καὶ εἶς ἀνὴρ ἀγαθός. Γυναικὶ δὲ ταύτῃ τῇ νῦν συνοικέεις μὴ συνοίκεε, ἀλλά τοι ἀντ' αὐτῆς ἐγὼ δίδωμι θυγατέρα τὴν ἐμήν. Ταύτῃ συνοίκεε· τὴν δὲ νῦν ἔχεις, οὐ γὰρ δοκέει ἐμοί, μὴ ἔχε γυναῖκα. » (3) Ὁ δὲ Μασίστης ἀποθωμάσας τὰ λεγόμενα λέγει τάδε, « ὦ δέσποτα, τίνα μοι λόγον λέγεις ἄχρηστον, κελεύων με γυναῖκα, ἐκ τῆς μοι παῖδες νεηνίαι τέ εἰσι τρεῖς καὶ θυγατέρες, τῶν καὶ σὺ μίαν τῷ παιδὶ τῷ σεωυτοῦ ἠγάγεο γυναῖκα, αὐτή τέ μοι κατὰ νόον τυγχάνει κάρτα ἐοῦσα, ταύτην με κελεύεις μετέντα θυγατέρα τὴν σὴν γῆμαι; (4) Ἐγὼ δέ, βασιλεῦ, μέγα μὲν ποιεῦμαι ἀξιεύμενος θυγατρὸς τῆς σῆς, ποιήσω μέντοι τούτων οὐδέτερα. Σὺ δὲ μηδαμῶς βιῶ πρήγματος τοιοῦδε δεόμενος· ἀλλὰ τῇ τε σῇ θυγατρὶ ἀνὴρ ἄλλος φανήσεται ἐμεῦ οὐδὲν ἕσσων, ἐμέ τε ἔα γυναικὶ τῇ ἐμῇ συνοικέειν. » (5) Ὁ μὲν δὴ τοιούτοισι ἀμείβεται, Ξέρξης δὲ θυμωθεὶς

(2) Quo ille delectatus, idem amiculum indutus convenit Artayntam. Jamque quum et hac delectatus esset, jussit eam, pro eo quod ipsi gratificaretur, petere quidquid illa sibi dari voluisset; omnia enim, quæ petitura esset, consecuturam. (3) Tum illa (nam in fatis erat, ut ingens calamitas universæ familiæ incumberet) Xerxi respondit : « Dabisne mihi quod abs te petam? » Et ille, quidvis potius aliud petituram illam ratus, interposito jurejurando promisit. Tum illa, postquam juravit rex, nihil verita, amiculum istud petiit. (4) At Xerxes, in omnes se partes vertens, dare recusavit, nulla quidem alia de caussa, nisi quod Amestrin metuebat, veritus ne ab illa, jam pridem id quod agebatur suspicante, in hac culpa deprehenderetur; sed urbes se illi dono daturum ait, et auri immensam vim, et exercitum cui nemo alius nisi ipsa præfutura esset. Est autem hoc Persicum utique donum, exercitus. (5) At mulieri non persuasit; ideoque amiculum ei dedit. Quo munere illa supra modum gavisa, gestabat amiculum, eoque superbiebat : et eam illud habere cognovit Amestris.

CX. Quo comperto, regina non tam in mulierculam illam odium concepit, quam in ejus matrem, Masistæ uxorem; eique, ut quæ auctor hujus rei, ut illa putabat, et unice in culpa esset, exitium meditata est. (2) Itaque diem observavit, quo maritus ipsius Xerxes regiam cœnam erat propositurus : (paratur autem hæc regia cœna semel quotannis, natali regis die; et Persico sermone *tycta* dicitur, quod Græcorum lingua τέλειον, id est perfectum, significat; quo etiam die tantum rex sibi caput smegmate detergit, et munera dat Persis :) (3) hoc igitur observato die Amestris petiit a Xerxe, ut sibi traderetur uxor Masistæ. Ille vero rem atrocem et indignam judicavit, uxorem fratris illi tradere, eamque nullam hujus rei culpam habentem : intellexerat enim cur hanc illa sibi tradendam postularet.

CXI. Verumtamen, quum illa postulare non cessaret, ipse autem lege teneretur, quæ vetabat regem Persarum negare quidquid ab illo, quando regia cœna proposita est, postulatur, postremo admodum quidem invitus indulget. Tradita vero muliere, hoc fecit : (2) uxorem jussit, quæ vellet, facere : ipse vero fratrem ad se vocatum his verbis compellavit : « Masista, tu Darii filius es, meusque frater : ad hæc vir bonus et fortis es. Jam tu hanc mulierem, quam adhuc in matrimonio habuisti, noli porro habere : sed tibi ego, pro illa, meam filiam despondeo. Cum hac matrimonium contrahe; illa vero, quam nunc habes, non sit porro tua conjux; sic enim mihi placet. » (3) Cui Masistes, miratus dicta, respondit : « Proh domine! quænam est hæc importuna oratio, quod me jubes uxorem meam, ex qua mihi tres juvenes filii nati sunt, et filiæ, quarum tu unam tuo filio in matrimonium duxisti, denique quæ animo meo convenit, hanc me dimittere jubes, et tuam filiam ducere uxorem! (4) Ego vero, rex, magni quidem facio quod me conjugio filiæ tuæ digneris : at horum tamen equidem neutrum faciam : tu vero noli mihi vim adferre, talem rem postulans. Tuæ certe filiæ reperietur alius maritus me non inferior : me vero sine meam habere uxorem! (5)

λέγει τάδε, « οὕτω τοι, Μασίστα, πέπρηκται· οὔτε γὰρ ἄν τοι δοίην θυγατέρα τὴν ἐμὴν γῆμαι, οὔτε ἐκείνῃ πλεῦνα χρόνον συνοικήσεις, ὡς μάθῃς τὰ διδόμενα δέκεσθαι. » (6) Ὁ δὲ ὡς ταῦτα ἤκουσε, εἴπας τοσόνδε ἐχώρεε ἔξω, « δέσποτα, οὐ δή κώ με ἀπώλεσας. »

CXII. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ διὰ μέσου χρόνῳ, ἐν τῷ Ξέρξης τῷ ἀδελφεῷ διελέγετο, ἡ Ἄμηστρις μεταπεμψαμένη τοὺς δορυφόρους τοῦ Ξέρξεω διαλυμαίνεται τὴν γυναῖκα τὴν Μασίστεω. Τούς τε μαστοὺς ἀποταμοῦσα κυσὶ προέβαλε, καὶ ῥῖνα καὶ ὦτα καὶ χείλεα καὶ γλῶσσαν ἐκταμοῦσα ἐς οἶκόν μιν ἀποπέμπει διαλελυμασμένην.

CXIII. Ὁ δὲ Μασίστης οὐδέν κω ἀκηκοὼς τούτων, ἐλπόμενος δέ τί οἱ κακὸν εἶναι, ἐσπίπτει δρόμῳ ἐς τὰ οἰκία. Ἰδὼν δὲ διεφθαρμένην τὴν γυναῖκα, αὐτίκα μετὰ ταῦτα συμβουλευσάμενος τοῖσι παισὶ ἐπορεύετο ἐς Βάκτρα σύν τε τοῖσι ἑωυτοῦ υἱοῖσι καὶ δή κού τισι καὶ ἄλλοισι ὡς ἀποστήσων νομὸν τὸν Βάκτριον καὶ ποιήσων τὰ μέγιστα κακῶν βασιλέα. (2) Τά περ ἂν καὶ ἐγένετο, ὡς ἐμοὶ δοκέειν, εἴ περ ἔφθη ἀναβὰς ἐς τοὺς Βακτρίους καὶ τοὺς Σάκας· καὶ γὰρ ἔστεργόν τέ μιν καὶ ἦν ὕπαρχος τῶν Βακτρίων. (3) Ἀλλὰ γὰρ Ξέρξης πυθόμενος ταῦτα ἐκεῖνον πρήσσοντα πέμψας ἐπ' αὐτὸν στρατιὴν ἐν τῇ ὁδῷ κατέκτεινεν αὐτόν τε ἐκεῖνον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ καὶ τὴν στρατιὴν τὴν ἐκείνου. Κατὰ μὲν τὸν ἔρωτα τὸν Ξέρξεω καὶ τὸν Μασίστεω θάνατον τοσαῦτα ἐγένετο.

CXIV. Οἱ δὲ ἐκ Μυκάλης ὁρμηθέντες Ἕλληνες ἐπ' Ἑλλησπόντου πρῶτον μὲν περὶ Λεκτὸν ὅρμεον, ὑπ' ἀνέμων ἀπολαμφθέντες, ἐνθεῦτεν δὲ ἀπίκοντο ἐς Ἄβυδον, καὶ τὰς γεφύρας εὗρον διαλελυμένας, τὰς ἐδόκεον εὑρήσειν ἔτι ἐντεταμένας, καὶ τούτων οὐκ ἥκιστα εἵνεκεν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ἀπίκοντο. (2) Τοῖσι μέν νυν ἀμφὶ Λευτυχίδεα Πελοποννησίοισι ἔδοξε ἀποπλώειν ἐς τὴν Ἑλλάδα, Ἀθηναίοισι δὲ καὶ Ξανθίππῳ τῷ στρατηγῷ αὐτοῦ ὑπομείναντας πειρᾶσθαι τῆς Χερσονήσου. Οἱ μὲν δὴ ἀπέπλωον, Ἀθηναῖοι δὲ ἐκ τῆς Ἀβύδου διαβάντες ἐς τὴν Χερσόνησον Σηστὸν ἐπολιόρκεον.

CXV. Ἐς δὲ τὴν Σηστὸν ταύτην, ὡς ἐόντος ἰσχυροτάτου τείχεος τῶν ταύτῃ, συνῆλθον, ὡς ἤκουσαν παρεῖναι τοὺς Ἕλληνας ἐς τὸν Ἑλλήσποντον, ἔκ τε τῶν ἄλλων τῶν περιοικίδων, καὶ δὴ καὶ ἐκ Καρδίης πόλιος Οἰόβαζος ἀνὴρ Πέρσης, ὃς τὰ ἐκ τῶν γεφυρέων ὅπλα ἐνθαῦτα ἦν κεκομικώς. Εἶχον δὲ ταύτην ἐπιχώριοι Αἰολέες, συνῆσαν δὲ Πέρσαι τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων συχνὸς ὅμιλος.

CXVI. Ἐτυράννευε δὲ τούτου τοῦ νομοῦ Ξέρξεω ὕπαρχος Ἀρταΰκτης, ἀνὴρ μὲν Πέρσης, δεινὸς δὲ καὶ ἀτάσθαλος, ὃς καὶ βασιλέα ἐλαύνοντα ἐπ' Ἀθήνας ἐξηπάτησε, τὰ Πρωτεσίλεω τοῦ Ἰφίκλου χρήματα ἐξ Ἐλαιοῦντος ὑπελόμενος. (2) Ἐν γὰρ Ἐλαιοῦντι τῆς Χερσονήσου ἐστὶ Πρωτεσίλεω τάφος τε καὶ τέμενος περὶ αὐτόν, ἔνθα ἦν χρήματα πολλὰ καὶ φιάλαι χρύσεαι καὶ ἀργύρεαι καὶ χαλκὸς καὶ ἐσθὴς καὶ ἄλλα ἀναθή-

Quo responso iratus Xerxes, « Igitur hoc, inquit, profecisti : nempe nec ego tibi filiam meam dabo in matrimonium, nec tu istam porro habebis uxorem; quo discas oblata accipere. » (6) Et ille, nihil amplius nisi hoc verbum subjiciens, « Domine, nondum tamen prorsus me perdidisti, » foras exiit.

CXII. Per idem tempus quo Xerxes cum fratre disseruit, interim Amestris, accitis regis satellitibus, uxorem Masistæ misere dilacerat : præcisas mamillas canibus projicit, et nares et aures et labia, denique linguam ubi exciderat, domum dimittit ita indigne dilaniatam.

CXIII. Masistes, quum nihil etiam tunc horum audivisset, metuens tamen aliquam sibi calamitatem imminere, cursu domum suam properavit. Ubi conspecta uxore ita mutilata, consilio cum filiis inito, protinus cum filiis aliisque nonnullis Bactra proficiscitur, Bactrianam provinciam ad defectionem sollicitaturus, et quanta maxima posset mala illaturus regi. (2) Atque hoc ipsum etiam perfecisset, ut mihi videtur, si usque ad Bactros et Sacas pervenisset : hi enim illum diligebant, et erat ipse Bactrianæ præfectus. (3) At Xerxes, ubi eum hoc agere cognovit, misso contra eum exercitu, et ipsum et ejus filios et milites qui cum illo erant, in itinere interfecit. Et hæc quidem de amore Xerxis et de Masistæ obitu hactenus.

CXIV. Græci a Mycale versus Hellespontum profecti, primum ad Lectum naves adpulere, ventis retenti : deinde vero, ubi Abydum pervenere, pontes viderunt rescissos, quos adhuc stratos esse putaverant; qua de caussa etiam maxime ad Hellespontum navigaverant. (2) Quare Leotychidæ cæterisque Peloponnesiis placuit retro navigare in Græciam : Atheniensibus vero, eorumque duci Xanthippo, visum est his in locis manere, et Chersonesum tentare. Itaque Lacedæmonii domum navigarunt, Athenienses vero, postquam ex Abydo in Chersonesum trajecerant, Sestum oppugnarunt.

CXV. Est autem hæc Sestus munitissimus illius regionis locus : itaque, adlato nuncio de Græcorum in Hellespontum adventu, in illam se receperant et ex aliis finitimis oppidis frequentes, et ex Cardia Œobazus Persa, qui ibi armamenta pontium deposuerat. Tenebant urbem indigenæ Æolenses : cum his vero et Persæ erant, et aliorum sociorum haud exiguus numerus.

CXVI. Tyrannus universæ provinciæ Artayctes erat, Persa, sævus vir et nefarius : qui etiam, decepto rege quum contra Athenas proficisceretur, Protesilai thesauros, Iphicli filii, Elæunte spoliaverat. (2) Est enim Elæunte, Chersonesi oppido, Protesilai sepulcrum, eique circumdatum fanum, in quo erant pecuniæ multæ, et aureæ argenteæque phialæ, et æs, et vestis, et alia donaria; quæ Ar-

ματα, τὰ Ἀρταΰκτης ἐσύλησε βασιλέος δόντος. (3) Λέγων δὲ τοιάδε Ξέρξεα διεβάλετο, « δέσποτα, ἔστι οἶκος ἀνδρὸς Ἕλληνος ἐνθαῦτα, ὃς ἐπὶ γῆν τὴν σὴν στρατευσάμενος δίκης κυρήσας ἀπέθανε. Τούτου μοι δὸς τὸν οἶκον, ἵνα καί τις μάθη ἐπὶ γῆν τὴν σὴν μὴ στρατεύεσθαι. » (4) Ταῦτα λέγων εὐπετέως ἔμελλε ἀναπείσειν Ξέρξεα δοῦναι ἀνδρὸς οἶκον, οὐδὲν ὑποτοπηθέντα τῶν ἐκεῖνος ἐφρόνεε. Ἐπὶ γῆν δὲ τὴν βασιλέος στρατεύεσθαι Πρωτεσίλεων ἔλεγε νοέων τοιάδε· τὴν Ἀσίην πᾶσαν νομίζουσι ἑωυτῶν εἶναι Πέρσαι καὶ τοῦ αἰεὶ βασιλεύοντος. (5) Ἐπεὶ δὲ ἐδόθη τὰ χρήματα, ἐξ Ἐλαιοῦντος ἐς Σηστὸν ἐξεφόρησε, καὶ τὸ τέμενος ἔσπειρε καὶ ἐνέμετο, αὐτός τε ὅκως ἀπίκοιτο ἐς Ἐλαιοῦντα, ἐν τῷ ἀδύτῳ γυναιξὶ ἐμίσγετο. (6) Τότε δὲ ἐπολιορκέετο ὑπ' Ἀθηναίων οὔτε παρεσκευασμένος ἐς πολιορκίην οὔτε προσδεκόμενος τοὺς Ἕλληνας· ἀφυλάκτῳ δέ κως αὐτῷ ἐπέπεσον.

CXVII. Ἐπεὶ δὲ πολιορκεομένοισί σφι φθινόπωρον ἐπεγίνετο, ἤσχαλλον οἱ Ἀθηναῖοι ἀπό τε τῆς ἑωυτῶν ἀποδημέοντες καὶ οὐ δυνάμενοι ἐξελέειν τὸ τεῖχος, ἐδέοντό τε τῶν στρατηγῶν ὅκως ἀπάγοιέν σφέας ὀπίσω. (2) Οἱ δὲ οὐκ ἔφασαν πρὶν ἢ ἐξέλωσι ἢ τὸ Ἀθηναίων κοινόν σφεας μεταπέμψηται· οὕτω δὴ ἔστεργον τὰ παρεόντα.

CXVIII. Οἱ δὲ ἐν τῷ τείχεϊ ἐς πᾶν ἤδη κακοῦ ἀπιγμένοι ἔσαν, οὕτω ὥστε τοὺς τόνους ἕψοντες τῶν κλινέων ἐσιτέοντο. Ἐπείτε δὲ οὐδὲ ταῦτα ἔτι εἶχον, οὕτω δὴ ὑπὸ νύκτα οἴχονται ἀποδράντες οἵ τε Πέρσαι καὶ ὁ Ἀρταΰκτης καὶ ὁ Οἰόβαζος, ὄπισθε τοῦ τείχεος καταβάντες, τῇ ἦν ἐρημότατον τῶν πολεμίων. (2) Ὡς δὲ ἡμέρη ἐγένετο, οἱ Χερσονησῖται ἀπὸ τῶν πύργων ἐσήμηναν τοῖσι Ἀθηναίοισι τὸ γεγονὸς καὶ τὰς πύλας ἄνοιξαν. Τῶν δὲ οἱ μὲν πλεῦνες ἐδίωκον, οἱ δὲ τὴν πόλιν εἶχον.

CXIX. Οἰόβαζον μέν νυν ἐκφυγόντα ἐς τὴν Θρηΐκην Θρήϊκες Ἀψίνθιοι λαβόντες ἔθυσαν Πλειστώρῳ ἐπιχωρίῳ θεῷ τρόπῳ τῷ σφετέρῳ, τοὺς δὲ μετ' ἐκείνου ἄλλῳ τρόπῳ ἐφόνευσαν. (2) Οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ἀρταΰκτην ὕστεροι ὁρμηθέντες φεύγειν, καὶ ὡς κατελαμβάνοντο ὀλίγον ἐόντες ὑπὲρ Αἰγὸς Ποταμῶν, ἀλεξόμενοι χρόνον ἐπὶ συχνὸν οἱ μὲν ἀπέθανον, οἱ δὲ ζώοντες ἐλάμφθησαν. (3) Καὶ συνδήσαντές σφεας οἱ Ἕλληνες ἤγαγον ἐς Σηστὸν, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ Ἀρταΰκτην δεδεμένον, αὐτόν τε καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ.

CXX. Καί τεῳ τῶν φυλασσόντων λέγεται ὑπὸ Χερσονησιτέων ταρίχους ὀπτέοντι τέρας γενέσθαι τοιόνδε· οἱ τάριχοι ἐπὶ τῷ πυρὶ κείμενοι ἐπάλλοντό τε καὶ ἤσπαιρον ὅκως περ ἰχθύες νεάλωτοι. (2) Καὶ οἱ μὲν περιχυθέντες ἐθώμαζον, ὁ δὲ Ἀρταΰκτης ὡς εἶδε τὸ τέρας, καλέσας τὸν ὀπτέοντα τοὺς ταρίχους ἔφη, « ξεῖνε Ἀθηναῖε, μηδὲν φοβέεο τὸ τέρας τοῦτο· οὐ γὰρ σοὶ πέφηνε, ἀλλ' ἐμοὶ σημαίνει ὁ ἐν Ἐλαιοῦντι Πρωτεσίλεως ὅτι καὶ τεθνεὼς καὶ τάριχος ἐὼν δύναμιν πρὸς θεῶν ἔχει τὸν ἀδικέοντα τίνεσθαι. (3) Νῦν ὦν ἄποινά οἱ τάδε

tayctes rapuit, dono sibi data a rege. (3) Deceperat autem Xerxem tali oratione: « Domine, inquit, est hic loci domus viri Græci, qui, quum adversus terram tuam arma ferret, pœnas dedit, occisusque est. Hujus tu domum mihi dono da; quo discat quisque, contra tuam terram non esse arma ferenda. » (4) Quibus dictis facile persuasurus erat regi, ut ei domum hujus viri largiretur; quippe qui nihil eorum, quæ ille sentiret, suspicatus erat. Quod autem ille Protesilaum adversus regis terram arma tulisse dixit, id hoc modo intellexerat: Persæ universam Asiam existimant suam esse et illius regis qui quoque tempore apud illos regnum obtinet. (5) Artayctes igitur dono sibi datas opes Elæunte Sestum transportavit, et in agro heroi consecrato partim sementem fecit, partim pecora sua pavit: et quoties ipse Elæuntem venit, in penetrali cum mulieribus concubuit. (6) Tunc vero obsidebatur ab Atheniensibus, quum nec ad tolerandam obsidionem paratus esset, nec omnino exspectasset Athenienses, qui prorsus de improviso illum invaserant.

CXVII. Postquam vero obsidioni autumnus supervenit, tum dolentes Athenienses, quod et domo abessent, et urbem non possent expugnare, orarunt duces, ut domum se reducerent. (2) At hi negarunt id se prius facturos, quam aut expugnassent urbem, aut a communi Atheniensium revocarentur. Ita illi quoque præsentem rerum statum patienter tulerunt.

CXVIII. Jam vero, qui in urbe erant, ad extrema redacti erant malorum; ita quidem ut lora etiam lectulorum elixarent comederentque. Quum autem ne hæc quidem amplius suppeterent, noctu profugerunt Persæ cum Artaycte et Œobazo, in postica urbis parte de muro descendentes, qua parte valde rari erant hostes. (2) Quod factum, ubi illuxit, Chersonesitæ Atheniensibus e turribus significarunt, portasque eis aperuerunt. Moxque major horum pars persecuti sunt profugos, cæteri vero urbem occuparunt.

CXIX. Et Œobazum quidem, quum in Thraciam fugisset, captum Thraces Absinthii Plistoro indigenæ deo mactarunt suo more; cæteros autem, qui cum eo erant, alio modo interfecerunt. (2) Artayctes vero cum suis, qui post illos demum fugam capessiverant, deprehensi quum paullo ultra Ægos Potamos essent progressi, satis diu restiterunt; donec, aliis interfectis, cæteri vivi capti sunt: (3) quos vinctos Sestum Athenienses duxerunt, in hisque ipsum etiam Artaycten et ejus filium.

CXX. Memorantque Chersonesitæ, uni ex eis, qui vinctos custodiebant, quum salsamenta super igne torreret, prodigium obtigisse hujusmodi: salsamenta igni imposita subsiliebant palpitabantque, veluti recens capti pisces. (2) Quod factum quum mirarentur reliqui adcurrentes, Artayctes, ut vidit prodigium, compellans hominem salsamenta torrentem, ait: « Hospes Atheniensis, non est quod tu hoc prodigio terrearis. Non enim tibi illud adparuit; sed mihi Protesilaus, qui Elæunte est, significat, se etiam mortuum et sale conditum, vim habere a diis tributam nocendi his qui injuria illum adfecerunt. (3) Nunc igitur ego

ἐθέλω ἐπιθεῖναι, ἀντὶ μὲν χρημάτων τῶν ἔλαβον ἐκ τοῦ ἱροῦ, ἑκατὸν τάλαντα καταθεῖναι τῷ θεῷ, ἀντὶ δ' ἐμεωυτοῦ καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδώσω τάλαντα διηκόσια Ἀθηναίοισι περιγενόμενος. » (4) Ταῦτα ὑπισχόμενος τὸν στρατηγὸν Ξάνθιππον οὐκ ἔπειθε· οἱ γὰρ Ἐλαιούσιοι τῷ Πρωτεσίλεῳ τιμωρέοντες ἐδέοντό μιν καταχρησθῆναι, καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ ταύτῃ ὁ νόος ἔφερε. (5) Ἀπαγαγόντες δὲ αὐτὸν ἐς τὴν ἀκτὴν ἐς τὴν Ξέρξης ἔζευξε τὸν πόρον, οἱ δὲ λέγουσι ἐπὶ τὸν κολωνὸν τὸν ὑπὲρ Μαδύτου πόλιος, σανίδα προσπασσαλεύσαντες ἀνεκρέμασαν· τὸν δὲ παῖδα ἐν ὀφθαλμοῖσι τοῦ Ἀρταΰκτεω κατέλευσαν.

CXXI. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες ἀπέπλωον ἐς τὴν Ἑλλάδα, τά τε ἄλλα χρήματα ἄγοντες καὶ δὴ καὶ τὰ ὅπλα τῶν γεφυρέων ὡς ἀναθήσοντες ἐς τὰ ἱρά. Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οὐδὲν ἔτι πλέον τούτων ἐγένετο.

CXXII. Τούτου δὲ τοῦ Ἀρταΰκτεω τοῦ ἀνακρεμασθέντος προπάτωρ Ἀρτεμβάρης ἐστὶ ὁ Πέρσῃσι ἐξηγησάμενος λόγον τὸν ἐκεῖνοι ὑπολαβόντες Κύρῳ προσήνεικαν, λέγοντα τάδε, (2) « ἐπεὶ Ζεὺς Πέρσῃσι ἡγεμονίην διδοῖ, ἀνδρῶν δὲ σοί, Κῦρε, κατελὼν Ἀστυάγεα, φέρε, γῆν γὰρ ἐκτήμεθα ὀλίγην καὶ ταύτην τρηχέαν, μεταναστάντες ἐκ ταύτης ἄλλην ἔχωμεν ἀμείνω. (3) Εἰσὶ δὲ πολλαὶ μὲν ἀστυγείτονες, πολλαὶ δὲ καὶ ἑκαστέρω, τῶν μίαν σχόντες πλέοσι ἐσόμεθα θωμαστότεροι. Οἰκὸς δὲ ἄρχοντας ἄνδρας τοιαῦτα ποιέειν· κότε γὰρ δὴ καὶ παρέξει κάλλιον ἢ ὅτε γε ἀνθρώπων τε πολλῶν ἄρχομεν πάσης τε τῆς Ἀσίης; » (4) Κῦρος δὲ ταῦτα ἀκούσας, καὶ οὐ θωμάσας τὸν λόγον, ἐκέλευε ποιέειν ταῦτα, οὕτω δὲ αὐτοῖσι παραίνεε κελεύων παρασκευάζεσθαι ὡς οὐκέτι ἄρξοντας, ἀλλ' ἀρξομένους· φιλέειν γὰρ ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς ἄνδρας γίνεσθαι· οὐ γάρ τοι τῆς αὐτῆς γῆς εἶναι καρπόν τε θωμαστὸν φύειν καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια. (5) Ὥστε συγγνόντες Πέρσαι οἴχοντο ἀποστάντες, ἑσσωθέντες τῇ γνώμῃ πρὸς Κύρου, ἄρχειν τε εἵλοντο λυπρὴν οἰκέοντες μᾶλλον ἢ πεδιάδα σπείροντες ἄλλοισι δουλεύειν.

hanc mihi ipse mulctam, qua redimam culpam, volo irrogare : pro thesauris quos ex illius templo abstuli, centum talenta deo solvam; pro me autem et pro filio meo ducenta talenta pendam Atheniensibus, si salvos nos dimittere voluerint. » (4) Hæc ille pollicitus, prætori Xanthippo non persuasit. Nam Elæuntii, ulciscendi Protesilai caussa, ut supplicio ille adficeretur, rogarunt; et ipsius etiam prætoris in hanc partem inclinaverat sententia. (5) Itaque illum in littus eductum, in quod pertinuerant pontes a Xerxe juncti, sive, ut alii memorant, in collem supra Madytum oppidum situm, clavis asseri adfixum suspenderunt; et filium ejus in patris Artayctæ conspectu lapidibus obruerunt.

CXXI. His rebus gestis, retro in Græciam navigarunt, pecunias aliaque pretiosa secum vehentes, atque etiam pontium armamenta, quæ in templis dedicare constituerunt. Atque hoc anno nihil præterea memorabile gestum est.

CXXII. Hujus Artayctæ e trabe suspensi progenitor Artembares fuit, is qui Persis auctor fuerat sermonis, quem illi arripientes Cyro proposuerunt, in hanc sententiam : (2) « Quoniam Juppiter, sublato Astyage, Persis imperium tradidit, et præ omnibus hominibus tibi, Cyre; age, quum terram possideamus exiguam, eamque asperam, hac relicta aliam habitemus meliorem! (3) Sunt autem multæ tales in propinquo, multæ etiam longinquiores : quarum si unam occupaverimus, pluribus hominibus admirationi erimus. Decet autem hoc facere viros principatum tenentes : et quando tandem id fieri commodius poterit quam nunc, ubi tot hominibus et universæ Asiæ imperamus? » (4) Quibus auditis Cyrus, minime probans propositum, Faciant hoc! ait; simul vero ita se comparent, ut qui imperium porro non habituri sint, sed passuri! Ita enim naturam ferre, ut mollibus in terris molles nascantur homines : nec enim ejusdem terræ esse, et eximios fructus ferre, et fortes bello viros. (5) Et intelligentes Persæ, longe sapientiorem Cyri sententiam quam suam, desistentes proposito abierunt; et imperare maluerunt, tenuem incolentes terram, quam campestrem fertilemque colentes aliis servire.

INDEX

NOMINUM ET RERUM.

A.

B.

C.

H.

I.

K.

L.

M.

O.

P.

T.

U. V.

CTESIAE

CNIDII

ET CHRONOGRAPHORUM

CASTORIS, ERATOSTHENIS, ETC

FRAGMENTA

DISSERTATIONE ET NOTIS ILLUSTRATA

A

CAROLO MULLERO.

PRÆFATIO.

Quæcunque græci ingenii sigillo notata sunt, sive benignam habuerint sive infestam fortunam, summa nos colere pietate fas est. Itaque juxta Herodoti opus pristino etiamnunc nitore splendens laceras squalidasque deponimus Ctesiæ reliquias, neque veremur ne vicinia Cnidii adversarii tam miseranda sorte jam profligati Halicarnassenses Musas offendat. Lector vero ne diutius turbetur ista, qua priores Ctesianorum collectiones passim laborant, vitiorum fœditate, maximopere curavimus. Qua in re gratissimum accidit, ut præsto nobis adessent auxilia, quæ novissimis editoribus tempus denegaverat: Photium dico et Ælianum et Athenæum et Diodorum et Stephanum Byzantium, a viris præstantissimis nuper castigatos emendatosque. Præterea omissa quædam supplevimus, alia plenius exhibuimus, totum denique in commodiorem redigere ordinem sumus annixi. Quod commentarium attinet, cavendum duximus ne Ctesias in notarum quasi oceano parvus nataret tigillus, neque vero etiam negligerentur, quæ ad illustrandam scriptoris narrationem accommodate dicta a viris doctis esse viderentur. Eum tamen locum, qui est de temporibus regni Assyriorum, in annotatione intactum fere reliquimus. Scilicet fructus ex iis, quæ de hoc capite disputata sunt innumera, in historiam hucusque redundavit, uti nos judicamus, pæne nullus: certe tantum abest ut ad exitum res perducta sit, ut quo majore in diem obruaris conjecturarum multitudine, tanto incertior circumspicias, in quo possis acquiescere. Aut igitur prorsus est desperandum, aut nova quædam disquisitionibus hisce via patefacienda. Posterius autem in eo maxime positum esse censemus, ut antequam de auctoritate numerorum a certo quodam scriptore traditorum feras judicium, rationes indagentur sive leges,

quas in constituendis antiquioris historiæ temporibus auctores veteres secuti sint. Id vero non est ejusmodi, ut in annotationis cadat angustias. Peculiarem igitur ejus rei periculum facturi libellum conscribere aggressi sumus, qui quamvis non proxime pertineat ad fragmenta Ctesiæ, haud incommode tamen huic quasi sedi et arci disputationum chronologicarum subjungi posse videbatur. — Suscepto negotio quoniam magnum rei momentum in eo versabatur, ut fragmenta chronographorum curatius inter se contenderentur, primum quidem omnia quæ ex hoc genus scriptis ætatem tulerunt, colligere et disponere decreveramus; mox vero consilium mutavimus. Etenim quum fragmentorum pars longe major non de temporibus rerum sed de rebus ipsis agat, multa in medium proferenda fuissent ab instituto nostro aliena. Quod committere noluimus. Itaque quas integras exhiberemus selegimus Castoris reliquias et chronographias Eratosthenis, eorum autem, quæ ex reliquis scriptoribus inservire rebus nostris poterant, in præmissa commentatione suo cujusque loco mentionem injecimus.

Parisiis mense septembr. MDCCCXLIV. CAROLUS MÜLLERUS.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Ad pag. 1, *not.* 1. Ctesiam Ephesium Perseidis auctorem Welckerus (De Cycl. Hom. p. 50) eundem esse statuit cum Musæo Ephesio, de quo ita Suidas: Μουσαῖος ... Ἐφέσιος, ἐποποιὸς τῶν εἰς τοὺς Περγαμηνοὺς καὶ αὐτός· κύκλους ἔγραψε, Περσηΐδος βιβλία δέκα, καὶ εἰς Εὐμένη καὶ Ἄτταλον. Vulgo post Περγαμηνοὺς interpungunt. Mutilum locum censet Bernhardy. Fortasse ex sequentibus reponendum Περγαμηνοὺς Εὐμένη καὶ Ἄτταλον. Quamquam tueri licet vulgatam καὶ αὐτός. Ceterum Musæus hic idem est atque ille, qui scripsit περὶ τελετῶν et περὶ Θεσπρώτων (v. Welck. p. 311). Ad eundem referunt (v. Passov. de Musæo p. 37, 78, 91, Meinek. ad Euphor. p. 40) Schol. Apoll. Rh. III, 1240: Μουσαῖος ἐν τῷ περὶ Ἰσθμίων δύο φησὶ γενέσθαι ἀγῶνας ἐν τῷ Ἰσθμῷ· καὶ τὸν μὲν Ποσειδῶνος εἶναι, τὸν δὲ Μελικέρτου (v. Müller. Min. p. 176). Schol. Eurip. Med. 10: Ὅτι καὶ ἀθάνατος ἦν ἡ Μήδεια Μουσαῖος ἐν τῷ περὶ Ἰσθμίων ἱστορεῖ, ἅμα καὶ περὶ τῶν τῆς Ἀκραίας Ἥρας (Corinthiæ) ἑορτῶν ἐκτιθείς. — Quæ quum ita sint, pro *Ctesia* apud Plutarchum reponendum dico *Theseum*, qui, referente Suida, scripsit βίους ἐνδόξων ἐν βιβλίοις ε', Κορινθιακὰ ἐν βιβλίοις γ', ἐν ᾧ δηλοῖ τὴν κατάστασιν τοῦ Ἰσθμιακοῦ ἀγῶνος. Corinthiaca Thesei laudantur ap. Etym. M. v. Ἄρνη, et Tzetzen ad Lyc. 644 (v. Müller. l. l. p. 392); alia ex eodem habes in Stobæi Flor. VII, 67, 70. Comes Natal. V, 4. — Jam igitur κύκλοι isti, qui multum vexarunt viros doctos, non diversi fuerint a βίοις ἐνδόξων. (Cf. κύκλος σοφιστῶν, κύκλος ἐποποιῶν ap. Welck. l. l.) In plurali κύκλοι noli hærere. Sic Διονύσιος ἐν πρώτῳ κύκλων ap. schol. Pind. Nem. III, 104; Κτησίας ἐν πρώτῳ περιπλῶν (fr. 88): quæ male se habent, sed non corrigenda sunt. Subtilior aliquis fortasse ex adornatione operis περὶ βίων pluralem numerum explicandum esse suspicetur.

Ad pag. 3, *col.* 1, *lin.* 36. Ex Cnidii li-

bris de re medica petitus esse videtur locus in Medicorum Gr. XXI var. Opuscul. ex Oribasii codice Mosq. ed. C. F. Matthiæ (Mosq. 1808, 4), p. 51 :

Κτησίου περὶ ἐλλεβόρου.

Ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἐμοῦ πάππου ἰατρὸς οὐδεὶς εἰςεδίδου ἐλλέβορον· οὐ γὰρ ἠπίσταντο τὴν κρᾶσιν αὐτοῦ καὶ τὸ μέτρον καὶ τὸν σταθμὸν, ὁπόσον χρὴ διδόναι. Εἰ δέ τις καὶ ἐδίδου ἐλλέβορον πιεῖν, διαθέσθαι (testamentum facere) πρῶτον ἐκέλευεν, ὡς μέγαν κίνδυνον μέλλοντα κινδυνεύειν· τῶν δὲ πινόντων πολλοὶ μὲν ἀπεπνίγοντο. Νῦν δὲ δοκεῖ ἀσφαλέστατον εἶναι.

Ad pag. 101, *lin.* 1, *fr.* 78 ex Servio ad Virg. Æn. I, 653. Pro vulgata *Ctesias* in optimo cod. Fuld. esse dicitur *Nescientes* : sed non est. Qui nuper lectionis varietatem accurate enotavit et benigne mecum communicavit Dübnerus ὁ πάνυ, legi in eo testatur *tonesicritus*. Fuisse videtur : *Ctesias et Onesicritus*.

Ad pag. 104, *fr.* 84, *lin. ult.* pro Ἡσίγονος scr. Ἰσίγονος.

Ad pag. 106, *fr.* 88. Cf. Müller. Min. p. 109 not. 1.

Fragmentis Ctesiæ adde :

Servius ad Virgil. Georg. I, 182 (ed. Lion.) : *Fluviorum rex Eridanus.*] *Ubi sit Eridanus multi errant; ipsum esse Rhodanum putant propter multitudinem* (magnitudinem?), *Thesias hunc in Media esse, Chœrilus in Germania, in quo flumine Edion* (Phaethon) *exstinctus est, Ion in Achaia*. Pro *Thesias* legendum esse *Ctesias* patet. Similiter *Ctesias* pro *Tisias* olim legebatur ap. Amm. Marcellin. 30, 4. Ceterum fluxerunt hæc vel ex libro De Fluviis, vel ex Indicis (fr. 54, § 19), ubi de fluvio electrum secum deferente loquens Ctesias celebrati fabulis Eridani mentionem fecerit. Num vero id Ctesias dixerit quod affert Scholiasta, dubitari potest. Certe quæ deinde ex Ione citantur, erronea esse puto. Neque enim de ignoto quodam Peloponnesi rivulo cogitandum, uti visum Kœpkio (ad Ionis fragm. p. 98); sed confudit schol. Eridanum cum Epidano, Ἠπιδανῷ, quem τὸν μέγιστον τῶν ἐν Ἀχαΐῃ (Thessaliæ) ποταμῶν dicit Herodotus VII, 196 et 129.

Servius ad Virg. Georg. I, 30 : *Thule insula est Oceani inter septemtrionalem et occidentalem plagam, ultra Britanniam juxta Orcadas et Hiberniam. In hac Thule quum sol in cancro est, perpetui dies sine noctibus esse dicuntur. Præterea miracula in hac insula feruntur, sicut apud Græcos Ctesias et Diogenes, apud Latinos Sammonicus dicit.* Hæc ex Periplo. Diogenem intellige Antonium Diogenem, de quo Photius cod. 161 et Porphyr. Vit. Pyth. p. 8.

Pag. 154, *col.* 2, in loco Suidæ verba Βαβυλῶνος καὶ unus codex Paris. exhibet, alii duo Pariss. lacunam præbent; alii verba omittunt. Vide Bernhardy, cui complura videntur excidisse. — *Ibid.* pro ἐν βιβλίοις θ' lege ἐν βιβλ. ε'.

Pag. 156, *col.* 2, *lin.* 4 scribe : κατατετάχαμεν ... πεποιημένοι.

Pag. 196, *fr.* 4. Errasse Tatianum, Clementem et Eusebium in iis quæ de Homeri ætate ex Eratosthene afferunt, confirmatur Vita Homer. ed. Iriarte p. 233, ubi sic : Ἡρακλείδης μὲν πρεσβύτερον (τὸν Ὅμηρον) Ἡσιόδου λέγει· Ὑρανδρος (corrige Πύρανδρος) δὲ καὶ Ὑψικράτης ἡλικιώτην. Κράτης δὲ μετὰ ἑξήκοντα ἔτη τοῦ Ἰλιακοῦ πολέμου (uti statueram p. 196) γεγονέναι φησὶν αὐτόν· Ἐρατοσθένης δὲ μετὰ ρ' τῆς τῶν Ἰώνων ἀποικίας· Ἀπολλόδωρος δὲ μετὰ π'. — Numerus Apollodoro h. l. tributus (1044–80=964 a. C.; esse debet 965 a. C.) refragatur aliorum testimoniis (v. Apollod. fr. 73, 74), ex quibus Apollodorus de Homeri ætate idem statuit, quod h. l. Eratosthenes; recte sine dubio. Neque tamen propterea auctor Vitæ Hom. errasse dicendus est. Scilicet annus 965 a. C. est Ephori (v. p. 127), de cujus computo Apollodorum in Chronicis suis monuisse haud temere dixi p. 126 col. 2 init.

Ad pag. 199, *lin.* 29. Quæ ad fragm. 7 annotavimus, confirmantur quodammodo verbis Servii ad Virg. Æn. I, 273 : *Eratosthenes Ascanii, Æneæ filii, Romulum parentem urbis refert.* Eadem ex Dionysio Chalcidensi affert Dionys. Hal. Ant. Rom. I, 72.

Ad pag. 201, *fr.* 14 *sqq.* Quæ de Demo-

sthene et Alexandro traduntur, non ex Chronographiis Eratosth., sed ex opere partim geographico partim philosophico excerpta esse videntur Westermanno ad Vossium p. 149, not. 6, ubi suas vir doctissimus laudat Quæstion. Demosth. P. IV, p. 25. Librum hunc inspicere mihi non licuit, quod doleo.

Ad pag. 204. In fragm. 20 pro ὀκτωκαιδεκαετηρ. scr. ὀκταετηρ., uti est in latinis.

CTESIÆ CNIDII RELIQUIÆ.

DE VITA ET SCRIPTIS CTESIÆ.

Patriam Ctesias habuit Cnidum (1). Quæ urbs quum Lacedæmoniorum colonia fuerit, Plutarchus vero Ctesiam justo plus φιλολάκωνα se in historiis suis exhibuisse testetur : suspicio nascitur Cnidiam Nostri familiam cognationis vinculis cum Lacedæmoniis fuisse conjunctam. — Patrem Ctesiæ Suidas dicit *Ctesiarchum*, Lucianus et Tzetzes *Ctesiochum* : utramque nominis formam proponit Eudocia. Eligendi itaque data potestate, ego in his quidem Lucianum sequi quam Suidæ me addicere malim. Sed parvi res momenti : majoris faciendum illud, quod Galenus tradit, scilicet familiam Ctesiæ ad celebratam illam pertinuisse gentem Asclepiadarum; cui ut sanguine scriptor noster junctus erat, ita arte quoque, quam profitebatur, medica. Nec ignobilem locum inter medicos veterum occupavit : nam dignum censuit Artaxerxes Memnon, cui regii corporis curam committeret. Atque hoc quidem testatissimum est. Sin quæras quando munus istud Ctesias susceperit, et quamdiu apud regem Persarum versatus sit, exstant sane de his quoque diserta veterum testimonia, sed ita sunt comparata, ut haud mediocres difficultates objiciant. Etenim Diodorus Ctesiam bello captum, verum propter artis medicæ scientiam a rege in gratiam receptum esse adeoque septemdecim annos cum honore apud illum exegisse dicit. Eadem repetit Tzetzes, addens Ctesiam ex eorum numero Græcorum fuisse, qui socia cum Cyro contra fratrem arma junxissent. Igitur decantato isto ad Cunaxa prælio in potestatem regis pervenerit (a. 401. a. Ch.). At refragantur huic sententiæ verba Xenophontis (Anab. I, 8, 27. V. fr.), qui ipso illo prœlio Ctesiam in comitatu Artaxerxis fuisse vulnusque regis curasse affirmat. Neque minus obstat, quod secundum Diodorum Ctesias historias suas non ultra annum 398 a. Chr. (Ol. 95, 3) deduxerit, quo ipso tempore in patriam eum abiisse tradit Photius. (2) Hæc quoniam optime inter se concinunt, non video quomodo Tzetzæ rationes stare possint, nisi dixeris Ctesiam in Persidem reversum quattuordecim adhuc annos ibi degisse, sed hujus spatii res gestas literis non mandasse vel morte impeditum vel aliis motum causis quibusvis. Sed parum hæc se commendant, nec est cur Tzetzæ in gratiam Xenophontem erroris incusemus.

« Quæ quum ita sese habeant, Bæhrius inquit, multo mihi videtur verisimilius, Ctesiam vel sponte vel a rege Persarum ipso arcessitum invitatumque illas in terras profectum esse multo utique ante istud bellum, quod fatale fuit Cyro. Itaque si conjectari liceat, Ctesiæ adventum in Perside circa annum 461 a. Chr. n. ponerem,

(1) Diodor. II, 32, 4 : Κτησίας δὲ ὁ Κνίδιος τοῖς μὲν χρόνοις ὑπῆρξε κατὰ τὴν Κύρου στρατείαν ἐπὶ Ἀρταξέρξην τὸν ἀδελφόν (cf. Photium fr. 29, § 1)· γενόμενος δὲ αἰχμάλωτος, καὶ διὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἀναληφθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἑπτακαίδεκα ἔτη διετέλεσε τιμώμενος ὑπ' αὐτοῦ. Οὗτος οὖν φησιν ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν, ἐν αἷς οἱ Πέρσαι τὰς παλαιὰς πράξεις κατά τινα νόμον εἶχον συντεταγμένας, πολυπραγμονῆσαι τὰ καθ' ἕκαστον καὶ συνταξάμενος τὴν ἱστορίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξενεγκεῖν.

Suidas : Κτησίας Κτησιάρχου [Κτησιάρχου ἢ Κτησιόχου Eudoc. p. 268], Κνίδιος, ἰατρός· ὃς ἰάτρευσεν ἐν Πέρσαις Ἀρταξέρξην τὸν Μνήμονα κληθέντα, καὶ συνέγραψε Περσικὰ ἐν βιβλίοις κγ'.

Tzetzes Hist. I, 82 sq. :

Ὁ δὲ Κτησίας ἰατρὸς υἱὸς τοῦ Κτησιόχου,
ἐξωρμημένος πόλεως ἐκ Κνίδου τῆς Κυπρίας (Καρίας),
ὃς Ἀρταξέρξῃ κρατηθεὶς ὡς συμμαχῶν τῷ Κύρῳ,
ἐν Πέρσαις διετέλεσε χρόνους ἑπτὰ καὶ δέκα,
βίβλοις τρισὶ καὶ εἴκοσι τὰ Περσικὰ συγγράψας.

Strabo XIV, p. 969 B (p. 614 Tauchn.) : ἐντεῦθεν (sc. ex Cnido) δὲ καὶ Κτησίας, ὁ ἰατρεύσας μὲν Ἀρταξέρξην, συγγράψας δὲ τὰ Ἀσσυριακὰ καὶ τὰ Περσικά.

Galenus tom. V, p. 652, lin. 51 ed. Basil. : Κατεγνώκασιν Ἱπποκράτους ἐκεμβαλεῖν τὸ κατ' ἰσχίον ἄρθρον, ὡς ἂν ἐκπῖπτον αὐτίκα, πρῶτος μὲν Κτησίας ὁ Κνίδιος συγγενὴς αὐτοῦ, καὶ γὰρ αὐτὸς ἦν Ἀσκληπιάδης τὸ γένος, ἐφεξῆς δὲ Κτησίου καὶ ἄλλοι τινές. Cf. Sprengel. *Gesch. der Arzeneikunde* I, p. 368, coll. 215 sqq.

Præter Cnidium Ctesiam a veteribus memorantur : 1. *Ctesias Ephesius* ap. Plutarch. De flumin. c. 18 (καθὼς ἱστορεῖ Κτησίας Ἐφέσιος ἐν α' Περσηΐδος). V. Voss. de Histor. Gr. p. 423 ed. Westermann. — 2. *Ctesias, statuarius* ap. Plin. H. N. XXXIV, c. 29 (tom. II, p. 657, 16 Harduin.), si quidem recte sese habet nomen. — 3. *Ctesias Atheniensis sycophanta*, ap. Aristophan. Acharn. 839. — 4. *Ctesias helluo* ab Anaxila aliisque comicis exagitatus ap. Athenæum p. 416, D. — 5. *Ctesias, Cononis filius* ap. Dionys. Halic. tom. II, p. 170, 26 Sylb.

(2) Photius (v. fr. 29, § 64) : ὡς ὑπὸ Φαρναβάζου ναύαρχος Κόνων ἐγένετο (archonte Aristocrate, Ol. 95, 2; a. Chr. 399; v. Diodor. XIV, 39). Ac deinde Κτησίου εἰς Κνίδον τὴν πατρίδα ἄφιξις καὶ εἰς Λακεδαίμονα (398).

Diodor. XIV, 46, 1 : Κτησίας ὁ συγγραφεὺς τὴν τῶν Περσικῶν ἱστορίαν εἰς τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν (sc. Ἰθυκλέους ἄρχοντος, Ol. 95, 3; 398 a. Chr.) κατέστροφεν, ἀρξάμενος ἀπὸ Νίνου καὶ Σεμιράμεως.

florente bello Peloponnesio vigenteque Græcorum cum Persis commercio.... Constat enim, antiquissimis Persarum temporibus, reges, quum Persæ ipsi artis medicæ peritia non excellerent, ad Ægyptios confugisse, quos præ ceteris huic arti deditos fuisse fama ferebat. Nam singulos singulis morbis singulisque corporis partibus illi adhibebant medicos. Præter Herodot. III, 129 et II, 84, consulas, si placet, Brissonium de Reg. Pers. Princip. p. 306 et Kurt. Sprengel. *pragmat. Gesch.* etc. tom. I, pag. 79, coll. Vales. et Lindenbrog. ad Ammian. Marcell. XXII, 16. At quum Ægyptii medici male rem suam Dario Hystaspis, qui pedem aliquando extorserat, præstarent, iratus rex supplicium sumsit et Græcum aliquem, Democedem nomine, qui jam antea apud Polycratem tyrannum (v. Herodot. III, 125) conversatus fuerat, cujusque forte fortuna ad regem venerat notitia, ad se arcessi jussit. Atque rege feliciter sanato, summis honoribus muneribusque Græcus medicus est affectus, et quo diutius apud regem remaneret in Persis, summo loco habitus (3). Inde ab illo tempore Ægyptiorum medicorum in locum apud Persarum reges successisse videntur Græci, qui istius artis peritia insignes eo meliori usi sunt conditione, quo magis ab exteris advocati, haud sine summis honoribus præmiisve id muneris in sese receperant. Cui rei ea, quæ Hippocrati acciderunt, luculento sunt testimonio. Simile quoddam in Ctesia, Hippocratis postero, valuisse censemus. Magna artis medicæ peritia inclytus vel ipse opinor ad regem sese consulit, summos honores fortunasque adepturus, vel ab eodem rege est arcessitus, quo egregiam suam illi præstaret operam. »

Hæc igitur Bæhrius. Cujus viri doctissimi sententiam ambabus amplecterer, nisi tenendum esset, Diodorum ipsius Ctesiæ scripta ante oculos habuisse, nec aliunde hausisse videri, quæ de fatis auctoris quavis occasione de se verba facere soliti nobis tradidit : deinde vero Ctesiam in pugna ad Cunaxa commissa captum non dici a Diodoro, quamvis Tzetzes ita verba ejus intellexerit. Quare bello captum, dein captivitate exemtum a rege et ad honores evectum Ctesiam se dixisse mihi persuasum est. Num vero ita res se habuerit, an inventum sit scriptoris, qui barbarorum regis servus Græcis suis se purgare voluerit, in medio relinquo. Sin vera habemus, quæritur an non in annorum saltem numero Diodorus peccaverit. Nam si quidem *Artaxerxes rex* Ctesiam ceperit, fieri id non potuit ante an. 405. a. Chr., ita ut non septemdecim, sed septem tantum annos apud eum degere potuisset (405-398). Qua demum occasione res acciderit, nescio, nec conjecturas hic accumulare vacat. Redeamus ad ea, quæ firmiori judicio dici queant. Ctesias igitur Artaxerxem fratris jaculo sauciatum excepit et sanitati restituit, magnisque ob curationem hanc muneribus ornatus est (fr. 41). Idem statim post pugnam una cum Phalino Zacynthio ad Græcos sese missum dicit, ut arma eos tradere regis nomine juberet (fr. 43). Mox ubi Tisaphernes duces Græcorum, quos vi superare non poterat, perfidia circumvenerat vinctosque Babylonem duxerat, Ctesias qua valuit apud matrem regis auctoritate usus, multa Clearcho Lacedæmonio humanitatis officia præstitit; neque tamen pugionem, quem postulavit sibi Spartanus, subministrare ausus est. Itaque non sua, sed carnificis manu Clearchus occubuit, neque aliud Ctesiæ relictum, nisi ut eum, quem neque vitæ servare potuerat, nec morte, qua decebat, donare voluerat, post supplicium certe tamquam virum diis carissimum repræsentaret (fr. 44). Publicis deinde negotiis se immiscuit (fr. 29, § 63). Nempe in Cypro tum Evagoras, rex Salaminis, totius insulæ dominatum affectavit. Inde controversiæ ortæ cum ceteris Cypri regulis, qui ad intercessionem Artaxerxis confugere. Ecce jam Ctesiam, qui literis ad Evagoram datis in concordiam disceptantes revocare studet, quem nuntii Evagoræ adeunt ad obtinenda regis responsa; quo mox etiam Conon, ut consilia sua regi aperiret probaretque, internuntio et interprete utitur; quem denique Artaxerxes ad Cononem proficisci jubet, ut de rebus agendis cum eo colloqueretur. Sponte sua hoc rex munere Ctesiam honoravit, ut ipse quidem in historiis suis tradidit. Contra alii narrarunt Ctesiam, quum Cononis literas regi tradendas accepisset, τὴν ἐπιστολὴν λαβόντα παρεγγράψαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Κόνωνος ἐπεσταλμένοις, ὅπως καὶ Κτησίαν ἀποστάλῃ πρὸς αὐτὸν, ὡς ὠφέλιμον ὄντα τοῖς ἐπὶ θαλάσσης πράξεσιν (Plutarch. Artaxer. 21, fr. 46). Quæ num scriptoris nostri arrogantiam, an invidorum calumnias arguant, jam non dijudico, quum neque ab illa Ctesias prorsus liber fuisse neque his caruisse videatur. Post hæc Spartam missus est, ut regis literas Lacedæmoniis redderet. Rem ipsam, de qua in literis his agebatur, parum perspectam habeo; sed quo tunc erant Lacedæmonii erga Persas animo et quæ subsecutæ sunt res gestæ satis indicant male cessisse quæcunque apud Lacedæmonios rex tentaverit. Certe Ctesias in Per-

(3) Adde quæ ipse Ctesias (fr. 29, § 30, 42,) narrat de Apollonide Coo, qui non ita multum ante Ctesiam sub Artaxerxe Longimano in aula regia medicus fuerat; quemque supplicio rex affecit, quod cum sorore ejus Amyti rem habuerat.

sidem non rediisse, sed reliquum vitæ tempus vel Lacedæmone vel in Cnido patria exegisse videtur (*).

Opera Ctesiæ, quorum notitia ad nos pervenit, hæc sunt :

1. Persica (fr. 1-56), in quibus a Nino rege exorsus narrationem deduxit usque ad annum tertium Olympiadis nonagesimæ quintæ (398 a. Chr. V. not. 2). Libros complectebantur viginti tres, ita distributos ut priores tres Assyriorum, qui sequuntur tres Medorum, postremi septemdecim Persarum historiam continerent. Hujus operis epitomen tribus libris elaboravit Pamphila (Suidas s. v.).

2. Indica (fr. 57-87), uno libro comprehensa.

3. Periplus (fr. 88-91), cujus tres laudantur libri.

4. De montibus (fr. 92-94). Cujus operis citatur liber secundus.

5. De fluminibus (fr. 95). Hic liber uno loco laudatur a Plutarcho De Fluminibus. Eodem in tractatu Plutarchus excitat Ctesiam *Ephesium*, Perseidis auctorem. Quare Maussacus ad eundem etiam opus de Fluminibus referendum esse censuit. — Sed quum Ephesii opus poeticum fuisse videatur, atque de fluviis liber optime conveniat Cnidio rerum naturalium scrutatori, quem de montibus scripsisse constat, non est cur in Maussaci sententiam abeamus. — Laudatur denique Ctesias

De tributis Asiaticis (fr. 96, 97); quo tamen titulo non peculiare opus, sed certum quendam Persicorum librum indicari censeo.

Præter hæc etiam *Commentarios de re medica* Ctesiam scripsisse ex Galeni loco supra adscripto (not. 1) colligi posse putat Bæhrius.

Ex operibus modo recensitis celeberrima erant *Persica*. Quæ de rebus Assyriorum, Medorum, Persarum ante Ctesiam tradiderant Dionysius, Charon et Hellanicus, perpauca erant, eaque non e fonte hausta, sed e rivulis, quos cursus longitudo turbaverat; eaque magis adhuc depravata noto isto logographorum studio, quo peregrina cum domesticis fabulis, genealogiis, chronologiis conjungere, (4) ad Græcorum vivendi, sentiendi judicandique rationem accommodare solebant.

Quanto meliora his præstiterit Ctesias, qui primus historicorum Græcorum satis diu in Perside versatus est, ut mores Græcanicos in scribendo oblivisci, ut linguam et instituta barbarorum penitus cognoscere posset; cui regia aula patebat in regno isto, ubi non forum, sed parietum silentium rerum maximarum testis est, plurimaque ex clandestinis pendent gynæcei et eunuchorum machinationibus; qui denique vetustorum temporum memoriam ex regiis commentariis (βασιλικαῖς διφθέραις) redintegrare potuit, ac revera se redintegrasse affirmat (Diodor. II, 32, et 22. V. fr. 25 et 18). Nec mirum si præclara hac occasione Ctesias utendum censuit, ut iis, quæ hucusque inter Græcos de imperio Asiatico circumferebantur, novam plane eamque vere Persicam historiam opponeret. Qua in re haud minimum stimulasse eum videtur, quod paucis ante annis quam ad Persas se contulisset, Herodoti Musæ in publicum prodierant. Is enim quæ de antiquiore Asiæ historia habet, non e Persicis, sed e Babyloniis sine dubio et Græcorum in Asia minori traditionibus hauserat. Ctesias igitur e Persicis fontibus sua depromens omnia, quum in his plurima aliter ac in Herodoti opere tradita reperiret, tanto acrius iis insistens erroris et mendacii Herodotea incusaverit (5), quanto majorem vidit hujus scriptoris apud Græcos esse famam et auctoritatem.

Jam si quæras num Ctesias fontes suos ea, qua par erat, religione adhibuerit, est profecto cur dubitemus : sed quum res dijudicatu sit difficillima, faciamus Ctesiam eadem quam in Herodoto agnoscimus sinceritate relata retulisse. — Igitur in fidem ipsorum fontium anquirendum foret. Quo in negotio, ubi adire id ausus fueris, ante omnia distinguendum erit inter mythicæ ætatis historiam, quæ obscuratam rerum gestarum nonnullarum memoriam cum mythologia et religione populi arctissime conjunctam exhibet, atque inter illam ætatem, quæ clariore luce affusa accuratiorem cognitionem certiusque judicium admittit. — Quod priorem attinet, de fide historica cogitari nequit; imo popularis traditio, cui vel vetustissimæ orientalium anagraphæ nituntur, suas quasdam leges sequitur, illis quas poeta sibi scribit, quam

(*) Peculiarem librum de vita Ctesiæ scripsit Rettig. (Hannov. 1827), quo uti mihi non licuit.

(4) Præ ceteris hoc cadit in Hellanicum, qui omnes orbis terrarum gentes e Græcis heroibus ortos vel de iis nominatos esse statuit, similiter ac in Judæorum libris factum videmus : sic Persæ descendunt a Perseo, Andromedæ et Persei filio, qui Artæam terram urbibus frequentavit. (Hellan. fr. 159.) Medorum reges originem ducunt a Medeæ et Iasonis filio Polyxeno (Pausan. II, 3, 8; Hellan. fr. 30, quod ad Persica referendum). Belum procul dubio habuit Phoronei prosapiam, ut ex ipso Hellanico, puto, tradidit Apollodorus. Unde colligas Hellanicum Assyriorum regnum in tabulis chronologicis multo antiquius exposuisse, quam Herodotum, propiusque accessisse ad Ctesianos calculos. Nec desunt rei indicia.

(5) Photius (fr. 29, 1) : σχεδὸν ἐν ἅπασιν ἀντικείμενα Ἡροδότῳ ἱστορῶν (Κτησίας), ἀλλὰ καὶ ψεύστην αὐτὸν ἀπελέγχων ἐν πολλοῖς καὶ λογοποιὸν ἀποκαλῶν· κ. τ. λ.

quibus historicas se addicit, similiores. Huc v. c. pertinet quod quæcunque magna et egregia per multorum sæculorum decursum gesta sunt, ad pauca quædam celebratorum heroum regumve nomina referri soleant; ex eodemque studio explicandum, quod chronologicas computationes et quæ res his affines sunt, a se alienas esse putent. Hæ tum demum instituuntur, quum ex ore populi historiæ in scriptorum migrant commentarios. Ac vel in his orientales auctores chronologiæ rationes aut plane negligere, aut ut reliqua sic etiam numeros in monstrosum exaggerare solent.

His concessis ubi Assyriaca Ctesiæ examinaveris, fatendum certe est nihil iis inesse, quod non optime concinat cum omnis antiquissimæ historiæ indole atque cum eo qui proprius est orientalium populorum charactere. Attendas quæso ad mythologica illa de Semiramidis, Dercetæ prosapiæ, ortu et obitu, quæ ex religione Asiaticorum aptissime possunt explicari; atque gratias agamus Ctesiæ spernenti istam seriorum quorundam scriptorum sapientiam, qua abstersis fabulis suam quandam jejuniorem, sed probabiliorem Semiramin nobis effinxissent. Porro totam Assyriorum historiam apud Ctesiam contineri vides tribus regnis, Nini, Semiramidis et Sardanapalli. Quæ inter initia et finem interjecta sunt, nihil aliud esse videntur quam vasta lacuna, quam nominibus undique conquisitis explere studebant, ut scilicet et traditione sancita retinerent, simulque satisfacerent populorum vanitati longam sibi regum seriem summamque vetustatem postulanti. Sed isti regum catalogi perraro antiqui sunt; plerumque seriorem ætatem redolent, quæ in adornandis iis operam ponere solebat; unde fit ut novissimi auctoris catalogus utplurimum etiam amplissimus sit. Quamquam igitur Ctesiam in reliquis plurimis Persicorum annalium narrationem reddidisse lubentissime largior, tamen num regum qualem dederit catalogum (quem, paucis additis, habebis ex Eusebio) ex iisdem hauserit, dubitari potest. Quod magis etiam valet de annorum numero, per quos Assyriorum regnum stetisse dicit. Is enim aperte accommodatus est ad Græcorum systema chronologicum, ut eum in fontibus suis Ctesiam reperisse ab omni veri specie abhorreat. Confirmatur hæc suspicio iis quæ de regnis regum Medorum Ctesias tradit. Ibi enim Ctesianos numeros conferre licet cum Herodoteis. Comparatio autem luculentissime docet Ctesianos numeros longe plurimos eosdem esse quos Herodotus habet, sed bis positos. Idem etiam de nominibus regum, sed minus certo judicio, statui potest (v. Volney, *Chronologie d'Hérodote*, cap. 10, *OEuvres complètes* p. 431 ed. Didot; cf. not. ad fr. 25). Jam quum negari nequeat Ctesiam in Medorum regum temporibus constituendis Herodotum ante oculos habuisse, nonne simile quiddam in Assyriacis locum habuerit? Equidem cum Volneyo nullus dubito; atque Eusebianus regum Assyriorum recensus multa præbet indicia, quorum ope longam istam regum seriem in breviores atque adeo antiquiores dissolvere possis. Sed totum hoc caput quum tribus verbis vix absolveris, accuratius de his agere jam non licet; quare lectorem relego ad ea, quæ disseremus in fragmentis chronologicis. Hoc unum tamen apponi permittas. Nempe ex Ctesiæ rationibus Assyriorum regnum eversum est anno 884 a. Chr. Res igitur incidit in Lycurgi epocham, qualem ex Lacedæmoniorum ἀναγραφαῖς etiam postea statuerunt Eratosthenes aliique. Ne casu fortuito hoc factum putes. Nam alii exstant scriptores, qui quamquam in numero annorum, quem Assyriis tribuunt, a Ctesia plus minus recedunt, nec eundem annum Lycurgo assignant, in eo tamen inter se consentiunt, quod Assyriorum regnum eodem tempore eversum dicunt, quo Spartanis leges scripserit Lycurgus. Suspicor igitur primum hujus computi auctorem fuisse Ctesiam nostrum φιλολάκωνα, qui quum Lacedæmone versans historias suas in ordinem redegit, duas hasce principales Laconicæ et Assyriacæ historiæ epochas consociaverit. Mirum quantum ejusmodi synchronismis veteres delectabantur. Sed calculum hunc ab Herodoto alienum esse, non est quod moneam; neque magis Hellanico tribui potest, quippe qui nusquam in historiis suis Lycurgi mentionem injecerit (v. Hellan. fr. 91).

Quemadmodum Assyriorum et Medorum chronologiam, sic etiam in Persarum historia regna Cyri, Cambysæ et Darii I e suo penu Ctesias adornavit, non tamen temerarie, sed eo consilio, ut constaret sibi quod adoptaverat systema chronologicum. Nam falsos esse hos numeros in aprico est.

Ex modo disputatis intelligitur Herodoteis de regnis Assyriorum Medorumque numeris majorem me tribuere auctoritatem. Non verissimos eos dico, attamen veris propiores. Nam in universum ex iisdem legibus constituti sunt, ex quibus Ctesiani et reliqui omnes.

Missis numeris, revertamur ad res, quas in plurimis secundum Persarum narrationes expositas esse supra concessimus. Quæ in his ex aliis scriptoribus apponi possunt, maximam partem spectant Babylonis origines et incrementa. Adversariorum dux præter Herodotum est Bero-

sus Babylonius ille sacerdos. Num igitur Persæ an Babylonii certiora de Babylone tradiderunt? An utrisque eadem habenda fides? Posterius statuit Bæhr. « Annales illi, ait, iisdem sunt insignes virtutibus, iisdem maculati vitiis, uno eodemque orientalium modo conscripti et ea quam postulamus crisi destituti. Quod ad Ctesiam si referemus, Beroso haud postponendum eundem statuemus, nec profecto verebimur, ne quis nimio partium studio nos captos esse pronuntiet. Quo ipso studio eos potius abreptos dixerim, qui præ gravissima, ut opinantur, Berosi auctoritate continuo in Ctesiam involent, eumque prorsus mendacem inanemque homuncionem dictitent. Nam hoc certe manifestum, si quid reprehensione dignum commiserit Ctesias, vix simile quid desiderari in Beroso. Qui igitur quando communi cum Ctesia sorte gaudeat, nec majori laude, nec vituperatione erit dignus. » — Merito Bæhrius invehit in eos, qui conviciis Ctesiam prosequuntur, quia fontes adire non potuit, qui ipsis præferendi videntur; sed præferendi Ctesianis libris Berosi annales Babylonii etiam mihi videntur cum aliis plurimis. Qua in re moveor non tam τῷ πιθανῷ, quam eo, quod Berosi narratio multo jejunior, simplicior adeoque verisimilior est, ut jam illud arguit, quod Berosus inter plures reges monumenta urbis distribuit, quæ apud Ctesiam una Semiramis tamquam virga magica evocat. Quodsi ob ipsam narrationis indolem majorem Berosi fontibus antiquitatem vindicandam puto, confirmare hanc sententiam videntur, quæ de antiquissimis Babyloniorum studiis et disciplinis comperta habemus. Contra Persarum annales a Ctesia adhibitos non adeo vetustos fuisse, neque, ut quidam volunt, ex Assyriorum lingua in Persicam translatos esse, vel ex ratione colligas qua Græcæ fabulæ cum Assyriacis in iis confundebantur, ut in illis de bello Trojano deque Memnone Tithoni filio, apud Diodor. II, 22 (fr. 18), ubi expresse citantur commentarii regii : Περὶ μὲν οὖν τοῦ Μέμνονος τοιαῦτ' ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἀναγραφαῖς ἱστορεῖσθαί φασιν οἱ βάρβαροι. Ceterum plerosque seriorum scriptorum in Assyriacis Ctesiam ducem secutos esse satis constat (6). Nec defuerunt qui hinc vel maxime fidem Ctesiæ conciliari opinarentur.

Venio ad Persica, de quibus capita rerum paucis possunt absolvi. In Cyri, Cambysæ et Magi rebus, quæ accuratioris historiæ in limine quasi positæ sunt, multa adhuc fabulosa et popularem istam poesin redolentia reperiuntur tum in Ctesia tum in Herodoto; sed in Ctesia pauciora. Quo accedit, quod Ctesiæ narratio ubique præ se fert colorem quendam orientalem, dum Herodotus sæpius ἑλληνίζει. Quare recte judicasse mihi videntur, qui in hac historiæ parte Ctesiam in plerisque Herodoto præferendum esse duxerunt (7).

Aliter se res habet, ubi descenderis in tempora bellorum Medicorum; de quibus Persas regiorum annalium auctores vel vanitate vel adulatione ductos multa præter veritatem retulisse facile con-

(6) Quum in serioris ætatis libris quibusdam, quos tamquam genuina vetustissimorum auctorum opera vendebant, multa ex Ctesia et Herodoto etc. transcripta essent, factum est ut ipse Ctesias, sicut Herodotus aliique multi, furti accusaretur a Polione ap. Porphyr. in Euseb. P. E. X, p. 467 D, ubi laudatur Πολίωνος ἐπιστολὴ πρὸς Σωτηρίνδαν περὶ τῆς Κτησίου κλοπῆς, τοῦ δ' αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς Ἡροδότου κλοπῆς ἐστι βιβλίον.

(7) Bæhr. « De origine Cyri atque educatione, de ratione, qua ad regnum sit evectus, multa eaque diversa per orientem fuisse sparsa probabile est, quum et Herodotus et Xenophon diverso, suo quisque modo de his retulerint. De Xenophonte nunc tacebo. At Herodotum et Ctesiam qui inter se contendit, an is multum dubitabit, utrius scriptoris in his prævaleat auctoritas? Vix animum inducere possim. Multis fabulis adspersa Herodotea narratio, quibus prorsus caret Ctesias, qui, id quod sanequam multo probabilius, ne ullam quidem necessitatem inter Astyagem Cyrumque fuisse retulit. Neque quidquam apud illum de Cyri expositione, de supplicio crudelissimo, quod de Harpago sumsit Astyages. Nec minores tragœdias mihi agere videtur Herodotus, quando Crœsum rogo traditum deique numine servatum esse prodidit. Numquid tandem, ut alia taceam, verisimile est, igne, sanctissimo ac purissimo numine, quod humano adflatu pollui credebatur, fuisse Persas abusos, quo homini malefico vitam demerent? Quod a re ipsa multum abhorret. Quæ de Cyri morte, ut luculentiora tantummodo delibem, refert Herodotus, non minus ampliata atque exornata videntur præ simplici eoque veriori Ctesiæ narratione. In Magi falsi narratione, ne plus mihi sumam, nec magis veram nec falsam utramque et Ctesiæ et Herodoti scriptionem dixerim. Insunt tamen et in Ctesiana scriptione, quæ vix ita fingi potuerant, quemadmodum traduntur, quo, uti hoc utar, pertinent, quæ de Magi defensione, arreptaque sella tradit Ctesias (fr. 29, § 14). Et quis etiam in talibus omnia liquere speret, quæ in intimis gynæceis peracta, vix ac ne vix quidem paucissimis accurate poterant innotescere? Quo magis tenendum, in conjuratione Persarum VII contra Magum et in iis, quæ inde sunt insecuta, maximam partem Ctesiæ narrationem convenire cum Herodotea (fr. 29, § 15). Quæ idem Ctesias deinceps de expeditione in Scythas suscepta refert (fr. 29, § 16, 17), non usquequaque quidem concinunt, neque tamen ullam certam falsi mendaciive notam continent. Sed, uti jam supra monui, sunt quædam, in quibus et ipse Herodoti auctoritatem pluris faciendam esse dicam. Nam in bellis, quæ cum Græcis gessere Persæ, nonnulla apud Ctesiam inveniuntur prorsus ab Herodoti reliquorumque testimonio aliena, ut v. c. Datis occisus (fr. 29, § 18-21), nec non quædam in Xerxis contra Græcos expeditione, quæ repetere longum est. Vid. § 21, 22, 23, 24, 25, 27. In his Herodoto plus credam quam Ctesiæ. Levior ab Herodoto dissensus in Achæmene § 32, major in iis, quæ ad Athenienses spectant § 33, coll. 34. Habet tamen et ipse Ctesias, quibus Herodotus suppleri posse videatur, ut v. c. § 26 de sagittariis Cretensibus. »

cedes, idque Ctesianis fragmentis luculentissime probari videtur. In his igitur minima Ctesiæ auctoritas; contra maxima erit in earum rerum narratione, quibus ipse oculatus testis interfuit, vel ubi veritatem semper fere facili negotio explorare potuit. Si quid in his peccaverit, culpa non amplius in fontes removenda, ut bona fide hucusque fecimus, sed omnis cadit in auctorem. Jam igitur videndum quæ de indole et moribus Ctesiæ, quatenus hæc in conscribendas historias vim aliquam exercere poterant, veteres tradiderint.

Lucianus Quomodo hist. scrib. c. 39 : Τοῦ δὴ συγγραφέως ἔργον ἕν, ὡς ἐπράχθη, εἰπεῖν. Τοῦτο δ' οὐκ ἂν δύναιτο, ἄχρι ἂν ἢ φοβῆται Ἀρτοξέρξην ἰατρὸς αὐτοῦ ὤν, ἢ ἐλπίζῃ κάνδυν πορφυροῦν καὶ στρεπτὸν χρυσοῦν καὶ ἵππον τῶν Νισαίων λήψεσθαι μισθὸν τῶν ἐν τῇ γραφῇ ἐπαίνων. Ἀλλ' οὐ Ξενοφῶν αὐτὸ ποιήσει, δίκαιος συγγραφεύς, οὐδὲ Θουκυδίδης (8).

Num idoneis hæc argumentis nitantur, nescio. Certe quæ nos in fragmentis servata habemus, ab assentatione multum absunt. Legas quæ Plutarchus et Photius (fr. 29, § 59) ex Ctesia narrant de Artaxerxe rege, qui fictam fratricidæ gloriam quovis modo tueri studet, suppliciis sæviens in eos, qui rem, quæ erat, effutiverant. Hæc sicuti illa quæ de Parysatidis facinoribus tradidit, ita comparata sunt, ut in aula regia scripta esse omnino non possint. Sin talia de Artaxerxe prodidit, quæcunque in prioribus, v. c. in bellorum Medorum descriptione in gloriam Persarum ampliata vel mutata esse videri queant, non Ctesiæ adulatori, sed Persarum auctorum, unde sua Ctesias habet, studiis imputanda erunt. Num igitur alia Luciano præsto fuerint quibus crimen istud probari censuerit, an ipse levitatis accusandus sit, in medio nos relinquimus. Fatendum tamen aliud Ctesiæ a Plutarcho objici, quod facile ad assentationem et adulationem auctorem nostrum perducere potuit.

Vidimus enim Ctesiam se una cum Phalino Zacynthio post pugna prope Cunaxam pugnatam ad duces Græcorum missum dixisse. Id vero Plutarchus λαμπρὸν ψεῦσμα esse asseverat: Xenophontem enim, qui Ctesiæ opera bene legisset, de his tradere nihil. Quod recte sese habet; nam ita Xenophon (Anab. II, 1, 7): Ἔρχονται παρὰ βασιλέως καὶ Τισσαφέρνους κήρυκες οἱ μὲν ἄλλοι βάρβαροι· ἦν δὲ αὐτῶν Φαλῖνος εἷς Ἕλλην κ. τ. λ. Igitur hoc mendacio demonstrato, Plutarchus subjicit: Ἀλλὰ δαιμονίως ὁ Κτησίας, ὡς ἔοικε, φιλότιμος ὢν καὶ οὐχ ἧττον φιλολάκων καὶ φιλοκλέαρχος, ἀεί τινας ἐν τῇ διηγήσει χώρας ἑαυτῷ δίδωσιν, ἐν αἷς γενόμενος πολλὰ καὶ καλὰ μιμνήσκεται Κλεάρχου καὶ τῆς Λακεδαίμονος.

Quoniam non id ago, ut scriptorem meum ab omni culpa causidicorum more purgare studeam, sane nihil video, quin hæc pro verissimis habeamus, præsertim quum ex ore fluant viri profecto haud contemnendi. Adde quod ex eodem Plutarcho (fr. 46) supra jam memoravi, scilicet artificio parum honesto Ctesiam effecisse, ut ad Cononem legatus mitteretur. Jam legas quæ Photius (fr. 29, § 63) ex postremo Ctesiæ libro affert. Num excerptoris culpa factum est, ut in hac historiæ parte Ctesias ubique tamquam rerum πρωταγωνιστὴς introducatur, an revera res ita sese habuit? an non suspiceris his confirmari quodammodo istam quam Plutarchus castigat scriptoris ostentationem vanitatemque? Quod denique φιλοκλέαρχον attinet, adi Plutarchum in Artaxerxe (c. 18; v. fr. 44), ubi exposita Ctesiæ de Clearcho narratione, non sine caussa dicit: ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἄδηλον ὡς ἐπιτραγῳδεῖται τῇ Κλεάρχου μνήμῃ.

Hactenus de vanitate scriptoris et jactantia. Restat ut dicamus de forma narrationis et quæ inde ceperit historia tum commoda tum incommoda. Primum audiamus veteres.

Photius p. 45 Bekk.: Ἔστι δὲ οὗτος ὁ συγγραφεὺς σαφής τε καὶ ἀφελὴς λίαν· διὸ καὶ ἡδονῇ αὐτῷ συγκρατός ἐστιν ὁ λόγος. Κέχρηται δὲ τῇ Ἰωνικῇ διαλέκτῳ, εἰ καὶ μὴ δι' ὅλου, καθάπερ Ἡρόδοτος, ἀλλὰ κατ' ἐνίας τινὰς λέξεις (9). Οὐδὲ πρὸς ἐκτροπὰς δέ τινας ἀκαίρους, ὥσπερ ἐκεῖνος, ἀπάγει τὸν λόγον. Τῶν μέντοι γε μύθων, ἐν οἷς ἐκείνῳ λοιδορεῖται, οὐδ' οὗτος ἀφίσταται, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις αὐτῷ Ἰνδικά. Ἡ δὲ ἡδονὴ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ τῶν διηγημάτων αὐτοῦ γίνεται κατασκευῇ, τὸ παθητικὸν καὶ ἀπροσδόκητον ἐχούσῃ πολὺ καὶ τὸ ἐγγὺς τοῦ μυθώδους αὐτὴν διαποικίλλειν. Καὶ διαλελυμένος δέ ἐστι πλέον τι τοῦ δέοντος αὐτῷ ὁ λόγος, ὡς καὶ εἰς ἰδιωτισμὸν ἐκπίπτειν· ὁ δὲ τοῦ Ἡροδότου λόγος ταύτῃ τι καὶ τῇ ἄλλῃ τοῦ ἔπους δυνάμει καὶ τέχνῃ κανών ἐστιν Ἰωνικῆς διαλέκτου.

Dionys. Hal. II, p. 9 Sylb.: Ἡ δέ γε (sc. λέξις)

(7) Cf. Lucianus Veræ Hist. lib. II, 31 : Καὶ μεγίστας ἁπασῶν τιμωρίας ὑπέμενον (in Orco) οἱ ψευσάμενοί τι παρὰ τὸν βίον καὶ οἱ μὴ τἀληθῆ συγγεγραφότες, ἐν οἷς καὶ Κτησίας ὁ Κνίδιος ἦν καὶ Ἡρόδοτος καὶ ἄλλοι πολλοί.

(8) Lucianus Philopseud. c. 2 : Ἐκείνους μὲν γὰρ τοὺς παλαιοὺς πρὸ ἐμοῦ σὲ χρὴ εἰδέναι, τὸν Ἡρόδοτον καὶ Κτησίαν τὸν Κνίδιον καὶ πρὸ τούτων τοὺς ποιητὰς καὶ τὸν Ὅμηρον αὐτόν, ἀοιδίμους ἄνδρας, ἐγγράφῳ τῷ ψεύσματι κεχρημένους, ὡς μὴ μόνον ἐξαπατᾶν τοὺς τότε ἀκούοντας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μέχρι ἡμῶν διικνεῖσθαι τὸ ψεῦδος ἐκ διαδοχῆς ἐν καλλίστοις ἔπεσι καὶ μέτροις φυλαττόμενον.

(9) Plures formas Ionicas admisit in Indicis, teste Photio in Exc. Ind. § 1 : Κτησίου τὰ Ἰνδικά ἐστιν, ἐν οἷς μᾶλλον ἰωνίζει.

τοῦ Κνιδίου συγγραφέως Κτησίου καὶ ἡ τοῦ Σωκρατικοῦ Ξενοφῶντος, ἡδέως μὲν ὡς ἔνι μάλιστα, οὐ μὴν καλῶς γε ἐφ' ὅσον ἔδει· λέγω δὲ κοινότερον, ἀλλ' οὐχὶ καθάπαξ· ἐπεὶ καὶ παρ' ἐκείνοις (apud Thucydidem et Antiphontem, de quibus in antecedentibus sermo) ἥρμοσταί τινα ἡδέως, καὶ παρὰ τούτοις καλῶς.

Demetrius Phal. De elocut. § 218 : Ὅπερ δὲ τῷ Κτησίᾳ ἐγκαλοῦσιν ὡς ἀδολεσχοτέρῳ διὰ τὰς διλογίας, πολλαχῇ μὲν ἴσως ἐγκαλοῦσιν ὀρθῶς· πολλαχῇ δὲ οὐκ αἰσθάνονται τῆς ἐναργείας τοῦ ἀνδρός (v. fr. 27).

Idem § 221 : Καὶ ὅλως δὲ ὁ ποιητὴς οὗτος (ὁ Κτησίας), ποιητὴν γὰρ αὐτὸν καλοίη τις εἰκότως, ἐναργείας δημιουργός ἐστιν ἐν τῇ γραφῇ συμπάσῃ.

Vides igitur orationem Ctesiæ excelluisse simplicitate, perspicuitate, suavitate, gratam quandam habuisse negligentiam, sæpe etiam verbositatem; quæ omnia innata dixeris scriptoribus Ionicis. Ex hac itaque parte Ctesias similis Herodoto. Sed dum Herodotus ut in oratione verborumque compositione dulcis est et candidus, sic etiam in reliqua narrationis adornatione sedatiores et remissiores animorum affectus sive τὰ ἠθικὰ exprimere studet, in iisque quam maxime excellit: Ctesias noster, junioris generationis ingenium, jam venatur τὸ παθητικὸν καὶ τὸ ἀπροσδόκητον. Dum τὸ Ἡροδότου κάλλος ἱλαρόν ἐστιν, Ctesiam adamare dixeris τὸ φοβερόν atque ἐν τῷ παθαίνειν (ut Dionysii verbis utar) καὶ δεινοποιεῖν τὰ πράγματα τὴν ἀλκὴν ἔχειν. Igitur vehementissimos affectus excitare tragicamque quandam commotionem legentium animis incutere semper paratus erit et instructus. Quodsi res id non admittit, curabit certe ut personas in scenam quasi et conspectum producat, atque sic vividiore et mimica oratione auditores demulceat. Ubi hoc quoque rerum conditio denegaverit, epistolarum artificio vel aliis machinis ποιητὴν istum et ἐναργείας δημιουργὸν, quem dicit Demetrius, exhibebit. — Laudare liceat exempla. Legas, sis, historiolam illam romanticam (venia sit verbo) de Stryangeo Medo. Zarinam, Scythicam mulierem formosissimam, capit bello, sed incolumem dimittit; amicitiæque cum ea fœdus jungit; dein vehementissimi amoris ardore correptus a Sacide fert repulsam; vitæ jam pertæsus mortem sibi consciscit; moriturus data epistola crudelitatem amatæ exprobrat hisce verbis: ἐγὼ μὲν σὲ ἔσωσα, καὶ σὺ μὲν δι' ἐμὲ ἐσώθης, ἐγὼ δὲ διὰ σὲ ἀπωλόμην (v. fr. 27). — Quam historiam fictam a Ctesia esse minime dixerim, quum bene sciam quam sit fœcunda in talibus popularium traditionum poesis. Attamen narrationis efformationem omnem esse Ctesiæ et quale fuerit ejus ingenium arguere nemo negabit. Similiter epistolarum condimentum narrationi admiscuit in Assyriacis, ubi rex Indorum ad Semiramin injustum ipsi bellum illaturam tum nuntios mittit, qui reginæ impietatem verbis castigent, tum etiam epistolas, quibus πολλὰ καὶ ἄῤῥητα κατ' αὐτῆς εἰς ἑταιρείαν ἐβλασφήμει (Diodor. II, 18, 1, fr. 15). Dolendum interiisse antiquissima hæc chronici *scandalosi* specimina, quorum multa in libidinosæ mulieris historia auctor noster prodidisse videtur. Ex eodem Ctesia fluxisse puto epistolam, quam Priamus scripsit ad Teutamum. Servavit eam Cephalion (ap. Euseb. p. 41 Mai., fr. 22), quem in multis Ctesiam ante oculos habuisse constat. « *Militari vi,* satrapa Pergami ait, *in regione tua a Græcis irruentibus appetitus sum, belloque certatum est varia fortuna. Nunc vero etiam filius meus Hector exstinctus est et aliorum multa proles ac strenua. Copiarum igitur valido sub duce suppetias mitte.* »

Post epistolographum audias tragœdum illo loco, quo filii mors Parysatidi matri nuntiatur (fr. 42). Non Ctesiam, sed Euripidem loqui putares. Admireris deinde vim dramaticam et venustatem, qua insignis est narratio de Mithridate, Cyri occisore, qui intempestiva inter pocula loquacitate facinoris sui fructum vitamque amittit. Leguntur hæc apud Plutarchum (Artax. c. 19; v. not. ad fr. 29, § 59), qui etiam reliqua, quæ ad intestinas regiæ familiæ discordias pertinent, ex Ctesia mutuatus est. Neque sane meliorem in his ducem seligere sibi, neque narratoris elegantioris vestigia premere potuit. Ex eodem denique petivit pulcram et dilucidam de morte Cyri narrationem, qua Ctesias καθάπερ ἀμβλεῖ ξιφιδίῳ μόλις ἀναιρῶν τὸν ἄνθρωπον (Cyrum) ἀνῄρηκεν (fr. 40.).

Jam si quis ei, quod indicavimus, narrandi generi addictus est, in ipsarum rerum conformatione complura sæpe scriptoris deberi arbitrio satis liquet. Quod ut non laudandum in historico, sic non adeo vituperabis ac libenter aliquid orationis artifici concedes, modo totum hoc secundariis rebus nulliusque momenti contineatur. Sed angustos hos terminos transgressum esse Ctesiam atque verum posthabuisse jucundo, adeo, ut vel temporum rationes in ejus gratiam turbaverit, idem testatur Plutarchus (Artax. c. 6; v. fr. 29, § 61). Κτησίαν, inquit, οὔτ' ἀγνοεῖν τὸν χρόνον (quo Parysatis Statiram veneno interemit) εἰκός ἐστι παρόντα ταῖς πράξεσιν, οὔτε ἑκὼν αἰτίαν εἶχεν ἐκ τοῦ χρόνου μεταστῆσαι τὸ ἔργον ὡς ἐπράχθη διηγούμενος, οἷα πάσχει πολλάκις ὁ λόγος αὐτοῦ πρὸς τὸ μυθῶδες καὶ δραματικὸν ἐκτρεπόμενος τῆς ἀληθείας.

Ac τὸ μυθῶδες quidem etiam alio loco exprobrat (Art. 1, fr. 38, a), ubi hæc: Ἀλλὰ τὸν Κτη-

σίαν εἰ καὶ τἄλλα μύθων ἀπιθάνων καὶ παραφόρων ἐμβέβληκεν εἰς τὰ βιβλία παντοδαπὴν πυλαίαν, οὐκ εἰκός ἐστιν ἀγνοεῖν τοὔνομα τοῦ βασιλέως (Arsicæ, postea Artaxerxis Mnemonis). Cf. Antigon. Caryst. c. 15 (fr. 56). Quod deinde temporum confusionem attinet, non unum fragmenta præbent exemplum (vide v. c. notas ad fr. 29, § 23, 26), quamquam nos jam fugit, quomodo his illa, quam Plutarchus dicit, causa subsit. Ut ut est, satis patet Ctesiam ut fabularum amatorem, sic contemtorem fuisse temporum. Gravissima hæc, nec parum fidem scriptoris labefactant. Ac si talia commisit in temporibus historiæ luce claris, quanto majori licentia in rebus remotæ ætatis versatus fuerit! Constat quidem quantopere orientales historici omnium rerum exaggeratores sint placeantque sibi in miraculorum et portentorum commentis; neque ob id ipsum publice Ctesiam accusare ausim, sed quominus ex animi sententia eundem absolvam, ob ea, quæ modo attuli, impedior. Præterea offendit quod in copiosis Ctesiæ fragmentis ne minima quidem dubitationis alicujus et artis criticæ vestigia reperiuntur. Prorsus absunt, quæ tantopere placent in Herodoto, ut illud, τὰ δὲ λέγεται ὑπὸ Χαλδαίων, ταῦτα λέγω, vel τοῖσι μέν νυν λεγομένοις χράσθω ὅτεῳ τὰ τοιαῦτα πιθανά ἐστι, et similia. Noli rem imputare excerptoribus : nam facile intelligitur auctores, qui historiam scribunt non tam docendi causa, quam ut narrationem contexant jucunditate delectantem et inexspectatis rerum personarumque complicationibus animos commoventem, mirabilia quoque in eum maxime finem adhibituros, ut novitate rerum in admirationem legentes abripiant. Plurimum igitur refert, ne Herodoteis istis clausulis nervos hosce narrationis infringant atque ipsi sua cædant vineta. Contra, fidem his ipsis conciliare sibi videbuntur, ubi aliis scriptoribus tradita impugnent et Herodotum v. c. ψεύστην dicant et λογοποιόν. Horum vero scriptorum, quos inde ab Alexandri ætate pullulare videmus, Ctesiam haud immerito prædicabis χορηγὸν atque ἄτην πρώταρχον.

Jam quum Persica ad hanc judicii severitatem nos adduxerint, videamus deinceps num Indica ejusdem scriptoris redarguant sententiam nostram an confirment.

De Indicorum fide paucis defungi possemus, si in veterum testimoniis vellemus acquiescere. Quorum ne unus quidem est, qui auctoritatem Ctesiæ tucatur, imo fabulator et mendax homo dicitur omnibus. Audiamus modo.

Aristoteles H. A. VIII, 28 (fr. 71) de sue Indica loquens : ὥς φησι Κτησίας, οὐκ ὢν ἀξιόπιστος.

Idem De Gen. An. II, 2 (fr. 61) de elephantum genitura : Κτησίας... φανερός ἐστιν ἐψευσμένος.

Idem H. A. III fin. (fr. 61) : ψεῦδός ἐστι ὅπερ Κτησίας γέγραφε.

Idem H. A. II, 1 (fr. 64) de martichora : εἰ δεῖ πιστεῦσαι Κτησίᾳ.

Arrianus Exp. Al. V, 4, 2 (fr. 58) de Indo : Κτησίας, εἰ δή τῳ ἱκανὸς καὶ Κτησίας ἐς τεκμηρίωσιν.

Idem Ind. c. 30 (fr. 59), de Indiæ magnitudine : Κτησίας... οὐδὲν λέγων.

Ælianus H. A. IV, 21 (fr. 67) de martichora : εἰ δή τῳ ἱκανὸς τεκμηριῶσαι ὑπὲρ τῶν τοιούτων Κτησίας κ. τ. λ.

Tzetzes Hist. VII, 638 (fr. 84), ταῦτα ψευδῆ νομίζω.

Gellius N. A. IX, 4 (fr. 86), Ctesiam componit cum Aristea aliisque ejusdem farinæ.

Lucianus Veræ Histor. lib. I, c. 3 : Κτησίας ὁ Κτησιόχου, ὁ Κνίδιος, συνέγραψε περὶ τῆς Ἰνδῶν χώρας καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἃ μήτε αὐτὸς εἶδε μήτε ἄλλου εἰπόντος ἤκουσεν. Ἔγραψε δὲ καὶ Ἰάμβουλος etc.

Cf. Strabo XI, p. 774, C : Ῥᾷδιον ἄν τις Ἡσιόδῳ καὶ Ὁμήρῳ πιστεύσειεν ἡρωολογοῦσι καὶ τοῖς τραγικοῖς ποιηταῖς ἢ Κτησίᾳ καὶ Ἡροδότῳ καὶ Ἑλλανίκῳ καὶ ἄλλοις τοιούτοις.

Sed hos jam mittamus paullisper. — Quum Ctesias non adierit Indiam, nihil nobis postulamus nisi ut quæ apud Persas de hac terra circumferebantur fideliter reddat. Jam vero ipsi Persæ accuratiora de ea tantum Indiæ regione comperta habebant, quæ ipsorum terræ erat proxima (10). Quæ ad ul-

(10) Bæhr. : « Quæ Herodotus de Indis scribit, ea scimus ad septentrionales spectare partes, quæ Bactris vicinæ vel Persis subjectæ, vel certe quodam cum illis commercii vinculo fuere junctæ. Nam a Persis, quæ Græcis retulit, acceperat. Conf. *Collin de Bar, Histoire de l'Inde ancienne et moderne* (Paris. 1814), P. I, pag. 130 : « Ses descriptions se rapportent toutes à des cantons peu éloignés de l'Indus. Du côté du midi, la domination des Perses ne s'étendait guère plus loin que la vallée où coule ce fleuve et au nord elle ne dépassa point les bords de l'Hypanis. » Atque ad easdem terras Ctesiana quoque verba esse referenda, in exploratis habeo. — (Facem in his praetulerunt viri summi, *Heerenius*, *Ideen* etc. I, 1, pag. 358 seqq., 361 seqq. edit. tert. coll. p. 366, *Velthem, Sammlung vermischter Aufsætze* etc. II, pag. 181, *Malte-Brun, Mémoire sur l'Inde septentrionale d'Hérodote et de Ctésias, comparée au Petit Tibet des modernes* (*Nouvelles Annales des voyages publiées par Eyriès et Malte-Brun*. Paris. 1819, tom. II, part. II, pag. 307 — 384, inprimis pag. 351 seqq.). Conf. *Wahl, Erdbeschreibung von Ostindien*, pag. 455 et 457. *Herodot und Ctesias, über Indien, in den Dorpatschen Beitrægen* 1814, 2te *Hælfte*. Lips. 1815). — Sunt terræ potissimum inter Indum fluvium atque Gangem, quas primi Persæ Græcive ingressi, Indiæ nomine celebrarunt, adjectis iis montibus continuis, qui inde a Bactris usque ad Gedrosiam pertendunt. Neque enim tunc temporis, uti nunc fit, Indo flumine occidentem et septentrionem versus terminabatur India. Complectebatur regna, quæ nunc appellamus *Can-*

teriora pertinebant, necessario erant vaga et manca atque populi ore in miraculosa abibant, ita ut verum a ficto non amplius discernere posses. Huc accedit, quod etiam mythologumena quædam et imagines symbolicæ Indorum ad Persas pervenisse videntur, quæ rerum ignaros ad ineptissimas opiniones adducere debebant. Similiter Persæ suas habebant bestias mythologicas, quæ in publicis monumentis expressæ conspiciebantur. Jam finge tibi Cnidium nostrum e periegetarum declamationibus pendentem; nec mireris, quod quæ poetæ et artificis ingenio debebantur rerum naturæ vindicaverit, patriamque iis assignaverit Indiam. — Igitur si veris mixta sunt vaga, falsa, inepta, portentosa, modo ea sic acceperit Ctesias, non est cur auctorem condemnemus.

Vera et recentiorum peregrinatorum testimoniis comprobata sunt v. c. quæ narrantur de canibus robore conspicuis (fr. 57, § 5), de boum, equorum, asinorum, arietum statura (§ 11, 13, 23, 24), de elephantis, simiis, psittacis (§ 8, 9, 14, 21). Vera subsunt etiam iis, quæ legis de pantarba (§ 2), de fonte auri ferace (§ 4), de fonte pice referto (§ 10), de aqua mentis alienationem efficiente (§ 14), de igne perpetuo ad Phaselidem (§ 10), de ligneis vestibus (§ 22), de oleo e lacte parato (§. 23), de siptachora arbore et electro ex ea defluente (§ 14). — Commentis jam valde obscuratæ sunt narrationes de verme Indico (§ 27), de dicæro ave, de cynoscephalis (§ 22), aliis. — Fabulis denique ex India ad Persas translatis atque imaginibus animalium symbolicorum, quæ picta vel sculpta Persepoli Ctesias vidit, descriptiones nituntur martichoræ, Pygmæorum, Gryphum, asini silvestris (§ 7, 11, 12, 25) et fortasse aliorum.

Quæ postrema enumeravi, mirum quantam arguere videntur acrisiam, præsertim in medico, a quo scientia naturalis non prorsus aliena esse poterat. Tantum enim abest ut ipse aliquid addubitet, ut quo magis res fidem excedit, tanto acrius omnem dubitationem præscindere studeat. Sic martichoram, monstrum illud fabulosum, suis oculis se vidisse affirmat, quum Indorum rex tale animal ad Artaxerxem misisset (fr. 65). Similiter iis, quæ (§ 4) de virtutibus ferri νέφους καὶ χαλάζης καὶ πρηστήρων ἀποτροπαίου narrat, fidem adstruere non erubuit dicens ἰδεῖν αὐτὸν ταῦτα, βασιλέως δὶς ποιήσαντος. Alia vide § 25 et 28. Cfr. quæ Photius adjicit § 32 : Ταῦτα γράφων καὶ μυθολογῶν Κτησίας λέγει τἀληθέστατα γράφειν, ἐπάγων ὡς τὰ μὲν αὐτὸς ἰδὼν γράφει, τὰ δὲ παρ' αὐτῶν μαθὼν τῶν ἰδόντων· πολλὰ δὲ τούτων καὶ ἄλλα θαυμασιώτερα παραλιπεῖν, διὰ τὸ μὴ δόξαι τοῖς μὴ θεασαμένοις ἄπιστα συγγράφειν.

Itaque quum in his suo Ctesias se gladio perfodiat, non diutius miremur acrisiam, sed arrogantiam viri contemnamus. Nemo puto non intelliget Ctesiam non tam in describenda India, quam in congerenda miraculorum copia operam suam posuisse, eo nimirum consilio, de quo paullo antea locutus sum. Igitur quæ Aristoteles, Ælianus, Arrianus, alii, qui integrum scriptoris opus ante oculos habebant, de eo judicarunt, in universum rectissime prædicata esse haud dubitabis.

Paucis exposui quæ sint operum Ctesianorum virtutes, et quibus hæ vitiis offuscentur. Restat ut duobus verbis indicem quemnam locum inter antiquiores Græciæ historicos Ctesias teneat.

Temporum ratione habita componendus est cum Xenophonte et Thucydide. Atque horum ætatem arguit cultioris orationis forma et reliquus narrationis ornatus. Contra si spectes delectum argumenti et interiores expositionis rationes, nihil Ctesiæ cum illis scriptoribus commune fuisse videtur. Cnidus patria sub Persarum imperio inerti tranquillitate gaudens, non noverat motus illos et surgentia hinc ingenia, quæ novum plane in Græcia historicorum genus excitaverant : illorum dico, qui sub facie rerum altius quiddam quærunt, modo ex divinis legibus modo ex humani pectoris consiliis id derivantes. Cujus studii, vel in Herodotea historia conspicui, Ctesiana fragmenta ne levissima quidem vestigia præbent. Porro civilem prudentiam rerum usu comparatam haud exspectabis in Asclepiada medico, quantacunque fuerint officia, quæ regi Persarum se præstitisse dicit. Sed illa ipsa quam profitebatur ars adducere eum debuit, ut eandem viam ingrederetur, quam primi patefecerant Ionici scriptores, Hecatæus, (*) Charon, Xanthus : toti fere

et quæ supra illam sunt sunt sitæ, *Badagschan*, *Belur*, *Tibetum parvam*, montem *Imai* s. *Mustag*, nec non deserta *Cobi* aliaque hisce adjacentia. »

(*) Ad ea quæ de vita Hecatæi (Fragm. Historicc. p. XI, a.) scripsimus, nunc accedit inscriptio in Lero insula reperta, quam primus edidit celeberrimus Lud. Rossius (Inscriptt. Gr. ined. fascic. 2, p. 68, a. 1842) : ... [εὔ]νοια[ν] καὶ προθυμίαν δικαίαν παρε[χό]μενο[ς ἐς] τοὺς ἐν τῇ νήσῳ κατοικοῦντας τῶν [πολ]ιτῶν· δεδόχθαι τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπ[αινῆσθαι Ἑκ]αταῖον ὑπὸ τῶν οἰκητόρων τῶν ἐλ Λέρῳ [ἀ]ρετῆς ἕνεκα καὶ ἐπιμελείας, ἣν [ἔχει π]ερὶ αὐτούς· ὑπάρχειν δὲ καὶ φιλίαν Ἑκα[ταίῳ] πολλὴν καὶ εὔνοιαν παρὰ τῶν ἐν τῇ νήσῳ κατοικούντων καὶ αὐτῷ καὶ ἐκγόνοις· τὸ δὲ ψήφισμα τόδε ἀν[αγράψ]αι ἐς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι κατὰ τὴν ἀγορὰν ὅπως [τ]αῦτα.... —. Docet Rossius Lerum tunc non fuisse civitatem sui juris, sed cleruchiam Milesiorum. « Quando autem, pergit, et qua ratione in hanc redacta fuerit conditionem, docemur ab Herodoto (V, 125). » Auctor rei fuerat Heca-

versantes in describendis terris, rebus earum mirabilibus, populorum moribus, institutis, monumentis et quæ alia cadunt sub sensum oculorum. Atque his Ctesiam præ ceteris studuisse patet. Nam Persica magnam saltem partem ejusmodi descriptionibus absumebantur, sed toti iis dedicati erant libri de Montibus et Fluviis, Periplus et Indica. Quæ opera ut argumenta tractabant quæ κατ' ἐξοχὴν Ionica dicere licet, sic etiam orationem habebant ad mere Ionicam propius quam in Persicis accedentem. Certe de Indicis id testatur Photius, sed idem etiam de ceteris statui posse puto. — Verum dum vetusti illi logographi omne studium collocant in rebus investigandis, colligendis, in ordinem redigendis; eloquendi autem arti nullas vel minimas partes concedunt: Ctesias narrationis illecebris quammaxime intentus, totus fere serviebat legentium voluptati. Quod quomodo in delectum rerum et fidem auctoris vim perniciosam sæpenumero exercuerit, supra vidimus.

Quantopere narrationes Ctesiæ, tot orationis lenociniis conditæ atque medici fama judiciique confidentia fraudem persuadentes, placere Græcis debuerint vix est cur moneam, quum bene noveris Græcos hominum credulissimos esse, modo delectentur. Jam vero Ctesias novum quasi mundum iis aperuerat, cujus miracula tanto avidius arripuerint, quanto magis tum præstigia illa, quibus ipsorum fabulæ hucusque indutæ fuerant, arrogans quædam philosophorum et historicorum doctrina diluere et in communis vitæ jejunitatem detrahere studebat. Nec inepte quæras an non Alexander post stragem Darii Ctesianam potius terram, quam qualem vidit Indiam domare properaverit.

Contrita denique Macedonum exercitibus India, Ctesiæ historias in multis rebus contemtui et risui fuisse omnibus, possit existimari. Ac profecto saniores scriptores (ex quibus sua Aristoteles) jam tum erroris Ctesiam in nonnullis arguisse videntur, eosdem tamen de plurimis judicium suspendisse dices, probe tenentes Indiam se vidisse ἐν δρόμῳ καὶ παρόδῳ στρατιωτικῇ (v. Strabo XV, c. 1 init.). Sed horum numerus perexiguus fuit, ac longe aliter rem instituit magna illa comitum regis cohors: qui Ctesiana non solum repetierunt, sed etiam in majus auxerunt, multaque iis addiderunt ineptiora, sive quod hoc deberi Alexandri vanitati putarent, sive quod eo pacto spes ipsorum deceptas vellent ulcisci. Atque sic factum est ut Ctesiæ narrationes per totam antiquitatem usque ad medii ævi tempora perduraverint. Quod pluribus exponere ab instituto nostro alienum. (V. Gervinus, *Gesch. d. deutsch. Nationallit.* tom. I, p. 210 sqq.)

Viri docti, qui de Ctesiæ auctoritate egerunt, recensentur in Fabricii Bibliotheca Gr. tom. II, p. 740 sqq. ed. Harles. Unde hæc apponere liceat: « Fabulosus, vanus fideque indignus scriptor visus jam olim est quamplurimis, Straboni, Plutarcho in Artaxerxis vita, aliisque. Inter recentiores idem contendunt Josephus Scaliger, et præter innumeros alios *Hermannus Conringius* in Adversariis chronologicis de Asiæ et Ægypti antiquissimis dynastiis [cap. 7, p. 161 in Syntagmate variarum dissertatt. a J. Georgio Grævio edit. Ultrajecti, 1702, 4.], qui non tantum in narrationibus ceteris, sed præcipue in Persicis (in quo solo argumento aliquid ei tribuunt veteres plerique, et recentiores) parum fidei mereri Ctesiam disputat, quod facit etiam *Bernardus de Montfaucon* libro De veritate historiæ Judith, p. 120 seq. et *Dounæus* notis ad Demosth. p. 171, item Goujetus in diss. inserta continuationi Memoriarum litterariarum *Salengrii,* tom. I, part. I, nr. VIII, p. 121 sqq. et contra Herodotum pro Ctesia part. II, p. 349 sqq. 364 sqq. *Journal des Sav.* 1726, Oct. p. 235. Ctesiæ fidem frangit *Christoph. Cellarius* in Ctesiæ hypothesibus suspectis de principio regnorum et historiarum, Halæ Sax. 1694, rec. 1703 [in dissertatt. acadd., a Jo. Georgio Walchio junctim editis, Lips. 1712, p. 54 — 70]. *Jac. Arrhenius* in diss. de Monarchia Assyriorum Ctesiana. Upsal. 1705. 8. Inter paucos tamen Ctesiæ fidem adserere adnisus est *Ulricus Huberus* in dissertatione De temporibus ante Cyrum, quæ exstat in Historia ejus civili non procul ab initio. Nec non *Freretus, Bibl. françoise,* a. 1726, Sept. p. 138 sqq. *Sam. Schuchford.* in Connex. vet. test. cum scriptor. profan. tom. II. p. 19. *Journ. liter.* tom. 15, p. 4 Fabric. Sed *Schuchford* libro VII, vol. I, p. 553 sq. version. germ. Dresdæ, 1726, 4. minus favere videtur narrationibus Ctesiæ: cujus tamen partes interdum sequitur *Des Vignoles* Chronol. tom. II. p. 169. Præferunt ei Herodotum *Jac. Usserius* in Annal. V. T. ad A. M. 2737; *I. G. Walch* in Exercitt. histor. de fabulosa histor. Semiramidis. Lipsiæ 1723, rec. in Parergis acadd. p. 27 seqq. ubi de Ctesia ejusque mala fide historica quædam habet *L. E. du Pin, Biblioth. univers. des historiens* pag. 209 seqq. Multo tamen plura collegit, examinavit et plurium, tam veterum,

tæus, quem tamquam οἰκιστὴν et πρόξενον cleruchi in Lero insula honorabant.

quam recentiorum judicia diversa proposuit *Jo. Georg. Walther* in Animadverss. historicis et criticis, Weissenfelsæ 1748, 8. in Commentat. historica, quæ Herodoti et Ctesiæ sententiæ de magnitudine atque antiquitate imperii Assyriaci et Medici conjunguntur, p. 75 — 112, de ætate Ctesiæ pag. 99 sqq. et contra Wesselingii Addenda ad tom. I Diod. modeste docteque disputans, p. 367 sqq. in Addendis : idem *Walther.* ibid. p. 122 sqq. in Commentat. de veterum recentiorumque historicorum invidentia, judicandi libidine et nimio rerum mirabilium amore. *Jac. de Rhoer* in Feriis Daventriensibus, Trajecti ad Rhenum. 1758, 8. libro II, cap. I. p. 137 sqq. contra Huberum aliosque disputans atque Herodotum I, cap. 95 (ubi Wesseling. laudat *Schroeerum* in Orig. Assyr. sect. IV. 5 sqq. et *Leon. Offerhaus* Spicileg. hist. chronolog. p. 145) copiose explicans, ita contendit illum cum Ctesiæ narratione, ut studeat utrumque in concordiam reducere, Ctesiæ manibus suum honorem aliquo modo restituere atque evincere, Herodotum imperium Assyriorum non coercere intra quingentos annos, Medos denique non fuisse subditos, sed socios Babyloniorum. Compara *Waltherum,* qui loco citato p. 103 sqq. aliam ingressus est viam ; adde *De Bougainville*, qui Herodoti et Ctesiæ narrationes de monarchia Medorum conciliare studuit in *Mém. de Littérat. J. et B. L.* tom. XXIII, p. 1 sqq. et *Abbé Gédoyn, Histoire des Perses, écrite par Ctésias suivant l'Extrait, que Photius nous en a laissé,* in iisdem *Mém.* tom. XIV, p. 247-279. » — Reliquos laudavimus in annotationibus, suo quemque loco.

ΠΕΡΣΙΚΑ.

[ΑΣΣΥΡΙΑΚΑ.]

Diodorum in Assyriorum historia ducem, quem præ ceteris sequeretur, delegisse Ctesiam non potest dubitari. Probatur res tum iis locis, ubi ipse Siculus Cnidii auctoris memoriam excitat, tum aliorum testimoniis scriptorum, qui quum sæpenumero Ctesiam laudent, eundem in iisdem rebus etiam Diodoro laudandum fuisse demonstrant. Etenim videtur Diodorus nomen Ctesiæ non proferre nisi ubi Ctesiana aliorum narrationi vel opponit vel opposita tacite vult, vel ubi res traditæ ejusmodi sunt, ut diserta fontis mentione adjecta dubitationem lectoris præscindendam aut se ipsum certe malæ fidei, si qua esset, culpa eximendum censeret.

Igitur Assyriaca Diodori ferme universa huc transponere absque periculo possemus; quod vero quum vix quisquam desideraverit, nos præeunte Bæhrio rem ita temperandam ducimus, ut sequamur quidem cursum narrationis Diodoreæ, sed græca verba nonnisi iis locis exscribamus, quibus nominatim Ctesias laudatur, vel ubi aliunde petitis indiciis Ctesiana produntur.

LIBER PRIMUS.

1.

Diodor. II, 1, 4, exorditur his verbis : Τὸ παλαιὸν τοίνυν κατὰ τὴν Ἀσίαν ὑπῆρχον ἐγχώριοι βασιλεῖς, ὧν οὔτε πρᾶξις ἐπίσημος οὔτε ὄνομα μνημονεύεται· πρῶτος δὲ τῶν εἰς ἱστορίαν καὶ μνήμην παραδεδομένων Νίνος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων μεγάλας πράξεις ἐπετελέσατο.

Ad Ctesianam exordii elegantiam propius accedent verba Justini, I, 1 : *Principio rerum gentium nationumque imperium penes reges erat; quos ad fastigium hujus majestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat. Populus nullis legibus tenebatur; arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri magis quam proferre mos erat : intra suam cuique patriam regna finiebantur. Primus omnium Ninus, rex Assyriorum, veterem et quasi avitum gentibus morem nova imperii cupiditate mutavit.*

Nam ex Ctesia fluxisse, quæ Trogi excerptor de Assyriis narrat, ut alia jam mittam, inde maxime elucet, quod de regno Assyriorum nec non Medorum eandem sequitur chronologiam quam Noster; quæ quidem res in tanta sententiarum varietate haud levis est momenti. Porro ex eodem auctore petita quæ prioribus subjiciuntur :

Hic (Ninus) *primus bella intulit finitimis et rudes adhuc ad resistendum populos terminos usque Libyæ perdomuit. Fuere quidem temporibus antiquiores Sesostris* (codd : *Vexores, Vexoris, Suexosis*, etc. v. Dübnerum) *Ægypti et Scythiæ rex Tanaus : quorum alter in Pontum, alter usque Ægyptum excessit; sed longinqua, non finitima bella gerebant, nec imperium sibi, sed populis suis gloriam quærebant, contentique victoria imperio abstinebant : Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis continua possessione firmavit.*

Offendit quod in his Sesostris Nino ætate superior esse dicitur; ferri sane potest, si Assyriorum tempora ex Herodoti calculis subduxeris, sed Ctesianis numeris vulgaris ratio vehementer adversatur. At Ctesiæ computus reddere Justinum comprobat Agathias (II, 18, p. 103); qui quum eadem de Sesostris ætate statuat, in ceterisque Ctesiæ chronologiam sequatur (vide fr. 21), consentaneum est Nostrum servasse in his Herodoti rationes chronologicas, nisi quod ad remotiorem ætatem utrumque regem transtulerit.

Redeo ad Diodorum. Pergit : Ninus, vir belli-

DE REBUS ASSYRIORUM.

LIBER PRIMUS.

1. Antiquitus reges indigenas, quorum nec facta inclaruere, nec nominis memoria durat, Asia habebat. Primus inter eos, quorum historiæ memoriam propagarunt, Ninus Assyriorum rex magnas res peregit.

cosus, collecta et exercitata juvenum manu, societatem iniit cum *Ariæo*, rege Arabum, quæ gens fortitudine fidens terræque natura adjuta principem extraneum numquam admisit. Horum subsidio instructus Ninus primum Babylonios aggreditur (Babylon urbs tum nondum erat). Hostem imbellem nullo negotio superat, victis imperat tributa, regem cum liberis captum interimit. Post hæc Armeniam invadit; Barzani regi, qui bello impar imperata se facturum pollicitus erat, benignus regnum avitum concedit, copiisque ejus auctior appetit Mediam. Hujus rex Pharnus prœlio vincitur, ac post cladem suorum ipse cum liberis septem et uxore captus in crucem agitur.

De *Ariæo* rege apponere liceat locum Volneyi, viri miro ingenii acumine gaudentis (*Recherches nouvelles sur l'histoire ancienne* in *OEuvres complètes de Volney*, ed. Didot. p. 437.) : « Jusqu'à nos jours, inquit, on n'a pas connu quel fut ce *roi*, ni même dans quelle Arabie il régna. En parcourant les fragments historiques que les Arabes nous ont conservés de leurs antiquités, et qui ont été traduits par les savants Richard Pocoke (*Specimen historiæ Arabum*) et Albert Schultens (*Historia imperii vetustissimi Iectanidarum in Arabia Felice, in 4°, Harderovici Gueldrorum*, 1786.), il nous a semblé reconnaître les actions et même le nom de ce personnage dans l'un des rois de l'ancienne *Arabie Heureuse*, aujourd'hui Iémen..... Il résulte de ces débris : 1, Que sous le nom d'Arabes, *enfants d'Himiar*, il a existé dans l'*Arabia Felix*, ou *Iémen*, bien au delà de six cents ans avant le siècle de David et de Salomon, un peuple civilisé et puissant connu des Grecs à une époque déjà tardive, sous le nom d'*Homérites* ou de *Sabéens*; 2, Que ce peuple eut un gouvernement régulier et une série de rois dont l'origine se perd dans la plus haute antiquité, » etc. etc. — Deinde pluribus interpositis de fabulosa annalium chronologia, ac recensitis regum nominibus, pergit : « Mais tous ces auteurs s'accordent sur *Haret-Arraïës*, comme ayant été le prince le plus remarquable par ses grandes actions.

« A son avénement (dit Hamza), l'Iaman était partagé en deux états, celui de *Saba* et celui de Hadramaut. *Haret* les réunit par conquête. Avant lui les Iamanais n'avaient point été rassemblés en un seul corps de nation (excepté au temps de Homeir). Ce fut à Haret qu'il se réunirent tous; d'où lui vint le surnom de *Tobba* [celui qui se fait *suivre*], surnom qui ensuite devint le titre spécial de tous ses successeurs. Apres avoir soumis l'Iémen, il entreprit de grandes expéditions qui s'étendirent jusqu'au *Hend* [l'Indus] : il vainquit les *Turks* dans l'Aderbidjan, en une bataille très-meurtrière; il en amena quantité d'enfants en esclavage, et *rapporta* en Iémen un *butin* d'une *richesse immense*; de là lui fut donné le surnom d'Arraïës, *celui qui enrichit* (mot à mot : qui *couvre de plumes*, sans doute parce que la plume d'autruche fut chez ces peuples le signe de l'opulence).

« Maintenant comparons ces détails à ceux de Ctésias. *Ninus s'associe au roi d'Arabie*. Les historiens de cette contrée assurent qu'il n'y eut point d'autres *rois des Arabes* que ceux de l'Iémen. Ce *roi* d'Arabie s'appelait *Ariaios* ou *Arios*. Haret a le surnom d'*Arraïës..... Ariaios accompagna Ninus contre Pharnus, roi des Mèdes*. Arraïës livra une *bataille terrible* dans l'*Aderbidjan*, qui est la Médie propre et originelle; il la livra aux *Turks*, c'est-à-dire, à des hommes de *teint blanc*, tels que sont les montagnards de cette contrée, que les auteurs arabes et persans ont appelés *Turks*, parceque n'ayant aucune idée des anciens Mèdes, ils ont cru que le pays avait été toujours habité par des *Turkmans*, comme de leur temps. Arraïës poussa jusqu'à l'Indus. Selon Ctésias il y alla aussi. Arraïës importa un butin immense. Ninus comble Araïos des plus riches dépouilles. Avec tant de traits d'une si parfaite ressemblance on ne saurait douter que l'Arabe *Haret-Araïës* ne soit l'Ariaios de Ctésias et de Ninus. »

Plura de his apud ipsum Volneyum legas. Ceterum ex appositis hoc certe collegeris, jam ante Ctesiæ ætatem inter Assyrios Arabesque quoddam narrationum commercium et matrimonium exstitisse, sicuti vel ante Hellanici tempora heroes Græcorum cum rebus Medorum Persarumque conjunctos videmus. Utrum vero Ctesianis istis notiones subsint vere historicæ necne, nec affirmo nec nego; at forma narrationis est mythica. Quapropter in ipsa de hac re disquisitione non prorsus ea, quam Volneyus iniit, via incedendum esse putem (v. p. 440 sqq.). Ex chronologicis rationibus nihil proficitur. Nam quid facies Ariæo nostro, qui regnat per annos 120, atque reliquis hisce Arabum principibus, quibus vel totidem vel 126 vel 180 vel 300 etc. annorum regna tribuuntur. Frustra scribarum negligentiam accusas, frustra annorum spatia in mensium angustias comprimis et quæ nota sunt alia hoc genus commenta.

2.

Diodor. II, 2 : Οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων τῷ Νίνῳ προχωρούντων δεινὴν ἐπιθυμίαν ἔσχε τοῦ καταστρέψασθαι τὴν Ἀσίαν ἅπασαν τὴν ἐντὸς Τανάϊδος καὶ Νείλου· ὡς ἐπίπαν γὰρ τοῖς εὐτυχοῦσιν ἡ τῶν πραγμάτων ἐπίῤῥοια τὴν τοῦ πλείονος ἐπιθυμίαν παρίστησι. Διόπερ τῆς μὲν Μηδίας σατράπην ἕνα τῶν περὶ αὐτὸν φίλων κατέστησεν, αὐτὸς δ' ἐπῄει τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔθνη καταστρεφόμενος, καὶ χρόνον ἑπτακαιδεκαετῆ καταναλώσας, πλὴν Ἰνδῶν καὶ Βακτριανῶν, τῶν ἄλλων ἁπάντων κύριος ἐγένετο. (2) Τὰς μὲν οὖν καθ' ἕκαστα μάχας ἢ τὸν ἀριθμὸν ἁπάντων τῶν καταπολεμηθέντων οὐδεὶς τῶν συγγραφέων ἀνέγραψε, τὰ δ' ἐπισημότατα τῶν ἐθνῶν ἀκολούθως Κτησίᾳ τῷ Κνιδίῳ πειρασόμεθα συντόμως ἐπιδραμεῖν. (3) Κατεστρέψατο μὲν γὰρ τῆς παραθαλαττίου καὶ τῆς συνεχοῦς χώρας τήν τε Αἴγυπτον καὶ Φοινίκην, ἔτι δὲ κοίλην Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν καὶ Λυκίαν, πρὸς δὲ ταύταις τήν τε Καρίαν καὶ Φρυγίαν καὶ Μυσίαν καὶ Λυδίαν, προςηγάγετο δὲ τήν τε Τρῳάδα καὶ τὴν ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Φρυγίαν καὶ Προποντίδα καὶ Βιθυνίαν καὶ Καππαδοκίαν καὶ τὰ κατὰ τὸν Πόντον ἔθνη βάρβαρα κατοικοῦντα μέχρι Τανάϊδος, ἐκυρίευσε δὲ τῆς τε Καδουσίων χώρας καὶ Ταπύρων, ἔτι δ' Ὑρκανίων καὶ Δραγγῶν, πρὸς δὲ τούτοις Δερβίκων καὶ Καρμανίων καὶ Χοιρομναίων, ἔτι δὲ Βορκανίων καὶ Παρθυαίων, ἐπῆλθε δὲ καὶ τὴν Περσίδα καὶ τὴν Σουσιανὴν καὶ τὴν καλουμένην Κασπιανήν, εἰς ἣν εἰσιν εἰςβολαὶ στεναὶ παντελῶς, διὸ καὶ προςαγορεύονται Κάσπιαι πύλαι· (4) πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῶν ἐλαττόνων ἐθνῶν προςηγάγετο, περὶ ὧν μακρὸν ἂν εἴη λέγειν. Τῆς δὲ Βακτριανῆς οὔσης δυςειςβόλου καὶ πλήθη μαχίμων ἀνδρῶν ἐχούσης, ἐπειδὴ πολλὰ πονήσας ἄπρακτος ἐγένετο, τὸν μὲν πρὸς Βακτριανοὺς πόλεμον εἰς ἕτερον ἀνεβάλετο καιρόν, τὰς δὲ δυνάμεις ἀναγαγὼν εἰς τὴν Συρίαν ἐξελέξατο τόπον εὔθετον εἰς πόλεως μεγάλης κτίσιν.

§ 3. Ad verba προςηγάγετο τήν τε Τρῳάδα καὶ τὴν ἐφ' Ἑλλ. Φρυγίαν Bæhr. conferri jubet Platon. de Legg. p. 685, C, p. 296. Bekk. : Καθάπερ οἱ περὶ τὸ Ἴλιον οἰκοῦντες τότε, πιστεύοντες τῇ τῶν Ἀσσυρίων δυνάμει περὶ τὴν Νίνον γενομένῃ, θρασυνόμενοι τὸν πόλεμον ἤγειραν τὸν ἐπὶ Τροίαν· ἦν γὰρ ἔτι τὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης σχῆμα τὸ σωζόμενον οὐ σμικρόν κ. τ. λ. In quibus Ctesiam Platoni fuisse obversatum suspicatur. — Ex narratione de Ægypto a Nino expugnata petita esse videntur sequentia :

3.

Tzetz. Histor. III, 83 :

Ὁ Ἀσσυρίων βασιλεὺς ὁ Σέσωστρις ἐκεῖνος
κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον Σεσόωσις τὴν κλῆσιν,
τῶν Ἀσσυρίων μοναρχῶν, ἦρχε τῆς γῆς ἁπάσης,
ζευγνύων ἐν τῷ ἅρματι τούτου τοὺς βασιλέας,
καὶ ὑπ' αὐτῶν συρόμενος, ὥσπερ ὑφ' ἵππων ἄλλοι,
καὶ κοσμοκράτωρ καὶ θεὸς ἐκέκλητο τοῖς τότε.
Τούτου ποτέ τις βασιλεὺς κατέστειλε τὸν τῦφον,
τῆς τύχης τὸ ἀσύστατον δι' αἰνιγμῶν προδείξας.
Ἕλκων τὸ ἅρμα γὰρ αὐτὸς, τὰς τροχιὰς ἑώρα,
βραδεῖαν δὲ τὴν βάδισιν, οὕτως ὁρῶν, ἐποίει.
Ὡς δὲ πρὸς τοῦτον ἔλεξεν ὁ Σέσωστρις ἐκεῖνος,
« Τί καταργεῖς πρὸς τὴν ὁδὸν, ἄνθρωπε; τάχει λέγε. »
Ὁ δὲ, « Τροχῶν τὰς συστροφὰς βλέπων, φησὶν, οὐ τρέχω. »
Γνοὺς τοιγαροῦν ὁ Σέσωστρις, ὅπερ αὐτὸς ἐδήλου,
συστέλλει τὸ ἀγέρωχον, ἀποζευγνύει τούτους·
καὶ τοῦ λοιποῦ τοῖς σύμπασιν ἦν πρᾷός τε καὶ σώφρων.
Κτησίας καὶ Ἡρόδοτος, Διόδωρος καὶ Δίων,

2.

Quum res Nino tam prospere succederent, vehemens eum cupido invasit totius intra Tanaim et Nilum Asiæ subigendæ : usque adeo fortunatos prosper rerum successus plus habendi cupiditate incendit. Amicorum ergo uni Mediæ satrapiam commisit : ipse ad subigendas Asiæ gentes se convertit; et septemdecim intervallo annorum præter Indos et Bactrianos reliquos omnes suæ potestati subjecit. (2) Singulas autem pugnas omniumque ab ipso devictorum numerum nullus scriptorum recensuit. Ideo nobilissimas tantum gentes, Ctesiam Cnidium secuti, breviter percurremus. (3) De terris maritimis et contigua his continente Ægyptum et Phœnicen, cavamque Syriam cum Cilicia, Pamphylia, Lycia, et præter has Cariam, Phrygiam, Mysiam et Lydiam subegit; Troadem quoque et Phrygiam ad Hellespontum cum Propontide, Bithynia, Cappadocia, et barbaris ad Pontum gentibus usque ad Tanaim adjunxit; Cadusiorum etiam terra et Tapyrorum, nec non Hyrcanorum, Drangorum (*in Perside*), Derbicorum, Carmanorum, Choromnæorum, Borcaniorum (*Hyrcaniorum*, in Hyrcaniæ finibus) et Parthyæorum (*i. q. Parthorum*) est potitus; ad hæc Persidem invasit et Susianam, et quæ Caspiana nominatur, in quam faucibus perangustis, quas Caspias portas vocant, iter patet. (4) Multas insuper alias, sed minores, gentes subjugavit : de quibus dicere longum est. Bellum autem Bactrianum propter difficultatem accessus et virorum in ea pugnacissimorum copiam, post multos ibi labores incassum exhaustos, in aliam distulit occasionem. Interim reductis in Syriam (*Assyriam*) copiis, locum ad magnæ urbis exstructionem appositum elegit.

3.

Assyriorum rex Sesostris ille, juxta Diodorum vero Sesoosis nomine, Assyriorum monarcha, qui dominatus est terræ universæ, curru jungebat reges ab iisque trahebatur, quemadmodum ab equis alii; et mundi imperator et deus vocabatur a suæ ætatis hominibus. Hujus aliquando rex quidam compressit superbiam, fortunæ inconstantiam per ænigmata ostendens. Trahens enim currum ipse rotas contemplabatur : tardam autem vectionem, sic contemplans, faciebat. Ut vero ad eum dixit Sesostris ille, « Cur otiare ad viam, homo? Actutum dic », ille, « Rotarum versiones videns, inquit, non curro. » Cognoscens igitur Sesostris quod ille indicabat, contraxit fastum, disjunxitque hos. Et deinceps universis erat mitis et modeste sapiens. Ctesias et Herodotus, Diodorus (I, 58, 2) et Dio, et cum his Callisthe-

καὶ Καλλισθένης σὺν αὐτοῖς, Σιμόκατος, καὶ ἄλλοι, τῆς ἱστορίας μέμνηνται στενῶς, οἱ δὲ πλατέως.

Eadem habet Theophylactus Histor. Maurit. VI, 11. — Qui inter auctores *Simocatus* nominatur, idem est, puto, quem Agathias Histor. II, 24, dicit *Simacum;* quamquam etiam hoc nomen mutandum videtur in *Lysimachus* (Alexandrinus, Ægyptiacorum et Assyriacorum auctor) :v. Voss. de Histor. Gr. p. 499 et 466. — Ceterum num recte fragmentum huic loco assignaverim, nescio. Apte tamen Ctesias, postquam Ægyptum ab Assyriis subactam dixerat, lectori in memoriam revocare poterat Sesostrin *Assyriorum quondam dominum,* fortunæque inconstantiam.

4.

Diodor. II, 3 : Ἐπιφανεστάτας γὰρ πράξεις τῶν πρὸ αὐτοῦ κατειργασμένος, ἔσπευδε τηλικαύτην κτίσαι τὸ μέγεθος πόλιν, ὥστε μὴ μόνον αὐτὴν εἶναι μεγίστην τῶν τότε οὐσῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ μηδὲ τῶν μεταγενεστέρων ἕτερον ἐπιβαλλόμενον ῥᾳδίως ἂν ὑπερθέσθαι. (2) Τὸν μὲν οὖν Ἀράβων βασιλέα τιμήσας δώροις καὶ λαφύροις μεγαλοπρεπέσιν, ἀπέλυσε μετὰ τῆς ἰδίας στρατιᾶς εἰς τὴν οἰκείαν, αὐτὸς δὲ τὰς πανταχόθεν δυνάμεις καὶ παρασκευὰς πάντων τῶν ἐπιτηδείων ἀθροίσας παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ἔκτισε πόλιν εὖ τετειχισμένην, ἑτερόμηκες αὐτῆς ὑποστησάμενος τὸ σχῆμα· εἶχε δὲ τῶν μὲν μακροτέρων πλευρῶν ἑκατέραν ἡ πόλις ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα σταδίων, τῶν δὲ βραχυτέρων ἐνενήκοντα. (3) Διὸ καὶ τοῦ σύμπαντος περιβόλου συσταθέντος ἐκ σταδίων τετρακοσίων καὶ ὀγδοήκοντα, τῆς ἐλπίδος οὐ διεψεύσθη· τηλικαύτην γὰρ πόλιν οὐδεὶς ὕστερον ἔκτισε κατά τε τὸ μέγεθος τοῦ περιβόλου καὶ τὴν περὶ τὸ τεῖχος μεγαλοπρέπειαν· τὸ μὲν γὰρ ὕψος εἶχε τὸ τεῖχος ποδῶν ἑκατόν, τὸ δὲ πλάτος τρισὶν ἅρμασιν ἱππάσιμον ἦν· οἱ δὲ σύμπαντες πύργοι τὸν μὲν ἀριθμὸν ἦσαν χίλιοι καὶ πεντακόσιοι, τὸ δ' ὕψος εἶχον ποδῶν διακοσίων. (4) Κατῴκισε δ' εἰς αὐτὴν τῶν μὲν Ἀσσυρίων τοὺς πλείστους καὶ δυνατωτάτους, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τοὺς βουλομένους· καὶ τὴν μὲν πόλιν ὠνόμασεν ἀφ' ἑαυτοῦ Νίνον, τοῖς δὲ κατοικισθεῖσι πολλὴν τῆς ὁμόρου χώρας προςώρισεν.

Quæ hic de Nino urbe ad *Euphratem* condita traduntur, ex Ctesia petita esse arguit cap. VII (cf. fr. 8), ubi fontis mentio injicitur. Herodotus (I, 193; II, 151), quem seriores plurimi secuti sunt, urbem ad *Tigrim* positam fuisse dicit. Res difficilis dijudicatu. Nam ἡ Νίνος πόλις ἠφανίσθη παραχρῆμα μετὰ τὴν τῶν Σύρων κατάλυσιν, teste Strabone XVI, p. 737, A. Cf. Lucianus in Charon. c. 23 (p. 138 ed. Didot.) : ἡ Νίνος... ἀπόλωλεν ἤδη καὶ οὐδὲ ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς· οὐδ' ἂν εἴποις ὅπου ποτ' ἦν. « Tamen Tacitus Annal. XII, 13, Ptolem. VII, 1, Ammian. XXII, 6, Ninum suo tempore superstitem memorant, forsan ex ruinis in oppidum paulatim adultam atque excitatam. » Wesseling. ad Diodor. II, c. 28. Addere possis post Ninum ad Euphratem ab Arbace eversam alteram Ninum exstructam esse ad Tigrim, atque tale quid locum habuisse vel eorum indicari narratione, qui uti Castor, post Sardanapallum etiam regem Ninum alterum afferunt. Sed ejusmodi conjecturis nihil tribuo. Ceterum cum Ctesia facit Philostratus Vita Apollon. I, 18, ad Euphratem antiquam Ninum conditam dicens. Præter Wesselingium ad l. c. cf. Bocharti disputatio in Phaleg. Can. IV, 20, p. 247, Beck. *Weltgeschichte,* part. I, p. 197, Uffhagen Parerg. histor. p. 148. Rich *second memoir of Babylon* (Londin. 1818), p. 38 not. Schlosser *Weltgeschichte* p. 8 not. Mannert *Geographie der Griechen u. Ræmer* tom. V, p. 444 sq. Niebuhr. tom. II, p. 353, qui Nini vetustissimæ rudera juxta Tigrim se vidisse putat, ubi nunc exstat *Nunius* vicus. — Hæc omnia collegit Bæhrius ad Ctesiæ fragg. Idem ad Herodot. I, 193, addit Rennelium in Geograph. Herodot. p. 498 ed. Bredow. « qui Ninum sitam esse contendit e regione ejus loci, qui nunc dicitur *Mosul,*

---

nes, Simocatus aliique historiæ meminerunt paucis, illi autem uberius.

4.

Ninus præterquam quod rerum gestarum claritate omnes aute se præcesserat, tantæ quoque molis urbem condere festinabat, ut non modo omnium tunc in orbe terrarum maxima exsisteret, sed etiam ut nemo post genitorum tale quid aggressus ipsum facile superaret. (2) Arabum igitur regem (*Ariæum*), muneribus et spoliis honoratum magnificis, domum cum exercitu dimisit; ipse contractis undique copiis et omnium rerum necessariarum apparatu, ad Euphraten fluvium urbem præclare munitam figura altrinsecus oblonga posuit. Nam latus utrinque longius ad centum quinquaginta stadia excurrit; breviorum quodque stadia habuit nonaginta. (3) Itaque quum totius urbis ambitus stadiorum esset quadringentorum et octoginta, spes conditorem non fefellit. A nullo enim postmodum urbs tanto ambitus spatio tantaque magnificentia mœnium exstructa fuit. Nam murus ad centum pedum altitudinem exsurgebat, et ad trium latitudinem curruum junctim agitandorum erat porrectus. Turres in eo mille quingentæ, ducentos pedes altæ. (4) Quibus habitandam urbem dederat, Assyrii erant plerique iidemque potentissimi, ex aliis tamen nationibus, qui vellent, aggregatis. His magnum agri vicini tractum assignavit, urbemque Ninum (*s. Niniven*) suo nomine appellari jussit.

quippe ubi et nominis ipsius vestigia ædificiorumque rudera adhuc supersint. Sed Breiger (Comment. de difficill. Asiæ Herod. p. 52 sq.) orientales geographos sequi mavult, qui Ninum, quam *Esri-Nineoh* appellent, ad orientalem Tigris ripam sitam referant, ita ut, observantibus quoque recentioribus peregrinatoribus, ex adverso urbis Mosul recentioris, inter hanc et veterem Mosul Ninus sita fuerit. » Pergit Diodorus:

5.

Ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν κτίσιν ταύτην ὁ Νίνος ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Βακτριανήν, ἐν ᾗ Σεμίραμιν ἔγημε τὴν ἐπιφανεστάτην ἁπασῶν τῶν γυναικῶν ὧν παρειλήφαμεν, ἀναγκαῖόν ἐστι περὶ αὐτῆς προειπεῖν πῶς ἐκ ταπεινῆς τύχης εἰς τηλικαύτην προήχθη δόξαν. (2) Κατὰ τὴν Συρίαν τοίνυν ἔστι πόλις Ἀσκάλων, καὶ ταύτης οὐκ ἄποθεν λίμνη μεγάλη καὶ βαθεῖα πλήρης ἰχθύων· παρὰ δὲ ταύτην ὑπάρχει τέμενος θεᾶς ἐπιφανοῦς, ἣν ὀνομάζουσιν οἱ Σύροι Δερκετοῦν· αὕτη δὲ τὸ μὲν πρόσωπον ἔχει γυναικός, τὸ δ' ἄλλο σῶμα πᾶν ἰχθύος διά τινας τοιαύτας αἰτίας. (3) Μυθολογοῦσιν οἱ λογιώτατοι τῶν ἐγχωρίων τὴν Ἀφροδίτην προσκόψασαν τῇ προειρημένῃ θεᾷ δεινὸν ἐμβαλεῖν ἔρωτα νεανίσκου τινὸς τῶν θυόντων οὐκ ἀειδοῦς· τὴν δὲ Δερκετοῦν μιγεῖσαν τῷ Σύρῳ γεννῆσαι μὲν θυγατέρα, καταισχυνθεῖσαν δὲ ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις τὸν μὲν νεανίσκον ἀφανίσαι, τὸ δὲ παιδίον εἴς τινας ἐρήμους καὶ πετρώδεις τόπους ἐκθεῖναι· [ἐν οἷς πολλοῦ πλήθους περιστερῶν ἐννοσσεύειν εἰωθότος παραδόξως, τροφῆς καὶ σωτηρίας τυχεῖν τὸ βρέφος·] ἑαυτὴν δὲ διὰ τὴν αἰσχύνην καὶ λύπην ῥίψασαν εἰς τὴν λίμνην μετασχηματισθῆναι τὸν τοῦ σώματος τύπον εἰς ἰχθύν· διὸ καὶ τοὺς Σύρους μέχρι τοῦ νῦν ἀπέχεσθαι τούτου τοῦ ζῴου καὶ τιμᾶν τοὺς ἰχθῦς ὡς θεούς. (4) Περὶ δὲ τὸν τόπον ὅπου τὸ βρέφος ἐξετέθη πλήθους περιστερῶν ἐννοττευόντων, παραδόξως καὶ δαιμονίως ὑπὸ τούτων τὸ παιδίον διατρέφεσθαι· τὰς μὲν γὰρ ταῖς πτέρυξι περιεχούσας τὸ σῶμα τοῦ βρέφους πανταχόθεν θάλπειν, τὰς δ' ἐκ τῶν σύνεγγυς ἐπαύλεων, ὁπότε τηρήσαιεν τούς τε βουκόλους καὶ τοὺς ἄλλους νομεῖς λιπόντας (leg. vid. ἀπόντας), ἐν τῷ στόματι φερούσας γάλα διατρέφειν παρασταζούσας ἀνὰ μέσον τῶν χειλῶν. (5) Ἐνιαυσιαίου δὲ τοῦ παιδίου γενομένου καὶ στερεωτέρας τροφῆς προσδεομένου, τὰς περιστερὰς ἀποκνιζούσας ἀπὸ τῶν τυρῶν παρέχεσθαι τροφὴν ἀρκοῦσαν· τοὺς δὲ νομεῖς ἐπανιόντας καὶ θεωροῦντας περιβεβρωμένους τοὺς τυρούς, θαυμάσαι τὸ παράδοξον· παρατηρήσαντας οὖν καὶ μαθόντας τὴν αἰτίαν εὑρεῖν τὸ βρέφος, διαφέρον τῷ κάλλει. (6) Εὐθὺς οὖν αὐτὸ κομίσαντας εἰς τὴν ἔπαυλιν, δωρήσασθαι τῷ προεστῶτι τῶν βασιλικῶν κτηνῶν, ὄνομα Σίμμα· καὶ τοῦτον ἄτεκνον ὄντα τὸ παιδίον τρέφειν ὡς θυγάτριον μετὰ πάσης ἐπιμελείας, ὄνομα θέμενον Σεμίραμιν, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὴν τῶν Σύρων διάλεκτον παρωνομασμένον ἀπὸ τῶν περιστερῶν ἃς ἀπ' ἐκείνων τῶν χρόνων οἱ κατὰ Συρίαν ἅπαντες διετέλεσαν ὡς θεὰς τιμῶντες.

(7) Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν γένεσιν τῆς Σεμιράμιδος μυθολογούμενα σχεδὸν ταῦτ' ἐστίν. Ἤδη δ' αὐτῆς ἡλικίαν ἐχούσης γάμου καὶ τῷ κάλλει πολὺ τὰς ἄλλας

5.

Urbe (*Nino*) condita, Ninus Bactrianos cum exercitu petiit: ubi Semiramidem conjugio sibi junxit. Quam quum omnium feminarum clarissimam exstitisse acceperimus, fieri non potest quin nonnihil hic de ipsa referamus, quemadmodum ex humillima sorte ad tantum gloriæ culmen ascenderit. (2) Est in Syria urbs Ascalon, a qua non procul magnus et profundus lacus (*Cf. fr.* 4, c. *Cf. Xanthi fr.* 11. *Relandus Palæst. III, p.* 592, *Sirbonidem lacum in Ægypti confiniis intelligi vult. Tzetz. Hist. IX,* 509, *Derceto in Mœridem lacum se abjecisse narrat. Cf. Wesseling. ad. l. n.*) piscium copia abundans, et in vicinia illustris deæ templum, quæ Derceto Syris vocatur, facie mulierem, et reliquo corpore piscem referens; idque has ob causas. (3) Etenim qui ex indigenis patriæ antiquitatum peritissimi sunt, fabulantur Venerem, ab illa offensam, acrem juvenis in sacrificantium turba non inelegantis amorem deæ injecisse. Susceptaque e complexu Syri filia, quum facinoris eam puderet, juvenem necasse, puellulamque in petricosum quendam locum ac desertum exposuisse: [ubi quum magna copia columbarum nidulari soleret, accidisse, ut ab his nutrita infans præter exspectationem servaretur;] ipsam vero, pudore et mœrore compulsam, in lacum se abjecisse, in piscem inde transformatam. Hinc factum ut Syri etiam nunc ab id genus animante abstineant, deorumque ritu pisces colant. (*Cf. Athenæus* VIII, c. 8. *Lucian. Dea Syr. c.* 13 (*p.* 736 *ed. Didot.*), *ubi vide interpretes.*) (4) Quum vero ad expositæ infantis locum magna columbarum vis nidularetur, miro quodam fato ab his, aiunt, infans enutrita est. Aliæ enim alarum complexu corpus infantis fovere, aliæ in vicinis attegiis derelictum a bubulcis aliisque pastoribus lac observare, rostrisque exceptum mediis ejus labris, ut alteræ nutrices, instillare. (5) Quumque annum egressa firmiore indigeret nutrimento, de caseis, quantum sat esset, decerptum illi suggerebant. Pastores autem reversi, quum caseos viderent circumrosos, primo rem insolitam mirari: tum, observatione adhibita, causam deprehendere. Puellam enim decore formæ insignem reperere. (6) Quam in magalia deportatam regiorum magistro jumentorum, cui Simmæ nomen, donarunt. Is liberis carens puellam uti filiam summa cum cura educavit, et Semiramidis nomen imposuit, Syrorum lingua a columbis derivatum; quas Syrorum exinde natio ut deas perpetuo venerabatur.

(7) Hæc fere sunt, quæ de Semiramidis ortu fabulose recitantur. Qua jam matura nuptiis, formæque pulchritudine longe virgines alias supereminente, præfectus quidam, nomine Onnes, ad lustrandum regis armenta mittitur. Erat is senatus regii princeps et Syriæ totius administrator; qui

παρθένους διαφερούσης, ἀπεστάλη παρὰ βασιλέως ὕπαρχος ἐπισκεψόμενος τὰ βασιλικὰ κτήνη· οὗτος δ' ἐκαλεῖτο μὲν Ὄννης, πρῶτος δ' ἦν τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ συνεδρίου καὶ τῆς Συρίας ἁπάσης ἀποδεδειγμένος ὕπαρχος· ὃς καταλύσας παρὰ τῷ Σίμμα καὶ θεωρήσας τὴν Σεμίραμιν, ἐθηρεύθη τῷ κάλλει· διὸ καὶ τοῦ Σίμμα καταδεηθεὶς αὐτῷ δοῦναι τὴν παρθένον εἰς γάμον ἔννομον, ἀπήγαγεν αὐτὴν εἰς Νίνον, καὶ γήμας ἐγέννησε δύο παῖδας Ὑαπάτην καὶ Ὑδάσπην. (8) Τῆς δὲ Σεμιράμιδος ἐχούσης καὶ τἆλλα ἀκόλουθα τῇ περὶ τὴν ὄψιν εὐπρεπείᾳ, συνέβαινε τὸν ἄνδρα τελέως ὑπ' αὐτῆς δεδουλῶσθαι καὶ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνης γνώμης πράττοντα κατευστοχεῖν ἐν πᾶσι.

Ctesiana hæc Diodori II, 4 et 5, esse liquet ex locis subjunctis. De Derceto et Semiramide adı Creuzerum ın Symbolic. tom II, p. 23 sqq. p. 63 sqq. p. 72 sqq. Derceto Ascalonia eadem est quam Herodotus I, 105 dicit *Venerem Uraniam*.

Hesych : Σεμίραμις, περιστερὰ ὄρειος, Ἑλληνιστί. Quam significationem etiam recentiores vv. dd verbo inesse statuunt : v. Wesseling ad Diod. l. Paullo aliter Dalbergius (*Fundgruben des Orients* tom. I, p. 209), qui, ut ap. Bæhrium video, *Semiramin* significare dicit *columbarum matrem* (*Semir* s. *Somir* in Syricis i. e. columba, et *Amis*). « Qui idem alibi eadem de re copiosius tractat. Vid. Scheik Mohammed. Fanis Dabistan, übersetzt von F. v. *Dalberg*. (Aschaffenburg 1809, pag. 110 seqq.) Per totam fere Asiam obtinere Semiramidis cultum columbæ specie; istam enim avem ubivis, apud Indos, Arabes, Syros, Assyriosve fuisse sacratam, ut vel regni insigne Assyriis fuerit; vid. Jesai. XX fin. Deque nominis cognatione plurimas per orientem sparsas fabulas. Meminit dein eorum quoque, qui ab Arabico *Seri* (i. e. *mons*) et *Mamin* (i. e. *columba*) nomen deducunt. Nam usque ad Muhammedis tempora Meccæ in sacrario asservabatur columba ex ligno confecta, qua Mahadevæ et Devi adventum in terris, duarum columbarum sub specie celebratum et ad posteros propagatum esse credibile est. Universa enim de Semiramide ac Nino fabula haud pauca habet, in quibus egregie cum Indica fabula de Mahadeva et ejus conjuge Parvadi, qualem Purana describunt, conspirat, ut utrique fabulæ veri quid subesse et utramque fabulam ex communi fonte profluxisse statuas. Quo etiam nomen facit. Nam in Sanscridana lingua compositum ex *Sami-Ramesi* sive *Isi* (isis) i. e. *quæ Sami arborem colit*. Hactenus ille pag. 87 seqq. [Ex Indicis fabb. Semiramidis historiam explicant Maurice *Histoir.* II, p. 189 sqq. Wilford, *Asiat. Research.* Vol. IV, p. 361 sqq. *Dissertation on Semiramis from the Hindu sacred books.*] Alii Semiramidem, *magnam feminam* esse asserunt. Vid. Jos. de Hammer ad elegantissimum carmen *Schirin* tom. I, pag. 37, not. 4. » Bæhr. Adde Volney. p. 489, qui, Ephori in modum de rebus mythicis disputare solitus, censet ita : « La guerre de Bactriane étant survenue, elle (*Sémiramis*) y suivit le roi et ce fut alors que l'acte de bravoure mentionné par Ctésias la fit devenir reine. Son nom même semble faire allusion à ce trait; car il n'est pas vrai que *Sémiramis* signifie pigeon ou colombe en syriaque; au lieu que ce mot, decomposé (*shem rami*) signifie *le signe élevé* sur les murs de Bactres, lequel devint le signal de la victoire de Ninus et de la fortune de la favorite. — Colombe se dit *iounah*, qui n'a rien d'analogue. Mais on nous dit que les troupes babyloniennes avaient pour enseigne une *colombe*, ce qui explique l'expression de Jérémie et du psaume *Exurgat, fuyez la colère de la colombe*. Ces enseignes ayant été instituées par Sémiramis, peut-être le peuple l'a-t-il désignée sous cet emblème » (!!).

Athenagoras Legat. pro Christian. 26 : Διὰ τὴν Δερκετὼ καὶ τὰς περιστερὰς καὶ τὴν Σεμίραμιν σέβουσι Σύροι· τὸ γὰρ ἀδύνατον, εἰς περιστερὰν μετέβαλεν ἡ γυνή. Ὁ μῦθος παρὰ Κτησίᾳ.

Strabo XVI, p. 1132 Almelov. : Αἱ δὲ τῶν ὀνομάτων μεταπτώσεις καὶ μάλιστα τῶν βαρβαρικῶν πολλαί· καθάπερ τὸν Δαριήκην Δαρεῖον ἐκάλεσαν, τὴν δὲ Φάρζιριν Παρυσάτιν, Ἀρταγάτην δὲ τὴν Ἀθάραν· Δερκετὼ δ' αὐτὴν Κτησίας καλεῖ. Cf. Creuzer. l. l.

Eratosthenes Catasterism. c. 38 :

ΙΧΘΥΣ.

Οὗτός ἐστιν ὁ μέγας καλούμενος ἰχθύς, ὃν καὶ πιεῖν λέγουσι τὸ τῆς ὑδροχόου ἐκχύσεως· ἱστορεῖται δὲ περὶ

quum ad Simmam divertisset, conspecta Semiramide, ob venustatem ejus amore capitur. Itaque postquam a Simma pelierat, ut virginem sibi daret legitimam uxorem, Ninum eam abducit, ubi inito matrimonio duos ex ea filios procreat, Hyapaten et Hydaspen. (8) Et quia corporis venustati cetera quoque consentanea habebat Semiramis, accidit ut prorsus in ejus potestate maritus esset, ac quum nihil absque uxoris consilio ageret, feliciter ei cederent omnia.

Propter Derceto Syri et columbas colunt et Semiramidem, quandoquidem hæc mulier (Semiramis), contra quam fieri potest, in columbam mutata est. Fabulam narrat Ctesias.

Nominum mutationes præsertim barbaricorum frequentissimæ. Sic Dariecen Darium dixerunt, Pharzirin vero Parysatin, Artagaten porro Atharam; eandem Derceto vocat Ctesias.

Hic est magnus ille, ut vocatur, piscis, quem aquam bi-

τούτου ὥς φησι Κτησίας, εἶναι πρότερον ἐν λίμνῃ τινὶ κατὰ τὴν Βαμβύκην (ad Euphraten, Strabo, XVI, p. 751, 748), ἐμπεσούσης δὲ τῆς Δερκετοῦς νυκτὸς, (σῶσαι αὐτήν?) ἣν οἱ περὶ τοὺς τόπους οἰκοῦντες Συρίας θεὸν ὠνόμασαν. Cf. fr. 5, § 3; ubi tamen aliter res traditur; Ctesias plures traditiones in medium protulisse videtur. Ceterum apparet locum hunc esse corruptum et mancum.

Hygin. Poetic. astronom. II, 41:

Piscis, qui Notius appellatur.

« *Hic videtur ore aquam excipere a signo Aquarii, qui laborantem quondam Isin servasse existimatur: pro quo beneficio simulacrum piscis, et ejus filiorum de quibus ante diximus, inter astra constituit. Itaque Syri complures pisces non esitant et eorum simulacra inaurata pro diis penatibus colunt. De hoc et Ctesias* (sic recte scripsit Munk. pro : *Hegesias*, quod in codd.) *scribit.* »

Anonymi tractat. De mulieribus quæ bello claruerunt, c. 1: Σεμίραμις. θυγάτηρ μὲν ὥς φησι Κτησίας, Δερκετοῦς τῆς Συρίας θεοῦ, καὶ Σύρου τινὸς, ἥτις ἐτράφη ὑπὸ Σιμόεντος (Σίμμα ὄντος ex Diodor. corr. Heeren.) ὑπηρέτου τοῦ βασιλέως Νίνου. Γαμηθεῖσα δὲ Ὀννέῳ, ὑπάρχῳ τινὶ βασιλικῷ, εἶχεν υἱούς. Ἑλοῦσα δὲ Βάκτρα μετὰ τοῦ ἀνδρὸς *, ἐπιγνοὺς Νίνος, ἤδη γηραιὸς ὤν, ἐγάμησεν. Ἡ δὲ ἐτέκνωσεν ἐξ αὐτοῦ Νινύαν παῖδα. Μετὰ δὲ τὸν Νίνου θάνατον ἐτείχισε τὴν Βαβυλῶνα ὀπτῇ πλίνθῳ καὶ ἀσφάλτῳ, καὶ τὸ τοῦ Βήλου ἱερὸν κατεσκεύασεν. Ἐπιβουλευθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Νινύου ἐτελεύτησεν, ἔτη βιώσασα ξ' (scribo: ξβ'), βασιλεύσασα ἔτη μβ'.

6.

Diodorus. II, 5, 3: Καθ' ὃν δὴ χρόνον ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ τὰ περὶ τὴν κτίσιν τῆς ὁμωνύμου πόλεως συνετέλεσε, στρατεύειν ἐπὶ Βακτριανοὺς ἐπεχείρησεν· εἰδὼς δὲ τά τε πλήθη καὶ τὴν ἀλκὴν τῶν ἀνδρῶν, ἔτι δὲ τὴν χώραν ἔχουσαν τόπους πολλοὺς ἀπροσίτους διὰ τὴν ὀχυρότητα, κατέλεξεν ἐξ ἁπάντων τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐθνῶν στρατιωτῶν πλῆθος· ἐπεὶ γὰρ τῆς πρότερον στρατείας ἀποτετευχὼς ἦν, ἔσπευδε πολλαπλασίονι παραγενέσθαι δυνάμει πρὸς τὴν Βακτριανήν. (4) Συναχθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, πανταχόθεν ἠριθμήθησαν, ὡς Κτησίας ἐν ταῖς ἱστορίαις ἀναγέγραφε, πεζῶν μὲν ἑκατὸν ἑβδομήκοντα μυριάδες, ἱππέων δὲ μιᾷ πλείους τῶν εἴκοσι μυριάδων, ἅρματα δὲ δρεπανηφόρα μικρὸν ἀπολείποντα τῶν μυρίων ἑξακοσίων.

Sequentibus Diodorus copiarum numeros non immodicos esse demonstrare ideoque fidem Ctesiæ tueri studet. Eandem provinciam post Diodorum suscepit Bæhrius in annotatione ad h. l.

« Neque a re abludere ea videbuntur, ait, reputanti quæ posterioribus temporibus de Arabum, Mongolorum, aliorum exercitibus innumeris a probatissimis historicis memoriæ sint prodita... Neque audiamus quæ nuperrime in hanc causam scripta esse reperimus, in libro, qui inscribitur: *Recherches curieuses sur l'histoire ancienne de l'Asie, puisées dans les manuscrits orientaux de la Bibliothèque Impériale et d'autres par S. M. Chaban de Cirbied et F. Martin.* Paris. 1806. Qui militum numerum qualem Diodorus tradit, omnem modum excedere opinati, fidem omnem in hisce Diodoro tribuendam esse pernegant; vide chap. II, p. 37, sq. 39. » Ac sane Bæhrio assentiendum erit, modo quæ in antecedentibus de Nino regnique magnitudine narrata sunt, pro veris habenda putes. Hoc si negaveris, ut est negandum, de fide istorum numerorum litigare ineptum est.

Diodor. II, 6. Tanto Ninus exercitu instructus in Bactrianos movet; Bactra urbem optime munitam et ab *Oxyarte* rege fortiter defensam capere nequit. Obsidione in longius protracta, Onnes, regis comes, Semiramin uxorem arcessit. Hæc ut multorum dierum iter tutius conficeret, virilem assumsit vestitum. Tantaque vestis gratia erat, ut Medi postea et Persæ stolam gestarent, quali tunc

---

here dicunt ab Aquario effusam. Dicitur is, auctore Ctesia, fuisse olim in lacu quodam prope Bambycen, ac (servasse) in eum incidentem Derceto; quam locorum accolæ Syriæ deam appellant.

Semiramis, secundum Ctesiam Dercetus, deæ Syriæ, et Syri cujusdam filia, a Simma, Nini regis ministro, educata est. Nupta deinde Onneo ex regiis præfectis uni, filios habuit (*Hyapaten et Hydaspem*; cf. fr. 4). Postea cum marito cepit Bactra... Quod quum cognovisset, Ninus, quamvis senilis jam ætatis vir, uxorem eam duxit filiumque ex ea suscepit Ninyam. Nino defuncto, Semiramis Babylonem urbem ædificavit ex latere cocto et asphalto. Postremo insidiis a Ninya appetita vitam finivit, annos nata sexaginta (*Diodor. II*, 20: *sexaginta duos;* v. fr. 15), postquam regnum tenuerat per annos quadraginta duos.

6.

Sub hoc igitur tempus rex Ninus, postquam quæ ad cognominis civitatis constitutionem pertinebant absolverat, expeditionem in Bactrianos moliebatur. Sed quum bene sciret, quantæ illis copiæ, quæ virtus militum, et quod propter firmitatem terra multis in locis aditum negaret, ex omnibus imperii sui populis militum delectus egit. Nam propter irritum superioris expeditionis conatum longe majori Bactrianam manu invadere properabat. (4) Coacto igitur undique exercitu, recensita decies septies centena millia peditum, et ducenta ac decem equitum, decemque curruum falcatorum cum paulo minus sexcentis, Ctesias in historiis tradit.

usa est Semiramis. In castra mulier ubi venerat, prudenti consilio effecit, ut Bactra expugnarentur. Tum rex virtutem ejus et pulcritudinem demiratus Onnen maritum, ut uxorem sibi concedat, primum precatur et persuadere studet, mox refragantem cogit minis. Onnes metu et amore ad insaniam adactus collum frangit laqueo.

Hæc num Ctesiæ debeantur, dubitari possit propterea quod Diodorus Bactrorum regem dicit *Oxyartem*; quum Ctesiæ dictus sit *Zoroaster*. Fluctuat quidem lectio; nam codd. Dindorfii A. B. D. Ἐξαόρτης; F. ὁ Ξαόρτης; G. M. ὁ Ζαόρτης; Poggius : *Zoroastres* et *Zoroastes*; ut dicas nomen apud Diodorum corruptum esse. At *Oxyartæ* nomen frequentatum Bactrianis fuisse demonstrat Oxyartes Bactrianus, pater Roxanes apud Arrian. Exp. Alexandri IV, c. 19, Diodor. XVIII, c. 3, Itinerarium Alexand. c. 101. Freinshem. ad Curt. de reb. Alex. VIII, 2, 25; III, 11, 8. Sed videamus Ctesiam :

Arnobius Advers. gent. I, c. 52 : *Age nunc veniat, qui super igneam zonam, magis interiore ab orbe Zoroastres, Hermippo ut assentiamur authori. Bactrianus et ille conveniat, cujus Ctesias res gestas historiarum exponit in primo, Armenius Hosthanis nepos* etc.

Cf. Idem I, c. 5 : (*Nos fuimus causa*,) *ut inter Assyrios et Bactrianos Nino quondam Zoroastreque ductoribus non tantum ferro dimicaretur et viribus, verum etiam magicis et Chaldæorum ex reconditis disciplinis invidia nostra hæc fuit?* Justinus I, 2 : *Postremum illi* (Nino) *bellum cum Zoroastre, rege Bactrianorum, fuit, qui primus dicitur artes magicas invenisse et mundi principia siderumque motus diligentissime spectasse. Hoc occiso et ipse decessit, relicto impubere adhuc filio Ninya et uxore Semiramide*. V. Dubnerum ad h. l.

Jam si Zoroastrum Diodorus posuisset, mirum sane eum ne verbo quidem de celebratissimo hoc antiquitatis viro ejusque artibus admonuisse, quum alias ejusmodi rebus cum voluptate inhæreat. Igitur de Zoroastri magi ætate aliter statuerit cum plerisque multo posteriorem faciens. Quæ de eo retulerit locum habere debuere lib. VIII vel IX, nunc deperditis. (Vide de Zoroastro variorum sententias apud Volney, *Œuvres complètes*, p. 442 — 458). Cum nomine regis etiam fontem unde hausit mutasse Diodorum consentaneum est. Quæ de Semiramide dicit vestitus elegantia efficiente, ut Medi et Persæ etiam posteris temporibus easdem vestes gestarent, admodum sapiunt recentiorem narrandi modum. Aliter Justin. I, 2 : *Hæc* (Semiramis) *nec immaturo* (sc. Ninyæ) *ausa tradere imperium nec ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus vix patienter uni viro, nedum feminæ parituris, simulat se pro uxore Nini filium, pro femina puerum. Nam et statura utrique mediocris et vox pariter gracilis et lineamentorum qualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura velamentis, caput tiara tegit; et ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu et populum vestiri jubet : quem morem vestis exinde gens universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita puer esse credita est. Magnas deinde res gessit; quarum amplitudine ubi invidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quemve simulasset.*

8.

Diodor. II, 7 : Ὁ δὲ Νίνος τούς τε ἐν Βάκτροις παρέλαβε θησαυρούς, ἔχοντας πολὺν ἄργυρόν τε καὶ χρυσὸν, καὶ τὰ κατὰ τὴν Βακτριανὴν καταστήσας ἀπέλυσε τὰς δυνάμεις. Μετὰ δὲ ταῦτα γεννήσας ἐκ Σεμιράμιδος υἱὸν Νινύαν ἐτελεύτησε, τὴν γυναῖκα ἀπολιπὼν βασίλισσαν. Τὸν δὲ Νίνον ἡ Σεμίραμις ἔθαψεν ἐν τοῖς βασιλείοις, καὶ κατεσκεύασεν ἐπ' αὐτῷ χῶμα παμμέγεθες, οὗ τὸ μὲν ὕψος ἐννέα ἦν σταδίων, τὸ δ' εὖρος, ὥς φησι Κτησίας, δέκα. (2) Διὸ καὶ τῆς πόλεως παρὰ τὸν Εὐφράτην ἐν πεδίῳ κειμένης ἀπὸ πολλῶν σταδίων ἐφαίνετο τὸ χῶμα καθαπερεί τις ἀκρόπολις· ὃ καὶ μέχρι τοῦ νῦν φασι διαμένειν, καίπερ τῆς Νίνου κατεσκαμμένης ὑπὸ Μήδων, ὅτε κατέλυσαν τὴν Ἀσσυρίων βασιλείαν. Ἡ δὲ Σεμίραμις, οὖσα φύσει μεγαλεπίβολος καὶ φιλοτιμουμένη τῇ δόξῃ τὸν βεβασιλευκότα πρὸ αὐτῆς ὑπερθέσθαι, πόλιν μὲν ἐπεβάλετο κτίζειν ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ, ἐπιλεξαμένη δὲ τοὺς πανταχόθεν ἀρχιτέκτονας καὶ τεχνίτας, ἔτι δὲ τὴν ἄλλην χορηγίαν παρασκευασαμένη, συνήγαγεν ἐξ ἁπάσης τῆς βασιλείας πρὸς τὴν τῶν ἔργων συντέλειαν ἀνδρῶν μυριάδας διακοσίας. (3) Ἀπολαβοῦσα δὲ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν

8.

VII. Ninus autem, thesauris in Bactriana (magna enim vis auri et argenti erat) potitus, rebus ibi constitutis, exercitum reduxit. Suscepto ex Semiramide Ninya, successionem in regno uxori e vita decedens reliquit. Huic Semiramis, in regia sepulto, ingentem tumulum altitudine novem et latitudine decem stadiorum, ut Ctesias auctor est, construxit. (2) Quumque urbs juxta Euphraten in planitie jaceret, moles illa, veluti arx, se per multa inde stadia conspiciendam offerebat; quae adhuc, Nino diruta finitoque Assyriorum imperio per Medos, exstare dicitur. Natura Semiramis ad res magnas rapiebatur, et gloria praecessores superare contendebat, ideoque urbi in Babylonia condendæ animum adjecit, et architectis hinc illinc fabrisque delectis, ac necessariis ad sumtus faciendos comparatis, ex toto regno ad operis structuram vicies centena hominum millia coegit. (3) Tum trecentorum et sexaginta stadiorum mu-

εἰς μέσον, περιεβάλετο τεῖχος τῇ πόλει σταδίων ἑξήκοντα καὶ τριακοσίων, διειλημμένον πύργοις πυκνοῖς καὶ μεγάλοις, [τηλικοῦτον δ' ἦν τὸ βάρος τῶν ἔργων, ὥςτε τὸ μὲν πλάτος εἶναι τῶν τειχῶν ἓξ ἅρμασιν ἱππάσιμον, τὸ δ' ὕψος ἄπιστον τοῖς ἀκούουσιν,] ὥς φησι Κτησίας ὁ Κνίδιος, ὡς δὲ Κλείταρχος καὶ τῶν ὕστερον μετ' Ἀλεξάνδρου διαβάντων εἰς τὴν Ἀσίαν τινὲς ἀνέγραψαν, τριακοσίων ἑξήκοντα· καὶ πέντε σταδίων· καὶ προςτιθέασιν ὅτι τῶν ἴσων ἡμερῶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν οὐσῶν ἐφιλοτιμήθη τὸν ἴσον ἀριθμὸν τῶν σταδίων ὑποστήσασθαι. (4) Ὀπτὰς δὲ πλίνθους εἰς ἄσφαλτον ἐνδησαμένη τεῖχος κατεσκεύασε τὸ μὲν ὕψος, ὡς μὲν Κτησίας φησὶ, πεντήκοντα ὀργυιῶν, ὡς δ' ἔνιοι τῶν νεωτέρων ἔγραψαν, πηχῶν πεντήκοντα, τὸ δὲ πλάτος πλεῖον ἢ δυσὶν ἅρμασιν ἱππάσιμον· πύργους δὲ τὸν μὲν ἀριθμὸν διακοσίους καὶ πεντήκοντα, τὸ δ' ὕψος καὶ πλάτος ἐξ ἀναλόγου τῷ βάρει τῶν κατὰ τὸ τεῖχος ἔργων. (5) Οὐ χρὴ δὲ θαυμάζειν εἰ τηλικούτου τὸ μέγεθος τοῦ περιβόλου καθεστῶτος ὀλίγους πύργους κατεσκεύασεν· ἐπὶ πολὺν γὰρ τόπον τῆς πόλεως ἕλεσι περιεχομένης, κατὰ τοῦτον τὸν τόπον οὐκ ἔδοξεν αὐτῇ πύργους οἰκοδομεῖν, τῆς φύσεως τῶν ἑλῶν ἱκανὴν παρεχομένης ὀχυρότητα· ἀνὰ μέσον δὲ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν τειχῶν ὁδὸς πάντῃ κατελέλειπτο δίπλεθρος.

Babylonem a Semirami conditam memorat etiam Philo Byz. (v. Leo Allat. ad Philonem Byz. De septem mirac. orb. cap. V, p. 110 sqq.) Hæc traditio est *Medico-Assyriaca*. Prævaluit autem vett., certe inde ab Alexandri temporibus, *Chaldaica* narratio, ex qua urbis conditor est Belus. Curtius V, 1 : « Semiramis eam (Babylonem) condiderat, vel ut *plerique* credidere Belus. » Utramque sententiam conciliare studet Ammian. Marcellin. XXIII, 6., qui mœnia urbis Semiramidi tribuit, arcem vero jam a Belo exstructam vult. Simili modo inter primordia urbis et opera Semiramidis distinguens discrepantiam auctorum tollendam censet Volney. (*Chronologie de Babylone* in *OEuvres complètes* p. 457 ed. Didot 1838). Quod Megasthenem (ap. Euseb. Præp. ev. IX, c. 41, p. 457) et Berosum (ap. Joseph. C. Apion. I, 19) attinet, omnibus accurate perpensis, intelligitur ita eos statuisse, ut primi conditoris honorem tribuerent Belo fidemque denegarent illis, qui omnia Babylonis opera Semiramidi adjudicaverant. Igitur nihil obstat, quin vel ipsi multa darent isti reginæ. Quæ vero Belus vel Semiramis primi exstruxerant, ea postea vel restauravit vel exornavit, porro nova multa magnaque ædificavit Nabuchodonosor, quem minime Megasthenes et Berosus urbis conditorem dixerunt. Accuratius et dilucide, ut solet, hæc exposuit Volneyus p. 472 — 475. Chaldaicam traditionem etiam Herodotum secutum esse non dubitatur, quamquam in multis ab illa Berosi, quatenus hanc perspectam habemus, recedat. Naduchodonosoris epocha apud Herodotum repræsentatur iis, quæ narrantur de Nitocri, Nabuchodonosoris, ut videtur, uxore. Quinque generationibus ante Nitocrin, ut Herodotus (I, 184) ait, Babyloniorum regina fuit Semiramis. — His excitatur memoria celeberrimæ istius mulieris, quam tota novit Asia. Verum res accommodata est ad Chaldæorum systema chronologicum. Quemadmodum enim Semiramis in fronte quasi Assyriacæ historiæ posita est, sic factum est etiam in traditione Chaldæorum, quatenus primum Babyloniæ regem statuere Nabonasarum (v. Volney. p. 478). — Hæc in universum recte contendi possunt; sed singula ad amussim exigere velle, indoli ejusmodi traditionum repugnat.

Ceterum cf. Perizon. Origin. Babyl. c. V, p. 54 sqq; c. VII, p. 89 sqq. et Freinshem. ad Curt. V, 1, ubi vett. testimonia collecta habebis. De loco, quo sita fuerit vetus Babylon, de urbis ambitu monumentisque v. *Niebuhr*. Itin. in Arab. tom. II, p. 200 sqq. *Maurice Rich, Memoir on the ruins of Babylon*, in Hammeri *Fundgruben des Orients*, III, 2, p. 129 sqq. et 3, p. 197 sqq. IV, 1, p. 86, coll. *Classical Journ.* vol. XII, p. 287. Ejusdem : *Observat. on the Ruins of Babyl.* Londin. 1816 et *on the Topographie of anc. Bab.* in Archæol. Britann. tom. XVIII, p. 243. *Keppel*, *Reise von Indien nach England; Kerporter, Travels in Georgia, Persia, Armenia*, vol. II.

---

ro, crebris intercepto turribus, urbem ita circumdedit, ut mediam amnis interflueret. [Tanta vero operis moles erat, ut mœnium latitudo sex curribus juxta vehendis sufficeret; altitudo omnium, qui audirent, fidem excederet.] Sic narrat Ctesias Cnidius; ut vero Clitarchus, et qui postea cum Alexandro in Asiam trajecerunt, literis prodiderunt, murorum ambitus erat trecentorum et sexaginta quinque stadiorum; quod anni dies, addunt, stadiorum numero æquare studuisset. (4) Murum coctis lateribus et bitumine conglutinatis coagmentavit, quinquaginta orgyias altum, teste Ctesia, vel, ut recentiorum nonnulli referunt, quinquaginta cubitos tantum, ut latitudo aliquanto plus, quam duobus curribus satis esset, spatii obtineret. Turres vero adjecit ducentas et quinquaginta, quarum altitudo latitudoque amplitudini operum muri responderet. (5) Nec vero mirandum est, quod in tanto muri ambitu ita paucas ædificavit turres. Quum enim multis in locis urbs paludibus sit circumfusa, non operæ pretium ipsi visum, ea parte turres construere, qua natura loci satis munita esset. Inter murum et domorum ædificia via duûm plethrorum circumquaque relicta erat.

Buckingham, Itin. in Mesopotam. Berolini, 1828, p. 492 sqq. Ac præter hos : *Rennel, Geogr. System of Herodotus; Sainte Croix, sur les ruines de Babyl. Mém. de l'Acad. des Inscr.* tom. XLVIII, p. 1. *Beauchamp, Mém. sur les antiquités Babylon., Journal des Savants* 1790, p. 797 sqq. *Heeren, Ideen*, I, 2. p. 157 sqq. *Drummond* in *classical Journal*. vol. XVI, p. 149 sqq. *Hirt, Geschichte d. Baukunst bey den Alten*, I, p. 134. etc. *O. Müller, Handbuch der Archæologie*, p. 283 sqq. edit. secund.

De murorum ambitu et altitudine ad Diodori h. locum accedit alius Tzetzæ.

9.

Tzetzes Hist. IX, 568 :

Ἡ πᾶσα δὲ περίμετρος ὑπῆρχε Βαβυλῶνος
στάδιοι τριακόσιοι ἑξήκοντα, Κτησίᾳ·
κατὰ δὲ Κλείταρχον αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' Ἀλεξάνδρου
καὶ κατὰ τὸν Διόδωρον τὸν Σικελόν δε,
τριακοσιεξήκοντα καὶ πέντε δὲ σταδίων·
Κοκκειανὸς δὲ Κάσιος Δίων, γραφαῖς Λατίνων
τετρακοσίων ἔγραψε ταύτην σταδίων εἶναι,
Ἡρόδοτος δ' ὁ συγγραφεὺς ἐν Μούσαις ταῖς ἐννέα
καὶ ὁ Φιλόστρατος αὐτὸς ἐν βίῳ Τυανέως,
σταδίων ὀγδοήκοντα σὺν τοῖς τετρακοσίοις.
Ὕψος πεντηκοντόργυιον τειχῶν, κατὰ Κτησίαν,
ἄλλοις πεντηκοντάπηχυ· φαίνεται δὲ Κτησίας
τῷ Τζέτζῃ ἀληθέστερα συγγράφειν τῶν ἑτέρων
τέως εἰς ἅπερ ἔγραψε περὶ τοῦ Βαβυλῶνος.
Τριακοσίων γὰρ αὐτὸς ἑξήκοντα σταδίων
πᾶσαν αὐτῆς περίμετρον ὑπάρχειν διαγράφει·
οἱ δ' ἄλλοι παραυξάνουσι πλέον καὶ πλέον ταύτην·
ὁ περὶ τὴν περίμετρον γοῦν ἐλαττῶν τὸ μῆκος,
οὐκ ἂν μακρὸν τοῦ δέοντος παρηύξανε τὰ ὕψη.
Ἀλλ' ὅτε ταῦτα ἴσως μὲν κατεῖδεν ὁ Κτησίας,
ἦσαν ἑξηκοντόργυια τὰ ὕψη τὰ τῶν πύργων
καὶ δὴ πεντηκοντόργυια τότε τειχῶν τὰ ὕψη·
ὑπὸ πολέμων καὶ σεισμῶν δ' ἴσως καταπτωσθέντα,
ὕστερον ἂν ὁ Κλείταρχος καὶ πᾶς μετ' Ἀλεξάνδρου
κατεῖδον, οὕτω ταπεινὰ τῶν ὀργυιῶν τὰ ὕψη,
ὡς πρὸς πηχῶν ἐλάττωσιν μόλις ποσὸν λαβόντα.
Πλάτει τῆς Βαβυλῶνος δ' ἦν κατά τινας τὸ τεῖχος,
ἓξ ἅρμασιν ἱππάσιμον, τρισὶ δὲ καθ' ἑτέρους.

Herodotus I, 178, murorum ambitum fuisse tradit stadiorum 480 (quot Nino urbi tribuit Ctesias fr. 4). Cum eoque faciunt Plin. H. N. VI, 26, Philostrat. Vit. Apollon. I, 26, Orosius, II, 6. Ctesiæ assentitur Philo Byzant. De septem mirac. c. 5, ad quem locum v. quæ affert Leo Allatius p. 111 ed. Orell. Nec longe recedit Curtius V, 1, 25 : *Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium XXX et duorum pedum latitudine amplectitur : quadrigæ inter se concurrentes sine periculo commeare dicuntur. Altitudo muri C cubitorum eminet spatio : turres denis pedibus quam murus altiores sunt. Totius operis ambitus CCCLXVIII stadia complectitur.* » Dissensum Herodoti et Ctesiæ Volneyus p. 483 tollit hac ratione :

« Admettons que les stades employés par Hérodote et Ctésias eurent des valeurs différentes, et voyons, dans les tables dressées par M. Gosselin, si deux stades ne se trouveraient pas dans le rapport exact de 3 à 4, comme 360 est à 480. Deux se présentent, l'un ayant la valeur de 51 *toises 1 pied 10 pouces 1 ligne* 420°; l'autre la valeur de 68 toises 2 pieds 5 pouces 5 lignes 894°, ce qui est juste la proportion demandée. Si nous élevons ce dernier au multiple de Ctésias 360, nous avons 24,627 toises 2 pieds 8 pouces 9 lignes 984°, et si nous élevons le premier au multiple d'Hérodote 480, nous obtenons rigoureusement la même somme dans tous ses détails. Une identité si parfaite ne saurait être l'effet du hasard : elle nous donne la solution incontestable du problème, et nous avons le droit d'en tirer plusieurs conséquences. Nous pouvons dire, 1° que cette différente valeur des stades employés par Hérodote et Ctésias confirme la justesse de notre aperçu, savoir, que ces deux auteurs ont suivi deux systèmes scientifiques d'origine différente;

9.

Omnis circuitus Babylonis fuit stadiorum *trecentorum sexaginta*, referente Ctesia; secundum Clitarchum vero cæterosque qui cum Alexandro erant, atque Diodorum Siculum, stadiorum *trecentorum sexaginta quinque*. Coccejanus Cassius Dio in Latinorum historia stadia ponit *quadringenta;* Herodotus historicus in Musis suis novem et Philostratus in vita (Apollonii) Tyanei stadia *quadringenta octoginta*. Altitudo murorum juxta Ctesiam fuit *orgyiarum quinquaginta*, juxta alios *quinquaginta cubitorum*. Videtur autem Ctesias Tzetzæ ceteris tradere veriora in iis certe quæ de Babylone scripsit. Hic enim trecentorum tantum et sexaginta stadiorum omnem urbis circuitum esse perhibet, dum reliqui in majus eum majusque augent. Qui igitur circuitus longitudinem minorem facit, is haud multum supra justum auxerit altitudinem. At quo tempore hanc forte vidit Ctesias, revera tunc fuerit sexaginta cubitorum altitudo turrium, atque quinquaginta cubitorum altitudo murorum; quos vero bellis forte et terræ tremoribus postea Clitarchus et reliqui Alexandri comites dejectas conspexerint tam humiles altitudine, ut orgyiæ in totidem fere cubitos diminuissent. Latitudine autem Babylonius murus erat sex aut secundum alios tribus curribus ad vehendum aptus.

2° que dans cette occasion et dans tout ce qui concerne Babylone, Hérodote a employé le petit stade, dit d'*Aristote*, de 111 ⅛ au degré, tandis que Ctésias a employé le stade dit d'*Archimède*, de 833 ⅓ au degré, comme l'avait deviné le judicieux Fréret; 3° que le petit stade, dit d'*Aristote*, est véritablement le stade chaldéen; que les mathématiciens indiqués par ce philosophe ne sont d'autres que les Babyloniens, dont Callisthènes lui envoya les observations, selon ce que dit Simplicius, dont le récit trouve ici une preuve nouvelle, tandis que d'autre part le stade dit d'Archimède paraît avoir été le stade assyrien, transmis et sans doute adopté par les Mèdes et par les Perses leurs successeurs. La concordance d'Hérodote et de Ctésias ainsi établie, toutes les variantes des autres auteurs se trouvent jugées. Si Strabon (XVI, p. 1072, B) donne aux murs de Babylone le nombre disparate de 385 stades, c'est que Strabon, qui *cite très-souvent les historiens d'Alexandre*, emprunte d'eux le nombre 365, qui, comme l'a dit Diodore, est celui de Clitarque et des auteurs *contemporains* d'Alexandre, fondés sur ce motif, que *Sémiramis* voulut imiter les jours de l'année. Ce motif astrologique, vraiment caractéristique des anciens, nous paraît authentique et concluant; mais par cela même il tourne contre Clitarque, 1° en ce que le nombre 365 ne peut se diviser en quatre parties égales, ni former un *carré parfait;* il y aurait eu un reste ou fraction qui pour les *géomètres astrologues* eût été du plus fâcheux présage, 2° parce qu'entre ces 365 stades et les 480 d'Hérodote il n'existait plus d'harmonie; 3° parce ce que les 360 stades de Ctésias, en réunissant *les vertus du cercle* au mérite du *carré équilatéral,* s'accordent singulièrement bien avec l'année de 360 jours, que nous savons avoir été jadis en usage chez les Égyptiens, et qui à cette époque nous est indiquée chez les Assyriens par la circonstance *que Sémiramis demanda à son époux les cinq jours excédant l'année pour être reine.* Nous savons aussi que cet usage ne fut point celui des Perses ni des Mages, qui préfèrent l'année de 365 jours. Lorsque Darius marcha contre Alexandre, nous dit Quinte-Curce (III, 3), les mages firent une procession dans laquelle ils furent suivis de 365 jeunes gens, image des jours de l'année... Les historiens contemporains d'Alexandre, qui ont eu cet usage sous les yeux et qui ont ouï dire dans Babylone que le nombre *des stades du rempart égalait celui des jours de l'année*, ont confondu l'année moderne avec l'année ancienne. Strabon a donc tiré d'eux le nombre 365. Mais quelque ancien copiste de ces manuscrits a altéré le second chiffre, et a écrit *octa* pour *exa*. Quinte-Curce ou ses copistes ont encore altéré cette erreur, et en retournant le chiffre, ils ont écrit au lieu de 386, 368. [Nisi potius Curtius in græco fonte reperit η' pro ε' (τξη' pro τξε').] Nous ne parlons point de Pline qui confond habituellement tous les stades, en les prenant sans distinction pour la huitième partie d'un mille romain. On doit regretter les nombres et les calculs de Bérose.

La hauteur du grand mur est moins facile à déterminer que son étendue; Ctésias la porte à 50 orgyes, qui valent 265 pieds 7 pouces : Hérodote au contraire lui donne 200 *coudées royales de Babylone*, qui valent 288 pieds 10 pouces : une telle hauteur surpasse toute croyance, et de plus les deux historiens sont en désaccord de 32 pieds 3 pouces. D'ailleurs ils n'ont pu voir les murs dans leur entier, puisque selon Hérodote (III, 152) le roi *Darius les avait démolis par leur faîte.* Strabon, qui copie les historiens d'Alexandre, réduit cette hauteur à 30 coudées, c'est-à-dire à 86 pieds 4 pouces 8 lignes, ce qui est considérable, mais du moins admissible. Il ne donne aussi à leur largeur que le passage de deux chars, égal à 32 *pieds anciens*, ce qui est beaucoup plus raisonnable que les six chars de Ctésias. Ces murs ayant été construits avec les terres excavées à leur pied, et cuites sur place, il en résulta nécessairement un fossé très-profond, et il est probable qu'Hérodote et Ctésias ont entendu la *hauteur* prise depuis le fond du fossé jusqu'au faîte du rempart, tandis que les historiens d'Alexandre l'ont comptée à partir du *plain-pied* de la place; et parce que le fossé fut rempli d'eau, et que les murs, comme nous l'avons dit, étaient démolis par leur faîte, aucun de ces auteurs n'a pu les mesurer, et n'en parlant que sur ouï-dire, l'on a pu leur en imposer. » Cf. quæ de eadem re disputarunt Brisson. De regn. Persar. I, 82, Capellus De mensuris lib. I, Bochart. Canaan. I, cap. 12, p. 50., Olearius ad Vit. Apollon. I, 25, Fréret, *Mém. de l'Académ. des Inscr.* tom. XXV. p. 432, Larcher ad Herodot. I, 178 *Mém. de l'Acad. des Inscript.* XXVIII, p. 46, Beck. *Weltgeschichte* I, p. 183. sq., Orelli ad Philon. Byz. p. 114, Ukert *Géograph. d. Griechen u. Rœmer* I, 2, p. 75. Wurm De ponder. ratt. p. 112; quos omnes laudat Bæhr. ad l. n. et Herodot. I, 178.

10.

Diodor. II, 8. Sequuntur reliqua Semiramidis opera. Ac primum quidem Euphratem, qua fluvius angustissimus erat, ponte jungit cui quin-

que stadiorum longitudo. [*Hæc quoque exaggerata : Strabo XVI, p. 738, Euphrati latitudinem unius stadii tribuit.*] Tum ab utroque fluminis latere crepidinem mœnibus latitudine parem educit ad stadia centum sexaginta : Ὠκοδόμησε δὲ καὶ βασίλεια διπλᾶ παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν ἐξ ἑκατέρου μέρους τῆς γεφύρας, ἐξ ὧν ἅμα ἔμελλε τήν τε πόλιν ἅπασαν κατοπτεύειν καὶ καθαπερεὶ τὰς κλεῖς ἕξειν τῶν ἐπικαιροτάτων τῆς πόλεως τόπων. (4) Τοῦ δ' Εὐφράτου διὰ μέσης τῆς Βαβυλῶνος ῥέοντος καὶ πρὸς μεσημβρίαν καταφερομένου, τῶν βασιλείων τὰ μὲν πρὸς ἀνατολὴν ἔνευε, τὰ δὲ πρὸς δύσιν, ἀμφότερα δὲ πολυτελῶς κατεσκεύαστο· τοῦ μὲν γὰρ (εἰς τὸ) πρὸς ἑσπέραν κειμένου μέρους ἐποίησε τὸν πρῶτον περίβολον ἑξήκοντα σταδίων, ὑψηλοῖς καὶ πολυτελέσι τείχεσιν ὠχυρωμένον, ἐξ ὀπτῆς πλίνθου· ἕτερον δὲ ἐντὸς τούτου κυκλοτερῆ κατεσκεύασε, καθ' ὃν ἐν ὠμαῖς ἔτι ταῖς πλίνθοις διετετύπωτο θηρία παντοδαπὰ τῇ τῶν χρωμάτων φιλοτεχνίᾳ τὴν ἀλήθειαν ἀπομιμούμενα. (5) Οὗτος δ' ὁ περίβολος ἦν τὸ μὲν μῆκος σταδίων τετταράκοντα, τὸ δὲ πλάτος ἐπὶ τριακοσίας πλίνθους, τὸ δ' ὕψος, ὡς Κτησίας φησὶν, ὀργυιῶν πεντήκοντα· τῶν δὲ πύργων ὑπῆρχε τὸ ὕψος ὀργυιῶν ἑβδομήκοντα. (6) Κατεσκεύασε δὲ καὶ τρίτον ἐνδοτέρω περίβολον, ὃς περιεῖχεν ἀκρόπολιν, ἧς ἡ μὲν περίμετρος ἦν σταδίων εἴκοσι, τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῆς οἰκοδομίας ὑπεραῖρον τοῦ μέσου τείχους τὴν κατασκευήν. Ἐνῆσαν δ' ἔν τε τοῖς πύργοις καὶ τείχεσι ζῷα παντοδαπὰ φιλοτέχνως τοῖς τε χρώμασι καὶ τοῖς τῶν τύπων ἀπομιμήμασι κατεσκευασμένα· τὸ δ' ὅλον ἐπεποίητο κυνήγιον παντοίων θηρίων ὑπάρχον πλῆρες, ὧν ἦσαν τὰ μεγέθη πλεῖον ἢ πηχῶν τεττάρων· κατεσκεύαστο δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ Σεμίραμις ἀφ' ἵππου πάρδαλιν ἀκοντίζουσα, καὶ πλησίον αὐτῆς ὁ ἀνὴρ Νίνος παίων ἐκ χειρὸς λέοντα λόγχῃ. (7) Ἐπέστησε δὲ καὶ πύλας τριττάς, [ὑφ'] ὧν ὑπῆρχον διτταὶ χάλκεαι διὰ μηχανῆς ἀνοιγόμεναι. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ βασίλεια καὶ τῷ μεγέθει καὶ ταῖς κατασκευαῖς πολὺ προεῖχε τῶν ὄντων ἐπὶ θάτερα μέρη τοῦ ποταμοῦ· ἐκεῖνα γὰρ εἶχε τὸν μὲν περίβολον τοῦ τείχους τριάκοντα σταδίων ἐξ ὀπτῆς πλίνθου, ἀντὶ δὲ τῆς περὶ τὰ ζῷα φιλοτεχνίας χαλκᾶς εἰκόνας Νίνου καὶ Σεμιράμιδος καὶ τῶν ὑπάρχων, ἔτι δὲ Διός, ὃν καλοῦσιν οἱ Βαβυλώνιοι Βῆλον· ἐνῆσαν δὲ καὶ παρατάξεις καὶ κυνήγια παντοδαπὰ, ποικίλην ψυχαγωγίαν παρεχόμενα τοῖς θεωμένοις.

Diodor. II, 9 : Post hæc Semiramis in humillimo Babyloniæ loco lacum quadratum effodit, cujus latus unumquodque stadiorum trecentorum. Huc fluvio averso, castella jungit cuniculo *fornicato* (!). Opere intra septem dies consummato, amnem in alveum pristinum reducit. In media deinceps urbe Beli templum ædificat. De quo quum et scriptores discrepent et opus vetustate collapsum sit, nihil est quod certo asseratur. In summo ejus ascensu tres ex auro statuas *malleo ductas* (!), Jovis videlicet, Junonis et Rheæ ponit. — Sequitur c. 10 descriptio horti pensilis, qui non a Semirami, sed a Syro quodam rege (*a Nabuchodonosore Babylonio sec. Berosum*) posteris temporibus in gratiam pellicis ex Perside oriundæ (*Nitocris?*) ædificatus est. — Cap. 11 Diodorus ad Semiramin redit, a qua præter Babylonem alias urbes ad Euphraten et Tigrim conditas, porro ingentem obeliscum ex Armeniis montibus excisum et secundo flumine Babylonem devectum juxta viam nobilissimam erectum esse dicit. — Cap. 12 agit de bituminis in Babylonia fonte deque lacu quodam singularis plane naturæ.

11.

Diodorus II, 13 : Ἡ δὲ Σεμίραμις ἐπειδὴ τοῖς

10.

Regias etiam duas ex utraque pontis regione ad fluvium ædificavit : unde in totam urbem prospectum et quasi claves ad loca ejus opportunissima habitura esset. (4) Quum vero mediam Euphrates Babylonem intersecet, ad meridiem festinans, castellorum aliud ad ortum, aliud ad occasum vergebat, magnis utrumque impendiis exstructum. Nam quod ad occidentem jacet, primum ambitum sexaginta stadiorum, altis et sumtuosis mœnibus, ex cocto latere constructum, habuit. Intra hunc duxit alterum rotundum, in quo omne genus animantium figuræ, crudis adhuc lapidibus impressæ, colorumque artificio naturæ veritatem imitantes, conspiciebantur. (5) Murus hic quadraginta stadia longus, lateres trecentos latus; altus vero erat, Ctesia auctore, orgyias quinquaginta, turres ad septuaginta orgyias surgebant. (6) Tertius tandem murus et intimus arcem circumdedit, quæ viginti stadia complexa, *altitudine* (μῆκος, h. l. i. q. ὕψος) constructionis murorumque latitudine intermedii structuram operis superabat. Turribus mœnibusque insculpta erant omnis generis animalia coloribus et artificiosa, figurarum imitatione admirabilia. Totum vero venationem repræsentabat, variarum plenam bestiarum, quæ magitudine quattuor cubitos excedebant : et inter has Semiramis conspiciebatur ex equo pardalim jaculans, et prope vir ejus Ninus, lancea cominus feriens leonem. (7) Tres quoque portas erexerat, quarum duæ ex ære confectæ machina aperiebantur. Hoc palatium, tum magnitudine, tum ornatu, alteri ex adversa fluvii ripa longe præcellebat. Nam extimus illius murus, ex cocto latere factus, triginta tantum stadia obtinebat. L co bestiarum arte effictarum æneas Nini et Semiramidis, præfectorumque et Jovis, quem Belum Babylonii nominant, imagines habebant. Erant tamen etiam instructæ acies et venationes multifariæ ad variam spectantium voluptatem propositæ.

11.

Semiramis, ubi finem operibus imposuerat, magno cum

ἔργοις ἐπέθηκε πέρας, ἀνέζευξεν ἐπὶ Μηδίας μετὰ πολλῆς δυνάμεως· καταντήσασα δὲ πρὸς ὄρος τὸ καλούμενον Βαγίστανον, πλησίον αὐτοῦ κατεστρατοπέδευσε, καὶ κατεσκεύασε παράδεισον, ὃς τὴν μὲν περίμετρον ἦν δώδεκα σταδίων, ἐν πεδίῳ δὲ κείμενος εἶχε πηγὴν μεγάλην, ἐξ ἧς ἀρδεύεσθαι συνέβαινε τὸ φυτουργεῖον. (2) Τὸ δὲ Βαγίστανον ὄρος ἐστὶ μὲν ἱερὸν Διός, ἐκ δὲ τοῦ παρὰ τὸν παράδεισον μέρους ἀποτομάδας ἔχει πέτρας εἰς ὕψος ἀνατεινούσας ἑπτακαίδεκα σταδίους. Οὗ τὸ κατώτατον μέρος καταξύσασα τὴν ἰδίαν ἐνεχάραξεν εἰκόνα, δορυφόρους αὐτῇ παραστήσασα ἑκατόν· ἐπέγραψε δὲ καὶ Συρίοις γράμμασιν εἰς τὴν πέτραν ὅτι « Σεμίραμις τοῖς σάγμασι τοῖς τῶν ἀκολουθούντων ὑποζυγίων ἀπὸ τοῦ πεδίου χώσασα τὸν προειρημένον κρημνόν, διὰ τούτων εἰς τὴν ἀκρώρειαν προσανέβη. » (3) Ἐντεῦθεν δ' ἀναζεύξασα καὶ παραγενομένη πρὸς Χαύονα πόλιν τῆς Μηδίας, κατενόησεν ἔν τινι μετεώρῳ πεδίῳ πέτραν τῷ τε ὕψει καὶ τῷ μεγέθει καταπληκτικήν· ἐνταῦθα οὖν ἕτερον παράδεισον ὑπερμεγέθη κατεσκεύασεν, ἐν μέσῳ τὴν πέτραν ἀπολαβοῦσα, καθ' ἣν οἰκοδομήματα πολυτελῆ πρὸς τρυφὴν ἐποίησεν, ἐξ ὧν τά τε κατὰ τὸν παράδεισον ἀπεθεώρει φυτουργεῖα καὶ πᾶσαν τὴν στρατιὰν παρεμβεβληκυῖαν ἐν τῷ πεδίῳ. (4) Ἐν τούτῳ δὲ τῷ τόπῳ συχνὸν ἐνδιατρίψασα χρόνον καὶ πάντων τῶν εἰς τρυφὴν ἀνηκόντων ἀπολαύσασα, γῆμαι μὲν νομίμως οὐκ ἠθέλησεν, εὐλαβουμένη μήποτε στερηθῇ τῆς ἀρχῆς, ἐπιλεγομένη δὲ τῶν στρατιωτῶν τοὺς εὐπρεπείᾳ διαφέροντας, τούτοις ἐμίσγετο, καὶ πάντας τοὺς αὐτῇ πλησιάσαντας ἠφάνιζε. (5) Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπ' Ἐκβατάνων τὴν πορείαν ποιησαμένη παρεγένετο πρὸς ὄρος τὸ Ζαρκαῖον καλούμενον· τοῦτο δ' ἐπὶ πολλοὺς παρῆκον σταδίους καὶ πλῆρες ὂν κρημνῶν καὶ φαράγγων μακρὰν εἶχε τὴν περίοδον. Ἐφιλοτιμεῖτο οὖν ἅμα μὲν μνημεῖον ἀθάνατον ἑαυτῆς ἀπολιπεῖν, ἅμα δὲ σύντομον ποιήσασθαι τὴν ὁδόν· διόπερ τούς τε κρημνοὺς κατακόψασα καὶ τοὺς κοίλους τόπους χώσασα σύντομον καὶ πολυτελῆ κατεσκεύασεν ὁδόν, ἣ μέχρι τοῦ νῦν ἀπ' ἐκείνης Σεμιράμιδος καλεῖται. (6) Παραγενηθεῖσα δ' εἰς Ἐκβάτανα, πόλιν ἐν πεδίῳ κειμένην, κατεσκεύασεν ἐν αὐτῇ πολυτελῆ βασίλεια καὶ τὴν ἄλλην ἐπιμέλειαν ἐποιήσατο τοῦ τόπου περιττοτέραν· ἀνύδρου γὰρ οὔσης τῆς πόλεως καὶ μηδαμοῦ σύνεγγυς ὑπαρχούσης πηγῆς, ἐποίησεν αὐτὴν πᾶσαν κατάρρυτον, ἐπαγαγοῦσα πλεῖστον καὶ κάλλιστον ὕδωρ μετὰ πολλῆς κακοπαθείας τε καὶ δαπάνης. (7) Τῶν γὰρ Ἐκβατάνων ὡς δώδεκα σταδίους ἀπέχον ἐστὶν ὄρος ὃ καλεῖται μὲν Ὀρόντης, τῇ δὲ τραχύτητι καὶ τῷ πρὸς ὕψος ἀνατείνοντι μεγέθει διάφορον, ὡς ἂν τὴν πρόσβασιν ἔχον ὄρθιον ἕως τῆς ἀκρωρείας σταδίων εἴκοσι πέντε· ἐκ θατέρου δὲ μέρους οὔσης λίμνης μεγάλης εἰς ποταμὸν ἐκβαλλούσης, διέσκαψε τὸ προειρημένον ὄρος κατὰ τὴν ῥίζαν· (8) ἦν δὲ ἡ διῶρυξ τὸ μὲν πλάτος ποδῶν δεκαπέντε, τὸ δ' ὕψος τετταράκοντα· δι' ἧς ἐπαγαγοῦσα τὸν ἐκ τῆς λίμνης ποταμόν, ἐπλήρωσε τὴν πόλιν ὕδατος. Ταῦτα μὲν οὖν ἐποίησεν ἐν τῇ Μηδίᾳ.

In his Ctesiam exscriptum esse colligitur ex Stephan. Byz. : Χαύων, χώρα τῆς Μηδίας. Κτησίας ἐν πρώτῳ Περσικῶν· « Ἡ δὲ Σεμίραμις ἐντεῦθεν ἐξελαύνει, αὐτή τε καὶ στρατιά, καὶ ἀφικνεῖται εἰς Χαύονα τῆς Μηδίας. » (Cf. supra § 3.) De Choonum sive Chauonum terra, in Media proprie sic dicta, quam orientales dicunt *Aderbydschjan*, Bæhrius

---

exercitu profecta est in Mediam, ubi quum ad Bagistanum, quem vocant, montem pervenisset, prope eum castra posuit, ac paradisum in planitie instituit, cujus ambitus duodecim erat stadiorum. Is magnum habebat fontem, qui totum plantarium irrigaret. (2) Bagistanus vero mons Jovi sacer est, et a paradisi latere præruptas habet petras, quæ ad septemdecim stadia in altum porriguntur. Hujus radicibus abrasis suam insculpsit imaginem, et centum sibi stipatores adjunxit. Literis quoque Syris (*i. q. Assyriis*) rupi inscripsit, « Semiramidem per sarcinas jumentorum ipsam sequentium, ex campo ad ardua montis congestas, in jugum usque evasisse. » (3) Castris inde motis, quum ad Chavonem Mediæ urbem accessisset, in edito quodam campo stupendæ celsitatis et magnitudinis petram animadvertit. Hic ergo alium prægrandem hortum, petram in medio complexum, exstruxit : cui impendiosa ad voluptatem ædificia superimposuit, unde et horti vireta et omnem in planitie castra metatum exercitum prospiceret. (4) Hoc in loco omni deliciarum genere perfruens, non parum temporis absumsit; et quia verebatur, ne quando regnum amitteret, a legitimis sibi nuptiis temperavit : interim militum elegantissimos ad rem secum habendam delegit. Quotquot tamen cum ea coiverant, e medio sustulit. (5) Itinere deinde versus Ecbatana flexo, ad Zarcæum, ut vocant, montem pervenit. Is ad multa se extendens stadia, scopulisque præruptis ac vallibus abundans, longos habebat circuitus. Immortale igitur sui monumentum relinquere, et compendiosum efficere iter enitens, rupibus diffractis, cavisque locis ingestione terræ complanatis, sumptu magno brevem et expeditam reddidit viam; quæ ad hoc usque tempus illius nomine insignis est. (6) Hinc postquam Ecbatana, urbem in campestribus sitam, devenit, regiam magnis impendiis exstruxit. Plus etiam alioqui curæ loco illi impendit. Quum enim aquarum inopia, quod nusquam in vicinia fons esset, urbs premeretur, aquis eo largissimis et optimis multa cum molestia et impensa deductis, totam irriguam effecit. (7) Etenim mons ab urbe stadiis abest duodecim, nomine Orontes (*nunc dicitur : Almend*), asperitate et magnitudine in altum porrecta excellens; ut qui arduum per stadia viginti quinque ad verticem usque ascensum habet. In altera hujus parte quum ingens esset lacus in fluvium sese exonerans, ad radices montem perfodit. (8) Fossæ latitudo erat pedum quindecim, altitudo quadraginta. Per hanc derivato lacus amni largas urbi aquas suppeditavit. Et hæc sunt quæ in Media peregit.

Chauon, regio Mediæ. Ctesias libro primo Persicorum : « Semiramis hinc proficiscitur cum exercitu pervenitque in Chauonem Mediæ. »

laudat Wahlium *Vorder-u. Mittel-Asien* pag. 537 et 848.

Ad § 2 cf. Steph. Byz : Βαγίστανα, πόλις τῆς Μηδίας καὶ ὄρος Βαγίστανον. Urbs eadem est quæ Isidoro dicitur *Baptana*, recentioribus *Visutun*. V. Kerporter l. l. II, p. 154.; *Mém. de l'Académ. d. Inscr.* tom. XXVII, p. 159; Hœck Monumenta vett. Pers. et Med. p. 22, 29, 73 sqq. 116; Mannert *Geogr.* tom V, 2. p. 165. O. Müller *Archæolog.* § 248, ubi vide quæ notantur de imaginibus Semiramidis centumque stipatorum saxo insculptis.

Ad narrationem de flagitiosa reginæ libidine (§ 4) pertinet locus Georgii Syncelli, Chronogr. p. 64, B Paris. (p. 51, A Venet., p. 119 ed. Dindf.) :

Τοῦτον (τὸν Νίνον) διεδέξατο Σεμίραμις ἡ διαβόητος, ἣ πολλαχοῦ τῆς γῆς ἤγειρε χώματα προφάσει μὲν διὰ τοὺς κατακλυσμούς, τὰ δ' ἦν ἄρα τῶν ἐρωμένων ζώντων κατορυσσομένων οἱ τάφοι, ὡς Κτησίας ἱστορεῖ.

Ad § 5. Zarcæus mons Straboni XI, p. 793, Polybio V, 44, 6; 54, 7; 55, 6; Ptolemæo VI, 2, dicitur *Zagrus*. Regio monti adjacens Polybio V, 54, 7 est *Chalonitis*; exspectabas *Chauonitis*.

Ad § 6. [Παραγενομένη δ' εἰς Ἐκβάτανα.] « Herodotum (I, 98) si audis, falsa hæc sunt : Dejoces enim Medis persuasit, hanc urbem ut conderent. Sed quid si urbem is instaurari ac diligentius muniri jusserit? Ita quidem certe censuit auctor historiæ, cujus Juditha præcipuum argumentum, cap. I, 2. » Wesselino. — De Ecbatana, quam hodie dicimus *Hamadan*, non procul ab Oronte (nunc *Almend*) monte sita, v. Sargus in *Journal des Savants, Janvier* 1819; Szabon. Descript. reg. Persic. p. 152; Hœck. p. 144 sq. Hammer. in *Wiener Jahrbücher* VII, p. 266 sqq. IX, p. 32. Olivier, *Voyage dans l'empire Ottoman*, III, p. 30. Morrier, *second journey thr. Persia* p. 264 sqq. Porter. l. l. p. 90 sqq. Van der Chys. ad Arrian. Exp. Alexandri Commentar. Geograph. p. 73. Ritter *Erdkunde* p. 175. O. Müller l. l. p. 297. — Ceterum Ctesias non scripsit Ἐκβάτανα, ut Diodorus et Photius in Ctes. Excerpt. c. 1 ex more serioris ætatis, sed Ἀγβάτανα, testante Steph. Byz. s. v. :

Κτησίας δὲ πανταχοῦ τῶν Περσικῶν τὰ παρὰ Μήδοις Ἀγβάτανα διὰ τοῦ α γράφει· ubi v. Interpr.

[LIBER SECUNDUS.]

12.

Diodor. II, 14 : Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆλθε τήν τε Περσίδα καὶ τὴν ἄλλην χώραν ἅπασαν ἧς ἐπῆρχε κατὰ τὴν Ἀσίαν· πανταχοῦ δὲ τὰ μὲν ὄρη καὶ τὰς ἀπορρῶγας πέτρας διακόπτουσα κατεσκεύασεν ὁδοὺς πολυτελεῖς, ἐν δὲ τοῖς πεδίοις ἐποίει χώματα, ποτὲ μὲν τάφους κατασκευάζουσα τοῖς τελευτῶσι τῶν ἡγεμόνων, ποτὲ δὲ πόλεις ἐν τοῖς ἀναστήμασι κατοικίζουσα. (2) Εἰώθει δὲ καὶ κατὰ τὰς στρατοπεδείας μικρὰ χώματα κατασκευάζειν, ἐφ' ὧν καθιστᾶσα τὴν ἰδίαν σκηνήν, ἅπασαν κατώπτευε τὴν παρεμβολήν· διὸ καὶ πολλὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ νῦν διαμένει τῶν ὑπ' ἐκείνης κατασκευασθέντων καὶ καλεῖται Σεμιράμιδος ἔργα. (3) Μετὰ δὲ ταῦτα τήν τε Αἴγυπτον πᾶσαν ἐπῆλθε καὶ τῆς Λιβύης τὰ πλεῖστα καταστρεψαμένη παρῆλθεν εἰς Ἄμμωνα, χρησομένη τῷ θεῷ περὶ τῆς ἰδίας τελευτῆς. Λέγεται δ' αὐτῇ γενέσθαι λόγιον ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθήσεσθαι καὶ κατὰ τὴν Ἀσίαν παρ' ἐνίοις τῶν ἐθνῶν ἀθανάτου τεύξεσθαι τιμῆς· ὅπερ ἔσεσθαι καθ' ὃν ἂν χρόνον ὁ υἱὸς αὐτῇ Νινύας ἐπιβουλεύσῃ. (4) Ἀπὸ δὲ τούτων γενομένη τῆς Αἰθιοπίας ἐπῆλθε τὰ πλεῖστα καταστρεφομένη καὶ τὰ κατὰ τὴν χώραν θεωμένη παράδοξα· εἶναι γὰρ ἐν αὐτῇ φασι λίμνην τετράγωνον, τὴν μὲν περίμετρον ἔχουσαν ποδῶν ὡς ἑκατὸν ἑξήκοντα, τὸ δ' ὕδωρ τῇ μὲν χρόᾳ παρα-

---

Nino successit famosa ista Semiramis, quæ in multis terræ locis aggeres excitavit specie quidem propter inundationes, sed erant tumuli sepulcrales amatorum, quos vivos ibi defoderat, auctore Ctesia.

Ctesias ubique in Persicis Medorum urbem *Agbatana*, per *a* literam, scribit.

[LIBER SECUNDUS.]

12.

Post hæc Persidem et ceteras provincias omnes imperio ejus subditas in Asia peragravit. Ubique autem præruptis rupibus divulsis, itinera magnis impendiis directa et plana fecit : in locis contra planis aggeres educens, nunc sepulcra ducibus extinctis construxit, nunc urbes in collibus illis condidit. (2) In expeditionibus quoque parvos aggeres (*iidem intelligendi videntur fr.* 10 *in loco Syncelli*) erigere solebat, in quibus suo defixo tentorio castra tota despiceret. Multa per Asiam ab ea concinnata ad hanc perdurant ætatem : quæ Semiramidis opera vocantur. (3) Universam deinceps Ægyptum pervasit; Libyaque magna ex parte in ditionem redacta, Jovem Ammonem adiit, vitæ suæ finem ex deo sciscitatura. Redditum ei oraculum dicunt : Fore ut ex hominum conspectu abiret, et immortalem ab nonnullis Asiæ gentibus honorem adipisceretur, quando Ninyas ei filius insidias struxerit. (4) His perfuncta, dum plurima Æthiopiæ loca subigit, admiratione digna illic contemplatur. Lacum enim quadratum in ea ferunt esse ambitu centum sexaginta pedum, cujus aqua cin-

πλήσιον κινναβάρει, τὴν δ' ὀσμὴν καθ' ὑπερβολὴν ἡδεῖαν, οὐκ ἀνόμοιον οἴνῳ παλαιῷ· δύναμιν δ' ἔχειν παράδοξον· τὸν γὰρ πιόντα φασὶν εἰς μανίαν ἐμπίπτειν καὶ πάνθ' ἃ πρότερον διέλαθεν ἁμαρτήσας ἑαυτοῦ κατηγορεῖν. Τοῖς μὲν οὖν ταῦτα λέγουσιν οὐκ ἄν τις ῥᾳδίως συγκατάθοιτο.

Ex narratione de Semirami post Mediam Persidemque etiam reliquos Asiæ populos subigente fluxit, puto, locus Stephan. Byz. :

Τίριζα, πόλις Παφλαγονίας· τὸ ἐθνικὸν Τίριζοι. Κτησίας Τιριζιφανοὺς αὐτούς φησιν ἐν τῷ δευτέρῳ· « Ἐκ δὲ τῶν Ὀδρυσσῶν εἰς Τιριζιβανοὺς οἰκοῦντας ἐν Παφλαγονίᾳ. »

« Hic *Tiriziphani* dicuntur, qui in Ctesiæ verbis *Tirizibani*. Vera lectio dignosci non potest, quia Tiriza urbs et ejus oppidani a nemine celebrantur et ex Ctesiæ libris præter fragmenta quædam nihil exstat. » PINEDO... « *Odryssen* fluvium in Ponto per terras Alazonum fluentem novit Strabo XII, p. 828, A (p. 551). » BERK. Patet certe ex h. l. Odrysas Thraciæ populum olim etiam in Asia sedes habuisse; præsertim quum tot alia exstent indicia, quæ cognationem Thraciæ cum Asiæ minoris gentibus intercessisse comprobant. Neque absurda erit conjectura ipsum Ctesiam de Asiæ populis in Europam transeuntibus, utpote a Semirami pulsis, plura attulisse. — Patria ejecti in novis sedibus patria nomina sectari solent. Itaque, nisi fallor, Τίριζα Stephani nihil nisi alia forma est nominis Τυρεδίζα vel Τυροδίζα, quæ est Thraciæ urbs ad Perinthi ditionem pertinens, hodieque audit *Feredschick*, uti censet Hammer. Histor. Osman. I, p. 166. — Memoratur Tyrediza ap. Herodot. VII, 25, et ex *Persicis* Hellanici (fr. 162) ap. Steph. Byz.

Quæ § 4 de lacu Æthiopiæ narrantur, fontis notitiâ adjectâ habent :

Antigonus Caryst. Histor. Mirab. cap. 160 (145 ed. Westermann.) : Κτησίαν δὲ [λέγειν] τὴν ἐν Αἰθιοπίᾳ [κρήνην] τὸ μὲν ὕδωρ ἔχειν ἐρυθρὸν, ὡςανεὶ κιννάβαρι, τοὺς δ' ἀπ' αὐτῆς πιόντας παράφρονας γίγνεσθαι. Τοῦτο δ' ἱστορεῖ καὶ Φίλων ὁ τὰ Αἰθιοπικὰ συγγραψάμενος.

Sotion. c. 17 : Κτησίας δὲ ἐν Αἰθιοπίᾳ κρήνην ἱστορεῖ τῷ χρώματι κινναβάρει παραπλησίαν· τοὺς δὲ πίνοντας ἀπ' αὐτῆς παραλλάττειν τὴν διάνοιαν, ὥστε καὶ τὰ κρυφίως πεπραγμένα ὁμολογεῖν.

Strabo XVI, p. 1125, B : Κτησίαν δὲ τὸν Κνίδιον πηγὴν ἱστορεῖν ἐκδιδοῦσαν εἰς τὴν θάλασσαν (a. in mare rubrum) ἐρευθὲς καὶ μιλτῶδες ὕδωρ. Plinius Hist. Nat. XXXI, 2 : *Sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatos agat, quod in Æthiopia accidere his, qui fonte rubro biberint, Ctesias scribit.* Similia Ctesias de fonte in India narrat (v. fr. 57, § 14). Cf. Plin. II, 103; XXXI, 1; Theopomp. fragm. 229. Ovid. Met. XV, 319 : *Cui non audita est obscenæ Salmacis unda? Æthiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit, Aut furit, aut mirum patitur gravitate soporem.* De causis rei v. quæ disputat Beckmannus ad Antigon. p. 203 et 205 sq. — Antequam Æthiopiam Semiramis adiret, Ægyptum peragrasse narratur. Ad hunc locum spectat

13.

Diodor. I, 56, qui postquam dixerat Babylonem et Trojam urbes in Ægypto conditas esse, atque illam quidem a mancipiis Babyloniis a Sesoosi in Ægyptum abductis, hanc vero a captivis Trojanis, quos Menelaus Troja redux ibi reliquisset; adjicit hæc : Οὐκ ἀγνοῶ δ' ὅτι περὶ τῶν εἰρημένων πόλεων Κτησίας ὁ Κνίδιος διαφόρως ἱστόρησε, φήσας τῶν μετὰ Σεμιράμιδος παραβαλόντων εἰς Αἴγυπτόν τινας ἐκτικέναι ταύτας ἀπὸ τῶν ἰδίων πατρίδων θεμένους τὴν προσηγορίαν. Περὶ δὲ τούτων τὸ μὲν ἀκριβὲς ἐκθέσθαι οὐ ῥᾴδιον, τὸ δ' ἀναγραφῆς ἀξιῶσαι τὰ διαφωνούμενα παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν ἀναγκαῖον, ὅπως ἀκέραιος ἡ περὶ τῆς ἀληθείας κρίσις ἀπολείπηται τοῖς ἀναγιγνώσκουσιν.

---

nabaris colorem referat, odoremque suavissimum, annoso vino non absimilem, exspiret, tam mirandæ efficacitatis, ut, qui inde biberit, in dementiam prolapsus de peccatis jam pridem occulte commissis se ipsum accuset. At narrantibus ista non facile quis assensum præbuerit.

Tiriza, urbs Paphlagoniæ. Nomen gentile : Tirizi. Ctesias Tiriziphanos eos nominat libro secundo : « Ex Odryssis contra Tirizibanos in Paphlagonia habitantes (*Semiramis exercitum duxit?*).

Ctesiam narrare ajunt in Æthiopia fontem aquam habere cinnabaris instar rubentem, quæ pota vecordes reddat. Idem narrat etiam Philo, Æthiopicorum scriptor.

Ctesias narrat in Æthiopia fontem esse colore cinnabari similem; bibentes vero ex eo mente alienari, adeo ut quæ clam perpetrarint eloquantur.

Ctesiam Cnidium de fonte narrare, qui aquam rubicundam et minio similem in mare emittat.

13.

Nec me fugit, diversa de urbibus istis a Ctesia Cnidio referri, dum ait : quosdam ex illorum numero, qui cum Semiramide quondam in Ægyptum transierunt, urbes has a se conditas patriis nominibus appellasse. At certam horum veritatem exponere non facile est. Discrepantes tamen opiniones annotari, ut sincerum de veritate judicium lectori relinquatur, necesse est.

De Babylone Ægyptia in Heliopolitano nomo ad Bubasticum amnem v. Strabo XVII, p. 1160, qui de origine urbis cum Diodoro consentit. Contra Josephus Antiq. I, 15, 1 a Cambyse conditam dicit. — De Troja supra Memphim ad Nilum fluv. sita v. Strabo XVII, p. 1062, qui cum Diodoro facit, Steph. Byz. v. Τροία, Ptolem. Geogr. IV, 5; cf. Wesseling. ad Diod. l. l.

14.

Diodor. II, 15 : Ταφὰς δὲ τῶν τελευτησάντων ἰδίως οἱ κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν ποιοῦνται· ταριχεύσαντες γὰρ τὰ σώματα καὶ περιχέαντες αὐτοῖς πολλὴν ὕελον, ἱστᾶσιν ἐπὶ στήλης, ὥστε τοῖς παριοῦσι φαίνεσθαι διὰ τῆς ὑέλου τὸ τοῦ τετελευτηκότος σῶμα, καθάπερ Ἡρόδοτος εἴρηκε. (2) Κτησίας δ' ὁ Κνίδιος ἀποφαινόμενος τοῦτον σχεδιάζειν, αὐτός φησι τὸ μὲν σῶμα ταριχεύεσθαι, τὴν μέντοι γε ὕελον μὴ περιχεῖσθαι γυμνοῖς τοῖς σώμασι· κατακαυθήσεσθαι γὰρ ταῦτα καὶ λυμανθέντα τελείως τὴν ὁμοιότητα μὴ δυνήσεσθαι διατηρεῖν. (3) Διὸ καὶ χρυσῆν εἰκόνα κατασκευάζεσθαι κοίλην, εἰς ἣν ἐντεθέντος τοῦ νεκροῦ περὶ τὴν εἰκόνα χεῖσθαι τὴν ὕελον· τοῦ δὲ κατασκευάσματος τεθέντος ἐπὶ τὸν τάφον, διὰ τῆς ὑέλου φανῆναι τὸν χρυσὸν ἀφωμοιωμένον τῷ τετελευτηκότι. (4) Τοὺς μὲν οὖν πλουσίους αὐτῶν οὕτω θάπτεσθαί φησι, τοὺς δ' ἐλάττονας καταλιπόντας οὐσίας ἀργυρᾶς τυγχάνειν εἰκόνος, τοὺς δὲ πένητας κεραμίνης· τὴν δὲ ὕελον πᾶσιν ἐξαρκεῖν διὰ τὸ πλείστην γεννᾶσθαι κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τελέως παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἐπιπολάζειν. (5) Περὶ δὲ τῶν νομίμων τῶν παρὰ τοῖς Αἰθίοψι καὶ τῶν ἄλλων τῶν γινομένων ἐν τῇ τούτων χώρᾳ τὰ κυριώτατα καὶ μνήμης ἄξια μικρὸν ὕστερον ἀναγράψομεν, ὅταν καὶ τὰς παλαιὰς αὐτῶν πράξεις καὶ μυθολογίας διεξίωμεν.

τοῦτον σχεδιάζειν. « Vereor vehementer ne justo iniquior Ctesias sit historiarum parenti Herodoto; neque enim is (III, 24) nudis corporibus vitrum circumfundi scribit, sed posteaquam mortuum arefecerint gypsóque obduxerint, tum demum cippum e vitro cavum ei circumdare : ἔπειτα δέ οἱ περιίστασι στήλην ἐξ ὑέλου πεποιημένην κοίλην : quæ profecto multum distant. » Wesseling. Bæhrius hanc iniquitatem Diodoro potius imputandam censet, quippe qui non satis accurate Ctesiæ sententiam exscripserit. Quod quidem haud multum se commendat. — At quomodo tam turpiter labi se passus fuerit Ctesias? Ni fallor, Ctesias in suo Herodoti exemplari legit sic : ἐπεὰν τὸν νεκρὸν ἰσχνήνωσι, εἴτε δὴ κατάπερ Αἰγύπτιοι, εἴτε ἄλλως κως, γ υ μ ν ώ σ α ν τ ε ς (pro γυψώσαντες) ἅπαντα αὐτὸν γραφῇ κοσμέουσι κ. τ. λ. — Ac profecto si multis ejusmodi mendis Ctesianus Herodotus inquinatus fuit, non mirum historiæ patrem Nostro sæpius apparuisse ineptum nugatorem. Simul quidem inde elucet negligentia Diodori, qui Herodotum non inspexerit, sed in Ctesiæ narratione bona fide acquieverit. Sic etiam quæ de Dejoce Diodorus tanquam ex Herodoto refert, luce clarius ostendunt eum non ipsum Herodotum ante oculos habuisse, sed alium quendam scriptorem de Herodoto verba facientem.

τὴν δὲ ὕελον πᾶσιν ἐξαρκεῖν.] « Ex his verbis colligitur ὕελον et nostrate vitrum non idem esse. Vitrum apud Europæos non nascitur, sed multo labore coquitur ex herbarum et lapidum cineribus. Herodotus quem hoc loco citat Diodorus, illud vitrum fossile esse ait verbis l. III, 24, de Æthiopico vitro : ἡ δέ σφι πολλὴ καὶ εὔεργος ὀρύσσεται, i. e. *Id autem copiosum et facile laboratu effoditur*. De *crystallo* an intelligendum sit, dubito, quod non videtur ejus natura ferre, ut in calidissimis regionibus nascatur, ad quod tamen responderi potest, in calidissimis etiam regionibus, si sint montes altissimi, nivem et gelu ibi durare. Sed crystallum non facile laboratu, εὔεργον, nam multo cum labore in vasa formatur, nec, ut audio, fundi potest sine ejus pernicie. Fuit procul dubio metallica quædam species, quam ignorare me fateor. *Stibium* certe, quod et *Ammonium* dicitur, videtur esse quædam vitri species. » Palmer.

« De *electro* sive *succino*, vitri instar pellucido, suspicatus est Th. Gataker. ad Anton. IV, p. 133 (assentiente Gesnero in Commentatt. societ. Gœtting. III, p. 92.) Mihi in mentem venerat *sal fos-*

14.

Sepulturas mortuorum peculiari Æthiopes ritu instituunt. Cadaver enim salitum et multo vitro circumfusum in cippo statuunt, ut per vitrum defuncti corpus a prætereuntibus videri queat, sicut Herodotus scriptum reliquit. (2) At Ctesias Cnidius nugari eum confirmat, ostendens saliri quidem cadaver, sed nudis corporibus vitrum nequaquam circumfundi : nam sic futurum ut ambusta et prorsus fœdata similitudinem retinere nequeant. Ideo cavam ex auro statuam conflari, circa quam, cadavere incluso, vitrum liquaretur, et hac sepulcri posita loco, speciem mortuo similem per vitrum exhiberi. (4) Atque eo modo ditiorum funera curari tradit. Tenuioris autem fortunæ hominibus argenteas poni statuas, pauperibus fictiles. Vitri vero abunde sat cunctis esse, quod plurimum ejus gigneretur in Æthiopia, et passim incolis esset obvium. (5) Verum de institutis Æthiopum, de aliisque quæ in hac terra proveniunt, præcipuis et memoratu dignis, paulo post (III, 5 sqq.) quum res priscas et fabulas illorum exsequemur, recensebimus.

silis, qui ingenti copia provenit in quibusdam Æthiopiæ partibus, et ex nativis montibus secatur; quique mollis primo est, candentisque coloris, in lucem autem prolatus durescit, atque ab imperitis pro vitro censeri potuit. Conf. Jo. Ludolph. Histor. Æthiop. 1, 7. Haud tamen scio, an operam sit perditurus, qui multum in his laborem posuerit; Ctesiæ fides nota omnibus; Herodotus, quæ de Æthiopibus memoriæ mandavit, pleraque omnia ex auditione, sæpenumero fallace fictique tenace, accepit.» WESSELING.

« Attigerunt nuper eundem (sc. locum Herodoti: III, 24) haud pauci, in his Heynius in Notit. mumiæ Gottingensis p. 8, Heerenius in libro celebrato *Ideen* vol. II, p. 372, Zoega de Obeliscc. p. 261, 266, Comes de Palin in *Fragments sur l'étude des hiéroglyphes* tom. I. p. 4 sq. p. 12 et Bœttigerus in libro: *Ideen zur Archæolog. d. Malerey* p. 57. Blumenbachii supra mentionem fecimus. — Pellucidum vero penitus sarcophagum ex uno lapide Alabastrite confectum, ipsis Thebis Ægyptiacis e sepulcro nuper admodum eruit Belzoni Britannicorum negotiorum Procurator, ut ipse quidem perscripsit in epistola ad Viscontium data (*Journal des Déb.* 30 Mart. 1818). Quæ res numquid ad Herodoteum l. l. faciat, non decerno. (Et lege, quæ in hanc rem modeste dubitans monuit doctiss. Jomard in *Journal des Savants* 1818 m. Maji p. 310 sqq.) Neque magis dicam de Alabastrite. Tu vid. Plinii H. N. XXVI, 8, 12 et Hillii Obss. physs. et critt. ad Theophrastum de Lapidibus p. 45 seq. His adde Belzoni *Voyage en Égypte et en Nubie* (*traduit par Depping*. Paris 1821), tom I, pag. 380 seqq. Audiamus ipsum, luculenter de sarcophago, quali simile vix unquam alibi reperiatur, disserentem : « Mais ce que cette salle offrit de plus important à nos regards, ce fut un sarcophage placé au centre, qui n'a pas de pareil dans le monde. Ce tombeau magnifique, ayant neuf pieds cinq pouces de long sur trois pieds sept pouces de large, est fait *du plus bel albâtre oriental* : n'ayant que deux pouces d'épaisseur, il devient *transparent*, quand on place une lumière derrière une des parois; en dedans et en dehors il est couvert de sculptures. » CREUZER. in Commentatt. Herodott. pag. 54.

De *alabastrite lapide* cogitaverat etiam *Bæhrius*, quamquam non video quomodo hæc sententia cum verbis Diodori possit conciliari. *Heynius* (De fontibus Diodor. tom. I, p. LX ed. Bipont.) *bitumen* seu *gummi*, quod *vernicem* appellamus, intelligit. *Heerenius* (*Ideen*, II, 1, p. 335.) *crystallum* significari vult, quamvis obloquente Palmerio. — Quid quod de *vitro*, quod nos jam dicimus, Herodotum et Ctesiam locutos volunt *Paw Recherch. philos. sur les Égypt.* I, p. 191 et 283. *Vincent.* p. 794 sqq. ad calcem Rennel. De geogr. Herodot. et *Minutoli*, *Nachtræge zur Reise* etc. p. 224 sqq. Ego harum rerum parum gnarus sum.

15.

Sequitur apud Diodorum cap. 15 sqq. narratio de expeditione Indica deque extremis fatis Semiramidis. Quæ omnia ex Ctesia depromta esse communis est virorum doctorum sententia. Laudatur Ctesias duobus locis, cap. 17 init. et cap. 20, 3, in fine totius narrationis (Κτησίας μὲν οὖν περὶ Σεμιράμιδος τοιαῦθ' ἱστόρηκεν). — Hos igitur solos apposuisse satis haberemus nisi reliqua ita comparata essent, ut in multis *Indicorum* excerptorum haberi possint supplementum. Itaque integrum caput transcribemus.

XVI. Ἡ δὲ Σεμίραμις καταστήσασα τά τε κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐπανῆλθε μετὰ τῆς δυνάμεως εἰς Βάκτρα τῆς Ἀσίας. Ἔχουσα δὲ δυνάμεις μεγάλας καὶ πολυχρόνιον εἰρήνην ἄγουσα, φιλοτίμως ἔσχε πρᾶξαί τι λαμπρὸν κατὰ πόλεμον. (2) Πυνθανομένη δὲ τὸ τῶν Ἰνδῶν ἔθνος μέγιστον εἶναι τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην καὶ πλείστην τε καὶ καλλίστην χώραν νέμεσθαι, διενοεῖτο στρατεύειν εἰς τὴν Ἰνδικήν, ἧς ἐβασίλευε μὲν Σταβροβάτης κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, στρατιωτῶν δ' εἶχεν ἀναρίθμητον πλῆθος· ὑπῆρχον δ' αὐτῷ καὶ ἐλέφαντες πολλοὶ καθ' ὑπερβολὴν λαμπρῶς κεκοσμημένοι τοῖς εἰς τὸν πόλεμον καταπληκτικοῖς. (3) Ἡ γὰρ Ἰνδικὴ χώρα διάφορος οὖσα τῷ κάλλει καὶ πολλοῖς διειλημμένη ποταμοῖς ἀρδεύεταί τε πολλαχοῦ καὶ διττοὺς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐκφέρει καρπούς· διὸ καὶ τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτηδείων τοσοῦτον ἔχει πλῆθος, ὥστε διὰ παντὸς ἄφθονον ἀπόλαυσιν τοῖς ἐγχωρίοις παρέχεσθαι. Λέγεται δὲ μηδέποτε κατ' αὐτὴν γεγονέναι σιτο-

15.

XVI. Semiramis autem, constitutis Æthiopiæ Ægyptique rebus, in Asiam cum exercitu Bactra se recepit. Et quia magnis instructa erat copiis, ac pace diuturna fruebatur, cupido eam præclari quidpiam bello gerendi incessit. (2) Audiens ergo Indorum gentem inter ceteras toto orbe maximam esse, et amplissimam pulcherrimamque obtinere terram, bellum Indiæ inferre constituit. Stabrobates illa tempestate imperabat : cui militum copiæ innumerabiles, et elephantes plurimi (*v. Indica* § 3) ad terrorem in bello incutiendum præclare exornati. (3) Nam India præ ceteris amœnitate excellit, et multis passim fluviis rigatur, adeoque bis unoquoque anno fructus producit. Ideo tanta rerum ad vitam necessariarum copia exuberat, ut largissima perpetuo commoda incolis suppeditet. Nec unquam ibi annonæ

δείαν ἢ φθορὰν καρπῶν διὰ τὴν εὐκρασίαν τῶν τόπων. (4) Ἔχει δὲ καὶ τῶν ἐλεφάντων ἄπιστον πλῆθος, οἳ ταῖς τε ἀλκαῖς καὶ ταῖς τοῦ σώματος ῥώμαις πολὺ προέχουσι τῶν ἐν τῇ Λιβύῃ γινομένων· ὁμοίως δὲ χρυσὸν, ἄργυρον, σίδηρον, χαλκόν· πρὸς δὲ τούτοις λίθων παντοίων καὶ πολυτελῶν ἐν αὐτῇ ἐστι πλῆθος, ἔτι δὲ τῶν ἄλλων ἁπάντων σχεδὸν τῶν πρὸς τρυφὴν καὶ πλοῦτον διατεινόντων. Ὑπὲρ ὧν τὰ κατὰ μέρος ἡ Σεμίραμις ἀκούσασα προήχθη μηδὲν προαδικηθεῖσα τὸν πρὸς Ἰνδοὺς ἐξενεγκεῖν πόλεμον. (5) Ὁρῶσα δ' αὐτὴν μεγάλων καθ' ὑπερβολὴν προσδεομένην δυνάμεων, ἐξέπεμψεν ἀγγέλους εἰς ἁπάσας τὰς σατραπείας, διακελευσαμένη τοῖς ἐπάρχοις καταγράφειν τῶν νέων τοὺς ἀρίστους, δοῦσα τὸν ἀριθμὸν κατὰ μεγέθη τῶν ἐθνῶν· προσέταξε δὲ πᾶσι κατασκευάζειν καινὰς πανοπλίας καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι λαμπρῶς παραγενέσθαι κεκοσμημένους μετὰ τρίτον ἔτος εἰς Βάκτρα. (6) Μετεπέμψατο δὲ καὶ ναυπηγοὺς ἔκ τε Φοινίκης καὶ Συρίας καὶ Κύπρου καὶ τῆς παραθαλαττίου χώρας, οἷς ἄφθονον ὕλην μεταγαγοῦσα διεκελεύσατο κατασκευάζειν ποτάμια πλοῖα διαιρετά. (7) Ὁ γὰρ Ἰνδὸς ποταμὸς, μέγιστος ὢν τῶν περὶ τοὺς τόπους καὶ τὴν βασιλείαν αὐτῆς ὁρίζων, πολλῶν προσεδεῖτο πλοίων πρός τε τὴν διάβασιν καὶ πρὸς τὸ τοὺς Ἰνδοὺς ἀπὸ τούτων ἀμύνασθαι· περὶ δὲ τὸν ποταμὸν οὐκ οὔσης ὕλης, ἀναγκαῖον ἦν ἐκ τῆς Βακτριανῆς πεζῇ παρακομίζεσθαι τὰ πλοῖα. (8) Θεωροῦσα δὲ ἡ Σεμίραμις ἑαυτὴν ἐν τῇ τῶν ἐλεφάντων χρείᾳ πολὺ λειπομένην, ἐπενοήσατό τι κατασκευάζειν ὁμοίωμα τούτων τῶν ζώων, ἐλπίζουσα καταπλήξεσθαι τοὺς Ἰνδοὺς διὰ τὸ νομίζειν αὐτοὺς μηδ' εἶναι τὸ σύνολον ἐλέφαντας ἐκτὸς τῶν κατὰ τὴν Ἰνδικήν. (9) Ἐπιλέξασα δὲ βοῶν μελάνων τριάκοντα μυριάδας, τὰ μὲν κρέα τοῖς τεχνίταις καὶ τοῖς πρὸς τὴν τῶν κατασκευασμάτων ὑπηρεσίαν τεταγμένοις διένειμε, τὰς δὲ βύρσας συρράπτουσα καὶ χόρτου πληροῦσα κατεσκεύασεν εἴδωλα, κατὰ πᾶν ἀπομιμουμένη τὴν τῶν ζώων τούτων φύσιν. Ἕκαστον δὲ τούτων εἶχεν ἐντὸς ἄνδρα τὸν ἐπιμελησόμενον καὶ κάμηλον, ὑφ' οὗ φερόμενον φαντασίαν τοῖς πόρρωθεν ὁρῶσιν ἀληθινοῦ θηρίου παρείχετο. (10) Οἱ δὲ ταῦτα κατασκευάζοντες αὐτῇ τεχνῖται προσεκαρτέρουν τοῖς ἔργοις ἔν τινι περιβόλῳ περιῳκοδομημένῳ καὶ πύλας ἔχοντι τηρουμένας ἐπιμελῶς, ὥστε μηδένα μήτε τῶν ἔσωθεν ἐξιέναι τεχνιτῶν μήτε τῶν ἔξωθεν εἰσιέναι πρὸς αὐτούς. Τοῦτο δ' ἐποίησεν, ὅπως μηδεὶς τῶν ἔξωθεν ἴδῃ τὸ γινόμενον, μηδὲ διαπέσῃ φήμη πρὸς Ἰνδοὺς περὶ τούτων.

XVII. Ἐπεὶ δὲ αἵ τε νῆες καὶ τὰ θηρία κατεσκευάσθησαν ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι, τῷ τρίτῳ μετεπέμψατο τὰς πανταχόθεν δυνάμεις εἰς τὴν Βακτριανήν. Τὸ δὲ πλῆθος τῆς ἀθροισθείσης στρατιᾶς ἦν, ὡς Κτησίας ὁ Κνίδιος ἀνέγραψε, πεζῶν μὲν τριακόσιαι μυριάδες, ἱππέων δὲ πεντήκοντα μυριάδες, ἁρμάτων δὲ δέκα μυριάδες. (2) Ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄνδρες ἐπὶ καμήλων ὀχούμενοι, μαχαίρας τετραπήχεις ἔχοντες, τὸν ἀριθμὸν ἴσοι τοῖς ἅρμασι. Ναῦς δὲ ποταμίας κατεσκεύασε διαιρετὰς δισχιλίας, αἷς παρεσκευάσατο καμήλους τὰς πεζῇ παρακομιζούσας τὰ σκάφη. Ἐφόρουν δὲ καὶ τὰ τῶν ἐλεφάντων εἴδωλα κάμηλοι, καθότι προείρηται

---

caritatem aut calamitatem fructuum esse (tam benigna est loci temperies) memoratur. (4) Elephantorum quoque incredibilem habet multitudinem, qui virtute animorum ac robore corporum longe præstant Africanis. (*Cf. Polyb.* V, 84; *Liv.* XXXVII, 39.) Similiter et magna ibidem vis auri, argenti, ferri, æris, lapidumque præterea cujuslibet generis pretiosorum (*v. Indica* § 5 *et* 12), immo celerorum fere omnium, quæ ad delicias et divitias pertinent. Quæ singula per famam cognita Semiramidem impulerunt, ut, nulla quamvis injuria lacessita esset, bellum tamen Indicum susciperet. (5) Magnis autem viribus sibi opus esse videns, nuntiis ad omnes provincias dimissis, præfectis demandavit ut iuvenum optimos quosque conscriberent, numerum pro magnitudine cujusque gentis assignans; novasque armaturas ut appararent omnes, ac tertio abhinc anno Bactris, omnibus magnifice instructi et exornati, adessent, edixit. (6) Tum arcessitis navium architectis e Phœnice, Syria, Cypro, aliisque maritimis locis negotium dedit (*Cf. Suidas* v. Σεμίραμις) ut navigia fluminibus apta, quæ disjungi possent (*De his cf. Strabo* XVI, p. 1076, *B; Curtius* VIII, 10, 3), coagmentarent. Ad quod materiam præbebat satis copiosam. (7) Indus enim fluvius, regnum ejus terminans, illisque in locis longe maximus (*v. Indic.* § 1), navibus ad transitum et repressionem Indorum multis egebat. Quum vero juxta flumen materia non esset, ex Bactriana pedestri itinere naves eo transvehi necessum erat. (8) Dum vero se necessario elephantum apparatu multo inferiorem Semiramis animadvertit, assimilem belluis formam ad terrendum Indos, extra Indiam nullos omnino elephantes esse opinantes, comminiscitur. (9) Trecenta igitur millia bovum nigrorum (*sc. quia elephanti, quos exprimere S. voluit, plerique omnes nigerrimi sunt, testante Aretæo De causis morbor.* II, *c.* 13) delegit: quorum carnes artificibus, sutorio huic muneri destinatis, distribuit. E coriis autem concinnatis et stramine suffartis simulacra effinxit, quæ in omnibus animalium illorum naturam imitabantur. Quorum unumquodque intus habebat hominem, qui gubernaret, et camelum, a quo gestatum e longinquo veri elephantis imaginem videntibus præbebat. (10) Qui hæc administrabant opifices, rem strenue et assidue peragebant intra quoddam septum circumquaque muris probe clausum, cujus ostia sub accurata erant custodia, ut nemo opificum exire nec extrinsecus ad eos quisquam ingredi posset. Id eo factum consilio, ne quis foris agentium opus illud videret, et ne fama de hoc ad Indos emanaret.

XVII. Navibus ergo et belluis intra biennium apparatis, tertio anno copias undique in Batrianam cogit. Peditum numerus, ut Ctesias recenset, tricies centena millia, equitum quingenta millia, currus ad centum millia. (2) Totidem quoque viri camelis vehebantur, gladios quattuor cubitorum stringentes. Navium resolubilium erant duo millia: quas, sicut elephantorum simulacra, uti dictum est, terrestri iti-

πρὸς δ' αὐτὰς τοὺς ἵππους οἱ στρατιῶται συνάγοντες συνήθεις ἐποίουν τοῦ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἀγριότητα τῶν θηρίων..... (4) Ὁ δὲ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς Σταβροβάτης πυνθανόμενος τά τε μεγέθη τῶν ἑτοιμαζομένων δυνάμεων καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευῆς, ἔσπευδεν ἐν ἅπασιν ὑπερθέσθαι τὴν Σεμίραμιν. (5) Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ καλάμου κατεσκεύασε πλοῖα ποτάμια τετρακισχίλια· ἡ γὰρ Ἰνδικὴ παρά τε τοὺς ποταμοὺς καὶ τοὺς ἑλώδεις τόπους φέρει καλάμου πλῆθος, οὗ τὸ πάχος οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἄνθρωπος περιλάβοι· λέγεται δὲ καὶ τὰς ἐκ τούτων κατασκευαζομένας ναῦς διαφόρους κατὰ τὴν χρείαν ὑπάρχειν, οὔσης ἀσήπτου ταύτης τῆς ὕλης. (6) Ποιησάμενος δὲ καὶ τῆς τῶν ὅπλων παρασκευῆς πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ πᾶσαν ἐπελθὼν τὴν Ἰνδικὴν ἤθροισε δύναμιν πολὺ μείζονα τῆς Σεμιράμιδι συναχθείσης. (7) Ποιησάμενος δὲ καὶ τῶν ἀγρίων ἐλεφάντων θήραν καὶ πολλαπλασιάσας τοὺς προϋπάρχοντας, ἐκόσμησεν ἅπαντας τοῖς εἰς τὸν πόλεμον καταπληκτικοῖς λαμπρῶς. (8) Διὸ καὶ συνέβαινε κατὰ τὴν ἔφοδον αὐτῶν διά τε τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἐπὶ τῶν θωρακίων κατασκευὴν ἀνυπόστατον ἀνθρωπίνῃ φύσει φαίνεσθαι τὴν ἐπιφάνειαν.

XVIII. Ἐπεὶ δ' αὐτῷ πάντα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον κατεσκεύαστο, πρὸς τὴν Σεμίραμιν καθ' ὁδὸν οὖσαν ἀπέστειλεν ἀγγέλους, ἐγκαλῶν ὅτι προκατάρχεται τοῦ πολέμου μηδὲν ἀδικηθεῖσα· πολλὰ δὲ καὶ ἄῤῥητα κατ' αὐτῆς εἰς ἑταιρείαν βλασφημήσας διὰ τῶν γραμμάτων καὶ θεοὺς ἐπιμαρτυράμενος, ἠπείλει καταπολεμήσας αὐτὴν σταυρῷ προσηλώσειν. (2) Ἡ δὲ Σεμίραμις ἀναγνοῦσα τὴν ἐπιστολὴν καὶ καταγελάσασα τῶν γεγραμμένων, διὰ τῶν ἔργων ἔφησε τὸν Ἰνδὸν πειραθήσεσθαι τῆς περὶ αὐτὴν ἀρετῆς. Ἐπεὶ δὲ προάγουσα μετὰ τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν παρεγενήθη, κατέλαβε τὰ τῶν πολεμίων πλοῖα πρὸς μάχην ἕτοιμα. (3) Διόπερ καὶ αὐτὴ καταρτίσασα ταχέως τὰς ναῦς καὶ πληρώσασα τῶν κρατίστων ἐπιβατῶν, συνεστήσατο κατὰ τὸν ποταμὸν ναυμαχίαν, συμφιλοτιμουμένων καὶ τῶν παρεμβεβληκότων παρὰ τὸ ῥεῖθρον πεζῶν. (4) Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον τοῦ κινδύνου παρατείνοντος καὶ προθύμως ἑκατέρων ἀγωνισαμένων, τὸ τελευταῖον ἡ Σεμίραμις ἐνίκησε καὶ διέφθειρε τῶν πλοίων περὶ χίλια, συνέλαβε δ' αἰχμαλώτους οὐκ ὀλίγους. (5) Ἐπαρθεῖσα δὲ τῇ νίκῃ καὶ τὰς ἐν τῷ ποταμῷ νήσους καὶ πόλεις ἐξηνδραποδίσατο, καὶ συνήγαγεν αἰχμαλώτων σωμάτων ὑπὲρ τὰς δέκα μυριάδας. Μετὰ δὲ ταῦθ' ὁ μὲν τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς ἀπήγαγε τὴν δύναμιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, προσποιούμενος μὲν ἀναχωρεῖν διὰ φόβον, τῇ δ' ἀληθείᾳ βουλόμενος τοὺς πολεμίους προτρέψασθαι διαβῆναι τὸν ποταμόν. (6) Ἡ δὲ Σεμίραμις, κατὰ νοῦν αὐτῇ τῶν πραγμάτων προχωρούντων, ἔζευξε τὸν ποταμὸν κατασκευάσασα πολυτελῆ καὶ μεγάλην γέφυραν, δι' ἧς ἅπασαν διακομίσασα τὴν δύναμιν, ἐπὶ μὲν τοῦ ζεύγματος φυλακὴν κατέλιπεν ἀνδρῶν ἑξακισμυρίων, τῇ δ' ἄλλῃ στρατιᾷ προῆγεν ἐπιδιώκουσα τοὺς Ἰνδούς, προηγουμένων τῶν εἰδώλων, ὅπως οἱ τῶν πολεμίων κατάσκοποι τῷ βασιλεῖ ἀπαγγείλωσι τὸ πλῆθος τῶν παρ' αὐτῇ θηρίων. (7) Οὐ διεψεύσθη δὲ κατά γε τοῦτο τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ κατασκοπὴν ἐκπεμφθέντων τοῖς Ἰνδοῖς ὑπαγγελλόντων τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐλεφάντων, ἅπαντες διηποροῦντο πόθεν αὐτῇ

---

nere cameli deportabant. Ad hæc milites crebro adducebant equos, ut familiares redditi belluarum ferocitate non exsternarentur.... (4) Indorum rex Stabrobates, ubi de exercitus instructi magnitudine, et de excellente apparatu belli cognovisset, in omnibus Semiramidem superare contendit. (5) Et primum ex arundinibus quattuor millia navigiorum construxit. Nam India circa fluvios et paludes magnam arundinis copiam fert, cujus crassitiem homo non facile complectatur (*Cf. Indica* § 6). Ex hac naves materia concinnatæ eximium habere usum dicuntur, quod carie scilicet non infestentur. (6) In armorum quoque apparatum permultum studii contulit, totamque obiens Indiam, exercitum longe majorem, quam Semiramis, contraxit. (7) Tum per agrestium elephantorum venationes armenta priora multiplicavit, omnesque rebus ad terrorem belli accommodatis præclare instruxit. (8) Hinc evenit ut propter multitudinem (*Cf. Ctesiam ap. Ælian. H. N.* XVII, 29) et loricarum apparatum (*nisi potius voce* θωράκια turres *significantur, ut collegeris ex Ælian. H. N.* XIII, 9) nullis hominum viribus impressio illorum tolerabilis videretur.

XVIII. Cunctis ad bellum præparatis, legatos ad Semiramidem, jam iter ingressam, mittit, per quos eam accusat, quod, nulla prius injuria affecta, belli initium faciat. Multa insuper infanda in meretriciam ejus vitam probra ingerit per literas, deosque obtestatus interminatur, se armis devictam cruci affixurum. (2) Lecta Semiramis epistola ridens, Quæ mea sit virtus, inquit, ex factis Indus periculum faciet. Quum promotis agminibus ad Indum fluvium venisset, classem hostium ad certamen paratam offendit. (3) Igitur suam et ipsa classem disponit, et, fortissimis ea classiariis stipata, certamen navale in fluvio committit; ita tamen ut terrestres quoque copiæ, in ripa metatæ, prœlium adjuvarent. (4) Postquam, certamine ad longum tempus extracto, acriter pugnatum erat utrinque, victoria tandem penes Semiramidem stetit, quæ ad mille naves submersit, nec exiguo captivorum numero potita est. (5) Successu hoc elata insulas quoque et urbes in fluvio subegit, ac supra centum millia in servitutem abduxit. Post hanc cladem rex Indorum, fugam simulans, ad interiora exercitum a fluvio abduxit, ut hoc dolo ad trajiciendum hostes pelliceret. (6) Semiramis igitur, cui ex sententia res successissent, pontem latissimum magnis sumtibus fluvio induxit, omnibusque traductis copiis, sexaginta millium præsidium custodiæ ejus relinquens, reliquo exercitu Indos persequitur. In primo agmine simulacra constituerat, ut speculatores hostium de belluarum multitudine statim regi indicium facerent. (7) Nec in hoc spes eam fefellit. Quum enim Indis significarent emissarii, quantum hostibus esset elephantorum, mox omnes dubiis inter se animis quærebant, unde tantus Semiramidi ferarum apparatus. (8) At fucus ille diu

συνακολουθεῖ τοσοῦτο πλῆθος θηρίων. (8) Οὐ μὴν ἔμεινέ γε τὸ ψεῦδος πλείω χρόνον κρυπτόμενον· τῶν γὰρ παρὰ τῇ Σεμιράμιδι στρατευομένων κατελήφθησάν τινες νυκτὸς ἐν τῇ στρατοπεδείᾳ ῥαθυμοῦντες τὰ περὶ τὰς φυλακάς· φοβηθέντες δὲ τὴν ἐπακολουθοῦσαν τιμωρίαν ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ τὴν κατὰ τοὺς ἐλέφαντας πλάνην ἀπήγγειλαν. Ἐφ' οἷς θαῤῥήσας ὁ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς καὶ τῇ δυνάμει διαγγείλας τὰ περὶ τῶν εἰδώλων, ἐπέστρεψεν ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους διατάξας τὴν δύναμιν.

XIX. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῆς Σεμιράμιδος ἐπιτελούσης, ὡς ἤγγισαν ἀλλήλοις τὰ στρατόπεδα, Σταβροβάτης ὁ τῶν Ἰνδῶν βασιλεὺς προαπέστειλε πολὺ πρὸ τῆς φάλαγγος τοὺς ἱππεῖς μετὰ τῶν ἁρμάτων. (2) Δεξαμένης δὲ τῆς βασιλίσσης εὐρώστως τὴν ἔφοδον τῶν ἱππέων, καὶ τῶν κατεσκευασμένων ἐλεφάντων πρὸ τῆς φάλαγγος ἐν ἴσοις διαστήμασι τεταγμένων, συνέβαινε πτύρεσθαι τοὺς τῶν Ἰνδῶν ἵππους. (3) Τὰ γὰρ εἴδωλα πόῤῥωθεν μὲν ὁμοίαν εἶχε τὴν πρόσοψιν τοῖς ἀληθινοῖς θηρίοις, οἷς συνήθεις ὄντες οἱ τῶν Ἰνδῶν ἵπποι τεθαῤῥηκότως προσίππευον· τοῖς δ' ἐγγίσασιν ἥ τε ὀσμὴ προσέβαλλεν ἀσυνήθης καὶ τἄλλα διαφορὰν ἔχοντα πάντα παμμεγέθη τοὺς ἵππους ὁλοσχερῶς συνετάραττε. (4) Διὸ καὶ τῶν Ἰνδῶν οἱ μὲν ἐπὶ τὴν γῆν ἔπιπτον, οἱ δὲ, τῶν ζῴων ἀπειθούντων τοῖς χαλινοῖς, ὡς ἐτύγχανον εἰς τοὺς πολεμίους, ἐξέπιπτον μετὰ τῶν κομιζόντων αὐτοὺς ἵππων. Ἡ δὲ Σεμίραμις μετὰ στρατιωτῶν ἐπιλέκτων μαχομένη καὶ τῷ προτερήματι δεξιῶς χρησαμένη τοὺς Ἰνδοὺς ἐτρέψατο. Ὧν φυγόντων πρὸς τὴν φάλαγγα, Σταβροβάτης ὁ βασιλεὺς οὐ καταπλαγεὶς ἐπήγαγε τὰς τῶν πεζῶν τάξεις, προηγουμένων τῶν ἐλεφάντων, αὐτὸς δ' ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τεταγμένος καὶ τὴν μάχην ἐπὶ τοῦ κρατίστου θηρίου ποιούμενος ἐπήγαγε καταπληκτικῶς ἐπὶ τὴν βασίλισσαν κατ' αὐτὸν τυχικῶς τεταγμένην. (5) Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν ἄλλων ἐλεφάντων ποιησάντων, ἡ μετὰ τῆς Σεμιράμιδος δύναμις βραχὺν ὑπέστη χρόνον τὴν τῶν θηρίων ἔφοδον· τὰ γὰρ ζῷα διάφορα ταῖς ἀλκαῖς ὄντα καὶ ταῖς ἰδίαις ῥώμαις πεποιθότα πάντα τὸν ὑφιστάμενον ῥᾳδίως ἀνῄρει. (6) Διόπερ πολὺς καὶ παντοῖος ἐγίνετο φόνος, τῶν μὲν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑποπιπτόντων, τῶν δὲ τοῖς ὀδοῦσιν ἀνασχιζομένων, ἐνίων δὲ ταῖς προβοσκίσιν ἀναῤῥιπτουμένων. Συχνοῦ δὲ πλήθους νεκρῶν σωρευομένου καὶ τοῦ κινδύνου τοῖς ὁρῶσι δεινὴν ἔκπληξιν καὶ φόβον παριστάντος, οὐδεὶς ἔτι μένειν ἐπὶ τῆς τάξεως ἐτόλμα. (7) Τραπέντος οὖν τοῦ πλήθους ἅπαντος, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰνδῶν ἐπ' αὐτὴν ἐβιάζετο τὴν Σεμίραμιν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπ' ἐκείνην τοξεύσας ἔτυχε τοῦ βραχίονος· ἔπειτ' ἀκοντίσας διήλασε διὰ τοῦ νώτου τῆς βασιλίσσης, πλαγίας ἐνεχθείσης τῆς πληγῆς· διόπερ οὐδὲν παθοῦσα δεινὸν ἡ Σεμίραμις ταχέως ἀφίππευσε, πολὺ λειπομένου κατὰ τὸ τάχος τοῦ διώκοντος θηρίου. (8) Πάντων δὲ φευγόντων ἐπὶ τὴν σχεδίαν, καὶ τοσούτου πλήθους εἰς ἕνα καὶ στενὸν βιαζομένου τόπον, οἱ μὲν τῆς βασιλίσσης ὑπ' ἀλλήλων ἀπέθνησκον συμπατούμενοι καὶ φυρόμενοι παρὰ φύσιν ἀναμὶξ ἱππεῖς τε καὶ πεζοί, τῶν δὲ Ἰνδῶν ἐπικειμένων ὠσμὸς ἐγίνετο βίαιος ἐπὶ τῆς γεφύρας διὰ τὸν φόβον, ὥστε πολλοὺς ἐξωθουμένους ἐφ' ἑκάτερα μέρη τῆς γεφύρας ἐμπίπτειν εἰς τὸν ποταμόν. (9) Ἡ δὲ Σεμίραμις, ἐπειδὴ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀπὸ τῆς μάχης διασωζομένων διὰ τὸν ποταμὸν ἔτυχε τῆς ἀσφαλείας, ἀπέκοψε τοὺς συνέχοντας δεσμοὺς τὴν γε-

---

latere non poterat. Nam e militibus Semiramidis nonnulli, qui excubias noctu socorditer agentes deprehensi erant, supplicii metu ad hostes transfugerunt, et falsam de elephantis persuasionem illis exemerunt. Per hoc Indorum rex animo auctus, fama de simulacris illis per exercitum didita, aciem in Assyrios convertit.

XIX. Idem etiam Semiramis facit. Dumque alter in alterum ducit propius, Indorum rex equites ac currus multum ante reliquum agmen hostibus immittit. (2) Quorum impressionem quum Semiramis, æquali interstitio ante suam phalangem constitutis elephantum larvis, fortiter exciperet, insolita equos Indorum consternatio invasit. (3) Quia enim simulacra procul speciem elephantorum habebant, equi Indorum assueti intrepidi accedebant: at quum et odor insuetus et cetera omnia prorsus aliena et nova equis offerrentur, magno terrore conturbabantur. (4) Ideo pars Indorum ad terram excutitur, pars in hostes, ut casus tulit, ab equis frena detrectantibus aufertur. Tum Semiramis dextre successu utens, cum delectorum manu invecta Indos in fugam vertit. Quibus ad phalangem refugientibus Stabrobates haud perculsus, aciem peditum elephantis præmunitam in hostem promovit. Ipse cornu dexterum tenens, et ex optimo elephante pugnam ciens, magno terrore in reginam ipsam, forte fortuna illi oppositam, tendebat. (5) Idem quum et celeri elephantes facerent, Semiramidis copiæ belluarum impetum ad exiguum tempus sustinuerunt. Quum enim animalia hæc et animis pollerent, et robori suo confiderent, quemlibet adversantem facile interimebant. (6) Idcirco ingens strages edita: alios enim pedibus conculcant, alios dentibus dilacerant, alios proboscidibus in altum jactatos pessumdant. Quumque ingens mortuorum strages coacervata esset, et horrendus periculi intuitus omnia metu et terrore complevisset; nemo jam ordines servare audebat amplius. (7) Jamque universa in fugam disjecta multitudine, rex in ipsam infertur Semiramidem. Et primum sagitta brachium ejus sauciat; deinde obliquo pili ictu tergum ejus perstringit. Vulnere igitur non letali accepto Semiramis equo vecta celeriter aufugit, velocitati ejus multum concedente fera, quæ insequebatur. (8) Sed enim quum omnes ad ratem confugerent, et tanta hominum colluvies in unum eumque angustum coarctaretur locum, accidit ut mutuo reginæ milites conculcatu fœde perirent, et promiscue, contra quam fieri solet, equites et pedites jacerent. In ponte denique, Indis tergo inhærentibus, tam violenta erat ex trepidatione compressio, ut plurimi ad utrumque ejus latus extrusi, in amnem præcipitarentur. (9) Semiramis autem, quum major pars, quæ bello superfuerat, trans flumen in tutum evasisset, retinacula pontis abscidit. Quibus solutis,

φυραν. Ὧν λυθέντων ἡ μὲν σχεδία κατὰ πολλὰ διαιρεθεῖσα μέρη καὶ συχνοὺς ἐφ' ἑαυτῆς ἔχουσα τῶν διωκόντων Ἰνδῶν, ὑπὸ τῆς τοῦ ῥεύματος σφοδρότητος ὡς ἔτυχε κατηνέχθη, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν Ἰνδῶν διέφθειρε, τῇ δὲ Σεμιράμιδι πολλὴν ἀσφάλειαν παρεσκεύασε κωλύσασα τὴν τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτὴν διάβασιν. (10) Μετὰ δὲ ταῦθ' ὁ μὲν τῶν Ἰνδῶν βασιλεύς, διοσημιῶν αὐτῷ γενομένων καὶ τῶν μάντεων ἀποφαινομένων σημαίνεσθαι τὸν ποταμὸν μὴ διαβαίνειν, ἡσυχίαν ἔσχεν· ἡ δὲ Σεμίραμις ἀλλαγὴν ποιησαμένη τῶν αἰχμαλώτων ἐπανῆλθεν εἰς Βάκτρα, δύο μέρη τῆς δυνάμεως ἀποβεβληκυῖα.

XX. Μετὰ δέ τινα χρόνον ὑπὸ Νινύου τοῦ υἱοῦ δι' εὐνούχου τινὸς ἐπιβουλευθεῖσα, καὶ τὸ παρ' Ἄμμωνος λόγιον ἀνανεωσαμένη, τὸν ἐπιβουλεύσαντα κακὸν οὐδὲν εἰργάσατο, τοὐναντίον δὲ τὴν βασιλείαν αὐτῷ παραδοῦσα καὶ τοῖς ὑπάρχοις ἀκούειν ἐκείνου προστάξασα, ταχέως ἠφάνισεν ἑαυτήν, ὡς εἰς θεοὺς κατὰ τὸν χρησμὸν μεταστησομένη. (2) Ἔνιοι δὲ μυθολογοῦντές φασιν αὐτὴν γενέσθαι περιστεράν, καὶ πολλῶν ὀρνέων εἰς τὴν οἰκίαν καταπετασθέντων μετ' ἐκείνων ἐκπετασθῆναι· διὸ καὶ τοὺς Ἀσσυρίους τὴν περιστερὰν τιμᾶν ὡς θεόν, ἀπαθανατίζοντας τὴν Σεμίραμιν. Αὕτη μὲν οὖν βασιλεύσασα τῆς Ἀσίας ἁπάσης πλὴν Ἰνδῶν ἐτελεύτησε τὸν προειρημένον τρόπον, βιώσασα μὲν ἔτη ἑξήκοντα καὶ δύο, βασιλεύσασα δὲ δύο πρὸς τοῖς τετταράκοντα. (3) Κτησίας μὲν οὖν ὁ Κνίδιος περὶ Σεμιράμιδος τοιαῦθ' ἱστόρηκεν· Ἀθήναιος δὲ καί τινες τῶν ἄλλων συγγραφέων φασὶν αὐτὴν ἑταίραν γεγονέναι εὐπρεπῆ, καὶ διὰ τὸ κάλλος ἐρωτικῶς ἔχειν αὐτῆς τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων. (4) Τὸ μὲν οὖν πρῶτον μετρίας αὐτὴν ἀποδοχῆς τυγχάνειν ἐν τοῖς βασιλείοις, μετὰ δὲ ταῦτα γνησίαν ἀναγορευθεῖσαν γυναῖκα πεῖσαι τὸν βασιλέα πένθ' ἡμέρας αὐτῇ παραχωρῆσαι τῆς βασιλείας. (5) Τὴν δὲ Σεμίραμιν ἀναλαβοῦσαν τό τε σκῆπτρον καὶ τὴν βασίλειον στολήν, κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἡμέραν εὐωχίαν ποιῆσαι καὶ μεγαλοπρεπῆ δεῖπνα, ἐν οἷς τοὺς τῶν δυνάμεων ἡγεμόνας καὶ πάντας τοὺς ἐπιφανεστάτους πεῖσαι συμπράττειν ἑαυτῇ· τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ τε πλήθους καὶ τῶν ἀξιολογωτάτων ἀνδρῶν ὡς βασίλισσαν θεραπευόντων, τὸν μὲν ἄνδρα καταβαλεῖν εἰς τὴν εἱρκτήν, αὐτὴν δὲ φύσει μεγαλεπίβολον οὖσαν καὶ τολμηρὰν κατασχεῖν τὴν ἀρχήν, καὶ μέχρι γήρως βασιλεύσασαν πολλὰ καὶ μεγάλα κατεργάσασθαι. Περὶ μὲν οὖν τῶν κατὰ τὴν Σεμίραμιν τοιαύτας ἀντιλογίας εἶναι συμβαίνει παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι.

Quod ad finem Semiramidis attinet cf. Justin. I, 1 : *Ad postremum quum concubitum filii petisset, ab eodem interfecta est, duo et quadraginta annos post Ninum regno potita*. Cum Justino consentit Agathias II, 24, p. 62, et Anonymus (fr. 5, e.) : ἐπιβουλευθεῖσα δ' ὑπὸ τοῦ Νινύου ἐτελεύτησεν, quo loco expresse laudatur Ctesias, quem etiam Justinum et Agathiam sequi aliunde scimus. Diodorus copiosam Ctesiæ narrationem in breve contraxisse videtur; nec quidquam obstat quin apud Ctesiam varias traditiones afferentem legerentur ea, quæ habet Justinus. Conferri meretur Moses Chorenensis (I, 15); quem ipsum quia inspicere mihi non licuit, locum ad Semiramidis fata postrema pertinentem apponam verbis Volneyi p. 454 : « Sémiramis (*post expedit. Indic.*) confia le gouvernement de Ninive et de l'Assyrie au mage Zerdust (*Zoroaster*), prince des Mèdes : elle finit même par lui laisser l'administration de tout

---

ratis, in qua magnus Indorum persequentium numerus erat, in multas distracta partes, quo fluvii vis egit, magnam copiam Indorum submersit, et multum Semiramidi, intercluso hostibus transitu, securitatis præbuit. (10) Tum rex Indorum prodigiis Jovis et vatum responsis admonitus, ne fluvium transiret, bello supersedit. Semiramis autem, permutatis captivis, in Bactra, vix tertia exercitus parte salva, remeavit. (*Sec. Nearchum ap. Strabon.* XV, *c.* 1, *viginti tantum viris stipata evasit. Sec. Megasthenem ap. eund. l. l. et Arrian. Ind. c.* 5, *expeditionem Indicam animo quidem agitavit, sed in ipso apparatu mortem consilia ejus disjecisse dicunt.*)

XX. Tempore aliquanto post, insidiis Ninyæ filii per quendam eunuchum appetita, pristinum Ammonis responsum in memoriam revocavit. Ideo nihil acerbi in insidiatorem statuit; sed regno ipsi tradito, provinciarumque præfectis ut legitimo regi parere jussis, confestim ex hominum conspectu, ut ad deos juxta oraculi fidem migratura, se subduxit. (2) Sunt qui in columbam conversam fabulentur; compluribus enim avibus in palatium ejus delapsis, una cum illis avolasse. Et hinc factum ut Assyrii, dum Semiramidem diis immortalibus accensent, columbam pro dea honorent. Hujusmodi, prout jam dictum est, Semiramis, totius Asiæ, præter Indiam, regina, vitæ exitum habuit, quum vixisset annos sexaginta duo, regnassetque duos et quadraginta. (3) Et hæc quidem Ctesias ille Cnidius de Semiramide literis tradidit. Athenæus vero et quidam alii scriptores asserunt, meretricem hanc fuisse elegantis formæ, et ob pulchritudinem ab Assyriorum rege adamatam. (4) Ac primum quidem mediocrem ei in regia honorem habitum esse; mox vero legitimæ uxoris nomen consecutam, persuasisse regi tradunt, ut quinque dies sibi regno cederet. (5) Sceptro igitur et regia stola potitam, prima die epulum instituisse et convivia magnifica, in quibus copiarum duces et nobilissimum quemque ad obsequendum sibi induxisset. Postridie quum jam vulgus et proceres illi, ut reginæ, ad ministeria præsto essent, virum in carcerem compegisse : et quia ingenio ad res magnas apto esset et confidens, facile imperium occupasse, eoque ad senectutem usque potitam, multa et præclara opera peregisse. Et hæc sunt, quæ controversa de Semiramide narrant auctores.

l'empire.... La vie dissolue qu'elle menait lui ayant attiré des reproches de la part des enfants de Ninus, elle les fit tous périr, excepté Ninyas; mais par la suite Zerdust manqua à sa confiance, et comme il voulut se rendre indépendant, Sémiramis lui fit une guerre dont les suites, devenues très-graves, la contraignirent à fuir devant lui en Arménie, où son fils Ninyas la fit mettre à mort. Ceci me rappelle le récit de *Céphalion*, qui comme bien d'autres, place après l'avénement de Sémiramis au trône, d'abord sa guerre contre Zoroaster, guerre dans laquelle il prétend qu'elle fut victorieuse, puis son expédition aux Indes. Mais je regarde comme bien plus certain ce que Mar-Ibas rapporte, d'après les livres Chaldéens... Ce savant Syrien a en sa faveur nos traditions populaires, qui en recitant la mort de Sémiramis, disent, dans leurs chansons, que cette reine fut obligée de fuir à pied; que dévorée de soif, elle demanda un peu d'eau dont elle but, et que se voyant approchée par les soldats, elle jeta son collier dans la *mer* « [Cette mer est le lac de *Vank* (Confer in fragm. 6, c, ubi de Derceto sermo, verba : ἐν λίμνῃ κατὰ τὴν Βαμβύκην)], d'où est venu le proverbe : *Jeter les joyaux de Sémiramis à l'eau.* » — De Semirami in columbam mutata cf. fr. 5. — Regni et ætatis annos eosdem ex Diodoro tradit Syncellus p. 166, A Paris; p. 132 Venet., et Justin. l. l. et fragm. 5, e, ubi pro ξ' scribendum est ξϐ'; quippe litera β' excidit propter vocem sequentem βασιλεύσασα.

Quæ deinde ex Athenæo subjiciuntur Ctesianæ narrationi præferenda ducit Volneyus (*Histoire probable de Sémiramis*, *p.* 488 *sqq.*), quum similia etiam nunc in gynæceis regum orientalium fieri soleant. Eadem quæ Athenæo tribuuntur, e Dinone narrat Ælian. VII, 1; adeo ut suspicari liceret Athenæum illum, de quo aliunde non constat, e Dinonis nomine corrupto enatum esse. Verisimilius tamen est antiquiorem quendam scriptorem, cujus Ctesias mentionem fecerit, hoc nomine designari. Ceterum jam ante Olymp. 107 (352 a. Chr.) narrationem de Semirami ex serva regina inter Græcos percrebuisse colligas ex pictura Echionis (qui floruit Ol. 107; v. Plin. H. N. XXXV, 10).

16.

Athenæus XIV, p. 639, C : Βήρωσσος δ' ἐν πρώτῳ Βαβυλωνιακῶν τῷ Λώῳ φησὶ μηνὶ ἑκκαιδεκάτῃ ἄγεσθαι ἑορτὴν Σακέαν προσαγορευομένην ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ ἡμέρας πέντε, ἐν αἷς ἔθος εἶναι ἄρχεσθαι τοὺς δεσπότας ὑπὸ τῶν οἰκετῶν, ἀφηγεῖσθαί τε τῆς οἰκίας ἕνα αὐτῶν ἐνδεδυκότα στολὴν ὁμοίαν τῇ βασιλικῇ, ὃν καὶ καλεῖσθαι ζωγάνην· μνημονεύει τῆς ἑορτῆς καὶ Κτησίας ἐν δευτέρῳ Περσικῶν.

De significatione hujus festi in diversissimas partes abeunt viri docti, ut ex conjectura pendere videantur omnia. Equidem statuo originem ejus quærendam esse apud populos Asiæ septemtrionalis (Sacasenæ?), festumque in usu fuisse apud Persas, atque horum auctoritate apud Babylonios; dies illos quinque esse intercalares, qui diebus 360 anni civilis apud Persas aliosque Asiæ populos adjicerentur. Hinc fortasse explicandum, cur per hosce dies civilem rerum ordinem antiquatum vellent, adeo ut servus domino imperaret. (Ac pervetustæ traditionis memoriam superesse dixeris in eo, quod nostrates per postremam anni horam uxori in maritum imperium ludentes concedant.) — Quinto die terram vel urbem sacrificio humano lustratam esse ut in Thargeliis Atheniensium apparet ex Chrysostomo (v. paulo infra). Celebrabatur festum inde a die decimo sexto usque ad vicesimum Loi mensis Syromacedonici, quem ex more suæ ætatis nominat Berosus. Quo indicari videtur annum hunc solarem incepisse a solstitio æstivo, atque dies quinque solstitium antecedentes tanquam intercalares solenni isto modo celebratos esse. Sed de his judicent peritiores. — Jam quinque dies quibus Semiramis regnum sibi postulasse narratur, de intercalaribus accipiendos esse ingeniose statuit Volneyus; idque confirmari puto loco Deipnosophistæ, unde patet Ctesiam eodem libro, quo de Semiramide egit, festi hujus meminisse, eo, puto, consilio, ut hinc ortam esse narrationem Athenæo aliisque probatam ostenderet.

Adjicio nonnulla quæ vv. dd. de Sacæorum festo in medium protulere. *Casaubonus* ad locum Athenæi (tom. VII, p. 494 sq. Schweigh.) : « In Hesychii glossis *Sacæa* dicitur fuisse Scytharum quoddam festum : et Scythæ ipsi nominantur Sacæi [Σακαῖοι οἱ Σκύθαι et Σακαία ἡ Σκυθικὴ ἑορτή· ubi vide interpretes]. Sed Babylonio potius Beroso credamus, qui solemnitatem *Sacæam* vel *Sacæo-*

16.

Berosus Babyloniacorum libro primo decima sexta die mensis Loi festum Babylone quinque dierum spatio celebrari ait, Saceas dictum : per quod tempus solere dominos famulis parere : unumque ex his domui præesse, veste quæ regiæ similitudinem referat indutum, eumque nominari etiam Zogagen (i. e. *præfectum, a voce Chaldaica Segan*, *ut Vossio de Idololatr. p.* 154 *videtur*). Meminit hujus festi Ctesias quoque libro Persicorum secundo.

rum suis popularibus asserit. Dio Chrysostomus Orat. IV de Regno, τὴν τῶν Σακκῶν ἑορτὴν nominat, et Persis attribuit. Ita autem scribit : Οὐκ ἐννενόηκας τὴν τῶν Σακκῶν ἑορτὴν, ἣν Πέρσαι ἄγουσιν; Λαβόντες τῶν δεσμωτῶν ἕνα τῶν ἐπὶ θανάτῳ, καθίζουσιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἐσθῆτα διδόασιν αὐτῷ τὴν αὐτὴν, καὶ τρυφᾷν καὶ ταῖς παλλακαῖς χρῆσθαι τὰς ἡμέρας ἐκείνας ταῖς βασιλέως· καὶ οὐδεὶς οὐδὲν κωλύει ποιεῖν ὧν βούλεται· μετὰ δὲ ταῦτα ἀποδύσαντες καὶ μαστιγώσαντες ἐκρέμασαν [num forte ἀπεκρήμνισαν?]. Sed fortasse scripserat Dio Σακέων vel Σακαίων : etsi videtur verum nomen hujus Babyloniorum ἑορτῆς *Sesacæa*, quod more suo Græci corruperunt decurtaruntque. Nam apud Hieremiam prophetam duobus locis [XXV, 26; LI, 41] Babylon vocatur *Sesac* : inde hæc solennitas nomen habuit, ut Romani ludi a Roma. »

Bochartus (Geogr. Sacr. part. I, p. 113 sq.) Sacea esse putat *regium festum*, a Persico *Shac*, rex. Cum his conferre possis quæ Idelerus (*Handb. d. Chronol.* tom. II, p. 524) narrat de festo *Neuruzi sultani*, quod recentiores Persæ initio anni celebrant ex more antiquo. — Strabo XI, c. 8, festum a Persis institutum dicit ob reportatam de Sacis victoriam. Cf. Brisson. de Regio Pers. Princip. II, c. 71. p. 399, I. Voss. de Idololatr. II, 22, p. 154. Præter hos Bæhrius laudat *Kleukerum* ad Zendavest. III, p. 248, coll. Appendic. tom. II, part. III, p. 113; et Hammerum in Annal. Viennenss. tom. IX, p. 18, coll. X, p. 249. « Putat (Hammerus), ut Bæhrius refert, Persicum festum Saturnalium, cui nomen est *Churremrus*, quodque ineunte hyeme celebratur, ab Athenæo nostro in loco confusum esse cum *Sacæorum* festo, cujus mentio apud Strabonem. Quo Saturnalium die Persarum reges a solio descendere, vesteque alba indutos, equis albis vehi consuevisse. »

17.

Diodor. II, 21 : Μετὰ δὲ τὸν ταύτης θάνατον Νινύας ὁ Νίνου καὶ Σεμιράμιδος υἱὸς παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἦρχεν εἰρηνικῶς, τὸ φιλοπόλεμον καὶ κεκινδυνευμένον τῆς μητρὸς οὐδαμῶς ζηλώσας. Describitur deinde luxuriosa Ninyæ vita atque qua ratione regnum tutari annixus sit. Post hæc pergit :

Παραπλησίως δὲ τούτῳ καὶ οἱ λοιποὶ βασιλεῖς παῖς παρὰ πατρὸς διαδεχόμενος τὴν ἀρχὴν, ἐπὶ γενεὰς τριάκοντα ἐβασίλευσαν μέχρι Σαρδαναπάλλου· ἐπὶ τούτου γὰρ ἡ τῶν Ἀσσυρίων ἡγεμονία μετέπεσεν εἰς Μήδους, ἔτη διαμείνασα πλείω τῶν χιλίων καὶ τριακοσίων [ἔτι δ' ἑξήκοντα], καθάπερ φησὶ Κτησίας ὁ Κνίδιος ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ.

Numerum annorum, per quos steterit regnum Assyriorum, h. l. ponit anticipando. Repetitur infra fr. 21, ubi vide. Eusebius et Syncellus p. 166, D, Nostri verba excerpentes, pro 30 regibus ponunt 35; porro Teutamum, quem Diodorus paullo infra vicesimum a Nino dicit, vicesimum sextum esse aiunt. Nihil decerno. Quamquam Diodorus sibi constat. Cf. fr. 21.

18.

Diodor. II, 22 : Τὰ δ' ὀνόματα πάντων τῶν βασιλέων καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐτῶν ὧν ἕκαστος ἐβασίλευσεν οὐ κατεπείγει γράφειν διὰ τὸ μηδὲν ὑπ' αὐτῶν πεπρᾶχθαι μνήμης ἄξιον. Μόνη γὰρ τέτευχεν ἀναγραφῆς ἡ πεμφθεῖσα συμμαχία τοῖς Τρωσὶν ὑπ' Ἀσσυρίων, ἧς ἐστρατήγει Μέμνων ὁ Τιθωνοῦ. (2) Τευτάμου γὰρ βασιλεύοντος τῆς Ἀσίας, ὃς ἦν εἰκοστὸς ἀπὸ Νινύου τοῦ Σεμιράμιδος, φασὶ τοὺς μετ' Ἀγαμέμνονος Ἕλληνας ἐπὶ Τροίαν στρατεῦσαι, τὴν ἡγεμονίαν ἐχόντων τῆς Ἀσίας τῶν Ἀσσυρίων ἔτη πλείω τῶν χιλίων. Καὶ τὸν μὲν Πρίαμον βαρυνόμενον τῷ πολέμῳ καὶ βασιλεύοντα τῆς Τρῳάδος, ὑπήκοον δ' ὄντα τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀσσυρίων, πέμψαι πρὸς αὐτὸν πρεσβευτὰς περὶ βοηθείας· τὸν δὲ Τεύταμον μυρίους μὲν Αἰθίοπας, ἄλλους δὲ τοσούτους Σουσιανοὺς σὺν ἅρμασι διακοσίοις ἐξαποστεῖλαι, στρατηγὸν ἐπικαταστήσαντα Μέμνονα τὸν Τιθωνοῦ. (3) Καὶ τὸν μὲν Τιθωνὸν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὄντα στρατηγὸν τῆς Περσίδος, εὐδοκιμεῖν

17.

Ab Semiramidis obitu Ninyas, Nini et Semiramidis filius, regnum adeptus in pace administravit, bellandi studio et periculorum audacia matrem nequaquam imitatus.

Ad eum prope modum ceteri quoque reges, per triginta hominum ætates de successione paternum imperium administrarunt, ad Sardanapallum usque. Cujus tempore Assyriorum imperium quum annos mille et trecentos [sexaginta] (*scripsit Diodorus : 1300. Hunc numerum alius accuratius constituit scribens 1306. Inde natus numerus 1360*), ut Ctesias Cnidius libro secundo tradit, duravisset, ad Medos devolutum est.

18.

Nomina regum quantoque regnarit quisque tempore, quum nihil memorabile gesserint, referre non necessum est. Auxilium dumtaxat Trojanis ab Assyriis missum duce Memnone, Tithoni filio, rationem promeruit. (2) Teutamo enim in Asia regnante, qui vigesimus est a Ninya, Semiramidis filio, Græcos dicunt imperatore Agamemnone bello Trojam impetiisse, quum plus mille annis Assyrii imperium Asiæ jam tenuissent. Atque Priamum, Troadis regem, quum sub imperii Assyriaci clientela esset, mole belli gravatum, per legatos subsidia a Teutamo petiisse. Hunc decem millia Æthiopum et totidem Susianos cum ducentis

παρὰ τῷ βασιλεῖ μάλιστα τῶν καθεσταμένων ἐπάρχων, τὸν δὲ Μέμνονα τὴν ἡλικίαν ἀκμάζοντα διαφέρειν ἀνδρείᾳ τε καὶ ψυχῆς λαμπρότητι. Οἰκοδομῆσαι δ' αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἄκρας τὰ ἐν Σούσοις βασίλεια τὰ διαμείναντα μέχρι τῆς Περσῶν ἡγεμονίας, κληθέντα δ' ἀπ' ἐκείνου Μεμνόνεια· κατασκευάσαι δὲ καὶ διὰ τῆς χώρας λεωφόρον ὁδὸν τὴν μέχρι τῶν νῦν χρόνων ὀνομαζομένην Μεμνόνειον. (4) Ἀμφισβητοῦσι δὲ καὶ οἱ περὶ τὴν Αἴγυπτον Αἰθίοπες λέγοντες ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις γεγονέναι τὸν ἄνδρα τοῦτον, καὶ βασίλεια παλαιὰ δεικνύουσιν, ἃ μέχρι τοῦ νῦν ὀνομάζεσθαί φασι Μεμνόνεια. (5) Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς Τρωσὶ λέγεται βοηθῆσαι τὸν Μέμνονα μετὰ δισμυρίων μὲν πεζῶν, ἁρμάτων δὲ διακοσίων· ὃν θαυμασθῆναί τε δι' ἀνδρείαν καὶ πολλοὺς ἐν ταῖς μάχαις ἀνελεῖν τῶν Ἑλλήνων, τὸ δὲ τελευταῖον ὑπὸ Θετταλῶν ἐνεδρευθέντα κατασφαγῆναι· τοῦ δὲ σώματος τοὺς Αἰθίοπας ἐγκρατεῖς γενομένους κατακαῦσαί τε τὸν νεκρὸν καὶ τὰ ὀστᾶ πρὸς Τιθωνὸν ἀποκομίσαι. Περὶ μὲν οὖν τοῦ Μέμνονος τοιαῦτ' ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἀναγραφαῖς ἱστορεῖσθαί φασιν οἱ βάρβαροι.

Postrema ad verbum e Ctesia transcripsisse videtur. Ἀναγραφαὶ illæ sunt eædem quas c. 32 (f. 25) dicit βασιλικὰς διφθέρας, ἐξ ὧν [Κτησίας] φησὶ πολυπραγμονῆσαι τὰ καθ' ἕκαστα καὶ συνταξάμενος τὴν ἱστορίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξενεγκεῖν. — De operibus, quæ Memnonia Græci nominabant, v. Herodot. V, 53, Strabo XV, p. 1058, C (728), Ælian. H. A. V, 1 et XIII, 18, Pausan. IV, 31. O. Müller Archæolog. § 243 et quos ibi laudat. Addit Bæhr v. Cnoop Koopmanns De Sardanapalo (Amstelodami 1819) part. II, cap. I, p. 56 (« *De statu regni Assyriaci tempore belli Trojani.* »), et *Recherches curieuses sur l'histoire ancienne de l'Asie par Cirbied et Martin*. cap. IV, p. 54 sqq. (*Nouveaux détails sur la guerre de Troie.*)

LIBER TERTIUS.

19.

Diodor. II, 23: Σαρδανάπαλλος δὲ, τριακοστὸς μὲν ὢν ἀπὸ Νίνου τοῦ συστησαμένου τὴν ἡγεμονίαν, ἔσχατος δὲ γενόμενος Ἀσσυρίων βασιλεὺς, ὑπερῆρεν ἅπαντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ τρυφῇ καὶ ῥᾳθυμίᾳ. Χωρὶς γὰρ τοῦ μηδ' ὑφ' ἑνὸς τῶν ἔξωθεν ὁρᾶσθαι, βίον ἔζησε γυναικὸς, καὶ διαιτώμενος μὲν μετὰ τῶν παλλακίδων, πορφύραν δὲ καὶ τὰ μαλακώτατα τῶν ἐρίων ταλασιουργῶν, στολὴν μὲν γυναικείαν ἐνεδεδύκει, τὸ δὲ πρόσωπον καὶ πᾶν τὸ σῶμα ψιμυθίοις καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τῶν ἑταιρῶν ἐπιτηδεύμασιν ἁπαλώτερον πάσης γυναικὸς τρυφερᾶς κατεσκεύαστο. (2) Ἐπετήδευσε δὲ καὶ τὴν φωνὴν ἔχειν γυναικώδη καὶ κατὰ τοὺς πότους οὐ μόνον βρωτῶν καὶ ποτῶν τῶν δυναμένων μάλιστα τὰς ἡδονὰς παρέχεσθαι συνεχῶς ἀπολαύειν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀφροδισιακὰς τέρψεις μεταδιώκειν ἀνδρὸς ἅμα καὶ γυναικός· ἐχρῆτο γὰρ ταῖς ἐπ' ἀμφότερα συνουσίαις ἀνέδην, τῆς ἐκ τῆς πράξεως αἰσχύνης οὐδὲν ὅλως φροντίζων. (3) Ἐπὶ τοσοῦτο δὲ προήχθη τρυφῆς καὶ τῆς αἰσχίστης ἡδονῆς καὶ ἀκρασίας, ὥστε ἐπικήδειον εἰς αὑτὸν ποιῆσαι καὶ παραγγεῖλαι τοῖς διαδόχοις τῆς ἀρχῆς μετὰ τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν ἐπὶ τὸν τάφον ἐπιγράψαι τὸ συγγραφὲν μὲν ὑπ' ἐκείνου βαρβαρικῶς, μεθερμηνευθὲν δὲ ὕστερον ὑπό τινος Ἕλληνος,

---

curribus sub Memnone, Tithoni filio, quem ducem exercitus constituerat, auxilio misisse. (3) Tithonum enim tunc temporis Persidis satrapam, præ ceteris præfectis apud regem gratia polluisse: Memnonem vero ætate florentem, et fortitudine excelluisse animique generositate. Hic, aiunt, in arce Susana regiam exstruxit, quæ Memnonia ab illo dicta ad Persarum usque principatum duravit; viam quoque publicam stravit, quæ etiamnum Memnonia vocatur. (4) Verum in dubium hoc vocant Æthiopes Ægypti accolæ, qui suæ Memnonem patriæ arrogant, et palatia quæ hodieque Memnonia vocitentur, ostendunt. (5) Utut vero est, constans est fama, Memnonem viginti millia peditum et ducentos currus adduxisse, et magna fortitudinis gloria multos in prœliis Græcos occidisse, donec ad extremum Thessalorum insidiis trucidatus occubuit. Cadaver tamen Æthiopes ereptum combussisse, ossaque reportasse ad Tithonum. Hæc de Memnone in regiis descripta commentariis haberi barbari asserunt.

LIBER TERTIUS.

19.

Sardanapallus ergo, trigesimus a Nino, imperii auctore, et postremus Assyriorum rex, omnes suos majores luxuria atque ignavia supergressus est. Nam præterquam quod a nemine extra familiam conspiciebatur, vitam quoque duxit muliebrem. Inter concubinas enim vivens, purpuram lanasque mollissimas tractare, stola muliebri indui, faciem et totum corpus fuco aliisque scortorum lenociniis componere, quavis delicata muliere lascivius solebat. (2) Femineam quoque vocem imitari; nec tantum cibo et potu ad voluptates titillandas accommodatissimo jugiter uti, sed ad venereas oblectationes marium simul et feminarum concubitus appetere; utroque sexu palam abutens, et turpitudinem, fœdæ actionis comitem, nec flocci pendens. (3) Eoque tandem deliciarum et turpissimæ voluptatis ac intemperantiæ processit, ut carmen hoc funebre sibi ipse componeret, et successoribus sepulcro suo post mortem inscribendum mandaret. Id autem e lingua barbarica a Græco aliquo translatum ita se habet:

Εὖ εἰδὼς ὅτι θνητὸς ἔφυς, σὸν θυμὸν ἄεξε
τερπόμενος θαλίῃσι· θανόντι σοι οὔτις ὄνησις.
Καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι, Νίνου μεγάλης βασιλεύσας.
Ταῦτ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον καὶ ἐφύβρισα καὶ μετ' ἔρωτος
τέρπν' ἔπαθον, τὰ δὲ πολλὰ καὶ ὄλβια κεῖνα λέλειπται.

(4) Τοιοῦτος δ' ὢν τὸν τρόπον οὐ μόνον αὐτὸς αἰσχρῶς κατέστρεψε τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀσσυρίων ἡγεμονίαν ἄρδην ἀνέτρεψε, πολυχρονιωτάτην γενομένην τῶν μνημονευομένων.

« Æmulatur Ctesiam sicuti et Plutarchus Mor. tom. II, p. 326, F, et Nicolaus Damascen. Excerpt. Vales. p. 426., quod ex ejus apud Athenæum verbis clarissime apparet. » Wesselino.

20.

Athenæus XII, 7, p. 528, F sq. : Κτησίας ἐν τρίτῃ Περσικῶν καὶ πάντας μέν φησι τοὺς βασιλεύσαντας τῆς Ἀσίας περὶ τρυφὴν σπουδάσαι, μάλιστα δὲ Νινύαν τὸν Νίνου καὶ Σεμιράμιδος υἱόν· Καὶ οὗτος οὖν ἔνδον μένων καὶ τρυφῶν ὑπ' οὐδενὸς ἑωρᾶτο, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν εὐνούχων καὶ τῶν ἰδίων γυναικῶν. Τοιοῦτος δ' ἦν καὶ Σαρδανάπαλλος, ὃν οἱ μὲν Ἀνακυνδαράξεω λέγουσιν υἱὸν, οἱ δὲ Ἀναβαξάρου. Ὅτε δὴ οὖν Ἀρβάκης, εἷς τῶν ὑπ' αὐτὸν στρατηγῶν, Μῆδος γένος, διεπράξατο διά τινος τῶν εὐνούχων Σπαραμείζου θεάσασθαι Σαρδανάπαλλον, καὶ μόλις αὐτῷ ἐπετράπη ἐκείνου ἐθελήσαντος, ὡς εἰσελθὼν εἶδεν αὐτὸν ὁ Μῆδος ἐψιμυθιωμένον καὶ κεκοσμημένον γυναικιστὶ καὶ μετὰ τῶν παλλακίδων ξαίνοντα πορφύραν, ἀναβάδην τε μετ' αὐτῶν καθήμενον, γυναικείαν δὲ στολὴν ἔχοντα, καὶ κατεξυρημένον τὸν πώγωνα καὶ κατακεκισσηρισμένον· (ἦν δὲ καὶ γάλακτος λευκότερος, καὶ ὑπεγέγραπτο τοὺς ὀφθαλμούς· ἐπεὶ δὲ καὶ προσεῖδε τὸν Ἀρβάκην, τὰ λευκὰ ἐπαναβαλὼν τοῖς ὀφθαλμοῖς·) οἱ μὲν πολλοὶ, ὧν ἐστι καὶ Δοῦρις, ἱστοροῦσιν ὑπὸ τούτου ἀγανακτήσαντος εἰ τοιοῦτος αὐτῶν βασιλεύει συγκεντηθέντα ἀποθανεῖν. Κτησίας δὲ λέγει, εἰς πόλεμον αὐτὸν καταστῆναι καὶ ἀθροίσαντα πολλὴν στρατιὰν καὶ καταλυθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρβάκου τελευτῆσαι ἑαυτὸν ἐμπρήσαντα ἐν τοῖς βασιλείοις, πυρὰν νήσαντα ὕψος τεσσάρων πλέθρων, ἐφ' ἧς ἐπέθηκε χρυσᾶς κλίνας ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα καὶ ἴσας τραπέζας, καὶ ταύτας χρυσᾶς. Ἐποίησε δὲ ἐν τῇ πυρᾷ καὶ οἴκημα ἑκατόμποδον ἐκ ξύλων, κἀνταῦθα κλίνας ὑπεστόρεσε, καὶ κατεκλίθη ἐνταῦθα αὐτός τε μετὰ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ αἱ παλλακίδες ἐν ταῖς ἄλλαις κλίναις· τοὺς γὰρ τρεῖς υἱοὺς καὶ δύο θυγατέρας ὁρῶν τὰ πράγματα κακούμενα προὐπεπόμφει εἰς Νίνον πρὸς τὸν ἐκεῖ βασιλέα, δοὺς αὐτοῖς τρισχίλια χρυσίου τάλαντα· ἐπεστέγασε δὲ τὸ οἴκημα δοκοῖς μεγάλαις τε καὶ παχείαις, ἔπειτα ἐν κύκλῳ περιέθηκε πολλὰ ξύλα καὶ παχέα, ὥστε μὴ εἶναι ἔξοδον. Ἐνταῦθα ἐπέθηκε μὲν χρυσίου μυριάδας χιλίας, ἀργυρίου δὲ μυρίας μυριάδας ταλάντων καὶ ἱμάτια καὶ πορφύρας, καὶ στολὰς παντοδαπάς. Ἔπειτα ὑφάψαι ἐκέλευε τὴν πυράν· καὶ ἐκαίετο πεντεκαίδεκα ἡμέραις. Οἱ δὲ ἐθαύμαζον ὁρῶντες τὸν καπνὸν, καὶ ἐδόκουν αὐτὸν θυσίας ἐπιτελεῖν· ταῦτα δὲ μόνοι ᾔδεσαν οἱ εὐνοῦχοι. Ὁ μὲν οὖν Σαρδανάπαλλος ἐκτόπως ἡδυπαθήσας, ὡς ἐνῆν γενναίως ἐτελεύτησε.

Indulge genio, mortali semine quisquis
es satus, atque proba læta omnia : cetera nil sunt :
quippe cinis nunc sum, Nini rex maximus olim.
Quæ mihi grata dedit gula, amor, petulantia, vivo,
Mortuus hæc habeo, bona cetera cuncta reliqui.

(4) Quum igitur tam corruptis moribus esset, non tantum ipse fœdum nactus est vitæ exitum, sed Assyriorum quoque imperium, præ ceteris, quæ memorantur, diutissime florens, funditus evertit.

20.

Ctesias libro Persicorum tertio scribit omnes quidem, quot in Asia regnarunt, luxui et voluptatibus deditos fuisse, sed præ ceteris Ninyam, Nini et Semiramidis filium. Hic enim domi se continens voluptatibusque indulgens a nemine conspiciebatur præterquam ab eunuchis suisque uxoribus. Talis fuit etiam Sardanapallus, quem alii Anacyndaraxis, alii Anabaxaris esse filium memorant. Jam quum Arbaces, ex ducibus unus genere Medus, egisset cum Sparamize, ex eunuchis quodam, regis videndi potestas ut sibi fieret, idque tandem, ipso rege volente, ei concederetur : ubi admissus Medus eum aspexit cerussa oblitum, mulieris in modum ornatum cum pellicibus carminantem purpuram, pedibus sublime porrectis cum illis sedentem, muliebri stola indutum, rasa barba, lævigata pumicis attritu facie (erat vero lacte candidior oculosque stibio tinctos habebat, ac quum Arbacem conspexit, album denuo oculis insuper imposuit) : indignatus hic (ut complures inter eosque Duris referunt) quod talis ipsis imperaret, regem confossum occidit. Ctesias autem narrat ipsum ad bellum devenisse et quum collecto numeroso exercitu ab Arbace regno ejectus esset, finem vitæ imposuisse, dum se cremasset in regia exstructo rogo ad quattuor plethrorum altitudinem, cui imposuisset aureos lectos centum quinquaginta totidemque mensas pariter aureas. Struxerat vero in ipsa pyra conclave ligneum pedes centum quaquaversum patens, ibique lectos straverat, in quo strati erant lectuli, quorum in uno decumbebat ipse cum uxore, et in aliis lectulis pellices ejus : nam tres filios duasque filias, postquam male vertere res suas vidit, Ninum (?) præmiserat ad regem, qui eam regionem tenebat, dederatque illis auri ter mille talenta. Tectum vero erat conclave illud trabibus magnis crassisque, et in orbem circumjecta ligna multa et crassa, ita ut non daretur exitus. Eodem deposuerat auri talentorum myriades mille, argenti myriades decies mille, vestes item et purpuras et stolas omnifarias. Dein incendi rogum jussit duravitque incendium quindecim continuos dies; mirantibus qui extra regiam erant, quum fumum viderent, existimantibusque sacrificia illum peragere; soli enim eunuchi, quid ageretur, noverant. Igitur Sardanapallus, postquam miro modo voluptatibus indulsisset, generose fortiterque, quoad fieri potuit, vitam finivit.

Ad hunc locum respexit Pollux Onom. II, cap. 4, § 60 : Κτησίας δέ φησιν ἀναβάλλειν τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν Σαρδανάπαλλον. Porro Ctesiam ejusque simias innuere videtur Aristoteles Polit. V, 8 (10), 14, p. 225 Schneid. his verbis : Σαρδανάπαλλον ἰδών τις ξαίνοντα μετὰ τῶν γυναικῶν, εἰ ἀληθῆ ταῦτα οἱ μυθολογοῦντες λέγουσιν κ. τ. λ. Fidem Ctesiæ tueri studet Coopmanns l. l., approbante Bæhrio.

Postrema : προὐπεπόμφει εἰς Νίνον κ. τ. λ. quid sibi velint, obscurum. Nam in Nino urbe obsidebatur Sardanapallus. Igitur alteram hujus nominis urbem intellexisse Athen. videri possit; nisi potius verba turbata esse statuas ita ut ex verbis προὐπεπόμφει εἰς Νίνον eruendum sit εἰς Παφλαγονίαν. Sic enim Diodorus II, 26, 8 : Ὁ δὲ Σαρδανάπαλλος ὁρῶν τὴν ὅλην βασίλειαν ἐν τοῖς μεγίστοις οὖσαν κινδύνοις, τοὺς μὲν υἱοὺς τρεῖς ὄντας καὶ θυγατέρας δύο μετὰ πολλῶν χρημάτων εἰς Παφλαγονίαν ἀπέστειλε πρὸς Κότταν τὸν ἔπαρχον, ὄντα τῶν ἀρχομένων εὐνούστατον.

Ceterum de rebus Sardanapalli præter nominatos cf. Justin. I, 2; Sarosberiensis Polycrat. VI, c. 14; Suidas v. Σαρδαν. Κονοσκογκόλερος, Bion et Alexander Polyh. ap. Agathiam p. 59, Oros. I, 19; II, 2, quos omnes ex Ctesia vel Ctesiæ sectatoribus hausisse satis liquet. Cf. Max. Tyr. Dissert. X, 9; XXXIV, p. 408; Clem. Alex. Pædag. III, p. 294, Strom. I, p. 416; II, p. 491, Dio Chrysost. Or. II, p. 26; LXII, p. 588; LXIV, p. 593; Cleomed. II; Euseb. Chron. I, p. 23; II, p. 110; Syncell. p. 165; Constant. Manass. p. 25 ed. Meurs.; Tzetz. Chil. III, 4, 17; Vellei. Pat I, 6; Moses Choren. I, 20. Quæ omnia collegit Coopmans. l. l.; ubi vide etiam de eorum opinionibus qui duos vel tres Sardanapallos distinguendos dicunt.

21.

Eversionem regni Assyriorum, quam paucis meminit Athenæus, uberius prosequitur Diodorus (II, 24 — 28).

Arbaces Medus Ninum missus ad abrogandum Assyriis imperium vaticiniorum artificio instigatus est a Belesy, principe Chaldæorum. Mox quum suis oculis quæ esset regis luxuria conspexisset, multo magis ad spes a Chaldæo monstratas enitendum sibi duxit. Postremo cum Belesy ita conjuravit, ut ipse Medos et Persas ad defectionem sollicitaret, ille vero Babylonios et Arabum regem ad negotii societatem pertraheret. Bene res cessit utrique. Igitur anni spatio præterlapso, cum quadraginta millium exercitu Ninum convenere, specie ut vicarias pro more copias adducerent, re ipsa ut Assyriis regnum adimerent.

Sardanapallus quæ agerentur nuntio doctus, copias in rebelles edu it ac ternis prœliis victoria potitur. Jam desperantes animis defectores suam quique domum redire constituunt. Verum Belesys, quum cœli sidera interrogasset, magnam fore rerum mutationem vaticinatur, si quinque adhuc dies perseverarent.

Revocatis ita cunctis et definitum exspectantibus tempus, subito ingentes e Bactriana copias opitulaturas regi accelerare nuntiatur. Quibus obviam profectus Arbaces persuadet ut cum ipso castra adunarent. Hunc ad modum numero aucti rebelles ex improviso regios milites, dum priores ob successus elati conviviis indulgent, noctu opprimunt castraque expugnant; post hæc duobus prœliis victores magnam edunt stragem; regem denique Nini inclusum obsident. Sed propter murorum firmitatem per biennium obsidio trahitur nec quidquam proficitur. Tertio demum anno accidit ut Euphratis exundatione pars muri dejiceretur. Tum Sardanapallus, oraculi cujusdam memor, se suosque una cum regia regiisque thesauris comburit. Rebelles igitur urbe potiti regem creant Arbacen, virum humanitate et clementia insignem.

Is Nino urbe solo æquata, regni sedem transfert Ecbatana.

Ἡ μὲν οὖν ἡγεμονία τῶν Ἀσσυρίων ἀπὸ Νίνου διαμεινάσασα τριάκοντα μὲν γενεάς, ἔτη δὲ πλείω τῶν χιλίων καὶ τριακοσίων, ὑπὸ Μήδων κατελύθη τὸν προειρημένον τρόπον (II, 288.).

Hinc colligas cap. 21 (fr. 17), ubi vulgo legitur ἔτη διαμείνασα πλείω τῶν χιλίων καὶ τριακοσίων ἔτι δ' ἑξήκοντα, depravata esse, quod vel claudicans verborum series arguit. Atque recte Petavius (Doctr. Tempp. IX, 13) : « Quis non videt, ait, ab imperita manu esse hanc appendicem, ejus, qui excurrentem numerum importune concepit, aut ad oram annotavit; unde postea in contextum a librariis inculcatus est. » Accedit quod Eusebius Chron. I, p. 38 ed. Mai et Syncellus p. 166, B Par. Diodori verba (II, 21) exscribentes *sexaginta* istos annos omittunt. Adde Justin. I, 2 : « *Imperium Assyrii, qui postea Syri dicti sunt*, mille trecentis *annis tenuere*. »

21.

Assyriorum imperium quum inde ab Nino per triginta generationes (i. q. reges), annosque supra mille et trecentos perdurasset, a Medis quo diximus modo dissolutum est.

Agathias II, 25, p. 65, E: Ἀρβάκης ὁ Μῆδος καὶ Βέλεσυς ὁ Βαβυλώνιος ἀφῄρηνται αὐτὴν (sc. τὴν ἀρχὴν) τοὺς Ἀσσυρίους, καθελόντες τὸν βασιλέα καὶ ἐς τὸ Μηδικὸν μετέστησαν ἔθνος, ἓξ τε καὶ τριακοσίων ἤδη πρὸς τοῖς χιλίοις καὶ ὀλίγῳ πλειόνων ἐτῶν παρῳχηκότων, ἀφ' οὗ τὰ πρῶτα ὁ Νίνος τῶν ἐκείνῃ κατέσχε πραγμάτων· οὕτω γὰρ Κτησίᾳ τῷ Κνιδίῳ τοὺς χρόνους ἀναγραψαμένῳ καὶ Διόδωρος σύμφησιν ὁ Σικελιώτης. Syncell. p. 359, C Paris.: Ἐβασίλευσαν Ἀσσύριοι ἀπὸ Νίνου καὶ Σεμιράμεως μέχρι Βελεοῦν τοῦ Δελκετάδου· εἰς τοῦτον γὰρ τοῦ Σεμιράμεως γένους λήξαντος, Βελιταρᾶν κηπουρὸς ἐβασίλευσε καὶ τὸ ἐκείνου γένος ἑξῆς μέχρι Σαρδαναπάλλου, καθὰ Βίωνι καὶ Ἀλεξάνδρῳ δοκεῖ τῷ Πολυΐστορι. Σαρδανάπαλλον δὲ ἀνεῖλεν Ἀρβάκης Μῆδος καὶ Βελεοῦς ὁ Βαβυλώνιος, καὶ μετήγαγεν εἰς Μήδους τὴν βασιλείαν. Ἐβασίλευσαν οὖν οἱ Ἀσσυρίοι ἔτη ͵ατϛ' (1306)· οὕτω γὰρ λέγοντι Κτησίᾳ καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης συμφθέγγεται. Apparet Syncellum exscripsisse sua ex Agathia; hunc vero ante oculos habuisse Diodorum. Attamen quæ Agathias dicit inepta sunt. Quis enim dicet regnasse Assyrios annos 1306 et paullo plus? Igitur jam in Agathiæ Diodoro nota marginalis in textum irrepsisse videtur. Hinc vero discimus 1300 Diodori annis non 60, sed 6 annos a commentatore appositos esse; ideoque bene fecisse Syncellum, qui quum 1306 annos reciperet, non addidit ista καὶ ὀλίγων πλειόνων. Quam facile deinde 6 in 60 abire potuerint vix est quod moneamus. Ceterum Syncelli numerum probavit etiam Volneyus l. l.; nos quæ ejus ratio sit exponemus in fragm. Chronographorum, ubi simul de Herodoti, Velleji Paterculi, Syncelli, aliorum calculis et de fide quæ his habenda sit disputabimus. Interim adscribo quæ Bæhrii diligentia de virorum doctorum sententiis congessit. « Longum profecto est, inquit, viros doctos recensere, quotquot in hæc commentati sunt, aut ea inter se componere studuerunt. Haud paucos laudavit Harlesius ad Fabricii Biblioth. Græc. II, pag. 742 [vid. Introduct. p. 10]. Qui deinceps hæc aggressi, excitavit Beckius, *Anleitung zur Weltgesch.* etc. I, pag. 196, 197, una cum accurata veterum scriptorum notitia, qui de his disserentes, inter se discordant. Cui adde Larcheri atque Schweighæuseri disputata ad Herodot. I, 95. Namque ille, cujus primo loco memini, maxima ex parte Bouherii sententiam est amplexus, ex qua Herodotum de illo tantum tempore locutum arbitratur, quo Assyriorum imperium quammaxime floruerit, Assyriique totius Asiæ imperio sint potiti. Inde tam arctos in fines imperii diuturnitatem illum conclusisse, cum Ctesias regni antiquitatem inde a primordiis repetierit. Eandem sententiam amplexus Ev. *Kreenen*, Nahumi vaticinium (1808, Harderwyk) cap. I, p. 7 seqq. Aliam viam ingressus Larcherii adversator, nobilissimus Comes de Volney, qui longa disputatione evincere studet, Ctesiam eo consilio annorum numerum auxisse, quo Persis gratificaretur, qui in jura quasi Assyrii regni successerint. Nam tanta regni diuturnitate dignitatem amplificari et exornari par erat. [*Chronolog. d'Hérodot.* p. 83 sqq. p. 189 sq.] Bruiningii nescio cujusnam sententiam examinavit Schweighæuserus, quocum plane faciam, si inventi laudem auctori non invideat. Est enim putidum talia recoquere. Cautius agit auctor libri, cujus jam aliquoties fecimus mentionem: *Recherches nouvelles sur l'histoire ancienne* [*Œuvr. compl.* p. 409 sqq. p. 431 sqq.]. Qui quamvis Herodotum veriora prodidisse existimat, nequaquam tamen continuo Ctesiæ narrata rejicienda vult. Judicio multo adhibito, cautius in Ctesia, scriptore de veritate parum sollicito (*peu soigneux*) esse versandum. Ctesiam putat 30 progenies et 1306 annos statuisse, quamvis multa huicce numero adversarentur. Ctesiam vult de industria Medorum reges duplicasse, quo Assyriorum computi cum Græcis de Trojæ expugnatione convenirent. Atque iisdem de causis simile quid videri factitasse Ctesiam in rebus Assyriis; quod tamen vix ita clare possit demonstrari, quia nec Herodoti recensum, nec Ctesiæ libros nec alios denique haberemus, quibus majorem quam Eusebio, Syncello, aliis fidem tribuere possemus. Neque vero inde consequi, omnia quæ Ctesias memoriæ prodiderit, pro fictis commentisve esse habenda, quum plurimæ res, ab ipso enarratæ, optime cum Herodoti Chronologia congrua essent. Exemplo esse Arabum regem *Araium* nomine, Nini socium.

Arbaces Medus et Belesys Babylonius imperium Assyriis eripuerunt rege eorum interfecto, et ad Medos transtulerunt, annis sex et trecentis jam supra millia et paullo amplius elapsis, ex quo primum Ninus ibi summam rerum obtinuerat. Ita enim Ctesiæ Cnidio tempora describenti Diodorus etiam Siculus assentitur.

Regnarunt Assyrii a Nino et Semirami usque ad Belesyn Delcetadis filium; in hoc enim deficiente Semiramidis genere Balitaran quispiam hortulanus ejusque posteri, usque ad Sardanapallum, ut Bioni et Alexandro Polyhistori videtur, regiam dignitatem tenuere. Sardanapallum vero occiderunt Arbaces Medus et Belesys Babylonius et ad Medos regni summam transtulerunt. Penes Assyrios itaque potestas stetit annos 1306; sic enim affirmat Ctesias, cui etiam Diodorus suffragatur.

Nam in Arabum annalibus inveniri « *un roi homérite de l'Iémen,* » in quem eadem caderent, quique cum Herodoti Nino optime congrueret. Equidem, si meam qualemcunque sententiam exspectes, duas easdemque diversas narrandi rationes jam apud veteres exstitisse crediderim, quarum magis vetustam, ab Assyriis ipsis deindeque Persis perscriptam Ctesiæ obversatam esse, alteram, a Babyloniis traditam et cum Græcis communicatam, Herodoto et iis, qui Alexandri temporibus de his perscripserint, veriorem visam fuisse suspicor; qui vero talia inter se conciliare student, operam illi perdidisse mihi videntur, neque certi quid inde erui posse persuasum habeo. Quæ una olim mihi in mentem venerat ratio loci expediendi, eam quum nuper a viro quodam, haud indocto [Cnoop. Koopmanns, De Sardanapallo, p. 41. sqq. p. 82 sqq.], item in medium prolatam non sine voluptate intellexissem, proponere juvat. Jam Herodoti verba ita erunt capienda : Medos in libertatem sese vindicasse, postquam *superior* Asia (ἡ ἄνω, cujus pars erat Media) per quingentos viginti annos Assyriorum dominatui fuerit subjecta. Loquitur ergo Herodotus de eo tempore tantummodo, per quod *superior* Asia in ditione Assyriorum fuerit, atque indicat, Assyrios per DXX annos, qui ultimi ipsis fuerint, antequam deficerent ab iis Medi ceterique populi, imperium *habuisse in Asiam τὴν ἄνω s. superiorem.* Commemoravit igitur Herodotus tot modo annos, quot Assyrii imperarunt Medis, ceterorum, qui Assyriis fuerint, nullam injecit mentionem. Hactenus ille. Neque vero hæc eo usque valere, ut Ctesiam cum Herodoto componant, fugisse videtur virum doctum, qui ita litem se diremisse opinatur. Nam ἡ ἄνω s. *superior* Asia jam a Semiramide, Nini (unde usque ad Sardanapallum 1360 anni) uxore, subacta erat, ut Diodorus auctor est. A quo tempore usque ad Sardanapalli tempora Medorumque defectionem si annos DXX effluxisse statuas, jam Nino regnanti supererunt DCCC plus anni? Quod ipsum, si quid aliud, ab omni vero abhorret. Alia rursus ratione hæc expedire studuit Erhard peculiari disputatione, *Versuch einer Berichtigung der Assyrischen und Babylonischen Geschichte, besonders in Hinsicht ihrer Zeitrechnung* [v. Ephemerid. Halenses 1819, N. 223, p. 77 sqq.]. Is et Ctesiam et Herodotum fide dignum judicat, optimeque inter se posse conciliari, si anni 1360 Ctesiæ ad vetus Assyriorum regnum pertineant, Herodoti contra anni 520 recentiori Assyriorum regno, quod ex priori everso originem invenerit, adscribantur. Nam de recentiori Assyriorum regno Herodotum unice loqui pluribus idem contendit. Assyrii regni interitum, non ut Volneyus in anno 717 a Chr. (quo quidem anno Medi descivissent), regno ipso adhuc incolumi, sed in anno 626 idem ponit, quo anno penitus illud sit eversum a Cyaxare atque Nabopollassare. Adjectis Herodoti 520 annis, efficitur annus 1146, quo, subverso vetere Assyriorum regno, recentius istud effloruerit. Jam his si adjeceris annos Ctesiæ 1360, vetus Assyrium regnum fuisse conditum 2506 a Chr. sive 3216 mundi (ex LXX ratiocinatione). Eundem annum a Syncello prodi, quamvis alio ex computo. Quem eundem numerum ex recensu regum Assyriorum ille efficit, quos quidem ex Syncello affert, ita tamen ut Arabelum, Chalaum, Anebum et Babium tanquam reges Babylonicos ejiciat, in aliis regibus numerum annorum, per quos regnasse dicuntur, vel augeat vel imminuat, prout Eusebio Scaligeroque ejus interpreti visum erat. Tota igitur Erhardi ratio eo potissimum nititur, quod, antiquo Assyriorum regno everso, recens ex illo effloruerit, et idem Assyriacum regnum, postea a Cyaxare excisum. Neque etiam defuere qui admodum de his dissentientes et Græcos et Hebræos conciliare tentarent. In quibus præter alios Gattererus, Beckius, Bredovius, Jahnius, quorum locos laudat Winerus in *Biblisches Real-Lexic.* I, pag. 66. Contra quos quæ monuit Hartmannus [*Ergæns.-Bl. der Jen. Allgem. Lit. s.* 1813, N. 308, p. 146 sqq.] Si leviora neque magni momenti ducit Winerus, vix me quidem habebit assentientem. Qui aliud recens regnum Assyriacum exstitisse plane negat, ortamque vult hancce opinionem e vario usu vocis Assyriæ in libris quoque sacris pervulgato, qui quantos in rerum historia excitaverit errores, vix dici posset. Atque etiam semel tantum Ninum urbem et captam et excisam fuisse. »

Syncell. p. 167 Paris. : Ὅτι δὲ ἀσυμφώνως οἱ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικοὶ γεγράφασι περὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν βασιλέων τούτων παρέστω Κεφαλίων ἐπίσημος εἷς, οὐχ ὁ τυχὼν, οὕτω φάσκων· « Ἄρχομαι γράφειν ἀφ' ὧν ἄλλοι τε ἐμνημόνευσαν καὶ τὰ πρῶτα Ἑλλάνικός τε ὁ Λέσβιος καὶ Κτησίας ὁ Κνίδιος, ἔπειτα Ἡρόδοτος ὁ Ἁλικαρνασεύς. Τὸ παλαιὸν τῆς Ἀσίας ἐβασίλευσαν Ἀσσύριοι, τῶν δὲ ὁ Βήλου Νίνος. » Εἶτ' ἐπάγει γένεσιν Σεμιράμεως καὶ Ζωροάστρου μάγου ἔτει νβ' τῆς Νίνου βασιλείας. Μεθ' ὃν Βαβυλῶνα, φησὶν, ἡ Σεμίραμις ἐτείχισε τρόπον ὡς πολλοῖσι λέλεκται Κτησίᾳ, Ζήνωνι, Ἡροδότῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτούς· στρατείαν τε αὐτῆς κατὰ τῶν Ἰνδῶν καὶ ἧτταν, καὶ ὅτι τοὺς ἰδίους ἀνεῖλεν υἱοὺς καὶ ὑπὸ Νίνου τῶν παίδων ἑνὸς ἀνῃρέθη τοῦ διαδεξαμένου τὴν ἀρχήν. Καὶ μεθ'

ἕτερα· « Καὶ τῶν λοιπῶν εἰς ͵α ἐτῶν ἀριθμὸν ἦρχον, παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεχόμενος τὴν ἀρχὴν καὶ ἔχων ἥττον αὐτῶν οὐδὲ εἷς ἐτελεύτησεν ἐτῶν κ'· τὸ γὰρ ἀπόλεμον καὶ ἀφιλοκίνδυνον καὶ γυναικῶδες αὐτοῖς ἦν ἀσφαλές. Ἔνδον γὰρ ἔμενον οὐδέ τι αὐτοῖς [ὧν] ἔργον ἐπρήσσετο, οὐδὲ ἑώρα τις αὐτοὺς πλὴν αἵ τε παλλακίδες καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ γυναικώδεις. Τοὺς δὲ βασιλεῖς τούςδε εἴ τις εἰδῆσαι βούλεται, Κτησίας ἐστὶν ὁ λέγων ὀνόματα αὐτῶν κ' οἶμαι καὶ γ'. « Ἐμοὶ δὲ ἡ γραφὴ τί τερπνὸν ἢ τί χάριεν ἤμελλεν ἕξειν, ὀνομακλήδην ἄνευ πράξεων βαρβάρους φωνέοντι τυράννους δειλοὺς καὶ μαλακούς; » Πρὸς οἷς ἐπάγει τὰ περὶ τῶν ἐτῶν αὐτῶν· « Ἐτέων δὲ ὄντων ἀπὸ Νίνου τεσσαράκοντά που καὶ χ Βῆλιμος ἐβασίλευσεν Ἀσσυρίων. Καὶ ἀφικνεῖται Περσεὺς ὁ Δανάης εἰς τὴν χώρην αὐτοῦ, ναῦς ἄγων ρ'. Ἔφευγε δὲ Περσεὺς Διόνυσον τὸν Σεμέλης υἱέα. » Καὶ μετέπειτα· « ὑστέρῃ δὲ γενεῇ κατὰ Πανύαν ἄρχοντα ὁ τῶν Ἀργοναυτῶν στόλος ἔπλευσεν ἐπί τε Φᾶσιν καὶ Μηδείην τὴν Κολχίδα, καὶ Ἡρακλέα πλανηθέντα ἀπὸ τῆς νεὼς διὰ τὸν ἔρωτα τὸν Ὕλα λέγουσι περὶ τοὺς Καππαδόκας ἀληθῆναι. » Καὶ αὖθις· « ͵α δὲ ἐτῶν ἀπὸ Σεμιράμεως εἰς Μητραῖον βασιλέα ἂν ἀριθμοῖ τὸ περιτελλόμενον· [ἐφ' οὗ vel simile quid excidit] Μήδεια Κολχὶς ἀνεχώρησεν Αἰγέως, ἧς υἱὸς Μῆδος, ἐξ οὗ Μῆδοι καὶ ἡ χώρα ἐκλήθη Μήδεια. » Εἶτά φησι· « Μητραίου δὲ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται Ταύτανος, ζῶν καὶ αὐτὸς κατὰ ἔθη τὰ Ἀσσυρίων καὶ νόμους. Καὶ ἄλλο μὲν οὐδὲν ἐγένετο οὐδὲ ἐπὶ τούτου καινὸν ἔργον. Ἀγαμέμνων δὲ καὶ Μενέλαος οἱ Μυκηναῖοι ἐστρατεύσαντο σὺν Ἀργείοισι καὶ τοῖσι ἄλλοισι Ἀχαιοῖς εἰς Ἴλιον πόλιν τῆς Πριάμου τοῦ Φρυγὸς στρατηγίης. »

Interpretationis loco appono versionem Euseb. Armeniaci ed. Mai. p 41, ubi plura plenius et distinctius tradita habes :

Cephalionis Historici de regno Assyriorum. — *Ea scribere aggredior, quorum alii quoque meminerunt, in primis Hellanicus Lesbius et Ctesias Cnidius, nec non Herodotus Halicarnassensis. Principio Assyrii dominati sunt Asiæ, ex quibus erat Ninus Belides : quo regnante multæ res et facinora maxima contigerunt. Deinde addit Samiramidis genituram : itemque (narrat) de Zaravaste* (sic nomen scribit etiam Moses Chorenens. Armen. hist. I, 5, 16), *mago Bactrianorum rege, et de bello quo hic a Semiramide superatus est : de annis denique quibus Ninus regnavit, duobus videlicet supra quinquaginta, nec non de ejus obitu. Postea regnantem Samiramin Babylonis mœnia excitavisse (ait) ea ratione, quæ a multis dicta est, nempe a Ctesia, a Zenone, ab Herodoto aliisque deinceps. Præterea Samiramidis narrat expeditionem in Indiam, ejusque cladem et fugam : cædem enim filiorum ab ipsamet patratam : utque eadem a filio item suo Ninya interemta sit, postquam annis duobus supra quadraginta regnasset. Hic vero, qui in imperium successit, a Cephalione dicitur nihil dignum memoria gessisse. Tum reges alios singillatim recenset, quorum dominationem mille annis mansisse docet, potestate a patre ad filium manante; neminemque eorum minus viginti annis (sceptrum) tenuisse. Nam imbellis et quieta et feminea eorum indoles tutos cautosque servabat : quippe qui penetralibus se continebant, nihilque agebant atque a nemine præterquam a pellicibus et a viris effeminatis conspiciebantur. Si quis tamen avet hos reges apprime cognoscere, Ctesias diserte eos nominatimque recenset, quod ego quidem sciam, tres supra viginti. Sed enim qua ego voluptate vel animi jucunditate barbara nomina appellem, cassa omnino gestis præclaris, tyrannorum, inquam, imbecillium et mollium et prope silvestrium? — Deinde addit anno istius dominationis quadragesimo supra sexcentesimum, rege Assyriorum Belimo, Perseum Danaes (filium) centum naves ad illorum regionem appulisse. Fugam scilicet arripuerat Perseus a Baccho victus Semeles filio. Deinde omisso Perseo Bacchique triumpho, ait, sequiore ætate, imperante apud Assyrios Panya, classem Argonautarum venisse ad Phasim amnem et ad Colchidem Medeam : tum et Herculem insano Hylæ amore correptum, nave relicta Cappadociam versus, ut aiunt, errabundum contendisse. Dicit præterea : si quis mille annos a Samiramide ad Mithræum numeret, eum rationes constare deprehensurum. — Ab Ægea* (sic, Æeta vult Mai.) *rege discessit* (sc. Mithræi temporibus) *Medea Colchis femina saga. Hujus filius erat Medus (id est Mark) et regio Media dicta (nempe Marasdan). Mithræi, inquit, imperium excipiebat successor Teutamus, qui ad mores legesque Assyriorum vitam suam exigebat, nihilque novi per eum fiebat. Agamemnon et Menelaus Mycenæi expeditionem cum Argivis faciebant adversus Ilium urbem, in qua Priamus Phryx militarem præfecturam gerebat. Priami (exemplar quoque literarum ad Teutamum circum fertur ejusmodi) : « Militari vi, inquit, in regione tua a Græcis irruentibus appetitus sum, belloque certatum est varia fortuna. Nunc vero et filius meus Hector exstinctus est, et aliorum multa proles ac strenua. Copiarum igitur valido sub duce nobis suppetias mitte. » Hinc diserte ait missum esse a Teutamo auxilium ducemque exercitus Memnonem Tithoni filium, quem insidiis exceptum Thessali interemerunt. Ait postea diserte, Sardanapallum anno tertio decimo supra millesimum Assyriorum regem esse creatum : cujus et exitium memorat. Tum sublato Sardanapallo, Assyriorum imperium a Varbace exstinctum et ad Medos esse translatum. Hæc omnia Cephalion.*

Luculentum hæc præbent exemplum, unde intelligas supinam istam negligentiam, qua serioris ævi scriptores res diversissimas conjungere solebant. — Quod Ctesiam viginti tres circiter reges numerasse dicit Cephalion, eidem negligentiæ acceptum referre possis; quamquam res explicationem admittat. Scilicet retinuit Cephalion Ctesianum regum catalogum usque ad Teutamum, qui Ctesiæ est vicesimus. Hunc deinde subjungit Sardanapallum; ita ut in summa haberet reges 21; quod istis εἴκοσι τρεῖς, οἶμαι indicari videtur. Atque hac ratione etiam quæ de annorum numero Cephalion affert, cum Ctesiæ computo quadrant. — Cur miro isto modo Cephalion statuerit, in aprico est, puto. Etenim Medorum regni initium ex ejus sententia pertinet ad *Medi* tempora. Ac nullus dubito nugatorem nostrum Medo filium dedisse Arbacem.

23.

Harpocration : Ὑποκύδης ἐστὶν ὁ δίϋγρος, ὡς ἐκ τῆς τρίτης Κτησίου φανερόν ἐστιν.

« Sequitur in Harpocr. Ἐφορίων· οἷον τ' εἰαμενῆς ὑποκύδεος· ubi forte latent Ctesiæ verba mendosa. [Est pars versiculi Euphorionis.] Apud Hesychium vero ubi : ὑποκυδές, ὑποφρύδιον, forte legendum ὑποβρύχιον. » *Andr. Schottus.* — Vocem Harpocrationem petiisse suspicor ex descriptione exundationis Euphratis.

24.

Clem. Alex. Strom. I, p. 379 Pott. et Euseb. Præp. ev. p. 497, C : Εἰ δὲ τὰ Ἀσσυρίων πολλοῖς ἔτεσι πρεσβύτερα τῶν Ἑλληνικῶν Κτησίας λέγει, κ. τ. λ. quæ ad nos nihil pertinent.

[LIBRI IV—VI.]

[ΜΗΔΙΚΑ.]

Diodor. II, 32 : Ἐπεὶ δὲ διαφωνοῦσιν οἱ παλαιότατοι τῶν συγγραφέων περὶ τῆς μεγίστης τῶν Μήδων ἡγεμονίας, οἰκεῖον εἶναι διαλαμβάνομεν τοῖς φιλαλήθως τὰς πράξεις ἱστορεῖν βουλομένοις τὴν διαφορὰν τῶν ἱστοριογράφων παρ' ἄλληλα θεῖναι. (2) Ἡρόδοτος μὲν οὖν κατὰ Ξέρξην γεγονὼς τοῖς χρόνοις φησὶ Ἀσσυρίους ἔτη πεντακόσια πρότερον τῆς Ἀσίας ἄρξαντας ὑπὸ Μήδων καταλυθῆναι· ἔπειτα βασιλέα μὲν μηδένα γενέσθαι τὸν ἀμφισβητήσοντα τῶν ὅλων ἐπὶ πολλὰς γενεὰς, τὰς δὲ πόλεις καθ' ἑαυτὰς ταττομένας διοικεῖσθαι δημοκρατικῶς· τὸ δὲ τελευταῖον πολλῶν ἐτῶν διελθόντων αἱρεθῆναι βασιλέα παρὰ τοῖς Μήδοις ἄνδρα δικαιοσύνῃ διάφορον, ὄνομα Κυαξάρην. (3) Τοῦτον δὲ πρῶτον ἐπιχειρῆσαι προσάγεσθαι τοὺς πλησιοχώρους, καὶ τοῖς Μήδοις ἀρχηγὸν γενέσθαι τῆς τῶν ὅλων ἡγεμονίας· ἔπειτα τοὺς ἐγγόνους ἀεὶ προσκατακτωμένους πολλὴν τῆς ὁμόρου χώρας, αὐξῆσαι τὴν βασιλείαν μέχρι Ἀστυάγους τοῦ καταπολεμηθέντος ὑπὸ Κύρου καὶ Περσῶν· περὶ ὧν νῦν ἡμεῖς τὰ κεφάλαια προειρηκότες τὰ κατὰ μέρος ὕστερον ἀκριβῶς ἀναγράψομεν, ἐπειδὰν ἐπὶ τοὺς οἰκείους χρόνους ἐπιβάλωμεν· κατὰ γὰρ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑπτακαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος ᾑρέθη βασιλεὺς ὑπὸ Μήδων Κυαξάρης καθ' Ἡρόδοτον. (4) Κτησίας δὲ ὁ Κνίδιος τοῖς μὲν χρόνοις ὑπῆρξε κατὰ τὴν Κύρου στρατείαν ἐπὶ Ἀρταξέρξην τὸν ἀδελφὸν, γενόμενος δὲ αἰχμάλωτος, καὶ διὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην ἀναληφθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἑπτακαίδεκα ἔτη διετέλεσε τιμώμενος ὑπ' αὐτοῦ. Οὗτος οὖν φησιν ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν, ἐν αἷς οἱ Πέρσαι τὰς παλαιὰς πράξεις κατά τινα νόμον εἶχον συντεταγμένας, πολυπραγμονῆσαι τὰ καθ' ἕκαστον καὶ συνταξάμενος τὴν ἱστορίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξενεγκεῖν. (5) Φησὶν οὖν μετὰ τὴν κατά-

---

23.

Ὑποκύδης, est *aquosus*, ut ex libro tertio Ctesiæ manifestum est.

24.

Ctesias res Assyriorum multis annis antiquiores quam res Græcorum esse dicit.

[LIBRI IV—VI.]

DE REBUS MEDORUM.

Quum de amplissimo Medorum principatu antiquissimi auctores inter se dissentiant, ab officio illorum, qui vere res gestas commemorare volunt, haud alienum ducimus, si historicorum discrepantias conferamus. (2) Herodotus igitur, qui Xerxis tempore floruit, Assyrios, quum quingentis [520, *Herodot.* I, 95] annis Asiæ imperium antea tenuissent, a Medis subactos esse tradit. Hinc per multas ætates nullum fuisse regem, qui summum imperium sibi vindicasset, civitatesque suo quamque loco populari sub administratione se continuisse. Tandem post multorum annorum decursum a Medis ad regnum evectum fuisse virum justitia insignem [*Dejocem* ****], Cyaxarem. (3) Hunc primum vicinos Medis populos suæ ditioni subjunxisse, summoque imperio initium dedisse: posteros ejus, subinde prolatatis in propinqua finibus, regnum auxisse usque ad Astyagem, quem Cyrus cum Persis debellasset. Quorum nunc summa tantum capita perstrinximus : singula deinceps, ubi ad competentia illis tempora deventum erit, diligentius describemus. Nam secundo decimæ septimæ Olympiadis anno (711 *a. Chr. sive 150 annis ante* 561, *qui primus Cyri annus. Sic e suo penu calculos exegit Diodor.; nihil ejusmodi ap. Herodot.*), et Herodotus tradit, rex a Medis Cyaxares (*debebat :* Dejoces) electus est. (4) Ctesias vero Cnidius sub expeditionem Cyri adversus Artaxerxem fratrem vixit. Captus enim tunc, et ob artis medicæ scientiam a rege in

λυσιν τῆς Ἀσσυρίων ἡγεμονίας Μήδους προστῆναι τῆς Ἀσίας Ἀρβάκου βασιλεύοντος τοῦ Σαρδανάπαλλον καταπολεμήσαντος, καθότι προείρηται. (6) Τούτου δ' ἄρξαντος ἔτη δυσὶ λείποντα τῶν τριάκοντα, διαδέξασθαι τὴν βασιλείαν τὸν υἱὸν Μαυδάκην, ὃν ἄρξαι τῆς Ἀσίας ἔτη πεντήκοντα· μετὰ δὲ τοῦτον τριάκοντα μὲν ἔτη βασιλεῦσαι Σώσαρμον, πεντήκοντα δὲ Ἀρτύκαν, δύο δὲ πρὸς τοῖς εἴκοσι τὸν προσαγορευόμενον Ἀρβιάνην, τετταράκοντα δὲ Ἀρταῖον.

XXXIII. Ἐπὶ δὲ τούτου συστῆναι μέγαν πόλεμον τοῖς Μήδοις πρὸς Καδουσίους διὰ τοιαύτας αἰτίας. Παρσώνδην τὸν Πέρσην, θαυμαζόμενον ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ συνέσει καὶ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, φίλον τε ὑπάρξαι τῷ βασιλεῖ καὶ μέγιστον ἰσχῦσαι τῶν μετεχόντων τοῦ βασιλικοῦ συνεδρίου. (2) Τοῦτον δ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἔν τινι κρίσει λυπηθέντα φυγεῖν μετὰ πεζῶν μὲν τρισχιλίων, ἱππέων δὲ χιλίων εἰς Καδουσίους, παρ' οἷς ἦν ἐκδεδομένος τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν τῷ μάλιστα δυναστεύοντι κατὰ τούτους τοὺς τόπους. (3) Γενόμενον δὲ ἀποστάτην καὶ πείσαντα τὸ σύμπαν ἔθνος ἀντέχεσθαι τῆς ἐλευθερίας, αἱρεθῆναι στρατηγὸν διὰ τὴν ἀνδρείαν. Ἔπειτα πυνθανόμενον ἀθροιζομένην ἐπ' αὐτὸν μεγάλην δύναμιν, καθοπλίσαι τοὺς Καδουσίους πανδημεὶ, καὶ καταστρατοπεδεῦσαι πρὸς ταῖς εἰς τὴν χώραν εἰςβολαῖς ἔχοντα τοὺς σύμπαντας οὐκ ἐλάττους εἴκοσι μυριάδων. (4) Τοῦ δὲ βασιλέως Ἀρταίου στρατεύσαντος ἐπ' αὐτὸν μυριάσιν ὀγδοήκοντα μάχῃ κρατῆσαι καὶ πλείους μὲν τῶν πεντακισμυρίων ἀνελεῖν, τὴν δ' ἄλλην δύναμιν ἐκβαλεῖν ἐκ τῆς Καδουσίων χώρας. Διὸ καὶ παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις θαυμαζόμενον αἱρεθῆναι βασιλέα, καὶ τὴν Μηδίαν συνεχῶς λεηλατεῖν καὶ πάντα τόπον καταφθείρειν. (5) Μεγάλης δὲ δόξης τυχόντα, καὶ γήρᾳ μέλλοντα καταστρέφειν τὸν βίον, ἀρὰν θέσθαι παραστησάμενον τὸν διαδεχόμενον τὴν ἀρχὴν, ὅπως μηδέποτε διαλύσωνται τὴν ἔχθραν Καδούσιοι πρὸς Μήδους· εἰ δὲ συνθοῖντο ὁμολογίας, ἐξώλεις γενέσθαι τούς τε ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ καὶ Καδουσίους ἅπαντας. (6) Διὰ δὲ ταύτας τὰς αἰτίας ἀεὶ πολεμικῶς ἐσχηκέναι Καδουσίους πρὸς Μήδους, καὶ μηδέποτε τοῖς τούτων βασιλεῦσιν ὑπηκόους γεγονέναι, μέχρι οὗ Κῦρος εἰς Πέρσας μετέστησε τὴν ἡγεμονίαν.

XXXIV. Τῶν δὲ Μήδων βασιλεῦσαι μετὰ τὴν Ἀρταίου τελευτὴν Ἀρτύνην μὲν ἔτη δύο πρὸς τοῖς εἴκοσι, Ἀστιβάραν δὲ τετταράκοντα· ἐπὶ δὲ τούτου Πάρθους ἀποστάντας Μήδων Σάκαις τήν τε χώραν καὶ τὴν πόλιν ἐγχειρίσαι. (2) Διόπερ συστάντος πολέμου τοῖς Σάκαις πρὸς Μήδους, ἐπ' ἔτη πλείω γενέσθαι τε μάχας οὐκ ὀλίγας καὶ συχνῶν παρ' ἀμφοτέροις ἀναιρεθέντων, τὸ τελευταῖον εἰρήνην αὐτοὺς ἐπὶ τοῖςδε συνθέσθαι, Πάρθους μὲν ὑπὸ Μήδους τετάχθαι, τῶν δὲ προϋπαρχόντων ἑκατέρους κυριεύσαντας φίλους εἶναι καὶ συμμάχους ἀλλήλοις εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον. (3) Βασιλεῦσαι δὲ τότε τῶν Σακῶν γυναῖκα τὰ κατὰ πόλεμον ἐζηλωκυῖαν καὶ τόλμῃ τε καὶ πράξει πολὺ διαφέρουσαν τῶν ἐν Σάκαις γυναικῶν, ὄνομα Ζαρίναν. Καθόλου μὲν οὖν τὸ ἔθνος τοῦτο γυναῖκας ἀλκίμους ἔχει καὶ κοινωνούσας τοῖς ἀνδράσι τῶν ἐν τοῖς πολέμοις κινδύνων, ταύτην δὲ λέγεται τῷ τε κάλλει γενέσθαι πασῶν εὐπρεπεστάτην καὶ ταῖς ἐπιβολαῖς καὶ τοῖς κατὰ μέρος ἐγχειρήμασι θαυμαστήν. (4) Τῶν μὲν γὰρ πλησιοχώρων βαρβάρων τοὺς ἐπηρμένους τῷ θράσει καὶ καταδουλουμένους τὸ ἔθνος τῶν Σακῶν καταπο-

---

gratiam receptus, septemdecim annos cum honore apud illum exegit. Hic e regiis membranis, in quibus res antiquas Persæ, jussu legis cujusdam, ordine descriptas habebant, singula se multo cum studio indagasse, inque historicum ordinem redacta ad Græcos transtulisse dicit. (5) Is igitur post dejectos imperio Assyrios, Medos Asiæ præfuisse tradit, imperatore Arbace, qui Sardanapallum armis superavit, ut dictum est supra. (6) Qui postquam duodetriginta regnasset annos, filium ejus Maudacen successisse, quinquaginta annos Asiæ imperantem. Post hunc annos triginta regnasse Sosarmum, quinquaginta Artycam, viginti duos Arbianen, quadraginta Artæum.

XXXIII. Hujus tempore ingens bellum Medis cum Cadusiis conflatum memoratur; idque has ob causas. Parsondes quidam Persa in admiratione erat ob fortitudinem et prudentiam aliasque virtutes, et regi percarus, ac præ aliis in regio senatu maxime pollebat. (2) Is in judicio quodam a rege offensus, cum tribus millibus peditum et mille equitibus ab Cadusios profugit, apud quos sororem cuidam nuptum collocarat, cujus maxima illis in locis potestas. (3) Ibi, postquam rebellis toti populo persuaserat, ut in libertatem se vindicaret, propter fortitudinem creatur imperator. Audiens vero ingentem adversus se exercitum cogi, ex tota gente Cadusiorum copias non minus ducentis millibus armat, et ad introitus provinciæ castra ponit. (4) Ac quamvis rex Artæus octingenta hominum millia in eum duceret, vicit tamen Parsondes, et supra quinquaginta millia cecidit, et reliquias hostilis exercitus e finibus Cadusiorum exegit. Hoc tantum admirationis ei concivit, ut ab incolis rex crearetur. Exinde perpetuis Mediam incursionibus vexare, et omnia passim loca vastare. (5) Magnam igitur assecutus gloriam, quum vitæ jam finis instaret, advocato ad se successore, cum diris precatur, ne unquam Cadusii inimicitias adversus Medos deponerent; sin pacis conditiones reciperent, ut progenies illius cum universis Cadusiis radicitus male periret. (6) Eam ob causam hostili in Medos animo Cadusii fuerunt perpetuo, nec unquam regibus illorum paruere, donec Cyrus imperium ad Persas traduxit.

XXXIV. Medis autem post Artæum præfuit Artynes ad viginti duos annos, post Astibaras quadraginta; quo regnante, Parthi Medis parere recusantes, et provinciam et urbem Sacis in potestatem tradunt. (2) Hinc orto inter Sacas Medosque bello, per complures annos prœliis non paucis disceptatur, et, magnis utrinque stragibus editis, pax tandem his pactis initur, ut Parthis ad officium reductis, utrique, quæ tenuissent antea, tenerent, et perpetuo inter se deinceps amici sociique forent. (3) Sacarum tunc regnum administrabat Zarina, mulier rerum bellicarum

λεμῆσαι, τῆς δὲ χώρας πολλὴν ἐξημερῶσαι, καὶ πόλεις οὐκ ὀλίγας κτίσαι, καὶ τὸ σύνολον εὐδαιμονέστερον τὸν βίον τῶν ὁμοεθνῶν ποιῆσαι. (5) Διὸ καὶ τοὺς ἐγχωρίους μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῆς χάριν ἀποδιδόντας τῶν εὐεργεσιῶν καὶ τῆς ἀρετῆς μνημονεύοντας τάφον οἰκοδομῆσαι πολὺ τῶν ὄντων παρ' αὐτοῖς ὑπερέχοντα· ὑποστησαμένους γὰρ πυραμίδα τρίγωνον, τριῶν μὲν σταδίων ἑκάστην πλευρὰν αὐτῆς κατασκευάσαι τὸ μῆκος, τὸ δ' ὕψος σταδιαῖον, εἰς ὀξὺ συνηγμένης τῆς κορυφῆς· ἐπιστῆσαι δὲ τῷ τάφῳ καὶ χρυσῆν εἰκόνα κολοττικὴν, καὶ τιμὰς ἡρωικὰς ἀπονεῖμαι, καὶ τἄλλα πάντα μεγαλοπρεπέστερα ποιεῖν τῶν τοῖς προγόνοις αὐτῆς συγχωρηθέντων. (6) Ἀστιβάρα δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων γήρᾳ τελευτήσαντος ἐν Ἐκβατάνοις τὴν ἀρχὴν Ἀσπάδαν τὸν υἱὸν διαδέξασθαι τὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Ἀστυάγην καλούμενον. Τούτου δ' ὑπὸ Κύρου τοῦ Πέρσου καταπολεμηθέντος μεταπεσεῖν τὴν βασιλείαν εἰς Πέρσας· περὶ ὧν ἡμεῖς τὰ κατὰ μέρος ἐν τοῖς ἰδίοις χρόνοις ἀκριβῶς ἀναγράψομεν.

Ad cap. 32.] Quæ Diodorus de Herodoti narratione præmittit, recedunt ab illis quæ nunc in Herodoto leguntur (I, 95 sqq.). Igitur memoria lapsum Diodorum volunt. Non credo. Imo sua hauserit ex Ctesia, quem perpetuum Herodoti adversarium de narratione ejus mentionem fecisse eamque oppugnasse quisque largietur. At male Diodorus excerptoris officio functus est. Errori sine dubio debentur verba ἐπὶ πολλὰς γενεάς: quæ quum idem plane valeant ac sequentia πολλῶν ἐτῶν διελθόντων, γενεαὶ Diodori ap. Ctesiam fuerint ἑπτά. Siquidem 4 generationes vix dici possunt πολλαί. — Quod deinde attinet verba ὄνομα Κυαξάρην, post ὄνομα lacuna statuenda est, ut in versione significavi. Excidit nomen Dejocis, et fortasse alia a festinante excerptore omissa. Contra quæ proxime sequuntur, τοῦτον δὲ κ. τ. λ., aperte referuntur ad Cyaxarem, qui Assyriis subactis, Ninoque eversa, Asiæ principatum in Medos transtulit, ideoque ex Herodoti sententia recte dicitur τοῖς Μήδοις ἀρχηγὸν γενέσθαι τῆς τῶν ὅλων ἡγεμονίας. — Jam quod *multos annos* Diodorus intercessisse narrat inter defectionem Medorum et Dejocem principem, id Herodotus quidem non dicit (nec voluit), neque negat tamen expressis verbis; sed jure suo rem ita intelligere potuit Ctesias, quippe qui quum a Cyro ad finem Sardanapalli 315 annos numerandos esse persuasum haberet, apud Herodotum autem a Cyro ad Dejocem nonnisi 150 annos exputari reperiret. Igitur a fine regni Assyrii ex Ctesiæ calculo, usque ad Dejocem Herodoti anni sunt 165.

Annorum numeros singulis regnis assignatos Ctesias plerosque sumsit ex Herodoto, ut ex tabula subjecta patebit.

CTESIÆ REGES MEDI.			HERODOTI REGES MEDI.	
Arbaces	28.)		Dejoces	53.
Mandauces	50.)		Phraortes	22.
Sosarmus	30.)	[28]	Cyaxares	40.
Artycas	50.)		Astyages	35.
Abianes	22.)			150.
Artæus	40.)			
Artynes	22.)			
Astibares	40.)			
Aspadas				
s. Astyages	[35]			
	317. [315]			

Primus hoc perspexit Volneyus l. l., qui Ctesiæ catalogum Herodotei duplicationem esse censet; ita ut non solum numeri sed etiam nomina hunc in modum sibi respondeant.

. . . .			Arbaces	28.	Sosarmus	30.
Dejoces	53.	=	Artycas	50.	Mandauces	50.
Phraortes	22.	=	Arbianes	22.	Artynes	22.
Cyaxares	40.	=	Artæus	40.	Astibares	40.
Astyages	35.	=	Astyages	[35]		

Accuratiora de his vide apud ipsum Volneyum. Ceterum ut Ctesiana numerorum ratio sibi constet, Sosarmo pro 30 dandi sunt an. 28. [Omisit Diodorus δυοῖ λείποντα ante vocem τριάκοντα.] Sic summam habes annorum 315, quæ tum per se magnopere se commendat, tum reliquis Ctesiæ cal-

studiosa, et omnes Sacarum feminas audacia et ad res gerendas industria longe superans. Gens enim hæc inprimis mulieres habet fortes, et sociam viris operam in bellorum discrimine navantes. Illam vero pulchritudine etiam præ omnibus eminuisse, consiliorumque sollertia et actionum quarundam strenuitate fuisse admirabilem prædicant. (4) Barbaros enim finitimos, qui arrogantia elati servitutis jugo Sacas premebant, bello subegit, et magnam regionis partem ad mitiorem traduxit cultum, urbesque non paucas exstruxit; gentis denique suæ vitam multo beatiorem effecit. (5) Ideoque cives post obitum ejus, ut gratiam pro beneficiis referrent, virtutumque memoriam conservarent, sepulcrum ei cetera longe supereminens construxere. Pyramidem enim triquetram ex fundamento eduxerunt: cujus latera ad ternûm stadiûm longitudinem protenderentur, vertex in acutum mucronem desinens ad stadii altitudinem assurgeret. Colossea quoque effigie super bustum erecta, heroicos illi honores consecrarunt, reliqua omnia longe magnificentius quam majoribus ejus impendentes. (6) Hinc Astibara, Medorum rege, per senii infirmitatem exstincto in Ecbatanis, filius ejus Aspadas, quem Astyagem Græci vocant, regnum accepit. Eo Cyri Persæ armis oppresso, ad Persas imperium devolutum est: de quibus suo loco singillatim a nobis perscribetur.

culis probatur. Idem latere videtur in Justin. I, 6 : *Regnaverunt Medi annos trecentos quinquaginta* (lego *quindecim*). Ctesiæ numeros innuit etiam Agathias, II, p. 46, qui Medis tribuit annos *non minus trecentis*. Porro suspicari licet Dejocem ap. Herodotum antiquitus habuisse non 53 annos, sed 50. Nihil tamen in nostro Herodoto mutandum; nisi quod, ut constent sibi numeri cap. 102 et 106 et 130 traditi, cap. 106 Scytharum imperio non 28, sed 22 anni tribuendi sunt, confusis scilicet κη' et κβ' ex noto genere erroris.

Virorum doctorum conamina, quibus Herodoti et Ctesiæ sententias conciliare studuere, hic recensere longum est. Tu vide quæ de hac re congesserunt Beck. *Allgem. Weltgesch.* I, p. 612 sqq. 635 sqq. 641 sqq. Larcher. in tab. Chronol. ad Herodot. tom. VII, p 158 sqq. Hammer in Annal. Viennens. IX, p. 13 sqq. Coopmans. de Sardanap. p. 97 sq. Erhardt. in Ephemer. Hal. 1819, p. 89 sq. Niebuhr. *Denkschrift. d. Berliner Acad. d. Wissensch.* 1820-1821, p. 49 sq. Bæhr. in Excurs. ad Herodot. I, 130, tom. I, p. 899 sq.

Cap. 32, 2. Τοῦτον ὑπὸ βασιλέως ἔν τινι κρίσει λυπηθέντα. — « Lis erat Parsondæ cum Nanaro, Babyloniorum regulo, ob insignitam injuriam, qua Babylone affectus erat; rex captus arbiter, et a Metapherne eunucho, quem Nanarus ingenti pretio sibi conciliaverat, expugnatus, litem dederat secundum Nanarum. Parsondas, vindicta de eunucho et Nanaro sumta, ab Artæo descivit, et bellum, quod hic describitur, movit. Discimus hæc ex Nic. Damascen., qui de Parsondæ injuria et lite diligenter, Exc. Vales. p. 426-437. » Wesselino.

Cap. 34, 1. Ἀστιβάραν. — « Rectum esse Astibaran, sequentia indicant et Nic. Damasc. p. 438 (p. 30 Orell.). Syncellus et Eusebius hunc et decessorem ejus inter Medos reges non agnoscunt; habet autem Alexander Polyhistor, a Nabuchodonosore belli socium contra Hierosolymitanos adscitum memorans in Euseb. P. E. IX, c. 39. » Wessel. Gemistus regem dicit Ἀστυβάραν, Poggius *Artibanum*. Codd. Dindorf. A. B. Γαρταμάρνην. D. Γαρταμέρνην.

Cap. 34, 3. Ζαρίναν. « Nic. Damascen. [p. 437-441. p. 30 Orelli, quem vide] *Zarinæam* appellat, feminæque magnum animum, castosque mores, ceterasque virtutes meritis laudibus prædicat. Ctesias longa oratione ejus res gestas, Stryangæi amorem, violentumque ob repulsam interitum descripserat; quæ pleraque a Diodoro neglecta, memorabili diligentia in ordinem redigere singulari dissertatione adnixus est Boivin in Commentatt. Acad. Inscript. tom. III, p. 83. » Wess. Huc pertinet

26.

Anonymus De Mulier. quæ bello clar. c. 2 : Ζαριναία. Αὕτη, τελευτήσαντος τοῦ προτέρου ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ ἀδελφοῦ Κυδραίου, Σακῶν βασιλέως, ἐγαμήθη Μερμέρῳ τῆς Παρθυαίων χώρας δυνάστῃ. Τοῦ δὲ Περσῶν βασιλέως ἐπιστρατεύσαντος πολεμοῦσα καὶ τρωθεῖσα ἔφυγε, διωχθεῖσα δὲ ὑπὸ Στρυαγγαίου ἱκετεύσασα διεσώθη. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὑποχείριον αὐτὸν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς λαβὼν ἐβούλετο ἀνελεῖν, ἡ δὲ δεομένη σώζειν καὶ μὴ πείθουσα, λύσασά τινας τῶν ἑαλωκότων σὺν αὐτοῖς τὸν Μέρμερον ἀνεῖλε, καὶ παραδοῦσα τῷ Πέρσῃ τὴν χώραν φιλίαν ἐποιήσατο πρὸς αὐτὸν, ὡς ἱστορεῖ Κτησίας.

27.

Demetrius de elocutione § 218 sqq. : Ὅπερ δὲ τῷ Κτησίᾳ ἐγκαλοῦσιν ὡς ἀδολεσχοτέρῳ διὰ τὰς διλογίας, πολλαχῇ μὲν ἴσως ἐγκαλοῦσιν ὀρθῶς· πολλαχῇ δὲ οὐκ αἰσθάνονται τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνδρός. Τίθεται γὰρ τοῦτο, διὰ τὸ πολλάκις ποιεῖν ἔμφασιν πλείονα· οἷα τὰ τοιάδε· Στρυάγλιός τις ἀνὴρ Μῆδος, γυναῖκα Σακίδα καταβαλὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου (μάχονται γὰρ δὴ αἱ γυναῖκες ἐν Σάκαις ὥσπερ αἱ Ἀμαζόνες), θεασάμενος δὴ τὴν Σακίδα εὐπρεπῆ καὶ ὡραίαν, μεθῆκεν ἀπο-

26.

Zarinæa post obitum prioris mariti et Cydræi fratris regisque Sacarum, nupsit Mermero, principi Parthorum. Contra hunc quum exercitum eduxisset rex Persarum, ipsa inter prœliandum vulnerata fugam arripuit, ac quum fugientem Stryangæus assecutus esset, precibus usa salutem redemit. Verum non multo post Strangyæum vir ejus in potestatem suam redegerat, voluitque eum interficere. Tum salutem ejus precata quum nihil persuaderet, solutis captivorum quibusdam, horum ope Mermerum interemit, regionem tradidit Persæ, cum eoque amicitiæ fœdus inivit. Rem narrat Ctesias.

27.

Qua de re Ctesiam accusant, quasi propter inculcata denuo verba sit loquacior, in eo forte sæpius ipsi nullam faciunt injuriam, sæpius tamen quoque viri perspicuitatem in dicendo non attendunt. Idem namque ponitur denuo, quod ita sæpius expressior fiat significatio. Qualia sunt hæc : (*Stryangæus, fr.* 26) Stryaglius quidam, Medus, quum ex equo Sacidem mulierem dejecisset (apud Sacas enim mulieres eodem quo Amazones modo præliantur) eamque et formosam et ætate florentem vidisset, salvam dimisit. At percusso postea fœdere quum illa quam alioqui deperibat, potiri non posset, statuerat quidem inedia vitam finire : scribit tamen prius illi hanc epistolam, qua expostulat, *Ego quidem te servavi : et tu quidem per me servata es, ego autem per te perii*. Hic virgula censoria arrepta aliquis, qui se brevem in dicendo putat, reprehendat,

σώζεσθαι· μετὰ δὲ τοῦτο σπονδῶν γενομένων, ἐρασθεὶς τῆς γυναικὸς, ἀπετύγχανεν· ἐδέδοκτο μὲν αὐτῷ ἀποκαρτερεῖν· γράφει δὲ πρότερον ἐπιστολὴν τῇ γυναικὶ μεμφόμενος τοιάνδε· « Ἐγὼ μὲν σὲ ἔσωσα, καὶ σὺ μὲν δι' ἐμὲ ἐσώθης· ἐγὼ δὲ διὰ σὲ ἀπωλόμην. »

Ἐνταῦθα ἐπιτιμήσειαν ἂν ἴσως τις βραχυλόγος οἰόμενος εἶναι ὅτι δὶς ἐτέθη πρὸς οὐδὲν τὸ « ἔσωσα » καὶ « δι' ἐμὲ ἐσώθης ». Ταὐτὸν γὰρ σημαίνει ἀμφότερα· ἀλλ' εἰ ἀφέλοις θάτερον, συναφαιρήσεις καὶ τὴν ἐνάργειαν καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐναργείας πάθος· καὶ τὸ ἐπιφερόμενον δὲ, τὸ « ἀπωλόμην » ἀντὶ τοῦ ἀπόλλυμαι, ἐναργέστερον αὐτῇ τῇ συντελείᾳ ἐστί· τὸ γὰρ δὴ γεγονὸς δεινότερον τοῦ μέλλοντος ἢ γινομένου ἔτι. Καὶ ὅλως δὲ ὁ ποιητὴς οὗτος (ποιητὴν γὰρ αὐτὸν καλοίη τις εἰκότως) ἐναργείας δημιουργός ἐστιν ἐν τῇ γραφῇ συμπάσῃ, οἷον καὶ ἐν τοιοῖσδε ***. (V. fr. 42.)

28.

Tzetzes Hist. XII, 894 :

Τοὺς Σάκας ἔθνος γίνωσκε, ὧν εὕρεμα τὸ σάκος,
καὶ αἱ γυναῖκες τούτων δὲ συμμάχονται ἀνδράσιν,
ὡς καὶ Κτησίας εἴρηκε καὶ ἕτεροι μυρίοι·
αἱ τῶν Σακῶν γυναῖκες δὲ μάχονται δὴ ἀφ' ἵππων·
καὶ πάλιν δὲ Στρυάλιος (Στρυάγλιος?), ἀνήρ τις ἐκ [τῶν Μήδων,
γυναῖκα τῶν Σακίδων μὲν καταβαλὼν ἐξ ἵππου.

ΠΕΡΣΙΚΑ.

29.

ECLOGA

Ex Ctesiæ Cnidii Persicis ap. Photium cod. LXXII, p. 106 : Ἀνεγνώσθη βιβλίον Κτησίου τοῦ Κνιδίου τὰ Περσικὰ, ἐν βιβλίοις κγ'. Ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς πρώτοις ς' τά τε Ἀσσύρια διαλαμβάνει καὶ ὅσα πρὸ τῶν Περσικῶν, ἀπὸ μέντοι τοῦ ζ' τὰ Περσικὰ διεξέρχεται· καὶ ἐν μὲν τῷ ζ' καὶ η' καὶ ι' καὶ ια' καὶ ιβ' καὶ ιγ' διέξεισι τὰ περὶ Κύρου καὶ Καμβύσου καὶ τοῦ μάγου, Δαρείου τε καὶ τοῦ Ξέρξου, σχεδὸν ἐν ἅπασιν ἀντικείμενα Ἡροδότῳ ἱστορῶν, ἀλλὰ καὶ ψεύστην αὐτὸν ἐπελέγχων ἐν πολλοῖς καὶ λογοποιὸν ἀποκαλῶν· καὶ γὰρ νεώτερος μέν ἐστιν αὐτοῦ, φησὶ δὲ αὐτὸν τῶν πλειόνων, ἃ ἱστορεῖ, αὐτόπτην γενόμενον ἢ παρ' αὐτῶν Περσῶν (ἔνθα τὸ ὁρᾶν μὴ ἐνεχώρει) αὐτήκοον καταστάντα, οὕτω τὴν ἱστορίαν συγγράψαι. Οὐχ Ἡροδότῳ δὲ μόνῳ τἀναντία ἱστορεῖ, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ξενοφῶντα τὸν Γρύλλου ἐπ' ἐνίων διαφωνεῖ. Ἤκμασε δὲ ἐν τοῖς χρόνοις Κύρου τοῦ ἐκ Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος, ὃς ἀδελφὸς Ἀρτοξέρξου (εἰς ὃν ἡ Περσικὴ βασιλεία κατῆλθεν) ἐτύγχανε.

2. Φησὶν οὖν αὐτίκα περὶ τοῦ Ἀστυάγους, ὡς οὐδὲν αὐτοῦ Κῦρος πρὸς γένος ἐχρημάτιζεν· οὗτος δὲ αὐτὸν καὶ Ἀστυΐγαν καλεῖ. Φυγεῖν δὲ ἀπὸ προσώπου Κύρου Ἀστυΐγαν Ἐκβατάνοις, καὶ κρυφθῆναι ἐν τοῖς κριοκράνοις τῶν βασιλείων οἰκημάτων, κρυψάντων αὐτὸν τῆς τε θυγατρὸς Ἀμύτιος καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Σπιτάμα· ἐπιστάντα δὲ Κῦρον ἐπιτάξαι ἀνακρίνειν διὰ στρεβλώσεων Σπιτάμαν τε καὶ Ἀμύτιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν Σπιτάκην τε καὶ Μεγαβέρνην, περὶ Ἀστυΐγα· τὸν δὲ ἑαυτὸν προσαγγεῖλαι, ἵνα μὴ δι' αὐτὸν στρεβλωbis nimirum posita nulli rei esse istud *Servari*, et istud *Per me servata es.* Idem enim hæc significant ambo. Verum si alterutrum sustuleris, simul et perspicuitatem sustuleris, et ex illa virtute qui nascitur affectum. Quin et quod ad illa redditur *Peribam* scilicet pro *Pereo*, evidentius est propter clausulam. Quod enim accidit, id majorem vim et efficaciam habet eo quod futurum est, vel adhuc fit. Et omnino hic poeta (nam poetam jure eum appellaveris) per totum opus singularis perspicuitatis est artifex, ut in hisce : ***. (v. fr. 42).

28.

Sacas gentem scito, quorum inventum scutum (*sakos*) :
quorum etiam mulieres pugnant cum viris,
ut Ctesias inquit, atque alii complures :
Sacarum autem mulieres pugnant sane ex equis.
Et rursus vero : Stryalius, vir quidam Medus,
mulierem Sacam quidem deturbans ab equo.

PERSICA.

29.

Lecta Ctesiæ Cnidii Persica in libros distributa viginti tres. In prioribus sex tractat res Assyriorum et quæcunque Persarum imperium præcesserunt; inde a septimo autem Persarum historiam exponit. Libris septimo, octavo, (*nono*,) decimo, undecimo, duodecimo et decimotertio, quæ ad Cyrum et Cambysem, et Magum illum, Dariumque et Xerxem spectant, commemorat : fere in omnibus repugnantia Herodoto narrans, illumque in multis mendacii arguit fabularum confictorem appellans : ille enim posterior est. Se autem eorum quæ narrat, magna ex parte oculatum testem fuisse, aut certe, quæ videre non licuit, de iis a Persis qui viderant, edoctum, ita demum ea memoriæ prodidisse dicit. Nec vero tantummodo ab Herodoti, sed etiam in aliquibus a Xenophontis Grylli filii historia dissentit. Floruit temporibus Cyri, Dario et Parysatide geniti; qui frater fuit Artoxerxis, ad quem regnum Persicum devenit.

2. Scribit itaque statim de Astyage, nulla Cyrum ipsi generis propinquitate fuisse junctum, illumque etiam Astyigan vocat. Fugisse autem Astyigan e conspectu Cyri Ecbatanis, et in criocranis regiarum ædium ab Amyti filia sua et ejus viro Spitama occultatum fuisse dicit. At supervenientem Cyrum, non solum Spitamam et Amytin, sed eorum etiam liberos Spitacen ac Megabernen de Astyiga per tormenta interrogari voluisse : Astyigan vero se ipsum patefecisse, ne propter se pueri torquerentur, captumque et com-

θείησαν οἱ παῖδες. Ληφθέντα δὲ πέδαις παχείαις ὑπὸ Οἰβάρα δεθῆναι, λυθῆναι δὲ ὑπ' αὐτοῦ Κύρου μετ' οὐ πολὺ καὶ ὡς πατέρα τιμηθῆναι· καὶ τὴν θυγατέρα Ἀμύτιν πρότερον μὲν μητρικῆς ἀπολαῦσαι τιμῆς, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς γυναῖκα ἀχθῆναι τῷ Κύρῳ, Σπιτάμα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀνῃρημένου, ὅτι ἐψεύσατο ἀγνοεῖν εἰπὼν ἐρευνώμενον Ἀστυΐγαν. Ταῦτα λέγει Κτησίας περὶ Κύρου, καὶ οὐχ οἷα Ἡρόδοτος. Καὶ ὅτι πρὸς Βακτρίους ἐπολέμησε, καὶ ἀγχώμαλος ἡ μάχη ἐγένετο. Ἐπεὶ δὲ Βάκτριοι Ἀστυΐγαν μὲν πατέρα Κύρου γεγενημένον, Ἀμύτιν δὲ μητέρα καὶ γυναῖκα ἔμαθον, ἑαυτοὺς ἑκόντες Ἀμύτι καὶ Κύρῳ παρέδοσαν. (3) Καὶ ὅτι πρὸς Σάκας ἐπολέμησε Κῦρος, καὶ συνέλαβεν Ἀμόργην τῶν Σακῶν μὲν βασιλέα, ἄνδρα δὲ Σπαρέθρης, ἥτις καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ ἀνδρὸς στρατὸν συλλέξασα ἐπολέμησε Κύρῳ, ἀνδρῶν μὲν στράτευμα τριάκοντα μυριάδας ἐπαγομένη, γυναικῶν δὲ εἴκοσι. Καὶ νικᾷ Κῦρον, καὶ συλλαμβάνει ζωγρίαν μετὰ καὶ ἄλλων πλείστων Παρμίσην τε τὸν Ἀμύτιος ἀδελφὸν καὶ τρεῖς αὐτοῦ παῖδας, δι' οὓς ὕστερον καὶ Ἀμόργης ἀφέθη, ἐπεὶ κἀκεῖνοι ἀφέθησαν. (4) Καὶ ὅτι στρατεύει Κῦρος ἐπὶ Κροῖσον καὶ πόλιν Σάρδεις, συνεργὸν ἔχων Ἀμόργην· ὅπως τε βουλῇ Οἰβάρα Περσῶν εἴδωλα ξύλινα ἀνὰ τὸ τεῖχος φανέντα εἰς δέος μὲν κατέστησε τοὺς ἐνοικοῦντας, ἥλω δὲ διὰ ταῦτα καὶ αὐτὴ ἡ πόλις. Ὅπως τε πρὸ τῆς ἁλώσεως δίδοται ὁ παῖς Κροίσου ἐν ὁμήρου λόγῳ, δαιμονίου φαντάσματος ἀπατήσαντος Κροῖσον· ὅπως τε δολοῤῥαφοῦντος Κροίσου ὁ παῖς κατ' ὀφθαλμοὺς ἀναιρεῖται· καὶ ὅπως ἡ μήτηρ τὸ πάθος ἰδοῦσα ἑαυτὴν τοῦ τείχους ἀποκρημνίζει, καὶ θνήσκει· ὅπως τε, ἁλούσης τῆς πόλεως, πρὸς τὸ ἐν τῇ πόλει ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καταφεύγει ὁ Κροῖσος· καὶ ὡς τρὶς ἐν τῷ ἱερῷ πεδηθεὶς ὑπὸ Κύρου, λύεται τρίτον ἀοράτως, καίτοι σφραγίδων τῷ ἱερῷ ἐπικειμένων, καὶ τούτων τὴν φυλακὴν Οἰβάρα ἐμπεπιστευμένου· ὅπως τε οἱ συνδούμενοι Κροίσῳ τὰς κεφαλὰς ἀπετέμνοντο, ὡς καταπροδιδόντες λύεσθαι Κροῖσον. Καὶ ὅτι ἀναληφθεὶς ἐν τοῖς βασιλείοις καὶ δεθεὶς ἀσφαλέστερον, βροντῶν καὶ σκηπτῶν ἐπενεχθέντων, λύεται πάλιν. Καὶ τότε μόλις ὑπὸ Κύρου ἀφίεται. Ἐξ οὗ καὶ περιείπετο, καὶ ἔδωκε Κῦρος Κροίσῳ πόλιν μεγάλην Βαρήνην ἐγγὺς Ἐκβατάνων, ἐν ᾗ ἦσαν ἱππεῖς μὲν πεντακισχίλιοι, πελτασταὶ δὲ καὶ ἀκοντισταὶ καὶ τοξόται μύριοι.

5. Ἔτι διαλαμβάνει ὡς ἀποστέλλει Κῦρος ἐν Περσίδι Πετησάκαν τὸν εὐνοῦχον, μέγα παρ' αὐτῷ δυνάμενον, ἐνέγκαι ἀπὸ Βαρκανίων Ἀστυΐγαν· ἐπόθει γὰρ αὐτός τε καὶ ἡ θυγάτηρ Ἀμύτις τὸν πατέρα ἰδεῖν. Καὶ ὡς Οἰβάρας βουλεύει Πετησάκᾳ ἐν ἐρήμῳ τόπῳ καταλιπόντα Ἀστυΐγαν, λιμῷ καὶ δίψῃ ἀπολέσαι· ὃ καὶ γέγονε. Δι' ἐνυπνίων δὲ τοῦ μιάσματος μηνυθέντος, Πετησάκας, πολλάκις αἰτησαμένης Ἀμύτιος, εἰς τιμωρίαν παρὰ Κύρου ἐκδίδοται. Ἡ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξασα καὶ τὸ δέρμα περιδείρασα ἀνεσταύρωσεν. Οἰβάρας δὲ δεδιὼς μὴ τὰ ὅμοια πείσεται, καίτοι Κύρου μηδὲν τοιοῦτον ἰσχυριζομένου παραχωρῆσαι, αὐτὸς μὲν ἀποκαρτερήσας δι' ἡμερῶν δέκα ἑαυτὸν ἐξήγαγεν,

---

pedibus gravibus ab Œbara oneratum esse : nec multo post ab ipso Cyro liberatum, et non secus ac patrem honoratum observatumque fuisse, filiamque Amytin primum quidem tanquam matrem in honore habitam, postea vero Cyro nupsisse, quum Spitamas ejus vir esset interfectus, propterea quod ignorare se quem quærerent Astyigan mentitus esset. Hæc dicit Ctesias de Cyro, iis quæ ab Herodoto referuntur dissimilia. Itemque illum adversus Bactrianos bellum gessisse, in quo utrinque æquo Marte pugnatum : sed Bactrianos, postquam Astyigan Cyri patrem factum esse, Amytin autem matrem et uxorem, intellexissent, sponte se ipsos Amyti et Cyro dedisse. (3) Tradit etiam, Cyrum cum Sacis bellum gessisse, et Amorgen Sacarum regem Sparethræ maritum cepisse : Sparethram autem, capto marito, exercitum coegisse, bellumque Cyro intulisse, virorum trecentis, mulierum ducentis millibus in aciem eductis : victoria potitum de Cyro et præter alios plurimos vivum cepisse Parmisen Amytis fratrem et tres ejus filios : propter quos postea Amorgen liberatum fuisse, quod etiam ipsi liberati fuissent. (4) Porro Cyrum Amorgæ ope adjutum, Crœso et Sardibus bellum intulisse : et quomodo Œbaræ consilio lignea Persarum simulacra in muro conspecta timorem incolis injecerint, et propter ea ipsa urbs capta sit : et quo pacto ante captam urbem Crœsi filius pro obside datus divino quodam spectro Crœsum decipiente; quomodo dolos nectente Crœso, filius in ejus conspectu interfectus, et mater hanc calamitatem intuita se ipsam ex muro præcipitarit, et mortua sit : quomodo, capta urbe, Crœsus ad Apollinis ædem, quæ erat in urbe, confugerit, et ter in templo vinctus a Cyro, ter arte oculos fallente solutus sit, quamvis templo sigilla apposita essent, eorumque custodia Œbaræ commissa esset : quomodo item illis qui una cum Crœso vincti fuerant, amputata sint capita, ut qui Crœsi liberandi causa proditionem inierint. Narrat etiam, Crœsum in regias ædes adductum vinctumque firmius fuisse : sed quum tonitrua fulminaque irruissent, rursum fuisse solutum : tumque Cyrum vix tandem eum missum fecisse. A quo tempore Cyrus cum aliis humanitatis officiis eum prosequutus sit, tum vero urbem magnam nomine Barenen prope Ecbatana ei donaverit : in qua erant quinque millia equitum, peltatorum autem jaculatorumque et sagittariorum decem millia.

5. Commemorat item quomodo Cyrus Petesacan eunuchum, qui apud ipsum plurimum auctoritate valebat, in Persidem miserit, ut Astyigan a Barcaniis adduceret : nam et ipse et Amytis filia patrem videre cupiebat. Quomodo item Œbaras consilium dederit Petesacæ ut in deserto loco Astyigan relinqueret et fame situque conficeret; id quod factum est. At in somnis scelere patefacto, Petesacas a Cyro puniendus traditur Amyti, identidem illud exposcenti. Illa vero oculos ejus effodit, pellemque detraxit, et cruci deinde affixit. Œbaras autem, timens ne eadem quæ ille pateretur, quamvis Cyrus nihil tale se permissurum plane affirmaret, nihilominus decem dierum inedia ipse sibi mortem conscivit. Astyigas vero magnifice splendideque sepultus est,

Ἀστυίγας δὲ μεγαλοπρεπῶς ἐτάφη· καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ δὲ ἄδρωτος αὐτοῦ διέμεινεν ὁ νεκρός· λέοντες γὰρ αὐτοῦ, φησὶ, μέχρι Πετησάκαν πάλιν ἐλθεῖν καὶ ἀναλαβεῖν ἐφύλαττον τὸν νεκρόν.

6. Κῦρος δὲ στρατεύει ἐπὶ Δέρβικας, Ἀμοραίου βασιλεύοντος αὐτῶν. Καὶ ἐξ ἐνέδρας οἱ Δέρβικες ἱστῶσιν ἐλέφαντας, καὶ τοὺς ἱππεῖς Κύρου τρέπουσι. Καὶ πίπτει καὶ αὐτὸς Κῦρος ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ Ἰνδὸς ἀνὴρ (συνεμάχουν γὰρ Ἰνδοὶ τοῖς Δερβίκεσιν, ἐξ ὧν καὶ τοὺς ἐλέφαντας ἔφερον), οὗτος ὁ Ἰνδὸς πεπτωκότα Κῦρον βάλλει ἀκοντίῳ ὑπὸ τὸ ἰσχίον εἰς τὸν μηρόν· ἐξ οὗ καὶ τελευτᾷ. Τότε δὲ ζῶντα ἀνελόμενοι αὐτὸν οἱ οἰκεῖοι, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ᾗεσαν. Ἀπέθανον δὲ ἐν τῇ μάχῃ καὶ Περσῶν πολλοὶ καὶ Δερβίκων ἴσοι· μύριοι γὰρ καὶ αὐτοί. (7) Ἀμόργης δὲ περὶ Κύρου ἀκούσας σπουδῇ παραγίνεται, ἔχων Σακῶν δισμυρίους ἱππέας. Καὶ πολέμου συῤῥαγέντος Περσῶν καὶ Δερβίκων, νικᾷ κατὰ κράτος ὁ Περσικὸς καὶ Σακῶν στράτος, ἀναιρεῖται δὲ καὶ ὁ τῶν Δερβίκων βασιλεὺς Ἀμοραῖος καὶ αὐτὸς καὶ οἱ δύο παῖδες αὐτοῦ. Ἀπέθανον δὲ Δερβίκων μὲν τρισμύριοι, Περσῶν δὲ ἐνακισχίλιοι. Καὶ προσεχώρησεν ἡ χώρα Κύρῳ.

8. Κῦρος δὲ μέλλων τελευτᾷν Καμβύσην μὲν τὸν πρῶτον υἱὸν βασιλέα καθίστη· Τανυοξάρκην δὲ τὸν νεώτερον ἐπέστησε δεσπότην Βακτρίων [καὶ τῆς χώρας,] καὶ Χοραμνίων καὶ Παρθίων καὶ Καρμανίων, ἀτελεῖς ἔχειν τὰς χώρας διορισάμενος. Τῶν δὲ Σπιτάμα παίδων Σπιτάκην μὲν Δερβίκων ἀπέδειξε σατράπην, Μεγαβέρνην δὲ Βαρκανίων· τῇ μητρὶ δὲ πάντα πείθεσθαι προσέταττε. Καὶ Ἀμόργην φίλον τούτοις τῶν δεξιῶν ἐμβαλλομένων ἐποιεῖτο, καὶ ἀλλήλοις· καὶ τοῖς μὲν ἐμμένουσι ταῖς πρὸς ἀλλήλους εὐνοίαις ἀγαθὰ ηὔχετο, ἐπηρᾶτο δὲ τοῖς χειρῶν ἄρξουσιν ἀδίκων. Ταῦτα εἴπας ἐτελεύτησε τρίτῃ ὕστερον ἀπὸ τοῦ τραύματος ἡμέρᾳ, βασιλεύσας ἔτη λ'. Ἐν οἷς ὁ ια' Κτησίου λόγος τοῦ Κνιδίου.

9. Ἄρχεται δὲ ὁ ιβ' ἀπὸ τῆς Καμβύσου βασιλείας. Οὗτος βασιλεύσας ἀπέστειλε τὸν τοῦ πατρὸς νεκρὸν διὰ Βαγαπάτου τοῦ εὐνούχου εἰς Πέρσας ταφῆναι· καὶ τἆλλα, ὡς ὁ πατὴρ ὥρισεν, διῳκήσατο. Μέγιστον δὲ παρ' αὐτῷ ἠδύνατο Ἀρτασύρας Ὑρκάνιος, τῶν δὲ εὐνούχων Ἰζαβάτης τε καὶ Ἀσπαδάτης καὶ Βαγαπάτης, ὃς καὶ παρὰ τῷ πατρὶ μέγιστος ἦν μετὰ τὸν Πετησάκα θάνατον. Οὗτος στρατεύει ἐπ' Αἴγυπτον, καὶ τῶν Αἰγυπτίων τὸν βασιλέα Ἀμυρταῖον, Κομβάφεως τοῦ εὐνούχου, ὃς ἦν μέγα δυνάμενος παρὰ τῷ Αἰγυπτίων βασιλεῖ, καταπροδόντος τάς τε γεφύρας καὶ τἆλλα τῶν Αἰγυπτίων πράγματα, ἐφ' ᾧ γενέσθαι ὕπαρχος Αἰγύπτου. Καὶ γέγονε· ταῦτα γὰρ αὐτῷ Καμβύσης διὰ Ἰζαβάτου τοῦ Κομβάφεως ἀνεψιοῦ συνέθετο, καὶ αὐτὸς δὲ οἰκειοφώνως ὕστερον. Ζωγρίαν δὲ λαβὼν τὸν Ἀμυρταῖον, οὐδὲν ἄλλο κακὸν εἰργάσατο ἢ ὅτι εἰς Σοῦσα ἀνάσπαστον σὺν ἑξακισχιλίοις Αἰγυπτίοις, οὓς αὐτὸς ᾑρετίσατο, ἐποιήσατο. Καὶ τὴν Αἴγυπτον δὲ πᾶσαν ὑπέταξεν. Ἀπέθανον δὲ ἐν τῇ μάχῃ Αἰγυπτίων μὲν μυριάδες πέντε, Περσῶν δὲ ἑπτακισχίλιοι.

---

quippe in deserto cadaver ejus intactum permanserat, neque a feris erat comesum; leones enim, ut narratur, cadaver ejus, donec Petesacas reversus sustulisset, servaverant.

6. Cyrus autem adversus Derbices expeditionem suscipit, quorum rex erat Amoræus: at Derbices ex insidiis producunt elephantes, ac Cyri equites fugant: ubi ipse Cyrus ex equo cecidit, et quidam Indus (nam Indi Derbicibus in bello opem ferebant: a quibus etiam acceptos elephantes in bellum ducebant): hic igitur Indus Cyrum equo delapsum jaculo vulneravit sub coxa in femore: ex quo vulnere postea mortuus est. Tum vero vivum adhuc familiares sustulerunt et in castra deportarunt. Occisi sunt in pugna illa Persarum permulti, sed totidem ex Derbicibus; nam horum quoque decem millia cecidere. (7) Amorges vero quum audivisset quod Cyro contigerat, festinanter venit, Sacarum equitum viginti millia ducens: et quum Persæ ac Derbices inter se conflixissent, tam strenue Persæ ac Sacæ pugnarunt, ut penes eos victoria fuerit: interfectus præter alios etiam rex Derbicum Amoræus cum duobus filiis. Occubuerunt Derbicum millia triginta, Persarum novem millia. Et subjecta est ea terra Cyro.

8. Cyrus vero jamjam e vita decessurus regem constituit Cambysem, filiorum natu maximum, Tanyoxarcen, filium minorem, dominum præfecit Bactris, Choramniis, Parthis et Carmaniis, immunes eum has regiones tenere stipulatus. Porro ex Spitamæ liberis Spitacen quidem Derbicibus præfecit, Megabernen autem Barcaniis: eosque matri in omnibus obtemperare jussit. Quinetiam illos et mutuo et cum Amorge dexteras in amicitiæ testimonium jungere voluit: et in mutua benevolentia permanentibus fausta precatus est; contra diris devovit qui priores injuriam alteris illaturi essent. Hic dictis Cyrus vita excessit, tertio a vulnere accepto die, quum regnavisset annos triginta. Atque hic finem habet undecimus Ctesiæ Cnidii liber.

9. Liber duodecimus a regno Cambysis incipit. Hic regnum adeptus patris mox corpus per Bagapaten eunuchum in Persidem sepeliendum misit, et alia quemadmodum a patre constituta erant, administravit. Plurimum vero apud ipsum auctoritate valebat Artasyras Hyrcanius, ex eunuchis autem Ixabates et Aspadates et Bagapates, qui etiam apud patrem post mortem Petesacæ plurimum potuerat. Hic adversus Ægyptum et Amyrtæum Ægyptiorum regem exercitum ducit, quum Combapheus eunuchus, qui plurimum apud Ægyptiorum regem poterat, pontes et alias Ægyptiorum res prodidisset, ea scilicet conditione ut ipse Ægypti præfecturam consequeretur: id quod factum est. Ita enim cum eo Cambyses pactus fuerat, primum per Ixabaten Combaphei patruelem, et suis ipse verbis postea. Quum autem Amyrtæum vivum cepisset, nullo alio ipsum detrimento affecit, nisi quod illum in Susa cum sex millibus Ægyptiorum, quos ipse delegerat, relegavit. Et Cambyses universam Ægyptum subegit. Prœlio cæsi sunt Ægyptiorum quinquaginta millia, et Persarum septem millia.

10. Quidam autem magus, cui nomen erat Sphendadates,

10. Μάγος δέ τις Σφενδαδάτης ὄνομα, ἁμαρτήσας καὶ μαστιγωθεὶς ὑπὸ Τανυοξάρκου, ἀφικνεῖται πρὸς Καμβύσην ἐνδιαβάλλων τὸν ἀδελφὸν Τανυοξάρκην ὡς ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ· καὶ σημεῖον ἐδίδου τῆς ἀποστάσεως, ὡς εἰ κληθείη ἐλθεῖν, οὐκ ἂν ἔλθοι. Δηλοῖ τοίνυν ὁ Καμβύσης ἐλθεῖν τὸν ἀδελφόν· ὁ δὲ, χρείας ἄλλης ἀπαιτούσης μένειν, ἀνεβάλετο. Παῤῥησιάζεται ταῖς διαβολαῖς πλέον ὁ μάγος. Ἀμύτις δὲ ἡ μήτηρ τὰ τοῦ μάγου ὡς ἦν ὑπονοοῦσα, ἐνουθέτει Καμβύσην τὸν υἱὸν μὴ πείθεσθαι· ὁ δὲ ὑπεκρίνετο μὴ πείθεσθαι, ἐπείθετο δὲ μάλιστα. Διαπεμψαμένου δὲ τρίτον Καμβύσου πρὸς τὸν ἀδελφὸν, παραγίνεται. Καὶ ἀσπάζεται μὲν αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς, οὐδὲν δὲ ἧττον ἀνελεῖν ἐμελέτα· κρύφα δὲ Ἀμύτιος εἰς πρᾶξιν ἀγαγεῖν τὴν μελέτην ἔσπευδε. καὶ λαμβάνει πέρας ἡ πρᾶξις· ὁ γάρ τοι μάγος βουλῆς τῷ βασιλεῖ κοινωνῶν βουλεύει τοιοῦτον· ὅμοιος ἦν αὐτὸς ὁ μάγος κάρτα τῷ Τανυοξάρκῃ· βουλεύει τοιγαροῦν αὐτὸν μὲν ἐν τῷ φανερῷ, ὡς δῆθεν ἀδελφοῦ βασιλέως κατειπόντα, τὴν κεφαλὴν προστάξαι ἀποτμηθῆναι, ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ ἀναιρεθῆναι Τανυοξάρκην, καὶ τὴν ἐκείνου στολὴν ἀμφιασθῆναι τὸν μάγον, ὥςτε καὶ τῷ ἀμφιάσματι νομίζεσθαι Τανυοξάρκην. Καὶ γίνεται ταῦτα· αἵματι γὰρ ταύρου, ὃ ἐξέπιεν, ἀναιρεῖται Τανυοξάρκης, ἀμφιάζεται δὲ ὁ μάγος καὶ νομίζεται Τανυοξάρκης. Καὶ λανθάνει πάντας ἐπὶ πολὺν χρόνον, πλὴν Ἀρτασύρα καὶ Βαγαπάτου καὶ Ἰζαβάτου· τούτοις γὰρ μόνοις Καμβύσης ἐθάῤῥησε τὴν πρᾶξιν. (11) Λάβυζον δὲ τῶν εὐνούχων τὸν πρῶτον, οἳ ἦσαν Τανυοξάρκεω, προςκαλεσάμενος ὁ Καμβύσης καὶ τοὺς ἄλλους, ὑποδείξας τὸν μάγον ὡς ἐσχημάτιστο καθεζόμενον, « Τοῦτον, » ἔφη, « νομίζετε Τανυοξάρκην; » Ὁ δὲ Λάβυζος, θαυμάσας, « Καὶ τίνα ἄλλον, » ἔφη, « νομιοῦμεν; » τοσοῦτον ἐλάνθανε τῇ ὁμοιότητι ὁ μάγος. Ἐκπέμπεται οὖν εἰς Βακτρίους, καὶ πράττει πάντα ὡς Τανυοξάρκης. Πέντε δὲ ἐνιαυτῶν διελθόντων, μηνύεται ἡ Ἀμύτις τὸ δρᾶμα διὰ Τιβέθεως τοῦ εὐνούχου, ὃν ὁ μάγος τυπτήσας ἐτύγχανε, καὶ αἰτεῖ τὸν Σφενδαδάτην παρὰ Καμβύσου· ὁ δὲ οὐ δίδωσιν. Ἡ δὲ ἐπαρᾶται, καὶ πιοῦσα φάρμακον τελευτᾷ. (12) Θύει ὁ Καμβύσης, καὶ τῶν ἱερείων σφαζομένων αἷμα οὐκ ἀποῤῥεῖ, καὶ ἀθυμεῖ. Καὶ τίκτει αὐτῷ ἡ Ῥωξάνη παιδίον ἀκέφαλον, καὶ πλέον ἀθυμεῖ· καὶ οἱ μάγοι λέγουσιν αὐτῷ τὴν τῶν τεράτων δήλωσιν, ὅτι οὐ καταλείψει τῆς ἀρχῆς διάδοχον. Καὶ ἐφίσταται αὐτῷ ἡ μήτηρ ἐν νυκτὶ ἀπειλοῦσα τῆς μιαιφονίας, καὶ πλέον ἀθυμεῖ. Ἀφικόμενος δὲ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ξέων ξυλάριον μαχαίρᾳ διατριβῆς χάριν, παίει τὸν μηρὸν εἰς τὸν μῦν, καὶ ἑνδεκαταῖος τελευτᾷ, βασιλεύσας δυοῖν δέοντα εἴκοσι.

13. Βαγαπάτης δὲ καὶ Ἀρτασύρας, πρὶν ἢ Καμβύσης τελευτήσει, ἐβουλεύσαντο βασιλεῦσαι τὸν μάγον· καὶ ἐβασίλευσεν ἐκείνου τελευτήσαντος. Λαβὼν δὲ τὸ Καμβύσου σῶμα Ἰζαβάτης ἦγεν εἰς Πέρσας. Τοῦ μάγου δὲ βασιλεύσαντος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τανυοξάρκου, ἧκεν Ἰζαβάτης ἐκ Περσίδος, καὶ κατειπὼν τῇ στρατιᾷ πάντα καὶ θριαμβεύσας τὸν μάγον κατέφυγεν εἰς τὸ ἱερὸν, ἐκεῖθέν τε συλληφθεὶς ἀπετμήθη. (14) Ἐντεῦθεν ἑπτὰ τῶν Περσῶν ἐπίσημοι συνέθεντο ἀλλήλοις κατὰ τοῦ μάγου, Ὀνόφας, Ἰδέρνης, Νορονδαβά-

---

quum fuisset ob delictum verberibus a Tanyoxarce cæsus, accedit ad Cambysem, et apud eum fratrem Tanyoxarcen accusat, ut qui insidias ipsi strueret; argumentum rebellionis affert quod, si vocaretur, non veniret. Cambyses igitur fratrem ad se venire jubet : ille vero aliquo negotio detentus, profectionem distulit. Tunc magus eum audacius criminari. At mater Amytis id quod erat de mago suspicata, Cambysem filium ne fidem ei haberet admonebat; at rex se non credere fingebat : quum tamen maximopere crederet. Quum autem tertium a Cambyse frater esset accersitus, venit : ipsumque frater amplexatus est, quum nihilominus de illo interficiendo cogitaret. Sed studebat atque res exitum habuit inscia Amytide, quem meditabatur. Nam magus consilium cum rege communicans, hunc dolum machinatur. Quum ipse Tanyoxarcæ esset simillimus, consilium regi dat ut ipsi tanquam falso fratris regis accusatori, caput abscindi coram omnibus jubeat . clam autem Tanyoxarcem interfici imperet; deinde vero illius vestem sibi indui magus postulat, ut ex ipso vestitu Tanyoxarces esse judicetur : atque hæc fiunt. Nam hausto sanguine taurino interficitur Tanyoxarces : at magus illius veste induitur, et Tanyoxarces esse existimatur : diuque latet omnes præter Artasyran, Bagapaten et Ixabaten; his enim solis rem Cambyses aperire ausus erat. (11) Cambyses autem Labyzo qui primus erat inter Tanyoxarcæ eunuchos, et aliis ad se vocatis, magum illa veste indutum ostendit sedentem, dixitque, *Hunc esse Tanyoxarcen existimatis?* Labyzus vero miratus, *Quem alium*, dixit *esse putemus?* adeo propter similitudinem magus latebat. Mittitur ergo ad Bactrios, et omnia non secus ac si Tanyoxarces esset, administrat. Post annos vero quinque, Amytis per indicia Tibethei eunuchi, quem magus verberaverat, totam rem comperit petitque Sphendadaten a Cambyse : qui dare noluit : quamobrem illa diras ei imprecata hausto veneno vitam finivit. (12) Contigit deinde ut sacrificante Cambyse, quum victimæ jugularentur, sanguis non flueret : qua ipse ex re dejecto animo erat : eoque magis, quum Roxane puerum capite carentem peperisset : magique ipsi dicerent, hanc prodigiorum significationem esse, nullum regni successorem ab eo relictum iri. Mater etiam noctu illi in somnis apparens, ob cædem perpetratam minabatur : ideoque magis etiam angebatur. Quum autem Babylonem accessisset, et ibi parvum lignum cultro poliens, tempus ut falleret, femoris musculum percussisset : undecimo die mortem obiit, quum duodeviginti annis regnavisset.

(13) Bagapates autem et Artasyras, antequam Cambyses moreretur, consilium inierant regni Mago tradendi, et post ejus mortem regnum detulere. Interea Izabates corpus Cambysis in Persidem portavit : unde veniens dum Magus sub Tanyoxarcæ nomine regno potiretur, de eo apud exercitum omnia professus est, eumque infamavit. Quod quum fecisset, in templum confugit : indeque comprehensus est, et ei caput abscisum. (14) Unde septem inter Persas illu-

της, Μαρδόνιος, Βαρίσσης, Ἀταφέρνης καὶ Δαρεῖος Ὑστάσπεω. Τούτων ἀλλήλοις πίστεις δόντων, προςλαμβάνεται καὶ ὁ Ἀρτασύρας, εἶτα καὶ ὁ Βαγαπάτης, ὃς τὰς κλεῖς πάσας τῶν βασιλείων εἶχε. Καὶ εἰςελθόντες διὰ τοῦ Βαγαπάτου οἱ ἑπτὰ εἰς τὰ βασίλεια εὑρίσκουσι τὸν μάγον παλλακῇ Βαβυλωνίᾳ συγκαθεύδοντα. Ὡς δὲ εἶδεν, ἀνεπήδησε· καὶ μηδὲν εὑρὼν τῶν πολεμικῶν ὀργάνων, (πάντα γὰρ ὁ Βαγαπάτης λάθρα ὑπεξήγαγε,) δίφρον χρύσεον συντρίψας καὶ λαβὼν τὸν πόδα ἐμάχετο, καὶ τέλος κατακεντηθεὶς ὑπὸ τῶν ἑπτὰ ἀπέθανε, βασιλεύσας μῆνας ἑπτά.

15. Βασιλεύει δὲ τῶν ἑπτὰ ὁ Δαρεῖος, τοῦ ἵππου, καθὰ συνέκειτο ἀλλήλοις, πρώτου μηχανῇ τινι καὶ τέχνῃ, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος πρὸς ἀνατολὰς ἐγένετο, χρεμετίσαντος. Ἄγεται τοῖς Πέρσαις ἑορτὴ τῆς μαγοφονίας, καθ' ἣν Σφενδαδάτης ὁ μάγος ἀνήρηται. Δαρεῖος προστάσσει τάφον ἑαυτῷ κατασκευασθῆναι ἐν τῷ δισσῷ ὄρει, καὶ κατασκευάζεται. Ἐπιθυμήσας δὲ ἰδεῖν αὐτὸν ὑπό τε τῶν Χαλδαίων καὶ τῶν γονέων κωλύεται. Οἱ δὲ γονεῖς ἀνελθεῖν βουληθέντες, ἐπεὶ οἱ ἱερεῖς εἶδον [ὄφεις] οἱ ἀνέλκοντες αὐτούς, καὶ ἐφοβήθησαν, καὶ φοβηθέντες ἀφῆκαν τὰ σχοινία, ἔπεσον καὶ ἐτελεύτησαν. Καὶ ἐλυπήθη Δαρεῖος λίαν· καὶ ἀπετμήθησαν αἱ κεφαλαὶ τεσσαράκοντα ὄντων τῶν ἀνελκόντων.

16. Ὅτι ἐπιτάσσει Δαρεῖος Ἀριαράμνῃ τῷ σατράπῃ Καππαδοκίας ἐπὶ Σκύθας διαβῆναι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας αἰχμαλωτίσαι. Ὁ δὲ διαβὰς πεντηκοντόροις λ', ᾐχμαλώτισε· συνέλαβε δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τοῦ Σκυθῶν Μαρσαγέτην, ἐπὶ κακώσει εὑρὼν παρὰ τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ δεδεμένον. (17) Σκυθάρβης δὲ ὁ Σκυθῶν βασιλεὺς ὀργισθεὶς ἔγραψεν ὑβρίζων Δαρεῖον· καὶ ἀντεγράφη αὐτῷ ὁμοίως. Στράτευμα δὲ ἀγείρας Δαρεῖος, ὀγδοήκοντα μυριάδας, καὶ ζεύξας τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Ἴστρον, διέβη ἐπὶ Σκύθας, ὁδὸν ἐλάσας ἡμερῶν ιε'. Καὶ ἀντέπεμπον ἀλλήλοις τόξα. Ἐπικρατέστερον δ' ἦν τὸ τῶν Σκυθῶν· διὸ καὶ φεύγων Δαρεῖος διέβη τὰς γεφυρώσεις, καὶ ἔλυσε σπεύδων πρὶν ἢ τὸ ὅλον διαβῆναι στράτευμα. Καὶ ἀπέθανον ὑπὸ Σκυθάρβεω οἱ καταλειφθέντες ἐν τῇ Εὐρώπῃ μυριάδες ὀκτώ. Δαρεῖος δὲ τὴν γέφυραν διαβὰς Χαλκηδονίων οἰκίας καὶ ἱερὰ ἐνέπρησεν, ἐπεὶ τὰς πρὸς αὐτοῖς γεφύρας ἐμελέτησαν λῦσαι, καὶ ὅτι τὸν βωμόν, ὃν περῶν Δαρεῖος κατέθετο ἐπ' ὀνόματι διαβατηρίου Διός, ἠφάνισαν. (18) Δᾶτις δὲ ἐπανιὼν ἐκ Πόντου καὶ τοῦ Μηδικοῦ στόλου ἡγούμενος ἐπόρθει νήσους καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐν Μαραθῶνι δὲ Μιλτιάδης ὑπαντιάζει, καὶ νικᾷ τοὺς βαρβάρους, καὶ πίπτει καὶ αὐτὸς Δᾶτις· καὶ οὐδὲ τὸ σῶμα Πέρσαις αἰτησαμένοις ἐδόθη. (19) Δαρεῖος δὲ ἐπανελθὼν εἰς Πέρσας καὶ θύσας καὶ ἡμέρας νοσήσας λ' τελευτᾷ, ζήσας μὲν ἔτη οβ', βασιλεύσας δὲ ἔτη λα'. Ἀπέθανε δὲ καὶ Ἀρτασύρας· καὶ ὁ Βαγαπάτης δὲ τὸ σῆμα Δαρείου παρακαθίσας ἔτη ζ' ἐτελεύτησε.

20. Βασιλεύει Ξέρξης ὁ υἱὸς καὶ Ἀρτάπανος ὁ Ἀρ-

---

stres viri una adversus Magum conspiravere, Onophas, Idernes, Norondabates, Mardonius, Barisses, Atapherues et Darius Hystaspis filius. Hi quum inter se fidem dedissent, assumitur etiam Artasyras, prætereaque Bagapates, qui claves omnes regiarum ædium habebat. Illi igitur septem viri Bagapatæ opera in regias ædes ingressi, Magum inveniunt cum pellice Babylonia dormientem. Qui quum illos vidisset, prosilit, et nullo instrumento bellico reperto, (quoniam omnia Bagapates clam subtraxerat,) sedile aureum confregit, ejusque pede arrepto, pugnavit, sed postremo a septem viris confossus occubuit, quum septem menses regnavisset.

15. Regnum adeptus est ex septem illis viris Darius, quum ejus equus (juxta id quod inter eos convenerat) arte quadam adhibita primus sub solis ortum hinnisset. Ceterum quo die Sphendadates magus interfectus est, festum, Magophonia dictum, apud Persas celebratur. Hic Darius sepulcrum sibi exstrui in bicipiti monte jubet, atque id exstruitur: sed quum id videre cuperet, a Chaldæis et a parentibus prohibetur. Quum autem parentes ejus ascendere voluissent, ceciderunt atque interierunt: quum sacerdotes qui illos sursum trahebant, conspicati serpentes, et inde timore correpti, funes laxassent. Quæ res ingentem Dario mœrorem attulit: et illis qui eos traxerant, numero quadraginta, amputata capita sunt.

16. Darius præterea Ariaramnen Cappadociæ satrapam adversus Scythas proficisci, et viros feminasque captivos abducere jubet. Ille autem cum triginta navibus quinquagenûm remorum trajiciens, id exsequutus est. Comprehendit inter alios etiam fratrem regis Scytharum Marsageten, quum eum a suo fratre ob mala illata in vincula conjectum invenisset. (17) At Scytharbes, Scytharum rex, iratus litteras Dario scripsit contumeliosas: et similiter ipsi responsum est. Darius tandem octingentorum millium exercitu coacto, et Bosporo Istroque ponte junctis, adversus Scythas profectus est, quindecim dierum itinere progressus. Sibique mutuo tela miserunt. Sed quum Scythici validiores essent, Darius fugiens pontes transivit, atque festinanter dissolvit antequam totus transiisset exercitus: quare Scytharbes octoginta hominum millia in Europa relicta interfecit. Darius vero, quum pontem pertransisset, domus templaque Chalcedonensium combussit; quoniam pontes, qui apud ipsos erant, dissolvere tentaverant, et aram, quam Darius transiens in honorem Jovis Diabaterii statuerat, everterant. (18) Datis autem ex Ponto reversus et Medicum exercitum ducens, insulas Græciamque populabatur: sed apud Marathonem Miltiades ei occurrit barbarosque vincit: et ipse quoque Datis occumbit, et ne cadaver quidem ejus Persis expetentibus traditum est. (19) Darius autem ad Persas reversus est, ubi celebratis sacrificiis post morbum triginta dierum vitam finivit, quum annos septuaginta duos vixisset, et annos unum et triginta regnavisset. Obiit etiam Artasyras. Bagabates autem, quum septem annos sepulcro Darii assedisset, mortuus est.

20. Regnum deinde adeptus est *Xerxes* filius ejus, apud quem Artapanus Artasyræ filius maximam obtinuit aucto-

τασύρα παῖς γίνεται δυνατὸς παρ' αὐτῷ, ὡς ὁ πατὴρ παρὰ τῷ πατρὶ, καὶ Μαρδόνιος ὁ παλαιός· εὐνούχων δὲ μέγιστον ἠδύνατο Νατάκας. Γαμεῖ δὲ Ξέρξης Ὀνόφα θυγατέρα Ἄμηστριν, καὶ γίνεται αὐτῷ παῖς Δαρειαῖος· καὶ ἕτερος μετὰ δύο ἔτη Ὑστάσπης, καὶ ἔτι Ἀρτοξέρξης, καὶ θυγατέρες δύο, ὧν ἡ μὲν Ἀμύτις κατὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς μάμμης, ἡ δὲ Ῥοδογούνη. (21) Ὁ δὲ δὴ Ξέρξης στρατεύει ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι τε Χαλκηδόνιοι λῦσαι τὴν γέφυραν, ὡς ἤδη εἴρηται, ἐπειράθησαν, καὶ ὅτι τὸν βωμὸν ὃν ἔστησε Δαρεῖος καθεῖλον, καὶ ὅτι Δᾶτιν Ἀθηναῖοι ἀνεῖλον καὶ οὐδὲ τὸν νεκρὸν ἔδοσαν. Πρότερον δὲ εἰς Βαβυλῶνα ἀφίκετο, καὶ ἰδεῖν ἐπεθύμησε τὸν Βελιτανᾶ τάφον, καὶ εἶδε διὰ Μαρδονίου, καὶ τὴν πύελον ἐλαίου οὐκ ἴσχυσεν, ὥσπερ καὶ ἐγέγραπτο, πληρῶσαι. (22) Ἐξελαύνει Ξέρξης εἰς Ἐκβάτανα, καὶ ἀγγέλλεται αὐτῷ ἀπόστασις Βαβυλωνίων καὶ Ζωπύρου τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν ὑπὸ σφῶν ἀναίρεσις. Οὕτω καὶ περὶ τούτων φησὶ Κτησίας, καὶ οὐχ ὡς Ἡρόδοτος· ἃ δὲ περὶ Ζωπύρου ἐκεῖνος λέγει, πλὴν ὅτι ἡμίονος αὐτῷ ἔτεκεν, ἐπεὶ τά γε ἄλλα Μεγάβυζον οὗτος λέγει διαπράξασθαι, ὃς ἦν γαμβρὸς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἀμύτι τοῦ Ξέρξου. Οὕτω μὲν ἥλω διὰ τοῦ Μεγαβύζου Βαβυλών. Δίδωσι δὲ αὐτῷ Ξέρξης ἄλλα τε πολλὰ καὶ μύλην χρυσῆν ἓξ ἕλκουσαν τάλαντα· ὃ τιμιώτατον τῶν βασιλικῶν δώρων παρὰ Πέρσαις ἐστί. (23) Ξέρξης δὲ συναγείρας στρατιὰν Περσικὴν, ἄνευ τῶν ἁρμάτων, ὀγδοήκοντα μυριάδας, καὶ τριήρεις χιλίας, ἤλαυνεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ζευγνὺς τὴν Ἄβυδον. Δημάρατος δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος παρεγένετο ἤδη πρῶτον, καὶ συνῆν αὐτῷ ἐν τῇ διαβάσει, καὶ ἀπεῖργε τῆς εἰς Λακεδαίμονα ἐφόδου. Ξέρξης δὲ προςβάλλει ἐν Θερμοπύλαις Λεωνίδᾳ τῷ στρατηγῷ τῶν Λακεδαιμονίων δι' Ἀρταπάνου, ἔχοντος μυρίους· καὶ κατεκόπη τὸ Περσικὸν πλῆθος, τῶν Λακεδαιμονίων δύο ἢ τριῶν ἀναιρεθέντων. Εἶτα προςβαλεῖν κελεύει μετὰ δισμυρίων· καὶ ἧττα γίνεται κἀκείνων. Εἶτα μαστιγοῦνται ἐπὶ τῷ πολεμεῖν, καὶ μαστιγούμενοι ἔτι ἡττῶντο. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ κελεύει μάχεσθαι μετὰ πεντακισμυρίων· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν ἤνυεν, ἔλυσε τότε τὸν πόλεμον. (24) Θώραξ δὲ ὁ Θεσσαλὸς καὶ Τραχινίων οἱ δυνατοὶ, Καλλιάδης καὶ Τιμαφέρνης, παρῆσαν στρατιὰν ἔχοντες. Καλέσας δὲ Ξέρξης τούτους τε καὶ τὸν Δημάρατον καὶ τὸν Ἡγίαν τὸν Ἐφέσιον, ἔμαθεν ὡς οὐκ ἂν ἡττηθεῖεν Λακεδαιμόνιοι, εἰ μὴ κυκλωθείησαν. Ἡγουμένων δὲ τῶν δύο Τραχινίων διὰ δυςβάτου στρατὸς Περσικὸς διελήλυθε, μυριάδες τέσσαρες καὶ κατὰ νώτου γίνονται τῶν Λακεδαιμονίων· καὶ κυκλωθέντες ἀπέθανον μαχόμενοι ἀνδρείως ἅπαντες. (25) Ξέρξης δὲ πάλιν στράτευμα πέμπει κατὰ Πλαταιέων, μυριάδας ιβ', ἡγούμενον αὐτοῖς Μαρδόνιον ἐπιστήσας. Θηβαῖοι δ' ἦσαν οἱ κατὰ Πλαταιέων τὸν Ξέρξην κινοῦντες. Ἀντιστρατεύει δὲ Παυσανίας ὁ Λακεδαιμόνιος, τριακοσίους μὲν ἔχων Σπαρτιήτας, χιλίους δὲ τῶν περιοίκων, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πόλεων χιλιάδας ἕξ· καὶ νικᾶται κατὰ κράτος ἡ Περσικὴ στρατιὰ, καὶ φεύγει τραυματισθεὶς καὶ Μαρδόνιος. Οὗτος ὁ Μαρδόνιος πέμ-

---

ritatem, quemadmodum ejus pater apud patrem regis obtinuerat, itemque Mardonius antiquus. Ex eunuchis autem plurimum apud eum poterat Natacas. Uxorem Xerxes ducit Onophæ filiam Amestrin, ex qua filium suscipit Dariæum: et post biennium, alterum, Hystaspem nomine: et præterea Artoxerxem: duasque filias, quarum una Amytis nomine aviæ vocatur, altera Rhodogune. (21) Xerxes adversus Græcos expeditionem suscepit, quod Chalcedonenses pontem solvere conati essent, quemadmodum jam dictum est, et aram a Dario erectam diruissent; quodque Datin Athenienses interfecissent, neque cadaver ejus dare voluissent. Sed ante hæc Babylonem profectus est: et Belitanæ videre sepulcrum exoptavit: viditque opera Mardonii adjutus: et loculum olei non potuit, quemadmodum scriptum erat, implere. (22) Inde Ecbatana profecto, defecisse Babylonios, et Zopyrum ducem suum interfecisse nunciatur. In hunc modum de his loquitur Ctesias, non quemadmodum Herodotus: nam quæcunque hic de Zopyro, nisi quod mula ipsi peperit, ille a Megabyzo facta scribit, qui Xerxis gener erat, quum filiam ejus Amytin uxorem duxisset. Ita Babylon capta est per Megabyzum: cui Xerxes, præter alia multa, molam auream sex talentorum pondo donavit, quod apud Persas omnium regiorum munerum est pretiosissimum. (23) Xerxes autem, Persico exercitu coacto, qui ex millibus octingentis constabat, præter currus, instructis etiam mille triremibus, in Græciam copias duxit, quum Abydum ponte junxisset. Ad eum Demaratus Lacedæmonius tum primum accessit, et cum illo trajecit, eumque ab invadenda Lacedæmone prohibuit. Xerxes porro per Artapanum decem millia ducentem, apud Thermopylas cum Leonida Lacedæmoniorum duce prœlium iniit, in quo magna Persarum cæsa est multitudo, Lacedæmoniis tantummodo duobus aut tribus interfectis. Postea viginti millia in aciem educi jubet: qui et ipsi superantur. Dein flagellorum verberibus milites ad pugnandum excitantur; sed quum vel sic victi fuissent, quinquaginta millia postridie jubet educi: et quum nihil proficeret, a prœliando tunc quidem destitit. (24) Sed Thorax Thessalus et Trachiniensium optimates Calliades et Timaphernes cum exercitu aderant: quos Xerxes quum vocasset, unaque Demaratum et Hegiam Ephesium, Lacedæmonios nulla ratione vinci posse, nisi circumdarentur, intellexit. Persarum itaque quadraginta millia, duobus illis Trachiniensibus ducibus per invia transgressis, Lacedæmonios a tergo adoriuntur: qui circumdati, omnes ad unum fortiter pugnantes occubuerunt. (25) Rursus Xerxes adversus Platæenses exercitum centum et viginti millium mittit, et Mardonium ejus ducem constituit: qui autem Xerxem in Platæenses concitabant, erant Thebani. Mardonio occurrit Pausanias Lacedæmonius, trecentos Spartanos et mille accolas, ex aliisque urbibus sex millia secum ducens. Ac devicto prorsus exercitu Persarum, vel ipse Mardonius vulneratus aufugit. Idem Mardonius quum a Xerxe ad diripiendam Apollinis ædem missus esset, ingruente (inquit) ingenti grandine oppressus moritur: quæ res Xerxi

κεται συλῆσαι τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν παρὰ Ξέρξου· κἀκεῖ, φησὶ, θνήσκει, χαλάζης ἐπιπεσούσης παχείας· ἐφ' ᾧ λίαν Ξέρξης ἐλυπήθη. (26) Ξέρξης δὲ ἐπ' αὐτὰς Ἀθήνας ἐλαύνει· καὶ Ἀθηναῖοι πληρώσαντες ἑκατὸν δέκα τριήρεις, φεύγουσιν εἰς Σαλαμῖνα. Καὶ Ξέρξης τὴν πόλιν κενὴν αἱρεῖ καὶ ἐμπίπρησι, πλὴν τῆς ἀκροπόλεως· ἐν αὐτῇ γὰρ ἔτι τινὲς ὑπολειφθέντες ἐμάχοντο· τέλος κἀκείνων νυκτὶ φυγόντων, κἀκείνην συνέφλεξαν. Ὁ δὲ Ξέρξης αὐτόθεν ἐλθὼν ἐπὶ στεινότατον τῆς Ἀττικῆς (Ἡράκλειον καλεῖται), ἐχώννυε χῶμα ἐπὶ Σαλαμῖνα, πεζῇ ἐπ' αὐτὴν διαβῆναι διανοούμενος. Βουλῇ δὲ Θεμιστοκλέους Ἀθηναίου καὶ Ἀριστείδου τοξόται μὲν ἀπὸ Κρήτης προςκαλοῦνται καὶ παραγίνονται· εἶτα ναυμαχία Περσῶν καὶ Ἑλλήνων γίνεται, Περσῶν μὲν ναῦς ἐχόντων ὑπὲρ τὰς χιλίας, στρατηγοῦντος αὐτοῖς Ὀνόφα, Ἑλλήνων δὲ ἑπτακοσίας. Καὶ νικῶσιν Ἕλληνες, καὶ διαφθείρονται Περσικαὶ πεντακόσιαι νῆες, καὶ φεύγει Ξέρξης, βουλῇ πάλιν καὶ τέχνῃ Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἁπάσαις μάχαις ἀπέθανον Περσῶν ιϛ' μυριάδες. (27) Ξέρξης δὲ περάσας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἀπελαύνων εἰς Σάρδεις, ἔπεμπε Μεγάβυζον τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν συλῆσαι· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος παρῃτεῖτο, ἀποστέλλεται Ματάκας ὁ εὐνοῦχος, ὕβρεις τε φέρων τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ πάντα συλήσων· καὶ δὴ οὕτω ποιήσας πρὸς Ξέρξην ὑπέστρεφεν.

28. Ξέρξης ἀπὸ Βαβυλῶνος εἰς Πέρσας παραγίνεται, καὶ Μεγάβυζος κατὰ τῆς γυναικὸς τῆς ἰδίας Ἀμύτιος (ἣ θυγάτηρ, ὡς προείρηται, Ξέρξου ἐτύγχανεν), ὡς μεμοιχευμένης, λόγους ἐκίνει. Καὶ ἐπιτιμᾶται Ἄμυτις λόγοις ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ ὑπισχνεῖται σωφρονεῖν.

29. Ἀρτάπανος δὲ μέγα παρὰ Ξέρξῃ δυνάμενος, μετ' Ἀσπαμίτρου τοῦ εὐνούχου καὶ αὐτοῦ μέγα δυναμένου, βουλεύονται ἀνελεῖν Ξέρξην, καὶ ἀναιροῦσι, καὶ πείθουσιν Ἀρτοξέρξην τὸν υἱὸν ὡς Δαρειαῖος αὐτὸν ὁ ἕτερος παῖς ἀνεῖλε. Καὶ παραγίνεται Δαρειαῖος ἀγόμενος ὑπὸ Ἀρταπάνου εἰς τὴν οἰκίαν Ἀρτοξέρξου, πολλὰ βοῶν καὶ ἀπαρνούμενος ὡς οὐκ εἴη φονεὺς τοῦ πατρός· καὶ ἀποθνήσκει.

30. Καὶ βασιλεύει Ἀρτοξέρξης, σπουδῇ Ἀρταπάνου· καὶ ἐπιβουλεύεται πάλιν ὑπ' αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει κοινωνὸν τῆς βουλῆς Ἀρτάπανος Μεγάβυζον ἤδη λελυπημένον ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ Ἀμύτι διὰ τὴν τῆς μοιχείας ὑπόληψιν· καὶ ὅρκοις ἀλλήλους ἀσφαλίζονται. Ἀλλὰ μηνύει πάντα Μεγάβυζος, καὶ ἀναιρεῖται Ἀρτάπανος ᾧ τρόπῳ ἔμελλεν ἀναιρεῖν Ἀρτοξέρξην· καὶ γίνεται πάντα δῆλα τὰ εἰργασμένα ἐπὶ Ξέρξῃ καὶ Δαρειαίῳ, καὶ ἀπόλλυται πικρῷ καὶ κακίστῳ θανάτῳ Ἀσπαμίτρης, ὃς ἦν κοινωνὸς ἐπὶ τοῖς φόνοις Ξέρξου καὶ Δαρειαίου· σκαφεύεται γὰρ, καὶ οὕτως ἀναιρεῖται. Μάχη δὲ γίνεται μετὰ τὸν θάνατον Ἀρταπάνου τῶν τε συνωμοτῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων Περσῶν, καὶ πίπτουσιν ἐν τῇ μάχῃ οἱ τρεῖς τοῦ Ἀρταπάνου υἱοί· τραυματίζεται δὲ καὶ Μεγάβυζος ἰσχυρῶς· καὶ θρηνεῖ Ἀρτοξέρξης καὶ ἡ Ἄμυτις καὶ ἡ Ῥοδογούνη, καὶ ἡ μήτηρ αὐτῶν Ἀμῆστρις, καὶ μόλις πολλῇ ἐπιμελείᾳ περισώζεται Ἀπολλωνίδου ἰατροῦ τοῦ Κῴου.

31. Ἀφίσταται Ἀρτοξέρξου Βάκτρα καὶ ὁ σατρά-

---

maximum mœrorem attulit. (26) Xerxes vero cum suis copiis Athenas proficiscitur : et quum Athenienses armatis centum et decem triremibus ad Salaminem fugissent, urbem vacuam capit, quam incendit, præter arcem. In ea enim relicti aliqui pugnabant : tandemque quum etiam hi noctu fugissent, arcem quoque exusserunt. Xerxes autem quum inde ad angustissimum, minimo intervallo a Salamine insula separatum Atticæ locum, Heracleum appellatum, venisset, aggerem Salaminem versus ducere cœpit, pedestri itinere ad eam transire cogitans. Sed consilio Themistoclis Atheniensis et Aristidis, sagittarii ex Creta accersuntur, ac veniunt. Deinde pugna navalis Persis et Græcis committitur. Persæ naves habebant plus quam mille, ducemque Onophan : Græcis erant septingentæ. Vincunt Græci et quingentas naves Persarum pessumdant : et fugit Xerxes consilio rursus et arte Aristidis atque Themistoclis. In reliquis vero omnibus prœliis ceciderunt Persarum centum et viginti millia. (27) At Xerxes, quum in Asiam trajecisset, et Sardes proficisceretur, misit Megabyzum ut templum Delphicum diriperet : illoque id suscipere recusante, Matacas eunuchus injuriam Apollini illaturus omniaque direpturus mittitur. Is confectis ita rebus ad Xerxem reversus est.

28. Xerxes ex Babylone ad Persas (*in Persidem*) proficiscitur. Megabyzus vero suam uxorem Amytin (quæ filia Xerxis erat, quemadmodum jam dictum est) adulterii insimulat : quam ob rem Amytis a patre acriter reprehenditur; at illa spondet se castam.

29. Verum Artapanus, qui plurimum apud Xerxem auctoritate valebat, cum Aspamitre eunucho, qui et ipse plurimum apud eum poterat de Xerxe interficiendo consilium agitat : idque perpetrant, et Artoxerxi filio persuadent ab altero filio Dariæo patrem suum necatum esse : adduciturque Dariæus ab Artapano in domum Artoxerxis, cum ingenti clamore se parricidam esse negans : atque capite plectitur.

30. Artoxerxes igitur Artapani opera regno potitur. Sed idem Artapanus vitæ ejus insidiatur, sociumque consilii Megabyzum assumit, qui jam propter Amytin uxorem adulterii suspectam mœrore affectus erat. Fidemque mutuo datam jurejurando confirmant. Sed re tota Megabyzi indicio prodita, Artapanus interimitur eo modo, quo ipse Artoxerxem interimere voluerat : et quæ in Xerxem et Dariæum perpetrata fuerant, omnia patefiunt. Aspamitres quoque, qui cædis Xerxis et Dariæi conscius fuerat, acerbissimo genere mortis, adhibitis scilicet per scapham tormentis, plectitur. At post Artapani mortem, eorum qui cum illo conjurarant, et Persarum aliorum pugna oritur, in qua cadunt tres Artapani filii et graviter Megabyzus vulneratur. Quem casum Artoxerxes itemque Amytis et Rhodogune ac ipsorum mater Amestris ingenti luctu prosecuti sunt : tandem tamen, etsi ægre admodum, Apollonidæ medici Coi insigni diligentia servatus est.

της, ἄλλος Ἀρτάπανος· καὶ γίνεται μάχη ἰσοπαλής· καὶ γίνεται πάλιν ἐκ δευτέρου, καὶ ἀνέμου κατὰ πρόσωπον Βακτρίων πνεύσαντος, νικᾷ Ἀρτοξέρξης, καὶ προσχωρεῖ αὐτῷ πᾶσα Βακτρία.

32. Ἀφίσταται Αἴγυπτος, Ἰνάρου Λιβύου ἀνδρὸς καὶ ἑτέρου Αἰγυπτίου τὴν ἀπόστασιν μελετήσαντος, καὶ εὐτρεπίζεται τὰ πρὸς πόλεμον· πέμπουσι καὶ Ἀθηναῖοι, αἰτησαμένου αὐτοῦ, τεσσαράκοντα νῆας. Καὶ μελετᾷ αὐτὸς Ἀρτοξέρξης ἐκστρατεῦσαι, καὶ τῶν φίλων οὐ συμβουλευόντων, πέμπει Ἀχαιμενίδην τὸν ἀδελφὸν, τεσσαράκοντα μὲν μυριάδας ἐπαγόμενον στράτευμα πεζικὸν, νῆας δὲ π'. Συμβάλλει πόλεμον Ἴναρος πρὸς Ἀχαιμενίδην, καὶ νικῶσιν Αἰγύπτιοι, καὶ βάλλεται Ἀχαιμενίδης ὑπὸ Ἰνάρου, καὶ θνήσκει· καὶ ἀποπέμπεται ὁ νεκρὸς αὐτοῦ εἰς Ἀρτοξέρξην. Ἐνίκησεν Ἴναρος καὶ κατὰ θάλασσαν, Χαριτιμίδου εὐδοκιμήσαντος, ὃς τῶν ἐξ Ἀθηνῶν τεσσαράκοντα νηῶν ἐχρημάτιζε ναύαρχος· καὶ ν' Περσῶν νῆες, αἱ μὲν εἴκοσιν αὐτοῖς ἀνδράσιν ἐλήφθησαν, αἱ δὲ λ' διεφθάρησαν. (33) Εἶτα πέμπεται κατὰ Ἰνάρου Μεγάβυζος, ἐπαγόμενος ἄλλο στράτευμα πρὸς τῷ ὑπολειφθέντι, μυριάδας εἴκοσι, καὶ νῆας τ', καὶ ἐπιστάτην αὐτοῖς Ὀρίσκον, ὡς εἶναι χωρὶς τῶν νεῶν τὸ ἄλλο πλῆθος ν' μυριάδας· Ἀχαιμενίδης γὰρ ὅτε ἔπεσε, δέκα μυριάδες αὐτῷ, ἐξ ὧν ἦγε μ', συνδιεφθάρησαν. Γίνεται οὖν μάχη κρατερὰ, καὶ πίπτουσιν ἀμφοτέρωθεν πολλοὶ, πλείους δὲ Αἰγύπτιοι. Καὶ βάλλει Μεγάβυζος εἰς τὸν μηρὸν Ἴναρον, καὶ τρέπεται· καὶ νικῶσι Πέρσαι κατὰ κράτος. Φεύγει δὲ πρὸς τὴν Βύβλον Ἴναρος (πόλις ἰσχυρὰ ἐν Αἰγύπτῳ αὕτη), καὶ οἱ Ἕλληνες δὲ μετ' αὐτοῦ, ὅσοι μὴ ἐν τῇ μάχῃ καὶ μετὰ Χαριτιμίδου ἀπέθανον. (34) Προσχωρεῖ δὲ Αἴγυπτος πλὴν Βύβλου πρὸς Μεγάβυζον. Ἐπεὶ δὲ ἐκείνη ἀνάλωτος ἐδόκει, σπένδεται πρὸς Ἴναρον καὶ τοὺς Ἕλληνας, ἑξακισχιλίους ὄντας καὶ ἔτι πρὸς, ὁ Μεγάβυζος, ἐφ' ᾧ μηδὲν κακὸν παρὰ βασιλέως λαβεῖν, καὶ τοὺς Ἕλληνας, ὅτε βούλοιντο, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐπανελθεῖν. (35) Καθίστησι δὲ τῆς Αἰγύπτου σατράπην Σαρσάμαν· καὶ λαβὼν Ἴναρον καὶ τοὺς Ἕλληνας παραγίνεται πρὸς Ξέρξην (imo Ἀρτοξέρξην), καὶ εὑρίσκει λίαν κατὰ Ἰνάρου τεθυμωμένον, ὅτι τὸν ἀδελφὸν Ἀχαιμενίδην ἀπεκτονὼς εἴη. Διηγεῖται τὰ γεγονότα Μεγάβυζος, καὶ ὡς πίστεις δοὺς Ἰνάρῳ καὶ τοῖς Ἕλλησι, Βύβλον εἰλήφει· καὶ ἐξαιτεῖται λιπαρῶς βασιλέα περὶ τῆς αὐτῶν σωτηρίας, καὶ λαμβάνει, καὶ ἐξάγεται τέλος τῇ στρατιᾷ ὡς Ἴναρος καὶ οἱ Ἕλληνες οὐδὲν κακὸν πείσονται. (36) Ἄμυτις δὲ ὑπὲρ τοῦ παιδὸς Ἀχαιμενίδου δεινὰ ἐποιεῖτο, εἰ μὴ τιμωρήσαιτο Ἴναρον καὶ τοὺς Ἕλληνας· καὶ αἰτεῖται ταῦτα βασιλεῖ· ὁ δὲ οὐκ ἐνδίδωσιν· εἶτα Μεγαβύζῳ· ὁ δὲ ἀποπέμπεται. Εἶτα ἐπεὶ διώχλει τὸν υἱὸν, κατειργάσατο, καὶ πέντε παρελθόντων ἐτῶν λαμβάνει τὸν Ἴναρον παρὰ βασιλέως καὶ τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ἀνεσταύρωσε μὲν ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς· πεντήκοντα δὲ Ἑλλήνων, ὅσους λαβεῖν ἴσχυσε, τούτων ἔτεμε τὰς κεφαλάς. (37) Καὶ ἐλυπήθη λύπην σφοδρὰν Μεγάβυζος, καὶ ἐπένθησε, καὶ ᾐτήσατο ἐπὶ Συρίαν τὴν ἑαυτοῦ

---

31. Desciscunt ab Artoxerxe Bactra et satrapa, cui item nomen Artapani. Ac primum pugnatur æquo utrinque Marte; deinde vero, commissa iterum pugna, quum ventus spiraret in faciem Bactrianorum, vincit Artoxerxes, totaque Bactria in ditionem ejus concedit.

32. Deficit etiam Ægyptus, Inaro, Libyum regulo, et Ægyptio quodam defectionis auctoribus: omniaque ad bellum necessaria parantur. Athenienses quoque Inaro petenti quadraginta naves mittunt: et ipsemet Artoxerxes exercitum educere cogitat; sed, non ita consulentibus amicis, mittit Achæmenidem fratrem cum quadringentis millibus peditum et navibus octoginta. Confligit Inarus cum Achæmenide Ægyptiique vincunt: atque Achæmenides quum ab Inaro vulnus accepisset, moritur, ejusque cadaver ad Artoxerxem mittitur. Idem Inarus mari victor evadit, Charitimide magnum inde nomen consecuto, qui quadraginta navium Athenis missarum navarchus erat. Persæ amiserunt naves quinquaginta, quarum viginti cum ipsis hominibus captæ, reliquæ triginta pessum datæ. (33) Deinde adversus Inarum mittitur Megabyzus, præter exercitum qui reliquus fuerat, alium ducens, qui ex ducentis hominum millibus constabat, navibus autem trecentis, quibus Horiscus præerat: adeo ut præter naves reliqua multitudo quingentorum millium esset. Nam quum cecidit Achæmenides, centum millia ex quadringentis quæ duxerat millibus una cæsa fuere. Pugnatur acriter, et utrinque multi, sed plures ex Ægyptiis, cadunt. Tandem Megabyzus Inarum in femore vulnerat fugatque; et viribus fortiores facti Persæ vincunt. Inarus vero fugiens Byblum se recepit (hæc est munita urbs in Ægypto), et cum eo Græci, quicunque in prœlio et cum Charitimide cæsi non fuerant. (34) Ægyptus præter Byblum partes Megabyzi sequitur: et quoniam Byblus expugnari non posse videbatur, Megabyzus cum Inaro et Græcis, quorum erant sex millia et amplius, fide data paciscitur, nullam eos a rege injuriam accepturos, et Græcos domum quum liberet reversuros. (35) Quum igitur Sarsamen Ægypti præfectum constituisset, una cum Inaro et Græcis ad Artoxerxem proficiscitur: eumque invenit iratum Inaro vehementer, quoniam is fratrem Achæmenidem interfecerat. Megabyzus quæ gesta fuerunt narrat, et quomodo fide Inaro Græcisque data Byblum ceperit: atque pœnam illorum pertinaciter deprecatus, efficitur voti compos. Tandemque ad exercitum defertur Inarum et Græcos nihil detrimenti passuros. (36) Verum enimvero Amytis (*Amestris*) vicem interemti filii Achæmenidis dolens, indignam rem fore arbitrabatur, nisi Inarus et Græci pœnas sibi darent, atque adeo illos a rege exposcit: sed is non cedit. Tum idem poscit a Megabyzo, verum hic re infecta eam a se dimittit. Tandem tamen illa quum instando molesta esset, rem impetravit, et quinque post annis Inarum pariter ac Græcos a rege accepit. Atque hunc quidem tribus crucibus suffixit: de Græcis autem quinquaginta (nam tot capere potuit) capita amputari curavit. (37) At Megabyzus magno dolore et luctu affectus petiit ut sibi

χώραν ἀπιέναι· ἐνταῦθα λάθρᾳ καὶ τοὺς ἄλλους τῶν Ἑλλήνων προέπεμπε. Καὶ ἀπῄει, καὶ ἀπέστη βασιλέως, καὶ ἀθροίζει μεγάλην δύναμιν, ἄχρι πεντεκαίδεκα μυριάδων χωρὶς τῶν ἱππέων [καὶ τῶν πεζῶν]. Καὶ πέμπεται Οὔσιρις κατ' αὐτοῦ σὺν εἴκοσι μυριάσι, καὶ συνάπτεται πόλεμος, καὶ βάλλουσιν ἀλλήλους Μεγάβυζος καὶ Οὔσιρις, ὁ μὲν ἀκοντίῳ, καὶ τυγχάνει Μεγαβύζου εἰς τὸν μηρὸν καὶ τιτρώσκει ἄχρι δακτύλων δύο, ὁ δὲ ὡςαύτως ἀκοντίῳ τὸν τοῦ Οὐσίριος μηρόν· εἶτα βάλλει εἰς τὸν ὦμον, κἀκεῖνος πίπτει ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ περισχὼν Μεγάβυζος προστάσσει ἀναλαβεῖν καὶ περισῶσαι. Ἔπιπτον δὲ πολλοὶ τῶν Περσῶν, καὶ ἐμάχοντο ἀνδρείως οἱ τοῦ Μεγαβύζου παῖδες Ζώπυρος καὶ Ἀρτύφιος, καὶ νίκη γίνεται Μεγαβύζῳ κραταιά. Περιποιεῖται Οὔσιριν ἐπιμελῶς, καὶ ἀποπέμπει τοῦτο αἰτησάμενον πρὸς Ἀρτοξέρξην. (38) Πέμπεται δὲ κατ' αὐτοῦ ἑτέρα στρατιά, καὶ Μενοστάτης ὁ τοῦ Ἀρταρίου παῖς· ὁ δὲ Ἀρτάριος σατράπης μὲν ἦν Βαβυλῶνος, Ἀρτοξέρξου δὲ ἀδελφός. Καὶ συμβάλλουσιν ἀλλήλοις, καὶ φεύγει ἡ Περσικὴ στρατιά, καὶ Μενοστάτης βάλλεται εἰς τὸν ὦμον ὑπὸ Μεγαβύζου, εἶτα εἰς τὴν κεφαλὴν τοξεύεται οὐ καιρίαν· φεύγει δὲ ὅμως αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, καὶ νίκη λαμπρὰ γίνεται Μεγαβύζῳ. Ἀρτάριος δὲ πέμπει πρὸς Μεγάβυζον, καὶ παραινεῖ σπείσασθαι βασιλεῖ. (39) Ὁ δὲ δηλοῖ σπείσασθαι μὲν βούλεσθαι καὶ αὐτόν, οὐ μέντοι παραγενέσθαι πρὸς βασιλέα, ἀλλ' ἐφ' ᾧ μένειν ἐν τῇ ἑαυτοῦ. Ἀπαγγέλλεται ταῦτα βασιλεῖ, καὶ συμβουλεύουσιν Ἀρτοξάρης τε ὁ Παφλαγὼν εὐνοῦχος, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀμῆστρις, σπουδῇ σπείσασθαι. Πέμπεται οὖν Ἀρτάριός τε αὐτὸς καὶ Ἄμυτις ἡ γυνὴ καὶ Ἀρτοξάρης, ἐτῶν ἤδη ὢν εἴκοσι, καὶ Πετήσας ὁ Οὐσίριος καὶ Σπιτάμα πατήρ. Πολλοῖς οὖν ὅρκοις καὶ λόγοις πληροφορήσαντες Μεγάβυζον μόλις ὅμως πείθουσι πρὸς βασιλέα παραγενέσθαι· καὶ βασιλεὺς τέλος ἔπεμπε παραγενομένῳ συγγνώμην ἔχειν τῶν ἡμαρτημένων. (40) Ἐξέρχεται βασιλεὺς ἐπὶ θήραν, καὶ λέων ἐπέρχεται αὐτῷ· μετεώρου δὲ φερομένου τοῦ θηρίου, βάλλει ἀκοντίῳ Μεγάβυζος, καὶ ἀναιρεῖ· καὶ ὀργίζεται Ἀρτοξέρξης ὅτι πρὶν ἢ αὐτὸς τύχῃ Μεγάβυζος ἔβαλε· καὶ προστάσσει τὴν κεφαλὴν τὸν Μεγάβυζον ἀποτμηθῆναι. Ἀμήστριος δὲ καὶ Ἀμύτιος καὶ τῶν ἄλλων τῇ παραιτήσει τοῦ μὲν θανάτου ῥύεται, ἀνάσπαστος δὲ γίνεται εἰς τὴν Ἐρυθρὰν ἔν τινι πόλει, ὀνόματι Κύρται. Ἐξορίζεται δὲ καὶ Ἀρτοξάρης ὁ εὐνοῦχος εἰς Ἀρμενίαν, ὅτι πολλάκις ὑπὲρ Μεγαβύζου βασιλεῖ ἐπαῤῥησιάσατο. (41) Ὁ δὲ Μεγάβυζος πέντε διατρίψας ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἔτη, ἀποδιδράσκει, ὑποκριθεὶς τὸν πισάγαν· πισάγας δὲ λέγεται παρὰ Πέρσαις ὁ λεπρός, καὶ ἔστι πᾶσιν ἀπρόσιτος. Ἀποδρὰς οὖν παραγίνεται πρὸς Ἄμυτιν καὶ τὸν οἶκον, καὶ μόλις ἐπιγινώσκεται. Καὶ δι' Ἀμήστριος καὶ Ἀμύτιος καταλλάσσεται ὁ βασιλεύς, καὶ ποιεῖ αὐτὸν ὡς τὸ πρόσθεν ὁμοτράπεζον. Ζήσας δὲ ἓξ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, ἀπέθανε· καὶ κάρτα ἠχθέσθη βασιλεύς.

42. Τελευτήσαντος δὲ Μεγαβύζου, κάρτα ἦν Ἄμυτις ἀνδράσιν ὁμιλοῦσα, καὶ πρό γε ταύτης καὶ ἡ μήτηρ Ἀμῆστρις ὁμοίως. Ὁ δὲ Ἀπολλωνίδης ὁ ἰατρὸς ὁ Κῷος, ἐπεὶ ἀσθενῶς εἶχεν Ἄμυτις, εἰ καὶ

---

in Syriam præfecturam suam proficisci liceret. Huc etiam reliquis Græcis clam præmissis profectus est et a rege descivit; maximasque copias coegit, ad centum et quinquaginta millia præter equites (peditesque). Adversus eum Usiris mittitur cum ducentis millibus. Pugna conseritur, seque mutuo vulnerant Megabyzus et Usiris: hic quidem jaculo Megabyzum in femore percussit, et vulnus duos digitos altum infligit: ille vero similiter jaculo Usirim in femore, deinde etiam in humero vulneravit; unde Usirim ex equo cadere contigit, sed eum complexus Megabyzus sublatum servari jubet. Multi autem Persæ ceciderunt, Zopyro Artyphioque Megabyzi filiis fortiter pugnantibus. Tandem viribus longe superior evadit Megabyzus, et victoria potitus magnam Usiris curam gerit, eumque ad Artoxerxem mittit id petentem. (38) Rursus autem exercitus adversus eum mittitur, et Menostates, Artarii filius (Artarius erat satrapa Babylonis et frater Artoxerxis). Confligunt inter se, sed Persarum exercitus fugatur, et Menostates in humero a Megabyzo percutitur; præterea in capite sagitta, sed non letali vulnere, feritur; una tamen cum omnibus suis fugam capit, et Megabyzus splendida potitur victoria. (39) Artarius vero Megabyzum per legatos monet, ut cum rege paciscatur. Ille se pacisci quidem cum rege, non tamen ad eum proficisci, sed in sua regione manere velle indicat. Hæc regi nuntiantur, cui Artoxares Paphlagon eunuchus et Amestris consilium dant ut studiose paciscatur. Itaque ipse Artarius et Amytis uxor et Artoxares, jam viginti annos natus, et Petesas Usiris filius et Spitamæ pater mittuntur. Multis igitur sermonibus et juramentis ad fidem faciendam adhibitis, vix tamen Megabyzo ut ad regem proficiscatur persuadent. Ipse tandem rex per nuntios veniam se eorum, quæ commisisset, reverso daturum significavit. (40) Postea vero quum egresso ad venationem rege et adorto eum leone, Megabyzus belluam hanc in pedes se erigentem jaculo percutiens interfecisset, succensens ei rex, quod belluam percussisset antequam ipse eam ullo ictu attigisset, caput abscindi imperavit. Sed Amestris et Amytis aliorumque precibus remissa ei mortis pœna, ad urbem quandam nomine Cyrtæ ad Rubrum mare relegatur. Artoxares quoque eunuchus in Armeniam relegatur, quod sæpe pro Megabyzo apud regem liberius locutus esset. (41) Sed Megabyzus quum in exilio quinque annos esset commoratus, aufugit se pisagan esse simulando (pisagas autem a Persis dicitur leprosus, ad quem accedere nemini licet); et ad Amytin domumque proficiscitur, et vix agnitus, per Amestrin et Amytin cum rege reconciliatur: qui eum quemadmodum antea mensæ suæ participem facit. Tandem quum sex et septuaginta vixisset annos, mortuus est: propter quod magno rex est mœrore affectus.

(42) Mortuo Megabyzo Amytis cum multis consuetudinem habebat, et ante hanc similiter mater Amestris. Apollonides vero Cous medicus, quum ægre se haberet

βληχρῶς καὶ οὐκ ἰσχυρῶς, ἐκεῖνος δὲ ἠράσθη αὐτῆς, ἔφη εἰς τὴν ὑγίειαν αὐτὴν ἐπανελθεῖν, ἐὰν ἀνδράσιν ὁμιλήσῃ· τῆς γὰρ ὑστέρας εἶναι τὸ νόσημα. Ἐπεὶ δὲ αὐτῷ ἐξεγένετο τὸ ἐπιτήδευμα καὶ ὡμίλει αὐτῇ, ἡ δὲ ἄνθρωπος ἐμαραίνετο, ἀπέστη τῆς συνουσίας. Τελευτῶσα δὴ οὖν ἐπήγγειλε τῇ μητρὶ ἀμύνασθαι Ἀπολλωνίδην. Ἡ δὲ ἀπήγγειλε πάντα Ἀρτοξέρξῃ τῷ βασιλεῖ, ὅπως τε ὡμίλει καὶ ὅπως ἀπέστη ὑβρίσας, καὶ ὅπως ἡ θυγάτηρ ἐπήγγειλεν Ἀπολλωνίδην ἀμύνασθαι· ἐκεῖνος δὲ τῇ μητρὶ τὸ παριστάμενον αὐτῇ πράττειν ἐπιτρέπει. Ἡ δὲ λαβοῦσα ἔδησε τὸν Ἀπολλωνίδην δυσὶ μησὶ κολάζουσα, ἔπειτα ζῶντα κατώρυξεν, ὅτε καὶ Ἄμυτις ἀπέθανεν.

43. Ζώπυρος δὲ ὁ Μεγαβύζου καὶ Ἀμύτιος παῖς, ἐπεὶ αὐτῷ ὅ τε πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἐτελεύτησεν, ἀπέστη βασιλέως καὶ εἰς Ἀθήνας ἀφίκετο, κατὰ τὴν τῆς μητρὸς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίαν. Εἰς Καῦνον δὲ ἅμ' αὐτῶν ἑπομένων εἰσέπλευσε, καὶ ἐκέλευσε παραδιδόναι τὴν πόλιν. Καύνιοι δὲ αὐτῷ μὲν παραδιδόναι τὴν πόλιν ἔφασκον, Ἀθηναίοις δὲ τοῖς συνεπομένοις οὐκέτι. Εἰσιόντι δὲ Ζωπύρῳ εἰς τὸ τεῖχος λίθον Ἀλκίδης Καύνιος ἐμβάλλει εἰς τὴν κεφαλήν· καὶ οὕτω Ζώπυρος ἀποθνήσκει. Ἀμῆστρις δὲ ἡ μάμμη τὸν Καύνιον ἀνεσταύρωσεν. Ἀποθνήσκει δὲ καὶ ἡ Ἀμῆστρις κάρτα γραῦς γενομένη· καὶ Ἀρτοξέρξης δὲ ἀποθνήσκει μ' καὶ β' ἔτεα βασιλεύσας. Τελευτᾷ ἱστορία ιζ', ἄρχεται ιη'.

44. Ἀρτοξέρξου τελευτήσαντος, Ξέρξης ὁ υἱὸς βασιλεύει, ὃς μόνος ἦν γνήσιος ἐκ Δαμασπίας, ἣ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ καὶ Ξέρξης ἐτελεύτησεν, ἀπεβίω. Βαγόραζος δὲ τὸν νεκρὸν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἀπήγαγεν εἰς Πέρσας. Ἑπτακαίδεκα δὲ νόθους υἱοὺς ἔσχεν ὁ Ἀρτοξέρξης, ἐξ ὧν ἐστι καὶ Σεκυδιανὸς, ὁ ἐξ Ἀλογούνης τῆς Βαβυλωνίας, καὶ Ὦχος, καὶ Ἀρσίτης ὁ ἐκ Κοσμαρτιδηνῆς, καὶ αὐτῆς Βαβυλωνίας. Ὁ δὲ Ὦχος ὕστερον καὶ βασιλεύει. Ἔτι δὲ παῖδες αὐτοῦ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ Βαγαπαῖος καὶ Παρύσατις ἐξ Ἀνδρίας, καὶ αὐτῆς Βαβυλωνίας· αὕτη ἡ Παρύσατις Ἀρτοξέρξου καὶ Κύρου μήτηρ ἐγένετο. Τὸν δὲ Ὦχον ζῶν ὁ πατὴρ Ὑρκανίων σατράπην ἐποίησε, δοὺς αὐτῷ καὶ γυναῖκα Παρύσατιν ὄνομα, ἥτις ἦν Ξέρξου μὲν θυγάτηρ, ἀδελφὴ δὲ οἰκεία. (45) Ὁ δὲ Σεκυδιανὸς προσποιησάμενος Φαρνακύαν τὸν εὐνοῦχον, ὃς ἦν μετὰ Βαγόραζον, καὶ Μενοστάνη καὶ ἑτέρους τινὰς, μεθύοντος ἐν ἑορτῇ τινὶ τοῦ Ξέρξου καὶ καθεύδοντος ἐν τοῖς βασιλείοις, εἰσελθόντες ἀποκτείνουσιν αὐτὸν, τεσσαρακοστῆς καὶ πέμπτης ἡμέρας διαγενομένης ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς. Συνέβη οὖν ἀμφοτέρους ἅμα εἰς Πέρσας ἀποκομισθῆναι· αἱ γὰρ ἄγουσαι τὴν ἁρμάμαξαν ἡμίονοι, ὥσπερ ἀναμένουσαι καὶ τὸν τοῦ παιδὸς νεκρὸν, οὐκ ἤθελον πορεύεσθαι· ὅτε δὲ κατέλαβε, σὺν προθυμίᾳ ἀπῄεσαν.

46. Βασιλεύει δὲ Σεκυδιανὸς, καὶ γίνεται ἀζαβαρίτης αὐτῷ Μενοστάνης. Ἀπιὼν δὲ Βαγόραζος καὶ ὑποστρέψας πρὸς Σεκυδιανὸν, ἐπεὶ παλαιὰ αὐτοῖς ἔχθρα ὑπετύφετο, ὡς δῆθεν ἄνευ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης τοῦ πατρὸς λιπὼν τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, προστάξει βασιλέως λιθόλευστος ἐγεγόνει· ἐφ' ᾧ ἡ στρατιὰ εἰς λύπην κατηνέχθη. Ὁ

Amytis, tamen licet infirma nec satis valida esset, amore illius captus fore dixit ut ea in pristinam valetudinem restitueretur, si cum viris rem haberet : vulvæ enim esse morbum. Sed quum hac arte voti compos factus eum ea concumberet, illa autem tabe laborare cœpisset, a concubitu abstinuit. Tandem igitur illa morti vicina, matri in mandatis dedit, ut Apollonidem ulcisceretur. Hæc ipsi regi Artoxerxi rem totam exposuit, et quomodo cum illa concumbere solitus tandem contumeliose eam dereliquisset, et quomodo ulcisci eum filia ipsi mandasset. Ille matri quidquid visum fuerit, agendi potestatem facit. Hæc quum vinctum Apollonidem bimestri spatio cruciatibus affecisset, vivum postea defodit, quo nimirum tempore Amytis diem obiit.

43. Sed Zopyrus, Megabyzi et Amytis filius, post mortem patris matrisque, a rege defecit, atque Athenas se contulit propterea quod Athenienses mater ejus beneficiis affeceral. Caunum una cum asseclis navibus delatus, Caunios civitatem tradere jussit : at illi urbem ipsi quidem tradituros se respondebant, Athenienses vero, qui eum sequebantur, nequaquam. Subeunte autem murum Zopyro, Alcides Caunius saxum in caput ejus dejecit, atque ita Zopyrus vitam finivit. Amestris vero avia Caunum illum cruci affixit. Mox ipsa quoque moritur jam ætate valde confecta : Artoxerxes item diem obit, quum duos et quadraginta annos regnasset. — Atque hic finis septimi decimi historiarum libri, inchoaturque decimus octavus.

44. Artoxerxe mortuo regnat Xerxes filius, qui solus erat legitimus ex Damaspia susceptus, quæ eodem die, quo Xerxes (*Artoxerxes?*) mortuus est, e vita decessit. Bagorazus vero cadaver patris et matris in Persidem deportavit. Fuerunt autem Artoxerxi septemdecim filii spurii, in quibus fuit Secydianus ex Alogune Babylonia susceptus; et Ochus et Arsites ex Cosmartidene, quæ item erat Babylonia. Ochus postea etiam regnum adeptus est. Præter memoratos liberi ejus fuerunt etiam Bagapæus et Parysatis ex Andria item Babylonia. Hæc Parysatis mater fuit Artoxerxis et Cyri. Ochum vero pater vivens Hyrcaniorum præfectum constituerat, eique uxorem dederat mulierem, cui Parysatidis nomen, Xerxis filiam et ipsius regis sororem. (45) Secydianus autem postquam sibi Pharnazyam eunuchum conciliavit (qui auctoritate Bagorazo et Menostanæ aliisque quibusdam proximus erat), quum Xerxes festo quodam ebrius esset et in regia dormiret, ingressi eum interficiunt, die a patris morte quinto et quadragesimo. Evenit ergo ut amborum simul in Persidem corpora deferrentur. Nam mulæ, quæ currum trahebant, tanquam filii etiam cadaver expectantes, progredi nolebant, sed quum advenisset magna cum alacritate iter fecerunt.

46. Regno potitur Secydianus (*vulgo : Sogdianus*), qui Azabariten (*i. e. internuntium vel cubicularium*) Menostanem sibi creat. Bagorazus vero relicta Perside ad Secydianum reversus, quum jam pridem inter illos simultas subnata esset, regis jussu lapidibus obrutus est, ut qui sine

δὲ δῶρα αὐτῇ ἐδίδου· οἱ δὲ ἐμίσουν αὐτὸν, ὅτι τε τὸν ἀδελφὸν Ξέρξην ἀπεκτόνει καὶ ὅτι Βαγόραζον. (47) Διαπέμπεται Σεκυδιανὸς προςκαλούμενος Ὦχον· ὁ δὲ ὑπισχνεῖται μὲν, οὐ παραγίνεται δέ. Καὶ γίνεται τοῦτο πολλάκις. Τέλος περιβάλλεται Ὦχος πολλὴν στρατιὰν, καὶ ἐπίδοξος ἦν βασιλεύειν. Ἀφίσταται Ἀρβάριος ὁ τῶν ἱππέων Σεκυδιανοῦ ἄρχων πρὸς Ὦχον, εἶτα Ἀρξάνης ὁ Αἰγύπτου σατράπης καὶ Ἀρτοξάρης δὲ ὁ εὐνοῦχος ἐξ Ἀρμενίας ἧκε πρὸς Ὦχον, καὶ ἐπέθεντο αὐτῷ τὴν κίταριν, οὔτι ἑκόντι (ἑκόντος B.). (48) Βασιλεύει Ὦχος, καὶ μετονομάζεται Δαρειαῖος. Καὶ μετέρχεται ἀπάτῃ καὶ ὅρκοις, ὑποθήκῃ Παρυσάτιδος, τὸν Σεκυδιανὸν, πολλὰ Μενοστάνους παραινοῦντος Σεκυδιανὸν μὴ πιστεύειν τοῖς ὅρκοις μηδὲ σπένδεσθαι τοῖς ἐξαπατῶσι. Πείθεται δ' οὖν ὅμως, καὶ ἁλίσκεται, καὶ εἰς τὴν σποδὸν ἐμβάλλεται καὶ ἀπόλλυται, βασιλεύσας μῆνας ἕξ, ἡμέρας πεντεκαίδεκα.

49. Βασιλεύει οὖν μόνος Ὦχος ὁ καὶ Δαρειαῖος· εὐνοῦχοι δὲ τρεῖς ἠδύναντο παρ' αὐτῷ, μέγιστον μὲν Ἀρτοξάρης, δεύτερος δὲ Ἀρτιβαρζάνης καὶ τρίτος Ἀθῷος. Ἐχρῆτο δὲ συμβούλῳ μάλιστα τῇ γυναικί· ἐξ ἧς πρὸ τῆς βασιλείας δύο ἔσχε τέκνα, Ἄμηστριν θυγατέρα καὶ Ἀρσάκαν υἱόν· ὃς ὕστερον μετωνομάσθη Ἀρτοξέρξης. Τίκτει δὲ αὐτῷ ἕτερον υἱὸν βασιλεύουσα, καὶ τίθεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἡλίου Κῦρον· εἶτα τίκτει Ἀρτόστην, καὶ ἐφεξῆς μέχρι παίδων δεκατριῶν. Καί φησιν ὁ συγγραφεὺς αὐτὸς παρ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς Παρυσάτιδος ταῦτα ἀκοῦσαι. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα τῶν τέκνων ταχὺ ἀπεβίω, οἱ δὲ περιγεγονότες οἵ τε προῤῥηθέντες τυγχάνουσι καὶ ἔτι τέταρτος υἱὸς, Ὀξένδρας ὠνομασμένος.

50. Ἀφίστανται βασιλέως Ἀρσίτης ὁ οἰκεῖος ἀδελφὸς, ὁμοπάτριος καὶ ὁμομήτριος, καὶ Ἀρτύφιος ὁ Μεγαβύζου. Πέμπεται Ἀρτασύρας κατ' αὐτῶν, καὶ πολεμεῖ Ἀρτύφιον, καὶ δυσὶ μάχαις Ἀρτασύρας ἡττᾶται· εἶτα πάλιν συμβαλὼν νικᾷ Ἀρτύφιον καὶ ὑπάγεται τοὺς σὺν αὐτῷ Ἕλληνας δώροις, καὶ καταλιμπάνονται αὐτῷ Μιλήσιοι μόνοι τρεῖς. Τέλος ὅρκους καὶ πίστεις λαβὼν παρὰ Ἀρτασύρα, ἐπεὶ ὁ Ἀρσίτης οὐκ ἐφαίνετο, προςεχώρησε βασιλεῖ. (51) Παρύσατις δὲ βουλεύεται βασιλεῖ, ὁρμῶντι πρὸς τὸν Ἀρτυφίου θάνατον, μὴ ἀνελεῖν τέως (ἔσεσθαι γὰρ τοῦτο ἀπάτην καὶ εἰς τὴν προςχώρησιν τοῦ Ἀρσίτου), ἐπειδὰν δὲ κἀκεῖνος ἀπατηθεὶς ἁλῷ, δεῖν τότε ἄμφω διαχρήσασθαι. Καὶ γέγονεν οὕτως, εὐοδωθείσης τῆς συμβουλῆς, καὶ ἐμβάλλεται εἰς τὴν σποδὸν Ἀρτύφιος καὶ Ἀρσίτης· καίτοι Ἀρσίτην ὁ βασιλεὺς οὐκ ἐβούλετο ἀπολέσαι, ἀλλ' ἡ Παρύσατις τὰ μὲν πείθουσα τὰ δὲ βιαζομένη ἀπώλεσε. Κατελεύσθη δὲ καὶ Φαρνακύας, ὁ συνανελὼν Σεκυδιανῷ Ξέρξην. Ἀνῃρέθη δὲ καὶ Μενοστάνης ὑφ' ἑαυτοῦ, ἤδη πρὸς θάνατον συλλαμβανόμενος.

52. Ἀφίσταται Πισσούθνης, καὶ ἀποστέλλεται κατ' αὐτοῦ Τισσαφέρνης καὶ Σπιθραδάτης καὶ Παρμίσης. Ἀντεπεξῄει δὲ Πισσούθνης, ἔχων καὶ Λύκωνα τὸν Ἀθηναῖον ἅμα Ἑλλήνων ὧν ἐκεῖνος ἦρχε. Λαμβάνουσι δὲ οἱ τοῦ βασιλέως στρατηγοὶ χρήμασι Λύκωνα καὶ τοὺς

---

illius (Secydiani) mandato patris cadaver (in Perside) reliquisset. Quod factum ægerrime exercitus tulit: qui quamvis a rege muneribus donaretur, nihilominus eum propter Bagorazi et fratris Xerxis cædem odio prosequebatur. (47) Deinde Secydianus advocans Ochum ad se venire jubet. Hic vero promittit quidem venturum se, sed minime venit. Idque fit sæpius. Postremo magno Ochus se munit exercitu, regnumque eum occupaturum sperabant. Deficit ad Ochum Arbarius, qui equitum erat Secydiano præfectus; deinde Arxanes Ægypti satrapa: quin etiam Artoxares eunuchus ex Armenia venit ad Ochum: et citarin invito ipsi imponunt (48) Regiam dignitatem assumit Ochus et mutato nomine vocatur Dariæus (*vulgo: Darius* II *Nothus*). Dolis juramentisque, Parysatidis monitu, Secydianum tentavit. Ac Menostanes quidem multum hortatus erat Secydianum, ne crederet ejus juramentis neque cum fallacibus hominibus pacisceretur; sed nihilominus Secydianus persuadetur et capitur et in cinerem conjectus moritur, quum sex menses et dies quindecim regnasset.

49. Regnat igitur solus Ochus sive Dariæus. Auctoritate apud eum valebant tres eunuchi, præ ceteris quidem Artoxares, tum Artibarxanes, et tertius Athoos. In consilium vero potissimum adhibebat uxorem, e qua, antequam regnum adipisceretur, duos susceperat liberos, Amestrin filiam filiumque Arsacen, qui postea mutato nomine appellatus est Artoxerxes. Eadem quum jam regina esset, alterum ei filium peperit, cui Cyri nomen a sole inditum. Deinde peperit Artosten, aliosque deinceps usque ad tredecim. Atque hæc historicus ex ipsa Parysatide se audiisse tradit. Sed reliqui filii celeriter e vita migrarunt, superfueruntque illi quorum fecimus mentionem, et quartus filius, cui nomen Oxendræ.

50. Desciscunt a rege Arsites frater germanus, ex eadem matre eodemque patre genitus, et Artyphius Megabyzi filius. Adversus eos mittitur Artasyras. Is Artyphium bello invadit: duobus prœliis vincitur: deinde rursus congressus Artyphium superat, et Græcos, qui cum illo erant, muneribus ad se allicit, adeo ut tres tantummodo Milesii ei relinquerentur. Tandem quum jusjurandum fidemque ab Artasyra accepisset, quoniam Arsites non comparebat, regi se dedidit. (51) Parysatis vero rege ad Artyphium interficiendum animato consilium dedit, ut ne tunc temporis illum interficeret (hoc enim pro dolo fore, quo Arsitæ quoque deditio efficeretur), sed postquam ille deceptus captusque esset, tunc utrumque necaret. Id quod ita factum est, consilio exitum consecuto. Atque Artyphius et Arsites in cinerem conjiciuntur. Arsiten tamen rex morte multare nolebat, sed Parysatis partim precibus partim vi id effecit. Pharnacyas item, qui una cum Secydiano Xerxem occiderat, lapidibus est obrutus. Menostanes sibi ipse mortem conscivit, quum jam ad supplicium subeundum comprehenderetur.

52. Desciscit Pisuthnes, et in eum Tisaphernes mittitur et Spithradates et Parmises. Pisuthnes vero adversus eos tendit secum habens Lyconem Atheniensem cum Græcis, quorum ille dux erat. Sed regis duces pecuniis Lyconem

Ἕλληνας, και ἀφιστῶσι Πισσούθνου· εἶτα δόντες αὐτῷ πίστεις καὶ λαβόντες ἄγουσι παρὰ βασιλέα. Ὁ δὲ εἰς τὴν σποδὸν ἐνέβαλε, Τισαφέρνῃ δοὺς τὴν Πισσούθνου σατραπείαν. Ἔλαβε δὲ Λύκων καὶ πόλεις καὶ χώρας ὑπὲρ τῆς προδοσίας.

53. Ἀρτοξάρης ὁ εὐνοῦχος, ὃς μέγα ἠδύνατο παρὰ βασιλεῖ, ἐπιβουλεύει βασιλέα, θέλων αὐτὸς βασιλεῦσαι· πώγωνα γὰρ καὶ ὑπόῤῥινα προσέταξεν αὐτῷ γυναικὶ κατασκευάσαι, ἵνα ὡς ἀνὴρ φαίνοιτο. Δι' ἧς καὶ καταμηνύεται καὶ συλλαμβάνεται, καὶ παραδίδοται Παρυσάτιδι, καὶ ἀναιρεῖται.

Ἀρσάκης ὁ τοῦ βασιλέως παῖς, ὁ καὶ ὕστερον μετονομασθεὶς Ἀρτοξέρξης, γαμεῖ τὴν Ἰδέρνεω θυγατέρα Στάτειραν· τὴν δὲ τοῦ βασιλέως θυγατέρα ὁ τοῦ Ἰδέρνεω υἱός. Ἀμῆστρις ἦν ἡ θυγάτηρ, τῷ δὲ ταύτης νυμφίῳ ὄνομα Τεριτούχμης, ὃς καὶ τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος, ἀντ' αὐτοῦ σατράπης κατέστη. (54) Ἦν δὲ ὁμοπατρία αὐτῷ ἀδελφὴ Ῥωξάνη, καλὴ τῷ εἴδει καὶ τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν ἐμπειροτάτη. Ἐρῶν δὲ ταύτης ὁ Τεριτούχμης καὶ συγγινόμενος ἐμίσει Ἀμῆστριν, καὶ τέλος ἐμβαλεῖν αὐτὴν εἰς σάκκον, καὶ κατακεντηθῆναι ὑπὸ τριακοσίων ἀνδρῶν, μεθ' ὧν καὶ τὴν ἀπόστασιν ἐμελέτησεν, ἐβουλεύσατο. Ἀλλά τις Οὐδιάστης ὄνομα, ἰσχὺν ἔχων παρὰ Τεριτούχμῃ, καὶ γράμματα παρὰ βασιλέως πολλὰς ὑποσχέσεις ἔχοντα, εἰ περισωθείη αὐτῷ ἡ θυγάτηρ, δεξάμενος, ἐπιτίθεται καὶ ἀναιρεῖ Τεριτούχμην, γενναίως ἐν τῇ ἐπαναστάσει ἀνδρισάμενον καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντα· μέχρι γὰρ λ' καὶ ζ' φασὶν αὐτὸν ἀποκτεῖναι. (55) Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Οὐδιάστου Μιτραδάτης, ὑπασπιστὴς ὢν Τεριτούχμου καὶ μὴ παρών, ἐπεὶ ἔμαθε, πολλὰ τῷ πατρὶ κατηράσατο, καὶ πόλιν Ζάριν καταλαβών, ἐφύλασσε ταύτην τῷ παιδὶ τοῦ Τεριτούχμεω. Ἡ δὲ Παρύσατις τήν τε μητέρα τὴν Τεριτούχμεω καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Μιτρώστην καὶ Ἥλικον, καὶ τὰς ἀδελφάς, δύο οὔσας χωρὶς τῆς Στατείρας, ζώσας ἐκέλευσε καταχῶσαι, τὴν δὲ Ῥωξάνην ζῶσαν κατατεμεῖν· καὶ ἐγένετο. (56) Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶπε τῇ γυναικὶ Παρυσάτιδι ποιῆσαι ὁμοίως καὶ Στάτειραν τὴν Ἀρσάκου γυναῖκα τοῦ παιδός. Ἀλλ' ὅ γε Ἀρσάκης πολλὰ τὴν μητέρα καὶ τὸν πατέρα δάκρυσι καὶ κοπετοῖς ἐξιλεωσάμενος, ἐπεὶ ἡ Παρύσατις ἐπεκάμφθη, συνεχώρησε καὶ Ὦχος ὁ Δαρειαῖος, εἰπὼν Παρυσάτιδι πολλὰ μεταμελήσειν αὐτήν. Τελευτᾷ ἡ ιη'.

57. Ἐν δὲ τῇ ιθ' ἱστορίᾳ διαλαμβάνει ὡς Ὦχος ὁ Δαρειαῖος ἀπέθανεν ἀσθενήσας ἐν Βαβυλῶνι, ἔτη βασιλεύσας λε'. Βασιλεύει δὲ Ἀρσάκης ὁ μετονομασθεὶς Ἀρτοξέρξης. Καὶ ἐκτέμνεται ὁ Οὐδιάστης τὴν γλῶτταν, καὶ ἐξελκύεται ταύτην ἐξόπισθεν, καὶ θνήσκει. Ὁ δὲ παῖς αὐτοῦ Μιτραδάτης ἀντὶ τοῦ πατρὸς καθίσταται σατράπης. Ἐπράχθη δὲ ταῦτα σπουδῇ Στατείρας, καὶ ἠνιᾶτο Παρύσατις. Διαβάλλεται Κῦρος ὑπὸ Τισσαφέρνους πρὸς Ἀρτοξέρξην τὸν ἀδελφόν, καὶ καταφεύγει Παρυσάτιδι τῇ μητρί, καὶ ἀπολύεται τῆς διαβολῆς. Ἀπελαύνει Κῦρος ἠτιμωμένος παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς τὴν οἰκείαν σατραπείαν, καὶ μελετᾷ ἐπανάστασιν. Διαβάλλει Σατιβαρζάνης Ὀρόνδην (vulg. Ὀρόντην), ὡς Παρυσάτιδι μίγνυται, καίτοι

Græcosque captant, et ut a Pisuthne desciscant persuadent. Deinde Pisuthnen, fide data et accepta, ad regem ducunt. Hic vero eum in cinerem conjicit, ejusque satrapiam tradit Tissapherni. Lycon autem urbes regionesque mercedem proditionis accipit.

53. Sed Artoxares eunuchus regi, apud quem plurimum poterat, molitur insidias, de regno invadendo cogitans. Imperavit mulieri, ut barbam et mystaces ipsi conficeret, idque ut vir esse existimaretur. At per hanc dolo patefacto, comprehenditur et Parysatidi traditus interficitur.

Arsaces autem, regis filius, qui postea nominatus est Artoxerxes, uxorem ducit Idernis filiam Statiram: atque regis filiam similiter ducit filius Idernis. Amestris autem erat filia, cujus sponso nomen erat Terituchmes, qui patre suo mortuo pro ipso satrapa constitutus est. (54) Habebat autem sororem ex eodem patre natam, quæ Rhoxane vocabatur, formæ pulcritudine excellens et sagittandi jaculandique peritissima. Hujus amore captus Terituchmes et cum ea rem habens oderat Amestrin: tandemque eam in saccum conjicere statuit, ut a trecentis viris, cum quibus defectionem moliebatur, confoderetur. Sed Udiastes quidam, qui auctoritate apud Terituchmen valebat, et literas a rege acceperat, quibus multa ei pollicebatur, si filia ipsius periculo isto liberaretur, Terituchmen aggressus interemit, postquam ipse Terituchmes strenue pugnando contra aggressores, multos eorum interfecerat: nam triginta septem homines ab eo occisos tradunt.

55. Sed filius Udiastis, Mitradates nomine, qui armiger erat Terituchmis, nec adfuerat, rem compertus patri diras imprecatus est; et Zari urbe potitus eam filio Terituchmis conservavit. At Parysatis matrem Terituchmis, fratresque Mitrostem et Helicum, et sorores, quæ præter Statiram duæ erant, vivas terra obrui, Rhoxanen autem vivam secari jussit. Id quod factum est.

56. Rex vero uxori, ut simili pœna Statiram, Arsacis, filii ipsius, uxorem, afficeret, imperavit. Sed quum matrem et patrem multis fletibus planctibusque Arsaces placasset, et Parysatidis animus flexus esset, tandem Ochus quoque Dariæus cessit, quamvis affirmans Parysatidi, fore ut valde ipsam aliquando pœniteret. — Finis libri decimi octavi.

57. Libro decimo nono narrat quomodo Ochus Dariæus mortuus sit, quum Babylone ægrotasset, post regnum annorum triginta quinque. Regno igitur Arsaces potitur, qui mutato nomine appellatus est Artoxerxes (*Mnemon*). Sub hoc lingua Udiasti exsecatur et a tergo extrahitur; atque sic ille moritur. Filius ejus Mitradates pro patre satrapa constituitur. Facta hæc impulsu Statiræ: unde mœrore afficitur Parysatis. Criminatur Tissaphernes Cyrum apud Artoxerxem fratrem: is ad matrem Parysatin confugit, et a crimine objecto absolvitur. Redit Cyrus in satrapiam, ignominia a fratre affectus, ideoque de defectione cogitat. Satibarzanes Orondem criminatur, cum Parysatide consuetudinem eum habere dicens, quum alioqui caste illa viveret. Morte igitur mulctatur Orondes. Mater (*uxor Teritu-*

λίαν αὐτῆς σωφρονούσης· καὶ ἀναιρεῖται Ὀρόνδης, καὶ ὀργίζεται ἡ μήτηρ τῷ βασιλεῖ, ὅτι Παρύσατις φαρμάκῳ διαφθείρει τὸν Τεριτούχμεω υἱόν. Καὶ περὶ τοῦ θάψαντος τὸν πατέρα διὰ τοῦ πυρὸς παρὰ τὸν νόμον· ἐξ οὗ καὶ ἔλεγχος Ἑλλανίκου καὶ Ἡροδότου, ὡς ψεύδονται.

58. Ἀπόστασις Κύρου ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ συναγωγὴ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος καὶ βαρβαρικοῦ, καὶ στρατηγῶν Κλέαρχος Ἑλλήνων. Ὅπως τε Συέννεσις ὁ Κιλίκων βασιλεὺς ἄμφω συνεμάχει, Κύρῳ τε καὶ Ἀρτοξέρξῃ· ὅπως τε Κῦρος τῇ ἰδίᾳ στρατιᾷ καὶ Ἀρτοξέρξης πάλιν τῇ οἰκείᾳ παρῄνεσαν. Κλέαρχος δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος, ὃς ἦρχε τῶν Ἑλλήνων, καὶ Μένων ὁ Θετταλὸς, οἳ μετὰ Κύρου ἦσαν, ἀεὶ διάφοροι ἀλλήλοις ἐτύγχανον, διότι τῷ μὲν Κλεάρχῳ ἅπαντα ὁ Κῦρος συνεβούλευε, τοῦ δὲ Μένωνος λόγος οὐδεὶς ἦν. Ηὐτομόλουν δὲ ἀπὸ μὲν Ἀρτοξέρξου πρὸς Κῦρον πολλοὶ, πρὸς δὲ Ἀρτοξέρξην ἀπὸ Κύρου οὐδείς· διὸ καὶ Ἀρταβάριος (sic B., vulg. ὁ βάρβαρος) προσχωρῆσαι Κύρῳ μελετήσας καὶ διαβληθεὶς εἰς τὴν σποδὸν ἐνεβλήθη. Προςβολὴ Κύρου πρὸς τὴν βασιλέως στρατιὰν, καὶ νίκη Κύρου· ἀλλὰ καὶ θάνατος Κύρου ἀπειθοῦντος Κλεάρχῳ, καὶ αἰκισμὸς τοῦ σώματος Κύρου ὑπὸ τἀδελφοῦ Ἀρτοξέρξου· τήν τε γὰρ κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα μεθ' ἧς τὸν Ἀρτοξέρξην ἔβαλεν, αὐτὸς ἀπέτεμε καὶ ἐθριάμβευσεν. Ἀναχώρησις Κλεάρχου τοῦ Λακεδαιμονίου ἅμα τῶν σὺν αὐτῷ Ἑλλήνων τῆς νυκτὸς, καὶ τῶν τῆς Παρυσάτιδος πόλεων μιᾶς κατάληψις· εἶτα σπονδαὶ βασιλέως πρὸς τοὺς Ἕλληνας. (59) Ὡς Παρύσατις εἰς Βαβυλῶνα ἀφίκετο, πενθοῦσα Κῦρον, καὶ μόλις ἐκομίσατο τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὴν χεῖρα, καὶ ἔθαψεν, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Σοῦσα. Τὰ περὶ Βαγαπάτου τοῦ ἀποτεμόντος προστάξει βασιλέως τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ σώματος Κύρου. Ὅπως ἡ μήτηρ μετὰ βασιλέως κύβοις ἐπὶ συνθήκαις παίξασα καὶ νικήσασα ἔλαβε Βαγαπάτην, καὶ ὃν τρόπον τὸ δέρμα περιαιρεθεὶς ἀνεσταυρίσθη ὑπὸ Παρυσάτιος· ὅτε καὶ τὸ πολὺ ἐπὶ Κύρῳ πένθος αὐτῇ ἐπαύσατο, διὰ τὴν πολλὴν τοῦ Ἀρτοξέρξου δέησιν. Ὡς Ἀρτοξέρξης δῶρα ἔδωκε τῷ ἐνέγκαντι τὸν Κύρου πῖλον, καὶ ὡς τὸν Κᾶρα τὸν δοκέοντα Κῦρον βαλεῖν Ἀρτοξέρξης ἐτίμησε, καὶ ὡς Παρύσατις τὸν τιμηθέντα Κᾶρα αἰκισαμένη, ἀπέκτεινεν. Ὡς Ἀρτοξέρξης παρέδωκεν αἰτησαμένῃ Μιτραδάτην Παρυσάτιδι ἐπὶ τραπέζης μεγαλαυχήσαντα ἀποκτεῖναι Κῦρον, κἀκείνη λαβοῦσα πικρῶς ἀνεῖλε. Ταῦτα ἡ ιθ' καὶ ἡ κ' ἱστορία.

60. Ἐν δὲ τῇ κα' καὶ β' καὶ γ', ἥτις καὶ τῆς ὅλης πέρας ἐστὶν ἱστορίας, τάδε περιείληπται· ὡς Τισσαφέρνης ἐπιβουλεύει τοῖς Ἕλλησι, καὶ προσεταιρισάμενος Μένωνα τὸν Θεσσαλὸν, δι' αὐτοῦ Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ἀπάτῃ καὶ ὅρκοις ἐχειρώσατο, τοῦ Κλεάρχου καὶ προειδομένου καὶ ἀποκρουομένου τὴν ἐπιβουλήν· ἀλλὰ τό τε πλῆθος διὰ Μένωνος ἀπατηθὲν κατηνάγκασε καὶ ἄκοντα Κλέαρχον πρὸς Τισσαφέρνην παραγενέσθαι, καὶ Πρόξενος ὁ Βοιώτιος, αὐτὸς ἤδη προαλοὺς ἀπάτῃ, συμπαρῄνει. Ὡς εἰς Βαβυλῶνα πρὸς Ἀρτοξέρξην Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους ἀπέστειλεν ἐν πέδαις, καὶ ὡς ἐπὶ θέαν Κλεάρχου ἅπαντες συνεῤῥύησαν.

---

chmis, Amystris, soror Artaxerxis regis) irascitur regi, quod Parysatis veneno Terituchmis filium interfecisset. De eo qui patrem per ignem contra legem sepelivit; unde Herodotus et Hellanicus mendacii arguuntur.

58. Cyri a fratre defectio; Græcorum et barbarorum exercitus collectio; Græcorum dux Clearchus. Quo pacto Syennesis Cilicum rex ambos, Cyrum videlicet et Artoxerxem, in bello gerendo adjuverit, et quomodo Cyrus et Artoxerxes suum uterque exercitum exhortati sint. Sed Clearchus, Lacedæmonius Græcorum dux, et Menon Thessalus, ambo Cyrum sequentes, semper inter se dissidebant, quod Cyrus Clearchi consilio in omnibus uteretur, Menon autem in nullo apud eum loco esset. Ad Cyrum quidem ab Artoxerxe transfugiebant multi, a Cyro autem ad Artoxerxem nullus. Quam ob causam etiam Artabarius quum ad Cyrum desciscere molitus esset, de hac re accusatus in cinerem conjectus est. Cyri in regis exercitum impressio et victoria, sed etiam mors, quia Clearcho morem non gessisset. Ut Artoxerxes contumeliosis modis in fratris cadaver sævierit; nam caput ejus manumque, qua Artoxerxes percussus erat, abscindi jussit, et velut triumphans ea circumtulit. Ut Clearchus Lacedæmonius cum Græcis suis noctu recesserit, et unam ex Parysatidis urbibus occupaverit; ut rex cum Græcis inducias inierit.

59. Ut Parysatis Babylonem profecta sit Cyrum lugens, et vix tandem caput ejus manumque recuperaverit, quæ miserit Susa, ubi sepulta sunt. De Bagapate, qui jussu regis caput a corpore Cyri avulserat: et quomodo regis mater, ubi in talorum lusu eum vicerat, ex pacto Bagapaten obtinuerit, atque hic detracta pelle, cruci a Parysatide affixus sit. Quo tempore Parysatis ab ingenti de Cyro luctu cessavit, propter impensas Artoxerxis preces. Quomodo Artoxerxes dona dederit ei, qui Cyri tiaram attulerat, atque Carem, qui Cyrum vulnerasse videbatur, honorifice exceperit; Parysatis autem Carem hunc honoribus affectum, cruciatibus adhibitis interfecerit. Ut Artoxerxes petenti Parysatidi Mitradaten tradiderit, quippe qui ab ipso Cyrum interfectum esse apud mensam gloriatus esset; et quomodo sibi traditum acerba morte multaverit. Hæc in libris decimo nono et vigesimo continentur.

60. Libris vicesimo primo, vicesimo secundo et vicesimo tertio (qui totius historiæ postremus est) continentur hæc: Quo pacto Tissaphernes Græcis insidias molitus sit, quum socium sibi adjunxisset Menonem Thessalum, et per hunc dolo juramentisque Clearchum ducesque ceteros in potestatem suam redegerit, quamvis prævideret Clearchus insidiasque amoliretur: sed quomodo tum multitudo per Menonem decepta Clearchum vel invitum ad Tisaphernem coegerit accedere, tum etiam Proxenus Bœotus, ante dolo circumventus, ut id faceret, hortatus sit. Quomodo Clearchum et ceteros compedibus vinctos Babylonem ad Artoxerxem miserit, et ad conspiciendum eum omnes confluxerint: quomodo Ctesias ipse, quum medicus esset Parysatidis, Clearcho, dum in carcere erat, multa humanita-

Ὡς Κτησίας αὐτὸς ἰατρὸς ὢν Παρυσάτιδος πολλὰ Κλεάρχῳ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὄντι πρὸς ἡδονὴν καὶ θεραπείαν δι' αὐτῆς ἔπραξε· καὶ τῶν δεσμῶν ἂν Παρύσατις ἔλυσε καὶ ἀφῆκεν, εἰ μὴ Στάτειρα τὸν ἄνδρα Ἀρτοξέρξην ἀνέπεισε τοῦτον ἀναιρεθῆναι. Καὶ ἀνῃρέθη Κλέαρχος, καὶ τέρας ἐπὶ τῷ σώματι συνέστη· αὐτομάτως γὰρ ἐπ' αὐτῷ τάφος, μεγίστου πνεύσαντος ἀνέμου, ἐπὶ μέγα ἠρμένος ἐπισυνέστη. Ἀνῃρέθησαν δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀναπεμφθέντες Ἕλληνες πλὴν Μένωνος. (61) Λοιδορία Παρυσάτιδος πρὸς Στάτειραν, καὶ ἀναίρεσις διὰ φαρμάκου τοῦτον διασκευασθέντος τὸν τρόπον (ἐφυλάττετο γὰρ Στάτειρα λίαν μὴ παθεῖν ὃ πέπονθε), μαχαιρίου τὸ ἓν μέρος ἐπαλείφεται τῷ φαρμάκῳ, τὸ δὲ λοιπὸν οὐ μετεῖχε. Τούτῳ τέμνεται ὀρνίθιον μικρὸν, μέγεθος ὅσον ᾠοῦ· ῥυνδάκην [ῥυνδάκκην B.] Πέρσαι τὸ ὀρνίθιον καλοῦσι. Τέμνεται δὲ δίχα, καὶ τὸ μὲν καθαρεῦον τοῦ ἰοῦ ἥμισυ αὐτὴ λαβοῦσα Παρύσατις ἐσθίει, τὸ δὲ προσομιλῆσαν τῷ φαρμάκῳ ὀρέγει Στατείρᾳ· ἡ δὲ, ἐπεὶ ἐσθίουσαν τὴν ἐπιδοῦσαν ἑώρα τὸ ἥμισυ, μηδὲν συνιδεῖν δυνηθεῖσα, καὶ αὐτὴ συνεσθίει τοῦ θανάτου τὸ φάρμακον. Ὀργὴ διὰ ταῦτα τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν μητέρα, καὶ σύλληψις τῶν εὐνούχων αὐτῆς καὶ αἰκισμὸς καὶ ἀναίρεσις. Καὶ ἔτι σύλληψις Γίγγης, ἣ ᾠκείωτο Παρυσάτιδι, καὶ κρίσις ἐπ' αὐτῇ, καὶ ἀθώωσις μὲν παρὰ τῶν κριτῶν, καταδίκη δὲ παρὰ βασιλέως, καὶ αἰκισμὸς Γίγγης καὶ ἀναίρεσις, καὶ ὀργὴ διὰ τοῦτο Παρυσάτιδος πρὸς τὸν υἱὸν κἀκείνου πρὸς τὴν μητέρα. (62) Καὶ τὸ χῶμα δὲ τοῦ Κλεάρχου δι' ἐτῶν ὀκτὼ μεστὸν ἐφάνη φοινίκων, οὓς ἦν κρύφα Παρύσατις, καθ' ὃν καιρὸν ἐκεῖνος ἐτελεύτησε, διὰ εὐνούχων καταχώσασα.

63. Αἰτίαι δι' ἃς Εὐαγόρᾳ βασιλεῖ Σαλαμῖνος βασιλεὺς Ἀρτοξέρξης διηνέχθη. Καὶ ἄγγελοι Εὐαγόρα πρὸς Κτησίαν ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν παρὰ Ἀβουλήτου τὰς ἐπιστολὰς, καὶ Κτησίου πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ περὶ τοῦ διαλλαγῆναι αὐτὸν Ἀναξαγόρᾳ τῷ Κυπρίων βασιλεῖ. Τῶν παρὰ Εὐαγόρα ἀγγέλων εἰς Κύπρον ἄφιξις, καὶ τῶν παρὰ Κτησίου γραμμάτων ἀπόδοσις Εὐαγόρᾳ. Καὶ Κόνωνος πρὸς Εὐαγόραν λόγος ὑπὲρ τοῦ πρὸς βασιλέα ἀναβῆναι, καὶ Εὐαγόρα ἐπιστολὴ περὶ ὧν ἠξιώθη ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ Κόνωνος πρὸς Κτησίαν ἐπιστολὴ, καὶ βασιλεῖ παρὰ Εὐαγόρα φόρος, καὶ τῶν ἐπιστολῶν Κτησίᾳ ἀπόδοσις. Κτησίου λόγος πρὸς βασιλέα περὶ Κόνωνος, καὶ ἐπιστολὴ πρὸς αὐτόν. Τῶν παρὰ Εὐαγόρου δώρων ἀπόδοσις Σατιβαρζάνῃ, καὶ τῶν ἀγγέλων τῶν εἰς Κύπρον ἄφιξις, καὶ Κόνωνος ἐπιστολὴ πρὸς βασιλέα καὶ Κτησίαν. Ὡς ἐτηρήθησαν οἱ παρὰ Λακεδαιμονίων ἄγγελοι πεμφθέντες πρὸς βασιλέα. Βασιλέως ἐπιστολὴ πρὸς Κόνωνα καὶ πρὸς Λακεδαιμονίους, ἣν Κτησίας αὐτὸς ἐκόμισεν. Ὡς ὑπὸ Φαρναβάζου ναύαρχος Κόνων ἐγένετο. (64) Κτησίου εἰς Κνίδον τὴν πατρίδα ἄφιξις καὶ εἰς Λακεδαίμονα, καὶ κρίσις πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίων ἀγγέλους ἐν Ῥόδῳ, καὶ ἄφεσις.

Ἀπὸ Ἐφέσου μέχρι Βάκτρων καὶ Ἰνδικῆς ἀριθμὸς σταθμῶν, ἡμερῶν, παρασαγγῶν. Κατάλογος βασιλέων ἀπὸ Νίνου καὶ Σεμιράμεως μέχρι Ἀρτοξέρξου. Ἐν οἷς καὶ τὸ τέλος.

---

tis officia per eam præstiterit. Ut illum Parysatis a vinculis liberasset et dimisisset, nisi Statira virum Artoxerxem ad eum interficiendum hortando compulisset. Ita Clearchus morte multatus est; et circa ejus cadaver ostentum hoc exstitit, quod flante vento vehementissimo, sepulcralis agger magnæ altitudinis sponte sua super illud coierit. Græci quoque cum Clearcho missi sunt interfecti præter Menonem. (61) Parysatidis in Statiram convicia; et quomodo Statira necata sit veneno, quod hunc in modum paratum erat (cavebat enim Statira diligenter ab hoc malo, quod ei tamen contigit): alterum latus cultelli veneno superillinitur, alterum remansit intactum. Cultello hoc secatur avicula parva, (rhyndacen Persæ dicunt), ovi magnitudine, dividiturque in duas partes. Et ipsa Parysatis dimidiam partem, quæ veneno carebat, sumit comeditque; alteram partem veneno tinctam porrigit Statiræ. Illa quum eam quæ porrexerat edere dimidiam partem vidisset, nec quidquam fraudis animadvertere potuisset, ipsa quoque una mortiferum comedit venenum. Hinc matri rex irascitur, et eunuchi ejus comprehensi torquentur et morte multantur. Præter hos etiam Ginge comprehenditur, quæ Parysatidi familiaris erat, atque de ipsa judicium exercetur: a judicibus quidem absolvitur, a rege autem condemnatur: itaque cruciatibus affecta interficitur. Eoque nomine Parysatis filio, hic vicissim matri succenset.

62. De Clearchi tumulo, qui octo post annis palmarum plenus apparuit, quas Parysatis clam per eunuchos, quo tempore ille mortuus est, aggesta terra obruerat.

(63.) Causæ propter quas rex Artoxerxes et Evagoras Salaminis rex inter se dissiderent. Evagoræ nuntii ad Ctesiam, ut epistolas ab Abulite acciperet. Ctesiæ ad ipsum epistola de reconciliatione cum Anaxagora Cypriorum rege. Evagoræ nuntii in Cyprum reversi literas Ctesiæ tradunt Evagoræ. Cononis ad Evagoram oratio, suadentis ut ad regem ascenderet. Evagoræ epistola de honoribus, quibus ab eo affectus erat. Cononis ad Ctesiam epistola. Tributum regi ab Evagora datum. Epistolæ Ctesiæ redditæ. Ctesiæ ad regem oratio de Conone, et epistolæ ad ipsum. Munera ab Evagora missa Satibarzanæ traduntur, et nuntii in Cyprum perveniunt. Cononis epistola ad regem et Ctesiam. Quomodo adhibita custodia retenti sint nuntii a Lacedæmoniis ad regem missi. Epistola regis ad Cononem et ad Lacedæmonios, quam ipse Ctesias detulit. Quomodo a Pharnabazo Conon constitutus sit navarchus. (64) Ctesias in Cnidum patriam venit et Lacedæmonem. Judicium in legatos Lacedæmoniorum institutum, eorumque absolutio.

Ab Epheso usque ad Bactra terramque Indicam numerus mansionum, dierum, parasangarum. Catalogus regum a Nino et Semiramide usque ad Artoxerxem; quibus opus hoc absolvitur.

His brevem subjicimus annotationem, cui reliqua Persicorum fragmenta intexemus.

LIBRI VII—XI.

DE REBUS CYRI.

§. 2. — Οὐδὲν αὐτοῦ Κῦρος πρὸς γένος ἐχρημάτισεν.] Aliter de Cyri ortu Herodotus, aliter Xenophon in Cyropædia, uti constat. Adde Æschylum in Pers. 767 sqq. et Armenios rerum scriptores, ex quibus multa afferunt Cirbied et Martin (*Recherches curieuses sur l'histoire ancienne de l'Asie, chap. VI, p. 64 sqq.*). — Æschyleus et Xenophonteus Cyrus in censum venire vix possunt. Restant igitur Ctesias et Herodotus, quorum hunc seriores scriptores secuti sunt fere omnes, inter eosque numerantur etiam Justinus (I, 4) et Diodorus (IX, 31 ed. Didot.), ut jam liquet ex Exc. Vaticanis. Præferebant autem veteres Herodoti narrationem propterea sine dubio, quod in ea res Cyri Crœsique ita efformatæ sunt, ut ad vitam fabulasque Græcorum propius accederent. Contra Ctesiana carent fere miraculorum ornatu, et orientalem quendam habent colorem, ut ea ex Persarum traditione fluxisse vel non testante scriptore intelligatur. Minus hæc Græcis placebant; nos veriora Herodoteis esse haud dubitamus. Atque ita statuunt tum Osiander (Program. schol. Stuttgard. 1818), tum Dahlmannus (De Herodot. p. 142 sq.), tum Bæhrius in annot. ad n. I., ubi subjicit hæc: « Quæ quum ita sint, et ipse crediderim, Cyrum nulla regia stirpe oriundum, sed mediocri natum fortuna, egregia ceteroquin indole ornatum, illo tempore vixisse, quo omnia Medorum imperio paruerint, cujus provinciis sive partibus, orientalium regnorum ex more, singulis singuli præfuerint reguli, sive satrapæ, qui in provinciis et ipsi regum loco haberentur, quorumque potestas a patre non minus ad filios transiret. Atque horum quendam Cambysen vel ipsum Cyrum fuisse suspiceris licet, qui regi Medorum summo subditus, Persis regio fere imperio præfuerit, quique in summum regem seditionem movens, ipse subditorum ope ad regnum illud evectus fuerit, et, quo melius reliquas gentes in subditione retineret, apud easdem sese tanquam filium ac legitimum successorem regis summi, in cujus locum tanquam hæres adscenderit, prædicari voluerit; id ipsum magni momenti sibi fore ratus, ne scilicet illæ gentes de defectione cogitarent, inque libertatem sese vindicare studerent quando ipsius imperium injustum esse sensissent. Hinc, puto, illæ nuptiæ Amytin inter atque Cyrum, hinc Astyages, non fœda morte interemptus, sed pro patre habitus a Cyro summisque honoribus adscitus, Cyri comes in expeditionibus adversus populos, qui defecerant, faciendis; ut inde totius imperii statum haud magnopere mutatum fuisse existimaverim, rege tantummodo mutato, eodemque forsitan ex alia gente prognato atque prior fuerat rex. Possis etiam Cyrum satellitibus regiis præfectum existimare, qui rege sublato ipse in ejusdem locum sese transtulerit; id quod multis post annis Arabum in regno a Turcis factitatum videmus. » V. eundem ad Herodot. I, 95.

Καὶ Ἀστυΐγᾶν καλεῖ] Idem ab eodem Ctesia Ἀσπάδας nominatus esse dicitur Diodoro II, 34 (v. fr. 25). « Unde apparet sive codices Ctesiæ jam tum a correctoribus corruptos fuisse, sive historicum in *Persicis* alio ejus nomine usum esse atque in *Assyriacis*; nam adulatio Asiaticorum regum nomina sæpius mutare solebat, et qui prius *Aspadas*, postea fortasse *Astyigas* nominatus est. » Duebner ad Justin. I, 4.

Ἐκβατάνοις.] Ctesias dixit Ἀγβατάνοις. V. fr. 11.

ἐν τοῖς κριοκράνοις] Sic Bekkerus; vulgata habet κρισκράνοις. Significatio vocis obscura. Schweighæuserus, Jungermann. (ad Polluc. VII, 121), Schneider. (in Lex. Gr.) scribendum putant ἐν τοῖς κιοκράνοις, *in capitibus columnarum, i. e. in epistylio*. Osiander (Program. ad solemn. Gymn. Stuttgard. indicanda 1818, p. 14) ἐν τοῖς κριοκράνοις esse vult *in palatii parte columnas trabesve arietum capitibus cœlatis distinctas habente*. (Conferri possint τὰ βουκράνια.) Ne tamen formam κρίσκρανον statim rejiciendam esse putes, movere possit vox κρησφύγετον (ap. Herodotum. VIII, 52; IX, 95 etc.), quæ locum significat, quo tuto te recipere possis. Sic κρησφύγετον dicit (VIII, 53) arcem Athenarum θύρῃσι καὶ ξύλοισι circumdatam, dum hoc esse τὸ ξύλινον τεῖχος, quod Pythia dixerat, visum est. Similiter lib. IX, 95 κρησφύγετον locum dicit, quo naves stabant septo communitæ. Atque hæc *septi* notio primaria esse videtur, quæ lateat in voce κρης. Tale septum, quod in templis simulacrum dei circumdabat, in inscriptione Æginetica (v. Müller. Ægin. p. 160, Archæol. § 288) dicitur ἴκρια (ἴκρια περὶ τὸ ἕδος). Ac nescio an hac ex voce profectum sit illud κρης, κρις. Ut mittam Herodotum, certe apud Ctesiam istis ἐν τοῖσι κρισκράνοις s. κριοκράνοις, significari puto τὰ ἰκριόκρανα, sive litera ι revera in hoc vocabulo abjecta, sive librariorum culpa omissa fuerit; indicari vero tabulata in summa ædium parte; ea scilicet, quæ vocabantur καλυμμάτια (v. Müller. Archæol. § 283). Hoc autem spatium, quod inter καλυμμάτια atque tectum interjectum erat, commodissimum locum fuisse, quo se absconderet aliquis,

ipsorum veterum locis comprobatur. Vid. Appian. de B. C. IV, 44, Tacit. Ann. IV, 68, Valer. Max. VI, 7, 2, quos laudat Müller. l. l. — Memoranda denique eorum sententia, qui vocem κριςκράνοις non Græcam sed Persicam esse contra omnem verisimilitudinis speciem contendunt. « Peregrinæ originis adeoque Persicæ (Bæhrius inquit) vocabulum esse jam Larcherius contenderat, a librariis illam quidem adulteratam. Et confirmavit doctissima Sacyi interpretatio, quam a Larcherio adjectam esse lætati sumus. Esse enim duo vocabula Persica, unde Ctesiæ κρίςκρανα compositum; *ghiriz* i. e. fuga, et *khanch* i. e. domus; *Ghiriz-khanch* i. e. *domus, cubiculum refugii*; ut vel hodie *ghiriz-giahi* i. e. *locus refugii, asylum*. Quum vero in nomine *ghiriz* prius illud *i* vix pronuntiaretur, haud male apud Ctesiam redditum esse κρις; et alterum *khanch* per quandam a natura rei non absonam pronuntiationem transiisse in Græcum κρανα. »

ὑπὸ Οἰβαρᾶ] Œbares ap. Justin. dicitur Sebares *i. e. Sœbares* (sic in nonnullis codd. scriptum; hinc profectum *Sybaris*, quod in plerisque libris exstat) ex vulgari dittographia. Eodem modo: Androcottus et Sandrocottus, Atropates et Sadropates etc. V. Dübner ad l. l. Ceterum de Sœbare isto Justinus I, 7: « *Initio regni Cyrus Sœbaren, cœptorum socium, quem juxta nocturnum visum ergastulo liberaverat, comitemque in omnibus rebus habuerat, Persis præposuit, sororemque suam ei in matrimonium dedit.* »

Καὶ τὴν θυγατέρα Ἄμυτιν κ. τ. λ.] Quod eandem mulierem primum matris loco honoravisse, deinde vero uxorem duxisse dicitur, Persas offendere non poterat. Huc fortasse spectat:

30.

Tertullianus: *Persas cum suis matribus misceri Ctesias refert.*

Cf. Xanthi fragm. 28. Theodoret. De Græc. affect. cur. p. 614. Euseb. P. E. VI, p. 275: Παρὰ Πέρσαις νόμος ἦν γαμεῖν τὰς θυγατέρας καὶ τὰς μητέρας, καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἐν ἐκείνῳ τῷ κλίματι τούτους τοὺς ἀνοσίους γάμους οἱ Πέρσαι ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι αὐτῶν τῆς Περσίδος ἐξεδήμησαν, κ. τ. λ. Plura v. ap. Brisson. De reg. Pers. princ. p. 493 sqq.

ὅτι τοὺς Βακτρίους ἐπολέμησε.] Herodot. I, 153 verbo monet Cyrum, *devicto Crœso*, bellum inferre voluisse Bactris Sacisque. Alium rerum ordinem, ut vides, secutus est Ctesias, quem Bæhrius probabiliora quam Herodotum tradere censet, neque id injuria.

§. 3. — Πρὸς Σάκας ἐπολέμησε] De sedibus Sacarum præ ceteris v. Strabo XI, 13, p. 780 A. Wahl. *Erdbeschreibung v. Ostindien* p. 462, et *Vorder-u. Mittelasien* I, p. 417, et Bæhr. ad n. l. Vices belli contra Sacas gesti narrat Osiander l. l. p. 21.

§. 4. — εἴδωλα ξύλινα κ. τ. λ.] Hæc exposita LIBRO NONO, ut ostendunt seqq.

31.

Theo Progymn. c. XI, p. 119 ed. Lugd. Bat. 1626. In exemplis accuratæ descriptionis etiam hoc affert:

Ἐν τῇ ἐνάτῃ Κτησίας· οἷον τὰ εἴδωλα τῶν Περσῶν ἐπὶ τοῖς μακροῖς ξύλοις ὁρῶντες ὑπὸ τὸν ὄρθρον πρὸς τὰς ἀκροπόλεις πόῤῥωθεν οἱ Λυδοὶ εἰς φυγὴν ἐτράποντο, νομίσαντες τὴν ἀκρόπολιν πλήρη εἶναι Περσῶν καὶ ἤδη ἑαλωκέναι.

Ex Ctesia sua habet Polyæn. VII, 6: Κῦρος πολιορκῶν Σάρδεις ξύλα πολλὰ ἰσομήκη τοῖς τείχεσιν ἐπιστήσας, αὐτὸς εἴδωλα πώγωνας ἔχοντα καὶ Περσικὴν ἐσθῆτα, καὶ φαρέτραν κατὰ νώτου, καὶ τόξα μετὰ χεῖρας, νύκτωρ προςήγαγεν, ὑπερέχοντα περὶ τῶν τειχῶν τῆς (τὰς Casaub.) ἄκρας· ὁ δὲ κατὰ τὰ ἄκρα μέρη τῆς πόλεως προςέβαλεν ἀρχομένης ἡμέρας· ἡ δὲ στρατιὰ τοῦ Κροίσου ἀπομαχομένη ταῖς τοῦ Κύρου προςβολαῖς, ἐπειδή τινες αὐτῶν ἐπιστραφέντες εἶδον ἀπὸ μακροῦ τὰ εἴδωλα ὑπὲρ τὴν ἄκραν, ἐβόησαν· πάντας δὲ εἷλε φόβος, ὡς ἤδη τῆς ἄκρας ὑπὸ Περσῶν κατειλημμένης· τὰς πύλας δὲ ἀνοίξαντες, ἄλλος ἄλλῃ ἔφυγον· Κῦρος δὲ Σάρδεις κατὰ κράτος εἷλεν.

His subjicio locum Tzetzæ, cujus tamen narratio etiam ulteriora complectitur.

Tzetzes Chil. I, 1, 82 sqq. [ρφ

Τὸν Ἀστυάγη μέν φησι (sc. Κτησίας) καταβληθέντα Κύρῳ
τῶν Βαρκανίων ἄρχοντα γενέσθαι παρὰ τούτου.
Οἰβάρην δὲ τὸν στρατηγὸν τὸν μέγαν τὸν τοῦ Κύρου
ξύλινα λέγει πρόςωπα Σάρδεσιν ἐπιστῆσαι
ἐν ὑπερμήκεσι κοντοῖς, νυκτὸς ἐνδεδυμένα·
οὕτω Λυδοὺς ταράξαι δὲ καὶ κατασχεῖν τὴν πόλιν.

31.

Libro nono Ctesias narrat, quemadmodum simulacra Persarum super longis perticis quum viderent mane diluculo juxta arcem Lydi e longinquo, rati plenam Persarum, ac jam occupatam esse arcem, in fugam conversi fuerint.

Astyagem ait [Ctesias] dejectum a Cyro
Barcaniis ducem factum fuisse ab illo.
Œbarem autem imperatorem magnum illum Cyri
ligneas dicit larvas Sardibus imposuisse,
super longissimis contis, nocte vestibus indutas
sicque Lydos turbasse, et cepisse urbem.

Μετὰ τὴν αἰχμαλώτισιν, φάσκει δὲ τὴν τοῦ Κροίσου,
πρὸς Ἀστυάγη πέπομφεν ὁ Κῦρος Πετησάκαν,
ὅπως ἐλθὼν τὴν Ἄμυτιν ἴδῃ σὺν Ἀστυάγει.
Ἡ Ἄμυτις ὑπάρχουσα δὲ παῖς τοῦ Ἀστυάγους
τοῦτον τὸν πρωτοεύνουχον, ἄθλιον Πετησάκαν,
ἐπίβουλον νοήσασα τούτου τοῦ Ἀστυάγους,
τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν, ἐκδείρασά τε ζῶντα,
ἀνεσκολόπησε σταυρῷ, θεῖσα βορὰν ὀρνέοις.

Alia de Sardium expugnatione narrant Herodotus (I, 84) et Xenophon (VII, 2). Qui veriora tradiderit, in medio relinquendum. Quod artificium attinet, quo Œbares noster usus esse dicitur, id non abludere a moribus Orientalium comprobatur iis quæ etiam nunc apud Sinesos Anglis accidisse narrantur. Quibus urbem nescio quam obsidentibus ut terrorem incuterent oppidani ferarum simulacra de muris ostendisse feruntur. — Ceterum plura quæ ante Sardes expugnatas a Cyro gesta sunt, præteriisse excerptor videtur. Ad hæc cum Dübnero meo retulerim quæ habet Justin. I, 7 : « *Domitis demum plerisque cum adversus Babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum Crœsus, cujus opes divitiæque insignes ea tempestate erant, in auxilium venit; victusque jam ac desolatus in regnum refugit. Cyrus quoque post victoriam compositis in Babylonia rebus bellum infert in Lydiam.* » Eandem rerum seriem servavit Lucian. Contempl. c. 9.

ἐν ὀμήρου λόγῳ κ. τ. λ.] Quidnam fuerit illud δαιμόνιον φάντασμα non constat. De ligneis simulacris cum Osiandro cogitare nolim. Nexus hic esse videtur : De pace sive de induciis convenerat; viso per quietem oblato Crœsus obtemperans pro obside filium tradiderat hosti; mox pacta dolo eludere tentat; at male res cedit; recrudescit bellum; pœnas luit fraudis, dum filium ante muros trucidatum conspicit.

καὶ θνήσκει] Sic Bekkerus pro vulgata οὐ θνήσκει. — Verba καὶ θνήσκει deinde sequenti linea a librariis repetita sunt, ubi vulgo legitur καταφεύγει καὶ θνήσκει : quibus ejectis, Bekker. dedit καταφεύγει ὁ Κροῖσος. — Quantopere vero Ctesiæ de Crœso narratio recedat ab Herodotea atque iis, quæ traduntur ap. Nicolaum Damasc. (v. Fragm. Histor. p. 41), nemo non videt. Qui minus miraculosa habeat, videant, qui in talibus tempus terere solent. Persarum traditionem Ctesiam reddere, eo ipso indicatur, quod nihil de Crœso *flammis* necando apud eum reperias.

Βαρήνην] Cf. Justin. I, 7 : *Crœso et vita et patrimonii partes et urbs Barene* (sic ex Ctesia Dübner. pro vulgata : *Barce*) *concessa sunt, in qua etsi non regiam vitam, proximam tamen potestati regiæ degeret.* Steph. B. Βαρήνη, πόλις Μηδίας, ἐγγὺς Ἐκβατάνων.

§. 5. — ἐν Περσίδι] i. q. εἰς Περσίδα, ex more serioris ætatis. Quod moneo propter Gailium, qui (*le Philologue*, tom. IV, p. 406) justo acutior interpretanda verba censuit hunc in modum : « il envoya Pétisace en Perse, pour séjourner quelque temps en Perse, et y remplir une commission de confiance. »

ἀπὸ Βαρκανίων] Astyigam Barcaniorum præfectum a Cyro constitutum vidisti fragm. 32. Justin. I, 6 : « *eumque* (Astyagem) *maximæ genti* Hyrcanorum *præposuit* » ubi, notante Dübnero, Barcanii cum nobiliore gente vicina a Trogo permutati. Steph. B. Βαρκάνιοι, ἔθνος τοῖς Ὑρκανοῖς ὅμορον. — Quæ sequuntur de cæde Astyagis, ignorat Herodotus I, 130. Ad Ctesiam respicere videtur Isocrates Orat. Evag. tom. II, p. 87, quamquam ibi a nepote Astyages interfectus esse dicitur. Sed apud Ctesiam quoque non prorsus alienum a crimine Cyrum fuisse, ex sequentibus colligas, ubi Œbaræ ne eadem quæ Petesacas ab Amyti patiatur timenti rex patrocinatur.

§. 6. — Στρατεύει ἐπὶ Δέρβικας. In bello contra Derbicas gesto Cyrus vulneratur et paucis diebus post e vita decedit. Hæc narrata sunt libro *undecimo* (v. § 8). Omisit excerptor quæ post victum Crœsum contra alios Asiæ populos rex gessit, LIBRO DECIMO exposita. Huc pertinent

33.

Steph. Byz : Δυρβαῖοι, ἔθνος καθῆκον εἰς Βάκτρους καὶ τὴν Ἰνδικήν. Κτησίας ἐν Περσικῶν δεκάτῃ· « χώρα δὲ πρὸς αὐτὸν πρόσκειται Δυρβαῖοι (Δυρβαίων Pinedo)· οὗτοι εὐδαίμονες ἄνδρες καὶ πλούσιοι καὶ κάρτα δίκαιοί εἰσι, πρὸς τὴν Βακτρίαν καὶ Ἰνδικὴν κατατείνοντες. Οὗτοι οὔτε ἀδικοῦσιν οὔτε ἀποκτιννύουσιν ἀνθρώπων οὐδένα· ἐὰν δέ τι εὕρωσιν ἐν τῇ ὁδῷ χρυσίον ἢ ἱμάτιον

Post captivitatem, dicit autem illam Crœsi,
ad Astyagem misit Cyrus Petesacam,
ut profectus Amytim videret cum Astyage.
Amytis autem, filia Astyagis,
hunc primum eunuchum, miserum Petesacam,
insidiatorem quum intellexisset Astyagis,
oculos effodit, excoriatumque vivum
suspendit cruci, ponens escam alitibus.

33.

Dyrbæi, populus pertingens ad Bactros et Indicam regionem. Ctesias Persicorum decimo : « Ad eum vero sita est regio, quam incolunt Dyrbæi. Hi homines sunt beati, opulenti, et valde justi, ad Bactrianam Indiamque pertingentes. Hi nec injuriam inferunt, nec mortem homini cuiquam. Iidem si repererunt in via aurum aut vestimentum aut argentum aut quidvis aliud, nihil horum auferunt. Ne

ἢ ἀργύριον ἢ ἄλλο τι, οὐδὲν (ἂν) ἀποκινήσειαν οὗτοι· οὔτε ἀρτοποιέουσιν οὔτε ἐσθίουσιν οὔτε νομίζουσιν, ἐὰν μὴ ἱερῶν οὕνεκεν. Ἄλφιτα δὲ ποιοῦσι λεπτότερα καθάπερ οἱ Ἕλληνες, καὶ ἐσθίουσι καρπούς (Cod. Seguer. μάζας ποῶν). Supra fort. οὔτε ποτίζουσιν.

34.

Steph. Byz.: Χωραμναῖοι, ἔθνος Περσικὸν ἀγρίων ἀνθρώπων. Κτησίας ἐν Περσικῶν δεκάτῳ· « οὕτω δὲ ταχύς ἐστιν ὁ ἄγριος ἄνθρωπος ὡς καὶ διώκων τὰς ἐλάφους καταλαμβάνειν· » καὶ ἄλλα πλεῖστα περὶ αὐτῶν φησι.

Fragm. 2, 3 habes Χωρομναῖοι. Altera forma præferenda. Nominis antiqui vestigia supersunt in voce *Chorassan*, ut hodie dicitur regio Ariam et Margianam veterum complectens.

35.

Apollon. Histor. mirabil. XX: Κτησίας ἐν τῇ δεκάτῃ Περσικῶν, καμήλους τινὰς ἐν χώρᾳ γίγνεσθαι, ἃς ἔχειν τρίχας πρὸς Μιλήσια ἔρια τῇ μαλακότητι· ἐκ δὲ τούτων τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἄλλους δυνάστας τὰς ἐσθῆτας φέρειν.

« Lucem accepit hic locus ex iis, quæ copiose disputat Bochart. Hierozoic. II, 2, pag. 14, 78; unde apparet h. l. intelligendam esse Caspiorum terram, ubi cameli pilis mollissimis alebantur, unde vestes confectæ ad delicias pertinebant. Cf. Ælian. H. A. 17, 34, qui etiam videtur ex Ctesia profecissse, licet ejus nomen omittere maluerit: Αἶγες δὲ Κάσπιαι γίνονται λευκαὶ ἰσχυρῶς, καὶ κεράτων δὲ ἄγονοι, μικραὶ τὸ μέγεθος καὶ σιμαί. Κάμηλοι δ' ἀριθμοῦνται πλείους, αἱ μέγισται κατὰ τοὺς ἵππους τοὺς μεγίστους, εὔτριχες ἄγαν. Ἁπαλαὶ γάρ εἰσι σφόδρα αἱ τούτων τρίχες ὡς καὶ τοῖς Μιλησίοις ἐρίοις ἀντικρίνεσθαι τὴν μαλακότητα· οὐκοῦν ἐκ τούτων οἱ ἱερεῖς ἐσθῆτα ἀμφιέννυνται, καὶ οἱ τῶν Κασπίων πλουσιώτατοί τε καὶ δυνατώτατοι· » Bæhr. — Redeo ad Derbiccas.

36.

Stephan. Byz. Δερβίκκαι, ἔθνος πλησίον τῶν Ὑρκανῶν... Κτησίας δὲ Δερβίσσους.

De sedibus Derbicum veteres non consentiunt. Ptolem. IV, 20, p. 183, in Margiana terra, ubi Oxus in Caspium mare se effundit, eos collocat; Strabo XI; p. 782 in Hyrcania habitasse dicit. Cf. Plin. H. N. VI, 16. Placet sententia Osiandri l. l. p. 24. « Equidem, ait, Scythicam gentem fuisse crediderim, Cyri ætate propius Indos sitam, quum de fœdere Derbicum cum Indis mentio injiciatur: inferiori vero tempore genti Persis infestæ, quo facilius coerceretur, sedes prope Caspium mare datas esse conjicio. » Atque Scythicam gentem fuisse notante Bæhrio etiam ex iis concludas, quæ de Derbicibus narrat Ælian. V. Hist. IV, 1. Ceterum cf. Mannert. *Geogr. d. Gr. u. R.* vol. 2, p. 135. Wahl. *Vorderasien*, I, p. 562. Hammer. *Wiener Jahrb.* VII, p. 253.

Ἐξ οὗ καὶ τελευτᾷ] Alia de fine Cyri Herodot. I, 212. Polyæn. VIII, Justin. I, 8, Valer. Max. I, 10; alia Diodor. II, 44.; alia Xenophon in Cyropædia. Nos Herodoteæ tragædiæ præferendam ducimus Ctesiæ simplicitatem cum Osiandro, Bæhrio, Dahlmanno (Herodot. p. 142), Schlossero (*Universalgesch.* I, p. 252.). Appono quæ ex Osiandro l. l. p. 26 refert Bæhr. « Ctesiæ fidem addi vult ex Arriano (Exped. Al. VI, 29) et Strabone (XIV, p. 730), qui Cyri monumentum atque cadaver laute et opipare conditum Alexandri ætate Pasargadis inventum fuisse retulerint; quod vix unquam fieri potuisse, si Cyri corpus a Scythis, ut Herodotus auctor est, tam indigne habitum fuerit, tamque discerptum. Deinde Cyro prorsus victo, Scythas in Persidem ipsam irrupisse, par fuisse, sed de eo altum silentium. Denique vix intelligi posse, qui Cyrus, cui tam fœdus fuerit exitus, ad tantam nominis gloriam atque famam apud seros posteros pervenire, ipsumque imperium salvum ad ejus natos redire potuerit. Venia igitur, ait Osiander, sit conjecturæ, odio illi, in quod tyranni aut imperiorum conditores facile incurrunt, famam Cyri contaminare gestienti, fabulam de fœdo Cyri exitu tribuendam esse. Vel omnino a Græcis, libertatis amore ductis fabulam fictam dixeris, quo dura tyrannorum fata, vel sero a diis punitorum reliquis ante oculos ponerent, et ab omni imperii capiendi molimine eos depellerent. »

§ 8. — Τανυοξάρκην.] Eundem Herodotus III, 30, 65, 67, dicit *Smerdin*; Justin. I, 9, *Mergidem*; Xenophon Cyr. VIII, 7, 4 *Tanaoxaren*.

---

que panem conficiunt neque vescuntur neque quicquam facere consueverunt (?) nisi sacrorum causa. Polentam parant tenuiorem ut Græci, et edunt fruges.

34.

Choramnæi, gens Persica hominum agrestium. Ctesias Persicorum decimo: « Adeo vero veloces sunt illi agrestes homines ut cursu cervos assequantur. » Et multa refert de iis alia.

35.

Ctesias libro rerum Persicarum decimo, camelos esse ea in regione prodit, quarum pili mollitie lanas Milesias æquent: sacerdotesque et alios proceres, vestes ex iis confectas gestare.

36.

Derbiccæ, gens vicina Hyrcanis... Ctesias autem Derbissos eos dicit.

(Καὶ τῆς χώρας)] « Vide ne per errorem irrepserint verba, quum in ora libri pro καὶ Χωραμν. notatum fuisset καὶ Χορασμ. » SCHWEIGHÆUSER.

Καὶ Παρθίων] Eosdem Diodor. (fr. 2, § 3) dicit Παρθυαίους et (fr 25, cap. 34, 1) Πάρθους. Quæ fluctuatio apud alios quoque scriptores satis vulgaris.

Ἔτη λ'.] Sic cum Ctesia Justin. I, 8, 14, et Dino ap. Cic. De divin. I, 23, 46, et alii plerique. Herodotus I, 214, regnum ponit annorum *viginti novem*. Sulpic. Severus H. S. II, 9 annos numerat *triginta et unum*. Vixit Cyrus annis septuaginta sec. Dinonem l. l.; juxta Onesicritum et Lucian. de Macrobb. ἑκατοντούτης moritur præ mœrore ob Cambysæ sævitiam.

LIBRI XII ET XIII.

(Cambyses. Magus. Darius I. Xerxes I.)

§ 9. — Ταφῆναι] De regis sepulcro, quod Pasargadis fuit, v. Zoega De Obelisc. p. 365 sqq. et Hœck. Veteris Mediæ et Pers. monument., p. 69 sqq.

Ἰζαβάτης] Sic Hœsch. et Bekk. Vulgo Ἰξαβάτης. Ἰζαλβάτης Codd. Monac. Ἰξαλβάτης Max. Margun.

Περσῶν δὲ ἑπτακισχίλιοι] Sic Bekker. Vulgo Περσῶν δὲ δύο.

Τὸν Αἰγυπτίων βασιλέα Ἀμυρταῖον] Quo tempore Cambyses Ægyptum subegit, rex erat Psammenitus, Amasis filius, ut scimus aliunde. Unde Amyrtæum suum Ctesias habeat, nescimus. Eum fuisse unum ex filiis vel cognatis Psammeniti suspicatur Osiander. Utut est, eorum certe rationes improbandæ erunt, qui ut Larcherius Ctesiam cum Psammenito confudisse volunt notum istum Amyrtæum, qui ipsius scriptoris ætate adhuc vixit (mortuus est an. 409 a. Chr.). De hoc v. Herodot. II, 146; III, 15; Thuc. I, 110. Cf. Diodor. XI, 74, 77. — Ad Cambysis expeditionem pertinet :

37.

Athenæus XIII, c. 10, p. 560 D : Καὶ ἡ ἐπ' Αἴγυπτον δὲ Καμβύσου στρατεία, ὥς φησι Κτησίας, διὰ γυναῖκα ἐγένετο· ὁ γὰρ Καμβύσης πυνθανόμενος τὰς Αἰγυπτίας γυναῖκας ἐν ταῖς συνουσίαις διαφέρειν τῶν ἄλλων, ἔπεμψε πρὸς Ἄμασιν τὸν Αἰγυπτίων βασιλέα, μίαν αἰτῶν πρὸς γάμον τῶν θυγατέρων· ὁ δὲ τῶν μὲν ἑαυτοῦ οὐκ ἔδωκεν, (ὑπονοήσας μὴ γυναικὸς ἕξειν αὐτὴν τιμήν, ἀλλὰ παλλακίδος,) ἔπεμψε δὲ τὴν Ἀπρίου θυγατέρα Νειτῆτιν. Ὁ δὲ Ἀπρίης ἐκπεπτώκει τῆς Αἰγυπτίων βασιλείας διὰ τὴν γενομένην ἧτταν πρὸς Κυρηναίους καὶ ἀνῄρητο ὑπὸ Ἀμάσιδος· ἡσθεὶς οὖν ὁ Καμβύσης τῇ Νειτήτιδι καὶ σφόδρα ἐρεθισθείς, ἐκμανθάνει παρ' αὐτῆς τὰ πάντα· καὶ δεηθείσης ἐκδικῆσαι τοῦ Ἀπρίου τὸν φόνον, πείθει πολεμῆσαι Αἰγυπτίοις.

Eandem historiolam tamquam Persarum traditionem narrat Herodotus III, 1 et 16. Veriores belli causas exponit Dahlmannus (De Herodot. p. 148). Cf. Heeren *Ideen*, II, 2. p. 406. — Osiandrum offendit, quod Nitetidem illam tum jam quadraginta annos, quod minimum est, natam fuisse temporum rationes postularent; quæ quidem ætas parum apta amoribus.

§. 10. — Magi historiam aliter adornavit Herodotus III, 30, 61 sqq., aliter Justinus I, 9, qui tamen ad Herodotum propius accedit. « In tali veterum scriptorum dissensione, tamen temperare sibi Larcherius non potuit, quin pro more in Ctesiæ narrationem inveheretur, Herodoteamque multo probabiliorem ac veri similiorem diceret. Quod equidem parum perspicio. Insunt in utraque narratione, quæ suspectam reddere possint eandem, insunt nec minus, quæ ab utroque narratis fidem conciliare possint, ut sanequam difficile fuerit certi quid pronuntiare, nisi hanc ob causam Ctesiæ fidem potiorem dixeris, quoniam illi regios annales adeundi fuerit copia, qua destitutus Herodotus ea tantum, quæ famâ acceperat, retulerit. Disseruit eandem in rem Kleukerus ad Zendavest. III, p. 247, not. Quod enim Ctesias Tanyoxarcen Cambysis fratrem, Bactris præpositum, eundemque a Mago, qui dein callide ipse occupaverit regnum, interfectum tradat, id nequaquam cum Herodoteis posse componi, nisi si Bactrianam terram, de qua hic sermo, eandem statueris atque illam, quæ a Plinio inter Elymaidem et Susianam collocetur (Plin. H. N. VI, 27,

37.

Quin etiam Cambysi suscipiendæ in Ægyptum expeditionis (ut scribit Ctesias) causa fuit mulier. Nam quum Ægyptias mulieres in congressu præstare ceteris audiisset, ad Amasin Ægypti regem misit, unam ex ejus filiabus in matrimonium poscens. At hic e suis quidem haud misit (suspicatus eam non uxoris honorem habituram, sed pellicis), verum Apriæ filiam Nitetin. Exciderat autem Ægypti regno Apries, propter cladem in pugna adversus Cyrenenses acceptam, et ab Amasi fuerat interfectus. Cambyses Nitetidis consuetudine delectatus, et valde in amorem ejus illectus, omnia ex illa discit : et quum orasset eum ut cædem Apriæ patris ulcisceretur, persuadet ut bellum Ægyptiis inferat.

coll. Frèret in *Mém. de l'Ac. d. I.* IV, p. 611). Quæ vero Ctesias ipse adjecerit, ea jam satis esse, ut rem ipsam indubiam reddant. Namque fieri neutiquam potuisse, ut quinque per annos Magus iste, qui falso Smerdis s. Tanyoxarcis nomine regnum occupavisset, a nemine agnosceretur, ab eunuchis præsertim, aliisque, qui circa verum germanumque Tanyoxarcem olim fuissent. Neque invitus equidem concesserim, in regnis, qualia apud nos hac tempestate florent, talem fraudem non ita diu accidere potuisse; in orientalibus autem secus rem sese habere, nemo historiæ vel obiter peritus, infitias iverit. Atque significavit ipse Justinus l. l. : « quæ res eo occultior fuit, « quod apud Persas persona regis sub specie ma- « jestatis occulitur. » Add. Brisson. de Reg. Pers. Princ. I, 27, pag. 34 seq. » *Bæhr.*

§ 12. — Prodigia hæc non pervenisse videntur in notitiam Herodoti; aliter vix silentio ea prætermisisset narrator portentorum amantissimus.

Ἀφικόμενος εἰς Βαβυλῶνα κ. τ. λ.] Diversa quamvis ex parte similia Herodotus III, 64 sqq et Justin. I, 9.

Βασιλεύσας δυοῖν δέοντα εἴκοσι] Herodot. III, 66 : Καμβύσεα... βασιλεύσαντα μὲν τὰ πάντα ἑπτὰ ἔτεα καὶ μῆνας πέντε. Cum Herodoto faciunt Euseb. Chron. I, p. 45, 52, Syncell. p. 188, D, E, Ptolem. Can. astron. V. Clinton. F. H. tom. II, p. 378 edit. tertiæ. Osiander in altero programmate de Ctesia (Stuttgard. 1821) p. 15 dissensum scriptorum ita putat tollendum, ut quindecim annis ante Cyri obitum regio honore et aliqua provinciæ præfectura Cambysen ornatum fuisse ponat. Quam quidem rationem si admittis, etiam reliqui numeri Ctesiani cum Herodoteis conciliari poterunt.

§ 14. — De conjuratione Persarum v. Herodot. III, 70-88, Justin. I, 9 sq.

NOMINA CONJURATORUM.

ap. Herodotum.		ap. Ctesiam.
Ὀτάνης.	—	Ὀνόφας.
Ἰνταφέρνης	—	Ἀρταφέρνης (Δαφέρνης Hellan. fr. 167.)
Γωβρύης.	—	Βαρίσσης (Μάραφις Æsch. Pers. 764.)
Μεγάβυζος.	—	Μαρδόνιος.
Ἀσπαθίνης.	—	Νορονδαβάτης.
Ὑδάρνης.	—	Ἰδέρνης.
Δαρεῖος.	—	Δαρεῖος.

Cf. Hammer. in *Wiener Jahrb.* IX, p. 16 sqq.

Μῆνας ἑπτά] Sic etiam Euseb. p. 52. Syncell. p. 192, Chron. Paschal. p. 116 B.

§ 15. — Μαγοφονία] V. Herodot III, 79. Agathias De Imp. Just. II, p. 65. Kleuker. ad Zendavest. III, p. 247. « Negat Kleukerus, Bæhrius ait, hocce festum ad Persarum religionem pertinere, ut quod Magis, Zorastri religionis cultoribus ac quasi custodibus, summo dedecori fuerit. Fuisse potius videri civile quoddam festum, neutiquam commune, neque per totum late patens regnum celebratum, sed iis modo in terris, quæ magis occidentem versus spectant; præsertim quum nulla hujus festi mentio in sacris Persarum libris facta sit. Quæ tamen sententia quum nescio quid incommodi habeat, magis ad Hammeri sententiam inclino, qui Magophoniæ festum in orientalibus scriptoribus laudari asserit tanquam exstirpatæ omnis Ahrimaniæ progeniei (*Charfesters*) festum, extremo Februario celebratum; ubi tale quid precabantur : « Nomine dei summi Ormuzd, omnes Charfester interficio, » et quæ sunt reliqua. (V. Kleuker. l. l. III. p. 246.) Adjecit præterea illud vir doctissimus : ex hac lustrationis sacræ opinione eidem mensi apud Romanos *Februarii* nomen inditum esse, *februando*, i. e. purgando, lustrando; vid. *Wiener Jahrbüch. d. Literat.* 1820, X, pag. 249 et 250. »

Τάφον... ἐν δισσῷ ὄρει] Regia sepulcra in βασιλικῷ ὄρει ad Persepolim esse dicit Diodor. XVII, 71. « Illud βασιλικὸν ὄρος unum idemque est cum διττῷ ὄρει Ctesiæ, quo sibi Darius sepulcrum comparari jussit. Non modo spatium, quo hæc sepulcra, teste Diodoro, a palatio distabant, sed tota descriptio plane quadrat cum cryptis illis monti Rachmed incisis, quas sepulcrorum usui inservisse, ex earum interiori natura omnes fere peregrinatores uno ore contendunt. Extra omnem dubitationem positum mihi videtur, montem *Rachmed* eundem esse quem *regium* Diodorus, *duplicem* Ctesias appellat; sepulcra vero, ex eorundem scriptorum testimonio ei incisa, eadem esse, quæ e regione ruderum *Tschil-Minar* etiam nunc sese spectanda præbent, ideoque eorum in altero conditum fuisse Darii Hystaspis filii corpus. Insigniter sepulcro conveniunt, quæ in ejus fronte conspiciuntur anaglypha. » Hœck in Vet. Mediæ et Pers. monumm. p. 16. — Ceterum num illud δισσῷ genuinum sit, dubitari potest. Heeren (*Ideen*, I, 1, p. 247) conjecit ἀδύτῳ. Mihi in mentem venerat λισσῷ, in eandemque conjecturam incidisse video Osiandrum (tertio programmate p. 13), qui apte comparat Diodorum de rupe κατεξαμμένῃ loquentem. Sed aliter Hœck. l. l : « Mons idcirco dictus videtur duplex, quod lunæ falcis instar est ab extrema parte. » Idem statuit Hammer. (*Wiener Jahrb.* VIII, p. 304 sqq.); sed negat montem eundem esse quem βασιλικὸν Diodorus vocat. Sententiam Hammeri Bæhrius refert his verbis : « Qui enim a Diodoro Regius mons dicatur, esse eun-

dem, quem recentiores *Naghant* s. *Rahmet* s. *Rachmed* vocent; qui orientem versus pone Persepolitana rudera assurgat, cum duobus magnis regiis sepulcris; duplicem vero montem esse eum, qui septentrionem versus a Persepoli distet, cujus monumenta ac sepulcra peregrinatores istarum regionum *Nakschi Rostem* dictitent. Quem eundem a Persico quoque geographo nomine *Gerwie* s. *Duta* i. e. *duplicis* designari. Qui quidem geographus inter alia illud pronuntiat : « mons « *Geriwe*, quem inprimis *duplicem* (*Duta*) vocant, « ubi Reichosrew suo tempore occubuisse di- « cunt. »

Contra Zoega l. l. : « Cum recentiorum testimoniis ubi veterum testimonia confero, mons ille quem *duplicem* appellat Ctesias, Diodorus *regium*, complecti videtur duo juga initio XL tantum passibus ab invicem distantia, postea, ubi regiæ urbis rudera sunt, VI fere millibus passuum semota, alterum Kæmpfero dictum Rahmed, ab arcis reliquiis distans 600 pass., alterum Achtopeh, V millia pass. ab iis dissitum (Kæmpf. p. 306 et 316. Chardin. p. 114. Niebuhr. p. 155). »

Εἶδον [ὄφεις] οἳ κ. τ. λ.] « In veteri libro inter εἶδον et οἳ insertum superne erat ὄφεις, sed locus hic neque emendari neque intelligi nisi ex aliorum historia potest. » H. Stephan. Locum mutilatum esse patet, quamquam ad intelligentiam ejus vox ὄφεις sufficere videtur. « Quum serpentes, Osiander ait, mali ominis esse Persis viderentur (Herodot. I, 140), animalia ista in locis saxosis forte prorumpentia terrorem Magis injecerant. »

§ 16. — Μαρσαγέτην] Μασαγέτην lib. Monac.

§ 17. — Σκυθάρβης] Sic Bekker.; vulgo Σκυθάρκης. Σκυθάρχης in marg. et cod. Monac. paullo infra. « Alii Σκυτάρβης, Σκυτάρης. Herodoto IV, 76, dicitur Ἰδάνθυρσος, eodemque modo scribunt Arrian., Strabo, Plutarch. Apud Clem. Alex. Strom. V, p. 567. D. est Ἰδανθοῦρος. Idem nomen ap. Justin. II, 5, abiit in *Iancyrus* (v Dübner. ad h. l.). — Apud Ctesiam nomen appellativum (σκυθάρχης, *rex Scytharum*) positum videtur pro nomine proprio. Ceterum huic quoque regi Darius bellum intulisse fertur, quod filiæ ejus nuptias non obtinuisset. (Justin. l. c.).

Ἔγραψεν ὑβρίζων Δαρεῖον κ. τ. λ.] Paullo aliter Herodot. IV, 126 sq.

Ὀγδοήκοντα μυριάδας] Totidem Diodor. II, 5, 5, ex Ctesia, ut videtur. *Septingenta millia*, Herodot. IV, 8, quem sequuntur Justin. II, 5, et Oros. II, 8.

Τὸν βωμὸν... διαβατηρίου Διός] In his ἑλληνίζει Ctesias; quamquam suis diis ἐμβατήρια ἱερὰ fecisse Persas probabile est. Cf. Herodot. VII, 53 extr., ubi Xerxes dicit : νῦν δὲ διαβαίνωμεν ἐπευξάμενοι τοῖσι θεοῖσι. — De ara illa Herodotus nihil; contra de duabus columnis loquitur ad Bosporum a Dario positis (IV, 137).

Καὶ πίπτει καὶ αὐτὸς Δᾶτις] « Quem eundem Persarum ducem reversum esse salvum auctor est Herodotus VI, 119 sq., cui in hoc ipso plus tribui vult Larcherius sine idonea causa, ut videtur. Nam Persas ipsos melius scire oportuit, utrum exercitus dux salvus ad suos redierit necne. Attamen potest etiam confusio quædam hic locum habuisse, ut alium quempiam Persarum ducem cum Datide confuderit Ctesias : quæ Osiandri (l. l. pag. 13) est sententia, Herodoti auctoritatem item præferentis. Qui idem nonnihil hærens in verbis initio capitis Δᾶτις δὲ ἐπανιὼν ἐκ Πόντου, hic quædam prætermisisse Photium putat, in quibus de priore aliqua Datidis in Pontum Euxinum expeditione traditum fuerit Ctesiæ. At quum vocem πόντος promiscue usurpari constet, ab Herodoto ipso (II, 97) sic vocari mare Ægæum, sensum talem fere Ctesiæ verbis subesse : « Datis « impetum fecit e regione maris Ægæi, neque vero « terrestri itinere Græciam invasit. » Insulas a Persarum duce vastatas probabiliter esse Naxum atque Eubœam. » Baehr.

Ζήσας μὲν ἔτη οβ', βασιλεύσας δὲ ἔτη λα'.] Sic Bekker., recte sine dubio; vulgo ζήσας μὲν ἔτη ιβ' πρὸ τῆς βασιλείας, βασιλ. δ. ἔ. λα'. Quæ corrupta sunt. Erratum esse aliquid in numero ιβ', innuit H. Stephanus. « In altero exemplari, ait, scriptus est inusitato modo numerus ω', pro quo hic, ιβ'. » — Regnavit Darius VII, 4, annis triginta sex. Idque comprobatur a Ptolem. Can. astronom. Syncell. p 195, D, Euseb. Chron. p. 52, Chron. Paschal. p. 116.

Δαρεῖος δὲ ἐπανελθὼν εἰς Πέρσας καὶ θύσας] « Referendum hoc existimem ad eum, qui apud Persas valuisse dicitur mos, ut certis quibusdam diebus rex Persepolin s. Pasargadas (sacrum Persarum solum) adiret solemnia facturus sacra in montium cacuminibus. Quo in itinere quum multa secum duceret sacrificia, multa alia, quæ singulis Persis obviam venientibus impertiret, factum est ut ista sacra regisque iter toti genti acceptissima essent. Quam in rem lectu dignus est Xenophontis locus in Cyrop. VIII, 5, 21, coll. Brissonio de Reg. Pers. Princ. I, 136, p. 193. Nec vero minus regi proficiscenti singuli Persæ pro suis quisque facultatibus dona qualiacunque offerebant. Videatur Ælianus V. H. I,

31 : Νόμος οὗτος Περσικὸς ἐν τοῖς μάλιστα ὑπ' αὐτῶν φυλαττόμενος· ὅταν εἰς Πέρσας ἐλαύνῃ βασιλεὺς, πάντες αὐτῷ Πέρσαι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστος προσκομίζεται κ. τ. λ.; ubi mirum in modum istud εἰς Πέρσας interpretes torsit. Recte tamen Perizonius nihil se in eo absurdi videre ait, *Regem Persarum revera proficisci in Persidem*, quum ille neutiquam habitarit semper in Perside, sed plerumque extra eam, modo Susis, modo Ecbatanis, modo Babylone, rarius Persepoli. » Bæhr.

§. 20. — Νατάκας] Margo Ἀνάκας Νατακᾶς.

Βασιλεύει ὁ υἱὸς αὐτοῦ] « Narrat Plutarchus, Reg. Apophthegm. p. 173, B, C, p. 688 Wyttenb., Xerxem cum Arimene (*Ariamene*, Plut. De fratern. amor. p. 488, F) fratre de regno contendisse, sed mox reconciliatum, fratri primam apud se statuisse dignitatem summamque potentiam. Quæ quidem, ut Justiniana (II, 10), ex Ctesia sumta esse, probabiliter Wyttenbachius judicat in Animadv. ad Plutarch. l. l p. 1044. » Bæhr.

Ἄμυτις κατὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς μάμμης] Si Amytis μάμμη est Cyri uxor (de qua § 2, 10), μάμμη vox latiori sensu usurpata est, sin minus, de alia Amyti, avia materna, ut videtur, cogitari debet. Arridet tamen conjectura Bæhrii, qui verba allata non ad Amytin, sed ad Rhodogunen referenda esse censet propter locum Suidæ, ubi hæc: Ῥοδογύνη, γυνὴ μὲν Ὑστάσπου, Ξέρξου δὲ καὶ Δαρείου μήτηρ.

Ὀνόφα θυγατέρα Ἄμηστριν.] Herodoto (VII, 61, 104) Ἄμηστρις est Otanis filia.

§ 21. Καὶ ἰδεῖν ἐπεθύμησε τὸν Βελιτανᾶ τάφον κ. τ. λ.] Ælian. Var. Hist. XIV, 3 : Ξέρξης ὁ Δαρείου παῖς, τοῦ Βήλου τοῦ ἀρχαίου διασκάψας τὸ μνῆμα, πύελον ὑελίνην εὗρεν, ἔνθα ἦν κείμενος ὁ νεκρὸς ἐν ἐλαίῳ. Οὐ μὴν πεπλήρωτο ἡ πύελος, ἐνέδει δὲ ἀπὸ τοῦ χείλους εἰς παλαιστήν. Παρέκειτο δὲ τῇ πυέλῳ καὶ στήλη βραχεῖα, ἔνθα ἐγέγραπτο, Τῷ ἀνοίξαντι τὸ μνῆμα καὶ μὴ ἀναπληρώσαντι τὴν πύελον οὐκ ἔστιν ἄμεινον. Ἀναγνοὺς δὲ ὁ Ξέρξης ἔδεισε, καὶ προσέταξεν ἐπιχέαι ἔλαιον τὴν ταχίστην· οὐ μὴν πεπλήρωτο· ὁ δὲ πάλιν προσέταξεν ἐπιχέαι· αὔξησιν δὲ οὐκ ἐλάμβανεν· ἕως ἀπεῖπε μάτην ἀναλίσκειν τὸ ἐπιχεόμενον. Κατακλείσας δὲ ὀπίσω τὸν τάφον, ἀπηλλάγη ἀδημονῶν. Οὐ διεψεύσατο δὲ ἡ στήλη, ὅσα προεῖπεν. Ἀθροίσας γὰρ ἑβδομήκοντα μυριάδας ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας, κακῶς ἀπήλλαξεν· εἶτα ἐπανελθὼν, αἴσχιστα ἀνθρώπων ἀπέθανεν, ἀποσφαγεὶς νύκτωρ ἐν εὐνῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ. Hoc loco Belum Ctesias dicit Belitanam, id est, *Belum s. dominum validum, potentem*, ut Perizonius statuit. Cf. etiam Strabo XVI, p. 738, qui quadratam pyramidem, quæ sepulcro erat Belo, a Xerxe dirutam tradit. Similem narrationem de Dario Nitocridis sepulcrum aperiente habet Herodotus I, 187, et paullo variatam Plutarch. Apophthegm. Regg. p. 173, B. Xerxem Beli statuam e templo auferentem novisti ex Herodot. I, 183.

§. 22. — Ἀπόστασις Βαβυλωνίων.] De defectione Babyloniorum regnante Xerxe aliunde non constat. Darii temporibus assignatur ab Herodoto III, 150, et Justino I, 10.

Ὅτι ἡμίονος αὐτῷ ἔτεκεν] Plinius H. N. VIII, 44, p. 470, 12 : « *Est in Annalibus nostris* (mulas) *peperisse sæpe, verum prodigii loco habitum.* » Idem recentioris ævi exemplis probat Beckmannus ad Aristot. Mir. Auscult. cap. 70. p. 142.

Μεγάβυζος] Megabyzus pater Zopyri dicitur Herodoto III, 153. Ctesiam, qui rem posteriorem ponit quam Herodotus, Megabyzum filium Zopyri Herodotei intellexisse puto. — Alium Megabyzum Zopyri patrem memorat infra § 43.

Μύλην χρυσῆν] *Molam manualem* intellige. Mirum doni genus; at plura ejusmodi ornamenta et insignia auro fabricata ex carmine Persarum regio, quod *Schanameh* dicitur, recenset Hammer. *Wiener Jahrb.* IX, p. 63, referente Bæhrio.

§. 23. Ὀγδοήκοντα μυριάδες]. Multum ab his recedunt ingentes numeri ap. Herodotum VII, 60, 87, 97.

Δημάρατος παρεγένετο ἤδη πρῶτον] Regnante adhuc Dario Susa venit, si quidem audiendus Herodot. VII, 3. et VI, 70. — Quæ deinceps apud Ctesiam sequuntur de Thermopylarum expugnatione, item differunt ab Herodoteis (VII, 213 sq.).

§ 24. — Ἡγίαν] Ὀγίαν Max. marg. « Hegias ille *Ephesius* idem forsan est, qui Herodoto est *Eleusis*, Tisameni frater, IX, 33. » Bæhr.

§ 25. — Στράτευμα πέμπει κατὰ Πλαταιέων] Hoc post captas denique Athenas factum est, non antea, sicut Ctesias vult.

Μυριάδες ιϛ'] 35,000 Herodot. VIII, 113; IX, 32.

Τριακοσίους.. Σπαρτιήτας κ.τ.λ.] Mirum quantum hæc ab Herodoteis (IX, 10, 11, 28, 29) recedunt (Ctesias : 7300. Herodotus 110,000).

Φεύγει τραυματισθεὶς Μαρδόνιος] Immo, occubuit : v. Herodot. IX, 64, Diodor. XI, 31, Justin. III, 4, Strabo IX, p. 632, p. 714. Plutarch. Aristid. p. 330, C.

§ 26. — Ἑκατὸν δέκα τριήρεις] Ducentæ, sec. Herodot. VIII, 61.

Κἀκεῖνων νυκτὶ φυγόντων] Aliter Herodot. VIII, 51-54.

Ἐχώννυε χῶμα] Quod post pugnam Salaminiam factum dicit Herodot. VIII, 97.

Τὸ Ἡράκλειον] Cf. Phanodemus (fragm. 16) ap. Plutarch. Themist. 13.

Τοξόται ἀπὸ Κρήτης] Omisit hæc Herodotus, aut hallucinatur Ctesias.

Ἑλλήνων δὲ ἑπτακοσίας] Sec. Herodot. VIII, 62, 82, Persis naves fuere 1200, Græcis 380.

Διαφθείρονται πεντακόσιαι] Persæ 200, Græci 40 naves amittunt sec. Herodot. VIII, 89, Diodor. XI, 19.

Ἔπεμπε Μεγάβυζον τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν συλῆσαι κ. τ. λ.] Hæc omnia, reliqui rerum scriptores ignorant. Ac procul dubio referenda sunt Persarum vanitati. Hinc sua hausit Ctesias, quem inter Persas composuisse belli Medici historiam totius narrationis tenor coarguit.

§. 29. Ἀρτάπανος] Ἀρτάβας Max. marg. Ἀρτάβανος cod. Monac. Herodot. IX, 69, Diodor. XI, 69. — Ἀσπαμίτρης Diodoro est *Mithridates*, ὃς ἦν κατακοιμιστὴς τοῦ βασιλέως (XI, 69, 1). Cf. Justin. III, 1, et Ælian. V. Hist. XIII, 3, ubi Xerxes dicitur ἀποσφαγεὶς νύκτωρ ἐν τῇ εὐνῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ.

LIBRI XIV-XVII.

§. 30. — Μεγάβυζον] Apud Justinum nomen abiit in: *Bacabasum*. — ᾧ τρόπῳ, sc. *per dolum*. Ctesiana exhibere videtur Justin. l. l.: « *Dein quum unum ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus videret metueretque de regno certamina principum, assumit in societatem consilii Megabazum: qui præsenti statu contentus rem prodit Artaxerxi: ut pater ejus occisus sit, ut frater falsa parricidii suspicione oppressus; ut denique ipsi pararentur insidiæ. His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse armatum exercitum jubet, recogniturus et numerum militum et in armis industriam singulorum. Itaque quum inter ceteros et ipse Artabanus armatus adsisteret, rex simulat se breviorem loricam habere; jubet Artabanum secum commutare; exuentem se ac nudatum gladio trajecit: tum et filios ejus corripi jubet. Atque ita egregius adolescens et cædem patris et se ab insidiis Artabani vindicavit.* »

Σκαφεύεται γὰρ] Rem e Ctesia procul dubio illustrat Plutarch. Artoxerx. c. 16: « Τὸ δὲ σκαφευθῆναι τοιοῦτόν ἐστι· σκάφας δύο πεποιημένας ἐφαρμόζειν ἀλλήλαις λαβόντες, εἰς τὴν ἑτέραν κατακλίνουσι τὸν κολαζόμενον ὕπτιον· εἶτα τὴν ἑτέραν ἐπάγοντες καὶ συναρμόζοντες, ὥστε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας ἔξω καὶ τοὺς πόδας ἀπολαμβάνεσθαι, τὸ δ' ἄλλο σῶμα πᾶν ἀποκεκρύφθαι, διδόασιν ἐσθίειν τῷ ἀνθρώπῳ, κἂν μὴ θέλῃ, προσβιάζονται, κεντοῦντες τὰ ὄμματα, φαγόντι δὲ, πιεῖν μέλι καὶ γάλα συγκεκραμένον ἐγχέουσιν [εἰς τὸ στόμα καὶ κατὰ τοῦ προσώπου καταχέουσιν]. Εἶτα πρὸς τὸν ἥλιον ἀεὶ στρέφουσιν ἐναντία τὰ ὄμματα, καὶ μυιῶν προσκαθημένων πλῆθος πᾶν ἀποκρύπτεται τὸ πρόσωπον. Ἐντὸς δὲ ποιοῦντος, ὅσα ποιεῖν ἀναγκαῖόν ἐστι ἐσθίοντας ἀνθρώπους καὶ πίνοντας, εὐλαὶ καὶ σκώληκες ὑπὸ φθορᾶς καὶ σηπεδόνος ἐκ τοῦ περιττώματος ἀναζέουσιν, ὑφ' ὧν ἀναλίσκεται τὸ σῶμα διαδυομένων εἰς τὰ ἐντός. Ὅταν γὰρ ἤδη φανερῶς ᾖ τεθνηκὼς ὁ ἄνθρωπος, ἀφαιρεθείσης τῆς ἐπάνω σκάφης, ὁρῶσι τὴν μὲν σάρκα κατεδηδεσμένην, περὶ δὲ τὰ σπλάγχνα τοιούτων θηρίων ἑσμοὺς ἐσθιόντων καὶ προσπεφυκότων.

§ 32. — Ἰνάρου Λιβύου ἀνδρὸς] Vulgo Λυδίου. Correxit Duker. ad Thucyd. I, 104, ubi: Ἰνάρως δὲ ὁ Ψαμμητίχου, Λίβυς, βασιλεὺς Λιβύων τῶν πρὸς Αἰγύπτῳ, κ. τ. λ. Cf. Herodot. III, 12, 15; VIII, 7. Bellum uberius exponit Diodorus XI, 71, 74.

Τεσσαράκοντα νῆας] *Ducentas* Diodor. XI, 74. Quot etiam Ctesiam posuisse puto. Librariorum culpa confusa fuerint M (40) et Σ (200).

Idem tamen Diodorus XI, 81 et XIII, 25 scribit *trecentas*. Minus recte.

Ἀχαιμενίδην τὸν ἀδελφόν] Herodotus III, 12; VII, 7, et Diodorus XI, 74, ab Inaro interfectum dicunt *Achæmenem, Darii filium, Xerxis fratrem, patruum Artaxerxis*. Ctesiæ Achæmenides est filius Xerxis, neque tamen Achæmenidis nomen legitur § 20, ubi proles Xerxis recensetur. Sed hoc Photio imputandum erit (Cf. § 36). Utut est, distinxisse videtur Ctesias inter *Achæmenem*, qui paullo post mortem Darii, Ægyptiorum præfectus a Xerxe constitutus est, quemque apud Herodotum (VII, 7) ἐπιτροπεύοντα Αἰγύπτου χρόνῳ μετέπειτα ἐφόνευσε Ἰνάρως, atque inter *Achæmenidem*, qui sub Artaxerxe ex Asia cum exercitu contra rebelles profectus est. Idem vero de Achæmene narrat Diodorus l. l. Utrum igitur Herodotus, qui præteriens hujus rei meminit, et Diodorus diversa confuderint, an Ctesias perperam distinxerit, aliis ad liquidum perducendum relinquo.

Τεσσαράκοντα μυριάδας] 300000, Diodor. XI, 74. — De pugna navali apud Diodorum nihil.

§ 33. — Μεγάβυζος] Thucydides I, 129 eundem vocat *Megabazum*, Zopyri filium: Megabyzo Diodorus (XI, 74, 77) collegam addit Artabazum.

Βύβλον.] Stephan. Byz.: ἔστι καὶ Βύβλος ἐν τῷ Νείλῳ, πόλις ἀσφαλεστάτη. *Prosopitidem* insulam dicit Thucydides I, 109 cum Diodoro XI, 77. De hac cf. Herodot. II, 41. Diod. XII, 3. Steph. Byz. s. v.

Ἄμυτις] Quum Achæmenides supra frater Artaxerxis dicatur, mater ejus fuisse debet *Amistris*, quod nomen reponi jubet Wesselingius. Amytis est soror Artaxerxis et Achæmenidæ, uxor Megabyzi.

Ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς] De hoc supplicio conf. Plutarch. Artox. c. 17 : προςέταξεν (Parysatis) ἐκδεῖραι ζῶντα (Masabatem), καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν ἀναπῆξαι, τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπατταλεῦσαι.

§ 37.— Καὶ τῶν πεζῶν] Hæc aut transpósita aut depravata esse apparet.

Οὔσιρις] Ὄσιρις *Hœschel.*

§ 38. — Ἀρτάριος, Ἀρτοξέρξου δὲ ἀδελφός] Xerxis e pellice filius, ut videtur.

§ 39. — Ἀρτοξάρης... εὐνοῦχος.] Vocem εὐνοῦχος omittit cod. Monac.

§ 40. — Πρὶν ἢ αὐτὸς τύχῃ.] « In venatione enim, priusquam rex telum emisisset, nemini feram aliquam ferire licitum fuit. Quod tanquam singulare Artaxerxis edictum ita profert Plutarchus Apophthegg. Regg. et Ducc. pag. 173, D : Πρῶτος δὲ πρωτοβολεῖν ἐκέλευσε τῶν συγκυνηγετούντων τοὺς δυναμένους καὶ βουλομένους· ubi Wyttenbach. (Animadverss. ad Plut. Moral. pag. 1045) nostri loci non fuit immemor, hæc adjiciens : « fortasse rex quum ignovisset Megabyzo, hanc « legem regiæ πρωτοβολίας abrogavit, quod a « Ctesia memoratum Photius omiserit. » Simile quoddam in Curtio VIII, 6, 7 legimus, ubi copiose pro more hunc in Persarum regum morem est commentatus Freinshemius. » Bæhr.

Ἔν τινι πόλει ὄνοματι Κύρται] Huc pertinet :

38.

Stephan. Byz. : Κυρταῖα, πόλις ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, εἰς ἣν ὑπερώρισεν Ἀρταξέρξης Μεγάβαζον. Κτησίας τρίτῳ Περσικῶν.

In libri numero erratum. Res petita ex libro XVI vel XVII. — Urbis nomen Stephanus sine dubio integrius servavit. Ceterum scribe Μεγάβυζον.

§ 41. — Πισάγας δὲ λέγεται κ. τ. λ.] De re cf. Herodot. I, 138, ubi v. Bæhr.; Hesych. tom. II, p. 965 ed. Albert.; Brisson. de Reg. Pers. II, 180, p. 523 sqq.; Kleuker. ad Zendavest. tom. II, p. 167; Hammer. in Annal. Viennens. IX, p. 18; Rhode, *Die heilige Sage u. d. Religions-system der Bactrer,* p. 501; Hensler, *Geschichte des abendlændischen Aussatzes* p. 191; Sprengel in Apolog. Hippocrat. I, p. 259.

§. 43. — Ζώπυρος ὁ Μεγαβύζου.] Memoratur etiam Herodoto III, 160 : Μεγαβύζου δὲ τούτου γίνεται Ζώπυρος, ὃς ἐς Ἀθήνας ηὐτομόλησε ἐκ Περσέων.

Μ' καὶ β' ἔτη βασιλεύσας] *quadraginta annos* sec. Diodor. XII, 64; *quadraginta unum* sec. Ptolem. Canon. astron., Syncell. p. 200, D, Euseb. Chron. p. 54, Chron. Paschal. p. 130, C.

LIBER XVIII.

(Xerxes II. Sogdianus. Darius II, Nothus.)

§. 44. — Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ καὶ Ξέρξης] Pro Ξέρξης scribendum esse Ἀρταξέρξην censet Bæhrius, idque rectissime.

Σεκυδιανός] Sic Bekker.; vulgo Σεκυνδιανός.

§. 45. — Τεσσαρακοστῆς καὶ πέμπτης] Diodor. XII, 71 : Κατὰ δὲ τὴν Ἀσίαν Ξέρξης ὁ βασιλεὺς ἐτελεύτησεν ἄρξας ἐνιαυτόν· ὡς δ' ἔνιοι γράφουσιν, μῆνας δύο Posterius probant Euseb. Chron. p. 54 et Syncell. p. 203, C.

§. 46. — Ἀζαβαρίτης] Hesych. p. 116 : Ἀζαραπατεῖς· οἱ εἰςαγγελεῖς παρὰ Πέρσαις. — Nostrum ἀζαβαρίτης et Hesychii ἀζαραπάτης unam eandemque vocem esse primus statuit Hemsterhusius, et post eum alii. De hoc internuntii munere v. Herodot. I, 114, 120; III, 34, 118; IV, 71, Cornel. Nep. Conon. c. 3; Ælian. V. H. I, 21, ibique Perizonium. Cf. Brisson. l. l. p. 36, p. 617.

Ὡς δῆθεν ἄνευ τ. ἑ. γ. πατρὸς λιπὼν τὸν νεκρόν.] Cf. quæ de Bagapate narrantur § 18, ubi Bæhr. annotat hæc : « In more positum fuisse credas, ut qui apud defunctum maxime valuerint, ejus funus sequerentur et in sepulcris conditum diu servarent nec inde discederent. Quo certe pietatem insignem erga dominum ereptum declarare solebant, vel, ut quibusdam videtur, impedire, quo minus ornatus, regi defuncto additus, spoliaretur. Nam lautissime sepultos et conditos fuisse Persarum reges haud uno testimonio liquet, magnasque Pasargadis hac ratione fuisse coacervatas opes. Sic Cyri mortui et sepulti cadaver Magis traditur in custodiam, ut ex Brissonio cognosci potest l. l. I, 249, pag. 326. E Ctesia conferri possunt hi loci, § 14, 19, 40, 44, 45; add. Heeren. *Ideen* I, 1, pag. 262 seq. coll. pag. 257 seq. »

§. 47. — Ἐπέθεντο αὐτῷ τὴν κίταριν] De *citari* s. *cidari* s. *tiara* v. Brisson. l. l. I, 50, et præ aliis Hammer. in Annal. Viennens. IX, p. 60 sqq (coll. *Fundgruben des Orients* VI, 3, p. 339); ex quo Bæhrius refert hæc : « In carmine

38.

Cyrtæa, urbs ad mare Rubrum sita, in quam Artaxerxes Megabazum relegavit, ut Ctesias narrat libro (tertio) Persicorum.

regio Schahnameh, et apud historicos Persarum inveniri ait et *tiaram* s. *Kulah* et *coronam* s. *Tadsch*, cui semper adjecta sit vox *Kiani* s. *Kaiani*, quæ regium ornatum designet. Unde ad Græcos defluxisse vocabulum κίταρις s. κίδαρις, quod hodie apud Persas sit *Tadschkiani*. Quod vero citaris et tiara pro una eademque sit habenda, prout jam Wahlius ostenderit, id diserte probare et Plutarchum et Arrianum, qui promiscue vocibus *tiaræ* et *cidaris* utantur, et vero etiam discrimen, quod inter ὀρθὴν et οὐκ ὀρθὴν καὶ ἐπτυγμένην intercedit, ad utrumque, ad tiaram æque ac citarin, referant. Atque hoc diadematis genus postmodo, vetere Persarum regno quasi restituto, ab Arsacidis et Sassanidis denuo esse receptum, testimonio est, uti hoc utar, Syncelli locus in Chronolog. pag. 286, D (ed. Venet. 1729). Vide etiam accurate de his disputantem Hœck. Vet. Med. et Pers. Monum. pag. 43 seq. »

§. 48. — Εἰς τὸν σποδὸν ἐμβάλλεται] Valer. Max. IX, 2, 7: « *Ochus autem, qui postea Darius appellatus est,... crudeliorem mortis rationem excitavit, qua onerosos sibi non perrupto religionis vinculo tolleret. Septum enim altis parietibus locum cinere complevit, suppositoque tigno prominente, benigne cibo et potione exceptos in eo collocabat; e quo somno sopiti, in illam insidiosam congeriem decidebant.* » Cf. Ovid. Ibis 317:

> *Atque necatorum Darei fraude secundi,*
> *sic tua subsidens devoret ossa cinis.*

Μῆνας ἕξ, ἡμέρας πεντεκαίδεκα] *menses septem* Diodor. XII, 71, assentientibus Euseb. et Syncell. l. l. Chronicon Pasch. pro mensibus numerat annos septem, aperto errore.

38 a.

§. 49. — Ἀπὸ τοῦ ἡλίου Κῦρον.]

Plutarch. Artox. 1: Ὁ μὲν οὖν Κῦρος ἀπὸ Κύρου τοῦ παλαιοῦ τοὔνομα ἔσχεν, ἐκείνῳ δ' ἀπὸ τοῦ ἡλίου γενέσθαι φασί. Κῦρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τὸν ἥλιον. Ὁ δὲ Ἀρταξέρξης Ἀρσίκας πρότερον ἐκαλεῖτο, καίτοι Δείνων φησὶν, ὅτι Ὀάρσης. Ἀλλὰ τὸν Κτησίαν, εἰ καὶ τἄλλα μύθων ἀπιθάνων καὶ παραφόρων ἐμβέβληκεν εἰς τὰ βιβλία παντοδαπὴν πυλαίαν, οὐκ εἰκός ἐστιν ἀγνοεῖν τοὔνομα τοῦ βασιλέως, παρ' ᾧ διέτριβε θεραπεύων αὐτὸν καὶ γυναῖκα καὶ μητέρα καὶ παῖδας. Cf. Hesych. s. h. v., Pletho Scholl. ad Oracul. Mag. Zoroast. p. 88. Alia hariolatur Suidas v. Κῦρος. Inter recentiores interpretationem nominis a Plutarcho servatam comprobarunt Wahl. *Vorderasien* etc. I, p. 599, Ritter, *Vorhalle Europæischer Vælkergeschichten* p. 86 sqq., alii. — De liberis Darii et Parysatidis confer Plutarchum l. l.

§. 50. — Ἀφίστανται βασιλέων Ἀρσίτης κ. τ. λ.] De his nihil habet Diodorus, quem tamen vide de reliquis lib. XIII, 36, 37, 46. Cf. Thucyd. VIII, 80 sqq., 88.

§. 52. — Ἀφίσταται Πισούθνης.] « Quem Hystaspis filium, atque Lydiæ satrapam Thucydides vocat I, 115, quique etiam Athenienses quosdam vel eorum socios secum junxerat, ut idem narrat scriptor III, 31; ex quo illud præterea cognoscimus, post Pisuthnis mortem, Amorgen filium in seditione remanentem, aliquamdiu contra Tissaphernen bellum produxisse. Hystaspem autem illum, qui Pisuthnis pater vocatur, eum fuisse Larcherius conjicit, qui supra § 20 inter Xerxis I filios laudatur. » Bähr.

§. 55. — Πόλιν Ζάριν] Urbs ignota. Zariaspe urbs Bactriæ memoratur Stephano.

Ζῶσαν κατ' εμεῖν] « Quod genus supplicii multis etiam post sæculis apud eam gentem usurpatum, ut quando regina, Hormisdæ regis uxor, τετμαχίσθαι dicitur in Excerptis Photii ex Theophylacti Simoc. Historiarum libro quarto. » Andr. Schottus.

§. 56. — Ἀλλ' ὅ γε Ἀρσάκης κ. τ. λ.] Cf. Plutarch. Artox. c. 2:

Γυναῖκα δὲ καλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔλαβε μὲν (sc. Arsaces, postea Artaxerxes nominatus), τῶν γονέων κελευόντων, ἐφύλαξε δὲ, κωλυόντων. Τὸν γὰρ ἀδελφὸν αὐτῆς ἀποκτείνας ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύετο κἀκείνην ἀνελεῖν. Ὁ δ' Ἀρσίκας, τῆς μητρὸς ἱκέτης γενόμενος καὶ πολλὰ κατακλαύσας, μόλις ἔπεισε μήτ' ἀποκτεῖναι μήτ' αὐτοῦ διαστῆσαι τὴν ἄνθρωπον.

[LIBRI XIX ET XX.]

§. 57. — Ἔτη βασιλεύσας λε'] Diodor. XII, 71: Δαρεῖος ἐβασίλευσε δεκαέννεα. Cf. XIII, 108. Cum Diodoro faciunt Ptolem. Can. astron., Euseb. p. 54, Syncell. p. 203, C, Chron. Pasch. p. 532, D. — Ctesias quomodo in numero annorum, quos Darius, scriptoris æqualis, regnaverit, sedecim annis potuerit a vero aberrare, haud assequor.

38 a.

Ac Cyrus a Cyro prisco nomen mutuatus est: illi a sole aiunt inditum; Cyrum enim vocare Persas solem. Artaxerxes ante Arsicas dictus fuit, quamvis Oarsem ferat nuncupatum Dino. Verum Ctesiam, etsi alioquin absurdarum et insulsarum in libros suos variam fabularum colluviem inserserit, haud probabile est tamen appellationem fugisse, in cujus contubernio agebat regis, medicus ipsius, uxoris matris et liberorum.

Quare numerum depravatum esse vix dubitandum. Fortasse pro λε' legendum ιη'.

Καὶ ἐξελκύεται ταύτην ἐξόπισθεν] Putari posset linguam non per os extractam, sed via inversa per collum carnificis manu pone apertum. Sed parum hoc probabile. Videtur mihi is, qui linguam per os extraxit, non ante os condemnati, sed pone caput ejus positus fuisse. Larcher. explicat : « Après lui avoir fait d'abord sortir la langue de la bouche, on la lui tira ensuite en arrière, afin de la couper jusqu'à la racine. » Bæhrius vertit : « Udiastæ lingua abscinditur, eademque radicitus pone avellitur. » Quid statuendum sit, dijudicent harum rerum periti.

Διαβάλλεται Κῦρος ὑπὸ Τισσαφέρνους] Cum Ctesia facit Xenophon Anab. I, 1, 3 sq. Diversa tradit Plutarch. Artox. 2, 3.

Τεριτούχμου υἱὸν] Satibarzanem intelligit Larcher., Orontem indicari vult Bæhr.; quod verisimilius. Satibarzanes eunuchus et cubicularius fuisse videtur. Certe Satibarzanum eunuchum memorat etiam Plutarch. Artox. 12.

Ἐξ οὗ καὶ ἔλεγχος Ἑλλανίκου καὶ Ἡροδότου] Reprehendere Ctesias videtur Herodotum quod Crœsum rogo a Persis impositum narraverat. Similia tradidisse debet etiam Hellanicus, qui uti fabulas, sic etiam mores Græcorum in Asiatica sua transtulisse videtur. — Legem Persarum paucis exponit Strabo XV, p. 1095 : τοὺς δὲ φυσήσαντας ἢ νεκρὸν ἐπὶ πῦρ θέντας ἢ βόλβιτον, θανατοῦσι. V. Brisson. l. l. p. 619, Rhode, l. l. p. 417 sq., 437 sq., 448.

§. 58. — **Διότι τῷ μὲν Κλεάρχῳ ἅπαντα ὁ Κ. συνεβούλευε κ. τ. λ.**] Hinc explicandæ rixæ istæ et controversiæ, de quibus Xenophon Anab. I, 5, 12.

Διὸ καὶ Ἀρταβάριος] Sic Hœschel. et Bekker.; vulgo Καὶ ὁ βάρβαρος.

Προσβολὴ Κύρου κ. τ. λ.] V. Xenophon Anab. I, 8, Diodor. XIV, 22 sqq. Justin. V, 11. Ctesiæ narrationem reddit Plutarchus. — Verum antequam contra ipsum fratrem tenderet Cyrus, interfecit Artagersen. Quod ex Ctesia his verbis refert

39.

Plutarch. Artox. c. 9 : Οἱ μὲν γὰρ Ἕλληνες ὅσον ἐβούλοντο τοὺς βαρβάρους ἐνίκων καὶ διώκοντες ἐπὶ πλεῖστον προῆλθον· Κύρῳ δὲ γενναῖον ἵππον, ἄστομον δὲ καὶ ὑβριστὴν ἐλαύνοντι Πασάκαν καλούμενον, ὡς Κτησίας φησὶν, ἀντεξήλασεν ὁ Καδουσίων ἄρχων Ἀρταγέρσης μέγα βοῶν : « Ὦ τὸ κάλλιστον ἐν Πέρσαις ὄνομα Κύρου καταισχύνων, ἀδικώτατε ἀνδρῶν καὶ ἀφρονέστατε, κακοὺς μὲν Ἕλληνας ἔρχῃ κακὴν ὁδὸν ἄγων ἐπὶ τὰ Περσῶν ἀγαθὰ, δεσπότην δὲ σεαυτοῦ καὶ ἀδελφὸν ἐλπίζων ἀναιρήσειν, ὃς σοῦ μυριάκις μυρίους δούλους ἔχει κρείσσονας. Αὐτίκα δὲ πειράσῃ· πρότερον γὰρ ἀπολεῖς ἐνταῦθα τὴν σεαυτοῦ κεφαλὴν ἢ θεάσασθαι τὸ βασιλέως πρόσωπον. » Ταῦτ' εἰπὼν ἐξηκόντισεν ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ θώραξ στερεῶς ἀντέσχε καὶ οὐκ ἐτρώθη μὲν ὁ Κῦρος, ἐκραδάνθη δὲ, τῆς πληγῆς ἰσχυρᾶς προσπεσούσης. Ἀποστρέψαντος δὲ τὸν ἵππον τοῦ Ἀρταγέρσου βαλὼν ὁ Κῦρος ἔτυχε καὶ διήλασε παρὰ τὸν κλεῖδα διὰ τοῦ τραχήλου τὴν αἰχμήν. Τὸν μὲν οὖν Ἀρταγέρσην ἀποθανεῖν ὑπὸ Κύρου σχεδὸν ἅπαντες ὁμολογοῦσι· περὶ δὲ τῆς αὐτοῦ Κύρου τελευτῆς ἐπεὶ Ξενοφῶν ἁπλῶς καὶ συντόμως, ἅτε δὴ μὴ παρὼν αὐτὸς, εἶπεν, οὐδὲν ἴσως κωλύει τὰ Δείνωνος ἰδίᾳ καὶ πάλιν τὰ Κτησίου διελθεῖν.

Exposita Dinonis narratione sequitur Ctesiana :

40.

Plutarch. Artox. c. 11; Ἡ δὲ Κτησίου διήγησις, ὡς ἐπιτεμόντι πολλὰ συντόμως ἀπαγγεῖλαι, τοιαύτη τις ἐστί. Κῦρος ἀποκτείνας Ἀρταγέρσην, ἤλαυνεν εἰς αὐτὸν βασιλέα τὸν ἵππον καὶ οὗτος εἰς ἐκεῖνον, ἀμφότεροι σιωπῇ. Φθάνει δὲ βάλλων ὁ Ἀριαῖος ὁ Κύρου φίλος βασιλέα καὶ οὐκ ἔτρωσε. Βασιλεὺς δ' ἀφεὶς τὸ δόρυ, Κύρου μὲν οὐκ ἔτυχε, Τισσαφέρνην δὲ, πιστὸν ἄν-

---

39.

Profligaverunt enim quantum cupiebant Græci barbaros, ac terga cædentes longissime insecuti sunt. Vehebatur Cyrus equo generoso, sed effreni et feroci, Pasaca nomine, ut est auctor Ctesias. In eum præfectus Cadusiorum Artagerses invectus est, vociferans, « Tu, qui clarissimum apud Persas Cyri nomen deformas, hominum scelestissime et amentissime, pessimos viros Græcos itinere inauspicato ad diripiendas Persarum fortunas adducis, dominumque et fratrem tuum speras interficere, qui infinitos habet te præstantiores servos; id mox experiere. Ante enim caput tuum hoc loco amittes quam faciem regis contempleris. » Sic fatus jaculum in illum torsit. Sed restitit valide lorica, nec vulneratus est Cyrus. Quia tamen gravis ictus accidit, intremuit. Ubi vero averterat equum Artagerses, jaculo Cyrus eum feriens collum secundum claviculam trajecit. Ac cæsum a Cyro Artagersem fatentur fere omnes. At Cyri fatum quia Xenophon simpliciter et strictim, ut qui ipse non interfuerit, percurrit, nihil, puto, impedit, quominus quæ Dino prodidit seorsum, inde quæ Ctesias, referamus.

40.

Ctesiæ narratio, ut brevibus multa perstringam, hujusmodi est : Cyrus trucidato Artagerse, equum in regem permisit, et hic in illum, silentio uterque. Occupat Cyri amicus Ariæus ferire regem, nec sauciavit eum : rex missa lancea a Cyro aberravit, Tissaphernem autem fidum Cyro

δρα Κύρῳ καὶ γενναῖον, ἔβαλε καὶ κατέκτεινε. Κῦρος δ' ἐπ' αὐτὸν ἐξακοντίσας διὰ τοῦ θώρακος ἔτρωσε τὸ στῆθος, ὅσον ἐνδῦναι δύο δακτύλους τὸ ἀκόντιον, πεσεῖν δ' αὐτὸν ὑπὸ τῆς πληγῆς ἀπὸ τοῦ ἵππου. Φυγῆς δὲ καὶ ταραχῆς τῶν περὶ αὐτὸν γενομένης, ὁ μὲν ἀναστὰς μετ' ὀλίγων, ἐν οἷς καὶ Κτησίας ἦν, λόφον τινὰ πλησίον καταλαβὼν ἡσύχαζε, Κῦρον δὲ τοῖς πολεμίοις ἐνειλούμενον ὁ ἵππος ἐξέφερεν ὑπὸ θυμοῦ μακρὰν ἤδη σκότους ὄντος ἀγνοούμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων καὶ ζητούμενον ὑπὸ τῶν φίλων. Ἐπαιρόμενος δὲ τῇ νίκῃ καὶ μεστὸς ὢν ὁρμῆς καὶ θράσους διεξέλαυνε βοῶν· « Ἐξίστασθε, πενιχροί. » Τοῦτο δὲ Περσιστὶ πολλάκις αὐτοῦ βοῶντος, οἱ μὲν ἐξίσταντο προσκυνοῦντες, ἀποπίπτει δὲ τῆς κεφαλῆς ἡ τιάρα τοῦ Κύρου καὶ παρατρέχων νεανίας Πέρσης, ὄνομα Μιθριδάτης, ἀκοντίῳ βάλλει τὸν κρόταφον αὐτοῦ παρὰ τὸν ὀφθαλμὸν, ἀγνοῶν, ὅστις εἴη. Πολὺ δ' αἷμα τοῦ τραύματος ἐκβαλόντος, ἰλιγγιάσας καὶ καρωθεὶς ὁ Κῦρος ἔπεσε. Καὶ ὁ μὲν ἵππος ὑπεκφυγὼν ἐπλάζετο· τὸν δ' ἐφίππειον πῖλον ἀπορρυέντα λαμβάνει τοῦ τὸν Κῦρον βαλόντος ἀκόλουθος, αἵματι περίπλεων. Τὸν δὲ Κῦρον, ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέροντα χαλεπῶς καὶ μόλις εὐνοῦχοί τινες παρόντες ὀλίγοι ἐπεχείρουν ἐπ' ἄλλον ἵππον ἀναθέσθαι καὶ σώζειν. Ἀδυνάτως δ' ἔχοντα καὶ δι' αὐτοῦ προθυμούμενον βαδίζειν, ὑπολαβόντες ἦγον· τῷ μὲν σώματι καρηβαροῦντα καὶ σφαλλόμενον, οἰόμενον δὲ νικᾶν, ἀκούοντα τῶν φευγόντων ἀνακαλουμένων Κῦρον βασιλέα καὶ φείδεσθαι δεομένων. Ἐν δὲ τούτῳ Καύνιοί τινες ἄνθρωποι κακόβιοι καὶ ἄποροι καὶ ταπεινῶν ὑπουργημάτων ἕνεκα τῇ τοῦ βασιλέως στρατιᾷ παρακολουθοῦντες, ἔτυχον συναναμιχθέντες ὡς φίλοι τοῖς περὶ τὸν Κῦρον. Ὡς δὲ μόλις συνεῖδον τὰ ἐπιθωρακίδια φοινικᾶ, λευκοῖς χρωμένων τῶν βασιλικῶν ἁπάντων, ἔγνωσαν πολεμίους ὄντας. Εἷς οὖν ἐκείνων ἐτόλμησεν ἀγνοῶν ἐξόπισθεν βαλεῖν τὸν Κῦρον ἀκοντίῳ. Τῆς δὲ περὶ τὴν ἰγνύαν φλεβὸς ἀναρραγείσης, πεσὼν ὁ Κῦρος, ἅμα παίει πρός τινι λίθῳ τὸν τετρωμένον κρόταφον καὶ ἀποθνήσκει. Τοιοῦτος μὲν ὁ Κτησίου λόγος, ᾧ καθάπερ ἀμβλεῖ ξιφιδίῳ, μόλις ἀναιρῶν τὸν ἄνθρωπον ἀνῄρηκεν.

Xenophon Anab. I, 8, 26 : Σὺν τούτοις (**cum sexcentis stipatoribus**) καθορᾷ (**Cyrus**) βασιλέα καὶ τὸ ἀμφ' ἐκεῖνον στῖφος. Καὶ εὐθὺς οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' εἰπὼν « Τὸν ἄνδρα ὁρῶ, » ἵεται ἐπ' αὐτὸν καὶ παίει κατὰ τὸ στέρνον καὶ τιτρώσκει διὰ τοῦ θώρακος, ὥς φησι Κτησίας ὁ ἰατρὸς, καὶ ἰᾶσθαι αὐτὸν τὸ τραῦμά φησι. Παίοντα δ' αὐτὸν ἀκοντίζει τις παλτῷ ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν βιαίως. Καὶ ἐνταῦθα μαχόμενοι καὶ βασιλεὺς καὶ Κῦρος καὶ οἱ ἀμφ' αὐτοὺς ὑπὲρ ἑκατέρου, ὁπόσοι μὲν τῶν ἀμφὶ βασιλέα ἀπέθνησκον, Κτησίας λέγει· παρ' ἐκείνῳ γὰρ ἦν· Κῦρος δὲ αὐτός τε ἀπέθανε καὶ ὀκτὼ οἱ ἄριστοι ἔκειντο ἐπ' αὐτῷ.

Cyrus infeliciter rem gessit ἀπειθῶν Κλεάρχῳ, **uti est in Photii excerptis. — Illustrantur hæc loco Plutarchi (Artox. c. 8), ubi sic :** Κῦρον δὲ πρὸ τῆς μάχης Κλεάρχου παρακαλοῦντος ἐξόπισθεν τῶν Λακεδαιμονίων εἶναι καὶ μὴ κινδυνεύειν αὐτὸν εἰπεῖν φασι· « Τί λέγεις, ὦ Κλέαρχε; σὺ κελεύεις με τὸν βασιλείας ὀρεγόμενον ἀνάξιον εἶναι βασιλείας; » Ἁμαρτόντος δὲ τοῦ Κύρου μέγα τῷ δῦναι προπετῶς εἰς μέσα τὰ δεινὰ καὶ μὴ φυλάξασθαι τὸν κίνδυνον, οὐχ ἧττον ἥμαρτεν, εἰ καὶ μὴ μᾶλλον, Κλέαρχος ἀντιτάξαι κατὰ τὸν βασιλέα μὴ θελήσας τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ προσμίξας τῷ ποταμῷ τὸ δεξιὸν, ὡς μὴ κυκλωθείη.

---

et fortem virum percussit atque interemit. Cyrus intorto per loricam regis jaculo, vulnus pectori illius ingessit duos digitos altum; atque ille vi ictus ex equo deturbatus est. Fuga et tumultu cohortis regiæ edito, rex assurgens cum paucis (inter quos fuit Ctesias) tumulum vicinum cepit, ubi tenuit se quietum. Cyrum vero inter hostes volitantem equus ferox longe abstulit : nec tenebris jam ingruentibus cognoscebatur ab hostibus, et ab amicis quærebatur. Elatus autem victoria ardorisque et fiduciæ plenus per medios vehebatur hostes clamans, *Cedite, miseri*. Dum hoc identidem lingua Persica clamat, pars venerabundi decedunt ei via. Ibi quum tiara capiti ejus defluxisset, prætercurrens adolescens Persa (Mithridati nomen erat) tempus Cyri jaculo secundum oculum ferit, inscius qui sit. Eructante vim sanguinis vulnere, captus Cyrus vertigine capitisque gravedine collabitur. Equus fugiens oberrabat : stratum equi prolapsum capit comes illius, qui Cyrum percussit, sanguine redundans. Cyrum ex plaga ægre tandem colligentem se, assistentes eunuchi pauci alteri equo imponere atque ita periculo eripere studuere; sed quum viribus nimis defectus esset, ipseque pedibus ire anniteretur, sustinentes eum ducebant, corpore quidem ob vulnus in capite acceptum gravem cespitantemque, sed victorem arbitrantem se, quod fugientes audiret, Cyrum regem alta voce appellantes, atque ut parceret ipsis orantes. Interea Caunii quidam homines, tenues inopesque, qui humilium ministeriorum gratia regis castra sequebantur, confusi forte ut amici fuere cum illis qui circa Cyrum erant. Hi ut tandem punicea sagula eorum advertere, (quum regii haberent omnes candida,) intellexerunt hostes esse. Ita unus eorum ausus est, ignarus qui esset, Cyrum jaculo a tergo ferire. Vulnerata poplitis vena prolapsus Cyrus tempus simul saucium ad saxum offendit : unde animam exhalavit. Ejusmodi est narratio Ctesiæ, qua tamquam obtuso ense vix neci dedit hominem.

Hos quum apud se haberet Cyrus, regem equitumque circa illum globum conspicit, statimque se non continuit, quin quum dixisset *Video hominem*, in ipsum impetu rueret; atque adeo pectus ei ferit, et per loricam vulnus infligit, uti Ctesias tradit medicus, qui etiam se vulnus id curasse narrat. Cyrum vero, eum dum ferit, palto quidam acriter vibrato sub oculum percutit : atque ibi tum et rege et Cyro inter se dimicantibus, et utriusque pro utroque stipatoribus, quot ex iis, qui circa regem erant, perierint, refert Ctesias (nam apud illum tunc temporis erat) : Cyrus et ipse morte occubuit, et super ipsum octo ex stipatoribus jacuere præstantissimi.

Quam sententiam uberius probare studet. De re cf. Xenophon I, 8, 13.

Quæ deinde apud Plutarchum sequuntur de rege vulnere et siti laborante nemo potuit melius narrare quam Ctesias medicus, nec aliunde sua hausit Plutarchus (c. 12), quamvis sequente demum capite expressa Ctesiæ mentio injiciatur. Igitur totum locum apponemus.

41.

Plutarch. Artox. c. 12 sq. : Ἤδη δ' αὐτοῦ (sc. Κύρου) τεθνηκότος Ἀρτασύρας ὁ βασιλέως ὀφθαλμὸς ἔτυχεν ἵππῳ παρεξελαύνων. Γνωρίσας οὖν τοὺς εὐνούχους ὀλοφυρομένους ἠρώτησε τὸν πιστότατον αὐτῶν· « Τίνα τοῦτον, ὦ Παρίσκα, κλαίεις παρακαθήμενος; » Ὁ δὲ εἶπεν· « Οὐχ ὁρᾷς, ὦ Ἀρτασύρα, Κῦρον τεθνηκότα; » Θαυμάσας οὖν ὁ Ἀρτασύρας τῷ μὲν εὐνούχῳ θαῤῥεῖν παρεκελεύσατο καὶ φυλάττειν τὸν νεκρὸν, αὐτὸς δὲ συντείνας πρὸς τὸν Ἀρτοξέρξην ἀπεγνωκότα μὲν ἤδη τὰ πράγματα, κακῶς δὲ καὶ τὸ σῶμα διακείμενον ὑπό τε δίψης καὶ τοῦ τραύματος, χαίρων φράζει, ὡς αὐτὸς ἴδοι τεθνηκότα Κῦρον. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν εὐθὺς ὥρμησεν αὐτὸς ἰέναι καὶ τὸν Ἀρτασύραν ἄγειν ἐκέλευσεν ἐπὶ τὸν τόπον· ἐπεὶ δὲ πολὺς ἦν λόγος τῶν Ἑλλήνων καὶ φόβος ὡς διωκόντων καὶ πάντα νικώντων καὶ κρατούντων, ἔδοξε πλείονας πέμψαι τοὺς κατοψομένους. Καὶ τριάκοντα λαμπάδας ἔχοντες ἐπέμφθησαν· αὐτῷ δὲ μικρὸν ἀπολείποντι τοῦ τεθνάναι διὰ τὸ δίψην Σατιβαρζάνης ὁ εὐνοῦχος περιθέων ἐζήτει πότον, οὐ γὰρ εἶχε τὸ χωρίον ὕδωρ καὶ οὐδ' ἦν ἐγγὺς τὸ στρατόπεδον. Μόλις οὖν ἐπιτυγχάνει τῶν Καυνίων ἐκείνων τῶν κακοβίων ἑνὸς ἐν ἀσκίῳ φαύλῳ διεφθαρμένον ὕδωρ καὶ πονηρὸν ἔχοντος ὅσον ὀκτὼ κοτύλας· καὶ λαβὼν τοῦτο καὶ κομίσας βασιλεῖ δίδωσιν. Ἐκπιόντα δ' ἅπαν ἠρώτησεν, εἰ μὴ πάνυ δυσχεραίνοι τὸ ποτόν. Ὁ δὲ ὤμοσε τοὺς θεοὺς μήτ' οἶνον ἡδέως οὕτως πώποτε πεπωκέναι μήτε ὕδωρ τὸ κουφότατον καὶ καθαρώτατον· « ὥστε, ἔφη, τὸν δόντα σοι τοῦτο ἄνθρωπον, ἂν ἐγὼ μὴ δυνηθῶ ζητήσας ἀμείψασθαι, τοὺς θεοὺς εὔχομαι ποιῆσαι μακάριον καὶ πλούσιον. »

(Cap. 13.) Ἐν δὲ τούτῳ προσήλαυνον οἱ τριάκοντα λαμπροὶ καὶ περιχαρεῖς, ἀναγγέλλοντες αὐτῷ τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν. Ἤδη δὲ καὶ πλήθει τῶν συντρεχόντων πάλιν πρὸς αὐτὸν καὶ συνισταμένων ἐθάῤῥει καὶ κατέβαινεν ἀπὸ τοῦ λόφου φωτὶ πολλῷ περιλαμπόμενος. Ὡς δ' ἐπέστη τῷ νεκρῷ καὶ κατά δή τινα νόμον Περσῶν ἡ δεξιὰ χεὶρ ἀπεκόπη καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, ἐκέλευσε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κομισθῆναι· καὶ τῆς κόμης δραξάμενος οὔσης βαθείας καὶ λασίας, ἐπεδείκνυε τοῖς ἀμφιδοξοῦσιν ἔτι καὶ φεύγουσιν. Οἱ δ' ἐθαύμαζον καὶ προσεκύνουν· ὥστε ταχὺ μυριάδας ἑπτὰ περὶ αὐτὸν γενέσθαι καὶ συνεισελάσαι πάλιν εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐξεληλάκει δ', ὡς ὁ Κτησίας φησὶν, ἐπὶ τὴν μάχην τεσσαράκοντα μυριάσιν. Οἱ δὲ περὶ Δείνωνα καὶ Ξενοφῶντα πολὺ πλείονας γενέσθαι λέγουσι τὰς μεμαχημένας. Ἀριθμὸν δὲ νεκρῶν ὁ Κτησίας ἐννακισχιλίους ἀνενεχθῆναί φησι πρὸς τὸν Ἀρτοξέρξην, αὐτῷ δὲ δισμυρίων οὐκ ἐλάττους φανῆναι τοὺς κειμένους. Ταῦτα μὲν οὖν ἔχει διαμφισβήτησιν· ἐκεῖνο δὲ τοῦ Κτησίου λαμπρὸν ἤδη ψεῦσμα, τὸ πεμφθῆναι φάναι πρὸς τοὺς Ἕλληνας αὐτὸν μετὰ Φαλίνου τοῦ Ζακυνθίου καί τινων ἄλλων. Ὁ γὰρ Ξενοφῶν ἠπίστατο συνδιατρίβοντα βασιλεῖ Κτησίαν· μέμνηται γὰρ αὐτοῦ καὶ τοῖς βιβλίοις τούτοις ἐντετυχηκὼς δῆλός ἐστιν. Οὐκ ἂν οὖν ἐλθόντα

41.

Quo jam fato functo, regis explorator Artasyras equo forte prætervectus est. Hic eunuchos lamentantes agnoscens, fidissimum ex his rogavit, Cuinam huic, Parisa, quem defleas, assides? Ille respondet : Non cernis exanimem, Artasyra, Cyrum. Igitur Artasyras mirabundus confirmavit eunuchum et asservare jussit cadaver. Ipse citato ad Artaxerxem cursu, despondenti jam animum et corpore graviter tam siti quam vulnere afflicto, ovans renuntiat mortuum suis oculis se Cyrum conspexisse. Ille vero primum ipse e vestigio intendit eo pergere atque Artasyram jussit ad locum ipsum se ducere. Sed quia multus rumor de Græcis et timor erat, quod fugientes dicerentur consectari et undique victores esse atque profligasse suos : visum est complures speculatum mittere. Missi sunt triginta cum facibus. At regi tantum non siti enecato eunuchus Satibarzanes circumcursitans potum investigavit. Quippe erat locus ille sitiens, et procul distabant castra. Tandem incidit in unum ex Cauniis illis egenis, qui sordido in utriculo aquam putridam et vitiosam habebat ad octo heminas. Hunc arripit atque ad regem portat. Quum totum exhausisset rex, quæsivit de eo numne magnam nauseam movisset ei potus. Ille per deos juravit nec vinum umquam jucundius se potasse nec aquam vel levissimam et limpidissimam. « Itaque si minus ego, inquit, hominem, qui eam tibi dedit, invenire, ut parem ei referam gratiam, possim, deos precor ut beatum et opulentum efficiant. » Interea recurrerunt triginta illi alacres atque exsultantes, insperatamque ei felicitatem annuntiavere. Jam multitudine quoque denuo ad eum confluentium et coeuntium fultus, de colle ad crebra lumina descendit. Ut astitit cadaveri, atque ex lege quapiam Persarum dextra caputque a corpore detruncata fuere, caput ejus afferri jussit : comaque prolixa et spissa correpta fluctuantibus adhuc atque in fugam effusis ostendit. Obstupuerunt illi, eumque adoraverunt, atque ita brevi septuaginta millia militum aggregaverunt ad eum se, unaque in castra rediere. Duxerat autem Artoxerxes (ut Ctesias auctor est) in aciem quadringenta millia : Dino et Xenophon multo plures fuisse qui conflixere memorant. Inito cæsorum numero Ctesias novem millia capitum relata perhibet ad Artaxerxem : sibi vero non minus viginti millia visos qui cec derant. Verum hæc in controversia fuere. Illud vero jam Ctesiæ nobile est mendacium, qui se cum Zacynthio Phalino et quibusdam aliis missum refert ad Græcos. Nam Xenophontem non latuit agere in regis contubernio Ctesiam :

καὶ λόγων τοσούτων ἑρμηνέα γενόμενον παρῆκεν ἀνώνυμον, Φαλῖνον δὲ τὸν Ζακύνθιον ὠνόμαζεν (Anab. II, 1, 17). Ἀλλὰ δαιμονίως ὁ Κτησίας, ὡς ἔοικε, φιλότιμος ὢν καὶ οὐχ ἧττον φιλολάκων καὶ φιλοκλέαρχος, ἀεί τινας ἐν τῇ διηγήσει χώρας ἑαυτῷ δίδωσιν, ἐν αἷς γενόμενος πολλὰ καὶ καλὰ μιμνήσκεται Κλεάρχου καὶ τῆς Λακεδαίμονος.

(Cap. 14.) Μετὰ δὲ τὴν μάχην δῶρα κάλλιστα μὲν ἐξέπεμψε καὶ μέγιστα τῷ Ἀρταγέρσου παιδὶ τοῦ πεσόντος ὑπὸ Κύρου, καλῶς δὲ καὶ Κτησίαν καὶ τοὺς ἄλλους ἐτίμησεν.

42.

Demetrius Phalereus De elocutione § 222,223 : Δεῖ τὰ γενόμενα οὐκ εὐθὺς λέγειν, ὅτι ἐγένετο, ἀλλὰ κατὰ μικρόν, κρεμῶντα τὸν ἀκροατὴν καὶ ἀναγκάζοντα συναγωνιᾶν· τοῦτο ὁ Κτησίας ἐν τῇ ἀγγελίᾳ τῇ περὶ Κύρου τεθνεῶτος ποιεῖ. Ἐλθὼν γὰρ ὁ ἄγγελος, οὐκ εὐθὺς λέγει ὅτι ἀπέθανε Κῦρος [παρὰ τὴν Παρύσατιν]· τοῦτο γὰρ ἡ λεγομένη ἀπὸ Σκυθῶν ῥῆσίς ἐστιν· ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἤγγειλεν, ὅτι νικᾷ· ἡ δὲ ἥσθη καὶ ἠγωνίασε. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐρωτᾷ, βασιλεὺς δὲ πῶς πράττει; ὁ δὲ, πέφευγέ φησι· καὶ ἡ ὑπολαβοῦσα, Τισσαφέρνης γὰρ αὐτῷ τούτων αἴτιος· καὶ πάλιν ἐπανερωτᾷ, Κῦρος δὲ ποῦ νῦν; ὁ δὲ ἄγγελος ἀμείβεται, ἔνθα χρὴ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας αὐλίζεσθαι· κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ βραχὺ προϊών, μόλις τὸ δὴ λεγόμενον, ἀπέρρηξεν αὐτόμαλα ἠθικῶς καὶ ἐναργῶς τόν τε ἄγγελον ἐμφήνας ἀκουσίως ἀγγελοῦντα τὴν συμφορὰν καὶ τὴν μητέρα εἰς ἀγωνίαν ἐμβαλὼν καὶ τὸν ἀκούοντα.

Eadem leguntur ap. Gregor. Corinth. c. 8, in Rhett. Grr. tom. VII, p. 1180.

42 a.

Longin. Π. εὑρέσεως, in Rhett. Grr. tom. IX, p. 589 Walz. : Ὁ Κτησίας πεποίηκε τὴν τοῦ Κύρου μητέρα περὶ τῶν ἵππων αὐτοῦ καὶ τῶν κτημάτων καὶ τῶν ὅπλων διαλεγομένην, καὶ ἀπὸ τούτων οἶκτον κινῆται.

43.

Hesychius tom. II, pag. 1152 Albert. : Σάραπις· Περσικὸς χιτὼν μεσόλευκος, ὡς Κτησίας· « καὶ διαρρηξαμένη τὸν σάραπιν καὶ τὰς τρίχας καθειμένη, ἐτίλλετό τε καὶ βοὴν ἐποίει. » « Adposui autem hoc loci istud fragmentum, quod alicui non ita vero absimile videri queat, ista de Parysatidis luctu ob interfectum filium a Ctesia scripta fuisse, de quo Excerptt. Pers. § 58. » *Andr. Schottus*. Cf. Pollux Onom. p. 730 : ὁ δὲ Σάραπις Μήδων τι φόρημα, πορφυροῦς μεσόλευκος χιτών. Curtius III, 3, 17 : *purpureæ tunicæ medium album intextum*. Athenæus XII, p. 525, C; p. 537, E. Hammer in *Wiener. Jahrb.* VIII, p. 386. — Redeo ad excerpta Photii.

Ἀναχώρησις Κλεάρχου] Hæc fuse enarrata habes in Xenophontis Anab. lib. II, Diodor. XIV, 25 sqq.

Καὶ τῶν τ. Παρ. πόλεων μιᾶς κατάληψις] « qui Parysatidis fuerunt, Xenophon memorat, Anab. I, 4, 9, ac potissimum II, 4, 27, in Media sitos, quos Græcis dedit Tissaphernes diripiendos. Et quamvis in temporum et locorum ratione non usquequaque sibi conveniant et Xenophon et Ctesias, tamen res ipsa ab utroque pariter narratur; ut sanequam non esset, cur tantopere in Ctesiam Larcherius solito quamvis modo inveheretur. » Bæhr.

§. 59. — Τὰ περὶ Βαγαπάτου] *Masabates* dicitur Plutarcho (Artox. c. 17), qui uberius rem ex Ctesia, quod nemo dubitat, exponit :

Λοιπὸς δ' ἦν τῇ Παρυσάτιδι σκοπὸς ὁ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμὼν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Κύρου Μασαβάτης, βασιλέως εὐνοῦχος. Ὡς οὖν αὐτὸς οὐδεμίαν καθ' ἑαυτοῦ λαβὴν παρεδίδου, τοιοῦτον ἐπιβουλῆς τρόπον ἡ Παρύσατις συνέθηκεν. Ἦν τὰ ἄλλα θυμόσοφος γυνὴ καὶ δεινὴ κυ-

---

Siquidem meminit ejus, et constat hosce libros eum volvisse. Quare nuncium eum et tantæ legationis interpretem non præterisset tacitum : at Phalini Zacynthii mentionem fecisset. Sed mire scilicet ambitiosus Ctesias, nec secius Laconum et Clearchi studiosus, passim in historia aliquas sibi ipse attribuit partes : in quibus quum est, multa et præclara de Clearcho commemorat et de Lacedæmone. Secundum prælium eximia dona et maxima Artagersis, qui a Cyro fuerat interemptus, filio misit. Magnifice etiam Ctesiam ceterosque honoravit,

42.

Oportet quæ facta sint, non statim fateri facta esse, sed paulatim, suspensum tenendo auditorem et nobiscum angi cogendo. Quod Ctesias in allato de Cyri morte nuncio facit. Nec enim nuncius simulatque ad Parysatin venit, et Cyrum mortuum esse dicit (hæc enim est quæ Scythica oratio appellatur) : sed primum quidem, victoria potiri eum nunciavit : quæ verba illi gaudium anxietati mixtum attulerunt, postea vero interrogat, At rex quomodo se nunc gerit? Tunc ille : Fugæ se dedit, inquit. Hic illa sermonem excipiens, Tissaphernes horum ei malorum est auctor, inquit. Rursumque interrogat, Cyrus vero ubi nunc est? Respondet nuncius, ubi fortes viros diversari decet. Atque sic paullatim et breviter progrediendo ægre erumpit in illud ipsum quod dicendum erat, idque perquam facit morate et illustre : tum nuncium repræsentando invitum annunciare hunc casum, tum matrem in timorem et angorem conjiciendo, sicut et auditorem.

43.

Sarapis, tunicæ Persicæ genus medio albo distinctum, ut Ctesias : « Et discindens sarapin, comamque demittens, vellebat crines et clamabat. »

βεύειν· διὸ καὶ βασιλεῖ πρὸ τοῦ πολέμου πολλάκις συνεκύβευε, μετὰ δὲ τὸν πόλεμον διαλυθεῖσα πρὸς αὐτὸν οὐκ ἔφευγε τὰς φιλοφροσύνας, ἀλλὰ καὶ συνέπαιζε καὶ τῶν ἐρωτικῶν ἐκοινώνει συμπράττουσα καὶ παροῦσα, καὶ ὅλως μικρότατον αὐτῷ τῇ Στατείρᾳ μετεδίδου χρῆσθαι καὶ συνεῖναι μισοῦσά τε μάλιστα πάντων ἐκείνην καὶ μέγιστον αὐτὴ βουλομένη δύνασθαι. Λαβοῦσα δή ποτε τὸν Ἀρτοξέρξην ὡρμημένον ἀλύειν σχολῆς οὔσης προὐκαλεῖτο περὶ χιλίων δαρεικῶν κυβεῦσαι· καὶ κυβεύοντα περιεῖδε νικῆσαι καὶ τὸ χρυσίον ἀπέδωκε. Προςποιουμένη δ' ἀνιᾶσθαι καὶ φιλονεικεῖν ἐκέλευσεν αὖθις ἐξ ἀρχῆς περὶ εὐνούχου διακυβεῦσαι· κἀκεῖνος ὑπήκουσε. Ποιησάμενοι δὲ συνθήκας πέντε μὲν ἑκάτερον ὑπεξελέσθαι τοὺς πιστοτάτους, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ὃν ἂν ὁ νικῶν ἕληται δοῦναι τὸν ἡττώμενον, ἐπὶ τούτοις ἐκύβευον. Σφόδρα δὲ γενομένη πρὸς τῷ πράγματι καὶ σπουδάσασα περὶ τὴν παιδιὰν, εὖ δέ πως αὐτῇ καὶ τῶν κύβων πεσόντων, νικήσασα λαμβάνει τὸν Μασαβάτην· οὐ γὰρ ἦν ἐν τοῖς ὑπεξῃρημένοις. Καὶ πρὶν ἐν ὑποψίᾳ βασιλέα γενέσθαι τοῦ πράγματος ἐγχειρίσασα τοῖς ἐπὶ τῶν τιμωριῶν προςέταξεν ἐκδεῖραι ζῶντα καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν ἀναπῆξαι, τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπατταλεῦσαι. Γενομένων δὲ τούτων καὶ βασιλέως χαλεπῶς φέροντος καὶ παροξυνομένου πρὸς αὐτὴν, εἰρωνευομένη μετὰ γέλωτος· « Ὡς ἡδὺς, ἔφασκεν, εἶ καὶ μακάριος, εἰ χαλεπαίνεις διὰ γέροντα πονηρὸν εὐνοῦχον, ἐγὼ δὲ χιλίους ἐκκυβευθεῖσα δαρεικοὺς σιωπῶ καὶ στέργω. » Βασιλεὺς μὲν οὖν ἐφ' οἷς ἐξηπατήθη μεταμελόμενος ἡσυχίαν ἦγεν, ἡ δὲ Στάτειρα καὶ πρὸς τἄλλα φανερῶς ἠναντιοῦτο καὶ τούτοις ἐδυσχέραινεν, ὡς ἄνδρας καὶ εὐνούχους πιστοὺς βασιλεῖ διὰ Κῦρον ὠμῶς καὶ παρανόμως ἀπολλυούσης αὐτῆς.

Ὡς Ξέρξης δῶρα ἔδωκε τῷ ἐνέγκαντι τὸν Κύρου πῖλον καὶ ὡς τὸν Κᾶρα κ. τ. λ.] Hæc quoque servavit Plutarchus Artox. 14 : Οἰόμενος δὲ καὶ βουλόμενος (sc. Ἀρτοξέρξης) δοκεῖν καὶ λέγειν πάντας ἀνθρώπους, ὡς αὐτὸς ἀπεκτόνοι Κῦρον, Μιθριδάτῃ τῷ βαλόντι πρώτῳ Κῦρον ἐξέπεμψε δῶρα καὶ λέγειν ἐκέλευσε τοὺς διδόντας, ὡς « Τούτοις σε τιμᾷ ὁ βασιλεὺς, ὅτι τὸν ἐφίππειον Κύρου πῖλον εὑρὼν ἀνήνεγκας· » τοῦ δὲ Καρὸς, ὑφ' οὗ τὴν ἰγνύαν πληγεὶς ὁ Κῦρος ἔπεσε, καὶ αὐτοῦ δωρεὰν αἰτοῦντος, ἐκέλευσεν εἰπεῖν τοὺς διδόντας, ὅτι « Σοὶ ταῦτα δίδωσι βασιλεὺς εὐαγγελίων δευτερεῖα· πρῶτος γὰρ Ἀρτασύρας, μετ' ἐκεῖνον δὲ σὺ τὴν Κύρου τελευτὴν ἀπήγγειλας. » Ὁ μὲν οὖν Μιθριδάτης ἀπῆλθε σιωπῇ λυπούμενος, τὸν δ' ἄθλιον Κᾶρα καινόν τι πάθος ἐξ ἀβελτερίας κατέσχε. Διαφθαρεὶς γὰρ ὑπὸ τῶν παρόντων, ὡς ἔοικεν, ἀγαθῶν καὶ ἀναπεισθεὶς εὐθὺς ἀντιποιεῖσθαι τῶν ὑπὲρ αὐτὸν οὐκ ἠξίου τὰ δοθέντα μισθὸν εὐαγγελίων ἔχειν, ἀλλ' ἠγανάκτει μαρτυρόμενος καὶ βοῶν, ὅτι Κῦρον οὐδεὶς ἕτερος ἀλλ' αὐτὸς ἀπεκτόνοι καὶ τὴν δόξαν οὐ δικαίως ἀποστέροιτο. Ταῦτα δ' ἀκούσας ὁ βασιλεὺς σφόδρα παρωξύνθη καὶ τὴν κεφαλὴν ἐκέλευσεν ἀποτεμεῖν τοῦ ἀνθρώπου. Παροῦσα δ' ἡ μήτηρ « Μὴ σύ γ', εἶπεν, οὕτω τὸν Κᾶρα τοῦτον, ὦ βασιλεῦ, τὸν ὄλεθρον ἀπαλλάξῃς, ἀλλὰ παρ' ἐμοῦ τὸν ἄξιον ἀπολήψεται μισθὸν ὧν ἐτόλμα λέγειν. » Ἐπιτρέψαντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐκέλευσε τοὺς ἐπὶ τῶν τιμωριῶν ἡ Παρύσατις λαβόντας τὸν ἄνθρωπον ἐφ' ἡμέρας δέκα στρεβλοῦν, εἶτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξαντας εἰς τὰ ὦτα θερμὸν ἐντήκειν χαλκὸν, ἕως ἀποθάνοι.

(Cap. 15.) Κακῶς δ' ἀπώλετο δὲ καὶ Μιθριδάτης μετ' ὀλίγον χρόνον ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀβελτερίας. Κληθεὶς γὰρ ἐπὶ δεῖπνον, ἔνθα καὶ βασιλέως καὶ τῆς μητρὸς εὐνοῦχοι παρῆσαν, ἧκεν ἐσθῆτι καὶ χρυσῷ κεκοσμημένος οἷς ἔλαβε παρὰ βασιλέως. Ἐπεὶ δ' εἰς τὸ πίνειν ἀφίκοντο, λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ μέγιστον δυνάμενος τῶν Παρυσάτιδος εὐνούχων, « Ὡς καλὴν μὲν ἐσθῆτά σοι ταύτην, ὦ Μιθριδάτα, ὁ βασιλεὺς δέδωκε, καλὰ δὲ στρεπτὰ καὶ ψέλια· πολλοῦ δ' ἄξιος ὁ ἀκινάκης. Ἦ μακάριόν σε καὶ περίβλεπτον ἅπασι πεποίηκεν. » Ἤδη δὲ μεθύων ὁ Μιθριδάτης, « Τί δὲ τοῦτ' ἔστιν, εἶπεν, ὦ Σπαραμίξη; μειζόνων γὰρ ἐγὼ καὶ καλλιόνων βασιλεῖ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἄξιον ἐμαυτὸν παρέσχον. » Καὶ ὁ Σπαραμίξης ἐπιμειδιάσας, « Φθόνος μὲν οὐδεὶς, ὦ Μιθριδάτα, εἶπεν, ἐπεὶ δὲ φασὶν Ἕλληνες οἶνον καὶ ἀλήθειαν εἶναι, τί λαμπρὸν, ὦ τάν, ἢ μέγα πῖλον εὑρεῖν ἵππου περιῤῥυέντα καὶ τοῦτον ἀνενεγκεῖν; » Ταῦτα δ' οὐκ ἀγνοῶν τὸ ἀληθὲς ἔλεγεν, ἀλλὰ βουλόμενος ἐκκαλύψαι πρὸς τοὺς παρόντας, ὑπεκίνει τὴν κουφότητα τοῦ ἀνθρώπου λάλου καὶ ἀκρατοῦς γεγονότος διὰ τὸν οἶνον. Εἶπεν οὖν μὴ κατασχών· « Ὑμεῖς μὲν, ὅτι βούλεσθε, πίλους λέγετε καὶ φλυάρους· ἐγὼ δ' ὑμῖν λέγω διαῤῥήδην ὑπὸ ταύτης ἀνῃρῆσθαι Κῦρον τῆς χειρός. Οὐ γὰρ, ὡς Ἀρταγέρσης, ἠκόντισα κενὸν καὶ μάταιον, ἀλλὰ τοῦ μὲν ὀφθαλμοῦ μικρὸν ἥμαρτον, τοῦ δὲ κροτάφου τυχὼν καὶ διελάσας κατέβαλον τὸν ἄνδρα, καὶ τέθνηκεν ὑπ' ἐκείνου τοῦ τραύματος. » Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τὸ τέλος ἤδη τοῦ Μιθριδάτου καὶ τὴν κακοδαιμονίαν ὁρῶντες εἰς τὴν γῆν ἔκυψαν, ὁ δ' ἑστιῶν αὐτοὺς, « Ὦ τάν, ἔφη, Μιθριδάτα, πίνωμεν ἐν τῷ παρόντι καὶ ἐσθίωμεν τὸν βασιλέως δαίμονα προςκυνοῦντες, λόγους δὲ μείζους ἢ καθ' ἡμᾶς ἐάσωμεν. »

(Cap. 16.) Ἐκ τούτου τῇ μὲν Παρυσάτιδι φράζει τὸν λόγον ὁ εὐνοῦχος, ἐκείνη δὲ βασιλεῖ· βασιλεὺς δ' ἠγανάκτησεν ὥσπερ ἐλεγχόμενος καὶ τὸ κάλλιστον καὶ ἥδιστον ἀπολλύων τῆς νίκης. Ἐβούλετο γὰρ βαρβάρους ἅπαντας πεπεῖσθαι καὶ Ἕλληνας, ὡς ἐν ταῖς ἐξελάσεσι καὶ συμπλοκαῖς δοὺς καὶ λαβὼν πληγὴν ἐτρώθη μὲν αὐτὸς, ἔκτεινε δ' ἐκεῖνον. Ἐκέλευσεν οὖν τὸν Μιθριδάτην ἀποθανεῖν σκαφευθέντα. Quæ deinde sequuntur de supplicii hujus ratione supra ad fragm. 29, § 30, jam attulimus.

LIBRI XXI—XXIII.

(Res Artaxerxis II. ab an. 400 a. Chr.)

§ 60. — Ὡς Τισσαφέρνης ἐπιβουλεύει τοῖς Ἕλλησι κ. τ. λ.] De Tisapherne fraude Græcos circumveniente accuratiora legas ap. Xenophontem et Diodorum l. l. Quæ deinceps sequuntur ex Ctesia refert Plutarchus.

44.

Plutarch. Artox. 18 : Ἐπεὶ δὲ Κλέαρχον καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς Τισσαφέρνης ἐξηπάτησε καὶ παρεσπόνδησεν, ὅρκων γενομένων, καὶ συλλαβὼν ἀνέπεμψεν ἐν πέδαις δεδεμένους, δεηθῆναί φησιν αὐτοῦ τὸν Κλέαρχον ὁ Κτησίας ὅπως κτενὸς εὐπορήσειε. Τυχόντα δὲ καὶ τημελήσαντα τὴν κεφαλὴν ἡσθῆναί τε τῇ χρείᾳ καὶ τὸν δακτύλιον αὐτῷ δοῦναι, σύμβολον φιλίας πρὸς τοὺς ἐν Λακεδαίμονι συγγενεῖς καὶ οἰκείους· εἶναι δὲ γλυφὴν ἐν τῇ σφραγῖδι, Καρυάτιδας ὀρχουμένας. Τὰ δὲ πεμπόμενα σιτία τῷ Κλεάρχῳ τοὺς συνδεδεμένους στρατιώτας ἀφαιρεῖσθαι καὶ καταναλίσκειν, ὀλίγα τῷ Κλεάρχῳ διδόντας ἀπ' αὐτῶν. Ἰάσασθαι δὲ καὶ τοῦτο φησὶν ὁ Κτησίας, πλείονα τῷ Κλεάρχῳ πέμπεσθαι διαπραξάμενος, ἰδίᾳ δ' ἕτερα τοῖς στρατιώταις δίδοσθαι· καὶ ταῦτα μὲν ὑπουργῆσαι καὶ παρασχεῖν χάριτι καὶ γνώμῃ τῆς Παρυσάτιδος. Πεμπομένου δὲ καθ' ἡμέραν τῷ Κλεάρχῳ κωλῆνος ἐπὶ τοῖς σιτίοις, παρακαλεῖν αὐτὸν καὶ διδάσκειν, ὡς χρὴ μικρὸν εἰς τὸ κρέας ἐμβαλόντα μαχαίριον, ἀποκρύψαντα πέμψαι καὶ μὴ περιιδεῖν ἐν τῇ βασιλέως ὠμότητι τὸ τέλος αὐτοῦ γενόμενον· αὐτὸν δὲ φοβούμενον μὴ ἐθελῆσαι. Βασιλέα δὲ τῇ μὲν μητρὶ παραιτουμένῃ, μὴ κτεῖναι τὸν Κλέαρχον, ὁμολογῆσαι καὶ ὀμόσαι· πεισθέντα δ' αὖτις ὑπὸ τῆς Στατείρας, ἀποκτεῖναι πάντας πλὴν Μένωνος. Ἐκ δὲ τούτου τὴν Παρύσατιν ἐπιβουλεῦσαι τῇ Στατείρᾳ καὶ συσκευάσασθαι τὴν φαρμακείαν κατ' αὐτῆς· οὐκ εἰκότα λέγων, ἀλλὰ πολλὴν ἀλογίαν ἔχοντα τῆς αἰτίας· εἰ δεινὸν ἔργον οὕτως ἔδρασε καὶ παρεκινδύνευσεν ἡ Παρύσατις, διὰ Κλέαρχον ἀνελεῖν τολμήσασα τὴν γνησίαν βασιλέως γυναῖκα καὶ τέκνων κοινωνὸν ἐπὶ βασιλείᾳ τρεφομένων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἄδηλον, ὡς ἐπιτραγῳδεῖται τῇ Κλεάρχου μνήμῃ. Καὶ γὰρ ἀναιρεθέντων φησὶ τῶν στρατηγῶν τοὺς μὲν ἄλλους ὑπὸ κυνῶν σπαράττεσθαι καὶ ὀρνέων· τῷ δὲ Κλεάρχου νεκρῷ θύελλαν ἀνέμου, γῆς θῖνα πολλὴν φέρουσαν, ἐπιχῶσαι καὶ ἐπικρύψαι τὸ σῶμα· φοινίκων δέ τινων διασπαρέντων, ὀλίγῳ χρόνῳ θαυμαστὸν ἄλσος ἀναφῦναι καὶ κατασκιάσαι τὸν τόπον· ὥστε καὶ βασιλεῖ σφόδρα μεταμελεῖν, ὡς ἄνδρα θεοῖς φίλον ἀνῃρηκότι τὸν Κλέαρχον.

Ἀνῃρέθησαν δὲ καὶ σὺν αὐτῷ ἀναπεμφθέντες πλὴν Μένωνος] Ctesiæ assentitur Diodorus XII, 27. Contra Xenophon Anab. II, 6, 29, Menonem crudelissimo supplicio affectum esse dicit.

§ 61. — Λοιδορία Παρυσάτιδος πρὸς Στάτειραν κ. τ. λ.] Statira præ ceteris regem ad bellum contra Cyrum suscipiendum excitaverat. Inde Parysatidis odium et nefanda consilia, ut cum Ctesia narravit Dino. Verum de tempore, quo facinus, quod meditabatur Parysatis, exsecuta sit, inter auctores hos non convenit, referente Plutarcho.

Plutarch. Artox. c. 6 : Ἐπεὶ δὲ Δείνων μὲν, ait, ἐν τῷ πολέμῳ συντελεσθῆναι τὴν ἐπιβουλὴν εἴρηκε, Κτησίας δ' ὕστερον, ὃν οὔτ' ἀγνοεῖν τὸν χρόνον εἰκός ἐστι παρόντα ταῖς πράξεσιν, οὔτε ἑκὼν αἰτίαν εἶχεν ἐκ τοῦ χρόνου μεταστῆσαι τὸ ἔργον ὡς ἐπράχθη διηγούμενος, (οἷα πάσχει πολλάκις ὁ λόγος αὐτοῦ πρὸς τὸ

44.

Postquam Clearchum et reliquos duces, violato, quo fœdus confirmaverat, jurejurando, circumvenerat Tissaphernes, comprehensosque et vinculis astrictos ad regem miserat : rogatum refert se a Clearcho Ctesias ut pectinis copiam ipsi faceret. Quo accepto, curasse eum caput, oblectatumque pectinis usu, et annulum suum amicitiæ mutuæ ad necessarios et familiares suos Lacedæmone insigne sibi dedisse. Insculptas in pala fuisse Caryatidas saltantes. Cibaria quæ Clearcho mittebantur, a militibus captivitatis sociis interversa et consumpta, pauca vero ex illis relicta esse Clearcho. Huic quoque rei refert se remedium Ctesias adhibuisse, effecisseque ut copiosiora Clearcho mitterentur, ac militibus separatim præberentur alia : atque hæc subministrasse et suppeditasse ex beneficio et sententia Parysatidis. Quum vero mitteretur quotidie Clearcho inter cibaria perna, orasse ipsum Clearchum ac subjecisse, parvum pugionem ut in carnem conditum clam sibi mitteret, neque sineret ut fata sua regis paterent atrocitati : ceterum abnuisse metu se. Regem deprecanti matri pro Clearchi incolumitate jurejurando annuisse : verum impulsu inde Statiræ cunctos fuisse ab eo præter Menonem trucidatos. Hinc Statiræ tetendisse Parysatidem insidias, virusque ei concinnasse. Sed parum probabilia affert, et conjuncta cum absurda causa, facinus admisisse adeo nefarium, atque in periculum sese præcipitasse Parysatidem Clearchi gratia, sustinentem justam regis conjugem liberorumque consortem ad regnum educatorum necare. Ceterum non obscure exaggerat hæc ad Clearchi commendandam memoriam. Etenim attexit hoc quoque, duces obtruncatos ceteros fuisse a canibus et alitibus laniatos : Clearchi cadaveri venti procellam magnum terræ cumulum excitasse atque injecisse corpori, idque contexisse. Quo loco disseminatis palmis nonnullis brevi eximium nemus excrevisse ac locum eum inumbrasse. Itaque magna ductum pœnitentia regem, quod virum diis carum peremisset Clearchum.

Quia vero per bellum Dino hoc scelus prodidit patratum, Ctesias vero post : quem non ignorasse tempus, quum rebus agendis interfuerit, consentaneum est : neque causam habebat cur rem ultro in narrando ut fuerat gesta, ex quo loco ejiceret (quod crebro ei in scribendo accidit,

μυθῶδες καὶ δραματικὸν ἐκτρεπόμενος τῆς ἀληθείας,) τοῦτο μὲν ἣν ἐκεῖνος ἀπέδωκε χώραν ἕξει. Igitur rem narrat cap. 19.

45.

Plutarch. Artox. 19: Ἡ δ' οὖν Παρυσάτις, μίσους τε πρὸς τὴν Στάτειραν ἐξ ἀρχῆς ὑποκειμένου καὶ ζηλοτυπίας, ὁρῶσα τὴν μὲν αὑτῆς δύναμιν αἰδουμένου βασιλέως καὶ τιμῶντος οὖσαν, τὴν δ' ἐκείνης ἔρωτι καὶ πίστει βέβαιον καὶ ἰσχυράν, ἐπεβούλευσεν ὑπὲρ τῶν μεγίστων, ὡς ᾤετο, παραβαλλομένη. Θεράπαιναν εἶχε πιστὴν καὶ δυναμένην παρ' αὐτῇ μέγιστον, ὄνομα Γίγιν· ἣν ὁ μὲν Δείνων ὑπουργῆσαι τῇ φαρμακείᾳ φησί, συγγνῶναι δὲ μόνον ἄκουσαν ὁ Κτησίας. Τὸν δὲ δόντα τὸ φάρμακον οὗτος μὲν ὀνομάζει Βελιτάραν, ὁ δὲ Δείνων Μελάνταν. Ἐκ δὲ τῆς πρόσθεν ὑποψίας καὶ διαφορᾶς ἀρξάμεναι πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ φοιτᾶν καὶ συνδειπνεῖν ἀλλήλαις, ὅμως τῷ δεδιέναι καὶ φυλάττεσθαι, τοῖς αὐτοῖς σιτίοις καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἐχρῶντο. Γίνεται δὲ μικρὸν ἐν Πέρσαις ὀρνίθιον, ᾧ περιττώματος οὐδέν ἐστιν, ὅλον διάπλεων πιμελῆς τὰ ἐντός· ᾗ καὶ νομίζουσιν ἀνέμῳ καὶ δρόσῳ τρέφεσθαι τὸ ζῶον· ὀνομάζεται δὲ ῥυντάκης. Τοῦτό φησιν ὁ Κτησίας μικρᾷ μαχαιρίδι κεχρισμένῃ τῷ φαρμάκῳ κατὰ θάτερα τὴν Παρύσατιν διαιροῦσαν, ἐκμάξαι τῷ ἑτέρῳ μέρει τὸ φάρμακον· καὶ τὸ μὲν ἄχραντον καὶ καθαρὸν εἰς τὸ στόμα βαλοῦσαν αὐτὴν ἐσθίειν, δοῦναι δὲ τῇ Στατείρᾳ τὸ πεφαρμαγμένον· ὁ δὲ Δείνων οὐ τὴν Παρύσατιν, ἀλλὰ τὸν Μελάνταν τέμνοντα τῷ μαχαιρίῳ τὰ φαρμασσόμενα τῶν κρεῶν τιθέναι κατὰ τὴν Στάτειραν. Ἀποθνήσκουσα γοῦν ἡ γυνὴ μετὰ πόνων μεγάλων καὶ σπαραγμῶν, αὐτή τε συνῃσθάνετο τοῦ κακοῦ, καὶ βασιλεῖ παρέσχεν ὑποψίαν κατὰ τῆς μητρός, εἰδότι τὸ θηριῶδες αὐτῆς καὶ δυσμείλικτον. Ὅθεν εὐθὺς ἐπὶ τὴν ζήτησιν ὁρμήσας, τοὺς μὲν ὑπηρέτας καὶ τραπεζοκόμους τῆς μητρὸς συνέλαβε καὶ κατεστρέβλωσε· τὴν δὲ Γίγιν ἡ Παρύσατις πολὺν χρόνον εἶχεν οἴκοι μεθ' αὑτῆς καὶ βασιλέως ἐξαιτοῦντος οὐκ ἔδωκεν. Ἀλλ' ὕστερον αὐτῆς δεηθείσης εἰς τὸν οἶκον ἀφεθῆναι νυκτός, αἰσθόμενος καὶ λόχον ὑφεὶς συνήρπασε καὶ κατέγνω θάνατον. Ἀποθνήσκουσι δ' οἱ φαρμακεῖς ἐν Πέρσαις κατὰ νόμον οὕτως· λίθος ἐστὶ πλατύς, ἐφ' οὗ τὴν κεφαλὴν καταθέντες αὐτῶν ἑτέρῳ λίθῳ παίουσι καὶ πιέζουσιν, ἄχρις οὗ συνθλάσωσι τὸ πρόσωπον καὶ τὴν κεφαλήν. Ἡ οὖν Γίγις οὕτως ἀπέθανε. Τὴν δὲ Παρύσατιν ὁ Ἀρταξέρξης ἄλλο μὲν οὐδὲν οὔτ' εἶπε κακὸν οὔτ' ἐποίησεν, εἰς δὲ Βαβυλῶνα βουλομένην ἐξέπεμψεν εἰπών, ἕως ἐκείνη περίεστιν, αὐτὸς οὐκ ὄψεσθαι Βαβυλῶνα. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν οἰκίαν οὕτως εἶχεν.

De *rhyndace* sive *rhyntace* avicula Hesychius: Ῥυνδάκη, ὀρνίθιον ἡλίκον περιστερά. — Photii verba μέγεθος ὅσον ᾠοῦ mutilata Sylburgio videntur, quod avis et ovi parum apta sit comparatio. Quare ex Plutarcho et Hesychio interpolandum esse censet hunc fere in modum: μέγεθος ὅσον περιστερᾶς· περιττώματος δ' οὐδέν ἐστιν· ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐντὸς πιμελῆς διάπλεων, μέγεθος ὅσον ᾠοῦ. Confer tamen Excerpt. ex Indicis § 17, ubi dicerus avis dicitur τὸ μέγεθος ὅσον πέρδικος ᾠόν.

§ 62. — Οὓς ἦν... καταχώσασα] i. e. *Quas clam defoderat, terræ mandaverat.* Cf. Plutarch. l. l. φοινίκων... διασπαρέντων, sc. a Parysatide. Larcher. pro οὓς scribi voluit ὃ, sc. χῶμα, ut tumulus clam a Parysatide aggestus diceretur. Quod a loco n. alienum.

§ 63. — Αἰτίαι δι' ἃς Εὐαγόρᾳ βασιλεὺς διηνέχθη] V. Diodor. XIV, 98. Cf. Theopomp. fr. 111.

Ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν παρὰ Ἀβουλίτου τὰς ἐπι-

---

dum ad fabulosam et dramaticam narrationem traducit veritatem); hoc quidem quem ille assignavit, habebit locum.

45.

Parysatis ergo, quum odium jam inveteratum atque æmulationem concepisset in Statiram, cernens potentiam suam a rege se reverente et honorante proficisci, illius vero amore et fide stabilem firmamque, instruxit ei insidias de summa, uti arbitrabatur, aleam jaciens. Ancillam habebat fidam, quæ plurimum apud ipsam poterat, Gigin dictam. Quam administram veneni Dino tradit fuisse, consciam modo invitam Ctesias. Illum qui venenum dedit, hic Belitaram appellat, Dino Melantam. Instituentes autem ex superioribus suspicionibus ac simultate congredi denuo et una cœnare, cum metu tamen et cautione iisdem epulis atque ab iisdem utebantur paratis. Nascitur apud Persas exigua avis, quæ omni caret excremento, habetque intestina omnia adipe differta: unde vento arbitrantur et rore hoc animal vivere: Rhyntaces dicitur. Hanc dicit Ctesias cultello, quem altero latere illeverat toxico, dissecuisse Parysatidem atque infecisse alteram partem veneno, partem sinceram et puram ori ingestam ipsam mandisse, Statiræ vero dedisse virulentam. Dino, non Parysatidem, sed Melantam carnes secuisse cultro et medicatam earum partem Statiræ apposuisse. Quum animam igitur magnis cum cruciatibus et doloribus ageret mulier, et ipsa olfecit maleficium et suspicionem regi adversus matrem attulit, feritatem illius et animum implacabilem cognoscenti. Unde quæstioni extemplo intentus, ministros matris et structores corripuit ac tormentis laceravit: at Gigim diu Parysatis in cubiculo suo tenuit, deposcentique denegavit regi: verum post orante illa ut domum nocte dimitteretur, certior factus locatis insidiis comprehendit Gigim, eamque rei capitalis damnavit. Legitima autem pœna veneficis apud Persas hæc infligitur: saxum est latum, cui capita illorum imponentes altero saxo feriunt et elidunt, quoad contuderint faciem et caput. Ad hunc modum periit Gigis. Parysatidem Artaxerxes nullo nec verbo nec facto læsit, nisi quod petentem relegaverit Babylonem, adjiciens, quoad superesset illa, se non visurum Babylonem. Ita res Artaxerxis domi se habebant.

στολάς] De Abulite aliunde non constat. Alium Abuletem, satrapam, qui Susorum arcem Alexandro tradidit, memorat Diodorus XVII, 65, 5, et ex Diodoro, ut videtur, Curtius, V, 8, 3. Nostrum suspicor esse eundem, qui Plutarcho dicitur Beluris, scriba Artaxerxis. (Pl. Artox. c. 22, διὰ Βηλουρίδος [δι' Ἀβηλουρίδος?] τοῦ γραμματέως.)

Ἀναξαγόρᾳ τῷ Κυπρίων βασιλεῖ] Hic quoque regulus ignotus. Verum nisi egregie fallor Anaxagoræ hujus nomen restituendum est Diodoro XIV, 98, 2, ubi nunc legitur : Τοῦ μὲν Εὐαγόρου κατηγόρουν (sc. Cypriorum legati ad Artaxerxem missi) ὅτι τὸν Ἄγυριν βασιλέα, σύμμαχον ὄντα Περσῶν, ἀνεῖλε. Patet præterea quomodo Anaxagoræ nomen in Ἄγυριν a scriba corrumpi potuerit. Nam paullo ante (c. 95, 4) sermo fuerat de Agyri, Agyrinæorum in Sicilia tyranno.

Καὶ Κόνωνος πρὸς Κτησίαν ἐπιστολή] Huc referendus locus Plutarchi.

46.

Plutarch. Artox. 21 : Ἐξέβαλε δὲ καὶ (sc. ὁ Ἀρτοξέρξης) τῆς θαλάσσης Λακεδαιμονίους, Κόνωνι τῷ Ἀθηναίῳ μετὰ Φαρναβάζου στρατηγῷ χρησάμενος. Ὁ γὰρ Κόνων διέτριβε μὲν ἐν Κύπρῳ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν, οὐ τὴν ἀσφάλειαν ἀγαπῶν, ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων μεταβολὴν, ὥσπερ ἐν πελάγει τροπὴν, περιμένων. Ὁρῶν δὲ καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λογισμοὺς δυνάμεως, καὶ τὴν βασιλέως δύναμιν ἀνδρὸς ἔμφρονος δεομένην, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν βασιλεῖ περὶ ὧν διενοεῖτο. Καὶ ταύτην ἐκέλευσε τὸν κομίζοντα μάλιστα μὲν ἀποδοῦναι διὰ Ζήνωνος, τοῦ Κρητὸς, ἢ Πολυκρίτου, τοῦ Μενδαίου· τούτων δ' ἦν ὁ μὲν Ζήνων ὀρχηστὴς, ὁ δὲ Πολύκριτος ἰατρός· ἂν δ' οὗτοι μὴ παρῶσι, διὰ Κτησίου, τοῦ ἰατροῦ. Λέγεται δ' ὁ Κτησίας τὴν ἐπιστολὴν λαβὼν παρεγγράψαι τοῖς ὑπὸ τοῦ Κόνωνος ἐπεσταλμένοις, ὅπως καὶ Κτησίαν ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν, ὡς ὠφέλιμον ὄντα ταῖς ἐπὶ θαλάσσῃ πράξεσιν. Ὁ δὲ Κτησίας αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ βασιλέα φησὶ προςθεῖναι τὴν λειτουργίαν αὐτῷ ταύτην·

Cf. Cornel. Nepos Conon. 3, 4. — Polycritus Mendæus, qui nostro loco memoratur, distinguendus procul dubio est ab Polycrito Mendæo, Sicularum historiarum auctore, de quo v. Voss. Histor. Gr. p. 498 ed. Westermann. — De Zenone addendus locus Athenæi.

47.

Athenæus I, p. 22, C : Ὀρχησταὶ δὲ ἔνδοξοι Βολβὸς μὲν παρὰ Κρατίνῳ καὶ Καλλίᾳ· Ζήνων δὲ ὁ Κρὴς ὁ πάνυ Ἀρταξέρξῃ προςφιλέστατος, παρὰ Κτησίᾳ.

§. 64. — Καὶ κρίσις... μέχρι Βάκτρων] Sic Bæhrius hunc locum constituit. Vulgo : καὶ κρίσις π. τ. Α. ἀγγέλους ἐν Ῥόδῳ (λόγῳ Hœsch.). Καὶ ἄφεσις ἀπὸ Β. μ. Ἐ. Quæ sane corrupta sunt. Sed quid illud ἐν Ῥόδῳ s. λόγῳ? Num fuerit ἐπίλογος? Tum vero alieno loco vox posita foret. Num igitur : ἀπολογία?

Subjungimus reliqua fragmenta, quæ quum mores et instituta Persarum maximam partem spectent, certis libris assignari non possunt.

Tzetz. Hist. III, 641.

48.

Νόμος κοινός τις Περσικός ἐστι κατ' ἀχαρίστων,
τοὺς δυναμένους σύμπαντας χάριν ἀποδιδόναι
καὶ μὴ διδόντας ἰσχυρῶς εὐθύνων καὶ κολάζων.
Τοὺς ἀχαρίστους οἴονται καὶ γὰρ πρὸς τὴν πατρίδα,
καὶ πρὸς γονεῖς καὶ πρὸς θεὸν, ἀσεβεστάτους εἶναι.
Τὴν μὲν τοῦ Κύρου, Ξενοφῶν· τὴν δὲ τοῦ Πέρσου νόμου
Κτησίας καὶ Ἡρόδοτος γράφουσιν ἱστορίαν.

« Verba τὴν μὲν τοῦ Κύρου, Ξενοφῶν ad antecedentia spectant, ubi de Cyro ex Xenophontis narratione traditur. De lege autem Persica, quæ hic memoratur, vid. Barnab. Brisson. de Reg. Pers. Princ. II, 96, pag. 423 seq. » Bæhr.

49.

Athenæus II, p. 45, B : Ὁ Περσῶν βασιλεὺς, ὥς

46.

Lacedæmonios etiam mari summovit (Artoxerxes) Cononis Atheniensis cum Pharnabazo ductu. Siquidem Conon in Cypro post prœlium navale ad Ægos flumen egit, non securitatem sectans, sed rerum conversionem sicut in mari æstus opperiens reciprocationem. Qui quod videret sua consilia viribus, et regis vires viro prudente egere, ad regem misit de rationibus suis epistolam, quam tabellario jussit potissimum Zenone interprete Cretensi vel Polycrito Mendæo reddere (horum fuit Zeno saltator, medicus Polycritus) : qui si abessent, Ctesia medico. Fama est hunc accepta epistola Cononis, scriptis ejus adjecisse ut Ctesiam quoque ad se mitteret, utpote virum ad res maritimas constituendas peridoneum. Ctesias vero regem ait sua sponte hoc sibi muneris injunxisse.

47.

Saltatores celebres Bolbus, de quo Cratinus et Callias, et Zeno ille, Artaxerxi omnium carissimus, de quo Ctesias.

48.

Lex communis quædam Persica est contra ingratos,
omnes eos qui possunt gratias exhibere,
nec exhibent, valide castigans atque puniens.
Ingratos arbitrantur enim in patriam
et in parentes et in deum impiissimos esse.
Hanc quidem Cyri, Xenophon : hanc autem Persicæ legis
Ctesias atque Herodotus scribunt historiam.

49.

Rex Persarum, ut scribit libro primo Herodotus, aquam

φησιν ἐν τῇ πρώτῃ Ἡρόδοτος (I, 188), ὕδωρ ἀπὸ τοῦ Χοάσπεω πιεῖν ἄγεται, τοῦ παρὰ Σοῦσα ῥέοντος· τοῦ μόνου πίνει ὁ βασιλεύς. Τοῦ δὲ τοιούτου ὕδατος ἀπεψημένου πολλαὶ κάρτα ἅμαξαι τετράκυκλοι ἡμιόνειαι κομίζουσαι ἐν ἀγγείοις ἀργυρέοισιν ἕπονται οἱ· Κτησίας δὲ ὁ Κνίδιος καὶ ἱστορεῖ, ὅπως ἕψεται τὸ βασιλικὸν τοῦτο ὕδωρ, καὶ ὅπως ἐναποτιθέμενον τοῖς ἀγγείοις φέρεται τῷ βασιλεῖ, λέγων αὐτὸ καὶ ἐλαφρότατον καὶ ἥδιστον εἶναι.

Ex Athenæo sua hausit Eustath. ad Hom. Od. IV, p. 173, 22. Cf. Strabo XV, p. 1068, B, C. Plutarch. De exil. p. 601, D. Brisson. l. l. p. 122. sqq. Salmas. Exercit. Plin. p. 619 sq. Addit Bæhr. : « Egit etiam Hammerus (Annall. Viennenss. VIII, pag. 356, 357) de præstantia aquæ hujus fluminis, quæ per tot sæcula ad nostram usque ætatem intemerata remanserit. Affert idem locum inediti scriptoris Persici, qui Choaspis aquam hodieque semper subfrigidam esse tradit, miraque præditam esse vi, qua cibos facile concoquendos reddat, ut quam permeat, terræ incolæ, vehementissimo solis ardore, cibos concoctu difficillimos sumentes, hujus tamena quæ præstantissimæ ope; nullam inde molestiam stomachi ventrisve persentiscant. »

50.

Athenæus IV, p. 146, C : Ὁ δὲ Περσῶν βασιλεὺς, ὥς φησι Κτησίας καὶ Δίνων ἐν τοῖς Περσικοῖς, ἐδείπνει μετὰ ἀνδρῶν μυρίων πεντακισχιλίων, καὶ ἀνηλίσκετο εἰς τὸ δεῖπνον τάλαντα τετρακόσια.

De re cf. Brisson. l. l. p. 235 sqq. Heeren. *Ideen* I, 1, p. 93.

51.

Athenæus XI, p. 464, A : Παραιτητέον δ' ἡμῖν τὰ κεράμεα ποτήρια· καὶ γὰρ Κτησίας, « Παρὰ Πέρσαις, φησὶν, ὃν ἂν βασιλεὺς ἀτιμάσῃ, κεραμέοις χρῆται. »

52.

Athenæus XII, p. 530, D : Κτησίας δ' ἱστορεῖ Ἄνναρον τὸν βασιλέως ὕπαρχον καὶ τῆς Βαβυλωνίας δυναστεύσαντα στολῇ χρῆσθαι γυναικείᾳ καὶ κόσμῳ· καὶ ὅτι βασιλέως δούλῳ ὄντι αὐτῷ εἰς τὸ δεῖπνον εἰσῄεσαν πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ψάλλουσαι καὶ ᾄδουσαι γυναῖκες· ἔψαλλον δὲ αὗται καὶ ᾖδον ἐκείνου δειπνοῦντος.

53.

Ælian. Nat. Animal. VII, 1 : Πέπυσμαι δὲ ἄρα καὶ ἀριθμητικῆς τὰς βοῦς οὐκ ἀμοίρους εἶναι τὰς Σουσίδας. Καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἄλλως κόμπος τὸ εἰρημένον, μάρτυς ὁ λέγων ἐν Σούσοις τῷ βασιλεῖ βοῦς ἐς τοὺς παραδείσους πολλὰς, ἐς τὰ ἧττον ἐπίῤῥυτα, ἀντλεῖν ἑκάστην κάδους ἑκατόν. Οὐκοῦν ἢ τὸν ἐπινησθέντα αὐταῖς ἢ τὸν συντραφέντα ἐκ πολλοῦ μόχθον προθυμότατα ἐκτελοῦσιν· καὶ οὐκ ἂν βλακεύουσάν τινα θεάσαιο· εἰ δὲ πέρα τῆς προειρημένης ἑκατοντάδος ἕνα γοῦν προςλιπαρήσαις κάδον ἀνιμήσασθαι, οὐ πείσεις οὐδὲ ἀναγκάσεις, οὔτε παίων οὐδὲ κολακεύων, λέγει Κτησίας.

Eadem habet Plutarchus De solertia animal. c. 21, 1, p. 974, E : Ἧττον δὲ ταῦτα θαυμαστὰ, καίπερ ὄντα θαυμάσια, ποιοῦσιν αἱ νόησιν ἀριθμοῦ καὶ δύναμιν τοῦ ἀριθμεῖν ἔχουσαι φύσεις, ὥσπερ ἔχουσιν αἱ περὶ Σοῦσα βόες· εἰσὶ γὰρ αὐτόθι τὸν βασιλικὸν παράδεισον ἄρδουσαι περιάκτοις ἀντλήμασιν, ὧν ὥρισται τὸ πλῆθος· ἑκατὸν γὰρ ἑκάστη βοῦς ἀναφέρει καθ' ἡμέραν ἑκάστην ἀντλήματα, πλείονα δ' οὐκ ἔστιν οὔτε λαβεῖν οὔτε βιάσασθαι βουλόμενον· ἀλλὰ καὶ πείρας ἕνεκα πολλάκις

---

in potum suum vehit a Choaspi fluvio, qui Susa præterfluit, atque de hac sola rex bibit. Hujus autem aquæ decoctæ plena vasa argentea portantes plurimi currus, rotarum quatuor, quos muli trahunt, ipsum sequuntur. At Ctesias Cnidius narrat etiam quomodo regia hæc Choaspis fluvii aqua coquatur, et quomodo vasis imposita, portetur ad regem, additque, illam et levissimam et suavissimam esse.

50.

Rex Persarum, ut scribunt Ctesias et Dino in Persicis, cum virorum millibus quindecim cœnabat, et in cœnam talenta quadringenta insumebantur.

51.

Repudianda sunt nobis fictilia pocula. Apud Persas enim, ut testatur Ctesias, quemcunque rex inhonoratum esse voluerit, is fictilibus poculis utitur.

52.

Ctesias Annarum regis præfectum, qui Babyloniæ regionis imperium obtinuerat, veste et ornatu muliebri usum esse tradit : et ad eum cœnantem, quum regis servus esset, accedere solitas centum quinquaginta psallentes et canentes mulieres. Psallebant autem hæ et canebant illo cœnante.

53.

Boves Susianas numerandi scientiæ haud imperitas esse intellexi. Atque id minime fabulosum esse testatur narratio, quæ ait singulas earum Susis regi quotidie centum cados in hortos sicciores et minus riguos haurire. Quem quidem laborem, sive quod sit eis certus et constitutus, sive etiam quia diu multumque in eo se exercuerint, promptissime obeunt; nullam enim earum ad opus remollescere videres : ad unum vero cadum exhauriendum ultra eum quem diximus numerum centenarium nec verberibus cogere nec blanditiis inducere posses, ut ait Ctesias.

Hæc quamquam admirabilia, minus tamen admirationis merentur, quam quod bestiæ sunt quæ numeri vim intelligunt et numerare possunt : ut Susis boves sunt quæ regium ibi hortum rigant machinis versatilibus. Numerus haustrorum definitus est ita, ut quævis bos quotidie centum vasa aquæ plena e profundo hauriat : plura ut tollat, nulla ratione, ne vi quidem ulla efficies ; nam sæpe quidem tentatum est; sed bos ubi constitutum numerum absolvit, sub-

προστιθέντων, ὑφίσταται, καὶ οὐ πρόεισιν, ἀποδοῦσα τὸ τεταγμένον· οὕτως ἀκριβῶς συντίθησι καταμνημονεύει τὸ κεφάλαιον, ὡς Κτησίας ὁ Κνίδιος ἱστόρηκε.

Rotas aquaticas a bobus versandas Ægypti descripsit Maillet *Descript. de l'Egypte* T. II, p. 93, pinxit quoque Niebuhr *Beschreibg. v. Arab.* 1, p. 148. FR. JACOBS ad Ælian. l. l.

54.

Ælian. Nat. Animal. XVI, 42 : Κτησίας γε μὴν ὁ Κνίδιός φησι περὶ τὴν Περσικὴν Σιττάκην ποταμὸν εἶναι, Ἀργάδην ὄνομα· ὄφεις δὲ ἐν αὐτῷ γίνεσθαι πολλούς, μέλανας τὸ σῶμα, πλήν γε τῆς κεφαλῆς· εἶναι δὲ αὐτοῖς λευκὴν ταύτην· προϊέναι δὲ εἰς ὀργυιὰν τὸ μῆκος τοὺς ὄφεις τούσδε· τοὺς οὖν ὑπὸ τούτων δηχθέντας ἀποθνήσκειν καὶ μεθ' ἡμέραν μὲν μὴ ὁρᾶσθαι, ὑφύδρους δὲ νήχεσθαι· νύκτωρ δὲ ἢ τοὺς ὑδρευομένους ἢ τοὺς τὴν ἐσθῆτα φαιδρύνοντας διαφθείρειν· πολλοὺς δὲ ἄρα πάσχειν τοῦτο, ἢ χρείᾳ ὕδατος ἐπιλείποντος, ἢ μεθ' ἡμέραν ἀσχοληθέντας καὶ ἀποπλῦναι τὴν ἐσθῆτα μὴ δεδυνημένους.

Num ex Persicis an ex Indicis hæc deprompta sint, dubium. De Sittace urbe v. Steph. B. s. v. et quos ibi laudant interpretes. Cf. Beckmann ad Aristot. Mir. Ausc. p. 75 et 233. Mannert *Geogr. d. Gr. u. R.* V, 2, p. 283 sq. Rennel Histor. Exped. Cyri min. p. 81, 97.

55.

Athenæus X, p. 434, D : Κτησίας δὲ παρ' Ἰνδοῖς φησιν οὐκ εἶναι τῷ βασιλεῖ μεθυσθῆναι· παρὰ δὲ Πέρσαις τῷ βασιλεῖ ἐφίεται μεθύσκεσθαι μιᾷ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ θύουσι τῷ Μίθρῃ. Eadem ex Athenæo repetit Eustath. ad Odyss. XVIII, 3, p. 651, 20 sqq. Cf. Brisson. l. l. p. 399, p. 130. Ebrios ex lege apud Persas punitos esse tradit Max. Tyr. Orat. XII, p. 130.

56.

Antigon. Caryst. Mirab. c. 15 narrat duos tantum Cranone in Thessalia corvos esse, ac manere eos Cranone donec pullos genuissent, deinde abire et ipsorum loco pullos relinquere (cf. Theopomp. fr. 86) : καὶ ἐν Ἐκβατάνοις δὲ καὶ ἐν Πέρσαις Κτησίας ἱστορεῖ παραπλήσιόν τι τούτοις· διὰ δὲ τὸ αὐτὸν πολλὰ ψεύδεσθαι παρελείπομεν τὴν ἐκλογήν· καὶ γὰρ ἐφαίνετο τερατώδης.

Idem Antigonus c. 128 : Φησὶν δ' ὁ ἱστοριογράφος, Ἀρσάμην τὸν Πέρσην εὐθὺς ἐκ γενετῆς ὀδόντας ἔχειν. Ad quæ Nicolas : « An Ctesias in Persicis? Videtur Darii Codomanni patrem intelligere. Euseb. Chron. an. 1681 : *Persarum decimus quintus Darius Arsami filius.* » Sed hinc nil probatur.

ΙΝΔΙΚΑ.

57.

ECLOGA IN PHOTII BIBL. LXXII, P. 144 SQQ.

1. Ἀνεγνώσθη δὲ αὐτοῦ καὶ τὰ Ἰνδικὰ ἐν ἑνὶ βιβλίῳ, ἐν οἷς μᾶλλον ἰωνίζει. Λέγει περὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, τὸ μὲν στενὸν αὐτοῦ εὖρος τεσσαράκοντα σταδίων εἶναι, τὸ δὲ πλατύτατον, καὶ διακοσίων. Λέγει περὶ αὐτῶν τῶν Ἰνδῶν, ὅτι πλείους σχεδὸν συμπάντων ἀνθρώπων. Περὶ τοῦ σκώληκος τοῦ ἐν τῷ ποταμῷ, ὃ καὶ μόνον τῶν ἄλλων θηρίων ἐν αὐτῷ γίνεται. Περὶ τοῦ μὴ οἰκεῖν ἐπέκεινα αὐτῶν ἀνθρώπους· ὅτι οὐχ ὕει, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ ποτίζεται ἡ Ἰνδική. (2) Περὶ παντάρβας τῆς σφραγῖδος, καὶ ὡς υοζ' (οζ' vulg.) σφραγῖδας ἀποῤῥιφείσας καὶ τιμίους λίθους εἰς τὸν ποταμόν,

---

sistit, neque amplius progreditur : ita accurate summam concipit, et in memoria conservat : auctor Ctesias Cnidius.

54.

Ctesias Cnidius refert, in flumine cui nomen Argades (*idem, ut videtur, Plinio VI,* 27, *dicitur :* Archous) quod ad Persicam Sittacen est, serpentes abunde gigni, capite albas, reliquo corpore nigras; quattuor cubitorum longitudinem habere, et quos morsu percusserint interimere. Interdiu eas haudquaquam videri solere, sub aqua natantes : noctu vero vel aquantibus vel lintea lavantibus (quod non pauci faciunt, vel propter aquæ deficientis necessitatem, vel quod impediti negotiis interdiu vestes non abluerint) perniciem inferre.

55.

Ctesias apud Indos regi non licere inebriari tradit. At vero apud Persas regi conceditur inebriari die uno, quo sacrificant Mithræ.

56.

Narrat Ctesias aliquid huic historiæ adsimile, quod Ecbatanis et in Persis fiat. Sed quia multa is mentitur, nos decerpere eam narrationem, quum monstrosa videatur, omisimus.

57.

INDICA.

1. Lecta sunt etiam Indica Ctesiæ uno libro comprehensa, in quibus magis Ionice loquitur. Scribit Indum fluvium, qua angustissimus est, quadraginta stadiorum esse; qua latissimus, ducentorum. Indos multitudine ceteros fere universos mortales superare dicit. De *scolece* (*cf.* § 27) qui est in Indo flumine, et solus ex omnibus animalibus in eo nascitur. Dicit etiam ultra Indos non alios homines habitare. In Indica regione non pluere, sed eam a flumine rigari. (2) De *pantarba* sigillari gemma : et quomodo quadringentos se-

ἅτινα ἦν τοῦ (του?) Βακτρίων καπήλου, αὕτη ἀνείλκυσεν ἐχομένας ἀλλήλων. (3) Περὶ τῶν τειχοκαταλυτῶν ἐλεφάντων. Περὶ τῶν μικρῶν πιθήκων τῶν ἐχόντων οὐρὰς τετραπήχεις, καὶ περὶ τῶν ἀλεκτρυόνων τῶν μεγίστων, καὶ περὶ τοῦ ὀρνέου τοῦ βιττακοῦ, ὅτι γλῶσσαν ἀνθρωπίνην ἔχει καὶ φωνήν, μέγεθος μὲν ὅσον ἱέραξ, πορφύρεον δὲ πρόσωπον, καὶ πώγωνα φέρει μέλανα, αὐτὸ δὲ κυάνεόν ἐστιν ἕως τὸν τράχηλον, * ὥσπερ κιννάβαρι. Διαλέγεσθαι δὲ αὐτὸ ὥσπερ ἄνθρωπον, Ἰνδιστί· ἂν δὲ Ἑλληνιστὶ μάθῃ, καὶ Ἑλληνιστί.

4. Περὶ τῆς κρήνης τῆς πληρουμένης ἀν' ἔτος ὑγροῦ χρυσίου, ἐξ ἧς ἑκατὸν πρόχοι ὀστράκινοι ἀν' ἔτος ἀρύονται. Ὀστρακίνους δὲ δεῖ εἶναι, ἐπεὶ πήγνυται ὁ χρυσὸς ἀπαρυόμενος, καὶ ἀνάγκη τὸ ἀγγεῖον θλᾷν, καὶ οὕτως ἐξαγαγεῖν αὐτόν· ἡ δὲ κρήνη τετράγωνός ἐστιν, ἑκκαίδεκα μὲν πηχῶν ἡ περίμετρος, τὸ δὲ βάθος ὀργυιά. Ἑκάστη δὲ προχοὴ τάλαντον ἕλκει. Καὶ περὶ τοῦ ἐν τῷ πυθμένι τῆς κρήνης σιδήρου, ἐξ οὗ καὶ δύο ξίφη Κτησίας φησὶν ἐσχηκέναι, ἓν παρὰ βασιλέως, καὶ τὸ ἄλλο παρὰ τῆς τοῦ βασιλέως μητρὸς Παρυσάτιδος. Φησὶ δὲ περὶ αὐτοῦ, ὅτι πηγνύμενος ἐν τῇ γῇ, νέφους καὶ χαλάζης καὶ πρηστήρων ἐστὶν ἀποτρόπαιον· καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ταῦτά φησι βασιλέως δὶς ποιήσαντος.

5. Περὶ τῶν κυνῶν τῶν Ἰνδικῶν, ὅτι μέγιστοί εἰσιν, ὡς καὶ λέοντι μάχεσθαι. Περὶ τῶν ὀρῶν τῶν μεγάλων, ἐξ ὧν ἥ τε σαρδὼ ὀρύσσεται καὶ οἱ ὄνυχες καὶ αἱ ἄλλαι σφραγῖδες. Ὅτι ἀλέα πολλή, καὶ ὅτι ὁ ἥλιος δεκαπλασίων τὸ μέγεθος ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις αὐτὸς ἑαυτοῦ φαίνεται, καὶ πολλοὶ ἐνταῦθα τῷ πνίγει φθείρονται. Καὶ θάλασσάν φησιν αὐτόθι οὐδὲν ἔλαττον (ἐλάττονα) τῆς Ἑλληνικῆς· τὸ δὲ ἄνω αὐτῆς ἕως τεσσάρων δακτύλων, θερμὸν εἶναι, ὥστε μὴ ἰχθὺν ζῆν προσπελάσαντα τῷ θερμῷ, ἀλλὰ κάτωθεν διαιτᾶσθαι.

6. Ὅτι ὁ Ἰνδὸς ποταμὸς ῥέων διὰ πεδίων καὶ δι' ὀρέων ῥεῖ, ἐν οἷς καὶ ὁ λεγόμενος Ἰνδικὸς κάλαμος φύεται, πάχος μὲν ὅσον δύω ἄνδρε περιωργυιωμένοι μόλις περιλάβοιεν, τὸ δὲ ὕψος, ὅσον μυριοφόρου (μυριαμφόρου Lobeck. ad Phryn. p. 662) νεὼς ἱστός. Εἰσὶ καὶ ἔτι μείζους καὶ ἐλάττους, οἵους εἰκὸς ἐν ὄρει μεγάλῳ. Εἶναι δὲ τῶν καλάμων καὶ ἄῤῥενας καὶ θηλείας· ὁ μὲν οὖν ἄῤῥην ἐντεριώνην οὐκ ἔχει καὶ ἔστι κάρτα ἰσχυρός, ἡ δὲ θήλεια ἔχει.

7. Καὶ περὶ τοῦ μαρτιχόρα τοῦ ἐν αὐτοῖς ὄντος θηρίου, ὡς τὸ πρόσωπον ἐοικὼς ἀνθρώπῳ μέγεθος μέν ἐστιν ὥσπερ λέων, καὶ χρόαν ἐρυθρὸς ὡς κιννάβαρι· τρίστιχοι δὲ ὀδόντες· ὦτα δὲ ὥσπερ ἀνθρώπου, καὶ ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς ὁμοίους ἀνθρώπῳ· τὴν δὲ κέρκον ἔχει οἵανπερ σκορπίος ὁ ἠπειρώτης, ἐν ᾗ καὶ τὸ κέντρον ἔχει, μείζω ὑπάρχουσαν (μεῖζον ὑπάρχον ἂν?) πήχεος. Ἔχει δὲ καὶ ἐκ πλαγίου τῆς κέρκου ἔνθα καὶ ἔνθα κέντρα· ἔχει δὲ καὶ ἐπ' ἄκρῳ ὥσπερ σκορπίος, κέντρον. Καὶ τούτῳ μὲν, ἐὰν προσέλθῃ τις, κεντεῖ τῷ κέντρῳ, καὶ πάντως ὁ κεντηθεὶς ἀποθνήσκει· ἐὰν δέ τις πόῤῥωθεν μάχηται πρὸς αὐτὸν, καὶ ἔμπροσθεν ἱστὰς τὴν οὐρὰν ὥσπερ ἀπὸ τόξου βάλλει τοῖς κέντροις, καὶ ὄπισθεν ἐπ' εὐθείας ἀποτείνων. Βάλλει δὲ ὅσον πλέθρον

---

ptuaginta septem sigillares gemmas et lapides pretiosos in flumen dejectos (qui erant cujusdam Bactriani institoris) pantarba inter se consertos extraxerit. (3) De elephantibus murifragis; de parvis simiis, quibus quatuor cubitorum sunt caudæ; de gallis longe maximis; de ave psittaco, lingua et voce hominis prædita, cui magnitudo accipitris, purpurea facies et nigra barba; ipsa autem cærulea est ad collum usque, *tunc vero rubrum* quemadmodum cinnabari. Sermocinatur ut homo, indice : græce etiam, si græce loqui didicerit.

4. De fonte, qui quotannis auro liquido repletur : unde centum situlæ quotannis testaceæ hauriuntur. Ex testa vero esse oportet, quia inter hauriendum congelatur aurum, et vasculum frangi necesse est, ut aurum educatur. Fons hic quadrangularis est, ambitu sedecim cubitorum, et orgyiam profundus. Singuli autem urcei, *qui auro pleni hauriuntur,* talenti pondus exæquant. — De ferro, quod in imo fontis exstat : ex quo duos se gladios habuisse Ctesias refert, alterum a rege (*Artaxerxe Mnemone*), alterum a matre regis Parysatide. De cujus generis gladio affirmat, quod in terra defixus nebulas et grandines turbinesque averruncet; seque hoc ipsum vidisse ait bis a rege factitatum.

5. De canibus Indicis, quod magnitudine excellant, adeo ut etiam contra leonem pugnam sustinere possint. De magnis montibus, unde sarda effoditur et onyx ceterique signatorii lapides. Quod ingens ibi siccitas : et sol decuplo major videatur quam aliis in terris, multique æstu ibi suffocentur. Et mare ibidem nihilo minus esse Græco, cujus superficies ad quattuor digitorum altitudinem adeo sit fervida, ut pisces, qui propius ad æstum illum accesserint, vivere nequeant, ac propterea degant in fundo.

6. Quod Indus fluvius per campos decurrens, montes quoque permeet, in quibus calamus nascitur, quem Indicum vocant : crassitie, quantam duo viri expansis circum manibus (vix) complectantur; altitudine vero mali in nave, *quæ decies mille amphorarum capax.* Sunt tamen etiam majores nonnulli itemque minores, ut probabile est in monte spatioso. Sexu quoque distinctos esse, ita ut mas non habeat medullam sitque admodum firmus, sed habeat femina.

7. De martichora bestia his in locis vivente, quæ facie hominem refert, magnitudine leonem æquat, colore rubro imitatur cinnabari. Triplex ei dentium ordo, aures hominis itemque oculi, colore cæsio; caudam habet qualem scorpio terrestris, in qua etiam aculeus est cubitali major. Sed per transversum quoque cauda hinc illinc aculeis munita est. Ad hæc in vertice, velut scorpius, aculeum gerit, quo propius accedentes pungit; nec mortem, quicunque punctus fuerit, effugere potest. Quodsi quis eminus adversus ipsum pugnet, et ab anteriori parte caudam prætendens aculeis petit, tanquam ab arcu eos ejaculans, et a posteriori parte

εἰς μῆκος· καὶ πάντας οὓς ἂν βάλῃ (Bekk. πάντα οἷς ἂν β.) πάντως ἀποκτείνει, πλὴν ἐλέφαντος. Τὰ δὲ κέντρα αὐτοῦ ἐστι τὸ μὲν μῆκος ὅσον ποδιαῖα, τὸ δὲ πλάτος ὅσον σχοῖνος λεπτότατος. Μαρτιχόρα δὲ Ἑλληνιστὶ ἀνθρωποφάγον, ὅτι πλεῖστα ἐσθίει ἀναιρῶν ἀνθρώπους· ἐσθίει δὲ καὶ τὰ ἄλλα ζῷα. Μάχεται δὲ καὶ τοῖς ὄνυξι καὶ τοῖς κέντροις. Τὰ δὲ κέντρα πάλιν φησίν, ἐπειδὰν ἐκτοξευθῇ, ἀναφύεσθαι. Ἔστι δὲ πολλὰ ἐν τῇ Ἰνδικῇ. Ἀποκτείνουσι δὲ αὐτὰ τοῖς ἐλέφασιν ἐποχούμενοι ἄνθρωποι, κἀκεῖθεν βάλλοντες.

8. Περὶ τῶν Ἰνδῶν, ὅτι δικαιότατοι, καὶ περὶ τῶν ἐθῶν καὶ νομίμων αὐτῶν. Περὶ τοῦ ἱεροῦ χωρίου τοῦ ἐν τῇ ἀοικήτῳ, ὃ ἐπ' ὀνόματι τιμῶσιν ἡλίου καὶ σελήνης· ἐν ᾧ διὰ δεκαπέντε ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους τῆς σαρδοῦς τις παραγίνεται. Καὶ ὅτι λε' ἡμέραις ὁ ἥλιος ψύχει ἐκεῖσε τοῦ ἐνιαυτοῦ διὰ τὴν ἑορτήν, ἵνα ἄφλεκτοι αὐτὴν τελέσωσι καὶ ὑποστρέψωσιν. Ὅτι βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ καὶ ὑετοὶ οὐκ εἰσὶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἄνεμοι δὲ πολλοί, καὶ πρηστῆρες πολλοί, καὶ ἁρπάζουσιν ὅ τι ἂν λάβωσιν. Ὁ δὲ ἥλιος ἀνίσχων τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας ψῦχος ποιεῖ, τὸ δ' ἄλλο λίαν ἀλεεινὸν ἐν τοῖς πλείστοις τῶν τῆς Ἰνδικῆς τόπων. (9) Ὅτι οἱ Ἰνδοὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ ἡλίου εἰσὶ μέλανες, ἀλλὰ φύσει. Εἶναι γάρ φησιν ἐν αὐτοῖς καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας λευκοτάτους πάντων, εἰ καὶ ἐπ' ἔλαττον. Ἰδεῖν δὲ καὶ αὐτὸν τοιαύτας Ἰνδὰς δύο γυναῖκας καὶ πέντε ἄνδρας. (10) Ὅτι πιστῶσαι τὰ περὶ τοῦ ἡλίου βουλόμενος, ὡς ἐν λε' ἡμέραις ἐν Ἰνδίᾳ ψύχει, λέγει ὅτι καὶ τὸ πῦρ ἐκ τῆς Αἴτνης ῥέον τὸν μέσον χῶρον, ἅτε δικαίων ἀνδρῶν ὄντα, οὐ φθείρει, φθεῖρον τὰ ἄλλα. Καὶ ἐν Ζακύνθῳ κρηνῖδας ἰχθυοφόρους εἶναι ἐξ ὧν αἴρεται πίσσα. Καὶ ἐν Νάξῳ κρήνην, ἐξ ἧς οἶνος ἐνίοτε ῥεῖ καὶ μάλα ἡδύς. Καὶ ὅτι πῦρ ἐστὶν ἐγγὺς Φασήλιδος ἐν Λυκίᾳ ἀθάνατον, καὶ ὅτι ἀεὶ καίεται ἐπὶ πέτρας καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν· καὶ ὕδατι μὲν οὐ σβέννυται, ἀλλὰ ἀναφλέγει, φορυτῷ δὲ σβέννυται.

11. Ὅτι ἐν μέσῃ τῇ Ἰνδικῇ ἄνθρωποι εἰσὶ μέλανες, καλοῦνται Πυγμαῖοι, ὁμόγλωσσοι τοῖς ἄλλοις Ἰνδοῖς. Μικροὶ δέ εἰσι λίαν· οἱ μακρότατοι αὐτῶν, πήχεων δύο· οἱ δὲ πλεῖστοι, ἑνὸς ἡμίσεως πήχεος. Κόμην δὲ ἔχουσι μακροτάτην, μέχρις ἐπὶ τὰ γόνατα καὶ ἔτι κατώτερον, καὶ πώγωνα μέγιστον πάντων ἀνθρώπων. Ἐπειδὰν οὖν τὸν πώγωνα μέγαν φύσωσιν, οὐκέτι ἀμφιέννυνται οὐδὲν ἱμάτιον, ἀλλὰ τὰς τρίχας τὰς μὲν ἐκ τῆς κεφαλῆς ὄπισθεν καθίενται πολὺ κάτω τῶν γονάτων, τὰς δὲ ἐκ τοῦ πώγωνος, ἔμπροσθεν μέχρι ποδῶν ἑλκομένας· ἔπειτα περιπυκασάμενοι τὰς τρίχας περὶ ἅπαν τὸ σῶμα ζώννυνται, χρώμενοι αὐταῖς ἀντὶ ἱματίου. Αἰδοῖον δὲ μέγα ἔχουσιν, ὥςτε ψαύειν τῶν σφυρῶν αὐτῶν, καὶ παχύ. Αὐτοὶ δὲ σιμοί τε καὶ αἰσχροί. Τὰ δὲ πρόβατα αὐτῶν ὡς ἄρνες καὶ οἱ ὄνοι καὶ αἱ βόες σχεδὸν ὅσον κριοί, καὶ οἱ ἵπποι αὐτῶν καὶ ἡμίονοι καὶ τὰ ἄλλα κτήνη πάντα οὐδὲν μείζω κριῶν. Ἕπονται δὲ τῷ βασιλεῖ τῶν Ἰνδῶν τούτων τῶν Πυγμαίων ἄνδρες τρισχίλιοι· σφόδρα γάρ εἰσι τοξόται. Δικαιότατοι δέ εἰσι, καὶ νόμοισι χρῶνται ὥςπερ (οἷσπερ?) καὶ οἱ Ἰνδοί. Λαγούς τε καὶ ἀλώπεκας θηρεύουσιν, οὐ

---

eam recta protendens. Ad jugeri autem longitudinem jaculando pervenit, et quoscunque ferit, his certam infert necem, excepto elephante. Ejus aculei pedis longitudinem habent et latitudinem junci tenuissimi. Martichora Græcis sonat ἀνθρωποφάγος, plurimum vorat homines, quos interfecerit; sed ceteris quoque animalibus vescitur. Pugnatque et unguibus et aculeis. Aculeos autem ubi ejaculatum fuerit, renasci alios Ctesias dicit. Ceterum abundat India hisce animalibus; quæ interficiunt homines elephantis insidentes indeque telis ea petentes.

8. De summa Indorum justitia, et de moribus ac ritibus eorum. De loco sacro in regione inhabitabili quem nomine Solis et Lunæ venerantur: ad quem a sardæ monte quindecim est dierum iter. Ut sol ibi singulis annis per dies triginta quinque refrigerationem illis concedat, idque propter festum, ut citra adustionem illud peragant et revertantur. Tonitrua et fulgura et pluviæ non sunt in India, sed frequentes ventos et turbines habet, qui omnia sibi obvia abripiunt. Sol autem oriens per dimidium diei refrigerationem præbet, per reliquum diei tempus nimio premit æstu: id quod in plerasque Indiæ partes cadit. (9) Indi non a sole, sed natura sunt nigri. In quibusdam enim viris et mulieribus, ait, summum cutis candorem conspici, quamvis hi numero essent pauciores, seque ipsum tales vidisse Indas duas et Indos quinque. (10) Ut vero fidem conciliet iis, quæ de sole per triginta quinque dies refrigerationem Indis præbente dixerat, ignem quoque ex Ætna profluentem narrat medium istum locum, ut quem justi tenuissent viri, haud vastare, quum cetera devastaret omnia. Et in Zacyntho insula fontes esse piscium fertiles, quamquam pix ex iisdem educatur. Porro in Naxo fontem esse, e quo vinum, idque suavissimum, nonnunquam profluat. Et ignem juxta Phaselidem in Lycia esse perpetuum, qui super petram semper noctes diesque ardeat: neque exstinguatur aquâ, sed magis inflammetur; fimo autem possit exstingui.

11. In media India homines vivunt nigri, qui Pygmæi appellantur, lingua a ceteris Indis non discrepantes; sed statura perquam pusilla; nam longissimi duorum cubitorum, plerique unius cubiti duntaxat cum dimidio altitudinem non excedunt. Comam alunt longissimam usque ad genua et infra etiam demissam, barbam quoque quibusvis aliis hominibus promissiorem gestant. Quæ ubi ad justam excreverit magnitudinem, vestes amplius non induunt, sed capillos pone demittunt ab occipitio multum infra poplites, et barbam pedibus tenus ante prætendunt. Hinc denso crinium amictu totum circumsepti corpus zona eos constringunt et pro vestitu habent. Inguen præferunt crassum et prolixum, adeo ut ad pedum usque malleolos pertingat. Sunt porro simi atque deformes. Oves eorum pares sunt agnis: asini et boves ad arietum magnitudinem accedunt. Equi item eorum et muli ceteraque jumenta arietes magnitudine non multum superant. Horum Pygmæorum tria millia rex Indorum in suo comitatu habet. Nam sagittarii sunt peritissimi. Simul justissimi sunt et

τοῖς κυσὶν, ἀλλὰ κόραξι καὶ ἰκτῖσι καὶ κορώναις καὶ ἀετοῖς. Ὅτι λίμνη ἐστὶν ἐν αὐτοῖς (σταδίων ὀκτακοσίων ἡ περίμετρος), ἐν ᾗ ἀνέμου μὴ πνέοντος ἐπάνω τῆς λίμνης ἔλαιον ἐφίσταται. Καὶ πλοιαρίοις πλέοντες δι' αὐτῆς, ἐκ μέσης αὐτῆς σκαφίοις τοῦ ἐλαίου ἀπαρύονται καὶ χρῶνται. Χρῶνται δὲ καὶ σησαμίνῳ. Ἔχει δὲ ἡ λίμνη καὶ ἰχθύας. Καὶ τῷ καρυίνῳ δὲ χρῶνται. Κρεῖσσον δὲ τὸ λιμναῖον.

12. Ἔστι δὲ αὐτόθι ἄργυρος πολὺς καὶ ἀργύρεα μέταλλα, οὐ βαθέα, ἀλλὰ βαθύτερα εἶναί φασι τὰ ἐν Βάκτροις. Ἔστι δὲ καὶ χρυσὸς ἐν τῇ Ἰνδικῇ χώρᾳ, οὐκ ἐν τοῖς ποταμοῖς εὑρισκόμενος καὶ πλυνόμενος, ὥςπερ ἐν τῷ Πακτωλῷ ποταμῷ· ἀλλ' ὄρη πολλὰ καὶ μεγάλα, ἐν οἷς οἰκοῦσι γρῦπες, ὄρνεα τετράποδα, μέγεθος ὅσον λύκος, σκέλη καὶ ὄνυχες οἷάπερ λέων· τὰ ἐν τῷ ἄλλῳ σώματι πτερὰ μέλανα· ἐρυθρὰ δὲ τὰ ἐν τῷ στήθει. Δι' αὐτοὺς δὲ ὁ ἐν τοῖς ὄρεσι χρυσὸς πολὺς ὢν γίνεται δυςπόριστος.

13. Ὅτι τὰ πρόβατα τῶν Ἰνδῶν καὶ αἱ αἶγες μείζους ὄνων εἰσὶ, καὶ τίκτουσιν ἀνὰ τέσσαρα (τεσσάρων B.) καὶ ἓξ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ἔχουσι δὲ οὐρὰς μεγάλας· διὸ τῶν τοκάδων ἀποτέμνουσιν, ἵνα δύνωνται ὀχεύεσθαι. Ὗς δὲ οὔτε ἥμερος οὔτε ἄγριος ἐστὶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ. Οἱ δὲ φοίνικες οἱ ἐν Ἰνδοῖς καὶ οἱ τούτων βάλανοι τριπλάσιοι τῶν ἐν Βαβυλῶνι. Καὶ ποταμόν φησιν ἐκ πέτρας ῥέοντα μέλι.

14. Πολλὰ δὲ λέγει περὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν, καὶ τῆς περὶ τὸν σφῶν βασιλέα εὐνοίας, καὶ τῆς τοῦ θανάτου καταφρονήσεως. Λέγει δὲ ὅτι πηγή ἐστι, καὶ ἐπειδάν τις ἀρύσῃ τὸ ὕδωρ αὐτῆς, πήγνυται ὥςπερ τυρός. Τούτου οὖν τοῦ πηκτοῦ ὅσον τρεῖς ὀβολοὺς ἐὰν τρίψας δῷς ἐν ὕδατι πιεῖν, ἐξαγγέλλει πάντα ὅσα ἔπραξε· παραφρονεῖ γὰρ καὶ μαίνεται ταύτην τὴν ἡμέραν. Χρᾶται δὲ αὐτῷ ὁ βασιλεὺς ἐφ' ὧν κατηγορουμένων τἀληθὲς εὑρεῖν ἐθελήσει· κἂν μὲν ἐξείπῃ, προςτάσσεται ἀποκαρτερῆσαι· ἂν δὲ μηδὲν ἐλεγχθῇ, ἀφίεται.

15. Ὅτι φησὶν ὡς Ἰνδῶν οὐδεὶς κεφαλαλγεῖ οὐδὲ ὀφθαλμιᾷ οὐδὲ ὀδονταλγεῖ οὐδὲ ἑλκοῦται τὸ στόμα, οὐδὲ σηπεδόνα οὐδεμίαν ἴσχει. Ἡ δὲ ζωὴ αὐτῶν, ρκ' καὶ λ' καὶ ν', καὶ σ' οἱ τὰ πλεῖστα βιοῦντες.

16. Ἔστιν ὄφις σπιθαμιαῖος ἐν αὐτοῖς, τὸ δὲ εἶδος αὐτοῦ ὡς ἡ καλλίστη πορφύρα, ἡ δὲ κεφαλὴ λευκοτέτη· ὀδόντας δὲ οὐδ' ὅλως ἔχει. Θηρεύεται ἐκ τῶν καυματωδεστάτων ὀρέων, ὅθεν ἡ σαρδὼ ὀρύσσεται. Οὗτος δάκνει μὲν οὔ, ὅπου δ' ἂν κατεμέσῃ, τοῦτο τὸ χωρίον πάντως σήπεται. Ποιεῖ δὲ φάρμακον διττὸν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς κρεμάμενος, ἠλεκτροειδὲς καὶ μέλαν· καὶ τὸ μὲν ζῶντος ἀποῤῥεῖ, τὸ δὲ μέλαν θανόντος· καὶ τὸ μὲν ὅσον σήσαμον διδόμενον, ὃ ζῶντος ἔῤῥευσεν, αὐτίκα φθείρει τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ πιόντος διὰ τῶν ῥινῶν ἀποῤῥεύσαντος, τὸ δὲ ἄλλο διδόμενον εἰς φθίσιν ἐπάγει, καὶ δι' ἐνιαυτοῦ μόλις διόλλυσιν.

17. Καὶ ὄρνεον, φησὶν, ἐπικαλούμενον δίκαιρον (δίκερον B.), ὅπερ Ἑλληνιστὶ δίκαιον σημαίνει· τὸ μέγεθος ὅσον πέρδικος ᾠόν· τοῦτο τὸν ἀπόπατον κατορύσσει, ἵνα μὴ εὑρεθῇ· εὑρισκόμενος δὲ ἂν ποθῇ αὐτοῦ

---

iisdem quibus reliqui Indi legibus utuntur. Lepores et vulpes non canibus, sed corvis, milvis, cornicibus et aquilis venantur. Lacus est apud eos octingentorum stadiorum ambitum habens, cui, quoties nullus ventus aspirat, oleum supernatat : quod lembis vecti e medio in usum suum scaphiis hauriunt. Utuntur vero etiam oleo ex sesamo et e nucibus expresso; sed præstantius est quod e lacu illo hauritur. Pisces etiam hic lacus alit.

12. Multum hæc regio habet argenti, multasque argenti fodinas non profundas illas, certe Bactrianas profundiores esse dicunt. Aurum quoque India producit, quod tamen non in fluviis reperiunt eluuntque, ut fit in Pactolo fluvio : sed multi et spatiosi montes id suggerunt : quos grypes incolunt, aves quadrupedes, quæ magnitudine lupum, cruribus et unguibus leonem repræsentant. Nigræ cetero in corpore pennæ, sed in pectore rubræ. Per has fit ut aurum illud in montibus copiosum difficulter acquiratur.

13. Oves Indorum et capræ majores sunt asinis, et ut plurimum quaternos atque adeo senos pariunt. Caudæ autem illis adeo sunt magnæ, ut amputaudæ sint fœtis, quo a mare possint iniri. At porcum India nec mansuetum nec silvestrem ullum habet. Palmæ Indicæ earumque fructus triplo Babylonlis sunt majores. Amnem quoque ex petra mel fundentem commemorat.

14. Multa dehinc disserit de incolarum justitia, erga regem benevolentia, mortisque contemtu. Meminit etiam fontis cujusdam, cujus aquam, simulatque hausta fuerit, in morem casei coagulari dicit. Jam si coagulati hujus ad tres obolos contriveris, atque in aqua bibendos alicui dederis, quæcunque is peregerit patefacit : eo enim die mente alienatus insanit. Quo utitur rex si quæstione de reis habenda verum explorare satagit. Culpam confessus, mortem inedia sibi consciscere jubetur; non convictus (suis ipsius testimoniis), dimittitur.

15. Indorum nemo, ait, dolore capitis, aut oculorum ægritudine aut cruciatu dentium laborat; nec os exulceratur, nec putredini obnoxius est. Ætas illorum ad viginti, et triginta, et quinquaginta supra centum, quid, ad ducentos, qui diutissime vivunt, annos se extendit.

16. Est apud eos serpens spithamæ longitudine, aspectu similis pulcherrimæ purpuræ : caput candidissimum habens, dentibus omnino carens. Venantur eum in montibus ferventissimis unde sarda effoditur. Non mordet quidem, sed quemcunque locum vomitu suo consperserit, in eo putredinem oriri necesse est. E cauda suspensus duplex emittit venenum, alterum electræ simile, alterum nigrum; illud vivo effluit, hoc mortuo; et illius quidem prioris, quod ab eo vivente profluxerit, si tantum detur quantum est sesamum, confestim enecat, cerebro ejus, qui ipsum biberit, per nares effluente : alterum autem si detur, tabem invehit, et vix intra anni spatium perimit.

17. Meminit etiam aviculæ, quam vocant *dicærum* (quod Græcis significat δίκαιον s. *justum*), haud majorem illam ovo perdicis. Hæc excrementa alvi defodit, ut non invenian-

ὅσον σησάμου ἕωθεν, ὕπνος ἐπιλαμβάνει, καὶ καθεύδει μηδὲν αἰσθανόμενος, καὶ δύνοντος τοῦ ἡλίου τελευτᾷ. (18) Καὶ ξύλον ἐστὶ πάρηβον καλούμενον, τὸ μέγεθος ὅσον ἐλαία· ἐν τοῖς βασιλείοις μόνοις εὑρίσκεται κήποις· οὔτε ἄνθος φέρει οὔτε καρπόν, δεκαπέντε δὲ μόνας ῥίζας ἔχει, καὶ ταύτας παχείας κατὰ γῆς· ἔστι δὲ τὸ πάχος αὐτῆς ὅσον βραχίων, τὸ λεπτότατον. Αὕτη ἡ ῥίζα, ὅσον σπιθάμη λαμβανομένη, οὗ ἂν προςσχεθῇ, πάντα ἕλκει πρὸς ἑαυτήν, χρυσόν, ἄργυρον, χαλκόν, λίθους, καὶ τἄλλα πάντα πλὴν ἠλέκτρου· εἰ δὲ ὅσον πήχεος ἡ ῥίζα ληφθῇ, ἕλκει καὶ ἄρνας καὶ ὄρνεα· ταύτῃ γὰρ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ὀρνέων θηρεύουσι. Καὶ ἐὰν βούλῃ καὶ ὕδωρ πῆξαι ὅσον χόα, τῆς ῥίζης ἐμβαλὼν ὅσον ὀβολόν, πήξεις αὐτό· καὶ ἐὰν οἶνον, ὡςαύτως, καὶ ἕξεις τῇ χειρὶ αὐτό, ὥςπερ κηρόν· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ διαχεῖται. Δίδοται δὲ κοιλιακοῖς βοήθημα.

19. Ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς διαῤῥέων διὰ τῆς Ἰνδικῆς, οὐ μέγας μέν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ δύο σταδίους τὸ εὖρος· ὄνομα δὲ τῷ ποταμῷ Ἰνδιστὶ μὲν Ὕπαρχος, Ἑλληνιστὶ δὲ Φέρων πάντα τὰ ἀγαθά. Οὗτος τοῦ ἐνιαυτοῦ λ' ἡμέρας ἤλεκτρον καταῤῥεῖ· φασὶ γὰρ ἐν τοῖς ὄρεσι δένδρα εἶναι ὑπερέχοντα τοῦ ὕδατος· (ὕδατι γὰρ ῥεῖται τὰ ὄρη·) εἶτα ὥρα ἐστὶν ὅτε δάκρυα φέρει, ὥςπερ ἀμυγδαλῆ ἢ πίτυς ἢ ἄλλο τι δένδρον, μάλιστα δὲ εἰς λ' ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ· εἶτα ἀποπίπτει τὰ δάκρυα ταῦτα εἰς τὸν ποταμόν, καὶ πήγνυται. Τῷ δενδρέῳ δὲ τούτῳ ὄνομά ἐστιν Ἰνδιστὶ σιπταχόρα· Ἑλληνιστὶ σημαίνει γλυκύ, ἡδύ. Κἀκεῖθεν οἱ Ἰνδοὶ συλλέγουσι τὸ ἤλεκτρον. Φέρειν δὲ καὶ καρπὸν τὰ δένδρα βότρυς, ὥςπερ ἄμπελος, ἔχειν δὲ τὰς ῥῶγας ὥςπερ κάρυα τὰ Ποντικά.

20. Ἐν τοῖςδε τοῖς ὄρεσι φησὶν ἀνθρώπους βιοτεύειν κυνὸς ἔχοντας κεφαλήν· ἐσθῆτας δὲ φοροῦσιν ἐκ τῶν ἀγρίων θηρίων, φωνὴν δὲ διαλέγονται οὐδεμίαν, ἀλλ' ὠρύονται ὥςπερ κύνες, καὶ οὕτω συνιᾶσιν αὐτῶν τὴν φωνήν. Ὀδόντας δὲ μείζους ἔχουσι κυνός, καὶ τοὺς ὄνυχας ὁμοίως κυνός, μακροτέρους δὲ καὶ στρογγυλωτέρους. Οἰκοῦσι δὲ ἐν τοῖς ὄρεσι μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Μέλανες δέ εἰσι καὶ δίκαιοι πάνυ, ὥςπερ καὶ οἱ ἄλλοι Ἰνδοί, οἷς καὶ ἐπιμίγνυνται. Καὶ συνιᾶσι μὲν τὰ παρ' ἐκείνων λεγόμενα, αὐτοὶ δὲ οὐ δύνανται διαλέγεσθαι, ἀλλὰ τῇ ὠρυγῇ καὶ ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς δακτύλοις σημαίνουσιν, ὥςπερ οἱ κωφοὶ [καὶ ἄλαλοι]. Καλοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν Καλύστριοι, ὅπερ ἐστὶν Ἑλληνιστὶ Κυνοκέφαλοι. Τὸ δὲ ἔθνος ἐστὶν ἕως δώδεκα μυριάδων.

21. Παρὰ δὲ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐστὶ πεφυκὸς ἄνθος πορφυροῦν, ἐξ οὗ πορφύρα βάπτεται οὐδὲν ἧττων τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ πολὺ εὐανθεστέρα. Ὅτι αὐτόθι ἐστὶ γινόμενα θηρία τὸ μέγεθος ὅσον κάνθαρος, ἐρυθρὰ δὲ ὥςπερ κιννάβαρι· πόδας δὲ ἔχει μακροὺς σφόδρα. Μαλακὸν δέ ἐστιν ὥςπερ σκώληξ. Καὶ γίνεται ταῦτα ἐπὶ τῶν δένδρων τῶν τὸ ἤλεκτρον φερόντων, καὶ τὸν καρπὸν κατεσθίει αὐτῶν καὶ διαφθείρει, ὥςπερ ἐν τοῖς Ἕλλησιν οἱ φθεῖρες τὰς ἀμπέλους. Ταῦτα οὖν τὰ θηρία τρίβοντες οἱ Ἰνδοὶ βάπτουσι τὰς φοινικίδας καὶ τοὺς χιτῶνας, καὶ ἄλλο ὅ τι ἂν βούλων-

---

tur. Inventa autem si ad sesami portionem bibantur, mane sopore homo corripitur et dormit absque sensu; mox vergente ad occasum sole, exspirat.

18. Est ibi etiam lignum *parebum* dictum, oleæ magnitudine, quod in regiis duntaxat invenitur hortis: nec florem fert nec fructum: quindecim autem solas habet radices, easque crassas subter terra. Crassities ejus radicis, ubi minima, est quanta brachii. Hæc radix ad spithamæ longitudinem sumta, ubicunque applicita fuerit, omnia ad se pertrahit, aurum, argentum, æs, lapides et alia quælibet præter electrum. Sin ad cubiti modum sumta fuerit, attrahit vel agnos avesque. Atque hujus ope majorem avium partem venantur. Quodsi efficere velis, ut etiam aquæ quantum congius continet, coaguletur, de radice quantum obolus appendit, injicito, et coagulascet. Idem vino quoque continget; manuque ipsum tractabis, ut ceram; sed altero die liquescit denuo. Eadem radix etiam cœliacis datur remedium.

19. Porro fluvius per Indiam labitur, non magnus ille, sed duorum circiter stadiorum latitudine, cui Indorum lingua *hyparcho* nomen, quod Græce sonat φέρων πάντα τὰ ἀγαθά, i. e. *ferens omnia bona*. Hic quotannis per triginta dies electrum defert. In montibus enim arbores esse aiunt aquis imminentes (nam aquis montes alluuntur), quæ certo anni tempore lacrimas ferunt, ut amygdalæ vel pinus vel aliæ quædam arbores. Atque hoc per triginta potissimum anni dies contingit. Lacrimæ istæ deinde in fluvium decidunt ibique indurantur. Arbor illa Indice vocatur *siptachora*, quod nomen Græcis significat γλυκύ, ἡδύ, i. e. *dulce, suave*. Hinc succinum Indi colligunt. Etiam fructum arbores ferunt, racemos, ut vitis, qui acinos habent ut nuces Ponticæ.

20. Iisdem in montibus, ait, homines degunt, quibus caput est caninum; vestitum gestant e pellibus ferarum; voce articulata utuntur nulla, sed latratum dumtaxat more canum edunt, cujus significatio perinde ac sermonis ab ipsis intelligitur. Dentes illis sunt majores quam cani, ungues caninis similes, licet longiores magisque adunci. Colore sunt nigri; moribus perquam justi quemadmodum ceteri quoque Indi, quibuscum illis etiam commercium est. Intelligunt quidem quæ ab illis dicuntur; verum ipsi disserere non possunt, sed latratu et manibus et digitis, ut muti, quid velint significant. Indis vocantur *Calystrii*, quod Græcis est Κυνοκέφαλοι, s. *capites canum habentes*. Numerus gentis ad duodecim myriades accedit.

21. Ad fontes hujus fluvii nascitur flos purpureus, quo purpura tingitur nihilo Græca inferior, immo multo ea floridior. Creantur ibi bestiolæ, scarabæi magnitudine, rubore cinnabaris, quæ pedes habent prælongos; ceterum molles sunt ut vermis. Nascuntur in arboribus, quæ succinum ferunt, earumque fructus corrodunt et corrumpunt, ut *phthires* in Græcia vites corrumpere solent. His insectis Indi contusis puniceas vestes et tunicas, et quidquid libet, intingunt; et tincturæ hæ Persicis præstantiores sunt.

ται· καὶ εἰσὶ βελτίω τῶν παρὰ Πέρσαις βαμμάτων.

22. Ὅτι οἱ Κυνοκέφαλοι οἰκοῦντες ἐν τοῖς ὄρεσιν οὐκ ἐργάζονται, ἀπὸ θήρας δὲ ζῶσιν· ὅταν δὲ ἀποκτείνωσιν αὐτά, ὀπτῶσι πρὸς τὸν ἥλιον. Τρέφουσι δὲ καὶ πρόβατα πολλὰ καὶ αἶγας καὶ ὄνους, πίνουσι δὲ γάλα καὶ ὀξύγαλα τῶν προβάτων, ἐσθίουσι δὲ καὶ τὸν καρπὸν τοῦ σιπταχόρου, ἀφ' οὗ τὸ ἤλεκτρον (γλυκὺς γάρ ἐστι)· καὶ ξηραίνοντες αὐτοὺς σπυρίδας συῤῥάπτουσιν, ὥςπερ ἐν τοῖς Ἕλλησι τὴν ἀσταφίδα. Οἱ δὲ Κυνοκέφαλοι σχεδίαν ποιησάμενοι καὶ ἐπιθέντες ἀπάγουσι φόρτον τούτου καὶ τῆς πορφύρας, τὸ ἄνθος καθαρὸν ποιήσαντες, [καὶ τοῦ ἠλέκτρου] ξ' καὶ σ' τάλαντα τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ ὅτῳ τὸ φοινίκιον βάπτεται τοῦ φαρμάκου ἕτερα τοσαῦτα. Καὶ ἠλέκτρου χίλια τάλαντα ἀπάγουσι κατ' ἐνιαυτὸν τῷ Ἰνδῶν βασιλεῖ. Καὶ ἕτερα δὲ κατάγοντες πωλοῦσι τοῖς Ἰνδοῖς πρὸς ἄρτους καὶ ἄλφιτα καὶ ξύλινα ἱμάτια. Πωλοῦσι δὲ καὶ ξίφη, οἷς χρῶνται πρὸς τὴν τῶν θηρίων ἄγραν, καὶ τόξα καὶ ἀκόντια· πάνυ γὰρ καὶ δεινοί εἰσιν ἀκοντίζειν καὶ τοξεύειν. Ἀπολέμητοι δ' εἰσί, διὰ τὸ οἰκεῖν αὐτοὺς ὄρεα ἄβατα καὶ ὑψηλά. Δίδωσι δὲ αὐτοῖς διὰ πέμπτου ἔτους δῶρα ὁ βασιλεύς, λ' μὲν μυριάδας τόξων, καὶ ἀκοντίων τοσαύτας, πελτῶν δὲ δώδεκα, καὶ ξίφη δὲ πεντακιςμύρια. (23) Τούτοις τοῖς Κυνοκεφάλοις οὐκ εἰσὶν οἰκίαι, ἀλλ' ἐν σπηλαίοις διαιτῶνται. Θηρεύουσι δὲ τὰ θηρία, τοξεύοντες καὶ ἀκοντίζοντες, καὶ διώκοντες καταλαμβάνουσι· ταχὺ γὰρ τρέχουσι. Λούονται δὲ αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἅπαξ τοῦ μηνός, ὅταν τὰ καταμήνια αὐταῖς ἔλθῃ, ἄλλοτε δ' οὔ· οἱ δὲ ἄνδρες οὐ λούονται μέν, τὰς δὲ χεῖρας ἀπονίζονται. Ἐλαίῳ δὲ χρίονται τρὶς τοῦ μηνός, τῷ ἀπὸ τοῦ γάλακτος γινομένῳ, καὶ ἐκτρίβονται δέρμασι. Τὴν δὲ ἐσθῆτα ἔχουσιν οὐ δασεῖαν, ἀλλὰ ψιλῶν τῶν μασθλημάτων, ὡς λεπτοτάτων, καὶ αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν. Οἱ δὲ πλουσιώτατοι αὐτῶν λινᾶ φοροῦσιν· οὗτοι δ' εἰσὶν ὀλίγοι. Κλίναι δὲ αὐτοῖς οὐκ εἰσίν, ἀλλὰ στιβάδας ποιοῦνται. Οὗτος δ' αὐτῶν πλουσιώτατος νομίζεται εἶναι, ᾧ ἂν πλεῖστα πρόβατα ᾖ· ἡ δὲ ἄλλη οὐσία παραπλησία. Οὐρὰν δὲ ἔχουσι πάντες, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὑπὲρ τῶν ἰσχίων, οἵανπερ κύων, μείζονα δὲ καὶ δασυτέραν. Καὶ μίσγονται ταῖς γυναιξὶ τετραποδιστί, ὥςπερ οἱ κύνες· ἄλλως δὲ μιγῆναι αὐτοῖς ἐστιν αἰσχρόν. Δίκαιοι δέ εἰσι καὶ μακροβιώτατοι πάντων ἀνθρώπων. Ζῶσι γὰρ ἔτη ρ' καὶ ο', ἔνιοι δὲ αὐτῶν καὶ σ'.

24. Ὑπὲρ δὲ τούτων ἑτέρους φασὶ βιοτεύειν, ἄνω τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ· οὗτοι δὲ οἱ ἄνθρωποι μέλανες μέν εἰσιν ὥςπερ οἱ ἄλλοι Ἰνδοί, ἐργάζονται δὲ οὐδέν, οὐδὲ ἐσθίουσι σῖτον, οὐδὲ πίνουσιν ὕδωρ, πρόβατα δὲ πολλὰ τρέφουσι, καὶ βοῦς καὶ αἶγας καὶ ὄϊς· πίνουσι δὲ τὸ γάλα, ἄλλο δὲ οὐδέν. Ὅταν δὲ γένηταί τινι αὐτῶν παιδίον, οὐ τέτρηται τὴν πυγὴν οὐδὲ ἀποπατεῖ, ἀλλὰ τὰ μὲν ἰσχία ἔχει, τὸ δὲ τρῆμα συμπέφυκε. Διὸ ἀποπατοῦσι μὲν οὔ, οὐρεῖν δὲ ὥςπερ τυρὸν αὐτούς φασιν οὐ πάνυ παχύν, ἀλλὰ θολερόν. Ἐπὰν δὲ πρωῒ πίωσι τοῦ γάλακτος, καὶ εἰς μέσον ἡμέρας αὖθις πιόντες, ῥίζαν. φασὶ παρ' αὐτοῖς εἶναι γλυκεῖαν, ἥτις οὐκ ἐᾷ τὸ γάλα πήγνυσθαι ἐν τῇ κοιλίᾳ. Ταύτην οὖν τρώγοντες εἰς ἑσπέραν ἔμετον ποιοῦνται, καὶ ἐξεμοῦσιν ἅπαντα εὐκόλως.

---

22. Cynocephali montana incolentes nullum artificium exercent, sed e venatu sibi victum comparant; et quæ occiderint animalia ad solem torrent. Multas præterea oves alunt, capras quoque et asinos. Bibuntque lac ovinum, sive dulce sive acidum. Fructibus etiam siptachoræ arboris, e qua succinum provenit, vescuntur; nam dulcis est. Eosdem fructus arefactos in corbes, quas texunt, constipant, ut apud Græcos fit uvis passis. Deinde rati ab ipsis confectæ impositum illorum fructuum onus, ut etiam purpuræ floris expurgati [et electri] talenta ducenta sexaginta, totidemque pigmenti, quo ad punicei coloris tincturam utuntur, præterea mille talenta electri Indorum regi quotannis advehunt. Alia denique asportantes Indis vendunt, ab illis vicissim panes et farinam et arboreas (*coloneas*) vestes accipientes. Vendunt iis *Indi* etiam gladios, quibus ad ferarum venatum utuntur, arcusque et jacula. Sunt enim et sagittarii et jaculatores peritissimi. Bello tamen non vexantur, quia montes altos et inaccessos habitant. Munera illis quinto quoque anno rex donat trecenta arcuum totidemque jaculorum millia, centum viginti millia peltarum et gladiorum millia quinquaginta. (23) His Cynocephalis nullæ sunt domus, sed in speluncis habitant. Feras autem inter venandum sagitta vel jaculo petunt, et persequentes eas assequuntur et comprehendunt. Veloces enim sunt ad cursum. Uxores eorum semel quovis mense se lavant, quum menstrua advenerunt, alias nunquam. Viri lavacris abstinent, manus tamen abluunt. Sed per mensis spatium ter se ungunt oleo, quod e lacte conficitur, et pellibus se abstergunt. Vestem autem non villosam gestant, sed e glabris maceratisque pellibus quam tenuissimis ipsos pariter et uxores induunt. At qui sunt inter eos ditissimi, lineo amictu utuntur. Hi autem sunt pauci. Lectorum nullus est apud eos usus, sed toris rusticis e frondibus sive gramine utuntur. Is vero inter eos ditissimus habetur, cui maxima fuerit ovium copia; tereliquæ opes his sunt similes. Caudam autem habent omnes viri et mulieres, supra nates, canum more, sed majorem magisque pilosam. Coeunt cum feminis quadrupedes, canum ritu, alioque modo coire turpe censent. Sunt autem justi, et vitæ, præ quibusvis hominibus, longissimæ. Centum enim et septuaginta, nonnulli et ducentos vivunt annos.

24. Ultra hos autem alios habitare dicunt supra fluvii fontes: qui nigri sint, sicut ceteri Indi: otiosique degant, ac neque frumentum edant, neque aquam bibant: sed magnam boum, caprarum, ovium copiam alant, eorumque lac potent, ac nihil aliud. Apud illos quum in lucem prodeunt infantes, sedem perforatam non habent, neque cacant: sed nates quidem habent, foramen tamen coaluit: quo fit ut non cacent, sed caseosum quiddam meiant, non valde crassum tamen, sed fæculentum. Quum autem mane lac bibant, et meridie ad ejus potum revertantur, dulcem quandam apud eos radicem esse aiunt quæ lac in eorum

25. Ὅτι εἰσὶν ὄνοι ἄγριοι ἐν τοῖς Ἰνδοῖς, ἴσοι ἵπποις καὶ μείζους· λευκοὶ δέ εἰσι τὸ σῶμα, τὴν κεφαλὴν πορφυροῖ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχουσι κυανέους. Κέρας δὲ ἔχει ἐν τῷ μετώπῳ, ἑνὸς πήχεος τὸ μέγεθος. Καὶ ἔστι τὸ μὲν κάτω τοῦ κέρατος, ὅσον ἐπὶ δύο παλαιστὰς πρὸς τὸ μέτωπον, πάνυ λευκόν· τὸ δὲ ἐπάνω ὀξύ ἐστι τοῦ κέρατος· τοῦτο δὲ φοινικοῦν ἐστιν, ἐρυθρὸν πάνυ· τὸ δὲ ἄλλο τὸ ἐν τῷ μέσῳ μέλαν. Ἐκ τούτων οἱ πιόντες (κατασκευάζουσι γὰρ ἐκπώματα) σπασμῷ, φασίν, οὐ λαμβάνονται, οὔτε τῇ ἱερᾷ νόσῳ, ἀλλ' οὐδὲ φαρμάκοις ἁλίσκονται, οὔτ' ἂν προπίωσιν, οὔτ' ἂν τῷ φαρμάκῳ ἐπιπίωσιν ἢ οἶνον ἢ ὕδωρ ἢ ἄλλο τι ἐκ τῶν ἐκπωμάτων. Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι ὄνοι καὶ ἥμεροι καὶ ἄγριοι καὶ τἆλλα μώνυχα θηρία πάντα ἀστραγάλους οὐκ ἔχουσιν οὐδὲ χολὴν ἐπὶ τοῦ ἥπατος· οὗτοι δὲ καὶ ἀστράγαλον καὶ χολὴν ἐπὶ τοῦ ἥπατος ἔχουσι, τὸν δὲ ἀστράγαλον κάλλιστον ὧν ἐγὼ ἑώρακα, οἷόν περ βοὸς καὶ τὸ εἶδος καὶ τὸ μέγεθος· βαρὺς δ' ὡς μόλιβδος, τὴν δὲ χρόαν ὥσπερ κιννάβαρι, καὶ διὰ βάθους. Ταχύτατον δέ ἐστι τὸ ζῷον τοῦτο καὶ ἀλκιμώτατον· οὐδὲν δὲ οὔτε ἵππος, οὔτε ἄλλο τι διωκόμενον καταλαμβάνει. Ἄρχεται δὲ τρέχον βραδύτερον· ὅσον δ' ἂν πλέονα χρόνον τρέχῃ, ἐντείνεται δαιμονίως καὶ μᾶλλον καὶ θᾶσσον τρέχει. (26) Ἄλλως μὲν οὖν ἀθήρατόν ἐστι τὸ ζῷον τοῦτο· ὅταν δὲ τὰ τέκνα μικρὰ ὄντα περιάγωσιν ἐπὶ τὴν βοτάνην, καὶ ὑπὸ ἱππείας πολλῆς περιληφθῶσιν, οὐ βούλονται φεύγειν καταλιπόντες τοὺς πώλους, ἀλλὰ μάχονται καὶ κέρατι καὶ λακτίσμασι καὶ δήγμασι, καὶ πολλοὺς καὶ ἵππους καὶ ἄνδρας ἀπολλύουσιν· ἁλίσκονται δὲ καὶ αὐτοὶ τοξευόμενοι καὶ ἀκοντιζόμενοι· ζῶντας γὰρ οὐκ ἂν λάβοις. Τὰ δὲ κρέα διὰ τὴν πικρότητα ἄβρωτά ἐστιν· θηρεύεται δὲ τῶν κεράτων καὶ τῶν ἀστραγάλων ἕνεκεν.

27. Ὅτι ἐν τῷ ποταμῷ τῶν Ἰνδῶν σκώληξ γίνεται τὸ μὲν εἶδος, οἷόν περ ἐν ταῖς συκαῖς εἴωθε γίνεσθαι, τὸ δὲ μῆκος πήχεις ἑπτὰ, καὶ μείζους δὲ καὶ ἐλάττους· τὸ δὲ πάχος δεκαετέα παῖδα μόλις φασὶ ταῖς χερσὶ περιλαβεῖν. Ἔχουσι δὲ ὀδόντας δύο, ἕνα ἄνω καὶ ἕνα κάτω· καὶ ὅ τι ἂν λάβωσι τοῖς ὀδοῦσι, κατεσθίουσι· καὶ τὴν μὲν ἡμέραν ἐν τῇ ἰλύϊ τοῦ ποταμοῦ διαιτῶνται, τῇ δὲ νυκτὶ ἐξέρχονται, καὶ ἐάν τινι ἐντύχῃ ἐν τῇ γῇ βοῒ ἢ καμήλῳ, καὶ δάκῃ, συλλαβὼν ἕλκει εἰς τὸν ποταμὸν, καὶ πάντα κατεσθίει πλὴν τῆς κοιλίας. Ἀγρεύεται δὲ ἀγκίστρῳ μεγάλῳ, ἔριφον ἢ ἄρνα ἐνδησάντων [τῷ ἀγκίστρῳ] καὶ ἁλύσεσι σιδηραῖς ἐναρμοσάντων. Ἀγρεύσαντες δὲ τριάκοντα ἡμέρας κρεμῶσιν αὐτὸν καὶ ἀγγεῖα ὑποτιθέασι, καὶ ῥεῖ ἐξ αὐτοῦ ὅσον δέκα κοτύλας Ἀττικὰς τὸ πλῆθος. Ὅταν δὲ παρέλθωσιν αἱ τριάκοντα ἡμέραι, ἀποῤῥίπτουσι τὸν σκώληκα, καὶ τὸ ἔλαιον ἀσφαλισάμενοι ἄγουσι τῷ βασιλεῖ μόνῳ τῶν Ἰνδῶν· ἄλλῳ δὲ οὐκ ἔξεστιν ἐξ αὐτοῦ ἔχειν. Τοῦτο τὸ ἔλαιον ἐφ' ᾧ ἂν ἐπιχυθῇ, ἀνάπτει, καὶ καταφλέγει ξύλα καὶ ζῷα, καὶ ἄλλως οὐ σβέννυται εἰ μὴ πηλῷ πολλῷ τε καὶ παχεῖ.

28. Ὅτι ἐστὶ δένδρα ἐν Ἰνδοῖς ὑψηλὰ ὥσπερ κέδρος ἢ κυπάριττος, τὰ δὲ φύλλα ὥσπερ φοῖνιξ, ὀλίγον πλα-

---

ventre coagulari non sinat. Hac comesta circa vesperam sibi vomitum conciliant, omniaque sine molestia evomunt.

25. Asinos silvestres habet India equis pares, quosdam et majores: quibus caput purpureum, oculi cærulei, reliquum corpus est album. Cornu illis in fronte cubitalis magnitudinis, cujus inferior versus frontem pars duorum palmorum spatio candidissima: at superior, quæ in acutum tendit, punicea est, summum ruborem adjunctum habens; pars autem media est nigra. Ex his pocula conficiuntur, e quibus qui bibunt, nec spasmo nec sacro morbo corripiuntur; sed nec venena ullam in eos vim habent, si modo vel antequam illa hauriant, vel postquam hauserint, aquam aut vinum aut aliud quippiam ex illis poculis bibant. Ac ceteri quidem asini et mansueti et silvestres ceteraque quibus solida ungula animantia et talis, et felle in jecore carent: at hi et talum, et fel in jecore habent: et quidem talum omnium quos mihi videre contigit pulcherrimum, bovis talo et specie et magnitudine similem, perinde gravem ac plumbum, minii colore ad intima usque rubentem. Est autem et velocissimus et robustissimus: eumque nec equus nec aliud animal persequens assequi potest. Et initio quidem remissius currit: quo autem diutius cucurrerit, miro quodam modo concitatior fertur, ejusque magis et magis velox est cursus. (26) Alias igitur nunquam per venationem capi posset: sed quando pullos ad pascua circumducentes a multo equitatu circumdantur, fugere relictis catulis nolunt, sed cornibus calcibusque et morsibus pugnant, multosque et equos et viros interficiunt: tandem vero et ipsi sagittis et jaculis confossi capiuntur. Vivos enim capere nullo modo queas. Carnes eorum propter amaritiem esculentæ non sunt. Atque adeo non propter aliud quam propter cornua et talos hoc animal venantur.

27. In flumine Indico vermis nascitur specie quidem eum, qui innasci ficui solet, referens, septem autem cubitorum longitudinem, alius majorem, alius minorem habens; crassitudinem vero talem, ut eum puer annos decem natus vix ulnis amplecti possit. Duo sunt illi dentes, unus supra, alter infra. His dentibus quicquid prehenderit, deglutit. Et interdiu quidem in limo fluminis commoratur, at noctu egreditur: egressus autem, quemcunque obvium, vel bovem aut camelum, momorderit, ad fluvium trahit, totumque, præter ventrem, devorat. Capitur grandi hamo, cui hœdus aut agnus sit alligatus, et catenæ ex ferro accommodatæ. Ubi ceperunt, per triginta dies suspensum, vasis suppositis, relinquunt: intra quod tempus ex eo distillat *oleum*, quantum decem cotylas Atticas implere possit. Elapsis triginta diebus, ipsum vermem abjiciunt: oleum autem, probe ac tuto conditum, ad solum Indorum regem mittunt. Alii enim id habere non licet. Oleum hoc id cui superfusum fuerit accendit, et ligna pariter animaliaque comburit: neque aliter quam multo luto, et eo quidem crasso, exstingui potest.

27. Habent Indi arbores cedro aut cupresso proceritate pares, quarum folia palmæ foliis paulo latiora, alioqui

τύτερα· καὶ μασχαλίδας οὐκ ἔχει. Ἀνθεῖ δὲ ὥσπερ ἡ ἄρσην δάφνη, καρπὸν δ' οὐκ ἔχει. Ὀνομάζεται δὲ Ἰνδιστὶ μὲν κάρπιον, Ἑλληνιστὶ δὲ μυρορόδα. Ἔστι δὲ σπάνια· ῥέουσι δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐλαίου σταγόνες, οὓς [ἃς?] ἐρίῳ ἀναψῶντες ἀπὸ τοῦ δένδρου ἀποπιέζουσιν εἰς ἀλαβάστρους λιθίνους. Ἔστι δὲ τὸ μὲν χρῶμα ἀτρέμας ὑπέρυθρον καὶ ὑπόπαχυ, ὄζει δὲ πάντων ἥδιστον· ὄζειν δέ φασιν αὐτὸ καὶ ἐπὶ πέντε σταδίους. Μόνῳ δὲ βασιλεῖ κτητόν ἐστι τοῦτο καὶ τοῖς συγγενέσιν αὐτοῦ. Καὶ ἔπεμψεν ὁ Ἰνδῶν τῷ Περσῶν βασιλεῖ. Καί φησιν ἰδεῖν αὐτὸ Κτησίας, καὶ ὀσφρανθῆναι ὀσμῆς οἵας οὔτε εἰπεῖν ἦν οὔτε εἰκάσαι.

29. Ὅτι τὸν τυρὸν καὶ τὸν οἶνον πάντων φησὶ γλυκύτατον, ὡς αὐτὸς φησὶ, φαγὼν, διὰ πείρας ἔμαθεν.

30. Ὅτι κρήνην ἐν Ἰνδοῖς φησίν· ὅσον πέντε ὀργυιῶν ἡ περίμετρος, τετράγωνος δέ. Ἔστι δὲ τὸ ὕδωρ ἐν πέτρᾳ· βάθος δὲ εἶναι μέχρι τοῦ ὕδατος τριῶν πηχῶν, τὸ δὲ καθ' ὕδατος τριῶν ὀργυιῶν. Λούονται δὲ ἐν αὐτῷ οἱ ἐπισημότατοι τῶν Ἰνδῶν, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες· κολυμβῶσι δὲ ἐπὶ πόδας ῥίπτοντες ἑαυτούς· ὅταν δὲ εἰςπηδῶσιν, ἐκβάλλει αὐτοὺς τὸ ὕδωρ ἄνω. Οὐκ ἀνθρώπους δὲ μόνον ἀναῤῥίπτει, ἀλλὰ καὶ ἄλλο ὅ τι ἂν ᾖ ζῷον ἐκρίπτει εἰς τὸ ξηρὸν, καὶ ζῶν καὶ τεθνηκὸς, καὶ ἁπλῶς πάντα τὰ ἐμβαλλόμενα πλὴν σιδήρου καὶ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ· ταῦτα δὲ δέχεται κάτω. Ἔστι δὲ τὸ ὕδωρ πάνυ ψυχρὸν καὶ ἡδὺ πιεῖν· ψόφον δὲ παρέχει μέγαν, ὥσπερ ὕδωρ ζέον ἐκ λέβητος. Καθαίρει δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀλφοὺς καὶ ψωριῶντας. Καλεῖται δὲ Ἰνδιστὶ βαλλάδη, Ἑλληνιστὶ δὲ ὠφελίμη.

31. Εἰσὶν ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἰνδικοῖς, ὅπου ὁ κάλαμος αὐτῶν φύεται, ἄνθρωποι, τὸ πλῆθος αὐτῶν ἄχρι καὶ τριῶν μυριάδων. Τούτων αἱ γυναῖκες ἅπαξ τίκτουσιν ἐν τῷ βίῳ· καὶ τὰ τικτόμενα ὀδόντας ἔχει καὶ τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω πάνυ καλοὺς, καὶ τὰς τρίχας τάς τε ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ ταῖς ὀφρύσι πολιὰς ἔχει πάντα ἐκ γενετῆς, καὶ τὰ θήλεα καὶ τὰ ἄρρενα. Μέχρι μὲν οὖν τριάκοντα ἐτῶν λευκὰς ἔχει ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων τὰς τρίχας καθ' ὅλου τοῦ σώματος· ἄρχονται δὲ ἐκεῖθεν μελαίνεσθαι· ἑξήκοντα δὲ ἐτῶν γενομένους ἔστιν ἰδεῖν αὐτοὺς πάσας ἔχοντας μελαίνας. Ἔχουσι δὲ οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἀνὰ ὀκτὼ δακτύλους ἐφ' ἑκατέρᾳ χειρὶ, ὡςαύτως ἀνὰ ὀκτὼ καὶ ἐπὶ τοῖς ποσὶ, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ὡςαύτως. Εἰσὶ δὲ σφόδρα πολεμισταὶ, καὶ βασιλεῖ τῶν Ἰνδῶν ἕπονται τοξόται τούτων πεντακιςχίλιοι καὶ ἀκοντισταί. Τὰ δὲ ὦτά φησι τηλικαῦτα ἔχειν, ὥςτε τοὺς βραχίονας αὐτῶν καλύπτεσθαι μέχρι τῶν ἀγκώνων, καὶ ὄπισθεν τὸν νῶτον ὑπ' αὐτὰ συγκαλύπτειν. Τὸ δὲ οὖς τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου θιγγάνει.

32. Ταῦτα γράφων καὶ μυθολογῶν Κτησίας λέγει τἀληθέστατα γράφειν, ἐπάγων ὡς τὰ μὲν αὐτὸς ἰδὼν γράφει, τὰ δὲ παρ' αὐτῶν μαθὼν τῶν ἰδόντων, πολλὰ δὲ τούτων καὶ ἄλλα θαυμασιώτερα παραλιπεῖν, διὰ τὸ μὴ δόξαι τοῖς μὴ θεασαμένοις, ἄπιστα συγγράφειν.

Annotatio in Photii eclogas, cui reliqua Indicorum fragmenta interponuntur.

§. 1. — In cod. Mon. 287. titulus hujus capitis est : Διηγήματα Κτησίου Κνιδίου περὶ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ θαυμάτων. In eodem libro iis, quæ vulgatus textus præbet, præmittuntur hæc :

Λέγεται (l. λέγονται) οἱ Σῆρες καὶ οἱ ἄνω Ἰνδοὶ μέγιστοι σφόδρα εἶναι τὰ σώματα, ὡς εὑρίσκεσθαι ἄνδρες (l. ἄνδρας) ιγ' πηχῶν τὸ μῆκος· βιοῦνται δὲ καὶ

---

similia, et axillis carent. Florem qualem laurus mas emittunt, sed fructum nullum ferunt. Nomen illis est Indicum, *carpion* : Græcum *myrorhoda*. Sunt autem raræ. Ex illis olei guttæ distillant, quas lana de trunco abstersas deinde in lapideos alabastros exprimunt. Est autem id subrubrum et crassiusculum, adeoque fragrans, ut ad quinque stadia ejus odor omnium suavissimus perveniat. Soli autem regi ejusque propinquis id possidere conceditur. Ex eo rex Indiæ ad Persarum regem misit : seque Ctesias id vidisse, et odorem qui nec dici nec cuiquam alii assimilari possit, se percepisse narrat.

29. Caseum et vinum omnium suavissimum illos habere, se expertum scire (quippe qui usus sit) commemorat.

30. Fons est apud Indos, quadratæ formæ, circuitu circiter quinque ulnas habente; aqua autem est intra saxum; antequam ad ipsam aquam perveniatur, trium cubitorum, inde ad fundum trium ulnarum est altitudo. In ea spectatissimi quique Indorum cum liberis et uxoribus se lavant et natant se in pedes conjicientes, quum autem in eam insiliunt, eos sursum ejaculatur aqua. Nec vero solos homines in sublime jacit, sed quodvis animal, sive vivum sive mortuum, in siccum expellit, atque adeo quæcunque in eam conjiciuntur, præter ferrum, argentum, aurum et æs : hæc enim in fundum demittit. Est autem hæc aqua perfrigida, et potu suavis : magnumque strepitum edit, velut aqua in lebete fervescens. Vitiligini quoque et scabiei medetur. Indico sermone *ballade*, Græco ὠφελίμη, *id est, utilis*, vocatur.

31. In montibus Indiæ ex quibus calamus provenit, habitat quoddam hominum genus non pauciorum triginta millibus, quorum uxores semel duntaxat in vita pariunt : habentque earum fetus dentes superne pariter et inferne valde pulchros : nec non universis tam feminis quam maribus et capitis et superciliorum pili a primo ortu sunt cani. Et ad tricesimum ætatis annum quisque hominum illorum albos retinet crines toto corpore. Dehinc nigrescere incipiunt. Ubi sexaginta annos attigerint, omnes eorum pilos in nigros conversos est videre. Sunt iisdem et viris et mulieribus octoni in utraque manu et utroque pede digiti Præterea bellicosissimi sunt, et Indorum regem sequuntur ex his sagittariorum et jaculatorum quinque millia. Aures autem illis tantæ magnitudinis esse dicit ut eorum brachia ad cubitos usque et pone humeros operiant se invicem tangentes.

32. Hæc quæ fabulis similia sunt, Ctesias scribens, se verissima scribere ait, et quorum vel ipse testis sit oculatus, vel quæ a testibus oculatis acceperit. Multa autem his mirabiliora se prætermisisse, ne, qui ea non vidissent, scribere ipsum existimarent quæ fidem non mererentur

ὑπὲρ τὰ σ' ἔτη. Εἰσὶ δὲ καὶ ἐν μέρει τινὶ ποταμοῦ λεγομένου Γαΐτρου (Γάγγου?) ἄνθρωποι θηριώδεις, καὶ τὸ δέρμα παραπλήσιον (l. παραπλήσιοι) ἱπποτάμοις (ἱπποποτάμοις), ὡς μὴ διακόπτεσθαι βέλεσιν. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ Ἰνδικῇ εἰς τὸν μυχὸν τῆς πελαίας (πελαγίας Hœschel.) νήσου φασὶ τοὺς ἐνοικοῦντας κἀκεῖ οὐρὰς ἔχειν μεγίστας, ὁποίας διαγράφουσι τῶν Σατύρων.

Cf. Ptolemæus Geogr. VIII, c. 3, ubi eisdem verbis utitur : αὐτοὺς δὲ τοὺς τῶν λῃστῶν χώραν κατανεμομένους... θηριώδεις τε εἶναι λέγουσι... καὶ τὸ δέρμα ἔχοντες παραπλήσιον ἵππων ποταμίων, ὡς μὴ διακόπτεσθαι βέλεσιν. Idem ibid. ultra Gangen fluvium Satyrorum insulas ponens addit hæc : ταύτας οἱ κατέχοντες οὐρὰς ἔχειν λέγονται, ὁποίας διαγράφουσι τὰς τῶν σατύρων. — De Seris hominibus longævis cf. Lucian. Macrob. c. 5.

Jam quum hæc non pertineant ad istas Indiæ regiones, de quibus solis vulgata Photii excerpta agunt, porro quum in eodem codice Monacensi versus finem Excerptt. alia plura addantur, quæ ap. Photium non exstant, neque ad Indiam, sed ad alias terras spectant, hæc suspicor aut omnino non esse Ctesiæ, sed ex aliis scriptoribus primum ad marginem libri cujusdam annotata, mox in textum irrepsisse; aut petita esse ex Periplo Ctesiæ aliisve ejusdem scriptoris operibus. Atque sic demum recte præfigi potuit titulus : Κτησίου Κ. περὶ. τ. ἐ. τῇ οἰκουμένῃ θαυμάτων. Quamquam etiam e vulgato Photii textu constat Ctesiam in Indicis data occasione aliarum quoque terrarum miracula attigisse.

Λέγει π. τ. Ἰνδοῦ ποταμοῦ τὸ μὲν στενὸν αὐτοῦ μ' σταδίων εἶναι κ. τ. λ.] Cum his pugnant quæ ex eodem Ctesia affert Arrianus.

58.

Arrian. Exped. Alex. V, 4, 2 : Καὶ Κτησίας (εἰ δή τῳ ἱκανὸς καὶ Κτησίας ἐς τεκμηρίωσιν), ἵνα μὲν στενότατος αὐτὸς αὑτοῦ ὁ Ἰνδός ἐστι, τεσσαράκοντα σταδίους ὅτι διέχουσιν αὐτῷ αἱ ὄχθαι· ἵνα δὲ πλατύτατος, καὶ ἑκατόν· τὸ πολὺ δ' εἶναι αὐτοῦ τὸ μέσον τούτοιν.

Verisimile est Arrianum Photio accuratius reddere Ctesiæ sententiam. Atque centum ista stadia satis longe a vero absunt, ut auctoris nostri omnia exaggerandi libidini potuerint sufficere. — Cum Ctesia conferri meretur Philostratus Vit. Apollon. II, 18 : τὸν μὲν δὴ Ἰνδὸν ὧδε ἐπεραιώθησαν, σταδίους μάλιστα τεσσαράκοντα· τὸ γὰρ πλώϊμον αὐτοῦ τοσοῦτον. Plura v. ap. Mannert. *Geogr. d. Gr. u. R.* V, 1. p. 74.

Πλείους σχεδὸν συμπάντων ἀνθρώπων] Cf. Herodot. III, 94; Strabo II, p. 192, A. De magnitudine Indiæ Ctesiam laudant :

59.

Arrian. Ind. 30 : Κτησίας δὲ ὁ Κνίδιος τὴν Ἰνδικὴν γῆν ἴσην τῇ ἄλλῃ Ἀσίᾳ λέγει, οὐδὲν λέγων.

Strabo XV, p. 1011, A : Κτησίου μὲν οὐκ ἐλάττω τῆς ἄλλης Ἀσίας τὴν Ἰνδικὴν λέγοντος. Cf. Diodor. II, 35; Philostrat. V. Apoll. VI, 1, p. 228.

Περὶ τοῦ σκώληκος] Cf. § 27.

Π. τοῦ μὴ οἰκεῖν ἐπέκεινα αὐτῶν ἀνθρώπους] Cf. Herodot. III, 98, 105; Strabo II, p. 192, A.

Ὅτι οὐχ ὕει] Falsa hæc esse ipsi veteres bene perspectum habebant. V. Strabo XV, p. 1012-1015, ubi sententiæ Nearchi, Aristobuli, Eratosthenis etc. recensentur. Arrian. Ind. VI, 4. Philostrat. l. l. II, 19. Diodor. II, 36.

§. 2. — Περὶ παντάρβας κ. τ. λ.] « De Pantarba accuratiora primus edocuit Comes de Veltheim, *Sammlung von Aufsætzen*, etc. II, pag. 168 seq. Vix enim dubium, quin, qui Pantarbas a Ctesia dicatur lapis, idem ille sit, quem recentiores *Hydrophanem* sive *Lapidem mutabilem*, *Achatem oculum mundi* ex *Opalorum* genere, vocarunt. Qui quidem lapis aquam imbibere amat, multasque bullas ejiciens, fit admodum perlucidus, et varios reddit colores. Legas quæ optime de hujusce opali natura disseruit Leonhardius meus, vir harum rerum longe peritissimus in : *Handbuch der Oryktognosie* pag. 134. Quæ quidem veteres et ipsi jam contemplati, haud tamen causas rationesque perspicere valuerunt. Hinc miraculosæ illæ narrationes, quæ magnam partem e Ctesia ipso profluxerunt, ut est sententia Velthemii haud quidem improbabilis; Philostrat. V. Apollon. III, 46, p. 143; Heliodor. Æthiop. IV, p. 177; VIII, p. 392, 393. Nic. Caussini Syntagm. Elect. Symb. (Paris. 1618) LXI, 49. Qui idem vir acutissimus, postquam singula Ctesiæ verba accuratius examinavit, hancce de universa narratione prodidit sententiam : Bactrianus qui-

58.

Ctesias quidem (si cui ejus auctoritas ad probandum sufficiat) asserit Indi, qua angustissimus is est, quadraginta stadiorum spatio ripas inter se distare : latitudinem maximam vel centum stadiorum esse; in plerisque vero locis horum mediam.

59.

Ctesias Cnidius Indicam reliquæ Asiæ æqualem esse magnitudine affirmat : sed errat.

Ctesias dicit Indiam non esse minorem reliqua Asia.

dam præstigiator multas, vel plures centum gemmas diversas in aquam injecerat. Quibus quum post Pantarbam quoque adjiceret, eundemque rursus protraheret ex aqua, ille idem reliquas in aquam ante conjectas gemmas ad se attraxerat, easque in se uno quasi unitas oculis spectatorum præbuerat. His et quæ plura vir ille disputavit add. Ritteri *Vorhalle Europ. Vælkergesch.* p. 126 de India, gemmis lapidibusque pretiosis divite, verba facientis. Hicce pantarbam et ipse pro gemma habet Bactriana, et septuaginta illas septem gemmas inter se connexas pro antiquissimis coronis rosaceis, quales in monumentis Indorum conspiciantur. Gemmam quoque vel simile quid in Pantarba agnoscit Hammer in Annall. Viennens. X, p. 228 not... Addam, quæ apud Herbelot. Bibl. Orient. s. v. *Schah kuheran* leguntur : « L'auteur du Zouwam almuk dit, que Khosroes Parwiz, ayant perdu une bague de très-grand prix, qui était tombée dans la rivière du Tigre, il la recouvra au moyen de cette pierre, qu'il fit attacher au bout d'une corde et plonger dans l'eau de la même rivière. » — Nominis ipsius etymon ex Persica lingua repetere studuit Tychsen in Heerenii *Ideen* etc. I, 1, p. 434, ratione tamen fluctuante nec satis firma, ut ipse ingenue est professus. Vult enim esse παντάρβας : *firmus in aqua profluente*, sive *vinculum in aqua* » Bähr.

Ceterum locus noster in cod. Mon. 287 legitur hunc in modum : φασὶ γὰρ ἐν τῷ Ἰνδικῷ ποταμῷ εὑρίσκεται λίθος παντάρβης λεγόμενος, εἴ τις ἔχει οζʹ σφραγῖδας ἀποῤῥιφήσας (ἀποῤῥιφείσας). Ἐκεῖσε δὲ καὶ λίθοι πολλοὶ τίμιοι ἔσωθεν τῶν Βακτρίων πυλῶν. Quæ aperte ex vulgata corrupta sunt, neque inde lucrari aliquid poteris.

§. 3 — Περὶ τῶν τειχοκαταλυτῶν ἐλεφάντων] Cum his confer :

60.

Ælianus N. A. XVII, 29 : Τοῦ Ἰνδῶν βασιλέως ἐλαύνοντος ἐπὶ τοὺς πολεμίους, δέκα μυριάδες ἐλεφάντων προηγοῦνται μαχίμων· ἑτέρους δὲ ἀκούω τρισχιλίους τοὺς μεγίστους τε καὶ ἰσχυροτάτους ἕπεσθαι, οἵπερ οὖν εἰσι πεπαιδευμένοι τὰ τείχη τῶν πολεμίων ἀνατρέπειν, ἐμπεσόντες ὅταν κελεύσῃ βασιλεύς· ἀνατρέπειν δὲ τοῖς στήθεσι. Καὶ λέγει μὲν ταῦτα καὶ Κτησίας ἀκοῦσαι γράφων. Ἰδεῖν δὲ ἐν Βαβυλῶνι ὁ αὐτὸς λέγει τοὺς φοίνικας αὐτοῤῥίζους ἀνατρεπομένους ὑπὸ τῶν ἐλεφάντων τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐμπιπτόντων τῶν θηρίων αὐτοῖς βιαιότατα· δρῶσι δὲ ἄρα ἂν ὁ Ἰνδὸς ὁ πωλεύων αὐτοὺς κελεύσῃ δρᾶσαι τοῦτο αὐτοῖς. De Indorum elephantum præstantia cf. Diodor. II, 17, Strabo XV, p. 1030 sq., Curtius VIII, 9, 17, Cosmas Indicopleust. De mundo XI, p. 339. — « Ctesiæ narratio præclaris versibus locum dedit ap. Lucretium II, 536. » Jacobs. — V. Schlegel Bibl. Ind. I, 152.

61.

Aristoteles De generat. animal. II, 2 : Κτησίας γὰρ ὁ Κνίδιος ἃ περὶ τοῦ σπέρματος τῶν ἐλεφάντων εἴρηκε, φανερός ἐστιν ἐψευσμένος· φησὶ γὰρ οὕτω σκληρύνεσθαι ξηραινόμενον, ὥστε γίνεσθαι ἠλέκτρῳ ὅμοιον· τοῦτο δ' οὐ γίνεται.

Aristot. Histor. animal. III, fin., pag. 128 Schneid. : Ψευδὲς δ' ἐστὶ καὶ ὅπερ Κτησίας γέγραφε περὶ τῆς γονῆς τῶν ἐλεφάντων.

Περὶ τῶν μικρῶν πιθήκων κ. τ. λ.] « Locum cum aliorum narrationibus conciliare possim, si pro μικρῶν legeretur μακρῶν, quale vitium in Ctesiæ reliquias depravatissimas facile irrepere potuit. Nam Megasthenes quoque de simiis Indicis retulerat, quæ maximis canibus haud minores essent, quæque caudam haberent *quinque* cubitorum, quarumque descriptio reliqua ex asse respondet iis, quæ de Simia *Mandi*, vel *Simia Fauno* tradit Wahlius (*Erdbeschreib. v. Ostind.* pag. 806.) Ex fronte propendent comæ vel supra oculos, barbaque promittitur; facies ipsa alba, quum reliquum corpus sit nigrum. Vid. Æliani Nat. An. XVII, 39, coll. XVI, 10 et Strabon. XV, p. 1028 C : Κερκοπιθήκους δὲ μείζους τῶν μεγίστων κυνῶν... τὰς δὲ κέρκους μείζους δυοῖν πηχέων. » Bähr.

Περὶ τῶν ἀλεκτρυόνων τῶν μεγίστων] Cod. Mon. 287 : καὶ ἀλεκτρύονες ὡς πρόβατα.

De re cf. Ælian. N. A. XVI, 2 : Ἀλεκτρυόνες δὲ γίνονται μεγέθει μέγιστοι, καὶ ἔχουσι λόφον οὐχ ἐρυθρὸν κατά γε τοὺς ἡμεδαποὺς, ἀλλὰ ποικίλον κατὰ τοὺς ἀνθινοὺς στεφάνους· τὰ δὲ πτερὰ τὰ πυγαῖα ἔχουσιν οὐ κυρτὰ οὐδὲ εἰς ἕλικα ἐπικαμφθέντα, ἀλλὰ πλατέα,

---

60.

Indorum regem hostibus bellum inferentem bellatorum centum millia elephantorum antecedunt : tum vero aliorum maximorum et fortissimorum tria millia subsequuntur, ad hostiles muros ipso incursu evertendos institutorum : quum rex jubet, evertunt, idque pectorum suorum vi et impetu. Hoc se audivisse Ctesias scribit : idemque Babylone se vidisse dicit, palmas ab his eodem modo impetu violentissimo exstirpatas; idque facere solent, quum Indus domitor illud jusserit.

61.

Quæ Ctesias Cnidius de semine elephantorum narravit, illum mentitum fuisse apparet. Ait enim istud desiccatum adeo indurari, ut fiat electro simile. Non vero ita fit.

Falsum vero est etiam quod Ctesias scripsit de elephantorum genitura.

καὶ ἐπισύρουσιν αὐτὰ, ὥςπεροῦν καὶ οἱ ταῶς, ὅταν μὴ ὀρθώσωσί τε καὶ ἀναστήσωσιν αὐτά· χρόας δὲ ἔχει τὰ πτερὰ τῶν Ἰνδῶν ἀλεκτρυόνων χρυσωπούς τε καὶ κυανανγεῖς κατὰ τὴν σμάραγδον λίθον. Gesnerus in Hist. Av. p. 464 gallopavonem intelligi suspicatus est. At *Pennant, Phil. Trans.* vol. 71, P. I, nr. 6, docere conatus est cum Buffonio ante apertam navigationibus Americam hanc avem nostris regionibus plane ignotam fuisse. SCHNEIDER. *Cuvier* ad Plin. T. VII, p. 409, Æliani descriptionem refert ad phasianum impeyanum (*lophopore d'Impey*). JACOBS. Cf. Wahl *Beschreibung v. Ostindien* p. 857 sq.

Περὶ τοῦ ὀρνέου τοῦ βιττακοῦ κ. τ. λ.] Arriano Indic. XV, 8 et Æliano. N. A. XVI, 2 et 15 avis dicitur σιττακός. Veterum de psittaco locus collegit Bochartus in Hierozoic. P. II, lib. II, c. 30, p. 342. — Verba : κυάνεόν ἐστιν ὡς τὸν τράχηλον ὥςπερ κιννάβαρι, manca sunt. Bekker. conjicit : κυάνεόν ἐστιν ὡς ***, ἐρυθρὸν δὲ τ. τρ. ὥςπ. κ. — In cod. Mon. 287 totus locus in brevius contractus est hunc in modum : ἔστι δὲ κἀκεῖ ὄρνεον λεγόμενον βιττακὸς, τῷ μεγέθει ὅσον ἱέραξ, ὑποπορφύρεον· διαλέγεται δὲ ὥςπερ ἄνθρωπον [ἄνθρωπος], οἵαν [ἂν] γλῶτταν ἐκδιδαχθῇ.

§. 4 — Περὶ τῆς κρήνης κ. τ. λ.] Cf. Philostrat. V. Apoll. III, 45. Fabulosam Ctesiæ narrationem Wahl. l. l. p. 744 referendam censet ad magnam quandam auri officinam, quæ fuerit in septemtrionalibus Indiæ regionibus.

Καὶ περὶ τοῦ ἐν τῷ πυθμένι τῆς κρήνης σιδήρου κ. τ. λ.] Cod. Mon. 287 : Ἔστι δὲ ἑτέρα κρήνη ἥτις ἐξάγει σίδηρον· καὶ ὁ τοιοῦτος σίδηρός ἐστι ἀποτρόπαιος, πηγνύμενος ἐν τῇ γῇ, νέφους, χαλάζης, πρηστήρων. Cf. Philostrat. Vit. Apoll. III, 45, p. 132 sq. Olear. — « Procul dubio sermo est, Bæhrius inquit, de ferro atque Magnete, qui crebro in Indiæ montibus, qui septemtrionem versus spectant, reperitur. Neque mirum, quod eo, quo Ctesias vixit, tempore hujus lapidis natura non ita, quemadmodum nunc, fuit cognita, quin talia quædam de ejus vi adjicerent, quæ haud usquequaque vera esse posse nemo negabit. Vide, qui Ctesiæ loco explicato, copiosius de his tradiderunt, Wahl. l. l. p. 746 sq. et Ritter. *Erdkunde* II, p. 794; cf. etiam Salmasii Exercit. Plin. p. 1103. » De chalybe Indico idem vir doctissimus laudat Heeren. *Ideen* I, 2 p. 655 ed. tert.

§. 5. Περὶ τῶν κυνῶν τῶν Ἰνδικῶν κ. τ. λ.] De canibus Indicis v. quæ narrat ex Ctesia, ut videtur, Ælian. N. A. IV, 19; VIII, 1, 9. Expressis verbis auctoris nostri mentionem facit alio loco, quem huc referre licet.

62.

Ælianus Nat. animal. XVI, 31 : Λέγει δὲ ἄρα Κτησίας ἐν λόγοις Ἰνδικοῖς τοὺς καλουμένους Κυναμολγοὺς τρέφειν κύνας πολλοὺς κατὰ τοὺς Ὑρκανοὺς τὸ μέγεθος. Καὶ εἶναί γε ἰσχυρῶς κυνοτρόφους, καὶ τὰς αἰτίας ὁ Κτησίας ἐκείνας λέγει. Ἀπὸ τῶν θερινῶν τροπῶν εἰς μεσοῦντα χειμῶνα (ἀπὸ τρ. χειμερινῶν ἕως μέσου χειμῶνος Agatharch. ap. Phot.) ἐπιφοιτῶσιν αὐτοῖς ἀγέλαι βοῶν, οἱονεὶ μελιττῶν σμῆνος ἢ σφηκιὰ κεκινημένη, πλῆθος ἀριθμοῦ κρείττους οἱ βόες· εἰσὶ δὲ ἄγριοι καὶ ὑβρισταὶ καὶ ἐς κέρας θυμοῦνται δεινῶς· οὔκουν ἔχοντες αὐτοὺς ἀναστέλλειν ἑτέρως οἶδε, τοὺς τροφίμους αὐτῶν κύνας ἐπ' αὐτοὺς ἀφιᾶσιν, ἐς τοῦτο ἀεὶ τρεφομένους, οἵπερ οὖν καταγωνίζονταί τε καὶ διαφθείρουσιν αὐτοὺς ῥᾷστα. Εἶτα τῶν μὲν κρεῶν τὰ δοκοῦντά σφισιν εἰς ἐδωδὴν ἐπιτήδεια ἐξαιροῦσιν, τὰ δὲ λοιπὰ τοῖς κυσὶ ἀποκρίνουσι, καὶ μάλα γε ἀσμένως κοινωνοῦντες αὐτοῖς, ὥςπεροῦν εὐεργέταις ἀπαρχόμενοι. Κατὰ τὴν ὥραν δὲ, καθ' ἣν οὐκέτι φοιτῶσιν οἱ βόες, συνθήρους αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἔχουσιν. Καὶ τῶν θηλειῶν ἀμέλγουσι τὸ γάλα, καὶ ἐκ τούτου κέκληνται. πίνουσι γὰρ αὐτὸ ὥςπερ οὖν ἡμεῖς τὸ τῶν οἰῶν τε καὶ τῶν αἰγῶν.

Eadem ex eodem haud dubie Ctesia habet Agatharchides ap. Phot. cod. 250, p. 1358 (p. 453, ed. Bekk.). Turbata sunt verba Pollucis in Onomast. V, 5, 41, p. 497 : Οἱ δὲ Κυναμολγοὶ κύνες εἰσὶ περὶ τὰ ἕλη τὰ μεσημβρινὰ, γάλα δὲ βοῶν ποιοῦνται τὴν τροφήν· καὶ τοὺς ἐπιόντας τῷ ἔθνει τοῦ θέρους βοῦς Ἰνδικοὺς καταγωνίζονται, ὡς ἱστορεῖ Κτησίας. Cf. Diod. III, 31; Megasthenes ap. Strabon. XV, p. 1029, A; Plin. H. N. VII, 2; Curtius IX

62.

Ctesias in opere de rebus Indicis Cynamolgorum gentem ait canes permultos, magnitudine Hyrcanis canibus pares, alere solere. Quamobrem vero sit hæc natio tam canum studiosa, causam idem affert. Quum ab æstivo solstitio ad mediam hyemem, tanquam apum examina, aut concitata vesparum vis, sic armenta numero ampliora boum ferorum eos cornibus vehementer incitata appetant et noceant : hi non aliter hæc retundere valentes, canes quos habent robustos, et ad hoc educatos, in ipsos immittunt, qui facile boves debellant et interimunt. Deinde quas esculentas carnes existimant Cynamolgi, sibi auferunt, reliquas canibus impertiunt, libenterque communicant tanquam pro accepto beneficio grati. Reliquo anni tempore quum non amplius eo boves accedunt, ad venandas alias feras secum canes illos ducunt. Cynamolgi vero appellantur, quod a canibus lac exprimunt mulctra, idque quemadmodum nos vel ovillum vel caprinum bibunt.

Cynamolgi vero, canes sunt circa meridionales paludes [Indiæ], qui lacte boum victitant, et incursantes gentem in æstate boves Indicos debellant, uti scribit Ctesias.

1, 31; Heeren. l. l. p. 189 sqq. Malte-Brun, *Précis de la Géogr. universelle* IV, p. 33; Wahl. l. l. p. 812.

Περὶ τῶν ὀρῶν τῶν μεγάλων κ. τ. λ.] v. Comes de Veltheim « *Etwas über die Onyxgebirge des Ctesias und den Handel der Alten nach Ostindien* in Collection. Miscellan. (*Sammlung von Aufsætzen etc.*) part. II. Quæ ex eo affert Bæhrius hæc sunt : « Satis manifestum esse existimo ex disputatione luculentissima viri illustrissimi, eos montes, quos hic Ctesias memoret, esse eosdem, quos hodie vocant *Bala-Gauts* sive *Bala-Ghats*, trans Indum, in occidentali Indiæ peninsula, in terra Decan, prope Beroah. Jam Arriani in Periplo pag. 28 memorantur onyches, alia id genus, quæ ex Ozene advehantur. Est autem veterum Ozene circa eam regionem sita, quæ hodie nomine *Ougein* obvenit; et quæ nobis *Beroah* est, veteribus fuit *Barygaza*. E quibus ipsis regionibus *Cambaja* et *Beroah* hodiequesardones aliique genus lapides ingenti multitudine evehuntur; et prope Gusuratè in Beriebe hodieque fodina Sardonum et Chalcedonum exstat. Quæ quum ita sint, jure Velthemii sententiam et comprobarunt et copiosius ex parte illustrarunt Wahl. l. l. p 742 sq., Malte-Brun l. l. p. 29 et *Nouvelles Annales des voyages*, II, 2, p. 352, coll. Heeren l. l. p. 189, 642, 657, 661. »

ὅτι ὁ ἥλιος δεκαπλασίων κ. τ. λ.] Cf. quæ de eadem re disputat Strabo III, p. [illegible]2, B sq.

§ 6. ὁ λεγόμενος Ἰνδικὸς κάλαμος κ. τ. λ.] Cod. Mon : ἐν δὲ τῷ Ἰνδικῷ ποταμῷ φύεται κάλαμος, ὅσον δύο ἄνδρες περιωργυιωμένοι μόλις περιλάβοιεν· τὸ δὲ ὕψος ὡς λ' ὀργυιὰς καὶ ἄνωθεν· καὶ ὁ μὲν ἄῤῥην κάλαμός ἐστιν πάνυ ἰσχυρός· ἡ δὲ θήλεια ἔχει ἐντεριώνην ὡς νάρθηκος. Ex his vox μόλις in vulgatam ab editt. recepta est.

63.

Tzetz. Chil. VII, 739, narrat ex Uranii libro tertio Ἀραβικῶν de calamis ibi, in quibus mortuos reges et eorum uxores, fratres ac filios sepeliant ἐν γόνυ τι κοιλάσαντες illorum calamorum, et calamum μὴ κόψαντες πάλιν ἐῶσι φύειν. His subjicit : Εἰ θαῦμα δὲ νομίζοι τις Ἀῤῥάβων τοὺς καλάμους, Ὁ Τζέτζης λέγει· τοὺς Ἰνδῶν καλάμους τῷ Κτησίᾳ Ὡς διοργυίους γράφοντι τὸ πλάτος, τίς πιστεύσοι, Καὶ τοῖς τὸ ἓν γονάτιον δύο ποιεῖν ὁλκάδας; De calamo Indico Plinius H. N. XVI, 36 : « *Arundini quidem Indicæ arborea amplitudo : quales vulgo in templis videmus. Differre mares ac fœminas in his quoque Indi tradunt. Spissius mari corpus, fœminæ capacius : navigiorumque etiam vicem præstant (si credimus) singula internodia.* » Idem VII, 2 : *Arundines vero tantæ proceritatis ut singula internodia alveo navigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita longitudine excedere.* — Theophrast. Plant. Hist. IX, 11, pag. 159 Schneid. : Ἔστι δὲ ὁ μὲν ἄῤῥην στερεὸς, ὁ δὲ θῆλυς κοῖλος. Διαιροῦσι γὰρ καὶ τοῦτον τῷ ἄῤῥενι καὶ θήλει. Φύονται δ' ἐξ ἑνὸς πυθμένος πολλοὶ καὶ οὐ λοχμώδεις· τὸ δὲ φύλλον οὐ μακρὸν, ἀλλ' ὅμοιον τῇ ἰτέᾳ. Τῷ μεγέθει μεγάλοι καὶ εὐπαχεῖς, ὥστε ἀκοντίοις χρῆσθαι. Φύονται δὲ οὗτοι περὶ τὸν Ἀκεσίνην ποταμόν. Ad hæc Schneiderus : « Merito verebatur Robertus, ne Plinius aliquid ex hoc loco affinxerit Indicis arundinibus, et utrumque genus diversum confuderit; Plinius enim loqui videtur præcipue de genere isto, de quo Ctesias Indicorum cap. 5, ubi non in campis ab Indo inundatis, sed in montibus, quos permeat Indus, nasci ait arundinem, cujus crassitudinem quatuor homines circumplecti vix possin etc. — De eodem genere est locus Herodoti III, 98. Hoc genus ad *Bambusam* et *Calamum Rotang* Linnæi refert Sprengel. I, p. 171. Diversum videtur, quod ex eodem Ctesia habet Diodorus II, 17, natum circa fluvios et paludes, cujus crassitudinem homo non facile circumplecti possit. Ex hoc navigia facta a Semiramide Ctesias narrat. Theophrasti genus ἐπίγειον recte Brodæus comparat cum eo, quod Onesicrito auctore Strabo XV, p. 116 Sieb. ita describit in provincia Musicani : καλάμους ... τοὺς δὲ χαμαικλινεῖς (εἶναι ὀργυιῶν) πεντήκοντα, πάχος δὲ, ὥστε τὴν περίμετρον τοῖς μὲν εἶναι τριπήχη, τοῖς δὲ τετραπλάσιον (alii codd. διπλάσιον). Aliud testimonium scriptoris veteris nondum reperi. Moneo tantum, quum arundo hæc aperte sit Indica, vanam esse conjecturam eorum, quibuscum Sprengelius I, p. 79, arundinem epigeion Linnæi interpretatur, nulla plane nota convenientem cum hac Indica; nisi dicas, geminam speciem a librariis confusam in unam esse. » Cf. Salmas. Exerc. Plin. p. 1019, 1052, sqq.; Heeren *Ideen* I, p. 382; Wahl. l. l. p. 765; Mannert. *Geogr.* V, p. 14.

§ 7. — Περὶ τοῦ μαρτιχόρα κ. τ. λ.] Eandem bestiam ex Ctesia describunt Aristoteles, Pausanias, Plinius, Ælianus.

63.

Si quis miraculum putet hos Arabum calamos, dicet Tzetzes : Quis fidem habebit Ctesiæ de calamis Indicis scribenti duas orgyias latis, adeo ut ex uno internodio duas faciant naves onerarias?

64.

Aristot. H. animal. II, 1, p. 782., B (II, 3, 10. Schneid.): Διστοίχους δὲ ὀδόντας οὐδὲν ἔχει τούτων τῶν γενῶν· ἔστι δέ τι, εἰ δεῖ πιστεῦσαι Κτησίᾳ· ἐκεῖνος γὰρ ἐν Ἰνδοῖς τὸ θηρίον, ᾧ ὄνομα εἶναι μαρτιχώραν, τοῦτ' ἔχειν ἐπ' ἀμφότερά φησι τριστοίχους τοὺς ὀδόντας, εἶναι δὲ μέγεθος μὲν ἡλίκον λέοντα, καὶ δασὺ ὁμοίως καὶ πόδας ἔχειν ὁμοίους· πρόσωπον δὲ καὶ ὦτα ἀνθρωποειδές· τὸ δ' ὄμμα γλαυκὸν, τὸ δὲ χρῶμα κινναβάρινον· τὴν δὲ κέρκον, ὁμοίαν τῇ τοῦ σκορπίου τοῦ χερσαίου, ἐν ᾗ κέντρον ἔχειν, καὶ τὰς ἀποφυάδας ἀπακοντίζειν, φθέγγεσθαι δ' ὅμοιον φωνῇ σύριγγος καὶ σάλπιγγος· ταχὺ δὲ θεῖν οὐχ ἧττον τῶν ἐλάφων, καὶ εἶναι ἄγριον καὶ ἀνθρωποφάγον.

65.

Pausanias, Bœot. (IX) 21, § 4, p. 751: Θηρίον δὲ ἐν τῷ Κτησίου λόγῳ τῷ ἐς Ἰνδοὺς (Μαρτιχόρα ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν, ὑπὸ δὲ Ἑλλήνων φησὶν ἀνδροφάγον λελέχθαι) εἶναι πείθομαι τὸν τίγριν· ὀδόντας δὲ αὐτὸ τριστοίχους καθ' ἑκατέραν τὴν γένυν καὶ κέντρα ἐπὶ ἄκρας ἔχειν τῆς οὐρᾶς. Τούτοις δὲ τοῖς κέντροις ἐγγύθεν ἀμύνεσθαι καὶ ἀποπέμπειν ἐς τοὺς πορρωτέρω τοξότου ἀνδρὸς οἰστῷ ἴσον, ταύτην οὐκ ἀληθῆ τὴν φήμην οἱ Ἰνδοὶ δέξασθαι δοκοῦσί μοι παρ' ἀλλήλων ὑπὸ τοῦ ἄγαν ἐς τὸ θηρίον δείματος· ἠπατήθησαν δὲ καὶ ἐς τὴν χρόαν αὐτοῦ, καὶ ὁπότε κατὰ τοῦ ἡλίου φανείη σφίσιν ὁ τίγρις, ἐρυθρός τ' ἐδόκει καὶ ὁμόχρους, ἢ ὑπὸ τῆς ὠκύτητος, ἢ εἰ μὴ θέοι, διὰ τὸ ἐν ταῖς ἐπιστροφαῖς συνεχὲς, ἄλλως δὲ καὶ οὐκ ἐγγύθεν γινομένης τῆς θέας.

66.

Plinius Hist. Nat. VIII, 21 (al. 30): *Apud eosdem* (Indos sc.) *nasci Ctesias quam mantichoram adpellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie et auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentem: vocis, ut si misceatur fistulæ et tubæ concentus, velocitatis magnæ, humani corporis vel præcipue adpetentem.*

67.

Ælian. N. A. IV, 21: Περὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Μαρτιχόρα.

Θηρίον Ἰνδικὸν βίαιον τὴν ἀλκὴν, μέγεθος κατὰ τὸν λέοντα τὸν μέγιστον, τὴν δὲ χρόαν ἐρυθρὸν, ὡς κιννάβαριν εἶναι [δοκεῖν], δασὺ δὲ ὡς κύνες, φωνῇ τῇ Ἰνδῶν μαρτιχόρας ὠνόμασται· τὸ πρόσωπον δὲ κέκτηται τοιοῦτον, ὡς δοκεῖν οὐ θηρίου τοῦτό γε, ἀλλ' ἀνθρωπικὸν ὁρᾶν· ὀδόντες τρίστοιχοι μὲν ἐμπεπήγασιν οἱ ἄνω αὐτῷ, τρίστοιχοι δὲ οἱ κάτω, τὴν ἀκμὴν ὀξύτατοι, τῶν κυνείων ἐκεῖνοι μείζους· τὰ δὲ ὦτα ἔοικεν ἀνθρώπῳ καὶ ταῦτα τήν γε ἑαυτῶν πλάσιν, μείζω δὲ καὶ δασέα· τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς γλαυκός ἐστι, καὶ ἐοίκασιν ἀνθρωπίνοις καὶ οὗτοι· πόδας δέ μοι νόει καὶ ὄνυχας οἵους εἶναι λέοντος· τῇ δὲ οὐρᾷ ἄκρᾳ προσήρτηται σκορπίου κέντρον, καὶ εἴη ἂν ὑπὲρ πῆχυν τοῦτο, καὶ παρ' ἑκάτερα αὐτῷ ἡ οὐρὰ κέντροις διείληπται· τὸ δὲ οὐραῖον τὸ ἄκρον εἰς θάνατον ἐκέντησε τὸν περιτυχόντα, καὶ διέφθειρε παραχρῆμα. Ἐὰν δέ τις αὐτὸ διώκῃ, ὃδ' ἀφίησι τὰ κέντρα πλάγια ὡς βέλη, καὶ ἔστι τὸ ζῷον ἑκήβολον· καὶ εἰς τοὔμπροσθεν μὲν ὅταν ἀπολύῃ τὰ κέν-

---

64.

Duplicem dentium seriem ex his generibus animal nullum habet. Est vero quoddam, si Ctesiæ credere par est. Ille enim animal apud Indos, cui nomen sit Martichora, habere utrinque dentium triplicem ordinem ait: magnitudine vero æquare leonem, et similiter pilis densum esse, nec pedes absimiles habere; facie autem et auribus simile homini; oculis glaucis; colore rubere ut cinnabari; caudam vero, scorpii terrestris caudæ parem esse, in qua aculeum gerat, et agnata ejaculetur spicula. Vocem illi talem esse qualis fistula et tuba edatur; celeriter vero currere non aliter ac cervos, et ferum esse, devorareque homines.

65.

Jam vero eam belluam quam Ctesias in historia de Indis Martichoram ab illis scribit appellari, Græcis Androphagum, non aliam a tigride esse crediderim. Dentium illi in maxilla altera triplicem ordinem esse et in extrema cauda aculeos habere, quibus et se cominus tueatur, et venatores eminus tanquam sagittis petat. Hanc ego famam, quæ veluti per manus tradita inter Indos increbuit, minime veram esse arbitror, sed præ nimio terrore fuisse homines hallucinatos. Nam in colore etiam decepti sunt, quum rubrum esse dixerint; quod videlicet si quando eam in solis splendore viderint, rubra et concolor esse visa est; aut explicandus error ex cursus celeritate, vel, ubi non currit, ex continuis illis bestiæ conversionibus. Idque eo facilius accidere potuit, quod non ex propinquo animal conspici solet.

67.

Apud Indos nascitur violento robore præditum animal, cui Indorum lingua Martichoras nomen est, magnitudine maximi leonis, colore rubrum adeo ut cinnabarim referat: canis modo villosum: facie eadem prope quæ hominis: dentium triplici utrinque ordine mucrone acutissimorum, caninis majorum: auribus hominis similibus, nisi quod hæ et grandiores, et villosiores sunt: oculis cæsiis, itemque similibus humanorum: pedibus et unguibus iisdem, qui leonis. Summa cauda illi scorpionis modo aculeo plus quam cubitali armata. Reliquum etiam caudæ, utrinque aculeis cuspidatum est: summæ vero caudæ aculeus obvium letaliter pungit, statimque ictus moritur. Quodsi quis animal insequatur, aculeos oblique veluti sagittas emittit, idque e longinquo. Quando in anteriorem partem aculeos jacula-

τρα, ἀνακλᾷ τὴν οὐράν· ἐὰν δὲ εἰς τοὐπίσω, κατὰ τοὺς Σάκας, ὧδε ἀποτάδην αὐτὴν ἐξαρτᾷ. Ὅτου δ' ἂν τὸ βληθὲν τύχῃ, ἀποκτείνει· ἐλέφαντα δὲ οὐκ ἀναιρεῖ μόνον· τὰ δὲ ἀκοντιζόμενα κέντρα ποδιαῖα τὸ μῆκός ἐστι, σχοίνου δὲ τὸ πάχος. Λέγει δὲ ἄρα Κτησίας, καί φησιν ὁμολογεῖν αὐτῷ τοὺς Ἰνδοὺς, ἐν ταῖς χώραις τῶν ἀπολυομένων ἐκείνων κέντρων ὑπαναφύεσθαι ἄλλα, ὡς εἶναι τοῦ κακοῦ τοῦδε ἐπιγονήν· φιληδεῖ δὲ, ὡς ὁ αὐτὸς λέγει, μάλιστα ἀνθρώπους ἐσθίων, καὶ ἀναιρεῖ δὲ ἀνθρώπους πολλοὺς, καὶ οὐ καθ' ἕνα ἐλλοχᾷ, καὶ δύο δ' ἂν ἐπίθοιτο καὶ τρισὶν, καὶ κρατεῖ τῶν τοσούτων μόνος. Καταγωνίζεται δὲ καὶ τῶν ζῴων τὰ λοιπὰ, λέοντα δὲ οὐκ ἂν καθέλῃ ποτέ. Ὅτι δὲ κρεῶν ἀνθρωπείων ἐμπιπλάμενον τόδε τὸ ζῷον ὑπερήδεται, κατηγορεῖ καὶ τὸ ὄνομα. Νοεῖται γὰρ τῇ Ἑλλήνων φωνῇ ἡ Ἰνδῶν, ἀνθρωποφάγον αὐτὸ εἶναι· ἐκ δὲ τοῦ ἔργου καὶ κέκληται. Πέφυκε δὲ κατὰ τὴν ἔλαφον ὤκιστος. Τὰ βρέφη δὲ τῶνδε τῶν ζῴων [οἱ] Ἰνδοὶ θηρῶσιν ἀκέντρους τὰς οὐρὰς ἔχοντα, καὶ λίθῳ γε ἔτι διαθλῶσιν αὐτὰς, ἵνα ἀδυνατῶσι τὰ κέντρα ἀναφύειν. Φωνὴν δὲ σάλπιγγος ὡς ὅτι ἐγγυτάτω προΐεται· Λέγει δὲ καὶ ἑωρακέναι τόδε τὸ ζῷον ἐν Πέρσαις Κτησίας, ἐξ Ἰνδῶν κομισθὲν δῶρον τῷ Περσῶν βασιλεῖ. Εἰ δή τῳ ἱκανὸς τεκμηριῶσαι ὑπὲρ τῶν τοιούτων Κτησίας, ἀκούσας γε μὴν τὰ ἴδιά τις τοῦδε τοῦ ζῴου, εἶτα μέντοι τῷ συγγραφεῖ τῷ Κνιδίῳ προσεχέτω.

Ex Æliano sua habet Phile De animall. proprr. 38, p. 150. Cf. denique Philostrat. Vit. Apollon. III, 45, p. 132, qui Ctesiæ narrationi fidem denegandam esse contendit. De recentiorum sententiis audiamus Bæhrium:

« E recentioribus plures disquisiverunt, hocce animal utrum reapse exstiterit, necne. Ac primum quod nomen ejus attinet, ex hodierna Persarum lingua Ctesiæ interpretationem verissimam esse, satis comprobavit Tychsen ad Heerenii *Ideen* etc. I, 1, pag. 611 seq. Et jure quidem dubitari licet, quin re vera tale animalis monstrum unquam fuerit; attamen hoc vix dubium, hancce narrationem animalque ipsum nequaquam, ut quidam et voluerunt et volunt, a Ctesia esse fictum. Est enim hoc animal in iis fictis animalibus, quibus Persarum artifices delectabantur ad varias res exprimendas adornandasve, similem prorsus in modum, quo Ægyptii Sphinges aliaque id genus commenti sunt, similemque simul ad usum, quo nimirum ad res sacras religionemque exprimendam talia traducebant. Hinc varia ista et mira animalia, quibus Persepolitanæ ædes magnificæ fuerunt repletæ, vel hodieque conspicua, hinc compositiones istæ mirificæ, quibus isti artifices notiones ad rem sacram pertinentes, ad oculorum sensum traducere conati sunt. In quibus ipsis fuisse Martichoram a Ctesia descriptum, hocque animal ab iisdem artificibus pro Indico — in terris incognitis fabulosisque, tot rerum miraculosarum plenis habitante — esse venditum, mihi quidem plane est persuasum. Itaque parum absonum, quod istud animal depictum in monumentis Persepolitanis sese conspexisse autumat Heerenius (*Ideen* etc. I, 1, pag. 276 seq. ed. tert.), licet pauca quædam differant, in quibus forsitan pro suo quisque arbitrio, artifices immutaverint. Offert sese in ædes Persepolitanas intrantibus hocce animal humano ex vultu, aquilæ pennis, taurino corpore caudaque leonina, ut videtur, compositum, diademate regio ornatum; quo ipso dignitatem regiam animumque vere regium, quin adeo sapientiam regiam luculenter exprimi Heerenii est sententia. At alia edocuit vir, in paucis harum rerum peritissimus, de Hammer in Annal. literr. Vienn. X, p. 245; esse istud animal, in ædium introitu positum, potius pro eo habendum, quod Persarum in carminibus, in Schahnahmeh vocetur atque celebretur *Rachsch;* et ipsum animal fictum. Münterus et ipse animal, quod ædium Persepolitanarum aditum ab altera parte quasi custodit, leonis quidem specie, sed pennis humanaque facie instructum, pro Martichora habet, in eo tamen ab Heerenio dissentiens, quod robur atque fortitudinem illo significari existimat. Pluries quoque in gemmis Martichoram adspici, quarum una quoque penes

---

tur, caudam intorquet: sin retroversus Sacarum more aculeos emittit, tum extentissime caudam porrigit. Aculei quos jaculatur, pedali magnitudine, et junci crassitudine sunt: quibus icta omnia, præter solum elephantum pereunt. Ctesias Indos sibi affirmasse ait, locis emissorum aculeorum alios succrescere, ut sit hujus pestis perpetua successio. Humanis, ut idem affert, carnibus maxime delectatur, multosque homines interficit: nec singulis modo insidiatur, sed vel binos ternosque invaserit solus prostraveritque. Reliqua item animalia vincere potest, excepto tamen leone. Quod autem humanis carnibus se complere summa ei voluptas sit, id vel nomen arguit. Nam vox Indica græce significat animal anthropophagum, *id est homines vorans*, esse. Itaque ex re ipsa habet nomen. Velocitate cervo proximum est. Pullos horum animalium Indi venantur dum aculeis caudam nondum armatam habent, eamque etiam saxo elidunt, ne postea possint aculei enasci. Vocem edunt ad tubæ sonos proxime accedentem. Addit Ctesias vidisse se apud Persas ejusmodi bestiam, ex India pro munere missam regi Persarum. Si igitur alicui Ctesias de hisce videatur idoneus esse testis, is quidem, intellecta hujus feræ proprietate, scriptori Cnidio fidem adhibeat.

ipsum esset, jaspis flava, æneo annulo circumdata. Vid. *Versuch über die keilfœrmig. Inschriften zu Persopolis*, pag. 38 seq. Oblocutus Rhode, in libro, cui titulus : *uber Alter und Werth einiger Morgenlænd. Urkunden*, pag. 93 — 96. Add. Ejusdem : *Die heilige Sage der Perser* etc. pag. 223. Ut enim, inquit ille, Oromazes animalibus utilibus, quæ ad ipsum pertinent, unum quasi præposuit princeps, Monocerotem, itaquoque Arimanius bestiis nocivis, quales sunt leones, lupi, scorpiones, alii, ab ipso creati, unum præposuit quasi regem *Martichoram*, quem ipsum ideo ex partibus earum videmus bestiarum compositum, quæ ab Arimanio sunt creatæ. Quod vero hominis facie præditum conspeximus, inde originem traxit, quod improbus homo ea, qua valet, prudentia et calliditate vel majus ullo animali damnum afferre potest At quem in ædium Persepolitanarum introitu exhibitum esse vult Heerenius Martichoram, multo verisimilius haberi putat Rhode Oromazis animal princeps; Martichoram qualem Ctesias descripserit, alibi conspici in tab 22, 25, apud Niebuhrium, ubi Monocerotem, Orimazis animal, aggrediatur. Hæc ille. Conf. etiam Creuzeri Symbolic. I, pag. 721,722. Hisce adde, quæ nuperrime disseruit Hammerus in Annall. Heidelbergg. 1823, N° 6, p. 91 sq. Namque monocerotem alatum, quod animalium Ahrimanii sit caput, sæpius in ruderibus Persepolitanis etiam facie humana instructum reperiri ait proprieque esse pro Martichora habendum. Utut est, hæc semper manebit sententia, Martichoram ad ficta Persarum animalia pertinere, quibus ad rem sacram deductis tesserariaque notione insignitis, artifices quoque utebantur in adornandis illis ædibus, quarum rudera summa cum admiratione contemplamur. » Præter Hammerum in *Fundgrub. d. Orients* VI, 3, v. *Cuvier* Annotat. ad Plin. T. VI, p. 429.

Μείζω ὑπάρχουσαν πήχεος] Hæc non referenda esse ad τὴν κέρκον, sed ad aculeum, docent verba Æliani : κέντρον, καὶ εἴη ἂν ὑπὲρ πῆχυν τοῦτο. Porro cod. Mon. 287, ubi totus hic locus in brevius contractus est, habet ita : ἐν ᾗ (sc. κέρκῳ) κέντρον μεῖζον πήχεως. Recte igitur Bæhr. legendum censet : μεῖζον ὑπάρχον ἄν.

Μαρτιχόρα δὲ Ἑλληνιστὶ ἀνθρωποφάγος] Scilicet *marchor* Persæ hodie dicunt hominem edacem. « V. *Fundgruben des Orients* VI, II, 3. p. 339. conf. Danville (*Antiquité géographique de l'Inde*, Paris. 1775; sect. III, § 2, p. 96 sq.), qui et illud attulit, a peregrinatore recentiore, nomine Thevenot, apud Indos repertam fuisse gentem, mira pertinacia et insolentia præ ceteris insignem, ex earum numero, quas *Mardi-coura* appellaverint, i. e. anthropophagos. Namque *Mard* compluribus in dialectis Orientalium significare *virum*, *bellatorem*, *rebellem*. » Bæhr.

§ 8. — Περὶ τοῦ ἱεροῦ χωρίου τοῦ ἐν τῇ ἀοικήτῳ] De diversorio in deserto, quod *Cobi* dicunt, hæc intelligenda esse putavit Heeren. l. l. p. 122 et p. 670. Contra « Velthemius l. l. tractum inhabitabilem, in quo salis ædes posita fuerit, esse vult magnum istud late patens desertum, quod trans Indum fluvium inde a regionibus *Cutch* usque ad fines terræ, quæ dicitur *Moultan*, pertendit, longitudine quinquaginta et quingentorum milliariorum Anglicorum, latitudine centum vel centum quinquaginta. Hoc desertum reapse eo intervallo distare ab iis montibus, ubi Sardones Onychesque effodiuntur, i. e. a montibus Balla-Ghaut, quo intervallo Ctesias enarrat, idem vir acutissimus sibi perspexisse videtur. Quas easdem regiones nimio æstu premi jam supra vidimus. Locum autem ipsum sacrum, sive Solis templum illud fuisse suspicatur Velthem. quod in recentioribus chartis prope urbem Radampour enotatur. » Hæc Bæhrius.

Ἵνα ἄφλεκτοι] Sic Bekkerus. Vulgo ἵνα μὴ ἄφλεκτοι. Bæhrius proposuit ἵνα μὴ φλεκτοί.

Ὁ δὲ ἥλιος ἀνίσχων τὸ ἡ. τ. ἡ. ψῦχος ποιεῖ κ. τ. λ] Cf. Herodot. III, 104 : θερμότατος δέ ἐστι ὁ ἥλιος τούτοισι τοῖσι ἀνθρώποισι τὸ ἑωθινόν· κ. τ. λ. Quæ opinio explicanda ex terræ forma, qualem veteres Græci sibi fingebant. Quum enim planam esse terram, eodemque omnibus tempore solem oriri putarent, consentaneum erat ut mane sol ipsis cervicibus Indorum impendens magis quam per reliquum diei tempus regiones istas ureret. Cf. Mannert. *Geogr.* I, p. 13, Ukert. *Geogr. d. Gr. u. R.* I, 2 p. 26, 100.

§ 9. — Ὅτι Ἰνδοὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ ἡλίου εἰσὶ μέλανες ἀλλὰ φύσει] De eadem re cf. Herodot. III, 101, Arrian. Exp. Alex. V, 4, 8. Sed falsa hæc esse jam dixit Aristot. Hist. anim. III, 22, Gener. anim. II, 2. p. 207. Cf. Strabo XV, p. 1019. Heeren *Ideen* I, 1. p. 366.

Εἶναι... καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας λευκοτάτους πάντων] Res recentiorum peregrinatorum testimoniis comprobata. V. Heeren. l. l., qui incolas regionis, quæ nunc *Kaschmyr* dicitur, intelligendos esse suspicatur.

§ 10. — Ὅτι τὸ πῦρ ἐκ τῆς Αἴτνης ῥέον κ. τ. λ.] Spectant hæc fabulam de Anapo et Amphinomo, Catanæis, qui, quum Ætnæi ignes perniciem patriæ allaturi viderentur, fuga salutem quærentes, non aurum et argentum, ut reliqui cives, sed parentes humeris impositos secum ef-

ferre studuerunt. Καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ἡ φλὸξ ἐπικαταλαβοῦσα ἔφθειρεν· αὐτοὺς δὲ περιεσχίσθη τὸ πῦρ, καὶ ὥςπερ νῆσος ἐν τῇ φλογὶ πᾶς ὁ περὶ αὐτοὺς χῶρος ἐγένετο. Διὰ ταῦτα οἱ Σικελιῶται τόν τε χῶρον ἐκεῖνον Εὐσεβῶν χώραν ἐκάλεσαν, καὶ λιθίνας εἰκόνας τῶν ἀνδρῶν τῷ μνημείῳ θείων τε ἅμα καὶ ἀνθρωπίνων ἔργων ἀνέθεσαν. Hæc Conon Narrat. 43. Cf. Pausan. X, 28, 2; Strabo VI, 2, p. 412, B Alm.; Valer. Max. V, 4.

Καὶ ἐν Ζακύνθῳ κρηνίδας ἰχθυοφόρους εἶναι, ἐ. ὧ. αἴρ. πίσσα] De his bituminis fontibus cf. Herodot. IV, 195, Antigon. Mirab. 169, Dioscor. I, 99, Vitruv. VIII, 3, Plin. XXXV, 15, p. 715. Dodwel. Iter per Græciam, I, p. 100, Hawkins in Itineribus, quæ edidit R. Walpole; Williams, Itinerr. in insulas Ionicas in Annall. Itinerr.; *Journal des Sav.* 1820. p. 607. Krusii *Hellas* II, 1, p. 426.

Καὶ ἐν Νάξῳ κρήνην κ. τ. λ.] Eadem narrat Steph. Byz. v. Νάξος. Plinius H. N. II, 103, p. 121 : « In Andro insula, templo Liberi patris, fontem Nonis Januariis semper vini sapore fluere. » Cf. idem XXXI, 2, p. 549. Philostrat. Icon. I, 25, p. 799. De causis hujus opinionis v. Beckmann. ad Antigon. Caryst. 160, p. 205.—Ceterum in cod. Monac. legitur ita : ἐν τῇ Νάξῳ δὲ γῇ κρήνην φησὶν εἶναι· ἐξ ἧς οἶνος ῥεῖ καὶ μάλα ἡδύς. His subjiciuntur : ἀλλὰ καὶ τοῦ Φασίδος ποταμοῦ τὸ ὕδωρ ἐν ἀγγείῳ διαμεῖναν νυχθήμερον οἶνος ἥδιστος γίνεται. Quæ absunt a reliquis libris, ac procul dubio debentur notæ marginali. Textui tamen ea inseruit Hœschelius et post eum alii.

Ὅτι πῦρ ἐστὶν ἐγγὺς Φασήλιδος κ. τ. λ.] Eadem ex Ctesia afferunt Antigonus et Plinius.

[illegible].

Antigonus Mirabb. narratt. c. 182. : Περὶ δὲ πυρὸς Κτησίαν φησὶν ἱστορεῖν, ὅτι περὶ τὴν τῶν Φασηλιτῶν χώραν ἐπὶ τοῦ τῆς Χιμαίρας ὄρους ἐστὶ τὸ καλούμενον ἀθάνατον πῦρ· τοῦτο δὲ, ἐὰν μέν τις ὕδωρ ἐμβάλῃ, καίεσθαι βέλτιον, ἐὰν δὲ φορυτὸν ἐπιβαλὼν πήξῃ τις, σβεννύεσθαι.

Plinius H. N. II, 106 (110) : *Flagrat in Phaselide mons Chimæra, et quidem immortali diebus et noctibus flamma. Ignem ejus accendi aqua, exstingui vero terra aut fœno Cnidius Ctesias tradit.*

Rem narratam de igne asphalto s. bitumine nutrito intelligendam esse docuere Salmasius in Exercit. Plin. p. 244 et Beckmannus ad Antigonum I. l. et ad Aristot. Mir. auscult. p. 283. Addit Bæhrius : « Atque nuperrimus, qui Asiæ minoris oras et litora peragravit, Anglus homo, *Beaufort*, in iis regionibus, quæ terram olim Phaselitarum sunt proximæ, locum offendit, ubi ignis semper flagrans vel hodie conspicitur, qui, ut incolæ certe contendunt, exstingui prorsus nequit, montium ignivomorum ad instar. Locus iste hodie *Yanar* vocatur, Ctesiæque verba eximie comprobat. » — Post vocem σβέννυται cod. Monac. hanc inseruit glossam : ὁμοίως δὲ ἐν Αἴτνῃ καὶ Προύσῃ διηνεκῶς ἀνάγεται πῦρ.

§ 11. — Ὅτι ἐν μέσῃ τῇ Ἰνδικῇ... Πυγμαῖοι.] De Pygmæis præ ceteris v. Hom. Il. Γ, 6, ibique Eustath., Aristot. H. animal. VIII, 12 et 14, Philostrat. Vit. Apollon. III, 47, Plin. H. N. VII, 2, Strabo XV, p. 1037 B. Adde Aul. Gellium in Noct. Att. IX, 4, ubi, quum Ctesiæ, Onesicriti, aliorum libros forte fortuna deprehendisset, præter alia in his etiam hæc se invenisse narrat : « *Pygmæos quoque haud longe ab his nasci; quorum qui longissimi sint, non longiores esse quam pedes duo et quadrantem.*

Num Pygmæi a Ctesia eodem jure in media India collocentur, quo ab aliis ad Oceani oras vel ad extrema Ægypti relegatos videmus; an revera Indica terra suppeditaverit aliquid, quod Ctesianæ de *Indicis* Pygmæis fabulæ ansam dare potuerit, non ausim decernere. Hoc tamen verisimilius est. Nam quæ de parva ovium, bovum, asinorum, equorum statura Ctesias narrat, ea recentiorum testimoniis comprobata habemus. Atque hæc jam sufficere potuerunt, ut populum quoque effingerent corporum magnitudine animalibus hisce accommodatum. Quamquam etiam in his res ipsa poetam adjuverit. Legas quæ narrat Malte-Brun in *Annales des Voyages* l. l. p. 355 sq; qui gentem Pygmæorum nomine in India exstitisse non dubitat. Eandem sententiam probavit Bæhrius, auctoris sui integritatem ubivis tueri studens. — Certe nomen Pygmæorum (*Dæumling* Germani dicunt) mere Græcum est, atque ex Græcis fabulis in Indicum istum populum, si qui fuit, translatum. Alia de Pygmæis invenies in Heerenii *Ideen* I, 1. p. 368; Weyrauch (*Herodot. u. Ctesias über Indien* in *Morgenstern Dœrptsche Beitræge* V, 11, p. 391) de Pygmæis fabulam ad simiarum genus, quod *Kadakeda* dicunt, referendam existimat.

Τὰ δὲ πρόβατα αὐτῶν ὡς ἄρνες κ. τ. λ.] Ad-

68.

De igne Ctesiam ait narrare, apud Phaselitas in Chimæra monte ignem esse quem dicant immortalem; eumque, si quis aquam injecerit, ardere fortius; sin cœno injecto flammam operueris, exstingui.

Ctesiæ verba proxima accedunt quæ leguntur apud Ælianum XVI, 37, ut ex Ctesia petita esse pateat : Παρά γε τοῖς Ψύλλοις καλουμένοις τῶν Ἰνδῶν (εἰσὶ γὰρ καὶ Λιβύων ἕτεροι) ἵπποι γίνονται τῶν κριῶν οὐ μείζους, καὶ τὰ πρόβατα ἰδεῖν μικρὰ κατὰ τοὺς ἄρνας, καὶ οἱ ὄνοι δὲ τοσοῦτοι γίνονται τὸ μέγεθος, καὶ οἱ ἡμίονοι, καὶ οἱ βοῦς, καὶ πᾶν κτῆνος ἕτερον ὁτιοῦν. Ὗν δὲ ἐν Ἰνδοῖς οὔ φασι γίνεσθαι κ. τ. λ. (v. frag. 71.)

Ex quibus simul hoc colligas, Ctesiam eundem populum et Psyllos et Pygmæos dixisse, alterum nomen pro Indico, alterum pro Græco ponentem. De re vide Wahl. l. l, p. 824, Malte-Brun *Précis d. l. Géogr. univers.* IV, p. 34.

Θηρεύουσι οὐ τοῖς κυσίν, ἀλλὰ κόραξι κ. τ. λ.] Uberius hæc exhibet Ælianus.

69.

Ælian. N. A. IV, 26 : Τοὺς λαγὼς καὶ τὰς ἀλώπεκας θηρῶσιν οἱ Ἰνδοὶ τὸν τρόπον τοῦτον. Κυνῶν εἰς τὴν ἄγραν οὐ δέονται, ἀλλὰ νεοττοὺς συλλαβόντες ἀετῶν καὶ τῶν κοράκων καὶ ἰκτίνων προςέτι τρέφουσι, καὶ ἐκπαιδεύουσι τὴν θήραν. Καὶ ἔστι τὸ μάθημα· πράῳ λαγῷ καὶ ἀλώπεκι τιθασῷ κρέας προςαρτῶσι, καὶ μεθιᾶσι θεῖν· καὶ τοὺς ὄρνιθας αὐτοῖς κατὰ πόδας ἐπιπέμψαντες, τὸ κρέας ἀφελέσθαι συγχωροῦσιν. Οἱ δὲ ἀνὰ κράτος διώκουσι, καὶ ἑλόντες ἢ τὸν ἢ τὴν, ἔχουσιν ὑπὲρ τοῦ καταλαβεῖν ἆθλον τὸ κρέας, καὶ τοῦτο μὲν αὐτοῖς δέλεαρ ἐστι καὶ μάλα ἐφολκόν. Οὐκοῦν ὅταν ἀκριβώσωσι τὴν σοφίαν τὴν θηρατικὴν, ἐπὶ τὰς ὀρείους λαγὼς μεθιᾶσιν αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ τὰς ἀλώπεκας τὰς ἀγρίας. Οἱ δὲ ἐλπίδι τοῦ δείπνου τοῦ συνήθους, ὅταν τι τούτων φανῇ, μεταθέουσι καὶ αἱροῦσιν ὤκιστα, καὶ τοῖς δεσπόταις ἀποφέρουσιν, ὡς λέγει Κτησίας. Καὶ ὅτι ὑπὲρ τοῦ τέως προςηρτημένου κρέως αὐτοῖς τὰ σπλάγχνα τῶν ᾑρημένων τὸ δεῖπνόν ἐστιν, ἐκεῖθεν καὶ τοῦτο ἴσμεν.

De venatione avium ope apud Indos instituta plura docet Malte-Brun (*Nouvelles Annal. d. V.* l. l. p. 355. Cf. Heeren l. l. p. 369; Kæmpher Amœnitt. exoticc. p. 131; Schaw, *Reisen in die Levante* (Lips., 1765.) p. 300, Bochart. Hierozoic. part. II, lib. II, c. 19, p. 270 sqq.

ἔχει δὲ ἡ λίμνη καὶ ἰχθύας] Hæc post verba κρεῖσσον δὲ τὸ λίμναιον collocanda fuisse censuit H. Stephan.; idque series sententiarum flagitat. — De oleo sesamino, sæpius veteribus laudato, v. Salmas. Exerc. Plin. p. 1033, Sprengel. Histor. botan. I, p. 79, Reynier *de l'Économie publique des Perses* p. 283. — De fontibus oleo fluentibus, quorum plures a vett. commemorantur, v. Beckmann. ad Aristot. Mir. ausc. p. 253. Ad nostrum Ctesiæ locum respicit Antigon. c. 165 (v. fragm. 81).

§ 12. — De *metallis* Indiæ v. Heeren. l. l. p. 116 Wahl. l. l. p. 74, 6 — De grypibus accuratiora dat Ælianus.

70.

Ælianus. N. A. IV, 27 : Τὸν γρῦπα ἀκούω, τὸ ζῷον τὸ Ἰνδικὸν, τετράπουν εἶναι κατὰ τοὺς λέοντας· καὶ ἔχειν ὄνυχας καρτεροὺς ὡς ὅτι μάλιστα, καὶ τούτους μέντοι τοῖς τῶν λεόντων παραπλησίους· κατάπτερον δὲ τὰ νῶτα, καὶ τούτων τῶν πτερῶν τὴν χρόαν μέλαιναν ᾄδουσι, τὰ δὲ πρόσθια ἐρυθρά φασι, τάς γε μὴν πτέρυγας αὐτὰς οὐκέτι τοιαύτας, ἀλλὰ λευκάς. Τὴν δέρην δὲ αὐτῶν κυανοῖς διηνθίσθαι τοῖς πτεροῖς Κτησίας ἱστορεῖ, στόμα δὲ ἔχειν αἰετῶδες, καὶ τὴν κεφαλὴν ὁποίαν οἱ χειρουργοῦντες γράφουσί τε καὶ πλάττουσι, φλογώδεις δὲ τοὺς ὀφθαλμούς φησιν αὐτοῦ. Νεοττείας δὲ ἐπὶ τῶν ὀρῶν ποιεῖται, καὶ τέλειον μὲν λαβεῖν ἀδύνατόν ἐστιν, νεοττοὺς δὲ αἱροῦσιν. Καὶ Βάκτριοι μὲν γειτνιῶντες Ἰνδοῖς λέγουσιν αὐτοὺς φύλακας εἶναι τοῦ χρυσοῦ αὐτόθι, καὶ ὀρύττειν τε αὐτόν φασιν αὐτοὺς, καὶ ἐκ τούτου τὰς καλιὰς ὑποπλέκειν, τὸ δὲ ἀποῤῥέον Ἰνδοὺς

69.

Lepores et vulpes Indi hoc modo venantur. Canibus ad venationem non egent, sed captos aquilarum, corvorum vel etiam milvorum pullos alunt, et ad venatum instituunt. Instituendi modus hic est : leporem mansuetum et vulpem cicurem, carne appensa, ad cursum dimittunt : his statim post immittunt aves, quas carnem istam adimere sinunt. Illæ igitur quanta possunt celeritate et impetu vel hanc vel illum consequutæ, carnem sui laboris præmium et escam valde desideratam sibi auferunt. Quando itaque probe callent artem venatoriam aves, deinceps in montanos lepores et vulpes feras emittunt : quos illæ itidem spe solitæ escæ persequuntur, et mox captos dominis adferunt, ut prodit Ctesias. Loco autem carnis prius appensæ, viscera captorum eis in cibum permittuntur, ut ex eodem Ctesia novimus.

70.

Gryphem audio, animal istum Indicum, quadrupedem esse ad modum leonis, unguesque habere robustos quam maxime, atque hos quoque leoninis similes; dorsum vero plumatum et colorem harum plumarum nigrum esse fabulantur, anteriores autem rubras, ipsas denique alas neque nigras neque rubras, sed albas esse ferunt. Porro cervicem cæruleis variegatum pennis Ctesias narrat, os aquilinum, caput tale esse, quale opifices vel coloribus vel arte plastica repræsentant; oculos ejus ignitos dicunt. Nidos faciunt in montibus. Adultus quum capi nequeat, pullos solent comprehendere. Atque Bactri quidem, Indis finitimi, auri quod ibi est, eos custodes esse, idque effodere, effossoque nidos construere, atque hinc in terram delapsum Indos colligere perhibent. Contra Indi negant eos metalli istius custodes esse, quum

λαμβάνειν. Ἰνδοὶ δὲ οὔ φασιν αὐτοὺς φρουροὺς εἶναι τοῦ προειρημένου, μηδὲ γὰρ δεῖσθαι χρυσίου γρῦπας (καὶ ταῦτα εἰ λέγουσι, πιστὰ ἔμοιγε δοκοῦσι λέγειν), ἀλλὰ αὐτοὺς μὲν ἐπὶ τὴν τοῦ χρυσίου ἄθροισιν ἀφικνεῖσθαι· τοὺς δὲ ὑπέρ τε τῶν σφετέρων βρεφῶν δεδιέναι, καὶ τοῖς ἐπιοῦσι μάχεσθαι· καὶ διαγωνίζεσθαι μὲν πρὸς τὰ ἄλλα ζῷα καὶ κρατεῖν ῥᾷστα· λέοντι δὲ μὴ ἀνθίστασθαι μηδὲ ἐλέφαντι. Δεδιότες δὲ ἄρα τὴν τῶνδε τῶν ζῴων ἀλκὴν οἱ ἐπιχώριοι, μεθ' ἡμέραν ἐπὶ τὸν χρυσὸν οὐ στέλλονται, νύκτωρ δὲ ἔρχονται· ἐοίκασι γὰρ τηνικάδε τοῦ καιροῦ λανθάνειν μᾶλλον. Ὁ δὲ χῶρος οὗτος, ἔνθα οἵ τε γρῦπες διαιτῶνται, καὶ τὰ χωρία τὰ χρυσειά ἐστιν, ἔρημος πέφυκε δεινῶς. Ἀφικνοῦνται δὲ οἱ τῆς ὕλης τῆς προειρημένης θηραταὶ κατὰ χιλίους τε καὶ δὶς τοσούτους ὡπλισμένοι, καὶ ἄμας κομίζουσι σάκκους τε, καὶ ὀρύττουσιν, ἀσέληνον ἐπιτηροῦντες νύκτα. Ἐὰν μὲν οὖν λάθωσι τοὺς γρῦπας, ὤνηντο διπλῆν τὴν ὄνησιν· καὶ γὰρ σώζονται καὶ μέντοι καὶ οἴκαδε τὸν φόρτον κομίζουσι· καὶ ἐκκαθάραντες οἱ μαθόντες χρυσοχοεῖν σοφίᾳ τινὶ σφετέρᾳ, πάμπολυν πλοῦτον ὑπὲρ τῶν κινδύνων ἔχουσι τῶν προειρημένων· ἐὰν δὲ κατάφωροι γένωνται, ἀπολώλασιν. Ἐπανέρχονται δὲ εἰς τὰ οἰκεῖα, ὡς πυνθάνομαι, δι' ἔτους τρίτου καὶ τετάρτου.

Ex Æliano eadem repetit Phile De animall. propriett. 2, p. 15 sq. Cf. Herodot III, 116; IV, 13, 27. Audiamus quæ de his collegit Bæhrius. « Fabulam ipsam de Gryphibus explicare, inquit, et Ctesiam a mendacii fictionisque crimine vindicare studuit comes illustriss. de Veltheim peculiari disputatione, qua luculentissima acuminis ingeniique sui dedit specimina : *Von den goldgrabenden Ameisen und Greifen der Alten, eine Vermuthung* in *vermischte Aufsætze*, pag. 267 seqq. tom. II. Narrationes quidem Ctesiæ aliorumque fabulosas, uti videtur, non statim rejiciendas, sed potius explicandas enucleandasve esse ponit. Hinc istam fabulam ad auri lotionem refert, quæ qua ratione factitata sit apud veteres, ex hoc ipso loco sit repetendum. Nam in desertis *Cobi*, ubi adhuc hac ratione aurum capiant, aurum esse captum multorum hominum ope, qui e servis plerumque sumti fuerint, vel e captivis vel iis, qui aliquid grave deliquerint. Ad quos vero Indiæ reges istud aurum sit perlatum, hos ipsos sedulo curasse, ne quid foris efflueret, unde scilicet auri tanta vis ad ipsos perveniret. Omnem igitur communionem ut interciperent, magnopere illos studuisse, omnia vigiliis atque custodiis, quum hominum, tum canum cingentes, ne quis propius accederet. Itaque etiam non abs re illis fuisse, quin miram de istis locis per se jam remotis parumque cognitis dispargerent famam, multaque miraculosa horrendave de istis comminiscerentur; vel ea, quæ de locis difficillimis gravissimisque aditu sentiebant vulgo, et magis augerent et amplificarent. Velthemii disputatis adjice Heerenium, *Ideen* etc. I, 2, pag. 197 seq. et ipsum Æliani vel potius Ctesiæ locum illustrantem. Indos istos, de quibus Ctesias, esse ex septentrionalis Indiæ incolis, desertaque, unde aurum petierint, nunc dici *Cobi* tanta quidem amplitudine, ut Indi eo profecti vix ante tertium aut quartum annum redire potuerint, quemadmodum ex Ctesia plane tradit Ælianus. Atque hac ratione commercium quoddam Sinam (China) inter atque Indiam institutum fuisse, hinc idem ille concludit, l. l. pag. 668 seq. Qui viri licet vel plurimum lucis in locum obscurissimum attulissent, tamen exortus est, qui nec minus acuta adeoque magis probabilia, opinor, de hisce viderit. Vid. Wahl. *Erdbeschreib. v. Ostind.* pag. 488 seqq. copiosissime in hoc argumento illustrando versantem. Unde potiora cum lectoribus communicabo, quorum haud parum referre par est, vera in his videant, an meras fictiones. Gryphos enim quæ sit Asiæ septentrionalis ejusdemque posterioris gens, unam eandemque esse vult atque Rypos, Rifæos, Gryphes, quin adeo Hyperboreos [Cf. *Guignes* in *Mem. d. l'Acad. d. I.* XXXV, p. 563, et Danvill. ibid. p. 589], et quibuscumque demum nominibus hi ipsi obveniant, qui pro incolis montium altissimorum Asiæ, *Altai* sive *Altai-Alin* habendi sint, quique primi per Asiam *metallorum effodiendorum artem exercuisse* videantur; ut Gryphum aurum nihil

hoc non egeant gryphes (quod utique recte contendere mihi videntur), sed ipsos ad auri collectionem in locos illos se conferre, gryphes vero de pullis suis anxios pugnare contra accedentes. Cum reliquis quoque animalibus eos certare ac vincere facillime, præter leonem et elephantem, quos sustinere non possint. Homines igitur quum ab robore horum animalium timeant sibi, non interdiu ad aurum colligendum sed noctu proficiscuntur, quod tum melius se latere arbitrantur. Regio, ubi gryphes degunt aurumque reperitur, est desertissima. Quocirca metallum, quod dixi, venari studentes milleni et bis milleni proficiscuntur eo armati, et ligones afferunt saccosque, atque sic fodiunt illunem observantes noctem. Quodsi lateant gryphes, duplicem commoditatem assequuntur; nam salvi ipsi evaduat, simulque auri onus secum avehunt. Quod qui expurgare sua quadam arte didicerint, ingentes sibi pro periculis istis opes comparant. Sin in furto deprehendantur, perierunt. Proficiscentes illuc tertio vel quarto quovis anno domum redire intellexi.

sit aliud, nisi aurum, ex metallis sive fodinis captum. Quarum vero gentium, quippe quæ nimis remotæ, in montium jugis terrisque vel nomine solo fortasse aut fama tantum cognitis, ideoque miraculosis habitarent, notitia quum pertenuis atque exigua ad reliquos Asiæ, Indiæ potissimum populos pervenisset, haud mirum, quod quæ pauca acceperant, cum altera fama de ave Gryphe facile confusa fuerint ac permixta, ut in unam eandemque fabulam fere coaluerint. Proinde commenta ista de avibus ingentibus, quæ montium in cacuminibus habitantes, custodias ibi atque excubias agunt, ne quis aurum ipsis commissum auferat. Hactenus ille. Superest ut Rhodii hac de re sententiam in medium proferam. Vid. *Ueber Alter und Werth einiger Morgenlændischer Urkunden* pag. 98 seqq. Add. Ejusdem : *Die heilige Sage der Baktrer, Meder* etc. pag. 227 seq. A religiosa Persarum doctrina rationem ille repetiit. Significari vult per Gryphes, genios istos Ahrimanios, quorum frequens in sacris Persarum libris mentio, ubi nomine *Dews* insigniuntur. Eos enim per deserta palari ac vagari, peregrinatores aquarum inopia premere, ventis sabulosis et internocivis, Typhonios adeo dicas, quos is solus, qui velocissimis utatur equis, effugere possit. Quæ tamen ipsa parum firma parumque probata contendit Hammerus in Annall. Vienn. IX, p. 53 Not. Neque enim avi *Simurg* (Sphinx) neque avi *Roch* (Ctesianæ γρύψ) quidquam esse commune cum iis, qui nomine τῶν *Dews* plerumque occurrant. Adjecit etiam vir peritus, vocabulo *Roch*, præter vulgarem *gruarum* significationem, duplicem tribui significationem, quarum prima sit hominis fortis ac strenui in pugnando, herois adeo (*Recken*), altera avis miraculosæ, qualem Gryphem fuisse constat. Add. eundem in Annall. Heidelbergg. 1823. Nro. 6, pag. 92, 93. Fuerunt etiam, qui aurum custodientes Gryphes unos eosdemque esse ducerent atque *Cherubim* Sacræ Scripturæ, qui Paradisi introitu excubias ac vigilias agunt. Namque auri plena terra, quam Gryphes custodiant, significari paradisum, in quo auream homines ætatem degerint, cujusque memoria alte ipsorum animis sit impressa. Vid. Hasse *Entdeckungg. im Felde der æltesten Erd- u. Menschen-Geschichte*, pag. 235 ff. et Hartmann *Aufklærungg. über Asien* I, p. 137 sqq. » His alia addit idem vir doctissimus ad Herodot. I, 116, tom. I, p. 654 : « Malte-Brun (*Nouvelles Annal.* II, p. 380 sq.) ait, in montibus, ubi Indi fluvii sint fontes metallaque aurea, aquilas quoque fuisse putat vulturesque enormis magnitudinis; Indos vero homines, qui in his metallis opus facerent, multa de his avibus enarrasse mirumque in modum exaggerasse; mox additis iis quæ de periculis hominum in illis metallis laborantium sive per deserta Tibeti ac Buchariæ proficiscentium ab istis ipsis belluis ferrentur. Nostra adeo memoria in Siberiæ insulis avis cujusdam ingentis ossa detecta esse; quam olim quoque in Imai montibus exstitisse, nihil absonum. — Ad Indicam avem sacram dii Vischnu, quæ vocetur *Garouda*, capite, pennis, unguibus aquilæ instructam, hominis corpore ac pedibus, narrationem de Gryphis spectare censet Wilford in *Asiatik Research.* XIV, 373. coll. Vienn. Annall. LI, p. 33. sqq... Ut ut est, ex Oriente fabulam de Gryphis allatam esse minime dubium. Apud quos quantum locum mature jam tenuerit, documento sunt artis opera, in quibus frequenter occurrunt gryphi varia forma ac significatione ornatus causa adhibiti; at quid potissimum iis indicetur, haud prorsus liquere videtur Vœlckero Mythol. Geogr. I, p. 184, nisi ut sphingibus ita gryphis altius quid ac magis reconditum, arcanam quandam sapientiam statuas. V. Bœttiger. *Kunstmytholog.* I, p. 422, *Vasengemælde* III, 105; Creuzer Symbol. I, p. 433, 540. »

§ 13. — Ὅτι τὰ πρόβατα τῶν Ἰνδῶν κ. τ. λ.] Hinc sua habet Ælian. IV, 32 : Τὰς αἶγας δὲ καὶ τὰς ὄϊς ὄνων τῶν μεγίστων μείζονας ἀκούω, καὶ ἀποκύειν τέτταρα ἑκάστην· οὐ μείω γε μὴν τῶν τριῶν, οὔτ' αἶξ Ἰνδικὴ, οὔτ' ἂν ὄϊς ποτὲ τέκοι. Καὶ τοῖς μὲν προβάτοις αἱ οὐραὶ πρὸς τὸν πόδα τέτανται· αἱ δὲ αἶγες μηκίστας ἔχουσιν, ὥςτε ἐπιψαύειν γῆς ὀλίγου. Τῶν μὲν οὖν οἴων τῶν τίκτειν ἀγαθῶν ἀποκόπτουσι τὰς οὐρὰς οἱ νομεῖς, ἵνα ἐπιβαίνωνται, ἐκ δὲ τῆς πιμελῆς τῆς τούτων καὶ ἔλαιον ἀποθλίβουσι. Τῶν δὲ ἀῤῥένων διατέμνουσι τὰς οὐρὰς καὶ ἐξαίρουσι τὸ στέαρ καὶ ἐπιῤῥάπτουσι, καὶ ἑνοῦται πάλιν ἡ τομὴ καὶ ἀφανίζεται τὰ ἴχνη αὐτῆς. Cf. Bochart. Hierozoic. II, 45, p. 495; Wahl. p. 820.

71.

Ὗς δὲ οὔτε ἥμερος οὔτε ἄγριος] Ælianus Nat. animal. XVI, 37 : Ὗν δὲ ἐν Ἰνδοῖς οὔ φασι γίνεσθαι οὔτε ἥμερον, οὔτε ἄγριον· μυσάττονται δὲ καὶ ἐσθίειν τοῦδε τοῦ ζώου Ἰνδοὶ, καὶ οὐκ ἂν γεύσαιντό ποτε ὑείων, ὥςπερ οὐδὲ ἀνθρωπείων οἱ αὐτοί. Idem alio loco fontis nomen adjicit :

71.

Suem apud Indos neque ferum neque mansuetum nasci

CTESIAS.

Ctesias prodidit : et oves eorum alicubi caudas cubitum latas habere.

Ælianus III, 4 : Ὗν οὔτε ἄγριον οὔτε ἥμερον ἐν Ἰνδοῖς γενέσθαι λέγει **Κτησίας**, πρόβατα δὲ τὰ ἐκείνων οὐρὰς πήχεως ἔχειν τὸ πλάτος πού φησιν.

Aristotel. Hist. anim. VIII, 28 (27, § 3) : Ἐν δὲ τῇ Ἰνδικῇ, ὥς φησι **Κτησίας**, οὐκ ὢν ἀξιόπιστος, οὔθ' ἥμερος, οὔτ' ἄγριος σῦς.

Cf. Palladius De Brachman. p. 5 : Χοῖρος γὰρ ἀπὸ Θηβαΐδος οὐκ ἔτι εὑρίσκεται ἐν τοῖς μέρεσι Ἰνδίας ἢ Αἰθιοπίας, δι' ὑπερβολὴν καυμάτων. Cf. Bochart. l. l. p. 703. Hodie sat multas Indiam alere sues constat.

Οἱ δὲ φοίνικες κ. τ. λ.] Palladius l. l. p. 4 : ἔχει δὲ καὶ φοίνικας (ἡ Ἰνδία) καὶ τὸ κάρυστον τὸ μέγιστον τὸ Ἰνδικοῦν, καὶ τὸ λεπτὸν τὸ ἀρωματίζον. De palma Indica adi Kæmpher. in Amœnit. exoticc. IV, 2, et Wahl. p. 779. Cf. Reynier *l'Économie des Perses* p. 286 sqq.

Ποταμὸν... ῥέοντα μέλι] Cod. Monac. : ἔστι δὲ κἀκεῖ πηγὴ ἔν τινι πέτρᾳ ῥέοντα (sic) μέλι, ὡς τὸ καθ' ἡμᾶς.

§ 14. — Λέγει δὲ ὅτι πηγή ἐστι κ. τ. λ.] Cum his confer. fragm. 12.

§ 15. — De firma Indorum valetudine et longævitate cf. Arrian. Ind. 15, 12, Wahl. l. l. p. 135 sqq. Ctesiam de hac re Plinius quoque excitat.

72.

Plinius H. N. XVII, 2, p. 374 Hard. : *Onesicritus, quibus locis Indiæ umbræ non sint, corpora hominum cubitorum quinûm et binorum palmorum exsistere, et vivere annos centum triginta, nec senescere, sed ut medio ævo, mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his, quæ appellatur Pandore, in convallibus sitam, annos ducenos vivere, in juventa candido capillo, qui in senectute nigrescat.*

§ 16. — Ἔστιν ὄφις σπιθαμιαῖος κ. τ. λ.] Uberius rem ex Ctesia, ut patet, narrat Ælian. IV, 36 : Ἔστι δὲ ἄρα, ait, οὗτος ὁ ὄφις κατὰ σπιθαμὴν τὸ μῆκος ὅσα ἰδεῖν. Χρόαν δὲ ἔοικε πορφύρᾳ τῇ βαθυτάτῃ· λευκὴν δὲ κεφαλὴν καὶ οὐκέτι πορφυρᾶν περιηγοῦνται αὐτοῦ, λευκὴν δὲ, οὐχ ὡς εἰπεῖν ἔπος, ἀλλὰ καὶ χιόνος ἐπέκεινα καὶ γάλακτος πλέον λευκήν. Ὀδόντων δὲ ἄγονός ἐστιν ὁ ὄφις οὗτος (εὑρίσκεται δὲ ἐν τοῖς πυρωδεστάτοις τῆς Ἰνδικῆς χωρίοις) καὶ δάκνειν μὲν ἥκιστός ἐστι, καὶ κατά γε τοῦτο φαίης ἂν τιθασὸν αὐτὸν εἶναι καὶ πρᾶον· οὗ δὲ ἂν κατεμέσῃ, ὡς ἀκούω, ἢ ἀνθρώπου τινὸς, ἢ θηρίου, τοῦδε τὸ μέλος διασαπῆναι ἀνάγκη πᾶν. Οὐκοῦν θηραθέντα αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐραίου μέρους ἐξαρτῶσιν καὶ οἷα εἰκὸς κάτω τὴν κεφαλὴν ἔχει, καὶ εἰς γῆν ὁρᾷ· ὑπ' αὐτῷ δὲ τῷ στόματι τοῦ θηρὸς ἀγγεῖόν τι τιθέασι πεποιημένον χαλκοῦ· καὶ αἱ διὰ τοῦ στόματος σταγόνες ἐκεῖναι λείβονται εἰς τοῦτο, καὶ τὸ καταῤῥεῦσαν συνίσταταί τε καὶ πήγνυται, καὶ ἐρεῖς ἰδὼν ἀμυγδαλῆς δάκρυον εἶναι. Καὶ ὁ μὲν ἀποθνήσκει ὁ ὄφις· ὑφαιροῦσι δὲ τὸ σκεῦος καὶ τιθέασι ἄλλο, χαλκοῦν ἐστι καὶ ἐκεῖνο, νεκροῦ δὲ ἐκρεῖ πάλιν ὑγρὸς ἰχὼρ οὗτος, καὶ ἔοικεν ὕδατι· τριῶν δὲ ἡμερῶν ἐῶσι, καὶ συνίσταται μέντοι καὶ οὗτος· ἡ δ' ἀπ' ἀμφοῖν διαφορὰ κατὰ τὴν χρόαν· ἡ μὲν γὰρ δεινῶς ἐστι μέλαινα, ἡ δὲ ἠλέκτρῳ εἴκασται. Οὐκοῦν τούτου μὲν εἰ δοίης τινὶ ὅσον σησάμου μέγεθος ἀφελὼν, καὶ ἐμβαλὼν εἰς οἶνον ἢ εἰς σιτίον, πρῶτον μὲν αὐτὸν σπασμὸς περιλήψεται καὶ μάλα ἰσχυρὸς, εἶτα διαστρέφονταί οἱ τὼ ὀφθαλμὼ, ὁ δὲ ἐγκέφαλος διὰ τῶν ῥινῶν κατολισθαίνει θλιβόμενος καὶ ἀποθνήσκει, καὶ οἴκτιστα μὲν, ἀλλὰ ὤκιστα· ἐὰν δὲ ἔλαττον λάβῃ τοῦ φαρμάκου, ἄφυκτα μὲν αὐτῷ καὶ ἐντεῦθέν ἐστι, χρόνῳ δὲ ἀπόλλυται. Ἐὰν δὲ τοῦ μέλανος ὀρέξῃς, ὅπερ οὖν κατέῤῥευσε τεθνεῶτος, ὡς εἶναι σησάμου καὶ τοῦτο μέγεθος, ὑπόπυος γίνεται, καὶ φθόη καταλαμβάνει τὸν λαβόντα, καὶ ἐνιαυτοῦ ἀναλίσκεται τηκεδόνι· πολλοὶ δὲ καὶ εἰς ἔτη δύο προῆλθον, κατὰ μικρὸν ἀποθνήσκοντες.

Hinc sua mutuatus est Phile De proprr. animall. 66, p. 230. Ceterum confer quæ narrant Ælian. XVI, 41, et Strabo XV, p. 1029, A.

§ 17. — Καὶ ὄρνεον, φησὶν, ἐπικαλούμενον δίκερον] Sic edidit Bekkerus. Vulgo δίκαιρον, atque ita etiam Ælianus IV, 41, qui Ctesiana reddit his verbis :

Ἔθνος ὀρνίθων Ἰνδικῶν βραχυτάτων καὶ τοῦτο εἴη ἄν· ἐν δὲ τοῖς πάγοις τοῖς ὑψηλοῖς νεοττεύει, καὶ ταῖς πέτραις ταῖς καλουμέναις λιτταῖς· καὶ ἔστι τὸ μέγεθος τὰ ὀρνύφια, ὅσονπερ ᾠὸν πέρδικος· σανδαράκην δέ μοι νόει τὴν χρόαν αὐτῶν· καὶ Ἰνδοὶ μὲν αὐτὸ φωνῇ τῇ σφετέρᾳ δίκαιρον φιλοῦσιν ὀνομάζειν· Ἕλληνες δὲ, ὡς ἀκούω, δίκαιον. Τούτου τὸ ἀποπάτημα εἴ τις λάβοι ὅσον κέγχρου μέγεθος, λυθὲν ἐν τῷ πόματι, εἶτα εἰς ἑσπέραν ἀπέθανεν. Ἔοικε δὴ ὁ θάνατος ὕπνῳ, καὶ μάλα γε ἡδεῖ καὶ ἀνωδύνῳ καὶ οἷον οἱ ποιηταὶ τὸν λυσιμελῆ φιλοῦσιν ὀνομάζειν ἢ τὸν ἀβληχρόν· εἴη γὰρ ἂν καὶ οὗτος ἐλεύθερος ὀδύνης καὶ τοῖς δεομένοις διὰ ταῦτα ἥδιστος· σπουδὴν δὲ ἄρα τὴν ἀνοιτάτω τίθενται Ἰνδοὶ εἰς τὴν κτῆσιν αὐτοῦ· αὐτὸ γὰρ κακῶν ἐπίληθον ἡγοῦνται τῷ ὄντι· καὶ οὖν καὶ ἐν τοῖς δώροις τοῖς μέγα τιμίοις τῶν Περσῶν τῷ βασιλεῖ ὁ Ἰνδῶν πέμπει καὶ τοῦτο· ὁ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων προτιμᾷ λαβὼν καὶ ἀποθησαυρίζει, κακῶν ἀνιάτων ἀντίπαλόν τε καὶ ἀμυντήριον, εἰ ἀνάγκη καταλάβοι. Οὐκοῦν οὐδὲ ἔχει τις ἐν Πέρσαις αὐτὸ ἄλλος, ὅτι μὴ βασιλεύς τε αὐτὸς καὶ μήτηρ ἡ βασιλέως ... καὶ Ἰνδοὺς κτήσασθαί φασιν

In Indica regione, ut ait Ctesias, parum ille fide dignus, nec cicur nec ferus sus invenitur.

αὐτὸ εὐτυχήσαντας, ὡς τῆς ἐνταυθοῖ φρουρᾶς ἀπολυθῆναι ὅταν ἐθέλωσιν. Cf. Phile l. l. 32, p. 129 sq. — De etymo vocis δικαίρου v. Tychsen in Heeren. *Ideen*, I, 1, p. 612.

§ 18. — Καὶ ξύλον ἐστὶ πάρηβον κ. τ. λ.] Cod. Mon. : ἔστι δὲ καὶ ξύλον ἐν Ἰνδίᾳ καλούμενον παρήβον (l. πάρηβον), ὅμοιον ἐλαίας· ποιεῖ ῥίζας ια'· οὔτ' ἄνθος φέρει οὔτε καρπόν· μία γὰρ ἐκ τῶν ῥιζῶν τούτου ὅσον δάκτυλον (l. δάκτυλος) λαμβανομένη, οὗ ἂν προςαχθῇ πάντα ἕλκει πρὸς ἑαυτήν, χρυσόν, ἄργυρον, χαλκόν, ἄρνας, βόας καὶ τὰ λοιπά. Καίτοι δὲ ἐὰν βάλῃς ἐξ αὐτῆς τῆς ῥίζης εἰς ὕδωρ, πήξεις (αὐτὸ) ὡς γάλα· ὁμοίως καὶ οἶνον, καὶ ἕξεις τῇ χειρὶ ὥςπερ κηρόν· τῇ δὲ ἑτέρᾳ διαχεῖται.

73.

Apollon. Hist. Mir. 17 : Κτησίας παρ' Ἰνδοῖς ξύλον γίγνεσθαί φησιν, ὃ καλεῖται πάρυβον (l. πάρηβον)· τοῦτ' ἐφ' ἑαυτὸ ἕλκει πᾶν τὸ προςκομισθὲν αὐτῷ, οἷον χρυσόν, ἄργυρον, κασσίτερον, χαλκὸν καὶ τἆλλα μεταλλικὰ πάντα· ἕλκει δὲ καὶ τὰ σύνεγγυς ἱπτάμενα στρουθία· ἐὰν δὲ μεῖζον ἦν τὸ ξύλον, καὶ αἶγας καὶ πρόβατα καὶ τὰ ὁμήλικα ζῶα.

Cf. Hesych. παρῆβον, παρὰ Κρησὶ ξύλον τι. De compositione vocis v. Tychsen l. l. p. 613. — Weyrauch. (*Herodot. u. Ctesias über Indien* p. 393) quæ de παρήβῳ narrantur ad genus *visci* referri vult. Cum iis, quæ de radice metalla attrahente dicuntur, equidem comparaverim ramum istum vel radicem abietis (*Wünschelruthe* Germani dicunt), quem a metallis subter terram latentibus attrahi, ideoque locos ubi auri argentique venæ reconditæ sint, quærenti indicare fabulantur. Ceterum cf. quos Bæhrius laudat, Hasse *Entdeckungen im Felde der ælteslen Erd- und Menschengesch.* p. 166. Hartmann *Aufklærungen uber Asien*, I, p. 309.

§ 19. — ἔστι δὲ καὶ ποταμός... Ὕπαρχος κ. τ. λ.] Cod. Mon. ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς οὐ μέγας κάκεῖ, καὶ οὗτος τοῦ ἐνιαυτοῦ μῆνα ἕνα δηλόνοτι τὸν αὔγουστον ὅλον ἤλεκτρον καταῤῥεῖ σφόδρα πολὺ καὶ παχύ. — Fluvius ap. Plinium audit *Hypobarus* :

74.

Plinius H. N. XXXVII, 2 (tom. II, p. 770 Hard.) : *Ctesias Indis flumen esse Hypobarum, quo vocabulo significetur omnia in se ferre bona : fluere a septemtrione in exortivum Oceanum juxta montem silvestrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas siptachoras vocari, qua adpellatione significetur prædulcis suavitas.*

Hassius (l l. p. 191.) Hypobaro fluvio indicari opinatur *Hyperboreum mare* (*la mer Baltique*); quod non majoris facio quam alteram ejusdem viri sententiam, sc. paradisum veterum omnisque vitæ humanæ initia assignanda esse Borussiæ oris septemtrionalibus.

σιπταχόρα] Respondet Persico vocabulo *Schifteh-chor*, i. e. *suave esu*, ut docet Tychsen l. l. p. 613. Plura de hac arbore disputant Wahl. et Kæmpher l. l. — Electrum, quod Ctesias memorat, de resina quadam odorifera ex arboribus defluente intelligendum.

§ 20. — ἐν τοῖς δε τοῖς ὄρεσι κ. τ. λ.] Cod. Monac. : ἐν ἐκείνοις τοῖς ὄρεσι εἰσὶν ἄνθρωποι, κυνὸς κεφαλὴν ὁμοίαν ἔχοντες· καὶ οὐ διαλέγονται φωνήν, ἀλλ' ὠρύονται ὡς κύνες· καὶ τοὺς ὀδόντας καὶ οὐρὰς (ὄνυχας Phot. minus bene) καὶ τοὺς πόδας ὅμοιοι κυνῶν· ἡ ἔσθησις γὰρ αὐτῶν κρέη ὠμά. Vulgatæ Photianæ priores editores inseruerunt.

75.

Tzetzes Hist. VII, 714 :

> Καὶ ὁ Κτησίας ἐν Ἰνδοῖς εἶναι τοιαῦτα λέγει·
> ἠλεκτροφόρα δένδρα τε καὶ τοὺς κυνοκεφάλους·
> δικαίους πάνυ δέ φησι, ζῆν δ' ἐκ τῶν ἀγρευμάτων.

76.

Plinius H. N. VII, 2 : *In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, unguibus armatum venatu et aucupio vesci. Horum supra centum viginti millia fuisse, prodente se, Ctesias scribit.*

77.

Ælianus IV, 46 : Ἐν Ἰνδοῖς γίνεται θηρία, τὸ μέγεθος ὅσον ἂν γένοιντο ἂν οἱ κάνθαροι· καὶ ἔστιν ἐρυθρά, κινναβάρει δὲ εἰκάσαις ἄν, εἰ πρῶτον θεάσαιο αὐτά· πόδας ἔχει ταῦτα μηκίστους καὶ προςάψασθαι μαλακά ἐστι. Φύεται δὲ ἄρα ἐπὶ τῶν δένδρων τῶν

73.

Ctesias lignum apud Indos nasci dicit, quod appelletur Parybum. Id omnia oblata ad se trahere, aurum, argentum, stannum, æs, et omnia alia metalla : quin etiam passerculos propius advolantes. Quodsi majus lignum fuerit, trahere etiam ad se capras, oves et æqualia animalia.

75.

Et Ctesias in Indis esse talia dicit, electriferas arbores, atque Cynocephalos, quos valde justos dicit, vivere vero ex venationibus.

77.

Nascuntur in India animalia magnitudine qua canthari, colore rubro, cinnabari primo adspectu simillimo, pedibus longissimis, tactu molli. Ea in arboribus, quæ succino ma-

φερόντων τὸ ἤλεκτρον καὶ σιτεῖται τὸν τῶν φυτῶν καρπὸν τῶνδε. Θηρῶσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἰνδοὶ, καὶ ἀποθλίβουσι, καὶ ἐξ αὐτῶν βάπτουσι τάς τε φοινικίδας καὶ τοὺς ὑπ' αὐταῖς χιτῶνας, καὶ πᾶν ὅ τι ἂν ἐθέλωσι ἄλλο ἐς τήνδε τὴν χρόαν ἐκτρέψαι τε καὶ χρῶσαι. Κομίζεται δὲ ἄρα ἡ τοιάδε ἐσθὴς καὶ τῷ Περσῶν βασιλεῖ. Καὶ τό γε εὐειδὲς τῆς ἐσθῆτος δοκεῖ τοῖς Πέρσαις θαυμαστὸν, καὶ ἀντικρινομένη γε τοῖς Περσῶν ἐπιχωρίοις κρατεῖ κατὰ πολὺ καὶ ἐκπλήττει, ὥς φησι Κτησίας· ἐπεὶ καὶ τῶν ᾀδομένων τῶν Σαρδιανικῶν ἐστί τε ὀξυτέρα καὶ τηλαυγεστέρα. Γίνονται δὲ ἐνταῦθα τῆς Ἰνδικῆς, ἔνθα οἱ κάνθαροι, καὶ οἱ καλούμενοι κυνοκέφαλοι, οἷς τὸ ὄνομα ἔδωκεν ἡ τοῦ σώματος ὄψις τε καὶ φύσις· τὰ δὲ ἄλλα ἀνθρώπων ἔχουσι καὶ ἠμφιεσμένοι βαδίζουσι δορὰς θηρίων. Καί εἰσι δίκαιοι, καὶ ἀνθρώπων λυποῦσιν οὐδένα, καὶ φθέγγονται μὲν οὐδὲν, ὠρύονται δὲ, τῆς γε μὴν Ἰνδῶν φωνῆς ἐπαΐουσιν. Τροφὴ δὲ αὐτοῖς τῶν ζῴων τὰ ἄγρια, αἱροῦσι δὲ αὐτὰ ῥᾷστα, καὶ γάρ εἰσιν ὠκιστοι, καὶ ἀποκτείνουσι καταλαβόντες καὶ ὀπτῶσιν οὐ πυρὶ, ἀλλὰ πρὸς τὴν εἵλην τὴν τοῦ ἡλίου, εἰς μοίρας διαξήναντες. Τρέφουσι δὲ καὶ αἶγας καὶ ὄϊς· καὶ σῖτον μὲν ποιοῦνται τὰ ἄγρια, πίνουσι δὲ τὸ ἐκ τῶν θρεμμάτων γάλα ὧν τρέφουσι.

Ex Æliano eadem repetit Phile l. l. 42, p. 171. Cynoscephalos in Libya memorat Herodot. IV, 191, Diodor. III, 34. Cf. Augustin. C. D. XVI, 8, Aristot. Hist. anim. II, 8, Strabo XVII, p. 812, Philostrat. Vit. Apoll. VI, 1, p. 229. — Simiarum genus huic narrationi ansam dedisse puto cum plerisque. De infima hominum classe (*Parias*) cogitat Heeren *Ideen* I, 2. p. 689. Cf. Maltebrun. *Nouv. Annal.* p. 356 sq.

§ 21. — Παρὰ δὲ τὰς πηγὰς τούτου τοῦ ποταμοῦ] « Spectat ad Hyparchum fluvium, de quo cap. XIX; ut magna mihi oboriatur suspicio, totum cap. XX male huc intra cap. XIX et XXI irrepsisse, quum propria istius sedes post cap. XXI demum fuerit. Nam cap. XXII statim de Cynocephalis auctor pergit. » Bähr.

ἔστι πεφυκὸς ἄνθος πορφυροῦν] « hic flos, sequentia si spectes, haud scias an unus idemque fuerit atque Siptachora §. 19. Ita enim sequitur: ὅτι αὐτόθι ἐστὶ γινόμενα θηρία κ. τ. λ. et γίνεται ταῦτα ἐπὶ τῶν δένδρων τῶν τὸ ἤλεκτρον φερόντων. Quibuscum consentit Ælian. N. An. IV, 46 [v. fragm. 77] et Phile De animall. propriett. 43, pag. 172 seq. Atque hactenus recte, uti videtur, Wahlius *Erdbeschreib. v. Ostind.* pag. 769, quod hancce arborem Coccum esse negat; quam eandem si omnino Indis veteribus incognitam, recentiore demum ætate foris advectam esse vult, vix me habebit assentientem. Nam in Ctesiæ loco vel ipsius Ctesiæ incuria, vel quod verisimilius, epitomatoris librariive negligentia duas diversas arbores confusas esse, facile adducar ut credam; quarum altera, Siptachora, electrum ferat, altera coccum præbeat, animalia ista alens. Atque concedamus licet, verum coccum tunc temporis vix notum Indis fuisse, aliam tamen hujusmodi arborem simili præditam virtute, apud eos inventam atque adhibitam esse, haud injuria contendere mihi posse videar. Atque ita jam dudum, auctore Larcherio, Anglus homo doctus statuerat Delaval (Præfat. ad : *An experimental Inquiry into the cause of the changes of colours*, Londin. 1777), cogitandum esse hic de eo animali arboreque, cui vulgo nomen *Cochenille*. Quæ eadem est Heerenii sententia, *Ideen* etc. I, 2, pag. 191 seq. 654, coll. I, 1, pag. 369; quamvis nec usquequaque rectam videri Ctesiæ descriptionem jure statuit, amandans ad Beckmanni *Beytræge zur Geschichte der Erfindungen* III, 1 seqq. » Bähr.

§ 22. — ξηραίνοντες αὐτοὺς σπυρίδας συῤῥάπτουσιν] In margine adscriptum : αὐτὸν ἐν σπυρίδαις συνάγουσι. Et sane tale aliquid sententia sibi flagitat.

ξύλινα ἱμάτια] i. e. « *des étoffes de coton* (*baumwollne Zeuge*), ut recte Larcherius explicat : εἴρια ἀπὸ ξύλου dicit Herodotus III, 47; *xylina*, Plin. N. H. XIX. 1. Cf. Heeren. l. l. I, 2, p, 648 sq. Wahl. l. l. p. 762. » Ceterum huc refer :

78.

Servius ad Virgil. Æn. I, 653 : *Acantho, i. e. flexibili virgulto, in cujus imitationem arte vestis*

---

nant, gignuntur, et earundem fructibus aluntur. Indi his captis expressisque, puniceas vestes exteriores interioresque tingunt, et quicquid aliud eodem colore inficere libuerit. Persarum regi mittitur. Pulcram ejus vestis speciem ut mirum quoddam Persæ adstupent, suisque vernaculis longe anteponunt, auctore Ctesia : nam vel celebribus illis sardianis floridior ac splendidior est. — In eodem Indiæ tractu, ubi canthari, Cynocephali etiam reperiuntur : quibus a facie et corporis specie nomen inditum [nam caput caninum]; cetera fere humana habent : et vestiti pellibus ferarum ingrediuntur. Justi sunt, hominum nemini molesti aut injurii; non sermone, sed ululatu utuntur; Indorum tamen linguam intelligunt. Venatione animalium ferorum vivunt, quæ, ut sunt celerrimi, facile consecuti interimunt, et frustatim divisa non ad ignem, sed ad solem assant. Capras etiam et oves alunt, ut ex lacte potu fruantur, sicuti ex feris cibo.

ornatur et conficitur. Varro ita dicit : « Ctesias ait in India esse arbores, quæ lanam ferant. »

πωλοῦσι δὲ καὶ ξίφη] Hæc corrupta. Cum Larcherio refingendum aut : ὠνέονται δὲ καὶ ξίφη, aut πωλοῦσι δὲ καὶ αὐτοῖς Ἰνδοὶ ξίφη.

§ 23. — ἐλαίῳ... τῷ ἀπὸ τοῦ γάλακτος γινομένῳ] i. e. *butyro*, (*beurre* Butter), ut Larcherius et Heerenius (p. 689) statuunt. Cf. Polyæn. Strateg. IV, 3, 32, Arrian. Peripl. p. 24. Bæhr. : « Possis quoque de *oleo cocois nuciferæ*, (*huile de coco*, *Cocosœhl*) cogitare, quod vel e corticis lacte (*santar* ajunt) per aquæ opem, vel ex interiore nuce paratur et butyri loco adhibetur, nec non lucernis infunditur, et ad corpus capillosque ungendos usurpatur. Plura vide apud Wahl. l.l. p. 781. »

λινᾶ φοροῦσιν] Curtius VIII, 9, 21 : *Corpora usque pedes carbaso velant; soleis pedes, capita linteis vinciunt.*

§ 25. — Ὅτι εἰσὶν ὄνοι ἄγριοι κ. τ. λ.] Cod. Monac. : Εἰσὶ δὲ καὶ ὄναγροι ἐν Ἰνδίᾳ μεγάλοι, λευκοί, καὶ τὴν κεφαλὴν πορφυρᾶν ἔχοντες· ἔχουσι δὲ κρέας ἐν τῷ μετώπῳ ὡς ἑνὸς πήχεως· τοῦ γὰρ τοιούτου κέρατος τὸ ῥίνισμα δίδοται ἐν ποτῷ, καί ἐστι φυλακτήριον θανασίμων φαρμάκων· ἔστι γὰρ τὸ ζῷον ἀθήρατον διὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ κέρατος. Hinc verba τοῦ γὰρ τοιούτου... φαρμάκων textui inseruit Hœschel. Accuratius animal istud secundum Ctesiæ narrationem describit Ælianus.

79.

Ælianus. IV, 52 : Περὶ τῶν Ἰνδικῶν ὄνων. Ὄνους ἀγρίους οὐκ ἐλάττονας ἵππων τὰ μεγέθη ἐν Ἰνδοῖς γίνεσθαι πέπυσμαι· καὶ λευκοὺς μὲν τὸ ἄλλο εἶναι σῶμα, τήν γε μὴν κεφαλὴν ἔχειν πορφύρᾳ παραπλησίαν, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἀποστέλλειν κυανοῦ χρόαν· κέρας δὲ ἔχειν ἐπὶ τῷ μετώπῳ, ὅσον πήχεως τὸ μέγεθος καὶ ἡμίσεος προσέτι, καὶ τὸ μὲν κάτω μέρος τοῦ κέρατος εἶναι λευκόν, τὸ δὲ ἀνωτέρω φοινικοῦν, τό γε μὴν μέσον μέλαν δεινῶς. Ἐκ δὴ τῶνδε τῶν ποικίλων κεράτων πίνειν Ἰνδοὺς ἀκούω, καὶ ταῦτα οὐ πάντας, ἀλλὰ τοὺς τῶν Ἰνδῶν κρατίστους, ἐκ διαστημάτων αὐτοῖς χρυσὸν περιχέοντας, οἱονεὶ ψελλίοις τισὶ κοσμήσαντας βραχίονα ὡραῖον ἀγάλματος. Καί φασι νόσων ἀφύκτων ἀμαθῆ καὶ ἄπειρον γενέσθαι τὸν ἀπογευσάμενον ἐκ τοῦδε τοῦ κέρατος· μήτε γὰρ σπασμῷ ληφθῆναι ἂν αὐτόν, μήτε τῇ καλουμένῃ ἱερᾷ νόσῳ, μήτε μὴν διαφθαρῆναι φαρμάκοις· ἐὰν δέ τι καὶ πρότερον ᾖ πεπωκὼς κακόν, ἀνεμεῖν τοῦτο καὶ ὑγιᾶ γενέσθαι αὐτόν. Πεπίστευται δὲ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν ὄνους καὶ ἡμέρους καὶ ἀγρίους καὶ τὰ ἄλλα τὰ μώνυχα θηρία ἀστραγάλους οὐκ ἔχειν, οὐδὲ μὴν ἐπὶ τῷ ἥπατι χολήν· ὄνους δὲ τοὺς Ἰνδοὺς λέγει Κτησίας τοὺς ἔχοντας τὸ κέρας ἀστραγάλους φορεῖν καὶ ἀχόλους μὴ εἶναι· λέγονται δὲ οἱ ἀστράγαλοι μέλανες εἶναι, καὶ εἴ τις αὐτοὺς συντρίψαι, εἶναι τοιοῦτοι καὶ τὰ ἔνδον. Εἰσὶ δὲ καὶ ὤκιστοι οἵδε οὐ μόνον τῶν ὄνων, ἀλλὰ καὶ ἵππων καὶ ἐλάφων· καὶ ὑπάρχονται μὲν ἡσυχῇ τοῦ δρόμου, κατὰ μικρὰ δὲ ἐπιρρώννυνται καὶ διώκειν ἐκεῖνον, τοῦτο δὴ τὸ ποιητικόν, μεταθεῖν τὰ ἀκίχητά ἐστιν. Ὅταν γε μὴν ὁ θῆλυς τέκῃ καὶ περιάγηται τὰ ἀρτιγενῆ, σύννομοι αὐτοῖς οἱ πατέρες αὐτῶν φυλάττονται τὰ βρέφη. Διατριβαὶ δὲ τοῖς ὄνοις τῶν Ἰνδικῶν πεδίων τὰ ἐρημότατα. Ἐπιόντων δὲ τῶν Ἰνδῶν ἐπὶ τὴν ἄγραν αὐτῶν, τὰ μὲν ἁπαλὰ καὶ ἔτι νεαρὰ ἑαυτῶν νέμεσθαι κατόπιν ἐῶσιν, αὐτοὶ δὲ ὑπερμαχοῦσι καὶ ἐπίασι τοῖς ἱππεῦσιν ὁμόσε, καὶ τοῖς κέρασι παίουσι. Τοσαύτη δὲ ἄρα ἡ ἰσχὺς ἡ τῶνδέ ἐστιν, οὐδὲν ἀντέχει αὐτοῖς παιόμενον, ἀλλ' εἴκει καὶ διακόπτεται καί, ἐὰν τύχῃ, κατέθλασται καὶ ἀχρεῖόν ἐστιν. Ἤδη δὲ καὶ ἵππων πλευραῖς ἐμπεσόντες διέσχισαν, καὶ τὰ σπλάγχνα ἐξέχεαν· ἔνθεν τοι καὶ ὀρρωδοῦσιν αὐτοῖς πλησιάζειν οἱ ἱππεῖς· τὸ γάρ τοι τίμημα τοῦ γενέσθαι

79.

Silvestres asinos equis magnitudine non inferiores apud Indos nasci accepi, eosque reliquo corpore albos, capite vero purpureo, oculisque cyaneis esse : cornuque in fronte gerere sesquicubiti longitudine : cujus inferius album, superius puniceum, medium vero plane nigrum sit. Ex hisce variegatis cornibus Indos bibere audio, nec tamen omnes, sed potentiores, quum per interstitia auro ea circumfuderint et, veluti armillis quibusdam pulcrum simulacri brachium, exornaverint. Ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbis tutum fieri, nec eum ipsum convulsionibus corripi, neque sacro quem dicunt morbo tentari, neque venenis ullis necari ferunt; quin etiam si quid prius pestilens biberit, tum id evomere et ad sanitatem redire. Quumque ceteros asinos per terram universam tum domesticos tum silvestres, sicut etiam ceteras solidipedes, neque talos neque in jecore fel habere compertum sit; asinos Indorum cornigeros Ctesias et talos gestare neque felle carere dicit. Talos istos nigros esse perhibent, atque si quis eos confregerit, etiam interiora nigra apparere. Præterea velocitate superant et asinos et equos et cervos. Quum autem in cursum se dederunt, tardius primo ingrediuntur, deinde paulatim tantum confirmantur ad contendendum iter, eos quidem ut assequi nemo possit. Ubi vero feminæ pepererunt pullosque secum circumducunt in pascuis, simul etiam patres eos custodiunt. Versantur autem in regionibus Indiæ desertissimis. Jam quum a venatoribus Indis invaduntur, puellos suos adhuc ætate infirmos a tergo suo pascentes habent, ipsi vero propugnantes equites aggrediuntur cornibusque feriunt. Ac tanta eorum vis, ut nihil quod feriant obsistat, sed cedant omnia vel percutiantur vel, si res ita ferat, frangantur et inutilia evadant. Equorum etiam incursu latera discerpunt, ac lacerant, ut viscera effundantur : ex quo fit ut ad eos equites appropinquare valde metuant. Appropinquatio enim capitalem ipsis pariter et equis mulctam mise-

πλησίον θάνατός ἐστιν οἴκτιστος αὐτοῖς· καὶ ἀπόλλυνται καὶ αὐτοὶ καὶ [οἱ] ἵπποι. Δεινοὶ δέ εἰσι καὶ λακτίσαι. Δήγματα δὲ ἄρα ἐς τοσοῦτον καθικνεῖται αὐτῶν, ὡ ἀποσπᾶν τὸ περιληφθὲν πᾶν. Ζῶντα μὲν οὖν τέλειον οὐκ ἂν λάβοις, βάλλονται δὲ ἀκοντίοις καὶ οἴστοις· καὶ τὰ κέρατα οὕτως τὰ ἐξ αὐτῶν Ἰνδοὶ νεκρῶν σκυλεύσαντες, ὡς εἶπον, περιέπουσιν. Ὄνων δὲ Ἰνδῶν ἄβρωτόν ἐστι κρέας· τὸ δὲ αἴτιον, πέφυκεν εἶναι πικρότατον.

Cf. Ælian. III, 41; XVI, 20, Aristot. De partt. anim. III, 2, p. 1001, B, Hist. anim. II, 1, p. 780, B, Philostrat. Vit. Apoll. III, 2, p. 96. — Ceterum descriptionem, quam Ctesias dat, ex monumentis sculptis esse depromtam satis patet. Cogitandum vero de celebrato isto *monocerote*, de quo v. Heeren. l. l. p. 274 sq., Rhode *über Alter u. Werth einiger morgenlænd. Urkunden* p. 86 sqq. et *Die heil. Sage d. Baktrer*, p. 216, Rosenmuller, *Altes u. neues Morgenland* tom. II, nr. 377, p. 269. Cuvier l. l. p. 60. — Bæhrius cum Tychsenio (ad Heeren. *Id.* p. 615) Onagrum Ctesiæ esse vult Asiaticum Rhinocerotem, ita tamen ut quædam etiam admixta sint commenta, quæ ad fabulosum monocerotem, qualem Persica monumenta repræsentant, pertineant. Atque ita statuendum putat, quoniam Ctesias ipse suis suis se oculis partes quasdam illius animalis vidisse dicat. Sed his haud multum tribuo. Quamquam verisimile est, Asiaticos in effingendo monocerote plurima a rhinozerotis natura in eum transtulisse.

ἐκ τούτων οἱ πιόντες] Cf. Ælian. III, 41: Ἵππους μονόκερως γῆ Ἰνδικὴ τίκτει, φασί, καὶ ὄνους μονόκερως ἡ αὐτὴ τρέφει. Καὶ γίνεται καί γε ἐκ τῶν κεράτων τῶνδε ἐκπώματα, καὶ εἴ τις εἰς αὐτὰ ἐμβάλῃ φάρμακον θανατηφόρον, ὁ πιὼν οὐδὲν ἡ ἐπιβουλὴ λυπήσει αὐτόν· ἔοικε γὰρ ἀμυντήριον τοῦ κακοῦ τὸ κέρας τοῦ ἵππου καὶ τὸ τοῦ ὄνου εἶναι.

Τὰ ἄλλα μώνυχα θηρία πάντα ἀστραγάλους οὐκ ἔχουσιν] Idem Aristoteles dicit in Hist. animal. II, 2, 9; quamquam falsum est, sicut illud quoque quod de pondere et colore tali Ctesias profert. Etiam de animalibus felle carentibus loquitur Aristot. l. l. I, 17, p. 36 Schneider., quem vide de his disserentem.

§ 27. — Ἐν τῷ ποταμῷ τῶν Ἰνδῶν σκώληξ γίνεται κ. τ. λ.] Meminit hujus σκώληκος § 1. — Plura dat Ælianus.

80.

Ælian. N. A. V, 3: Ὁ ποταμὸς ὁ Ἰνδὸς ἄθηρός ἐστι· μόνος δὲ ἐν αὐτῷ τίκτεται σκώληξ, φασί, καὶ τὸ μὲν εἶδος αὐτῷ ὁποῖον δήπου καὶ τοῖς ἐκ τῶν ξύλων γεννωμένοις τε καὶ τρεφομένοις· ἑπτὰ δὲ πηχῶν τὸ μῆκος προήκουσιν οἱ ἐκεῖθι, εὑρεθεῖεν δ' ἂν καὶ μείζους ἔτι καὶ ἐλάττους· τὸ πάχος δὲ αὐτῶν δεκαετὴς παῖς γεγονὼς μόλις ταῖς χερσὶ περιβάλλειν ἀρκέσει. Τούτοις δὴ ἄνω μὲν εἷς ὀδοὺς προςπέφυκεν, κάτω δὲ ἄλλος, τετράγωνοι δὲ ἄμφω, πυγόνος δὲ τὸ μῆκος, τοσοῦτον δὴ ἄρα τῶν ὀδόντων αὐτοῖς τὸ κράτος ἐστίν, ὥςτε πᾶν ὅ τι ἂν ὑπ' αὐτοῖς λάβωσι, συντρίβουσι ῥᾷστα, ἐάν τε λίθος ᾖ, ἐάν τε ἥμερον ζῷον ἢ ἄγριον. Καὶ μεθ' ἡμέραν μὲν κάτω καὶ ἐν βυθῷ τοῦ ποταμοῦ διατρίβουσι, τῷ πηλῷ καὶ τῇ ἰλύϊ φιληδοῦντες, καὶ ἐντεῦθεν οὐκ εἰσὶν ἔκδηλοι· νύκτωρ δὲ πρόϊασιν εἰς τὴν γῆν, καὶ ὅτῳ ἂν περιτύχωσιν, ἢ ἵππῳ ἢ βοῒ ἢ ὄνῳ, συντρίβουσιν αὐτόν, εἶτα σύρουσιν εἰς τὰ ἑαυτῶν ἤδη καὶ ἐσθίουσιν ἐν τῷ ποταμῷ καὶ πάντα βρυχῶσι τὰ μέλη, πλὴν τῆς τοῦ ζῴου κοιλίας. Εἰ δὲ αὐτοὺς καὶ ἐν ἡμέρᾳ πιέζοι λιμός, εἴτε κάμηλος πίνοι ἐπὶ τῆς ὄχθης, εἴτε βοῦς, ὑπανερπύσαντες καὶ λαβόμενοι ἄκρων τῶν χειλέων μάλα εὐλαβῶς, ὁρμῇ βιαιοτάτῃ καὶ ἕλξει ἐγκρατεῖ εἰς τὸ ὕδωρ ἄγουσιν καὶ δεῖπνον ἴσχουσι. Δορὰ δὲ ἕκαστον περιαμπέχει τὸ πάχος καὶ δύο δακτύλων. Ἄγρα δὲ ἡ κατ' αὐτῶν καὶ θήρα τρόπον τόνδε τετέχνασται· ἄγκιστρον παχὺ καὶ ἰσχυρὸν ἁλύσει σιδηρᾷ προςηρτημένον καθιᾶσι, προςδήσαντες αὐτῷ λευκολίνου πλατέος ὅπλον,

---

rabiliter infert. Pergraviter calcibus pugnant. Eorum morsus eatenus acerbiores exsistunt, ut quidquid comprehenderint, funditus diripiant. Ex his qui sunt confirmata ætate vivos non ceperis, jaculis tamen et sagittis perimuntur; atque hoc pacto deprædati eorum cornua Indi, ut dixi, exornant. Carnes eorum quod amarissimæ sint, haudquaquam esculentæ.

80.

Indus fluvius bestiarum ferarum expers est. Solum in eo nasci vermem aiunt, speciemque eorum qui ex ligno gignuntur et aluntur, gerere, ad septem vero cubitorum longitudinem procedere; quamquam majores etiam et minores reperias. Crassitudinem ejus decem annos natus puer manibus vix complecti queat. Iis in superiori oris sede unus dens inest, in inferiori alter; ambo quadranguli cubiti fere longitudinem habent: tam validi, ut lapidem, vel quodcunque animal iis corripuerint sive cicur sive ferum, facillime conterant. Interdiu ima in sede fluminis versatur, cœno limoque gaudens et latitans: noctu vero in terram procedit, et in quodcunque inciderit vel equum, vel bovem, vel asinum, conficit, atque in suas sedes trahit, et in flumen abstrusus, membra omnia, excepto ventre, exedit. De die etiam si fame premitur, sive camelus sive bos in ripa bibit, violentissimo impetu summa labra mordicus comprehendit, et robusto tractu in aquam abreptum edit. Ejus pellis duorum digitorum crassitudine est. Ejusmodi autem machinatione capitur: hamum robustum ad ferream catenam alligant, adjuncto etiam fune ex albo latoque (?) lino. Lanis autem et hamum et funem involvunt, ne a verme præmordeatur. Tum agnum aut hædum ad illecebram in hamum implicant: deinde in fluvium demittunt. Triginta viri, singuli cum jaculo, loro inserto, et ense accincti ad funem adstant.

ἐρίῳ κατειλήσαντες καὶ τὸ ἄγκιστρον καὶ τὸ ὅπλον, ἵνα μὴ διατράγῃ ὁ σκώληξ αὐτά, ἀναπήξαντες δὲ ἐς τὸ ἄγκιστρον ἄρνα ἢ ἔριφον, εἶτα μέντοι εἰς τὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ μεθιᾶσιν. Ἔχονται δὲ ἄνθρωποι τοῦ ὅπλου καὶ τριάκοντα, καὶ ἕκαστος ἀκόντιόν τε ἐνηγκύληται καὶ μάχαιραν παρήρτηται· καὶ παράκειται ξύλα εὐτρεπῆ, παίειν εἰ δέοι· κρανείας δέ ἐστι ταῦτα, ἰσχυρὰ ἄγαν· εἶτα περισχεθέντα τῷ ἀγκίστρῳ καὶ τὸ δέλεαρ καταπιόντα τὸν σκώληκα ἕλκουσιν· θηραθέντα δὲ ἀποκτείνουσι καὶ πρὸς τὴν εἵλην κρεμῶσι τριάκοντα ἡμερῶν· λείβεται δὲ ἐξ αὐτοῦ ἔλαιον παχὺ εἰς ἀγγεῖα κεράμου· ἀφίησι δὲ ἕκαστον ζῷον εἰς κοτύλας δέκα. Τοῦτο δὴ τὸ ἔλαιον βασιλεῖ τῶν Ἰνδῶν κομίζουσι, σημεῖα ἐπιβάλλοντες· ἔχειν γὰρ αὐτοῦ ἄλλον οὐδὲ ὅσον ῥανίδα ἐρεῖται. Ἀχρεῖον δέ ἐστι τὸ λοιπὸν τοῦ ζῴου σκῆνος. Ἔχει δὲ ἄρα τὸ ἔλαιον ἰσχὺν ἐκείνην, ὄντινα ἂν ξύλων σωρόν τε καὶ εἰς ἀνθρακιὰν στορέσαι θελήσῃς, κοτύλην ἐπιχέας τοῦδε ἐξάψεις, μὴ πρότερον ἐπιχέας πυρὸς σπέρμα· εἰ δὲ καταπρῆσαι ἄνθρωπον ἢ ζῷον, σὺ μὲν ἐπιχεῖς, τὸ δὲ παραχρῆμα ἐνεπρήσθη. Τούτῳ τοί φασι τὸν Ἰνδῶν βασιλέα καὶ τὰς πόλεις αἱρεῖν, τὰς εἰς ἔχθραν προσελθούσας οἱ, καὶ μήτε κρίους μήτε χελώνας μήτε τὰς ἄλλας ἑλεπόλεις ἀναμένειν, ἐπεὶ καταπιμπρὰς ἥρηκεν· ἀγγεῖα γὰρ κεραμεᾶ, ὅσον κοτύλην ἕκαστον χωροῦντα, ἐμπλήσας αὐτοῦ καὶ ἀποφράξας, ἄνωθεν εἰς τὰς πύλας σφενδονᾷ· ὅταν τε τύχῃ θυρίδων, τὰ μὲν ἀγγεῖα προσαράττεται καὶ ἀπεῤῥάγη, καὶ τὸ ἔλαιον κατώλισθε, καὶ τῶν θυρῶν πῦρ κατεχύθη καὶ ἄσβεστόν ἐστι· καὶ ὅπλα δὲ καίει καὶ ἀνθρώπους μαχομένους καὶ ἄπληστόν ἐστι τὴν ἰσχύν. Κοιμίζεται δὲ καὶ ἀφανίζεται πολλῷ φορυτῷ καταχυθέντι. Λέγει ὁ Κνίδιος Κτησίας ταῦτα.

Cf. Phile l. l. 66, p. 236 sqq.

Ὀνομάζεται δὲ Ἰνδιστὶ μὲν κάρπιον, Ἑλληνιστὶ δὲ μυρορόδα.] « Vocabulum Κάρπιον ita explicuit Tychsen. l. l. pag. 621, ut compositum esse vellet ex *kar* (i. e. *faciens*) et *biu* (i. e. *odor suavis*), i. e. suavem odorem reddens, *suave olens*. Relandus hanc arborem cinnamomum esse existimat, cujus nomen Persis sit *Krypha*, in insula Ceylan : *Koredhu*, unde *Kirfa* et *Karpion*. Sed *Kirfa* audimus Arabicam esse vocem, quæ corticem illius arboris abstractam suaveque olentem significet; propius abesse vocem *Caruva*, quâ lingua Samscridana arbor cinnamomi designetur. Atque etiam Wahlius (*Erdbeschreib. v. Ostind.* pag. 792) Ctesiæ *Karpion* putat esse arborem Cinnamomi (« der *Kaneel*-oder *Zimmtbaum* »). Quæ quidem admodum probabilia esse nemo non videt. Equidem antea de alia arbore cogitaveram, cui in lingua sacra Indorum nomen : *Tschétaka* s. *Chaldæren;* fructus illa edit quam maxime rubros ac splendidos, et flos suavissimum omnium reddit odorem, unde oleum suave olens essentiale defluit, quod vel minimum, miro odore omnia complet. Apud Linnæum vocatur *Pandanus odoratissima*, apud Arabes *Kadhy*, apud Indos vulgo *Kaida* s. *Keura*. Indicavit hujus arboris virtutes idem Wahlius l. l. pag. 773. » Bæhr.

§ 30. — Ὅτι κρήνη ἐν Ἰνδοῖς κ. τ. λ.] Ejus fontis meminit Antigonus.

81.

Antigonus Hist. mirab. 165 (150 ed. Westermann.) : Περὶ δὲ λιμνῶν Κτησίαν μὲν ἱστορεῖν λέγεται τῶν ἐν Ἰνδοῖς λιμνῶν τὴν μὲν τὰ ἐς αὐτὴν ἀφιέμενα [μὴ add. Schott.] καταδέχεσθαι, καθάπερ τὴν ἐν Σικελίᾳ καὶ Μήδοις, πλὴν χρυσίον καὶ σίδηρον καὶ χαλκόν, καὶ ἄν τι ἐμπέσῃ πλάγιον, ὀρθὸν ἐκβάλλειν, ἰᾶσθαι δὲ τὴν καλουμένην λευκήν· τῇ δὲ ἑτέρᾳ κατὰ τὰς εὐδιαζούσας (sic Hœschel.; vulgo ἰδιαζούσας) ἡμέρας ἐπιπολάζειν ἔλαιον. (v. Phot. Exc. § 11.) Sotion. 3 : Κρήνη ἐν Ἰνδοῖς, ἣ τοὺς κολυμβῶντας ἐπὶ τὴν γῆν ἐκβάλλει, ὡς ἀπ' ὀργάνου, ὡς ἱστορεῖ Κτησίας.

Simile quiddam de lacu in Sicilia narrat Aristot. Mir. Ausc. c. 122. Cf. Plinium in Hist. nat. II, 103, ubi hæc : *In Carrinensi Hispaniæ agro*

Adsunt etiam e corno sudes bene robustæ, si percutere sit necesse. Deinde quum illecebras devoravit, vermem hamo captum trahunt, extractumque interficiunt, et triginta dies appensum ad solem sinunt, atque ex eo in fictilia vasa crassum oleum stillat. Singuli vermes quinque olei sextarios reddunt, quod quidem ipsum regi Indorum apportant, vasis obsignatis. Neque enim alii cuiquam vel guttam illius possidere licet. Corpus reliquum inutile. Hujus ea est vis olei, ut sine ullo igne ejus infusa hemina quemcunque lignorum acervum comburat. Ac si vel hominem velis vel aliud animal exurere, primum ut hoc infuderis, funditus statim deflagraverit. Eodem ipso Persarum regem aiunt capere hostium urbes, neque arietes, neque testudines, aliaque bellica tormenta ad eas capiendas opus esse. Nam quum fictilia vasa unius heminæ capacia eo impleta et obstructa in portas jaculatur, vasa quidem ad portas allisa rumpuntur, at oleum delapsum ignem circumfundit, ut restingui non possit : et flamma insaturabilis comburit homines pugnantes pariter cum armis. Restinguitur autem multa inutili congerie, qualis per terram et vicos converritur, in eum injecta. Hæc Ctesias Cnidius.

81.

De paludibus Ctesiam narrare dicunt, esse in India paludes, unam quæ injecta non demittat, sicut etiam illa in Sicilia et Media est, demto auro, ære et ferro; et si quid obliquum incidat, rectum ejici : mederi autem vitiligini. Aliam vero esse, in qua serenis diebus oleum supernatet.

Fons est apud Indos, qui natantes in terram ejaculatur quasi a machina : ut narrat Ctesias.

duo fontes juxta fluunt, alter omnia respuens, alter absorbens. Ctesias quoque fontem omnia absorbentem in Indicis memoravit, eodem testante Plinio.

82.

Plinius XXXI, 2 : *Ctesias tradit Siden vocari stagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur.*

Transcripsit hæc Isidor. Origg. XIII, 13. Cf. Antigon. cap. 161 : Τὴν δὲ ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς κρήνην Σίλαν οὐδὲ τὸ κουφότατον τῶν ἐμβληθέντων ἐᾶν ἐπιμένειν (sic corr. Bast., Meurs. Codex : ἴλανουδεγοδουφατα τούτων, βληθέντων αἰαν ἐπιμένειν), ἀλλὰ πάντα καθέλκειν. Καὶ ταῦτα δὲ πλείους εἰρήκασιν καὶ ἐπὶ πλειόνων ὑδάτων. Eundem fontem Σίλλαν dicunt Diodorus II, 36, 7, et Arrian. Ind. c. 6. Straboni XV, p. 1020 vocatur *Silia*. Longius ab his recedit *Side* Plinii. Restituendum videtur : *Sila*. Ceterum res ipsa fabulam redolet (v. Beckm. ad Antig. l. l. et Mannert. *Geogr.* V, 1, p. 94). Contra quod narratur de aqua præter metalla nihil submergente, admittit explicationem. V. Beckmann. l. l. Adde Bæhrium, qui hæc : « Simile quoddam de *Arsenes* lacu in Armenia tradunt. Aqua illius natro (i. e. Alcoli minerali) est gravida, quod ipsum cum naphtha et asphalto est permixtum, unde saponis genus exsistit. Inde mira hujus lacus virtus, quod vestes maculis purgat, fullonisque operam præstat (v. Strabo XI, p. 801, C); quod porro res injectæ non decidunt, sed in superficie natant. Nunc istum lacum vocant *Van*. Vid. Wahl. *Vorder-und Mittelasien* I, S. 924, coll. S. Martin, *Mémoires historiques et géographiques sur l'Arménie* I, p. 56. » Bæhr. His adjungere liceat quæ Ctesias de fonte quodam Armeniæ narravit :

83.

Antigon. Hist. mirab. c. 181 : Τὸ δ' ἐκ τῆς πέτρας Ἀρμενίων ἐκπῖπτον (sc. ὕδωρ) Κτησίαν ἱστορεῖν ὅτι συμβάλλει ἰχθῦς μέλανας, ὧν (sic Meurs. Vulg. ὥστε) τὸν ἀπογευσάμενον τελευτᾶν.

Plinius H. N. XXXI, 2 : *Ctesias in Armenia scribit esse fontem, ex quo nigros pisces illico mortem afferre in cibis; quod et circa Danubii exortum audivi, donec veniatur ad fontem alveo appositum, ubi finitur id genus piscium. Ideoque ibi caput ejus amnis intelligit fama. Hoc idem et in Lydia in stagno Nympharum tradunt.*

Similia affert Seneca Quæst. nat. III, 19.

§ 31. — Εἰσὶν ἐν τοῖς ὄρεσι κ. τ. λ.] In his nonnulla plenius præter morem exhibet Cod. Monac. : Ἐν γὰρ τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἰνδικοῖς εἰσὶν ἄνθρωποι πλεῖστοι· ἡνίκα γὰρ γεννηθῶσι τὰ βρέφη, ὀδόντας ἔχουσι τελείους, καὶ τρίχας ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ πώγωνι πεπολιωμένας καὶ οἱ ἄῤῥενες καὶ αἱ θήλειαι. Μέχρι μὲν οὖν τριάκοντα ἐτῶν λευκὰς ἔχει ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων τὰς τρίχας· καὶ μετὰ ταῦτα μελαίνεσθαι· ζ' δὲ ἐτῶν γινομένων πάσας ἔχουσι μελαίνας· αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν γενειάδας ἔχουσιν ὡς οἱ ἄνδρες. Ἔχουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι ἀνὰ δέκα (η' a scriba mutatum in ι') δακτύλους εἰς τὰς χεῖρας καὶ εἰς τοὺς πόδας· τὰ δὲ ὦτα αὐτῶν εἰσιν ἐπομήκα (ἐπιμήκεα?) ὥστε καλύπτειν ἕως τοὺς νεφροὺς (l. τῶν νεφρῶν) ἢ δὲ (ἤδε?) πάντα τὸν νῶτον συγκαλύπτειν· τὸ δὲ οὖς τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου θιγγάνειν.

De auribus hisce cf. Plin. VII, 2; IV, 13; Strabo XV, p. 1038, A. — Addo fragmenta nonnulla, quæ ad paragraphum nostram referenda sunt, quamvis admixta habeant quæ non ad Indica pertineant, sed ex Periplo Ctesiæ deprompta fuerint.

84.

Tzetzes Hist. VII, 638 :
Ὁ Σκύλαξ οὗτος γράφει δὲ καὶ ἕτερα μυρία
περί γε μονοφθάλμων τε καὶ τῶν ἐνοτικτόντων
καὶ ἐκτραπέλων ἄλλων δὲ μυρίων θεαμάτων·
ταῦτά φησι δ' ὡς ἀληθῆ, μηδὲ τῶν ἐψευσμένων,
ἐγὼ τῇ ἀπειρίᾳ δὲ, ταῦτα ψευδῆ νομίζω·
ὅτι δ' εἰσὶ τῶν ἀληθῶν, ἄλλοι φασὶ μυρίοι,
τοιαῦτα καὶ καινότερα θεάσασθαι ἐν βίῳ,
Κτησίας καὶ Ἰάμβουλος, Ἡσίγονος, Ῥηγῖνος, etc.

Plinius VII, 2 : *In quadam gente* (sc. Ctesias scribit) *Indiæ feminas semel in vita parere genitosque confestim canescere. Item hominum genus, qui Monocoli vocarentur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltum : eosdemque Sciapodas vocari, quod in majore æstu humi jacentes resupini, umbra se pedum protegant : non longe eos a Troglodytis abesse. Rursusque ab his occidentem versus quosdam sine cervice oculos in humeris habentes.*

Idem ibid. : *Ctesias gentem ex his, quæ ad-*

Ctesiam tradere, ex Armeniis petris aquam excidere, quæ simul pisces nigros ejiciat, morique, qui eos gustaverit.

84.

Scylax iste scribit et alia innumera, de monophthalmis, atque mulieribus semel tantum parientibus,
aliisque plurimis rerum insolitarum spectaculis.
Hæc refert autem ut vera, neque ut falsa;
ego autem per inexperientiam hæc falsa opinor.
Sed permulti dicunt vera esse hæc
atque absurdiora his spectari in vita :
ut Ctesias et Iambulus, Hesigonus, Rheginus, etc.

pelletur Pandore, in convallibus sitam, annos ducenos vivere, in juventa candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contra alios quadragenos non excedere annos, junctos Macrobiis, quorum feminæ semel pariant : idque et Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali, et esse pernices.

Gellius N. A. IX, 4 : *Quum e Græcia in Italiam rediremus, et Brundisium iremus; egressique e navi in terram in portu illo incluto spatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum sed admodum scito vocabulo* præpetem *appellavit : fasces librorum venalium expositos vidimus. Atque ego avide statim pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni; res inauditæ, incredulæ; scriptores veteres non parvæ auctoritatis. Aristeas Proconnesius et Isigonus Nicæensis et Ctesias et Onesicritus et Polystephanus et Hegesias. Ipsa autem volumina ex diutino situ squalebant et habitu adspectuque tetro erant. Accessi tamen percunctatusque pretium sum : et adductus mira atque insperata vilitate, libros plurimos ære pauco emo; eosque omnes duabus proximis noctibus cursim transeo : atque in legendo carpsi exinde quædam et notavi mirabilia et scriptoribus fere nostris intentata; etc.* [quæ ibidem qui volet, legat : nos pauca quæ ad Indica spectant, subjiciemus inde, ista scilicet :]

Item esse in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus et latrantibus; eosque vesci avium et ferarum venatibus (v. Phot. § 20) : *atque esse item alia apud ultimas orientis terras miracula homines, qui monocoli appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes vivacissimæ pernicitatis : quosdam esse nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. Jam vero hoc egreditur omnem modum admirationis, quod iidem illi scriptores gentem esse aiunt, apud extrema Indiæ, corporibus hirtis et avium ritu plumantibus, nullo cibatu vescentem, sed spiritu florum naribus hausto victitantem : Pygmæos quoque haud longe ab his nasci; quorum qui longissimi sint, non longiores esse, quam pedes duo et quadrantem* (v. not. ad Phot. § 11). *Hæc atque alia istius modi plura legimus. Sed, quum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque usum vitæ pertinentis*, etc.

Post verba Photii τὸ δὲ οὖς τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου θιγγάνει, liber Monacensis plura exhibet, quæ in vulgato textu non leguntur. Neque spectant ea ad Indica, sed ad aliarum terrarum miracula. Quare probabile est, hæc aut ex aliis auctoribus addita, aut, si Ctesiæ sunt, ex Periplo ejus depromta esse. Sunt vero hæc.

87.

Ἔστι δὲ ἐν Αἰθιοπίᾳ ζῷον λεγόμενον Κροκόττας, κοινῶς δὲ κυνόλυκος· ἔστι δὲ τῇ δυνάμει θαυμαστόν· τοῦτο δέ φασιν ἀνθρωπίνην μιμεῖσθαι φωνὴν καὶ διὰ νυκτὸς καλεῖν (cod. καλοῦντος) ἐξ ὀνόματος τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἐπ' ἀνθρώπου φωνῇ (φωνὴ cod.) καὶ προσιόντας· οἱ δὲ ἀθρόως ἐπιπίπτοντες κατεσθίουσιν. Ἔχει δὲ τὸ θηρίον ἀλκὴν λέοντος, ταχύτητα ἵππου, ῥώμην ταύρου, σιδήρου δὲ ὑπεῖκον. Ἐν Εὐβοίᾳ δὲ τῇ Χαλκιδικῇ τὰ πρόβατα τοῦ ἐκεῖσε τόπου οὐκ ἔχει χολήν· ἀλλὰ τὰ κρέη αὐτῶν πάνυ εἰσὶ πικρὰ, ὡς οὐδὲ κύνες ἐσθίουσιν αὐτά. Φασὶ γὰρ ἐπέκεινα τῶν Μαυρουσίων πυλῶν ὕεσθαι μὲν τοῦ θέρους τὸν ἐκεῖσε τόπον, χειμῶνος δὲ φλέγεσθαι. Ἐν τῇ Κυωνίων (?) χώρᾳ κρήνην εἶναί φησι ἐλαίου ἀλλ' οὐχ ὕδατος ῥεῦμα ἔχουσαν· καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἔποικοι τὴν χρείαν ἀναπληροῦσιν εἰς τροφὰς παντοίας. Ἐν τῇ νήσῳ τῇ λεγομένῃ Μεταδρίδα (?) ἔστι κρήνη οὐκ ὀλίγον διεστηκυῖα τῆς θαλάσσης, καὶ ποιεῖ ἄμπωτιν (cod. ἄμποτα) διὰ μέσης ἡμέρας καὶ διὰ μέσης νυκτὸς πάνυ σφοδρὰν, καὶ ἀποῤῥίπτει ἰχθύας πολλοὺς ἐν τῇ χέρσῳ, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς ἐκεῖσεν οἰκοῦντας συλλέγειν αὐτοὺς, ἀλλ' ἐᾶν τὰ πλεῖστα καὶ ὄζειν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

De *crocotta*, hyænæ genere, eadem narrant Diodor. III, 34, Ælian. H. N. VII, 22, Porphyr. De abstin. III, p. 223 Rhoer. Cf. Hesych. s. h. v. — Maurusiæ pylæ, intellige de columnis Herculeis. *Maurusios* habes ap. Plin. H. N. V, 2, Strabon. XVII, p. 1181, C. — Ἐν τῶν Κυωνίων χώρᾳ corrupta esse videntur. Cogitare licet de *Cio* in Mysia. Eandem rem Antigon. Mirab. 154 narrat de fonte ἐν Σικανῶν χώρᾳ ad urbem Κυτίστρατον (sic vulgo pro Μυτίστρατον). Cf. etiam Aristot. Mir. ausc. c. 123.

87.

Est autem in Æthiopia stupendi prorsus roboris animal quoddam Crocottas appellatum, vulgo Cynolycus. Ferunt id humanam imitari vocem, et nomine noctu evocare homines; qui etiam accedant tamquam hominis voce advocati. Illa vero subito irruentia prædam devorare. Habere idem leonis fortitudinem, equi velocitatem et tauri robur, neque ferro minus cedit (?). — In Eubœa Chalcidica felle carere illius loci oves, carnesque harum admodum esse amaras, ut ne canes quidem iis vesci queant. — Aiunt ultra Maurusias fauces æstate compluì regionem, hieme torreri. In Cyoniorum præterea regione fontem esse quendam, qui pro aqua oleum scaturiat, quo etiam incolæ ad cibos omnis generis utantur. — In insula, cui Metadridæ nomen, non ita longe a mari, esse fontem, qui die medio mediaque nocte vehementissime exundans, magnam ejiciat piscium copiam in terram, ut nec colligendis iis incolæ sufficientes, maximam partem in sicco fœtere sinant.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ.

LIBER I.

88.

Stephan. Byz : Σίγυνος, πόλις Αἰγυπτίων, ὡς Κτησίας ἐν πρώτῳ περίπλων.

89.

Suidas : Σκιάποδες·... ἔθνος ἐστὶ Λιβυκόν· Κτησίας ἐν τῷ Περίπλῳ Ἀσίας φησίν· « Ὑπὲρ δὲ τούτων Σκιάποδες· οἵ τούς τε πόδας ὡς χῆνες ἔχουσι κάρτα πλατέας, καὶ ὅταν θέρμη ᾖ, ὕπτιοι ἀναπεσόντες, ἄραντες τὰ σκέλη, σκιάζονται τοῖς ποσί. »

Eadem Photius Lex. p. 384, Harpocratio s. v. Cf. schol. Aristoph. Av. 1552.

[LIBER III.]

90.

Steph. B : Κοσύτη, πόλις Ὀμβρική· Κτησίας τρίτῃ περιηγήσεως.

91.

Tzetz. Hist. VIII, 987 :

Ἡρόδοτος, Διόδωρος, Κτησίας, πάντες ἄλλοι
λέγουσι τὴν εὐδαίμονα τυγχάνειν Ἀραβίαν,
ὥςπερ καὶ γῆν τὴν Ἰνδικὴν, εὐωδεστάτην ἄγαν
ἀρώμασιν ἐκπνέουσαν, ὡς καὶ τὴν γῆν ἐκείνης
καὶ λίθους κοπτομένους δὲ ταύτης ἀρωματίζειν·
τοὺς δὲ ἀνθρώπους τοὺς ἐκεῖ λυθέντας εὐωδίαις,
ὀστᾶ τινὰ καὶ κέρατα καὶ φύσεις τὰς ὀζώδεις,
τότε καπνίζεσθαι λοιπὸν καὶ ἀνακτᾶσθαι πάλιν.

Alia plura, quæ in Indicis apposuimus, fortasse deprompta sunt ex Periplo s. Periegesi, quamquam, quæ est Ctesianæ narrationis ratio, nihil in hac re asseverari potest.

ΠΕΡΙ ΟΡΩΝ.

LIBER II.

92.

Plutarch. De flum. XXI, 5 : Γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ (sc. in Teuthrante, Mysiæ monte) λίθος Ἀντιπαθὴς καλούμενος· ὃς κάλλιστα ποιεῖ πρὸς ἀλφοὺς καὶ λεπροὺς δι' οἴνου τριβόμενος· καθὼς ἱστορεῖ Κτησίας Κνίδιος ἐν β' περὶ ὀρῶν. Eadem Stobæus Sermon. 213, omisso tamen auctoris nomine.

93.

Schol. Apoll. Rhod. II, 1017 : Ὄρος (sc. τὸ ἱερὸν ὄρος) οὕτω καλούμενον τὸ καθῆκον εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. Μέμνηται αὐτοῦ καὶ Κτησίας ἐν τῷ α' Περιόδων (περὶ ὀρῶν Meursius in Cypro II, c. 29.)

Num recte Meursius, quem sequitur etiam Bæhrius, correxerit π. ὀρῶν, haud decerno, quamvis verisimile sit.

94.

Schol. Apoll. Rhod. II, 401 : Ὅτι δὲ Ἀμάραντα ὄρη ἐστὶ Κόλχων, ἱστορεῖ Κτησίας ἐν β'. Laudatur idem liber, qui in fragm. antecedente.

ΠΕΡΙ ΠΟΤΑΜΩΝ.

LIBER I.

95.

Plutarch. De flum. XIX, 2 : Γεννᾶται δ' ἐν τῷ ποταμῷ τούτῳ (in Alpheo) βοτάνη Κεγχρῖτις προςαγορευομένη, μελικήρῳ παρόμοιος· ἣν οἱ ἰατροὶ καθέψοντες, πιεῖν διδόασιν τοῖς ἀπηλλοτριωμένας ἔχουσι τὰς φρένας, καὶ ἀπαλλάττουσιν αὐτοὺς τῆς μανίας· καθὼς ἱστορεῖ Κτησίας ἐν α' περὶ Ποταμῶν.

PERIPLUS.

88.

Sigynus, urbs Ægyptiorum, ut Ctesias libro primo Peripli.

89.

Sciapodes, gens Libyca. Ctesias in Periplo Asiæ ait : « Super hos populus nomine Sciapodes, qui pedes non aliter atque anseres admodum latos habent; quandoque calet, illi supini procidunt, et sublatis cruribus, umbram sibi pedibus efficiunt. »

90.

Cosyte, urbs Umbrica. Ctesias Periegeseos libro tertio.

91.

Herodotus, Diodorus, Ctesias, omnes alii, dicunt felicem esse Arabiam, quemadmodum etiam terram Indicam, odoriferam valde, aromatibus spirantem : ut et terra ibi, et lapides concisi aromata spirent. Homines autem illic solutos bonis odoribus, ossa quædam, et cornua aliasque res graveolentes accendentes fumum excitare sibi, atque ita refocillari rursus.

DE MONTIBUS.

92.

In Teuthrante monte nascitur lapis Antipathes cognominatus, qui efficacissimus est adversus vitiliginem et lepram, si vino contritus detur ægrotis; auctor Ctesias Cnidius libro secundo de Montibus.

93.

Meminit ejus [montis Sacri] et Ctesias libro primo Periodi.

94.

Amarantos montes esse Colchorum exponit Ctesias in libro secundo.

DE FLUVIIS.

95.

In Alpheo flumine herba nascitur, favo similis, quæ Cenchritis vocatur. Hanc coctam medici bibendam dant mente abalienatis, atque sic ab insania eos liberant. Auctor Ctesias libro primo De fluviis.

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ ΦΟΡΩΝ.]

96.

Athenæus II, p. 67, A : Κτησίας δ' ἐν Καρμανίᾳ φησὶ γίνεσθαι ἔλαιον ἀκάνθινον, ᾧ χρῆσθαι βασιλέα· ὅς καὶ καταλέγων ἐν τῷ περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν φόρων τούτῳ [τρίτῳ. codd. recentiores] βιβλίῳ, πάντα τὰ τῷ βασιλεῖ παρασκευαζόμενα ἐπὶ τὸ δεῖπνον, οὔτε πεπέρεως μέμνηται, οὔτε ὄξους, ὃ μόνον ἄριστόν ἐστι τῶν ἡδυσμάτων. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ Δείνων ἐν τῇ Περσικῇ πραγματείᾳ· ὅς γέ φησι καὶ ἅλας Ἀμμωνιακὸν ἀπ' Αἰγύπτου ἀναπέμπεσθαι βασιλεῖ καὶ ὕδωρ ἐκ Νείλου.

Eustath. ad Odyss. Z, p. 248, 19 Basil., p 1552, 30 Rom. : Ἐν Καρμανίᾳ ἱστορεῖ Κτησίας ἔλαιον γίνεσθαι ἀκάνθινον, ᾧ χρῆσθαι τὸν βασιλέα. Conf. Brissonium De reg. Persar. principat. I, 88, pag. 134. « Oleum acanthinum ex quo spinæ genere conficerent Carmani, tam incertum mihi, quam illud est certum, falli eos, qui emendant Ctesiæ locum hunc et scribunt οἰνάνθινον, ostenditque eodem modo hæc Athenæi ab Eustathio adferri. » CASAUB. ad Athen l. l.

« In ἀκάνθινον consentiunt libri et Eust., qui diserte adjicit, ἐξ ἀκάνθης factum esse illud oleum. Strabo, monens lib. XV, p. 726, *arborum magnarum omnis generis, oleâ excepta, feracem fuisse Carmaniam*, eundem fortasse, quem Athenæus, *Ctesiæ* locum ob oculos habuit. Quænam vero sit *spina* quam dixerit Ctesias incertum. Quod dein legitur τρίτῳ βίβλῳ, videndum ne in voce τρίτῳ, quæ est in editis, aliud quid lateat. Mssti quidem nostri non τρίτῳ, sed τούτῳ habent. » SCHWEIGHÆUSER. ad Athen. l. l.

Mihi quidem persuasum habeo omnino non scripsisse Ctesiam singulare opus περὶ φόρων, sed indicari hoc titulo partem historiæ Persicæ, ubi de hac re Ctesias sermonem instituit. Si quidem illud τρίτῳ recte se habet, intelligerem librum tertium Persicæ Historiæ, i. e. *nonum* totius operis. Sin hoc non placet, pro γ' scribas ιγ'.

97.

Athenæus X, p. 442, A : Ἀμύντας ἐν τοῖς Σταθμοῖς, τὸ τῶν Ταπύρων ἔθνος φησὶν οὕτω φίλοινον εἶναι, ὡς καὶ ἀλείμματι ἄλλῳ μηδενὶ χρῆσθαι ἢ τῷ οἴνῳ· τὰ δ' αὐτὰ ἱστορεῖ καὶ Κτησίας ἐν τῷ περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν φόρων. Οὗτος δὲ καὶ δικαιοτάτους αὐτοὺς λέγει εἶναι.

De Tapyris φιλοίνοις cf. Ælian. Var. Hist. III, 13.

Præter hæc, etiam *Commentarios Medicos* Ctesiam scripsisse censet Bæhrius propter locum Galeni tom. V, p. 652, lin. 51 ed. Basil., ubi hæc : Κατεγνώκασιν Ἱπποκράτους ἐπ' ἐμβαλεῖν τὸ κατ' ἰσχίον ἄρθρον [sic], ὡς ἂν ἐκπίπτον αὐτίκα, πρῶτος μὲν Κτησίας ὁ Κνίδιος συγγενὴς αὐτοῦ, καὶ γὰρ αὐτὸς ἦν Ἀσκληπιάδης τὸ γένος, ἐφεξῆς δὲ Κτησίου καὶ ἄλλοι τινὲς κ. τ. λ. Sed hinc nihil colligi posse mihi videtur.

[DE TRIBUTIS ASIATICIS.]

96.

Ctesias autem Carmaniam oleum acanthinum producere, et eo regem uti ait. Qui etiam in libro quem de Asiaticis tributis scripsit, cœnæ regiæ apparatum describens, neque piperis neque aceti meminit, quod unum inter condimenta est optimum. Ac ne Dino quidem in Persicis scriptis : qui memorat alioqui et salem Ammoniacum et aquam Nili ad regem mitti.

97.

Amyntas in libro qui σταθμοί inscribitur, Tapyrorum gentem ita vino deditam esse tradit, ut ne ad ungendum quidem alia re ulla quam vino utatur. Eadem Ctesias quoque commemorat in libro quem de Asiaticis tributis scripsit : qui et justissimos esse illos tradit.

FRAGMENTA CHRONOLOGICA.

FRAGMENTA CHRONOLOGICA.

INTRODUCTIO.

DE RATIONE ANTIQUISSIMÆ GRÆCORUM CHRONOLOGIÆ.

1. Fuere quondam qui de Cecropis vel Herculis temporibus rebusque gestis eodem fere modo agerent, quo Themistoclis vel Alexandri historia exponi solet. Neque discrimen inter antiquissima illa et recentiora tempora intercedere putarunt, nisi quod hæc facili negotio accurate plerumque constitui possent, in illis vero propter testimoniorum vel divortium vel penuriam multa relinquenda essent incerta.

Successerunt deinceps, qui de restituenda canæ istius antiquitatis chronologia prorsus desperandum esse censerent. Non iisdem tamen omnes in hanc sententiam rationibus adducti sunt. Etenim plurimorum judicium unico fundamento nititur testimoniorum quam modo dixi paucitate vel discordia. Itaque si forte fortuna accidisset ut scriptores de vetustissimis temporibus probe inter se consentirent, fidem suam illis adjungere haud dubitarent. Vides igitur hocce genus chronologorum a priori illo nihil differre nisi eo, quod commoditati suæ consulere quam rem difficilem aggredi duxerit satius. Distinguendi ab his ii sunt, qui ne tum quidem, quum in omnibus verba testium concinerent, ubivis acquiescendum iis fore existimant. Argumentum sententiæ neminem latet. Scilicet quum sit mythica, quam dicunt, priscarum traditionum indoles, eo ipso accuratior chronologia adhiberi iis nequit. Quodsi nihilo secius ejusmodi tempora distincte sæpe definita a Græcis sunt, vana hæc et futilia commenta jure dicere licebit. Ac profecto de his inter saniores hodie communis est omnium consensus; quamquam non desunt etiam nunc, qui traditione sancitis mordaciter inhæreant, eaque addubitare et evertere crimen prædicent et sacrilegium. Non negabis quidem subesse fabulis sæpissime, quæ ad historiam populi pertineant, sed tantopere ea et tam arcte conjuncta esse solent cum aliis elementis, quæ ex regionum natura, ex astronomia vel cultus ritibus vel aliunde petita in personas et res gestas abiere, ut diversa hæc secernere quam plurimum labor sit multis impeditus difficultatibus. Quem ubi bene peregeris, magna sane et præclara lucrari licet; attamen in chronologiam, quæ ad annum res singulas exputandas sibi proponit, nihil inde redundat utilitatis.

Hæcce ætas, cujus historiam omnemque indolem nonnisi in mythorum speculo tamquam imaginem intueri licet, paullatim evanescit temporibus reditus Heraclidarum. Hinc igitur certioris chronologiæ initium sumi posset : at ita sors tulit, ut temporis spatium inter Heraclidarum descensum et Pisistrati tyrannidem interjectum eàdem, ne dicam crassiore, caligine prematur : nam fabularum poetarumque adminiculis jam destituimur, necdum accensæ sunt faces historiæ. Ipsarum rerum cognitio quum ibi sit manca quam maxime, sponte intelligis annorum distinctionem esse fere nullam, aut tam vagam certe, ut v. c. de epocha bellorum Messeniacorum non minus quam de æra Trojana sit auctorum divortium.

Patet igitur certam et indubitatam chronologiam inde ab illa demum ætate posse sperari, qua una cum prosa oratione nata est historiographia. Quod bene perspexit Clintonus (*), vir cele-

* Clinton. Fasti Hellen. tom II, pag. II. : In the five centuries and a half which elapsed from Pisistratus to Augustus, our materials are ample and authentic; to each successive year may be assigned its proper incident. But in the thousand years which are computed from Cecrops to Pisistratus this is far from being the case. It is enough if we can conjecture the probable date of a few principal facts, by comparing the scanty memorials and uncertain traditions which descended to posterity, and from which the learned of a later age composed their chronology. The ancients themselves divided their early history in this manner. Never pretending to equal information with respect to the dates of the early and the later times, they kept in view the natural and necessary distinction. Censorinus (De die nat. c. 21.) marks the gradations : *Varro tria discrimina temporum esse tradit. Primum ab hominum principio ad cataclysmum priorem : quod propter ignorantiam vocetur* ἄδηλον. *Secundum a cataclysmo priore ad Olympiadem primam : quod quia in eo multa fabulosa referuntur,* μυθικὸν *nominatur. Tertium a prima Olympiade ad nos : quod dicitur* ἱστορικὸν, *quia res in eo gestæ veris historiis continentur.* Africanus (ap. Euseb. P. E. p. 487. D.) admits a similar distribution : professing to begin his chronology from the Olympiads, because μέχρι Ὀλυμπιάδων οὐδὲν ἀκριβὲς ἱστόρηται τοῖς Ἕλλησι, πάντων συγκεχυμένων καὶ κατὰ μηδὲν αὐτοῖς τῶν πρὸ τοῦ συμφωνούντων (Cf. Phlegon ap. Phot. cod. 97). With

berrimus, qui fastorum suorum exordium posuit annum primum regni Pisistrati. Ac simili modo veteres quoque chronologos nonnullos statuisse constat. Quamquam hi paullo altius ad primam usque Olympiadem adscendere conantur.

Quæ quum ita sint, vereor ne quis ineptum me dicat decoctam toties cramben recocturum, atque missis mendaciis istis vanisque conjecturis, veris potius et probabilibus inveniendis animum intendere jubeat. Cui respondeo vera et falsa in hoc genus rebus tam arcto plerumque vinculo juncta esse, ut ex ipso mendacio, modo naturam ejus perspexeris, lætior sæpe veritati lux affulgeat, quam ex numero et auctoritate testimoniorum. — Ut unum proferam, nemo nescit veteres chronologos, communis æræ usu carentes, *terminum a quo* statuisse modo bellum Trojanum, modo reditum Heraclidarum, modo aliud temporis punctum, quod alii definiebant aliter. Ex his igitur initiis quum sequentium tempora rerum pendeant, facile colligitur, quantopere scire referat, quid de iis auctor unusquisque decreverit. Quod etsi sæpius viri docti monuerunt, perraro tamen in disquisitionibus chronologicis ad id attendunt. Neque hoc mirum : nam quæ de παραπηγμάτων istorum epochis comperta habemus, maximam partem ex auctoribus petita sunt, quorum opera ad internecionem ferme perierunt. Quid igitur, ajunt, facies his fragminibus? Computationis modus jam latet nos, semperque, ut videtur, latebit, siquidem omnino subest certus quidam computus, neque totum debetur mero scriptoris arbitrio. Itaque rarissime hæc in usum chronologiæ adhiberi poterunt, ac semper negotium plenum erit periculi.—Sed quæritur an non e numeris, quos ex variis scriptoribus servatos habemus, eruere possis totam illam antiquissimæ ætatis chronologiam artificiosa quadam ratione adornatam esse certisque niti legibus. Atque hoc est, quod probandum mihi proposui. Num majus instituerim, quam perfici potuerit, haud est penes me judicium. Teneri tamen velim non eo me consilio rem aggredi, ut usquequaque eam persequar, sed ut summa tantum capita quam potero simplicissime exponam.

these plain testimonies, therefore, of the ancients themselves, we cannot but wonder that Dodwell should consider the years of the Attics reigns, stated in Eusebius, as entirely satisfactory : or that Corsini should quote for them the *testimony* of Eusebius without scruple : or that Dr. Hales, in his late chronological work (Vol. I, p. 241.), should describe the thirty reigns of the Athenian kings and archons as « one of the most authentic and correct documents to be found in the whole range of profane chronology. » But even had the declarations of the ancients been wanting upon this point, it must have been manifest, that we should vainly rely upon the dates which have been transmitted to us through a succession of later chronologers, from Castor and Thallus to Eusebius and Syncellus, for the reigns of the Argive or the Attic kings. For those dates, as we well now, were originally *conjectures*, formed by the early writers, who in the deficiency of accurate accounts computed the times of their ancestors by comparing genealogies, and extracting out of them a probable date. And how could that, which was insufficient evidence at first, become better testimony merely by being frequently repeated, and by the length of time through which it may have passed?

CAPUT I.

2. Confitentur Græci chronologi tempora rerum, quæ primam Olympiadem antecedunt, certius constitui non posse; nihilominus vero ab iisdem Cecropis, Deucalionis, belli Trojani etc. epochas diversis quidem modis, sed ita tamen exputatas videmus, ut suus unicuique annus accuratissime assignetur. Sed id non miraris : nam bene norunt, dicis, fidem his non habendam esse, sed tradiderunt, quæ antiquiores tradiderant, vaga et incerta. Igitur accusandi sunt priores scriptores, vel, quum hos quoque culpa exemeris, ἀναγραφαὶ s. regum recensus, qui a sacerdotibus concinnati in templorum ὀπισθοδόμοις asservabantur. Nam quamvis consentaneum sit sacerdotes genealogiis et poetarum carminibus atque fabulis ἐπιχωρίοις adjutos plerumque exputare potuisse quonam sæculo et quanam ejus parte res aliqua evenerit; tamen hæc non sufficiebant, ut ad annum eam expenderent. Igitur piæ fraudis crimen sacerdotes mereri videntur. Sed, nisi fallor, vera rei ratio longe alia est, et quæ criminationem illam non admittat. Persuasum mihi est ἀναγραφῶν auctores in definiendis mythicæ ætatis temporibus eodem modo versatos esse, quo nos jam versaremur, ubi simile negotium suscipiendum foret. Scilicet quæ tempora curatius ob nimiam antiquitatem constitui nequeunt, ea rotundis numeris designare solemus. Ejusmodi numeri nobis sunt decimales et centenarii. Iidem etiam vulgo Græcorum erant, ut ceteris populis fere omnibus. Sed alios fuisse, modo fuerint, sacerdotibus illis apparet. Facile colligas numeros, quibus pro rotundis sacerdotes uterentur, ex cultu et religione fore desumtos. Cultus vero, qui præ ceteris numeros suppeditare et sancire posset, erat corporum cœlestium. Hinc, ut omnis religio, sic etiam accuratior temporum computatio sive sacerdotalis illa *de cyclis* doctrina profecta est. Atque ipsi isti numeri, quorum in cyclis primæ partes erant, in sacerdotali computo eundem locum tenuisse putandi sunt, quem in

vita communi tenent numeri decimales vel centenarii. Et hoc fere sensu adhibentur in historia, quæ certiore chronologia caret.

3. Consentaneum est eodem modo rem institutam esse apud omnes populos, ubi et festorum et fastorum adornatio sacerdotibus commissa erat. Nonnulla quæ huc faciunt apponam.

Alexander de Humboldt, vir clarissimus, in libro de Monumentis Americanis (*Vues des Cordillères et monuments des peuples indigènes de l'Amérique*, tom. I, p. 338, 345.) Mexicanos tradit annum solarem habuisse dierum 365; hos distributos esse in menses octodecim dierum vicenorum, quibus quinque annumerarentur dies intercalares; tredecim horum annorum effecisse cyclum minorem sive *thalpilli;* quater tredecim sive quinquaginta duos cyclum majorem sive *xiuhmolpilli*.

Jam in annalibus Mexicanorum quattuor mundi ætates (*) distinguuntur hoc modo :

Prima ætas duravit per annos	676 = 13 × 52
Secunda . .	364 = 7 × 52
Tertia . .	312 = 6 × 52
Quarta . .	52

4. In Veteri chronico Ægyptio, de quo v. Syncellus p. 51. C. sqq. ed. Paris., regnum Ægyptiorum inde ab Hephæsto usque ad Alexandrum Magnum durasse dicitur per annos 36, 525, sive per viginti quinque periodos Sothiacas (= 25 × 1461). Quam computationem serioris cujusdam chronologi inventum esse patet, sicuti etiam ipsa illa periodus 1461 annorum recentioris est originis : attamen res instituta est ex more antiquo.

Idem chronicum post semideos regnasse dicit quindecim generationes τοῦ κυνικοῦ κύκλου per annos 443. Deorum autem regno tribuit annos 3984 (scribe 3987), qui novem continent cyclos annorum 443. Atque hoc quidem antiquioris computationis vestigium esse censeo, quia cyclus ille, quem κυνικὸν Syncellus dicit, ubique fere in vetustissima chronologia occurrit : in reliquis vero chronici auctor antiquos numeros mutavit, quum totum ita adornandum esset, ut quam voluit summa annorum efficeretur.

5. Jam si quæras quinam cyclus fuerit a Græcis sacerdotibus in usum chronologiæ adhibitus, disertis auctorum testimoniis plane destituimur. Eruendus igitur est ex pervestigatione et comparatione numerorum, quos veteres chronologi nobis servarunt. Quo in negotio quum per tempus aliquod versatus essem, mox reperi cyclum, quem quærimus, esse sexaginta trium annorum lunarium, vel sexaginta annorum solarium, ut veteres quidem Græci computabant; nam seriores chronologi accuratius rem perpendentes paullo aliter statuebant.

6. Sed antequam de his agamus, memorandum est aliud, quod sententiam nostram haud minimum commendat. Etenim cyclum illum sexaginta annorum solarium per totam fere Asiam nec non apud populos nonnullos Americanos in usu fuisse reperimus. (*) Verum singula, quæ huc spectant,

(*) Humboldt. l. l. tom. II, p. 119 : Les peuples de Culhua ou du Mexique, dit Gomara, qui écrivait au milieu du seizième siècle, croient, d'après leurs peintures hiéroglyphiques, qu'avant le soleil qui les éclaire maintenant, il y en a déjà eu quatre qui se sont éteints les uns après les autres. Ces cinq soleils sont autant d'âges dans lesquels notre espèce a été anéantie par des inondations, par des tremblemens de terre, par un embrasement général et par l'effet des ouragans. Après la destruction du quatrième soleil, le monde a été plongé dans les ténèbres pendant l'espace de vingt-cinq ans. C'est au milieu de cette nuit profonde, dix ans avant l'apparition du cinquième soleil, que le genre humain a été régénéré. Alors les dieux, pour la cinquième fois, ont créé un homme et une femme. Le jour où parut le dernier soleil, porta le signe *tochtli* (lapin), et les Mexicains comptent 850 ans depuis cette époque jusqu'en 1552.

(*) « Les *Chinois* avaient d'abord un cycle de soixante jours, ayant chacun un nom propre, lequel a été continûment appliqué depuis les plus anciens temps, dont on puisse tracer le souvenir : secondement *un cycle de soixante années* solaires de 365 ¼ jours ayant les mêmes denominations que le cycle des jours, et dont l'application est aussi supposée très-ancienne, sans qu'on puisse toutefois la retrouver au delà de la dynastie des Han, deux siècles environ avant l'ère chrétienne. » Biot in Journal d. Sav. 1838. Dec. p. 724 in censura libri *Ideleri* « *Über die Zeitrechnung der Chinesen* (*Abhandlungen d. Berlin. Academ.* 1837.).

« Les *Chinois*, les *Japonnais*, les *Calmouks*, les *Moghols*, les *Mantchoux* et d'*autres hordes tartares* ont des cycles de soixante ans. » Humboldt. l.l. I, p. 384.

Idem I, 357 : « Le cycle de 60 ans, est en usage chez la plupart des peuples de l'Asie orientale et chez *les Muyscas du plateau de Bogota*. » Idem I, 207 : « Les indigènes de la Virginie avaient des peintures, appelées *sagkokok*, qui représentaient, par des caractères symboliques, les événements qui avaient eu lieu dans *l'espace de soixante ans* : c'étaient de grandes roues divisées en soixante rayons ou en autant de parties égales. »

Idem II, p. 259 sq. : « Les Indiens Muyscas gravaient sur des pierres les signes qui présidaient aux années, aux lunes et aux jours lunaires. La pierre représentée... paraît indiquer les mois embolismiques de la première indiction du cycle. Elle est pentagone, parceque cette indiction renferme *cinq années* ecclésiastiques de trente-sept lunes chacune : elle offre *neuf* signes, parce cinq fois trente-sept lunes sont contenues en *neuf* années Muyscas... Quatre de ces pierres pentagones enseignaient, à ce qu'assurent les Indiens, les vingt intercalations de la *lune sourde*, qui

h. l. exponere jam non licet, quamvis ad totam generis humani historiam maximi sint momenti. Quare missis Sinesis, Thibetanis, Mongolis, Persis reliquisque omnibus, solos Chaldæos excitasse sufficiat. Hos enim cyclum sexaginta annorum solarium, quem *sossum* appellabant, adhibuisse docemur ab Eusebio Chron. p. 15 ed. Venet. et Syncello p. 17 (V. Ideler. *Handb. der Chronol.* tom. I, p. 211 sqq.); neque in dubium res vocari potest, quum idem de tot aliis populis traditum videamus. Præterea vero laudantur majores Chaldæorum periodi, quæ ex certo sossorum numero compositæ sunt, nempe *neri* annorum 600 (10 × 60), et *sari* annorum 3600 (60 × 60). Multum desudarunt tum veterum tum recentiorum nonnulli, ut hinc cyclos vere astronomicos eruerent (V. Ideler. l. l.), aut certe ingentia ista spatia ad modicos numeros revocarent. Sed omnis hæc doctrina plane respuenda est, neque aliud quidquam in saris istis et neris latet quam ludus sacerdotum, qualis ubique per totam antiquitatem obvius est. Scilicet numeros simplices, qui ex calculis quibusdam astronomicis profecti, vel saltem cultu sanciti sunt, inter se multiplicant, ut hac ratione majores quædam periodi concinnentur in usum chronologiæ mythicæ. Sic Berosus (ap. Euseb. et Syncell. l. l.) usque ad Xisuthri diluvium 2 × 60 saros, sive 2 × 60 × 60 × 60 (= 432,000) annos numerat. Sossorum numerus est 720,00. Jam quum unus sossus 720 menses contineat, videtur Berosus centuplicem cyclum cum numero mensium uno cyclo comprehensorum multiplicasse. Sed eo vix opus est. Simile tamen quiddam subesse puto numero Epigenis apud Plinium H. N. VII, 57, ubi hæc : « *Epigenes apud Babylonios DCCXX annorum observationes siderum coctilibus laterculis inscriptos docet, gravis auctor imprimis : qui minimum Berosus et Critodemus CCCCLXXX* (8 × 60) *annorum. Ex eo apparet æternum literarum usum.* » Qui h. l. *anni* dicuntur, intelligendi sunt anni magni (*) sive periodi; 720 sossi forent 43200 anni; 720 neri = 432000 an.; sed quid statuendum sit, haud liquet. Neque est cur cum Perizonio et Harduino post DCCXX et post Berosi numerum excidisse statuamus : *M*.

Post diluvium secundum Alexandrum Polyhistorem (ap. Syncell. p. 73 C) regnarunt duo reges Chaldæi et octoginta quattuor reges Medi per annos 34080, sive per sossos 568. Posteriorem numerum exhibere licet sic : 9 × 63 + 1. Igitur numerum rotundum habes, modo unum istum cyclum redundantem tribuas duobus regibus Chaldæis, ita ut Medis restent anni 9 × 63 × 60. Jam si pro 60 annis solaribus posueris lunares annos 63 (atque secundum lunares, non solares, annos in vetustis ἀναγραφαῖς tempora rerum notabantur), summam nancisceris annorum 9 × 63 × 63. Qui numerus ejus modi computo egregrie convenit. Neque commentitios esse istos 63 annos lunares indicant sequentia. Etenim pergit Syncellus : Ἀπὸ δὲ τούτου τοῦ χρόνου τῶν πδ', δύο μὲν Χαλδαίων βασιλέων, Εὐηχίου καὶ Χωμασβήλου, πδ' δὲ Μήδων, Ζωροάστρην καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ζ' Χαλδαίων βασιλεῖς εἰσάγει, ἔτη κρατήσαντας ἡλιακὰ ρϚ' (190), ὁ αὐτὸς Πολυΐστωρ, οὐκ ἔτι διὰ σάρων καὶ νήρων καὶ σώσσων καὶ τῆς λοιπῆς ἀλόγου μυθικῆς ἱστορίας, ἀλλ' διὰ ἡλιακῶν ἐτῶν κ. τ. λ. — In his anni 190 rotundo numero positi sunt pro annis 189 sive 3 × 63. (Eodem modo tempus inter Ogygis et Cecropis regna præterlapsum alii 190, alii accuratius 189 annorum fuisse dicunt.)

Atque hæc quidem Alexander Polyhistor. Aliter rem adornavit is, quem ipse Syncellus secutus est. Syncellus enim (p. 90 C, p. 92 A) a diluvio usque ad regnum Assyriorum numerat Babyloniorum reges tredecim, quorum septem Chaldæi, sex Arabes. Ecce laterculum :

Chaldæi.	1.	Εὐήχιος	6 ann.
	2.	Χωμάσβηλος	7
	3.	Πῶρος	35
	4.	Νεχούβης	43
	5.	Νάβιος	48
	6.	Ὀνίβαλλος	40
	7.	Ζίνζηρος	46
Arabes.	1.	Μαρδοκέντης	45
	2.	Μαρδακός	40
	3.	Σισιμόρδακος	28
	4.	Νάβιος	37
	5.	Πάραννος	40
	6.	Ναβούνναβος	25
			440

Ut modo 190 pro 189 scriptum vidimus, sic h. l. pro 440 exputandi erant anni 441 sive 7 × 63. Is vero cyclus septemplex, quem nunc primum apparere videmus (quamquam paullo mutata forma jam suberat isti κυνικῷ κύκλῳ), in uni-

avaient lieu dans un cycle de sept cent quarante *sunas*. Ce cycle renfermait vingt *années des prêtres* de trente sept lunes chacune, ou de *soixante* années rurales :*il est connu de tous les peuples, qui vivent à l'est de l'Indus*; et il paraît lié au mouvement apparent de Jupiter dans l'écliptique. » etc etc. Cf. II, 254, ubi præterea laudantur Dupuis, *Orig. des cultes*, tom. III, p. 44; Bailly, *Astronomie indienne et orientale*. 1787. p. 29.

(*) Nec alia significatio est vocis *Sarus*, i. e. *periodus lunaris* (a סיהרא, *sihara*, *luna*. Vide Ideler. l. l. p. 207.). Unde patet diversos cyclos hoc nomine appellari potuisse Idque factum esse demonstratur loco Suidæ v. σάρος. V. Ideler. p. 206.

versa hac chronologia primarias partes agit; quare in sequentibus eum nominabimus *cyclum maximum*.

7. Cycli hujus tam late patentis primitiva sedes in Asiæ mediæ regionibus quærenda erit. Hinc deinceps una cum genere humano et orientem et occidentem versus migraverit. Sed ipsa rei antiquitas atque illud, quod ab aliis populis aliter adornatus est, arguunt eum non ex accuratis calculis astronomicis profectum esse, sed sacerdotali cuidam doctrinæ, nonnullis de siderum motu observationibus (*) innitenti, originem debere. Ad majorem deinde perfectionem hæc doctrina apud eos populos pervenire potuit, quos neque migrationes neque bella per longum tempus turbarunt, et ubicunque sacerdotes summam potestatem servare potuere; apud eos vero, qui propter bella vel alias ob caussas novas subinde sedes quærere coacti adeoque longe a prima patria avulsi sunt, notiones istas valde obscuratas vel saltem una cum vitæ ratione et deorum cultu immutatas esse consentaneum. Atque hoc præ ceteris accidisse videtur in Græcia, quo simul cum Pelasgis cycli illius notitia venerit. Ipsi Pelasgi quidem, ut in aliis pluribus Asiatica instituta retinebant atque cultum divinum secundum physicam deorum vim et significationem adornare solebant, sic etiam scientiam, quæ ex corporum cœlestium observatione pendet, coluisse adhuc quodammodo videntur. At ne diu hæcce pacis studia vigerent, ipsa Græciæ natura impedivit, novam quasi gentem excitans, quæ eatenus maxime Græca dicenda est, quatenus Pelasgica omnia evertit et Asiaticæ originis memoriam prorsus delevit. Lætius dehinc hominum deorumque vita effloruit, verum cyclorum doctrinam nihil inde lucratam esse, immo in oblivionem paullatim abiisse non difficile intellectu. Celebrabantur sane etiam tum festa deorum statis lunæ et anni temporibus majorumque periodorum intervallis, sed ad hæc definienda formulæ quædam a majoribus traditæ et sensus communis suffecisse debent : ita enim statuere cogunt, quæ ab ipsis veteribus de hac re traduntur; unde apparet accuratiorem temporum computationem Sòlonis et subsequente demum ætate Græcis innotuisse. Solon enim primus fuit, qui πλήρεις καὶ κοίλους μῆνας distinguens cyclicam quandam mensium rationem atque lunarem annum 354 dierum sancivit. Idem primus imperfectam illam rudemque trieteridem, in qua altero quoque anno triginta dies intercalabantur, concinnasse videtur (V. Ideler. *Hdb. d. Chron.* tom. I, p. 269).

(*) Conjecturam de hac re v. apud Humboldtium l. l. tom. II, p. 264 sq.

8. Quæ quum ita sese habeant, vides de compositione antiquissimorum cyclorum, quos diu ante Solonem exstitisse fabulæ Græcorum abunde probant, nihil fere, quod sit extra dubitationem positum, posse contendi. Nam seriorem anni formam ad priscos computos nonnisi temere referre licet; sacerdotalem autem doctrinam, ex qua cycli adornati fuisse debent, investigare difficillimum est, tum ob indiciorum paucitatem, tum propterea quod magis fluxit ex opinionibus quibusdam quam ex rerum cognitione. Sed quum consentaneum sit recentiores cyclos, quatenus ad cultum pertinebant, ex antiquioribus profectos esse, videamus quæ de iis tradat Censorinus c. 18. « *Veteres in Græcia civitates quum animadverterent, dum sol annuo cursu orbem suum circumit, lunam interdum ter decies exoriri, idque sæpe alternis fieri, arbitrati sunt, lunares duodecim menses et dimidiatum ad annum naturalem convenire. Itaque annos civiles sic statuerunt, ut intercalando facerent alternos XII mensium, alternos XIII, utrumque annum separatim vertentem, junctos ambos annum magnum vocantes. Idque tempus* τριετηρίδα *appellabant, quod tertio quoque anno intercalabatur, quamvis biennii circuitus, et revera* διετηρίς *esset. Postea, cognito errore, hoc tempus duplicarunt, et* τετραετηρίδα *fecerunt. Sed eam, quod quinto quoque anno redibat,* πενταετηρίδα *nominabant. Qui annus magnus ex quadriennio commodior visus est, ut annus solis constaret ex diebus CCCLXV et diei parte circiter quarta, quæ unum in quadriennio diem conficeret. Quare agon in Elide Jovi Olympio et Romæ Capitolino quinto quoque anno redeunte celebratur. Hoc quoque tempus, quod ad solis modo cursum, nec ad lunæ congruere videbatur, duplicatum est, et* ὀκταετηρὶς *facta, quæ tunc* ἐνναετηρὶς *vocitata, quia primus ejus annus nono quoque redibat. Hunc circuitum verum annum magnum esse pleraque Græcia existimavit, quod ex annis vertentibus solidis constaret, ut proprie in anno magno fieri par est. Nam dies sunt solidi MMDCCCCXXII, menses uno minus centum, annique vertentes solidi octo. Hanc* ὀκταετηρίδα *vulgo creditum est ab Eudoxo Cnidio institutam. Sed hanc Cleostratum Tenedium primum ferunt composuisse, et postea alios aliter, qui mensibus varie intercalandis suas* ὀκταετηρίδας *protulerunt, ut fecit Harpalus, Nauteles, Mnesistratus, item alii in quibus Dositheus, cujus maxime* ὀκταετηρὶς *Eudoxi inscribitur. Ob hoc multæ in Græcia religiones hoc intervallo temporis summa cærimonia coluntur. Delphis quoque ludi, qui vocantur Pythia,*

post octavum olim conficiebantur. Proxima est hanc magnitudinem, quæ vocatur δωδεκαετηρὶς, ex annis vertentibus duodecim. Huic anno Chaldaico nomen est, quem genethliaci non ad solis lunæque cursus, sed ad observationes alias habent accommodatum: quod in eo dicunt tempestates frugumque proventus, sterilitates item morbosque circumire. Præterea sunt anni magni complures: ut Metonicus, quem Meton Atheniensis ex annis undeviginti constituit, eoque ἐννεαδεκαετηρίς appellatur, et intercalatur septies, in eoque anno sunt dierum sex millia et DCCCCXL. Est et Philolai Pythagorici annus ex annis LIX, in quo sunt menses intercalares viginti et unus. Item Calippi Cyziceni, ex annis LXXVI, ita ut menses duodetriginta intercalentur; et Democriti, ex annis LXXXII, quum intercalares sint perinde viginti octo; sed et Hipparchi ex annis CCCIV, in quo intercalatur centies decies bis. Hæc annorum magnitudo eo discrepat, quod inter astrologos non convenit, quanto vel sol plus quam trecentos sexaginta quinque dies in anno conficiat, vel luna minus quam triginta in mense.

His subjicio quæ de intercalationis modo in ennaeteride tradunt Solinus et Macrobius.

Solinus Polyh. c. 1: *Græci singulis annis undecim dies et quadrantem detrahebant* (365 ¼ — 354), *eosque octies multiplicatos in annum nonum reservabant, ut contractus nonagenarius numerus in tres menses per tricenos dies scinderetur, qui anno nono restituti efficiebant dies quadringentos quadraginta quattuor, quos ἐμβολίμους vel ὑπερβάλλοντας nominabant.*

Macrobius Sat. I, 13: *Græci quum animadverterent temere se trecentis quinquaginta quattuor diebus ordinasse annum, quoniam appareret de solis cursu qui trecentis sexaginta quinque diebus et quadrante zodiacum conficit, deesse anno suo undecim dies et quadrantem, intercalares stata ratione commenti sunt, ita ut octavo quoque anno nonaginta dies, ex quibus tres menses tricenum dierum composuerunt, intercalarent. Id Græci fecerunt, quoniam erat operosum et difficile omnibus annis undecim dies et quadrantem intercalare. Itaque maluerunt hunc numerum octies multiplicare, et nonaginta dies, qui nascuntur, si quadrans cum diebus undecim octies componatur, inserere in tres menses, ut diximus, distribuendos.*

9. Ex cyclis modo recensitis duos maxime antiquissimis Græciæ temporibus vindicare licet, trieteridem Baccho sacram (*) atque ennaeteridem, quæ non ex pentaeteride nata est, ut Censorinus dicit, sed ipsa pentaeteridem peperit, sicuti ex pentaeteride profecta est trieteris ludorum Nemæorum, probe distinguenda, puto, ab vetusta trieteride Bacchica, quamquam de hujus ratione non constat. Qui præterea a Censorino memorantur cycli ad nos nihil pertinent, præter illum annorum 59, de quo postea dicendum erit. (De reliquis adi Idelerum, *Hdb. d. Chr.* I, p. 260 sqq.)

Jam quod ennaeteridem attinet, e verbis Censorini satis apparet maximam ejus fuisse apud Græcos auctoritatem. Idque aliunde quoque comprobatur. Pauca quædam apponere liceat.

Pythios ludos olim post octavum quemque annum celebratos esse constat. Idem de Olympiis statuendum est.

Apollo post occisum Pythonem ἐνιαυτὸν (V. Hom. Il. XXI, 443. Clem. Al. Protrept. p. 10 Sylb.) octo annorum servire Admeto cogitur. Quo spatio elapso ad aram in Tempe valle positam migrat ibique lustratur. Quamobrem nono quoque anno theori Delphis ad aram istam proficiscuntur solenni pompa (Ælian. V. H. II, 1, 3, 1; Plutarch. De orac. def. 14, 21; O. Müller. in Minyis p. 220. Dor. I, p. 319).

Cum Delphico deo arcte junctus est Thebanus. Atque Thebis quoque habes ἐνναετηρίδα Daphnephoriorum. Chronologicam hujus festi significationem ostendit locus Procli ap. Photium p. 988 (Coll. Schol. Clem. Alex. tom. IV, p. 94 ed. Klotz.): Δάφνας γὰρ ἐν Βοιωτίᾳ δι' ἐνναετηρίδος εἰς τὰ τοῦ Ἀπόλλωνος κομίζοντες οἱ ἱερεῖς ἐξύμνουν αὐτὸν διὰ χοροῦ παρθένων... Ἧδε δὲ ἡ δαφνηφορία· ξύλον ἐλαίας καταστέφουσι δάφναις καὶ ποικίλοις ἄνθεσι, καὶ ἐπ' ἄκρου μὲν χαλκῆ ἐφαρμόζεται σφαῖρα, ἐκ δὲ ταύτης μικροτέρας ἐξαρτῶσι· κατὰ δὲ τὸ μέσον τοῦ ξύλου περιθέντες ἐλάσσονα τῆς ἐπ' ἄκρου τοῦ ξύλου καθάπτουσι πορφυρᾶ στέμματα, τὰ δὲ τελευταῖα τοῦ ξύλου περιστέλλουσι κροκωτῷ. Βούλεται δ' αὐτοῖς ἡ μὲν ἀνωτάτω σφαῖρα τὸν ἥλιον, ᾧ καὶ τὸν Ἀπόλλωνα ἀναφέρουσιν, ἡ δὲ ὑποκειμένη τὴν σελήνην, τὰ δὲ προσηρτημένα τῶν σφαιρίων ἄστρα τε καὶ ἀστέρας, τὰ δέ γε στέμματα τὸν ἐνιαύσιον δρόμον· καὶ γὰρ τξέ ποιοῦσιν αὐτά. Ἄρχει δὲ τῆς δαφνηφορίας παῖς ἀμφιθαλής, καὶ ὁ μάλιστα αὐτῷ οἰκεῖος βαστάζει τὸ κατεστεμμένον ξύλον, ὃ κωπὼ καλοῦσι. κ. τ. λ.

Ut Apollo, sic Cadmus post cædem draconis ἀΐδιον ἐνιαυτὸν ἐθήτευσεν Ἄρει· ἦν δὲ ὁ ἐνιαυτὸς τότε ὀκτὼ ἔτη. Apollodor. Bibl. III, 4, 1, 2.

Nono quoque anno Apollo migrat ad Hyperboreos. Diodor. II, 47, quo loco Metonis cyclum cum antiqua nostra ennaeteride confusum esse luce clarius.

Nono quoque anno septem pueros totidemque puellas Minotauro vorandos in Cretam miserunt Athenienses. Plutarch. Thes. 15; Diodor, IV, 61,

(*) Cf. Muller in Minyis p. 218.

Eundem cyclum etiam in mysteriis usurpatum fuisse testis est Pindarus (Thren. fr. 4. p. 623 Bœckh.):

Οἷσι δὲ Περσεφόνα ποινὰν παλαιοῦ πένθεος
δέξεται, ἐς τὸν ὕπερθεν ἅλιον κείνων ἐνάτῳ ἔτει
ἀνδιδοῖ ψυχὰς πάλιν.

Plutarch. Agis c. 11 : Δι' ἐτῶν ἐννέα λαβόντες οἱ ἔφοροι νύκτα καθαρὰν καὶ ἀσέληνον σιωπῇ καθέζονται πρὸς οὐρανὸν ἀποβλέποντες. Ἐὰν οὖν ἐκ μέρους τινὸς εἰς ἕτερον μέρος ἀστὴρ διάξῃ, κρίνουσι τοὺς βασιλεῖς ὡς περὶ τὸ θεῖον ἐξαμαρτάνοντας, καὶ καταπαύουσι τῆς ἀρχῆς, μέχρις ἂν ἐκ Δελφῶν ἢ Ὀλυμπίας χρησμὸς ἔλθῃ τοῖς ἡλωκόσι τῶν βασιλέων βοηθῶν. Cf. Homer. Odyss. XIX, 178 : Μίνως ἐννέωρος Διὸς μεγάλου ὀαριστής. V. Müller Dor. II, p. 100.

10. Hæc sufficiant, quamquam facili negotio possunt augeri. — Jam igitur quæras quænam fuerit prisca forma hujus cycli tam arcte cum deorum cultu conjuncti. Nam quæ Censorinus, Solinus, alii de eo tradunt, aperte sapiunt ætatem sapientia mathematica claram; atque prorsus aliter statuisse vetustiores satis patet ex eo, quod tot viri inde a Cleostrato Tenedio elaborasse dicuntur ut ad veriores lunæ solisque rationes cyclum revocarent. — Meam qualemcunque sententiam paucis exponam.

Quum chronologia veterum scriptorum luculenter doceat exstitisse cyclum 63 annorum, hunc ex minoribus quibusdam compositum fuisse consentaneum. Modus vero compositionis offertur duplex. Aut enim septem cyclos annorum novenum, aut novem cyclos annorum septenum in unum conjungere poterant. Neque denique quidquam obstat, quin alia civitas hunc, alia illum computum adhibuerit. Jam quod attinet cyclum annorum septem novies repetitum, probare eum licet ex loco Pausaniæ, cujus paullo infra mentionem faciemus : contra novem annorum cycli nullum, quantum scio, in veterum scriptis vestigium exstat, nisi in ipsa nostra ennaeteride quærendum est. Hoc autem probabiliter fieri posse mihi videtur. Ultro enim suspicio nascitur eum cyclum, quem Græcia fere universa agnovit, adhibitum esse ad efformandas majores illas periodos, quibus omnis vetustæ ætatis chronologia superstructa est; idque eo magis, quum terminus, a quo periodi istæ computantur, esse soleat institutio ludorum Olympicorum, qui ipsi ex ennaeteridis rationibus ordinati erant. Censeo igitur hancce ennaeteridem antiquitus fuisse cyclum novem annorum lunarium, sive decaeteridem, uti dicunt; eumque postea, mutata anni ratione, in eum, quem novimus, octo annorum cyclum abiisse.

11. Jam quia 63 anni lunares ex veterum sententia exæquent 60 annos solares, sequitur 9 annos lunares esse 8 $\frac{4}{7}$ annos solares. Igitur intercalandi erant $\frac{3}{7}$ anni s. 5 $\frac{1}{7}$ menses. Sed mensium fractiones in intercalando non admitti solebant. Itaque in quaque ennaeteride intercalasse videntur menses quinque, excepta septima, cui sex menses interponebantur. Annum tum solarem tum lunarem, quo hic computus nitebatur, valde imperfectum fuisse apparet. Quare hæc cycli ratio relinqui debuit simulac de annis 365 $\frac{1}{4}$ et 354 dierum constaret; qui ex legibus, quas in intercalando veteres sequebantur, non novem, sed octo annorum cyclum sibi postulabant.

Distributio intercalarium ita facta esse videtur, ut unus mensis anno tertio, unus anno sexto, reliqui tres anno nono adjungerentur. Similiter in ennaeteride faciebant secundum Geminum, cujus testimonium merito præferunt Censorini sententiæ, qui omnes tres menses intercalares postremo anno additos esse contendit. Fortasse hoc fluxit ex obscurata memoria antiquioris illius, quam dixi, intercalationis. Cf. etiam Plutarchus (Qu. Gr. c. 12. p. 382), qui Delphos dicit τρεῖς ἐννεαετηρίδας κατὰ τὸ ἑξῆς, i. e. tria festa in fine uniuscujusque ennaeteridis, celebrare; quorum nomina sint Septerius, Herois, Charila. Cf. O. Muller. Dor. I, p. 319, n. 2; p. 235, n. 1, et quem laudat Bœckhium in Commentt. Academ. Berolinens. 1818. p. 19.

12. Aliud denique, quod meam de novem annorum lunar. cyclo sententiam commendare videtur, in eo positum est, quod in rebus ad Apollinis festa et historiam pertinentibus ubique fere *nonarium* numerum reperiamus. Mirum hoc foret, si jam antiquitus celeber iste cyclus non novem, sed octo fuisset annorum. — Sic v. c. Pythaistæ in montis cacumine per *tres* menses, per *novem* noctes in mense unoquoque, speculabantur Πυθίας istas ἀστραπάς, quæ apparuisse debebant, antequam pompa Atheniensis Delphos proficisceretur (V. Strabo IX, p. 404; Steph. B. Ἅρμα, et quos laudat O. Muller. Dor. I, p. 241). — In hymn. Hom. in Apoll. 91. poeta de matre dei dicit : Λητὼ δ' ἐννῆμάρ τε καὶ ἐννέα νύκτας ἀέλπτοις ὠδίνεσσι πέπαρτο. Ibidem v. 104 Titanides Ilithyiam advocant donum promittentes ὅρμον ἐννεάπηχυν. — *Novem* familiæ Trœzene ad templum Apollinis expiationis ritus exercent. Pausan. II, 31, 7 et 11; Muller. l. l. p. 228. — Carnea, quæ Apollini Thebis, Argis, Lacedæmone, Sicyone, in Messenia, Sybari, Agrigenti etc. celebrabantur, Lacedæmonii ita adornabant, ut circa urbem *novem* exstruerentur tentoria, in quibus per

novem dies cœnabant viri *noveni* (Athenæus IV, p. 141 E). — *Novem* anni menses Apollini sacri. Atque hæc quidem de Apolline. Cf. Ceres per *novem* dies filiam quærens (Diodor. V, 4); arx Pelasgica *novem* portis insignis ap. Clitodem. fr. 22; Achilles *novem* annos natus Lycomedæ in custodiam traditus (Apollodor. III, 13, 8, 1. Cf. II, 5, 11, 7); Hercules bis *novem* annos natus primum laborem peragens; cum classe bis *novem* navium contra Trojam proficiscens (Apollodor. II, 9, 5). Porro in tabula Albana legis : Ἡρακλῆς ἐννέα Μινυᾶν Ὀρχομενὸν εἷλε τὰν πόλιν; quod de *novem* Minyarum principibus intelligendum suspicatur Welker. Cycl. Hom. p. 256. — Labores Hercules exantlavit secundum Apollodorum ἐν (sic codd; editt. ἑνὶ) μηνὶ (μησὶ M. Vatican.) καὶ ἔτεσι ὀκτὼ. Apertum est significari his magnum ἐνιαυτὸν, quem chronologus ad solares annos revocavit. Simplicissima ratio legi jubet ἐν μησὶ καὶ ἔτεσι ὀκτώ (Paullo aliter statui in Fragm. Hist. p. 571; aliter etiam Muller. Dor. I, 417). Itaque pro 9 annis lun. posuit 8 ¼ an. solar; satis bene, quamvis paullo rotundius; nam accuratior computus septem tantum menses et annos octo præbet. — Eadem ratione calculos Apollodorus subduxit, puto, loco illo corrupto (I, 9, 27, 6), ubi Argonautæ τὸν πάντα πλοῦν absolvisse dicuntur ἐν δ' μησί; sive auctor dederit ἐν ρδ' (101) μησί, sive scripserit *annis novem minus quattuor mensibus*. — Ceterum multa ad chronologiam pertinentia Herculis fabulæ suppeditant, ut socios ejus 360, qui in Nemea colebantur (Ælianus V. H. IV, 5), et 50 ejus filios ex Thespiadibus susceptos; cum quibus componere licet 50 liberos, quos in Elide e Luna procreat Endymion, Aethlii (certaminum institutoris) filius (V. Pausan. V, 1. et Bœckh. ad Pind. Ol. III, p. 138), et fabulam de quinquaginta Danaidibus, atque septem greges bovum quinquagenum, quas Phaethusa (sol) et Lampetia (luna) nymphæ in Trinacria insula custodiunt. Hom. Od. XII, 127 ibique Eustath. Cf. Ideler. II, p. 608. — Sed hæc a nobis jam aliena sunt. Propius ad rem nostram spectare videtur quod de collegio *sexaginta* virorum in Heracleis Atheniensium refert Athenæus IV, p. 260 et XIV, p. 514, D. Cf. Pherecydes fr. 33, ubi Antæus, Herculis adversarius, dicitur ἑξακοντάπηχυς. Addo denique hæc Diodori (III, 57) : Οὐρανοῦ μυθολογοῦσι γενέσθαι παῖδας ἐκ πλειόνων γυναικῶν πέντε πρὸς τοῖς τετταράκοντα (5 × 9)· καὶ τούτων ὀκτὼ καὶ δέκα (2 × 9) λέγουσιν ὑπάρχειν ἐκ Τιταίας. Ubi nescio an non primitus fuerit : καὶ χωρὶς τούτων κ. τ. λ., ita ut summa esset liberorum septies novem.

13. Cum nonario numero in fabulis veterum multisque institutis conjunctus esse solet numerus *septenarius*, de quo nonnulla congessi in Fragm. Hist. p. 569. Pluribus de eo exponere jam non vacat; statim ad id, quod nobis propositum est, accedamus. Quemadmodum enim Solon in vita humana novem gradus sive ætates septenum annorum distinguit, sic major ille 63 annorum cyclus in novem minores septenum annorum distribui potuit, ac revera distributus est; id quod sagaciter ex Pausaniæ loco eruit O. Müllerus (De Minyis p. 221).

Verba Pausaniæ hæc sunt (IX, 3) : Νυμφευομένην δὲ τὴν θεὸν (sc. τὴν Ἥραν οἱ Πλαταιεῖς) ἐπὶ λόγῳ τοιῷδε ὀνομάζουσιν. Ἥραν ἐφ' ὅτῳ δὴ πρὸς τὸν Δία ὠργισμένην ἐς Εὔβοιάν φασιν ἀναχωρῆσαι· Δία δὲ, ὡς οὐκ ἔπειθεν αὐτὴν, παρὰ Κιθαιρῶνα λέγουσιν ἐλθεῖν δυναστεύοντα ἐν Πλαταιαῖς τότε· εἶναι γὰρ τὸν Κιθαιρῶνα οὐδενὸς τὴν σοφίαν ὕστερον. Οὗτος οὖν κελεύει τὸν Δία ἄγαλμα ξύλου ποιησάμενον ἄγειν ἐπὶ βοῶν ζεύγους ἐγκεκαλυμμένον, λέγειν δὲ ὡς ἄγοιτο γυναῖκα Πλάταιαν τὴν Ἀσωποῦ. Καὶ ὁ μὲν ἔπρασσε κατὰ τὴν παραίνεσιν τοῦ Κιθαιρῶνος· Ἥρα δὲ ἐπέπυστό τε αὐτίκα, καὶ αὐτίκα ἀφίκετο. Ὡς δὲ ἐπλησίαζε τῇ ἁμάξῃ, καὶ τοῦ ἀγάλματος τὴν ἐσθῆτα περιέρρηξεν, ἥσθη μὲν τῇ ἀπάτῃ ξόανον εὑροῦσα ἀντὶ νύμφης γυναικὸς, καὶ διαλλαγὰς ποιεῖται πρὸς τὸν Δία. Ἐπὶ ταύταις ταῖς διαλλαγαῖς Δαίδαλα τὴν ἑορτὴν ἄγουσιν, ὅτι οἱ πάλαι τὰ ξόανα ἐκάλουν Δαίδαλα.... Δαίδαλα οὖν ἄγουσι οἱ Πλαταιεῖς ἑορτὴν δι' ἔτους ἑβδόμου μὲν, ὡς ἔφασκεν ὁ τῶν ἐπιχωρίων ἐξηγητής· ἀληθεῖ μέντοι λόγῳ, δι' ἐλάσσονος καὶ οὐ τοσούτου χρόνου. Ἐθελήσαντες δὲ ἀπὸ Δαιδάλων ἐς Δαίδαλα ἕτερα ἀναριθμῆσαι τὸν μεταξὺ χρόνον ἐς τὸ ἀκριβέστατον, οὐκ ἐγενόμεθα οἷοί τε. Ἄγουσι δὲ οὕτω τὴν ἑορτήν. Δρυμός ἐστιν Ἀλαλκομενῶν οὐ πόρρω μέγιστος τῶν ἐν Βοιωτίᾳ. Στελέχη δρυῶν ἐστιν ἐνταῦθα. Ἐς τοῦτον οἱ Πλαταιεῖς ἀφικόμενοι τὸν δρυμὸν, προτίθενται μοίρας κρεῶν ἑφθῶν· ὄρνιθες δὲ οἱ μὲν ἄλλοι σφίσιν ἥκιστά εἰσι δι' ὄχλου, τῶν κοράκων δὲ (οὗτοι γάρ σφισιν ἐπιφοιτῶσιν) ἔχουσιν ἀκριβῆ τὴν φρουράν. Τὸν δὲ αὐτῶν ἁρπάσαντα κρέας, ἐφ ὅτῳ τῶν δένδρων καθεδεῖται, φυλάσσουσι· ἐφ' οὗ δ' ἂν καθεσθῇ, τεμόντες ποιοῦσιν ἀπὸ τούτου τὸ δαίδαλον· δαίδαλον γὰρ δὴ καὶ τὸ ξόανον αὐτὸ ὀνομάζουσι. Ταύτην μὲν ἰδίᾳ Πλαταιεῖς ἑορτὴν ἄγουσι Δαίδαλα μικρὰ ὀνομάζοντες. Δαιδάλων δὲ ἑορτὴν τῶν μεγάλων καὶ οἱ Βοιωτοὶ σφίσι συνεορτάζουσι, δι' ἑξηκοστοῦ δὲ ἄγουσιν ἔτους· ἐκλιπεῖν γὰρ τοσοῦτον χρόνον τὴν ἑορτήν φασιν, ἡνίκα οἱ Πλαταιεῖς ἔφευγον. Ξόανα δὲ τεσσαρεσκαίδεκα ἕτοιμά σφίσιν ἐστὶ κατ' ἐνιαυτὸν ἕκαστον (i. e. quaque sexaginta annorum periodo), παρασκευασθέντα ἐν Δαιδάλοις τοῖς μικροῖς. Ταῦτα ἀναιροῦνται κλήρῳ Πλαταιεῖς, Κορωναῖοι, Θεσπιεῖς, Ταναγραῖοι, Χαιρωνεῖς, Ὀρχομένιοι, Λεβαδεῖς, Θηβαῖοι. Διαλλαγῆναι γὰρ καὶ οὗτοι Πλαταιεῦσιν ἠξίω-

σαν, καὶ συλλόγου μετασχεῖν κοινοῦ, καὶ ἐς Δαίδαλα θυσίαν ἀποστελεῖν, ὅτε Κάσσανδρος ὁ Ἀντιπάτρου τὰς Θήβας ἀνῴκισε. Τῶν δὲ πολισμάτων ὁπόσα ἐστὶν ἐλάσσονος λόγου, συντέλειαν αἱροῦνται. Τὸ ἄγαλμα κοσμήσαντες παρὰ τὸν Ἀσωπὸν, καὶ ἀναθέντες ἐπὶ ἅμαξαν, γυναῖκα ἐφιστᾶσι νυμφεύτριαν· οἱ δὲ αὖθις κληροῦνται, καθ' ἥντινα τάξιν τὴν πομπὴν ἀνάξουσι· τὸ δ' ἐντεῦθεν τὰς ἁμάξας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ πρὸς ἄκρον τὸν Κιθαιρῶνα ἐλαύνουσιν. Εὐτρέπισται δέ σφισιν ἐπὶ κορυφῇ τοῦ ὄρους βωμός· ποιοῦσι δὲ τρόπῳ τοιῷδε τὸν βωμόν· ξύλα τετράγωνα ἁρμόζοντες πρὸς ἄλληλα συντιθέασι κατὰ ταὐτά, καὶ εἰ λίθων ἐποιοῦντο οἰκοδομίαν· ἐξάραντες δὲ ἐς ὕψος φρύγανα ἐπιφέρουσιν. Αἱ μὲν δὴ πόλεις καὶ τὰ τέλη θήλειαν θύσαντες τῇ Ἥρᾳ βοῦν ἕκαστοι καὶ ταῦρον τῷ Διΐ, τὰ ἱερεῖα οἴνου καὶ θυμιαμάτων πλήρη, καὶ τὰ δαίδαλα ὁμοῦ καθίζουσιν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ· ἰδιῶται δὲ ὁπόσα θύουσιν οἱ πλούσιοι· τοῖς δὲ οὐχ ὁμοίως δύναμις, τὰ λεπτότερα τῶν προβάτων θύειν καθέστηκε, καθαγίζειν δὲ τὰ ἱερεῖα ὁμοίως πάντα· σὺν δέ σφισι καὶ αὐτὸν τὸν βωμὸν ἐπιλαβὸν τὸ πῦρ ἐξανήλωσε· μεγίστην δὲ ταύτην φλόγα καὶ ἐκ μακροτάτου σύνοπτον οἶδα ἀρθεῖσαν.

14. Quod de origine periodi sexaginta annorum Pausaniæ periegeta narravit, jam propter ea, quæ de celebratione magnorum Dædalorum adduntur, minime probabilia sunt, tum vero ex ipsa historia refelluntur, uti docet O. Müller. l. l. p. 221. « Denn die Platæer, inquit, waren das erstemal, von Olymp. 88, 1 — 98, 2, nur ein und vierzig, das andremal, von Olymp. 101, 4 — 110, 3, fünf und dreissig Jahre ohne Vaterland. Darnach ist sicher, dass diese sechzigjæhrige Periode keineswegs historischen Ursprungs, sondern ein alter Festkreis ist. »

Idem Müllerus de temporibus festi, deque totius cycli ratione disputat hæc : « Die kleinen Dædalen, erzæhlt Pausanias, feiern die Platæer für sich, alle *sieben Jahre*, wie mir der Exeget von Platææ berichtete; in Wahrheit aber in geringeren und nicht so langen Zeitræumen. Da *wir* aber von einer Dædalenfeier bis zur andern die Zwischenræume auf das Genaueste berechnen wollten, *waren wir es nicht im Stande.* » — M. G. Hermann und Joh. Arnold Kanne (*System der Indischen Mythe*, p. 443) nehmen daher als wahre Zwischenzeit vier Jahre an; der grosse Herenaltar ist dann das funfzehnte Bild, und trifft (nach dem sechsstündigen Embolismus) mit der funfzehnten Tages-Einschaltung zusammen : so dass am Ende Alles ist wie im Julianischen Calender. Allein wie hætte dann wohl der Exeget auf eine siebenjæhrige Periode verfallen, wie hætten beide, der Exeget und Pausanias, nicht im Stande sein kœnnen diesen Zwischenraum zu berechnen? — Ich gestehe dass Folgendes blosse Vermuthung ist : etwas Æhnliches muss indess dem Festkreise zu Grunde liegen. Zwœlf unvollkommene Mondmonate zu 29 Tagen bilden ein unvollkommenes Mondjahr zu 348 Tagen. 63 dergleichen Mondjahre sind nun um neun Tage grœsser als 60 Julianische Sonnenjahre. Dies führt auf *neun* Perioden, deren jede aus *sieben* Mondjahren besteht, von denen jedesmal das letzte um einen Tag verkürzt werden musste. Dann hatte der Exeget von Platææ vollkommen Recht. Nach Verlauf von sieben Mondjahren (6 $^{2}/_{3}$ Sonnenjahren) feierten die Platæer die kleinen Dædalen : bei der neunten Feier traf der Schluss des Monden — und Sonnenjahres überein, und ganz Bœotien beging das grosse Dædalenfest. So betrachte ich den ganzen Cyclus als eine Festperiode der Dædalen, die Berechnung derselben als eine Sache der Priester, und die Art der Intercalation als einen uralten Versuch, in grœsseren Zeitræumen den gewœhnlichen Ackerkalender zu rectificiren (*). — Für das hohe Alterthum der Periode und des Festes bürgt die ganze Art, wie Zeus Alalcomeneus, der Gott am See, und die Kithæronische Hera in die engste Beziehung gesetzt werden, wie die vierzehn Eichenbilder, die im Haine v. Alalcomenæ geschlagen, mit dem Holzaltar der Gœttin auf der Hœhe des Kithærons auflodern. »

Huc accedit, quod chronologica festi significatio jam ex fabula de Dædalorum minorum origine intelligitur. Quid enim indicatur isto Jovis et Junonis divortio et reconciliatione, nisi solis et lunæ cursus discrepantia, quæ intercalando statis epochis ad concordiam reducitur.

Jam quia præter hancce novies septem annorum periodum in eadem Bœotia, v. c. apud Thebanos, etiam alteram septies novem annorum in usu fuisse statuimus, nascitur suspicio propterea potissimum ab universa Bœotia Dædala magna Platæensium celebrata esse, quod tum jam eo perventum esset, quo etiam reliqua Bœotia, quanquam alio modo, tendebat, et quod ambo cycli, si initia eorum in idem inciderunt tempus, Dædalorum magnorum epochâ quasi manus sibi porrigerent.

Quod deinde de intercalandi ratione O. Müllerus proposuit, recentiore ætate locum habere potuisse non nego, sed ad prisca tempora referre annum solarem dierum 365 $^{1}/_{4}$ vix licebit. Nam

(*) « Wir setzen hier freilich astronomische Kenntnisse in der Urzeit Griechenlands voraus, die wir hier am wenigsten erweisen kœnnen. Doch ist merkwürdig, dass auch die Sternbilder, welche Homer und Hesiod kennen, grœsstentheils entschieden Bœotischen Ursprungs sind. »

res per se parum probabilis est, et ex chronologis satis certe colligere licet aliter vetustos illos de anno solari statuisse. Nimirum Timæus atque Eratosthenes aliique (ut infra videbimus) pro 441 annis lunaribus cycli maximi non 420, ut debebant ex vetusto computo, sed 417 tantum solares annos ponunt. Jam quum 417 anni Eratosthenici 152309 dies contineant, hos si inter 441 annos lunares et 420 annos solares distribueris, illum 345, hunc 362 dierum esse reperies. Ex eodem computo 63 anni lunares non 60, sed 59 $\frac{4}{7}$ annos solares exæquant. Num res ita se habuerit jure dubitabis, sed accuratius statuere non licet, præsertim quum numero 417, non exacta computatio, sed quæ in usum chronologiæ sufficeret, exprimi videatur. Utut est, hoc certe contendi potest, sexaginta illos cycli annos justo breviores fuisse, atque hinc deinceps ortum esse cyclum annorum 59, qualem Œnopides (*), Chius astronomus, et post eum Philolaus Pythagoreus concinnasse dicuntur. Et Œnopides quidem cyclum æneæ tabulæ insculpsit eamque in Olympia collocavit, quippe quæ novam et emendatam quasi editionem exhiberet veteris cycli 60 annorum, ex quo olim ludorum epochæ constitui solebant. Prioris cycli distributionem cernere erat, suspicor, in Iphiti disco, cujus margini formula ἐκεχειρίας inscripta erat (Pausan. V, 20, 1) (**), quemque comparari velim cum rotis istis Americanorum item 60 annorum cyclos repræsentantibus (v. § 6. not.). — Sed Œnopidæ quoque et Philolai tabulæ parum accuratæ erant (***). Quare hæc omnia mox antiquarunt Græci meliora edocti a Metone et Eudoxo, qui *Ægyptiorum* computationes ad ennaeteridem Olympicam transtulisse videntur.

CAPUT II.

15. Perlustravi cyclos, qui conjuncti fuisse videntur cum majore illa, quam statui, 63 annorum periodo. Hæc ipsa ut probetur reliquum est. Quod quum totum versetur in examinandis vett. chronologorum testimoniis, rem ita instituam ut primum loquar de terminis a quo et ad quem numerare veteres solent, sive de epochis belli Trojani, reditus Heraclidarum, Lycurgi et primæ Olympiadis; deinde singularum civitatum tempora seorsim exponam.

Præmitto tabulam, in qua annos æræ Christianæ secundum cyclos 63 annorum distribui.

Numerus cyclorum.	Anni a. Olymp. 1.	Anni ante Chr.
28	1764	2540
27	1701	2477
26	1638	2414
25	1575	2351
24	1512	2288
23	1449	2225
22	1386	2162
21	1323	2099
20	1260	2036
19	1197	1973
18	1134	1910
17	1071	1847
16	1008	1784
15	945	1721
14	882	1658
13	819	1595
12	756	1532
11	693	1469
10	630	1406
9	567	1343
8	504	1280
7	441	1217
6	378	1154
5	315	1091
4	252	1028

(*) Ælian. V. H. X, 7 : Οἰνοπίδης ὁ Χῖος ἀστρολόγος ἀνέθηκεν ἐν Ὀλυμπίοις τὸ χαλκοῦν γραμματεῖον, ἐγγράψας ἐν αὐτῷ τὴν ἀστρολογίαν τῶν ἑνὸς δεόντων ἑξήκοντα ἐτῶν, φήσας τὸν μέγαν ἐνιαυτὸν εἶναι τοῦτον.

Plutarch. De Placitis Philos. II, 32 : Τὸν δὲ μέγαν ἐνιαυτὸν οἱ μὲν ἐν τῇ ὀκταετηρίδι τίθενται... οἱ δὲ ἐν τοῖς ἑξήκοντα ἑνὸς δέουσιν.

Stobæus Ecl. I, 9, 42 : Τὸν δὲ μέγαν ἐνιαυτὸν... τίθενται... ἐν τοῖς ἑξήκοντα (ἔτεσιν)... Οἰνοπίδης καὶ Πυθαγόρας. (Excidisse videtur ἑνὸς δέοντος post ἑξήκοντα.)

(**) Cf. Phlegon. p. 206. ed. Westerm. : Ὁ δίσκος ἐγράφη τοῖς Ἑλλανοδίκαις καθ' ὃν ἔδει τὰ Ὀλύμπια ἄγειν. (In Pythiæ versibus, qui deinceps ap. Phleg. leguntur, pro Πέλοψ, ὅτε δημονναιαν [δὴ λάχεν αἶαν conj. Westerm.] Ἑλλάδα scribe : ὅτε δὴ μόλεν αἶαν, sive ὅτε δὴ μόλ' ἐς αἶαν Ἑ.

(***) Ideler. *Hbd. d. Chron.* I, p. 303 : Philolaus hat vermuthlich die Erfindung des Œnopides nach pythagorischen Ideen abgeændert; denn nach Censorinus (c. 18) setzte er das tropische Jahr, dessen Dauer Œnopides zu 365 Tagen und nahe 9 Stunden angenommen hatte, auf 364 T. 12 St. Die Periode soll 21 Schaltmonate, also zusammen 729 Monate, gehalten haben. Dividirt man damit die 21549 3/4 Tage, welche auf 59 julianische Jahre gehen, so erhælt man 29 T. 13 St. 27' für den synodischen Monat, 43' zu viel. Nimmt man dagegen die fast unglaubliche Notiz, dass Philolaus dem Sonnenjahre nur 364 1/2 Tag gegeben habe, als richtig an, so finden sich für den synodischen Monat gerade 29 1/2 Tage, 44' zu wenig. Man sieht wie unrichtig auf jeden Fall die 59 jæhrige Periode war. Sie scheint überhaupt mehr in mystischen als astronomischen Principien begründet gewesen zu sein; denn, wie Hr. Bœckh treffend bemerkt (*Philolaus* p. 135), 729, die Zahl ihrer Monate, ist das Quadrat der den Pythagoreern heiligen 27.

Numerus cyclorum.	Anni a. Olymp. 1.	Anni ante Chr.	
3	189	965	
2	126	902	
1	63	839	
0	0	776	
	post Olymp. 1.		
1	63	713	Ol. 16, 4.
2	126	650	« 32, 3.
3	189	587	« 48, 2.
4	252	524	« 64, 1.

16. In ordinandis cyclis profectus sum ab Olymp. prima (s. 776 a. Chr.) propterea, quia hæc in veteris cycli sive fine sive initio posita est. Scio quid objici possit. Corœbi Olympiadem dicat aliquis non aliam ob caussam nobis primam haberi quam quod ad hanc usque pertineant Olympionicarum recensus a serioribus compositi. Concedo, quamvis aliter de hac re statuendum esse mihi videatur : neque tamen ob id casu prorsus fortuito factum esse putes, ut usque ad hunc potissimum annum victorum catalogus ascendat. Nam institutum illud nomina victorum stelis inscribendi (ex quibus postea in album relata sunt) ejusmodi est, ut initio novæ periodi, unde novus ordo rerum incipit, optime conveniat. Nempe consentaneum est majores in rebus ad ludos spectantibus mutationes, restaurationem eorum vel institutionem assignari novi cycli exordio, cui veteres permagnam vim in vitam et instituta mortalium tribuebant. Cum his bene concinit quod *ludi Pythii* instituti dicuntur Olymp. 48, 3 (586 a. Chr.), sive anno centesimo nonagesimo post Olymp. I., qui primus est novi cycli inde ab anno 776 a. Chr. exputati. Jam antea quidem statim post devictos Crissæos ab Eurylocho certamina Pythia instaurata sunt; sed primus ille ἀγών, data occasione actus, quasi extraordinarius non numerabatur in Pythionicarum catalogis, ubi prima Pythias habebatur ea, quæ in initio novi cycli posita erat (V. Fischer Tabb. chronol. ad an. 590 et 586 et quos laudat.). — Porro *Carneorum festum* secundum Sosibium Laconem institutum est Olymp. 26, 1, s. 676 a. Chr. Athenæus XIV, p. 635 E : ἐγένετο ἡ θέσις τῶν Καρνείων κατὰ τὴν ἕκτην καὶ εἰκοστὴν Ὀλυμπιάδα, ὡς Σωσίβιός φησιν ἐν τῷ περὶ χρόνων. Eundem calculum reddit Africanus apud Euseb. p. 144. Hocce testimonium omnes, quantum scio, pro certissimo habuerunt. Attamen pendet numerus ex æra Trojana, quam Sosibius ponit a. 1181 ante Christum. Inde vero usque ad annum, qui antecedit institutionem Carneorum (677), exputantur anni 504 sive 8 × 63. Trojana autem Sosibii æra (1181 — 1071, sive 5 × 63 ante Olymp. 1 + 90) recentioris est originis, ut infra videbimus. Quam si ad vetustum computum, ex quo Trojana epocha incidit in annum 1217 (7 × 63 a. Ol. 1.), revocaveris, Carneorum institutio tribuenda est anno 712, sive initio cycli post Corœbi Olympiadem primi.(*) Igitur et Olympiorum et Carneorum et Pythiorum initia integris cyclis distinentur. Nullus dubito quin idem de aliis quoque ludis festisque probari posset, si præsto essent idonea vett. testimonia. Nonnulla quidem affert Eusebius, sed his, nisi aliunde firmantur, omnino nihil tribuendum esse satis constat. Isthmia Eusebius ponit Ol. 50, 1, Nemea Ol. 51, 4. Nihil decerno, sed proclivis est conjectura, utrosque ludos ejusdem cycli initio ordinatos esse, quo instituta sunt Pythia.

Quod Olympia attinet, illa quoque conferri velim, quæ de ludis ab Œnomao, Pelope, Hercule conditis veteres chronologi statuunt. Ex his Pelops Olympia celebrasse dicitur tamquam ludos funebres in honorem Œnomai. (**) Igitur facta res est anno primo regni Pelopis. Regnavit autem Pelops annis 63, ut e vetusto computo tradit Syncellus p. 160 D Par.; p. 303 Dindf. Pelopi vero secundum nonnullos funebres Olympiæ ludos egit Hercules. Itaque inter Pelopis et Herculis ludos labuntur anni 63. — A quo Hercules τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀγῶνα ἔθηκεν, usque ad primam Olympiadem plurimi numerant annos 470. (Syncell. p. 172 A.; p. 324 Dindf.). Hinc efficitur an. 1246 a. Chr. sive an. 63 ante 1183 s. epocham Trojanam Eratosthenis (in excidii anno positam). Pelopem vero *Olympiorum curatorem* Eusebius affert ad N° 700, i. e. 126 sive 2 × 63 an. ante N° 826, cui Trojanam expeditionem tribuit. Vides numeros

(*) Cf. quod ex eodem Sosibio tradit Clemens Alex. Strom. I, p. 327 C, Homerum floruisse anno octavo Charilai regis Lacedæmoniorum. Charilaum vero regnasse annis 64, et post hunc Nicandrum annis 39, ejusque anno 34 actam esse primam Olympiadem. — Jam subductis calculis annum octavum Charilai habes 866 a. Chr.; ideoque Homerus floruit 315 (1181 — 866) sive 5 × 63 annis post epocham Trojanam.

In Carneis primus vicisse dicitur Terpander (Hellan. fr. 122), quem Hellanicus ἱστορεῖ κατὰ Μίδαν γεγονέναι. Midam vero Eusebius Armen. regnasse dicit ab anno Abrah. 1278 usque ad 1321, sive 38 — 91. post Olymp. 1. Hæc igitur concinunt cum Sosibii calculo ad vetustam cyclorum rationem revocato. Alii Terpandrum uno cyclo posteriorem posuerunt. Horum computum non prorsus accurate tamen reddit Euseb. Terpandrum memorans ad Ol. 32, 2.

(**) Thrasyllus apud Clem. Alex. Strom. I. p. 145 Sylb. : τὸν Ὀλυμπιάσιν ἀγῶνα, ὃν Ἡρακλῆς ἔθηκεν ἐπὶ Πέλοπι.

hos pendere ex Alexandrinorum epochis Trojanis, eosque ad antiquiorem æram (v. c. ad annum 1217) revocatos certaminum tempora daturos, quæ integris cyclis distant ab Olympiade prima. — Ut Herculis, Pelopis et Œnomai Olympiades totidem cyclos indicant, sic idem statuendum erit de Olympiadibus Alexini, Endymionis, Epei, Aethlii et Dactyli Idæi (v. Euseb. p. 140 ed. Mai). Secundum hæc inter Dactyli et Herculis ludos interpositi sunt anni 7 × 63. Quem sanctum cyclorum numerum ubicunque fieri potest Græci ἀναγραφῶν auctores eruere student. Idem spatium nonnulli inter ludos Herculis atque eam quam vulgo primam dicimus Olympiadem intercedere statuerunt, innuente Eusebio (p. 142), qui complures dicit ab Herculis agone ad annum 776 numerare annos CCCCXIX, i. e., puto, 420 s. 7 × 60 (pro 7 × 63)*. Itaque ex vett. ἀναγραφῶν rationibus Olympiadum cycli forent hi :

7 × 63 = 441	1658.	Unus ex Dactylis Idæis.
	1595.	Aethlius.
	1532.	Epeus.
	1469.	Endymion.
	1406.	Alexinus.
	1343.	Œnomaus.
	1280.	Pelops.
	1217.	Hercules.
7 × 63 = 441	776.	Iphitus.

Acrisiæ me crimine oneras, quippe qui Iphiti et Corœbi Olympiadem in laterculo confuderim. Audio, sed respondere jam non possum.

17. Accedo ad exponendas epochas belli Trojani atque reditus Heraclidarum. Rem jam tractavi in annotatione ad Marmor P., quam laudasse satis haberem, nisi multa jam accuratius definire possem. — Præmonendum vero est æram Trojanam in antiquissimis ἀναγραφαῖς ita positam fuisse, ut nulla facta inter initium belli et finem distinctione, simpliciter τὰ Τρωικὰ cycli alicujus initio assignarentur. Rerum deinde scriptores inter expeditionem Græcorum et urbis expugnationem discernentes, modo hanc modo illam pro epochæ anno sumunt. Apud antiquiores tamen cyclicum annum plerumque in primo, rarius in postremo belli anno positum reperies : contra seriores ab excidio numerare solent, idque sæpe etiam tum, ubi æra Trojana, quam sequebantur, ita exputata erat, ut epochæ annus non excidio, sed expeditioni adscribendus esset. Hinc sæpissime obviæ sunt decem annorum differentiæ, ea, quam significavi, ratione tollendæ.

Marmor Parium ep. 24 expeditionem Trojanam ponit a. 1217 a. Chr. s. 441 (7 × 63) ante Olymp. 1. Eodem modo statuit Castor, Ephorus, alii, quorum suo loco mentionem injiciemus.

Auctor Vitæ Homeri, quæ sub Herodoti nomine circumfertur, c. 38 : Ἀπὸ γὰρ τῆς ἐς Ἴλιον στρατείας... ἔτεσιν ὕστερον ἑκατὸν καὶ τριάκοντα Λέσβος ᾠκίσθη κατὰ πόλεις... μετὰ δὲ Λέσβον οἰκισθεῖσαν ἔτεσιν ὕστερον εἴκοσι Κύμη... ᾠκίσθη· μετὰ δὲ Κύμην ὀκτωκαίδεκα ἔτεσιν ὕστερον Σμύρνα... κατῳκίσθη· καὶ ἐν τούτῳ Ὅμηρος· ἀφ' οὗ δὲ Ὅμηρος ἐγένετο, ἔτεά εἰσιν ἑξακόσια εἴκοσι δύο μέχρι τῆς Ξέρξεω διαβάσεως· τῶν δὲ Τρωικῶν ὕστερον γέγονεν Ὅμηρος ἑκατὸν ἑξήκοντα ὀκτώ. — Igitur numeri sunt hi :

Troica	130	168	1270 a. Chr.
Urbes in Lesbo conditæ	20		1140
Cyme condita	18		1120
Smyrna condita. Homerus.	622		1102
Xerxis expeditio			480

Trojanus numerus ex ἀναγραφῶν ratione intelligendus de anno excidii urbis, ita ut expeditio incidat in annum 1280 a. Chr. s. 504 (8 × 63) ante Olymp. 1.

Aretes apud Censorinum de D. Nat. c. 21 (V. fragm. Timæi 152) Troica ponit a. 514 ante Olymp. 1 = 1290 a. Chr. Quod de expeditionis anno accipe, ita ut annus cyclicus (1280) sit annus excidii.

Herodotum de æra Trojana eodem modo statuisse, quo statuit auctor Vitæ Homeri, censent *Fréret* (*Mém. de l'Acad. d. Inscr.* tom. XXVI. p. 160), *Larcher* (*Herodot.* tom VII, p. 352 — 404), *Raoul-Rochette* (*Établiss. d. colon. grecques*, I, p. 210), *Clinton.* (*Fast. Hell.* tom. II, p. VI). Quibus non possum quin ex animo assentiar.

Duris Samius apud Clem. Alex. Strom. I, p. 337 A (Cf. Durid. fragm. p. 78 Hüllmann) : Ἀπὸ Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν διάβασιν (334) numerat ἔτη χίλια. Igitur Troja capta a. 1334; expeditio incidit in a. 1344. Quod paullo rotundius positum pro 1343, i. e. 567 sive 9 × 63 ante Olymp. 1.

Timæus (fr. 53) ab excidio Trojæ usque ad Syracusas conditas numerat annos 600. Syracusæ sec. Chron. Euseb. conduntur anno 733 ante Chr. Itaque Troja capta a. 1333. Quod optime quadrat cum rationibus vett. ἀναγραφῶν et cum numero Duridis. Idem Timæus (fr. 66) Locros narrat per mille annos binas virgines quoque ἐνιαυτῷ (i. e. quavis ennaeteride, puto,) Trojam misisse, ut Ajacis in Cassandram flagitium expiarent (Cf. Jamb. Vit. Pyth. c. 18. p. 88; Schol. Il. Y, 66; Plutarch. S. N. V. p. 557 D; Polyb. XII, 5; Ælian. Tact. c. 31; Strabo XIII, p. 600.); χιλίων δ' ἐτῶν παρελθόντων, addit, μετὰ τὸν Φωκικὸν πολε-

* De Herculis epocha cum epocha Trojana composita v. etiam not. ad Castoris fr. 11.

μον ἐπαύσαντο τῆς τοιαύτης θυσίας. Igitur sacrificia illa finierunt anno 333 a. Chr. (1333 — 1000), 13 annis post finem belli Phocici (346). De Censorini loco (Tim. fr. 152), qui huic calculo obstare videtur plurimosque in errorem induxit, dicemus infra. — Cum Timæo componitur *Clitarchus* ap. Clem. Al. Strom. I, p. 145 Sylb., p. 400 Pott. Vide infra.

Suidas : Ἀρκτῖνος Τηλέω τοῦ Ναύτεω ἀπογόνου Μιλήσιος, ἐποποιός, μαθητὴς Ὁμήρου, ὡς λέγει ὁ Κλαζομένιος Ἀρτέμων ἐν τῷ περὶ Ὁμήρου (Cf. Tzetz. Hist. XIII, 641), γεγονὼς κατὰ τὴν θ' ὀλυμπιάδα (744 a. Chr.), μετὰ τετρακόσια ἔτη τῶν Τρωικῶν. Igitur ex *Artemonis* sententia Trojæ excidium cadit in an. 1144, expeditio in an. 1154 = 378 sive 6 × 63 ante Olymp. 1. Eodem modo statuisse videtur Democritus, qui, teste Laertio (IX, 41), τὸν μικρὸν διάκοσμον se scripsisse dixit a. 730 post Trojam captam. Natus Democritus a. 460. Ante trigesimum vel quadragesimum ætatis annum opus illud vix composuit. Itaque æra Troj. incidit in annos 1160 — 1150. Quibus procul dubio significatur numerus Artemonis.

Hactenus de æris Trojanis (1343, 1280, 1217, 1154) quæ 9 vel 8 vel 7 vel 6 cyclis lunaribus a prima Olympiade distant.

18. Ab epocha Trojana usque ad reditum Heraclidarum alii numerabant unum, alii duos, alii tres cyclos.

Unum cyclum numerat Strabo XIII, p. 582 (... ἑξήκοντα ἔτεσιν τῶν Τρωικῶν ὕστερον ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν κάθοδον). Idem sensisse debet auctor Marmoris Parii (ep. 27) nec non Philostrat. (Heroic. p. 194 Boisson.), uti patet ex tempore coloniis Ionicis assignato, quas omnes vett. auctores uno cyclo sive 60 annis post Heraclidarum descensum deductas aiunt. Marmor autem Ionicas colonias collocat in a. 131 post Troj., quem numerum accuratius ex vetusto computo tradit Philostratus l. l. : Γέγονε Ὅμηρος...μετὰ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι πρὸς ταῖς ἑκατὸν (ἔτη τῶν Τρωικῶν), ὅτε τὴν ἀποικίαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Ἰωνίαν ἀπέστειλαν. — Cum Strabone facit etiam regum Argivorum catalogus apud Syncellum et Eusebium, ubi Ægistho dantur anni 5, ejusque successoribus usque ad reditum Her., Oresti, Penthilo et Cometæ, an. 58. Igitur summa annorum est 63, uti statuebant ἀναγραφαὶ, a quibus solares anni alieni sunt. — Ceterum ex iisdem rationibus Thucydides (I, 12.) Bœotos ex Thessalia in Bœotiam venisse, atque Strabo Æoles in Asiam migrasse 60 annis post Troica dicunt. Idque optime convenit ἀναγραφῶν simplicitati, ex qua res magnæ, eodem fere tempore actæ, sed accuratius ad annum non exigendæ, quamvis alteræ ab alteris pendeant, tamen eidem cyclo assignantur. Sic etiam Peloponnesus universa uno quasi ictu a Doriensibus subacta in ἀναγραφαῖς repræsentatur. Sed his non semper acquievisse subtilem seriorum prudentiam etiam non monitus quisque intelligit.

Post hæc audiamus Clementem Alex. in Strom. I, p. 145 Sylb. Εἰσὶ δὲ οἱ ἀπὸ Κέκροπος μὲν ἐπὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα συνάγουσιν ἔτη χίλια ὀκτακόσια εἴκοσι ὀκτὼ, ἀπὸ δὲ Δημοφῶντος χίλια διακόσια πεντήκοντα, καὶ ἀπὸ Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι ἢ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα· ἀπὸ τούτου ἐπὶ Εὐαίνετον ἄρχοντα, ἐφ' οὗ φασὶν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι, ὡς μὲν Φανείας ἔτη ἑπτακόσια δέκα πέντε, ὡς δὲ Ἔφορος ἑπτακόσια τριάκοντα πέντε, ὡς δὲ Τίμαιος καὶ Κλείταρχος ὀκτακόσια εἴκοσι, ὡς δὲ Ἐρατοσθένης ἑπτακόσια ἑβδομήκοντα [τέσσαρα].

Subductis calculis, Cecropi assignari vides annum 2162 (= 1828 ante 334) a. Chr. = 1386 sive 22 × 63 ante Olymp. 1. Demophon ponitur an. 1250 ante 334 = 1584 ante Chr., 808 ante Olymp. 1. Cum ultimo anno Menesthei antecessoris conjungitur excidium Trojæ; itaque expeditio cadit in an. 819 = 13 × 63 ante Olymp. 1 = 1595 ante Chr. — Hoc genus chronologiæ, a vetustis Græciæ ἀναγραφαῖς plane alienum, iis debetur temporibus, quo Attica chronologia cum Asiatica cœpit conjungi (V. not. ad Castoris fr. 1.). Ceterum quum Cecropis et Demophontis tempora secundum cyclos 63 annorum computata sint, sponte apparet in iis, quæ deinceps de reditu Heraclidarum leguntur, annos 120 et 180 positos fore pro 126 et 189 (2 et 3 × 63). Idque re ipsa comprobatur.

Nam *Timæus* ex verbis Clementis Heraclidas rediisse in Peloponnesum statuit an. 1154 (820 + 334) a. Chr. sive 189 post 1343, quæ Timæo est æra Trojana. — Eandem reditus epocham indicat Eusebius in Chron., ubi ad N° 866 (i. e. 1150 a. Chr.) ed. Amstelod. notatur : *Secundum quosdam Heraclidarum descensus*. In codice Armen. ed. Mai. res adscribitur ad N° 869; minus recte; poni debebat ad N° 861 (1154 a. Chr.), ad quem annum in edit. Amstelod. legitur : *Hectoris filii Ilium recuperant, expulsis Antenoris posteris*. Quod procul dubio ex antiquo computo positum est, quamquam nescio num res inde ab 1217, vel 1280 vel 1343 exputata sit. Sed quod prius posui (1217 — 63 = 1154) verisimillimum est, quum hæc epocha Trojana auctoritate gaudeat longe maxima.

Reliquas sententias a Clemente laudatas jam nihil curo. Sed de *Ephoro* audiamus Diodorum

XVI, 76, 5 : Ἔφορος ὁ Κυμαῖος τὴν ἱστορίαν ἐνθάδε κατέστροφεν εἰς τὴν Περίνθου πολιορκίαν (archonte Nicomacho, Ol. 109, 4; a. Chr. 341)· περιείληφε δὲ τῇ γραφῇ πράξεις τάς τε τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου· χρόνον δὲ περιέλαβε σχεδὸν ἐτῶν ἑπτακοσίων καὶ πεντήκοντα. Numerus optime quadrat. Nam 341 + 750 = 1091 a. Chr. sive 315 (5 × 63) ante Olymp. 1, et 126 post 1217, quæ erat Ephori epocha Trojana (v. infra). — Eundem cyclum Heraclidis assignavit Sosibius, et in fontibus suis reperit Eusebius, qui ad N° 923 (1093 a. Chr.) adscripsit : *Eurystheus et Procles Spartam obtinent.*

Jam consentaneum est alios Heraclidarum reditum posuisse 1028, alios 965 a. Chr. (i. e. 126 et 189 post 1154, Artemonis epocham Troj.); accuratius tamen hos numeros indicatos nusquam inveni; nisi quod Plutarchus in Agesilao c. 31 ab anno 369 usque ad reditum Heraclidarum rotundius computat annos 600. Hinc efficitur an. 969 a. Chr., quem satis commode ad annum cyclicum 965 referre licet.

19. In præcedentibus eos tantum numeros recensui, qui vetustarum ἀναγραφῶν computum exhibent nullas expertum mutationes. Caussæ vero mutationis sunt duæ : prima posita est in eo, quod lunares anni revocantur ad annos solares; altera autem eo continetur, quod pro 63 vel 126 annis inter epocham Trojanam et reditum Heraclidarum interpositis numerantur anni *nonaginta*, quos ab anagraphis alienos fuisse tum ex cyclorum ratione, tum ex artificiis sæpe ineptis intelligitur, quæ seriores chronologi adhibuerunt, ut vel 63 annos ad 90 extenderent, vel 126 annos in totidem comprimerent. — Computum illum primum memoratum videmus in Thucydide (I, 12 : Δωριεῖς τε ὀγδοηκοστῷ ἔτει [μετὰ Ἰλίου ἅλωσιν] ξὺν Ἡρακλείδαις Πελοπόννησον ἔσχον). Thucydides vero numerum procul dubio sumsit ex Hellanico, cujus Attica eum in primo commentariorum libro ante oculos habuisse constat. Neque aptiorem ejus calculi auctorem reperire licebit Hellanico nostro, quem novisti flocci pendentem traditione vulgo probata, audacem in multis rebus fuisse novatorem. Cur vero ἀναγραφῶν rationes reliquerit, non difficile est dictu. Nam quum primus fere tempora Atticæ et Peloponnesi conjunctim exponere aggrederetur, utriusque regionis ἀναγραφὰς comparans invenire debuit reditum Heraclidarum a Peloponnesiis eidem anno cyclico tribui, cui mortem Codri assignarunt Attici. Jam vero in Attica chronologia reditus Heraclidarum epocha per se parapegma esse non potuit, sed eatenus tantum, quatenus postea Dorienses Atticam invaserunt, atque patriam contra eos defendens Codrus occubuit postremus, quem regio nomine dignum habebant. Codro igitur insignis dandus erat in ἀναγραφαῖς locus, nec eo moveri potuit in historiis Atticis. Ac revera apud Eusebium Scalig. mors Codri rectissime ponitur in an. 1068 a. Chr., i. e. 126 an. post æram Trojanam (1194). Igitur ut nexus historiæ servaretur, Heraclidarum reditus paullo altius ponendus, atque tempus dandum erat, quo Dorienses, antequam Athenienses bello peterent, Peloponnesi regiones sibi subjicerent. Atque sic anni 126, quos ἀναγραφαί a Trojano cyclo usque ad reditum H. numerabant, mutati sunt in annos *nonaginta*. Qua ratione quum major species veri historiæ conciliaretur, non mirum est, seriores scriptores longe plurimos Hellanici inventum assensu suo comprobasse; quamquam ex πραγματείᾳ hac chronologorum non multo plus nos lucramur, quam ex crisi illa, quam fabulis adhibuerunt Ephorus aliique rerum scriptores.

20. Quod deinde alteram vetustorum numerorum mutationem attinet, eam variam fuisse supra jam significavi. Nam alii 63 annos lunares ex antiquo computo revocarunt ad 60 annos solares, ita ut cyclus maximus 441 an. lunarium exæquaret 420 an. solares, ideoque differentia esset annorum 21. Alii ex recentioris ævi computatione pro 441 an. lunar. numerarunt 417 an. solar., ita ut 63 an. lunar. essent 59 $^{4}/_{7}$ an. lun. Secundum hos igitur differentia veteris et recentioris computi in cyclo maximo est annorum 24.

Usus horum numerorum in exputando spatio inter Trojanam epocham et primam Olympiadem interjecto duplex esse potuit. Ponamus ex ἀναγραφῶν rationibus æram Trojan. a. 1217, primam Olympiadem a. 776 a. Chr. Intercedunt anni 441. Pro his igitur si quis vel 420 vel 417 ponere vellet, proficisci potuit aut ab vetusto anno æræ Trojanæ, aut ab illo primæ Olympiadis. Itaque computavit

aut 776 + 420 = 1196 } æra Trojana.
776 + 417 = 1193 }
aut 1217 — 420 = 797 } prima Olympias.
1217 — 417 = 800 }

Uterque computationis modus a veteribus admissus est, modo teneas non omnes primam Olympiadem eidem tribuisse cyclo.

Eratosthenes et quos secutus est et qui ipsum sequuntur plurimi, progrediuntur ab an. 776, eique addunt ann. 417. Igitur Trojana æra est an. 1193. Alii ponunt a. 1194, ut 418 anni nume-

rati videri possint, sed alteri numero favent calculi Timæi et Thrasylli.

Timæus similiter ac Eratosthenes ab æra Troj. usque ad primam Olymp. numeravit annos 417. Censorinus De die nat. c. 21 : *Et quidem Sosibius scripsit esse* (sc. ab æra Troj. ad Olymp. primam) 395, *Eratosthenes autem* 407 (sc. ab anno excidii), *Timæus* 417 (sc. ab an. expeditionis), *Aretes* 514, *et prætera multi diverse, quorum etiam ipsa dissensio incertum esse declarat.* — Numerus Timæo datus viros doctos vehementer vexavit, adeo ut aut hunc aut quæ ab aliis de æra Trojana Timæi traduntur, pro corruptis haberent. Atque illud ipse quoque statueram in Fragm. Histor. p. LVI. Sed sana sunt omnia. Igitur Timæus primam Olympiadem posuit a. 926 (1343 — 417). Ex ἀναγραφῶν calculo res ponenda fuisset an. 902 (= 1343 — 441) a. Chr. s. 126 an. ante 776; qui cyclus est Lycurgi. Vides Timæum pro prima Olymp. sumsisse illam Lycurgi, deinde vero in computandis cycli maximi annis solaribus non a cyclo primæ Olympiadis, sed a cyclo Trojano profectum esse. Ex Eratosthenis ratione computandum fuisset : 902 + 417 = 1329 æra Troj.; Timæus ordine inverso calculos subduxit : 1343 — 417 = 926 Olymp. 1.

Sed dubius fortasse hæres, utrum vera dixerim, an verisimilia. Sententiam firmabo. Ac primum quidem de Lycurgi epocha cum Timæo facit locus Clem. Alex. Strom. I, p. 133. Sylburg. (p. 366 Pott.) : Λυκοῦργος μετὰ πολλὰ τῆς Ἰλίου ἁλώσεως γεγονὼς ἔτη, πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατὸν πεντήκοντα νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις. (776 + 150 = 926). — Deinde in Schol. Vet. ad Pindar. Olymp. IV, 19 leguntur hæc : Ἱπποκράτης ὑπὸ (l. ὑπὸ Ἱπποκράτους; aliter Boeckh., quem vide.) τοῦ τῶν Γελώων τυράννου ἀνῃρέθη, εἶτα ὑπὸ Γέλωνος συνῳκίσθη ἡ Καμάρινα κατὰ τὴν μβ′ Ὀλυμπιάδα, ὥς φησι Τίμαιος... Φίλιστος δὲ ἐν τῇ τρίτῃ φησὶν, ὅτε Γέλων Καμαρίναν κατέστρεψεν. Ἱπποκράτης δὲ πολεμήσας Συρακουσίους καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους λαβὼν ὑπὲρ τοῦ τούτους ἀποδοῦναι ἔλαβε τὴν Καμαρίναν καὶ συνῴκισεν αὐτήν. Plura, quæ hic locus disceptanda præbet, nunc missa faciamus, ad hoc unum intenti, quod ex Timæi calculis Camarina restaurata dicatur Olymp. 42, s. 612 a. Ch. Quod a vero longissime recedit, quum satis constet rem pertinere ad Olymp. 79, 3 s. 4. = 462 s. 461 a. Chr. Sed neque Timæus erravit, neque numerus scholiastæ corruptus est. Nam hic a vero distat annis 150 (612 — 462); totidemque annis Timæi Olympias prima distat a vulgari (926 — 776). Igitur Timæus numerum annorum 314 recte exputaverat inde ab ea prima Olympiade, qua Olympionicarum recensus incipit (776); auctor vero Scholiastæ rem intellexit de prima Olympiade Lycurgi, ideoque 314 annos ab an. 926 deduxit, eosque ad vulgarem Olympiadum computum revocavit.

Cum his componere licet aliud. Nempe Clemens Alex. Strom. I, p. 130 Sylb., p. 353 Pott. Xenophanem Timæo auctore vixisse dicit temporibus Hieronis. (Id quod etiam aliunde scimus. V. Apollod. fr. 77, nota ad Marm. Par. ep. 55. Cf. Welker. De cycl. Hom. p. 402. Regnavit Hiero ab Olymp. 75, 3 — 78,2 = 478 — 466 a. Chr.) Deinde addit hæc : Ἀπολλόδωρος δὲ κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ὀλυμπιάδα (620 a. Chr.) γενόμενον παρατετακέναι ἄχρι τῶν Δαρείου τε καὶ Κύρου χρόνων. Xenophanes igitur vixisset (γενέσθαι, non γεννηθῆναι) a. 620 a. Chr. Quod prorsus absurdum; tamen res explicari potest, si ex Timæo hoc fluxisse atque Apollodoro vel ejus auctori idem accidisse statuas, quod accidit auctori Scholiastæ. Ab anno 620 detrahas annos illos 150, atque habebis annum 470, qui incidit in medium regnum Hieronis. Igitur dixerit Timæus floruisse Xenophanem circa annum 306 post Ol. 1 (776), addens natales ejus in Darii vel etiam Cyri tempora incidisse. Quæ bene conveniunt omnia. Apollodorus vero quum illos an. 306 ab anno 926 (Olymp. 1) computaret, suam eruit Olympiadem quadragesimam, atque jam coactum se vidit ut terminum *a quo* (Cyri et Darii tempora) mutaret in terminum *ad quem*.

Ex eodem Timæo eodemque errore fluxisse suspicor, quod apud Strabonem (XI, c. 1) legitur, scilicet Antiochum, Syracusanum historicum, ducentis circiter annis Aristotele superiorem fuisse. Quod a vero abest annis prope centum quinquaginta.

Addo Timæi sententiam de anno, quo Roma urbs condita sit. Dionys. Halic. A. R. I, c. 74. : Τὸν δὲ τελευταῖον τῆς Ῥώμης γενόμενον οἰκισμὸν... Τίμαιος μὲν ὁ Σικελιώτης, οὐκ οἶδ' ὅτῳ κανόνι χρησάμενος, ἅμα Καρχηδόνι κτιζομένῃ γενέσθαι φησὶν, ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ πρότερον ἔτει τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. (*) 926 + 38 = 964. Esse debet 965 a. Chr. = 378 (6 × 63) post 1343. Igitur Roma condita est sex cyclis post æram Trojanam. Idem statuisse videbimus Ephorum, ex cujus historiis Timæus rem petiisse et ad suam æram Trojanam transtulisse videtur. Insequentibus temporibus quum Roma inclaruisset ac Græci chronologi tempora ejus denuo ordinarent, non sex sed se-

(*) Cf. Timæi fragm. 21, ubi in loco Syncelli pro πρώτην καὶ λπὰς κατὰ τὰ τῆς α′ ὀλυμπ. scribe : πρὸ η′ καὶ λ′ τῆς πρώτης ὀλυμπ. [Fragmentis Timæi adde locum Æliani V. H. IV, 7.]

ptem cyclis vel uno cyclo maximo post Troica urbs condita ponebatur; atque hinc nec aliunde explicandæ sunt æræ Romanæ, quas Latini scriptores sequuntur. Sed de hac re dicendum paullo infra. Nunc ad hoc attendamus, scilicet Timæum, quamvis cyclum maximum inter Trojam et Olympiadem interjectum ad solares annos revocasset, tamen tempora rerum intermediarum secundum cyclos non 60 sed 63 annorum computare : nam reditum Heraclidarum 189, Romam 378 annis post Trojan. æram collocat. Mirum hoc nobis videri potest, sed eodem modo antiquiores chronologi egerunt fere omnes.

21. Eratosthenes igitur et Timæus pro 441 annis lunaribus ponunt solares annos 417. Antiquior et simplicior ratio postulat ut 441 an. lun. sint solares an. 420 : ita ut, si ab an. 776 proficiscaris, æræ Trojanæ sit annus 1196; sin ab an. 1217 numerandi initium sumas, Olympiadis primæ epocha cadat in annum 797. — Fuisse qui ita putaverint, ob calculi simplicitatem non dubito; testimonium quidem disertis verbis id eloquens nunc non reperio; nihilominus res probari poterit.

Ephorum vidimus reditum Heraclidarum ponere a. 1091 (2 × 63 post 1217; 5 × 63 ante 776). Ita enim tradit Diodorus. Contra Clemens Alex. l. l. : Ἀπὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου, inquit, ἐπὶ Εὐαίνετον ἄρχοντα (Ol. 111, 2; a. C. 335) ... ὡς Ἔφορος ἔτη ἑπτακόσια τριάκοντα πέντε. Unde evadit annus a. C. 1070 * (735+335). Igitur aut Diodorum aut Clementem errasse censent. Sed ne citius condemnemus. Nam Clementinus numerus a Diodoreo distat annis *viginti uno;* hæc vero differentia est inter lunarem et solarem computum. Nonne fieri potuit, ut utrumque Ephorus memoraret? Nonne dicere potuit, secundum sacerdotales rationes inter Trojam et Olympiadem poni lunares annos 441, qui solares efficerent 420, ita ut, quum ex illis Heraclidæ ponerentur an. 1091 (1217 — 126), ex his ponendi essent an. 1170 (1096 — 126).

Alia via rem aggrediar. Exstat apud Hieronymum locus corruptissimus, ut putant, cujus verba hæc sunt :

Agrippa apud Latinos regnante (N° 1102-1141 = 915 — 876 ante Chr.) *Homerus poeta in Græcia claruit, ut testatur Apollodorus grammaticus et Ephorus* (vulgo : Euphorbus) *historicus, ante urbem conditam annis CXXIV, et, ut Cornelius Nepos, ante Olympiadem primam annis C.*

Fluxerunt hæc procul dubio ex Chronicis Cornelii; hic vero sua hauserat ex Apollodoro, qui Ephori de Homeri epocha sententiam, utpote cum sua ad annum concinentem, memoraverit. — Cornelius Romam conditam statuit a. 750 ante Chr., testante Solino Polyh. c. 1 (V. Sœtbeer. Tabb. chron.). Igitur Homerus floruisset :

$$776 + 100 = 876.$$
$$750 + 124 = 874.$$

Verum quum numeri consentire debeant, scribendum est :

$$750 + 126 = 876.$$

At bene notum est Apollodorum Homero assignare annum 944, i. e. ex ratione, quam Eratosthenes et Apollodorus in subducendis calculis sequuntur, 4 × 60 post 1184. Minime hæc quadrant; sed quadrant optime, si Ephorus Homerum posuit quattuor cyclis (sed 63 annorum, ut auctoris ætati convenit) post eam æram Trojanam, quam Clementis locus innuit : nam 1196 — 252 = 944. Consensus fortuitus est, quum alia via Apollodorus, alia via Ephorus incedat.

Annis 126 post Homeri epocham condita Roma est (944 — 126 = 818 a. Chr.). Igitur a Troja ad Romam Ephorus numerat sex cyclos sive 378 annos. Idem post Ephorum et secutus Ephorum, nisi fallor, statuit Timæus. Ac quum Timæus eodem quo Romam etiam Carthaginem tempore conditam dicat, idem Ephorus noster dixerit. Rem confirmat Vellejus Paterculus I, 6 verbis : *Ante annos* 65 *quam urbs Romana conderetur, ab Elissa Tyria, quam quidam Dido autumant, Carthago condita.* 753 + 65 = 818. Nempe Romam conditam Vellejus ex seriorum sententia non sex, sed septem cyclis post æram Trojanam (1194 — 441 = 753) ponit; contra in Carthaginis epocha antiquiorem computum eumque ex *Ephori* calculis reddit : nam ad suam æram Romanam, quæ Eratosthenis æra Trojana nititur, si Carthaginis æram consequenter accommodare voluissset, non 65, sed 63 anni ponendi erant. Atque sic Eutropius, qui Carthaginem conditam dicit 670 ante 146 a. Chr. i. e. 816 = 63 ante 753. Pro 63 an. Vellejus I, 12, alium fontem secutus, numerat 60. *Carthago*, inquit, *condita est quum stetisset annis* 667 (667 + 146 = 813 = 60 ante 753).

Jam ut redeam ad locum Hieronymi, omnem ejus difficultatem inde esse derivandam intelligis, quod Cornelius Ephoream Romæ epocham (818) cum sua ipsius (750) confudit, adeoque e suo penu adjecit Homerum, quippe qui 126 annis ante Romam conditam ex Ephori sen-

* Ad hunc numerum proxime accedit Isocrates, qui in tribus orationibus a. 366, 356, 342 a. Chr. scriptis Heraclidas ante hos 700 annos Peloponnesum occupasse dicit. Ipsos locos vide apud Clinton. et Fischer. in Tabb. chronol.

tentia ponatur, ante Olympiadem primam vixisse annis centum. Ceterum hancce de Homeri ætate sententiam Cornelio non probatam fuisse colligitur ex loco Gellii (N. A. XVII, 21.), secundum quem Cornelius in primo Chronicorum libro Homerum floruisse dixit ante Romam conditam annis circiter centum et sexaginta (750 + 160 = 910). Atque sic demum apte Homerus dici potuit floruisse *regnante Agrippa*. Sed quum idem dicat Hieronymus, alterum illum numerum afferens, vides, quod per se probabile est, eodem loco Cornelium diversorum auctorum sententias in medium protulisse.

Igitur Ephori numeri sunt :

Ex ἀναγραφῶν ratione.		*Ex recentiore computo.*	
1217 (— 776 = 441)		1196 (—776 = 420)	Trojan. epoch.
	126		
1091		1070	Redit. Heraclid.
	126		
965		944	Homerus.
	126		
839		818	Roma. Carthago.

22. Hactenus de vetusto computo, ex quo cyclus maximus est annorum 420. Restat ut de Vellejo Paterculo loquar, qui pro 420 vel 417 annis numerat 424. — Igitur 63 anni lunares forent 60 $^{4}/_{7}$ anni solares. Jam quum antiquiores numerent 60, recentiores vero 59 $^{4}/_{7}$, ex confusione horum numerorum nasci poterant Velleji anni 60 $^{4}/_{7}$; sed probabilius est æram Velleji, quæ septem annis ab Eratosthenica recedit, explicandam esse ex chronologia Attica (Vide cap. V, § 41). Etenim Trojam Vellejus (I, 8) captam esse dicit a. 437 ante Romam conditam (a. 753). Igitur bellum Trojanum gestum an. 1200 — 1190. Annus 1200 ab anno cyclico ἀναγραφῶν 1217 distat annis septemdecim, ab anno 776 annis 424.

Supra jam memoravi veterum nonnullos a prima Olympiade usque ad ludos Herculis unum cyclum maximum numerasse. Vellejus de hac re statuit ita (I, 8) :

Olympiorum initium habuit auctorem Iphitum Elium; is eos ludos mercatumque instituit ante annos, quam tu, M. Vinici, consulatum inires (30 p. Chr.) *DCCCXXIII. Hoc sacrum eodem loco instituisse fertur abhinc annos ferme MCCL Atreus, quum Pelopi patri funebres ludos faceret, quo quidem in ludicro omnis generis certaminum Hercules victor exstitit.*

Secundum hæc Iphiti Olympias incidit in annum 793 (823 — 30), qui ab anno 776 distat annis septemdecim. Herculis Olympias tribuenda foret anno a. C. 1220 (1250 — 30), sed hunc numerum non accurate definitum esse, *ferme* vox arguit. Quare nemo me audacem dixerit, si anno 1220 significari censeam annum cyclicum 1217. Inde ab anno 1217 usque ad annum 793 item sunt anni 424. Igitur duplicem illam, de qua jam ante monuimus, habemus cycli maximi computationem :

a. 776 + 424 = 1200 Troja.
b. 1217 — 424 = 793 Iphiti Olympias.

Idem Vellejus (I, 5) Homerum floruisse dicit a. 950 ante Vinicium consulem, i. e. 920 a. C.=127 (debebat esse 126, s. 2 × 63) ante 793 s. Olympiadem primam. *Ab Homeri ætate Hesiodus circa* 120 *annos* (i. e. 2 cyclos) *distinctus est* (I, 7). — Vides ea, quæ de ludis et poetis traduntur ex eodem computo fluxisse : contra belli Trojani epocham et quæ hinc numerata sunt, alii deberi computationi; utrumque vero ita jam conjungi potuisse, ut continua inde series efficeretur : quo artificio sæpissime seriores chronologi usi sunt.

Heraclidarum reditum Vellejus ponit anno 1110 a. C. sive 90 post æram Trojanam (1200), ut apparet ex laterculo regum Argivorum (I, 1). Atque ipse auctor disertis verbis (I, 2) : *Fere anno octogesimo post Trojam captam, centesimo et vicesimo, quam Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies... ab Herculis prosapia expellitur.* — Quæ propterea apposui, ut ex alio fonte quam superiora de Herculis Olympiade petita esse intelligantur. Nam ex nostro loco Herculis epocham non in ludorum institutione, sed in herois apotheosi poni, eamque duobus cyclis ab reditu Heraclidarum sejungi patet. Hæc vero si cum altero isto calculo conjungere velles, apotheosis Herculis antecederet victoriam Olympicam.

Corinthus secundum Vellejum ab Alete condita est 952 annis ante eversionem (146), sive 1098 a. Chr. Jam quum antecedentes numeri (1200, 1110) ab Eratosthenicis (1193, 1103) distent septem annis, si ab 1098 septem detraxeris, efficitur annus 1091 (5 × 63 ante 776), quem antiquiores ipsi reditui Heraclidarum assignarunt, eidem cyclico anno tribuentes initia omnium Doricarum in Peloponneso civitatum. — Postea igitur quum novo computationis modo reditus epocha ab a. 1091 traduceretur ad an. 1103, at-

que simul cavendum putarent, ne eidem anno tot momenta rerum darent, vides qui factum sit, ut Corinthum duodecim potissimum annis post Heraclidarum reditum conditam dicerent. Nimirum veteres et recentiores numeros in continuam seriem conjunxerunt. Igitur ex Eratosthenis systemate numerus 1091 ratione niteretur; qua necessario caret simulac ad aliam æram Trojanam transfertur; id quod factum est ab auctore Velleji.

23. Superest ut moneamus de computo Phaniæ, Sosibii et Thrasylli.

Thrasyllus apud Clement. Alex. Strom. I, p. 145 Sylb. numerat ita :

A Troja capta ad Lavinium condit. an.	10	79. [80.]
Inde ad Ascanii regnum.............	8	
Inde ad reditum Heraclidarum.......	61	
Inde ad Iphiti Olympiadem...........	338	
	417	

Igitur Trojanum bellum ponendum a. 1203 — 1193; reditus Heraclidarum a. 1113. Qui annus expeditionis esse debuit, annum excidii fecit, atque ab hoc usque ad reditum Her. non 90, sed 80 an. numerat. Unde patet quam male Thrasyllus antiquioris computationis rationes perspexerit.

Phanias sec. Clement. l. l. Heraclidas rediisse dixit 715 ante $\frac{335}{334}$ = 1050 s. 1049. a. Chr. Qui numerus quum ab illo Thrasylli distet annis 63, putari possit æram Trojanam Phaniæ fuisse uno cyclo inferiorem illa Thrasylli. Sed minime credas Phaniam, Aristotelis coævum doctumque chronologum, tam prave calculos subduxisse. Praterea nescimus num 126 an 189, an 90 annos Phanias ab æra Trojana usque ad reditum Heraclidarum numeraverit. — Equidem Phaniam Lesbium in æra Trojana Lesbium Hellanicum secutum esse suspicor. Quæ vero ipse Hellanicus statuerit, quamvis a nemine sit traditum, tamen si rationem noveris, qua Attica chronologia adornata sit, facile inveniri queunt. Etenim constat Hellanicum (fr. 62) et, qui ejus vestigia pressit, Philochorum (fr. 8) ab Olympiade prima usque ad Ogygis diluvium numerasse annos 1020 = 17 × 60. Igitur totum hoc spatium revocavit ad cyclos annorum sexaginta. Ab Ogyge vero usque ad Cecropem exputant (Philoch. l. l.) annos 189 = 3 × 63. Vides Hellanicum plane uti Timæum et Ephorum singulas res secundum cyclos annorum 63 expendere, quamquam totum spatium secundum annos solares constituerat. Igitur Cecropis epocha ab Olympiade prima distat annis 14 × 63, sive duobus cyclis maximis. A Cecrope deinceps usque ad finem Menesthei atque Trojæ excidium Attici chronologi numerant sex cyclos. A Troja capta denique ad reditum Heraclidarum Hellanicus esse statuit annos 80. Itaque numeros nanciscimur hos :

Ogyges........ a. Chr.	1796	189.
Cecrops......	1607	
Bellum Trojanum......1239—	1229	378.
Heraclidarum reditus.......	1149	80.

Jam ponamus Phaniam unum fuisse eorum, qui 3 cyclis s. 189 annis post Troj. æram Heraclidas rediisse statuerunt, atque habebis numerum Clementis 1050. Proclivis quidem conjectura est Phaniam etiam in reditus epocha Hellanicum secutum esse, ita ut apud Clementem pro 715 scribendum foret 815 : at nihil mutare, nisi aperta corruptelæ indicia adsint, præstabit.

In iis, quæ hucusque attulimus, annus reditus Heraclidarum pendet ab æra Trojana. Sed fieri etiam potuit, ut ab reditus epocha, qualis in vetustis ἀναγραφαῖς reperiebatur, aliquis proficisceretur, atque hinc Trojanam epocham constitueret. Cadit hoc præ ceteris in scriptores Lacedæmonios; ac revera ita rem adornavit Sosibius Laco, Eratosthene antiquior. Is enim secundum Censorinum (De die nat. c 21) ab Olympiade prima usque ad excidium Trojæ numeravit annos 495; igitur bellum Trojanum gestum ab a. 1181-1171. i. e. 90-80 ante annum 1091 (sive 5 × 63 ante 776), quo Heraclidæ in Peloponnesum descenderunt ex computo ἀναγραφῶν, uti supra jam monuimus.

24. Hæc fere sunt, quæ de epochis belli Trojani et de Heraclidarum reditu dicenda habeo. Subjicio tabulam, qua numeros in antecedentibus memoratos uno oculorum adspectu comprehendere possis.

COMPUTATIONES CYCLI

INTER EPOCHAM TROJANAM ET PRIMAM OLYMPIADEM INTERJECTI.

A		1280 — 776.	(504 = 8 × 63.)	Herodotus. Auct. Vit. Hom.
	a	1229 — 776.	(504 — 51 s. 17 × 3.) . .	Hellanicus. Phanias. [Thucydides ?]
B		1217 — 776.	(441 = 7 × 63.).	Ephorus. Marmor P. Castor.
	a	1196 — 776.	(420 = 7 × 60.).	Ephorus.
	b	1193 — 776.	(417 = 7 × 59 4/7.). . . .	Eratosth. Apollod. Diodor. [Thrasyll.]
	c	1200 — 776.	[424 = 7 × 60 4/7.]. . . .	Vellejus.
	[d	1217 — 793.	[424 = 7 × 60 4/7.]. . . .	Vellejus.]
C		1343 — 926.	(417 = 7 × 59 4/7.). . . .	Clitarchus. Duris. Timaeus.
D		1154	(378 = 6 × 63 ante 776.).	Democritus. Artemon Clazomenius.

1181 . . . . . (90 ante 1091 s. 5 × 63 ante 776.) Sosibius Laco.
1595 . . . . . (919 s. 12 × 63 ante 776.) Anonym. ap. Clement. Alex.

REDITUS HERACLIDARUM.

63	post	epoch.	Trojan.	Strabo. Marmor P. Philostrat. Syncell
126	»	»	»	Ephorus.
189	»	»	»	Clitarchus. Phanias. Duris. Timæus.
90	»	»	»	Hellanicus. Thucyd. Erastosth. Apollod. Castor. Diodor. Thrasyllus, etc.

1091.	(126 post 1217.) . . .	Ephorus. Sosibius (Euseb.)
1070.	(126 post 1196.) . . .	Ephorus.
1154.	(189 post 1343.) . . .	Clitarchus. Duris. Timæus. (Euseb.)
1050.	(189 post 1239.) . . .	Phanias.
965.	(189 post 1154?) . . .	Plutarchus.
1149.	(90 post 1239.) . . .	Hellanicus.
1127.	(90 post 1217.) . . .	Castor.
1103.	(90 post 1193.) . . .	Eratosthenes. Apollod. Diodor. (Cf. Thrasyll.)
1110.	(90 post 1200.) . . .	Vellejus.

25. Semper mirati sunt hancce numerorum varietatem; nec sine causa, quum id tantum quærerent quibusnam æræ Christianæ annis diversæ belli Trojani epochæ responderent. Quam quæstionem ubi eo tantum consilio admittis, ut inveniendis legibus vetusti systematis chronologici inserviat, totamque rem ad ἀναγραφῶν rationes revocaveris, haud ita magnam fuisse veterum computationum discrepantiam intelligetur. Nam missis minoribus illis differentiis, quæ ex lunarium solariumque annorum permutatione nascuntur, principalis dissensus eo continetur, quod nonnulli *octo,* longe plurimi *septem* cyclos ab Olympiade prima usque ad Troica numerarunt. Quorum hi deinde in diversas abiere partes, quia alii Corœbi, alii Lycurgi Olympiadem pro prima habendam censuere.

Jam igitur, ut omnium ἀναγραφῶν optima sit concordia, statui possit Herodotum quoque et Hellanicum *septem* tantum cyclos numerasse, scilicet a Troicis usque ad Olympiadem *Lycurgi*, quam adeo Herodotus posuisset annis 63 ante 776 a. Chr. Arridet conjectura, nec nego complures fortasse ita computavisse; tamen in Herodotum et Hellanicum id cadere vix potest. Nam quæ Herodotus (I, 65) de Lycurgo *Leobotæ* tutore tradit, huic sententiæ prorsus sunt contraria, nec aliud relictum foret, quam ut duos Lycurgos ab Herodoto distinctos fuisse suspicareris. Deinde vero reputandum est Herodotum non solum Trojanam et Olympicam epochas 504 annis distinere, sed totidem etiam inter initium regni Lydorum et finem interponere, totidemque annos etiam Assyriorum imperio datos esse in ἀναγραφαῖς, quas Herodotus sequitur. Porro in Ægyptiorum quoque chronologia 504 annorum periodus magni fuisse momenti videtur. Quæ quum ita sint, equidem puto octo cyclorum complexum apud nonnullos populos, Asiaticos maxime, eadem significatione adhibitum esse, quam

in Græciæ civitatibus plerisque habuit cyclus annorum 441. — Hellanicum vero quod attinet, constat eum omnino nullam in historiis suis Lycurgi mentionem injecisse (Hell. fragm. 91). Quo accedit quod Ogygis epocha manifeste computata est ab anno 776 (v. supra). Ceterum Hellanici æra Trojana, quamvis ex iisdem unde Herodotea ἀναγραφῶν calculis profecta sit, tamen duodecim tantum annis illam Marmoris Parii superat. Cujus rei rationes ex supra disputatis sponte intelliguntur.

Jam si fontes Hellanici et Herodoti in computando cyclo maximo ab anno 776 a. Chr. profecti sunt, num propterea id fecerunt, quod hinc incipiebant Olympionicarum catalogi atque certioris chronologiæ norma dabatur? Nullo modo ita statui posse satis docent quæ de catalogorum istorum compositione a veteribus traduntur (V. Gœller De situ urbis Syracusarum p. 198 sq.). Cur igitur in Corœbi anno tantum historiæ parapegma *vetustiores* illi scriptores cernere sibi putarunt? Sed ut hos mittam, cur denique Timæus, qui ipse Olympionicarum catalogum concinnavit, atque tempora rerum post a. 776 gestarum inde a Corœbi anno supputavit, tamen cyclum maximum inter Troica et Olympia interjectum inde ab Lycurgi epocha computandum duxit? Res luce clarior. Non certa quædam victoria, sed institutio ludorum παράπηγμα historiæ et chronologiæ habebatur. Quod si de Timæi computu valet, multo magis valebit de vetustis ἀναγραφαῖς. Consentaneum igitur antiquioribus Olympiadem Lycurgi et Iphiti et Corœbi victoris unam fuisse eandemque, atque distinctionem ævi serioris esse. Ac vel posteriore ætate non omnibus eam fuisse probatam, multis illis locis demonstrari potest, quibus Iphiti nomine et instituto annus 776 a. Chr. indicatur. Quare paullo cautius agendum erit tum in vituperando tum in corrigendo. Exempla congerere, quum res notissima sit, supersedeo. (*)

Causa cur Iphitum a Corœbi victoria avellerent, fuit Lycurgus, quem jam antiquitus cum Iphito conjunctum fuisse luculentissime docet discus Iphiti. V. Pausanias V, 1. Plutarch. Lycurg. c. 1, ubi hæc : Οἱ μὲν γὰρ Ἰφίτῳ συνακμάσαι καὶ συνδιαθεῖναι τὴν Ὀλυμπιακὴν ἐκεχειρίαν λέγουσιν αὐτόν (Λυκοῦργον)· ὧν ἐστι καὶ Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος, τεκμήριον προφέρων τὸν Ὀλυμπιάσι δίσκον, ἐν ᾧ τοὔνομα τοῦ Λυκούργου διασώζεται καταγεγραμμένον· οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν χρόνον, ὥσπερ Ἐρατοσθένης καὶ Ἀπολλόδωρος, οὐκ ὀλίγοις ἔτεσιν πρεσβύτερον ἀποφαίνουσι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος (Cf. Apollod. in Fragm. Hist. p. 444.). — At celebrabatur Lycurgus non tam ob ludos, quos una cum Elensi viro ordinaverat, quam propterea, quod leges Spartanæ reipublicæ in nomen ejus referebantur. Jam ne dicam multa institutorum, quæ Lycurgea dicebant, revera ex antiquissimis Doriensium moribus repetenda esse, nemo nescit studium illud veterum populorum, quo origines omnium, quæ in præsenti reipublicæ forma momenti alicujus sunt, ex antiquissimis temporibus derivare et ubicunque fieri potest, ad ipsa civitatis initia referre solent. Itaque si longissime ab ætate sua Lycurgum Spartani removerint, non est quid miremur; nec est, cur aliena ab ipsorum Lacedæmoniorum narrationibus tradere putemus Simonidem, Herodotum et Xenophontem, qui omnes sæpius et diutius Lacedæmone versati sunt. Horum vero Xenophon (Resp. Lac. c. 10) Lycurgum vixisse dicit tempore reditus Heraclidarum; Simonidi filius est Prytanis, Herodoto tutor Leobotæ (Cf. O. Müller Dor. I, 132 sq). Quæ omnia plus minus a seriorum sententiis recedunt; simulque intelligitur debili hæc vel potius nullo fundamento niti debuisse; id quod vel inde colligas, quod legislator, populi jura contra regum potestatem tuens, filius dicitur Εὐνόμου, vel simpliciter Πρυτάνεως, tutor vero Λεωβώτεω vel Χαριλάου. Quæ nomina in gratiam Lycurgi inventa esse vix dubitari potest; certe a vero longe aberrant, qui dum Lycurgum inter figmenta numerant, regum nomina tuenda censent.

Videmus igitur e Xenophontis et Herodoti narratione Lacedæmonios, quum summam legislatori antiquitatem vindicare studerent, negligere debuisse, quod minus spectabat ad ipsorum rem-

(*) Cf. Plutarch. Lyc. 1; Vellej. I, 8; Solin. I, 28; Cic. De rep. II, 10; Thrasyllus ap. Clem. Alex. Str. I, p. 145. V. Fischer Tabb. chron. p. 41. — Phlegon p. 207 quamvis ipse cum Apollodoro primam Iphiti Olympiadem ponat a. 108 ante 776, tamen nescio unde narrat hæc : Ἐστέφετο μὲν οὐδεὶς ἐπὶ πέντε Ὀλυμπιάδας, τῇ δὲ ἕκτῃ ἔδοξεν αὐτοῖς μαντεύσασθαι εἰ στέμματα περιθῶσι τοῖς νικῶσι, καὶ πέμπουσι τὸν βασιλέα Ἴφιτον εἰς θεοῦ... Πρῶτος δ' ἐστεφανώθη Δαϊκλῆς Μεσσήνιος, ὃς τῇ ἑβδόμῃ ὀλυμπιάδι (752) στάδιον ἐνίκα. Scilicet chronologicum hoc commentum est, quo veterem cyclum maximum [1217-776] ad recentiorem æram Trojanam transferrent quodammodo [1193-752]. — De Corœbo Iphiti coævo præ ceteris attende ad locum Pausaniæ VIII, 26, 4 : Ἡνίκα τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπικὸν ἐκλιπόντα ἐπὶ χρόνον πολὺν ἀνεσώσατο Ἴφιτος, καὶ αὖθις ἐξ ἀρχῆς Ὀλύμπια ἤγαγον· τότε δρόμου σφίσιν ἆθλα ἐτέθη μόνον, καὶ ὁ Κόροιβος ἐνίκησε· καί ἐστιν ἐπίγραμμα ἐπὶ τῷ μνήματι ὡς Ὀλυμπιάσιν ὁ Κόροιβος ἐνίκησεν ἀνθρώπων πρῶτος. — Clavier (*Des prem. temps* etc. II, p. 200) noto isto commento utens tres distingui vult Iphitos : Clinton duos saltem statuendos putat.

publicam, sed quod in chronologica nostra disquisitione est maximum, scilicet Lycurgum socium fuisse Iphiti in ordinandis Olympiis. Neque tamen in oblivionem rei memoria potuit abire, imo monumentis servabatur, quibus major quam fluctuantibus regum Lacedæmoniorum catalogis auctoritas a prudentioribus tribuenda erat. Consentaneum igitur mox exstitisse, qui incongrua hæc in concordiam vocare niterentur. Quo in negotio ita sunt versati, ut Lycurgi epocham mediam ponerent inter veram atque eam, quam apud Xenophontem assignatam ei videmus. Cum hac deinde conjunxerunt Iphitum et institutionem ludorum. Sed quum vera Olympiadum epocha haud commode loco moveri posset, distinctum est inter institutionem certaminum et victoriam Corœbi, utpote primi victoris, cujus nomen stelæ inscriptum vel in album relatum ad posteritatem venisset, dum priorum nomina victorum ob hominum negligentiam periissent. Itaque Lycurgum et Iphitum vel uno vel duobus cyclis a Corœbi Olympiade distinxerunt. Idque jam Thucydidis ætate factum a nonnullis fuisse debet, a quo scriptore Lycurgus vixisse dicitur annis quadringentis et paullo plus ante finem belli Peloponnesiaci (404+400=804). Quo numero computus indicatur, qui Lycurgum collocavit a. 63 ante 776 (= 839), quamquam is numerus pro variis calculos subducendi rationibus varias subire poterat mutationes. Similiter posteriores auctores in Lacedæmoniorum historia de Lycurgi epocha statuunt fere omnes, modo uno modo duobus cyclis eam primâ Olympiade priorem ponentes; verum illud commentum, quod Corœbi Olympiadem vera sua significatione privavit, haud magnam vim in chronologiarum adornationem exercuit, quum plurimi annum 776, vetustum parapegma, pro basi omnis antiquioris historiæ chronologiæ habeant. Unus ex paucis, qui Troicorum æram ad novam Lycurgi et Iphiti epocham accommodarunt, est Timæus, ita tamen, ut duos distinguat Lycurgos, quorum antiquior Homeri pæne æqualis ad annum 926, alter junior ad annum 776 pertinet (v. Plutarch. Lyc. 1. Tim. fragm. 47.) Hinc explicandi errores, quorum supra (§. 20) mentionem injecimus. Cf. Cicero De rep. II, 10.

Democritus et Artemon, Troica anno 1154 (6 × 63 ante Ol. 1) assignantes, diversos computos miscuisse videntur. Res vario modo potuit institui. Fortasse Heraclidarum reditum ex vetustis ἀναγραφῆς quinque cyclis ante Olymp. 1 ponendum, hinc vero ad Trojanum bellum unum tantum cyclum ex alio computo numerandum statuebant; fortasse etiam Lycurgi Olympiadem tribuerunt anno 776, hinc vero ad Troica totidem annos numerarunt atque illi, quibus Lycurgi epocha incidit in annum 839.

CAPUT III.

Dixi de temporibus παραπηγμάτων, qui quasi cardines sunt omnis Græcorum chronologiæ: sequentibus singularum tempora civitatum, quantum ad me pertinet, exponam eo consilio, ut recentioris ætatis calculi ad veterum ἀναγραφῶν simplicitatem revocentur.

Reges Sicyonii.

26. Reges Sicyoniorum Castor chronographus numerat viginti sex. Primus eorum Ægialeus, ultimus Zeuxippus. Post hunc civitatem administrant sacerdotes septem Apollinis Carnei. Jam subductis calculis ex Castoris mente (v. Cast. fragm. 6 sqq.) regum sacerdotumque annos habebis hunc in modum adornatos:

Ægialei annus primus .... a. Chr.	2089		
		882 .... = 14 × 63	
Trojæ excidium	1208		
		80	116 = 2 × 63 — 10
Zeuxippi annus postremus et *reditus Heraclidarum*	1128		
		36	
Sacerdotum anni 36, quorum postremus est	1092		
Vetus epocha reditus Heraclidarum (5 × 63 ante Olymp.)	1091		
		998 .... = 16 × 63 — 10	

In temporibus antetrojanis veteres numeros probe servatos esse cycli maximi (2 × 441), qui Ægialei regnum a rebus Troicis separant, sunt documento. In sequentibus summa annorum ex ἀναγραφῶν rationibus esse debebat 126: apud Castorem sunt 116, propterea, quod cyclos numeravit ab anno excidii, non, ut debebat, ab anno expeditionis (1217).

Regis ultimi annus postremus incidit in epocham reditus Heraclidarum; attamen triginta sex denique annis post a Doriensibus Sicyon occupata dicitur. Quæ res sit neminem fugit. Etenim

ἀναγραφαὶ, sicuti Castor, regum imperium deduxerunt usque ad reditum Heraclidarum; hunc vero aut 63 aut 126 annis bello Trojano posteriorem posuere. Jam igitur si quis ἀναγραφὰς ante oculos habuit, quæ Heraclidas 126 annis post Troica (1217 — 126 = 1091) rediisse statuebant, quum ipse e vulgari posterioris ætatis calculo nonaginta tantum annos numeraret : regum tempora triginta sex annis decurtanda erant. Idque Castor fecisse videtur ejectis duobus regibus postremis. Pausanias enim (II, 5) post Zeuxippum memorat Hippolytum et Lacestadem, sub quo Phalcen, Temeni filium, Sicyone potitum esse dicit. Itaque reges numerabantur non viginti sex, sed viginti octo (4 × 7); quem principum numerum antiquiorem esse vel inde colligas, quod quattuor comprehendit *hebdomades*, quas ubivis veteres chronologi sectantur. — Verum quamquam regum finem ad suam reditus H. epocham Castor accommodaverat, annum tamen, quo Doriensibus Sicyon subjecta est, eundem quem veteres annales statuit. Nam quum uno eodemque anno omnes Peloponnesi regiones occupatas præter verisimilitudinis speciem ἀναγραφαὶ dicere serioribus viderentur, neque tamen spatium inter adventum Doriensium et occupationem Sicyonis intermedium accuratius posset constitui; Phalcen Sicyoniorum dominum eidem anno assignarunt, quo ex prisco calculo ponendus erat descensus Heraclidarum. Hac igitur ratione lacuna triginta sex annorum exstitit, quæ aliquo modo erat explenda. Expleta autem est nominibus sacerdotum; quos propterea, nisi fallor, in auxilium advocarunt, quod ut aliis in urbibus, (*) sic etiam Sicyone posteriore ætate annorum erant eponymi.

Post Castoris calculos videamus alteros, quos ex Africano servavit auctor Excerptorum Barbarorum (p. 75. v. Castor. fragm. l. l.) :

Ægialei annus primus......... a. Chr.	2112	918 = 15 × 63 — 27
Epocha Trojana..........................	1194	63
Regis postremi annus postremus.......	1132	27
Septem sacerdotum anni 27......	1131—1105	
Reditus Heraclidarum	1104	
		1008 = 16 × 63

Summam annorum Africanus Castore accuratius tradit, quoniam cyclos numerat ab anno *expeditionis* Troj. — Regum dominatio desinit an. 63 post epocham Trojanam. Quo indicatur antiquior computus reditum Heraclidarum eidem tribuens anno. Igitur Africani auctor ut tempora Sicyoniorum ad suam usque reditus epocham deduceret, addidit annos viginti septem sacerdotales. Deinde vero ut summam annorum a veteribus traditam (an. 1008) servaret, alio loco viginti septem annos detraxit, regibus antetrojanis pro 945 sive 15 × 63 assignans an. 918. Simile artificium sæpius adhibitum a chronologis esse videbimus. Africanus vel ejus auctor rem ita instituisse videtur, ut Marathonium regem (regnav. 28 an.), Marathonis decessorem, ejiceret. Is enim non reperitur in laterculis Excerpt. Barb. Quamquam etiam aliæ in iisdem sunt lacunæ, quæ non rationi sed negligentiæ debentur.

Argivorum tempora, quæ item usque ad reditum Heraclidarum perducuntur, quum eadem ratione atque Sicyoniorum epochæ sint adornata, non est cur hic exponamus. Lectorem relego ad fragmenta Castoris. Hocce unum apponere liceat ex Eusebio et Syncello :

Agamemnon *post* Trojam capt. regnat.. an.	17	
Ægisthus an. 7 sec. Euseb.; 5 sec. Syncell...	5	63.
Orestes, Tisamenus, etc. usque ad redit. Her.	58	
	[illegible]	

Etiam non monitus intelligis, unde venerint isti 17 anni Agamemnonis.

CAPUT IV.

LACEDÆMONII.

27. Progrediendum est ab *epocha Lycurgi*, quam veteres ἀναγραφαί modo sexaginta tribus, modo centum viginti sex annis prima Olympiade superiorem ponebant. Pendebat res tum ex variis regum catalogis, ut videtur, tum ex diversis æris Trojanis. Plurimi ita videntur statuisse, ut Lycurgum quinto post Troica cyclo adscriberent. Itaque ab anno Trojano 1217 proficiscenti Lycurgi annus erit 902 (126 ante Ol. 1.). Uno cyclo inferiorem si posueris, annum habebis 839.

Testimoniis de Lycurgi epocha non destitui-

(*) Vide Bœckh. in Corp. Inscript. I, p. 701. II, N° 2655. Ross. Inscr. Gr. inedit. N° 2 et 9.

mur, sed quæ ad annum rem accuratius expendant, sunt perpauca.

Ad annum 902, quo Timæi computus nititur (v. §. 20), proxime accedit Plutarchus in Lycurg. c. 29 : Χρόνον ἐτῶν πεντακοσίων τοῖς Λυκούργου χρωμένη (sc. Sparta) νόμοις, οὓς δεκατεσσάρων βασιλέων μετ' ἐκεῖνον εἰς Ἆγιν τὸν Ἀρχιδάμου οὐδεὶς ἐκίνησε. Agis mortuus est Olymp. 95, 2 s. 399 a. Chr. Itaque ab hoc termino exputata Lycurgi epocha cadit in an. 900. Idem tamen Plutarchus eosdem quingentos annos numerat a Lycurgo usque ad Epaminondam Lacedæmoniam devastantem (369. a. Chr. V. Fischer Tabb. chron. p. 36.). Unde apparet nihil in rotundis hisce numeris esse premendum. Idem cadere videtur in locum Tatiani (Orat. adv. Gr. p. 140.), ubi : Λυκοῦργος, ait, πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων ἔτεσιν ἑκατὸν νομοθετεῖ τοῖς Λακεδαιμονίοις (776 + 100 = 876). Quamvis putari possit indicare Tatianum eorum computum, qui ab anno Trojano 1193 ad Lycurgum quinque cyclos numerarunt (1193 — 315 = 878), verisimilius tamen est innuisse auctorem annum 884, quæ æra est Lycurgi maximam nacta apud seriores auctoritatem. Computus, quo nititur, admodum simplex est. Etenim a Troja ad Lycurgum non 5 × 63, sed 5 × 60 sive 300 annos numerarunt. Sic apud Clem. Alex. Strom. I, p. 328 A : Δωυχίδας ἐν τετάρτῳ Μεγαρικῶν περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἐννενηκοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς Ἰλίου ἁλώσεως τὴν ἀκμὴν Λυκούργου φέρει. Igitur ab expeditione Trojana anni sunt trecenti (1193 — 300 = 893?). Alii, quos etiam Eratosthenes sequitur, ab anno excidii progrediuntur (1184 — 300 = 884; 1183 — 300 = 883). Eratosthenes tamen pro trecentis annis nonnisi ducentos nonaginta novem numerari vult (V. fragm. Eratosth. 3). Causa rei in aprico est. Nam quum excidium Trojæ tribuat anno 1183, Lycurgi epocha, si trecentos annos posuisset, incideret in annum 883 (an. 107 ante Ol. 1). Sed quoniam eidem anno non modo legislatio, sed etiam ludorum Olympicorum institutio assignanda erat, id vero fieri non poterat, si centum et septem anni inter Lycurgi et Corœbi Olympiadem intercederent, pro 300 numeravit 299, adeoque pro 107 nactus est annos 108 sive 4 × 27.

Eosdem calculos ad suam æram Trojanam transtulit Sosibius Laco. Clemens Alex. Strom. I, p. 327 A : Σωσίβιος ὁ Λάκων ἐν χρόνων ἀναγραφῇ κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου βασιλείας Ὅμηρον φέρει· βασιλεύει μὲν οὖν Χάριλλος ἔτη ἑξήκοντα τέσσαρα· μεθ' ὃν υἱὸς Νίκανδρος ἔτη τριάκοντα ἐννέα· τούτου κατὰ τὸ τριακοστὸν τέταρτον ἔτος τεθῆναί φησι τὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα. Sosibius, ut in antecedentibus vidimus, Trojam captam ponit anno 1171, qui numerus ab Eratosthenico (1183) distat annis *duodecim*. Charilai annus primus ideoque Lycurgi epocha secundum Clementis locum foret annus 873, qui undecim tantum annis abest ab epocha anni 884. Sed quum differentia eadem esse debeat, neque integræ Olympiades ab anno 873 numerari possint, uno anno erratum esse patet. Procul dubio Sosibius Charilao non 64, sed 63 annos tribuit.

Si quis Trojanam æram assumsit uno cyclo inferiorem Eratosthenica, Lycurgi vero epocham iisdem calculis computavit, annum nactus est 821 (= 884 — 63). His rationibus nituntur, quæ legimus apud Eusebium : N° 1095 ed. Rom., 821. a. Chr., anno 18 Sardanapalli : *Lycurgus Lacedæmoniis jura componit*. In codice Armen. res adscribitur ad N° 1097, sive annum primum primi regis Medorum. Quod cum altero ita conjungendum est, ut retineamus annum 821, et in eundem referamus annum primum Arbacis, regis Medorum, vel postremum annum Sardanapalli. E Ctesiæ quoque computo regnum Medorum emersit eodem anno, quo Lacedæmoniorum rempublicam constituit Lycurgus (v. Castor. fragm. 1.). Idem denique tradidisse patet auctorem Velleji. Nam « *Insequenti tempore*, Paterculus (I, 5) ait, *imperium Asiaticum ab Assyriis, qui id obtinuerant annis MLXX, translatum est ad Medos, abhinc* (sc. an. 30 p. Chr.) *annis ferme DCCCLXX* (*). *Quippe Sardanapallum eorum regem.... tertio et tricesimo loco ab Nino et Semiramide... Arbaces Medus imperio et vita privavit. Ea ætate clarissimus Graii nominis Lycurgus... fuit legum auctor.* Secundum hæc Lycurgus leges tulit annis ferme 840 a. Chr. i. e. a. 839 (sive 63 ante Olymp. 1). Nam cyclos in fonte Velleji ex ἀναγραφῶν rationibus positos esse probant etiam anni Assyriorum 1070, i. e. 1071 sive 17 × 63. — Velleji computum Abydenus quoque innuit, qui (in Euseb. p. 36 Mai) a fine Sardanapalli usque ad primam Olympiadem annos esse ait sexaginta septem. Paucorum annorum differentia debetur errori vel negligentiæ.

Igitur qui Lycurgi epocham collocarunt annis

(*) Sic rectissime pro DCCCLXX scripserunt Justus Lipsius et Scaliger in Canon. Isag. III, p. 620. In antecedentibus Vellejus dixerat de ætate Homeri, cui assignat annum 920 ante Chr. In subsequentibus devenit ad Hesiodum a. 800 ante Chr. florentem. Itaque res media in chronologica hac synopsi etiam numerum flagitat medium inter ann. 920 et 800. Silentio hæc præteriissem, nisi alia omnia hariolaretur Larcherus in *Mém. de l'Acad. d. Inscr.* tom. XLV, p. 364.

sexaginta tribus ante Olymp. primam, cyclos numerabant ab anno expeditionis Trojanæ sive 1217 sive 1154. Contra si terminus a quo ponitur in excidii anno (1207 s. 1144), Lycurgi annus est 829 (53 ante Ol. 1). Ita Callimachus, nisi quod pro 53 posuit annos 52 (13 × 4), ut integræ Olympiades usque ad Corœbi annum eruerentur. Rem testatur Syncellus p. 196 C : Καλλίμαχος δέ φησιν Ὀλυμπιάδας ιγ' παρεῖσθαι μὴ ἀναγραφείσας, τῇ δὲ ιδ' Κόροιβον Ἠλεῖον νικῆσαι. Cf. ibidem p. 197 C.

Cum anno Lycurgi 821 a. Chr., de quo supra locuti sumus; componendus est ille, quem tradit Cyrillus adv. Julian. p. 12 A : Τριακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἁλώσεως Λυκοῦργος Λακεδαιμονίοις ἐνομοθέτει, βασιλεύοντος Κορινθίων μὲν Ἀγήμονος κ. τ. λ. 1184. s. 1183. — 364 = 820 s. 819. Anni differentia in censum venire non potest. Eodem modo etiam Thucydidem statuisse nullus dubito (I, 18 : Ἔτη γάρ ἐστι μάλιστα τριακόσια καὶ ὀλίγῳ πλείω εἰς τὴν τελευτὴν τοῦδε τοῦ πολέμου ἀφ' οὗ Λακεδαιμόνιοι τῇ αὐτῇ πολιτείᾳ χρῶνται. 404 + 417 = 821).

Jam quum numeri 884 et 821 octodecim annis recedant ab numeris cyclicis ἀναγραφῶν 902 et 839, hinc fortasse orta et explicanda sunt, quæ refert Scholiasta ad Platon. Remp. X. p. 419 Bekk. : Τῆς Σπάρτης ἦρξε καὶ Λυκοῦργος αὐτὸς ἔτη ὀκτωκαίδεκα, ὅτε καὶ τοὺς νόμους ἔγραψε ἐπιτροπεύων τὸν ἀδελφιδοῦν. Cf. Suidas v. Λυκοῦργος : Ἐκράτησε τῶν Σπαρτιατῶν ἔτη μϐ', ὅτε καὶ τοὺς νόμους ἔθετο, ἐπιτροπεύων τὸν ἀδελφιδοῦν· καὶ αὐτὸς δ' ἐβασίλευσεν ἔτη ιη'. Nimirum distinxerint inter initium ἐπιτροπείας et legum pomulgationem, illud ponentes an. 902, hanc 884. Huc trahi etiam Apollodorus posset, qui apud Eusebium *decimo octavo* anno Alcamenis (quem Euseb. cum Charilao confuderit) Lycurgum leges scripsisse dicit. At de his statuendum est aliter.

28. — *De Regibus Lacedæmoniorum*. Regum catalogus, quem Eusebius p. 166, 167, 234 ed. Mai. et in Canone et ex Eusebio Samuelis p. 23 ed. Mai. exhibent, pertinet usque ad tempora primæ Olympiadis; quippe hucusque pro parapegmate erat serioris ætatis chronologis; hinc deinde Olympiades aliam eamque commodiorem præbebant normam.

AGIDÆ. *Sec. Euseb.*		PROCLIDÆ. *Sec. Pausan. aliosque.*	PROCLIDÆ. *Sec. Euseb.*		
1. Eurystheus....	42	1. Procles.			
2. Agis..........	1	2. Sous.			
3. Echestratus...	35	3. Eurypon.			
4. Labotas.......	37	4. Prytanis.	1. Procles......	49 (51, pag. 167.)	
5. Doryssus......	29	5. Eunomus.	2. Prytanis.....	49	
6. Agesilaus......	44	6. Polydectes.	3. Eunomus	45	
	188				*Sec. Sosib.*
7. Archelaus ...	60	7. Charilaus.	4. Charilaus	60	64 [63.]
8. Telecles.....	40	8. Nicander.	5. Nicander.....	38	39
9. Alcamenes ...	37 (38, pag. 166.)	9. Theopompus.	6. Theopompus .	47	
	325			228	

Samuel. p. 23 : *His* (Agidis) *post annos CCCXXV* (« Alius codex : CCCXXVII. » Mai.) *finis est impositus*.

Idem post enumeratos reges Corinthiorum : *Hi regnarunt annis CCCXXIV, eodemque quo Lacedæmonii desierunt prima Olympiade*.

Eusebius : *Trecenti viginti quinque anni sunt Lacedæmoniorum regum, quorum initium annus Abrah. DCCCCXVI* (i. e. 1100 a. Chr.) *et finis Olympias prima*. Atque sic in Canone numerat. Simul vero in laterculo p. 167 dicit Olympiadem primam actam esse *anno decimo Alcamenis*, idemque prædicat de *anno decimo Theopompi*. Quæ quoniam inter se conciliari nequeunt, ipse olim Odofr. Müllerum secutus (V. Fragm. Apollodor. p. 444) Eusebium in Canonis adornatione errasse putavi. At hoc jam revocandum est. Etenim sæpius tum apud Eusebium tum in Excerptis Barbaris notæ vel summæ annorum laterculis subjiciuntur, quæ cum rationibus numerisque, quos ipsi sequuntur, omnino non quadrant, neque tamen debentur errori vel scribarum negligentiæ, sed aliorum computos indicant, quos simul in Africani chronico notatos reperiebant. Nam Africanum in exponendis variorum scriptorum computationibus multo uberiorem Eusebio fuisse e Barbaris Excerptis et Georgii chronicis satis abunde colligitur. Atque tantum abest, puto, ut e suo penu

Eusebius rem in Canone adornaverit, ut antiquiorem potius computandi rationem, ex qua deinceps altera profecta est, nobis tradiderit. Antiquiorem vero propterea dico, quod est simplicior, minusque præ se fert historiæ verisimilitudinem, quam leges istas, quas tum in artis operibus tum aliis in rebus veteres sectabantur. Scilicet quemadmodum vetus ars ubique in eo maximam ponit operam, ut definitum aliquod spatium *integris* expleat figuris, atque respuit recentioris ævi commentum, ex quo res ultra fines concessos progredi videtur; porro quemadmodum in dispositione figurarum responsio et symmetria, posthabita ipsius naturæ varietate, solet observari quam maxime: sic etiam ἀναγραφῶν artifices temporis aliquod spatium (quod ipsum secundum leges a vera historia alienas erat constitutum) absolutorum regnorum numero explebant, ac ubi plures regum ordines recensendi erant, symmetrice eos componebant pariter ac imagines in templorum διαζώμασιν expressas. Igitur quum in computandis belli Trojani et Heraclidarum epochis a prima Olympiade proficiscerentur, si ad hunc usque terminum *novem* ex *utraque* familia principum *absoluta* esse regna statuebant, non est quod miremur. — Periodus hæc Lycurgi epochâ in duas dispescitur partes, quarum prima sex regna Proclidarum et tres cyclos sive 189 annos in ἀναγραφαῖς complectebatur. Easdem rationes in Agidarum laterculo servavit Eusebius, qui primis sex regibus annos tribuit centum octoginta octo. Unus deest annus, quem addas regno Agesilai, ita ut totidem annis imperium tenuerit ac Eunomus inter Proclidas. In sequentibus quoque regnis responsio numerorum conspicua est: nam et Archelao et Charilao sexaginta dantur anni; Telecles regnat annis 40, Nicander annis 38 vel 39. Suspiceris etiam in Alcamenis et Theopompi annis æqualitatem restituendam esse; verum in his postremis potissimum regnis varios chronologi annorum numeros admiserunt, ut ad suum quisque systema rem accommodarent. Neque Archelai anni 37, neque Theopompi anni 47 ex vetustis ἀναγραφαῖς derivati esse possunt. Præterea apparet Agidarum et Proclidarum recensus, quos Eusebius dat, non ex eodem fluxisse fonte.

Anagraphæ a reditu Heraclidarum usque ad primam Olympiadem (1091-776) numerabant 5× 63 sive 315 annos. Tot igitur regibus dabant usque ad finem Alcamenis et Theopompi. Postmodum quum alii reditum Heracl. duodecim annis superiorem fecissent, tot annis etiam regna principum auxerunt, pro annis 315 ponentes 327 (1103-776 a. Chr.). Atque hunc numerum rectissime exhibet alter codex Samuelis. Eusebius vero quum Trojam captam perperam ponat a. 1181 (pro 1183), ideoque reditum quoque duobus annis justo posteriorem (1101 pro 1103) faciat; pro 327 annis exhibet 325, ita quidem ut Eurysthei annus 1 sit 1100 a. Chr., qui ipsam reditus epocham excipit, Alcamenis annus postremus 776. Certe ille esse debebat 1101, hic 777. Verum Eurysthei regni initium ponens a. 1100, (sicuti Aletis Corinthii initium anno sequenti 1099 tribuens) Eusebius ex seriorum more cavere studuit ne omnia in eundem caderent annum. — Ceterum duodecim illos annos addiderunt non prioribus sex regibus (nam hi ut in ἀναγραφαῖς sic apud Eusebium tres explent cyclos, salvo uno anno), sed tribus postremis. His ex vetere computo tribuendi erant anni 126; apud Euseb. sunt 137; esse debent 138; itaque Alcameni dandi sunt anni 38, quot scribuntur pag. 166; in ἀναγραφαῖς fuerunt an. 26, siquidem Archelai et Teleclis numeri antiqui sunt, neque potius distributi erant hunc in modum: 63, 35, 28. Sed hisce operam impendere jam res est futilis.

29. Eusebianum Proclidarum catalogum pro corrupto habent, quia pro novem regibus, quos alii recensent, nonnisi sex numerantur. Quod si verum est, Eusebius certe, qui duobus locis eodem modo Proclidas exhibet, culpa eximendus est. Neque fontem Eusebii depravatum fuisse puto, quum bene notum sit quam varie veteres de his rebus statuerint. Ac quamquam largior alteram rationem, ex qua novem Proclidæ numerantur, vulgarem fuisse; tamen facile fieri potuit, ut ii, qui Troica et Heraclidas uno cyclo inferiores posuere, neque vero idem etiam Theopompi regno fecere, tres principes ejicerent. Quod num statuendum sit necne, ipsi numeri docebunt. Jam si tenemus Olympiadem primam actam esse Theopompi anno decimo, reliqua conformanda sunt hunc in modum:

(*Epocha Trojana* (*an. 90 ante redit. Her.*)		1117)
Reditus Heraclidarum.		1027
Proclis annus	1	1026
	49	978
Prytanis	1	977
	49	929
Eunomi.	1	928
	45	884
Charilai.	1	883
	60	824
Nicandri	1	823
	38	786
Theopompi	1	785
	10	776
	47	739.

Primi regni initium posui anno post epocham reditus, quia sic in Agidis fecit Eusebius. Jam si ad reditus epocham addis æram Trojanam, vides inde ab hac usque ad postremum annum Theopompi (exclusive sumtum) numerari annos 378 (1127 — 739) sive 6 × 63. Quod sane non magnam redolet corruptelam. — Ab Olympiade prima usque ad reditum Heraclidarum anni sunt 251 (1027 — 776); esse debent 252 sive 4 × 63; idque jam eo indicatur, quod Charilai annus primus atque Lycurgi epocha non annum 883, sed 884 a. Chr. sibi postulant. Igitur uno anno in distributione numerorum erratum est. Eunomi regnum uno anno augendum, Theopompi regnum uno anno diminuendum est; porro Proclis initium e vetusti computi ratione cum ipsa reditus epocha componi debet. Igitur numeri adornandi sunt ita :

Epoch. Troj. (90 ante Red. H.)		1118
Red. H. et Proclis	a. 1 (4 × 63. ante Ol. 1).	1028
Prytanis	a. 1	979
Eunomi	a. 1	930
	a. 46	885
Charilai	a. 1	884
Nicandri	a. 1	824
Theopompi	a. 1	786
	a. 11	776
	a. 46	741

Ex veterum ἀναγραφῶν legibus sex isti cycli distribuendi erant ita :

(90) 126	1154	Æra Trojana.
	1028	Reditus Heraclid.
(288) 252	777	Annus postremus Theopompi.

Noster igitur auctor quum inter Trojam et Heraclidarum reditum non 126, sed 90 annos elapsos statueret, ideoque hocce spatium 36 annis imminueret, eosdem annos 36 addidit regum temporibus, pro 252 numerans annos 288, atque hoc modo cyclicas rationes servavit. Lycurgi tamen epocham ex altero computo in suum systema transtulit, ita ut anni 288 in duas æquales partes (144 = 126+18 annorum) hocce parapegmate dividerentur. Unde apparet 36 annos, qui addendi erant, ita distributos esse ut prioribus regibus adderet 18, totidemque tribus posterioribus; ac verisimiliter hos attribuit Theopompo, qui itaque in ἀναγραφαῖς habuit annos 28; quot Alcamenem quoque inter Agidas regnasse probabile est (v. supra).

30. Ut Anonymus sic etiam Sosibius Theopompi annum postremum anno 741 dedisse debet; nam Trojanam et Heraclidarum epochas uterque eodem modo constituit (salva ista unius cycli differentia), atque aliunde scimus Sosibium historiæ parapegmata secundum cyclos a Trojana æra numeratos distribuisse. Numeri Laconis ad Christianos annos revocati hi sunt :

Trojana epocha	(90 ante 1091).	1181 a. Chr.
Reditus Heracl.	(5 × 63 s. 315 a. Ol. 1).	1091
.		.
.		.
.		.
Charilai an.	1	873
	8 (Homerus)	866 = 315 s. 5 × 63 p. 1181.
	64	810
Nicandri . .	1	809
	34	776
	39	771
[Theopompi .	1	770
	30	741] = 441 = s. 7 × 63 p. 1181.
Carnea	(v. § 16).	677 = 504 s. 8 × 63 p. 1181.

Quod de Proclidis modo vidimus, idem de Agidis valet. Igitur ex Anonymi et Sosibii rationibus Alcamenes moritur anno 741. Atque sic statuisse debet Pausanias IV, 7, 3, ubi postquam dixerat Lacedæmonios quinto belli anno (739, Olymp. 10,2) secundam in Messenios fecisse expeditionem, ἡγοῦντο, addit, Θεόπομπος καὶ Πολύδωρος· Ἀλκαμένης οὐκ ἔτι περιῆν. Itaque fato functus est 742-740. Medius vero annus (741) solus est, qui ex chronologiæ rationibus explicari possit. In Proclidarum temporibus alium computum Pausanias sequitur, nam Theopompum in rebus memorat, quæ pertinent ad annum 718 vel etiam ad posteriora tempora (v. infra). Fluxit hoc ex eo computo, qui Lycurgum posuit a. 839 (63 a. Ol. 1) et consequenter Theopompi finem an. $\frac{714}{713}$ (126 post 839). Ut in his, sic etiam in reliqua bellorum Messeniacorum chronologia Pausanias miscet aliena; quamquam id non tam Pausaniæ quam fontibus ejus crimini verterim.

31. Quemadmodum ii, qui Trojanam æram adhibuere 36 annis ab ἀναγραφῶν cyclis recedentem, Theopompi finem 36 annis post Olympiadem primam posuere, similiter ii, quorum æra Trojana a vetusta cyclica 24 annis aberat (ut 1193=24 post 1217), si easdem rationes sequebantur, etiam mortem Theopompi 24 annis Olympiade prima posteriorem ponere debuerunt. Testimoniis quidem rem probare nequeo, atten-

dendum tamen ad illud, quod Orosius primum bellum Messeniacum finitum esse ait annis 24 post Olymp. 1 (v. infra).

32. Restat ut de illorum rationibus videamus, qui primam Olympiadem assignarunt Alcamenis anno decimo. Numeri hi sunt :

1. Eurysthei an.	1	1073 (30 post 1103; 120 p. 1193).
	42	1032
2. Agidis	1	1031
3. Echestrati	1	1030
	35	996
4. Labotæ	1	995
	37	959
5. Doryssi	1	958
	29	930
6. Agesilai	1	929
	44 [45]	886 [885]
	188 [189]	
7. Archelai	1	885 [884] Lycurgus.
	60	886 .
8. Teleclis	1	825 .
	40	786 .
9. Alcamenis	1	785 .
	10	776 .
	38	748 [747] (30^mo post Olymp. 1).

Ex numeris Eusebianis Archelai regni initium atque Lycurgi epocha essent an. 885, quum pertineant ad annum 884. Quare Agesilai regnum uno anno auxi, præsertim quum sic demum tres cycli expleantur. Tum vero Olympias prima, ut nunc numeri sunt, cadit in *nonum* annum Theopompi, idque quadrat cum calculis Apollodori et Eratosthenis, qui a Lycurgo ad Olymp. 1 numerant annos 108, ita ut Olymp. 1 sit centesimus nonus. Uno anno differt Syncellus p. 185 D, ubi : Ἀπολλόδωρος Λυκούργου νόμιμα ἐν τῷ η' Ἀλκαμένους (ἔτει τοὺς Λακεδαιμονίους καταδεχθῆναι γράφει.) Quibus primum Olympiadis 1 annum significari jam alii bene perspexerunt. Lycurgus hic est junior, ut apud Ciceronem de Rep. II, 10, qui chronologica sua ex Apollodoro sumere solet; num vero alteram legislationem huic Lycurgo Apollodorus tribuerit, potest dubitari, quamquam ita Syncellus reperit in Eusebio, ubi N° 1221 ed. Venet. *Lycurgi leges Lacedæmone teste Apollodoro* 18^mo (τῷ ιη' pro τῷ η') *Alcamenis anno*. Hieronymus N° 1218 : *Alcamenis anno* 15^mo (confusa : ιε' et ιη') *Lycurgi leges Lacedæmone juxta sententiam Apollodori hac ætate susceptæ*. Nonum Theopompi annum, quem nostri numeri flagitant, eruere licet ex Euseb. Rom. ed. Mai N°. 1222 : *Alcamenis anno* 19^mo (τῷ ιθ' pro τῷ θ') *Lycurgi leges in Lacedæmone* etc.

Sed tricas istas mittamus, quum quanam ratione tota res adornata sit, facile perspiciatur. Etenim primum secundum cyclos sexaginta annorum computata est epocha Lycurgi, cui deinde tamquam basi superstruuntur anni regii, ex illo systemate assumti, quod in Canone exhibet Eusebius. Igitur priores *tres cycli* s. 189 anni pertinent usque ad epocham Lycurgi; quos deinde excipiunt *cycli duo et duodecim anni* regum septimi, octavi et noni. Si tribus regibus postremis Apollodorus ex vetustiore computo duos tantum cyclos attribuisset, Alcamenis annus postremus octodecim annis abesset ab Olymp. 1 (ut ap. Syncellum, ubi Alcamenis annus 37 est N° 4744, s. Olymp. 5, 3, etsi in reliquis Sync. aliena miscet), nunc abest annis triginta, sicut Eurysthei annus primus triginta annis distat ab reditu Heraclidarum. Has vero rationes ab vetustis ἀναγραφαῖς prorsus alienas eo consilio seriores iniisse vides, ut spatium temporis nanciscerentur, quod et Aristodemi annis et pupillari ætati Eurysthei sufficeret, atque sic ad historiæ probabilitatem res adduceretur (v. O. Müller Dor. II, p. 504). — Ad instar chronologiæ Lacedæmoniæ adornata sunt tempora regum Corinthiorum.

33. Devenio ad *tempora bellorum Messeniacorum*, de quibus quantopere fluctuent sententiæ nemo nescit. Veterum testimonia hæc sunt :

a.) Isocrates Archidam. p. 121 A : Ἡμεῖς τοίνυν τὴν Μεσσήνην εἵλομεν πρὶν Πέρσας λαβεῖν τὴν βασιλείαν... καὶ πρὶν οἰκισθῆναί τινας τῶν πόλεων τῶν Ἑλληνίδων. Καὶ τούτων ἡμῖν ὑπαρχόντων, τῷ μὲν βαρβάρῳ τὴν Ἀσίαν ὡς πατρῴαν οὖσαν ἀποδιδόασιν, δς οὔπω διακόσι' ἔτη κατέσχηκε τὴν ἀρχήν· ἡμᾶς δὲ Μεσσήνην ἀποστέρουσιν, οἳ πλέον ἢ διπλάσιον χρόνον ἢ τοσοῦτον τυγχάνομεν ἔχοντες αὐτήν· καὶ Θεσπιὰς μὲν καὶ Πλαταιὰς ἐχθὲς καὶ πρώην ἀναστάτους πεποιήκασι, ταύτην δὲ διὰ τετρακοσίων ἐτῶν μέλλουσι κατοικίζειν. (369 + 400 = 769).

b.) Dinarch. in Demosthen. p. 29, 29 : Μεσσήνην τετρακοσιοστῷ ἔτει κατῴκισαν (369 + 400 = 769).

c.) Lycurg. in Leocrat. p. 155, 22 : Μεσσήνην πεντακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον ἐκ τῶν τυχόντων ἀνθρώπων συνοικισθεῖσαν (500 + 369 = 869).

d.) Plutarch. in Apophthegm. p. 126 Messeniam subactam a Lacedæmoniis dicit annis 230 ante mortem Leonidæ (481 + 230 = 711). Cf. Müller Dor. I, p. 146.

e.) Orosius I, 21 : *Anno vicesimo ante urbem conditam Lacedæmonii propter spretas virgines suas... per annos viginti indefesso furore bellantes*. Igitur bellum gestum est an. 772-752.

f.) Justin. III, 5 : *Messenii expugnantur. Dein quum per annos octoginta gravia servitutis... verbera perpessi essent... bellum instaurant.*

g.) Euseb. Arm. Olymp. 9, 3 s. 742 a. Chr. : *Lacedæmonii cum Messeniis bellum gerunt*. Euseb. Scal. Olymp. 9, 1 s. 744 a. Chr. : *Lacedæmonii*

contra Messenios vicennale bellum gerunt. Indicatur idem annus, quem præbet Pausanias.

h.) Euseb. Ol. 12, 1 = 732 a. Chr. : *Messene a Lacedæmoniis capitur.*

i.) Euseb. Ol. 36, 4 = 632. a. Chr. (Ol. 35, 4 Hieron.) : *Messene deficit a Lacedæmoniis.* Ol. 37, 1 = 632 a. Chr. (Ol. 36, 4 Hieron.) : *Tyrtæus.*

k.) Strabo VIII, p. 362 Messenios bello secundo socios habuisse dicit Pisatas sub Pantaleonte rege. Pantaleon tamquam agonotheta Olympiorum memoratur Ol. 34 = 644. a. Chr. Vide Pausan. VI, 22, 2. Filius ejus Pyrrhus Pisatarum rex fuit Ol. 52 = 572 a. Chr. Pausan l. l. Cf. Müller Dor. II, p. 507; Fischer Tabb. chron. p. 128.

l.) Ælian. V. H. XIII, 42 Messenen restitutam dicit post annos ducentos et triginta. $\frac{370}{369}$ + 230 = $\frac{600}{599}$, qui annus postremus esse debet belli secundi; quod si vicennale fuisse statuit, initium cadit in annum $\frac{620}{619}$.

m.) Pausanias IV, 5, 4 : Bellum primum incipit Olymp. 9, 2 = 743 a. Chr., Æsimidæ archontis anno quinto; finis ei impositus Olymp. 14, 1 = 724 a. Chr., Hippomenis anno quinto (IV, 13, 5). Alterum bellum exarsit post annos 39, Olymp. 23; 4 = 685 a. Chr., archonte Tlesia (IV, 15, 1); geritur per septemdecim annos usque ad Olymp. 28, 1 = 668 a. Chr., quo Athenis archon erat Autosthenes. — Cum his tamen non quadrat quod legitur IV, 27, 5 :... κατῆλθον ἐς Πελοπόννησον οἱ Μεσσήνιοι καὶ ἀνεσώσαντο τὴν αὐτῶν ἑπτὰ καὶ ὀγδοήκοντα καὶ διακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον μετὰ Εἴρας ἅλωσιν ($\frac{370}{369}$ + 287 = 657 sive 656.). Quæ quum ab altero numero (668) 11 — 12 annis recedant, aut corrupta sunt, aut alium computum indicant, ex quo finis belli primi in annum 713, alterius initium in annum 674 inciderent.

34. Antequam numeros a veteribus traditos in examen vocemus, videamus quamnam rei adornationem sibi postulent leges ἀναγραφῶν. — Ex regum laterculis apparet finem cycli positum esse in anno postremo Theopompi. Is quum primum bellum ad exitum perduxisse, et a nonnullis sub finem belli occubuisse dicatur, epochæ annus collocatus fuisse debet in belli anno postremo. Finis vero Theopompi sec. ἀναγραφὰς ab epocha Lycurgi distat cyclis duobus, ut supra vidimus. Conferre licet locum Plutarchi, qui ephoros a Theopompo institutos ait 130 annis post legislationem Lycurgi. Pro 130 annis chronologus ponere debuit an. 126. Quare accuratius rem definit Eusebius, qui ad Ol. 5, 3 s. 758 a. Chr. (= 126 annis post 884) notat : *Primus Lacedæmone fit ephorus.* Neque repugnat ἀναγραφῶν simplicitati eidem anno cyclico assignari et finem belli et ephororum post primum bellum institutionem regisque obitum.

Bellum secundum a primo distat annis 39 secundum Pausaniam, annis 80 secundum Justinum. Neutra ratio vetustioribus probari potuit. Nam Pausaniæ sententiæ quantopere refragentur illa Tyrtæi : ἐμάχοντο... πατέρων ἡμετέρων πατέρες (Paus. IV, 15, 1.), sæpius idque rectissime viri docti monuerunt (v. Müller Dor. l. l.) : contra numerus Justini paullo nimius est. Igitur ἀναγραφαὶ spatium intermedium statuerint unius cycli sive annorum trium et sexaginta.

Lycurgi epocha fluctuat inter duos maxime cyclos (902 et 839). Itaque quum distantiæ rerum bene servari soleant, eadem fluctuatio erit de epochis Theopompi et bellorum Messeniacorum. Secundum hæc simplicissimi ἀναγραφῶν numeri sunt :

776	aut	713.	Finis belli primi.
713	aut	650.	Initium belli secundi.

Annum 776 innuunt rotundi numeri oratorum Isocratis et Dinarchi, qui subactam Messeniam dicunt annis *quadringentis* ante 369, i. e. 769. [Quod in Lycurgi oratione pro 400 ponuntur 500 anni, quum ex reliqua chronologia nullam admittat explicationem, aut corruptum est, aut rhetoris tribuendum negligentiæ.] Ad annum 713 proxime accedit Plutarchus, qui ab anno 481 paullo rotundius numerat an. 230 (= 711). Ex eodem computo Tarentum post primum bellum M. conditur anno 708 secundum Eusebium. Porro finem belli primi anno 713 tributum eruere licet ex Pausan. IV, 27, 5 (vide supra).

Accuratius bellorum tempora definiunt Eusebius, Orosius et Pausanias, qui tamen omnes non ἀναγραφῶν, sed recentioris ætatis calculos reddunt. Hos ut intelligamus, tenendum est quod in antecedentibus exposuimus. Primum enim vidimus novæ quasi æræ initium factam esse epocham Lycurgi (884 et 821), octodecim annis ab anagrapharum cyclis recedentem. Igitur etiam Theopompus et bella Messeniaca totidem annis posterius poni debebant, siquidem vetusti regum numeri nullam experti erant mutationem. Mutati autem sæpius sunt eo consilio, ut finis Theopompi et Alcamenis integris cyclis ab æra Trojana distinerentur. Itaque prout Trojana æra vel 36 vel 24 annis ab illa ἀναγραφῶν distabat, sic etiam Theopompi finis totidem annis posterior faciendus erat. Ac præ ceteris quidem 18 et 24 annorum differentiæ, quarum illa ex Lycurgi, hæc ex belli Trojani epochis pendet, in Peloponnesiaca chronologia oc-

currunt. Neque mireris si sæpius chronologi vetustum et recentiorem hunc computum confuderint. Unum alterumque exemplum apponere liceat.

35. *Cyrenæ* sec. Euseb. ap. Hieron. conduntur Olymp. 5, 3 sive 758 a. Chr. i. e. 126 post 884. Eadem urbs ab eodem Eusebio condita dicitur Olymp. 37, 1 sive 632 a. Chr. i. e. 126 post 758; 252 (4 × 63) post 884. (*) Deinde tertius exstat numerus, qui a priore abest annis 24. Nam Solinus Cyrenas conditas ait annis 586 post Trojam (1194 — 586 = 608 = 632 — 24). Eundem annum numero rotundo indicat Theophrast. H. Plant. VI, 3, 3 : οἰκοῦσι μάλιστα περὶ τριακόσια (ἔτη) εἰς Σιμωνίδην ἄρχοντα Ἀθήνησιν (Olymp. 117, 2 s. 311 a. Chr.) [311 + 300 = 611]. Vides eos qui Cyrenas conditas dixerunt anno 608, alterum numerum 632 ex vett. ἀναγραφῶν computo positum putasse, atque ex recentiore computo rem 24 annis posteriorem fecisse.

Eodem anno 758 vel etiam 757, quo secundum nonnullos Cyrenæ conditæ et ephori Lacedæmone sec. Euseb. instituti sunt, a Corinthiis conduntur Syracusæ sec. Marm. Parium. Scilicet quum regum Corinthiorum catalogus eodem plane modo atque ille Lacedæmoniorum adornatus esset, easdem quoque subiit mutationes, atque Automenis, regis postremi, epochâ, cum qua Syracusarum origines conjunctæ erant, sicut illa Theopompi ab anno 776 descendit ad annum 758. Marmoris calculos utpote antiquiores etiam Thucydidem sequi recte contendisse mihi videtur O. Müllerus, quamquam ipse olim in notis ad Marm. Par. cum aliis plurimis putavi Thucydidem de Syracusarum epocha eodem modo statuisse ac Eusebium, qui ex recentiore calculo rem 24 annis posteriorem facit (758 — 24 = 734). In errorem induxit, quod in temporis spatio inter Syracusarum et Gelæ et Camarinæ origines elapso Eusebius et Thucydides consentiunt; quamquam hoc omnino nihil probat, quum rerum distantiæ ceteraque omnia eadem esse possint, etsi terminus a quo est diversissimus. — Gela sec. Thuc. conditur 45 annis post Syracusas, i. e. 713 a. Chr. sive 63 post Olymp. 1. Si chronologum sibi constantem Thucydides egisset, Gelam conditam dicere debebat 63 annis post Syracusas. Sed retulisse hoc videtur prout relatum reperit in Antiocho, puto, qui vetustos computos servaverit. Ex eodem fluxisse suspicor, quod de aliis duabus Siciliæ urbibus summi nominis refert Diodorus. Nam Selinum conditam dicit (XIII, 59) anno 242 ante eversionem (Ol. 92, 4; a. Chr. 409), i. e. 650 ante Chr. sive 2 × 63 post Olymp. 1. Eidemque cyclo (lib. XIII, 62) Himeræ origines assignantur. — Eodem modo de Selinunte Thucydides statuisse debet, quum a Selinuntis incunabulis ad condita Megara Hyblæa (*) annos centum, inde vero ad Syracusarum initia supra quinque annos numeret. (650 + 100 + 7 = 757.)

36. Redeo ad Messeniaca. Igitur de fine belli primi eædem erunt differentiæ ac de Theopompi epocha, quam alii a Lycurgi æra proficiscentis annis 18, alii ad æras Trojanas respicientes annis 24 vel 36 post ἀναγραφῶν cyclum ponebant. Accedit Apollodori computus, qui finem Theopompi collocat in anno 29 post 776 i. e. 748. — Eædem denique differentiæ in eorum calculis esse debebant, qui Theopompum uno cyclo inferiorem fecerunt. Jam si secundum bellum 63 annis post primum cepit initium, numeros habemus hosce :

	CYCLUS A.					CYCLUS B.				
		— 18	— 24	— 28	— 36		— 18	— 24	— 28	— 36
Finis belli primi.	776	758	752	748	740	713	695	689	685	677
	Isocr. Din.		Oros.	[Apollod.]	[Sosib.]	Plutarch. [Pausan.]				
63										
Initium belli secundi.	713	695	689	685	677	650	632	626	622	614
				Pausan.			Euseb. Diodor.		Ælian.	

Non omnes hosce numeros fragmentis nostris chronologicis probare possumus, sed qui traduntur omnes jam admittunt explicationem. — De annis 776 et 713 belli primi jam monui; an-

(*) Adde Cyrenas antetrojanas, quas Euseb. conditas dicit N° 683 = 1333 a. Chr. = 126 ante 1207.

(*) Megara Hyblæa Thucydides (I, 51.) a Gelone capta dicit post annos 245, i. e. circa 505. E vulgari chronologia rem 22 — 24 annis posteriorem ponunt, sed quam diverse chronologi pro suo quisque systemate de Gelonis ætate statuerint ex fragmentis scriptorum Siculorum et aliunde luculenter apparet, modo ne violentis mutationibus hæc ad concordiam revocare velis. Verum de his dicemus alio loco.

num 752 exhibet Orosius, annos 748 et 740 tamquam annos postremos Alcamenis et Theopompi novimus ex antecedentibus, verum de belli Messeniaci temporibus non habemus testatos. Annum 685 belli secundi exhibet Pausanias. Ælianus qui Iram captam dicit 599 vel 600, si quattuordecim annos, quot Pausanias narratione sua recenset, bellum durasse statuit, initium tribuit anno 614; potuit tamen etiam de anno 622 cogitare, quum variæ essent de hac re vett. sententiæ. Annum 632 (4×63 post 884) præbet Eusebius. Eodem modo de bello secundo statuit Diodorus (VIII, 13. ed. Didot.), ut fragmentorum serie docemur.

Jam qui factum sit, ut anni 63 spatii intermedii, quos ἀναγραφαὶ habebant, in annos 39 vel 81 vel plures etiam abierint, facile intelligitur. Scilicet mixtæ sunt computationes diversæ. Si quis bellum primum posuit an. 752 vel 689, alterum 713 vel 650, intervallum nactus est annorum 39; contra si numeros 776 et 695, vel 713 et 632 conjunxeris, medii anni sunt 81, qui octoginta annis Justini designantur. Quæ diversorum systematum confusio apud veteres historicos omnino est frequentissima satisque antiqua. Itaque quum intervallum istud annorum 39 scriptorum quorundam antiquiorum, qui duos ex appositis computos conjungebant, auctoritate commendari posset, facile accidit, ut idem ad alios numeros ab aliis transferretur. Atque sic Pausanias, qui bellum secundum recte ponit a. 685, sed perverse inde ab hoc termino annos 39 numerans finem belli prioris tribuit anno 724, i. e. 24 post 748. Similiter Eusebius Messenen captam dicit an. 732, ut nunc quidem legitur; sed procul dubio res uno vel duobus annis a propria sede amota est, quod fieri solet, ubi complura eidem anno in margine Canonis adscribenda sunt, ut h. l. origines Syracusarum, Carum imperium maritimum et bellum Messeniacum. Verus numerus erit $\frac{734}{733}$, qui 24 annis distat ab anno 758 (126 post 884), eodemque modo Messeniaco bello assignatur, quo Syracusarum originibus: utramque rem antiquiores posuere anno $\frac{758}{757}$.

Jam quum Pausaniæ computus ratione omnino destitutus sit, vides unde nata sint magna ista in ipsius historiæ digestione incommoda, de quibus egit Sainte-Croix (*Chronologie des Messéniens* in *Mém. de l'Acad. d. Inscr.* Tom. XLV, p. 321 sqq). Cf. Muller Dor. I, 145, et Manso in *Sparta* (quem librum inspicere mihi non licuit). Regum annos ex Apollodoro assumere non potuit, sed ad alios catalogos confugere coactus est, ut supra jam monui. Etenim Alcamenis annos ex computo posuit, quem Anonymus apud Eusebium vel Sosibius sequebatur; ex alio systemate mutuatus est tempora Theopompi, qui sec. Pausaniam inter vivos adhuc versatur tempore τοῦ περὶ τῆς Θυρεατίδος ἀγῶνος (718 sec. Euseb). Procul dubio catalogos ante oculos habuit, in quibus Theopompi annus postremus erat 713, sicut etiam finem belli Messeniaci primi huic anno assignatum ipse Pausanias (v. supra) indigitat.

Ex eadem temporum confusione explicandum, cur bellum primum non paullo post mortem Teleclis, ut res postulat aliique narrarunt, sed γενεᾷ demum ὕστερον (IV, 4, 3) exarsisse dicat. (*) Diutius his immorari a proposito nostro alienum.

CAPUT V.

ATHENIENSES.

37. Ἀπὸ Ὠγύγου... ἐφ' οὗ γέγονεν ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν τῇ Ἀττικῇ κατακλυσμός... μέχρι πρώτης Ὀλυμπιάδος... ἔτη συνάγεται χίλια εἴκοσι. Ταῦτα γὰρ τὰ τῶν Ἀθηναίων ἱστοροῦντες Ἑλλάνικος καὶ Φιλόχορος (De his monui § 23)... Μετὰ δὲ Ὤγυγον διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ πολλὴν φθορὰν ἀβασίλευτον ἔμεινεν ἡ νῦν Ἀττικὴ μέχρι Κέκροπος ἔτη ρπθ' ($189 = 3 \times 63$). (*) Hæc Eusebius in Præpar. Evang. X, 10. p. 489. Minus accurate idem Eusebius in Chron. p. 133 Mai.: *Post Ogygen... regnatum esse negant in ea regione, quæ nunc dicitur Attica, annis CXC usque ad Cecropem.*

A Cecrope usque ad æram Trojanam ἀναγραφαί numerabant cyclos sex sive annos 378. Paullo aliter Marmor Parium, Excerpta Barbara et Eusebius. Excerptis Barbaris Cecropis annus 1 est

(*) Luculentissimum acrisiæ exemplum præbet lib. IV, 23, 3, ubi Messenios post finem belli primi sub Alcidamida Rhegium migrasse dicit *quo tempore tyrannide politus esset Anaxilas* (circa. Ol. 70). — Porro bellum secundum Pausanias gestum esse dicit per annos *septemdecim*, quum ex ipsa rerum narratione nonnisi *quattuordecim* eruantur:

an. 1. Prœlium ἐν Δέραις· ἔτει πρώτῳ μετὰ τὴν ἀπόστασιν (IV, 15, 2.).

an. 2. Prœlium ἐπὶ τῷ κάπρου σήματι· ἐνιαυτῷ ὕστερον τοῦ περὶ τὰς Δέρας ἀγῶνος (IV, 15, 4).

an. 3. Prœlium ἐπὶ τῷ μεγάλῳ τάφρῳ τρίτῳ ἔτει τοῦ πολέμου (IV, 17, 2).

an. 4-14. Iræ obsessio: ἀντήρκεσαν δὲ ὅμως οἱ Μεσσήνιοι καὶ μετὰ τὴν ἐν τάφρῳ συμφορὰν ἑνί τε καὶ δέκα ἔτεσιν ἀμυνόμενοι (IV, 17, 6. V. Fischer. Tabb. chron. p. 83.) Nescio an non quattuordecim belli anni præ reliquis numeris traditione sanciti fuerint.

(*) Thallus (ap. Theophylact. ad Autolyc. p. 281) Ogygem ponit annis 338 ante 1194 = 1532 a. Christ., sive 315 = 5×63 ante 1217. Quod a vulgari ratione longe abest.

1590 a. Chr. i. e. 373 ante 1217. Desunt anni quinque. Marmor P. rem ponit in an. 1582 a. Chr. i. e. 373 ante 1209 (*), quæ Marmori est annus excidii Trojæ. Eusebius præbet annum 1555 a. Chr. i. e. 371 ante 1184; 372 ante 1183. Desunt anni septem vel sex. — Vides Excerpta Barb. cyclos numerare ab anno expeditionis, ut par erat; Eusebium et Marm. P. ab anno excidii. Quomodo explicanda sit ista 5-7 annorum differentia patebit ex sequentibus. — Ceterum Eusebii laterculus ita se habet :

1.	Cecrops I	50	an. Ahrah. 461	a. Ch. 1355	
2.	Cranaus	9	511	1505	
3.	Amphictyon	10	520	1496	
4.	Erichthonius	50	530	1486	
5.	Pandion	40	580	1436	
6.	Erechtheus I	50	620	1396	
7.	Cecrops II	40	670	1346	
8.	Erechtheus II	25	710	1306	
9.	Ægeus.	48	735	1281	
10.	Theseus.	30	783	1233	
11.	Menestheus.	23	813	1203	
12.	Demophon.	33	836	1180	
13.	Oxyntes	12	869	1147	
14.	Aphidas	1	881	1135	
15.	Thymœtes	8	882	1134	
1.	Melanthus	37	890	1126	(1125 etc)
2.	Codrus.	21	927	1089	
3.	Medon.	20	948	1068	
4.	Acastus.	36	968	1042	
5.	Archippus.	19	1004	1002	
6.	Thesippus.	41	1023	993	
7.	Phorbas	31 (30 p. 37 Mai)	1064	952	
8.	Megacles.	30	1095	921	(920.)
9.	Diognetus.	28	1125	891	
10.	Pherecles.	19	1153	863	
11.	Ariphron.	20	1172	844	
12.	Thespius.	27	1192	824	
13.	Agamestor.	20	1219	797	
14.	Æschylus.	23.	1239	777	
	(Æschyli an. 2.		1240	776)	
15.	Alcmæon.	2	1262	754	
1.	Charops.	10	1264	752	
2.	Æsimides	10	1274	742	
3.	Clidicus.	10	1284	732	
4.	Hippomenes	10	1294	722	
6.	Leocrates.	10	1394	712	
6.	Apsander.	10	1314	702	
7.	Eryxias.	10	1324	692	
	Creon.		1235	682	

38. Secundum *Excerpta Barb.* a Cecrope usque ad annum postremum Eryxiæ, qui incidit in Olymp. 24, anni sunt 907; a Cecrope usque ad Olymp. 1 sive ad Æschyli annum secundum sunt an. 814; a Cecrope ad mortem Codri numerantur anni *quadringenti XCII*; sic corrupte legitur pro : *quadringenti XCIX*. Ex laterculo summa colligitur annorum 501; uni alterive regum duo anni demendi sunt. Eodem modo in annis archontum perpetuorum erratum est, quum laterculi numeri non eam præbeant summam, quam recte auctor colligi vult; ubi lateat error, nescio; sed ut constent sibi numeri, Ariphroni pro 30 annis dedi 22.

1.	Cecrops I.	50	1590 a. Chr.	= 1595 — 5.
2.	Amphictyon	40	1540	
3.	Erichthonius.	10	1500	
4.	Pandion I.	50	1490	
5.	Erechtheus.	40	1440	
		—— 190 [189]		
6.	Cecrops. II.	53	1400	
7.	Pandion II.	43	1347	
8.	Ægeus.	48	1304	
9	Theseus.	31	1256	
10.	Menestheus an.	1	1225	
		9	1217	
		19	1207	
11.	Demophon.	35	1206	
12.	Oxynthes.	14	1171	
13.	Aphidas.	1	1157	
14.	Thymœtes.	9 (7)	1156	
		—— 441.		
1.	Melanthus.	37	1149	= 1154 — 5.
2.	Codrus.	21	1112	
3.	Medon.	20	1091	
4.	Acastus.	39	1071	
5.	Archippus.	40	1032	
6.	Phorbas.	33	992	
7.	Megacles.	28	959	
8.	Diognetus.	28	931	
9.	Pherecles.	15	903	
10.	Ariphron.	30 (22?	888	
11.	Thespius.	40	866	
12.	Agamestor.	26	826	
13.	Thersippus.	23	800	
14.	Æschylus.	[14]	777	
	Æschyli an. 2.		776	

« *Post Æschylum autem hi VIII :* »

1.	Alcmæon.	10	763
2.	Charops.	10	753
3.	Æsimides	10	743
4.	Clidicus.	10	733
5.	Hippomenes.	10	723
6.	Leocrates.	10	713
7.	Apsander.	10	703
8.	Eryxias	10	793
	Creon.		683

39. A Cecrope ad Trojan. epocham numerari vidimus sex cyclos, salva quinque vel septem annorum differentia. Quod sequitur spatium a Trojana epocha ad mortem Codri duobus cyclis s. 126 annis absolvitur in Excerptis Barb. (121 — 1091) et in Chron. Eusebii (1194 — 1068).

Reges excipiunt *archontes perpetui*, quorum

(*) Magna tamen suspicio est Marmoris auctorem plenos cyclos sive 378 annos posuisse. Igitur Cecropis annus primus Marmoris annus foret non XHHHΔΓIII, sed XHHHΔΔIII. Mutatio facillima est, facillimeque in legendis primis Chronici lineis, quæ pæne obliteratæ erant, falli potuit oculus Seldeni. — Jam vero 1323 *anni explent* 21 *cyclos minores*, *sive tres cyclos maximos* (3×441). Sæpenumero jam vidimus sæpiusque videbimus quantæ hujus cycli maximi in veterum chronologia sint partes; Chronici vero auctorem ad hancce rem attendisse, imo propterea potissimum tabulam istam composuisse, quod maximam quandam periodum Diogneti anno absolvi putabat, mihi videtur veri simillimum. Commendatur sententia eo, quod lapis in duas divisus est partes, quarum prima continet res gestas usque ad Trojæ excidium, sive Marmoris annum 945, qui a Diogneto anno abest cyclis quindecim. (15×63=945)

tempora quinque cyclis comprehendebantur. Eusebius in Canone quidem numerat annos 316. (a. 1068—752.), libro primo vero (p. 137 Mai) accurate exhibet annos 315 (5 × 63). Igitur Medontis annus primus non 1068 sed 1067 esse debet, ita ut anni inter Trojam et Codri obitum interjecti recte computentur ab anno 1193, non ab an. 1194.

Barbaro quum æra Trojana sit an. 1217, Charopis annum primum ponere debebat in Olymp. 1, 1. (1091 — 776 = 315); sed Charopis epocham, præter differentiam unius anni, eandem habet quam Eusebius. Patet igitur eum ab altero computo transiisse ad alterum. Quod ut efficeret, archontum perpetuorum tempora 24 annis augenda erant (315 + 24 = 339) (*). Ejusmodi computorum confusio frequentissima est.

40. Archontes perpetuos sequuntur *decennales septem*, qui quum cyclicæ temporum adornationi refragarentur, magnarum in chronologia turbarum auctores exstiterunt. Quare persuasum mihi est veteres ἀναγραφὰς, siquidem omnino noverint archontes, qui neque perpetui neque annui erant, non decennales eos dixisse, sed *novennales*, sicuti deinceps *novem* quoque anno archontes creabantur (**); postea vero inde a Clisthenis ætate quum denarius numerus in plurimis institutis publicis regnare cœpisset, probabile est novennales archontes a chronologis in decennales esse mutatos. Potuit tamen etiam a serioribus cyclica ratio ita servari, ut septem archontes creatos quidem in decem quemque annos, postremum vero vel alium quemvis per tres tantum annos magistratum gessisse dicerent. Sed hæc jam mittamus.

Igitur quum anni septuaginta (63 + 7) a Charope numerandi essent, Creontis epocha est annus 682. Sic Eusebius in Canone. Marmor Parium Creontis annum ponit 684; Exc. Barbara atque alii exhibent annum 683 (v. Fischer Tabb. chron. p. 84). Quænam causa minimæ hujus differentiæ fuerit, nunc non anquiro; intellexisse sufficiat recentiorum computum a cyclis anagrapharum recedere annis 5 — 7. Tot vero annis etiam Cecropis annus 1 a vetusta ratione recedit, uti vidimus. Patet hoc eo consilio factum esse, ut in definiendo spatio a primo archonte annuo usque ad initium chronologiæ Atticæ elapso veteres cyclorum rationes conservarent. Numerabantur cycli *quattuordecim*, quorum sex antetrojanis, duo posttrojanis regibus, quinque perpetuis, unus decennalibus archontibus tribuebantur. Cum hac distributione conjungenda est alia eaque antiquior ad familias principum pertinens, secundum quam quattuordecim cycli in duas dividebantur partes æquales, sive in duos cyclos maximos. Alter eorum dabatur Cecropis prosapiæ, alter posteritati Melanthi. Recte igitur Excerpta Barbara quattuordecim Cecropidis tribuunt annos 441. A Melantho ad Creontem (1149 — 683) apud eundem sunt anni 466. Unde si detraxeris annos 24, quos addidit, ut ab altero computo ad alterum transiret, restant an. 442. Unus annus abundat, quoniam in Melanthi epocha annis *quinque*, in Creontis vero epocha annis *sex* ab ἀναγραφῶν cyclis recedit. Eusebius in eo peccat, quod cyclos a Cecrope usque ad Trojanam æram, ab anno excidii numerat, quum sequentes recte numerati sint ab anno expeditionis. Deinde vero excidii annum non 1183 sed 1181 ponit. (*) Hinc oritur duodecim annorum differentia. Quare a Cecrope ad Melanthum pro 441 annis babet 429 (441 — 12). Vides Eusebium diversa junxisse, quod ipse quodammodo profitetur p. 138 : « *Hæc sunt tempora*, ait, *quæ in antiquitatibus Atheniensibus recensentur, atque instar gravis historiæ ac vetustæ firmatæ habentur. Quamquam revera tempus ante captum Ilium et quidquid in eo memorabile actum est quum diligenti historiæ non esset traditum, id nos, prout licuit, e pluribus memoriis summatim congessimus.* Neque tempus a Melantho ad Creontem præterlapsum prorsus accurate redditur; nam pro 441 annis supputantur 443, hoc modo :

A Melantho ad Medontem	an. 58 =	63 — 5
A Medonte ad Charopem.	315	
A Charope ad Creontem . .	an. 70 =	63 + 7.
		441 + 2.

Quum decennalium archontum tempus septem annis unum cyclum excedat, totidem anni de-

(*) Inverso modo Syncellus Medontis annum 1. ex eodem systemate quo Eusebius posuit; contra Charopis annum exhibet 771; esse debebat 776. Quinque annis tum in Attica tum in aliarum civitatum chronologia (v. Goar. ad Sync. tom II, p. 206 ed. Dindf.) aberravit. Igitur ut auctori Excerptorum 24 anni addendi (315 + 24 = 339), sic Syncello 24 anni detrahendi erant (315 — 24 = 291).

(**) Similiter ephetæ fuisse videntur *novies novem* sive 81. Hunc in modum conjungenda suspicor testimonia Suidæ et Procli, quorum ille 80, hic 51 ephetas numerat.

(*) Explicatur error e computo, quem Syncellus sequitur. Is enim a Cecropis anno 1. usque ad annum 1181 a. Chr. exputat annos 377 (quod a cyclico numero 378 proxime abest.) [N° 3945 — 4321]. Verum annus 1181 Syncello est annus *expeditionis* Trojanæ (ex æra Sosibii), quum ultimus annus Menesthei, quo Troja capta est, sit N° 4330 = 1172 a. Chr. Eusebius igitur annum 1181 pro anno excidii sumsit, confundens eum cum a. 1184 s. 1183, quo ex Apollodori aliorumque plurimorum calculis Troja evertitur.

mendi erant cyclo Melanthi Codrique (63 — 7 = 56). Sin duobus regibus postremis cum aliis dare voluit annos 58, tum cum iisdem etiam archontibus decennalibus 68 (63 + 5) tantum annos tribuere, atque Creontis annum 684 (ut in Marm. Par.) ponere debebat. Fortasse tamen computus, quem Eusebius exhibet, nonnullis chronologorum græcorum probatus erat, iis nempe, qui cyclo maximo non 441, sed 443 vel etiam 444 annos tribuebant. Quæ hujus rei sint rationes suo loco (Vide Eratosth. fr. 1.) monebimus.

41. Computus modo explicatus Charopis annum primum in cycli ponit initio (752 = 441 post 1193), adeo ut Creontis epocha 5 — 7 annis post initium sequentis cycli (a. 689) ponatur (= 684 — 682), et posteriora omnia, quæ ab hac Creontis epocha numerantur, totidem annis ab ἀναγραφῶν cyclis recedant. — Altera quæ dabatur ratio hæc est : scilicet qui annuorum archontum epochæ veterem sedem (an. 689) servare voluerunt, quinque vel septem annos, in archontum decennalium temporibus cyclum excedentes, cyclo anni 752 præfixerunt. Igitur Eusebius aliique numerant :

Charops. 752 689 Creon. 684 — 682

5 — 7 63 5 — 7

Alii : 759 — 757 Charops. 752 689 Creon.

Secundum hæc rerum antecedentium epochæ aut 5 — 7 annis superiores evadebant, aut 5 — 7 anni e temporibus archontum perpetuorum eliminandi erant. Posterius fecit Castor (v. fr. 13) ita computans :

Archontes perpetui an. 308 = 315 — 7
Archontes decennales a. 70 = 63 + 7
378 = 6 × 63

Ex altera ratione inter alia pendere videtur æra Trojana (1200. a. Chr. = 1193 + 7), sicuti reditus Her. epocha (1110 = 1103 + 7) apud Vellejum Paterculum (v. § 21).

Computum, ex quo archontibus dec. 68 tantum anni assignantur, ideoque Charopis annus 1 est a. 757 a. Chr., exhibet Pausanias, qui (IV, 5, 4) annum 743 (Olymp. 9, 2) cum Æsimidæ anno quinto, annum $\frac{724}{723}$ s. Olymp. 14, 1 cum quinto anno Hippomenis componit. Igitur :

Charopis an. 1. . 757 a. Chr.
Æsimidæ an. 1. . 747 etc.

Postremo archonti vel certe uni ex postremis tribus octo tantum anni tribuendi erant. Num ita fecerit Pausanias confirmari nequit, imo dubitari potest. Nam Olymp. 23, 4 sive 685 a. Chr. archontem Athenis fuisse dicit Tlesiam (IV, 15, 1). Eundem vero, ut videtur, Tlesiam (*) Marm. Parium ep. 33 a Creonte ponit tertium, ita ut, si eodem modo Pausanias statuit, Creontis annus foret 687 (non 689, ut nos postulamus), atque integri 70 anni archontibus dec. tribuerentur. Dijudicare rem non licet.

Charopis epocham anno 759 assignatam expressis testimoniis probare non possum; attamen quum in Græcorum chronologia nihil frequentius sit quam septem annorum differentia, eaque aliunde derivari vix possit, hoc ipsum satis superque rem indicare videtur.

Igitur Charopis epochæ assignandi sunt anni

752. 759 — 757.

His e vetusto computo omnia 24 annis superiora faciente (quem litera A signabo, dum alterum vulgarem ex Apollodori æra Trojana pendentem indicabo litera B.) respondent anni

776. 783 — 781.

Similiter anni Creontis e computo B sunt :

689. 684 — 682.

ex computo A :

713. 708 — 706.

Utrumque computum de Creontis epocha affert ex Africano Syncellus p. 212 B : ἄρχοντες ἐνιαυσιαῖοι ᾑρέθησαν ἐξ εὐπατριδῶν, ἐννέα τε ἀρχόντων Ἀθήνησιν ἀρχὴ κατεστάθη. ἡ δὲ τῶν ἐνιαυσιαίων ἤρχθη ... Κρέοντος πρώτου ἄρχοντος ἡγησαμένου ἐπὶ τῆς ιθ′ ὀλυμπιάδος, οἱ δὲ ἐπὶ κε′. In quibus recte notata est sex Olympiadum distantia, sed pro Olymp. 19 et 25 dicendæ erant Olymp. 18 et 24. Nam Africanus, ex quo rem affert Syncellus, Creonti assignavit annum 682, ut ex iis quæ sequuntur ap. Syncell. intelligitur (v. Fischer. l. l. p. 84). Error inde ortus quod ipse Syncellus Creontem erranee ponit Olymp. 19, 3 = 701 pro 706, sicuti Charopem anno 771 pro 776, ut supra monui.

42. Draco. Solon. — De Draconis epocha disertum testimonium apud unum exstat Eusebium Arm., qui ad N° 1395, Olymp. 39, 4, a. Chr. 621 adnotat : *Draconem aiunt leges tulisse.* Hoc computatum a Creontis anno 684 (684 — 63 = 621). Eandem Olympiadem, anno accuratius non definito, Draconis legibus tribuunt Tatian. p. 140, Clemens Al. Strom. I, p. 309 B, Suidas v. Δράκων. — Ceterum sponte intelligitur, eandem de Draconis epocha calculorum varietatem fuisse, quam de Charopis et Creontis temporibus vidimus, etsi e veterum scriptis rem demon-

(*) Seldenus in Marmore legit *Lysiam*.

strare non licet. Hoc tamen traditur Diodorum (Lib. IX, 17. ed. Didot.) a Dracone ad Solonem numerasse annos 47. Porro Tzetzes Hist. V, 350 septem tantum annos inter Solonis et Draconis epochas intercedere ait. Cf. Tatian l. l. p. 141 : Δράκων περὶ Ὀλυμπιάδα τριακοστὴν καὶ ἐνάτην εὑρίσκεται, Σόλων δὲ περὶ μ'.

Vulgo Solonem archontem collocamus in a. 594, qui ab allata Draconis epocha abest annis 27. Ab eodem anno 594 si proficisceris, ex Diodori mente Draco ponendus foret a. 641; verum is numerus in nullum quadrat computum; aliter Diodorus de Solonis ætate statuisse debet.

Annum 594 testantur *Sosicrates* ap. Diogen. Laert. et præter hunc patres beati, Clemens et Cyrillus; antiquiorum scriptorum nemo.

Demosthenes de Fals. Leg. p. 420 ab anno $\frac{342}{343}$ usque ad Solonem numerat annos 240' (= $\frac{582}{583}$). Eundem numerum e Demosthene affert Schol. ad Platon. p. 10 Ruhnk. (V. Clinton F. H. tom. II, p. 365. ed. tert.).

Suidas : Σόλων γέγονε ἐπὶ τῆς μζ' (592) ὀλυμπιάδος, οἱ δὲ νσ' (556 a. Chr.).

Cum Solone conjungi solet Epimenides Athenas lustrans :

Euseb. Venet.	Nº 1423 (46,4 = 593),	*Epimenides Athenas destruxit* (i. e. καθαίρει).
	1425 (47,2 = 591),	*Solon leges ferebat.*
Euseb. Arm.	1424 (47,1 = 592),	*Epim. Athen. destruxit.*
	1425 (47,2 = 591),	*Solon leges ferebat.*
Hieronymus. . .	1422 (46,2 = 594),	*Solon leges ferebat.*
	1425 (47,2 = 591),	*Epim. Athenas emundavit.*

Præferenda quæ leguntur in ed. Venet. et Armen., ubi ante Solonem memoratur Epimenides, qui πολλὰ προςυπειργάσατο καὶ προωδοποίησεν αὐτῷ (Σόλωνι) τῆς νομοθεσίας (Plutarch. Solon. c. 12). Hieronymus ordinem invertit, ut Soloni, puto, daret annum, quem apud alios patres ei tributum reperit.

43. Jam constat chronologiam, quam vulgo sequimur, non posse cum iis conciliari, quæ de Solone apud Crœsum morante ab Herodoto aliisque narrantur. Num ficta hæc sint necne, nihil curo, quum certe tempora ab antiquioribus ita deberent adornari, ut non inepta Herodoti narratio appareret. — De Lydorum chronologia dicendum erit in notis ad fragm. Castoris, ubi demonstrabo eam secundum veterem de cyclis doctrinam fuisse dispositam vel e computo A vel e computo B. Idem in Atticis temporibus usque ad epocham Draconis factum esse vidimus, nec causa est, cur in Solonis ætate constituenda hanc rationem prorsus jam relictam esse putemus. Jam vero ex ἀναγραφῶν computo A Crœsus imperium suscepit eodem anno, quo apud Athenienses magistratum gessit Solon (a. 587), atque optime quadrat Herodoti et Plutarchi narratio, (*) ex qua paullo post leges latas iter suum decennale Solon instituit.

Si nobis eadem inconcinna esse videtur, causa est, quod secundum numeros, quos probare solemus, Solonis epocha ex computo A, Crœsi tempora ex computo B posita sunt. Unde fit, ut Solonem circa vigesimum quartum demum post legislationem annum iter suscepisse dicant, vel aliis modis ad libitum rem componant.

Solonis annus in ἀναγραφαῖς ab anno Dracontis distabat cyclo uno, a Creontis et Charopis epochis cyclis duobus et tribus. Proficiscamur a numeris Creontis.

	Comp. A.			Comp. B.		
Creon.	713	708	706	689	684	682
Draco.	650	645	643	626	621	619
Solon.	587	582	580	563	558	556

E computo B annum 556 testatur Suidas; e computo A annum 582 habet Demosthenes, quamquam si minus accurate locutus est, etiam annum 580 vel 587 significare potuit. Ἀναγραφαί, quæ immutatam præbebant cyclorum rationem, Soloni assignare debebant annum 587. Ab hoc numerus Sosicratis abest annis septem; is igitur a Charopis epocha computatus est :

		A.	B.
	Charops	783	759
126			
	Draco	657	633
63			
	Solon	594	570

Hinc etiam pendent eorum rationes, qui Solonem ponunt Ol. 47. i. e. 592. (minus recte Euseb. a. 591), ex computo, quem in tabula subjecta notavi Aβ.

Draconis annum in computo B habemus 633. Jam quum alia multa ex hoc computo Diodorus ponat (v. infra), eundem etiam in Draconis epocha secutus erit. Inde vero annus quadragesimus septimus est 587, quem ex simplicissimo compu-

(*) Herodot. I, 29 : Σόλων... ὃς Ἀθηναίοισιν νόμους κελεύσασι ποιήσας ἀπεδήμησε ἔτεα δέκα, κατὰ θεωρίης πρόφασιν ἐκπλώσας, ἵνα δὴ μή τινα τῶν νόμων ἀναγκασθῇ λῦσαι τῶν ἔθετο κ. τ. λ. Cf. V, 113. — Plutarch. Solon. c. 25 : ἐπεὶ δὲ, τῶν νόμων εἰςενεχθέντων, ἔνιοι τῷ Σόλωνι καθ' ἑκάστην προςῄεσαν ἡμέραν ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες... ταῖς ἀπορίαις ὑπεκστῆναι βουλόμενος... πρόσχημα τῆς πλάνης τὴν ναυκληρίαν ποιησάμενος, ἐξέπλευσε δεκαετῆ παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀποδημίαν αἰτησάμενος κ. τ. λ. Plura vide ap. Clinton. l. l. p. 269 sqq.

to Soloni assignandum fuisse modo dixi. Quare numeros 633 et 587 Diodori esse pro certo licet contendere; alio modo isti anni 47 non possunt explicari; nam eorum rationem, qui, ubi diversi numeri de eadem persona referuntur, alios ad aliud vitæ momentum respexisse putant, in vetusta hac chronologia non magis admitto, quam istud commentum, quo reges, dynastias, bella, colonias adeoque universam fere historiam duplicant, triplicant.

44. Videmus igitur chronologos plerosque usque ad Draconis tempora sequi computum B, deinde in Solonis epocha redire ad computum A. Unum novi Suidæ auctorem, qui etiam Solonis annum ex comp. B supputat. Consequenter is egit, quamquam calculi perversitas neminem fugit. Scilicet accusandum est istud chronologorum institutum, quo Trojanam æram inde ab Olympiade prima secundum solares cyclos expendebant, deinde vero in regum catalogis nihilo secius lunares annos ἀναγραφῶν retinebant, unde evenit ut omnia viginti quattuor annis fierent justo inferiora. Attamen non ubique ita agere licebat. Sic verbi causa Corœbi Olympiadem et ludorum Pythiorum institutionem, si mittimus paucorum annorum differentiam, nemo loco suo movere ausus est. Causa rei elucet. Idem vero pertinere debuit ad eorum virorum epochas, quæ cum ludorum illorum institutione conjunctæ erant. Igitur ne dicam Solonis tempora intermedia esse inter illa, quæ suo quisque modo impune adornare poterat, atque ea, quæ accuratius jam constituere licebat : ipsa historia Atticos chronologos inducere debuit, ut Solonis epocham cum cyclo ludorum Pythiorum componerent, ideoque ad ἀναγραφῶν rationes aut prorsus redirent, aut 5—7 tantum annis ab iis recederent. Contra in Lydorum historia, si exceperis istud cum Solone Crœsi colloquium, cui haud multum tribuisse seriores videntur, nihil impediebat, quin computum B adhiberent consequenter. Inde nata difficultas, quam inter ipsos veteres haud unum offendisse arguunt verba Plutarchi in Solone (c. 25) : Τὴν δὲ πρὸς Κροῖσον ἔντευξιν αὐτοῦ (Σόλωνος) δοκοῦσιν ἔνιοι τοῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένην ἐλέγχειν· ἐγὼ δὲ λόγον ἔνδοξον οὕτω καὶ τοσούτους μάρτυρας ἔχοντα, καί, ὃ μεῖζόν ἐστι (*), πρέποντα τῷ Σόλωνος ἤθει καὶ τῆς ἐκείνου μεγαλοφροσύνης καὶ σοφίας ἄξιον, οὔ μοι δοκῶ προήσεσθαι χρονικοῖς τισι λεγομένοις κανόσιν, οὓς μύριοι διορθοῦντες ἄχρι σήμερον ἐς οὐδὲν αὐτοῖς ὁμολογούμενον δύνανται καταστῆσαι τὰς ἀντιλογίας.

Aliam rationem iniisse debent, qui Solonem paucis tantum annis Dracone posteriorem fecerunt. Quum Solonis epocham e vulgari computo B sumtam admitti non posse cernerent, toto cyclo eam removisse videntur. — Solonis anni ex computo B sunt 563, 558-556. Numero 556 ubi addis annos 63, nancisceris an. 619 sive Ol. 40, 2. Hanc Olympiadem Soloni tribuit Tatianus; antecedentem assignat Draconi, sive id fecerit, ut nonnullis saltem annis utrumque legislatorem distingueret, sive Draconem ex alio computo (de quo supra) posuerit an. 621. Distinctius Tzetzes a Dracone ad Solonem numerat annos septem. Itaque illum cum Diodoro collocaverit in an. 633, hunc in an. 626, i. e. 63+563.

45. Subjungo tabulam, quæ principales Atticæ historiæ epochas secundum computos A et B exhibet. Cyclos antetrojanos posui, ut in ἀναγραφαῖς constituti erant, nulla ratione habita eorum, qui epochas ab *excidio* Trojæ supputabant, neque differentiæ quinque vel septem annorum, quæ pendet ex annis Charopis et Creontis. In horum vero atque in Draconis et Solonis epochis omnes posui numeros, qui locum habere poterant, etsi non omnes nobis traduntur.

(*) Clinton F. H. tom. II, p. 365 : Plutarch must have had a very imperfect idea of the nature of historical evidence, if he could imagine that the suitableness of the story to the character of Solon was a better argument for its authenticity, than the number of witnesses by which it was attested. Those who had invented the scene (supposing it to be a fiction) would surely have had the skill to adapt the discourse to the characters of the actors.

			COMPUTUS A.				COMPUTUS B.			
Cecropidæ VII.		Ogyges . . . . a. Chr.	1784				1760			
	III.	Cecrops	1595				1571			
	VI.	Epocha Trojana	1217				1193			
	I.	Melanthus	1154				1131			
Melanthidæ VII.	I.	Medon	1091				1067			
	V.		a.	b.	α'.	β'.	a.	b.	α'.	β'.
		Charops	776	776	783 (776+7)	781 (776+5)	752	752	759 (752+7)	757 (752+5)
	I+7.	Creon	706 (713-7)	708 (713-5)	713	713	682 (689-7)	684 (689-5)	689	689
	I.	Draco. 63 post Creontem.	643	645	650	650	619	621	626	626
		Draco. 126 post Charopem.	650	650	657	655	626	626	633	631
	I.	Solon. 63 post Dracontem. .	580	582	587	587	556	558	563	563
			587	587	594	592	563	563	570	568

46. Septem cyclos, qui labuntur a Melantho ad Creontem, tribui Melanthidis, sicuti antecedentes septem Cecropidis : ita enim ἀναγραφὰς statuisse puto, quamquam Medontidarum postremus secundum Pausaniam fuit Clidicus, secundum vulgarem traditionem Hippomenes. Alii tamen aliter statuisse, aut certe postremum Hippomeni locum tribuisse videntur, quum jure postules, ut Melanthidarum tempora certo cyclorum numero absolvantur. Id non fit e ratione vulgari. (In Excerptis Barbaris a Melantho usque ad finem Hippomenis numerantur quidem 378 =6× 63 anni, sed hoc aperte derivandum est ex duorum computûm confusione.) Verum non eodem omnes modo de archontum serie statuisse eadem Excerpta demonstrant, quibus Thersippus est a Medonte sextus, quum apud Eusebium sit decimus tertius. Neque scribæ errore id commissum videtur, quoniam in reliquis quoque alia est rerum dispositio. Nam Eusebius Cecropidas usque ad Thymoeten numerat quindecim, totidemque principes a Melantho ad initium archontatus decennalis. Excerptorum auctor Cecropidas recenset quattuordecim, Melanthidas usque ad mutatam magistratus rationem item quattuordecim, archontes decennales vero octo, quorum primus nominatur Alcmæon. Sed in his septenarius numerus procul dubio retinendus erat. Quare vereor ne diversa auctor ut in numeris sic etiam in nominibus confuderit. — Ut ad Hippomenem redeam, annum ejus postremum secundum Diodori calculos non fuisse 713 (ut ap. Euseb.) omnia suadent. Etenim narratio de Hippomenis in filiam crudelitate (cf. Suidas et Parœmiogr. v. Ἱππομένης et παρ' ἵππον, Æschin. adv. Timarch. p. 175 Reisk.) legitur in Excerpt. de Virtutt. et Vit. p. 558 (v. Diodor. lib. VIII, c. 24 ed. Didot). Præcedit fragmentum de luxuria Sybaritarum; de hac disseruit illo loco, quo dixit de Sybari ab Achæis condita; nam solet Diodorus post expositas urbium origines etiam incrementa et fata earum præcipua paucis recensere. Præterea res patet e Fragmentis Vaticanis. Iisdem docemur ante Sybarim memoratam esse Crotonem. In Excerpt. De Virtutt. autem ante fragmentum de Sybari aliud legitur de Dejoce. Dejocem Diodorus (II, 30) collocat in Olymp. 17, 2, 711 a. Chr. Igitur Crotonem cum Eusebio posuerit 710. Idque eo probabilius est, quod sic Timæus quoque statuit, quem in historia de urbibus in Italia græca conditis Diodorum ante oculos habuisse neminem latet. Sybarim aut eodem quo Crotonem anno (ut Euseb.) aut paullo post conditam esse dixisse debet; nam seriem operis Diodorei Excerpta probe servant. Alium tamen computum sequitur lib. XII, 10, ubi de Thuriorum incunabulis loquens Sybarin conditam dicit a. 720 a. Chr. Neque id mireris, quoniam in aliis operis partibus pro fontium varietate alios reddit calculos, sæpe etiam in eodem capite diversa miscet. Unum alterumve exemplum apponere liceat.

47. Lib. XVI, 7 Chabriam Eucharisto archonte

(Olymp. 105, 2, a. Chr. 359) in Chio occubuisse narrat rectissime (v. Wesseling. l. l. p. 627 ed. Bip.). Eundem vero Chabriam septemdecim annis antea, Charonda archonte (Olymp. 101, 1, a. Chr. 376.), in Thracia (*) occisum esse dixerat (XVI, 36).

Archidamus II secundum Diodorum (XI, 48, XII, 45) regnavit ann. 477 — 434 (dicendum erat 469-427 v. Clinton. l. l. p. 262.). Quod scriptorem nostrum non impedivit, quominus res ab Archidamo bello Peloponnesiaco gestas (XII, 27, archonte Epaminonda, a. 429; XII, 52, archonte Diotimo, a. 428) suo loco recte memoraret. Quodsi semper tam oscitanter auctores egissent, errores facile perspiceremus; sed sæpenumero ipsam historiam falsis suis calculis accommodarunt, ut in Aristidis historia, ubi eandem habes septem annorum differentiam. Scilicet mortuus est Aristides Athenis Olymp. 79, 3. a. Chr. 463. Septem annis antea (a. 470) in constituendis sociorum tributis occupatus erat. Jam igitur nonnulli eorum, qui ex altero computo, quem etiam Diodorus sequitur, Aristidem septem annis antiquiorem fecerunt, mortuum eum dicebant ἐν Πόντῳ (Plutarch. Cimon. c. 26. Cf. dissertationem meam de Æschyli Septem. c. Th., ubi plura de hacce septem annorum differentia in Themistoclis historia congessi, etsi causa rei tum me latuit.)

Ut Archidami, sic etiam Leotychidis tempora apud Diodorum septem annis a vero calculo recedunt. Porro Agis III secundum Diodor. XVI, 63, 2 annis quindecim, secundum ejusdem lib. XVI, 88, 4 et XVII, 63, 3 annis novem regnavit; sed octo tantum annos statuendos esse demonstrat Clinton p. 266. Igitur in his quoque septem annorum differentia. Ex eadem explicandus est dissensus, qui de belli Cyprii temporibus Diodoro cum Isocrate intercedit. Nempe Isocrates belli initium ponit an. 386, Diodorus falso an. 393. Jam quum in isto septem annorum spatio (393-386) nihil gestum reperiret, id apparatu absumtum ac per postremos tantum annos duos pugnatum esse dicit, atque sic octavo belli anno rem assignat, quam primo anno Isocrates tribuit rectissime (v. Diodor. V, 2, et 9. Clinton p. 338).

47. Facile intelligitur hancce septem annorum differentiam, quæ per totum Diodori opus ac per omnem Græciæ Barbarorumque (**) historiam obvia est, pendere ex computo Bz. (v. tabulam) (*), quem etiam in Draconis anno Diodorum secutum esse non sine causa statui. Ex iisdem calculis Hippomenis annus postremus foret non 713 (ut ap. Euseb.), sed 720. Nihilominus Diodorus Hippomenis epocham posteriorem posuisse debet quam Eusebius. Quod quoniam ex unius ejusdemque computus varietate fieri non potuit, proclivis conjectura est Hippomenem Diodoro non quartum fuisse archontum decennalium, sed postremum, ita ut eadem epocha, qua Medontidæ regno privati sunt, etiam ratio magistratus sit mutata (**); id quod præterea simplicitate sua se commendare videtur. Si non persuadeo, nihil restat nisi ut Diodorum de Dejocis ætate aliter libro II, aliter libro VIII statuisse dicamus. Quod, quamquam parum probabile est, fieri potuisse non nego. Nam extra dubitationem positum est Dejocis annum primum antiquitus non fuisse 711 (***), sed 713 (63 p. Ol. 1.). Ad eundem vero cyclum

(*) Nempe paullo ante annum 359 Chabrias in Thraciam ad res ibi constituendas missus est. V. Demosthen. in Aristocrat. p. 674. Clinton F. H. ad an. 360.

(**) Quatenus etiam Barbarorum tempora ad systema chronologiæ Atticæ sunt accommodata.

(*) Hinc deinde etiam pendet differentia annorum 17 (24 — 7), quæ est computus A6 et Bz

(**) Igitur postremus Hippomenis annus foret 690 (24 annis post 713). In Epitome Diodori (VIII, 24) posui an. $\frac{696}{695}$ = 713 — 17 sive 18. suspicatus Diodorum decennalibus archontibus 63 tantum annos dedisse, ita scilicet, ut postremus, Hippomenes, post tertium magistratus annum a gradu remotus esset. Quod jam minus probabile esse mihi videtur.

(***) Annus 711 errori vel confusioni debetur (v. fragm. Castor. 1). Eodem modo Croton ponitur a. 710 pro 713, et Pandosia et Metapontus anno 774 pro 776 ap. Euseb. — Sybaris, Locri, Croton, Tarentum, Gela, Parium, Thasus, Phaselis pertinent omnes ad cyclum anni 713, qui e variis computis varias subiit mutationes : e. g. :

713 . . . . Gela, *Thucyd.*; Astacus, *Memnon ap. Phot. cod.* 224. *p.* 721.
713 — 24 = 689. . . . . Gela, Phaselis, *Euseb.*
713 + 5 s. 7 = 718 s. 720. Sybaris, *Diodor.* XII, 10., Thasus, *Dionys.* H.
713 — 5 s. 7 = 708 s. 706. Sybaris, Parion, Croton, Tarentum, Corcyra, Astacus, *Euseb.* Thasus, secundum *Pseudoxanthum* ap. Clement. Alex. Strom. I, p. 144. V. Xanthi fragm. 27, ubi postrema exhibenda erant ita : Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς περὶ τὴν ὀκτωκαιδεκάτην Ὀλυμπιάδα, ὡς δὲ Διονύσιος περὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην Θάσον ἐκτίσθαι. [Fragmentis Xanthi adde locum Hephæstionis *De metris* init. : σπανίως τοῦ ν. (sc. προτάσσεται τὸ σίγμα), ὡς ἐν τῷ πάσνης καὶ μάσνης· ἃ δὴ ὀνόματα παρὰ Ξάνθῳ εἰσὶ ἐν Λυδιακοῖς] — Dionysius igitur Thasum conditam dixit aut a. 720, aut 718. Præfero annum 718 (713 + 5), propterea quod eundem computum Dionysius in aliis sequitur. Sic Gyges, qui ut Dejoces in ἀναγραφαῖς cyclo anni 713 assignatur, a Dionysio ponitur 718 (v. Castor. fr. 1.). Contra Eusebius ut de coloniis habet annum 708 (713 — 5), sic etiam in Dejocis epocha. — Qui Corcyram huic cyclo adscribebant, idem fecisse debent Syracusis. Quod indicat etiam Antiochus, qui Crotonem et Syracusas circa idem tempus conditas dicit.

pertinent origines Crotonis et Sybaris. Igitur omnia hæc Diodorus afferre potuit anno 713, sive ex altero computo, anno 720.

48. Thebanæ chronologiæ initium in Marmore Pario (ep. 7.) pendet ex temporibus Atticis. Nam Thebas a Cadmo conditas ponit 63 annis post Cecropis annum primum (1582 — 63 = 1519). Eusebius 63 annis post Cecropem templum Delium constructum, Thebas vero conditas memorat post Cecropem annis 126 (N° 587; Cecropis an. 1. = N° 461). Præterea ad N° 699 : *Thebis, ut quidam tradunt, regnat Cadmus.* Quæ computata sunt ab æra Trojana s. N° 825 (825 — 699 = 126.). Ulterius hæc persequi jam non vacat. Ceterum patet seriem rerum, qualem in ætatis mythicæ chronologia exhibent Marmor Par., Thrasyllus, Eusebius et seriores omnes, in plerisque inde ortam esse, quod cyclos apud alios scriptores ab aliis terminis ærisve computatos in unum conjungerent. Sic Cadmi epocha in Marm. P. ab anno Cecropis; epocha 5 de Amphictionia condita (746 ante Olymp. 1 = 315 sive 5 × 63 ante 1207) ab excidii Troj. æra pendent. Ad eundem cyclum pertinet ep. 6 de Hellene Hellenibus nomen dante; sed ne res in idem cadat temporis momentum, uno anno ab antecedente epocha distinguitur. Epocha 3 de Martis judicio in Areopago (756 ante Ol. 1 = 315 ante 1217.) numerata est ab anno expeditionis. Similiter Eusebii chronicon perlustranti in multis satis certo colligere licet; quænam ex eodem computo iisdemque fontibus fluxerint. Pauca quædam recensebo, etsi tædium creat numerorum in diversis editionibus discrepantia (Ego præter cod. Armen. ed. Mai, unam Scaligeri edit. Amstelod. a. 1658 inspicere potui).

Annus Abrah.	Annus Chr.	Annus æræ Trojanæ.		
56	1960	753 (XII—3)	ante 1207	« Apud Cretam primus regnat Cres indigena, a quo Creta appellata, quem ajunt unum Curetum fuisse. Hi Cnossum et Cybeles templum condiderunt. »
128	1888	695 (XI—2)	a. 1193	In Creta regnat Cres « Alii vero supra scriptum numerum indicant. »
237	1779	562 (IX—5)	a. 1217	Ogyges in Attica Eleusinem condit et alias plures civitates. Apud lacum Tritonidem Minerva apparuit. [Desunt quinque anni, ut in N° 300, 426, ex eorum computo, quibus etiam Cecropis annus 1. totidem annis a ἀναγραφῶν cyclis recedit. Numerus allatus conjungendus cum anno Cecropis ap. Exc. Barb. 1590 (1779—1590 = 189 sive III.)]
256	1760	567 (IX)	a. 1193	Messana in Sicilia condita.
300	1716	499 (VIII—5)	a. 1217	Sparta condita a Sparto Phoronei filio.
426	1590	373 (VI—5)	a. 1217	Epidaurus condita. Ægyptus condita.
495	1521	314 (V—1)	a. 1207	Corinthus condita.
506				Areopagus appellatus est.
507				Hercules in Phœnicia cognoscebatur.
508	1508	315 (V)	a. 1193	Vitis inventio per Dionysum inclaruit.
582	1434	251 (IV—1)	a. 1183	Argis sacerdotium gessit Danai filia.
610	1406	189 (III)	a. 1217	Harmonia rapta a Cadmo.
				Cadmea condita et Sidon in Phœnicia.
				Minos regnat in Creta.
				Eleusine Celeus regnat, coævus Triptolemo etc.
619	1397	189 (III)	a. 1207	Achaia ab Achæo condita.
620	1396			Orithyia rapta. Fabula Proserpinæ. Mysteria instituta. Pelops.
634	1382	189 (III)	a. 1183	Res Phrixi.
671	1345	128 (II + 2)	a. 1217	Res Persei.
683	1333	126 (II)	a. 1207	Cyrene condita. Res Persei, Dionysii.
697	1319	126 (II)	a. 1193	Pelops Olympiorum curator. Sparti Thebani. Midas. Ilium conditum.
736	1280	63 (I)	a. 1217	Philammon Delphis primus chorum instituit. Res Dædali.
746	1270	63	a. 1207	Argonautæ. Orpheus. Atreus et Thyestes Peloponnesum dividunt.
762	1256	63	a. 1193	Argonautæ. Œdipus, Sphinx.
772	1146	63	a. 1183	Bellum Lapitharum. (*)

Urbes, quarum origines ad sequentem cyclum (a. 650 = 126. post Ol. 1.) pertinent, sunt :

650. . . . . . . Selinus, Himera. *Diodor.* XIII, 62. cf. supra.

650 — 24 = 626 Byzantium, Prusias, Epidamnus, *Euseb.*

650 + 7 s. 5 = 657 s. 655 Byzantium (757), Acanthus, Stagira, Istrus, Lampsacus, Abdera, Selinus, Borysthenes, *Euseb. et Hieronym.*

(*) Alia pendere videntur ab æra Trojana, quam Sosibius aliique sequuntur (1181 — 1171) : v. c : N° 278 (IX a. 1171) Memphis condita. — N° 404 (= VII a. 1171) Æthiopes in Ægyptum migrant. — N° 469 (= VII — 2. a. 1171) Curetes Cnossum habitant. — N° 530 (= V. a. 1171) Epaphus Memphin condit. — N° 594 (= IV — 1 a. 1171) Bithynia condita a Phœnice. — N° 656 (= III a. 1171) Phrygum rex Tantalus. — 719 (= II a. 1171) Miletus condita. — N° 782 (= I a. 1171) Priamus regnat. — N° 971 (= II post 1171) Carthago condita.

CAPUT VI.

CORINTHII.

Tempora regum Corinthiorum usque ad Automenem eadem sunt quæ regum Lacedæmoniorum usque ad finem Alcamenis et Theopompi. Igitur ex antiquo computo tribuendi iis sunt cycli quinque sive anni 315 (1091 — 777). Hos deinceps alii, ex quibus sua hausit Eusebius, auxerunt annis duodecim (1103 — 777), quia tot annis Heraclidarum epocham superiorem posuerant (V. quæ diximus de regibus Lacedæmonis).

Sequuntur tempora prytanum Bacchidarum et tyrannorum (Cypseli, Periandri, Gorgiæ), quæ sec. Euseb. complectuntur annos 189, i. e. 3 × 63 :

N° 1240.	a. C.	776	Bacchidæ.
» 1359.	. . .	657	Cypselus. (regnat. an. 28).
» 1387.	. . .	629	Periandri an. primus.
» 1429.	. . .	588	(Ol. 48, 1.) *Corinthiorum monarchia destructa est.* »

Anni 189 in ἀναγραφαῖς ita distribuendi erant, ut 126 anni Bacchidis (776 — 651), 63 anni (650 — 588) tyrannis assignarentur. Eusebius Cypseli tyrannidis initium ex Attico computo (Aα) septem annis superiorem facit, ideoque Bacchidis dat annos 119; tyrannis vero 70, ut archontibus decennalibus. — Si e computo Aα. tyrannis incipit a. 650, desinet a. 581. Ita fortasse computavit Sosicrates ap. Diog. Laert. (I, 95), qui Periandrum obiisse dicit anno 585. Igitur Gorgiæ dederit annos quattuor. — Aristoteles (Polit. V, 9, 22. v. Müller Dor. I, p. 245) quum tyrannis tribuat annos 77 (Cypsel. 30; Periand. 44; Gorg. 3.), utrumque computum (657 — 581) conjunxisse videtur. Dubia tamen res est, quia locus Laertii incongrua continet (v. Müller. l. l.).

Diodorus (ap. Euseb. p. 163 Mai. et Georg. Syncell. p. 179. V. Diodor. VII, 9. ed. Didot.) Apollodorum secutus Cypseli epocham eandem exhibet quam Eusebius in Canone, salva fortasse unius anni differentia (1103. s. 1104 — 447 = 656 s. 657). Verum ut Eurystheum, sic etiam Aleten ponit annis triginta post reditus epocham ($\frac{1104}{1103}$ — 30 = $\frac{1074}{1073}$). Jam etiam reliqua totidem annis inferiora ponenda fuissent, si consequenter egissent : at redierunt ad antiquum computum iisdem de causis, quibus in Solonis epocha constituenda movebantur. Unde sequitur prytanum tempora diminuenda fuisse, ita ut pro 119 annis numerarent 89 vel 90.

Hæc sunt, quæ de ratione antiquissimæ Græcorum chronologiæ præmonenda habeo. Num vera dixerim, an meam quandam opinionem, ut veterum scriptorum suffragiis destitutam, sic etiam suo carentem pondere in medium protulerim, tu videas.

Quamnam vim vetus hæc doctrina in omnem serioris ætatis chronologiam exercuerit, exponam peculiari opere, cujus commentationem hanc quasi præludium esse volui. His demum explicatis, falsa a veris, verisimiliora a minus probabilibus tutius et commodius licebit distinguere. Nunc omnem ejus generis quæstionem missam feci, ne miscerentur, quæ diversos plane tractationis modos sibi postulant.

CASTORIS RELIQUIÆ.

CASTORIS RELIQUIÆ.

DE VITA ET SCRIPTIS CASTORIS.

Suidas : Κάστωρ Ῥόδιος ἢ, ὥς τινες, Γαλάτης, ὡς δὲ ἄλλοι ἐπλανήθησαν, Μασσαλιώτης, ῥήτωρ, ὃς ἐκλήθη φιλορώμαιος. Γήμας δὲ οὗτος Δηϊοτάρου τοῦ συγκλητικοῦ θυγατέρα ἀνῃρέθη ὑπ' αὐτοῦ ἅμα τῇ γαμετῇ, διότι αὐτὸν Καίσαρι διέβαλεν. Cf. Eudocia p. 278.

Igitur ubi lucem Castor adspexerit obscurùm; Rhodium tamen dixisse videntur plurimi, atque Rhodio Castori adscribitur tractatus de metris rhetoricis, quem e codice Parisino edidit Walzius (Rhett. gr. tom. III, p. 712 sqq.). Si nihilo secius Asiæ regio puerum aluit, certe juvenis ingenium formatum est in insula literis tum eximie florente. Postea Castor in Gallatia vixit. Ex Gallo Asiatico alii finxisse videntur Gallum Massiliensem.

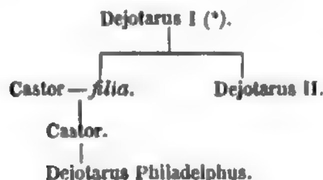
Quid φιλορωμαίου nomen ei pepererit docet Appianus (De bello Mithrid. c. 108 et 114), quandoquidem dubitari vix potest nostrum Castorem eundem esse cum illo, quem Appianus dicit Phanagorensem. Miror Vossium et Jonsium, qui ne verbo quidem mentionem ejus injecerunt.

Occupaverat Mithridates Panticapæum, quod est in Europa ad ostia Ponti emporium. Hinc ad Pompejum in Syria tum commorantem misit legatos, qui tributa populo Romano pollicerentur, si paternum regnum ipsi concederetur. Quum vero postularet Pompejus ut rex ipse precatum veniret, Mithridates, hoc relato responso, nunquam se id facturum ait, quod sua persona foret indignum; ex filiis tamen et amicis quosdam missurum. Sed simul his dictis continuo delectus maximos habuit tam e servis quam ex ingenuis. Paratis omnibus, partem exercitus trajecit Phanagoriam, alterum emporium in ostio Ponti situm, ut aditum teneret utrinque. Sed Castor Phanagorensis, qui contumeliosius aliquando fuerat a Tryphone eunucho regio tractatus, Tryphonem hunc, dum urbem ingreditur, adortus occidit, multitudinemque convocat ad libertatem. Nec mora : arci subjiciunt ignem, et qui eam tenebant filios Mithridatis, Artaphanem, Darium, Xerxem, Oxathrem, abducunt captivos. Audaci Phanagorensium exemplo inducta castella, quæ in propinquo regis duces sub potestate habebant, cuncta deficiunt. — De Mithridate tot liberis orbato, tot arcibus spoliato jam erat actum. Ne tantus vir profligatas res erigeret denuo, Pharnaces impedivit insidiis patricidis. — Advolat deinde Pompejus gloriaque successus insperati potitur. Pharnaci regnum Bosporanum concedit, Phanagorenses liberos esse jubet, Dejotarum constituit tetrarcham Galatiæ. Ἀπέφηνε δὲ καὶ τῆς ἐν Κομάνοις θεᾶς Ἀρχέλαον ἱερέα, ὅπερ ἐστὶ δυναστεία βασιλική, καὶ τὸν Φαναγορέα Κάστορα Ῥωμαίων φίλον (Appian. c. 114).

Virum Pompeji Romanorumque favore pollentem, etsi loco natum obscuro, in regiæ familiæ affinitatem a Dejotaro adscitum esse non est cur miremur. Neque vero Castor æquo animo fortunam secundam ferre didicit. Altiora spirans, ut videtur, Romæ socerum accusandum curavit, ut qui Cæsari struxisset insidias. At spe nefaria excidit, ausi pœnam luens sanguine. Rem præter Suidam indicat Strabo XII, p. 568 : Ἐπὶ δὲ τούτῳ (sc. τῷ Σαγγαρίῳ ποταμῷ) τὰ παλαιὰ τῶν Φρυγῶν οἰκητήρια Μίδου, καὶ ἔτι πρότερον Γορδίου καὶ ἄλλων τινων οὐδ' ἴχνη σώζοντα πόλεων, ἀλλὰ κῶμαι μικρῷ μείζους τῶν ἄλλων· οἷον ἐστὶ τὸ Γόρδιον καὶ Γορβειοῦς, τὸ τοῦ Κάστορος βασίλειον τοῦ Σαωκονδαρίου, ἐν ᾧ γαμβρὸν ὄντα τοῦτον ἀπέσφαξε Δηϊόταρος καὶ τὴν θυγατέρα τὴν ἑαυτοῦ· τὸ δὲ φρούριον κατέσπασε καὶ διελυμήνατο τὸ πλεῖστον τῆς κατοικίας.

Reliqua petenda sunt ex oratione, qua Dejotarum in domo Cæsaris defendit Cicero (a. 45 a. Chr. V. Clinton tom. III). Unde docemur non ipsum regis generum, sed nepotem ejus filiumque Castoris nostri Romæ accusatoris partes sustinuisse. *Crudelis Castor*, Cicero. c. 1. ait, *ne dicam sceleratum et impium, qui nepos avum in discrimen capitis adduxerit adolescentiæque suæ terrorem injecerit ei, cujus senectutem tueri et tegere debebat.* Et paullo post (c. 10) : *Vos vestra secunda fortuna, Castor, non poteratis sine propinquorum calamitate esse contenti? Sint sane inimicitiæ, quæ esse non debebant. Rex enim Dejotarus vestram familiam abjectam et obscuram e tenebris in lucem evocavit. Quis tuum patrem antea qui esset quam cujus gener esset audivit?* — Quæ Suidæ verbis minime sunt contraria, ut recte judicat Vossius p. 204 : « Puto, ait, scriptores istos posse conciliari inter se. Nam ut Dejotari servus iste, qui adversus dominum causam Romæ dixit, fuit a Castore juniore præmiis corruptus atque ad accusandum dominum impulsus, quod Cicero initio orationis suæ testatur, ita Castor hic parentis sui instinctu

potuit fecisse quod fecit. Sed nepotis solum meminit Tullius, quia is Romæ erat, et eo iverat ad avum atrocissimi criminis agendum reum. Sane non nepotem solum, sed similiter generum fuisse Dejotaro infestos verisimile facit, quod Tullius, quum dixisset abjectam obscuramque Castoris familiam a Dejotaro in lucem esse productam, nec ante notum fuisse ejus parentem quam gener esset regius, continuo subjungat : *sed quamvis ingrate et impie necessitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere vitam, non capitis arcessere.* His mihi non nepotem tantum, sed etiam generum regis perstringere videtur. Quod si est, fuerit tum Castor chronographus etiamnum in vivis, eumque, credo, interemerit Dejotarus, quum cognovisset ab eo et filia sua nepotem esse Romam missum ad se accusandum apud Cæsarem, quasi insidias vitæ ejus struxisset, quum ad se divertisset. Hoc enim imprimis crimen est, cujus Dejotarus reus erat. Et sperabant cum gener tum nepos regius se pro illo insidiarum crimine patefacto hoc mercedis relaturos, quod in regno essent successuri loco filii, cui regnum Cæsar concesserat. Hoc posterius illa Ciceronis verba indicant c. 13 : *Omnia tu Dejotaro, Cæsar, tribuisti, quum et ipsi et filio nomen regium concessisti.* » Hæc Vossius. — Ceterum regis titulum a Castore seniore frustra appetitum, postea tamen et filius et nepos chronographi obtinuisse videntur. Ad illum referendum est, quod ad annum 714 a. U. c. (40 a. Chr.) notat Dio Cassius (XLVIII, p. 551,93) : Κάστορί τέ τινι, ait, ἥ τε τοῦ Ἀττάλου καὶ ἡ τοῦ Δηϊοτάρου ἀρχὴ ἐν τῇ Γαλατίᾳ τελευτησάντων ἐδόθη : ad hunc spectant, ut cum Clintono statuo, quæ Strabo (XII, p. 562) tradit de Dejotaro Philadelpho, aliunde parum noto : Ὕστατος, inquit, τῆς Παφλαγονίας ἦρξε Δηϊόταρος Κάστορος υἱὸς, ὁ προσαγορευθεὶς φιλάδελφος, τὸ Μορζέως βασίλειον ἔχων τὰ Γάγγρα, πολισμάτιον ἅμα καὶ φρούριον. Igitur stemma familiæ Clintonus p. 545 exhibet hoc :



Alium Castorem, nescio an ex Nostri familia oriundum, medicum nobilem, qui de Plantis vel de Re medica scripsisse videtur, commemorat Plinius H. N. XXV, 2 : *Nobis certe, exceptis admodum paucis* (sc. plantis), *contigit reliquas contemplari scientia Antonii Castoris, cui summa auctoritas erat in ea arte nostro ævo, visendo hortulo ejus, in quo plurimas alebat centesimum ætatis annum excedens, nullum corporis malum expertus ac ne ætate quidem memoria aut vigore concussis.*

Eundem laudat XX, 17 (de piperite sive seliquastro), XX, 23 (de ferula), XXIII, 9 (de oxymyrsine), XXVI, 8 (de potamogetone). (**)

Opera Castoris. — Suidas : Ἔγραψε δὲ (Κάστωρ) ἀναγραφὴν Βαβυλῶνος καὶ τῶν θαλασσοκρατησάντων ἐν βιβλίοις β', χρονικὰ ἀγνοήματα, καὶ περὶ ἐπιχειρημάτων ἐν βιβλίοις θ', περὶ πειθοῦς β', περὶ τοῦ Νείλου, τέχνην ῥητορικὴν, καὶ ἕτερα.

Rhetorica opera perierunt omnia præter caput περὶ μέτρων ῥητορικῶν, ex τέχνῃ ῥητορικῇ excerptum, quod nuper edidit Walz. l. l., ubi vide.

Περὶ Νείλου liber utrum rhetoricis an historicis scriptis annumerandus sit, ex titulo non liquet. Neque enim physiologi tantum et historici de fontibus Nili deque causis incrementorum certatim disputarunt, sed rhetores etiam in eodem se exercuerunt argumento, ut colligitur ex Αἰγυπτίῳ Aristidis (tom. III, p. 532 Cant.; II, p. 331 Jebbe.) Castorem tamen de aliis quoque rebus Ægyptiorum scripsisse testatur fragm. 26. Igitur historicum opus composuisse videtur, cujus prima pars de Nilo egerit. Nam sæpius fit, ut primi libri titulus tamquam totius operis inscriptio laudetur.

De *Romanorum rebus et institutis* Castorem φιλορώμαιον exposuisse indicat fr. 25, ubi citatur Κάστωρ τὰ Ῥωμαϊκὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς συνοικείων, utrum peculiari opere, an aliud agens nescio.

Chronica (fr. 1—22), referente Eusebio p. 195, libros complectebantur sex, quibus explicavit tempora Græcorum Barbarorumque, inde ab Nini ætate usque ad annum 61 a. Chr., quo de Asia Pompejus egit triumphum (V. fr. 12, 13, 19). Pars eorum fuerit ἀναγραφὴ Βαβυλῶνος, quam Suidas affert.

Ex libris duobus περὶ θαλασσοκρατησάντων nihil superest, quod certo indicio Castori possit vindicari (V. quæ notavi post fr. 23).

(*) De Dejotaro Clinton. conferri jubet Plutarch. Caton. Min. c. 12, 15; Crass. c. 17; Pomp. c. 73; Anton. c. 63; Dion. C. XXXXVII, 24; Cicero ep. ad Att. XIV, 1; 12 19; XVI, 3; Philip. XI, 12, 13.

(**). Memoratur præterea *Castor Agrippa*, qui sub Hadriano contra Basilidem hæreticum scripsit. Euseb. IV, 7 et Hieronymus in Indiculo de hæresibus Judæorum. V. Fabric. B. Gr. V, p. 187. Jonsius Script. hist. phil. p. 231. — *Castorem Judæum* habet Josephus De bello Jud. V, 7, 9. Adde Castorem sub Valentiniano tortum et exustum ap. Ammian. XXIX, 5.

Χρονικὰ ἀγνοήματα (fr. 23) num Chronicis juncta, an separatim emissa fuerint, non constat. Laudantur in editionibus Apollodori (II, 1, 3), sed a codicibus abest ἀγνοήματα vox, quam e Suida addidisse videtur Ægius. Neque vero Apollodorus Castoris meminit, sed sententiam ejus de Iûs parentibus adnotavit quidam in margine operis Apollodorei, unde deinceps migravit in contextum (*). Quantopere Bibliotheca interpolationibus deformata sit, nota res. Probabile tamen de Iûs genere, ab aliis aliter tradito, in ἀγνοήμασι auctorem monuisse. Ad eadem, ut Vossius animadvertit, spectat versus Ausonii (Carm. XXII, 7 in professores Burdigalenses) :

Quod Castor cunctis regibus ambiguis.

« Nam quum imprimis soleat in temporibus peccari eo, quod ejusdem nominis principes confundantur, plane est verisimile, Castorem illo opere unius nominis reges distinxisse ». *Voss.* — Præ ceteris hoc ad historiam ætatis mythicæ pertinet. Ad eadem tempora remotissima spectant longe plurima eorum, quæ ex Chronicis Castoreis servavit Eusebius. Pauca quidem sunt, permagni vero facienda leges antiquioris chronologiæ investiganti. Nam colligi ex iis potest quonam modo unus idemque chronologus Assyriorum, Sicyoniorum, Argivorum, Atheniensium, Romanorum tempora adornaverit; id quod inter reliquos scriptores, qui ætatem tulerunt, præstat nemo. Eusebius enim ejusdemque farinæ chronologi in censum venire omnino non possunt. Sperare igitur licet diversorum epochas populorum ex uno eodemque computo fore constitutas, quamquam Castoris ætas jam in ea cadit tempora, quibus hinc inde arrepta temere ab auctoribus componi solent. Ac sane non ubivis antiquarum computationum simplicitatem fragmenta exhibent, in universum tamen aptissima censeo, unde priscæ chronologiæ rationes intelligantur.

(*) Heynius (in Comment. Nov. Societ. Reg. Gœtting. tom. I. p. 43), cui Eusebio Armenio uti non licuit, Apollodori loco nitens diversos Castores, sc. chronographum, Apollodoro paullo antiquiorem, et φιλορώμαιον, in unum a Suida confusos esse statuit.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

LIBER PRIMUS.

1.

Eusebius Arm. p. 36 ed. Mai :

E CASTORIS SUMMARIO. DE REGNO ASSYRIORUM.

Belus erat, inquit, Assyriorum rex, et sub eo Cyclopes fulguribus fulminibusque micantibus Jovi cum Titanibus prælianti opem ferebant. Reges quoque Titanorum eo tempore cognoscebantur, quorum e numero erat Ogyges rex. Mox paucis interjectis, subdit : Gigantes bellum diis intulisse atque occidione esse cæsos : strenuos deorum adjutores fuisse Herculem et Bacchum, qui et ipsi erant Titani : Belum, de quo antea diximus, mortem obiisse, qui etiam deus existimatus sit. Post hunc Assyriis dominatum esse Ninum, qui uxorem duxit Semiramidem. Post eum Semiramidem rexisse Assyrios annis quadraginta duobus. Zamem, qui et Ninuas, successisse. Deinceps Assyriorum, qui consecuti sunt, reges singillatim ordinatimque numerat usque ad Sardanapallum nominatim quemque compellans : quorum etiam nos paullo post et nomina et tempora dominationis ponemus. Profecto et ille in eo, quem digessit, canone sic de his loquitur : Primo Assyriorum reges disposuimus, exordiumque a Belo duximus : et quoniam haud traditum certo est quot hic annis regnaverit, nihil præter nomen adscripsimus. A Nino autem principium chronologiæ fecimus, et in alterum Ninum, qui Sardanapalli sedem usurpavit, desivimus : prorsus ut perspicue definiteque sua cuique regi tempora tribuerentur. Porro annorum mille et octoginta supra ducentum summa assurgit. Hæc Castor. Ceterum et Siculus Diodorus, qui Bibliothecam coacervavit, eadem fere narratione utitur.

2.

Syncellus p. 205 D. Paris. (p. 386 ed. Dindf.) : Οὕτω γάρ φασιν οἱ τὰ Βαβυλωνιακὰ γράψαντες, ὅτι Ἀρβάκης τὴν βασιλικὴν προσηγορίαν καὶ τὸν πλοῦτον εἰς Μήδους μετήγαγεν. Ἀσσυρίων δὲ βασιλέα κατέστησε Βέλεσυν ὑπ' αὐτὸν δηλονότι. Καὶ οὗτοι λοιπὸν ἦσαν κατὰ διαδοχὴν ὑπὸ Μήδους τεταγμένοι, ὥς τισι δοκεῖ, ἕως τοῦ η' βασιλέως Ἀσσυρίων καὶ Μήδων Δαρείου τοῦ καὶ Ἀστυάγους, ὃν Κῦρος καθελὼν εἰς Πέρσας τὴν βασιλείαν μετήνεγκεν, ὥς τισιν ἔδοξεν. Ἕτεροί φασι μετὰ Σαρδανάπαλλον κρατῆσαι καὶ τῆς Ἀσσυρίων ἀρχῆς Νῖνον, ὥς που καὶ Κάστωρ ἐν τῷ κανόνι αὐτοῦ φησιν ὧδε·

« Πρώτους μὲν οὖν τοὺς Ἀσσυρίων βασιλεῖς κατετάχαμεν, τὴν μὲν ἀρχὴν ἀπὸ Βήλου πεποιημένους, τῷ δὲ τὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔτη μὴ παραδεδόσθαι σαφῶς τοῦ μὲν ὀνόματος μνημονεύομεν, τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς χρονογραφίας ἀπὸ Νίνου πεποιήμεθα, καὶ καταλήγομεν ἐπὶ Νῖνον τὸν διαδεξάμενον τὴν βασιλείαν παρὰ Σαρδαναπάλλου. »

Ἐκ δὲ τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ μνημονευομένων ὀνομάτων φαίνονται τρεῖς ἀρχαὶ πρὸ τῆς Κύρου βασιλείας μετὰ Σαρδανάπαλλον. Ἕως γὰρ τούτου λόγος κρατεῖ Ἀσσυρίους ἄρχειν τῶν δύο λοιπὸν, λέγω δὴ Μήδων καὶ Χαλδαίων, μετὰ δὲ Σαρδανάπαλλον ποτὲ μὲν Μήδους ἄρχειν τῶν Ἀσσυρίων, ποτὲ δὲ Χαλδαίους.

Hæc ex primo volumine petita esse quum res ipsa docet tum expressis verbis testatur Eusebius l. l. p. 36, ubi ex Abydeno, Χαλδαϊκῶν et Ἀσσυριακῶν auctore, affert hæc :

« *Fuit, inquit, Ninus Arbeli, Chaali, Arbeli, Anebi, Babii, Beli regis Assyriorum* (Quæ exscripsit etiam Moses Chorenensis Histor. I, 4). *Deinde accurate reges enumerat a Nino et a Semiramide ad Sardanapallum, qui omnium extremus fuit : a quo ad primam Olympiadem sexaginta et septem anni putantur.* » *De Assyriorum regno hæc diligentia scripsit Abydenus. Nihilominus et Castor primo libro Summarii Chronicorum eadem plane ad litteram narrat de regno Assyriorum.*

Summarium hoc sive *Canon* majoris operis compendium esse ipsa voce significari atque Hellanici et Apollodori exemplis comprobari videtur. Quomodo autem Castor *ad verbum eadem* ac Abydenus dixerit, ex Eusebianis excerptis minime intelligis. Neque enim sexaginta septem annos a fine regni Assyriaci ad primam Olympiadem numeravit : quamvis non ita magna differentia sit : neque Ninum a Belo posuit septimum. Sed parum accuratos in ejusmodi rebus esse patres beatos nemo nescit diutius his studiis immoratus.

Belus vixisse dicitur tempore Titanomachiæ, Titanibusque annumeratur Ogyges, longe ille ex Castoris calculis distans ab Ogyge Attico. Secundum alios tamen Ogygem Græcorum et Belum iisdem temporibus vixisse, atque Ogygeum dilu-

vium cum illo, quod sub Belo accidisse narrant, unum idemque fuisse, inde colligitur, quod Atticæ historiæ initia ita collocantur, ut cum Beli Ninique temporibus possint componi. Huc pertinet locus Clementis § 18 laudatus, ex quo Cecropis epocha 22 cyclis primam Olympiadem antecedit, ideoque in eam ætatem incidit, qua e Ctesiæ computo regnavit Ninus. Similiter Varro apud Censorinum (v. Eratosth. fr. 2) inter Ogygeum diluvium et primam Olympiadem ponit annos quater quadringentos, vel, ut e mente ἀναγραφῶν dicere licet, quatuor cyclos maximos (28 × 63). Itaque ab Ogyge ad Cecropem Clementis sex essent cycli. Abydenus a Belo ad Ninum sex numerat generationes, quibus totidem cycli potuerunt indicari. Simplicior adhuc ratio Syncelli est, qui inter diluvium et initium regni Assyriorum unum ponit cyclum maximum (v. Introd. § 6).

Ogyges quatenus Titanibus associatur (quod alibi me legisse non memini), idem est cum *Oceano*, quem Pherecydes Syrius *Ogenum* nominat. Eandem vocis significationem arguit genealogia, quæ Ogygen Bœotium filium dicit *Neptuni* et Alistræ (Tzetz. ad Lycophr. 1206), maritum vero Dairæ, *filiæ Oceani* (Pausan. I, 38, 7). Porro quemadmodum Titanes isti deorum Olympicorum socii indicant naturam utrorumque non ita sibi fuisse oppositam, ut nihil haberent commune; sic Ogygis nostri Titanis nomen recurrit in epitheto Jovis Olympii, ὃν φωνῇ τῇ ἐπιχωρίᾳ (Κᾶρες) καλοῦσιν Ὀγώα [Ὀσογώ Strabo IV, p. 659]; in cujus templo θαλάσσης ἀναφαίνεσθαι κῦμα λόγος ἐστὶν ἀρχαῖος. Pausan. VIII, 10, 3. (Cf. *Ogygias*, Jovis filia, ap. Clem. Al. Recogn. 10,23.) — Titanes a Gigantibus Castor non distinxisse videtur; ac sane utrique sunt γηγενεῖς rudesque vires indigestæ naturæ repræsentant; attamen a mythologis sicuti etiam in artis operibus (v. Raoul-Rochette in *Journ. d. Sav.* 1841) probe solent distineri. — De Baccho et Hercule contra Gigantes prœliantibus cf. Apollodor. I, 6 et II, 7, 13 et Nonnus in Dionys. 25 et 48. (Herculem cum Jove hostes debellantem exhibet pictura in vasculo fictili ap. Inghirami, *Vasi fittili*, tom. I, tab. 75. Cf. E. Gerhard. *Auserlesene Vasenbilder* tab. V.) Apollodorus Herculem paullo antequam Augeam aggrederetur Jovi opitulatum esse narrat; cautius egit Castor. Ceterum conferri meretur locus Eustathii ad Il. T, p. 1190, 55 : Διόδωρος (nescio num Siculus historicus an Diod. periegeta) λέγει κατὰ μυθικὴν ἱστορίαν Ξάνθον καὶ Βαλίον Τιτᾶνας εἶναι πρότερον, βοηθῆσαι δὲ τῷ Διί, Ξάνθον μὲν Ποσειδῶνος ἑταῖρον ὄντα, Βαλίον δὲ Διός. Καὶ ἐν τῇ μάχῃ ἀξιῶσαι μετατίθεσθαι τὴν μορφήν, οἷα αἰδουμένους ὁρᾶσθαι ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν Τιτάνων κ. τ. λ. (v. Diodor. VI, 3.) Quibus narrationibus in universum eadem ratio subest, quæ alio modo effertur v. c. in fabula de Pallade Pallantem aut Gorgonem debellante aliisque multis (v. O. Müller Prolegg. p. 310 et passim). Scilicet cognatæ primitus naturæ dum ad sublimiores perfectionis gradus adscendunt, paullatim separantur, in contraria abeunt, in se ipsæ sæviunt. Sed hæc ad nos jam nihil pertinent.

Beli regnum, quod Castor non definiit, annorum 62 fuisse tradunt Samuelis p. 15 ed. Mai et auctor Exc. Barb. Ad hos proxime accedit Augustin. D. C. D. XVI, 17 : « *Ninus regnabat post mortem patris sui Beli, qui primus illic regnaverat annos* 65. » (Priscus numerus fuit : 63.)

Notandum deinceps post Sardanapallum a Castore memorari Ninum alterum, quem inter reliquos scriptores affert nemo præter auctorem Exc. Barb., qui probabiliter Castorem nostrum, vel alium, ex quo ipse Castor sua hausit, ante oculos habuit. Quid vero sibi vult rex iste, quem supernumerarium dicere liceret? A vetusta traditione alienus est, testante antiquiorum scriptorum silentio. Debetur procul dubio aut errori aut calculis chronologicis. Suspicetur aliquis Ninum urbem, quæ vulgo dicitur Ninive, in regem abiisse, simili fere modo ac in Eusebio, ubi N° 1408 : *Cyaxares Medus Ninum occidit* (ἀνεῖλεν; εἷλεν). Sed hoc in Castorem cadere vix potest. Quare mihi quidem Ninus II nihil aliud est nisi supplementum chronologicum, cui commento quodam, tali fere, quale Larcherus (v. Volney p. 436) excogitavit, auctoritatem auctor adstruere studuerit.

Subjicio alios duos locos, quibus Castor de rebus Assyriorum laudatur :

3.

Syncellus p. 92 B (p. 172 Dindf.) : Ἡ τῶν Ἀράβων βασιλεία διαδεξαμένη τὴν τῶν Χαλδαίων διήρκεσεν ἔτη σιε'. Ταύτην Ἀσσυρίων μα' διεδέξαντο βασιλεῖς... Ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῶν Βήλου ἕως τοῦ μα' Μακοσκολέρου τοῦ καὶ Σαρδαναπάλλου, ὡς συμφωνοῦσι πολλοὶ τῶν ἐπισήμων ἱστορικῶν, Πολύβιος καὶ Διόδωρος, Κεφαλίων τε καὶ Κάστωρ καὶ Θάλλος καὶ ἕτεροι.

3.

Arabum regnum Chaldaico succedens per annos duravit 215. Arabes deinde exceperunt Assyriorum reges 41, quorum primus Belus, quadragesimus primus Macoscolerus, quem etiam Sardanapallum dicunt, consentientibus clarorum historicorum plurimis, Polybio, Diodoro, Cephalione, Castore, Thallo, aliis.

Quam temere h. l. scriptorum nomina cumulata sint, in aprico est. Ipse Syncellus alia docuit fragm. 2. Neque accuratiorem se præbet in sequentibus :

4.

Syncellus p. 168 C (p. 318 Dindf.) : Ὁ μέντοι Εὐσέβιος... ἐν λζ' βασιλεῦσι τὴν Ἀσσυρίων ἀρχὴν περιέλαβεν, ἔτεσι δὲ ,ατ', τῷ Κάστορι μᾶλλον ἀκολουθήσας, οὗ καὶ μαρτυρίαν παρήγαγε, ,ασπ' ἔτη φάσκουσαν τοὺς Ἀσσυρίων βασιλεῖς ἄρξαι.

Etenim ita Eusebius p. 46. Mai : *Tempus imperii Assyriorum secundum accuratos scriptores* (*secundum emendata exemplaria* p. 44) *anni mille ducenti quadraginta; secundum vero alios mille trecenti.*

5 a.

Joh. Malala Chronogr. p. 199 sq. ed. Oxon. (p. 157 ed. Dindf.) : Ὁ δὲ βασιλεὺς Κροῖσος ἀκούσας τὴν τοῦ χρησμοῦ ἀπόκρισιν, ἐξῆλθε κατὰ Κύρου μετὰ δυνάμεως πολλῆς· καὶ παρῆλθε τὸν Ἅλυν, ποταμὸν τῆς Καππαδοκίας. Καὶ συνέκρουσε Κύρῳ χειμῶνος ὄντος μεγάλου· καὶ ἡττηθεὶς ἠθέλησε φυγεῖν αὐτὸς καὶ τὰ πλήθη αὐτοῦ· καὶ πλημμυρήσαντος τοῦ ποταμοῦ ἐκ τοῦ χειμῶνος, οὐκ ἠδυνήθη φυγεῖν οὐδὲ περᾶσαι· καὶ ἐλήφθη αἰχμάλωτος αὐτὸς καὶ τὰ πλήθη αὐτοῦ, χιλιάδες υ'. Τοὺς δὲ ζήσαντας ἐξ αὐτῶν ἔλαβεν αἰχμαλώτους ὁ Κῦρος ἅμα Κροίσῳ. Καὶ στήσας αὐτὸν ἐν ξυλίνῳ τρίποδι ἐν ὕψει δεδεμένον ἐθριάμβευσεν αὐτὸν τῷ στρατῷ αὐτοῦ. Καὶ ἔλαβεν αὐτὸν καὶ κατήγαγεν ἐν Περσίδι. Ταῦτα δὲ ἱστόρησαν οἱ σοφώτατοι Θάλης (scr. Θάλλος) καὶ Κάστωρ καὶ Πολύβιος συγγραψάμενοι καὶ μετ' αὐτοὺς(?) Ἡρόδοτος ὁ ἱστοριογράφος· ἅτινα καὶ ὁ σοφὸς Θεόφιλος ἐχρονογράφησεν.

5 b.

Africanus apud Euseb. Præparat. Evang. X, 10. p. 488 C : Κῦρος Περσῶν ἐβασίλευεν ᾧ ἔτει Ὀλυμπιὰς ἤχθη νε', ὡς ἐκ τῶν Βιβλιοθηκῶν Διοδώρου καὶ τῶν Θαλλοῦ καὶ Κάστορος ἱστοριῶν, ἔτι δὲ Πολυβίου καὶ Φλέγοντός ἐστιν εὑρεῖν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων, οἷς ἐμέλησεν Ὀλυμπιάδων. Ἅπασι γὰρ συνεφώνησεν ὁ χρόνος.

Quæ superioribus addidi, ut uno loco ponerentur omnia, quæ regnorum Asiaticorum temporibus e Castoris sententia constituendis inservire possunt. — Sequuntur regum laterculi secundum Eusebium, Syncellum et Excerpta Barbara.

4.

Eusebius Assyriorum imperium comprehendi statuit regnis 37, annis 1300, Castorem potius secutus, cujus etiam testimonium attulit per 1280 annos dicentis reges Assyriorum imperavisse.

5 a.

Crœsus, audito oraculi responso, in Cyrum egressus est ingenti cum exercitu. Trajecto Haly, Cappadociæ fluvio, cum Cyro manum conseruit, quum magna esset tempestas. Devictus ab eo fuga sibi suisque consulere voluit, verum amnis exundatione impeditus nec fugere potuit nec trajicere. Ipse itaque captus est cum copiis suis, quarum fuerunt hominum millia quadringenta. Quot eorum superstites erant, Cyrus captivos fecit una cum Crœso, quem tripodi ligneo in alto impositum vinctumque triumphans ostendit exercitui, ac deinceps abduxit in Persidem. Hæc narrarunt Thallus, Castor, Polybius, et præterea Herodotus historicus. Eadem in Chronographia tradidit sapiens Theophilus.

5 b.

Cyrus Persarum rex factus est quo anno Olympias acta est quinquagesima quinta, ut legere licet in Bibliothecis Diodori, in historiis Thalli et Castoris, nec non in Polybio et Phlegonte aliisque, qui ad Olympiadum annos res expendunt. Omnes enim de tempore consentiunt.

EUSEBIUS.			SYNCELLUS.		EXCERPTA BARBARA.	
(Belus).	Pag. 45	Canon.				
(Babius).						
(Anebus).						
(Arbelus).						
(Chaalus).						
(Arbelus).			1. Belus.	65	1. Belus.	62
1. Ninus.	52	52	2. Ninus.	52	2. Ninus.	52
2. Semiramis.	42	42	3. Semiramis	42	3. Semiramis.	42
3. Ninyas sive Zames.	38	38	4. Ninyas sive Zames.	38	4. Zinas.	38
4. Arius.	30	30	5. Arius.	30	5. Arius.	30
5. Aralios.	40	40	6. Aralius.	40	6. Aranus.	40
6. Xerxes.	30	30	7. Xerxes.	30	7. Xerxes qui et Balleus.	30
7. Armamithres.	38	38	8. Armamithres.	38	8. Mamithrus.	37
8. Belochus.	35	35	9. Belochus.	35	9. Belochus	35
9. Balæus.	52	52	10. Balæus.	52	10. Balleus.	52
10. Aladas.	32	32	11. Sethos.	32	11. Altallus.	35
11. Mamithus	30	30	12. Mamythus.	30	12. Mamithus.	30
12. Manchalius	30	30	13. Aschalius.	28	13. Itafferus.	20
13. Sphærus.	22	20	14. Sphærus.	22	14. Mamythus.	35
14. Mamylus.	30	30	15. Mamylus.	30	15. Spareus.	40
	501	499				
15. Sparæthus	40	39	16. Spartheos.	42	16. Ascatagus.	40
16. Ascatades.	40	40	17. Ascatades.	38	17. Amyntus.	50
17. Amyntes.	45	45	18. Amyntes.	45	18. Actosai et Semiramis.	23
18. Belochus. [corr. 45.]	25	25	19. Belochus.	25	19. Belochus.	25
19. Balatores.	30	30	20. Balatores.	30	20. Belleroparus.	34
20. Lamprides.	32	32	21. Lamprides.	30	21. Lampridus.	32
21. Sosares. [corr. 8.]	20	20	22. Sosares.	20	22. Posarus.	20
22. Lampraes.	30	30	23. Lampraes.	30	23. Lamparus.	30
23. Panyas.	42	45	24. Panyas.	45	24. Paunias et Zeus.	45
24. Sosarmus.	19	19	25. Sosarmus.	22	25. Sosarmus.	20
25. Mithræus.	27	27	26. Mithræus.	27	26. Mithreus	35
26. Teutamus.	32	31	27. Teutamus.	32	27. Tautelus.	32
	883	882				964
27. Teutæus.	40	40	28. Teutæus.	44	28. Euteus.	11
			29. Arabelus.	42		
			30. Chalaus.	45		
			31. Anebus.	38		
			32. Babius.	37		
28. Thinæus.	30	30	33. ****	30	29. Thineus	29
29. Dercylus.	40	40	34. Dercylus.	40	30. Cercillus.	40
30. Eupacmes (Eupalmeus).	38	38	35. Eupacmes.	38	31. Eupalus.	36
31. Laosthenes.	45	45	36. Laosthenes.	45	32. Lausthenus.	45
32. Peritiades (Pyritiades).	30	30	37. Pertiades.	30	33. Peritiadus.	30
33. Ophratæus.	21	20	38. Ophratæus.	21	34. Ophratæus.	20
34. Ophratanes.	50	50	39. Ephecheres.	52	35. Ophratanus.	50
35. Acraganes.	42	42	40. Acraganes.	42	36. Acrapazus.	40
36. Sardanapallus.	20	20	41. Sardanapallus.	20	37. Sardanapallus.	30
	1239	1237			38. Ninus. (Summa an. 1314.)	19

Ne obscura obscurentur, tenendum ante omnia est numeros hos non esse ex vera historia petitos, sed a Græcis chronologis secundum easdem leges, quas in *Græcis* temporibus definiendis sequebantur, adornatos. Consentaneum igitur certa quædam Assyriacæ historiæ momenta cum Græcæ historiæ parapegmatis quibusdam composita fuisse atque temporum fluctuationem in utrisque reperiri eandem. Sed quæ est maxima inter auctores sententiarum discrepantia, parapegmata non omnes eadem statuerint. Apertum est aliam esse rationem numerorum Herodoti, aliam illorum, quos tradunt Ctesias, Vellejus, Castor, Æmilius Sura, Abydenus, Eusebius, Excerpta Barbara, alia denique decrevisse auctorem Syncelli.

Primum videamus de illis, quos medio loco posui. Inter hós Ctesias, Eusebius et Excerpta Barbara in eo consentiunt, quod Trojanam epocham in Teutami regnum incidere dicunt. De Castoris et Æmilii Suræ et Abydeni calculis id non habemus testatum, sed sumi jure potest. — Finem Sardanapalli Vellejus, Abydenus et Eusebius componunt cum epocha Lycurgi, quamquam de hac ipsa in diversas abeunt partes. Eodem modo statuit Ctesias, quod etsi nemo tradit, e subductis

calculis sponte intelligitur, ac omnino veri simillimum est Ctesiam primum fuisse hujus computi auctorem.

Jam igitur postulamus ut usque ad æram Trojanam sive in expeditionis sive in excidii anno positam certus quidam cyclorum numerus absolvatur, inde vero ad Lycurgum aut item sint integri cycli quinque vel sex (1217-902 aut 839), aut annorum numerus a cyclica ratione tot annis recedens, quot recedunt recentiores epochæ Lycurgi (an. 884. 821). Priorem computum sequitur Vellejus Paterculus (I, 6. Vide Introd. § 27). Is enim Assyriis tribuit annos 1070 (= 1071 sive 17 × 63), ita ut Sardanapallus vitam finiat a. 840, Medorum regnum incipiat 839 a. C. s. 63 ante Ol. 1. Eodem fortasse referendus est calculus Abydeni (p. 36 Euseb.), qui a fine Sardanapalli ad Olymp. 1 numerat annos 67. Alterum computum adhibuisse Ctesiam, Exc. Barbara, Castorem, Eusebium ex summa annorum licet augurari; nam

Ctesias numerat an.	1306 = 1323 (21 × 63)	— 17
(Exc. Barbara.	1340 = 1323	+ 17)
Castor.	1280 = 1260 (20 × 60)	+ 20
Eusebius.	1240 = 1260	— 20

Eadem ratio est annorum imperii Medorum, cui tribuuntur

aut an. 252 = (4 × 63)
aut 315 = (5 × 63)
aut 269 = 252 + 17
aut 298 = 315 — 17

His præmissis singula constituamus accuratius. — *Castor* numerasse dicitur annos 1280, postremumque regem posuisse Ninum II. Huic Excerpta Barbara assignant annos 19. Itaque usque ad finem Sardanapalli, qui e vulgari historia etiam finis est imperii Assyriorum, sunt anni 1261 (=1260 + 1). His antiquior computus indicatur, ex quo postremus annus Sardanapalli in veterem Lycurgi cyclum (a. 839) incidit, vel proxime eum antecessit. Inde ut ad recentiorem Lycurgi epocham (a. 821) transires, addendi erant anni 18; Excerpta Barbara exhibent Nini anni 19. Ut mittamus hanc unius anni abundantiam, patet Ninum istum eo maxime consilio advocatum esse, ut a vetusta æra Lycurgi ad alteram serioribus plerisque probatam pararetur transitus.

Trojanum bellum sec. Castorem geritur a. 1217—1208. Cyclos auctor constanter numerat ab anno excidii, ita ut omnia decem annis posteriora ponat quam ponebant veteres ἀναγραφαί. Igitur anni 839 et 821 Castori sunt an. 829 et 811. Jam si Lycurgi epocham ponimus in anno 829, Sardanapalli finem in a. 830, annus primus Nini I est 2090. Inde usque ad Trojam captam (1208) sunt anni 883. Trojam captam Barbarus dicit anno Teutami postremo. Cum his quadrat Eusebius, qui a Nini anno primo usque ad Teutami postremum numerat p. 85 annos 883, in Canone an. 882=14 × 63 sive duos cyclos maximos; quod quam egregie veteris chronologiæ rationibus conveniat, non est cur moneamus.

Cyri annum primum Castor cum aliis multis sec. Africanum (v. fr. 5.) posuit Olymp. 55, 1 = $\frac{560}{559}$ a. Chr. Igitur numeri, uti traduntur, forent hi :

A Nino ad Sardanapallum a. 1261 a. Chr.	2090 — 830
Nini II anni 19.	829 — 811
Arbacis annus primus	810
Cyri annus primus	559

Non prorsus accurate hæc constituta sunt. Ex antecedentibus facile patet pro 1261 ponenda esse 1260, pro 19 annis Nini flagitari 18. Igitur numerus 1280 paullo rotundior est pro accurato 1278. Jam tempora adornanda sunt hunc in modum :

14 × 63 = 882	2089	Nini annus primus.
	1208	Teutami a. postremus. Trojæ excid.
6 × 63 = 378	1207	Thinæi annus primus.
	830	Sardanapalli annus postremus.
18	829	Nini II annus primus (Vetus Lycurgi epocha, decem annis inferius posita).
	812	Nini II annus postremus.
4 × 63 = 252	811	Arbacis annus primus (Recentior Lycurgi epocha decem annis inferius posita).
	560	Astyagis annus postremus.
	559	Cyri annus primus.

E computo, qui a Nino ad Sardanapallum 20 cyclos numerat, Eusebii quoque et Excerptorum numeri profecti sunt, nisi quod hæc Nino præfigunt Belum, ita ut summa annorum 21 cyclos minores sive tres cyclos maximos involvat, quod plane concinit cum antiquiorum studiis chronologorum, qui ubivis venantur cyclos maximos.

Eusebii Canon (ed. Mai.) ita se habet :

	2057 a. Chr.	Nini an. 1.
An. Abrah. 1 =	2015	Nini an. 43.
1196 =	820	Sardanapalli an. postremus.
1197 =	819	Lycurgus leges tulit.

Lycurgi epocha turbate adscribitur anno 819, quum pertineat ad annum 821 a. Chr. s. 1195 an. Abrah.; atque in hoc anno recte ponitur apud Eusebium Scaligeri, ubi vero annus postremus Sardanapalli, notatur ad annum Abrah. 1197. — Summa annorum in Canone Armenio est 1238 (quamquam ex annis in laterculo appositis nonnisi 1237 an. colliguntur, ut vitium in Canone latere debeat, quod investigare jam non vacat). Cum his vero non quadrant verba Eu-

sebii in libr. I, p. 46 : *Sub hoc* (Sardanapallo) *Lycurgus leges ferebat... Tempus imperii Assyriorum secundum accuratos scriptores anni* 1240... *Ab eo* (Sardanapallo) *ad primam Olympiadem sunt anni quadraginta*. Numerum 1240 bene sese habere arguit locus Augustini (De C. D. IV, 6) : *Sicut scribunt qui chronicam historiam persecuti sunt, mille ducentos et quadraginta annos ab anno primo, quo Ninus regnare cœpit, permansit Assyriorum regnum, donec transferretur ad Medos*. Verum si finis imperii Assyriaci quadragintis annis primam Olympiadem antecedit, computandum erat ita :

2055 a. Chr. Nini annus primus.
816 Sardanap. annus postremus.

Quod longius a Canonis numeris recedit. His adde quod ne laterculus quidem pag. 45 appositus cum altero in Canone exhibito concinit.

Ut turbas illas componamus, primum exponendum est, quibusnam rationibus omnis hæc computatio nitatur. — Secundum ἀναγραφὰς numerandi erant anni 1260 (20×63), ita ut an. 882 (14×63) pertinerent usque ad epocham Trojanam (1217), reliqui anni 378 (6×63) usque ad epocham Lycurgi (a. 839). Si quis in reliquis antiquas rationes retinens Lycurgi epocham ex altero systemate ponere voluit an. 821, addendi erant anni octodecim, ut modo vidimus. Aliter res instituenda erat ei, qui Trojanum bellum assignavit annis 1193-1184 s. 1183, atque cyclos numeravit ab anno excidii. Tum enim sex cycli posttrojani pertinebant usque ad annum 805 (1183-805); ideoque ut ad Lycurgi epocham (821) finis imperii Assyriorum dirigeretur, summa annorum (1260) diminuenda erat annis quindecim (1260 — 15=1245). Nihilominus Augustinus et Eusebius et sine dubio alii nonnisi 1240 annos statuunt, nec sine causa. Scilicet ut longe plurima, quæ seriores chronologi nobis tradiderunt, sic etiam hæc ex Atticis fluxerunt scriptoribus, qui ceterarum civitatum tempora cum patriis ita conjungebant, ut certa quædam et intellectu facilis ratio inter utraque intercederet. Jam vero patet ex Eusebio rem ita adornatam fuisse, ut Nini et Cecropis epocham octo distinerent cyclis (504 annis). Nam tum Eusebius tum ex Eusebio Samuelis Cecropis annum primum esse tertium Sparethi regis affirmant. Hic autem secundum laterculum paginæ 45 a Nino est annus quingentesimus quartus. Unde simul intelligitur hujus laterculi numeros præferendos esse numeris Canonis, ubi Sparethi annus tertius a Nino est quingentesimus secundus. Neque casu fortuito numeros cum cyclorum doctrina concinere docebit Barbarus, qui aliam æram Trojanam aliumque terminum a quo adhibens, Belum ponit a. 2157, Cecropis regni initium a. 1590, ut suo loco diximus. Igitur alter ab altero distat annis 567 = 9×63. — Jam vidimus in Attica chronologia qui factum sit, ut sex cycli, a Trojana æra usque ad Cecropem numerandi, 5-7 annis diminuerentur. Sic pro cyclico anno 1595 Barbarus habet annum 1590 (=378-5 ante 1217), Eusebius vero annum 1555 (=378-7 ante 1184). Hinc igitur patet eodem modo etiam Assyriorum tempora quinque vel septem annis ab Atticis chronologis diminuta esse. Itaque pro 1245 numerabant 1240 vel 1238. Posterior numerus Eusebii esse debebat; ac revera in Canone numerat annos 1238 (sed restat duorum annorum differentia, quia Ninum non 504, sed 502 annis ante Cecropem ponit; unde Sardanapalli finem et Lycurgi epocham ponit a. 820 et 819 pro 822 et 821); at quatenus libro I Assyriis tribuit annos 1240 (1245-5), Cecropis quoque annus primus esse debebat 1557 (378-5 ante 1184), atque Nini annus primus 2061 a. Chr. (504 ante 1557).

Simplicissima res fuisset, si quinque istos vel septem annos primo statim regno demsisset, quia tum in ceteris antiquæ rationes servari poterant. Id tamen non fecit, nam usque ad Teutami annum postremum cum ἀναγραφαῖς numerat 14 cyclos s. 882 annos, quare jam Teutami imperium non una cum bello Trojano, sed 5-7 demum annis post finire potuit; apud Eusebium tamen ob errores modo memoratos Teutamus nono demum post Trojam anno diem obiit. — Itaque computus Eusebii ad rationes suas revocatus hic est :

14 × 63 = 882 { 2061 Ninus annus primus (*).
1180 Teutami annus postremus

6×63—15 et — 5 = 358 { 1179 Thinæi annus primus.
822 Sardanapalli a. postremus.
821 Lycurg.

Cum Eusebii computo conjungo alterum, quem docta manus in margine codicis Velleji Pat. olim adscripserat, unde deinceps in contextum verborum irrepsit.

(*) Si 1245 anni pro 1240 numerantur ab anno 2061, initium regni Medorum esset a. 816 (40 ante Olymp. I), uti esse debebat sec. lib. I. p. 46. Eamque diversorum computûm confusionem locum habuisse arguunt etiam anni 256, quos Medis Euseb. p. 47 tribuit. Nam 816-256 = 560, quem Cyri annum patres tamquam certissimum ubique fere exhibent, ad eumque accommodant annos Medorum. Ad alteram rationem, quam in Canone Eusebius sequitur, ubi Medorum initium ponit a. 819, accommodati sunt Medorum anni 259, quot numerat Euseb. p. 257 et Sam. p. 46 (819—259=560.)

Vellejus I, 6: *Æmilius Sura de annis populi Romani: Assyrii principes omnium gentium rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persæ, deinde Macedones; exinde duobus regibus Philippo et Antiocho, qui a Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis, summa imperii ad Romanos pervenit; inter hoc tempus et initium regis Nini Assyriorum, qui princeps rerum potitur, intersunt anni MDCCCCXCV.*

Spectavit auctor annum 129 a. Chr. (*) (17 an. post deletam Carthaginem), quo Aristonicus, quem Perperna vicerat, ab Aquilio consule una cum Attalicis thesauris Romam transvectus, ductusque in triumpho est (Eutrop. XX, 4; Vellej. II, 4.). *Sic Asia Romanorum facta cum opibus suis vitia quoque Romam transmisit.* Justin. XXXVII, 4 extr. Igitur Nini annus primus est 2124 (1995 + 129) a. Chr., qui ab anno 2061 abest uno cyclo sive annis 63. Quæ res tum dissensum demonstrat, tum vero etiam consensum arguit præsertim in computo satis artificioso. Jam si Æmilius Sura regno Assyriorum ut Eusebius dedit annos 1240, quod verisimillimum est, finis Sardanapalli incidit in annum 885, Lycurgi epocha in annum 884.

Excerpta Barbara secundum numeros laterculi Assyriis tribuunt annos 1314; inde vero ad Olympiadem primam esse ajunt annos 67. Igitur:

2157 a. Chr. Beli annus primus (= 940 s. 15 × 63 — 5 ante 1217).
[1217 Æra Trojana.]
1193 Æra Trojana. Teutami annus postremus. « *Anno isto tricesimo secundo confixus est Sol ab Achæis* (i. e. τούτου ἔτει λϐ΄ ἥλω Ἴλιον ὑπὸ Ἀχαιῶν).
844 Nini II annus postremus.
843 Arbacis annus primus.

Cur Beli annus primus quinque annis a numero cyclico recedat, dixi in antecedentibus. Igitur salva hac differentia, cyclos exputatos esse vides ab anno expeditionis Trojanæ (1217), ut in chronologia Attica. Sed quemadmodum in Atticis computum A et B auctor permiscuit, similiter in Assyriacis cum cyclis ab anno 1217 numeratis conjungit alteram æram Trojanam computi B (1193); unde fit, ut quindecim cycli antetrojani augeantur annis 24 (964 pro 940). Porro ut cyclos ab expeditionis anno 1217 computaverat, sic etiam in altera æra epochæ annum ponit 1193, qui item expeditionis annus est, ab auctore vero pro excidii anno sumitur, quia hunc Ctesias et post eum alii epochæ annum sumpserant, atque inde numerarant cyclos. — Vides igitur, ut vetus calculus restituatur, novem annis additis, Teutami finem ponendum in anno 1184, adeoque summam annorum pro 1314 esse 1323 sive 21 × 63 sive 3 × 441, annumque postremum cadere in annum 58 (63-5) ante Olymp. 1 sive 834 a. Chr., qui a cyclico numero 839 eodem modo quo Beli initium abest annis quinque.

Ceterum auctor erroris istius ex ipsa cyclorum ratione quodammodo excusandi fuisse videtur Abydenus, quem item 67 annos a fine Assyriorum ad Olympiadem primam numerasse dicit Eusebius. Laterculos Abydeni procul dubio exscripserat Africanus, unde Noster eos mutuatus est. — Præterea memorandum est Barbarum post appositum regum catalogum addere annos colligi *mille quadringentos et triginta*, qui numerus erroris genere apud Nostrum frequentissimo ortus esse videtur e græcis: ἔτη χίλια καὶ τετταράκοντα πρὸς τοῖς τριακοσίοις i. e. 1340 (1323 + 17). Quo alius computus indicatur a modo allato separandus et cum eo conjungendus, quem paullo post idem Barbarus de Medorum regno affert. Hoc enim initium cepisse annis 53 ante primam Olympiadem atque durasse dicit per annos 269 (=829-561 a Chr.) i. e. 252 + 17. Verum laterculus regum præbet annos 253 (=252). Hunc numerum jam vidimus apud Castorem. Eundem ad suas rationes accommodarunt Syncellus p. 197 D, 212 D, 231 B et Eusebius p. 47:

	Sync.	Euseb.
Arbaces	28	28
Mandauces	20	20
Sosarmus	30	30
Artycas	30	30
Dejoces	54	54
Aphraartes	51 (erant 20)	24 (erant 20).
Cyaxares	32	32
Astyages	38	38
	283 (252)	256 (252). *

Subjicit Eusebius l. l: *Medorum imperium vi-*

(*) Miror Larcherum, qui de anno 63 a. C. et Pompeji temporibus in suæ cujusdam opinionis gratiam cogitari voluit, in *Mém. de l'Académ.* d. I. tom. XLV, l. l.

(*) Anni 256 apud Eusebium pro 252 numerantur, quia Cyri annum primum ponit 560, Medorum vero initium ex diversorum calculorum confusione posuerat 816 (v. supra). Eodem modo Syncelli anni 283 Arbacis annum primum darent 843 (560+283), quem præbent calculi Abydeni et Excerptorum (v. supra). Scilicet Cyri epocham tamquam certissimum parapegma patres beati omnes tribuunt anno 560 vel 559. Contra in Assyriorum temporibus varios computos Græcorum modo recte modo prave reddunt. Itaque intermedia tempora Medorum e suis quisque rationibus ita adornat, ut desinant in annum 561 vel 560. — Nihilo secius antiquiores numeros a patribus in eum quem dixi finem immutatos facili negotio plerumque agnoscere licet, sicut nostro loco, ubi Syncelli et Eusebii numeros ex eodem fonte 4 cyclos regibus tribuente profectos esse quisque videt.

guerat annis 298. *Nonnulli tamen alios Medorum reges in codicibus scribunt*. Quæ sane non quadrant cum numeris appositis, neque tamen scribarum errori imputanda esse puto. Quemadmodum enim anni 269 a cyclico numero 252 distant annis 17, sic 298 totidem annis absunt a numero 315 (5×63), de quo videbimus paullo infra. — Annos 252 Medis dederunt ii, qui, ut Castor, Assyriis tribuerant 20×63+18 (2089-812 a. Chr.); contra anni 269 sunt eorum, qui Assyriorum regno integros cyclos tribuerunt, Cyri vero epocham (salva unius anni differentia) eandem statuerunt quam Castor, adeoque diversa systemata conjunxere. Igitur numeri Excerptorum componendi forent hunc in modum :

Assyrii	1323 = 21 × 63	1340 = 21 × 63 + 17
Medi	269 = 4 × 63 + 17	252 = 4 × 63
	1592	1592

Differentiam istam septemdecim annorum, ex æris Lycurgi explicandam, etiam Syncellus indicat, Sardanapallo dicens ab aliis tribui annos 34, ab aliis 17, alios denique 11 tantum (17-6) annos eidem assignare. Posterius referendum ad eos scriptores, qui Beli vel Nini initium ex Attico computo 5-7 annis inferiorem posuerant quam ex ἀναγραφῆς fieri debebat, deinde vero, ut finis imperii in Lycurgi epocham incideret, totidem annos dempserant regno Sardanapalli.

Syncellus numerat reges 41, regum annos 1460 :

Beli annos primus = N° 3216 sive 2286 a. Chr.
Sardan. ann. postr. = N° 4576 sive 827

Quæ non prorsus accurate posita sunt pro :

2288 i. e. 26 × 63 ant. Ol. 1.
sive 17 × 63 ant. 1217.
829 i. e. 53 ante Olymp. 1.

Finem imperii 53 annis primam Olympiadem antecedentem jam novimus e Barbaris Excerptis. Sed dum finis hic pendeat e cyclis ab *excidii* Troj. anno 1208 numeratis, initium exputatum foret ab anno expeditionis (1217). Hæc igitur inconcinna sunt. Neque magis cum his cohæret æra Trojana, quam ex Sosibii aliorumque calculis Syncellus assignat annis 1181-1172 a. Chr. (N° 4321-4330). Ceterum patet laterculos Georgii profectos esse ex iis, quos Eusebius sequitur. Nam regum anni a Nino ad Teutæum, et ab Thinæo ad Sardanapallum iidem sunt apud utrumque. Verum post Teutæum inseruntur reges quattuor ex eorum numero desumti, quos nonnulli post Belum et ante Ninum regnasse tradiderunt.

Quod quam temere factum sit, elucet. Auctorem rei prodere mihi videtur nomen regis decimi, qui quum aliis sit Aladas vel Althallus, apud Syncellum audit *Sethos*. Similiter rex tricesimus nonus, qui respondet Ophratanæ Eusebii et Excerptorum Barb., apud Syncellum dicitur *Ephecheres* (malim : *Ephercheres*), quæ nominis forma item est Ægyptia. Cf. *Nephercheres*, *Sebercheres*, *Mercheres*, *Usercheres*, *Tarcheres*, *Acheres*, *Cheres*, etc. ap. Manethonem. Hæc igitur hominem redolent Assyriacis miscentem Ægyptiaca. Cum nominibus Ægyptiis conjungere licebit annos regum 1460, qui constituunt magnam istam periodum Sothiacam in expendendis Ægyptiorum temporibus ab auctore Veteris chronici Ægyptii, nec non a Manethone adhibitam (v. Eratosthen. fr. 1).

Ctesias (fr. 21) Assyriis regibus triginta tribuit annos 1306 (1323-17). Ad Teutamum et epocham Trojanam numerat annos mille et paullo plus, i. e. 1008 sive 16×63. Restant anni 298, qui spatium explent inter Trojanam epocham et Lycurgeam interjectum (1183-884=299); unus sane deest annus, quum calculis accurate subductis, non 17, sed 16 tantum vel 15 anni cyclis viginti et uni (1323 an.) demendi fuissent; sed Ctesiam emendare jam non licet, præsertim quum septemdecim illi anni vel eo produntur, quod *regnum Asiæ*, postea ad Medos ab Arbace translatum, *septimo decimo* denique Nini anno ab Assyriis occupatum dicat, quum antea suis contenti finibus fuissent (fr. 1). Videtur igitur Ctesias quia cyclis posttrojanis ob Lycurgi epocham septemdecim annos detraxerat, totidem annos tribuisse Assyriis Asiæ imperio nondum potitis. Quo artificio sæpius usi sunt chronologi tot annos altero loco addentes, quot altero loco suis quisque rationibus ductus dempserat.

Medorum reges Ctesias (fr. p. 42.) statuit novem, quorum prioribus octo dat annos 282; nonus Astyages quot annis regnaverit non traditur; sed quum reliqui numeri plurimi aperte sint ex Herodoto petiti, recte censent etiam in Astyagis regno Herodoteum numerum vel qui proxime ad eum accedat esse assumtum. Herodotus quum Astyagi tribuat annos 35, summa foret annorum 317; sed esse debet an. 315 (5×63). Igitur aut Astyagi 33 tantum annos Ctesias dedit, aut uni ex prioribus regibus duo anni demendi sunt. Posterior ratio præferenda videtur. Etenim primis regibus octo tribuuntur numeri :

28, 50; 30, 50. — 22, 40; 22, 40.

Symmetrica numerorum distributio, ex qua bina regnorum paria sibi respondent, neminem

fugit. Quæ vero ut perfecta sit, tertio regno pro 30 annis dandi sunt 28.

Igitur quum regnum Medorum incipiat anno 885, Cyri annus primus est 570 (885-315). Hoc quum a vulgaribus calculis recedat, Ctesias ut in posterioribus Persarum temporibus inde a Xerxis regno cum iis reconciliaret se, prima regna tot annis augere debebat, quot Cyri epocham fecerat superiorem.

Jam vero in temporibus quantumvis historiæ luce claris duo distinguuntur computi ex Attica chronologia derivandi, quorum alter ab altero distat annis 5—7 (v. Introd. § 40), quosque ab eodem scriptore promiscue sæpenumero adhiberi supra vidimus. Utrumque in Medorum historia exhibet Herodotus, qui lib. I, 130 regibus tribuit annos 156 (*); contra ex lib. I, 102, 106, 130, ubi singulorum regnorum tempora recenset, colliguntur anni 150 :

Dejoces	53
Phraortes	22
Cyaxares	40
Astyages	35
	150

E priore computo Cyri annus primus est 557, ex altero 563 a. Chr. Posterior a Ctesiæ numero (570) septem distat annis. Persarum tempora usque ad Xerxem hæc sunt :

	Sec. Ctesiam.	Sec. Herodotum.
Cyrus	30	29
Cambyses	18	7
Darius	31	36
	79	72

Septem item annorum differentia est. Unde intelligitur Ctesiam secutum esse illum Herodoti computum, ex quo tempora Persarum sex annis justo altiora fiunt, atque differentiam, quæ de Cyri epocha est, septem annis additis esse sublatam. Igitur numeri Ctesiæ hi sunt :

				HERODOTI. Computus A.			HERODOTI. Computus B.	
Assyriorum regni initium		2191	1008					
Teutami annus postremus. Troja.		1184						
Thinæi annus primus.		1183	298					
Sardanapalli annus postremus.		886						
Arbacis an. primus. (Lycurg.)		885	315					
Astyagis annus postremus.		571		Dejocis an. primus	713	150	713	156
				Astyagis an. postr.	564		558	
Cyri an.	1	570		Cyri an. 1	563		557	
	30	541		29	535		529	
Cambysæ an.	1	540		Cambysæ an. 1	534		528	
	18	523		7	528		522	
Darii an.	1	522		Darii an. 1	527		521	
	31	492		36	492		486	
Xerxis an.	1	491		Xerxis an. 1	491		485	

Cum Ctesiæ computo de regno Medorum componendi sunt anni 298 (315 — 17), quibus Medos regnasse nescio unde refert Eusebius l. l. Secundum hæc Cyri initium caderet in annum 587 a. Chr. (i. e. 3 × 63 post Olymp. 1,) qui est veterum ἀναγραφῶν. Apparet auctorem, quum Assyriorum cyclis septemdecim annos addidisset, ut usque ad recentiorem Lycurgi epocham (885) descenderent, Medorum regno septemdecim annis diminuto priscas cyclorum rationes servare voluisse. Alium hujus generis computum affert Barbarus p. 78, ubi postquam dixerat Medos regnasse per 269 annos usque ad Olymp. 55, 1 s. 560 a. Chr., addit : *Fiunt CCXVI, sicut pridem* (ὡς πάλαι, i. e. ὡς ἄλλοι). 560 + 216 = 776 sive Olymp. 1, 1. Ex eodem computo fluxit, quod Lydorum quoque regni initium eidem cyclo Olympiadis primæ a Barbaro assignatur. (Herodotus quoque initii Medorum epocham ex veterum ἀναγραφῶν cyclis ponit, annum ei assignans 713 i. e. 63 post Olymp. 1.) —

Recensui computos Velleji, Castoris, Eusebii, Æmilii Suræ, Barbari, Ctesiæ, in quibus finis Assyriorum conjungitur cum epocha Lycurgi atque sicuti hæc vario modo constituitur. Cyri epocham omnes assignant tertio post Olympiadem 1 cyclo. Annus secundum veteres ἀναγραφὰς est 587 (3 × 63 post Ol. 1, 1), qui deinde eodem modo quo Lycurgi epocha vel $\frac{17}{16}$ vel $\frac{27}{26}$ annis inferius ponitur ($\frac{570}{563}$ et $\frac{563}{557}$). Ab intervallo inter hæc parapegmata relicto pendent Medorum cycli quattuor vel quinque, sive anni 252 vel 315. Præter hos ratione nituntur anni 298. Contra numerus 269 ex diversorum computûm mixtione profectus est. Numeri 256 et 283 ita comparati sunt, ut in censum venire non possint.

Restat computus Herodoti, cujus aliam plane rationem esse patet. — Assyriis assignantur anni 520. Hoc cum cyclis nostris non quadrat; contra apte cum iis conciliantur anni 505 (8 × 63 =

(*) Numerum hunc corrigendum putavi in not. ad fragm. Ctesiæ p. 44; sed bene se habet.

5o4), per quos Heraclidarum in Lydia regnum stetisse Herodotus auctor est. Idem cyclorum numerus in ἀναγραφαῖς, ex quibus Herodotea fluxerunt, tribuebatur regno Assyriorum. De quindecim annis, qui abundant, hunc fere in modum statuendum esse puto :

Consentaneum est antiquissimos chronologos tum Assyriorum et Medorum tum in Lydia historia Heraclidarum et Mermnadum regna plenis cyclis absolvisse. Colligitur e numeris Herodoti Heraclidis totidem cyclos tributos esse atque Assyriis. Idem valebit de regnis Medorum et Mermnadum, quorum his annos 170, illis annos 156 dat Herodotus. Ponamus et Medos et Mermnadas secundum ἀναγραφὰς per duos regnasse cyclos, ita ut hos nanciscamur numeros :

Assyriorum / Heraclidarum	anni 504. . . a. Chr.	1217 — 714.
Medorum / Mermnadum	anni 126.	713 — 588.

Jam vero quum historia non sinat, ut Medorum et Mermnadum regna eodem finiant anno, vel horum vel illorum cycli loco movendi erant. Fieri potuit ut numeri modo appositi vindicarentur Lydis, Medorum autem tempora tot annis, quot historia flagitare videbatur, redderentur superiora. Sed inverso ordine rem instituunt chronologi; in Medorum temporibus tuentur cyclos, quorum initium ab Olympiade prima exputatur, contra Lydorum cyclos inferiores ponunt annis quattuordecim vel quindecim, ita ut Medorum finis incidat in initium regni Crœsi, quem 14 vel 15 annis regnasse statuunt. Igitur Mermnadum sive Gygis annus primus erit 698 ante Chr. (15 post 713) : atque ita computant Dionysius Hal. tom VI, p. 773 Reisk. et Eusebius in Canone, ubi 15 anni Crœso assignantur.

Attamen datur etiam altera ratio. Epocham, qua Lydorum regnum incipit e vetusto calculo (an. 713), intactam relinquere, regni autem tempus 14—15 annis augere poterant. Sic fecit Herodotus Medis dans an. 156, Lydis an. 170 (156 + 14), quorum postremi anni quatuordecim et paullo plus sunt Crœsi. — Jam vero sæpius vidimus veteres chronologos, ubi historiæ rationibus inducebantur, ut simplicem rudemque ἀναγραφῶν dispositionem derelinquerent, operam tamen dedisse, ut quas turbaverant veteres proportiones, quantum ejus fieri posset, restituerent. Igitur ut anni Heraclidarum et Mermnadum sicuti pridem exæquarent tempora Assyriorum Medorumque, Herodotus quot Lydis addiderat annos, tot Assyriis quoque addidit. Itaque dispositio rerum hæc est :

Assyriorum anni 15 (14)	
Assyriorum anni 505 Medorum anni 156	Heraclidarum anni 505 Mermnadarum anni usque ad finem Alyattæ 156
	Crœsi anni 14 et dies 14
Anni 676 (675)	Anni 675, dies 14

Unius fere anni differentia est. Assyriis dandi fuissent anni 519. Ceterum non accuratissime Herodoti numeros exputatos esse satis mihi arguunt anni isti 5o5, qui esse debebant 5o4. — Revocemus tempora ad annos æræ Christianæ :

Assyriorum an.	15	1233 (1232)		
. . . .	505 (504)	1218 (1217)	Heraclidarum a. 505 (504)	1218 (1217)
			Mermnadar. an. 156 us-	
Medorum an.	156	713	que ad finem Alyattæ	713
Cyri an.	29	557	Crœsi annus primus	557
Cambysæ an.	7	528	» » postremus	544
Darii an.	36	521		
Xerxis annus primus		485		

Medorum initium sive Dejocis annum primum posui 713, tum quod cyclorum ratio id postulat, tum quod eo modo Persarum tempora, quæ Herodotus tradit, bene sese habent. Diodorus (II, 32) quidem dicit : Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑπτακαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος ([illegible] a. Chr.) ᾑρέθη βασιλεὺς ὑπὸ Μήδων Κυαξάρης (i. e. Dejoces) καθ' Ἡρόδοτον : sed quanti facienda sint, quæ ex Herodoto refert Diodorus, bene notum est. Procul dubio Dejocis annum primum secundum Herodotum exputare sibi visus est, ad vulgarem Cyri epocham (an. 560) addens 150 istos annos, quos ab Herodoto (I, 102, 106 et 130) quattuor Medorum regibus tribui acceperat, quum ipsum Diodorum opus Herodoti non inspexisse aliunde intelligatur (Cf. Ctes. fragm. 14 et pag. 41). Sed quocunque modo annum secundum Olympiadis decimæ septimæ eruerit, falsum hunc calculum esse tempora Persarum comprobant. Si quid mutandum, pro anno 713 ponendus potius esset annus 714 ob menses Magi regno tribuendos, quorum ego nullam habui rationem.

Quod attinet Medorum annos 150, orti sunt ex 126 + 24. Usque ad Dejocis epocham veterem computum A auctor servavit; inde transit ad computum B. Similiter Syncellus p. 235 Medorum regnum stetisse ait annis 276, i. e. 252 + 24, siquidem fides est interpretationi latinæ Goari, nam in Græcis (ed. Dindf.) reperio : Μήδων βασιλευσάντων ἔτι που (i. e. ἔτη σος', ut Goar. vertit) μετὰ Σαρδανάπαλλον κ. τ. λ. Quæ sane corrupta sunt. — Alter Herodoti numerus (anni 156) illius est computationis, ex qua res 5 — 7

annis fiunt vel superiores vel inferiores (Vide caput de chronol. Attica). Potuisset auctor Dejocem et Gygem et reliqua omnia sex annis inferius ponere atque adeo retinere annos 150; sed id non fecit, initii annum ex vetere computo servans 713, regni vero tempus augens annis sex. Altera tamen ratio frequentior est. Sic Eusebius in Canone Dejocis annum primum ponit N° 1309, i. e. 707 (713 — 6) a. Chr. Eundem numerum de Gygis initio indicat Plinius H. N. XXXV, 8 : *Duodevicesima Olympiade interiit Candaules, aut, ut quidam tradunt, eodem anno quo Romulus.* Si Candaules obiit Olymp. 18, 1 = 708 a. Chr., Gygis annus 1 est 707 a. Chr., quamquam etiam de sequente anno cogitare licet. Quod deinde Candaules secundum alios eodem quo Romulus anno mortuus esse dicitur, id referendum ad eum calculum, ex quo annus fatalis Romuli est 714 (ut in Canone Eusebii), ideoque Gygis initium cadit in annum 713, ut apud Herodotum. — Alterum calculum, qui res 5 — 7 annis superiores facit, de Gygis epocha exhibet Dionys. Hal. tom. IV p. 820 Reisk : Ἡρόδοτος, ait, ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς τῶν Λυδῶν δυναστείας μέχρι τοῦ Περσικοῦ πολέμου κατεβίβασε... τὴν ἱστορίαν, πάσας τὰς ἐν τοῖς τεσσαράκοντα καὶ διακοσίοις ἔτεσι γενομένας... πράξεις περιλαβών. (478 + 240 = 718). Spatium temporis non ex ipso Herodoto computatum, sed ex Gygis epocha, quam in chronologo nescio quo notatam reperit. Idem valet de altero ejusdem Dionysii loco (l.l. p. 773), ubi hæc : Ἡρόδοτος ἀπὸ τῆς τῶν Λυδῶν βασιλείας ἀρξάμενος... διελθών τε πράξεις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἔτεσι ὅμου διακοσίοις καὶ εἴκοσι γενομένας τὴν ἐν ταῖς τρισὶν ἠπείροις καὶ παραγράψας τῆς Ξέρξου φυγῆς ἱστορίαν κ. τ. λ. (478 + 220 = 698). Numerum corrigere voluerunt, quum optime se habeat (v. supra), atque sæpissime diversæ computationes de eadem re ab eodem scriptore proferantur, ut ab ipso Herodoto nostro, quem cave ne emendaturi corrumpamus.

Quodsi de Assyriaci imperii temporibus eorumque ratione recte disputavi, patet inania agere, qui e variis auctorum numeris historiam concinnare conantur, dum plures dynastias pluresque ejusdem nominis reges distinguendo aliisque hoc genus machinamentis discrepantiam sententiarum in concordiam redigere sibi videntur (*). Neque Ctesiæ neque Herodoti numeri fidem habeut quam dicimus historicam; quamquam a vero propius abesse Herodoteos numeros, utpote antiquiores et minores, facile largieris. Nam ampliari solent, raro diminuuntur temporis progressu regum annorumque catalogi, ita ut novissimus quisque scriptor plerumque etiam amplissimos præbeat. Atque Ctesianos de Medorum regibus numeros e duplicatis Herodoteis ortos esse dudum demonstravit celeberrimus Volneyus. Similiter de cyclis Assyriorum sedecim, quos usque ad Trojana tempora Ctesias numerat, statui posset. — Attamen jam ante Herodotum exstitisse videntur, qui in majus tempora Assyriorum extenderunt. Certe Herodoto assentiri non poterant logographi, qui et Ἑλληνικῶν et Περσικῶν auctores Beli tempora secundum Græcas fabulas genealogiasque adornarunt. — Hellanicus ab Olympiade prima usque ad Ogygis diluvium numerat cyclos septemdecim (17 × 60); totidem (17 × 63) Assyriis vindicat Vellejus Paterculus, quamquam hi desinunt in annum 63 ante Olymp. 1; alios tamen, eosque procul dubio antiquiores, finem imperii Assyr. in ipsa Olympiade prima posuisse testatur Barbarus. Hoc igitur modo Ogyges et Belus forent æquales, atque nescio an hinc eandem rationem alii ad alios calculos transtulerint. — Jam si quis Beli et Nini epochas decem vel novem cyclis æra Trojana anteriores posuit, Assyriis vero secundum vetustas ἀναγραφὰς octo dedit cyclos, imperium eorum duobus vel tribus cyclis ante Trojam foret eversum. Quod quum absurdum esse videri posset, nihilo secius complures ita statuerunt. Etenim Medorum et Persarum regna deduxerunt a Medeæ et Danaes filiis Medo et Perseo. Igitur jure suo *Semeronius Persa* (apud auctor. Chron. Alexandrini p. 38) Perseum, Danae natum, occidisse ait magnum istum Sardanapallum, regnoque Assyriis ablato Persarum nomen imposuisse genti. His adde Euseb. p. 42 Mai : *Cephalionis historici de regno Assyriorum : « Ea scribere aggredior, quorum alii quoque meminere imprimis Hellanicus Lesbius et Ctesias Cnidius...* (Sequuntur plura de Nino et Semiramide)... *Tum reges alios singillatim recenset, quorum dominationem mille annos mansisse docet... « Si quis avet hos reges apprime cognoscere, Ctesias diserte eos nominatimque recenset, quod ego quidem sciam tres supra viginti » ... Deinde addit anno istius dominationis quadragesimo supra sexcentesimo, rege Assyriorum Belimo, Perseum Danaes filium ad illorum regionem appulisse... Deinceps ait imperante apud Assyrios Panya classem Argonautarum venisse ad Phasidem amnem et ad Colchidem Medeam...*

(*) Iis, quæ laudavimus ad Ctesiæ fragm. p. 38, adde Guilielmi Hupfeld *Exercitationum Herodotearum Specimen primum sive De rebus Assyriorum* (Marburg. 1837.), et *Specimen alterum sive De vetere Medorum regno* (Rinteln. 1843).

*Dixit præterea, si quis mille annos a Semiramide ad Mithræum numeret, eum rationes constare deprehensurum** Ab Ægeo rege discessit Medea Colchis, femina saga. Hujus filius erat Medus, unde Medi et regio Media dicta. Mithræi, inquit, imperium suscepit successor Teutamus... Hinc diserte ait, missum esse a Teutamo* (Trojanis) *auxilium... Ait postea diserte Sardanapallum anno tertio decimo supra millesimum Assyriorum regem esse creatum... Tum sublato Sardanapallo, Assyriorum imperium a Varbace esse exstinctum et ad Medos translatum.* — Narratio in quibusdam scribarum mendis sive omissionibus turbata est, quamvis simul appareat ipsum Cephalionem, hominem levissimum, negligenter admodum rem exposuisse. — Evertitur regnum Assyriorum paullo post bellum Trojanum, quum non multum antea Medea advenisset, cujus filius Medus auctor exstitit Medorum, qui ad se regnum Assyriorum transtulere. Hic sensus est fabulæ, cui Cephalion e vulgari historia inepte adjungit Arbacem Medum. (Similiter Suidas, nisi memoria fallit, Arbacen dicit Persei filium.)

Quum igitur antiqua regum series vel Persei vel Medi temporibus finiret, jam componendus erat novus catalogus regum, quos dixerint vel Persas vel Medos vel Assyrios illorum imperio subjectos, deinde summam rerum recuperantes, usque dum denuo a Medis sub Arbace principatu ejicerentur. Novus hic catalogus plurima mutuatus est ab antiquiore, ut fieri solet. Duplicationis vestigia sunt manifesta. Pertinet huc quod Hellanicus et Callisthenes duos distinxerunt Sardanapallos, quorum priorem cum altero, Arbacis æquali, confudisse videtur Cephalion. Porro Semiramidem alteram præbet Barbarus in laterculo (N° 18) verbis *Actosai et Semiramis*, i. e. Ἄτοσσα ἢ καὶ Σεμιράμις. Persicum nomen junctum Assyriaco; atque *Persarum* reginam eandem Atossam dicit Hellanicus (a Perseo Persarum regnum deducens) fragm. 163 a. (πρώτην ἐπιστολὰς συντάξαι Ἄτοσσαν τὴν Περσῶν βασιλεύσασαν). Adde fragm. 163 b., ubi Atossan narrat ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀριάσπου ὡς ἄρρενα τραφεῖσαν διαδέξασθαι τὴν βασιλείαν, κρυδοῦσαν δὲ τὴν τῶν γυναίων ἐπίνοιαν, τιάραν πρώτην φορέσαι, πρώτην δὲ καὶ ἀναξυρίδας καὶ τὴν τῶν εὐνούχων ὑπουργίαν εὑρεῖν, καὶ διὰ βίβλων τὰς ἀποκρίσεις ποιεῖσθαι, πολλὰ δὲ ὑποτάξασα ἔθνη, πολεμικωτάτη καὶ ἀνδρειοτάτη ἐν παντὶ ἔργῳ ἐγένετο. Quæ omnia cadunt etiam in priorem Semiramidem. (Cf. Justin. I, 1: *Simulat se* (Semiramis) *pro uxore Nini filium, pro femina puerum... Igitur bracchia et crura velamentis, caput tiara tegit.*) — Ut Atossæ nomen arguit Hellanicum in novo hoc principum ordine Persica nomina Assyriacis substituisse, sic idem colligas e patris nomine *Ariaspa*, qui in nostris laterculis est *Ascatada*. — Aliter Eusebius in Can. N° 585 : *Assyriorum octavus decimus Belochus, cujus filia Atossa, quæ et Semiramis, regnavit cum patre annis duodecim.* Belochus hic est *Belimus* Cephalionis, quo regnante Perseus cum centum navium classe in Assyriam venisse narratur. Eundem Syncellus p. 359 dicit *Ballæum; Belus* audit Bioni et Alexandro Polyhistori apud Agathiam lib. II, p. 63, unde simul discimus novum a Belo ordinem rerum incepisse. Etenim primum regnum stabilivisse narrat Ninum et post eum Semiramidem ac deinceps omnes horum posteros usque ad Belum. In hoc Semiramicæ stirpis successionem desiisse. Tum Belitaram quendam, hortorum regiorum cultorem, mira ratione imperium sibi vindicasse, idque penes posteros ejus mansisse, donec Sardanapallo regnante Arbaces et Belesys regnum ad Medos transtulissent. Atque ita Medos RURSUM imperium adeptos esse (Conf. Volney. p. 436). — Tertium nomen duplicatum habebis in his : N° 3, Νινύας ὁ καὶ Ζάμης et N° 24 : Πανύας ὁ καὶ Ζεύς. Ac omnino facillimum erat novos reges creandi negotium, quum constet apud Asiaticos populos ejusdem nominis duas vel tres plerumque reperiri formas, quæ in totidem abiere reges sicuti in his :

N°	26, 27	Teutamus,	Teutæus.
»	33, 34	Ophratæus,	Ophratanes.
»	20, 22	Lamprides,	Lampraes.
»	21, 23	Sosares,	Sosarmus.

Ne diutius his immoremur, vetant annotationis angustiæ. — Postquam de Barbaris dictum, videamus tempora Græcorum.

6.

DE REGNO SICYONIORUM.

Euseb. Arm. p. 126 : *Sicyoniorum quoque regum tempora chronicis libris non sine ordine explicavit Castor, eaque brevi scripto hisce ipsis verbis complexus est :*

« *Sicyonios reges subjungimus, quorum princeps Ægialeus, postremus Zeuxippus. Et reges quidem dominati sunt annis CMLIX; post reges autem præfuerunt Carnii sacerdotes sex, qui pontificatum gesserunt annis XXXIII; quorum postremus Charidemus sacerdos lectus, quum impensæ ferendæ impar esset, fugam arripuit.*

7.

Syncellus p. 97 C :

Κάστορος περὶ τῆς βασιλείας τῶν Σικυωνίων.

Παρατίθεμεν δὲ καὶ τοὺς Σικυῶνος βασιλεύσαντας, ἀρχομένους μὲν ἀπὸ Αἰγιαλέως τοῦ πρώτου βασιλεύσαντος, λήγοντας δὲ ἐπὶ Ζεύξιππον. Οἱ μὲν οὖν βασιλεῖς κατέσχον ἐτῶν χρόνον ϡνθ', μετὰ δὲ τοὺς βασιλεῖς κατεστάθησαν ἱερεῖς τοῦ Καρνίου ἕξ. Οὗτοι δ' ἱεράτευσαν ἔτη λγ'· μεθ' οὓς κατεστάθη ἱερεὺς Χαρίδημος, ὃς καὶ οὐχ ὑπομείνας τὴν δαπάνην ἔφυγε. [Ἀφ' οὗ ἐπὶ πρώτην Ὀλυμπιάδα ἔτη τνα'. Ὁμοῦ Σικυονίων βασιλέων τε καὶ ἱερέων ἔτη ϡϟη' (998). Ex Excerpt. Scalig. p. 19-20].

8.

Euseb. Canon. N° 888. ad Zeuxippi an. 31 : *Castoris de Sicyoniorum regno : « Reges Sicyonios singillatim enumeravimus ab Ægialeo primo rege usque ad postremum Zeuxippum. Manserunt reges annis DCCCCLVII* [Hieronym.: DCCCCLXII]. *Post reges autem Carnii sacerdotes fuerunt sex, qui sacerdotio annis XXXIII perfuncti sunt. Deinde sacerdos fuit Charidemus, qui impensis exhaustus in fugam se conjecit.*

	EUSEBIUS.				SYNCELLUS.	
	N°	Anni Canon.	Anni pag. 246. lat	Anni pag. 246. gr.		
1. Ægialeus.		52	52		52 p. 97 D. Paris.	
2. Europs.		45	45	45	41 p. 103, B.	
3. Telchin.	25	20	20	29	29	
4. Apis.	45	25	25	25	25	
5. Thelxion.	70	52	* 12	52	52	
6. Ægydrus. [Ægyrus, *Pausan.*]	122	34	34	34	34 p. 104, D.	
7. Thurimachus.	156	45	45	45	45	
8. Leucippus.	201	53	53	53	53	
9. Messapus.	254	47	47	47	47	
10. Eratus. [Peratus, *Pausan.*]	301	* 46	* 26	46	46	
11. Plemæus.	352	45	49	50	50 p. 109 C.	
12. Orthopolis.	397	64	64	63	63	
13. Marathonios.	461	28	30	20	55 Echyreus.	
14. Marathon.	489	20	20	30	30 Marathonius.	
15. Chyreus (Echyreus)	509	55	55	55	20 Marathius.	
16. Corax.	564	30	30	30	30	
17. Epopeus.	594	35	35	32	32	
18. Laomedon.	629	40	40	43	43	
19. Sicyon.	669	44	44	42	42 p. 148, A.	
20. Polybus.	713	40	40	43	43	
21. Inachus. [Janiscus, *Pausan.*]	753	42	42	45	45	
22. Phæstus.	795	8	8	10	10	
23. Adrastus.	803	4	4	7	7	« *Sub quo* (Adrasto) *anno DCCCVII* (i. e. 1209 a. C.) *Ilium captum est.* » Euseb. p. 246.
24. Polyphides.	807	31	31	31	31	
25. Pelasgus.	838	20	20	20	20	
26. Zeuxippus.	858 -888	31	31	30	30 p. 151, D.	

1. Archelaus	1	
2. Automedon.	1	
3. Theoclytus.	4	
4. Euneus	6	
5. Theonomus	9	
6. Amphichyes	12	
7. Charidemus	[3]	« *Ab hoc usque ad Ol. 1 labuntur anni* 352. » (351 gr.) Eds. p. 129.

Regibus tribuuntur anni 959 vel 957 vel 962. Verus numerus est Hieronymi (962), ad quem proxime accedit Canon Eusebii, unde 961 anni colliguntur. — Regum et sacerdotum anni in Excerptis Scaligeri numerantur 998, rectissime. Igitur septimo sacerdoti tribuendi sunt anni 3, qui antecedentibus tribus et triginta adjecti summam efficiunt annorum 36 ($962 + 36 = 998$).

Quod Eusebius pag. 129 dicit inde *a Charidemo* usque ad Olympiadem primam annos esse 352 vel 351, id aperte falsum est; dicendum erat 352 sive 351 annos numerari inde a fine Zeuxippi, ut fit in Canone. Porro uno vel duobus annis aberrat in æra Trojana, quam ponit in anno Abrah. 807, sive 1209 a. Chr., quum collocanda sit in an. 1208 vel 1207. (*) — Jam singula revocemus ad annos æræ Christianæ :

(*) Errorem in Canonem irrepsisse indicat regnum Erati, ubi anni 46 huic regi assignati non quadrant cum annis Abrahami. Similem confusionem numerorum præbent Syncelli laterculi, quod docta manus notavit in margine p. 151 D (p. 287. Dindf.), ubi vide.

Ægialei an. primus (962 ante finem Zeuxippi)	a. C. 2089	882 = 14 × 63
Trojæ excidium	1208	
Zeuxippi an. postremus (351 a. Ol. 1, 1). Reditus Heraclid.	1128	80 } 116
Septem sacerdotum anni 36	1127 — 1092	
(Vetus epocha reditus Heracl. (5 × 63 ante 776.)	1091	36 }

Quæ bene omnia disposita essent, si duos cyclos maximos, qui Trojanam epocham antecedunt, ab anno *expeditionis* numerati essent, quum ab eo exputatus sit finis sacerdotum. Castor igitur quoniam diversos hos computos conjungit, fit ut inde a Trojana epocha pro 126 annis sint 116, atque summa annorum non 1008, sed 998 colligatur. Accuratius egit auctor Africani, cujus calculos reddunt Excerpta Barbara p. 73 :

Africanus dixit sic : tenere eos (Sicyoniorum reges) *omnes annos mille VII* [VIII]; *a minuitate autem eorum in primam Olympiadem anni CCCXXIX* [infra rectius CCCXXVII]; *sic ut numerentur ab initio Sicyoniorum regni in primam Olympiadem anni mille CCCXXXVI. Vicesimo nono autem anno patriarchæ Jacob illud Sicyoniorum regnum initiavit sic :*

1. *Ægialeus. an.* 52 (*Anni Jacob.* 28, *Isaac* 88, *Abrah.* 114.)
2. *Europs.* 44
3. *Telchin.* 20
4. *Apis.* 25
5. *Thelxion.* 52
6. *Ægydrus.* 34
7. *Thurimachus.* 45
8. *Leucippus.* 53 *Anno quadragesimo tertio Leucippi egressio Judæorum ex Ægypto* (*).
9. *Messapus.* 47
10. *Eratus.* 16
11. *Plemæus.* 48
12. *Orthopolis.* 65
13. *Marathonius.* 30 [Marathon]
14. *Echireus.* 55
15. *Corax.* 20
16. *Epopeus.* 35
17. *Laomedon.* 43 [Sicyon]. [Polybus].
18. *Inachus.* 45
19. *Phæstus.* 50
20. *Adrastus.* 4
21. *Polyphides.* 31

(*) Ab Ægialeo usque ad annum 43 Leucippi sunt anni 315 sive 5 × 63. Porro quum Ægialei annus 1 sit vicesimus nonus Jacobi, octogesimus nonus Isaac, quem centum annos natus, ut vulgo statuunt, Abrahamus genuit; ab Abrahamo ad Ægialeum sunt anni 189 = 3 × 63.; ab Abrahamo ad exitum Judæorum anni 504 = 8 × 63. Atque ita Eusebius. Contra Barbarus p. 65 numerat annos 443 (441 = 7 × 63) sive unum cyclum maximum. Idem ab Abrahamo ad Ægialeum numerat annos 114; quod cum reliquis non quadrat; quare corruptus numerus esse videtur, nisi fortasse aliunde eum auctor aliena miscere solens assumserit. Jam si annus Abrah. 114 est 2112 (1336 + 776) a. Chr., ejusdem annus primus est 2225 a. Chr. = 1449 sive 23 × 63 ante Olymp. 1. Annus primus Adami Syncello aliisque est 5501 a. Chr. Igitur ab Adamo ad Abrahamum forent anni 3276 sive 52 × 63, sive annus magnus tot continens cyclos, quot hebdomades habet annus communis. — Ab Abrahamo ad diluvium Syncellus numerat annos 1071 = 17 × 63. Verum ab Adamo ad diluvium cum Septuaginta ponit annos 2242. Idem facit Eusebius, quamvis in reliquis alios calculos habeat. Vereor ne numerus 2242 antiquo scribarum errore in libris sacris depravatus sit. Nam consentaneum est spatium istud eodem modo ac reliqua rotunda quadam annorum summa in vetustis annalibus absolutum fuisse. Pro 2242 primitus scriptum fuerit 2142 = 34 × 63. — A diluvio ad Abrahamum Eusebius numerat an. 942 = 945 sive 15 × 63, sicuti etiam ab Abrahamo ad Salomonem anni 945 exputantur. Igitur ab Adamo ad Abrahamum essent anni 3087 (2142 + 945) sive 49 cycli annorum sexaginta trium, sive 63 jubilæa annorum quadraginta novem, sive septem cycli maximi.

Ab Abrahamo usque ad exitum Judæorum Eusebius in Canone numerat an. 505 (504 = 8 × 63) [Moses natus est post captivitatis annos 63.]. Annus redundans detrahitur epochæ sequenti. Nam « *Regnorum libri*, Eusebius p. 74 ait, *vehementer affirmant spatium universum ab excessu filiorum Israelis ex Ægypto usque ad Salomonem templique ædificium constare annis* 440 (441 = 7 × 63). Eusebius tamen sequi maluit doctores Hebraicos, qui supputant annos 480, quia hoc modo Alienigenarum tempora annis judicum adderentur. At constat interregna vel alienigenarum imperia ex more ἀναγραφῶν comprehendi annis regum indigenarum. Quare missis doctoribus, veterem annalium numerum tueamur. — Deinde a templi ædificio et Salomone usque ad incendium templi et captivitatem Judæorum Eusebius in Can. ad N° 1427 esse dicit annos 442 (= 441). Captivitatis annus primus Eusebio est Olymp. 47, 4 = 589 a. C., Clementi rectius, puto, Olymp. 48, 1 sive 2 = 588 s. 587 a. Chr. (3 × 63. p. Ol. 1, 1.). — [Cyclus annorum 441 sive 7 × 63 subest etiam Danielis annorum hebdomadibus septuaginta, quæ distinguuntur in hebdomades septem, et in hebdomades 63, (τὰς ἑπτὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς αἰχμαλωσίας ἕως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ· τὰς δὲ ἑξήκοντα δύο σὺν ἀπομενούσαις ταῖς ἑπτὰ εἰς τὸν χρόνον οἱ Χριστοὶ ἡγούμενοι, τὴν δὲ μίαν ἑβδομάδα ἐν ᾗ ὁ Χριστὸς ἐκήρυξε τὴν καινὴν τοῦ κηρύγματος διαθήκην κ. τ. λ. V. Goar. ad Syncell. p. 309. p. 528 Dindf.). Vereor ne primæ septem hebdomades postea additæ sint, ut ad verum traduceretur oraculum; Danielus nonnisi magnam istam annorum periodum significare voluerit, cujus cum exitu rem gravissimam conjunctam fore ex opinionibus veterum duxit.] Hæc levi quasi brachio obiter attigisse sufficiat. Operæ pretium foret, si quis altius in rem anquirens computationes istas librorum interpolatione, diversorum mixtione calculorum, maxime vero ineptis plerumque ecclesiasticorum disputationibus magnopere obscuratas ad veterum annalium rudem simplicitatem studeret revocare. Negotium sane tædii plenum; suscipiendum tamen in eorum potissimum gratiam, qui in sacrorum librorum chronologia normam certissimam, ad quam reliqua omnia jam exigenda sint, habere sibi videntur.

22.	*Pelasgus.*	20
23.	*Zeuxippus.*	35
24.	*Polybus.*	45
	(Hippolytus, *Pausan.*)	

Usque ad Zeuxippum tenuit Sicyoniorum regnum permanens annos quingentos [debebat : nongentos] *LXXXI. Post Zeuxippum autem reges quidem non fuerunt, sed præibant eis sacerdotes Carnii annos XXVIII :*

1.	*Archelaus.* an.	1
2.	*Automedan.*	1
3.	*Methudutus.* (?)	1
4.	*Theonomus.*	1
5.	*Amphichyes.*	9
6.	*Charidemus.*	1

Osurh (i. e., puto, οὗτος) *sustinens cibaria* (i. e. οὐχ ὑπομείνας τὰς δαπάνας) *fugit. A quo in primam Olympiadem, ut fertur scriptura* (ὡς φέρεται γραφῇ), *anni CCCXXVII. Fiunt vero omnes* (sic) *Sicyoniorum regna ab Ægialeo usque in primam Olympiadem anni mille CCCXXXVI.*

Laterculos regum sacerdotumque mancos esse quisque videt; neque in reliquis numeri plane concinunt; nam 1336 — 329 = 1007; sed 1336 — 327, et 981 + 28 = 1009. Patet summam annorum fuisse 1008, ita ut sacerdotum anni non essent 28, sed 27; nam quum regum anni 981 sint = 16 × 63 — 27, deficientes anni viginti septem tribuendi erant sacerdotibus. Causam rei ceteramque computi rationem exposui in Introductione § 26, ubi vide. Igitur numeri sunt :

Ægialei an. primus		2112	918 = 15 × 63 — 27
Expeditio Trojana		1194	
Postremi regis annus ultimus		1132	63
Sacerdotum anni 27	1131 —	1105	27
Reditus Heraclidarum		1104	
			1008 = 16 × 63

Hunc computum Eusebius quoque, pro suis belli Trojani et reditus Heraclidarum epochis, sequi debebat. Ut nunc Canon se habet, inconcinnam diversorum calculorum, quos hinc inde auctor congessit, præbet farraginem.

Ceterum de regibus Sicyoniorum v. Pausanias II, 5 et 6, ubi inde a Sicyone recensentur hoc ordine : Sicyon Atticus; Polybus; Adrastus Argivus; Janiscus Atticus; Phæstus, Herculis filius; Zeuxippus, Apollinis ex Syllide (Hyllide?) filius; Hippolytus, Rhopali filius, nepos Phæsti; Lacestades, Hippolyti filius, quo regnante Sicyone potitur Temeni filius Phalces. — De varia hujus seriei compositione dicere ad nos nihil attinet. V. O. Müller. Dor. I, p. 79 sqq. Attende tamen ne verbo quidem Pausaniam mentionem injicere regni sacerdotum Apollinis Carnei, de quo v. Müller De Minyis p. 327, et Boeckh ad Pindar p. 289 sqq. De Carneo Sicyonio cf. Pausan. II, 10, 2 et II, 11, 1. Cultus Carnei in Peloponneso institutionem fabulæ vario modo conjungunt cum reditu Heraclidarum, quamvis jam antea ab Ægidis Thebanis translatus esset Amyclas. Num vero in aliis quoque Peloponnesi urbibus jam tum viguerit, demonstrari vix potest, quum argumentum a Sicyoniis nostris sacerdotibus vulgo petitum omnino nullam habeat vim. Immo probabile est cultum dei ad reliquas urbes migrasse Lacedæmone, postquam a Doriensibus ad illum, quo postea gaudebat, splendorem evectus erat. Quare etiam Lacedæmonii primi ejus institutores vulgo habebantur, adeo ut Pindarus (Pyth. V, 73) vel Thebana Carnea e Peloponneso in Bœotiam translata dicere posset. — Administratio festorum Carneorum, quæ magnos sumtus flagitabant, Lacedæmone demandata erat sacerdoti, quem ἀγέτην vocabant, cuique socii adjuncti erant Carneatæ quindecim (Καρνεᾶται... κεκληρωμένοι ἐπὶ τὴν τοῦ Καρνείου λειτουργίαν, *Hesych.*). Atque huc referenda sunt, puto, quæ Eusebius tradit de Charidemo οὐχ ὑπομείναντι τὴν δαπάνην.

9.

Euseb. Arm. p. 129 :

CASTORIS DE ARGIVORUM REGNO.

His addamus ordinatim etiam Argivorum reges, qui orsi ab Inacho in Sthenelum Crotopi filium desiverunt, quorum temporibus confiunt anni CCCLXXXII. Pulso Sthenelo Danaus Argum ipse obtinuit, ejusque posteri usque ad Eurystheum Stheneli, qui Perseo natus erat. Exin Pelopidæ regno potiti sunt. Ceterum tempora Danaidarum annos CLXII conficiunt; Pelopidarum autem qui ducto initio ab Atreo regnaverunt, quique dignitatem usque ad Penthilum et Tisamenum et Cometem Suresti filium retinuerunt (sub quo Heraclidarum descensus accidit), feruntur anni CV.

10.

Euseb. ad N° 161, Inachi an. 1 : *Castor chronographus de Argivorum regno ita loquitur : « Consequenter persequemur reges Argi usque in Sthenelum filium Crotopi : quorum invenitur omne tempus anni CCCLXXXIV* [scr. CCCLXXXII]. »

11.

Euseb. ad N° 544. Danai an. 1 : *Castor ait regnantem apud Argivos undecimo jam anno Sthe-*

nelum a Danao pulsum esse Argosque occupatos, quibus et ejusdem nepotes potiti sint usque ad Eurystheum Sthenelo natum filio Persei. Exin Pelopidas in regnum successisse.

Ab Inacho usque ad reditum Heraclidarum colliguntur anni 649 (382 + 162 + 105); igitur usque ad æram Trojanam sunt anni 569 (649 — 80) sive 9 × 63, duobus abundantibus annis, qui num Eusebio an Castori debeantur nescio. Additi a quodam videntur eo consilio, ut rotundus obtineretur numerus. Nam 1127+649 = 1776 a. Chr., adeo ut Inachi epocha a prima Olympiade distaret annis *mille*. Similiter Apollodorus dixerat Sicyoniorum regnum per mille stetisse annos, quum Castor accurate posuisset annos 998, accuratius Africani auctor annos 1008.

Inachidis dantur anni 382; sed ap. Euseb. p. 130 ex allatis numeris nonnisi 380 conflantur, quibus si demseris duos istos annos abundantes, restant 378 = 6 × 63. Excerpta Barbara præbent 379:

		Euseb. Can.	Exc. Barb.
1.	Inachus.	50	50
2.	Phoroneus.	60	60
3.	Apis.	35	(non nominatur)
4.	Argus.	70	70
5.	Criasus.	53	56
6.	Phorbas.	34	35
7.	Triopas.	48 (46 p. 130)	66
8.	Crotopus.	21	31
9.	Sthenelus.	11	11
		382 (380)	379

Danaidis et Eurystheo Castor dat annos 162, ita procul dubio distributos ut Danaidibus assignarentur anni 126, Eurystheo 36. Ac quum constans antiquitatis fama Trojam captam dicat Agamemnonis anno decimo octavo, Atrei regno relinquuntur anni novem. Igitur:

Inachi an. 1.	a. C.	1776	
vel e correct. comp.		1774	378 = 6 × 63
Danai an. 1.		1396	
Eurysthei an. 1.		1270	126 = 2 × 63
36.		1235	63
Atrei an. 1.		1234	
9.		1226	
Agamemnonis an. 1.		1225	
9.		1217	
18.		1208	
Sequuntur anni 80 usque ad redit. Heraclidarum.			

Vides Castorem in supputandis Argivorum temporibus eandem quam in temporibus Sicyoniorum sequi rationem. Usque ad epocham Trojanam integros numerat cyclos; quibus deinde adduntur anni 80 ab excidio Trojano labentes usque ad reditum Heraclidarum. Similiter egit auctor Excerptorum, ubi refert inde ab excidio Trojæ, quod contigisset 407 annis ante Olymp. 1 (i. e. 1183 a. C.), usque ad Inachi initium annos esse 718 (1183 + 718 = 1901 a. Chr., i. e. 693 sive 11 × 63 ante 1208). Nempe primus annus Inachi secundum eos positus est, qui cyclos numerarunt ab æra Trojana Castoris, quam deinde additis annis 24 sive 25 cum recentiore Trojæ epocha (1184 s. 1183) conjunxerunt. Qua quidem re nihil frequentius. Nescio tamen an Trojanam æram cum epocha reditus Heraclidarum Barbarus confuderit. Nam e numeris, quos singillatim recenset, apparet annos illos 718 pertinere potius ab Inacho usque ad annum 1103; quamquam fieri potuit, ut alios calculos in laterculis, alios in apposita summa annorum redderet.

Ceterum hæc manu nos ducunt ad alteram computationem, quam in constituendis Argivorum epochis seriores chronographi secuti sunt. Scilicet quum ex veterum computo reditus Heraclidarum non 90, sed vel 63 vel 126 annis pos æram Trojanam poneretur, tempora Argivorum certum quendam cyclorum numerum explebant. Hunc igitur qui servare volebant, id quod in posttrojanis temporibus ἀναγραφῶν numeris vel addendum vel demendum erat, prioribus regnis vel demere vel addere debebant (90 = 63 + 27 vel 126 — 36). Sic Syncellus p. 124 D et Eusebius in Canone Danaidis tribuunt annos 162, i. e. 189 — 27, aut 126 + 36. Utrumque locum habere potuit. Si ἀναγραφαὶ, unde hæc fluxerunt, reditum Heraclidarum annis 126 ab æra Trojana distinguebant, seriores hocce spatium 36 annis diminuere, antetrojana tempora totidem annis debebant augere: sin reditus in ἀναγραφαῖς 63 annis post Trojam collocabatur, nostri chronologi, ut 90 annorum intervallum nanciscerentur, addebant anni 27, eosdemque antecedentibus vel Inachidarum vel Danaidarum regnis demebant. Eodem modo Syncellus l. l. dicit Inachidis a compluribus dari annos 413; dicendum erat 414, i. e. 441 — 27, aut 678 + 36. Jam etiam intelligitur, quo spectent verba Syncelli l. l.: ἐν δὲ τοῖς πρὸ αὐτοῦ (Πέλοπος) ἔτεσι διαφωνεῖται ἔτεσιν εἴκοσιν ἑπτά. Differentiam hanc fortasse ab Œnomai (!) regno derivandam esse opinatur Syncellus, qui, sicuti Eusebius ejusdemque farinæ chronologi, veram harum rerum rationem ne suspicatus quidem esse videtur, ut non mirandum sit, si inepta quavis occasione in medium proferat. Sic. v. c. Syncellus l. l. numeros 413 et 162 in unum conjungi vult, ita ut Inachidæ et Danaidæ simul regnassent annis 575.

Quod veteri chronologo in mentem venire non potuit. In Canone tamen Syncellus rationalem computum exhibet, de quo paullo infra dicendum erit. — Ceterum quia Syncellus de 27 (non vero 36) annorum differentia loquitur, patet Inachidarum et Danaidum annos 162 et 413 primitus fuisse 189 et 441 (non 126 et 378), atque reditum Heraclidarum in his ἀναγραφαῖς collocatum fuisse 63 annis post æram Trojanam.

In computo modo exposito cycli numerati sunt ab anno expeditionis (1217 vel 1193); si numerantur ab anno excidii, pro 27 annis suo loco addendi, deinceps demendi sunt anni 17. (80 [1183—1103]=63 + 17). Huc pertinent calculi Exc. Barbarorum et Syncelli, quorum illa computant sic :

Inachidæ an. 379, i. e.	378	
Danaidæ.	172 = 189 — 17	
	550 = 567 — 17	

Syncellus in Canone septemdecim annos ex parte Inachidarum, ex parte Danaidarum regnis demit hunc in modum :

Inachidæ. 371, i. e.	370 = 378 — 8	
Danaidæ.	180 = 189 — 9	
	550 = 567 — 17	

Eundem computum reddunt ex Diodoro (VI, 6) Malala Chronogr. p. 83. et Cedrenus 66, 22, annos numerantes 549. Unius anni differentiam nihil moror.

Inde a fine Danaidarum usque ad excidium Trojæ Castor 63 esse annos statuit. Eodem ἀναγραφῶν computo nituntur numeri Syncelli, nisi quod auctor ejus Inachidarum et Danaidarum cyclos posuit tamquam a vetusta æra Trojana computatos, dum ipse utitur æra recentiore. Igitur ut ab altera ad alteram transiret, Pelopidarum regnum augendum erat annis $\frac{24}{23}$. Rem instituit hoc modo :

Inachidæ et Danaidæ.		551
Pelops. 35	(63 + 23). . .	86
Atreus. 33		
Agamemnon. 18		
A Troja ad redit. Her.		80
		717 = 11 × 63 + 24.

Pelopidis 86 anni tribuuntur pro 87, quia in antecedentibus pro 550 prave posuerat 551. — Hunc deinde computum ad suam æram Trojan. inepte transfert Syncellus.

Auctor Excerpt. Barb., dum expeditionis Troj. et excidii annum confundit, reditum Heraclidarum ponit 80 post 1193 (pro 80 post 1183). Hoc si exceperis et leviora quædam librariorum peccata, computi ratio eadem est atque apud Syncellum.

378 an. Inachidarum	1830	550 = 567 — 17
172 an. Danaidarum	1452	
35 an. Pelopis (*) (63 ante 1217)	1280	88 = 63 + 25
45 an. Atrei et Thyestis	1245	
1mus an. Agamemnon.	1200	
8vus	1193	
18mus	1183	80 = 63 + 17
70 an. usque ad red. Heraclid.	1182-1113	
		718 = 693 (11 × 63) + 25.

Pro Pelope Castor ponit Eurystheum. Cur ita statuerit, sine dubio explicavit in χρονικοῖς ἀγνοήμασι, præsertim quum de regibus inter Acrisium et Atreum interjectis summa esset inter chronologos sententiarum discrepantia. Vide Syncell. p. 156 A. Aliis regum series fuit : Perseus, Sthenelus, Eurystheus, Pelops, Atreus; aliis : Perseus, Sthenelus, Eurystheus, Atreus etc; alii aliter rem adornarunt. Unde patet fuisse qui temporis spatium inter Acrisium et æram Trojanam interjectum non, uti Castor, in unius cycli angustias concluderent, sed vel 126 vel 189 annos ei tribuerent. Eamque rationem antiquiorem fuisse non potest dubitari. Veteres annales omne Argivorum tempus inde ab Inacho usque ad Heraclidas duobus cyclis maximis absolvisse videntur hunc in modum :

	Cycli.		
Inachidæ.	6	vel 7	
Danaidæ.	3	3	
Inde ad Trojam.	3	2	vel 3
A Troja ad Heraclid.	3	2	1
	14	14	14

Referri huc possit locus Varronis (v. fragm. Eratosth. 2.), sec. quem ab Inacho usque ad Trojam numerandi anni 800 (800 + 80 = 880 = 14 × 63 — 2). Sed videamus accuratiora testimonia, quibus appareat Acrisii successorem regnum suscepisse 126 vel 189 annis ante æram Trojanam. Secundum Euseb. lib. I, p. 131 ed. Mai. post Acrisium regnavit :

Eurystheus a.	45	(43 in Canone, rectius.)
Atreus a.	65	
Agamemnon regnat a.	30;	
usque ad Trojam capt. a.	18	
	128; 126.	

Aliter, sed perperam, statuit in Canone, ubi sic :

(*) In laterculo pro 35 (λε') vulgari errore ponuntur 38 (λη'). — Erratum quoque in annis posttrojanis; qui quum 70 esse debeant, ap. Barbarum sunt 72 (15 Agamemnonis, 7 Ægisthi, 28 Orestis, 22 Penthili).

N° 705	a. Chr.	1311	Stheneli	an.	1
712		1304			8
713		1303	Eurysthei	an.	1
755		1261			43
756		1260	Atrei	an.	1
820		1196			65
819		1195	Agamemn.	an.	1
835		1181			15
836		1180	Ægisti	an.	1

Vides tum æram Trojanam, tum Agamemnonis annos male mutatos esse. — Annotat Eusebius ad Acrisii annum postremum : *Argivorum regnum desinit, quod stetit annis* 544 *usque ad Pelopem, qui regnavit annis* 58 (ita Hieron.; 59 Mai.). Ipse tamen Pelopem in Canone omittit, quod procul dubio non fecit auctor, ex quo hæc sumserat. Nam Pelopis anni 58 juncti sequentibus 131 summam efficiunt annorum 189 (3 × 63). Sic igitur bene se res habet; Eusebius vero ex eodem computo alia assumens, alia negligens, omnia perturbavit. Quomodo ille, ex quo hæc mutuatus est, de æra Trojana statuerit, ipse Eusebius indicat. Nempe ad N° 619 = a. Chr. 1397 (= 189 ante 1208) legitur : *Pelops Argis regnat.* Idem Hieronymus ponit minus accurate ad N° 622 (*Pelops regnat in Græcia annis* 59.). — Alius computus accurate notatur in Hieronymo ad N° 696, a. Chr. 1320 (= 126 ante 1194) : *Pelops Argis regnavit; Olympiis quoque præfuit.* Porro antiquum de regno Pelopis numerum affert Syncellus p. 160 D, secundum nonnullos Pelopem imperio præfuisse dicens annos 63 (sec. alios 53). Hoc si prioribus jungis, Atrei annus 1 erit an. 63 ante æram Trojanam. Id quoque testatur Hieronymus ad N° 745, a. Chr. 1271 (= 63 ante 1208) : *Atreus et Thyestes regnum diviserunt.* (*)

Post Pelopem videamus Perseum. Clemens Alex. Strom. I, p. 139 Sylb. (ex quo Euseb. P. E. X, 12.) : Τῆς Περσέως βασιλείας τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ ἔτει ἐκθεοῦται (Διόνυσος), ὥς φησιν Ἀπολλόδωρος (fr. 72) ἐν τοῖς Χρονικοῖς· Ἀπὸ δὲ Διονύσου ἐπὶ Ἡρακλέα καὶ τοὺς περὶ Ἰάσονα ἀριστεῖς τοὺς ἐν τῇ Ἀργοῖ πλεύσαντας συνάγεται ἔτη ἑξήκοντα τρία... Ἀπὸ δὲ τῆς Ἡρακλέους ἐν Ἄργει βασιλείας ἐπὶ τὴν Ἡρακλέους αὐτοῦ καὶ Ἀσκληπιοῦ ἀποθέωσιν ἔτη συνάγεται λη' (scr. λβ'; alii λ'), κατὰ τὸν χρονόγραφον Ἀπολλόδωρον. Ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Κάστορος καὶ Πολυδεύκους ἀποθέωσιν ἔτη πεντήκοντα τρία. Ἐνταῦθά που καὶ ἡ Ἰλίου κατάληψις. Igitur a Perseo ad Herculis apotheosin sunt anni 126 (31 + 63 + 32) (**). Qui hinc ad belli Trojani tempora supputantur anni 53 esse debent 63. Differentia decem annorum probabiliter orta ex confusione anni expeditionis et excidii, ut passim. Eusebius Herculis apotheosin ponit uno cyclo inferiorem in ipsa epocha Trojana (a. 1194). — Ut ab his apotheosis anno cyclico assignatur, sic ab aliis institutio ludorum Olympicorum, quam Syncellus secundum alios a Corœbi Olympiade distare dicit annis 470 (470 + 776 = 1246 = 63 ante 1183), secundum alios annis 430 (430 + 776 = 1206), Postremus numerus non prorsus accurate positus est pro 1208 vel 1207. Eundem etiam Thrasyllus (ap. Clem. Alex. Str. I. p. 401 Pott.) farragini suæ chronologicæ immiscuit, ab Olymp. 1. usque ad Herculis Olympiadem supputans a. 432 (432 + 776 = 1208).

Regibus, qui Agamemnonem excipiunt, Eusebius tribuit annos 65, quorum septem sunt Ægisthi, 58 Orestis, Tisameni, reliquorum. Syncellus p. 170 D Ægistho dat annos quinque, qui cum reliquis 58 summam efficiunt quam postulamus annorum 63; quamquam in ἀναγραφαῖς non 5 + 58, sed 7 + 56 erant; nam septem annos imperasse Ægisthum in vett. annalibus colligitur ex Homeri versu (Od. III, 35), qui sine dubio Argivo rhapsodo debetur : Ἑπτάετες (sc. Αἴγισθος) δ' ἤνασσε πολυχρύσοιο Μυκήνης.

Ut 63 anni extenderentur ad 80 vel 90, prout calculus uniuscujusque flagitabat, addendi erant 17 vel 27. Quod quomodo factum sit, dicit Syncellus p. 170 A : ἐβασίλευσεν Ἀγαμέμνων ἔτη ιη' (ita ut eodem anno occisus sit, quo capta est Troja), κατὰ δὲ ἄλλους λε' (35 = 18 + 17). Sin 27 anni addendi erant, Ægisthi quoque regnum decem annis auxerunt, pro 7 annis ponentes 17, ut ex eodem Syncello p. 125 A discimus. Ceterum hæc pro suo quisque lubitu adornare poterat.

Alteram rationem eamque, puto, vetustissimam, ex qua ab æra Trojana ad reditum Heraclidarum 126 annos supputabant, singulorum regnorum annis probare jam non possumus. Hæc tamen primitus fuisse videtur eorum omnium, qui a

(*) Cf. Syncell. p. 125 A : ἐβασίλευσε Πέλοψ... μετατεθείσης τῆς ἀρχῆς εἰς Μυκήνας μετὰ Ἀκρίσιον ἐπὶ Εὐρυσθέως, ὃν οἱ μὲν πρὸ Πέλοπος ἔτη φασι βασιλεῦσαι πγ', οἱ δὲ μετὰ Πέλοπα μγ'. (83 + 43 = 126) Ex altero computo Pelops ponendus est 189, ex altero 63 ante Trojam.

(**) Herodot. II, 145 a Dionyso ad suam ipsius ætatem esse ait κατὰ ἑξακόσια καὶ χίλια, ab Hercule vero κατὰ εἰνακόσια ἔτη. Pro priore numero, utpote aperte corrupto, scripserunt ἑξήκοντα καὶ χίλια. Præstabit, puto, scribere : ἓξ καὶ εἴκοσι καὶ χίλια, ita ut a Dionyso ad Herculem sint anni 126. Herodotus temporis spatium inter suam et Herculis ætatem intercedens nonnisi rotundo numero, sed cyclos duos, quos a Dionyso ad Herculem nonnulli numerarunt, accurate exprimere potuit.

Troja ad reditum Her. quattuor numerabant generationes. — Regum series sec. Eusebium aliosque est : Orestes, Tisamenus, Penthilus, Cometes, quum Demo (fr. 20), antiquissimus de hac re testis, Cometem ponat ante Penthilum. Ordinem hunc mutasse et Penthilum Orestis ex Erigone filium dixisse videntur, qui colonias Æolicas, cum Penthili nomine plerumque conjunctas, sicuti reditum Heraclidarum, non 126, sed 90 vel etiam 63 annis (*) Trojana æra posteriores posuerunt. Demonis sententiam antiquiorem esse non modo systemate chronologico, sed ipsa etiam fabula probatur. Scholiast. Vat. Eurip. Rhes. 250 : Φησί (Δήμων) ὡς ὕστερον τῶν Τρωικῶν λοιμοῦ καὶ φθορᾶς καρποῦ περιεληλυθυίας τὴν Ἑλλάδα μαντευομένην περὶ τῶν παρόντων χρῆσθαι τὴν Πυθίαν, τηνικαῦτα παῦλαν αὐτοῖς τῶν δεινῶν, ἐπειδάν τινες τῶν ἀπὸ Ἀγαμέμνονος ἐχόντων τὸ γένος πλεύσαντες εἰς Τροίαν τὰς πόλεις κτίσωσι, καὶ τῶν θεῶν τιμὰς ἀναλαμβάνωσιν, ἃς ἠφανίσθαι συνέβαινεν ὑπὸ τοῦ πολέμου. Ταύτην τὴν μαντείαν παραδεξάμενον τὸν Ὀρέστην συνέβη λιπεῖν τὸν βίον. Μετὰ δὲ Ὀρέστην Τισαμενὶν λαβεῖν τὴν ἀρχὴν καὶ μετ' ἐκεῖνον Κομήτην· ᾧ αὖ χρωμένῳ ποῖ δέοι πλεῖν (κατὰ γὰρ εὐλάβειαν καὶ δὶς καὶ τρὶς παρὰ τῶν αὐτῶν ἐπανέρχεται τὸν θεόν), δοθῆναι χρησμὸν ἐπὶ τὸν ἔσχατον Μυσῶν πλεῖν. Κατολιγωρήσαντας δὲ πολλοὺς τῶν συνηθροισμένων τοῦ χρησμοῦ ἀφίστασθαι καὶ τὸν Κομήτην καταλιπεῖν μικρὸν πεφροντικέναι λέγοντας αὐτοῦ καὶ τοῦ Μυσοῦ ἐσχάτου. Κατὰ δὲ τὴν ἐρχομένην γενεὰν Πενθίλου πάλιν συναγείραντος τὴν στρατιάν, καὶ τοῦ θεοῦ τὸν αὐτὸν ἐπενέγκαντος χρησμόν, διὰ τὸ παράδοξον εἰς παροιμίαν διὰ τοῦτο περιστῆναί φασιν κ. τ. λ.

Cum fabula concinunt nomina Cometæ et Penthili, immo fabula profecta ex iis videtur. Penthili (*Luctuosi*) nomine malum istud indicatur homines frugesque perdens. Causa ejus mythice effertur patris nomine Cometæ, i. e. κομήτου. Hunc Eusebius dicit filium *Suresti*. Vox corrupta est. Reponendum puto Σειρίστου, vel aliam formam a σειρὸς s. σείριος vocibus deductam, quibus æstivus solis ardor exprimitur. Quamvis enim fabula de pestilentia, cujus auctor sit cometæ sidus, cogitari voluerit, tamen hæc rei efformatio ipsa nata est ex aliis notionibus generalioribus; ex illis, dico, quæ subsunt festis tum apud alios populos tum apud Argivos mediæ æstatis tempore celebratis, quando Sirius sævit atque lessis planctuque emorientem rerum naturam lugebant (De hujus generis festis v. Müller. Dor. I, p. 346 sqq.). — Sirii vero filius Cometes dicitur eadem ratione qua Orestis filius est Tisamenus (*ultor*); nempe epitheta heroum in filiorum nomina abeunt, uti constat. Fuisse autem κομήτην Sirii epitheton inde colligere liceret, quod ut cometas stellas quas vulgo dicimus, sic Sirium quoque vim maximam in hominum rerumque conditionem exercere veteres credebant. Sed alia datur ratio. Etenim vidimus Syncellum e vetere quodam Ægyptiorum chronico afferre quindecim generationes τοῦ κυνικοῦ κύκλου, quas regnasse ait annis 443. Alium Thebæorum regum laterculum habemus in fragmentis Eratosthenis, ubi primis regibus quindecim item dantur anni 443. Quintus decimus vero rex, cujus regno cyclus ille canicularis absolvitur, est Σαῶφις κομάστης, sicuti successor, cujus regno nova periodus incipit, est Σαῶφις β'. Unde colligo nomen Σαῶφις, idem esse ac Σῶθις (aliis Σῆθ, aliis Θῶθ. V. Ideler. Handb. der Chronol. I, p. 126; II, 591.), i. e. *Sirius*, *Canis*, atque voce κομάστης, qua Ægyptium nomen interpretantur, significari radiantis sideris splendorem. (Cf. fragm. Eratosth. 1.) (*)

Subjungo locum Strabonis (XIII, p. 582), ubi hæc: Ὀρέστην μὲν γὰρ (φασὶ) ἄρξαι τοῦ στόλου· τούτου δ' ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον διαδέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πένθιλον, καὶ προελθεῖν μέχρι Θρᾴκης, ἑξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον· εἶτ' Ἀρχέλαον, υἱὸν ἐκείνου, περαιῶσαι τὸν Αἰολικὸν στόλον εἰς τὴν νῦν Κυζικηνήν, τὴν περὶ τὸ Δασκύλιον. Γρᾶν δέ, τὸν υἱὸν τούτου τὸν νεώτατον προελθόντα μέχρι τοῦ Γρανίκου ποταμοῦ, καὶ παρεσκευασμένον ἄμεινον περαιῶσαι τὸ πλέον τῆς στρατιᾶς εἰς Λέσβον, καὶ κατασχεῖν αὐτήν. Κλεύην δέ, τὸν Βώρου, καὶ Μαλαόν, καὶ αὐτοὺς ἀπογόνους ὄντας Ἀγαμέμνονος, συναγαγεῖν μὲν τὴν στρατιὰν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ Πένθιλος· ἀλλὰ τὸν μὲν τοῦ Πενθίλου στόλον φθῆναι περαιωθέντα ἐκ τῆς Θρᾴκης εἰς τὴν Ἀσίαν, τούτους δὲ περὶ τὴν Λοκρίδα καὶ τὸ Φρίκιον ὄρος διατρίψαι πολὺν χρόνον· ὕστερον δὲ διαβάντας κτίσαι τὴν Κύμην, τὴν Φρικωνίδα κληθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Λοκρικοῦ ὄρους.

Cleuas, Bori filius, et Malaus (s. Malacus) ejusdem naturæ sunt ac Penthilus. Cf. fragm. 10 Hellanici Lesbii, ubi inter mythicos majores Codri Borus ponitur pater Penthili. Κλεύας nomen est Doricum vel Æolicum a κλαίω derivatum : Βῶρος idem est ac notus ille Βῶρμος (interposita

(*) Dubito num ullus antiquus scriptor ita egerit, ut colonias Æolicas poneret 63 s. 60, Reditum Her. vero 90 post Troica, quum historiæ nexus inverso potius ordine colonias illas post reditus epocham collocandas esse postulet (V. Müller. Min. p. 477 cf. Hermann. Antiqq. gr. § 76.). — Chronologicæ rationes eorum, qui plures emigrationes distinguunt, maximam partem profectæ sunt ex diversis epochis reditus Heraclidarum.

(*) Cum Comete Sirii filio cf. *Cometæ* filium *Astarium*, quem inter Argonautas recenset Apollodorus 1, 9, 16, 8.

litera μ, ut in θέρος, θέρμος, aliis), cujus mortem media æstate Mariandyni flebilibus cantibus lugebant, ut Phrygii Lityersen. (*) Eodem modo Argivæ feminæ (Cf. nomen Γραῦς) æstivo mense Arneo Linum deplorabant, utpote puerum a canibus (i. e. a σειρίῳ s. enecante solis æstu. Cf. Jovem Cynætheum apud Arcades, cujus meminit Tzetz. ad Lycophr. 400) dilaceratum. V. Müller l. l. — Quibus reputatis intelligitur, puto, hujus generis cultum una cum Argivis in Lesbum Asiamque minorem venisse, atque duces coloniarum fuisse cultus istius sacerdotes; porro quum similes plane religiones in Asia Min. vigerent, multa inde Æolenses adoptasse, multa hinc in traditiones de urbium conditoribus abiisse, quæ deinceps historiarum scriptores, bene tenentes non eodem temporis momento omnes illas colonias deductas esse, in ordinem quendam chronologicum redegerint. — Postera quoque ætate in Lesbo fuit gens Penthilidarum (sacerdotalis sine dubio), ut refert Myrsilus ap. Plutarch. De Anim. Prud. 36. Cf. Müller Min. p. 477. Malaci nomen occurrit inter principes Cumarum Italiæ apud Diodorum (VII, 10. ed. Didot), qui eodem loco, quo de Asiaticis Æolum coloniis dixerat, etiam Campaniæ urbis origines exposuit.

12.

Euseb. Arm. p. 134. Mai.

CASTORIS DE ATHENARUM REGNO.

Athenarum quoque reges ex ordine exponemus ducto initio a Cecrope cognomento Diphye, atque in Thymœten desinemus. Regum quidem, qui Erechthidæ dicti sunt, tempora annis constant CCCCL [infra CCCCXLIX]. *Deinde regnum delapsum est ad Melanthum Andropompi Pyliensem, atque ad ejus filium Codrum, quorum amborum dominatio annos occupat LII* [infra rectius LVIII]. *Sublato regno proxime consecuti sunt principes quos mors finiebat. Horum initium est a Medonte Codri, finis in Alcmæone Æschyli: tempora autem annorum CCIX* [corrupte pro CCCIX]. *Deinde qui decennalem potestatem gerebant secuti sunt septem: hi annis LXX viguerunt. Tandem annui magistratus a Creonte orsi in Theophimum desiverunt, sub quo penitus terræ nostræ rebus et facinoribus finis est impositus. Hæc Castor.*

13.

Eusebius in Canon. ad N° 889: *Castor: Athenarum quoque reges ordinatim recensebimus a Cecrope, cognomento Diphye, usque ad Thymœtem. Summa temporis Erechthidarum anni sunt CCCCXLIX* [Hieronym. perperam CCCCXXIX]; *post quos in regnum successit Melanthus, Andropompi filius, Pyliensis, itemque filius ejus Codrus, qui annis LVIII rerum potiti sunt.*

In introductione (cap. V) demonstravimus Attica tempora ita in ἀναγραφαῖς adornata fuisse, ut a Cecrope usque ad Creontem numerarentur anni 14 × 63 sive 882. Eundem computum in universum Castor quoque reddit, quamvis paucorum annorum sit differentia; nam 449 + 58 + 309 + 70 = 886. Abundantes anni quattuor num Castori debeantur an scribarum negligentiæ jam dijudicari nequit.

Eusebius archontibus perpetuis tribuit annos 315 sive 5 × 63, archontibus decennalibus annos 70 sive 63 + 7. Deinde, ut cyclorum ratio in summa annorum restitueretur, cyclos regum annis septem diminuit. Aliter Castor, secundum quem

archont. perpet. an.	309 [308]	=	315 — 6 [7]
archont. decennal. an.	70	=	63 + 7
	379 [378]		

Patet archontum perpetuorum annos esse debere 308. Scilicet qui in temporibus decennalium archontum cyclum excedebant anni septem, eos demsit archontibus perpetuis. — Turbis hoc modo compositis, nihil impediebat, quominus antecedentes cyclos octo ita distribueret, ut Erechthidis daret septem (441 an.), unum Melantho et Codro. Id tamen non fecit, nam Melantho Codroque annos tribuit 58 (63 — 5), nimirum ex eo systemate, quod Excerpta Barbara sequuntur, cujusque rationes suo loco exposuimus. Hoc igitur numero quamquam sine idonea causa adoptato, ut octo cycli explerentur, antecedentibus septem addendi erant anni quinque (441 + 5 = 446); verum, ut Eusebius tradit, Castor numeravit 449. Hæc inconcinna sunt, nisi potius scribæ numerum corruperunt. Ceterum res explicari potest, si pro 449 scribimus 448, ut in antecedentibus 308 pro 309. Tum enim numerum 58 sumsit ex systemate quinque annis ab ἀναγραφαῖς recedente, numerum 448 ex altero illo, in quo septem annorum differentia erat. Eandem confusionem jam vidimus alibi. — Igitur quum cycli apud Castorem numerentur ab *excidio* Trojæ, atque Cecropis

(*) A voce κλαίω derivandum etiam nomen Κλησώ, feminæ illius, quæ Leucotheæ corpus in ora Megarica reperit et sepelivit. Pausan. I, 42. Nominata est a lamentationibus funebribus, quibus mulieres annuo festo Leucotheæ mortem plorabant. Eodem pertinet nomen Κλησωνύμου, pueri a Patroclo occisi, ut alterum ejus nomen Αἰανής ostendit. Hellan. fr. 57. Apud Apollodor. III, 13, 3, 6 legitur Κλεισώνυμος. Quod corrigendum.

annus primus a Trojana æra distet cyclis sex, salva ista differentia, quæ ex diversis computandi rationibus pendet, Castoris numeri ad æram Christianam revocati erunt hi.

Cecropis an. 1. (6 × 63 + 2 ante 1208)	1588			
		448		= 7 × 63 + 7
Melanthi an. 1.	1140		506	
		58		= 63 — 5
Medontis an. 1.	1182			
		308		
Charopis an. 1.	774		378 = 6 × 63	
		70		
Creon.	704			
			884 = 14 × 63 + 2.	

Creontis annus plane ex veterum ἀναγραφῶν mente positus esset (713 = 63 p. Ol. 1), si cyclos auctor ab expeditionis anno (1217) numerasset.

Theophimus archon, usque ad quem Castor chronica sua deduxit, fr. 19 componitur cum M. Valerio Messala et M. Pisone consulibus anni 61 a. Chr., 693 a. u. c., Olymp. 179, 4, quo Pompejus celebrem istum de Asia egit triumphum. V. Plin. H. N. VIII, 26 (27); XXXVII, 2 (6); Vellej. Patercul. II, 40. Huc pertinent verba : *sub quo penitus terræ nostræ* etc.

14.

Augustin. C. D. XXI, 8, 2 : *Est in Marci Varronis libris, quorum inscriptio De gente populi Romani : Castor scribit in stella Veneris... tantum portentum exstitisse ut mutaret colorem, magnitudinem, figuram, cursum : quod factum ita neque antea neque postea sit. Hoc factum Ogyge rege dicebant Adrastus Cyzicenus et Dion Neapolites mathematici nobiles.*

Probabiliter hæc narravit auctor quo loco mentionem fecit diluvii Ogygii, quod ex veterum sententia ejus generis portentis non potuit non prædici. Docta rem inquisitione dignam habuit Freretus in *Mém. de l'Acad. d. Inscr.* Tom X, p. 357 (*Réflexions sur un ancien phénomène céleste, observé au temps d'Ogygès*), quem, si lubet, licet adire.

Heynius in Opuscul. Academ. 1812. Vol. VI, p. 491 : « Hujus narrationis veram rationem an repererint astronomi, qui cometen, in eodem aut vicino loco in conspectum venientem, temere pro Venere habitum esse existimant, equidem haud dixerim; nisi forte id doctius et subtilius est quam pro tanta vetustate et hominum incuria sub Ogyge; quandoquidem per sequentia tempora, literis magis frequentibus, in scriptoribus græcis vix alius cometes notatus est. Possit aliquis suspicari ex mythicis ætatibus narratum hoc superesse et ad vices Veneris spectare modo sub occasum modo sub ortum solis observatæ. Noti sunt lusus similes de Lucifero et Hespero et de Dioscuris. »

De Adrasto et Dione mathematicis aliunde non constat, quantum equidem scio.

15.

Eusebius P. E. X, 10. ex Africani Chronographiæ libro III : Ἀπὸ Ὠγύγου, ἐφ' οὗ γέγονεν ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἐν τῇ Ἀττικῇ κατακλυσμὸς, Φορωνέως Ἀργείων βασιλεύοντος, ὡς Ἀκουσίλαος ἱστορεῖ, μέχρι πρώτης Ὀλυμπιάδος ἔτη συνάγεται χίλια εἴκοσιν. Ταῦτα γὰρ οἱ τὰ Ἀθηναίων ἱστοροῦντες Ἑλλάνικός τε καὶ Φιλόχορος οἱ τὰς Ἀτθίδας, οἵ τε τὰ Σύρια Κάστωρ καὶ Θαλλος καὶ Διόδωρος Ἀλέξανδρός τε ὁ πολυΐστωρ, καί τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκριβέστερον ἐμνήσθησαν καὶ τῶν Ἀττικῶν ἁπάντων.

De hoc Hellanici et Philochori computo dixi in Introd. § 23. Ceterum Castor si de Ogygis epocha cum Hellanico fecit, prorsus aliena commiscuit; nec dubito Eusebium in suæ opinionis gratiam chronologorum nomina ex more temere congessisse. De Thallo alia plane profert Theophylactus (v. §. 37 not.); neque Diodoro, Alexandrinorum rationes reddere solenti, ista Ogygis epocha convenit.

16.

Justin. Martyr Cohortat. ad Græcos p. 10 A ed. Paris. 1615 fol. : Καὶ οἱ τὰ Ἀθηναίων ἱστοροῦντες, Ἑλλάνικός τε καὶ Φιλόχορος, οἱ τὰς Ἀτθίδας, Κάστωρ δὲ καὶ Θάλλος καὶ Ἀλέξανδρος ὁ πολυΐστωρ,... ὡς σφόδρα ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντος Μωϋσέως μέμνηνται.

15.

Ab Ogyge, sub quo magnum illud et primum accidit diluvium (Phoroneo apud Argivos regnante, ut Acusilaus narrat), usque ad primam Olympiadem anni colliguntur mille et viginti. Sic enim statuunt qui res Atheniensium narrant Hellanicus et Philochorus Atthidum auctores, et qui Assyriaca composuere Castor et Thallus, Diodorus et Alexander Polyhistor, et alii quidam nostra ætate viventes, qui rem vel Atticis omnibus accuratius definierunt.

16.

Qui Atheniensium historiam scripserunt Hellanicus et Philochorus, Atthidum auctores, et præterea Castor et Alexander Polyhistor... ut pervetusti et antiquissimi meminere Mosis ducis Judæorum.

17.

Cyrillus contr. Julian. I, p. 15 Spanh. : Ὅτι τοῖς Ἑλλήνων ἱστοριογράφοις γνωριμώτατος ἦν ὁ Μωσῆς, ἐξ αὐτῶν ὧν γεγράφασιν ἔξεστι ἰδεῖν. Πολέμων τε γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἑλληνικῶν ἱστοριῶν διεμνημόνευσεν αὐτοῦ, καὶ Πτολεμαῖος δὲ Μενδήσιος, καὶ μὴν καὶ Ἑλλάνικος καὶ Φιλόχορος, Κάστωρ τε καὶ ἕτεροι πρὸς τούτοις.

Cf. Hellanici fr. 156; Polemonis fr. 13, p. 45 ed. Preller.

18.

Stephan. Byz. Βοιωτία : Κάστωρ δέ (φησι) ἀπὸ τῆς καθηγησαμένης Κάδμῳ βοὸς λεχθῆναι τὴν χώραν οὕτω.

19.

Eusebius p. 217. Mai.

CASTORIS DE REGNO ROMANORUM.

Romanorum reges singillatim enumeravimus ducto initio ab eo tempore, quo Æneas Anchisæ filius Latinorum regnum capessivit; desivimus autem in Amulium Silvium, quem Romulus interfecit, Rheæ matris suæ patruum. Nunc his addemus Romulum et ceteros, qui post hunc Romæ cum imperio præfuerunt usque ad Tarquinium cognomine superbum : qua temporis summa anni fiunt CCXLIV. Postea consules ordinatim explicabimus capto quidem exordio a Lucio Junio Bruto et Lucio Tarquinio Collatino, concluso autem opere in Marco Valerio Messala et Marco Pisone (61. a. Chr.), *qui consulatum gesserunt Theophimo archonte Athenis. Atque horum anni ad quadringentos sexaginta exsurgunt.*

M. Piso et M. Valerius Messala consules erant an. 61. a. Chr., Olymp. 179, 4. Cur ad hunc potissimum annum Castor chronica deduxerit, diserte ait fragm. 12. Corruptum igitur est quod apud Eusebium p. 195 legitur Castoris Chronicorum libros sex pertinere usque ad Olympiadem CLXXXI (pro CLXXIX).

Roma e Castoris sententia condita est an. 765 a. Chr. (460 + 244 + 61) = 442 post 1207, 443 post 1208. Esse debebant anni 441. Nescio an hæc duorum annorum differentia, quæ sæpius in Castoris numeris occurrit, ita explicanda sit, ut eum cum nonnullis chronologis (v. Eratosth. fr. 1.) cyclo maximo non 441, sed 443 annos dedisse statuamus. Nam hoc pro certo contendere licet æram Romanam a Græcis chronologis, vel certe e legibus græcæ chronologiæ ita fuisse exputatam, ut a Trojana æra distingueretur uno cyclo maximo.

Vulgares conditæ urbis epochæ pendent ex æra Trojana, quam Alexandrini scriptores sequi solebant (1194 s. 1193 — 441 = 753 s. 752), in iisque cycli bene numerantur ab anno expeditionis. Idem si Castor fecisset, origines urbis inciderent in Olymp. 1, 1. s. 776 (1217 — 441), quod veterum ἀναγραφῶν ratio postulabat. Sed auctor noster constat sibi, ubique ab excidii anno in calculis suis proficiscens. Similiter Eusebius p. 214 dicit ab Ilio *capto* ad Romulum esse annos 441; quod ut cum Varroniana æra conciliaretur, Trojam captam an. 1193 cum Thrasyllo dicere licebat; quamquam paullo antea Eusebius a Troja capta usque ad Romam e vulgari æra Troj. recte numeraverat annos 431, ideoque ab expeditione 441. Ceterum nihil frequentius ista expeditionis et excidii annorum confusione. Cincius quoquo Alimentus, qui Romam conditam posuit a. 729, ab anno excidii (secundam æram Trojanam Sosibio aliisque probatam) numerasse videtur (1171 — 442 = 729). Idem de Varronis et Catonis calculis statuendum foret, si fides habenda Johanni Lydo.

20

Johann. Lyd. De magistrat. I, 1 : Ἀνύονται τοιγαροῦν ἐκ τῆς Αἰνείου ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν παρόδου ἕως τοῦ πολισμοῦ τῆς Ῥώμης ἐνιαυτοὶ θ' καὶ λ' καὶ υ' κατὰ Κάτωνα τὸν πρῶτον καὶ Βάρρωνα Ῥωμαίους, κατὰ δὲ Ἀφρικανὸν καὶ Κάστορα καὶ τὸν Πάμφιλον ζ' καὶ ι' καὶ υ'

Æneas quum tertio post eversam Trojam anno in Italiam venisse a plurimis dicatur, a Roma condita ad Ilium excisum sunt anni 441. Verum in his Catonis computum perperam mutatum et ad

---

17.

Mosem Græcorum historicis notissimum fuisse, ex iis quæ scripserunt est intelligere. Nam meminerunt ejus Polemo libro primo Hellenicorum, Ptolemæus Mendesius, nec non Hellanicus, Philochorus, Castor et præter hos alii.

18.

Castor Bœotiam nominatam esse dicit a bove, quæ viæ dux fuit Cadmo.

20.

Ab Æneæ in Italiam adventu usque ad Romam urbem conditam anni sunt 439 secundum Catonem Majorem et Varronem Romanos scriptores, secundum Africanum vero, Castorem et Eusebium Pamphili, numerantur anni 417.

Thrasylli æram Trojanam translatum esse colligitur ex Dionysio Halic. (I, p. 74), qui : Κάτων δὲ Πόρκιος, ait, Ἑλληνικὸν μὲν οὐχ ὁρίζει χρόνον, ἐπιμελὴς δὲ γενόμενος εἰ καί τις ἄλλος εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς ἀρχαιολογουμένης ἱστορίας ἔτεσιν ἀποφαίνει δυσὶ καὶ τριάκοντα καὶ τετρακοσίαις ὑστεροῦσαν τῶν Ἰλιακῶν· ὁ δὲ χρόνος οὗτος ἀναμετρηθεὶς ταῖς Ἐρατοσθένους χρονογραφίαις κατὰ τὸ πρῶτον τῆς ἑβδόμης Ὀλυμπιάδος (752. a. Chr. = 1184 — 432; 1193 — 441).

Ceterum de anno, quo Æneas in Italiam venerit, non omnes consentiunt. Excerpta Barbara rem accidisse dicunt anno decimo nono post eversionem Trojæ. Castor, uti ex Africano vel Eusebio Lydus refert, a Romulo ad Æneam numeravit annos 417. Numeri ratio non latet. Novimus 441 annos lunares a chronologis revocatos esse ad solares annos 417. Itaque quum utriusque numeri magna auctoritas esset, utrumque ita conjungebant nonnulli ut 441 annos ponerent inter Trojam et Romulum, inter Romulum vero et Æneam an. 417. Si accurate egissent ii qui Trojanam æram an. 1193 adoptarunt, ab hoc quoque termino ad Romam conditam non 441, sed 417 anni numerandi erant. Nam quia annus 1193 eo ipso nititur, quod cyclus maximus inter Olympiadem primam et Trojanam epocham interjectus secundum solares annos computatus est, idem faciendum erat in calculis ab hacce æra pendentibus. Fortasse ejus rei mentionem injecit Castor in χρονικοῖς ἀγνοήμασιν. — Majoris acrisiæ accusandi sunt scriptores, qui ex diversis fontibus incongrua corradunt interque se conjungunt, ut Vellejus Paterculus, qui Romam conditam dicit an. 753 (1194—441), Trojanum vero bellum tribuit annis 1200 — 1190. (*)

Quomodo Ephorus et Timæus de anno Romæ statuerint, dixi in Introd. § 20 et 21. Timæi æram Trojanam ante oculos habuisse videtur Ennius (ap. Varro. de R. R. III, 1), ubi scripsit :

Septingenti sunt paullo plus vel minus anni
Augusto augurio postquam inclyta condita Roma est.

1343 — 441 = 902 a. Chr.; 902 — 700 = 202 a. Chr. sive Ennii ætatis an. 38 (cf. Gellius XVII, 21, 43).

Ut æra urbis conditæ, sic reliqua quoque antiquioris historiæ parapegmata secundum cyclos computata fuerint. Secundum Eusebium p. 209 in Italia regnavit :

Picus, Saturni filius, an.	37
Faunus, Pici filius,	44
Latinus.	36
	127 (= 126)

Regum annos plurimi, inter eosque etiam Castor, statuunt 244, ita ut ex vulgari æra eodem anno et Romæ et Athenis pulsi sint tyranni. Atque in ipso hoc synchronismo computi ejus originem quærendam esse nullus dubito. Cyclorum ratio postulavit annos 252. Proxime abest Barbarus p. 76, qui a Troja capta ad adventum Æneæ numerat an. 18, inde ad Romulum an. 402, inde ad reges pulsos an. 251. Igitur :

Troja capta	1184
Æneas	1166
Roma condita	764
Regum finis	513. Olymp. 66, 4.

Vides æram Romanam, præter unius anni differentiam, esse eandem ac Castoris; regum vero Albanorum tempora decurtata esse eo, quod alia æra Trojana subest anno urbis conditæ, aliam ipse auctor probat.

21.

Flav. Josephus c. Apion. I c. 22 : Αὕτη δὲ (sc. ἡ τοῦ Πτολεμαίου περὶ Γάζαν πρὸς Δημήτριον μάχη) γέγονεν ἐνδεκάτῳ μὲν ἔτει τῆς Ἀλεξάνδρου τελευτῆς, ἐπὶ δὲ Ὀλυμπιάδος ἑβδόμης καὶ δεκάτης καὶ ἑκατοστῆς, ὡς ἱστορεῖ Κάστωρ· προςθεὶς γὰρ ταύτην τὴν Ὀλυμπιάδα φησίν· Ἐπὶ ταύτης Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἐνίκα κατὰ Γάζαν μάχῃ Δημήτριον τὸν Ἀντιγόνου, τὸν ἐπικληθέντα Πολιορκητήν.

Res pertinet ad Olymp. 117, 1 = 312 a. Chr., archonte Athenis Polemone. V. Diodor. XIX, c. 80 sqq. Plutarch. Demetr. c. 5.

22.

Flav. Josephus c. Apion. II, c. 7 : *Antiochus neque justam fecit templi* (Hierosol. sc.) *deprædationem, sed egestate pecuniarum ad hoc accessit, quum non esset hostis, et socios insuper nos suos et amicos aggressus est, neque aliquid dignum derisione illic invenit. Multi et digni conscriptores super hoc quoque testantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappadox, Nicolaus Damascenus, Timagenes et Castor Chronographus et Apollodorus; qui*

* Fortasse hinc pendet æra Fabiana an. 747 (1190—443), nisi cyclos computavit ab anno, quo Æneas in Italiam venit.

21.

Prœlium ad Gazam Ptolemæus I contra Demetrium commisit anno post mortem Alexandri M. undecimo, sive Olymp. 117, ut refert Castor, qui ad hanc Olympiadem dicit : « Hac Olympiade Ptolemæus Lagi ad Gazam prœlio superavit Demetrium, Antigoni filium, qui Poliorcetes cognominatus est. »

omnes dicunt pecuniis indigentem Antiochum transgressum fœdera Judæorum et spoliasse templum auro argentoque plenum.

Derisione digna] Narraverat Apion Judæos in templi penetralibus asservasse atque religiose coluisse asini caput ex auro factum, quod templum exspolians reperisset Antiochus Epiphanes. Cf. Diodor. XXXIV, 1. ed. Didot. (tom. X, p. 97. ed. Bipont.)

ΧΡΟΝΙΚΑ ΑΓΝΟΗΜΑΤΑ.

23.

Apollodor. II, 1, 3. Ἄργου δὲ καὶ Ἰσμήνης τῆς Ἀσωποῦ παῖς Ἴασος οὗ φασιν Ἰὼ γένεσθαι· Κάστωρ δὲ ὁ συγγράψας τὰ χρονικὰ ἀγνοήματα καὶ πολλοὶ τῶν τραγικῶν Ἰνάχου τὴν Ἰὼ λέγουσι.

Ipsum Apollodorum hæc e Castore notasse propter temporis rationes a vero abhorret; ex margine verba in textum irrepsere, ut passim. Ceterum vox ἀγνοήματα quum a nostris codicibus absit, Ægius eam e Suida adjecisse videtur.

Io (*Luna* ab ἴω, εἶμι) cum Junonis cultu arcte conjuncta quum, offuscata primitiva hujus numinis significatione, ex dea evasisset heroina, civitates Junonis religione claræ cum suis quæque heroibus eam componebant, Sicyonii cum Asopo, Bœotii cum Asopo et Ismene, interposito Iaso. [Cum Iaso cf. *Trochilum* ap. Theon. ad Arat. p. 161 filium Ius Καλλιθόης sive Καλλιθέας (a θέω, θόω) sive Καλλιθυίας (ut Ὠρειθυίας)]. Argivam traditionem servat Castor Inachi filiam dicens, ut Herodotus, alii. Num vero auctor noster hanc Ionem fabulis celebrem eandem habuerit cum prima Junonis sacerdote, an distinxerit inter Inachi sobolem et filiam Piranthi, jam dijudicari nequit. Euseb. N° 376, a. Chr. 1640 : *Argis prima sacerdotio functa est Callithyia, Piranthi filia.* (*) Cf. Heyne ad Apollodor. l. l.; Welcker De trilog. p. 127 sqq.; Bæhr. ad Herodot. I, 1 et quos ibi laudat; Jacobi Lexic. Mytholog. tom. II, p. 895.

ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΗΣΑΝΤΩΝ

Heynius (Opusc. tom. VI, p. 488) : « Vocabulum θαλασσοκρατεῖν nequaquam eo modo, quod viri docti putarunt, ex seriorum temporum usu est accipiendum, ut de Carthaginiensium potentia navali dictum est a Polybio I, 7, 6; I, 16, 17 (ad quem locum v. Casaub.); neque omnino uno eodemque sensu ac vi est usurpatum. Universe declarat quantamvis navium copiam; tum comparatione cum aliis civitatibus facta; aut si qua civitas ad longinquas terras naves mitteret, aut si piraticam exerceret; hoc quoque serius apud Strabon. de Cilicibus (XIV, p. 980 A. B.), qui sub extrema reip. Rom. tempora latrociniis infames erant. Jam is, qui latrocinia tollit, non minus θαλασσοκρατεῖν dicitur : ita Minos, qui Cares piraticam in mari Ægæo exercentes represserat, θαλασσοκρατῆσαι memoratus est. Sane quidem mox filii ejus insulas insederunt, ut Paron ap. Apollodor. II, 5, 9, et insulam Carpathum tenebant Minoidæ, quibus successit Achivorum colonia (Diodor. V, 54, extr.). Interea Phœnices et ipsi ἐθαλασσοκράτησαν alio modo, dum portus insularum frequentarunt mercatus causa, non vero ut ibi sedes figerent et colonias deducerent... Non mirabimur, si is, qui majore navium numero instructus est, partes quoque præcipuas in navigatione sibi vindicat aut arrogat cum aliorum injuria, ut apud Strabonem (XV, p. 955 C.) Chii : ἐκέκτηντο δὲ καὶ ναυτικόν ποτε Χῖοι, καὶ ἀνθήπτοντο τῆς κατὰ θάλασσαν ἐλευθερίας. Nec alio, puto, modo Polycrates Samius θαλασσοκρατῆσαι narratur (Strabo. XIV, p. 947. B). Paria de Sinope urbe ad Pontum Euxinum memorat Strabo XII, p. 821 A. Quum itaque tam diversæ sint vocis acceptationes, fieri potest, ut, quum aliunde nihil constet, definiri nequeat, quam late illæ opes maritimæ patuerint. »

Hæc de vocis significatione vir celeberrimus. —

(*) Sacerdotes Admetam, Eurysthei f. (quæ Junonis cultum Samum transtulisse narratur e Menedemo ap. Athen. XV, p. 672 A.) excipientes vocabantur Φαλίδες, testante Syncello p. 172. Nominis ratio obscura. Passov. in Lexico a vestimento albo (φαλός), Preller in Commentat de Hellanico p. 43 de capitis aliquo indumento metallico ac splendescente (φάλος, φάλαρα) dictas suspicantur. Apud Hesychium legitur : Λόμβαι (*lumbi ??*) αἱ τῇ Ἀρτέμιδι θυσιῶν ἄρχουσαι ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν παιδείαν σκευῆς, οἱ γὰρ φάλητες οὕτω καλοῦνται. Quod ad phallica deæ festa refert Müller Dor. p. 379, 3. cf. p. 373, 11. Simile quidquam subesse mihi videtur nomini sacerdotum deæ Argivæ Samiæque. Phallica instrumenta ἐν ἱερῷ γάμῳ deesse vix poterant. — Nescio qui fiat ut Φαλίδες in mentem mihi veniant legenti Diodori fabulas (lib. XXXII, 10 sqq. Didot. Exc. Photii p. 519) de mulieribus, quibus jam adultis virilia ex utero excreverunt. Prima harum nominatur Ἡραΐς, filia *Diophanti*, uxor *Samiadæ* Abis in Arabia (Samios Αἰσχριωνίης φυλῆς in Oasi Ægypti habes apud Herodot. III, 26); altera vero est Epidauria, cui *Callo* nomen (cf. *Callisto*, Phalidum una, et Callithyia), eaque *sacerdos* Demetris fuisse dicitur.

Jam igitur chronologi tempora, quibus mari polluissent singulæ civitates, ita adornabant, ut continuam quandam seriem efficerent. Cui rei inter alios Castor quoque operam navavit, referente Suida. Atque huic vindicanda putavit Heynius, quæ de epochis maritimæ populorum potestatis in Canone Eusebii enotantur. Nos jam ex ejusdem Eusebii libro primo compertum habemus omnia hæc fluxisse ex Bibliotheca Diodori, quem ipsum sua e Castore mutuatum esse ob rationes temporum non est verisimile, nec aliunde accedit, quod huic sententiæ patrocinari possit.

Eusebius p. 169 Mai, : *Ex Diodori libris breviter de temporibus maria imperio tenentium.*

Maris imperium post Trojanum bellum tenuere :

PAG. 169.			CANON ED. MAI.			HIERONYMUS.		
		Per annos.	A. Abrah.	A. Chr.	Per annos.	A. Abrah.	A. Chr.	Per annos.
1.	*Lydi.*	92	848	1168	92	»	»	»
2.	*Pelasgi.*	85	928	1088	85	960	1056	»
3.	*Thraces.*	79	»	»	»	1001	1015	19
4.	*Rhodii.*	23	1100	916	23	1101	915	23
5.	*Phryges.*	25	1113	903	25	1128	888	25
6.	*Cyprii.*	33	»	»	»	[1150	866	32]
7.	*Phœnices.*	45	1192	824	»	1192	824	45
8.	*Ægyptii.*	»	»	»	»	1231	785	»
9.	*Milesii.*	»	»	»	»	1263	753	»
10.	*Cares.*	»	1286	730	61	1284	732	»
11.	*Lesbii.*	»	1345	671	»	1341	675	69
12.	*Phocæi.*	44	»	»	»	»	»	»
13.	*Samii.*	»	1487	529	»	»	»	»
14.	*Lacedæmonii.*	2	1504	512	»	»	[Syncell. 12]	
15.	*Naxii.*	10	»	»	»	»	»	»
16.	*Eretrienses.*	15	1516	500	15	»	»	15
17.	*Æginetæ usque ad Xerxis transmissionem* (480).	10	1531	485	»	1509	»	20

Catalogum Diodorus usque ad Æginetas deduxit procul dubio libro decimo, ubi de Æginetarum potentia maritima exponens simul recensuisse videtur reliquas civitates quæ ante Æginetas inde a Trojanis temporibus mari inclaruerant.

Lydorum annis 92 (= 90) indicatur spatium inter Trojanam æram et reditum Heraclidarum interjectum. Igitur auctor numeravit ab anno expeditionis. Contra Eusebius in Canone nonnisi 80 annos numerat (1168 — 1088), sine dubio ab excidio proficiscens, ut verba in fronte catalogi posita diserte enuntiant. Neque tamen ullum excidium in annum 1068, neque Heraclidarum reditus in an. 1088 incidit. Numeri esse debent 1171 (Sosibii æra) et 1091 (reditus epocha Eusebio bene nota. V. Introd. § 18).

De sequentibus Syncellus dicit : τέταρτοι ἐθαλασσοκράτησαν Ῥόδιοι, κατὰ δέ τινας πέμπτοι. Scilicet qui quintos ponebant Rhodios, quarto loco recensebant Phryges; idque omnino rectius se habere videtur, quum eo modo cognati populi post reditum Heraclidarum multum agitati conjungantur, Pelasgi, Thraces, Phryges. Tribuuntur iis anni 189 (85 + 79 + 25) s. 3 × 63, qui pertinent ab a. 1091 (5 × 63 ante Olymp. 1) usque ad a. 902. Sequentia usque ad Samiorum imperium marit. (sub Polycrate tyranno) tam manca tamque perturbata sunt, ut in ordinem ea redigere velle res sit ludicra. Nos itaque hæc missa facimus, præsertim quum et æra Trojana et reditus Her. epocha, quas anonymus auctor recensus adhibuit, a Castore nostro ea prorsus aliena esse satis abunde demonstrent. Ceterum cf. Heyne in Novis Commentar. Societat. Gœtting. tom. I et II (*De Castoris epochis populorum, qui maris imperium dicuntur obtinuisse*) et Opuscul. tom. VI, p. 482. « Omnino relinquendum est felicioribus ingeniis, Heynius p. 498 ait, ut expediant certas rationes, quas secutus esse Castor videri debeat, in enotandis epochis navigationis. Nam eas urbes et gentes, quas in sequentibus enumerat, re nautica inclytas fuisse nemo dubitet; sed cur potissimum his, quæ iis assignavit, temporibus, in paucis reperi. Quapropter subinde suspicari cœpi, fraudem nobis fecisse seu Eusebium et Hieronymum seu Julium Africanum, quod Castoris epochas populorum, qui diversis nec continuis temporibus per aliquot annos re nautica polluerunt et floruerunt, continuas et alteram alteri e vestigio succedentes esse voluere, atque hoc errore suscepto, eos annis in computo, quem elaborarunt, memoratis adscripsisse durationis imperii maritimi annos a se temere effictos. » Quibus equidem assentiri minime possum.

Subjicio fragmenta nonnulla, quæ quibusnam Castoris operibus adscribenda sint nescio.

24.

Plutarch. Quæstion. Rom. c. X. p. 266 D : Διὰ τί τοὺς θεοὺς προσκυνοῦντες ἐπικαλύπτονται τὴν κεφαλήν;.... Κάστωρ λέγει, τὰ Ῥωμαϊκὰ τοῖς Πυθαγορικοῖς συνοικειῶν, τὸν ἐν ἡμῖν δαίμονα δεῖσθαι τῶν ἐκτὸς θεῶν, καὶ ἱκετεύειν τῇ τῆς κεφαλῆς ἐπικαλύψει τὴν τῆς ψυχῆς αἰνιττόμενον ὑπὸ τοῦ σώματος ἐγκάλυψιν καὶ ἀπόκρυψιν.

25.

Plutarch. ibid. p. 282. A : Διὰ τί τὰς ἐν τοῖς ὑποδήμασι σεληνίδας οἱ διαφέρειν δοκοῦντες εὐγενείᾳ φοροῦσιν; Πότερον, ὡς Κάστωρ φησί, σύμβολόν ἐστι τοῦτο τῆς λεγομένης οἰκήσεως ἐπὶ τῆς σελήνης, καὶ ὅτι μετὰ τὴν τελευτὴν αὖθις αἱ ψυχαὶ τὴν σελήνην ὑπὸ πόδας ἕξουσιν;

26.

Plutarch. De Iside et Osir. c. XXXI. p. 363 B : Τὸν δὲ μέλλοντα θύεσθαι βοῦν οἱ σφραγισταὶ λεγόμενοι τῶν ἱερέων κατεσημαίνοντο, τῆς σφραγῖδος, ὡς ἱστορεῖ Κάστωρ, γλυφὴν μὲν ἐχούσης ἄνθρωπον εἰς γόνυ καθεικότα ταῖς χερσὶν ὀπίσω περιηγμέναις, ἔχοντα κατὰ τῆς σφαγῆς ξίφος ἐγκείμενον.

De re vide Wilkinson (*Manners and Customs of the ancient Egyptians*). — Num Ægyptiaca Castor composuit? De Nilo eum scripsisse testatur Suidas.

Subjungo pauca illa, quæ ex Eratosthenis Chronographiis ætatem tulerunt. De vita auctoris aptius dicetur ad fragmenta geographica. Interim vide Bernhardii *Eratosthenica* (Berolini. 1822), p. 7—16.

24.

Cur deos velato capite adorant? Castor, qui Romanorum instituta Pythagoricis accommodat, dicit, ut ostendant genium, qui in nobis est, deorum, qui extra sunt, ope indigere iisque supplicare capite operiendo subobscure significantes animum corpore occultatum tectumque.

25.

Cur qui nobilitate generis aliis præstare videbantur, lunulas in calceis gestabant? An, ut Castor ait, signum hoc est habitationis supra lunam quæ fertur, et quod post mortem rursus animæ lunam sub pedibus habebunt?

26.

Bovem immolandum sigillo impresso notabant sacerdotes quidam, qui sphragistæ, *id est sigillatores*, dicebantur. Sigilli autem sculptura exprimebatur homo in genua desidens, manibus post tergum reductis, jugulo ense imminente.

ERATOSTHENIS

FRAGMENTA CHRONOLOGICA.

1.

Syncell. p. 91 C. Goar. (p. 171 Dindorf.) : Ἀπολλόδωρος χρονικὸς ἄλλην Αἰγυπτίων τῶν Θηβαίων λεγομένων βασιλείαν ἀνεγράψατο βασιλέων λη', ἐτῶν ,αος', ἥτις ἤρξατο μὲν τῷ ,βϡ' ἔτει τοῦ κόσμου, ἔληξε δὲ εἰς τὸ γμέ (,γϡος' margo) ἔτος τοῦ κόσμου, ὧν τὴν γνῶσιν, φησίν, ὁ Ἐρατοσθένης λαβὼν Αἰγυπτιακοῖς ὑπομνήμασι καὶ ὀνόμασι κατὰ πρόσταξιν βασιλικὴν τῇ Ἑλλάδι φωνῇ παρέφρασεν οὕτως.

[Θηβαίων βασιλέων τῶν μετὰ ρκδ' ἔτη τῆς διασπορᾶς λη' βασιλειῶν.]

α' Ἐβασίλευσε Μήνης Θηβινίτης (Θεινίτης Euseb. p. 95) Θηβαῖος, ὁ ἑρμενεύεται αἰώνιος (sic Jablonskius apud Vignolium in *Chronol.* tom. II, p. 736 pro vulgata Διόνιος)· ἐβασίλευσεν ἔτη ξβ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,βϡ'.

β'. Ἀθώθης υἱὸς Μήνεως ἔτη νθ'. Οὗτος ἑρμηνεύεται Ἑρμογένης. Ἔτος τοῦ κόσμου ,βϡξβ'

γ' Ἀθώθης ὁμώνυμος ἔτη λβ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γκα'.

Pag. 96 C.

δ' Διαβιῆς υἱὸς Ἀθώθεως ἔτη ιθ'. Οὗτος ἑρμηνεύεται φιλέταιρος (sic Scaliger; φιλέτερος codd. Paris. A. B.; φιλέστερος Goar.). Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γνγ'.

« Jablonskius p. 738 Διαβιῆς vocem Ægyptiace conjecit scribendam esse, ut dicat *mella dantem* : quod hodieque Ægyptios *Diabio* pronuntiare. » *Bernhardy*.

ε'. Πεμφῶς (Σεμφῶς Jabl. p. 739 sq.) υἱὸς Ἀθώθους, ὁ ἐστιν Ἡρακλείδης, ἔτη ιη'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γοβ'.

ς'. Τοιγαράμαχος (sic cod. B. ap. Dindorf., τοιγὰρ ἄμαχος A; Τοῖγαρ Ἄμαχος Goar.) Μομχειρὶ [πολύχειρ?] Μεμφίτης ἔτη οθ'. Οὗτος ἑρμηνεύεται τῆς ἀνδρὸς περισσομελής. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γϟ'.

« Scaliger Τοιγάραμος ἄμαχος χειρὶ... Τίσανδρος. Jabl. p. 742 postquam conjecerat Τοιγαρὰμ ἄχος μονχειρὶ, ... Σώσανδρος π., posse tamen latine sic quoque exprimi *Magus rerum admirabilium plenus*, monuit licere etiam vulgatam retinere, ita ut ἄχος μον vox incognita sit, respondens Græco περισσομελής. Priorem opinionem prætulisse videtur Opusc. I, p. 348 sq. » *Bernh.*

ζ'. Στοῖχος υἱὸς αὐτοῦ, ὁ ἐστιν Ἄρης ἀναίσθητος, ἔτη ς'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γρξθ'.

« Jabl. p. 743 sq. persuasum sibi habet, Ægyptios nullum coluisse numen Martis ab Hercule distinctum; pro ἄρης igitur ἄρις scribendum esse, i. q. ὁ ῥῖνα μὴ ἔχων, s. ἀναίσθητος. Apposite Artemidorum laudat I, 29 : τὸ δὲ μὴ ἔχειν ῥῖνα (per somnium) ἀναισθησίαν πᾶσι σημαίνει. » *Bernh.*

η'. Γοσορμίης, ὁ ἐστιν Ἐτησιπαντὸς (αἰτήσει παντὸς cod. B.) ἔτη λ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γροε'.

« Scaliger αἴτησις παντός, sed corrupte, auctore Jabl. ap. Vign. p. 744, cui Ægyptiaca vox *loquens lacrimis* significare videtur. » *Bernh.*

θ'. Μάρης υἱὸς αὐτοῦ, ὁ ἐστιν Ἡλιόδωρος ἔτη κς'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γσε'

Cf Jablonsk. l. l. p. 744 sq.

Pag. 101 D.

ι' Ἀνωϋφὶς (Ἀνωϋφῆς Goar.), ὁ ἐστιν ἐπίκομος (sic cod. A. ἐπίκωμος cod. B. ἐπίκοινος Goar.), ἔτη κ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γσλα'.

« Jablonsk. p. 745 s. Opusc. I, p. 34 significari videtur Hermaphroditus; verumtamen Græca sic ad Ægyptiaca emendanda esse, υἱὸς ἐπί-

---

1.

Apollodorus Chronicorum auctor alium regum Ægyptiorum, qui Thebæi dicuntur, recensum dedit, nempe regum 38, quorum imperium duravit per annos 1076; cœpit vero anno mundi 2900, desiitque anno 3045 (3976). Notitiam eorum Eratosthenes, inquit, ex Ægyptiis commentariis nominumque catalogis sumsit atque jussu regio Græcorum sermone exposuit hunc in modum :

1.	Menes Thinites, Thebæus, quem Æonium interpretantur	62	2900	
2.	Athothes, Menæ f., i. e. Mercurio genitus	59	2962	121
3.	Athotes alter	32	3021	153
4.	Diabies, Athothis f., i. e. amicorum studiosus	19	3053	172
5.	Pemphos, Athotis f., i. e. Heraclides.	18	3072	190
6.	Toigar, inexpugnabilis, multimanus s. membris abundans, Memphita	79	3090	269
7.	Stœchus, i. e. naribus orbatus sive sensu carens, filius antecedentis.	6	3169	275
8.	Gosormies, i e. Etesipantus (?).	30	3175	305
9.	Mares, i. e. Heliodorus	26	3205	331
10.	Anoyphis, i. e. comatus.	20	2231	351

κλεινος, *vir illustris* vel *filius gloriose genitus*. Posse etiam Ἄνωυμις legi, quod proprie significet gloriose genitum. » *Bernh.*

ια'. Σίριος, ὅ ἐστιν υἱὸς Κόῤῥης (Κόρης cod. B.), ὡς δὲ ἕτεροι ἀβάσκαντος, ἔτη ιη'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γσνα'.

« Iablonsk. p. 747 rejecta Salmasii de ann. climact. p. 567 explicatione legit υἱὸς κόρης, i. e. παρθένιος, natus ante legitimum matrimonium; neque vero dissimulat, Σίριος secundum literam græce sonare υἱὸν κόῤῥης. » *Bernh.*

ιβ'. Χνοῦβος Γνευρός (Χνεῦρος Scal.), ὅ ἐστιν Χρύσης Χρύσου υἱός, ἔτη κβ'· τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γσξθ'.

« Iablonsk. p. 748 : Χνοῦβος χρυσοῦς : χνοῦβος significare *aureum*. Aliter Salmas. p. 748 » *Bernh.*

ιγ'. Ῥαύωσις, ὅ ἐστιν ἀρχικράτωρ, ἔτη ιγ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γσ α'.

« *Regnum ad se rapiens* explicat Iablonsk. p. 749. » *Bernh.*

ιδ'. Βιύρης (Βιύρις Goar.; Αἰύρης Scalig.) ἔτη ι'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γτδ'.

ιε'. Σαῶφις, κομαστής (κωμαστής cod. B.), κατὰ δὲ ἐνίους χρηματιστής, ἔτη κθ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γτιδ'.

« Varia Iablonsk. conjecit, monens nomen Ægyptiacum varie efferri, χαῶφις autem sonare χρηματιστήν; quam latina versio (*comatum*) exprimat lectionem κομήτην, negat p. 750 spernendam esse. » *Bernh.*

ις'. Σαῶφις β' (sic codd. A. B.; ΣενσαῶφιςGoar.) ἔτη κζ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γτμγ'.

« Si Σεναῶφις Scaligeri verum attigerit, δεύτερος illud significare ait Iablonsk., posse tamen etiam vocis vulgatæ (Σενσαῶφις) rationem reddi. Plura Opusc. I. p. 282. « *Bernh.*

ιζ'. Μοσχερῆς (Μόσχερις Goar.) Ἡλιόδοτος, ἔτη λα'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γτό.

« Salmas. p. 567 Μοιχέρης, non inepte, judice Iabl. p. 752. » *Bernh.*

ιη'. Μοσθῆς (Μουσθὶς Goar.), ἔτη λγ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γυα'.

ιθ'. Παμμῆς (Πάμμος Goar.), ἀρχονδής, ἔτη λε'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γυλδ'.

κ'. Ἀπάππους, μέγιστος. οὗτος, ὥς φασι, παρὰ ὥραν μίαν ἐβασίλευσεν ἔτη ρ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γυξθ'.

« Aphoph s. Apoph significat *Gigantem secundum*, Iabl. p. 753. sq., » *Bernh.*

κα'. Ἐχεσκοσοκάρας (cod. B; ἐχεσκὸς ὀκάρας, A; Ἀχεσκὸς Ὀκάρας Goar.; Ἔχεσκος ὁ Κάρας Scaliger; Iabl. nihil decernit.) ἔτος α'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γφξθ'.

κβ'. Νίτωκρις, γυνὴ ἀντὶ τοῦ ἀνδρὸς, ὅ ἐστιν Ἀθηνᾶ νικηφόρος, ἔτη ς'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γφο'.

κγ'. Μυρταῖος Ἀμμωνόδοτος ἔτη κβ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γφλη' (‚γφος' margo).

« Docet Iabl. p. 756 genuinam scribendi rationem esse Ἀμυνταῖος, Græcos autem paullatim pronuntiando corrupisse » *Bernh.*

Pag. 109 B.

κδ'. Οὐοσιμάρης (sic Iablonsk. p. 756; θυοσίμαρης cod. A., θυωσίμαρης cod. B.) κραταιὸς, ὅ ἐστιν ἥλιος, ἔτη ιβ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γφϙη'.

κε'. Θίνιλλος, (θίριλλος A; σεθίνιλος B; Θύριλλος Scal.), ὅ ἐστιν αὐξήσας τὸ πάτριον κράτος, ἔτη η'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γχι'.

« Iablonsk. p. 757 : Θίνιλλος, παῖς αὐξήσας. » *Bernh.*

κς'. Σεμφρουκράτης, ὅ ἐστιν Ἡρακλῆς Ἁρποκράτης, ἔτη ιη'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γχιη'.

Vide Iabl. Opusc. I, p. 282; II, p. 197 sq.

κζ'. Χουθὴρ Ταῦρος (Χουσθερταῦρος Iabl. p. 758), τύραννος, ἔτη ζ'. τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γχλς'.

κη'. Μευρὴς Φιλόσκορος (Φιλόσοφος Scalig.) ἔτη ιβ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ‚γχμγ'.

Cf. Iablonsk. p. 759. et Opusc. I, p. 141.

κθ'. Χωμαεφθὰ (Χομαεφθὰ Goar. Χωμαεφθάς sive Χομ. Iabl. p. 760), Φιλήφαιστος (sic Salmasius et

11.	Sirius, i. e. crinis filius (*comatus*), secundum alios vero : fascinationibus non obnoxius.	18	3251	369
12.	Chnubus Chneurus, i. e. auri filius.	22	3269	391
13.	Rauosis, i. e. princeps principum.	13	3291	404
14.	Biyres.	10	3304	414
15.	Saophis, i. e. comatus, secundum nonnullos vero negotiator.	29	3314	443
16.	Saophis alter	27	3343	470
17.	Moscheris.	31	3370	501
18.	Mosthes.	33	3401	534
19.	Pammes, i. e. archondes (*archon*, *princeps*.)	35	3434	569
20.	Apappus, maximus. Hic, ajunt, 100 annis una hora minus regnavit	100	3469	669
21.	Echescus	1	3569	670
22.	Nitocris, i. e. Minerva victrix, femina pro viro.	6	3570	676
23.	Myrtæus, Ammonodotus.	22	3576	698
24.	Uosimares, robustus.	12	3598	710
25.	Thinillus, i. e. patrium imperium augens	8	3610	718
26.	Semphrucrates, i. e. Hercules Harpocrates	18	3618	736
27.	Chuther Taurus, tyrannus.	7	3636	743
28.	Meures, Philoscorus.	12	3643	755
29.	Chomaephtha, Philephæstus.	11	3655	766

Iabl. φιλέφρεστος cod. A; Φιλέφαιστος Goar.), ἔτη ια'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γχνε'.

λ'. Σοικουνιόσοχος τύραννος (σοικούνιος ὀχοτύραννος cod. A; σοικούνιος ὀχοτύραννος B; Ἀγκούνιος Ὀχοτύραννος Goar. Σκουνιόσοχος τύραννος Scaliger; Iabl. p. 760 nihil decernit) ἔτη ξ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γχξϛ'.

Pag. 123 D.

λα'. Πενταθυρῆς (Πενταθυρὶς Goar.) ἔτη ιϛ' (μβ' margo). Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γψκϛ'.

« Iabl. explicat ἱερεὺς τῆς Ἀφροδίτης: Ἀθύρ enim s. Ἀθώρ Ægyptiis fuit vacca, symbolum Veneris; Orion autem ap. Etym. M. Venerem Ægyptiacam vocat Ἀθώρ. » *Bernh.*

λβ'. Σταμμενεμῆς β' ἔτη κγ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γψξη'.

λγ'. *** (Lacunam hic notat Dindorf., Goar. ante regem Phruoro. Excidisse videtur Stammenemes primus.)

λδ'. [λγ'. G.] Σιστοσιχερμῆς (Ἐρτοσιχερμῆς Iabl.) Ηρακλῆς κραταιὸς (sic A. B.; Ἡράκλεος κράτος Goar.) ἔτη νε'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γψϟα'.

« Iabl. p. 761 sqq. Ertosi nomen est planetæ, qui Herculi ab Ægyptiis attribuebatur; regem illum sub Herculis forte planeta lucem adspexisse, unde nomen tulerit. » *Bernh.*

λε'. [λδ'. G.] Μάρις (Goar; Μάρης B.) ἔτη μγ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος, ,γωμϛ'.

λϛ'. [λε'. G.] Σιφόας (Σιφυὰς Goar.), ὁ καὶ Ἑρμῆς, υἱὸς Ἡφαίστου, ἔτη ε'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος γωπθ'.

« Salmasius p. 567 Σιριφθά, comprobante Iablonsk. Is tamen minore mutatione conjici putat p. 764 Σαφθάς, eodemque modo in prima dynastia Manethonis pro Οὐσσαφαής leg. Οὐσαφθάς. Scaliger Σιφώασος. Ἑρμῆς alterum regis nomen significat, *qui rei complementum dat*: v. Opusc. I, p. 69, 136 sq. 310 sq. » *Bernh.*

Pag. 147 C.

[Goar. addit: λϛ' ***** ἔτη ιδ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ,γωϟδ'.]

λζ'. Φρουορῶ (B.; Φρουορῶν A; Φρουρῶν Goar.), ἤτοι Νεῖλος, ἔτη ε'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γωπθ' (,γϡη' margo).

λη'. Ἀμουμαρταῖος (B; Ἀμουθάρταιος A, ut videtur; Ἀμουθανταῖος Goar.; Ἀμουρθαῖος Scalig.) ἔτη ξγ'. Τοῦ δὲ κόσμου ἦν ἔτος ,γϡιγ'.

Ἡ τῶν λη' βασιλέων τῶν κατ' Αἴγυπτον λεγομένων Θηβαίων, ὧν τὰ ὀνόματα Ἐρατοσθένης λαβὼν ἐκ τῶν ἐν Διοσπόλει ἱερογραμματέων παρέφρασεν ἐξ Αἰγυπτίας εἰς Ἑλλάδα φωνήν, ἐνταῦθα ἔληξε ἀρχή, ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ τοῦ ,βϡ' κοσμικοῦ ἔτους, ἔτεσιν ρκδ' μετὰ τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν, λήξασα δὲ εἰς τοῦτο τῷ ,γϡοε' τοῦ κόσμου ἔτει.

Τῶν δὲ τούτοις ἐφεξῆς ἄλλων νγ' Θηβαίων βασιλέων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀπολλοδώρου παραδεδομένων τὰς προσηγορίας περιττὸν ἡγούμεθα ἐνταῦθα, ὡς μηδὲν συμβαλλομένας ἡμῖν, παραθέσθαι, ἐπεὶ μηδὲ αἱ πρὸ αὐτῶν.

Fragmentum nostrum in annotatione ad Castoris fr. 11 comparavi cum Vetere Chronico Ægyptio, quod servavit Syncellus p. 51 C. Locum apponere liceat.

Φέρεται παρ' Αἰγυπτίοις παλαιόν τι χρονογραφεῖον, ἐξ οὗ καὶ τὸν Μανεθῶ πεπλανῆσθαι νομίζω, περιέχον λ' δυναστειῶν ἐν γενεαῖς πάλιν ριγ' χρόνον ἄπειρον ἐν μυριάσι τρισὶ καὶ ,ϛφκε' (36525), πρῶτον μὲν τῶν Αὐριτῶν, δεύτερον δὲ τῶν Μεστραίων, τρίτον δὲ Αἰγυπτίων, οὕτω πως ἐπὶ λέξεως ἔχον.

Θεῶν βασιλεία κατὰ τὸ παλαιὸν χρονικόν.

Ἡφαίστου χρόνος οὐκ ἔστι διὰ τὸ νυκτὸς καὶ ἡμέρας αὐτὸν φαίνειν.		
Ἥλιος Ἡφαίστου ἐβασίλευσεν ἐτῶν μυριάδες τρεῖς.		30000
Ἔπειτα Κρόνος, φησί, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες θεοὶ δώδεκα ἐβασίλευσαν ἔτη ,γϡπδ'.		3984
Ἔπειτα ἡμίθεοι βασιλεῖς ὀκτὼ ἔτη σιζ'.		217
Καὶ μετ' αὐτοὺς γενεαὶ ιε' Κυνικοῦ κύκλου ἀνεγράφησαν ἐν ἔτεσιν υμγ'.		443
Εἶτα Τανιτῶν ιϛ' δυναστεία, γενεῶν η', ἐτῶν ρϞ'.	8	190
Πρὸς οἷς ιζ' δυναστεία Μεμφιτῶν, γενεῶν δ', ἐτῶν ργ'.	4	103
Μεθ' οὓς ιη' δυναστεία Μεμφιτῶν, γενεῶν ιδ', ἐτῶν τμη'.	14	348
Ἔπειτα ιθ' δυναστεία Διοσπολιτῶν, γενεῶν ε', ἐτῶν ρϞδ'.	5	194

30.	Secuniosochus, tyrannus	60	3666	826
31.	Penteathyres	16	3726	842
32.	[Stammenemes I.]	[36	3732	878]
33.	Stammenemes II.	23	3768	891
34.	Sistosichermes, Herculis robur.	55	3791	946
35.	Maris.	43	3846	989
36.	Siphoas sive Mercurius, Vulcani filius	5	3889	994
37.	Phruoro sive Nilus.	*5	*3889	*999
38.	Amumartæus.	63	3913	1062

Thebæorum in Ægypto regum 38, quorum nomina Eratosthenes ex sacris literis Diospoli desumta ex Ægyptia in Græcam linguam transtulit, hic desinit imperium. Incipit ab anno mundi 2900, annis 124 post linguarum confusionem, desinit in annum mundi 3975.

Reliquorum qui sequuntur regum Thebæorum 53 nomina, ab eodem Apollodoro literis tradita, ut parum nobis profutura, hic apponere superfluum ducimus, quum ne priorum quidem notitia ullam habeat utilitatem.

Εἶτα κ' δυναστεία Διοσπολιτῶν γενεῶν η', ἐτῶν σκη'.	8	228
Ἔπειτα κα' δυναστεία Τανιτῶν, γενεῶν ϛ', ἐτῶν ρκα'.	6	121
Εἶτα κβ' δυναστεία Τανιτῶν, γενεῶν γ', ἐτῶν μη'.	3	48
Ἔπειτα κγ' δυναστεία Διοσπολιτῶν, γενεῶν β', ἐτῶν ιθ'.	2	19
Εἶτα κδ' δυναστεία Σαϊτῶν, γενεῶν γ', ἐτῶν μδ'.	3	44
Πρὸς οἷς κε' δυναστεία Αἰθιόπων, γενεῶν γ', ἐτῶν μδ'.	3	44
Μεθ' οὓς κϛ' δυναστεία Μεμφιτῶν, γενεῶν ζ. ἐτῶν ροζ'.	7	177
	63	1516
Καὶ μετὰ τὰς κζ' δυναστείας Περσῶν ε' ἐτῶν ρκδ'.	5	124
Ἔπειτα κθ' δυναστεία Τανιτῶν, γενεῶν **, ἐτῶν λθ'·	**	39
Καὶ ἐπὶ πάσαις λ' δυναστεία Τανίτου ἑνός, ἔτη ιη'.	1	18

Τὰ πάντα ὁμοῦ τῶν λ' δυναστειῶν ἔτη Μγ' (30,000) ,ϛφκε' (6525). Ταῦτα ἀναλυόμενα εἴτουν μεριζόμενα παρὰ τὰ ,αυξα' (1461) ἔτη εἴκοσι πεντάκις, τὴν παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Ἕλλησιν ἀποκατάστασιν τοῦ ζωδιακοῦ μυθολογουμένην δηλοῖ, τοῦτ' ἔστι τὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὅ ἐστι πρῶτον λεπτὸν τῆς πρώτης μοίρας τοῦ ἰσημερινοῦ ζωδίου, κριοῦ λεγομένου παρ' αὐτοῖς, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς Γενικοῖς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἐν τοῖς Κυραννίσι βίβλοις εἴρηται...

Ὁ δὲ παρ' Αἰγυπτίοις ἐπισημότατος Μανεθῶ περὶ τῶν αὐτῶν λ' δυναστειῶν γράψας ἐκ τούτων δηλαδὴ λαβὼν τὰς ἀφορμὰς κατὰ πολὺ διαφωνεῖ περὶ τοὺς χρόνους πρὸς ταῦτα, καθὼς ἔστι καὶ ἐκ τῶν προειρημένων ἡμῖν ἀνωτέρω μαθεῖν καὶ ἐκ τῶν ἑξῆς λεχθησομένων. Τῶν γὰρ ἐν τοῖς τρισὶ τόμοις (*) ριγ' γενεῶν ἐν δυναστείαις λ' ἀναγεγραμμένων, αὐτῶν ὁ χρόνος τὰ πάντα συνῆξεν ἔτη ,γφνε' (3555), ἀρξάμενα τῷ ,αφπς' (1586) ἔτει τοῦ κόσμου καὶ λήξαντα εἰς τὸ ,ερμζ' (,ερμθ' m.) κοσμικὸν ἔτος, ἤτοι πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος κοσμοκρατορίας ἔτη που ιε'. (**)

Ex annis singularum dynastiarum summa colligitur annorum 36341. Desiderantur anni 184. In postremis una vel altera dynastia omissa videtur, sed videtur duntaxat. Nam inde ab 16ma usque ad 26^{mam} dynastiam nihil, quod quidem majoris momenti sit, erratum est; a Persarum vero imperio usque ad finem dynastiæ trigesimæ sunt anni 181, qui pertinerent ab an. 525 a. C. ad an. 345, quod satis quadrat cum calculis Syncelli, quamvis non prorsus accurata sint omnia. Igitur menda inesse debet prioribus. Nec dubia, puto, res est. Post semideos frustra quæris manium sive heroum dynastiam, quæ tanto facilius omitti poterat, quod manes quoque semideos sæpenumero vocabant, quamvis a semideis proprie sic nominatis distinguerent. Quæ post semideos a Syncello memorantur γενεαὶ quindecim, non sunt heroum, sed regum mortalium, quorum primus est Menes. Rem conficit, quod, si annis deorum et semideorum adjicis qui desiderantur manium annos 184, immortalium tempora tres explent periodos Sothiacas.—Itaque 30 dynastiæ Chronici ita distributæ erant, ut quindecim pertinerent ad deos (1 Hephæsti; 12 deorum; 1 semideorum; 1 manium), quindecim ad homines; Syncellus vero, omissa manium dynastia, decimam sextam dixit, quæ esse debebat decima septima; quare ut cum trigesima laterculum finiret, post memoratam vicesimam sextam pergit: καὶ μετὰ τὰς κζ' δυναστείας κ. τ. λ. (*) (Scaliger scribi voluit καὶ μετ' αὐτοὺς κζ' δυναστεία κ. τ. λ.; unde nihil lucramur; transponitur lacuna, non tollitur). — Quæ in Vetere chronico est dynastia decima septima inde a Sole, Manethoni est decima sexta inde a Mene. — Fortasse igitur auctor Syncelli unam dynastiam in Vetere chronico omiserat, ut decima sexta eadem esset in computo utroque. Nam inde ab hac Manethonis ap. Eusebium et chronici nostri calculi in universum sunt iidem. Secundum Eusebium a dynastia XVI usque ad Cambysen numerantur anni 1488, sec. Vetus chronicon anni 1516. Longius tamen recedunt numeri Africani; sed difficile est dijudicare quidnam in his Christianis vel Judæis chronologis, quidnam Manethoni sit tribuendum. Differentiæ præ ceteris oriuntur ex dissensu de temporibus regum pastorum; quæ sane eodem modo ab omnibus constitui vix potuere. Nam facile intelligitur certiorem chronologiam, quæ rerum monumentis nitatur, inde ab illis demum temporibus incipere, quibus Ægyptus post expulsos Hycsos reviviscere denuoque monumentis ornari cœpit. Quæ hanc epocham, sive decimam septimam vel potius decimam sextam dynastiam antecedunt, ad istam releganda sunt ætatem, cujus tempora secundum cyclos ex sacerdotali quadam doctrina adornabantur. Idque factum

(*) « *Generationes illæ* 113, *et anni illi* 3555 *ad Vetus chronicon pertinent, non ad Manethonem; nam distat ille toto cœlo. Hic igitur deest aliquid.* » *Anonymus* ap. Dindf. p. 97). Cf. infra.

(**) Pertinuit Chronicon usque ad pulsum ab Ocho Nectanebum, postremum regem Ægyptium, i. e. usque ad annum 350 a. C. sec. Diodor. (348 sec. Euseb. Canon.; alii aliter; v. Clinton tom. II, p. 383).

(*) Vulgo excidisse putant regnum Amyrtæi annorum sex, quod ap. Manethonem constituit dynastiam XXVIII. Amyrtæi successores quattuor usque ad Nectanebum sec. Euseb. Canonem regnant annis 39; totidem in Chronico nostro tribuuntur dynastiæ XXIX. Sed hæc fallacia sunt. Idem Euseb. lib. I. p. ita 106 computat, ut anni 39 sint et Amyrtæi et successorum quattuor. Hoc statuerit etiam Vet. Chronicon, Amyrtæum accensens dynastiæ XXIX. Etiam ultimam dynastiam aliter Manetho aliter Vetus Chronicon adornavit, ut ex Eusebio patet. Sed hæc jam a nobis aliena sunt.

esse, eo libentius largieris, quia vel historica tempora cum mythicis a nonnullis chronologis ita conjungebantur, ut omne spatium certum quendam expleret numerum cyclorum. Sic Chronicon nostrum a Solis regno usque ad finem dynastiæ trigesimæ Sothiacas periodos numerat viginti quinque. Jam quæritur num antiquiores quoque Ægyptiorum ἀναγραφαὶ hanc Sothiacam periodum, qua annus civilis sive vagus cum tropico exæquatur ($1461 \times 365 = 1460 \times 365\,^1/_4$), in usum chronologiæ adhibuerint. Singuli numeri deorum, semideorum heroumque regnis attributi ne levissimum quidem hujus rei vestigium præbent. Ac omnino recte judicasse videntur viri docti, qui cycli hujus originem serioribus demum temporibus vindicandam esse censent. Contendere certe licet in deorum cultu aut nullas aut minimas ingentis istius spatii fuisse partes. Exstitisse debent minores periodi. In cyclum conjungere licebat v. c. annos vagos 120 vel 60, quibus intercalando addendi erant dies triginta sive mensis, vel dies quindecim. Neque posterior numerus videtur auctoritate caruisse, quum sæpissime ad dividendas majores periodos adhibeatur. At vides hæc omnia relicta esse conjecturis. Nihil certiora docemur veterum testimoniis. Nam quæ de vetustis Ægyptiorum cyclis traduntur, perpauca sunt eaque vaga admodum. Ad nos præ ceteris pertinent, quæ de famigerata illa phœnicis periodo narrantur, qua alium quendam Sothiacum cyclum indicari dudum suspicati sunt viri docti, tum ex ratione qua phœnix et Sirius in artis operibus repræsentantur, tum inde quod phœnicis periodum jam veteres nonnulli (ut ex Taciti Ann. IV, 28 colligitur) cum cyclo annorum 1461 confuderunt. Ac omnino Sirius s. Sothis cum Ægyptiaci anni initio adeoque cum sole arcte conjunctus pluribus cyclis nomen dare potuit. Quæ de annis hujus periodi quingentis tradit Herodotus et post eum alii, cum solis vel lunæ rationibus nullo modo conciliari possunt, nec dubium est numerum hunc esse rotundum. Igitur varias vias recentiores ingressi sunt, ut cyclum aliquem eruerent, quem Herodotus indigitasse videri posset. De his exponere a proposito nostro alienum. V. Ideler Chronolog. tom. I, p. 188. Memorasse sufficiat sententiam viri docti in Ephemerid. Halens. 1826, N° 73, et hinc apud Idelerum l. l. in Addendis tom. II, p. 597. Verba hæc sunt :

« Aus den bestimmten Zeugnissen des Diodor und Strabo (I, 176) und aus mancherlei zerstreuten Andeutungen geht hervor, dass die Ægyptischen Hierophanten das bewegliche bürgerliche Jahr mit dem durch die Erscheinungen des Sirius bedingten festen auszugleichen bemüht waren, und zu dem Ende unter andern die Hundssternperiode ersonnen hatten. Es ist mehr als wahrscheinlich, dass auch die 500-jæhrige Phœnixperiode dahin zu deuten ist, und dass es noch kleinere Cykel von æhnlicher Bedeutung gab.... Ueber die Art der Einschaltung entschied der Kœnig, doch so, dass er seinem Schwure getreu in der astrologischen Einrichtung des Calenders nichts ændern durfte, das heisst, in der angenommenen Folge der Planetenherrschaft, worauf sich der Kreis der siebentægigen Woche gründete. Sollte diese Folge der Planetenherrschaft nicht gestœrt werden, so durfte man nie einen einzelnen Tag einschalten, wie es durch Julius Cæsar eingeführt ist; sondern so wie die Perser alle 120 Jahre einen Monat von 30 Tagen einschalteten, um ihr Jahr mit dem Julianischen auszugleichen, so scheinen die Ægypter alle 30 Jahre (*) eine *Woche* von sieben Tagen eingeschaltet zu haben, wodurch die fünf Ergænzungstage zu einem sogenannten *Kleinen Monat* anwuchsen. Freilich wurde so in jeder dreissigjæhrigen Periode ein halber Tag zu wenig eingeschaltet, welches in vierzehn solcher Perioden wieder eine Woche betrug. Nehmen wir nun an dass in jeder 15ten Periode zwei Wochen statt einer eingeschaltet wurden, wodurch alles wieder in das gehœrige Geleis kam, und dafs Herodot eine solche Periode mit seiner Generation verwechselte, deren drei auf ein Jahrhundert gehen, so füllen 15 solcher Perioden 500 Jahre, welche Herodot zu einer Phœnixperiode rechnet. Diese Periode ist demnach als eine Regulirung des Jahres anzusehen, wenn die Calenderzeit von der wahren Zeit zu sehr abgewichen war. » etc.

Ad hæc Idelerus : « Hierbei ist zu erinnern : nach 14 dreissigjæhrigen Perioden oder 420 Jahren wurde allerdings das bewegliche Jahr mit dem festen volkommen ausgeglichen, d. h. der erste Thoth der Priester zu demselben Tage des Julianischen Jahres zurückgeführt, von welchem der erste Thoth des bürgerlichen ausgegangen war. Sollte aber das Princip wol gehœrig begründet sein, dass nur immer eine Woche, kein einzelner Tag eingeschaltet werden durfte? Die Woche war dem bürgerlichen Jahre von 365 Tagen nicht commensurabel; es rückten also die einzelnen Tage des Jahres auf immer andere Wochentage, und es wurde mithin der vom Jahre unabhængige

(*) De hac *triacontaeteride* in inscriptione Rosettana memorata (ubi Ptolemæus dicitur κύριος τριακονταετηρίδων καθάπερ ὁ Ἥφαιστος ὁ μέγας) vide cl. Letronne ad Inscript. Rosett. not. 7 et in *Journal des Savants*, 1839, p. 582.

Cyclus der Woche nebst der Folge der Planetenherrschaft durch die Einschaltung eines einzelnen Tages oder einer beliebigen Zahl von Tagen keineswegs gestœrt. Die *Nothwendigkeit* eines 30-jæhrigen Cyclus und einer 420-jæhrigen Periode leuchtet daher nicht ein. Die *Mœglichkeit* indessen, dass die Ægyptischen Priester unter anderen Ausgleichungscyclen auch einen solchen dreissigjæhrigen hatten, kann nicht in Abrede gestellt werden etc. »

Num recte an perperam vir doctus de intercalationis modo statuerit, in medio jam relinquo. Attamen periodum annorum 420 ipse quoque Ægyptiis sacerdotibus vindicaverim, eandem scilicet, quam apud Græciæ Asiæque populos deprehendimus. Notitia ejus quum, ut apud Græcos, sic apud Ægyptios non ex disertis testimoniis fluat, sed ex veterum annalium adornatione sit haurienda, necessarium est ut missa faciamus annos solares, quia in vetustis illis computis secundum lunares annos expendi omnia solent. Quæramus itaque periodos annorum 441. Præsto est Syncellus. Μετ' αὐτοὺς (semideos), inquit, γενεαὶ ιε' κυνικοῦ κυκλοῦ ἀνεγράφησαν ἐν ἔτεσιν υμγ'. — At hæc, dices, de Sothiacis periodis intelligenda sunt, secundum quas auctor totum chronicon digessit, idemque Syncellus alio loco (p. 103 C) similiter plane dicit : τούτῳ τῷ ε' ἔτει τοῦ κε' βασιλεύσαντος Κογχάρεως τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς ις' δυναστείας τοῦ κυνικοῦ λεγομένου παρὰ τῷ Μανεθῶ... πληροῦται ἔτη ψ' βασιλέων κε'... καθ' ὃν χρόνον ἡ διασπορὰ γέγονεν (*). Igitur vertendum est, ut cum aliis vertit Champollion-Figeac (*Égypte ancienne* p. 266) : « Après eux, quinze générations (ou races, ou maisons), furent inscrites dans le cycle sothiaque jusqu'à l'année 443. » Idem vir clarissimus paullo post : « Cet article nous semble avoir tous les caractères d'une précieuse indication chronologique. Quand l'auteur de cette vieille chronique dit qu'après les demi-dieux vinrent quinze familles (ou dynasties, puisqu'il mentionne immédiatement la XVI[e] dynastie), lesquelles quinze dynasties sont inscrites dans 443 années du cycle sothiaque, il veut évidemment nous apprendre que dans son opinion, ces quinze dynasties s'étendirent, depuis une époque dont il ne dit pas le point initial, jusqu'à l'année 443 du cycle, et qu'en conséquence la XVI dynastie commença de régner l'an 444 de ce même cycle. Or ce cycle est celui dont la première année répond à l'an 2782 Julien avant l'ère chrétienne : ce serait donc à l'an 2339 que la première année de la XVI dynastie serait indiquée par cette chronique. Il y a donc là, je crois, un souvenir, une véritable tradition historique; et il est bien digne de remarque en un tel sujet, que si l'on ajoute à l'année 443 du cycle, laquelle fut la dernière de la XV[e] dynastie, 1° 190 ans pour la durée des règnes de la XVI[me] dynastie, 2° les 178 ans qui manquent avec les 6 ans de la XXVIII dynastie, dans les détails numériques de la Chronique pour arriver au nombre total de 36525 ans qu'elle donne formellement à l'addition des règnes, on obtiendra, à 11 ans près, les mêmes résultats que j'ai déjà tirés d'autres documents pour fixer à l'an 2082 l'invasion des pasteurs et le commencement de la XVII dynastie, et à 1822, la première année de la XVIII dynastie : et pour des époques aussi éloignées de nous, une si minime différence ne saurait être ni attaquée ni défendue. Il y aurait donc, dans ce que la vieille chronique contient au sujet des quinze premières dynasties et de la seizième, une tradition historique bien propre à donner à ce document, quelle que soit son origine, un intérêt, qui s'accroît par la rareté de pareils renseignements. »

Initium dynastiæ decimæ sextæ vir. cl. anno 2270 a. C. tribuit secundum dynastiarum catalogum (pag. 269), in quo alii numeri ex Vetere chronico vel Eusebio, alii ex Africano sumti, alii ab ipso auctore constituti sunt. Jam quum dynastiam XVI per 190 annos regnasse cum Vetere Chronico statuat, initium sequentis assignat anno 2082 (deb. 2080.)—Contra si initium dynastiæ XV, in vetere chronico assignandum putaveris initio cycli Sothiaci sive a. 2782 a. Chr, deinde vero ut initium dynastiæ XVII inveniatur, detraxeris an. 443 + 190 + 178 = 811; annum habes 1971, qui ab altero numero 2082 distat annis *centum et undecim*, non *undecim*. Ejusmodi erroribus vel diligentissimus est obnoxius. — [Deinde Vetus Chronicon dynastiæ XVII dat annos 103, non 130, uti ap. Champollion. p. 266.] Porro quindecim γενεαί non *dynastiæ*, sed *reges* sunt. Antecedentes dynastiæ sunt immortalium; nam quum disertis verbis 36,525 anni triginta dynastiis tribuantur, comprehunduntur iis regna deorum. Idem docent tum alia tum locus, ubi deorum et mortalium generationes 113 esse dicuntur (In manco catalogo nostro numerantur 105). Sed ad rem jam redeamus.

(*) Diodorus quoque catalogos adhibuisse videtur, in quibus secundum Sothiacas periodos 1461 annorum tempora regum adornata erant. Id inde colligo, quod post Menam, cui 60-62 annos tribuunt et Eratosthenes et Africanus et Eusebius, ignobiles reges imperium tenuisse dicuntur usque ad celebrem istum Busirin per annos 1400. Igitur a Mene ad Busirin sunt anni 1460 — 1462.

Patet numeros Chronici nullo modo admittere initium dynastiæ XV incidens in initium cycli Sothiaci, quod ex astronomico computo collocandum est in anno 2782; multo minus vero altera ratio locum habere potest, ex qua initium hujus cycli inde a Solis anno primo, vel a fine dynastiæ trigesimæ exputatum foret. Nihilominus initium regni mortalium cum novæ periodi canicularis initio compositum esse tum per se probabile est, tum ex iis colligitur, quæ supra attulimus. Num vero casu accidit, ut 443 istos annos h. l. *partem* esse sothiaci cycli expressis verbis auctor dicat? Haud credo; imo simplicissima res est, si annos 443 per se cyclum vetustum, eumque aliunde bene notum, constituisse dicimus.

Jam conferas Eratosthenis catalogum; primos quindecim reges per annos 443 regnasse vides. Conferamus etiam Syncellum (p. 91), qui tertium laterculum præbet hunc :

1.	Menes	an. 35
2.	Curodes	63
3.	Aristarchus	34
4.	Spanius	36
5.	. . .	72
6.	. . .	
7.	Osiropis	23
8.	Sesonchosis	49
9.	Anemenes	29
10.	Amosis	2
11.	Acesephthres.	13
12.	Anchoreus	9
13.	Amoyses	4
14.	Chamois	12
15.	Amesises	65 (63?)
		444

[Qui deinceps sequuntur reges ad 16 mam dynastiam pertinere videntur; certe rex vigesimus quintus aut postremus est dynastiæ XVI, aut unus ex regibus dynastiæ XVII, cui sequentes disertis verbis annumerantur. Unde colligitur deorum et mortalium dynastias in unum fuisse ab auctore chronici conjunctas.]

Igitur horum quoque ratio, salva paucorum annorum differentia, est eadem; neque tamen ex ipso Vetere Chronico fluxit, ut sequentium regum tempora satis abunde docent. — Num fortuitus de his consensus testium, qui in reliquis omnibus in diversas plane partes abeunt? Nonne statuendum potius erit singulorum regnorum nominumque rationem arbitrio uniuscujusque relictam fuisse, modo ex placito veterum chronologorum sacer quidam cyclus sacro quodam regum numero expleretur?

Attendendum ad hoc quoque erit, quod apud Eratosthenem nomen regis decimi quinti, cujus regno cyclus absolvitur, idem esse videtur atque sideris illius cum anni cyclorumque rationibus arcte conjuncti. Nam *Saophis* procul dubio idem est quod *Sothis*. Nomen interpretantur voce κομάστης. Similiter ἐπίκομος dicitur rex decimus *Anoyphis*, i. e., puto, *Anubis, latrator*. Porro ut post Saophin I sequitur Saophis II, sic post Anubin canem sequitur canis *Sirius*, ὅ ἐστι κόρρης υἱός. (*) Quo interpretamento (quod a scriba rei ignaro facile mutari potuit in ὅ ἐστι κόρης υἱός) idem exprimitur ac vocibus κομάστης et ἐπίκομος. (**) Ratio nominis in splendore sideris quærenda erit, ut alio loco monui. Nec inepte cum his conferre mihi videor verba Champollionis junioris (in fratris opere supra laudato p. 236) : « Dans le tableau astronomique sculpté au plafond de la salle du Rhamesséum à Thèbes, appelée le Promenoir, et qui date de la dix-huitième dynastie, Sirius ou Sothis est désigné au-dessus du mois de thoth, sous la forme d'une femme (***) *coiffée de longues plumes*, et portant le nom d'Isis-Thoth, accompagnée, comme déterminatif, d'une étoile sculptée. » Eodem modo Phœnix avis in monumentis agnoscitur tum stella appicta tum vero *plumeo apice caput cohonestante*, sive *capite honorato in conum plumis exstantibus*, uti Plinius et Solinus dicunt (Cf. Ideler. I, p. 186).

Saophis I et II apud Manethonem sunt *Suphis* I et II in dynastia quarta; quorum primus regnat annis 63, alter 66, atque hujus successor iterum annis 63. Apud Syncellum regi decimo quinto tribuuntur anni 65.

Jam redeuntes ad Vetus Chronicon, videamus an non alia exstent veteris computi, quem reperisse mihi videor, vestigia. — Deorum regnum

(*) Cf. Κομήτην Σειρίστου filium in not. ad Castoris fr. p. 174. De græca voce Σείριος (s. Σείρ ap. Suidam), utpote peregrinæ originis, v. Grotius in Arati Phæn. v. 331, Selden de Dis Syris Synt. I, 4., citante Idelero II, p. 593. [Alia vox peregrina est βᾶρις (v. Steph. Thes.), quam reponendam puto in Schol. ad Dionys. Perieget. v. 64 ed. Bernhardy, ubi hæc : φασὶ δὲ ὅτι καὶ Ἡρακλέους βαρέως (i. e. βάρεις, *Herculis turres, sive petræ*) καλοῦνται sc. columnæ Herculis. Similiter Toup. Emendat. vol. I, p. 328 in Suida v. Καινοπρεπὴς scribit : ἀποκλείει τὰς ὄχθας δι' αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἑκατέρωθεν σκευάσας βάρεις (vulgo Δαρείους)].

(**) Ut sidera radiantia imaginibus eximie crinigeris repræsentantur, sic Pindarus Pyth. IV, 82 ed. Bœckh. Iasonem depingens dicit, κομᾶν πλόκαμοι... καταίθυσσον i. e. radiorum instar effundebantur.

(***) Num forte ad simile quiddam spectant obscura illa Syncelli : ς' Τοιγαράμαχος... οὗτος ἑρμηνεύεται τῆς ἀνδρὸς περισσομελής? Verisimilius tamen est in vocibus τῆς ἀνδρός, utpote e margine in textum illatis, repeti nomen Ægyptium Τοιγὰρ s. Τοίγαρος, idque explicari altero loco voce ἄμαχος, altero loco voce περισσομελής. Scilicet ἄμαχος rex iste dicitur propterea quod erat περισσομελής.

durasse dicitur per annos 3984, qui ut *novem* periodos annorum 443 expleant, tres desiderantur anni. Quæ differentia in tantis numeris fere nulla est. [Pro ͵γϡπδ' scribe ͵γϡπζ'. Sæpissime literæ δ et ζ confunduntur. Similiter sequens numerus pro σιζ' fuisse videtur σιδ']. Igitur si pro annis 443 ponimus an. 441 (7×63), ex primitiva cycli ratione, deorum regnum absolvitur periodo annorum 63×63.

Semideorum tempora ex eodem computo constituta esse res postulat. Alia tamen egit auctor Chronici semidiis tribuens annos 217. Nec id mirum; nam quum ipse Sothiacis periodis Ægyptiorum tempora comprehendi vellet, certe non ubique veteres numeros potuit servare; mutavit vero quam mutare sine periculo licebat unam alteramve ex epochis mythicis. — Igitur advocemus Manethonem Syncelli.

Syncellus p. 18 C : Μανεθῶ ὁ Σεβεννύτης ἀρχιερεὺς τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μιαρῶν ἱερῶν μετὰ Βήρωσσον γενόμενος ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου γράφει τῷ αὐτῷ Πτολεμαίῳ ψευδηγορῶν καὶ αὐτὸς ὡς ὁ Βήρωσσος, περὶ δυναστειῶν ς' ἤτοι θεῶν τῶν μηδέποτε γεγονότων ζ, οἵ, φησι, διαγεγόνασιν ἐπὶ ἔτη ά,αϡπε' (infra rectius ά ͵αϡπη'; 11988)· ὧν πρῶτος, φησὶ, θεὸς Ἥφαιστος ἔτη ͵θ ἐβασίλευσε. Ταῦτα τὰ ͵θ ἔτη πάλιν τινες τῶν καθ' ἡμᾶς ἱστορικῶν ἀντὶ μηνῶν σεληνιακῶν λογισάμενοι καὶ μερίσαντες τὸ τῶν ἡμερῶν πλῆθος τῶν αὐτῶν ͵θ σεληναίων παρὰ τὰς τριακοσίας ἑξήκοντα πέντε ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ συνῆξαν ἔτη ψκζ' ⌣ δ' (727 3/4), ξένον τι δοκοῦντες κατωρθωκέναι, γελοίου δὲ μᾶλλον εἰπεῖν ἄξιον τὸ ψεῦδος τῇ ἀληθείᾳ συμβιβάζοντες. (Anni 727 3/4, sicuti infra anni 969, ita computati sunt, ut annus lunaris sit dierum 354 sive mensis lunaris dierum 29 1/2).

Syncell. p. 40, C : ... περὶ ἐθνῶν Αἰγυπτιακῶν πέντε (*) ἐν τριάκοντα δυναστείαις ἱστορεῖ (sc. Manetho) τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς θεῶν καὶ ἡμιθέων καὶ νεκύων καὶ θνητῶν, ὧν καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου μνησθεὶς ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ φησιν οὕτως· « Αἰγύπτιοι δὲ θεῶν καὶ ἡμιθέων καὶ παρὰ τούτοις νεκύων καὶ θνητῶν ἑτέρων βασιλέων πολλὴν καὶ φλύαρον συνείρουσι μυθολογίαν· οἱ γὰρ παρ' αὐτοῖς παλαιότατοι σεληναίους ἔφασκον εἶναι τοὺς ἐνιαυτοὺς ἐξ ἡμερῶν τριάκοντα συνεστῶτας, οἱ δὲ μετὰ τούτους ἡμίθεοι ὥρους ἐκάλουν τοὺς ἐνιαυτοὺς τοὺς τριμηνιαίους (V. Euseb. p. 93 ed. Mai. Cf. Diodor. I, 26).

Eandem doctrinam secutus est Panodorus, ut in sequentibus Syncellus exponit. Ὅθεν συνέβη, ait (p. 41 B.), τὰς βασιλείας τῶν παρ' αὐτοῖς βασιλευσάντων θεῶν γενεῶν ἓξ ἐν δυναστείαις ἓξ ἔτη ἐν σεληνιακοῖς τριακονθημέροις κύκλοις παρ' αὐτοῖς ἀριθμεῖσθαι· ἃ καὶ συνῆξαν σελήνια α' ͵αϡπη', ἔτη ἡλιακὰ ϡξθ' (969)... Ὁμοίως δὲ κατὰ τὰς δύο δυναστείας τῶν ἐννέα ἡμιθέων τῶν μηδέποτε γεγονότων ὡς γεγονότων ἔτη σιδ' (214) καὶ ἥμισυ σπουδάζει συνιστᾶν ἀπὸ τῶν ὠνιώρων (ωνη' ὡρῶν vel ωνη' ὅρων marg.; ἐνιαυσίων ὡρῶν Scalig.) ἤτοι τροπῶν.

Secundum hæc adornatus est catalogus ap. Syncell. p. 19 A :

Πρώτη δυναστεία.

(Hæc cod. A. ponit ante regnum Solis)

Αἰγυπτίων	α'	ἐβασίλευσεν	Ἥφαιστος ἔτη ψκδ' ⌣ δ' (scr. ψκζ' ⌣ δ')	727 3/4
«	β'	«	Ἥλιος π' ς' (πς' Goar)	80 1/6
«	γ'	«	Ἀγαθοδαίμων νς' ⌣ ιβ'	56 7/12
«	δ'	«	Κρόνος μ'. ⌣	40 1/2
«	ε'	«	Ὄσιρις καὶ Ἶσις λε'	35
«	ς'	«	*** **	**
«	ζ'	«	Τύφων κθ'	29
				969
Αἰγυπτίων	η'	ἐβασίλευσεν	Ὦρος ἡμίθεος ἔτη κε'	25
«	θ'	Ἄρης	« κγ'	23
«	ι'	Ἄνουβις	« ιζ'	17
«	ια'	Ἡρακλῆς	« ιε'	15
«	ιβ'	Ἀπόλλων	« κε'	25
«	ιγ'	Ἄμμων	« λ'	30
«	ιδ'	Τιθόης	« κζ'	27
«	ιε'	Σῶσος	« λβ'	32
«	ις'	Ζεὺς	« κ'	20
				214

Notandum est unius dei regnum omissum esse, ac nihilominus summam annorum 969 conflari. Fortasse numeri e Panodoro fluxerunt, qui sex tantum regna deorum statuit; ita ut deorum et semideorum regna essent *quindecim*.

Deorum anni $11988 = 27 \times 444$. Igitur Veteris Chronici numeri triplicati sunt, nisi quod periodus ex computo auctoris, quem Manethonem Syncellus dicit, uno anno auctior est.

Semideis tribuuntur anni solares 214, sive, ut paullo accuratius dicit Panodorus, 214 1/2. Jam si annus Ægyptiacus in semideorum regnis adhibitus ex tribus constat mensibus lunaribus, 214 1/2 anni solares respondent Manethonis annis fere 886 ($= 2 \times 443$.) Postulamus 2×444 sive 888. Sed quum hæc differentia pendeat ex fractionibus annorum solarium, quas chronologi non curant, nihil premendum est. — Ceterum patet annos 217 (scr. 214) in Vetere Chronico semideis assignatos ex illorum computo profectos esse, qui jam ante Alexandri ætatem magnos istos numeros ea, quam vidimus, ratione ad modica temporis spatia revocare studebant (*).

(*) « Quænam sunt illæ quinque gentes Ægyptiacæ? Fortasse quindecim, nam *quindecim* nomina illæ triginta dynastiæ præ se ferunt. « *Anonymus*. Fortasse distinxit deos, semideos, heroes, manes, mortales.

(*) Ejusmodi computum secutus Syncellus (v. supra) γενεαῖς 113 Veteris Chronici tribuit annos 3555. Ut nunc numeri sunt, regibus mortalibus dantur anni 2140. Restant an. 1415. Jam si Hephæsti annos 30000 pro diebus, deo-

Apud Syncellum p. 40 numerus ὅρων, quem e Manethone Panodorus attulit, depravatus est. Scribendum foret ωπη'. In margine quidam adscripsit ωνη' (858); scilicet 858=4 × 214 ½. Tum vero anni 214½ essent *lunares*, atque alia computi ratio in annis deorum, alia in semideorum temporibus adhiberetur. Igitur anni 858 ex numero 214½ computati sunt, non vice versa.

Ceterum periodus, de qua agimus, apud Græcos annorum erat non [illegible], sed 441. Atque sic etiam Ægyptii primitus statuisse debent. Sed quoniam cyclus non tam astronomicus quam sacerdotalis erat, postea a chronologis est mutatus, ita quidem, ut Græci 441 annos lunares non ad 420, sed ad 418 vel 417 solares annos, contra Ægyptii annos solares 420 ad 443 vel 444 lunares annos revocarent. Causa cur hi solarium, illi lunarium annorum numerum e vetere computo retinerent, in cultus rationibus quærenda videtur, quæ lunari anno apud Græcos, solari apud Ægyptios primas partes concedebant. Referendum huc, quod sæpius in Ægyptiorum chronologia inter *quindecim* generationes majores periodi distribuuntur (4 × 15=60). Sic auctor Veteris Chronici annos 443 regibus quindecim assignat, quatenus periodus illa solares annos continet 420 sive 15 × 28. Ac præter lunares etiam solares a chronologis nonnullis esse notatos, inter alia docent Excerpta Barbara (**), quæ in truncato laterculo Osiridis et Isidis regno dant annos 420. Igitur cyclum nostrum expressis verbis imperio *solis lunæque* vindicatum videmus. Numerum a Barbaro traditum ante oculos habuit simulque solares annos esse novit is, qui apud Syncellum Osiridi et Isidi tribuit annos 35. Nam 12 × 35 = 420. Idem jam valebit de Croni annis quadraginta 40; nam 12×40=480 sive 8×60 (**) Soli datur duplum. Jam quum anni Solis, Osiridis et Croni secundum veterem computum ponantur, contra aliis plane calculis tum Hephæsti anni 727 ¾, tum summa annorum 969 supputati sint, sponte intelligitur reliquos laterculi numeros temere ita esse mutatos, ut summa ista conflaretur.

Alia de immortalium regnis tradit Eusebius p. 93 Mai :

Ex Ægyptiacis Manethonis monumentis, qui in tres libros historiam suam tribuit. De diis et de heroibus, de manibus et de mortalibus regibus, qui Ægypto præfuerunt, usque ad regem Persarum Darium.

Primus homo Ægyptiis Vulcanus est, qui etiam ignis repertor apud eos celebratur. Ex eo Sol; postea Agathodæmon; deinde Saturnus; tum Osiris; exin Osiridis frater Typhon; ad extremum Orus, Osiridis et Isidis filius. Hi primi inter Ægyptios rerum potiti sunt. Deinceps continuata successione delapsa est regia auctoritas ad Bydin (ἡμιθέους?) *per annos tredecim mille ac nongentos. Lunarem tamen annum intelligo, videlicet* 30 *diebus constantem : quem enim nunc mensem dicimus, Ægyptii olim anni nomine indigitabant. Post deos regnarunt heroes annis MCCLV : rursusque alii reges dominati sunt annis MDCCCXVII : tum alii triginta reges Memphitæ annis MDCCXC : deinde alii Thynitæ decem reges annis CCCL. Secuta est manium heroumque dominatio annis MMMMMDCCCXIII. Summa temporis in mille myriadas consurgit annorum, qui tamen lunares, nempe menstrui, sunt. Sed revera dominatio, quam narrant Ægyptii, deorum, heroum et manium tenuisse putatur lunares annos omnino viginti quattuor mille et nongentos, ex quibus fiunt solares anni MMCCVI.*

Magna hæc laborant confusione, neque ex fonte, quem Syncellus adhibuit, hausta sunt. Anni 12876 (11988 + 888), ex Syncelli calculis deorum et semideorum regnis assignandi, primum abiisse videntur in 12900, pro quibus Eusebius jam exhibet 13900. Hoc errore commisso, ut summa annorum immortalibus tributa erueretur, tempora sequentis dynastiæ imminuit. Unde fit ut heroum regnum sit brevius quam manium, quum tamen in his ita chronologi soleant agere, ut a

rum annos pro trimestribus habuit auctor, iisque adduntur anni 217 semideorum, et alii 184, qui exciderunt, colliguntur anni solares circiter 1440. Quod etsi non prorsus quadrat, similem tamen calculos subducendi rationem Syncellus adhibuisse debet.

Ut auctor Veteris Chronici in iis, quæ de deorum et semideorum regnis tradit, aliena miscet, sic Syncellus p. 18 in laterculo regum Babyloniorum. Tribuendi iis erant sari 120 secundum Berosum; Syncellus iisdem dat saros 110 et annos 99. Scilicet anni 99, notante Goaro, tot ferme continent dies, quot annos continent sari decem. Constat vero fuisse, qui sarorum annis dies indicari vellent.

(**) Exc. Barbara. p 47 :

Hephæstus an.	680
Sol	77
Osiris et Isis.	420
Horus Stoliarchus.	28
Typhon.	45
	1250.

Summam annorum esse dicit 1550. Plura exciderunt. Ac dum Osiridis regnum secundum veteres numeros constituit, in reliquis veteres annos pro mensibus habet. Igitur Hephæsti anni 680=12×680 sive 8160 sive 136 ×60. Typhonis anni 45=12×45 sive 540 sive 9×60. Sed non quadrant Solis et Hori anni 77 et 28 (num 75 et 25?).

(**) Lunares anni forent 504 (8 × 63). Nonne hæc Saturni erit periodus, quam 500 annorum esse dicit Herodotus? Res eo veri similior, quod etiam inter Græcos nonnulli, ut ipse Herodotus, hunc cyclum adhibuerunt pro altero illo annorum 441. Cf. Introductio § 25.

majoribus spatiis ad minora descendant. Accedit quod ne summa quidem annorum 24900 recte subducta est. Quæ quum ita sint, simulque Syncelli testimoniis jam destituamur, certioris aliquid proferri nequit. Dicam tamen quomodo statuendum esse mihi videatur. Etenim ex sequentibus apparebit Manethonem vel mortalium dynastias antiquiores secundum Sothiacas periodos adornasse. Consentaneum idem esse factum regnis immortalium. Igitur annis deorum semideorumque, similiter ac Vetus Chronicon, tot annos heroum maniumque Manetho adjecerit, quot flagitabantur, ut certus quidam numerus cyclorum Sothiacorum expleretur. Itaque pro annis 24900, quos rotundius ponit Eusebius, accurate dicendi erant 24837 sive 17 × 1461 (*); pro manium annis 5813 numerari debebant 5844 sive × 4 1461. Restant anni 18993, sive 13 × 1461, quorum 12876 diis semideisque, 6117 heroibus assignandi. (**)

Vetus Chronicon ab Hephæsto, Manetho a Mene triginta numerat dynastias. Reges quindecim, quos veteres a Mene usque ad pastorum tempora per unius periodi annos regnasse statuerunt, paullatim abierunt in totidem dynastias. Medium quendam locum tenet laterculus Eratosthenicus. Reges, qui vel nomine vel annis regni sibi respondent, apud Manethonem et Eratosthenem eodem plerique proferuntur ordine, ut hinc intelligere liceat, quomodo in amplius regum numerus sit auctus. Catalogum Manethonis ex Syncello appono.

Manetho.			Eratosthenes.		
I. *Thinitæ octo.*					
1.	Menes.	an. 62	1.	Menes.	an. 62
2.	Athothis	57	2.	Athothes.	29
3.	Cencenes	31	(3.	Athothes.	32)
4.	Uenephes	23			
5.	Usaphædos	20			
6.	Miebidos	26	4.	Diabies.	19
	(Niebaes *Euseb.*)				
7.	Semempses	18	5.	Semphos.	18
8.	Bieneches	26	(6.	Tœchar.	79)
	(Ubiendes *Euseb.*)	263			
	[Summa ann. sec. Euseb. 252.]				
II. *Thinitæ septem* (*)					

(*) Eundem cyclorum numerum sæpius jam vidimus in computis antiquioribus. Sic Hellanicus septendecim cyclos labi statuit ab Ogyge ad Olympiadem primam; totidem regno Assyriorum tribuit auctor Velleji; totidem Syncellus numerat ab Abrahamo ad diluvium, totidemque Judæorum annales numerasse videntur ab Adamo ad Abrahamum (v. p. 169 not.). Etiam catalogus regum Ægyptiorum ap. Eratosthenem septendecim cyclos complectitur. Conferre licet mensis diem decimum septimum, qui Ægyptiis diluvii epocham in animum revocabat, et quæ alia de decimo septimo die veteres fabulantur (v. Daunou, *Études historiques*, tom. III, p. 62, 71, 32). Causam cur hunc potissimum numerum cyclorum ad constituendas magnas istas periodos arcessiverint, in eo invenire mihi videor, quod ex computo sacerdotali septemdecim dies quoque anno intercalandi fuissent. V. p. 120, ubi quinam dierum numerus vetustis illis annis adscribendus sit, in medio reliqui. Jam statuendum puto hunc in modum: Quum lunaris annus septemdecim diebus (mitto diei fractiones, quæ forte locum habere poterant) brevior esset quam annus solaris, in 60 annorum cyclo intercalandi erant dies 1020; qui quoniam tres annos lunares continere debent, unus annus foret dierum 340. Fortasse tamen fuit dierum 341; atque hos spectare suspicor colossos ligneos illos 341, sive statuas, ut ajebant, sacerdotum, quorum regno certus quidam cyclorum numerus absolutus esset. [Herodot. II, 142: Οἱ ἱρέες ἔλεγον ἀποδεικνύντες ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέος ἐς τοῦ Ἡφαίστου τὸν ἱρέα τοῦτον τὸν τελευταῖον βασιλεύσαντα (sc. Sethonem) μίαν τε καὶ τεσσαράκοντα καὶ τριηκοσίας ἀνθρώπων γενεὰς γενομένας... Ἐν τοίνυν τούτῳ τῷ χρόνῳ τετράκις ἔλεγον ἐξ ἠθέων τὸν ἥλιον ἀνατεῖλαι, ἔνθα τε νῦν καταδύεται ἐνθεῦτεν δὶς ἐπαντεῖλαι, καὶ ἔνθεν νῦν ἀνατέλλει ἐνταῦθα δὶς καταδῦναι. Cap. 143 legitur: πέντε [antecedentia postulant ἕνα τε] καὶ τεσσεράκοντα καὶ τριηκοσίους ἀπέδεξαν κολοσσούς.] Igitur annus solaris erat dierum 358. Jam in promtu erat, ut ab aliis chronologis adhiberetur annus, quem usus vitæ communis sanciverat, dierum 360. Tum cyclus maximus lunarium annorum non respondebat solaribus annis 420, sed $417\,^3/_5$. Atque hunc computum adhibuerunt Ephorus, Timæus et post eos Eratosthenes, alii. Ad accuratiores calculos antiquos cyclos revocasse videtur Chæremon (ap. Tzetz. H. V, 604), qui phœnicis periodum esse dixit annorum 5006. Jam si Chæremon annum solarem statuit dierum 365 minus duobus fere horis, tales anni 5006 respondent antiquis annis lunar. 17 × 441, annis solaribus 17 × 420. Iterum habes periodum cyclorum septemdecim, in qua intercalantur anni 357.

(**) Quæ præterea in Eusebio leguntur: *Summa temporis in mille myriades consurgit* etc., aperte depravata sunt, ex parte tamen explicari possunt ex loco Syncelli (p. 40 D), ubi hæc: Εὐσέβιος... ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ φησιν οὕτως: « Αἰγύπτιοι δὲ θεῶν καὶ ἡμιθέων καὶ παρὰ τούτοις νεκύων καὶ θνητῶν ἑτέρων βασιλέων πολλὴν καὶ φλύαρον συνείρουσι μυθολογίαν· οἱ γὰρ παρ' αὐτοῖς παλαιότατοι σεληναίους ἔφασκον εἶναι τοὺς [,τψ' μηνιαίους τοὺς] ἐνιαυτοὺς ἐξ ἡμερῶν τριάκοντα συνεστῶτας, οἱ δὲ μετὰ τούτους ἡμίθεοι ὥρους ἐκάλουν τοὺς ἐνιαυτοὺς τοὺς [ψ'] τριμηνιαίους. Verba uncis inclusa inepta h. l. esse recte observatum est a Scaligero. Attende tamen 300000 menses dierum triginta exæquare annos 25000, quot fere exputat Eusebius Arm. Dixisse igitur videtur: si anni isti 25000 pro veris annis habendi essent, Manethoni pro 25000 ponendi fuissent anni 300,000, neque manibus tribuisset 5844, sed circa 70000 (sic fuerit pro 700) annos, quandoquidem menstruum tempus anni nomine a vett. Ægyptiis significari soleret. Atqui hanc rationem admitti non posse, quum eo modo in immensum summa annorum assurgeret. etc. — Haud minus corruptum est quod de annis 2206 ex 24900 mensibus conflandis dicit codex Armeniacus.

(*) Eusebius ab Africani numeris in plerisque longe recedit. Dynastiæ secundæ dat novem reges, annosque 302;

Manetho.		Eratosthenes.	
1. Boethus (Bochus *Eus*).	38		
2. Caechus (Chous *Eus.*)	39	7. Stœchus	6
3. Binothris (Biophis *Eus.*)	47		
4. Tlas.	17		
5. Sethenes.	41		
6. Chæres.	17		
7. Nephernes (1).	24		
	224		
III. *Memphitæ novem.*			
1. Necherophes.	28		
2. Tosorthrus (Sesorthus *Eus.*)	29	8. Gosormies.	30
3. Tyris.	7	(9. Mares.	26)
4. Mesochris.	17		
5. Soyphis.	16	10. Anoyphis.	20
6. Tosertasis.	19		
7. Aches.	42		
8. Sephuris.	30		
9. Cerpheres.	26		
	214		
IV. *Memphitæ octo.*			
1. Soris.	29	11. Sirius an.	18.
		(12. Chnubus 22)	
2. Suphis I (2).	63	15. Saophis I.	29
3. Suphis II.	66	16. Saophis II.	27
4. Mencheres.	63	17. Moscheres.	31
5. Ratœses.	25	13. Rauosis.	13
6. Bicheres.	22	14. Biyres.	10
7. Sebercheres.	7		
8. Thamphthis.	9		
	284.		
(Syncell. expuiat an. 274)			
V. *Elephantini novem.*			
1. Usercheres.	28		
2. Sephres.	13		
3. Nephercheres.	20		
4. Sisires.	7		
5. Cheres.	20		
6. Rathures.	44		
7. Mencheres.	9		
8. Tancheres.	44		

regum dynastiæ tertiæ sunt anni 198; dynastiæ quartæ reges numerat 17, annos 448; dynastiæ quintæ reges sunt 31. — Cum his cf. catalogum in Exc. Barb. p. 74

I.	8. reges.	a.	253
II.	8.		302
III.	9.		214
IV.	17.		214
V.	31.		258
VI.	8.		203
(Omissa est VII = Manethonis.)			
VII.	14.		140
VIII.	20.		409
IX.	7.		204
X.	Diospolitæ.		9
XI.	Bubastani.		153
XII.	Tanitæ.		184
XIII.	Sebennitæ.		224
XIV.	Memphitæ.		318
XV.	Heliopolitæ.		221

(1) Ἐφ' οὗ μυθεύεται τὸν Νεῖλον μέλιτι κεκραμμένον ἡμέρας ἕνδεκα ῥυῆναι. Syncell.

(2) Ὃς τὴν μεγίστην ἤγειρε πυραμίδα. Syncell.

(3) Γεννικωτάτη καὶ εὐμορφοτάτη τῶν κατ' αὐτὴν γενομένη, ξανθὴ τὴν χροιὰν (cf. Champollion l. l. p. 286), ἡ τὴν τρίτην ἤγειρε πυραμίδα.

Manetho.		Eratosthenes.	
XVI. Hermupolitæ.			260
9. Obnos.	33		
	218.		
(Sec. Syncell. summa a. 248).			
VI. *Memphitæ sex.*			
1. Othoes.	30	18. Mosthes. an.	33
2. Phiops.	53	(19. Pammes. an.	33)
3. Mendesuphis.	7		
4. Phiops.	100	20. Apappus.	100
5. Mendesuphis.	1	21. Echescus.	1
6. Nitocris. (3)	12	22. Nitocris.	6
	203.		
VII. *Memphitæ septuaginta...* dies	70		
(Reges 5 et dies 75 *Euseb.*)			
VIII. *Memphitæ viginti septem.* an.	146		
(Reges 9 vel 19; anni. 100. *Euseb.*)			
IX. *Heracleotæ undeviginti.*	409		
(Reges 4; anni 100 *Euseb.*)			
X. *Heracleotæ undeviginti.*	185		
XI. *Diospolitæ sedecim*	46		
et post eos Ammamenes.	16	32. Stammenes I.	
MANETHONIS TOMUS SECUNDUS.			
XII. *Diospolitæ septem.*	245		
1. Sesonchosis. 58.			
2. Ammamenes. 38.		33. Stammenes II.	22
3. Sesostris. 48.		34. Sistosichermes	55
4. Lamaris. 8.		35. Maris.	43
XIII. *Diospolitæ sexaginta.*	453		
XIV. *Xoitæ septuaginta sex.*	184		
(Secund. Euseb. anni 484).			
XV. *Pastores sex.*	284		
(Regg. Diospolitæ annis 250. Euseb.)			
XVI. *Pastores triginta duo.*	518		
(Regg. Thebæi 5, annis 190 Euseb.)			
XVII. *Pastores 43 et Diospolitæ reges 43*	151		
(Pastores 5, anni 103 *Eus.*)			
XVIII. *Diospolitæ sedecim*	284		
(An. 348 *Eus.*)			
XIX. *Diospolitæ septem.*	204		
(Reges 5, anni 178 *Eus.*)			
1. Sethos. 51		36. Siphoas, Vulcani	43
2. Rhapsaces 61			
3. Amenephthes. 20			
4. Rhamesses. 60			
5. Ammenemnes. 5			
6. Thuoris, sub quo Troja capta, 7		37. Phruoro	5
		(38 Amumartæus	63)

Thinitis regibus *quindecim*, qui in duas dynastias distribuuntur, ex vetere placito tribuenda erat periodus annorum 441 vel 443. Ac sane periodi cujusdam finem arguit quod sub rege quinto decimo, cujus regno ὁ θεοῦ ἐνιαυτός absolvitur, ὁ

Νεῖλος μέλιτι κεκραμμένος ἡμέρας ἕνδεκα ῥυῆναι μυθεύεται. Porro antiquum numerum servare videri possit Eusebius primam dynastiam regnasse dicens per annos 252 (4×63). Sed reliqui numeri non quadrant; neque probabile est Manethonem, si secundum periodos antiquissima hæc regum tempora disposuit, alio cyclo usum esse quam Sothiaco, etiamsi in epochis deorum, sicuti Veteris Chronici auctor, antiquiores numeros traditione sancitos ex parte conservaverit. Præterea neminem fugit Syncellum in referendis ex Africano numeris Manethonis Eusebio esse fideliorem. Is vero Thinitis regibus assignat annos 487 (263+224). Totidem dantur Memphitis regibus dynastiæ tertiæ et quartæ (214+274=488). — Igitur quæ res sit non potest dubitari; nam 487 anni tertiam constituunt partem periodi Sothiacæ. Quare confirmari dico chronicis Manethonis, quod dudum suspicati sunt viri clarissimi Des-Vignoles et Idelerus, scilicet Sothiacam periodum in tres divisam fuisse partes, quarum unaquæque per se minorem periodum effecisset. (*) — Postremam periodi canicularis partem continuisse debent anni dynastiæ quintæ et sextæ; quamquam numeri non plane quadrant; nam 248 vel 258 (sec. Exc. Barb.) + 203=451 vel 461. Desunt anni 26, qui exciderunt.

Dynastia quinta Elephantinorum ex regibus composita est, quorum nomina maximam partem jam legimus in antecedentibus aut eadem plane aut paullulum mutata (Nephercheren habes II, 7; Mencheren IV, 4.; Cheren II, 6. Rathures i. q. Rathœses IV, 5; Sisiris i. q. Soris IV, 1, vel Tyris III, 3). Eorum, quæ nova accedunt, nullum exhibet Eratosthenes. Totam hanc dynastiam ex Elephantinis ἀναγραφαῖς seriores demum reliquis immiscuisse videntur.

In sexta dynastia Phiopem et Mendesuphin respondere Apappo et Echesco Eratosthenis ex annis regnorum colligitur. Ac quoniam Phiopem (*Pioh, i. e. Lunus*) bis ponat Manethon, apud Eratosthenem quoque Πάμμος ἀρχονδής (num ἀρχοειδής, *primigenius?*) idem erit cum Ἀπάππῳ μεγίστῳ (**). — Nomen Echesci explicatur voce corrupta ὀκάρας, quam mutaverim in εὐκέραος sive εὐκέρως, quum Mendes hircus (*vis genitrix*) ex Herodoto (II, 66, ubi vide interpr.) et aliunde notus sit. — Triadem divinam explet Nitocris, Ἀθήνη νικαφόρος (*Neith*), mulier ista rubra vel rubicunda (***), quæ secundum Herodotum se ipsa in cinerem conjiciens vitam finivit. Jam quum apud Manethonem Nitocridis morte cyclus Sothiacus absolvatur, mythicam fabulæ Herodoteæ originem explicare quodammodo mihi videor cum regina comparans avem purpuream sub exitum periodi canicularis in Ægyptum venientem ibique se concremantem. (**) — Finis periodi præterea notatur exstructione pyramidis tertiæ. Primam Syncellus assignat regi post Menem secundo Cencenæ, qui Eratostheni est *Thoth*. Maximam vero Manethon *Suphidis* regno tribuit, ideoque in medio collocat cyclo Sothiaco : nam a Mene ad Suphi-

(**) *Apappus* Eratosthenis idem fuerit ac *Apopis*, frater Solis, apud Plutarch. De Isid. et Osir. c. 36.

(***) Champollion l. l. p. 286 : « Sa figure était, selon les uns, d'une rougeur éclatante, selon d'autres, elle avait le teint jaune et les joues d'un rouge incarnat. »

(*) Idelerus l. l. I, p. 186 : Sieht man die fünfhundert Jahre (de quibus Herodotus loquitur) als das in runder Zahl ausgedrückte Drittel der Hundssternperiode an, das eigentlich nur 487 hielt, so mœchte vielleicht folgende Hypothese nicht ganz verwerflich sein Das natürliche Jahr der Ægypter zerfællt, wie oben (p. 94) bemerkt worden, in drei Perioden, von fast gleicher Dauer. Es ist daher gar wohl mœglich, dass sie, wie auch Augustinus und Solinus versichern, ursprünglich nach viermonatlichen Perioden oder Jahren gerechnet haben. Vielleicht haben sie nun auch den Zeitraum, in welchem sich der bewegliche erste Thoth um vier Monat des festen Jahres verschiebt, als einen eigenen Cyclus in ihre Zeitrechnung eingeführt, wo man dann annehmen müsste, dass nur diese kleinere Phœnixperiode zur Kenntniss des Herodot gelangt wære. [Quod ad Herodotum pertinet, nondum persuasit mihi vir doctissimus]. — Einen anderen Gedanken hat Des-Vignoles (*Chronol. de l'hist. sainte* tom. II, p. 651 sqq.). Dieser Gelehrte unterscheidet eine æltere Hundssternperiode, der er die ebenerwæhnte Dauer von 487 Jahren beilegt, von der længern, seiner Meinung nach spæter entstandenen. Er behauptet nemlich dass das Jahr von 360 Tagen bei den Ægyptern früher als das von 365 in Gebrauche gewesen sei, wie schon der griechische Name ἐπαγόμεναι der fünf zu den ursprünglichen 360 hinzugekommenen Tage lehre. Auch nenne uns Syncellus den Kœnig Aseth [nomen mythicum, i. q. Σήθ (Σώθις), sicut *Athoth* pro *Thoth*.] als denjenigen, der die Epagomenen eingeführt habe. So lange nun, meint er, diese ursprüngliche Jahrform beibehalten wurde, war jedes bürgerliche Jahr um 5 ¼ Tage kürzer als das julianische, so dass 68 julianische Jahre bis auf einen Unterschied von 3 Tagen 69 bürgerliche gaben. Dieser Unterschied glich sich nach etwa siebenmaliger Wiederholung vollkommen aus, dergestalt das 480 julianische Jahre 487 bürgerlichen gleich wurden. Unterdessen kehrte der erste Thoth siebenmal zum Frühaufgange des Sirius zurück, und dies ist ihm die kleinere Hundssternperiode. Die grœssere von 1461 Jahren kam, wie er glaubt, erst zugleich mit den Epagomenen in den Gang, deren Einführung er in das vierzehnte Jahrhundert setzt.

(**) Iisdem notionibus debetur rogus Herculis et Sardanapalli. De hoc vide O. Müller. *Sandon u. Sardanapal.* in Niebuhr. Rhein. Mus. I, p. 34 sqq. Sothiacam periodum in Assyriorum imperium translatam vidimus supra.

dem numerantur anni 730. Igitur chronologis hisce pyramides fuisse videntur monimenta astronomica sive chronologica, temporum præsidibus dedicata, quæ ipsa exstructionis epocha cyclorum quorundam rationes in animum revocarunt, nec tam regum quam cyclorum fuerint sepulcra (**). — Ex antiquiore computo cyclorumque ratione, quam reddit catalogus Eratosthenis, ut Sothidis sic etiam pyramidis epocha collocanda erat annis 443 post Menam. (***)

A fine Sothidis I ad finem Apappi maximi vel Phiopis Eratosthenes numerat annos 126 sive cyclos duos (*novem* a Mene). — Regnasse Apappus dicitur annis centum παρὰ ὥραν μίαν. Quod quid sibi velit obscurum. De hora diei parte cogitari nequit, siquidem antiqua sunt, quæ Eratosthenes tradit. Rei explicationem peto ex Eusebio et Syncello, quorum ille (p. 97): *Phiopis regiam dignitatem inde a sexto ætatis anno ad centesimum usque tenuit*, hic vero: Φίωψ ἑξαετὴς ἀρξάμενος βασιλεύειν διεγένετο μέχρις ἐτῶν ρ'. Itaque secundum Manethonem Phiops vixit annis 100, regnavit annis 95. Diversa hæc ab Eratosthenicis, cum iisdem tamen cohærere puto. Etenim ex vetere computo, qui in Eratosthenis canone adhibetur, lunares anni 63 sunt 60 anni solares. Jam si Phiopis s. Luni annis 100 demis ὥραν trimestrem, calculosque subducis, invenies 99 $^3/_4$ annos lunares accuratissime respondere solaribus annis 95. Indicare igitur auctor voluit, puto, quænam ratio lunæ cum sole intercedat, si illi tribueris rotundum numerum centenarium, eamque ita definivit ut centum annos lunares, demta hora, nonaginta quinque annos solares includere diceret. Utrumque numerum servavit Manetho, sed alio modo adhibuit, quum primitiva eorum significatio in suæ ætatis computum non amplius caderet.

Post reges periodi Sothiaci apud Manethonem sequitur dynastia regum septuaginta totidemque dierum. Quibus veteris astronomiæ vel chronologiæ placitum quoddam subindicari non dubito, etsi quæ res sit nondum perspexi.

(**) Cf quæ cl. Humboldt. (*Monuments des peuples indigènes de l'Amérique*, tom I, p. 100 sqq.) narrat de duabus pyramidibus maximis apud Mexicanos Soli (*Tonatiuh*) et Lunæ (*Meztli*) dedicatis, magnoque pyramidum minorum numero [sine dubio ad anni vel periodi rationes pertinente] circumdatis.

(***) In ejusmodi monimentorum dimensionibus sacros quosdam numeros exprimere veteres solebant; quamquam sæpe præpostere iis utuntur auctores monimenta describentes. Ex hoc genus fonte hauserit Plinius (H. N. XXXVI, 12) latitudinem pyramidis maximæ esse dicens pedum 882 (2 × 441).

Quæ sequuntur dynastiæ VIII-XI regnant per annos 799 (146. 409. 185. 59); ipse Syncellus summam exputat annorum 803, Eusebius annorum 802. Deinde in altero Chronicorum libro Manetho recensuit dynastias XII-XIX, quarum postrema desinit in annum epochæ Trojanæ (1183 a. Chr.). Omnes simul regnarunt annis 2121, ut uno ore confirmant Eusebius et Syncellus; quod quidem eo majoris faciendum est, quum in singulis diversa plane exhibeant, atque neutrius numeri singillatim computati eam quam volunt annorum summam efficiant. — Igitur duodecim dynastiæ (VIII-XIX) regnant per annos 2920 vel 2923 (799 vel 802 + 2121), qui, si unius anni vel duorum differentiam exceperis, duas explent periodos Sothiacas. Quod sane non est fortuitum. Apparet Manethonem, quum Græcis scriberet, epochas suas ita adornasse, ut initium cycli cum maximo græcæ historiæ parapegmate componeret. Neque primus hoc Manetho fecisse videtur. Certe mirum est in Vetere quoque Chronico finem dynastiæ XIX, si ab anno 525 a. Chr., quo Cambyses Ægyptum occupavit, retro numeros supputes, cadere in annum 1207, qui item est epochæ Trojanæ ex æra antiquiore. Porro a Mene usque ad hunc terminum numerantur anni 1278 (443. 190. 103. 348. 194). His si addis, qui desiderantur, annos 184, summam habes annorum 1462, sive annos 1461 usque ad annum Trojæ excidium præcedentem. — Cum hoc cyclorum initio simul Manetho conjunxit quodammodo computum astronomicum, sicut inde colligere licet, quod Setho, postremus ille Vulcani sacerdos, cujus fine ingentes annorum periodos absolutas esse Herodotus l. l. narrat, ita collocatur ut annus ejus postremus (ex numeris Eusebii, h. l. Syncello præferendi) etiam postremus sit cycli Sothiaci s. 1322 a. Chr.

Ceterum cycli duo, de quibus modo dixi, procul dubio ita distributi erant, ut alter pertineret ad dynast. VIII-XIII, alter ad dynastias XIV-XIX. Verum ut nunc se numeri habent, dynastiæ XII et XIII regnant sec. Syncellum annis 613, sec. Eusebium 698; qui juncti annis 802 dynastiarum VIII-XI, summam dant an. 1415 et 1500. Similis dissensus est de temporibus dynastiarum XIV-XIX. Quibus nos jam nihil immoramur, quum bene notum sit, quantopere in his potissimum temporibus numeri Manethonis a Judæis et Christianis chronologis sint depravati. Redeo ad Eratosthenem.

Quodsi Stammenemes I et II in canone Eratosthenis respondent Ammamenæ I et II Manethonis, atque Thuoris Syncelli idem est qui Phuoro Era-

tosthenis, probabile est regna 38, quæ Syncellus notavit, quorumque primum est annorum 62, ultimum annorum 63, temporis spatium comprehendisse quod a Mene labitur usque ad epocham Trojanam. Summa annorum 1076 complectitur duos cyclos maximos annorum 443 (sec. Eratosth. canonem), et annos 190, sive 17 cyclos minores. De primo cyclo maximo jam vidimus; alter pertinuisse videtur usque ad regnum Stammenemæ II. Ad hunc Syncellus numerat annos 891; esse debebant 886; sed postremos laterculi numeros turbatos esse e tabula supra apposita intelligitur.

Notandum est tum in prima tum in secunda periodo duos ejusdem nominis reges componi, quorum sub altero cyclus desinit, sub altero novus incipit. Eodem modo apud Syncellum (v. supra) cyclus finitur regno Amesesæ, quem excipit Ameseses II (fortasse idem nomen quod Stammenemes).

Quos præterea Eratosthenes recensuisse dicitur reges 53, ii pertinuisse videntur usque ad dominatum Persarum.

2.

Censorinus De die nat. c. 21 : *Nunc vero id intervallum temporis tractabo, quod* ἱστορικὸν *Varro appellat. Hic enim tria discrimina temporum esse tradit. Primum ab hominum principio ad cataclysmum priorem : quod propter ignorantiam vocatur* ἄδηλον. *Secundum a cataclysmo priore ad Olympiadem primam : quod, quia in eo multa fabulosa referuntur,* μυθικὸν *appellatur. Tertium a prima Olympiade ad nos : quod dicitur* ἱστορικὸν, *quia res in eo gestæ veris historiis continentur. Primum tempus, sive habuit initium, sive semper fuit, certo quot annorum sit, non potest comprehendi. Secundum non plane quidem scitur, sed tamen ad mille circiter et DC annos esse creditur. A priore scilicet cataclysmo, quem Ogygium dicunt, ad Inachi regnum anni circiter CCCC,* [Excidit : *hinc ad Trojæ excidium anni circiter DCCC,*] *hinc ad Olympiadem primum paullo plus CCCC. Quos solos, quamvis mythici temporis postremos, tamen, quia a memoria scriptorum proximos, quidam certius definire voluerunt. Et quidem Sosibius scripsit esse CCCXCV, Eratosthenes autem CCCCVII, Aretes DXIV, et prætera multi diverse, quorum etiam ipsa dissensio incertum esse declarat.*

Quod de ætate mythica Varro tradit, id si accuratius ad rationes veteris chronologiæ revocasset, dicendum erat hunc in modum : Temporis spatium mythicæ ætati assignandum secundum nonnullos quattuor complectitur periodos annorum lunar. 441 sive solar. 420. Prima pertinet ab Ogyge ad Inachum; hinc ad epocham Trojanam duæ, inde ad Olymp. 1 una numerantur. Quod de Ogygis et Inachi epochis Varro tradit, a vulgaribus calculis satis longe recedit. Vide fragm. Castoris 1 et 9 sqq. — De æra Trojana cum Eratosthene faciunt Apollodorus (fr. 73) et hujus sectator Diodorus I, 5; XIV, 2; XIX, 1; porro Tatian. Orat. ad. Gr. p. 141 ed. Oxon.; Suidas v. Ὅμηρος.; Dionys. Hal. A. R. I, 74, p. 187 Reisk.; Euseb. Præp. E. X, 11 extr. Vitiati Eratosthenis calculi in Chron. Eus. p. 298 ed. Mai. s. in Canone ad N° 835.

3.

Clemens. Alex. Strom. I, p. 336 B. ed. Colon. : Ἐρατοσθένης δὲ τοὺς χρόνους ὧδε ἀναγράφει·

		a. Ol. 1.	a. Chr. n.
α'.	ἀπὸ μὲν Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ Ἡρα-	407	1183
	κλειδῶν κάθοδον ἔτη ὀγδοήκοντα·	327	1103
β'.	ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Ἰωνίας κτίσιν ἔτη ἑξήκοντα·	267	1043
γ'.	τὰ δὲ τούτοις ἑξῆς, ἐπὶ μὲν τὴν ἐπιτροπίαν τὴν Λυκούργου ἔτη ἑκατὸν πεντήκοντα ἐννέα·	108	884
δ.	ἐπὶ δὲ προηγούμενον ἔτος τῶν πρώτων Ὀλυμπίων ἔτη ἑκατὸν ὀκτώ·	Ol 1,1	776
ε'.	ἀφ' ἧς Ὀλυμπιάδος ἐπὶ τὴν Ξέρξου διάβασιν ἔτη διακόσια ἐνενήκοντα ἑπτά·	75,1	479
ς'.	ἀφ' ἧς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔτη τεσσαράκοντα ὀκτώ·	87,1	431
ζ.	καὶ ἐπὶ τὴν κατάλυσιν καὶ Ἀθηναίων ἧτταν ἔτη εἴκοσι ἑπτά·	93,4	404
η'.	καὶ ἐπὶ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην ἔτη τριάκοντα τέσσαρα·	102,2	370
θ'.	μεθ' ἣν ἐπὶ τὴν Φιλίππου τελευτὴν ἔτη τριάκοντα πέντε·	111,1	335
ι'	μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου μεταλλαγὴν ἔτη δώδεκα	114,1	323

ἐπὶ τὸ προηγούμενον ἔτος κ. τ. λ.] Huncce annum, qui primam Olympiadem antecedit, comprehen-

3.

Eratosthenes tempora notat hunc in modum : A Troja capta ad reditum Heraclidarum anni sunt 80; inde ad urbes in Ionia conditas anni 60; inde ad tutelam Lycurgi anni 159; inde ad annum primam Olympiadem antecedentem anni 108; a prima Olympiade usque ad Xerxis transitum anni 297; inde ad initium belli Peloponnesiaci anni 48; inde ad finem belli cladenque Atheniensium anni 27; inde ad pugnam circa Leuctra commissam anni 34; inde ad mortem Philippi anni 35; inde ad obitum Alexandri anni 12.

sum esse in annis 108 probabiliter statuit Fischer in Tabb. Chron. p. 4, quem vide.—Si terminum ad quem excludis, annus Trojæ captæ est 1184. Ipsi veteres modo hanc modo illam calculos subducendi rationem adhibuerunt. Quamquam annus 1184 vel inde explicari potest, quod alii Trojam captam dixerunt anno belli decimo, alii post absolutos decem belli annos. Eodem modo in altera æra Trojana annus excidii est modo 1208, modo 1207.

Clemens Alex. Strom. p. 337 A : Ἀπὸ τούτου (sc. ab Heraclidarum reditu) ἐπὶ Εὐαίνετον ἄρχοντα (Olymp. 111, 2; a. C. 334), ἐφ' οὗ φασιν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι,... ὡς Ἐρατοσθένης, ἑπτακόσια ἑβδομήκοντα [τέσσαρα] sc. ἔτη. Ut recte numeri se habeant, vox τέσσαρα delenda foret. — Eratostheni assentiuntur Apollodorus ap. Diodor. I, 5, Crates ap. Tatian. Orat. ad. Gr. 107, alii.

De coloniis in Ioniam deductis eadem ac Noster statuunt Apollodorus ap. Euseb. Chron. I, p. 144 et Aristarchus ap. Clem. Alex. Strom. I, p. 326 D. et Euseb. P. E. X, p. 492 A (Cf. Philochor. fr. 52 et 53).

De Lycurgo cf. Plutarchus in Lyc. c. 1 : Οἱ δὲ ταῖς διαδοχαῖς τῶν ἐν Σπάρτῃ βεβασιλευκότων ἀναλεγόμενοι τὸν χρόνον, ὥσπερ Ἐρατοσθένης καὶ Ἀπολλόδωρος, οὐκ ὀλίγοις ἔτεσι πρεσβύτερον ἀποφαίνουσι τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Cf. Apollodori fr. 75. Cic. de Rep. II, 10 : *Nam centum et octo annis postquam Lycurgus leges scribere instituit, prima posita est Olympias.* Euseb. Can. N° 1033, a. C. 884 : *Lycurgus insignis habetur.* V. Introduct. § 27.

4.

Tatian. Orat. ad Gr. p. 107 : Οἱ δὲ περὶ Ἐρατοσθένη (sc. Ὅμηρον ἠκμακέναι φασὶ) μετὰ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἁλώσεως.

Idem habent Clemens Alexandr. Strom. I p. 388, 1; Eusebius Pr. Ev. X, 11 et Can. N° 915; Syncellus p. 180 D.

Apollodorus Homerum floruisse dicit an. 964, a. e. i. e. 100 post migrationem Ionicam (240 s. 4 × 60 post Troj.). Probabile est in his quoque Apollodorum Eratosthenica protulisse, Tatianum vero vel auctorem ejus Trojanam epocham confudisse cum Ionica. V. Apollodor. fr. 74 (ubi in nota pro : *Philochori computum* lege : *Cratetis computum*).

Nonnulli Homerum Troicorum, quæ cecinit, æqualem fuisse statuerunt. Jam si Philostratus (Heroic. p. 191 ed. Boiss.) dicit : γέγονε ποιητὴς Ὅμηρος καὶ ᾖδεν, ὡς μέν φασιν ἔνιοι, μετὰ τέτταρα καὶ εἴκοσιν ἔτη τῶν Τρωικῶν κ. τ. λ, accurata hæc, quæ videtur, epochæ definitio nititur differentia viginti quattuor annorum, quibus vetustior æra Trojana distat a recentiore (1217—1193; 1207 — 1183). Scilicet quum alii ipsam Trojanam epocham Homero assignarent, hanc vero aut anno 1217 aut 1193 a. C. ponerent, alii utrumque annum eo modo, quem Philostratus dicit, conjunxerunt. Hinc deinde Euseb. Canon. N° 857 (= 23 annis post N° 835, quo Trojam captam dicit) : *Pyrrhus ab Oreste interficitur... Hujus ætate quidam Homerum vixisse ajunt.*

Unum cyclum inter Troica et Homeri epocham interposuisse videtur Crates ap. Tatian. Or. ad Gr. p. 107 : οἱ περὶ Κράτητα πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου φασὶν Ὅμηρον ἠκμακέναι μετὰ τὰ Τρωικὰ ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν. Pseudo-Plutarch. De vita Hom. tom. V, p. 1070. Wyttenb. : Οἱ δὲ περὶ Κράτητα καὶ πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου λέγουσιν αὐτὸν (Ὅμηρον) γενέσθαι, ὡς οὐδὲ ὅλα ἔτη ὀγδοήκοντα ἀπέχειν τῶν Τρωικῶν. Euseb. Chron. N° 908 Hieronym. (915 cod. Arm.) i. e. 1108 a. Chr. (63 post 1171?) : *Quidam eum, ex quibus Crates, ante descensum Heraclidarum ponunt.* Idem legis in Euseb. P. E. X, 11, in Syncello p. 180 D. Contra Clemens Al. Strom. I, p. 327, B : Ἂν ἕπεσθαί τις βουληθῇ τῷ γραμματικῷ Κράτητι, καὶ λέγῃ περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον Ὅμηρον γεγονέναι, μετὰ ἔτη ὀγδοήκοντα τῆς Ἰλίου ἁλώσεως. Hoc negligentius, puto, quum ex eodem fonte (e Tatiano) et Eusebium et Clementem hausisse verisimillimum sit.

Tempore migrationis Ionicæ Homerus *natus est* sec. Aristotelem ap. Pseudo-Plutarch. l. l. p. 1059 (Ἀριστοτέλης δὲ ἐν τῷ τρίτῳ περὶ ποιητικῆς ἐν Ἴῳ φησὶ τῇ νήσῳ, καθ' ὃν καιρὸν Νηλεὺς ὁ Κόδρου τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας ἡγεῖτο, κόρην τινὰ τῶν ἐπιχωρίων γενομένην ὑπό τινος δαίμονος... ἐγκύμονα... λῃστὰς ἀνδραποδίσαι καὶ ἀγαγόντας εἰς Σμύρναν οὖσαν ὑπὸ Λυδοῖς τότε τῷ βασιλεῖ τῶν Λυδῶν ὄντι φίλῳ τοὔνομα Μαίονι χαρίσασθαι, τὸν δὲ γῆμαι κ. τ. λ.), *floruit* sec. Aristarchum l. l. p. 1070. (Οἱ μὲν περὶ Ἀρίσταρχόν φασιν Ὅμηρον γενέσθαι κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, ἥτις ὑστερεῖ τῆς τῶν Ἡρακλειδῶν καθόδου ἔτεσιν ἑξήκοντα), ap. Tatian. p. 108, Euseb. P. E. l. l., Chronic. I p. 135 et Can. N° 915 ed. Mai., Clement. Al. Strom I p. 326 D, Syncell. p. 178 D. Aristarchus de Heraclidarum reditu, ex quo pendet epocha migrationis Ioni-

Ab Heraclidarum reditu ad Euænetum archontem, sub quo Alexandrum in Asiam transgressum dicunt, secundum Eratosthenem sunt anni 774.

4.

Eratosthenes Homerum floruisse dicit post Trojam captam annis centum.

cæ, eodem modo statuit quo Eratosthenes. Antiquiores ἀναγραφῶν rationes sequebantur auctores Philostrati p. 194, ubi: Οἱ δέ (φασιν γεγονέναι Ὅμηρον) μετὰ ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἔτη πρὸς τοῖς ἑκατὸν, ὅτε τὴν ἀποικίαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Ἰωνίαν ἀπέστειλαν. Ex his reditus Her. ponendus 63, migratio Ion. 126 an. post æram Troj.

Qui tres cyclos (189 annos) numerabant a vetere epocha Trojana (1217—1207) usque ad Homerum, annum nanciscebantur 1028 vel 1018, (prout terminum a quo sumerent annum expeditionis vel excidii). Hunc qui retinebant, Trojanam vero epocham adoptabant 24 annis inferiorem (1193 — 1183), pro 189 annis numerare debebant 165. Sic auctor Cyrilli adv. Jul. p. 11 D: Ἑκατοστῷ ἑξηκοστῷ καὶ πέμπτῳ ἔτει τῆς Ἰλίου ἁλώσεως Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον φασὶ γενέσθαι, βασιλεύοντος Λακεδαιμονίων Λαβώτου. Idem spatium annorum 165 innuit Cassius ap. A. Gell. XVII, 21: *Vixisse* (Homerum) *post bellum Trojanum, ut Cassius in primo Annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta annis.* Pro 165 annis 160 ponunt negligentius Philostratus l. l. et Suidas v. Ὅμηρος. Ad aliam æram Trojanam (1280 — 1270) computum hunc temere transtulit Pseudo-Herodot. De vita Hom. c. 31: Ἀφ' οὗ Ὅμηρος ἐγένετο ἐτεά ἐστιν ἑξηκόσια εἰκοσιδύο μέχρι τῆς Ξέρξεω διαβάσεως... Τῶν δὲ Τρωικῶν ὕστερον γέγονεν Ὅμηρος ἔτεσιν ρξη' (debebat ρξε'; ac consequenter pro 622 scribendum erat 625). — Philochorus sec. Tatian. p. 108 aliosque (v. fragm. Phil. 52 — 54) Homerum floruisse dixit annis 180 τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον. Num ipse Philochorus pro 3 × 63 numeraverit 3 × 60 (sicut 4 × 60 Apollodorus et Eratosth.), an accuratiorem numerum cum rotundo permutaverit excerptor, in medio relinquo. — Rotundos numeros præbent etiam Euthymenes et Archemachus ap. Clem. Al. p. 327 A: Εὐθυμένης ἐν τοῖς Χρονικοῖς συνακμάσαντα Ἡσιόδῳ ἐπὶ Ἀκάστου ἐν Χίῳ γενέσθαι (Ὅμηρόν φησι) περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς ἁλώσεως. Ταύτης δέ ἐστι τῆς δόξης καὶ Ἀρχέμαχος ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ.

Quattuor cyclos s. 252 annos a Troja ad Homerum numerat *Ephorus* (v. Introductio. § 21). Huc pertinet Apollodori computus pro 4 × 63 ponens 3 × 60.

Quinque cyclos s. 315 annos numerat a sua æra Trojana *Sosibius* (vide Introduct. § 30). — Si proficiscimur ab æra ἀναγραφῶν, Homeri epocha duobus cyclis primam Olympiadem antecedit (1217 — 315 = 902 a. C. sive 126 ante 776). Hunc computum parum accurate indicant *Marmor Parium* ep. 29 et *Porphyrius* ap. Suidam v. Ὅμηρος ab Olymp. 1 usque ad Homerum numerantes annos 130; porro Cornelius Nepos (ap. Gellium XVII, 21), qui vixisse Homerum dicit ante Romam conditam (750 a. C.) *annis circiter centum et sexaginta* (= 135 a. Olymp. 1.). De *Vellejo Paterculo* v. Introduct. § 22.

Herodotus II, 53 (Ἡσίοδον καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλέοσι) indicaverit cyclum anni 839 a. C. sive 63 a. Olymp. 1, i. e. 400 ante 439 a. C., quo tempore Thuriis opus suum auctor composuit. — A sua ætate ad Troica alio loco Herodotus dixit esse supra annos 800. Quod cum modo allatis conjunxisse et ad vulgarem æram Trojanam retulisse videtur auctor Eusebii l. l., ubi: *Exstiterunt alii, qui modico ante quam Olympiades inciperent, id est quadringentis retro annis a Trojana captivitate eum fuisse putent.* Idem legitur ap. Syncell. p. 181 A.

Theopompus (fragm. 221 b.) apud Clement. Alex. I, p. 327 μετὰ ἔτη πεντακόσια τῶν ἐπὶ Ἰλίῳ στρατευσάντων (i. e. post *expeditionem* Troj.) γεγονέναι τὸν Ὅμηρον ἱστορεῖ. Pro 500 ponamus 504 = 8 × 63. Igitur 1217 — 504 = 713; 1193 — 504 = 689 sive Ol. 22, 4. Posteriorem æram Trojanam in subducendis calculis adhibuit auctor Tatian. p. 109: Ἕτεροι δὲ κάτω τὸν χρόνον ὑπήγαγον σὺν Ἀρχιλόχῳ γεγονέναι τὸν Ὅμηρον εἰπόντες· ὁ δὲ Ἀρχίλοχος ἤκμαζε περὶ ὀλυμπιάδα τρίτην καὶ εἰκοστὴν, κατὰ Γύγην τὸν Λυδὸν, τῶν Ἰλιακῶν ὕστερον πεντακοσίοις. Eadem Euseb. Chron. N°. 915, Syncell. p. 181. Theopompus eodem modo quo Ephorus de æra Trojana statuerit. Ceterum de Homeri epochis cf. Clintonis Fastos H. et Fischeri Tabb. chronol.

5.

De Hesiodi ætate quid Eratosthenes statuerit nescio. Neque tamen Homeri æqualem dixit, ut Pherecydes, Hellanicus, Herodotus, Damastes, Euthymenes, Archemachus, Varro, Gellius, neque antiquiorem, ut Ephorus, Marmoris Parii auctor, alii, sed juniorem fuisse censuit. Rem probant quæ e geographico Eratosthenis opere affert Strabo I, p. 23: Ἐρατοσθένης δὲ Ἡσίοδον μὲν εἰκάζει πεπυσμένον περὶ τῆς Ὀδυσσέως πλάνης, ὅτι κατὰ Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν γεγένηται, πιστεύσαντα τῇ δόξῃ, μὴ μόνον τῶν ὑφ' Ὁμήρου λεγομένων

5.

Eratosthenes Hesiodum suspicatur, quum de Ulyssis erroribus circa Siciliam et Italiam audiisset, famæ credentem non eorum tantum, quæ Homerus diceret, mentionem facere, sed etiam Ætnæ et Ortygiæ prope Syracusas insulæ

μεμνῆσθαι, ἀλλὰ καὶ Αἴτνης καὶ Ὀρτυγίας τοῦ πρὸς Συρακούσαις νησίου καὶ Τυρρηνῶν. Ὅμηρον δὴ μήτε εἰδέναι ταῦτα, μήτε βούλεσθαι ἐν γνωρίμοις τόποις ποιεῖν τὴν πλάνην.

Apud eundem p. 29 Eratosthenes de Homero dicit : Οὐδὲ τὰ τοῦ Νείλου στόματα οἶδε πλείω ὄντα, οὐδ' αὐτὸ τοὔνομα. Ἡσίοδος δὲ οἶδε, μέμνηται γάρ. Unde sua hausit Schol. Mediol. in Hom. Od. Δ, 477 : Ὅτι τὸν Νεῖλον Αἴγυπτον ὀνομάζει· ὁ δὲ Ἡσίοδος ὡς ἂν νεώτερος Νεῖλον αὐτὸν οἶδε καλούμενον. Cf. Proclus ad Hesiod. Theogon. 338 : Καὶ ἐκ τούτου φαίνεται Ἡσίοδος Ὁμήρου νεώτερος. καὶ γὰρ Ὅμηρος Αἴγυπτον καλεῖ τὸν Νεῖλον.

Cum Eratosthene faciunt Heraclides Ponticus in Vit. Hom. ab Iriarte edita (v. Harles ad Fabric. Bibl. Gr. I, p. 95.), Xenophanes et Philochorus ap. Gellium N. A. III, 11 (v. Phil. fr. 54 b.), Apollodorus ap. Strabonem VII, p. 299 (fr. 159), Cicero in Catone c. 15, Plutarchus Mor. p. 105 D, Scholia ad Hom. Il. IV, 59 et passim. Temporis notam addunt Vellejus Paterculus I, 7 : *Hesiodus circa CXX annis distinctus ab Homeri ætate* (= 800 a. Chr.); Porphyrius ap. Suidam v. Ἡσίοδος : Πορφύριος καὶ ἄλλοι πλεῖστοι νεώτερον (Ὁμήρου) ἑκατὸν ἐνιαυτοῖς ὁρίζουσιν· ὡς λϐ' μόνους ἐνιαύτους συμπροτερεῖν τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Tzetzes Hist. XII, 198 : Κατὰ τὴν ἑνδεκάτην δὲ τὴν τῶν Ὀλυμπιάδων Ἡσίοδος φαινόμενος ἀκμάζων ἐν τῷ βίῳ (736 — 733 a. Chr.). Idem ibid. XIII, 650 : Ἡσίοδος δὲ ἤκμαζεν, ὡς εὗρον ἐν ἑτέροις, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην μὲν αὐτὴν ὀλυμπιάδα. Proclus in vita Hesiod. : Ὁμήρου τούτου ἕτερος ὑπάρχει νεώτερος Ὅμηρος. Οὗτος ὁ νεώτερος Ὅμηρος ἦν παῖς Ἀνδρομάχου τῷ γένει Βυζάντιος ὁ τὴν Εὐρυπύλειαν ποιήσας. Τὸν παλαιὸν δὲ Ὅμηρον Διονύσιος ὁ κυκλογράφος φησὶν ἐπ' ἀμφοτέρων ὑπάρχειν τῶν Θηβαϊκῶν στρατειῶν καὶ τῆς Ἰλίου ἁλώσεως. Ἐκ τούτου οὖν λογίζομαι τοῦτον τοῦ Ἡσιόδου εἶναι τετρακοσίων ἐτῶν προγενέστερον. Ἀριστοτέλης γὰρ ὁ φιλοσόφος, μᾶλλον δὲ οἶμαι ὁ τοὺς πέπλους συντάξας (!), ἐν τῇ Ὀρχομενίων πολιτείᾳ Στησίχορον τὸν μελοποιὸν εἶναί φησι υἱὸν Ἡσιόδου ἐκ τῆς Κτημένης (leg. Κτιμένης) αὐτῷ γεννηθέντα τῆς Ἀμφιφάνους καὶ Γανύκτορος ἀδελφῆς, θυγατρὸς δὲ Φυγέως (scribe Φηγέως). Ὁ δὲ Στησίχορος οὗτος σύγχρονος ἦν Πυθαγόρᾳ τῷ φιλοσόφῳ καὶ τῷ Ἀκραγαντίνῳ Φαλάριδι. Οἱ δὲ Ὁμήρου τετρακοσίοις ὑστερίζοντα ἔτεσι, καθά φησι καὶ Ἡρόδοτος (Perperam intellexit Herodot. II, 53.). Cf. Tzetz. Histor. XII, 167.

Eratosthenis de Hesiodi epocha sententiam Bernhardy iudicari censuit in Certamine Hom. et Hesiod. c. 15. Narratur ibi Hesiodus post reportatam victoriam Delphos migrasse oraculum interrogaturus. Respondit Pythia :

Ἀλλὰ Διὸς πεφύλαξο Νεμείου κάλλιμον ἄλσος·
κεῖθι δέ τοι θανάτοιο τέλος πεπρωμένον ἐστίν.

Ὁ δὲ Ἡσίοδος ἀκούσας τοῦ χρησμοῦ, τῆς Πελοποννήσου μὲν ἀνεχώρει, νομίσας τὴν ἐκεῖ Νεμέαν τὸν θεὸν λέγειν· εἰς δὲ Οἰνόην τῆς Λοκρίδος ἐλθὼν καταλύει παρὰ Ἀμφιφάνει καὶ Γανύκτορι τοῖς Φηγέως παισίν, ἀγνοήσας τὸ μαντεῖον. Ὁ γὰρ τόπος οὗτος ἐκαλεῖτο Διὸς Νεμείου ἱερόν. Διατριβῆς δ' αὐτῷ πλείονος γενομένης ἐν τοῖς Οἰνῶσιν, ὑπονοήσαντες οἱ νεανίσκοι τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν μοιχεύειν τὸν Ἡσίοδον, ἀποκτείναντες εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς Λοκρίδος πέλαγος κατεπόντισαν. Τοῦ δὲ νεκροῦ τριταίου πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ δελφίνων προσενεχθέντος, ἑορτῆς τινος ἐπιχωρίου παρ' αὐτοῖς οὔσης Ἀριαδνείας, πάντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν ἔδραμον· καὶ τὸ σῶμα γνωρίσαντες, ἐκεῖνο μὲν πενθήσαντες ἔθαψαν, τοὺς δὲ φονεῖς ἀνεζήτουν. Οἱ δὲ φοβηθέντες τὴν τῶν πολιτῶν ὀργὴν, κατασπάσαντες ἁλιευτικὸν σκάφος διέπλευσαν εἰς Κρήτην· οὓς κατὰ μέσον τὸν πλοῦν ὁ Ζεὺς κεραυνώσας κατεπόντωσεν, ὥς φησιν Ἀλκιδάμας ἐν Μουσείῳ. Ἐρατοσθένης δέ φησιν ἐν Ἐνηπόδῳ Κτίμενον καὶ Ἄντιφον τοὺς Γανύκτορος ἐπὶ τῇ προειρημένῃ αἰτίᾳ, ἀνελθόντας, σφαγιασθῆναι θεσμοῖς ξενίοις ὑπὸ Εὐρυκλέους τοῦ μάντεως. Τὴν μέντοι παρθένον, τὴν ἀδελφὴν τῶν προειρημένων, μετὰ τὴν φωρὰν ἑαυτὴν ἀναρτῆσαι· φθαρῆναι δὲ ὑπό τινος ξένου, συνόδου τοῦ Ἡσιόδου, Δημώδους ὀνο-

---

Tyrrhenorumque. Homerum vero neque nosse hæc, neque notis in locis errores istos fieri voluisse.

Homerus neque ostia Nili plura esse, neque nomen ipsius fluvii novit; novit vero Hesiodus, nam mentionem ejus facit.

Sed Jovis cave Nemei pulchrum lucum;
ibi enim tibi mortis exitus destinatus est.

Hesiodus, audito oraculo, e Peloponneso discessit, putans eam, quæ in Peloponneso est, Nemeam deum significare. Œnoen vero, quæ est in Locride, adveniens apud Amphiphanem et Ganyctorem, Phegei filios, diversatur, vaticinii sane ignarus, nam locus ille Jovi Nemeo consecratus erat. Quum autem diutius apud Œnoenses commoratus esset, suspicati adolescentes Hesiodum sorori ipsorum stuprum intulisse, interfecerunt eum, interfectumque in mare, quod Eubœam et Locridem interjacet, demerserunt. Tertio post die quum cadaver ad terram delphines detulissent, quo tempore festum solenne in honorem Ariadnæ celebrabatur, omnes ad litus concurrunt, agnitoque corpore, lugentes id sepeliunt, quæruntque interfectores. Hi vero civium suorum iram pertimescentes cymba piscatoria in mare deducta, Cretam versus navigant, sed medio in itinere fulmine percussos Juppiter submergit, ut in Museo refert Alcidamas. Eratosthenes autem dicit in *Enepodo* (?) Ctimenum et Antiphum, Ganyctoris filios ob illud quod diximus crimen, quum rediissent, ab Eurycle vate, ut leges hospitales exigunt, morte multatos esse. Virginem quidem, interfectorum sororem, postquam stuprum innotuisset, semet ipsam suspendisse; corruptam vero

μα· ὃν καὶ αὐτὸν ἀναιρεθῆναι ὑπὸ τῶν αὐτῶν (ἀστῶν Bernh.) φησιν.

« Ἐνηπόδῳ illud, cui de suo, ut videtur, Ἀνδραπόδῳ Robinsonus substituit, tentationem experiebatur Lucæ Holstenii ad Stephan. Byz. v. Ἄστυ vulgatam lectionem Ἠριγόνῳ, in Miscell. Observ. N. II, p., 118 sq. idem nostro reddendum testi commonentis. At etiamsi Ἠριγόνῳ non esset falsum vocabulum, tamen illo in poematio istius modi de Hesiodi narratio locum suum nusquam poterat obtinere. Ego, cum Hesiodum et secundum Eratosthenem et plerosque vetustos grammaticos, Homero multo recentiorem fuisse constet, neque historicæ si qua est veritati repugnare, neque ab receptis literis nimium mihi recedere videor reponendo : ἐν ἐννάτῃ ὀλυμπιάδι (ἐνη οπδῳ). » Bernhardy.

Mihi locus, ubi perierunt interfectores, voce ἐνηπόδῳ significari videtur; πόδῳ fuerit πόλει vel πεδίῳ ; in vocibus ἐν ἐνη vel Œnoes vel Nemeæ mentio latebit. Cogitari possit etiam de *Naupacto*. Cf. Pausan IX, 31: Λέγουσι καὶ ὡς μαντικὴν Ἡσίοδος διδαχθείη παρὰ Ἀκαρνάνων... Ἐνάντια δὲ καὶ ἐς τοῦ Ἡσιόδου τὴν τελευτήν ἐστιν εἰρημένα· ὅτι μὲν γὰρ οἱ παῖδες τοῦ Γανύκτορος Κτίμενος καὶ Ἄντιφος ἔφυγον ἐκ Μολυκρίαν ἐκ Ναυπάκτου διὰ τοῦ Ἡσιόδου τὸν φόνον καὶ αὐτόθι ἀσεβήσασιν ἐς Ποσειδῶνα ἐγένετο τῇ Μολυκρίᾳ σφίσιν ἡ δίκη, τάδε μὲν καὶ οἱ πάντες (!) κατὰ ταὐτὰ εἰρήκασι. Τὴν δὲ ἀδελφὴν τῶν νεανίσκων οἱ μὲν ἄλλου του φασὶν αἰσχύναντος Ἡσίοδον λαβεῖν οὐκ ἀληθῆ τὴν τοῦ ἀδικήματος δόξαν· οἱ δὲ ἐκείνου γενέσθαι τὸ ἔργον. Cf. Plutarch. Septem Sap. Conv. c. 19. Quæ quidem narrationes apte comparaveris cum illis quæ de Orpheo traduntur. De nomine γανύκτωρ, tamquam Dionysi epitheto, v. Bernhardy ad Eratosthen. p. 154. Neque id in fabula nostra significatione caret, quum Hesiodi cadaver in Dionysiaco Ariadnes festo repertum esse dicatur. Ganyctoris loco ap. Alcidamantem nominatur Φηγεύς (i. q. φαγάς). Cf. Dionysum ὠμάδιον in hym. Orph. 51, 7. et Porphyr. de Abstin. II, 55. Huic se immolat Κόρεσος sacerdos prope Calydonem in Ætolia, ubi etiam Molycriam habes (V. Pausan. VII, 21, 1).

6.

Dionysius Halicarn. A. R. I, 46 de anno urbis conditæ : Κάτων δὲ ὁ Πόρκιος Ἑλληνικὸν μὲν οὐχ ὁρίζει χρόνον· ἐπιμελὴς δὲ γενόμενος εἰ καί τις ἄλλος, εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς ἀρχαιολογουμένης ἱστορίας, ἔτεσιν ἀποφαίνει δυσὶ καὶ τριάκοντα καὶ τετρακοσίοις ὑστεροῦσαν τῶν Ἰλιακῶν (sc. τὴν τῆς Ῥώμης κτίσιν)· ὁ δὲ χρόνος οὗτος ἀναμετρηθεὶς ταῖς Ἐρατοσθένους χρονογραφίαις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πίπτει τῆς ἑβδόμης Ὀλυμπιάδος. Ὅτι δέ εἰσιν οἱ κανόνες ὑγιεῖς οἷς Ἐρατοσθένης κέχρηται, καὶ πῶς ἄν τις ἀπευθύνοι τοὺς Ῥωμαίων χρόνους πρὸς τοὺς Ἑλληνικούς, ἐν ἑτέρῳ δεδήλωταί μοι λόγῳ. Hæc in Chronicon suum transcripsit Eusebius (p. 208 ed. Mai); ex Eusebio habet Syncellus p. 194 init. De Dionysii æra Romana v. Fischer. l. l. p. 6 sq.

7.

Solinus I, 27 : « *Cincio Romam duodecima Olympiade placet conditam, Pictori octava, Nepoti et Lutatio opinionem Eratosthenis et Apollodori comprobantibus Olympiadis septimæ anno secundo.* »

Num ipse Eratosthenes annum urbis conditæ tradiderit, dubitari potest. Certe sententiam ejus non tacuisset Dionysius, qui, sicuti Nepos et Lutatius, nihil nisi æram Trojanam ex Eratosthene petiverit.

8.

Diogenes Laert. VIII, 47 : Ἐρατοσθένης δέ φησι, καθὸ καὶ Φαβωρῖνος ἐν τῇ η' παντοδαπῆς ἱστορίας παρατίθεται, τοῦτον (Pythagoram) εἶναι τὸν πρῶτον ἐντέχνως πυκτεύσαντα, ἐπὶ τῆς ὀγδόης τε καὶ τετταρακοστῆς Ὀλυμπιάδος, κομήτην καὶ ἁλουργίδα φοροῦντα, ἐκριφθῆναί τε ἐκ τῶν παίδων, καὶ χλευασθέντα αὐτίκα προςβῆναι τοὺς ἄνδρας, καὶ νικῆσαι.

Spectant haec ad Samium philosophum, ut dudum viderunt viri docti, quamquam a Diogene ad alium quendam Pythagoram referuntur. V. Bentlejus Phalar. p. 178 sq.

---

fuisse ab hospite quodam, Demode nomine, qui Hesiodo comes fuisset, atque ipse quoque ab iisdem esset interfectus.

6.

Cato Porcius græcum quidem tempus (*annum æræ Trojanæ*) non definit, affirmat vero (nam diligens si quis alius est in colligenda historia antiqua) Romam conditam esse annis 432 post Troica. Quod tempus si ad Eratosthenis chronologiam exigatur, in primum annum cadit Olympiadis septimæ. Sanis vero regulis uti Eratosthenem, ac quomodo Romana tempora cum Græcis adæquanda sint, alio demonstravi loco.

8.

Eratosthenes (quem Phavorinus quoque in libro octavo variarum historiarum sequitur) [*in Chronographiis*] ad Olympiadem quadragesimam octavam dicit Pythagoram fuisse primum, qui artem in pugilatu adhibuisset; eundem capillos alentem purpureamque vestem gestantem e puerorum ludo esse ejectum, irrisumque statim ad virorum certamina accessisse in iisque reportasse victoriam.

« Verba ἐπὶ τῆς ὀγδόης τε καὶ τετταρακοστῆς Ὀλυμπιάδος ab omnibus, qui in hunc campum descenderunt, speciosa utique verborum collocatione inductis, de anno victoriæ intelligebantur : at quis tandem eum in sensum ἐπὶ Ὀλυμπιάδος usurpavit? Immo Eratosthenes, quum ad duodequinquagesimam perventum esset Olympiadem, victoriam Olympicam attulerat, non sane de nihilo, sed quo natalem ejus diem sive colligeret sive confirmaret. Jam vero illa Olympias, si consimiles auctorum narrationes comparentur, ea ipsa secundum Eratosthenem fuerit, qua lucem Samius adspexit. » Hæc sagaciter Bernhardy. — De re cf. Syncell. p. 239 : Πυθαγόρας ὁ Σάμιος Ὀλυμπίασιν ἐκκριθεὶς παίδων πυγμὴν ὡς ἁπαλὸς προβὰς (Scaliger. προςβὰς) τοὺς ἄνδρας ἐνίκα κατὰ τὴν να′ (?) ὀλυμπιάδα. Euseb. Arm. p. 147 ad Olymp. 48 : *Pythagoras Samius despectus in puerorum pugilatu et tamquam femina traductus* [*mox*] *procedens viros omnes egregie* (i. e. ἐξόχως pro ἑξῆς, quod Græca Scaligeri præbent) *superavit*. Verbis κομήτην καὶ ἁλουργίδα φοροῦντα Bernhardy insuperbientem et victoriæ certissimam Pythagoræ indolem significari dicit, collatis Schol. Arist. Nub. 71, Equit. 793 et 579, Athen. IX, p. 374.

9.

Schol. Aristophan. Vesp. 500 : Δοκεῖ δὲ ἡ τυραννὶς (Pisistratidarum) καταστῆναι, ὥς φησιν Ἐρατοσθένης, ἐπὶ ἔτη ν′ (inde ab Ol. 55, 1, a. C. 560). V. Clinton. F. H. II p. 202, Fischer. p. 134.

« Hoc fragmentum ex Commentariis (de antiqua comœdia) depromtum esse liquebit expendenti, scholiis istis Aristophanicis, minus quam pro opinione eruditis, non aliud ejus opus afferri. » *Bernhardy*. Eandem tamen rem etiam in chronicis Eratosthenem attigisse patet.

10.

Diogen. Laert. I, 19 : Ἄνδρων δ᾽ ὁ Ἐφέσιος δύο φησὶ γεγονέναι Φερεκύδας Συρίους, τὸν μὲν ἀστρολόγον, τὸν δὲ θεολόγον... Ἐρατοσθένης δ᾽ ἕνα μόνον, καὶ ἕτερον Ἀθηναῖον γενεαλόγον. Recte. Cf. Vita Pherecydis in Fragm. histor. p. XXXV.

11.

Harpocration p. 77 : Εὔηνος... Δύο ἀναγράφουσιν Εὐήνους ἐλεγείων ποιητάς, ὁμωνύμους ἀλλήλοις, καθάπερ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ περὶ Χρονογραφιῶν, ἀμφοτέρους λέγων Παρίους εἶναι· γνωρίζεσθαι δέ φησιν τὸν νεώτερον μόνον. Μέμνηται δὲ θατέρου αὐτῶν καὶ Πλάτων.

Igitur Euenus junior est poeta elegiacus et sophista, qui data mercede, sicuti Isocrates, sapientiæ artes docuit, bene notus e Platon. Apolog. Socr. p. 20, Phædon. p. 60 D, Phædr p. 267 A. Unde patet Socratis fuisse æqualem, non vero magistrum, ut dicit Maximus Tyr. Dissert. 38, 4. Si unquam fuit Euenus Socratis magister, is esset antiquior ille. Eusebius in Canone ad Olymp. 80, 2. a. C. 459 adnotat : *Euenus versificator clarus habetur*. Quæ procul dubio intelligenda sunt de Eueno Platonis, quem Eusebius paullo antiquiorem fecerit, siquidem, ut Suidas refert, magister fuit Philisti historici, cujus natales incidunt in Olymp. 86 vel 87. Neque erat, cur (in Fragm. Histor. p. XLVI) Suidam errasse putarem Gœllerum secutus, qui (De Orig. Syrac. p. 118) Euenum juniorem (de quo laudat Burmann. ad Vales. Emend. IV, 14, et Harles. ad Fabric. Bibl. gr. I, p. 728 sqq) vixisse vult circa Olymp. 134, adeo ut ignotum Eratosthenes diceret, quem probe novimus, et vice versa. — Ceterum Clinton. F. H. tom. III p. 500 ex verbis Harp. ἐν τῷ περὶ Χρον. colligi vult Chronica Eratosthenis uno libro absoluta fuisse. Argumentum parum idoneum.

12.

Vita Euripidis, quam primus edidit Emslejus post Bacchas Euripidis, p. 172 ed. Lips. : Ἐτελεύτησε δὲ (Εὐριπίδης), ὥς φησι Φιλόχορος, ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη γεγονώς, ὡς δὲ Ἐρατοσθένης, οε′.

Cum Eratosthene faciunt Suidas v. Εὐριπίδης et Moschopulus in Vit. Eur. Annum mortis ex sententia Eratosthenis dat Apollodorus (ap. Diodor. XIII, 103) Olymp. 93, 3, a. C. 406, archonte Callia. Igitur natus poeta Olymp. 75, 1. a. C. 480, archonte Calliade, ut testantur Diogen. L. II, 45, Plutarch. Symp. VIII, 1, Suidas, Vita

---

9.

Pisistratidarum tyrannis stetisse videtur, ut dicit Eratosthenes, annis quinquaginta.

10.

Andro Ephesius duos dicit fuisse Pherecydes Syrios, alterum astrologum, alterum theologum; Eratosthenes vero unum tantum, atque alterum Atheniensem genealogum.

11.

Duos recensent Evenos, poetas elegiacos, cognomines sibi, ut Eratosthenes in Chronographiis, qui utrumque esse Parium, sed juniorem tantum in hominum notitiam venisse dicit. Alterutrius Plato quoque meminit.

12.

Diem obiit Euripides annos natus, ut Philochorus dicit, supra septuaginta, secundum Eratosthenem vero post vitæ annos septuaginta quinque.

Eur. Cf. not. ad Marm. Par. ep. 63 et quos ibi laudavimus.

Secundum Timæum (fr. 119) Euripides e vita excessit eodem die, quo in lucem editus Dionysius. Quod ita ad verum traducere student, ut non tyrannum anno 406 natum dicant, sed tyrannidem (V. Wesseling. ad Diodor. tom. V, p. 629 ed. Bip.). Recte; modo Timæus id dixisset. Ceterum dominatum Dionysius occupavit annos natus viginti quinque, teste Cicerone in Tuscul. V, 20 (V. Clinton ad. an 406.). — Secundum Marm. Par. Euripides nascitur a. 486 a. C. Docendi fecit initium tertioque præmio ornatus est sec. Vitam Eur. Olymp. 81, 1, a. C. 456, annos natus $\frac{24}{25}$. Sec. Gellium primam fabulam docuit annos natus 18. Sec. Marmor P. primam victoriam reportavit annos natus 43.—Rejecto Marmoris de anno natali testimonio, reliqua ita conciliare licet, ut poetam docendi initium fecisse diças anno 19mo, tertium præmium anno 25mo, primum anno 44mo retulisse. Nam ubi de scenicorum fabulis victoriisque agitur, discrepantes auctorum de temporibus sententiæ semper fere hoc modo in concordiam revocari possunt. At num recte id fiat, vehementer dubito. Immo explicanda res est e systematis chronologiæ Atticæ; in qua distinguendi computi A et B annorum 24 intervallo distincti, tum vero in utroque computo differentiæ illæ annorum 5 — 7. Confusionem computi A et B in eo habes quod Timæus poetam diem obiisse dicit 24 vel 25 annis ante 406. Eodem referendum, quod Gellius ponit annum ætatis undevigesimum, ubi Marmor exhibet quadragesimum quartum. Vitæ testimonium a Gellio differt annis sex; Marm. P. Euripidem natum dicit non 480, sed 486 a. C. — Similiter Sophoclem plerique natum dicunt Ol. 71, 2, a. C. 495; Suidas Olymp. 73, i. e. 73, 1. sive 488. a. C. Pindarum Thomas Magister mortuum esse statuit archonte Bione et Olympiade 86, ætatis anno sexagesimo sexto. At Bion archon erat Ol. 80, 3. a. C. 458, quo tempore adhuc florebat poeta. Erravit Thomas annis 24, dum Bionem retulit ad Ol. 86, 3. a. C. 434, computum A et B confundens. (Sic. v. c. Scholiast. ad Pind. Olymp. II Theronis victoriam assignat Olympiadi 70, pro Olymp. 76; secundum eundem Camarinam restauratam ajunt alii Ol. 79, alii Ol. 85). Pindari vero annos 65 numeravit ab anno natali 522 (ex comp. B), usque ad annum Biantis 458 (ex comp. A.), quamquam non prorsus accurate, quum Pindarus tum 63 tantum vel 64 annos natus esse posset. Igitur vera ætas Pindari fuerit annorum 87 vel 88 (63 s. 64 + 24). Auctor Vitæ Metricæ Pindaro tribuit annos 80. Suidas natum dicit Ol. 65 (520 a. Chr.), mortuum post vitæ annos 55. Haberes 57, si natum Pindarum accuratius posuisset Ol. 64, 3. a. Chr. 522. Igitur numeri, quos Suidas et auctor Vitæ Metr. afferunt pendebunt ex differentia ista annorum 5—7.

	A.		B.
Nascitur Pindarus	553	546	522
Moritur Pindarus	465	458	434

Thomas Magister jungit 522 et 458, Suidas 522 et 465, auctor Vitæ Metr. 546 et 465.

13.

Soranus in Vita Hippocratis, hujus operibus præfixa, tom. I, p. 1 ed. Charter. : Μνημονεύει δὲ τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ Ἐρατοσθένης καὶ Φερεκύδης καὶ Ἀπολλόδωρος καὶ Ἄρειος ὁ Ταρσεύς.

Pherecydem intellige personatum illum, cui nonnulli tribuebant librum *De victu salubri*, ab aliis tributum vel Hippocrati vel Philistioni, vel Aristoni. V. Galen. ad Hippocr. aphorism. tom. VIII, p. 248, Sturz. Pherecyd. p. 29 sq. Ceterum hic locus omissus est in fragm. Apollodori.

14.

Plutarch. Demosthen. c. 9. p. 850, B : Ἐπεὶ τόλμαν γε καὶ θάρσος οἱ λεχθέντες ὑπ' αὐτοῦ (a Demosthene) λόγοι τῶν γραφέντων μᾶλλον εἶχον, εἴ τι δεῖ πιστεύειν Ἐρατοσθένει καὶ Δημητρίῳ τῷ Φαληρεῖ καὶ τοῖς Κωμικοῖς, ὧν Ἐρατοσθένης μέν φησιν αὐτὸν ἐν τοῖς λόγοις πολλαχοῦ γεγονέναι παράβακχον.

15.

Idem c. 30. p. 860 B de eodem Demosthene : Ἐρατοσθένης δὲ καὶ αὐτὸς ἐν κρίκῳ φησὶ κοίλῳ τὸ φάρμακον φυλάσσειν, τὸν δὲ κρίκον εἶναι τοῦτον αὐτῷ φόρημα περιβραχιόνιον.

Idem in Vit. Decem Orator. p. 847. B : Ἐρατοσθένης δέ, ἐκ πολλοῦ δεδοικότα Μακεδόνας περὶ τῷ βραχίονι κρίκον περικεῖσθαι πεφαρμαγμένον.

13.

Majores Hippocratis recensent Eratosthenes, Pherecydes, Apollodorus, Arius Tarsensis.

14.

Audaciam certe et confidentiam orationes, quas dixit, quam quas scripsit, habuerunt majorem, si quid est Eratostheni credendum et Demetrio Phalereo comicisque. Eratosthenes sæpe ait eum in dicendo furore abreptum.

15.

Ipse quoque Eratosthenes in cavo annulo Demosthenem venenum habuisse atque annulum hunc pro brachiali gestasse refert.

16.

Plutarchus Alexandr. c. 3, p. 665 E: Ἡ δὲ Ὀλυμπιάς, ὥς Ἐρατοσθένης φησί, προπέμπουσα τὸν Ἀλέξανδρον ἐπὶ τὴν στρατείαν καὶ φράσασα μόνῳ τὸ περὶ τὴν τέκνωσιν ἀπόῤῥητον, ἐκέλευεν ἄξια φρονεῖν τῆς γενέσεως.

« Smiederus (in præfatione ad Arrian. Exp. Al. p. 32) hanc suam ut erat acutus sententiam patefecit, Plutarcho sese collato aliis in rebus præter geographicas merito fuisse Eratostheni fidem abnegatam divinare. Duplicem scilicet rationem hic relictam ignoravit, alteram ab ejusmodi mulierum narrationibus non rarissimis adsciscendam, quam sagaciter explicuit Lessingius Laocoonte p. 28, 29; posteriorem, quæ copiis innititur, uni omnium Eratostheni, et exquisitissimis et præ ceteris genuinis, redundantibus, ut illam Olympiadis sententiam inde proficisci potuisse nemo facile renuerit. Cf. Hemsterhus. ad Luc. p. 390. » Bernhardy.

17.

Plutarch. Alexandr. c. 31, p. 682 extr. sq. Ἀλέξανδρος δὲ τὴν ἐντὸς τοῦ Εὐφράτου πᾶσαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιησάμενος ἤλαυνεν ἐπὶ Δαρεῖον ἑκατὸν μυριάσιν στρατοῦ καταβαίνοντα. Καί τις αὐτῷ φράζει τῶν ἑταίρων, ὡς δὴ γέλωτος ἄξιον πρᾶγμα, τοὺς ἀκολούθους παίζοντας εἰς δύο μέρη διῃρηκέναι σφᾶς αὐτούς, ὧν ἑκατέρου στρατηγὸν εἶναι καὶ ἡγεμόνα, τὸν μὲν Ἀλέξανδρον, τὸν δὲ Δαρεῖον ὑπ' αὐτῶν προσαγορευόμενον, ἀρξαμένους δὲ βώλοις ἀκροβολίζεσθαι πρὸς ἀλλήλους, εἶτα πυγμαῖς, τέλος ἐκκεκαῦσθαι τῇ φιλονεικίᾳ καὶ μέχρι λίθων καὶ ξύλων πολλοὺς δυσκαταπαύστους γεγονότας. Ταῦτ' ἀκούσας ἐκέλευσεν αὐτοὺς μονομαχῆσαι τοὺς ἡγεμόνας· καὶ τὸν μὲν Ἀλέξανδρον αὐτὸς ὥπλισε, τὸν δὲ Δαρεῖον Φιλώτας. Ἐθεᾶτο δ' ὁ στρατὸς ἐν οἰωνῷ τινι τοῦ μέλλοντος τιθέμενος τὸ γιγνόμενον. Ἰσχυρᾶς δὲ τῆς μάχης γενομένης, ἐνίκησεν ὁ καλούμενος Ἀλέξανδρος, καὶ δωρεὰν ἔλαβε δώδεκα κώμας καὶ στολῇ Περσικῇ χρῆσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν Ἐρατοσθένης ἱστόρηκεν.

« Hæc quoque Smiedero fabulosa videbantur, mihi viri indicia, Alexandri ingenium etiam minutis significationibus patefacientis. » Bernhardy.

18.

Arrianus Expedit. Alex. V, 3 init.: Καὶ ταῦτα ὅπως τις ἐθέλει ὑπολαβὼν ἀπιστείτω ἢ πιστευέτω. Οὐ γὰρ ἔγωγε Ἐρατοσθένει τῷ Κυρηναίῳ πάντη συμφέρομαι, ὃς λέγει πάντα ὅσα εἰς τὸ θεῖον ἀναφέρεται ἐκ Μακεδόνων, πρὸς χάριν τὴν Ἀλεξάνδρου εἰς τὸ ὑπέρογκον ἐπευφημισθῆναι. Καὶ γὰρ καὶ σπήλαιον λέγει ἰδόντας ἐν Παραπαμισάδαις τοὺς Μακεδόνας, καί τινα μῦθον ἐπιχώριον ἀκούσαντας ἢ καὶ αὐτοὺς ξυνθέντας, φημίσαι, ὅτι τοῦτο ἄρα ἦν τοῦ Προμηθέως τὸ ἄντρον, ἵνα ἐδέδετο· καὶ ὁ ἀετὸς ὅτι ἐκεῖσε ἐφοίτα δαισόμενος τῶν σπλάγχνων τοῦ Προμηθέως· καὶ ὁ Ἡρακλῆς ὅτι ἐκεῖσε ἀφικόμενος τόν τε ἀετὸν ἀπέκτεινε, καὶ τὸν Προμηθέα τῶν δεσμῶν ἀπέλυσε, τὸν δὲ Καύκασον τὸ ὄρος ἐκ τοῦ Πόντου ἐς τὰ πρὸς ἕω μέρη τῆς γῆς καὶ τὴν Παραπαμισάδα χώραν ὡς ἐπὶ Ἰνδοὺς μετάγειν τῷ λόγῳ τοὺς Μακεδόνας, Παραπάμισον ὄντα τὸ ὄρος αὐτοὺς καλοῦντας Καύκασον, τῆς Ἀλεξάνδρου ἕνεκα δόξης, ὡς ὑπὲρ τὸν Καύκασον ἄρα ἐλθόντα Ἀλέξανδρον. Ἔν τε αὐτῇ τῇ Ἰνδῶν γῇ βοῦς ἰδόντας ἐγκεκαυμένας ῥόπαλον, τεκμηριοῦσθαι ἐπὶ τῷδε, ὅτι Ἡρακλῆς ἐς Ἰνδοὺς ἀφίκετο. Ὅμοια δὲ καὶ ὑπὲρ Διονύσου τῆς πλάνης ἀπιστεῖ Ἐρατοσθένης· ἐμοὶ δ' ἐν μέσῳ κείσθων οἱ ὑπὲρ τούτων λόγοι.

16.

Olympias, (ut Eratosthenes est auctor) quum euntem ad bellum prosequeretur Alexandrum, solique arcanum ipsius ortum detexisset, ut pro natalibus gereret animos hortata est.

17.

Alexander omni cis Euphratem Asia subacta, signa in adventantem Darium decies centenis millibus militum movit. Tum ex amicis quidam, utpote rem ridiculam, retulit ei servitia, quæ castra sequebantur, per ludum se in duas partes divisisse, utrique esse ducem et imperatorem, uni Alexandrum, alteri Darium ab iis nuncupatum; cœpisse glebis inter se velitari, mox pugnis, tandem exarsisse certamine adeo ut ad lapides sudesque multi progressi vix tandem dirimi potuissent. Quod ubi accepit, ipsos jussit solos congredi duces. Alexandrum ipse armavit, Philotas Darium. Spectavit exercitus pugnam, omen ex eventu capturus. Acri conserta pugna, ille qui Alexander dicebatur tulit palmam, donoque duodecim vicos et jus stola Persica utendi accepit. Hoc scriptum reliquit Eratosthenes.

18.

Unicuique per me integrum sit fidem his prout velit aut tribuere aut negare. Neque vero Eratostheni Cyrenæo prorsus assentior, qui dicit quidquid ad deum referatur a Macedonibus, id Alexandri gratia in immensum laudibus elatum esse. Dicit etiam Macedones specum quandam apud Paropamisadas conspicatos, fabula quadam ab incolis audita aut ab ipsismet conficta, sparsisse specum illam Promethei antrum esse, ubi religatus olim is fuit, aquilamque eo venire solitam, quæ ejus viscera depasceretur. Herculis autem interventu aquilam interfectam, et Prometheum vinculis solutum. Caucasum vero montem ex Ponto ad orientales terræ partes et Paropamisadarum regionem, ad Indos nimirum ea ratione Macedones suis sermonibus transferre, et Paropamisum montem Caucasum vocare in Alexandri gloriam, utpote qui Caucasum superarit. Quumque in eadem Indorum regione boves vidissent, quibus clavæ inustæ essent, ex hoc conjectasse Herculem ad Indos pervenisse. Similia de Dionysi peregrinatione Eratosthenes improbat. Mihi quæ de his narrantur in medio relinquenda esse videntur.

Cf. Strabo. II, p. 70, de Megasthene et Daimacho fabulas narrantibus : περὶ ὧν ἕτερος τὸν ἕτερον ἐλέγχει, ὅπερ καὶ Ἐρατοσθένης λέγει. V. St-Croix *Examen des Historiens d'Alexandre*. p. 389 sq.

19.

Plutarchus Moral. p. 329 E. De Alexandr. Fort. aut Virt. c. 8 : Ἀλέξανδρος οὐ τὴν ἐσθῆτα προςήκατο τὴν Μηδικήν, ἀλλὰ τὴν Περσικήν, εὐτελεστέραν οὖσαν· τὰ γὰρ ἔξαλλα καὶ τραγικὰ τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου παραιτησάμενος, οἷον τιάραν καὶ κάνδυν καὶ ἀναξυρίδας, ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ Περσικοῦ τρόπου μεμιγμένην τινὰ στολὴν ἐφόρει, καθάπερ Ἐρατοσθένης ἱστόρηκεν.

Ceterum nonnulli Eratosthenem peculiares libros tum de Demosthene tum de rebus Alexandri composuisse censuerunt, ut cl. Heerenius (De fontt. et auctorit. Plutarchi p. 90), St-Croix (l. l. p. 52), Smieder (l. l. p. 33). Ac sane quæ de Alexandro et Demosthene narrantur non proxime pertinent ad notationem temporum. Verum antiquiorum scriptorum chronica longe abfuerunt a siccitate annalium ævi serioris. Unum laudasse sufficit opus Apollodori, qui num in describendis terris an in rebus ad annorum seriem exigendis potiorem operam posuerit dubius hæres. Eundem de gestis Alexandri permultum fuisse docent reliquiæ (V. Fragg. Histor. p. XLIV.). Simili modo quum Eratosthenes chronologi munera et historici sociasse possit, recte, puto, Bernhardius statuit, nihil fragmentis inesse, quo novum opus jure colligatur.

Cum Chronographiis conjunctum fuisse catalogum OLYMPIONICARUM ipsa res postulat. Peculiare opus plures complexum libros indicare videntur verba Athenæi (IV, p. 154. A) : Ἐρατοσθένης ἐν πρώτῳ Ὀλυμπιονικῶν (fr. 22). Verum hæc ex satis vulgari libros citandi ratione intelligenda puto de chronographiarum libro primo, qui inscriptus erat Ὀλυμπιονῖκαι (Aliam viam ingressus Bernhardy pro ἐν πρώτῳ legi vult ἐν τῷ περὶ τῶν Ὀ.). Eratosthenes quum tempora rerum inde ab anno 776 a. C. secundum Olympiades exponeret, et antecedentia item ab hoc termino numerans constitueret, necessarium esse duxerit, ut in ipso operis introitu de Olympiadum ratione chronologica deque victorum serie non ita facile ubivis eruenda dissereret; quibus deinde alia quæ pertinent ad ludorum institutionem certaminumque genera adjunxerit.

20.

Schol. Euripid. Hecub. 569 : Ἐρατοσθένης φησὶ περὶ τῆς φυλλοβολίας, ὡς πάλαι χωρὶς ἄθλων ἀγωνιζομένων ἀνθρώπων, τῷ νικήσαντι καθάπερ ἔρανον εἰςφέροντες ἔρριπτον τῶν θεατῶν ὅπως ἕκαστος ηὐπόρει. [Διὸ δὴ σύνηθες ἐγένετο, κύκλῳ περιπορευόμενον ἐπαγείρειν καὶ λαμβάνειν τὸ διδόμενον]. Οἱ μὲν οὖν ἐμπορευόμενοι διάφορα δῶρα *** τῶν λοιπῶν οἱ μὲν ἐγγὺς καθήμενοι στεφάνους ἐπετίθεσαν, οἱ δὲ ἀνωτέρω, τοῦτο ὅπερ ἦν λοιπὸν, ἔβαλλον τοῖς ἄνθεσι καὶ φύλλοις. Καὶ νῦν μὲν ἐπὶ τοῖς ἐπιφανῶς ἀγωνιζομένοις προβάλλουσι ζώνας, πέταλα, χιτωνίσκους, πετάσους, κρηπῖδας. Διὸ σύνηθες κύκλῳ περινοστοῦντας ἀγείρειν τὰ διδόμενα. Ἕως μὲν οὖν ἓν ἀγώνισμα κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν ἦν, δαψιλὴς ἐγένετο ἡ τῶν δωρεῶν δόσις· πολυπλασιαζομένους δὲ τούτους (πολυπλασιαζομένου δὲ τούτου Casaubon. ; π. δὲ τοῦ τοιούτου Bernh.), ἐμειοῦτο ταῦτα εἰς πολλὰ (πολλοὺς vult Bernh.) καταμεριζόμενα, καὶ τέλος ἡ φυλλοβολία κατελείφθη. Ταῦτα οὖν περὶ τοὺς χρόνους Εὐριπίδου· ὀψὲ γάρ ποτε ὁ ἀγερμὸς τῆς φυλλοβολίας ἀπεδείχθη.

Post vocem δῶρα nonnulla exciderunt, quæ ex parte supplere licet e Photio v. περιαγειρόμενοι. Λέγεται γὰρ ὅτι τὸ μὲν ἐξαρχῆς ἆθλα προὐτίθεσαν τοῖς ἀγωνιζομένοις, ὃν τρόπον καὶ Ὅμηρος καὶ ἄλλοι ποιηταὶ ἱστοροῦσιν. ἐπεὶ δὲ ἤρξαντο χωρὶς ἄθλων ἀγωνίζεσθαι, τοὺς νικήσαντας οἱ μὲν κατὰ φιλίαν ἢ συγγένειαν προςήκοντες στεφάνοις ἀνέδουν· τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν σύνεγγυς καθήμενοι καὶ πλησιαζόμενοι πλέονος ἄξια ἐπετίθεσαν, οἱ δὲ πορρώτερον ἄνθεσι καὶ φύλλοις ἔβαλλον περιερχομένους. Ὡς καὶ νῦν τοῖς ἐπιφανῶς ἀγωνισαμένοις ἐπιβάλλουσι πετάσους καὶ ζώνας, οἱ δὲ χιτῶνας. Ἐκ τούτου σύνηθες ἐγένετο κύκλῳ περιπορευομέ-

---

19.

Alexander non Medicum adscivit vestitum, sed Persicum multo quam est Medicus viliorem : nam aliena ista et inusitata ac tragica barbarici ornatus recusans, ut tiaram, candyn et anaxyrides, vestem gestavit ex habitu Persico et Macedonico compositam, ut Eratosthenes narrat.

20.

Eratosthenes de phyllobolia narrat hæc : olim quum nullo proposito præmio in ludis certaretur, victori spectatores quasi symbolam conferentes pro sua quisque facultate aliquid offerebant... Atque *ii quidem, qui vel cognati vel amici victoris erant, in arenam* intrantes majoris pretii dona dabant; ex reliquis vero spectatores in primis subsellii proxime assidentes (*tum alia dabant dona tum?*) coronas ei imponebant, remotiores loco faciebant quod reliquum erat, nempe flores frondesque in victorem conjiciebant (ut nunc quoque egregie certantibus projiciunt zonas, folia, interulas, petasos, crepidas). Quare mos erat victorem arenæ orbem circumeuntem oblata colligere accipereque. Jam igitur dum unum tantum certamen erat Olympiæ, larga manu dona offerebantur; postea multiplicato certaminum numero, imminuebantur utpote inter multos distribuenda; postremo phyllobolia antiquata est. Hæc igitur phyllobolia erat Euripidis temporibus; nam sero demum recepta est.

νους τοὺς ἀθλητὰς ἐπαγείρειν καὶ λαμβάνειν τὰ διδομένα. Cf. Timæus Lex. Plat. v. περιαγειρόμενοι νικηφόροι. et Clem. Alex. Pædagog. II, 8 : Ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι πρῶτον ἡ τῶν ἄθλων δόσις ἦν, δεύτερον δὲ ὁ ἐπάγερμος, τρίτον ἡ φυλλοβολία, τελευταῖον ὁ στέφανος, ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά. Quæ omnia fluxerint ex Eratosthene. Cf. Suidas v. περιαγειρόμενοι; Apostol. XV, 97; Casaubon. ad Sueton. Nero. c. 25.

21.

Schol. Mediol. ad Homer. Odyss. Θ, 190 : Ὁ δίσκος λίθος ἦν, καὶ (l. ὡς) Ἐρατοσθένης ἐν Ὀλυμπιακοῖς (Ὀλυμπιονίκαις) ἱστορεῖ, τὸν μὲν σόλον λέγει (l. λέγων) σίδηρον ἢ ξύλινον ἢ χαλκοῦν τετρημένον κατὰ τὸ μέσον, καὶ ἔχοντα καλώδιον ἐξημμένον, οὗ ἐχόμενοι βάλλουσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι.

22.

Athenæus. IV, p. 154 A : Ἐρατοσθένης δ' ἐν πρώτῳ Ὀλυμπιονικῶν τοὺς Τυῤῥηνούς φησι πρὸς αὐλὸν πυκτεύειν. Cf. Theopompi fr. 222.

23.

Diogenes Laert. VIII, 51 : Λέγει δὲ καὶ Ἐρατοσθένης ἐν ταῖς Ὀλυμπιονίκαις, τὴν πρώτην καὶ ἑβδομηκοστὴν Ὀλυμπιάδα νενικηκέναι τὸν τοῦ Μέτωνος πατέρα (avum Empedoclis), μάρτυρι χρώμενος Ἀριστοτέλει. V. Apollodori fragm. 87.

24.

Hesychius : Ἐφωδίον. Ἐρατοσθένης διὰ τοῦ τ, Ἐφωτίων ἀναγράφει μέλανον (i. e. Μαινάλιον) περιοδικὸν (Soping. περιοδονίκην) παγκρατιαστήν· ὁ δὲ Πολέμων (fr. 52. Preller.) διὰ τοῦ δ'.

Cf. Schol. Aristophan. Vesp. 1191 : Κατεψευσμένοι φαίνονται οὗτοι παγκρατιασταί (sc. Ἀσκώνδας καὶ Ἐφουδίων) ἐπὶ παιδίᾳ... εἰ μὴ ἄρα ὁ Ἐφουδίων ἐστὶν ὁ ἐν ταῖς Ὀλυμπιάσι φερόμενος Ἐφουδίων Μαινάλιος οθ'.

25.

DE OCTAETERIDE.

Geminus Isag. c. 6. Τὰ Ἴσια πρότερον μὲν ἤγετο κατὰ τὰς χειμερινὰς τροπάς, ὡς καὶ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ περὶ τῆς ὀκταετηρίδος ὑπομνήματι μνημονεύει. V. Ideler. *Handb. d. mathem. u. techn. Chronol.* tom. I, p. 305.

26.

Achilles Tatius ad Arati Phænom. p. 139 extr. : Λέγεται δὲ ἐνιαυτὸς ἡ ἀπὸ τοῦ ζωδίου εἰς τὸ αὐτὸ ἀποκατάστασις αὐτοῦ ἐν ἡμέραις τξε' καὶ ἐλαχίστῳ μορίῳ. Ἀπὸ δὲ σημείου εἰς σημεῖον ἀποκαθίσταται ἐν ὀκτωκαιδεκαετηρίδι, εἴ γε γνήσιόν ἐστι τὸ σύγγραμμα Ἐρατοσθένους. Οὗτος γὰρ ἀνέγραψεν δεικνύς, ὡς οὐκ εἴη Εὐδόξου.

21.

Discus erat lapideus, ut Eratosthenes quoque narrat in Olympionicis; solus (*disci genus*) vero, ut idem dicit, erat ferreus vel ligneus vel æneus, perforatus in medio, ubi funiculum habebat annexum, quo apprehenso projiciebant eum certatores.

22.

Eratosthenes libro primo Olympionicarum Tyrrhenos ad sonum tibiarum pugilare dicit.

23.

Metonis pater ludis Olympiis vicit Olympiade septuagesima prima, ut in Olympionicis dicit Eratosthenes teste utens Aristotele.

24.

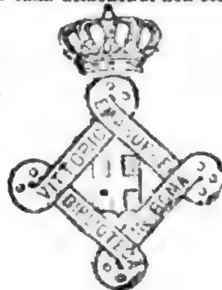
Ephodion. Eratosthenes per *t* literam (in victorum catalogo) scribit Ephotion, Mænalium dicens et pancratiastam periodonicam, (*i. e.* νικήσαντα τὴν περίοδον ἀνδρῶν *sive qui vicerat ludis Olympiis, Pythiis, Nemeis, Isthmiis.* V. Corp. Inscr. N° 2682. cll. N° 2723, 2810, 2949.).

25.

Isia pridem agebantur tempore solstitii brumalis, ut Eratosthenes quoque dicit in scripto de octaeteride.

26.

Annus dicitur tempus dierum 365 parvæque particulæ, quo sol ad eandem signiferi partem redit; a signo vero ad signum redit octaeteride; siquidem genuinum est scriptum Eratosthenis. Hic enim demonstrat non esse Eudoxi.



INDEX
NOMINUM ET RERUM.

Numerus indicat paginam, litera *a* primam, litera *b* alteram paginæ columnam.

A.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

L.

M.

R.

S.

T.

U.

V.

X.

Z.

